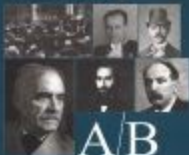

Academia Română

D ICTIONARUL G E N E R A L A L L I T E R A T U R I I R O M A N E

— JACOBI & JONES —
— JACOBI & JONES —

— JACOBI & JONES —
— JACOBI & JONES —

Academia Română
DICȚIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
ROMANE

A/B

Coperta: Mircea DUMITRESCU

Design grafic: Nicu ILIE

Tehnoredactare computerizată și pregătire pentru tipar: Carmen CORBU și Nicu ILIE

Iconografia dicționarului a folosit fotografii din fototecile Bibliotecii Academiei Române, Muzeului Național al Literaturii Române, precum și din fototeca Ion Cucu; de asemenea, fotografii trimise de scriitori. Le mulțumim tuturor. Mulțumim în mod special dnei Gabriela Dumitrescu, șef al serviciului *Manuscrise–Carte rară* al Academiei Române, pentru ajutorul acordat.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Dicționarul general al literaturii române / coord. gen.: Eugen Simion ;
coord. și revizie de Gabriela Danțiș, Gabriela Drăgoi, Laurențiu
Hanganu, ... - Ed. a 2-a, rev. - București : Editura Muzeul Literaturii
Române, 2016-
8 vol.

ISBN 978-973-167-380-6

Vol. 1. : A, B. - 2016. - ISBN 978-973-167-381-3

- I. Simion, Eugen (coord.)
- II. Danțiș, Gabriela (coord.)
- III. Drăgoi, Gabriela (coord.)
- IV. Hanganu, Laurențiu (coord.)

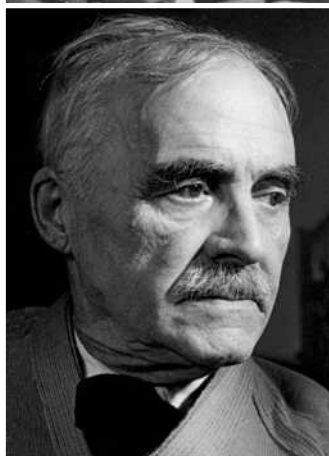
81'374.2:821.135.1.09=135.1

DAcademia Română ICTIONARUL GENERAL AL LITERATURII ROMÂNE

*Ediția a II-a revizuită
adăugită și adusă la zi*

*Editura
Muzeul Literaturii Române
București / 2016*

A/B

COORDONATOR GENERAL
Eugen SIMION

COORDONARE ȘI REVIZIE
Gabriela DANȚIȘ
Gabriela DRĂGOI
Laurențiu HANGANU
Mihai IOVĂNEL
Remus ZĂSTROIU

Autori

A. C.	Alexandra CIOCÂRLIE	I. M.	Ioan MILEA
A. N.	Andrei NESTORESCU	I. O.	Ionel OPRIȘAN
A. Sm.	Algeria SIMOTA	I. R.	Ilie RAD
A. T.	Andrei TERIAN	Il. M.	Ileana MIHĂILĂ
A. Td.	Adrian TUDURACHI	J. W.	Joachim WITTSTOCK
Al. R.	Alexandru RUJA	L. Cș.	Lucia CIREȘ
Al. S.	Alexandru SĂNDULESCU	L. H.	Laurențiu HANGANU
B. B.- C.	Bianca BURȚA- CERNAT	L. Td.	Ligia TUDURACHI
C. D.	Crișu DASCĂLU	L. V.	Leon VOLOVICI
C. H.	Constantin HÂRLAV	M. C.	Mihai CIMPOI
C. M. B.	Cristina Martha BALINTE	M. Dg.	Mihail DOLGAN
C. P.	Constantin PAIU	M. I.	Mihai IOVĂNEL
C. T.	Constantin TEODOROVICI	M. Pp.	Mircea POPA
Ct. C.	Constantin CUBLEȘAN	M. P.-C.	Mihaela PODOCEA-CONSTANTINESCU
D. B.	Doru BURLACU	M. S.	Monica SPIRIDON
D. C. M.	Dan C. MIHĂILESCU	M. W.	Magda WÄCHTER
D. G.	Dan GRIGORESCU	N. Bl.	Nicolae BILEȚCHI
D. Gr.	Dorina GRĂSOIU	N. Br.	Nicolae BÂRNA
D. H. M.	Dan Horia MAZILU	N. C.	Nicolae CONSTANTINESCU
D. M.	Dan MĂNUCĂ	N. F.	Nicolae FLORESCU
D. Mc.	Dumitru MICU	N. M.	Nicolae MECU
D. N. R.	Dorina N. RUSU	O. K.	OLOSZ Katalin
D. V.	Dumitru VLĂDUȚ	O. S.	Oana SOARE
E. Mt.	Eugen MUNTEANU	Ov. S. C.	Ovid S. CROHMĂLNICEANU
E. P.	Eugen PAVEL	P. C.	Paul CERNAT
E. S.	Eugen SIMION	R. D.	Raluca DUNĂ
El. Sr.	Elvira SOROHAN	R. P.	Rodica PANDELE
F. F.	Florin FAIFER	R. S.	Roxana SORESCU
G. D.	Gabriela DRĂGOI	R. Ș.	Rodica ȘUIU
G. Dn.	Gabriela DANȚIȘ	R. Z.	Remus ZĂSTROIU
G. H.-T.	Gheorghe HRIMIUC-TOPORAȘ	S. C.	Stănuța CREȚU
Gh. C.	Gheorghe CHIVU	S. I.	Stancu ILIN
Hr. C.	Hristu CÂNDROVEANU	S.V.	Stan VELEA
I. C.	Ion CIOCANU	T. D.	Teodora DUMITRU
I. D.	Iordan DATCU	T. V.	Teodor VÂRGOLICI
I. H.	Ion HANGIU	V. D.	Victor DURNEA

Au mai colaborat

A. Bn.	Ana BANTOȘ	L. Bd.	Lucia BERDAN
A.Ct.	Alina CONSTĂNCEANU	L. Bz.	Liliana BOTEZ
A. D.	Amalia DRĂGULĂNESCU	L. C.	Lucian CHIȘU
A. G.	Andrei GRIGOR	L. D.	Livia DUMITRU
A. Gș.	Anca GOȚIA	L. P.	Laura PAVEL
A. M.	Adriana MITU	L. P. B.	Liviu P. BERCEA
A. S.	Aurel SASU	M. Ab.	Mihaela ALBU
Ad. S.	Andrei SIMUȚ	M. A. D.	Mircea A. DIACONU
Al. B.	Alexandru BURLACU	M. D.	Marcel DUȚĂ
Al. F.	Alexandru FARCAȘ	M. Dn.	Marin DIACONU
Al. T.	Alexandru TEODORESCU	M. F.	Maria FOARȚĂ
Al. H.	Alec. HANȚĂ	M. M.	Mihai MORARU
C. A.	Carmen ANDRAȘ	M. Md.	Mihaela MUDURE
C. B.	Cristina BÂRSAN	M. Mr.	Mircea MORARIU
C. Bd.	Crina BUD	M. Ș.	Michaela ȘCHIOPU
C. Bl.	Carmen BLAGA	M. V.	Mariana VARTIC
C. Br.	Carmen BRĂGARU	M. Vs.	Marian VASILE
C. Bz.	Constanța BUZATU	Mr. F.	Mira FETICU
C. Ct.	Cătălin CONSTANTINESCU	N. B.	Nicolae BĂIEȘU
C. Pp.	Corina POPESCU	N. Bc.	Nicoleta BORCEA
C. Ș.	Cornelia ȘTEFĂNESCU	N. Cr.	Nicolae CREȚU
C. Tt.	Călin TEUȚIȘAN	N. I.	Nicolae ILIESCU
C. V.	Cătălina VELCULESCU	N. Mc.	Nicoleta MĂNUCU
Cs. B.	Cosmin BORZA	N. S.	Nicoleta SĂLCUDEANU
D. B.-D.	Doina BOGDAN-DASCĂLU	N. Sr.	Nicolae SARAMANDU
D. C.-E.	Daniel CRISTEA-ENACHE	O. B.	Olimpia BERCA
D. D.	Daniel DIMITRIU	O. I.	Ofelia ICHIM
Dr. M.	Dorin MURARIU	P. Ct.	Petruș COSTEA
E. B.	Eliza BOTEZATU	R. Vn.	Radu VANCU
E. H.	Elena HOTINEANU	S. D.	Sebastian DRĂGULĂNESCU
E. I.	Emanuela ILIE	S. I.-J.	Sorina IANOVICI-JECZA
E. M.	Emil MOANGĂ	S. P.	Sava PÂNZARU
E. O.	Eugen ONU	Sm. V.	Smaranda VULTUR
F. B.	Fănuș BĂILEȘTEANU	Ș. A.	Șerban AXINTE
F. C. P.	Florin Corneliu POPOVICI	T. A.	Tiberiu AVRAMESCU
G. B.-Ț.	GrațIELA BENGĂ-ȚUȚUIANU	T. Dn.	Teodor DUNĂ
G. Bl.	Gheorghe BULUȚĂ	T. N.	Tudor NEDELCEA
G. E.	Georgeta ENE	T. R.	Tania RADU
Gr. B.	Grigore BOTEZATU	T. T.	Teodor TIHAN
I. Cr.	Ion CRISTOFOR	V. Mt.	Valeriu MATEI
I. Dg.	Irina DIGODI	V.P.	Virginia POPOVICI
I. H. C.	Ion H. CIUBOTARU	V. P. S.	Valeriu P. STANCU
I. L.	Ion LĂZĂRESCU	V. S.	Vasile SPIRIDON
I. Ms.	Ilie MOISE	V. T.	Valentin TAȘCU
I. Ș.	Ion ȘEULEANU	V. V. G.	Victor V. GRECU
I. T.	Ioana TĂMĂIAN	Vi. C.	Vlad CHIRIAC
Il. C.	Ileana CIOCĂRLIE	Vs. C.	Vasile CIOCANU
L. A.	Lucian ALEXIU	***	În redacție
L. Bc.	Liliana BURLACU		

CUVÂNT ÎNAINTE

Tipărim, acum, primele două volume din ediția a II-a a *Dicționarului general al literaturii române*. Prima ediție, în șapte volume – cu aproximativ 6000 de fișe –, a fost publicată între 2004 și 2009. A urmat, în 2012, o ediție în două volume, cu scriitorii fundamentali. Revenim, acum, cu DGLR-ul, în totalitatea lui și chiar cu un număr sporit (cu câteva sute) de autori, concepte, publicații și, bineînțeles, informații noi. Articolele vechi au fost, și ele, actualizate, uneori, rescrise, iar în ceea ce privește bibliografia, datele au fost aduse până în 2012.

Au fost, se înțelege, corectate erorile pe care le-am putut semnala sau pe care ni le-au semnalat cei care au avut timp să citească atent articolele noastre. Nu putem pretinde că le-am depistat pe toate, dar am făcut efortul să le aflăm și așa vom proceda și în viitor. Alcătuirea unui dicționar de asemenea proporții și cu asemenea ambiții (să cuprindă totalitatea fenomenului literar românesc, inclusiv formele adiacente – acelea ce fac parte din ceea ce numim, îndeobște, *cultura literaturii*) nu este deloc, se știe, o operație ușoară. Un dicționar literar nu este niciodată perfect și, luând în seamă experiența prin care am trecut pregătind ediția întâi, îmi vine să spun că un dicționar general al literaturii este condamnat, prin natura lui, să fie imperfect. Așa că orice obiecție cinstită și orice rectificare corect semnalată sunt, amândouă, bine primite.

Apar, în ediția de față, autori noi (cu precădere autori tineri) și, de asemenea, concepte noi. Am făcut loc, de pildă, unor articole ample despre ceea ce numim *genurile biograficului* (biografie, autobiografie, corespondență etc.), *critică literară* și, în volumele următoare, vor fi introduse articole sintetice despre *jurnalul intim* și *memorialistică* sau despre *limba română literară*, *slavonism*, despre *scrieri în limba latină*, despre *roman*, *istorie literară*, *literatura în limba greacă* (pe teritoriul Țărilor Române, se înțelege), despre *relațiile dintre Orientul și Occidentul european* etc. Cine vrea să înțeleagă, repet, fenomenul literar românesc în profunzimea lui, are posibilitatea s-o facă, așadar, și pe această cale...

În ceea ce privește autorii tineri, au fost selecționați, din imensa masă de debutanți din ultimele decenii, cei care au fost semnalați de criticii cu autoritate și s-au impus, cât de cât, în atenția generală. N-a fost ușor nici în această alegere și nu am sentimentul că selecția noastră este, totdeauna, infailibilă. Rostul nostru a fost să încercăm să fim dreptți. Dacă nu am reușit în toate cazurile, i-aș ruga pe cititorii noștri să creadă că omisiunile sau, dimpotrivă, intrările nejustificate, n-au fost deliberate. Și, mai ales, să fie siguri că, la o ediție viitoare, erorile descoperite vor fi eliminate. A alcătui un dicționar cu peste 250 de colaboratori bugetari și voluntari este în zilele noastre, mai spun o dată, o operație neînchipuit de dură. România nu are o tradiție puternică în acest gen de lucrări. Există, totuși, câteva dicționare demne de reținut. Experiența lor ne-a folosit și nouă, cum este aceea a *Dicționarului Zăciu* sau aceea, mai veche și de alt tip, a *Dicționarului literaturii române de la origini până la 1900* realizat de grupul de cercetători de la Iași. DGLR este, însă, altceva, are altă structură și – cum am precizat mai înainte – alte ambiții. A trebuit să ne orientăm spre alt model și să găsim mijloacele adecvate pentru a duce proiectul la capăt.

Colaboratorii mi-au pus sub ochi, mai zilele trecute, intervenția mea în cadrul unui colocviu ținut la Iași, în 1980, dedicat dicționarelor literare. Uitasem de el și, recitindu-l, mi-am dat seama că în multe privințe gândesc și azi ceea ce gândeam cu 36 de ani în urmă, iar în alte privințe ideile mele s-au schimbat după ce am trecut eu însumi prin experiența de inițiator și coordonator al *Dicționarului general al literaturii române*. Experiența continuă pentru că, în momentul în care scriu aceste rânduri, începem să trimitem la tipar, după trei ani de muncă migăloasă, primele volume din ediția a II-a a *Dicționarului*. Experiență pândită de mari și nebănuite primejdii. O să încerc, în cele ce urmează, să vorbesc despre câteva dintre ele. Mai întâi vreau să-mi confrunt însă impresiile de azi cu cele de ieri. Ce spuneam în 1980, după ce citisem (mă rog: consultasem) dicționarul întocmit de cercetătorii de la Institutul „A.

Philippide”? Reproduc câteva fragmente: „Dacă Al. Piru a vorbit aici despre un dicționar al criticilor și despre un dicționar al criticii, eu mi-am propus să vorbesc despre «critica» dicționarilor. Dar, între timp, gândindu-mă mai serios, mi-am dat seama că am ales o temă aproape imposibilă. Mi-ar trebui mult timp să mă descurc în acest subiect. Critica dicționarilor înseamnă, întâi, o critică a principiilor, înseamnă, apoi, o migăloasă critică a textului, ceea ce presupune o lectură integrală a dicționarilor pe care le avem la îndemână. Cine își poate asuma acest lucru? Dicționarele sunt, de regulă, consultate când ai nevoie de ele, rareori citite de la primul la ultimul rând. Ne facem o impresie și dăm o judecată după un număr de expertize critice. Cazul eruditului care să citească toate articolele din *Dicționarul enciclopedic*, toate și într-un timp limitat, îmi scapă. Pot admite, teoretic, o asemenea aventură, însă este mai greu să deduc bucuriile ei spirituale.

Mă limitez, așadar, la câteva principii și mă mulțumesc cu un număr de lecturi, într-o cronologie strict personală. Despre utilitatea dicționarilor într-o cultură este inutil să mai discutăm. Să spunem doar că *literatura dicționarilor* indică gradul de civilizație într-un stat cultural. Acum câțiva ani am discutat într-o revistă bucureșteană, împreună cu alți confrăți, despre instrumentele de lucru în sfera istoriografiei literare și deplângeam faptul că în cultura română se simte acut absența acestor instrumente de lucru, deși există instituții specializate în acest sens. Iată că aceste instrumente încep să apară și, o spun fără complezență, dicționarul publicat de colectivul ieșean este un veritabil succes. Am citit câteva capitole, acelea despre marii clasici, și altele despre autori minori. Am vrut să aflu, de pildă, ce se poate spune astăzi despre Maica Smara, intrată în legendă, și ce am citit acolo mi s-a părut interesant. Dar înainte de Maica Smara, am vrut să știu ce se spune în dicționarul ieșean despre Eminescu, piatra de încercare pentru orice întreprindere de acest fel. Informațiile sunt exacte, descripția operei este bine făcută, iar analiza (căci un minim de analiză este inevitabil într-un dicționar) satisface. Nu totul ne mulțumește, evident, dar ce dicționar literar poate să fie perfect? Sentimentul general pe care îl ai, răsfoindu-l, este că există o cultură română puternică până în 1900, că marii scriitori nu sunt izolați, ei nu apar din neant: un uriaș efort cultural îi precede și-i urmează. Asta se vede bine în articolele erudite din dicționar. Un impunător act de cultură.

Bucuria noastră va fi deplină dacă, înfrângând o nefericită tradiție (tradiția amânării de azi pe mâine), bravul, destoinicul colectiv ieșean va duce la capăt acest proiect. Să nu se întâmple ce s-a întâmplat și – vai! – ce se întâmplă în continuare în cultura noastră, ca operele să fie neterminate. Am dori să ieșim din acea fază impresionistică a culturii, de care vorbește Ortega y Gasset. Cum știți, eseistul spaniol împărțea culturile în două tipuri: culturile de tip impresionistic, care trăiesc într-un veșnic adamism, și culturile nordice, mai ordonate, cu un mai mare simț al cronologiei și al continuității. Culturile mediteraneene (romance) aparțin, după Ortega y Gasset, sferei impresionistice. Scriitorii, școlile, epocile literare redebutează mereu, generațiile reiau totul de la început, ca în balada Meșterului Manole. Începem mai mereu de la treapta zero și n-ajungem să încheiem ceea ce începem. În privința dicționarilor cel puțin, înclin să-i dau dreptate lui Ortega y Gasset. Mai sunt și alte exemple (tratate academice, ediții integrale începute și neîncheiate). Ce se întâmplă cu tratatul de istorie a literaturii române care a ajuns la volumul al treilea, apoi a fost abandonat și, între timp, a apărut un alt proiect, care, probabil, și acesta va fi abandonat?! Ce ediții din clasicii români duse până la sfârșit ar putea fi citate? Mă întreb dacă noi, cei din sală, vom apuca vreodată sfârșitul ediției Arghezi, deși această ediție a fost pregătită de autor, ni se spune, până la ultimul punct. N-aș dori să se întâmple același lucru cu dicționarul pe care îl discutăm aici. Sper ca acest frumos colectiv de istorici literari să aibă răbdarea și ambiția de a încheia catedrala pe care a început-o.

S-a pus mai înainte întrebarea: câte feluri de dicționare sunt? Sunt, evident, mai multe. Depinde cine le face și în ce scop. Eu accept de la început orice tip de dicționar, cu condiția ca el să fie bun în raport cu premisa pe care și-a propus-o. Nu mă deranjează faptul că dicționarul lui Zăciu a propus (în prima lui ediție) un număr limitat de scriitori, nu mă deranjează nici chiar faptul că, dintre criticii contemporani, nu figurează în acest dicționar decât Șerban Cioculescu. Din moment ce și-a fixat un criteriu, vreau să văd în ce măsură această operă este conformă cu criteriul respectiv. Trebuie să remarc în dicționarul citat acuratețea informației și profunditatea analizei.

Doream, de fapt, să subliniez că un dicționar de literatură nu se poate face fără spirit critic. Înțeleg prin spirit critic, înainte de orice, fixarea, judecarea operei din unghi estetic. Înțeleg prin spirit critic și

un mod de a asocia criteriului estetic criteriul etic. Nu am vocație de enciclopedist, nu mă simt atras de acest tip de lucrări, deși apreciez foarte mult utilitatea lor. Fără voia mea, însă, am participat la două dicționare și se profilează, după cum anunța profesorul Al. Piru, participarea noastră și la al treilea dicționar. Dar trebuie să spun că din experiența de până acum am tras o concluzie care este foarte tristă și anume că eu lucrez în așa fel încât colegul de pagină nu știe ceea ce fac, iar eu nu știu ce face el. Gândim, scriem în două registre diferite. Apare dicționarul, îl deschid și văd că eu am fost sever cu poeții contemporani, iar el excesiv de generos, eu n-am dat ușor drumul adjectivelor, iar el găsește peste tot scriitori geniali, talente de excepție, vocații majore. Și de ar fi numai atât!

Mai grav este faptul că în unele dicționare, chiar în acelea la care eu am participat, am constatat o falsificare primejdioasă a scării de valori [...] Când într-un dicționar scriitorul începe să fie judecat după funcția pe care o are în societate și i se acordă numărul de rânduri după poziția pe care o are în administrația culturală, de la început acel dicționar este sortit eșecului.

A patra chestiune pe care vreau s-o ridic este: de ce citim dicționare? Las la o parte cazul evocat aici de Al. Călinescu, cazul cititorului lui Sartre, al cititorului maniac. Un caz aberant este, după părerea mea, acela al criticului care-și face cultura din dicționare și care comentează o operă prin dicționare. E un caz trist. O lamentabilă fugă de opera literară, singura care îndreptățește, în fond, existența criticii. Spre a nu complica lucrurile și, pentru a nu mă repeta, să spun că fiecare citește un dicționar în funcție de cultura, sensibilitatea lui estetică și, firește, de intențiile lui. Fiecare pornește de la alt nivel de cultură și cu alte exigențe. Lectura unui dicționar este, în orice caz, o lectură programată și pur informativă.

Întrebarea *cum citim dicționarele?* atrage după sine întrebarea *cum scriem dicționarele?* Aș răspunde că articolul cel mai bun de dicționar este acela care conține cât mai multe informații utile (și exacte) și cât mai puține poncife, acela care găsește o formulă exactă și, dacă se poate, o formulă care individualizează personalitatea unui autor sau individualitatea, originalitatea unei opere literare. Nu sunt de părere că un dicționar trebuie scris într-un stil neutru, uniform, cum nu cred că trebuie să lipsească dintr-un dicționar judecata de valoare. Spațiul acordat nu poate fi singurul și nici cel mai important criteriu, pentru că sunt scriitori care au

o biografie extraordinară ce trebuie consemnată pe scurt, dar sunt alții la care, vorba lui Balzac, istoria vieții lor se confundă cu istoria cărților lor. Numărul volumelor apărute nu este totdeauna concludent. M-am întrebat câte pagini acordăm într-un dicționar lui Sadoveanu, care a scris peste 100 de volume, și câte pagini îi acordăm lui Mateiu Caragiale, care a scris o singură carte esențială (deși mai pot fi înregistrate și nuvelele și jurnalul). Dacă am ține seama de numărul de volume, ar trebui ca Mateiu Caragiale să aibă o jumătate de pagină, ceea ce, evident, ar fi aberant, în timp ce Sadoveanu să aibă o sută sau chiar mai multe, ceea ce, iarăși, nu este posibil într-un dicționar. Deci altceva trebuie să primeze și anume valoarea globală a creației.

Cred, de asemenea, că dicționarele nu pot fi făcute decât de oameni care au vocație intelectuală. Dicționarul nu poate fi un refugiu al celor care ratează în alte genuri ale criticii și istoriografiei literare. Alcătuirea unei opere de acest fel presupune, ca oricare alta, vocație și responsabilitate. Ce este, în fond, un bun dicționar?"

**

Așa gândeam despre un bun dicționar literar acum aproape patru decenii. Așa gândesc, în bună parte, și astăzi, după ce am coordonat – cum am precizat – un dicționar cu aproximativ 6000 de fișe și, în parte, l-am scris. Numai în parte. Cealaltă parte (imensă, copleșitoare parte) au scris-o, evident, alții, istorici literari, unii cu o lungă experiență în cercetarea literară, alții aflați de-abia la începutul carierei lor intelectuale. Ideea mea, atunci când am început această operă faraonică, era s-o facem repede și bine. Mizam pe numeroase forțe (cercetătorii din institutele filologice ale Academiei Române), unii dintre ei cu vechi state de servicii, cum se spune în limbaj birocratic, alții abia ieșiți de pe băncile universităților românești, dornici – bănuiam – să se afirme. Dar n-a fost așa cum voiam și cum credeam eu. Mulți dintre „bătrânii” cercetători s-au arătat, la început, sceptici (*un dicționar general al literaturii române?*, *o nouă «Casă a Poporului» în literatură?*, *un nou „Canal Dunărea-Marea Neagră” în cultura română?*), apoi, pe măsură ce proiectul înainta, scepticismul lor a luat căi diferite: unii au înțeles noțiunea și utilitatea proiectului (și s-au apucat serios de treabă), alții au devenit mai sceptici și mai agresivi: *cum, noi să facem dicționare, atât de jos*

am ajuns?, să renunțăm la creația critică, să facem operă de informare literară, doar atât? Doar atât valorăm noi? etc... Tinerii au fost și ei împărțiți în privința DGLR-ului. Unii au acceptat ideea și au intrat numaidecât în biblioteci, alții s-au alăturat scepticilor și șovăielnicilor, preluându-le complexe și inerția. Când, după câțiva ani, am venit în rândul lor și am preluat direct coordonarea proiectului, deja *satanizat*, am găsit un câmp de bătaie, nu un laborator de creație, sau, mă rog, nu un atelier de lucru cum mă așteptam. Asta vreau să spun: tabere în conflict, oratori, retori și limbuți agitați (mai ales *limbuți* în variantă dâmbovițeană), îndușmăniți, vehemenți, iacobini dar – din fericire – am găsit și cercetători care nu se lăsaseră convinși de cei care consideră că a face un dicționar general al literaturii este o umilință de neacceptat, o insultă adusă prestigiului lor intelectual...

Ce-a urmat nu mai spun. O psihodramă în decor oborean (balcanic): memorii adresate autorităților academice și politice (unul a ajuns la Președintele României), proteste în presă, injurii, amenințări directe și indirecte, acuzații de recrudescență a stalinismului, ceaușismului, nomenclaturismului, abuz împotriva democrației intelectuale etc. Fantezia cercetătorului român, care vrea să ia o leafă bună fără să facă nimic, este foarte bogată, trebuie să recunosc. Am fost, chiar, trimis la tribunal.

În fine, n-au lipsit, zic, nici acțiunile în justiție. Am aflat cu această ocazie că directorul anterior al Institutului „G. Călinescu” – un distins membru al Academiei Române, Dan Grigorescu –, fiind agresat verbal de un cercetător recalcitrant, leșinase în două rânduri. Nu-i o ficțiune, este o cronică a agresivității și a imposturii rebele în lumea cercetării academice. Dacă judecăm lucrurile filosofic, putem încheia acest film de groază cu ideea că orice proiect nou în lumea cercetării fundamentale naște uneori monștri. Monștrii vanității și ai mediocrității. N-o pot uita pe doamna aceea ajunsă la vârsta canonică (asta vrea să spună: o cercetătoare-funcționară care era în Institut de aproape patru decenii) și care, solicitându-i articolul de șapte pagini pentru dicționar (după o așteptare de cinci ani), mi-a trântit ușa în nas și, indignată, înjosită în onoarea ei intelectuală, s-a dus la „Războiul” cultural și m-a injuriat, pe mine și familia mea. Sau cum pot s-o uit pe altă doamnă, în prag de pensie, care, după zece ani de cercetări aprofundate, ne-a predat, cu chiu, cu vai, vreo cinci articole (care însumau cam 30 de pagini) și acelea

plagiate fără rușine din cărțile altora? Îmi este și azi rușine de nerușinarea ei. Dar cea mai mare mirare (ca să nu zic indignare) mi-a provocat-o o veche cercetătoare care, câțiva ani de-a rândul, îndemname tinerii din jurul ei să nu facă nimic, în ideea că DGLR este un proiect utopic, ca atâtea altele în cultura română. Ea însăși, venerabila cercetătoare, nu dăruise culturii române timp de 40 de ani, de când intrase în Institut, decât 40 de pagini... Când le-am citit, pentru a putea să le introducem în dicționar, mi-am dat seama că nu erau decât niște conspecte mediocre... Și câte alte întâmplări, accidente, mentalități, caractere. O veritabilă *halima*. Au și dicționarele, după cât îmi dau seama, destinele și poveștile lor. DGLR nu le-a epuizat încă...

Dar să revin la „critica dicționarelor”. Mai citesc o dată intervenția mea din 1980 și constat că unele lucruri s-au schimbat între timp. Au apărut, de pildă, câteva ediții critice bune din clasicii noștri. Seria de „Opere fundamentale” (editată de Fundația Națională pentru Știință și Artă și pregătită, în bună parte, de un grup de cercetători de la Institutul „G. Călinescu”) cuprinde azi aproape 200 de volume din scriitorii români, în ediții integrale (de la cronicari la Nichita Stănescu și Marin Preda). Așa că întrebarea mea veche, dramatică („ce ediții din clasicii români ar putea fi citate?”) cade. Mă întrebam, de asemenea, dacă *Dicționarul* alcătuit de grupul de cercetători de la Iași (care se oprește la 1900) va fi dus mai departe în așa chip încât „catedrala” să nu rămână, după tradiție, neterminată. N-a fost terminat, adevărat, dar l-am preluat, la timp, noi, și l-am dus mai departe, sub forma DGLR-ului. Ne pregătim acum să-i dăm o nouă înfățișare. Ea va include, repet, noile generații de scriitori, concepte noi și, desigur, informații noi. Notam, mai înainte (1980), că judecata estetică este esențială într-un dicționar și că, în afara unei scări de valori drepte, un dicționar este un eșec programat. Așa este, dar o dată cu judecata de valoare dreaptă trebuie să dăm și o informație literară bogată și corectă. Este un fapt esențial, un aspect primordial. Un dicționar nou de tipul DGLR, așa cum îl gândim noi, trebuie să înregistreze nu *totul* despre un scriitor (fapt, de altfel, imposibil), ci datele fundamentale ale unui subiect. *Fundamental* înseamnă, în acest caz, o informație cât mai bogată, *corectă, verificată la sânge*. Uneori o informație greșită trece de la un dicționar la altul, așa că totul trebuie verificat și reverificat. Este bine ca, în materie de informație literară, să fii ca Toma

Necredinciosul. „Urechismul” este la noi, românii, o boală contagioasă, încă neeradicată.

Ce-ar mai fi de zis atunci când se pune problema unui *bun dicționar de literatură*? Vă rog să observați: zic *bun*, nu *perfect*. Bănuți de ce. Ar fi de zis ceva și despre *stilul* unui articol de dicționar. Ce stil este bun pentru un dicționar academic, cum este dicționarul nostru? Nu, oricum, stilul subiectiv, agresiv publicistic, pamfletar, nici stilul encomiastic, pios, nici stilul savant, încărcat de concepte ca un pom de Crăciun... Trebuie, după opinia mea, un stil normal, prozaic, obiectiv, cu o anumită demnitate intelectuală, de o ținută clasică. Două lucruri m-au surprins, citind articolele unor colaboratori: a) abundența de sintagme pășărești (preluate din studiile de teorie literară) sau formulele publicistice, pamfletare, numărul mare de adjective, unele laudative peste măsură, altele insultătoare, sângeroase... Le-am respins, ca nepotrivite, pe amândouă, ceea ce mi-a adus alt rând de proteste, denunțuri în presă, injurii... Ca să comunică că un autor este un simplu grafoman, nu trebuie să redactezi zece pagini de injurii. Este suficient, în dicționar, o propoziție mai scurtă și directă: „Autorul cutare a publicat o sută de volume de versuri fără valoare” sau „Din cele o sută de volume de versuri tipărite de Domnul X-Y nu se poate reține, din punct de vedere estetic, nimic sau foarte puțin”...

Și mai greu este să găsești tonul exact într-un articol de dicționar atunci când este vorba să judeci etica unui scriitor care a trecut printr-un regim totalitar. În cazul nostru, regimul totalitar comunist. O problemă ce privește trei generații de scriitori români. Aici sunt disputele cele mai aprinse. Unii ne-au reproșat faptul că, scriind despre scriitorii proletcultiști, n-am notat toate aberațiile, negativitățile, păcatele lor morale și intelectuale. *Cum, numai zece propoziții negative despre Nicolae Moraru?* Răspuns: dacă în cele zece propoziții din dicționar precizăm că opera lui Nicolae Moraru este, intelectualicește și artistic, falsă și că acțiunea lui critică, în totalitate, este aceea a unui obstinat, fanatic jandarm ideologic (și dăm câteva exemple în acest sens), atunci prezentarea este suficientă și judecata etică și estetică este dreaptă. Un articol de dicționar nu trebuie să fie un rechizitoriu și să ocupe spațiul dicționarului degeaba.

Mai este o chestiune în litigiu: cât de întinsă trebuie să fie justificarea estetică a unei opere incluse în dicționar? Răspunsul este, în acest caz,

că nu poate fi recomandată o soluție unică și că nici un model de prezentare nu este perfect. Dacă este vorba, să zicem, de un mare roman, trebuie atunci să facem în dicționar o analiză minimă (tema, stilul, scenariul epic, tipologia, justificarea estetică a romanului etc.). În câte pagini? În cât este necesar pentru a da o idee justă despre structura și valoarea operei. Nu prea puțin, pentru că atunci cititorul nu înțelege despre ce este vorba, nu prea mult, pentru că DGLR (ediția a II-a) are peste 6000 de *subiecte* și, ca să fie drept și elocvent în toate cazurile, ar trebui să aibă 60000 de pagini. Ceea ce ar fi absurd...

Dar *stilul*? Este acceptabil stilul eseistic colorat, stilul imaginației critice într-o sinteză academică obiectivă? Nici aici nu poate fi un răspuns limpede. Ce pot spune este că trebuie evitat stilul mohorât sau stilul sentențios, „de sus”, stilul cu guler alb și scrobit, ca și stilul agresiv publicistic de care am amintit mai înainte. Expresivitatea nu trebuie reprimată într-un articol de dicționar, nici – se înțelege – cultivată în chip arogant. *Vanitățile de eu*, cum le zicea G. Călinescu, trebuie lăsate la ușa acestui instrument de informare și de orientare literară care este un dicționar academic.

Nu pot să închei aceste scurte comentarii impresionistice despre un subiect cât se poate de serios (*critica dicționarului*) fără să mai spun o dată că civilizația unei culturi se măsoară, între altele, după numărul și calitatea intelectuală a acestor *tratate, dicționare, istorii, ediții critice, biografii, studii critice* care se află în competiție și care trebuie înnoite de la o generație la alta... Ce fel de națiune culturală am putea fi, dacă n-am avea, să zicem, un *dicționar general al literaturii române* sau un *tratată de istorie a românilor*, acum, la începutul mileniului al III-lea? Ultima precizare: un dicționar al literaturii nu trebuie să facă recensământul crucilor din cimitirul literaturii, ci să facă fotografia fidelă a formelor de relief din spațiul literar carpato-dunărean...

Despre ce trebuie să fie și cum trebuie să fie un bun dicționar de literatură s-a discutat, nu demult, și într-o sesiune organizată de Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”. Lucrările ei au fost publicate într-o carte (*Dicționarul general al literaturii române. Canon și identitate culturală*, Editura Muzeului Literaturii Române, 2014). O răsfoiesc acum și dau peste observații interesante, făcute de oameni de

carte, colaboratori, unii dintre ei, la dicționarul nostru sau la altele. Ion Simuț, istoric literar reputat, observă bine că un dicționar este „o școală de istorie literară” complexă, necesară tinerilor pentru că îi silește nu numai să citească opera integrală a unui autor, dar și să cerceteze arhivele, să consulte presa literară și, după ce au trecut prin toate, să facă un efort de sinteză critică. Are dreptate, cu observația că unii înțeleg de la început acest scenariu și înțeleg și importanța unei lucrări de acest gen, alții – cum am semnalat deja – se simt atinși în orgoliul lor intelectual și, fie compilează pe alții, pentru a da la repezeală un text superficial și, în fond, inutil, fie amână la infinit predarea articolelor până ce, sub presiunea timpului, directorul institutului este nevoit să renunțe la colaborarea lor. Se întâmplă și astfel de incidente. Ucenicia unui tânăr critic și/sau cercetător în sferă pozitivistă (cercetarea arhivelor, pregătirea unei monografii, studiul unei teme limitate) este absolut necesară și, mai spun o dată, benefică pentru formarea lui intelectuală. Un tânăr să nu se simtă deloc umilit, desconsiderat dacă i se recomandă să facă mai întâi un studiu aprofundat despre Sihleanu, înainte de a scrie despre miturile eminesciene. Nu greșea prea mult G. Călinescu dacă, atunci când un tânăr voia să ia un subiect pentru teza de doctorat, îi indica totdeauna – pentru a-i verifica posibilitățile intelectuale și caracterul – un autor minor și o temă precisă de cercetare, silindu-l, astfel, să meargă în arhive și să scormonească luni de zile în ele pentru a scoate informații inedite.

Profesorul Ion Pop semnalează, corect, câteva erori în ceea ce privește avangarda românească și crede că articolul despre suprarealism este prea succint. S-ar putea să aibă dreptate, îl voi reciti și, dacă se dovedește că observațiile lui sunt juste, vom lua măsuri, cum se zice în limbajul administrativ. În alte privințe (cum ar fi faptul că Ștefan Roll este prezentat prea sumar), ne mai gândim. DGLR vrea să păstreze un echilibru valoric, avangarda românească este un fenomen important, totuși literatura română cunoaște și altele, care necesită alt spațiu și alt stil de analiză. Simpaticul Ștefan Roll este contemporan, să nu uităm, cu Sadoveanu, Iorga, Arghezi,

Blaga, Lovinescu, Rebreanu, Bacovia, Barbu... Prietenul nostru clujean (coordonator, el însuși, al unui *Dicționar analitic de opere literare românești*) este intrigat și de faptul că scriitorii marcați de tarele realismului socialist nu sunt totdeauna „corect valorizați”, adică nu li se arară îndeajuns aservirea lor ideologică, și dă exemplul lui Beniuc, poet – zice el – cu „destule merite”. Ni s-a mai făcut acest reproș și am încercat, într-un rând, să-i răspund. Reiau, aici, argumentele mele, pe scurt: într-un dicționar academic trebuie spus, evident, adevărul despre om și operă, tot adevărul: dar, fiind vorba de un spațiu limitat, adevărul trebuie spus pe scurt, în câteva fraze, nu într-un rechizitoriu sau într-un pamflet. Așadar, despre Beniuc trebuie notat limpede (și cred că acest lucru s-a făcut) că atitudinea lui morală, sub comunism, a fost lamentabilă, minată de un stalinism încăpățânat, intolerant pentru un intelectual autentic, iar poezia lui de după 1949 până spre sfârșit (când și-a revenit într-o oarecare măsură) este în bună parte compromisă de ideologia partinică, „realist socialistă”. Este, cred, suficient într-un text de dicționar. În rest, textul critic trebuie să vorbească în chip obiectiv despre cele aproape o sută de volume tipărite de Beniuc și să depisteze, în acest voluminos car mocănesc de fân, acul poeziei veritabile. Îl poate găsi, mai ales, în poezia de tinerețe, dar și în poezia erotică din faza de bătrânețe. Paul Cernat discută și el, în articolul din volumul *Canon și identitate culturală*, problema „justițiarismului «est-etic»” post-decembrist și marotele lui, arătând corect că DGLR și, în genere, un dicționar academic nu poate fi „un rechizitoriu *politically correct*, ci altceva”. Ce anume am încercat să spun și eu, mai sus. Un tablou, diferențiat estetic, al întregii literaturi, cu toate informațiile necesare, cu personalitățile mari și mici pe care le are, cu *biografemele* lor și cu o analiză succintă și clară care să lămurească, între altele, valoarea estetică a opere lor.

Dicționarul este, să nu uităm, înainte de toate un instrument de informare și un ghid ce trebuie să orienteze gustul cititorului.

Eugen SIMION

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Dicționarul general al literaturii române (DGLR) este o lucrare de tip enciclopedic, care include următoarele tipuri de articole: autor (scriitor, cronicar, autor de scrieri bisericești, folclorist, publicist, traducător, editor ș.a.), scriere cultă anonimă sau cu paternitate controversată (text cu caracter religios, cronică istorică etc.), carte populară, specie folclorică, publicație periodică (revistă literară sau culturală, gazetă cu rubrică sau pagină literară), concept literar, curent literar, societate/asociație literară sau culturală, instituție cu specific literar (uniune de consacrare sau profesională, institut de cercetare etc.).

Fiecare articol are caracter monografic. Dimensiunile unui articol corespund în general locului ocupat de autor, publicație periodică etc. în ansamblul literaturii noastre. Articolul dedicat autorilor are următoarea structură: titlul articolului (nume și prenume, paranteză care conține eventualele schimbări de nume și date biografice limită) urmat de trei secțiuni – biografie, comentariul operei, bibliografie. Secțiunile articolelor sunt corelate în funcție de ponderea activității autorului respectiv. În general, partea biografică selectează elementele relevante pentru activitatea literară a unui autor (informații despre familie, studii, formație intelectuală, debut, participare la cenacluri, prezența în publicații periodice, pseudonime, colegi de generație, implicare socială, premii, distincții românești și străine). Comentariul operei urmărește, de obicei cronologic, domeniile și genurile literare abordate de scriitor și se bazează pe o medie a receptării critice, fără a exclude punctele de vedere proprii ale semnatarului fișei. Secțiunea bibliografică este compusă din două capitole. Primul, intitulat **SCRIERI**, înregistrează cronologic volumele originale, antume și postume, precum și principalele ediții; tot aici sunt incluse, atunci când sunt relevante, traducerile din opera autorului în discuție și, selectiv, traducerile din scriitori străini și români efectuate de acesta. Nu au fost menționate lucrările fără caracter literar sau cultural într-un sens apropiat literarului (de exemplu, cărți de matematică, medicină, drept etc.). Cel de-al doilea capitol, intitulat **Repere bibliografice**, înregistrează cronologic referințe din periodice (se indică autorul, titlul articolului, denumirea periodicului – în întregime sau siglată –, anul calendaristic și numărul ori, în unele cazuri, ziua și luna) și din volume (se indică autorul, titlul cărții – în întregime sau siglat –, locul și anul apariției

– atunci când nu există siglă –, paginația). Informațiile bibliografice se opresc la sfârșitul anului 2012 (cu excepția datelor care consemnează decesul autorului). Articolele consacrate autorilor reprezentativi sunt însoțite de citate critice sau memorialistice semnificative. În cazul marilor scriitori (dar nu și pentru cei în viață) se adaugă un tabel cronologic privind biografia și opera lor. Celelalte tipuri de articole, cu excepția fișelor dedicate publicațiilor periodice, sunt, de regulă, însoțite de un capitol bibliografic în care se menționează edițiile ori sursele și de un capitol de repere bibliografice.

Corpul de articole al fiecărui volum este precedat de lista autorilor de articole, întocmită în ordinea alfabetică a inițialelor cu care aceștia semnează, de indicații pentru utilizarea DGLR (prezente în **NOTA** de față) și de o listă cu abrevieri. Urmează **BIBLIOGRAFIA**, alcătuită din două capitole: A. ENCICLOPEDII, DICȚIONARE, ISTORII LITERARE, MONOGRAFII, STUDII, EDIȚII; B. ARHIVE, PERIODICE, CULEGERI, ANTOLOGII. Volumele citate frecvent sunt menționate într-o formă abreviată transparent, iar pentru publicațiile periodice, culegeri și antologii s-au utilizat sigle formate din majuscule.

Au fost preluate și adaptate la specificul lucrării normele lexicografice redactate de Corneliu Morariu pentru *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*.

**

Ediția a doua din *Dicționarul general al literaturii române*, care va apărea în opt volume (față de cele șapte ale celei dintâi, apărute între 2004 și 2009), prezintă, pe lângă actualizarea și/sau rescrierea multor articole inițiale, câteva sute de intrări noi. Acestea încearcă să acopere atât absențele din prima ediție, cât și evoluțiile ulterioare ale literaturii și metaliteraturii române.

Actualizările articolelor din ediția întâi ai căror autori, din diverse cauze, nu au putut continua colaborarea la DGLR au fost realizate, în cea mai mare parte, în cadrul colectivului de coordonare și revizie, care își asumă de altfel, din rațiuni de omogenizare stilistică și calitativ-cantitativă, versiunea finală a tuturor articolelor. În funcție de alegerea celor care au participat la această activitate, contribuția lor a fost marcată sau nu prin dublarea semnăturii de la sfârșitul articolelor.

ABREVIERI

BAR	– Biblioteca Academiei Române
ed.	– ediție; ediția
edit.	– editor(~ului); editori(~lor)
f.a.	– fără an de apariție
fasc.	– fasciculă(~e)
f.l.	– fără localitate de apariție
fragm.	– fragment(~e); fragmentar
introd.	– introducere
îngr.	– (ediție, traducere) îngrijită de...
j.	– județul
ms.	– manuscris
ms.rom.	– manuscris românesc
n.	– născută
pref.	– prefață
publ.	– publicat de...
reed.	– reeditat
republ.	– republicat
sec.	– secol(~e)
supl.	– supliment
t.	– tom(~uri)
tr.	– traducere de...
trad.	– traducător(~ului); traducători(~lor)
vol.	– volum(~e)

BIBLIOGRAFIE

A. ENCICLOPEDII, DICȚIONARE, ISTORII LITERARE, MONOGRAFII, STUDII, CRITICĂ LITERARĂ, EDIȚII

Acterian, *Privilegiați* = Arșavir Acterian, *Privilegiați și năpăstuiți*, pref. Mircea Zăciu, Iași, 1992
 Aczél, *Scriitori rom. Israel* = Emanuel Aczél, *Scriitori de limba română din Israel. Generația contemporană*, pref. Shaul Carmel, București, 2003
 Adam, *Inelele* = Ioan Adam, *Inelele lui Saturn*, București, 1998
 Adam, *Planetariu* = Ioan Adam, *Planetariu*, București, 1984
 Adamescu, *Contribuțiune* = Gh. Adamescu, *Contribuțiune la bibliografia românească*, I–III, București, 1921–1928
 Adamescu, *Ist. lit.* = Gh. Adamescu, *Istoria literaturii române*, București, 1913
 Aderca, *Contribuții* = F. Aderca, *Contribuții critice*, I–II, îngr. și pref. Margareta Feraru, București, 1983–1988
 Agache, *Lit. rom. țările vecine* = Catinca Agache, *Literatura română în țările vecine. 1945–2000*, Iași, 2005
 Alboiu, *Un poet* = George Alboiu, *Un poet printre critici*, București, 1979
 Alexandrescu, *Confesiuni* = Matei Alexandrescu, *Confesiuni literare*, București, 1971
 Alexiu, *Ideografii* = Lucian Alexiu, *Ideografii lirice contemporane*, Timișoara, 1977
 Al-George, *Arhaic* = Sergiu Al-George, *Arhaic și universal*, București, 1981
 Anania, *Rotonda* = Valeriu Anania, *Rotonda plopilor aprinși*, București, 1995
 Andriescu, *Disocieri* = Al. Andriescu, *Disocieri*, Iași, 1973
 Andriescu, *Relief* = Al. Andriescu, *Relief contemporan*, Iași, 1974
 Andriescu, *Stil* = Al. Andriescu, *Stil și limbaj*, Iași, 1977
 Andriescu, *Studii* = Al. Andriescu, *Studii de filologie și istorie literară*, Iași, 1997
 Anestin, *Schiță* = Ion Anestin, *Schiță pentru istoria teatrului românesc*, București, 1938

Anghel-Iosif, *Portrete* = D. Anghel, St. O. Iosif, *Portrete*, București, 1910
 Angheliescu, *Creație* = Adrian Angheliescu, *Creație și viață*, București, 1978
 Angheliescu, *Vedere* = Adrian Angheliescu, *Vedere dinspre Eyub*, București, 1986
 Angheliescu, *Clasicii* = Mircea Angheliescu, *Clasicii noștri*, București, 1996
 Angheliescu, *Lectura* = Mircea Angheliescu, *Lectura operei*, București, 1986
 Angheliescu, *Preromant. rom.* = Mircea Angheliescu, *Preromantismul românesc*, București, 1971
 Angheliescu, *Scriitori* = Mircea Angheliescu, *Scriitori și curente*, București, 1982
 Angheliescu, *Textul* = Mircea Angheliescu, *Textul și realitatea*, București, 1988
 Antonescu, *Scriitori* = Nae Antonescu, *Scriitori uitați*, Cluj-Napoca, 1980
 Antonescu, *Scriitori și reviste* = Nae Antonescu, *Scriitori și reviste din perioada interbelică*, Iași, 2001
 Apetri, *Atitudini* = Dumitru Apetri, *Atitudini și opinii*, Chișinău, 2010
 Apetroaie, *Lit. rom.* = Ion Apetroaie, *Literatura română a secolului al XX-lea*, I, Iași, 1978
 Apolzan, *Aspecte* = Mioara Apolzan, *Aspecte de istorie literară*, București, 1983
 Apolzan, *Casa* = Mioara Apolzan, *Casa ficțiunii*, Cluj-Napoca, 1979
 Apostolescu, *Infl. romant.* = N. I. Apostolescu, *L'Influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, pref. Émile Faguet, Paris, 1909
 Ardeleanu, „A urî” = Virgil Ardeleanu, „A urî”... „A iubi”. *Puncte de reper în proza actuală*, Cluj, 1971
 Ardeleanu, *Însemnări* = Virgil Ardeleanu, *Însemnări despre proză*, București, 1966
 Ardeleanu, *Mențiuni* = Virgil Ardeleanu, *Mențiuni*, Cluj-Napoca, 1978
 Ardeleanu, *Opinii* = Virgil Ardeleanu, *Opinii. Prozatori și critici*, Cluj-Napoca, 1975

- Ardeleanu, *Proza* = Virgil Ardeleanu, *Proza poezilor*, București, 1969
- Arghezi, *Scrieri* = Tudor Arghezi, *Scrieri*, vol. I-XXXIII, București, 1962-1983, vol. XXXIV-XXXVIII, îngr. Mitzura Arghezi, București, 1985-1988, vol. XXXIX-XLVI, îngr. Mitzura Arghezi și Traian Radu, cuvânt de încheiere Eugen Simion, București, 1994-2006
- Baba, *Compendiu* = Ioan Baba, *Compendiu bibliografic*, Novi Sad, 1997
- Baconsky, *Colocviu* = A.E. Baconsky, *Colocviu critic*, București, 1957
- Baconsky, *Poeți* = A.E. Baconsky, *Poeți și poezie*, București, 1963
- Baconsky, *Marginalii* = Leon Baconsky, *Marginalii critice și istorico-literare*, București, 1968
- Balacciu-Chiriacescu, *Dicționar* = Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, 1978
- Balotă, *Absurdul* = Nicolae Balotă, *Lupta cu absurdul*, București, 1971
- Balotă, *Arte* = Nicolae Balotă, *Arte poetice ale secolului XX*, București, 1976
- Balotă, *Euphorion* = Nicolae Balotă, *Euphorion*, București, 1969
- Balotă, *Ion* = Nicolae Balotă, *De la Ion la Ioanide*, București, 1974
- Balotă, *Labirint* = Nicolae Balotă, *Labirint*, București, 1970
- Balotă, *Scriitori maghiari* = Nicolae Balotă, *Scriitori maghiari din România. 1920-1980*, București, 1981
- Balotă, *Umanități* = Nicolae Balotă, *Umanități*, București, 1973
- Balotă, *Universul* = Nicolae Balotă, *Universul prozei*, București, 1976
- Baltag, *Polemos* = Nicolae Baltag, *Polemos*, București, 1978
- Baltazar, *Evocări* = Camil Baltazar, *Evocări și dialoguri literare*, București, 1974
- Barbu, *O ist.* = Eugen Barbu, *O istorie polemică și antologică a literaturii române de la origini până în prezent*, vol. I: *Poezia contemporană*, București, 1975
- Barbu, *Opere* = Ion Barbu, *Opere*, II, îngr. Mircea Colosenco, București, 2000
- Barbu, *Romanul* = Marian Barbu, *Romanul de mistere în literatura română*, Craiova, 1981
- Barbu, *Momente* = N. Barbu, *Momente din istoria teatrului românesc*, pref. Valeriu Răpeanu, București, 1977
- Bădăuță, *Note* = A. Bădăuță, *Note literare*, București, 1928
- Băileșteanu, *Abside* = Fănuș Băileșteanu, *Abside*, București, 1979
- Băileșteanu, *Aorist* = Fănuș Băileșteanu, *Aorist*, București, 1988
- Băileșteanu, *Refracții* = Fănuș Băileșteanu, *Refracții. Prozatori români contemporani*, București, 1980
- Bălan, *Artă* = Ion Dodu Bălan, *Artă și ideal*, București, 1975
- Bălan, *Condiția* = Ion Dodu Bălan, *Condiția creației*, București, 1968
- Bălan, *Ethos* = Ion Dodu Bălan, *Ethos și cultură sau Vocația tinereții*, București, 1972
- Bălan, *Repere* = Ion Dodu Bălan, *Repere critice*, București, 1988
- Băncilă, *Portrete* = Vasile Băncilă, *Portrete și semnificații*, îngr. Ileana Băncilă, pref. Zoe Dumitrescu-Bușu-lenga, București, 1987
- Bărbulescu, *Comentarii* = Simion Bărbulescu, *Comentarii critice*, București, 1969
- Bârlea, *Efigii* = Ovidiu Bârlea, *Efigii*, București, 1987
- Bârlea, *Ist. folc.* = Ovidiu Bârlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, 1974
- Bârna, *Comentarii* = Nicolae Bârna, *Comentarii critice*, București, 2001
- Bârna, *Prozastice* = Nicolae Bârna, *Prozastice*, București, 2004
- Bârna, *Capșa-Corso* = Vlaicu Bârna, *Între Capșa și Corso*, ed. 2, București, 2005
- Bărsănescu, *Medalioane* = Ștefan Bărsănescu, *Medalioane. Pentru o pedagogie a modelelor*, Iași, 1983
- Behring, *Scriit. rom. exil* = Eva Behring, *Scriitori români din exil. 1945-1989*, tr. Tatiana Petrache și Lucia Nicolau, București, 2001
- Bejenaru, *Dicț. botoșănenilor* = Ionel Bejenaru, *Dicționarul botoșănenilor*, Iași, 1994
- Beke, *Fără interpret* = Beke György, *Fără interpret. Convorbiri cu 56 de scriitori despre relațiile literare româno-maghiare*, București, 1972
- Berca, *Dicț. scriit. bănățeni* = Olimpia Berca, *Dicționar al scriitorilor bănățeni (1940-1996)*, Timișoara, 1996
- Bezviconi, *Profiluri* = Gheorghe Bezviconi, *Profiluri de ieri și de azi*, București, 1943
- Biberi, *Eseuri* = Ion Biberi, *Ultime eseuri*, București, 1985
- Biberi, *Études* = Ion Biberi, *Études sur la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1937
- Biberi, *Lumea* = Ion Biberi, *Lumea de azi*, Iași, 1980
- Bitte-Chiș-Sârbu, *Dicț. scriit. Caraș* = Victoria I. Bitte, Tiberiu Chiș, Nicolae Sârbu, *Dicționarul scriitorilor din Caraș-Severin*, Reșița, 1998
- Bodiu, *Evadarea* = Andrei Bodiu, *Evadarea din vid. Studii despre poezia românească de la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI*, Pitești, 2008
- Bogdan, *Scrieri* = Ioan Bogdan, *Scrieri alese*, îngr. și introd. G. Mihăilă, București, 1968
- Bogdan-Duică, *Ist. lit.* = G. Bogdan-Duică, *Istoria literaturii române moderne. Întâii poeți munteni*, Cluj, 1923
- Bogdan-Duică, *Studii* = G. Bogdan-Duică, *Studii și articole*, îngr. și pref. Dumitru Petrescu, București, 1975
- Boldea, *Vârstele* = Iulian Boldea, *Vârstele criticii*, Pitești, 2005
- Borbély, *Cercul* = Ștefan Borbély, *Cercul de grație*, Pitești, 2003
- Borbély, *Existența* = Ștefan Borbély, *Existența diafană*, București, 2011
- Borbély, *Grădina* = Ștefan Borbély, *Grădina magistrului Thomas*, București, 1995
- Borbély, *O carte* = Ștefan Borbély, *O carte pe săptămână*, București, 2007
- Borbély, *Xenograme* = Ștefan Borbély, *Xenograme*, Oradea, 1997
- Bote, *Simbolismul* = Lidia Bote, *Simbolismul românesc*, București, 1966
- Botez, *Memorii* = Demostene Botez, *Memorii*, I-II, București, 1970-1973
- Botez, *Figuri* = Octav Botez, *Figuri și note istorico-literare*, București, 1944
- Botez, *Pe marginea cărților* = Octav Botez, *Pe marginea cărților*, Iași, 1923
- Botez, *Scrieri* = Octav Botez, *Scrieri*, îngr. Ilie Dan, pref. Zaharia Sângeorzan, Iași, 1977
- Boz, *Anii* = Lucian Boz, *Anii literari '30*, Sydney, 1981
- Boz, *Cartea* = Lucian Boz, *Cartea cu poeți*, București, 1935

- Bradă, *Poezii* = Ioan Bradă, *Poezii și prozatorii bihoreni*, Beiuș, 1948
- Braga, *Destinul* = Mircea Braga, *Destinul unor structuri literare*, Cluj-Napoca, 1979
- Braga, *Ist. lit.* = Mircea Braga, *Istoria literară ca pretext*, Cluj-Napoca, 1982
- Braga, *Sensul* = Mircea Braga, *Când sensul acoperă semnul*, București, 1985
- Braga, *Sincronism* = Mircea Braga, *Sincronism și tradiție*, Cluj, 1972
- Braga, *Tradiție* = Mircea Braga, *Recursul la tradiție. O propunere hermeneutică*, Cluj-Napoca, 1987
- Brateș, *Aspecte* = Radu Brateș, *Aspecte din viața Blajului*, Blaj, 1942
- Brateș, *Oameni* = Radu Brateș, *Oameni din Ardeal*, București, 1973
- Bratu, *Cronici* = Savin Bratu, *Cronici*, I–II, București, 1957–1958
- Bratu, *Ipoteze* = Savin Bratu, *Ipoteze și ipostaze. Pentru o teorie a istoriei literare*, București, 1973
- Bratu-Dumitrescu, *Contemporanul* = Savin Bratu, Zoe Dumitrescu, *Contemporanul și vremea lui*, București, 1959
- Brădățeanu, *Comedia* = Virgil Brădățeanu, *Comedia în dramaturgia românească*, București, 1970
- Brădățeanu, *Drama* = Virgil Brădățeanu, *Drama istorică națională (Perioada clasică)*, București, 1966
- Brădățeanu, *Istoria* = Virgil Brădățeanu, *Istoria literaturii dramatice românești și a artei spectacolului*, I–III, București, 1966–1982
- Brădățeanu, *Viziune* = Virgil Brădățeanu, *Viziune și univers în noua dramaturgie românească*, București, 1977
- Breazu, *Studii* = Ion Breazu, *Studii de literatură română și comparată*, I–II, îngr. Mircea Curticeanu, Cluj, 1970–1973
- Buciu, *Panorama* = Marian Victor Buciu, *Panorama literaturii române în secolul XX*, vol. I–III, Craiova, 2003–2010.
- Buculei, *Prezențe* = Toader Buculei, *Prezențe brăilene în spiritualitatea românească*, Brăila, 1993
- Bucur, *Istoriografia* = Marin Bucur, *Istoriografia literară românească de la origini până la G. Călinescu*, București, 1973
- Bucur, *Poezie* = Marin Bucur, *Poezie–destin–dramă*, București, 1982
- Bucur, *Poeți optzeciști* = Romulus Bucur, *Poeți optzeciști (și nu numai) în anii '90*, Pitești, 2000
- Bucuța, *Scrieri* = Emanoil Bucuța, *Scrieri*, I–II, îngr. Lucia Borș-Bucuța și Violeta Mihăilă, București, introd. Perpessicius, 1971–1977
- Budău, *Bacăul lit.* = Eugen Budău, *Bacăul literar*, Bacău, 2004
- Bugariu, *Incursiuni* = Voicu Bugariu, *Incursiuni în literatura de azi*, București, 1971
- Bulgăr, *Cultură* = Gh. Bulgăr, *Cultură și limbaj*, București, 1986
- Bulgăr, *Problemele* = Gh. Bulgăr, *Problemele limbii literare în concepția scriitorilor români*, pref. Perpessicius, București, 1966
- Burada, *Ist. teatr.* = Teodor T. Burada, *Istoria teatrului în Moldova*, I–II, Iași, 1915–1922
- Burlacu, *Critica* = Alexandru Burlacu, *Critica în labirint*, Chișinău, 1997
- Burlacu, *Lit. rom. Basarabia* = Alexandru Burlacu, *Literatura română din Basarabia. Anii '20 – '30*, Chișinău, 2002
- Burlacu, *Texistențe* = Alexandru Burlacu, *Texistențe*, I–III, Chișinău, 2007–2012
- Burța-Cernat, *Fotografie* = Bianca Burța-Cernat, *Fotografie de grup cu scriitoare uitate. Proza feminină interbelică*, București, 2011
- Busuioc, *Scriitori ieșeni* = Nicolae Busuioc, Florin Busuioc, *Scriitori și publiciști ieșeni contemporani*, ed. 2, Iași, 2002
- Busuioceanu, *Figuri* = Al. Busuioceanu, *Figuri și cărți*, București, 1922
- Buteanu, *Teatrul* = [Aurel Buteanu], *Teatrul românesc în Ardeal și Banat*, Timișoara, [1944]
- Caracostea, *Scrieri* = D. Caracostea, *Scrieri alese*, I–III, îngr. și pref. Mircea Anghelescu, București, 1986–1992
- Caragiale, *Opere* = I. L. Caragiale, *Opere*, vol. I–III, îngr. Paul Zarifopol, București, 1930–1932, vol. IV–VII, îngr. Șerban Cioculescu, București, 1938–1942
- Caraion, *Duelul* = Ion Caraion, *Duelul cu crinii*, București, 1972
- Caraion, *Pălărierul* = Ion Caraion, *Pălărierul silabelor*, București, 1976
- Caraion, *Tristețe* = Ion Caraion, *Tristețe și cărți*, București, 1995
- Carandino, *De la o zi* = N. Carandino, *De la o zi la alta*, I, București, 1979
- Carianopol, *Scriitori* = Virgil Carianopol, *Scriitori care au devenit amintiri*, vol. I, București, 1973, vol. II, Craiova, 1982
- Cartoian, *Cărțile pop.* = Nicolae Cartoian, *Cărțile populare în literatura românească*, I–II, București, 1929–1938
- Cartoian, *Ist. lit.* = Nicolae Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, I–III, București, 1940–1945; ed. îngr. Rodica Rotaru și Andrei Rusu, pref. Dan Horia Mazilu, București, 1996
- Călin, *Clasici* = Liviu Călin, *Pornind de la clasici*, București, 1957
- Călinescu, *Biblioteci* = Al. Călinescu, *Biblioteci deschise*, București, 1986
- Călinescu, *Perspective* = Al. Călinescu, *Perspective critice*, Iași, 1978
- Călinescu, *Cronici* = G. Călinescu, *Cronici literare și recenzii*, I–II, îngr. Andrei Rusu și Ion Bălu, București, 1991–1992
- Călinescu, *Gâlceava* = G. Călinescu, *Gâlceava înțeleptului cu lumea. Pseudojurnal de moralist*, I–II, îngr. Geo Șerban, București, 1973–1974
- Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *Ist. lit.* (1982) = G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, 1941; ed. 2, îngr. și pref. Al. Piru, București, 1982
- Călinescu, *Literatura* = G. Călinescu, *Literatura nouă*, îngr. și pref. Al. Piru, Craiova, 1972
- Călinescu, *Opere* = G. Călinescu, *Opere. Publicistica*, I–XII, coordonator Nicolae Mecu, introd. Eugen Simion, București, 2006–2012
- Călinescu, *Principii* = G. Călinescu, *Principii de estetică*, îngr. și postfață Al. Piru, București, 1968
- Călinescu, *Scrisori* = G. Călinescu, *Scrisori și documente*, îngr. N. Scurtu, pref. Al. Piru, București, 1979
- Călinescu, *Studii* = G. Călinescu, *Studii și cercetări de istorie literară*, pref. Al. Piru, București, 1966
- Călinescu și contemporanii = G. Călinescu și contemporanii săi (*Correspondență primită*), I–II, îngr. Nicolae Mecu, București, 1984–1987.

- Călinescu, *Ulysse* = G. Călinescu, *Ulysse*, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 1967
- Călinescu, *Universul* = G. Călinescu, *Universul poeziei*, îngr. și postfață Al. Piru, București, 1971
- Călinescu, *Aspecte* = Matei Călinescu, *Aspecte literare*, București, 1965
- Călinescu, *Conceptul* = Matei Călinescu, *Conceptul modern de poezie. De la romantism la avangardă*, București, 1972
- Călinescu, *Eseuri* = Matei Călinescu, *Eseuri critice*, București, 1967
- Călinescu, *Eseuri lit. modernă* = Matei Călinescu, *Eseuri despre literatura modernă*, București, 1970
- Călinescu, *Fragmentarium* = Matei Călinescu, *Fragmentarium*, Cluj, 1973
- Căprariu, *Jurnal* = Al. Căprariu, *Jurnal literar*, București, 1967
- Cărtărescu, *Postmodernismul* = Mircea Cărtărescu, *Postmodernismul românesc*, postfață Paul Cornea, București, 1999
- Cărturari brașoveni = *Cărturari brașoveni (Sec. XV–XX). Ghid biobibliografic*, Brașov, 1972
- Căndroveanu, *Alfabet* = Hristu Căndroveanu, *Alfabet liric*, București, 1974
- Căndroveanu, *Aromânii* = Hristu Căndroveanu, *Aromânii ieri și azi*, Craiova, 1995
- Căndroveanu, *Lit. rom.* = Hristu Căndroveanu, *Literatura română pentru copii*, București, 1988
- Căndroveanu, *Poeți* = Hristu Căndroveanu, *Poeți și poezie*, 1980
- Căndroveanu, *Printre poeți* = Hristu Căndroveanu, *Printre poeți*, Cluj-Napoca, 1983
- Cernat, *Avangarda* = Paul Cernat, *Avangarda românească și complexul periferiei: primul val*, București, 2007
- Cernat, *Modernismul* = Paul Cernat, *Modernismul retro în romanul românesc interbelic*, București, 2009
- Cesereanu, *Ipostaze* = Domițian Cesereanu, *Ipostaze*, Cluj, 1970
- Cesereanu, *Permanențe* = Domițian Cesereanu, *Permanențe ale criticii*, București, 1968
- Ceuca, *Teatrologia* = Justin Ceuca, *Teatrologia românească interbelică*, București, 1990
- Cheie-Pantea, *Palingeneza* = Iosif Cheie-Pantea, *Palingeneza valorilor*, Timișoara, 1982
- Chendi, *Foiletoane* = Ilarie Chendi, *Foiletoane*, ed. 2, București, 1925
- Chendi, *Fragmente* = Ilarie Chendi, *Fragmente*, București, 1905
- Chendi, *Impresii* = Ilarie Chendi, *Impresii*, ed. 2, București, 1924
- Chendi, *Pagini* = Ilarie Chendi, *Pagini de critică*, îngr. și introd. Vasile Netea, București, 1969
- Chendi, *Schițe* = Ilarie Chendi, *Schițe de critică literară*, București, 1924
- Chendi, *Scrieri* = Ilarie Chendi, *Scrieri*, vol. I–IV, îngr. și pref. Dumitru Bălăeț, București, 1988–1995, vol. V–X, îngr. Dumitru Bălăeț și Ioan Spătan, București, 2001–2007
- Chihaia, *Mărturisiri* = Pavel Chihaia, *Mărturisiri din exil*, Iași, 1994
- Chinez, *Pagini* = Ion Chinez, *Pagini de critică*, îngr. și pref. I. Negoiescu, București, 1969
- Chioaru, *Noi dezvoltări* = Dumitru Chioaru, *Noi dezvoltări în perspectivă*, Cluj-Napoca, 2010
- Chioaru, *Poetica* = Dumitru Chioaru, *Poetica temporalității*, Cluj-Napoca, 2000
- Chiorean–Kocziány–Nițu–Ploșteanu, *Profiluri* = Ioan Chiorean, Ladislau Kocziány, Valeriu Nițu, Grigore Ploșteanu, *Profiluri mureșene*, Târgu Mureș, 1971
- Chițimia, *Folcloriști* = I. C. Chițimia, *Folcloriști și folcloristică românească*, București, 1968
- Chițimia, *Probleme* = I. C. Chițimia, *Probleme de bază ale literaturii române vechi*, București, 1972
- Cimpoi, *Alte disocieri* = Mihai Cimpoi, *Alte disocieri*, Chișinău, 1971
- Cimpoi, *Critice* = Mihai Cimpoi, *Critice*, I–IX, Craiova, 2001–2011
- Cimpoi, *Disocieri* = Mihai Cimpoi, *Disocieri*, Chișinău, 1969
- Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia* = Mihai Cimpoi, *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*, ed. 2, Chișinău, 1997
- Ciobanu, *Critica* = Nicolae Ciobanu, *Critica în primă instanță*, București, 1974
- Ciobanu, *Imaginar* = Nicolae Ciobanu, *Între imaginar și fantastic în proza românească*, București, 1987
- Ciobanu, *Incursiuni* = Nicolae Ciobanu, *Incursiuni critice*, Timișoara, 1975
- Ciobanu, *Însemne* = Nicolae Ciobanu, *Însemne ale modernității*, I–II, București, 1977–1979
- Ciobanu, *Nuvela* = Nicolae Ciobanu, *Nuvela și povestirea contemporană*, București, 1967
- Ciobanu, *Opera* = Nicolae Ciobanu, *Întâlnire cu opera*, București, 1982
- Ciobanu, *Panoramic* = Nicolae Ciobanu, *Panoramic*, București, 1972
- Ciobanu, *Cultura* = Ștefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Chișinău, 1923
- Ciobanu, *Ist. lit.* = Ștefan Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi*, I, București, 1947; ed. îngr. și pref. Dan Horia Mazilu, București, 1989
- Ciobanu, *Poporanismul* = Valeriu Ciobanu, *Poporanismul. Geneză, evoluție, ideologie*, București, 1946
- Ciocan, *Incursiuni* = Iulian Ciocan, *Incursiuni în proza basarabeană*, Chișinău, 2004
- Ciocanu, *Critică* = Ion Ciocanu, *Dreptul la critică*, Chișinău, 1990
- Ciocanu, *Itinerar* = Ion Ciocanu, *Itinerar critic*, Chișinău, 1973
- Ciocanu, *Lit. rom.* = Ion Ciocanu, *Literatura română contemporană din Republica Moldova*, Chișinău, 1998
- Ciocanu, *Vase comunicante* = Ion Ciocanu, *Nevoia de vase comunicante sau Cartea între scriitor și cititor*, Chișinău, 2006
- Ciocârlie, *Fals tratat* = Corina Ciocârlie, *Fals tratat de disperare*, Timișoara, 1995
- Ciocârlie, *Eseuri* = Livius Ciocârlie, *Eseuri critice*, Timișoara, 1983
- Ciocârlie, *Mari corespondențe* = Livius Ciocârlie, *Mari corespondențe*, București, 1981
- Cioculescu, *Lecturi* = Barbu Cioculescu, *Lecturi de vară, lecturi de iarnă*, I–II, București, 2003–2004.
- Cioculescu, *Amintiri* = Șerban Cioculescu, *Amintiri*, București, 1981
- Cioculescu, *Aspecte* = Șerban Cioculescu, *Aspecte literare contemporane (1932–1947)*, București, 1972
- Cioculescu, *Itinerar* = Șerban Cioculescu, *Itinerar critic*, I–V, București, 1973–1989
- Cioculescu, *Poeți* = Șerban Cioculescu, *Poeți români*, București, 1982
- Cioculescu, *Prozatori* = Șerban Cioculescu, *Prozatori români. De la Mihail Kogălniceanu la Mihail Sadoveanu*, București, 1977

- Cioculescu, *Varietăți* = Șerban Cioculescu, *Varietăți critice*, București, 1966
- Cioculescu-Streinu-Vianu, *Ist. lit.* = Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, *Istoria literaturii române moderne*, ed. 2, București, 1971
- Ciompec, *Motivul* = Gh. Ciompec, *Motivul creației în literatura română*, București, 1979
- Ciopruga, *Amfiteatru* = Const. Ciopruga, *Amfiteatru cu poeți*, Iași, 1995
- Ciopruga, *Efigii* = Const. Ciopruga, *Efigii în frescă. Poeți ai acestui timp*, București, 2008
- Ciopruga, *Lit. rom.* = Const. Ciopruga, *Literatura română între 1900–1918*, Iași, 1970
- Ciopruga, *Partituri* = Const. Ciopruga, *Partituri și voci. Poeți ai acestui timp*, Iași, 2004
- Ciopruga, *Personalitatea* = Const. Ciopruga, *Personalitatea literaturii române*, Iași, 1973
- Ciopruga, *Portrete* = Const. Ciopruga, *Portrete și reflecții literare*, București, 1967
- Ciopruga, *Propilee* = Const. Ciopruga, *Propilee. Cărți și destine*, Iași, 1984
- Ciopruga, *Ulysse* = Const. Ciopruga, *Între Ulysse și Don Quijote*, Iași, 1978
- Ciorănescu, *Lit. comp.* = Alexandru Ciorănescu, *Literatura comparată*, Craiova, 1944
- Ciorănescu, *Teatr. rom.* = Alexandru Ciorănescu, *Teatrul românesc în versuri și izvoarele lui*, București, 1943
- Cistelean, *Al doilea top* = Al. Cistelean, *Al doilea top*, Brașov, 2004
- Cistelean, *Diacritice* = Al. Cistelean, *Diacritice*, vol. I, București, 2007, vol. II: *Magna cum laude*, București, 2012
- Cistelean, *Poezie* = Al. Cistelean, *Poezie și livresc*, București, 1987
- Cistelean, *Top ten* = Al. Cistelean, *Top ten (recenzii rapide)*, Cluj-Napoca, 2000
- Cocora, *Privitor* = Ion Cocora, *Privitor ca la teatru*, I–IV, Cluj-Napoca, 1975–2003
- Colesnic, *Basarabia* = Iurie Colesnic, *Basarabia necunoscută*, I–IX, Chișinău, 1993–2012
- Comșa-Seiceanu, *Dascălii* = Nicolae Comșa, Teodor Seiceanu, *Dascălii Blajului. 1754–1948*, București, 1994
- Condurache, *Portret* = Val Condurache, *Portret al criticului în tinerețe*, București, 1984
- Constantin, *A doua carte* = Ilie Constantin, *A doua carte despre poeți*, București, 1973
- Constantin, *Complicitatea* = Ilie Constantin, *Complicitatea fertilă (Poeți români. 1950–1973)*, tr. Liliana și Valentin Atanasiu, Cluj-Napoca, 1994
- Constantin, *Despre poeți* = Ilie Constantin, *Despre poeți*, București, 1971
- Constantin, *Prozatori-critici* = Ilie Constantin, *Despre prozatori și critici*, Cluj, 1973
- Constantinescu, *Studii* = Emilian I. Constantinescu, *Studii literare*, îngr. și pref. Cristian Popescu, postfață Șerban Cioculescu, Cluj-Napoca, 1983
- Constantinescu, *Mișcarea* = Pompiliu Constantinescu, *Mișcarea literară*, București, [1927]
- Constantinescu, *Opere* = Pompiliu Constantinescu, *Opere și autori*, București, 1928
- Constantinescu, *Scrieri* = Pompiliu Constantinescu, *Scrieri*, I–VI, îngr. Constanța Constantinescu, pref. Victor Felea, București, 1967–1972
- Corbea-Florescu, *Biografii* = Ileana Corbea, Nicolae Florescu, *Biografii posibile*, vol. I–III, București, 1973–1984
- Cornea, *Alecsandrescu–Eminescu* = Paul Cornea, *De la Alecsandrescu la Eminescu*, București, 1966
- Cornea, *Aproapele* = Paul Cornea, *Aproapele și departele*, București, 1990
- Cornea, *Itinerar* = Paul Cornea, *Itinerar printre clasici*, București, 1984
- Cornea, *Oamenii* = Paul Cornea, *Oamenii începutului de drum*, București, 1974
- Cornea, *Originile* = Paul Cornea, *Originile romantismului românesc*, București, 1972
- Cornea, *Regula* = Paul Cornea, *Regula jocului*, București, 1980
- Cornea, *Semnele* = Paul Cornea, *Semnele vremii*, București, 1995
- Cornea, *Studii* = Paul Cornea, *Studii de literatură română modernă*, București, 1962
- Cornea-Păcurariu, *Ist. lit.* = Paul Cornea și D. Păcurariu, *Curs de istoria literaturii române moderne*, București, 1962
- Cornel, *Figuri* = Theodor Cornel, *Figuri contemporane din România – Figures contemporaines de Roumanie* (în colaborare), I–III, București, 1909–[1914]
- Cosco, *Bunica* = C. Cosco, *Când era bunica fată*, București, 1942
- Cosma, *Geneza* = Anton Cosma, *Geneza romanului românesc*, București, 1985
- Cosma, *Romanul* = Anton Cosma, *Romanul românesc contemporan. 1945–1985*, vol. I, București, 1988, vol. II, Cluj-Napoca, 1998
- Cosma, *Bănățeni* = Aurel Cosma, *Bănățeni de altădată*, Timișoara, 1933
- Costin, *Viața* = Lucian Costin, *Din viața scriitorilor*, I–II, București, [1937]
- Coșovei, *Pornind* = Traian T. Coșovei, *Pornind de la un vers*, București, 1990
- Cotruș, *Meditații* = Ovidiu Cotruș, *Meditații critice*, îngr. și introd. Ștefan Aug. Doinaș, București, 1983
- Cozea, *Prozatoare* = Liana Cozea, *Prozatoare ale literaturii române moderne*, Oradea, 1994
- Craia, *Fețele* = Sultana Craia, *Fețele orașului*, București, 1988
- Craia, *Orizontul* = Sultana Craia, *Orizontul rustic în literatură română*, București, 1985
- Crainic, *Memorii* = Nichifor Crainic, *Memorii*, vol. I, îngr. Nedic Lemnar, pref. Alexandru Cojan, București, 1991, vol. II, îngr. Alexandru Condeescu, București, 1996
- Crăciun, *Cu garda* = Gheorghe Crăciun, *Cu garda deschisă*, Iași, 1997
- Crăciun, *Confesiuni* = Victor Crăciun, *Confesiuni sonore. O istorie a literaturii române la microfon*, București, 1980
- Crețu, *Constructori* = Nicolae Crețu, *Constructori ai romanului*, București, 1982
- Cristea, *Arcadia* = Dan Cristea, *Arcadia imaginată*, București, 1977
- Cristea, *Faptul* = Dan Cristea, *Faptul de a scrie*, București, 1980
- Cristea, *Un an* = Dan Cristea, *Un an de poezie*, București, 1974
- Cristea, *Teleorman* = Stan V. Cristea, *Dicționarul scriitorilor și publiciștilor teleormăneni*, Alexandria, 2005
- Cristea, *Alianțe* = Valeriu Cristea, *Alianțe literare*, București, 1977
- Cristea, *A scrie* = Valeriu Cristea, *A scrie, a citi*, Cluj-Napoca, 1992

- Cristea, *Domeniul* = Valeriu Cristea, *Domeniul criticii*, București, 1975
- Cristea, *Fereastra* = Valeriu Cristea, *Fereastra criticului*, București, 1987
- Cristea, *Interpretări* = Valeriu Cristea, *Interpretări critice*, București, 1970
- Cristea, *Modestie* = Valeriu Cristea, *Modestie și orgoliu*, București, 1984
- Cristea-Enache, *București* = Daniel Cristea-Enache, *București Far West*, București, 2005
- Cristea-Enache, *Concert* = Daniel Cristea-Enache, *Concert de deschidere*, pref. C. Stănescu, București, 2001
- Cristea-Enache, *Timpuri noi* = Daniel Cristea-Enache, *Timpuri noi*, București, 2009
- Cristofor, *Țara Sfântă* = Ion Cristofor, *Scriitori din Țara Sfântă*, I–III, Cluj-Napoca, 2000–2004
- Crișan, *Confesiuni* = Constantin Crișan, *Confesiuni esențiale*, București, 1977
- Crișan–Crăciun, *Literatura* = Constantin Crișan, Victor Crăciun, *Literatura română în lume*, pref. Pierre de Boisdeffre, București, 1969
- Crohmălniceanu, *Al doilea suflu* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, București, 1989
- Crohmălniceanu, *Amintiri* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Amintiri deghizate*, București, 1994
- Crohmălniceanu, *Cinci prozatori* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cinci prozatori în cinci feluri de lectură*, București, 1984
- Crohmălniceanu, *Cronici* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cronici literare. 1954–1956*, București, 1957
- Crohmălniceanu, *Cronici și articole* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Cronici și articole*, București, 1953
- Crohmălniceanu, *Evreii* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Evreii în mișcarea de avangardă românească*, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 2001
- Crohmălniceanu, *Literatura* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română între cele două războaie mondiale*, vol. I–III, București, 1972–1975; vol. I, ed. 1, București, 1967
- Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română și expresionismul*, București, 1971
- Crohmălniceanu, *Pâinea noastră* = Ov. S. Crohmălniceanu, *Pâinea noastră cea de toate zilele*, București, 1981
- Crohmălniceanu – Heitmann, *Cercul Literar* = Ov. S. Crohmălniceanu, Klaus Heitmann, *Cercul Literar de la Sibiu și influența catalitică a culturii germane*, București, 2000
- Cronologia* = *Cronologia vieții literare românești. 1944–1964*, I–X, coordonator Eugen Simion, București, 2010–2012
- Cubleșan, *Civic–etic* = Constantin Cubleșan, *Teatrul între civic și etic*, Cluj-Napoca, 1983
- Cubleșan, *Miniaturi* = Constantin Cubleșan, *Miniaturi critice*, București, 1969.
- Cubleșan, *Teatrul* = Constantin Cubleșan, *Teatrul. Istorie și actualitate*, Cluj-Napoca, 1979
- Culcer, *Citind* = Dan Culcer, *Citind sau trăind literatura*, Cluj-Napoca, 1976
- Culcer, *Serii* = Dan Culcer, *Serii și grupuri*, București, 1981
- Culianu, *Studii rom.* = Ioan Petru Culianu, *Studii românești*, I–II, îngr. Tereza Culianu-Petrescu, tr. Corina Popescu, Dan Petrescu și Maria-Magdalena Angheliescu, Iași, 2006–2009
- Curticăpeanu, *Orizonturile* = Doina Curticăpeanu, *Orizonturile vieții în literatura veche românească (1520–1743)*, București, 1975
- Curticăpeanu, *Mișc. cult.* = Vasile Curticăpeanu, *Mișcarea culturală românească pentru Unirea din 1918*, București, 1968
- Dafin, *Figuri* = Ioan Dafin, *Figuri ieșene*, I–IV, Iași, [1927]; ed. 2, Iași, 1928
- Dafin, *Iașul* = Ioan Dafin, *Iașul cultural și social*, I–II, Iași, 1928–1929
- Damaschin, *Cercul Literar* = Dan Damaschin, *Cercul Literar de la Sibiu/ Cluj. Deschidere spre europeism și universalitate*, Cluj-Napoca, 2009
- Damian, *Direcții* = S. Damian, *Direcții și tendințe în proza nouă*, București, 1963
- Damian, *Intrarea* = S. Damian, *Intrarea în castel. Încercări de analiză a prozei*, București, 1970
- Damian, *Mănușa* = S. Damian, *Aruncând mănușa*, București, 1999
- Damian, *Replici* = S. Damian, *Replici din burta lupului*, București, 1997
- Dan, *Contribuții* = Ilie Dan, *Contribuții*, București, 1978
- Dan, *Proza* = Sergiu Pavel Dan, *Proza fantastică românească*, București, 1975
- Danțiș, *Bucolica* = Gabriela Danțiș, *Poezia bucolică românească*, București, 2000
- Dascal, *Aventuri* = Mihai Dascal, *Aventuri în Țara Imanenței*, București, 2003
- Dascal, *Fascinația* = Mihai Dascal, *Fascinația exegezei. Exerciții de hermeneutică literară*, București, 2003
- Dascălu, *Germanitatea* = Bogdan Mihai Dascălu, *Germanitatea și literele române*, București, 2006
- Datcu, *Dicț. etnolog.* = Iordan Datcu, *Dicționarul etnologilor români*, ed. 3, București, 2006
- Datcu, *Miscellanea* = Iordan Datcu, *Miscellanea etnologica*, București, 2010
- Datcu, *Pagini* = Iordan Datcu, *Pagini de istorie literară și etnologie*, Târgoviște, 2011
- Datcu, *Repere* = Iordan Datcu, *Repere în etnologia românească*, București, 2002
- Davidescu, *Aspecte* = N. Davidescu, *Aspecte și direcții literare*, îngr. și pref. Margareta Feraru, București, 1975
- Dărbăuș–Popović, *Lit. rom. Serbia* = Carmen Dărbăuș, Virginia Popović, *Literatura de limbă română din Serbia și antropologia culturală*, Cluj-Napoca, Novi Sad, 2012
- Demetrescu, *Însemnări* = Romulus Demetrescu, *Însemnări critice*, îngr. Nae Antonescu și Dimitrie Danciu, Cluj-Napoca, 1979
- Demetrescu, *Profile* = Traian Demetrescu, *Profile literare*, Craiova, 1891
- Densusianu, *Ist. lit. rom.* = Ovid Densusianu, *Istoria literaturii române*, București, 1898
- Densusianu, *Lit. rom.* = Ovid Densusianu, *Literatura română modernă*, I–III, București, 1920–1933
- Densusianu, *Opere* = Ovid Densusianu, *Opere*, I–VI, îngr. Boris Cazacu, Valeriu Rusu, Ioan Șerb și Florica Șerb, pref. Boris Cazacu, București, 1968–1985
- Diaconescu, *Condiția* = Romulus Diaconescu, *Condiția umană în dramaturgia postbelică*, Craiova, 2001
- Diaconescu, *Dramaturgi* = Romulus Diaconescu, *Dramaturgi români contemporani*, Craiova, 1983
- Diaconu, *Fetele* = Mircea A. Diaconu, *Fetele poeziei*, Iași, 1999
- Diaconu, *Instantanee* = Mircea A. Diaconu, *Instantanee critice*, Iași, 1998

- Diaconu, *Poezia* = Mircea A. Diaconu, *Poezia postmodernă*, Braşov, 2002
- Diaconu, *Studii* = Mircea A. Diaconu, *Studii bucovinene*, Iaşi, 2011
- Dicţ. analitic = *Dicţionar analitic de opere literare româneşti*, I–IV, coordonator Ion Pop, Bucureşti, Cluj-Napoca, 1998–2003
- Dicţ. Banat = *Dicţionar al scriitorilor din Banat*, coordonator Alexandru Ruja, Timişoara, 2005
- Dicţ. biografic = *Dicţionarul biografic al literaturii române*, I–II, coordonator Aurel Sasu, Piteşti, 2006
- Dicţ. Chişinău = *Dicţionarul scriitorilor români din Basarabia. 1812–2010*, ed. 2, coordonator Valeriu Nazar, Chişinău, 2010
- Dicţ. Echinox = *Dicţionarul Echinox*, coordonator Horea Poenar, Cluj-Napoca, 2004
- Dicţ. esenţial = *Dicţionarul esenţial al scriitorilor români*, coordonatori Mircea Zăciu, Marian Papahagi şi Aurel Sasu, Bucureşti, 2000
- Dicţ. lit. 1900 = *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, coordonatori Gabriela Drăgoi, Florin Faifer, Dan Mănucă, Alexandru Teodorescu, Leon Volovici şi Remus Zăstroiu, Bucureşti, 1979
- Dicţ. scriit. rom. = *Dicţionarul scriitorilor români*, I–IV, coordonatori Mircea Zăciu, Marian Papahagi şi Aurel Sasu, Bucureşti, 1995–2002
- Dima, *Aspecte* = Al. Dima, *Aspecte şi atitudini ideologice*, Turnu Severin, 1933
- Dima, *Dezbateri* = Al. Dima, *Dezbateri critice*, Bucureşti, 1977
- Dima, *Gândirea* = Al. Dima, *Gândirea românească în estetică*, Sibiu, 1943
- Dima, *Studii* = Al. Dima, *Studii de istorie a teoriei literare româneşti*, Bucureşti, 1962
- Dima, *Viziunea* = Al. Dima, *Viziunea cosmică în poezia românească*, Iaşi, 1982
- Dimisianu, *Amintiri* = Gabriel Dimisianu, *Amintiri şi portrete literare*, Bucureşti, 2003
- Dimisianu, *Fragmente* = Gabriel Dimisianu, *Fragmente contemporane*, Bucureşti, 2004
- Dimisianu, *Lecturi* = Gabriel Dimisianu, *Lecturi libere*, Bucureşti, 1983
- Dimisianu, *Lumea* = Gabriel Dimisianu, *Lumea criticului*, Bucureşti, 2000
- Dimisianu, *Nouă prozatori* = Gabriel Dimisianu, *Nouă prozatori*, Bucureşti, 1977
- Dimisianu, *Oameni* = Gabriel Dimisianu, *Oameni şi cărţi*, Bucureşti, 2008
- Dimisianu, *Opinii* = Gabriel Dimisianu, *Opinii literare*, Bucureşti, 1978
- Dimisianu, *Prozatori* = Gabriel Dimisianu, *Prozatori de azi*, Bucureşti, 1970
- Dimisianu, *Repere* = Gabriel Dimisianu, *Repere*, Bucureşti, 1990
- Dimisianu, *Schiţe* = Gabriel Dimisianu, *Schiţe de critică*, Bucureşti, 1966
- Dimisianu, *Subiecte* = Gabriel Dimisianu, *Subiecte*, Bucureşti, 1987
- Dimisianu, *Valori* = Gabriel Dimisianu, *Valori actuale*, Bucureşti, 1974
- Dimitriu, *Ares* = Daniel Dimitriu, *Ares şi Eros*, Iaşi, 1978
- Dimitriu, *Singurătatea* = Daniel Dimitriu, *Singurătatea lecturii*, Bucureşti, 1980
- Dobrescu, *Foiletoane* = Alexandru Dobrescu, *Foiletoane*, vol. I, Bucureşti, 1979, vol. II–III, Iaşi, 1981–1984
- Dobrogeanu-Gherea, *Opere* = C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, I–VIII, Bucureşti, 1976–1983
- Doinaş, *Diogene* = Ştefan Aug. Doinaş, *Lampa lui Diogene*, Bucureşti, 1970
- Doinaş, *Lectura* = Ştefan Aug. Doinaş, *Lectura poeziei, urmată de Tragic şi demonic*, Bucureşti, 1980
- Doinaş, *Măştile* = Ştefan Aug. Doinaş, *Măştile adevărului poetic*, Bucureşti, 1992
- Doinaş, *Orfeu* = Ştefan Aug. Doinaş, *Orfeu şi tentaţia realului*, Bucureşti, 1974
- Doinaş, *Poezie* = Ştefan Aug. Doinaş, *Poezie şi modă poetică*, Bucureşti, 1972
- Doinaş, *Scriit. rom.* = Ştefan Aug. Doinaş, *Scriitori români*, Bucureşti, 2000
- Dolgan, *Crez* = Mihail Dolgan, *Crez şi măiestrie artistică*, Chişinău, 1982
- Dolgan, *Poezia* = Mihail Dolgan, *Poezia contemporană, mod de existenţă în metaforă şi idee*, Chişinău, 2007
- Dorcescu, *Embleme* = Eugen Dorcescu, *Embleme ale realităţii*, Bucureşti, 1978
- Dorcescu, *Metafora* = Eugen Dorcescu, *Metafora poetică*, Bucureşti, 1975
- Dragomirescu, *Sămănătorism* = Mihail Dragomirescu, *Sămănătorism, poporanism, criticism*, Bucureşti, 1934
- Dragomirescu, *Scrieri* = Mihail Dragomirescu, *Scrieri critice şi estetice*, îngr. Z. Ornea şi Gh. Stroia, introd. Z. Ornea, Bucureşti, 1969
- Drăgan, *Ist. lit.* = Gabriel Drăgan, *Istoria literaturii române*, ed. 3, Bucureşti, 1943
- Drăgan, *Aproximaţii* = Mihai Drăgan, *Aproximaţii critice*, Iaşi, 1970
- Drăgan, *Clasici* = Mihai Drăgan, *Clasici şi moderni*, Bucureşti, 1987
- Drăgan, *Lecturi* = Mihai Drăgan, *Lecturi posibile*, Iaşi, 1978
- Drăgan, *Reacţii* = Mihai Drăgan, *Reacţii critice*, Iaşi, 1973
- Drăganu, *Hist. litt.* = N. Drăganu, *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie des origines à la fin du XVIIIe siècle*, Bucureşti, 1938
- Drouhet, *Studii* = Charles Drouhet, *Studii de literatură română şi comparată*, Bucureşti, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, 1983
- Dumitrescu-Buşulenga, *Itinerarii* = Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Itinerarii prin cultură*, Bucureşti, 1982
- Dumitrescu-Buşulenga, *Valori* = Zoe Dumitrescu-Buşulenga, *Valori şi echivalenţe umanistice*, Bucureşti, 1973
- Dumitriu, „*Ambasadorii*” = Dana Dumitriu, „*Ambasadorii*” sau *Despre realismul psihologic*, Bucureşti, 1976
- Dunăreanu-Apostoleanu-Corcheş, *Scriit. Tomis* = Ovidiu Dunăreanu, Corina Apostoleanu, Victor Corcheş, *Scriitori de la Tomis. Catalog biobibliografic*, Constanţa, 1997
- Durnea, *Noi propuneri* = Victor Durnea, *Noi propuneri de recurs*, Iaşi, 2011
- Durnea, *Orizonturi* = Victor Durnea, *Orizonturi regăsite*, Iaşi, 1999
- Durnea, *Propuneri* = Victor Durnea, *Propuneri de recurs*, Iaşi, 2011
- Duţu, *Cărţile* = Alexandru Duţu, *Cărţile de înţelepciune în cultura română*, Bucureşti, 1972
- Duţu, *Coordonate* = Alexandru Duţu, *Coordonate ale culturii româneşti în secolul al XVIII-lea*, Bucureşti, 1968
- Duţu, *Explorări* = Alexandru Duţu, *Explorări în istoria literaturii române*, Bucureşti, 1969
- Duţu, *Modele* = Alexandru Duţu, *Modele, imagini, privelişti*, Cluj-Napoca, 1979

- Duțu, *Sinteză* = Alexandru Duțu, *Sinteză și originalitate în cultura română (1650–1848)*, București, 1972
- Duțu, *Umaniștii* = Alexandru Duțu, *Umaniștii români și cultura europeană*, București, 1974
- Eftimiu, *Amintiri* = Victor Eftimiu, *Amintiri și polemici*, București, 1942
- Eftimiu, *Portrete* = Victor Eftimiu, *Portrete și amintiri*, București, 1965
- Eliade, *Fragmentarium* = Mircea Eliade, *Fragmentarium*, București, 1939
- Eliade, *Împotriva* = Mircea Eliade, *Împotriva deznădejdii. Publicistica exilului*, îngr. Mircea Handoca, pref. Monica Spiridon, București, 1992
- Eliade, *Scrieri* = Mircea Eliade, *Scrieri de tinerețe*, I–IV, îngr. Mircea Handoca, București, 1996–2008
- Eliade și corespondenții* = Mircea Eliade și corespondenții săi, I–V, îngr. și pref. Mircea Handoca, București, 1993–2007
- Encicl. istoriografiei rom.* = *Enciclopedia istoriografiei românești*, coordonator Ștefan Ștefănescu, București, 1978
- Encicl. rom.* = *Enciclopedia română*, I–III, publ. C. Diaconovici, Sibiu, 1898–1904
- Encycl. jud.* = *Encyclopaedia judaica*, I–XVI, Ierusalim, 1972–1978
- Faifer, *Cordonul* = Florin Faifer, *Cordonul de argint*, pref. Liviu Leonte, Iași, 1997
- Faifer, *Dramaturgia* = Florin Faifer, *Dramaturgia între clipă și durată*, Iași, 1983
- Faifer, *Faldurile* = Florin Faifer, *Faldurile Mnemosynei*, Iași, 1999
- Faifer, *Incursiuni* = Florin Faifer, *Incursiuni în istoria literaturii dramatice românești*, ed. 3, Iași, 2010
- Faifer, *Pluta* = Florin Faifer, *Pluta de naufragiu*, pref. Paul Cornea, Iași, 2002
- Faifer, *Semnele* = Florin Faifer, *Semnele lui Hermes. Memorialistica de călătorie (până la 1900) între real și imaginar*, București, 1993
- Fanache, *Întâlniri* = V. Fanache, *Întâlniri...*, Cluj-Napoca, 1976
- Fanache, *Vârstele poeziei* = V. Fanache, *Eseuri despre vârstele poeziei*, București, 1990
- Felea, *Aspecte* = Victor Felea, *Aspecte ale poeziei de azi*, I–III, Cluj-Napoca, 1977–1984
- Felea, *Dialoguri* = Victor Felea, *Dialoguri despre poezie*, București, 1965
- Felea, *Poezie* = Victor Felea, *Poezie și critică*, Cluj, 1971
- Felea, *Prezența* = Victor Felea, *Prezența criticii*, București, 1982
- Felea, *Reflexii* = Victor Felea, *Reflexii critice*, București, 1968
- Felea, *Secțiuni* = Victor Felea, *Secțiuni*, București, 1974
- Firan, *Macedonski-Arghezi* = Florea Firan, *De la Macedonski la Arghezi*, pref. Ovidiu Papadima, Craiova, 1975
- Firan, *Profiluri* = Florea Firan, *Profiluri și structuri literare*, I–II, pref. Liviu Călin, introd. Const. M. Popa, Craiova, 1986–2003
- Flămând, *Intimitatea* = Dinu Flămând, *Intimitatea textului*, București, 1985
- Flora, *Lit. rom. Voivodina* = Radu Flora, *Literatura română din Voivodina. Panorama unui sfert de veac (1946–1970)*, Pančevo, 1971
- Florescu, *Aristarc* = Nicolae Florescu, *Înapoi la Aristarc*, I–II, București, 2009
- Florescu, *Itinerarii* = Nicolae Florescu, *Itinerarii mirabile*, București, 1991
- Florescu, *Întoarcerea* = Nicolae Florescu, *Întoarcerea proscrisilor*, București, 1998
- Florescu, *Menirea* = Nicolae Florescu, *Menirea pribegilor*, București, 2003
- Florescu, *Profitabila* = Nicolae Florescu, *Profitabila condiție*, București, 1983
- Fundoianu, *Imagini* = B. Fundoianu, *Imagini și cărți*, îngr. Virgil Teodorescu, tr. Sorin Mărculescu, introd. Mircea Martin, București, 1980
- Gafița, *Fața lunii* = Mihai Gafița, *Fața ascunsă a lunii. Studii de istorie literară. Epoca 1870–1900*, București, 1974
- Galaicu-Păun, *Poezia* = Emilian Galaicu-Păun, *Poezia de după poezie. Ultimul deceniu*, pref. Al. Cistelean, Chișinău, 1999
- Gáldi, *Introducere* = Ladislau Gáldi, *Introducere în istoria versului românesc*, București, 1971
- Gaster, *Lit. pop.* = Moses Gaster, *Literatura populară română*, București, 1883.
- Gavril, *Cercul Literar* = Gabriela Gavril, *De la „Manifest” la „Adio, Europa”*. *Cercul Literar de la Sibiu*, Iași, 2003
- Gavrilov, *Reflecții* = Anatol Gavrilov, *Reflecții asupra romanului*, Chișinău, 1984
- George, *Alte întâlniri* = Alexandru George, *Alte întâlniri*, București, 2000
- George, *Alte reveniri* = Alexandru George, *Alte reveniri, restituiri, revizuri*, București, 2003
- George, *Întâlniri* = Alexandru George, *Întâlniri*, București, 1997
- George, *Litere* = Alexandru George, *Litere și clipe*, Târgoviște, 2007
- George, *Petrecheri* = Alexandru George, *Petrecheri cu gândul și inducții sentimentale*, București, 1986
- George, *Reveniri* = Alexandru George, *Reveniri, restituiri, revizuri*, București, 1999
- George, *Semne* = Alexandru George, *Semne și repere*, București, 1971
- George, *Sfârșitul* = Alexandru George, *La sfârșitul lecturii*, I–IV, București, 1973–1993
- Georgescu, *Încercări* = Paul Georgescu, *Încercări critice*, I–II, București, 1957–1958
- Georgescu, *Părerii* = Paul Georgescu, *Părerii literare*, București, 1964
- Georgescu, *Polivalența* = Paul Georgescu, *Polivalența necesară*, București, 1967
- Georgescu, *Printre cărți* = Paul Georgescu, *Printre cărți*, București, 1973
- Georgescu, *Volume* = Paul Georgescu, *Volume*, București, 1978
- Georgescu, *Ideile politice* = Vlad Georgescu, *Ideile politice și iluminismul în Principatele Române. 1750–1831*, București, 1972
- Gheorghiu, *Reflexe* = Mihai Dinu Gheorghiu, *Reflexe condiționate*, București, 1983
- Ghidirmic, *Proza* = Ovidiu Ghidirmic, *Proza românească și vocația originalității*, Craiova, 1988
- Ghițulescu, *Istoria* = Mircea Ghițulescu, *Istoria dramaturgiei române contemporane*, București, 2000
- Ghițulescu, *O panoramă* = Mircea Ghițulescu, *O panoramă a literaturii dramatice române contemporane*, Cluj-Napoca, 1984
- Giurescu, *Contribuțiuni* = Constantin Giurescu, *Contribuțiuni la studiul cronicilor muntene*, București, 1906
- Giurescu, *Noi contribuțiuni* = Constantin Giurescu, *Noi contribuțiuni la studiul cronicilor moldovene*, București, 1908

- Glodeanu, *Dimensiuni* = Gheorghe Glodeanu, *Dimensiuni ale romanului contemporan*, Baia Mare, 1998
- Glodeanu, *Incursiuni* = Gheorghe Glodeanu, *Incursiuni în literatura diasporei și a disidenței*, București, 1999
- Glodeanu, *Poetica* = Gheorghe Glodeanu, *Poetica romanului românesc interbelic*, București, 1998
- Goga, *Precursori* = Octavian Goga, *Precursori*, București, 1930
- Goldiș, *Critica* = Alex Goldiș, *Critica în tranșee. De la realismul socialist la autonomia esteticului*, București, 2011
- Gorcea, *Nesomnul* = Petru Mihai Gorcea, *Nesomnul capodoperelor*, București, 1977
- Gorcea, *Structură* = Petru Mihai Gorcea, *Structură și mit în proza contemporană. Eseu despre destinul literar al „generației șaizeci”*, București, 1982
- Grigor, *Moromete* = Andrei Grigor, *Căruța lui Moromete*, București, 2001
- Grigurcu, *A doua viață* = Gheorghe Grigurcu, *A doua viață*, București, 1997
- Grigurcu, *Amurgul* = Gheorghe Grigurcu, *Amurgul idolilor*, București, 1999
- Grigurcu, *Critici* = Gheorghe Grigurcu, *Critici români de azi*, București, 1981
- Grigurcu, *De la un critic* = Gheorghe Grigurcu, *De la un critic la altul*, Iași, 2005
- Grigurcu, *Eminescu-Labiș* = Gheorghe Grigurcu, *De la Mihai Eminescu la Nicolae Labiș*, București, 1989
- Grigurcu, *Existența* = Gheorghe Grigurcu, *Existența poeziei*, București, 1986
- Grigurcu, *Idei* = Gheorghe Grigurcu, *Idei și forme critice*, București, 1973
- Grigurcu, *Imposibila* = Gheorghe Grigurcu, *Imposibila neutralitate*, Iași, 1998
- Grigurcu, *În pădurea* = Gheorghe Grigurcu, *În pădurea de metafore*, Pitești, 2003
- Grigurcu, *Între critici* = Gheorghe Grigurcu, *Între critici*, Cluj-Napoca, 1983
- Grigurcu, *Peisaj* = Gheorghe Grigurcu, *Peisaj critic*, București, I–III, 1993–1999
- Grigurcu, *Poeți* = Gheorghe Grigurcu, *Poeți români de azi*, București, 1979
- Grigurcu, *Poezie* = Gheorghe Grigurcu, *Poezie română contemporană*, I–II, Iași, 2000
- Grigurcu, *Teritoriu* = Gheorghe Grigurcu, *Teritoriu liric*, București, 1972
- Guțan, *Cercul Literar* = Ilie Guțan, *Cercul Literar de la Sibiu*, Sibiu, 1995
- Haneș, *Scriitorii* = Petre V. Haneș, *Scriitorii basarabeni*, ed. 2, București, 1942
- Haneș, *Stud. cercet.* = Petre V. Haneș, *Studii și cercetări*, București, 1928
- Haneș, *Studii* = Petre V. Haneș, *Studii de literatură română*, București, 1910
- Haneș, *Studii ist. lit.* = Petre V. Haneș, *Studii de istorie literară*, pref. Mihai Gafița, București, 1970
- Hangiu, *Dicț. presei lit.* = Ion Hangiu, *Dicționarul presei literare românești (1790–2000)*, ed. 3, București, 2004
- Hinescu, *Oamenii* = Ana Hinescu, Arcadie Hinescu, *Oamenii de ieri și de azi ai Blajului. Mic dicționar*, Blaj, 1994
- Holban, *Opere* = Anton Holban, *Opere*, I–III, îngr. și introd. Elena Beram, București, 1970–1975
- Holban, *Ist. lit.* = Ioan Holban, *Istoria literaturii române contemporane*, I–III, Iași, 2006.
- Holban, *Literatura* = Ioan Holban, *Literatura subiectivă*, vol. I: *Jurnalul intim. Autobiografia literară*, București, 1989
- Holban, *Portrete* = Ioan Holban, *Istoria literaturii române. Portrete contemporane*, I, Iași, 2003
- Holban, *Profiluri* = Ioan Holban, *Profiluri epice contemporane*, București, 1987
- Holban, *Proza* = Ioan Holban, *Proza criticilor*, București, 1983
- Holban, *Salonul* = Ioan Holban, *Salonul refuzaților*, Iași, 1995
- Horodincă, *Structuri* = Georgeta Horodincă, *Structuri libere*, București, 1970
- Horodincă, *Studii* = Georgeta Horodincă, *Studii literare*, București, 1978
- Hostiuc, *Scriitori* = Ștefan Hostiuc, *Scriitori români din nordul Bucovinei*, I, București, 2005
- Hrimiuc-Toporaș, *Atelier* = Gheorghe Hrimiuc-Toporaș, *Atelier de istorie literară*, Iași, 1999
- Husar, *Întoarcerea* = Al. Husar, *Întoarcerea la literatură*, Iași, 2000
- Ianoși, *Romanul* = Ion Ianoși, *Romanul monumental și secolul XX*, București, 1963
- Ibrăileanu, *Note* = G. Ibrăileanu, *Note și impresii*, Iași, 1920
- Ibrăileanu, *Opere* = G. Ibrăileanu, *Opere*, I–X, îngr. Rodica Rotaru și Al. Piru, pref. Al. Piru, București, 1974–1981
- Ibrăileanu, *Scriitori* = G. Ibrăileanu, *Scriitori români și străini*, București, 1968
- Ibrăileanu, *Scriit. și curente* = G. Ibrăileanu, *Scriitori și curente*, Iași, 1909
- Ibrăileanu, *Spiritul* = G. Ibrăileanu, *Spiritul critic în cultura românească*, Iași, 1909
- Ibrăileanu, *Studii* = G. Ibrăileanu, *Studii literare*, București, 1930
- Ideologia 1848* = George Em. Marica, Iosif Hajós, Călina Mare, Constantin Rusu, *Ideologia generației române de la 1848 din Transilvania*, București, 1968
- Ierunca, *Dimpotrivă* = Virgil Ierunca, *Dimpotrivă*, București, 1994
- Ierunca, *Românește* = Virgil Ierunca, *Românește*, București, 1991
- Ierunca, *Semnul* = Virgil Ierunca, *Semnul mirării*, București, 1995
- Ierunca, *Subiect* = Virgil Ierunca, *Subiect și predicat*, București, 1993
- Ilea, *Mărturisirile* = Ion Th. Ilea, *Mărturisirile unui anonim*, postfață Mihai Gafița, București, 1974
- Ilie, *Dicț. poeziei ieșene* = Emanuela Ilie, *Dicționarul critic al poeziei ieșene contemporane*, Iași, 2011
- Iliescu, *Poezia* = Adriana Iliescu, *Poezia simbolistă românească*, București, 1985
- Iliescu, *Rev. lit.* = Adriana Iliescu, *Reviste literare la sfârșitul secolului al XIX-lea*, București, 1972
- Indrieș, *Polifonia* = Alexandra Indrieș, *Polifonia persoanei*, Timișoara, 1986
- Indrieș, *Dimensiuni* = Elena Indrieș, *Dimensiuni ale poeziei române moderne*, București, 1989
- Ionescu, *Palimpseste* = Cornel Mihai Ionescu, *Palimpseste*, București, 1979
- Ionescu, *Note* = Eugen Ionescu, *Note și contranote*, tr. Ion Pop, București, 1992
- Ionescu, *Nu* = Eugen Ionescu, *Nu*, București, 1934
- Ionescu, *Război* = Eugen Ionescu, *Război cu toată lumea. Publicistica românească*, I–II, îngr. Mariana Vartic și Aurel Sasu, București, 1992

- Ionescu, *Romanul* = Gelu Ionescu, *Romanul lecturii*, București, 1976
- Ionescu, *Artă* = Mariana Ionescu, *Artă și aspirație*, Cluj-Napoca, 1977
- Iorga, *Ist. Bis.* = Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, I-II, Vălenii de Munte, 1908-1909; ed. 2, I-II, București, 1928-1930
- Iorga, *Ist. lit.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii românești*, ed. 2, I-III, București, 1925-1933
- Iorga, *Ist. lit. cont.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii românești contemporane*, I-II, București, 1934; ed. I-III, îngr. Rodica Rotaru, pref. Ion Rotaru, București, 1985-1986
- Iorga, *Ist. lit. relig.* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688*, București, 1904
- Iorga, *Ist. lit. XVIII* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, ed. 2, I-II, îngr. Barbu Theodorescu, București, 1969
- Iorga, *Ist. lit. XIX* = Nicolae Iorga, *Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea - de la 1821 înainte*, vol. I-II, București, 1907-1908, vol. III, Vălenii de Munte, 1909
- Iorga, *Ist. presei* = Nicolae Iorga, *Istoria presei românești de la primele începuturi până la 1916*, București, 1922
- Iorga, *Oameni* = Nicolae Iorga, *Oameni cari au fost*, I-IV, București, 1934-1939
- Iorga, *O luptă* = Nicolae Iorga, *O luptă literară*, I-II, Vălenii de Munte, 1914-1916; ed. I-II, îngr. Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1979
- Iorga, *Pagini* = Nicolae Iorga, *Pagini de tinerețe*, I-II, îngr. și pref. Barbu Theodorescu, București, 1968
- Iorgulescu, *Al doilea rond* = Mircea Iorgulescu, *Al doilea rond*, București, 1976
- Iorgulescu, *Ceara* = Mircea Iorgulescu, *Ceara și sigiliul*, București, 1982
- Iorgulescu, *Critică* = Mircea Iorgulescu, *Critică și angajare*, București, 1981
- Iorgulescu, *Firescul* = Mircea Iorgulescu, *Firescul ca excepție*, București, 1979
- Iorgulescu, *Prezent* = Mircea Iorgulescu, *Prezent*, București, 1985
- Iorgulescu, *Rondul* = Mircea Iorgulescu, *Rondul de noapte*, București, 1974
- Iorgulescu, *Scriitori* = Mircea Iorgulescu, *Scriitori tineri contemporani*, București, 1978
- Iosifescu, *De-a lungul* = Silviu Iosifescu, *De-a lungul unui secol*, București, 1983
- Iosifescu, *Drumuri* = Silviu Iosifescu, *Drumuri literare*, București, 1957
- Iosifescu, *Proză* = Silviu Iosifescu, *Proză și luciditate*, București, 1974
- Iovănel, *Evreul* = Mihai Iovănel, *Evreul improbabil. Mihai Sebastian: o monografie ideologică*, București, 2012
- Ist. comp. Rom.* = *Istoria și teoria comparatismului în România*, îngr. Al. Dima și Ovidiu Papadima, București, 1972
- Ist. filos. rom.* = *Istoria filosofiei românești*, I-II, București, 1972-1980
- Ist. lit.* = *Istoria literaturii române*, București, vol. I, ed. 1, 1964, ed. 2, 1970, vol. II, 1968, vol. III, 1973
- Ist. teatr. Rom.* = *Istoria teatrului în România*, I-III, București, 1965-1973
- Istrate, *Barocul* = Ion Istrate, *Barocul literar românesc*, București, 1982
- Ivașcu, *Confruntări* = G. Ivașcu, *Confruntări literare*, I-III, București, 1966-1988
- Ivașcu, *Ist. lit.* = G. Ivașcu, *Istoria literaturii române*, I, București, 1969
- Kalustian, *Simple note* = L. Kalustian, *Simple note*, I-IV, București, 1980-1985
- Lascu, *Clasicii* = Nicolae Lascu, *Clasicii antici în România*, Cluj-Napoca, 1974
- Lația, *Cărturari* = Trandafir Lația, *Cărturari din Banat*, București, 1939
- Laurențiu, *Êseuri* = Dan Laurențiu, *Eseuri asupra stării de grație*, București, 1976
- Lazarovici, *Dicț. scriit. botoșăneni* = Silvia Lazarovici, *Dicționarul scriitorilor botoșăneni. 1945-2000*, [Botoșani], 2000
- Lăudat, *Ist. lit.* = I. D. Lăudat, *Istoria literaturii române vechi*, I-III, București, 1962-1968
- Lăzăreanu, *Glose* = Barbu Lăzăreanu, *Glose și comentarii de istoriografie literară*, îngr. Ion Crișan și George Baiculescu, București, 1958
- Lăzărescu, *Prezențe* = George Lăzărescu, *Prezențe românești în Italia*, București, 1995
- Lăzărescu, *Romanul* = Gheorghe Lăzărescu, *Romanul de analiză psihologică în literatura română interbelică*, București, 1983
- Lefter, *Critica* = Ion Bogdan Lefter, *Anii '60-'90. Critica literară*, Pitești, 2002
- Lefter, *Flashback* = Ion Bogdan Lefter, *Flashback 1985: Începuturile „noii poezii”*, Pitești, 2005
- Lefter, *Primii postmoderni* = Ion Bogdan Lefter, *Primii postmoderni: „Școala de la Târgoviște”*, Pitești, 2003
- Lefter, *Scriit. rom. '80-'90* = Ion Bogdan Lefter, *Scriitori români din anii '80-'90. Dicționar biobibliografic*, I-III, Pitești-Brașov-București-Cluj-Napoca, 2000-2001
- Lefter, *5 poeți* = Ion Bogdan Lefter, *5 poeți*, Pitești, 2003
- Leon, *Umbre* = Aurel Leon, *Umbre*, I-VI, Iași, 1970-1991
- Leonte, *Prozatori* = Liviu Leonte, *Prozatori contemporani*, I-II, Iași, 1984-1989
- Literatura* = *Literatura română. Dicționar cronologic*, coordonatori I. C. Chițimia și Al. Dima, București, 1979
- Lit. rom. cont.* = *Literatura română contemporană*, vol. I: *Poezia*, coordonator Marin Bucur, București, 1980
- Livescu, *Scene* = Cristian Livescu, *Scene din viața imaginară*, București, 1982
- Loghin, *Ist. lit. Bucov.* = C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina (1775-1918), în legătură cu evoluția culturală și politică*, Cernăuți, 1926
- Lovinescu, *Critice* = E. Lovinescu, *Critice*, ed. definitivă, I-VII, București, 1925-1929
- Lovinescu, *Ist. civ. rom.* = E. Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, I-III, București, 1924-1925
- Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.* = E. Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, I-VI, București, 1926-1929; *Istoria literaturii române contemporane. 1900-1937*, București, 1937
- Lovinescu, *Maiorescu post.* = E. Lovinescu, *T. Maiorescu și posteritatea lui critică*, București, 1943
- Lovinescu, *Memorii* = E. Lovinescu, *Memorii*, vol. I, București, 1930, vol. II, Craiova, 1932, vol. III, București, 1937
- Lovinescu, *Opere* = E. Lovinescu, *Opere*, I-IX, îngr. Maria Simionescu și Alexandru George, București, 1982-1992
- Lovinescu, *Portrete* = E. Lovinescu, *Portrete literare*, București, 1921

- Lovinescu, *Sburătorul* = E. Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare*, vol. I–VI, îngr. Monica Lovinescu, Gabriela Omăt, Alexandru George și, de la vol. III, Margareta Feraru, pref. Alexandru George, București, 1993–2002
- Lovinescu, *Scrieri* = E. Lovinescu, *Scrieri*, I–IX, îngr. și introd. Eugen Simion, București, 1969–1982
- Lovinescu, *Întrevederi* = Monica Lovinescu, *Întrevederi cu Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Ștefan Lupașcu și Grigore Cugler*, București, 1992
- Lovinescu, *Unde scurte* = Monica Lovinescu, *Unde scurte*, I–VI, București, 1990–1996
- Lungu, *Itinerar* = Ion Lungu, *Itinerar critic*, București, 1965
- Lungu, *Școala Ardeleană* = Ion Lungu, *Școala Ardeleană*, București, 1978
- Lupaș, *Cronicari* = I. Lupaș, *Cronicari și istorici români din Transilvania*, I–II, Craiova, 1941
- Lupi, *Storia* = Gino Lupi, *Storia della letteratura romana*, Firenze, 1955
- Lupi, *Umorismo* = Gino Lupi, *Umorismo romeno*, Milano, 1939
- Macedonski, *Opere* = Alexandru Macedonski, *Opere*, I–IV, îngr. și introd. Tudor Vianu, București, 1939–1946
- Macrea, *Contribuții* = Dimitrie Macrea, *Contribuții la istoria lingvisticii și filologiei românești*, București, 1978
- Macrea, *Linguști* = Dimitrie Macrea, *Linguști și filologi români*, București, 1959
- Maștei, *Personalități* = Ionel Maștei, *Personalități ieșene*, vol. I–VIII, Iași, 1972–2000, Ioan Timofte, *Personalități ieșene*, vol. IX–XII, Iași, 2001–2012
- Maioreescu, *Critice* = Titu Maioreescu, *Critice*, I–III, îngr. I. Rădulescu-Pogoneanu, București, 1926–1930
- Maioreescu, *Opere* = Titu Maioreescu, *Opere*, I–IV, îngr. Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon, introd. Eugen Todoran, București, 1978–1988
- Mancaș, *Teatrul* = Mircea Mancaș, *Trecut și prezent în teatrul românesc*, București, 1979
- Manea, *Contur* = Norman Manea, *Pe contur*, București, 1984
- Manolescu, *Enciclopedia* = Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945–1989*, ed. 2, București, 2010
- Manolescu, *Literatura SF* = Florin Manolescu, *Literatura SF*, București, 1980
- Manolescu, *Litere* = Florin Manolescu, *Litere în tranziție*, București, 1998
- Manolescu, *Poezia* = Florin Manolescu, *Poezia criticilor*, București, 1971
- Manolescu, *Benzile desenate* = Ion Manolescu, *Benzile desenate și canonul postmodern*, București, 2011
- Manolescu, *Arca* = Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe*, I–III, București, 1980–1983
- Manolescu, *Istoria* = Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, I, București, 1990; *Istoria critică a literaturii române. Cinci secole de literatură*, Pitești, 2008
- Manolescu, *Lecturi* = Nicolae Manolescu, *Lecturi infidele*, București, 1966
- Manolescu, *Lista* = Nicolae Manolescu, *Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu*, I–III, Brașov, 2001
- Manolescu, *Metamorfozele* = Nicolae Manolescu, *Metamorfozele poeziei*, București, 1968
- Manolescu, *Poeți* = Nicolae Manolescu, *Poeți romantici*, București, 1999
- Manolescu, *Teme* = Nicolae Manolescu, *Teme*, I–VII, București, 1971–1988
- Manu, *Eseu* = Emil Manu, *Eseu despre generația războiului*, București, 1978
- Manu, *Reviste* = Emil Manu, *Reviste românești de poezie*, București, 1972
- Manu, *Sensuri* = Emil Manu, *Sensuri moderne și contemporane*, București, 1982
- Manu, *Sinteze* = Emil Manu, *Sinteze și antisinteze literare*, Cluj-Napoca, 1975
- Marcea, *Atitudini* = Pompiliu Marcea, *Atitudini critice*, București, 1985
- Marcea, *Concordanțe* = Pompiliu Marcea, *Concordanțe și controverse*, București, 1983
- Marcea, „*Convorbiri*” = Pompiliu Marcea, „*Convorbiri literare*” și *spiritul critic*, București, 1972
- Marcea, *Varietăți* = Pompiliu Marcea, *Varietăți literare*, Craiova, 1982
- Marcus, *Paradigme* = Solomon Marcus, *Paradigme universale*, Pitești, 2011
- Marino, *Biografia* = Adrian Marino, *Biografia ideii de literatură*, I–VI, Cluj-Napoca, 1991–2000
- Marino, *Dicționar* = Adrian Marino, *Dicționar de idei literare*, I, București, 1973
- Marino, *Hermeneutica* = Adrian Marino, *Hermeneutica ideii de literatură*, Cluj-Napoca, 1987
- Marino, *Introducere* = Adrian Marino, *Introducere în critica literară*, București, 1968
- Martin, *Acolade* = Aurel Martin, *Acolade*, București, 1977
- Martin, *Metonimii* = Aurel Martin, *Metonimii*, București, 1974
- Martin, *Paranteze* = Aurel Martin, *Paranteze*, București, 1981
- Martin, *Poeți* = Aurel Martin, *Poeți contemporani*, București, I–II, 1967–1971
- Martin, *Dicțiunea* = Mircea Martin, *Dicțiunea ideilor*, București, 1981
- Martin, *Generație* = Mircea Martin, *Generație și creație*, București, 1969
- Martin, *Identificări* = Mircea Martin, *Identificări*, București, 1977
- Martin, *Singura critică* = Mircea Martin, *Singura critică*, București, 1986
- Martinescu, *Cronicari* = D. Martinescu, *Cronicari și cronici din țările române*, București, 1967
- Martinescu, *Umbre* = Pericle Martinescu, *Umbre pe pânza vremii*, București, 1985
- Massoff, *Despre ei* = Ioan Massoff, *Despre ei și despre alții*, București, 1973
- Massoff, *Teatr. rom.* = Ioan Massoff, *Teatrul românesc*, I–VIII, București, 1961–1981
- Mazilu, *Barocul* = Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea*, București, 1976
- Mazilu, *Lit. rom.* = Dan Horia Mazilu, *Literatura română în epoca Renașterii*, București, 1984
- Mazilu, *Lit. rom. barocă* = Dan Horia Mazilu, *Literatura română barocă în context european*, București, 1996
- Mazilu, *Noi* = Dan Horia Mazilu, *Noi despre ceilalți. Fals tratat de imagologie*, Iași, 1999
- Mazilu, *Noi printre ceilalți* = Dan Horia Mazilu, *Noi printre ceilalți sau Despre literatura peregrinilor*, București, 2003
- Mazilu, *Proza* = Dan Horia Mazilu, *Proza oratorică în literatura română veche*, I–II, București, 1986–1987
- Mazilu, *Recitind* = Dan Horia Mazilu, *Recitind literatura română veche*, I–III, București, 1994–2000

- Mazilu, *Studii* = Dan Horia Mazilu, *Studii de literatură română veche*, București, 2005
- Mazilu, *Vocația* = Dan Horia Mazilu, *Vocația europeană a literaturii române vechi*, București, 1991
- Măciucă, *Motive* = Constantin Măciucă, *Motive și structuri dramatice*, București, 1986
- Mănuță, *Analogii* = Dan Mănuță, *Analogii. Constante ale istoriei literare românești*, Iași, 1995
- Mănuță, *Argumente* = Dan Mănuță, *Argumente de istorie literară*, Iași, 1978
- Mănuță, *Lectură* = Dan Mănuță, *Lectură și interpretare. Un model epic*, București, 1988
- Mănuță, *Perspective* = Dan Mănuță, *Perspective critice*, Iași, 1998
- Mănuță, *Principiile* = Dan Mănuță, *Principiile criticii literare junimiste*, Iași, 2000
- Mănuță, *Scriit. jun.* = Dan Mănuță, *Scriitori junimiști*, Iași, 1971
- Mărcuș, *Thalia* = Ștefan Mărcuș, *Thalia română. Contribuții la istoricul teatrului românesc din Ardeal, Banat și părțile ungurene*, postfață Petru Comarnescu, Timișoara, 1945
- Mecu, *Fapte-sens* = Nicolae Mecu, *Între fapte și sens*, București, 2004
- Metzulescu, *Literile* = Stelian Metzulescu, *Literile în Țara Banilor*, I-II, pref. Paul I. Papadopol, Craiova, 1936
- Mică encicl. = Mică enciclopedie ilustrată a scriitorilor din Republica Moldova, București-Chișinău, 2005
- Micu, *Critici prozatori* = Dumitru Micu, *Critici prozatori*, București, 2010
- Micu, „Gândirea” = Dumitru Micu, „Gândirea” și gândirismul, București, 1975
- Micu, *Ist. lit.* = Dumitru Micu, *Istoria literaturii române de la creația populară la postmodernism*, București, 2000
- Micu, *În căutarea* = Dumitru Micu, *În căutarea autenticității*, I-II, București, 1992-1994
- Micu, *Început* = Dumitru Micu, *Început de secol. 1900-1916*, București, 1970
- Micu, *Lecturi* = Dumitru Micu, *Lecturi și păreri*, Cluj-Napoca, 1978
- Micu, *Limbaje* = Dumitru Micu, *Limbaje lirice contemporane*, București, 1988
- Micu, *Literatura* = Dumitru Micu, *Literatura română la începutul secolului al XX-lea. 1900-1916*, București, 1964
- Micu, *Mileniu* = Dumitru Micu, *Sfârșit și început de mileniu*, București, 2010
- Micu, *Modernismul* = Dumitru Micu, *Modernismul românesc*, I-II, București, 1984-1985
- Micu, *Romanul* = Dumitru Micu, *Romanul românesc contemporan*, București, 1959
- Micu, *Scriitori* = Dumitru Micu, *Scriitori, cărți, reviste*, București, 1980
- Micu, *Scurtă ist.* = Dumitru Micu, *Scurtă istorie a literaturii române*, I-IV, București, 1994-1997
- Micu-Manolescu, *Literatura* = Dumitru Micu, Nicolae Manolescu, *Literatura română de azi. 1944-1964*, București, 1965
- Mihăescu, *Timp* = Valentin F. Mihăescu, *Timp și mod*, București, 1983
- Mihăilă, *Contribuții* = G. Mihăilă, *Contribuții la istoria culturii și literaturii române vechi*, București, 1972
- Mihăilă, *Scriitori* = G. Mihăilă, *Scriitori și filologi români (secolele XVI-XX)*, București, 2005
- Mihăilescu, *Întrebările* = Dan C. Mihăilescu, *Întrebările poeziei*, București, 1988
- Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism* = Dan C. Mihăilescu, *Literatura română în postceaușism*, I-III, Iași, 2004-2007
- Mihăilescu, *Conceptul* = Florin Mihăilescu, *Conceptul de critică literară în România*, I-II, București, 1976-1979
- Milea, *Sub semnul* = Ioan Milea, *Sub semnul poeziei*, Pitești, 1999
- Miller-Săndulescu, *Evoluția* = Mărgărita Miller-Verghi, Ecaterina Săndulescu, *Evoluția scrisului feminin în România*, pref. E. Lovinescu, București, 1935
- Mincu, *Critice* = Marin Mincu, *Critice*, București, I-II, 1969-1971
- Mincu, *Eseu* = Marin Mincu, *Eseu despre textul poetic*, București, 1986
- Mincu, *Poeticitate* = Marin Mincu, *Poeticitate română postbelică*, Constanța, 2000
- Mincu, *Poezie* = Marin Mincu, *Poezie și generație*, București, 1975
- Mincu, *Repere* = Marin Mincu, *Repere*, București, 1977
- Minea, *Letopisețele* = Ilie Minea, *Letopisețele moldovenești scrise slavonește*, Iași, 1925
- Mioc, *Curs* = Simion Mioc, *Curs de istoria literaturii române. 1900-1918*, II, Timișoara, 1972
- Mirodan, *Dicționar* = Al. Mirodan, *Dicționar neconvențional al scriitorilor evrei de limbă română*, vol. I-II, Tel Aviv, 1986-1997, vol. III, Cfar Habad, 2008
- Mîndra, *Clasicism* = V. Mîndra, *Clasicism și romantism în dramaturgia românească (1816-1918)*, București, 1973
- Mîndra, *Incursiuni* = V. Mîndra, *Incursiuni în istoria dramaturgiei române. De la Gh. Asachi la Camil Petrescu*, București, 1971
- Mîndra, *Ist. lit. dram.* = V. Mîndra, *Istoria literaturii dramatice românești*, I, București, 1985
- Mîndra, *Jocul* = V. Mîndra, *Jocul situațiilor dramatice*, București, 1978
- Modola, *Dramaturgia* = Doina Modola, *Dramaturgia românească între 1900-1918*, Cluj-Napoca, 1983
- Morar, *Avangarda rom.* = Ovidiu Morar, *Avangarda românească în context european*, Suceava, 2003
- Morar, *Avatarurile* = Ovidiu Morar, *Avatarurile suprarealismului românesc*, București, 2003
- Morar, *Scriitori evrei* = Ovidiu Morar, *Scriitori evrei din România*, București, 2006
- Moraru, *Obsesia* = Cornel Moraru, *Obsesia credibilității*, București, 1996
- Moraru, *Semnele* = Cornel Moraru, *Semnele realului*, București, 1981
- Moraru, *Textul* = Cornel Moraru, *Textul și realitatea*, București, 1984
- Moraru, *Ceremonia* = Cristian Moraru, *Ceremonia textului*, București, 1985
- Moraru-Velculescu, *Bibliografia* = Mihai Moraru, Cătălina Velculescu, *Bibliografia analitică a literaturii române vechi*, vol. I: *Cărțile populare laice*, partea I-II, București, 1976-1978
- Mugur, *Profesiunea* = Florin Mugur, *Profesiunea de scriitor*, București, 1979
- Munteano, *Panorama* = Basil Munteano, *Panorama de la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1938
- Munteanu, *Opera* = Aurel Dragoș Munteanu, *Opera și destinul scriitorului*, București, 1972
- Munteanu, *Românii-Ungaria* = Cornel Munteanu, *Românii din Ungaria (1951-2004)*, vol. I, Iula, 2006, vol. II, Cluj-Napoca, 2009

- Munteanu, *Aristarc* = George Munteanu, *Sub semnul lui Aristarc*, București, 1975
- Munteanu, *Atitudini* = George Munteanu, *Atitudini*, București, 1966
- Munteanu, *Jurnal* = Romul Munteanu, *Jurnal de cărți*, I–VII, București, 1973–1998
- Murărașu, *Ist. lit.* = D. Murărașu, *Istoria literaturii române*, ed. 4, București, 1946
- Muscalu, *Dicț. scriit. vrânceni* = Florin Muscalu, *Dicționarul scriitorilor și publiciștilor vrânceni. De la origini până în anul 2000*, Focșani, 1999
- Mușat, *Strategiile* = Carmen Mușat, *Strategiile subversivității*, postfață Mircea Martin, Pitești, 2002
- Muthu, *Balkanismul* = Mircea Muthu, *Balkanismul literar românesc*, I–III, Cluj-Napoca, 2002; ed. Pitești, 2008
- Muthu, *Cântecul* = Mircea Muthu, *Cântecul lui Leonardo*, Cluj-Napoca, 1995
- Muthu, *Lit. rom.* = Mircea Muthu, *Literatura română și spiritul sud-est european*, București, 1976
- Muthu, *Orientări* = Mircea Muthu, *Orientări critice*, Cluj, 1972
- Muthu, *Permanențe* = Mircea Muthu, *Permanențe literare românești din perspectivă comparată*, București, 1986
- Nedelcovici-Popescu-Protopopescu, *Cartea* = Viorica Nedelcovici, Elvira Popescu, Constanța Protopopescu, *Cartea românească în lume. 1945–1972*, introd. Mihnea Gheorghiu, București, 1975
- Negoieșcu, *Alte însemnări* = I. Negoieșcu, *Alte însemnări critice*, București, 1980
- Negoieșcu, *Analize* = I. Negoieșcu, *Analize și sinteze*, București, 1976
- Negoieșcu, *Engrame* = I. Negoieșcu, *Engrame*, București, 1975
- Negoieșcu, *Ist. lit.* = I. Negoieșcu, *Istoria literaturii române*, I, București, 1991
- Negoieșcu, *Însemnări* = I. Negoieșcu, *Însemnări critice*, Cluj, 1970
- Negoieșcu, *Lampa* = I. Negoieșcu, *Lampa lui Aladin*, București, 1971
- Negoieșcu, *Scriitori* = I. Negoieșcu, *Scriitori moderni*, București, 1966
- Negoieșcu, *Scriitori contemporani* = I. Negoieșcu, *Scriitori contemporani*, îngr. Dan Damaschin, Cluj-Napoca, 1994
- Negrici, *Expresivitatea* = Eugen Negrici, *Expresivitatea involuntară*, București, 1977
- Negrici, *Figura* = Eugen Negrici, *Figura spiritului creator*, București, 1978
- Negrici, *Imanența* = Eugen Negrici, *Imanența literaturii*, București, 1981
- Negrici, *Introducere* = Eugen Negrici, *Introducere în poezia contemporană*, București, 1985
- Negrici, *Comunism* = Eugen Negrici, *Literatura română sub comunism*, vol. II: *Proza*, București, 2002, vol. I: *Poezia*, București, 2003
- Negrilă, *Dicț. scriit. arădeni* = Iulian Negrilă, *Dicționarul scriitorilor arădeni de azi*, Arad, 1997
- Negrilă, *Însemnări* = Iulian Negrilă, *Însemnări despre scriitori*, Timișoara, 1987
- Negrilă, *Scriitori* = Iulian Negrilă, *Scriitori tribuniști din perioada arădeană*, Timișoara, 1983
- Negruzzi, *Junimea* = Iacob Negruzzi, *Amintiri din „Junimea”*, București, 1921
- Nemoianu, *Utilul* = Virgil Nemoianu, *Utilul și plăcutul*, București, 1973
- Netea, *Maior-Goga* = Vasile Netea, *De la Petru Maior la Octavian Goga*, București, 1944
- Nicolescu, *Șc. Ardeleană* = Aurel Nicolescu, *Școala Ardeleană și limba română*, București, 1971
- Nicolescu, *Contemporanul* = G.C. Nicolescu, *Curentul literar de la „Contemporanul”*, București, 1966
- Nicolescu, *Starea* = Vasile Nicolescu, *Starea lirică*, I–II, București, 1975–1984
- Nițescu, *Atitudini* = M. Nițescu, *Atitudini critice*, București, 1983
- Nițescu, *Poeți* = M. Nițescu, *Poeți contemporani*, București, 1978
- Nițescu, *Proletcultismul* = M. Nițescu, *Sub zodia proletcultismului. Dialectica puterii*, îngr. M. Ciurdariu, București, 1995
- Nițescu, *Repere* = M. Nițescu, *Repere critice*, București, 1974
- Nițescu, *Scylla* = M. Nițescu, *Între Scylla și Charybda*, București, 1972
- Noica, *Istoricitate* = Constantin Noica, *Istoricitate și eternitate. Repere pentru o istorie a culturii românești*, îngr. și introd. Mircea Handoca, București, 1989
- Noica, *Publicistică* = Constantin Noica, *Publicistică*, I–III, îngr. Marin Diaconu, București, 1994–2004
- Oarcăsu, *Destine* = Ion Oarcăsu, *Destine și valori*, Cluj-Napoca, 1974
- Oarcăsu, *Oglinzi* = Ion Oarcăsu, *Oglinzi paralele*, București, 1967
- Oarcăsu, *Opinii* = Ion Oarcăsu, *Opinii despre poezie*, București, 1965
- Odangiu, *Romanul* = Marian Odangiu, *Romanul politic*, Timișoara, 1984
- Omăt, *Modernismul* = Gabriela Omăt, *Modernismul literar românesc în date (1880–2000) și texte (1880–1949)*, I–II, București, 2008
- Onu, *Critica* = Liviu Onu, *Critica textuală și editarea literaturii române vechi*, București, 1973
- Oprea, *Fața* = Al. Oprea, *Fața nevăzută a literaturii*, București, 1980
- Oprea, *Incidențe* = Al. Oprea, *Incidențe critice*, București, 1975
- Oprea, *Mișcarea* = Al. Oprea, *Mișcarea prozei*, București, 1967
- Oprea, *5 prozatori* = Al. Oprea, *5 prozatori iluștri, 5 procese literare*, București, 1971
- Oprea, *Opera* = Nicolae Oprea, *Opera și autorul*, Pitești, 2001
- Oprea, *Provinciile* = Nicolae Oprea, *Provinciile imaginare*, Pitești, 1993
- Oprea, *Timpul* = Nicolae Oprea, *Timpul lecturii*, Cluj-Napoca, 2002
- Oprescu, *Scriitori* = Horia Oprescu, *Scriitori în lumina documentelor*, București, 1968
- Opriș, *Reviste* = Tudor Opriș, *Reviste literare ale elevilor. 1834–1974. Istoria presei școlare românești*, București, 1977
- Opriș, *500 debuturi* = Tudor Opriș, *500 debuturi literare*, Galați, 1991
- Opriță, *Anticipația* = Mircea Opriță, *Anticipația românească*, ed. 2, București, 2003
- Opriță, *Cronici* = Mircea Opriță, *Cronici de familie*, Cluj-Napoca, 2008
- Opriță, *Istoria* = Mircea Opriță, *Istoria anticipației românești*, Iași, 2007
- Ornea, *Actualitatea* = Z. Ornea, *Actualitatea clasicilor*, București, 1985

- Ornea, *Comentarii* = Z. Ornea, *Comentarii*, București, 1981
- Ornea, *Confluențe* = Z. Ornea, *Confluențe*, București, 1976
- Ornea, *Contemporanul* = Z. Ornea, *Curentul cultural de la „Contemporanul”*, București, 1977
- Ornea, *Interpretări* = Z. Ornea, *Interpretări*, București, 1988
- Ornea, *Înțelesuri* = Z. Ornea, *Înțelesuri. Medalioane de istorie literară*, București, 1994
- Ornea, *Junimea* = Z. Ornea, *Junimea și junimismul*, București, 1975
- Ornea, *Medalioane* = Z. Ornea, *Medalioane*, Iași, 1997
- Ornea, *Medalioane ist. lit.* = Z. Ornea, *Medalioane de istorie literară (1999–2001)*, îngr. Tiberiu Avramescu, București, 2004
- Ornea, *Portrete* = Z. Ornea, *Portrete*, București, 1999
- Ornea, *Tradiționalism* = Z. Ornea, *Tradiționalism și modernitate în deceniul al treilea*, București, 1980
- Oțoiu, *Proza* = Adrian Oțoiu, *Proza generației '80. Strategii transgresive*, I–II, Pitești, 2000–2003
- Paleologu, *Alchimia* = Alexandru Paleologu, *Alchimia existenței*, București, 1983
- Paleologu, *Bunul simț* = Alexandru Paleologu, *Bunul simț ca paradox*, București, 1972
- Paleologu, *Ipoteze* = Alexandru Paleologu, *Ipoteze de lucru*, București, 1980
- Paleologu, *Simțul practic* = Alexandru Paleologu, *Simțul practic*, București, 1974
- Paleologu, *Spiritul* = Alexandru Paleologu, *Spiritul și litera*, București, 1970
- Pamfil, *Spațialitate* = Alina Pamfil, *Spațialitate și temporalitate. Eseuri despre romanul românesc interbelic*, Cluj-Napoca, 1993
- Panaitelescu, *Contribuții* = P.P. Panaitelescu, *Contribuții la istoria culturii românești*, îngr. Silvia Panaitelescu, pref. Dan Zamfirescu, București, 1971
- Panaitelescu, *Începuturile* = P.P. Panaitelescu, *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965
- Panu, *Junimea* = G. Panu, *Amintiri de la Junimea din Iași*, I–II, București, 1943; ed. I–II, îngr. și pref. Z. Ornea, București, 1971
- Papadima, *Creatorii* = Ovidiu Papadima, *Creatorii și lumea lor*, București, 1943
- Papadima, *Ipostaze* = Ovidiu Papadima, *Ipostaze ale iluminismului românesc*, București, 1975
- Papadima, *Scriitorii* = Ovidiu Papadima, *Scriitorii și înțelesurile vieții*, București, 1971
- Papahagi, *Critica* = Marian Papahagi, *Critica de atelier*, București, 1983
- Papahagi, *Cumpănă* = Marian Papahagi, *Cumpănă și semn*, București, 1990
- Papahagi, *Eros* = Marian Papahagi, *Eros și utopie*, București, 1980
- Papahagi, *Exerciții* = Marian Papahagi, *Exerciții de lectură*, Cluj-Napoca, 1976
- Papahagi, *Fragmente* = Marian Papahagi, *Fragmente despre critică*, Cluj-Napoca, 1994
- Papahagi, *Interpretări* = Marian Papahagi, *Interpretări pe teme date*, Cluj-Napoca, 1995
- Papu, *Apolo* = Edgar Papu, *Apolo sau Ontologia clasicismului*, București, 1985
- Papu, *Clasicii* = Edgar Papu, *Din clasicii noștri. Contribuție la ideea unui protocronism românesc*, București, 1977
- Papu, *Despre stiluri* = Edgar Papu, *Despre stiluri*, București, 1986
- Papu, *Lumini* = Edgar Papu, *Lumini perene. Retrospecții asupra unor clasici români*, București, 1989
- Papu, *Luminile* = Edgar Papu, *Din luminile veacului*, București, 1967
- Papu, *Motive* = Edgar Papu, *Motive literare românești*, București, 1983
- Papu, *Scriitori-filosofi* = Edgar Papu, *Scriitori-filosofi în cultura română*, Craiova, 1994
- Pascu, *Ist. lit.* = Gheorghe Pascu, *Istoria literaturii române din secolul XVIII*, I–III, București, Iași, 1924 – 1927
- Pavel, *Arheologia* = Eugen Pavel, *Arheologia textului*, Cluj-Napoca, 2012
- Păcurariu, *Clas. rom.* = D. Păcurariu, *Clasicismul românesc*, București, 1971
- Păcurariu, *Scriitori* = D. Păcurariu, *Scriitori și direcții literare*, I–II, București, 1981–1984
- Păcurariu, *Teme* = D. Păcurariu, *Teme, motive, mituri și metamorfoza lor*, București, 1990
- Păcurariu, *Dicț. teolog.* = Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, București, 1996
- Păcurariu, *Ist. Bis.* = Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, I–III, București, 1991–1994
- Pârvolescu, *Alfabetul* = Ioana Pârvolescu, *Alfabetul doamnelor. De la Doamna B. la Doamna T.*, București, 1999
- Pecie, *Romancierul* = Ion Pecie, *Romancierul în fața oglinzii*, București, 1989
- Perian, *A doua tradiție* = Gheorghe Perian, *A doua tradiție. Poezia naivă românească de la origini până la Anton Pann*, Cluj-Napoca, 2003
- Perian, *Pagini* = Gheorghe Perian, *Pagini de critică și de istorie literară*, Târgu Mureș, 1998
- Perian, *Scriitori* = Gheorghe Perian, *Scriitori români postmoderni*, București, 1996
- Perpessicius, *Alte mențiuni* = Perpessicius, *Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor*, I–III, București, 1961–1967
- Perpessicius, *Jurnal* = Perpessicius, *Jurnal de lector completat cu Eminesciana*, București, 1944
- Perpessicius, *Lecturi* = Perpessicius, *Lecturi intermitente*, Cluj, 1971
- Perpessicius, *Mențiuni* = Perpessicius, *Mențiuni critice*, I–V, București, 1928–1946
- Perpessicius, *Mențiuni ist.* = Perpessicius, *Mențiuni de istoriografie literară și folclor (1948–1956)*, București, 1957
- Perpessicius, *Opere* = Perpessicius, *Opere*, vol. I–IV, București, 1966–1971, vol. V–XII, îngr. Dumitru D. Panaitelescu, București, 1972–1983
- Pervain, *Studii* = Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Cluj, 1971
- Petraș, *Cărțile* = Irina Petraș, *Cărțile deceniului 10*, Cluj-Napoca, 2003
- Petraș, *Lit. rom.* = Irina Petraș, *Literatura română contemporană*, București, 1994
- Petraș, *Panorama* = Irina Petraș, *Panorama criticii literare românești. 1950–2000*, Cluj-Napoca, 2001
- Petrașcu, *Figuri* = Nicolae Petrașcu, *Figuri literare contemporane*, București, 1893
- Petrașcu, *Icoane* = Nicolae Petrașcu, *Icoane de lumină*, I–IV, București, 1935–1941
- Petrașcu, *Scriitori* = Nicolae Petrașcu, *Scriitori români contemporani*, București, 1898
- Petrescu, *Teze* = Camil Petrescu, *Teze și antiteze*, București, 1936
- Petrescu, *Configurații* = Ioana Em. Petrescu, *Configurații*, Cluj-Napoca, 1981

- Petrescu, *Eminescu* = Ioana Em. Petrescu, *Eminescu și mutațiile poeziei românești*, Cluj-Napoca, 1989
- Petrescu, *Studii* = Ioana Em. Petrescu, *Studii de literatură română și comparată*, Cluj-Napoca, 2005
- Petrescu, *Realitate* = Liviu Petrescu, *Realitate și romanesc*, București, 1969
- Petrescu, *Romanul* = Liviu Petrescu, *Romanul condiției umane*, București, 1979
- Petrescu, *Scriitori* = Liviu Petrescu, *Scriitori români și străini*, Cluj, 1973
- Petrescu, *Studii transilvane* = Liviu Petrescu, *Studii transilvane. Coduri etice și estetice la scriitori transilvăneni*, București, 1997
- Petrescu, *Vârstele* = Liviu Petrescu, *Vârstele romanului*, București, 1992
- Petrescu-Paraschiva, *Dicț. lit. Dâmbovița* = Victor Petrescu, Serghie Paraschiva, *Dicționar de literatură al județului Dâmbovița. 1508–1998*, Târgoviște, 1999
- Petreu, *Jocurile* = Marta Petreu, *Jocurile manierismului logic*, București, 1995
- Petreu, *Teze* = Marta Petreu, *Teze neterminate*, București, 1991
- Petria, *Vâlcea* = Petre Petria, *Vâlcea. Oameni de știință, cultură și artă. Dicționar*, Râmnicu Vâlcea, 1997
- Petroveanu, *Pagini* = Mihail Petroveanu, *Pagini critice*, București, 1958
- Petroveanu, *Profiluri* = Mihail Petroveanu, *Profiluri lirice contemporane*, București, 1963
- Petroveanu, *Studii* = Mihail Petroveanu, *Studii literare*, București, 1966
- Petroveanu, *Traietorii* = Mihail Petroveanu, *Traietorii lirice*, București, 1974
- Philippide, *Considerații* = Alexandru Philippide, *Considerații confortabile*, I–II, București, 1970–1972
- Philippide, *Scrieri* = Alexandru Philippide, *Scrieri*, I–IV, București, 1976–1978
- Pillat, *Itinerarii* = Dinu Pillat, *Itinerarii istorico-literare*, îngr. și pref. George Muntean, București, 1978
- Pillat, *Mozaic* = Dinu Pillat, *Mozaic istorico-literar. Secolul XX*, București, 1969
- Pillat, *Tradiție* = Ion Pillat, *Tradiție și literatură*, București, 1943
- Piru, *Analize* = Al. Piru, *Analize și sinteze critice*, Craiova, 1973
- Piru, *Critici* = Al. Piru, *Critici și metode*, București, 1989
- Piru, *Debuturi* = Al. Piru, *Debuturi*, București, 1981
- Piru, *Discursul* = Al. Piru, *Discursul critic*, București, 1987
- Piru, *Ist. lit.* = Al. Piru, *Istoria literaturii române*, I–II, București, 1970; *Istoria literaturii române de la început până azi*, București, 1981
- Piru, *Panorama* = Al. Piru, *Panorama deceniului literar românesc 1940–1950*, București, 1968
- Piru, *Permanențe* = Al. Piru, *Permanențe românești*, București, 1978
- Piru, *Poezia* = Al. Piru, *Poezia românească contemporană. 1950–1975*, I–II, București, 1975
- Piru, *Reflexe* = Al. Piru, *Reflexe și interferențe*, Craiova, 1974
- Piru, *Valori* = Al. Piru, *Valori clasice*, București, 1978
- Piru, *Varia* = Al. Piru, *Varia*, I–II, București, 1972–1973
- Poantă, *Cercul Literar* = Petru Poantă, *Cercul Literar de la Sibiu. Introducere în fenomenul originar*, Cluj-Napoca, 1997
- Poantă, *Dicț. poeți* = Petru Poantă, *Dicționar de poeți. Clujul contemporan*, Cluj-Napoca, 1998
- Poantă, *Modalități* = Petru Poantă, *Modalități lirice contemporane*, Cluj, 1973
- Poantă, *Radiografii* = Petru Poantă, *Radiografii*, I–II, Cluj-Napoca, 1978–1983
- Poantă, *Scriitori* = Petru Poantă, *Scriitori contemporani. Radiografii*, Cluj-Napoca, 1994
- Podoleanu, *60 scriitori* = S. Podoleanu, *60 scriitori români de origine evreească*, I–II, București, [1935–1936]
- Pop, *Mărturia* = Augustin Z. N. Pop, *Mărturia documentelor de la vechile tiparnițe românești la Nicolae Labiș*, București, 1985
- Pop, *Avangarda* = Ion Pop, *Avangarda în literatura română*, București, 1990
- Pop, *Avangardismul* = Ion Pop, *Avangardismul poetic românesc*, București, 1969
- Pop, *Jocul* = Ion Pop, *Jocul poeziei*, București, 1985
- Pop, *Lecturi* = Ion Pop, *Lecturi fragmentare*, București, 1983
- Pop, *Pagini* = Ion Pop, *Pagini transparente*, Cluj-Napoca, 1997
- Pop, *Poezia* = Ion Pop, *Poezia unei generații*, Cluj, 1973
- Pop, *Recapitulări* = Ion Pop, *Recapitulări*, Cluj-Napoca, 1995
- Pop, *Transcrieri* = Ion Pop, *Transcrieri*, Cluj-Napoca, 1976
- Pop, *Viață* = Ion Pop, *Viață și texte*, Cluj-Napoca, 2001
- Pop, *Vocile poeziei* = Ion Pop, *Echinocliu. Vocile poeziei*, Cluj-Napoca, 2008
- Pop, *Conspect* = Vasile Gr. Pop, *Conspect asupra literaturii române și literaturilor ei de la început și până astăzi, în ordine cronologică*, I–II, București, 1875–1876
- Popa, *Comicologia* = Marian Popa, *Comicologia*, București, 1975
- Popa, *Competență* = Marian Popa, *Competență și performanță*, București, 1982
- Popa, *Dicț. lit.* = Marian Popa, *Dicționar de literatură română contemporană*, București, 1971; ed. 2, București, 1977
- Popa, *Forma* = Marian Popa, *Forma ca deformare*, București, 1975
- Popa, *Ist. lit.* = Marian Popa, *Istoria literaturii române de azi pe mâine*, I–II, București, 2009
- Popa, *Modele* = Marian Popa, *Modele și exemple*, București, 1971
- Popa, *Convergențe* = Mircea Popa, *Convergențe europene*, Oradea, 1995
- Popa, *De la est* = Mircea Popa, *De la est spre vest*, Cluj-Napoca, 2010
- Popa, *De la iluminism* = Mircea Popa, *De la iluminism la pașoptism*, Cluj-Napoca, 2004
- Popa, *Estuar* = Mircea Popa, *Estuar*, București, 1995
- Popa, *Inserții* = Mircea Popa, *Inserții*, Cluj-Napoca, 2003
- Popa, *Pagini* = Mircea Popa, *Pagini bihorene*, Oradea, 2003
- Popa, *Penumbre* = Mircea Popa, *Penumbre*, Cluj-Napoca, 2004
- Popa, *Prezențe* = Mircea Popa, *Prezențe literare*, Cluj-Napoca, 2011
- Popa, *Reîntoarcerea* = Mircea Popa, *Reîntoarcerea la Ithaca*, București, 1998
- Popa, *Semnul Franței* = Mircea Popa, *Sub semnul Franței*, Cluj-Napoca, 2006
- Popa, *Spații* = Mircea Popa, *Spații literare*, Cluj-Napoca, 1974
- Popa, *Tectonica* = Mircea Popa, *Tectonica genurilor literare*, București, 1980
- Popa, *Uleiul* = Mircea Popa, *Uleiul din candelă*, Blaj, 2009

- Popa, *Lit. rom. Voivodina* = Ștefan N. Popa, *O istorie a literaturii române din Voivodina*, Pancevo, 1997
- Popescu, *Teatrul* = Marian Popescu, *Teatrul ca literatură*, București, 1987
- Popescu, *Cărți* = Titu Popescu, *Cărți cu ieșire la mare. Critica, memorialistică, literatură de călătorie*, Cluj-Napoca, 1980
- Popovici, *Cercetări* = D. Popovici, *Cercetări de literatură română*, Sibiu, 1944
- Popovici, *La Littérature* = D. Popovici, *La Littérature roumaine à l'époque des Lumières*, Sibiu, 1945
- Popovici, *Romant. rom.* = D. Popovici, *Romantismul românesc (1829–1840)*, îngr. Ioana Em. Petrescu, cuvânt înainte Tudor Vianu, pref. Dan Simonescu, București, 1969
- Popovici, *Studii* = D. Popovici, *Studii literare*, I–VI, îngr. Ioana Em. Petrescu, postfață Aurel Martin, Cluj, 1972–1989
- Popovici, *Eu, personajul* = Vasile Popovici, *Eu, personajul*, București, 1988
- Popovici, *Lumea* = Vasile Popovici, *Lumea personajului*, București, 1997
- Prangati, *Dicț. oamenilor din Neamț* = Constantin Prangati, *Dicționarul oamenilor de seamă din județul Neamț. De la Grigore Ureche până în zilele noastre*, Piatra Neamț, 1999
- Predescu, *Encicl.* = Lucian Predescu, *Enciclopedia „Cugețarea”*, București, 1940
- Prelipceanu, *Dialoguri* = Nicolae Prelipceanu, *Dialoguri fără Platon*, Cluj-Napoca, 1976
- Profiluri* = *Profiluri literare*, îngr. Raisa Suveică și Simion Cibotaru, Chișinău, 1972
- Protopopescu, *Romanul* = Al. Protopopescu, *Romanul psihologic românesc*, București, 1978
- Protopopescu, *Volumul* = Al. Protopopescu, *Volumul și esența*, București, 1972.
- Pușcariu, *Călare* = Sextil Pușcariu, *Călare pe două veacuri. Amintiri din tinerețe (1895–1906)*, București, 1968
- Pușcariu, *Cinci ani* = Sextil Pușcariu, *Cinci ani de mișcare literară (1902–1906)*, București, 1909
- Pușcariu, *Ist. lit.* = Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, ed. 2, Sibiu, 1930
- Rachieru, *Poeți Basarabia* = Adrian Dinu Rachieru, *Poeți din Basarabia*, București – Chișinău, 2010
- Rachieru, *Poeți Bucovina* = Adrian Dinu Rachieru, *Poeți din Bucovina*, Timișoara, 1996
- Radian, *Portrete* = Sanda Radian, *Portrete feminine în romanul românesc interbelic*, București, 1986
- Radu, *Pagini* = Olimpia Radu, *Pagini de critică*, îngr. și pref. Marian Papahagi, Cluj-Napoca, 1988
- Raicu, *Calea de acces* = Lucian Raicu, *Calea de acces*, București, 1982
- Raicu, *Contemporani* = Lucian Raicu, *Printre contemporani*, București, 1980
- Raicu, *Critica* = Lucian Raicu, *Critica – formă de viață*, București, 1976
- Raicu, *Fragmente* = Lucian Raicu, *Fragmente de timp*, București, 1984
- Raicu, *Practica scrisului* = Lucian Raicu, *Practica scrisului și experiența lecturii*, București, 1978
- Raicu, *Structuri* = Lucian Raicu, *Structuri literare*, București, 1973
- Ralea, *Scrieri* = Mihai Ralea, *Scrieri*, vol. I–III, îngr. și pref. N. Tertulian, București, 1972–1981, vol. IV–VII, îngr. și pref. Florin Mihăilescu, București, 1988–1989
- Rășcu, *Amintiri* = I. M. Rășcu, *Amintiri și medalioane literare*, București, 1967.
- Razba, *Personalități hunedorene* = Maria Razba, *Personalități hunedorene (sec. XV–XX)*. Dicționar, Deva, 2000
- Răduică, *Calendare* = Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Calendare și almanahuri românești. 1731–1918. Dicționar bibliografic*, București, 1981
- Răduică, *Dicț. presei* = Georgeta Răduică, Nicolin Răduică, *Dicționarul presei românești. 1731–1918*, București, 1995
- Rău, *Efigii* = Aurel Rău, *Efigii*, București, 1989
- Râpeanu, *Cultură* = Valeriu Râpeanu, *Cultură și istorie*, I–III, București, 1979–1989
- Râpeanu, *Interferențe* = Valeriu Râpeanu, *Interferențe spirituale*, București, 1970
- Râpeanu, *Memoria* = Valeriu Râpeanu, *Memoria și fețele timpului*, București, 1983
- Râpeanu, *Noi* = Valeriu Râpeanu, *Noi și cei dinaintea noastră*, București, 1966.
- Râpeanu, *Pe drumurile* = Valeriu Râpeanu, *Pe drumurile tradiției*, Cluj, 1973
- Râpeanu, *Scriitori* = Valeriu Râpeanu, *Scriitori dintre cele două războaie mondiale*, București, 1986
- Rebreanu, *Opere* = Liviu Rebreanu, *Opere*, vol. I–III, îngr. Nicolae Gheran și Nicolae Liu, introd. Al. Piru, București, 1968, vol. IV–XXII, îngr. Nicolae Gheran, 1970–2003
- Regman, *Cărți* = Cornel Regman, *Cărți, autori, tendințe*, București, 1967
- Regman, *Colocvial* = Cornel Regman, *Colocvial*, București, 1976
- Regman, *Confluente* = Cornel Regman, *Confluente literare*, București, 1966
- Regman, *Cronicari* = Cornel Regman, *Cică niște cronicari...*, București, 1970
- Regman, *De la imperfect* = Cornel Regman, *De la imperfect la mai puțin ca perfect*, București, 1987
- Regman, *Dinspre Cercul Literar* = Cornel Regman, *Dinspre „Cercul Literar” spre „optzeciști”*, București, 1997
- Regman, *Explorări* = Cornel Regman, *Explorări în actualitatea imediată*, București, 1978
- Regman, *Noi explorări* = Cornel Regman, *Noi explorări critice*, București, 1982
- Regman, *Nu numai* = Cornel Regman, *Nu numai despre critici*, București, 1990
- Regman, *Selecție* = Cornel Regman, *Selecție din selecție*, București, 1972
- Regman, *Ultime explorări* = Cornel Regman, *Ultime explorări critice*, București, 2000
- Robu, *Science-fiction* = Cornel Robu, *Scriitori români de science-fiction*, Cluj-Napoca, 2008
- Românii = *Românii în știința și cultura occidentală*, Davis (SUA), 1992
- Rom. magy. ir. lex.* = *Româniilor magyar irodalmi lexikon*, I–III, îngr. Balogh Edgar, București, 1981–1994
- Rosetti, *Dicț. cont.* = Dimitrie R. Rosetti, *Dicționarul contemporanilor din România (1800–1898)*, București, 1898
- Rosetti–Cazacu–Onu, *Ist. lb. lit.* = Al. Rosetti, Boris Cazacu, Liviu Onu, *Istoria limbii române literare*, vol. I, ed. 2, București, 1971
- Roșu, *Dicț. lit. Iugoslavia* = Costa Roșu, *Dicționarul literaturii române din Iugoslavia*, Novi Sad, 1989
- Roșu, *Personalități Voivodina* = Costa Roșu, *Personalități românești din Voivodina (1734–2004)*, Pancevo, 2004

- Rotaru, *O ist.* = Ion Rotaru, *O istorie a literaturii române*, I–III, București, 1971–1987; ed. I–VI, Galați, București, 1994–2001
- Rotaru, *Valori* = Ion Rotaru, *Valori expresive în literatura română veche*, I–II, București, 1976–1983
- Ruja, *Parte* = Alexandru Ruja, *Parte din întreg*, I–II, Timișoara, 1994–1999
- Ruja, *Prin ani* = Alexandru Ruja, *Printre cărți – prin ani*, Timișoara, 2009
- Ruja, *Printre cărți* = Alexandru Ruja, *Printre cărți*, Timișoara, 2006
- Ruja, *Valori* = Alexandru Ruja, *Valori lirice actuale*, Timișoara, 1979
- Russo, *Studii istorice* = Demostene Russo, *Studii istorice greco-române*, I–II, îngr. Constantin C. Giurescu, Ariadna Camariano și Nestor Camariano, București, 1939
- Rusu, *Membrii Academiei* = Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române 1866–2003. Dicționar*, ed. 3, pref. Eugen Simion, București, 2003
- Rusu, *Eminescu–Blaga* = Liviu Rusu, *De la Eminescu la Lucian Blaga și alte studii literare și estetice*, București, 1981
- Rusu, *Utopica* = M. N. Rusu, *Utopica*, București, 1969
- Sadoveanu, *Scrieri* = Ion Marin Sadoveanu, *Scrieri*, I–VIII, îngr. și introd. I. Opreșan, București, 1969–1985
- Sadoveanu, *Cărți* = Izabela Sadoveanu, *Cărți și idei*, I–II, îngr. și pref. Margareta Feraru, București, 2001
- Sadoveanu, *Opere* = Mihail Sadoveanu, *Opere*, I–XXII, București, 1954–1973
- Sanielevici, *Cercetări* = H. Sanielevici, *Cercetări critice și filosofice*, îngr. Z. Ornea și Cornelia Botez, introd. Z. Ornea, București, 1968
- Sanielevici, *Încercări* = H. Sanielevici, *Încercări critice*, pref. C. Rădulescu-Motru, București, 1903
- Sanielevici, *Noi studii* = H. Sanielevici, *Noi studii critice*, București, 1920
- Sanielevici, *Poporanismul* = H. Sanielevici, *Poporanismul reacționar*, București, 1921
- Sasu, *Diț. scriit. SUA* = Aurel Sasu, *Dicționarul scriitorilor români din Statele Unite și Canada*, București, 2001
- Sasu, *În căutarea* = Aurel Sasu, *În căutarea formei*, Cluj-Napoca, 1979
- Sasu, *Progresii* = Aurel Sasu, *Progresii*, Cluj, 1972
- Sasu, *Retorica* = Aurel Sasu, *Retorica literară românească*, București, 1976
- Satco, *Encicl. Bucovinei* = Emil Satco, *Enciclopedia Bucovinei*, I–II, Suceava, 2004
- Satco–Pânzar, *Dicționar* = Emil Satco, Ioan Pânzar, *Dicționar de literatură. Bucovina*, Suceava, 1993
- Săndulescu, *Citind* = Al. Săndulescu, *Citind, recitind...*, București, 1973
- Săndulescu, *Constelații* = Al. Săndulescu, *Constelații literare*, București, 1998
- Săndulescu, *Continuități* = Al. Săndulescu, *Continuități*, București, 1976
- Săndulescu, *Lit. epistolară* = Al. Săndulescu, *Literatura epistolară*, București, 1972
- Săndulescu, *Memorialiști* = Al. Săndulescu, *Memorialiști români*, București, 2003
- Săndulescu, *Pagini* = Al. Săndulescu, *Pagini de istorie literară*, București, 1966
- Săndulescu, *Portrete* = Al. Săndulescu, *Portrete și analize literare*, București, 1982
- Sângeorzan, *Anotimpurile* = Zaharia Sângeorzan, *Anotimpurile criticii*, București, 1983
- Sângeorzan, *Conversații* = Zaharia Sângeorzan, *Conversații critice*, Cluj-Napoca, 1980
- Sân-Giorgiu, *Cercetări* = Ion Sân-Giorgiu, *Cercetări critice*, I, București, 1923
- Scarlat, *Ist. poeziei* = Mircea Scarlat, *Istoria poeziei românești*, I–IV, București, 1982–1990
- Scrisori – Camil Petrescu = Scrisori către Camil Petrescu, I–II, îngr. și pref. Florica Ichim, București, 1981
- Scrisori – Densușianu = Scrisori către Ovid Densușianu, I–IV, București, 1979–1989
- Scrisori – Ibrăileanu = Scrisori către G. Ibrăileanu, I–IV, îngr. Mihai Bordeianu, Grigore Botez, Viorica Botez, Ion Lăzărescu, Dan Mănuță și Al. Teodorescu, pref. Al. Dima și N. I. Popa, București, 1966–1973
- Scriitori rom. – lit. străine = Scriitori români și în literaturile străine, coordonator Alexandru Ruja, Timișoara, 2010
- Scurtu, *Cercetări* = Nicolae Scurtu, *Cercetări literare. Scriitori dâmbovițeni*, I–III, Târgoviște, 2007–2010
- Scurtu, *Contribuții* = Nicolae Scurtu, *Contribuții de istorie literară*, I–II, pref. Ilie Rad și Mircea Popa, București, 2011–2012.
- Sebastian, *Êseuri* = Mihail Sebastian, *Eseuri. Cronici. Memorial*, îngr. și pref. Cornelia Ștefănescu, București, 1972
- Sebastian, *Jurnal* = Mihail Sebastian, *Jurnal de epocă*, îngr. și introd. Cornelia Ștefănescu, București, 2002
- Seche, *Schiță* = Mircea Seche, *Schiță de istorie a lexico-grafiei române*, I–II, București, 1966–1969
- Sevastos, *Amintiri* = Mihail Sevastos, *Amintiri de la „Viața românească”*, București, 1966
- Silvestru, *Jurnal* = Valentin Silvestru, *Jurnal de drum al unui critic teatral (1944–1984)*, I, București, 1992
- Silvestru, *Un deceniu* = Valentin Silvestru, *Un deceniu teatral*, București, 1984
- Simion, *Dimineața* = Eugen Simion, *Dimineața poezilor*, București, 1980
- Simion, *Ficțiunea* = Eugen Simion, *Ficțiunea jurnalului intim*, I–III, București, 2001
- Simion, *Fragmente* = Eugen Simion, *Fragmente critice*, vol. I–II, Craiova, 1997–1998, vol. III–VI, București, 1999–2009; vol. I, ed. 2, București, 1998
- Simion, *Genurile* = Eugen Simion, *Genurile biograficului*, București, 2002; ed. I–II, București, 2008
- Simion, *Întoarcerea autorului* = Eugen Simion, *Întoarcerea autorului. Eseuri despre relația creator–operă*, București, 1981; ed. 2, București, 1993
- Simion, *Mercuțio* = Eugen Simion, *Moartea lui Mercurțio*, București, 1993
- Simion, *Orientări* = Eugen Simion, *Orientări în literatura contemporană*, București, 1965
- Simion, *Scriitori* = Eugen Simion, *Scriitori români de azi*, I–IV, București, 1974–1989; vol. I, ed. 2, București, 1978
- Simion, *Sfidarea* = Eugen Simion, *Sfidarea retoricii. Jurnal german*, București, 1985
- Simuț, *Arena* = Ion Simuț, *Arena actualității. Confidențe*, Iași, 2000
- Simuț, *Critica* = Ion Simuț, *Critica de tranziție*, Cluj-Napoca, 1996
- Simuț, *Diferența* = Ion Simuț, *Diferența specifică*, Cluj-Napoca, 1982
- Simuț, *Incursiuni* = Ion Simuț, *Incursiuni în literatura actuală*, Oradea, 1994
- Simuț, *Reabilitarea* = Ion Simuț, *Reabilitarea ficțiunii*, București, 2004
- Simuț, *Revizuire* = Ion Simuț, *Revizuire*, I, București, 1995

- Simuț, *Vămile* = Ion Simuț, *Vămile posterității*, București, 2012
- Solomon, *Dialog* = Dumitru Solomon, *Dialog interior*, București, 1987
- Sorescu, *Biblioteca* = Marin Sorescu, *Biblioteca de poezie românească*, îngr. Mihaela Constantinescu și Virginia Sorescu, București, 1997
- Sorescu, *Teoria sferelor* = Marin Sorescu, *Teoria sferelor de influență*, București, 1969
- Sorescu, *Ușor cu pianul* = Marin Sorescu, *Ușor cu pianul pe scări*, București, 1985
- Sorescu, *Interpretări* = Roxana Sorescu, *Interpretări*, București, 1979
- Sorescu, *Liricul* = Roxana Sorescu, *Liricul și tragicul*, București, 1983
- Sorescu, *Lumea* = Roxana Sorescu, *Lumea, repovestită*, București, 2000
- Sorianu, *Contrapunct* = Vlad Sorianu, *Contrapunct critic*, Iași, 1971
- Sorianu, *Glose* = Vlad Sorianu, *Glose critice*, București, 1968
- Sorohan, *Introducere* = Elvira Sorohan, *Introducere în istoria literaturii române*, Iași, 1997
- Soviany, *Apocaliptica* = Octavian Soviany, *Apocaliptica textului*, București, 2008
- Soviany, *Cinci decenii* = Octavian Soviany, *Cinci decenii de experimentalism*, I-II, București, 2011
- Soviany, *Textualism* = Octavian Soviany, *Textualism, post-modernism, apocaliptic*, I-II, Constanța, 2000-2001
- Spiridon, *Aparența* = Monica Spiridon, *Despre „aparența” și „realitatea” literaturii*, București, 1984
- Spiridon, *Apărarea* = Monica Spiridon, *Apărarea și ilustrarea criticii*, București, 1996
- Spiridon, *Interpretarea* = Monica Spiridon, *Interpretarea fără frontiere*, Cluj-Napoca, 1998
- Spiridon, *Melancolia* = Monica Spiridon, *Melancolia descendenței*, București, 1989
- Spiridon, *Cuprinderi* = Vasile Spiridon, *Cuprinderi*, București, 1993
- Stănescu, *Cronici* = C. Stănescu, *Cronici literare*, 1971
- Stănescu, *Jurnal* = C. Stănescu, *Jurnal de lectură*, I-III, București, 1978-1988
- Stănescu, *Poeți și critici* = C. Stănescu, *Poeți și critici*, București, 1972
- Steinhardt, *Critică* = N. Steinhardt, *Critică la persoana întâi*, Cluj-Napoca, 1983
- Steinhardt, *Incertitudini* = N. Steinhardt, *Incertitudini literare*, Cluj-Napoca, 1980
- Steinhardt, *Între viață* = N. Steinhardt, *Între viață și cărți*, București, 1976
- Steinhardt, *Monologul* = N. Steinhardt, *Monologul polifonic*, Cluj-Napoca, 1991
- Stere, *Scieri* = C. Stere, *Scieri*, îngr. și introd. Z. Ornea, București, 1979
- Stoica, *Caligrafie* = Petre Stoica, *Caligrafie și culori*, București, 1984
- Stolnicu, *Printre scriitori* = Simion Stolnicu, *Printre scriitori și artiști*, îngr. și pref. Simion Bărbulescu, București, 1988
- Straje, *Dicț. pseud.* = Mihail Straje, *Dicționar de pseudo-nime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor și publiciștilor români*, București, 1973
- Streinu, *Clasicii* = Vladimir Streinu, *Clasicii noștri*, București, 1969
- Streinu, *Pagini* = Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară*, vol. I-II, București, 1968, vol. III-V, îngr. George Muntean, București, 1974-1977
- Streinu, *Versificația* = Vladimir Streinu, *Versificația modernă*, București, 1966
- Sturdza, *Familiile* = *Familiile boierești din Moldova și Țara Românească*, I-II, coordonator Mihai Dim. Sturdza, București, 2004-2011
- Suceveanu, *Emisferele* = Arcadie Suceveanu, *Emisferele de Magdeburg*, Chișinău, 2005
- Suchianu, *Aspecte* = D. I. Suchianu, *Aspecte literare*, București, 1928
- Suciu, *Lit. băn.* = I. D. Suciu, *Literatura bănățeană de la început până la Unire (1582-1918)*, Timișoara, 1940
- Suțu, *Iașii* = Rudolf Suțu, *Iașii de odinioară*, I-II, Iași, 1923-1928
- Șchiau, *Cărturari* = Octavian Șchiau, *Cărturari și cărți în spațiul românesc medieval*, Cluj-Napoca, 1978
- Șerban, *Exegeze* = Geo Șerban, *Exegeze*, București, 1968
- Șerban, *Ispita* = Geo Șerban, *Ispita istoriei*, București, 1980
- Șiadbei, *Cercetări* = I. Șiadbei, *Cercetări asupra cronicelor moldovene*, Iași, 1939
- Șiulea, *Retori* = Ciprian Șiulea, *Retori, simulacre, imposturi*, București, 2003
- Șleahțișchi, *Cerc* = Maria Șleahțișchi, *Cerc deschis. Literatura română din Basarabia în postcomunism*, Iași, 2007
- Ștefănescu, *Dialog* = Alex. Ștefănescu, *Dialog în bibliotecă*, București, 1984
- Ștefănescu, *Istoria* = Alex. Ștefănescu, *Istoria literaturii române contemporane. 1941-2000*, București, 2005
- Ștefănescu, *Jurnal* = Alex. Ștefănescu, *Jurnal de critic*, București, 1980
- Ștefănescu, *Preludiu* = Alex. Ștefănescu, *Preludiu*, București, 1977
- Ștefănescu, *Prim-plan* = Alex. Ștefănescu, *Prim-plan*, București, 1987
- Ștefănescu, *Momente* = Cornelia Ștefănescu, *Momente ale romanului*, București, 1973
- Șuluțiu, *Scriitori* = Octav Șuluțiu, *Scriitori și cărți*, îngr. și pref. Nicolae Florescu, București, 1974
- Tacciu, *Romant. rom.* = Elena Tacciu, *Romantismul românesc*, I-III, București, 1982-1987
- Tanco, *Dicț. lit. Bistrița* = Teodor Tanco, *Dicționar literar (1639-1997) al județului Bistrița-Năsăud. Autori-publicații-societăți*, Cluj-Napoca, 1998
- Tartler, *Melopoetica* = Grete Tartler, *Melopoetica*, București, 1984
- Tașcu, *Incidențe* = Valentin Tașcu, *Incidențe*, Cluj-Napoca, 1975
- Tașcu, *Poezia* = Valentin Tașcu, *Poezia poeziei de azi*, Iași, 1985
- Teodorescu-Braniște, *Presă și lit.* = T. Teodorescu-Braniște, *Între presă și literatură*, I-II, București, 1989
- Teodorescu-Sadoveanu, *Amintiri* = Ion Teodorescu, Izabela Sadoveanu, *Amintiri (Din lumea umbrelor. Sufletul altor generații)*, îngr. Aristița Avramescu și Tiberiu Avramescu, introd. Tiberiu Avramescu, București, 1980
- Terian, *A cincea esență* = Andrei Terian, G. Călinescu, *A cincea esență*, București, 2009
- Tertulian, *Eseuri* = N. Tertulian, *Eseuri*, București, 1968
- Theodorescu, *Ist. bibl.* = Barbu Theodorescu, *Istoria bibliografiei române*, ed. 2, București, 1972
- Tihan, *Apropierea* = Teodor Tihan, *Apropierea de imaginar*, Cluj-Napoca, 1988

- Tihan, *Umanități* = Teodor Tihan, *Umanități și valori*, Cluj-Napoca, 2000
- Titel, *Cehov* = Sorin Titel, *În căutarea lui Cehov și alte eseuri*, București, 1984
- Titel, *Pasiunea* = Sorin Titel, *Pasiunea lecturii*, Timișoara, 1976
- Todor, *Confluente* = Avram P. Todor, *Confluente literare româno-maghiare*, îngr. și pref. Dávid Gyula, București, 1983
- Todoran, *Secțiuni* = Eugen Todoran, *Secțiuni literare*, Timișoara, 1973
- Tomescu, *Calendarele* = Mircea Tomescu, *Calendarele românești. 1733–1830*, București, 1957
- Tomescu, *Ist. cărții rom.* = Mircea Tomescu, *Istoria cărții românești. De la începuturi până la 1918*, București, 1968
- Tomuș, *Carnet* = Mircea Tomuș, *Carnet critic*, București, 1969
- Tomuș, *Istorie* = Mircea Tomuș, *Istorie literară și poezie*, Timișoara, 1974
- Tomuș, *Mișcarea* = Mircea Tomuș, *Mișcarea literară*, București, 1981
- Tomuș, *Răsfrângeri* = Mircea Tomuș, *Răsfrângeri*, Cluj, 1973
- Tomuș, *Romanul* = Mircea Tomuș, *Romanul romanului românesc*, I–II, București, 1999–2000
- Tomuș, *15 poeți* = Mircea Tomuș, *Cincisprezece poeți*, București, 1968
- Trandafir, *Dinamica* = Constantin Trandafir, *Dinamica valorilor literare*, București, 1983
- Trifu, *Cronica* = Constanța Trifu, *Cronica dramatică și începuturile teatrului românesc*, București, 1970
- Trifu, *Presa* = Constanța Trifu, *Presa umoristică de altădată*, I–II, București, 1974–1980
- Trivale, *Cronici* = Ion Trivale, *Cronici literare*, îngr. și pref. Margareta Feraru, București, 1971
- Tuchilă, *Cetățile* = Costin Tuchilă, *Cetățile poeziei*, București, 1983
- Tuchilă, *Privirea* = Costin Tuchilă, *Privirea și cadrul*, București, 1988
- Tudor, *Pretexte* = Eugenia Tudor, *Pretexte critice*, București, 1973
- Tudor, *Mișcarea* = Iorgu Tudor, *Mișcarea culturală-socială în Basarabia după Unire*, București, 1976
- Tudor-Anton, *Ipostaze* = Eugenia Tudor-Anton, *Ipostaze ale prozei*, București, 1977
- Tupan, *Scenarii* = Ana-Maria Tupan, *Scenarii și limbaje poetice*, București, 1989
- Țărcovnicu, *Contribuții* = V. Țărcovnicu, *Contribuții la istoria învățământului românesc din Banat (1780–1918)*, București, 1970
- Țepelea, *Amintiri* = Gabriel Țepelea, *Amintiri și evocări*, București, 1994
- Țepelea, *Opțiuni* = Gabriel Țepelea, *Opțiuni și retrospective*, București, 1989
- Țepelea, *Rememorări* = Gabriel Țepelea, *Rememorări de istorie, literatură și cultură națională*, București, 1994
- Țepelea, *Studii* = Gabriel Țepelea, *Studii de istorie și limbă literară*, București, 1970
- Țepelea-Bulgăr, *Momente* = G. Țepelea, Gh. Bulgăr, *Momente din evoluția limbii române literare*, București, 1973
- Țeposu, *Istoria* = Radu G. Țeposu, *Istoria tragică & grotescă a întunecatului deceniu literar nouă*, București, 1993
- Țeposu, *Viața* = Radu G. Țeposu, *Viața și opiniile personajelor*, București, 1983
- Țirioi, *Premise* = Nicolae Țirioi, *Premise literare*, Timișoara, 1976
- Ulici, *Confort Procust* = Laurențiu Ulici, *Confort Procust*, București, 1983
- Ulici, *Lit. rom.* = Laurențiu Ulici, *Literatura română contemporană*, vol. I: *Promoția '70*, București, 1995
- Ulici, *Prima verba* = Laurențiu Ulici, *Prima verba*, vol. I–II, București, 1975–1978, vol. III, Timișoara, 1991, vol. IV, îngr. Aurelia Ulici, pref. Eugen Negrici, postfață Ioan Es. Pop, București, 2004
- Ulici, *Rekurs* = Laurențiu Ulici, *Rekurs*, București, 1971
- Ungheanu, *Arhipelag* = Mihai Ungheanu, *Arhipelag de semne*, București, 1975
- Ungheanu, *Fiii* = Mihai Ungheanu, *Fiii risipitori (Noi și secolul XIX)*, București, 1988
- Ungheanu, *Lecturi* = Mihai Ungheanu, *Lecturi și rocade*, București, 1978
- Ungheanu, *Pădurea* = Mihai Ungheanu, *Pădurea de simboluri*, București, 1973
- Ungheanu, *Scriitorii* = Mihai Ungheanu, *Scriitorii de la miezul nopții*, Galați, 1996
- Ungureanu, *Contextul* = Cornel Ungureanu, *Contextul operei*, București, 1978
- Ungureanu, *Geografia lit.* = Cornel Ungureanu, *Geografia literaturii române, azi*, vol. I: *Muntenia*, Pitești, 2003, vol. IV: *Banatul*, Pitești, 2005
- Ungureanu, *Imediata* = Cornel Ungureanu, *Imediata noastră apropiere*, I–II, Timișoara, 1980–1990
- Ungureanu, *Istoria secretă* = Cornel Ungureanu, *Istoria secretă a literaturii române*, Brașov, 2007
- Ungureanu, *La umbra cărților* = Cornel Ungureanu, *La umbra cărților în floare*, Timișoara, 1975
- Ungureanu, *La vest* = Cornel Ungureanu, *La vest de Eden. O introducere în literatura exilului*, I–II, Timișoara, 1995–2000
- Ungureanu, *Mitteuropa* = Cornel Ungureanu, *Mitteuropa periferiilor*, Iași, 2002
- Ungureanu, *Proza rom.* = Cornel Ungureanu, *Proza românească de azi*, I, București, 1985
- Ungureanu, *Proză* = Cornel Ungureanu, *Proză și reflexivitate*, București, 1977.
- Urechia, *Ist. șc.* = V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800–1864*, I–IV, București, 1892–1901
- Uricariu, *Ecorșeuri* = Doina Uricariu, *Ecorșeuri*, București, 1989
- Ursu, *Memorialistica* = G.G. Ursu, *Memorialistica în opera cronicarilor*, București, 1972
- Ursu, *Alte contribuții* = N. A. Ursu, *Alte contribuții de istoria culturii românești*, Iași, 2012
- Ursu, *Contribuții ist. culturii* = N. A. Ursu, *Contribuții la istoria culturii românești*, Iași, 2002
- Ursu, *Contribuții ist. lit.* = N. A. Ursu, *Contribuții la istoria literaturii române*, Iași, 1997
- Ursu, *Contribuții sec. XVII* = N. A. Ursu, *Contribuții la istoria culturii românești în secolul al XVII-lea*, Iași, 2003
- Vaida, *Mitologii* = Mircea Vaida, *Mitologii critice*, București, 1978
- Vakulovski, *Portret* = Mihail Vakulovski, *Portret de grup cu generația „optzeci”*, Poezia, București, 2010
- Valmarin, *Studii* = Luiza Valmarin, *Studii de literatură română modernă și comparată*, București, 1987
- Vartic, *Modelul* = Ion Vartic, *Modelul și oglinda*, București, 1982

- Vartic, *Spectacol* = Ion Vartic, *Spectacol interior*, Cluj-Napoca, 1977
- Vasile, *Lumea* = Geo Vasile, *Lumea în optzeci de cărți*, București, 2003
- Vasile, *Mărți* = Geo Vasile, *Poezie română contemporană. Mărți stilistice*, Iași, 2010
- Vasile, *Poezia* = Geo Vasile, *Poezia română între milenii. Dicționar de autori*, Cluj-Napoca, 2002
- Vasile, *Proza* = Geo Vasile, *Proza românească între milenii. Dicționar de autori*, București, 2001
- Vărgolici, *Comentarii* = Teodor Vărgolici, *Comentarii literare*, București, 1971
- Vărgolici, *Începuturile* = Teodor Vărgolici, *Începuturile romanului românesc*, București, 1963
- Vărgolici, *Portrete* = Teodor Vărgolici, *Portrete și analize literare*, București, 2001
- Vărgolici, *Retrospective* = Teodor Vărgolici, *Retrospective literare*, București, 1970
- Vărgolici, *Scriitori* = Teodor Vărgolici, *Scriitori și opere*, București, 1978
- Velculescu, *Scriere* = Cătălina Velculescu, *Între scriere și oralitate*, București, 1988
- Velea, *Interferențe* = Stan Velea, *Interferențe literare româno-polone*, București, 1989
- Velea, *Paralelisme* = Stan Velea, *Paralelisme și retrospective literare*, București, 1974
- Velea, *Plămada* = Stan Velea, *Plămada cărților*, București, 1997
- Velea, *Universalisti* = Stan Velea, *Universalisti și compariști români contemporani*, București, 1996
- Vianu, *Arta* = Tudor Vianu, *Arta prozatorilor români*, I-II, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 1966
- Vianu, *Figuri* = Tudor Vianu, *Figuri și forme literare*, București, 1946
- Vianu, *Opere* = Tudor Vianu, *Opere*, I-XIV, îngr. Sorin Alexandrescu, Matei Călinescu, Gelu Ionescu, Cornelia Botez, George Gană și Vlad Alexandrescu, prefete și postfețe Gelu Ionescu, Sorin Alexandrescu și George Gană, București, 1971-1990
- Vianu, *Scriitori români* = Tudor Vianu, *Scriitori români*, I-III, îngr. Cornelia Botez, pref. Pompiliu Marcea, București, 1970
- Vianu, *Studii* = Tudor Vianu, *Studii de literatură română*, București, 1965
- Vintilescu, *Istoria* = Virgil Vintilescu, *Istoria literaturii române*, vol. II: *Epoca modernă*, Timișoara, 2011, vol. III: *Epoca „Junimii”*, Timișoara, 2008
- Vintilescu, *Secvențe* = Virgil Vintilescu, *Secvențe literare. Repere literare bănățene (1880-1917)*, Timișoara, 1987
- Vișan, *Semnături* = Constantin Vișan, *Semnături în contemporaneitate*, București, 1986
- Vitner, *Semnele* = Ion Vitner, *Semnele romanului*, București, 1971
- Vlad, *Analiză-sinteză* = Ion Vlad, *Între analiză și sinteză*, Cluj, 1970
- Vlad, *Convergențe* = Ion Vlad, *Convergențe. Concepte și alternative ale lecturii*, Cluj, 1972
- Vlad, *Descoperirea* = Ion Vlad, *Descoperirea operei*, Cluj, 1970
- Vlad, *Lect. prozei* = Ion Vlad, *Lectura prozei*, București, 1991
- Vlad, *Lectura* = Ion Vlad, *Lectura – un eveniment al cunoașterii*, București, 1977
- Vlad, *Lectura rom.* = Ion Vlad, *Lectura romanului*, Cluj-Napoca, 1983
- Vlad, *Lecturi* = Ion Vlad, *Lecturi constructive*, București, 1975
- Vlad, *Orizonturile* = Ion Vlad, *Orizonturile lecturii*, Cluj-Napoca, 2007
- Vlad, *Povestirea* = Ion Vlad, *Povestirea. Destinul unei structuri epice*, București, 1972
- Vodă-Căpușan, *Accente* = Maria Vodă-Căpușan, *Accente*, Cluj-Napoca, 1991
- Vodă-Căpușan, *Teatru* = Maria Vodă-Căpușan, *Teatru și actualitate*, București, 1984
- Voica, *Etape* = Adrian Voica, *Etape în afirmarea sonetului românesc*, Iași, 1996
- Voncu, *Secvențe* = Răzvan Voncu, *Secvențe literare contemporane*, I-II, București, 2001-2002
- Vrabie, *Folcloristica* = Gh. Vrabie, *Folcloristica română*, București, 1968
- Vrabie, *Gândirismul* = Gh. Vrabie, *Gândirismul*, București, 1940
- Vuia, *Studii* = Romulus Vuia, *Studii de etnografie și folclor*, I, îngr. Mihai Pop și Ioan Șerb, pref. Mihai Pop, București, 1975
- Vulcan, *Panteonul* = Iosif Vulcan, *Panteonul român*, Pesta, 1869
- Vulturescu, *Cultură* = George Vulturescu, *Cultură și literatură în ținuturile Sătmăruului. Dicționar. 1700-2000*, Satu Mare, 2000
- Zaciu, *Alte lecturi* = Mircea Zaciu, *Alte lecturi și alte zile*, București, 1978
- Zaciu, *Bivuac* = Mircea Zaciu, *Bivuac*, Cluj-Napoca, 1974
- Zaciu, *Clasici* = Mircea Zaciu, *Clasici și contemporani*, București, 1994
- Zaciu, *Colaje* = Mircea Zaciu, *Colaje*, Cluj, 1972
- Zaciu, *Cu cărțile* = Mircea Zaciu, *Cu cărțile pe masă*, București, 1981
- Zaciu, *Depart* = Mircea Zaciu, *Depart / aproape*, București, 1998
- Zaciu, *Glose* = Mircea Zaciu, *Glose*, Cluj, 1970
- Zaciu, *Lancea* = Mircea Zaciu, *Lancea lui Ahile*, București, 1980
- Zaciu, *Lecturi* = Mircea Zaciu, *Lecturi și zile*, București, 1975
- Zaciu, *Masca* = Mircea Zaciu, *Masca geniului*, București, 1967
- Zaciu, *Ordinea* = Mircea Zaciu, *Ordinea și aventura*, Cluj, 1973
- Zaciu, *Viaticum* = Mircea Zaciu, *Viaticum*, București, 1983
- Zaciu, *O scenă, Transilvania* = Mircea Zaciu, *Ca o imensă scenă, Transilvania ...*, București, 1996
- Zaharia-Filipaș, *Retică* = Elena Zaharia-Filipaș, *Retică și semnificație*, București, 1993
- Zaharia-Filipaș, *Studii* = Elena Zaharia-Filipaș, *Studii de literatură feminină*, București, 2004
- Zalis, *Aspecte* = H. Zalis, *Aspecte și structuri neoromantice*, București, 1971;
- Zalis, *Estetica* = H. Zalis, *Estetica imperfecției. Contribuții la studiul naturalismului românesc*, Timișoara, 1979
- Zalis, *Scriitori* = H. Zalis, *Scriitori pelerini*, București, 1973
- Zalis, *Tensiuni* = H. Zalis, *Tensiuni lirice contemporane*, București, 1975
- Zalis, *Valori* = H. Zalis, *Valori de referință în critica și istoria literară românească*, București, 1991
- Zamfir, *Cealaltă față* = Mihai Zamfir, *Cealaltă față a prozei*, București, 1988; ed. București, 2006

- Zamfir, *Panorama* = Mihai Zamfir, *Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române*, I, București-Iași, 2012
- Zamfir, *Poemul* = Mihai Zamfir, *Poemul românesc în proză*, București, 1981
- Zamfir, *Proza poetică* = Mihai Zamfir, *Proza poetică românească în secolul al XIX-lea*, București, 1971
- Zamfir, *Secolul* = Mihai Zamfir, *Din secolul romantic*, București, 1989
- Zamfirescu, *Istorie* = Dan Zamfirescu, *Istorie și cultură*, I-II, București, 2003
- Zamfirescu, *Studii* = Dan Zamfirescu, *Studii și articole de literatură română veche*, București, 1967
- Zamfirescu, *Căutarea* = Vasile Dem. Zamfirescu, *În căutarea sinelui*, București, 1994
- Zarifopol, *Eseuri* = Paul Zarifopol, *Eseuri*, I-II, îngr. Al. Săndulescu și Radu Săndulescu, pref. Al. Săndulescu, București, 1988
- Zarifopol, *Pagini* = Paul Zarifopol, *Pagini de critică*, îngr. și postfață Al. Săndulescu, București, 1984
- Zarifopol, *Pentru arta lit.* = Paul Zarifopol, *Pentru arta literară*, I-II, îngr. și introd. Al. Săndulescu, București, 1971

B. ARHIVE, PERIODICE, CULEGERI, ANTOLOGII

- AA = „Ardealul”, București, 1941 ș.u.
- AAF = „Anuarul Arhivei de Folclor”, Cluj, 1932 ș. u; din 1980 „Anuarul de folclor”; din 1991 „Anuarul Arhivei de Folclor”
- AAR = „Analele Societății Academice Române”, București, 1867 ș.u.; din 1879 „Analele Academiei Române”
- AC = „Academica”, București, 1990 ș.u.
- ADLTR = Arhiva *Dicționarului literaturii române. 1900–1950*, Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași
- ADV = „Adevărul”, București, 1888 ș.u.; 1990 ș.u.
- ADZ = „Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien”, București, 1993 ș.u.
- AFT = „Amfiteatru”, București, 1966 ș.u.
- AIN = „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, Cluj, 1921 ș.u.
- AIX = „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A.D. Xenopol»”, Iași, 1964 ș.u.
- ALA = „Adevărul literar și artistic”, București, 1920 ș.u.; 1990 ș.u.
- ALIL = „Studii și cercetări științifice”, filologie, Iași, 1950 ș.u.; din 1965 „Anuar de lingvistică și istorie literară”
- ALR = Sașa Pană, *Antologia literaturii române de avangardă*, pref. Matei Călinescu, București, 1969
- AMET = „Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, Cluj, 1958 ș.u.
- AMI = *Arborele memoriei. Antologia poezilor de limbă română din Israel*, îngr. Radu Cărneci, pref. Roxana Sorescu, București, 1997
- ANB = „Analele Banatului”, Timișoara, 1928 ș.u.
- AO = „Arhivele Olteniei”, Craiova, 1922 ș.u.
- APF = „Apostrof”, Cluj-Napoca, 1990 ș.u.
- ARG = „Argeș”, Pitești, 1966 ș.u.
- ASO = *Antologia scriitorilor ocazionali*, îngr. E. Lovinescu, București, 1941
- AST = „Astra”, Brașov, 1966 ș.u.
- ATN = „Ateneu”, Bacău, 1964 ș.u.
- AUB = „Revista Universității «C. I. Parhon»”, București, 1952 ș.u.; din 1956 „Analele Universității București”
- AUC = „Analele Universității din Craiova”, Craiova, 1972 ș.u.
- AUI = „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, Iași, 1955 ș.u.
- AUT = „Analele Universității din Timișoara”, Timișoara, 1956 ș.u.; din 2000 „Analele Universității de Vest din Timișoara”
- BOR = „Biserica Ortodoxă Română”, București, 1874 ș.u.
- BRM = *Bibliografia românească modernă (1831–1918)*, I-IV, București, 1984–1996
- BRV = *Bibliografia românească veche. 1508–1830*, I-IV, întocmită de Ioan Bianu, Nerva Hodoș și Dan Simonescu, București, 1903–1944
- BSS = „Buletinul Societății Scriitorilor Români”, București, 1916 ș.u.
- BUC = „Buletinul cărții”, București, 1923 ș.u.
- BVs = „Buna Vestire”, București, 1837 ș.u.
- CAP = „Capitala”, București, 1936 ș.u.
- CC = „Caiete critice”, București, 1982 ș.u.
- CEL = „Cercetări literare”, București, 1934 ș.u.
- CF = „Contrafort”, Chișinău, 1994 ș.u.
- CFL = „Cercetări folclorice”, București, 1947.
- CGM = „Cuget moldovenesc”, Bălți, Iași, 1932 ș.u.
- CHRM = *Chrestomafie română*, vol. I-II, îngr. M. Gaster, Leipzig-București, 1891
- CI = „Cercetări istorice”, Iași, 1925 ș.u.
- CIL = *Contribuții de istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, I-III, publ. Tudor Vianu, București, 1956–1962
- CL = „Convorbiri literare”, Iași, București, 1867 ș.u.; Iași, 1970 ș.u.
- CLG = „Cercetări de lingvistică”, Cluj, 1956 ș.u.
- CLI = „Cuvântul liber”, București, 1919 ș.u.
- CLT = „Cultura”, București, 2004 ș.u.
- CML = „Curentul magazin”, București, 1939 ș.u.; din 1940 „Curentul magazin literar”; din 1941 „Curentul literar”
- CN = „Contimporanul”, București, 1922 ș.u.
- CNP = „Contrapunct”, București, 1990 ș.u.
- CNT = „Contemporanul”, București, 1946 ș.u.; din 1990 „Contemporanul – Ideea europeană”
- CPL = *Cărțile populare în literatura românească*, I-II, îngr. și introd. I. C. Chițimia și Dan Simonescu, București, 1963
- CPV = *Cronici și povestiri românești versificate (sec. XVII–XVIII)*, îngr. și introd. Dan Simonescu, București, 1967
- CRC = „Cronica”, Iași, 1966 ș.u.
- CRE = „Curentul”, București, 1928 ș.u.
- CREL = „Cahiers roumains d'études littéraires”, București, 1973 ș.u.
- CTC = „Cele trei Crișuri”, Oradea, București, 1920; Oradea, 1990 ș.u.
- CU = „Cuvântul”, București, 1924 ș. u; București, 1990 ș.u.
- CVC = „Convorbiri”, București, 1907; din 1908 „Convorbiri critice”
- CZ = „Cosinzeana”, Orăștie, 1911 ș.u.
- D = „Datina”, Turnu Severin, 1920 ș.u.
- DAA = „Dacia”, București, 1941 ș.u.
- DCL = *Documente literare*, I-II, îngr. Gh. Cardaș, București, 1971–1973
- DCM = *Documente*, vol. I, îngr. Gh. Ungureanu, D. Ivănescu și Virginia Isac, București, 1973, vol. II: *Documente din arhive ieșene*, București, 1976
- DCS = *De ce scrieți? Anchete literare din anii '30*, îngr. Gheorghe Hrimiuc-Toporaș și Victor Durnea, pref. Victor Durnea, Iași, 1999

- DEP = „Dreptatea”, București, 1927 ș.u.; 1944 ș.u.; 1990 ș.u.
- DFC = *De la N. Filimon la G. Călinescu. Studii de sociologie a romanului românesc*, introd. Paul Cornea, București, 1982
- DIF = *Din istoria filosofiei în România*, I–III, București, 1955–1960
- DIPR = *Din istoria pedagogiei românești*, I–IV, București, 1956–1960
- DL = „Dacia literară”, Iași, 1840; 1990 ș.u.
- DM = „Dilema”, București, 1993 ș.u.; din 2004 „Dilema veche”
- DML = *Documente și manuscrise literare*, vol. I–II, publ. Paul Cornea și Elena Piru, pref. Al. Dima, București, 1967–1969, vol. III, publ. Paul Cornea, Elena Piru, Roxana Sorescu, introd. Paul Cornea, București, 1976, vol. IV–V, publ. Paul Cornea, Andrei Nestorescu, Petre Costinescu, pref. Paul Cornea, București, 1981–1986, vol. VI, publ. și pref. Andrei Nestorescu, București, 1993
- DMN = „Dimineața”, București, 1904 ș.u.
- DMT = „Dilemateca”, București, 2006 ș.u.
- DR = „Dacoromania”, Cluj, 1920 ș.u.; Cluj–Napoca, 1994 ș.u.
- DRI = Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Dramaturgia românească în interviuri*, I–V, București, 1995–1997
- DRO = „Dacoromania”, Freiburg, 1973 ș.u.
- E = „Euphorion”, Sibiu, 1990 ș.u.
- ECD = „Echidistanțe”, Iași, 1991 ș.u.
- ECH = „Echinox”, Cluj, 1969 ș.u.
- EL = „Előre”, București, 1953 ș.u.
- F = „Familia”, Pesta, Oradea, 1865 ș.u.; Oradea, 1926 ș.u.; 1934 ș.u.; 1944 ș.u.; 1965 ș.u.
- FCI = „Facla literară”, București, 1923 ș.u.
- FCL = „Facla”, București, 1910 ș.u.
- FDZ = „Foaia diecezană”, Caransebeș, 1886 ș.u.
- FF = „Făt-Frumos”, Cernăuți, Suceava, Râmnicu Vâlcea, 1926 ș.u.
- FK = „Filológiai Közlöny”, Cluj, 1961 ș.u.
- FLC = „Flacăra”, București, 1948 ș.u.
- FLR = „Flacăra”, București, 1911 ș.u.
- FMIL = „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, Brașov, 1838 ș.u.
- FON = „Foaia noastră”, Budapesta, 1957 ș.u.
- FRZ = „Frize”, Brașov, 1934 ș.u.
- G = „Gândirea”, Cluj, București, 1921 ș.u.
- GBV = „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, 1918 ș.u.; București, Cernăuți, 1994 ș.u.
- GL = „Gazeta literară”, București, 1954 ș.u.
- GR = „Gând românesc”, Cluj, 1933 ș.u.
- GT = „Gazeta de Transilvania”, Brașov, 1938 ș.u.
- HT = „A Hét”, București, 1970 ș.u.
- IB = *Lui Ion Bianu. Amintire*, București, 1916
- IGZ = „Igaz Szó”, Târgu Mureș, 1953–1989.
- IIS = „Însemnări ieșene”, Iași, 1936 ș.u.; 2004 ș.u.
- IL = „Iașul literar”, Iași, 1955 ș.u.
- JL = „Jurnalul literar”, Iași, 1939; București, 1947 ș.u.; 1990 ș.u.
- KOR = „Korunk”, Cluj, 1926 ș.u.; 1957 ș.u.
- KR = „Karpstenrundschau”, Brașov, 1958–1995
- L = „Literatur”, București, 1880 ș.u.; 1991 ș.u.
- LA = „Literatura și arta”, Chișinău, 1977 ș.u.
- LAI = „Litere, arte & idei”, supliment al ziarului „Cotidianul”, București, 1991 ș.u.
- LAR = „Literatură și artă română”, București, 1896 ș.u.
- LCF = „Luceafărul”, București, 1958 ș.u.; din 2009 „Luceafărul de dimineață”
- LL = „Limbă și literatură”, București, 1955 ș.u.
- LR = „Limba română”, București, 1952 ș.u.
- LRC = „Limba română”, Chișinău, 1991 ș.u.
- LRM = *Literatura română medievală*, coordonator și pref. Dan Horia Mazilu, București, 2003
- LRP = *Literatura română postbelică. Integrări, valorificări, reconsiderări*, coordonator Mihail Dolgan, Chișinău, 1998
- LRV = *Literatura română veche (1402–1647)*, I–II, îngr. și introd. G. Mihăilă și Dan Zamfirescu, București, 1971
- LU = „Luceafărul”, Budapesta, Sibiu, București, 1902 ș.u.; Sibiu, 1941 ș.u.
- LUP = „Lupta”, Iași, București, 1884 ș.u.
- LUT = „Lupta”, București, 1921 ș.u.
- MA = „Mitropolia Ardealului”, Sibiu, 1956 ș.u.
- MB = „Mitropolia Banatului”, Timișoara, 1951 ș.u.
- MCF = „Memoriile Comisiei de Folclor”, București, 1987 ș.u.
- ME = „Buletinul «Mihai Eminescu»”, Cernăuți, Piatra Neamț, Râmnicu Vâlcea, 1930 ș.u.
- MLI = „Minerva literară ilustrată”, București, 1909 ș.u.
- MM = „Mitropolia Moldovei”, Iași, 1925 ș.u.
- MMN = „Meșterul Manole”, București, 1939 ș.u.
- MO = „Mitropolia Olteniei”, Râmnicu Vâlcea, 1950 ș.u.
- MOM = „Le Moment”, București, 1935 ș.u.
- MOT = „Momentul”, București, 1945 ș.u.
- MS = „Manuscriptum”, București, 1970 ș.u.
- NL = „Neue Literatur”, Timișoara–București, 1956 ș.u.
- NRL = „Neamul românesc literar”, Vălenii de Munte, 1908 ș.u.
- NRN = „Noua revistă română”, București, 1900 ș.u.
- NW = „Neuer Weg”, București, 1949–1992 (din 1993, supliment al ziarului „Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien”)
- NYRK = „Nyelv-és Irodalomtudományi közlömények”, Cluj, 1957 ș.u.
- O = „Scrișul bănațean”, Timișoara, 1949 ș.u.; din 1964 „Orizont”
- OC = „Observator cultural”, București, 2000 ș.u.
- ORT = „Orizont”, București, 1944 ș.u.; în 1947 „Revista literară”
- PAU = *Poezii și prozatorii Ardealului până la Unire (1800–1918)*, îngr. și introd. Gh. Cardaș, București, 1936
- PBU = *Poezii și prozatorii Basarabiei până la Unire (1812–1918)*, îngr. și introd. Gh. Cardaș, București, 1937
- PE = „Presa”, București, 1939 ș.u.
- PIL = „Prietenii istoriei literare”, București, 1931 ș.u.
- PL = „Preocupări literare”, București, 1936 ș.u.
- PLI = „Pagini literare”, Turda, 1934 ș.u.
- PND = *Primii noștri dramaturgi*, îngr. Al. Niculescu, introd. Florin Tornea, București, 1960
- POS = *Poezii de la „Sămănătorul”*, îngr. Petru Homoceanul, pref. Al. Piru, București, 1978
- PPR = *Publicațiile periodice românești*, introd. Ioan Bianu, t. I–IV, București, 1913–2003, t. V, partea 1–2, București, 2009–2012
- PRA = Marin Mincu, *Poezia română actuală*, I–III, Constanța, 1998–1999
- PRL = „Propilee literare”, 1926 ș.u.
- PRP = Constantin Abăluță, *Poezia română după proletcultism*, vol. I–II, cuvânt înainte Eugen Negrici, pref. edit., Constanța, 2000
- PRR = *Pionierii romanului românesc*, îngr. și pref. Șt. Cazimir, București, 1962
- PRS = „Presa”, Craiova, 1930 ș.u.; din 1934 „Presa Olteniei”
- PRV = „Porunca vremii”, București, 1932 ș.u.
- PSS = „Poesis”, Satu Mare, 1990 ș.u.

- R = „Ramuri”, Craiova, 1905 ș.u.; 1964 ș.u.
 RA = „Revista arhivelor”, București, 1924 ș.u.
 RAZ = „Raza literară”, București, 1932 ș.u.
 RC = „Revista clasică”, București, 1910 ș.u.
 RCM = „Revista cultului mozaic”, București, 1956 ș.u.
 RCR = „Revista Cercului Literar”, Sibiu, 1945.
 REF = „Revista de folclor”, București, 1956 ș.u.; din 1964 „Revista de etnografie și folclor”
 REVR = „Revue roumaine”, București, 1946 ș.u.
 RFR = „Revista Fundațiilor Regale”, București, 1934 ș.u.
 RI = „Revista istorică”, Vălenii de Munte, București, Iași, 1915 ș.u.
 RIAF = „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, București, 1882 ș.u.
 RIR = „Revista istorică română”, București, 1931 ș.u.
 RITL = „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, București, 1952 ș.u.; din 1964 „Revista de istorie și teorie literară”
 RL = „România literară”, București, 1968 ș.u.
 RLRO = *Reviste literare românești din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea*, îngr. Ovidiu Papadima, București, 1974
 RLSL = „Limba și literatura moldovenească”, Chișinău, 1958 ș.u.; din 1989 „Revista de lingvistică și știință literară”
 RMB = „România liberă”, București, 1943 ș.u.
 RML = „România literară”, București, 1939 ș.u.
 RMZ = „Revista muzeelor”, București, 1964 ș.u.
 RP = „Rampa”, București, 1911 ș.u.; din 1915 „Rampa nouă ilustrată”; din 1994 „Rampa”
 RR = „Revista română”, Iași, 1995 ș.u.
 RRI = Aurel Sasu, Mariana Vartic, *Romanul românesc în interviuri*, vol. I–IV, București, 1985–1991
 RSE = „Revue des études sud-est européennes”, București, 1963 ș.u.
 RSL = „Romanoslavica”, București, 1953 ș.u.
 RVM = „Revista vremii”, Galați, 1934 ș.u.
 RVS = „Revista scriitoarei”, București, 1926 ș.u.; din 1929 „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”
 RVTR = *Reviste literare românești din secolul al XIX-lea*, îngr. și pref. Paul Cornea, București, 1970
 RVVR = „Revista vremii”, București, 1921 ș.u.
 SBR = „Sburătorul”, București, 1919 ș.u.
 SBZ = „Siebenbürgische Zeitung”, München, 1950 ș.u.
 SC = „Studii clasice”, București, 1959 ș.u.
 SCB = „Studii și cercetări de bibliologie”, București, 1955 ș.u.
 SCD = „Studii și cercetări de documentare și bibliologie”, București, 1964 ș.u.
 SCIA = „Studii și cercetări de istoria artei”, București, 1954 ș.u.
 SCL = „Studii și cercetări lingvistice”, București, 1950 ș.u.
 SDC = „Suplimentul de cultură”, Iași, 2004
 SDIR = *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, I–XXV, publ. N. Iorga, București, 1901–1913
 SDL = *Studii și documente literare*, vol. I, publ. I. E. Torouțiu și Gh. Cardaș, vol. II–XIII, publ. I. E. Torouțiu, București, 1931–1946
 SDM = „Societatea de mâine”, București, 1924 ș.u.
 SE = „Seara”, București, 1937 ș.u.
 SI = „Studii italiene”, București, 1934 ș.u.
 SIL = *Studii de istorie a literaturii române. De la C. A. Rosetti la G. Călinescu*, coordonator Ovidiu Papadima, București, 1968
 SILF = „Studii de istorie literară și folclor”, Cluj, 1951 ș.u.
 SILL = *Studii de istoria limbii române literare. Secolul XIX, I–II*, București, 1969
 SL = „Studii literare”, Cluj, Sibiu, 1942 ș.u.
 SLAST = „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tinere-tului»”, București, 1981 ș.u.
 SLC = *Studii de literatură comparată*, București, 1968
 SLF = *Studii de limbă literară și filologie*, I–III, București, 1969–1974
 SLS = *Studii de limbă și stil*, îngr. G. I. Tohăneanu și Sergiu Drincu, Timișoara, 1968
 SLU = „Studii de literatură universală”, București, 1956 ș.u.
 SPM = „Săptămâna culturală a Capitalei”, București, 1962 ș.u.
 SPS = *Studii de poetică și stilistică*, îngr. Tudor Vianu, Al. Rosetti și Mihai Pop, București, 1966
 ST = „Steaua”, Cluj, 1954 ș.u.
 STD = „Studii. Revistă de istorie”, București, 1948 ș.u.; din 1974 „Revista de istorie”
 STRS = *Structuri tematice și retorico-stilistice în roman-tismul românesc (1830–1870)*, îngr. și introd. Paul Cornea, București, 1976
 SUB = „Buletinul Universităților «V. Babeș» și «Bolyai»”, Cluj, 1956 ș.u.; din 1959 „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai»”
 SV = „Südostdeutsche Vierteljahresblätter”, München, 1958–2005
 SXX = „Secolul 20”, București, 1957 ș.u.; din 2000 „Secolul 21”
 SZ = „Südostdeutsche Zeitung”, München, 1945 ș.u.
 T = „Transilvania”, Brașov, Sibiu, 1868 ș.u.; Sibiu, 1972 ș.u.
 TBR = „Tribuna României”, București, 1972 ș.u.
 TF = *Temelii folclorice și orizont european în literatura română*, îngr. Ovidiu Papadima, București, 1971
 TIA = „Tribuna”, Cluj, Brașov, 1937 ș.u.
 TIL = „Timpul”, București, 1937 ș.u.
 TM = „Timpul”, București, 1876 ș.u.
 TMS = „Tomis”, Constanța, 1966 ș.u.
 TP = „Timpul”, Iași, 1990 ș.u.
 TR = „Tribuna”, Sibiu, 1884 ș.u.; Cluj, 1957 ș.u.
 TTR = „Teatrul”, București, 1956 ș.u.; din 1990 „Teatrul azi”
 ȚA = „Țara noastră”, Sibiu, Cluj, 1907 ș.u.
 Ū = „Universul”, București, 1884 ș.u.
 UTK = „Utunk”, Cluj, 1946 ș.u.
 UR = „Unirea”, Blaj, 1891 ș.u.; Alba Iulia, 1968 ș.u.
 UVPA = *Un veac de poezie aromână*, îngr. Hristu Cândroveanu și Kira Iorgoveanu, introd. Hristu Cândroveanu, București, 1985
 UVR = „Universul literar”, București, 1888 ș.u.
 VAA = „Viața”, București, 1941 ș.u.
 VAN = „Vieța nouă”, București, 1905 ș.u.
 VBA = „Viața Basarabiei”, București, 1932 ș.u.; Chișinău, 2002 ș.u.
 VK = „Volk und Kultur”, București, 1956–1993
 VL = „Viața literară”, București, 1926 ș.u.
 VLT = „Viața literară”, București, 1906; din 1907 „Viața literară și artistică”
 VR = „Viața românească”, Iași, 1906 ș.u.; București, 1930 ș.u.; 1948 ș.u.
 VRA = „Vremea”, București, 1928 ș.u.
 VRP = „Versuri”, „Versuri și proză”, Iași, 1911 ș.u.
 VS = „Vestul”, Timișoara, 1930 ș.u.
 VSD = *De la Varlaam la Sadoveanu (Studii despre limba și stilul scriitorilor)*, București, 1958
 VST = „Viața studentască”, București, 1956 ș.u.
 VTRA = „Vatra”, Târgu Mureș, 1971 ș.u.
 ZGR = „Zeitschrift der Germanisten Rumäniens”, București, 1992 ș.u.
 ZSL = „Zeitschrift für Siebenbürgische Landeskunde”, Gundsheim, 1978 ș.u.

Academia Română
DICȚIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
ROMÂNE

A

**AARON,
Petru Pavel**
(1709, Bistra, j. Alba –
9.III.1764,
Baia Mare),
cărturar.

S-a născut într-o familie ce își revendica, prin tradiție, legături cu vechiul neam al Aroneștilor, din care s-au ridicat domni pe tronul Moldovei, ascendență susținută și prin determinantul nobiliar „de Bistra”, atașat numelui lui **A.** Tatăl a fost preot în Bistra, localitate din Munții Apuseni în care funcționa, în prima jumătate a veacului al XVIII-lea, un protopopiat greco-catolic puternic, iar din familia Aaron, răspândită în toată Transilvania, au ieșit numeroși cărturari. **A.** își începe pregătirea școlară acasă, având, după unele documente, și un profesor de origine franceză. Învăță apoi, între 1730 și 1735, la colegiul iezuit din Cluj, iar în 1738 absolvă cursul de filosofie la școala teologică din Tyrnavia. Își continuă instrucția la Colegiul De Propaganda Fide din Roma, unde fusese trimis, în 1740, ca bursier al domeniului Blaj, împreună cu Grigore Maior și Silvestru Caliani. După terminarea studiilor romane, în care și-a completat pregătirea teologică cu o temeinică instrucție filosofică, revine în țară în 1743. Intră în Ordinul Sfântului Vasile cel Mare și se călugărește sub numele Pavel, păstrându-și însă și numele de botez, Petru. Devine colaborator apropiat al episcopului Inochentie Micu-Klein. În 1745 este numit vicar unit de Blaj, dar în 1747 episcopul, exilat voluntar la Roma, îl excomunică în urma unor neînțelegeri apărute în contextul relațiilor tensionate avute de acesta cu oficialitățile imperiale și cu unii conducători ai Bisericii Unite din Transilvania. În august 1747 excomunicarea lui **A.** este suspendată, iar în iarna aceluiași an este desemnat vicar apostolic al Episcopiei Făgărașului. În 1752, după ce Inochentie Micu-Klein demisionase, este numit episcop al românilor transilvăneni, ocupând oficial scaunul abia în 1754. În noua calitate, după recâștigarea adeziunii și sprijinului credincioșilor uniți, **A.** se implică într-un amplu și ambițios proces de luminare a neamului prin știință și cultură, punând,

cu tenacitate, în aplicare și dezvoltând programul lui Inochentie Micu-Klein. Astfel, în 1754 ia ființă la Blaj, oraș care va deveni cel mai important centru cultural românesc de tip iluminist, prima școală integral românească, cu trei trepte de instrucție („școala de obște”, „școala latină” și „școala înaltă”, care se va transforma în seminar și apoi în institut teologic), cu o programă similară celor mai bune instituții de învățământ occidentale ale vremii și având cadre didactice cu o bună pregătire umanistă și teologică. Se organizează, de asemenea, o bibliotecă, este înființată o tipografie destinată să imprime carte românească, în primul rând cu destinație liturgică și teologică. Programul lui **A.** are deci în vedere toate cele trei instituții menite să edifice și să susțină cultura în limba română: școala, Biserica și cartea.

Concentrându-se pe latura teologică a unirii și urmărind crearea unei literaturi în limba maternă care să ofere elevilor și enoriașilor elementele necesare în înțelegerea esenței și scopurilor acesteia, pentru întărirea componentei teologice a mișcării religioase aflate în cumpănă din cauza contestărilor apărute în Transilvania la mijlocul secolului, **A.** a alcătuit, în colaborare cu dascălii din Blaj, *Floarea adevărului* (1750), încheiată cu un *Dialogos. Ucenicul cu dascalul despre unire, și Învățătură creștinească prin întrebări și răspunsuri, pentru procopseala școalelor* (1755), precum și câteva cărți întocmite de unul singur, între care se individualizează *Păstoriceasca datorie dumnezeieștii turme vestită* (1759), destinată preoților, și *Păstoriceasca poslanie sau Dogmatica învățătură a Bisearcii Răsăritului* (1760), adresată „cuvântătoarei turme” a credincioșilor. În timpul episcopatului lui **A.** au mai fost scoase de sub tipar *Ceaslovul* (1751), *Strastnicul* (1753), *Liturghierul* (1756), *Euhologhionul* (1757), *Octoiul* (1760), *Catavasierul* (1762), *Acatistul* (1763), *Psaltirea* (1764), cărți ce preluau, în ciuda interdicției Curții de la Viena, fără modificări esențiale, ediții apărute în centrele tipografice bisericești din Țara Românească și Moldova. Pentru folosul școlii, **A.** a sprijinit și elaborarea unor lucrări originale, între acestea un dicționar al limbii române, cu realizarea căruia fuseseră însărcinați Grigore Maior și Silvestru Caliani (acestora episcopul le cerea socoteală pentru ritmul nesatisfăcător de lucru în 1759). Iar pentru susținerea și afirmarea componentei catolice a mișcării unite românești, cărturarul a încercat, în 1760–1761, să „întoarcă” pe limba românească *Biblia*, bazându-se îndeosebi pe colaborarea

lui Grigore Maior, Silvestru Caliani și Atanasie Rednic, cărora li s-au alăturat Gherontie Cotore, Petru Pop din Daia și, probabil, Ioan Săcădate. Traducerea nu ia ca bază textul *Septuagintei* (consecrat deja prin versiunea în românește tipărită în 1688 la București), ci *Vulgata*. Destinat realizării unei cărți ce urma să fie imprimată la Blaj pentru a marca individualitatea Bisericii Greco-Catolice, proiectul nu a fost însă finalizat. Manuscrisul, ce cuprinde în primul rând cărțile *Vechiului Testament*, pune în evidență nu numai efortul de găsire a unei noi echivalențe a textului sacru, ci și dificultățile întreprinderii într-un context social și religios instabil. Samuil Micu nota, de altfel, în prefața *Bibliei* din 1795, că traducerea, dorită și trudită în primul rând de A. – specialiștii au remarcat valoarea literară a versiunii date de episcop *Psaltirii* –, „pentru cuvioase pricini nu s-au tipărit”. Cercetătorii manuscrisului ajuns până la noi, pregătit ca o masivă ediție critică sub egida Academiei Române și editat în 2005, vorbesc de faptul că textul nu a fost tălmăcit în limba folosită în cancelarii, ci în limba vorbită de popor. *Vulgata* în varianta teologilor blăjeni reprezintă, așadar, un document lingvistic de prim ordin pentru secolul al XVIII-lea românesc. Colaborator al lui Inochentie Micu-Klein și continuator perseverent al programului acestuia, A. s-a remarcat prin rolul asumat în procesul de instituționalizare a culturii în limba română în deceniile de mijloc ale veacului al XVIII-lea. A fost fermentul mișcării de constituire și de promovare a instituțiilor care au generat mișcarea iluministă numită Școala Ardeleană, mișcare ce va da naștere direcției latino-romanice din cultura românească modernă.

SCRIERI: *Floarea adevărului* (în colaborare), Blaj, 1750; ed. 2, Blaj, 1816; *Păstoriceasca datorie dumnezeieștii turme vestită*, Blaj, 1759; *Păstoriceasca poslanie sau Dogmatica învățătură a Bisericii Răsăritului*, Blaj, 1760; ed. îngr. Meda-Diana Hotea, studiu Cristian Barta, pref. Lucian Mureșan, Cluj-Napoca, 2004; *Adevărata mângâiere în vremi de lipsă*, Blaj, 1761; ed. (*Epistola consolatoria*), Blaj, 1761; *Începerea, așezământul și iscăliturile sfântului și a toată lumea Săbor de la Florența din ceale vechi grecești și latinești spre înțeleagerea și folosul neamului nostru*, Blaj, 1762; ed. (*Exordium & Definitio Sanctae Œcumenicae Synodae florentinae ex antiqua Graeco-Latina editione desumpta*), Blaj, 1762. **Traduceri:** *Biblia Vulgata*. Blaj 1760–1761, I–V, coordonare și introd. Ioan Chindriș, pref. Eugen Simion, București, 2005 (în colaborare).

Repere bibliografice: Timotei Cipariu, *Acte și fragmente latine românești pentru istoria Beserecei Române, mai ales Unite*, Blaj, 1855, 56–59, 104–113, 217–221; Mihail Strajanu, *Începutul renașterii naționale prin școli sau Despre episcopul Pavel Aron*, Craiova, 1891; Iorga, *Ist. lit.* XVIII, II, 61–63, 135–136; Augustin Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisiu Novacovici sau Istoria românilor transilvăneni de la 1751 până la 1764*, Blaj, 1902; Zenovie Păclișanu, *Din istoria bisericească a românilor ardeleni – „Teologul” vlădicilor uniți*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. I, 1922–1923; Nicolae Albu, *Istoria învățământului românesc din Transilvania până la 1800*, Blaj, 1944, *passim*; Ioan Dimitriu-Snagov, *Românii în arhivele Romei (secolul XVIII)*, București, 1973, *passim*; *Dicț. lit.* 1900, I; Florentina Zgraon, „*Floarea adevărului*” – ediția *princeps* (1750), LR, 1993, 3, 4; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, 22–23; Giuseppe Munarini, *L'Évêque P.P. Aron (1752–1764)*, „*Transylvanian Review*”, 2004, 1; Ioan Chindriș, Niculina Iacob, *Petru Pavel Aron*, Blaj, 2007; Simion, *Fragmente*, V, 351–354. **Gh.C.**

AARON, Theodor (6.II.1803, Țichindeal, j. Sibiu – 6.IV.1859, Lugoj), cărturar. A învățat mai întâi la Sibiu, urmând apoi gimnaziul la Blaj și Odorhei, filosofia la Cluj și teologia la Pesta. În afara funcțiilor bisericești care i se încredințează (în 1835 devine paroh la Balșa, iar în 1838 la Arad), în 1828 este numit profesor la gimnaziul din Blaj, ulterior director al gimnaziului românesc din Beiuș, cenzor și revizor al cărților românești la Tipografia Universității din Buda (1842–1845). După Revoluția de la 1848, a fost translator pentru limba română la „Foaia legilor” din Pesta, iar ulterior pe lângă Locotenenta Imperială din Buda (1851–1855). În 1855 se afla canonic al Episcopiei și rector la Seminarul Leopoldin din Oradea, apoi prepozit capitular la Lugoj (1857–1859).

Lui A. i se datorează mai multe cărți religioase, dar și unele scrieri pedagogice. Astfel sunt *Catihetica practică sau Arătarea cum să se propună învățăturile catihetice a credinței creștinești la vârsta cea tină* (1843), *Cuvântări bisericești despre cele șapte păcate ale căpeteniei pe duminecele păresimilor* (1847), *Anotări din Istoria eclesiastică despre urzarea și lățarea credinței creștine între români* (1850). A., care cunoaște scrierile lui Seneca, Plutarh, Tit Liviu, folosește izvoare latinești și bizantine. Numele său apare și în publicații precum „Gazeta de Transilvania” sau „Foaie pentru minte, inimă și literatură”. În 1828 i se tipărește la Buda *Scurtă apendice la Istoria lui Petru Maior carea, prin adevărate mărturisiri a mai multor scriitori vechi, începutul românilor din romani adevărați la mai mare lumină îl pune*. „Țesute” de A., care citează, între alții, istorici ca Eunapius,

Eutropius, Priscus, Procopius, argumentele sunt astfel orânduite încât să aducă, împotriva „defăimătorilor”, „adeveriri” despre originea pur romană a neamului. Stăruie pe ideea de continuitate a romanilor în Dacia, precum și pe legăturile neîntrerupte cu cei așezați în sudul Dunării. El reia, de fapt, ideile lui Petru Maior, aducând unele mărturii noi și insistând mai mult asupra neamestecului „ghintei românești” cu popoarele migratoare, și asupra vetrelor de romanitate de pe cele două maluri ale Dunării. **A.** desfășoară o argumentație strânsă, însuflețită, cu izbucniri polemice, retorice, cu expresii metaforice nu lipsite de plasticitate. În prefață (*Cătră cetitoriu*), preocupat de idealul „luminării nației”, de „polirea și iscusirea” ei și mai ales de redeșteptarea conștiinței originii nobile a românilor, autorul se oprește și asupra unor probleme de limbă. Limba, susține el, ar trebui purificată de cuvinte nelatine, tot așa cum semnele chirilice trebuie îndepărtate neîntârziat. **A.**, discipol al lui Petru Maior, este un neînduplecat latinist, care se remarcă prin notele polemice și acuratețea stilistică.

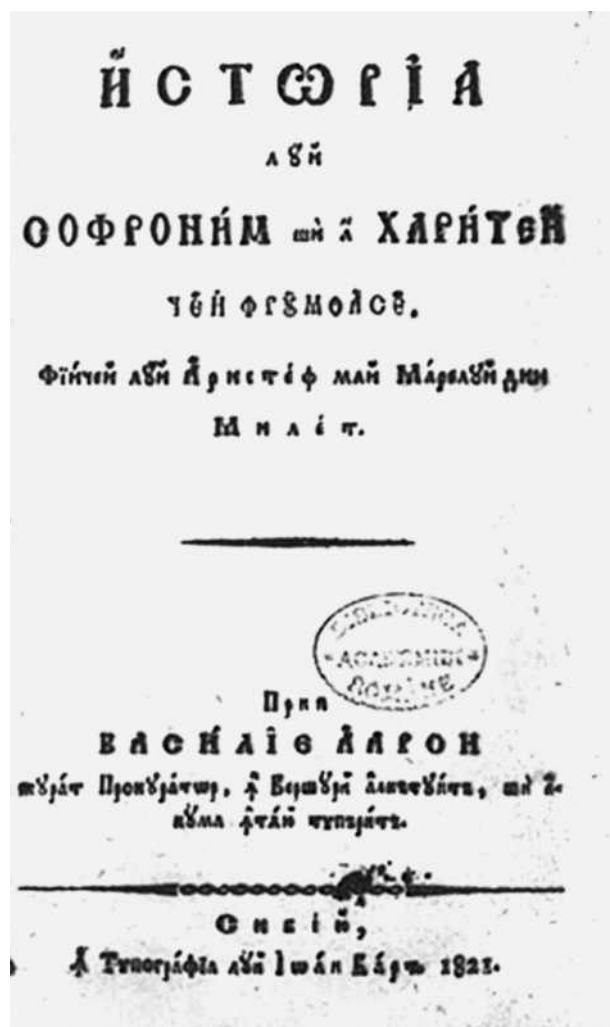
SCRIERI: *Scurtă apendice la Istoria lui Petru Maior carea, prin adevărate mărturisiri a mai multor scriitori vechi, începutul românilor din romani adevărați la mai mare lumină îl pune*, Buda, 1828; *Catihetica practică sau Arătarea cum să se propună învățăturile catihetice a credinței creștinești la vârsta cea tinăra*, Buda, 1843; *Cuvântări besericești despre cele șapte păcate ale căpeteniei pe duminecile păresimilor*, Buda, 1847; *Anotări din Istoria eclesiastică despre urzârea și lățarea credinței creștine între români*, Pesta, 1850.

Repere bibliografice: *Encicl. rom.*, I, 2–3; Iorga, *Ist. lit.* XVIII, II, 218; Lupaș, *Cronicari*, I, 166; Corneliu Popești, *110 ani de la moartea lui Theodor Aaron*, O, 1969, 3; *Dicț. lit.* 1900, 1–2; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, 23. **I. L.**

AARON, Vasile (1770, Glogoveț, j. Alba – 1822, Sibiu), poet. Tatăl lui **A.**, paroh în Glogoveț, continuă o spiță din neamul Aroneștilor, din care nasc în Transilvania iluștri demnitari, vlădici și cărturari, poetul pomenind totuși, într-o corespondență, și despre mai îndepărtații ascendenți din ramura moldovenească a familiei. Elev seminarist la Blaj, persevera, dând lecții particulare un răstimp, spre a putea urma dreptul la Cluj. Se stabilește la Sibiu, unde va profesa ca jurat-procurator pe lângă Consistoriul Episcopiei Ortodoxe și ca notar al Companiei grecești. Ca avocat, călătorește în repetate rânduri la Viena, pledând în capitala Imperiului Habsburgic (cu argumente juridice) în apărarea unor drepturi

încă refuzate de autorități românilor transilvăneni. Deși neconfirmate în detaliu, există unele indicii semnalând apartenența scriitorului, amic al lui Ion Budai-Deleanu și în curent cu avatarele intelectuale ale vremii sale, la Societatea Filosoficească din Mare Principatul Ardealului, care își anunța, pe la 1795, programul iluminist.

Întocmai ca Ioan Barac, poetul poate fi considerat un precursor al scrisului artistic de la noi. Stihuitor prodigios, **A.** tălmăcește, prelucrează și imită, plecând de la izvoare clasice, latine mai ales, fără a ignora însă sursele moderne, germane sau italiene. Datorită audienței avute în epocă, textele i se retipăresc frecvent, în timpul vieții, cât și după moarte, pe tot parcursul veacului al XIX-lea. Trecând peste câteva versuri scrise la ocazii funebre sau „veselitoare”, pe care le dedică unor personalități eclesiastice sau laice (Ioan Bob, T. Meheși, D. Vaida, Samuil Vulcan), tânărul autor e ispitit să-și încerce „măiestria”, spre a gusta din „rodul plăcut” al unor ample alcătuiți „poeticești”. Deschide șirul în 1805 cu *Der Messias* de F. G. Klopstock, transpusă monocord, dar accesibil, în metru popular, în *Patimile și moartea a Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, o *Mesiadă* unde tânguirile Mariei evocă bocetul ritual, larg receptată în cuprinsul tuturor provinciilor românești. Încurajat de rezultat, își diversifică registrul și tematica, dând la iveală, în 1807, două texte inspirate din *Metamorfozele* ovidiene: *Perirea a doi iubiți, adevă: jalnica întâmplare a lui Piram și Tisbe, cărora s-au adăugat mai pe urmă Nepotrivita iubire a lui Echo cu Narțis*. Intenția de a atrage cititorul cu extraordinarul celor relatate transpare deslușit aici, la fel preocuparea de a-l instrui și familiariza, prin intermediul unor glose și adnotări rezumative, cu universul mitologiei clasice. Statutul scriitorului ingenuu e ilustrat, când ezitant, când pitoresc, masiv și elocvent, de textele ulterioare. Probabil la origine o farsă cu rădăcini obscure în *commedia dell'arte* este *Vorbire în verșuri de glume întră Leonat bețivul, om din Longobarda, și întră Dorofata, muierea sa* (1815), care aduce în cadru, cu intenții satirice, doi parteneri gâlcevitori, asemănători cu cei din teatrul naiv, rudimentar, cu Măriuca și cu Vasilache. Dialogul se consumă însă fad, interminabil, în avalanșa replicilor moralizatoare. Influențat de Hesiod și de *Georgicele* lui Vergiliu, poetul celebrează, la maturitate, muncile campestre, curgerea ciclică a anotimpurilor, într-un poem didactic și bucolic, *Anul cel mănos, bucuria lumii* (1820). Aurorală, „drăgălașa

Istoria lui Sofronim și a Haritei cei frumoase

primăvară” „desfată”, ca într-un pastel al unui mai stângaci Alecsandri. **A.** inventariază, nu fără anume grație, păsări și flori, fructe, unelte și semințe, iar un duh antonpannesc animă, pe alocuri, un început de lirică sentențioasă. Peripeții, prigoane, jocuri ale întâmplării mențin suspansul și imprimă suflu epic în ultima și cea mai izbutită, poate, dintre cărțile antume ce poartă semnătura scriitorului: *Istoria lui Sofronim și a Haritei cei frumoase, fiicei lui Aristef, mai marelui din Milet* (1821). Stilul e acum mai evoluat, versul fluent, pretextul povestirii rămânând de căutat într-o nuvelă, *Sophronyme* de Florian, difuzată și la noi către sfârșitul veacului al XVIII-lea, în variantă neogreacă. Împrumutând din aerul „exotic” al cărților așa-numite populare, *Istoria...* consacră aventura, lăsând, apoi, să treacă lumina

sapientei în prim-plan. Iubirea e providențială și dramatică. Pentru a-și merita destinul exemplar, cei doi îndrăgostiți îmbină suplețea și tăria, înfruntă nedreptatea și sfidează moartea. Nedus până la capăt, recuperat postum și furnizând o revelație din perspectiva istoriei literaturii, poemul cu substrat escatologic *Reporta din vis* poartă amprenta sensibilității preromantice. Scenariul (conceput la scară vastă) amalgamează surse erudite și orale, citatul biblic și cel istoric, reminiscențe de mitologie antică și „figuri” ale tradiției creștin-medievale. Sub vălul alegoric, se petrece inițierea eroului, un tânăr vânător supus unui ritual cavaleresc, cu rătăcirii și căutări, pe un parcurs oniric. Ca un *memento sumbru*, se profilează în peisaj umbra ruinelor (aici ale cetății Sarmis), tablouri cinegetice și pastorale descoperă natura, terifiantă sau radioasă, paradisiacă, se-ntâmplă întâlniri și „recunoașteri” al căror sens rămâne cel mai adesea criptic, ezoteric. Halucinantul țințirim de țară, în care sunt descifrate inscripțiile funerare și e relevant crudul lor avertisment – circa treizeci de lamentații pe motivele *ubi sunt* și *fortuna labilis* –, apare ca oglindă a deșertăciunii lumii, necropolă universală adăpostind regi și strategii, oșteni, poeți sau „măiestrele frumseți”: Priam, Ahile, Iudita și Elena, Brutus sau Pompei. Priveliștea nu e lipsită de grandoare și oarecum neașteptat de familiară cititorului de azi. Alte traduceri, din Vergiliu (opt cântece din *Eneida*) și Ovidiu, alături de un op juridic (contribuție la crearea unei terminologii specifice), sunt reevaluate postum, odată cu descoperirea manuscriselor nepublicate în timpul vieții. Preocupările de ordin filologic, constante, nicidecum de neglijat, îl vor afilia, altminteri, fără echivoc, pe **A.** la marele curent creat de Școala Ardeleană. În preamburii ale scrierilor sale poetul își apropie și noțiuni de teorie literară, el situându-se, în spirit (pre)modern, printre întâii autori români ai veacului ce avansează întrebări privind natura artei, înrâuririle dintre diversele ei forme, rolul versificației ș.a.

SCRIERI: *Patimile și moartea a Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, Brașov, 1805; ed. Sibiu, 1888; *Verșuri veselitoare la ziua numelui excelenței sale domnului Ioan Bob*, Sibiu, 1806; *Perirea a doi iubiți, adecă: jahnica întâmplare a lui Piram și Tisbe, cărora s-au adăugat mai pe urmă Nepotrivita iubire a lui Echo cu Narțis*, Sibiu, 1807; ed. Brașov, 1893; *Verșuri veselitoare întru cinstea prealuminatului și preaosfințitului domn Samuil Vulcan*, Sibiu, 1807; *Vorbire în verșuri de glume întră Leonat bețivul, om*

din Longobarda, și întră Dorofata, muiera sa, Sibiu, 1815; ed. București, 1894; *Anul cel mănos, bucuria lunei*, Sibiu, 1820; ed. Brașov, 1893; *Istoria lui Sofronim și a Haritei cei frumoase, fiicei lui Aristef, mai marelui din Milet*, Sibiu, 1821; ed. Sibiu, [1860]; *Reporta din vis*, DML, IV, 11–109; *Patima și moartea Domnului*, îngr. Liliana Maria Popa, Ioan-Nicolae Popa, pref. Ioan Chindriș, Sibiu, 2012.

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri*, I, 16–23, 354–357, 489–490, II, 120–124; Densusianu, *Opere*, IV, 363–367; Iorga, *Ist. lit.* XVIII, II, 265, 380–383, 386; Popovici, *Studii*, I, 447–453, 488–489; Dan Simonescu, *O latură necunoscută din activitatea lui Vasile Aaron*, București, 1940; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 76–79, *Ist. lit.* (1982), 71–72; *Ist. lit.*, II, 88–93; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 291, 299, 301, 330–332, *passim*; Piru, *Ist. lit.*, II, 126–134; C. A. Stoide, *Legăturile culturale dintre Moldova și Transilvania*, RITL, 1970, 1; Angheliescu, *Preromant. rom.*, 118–125; Nicolae Lascu, *Ovidiu. Omul și poetul*, București, 1971, 423–425, 456; N.A. Ursu, *Completări și rectificări la „Bibliografia analitică a limbii române literare (1780–1866)”*, LR, 1972, 5; Lascu, *Clasicii*, 395–396, 456, *passim*; Papadima, *Ipostaze*, 153–157; Virgil Cândea, „Metamorfoze”, RL, 1976, 16; Mihai Vornicu, *Despre poezia ruinelor*, STRS, 76–77; Nicolae Lascu, *Vasile Aaron – primul biograf român al poetului Ovidiu*, Cluj-Napoca, 1977; Mircea Popa, *Două opere mai puțin cunoscute ale lui Vasile Aaron*, RITL, 1979, 3; *Dicț. lit.* 1900, 2–4; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, 79, 202–203, 212, 215, 258–259, IV, 235; Manolescu, *Istoria*, I, 125–126, 162; *Dicț. scriit. rom.*, I, 3–4; Eugen Negrici, „Reporta din vis”, RL, 1996, 30; Mircea Popa, *Aspecte și interferențe iluministe*, Timișoara, 1997, 99–101, 112–119; Sorescu, *Biblioteca*, 202–205; Popa, *Insertii*, 12–20; Liliana Maria Popa, Ioan-Nicolae Popa, *Vasile Aaron. 1780–1820*, Sibiu, 2011; Călinescu, *Opere*, XII, 667–668.

R.Ș.

ABĂLUȚĂ, Constantin
(8.X.1938, București),
poet, prozator,
dramaturg, traducător.

Este fiul Mariei (n. Tabacu) și al lui Apostol Abăluță, profesor. A urmat la București liceul (absolvit în 1955), apoi cursurile Institutului de Arhitectură (1955–1961). A fost arhitect la ICRAL București (1961–1968) și arhitect diriginte la Casa de Modă

Venus (1969). A debutat cu poezie în revista „Lucea-fărul” (1958). A mai colaborat la „Gazeta literară”, „România literară”, „Viața românească”, „Steaua”, „Vatra”, „Poezia”, „Secolul 21” ș.a., precum și la „Change”, „Art et poésies”, „Caractères” (Franța), „Ombrela” (Grecia) ș.a. I s-au acordat Premiul Uniunii Scriitorilor (1995, 1999, 2000) și Premiul Asociației Scriitorilor din București (2010).

Lirismul poeziei lui A. este unul intelectual, în care folosirea cu predilecție a noțiunilor abstracte și atenția acordată obiectului ca artefact conturează un univers imagistic dominat de tristețe, solitudine și dezabuzare. Versurile din *Lumina pământului* (1964), abordând o tematică „obligatorie” în epoca realismului socialist (șantierul, noile cartiere, bucuria muncii), oscilează între o poezie vitalistă, de celebrare a vieții (*Pâinea*) și o melancolie inexplicabilă, provenită din simpla înregistrare a situațiilor cotidiene și a obiectelor concrete (*Elegie pentru o lingură de lemn, Amintire*). Volumul *Piatra* (1968) reia și adâncește caracteristicile dominante ale unui imaginar naufragiat în banalitatea și cenușii existenței: obsesia aridității (simbolizată de piatră), tristețea fără motiv, sentimentul apăsător al așteptării inutile, explorarea deliberată a fenomenelor regresive în cadrul unei imagistici a „calcifierii universale” (Mircea Iorgulescu). Într-o lume în care Dumnezeu a murit, poetul – singurul care mai poate percepe „urmele” prezenței acestuia, devenită dureroasă absență – își poartă în neștire pașii pe „lutul înghețat”, sub cerul inert și „negru ca un ochi de mort”, căutând cu disperare sensul dispărut al universului și aruncând mecanic pietre colțuroase și lipsite de culoare în lacul ce pare a fi, în diminețile de noiembrie, lingura de argint uitată a zeului (*Moartea zeului*). De altfel, imaginea pietrei, ce rezumă în structura și răceala sa distanța, indiferența și alteritatea lumii, devine, în viziunea autorului, simbolul poeziei înseși, definită ca formă pură, abstractă și înghețată: „Poezia e o formă de-a fi singur în mijlocul celorlalți și împreună cu ei în singurătate. În același timp o evaziune și o mai profundă cufundare. O liniștire a contrariilor: scoică revărsată, râu pietrificat”. Spre deosebire de poetica lui Ion Barbu (la care uneori trimite), poetica lui A. este una deliberat „prozaică”, în care retorica discursivă, temperată prin ironie și autoironie, se concretizează într-un vers de notație directă, transformat de inteligența analitică în „obiect de tăcere”: „Urc scara către cartiere vechi/ pe unul din cele opt dealuri/

ale orașului./ Uneori gleznele mi le șterge câte-un câine./ Am cu mine un ciob de oglindă/ Învelit într-o bucată de pluș. Întârzii/ prin preajma arborilor mari, îmi place/ să privesc trecătorii singuratici/ însă nu schimb nici un cuvânt cu nimeni”. Poet al absenței, ca în *Obiecte de tăcere* (1978), A. folosește echerul și compasul pentru a ridica banalul la rangul de epură, de imagine abstractă, care exorcizează trăirea directă și pasiunea de tip romantic și conduce poezia către un lirism obiectiv și impersonal. Versurile din *Singurătatea ciclopului* (1988) încheie procesul înstrăinării de lume a poetului care, izolat în singurătatea sa ca într-o cochilie de sticlă, contemplă obiectele, evenimentele și chiar propriul sine cu acea stare de melancolie adâncă și gravă care goleşte prezentul de substanță și îl proiectează într-un trecut îndepărtat, aproape uitat: „am cunoscut duritatea pământului/ am cutreierat furtunile oceanelor/ îndurând spaima insulelor îndepărtate și necunoscute/ și-acum ajuns aici/ nu știu cine sunt// îmi amintesc pauzele muzicale/ ale celor ce traversau strada/ totdeauna cei ce traversau îmi păreau cunoscuți/ dar odată ajunși pe-un trotuar sau pe altul/ ei îmi deveneau străini ca bancnotele false”. O mențiune aparte merită volumele *Unu* (1970), alcătuit din versuri și poeme în proză, și *Ewww-Errre* (1972), experimente lirico-plastice care pun în lumină filonul suprarealist al inspirației poetului – valorificat ulterior, în cheie dezabuzat-grotescă, în *Statuia care vomită* (2005) („statuia care vomită a primit o invitație la un concert/ era atâta tăcere în răpa cu gunoaie că s-a înspăimântat/ rădăcinile tăiate ale unor arbori seculari/ ca falusuri albe sclipeau în soare”) –, precum și *Aceleași nisipuri* (1995) și *Cârțița lui Pessoa* (1999). Observator atent al peisajului liric contemporan, A. și-a adunat însemnările critice apărute în presă între 2001 și 2008 în volumul *Regal poetic* (2009), al cărui sumar, incluzând texte dedicate unor nume consacrate precum Ioana Ieronim, Nora Iuga, Adrian Alui Gheorghe, Gellu Naum, Miron Kiropol, Alexandru Mușina, dar și mai tinerilor Teodor Dună sau Claudiu Komartin, este situat sub semnul unei profesii de credință romantice: „Poemul nu poate fi scris și înțeles decât dacă îți suspenzi știința acumulată, și te lași purtat de fluxul cuvintelor și-al sentimentelor, și ajungi în acea regiune inefabilă unde sângele tău pulsează la unison cu stelele. E ceva regal, e ceva dumnezeiesc în vraja dezlănțuită de poem. E clipa contopirii cu Marele Tot”. Piese de teatru ale lui A., grupate

în volumul *Terasa* (2002), sunt exerciții dramatice profund tributare scrierilor de referință ale genului de la mijlocul secolului al XX-lea: *Terasa*, inspirată de Samuel Beckett, pune în scenă un cuplu de personaje lipsite de identitate propriu-zisă – Urc și Cobor – care dialoghează absurd în așteptarea „celui ce-o să vină”, în vreme ce *Scaunul din mijlocul drumului* pastişează, cu accente de critică socială, replici și personaje din dramele lui Eugen Ionescu. Romanul *Groapa roșie* (2004) evocă, în schițe ce creionează destinele mărunte ale locuitorilor unei străzi amenințate de demolare, atmosfera sumbră a primilor ani de după instaurarea dictaturii comuniste în România. A. este și unul dintre cei mai importanți și mai prolifici traducători în românește ai literaturii de expresie franceză și engleză modernă; transpușerile sale din poezia americană, rezultat al unei fericite colaborări cu Ștefan Stoenescu, precum și cele din proza lui Samuel Beckett, sunt de o mare acuratețe și eleganță.

SCRIERI: *Lumina pământului*, pref. Nina Cassian, București, 1964; *Piatra*, București, 1968; *Psalmi*, București, 1969; *Unu*, București, 1970; *Ewww-Errre*, București, 1972; *Piatra și alte poezii*, București, 1972; *Există*, București, 1974; *Iubiri*, București, 1976; *Călătorii*, București, 1977; *Obiecte de tăcere*, București, 1978; *Obiecte de tăcere*, postfață Costin Tuchilă, București, 1979; *Violența memoriei pure*, București, 1980; *Ultimele știri din Planeta Simetrică*, București, 1981; *Aerul. Mod de folosință*, București, 1982; *Planor*, București, 1983; *11 erezii. Poem. Zone*, București, 1985; *A sta în picioare*, București, 1986; *Singurătatea ciclopului*, București, 1988; *Aceleași nisipuri*, București, 1995; *Singurătatea ciclopului*, pref. Gheorghe Grigurcu, București, 1995; *Marină într-un creier*, București, 1995; *Camera cu mașini de scris*, București, 1997; *Drumul furnicilor*, București, 1997; *Cârțița lui Pessoa*, Constanța, 1999; *Mic manual de tăcere*, București, 1999; *Odăile*, București, 2001; *Terasa*, pref. Mircea Ghițulescu, București, 2002; *Calmania, patria mea: petarde teatrale*, București, 2004; *Despre viață și dispariția broaștelor mele țestoase*, pref. Nicolae Manolescu, postfață Sorin Alexandrescu, București, 2004; *Groapa roșie*, București, 2004; *Intrusul. Pereții. Scurta albastră*, București, 2005; *Statuia care vomită*, București, 2005; *Orașul Marea. Străzile care dispar*, București, 2006; *Cineva care nu mă cunoaște umblă pe străzi*, Cluj-Napoca, 2008; *Iov în ascensor, Iov în funicular*, Cluj-Napoca, 2009; *Regal poetic*, Cluj-Napoca, 2009; *Totul despre nimic*, Cluj-Napoca, 2010; *Întâmplări imaginare pe străzile Bucureștiului: umil ghid pentru potolit pohtele suprarealiste ale nației de călători și cititori de ambe sexe, ale copiilor și copilelor și uneori (cu osebire în zi ploioasă) a vreunei mâte*, vol. 1 (A–L), Cluj-Napoca, 2010; *Bazooka Girl*, București, 2012; *Viața în 3 litere*, pref. Șerban Foartă, Pitești, 2012. **Antologii:** *Poezia*

română după proletcultism, I–II, pref. Eugen Negrici, Constanța, 2000. **Traduceri:** Wallace Stevens, *Lumea ca meditație*, București, 1970 (în colaborare cu Ștefan Stoenescu); Dylan Thomas, *Viziune și rugă – Vision and Prayer*, ed. bilingvă, București, 1970 (în colaborare cu Ștefan Stoenescu); Edward Lear, *Rime fără noimă*, București, 1973 (în colaborare cu Ștefan Stoenescu); Theodore Roethke, *Vorbe pentru vânt*, București, 1973 (în colaborare cu Ștefan Stoenescu); Serge Fauchereau, *Introducere în poezia americană modernă*, București, 1974 (în colaborare cu Ștefan Stoenescu); Charles Cros, *Poezii*, București, 1975; William S. Merwin, *Poeemele deceniului șapte*, București, 1977 (în colaborare cu Ștefan Stoenescu); Frank O'Hara, *Meditații în imponderabil*, București, 1980 (în colaborare cu Ștefan Stoenescu); Samuel Beckett, *Molloy. Nuvele și texte de neființă. Cum e. Mercier și Camier*, pref. Romul Munteanu, București, 1990 (în colaborare cu Gabriela Abăluță), *Malone murind*, București, 1995; Sebastian Reichmann, *Audiență captivă*, pref. Gellu Naum, postfața trad., București, 1999, *Podul Charles al Apocalipsei*, București, 2000; Charles Baudelaire, *Paradisurile artificiale*, București, 2001 (în colaborare cu Gabriela Abăluță); César Vallejo, *Poemas humanos*, pref. trad., Pitești, 2011.

Repere bibliografice: Doinaș, *Diogene*, 180–181; Constantin, *Despre poeți*, 142–145; Mincu, *Poezie*, 201–204; Laurențiu, *Eseuri*, 20–23; Iorgulescu, *Scriitori*, 13–15; Grigurcu, *Poeți*, 34, 436–439, 522; Raicu, *Contemporani*, 160–163; Negrici, *Introducere*, 82–97; Grigurcu, *Existența*, 264–275; Nicolae Manolescu, „Singurătatea ciclopului”, RL, 1988, 47; Pop, *Pagini*, 160–165; Cistelecan, *Top ten*, 105–107, 178–180; *Dicț. esențial*, 1–4; Dimisianu, *Lumea*, 450–455; Grigurcu, *Poezie*, I, 7–33; *Dicț. analitic*, III, 181–184, IV, 140–142; Mircea Ghițulescu, *Teatrul poetului*, CL, 2002, 1; Gheorghe Grigurcu, *Un baroc paradoxal*, RL, 2002, 16; Octavian Soviany, *Măști lirice*, CNT, 2003, 10; Cioculescu, *Lecturi*, I, 65–68, II, 150–161; Tania Radu, *Rezistența prin calofilie*, „22”, 2005, 786; Dan Cristea, *De la angoase la bucuria de a exista*, LCF, 2010, 9; Soviany, *Cinci decenii*, I, 90–93; Grete Tartler, „Omul cu broaște țestoase”, RL, 2012, 3; Alex Goldiș, *De la „șazeicești” la „tinerii mânăioși” și înapoi*, CLT, 2012, 25. **L.H.**

A.B.C., cotidian apărut la București, între 9 noiembrie 1934 și 19 ianuarie 1935, sub direcția lui Emil Socor. Născut „dintr-o nevoie socială adânc simțită”, publicația abordează pe lângă informația economică, socială și politică, și pe aceea culturală. Rubrici: „Viața politică”, „Comerț, industrie, finanțe”, „Viața sportivă”, „Din toată țara”, „Cronica cinematografică”, „Informațiuni”, „Ultima oră”. Rubrica „Teatru, literatură, artă” are următoarele subdiviziuni: „Pe o foaie de bloc”, cuprinzând „tablete” semnate de Ion Pas, care scrie despre Anatole France, Luigi Pirandello, V.I. Popa, ca și despre nevoia acordării

unui statut de profesionist scriitorului român, îl interviează pe Petre C. Georgescu-Delafras, directorul Editurii Cugetarea, comentează literatura pentru tineret, criza cărții și difuzarea tipăriturilor, urmărește filiația Heine, Goebbels, A.C. Cuza în promovarea ideilor de dreapta; „O carte pe zi”, un fel de cronică literară ținută se pare de Ion Pas, a cărui semnătură apare sporadic și sub forma „p.a.s.”, unde sunt prezentate volumele *Sămănătorism, poporanism, criticism* de Mihail Dragomirescu, *Oameni cari au fost* de N. Iorga, *Estetica* lui Tudor Vianu, *Ioana* lui Anton Holban, traducerea lui Al. A. Philippide din poemele baudelairene; „Note literare”, tot nesemnate, cuprinzând scurte anunțuri legate îndeosebi de aparițiile editoriale din țară și din străinătate. Astfel, în numărul 35/1934, este publicată o fișă biografică Céline, alături de câteva impresii despre „o carte dantescă”, *Voyage au bout de la nuit*. Importantă este *Profesiunea de credință* a lui Vladimir Streinu, o radiografie a literaturii vremii în toate compartimentele ei, cu accent pe critica literară. „Critica pe care mi-o recomand – conchide Vladimir Streinu – este *tipologică* (pentru marii creatori ai unei sensibilități și ai unei formule), *diferențială* (pentru scriitorii obârșiți dintr-o sensibilitate deja creată, dar cu o notă originală) și, în sfârșit, *tehnică* (pentru acei scriitori situați într-o psihologie cunoscută). Așa cere o critică riguroasă.” Cu numărul 27/1934, Ion Vițianu inițiază „un amplu reportaj de actualitate internațională”, *În Germania lui Adolf Hitler*. Alte rubrici: „Reviste”, „Măști și reflectoare”, „Cronica muzicală” ținută de Arșavir Acterian, cea plastică semnată de N.N. Tonitza, iar cea cinematografică de Radu Cioculescu. **D.B.**

A.B.C., revistă social-politică și culturală apărută în 1990 la Cluj-Napoca (două numere), editată de Asociația Echinox. Comitetul de direcție este alcătuit din Andrei Marga, Marian Papahagi și Eugen Uricaru; director: Eugen Uricaru; redactori-șefi: Nicolae Prelipceanu (București) și Tudor Dumitru Savu (Cluj-Napoca). În această publicație declarat independentă își dau întâlnire nume importante ale vieții literare și culturale clujene. Eugen Uricaru discută despre „schizofrenia de stat”, Mircea Zăciu glosează pe marginea dictaturii, cenzurii și a artei (*Capul poetului pe tava cenzurii*), Andrei Marga analizează riscurile pe care prelungita scindare a individului le poate aduce stabilității unei democrații tinere. Ștefan Agopian propune un scurt remember

narativ, intitulat *Despre penicilină și timbre*. Zonele fierbinți ale socialului și politicului sunt abordate de Alexandru Vlad, Mihai Dragolea, Maria Sângeorzan, Florin Iaru, T.D. Savu, Florian Ardelean. Un îndemn, *Iubire – izvor al vieții și învierii*, adresează părințele Galeriu. Mihai Cantuniaru traduce un articol din 1927 aparținându-i poetului peruan César Vallejo, *Artiștii și politica*, iar Rodica Lascu-Pop dezvăluie, printr-o traducere din Bust Gils, câteva dintre „metodele doctorului”. Petru Poantă și Mihai Dragolea semnează cronică literară, în timp ce Mircea Ghițulescu îl interviuează pe Ion Caramitru în calitatea acestuia de om politic. **D.B.**

ABECEDAR, publicație apărută la Brad, apoi la Turda, săptămânal, între 11 mai 1933 și 25 martie 1934. Din decembrie 1933 își adaugă subtitlul „Revistă literară”. Este îngrijită la început de Emil Giurgiuca și George Boldea, cărora li se alătură, de la numărul 21–22/1933, Teodor Murășanu, Grigore Popa, Pavel Dan și Mihai Beniuc. În *Prezentare*, ce sugerează orientarea moderat tradiționalistă, Emil Giurgiuca scrie: „Acest abecedar va fi unul de inițieri în regiuni de cunoaștere noi, aducând cititorilor «o icoană, un vers, o idee»”. Rubrici: „Carnet”, „Caleidoscop”, „Reviste”, „Cărți”. Semnează versuri Lucian Blaga (*Septembrie*), Aron Cotruș, Radu Gyr, Eugen Jebeleanu, Olga Caba (debut, cu poezia *Broasca*, în numărul 23–25/1933), Mihai Beniuc, Simion Stolnicu, Emil Isac, Ștefan Baciuc, Nicu Caranica ș.a. Sectorul prozei este acoperit îndeosebi de textele lui Pavel Dan, dar aici mai scriu și Victor Papilian, Olga Caba, Gabriel Pamfil. Compartimentul publicisticii este ilustrat de N. Tatu, Gelu Mărculescu și Emil Cioran, care deplânge absența sensibilității tragice generalizate din sfera spiritualității autohtone, cu punct de pornire „într-un defect de esență și conformație psihică”, ceea ce ar justifica deficitul de entuziasm al unei intelectualități mediocre și blazate față de realitățile românești. Articolul – intitulat ironic *Sensibilitatea tragică în România* – primește replici ponderate din partea lui Grigore Popa (*Tragism autohton*), Mihai Beniuc ș.a. La rubrica intitulată „Cărți” Silviu Bardeș se ocupă de *Răscoala* lui Liviu Rebreanu și de *Adela* lui G. Ibrăileanu. Grigore Popa recenzează *Mitul utilului, linii de orientare în cultura românească* de D.D. Roșca, Mihai Beniuc analizează lirica barbiană, Romulus Demetrescu face cronică romanului *Golia* de Ionel Teodoreanu, oferind și portretul unui „scriitor fecund” – Damian Stănoiu.

Sub aceeași semnătură este și cronică la romanul lui André Malraux *Condiția umană*, recent apărut. I.I. Russu are în atenție volumul filosofului german Oswald Spengler *Cele două revoluții*. De poezia lui Radu Boureanu și a lui Lucian Blaga se ocupă George Boldea, Pavel Dan se oprește asupra ciclului de trei balade populare închinat lui Pinte Viteazul, Olga Caba propune un medalion Paul Gauguin, iar Raoul Șorban analizează pictura din catedrala ortodoxă din Cluj. Singura traducere, din E.A. Poe, este semnată cu pseudonimul Coronius. Alți colaboratori: Traian Herseni, Yvonne Rossignon, Ion Th. Ilea, G. Guțu, Octavian Ruleanu, C.I. Anderco. **D.B.**

ABECEDAR LITERAR, publicație apărută în 20 martie 1946 la Cluj (număr unic). În articolul de fond, semnat I. Cârja-Făgădaru, se afirmă: „Clujul literar, azi, e mort! O spunem tare, chiar la octavă de doriți, ca să se audă. Clujul e un stârv peste care plutesc croncănind doar ciorile unui destin stupid și nemeritat”. E deplânsă absența unei reviste literare în Ardeal, a unei edituri, a unui ziar, a bibliotecilor „încălzite”. Un text cu semnificație de articol-program, semnat Paul Lucian, evidențiază intenția de a veșteji „ideea artei pure. [...] De aceea milităm pentru o artă care să acopere toată întinderea și adâncimea vieții”. Semnează versuri Valeriu Anania (*Miezonoptică*), Valentin Raus, Victor Ilieșiu, Letiția Papu. Francisc Păcurariu traduce din François Villon. La rubrica „Note literare” apar scurte polemici cu Victor Iancu – „devenit peste noapte și «pășunist»”, cu Cercul Literar de la Sibiu – „lovinescieni și negoiescieni, după cum trăiește Lovinescu sau Negoîtescu în centrul circuitului”, ironii la adresa poeziei lui V. Copilu-Cheatră ori malițiozități în marginea volumului de poeme *Omul profilat pe cer* de Ion Caraion, care ar avea, pe lângă „monstruoasa aparatură poetică, cu complicate resorturi, care ne împiedică de multe ori să-i distingem adevăratele plăgi lirice ascunse”, și „ceva din neliniștea grotescă a veacului”. De consemnat și rubricile „Teatru și muzică”, „Plastice”. **D.B.**

ABSOLUTIO, revistă modernistă apărută la Iași, lunar între 1 decembrie 1913 și 15 mai 1914, și bilunar între 1 februarie și 15 iunie 1916. Redactor: I. Ludo. Titlul îl reproduce pe cel al unei poezii de Tudor Arghezi tipărită în „Viața socială”, opțiune ce indică orientarea estetică „revoluționară” a publicației. În articolul cu valoare de program *Curentul*

nou la noi I. Ludo prezintă un scurt istoric al tendințelor moderniste în literatura franceză, începând cu parnasianismul reprezentat de Leconte de Lisle, urmat de cea a „decadenților”, adică a simbolistilor. Semnatarul apreciază că în literatura română tendințele poeziei simboliste sunt cultivate de revistele „Literatorul”, „Linia dreaptă” (1904), „Vieța nouă”, „Revista celorlalți”, „Versuri și proză”, „Insula”, „Farul” (1912), „Simbolul”, „Grădina hesperidelor” și „Fronța” și că „din noianul de chemați și nechemăți care practică literatura, se desprinde luminoasă și limpede personalitatea d-lui Arghezi”. Colaborează cu versuri G. Bacovia (*Plumb de iarnă, Nevroză*), G. Spina (semnează și Ion Alexis), D. Karnabatt; cu proză: Eugen D. Relgis, Emil Isac (*Din brădetul lui Iancu*). Rubricile „Reliefări-Mozaicuri”, devenită la numărul 4 „Recenzii”, și „Revista revistelor”, din primele trei numere, au caracter informativ: despre bustul lui V. Conta, înmormântarea lui Panait Cerna, acordarea Premiului Nobel poetului indian Rabindranath Tagore, sumare și colaboratori ai revistelor „Vieța nouă”, condusă de Ovid Densusianu, și „Versuri și proză”, dirijată de I.M. Rașcu. Sunt

prezentate plachetele *Orașele dezamăgite* de I.M. Rașcu, *La fântâna Castaliei* de N. Davidescu, *Poeme în proză* de Charles Baudelaire în traducerea lui Al. T. Stamatiad, *Pustnicul. Sorin Bătrânul* de Enric Furtună. Recenziile sunt semnate de I. Ludo (care debutează aici în 1913) și Geri Spina. A Steuerman traduce un fragment din drama *Torquemada* de Victor Hugo, iar N. Davidescu dă transpuneri din Gabriele D’Annunzio, cu mențiunea că sunt republicări după „Flacăra” și „Seara”. Ultimul număr din 1914 conține aforisme de Oscar Wilde. Sporadic colaborează C.R. Ghiulea. **I.H.**

ACADEMIA, publicație apărută la București din 28 septembrie 1944 până la 17 februarie 1945. Director: Radu Câmpeanu; prim-redactor: Ion Gh. Bulgăr. Cu numărul 2, în casetă apare ca fondator Țețe D. Remus și e menționat comitetul de redacție, format din Dan Dem. Lungescu, Mihnea D. Marmeliuc, Alex. Săndulescu și Iorgu T. Vântu; secretar de redacție: Mihai Gafița. Începând cu numărul 16/1945, prim-redactor e Dan Dem. Lungescu. De la numărul 18, subtitlul „Organ săptămânal de atitudine spirituală, socială și politică” este modificat în „Săptămânal de atitudine politică, spirituală și socială”, iar director este menționat Virgil I. Mănescu. Programul e formulat concludent de Radu Câmpeanu: „În mijlocul dezorientării actuale, vrem ca prin scrisul nostru să contribuim, în măsura posibilului, la clarificarea maselor studențești, pentru a le feri de contagiunea unor idei vechi cu forme noi, care sub diferite măști să tindă la nefaste rezultate”. În 1945, când îi predă conducerea revistei lui Virgil I. Mănescu, Radu Câmpeanu scrie: „Convins că vei păstra aceeași linie de conduită ideologică și aceeași ținută morală [...], am garanția că vei face în așa fel, încât revista «Academia» să progreseze pe calea adevărului, a respectului drepturilor omului și apărării îndărătnice a unei generoase democrații românești”. De la numărul 9/1944 apare și o pagină literară. Aici, în articolul-pamflet *Ion Caraion, jos masca! Un „arhanghel” anacronic*, N. Rondell îi recomandă o terapie a conștiinței și mai multă decență „irascibilului năzuos Ion Caraion, poetul-trâmbiță, scriitorul-pistol, politicianul-tejghetar, reporterul obscur”. Se manifestă o atitudine favorabilă tinerilor din Cercul Literar de la Sibiu, printre care este apreciat „talentul masiv și fecund” al lui Ștefan Aug. Doinaș. Versuri semnează Emil Manu, Alex. Lungu, Grig. Condruș ș.a., iar proză Mihai Gafița, Laura Săulescu ș.a. Publicistică scriu M. Liveanu, Paul Dumitriu, I. Sălăjanu, Gh. Bulgăr, Dan

Dem. Lungescu, V. Staicovici, M. Papadopol, Sandu Tzigara-Samurçaș, I.V. Săndulescu ș.a. Traduceri realizează B. Poligriv (din Horațiu și Ovidiu), G.A. Opreșcu (din Lev Tolstoi), Sandu Tzigara-Samurçaș. Cronică literară semnează Mihail Moldovan, I.A. Terebești (Nae Antonescu), G. Iacint (G. Dimitriu). Recenzii scriu Emil Manu, Mircea Damian, cronică teatrală o prezintă Sandu Mille, Rodica Hodoș, Vasile Cărbuș. Cronică plastică e semnată de Lucia Mănescu, cronică muzicală de Scarlat Răutu, iar cronică cinematografică de Sandu Mille și Alexandra Valp. Reportaj publică Radomir Iliescu, Ion Gh. Bulgar, Mih. Al. Săndulescu, Marian Zbaski, Dimitrie Meșter, Virgil Stancovici, iar fragmente dramatice dă Vania Larun. **D.B.**

ACADEMIA ROMÂNĂ, cel mai înalt for de cultură și de știință al țării, care funcționează neîntrerupt din 1866 până în prezent. Încercări de a înființa în Țările Române „academii” sub forma unor societăți care să grupeze învățați în litere și științe sau ca înalte instituții de învățământ superior au existat încă din secolul al XVI-lea. Despot Vodă (1561–1563), în Moldova, a plănuț cel dintâi să creeze, cu ajutorul unor învățați aduși din Grecia, Germania și Franța, un colegiu înalt de rang academic la Cotnari (*Schola latina*), precum și o „academie” la Suceava, proiecte nefinalizate însă. Ideea înființării unei „academii” a avut-o și un domnitor al Țării Românești, Petru Cercel (1583–1585), care, la reședința sa de la Târgoviște, a reușit să reunească oameni de cultură italieni, francezi și greci. Încercări similare s-au înregistrat și în anii următori, concretizate în organizarea Academiei Vasiliene de la Iași (1640), a academiilor domnești de la București (1688) și Iași (1707), a Academiei Mihăilene din Iași (1835). La sfârșitul secolului al XVIII-lea și în prima jumătate a secolului următor, în programele unor asociații sau societăți culturale au fost înscrise prevederi referitoare la necesitatea stabilirii regulilor unitare ale limbii române, la îmbogățirea lexicului, la întocmirea dicționarului și gramaticii, dar și chestiuni legate de promovarea științelor, în primul rând a istoriei și a științelor naturale, anticipând astfel, prin preocupări, ca și prin structură, viitoarea **A.R.**: Societatea Filosofoască din Mare Principatul Ardealului (1795), Societatea Literară (1822) din Brașov, continuată de Societatea Literară (București, 1827), Societatea Medicilor și Naturaliștilor din Iași (1834), Societatea Literară (1836), transformată în Asociația Literară a României (1845), Societatea Ateneului Român (Iași, 1860), Asociațiunea Transilvană pentru Literatura

Română și Cultura Poporului Român (Astra) (Sibiu, 1861), Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1865) etc. Ideea înființării unei societăți academice sau a unei „academii” a fost susținută de cei mai de seamă cărturari ai vremii, între care Ion Heliade-Rădulescu, Ioan Maiorescu, Iordache Golescu, Timotei Cipariu, Gheorghe Asachi, George Barițiu ș.a. Așa, de pildă, în prefața la *Gramatica românească* din 1828, Ion Heliade-Rădulescu propunea întemeierea unei „Academii de câțiva bărbați, a căror treabă să fie numai literatura românească, cari cu vremea vor pune în regulă și vor desăvârși limba prin facerea unui dicsioner”; la rândul său, Ioan Maiorescu milita în 1860 pentru înființarea „unei societăți academice sau literare, destinată a concentra activitatea erudiților români [...] pentru cultura limbei, pentru studiul istoriei naționale”.

Unirea Principatelor, ca și amplul program de reforme care au urmat actului de la 24 ianuarie 1859 au creat condiții optime și pentru punerea în practică a dezideratului înființării unei academii, asemeni celor existente în Europa. În 1860 G. Sion a întocmit un proiect de statut pentru întemeierea unei „academii române, formată din 15 membri, aleși din toți românii, fără distincțiune de provincie sau de protecțiune”, dar „cu oarecare titlu literariu cunoscut”, având „în preocupări probleme de limbă, acordarea de premii și ordonarea documentelor istorice”. V.A. Urechia propunea instituirea unei comisii „de bărbați din toate provinciile române” pentru „alcătuirea unui dicționar și a unei gramatici”. În 1864 un amplu referat în acest sens era aprobat de Consiliul de Miniștri, fără a primi însă, din cauza situației internaționale nefavorabile, ratificarea domnitorului. Cu toate acestea, Alexandru Ioan Cuza a sprijinit înființarea „academiei”, în 1863 dăruind din lista sa civilă 5600 de galbeni, din care o mie de galbeni erau destinați instituirii unui premiu care ar fi urmat să se acorde celei mai valoroase traduceri din limbile clasice. Acest ajutor substanțial se alătura celui avansat în 1860 de bogătașul bucureștean originar din Epir, dar naturalizat român, Evangelie Zappa, care oferise guvernului 5000 de galbeni pentru alcătuirea unui dicționar român, a unei gramatici a limbii române și a unor traduceri din clasicii Antichității. Cele două fonduri – „Cuza” și „Zappa” – au constituit, de altfel, baza materială a viitoarei societăți academice. Prin decretul nr. 582 din 1/13 aprilie 1866 al Locotenenței Domnești lua ființă la București Societatea Literară Română, a

Membrii fondatori ai Societății Academice Române

cărei principală menire era de a alcătui dicționarul și glosarul limbii române, „acele două colonade ale templului său literariu”, precum și de a stabili normele ortografice ale limbii. Societatea urma să fie formată, pentru început, din 21 de membri aleși din toate provinciile românești (patru din Muntenia, câte trei din Moldova, Transilvania și Basarabia, câte doi din Banat, Maramureș, Bucovina și Macedonia). Cei dintâi membri ai Societății Literare Române, numiți prin decretul nr. 698 din 22 aprilie/3 mai 1866, erau numai reprezentanți ai provinciilor românești ce se găseau încă sub stăpâniri străine, ceea ce îl va face mai târziu pe B.P. Hasdeu să remarce că în **A.R.**, „când cineva zice român șterge și Dunărea și Carpații”: din Transilvania – Timotei Cipariu, George Barițiu și Gavril Munteanu; din Maramureș și Bihor – Iosif Hodoș și Alexandru Roman; din Banat – Andrei Mocsonyi și Vincențiu Babeș; din Bucovina – Alexandru Hurmuzachi și Ambrosiu Dimitrovici, ulterior înlocuit cu I.G. Sbiera; din Basarabia – Alexandru Hâjdeu, Ioan

Străjescu și Constantin Stamati, înlocuit cu Ștefan Gonata; din Macedonia – Ioan D. Caragiani și Dimitrie Cozacovici. Aceștia li s-au alăturat, la 2/14 iunie 1867, reprezentanții celorlalte două provincii românești: din Moldova – Vasile Alecsandri, Constantin Negruzzi și V.A. Urechia; din Muntenia – Ion Heliade-Rădulescu, C.A. Rosetti, I.C. Massimu și August Treboniu Laurian; la 20 iulie/1 august 1867 au mai fost numiți membri Titu Maiorescu și Nicolae Ionescu. Izbucnirea unei puternice epidemii de holeră, ca și situația internațională neprielnică au făcut ca inaugurarea Societății Literare Române, înființată în 1866, să nu poată avea loc decât în cursul anului următor. La 1/13 august 1867, la București, în casele banului Constantin Gr. Ghica de lângă grădina Cișmigiului, s-a desfășurat cea dintâi ședință a Societății Literare Române. Semnificativ este că mai mult de jumătate dintre membrii fondatori erau scriitori sau filologi. Însemnătatea care se acorda limbii române a fost evidențiată și cu prilejul inaugurării: „Limba ne unește, domnilor”, exclama

Alexandru Roman, după cum V.A. Urechia ținea să precizeze că „Disoluțiunea unui popor începe din ziua când datează disoluțiunea limbii, căci limba împarte pururea soarta poporului”. Timotei Cipariu afirma cu aceeași ocazie că noua instituție „va îngriji pentru conservarea unității limbii românești din toate provinciile locuite de români. Ea îi va reda forma curat națională română, pentru ca să figureze cu toată demnitatea între și lângă surorile ei de origine latină. Ea va pune fundamentul pentru o literatură adevărat națională”. Astfel, ziua inaugurării Societății Literare Române a căpătat valențele unei adevărate serbări a tuturor românilor, considerată de contemporani drept „cel dintâi congres literar român”, „zi de la care va data renașterea literaturii și cultivarea limbii noastre”. Cu aceeași ocazie se stabilea că Societatea Literară Română „este și va rămâne independentă și liberă, cum liberă și independentă a fost, este și va fi limba poporului român”, ea urmând să aibă „de astăzi încolo răspunderea și gloria lucrărilor sale”. Cel dintâi statut, adoptat la 24 august/5 septembrie 1867, a prevăzut transformarea Societății Literare Române în Societatea Academică Română, „cu scopul de a lucra la înaintarea literelor și a științelor între români”, fiind „un corp independent în lucrările sale de orice natură”. Statutul prevedea împărțirea instituției academice în trei secțiuni: literară-filologică, istorico-arheologică și de științe naturale. Societatea Academică Română era condusă de un președinte, un vicepreședinte și un secretar, cea dintâi conducere – Ion Heliade-Rădulescu, președinte (demisionat însă în 1868 „pentru motive foarte grave relative la numirea noilor trei membri”, după cum se menționează în demisia sa, cu evidentă trimitere la alegerea lui Mihail Kogălniceanu, G. Sion și Al. Papiu-Ilarian), Timotei Cipariu, vicepreședinte, și August Treboniu Laurian, secretar – fiind aleasă la 31 august/12 septembrie 1867. La 27 martie/8 aprilie 1879, prin decretul domnesc nr. 1246, s-a hotărât transformarea Societății Academice Române în „institut național cu denumirea de Academia Română”, „persoană morală și independentă în lucrările sale de orice natură”, având drept scop „cultura limbei și istoriei naționale, a literelor, a științelor și a frumoaselor arte”. Conform noului statut, adoptat la 21 iunie/3 iulie 1879, instituția urma să aibă tot trei secțiuni: literară, istorică și științifică, structură rămasă neschimbată până în 1948. Instituția avea să fie condusă de un președinte, trei vicepreședinți

(reprezentanți ai celor trei secții), toți aleși anual, dar care nu puteau funcționa mai mult de trei ani consecutiv, și un secretar general, ales pe o perioadă de șapte ani. Cea dintâi conducere (Ion Ghica, președinte, G. Sion, D.A. Sturdza, P.S. Aurelian, vicepreședinți, A.I. Odobescu, secretar general) a fost aleasă la 2/14 iulie 1879. Între 1867 și 1948 la conducerea **A.R.** s-au succedat 23 de președinți, personalități de seamă ale culturii române, între care Ion Ghica (treisprezece ani), George Barițiu, primul reprezentant al Transilvaniei aflat în fruntea instituției academice, Mihail Kogălniceanu, Nicolae Kretzulescu, Iacob C. Negruzzi, Petru Poni, Anghel Saligny, Constantin I. Istrati, Dimitre Onciul, Emil Racoviță, Ioan Bianu, Alexandru Lapedatu, Constantin Rădulescu-Motru, Ion Th. Simionescu, Dimitrie Gusti, Andrei Rădulescu ș.a. Ca secretar general s-a distins cu deosebire D.A. Sturdza, care a deținut această funcție timp de aproape trei decenii, între 1885 și 1914. Conform statutului, sesiunea generală avea loc primăvara și dura 25 de zile, ședințele ordinare urmând să se desfășoare în fiecare săptămână, cu excepția a două luni în timpul verii. Până în 1898 **A.R.** a funcționat în clădirea Universității, la 3/15 martie 1898 fiind inaugurat localul propriu în Calea Victoriei, unde se află și astăzi. De-a lungul existenței, pe măsura diversificării preocupărilor ei, instituția a căutat să-și definească adecvat rolul și locul în societatea românească. Odată cu dezvoltarea spectaculoasă a științelor exacte, mai cu seamă după înfăptuirea României Mari, forul academic s-a pregătit să treacă de la o componentă dominată de filologi, scriitori și istorici la una în care să-și găsească locul și o serie de eminenți reprezentanți ai științelor. În 1923, de pildă, Dimitrie Gusti sesiza că rolul forului academic era acela de a „răspunde necesității de socializare a creației și a înfrunța pericolul specializării excesive a științei”. După el, instituția academică „reprezintă totalitatea rezultatelor științifice în unitatea lor; ea este imaginea organică a eternului deziderat de sinteză a tuturor științelor într-un singur corp”, funcția ei specifică și care o deosebește de celelalte instituții științifice constând „tocmai în inițiativa organizării creației științifice colective”. La 20 mai 1941, din necesitatea de „adaptare a statutelor de organizare a Academiei la noile cerințe ale vremii, care sunt de două feluri: o intensificare a culturii naționale pentru a întări frontierele spirituale și veșnice ale națiunii, ca o compensație a mutilării provizorii a statului și apoi o adaptare a organizării

secțiunilor Academiei, ca organe constitutive ale ei, la situația actuală a ramurilor de cultură națională”, s-a întocmit un amplu proiect de reorganizare. Autorii lui propuneau, în principal, o nouă împărțire a secțiunilor în subsecțiuni, care să stabilească mai bine locul unor domenii noi, precum filosofia, sociologia, științele economice, financiare, statistice, militare etc. Importanța care începea să se acorde tot mai mult științelor tehnice a condus, în 1945, la înființarea, sub egidă academică, a Consiliului Național de Cercetări Științifice, destinat a contribui la „progresul științelor teoretice și aplicate, prin coordonarea instituțiilor existente ce se ocupă cu problemele științei în general, inclusiv cu cercetarea poporului român, precum și a persoanelor ce lucrează și creează în domeniul științific”. Odată cu schimbarea statutului politic al țării, **A.R.** a fost transformată, la 9 iunie 1948, în instituție de stat, subordonată direct Consiliului de Miniștri, sub numele de Academia Republicii Populare Române, denumire schimbată la 21 august 1965 în Academia Republicii Socialiste România. Prin organizarea, în august 1948, a Academiei RPR, nu au fost realeși 97 membri (21 titulari, 47 corespondenți și 29 de onoare), ilustre nume ale științelor și literelor, reprezentanți ai armatei, ai Bisericii și ai vieții politice românești, cei mai mulți foști membri ai unor partide istorice ori demnitari de stat, între care Constantin I. Angelescu, Marcu Beza, Ștefan Bezdechi, Lucian Blaga, Gheorghe I. Brătianu, Theodor Capidan, Dumitru Caracostea, Ștefan Ciobanu, Mihai Codreanu, Nicolae Colan, Silviu Dragomir, Onisifor Ghibu, Arthur Gorovei, Dimitrie Gusti, Iuliu Hossu, Alexandru Lapedatu, Ioan Lupaș, Sabin Manuila, Alexandru Marcu, Simion Mehedinți, Nicodim Munteanu, Petre P. Negulescu, Ion Petrovici, Grigore T. Popa, Ion Răducanu, Constantin Rădulescu-Motru, Radu R. Rosetti, Victor Slăvescu, Florian Ștefănescu-Goangă, Ilie E. Torouțiu, Alexandru Tzigara-Samurçaș ș.a. Conform statutului din 12 august 1948, instituția a fost împărțită în șase secții: științe matematice, fizice și chimice, științe geologice, geografice și biologice, științe tehnice și agricole, științe medicale, științe istorice, filosofice, economice și juridice, limbă, literatură și artă; prin statutul din 2 iulie 1955 numărul secțiilor a sporit la opt, iar la 3 februarie 1965 numărul lor a fost din nou modificat, ajungând la douăsprezece: științe matematice, științe fizice, științe chimice, științe tehnice, științe biologice, științe agricole și silvice, științe

geologice, geofizice și geografice, științe medicale, științe economice, filosofice și juridice, științe istorice, științe filologice, literatură și arte. Statutul din august 1948 prevedea coordonarea de către forul academic a „institutenilor și centrelor de cercetări științifice și culturale ale țării”. Ca urmare, în octombrie 1948 au trecut în subordinea lui toate institutele de cercetare fundamentală din țară, a căror activitate s-a desfășurat neîntrerupt până în 1970, când a început procesul scoaterii lor de sub jurisdicția **A.R.**, fie prin trecerea în subordinea unor ministere sau a altor instituții nou create, fie chiar prin desființare, fapt ce s-a reflectat negativ asupra întregii cercetări românești. Un moment de răscruce l-a reprezentat decretul-lege nr. 4 din 5 ianuarie 1990, privind organizarea instituției care urma să „funcționeze autonom, fiind finanțată de la bugetul de stat”. Statutul adoptat la 2 februarie 1990 prevedea împărțirea în douăsprezece secții, număr sporit la 18 decembrie 1991 cu încă două. În prezent structura **A.R.** este următoarea: Secția de filologie și literatură, Secția de științe istorice și arheologie, Secția de științe matematice, Secția de științe fizice, Secția de științe chimice, Secția de științe biologice, Secția de științe geonomice, Secția de științe tehnice, Secția de științe agricole și silvice, Secția de științe medicale, Secția de științe economice, juridice și sociologice, Secția de științe filosofice, psihologice și pedagogice (devenită din septembrie 1996 Secția de filosofie, teologie, psihologie și pedagogie), Secția de arte, arhitectură și audiovizual, Secția de știința și tehnologia informației. Din 1948 s-au înființat filiale la Iași și Cluj, cărora li s-au alăturat, din 1955, baze de cercetări științifice la Târgu Mureș și Timișoara, aceasta din urmă transformată, în 1990, în filială. Conform statutului din 1948, **A.R.** urma să fie condusă de un Birou, alcătuit din președintele instituției și din secretarul ei general, precum și dintr-un Prezidiu, format din membrii Biroului, din președinții de secții și din directorul general al Bibliotecii Academiei. Începând din 1955, Biroul urma să fie format din președinte, patru vicepreședinți și secretarul general, iar Prezidiul din Birou și din președinții de secții și de filiale, întreaga conducere a forului academic neputând intra în funcție decât după aprobarea ei de către Consiliul de Miniștri. Între 1948 și 1989 s-au succedat șapte președinți: Traian Săvulescu, Athanase Joja, Ilie G. Murgulescu, Miron Nicolescu, Theodor Burghel, Gheorghe Mihoc, Radu Voinea, din 1974 nemaifăcându-se niciun fel

de alegeri pentru conducerea **A.R.** Din 1990 conducerea, aleasă numai de Adunarea Generală, este formată dintr-un Birou, alcătuit din președinte, patru vicepreședinți și secretarul general, și din Prezidiu, format din membrii Biroului, precum și din președinții de secții și de filiale. Funcția de președinte a fost deținută de Mihai Drăgănescu (1990–1994), Virgiliu N. Constantinescu (1994–1998), Eugen Simion (1998–2006) și Ionel Haiduc (din 2006). Din 1879 există și calitatea de președinte de onoare și protector al instituției academice, deținută succesiv de suveranii țării; în 1948 s-a păstrat doar calitatea de președinte de onoare, în care s-a aflat președintele Marii Adunări Naționale, calitate păstrată până în 1969; titlul de președinte de onoare a mai fost conferit în 1985 președintelui Republicii și s-a menținut până în 1989. La sfârșitul anului 2001 Parlamentul României a adoptat o nouă lege privind organizarea și funcționarea **A.R.**, servind drept bază pentru un nou statut, aprobat la 10 ianuarie 2002, modificat la 31 octombrie 2008, în care se subliniază, între altele, independența ei „în lucrările sale de orice natură”. Conform tradiției sale, **A.R.** era, încă din 1867, „scutită de orice sistemă guvernamentală, în orice împrejurări, de oricare înrăurință mai înaltă și de toate valurile politice efemere” (G. Barițiu), fiind considerată „un simbol al adevăratei democrații, al democrației aristocrate” (D. Gusti), ce „are o mare misiune în mișcarea științifică și literară a țării noastre și a românismului întreg, fiind menită să concentreze toate forțele intelectuale ale națiunii române într-o conlucrare armonică, din care să iasă cea mai înaltă expresiune a idealurilor noastre de cultură” (I. Bogdan).

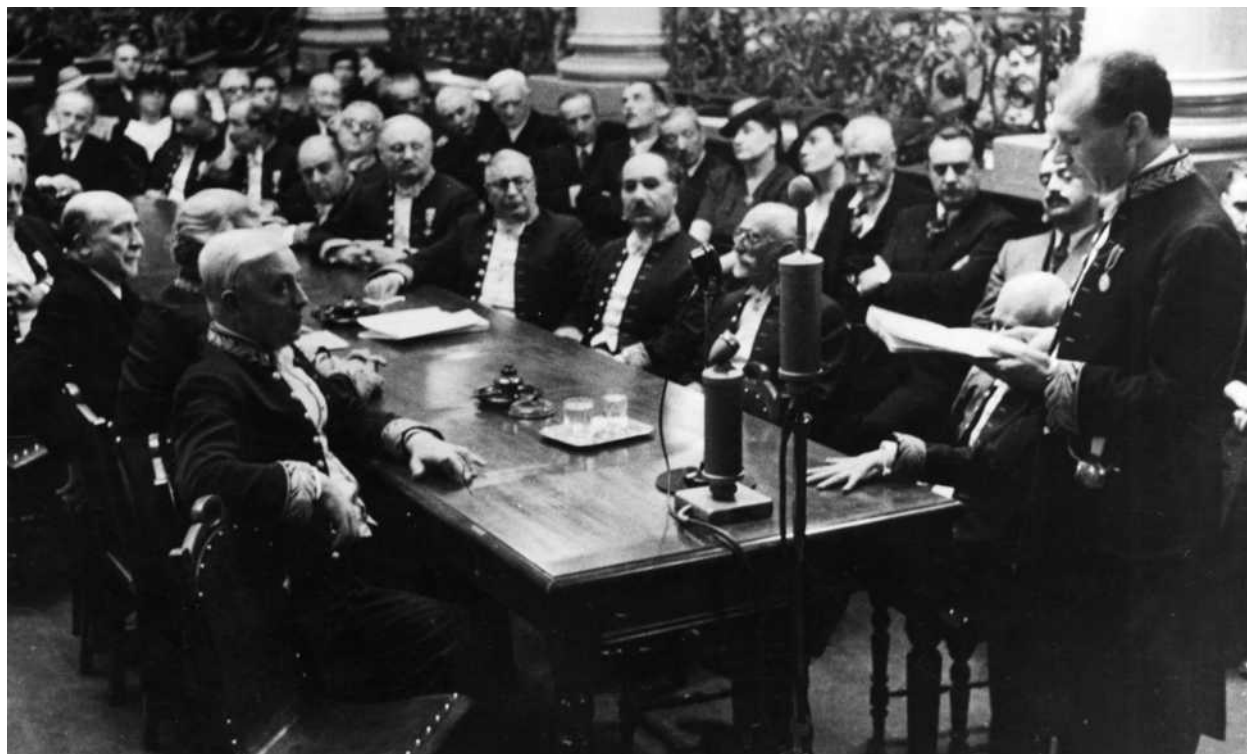
Încă de la înființare, instituția academică a reunit personalitățile reprezentative ale științei, culturii și artelor. Cel dintâi statut, din 1867, prevedea alegerea de membri actuali, care nu puteau fi decât „români, cunoscuți prin operele lor literare și științifice”, de membri corespondenți și membri onorari, care puteau fi atât români, cât și străini. Ca urmare, în 1867 a fost ales cel dintâi membru onorar din țară, în 1868 primii membri actuali, în 1869 cei dintâi membri corespondenți din țară și primii membri onorari străini, iar în 1877 cei dintâi membri corespondenți din străinătate. Prin statutul din 1948 se menționau patru categorii de membri: titulari activi, titulari onorifici, de onoare și corespondenți, aleși numai din țară. Statutul din 1955 revenea la cele trei categorii tradiționale de membri: titulari,

de onoare și corespondenți, în ultimele două categorii, membrii de onoare și membrii corespondenți, putând fi aleși și specialiștii străini, membrii titulari onorifici devenind membri titulari. La 28 februarie 1974 s-a hotărât să existe numai o singură categorie de membri de peste hotare, adică membri de onoare. Până în 1948 au fost aleși, ca membri, filologi, istorici și critici literari, scriitori (Jean Bart, Ioan Bianu, Lucian Blaga, G. Bogdan-Duică, Nicolae Cartoian, G. Călinescu, Mihai Codreanu, George Coșbuc, Nichifor Crainic, Barbu Delavrancea, Ovid Densusianu, Mihail Dragomirescu, Octavian Goga, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Alexandru Odobescu, Dumitru S. Panaitescu-Perpessicius, Alexandru Philippide, Ion Pillat, Sextil Pușcariu, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Ioan Slavici, George Topîrceanu), istorici și arheologi (Ioan Andrieșescu, Constantin Giurescu, Nicolae Iorga, Mihail Kogălniceanu, Alexandru Lapedatu, Ioan Lupaș, Ion I. Nistor, Petre P. Panaitescu, Vasile Pârvan, Radu R. Rosetti, Mihail C. Sutzu, Grigore Tocilescu, Alexandru D. Xenopol), economiști (Petre S. Aurelian, Ion Ghica, Ion Răducanu, Vintilă I.C. Brătianu), filosofi (Constantin Rădulescu-Motru, Ion Petrovici), juriști (Andrei Rădulescu, Constantin Hamangiu), reprezentanți ai științelor chimice, fizice, matematice, biologice, geologice, geografice, agricole, medicale, tehnice (Constantin Angelescu, Grigore Antipa, Victor Babeș, Ioan Cantacuzino, Grigore Cobălcescu, Dimitrie Gerota, Dimitrie Grecescu, Spiru Haret, Horia Hulubei, Ion Ionescu de la Brad, Gheorghe Ionescu-Sisești, Constantin I. Istrati, Nicolae Kretzulescu, Simion Mehedinți, Ștefan Minovici, Ludovic Mrazec, Constantin I. Parhon, Dimitrie Pompeiu, Petru Poni, Grigore T. Popa, Emil Racoviță, Anghel Saligny, Ion Simionescu, Gheorghe Spacu, Gheorghe Țițeica, George Vâlsan, Traian Vuia), reprezentanți ai muzicii, arhitecturii, artelor plastice (Petre Antonescu, Tiberiu Brediceanu, Gheorghe Dima, George Enescu, Nicolae Ghika-Budești, Nicolae Grigorescu, Ion Jalea, Gheorghe Petrașcu, Ștefan Popescu), sociologi (Dimitrie Gusti), folcloriști (Constantin Brăiloiu, Artur Gorovei, Simion Florea Marian, Athanasie M. Marienescu), diplomați (Nicolae Titulescu), oameni politici (Ion C. Brătianu, Gheorghe Buzdugan, Vasile Goldiș, Pantelimon Halippa, Iuliu Maniu, Theodor G. Rosetti, Barbu Știrbei), reprezentanți ai clerului (Nicolae Bălan, Miron Cristea, Pimen Georgescu, Iuliu Hossu, Nicodim Munteanu, Iosif Naniescu, Dionisie Romano, Andrei Șaguna, Melchisedec

Ședință a Academiei Române, iunie 1934. Vizită a lui Louis Barthou, ministrul de Externe al Franței

Ședință solemnă a Academiei Române, 1943

Ștefănescu), ai armatei (Gheorghe Adrian, Alexandru Averescu, Constantin Barozzi, Grigore Crăiniceanu, Constantin N. Hârjeu, Constantin Presan, Paul Teodorescu) și ai Casei Regale (regii Carol I, Ferdinand și Carol al II-lea, reginele Elisabeta și Maria, prințul Nicolae de Hohenzollern-Sigmaringen) ș.a. În perioada 1948–1989, în pofida politizării dure a mai tuturor domeniilor de activitate intelectuală, în **A.R.** au fost alese importante personalități, între care Ion Agârbiceanu, Tudor Arghezi, Ana Aslan, Theodor Burghel, Elie Carafoli, Șerban Cioculescu, Henri Coandă, Emil Condurachi, Ion Coteanu, Constantin Daicoviciu, Octav Doicescu, Victor Eftimiu, Ioan Enescu, Alexandru Ghica, Constantin C. Giurescu, Iuliu Hațieganu, Nicolae Hortolomei, Caius Iacob, Traian Ionașcu, Iosif Iser, Athanase Joja, Gheorghe T. Kirileanu, Duiliu Marcu, Octav Mayer, Ștefan Milcu, Grigore Moisil, Ilie G. Murgulescu, Alexandru Myller, Marius Nasta, Miron Nicolescu, Andrei Oțetea, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Emil Petrovici, Alexandru A. Philippide, Emil Pop, Tiberiu Popoviciu, Ștefan Procopiu, David Prodan, Mihai Ralea, Remus Răduleț, Camil Ressu, Alexandru Rosetti, Dumitru D. Roșca, Jean Al. Steriade, Șerban Țițeica, Virgil Vătășianu ș.a. Alături de aceștia au fost aleși, pe criterii strict politice însă, și câțiva reprezentanți ai noii puteri: Alexandru Bărlădeanu, Barbu Lăzăreanu, Ion Gheorghe Maurer, Mihai Roller, A. Toma, Ștefan Voitec ș.a. După 1989 s-a hotărât repunerea în drepturi a personalităților cărora li s-a retras calitatea de membru în 1948, dar și în anii următori, datorită stabilirii în străinătate a zece academicieni. Au fost aleși și membri post-mortem. Astfel, la 28 octombrie 1948, în urma propunerii făcute de Mihail Sadoveanu, au fost primiți ca membri de onoare post-mortem Ion Andreescu, Dumitru Bagdasar, Ion Luca Caragiale, Ion Creangă, M. Eminescu, Constantin Dobrogeanu-Gherea, G. Ibrăileanu, Ștefan Luchian, Ștefan Stâncă, Alexandru Vlahuță, Aurel Vlaicu ș.a. Membri post-mortem au mai fost aleși, după 1989 Theodor Aman, Petre Andrei, G. Bacovia, Dan Barbilian (Ion Barbu), Alexandru Borza, Constantin Brâncuși, Emil Cioran, Carol Davila, Mircea Eliade, Jacques M. Elias, Eugen Ionescu, Traian Lalescu, Dinu Lipatti, E. Lovinescu, Ștefan Lupașcu, Alexandru Macedonski, Virgil Madgearu, Constantin Noica, Ștefan Odobleja, Edgar Papu, Nicolae Paulescu, Constantin Pârvulescu, Alexandru Piru, Alexandru Proca, Nichita Stănescu, Constantin Stere, Vladimir Streinu, V.

Voiculescu ș.a., același statut fiind conferit unor ilustre personalități din străinătate: Béla Bartók și Alphonse Dupront.

În **A.R.**, ca și în alte instituții similare europene, s-a instituit practica rostirii, de către membrii titulari nou aleși, a unui discurs de recepție, urmat de un răspuns din partea unui alt membru titular. Seria discursurilor de recepție, inaugurată de Alexandru Papiu-Ilarian, care, la 16/29 septembrie 1869, a ținut discursul *Viața, operele și ideile lui Georgiu Șincai*, a continuat neîntrerupt până în 1948. Statutul din 1948, ca și cele ce i-au urmat nu au mai înscris printre prevederile lor ținerea discursurilor de recepție. De-abia în 1974 s-a propus ca, „în scopul accentuării caracterului solemn al alegerii de membri titulari, în termen de un an, să se prezinte un discurs de recepție, urmat de un răspuns din partea unui membru titular desemnat de Prezidiul Academiei”. Ca urmare, la 20 decembrie 1974, seria discursurilor de recepție a fost reluată, până în mai 1976, când a fost din nou oprită, prezentându-se șaptesprezece discursuri, uneori chiar și două într-o zi sau câte unul în două zile consecutive. După reorganizarea din 1990, prezentarea discursurilor de recepție a fost reinstituită. În pofida tuturor întreruperilor, din 1869 până în prezent s-au ținut 146 de discursuri de recepție, în care au fost elogiuate unele personalități de seamă ale culturii românești (Dumitru Ollănescu-Ascanio, *Vasile Alecsandri*, 1894; A.D. Xenopol, *Mihail Kogălniceanu*, 1895;

Nicolae Gane, *Bogdan Petriceicu Hasdeu*, 1909; Ovid Densusianu, *Barbu Delavrancea*, 1919; G. Bogdan-Duică, *Titu Liviu Maiorescu*, 1921; Octavian Goga, *Coșbuc*, 1923; Nicolae M. Popescu, *Dimitre Onciul*, 1925; Ion Petrovici, *Alexandru Philippide în evoluția culturii românești*, 1935; Nichifor Crainic, *Elogiul lui Octavian Goga*, 1941; Gheorghe I. Brătianu, *Nicolae Iorga, istoric al românilor*, 1943; D.D. Roșca, *Mihai Ralea. Omul și opera*, 1975; Constantin Drâmbă, *Ilustrul astronom român Gheorghe Demetrescu*, 1992; Dan Grigorescu, *Omagiu profesorului George Oprescu*, 2006 ș.a.) ori au fost prezentate câteva rezultate ale cercetărilor în diverse domenii (Anastase Fătu, *Despre încercările făcute pentru dezvoltarea științelor naturale în România*, 1872; Simion Florea Marian, *Chromatica poporului român*, 1882; Ioan Bianu, *Despre introducerea limbii românești în biserica românilor*, 1904; Ioan Bogdan, *Istoriografia română și problemele ei actuale*, 1905; Gh. Marinescu, *Progresele și tendințele medicinei moderne*, 1906; Duiliu Zamfirescu, *Poporanismul în literatură*, 1909; Mihail C. Sutz, *Despre numismatica română*, 1911; Grigore Antipa, *Cercetările hidrobiologice în România și importanța lor științifică și economică*, 1912; Barbu Delavrancea, *Din estetica poeziei populare*, 1913; Sextil Pușcariu, *Locul limbii române între limbile romanice*, 1920; Gh. Balș, *Începuturile arhitecturii românești din Moldova*, 1925; Emil Racoviță,

Speologia, 1926; Nicolae Bănescu, *Bizanțul și romanitatea de la Dunărea de Jos*, 1938; Nicolae Colan, *Biserica neamului și unitatea limbii românești*, 1945; Iorgu Iordan, *Lingvistica românească*, 1946; Mircea Petrescu-Dîmbovița, *Realizări și perspective în cercetarea culturii Cucuteni*, 2000; Eugen Simion, *Laudă criticului român*, 2005; Marius Sala, *Cei doi stâlpi ai înțelepciunii*, 2006; Solomon Marcus, *Singurătatea matematicianului*, 2008 ș.a.). Unele discursuri de recepție s-au constituit în adevărate modele de elocință: Nicolae Iorga, *Două concepții istorice*, 1911; Dimitrie Gusti, *Ființa și menirea academiilor*, 1923; Mihail Sadoveanu, *Poezia populară*, 1923; Radu Rosetti, *Gânduri despre vitejie în trecutul românesc*, 1935; Lucian Blaga, *Elogiul satului românesc*, 1937; Liviu Rebreanu, *Lauda țăranului român*, 1940 etc.). Așa, de pildă, Mihail Sadoveanu numea poezia populară „pantheonul meu literar, simplu și rustic, fără podoabe, ca natura, însă măreț ca și dânsa”, îndemnând, în același timp: „de la aceste fermecate izvoare de apă vie cată să se adape toți cei care cântă și se simt ai acestui popor și ai acestui pământ”. În 1937 Lucian Blaga definea satul, în cadrul discursului său de recepție, *Elogiul satului românesc*, drept „creatorul și păstrătorul culturii populare, purtătorul matricei noastre stilistice”. În 1940 Liviu Rebreanu aducea, în *Lauda țăranului român*, prinos de recunoștință celui căruia, de-a lungul veacurilor, i-a fost „ursit să

Sediul Academiei Române

conserve rasa, pământul, limba și credința noastră”, el fiind „întruchiparea tuturor virtualităților și energiilor românești”. În 1911 Nicolae Iorga, oprindu-se în discursul său de recepție (*Două concepții istorice*) asupra rolului istoriei și al istoricului, afirma: „istoricul e un bătrân prin experiență al nației sale”, el fiind dator „a fi un animator neobosit al tradiției naționale, un mărturisitor al unității neamului peste hotarele politice și de clasă [...], un descoperitor de ideale, spre care cel dintâi trebuie să meargă, dând tineretului ce vine după noi exemplul”.

Până în 1948 instituția a putut funcționa datorită donațiilor primite din partea unor particulari, subvențiile statului fiind reduse și nepermanente. Începuturile făcute de Alexandru Ioan Cuza și de Evanghelie Zappa au continuat conform prevederilor înscrise în decretul de înființare a Societății Literare Române, în care se specifica dreptul ei de a „primi legate și orice fel de ofrande”. De-a lungul anilor s-au primit însemnate sume de bani, terenuri agricole și forestiere, imobile, acțiuni în diverse bănci din țară sau din străinătate, opere de artă, cărți, manuscrise, documente, colecții numismatice și filatelice, hărți, stampe, fotografii, partituri etc. Ca urmare, prin grija și sub patronajul **A.R.**, s-au deschis școli de agricultură, ca de pildă cele de la Tecuci, datorită donației făcută de Take P. Anastassi, și de la Moara Grecilor (județul Vaslui), pe proprietatea lui Ioan Agarici, precum și internatul de fete de la Măgurele, donație a Elenei și a lui Ioan Oteteleşanu, precum și a lui Ioan Kalinderu. Deosebit de valoroasă s-a dovedit a fi donația bancherului bucureștean Jacques M. Elias, din a cărui avere mobilă și imobilă, lăsată în întregime **A.R.**, s-a înființat o „fundatie de cultură națională și de asistență publică”, al cărei scop a fost construirea la București a unui spital, a unui gimnaziu și a unei școli profesionale, sprijinirea unor acțiuni de asistență socială, oferirea de sume în scop de binefacere etc. La rândul ei, Elena Dalles lăsa câteva imobile în centrul Bucureștilor, în locul cărora Academia urma „să construiască o clădire frumoasă și încăpătoare”, cu săli „pentru expozițiuni artistice de tot felul”, „pentru expuneri și audițiuni muzicale și declamație”, „pentru cursurile și conferințele asociațiunii Universității Populare din București, cum și a altor instituții”. În 1944 Ilie E. Torouțiu dăruia Tipografia Bucovina din București „cu tot inventarul tehnic aflător în imobil”, iar în anul următor **A.R.** avea să primească Așezămintele „I.I.C. Brătianu” din Piața

Amzei și Muzeul de Artă Veche Aplicată „Ing. D. Furnică-Minovici”, donații ale Elizei Brătianu și ale lui Dumitru Furnică-Minovici. Sumele de bani primite de **A.R.** au fost destinate, în bună parte, acordării de burse tinerilor studioși. Așa, de pildă, în testamentul său, marele proprietar Vasile Adamachi destina o parte a sumei de două milioane de lei, lăsată în 1891, pentru trimiterea și întreținerea la studii „a tinerilor care s-ar hotărî pentru științele exacte, precum și a acelor care s-ar hotărî pentru studiul științelor pozitive, pentru a servi la înființarea și perfecționarea fabricilor și a industriei naționale”. La rândul său, generalul francez Henri Mathias Berthelot dona **A.R.**, al cărei membru de onoare devenise în 1926, pe lângă moșia ce-i fusese dăruită de statul român în Țara Hațegului, și sumele depuse la Banca Marmorosch Blank și în sucursalele sale din România, destinate pentru studii sau cercetări într-o universitate franceză. Cele mai multe sume erau însă lăsate de donatori instituirii de premii care să le poarte numele și care să se acorde celor mai valoroase lucrări în diferite domenii ale științelor, literelor și artelor ori celor mai valoroase traduceri, de regulă din clasicii Antichității. Așa au luat ființă, spre exemplu, premiile „Petre Antonescu”, „C. Rădulescu-Codin”, „G. San-Marino”, „Vasile Pârvan”, „Anastasia Fătu”, „Adina și colonel Paul Străjescu”, „Hagi Vasile”, „Constantin Hamangiu” etc., precum și Marele Premiu „Năsturel-Herescu”, ca urmare a donației făcute în 1873 de generalul Constantin Năsturel-Herescu, primul membru donator. Premiile instituite în urma donațiilor făcute **A.R.** se alăturau celor două oferite de stat: „Heliade” și „Lazăr”. Deosebit de valoroase au fost și donațiile de opere de artă, precum cele ale lui George Oprescu și Maria Avramescu, de monede, oferite de V.A. Urechia, D.A. Sturdza, Constantin Orghidan sau de Mihail C. Suțu, organizatorul, de altfel, al Cabinetului numismatic, de stampe, hărți, dar mai cu seamă de cărți. Însemnata donație făcută în 1867 de episcopul Buzăului, Dionisie Romano, care a oferit întreaga bibliotecă de cărți vechi a căpitănului Constantin Cornescu-Oltelnicianu – punct de plecare pentru viitoarea Bibliotecă a Academiei Române –, a fost completată și îmbogățită de-a lungul anilor, reușindu-se formarea celei mai bogate biblioteci din România. După 1948 instituția academică a pierdut, în urma naționalizării, toate proprietățile deținute până atunci și care constituiau principala ei sursă de venituri, fiind subvenționată

Sesiunea comună a Academiei Române cu Academia Franceză, București, 2001. Stânga sus: Eugen Simion (Președintele Academiei Române), Maurice Druon și Pierre Messmer (Cancelar al Institutului Franței). Dreapta sus: în prim plan, Alain Decaux. Jos: în prim plan, Thierry de Montbrial

numai de la bugetul de stat, fără posibilitatea de a mai primi sau administra diverse donații. După 1989, prin eforturi stăruitoare, **A.R.** a început să-și recupereze o parte din bunuri, dându-i-se din nou posibilitatea de a primi „donații, legate și orice alte bunuri sau valori”. Chiar și în condițiile în care, după 1948, a pierdut importante sume de bani ce erau destinate acordării de premii, s-a continuat tradiția recompensării celor mai valoroase lucrări în diferite domenii ale literelor, științelor și artelor. Din 1949 s-a hotărât înființarea a cincisprezece premii anuale în valoare de 200 000 de lei, sumă care, treptat, a fost redusă, pentru ca, după 1977, să nu mai fie acordată deloc, premiile lucrărilor făcându-se neregulat, până ce, în 1986, acțiunea a încetat cu totul. După 1989 tradiția acordării de premii, începută încă în 1869 cu cel dat lui Timotei Cipariu pentru prima parte a *Gramaticii limbii române*, a fost reluată. În prezent se acordă 73 de premii, care poartă numele unora dintre cei mai de seamă specialiști din domeniile științelor, literelor și artelor din țara noastră, între care „Lucian Blaga”, „I.L. Caragiale”, „Timotei Cipariu”, „Ion Creangă”, „Mihai Eminescu”, „B.P. Hasdeu”, „Titu Maiorescu” (în domeniul filologiei și literaturii), „George Barițiu”, „Nicolae Iorga”, „Mihail Kogălniceanu”, „D. Onciul”, „Vasile Pârvan”, „A.D. Xenopol” (în domeniul științelor istorice), „Vasile Conta”, „Mircea Florian”, „C. Rădulescu-Motru” (în domeniul filosofiei), „Ion Andreescu”, „George Enescu”, „Aristizza Romanescu” (în domeniul artelor) etc. Totodată se acordă, unor importante personalități din țară și de peste hotare, diplomele *Honoris Causa*, *Meritul Academic* și *Distincția Culturală*.

De la înființare **A.R.** și-a înscris printre obiectivele sale realizarea unor lucrări de mare însemnătate pentru cultura și știința românească, revenindu-i „îndatorirea de a stimula și armoniza activitatea ce se desfășoară pe întregul domeniu științific și cultural al țării”, după cum afirma Grigore Antipa în 1928. În decretul de înființare din 1/13 aprilie 1866 se specifica scopul Societății Literare Române: întocmirea dicționarului și a gramaticii limbii române, ca și stabilirea unitară a normelor ortografice. Astfel, în 1867 s-a adoptat un sistem etimologizant al ortografiei limbii române, modificat, în urma unor repetate discuții, în 1881, iar ulterior în 1904, când s-a impus definitiv principiul fonetic ca normă a limbii scrise. Cu aceeași ocazie s-a adoptat și înlocuirea lui *i* cu *â* în cuvinte precum *român*, *românesc*

și derivatele lor, „mod de scriere prin care s-a identificat românimea de la renașterea ei modernă încoace”. După 1948 ingerințele statului s-au manifestat și în această direcție, în octombrie 1953 o hotărâre a Consiliului de Miniștri impunând renunțarea la folosirea lui *â*, ca și a formei *sunt*. După 1989 i s-a recunoscut **A.R.** dreptul „de a hotărî asupra îndreptărilor care se vor face normelor ortografice ale limbii române”. O atenție aparte s-a acordat și realizării celorlalte două lucrări principale în domeniul limbii române: gramatica, pentru întocmirea căreia s-a inițiat un concurs, Timotei Cipariu reușind, în 1869 și în 1877, să finalizeze cele două părți ale ei, *Analitică* și *Sintetică*; *Dicționarul limbii române*, cu redactarea căruia au fost însărcinați încă în 1867 August Treboniu Laurian și Ioan C. Massimu. Lucrare de mare amploare, *Dicționarul limbii române* a stat în permanență în atenția forului academic. În 1884 B.P. Hasdeu s-a oferit să ducă la bun sfârșit proiectul avansat și susținut material de regele Carol I, *Etymologicum Magnum Romaniae* (1886–1898), gândit ca un tezaur de cunoștințe lingvistice, filologice, folcloristice, istorice, geografice, literare; nu a reușit să elaboreze însă decât primele trei volume și introducerea la cel de-al patrulea. Munca la *Dicționarul tezaur al limbii române* a fost continuată de A. Philippide, Sextil Pușcariu, Iorgu Iordan, Alexandru Graur, Ion Coteanu, Gheorghe Mihăilă și Marius Sala și de cercetătorii din institutele academice de profil. Această lucrare monumentală s-a finalizat în 2010, fiind republicată în 2011 într-o ediție completă în 19 volume, în care sunt reunite cele 37 de volume elaborate pe parcursul a peste o sută de ani. Se impune o permanentă actualizare a informației, în deplină concordanță cu diversificarea limbii române. În paralel, sub egida **A.R.** s-au mai realizat și alte lucrări în domeniul limbii și literaturii române: *Dicționarul limbii române literare*, *Dicționarul limbii române moderne*, *Dicționarul explicativ al limbii române*, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, *Dicționarul general al literaturii române*, *Cronologia vieții literare. 1944–1964*, *Atlasele lingvistice regionale* ș.a. O atenție aparte s-a acordat întocmirii unor ediții critice din operele înaintașilor. Între preocupările principale s-au aflat și cele legate de cercetarea trecutului poporului român, prin încurajarea săpăturilor arheologice, a prelucrării materialelor descoperite, prin investigarea fondurilor

arhiviste din țară și din străinătate, coordonarea colecțiilor naționale de documente etc. Acțiunea a început cu realizarea Colecției Hurmuzachi (45 de volume), a seriei *Acte și documente relative la istoria renașterii României* și a continuat cu colecțiile *Izvoarele istoriei românilor*, *Documente privind istoria României*, *Fontes Historiae Daco-Romaniae*, *Documenta Romaniae Historica* etc., acestora adăugându-li-se numeroase alte instrumente de lucru: cataloage de documente și manuscrise, repertorii, cronologii, bibliografii, biobibliografii etc. Între 1960 și 1964, prin grija **A.R.**, au apărut primele patru volume din tratatul *Istoria României*, lucrare rămasă însă neterminată, proiectul *Istoria românilor* fiind reluat abia în 1995, până în prezent apărând, între 2001 și 2008, 9 volume (în 10 tomuri). Începând cu 2010 s-a început publicarea unei noi ediții, din care au apărut primele 6 volume. După 1872 – anul organizării efective a secțiunii științifice –, s-a acordat o atenție aparte cercetărilor în toate domeniile științifice: de la matematică, fizică și chimie până la medicină, biologie, științe agricole,

geonomice, economice ori juridice. Rezultatele din aceste domenii au fost făcute cunoscute în lucrări de mare amploare: *Flora României*, *Fauna României*, *Pomologia României*, *Ampelografia României*, *Atlasul istorico-geografic al României*, *Monumentele vechiului drept românesc* ș.a. Din 1990 în subordinea **A.R.** au trecut 68 de institute, centre și unități de cercetare fundamentală și avansată (dintre care 34 nou înființate), cu peste 3000 de cercetători. De asemenea, instituția academică orientează și coordonează activitatea a peste 65 de comitete naționale, comisii și colective de lucru. Între realizările de excepție din ultimii ani se înscriu publicarea celor 24 caiete-manuscris ale lui M. Eminescu (14 000 pagini), ediție-facsimil în 38 de volume, lucrare unică în România, precum și a celor peste 150 de volume în seria „Opere fundamentale”, în care, în ediții de tip „Pléiade”, au apărut operele lui Tudor Arghezi, G. Bacovia, Eugen Barbu, Ion Barbu, Dimitrie Cantemir, I.L. Caragiale, Mateiu I. Caragiale, G. Călinescu (integrala publicisticii, 12 volume), Ion Creangă, Petru Dumitriu, M. Eminescu,

Papa Ioan Paul al II-lea primind însemnele de membru de onoare al Academiei Române

Manuscrisele eminesciene editate de Fundația Națională pentru Știință și Artă a Academiei Române

Octavian Goga, Ion Heliade-Rădulescu, Anton Holban, Panait Istrati, Marin Preda, Liviu Rebreanu, Ioan Slavici, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Constantin Stere, Sorin Titel, Mircea Vulcănescu ș.a. Rezultatele cercetărilor se regăsesc în cele peste 90 de reviste (dintre care peste 40 editate în limbi străine) ale institutelor academice. Acestea li se adaugă „Analele Academiei Române”, editate fără întrerupere din 1867 până în prezent, și „Memoriile” celor trei secții, literară, istorică și științifică. Pentru străinătate au apărut și versiuni prescurtate ale acestora: „Bulletin de la Section Historique” (1912–1943, 28 de tomuri), aflat până în 1939 sub conducerea lui Nicolae Iorga, apoi sub cea a lui Nicolae Bănescu; „Bulletin de la Section Scientifique” (1912–1948, 30 de tomuri), sub îngrijirea lui Ștefan Hepites (1912–1919), Grigore Antipa (1919–1939) și Traian Săvulescu (1939–1948); „Langue et littérature. Bulletin de la Section littéraire” (1940–1948, 4 tomuri), sub conducerea lui Theodor Capidan și D. Caracostea. Datorită donațiilor, s-au mai editat: „Studii și cercetări” (1919–1944, 28 de tomuri), „Publicațiile Fondului «V. Adamachi»” (1898–1941, 10 tomuri), „Connaissance de la terre et de la pensée

roumaine” (1937, 10 tomuri), colecția „Din viața poporului român” (1908–1931, 40 de tomuri), continuată de „Anuarul Arhivei de Folclor” (1932–1945, 8 tomuri). În 1990 au luat ființă două noi publicații: un anuar al **A.R.** și revista „Academica”. Din 1948 funcționează, sub egidă academică, o editură al cărei rol este de a publica lucrările membrilor forului academic și cele realizate în cadrul institutelor de cercetare, precum și revistele acestora. Sub egida **A.R.** funcționează Fundația Familiei Menahem H. Elias (din 1924), Fundația Europeană „Nicolae Titulescu” (din 1990), Fundația Națională pentru Știință și Artă (din 1998). În 1867 s-au pus bazele Bibliotecii Academiei Române, ale cărei fonduri au sporit mereu prin donații, achiziții și schimburi cu instituții similare din țară și din străinătate, ea ajungând în prezent să aibă un patrimoniu care însumează circa 90% din titlurile de publicații existente în țară. În subordinea **A.R.** se află și Clubul Oamenilor de Știință, inaugurat în 1951, Casa Academiei Române, care adăpostește 42 de institute de cercetare, deschisă oficial la 4 aprilie 2003, cât și administrarea și întreținerea unor case de odihnă și de creație, case memoriale, rezervații naturale etc.:

Muzeul de Artă Veche Apuseană „Ing. D. Furnică-Minovici”, Casa Memorială „G. Călinescu”, Casa Memorială „V. Alecsandri” de la Mircești, Casa Memorială „Acad. Aurel Avramescu și dr. Maria Avramescu” din Otopeni, Parcul Național Retezat, Palatul Ghica din Căciulați-Ilfov, Casa „Victor Eftimiu”, Centrul de Dezvoltare Durabilă Țara Hațegului-Retezat din comuna Berthelot-Hunedoara ș.a.

O latură principală a activității **A.R.** este cea a relațiilor externe, manifestată în principal prin alegerea în forul academic român a numeroase personalități de peste hotare, laureați ai Premiului Nobel sau membri ai unor academii sau universități de prestigiu din întreaga lume: Dinu Adameșteanu, Svante August Arrhenius, Norman Borlaug, Lester Brown, Gabriel de Broglie, Vincenzo Cappelletti, Hélène Carrère d'Encausse, Eugeniu Coșeriu, Alain Decaux, Rosa Del Conte, Jacques De Decker, Maurice Druon, Christian de Duve, Paul Ehrlich, Enrico Fermi, Dan Sergiu Hanganu, Klaus Heitmann, Keith Hitchins, Charles Louis Alphonse Laveran, Jean-Marie-Pierre Lehn, Yehudi Menuhin, Pierre Messmer, Michael Metzeltin, Theodor Mommsen, Thierry de Montbrial, Francis Nevill Mott, Louis Eugène Félix Néel, Jean d'Ormesson, George Emil Palade, Linus Carl Pauling, Jean Baptiste Perrin, Ilya Prigogine, Aleksandr Mihailovici Prohorov, Robert Robinson, Paul Sabatier, Karl Manne Georg Siegbahn, Petru Soltan, Sorin Stati, Alexandru Șafran, Arne William Tiselius ș.a. Mulți dintre ei sunt români, prieteni apropiați ai României ori buni cunoscători ai realităților românești. În iunie 2001 a fost ales printre membrii de onoare din străinătate Sanctitatea Sa Papa Ioan Paul al II-lea, iar în 2004 Sanctitatea Sa Bartolomeu I, patriarhul ecumenic al Constantinopolului. La rândul lor, numeroși academicieni români au fost aleși în organisme internaționale de prestigiu din Europa, America sau Asia. La extinderea legăturilor externe au contribuit și cele două școli române de la Paris și Roma, înființate în 1920 și puse sub conducerea a doi iluștri membri ai instituției academice: Nicolae Iorga și Vasile Pârvan. În prezent există acorduri cu peste 40 de instituții științifice din 29 de țări, precum și cu UNESCO, acestora adăugându-li-se Academia Europaea cu sediul la Londra, Academia Europeană de Științe, Litere și Arte cu sediul la Paris. **A.R.** este o prezență deosebit de activă în cadrul Uniunii Academice Internaționale, al cărei membru este din 1929 și în cadrul căreia se realizează proiecte

de cercetare în comun, precum și în cadrul alianței academiilor naționale de știință și artă din țările europene, ALLEA, unde este membră din 1992, din 1998 făcând parte din comitetul de conducere.

Prin valoarea membrilor ei, prin programele de cercetare inițiate și coordonate, prin larga deschidere internațională, **A.R.** și-a afirmat mereu statutul de cea mai de seamă instituție culturală a țării. În același timp, a rămas un simbol al unității spiritualității naționale, făcând parte, după expresia lui Gr. G. Tocilescu, „din sufletul neamului românesc”, fiind „a națiunii, precum națiunea găsește într-însa vatra pururea nestinsă a iubirii de neam, a amintirilor scumpe și a nobilelor imbolduri”. Prin bogata ei activitate creatoare, **A.R.** contribuie substanțial la afirmarea spiritualității naționale, a patrimoniului cultural al poporului român. Din anul 2000 ziua de 4 aprilie a fost declarată Ziua Națională a Academiei Române.

Repere bibliografice: *Actele și solemnitatea oficială și neoficială a inaugurării Societății Literare Române*, publ. V.A. Urechia, București, 1867; D.A. Sturdza, *Academia Română. Raport asupra activității serbării de XXV ani a existenței sale. 1866–1891*, București, 1891; *Academia Română. Informațiuni asupra trecutului și membrilor ei*, București, 1903; *Publicațiunile Academiei Române 1867–1915*, București, 1915; Ioan Bianu, *Începătorii Academiei Române de la 1866 și 1867*, București, 1922; Ioan Bianu, *Pomenirea donatorilor Academiei Române*, București, 1922; Axente Banciu, *Primele cărămizi la temelie Academiei Române*, Brașov, 1936; *LXXV de ani de la înființarea Academiei Române. 1866–1941*, București, 1941; Nicolae Lascu, *Academia Română și traduceri din clasicii antici*, Cluj, 1947; Anibal Teodorescu, *Gânduri și planuri pentru înființarea Academiei Române*, București, 1947; *90 de ani de viață academică în țara noastră*, București, 1956; *Académie de la République Socialiste de Roumanie. 1866–1966. Bref historique*, București, 1966; *Biblioteca Academiei. 1867–1967. Cartea centenarului*, București, 1968; Alexandru Dobre, *Idealul unității naționale în cultura română*, București, 1988; Ștefan Pascu, *Istoricul Academiei Române. 125 de ani de la înființare. 1866–1991*, București, 1991; Dorina N. Rusu, *Istoria Academiei Române în date (1866–1996)*, București, 1997; Alexandru Dobre, *Folclorul și etnografia sub protecția Academiei Române*, București, 2002; Ion Mușlea, *Arhiva de Folclor a Academiei Române*, îngr. Ion Cuceu și Maria Cuceu, pref. Ion Cuceu, Cluj-Napoca, 2003; Alexandru Dobre, *Academia Română. Cercetarea și punerea în valoare a culturii tradiționale*, București, 2004; Mihăilă, *Scriitori, 485–502; Academia Română. Discursuri de recepție*, I–X, îngr. Dorina N. Rusu, pref. Eugen Simion, București, 2005–2009; *Academia Română*.

1866–2006, pref. Eugen Simion, București, 2006; *L'Académie Roumaine et L'Institut de France. 1866–2006*, pref. Eugen Simion, Ionel Haiduc, București, 2006; Dan Berindei, *Istoria Academiei Române (1866–2006). 140 de ani de existență*, București, 2006; *Pagini din istoria Academiei Române (1866–1948). Acte, donații, discursuri, portrete și evocări academice*, București, 2007; Dorina N. Rusu, *Patrimoniul Academiei Române. Donatori și donații. 1860–1948*, București, 2008; Nicolae N. Barbu, Mihail C. Barbu, *Membrii Academiei Române: ierarhi, preoți, diaconi, teologi nehirotoniți și profesori la instituțiile teologice din cadrul Bisericii Ortodoxe. Dicționar*, București, 2009; Alexandru Dobre, *Academia Română, înalt și reprezentativ așezământ cultural-științific*, București, 2009; Dorina N. Rusu, *Dicționarul membrilor Academiei Române, 1866–2010*, București, 2010; Nicolae Edroiu, *Comunicări academice (1970–2010)*, Cluj-Napoca, 2011; *Relațiile internaționale și Academia Română*, îngr. Ruxandra Iordache, București, 2012; *Tezaurul Academiei Române*, vol. I–II, vol. III, partea 1, coordonatori Ionel Haiduc și Păun Ion Otiman, București, 2012.

D.N.R.

ACADEMICA, revistă de știință, cultură și artă a Academiei Române înființată la 17 august 1990. Cu o apariție lunară, **A.** este condusă de președintele Academiei Române, în calitate de director. După cum se menționează în articolul-program al celui dintâi număr, este „o revistă generală a Academiei, ca for al științei și culturii”, ce se adresează „unui public larg și interesat în mișcarea ideilor românești și universale”. Tot aici se precizează: „O asemenea revistă, distinctă de «Analele Academiei Române», va reflecta într-un mod mult mai operativ viața academică românească. Totodată, vor fi reluate comunicări, rapoarte, discursuri de recepție, referate, documente, care nu au avut la vremea lor o cuprinzătoare circulație, însă care merită să fie aduse la lumină și la o largă răspândire prin această revistă. Ea nu este numai a membrilor și institutelor Academiei, ci a tuturor intelectualilor români, ca și a celor care sunt interesați în gândirea novatoare românească” (Mihai Drăgănescu, *Gânduri de început*). În aprilie 2002 a apărut primul număr al unei serii noi, revista căpătând și o nouă înfățișare, „un format și o vestimentație mai apropiate de spiritul academic”. Totodată se afirmă că **A.** „nu trebuie să publice numai ceea ce primește de la colaboratorii ei, trebuie să-și construiască o strategie și să propună, spre dezbatere, subiecte fierbinți ale vieții intelectuale”, urmând „să facă un efort pentru a fi, mai mult decât este acum, o revistă

științifică și culturală competitivă, deschisă, incitantă și, pe deasupra, o revistă frumoasă” (Eugen Simion, *Cuvânt înainte*). Sub titlul generic „Cronica academică”, se prezintă, succint, hotărârile adunărilor generale, principalele manifestări științifice ale Academiei, diversele ei acțiuni interne și internaționale și, integral, lista lucrărilor distinse anual cu premii ale Academiei Române. Spații mai ample au fost rezervate prezentării vizitei la Academia Română a președintelui Italiei, Oscar Luigi Scalfaro (5/1998), a Sanctității Sale Bartolomeu I, patriarhul ecumenic al Constantinopolului (1–2/1999 și 32/2004), a unei delegații a Institutului Franței (24/2004) sau primirii, la Vatican, a unei importante delegații, în frunte cu Eugen Simion, președintele Academiei Române, de către Papa Ioan Paul al II-lea, cu ocazia înmânării însemnelor de membru de onoare al forului academic de la București (1–2/2001). De asemenea, revista a informat prompt și asupra altor momente de seamă ale Academiei Române. Astfel, s-a publicat protocolul încheiat cu Ministerul Cercetării și Tehnologiei și Ministerul Educației Naționale privind promovarea activității de educație, de cercetare științifică și de dezvoltare tehnologică (12/1998), iar sub titlul *Într-o Europă comună academiile sunt aliate*, s-a scris despre alegerea Academiei Române în conducerea ALLEA, alianță a academiilor naționale de știință și artă din țările europene (Maya Simionescu). S-au marcat, prin numere speciale (11/1991, 6–9/1996, 6/2001 etc.), aniversări ale înființării instituției academice române, publicându-se date referitoare la momentele cele mai importante din istoria ei, medalioane ale unor membri titulari, corespondenți și de onoare, ale unor donatori de seamă, momente din activitatea filialelor și a Bibliotecii Academiei Române. În rubrica intitulată „Sub cupola Academiei” sunt inserate fragmente ample din dările de seamă anuale, precum și din discursurile de recepție ori din prelegerile prezentate de unii oaspeți străini ai Academiei Române. Astfel, în paginile revistei au fost reproduse fragmente din discursurile de recepție ținute de Virgiliu N. Constantinescu, Alexandru Balaban, Marius Sabin Peculea, Mircea Ioan Valentin Săndulescu, Păun Ion Otiman, Solomon Marcus, Mircea Malița, Dan Berindei, Răzvan Theodorescu, Eugen Simion, Marius Sala ș.a. În aceeași rubrică sunt prezentate, integral sau fragmentar, discursuri ale unor membri de onoare din străinătate, rostite cu ocazia primirii

însemnelor Academiei Române: Maurice Druon (2/1996), Alexandru Șafran (10/1997), Philippe Roberts-Jones (9–10/1998), Pierre Messmer (7/2000), Manuel López Alvar (8–9/2000), Thierry de Montbrial (12/2000), Klaus Heitmann (12/2000) ș.a.; sunt publicate fragmente din discursurile altor personalități, oaspeți ai Academiei Române, printre care Tibor Braun, directorul general adjunct al Bibliotecii Academiei Ungare de Științe (1/1995), Christopher Patten, membru al Consiliului Reginei, fost guvernator în Hong Kong (7–8/1998), Antonio Olinto, membru al Academiei Braziliene de Litere (7/2000), Matte Klinge, profesor la Universitatea din Helsinki (1–2/2001), Lydie Polfer, viceprim-ministru, ministrul Afacerilor Externe și Comerțului Exterior, ministru al Funcțiunii Publice și Reformei Administrative al Marelui Ducat Luxemburg (1/2002), Mohamed Laichoubi, ambasadorul Algeriei la București (25/2004), Gabriel de Broglie, cancelar al Institutului Franței (48–49/2006, 79/2008), Hélène Carrère d'Encausse, secretarul perpetuu al Institutului Franței (48–49/2006), Evangelos Moutsopoulos, membru al Academiei Elene (54–55/2006) ș.a. Revista a găzduit în paginile ei și unele documente legate de istoricul Academiei Române. Între acestea, un loc aparte l-a ocupat discursul rostit de Elena Văcărescu cu ocazia primirii sale ca membru de onoare, o caldă pledoarie pentru modelul de „patriot autentic”, cel care, în concepția sa, „știe să țină cumpăna dreaptă între elementul național și factorul internațional, cu rădăcini adânc înfipite în glia românească și în substanța trecutului” (10/1995). Încă de la apariție, A. și-a făcut o datorie din a omagia pe marii înaintași ai culturii și științei românești: Vasile Alecsandri, Lucian Blaga, Marin Preda, Tudor Vianu, Petre P. Negulescu, Gheorghe I. Brătianu, Eugen Bădărău, G. Călinescu, Nicolae Iorga, Ion Andreescu, M. Eminescu, Constantin Brâncuși, Ion Heliade-Rădulescu, I.L. Caragiale, Spiru Haret, Virgil Vătășianu, Nichita Stănescu, Alexandru Ciucurencu, Dumitru Stăniloae, Nicolae Cartojan, Athanase Joja, Anghel Saligny, Timotei Cipariu, George Enescu, Tudor Arghezi, Grigore Moisil, Traian Vuia, Dimitre Onciul, Ion Ghica, Nicolae Titulescu, B.P. Hasdeu, Nicolae Grigorescu, Constantin Noica, Eugen Ionescu, Dimitrie Cantemir, Emil Cioran, Emil Condurachi ș.a. De asemenea, acordă atenție și unor iluștri reprezentanți ai culturii universale: Johann Wolfgang Goethe, A.S. Pușkin, Hans Christian Andersen, Leonardo da

Vinci, Henri Poincaré, Emmanuel de Martonne, Nicholas Georgescu-Roegen, Béla Bartók, Charles Darwin ș.a. Totodată sunt marcate momente de seamă ale istoriei naționale, fie prin publicarea unor articole scrise special pentru evenimentele aniversate, fie prin reproducerea, integrală sau parțială, a unor comunicări ținute în Aula Academiei în cadrul unor sesiuni aniversare: 120 de ani de la cucerirea independenței de stat a României, 80 de ani de la bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz, 150 de ani de la Revoluția de la 1848, 400 de ani de la unirea înfăptuită de Mihai Viteazul, 500 de ani de la moartea lui Ștefan cel Mare și Sfânt, 140 de ani de la înființarea Senatului României, 500 de ani de tipar românesc, 90 de ani de la Marea Unire, 150 de ani de la Unirea Principatelor etc. Numere speciale au fost consacrate lucrărilor unor simpozioane și dezbateri organizate de Academia Română: *Unitatea limbii române și varietățile ei locale* (1/1994), *Academii în tranziție* (7/1995), *NATO* (11/1997), *Politica sau politicile științei în pragul mileniului III* (7–8/1999), *Rolul și locul culturii în programul de dezvoltare a societății românești* (10–11/2000), *Penser l'Europe* (2002, 2005, 2010), *Romanitatea orientală* (11/2003), *Religiile și cultura europeană* (31/2004), *Cuvintele autohtone, dovadă a unității dialectelor unității românești* (35/2005), *Dezvoltarea rurală durabilă a României în contextul integrării europene* (43, 44/2005), *Deziderate și perspective ale cercetării în Academia Română* (50/2006) etc. Aceștia li se adaugă un mare număr de articole semnate de membri ai Academiei Române, de cercetători ori de specialiști de seamă, care tratează diverse teme ale culturii și științei: *De la filosofie la știința mentalului*, *Arta și obiectivul estetic în viziune fenomenologică*, *Energia în lume, în Europa, astăzi și mâine*, *Matematica și fenomenologia*, *Știință și cultură fără frontiere*, *Formarea economiei naționale în condițiile presiunii regionale*, *Muzica de tradiție bizantină în spațiul spiritual românesc*, *Ortodoxie și religie*, *Medicina la sfârșit de secol*, *Protecția mediului montan*, *Descifrarea cărții vieții: structura genomului uman*, *Învățarea electronică în societatea cunoașterii*, *Protecția atmosferei, o prioritate națională și globală*, *Cercetarea științifică în Academia Română*, *Educația, factor de promovare a sănătății*, *Rolul României într-o Uniune Europeană de 27 de state*, *Academia Română, reper intelectual și moral al națiunii*, *Academia Română în contextul aderării la Uniunea Europeană*, *Etica cercetării sau conduita*

corectă în cercetarea științifică, *Reflecții pe marginea școlilor de înalte studii doctorale și postdoctorale în Academia Română* etc. Apar, de asemenea, comunicatele importante date de Academia Română referitoare la unele probleme stringente, precum proiectul de la Roșia Montană sau dezvoltarea urbanistică a Capitalei. Un loc aparte este rezervat prezentării unor lucrări fundamentale ale Academiei Române: tratatul *Istoria Românilor* (11/2003), *Caietele Eminescu* (46/2006), *Biblia lui Petru Pavel Aron* (47/2006), *Dicționarul-tezaur al limbii române* (3–4/2010, 4–5/2011) ș.a. Fidelă obiectivelor inițiale, revista include în fiecare număr un foarte bogat material ilustrativ, cel mai adesea inedit, reproducând fotografii, stampe, hărți, fragmente de partituri, facsimile, pentru a face astfel cunoscută cititorilor o parte a patrimoniului Bibliotecii Academiei Române. Prin conținutul său variat și bogat, prin stilul elevat al articolelor, prin reproducerea unor imagini nu o dată inedite, revista **A.** și-a format un stil propriu, care o singularizează față de alte publicații de profil, conferindu-i un loc bine definit în peisajul publicistic românesc. **D.N.R.**

ACASĂ, publicație apărută la București între 5 martie și 26 noiembrie 1990, ca „Supliment săptămânal «România liberă»”. Secretar de redacție: Ștefan Răchită, urmat de Ion Perșinaru, Stelian Boșman și Ștefan Ceteraș. Într-un posibil articol-program, Anton Uncu adresează un îndemn patetic și deloc ridicol în contextul social-politic al momentului: „Haideți acasă, oameni buni! Cu toată credința și neuitarea, cu toată durerea și speranța. Acum!”. Rubricile stabile ale revistei sunt „Dialog cu țara”, „Dialog cu lumea”, „Cultura noastră cea de toate zilele”, „Lumea creștină”, „Divertisment” etc. Versuri religioase semnează Adrian Popescu, proză umoristică – Constantin Vrâncianu, publicistică – Dumitru Stăniloae, Carmen Antohi-Mesaroș, Corneliu Vlad, Corneliu Antim, Ion Pavelescu. Sorin Dumitrescu oferă fragmente de jurnal, iar în foileton se tipărește un studiu al lui Al. Mironescu, *Contribuția științelor experimentale la problema epistemologică*. Numărul 4/1990 găzduiește interviul pe care Octavian Ghibu, fiul lui Onisifor Ghibu, i-l dă lui Boris Buzilă cu accent pe activitatea tatălui său de după îndepărtarea din Universitatea clujeană în 1945. La rubrica „Onix” debutează o colecție „de întâmplări stranii [...], fictive sau reale, având ca elemente comune deschiderea spre fantastic”. Semnează Valentin Avram, Bogdan Ficeac ș.a.

Numărul 5/1990 inaugurează rubrica „Arhiva istorică a «României libere»”, în cadrul căreia, printre altele, se publică documente vizând personalitatea mareșalului Ion Antonescu (*Ion Antonescu în fața istoriei*). Alți colaboratori: Marcel Petrișor, Dan Laurențiu. **D.B.**

ACCADEMIA DI ROMANIA, instituție fondată în 1920 sub numele Școala Română din Roma. Printr-o lege din octombrie 1920 luau ființă două școli române, în Italia și în Franța. Obiectivele acestora, ce urmau să cuprindă trei secții (istorico-arheologică, filologico-literară și artistică), erau, în principal, de a iniția cercetătorii români în știința, arta și viața popoarelor italian și francez, de a le permite studii în biblioteci și arhive. Școala Română din Roma urmărea cu deosebire cercetările și săpăturile arheologice din Italia și din țările mediterane, dar și stabilirea de relații de reciprocitate cu școlile arheologice din Roma și Atena. Școala și-a început efectiv activitatea la 1 noiembrie 1922, fiind pusă sub conducerea lui Vasile Pârvan, numit direct de Academia Română, căreia i se prezentau anual rapoarte referitoare la activitatea școlii, dar și la etapele ridicării localului pe terenul din Valle Giulia, dăruit guvernului român de Primăria Romei. Aici, cu sprijinul financiar al Băncii Naționale a României, s-a construit, după planurile arhitectului Petre Antonescu, un palat destinat școlii și bibliotecii acesteia, inaugurat la 10 ianuarie 1933. Pe frontispiciul clădirii au fost așezate, de o parte și de alta a titulaturii, chipurile în relief ale lui Decebal și Traian, sculptate de Mac Constantinescu; pe atic se află inscripția *Populus daco-romanus hanc sedem in Urbe Aeterna litteris et artibus faciendam curavit. MCMXXXII*. În impunătorul palat, aflat în centrul capitalei Italiei, s-a desfășurat o activitate deosebit de bogată. În perioada cuprinsă între 1922 și 1947 Școala Română din Roma a acordat burse în domeniul arheologiei, istoriei, filologiei și al artelor frumoase. Membrii școlii au fost aleși dintre cei mai buni licențiați ai universităților din București, Iași, Cluj și Cernăuți, unii deveniți ulterior personalități ale culturii române, între care Radu Vulpe, Ecaterina Dunăreanu-Vulpe, Vladimir Dumitrescu, Grigore Florescu, Dionisie Pippidi, Constantin Daicoviciu, Claudiu Isopescu, G. Călinescu, Alexandru Marcu, Ștefan Bezdechi, I.I. Russu, George Uscătescu, Haralambie Mihăescu, Gheorghe Ștefan, Dinu Adameșteanu, Virgil Vătășianu, Grigore Ionescu, Horia Teodoru, Mac Constantinescu ș.a. Au fost studiate, printre altele, prezența în Italia a lui Vasile Alecsandri sau a lui Duiliu Zamfirescu, precum și

contribuția unor italieni la cunoașterea și propășirea României în secolul al XIX-lea: publicistul Giovenale Vegezzi-Ruscalla sau filologul Graziadio Isaia Ascoli (membri de onoare ai Academiei Române din 1869 și, respectiv, 1877), ca și raporturile culturale italo-române din timpul Evului Mediu și chiar mai vechi. În 1924 a început aici seria conferințelor susținute de personalități precum Jérôme Carcopino, Émile Mâle, Giulio Quirino Giglioli, Adolfo Venturi, Vittorio Rossi, Ettore Pais, Roberto Paribeni ș.a. La conducerea școlii s-au succedat, ca directori, specialiști de marcă: Vasile Pârvan (1922–1927), George G. Mateescu (1927–1929), Emil Panaitescu (1929–1941), Scarlat Lambrino (1941–1947), Alexandru Balaci (1970–1974), Zoe Dumitrescu-Bușulenga (1991–1997), Marian Papahagi (1997–1999), Mihai Bărbulescu (din 2008) ș.a. Sub auspiciile școlii au apărut două publicații de prestigiu: „Ephemeris Dacoromana. Annuario della Scuola Romana di Roma” (1923–1945, zece numere), care reunea studii de istorie, arheologie, istoria artei și arhitectură, filologie clasică și modernă, și „Diplomatarium italicum” (1925–1939, patru volume), unde se publicau colecții de documente referitoare la istoria și cultura românilor, culese din bibliotecile și arhivele italiene. Activitatea școlii a fost întreruptă în perioada celui de-al Doilea Război Mondial și până în

1969. Localul a fost refăcut și a funcționat, începând din 1969, ca Biblioteca Română din Roma. După 1989 a revenit la statutul inițial. Pe lângă tradiționalele activități de studiu și cercetare, instituția desfășoară activități de promovare culturală, găzduind serate muzicale, expoziții de artă sau colocvii culturale, evenimente literare de rezonanță europeană, precum decernarea Premiului Unione Latina (scriitorului spaniol Gonzalo Torrente Ballaster) ori simpozioanele „Mircea Eliade – azi”, „Emil Cioran și francofonia” etc. Instituția a fost și este frecventată de traducători și profesori de literatură română: eminescologul Rosa Del Conte, traducătorul Marco Cugno, profesorul Giorgio Caragiani, dar și numeroși studenți și cercetători din universități și institute de cercetare din România, cu deosebire din domeniile arheologiei, istoriei și artelor frumoase. La rândul ei, biblioteca, unde se află peste 33 000 de volume, fiind cea mai mare bibliotecă din rețeaua institutelor culturale române de peste hotare, atrage în permanență specialiști din diverse domenii: istorie, literatură, arheologie, arte. Grijă acordată bibliotecii a făcut să se reconstituie o bună parte a colecțiilor de carte veche de dinainte de 1947, îmbogățite prin numeroase donații și achiziții. Continuând tradiția imprimată de Vasile Pârvan, cel dintâi director al ei, instituția reprezintă un reper important al vieții

științifice din Cetatea Eternă, asumându-și, așa cum sublinia Alexandru Marcu, „răspunderea menținerii vie a unei conștiințe care a constituit nu numai titlul de mândrie, dar însăși temeinicia existenței istorice a unui popor de muncitori și ostași ai unei cauze care, rămânând națională, a putut să se integreze totodată în liniile desfășurării istorice a întregii Europe, ale acestei Europe, în care Roma, prin formele istorice noi, pe care le-a creat nu o dată, și-a avut mereu de spus cuvântul”.

Repere bibliografice: Ersilio Michel, *Istituti stranieri di cultura. L' Accademia Romana in Roma*, „L'Italia che scrive”, 1930, 12; Alexandru Marcu, *Școala Română din Roma*, „Boabe de grâu”, 1930, 3; *Școala Română din Roma. Accademia di Romania. Mostra de la sezione artistica. Inaugurazione della nuova sede*, Roma, 1933; *Douăzeci de ani de activitate a Școlii Române din Roma*, București, 1943; George Lăzărescu, *Școala Română din Roma*, București, 2002; Nicolae Lascu, *Banca Națională și arhitectura*, București, 2006, 139–172; Veronica Turcuș, *Raporturile de tutelă dintre Academia Română și primele generații de elevi ai Școlii Române din Roma*, „Memoriile Secției de științe istorice și arheologie”, 2007; Adrian Popescu, *Academia de pe Gianicolo*, București, 2008; Veronica Turcuș, *Prolegomeni alla costruzione dell' Accademia di Romania a Roma*, „Ephemeris Dacoromana”, 2011; Dorina N. Rusu, *Școala Română din Roma („Accademia di Romania”)*, în *Tezaurul Academiei Române*, II, București, 2012, 341–350. **F.B.**

ACERA ROMÂNĂ, revistă literară și științifică apărută la București în ziua de 1 aprilie 1875. Redactori: Al. G. Drăghicescu și D. Constantinescu. **A.r.** adăpostește primele producții literare ale celor doi redactori, dintre care ultimul este viitorul scriitor D. Teleor. Aici Al. G. Drăghicescu publică versuri, o nuvelă, *Teroarea nopții în jurul camerei mele*, și două traduceri din Victor Hugo: poeziile *Floarea și fluturul* și *Somnoroasa*, iar Teleor tipărește prima sa compunere în versuri, *Magdalena. Poemă în opt cânturi*. **R.Z.**

ACHIM, George (27.II.1960, Șomcuta Mare), poet, critic literar. Este fiul Cristinei Achim (n. Toma), librar, și al lui Ioan Achim, comerciant. Urmează cursurile Liceului „Ady-Șincai” din Cluj-Napoca (1975–1979), după care se înscrie la Facultatea de Filologie, secția română-spaniolă, a Universității clujene (1979–1983) și apoi la cea din București, în cadrul căreia își susține în 2001 și doctoratul. Între 1980 și 1983 e redactor la revista „Echinox”. Își începe cariera ca profesor de literatură română la liceul cu profil filologic din Satu Mare (1983–1990), fiind mai târziu

redactor la ziarul „Dreptatea” din București (1990) și redactor-șef la săptămânalul „Epoca” (1990–1992). Din 1995 devine cadru didactic al Facultății de Litere a Universității de Nord din Baia Mare, la Catedra de literatură contemporană. Între 1996 și 2000 a fost senator în Parlamentul României. Din 2008 până în 2012 funcționează ca lector la Institut für Romanistik din Viena. Debutează cu poezie în „Tribuna” (1977) și editorial cu grupajul de versuri *Înălțarea la sunet*, inclus în volumul colectiv *Alfa '84*. Mai colaborează cu versuri și articole la „România literară”, „Viața românească”, „Luceafărul”, „Steaua”, „Familia”, „Poesis”, „Transylvanian Review” ș.a.

Înclinat prin temperament spre ceremonial, fast și ritualizare, **A.** scrie o poezie livrescă și elegiacă. Format la școala „Echinoxului” de la începutul anilor '80, autorul își tratează cu luciditate scrisul, luând distanță față de sine și de retorica propriului discurs, devalorizând „marile simboluri și formule” (Al. Cistelean). Este vorba de o criză a retoricii, nu de factură postmodernă prin epuizarea tuturor posibilităților scriiturii, ci „silnică, forțată, rezultat al unei cenzuri drastice, venite din exterior” (Ion Pop). Versurile din cartea de debut *Dinspre ieri spre nicăieri* (1994) tematizează un inconfort existențial transcris, în maniera specific optzecistă, prin oximoron și antifrază. Ceea ce se reține e cromatica decadentă a unei violențe cu aspect estetizant: o mică pată roșie pe albul cămășii magistrului marchează urma mușcăturii lui delicate dintr-un fruct copt. Publicat târziu, cel de-al doilea volum de poezie al lui **A.**, *Dulcețuri din fructe târzii de pădure* (2010), se caracterizează și el prin gustul pentru prețiozitate și incantatoriu. Aici tensiunile se calmează însă și convențiile se încarcă afectiv. Cartea e construită din două cicluri distincte: *Marmația*, o evocare cu accente autobiografice a spațiului copilăriei, este alcătuită ca o galerie de portrete proiectată solemn, printr-o frazare a versului cu aspect ritualic, rememorarea locurilor și a oamenilor căpătând irizări mitice. Mai realizat este ciclul *Minunile vin înainte de înserare*, unde apar, prin proiecția senzuală a unei iubiri târzii, rezonanțe lirice inedite. În critică **A.** debutează cu un studiu intitulat *Iluzia ipostaziată. Utopie și distopie în cultura română* (2002), rezultat al unei cercetări doctorale a cărei miză principală o constituie distingerea noțiunilor utopie și distopie. Interesul acestui text stă însă mai curând în încercarea de a cartografia formele genului în spațiul românesc (A.E. Baconsky, Bujor Nedelcovici, V. Voiculescu, Oana Orlea, Alice Botez). Studiului teoretic i s-a adăugat

o antologie din literatura secolului al XIX-lea, *Un vis curioz. Pagini de utopie românească* (2003), în care autorul a recuperat proze mai puțin cunoscute (*Un vis curioz* de George Melidon, *Spiritele anului 3000* de Demetriu D. Ionescu, *Ocălătorie în lună* de Alexandru Speranța ș.a.), căutând să ilustreze predilecția literaturii române pentru utopiile de tip canonic. *Răsfățuri și melancolii* (2007) reconstituie în câteva eseuri consistente figurile unor autori moderni în jurul „temelor obsedante”, care antrenează în același timp biografia și resorturile creatoare: Dan Botta, Radu Stanca, A.E. Baconsky, Emil Botta. În *Revolte și consimțiri* (2004), poeții Geo Bogza, Gherasim Luca, B. Fundoianu, Ilarie Voronca, V. Voiculescu, Radu Gyr, Lucian Blaga, Constant Tonegaru, Dimitrie Stelaru devin ilustrări ale unor destine marcate de încercarea disperată de sfidare a istoriei. *Experimente și formule poetice românești din secolul XX* (2009) reia dezbateră despre provocările avangardei românești în sfera ideologică și în cea estetică, urmărind traiectoria acesteia către o devenire canonică, perspectivă din care sunt văzuți cei mai de seamă poeți ai mișcării. Se adaugă alte câteva studii consistente consacrate esteticii celor din Cercul Literar de la Sibiu ș.a.

SCRIERI: *Dinspre ieri spre nicăieri*, Cluj-Napoca, 1994; *Iluzia ipostaziată. Utopie și distopie în cultura română*, Cluj-Napoca, 2002; *Revolte și consimțiri. Poeți români din secolul XX*, Cluj-Napoca, 2004; *Răsfățuri și melancolii. Scriitori români din secolul XX*, Cluj-Napoca, 2007; *Experimente și formule poetice românești din secolul XX*, Baia Mare, 2009; *Dulcețuri din fructe târzii de pădure*, Timișoara, 2010. **Antologii:** *Un vis curioz. Pagini de utopie românească*, Cluj-Napoca, 2003.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Paradoxul grămezii*, RL, 1985, 7; Al. Cistelecan, *Disimulări și nostalgii*, LCF, 1994, 24; Virgil Mihaiu, *Suflu poetic septentrional*, ST, 1995, 3; Adrian Marino, *Poezia politică*, „Cotidianul”, 1995, 61; Bogdan Alexandru Stănescu, *Utopia, mai puțin în cultura română*, LCF, 2002, 36; Alexandra Olivotto, *Utopia/ distopia bibliografică*, RL, 2002, 41; Alex. Ștefănescu, „*Revolte și consimțiri*”, RL, 2005, 9; Pop, *Vocile poeziei*, 285–290; Titu Popescu, *În versuri largi și maiestuoase*, ST, 2011, 3.

L.Td.

ACHIȚEI, Gheorghe (14.II.1931, Dobreni, j. Neamț – 16.VI.2011, București), estetician. A urmat liceul la Arad (până în 1951), apoi Școala de Literatură „M. Eminescu” (absoluită în 1954) și Facultatea de Filologie a Universității bucureștene (1954–1959). Și-a luat doctoratul în estetică la Universitatea „V.M. Lomonosov” din Moscova, devenind apoi profesor de estetică la

Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” din București, unde este și rector între 1970 și 1976. A fost redactor la „Contemporanul”, „Tânărul scriitor”, redactor-șef adjunct la „Luceafărul” (1965–1968) și redactor-șef la „Amfiteatru” (1969–1974). A mai colaborat la „Revista de filosofie”, „Gazeta literară”, „Era socialistă” ș.a.

Estetician de formație marxistă, A. abordează, în volumele *Ce se va întâmpla mâine?* (1972) și *Artă și speranță* (1974), fenomenul artistic al secolului al XX-lea din perspectiva unei gândiri ce face eforturi notabile de a se elibera de dogmatismul epocii. Necesitatea reexaminării conceptelor estetice tradiționale (*techne, ars, mimesis*), în vederea stabilirii „locului și rolului artei în societate”, conduce demersul interogativ, pe urmele lui Sigmund Freud, Herbert Marcuse, Erich Fromm sau Theodor W. Adorno, spre cele mai importante aspecte ale relației dintre artă și societatea industrială: noțiunea de kitsch, politizarea mesajului estetic, raportul dintre normal și patologic în artă, rolul pieței în impunerea valorii estetice. Problematica socialului în artă, definitorie pentru sfera de interes a autorului, este rezolvată totuși, în sensul ideologiei leniniste, prin afirmarea rolului primordial al „angajării” și „militantismului”. Volumul *Frumosul dincolo de artă* (1988) este un manual de estetică în care sunt reluate și adâncite atât noțiunile estetice clasice, cât și, îndeosebi, subiectul graniței dintre artă și non-artă, ca și „situațiile estetice extraartistice” (artizanatul, vestimentația, designul).

SCRIERI: *Problema categoriilor estetice*, București, 1968; *Frumosul și valoarea estetică*, București, 1968; *Ce se va întâmpla mâine?*, București, 1972; *Artă și speranță*, București, 1974; *Dicționar de estetică generală* (în colaborare), București, 1972; *Audiovizual și diaporama* (în colaborare), coordonator Eugen Iarovici, București, 1983; *Estetica* (în colaborare), București, 1983; *Frumosul dincolo de artă*, București, 1988.

Repere bibliografice: Victor Ernest Mașek, „*Ce se va întâmpla mâine?*”, „Revista de filosofie”, 1973, 6; Grigore Popa, „*Artă și speranță*”, VR, 1976, 8; Grigore Smeu, *Dincolo de artă*, RL, 1989, 20; *Dicț. scriit. rom.*, I, 6–7; Popa, *Ist. lit.*, I, 1079; Scurtu, *Contribuții*, I, 211–215.

L.H.

ACOLADA, revistă apărută la Satu Mare, lunar, din octombrie 2007. Director general: Radu Ulmeanu; director: Gheorghe Grigurcu; redactor-șef: Petre Got (până la numărul 10/2012). Temporar, din redacție face parte și Ion Zubașcu, ca redactor asociat (4 – 9/2008). Conform articolului-program alcătuit de

Radu Ulmeanu, publicația, deschisă spre o maximă diversitate literară, se vrea „un proiect” transpus într-un „mănunchi de pagini tipărite în care se simt bine, alături unul de altul”, mulți dintre scriitorii momentului. Este o deschidere ce se reflectă atât în varietatea rubricilor („Cronica literară”, „Actualități”, „Mișcarea prozei”, „Secvențe”, „Flux-reflux”, „Itinerarii plastice”, „Desene în peniță”, „Zigzaguri”), cât și în multitudinea colaboratorilor. Deloc provincială, A. beneficiază de aportul unor autori însemnați din toate generațiile, oferind o privesc largă și îndeajuns de complexă asupra fenomenului literar și cultural contemporan. Sunt publicate versuri de Ana Blandiana, care semnează în fiecare număr și scurte eseuri, Gheorghe Grigurcu, Grigore Vieru, Șerban Foartă, Horia Bădescu, Mircea Petean, Miron Kiropol, Aurel Dumitrașcu, Aurel Pantea, Andrei Zanca, Ion Cristofor, precum și proză scurtă și fragmente de roman de Alexandru George, Mircea Horia Simionescu (*Dezlipim afișe, Amintirile nasc pui vii, Sfârșitul tripticului*), Constantin Abăluță (*Viața în trei litere – roman graffiti, Întâmplări imaginare pe străzile Bucureștiului*), Adrian Alui Gheorghe (*Recurs la Cartea numelor*), Radu Ulmeanu (*Mărturii fel de fel*, fragment din romanul *Chermeza sinucigașilor*) ș.a. Apar, de asemenea, în foileton, fragmente din jurnalele lui Gabriel Dimisianu și ale lui Alex. Ștefănescu. Cronica literară este susținută constant de Gheorghe Grigurcu, semnatar și al multor altor articole pe diferite teme din actualitatea literară, culturală și politică, și de Barbu Cioculescu, titular al rubricii „Flux-reflux”, unde se mai inserează studii, însemnări și reflecții. Constantin Trandafir comentează cu regularitate noutățile editoriale la rubrica „Mișcarea prozei”, alți recenzanți fiind Claudiu Groza, Constantin Cubleşan, Florica Bud, Ion Florea. Eseurile pe teme literare, artistice, sociologice, filosofice și cultural-politice le aparțin Magdei Ursache, lui Sorin Lavric, Luca Pițu, Adrian Dinu Rachieru, Ovidiu Pecican, Nicolae Prelipceanu, Tudorel Urian, Ion Zubașcu, Constantin Mateescu, Constantin Călin, Octavian Soviany ș.a. În cadrul unei rubrici ocazionale intitulate „Reevaluări”, Nicolae Florescu publică studii de istorie literară axate pe reinterpretarea biografiei și operei unor scriitori ca Mihail Sadoveanu sau Geo Bogza. Alte materiale consistente semnează Barbu Cioculescu (*Eminescu, ieri, azi, mâine, Exilul între vocație și destin*), Radu Mareș (*Despre noul realism socialist*), Gabriel Dimisianu (*Dosarul protocronismului*), Viorel Rogoz (*Etnologul*

român în „epoca de aur”), Angela Furtună, Mariana Șenilă-Vasilu ș.a. Revista se remarcă, de asemenea, prin atenția acordată traducerilor, din lirica universală în special, însoțite, în cazul autorilor mai puțin cunoscuți, de prezentări utile. Din dorința de a oferi o panoramă a fenomenului literar și cultural românesc îndeosebi din perspectiva schimbărilor socio-politice postdecembriste, A. găzduiește interviuri cu scriitori din țară și din diaspora, printre care Gabriela Melinescu, Constanța Buzea, Nicolae Breban, Gheorghe Schwartz, Irina Petraș, Nicolae Balotă, Bujor Nedelcovici, Ioana Pârvulescu, realizate de Anca Mateescu, Dora Pavel, Ion Zubașcu, Lucia Negoită și Sergiu Grigore. Incitante sunt și anchetele pe teme literare, în serial, realizate de Dora Pavel („*Spiritul vremii*” – *opțiune sau provocare?*, *Jurnal de scriitor, De amicitia*), de Ion Zubașcu (*Celebritatea*) sau de Gheorghe Grigurcu (*A citi/ a scrie*), și care se bucură de participarea a numeroși scriitori și oameni de cultură. Bogatul sumar al publicației mai cuprinde texte aniversare de Angela Furtună (*Anul Paul Celan, Zilele Monica Lovinescu*), pagini inedite din corespondența lui Horia Stamatu oferite de Nicolae Florescu, un manuscris inedit al lui Mircea Vulcănescu restituit de Isabela Vasiliu-Scraba, o cronică plastică ținută de Pavel Șușară, una teatrală de Marina Constantinescu, una muzicală de Ada Brumar și sporadic o revistă a revistelor. Alți colaboratori: Gabriel Chifu, Laszlo Alexandru, Liana Cozea, Alina Dragoș, Claudiu Soare, Alexandru Lungu, Cornelia Petrescu, Maria Nițu, Mariana Filimon. **M.W.**

ACOSMEI, Constantin (26.XII.1972, Târgu Neamț), poet. Este fiul Mariei (n. Timofte) și al lui Constantin Acosmei, muncitor. Urmează școala generală în Valea Seacă, județul Neamț (1979–1987), Liceul „Calistrat Hogaș” din Piatra Neamț (1987–1991) și Facultatea de Litere, secția română-franceză, la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași (1992–1996). După absolvire se specializează în stilistică și poetică în cadrul studiilor aprofundate organizate de aceeași universitate (1996–1997). Din 1998 este bibliotecar la Biblioteca Județeană „Gh. Asachi” din Iași. A debutat cu poezie la „Ateneu” în 1986. Mai colaborează la „Luceafărul”, „Poesis”, „Timpul”, „Observator cultural”, „ArtPanorama”, „Paradigma”, „Argeș”, „Tribuna”, „Mozaicul”, „Clouds Magazine”, „Respiro”, „Tiuk”, „Wienzeile” (Viena), „Circumference Magazine” (New York), „Columbia

Poetry Review” și „Beard of Bees” (Chicago). O scurtă perioadă este redactor la revista „Timpul” din Iași (2000). Din 1997 până în 2005 frecventează sedințele grupării ieșene Club 8. În această calitate este și cosemnatar al manifestului *De ce un monguz vorbitor să fie mai prejos decât o pisică*, publicat în suplimentul „Vineri” al revistei „Dilema” (1998). Este prezent în câteva antologii, printre care *Ozone Friendly. Iași. Reconfigurări literare* (2002), *Hat jemand etwas gefragt?* (2003), *Nasturi în lanul de porumb* (2008) și *Balkanische Alphabete: Rumänien* (2009). I s-au acordat mai multe premii, începând cu Premiul Asociației Scriitorilor din Iași (1995).

În *Jucăria mortului* (1995), singura carte a lui A., reluată în ediții revăzute și adăugite, autorul scrie ca și cum ar fi înțeles deja totul și găsește inutilă orice problematizare suplimentară. Textele sunt dominate de un nihilism împins spre ultimele consecințe, dar dezvăluit neostentativ. Poemele par relatarea unui fapt divers: „(musca amorțită/ care se plimba/ pe genunchii tăi/ a zburat și mi s-a/ așezat pe obraz)” (*Ars amandi*). Gesturile simple, banale, anodine creează, prin acumulare progresivă, iluzia sensului. La A., nimicul e construit impecabil. Textul sugerează o sumă de scenarii absurde. Mortul din titlu este o metaforă pentru muțenia retorică apăsătoare: „(am scos câteva oase/ de sub saltea și/ am făcut o morișcă/ în timp ce morișca/ se învârtea mi-am/ împachetat capul/ într-o coală de hârtie)” (*Jucăria mortului*). Poemele din ciclul *Relatări* par dicteuri naturaliste, transcrieri uniforme și dezangajate ale unor evenimente altfel încărcate de dramatism: „Am dat pătura la o parte și am început să culeg în/ palmă de pe cerșaf firmituri de pâine, fire de tutun, coji de var, unghii tăiate, o zgaibă uscată. Am adunat în chiuvetă hârtiile mototolite de sub pat și le-am dat foc cu bricheta...”. Cinetica pronunțată a acestui tip de lirism contrazice, într-o oarecare măsură, starea de pasivitate a celui ce nu face altceva decât să îndosarieze fragmente din realitatea periferică. Dar tocmai acest contrast oferă cititorului calea de acces spre dimensiunea deziluzionată, demitizată și anti-transcendentală a existenței. *Jucăria mortului* aduce o poezie suficientă sieși, o carte dificil de autodepășit.

SCRIERI: *Jucăria mortului*, Iași, 1995; ed. 2, Iași, 1998; ed. 3, București, 2006; ed. 4, pref. Daniel Cristea-Enache, București, 2012.

Repere bibliografice: Ovidiu Nimigean, *Ispitirea lui Constantin Acosmei*, „Obiectiv”, 2002, 3; Nicoleta Cliveț, *Poezie și ceva proză*, VTRA, 2003, 4–5; Dan Socu, „*Jucăria*

mortului”, LCE, 2003, 31; Andrei Terian, *Poezia în zdrențe*, CLT, 2007, 11; Doris Mironescu, *Poezia din care nu există ieșire*, SDC, 2007, 120; Ștefania Mincu, *Douămiismul poetic românesc*, 2007, 225–231; Bodiu, *Evadarea*, 145–147; Chioaru, *Noi dezvoltări*, 87–90; Ilie, *Dicț. poeziei ieșene*, 11–16; Soviany, *Cinci decenii*, II, 193–195. **Ș.A.**

ÁCS Károly (14.VII.1823, Kisbákháza, Ungaria – 1.III.1894, Budapesta), traducător maghiar. Face studii juridice la Kecskemét și Pesta, organizând, în timpul Revoluției de la 1848, o formație de gardiști naționali. După depunerea armelor la Șiria, a fost închis, iar în 1852 condamnat la moarte pentru activitate revoluționară, pedeapsa capitală fiindu-i apoi comutată în șase ani de închisoare. În temniță a învățat mai multe limbi, între care și româna. A întocmit apoi lucrări de gramatică, precum și un manual de conversație maghiar–german–român–ceh–sârb.

La îndemnul lui Jókai Mór, Á. a publicat în 1857, în gazeta „Magyar Sajtó”, articolul *Román népköltészet*, o vreme unica sursă de informație pentru maghiari asupra poeziei populare românești. În acest articol s-a bizuit pe lucrările lui Wilhelm von Kotzebue, care publicase în limba germană scrieri elogioase despre Vasile Alecsandri și despre balada populară românească. Între 1857 și 1871 Á. a colaborat cu traduceri din poezia populară română la diferite periodice („Magyar Sajtó”, „Vasárnapi Újság”, „Szépirodalmi közlöny”, „Kalauz”, „Nővilág”, „Napkelet”, „A Hon”, „Igazmondó”), traduceri pe care ulterior le-a adunat în două broșuri: *Virágok a román (oláh) népköltészet mezejéről* (1858) și *Még három román népballada* (1871). Poeziile traduse făceau parte (cu puține excepții) din colecția lui Alecsandri. Sunt prezentate astfel, pentru prima oară, cititorilor maghiari, alături de câteva cântece lirice, baladele *Soarele și Luna*, *Mănăstirea Argeșului*, *Român Gruie Grozovanul*, *Blăstemul*, *Constantin Brâncoveanu*, *Toma Alimoș*, *Ștefăniță-Vodă*, *Năluca*, *Codreanu*, *Șoimul și floarea fragului*. De atunci au apărut alte versiuni, mai reușite, ale acestor balade, dar meritul lui Á. în ce privește prioritatea este incontestabil. A manifestat interes și față de literatura română cultă; pe lângă tălmăcirea poemului *Marioara Florioara* de V. Alecsandri (publicat în broșura din 1858), a pregătit manuscrisul unei antologii de transpuneri din literatura română, pe care a trimis-o în 1865 preotului reformat din București Koós Ferenc, rugându-l să i-o înmâneze domnitorului Alexandru Ioan Cuza. Traducerile, ajunse la Dimitrie Bolintineanu, s-au

pierdut după moartea acestuia. Contribuția lui **Ă.** a rămas multă vreme uitată.

Traduceri: *Virágok a román (oláh) népkölteszet mezejéről* [Flori alese din câmpul poeziei populare românești], Pesta, 1858; *Még három román népballada* [Încă trei balade populare românești], Pesta, 1871.

Repere bibliografice: At. M. Marienescu, *Realizări în domeniul raporturilor literare româno-maghiare*, GT, 1858, 1; Todor, *Confluente*, 344–348; *Új magyar életrajzi lexicon*, I, Budapesta, 2001, 38–39. **O. K.**

ACSAN, Ion

(7.II.1932, București – 20.VI.2013, București), poet, prozator, eseist, traducător, editor.

Tatăl, Mihail Acsan, mic negustor până în 1945, a fost deportat în URSS, într-o mină de cărbuni din Donbass; pentru a-și susține familia, mama, Elena (n. Sütő), se angajează muncitoare într-o fabrică de încălțăminte. La București, după desființarea Liceului „Sfântul Iosif” (1948), **A.** a absolvit liceul (1951), urmând apoi cursurile Facultății de Filologie, secția limbi clasice (1951–1955), concomitent cu cele ale Școlii de Literatură „M. Eminescu” (1953–1955). După câteva luni petrecute în redacția de scenarii a Centrului de Producție Cinematografică București (1955), s-a transferat la Editura de Stat pentru Literatură și Artă (ulterior Editura pentru Literatură), unde a fost succesiv redactor la secția de poezie (1956–1962) și la „Biblioteca pentru toți” (1963–1969). Din 1970 a fost lector principal la Editura Albatros, secția de proză-poezie. A debutat în „Tânărul scriitor” (1953) cu câteva poezii reproduse și de „Almanahul tinerilor scriitori”. A mai colaborat la „Ateneu”, „Familia”, „Secolul 20”, „România literară”, „Viața românească”, „Orizont”, „Tribuna” ș.a. Primul volum, *Primăvară cosmică*, i-a apărut în colecția „Luceafărul” (1962), prefața fiind semnată de Eusebiu Camilar.

Încă de la început **A.** încearcă să se emancipeze de sub influența clișeelelor convenționale ale vremii, prin binefăcătoarea influență a lui Ion Pillat (*La derdeluș* – poeme într-un vers), Al. A. Philippide, Tudor Arghezi

ș.a. Într-o antologie târzie, *La poezie mă întorc mereu* (2008), cuprinzând poeme inedite vechi și noi, multe resuscitând mituri și simboluri, poetul pare a se regăsi pe sine în faptul de cultură (*Iehova și Adam, Cain și Abel, Iov și Prometeu, Dedal și Icar, Pygmalion și Galathea, Întoarcerea lui Ulise în Itaca, Apostolul Toma* ș.a.). O poezie tonică, poetul fiind convins că „Nici calvarul nu-i o dramă/ Când porți crucea de artist”, că versul va dăinui când este „cizelat în ametist”. S-a simțit atras și spre proza pentru copiii de vârstă școlară, tipărind câteva prelucrări ale unor basme orientale și precolumbiene: *Viteazul Jumătate* (1966), *Povești nemuritoare* (1968), *Vrăjitorii faraonilor* (1995) ș.a. Dar a abordat și subiecte originale în *Povestirile unui șoarece de bibliotecă* (1985) și *Porumbeii Semiramidei* (1988), în care narează „isprăvile” vesele sau triste ale unui „școlar din anticul Tomis, povestite de el însuși”. Eseurile din *Constelația corifeilor* (1984) familiarizează cititorii cu viața și destinul literar al unor poeți legendari: Orfeu, Amfion, Homer, Arhiloh, Sappho, Simonides, Empedocle. Partea cea mai cuprinzătoare a scrisului lui **A.** o reprezintă traducerile, care i-au permis să-și valorifice atât cunoștințele din domeniul limbilor clasice și moderne, cât și experiența editorială. În 1971 a tradus pentru prima oară în România *Imnurile* atribuite lui Homer și Orfeu, ulterior și *Argonauticele* lui Apollonios din Rhodos, epopee apărută parțial în 1976 și integral în 1992. Hexametru greco-latin din *Imnuri* a fost echivalat cu macedonskianul vers de 17 silabe fără rimă, iar în epopee proza alternează cu pasajele versificate. De asemenea, a tălmăcit, din limba greacă, în versiuni remarcabile, opera istoriografică a lui Iosephus Flavius (*Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor, Antichități iudaice*). Din literatura latină **A.** s-a oprit asupra unor tragedii ale lui Seneca (*Medeea* și *Octavia*) și asupra câtorva episoade horatiane (Horațiu, *Opera omnia*, II, 1980, în colaborare). Din literatura Egiptului antic **A.** a optat pentru cântece și imnuri sau pentru lirica de dragoste din vremea lui Ramses al II-lea, traduse și ele pentru prima oară în românește – *Poezia Egiptului faraonic* (1974, în colaborare cu Ion Larian Postolache). A alcătuit și antologii tematice sau cu caracter de sinteză, unde include frecvent și traduceri proprii: *Legende mitologice din opera poezilor greci și latini* (1972), *Prometeu – erou al literaturii universale* (1977), *Orfeu și Euridice în literatura universală* (1981), *Poezia de dragoste a lumii* (1997), *Poeme mistice ale Antichității* (2003; Premiul Asociației Scriitorilor din București). De asemenea, a

îngrijit și/sau prefațat numeroase traduceri, mai vechi sau mai noi, precum și câteva antologii din poezia română transpusă în alte limbi (M. Eminescu, Lucian Blaga, Tudor Arghezi).

SCRIERI: *Primăvară cosmică*, pref. Eusebiu Camilar, București, 1962; *Viteazul Jumătate*, București, 1966; *Povești nemuritoare*, București, 1968; *Constelația corifeilor (Orfeu–Amfion–Homer–Arhiloh–Sappho–Simonides–Empedocle)*, București, 1984; *Povestirile unui soarece de bibliotecă*, București, 1985; *Porumbelii Semiramidei (Isprăvile unui școlar din anticul Tomis, povestite de el însuși)*, București, 1988; *Vrăjitorii faraonilor*, București, 1995; *50 de ani de traduceri din literaturile de limbă germană în limba română și din literatura română în limba germană. 1945–1995*, București, 1996; *Eros, regele dezământului în tălmăcirii necenzurate și inedite din literatura greco-latină*, București, 1998; *Odissea primilor corăbieri. Pe urmele vechilor expediții marine*, București, 2007; *Troia asediată. Constelația eroilor*, București, 2007; *La poezie mă întorc mereu*, București, 2008. **Antologii:** *Legende mitologice din opera poezilor greci și latini*, pref. edit., București, 1972; *Prometeu – erou al literaturii universale*, pref. edit., București, 1977; *Orfeu și Euridice în literatura universală*, introd. edit., București, 1981; *Poezia de dragoste a lumii*, pref. edit., București, 1997; *Poeme mistice ale Antichității*, pref. edit., București, 2003. **Traduceri:** *Antologia literaturii maghiare*, I, îngr. Constantin Olariu, pref. Mihai Beniuc, București, 1965 (în colaborare); Terențiu, Seneca, *Teatru*, îngr. și pref. Eugen Cisek, București, 1966 (în colaborare cu Nicolae Teică); *Din lirica japoneză*, îngr. trad., pref. Vasile Nicolescu, București, 1970 (în colaborare cu Dan Constantinescu, Ioanichie Olteanu ș.a.); Homer, *Imnuri. Războiul șoarecilor cu broaștele. Poeme apocrife*, pref. trad., București, 1971; ed. bilingvă (*Imnuri–Imnoi*), pref. trad., București, 1998; Orfeu, *Imnuri*, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, București, 1972; Seneca, *Medeea*, București, 1973; *Poezia Egiptului faraonic*, pref. Constantin Daniel, București, 1974 (în colaborare cu Ion Larian Postolache); Apollonios din Rhodos, *Argonauticele (Epopoea Argonauților)*, pref. trad., București, 1976; ed. (*Peripeziile corăbiei Argo. Argonauticele*), pref. trad., București, 1992; *Faraonul Keops și vrăjitorii*, îngr. și pref. trad. și Constantin Daniel, București, 1977 (în colaborare cu Constantin Daniel); Horațiu, *Opera omnia*, II, București, 1980 (în colaborare); *Tăblișele de argilă. Scrieri din Orientul antic*, îngr. și pref. trad. și Constantin Daniel, București, 1981 (în colaborare cu Constantin Daniel); *Tanka-haiku. Antologie de poezie clasică japoneză*, îngr. și pref. trad., București, 1981 (în colaborare cu Dan Constantinescu); Hesiod, Orfeu, *Poeme*, îngr. și pref. trad., București, 1987; *Antologie de poezie rusă*, I–III, îngr. și pref. Tatiana Nicolescu, București, 1987; *Țara cireșilor în floare. Poezia Japoniei*, pref. Vasile Nicolescu, București, 1995 (în colaborare cu Dan Constantinescu și Ioanichie Olteanu); Flavius

Josephus, *Istoria războiului iudeilor împotriva romanilor*, pref. Răzvan Theodorescu, București, 1997 (în colaborare cu Gheneli Wolf), *Antichități iudaice*, pref. Răzvan Theodorescu, București, 1999–2001, *Autobiografie. Contra lui Apion*, îngr., trad., pref. Răzvan Theodorescu, București, 2002; Philon din Alexandria, *Viața lui Moise*, pref. Alexandru Barnea, București, 2003, *Scrieri istorice*, pref. Alexandru Barnea, București, 2005: *Magicienii egipteni și vrăjitoarele tesaliene. Homo Magicus în Antichitate*, îngr. și pref. trad., București, 2005.

Repere bibliografice: Nicolae Balotă, *Homerice*, RL, 1971, 48; Veronica Porumbacu, *Imnurile lui Orfeu*, CRC, 1973, 13; Dan Grigorescu, *Prometeu*, CNT, 1977, 26; Nicolae Balotă, *Avatarurile lui Prometeu*, RL, 1977, 33; Marcel Petrișor, *Vitralii*, București, 1978, 99–101; Gelu Ionescu, *Orizontul traducerii*, București, 1981, 56–60; Darie Novăceanu, „Antologie de poezie clasică japoneză”, RL, 1982, 11; *Dicț. scriit. rom.*, I, 7–9; Iulian Sorin, „Antichități iudaice” de Josephus Flavius – o carte care transcende mileniile, „Realitatea evreiască”, 2001, 152–153; Gheorghe Ceaulescu, *Trei milenii de poezie – „Poeme mistice ale Antichității”*, RL, 2005, 23; Simona Vasilache, *Trecerea apelor*, RL, 2008, 6; Florentin Popescu, *Un corăbier prin literaturile lumii*, „Oglinda literară”, 2010, 99. **I. D.**

ACSINTEANU, George (13.VII.1905, Frumușica, azi Axintele, j. Ialomița – 14.XII.1987, Sibiu), prozator. Fiu al Elenei (n. Luca) și al lui Constantin Acsinteanu, dulgher, A. a urmat școala primară în satul natal, iar liceul la București, Călărași și Odorhei. O vreme învățător, își completează studiile urmând Facultatea de Drept și Facultatea de Litere la București și la Cernăuți. Între 1928 și 1930 a fost secretar și bibliotecar al Institutului de Literatură condus de Mihail Dragomirescu. Câtva timp a lucrat ca redactor la Radio București și ca inspector al Fundațiilor Regale. După război practică profesii diverse: consilier juridic la Tulcea și la Cernavodă ș.a. În 1925 A. debutează cu versuri în revista „Cultura poporului” (Cluj). În același an publică în „Voința Ialomiței”, „Dreptul Ialomiței”, „Marea Neagră”, „Gloria Dobrogei”. A semnat și Acs, G. Acs, Acsint, George Pandurul, George Axinteanu-Panduri. A mai colaborat cu proză, versuri, publicistică socială și culturală la „Ritmul vremii”, „Falanga literară și artistică”, „Familia”, „Universul literar”, „Cuvântul”, „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”, „Convorbiri literare”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Universul literar”, „Sfarmă-Piatră”, „Basarabia” ș.a. În 1941 a fost director al revistei „Pan”.

A. a debutat editorial în 1930 cu romanul *Piatra neagră*, ce purta o scurtă recomandare semnată de Liviu Rebreanu. Lipsit de unitate, romanul pare mai

Zaharia Stancu, George Dorul Dumitrescu, George Acsinteanu, N. Crevedia, un prieten comun

degrabă o culegere de povestiri al căror protagonist este un alter ego al autorului. Evoluția personajului este urmărită din anul 1918, când copilul de unsprezece ani muncea pe moșia unui arendaș. Ajutat de învățătoarea satului – acea „mucenică” născută pentru a aduce învățătură oamenilor, model caracteristic într-o etapă a literaturii române –, ajunge el însuși învățător în sat. Drumul lui continuă la București, unde devine corector de ziar, prilej pentru autor de a critica viața fără perspective a intelectualilor tineri de la oraș. Adevărata vocație a protagonistului este imaginată a se împlini într-o valoroasă operă de dramaturg. În roman analiza psihologică e inconsistentă, autorul limitându-se la o prezentare reportericească a evenimentelor. Cele două personaje a căror încărcătură sufletească este mai bine conturată sunt Ion Tudor și Gheorghe nebunul, primul fiind, de altfel, introdus și în următorul roman al lui A., *Convoiul flămânzilor* (1935). Apărut în același an cu romanul *Huliganii* de Mircea Eliade, *Convoiul flămânzilor* încearcă abordarea aceleiași teme – destinul tinerei intelectualități văduvite de șansa împlinirii, însă nu reușește să atingă profunzimea

ideilor din *Huliganii* („Este tema din *Huliganii* lui Mircea Eliade redusă numai la aspectul economic”, spune G. Călinescu). Schimbările de situație, rapide, mai puțin plauzibile, servind tezei potrivit căreia binele învinge întotdeauna răul, apar mereu în roman. Abordarea didacticistă este vizibilă până și în câteva titluri de capitole: *Reînviere*, *A răsărit luceafărul de dimineață*, *Se prind din nou rădăcinile*, *A răsărit noul soare*. Cu toate acestea, imaginea vieții studențești din capitala României anilor '30 din secolul trecut are și unele accente de autenticitate, introducându-l pe cititor în atmosfera specifică perioadei. A. a mai publicat culegeri de povestiri pentru copii, unde se îmbină tenta moralizatoare cu elemente de fabulos inspirate din folclor. Câteva reportaje de război consemnează faptele unei escadrile sanitare alcătuite din femei, a cărei misiune era de a transporta răniții grav de pe front, *Escadrila albă* (1937) stând și la baza unui scenariu de film realizat de cineaști italieni în colaborare cu cei români.

SCRIERI: *Piatra neagră*, pref. Liviu Rebreanu, București, 1930; *Povestiri pentru îngerii pământului*, București, 1932; *Convoiul flămânzilor*, București, 1935; *Prințul*

Bărăganului, București, 1935; ed. București, 1943; *Copilul norilor*, București, 1936; *Escadrila albă*, București, 1937; *Herculanele au răsărit din legendă*, Sibiu, 1939; *Biruitoarii, oameni cu suflet de zei*, I-II, București, 1941-1942; *Rex poeta Cotis*, pref. A. Rădulescu, Milano, 1976; *Piatra neagră. Convoiul flămânzilor*, îngr. Ion Nistor, pref. Al. Piru, București, 1990.

Repere bibliografice: Lucian Boz, „*Piatra neagră*”, RP, 1931, 3897; Pompiliu Constantinescu, „*Piatra neagră*”, VRA, 1931, 164; Perpessicius, *Opere*, IV, 341-345, XII, 431-432; Nicolae Roșu, *Doi romancieri: T. C. Stan și George Acsinteanu*, CL, 1935, 3-5; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 881, *Ist. lit.* (1982), 967; Nicolae Scurtu, *Un prozator*, RL, 1988, 1; Z. Ornea, *Ce reedităm?*, RL, 1990, 21; *Dicț. scriit. rom.*, I, 9-10; Popa, *Ist. lit.*, I, 192. **O.I.**

ACTA IASSYENSIA COMPARATIONIS, publicație care apare la Iași, anual, din 2003, editată de Catedra de literatură comparată și estetică din cadrul Facultății de Litere a Universității „Al. I. Cuza”. Revista a fost fondată de Ioan Constantinescu, iar din consiliul onorific au făcut sau fac parte Yves Chevrel, Eugen Simion, Henning Krauss, Dan Grigorescu, Adrian Marino, Hertha Perez, Mihai Zamfir, Paul Cornea, Andrei Hoisie, Livia Cotorcea, Elena-Brândușa Steiciuc, Petruța Spânu, Michel Otten, Czesław Grzesiak. Director: Viorica S. Constantinescu (din 2003); redactor-șef: Mihaela Cernăuți-Gorodețchi (2003-2011), Ana-Maria Constantinovici-Ștefan (din 2012); în diferite perioade, din redacție au făcut parte Dragoș Carasevici, Alina Țiței, Livia Iacob, Nicoleta Cinpoș, Cătălin Constantinescu, Adrian Crupa, Martin A. Hainz, Monika Reif-Hülser ș.a. Revista reia modelul practicat de „Acta Comparationis Litterarum Universarum”, editată de Hugo Meltzl von Lomnitz și de Samuel Brassai, asumând programatic continuitatea: „Revista noastră intenționează să continue, în cadre românești și la dimensiuni universale, tradiția celei mai vechi reviste de literatură comparată din lume, care a apărut la Cluj, în 1877. Temele abordate se vor înscrie în linia actualității eterne, favorizând astfel dialogul culturilor în timp și spațiu.” **A.I.C.** publică articole și studii în română, engleză, franceză, spaniolă, italiană, respectând tradiția și – parțial – principiul poliglotismului, formulat de Hugo Meltzl: „a scrie despre o literatură în limba acelei literaturi”. Parte a unui efort mai larg, vizând o comparatistică supranațională și o deschidere specifică tendințelor comparatiste de la începutul secolului al XXI-lea, un spațiu generos este ocupat de studii și eseuri de literatură comparată, de

antropologie culturală, istoria ideilor, istoria mentalităților, grupate tematic: *Occident/Orient, Identitatea/Alteritate, Imagologia exodului, Puterea, Centru și periferie, Rațional-irațional, (Su)Râsul, Alte lumi, Măști, Rituri de trecere*. Structura sumarelor mai prevede o secțiune de recenzii, iar până în 2011 a avut și o secțiune de traduceri. Numărul 6/2008 acordă un spațiu generos evocării personalității științifice a comparatistului Ioan Constantinescu, dedicându-i articole semnate de Petruța Spânu, Leonida Maniu, Constantin Dram, Sorina Bălănescu, Mihai Zamfir, Mihaela Cernăuți-Gorodețchi și Cătălin Constantinescu. De-a lungul vremii contribuie cu studii Yves Chevrel (*Littératures européennes, littérature européenne?*), Armando Gnisci (*Scrivere l'esodo tra i secoli*), Viorica S. Constantinescu (*Despre bine și frumos în „Biblie”*), Christian Tamas (*L'uomo interiore – itinerario mistico*), Iulian Costache (*Identitatea culturală și jocurile alterității*), Henning Krauss (*Denken macht glücklich: Positionen der französischen Aufklärung*), Pascal Gin (*Media Imaging Literary Canada: Migrancy as a Visible Sign of Globality*), Mihaela Cernăuți-Gorodețchi (*Exod și exil în legendarium-ul lui Tolkien*), Neil B. Bishop (*Exode exiliare: „Le Printemps de Catherine” d'Anne Hébert*), Marina Cap-Bun (*The Metafiction of Power in I.L. Caragiale's Theatre*), Teodoro Pablo Lecman (*Notas sobre el poder o algunas observaciones sobre la idea de poder*), Alina Crihană (*Imaginarul puterii în romanul generației '60*), Olivier Leplatre (*Le pouvoir et ses fictions dans les fables de La Fontaine*), Romanița Constantinescu (*Der fruchtbare Augenblick. Eine medientheoretische Untersuchung*), Czesław Grzesiak (*L'autoreflexion critique de Robert Pinget et de ses personnages-écrivains: d'un projet inconscient à une écriture consciente*), Petruța Spânu (*Rațional-irațional în hortomania prințului de Ligne*), Velichka Ivanova (*L'irrationnel de l'histoire chez Milan Kundera et Philip Roth*), Dana Diaconu (*El descenso a los infiernos, en los arrabales de la irracionalidad. Apuntes para una lectura paralela: Veracruz desde la cueva de Montezinos*), Ilinca Iliaș (*Creación de la identidad cultural: el destino de la cultura latinoamericana*). Alți colaboratori: Robert Lazu, Radu Cinpoș, Raymond Delambre, Claudiu T. Arieșan, Martin A. Hainz, Sarah K. Cantrell, Renata Bizek-Tatara, Katarzyna Blazejewska, Simona Pollicino, Stephanie Laine, Adama Samako, Gaëlle Fourès-Legrand, Christophe Luzi, Owen Hickey, Marco Settimini. **C.Ct.**

ACTERIAN, Arșavir

(18.IX.1907,
Constanța – 17.IX.1997,
București), publicist,
memorialist.

Mama, Haiganuş (n. Benlian), venise în Dobrogea din Kayseri, localitate din Turcia, iar tatăl, Aram Acterian, tot de origine armeană, contabil la un magazin de manufactură, se lansase în comerțul cu cereale; prenumele lui **A.** la naștere: Arșavir Nazaret. Urmează școala evanghelică din orașul natal, după care este înmatriculat, ca și fratele său mai mare, Haig Acterian, la Liceul „Spiru Haret” din București. Dându-și bacalaureatul în 1929, se înscrie la Facultatea de Drept. Și-a luat licența în octombrie 1933, iar după absolvire, fire nepractică, a avut îndeletniciri modeste – secretar de avocat, redactor la *Enciclopedia României* (coordonată de Dimitrie Gusti), referent la Oficiul de Studii al Ministerului de Finanțe. Luat de val, privește cu simpatie mișcarea legionară, fără să se implice, el fiind un adept al lui Gandhi. Vor veni, odată cu războiul, ani grei pentru **A.**: dispariția pe front a lui Haig, mai târziu maladia și sfârșitul surorii lor, Jeni Acterian (căreia avea să-i publice, în 1991, jurnalul). Între 1946 și 1949 lucrează la un anticariat deschis împreună cu C.A. Donescu. Pentru „complot împotriva ordinii publice”, va fi întemnițat între anii 1949 și 1953, apoi din nou între 1959 și 1964 în lotul Noica-Pillat. În intervalul dintre cele două detenții își câștigă existența ca ajutor de mozaicar, librar și anticar, statistician și documentarist la Centrul de Hematologie din București. A debutat, încă de pe băncile școlii, în 1928, la „Vlăstarul”, colaborând, în continuare, la foarte multe publicații, printre care „Vremea” (face parte din redacție), „Fapta”, „Discobolul”, „Ideea românească” ș.a. A mai semnat cu pseudonimele Ahașverus, Alexandru Argeșiu, Alexandru Cârjeu, Arșavir Emin, Dumitru Georgescu, A. Gheorghe, Aristide Manu, N. Ar. Manu, Al. Manu, A. N. Suitariu, Ulysse, Alex. Vasia, Gheorghe Zamfir. După revenirea în presă, a publicat îndeosebi amintiri. Abia în

1992 îi apar primele cărți semnificative – *Jurnalul unui pseudo-filosof* și *Privilegiați și năpăstuiți*, urmate de *Cum am devenit creștin* (1994), *Jurnal în căutarea lui Dumnezeu* (1994), *Despre mirare* (1996), *Portrete și trei amintiri de pușcăriaș* (1996). În 1992 i s-a decernat un premiu al Uniunii Scriitorilor.

Formula care i se potrivește lui **A.** este aceea a jurnalului. Trăite autentic, și nu mimate livresc, neli-niștile sale de „pseudo-filosof” frământat de dileme privesc moartea, absolutul, existența lui Dumnezeu. Într-o lume pecetluită de „veșnica taină”, omul, „finit” în alcătuirea lui, nu poate decât să bâjbâie printre atâtea lucruri „insondabile și minunate”. Tot ce obține el este un „sens împăienjenit”. Sondând cu încăpățănare insondabilul, vânătorul de năluci, care nu-și pierde simțul relativității, scapă de anxietăți și printr-un surâs nastratinesc, prin (auto)ironie, dar mai ales prin replierea în credință. Dacă filosofia se pierde în prelungi bâjbâiri printre indescifrabile noime, credința incendiază orizontul mirării cu luminoase viziuni: „Orice miracol e cu puțință într-o lume creată din miracol, lume care nu există decât prin miracol”. Citită astfel, existența (re)capătă un sens, încetând să mai apară ca o farsă (eventual tragică) și ieșind, preț de o iluminare, de sub robia deșertăciunii. Impalpabilul deșteaptă poetice fioruri: „totul e minune”. Este, în infinitul tainei, deștinuirea care pe **A.**, ca „(pseudo)filosof”, îl axează. Cu timpul, memorialistul, fără a pierde plăcerea de a filosofa, se obișnuiește să ia lucrurile așa cum sunt, fie că e vorba de suferință, de dificultățile solitudinii sau de trecerea în neființă. Un relief de o cuceritoare expresivitate capătă textul în secvențele de portretistică. Prietenii (Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Emil Botta, Petre Țuțea, Constantin Noica), ca și alți scriitori sunt evocați, cordial sau afectuos-ironic, în instantanee vii, cu o tentă de pitoresc. În comentariile de artă **A.** are opinii de om care gândește de multe ori în răspăr cu părerile îndeobște admise. Privirea lui e clară (și dornică de claritate), ascuțită și, în afara oricărei ostentații, non-conformistă. Când nu pricepe ceva, nu se sfiește s-o spună neted. E, în felul lui, un comentator incomod.

SCRIERI: *Jurnalul unui pseudo-filosof*, București, 1992; *Privilegiați și năpăstuiți*, postfață Mircea Zăciu, Iași, 1992; *Cum am devenit creștin*, București, 1994; *Jurnal în căutarea lui Dumnezeu*, Iași, 1994; *Despre mirare*, București, 1996; *Portrete și trei amintiri de pușcăriaș*, București, 1996; *Neli-niștile lui Nastratin. Pagini de jurnal (1967–1982)*, îngri. și pref. Florin Faifer, Iași, 2000;

Amintiri despre Nicolae Steinhardt, îngr. și pref. Fabian Anton, Cluj-Napoca, 2002; *Cioran, Eliade, Ionesco*, îngr. Fabian Anton, pref. Mihai Șora, Cluj-Napoca, 2003; *Corabia nebunilor*, București, 2006; *Intellectualitatea interbelică între ortodoxie și tradiționalism*, îngr. Fabian Anton, cuvânt înainte Eugen Ionescu, București, 2008; *Jurnal. 1929–1945/1958–1990*, cuvinte de întâmpinare Bedros Horasangian și Florin Faifer, București, 2008.

Repere bibliografice: Ioana Bot, *A citi, a trăi, a scrie*, TR, 1992, 46–47; Cornel Ungureanu, *Arșavir și alți bătrâni de ispravă*, O, 1993, 6; Ioana Părvulescu, *Un neobișnuit „om obișnuit”*, RL, 1994, 38; Octavian Soviany, *Iarăși frații Acterian*, CNT, 1996, 19; Mircea Zăciu, *Scrisori nimănui*, Oradea, 1996, 121–126; Alexandru Paleologu, „*Arșavir era cel mai bun dintre noi. Asta înseamnă și cel mai inteligent*”, „Ararat”, 1997, 8; Eugenia Vodă, *Misterul Arșavir*, RL, 1997, 39; George, *Reveniri*, 216–220; Ornea, *Portrete*, 281–286; Faifer, *Faldurile*, 48–57; Simion, *Ficțiunea*, III, 287–292; Oana Soare, *În umbra celorlalți*, CC, 2004, 3; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, 27–39; Manolescu, *Istoria*, 1424; Gheorghe Grigurcu, *Un „trăirist”*, RL, 2009, 17; Dana Pârvan-Jenaru, *O viață pentru un jurnal*, RL, 2009, 48; Elvira Sorohan, *Jurnalul unui filosof timid*, CL, 2010, 2; *Prigoana*, ed. 2, coordonator Mihai Giugariu, București, 2010, *passim*.

F.F.

ACTERIAN, Haig
(5.III.1904,
Constanța –1943?),
poet, eseist.

Părinții lui erau Haiganuș (n. Benlian) și Aram Acterian, comerciant; prenumele la naștere: Haig Garabet. Urmează școala primară și apoi, din toamna lui 1915, Liceul „Mircea cel Bătrân” în orașul natal. În 1917 este înscris la Liceul „Spiru Haret” din București, iar în 1923 devine student la Facultatea de Filosofie. Urmează în paralel, din 1924, și Conservatorul de Artă Dramatică, ale cărui cursuri le va absolvi în 1927, fiind angajat în Compania Bulandra. Îl atrăgea actoria, dar și mai mult direcția de scenă. În 1929 pleacă la studii, la Viena și la Berlin, unde intră în relații cu Max Reinhardt. Se împrietenește cu Gordon Craig și între cei doi se poartă o corespondență bogată

privind concepția lor despre arta dramatică. În 1934 se afla la studiourile Cinecittà din Roma. Se cunosc și scrisorile din aceeași perioadă (1934–1935), schimbate de A. cu Marietta Sadova, soția sa. În 1932 se numără printre inițiatorii Asociației de Arte, Litere și Filosofie Criterion. Deși inițial ar fi fost simpatizant al stângii comuniste (după mărturia lui Mihail Sebastian), după ce devine discipol al lui Nae Ionescu orientarea sa politică se modifică, mergând spre extrema dreaptă. În 1940, după venirea la putere a legionarilor, este numit director la Teatrul Național din București, pornind la drum cu gânduri mari (între altele, inițiază Muzeul Teatrului). La începutul anului 1941 este arestat, judecat și condamnat de Tribunalul Militar la doisprezece ani închisoare corecțională. În pușcăria din Lugoj rămâne doi ani, timp în care redactează o monografie despre Molière. Trimis pe front, rănit în luptele din Cuban în prima decadă a lunii august 1943, pare-se că a reușit să se salveze, nefiind găsit printre cei căzuți, cum rezultă dintr-o carte poștală trimisă de un camarad de front Mariettei Sadova. A. a debutat, cum o va face și fratele său, Arșavir, la revista școlară „Vlăstarul” (1925), unde figura printre redactori. Vor urma alte colaborări, la „Revista universitară”, în timpul studenției, apoi la „Est-West”, „Sinteza”, „Săptămâna literară”, „Vremea”, „Ultima oră”, „Floarea de foc”, „Reporter”, „Ararat”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Ani”, „Ideea românească”, „Buna Vestire”, „Rânduiala”, „Cuvântul”, „Axa”, „Universul literar” ș.a. Proză, note de drum, scrisori aveau să-i apară, după multă vreme, prin grija lui Arșavir Acterian, în „Steaua”, „Studii și cercetări de istoria artei”, „Apostrof”, „Litere, arte & idei”, „Echidistanțe”.

În afara câtorva articole (despre muzică, artele plastice, literatură), A. manifestă la început o înclinare pentru poezie. Volumul *Agonia* (1929), ca și placheta *Urmare* (1936) sunt semnate cu pseudonimul Mihail. Este o poezie de atmosferă mistică, înstelată de o simbolistică pur creștină. Între fervorul credinței și îndoiala crispantă, între chemarea iubirii și semnele premonitorii ale morții, se consumă trăirile unui spirit mereu supus tensiunilor divergente, căutându-și izbăvirea în smerenia rugăciunii, în reculegerea pioasă, într-un ritual ce se confundă cu invocarea, cât anxioasă, cât elegiacă, a divinității. În aceeași formă de expresionism liric, dar excesiv complicată, poemele din *Urmare* intonează, în modulări liturgice, „psalmi cântând a moarte”

și „a rea vestire”. Transpuși într-un discurs eliptic și cam uscat, psalmii lui Mihail exprimă efortul orgolios al unui băntuit și, nu mai puțin, a unui avid de a se proiecta pe sine în metafizic. În contrabalans, pastelurile sunt calme, contemplative, fără contorsiuni agonice. Dominanta eseisticii lui A. o reprezintă teatrul. Pariul teoreticianului, care se lasă uneori pradă unei beții a conceptelor, este acela de a desluși înțelesurile ținând de „gestul spiritual al artei”, care se dovedește în esență o „răstălmăcire a gândului naturei”. În interviuri și în articole își mărturisește preferința pentru „teatrul creator” și, legat de aceasta, pentru „teatrul sintetic”, blamând „elucubrațiile” avangardei, la fel ca și drama burgheză, străină de „simbol”. A făcut și critică dramatică, de asemenea, „critica criticei dramatice”, mereu cu un filon teoretic, prezent și în contribuțiile de istoria teatrului. O broșură poartă titlul *După un veac de teatru românesc* (1937), alta, *Organizarea teatrului* (1938). Un portretist remarcabil, evitând pitorescul și anecdotica de colportaj, se arată A. în medalioanele de regizori și de actori. Prieten cu Gordon Craig, încearcă să-i prezinte gândirea regizorală în broșura *Gordon Craig și ideea în teatru* (1936). Oprindu-se asupra controversatului termen „supramarionetă”, exegetul nu înțelege prin el „actorul-păpușă”, ci un interpret de superperformanță. Craig răspunde printr-un gest cordial, scriind un „cuvânt înainte” la cartea cea mai importantă a lui A., *Pretexte pentru o dramaturgie românească* (1936). Dramaturgul este îndrumat spre modelul clasic, care e bine să-și tragă sevele din substanța legendelor, a credințelor populare; un alt izvor ar fi ortodoxia. În *Limitele artei* (1939) A. se aventurează pe tărâmul esteticii idealiste. E un pact febril cu iraționalismul, de unde și limbajul abscons. Dacă arta este „deformarea lumii fizice prin duh”, a plămui înseamnă a prilejui „o logodnă între natural și supranatural”. Studiul său *Shakespeare* (1938) este prima monografie consacrată, la noi, dramaturgului englez. Traducerea fragmentelor incluse în argumentație îi aparține eseistului (care a tălmăcit, în întregime, *Furtuna*, lăsată în manuscris). Polemic până la trufie cu „critica shakespeariană”, pretențios și alambicat câteodată, acut însă în multe dintre observațiile lui, A., acest excesiv cu gustul insolitului, își probează și în *Shakespeare* posibilitățile de reflecție modernă asupra teatrului.

SCRIERI: *Agonia*, Craiova, 1929; *Urmare*, [București], 1936; *Gordon Craig și ideea în teatru*, București, 1936; *Pretexte pentru o dramaturgie românească*, pref. Edward Gordon Craig, București, 1936; *După un veac de teatru românesc*, București, 1937; *Organizarea teatrului*, București, 1938; *Shakespeare*, București, 1938; ed. 2, introd. Marian Popescu, București, 1995; *Limitele artei*, București, 1939; *Dragoste și viață în lumea teatrului*, îngr. și pref. Arșavir Aterian, București, 1994; *Cealaltă parte a vieții noastre*, îngr. Arșavir Aterian, introd. Florin Faifer, Iași, 1994; *Molière*, biobibliografie Florin Faifer, București, 1995; *Poeme*, pref. Dan C. Mihăilescu, București, 1996; *Scrieri despre teatru*, tr. Irina Dimiu, îngr. și pref. Claudia Dimiu, București, 1998.

Repere bibliografice: Noica, *Publicistică*, I, 289–291, 320–321; Perpessicius, *Opere*, IV, 26–27; Ionescu, *Război*, II, 106–110, 114–115; Călinescu, *Opere*, III, 179; Mihail Sebastian, *Întâlniri cu teatrul*, îngr. Cornelia Ștefănescu, București, 1969, 91–93; Boz, *Anii*, 168–169; Dan Grigorescu, *Shakespeare în cultura română modernă*, București, 1971, 208–209; *Ist. teatr. Rom.*, III, 520–523; Constantin Măciucă, *Teatrul și teatrele*, București, 1989, 5–85; Ceuca, *Teatrolgia*, 134–137, 189–190; Aterian, *Privilegiați*, 52, 64–68, 129–144, 150–155, 170; Ionuț Niculescu, *Haig Aterian – un destin tragic asumat*, „Ararat”, 1995, 14; Dan C. Mihăilescu, „Shakespeare”, LAI, 1995, 28; Mircea Morariu, „Shakespeare” de Haig Aterian, F, 1995, 12; Mircea Angheliescu, *O apariție întârziată cincizeci de ani*, LCE, 1996, 19; Octavian Soviany, *Iarăși frații Aterian*, CNT, 1996, 19; Daria Dimiu, *După Haig Aterian prin Paris*, ALA, 1997, 369; Faifer, *Faldurile*, 48–50; Faifer, *Pluta*, 9–17. F.F.

ACTERIAN, Jeni
(22.VI.1916, Constanța
– 29.IV.1958, București),
diaristă.

Este fiica lui Haiganuș (n. Benlian) și a lui Aram Aterian, comerciant. Face parte dintr-o familie de origine armeană, frații ei mai mari fiind Haig Aterian și Arșavir Aterian; prenumele la naștere: Eugenia Maria. A copilărit în orașul natal, strămutându-se curând, împreună cu familia, la București. Va face aici liceul la „Notre-Dame-de-Sion”, luându-și bacalaureatul în particular, în 1935. Se înscrie la Facultatea de Filosofie, absolvită în 1940. Dificultățile financiare o împiedică să beneficieze de

bursă de studii în Franța, unde intenționa să pregătească un doctorat în logică matematică. Cu ajutorul lui Mircea Vulcănescu, izbutește să se angajeze, după absolvire, la Casa Autonomă de Finanțare și Amortizare, irosindu-și câțiva ani, între 1941 și 1947, într-un ingrat post de referentă. A urmat, dând curs unei înclinații spre arta spectacolului, și Conservatorul de Artă Dramatică, secția regie scenică, din 1947 încredințându-i-se asistențe de regie, pentru ca în scurt timp să ajungă să monteze spectacole (cu piese de William Shakespeare, Anton Pavlovici Cehov, Albert Camus ș.a.). Se apucă acum și să traducă texte dramatice, în vederea punerii lor în scenă. La Teatrul Municipal, ca asistent de regie, a colaborat cu regizorii Marietta Sadova (soția fratelui său Haig) și cu tânărul Liviu Ciulei. Numele ei de scenă era Jeny Arnotă. Afectată de eșecul mariajului cu actorul Adrian Georgescu, A. se îmbolnăvește de maladia lui Hodgkin, ultimii ei ani de viață fiind un adevărat calvar.

O revelație a memorialisticii românești de după 1989 este jurnalul lăsat de A., din care Arșavir Acterian, după eliberarea din închisorile comuniste, a reușit să publice un prim fragment în 1973, prin intermediul lui Ștefan Popescu, în revista băcăuană „Cadran. Caiet cultural al Cenaclului «George Bacovia»”. Fragmentul a apărut cu semnătura Jeni Arnotă și sub titlul *Întâlnire cu Eugen Ionescu și Mircea Tiriung*. Tot Arșavir Acterian, împreună cu Doina Uricariu, va publica în 1991 *Jurnalul unei ființe greu de mulțumit* (acoperind perioada 1935–1947, deși pe pagina de gardă apare scris 1932–1949). Cu titlul modificat inițial din rațiuni editoriale și conținutul cenzurat din motive de protecție a intimității unor protagoniști, jurnalul va fi reeditat ulterior sub titlul real, *Jurnalul unei fete greu de mulțumit. 1932–1947*. Versiunea necenzurată și completă (însemnările durând până în apropierea morții diaristei) este încă nepublicată. Confident ideal, textul sfârșește prin a absorbi, alături de crizele existențiale, toate proiectele nerealizate sau ratate ale autoarei, fiind, în același timp, un roman autenticist despre singurătate și prietenie, despre dragoste și moarte, și o meditație existențialistă în care „neliniștea metafizică” a tinerei filosoafe se asociază unei nevoi disperate de apărare a intimității și de salvare a normalității cotidiene. Degenerarea vieții politice din anii '30 ai secolului trecut, războiul, instaurarea comunismului, sunt, pe cât posibil, evitate, dintr-o nevoie de autoprotecție; ele răzbat, totuși, prin efectele lor

angoasante. Printre notațiile exuberante sau îndurate, malițioase ori drapate melancolic, tema morții revine, în jurnalul scris de A., în străfulgerări premonitorii, de o intensitate comparabilă doar cu angoasele lui Eugen Ionescu. E un efect al oboselii care se adună, dar și al dezamăgirilor ce contrariază sufletul ei încărcat de iluzii și exigențe absolutiste. Un simțământ apăsător al inutilității, al zădărniceii agravează răul indefinit de care suferă și care, între plictisul crâncen și disperările în pragul urletului, atinge când și când cota insuportabilului. Până și plenitudinea, în asemenea clipe, îi pare generatoare de dezastre. Pe de altă parte, vitalitatea robustă, umorul, autoironia, luciditatea mereu clamată cenzurează impulsurile patetice. Chiar dacă jurnalul era menit unei distrugerii mereu amânate, el are totuși un destinatar: eul viitor al diaristei, care-și percepe existența ca o suită de morți succesive, în drum către extincția finală. Faptul nu exclude, dimpotrivă, bucuria de a trăi, de a se bucura total de fiecare moment, de fiecare experiență. Un „narcotic” ar fi lecturile (devoră carte după carte, dar totdeauna cu un ascuțit, neconcesiv spirit critic), pe urmă cinematograful, teatrul, concertele și, nu în ultimul rând, prietenia, arcuită la orizont ca un miraj. Și notațiile din jurnal contează ca o terapie, ele putând converti uneori suferința vie într-o „suferință literară”, în care eul caută să filtreze dificultățile realului. (Influențată de stilul autenticist al Katherinei Mansfield, A. ar fi vrut inițial să scrie proză.) Revenită în cotidianul care îi rezervă atâtea frustrări, adolescența, apoi tânără femeie nu-și reprimă deloc simțul hipertrofic al ridicolului. În râsul ei zvâcnește nervul unei inteligențe tăioase, care generează „acidități” ori de câte ori ceva n-o mulțumește. Nu scapă de examenul necruțător nici mintoșii ei amici dintr-o generație scânteietoare, nemaivorbind de profesorii de la facultate, portretizați coroziv, cu un subiectivism mândru de sine. Mai apropiată se simte hiperlucida de profesorul Nae Ionescu, căruia îi poartă o admirație în care se percepe o undă afectivă, de Emil Cioran, cu care se simte înrudită sufletește, după cum pentru anxietățile lui Emil Botta are, firească, o afinitate aparte. Altminteri, nu prizează exagerările, pe care le taxează de teribiliste, ale criterioniștilor, ce „fac caz de neliniștile lor cerebralizate” în chestiuni, oricum, irezolvabile. Individualistă ireductibilă, refuză „logica colectivelor” și, în consecință, angajările prolegionare ale fraților și ale multora dintre prietenii săi. Încă din prima tinerețe A. i-a cunoscut

pe Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Petre Țuțea, Petru Comarnescu, Marietta Sadova și pe mulți alții din aceeași generație. A fost bună prietenă cu Clody Berthola, Marieta Rareș, Alice Botez, cu pictorița Nuni Dona (nepoata Cellei Delavrancea), Rori Nasta (soția actorului și regizorului Dan Nasta), pictorița Lucia Vasiliu, cu filosoful Alexandru Dragomir (primul ei iubit, la aproape treizeci de ani), bizantinologul Alexandru Elian (un alt admirator) ș.a. Grupul format cu Alice Botez, Nuni Dona și Lucia Vasiliu amintește, prin fronda ludică, de confreria din *Capul de rățoi* de G. Ciprian. Discursul de bravadă, dar și obsesiile consemnate în jurnal revin în corespondență. Absolutul la A. e în iubire. Luând închipuirile drept adevăr, „armeanca” trăiește mistuitor, până la orbire, un sentiment care îi procură dezamăgiri și sfâșieri în suită. Șocurile trezirii sunt violente, întărindu-i convingerea dintotdeauna că existența ce i-a fost dat s-o ducă e pecetluită de semnul neîmplinirii. În acest ingrat scenariu jurnalul pe care Arșavir, fratele afectuos și săritor la nevoie, l-a salvat de flăcările cărora autoarea îl hărăzise, înseamnă, într-un plan simbolic, o luminoasă revanșă.

SCRIERI: *Jurnalul unei ființe greu de mulțumit* (1932–1949), îngr. Arșavir Aterian și Doina Uricariu, postfață Doina Uricariu, București, 1991; ed. 2 (*Jurnalul unei fete greu de mulțumit. 1932–1947*), îngr. și pref. Doina Uricariu, București, 2007; ed. îngr. Fabian Anton, București, 1998; *Corespondență*, îngr. Fabian Anton, pref. Alexandru Paleologu, București, 2005.

Repere bibliografice: Alex. Ștefănescu, *O femeie ca oricare alta*, FLC, 1991, 46; Ion Buzera, „Jocurile” lucidității, R, 1991, 12; Ioana Bot, *Jurnalul unei ființe care a învins*, TR, 1992, 20; Ov. S. Crohmălniceanu, *Pedeapsa lucidității*, CC, 1992, 1–2; Aterian, *Privilegiați*, 156–170 ; Marta Petreu, *Jeni Aterian*, APE, 1993, 6; Lovinescu, *Unde scurte*, VI, 263–268; *Dicț. analitic*, II, 313–315; Faifer, *Faldurile*, 48–50, 58–64; Ioana Pârvulescu, *Suferințele tinerei Jeni*, RL, 2001, 29; Simion, *Ficțiunea*, III, 277–286; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, 19–26; Bianca Burța, *Jeni Aterian: fragmente dintr-un puzzle biografic*, OC, 2005, 285; Liana Cozea, *Confesiuni ale eului feminin*, Pitești, 2005, 15–40; Paul Cernat, *Jurnalul lui Jeni Aterian sub mai multe cenzuri*, OC, 2007, 395; Gheorghe Glodeanu, „Jurnalul unei fete greu de mulțumit”, PSS, 2008, 213–214; Manolescu, *Istoria*, 1424–1425; Adela Dinu, *Diaristica feminină românească*, Cluj-Napoca, 2012, 88–97. **FF, PC.**

ACTIVITATEA, publicație apărută la Orăștie, săptămânal, între 5 ianuarie 1901 și 5 ianuarie 1905, cu subtitlul „Foaie politică, economică, socială

și literară”, suprimat la 17 aprilie 1902. Editor-proprietar și redactor-șef: Aurel Muntean; redactor responsabil: Laurian Bercian. Redacția anunță în primul număr scopul revistei, care susține programul Partidului Național Român, militând îndeosebi pentru drepturile culturale ale românilor din Transilvania și afirmând că „va face totul pentru justele pretențiuni ale poporului român în comună, comitat și țară” (*Onor. cetitori!*). Permanente sunt rubricile „Revista externă”, „Noutăți” și „Foișoara”, rezervată producției literare. Pe lângă versuri de St. O. Iosif (*Povestea bunicului*), G. Coșbuc (*Sus inima, Graiul neamului*), Th. D. Speranția (*Învățătorul, Părinții, Bătrânilor*), O. Carp (*Doină*), Petre Dulfu, Silvestru Moldovan, apar poezii semnate de Gregoriu Ceantea, T. Duțescu-Duțu, Sebastian Stanca ș.a. Se reproduce din „Revista ilustrată” (1899–1902) articolul *Ciripituri. Câteva reflecții inofensive*, datorat lui Valeriu Moldovan, ce ia în discuție slaba calitate artistică a poeziei contemporane, situație ce s-ar datora „lipsei unei critici literare”, opinii la care va răspunde polemic Ilarie Chendi. Cu proză, favorizată de un spațiu mai larg, intră în sumare Stelian Russu (*Dezertorul, Toboșarul de la podul Arcola, Anul Nou*), N. Rădulescu-Niger (*Tocana lui căpitan Costache, Minunile lui „Cinci parale”*), V.A. Urechia (*Fiicele cerului*), Carmen Sylva, căreia i se reproduc mai multe povestiri (*Piatra de opal, Stâncile Doamnei*). Publicistica e susținută de Iosif Sterca Șuluțiu și Ion Kalinderu. În foileton I.S. Ordean oferă studiul polemic *Eminescu. Pesimist, profet și economist*. Din „Albina” sunt preluate articole de G. Coșbuc (*Scoală și funcționarism, Un emigrant*) și Eleonora Slavici (*Educațiunea femeiască*). Sub pseudonimul Stelian se traduce din Balzac, Maupassant ș.a. Piesa într-un act *Povestea vorbei* îi aparține lui N. Rădulescu-Niger. Stelian Russu selectează fragmente din memorialistica lui Vasile Alecsandri. În numărul 31/1903 este publicată poezia lui Eminescu *Ea mergea acum în codru*, inedită. Alți colaboratori: S. Teodorescu-Kirileanu, Andrei Bârseanu, Iosif Vulcan, Elie Dăianu. **A.G., D.B.**

ACTUALITATEA, ziar politic, literar și științific apărut la București, bisăptămânal, între 19 septembrie și 2 octombrie 1865, în continuarea săptămânalului „Epoca” (1865), suspendat la 27 august. Redactor responsabil: Pantazi Ghica. Publicație de orientare liberală, susține legile și reformele lui Al.

I. Cuza prin comentariile amănunțite de la rubrica „Revista interioară”, semnate de Pantazi Ghica. Partea literară este asigurată în bună măsură tot de Pantazi Ghica, cu articole de atitudine (*Libertatea preseii*), de istorie literară (*Autorii cei vechi* – un elogiu adus lui Iancu Văcărescu, C.A. Rosetti, Gr. Alexandrescu) sau de analiză a vieții teatrale românești (*Câteva cuvinte asupra teatrului român*). Acest din urmă articol, care relatează despre soarta unor mari actori concediați pe nedrept, este urmat de intervenția lui C.A. Rosetti (*Teatrul este oglinda societății*), cu noi dovezi despre starea precară a teatrului ca instituție de cultură. În cadrul „Foiletonului” Pantazi Ghica republică după „Revista română” (1861–1863) prelucrarea legendei populare *Mărgăritărel* și schița *Un amor de toamnă*. **L.V.**

ACTUALITATEA, revistă literară apărută la București, lunar, între 6 septembrie 1898 și 5 decembrie 1899. Directori: Domenico Caselli și Aristide Cantilli (de la 1 aprilie 1899). La 1 septembrie 1899 își modifică titlul în „Revista Actualitatea”. Orientarea publicației este eclectică. Primul număr va fi dedicat scriitoarei Carmen Sylva, iar în cel de-al doilea i se face o prezentare elogioasă lui C. Dobrogeanu-Gherea, căruia i se republică, sub titlul *Ibsen, Björnson, Petőfi*, un fragment din studiul *Artiștii-cetățeni*, tipărit în 1894 în „Literatură și știință”. Alături de notele și cronicile literare și teatrale semnate de D. Caselli și Const. Vasilescu, în revistă au apărut articole biografice dedicate unor personalități ale epocii, precum și comentarii referitoare la viața culturală, aparținându-le lui I.C. Bacalbașa, Al. Antemireanu, Juarez Movilă. Colaborează cu articolul *Plagiatul în poezie* G. Panu, iar A. Cantilli, D. Nanu și D. Caselli sunt prezenți cu versuri. **R.Z.**

ACTUALITATEA, publicație apărută la București, lunar, între februarie 1913 și august 1916; continuă „Actualitatea ilustrată”. Subtitlul inițial e „Revistă ilustrată politică, literară, economică, financiară, industrială, comercială, agricolă, artistică”; din martie 1913 cuvântul „artistică” este suprimat din subtitlu, iar din iunie 1915, subtitlul e redus la „Revistă ilustrată”. Director și proprietar: Leon Ascher; director literar: Ludovic Dauș (martie–mai 1913), director politic și literar: Panait Macri (din decembrie 1915). Reapare între 1920 și decembrie 1928 „sub conducerea unui comitet de redacție, compus din scriitori civili și militari distinși”. La

numărul 7/1923 este menționat ca director proprietar L.A. Moiescu. **A.** are drept scop oglindirea evenimentelor epocii, oferind informații din toate domeniile anunțate în subtitlu. Pe lângă concizia articolelor, reține atenția prezentarea grafică a publicației, tipărită pe hârtie velină, bogat ilustrată cu fotografii și reproduceri de artă. **A.** își propune să cultive sentimentul patriotic, în respectul monarhiei. Spații largi sunt acordate comentariilor pe marginea evenimentelor politice din perioada neutralității României (1914–1916), susținând intrarea țării în război alături de puterile Antantei. Semnează versuri Barbu Nemțeanu, Ioan Catina, Al. Obedenaru, Gheorghe din Moldova, Radu D. Rosetti, Iuliu C. Săvescu, D. Teleor, Th. M. Stoenescu, Cridim (Christea N. Dimitrescu), Leon Feraru, Mircea C. Demetriade, Vintilă V. Paraschivescu, Duiliu Zamfirescu, Victor Eftimiu; proză – Al. Cazaban, N. Pora, D. Caselli, C. Nutzescu, Ludovic Dauș, C. Rîuleț, Ioan Slavici, D. Anghel, Theodor D. Speranția. Sunt republicate numeroase texte ale scriitorilor români clasici și contemporani: Emil Gârleanu, *Voinicul*, I. Al. Brătescu-Voinești, *Călătorului îi șade bine cu drumul*, I.L. Caragiale, *Căldură mare*, Al. N. Gane, *După o bună morală*, I. Slavici, *Stâlp de cafelele*. Revista găzduiește și numeroase traduceri din Émile Zola, Arthur Conan Doyle, François Coppée, Georges Courteline. Constantin A.I. Ghica este autorul majorității traducerilor. Lui i se alătură Constanța Chiralievskaia, care transpune în foileton romanul lui V.D. Waschirov, *De ce se prăbușesc imperiile*. Numărul 5/1913 găzduiește necrologul *Aurel Vlaicu*, iar numărul 26–27/1915 comemorează un sfert de secol de la moartea lui V. Alecsandri. Se consemnează aniversar centenarul nașterii lui C.A. Rosetti și cincizeci de ani de teatru ai actorului Constantin Nottara. În numărul 25/1915 D. Teleor alcătuiește o scurtă istorie a Societății Scriitorilor Români, iar N.D. Cocea anunță constituirea Asociației Generale a Presei Române. **D.B.**

ACTUALITATEA ILUSTRATĂ, revistă apărută la București, săptămânal, între 5 decembrie 1910 și 30 ianuarie 1911, cu subtitlul „Actualități–literatură–știință și artă–teatru și muzică–sporturi–eleganță etc.”. Director: Ludovic Dauș. **A.i.** își propune să fie „oglindea vieții literare, teatrale, artistice și științifice”, să reflecte „actualitatea prin fapte și oameni”, ceea ce reușește prin varietatea

informațiilor: dări de seamă (despre expozițiile Th. Pallady și N. Vermont), aniversări și comemorări (centenarele Musset – 1910 și Paul Verlaine – 1911). Figurează cu versuri Ludovic Dauș, Ion Sân-Georgiu, Claudia Millian, Corneliu Moldovanu, V. Demetrius; cu proză Radu D. Rosetti, Mihail Sadoveanu, I. Al. Brătescu-Voinești; cu piese de teatru Cincinat Pavelescu (fragment din comedia într-un act *Un vis*). Cronica literară este semnată de Ludovic Dauș. Alți colaboratori: C. Rîuleț, D. Teleor, Al. Cazaban. **I.H.**

ACȚIUNEA, cotidian apărut la București între 5 septembrie 1940 și 7 septembrie 1944. Director: C.T. Bobe. Înființat în luna instalării regimului marelui Ion Antonescu și al proclamării „statului național-legionar”, **A.** publică *Proclamația către țară* prin care Antonescu este investit cu puteri depline, anunță dizolvarea corpurilor legiuitoare, abdicarea regelui Carol al II-lea și venirea pe tron a lui Mihai I. Câteva articole din primele numere definesc orientarea ziarului: *Presa și elitele ei sociale* de N. Davidescu, *La o nouă răspântie* de Nicolae Roșu, *Spre românizarea teatrului* de Victor Ion Popa. Rubricile se intitulează „Mențiuni critice”, susținută de Perpessicius, „Cronica muzicală” de George Breazu, „Cronica plastică” de Ion Vlasiu, „Pagini memorialistice” de E. Lovinescu. Pagina „Literatură-artă” din primul an devine „Teatru, artă, cinema, literatură”. Alte rubrici: „Revista presei străine”, „Justiție”, „Economie, finanțe, agricultură”, „Tribuna muncitorească”, „Știri diverse”. Colaborează cu versuri Ion Larian Postolache (*Scrisoare mamei*), cu proză Tudor Mușatescu, cu articole de istorie literară C. Cristobald (*Este Caragiale inactual, Cum se scrie Alecsandri, Cine și când a spus „Dâmboviță, apă dulce”*), N. Davidescu (*Nae Ionescu la ziarul „Cuvântul”*), N. Mihăescu (*Poezia lui Ștefan Băciu*), Vlaicu Bârna (*Doi iluminiști: Goga și Pârvan, Poezia lui I. Minulescu*). Ziarul anunță, între altele, pensionarea lui N. Iorga și a lui C. Rădulescu-Motru, publică un interviu cu E. Lovinescu despre monografia sa în două volume *T. Maiorescu*, altul cu Ștefana Velisar Teodoreanu și cu Ionel Teodoreanu și un necrolog *Ion Minulescu*. Alți colaboratori: Vasile Damaschin, Al. Iordan, V.V. Haneș. **R.P.**

ACȚIUNEA BUZĂULUI, ziar apărut la Buzău, săptămânal, din septembrie 1934 până în 13 aprilie 1941. Director-proprietar: George Gh. Pâslaru; prim-redactori: Pompiliu Ionescu și George

Homoriceanu. Antiliberală, național-țărănistă la început, iar ulterior cu tot mai pronunțate accente naționalist-șovine, publicația își propune să înlăture „întunericul macabru al tuturor combinațiilor meschine”, înaintând spre „lumina dătoare de puteri noi”. Dintre numeroasele rubrici, mai importante sunt „Pagina literară”, „Viața economică”, „Viața internațională”, „Teatru-Cinema”, „Pagina școlii buzoiene”, „Medalioane”. Numărul celor care trimit versuri este mare, printre semnatari D. Iov, Virgil Carianopol, Aron Cotruș (*Fragment din țară*), V. Voiculescu (*Cântecul ursului, În sihla de imagini, Androginul*), Radu Gyr (*Țara*) Dem. Iliescu, Mircea Streinul, George Gregorian, Alexandru Călinescu, Octav Sargețiu, M. Ghimbășanu, Margareta Isbășoiu și, în fine, Stelian Diaconescu (*Sanatoriu*), care în numărul 349–350/1940 va semna prima dată cu pseudonimul ce îl va consacra, Ion Caraion (*Scrisoare*). Sectorul proză este mai puțin consistent. Aici semnează N. Dumbrăveanu, în foileton, romanul „de mare senzație” *Insula misterelor*, Elena Crăciun, D. Șerbănescu-Lopătari, Aurel Constantinescu și chiar directorul publicației, George Gh. Pâslaru, cu pseudonimul George Răureanu. În compartimentul rezervat publicisticii sunt de consemnat articolul *Carte*, al lui Grigore Trancu-Iași, acelea ale lui I. Simionescu, *Învățătorii*, și I. Rădulescu-Pogoneanu, *Belgia Orientului*. Mateiu I. Dumitriu poartă „în serial” *Discuții sociologice*. Panait Nicolae semnează necrologurile Cincinat Pavelescu și Panait Istrati. Densă și instructivă este rubrica „Medalioane”, îngrijită succesiv de Lucian Emin și George Popescu, de fapt adevărații cronicari literari ai publicației, și de Mircea Leca, toți trei realizând sub pseudonimul comun Cronicar și o vie, incitantă rubrică literar-artistică, „Însemnări”. Nume și opere importante ale literaturii din perioada interbelică trec prin sita judecății critice a acestora, în luări de poziție lapidare, percutante, a căror consultare poate deveni utilă istoricului literar. Așa, spre exemplu, sunt apreciate atât volumul lui Corneliu Zelea Codreanu *Pentru legionari*, cât și romanul lui M. Blecher *Inimi cicatrizate*, o proză care, „prin psihologia bizară a eroilor, minunat studiată, fin adâncită, este una din puținele cărți cu care literatura românească se poate mândri, care ar face cinste, de altfel, oricărei literaturi străine”. Traducerile aparțin lui T. Nice (din Francis Jammes), Viorel Șuluțiu (din literatura chineză) și

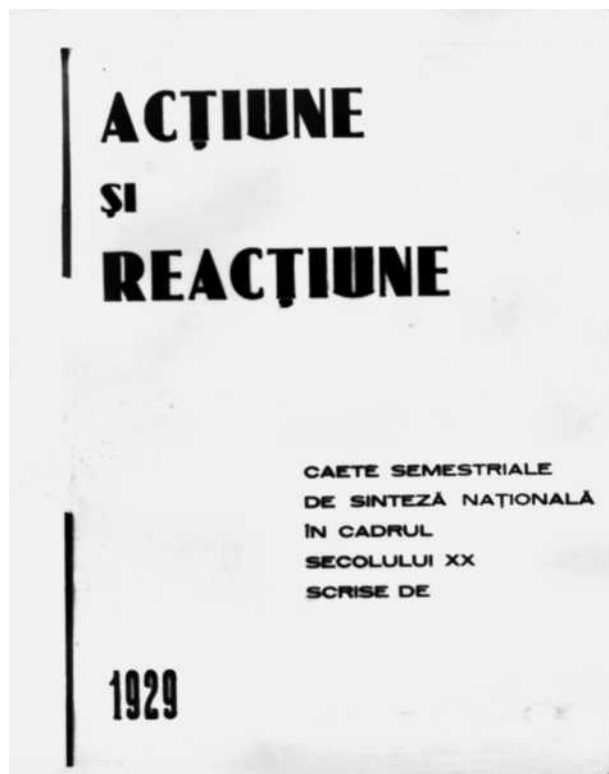
P.I. Ștefan (fragmente din *Mein Kampf* de Hitler). N. Alexandrescu-Toscani ține cronica plastică. Mico-May, un condeier ascuns sub pseudonim, destinde număr de număr frunțile cititorilor cu „bankuri” demne de o antologie a umorului. Alți colaboratori: I. Chivulescu, Constantin Frâncu, D. Coman. **D.B.**

ACȚIUNEA LITERARĂ, supliment literar al gazetei „Acțiunea Buzăului” apărut la Buzău, bilunar, din 10 octombrie 1939 până în 5 decembrie 1939 și din octombrie până în decembrie 1940, sub direcția lui George Gh. Pâslaru. Programul revistei e explicit: „Caracterul revistei noastre este strict literar. Pe linia creațiilor literare noi cinstim: credința, aprinzând lumini peste umbletul lui Hristos în țara noastră; tradiția, din care dezgropăm fala gloriilor vecuitoare; românismul, pe care-l vedem slujit mai mult pe tăria dacică decât pe pompoasa fală latină” (6/1940). Dintre rubrici, mai importante sunt „Cronica literară”, „Ucenicii condeului”, „Calendar”, „Cartea străină”, „Poșta redacției”. Semnează versuri Margareta Isbășoiu, Dem. Iliescu și Ion Caraion; proză – N. Niculescu, Clemența Beșchea, N. Alexandrescu-Toscani, N. Bucuroiu, Geo Dobrescu, Lya Huțu, N.C. Mărgărit, Stelian Diaconescu (numele real al lui Ion Caraion); traduceri – Dem. Iliescu (din lirica italiană), Traian Mărculescu. Cronică literară fac N. Niculescu, Criticus, Alexandru Lungu, iar publicistică scriu Nichifor Crainic (*Un Eminescu monumental*), N. Niculescu, George Gh. Pâslaru, N.N. Manolescu, Ion Coman, Bucur Țincu (*Personalitatea lui Bogdan Petriceicu Hasdeu*). Lorin Cedru, condeiu antisemit al publicației, scrie articolul *Preludiul comunismului în literatura română: nuanțele poeziei lui Avram Steuerman*. Sunt remarcați, la rubrica „Condicar”, Ion Biberi și Emil Botta și sunt criticați N. Iorga și E. Lovinescu. Revistei „Gândirea”, „aceeași verde făclie pentru literele românești. Masivă, caldă, autoritară, perseverentă păzind peste zgomot și nevoie”, i se face o bună primire. În numărul 8/1940 apare o largă prezentare a activității de „ambasador” al sufletului românesc a lui Nichifor Crainic, invitat al Facultății de Teologie din Viena, spre a i se conferi titlul *doctor honoris causa*. Printre colaboratori se numără și Gr. Trancu-Iași. **D.B.**

ACȚIUNEA MARAMURĂȘANĂ, publicație apărută la Sighet (azi Sighetu Marmăției), bilunar, din 10 octombrie 1929 până în 21 ianuarie 1938. Director:

Ilie Lazăr; redactori: Vasile Bel și Petre Lenghel-Izanu (de la numărul 1/1933). Jurnalul (care include în subtitlu precizarea „de propagandă național-țărănistă”), are un caracter pronunțat de partid și de luptă electorală, tipărind totuși și numeroase materiale culturale. „Poetul gazetei”, Toma Murgoci Jiboteanu, publică mai multe poeme, precum *Maramureșul*, *Moșii*, *Odă Unirii*, *Plugarilor*, cu timbru răzvrătit și militant, iar prozatorul favorit al gazetei, Petre Lenghel-Izanu, semnează memoriale de călătorie în Italia (*Frumusețile Italiei și ale Romei*), articole politice și culturale. Asidui ca prezențe în revistă sunt Ilie Lazăr, Gh. Turda, Șt. Țiplea, V. Timiș, Mihai Pop, Ion Berinde, Gh. Vornicu, Al. Balint. Mai apar poezii de Victor Eftimiu (*Cântecul țăranilor*), Aron Cotruș (*Maramureșul*), G. Topîrceanu (*Vin țigăncile la crâng...*) și proză de Ion Agârbiceanu (*Bătrânețe*), I. Cristescu și S. Truția. Sunt reproduse baladele populare *Petrea* și *Voinicul*, se discută despre cercetările etnografice și sociologice ale lui D. Gusti, despre monografia Maramureșului (Mihai Bologa), despre Eminescu în postura de apărător al țăranimii, se traduce din proza lui August Strindberg (*Ciurul de pietriș*). **M.Pp.**

ACȚIUNE ȘI REACȚIUNE, revistă editată la București în 1929 și 1930 (două numere) de Petru Comarnescu, Ionel Jianu, Constantin Noica și Mihail Polihroniade, cu subtitlul „Caiete trimestriale de sinteză națională în cadrul secolului XX”. Compusă din eseuri ample, scrisă integral de cei patru editori-autori și mai apropiată de ideea de volum colectiv decât de formatul unei reviste, **A.r.** poate fi considerată un laborator al Tinerei Generații interbelice care precedă radicalizarea legionară a unor membri ai acesteia. Tema celor două numere este subsumată chestiunii naționalului, văzută în primul număr prin genul său proxim, universalismul, iar în cel de-al doilea prin diferența specifică („specificul național”). Articolele cel mai direct politice îi aparțin lui Mihail Polihroniade, viitor lider al Gărzii de Fier, aflat încă într-o poziție echivocă între stânga și dreapta. Astfel, în articolul *Criza naționalismului* publicat în primul număr, Polihroniade apreciază utilitatea naționalismului drept una strategică, de instrument electoral: „Naționalismul, deși net inferior socialismului (termen ultim și necesar al democrației), oferă totuși priză asupra anumitor clase sociale și deci poate fi utilizat și în lupta electorală”. De asemenea, antisemitismul e combătut ca

„unilateral și primejdios”, „incapabil de a formula soluții valabile pentru un organism național complex și polivalent”. Însă în articolul următor, publicat în volumul al doilea, *Constantele politice românești*, într-o schimbare relativă de poziție, Polihroniade apreciază că democrația reprezintă „cea mai periculoasă formă de guvernământ” și, ca atare, consideră pozitivă absența unei opinii publice, că „faptul că n-avem conștiința populară și n-avem opinie publică e un mare bine”, întrucât în politică „imbecilitatea și cretinismul poporului ating culmi nebănuite”. Petru Comarnescu reprezintă spiritul constructiv al grupului, visând la o „a doua renaștere” și pledând în *Ideile veacului și spiritualitatea* pentru o nouă construcție spirituală a omenirii sub semnul neoclasicismului, sub care așază atât politica lui Benito Mussolini, cât și nume precum Charles Maurras, Igor Stravinsky, Paul Valéry, Henry de Montherlant, Le Corbusier ori, din România, G. Cantacuzino, Șt. Nenițescu și Ion Barbu. Tot Petru Comarnescu constată „falimentul «Gândirii»”, imputându-le lui Nichifor Crainic, lui Pamfil Șeicaru și altora ortodoxismul, tradiționalismul de mucava, diminuarea latinității și accentuarea orientalismului, pe scurt lipsa unei componente

europene-universale a proiectului gândirist, care să sublimeze spiritul național în sensul noii spiritualități dezirate. Constantin Noica atinge chestiuni care vor deveni teme structurante în opera sa de maturitate, *Problematica echilibrului spiritual* și *Logica națională*. Deși nu iese din parametrii colectivisti-spiritualiști ai vocabularului comun, Ionel Jianu este prezența cea mai vag poziționată, inclusiv printr-un diletantism necentrat vehiculând locuri comune vapoaroase.

M.I.

ACUM, „săptămânal al societății civile” apărut la București între 1 ianuarie și decembrie 1991. Director: Alexandru Paleologu; colegiul editor: Călin Anastasiu, Vartan Arachelian, Alina Mungiu, Dan Oprescu, Petre Stoica, Stelian Tănase, Radu Georgescu. Dintre rubricile mai importante se detașează „Agenda”, „Portavoce”, „Alianța Civică”, „A.B.C.”, „Elogiul nebuniei”. **A.** reține atenția printr-un bogat sector publicistic, articolele semnate de Stelian Tănase, Alina Mungiu, Sorin Dumitrescu, Liviu Antonesei, Liviu Ioan Stoiciu, Alexandru Vlad ș.a. oferind o imagine critică a societății românești postrevoluționare. Incitante sunt numeroasele interviuri publicate aici. Astfel, Virginia Hristu dialoghează cu ziaristul american John B. Guillemin, Raluca Barac cu Petre Țuțea (*Egalitatea comunistilor*), dar cei mai mulți parteneri de dialog sunt cei ai lui Stelian Tănase, care, sub genericul *Dorința de a teoretiza*, îi are ca interlocutori pe Sanda Stolojan, Monica Lovinescu, Mihnea Berindei, Theodor Cazaban, Virgil Ierunca, Mircea Iorgulescu, Alexandru Paleologu, Alain Paruit, Constantin Tacou și Bernard Poulet. Din dorința de a amplifica dimensiunea cultural-artistică, **A.** tipărește suplimentul „Oglinda”, ce se vrea „un mijloc de cercetare a unor inadvertențe” din zona creației literar-artistice, vizând „limpezirea diferențelor dintre artă și kitsch”. Alți colaboratori: Doina Uricariu, Maria-Luiza Cristescu, Octavian Paler, Florin Manolescu, Petre Mihai Băcanu.

D.B.

ADAM, publicație apărută la București bilunar între 15 aprilie 1929 și octombrie 1939, apoi lunar între 1 noiembrie 1939 și aprilie 1940. Redactor și fondator: I. Ludo (menționat din 15 noiembrie 1936 până la 1 ianuarie 1938); între 15 iulie și 15 noiembrie 1936 se întrerupe din motive ce par a nu fi doar dificultățile financiare, iar la 1 februarie 1937, odată cu adăugarea subtitlului „Revistă

evreiască de cultură și documentare”, anunță o „reînnoire” datorată „preluării” de tinerii Miron Grindea (indicat pe copertă ca redactor-proprietar abia de la numărul dublu 123–124 din 1938) și Idov Cohn. **A.** și-a recrutat colaboratori „din toate clasele politice, de toate nuanțele sociale, din toate școlile literare”, o notă lapidară tardivă (100/1937) dezvăluind că la înființare, „intenția [lui I. Ludo] a fost să dea evreimii care citește românește o tribună publicistică și literară de luptă spirituală și politică, de atitudine evreiască”. Majoritatea textelor – beletristice, eseuri, cronici, articole critice –, dar mai ales conținutul rubricilor „Însemnări”, „Moravuri intelectuale”, „Cărți – recenzii”, „Anecdote”, al cronicilor muzicale și teatrale vădesc formula de magazin a revistei și preocupările pentru promovarea și protejarea valorilor evreității. Colaborează cu versuri M. Blecher (*Poem, Menagerie*, din *Corp transparent*, „ce va apare curând”), Sașa Pană (*Un ochi atoa-teștiutor*), F. Aderca (*Sulamita*, „din ciclul Biblice”), Geri Spina, Emil Ungher, George Silviu, A. Toma, Al. Terziman, Artur Maria Arsene, Al. Dominic, Al. Robot, Enric Furtună. Sporadic se reproduc poezii ale fabulistului basarabean de limbă idiş Eliezer Steinbarg. Proza ocupă un spațiu redus: M. Blecher, *Calul* (din același volum *Corp transparent* de unde provin și poeziile), H. Bonciu, *Omul cu ciocul de aramă* (introducere la romanul *Bagaj*, „aflat sub tipar”), Enric Furtună, *Kirchen își schimbă numele* (din ghinionistul roman *Meletie jidovul*, pierdut de două ori în cursul deceniului 1937–1947 în halele tipografiilor chiar în ajunul imprimării), A.L. Zissu, *Transilvania* (din *Calea calvarului*), I. Peltz, *Drum întors* (din *Moartea tinerețelor*), Miron Grindea (*Cum miial*). O suită de note de călătorie sub genericul *Peregrinări europene* creionează Eugen Relgis (*Întoarcerea, Câteva ore la Budapesta, Noapte berlineză*). Singurele fragmente dramatice selectate provin din piesele lui Adrian Vereea *Apolonius din Tyane* – aflată concomitent în repertoriul Teatrului Național – și *Ioshiwara* – dispărută în bombardamentul din 7 mai 1944 asupra Capitalei, când și-a pierdut viața și autorul. Îndrăzneată, originală este transpunerea în idiş a trei proze: *Punguța cu doi bani* de Ion Creangă, *Catrințaș* de N. Gane și *Bunicul* de B. Delavrancea. Revistă combativă, implicată viu în mișcarea culturală și în disputele de idei ale deceniilor al treilea și al patrulea

din Europa și din țară, **A.** tipărește și texte teoretice (C. Stere, *Elenismul și iudaismul în civilizația umană*), articole virulente (Bogdan Varvara, *Politica pacifistă a Rotschildzilor*), dar mai ales găzduiește schimburi de opinii în controversă, inițiază sau intervine în polemici (I. Ludo, *Conu Leonida față cu revoluția germană sau Istoria își pierde echilibrul și d. Nae Ionescu îi pune proptele, Si vis pacem sparge geamuri ori Nae, Nae și iar Nae etc.*). Chiar și cronicile, recenziile sau articolele de istorie literară au, aproape fără excepție, un sâmbure negativist, contestatar. Așa sunt *Scumbia sau evreul sau Amintirile d-nei Sabina Cantacuzino* de Constantin Graur, *Un evreu de meserie român* de Ronetti-Roman, *Glosse la poezia „Florilor de mucegai”* de Lucian Boz (reluat după „Ulise”), *Sociologie sau antisemitism* de G. Spina (un atac la Petre Pandrea). Notă aparte fac textele între eseu, comentarii și însemnări critice datorate lui I. Brucăr, *Filosofia religiei la Spinoza*, Gala Galaction, *De pe treptele palatelor irodiane* („note marginale la personalitatea regelui Iudeii”), Barbu Lăzăreanu, *Greșeli față de cultura evreiască*, *Un ospăț al înțelepciunii populare* (omagiul lui Moses Gaster la optzeci de ani) și dr.-lui Ygrec, *Un medic evreu la curtea lui Ștefan cel Mare*. Pe tot parcursul lungii sale apariții, cu prilejuri aniversare, **A.** alcătuiește numere speciale, dedicate sărbătoritului (H. Streitman, Steuerman-Rodion, Ronetti-Roman, Șulem Aleihem (Șalom Alehem), M. Schwartzfeld), sau portrete biografice elogioase (Tudor Arghezi, A.L. Zissu, F. Aderca, B. Fundoianu, Eugen Herovanu, Rodion, Dragoș Protopopescu, Eliezer Steinbarg, I.A. Bassarabescu, *Câteva amintiri despre C. Dobrogeanu-Gherea*). Sumarele **A.** nu respectă o structură riguroasă, cu spații consacrate în pagină, însă o rubrică generoasă, „Însemnări”, alătură consecvent informații teatrale, muzicale (responsabil Vasile Cristian), culturale (responsabil I. Ludo), din sălile de expoziții (responsabil S. Hay), recenziilor semnate de Miron Grindea (la volumul *Inimi cicatrizate* al lui M. Blecher), Enric Furtună (la Liviu Deleanu, *Ceas de veghe*), Ion Călugăru (la A.L. Zissu, *Noi. Breviar judaic*). O grafică adecvată la interior și copertele executate de artiști plastici cu o bună reputație în epocă – Arnold, Victor Brauner, Titina Căpitănescu (Titina Călugăru), Marcela Cordescu, Marcel Iancu, Iser, Maxy, Perahim, Ross, Loewendal – se adaugă listei impresionante de semnatari evrei,

printre care figurează și scriitorii români N.D. Cocea, Gr. Trancu-Iași, C. Stere, E. Marghita, I. Vinea, Paul Zarifopol. La împlinirea unui deceniu de activitate, în 1939, revista tipărește „Almanahul «Adam»”, sub redacția lui Miron Grindea. Nu peste mult acesta se va stabili la Londra, unde A. se transformă (în 1941) în „International Review. A Literary Magazine in English and French”, cu o periodicitate aleatorie, deși programată a fi lunară. Pentru 1963–1965 marca numărul 300, iar în 1991 ajunsese la numărul 500. În 1970, un alt moment aniversar, A. își deoala titlul, alcătuit din aglutinarea inițialelor cuvintelor arte, dramă, arhitectură, muzică. Acum numerele sunt exclusiv tematice: *Descartes, George Bernard Shaw, Literatura ecuadoriană, Balzac, Veneția și Trieste în literatură, Tribute George Enescu. 1881–1955*, cu contribuții ale lui Émile Herriot, Herbert Read, Winston Churchill, Yehudi Menuhin, Jean Cassou, Tristan Tzara, T.S. Eliot, Paul Claudel. Pe lângă aceste importante nume din elita literelor și ale artei mondiale contemporane, editorul dedică un număr întreg prozei și poeziei române moderne și contemporane, din care îi selectează pe Tudor Arghezi, G. Bacovia, Lucian Blaga, V. Voiculescu, Maria Banuș, Ana Blandiana, Emil Botta, Ștefan Roll, Marin Sorescu, D.R. Popescu, Adrian Păunescu. Alți colaboratori: O. Harmelin, Marius Mircu, Alex. Șafran, I. Gropper, S. Podoleanu, Horia Liman, Eugen Herovanu, A. Axelrad. **R.P.**

ADAM, Dinu (25.X.1953, București), poet, gazetar. Este fiul Mariei Nadejda Carmen (n. Carșinescu) și al lui Dumitru Adam, inginer. A absolvit în București Liceul „Gh. Șincai” (1972) și Facultatea de Construcții Civile, Industriale și Agricole a Institutului de Construcții (1977). A lucrat ca inginer la Centrala Mătăsii, Inului și Cănepii, apoi, între 1982 și 1992, la Institutul de Proiectare pentru Construcții Industriale (IPC), ca inginer proiectant și șef de proiect. A mai fost purtător de cuvânt al Uniunii Scriitorilor (1992–1994), director al Editurii Seara (1992–2000), editând din această poziție revista „Academia Cațavencu” (1996–1998), redactor-șef al revistei „Plai cu boi” (2000–2006) și al săptămânalelor de satiră și umor „Aspirina săracului” (2006–2007) și „Satiricon” (2008). A debutat cu poezie în 1970 în suplimentul literar al ziarului „Scânteia tineretului”. În urma primului concurs de debut al Editurii

Eminescu publică placheta *Înaltele porți* (1974). I-au fost acordate premiile de poezie ale revistelor „Amfiteatru” și „Ateneu”. În 1987 și apoi între 1991 și 1992 a realizat emisiunea radiofonică săptămânală „Amfiteatrul poeziei universale”. Între 1987 și 1988 a scris scenarii radiofonice, difuzate sub genericul „Istoria unei capodopere”. A mai publicat versuri în „Familia”, „Tribuna”, „Viața studentescă”, „Luceafărul”, „Dialog”/„Alma Mater”, „Convorbiri literare”, „Orizont”, „Argeș”, „Contemporanul”. A fost tradus în publicații literare din SUA, Germania, Macedonia, Grecia, Mexic, Franța, Danemarca, Palestina, Finlanda, Cehia, Suedia, Bulgaria. Este membru fondator al Fundațiilor Memoria, Secolul XXI, Dostoievski Est-Vest, precum și al Asociației Scriitorilor Profesioniști (ASPRO) și al Asociației pentru o Societate Performantă (ASPER). De asemenea, este membru fondator al Centrului Internațional de Traduceri și Schimburi Culturale din Rhodos, Grecia (1995).

De-a lungul volumului *Înaltele porți*, A. impozitează abundant metaforizant și convențional teme de regulă patriotice, prin declarații directe („patria e aerul în care albinele torc lumina,/ pe-aripile copacilor pierzând-o apoi...”) sau prin reverii geografice având ca pretext Bărăganul, Delta Dunării, Oltul, Munții Apuseni ș.a. Și în volumul următor, *Cântec de leagăn. Pseudosonete și altfel de poeme* (1976), apar câteva „cântece pentru iubirea patriei”, de această dată cu rimă („adunăm din oglinzi ce se cheamă pământ/ imnul nostru de țară, albastru și sfânt”). Posibilitățile poetului par a se reduce deocamdată la parametri stilistici și tematici ai tradiționalismului gândirist interbelic, deși unele versuri pot fi reținute („Zidită-n scorburi se preschimbă în cărbune/ tăcerea vulpilor bănuitoare”). Însă poezia lui A. va evolua cu timpul, deși se amână indefinit concretizarea editorială: renunțând la recuzita butaforică, devine mai introspectivă, mai discursivă și mai directă, valorificând în câteva cicluri publicate în reviste melancolii populate de oglinzi, de iubiri fantasmatiche, de călătorii și de ecourile unor teme clasice.

SCRIERI: *Înaltele porți*, București, 1974; *Cântec de leagăn. Pseudosonete și altfel de poeme*, București, 1976; *Gedichte*, Frankfurt am Main, 2000.

Repere bibliografice: Cătălin Bordeianu, „*Cântec de leagăn*”, „Dialog” (Iași), 1977, 57. **M. I.**

ADAM, Ioan
(26.XI.1875, Vaslui
– 18.V.1911, Iași),
prozator.

Este fiul Dochitei și al lui Gheorghe Adam, cococar. Urmează școala primară la Vaslui și Școala Normală „Vasile Lupu” din Iași, absolvită în 1894. După ce a lucrat un timp ca învățător în județul Vaslui, și-a dat diferența examenelor de liceu pentru a putea frecventa învățământul universitar. Obținând o bursă din partea Prefecturii județului Vaslui, își termină studiile la Facultatea de Drept din Bruxelles, unde își susține și examenul de doctorat. Întors în România, a fost, pe rând, profesor la Constanța, magistrat la Călărași și Tulcea, secretar al Primăriei din Constanța. În 1895 începe să publice poeme în proză și povestiri în „Adevărul ilustrat” și „Vatra”. A mai colaborat la „Vieața”, „Floare albastră”, „Sămănătorul” (Orăștie), „Neamul românesc literar”, „Luceafărul”, „Viața literară și artistică”, „Gazeta Transilvaniei”, „Opinia”, „Convorbiri literare”, „Familia”, „Tribuna”, „Adevărul”, „Libertatea”, „Ramuri” ș.a. A semnat și cu pseudonimul I. Blanc. În 1905 a făcut parte din grupul celor care au editat „Tribuna Dobrogei”. În 1909 a participat la înființarea Societății Scriitorilor Români.

Povestirile, nuvelele și romanele lui A. trimit, în cea mai mare parte, la universul rural. Prin multe dintre subiectele alese, prin personaje și atitudini, prozatorul se dovedește un precursor al sămănătorismului, precum și al poporanismului. În primul volum de nuvele, *Flori de câmp* (1900), sunt surprinse câteva caractere violente, capabile chiar de crimă. Tot aici apar frânturi din viața animalelor, amintind de volumul *Din lumea celor care nu cuvântă* de Emil Gârleanu. În romanele *Rătăcire* (1902) și *Sybaris* (1902) tipologiile sunt insuficient explorate, iar acțiunea nu are amploare, primul roman, în special, părădind mai degrabă o culegere de nuvele. Dimensiunea psihologică rămâne una de suprafață, A. mulțumindu-se să creeze personaje după o schemă morală maniheistă, în alb și negru.

Cele două romane urmau să facă parte dintr-o trilogie al cărei ultim volum nu a mai fost publicat. Ideea pe care se ridică întreaga construcție narativă din *Rătăcire* este clasicul antagonism dintre țărani și boieri. Dragostea dintre doi tineri, protagoniștii romanului, proveniți din cele două straturi sociale aflate în neostoită înfruntare, nu poate înfrânge prejudecățile. Conflictul, plasat după 1860, constituie un element esențial în fresca evenimentelor politice și sociale. Diatriba, caracterul moralizator, critica la adresa corupției societății din Capitală sunt însă stridente. În aceeași notă violentă, văduvită de valoare artistică, este scrisă și povestea de iubire dintre cele două personaje: țăranul Bujor și Duduia, fiica unui boier de veche stirpe. Întoarcerea la viața din preaplinul naturii – cale aleasă de Bujor – se dovedește nepotrivită pentru Duduia (numele celor doi sunt naiv simbolice), deprinsă cu tihna vieții îmbelșugate. Confirmarea „tezei” se face prin fuga Duduii împreună cu un arendaș grec. Rod al dragostei dintre Bujor, în care A. vede un exponent viguros al țăranimii, și Duduia, întruchipare a boierimii lipsite de vitalitate, îndepărtată mult de tradițiile și aspirațiile satului, este pruncul Făt-Frumos, un copil bolnav psihic, semn al degenerării, al „rătăcirii”. Romanul, conceput ca un „jurnal” al lui Bujor, e însoțit de un prolog și de un epilog, texte impregnate de același sentimentalism desuet. Câteva personaje reapar și în al doilea roman, *Sybaris*. Astfel, Duduia, bătrână, se întoarce pe meleagurile unde trăise alături de Bujor pentru a muri răpusă de remușcare. În cu totul alt registru față de nota falsă, cu vădită tendință moralizatoare, caracteristică scrierilor de ficțiune ale lui A., este scrisă monografia *Constanța pitorească cu împrejurimile ei* (1908), un ghid pentru cel ce dorește să cunoască istoria acestui ținut.

SCRIERI: *Flori de câmp*, București, 1900; *Pe lângă vatră*, București, 1900; *Leagănul viselor*, București, 1902; *Rătăcire*, București, 1902; *Sybaris*, București, 1902; *Pe Dunăre*, Constanța, 1904; *Teatru școlar*, București, f.a.; *Năzuinți*, București, 1907; *Constanța pitorească cu împrejurimile ei*, București, 1908; *Voia mării*, București, 1909; *Aripi tăiate*, București, 1910; *Din viață*, București, [1910]; *Vorbe de clacă*, Vălenii de Munte, 1910; *Învingătorul*, București, [1915]; *Înstrăinat*, București, 1918; *Mărire și cădere*, București, [1924]; *Sub arșiță*, București, 1925; *Glume și pilde țărănești*, București, [1928]; *Rătăcire*. *Sybaris*, îngr. Constantin Mohanu, introd. Al. Hanță, București, 1984. **Traduceri:** Guy de Maupassant, *Nuvele alese*, București, 1908.

Repere bibliografice: Sadoveanu, *Cărți*, I, 40–41; Lovinescu, *Scrieri*, V, 40–41, VI, 182–183; B. Jordan, *Antologia învățătorilor în literatură*, București, 1939, 78–82; D. Micu, *Istoria literaturii române*, II, București, 1965, 90–91; Enache Puiu, *Ioan Adam*, TMS, 1968, 3; Ciopraga, *Lit. rom.*, 541–542; *Dicț. scriit. rom.*, I, 10–11. **O.I.**

ADAM, Ioan (19.VIII.1946, Mediaș), critic și istoric literar, editor. Este fiul Elisabetei Adam (n. Balteș), funcționară, și al lui Gheorghe Adam, tehnician feroviar. A absolvit Facultatea de Limba și Literatura Română la Universitatea din București, luându-și doctoratul în filologie (2000) cu teza *Ideologia literară a lui Duiliu Zamfirescu*. A fost redactor în secția literatură și artă a ziarului „Scânteia” (1969–1974, 1983–1988), șef al secției de cultură la „Scânteia tineretului” (1974–1983), lector principal la Editura Eminescu (1988–1991), publicist comentator la „Adevărul” (1991–1992), redactor-șef adjunct la „Vocea României” (1993–1996). Ulterior este realizator-coordonator la Radio-difuziunea Română, iar din 2001 profesor la Universitatea Româno-Canadiană din Brașov. A debutat în 1964 la revista „Lumea”.

Prefigurată în 1976 de o antologie de opinii critice despre Duiliu Zamfirescu și de o ediție a romanului *Viața la țară*, prima carte a lui A., *Introducere în opera lui Duiliu Zamfirescu* (1979), este un recurs la câștigurile exegezelor tradiționale. Bine informat, cu lecturi „la zi”, criticul surprinde prin redistribuirea accentelor interpretative. Autorul *Romanului Comăneștenilor* nu mai e văzut doar ca prozator „social”, „ruralist”, ci mai ales ca analist al naturilor problematice, al ființelor complicate, devastate de ruptura dintre conștiință și comportament. Cercetată atent, detectivistic, legenda „impopularității” scriitorului, laitmotiv al studiilor precedente, e explicată prin propensiunea spre „realismul analitic” prin care Duiliu Zamfirescu își devansa contemporanii și prin voința sincronizării discursului epic cu acela european practicat de Maupassant, Zola, Flaubert, D’Annunzio, Verga, Lev Tolstoi. Debutul editorial a fost începutul unei serii de studii și ediții consacrate aceluiași autor. După volumul V din ediția critică *Opere*, întocmit împreună cu Mihai Gafița, A. continuă lucrarea îngrijind secțiunea de publicistică și memorialistică a lui Duiliu Zamfirescu (volumul VI). Notele și comentariile din aparatul critic al ediției confirmă un istoric literar informat la surse de primă mână, prob, exact și echilibrat în judecăți, neezitând, când situația o

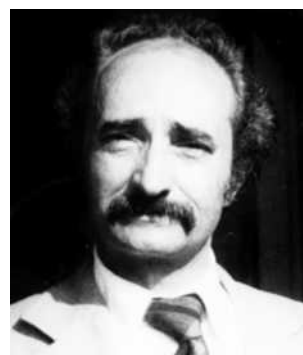
cere, să-și încordeze nervul polemic. În materie de editare a aceluiași scriitor au urmat mai târziu culegerea *Poezii și nuvele* (1996) și volumul *În Basarabia* (2012), cuprinzând memorialistica și publicistica respinse de cenzura comunistă, iar sub raportul interpretării, o carte despre ideologia literară a aceluiași scriitor, *Oglinda și modelele* (2001), în care sunt identificate atent izvoarele („modelele”) și se descifrează poetica explicită a acestui autor stăpânit de imperativul armoniei și impersonalității (afinități maioreștiene), precum și, întrucât îl privește strict pe prozator, interesul acut pentru observația și sondajul psihologic. Simultan cu proiectul Duiliu Zamfirescu, unghiul cercetărilor întreprinse de A. se desface și către alți scriitori, pentru început cei din secolul al XX-lea, majoritari în volumul *Planetariu* (1984), care conține studii de istorie literară consacrate lui Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Ion Pillat, G. Călinescu, Marin Preda și, desigur, lui Duiliu Zamfirescu. Unora dintre ei, ca și lui I.L. Caragiale, Gh. Brăescu, Mihai Beniuc, Grigore Ghica, A. le-a consacrat ediții însoțite de prefețe, postfețe, tabele cronologice, dosare critice, bibliografii, redactate sub semnul rigorii documentare și al subtilității argumentării. Demersul criticului a continuat cu *Inelele lui Saturn* (1998), în care investighează „paradisul tulburat” al lui I.L. Caragiale (unde domnește „puterea întunericului”), descoperind premonitorii accente ionesciene (vizibile în *Victimele datoriei*), identifică în proza lui Gh. Brăescu eposul destinului capricios, comentează pentru prima dată umorul lui Lucian Blaga, strategia disimulării defensive în epica lui Zaharia Stancu. În eseurile dintr-o altă culegere, *Zidul și litera* (2004), el investighează tot epoca interbelică, dar aplecându-se și asupra unor autori vechi (Nikolaus Olahus, Costache Conachi, B.P. Mumuleanu), al căror pitoresc tematic, de atmosferă și stilistic, bine explorat și exploatat, face un insolit contrast, în economia cărții, cu paginile alocate Hortensiei Papadat-Bengescu sau lui Camil Petrescu-dramaturgul, totul într-un stil de excursie istorico-literară erudită și de narațiune agreabilă și totodată incitantă, cu intuiții critice de finețe. Bun cunoscător al chestiunilor literar-estetice, dar și al celor politice (Z. Ornea), A. publică o masivă sinteză, *Panteon regăsit. O galerie ilustrată a oamenilor politici români* (2000), în care figurează și scriitori-politicieni precum C.A. Rosetti, M. Kogălniceanu, D. Bolintineanu, Duiliu Zamfirescu, I.G. Duca. Disponibilitatea

pentru literatura trecutului e complinită de atenția acordată actualității, din care a rezultat o carte alcătuită din cronicile publicate între anii 1975 și 2012, retipărite sub un titlu explicit și totodată acoperit de sumar, care e guvernat de criteriul identificării cu obiectul cronicilor: *Afinități selective* (2012). Interviuurile, tabletele și reportajele adunate sub titlul *Bat clopotele pentru Basarabia* (1995; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova), scrise în colaborare cu Georgeta Adam, definibile prin „tremurul de nerv participativ, fiorul dramatic, analiza lucidă” (Mihai Cimpoi), indică un marcat interes pentru problematica civică, demonstrat și de articolele de atitudine din *Parole în Balcania* (2003) sau de paginile de jurnal din *Oglinda de cerneală* (2005), după cum *Povestea vorbelor* (2007) îl relevă pe „biograful” cuvintelor, practicând – în cunoștință de cauză, cum au remarcat lingviștii care au recenzat cartea – altă excursie erudită, interdisciplinară, din care rezultă o „istorie secretă a românilor condensată memorabil în rostirea lor”, o „poveste a vorbelor, dar și a lumii românești pe care o spun ele”.

SCRIERI: *Introducere în opera lui Duiliu Zamfirescu*, București, 1979; ed. Focșani, 2002; *Planetariu*, București, 1984; *Bat clopotele pentru Basarabia* (în colaborare cu Georgeta Adam), București, 1995; *Inelele lui Saturn*, București, 1998; *Panteon regăsit. O galerie ilustrată a oamenilor politici români*, București, 2000; *Oglinda și modelele. Ideologia literară a lui Duiliu Zamfirescu*, București, 2001; *Proba exilului* (în colaborare cu Georgeta Adam), I, București, 2002; *Parole în Balcania*, București, 2003; *Zidul și litera*, București, 2004; *Oglinda de cerneală. File dintr-un jurnal de tranziție 1991–2005*, București, 2005; *Povestea vorbelor. O istorie secretă a limbii române*, Pitești, 2007; *Afinități selective*, Târgoviște, 2012. **Ediții, antologii:** *Duiliu Zamfirescu interpretat de...*, introd. edit., București, 1976; *Duiliu Zamfirescu, Opere*, vol. V, București, 1982 (în colaborare cu Mihai Gafița), vol. VI, București, 1987 (în colaborare cu Georgeta Adam), *Opere*, vol. I: *Poezii și nuvele*, Galați, 1996, *În Basarabia*, introd. edit., București, 2012; Ion Pillat, *Casa amintirii*, București, 1996. **Traduceri:** Gérard Bayo, *Revolta lui Arthur Rimbaud*, pref. Dominique Daguet, București, 1998 (în colaborare cu Robert Adam).

Repere bibliografice: D. Micu, *Un nou Duiliu Zamfirescu*, ARG, 1979, 4; Petru Poantă, *Duiliu Zamfirescu*, ST, 1980, 2; Petru Poantă, „*Planetariu*”, TR, 1985, 3; Liviu Petrescu, *Moment Duiliu Zamfirescu*, ST, 1990, 2; Ulici, *Lit. rom.*, I, 522–523; Ornea, *Înțelesuri*, 91–96; *Dict. scriit. rom.*, I, 11–12; Mihai Cimpoi, „*Bat clopotele pentru Basarabia*”, CC, 1996, 9–10; Daniel Cristea-Enache, *Demnitatea criticii*, ALA, 1999, 473; Z. Ornea, *Oameni politici în*

discursuri, RL, 2001, 7; C. Stănescu, *Accente. Jurnal indirect 1996–2003*, București, 2003, 415–419; Nicolae Mecu, *Centrul și periferia. Itinerar pe orbita clasică a literaturii române*, București, 2004, 110–114; Horia Bădescu, *Anatomia criticului*, ST, 2006, 10–11; Mircea Popa, *Ioan Adam – istoric literar și publicist*, „*Caligraf*”, 2006, 1; Tudor Cristea, *De la clasici la contemporani*, Târgoviște, 2008, 335–350; Constantin Coroiu, *Afinități și rezonanțe*, I–II, CLT, 2012, 48, 49; Mircea Dinutz, *Anamneze necesare*, Râmnicu Sărat, 2012, 77–93; Magda Ursache, *Viețile cărților contemporane după Magda U.*, Cluj-Napoca, 2012, 247–251. **A.N., N.M.**

ADAM, Sergiu
(16.VII.1936, Cosmești,
j. Galați – 26.II.2015,
Bacău), poet, prozator,
traducător.

Este fiul Anei Adam (n. Popovici), muncitoare plăpumăreasă, și al lui Teodor Adam, preot. A absolvit Liceul „C. Negruzzi” și, în 1958, Facultatea de Filologie–Istorie a Universității din Iași, apoi a lucrat ca profesor de limba română (1958–1961) și ca metodist la Casa Regională a Creației Populare din Bacău (1964–1965). În 1965 a devenit redactor la revista „Ateneu” din Bacău, ajungând redactor-șef în 1990, onorific din 2002, poziție în care rămâne până la pensionare în 2005. Debutează cu poezii la „Flacăra Iașului” în 1953.

Lipsită de evoluție, poezia lui A. se fixează odată cu volumul de debut, *Țara de lut sau Scrisorile blândului și însinguratului Sergiu Adam către mult prea iubita lui soață, Doamna Otilia* (1971), în datele unui organicism autohtonizant de factură neotraditionalistă, neoblagiană, găsindu-și tonul potrivit într-un elegiac nutrit în orizontul melancoliilor și nostalgiilor pentru o ruralitate pierdută în autenticitatea ei arhaică. Poemul *Țara de lut* etalează toate locurile comune ale unei asemenea situații. Satul atemporal, suportând demn viața dură și învârtirea ciclică a unui timp ritualizat, s-a pierdut, traumatizând sensibilitatea paseistă a poetului: „Acolo, iarna era mai lungă, vorba cețoasă,/ albastrul repede,

luna verde, vara,/ cai leneși duceau doruri de fugă/ în verdea lor coamă/ iar fetele se pierdeau cu mirii lor prin alte sate/ fără să știe-adeșea cum îi cheamă.// Timpul curgea peste oameni ca ploaia,/ până la oase pătrundea inert,/ duminica-n crâșmele scunde se cânta și era zgomot/ și țuica se bea cu pahare de-un sfert.// Miloasă lumea mult, cultiva sfinți/ în țarc prea strâmt de rugă și povețe/ iar peștii la soroace se-nmulțeau/ să moară-apoi, târziu, de bătrânețe.// Femeile-mpingeau viața-nainte/ în fiecă an zămisind câte-un suflet în casă,/ bărbații mureau simplu, fără gesturi inutile,/ cum cade, spre exemplu, iarba sub coasă.// Pâinea era aur, acolo, pururi cu viața plătită/ puținul se-aduna încet, n-avea vreme s-ajungă comoară/ când mi-amintesc pun țărână pe rană,/ curând să se vindece, să nu mă mai doară” . Speciile cultivate cu precădere sunt colindele, bocetele, pastelurile, amintirile din copilărie. Referințele religioase abundă, însă de regulă într-un regim deviant de la canonul bisericesc, fie că înfățișează variante similicristice (*Bocet pentru noul născut*), fie că versifică un sacru contaminat („Nu se mai naște nimeni în noaptea aceasta,/ magii se sting sub ninsori ca orbeții,/ îngeri pleșuvi se retrag în firide/ și spurcă în zori, când se-adună, pereții” – *Fantezie de iarnă*), fie că strecoară șopârle despre mai-marii zilei („zăpada spune colinde, lerui-ler, floare de suflet/ cine mai stă să asculte larma deșartă/ a temătorilor de scaun la schimbarea legii/ și-a celor care pun zahăr în cuvinte/ îndulcindu-le rostul?” – *Colind*). De-a lungul timpului – *Gravuri* (1976), *Peisaj cu prințesă* (1987), *Scrisori din Țara Cocorilor Albi* (1994), volume antologate în *Scrisori din Țara Cocorilor Albi* (2001) –, blagianismul inițial face loc episodic unui bacovianism (*Levițiație*) nutrit din drame provinciale arzând molcom (*Solitudine*). Rezultate superioare mediei se întâlnesc în accesele ludice ale poetului, de pildă într-o poezie tratând baladesc-neserios războiul, à la Geo Dumitrescu: „Și cum stăteam noi așa –/ Soldați amărâți, năuciți de război/ Și nici un inamic nu venea/ Să ne facă eroi// Iaca apar două fufe/ În formă de mufe/ Și fuga ne ducem/ Cu ele în tufe” (*Rememorând*). Sub regim de inventar poietic se poate reține, dintr-o *Confesiune*, mărturisirea „nu povestesc întâmplări./ Doar melodia lor”. Tranzitiv și fără ifose lirice care să-l amintească pe poet, *Iarna, departe...* (1976)

este un roman polițist în stilul alert-dialogat, cu percuție caracterologică, din seria Maigret de George Simenon, mai puțin detaliul că singurul defect de care suferă milițianul anchetator pare să fie perfecțiunea. Deși pisteled indică un caz de rele moravuri, turnura soluției intră într-o zonă neverosimilă: victima se dovedește nu doar cartoforul scandalagiu dezvăluit în prima parte a cărții, ci și un inventator ale cărui brevete sunt râvnite în Occident. Deși cursiv redactat, romanul *Chipuri și voci* (1984) alcătuiește o compunere anacronică, în genul *Bărăgan* de V. Em. Galan, în care țăranii dintr-un sat de la începutul anilor '60 din secolul trecut îl demască pe abuzivul fost președinte de cooperativă. Prin urmare, s-ar dori un roman politic care combate „obsedantul deceniu” folosind o formulă literară tipică perioadei cu pricina. Se rețin câteva personaje, între care o clonă de Ilie Moromete, precum și poreclele ingenioase ale sătenilor. A. a tradus din limba rusă, singur sau în colaborare, câteva cărți, precum și *O zi din viața lui Ivan Denisovici* de Aleksandr Soljenițin („Secolul 20”, 1964).

SCRIERI: *Țara de lut sau Scrisorile blândului și însinguratului Sergiu Adam către mult prea iubita lui soată, Doamna Otilia*, București, 1971; *Ctitorii mușatine. Istorie și artă moldovenească*, București 1976; *Gravuri*, Iași, 1976; *Iarna, departe...*, București, 1976; ed. (*Moartea avea ochi verzi*), îngr. Claudia Tache, București, 2000; *Chipuri și voci*, București, 1984; *Peisaj cu prințesă*, București, 1987; *Scrisori din Țara Cocorilor Albi*, Iași, 1994; *Scrisori din Țara Cocorilor Albi*, pref. Constantin Călin, București, 2001. **Traduceri:** Rimma Kazakova, *Brazii ninși*, pref. trad., Iași, 1973.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [Sergiu Adam], CNT, 1971, 46, RL, 1987, 45; Daniel Dimitriu, *Modalități ale confesiunii*, CL, 1976, 8; Dan Laurențiu, *Acuratețea limbajului*, LCF, 1976, 35; Poantă, *Radiografii*, I, 297–299; Livescu, *Scene*, 117–118; Dana Dumitriu, *Toamna, la Plavalari*, RL, 1985, 21; Constantin Pricop, *Eseu și roman*, CL, 1985, 6; Simion, *Scritori*, IV, 197–201; Ulici, *Lit. rom.*, I, 168–169; *Diç. scriit. rom.*, I, 12–13; Marilena Donea, *Sergiu Adam. Biobibliografie* 65, Bacău, 2001; Holban, *Ist. lit.*, I, 60–64; Ciopraga, *Efigii*, 89–93; Popa, *Ist. lit.*, II, 489–490. **M.I.**

ADAMEK, Diana (26.IV.1957, Baia Mare), eseistă, critic literar, prozatoare. Este fiica Mariei Adamek (n. Mihalca), contabilă, și a lui Alexandru Adamek, doctor în economie. A urmat școala generală și Liceul „Vasile Lucaciu” în orașul natal, absolvind în anul 1976. În perioada 1976–1980 urmează cursurile

Facultății de Filologie, secția română-franceză, a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Debutază în 1980, la „Tribuna”, cu un articol despre proza lui Mihail Sadoveanu. Revine, după terminarea facultății, la Baia Mare, unde îndeplinește mai multe funcții, între care cea de referent și secretar literar la Teatrul Dramatic din localitate. În mai 1990 se stabilește la Cluj-Napoca, unde devine redactor – și cronicar literar – al revistei „Tribuna”. Din 1998 este cadru didactic al Universității „Babeș-Bolyai”, la Catedra de literatură universală și comparată a Facultății de Litere. Este doctor în litere (1997) cu teza *Privirea, temă și limbaj*. Debutază editorial în 1995 cu volumul de eseuri *Trupul neîndoelnic*, distins cu Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor. A îngrijit, în colaborare cu Ioana Bot, volumul *Portret de grup cu Ioana Em. Petrescu* (1991) și o ediție a romanului *Cunoaștere de noapte* de Al. Ivăsiuc. Mai colaborează cu cronici literare, eseuri și alte texte de critică literară, studii de literatură comparată etc. la „Familia”, „Apostrof”, „Steaua”, „Vatra”, „Contemporanul – Ideea europeană”, „Viața românească” ș.a.

În primele aproximativ două decenii ale activității ei literare A. s-a manifestat cvasiexclusiv pe tărâmul criticii de întâmpinare și al eseisticii de factură academică, pentru ca apoi, treptat, începând cu volumul *Pata-Tata. Șah* (2004), trecând prin formula mixtă a „critificiunii”, să evolueze către și să se fixeze hotărât în postura de autoare de proză de ficțiune. Afirmându-se mai întâi ca un cronicar de gust și perspicacitate – selecții din cronicile literare au fost adunate în două volume publicate în 2002, *Castelul lui Don Quijote* și *Transilvania și verile cu polen. Clujul literar în anii '90*, acesta din urmă, distins cu Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor, cuprinzând exclusiv comentarii ale unor opere semnate de scriitori clujeni contemporani –, ca autoare de cărți, A. cultivă, într-o primă etapă, mai cu seamă eseul. Consistente, meticolos construite, eseurile ei procedează la asediarea solid organizată a unor chestiuni de teoria artei și de hermeneutică literară. În *Trupul neîndoelnic* supratema vizată e corporalitatea, senzualitatea textului, primordialitatea imaginii, a palpabilului și vizibilului în elaborarea textului literar, iar scriitorii ale căror opere alimentează reflecția eseistei sunt Virginia Woolf, Ernesto Sábato, M. Blecher, Jorge Luis Borges, Bruno Schulz și Yukio Mishima. Volumul *Ochiul de linx* (1997) este un studiu în care eseista examinează, după cum se precizează în

subtitlu, barocul și revenirile sale; ampla secțiune introductivă, general-teoretică (dar foarte bogată în trimiteri și exemplificări), e completată și ilustrată de capitole privind literatura contemporană, elaborate în viziune comparatistă ori micromonografic-analitică și referindu-se la autori diferiți, între alții M. Blecher, Albert Camus, Alain Robbe-Grillet, Julio Cortázar, Gabriel García Márquez, Adolfo Bioy Casares, Eugen Ionescu, Mircea Eliade, Constantin Noica, Emil Cioran. O însemnătate particulară în evoluția autoarei o are volumul *Pata-Tata. Șah*, operă incitantă, cu statut incert – sau „de frontieră” –, în care sunt îmbinate procedările scripturale proprii, pe de o parte, eseului critic și, pe de altă parte, literaturii propriu-zis beletristice, de confesiune estetizată. Volumul *Eseuri creole* (2005) regroupează pagini exegetice vizând scrieri ale unor autori români sau străini, din diferite epoci – de la D. Țepeneag la Mihail Sadoveanu și de la Italo Calvino și Vladimir Nabokov la G.E. Lessing. În cartea *Melancolii portugheze* (2007) eseurile vizează importanți autori portughezi din diferite epoci, precum Luís de Camões, Mariana Alcoforado, Fernando Pessoa, António Lobo Antunes, José Saramago, urmărindu-se reliefaarea specificității unui orizont cultural. Din 2007 A. publică romane, remarcate în special pentru scriitura artistă, pentru bogăția și consistența imaginerii, pentru fervoarea barocă a narațiunii și mai ales a descripției și evocării, pentru calofilia de calitate, pentru efectul de incantație suscitată de eleganța stilistică și complicația seducător-labirintică a construcției. Pe bună dreptate afiliate de comentatori unei estetici manierist-baroce, aceste romane, „exotice” nu numai prin strălucirea expresiei, ci și prin situarea lor spațio-temporală – *Dulcea poveste a tristului elefant* (2011) fiind, de altfel, „compus în oglindă, și în palimpsest, cu *Călătoria elefantului* de José Saramago” (Paul Cernat) –, abordează predilect teme precum călătoria, căutarea, predestinarea. Le-ar putea fi reproșată aparenta absență a unei „mize” majore, caracterul de artefact seducător, delectabil fără vreo menire mai ambițioasă pe planul angajării existențiale, însă o lectură mai profundă le poate descoperi semnificații substanțiale, la nivelul meditației asupra devenirii umane.

SCRIERI: *Trupul neîndoelnic*, București, 1995; *Ochiul de linx. Barocul și revenirile sale*, București, 1997; *Castelul lui Don Quijote*, Cluj-Napoca, 2002; *Transilvania și verile cu polen. Clujul literar în anii '90*, Pitești, 2002; *Pata-Tata. Șah*, București, 2004; *Eseuri creole*, Cluj-Napoca, 2005;

Melancolii portugheze, București, 2007; *Vasco da Gama navighează*, pref. Horea Poenar, București, 2007; *Pădurea mătușii Clematis*, postfață Ovidiu Mircean, București, 2009; *Dulcea poveste a tristului elefant*, București, 2011.

Repere bibliografice: Dan C. Mihăilescu, „*Trupul neîndoelnic*”, LAI, 1995, 34; Mihaela Ursa, *Lăcomiile privirii*, ST, 1997, 7; Corneliu Crăciun, *Puterea linxului*, F, 1998, 1; Ion Bălu, *Barocul și revenirile sale*, APE, 1999, 10; Adrian Țion, *Funcția privirii în baroc*, „Cetatea culturală”, 2002, 2; Petraș, *Cărțile*, 240–242; Boldea, *Vârstele*, 256–258; Alex Goldiș, *Fizionomia șahului*, ST, 2006, 1–2; Liviu Antonesei, „*Melancolii portugheze*”, TP, 2008, 5; Victor Cubleşan, *Prim-planuri ale cuvintelor întinse pe șevalet*, ST, 2009, 10–11; Irina Petraș, *Despre privirea piezișă și primejdiile ei*, APE, 2010, 4; Paul Cernat, *Magia fabulatorie a Europei baroce*, OC, 2011, 571; Raluca Dună, *Călătoriile pe hârtie ale elefanților*, RL, 2011, 28.

N.Br.

ADAMESCU, Gh.
[Gheorghe]

(23.VII.1869, București
– 4.III.1942, București),
istoric literar, bibliograf.

Este fiul Anghelinei (n. Teodoreanu) și al preotului bănățean Andrei Adamovici, care pe la 1841 venise în București și preluase direcția Imprimeriei Statului. A fost atras de literatură încă de pe băncile Liceului „Sf. Sava”, când a început să scrie versuri, publicându-le în ziarul „România”, apoi anecdote și schițe ce au apărut în „România liberă”, „Adevărul” ș.a. Ca student la Facultatea de Litere și Filosofie din Capitală, a participat la înființarea Ligii Culturale, formă de protest față de procesul Memorandumului. După un an petrecut ca profesor de limbile română și latină la Galați, pleacă la Paris, unde va audia o serie de cursuri la Sorbona, École des Hautes Études și la École des Chartres (vechi centru de studii bibliografice). Își face debutul editorial cu *Luptele pentru naționalitate ale românilor de peste munți în 1848–1849*, lucrare apărută în 1892. Din 1894 se află în București, unde va fi profesor mai întâi la Liceul „Gheorghe Lazăr”, apoi la „Sf. Sava”. Paralel cu activitatea la catedră, va publica studii și manuale de limba și literatura română (unele în colaborare cu Mihail Dragomirescu și cu I.A.

Rădulescu-Pogoneanu). A fost secretarul Asociației Corpului Didactic, membru în Consiliul Superior al Instrucțiunii și apoi, ca secretar general în Ministerul Instrucțiunii (1901–1904), un colaborator apropiat al lui Spiru Haret. În calitate de inspector general al învățământului, ia parte la congrese de educație din străinătate. În 1921 este ales membru corespondent al Academiei Române. A fost secretar și vicepreședinte al Comitetului de conducere al Ateneului Român.

În domeniul istoriei literare, **A.** a elaborat unele studii cu caracter de popularizare, publicate în periodice, și a întocmit ediții, antologii, biografii de scriitori și manuale ce se adresau în primul rând elevilor. Dintre acestea sunt de reținut *Din biografiile scriitorilor români* (1896), *Istoria literaturii române pentru școlile normale* (1911) și ediții din scrieri ale lui Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu, Anton Pann, I.L. Caragiale, George Coșbuc, M. Eminescu, Spiru Haret ș.a. A avut rolul său, „de a fi informativă”, cum spune autorul însuși în prefață, *Istoria literaturii române* (1913), reeditată în repetate rânduri. E, de asemenea, însemnată contribuția sa la realizarea, alături de I.-A. Candrea, a *Dicționarului enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”* (1931), a cărui a doua parte, *Dicționarul istoric și geografic universal*, a redactat-o. Dar, din tot ce a scris **A.**, cu migală și răbdare, cea mai importantă rămâne *Contribuțiune la bibliografia românească* (I–III, 1921–1928), o lucrare de benedictin, cea dintâi bibliografie a literaturii noastre, pe autori, cu trimiteri la opere și scrieri critice. Acesteia i-au urmat, de-a lungul anilor, studii speciale despre unii scriitori, despre curente și reviste, iar bibliografia s-a extins până la detaliu. Nimeni nu s-a mai angajat, de unul singur, la un asemenea sacrificiu intelectual. Bibliografia lui **A.**, depășită astăzi, cum este și firească, reprezintă totuși, în liniile ei mari, un instrument util chiar și „în vremea criticii structuraliste și a mașinilor electronice de inventar” (Marin Bucur). Prin efortul lui, **A.** se înscrie, alături de Ioan Bianu, printre pionierii bibliografiei literare românești.

SCRIERI: *Luptele pentru naționalitate ale românilor de peste munți în 1848–1849*, București, 1892; *Poezia populară română*, Galați, 1893; *Noțiuni de istoria limbii și literaturii românești*, București, 1894; *Ideile politice ale cronicarilor*, București, 1895; *Din biografiile scriitorilor români*, București, 1896; *Notiță despre viața și activitatea politică și literară a lui Ion Ghica*, București, 1897; *Manual de poetică pentru școlile românești*, București, 1898; *Istoria Seminarului*

Veniamin din Iași (1803–1903), București, 1904; *Istoria literaturii române pentru școalele normale*, București, 1911; *Indicațiuni bibliografice pentru literatura română. Sec. XVI–XIX*, București, 1912; ed. 2, București, 1914; *Istoria literaturii române*, București, 1913; ed. îngr. și introd. Paul Lăzărescu, București, 1998; *Problemele fundamentale ale învățământului în România Mare*, București, 1919; *Contribuțiune la bibliografia românească*, I–III, București, 1921–1928; *Viața și activitatea lui Spiru Haret*, București, 1936; *Între cinism și ipocrizie*, București, 1936. **Antologii:** *Elocvența străină. Discursuri celebre din Antichitate și din timpurile moderne*, București, 1896; *Crestomație pentru istoria limbii și literaturii românești*, București, 1897; *Elocvența română*, București, 1924; *Literatura română din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*, I–II, București, 1929–1931 (în colaborare cu Mihail Dragomirescu și N. I. Rusu). **Ediții:** Hristache Pitarul, *Povestea mavroghenească*, introd. edit., București, [1897]; M. Eminescu, *Poezii*, București, 1921, *Opere postume*, pref. edit., București [1929]; Grigore Alexandrescu, *Poezii. Memorial de călătorie*, București, 1925; Anton Pann, *Culegere de proverburile sau Povestea vorbeii*, I–II, introd. edit., București, 1926; I.L. Caragiale, *Momente, schițe, amintiri*, București, 1928; Vasile Alecsandri, *Poezii*, I–II, București, 1937, *Poezii*, I–II, introd. edit., București, 1946–1947; *Scrisori ale lui Spiru Haret către Dimitrie Sturdza*, București, 1939; Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, tr. edit., București, 1942. **Traduceri:** J.-J. Rousseau, *Emil sau Despre educațiune*, I–II, București, 1913–1916.

Repere bibliografice: N. Georgescu-Tistiu, *Cartea și bibliotecile*, București, 1972, 263–267; Theodorescu, *Ist. bibl.*, 156–158, *passim*; Bucur, *Istoriografia*, 247–248; *Dicț. scriit. rom.*, I, 13–15. **A.M.**

ADAMEȘTEANU, Gabriela

(2.IV.1942, Târgu Ocna),
prozatoare, publicistă.

Este fiica Elenei Adameșteanu (n. Petrescu), educatoare, și a lui Mircea Adameșteanu, profesor de istorie. Unul din frații tatălui este arheologul Dinu Adameșteanu, exilat și afirmat în mediul academic din Italia; alt frate, medicul Ion Adameșteanu, condamnat politic în anii stalinismului, va servi drept model pentru un personaj din romanul *Drumul egal al fiecărei zile* (1975). **A.** urmează școala primară

și liceul la Pitești, apoi, între 1960 și 1965, cursurile Facultății de Limba și Literatura Română din cadrul Universității bucureștene, încheiate cu o teză de licență despre personajul la Marcel Proust. După absolvire lucrează în redacția de dicționare enciclopedice a Editurii Politice, devenită ulterior Editura Enciclopedică Română (1968–1975), apoi Editura Științifică și Enciclopedică. În 1985 se angajează ca redactor la Editura Cartea Românească, unde lucrează până în aprilie 1990. Debutează în revista „Luceafărul” (1971) cu un fragment (*Prietenie*) din romanul *Drumul egal al fiecărei zile*. Tot „Luceafărul” îi acordă Premiul pentru Proză în 1974, cu un an înaintea debutului editorial premiat de Uniunea Scriitorilor și de Academia RSR. Mai colaborează cu proză și articole în „România literară”, „Viața românească”, „Convorbiri literare”, „Dialog”, „Ateneu”, „Argeș”, „Orizont”, „Vatra” ș.a. În decembrie 1986 are loc la Teatrul Bulandra din București dramatizarea romanului *Dimineață pierdută* (1983; Premiul Uniunii Scriitorilor), în regia Cătălinei Buzoianu, cu o distribuție care îl impune ca text subversiv în anii ceaușismului târziu. În noiembrie 1988 **A.** călătorește la Paris, unde o cunoaște pe Monica Lovinescu. Imediat după căderea regimului Ceaușescu devine membră a Grupului pentru Dialog Social și începe o carieră de jurnalist militant în favoarea societății civile. În 1991 participă, alături de Mircea Cărtărescu, la International Writing Programme al Universității din Iowa, SUA. În deceniile următoare beneficiază de mai multe stagii și burse internaționale oferite de diverse fundații și organizații pentru promovarea drepturilor omului, pentru traduceri și promovarea literaturii etc. Din octombrie 1991 până în mai 2005 este redactor-șef al revistei „22”, săptămânal editat de Grupul pentru Dialog Social. O mică parte a textelor publicate aici vor intra în sumarul volumului *Obsesia politicii* (1995), conținând interviuri cu personalități ale vieții publice postdecembriste, și în *Cele două Românii* (2000), carte care sintetizează temele frecventate de publicistica militantă postcomunistă, având și reușite pagini moralist-memorialistice. Aleasă vicepreședintă a Clubului PEN România în 2000, devine în 2004 președintă a organizației (până în 2008). Părăsește revista „22”, ca urmare a unor tensiuni în interiorul GDS; se ocupă ulterior de conducerea suplimentului „Bucureștiul cultural”. Semnează frecvent în presa străină („Estpennest”, „MEET”, „Sinn und Form” ș.a.). E prezentă în majoritatea publicațiilor

culturale importante din România și participă la festivaluri și saloane de carte din afara țării. Cărțile ei de proză au beneficiat de numeroase traduceri, în germană, spaniolă, estonă, rusă, bulgară, ungară, ebraică, italiană, franceză, poloneză și engleză. Romanele i-au apărut (din 2005) și la editura pariziană Gallimard. În 2006 Uniunea Scriitorilor i-a decernat Premiul de Excelență pentru întreaga activitate literară.

Înainte să debuteze cu *Drumul egal al fiecărei zile*, A. începe un alt roman, *Provizorat*, întrerupt și reluat de mai multe ori, publicat în 2010 și distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor. În ediția a cincea a *Drumului...*, apărută în 2008, autoarea introduce un capitol final menit să stabilească legătura cu *Provizorat*. Din același text matricial se desprinseseră și nuvelele care compun *Dăruiește-ți o zi de vacanță* (1979). Tot din *Provizorat* fac parte și două secvențe, *Clădirea* și *Testul*, din volumul *Vară-primăvară* (1989). Scris la persoana întâi, *Drumul egal al fiecărei zile* este un roman al formării, al „educației sentimentale” și al evadării din minoratul unei provincii antipedagogice. Studentă la Filologie abia ieșită din adolescență, protagonista (alter ego-ul auctorial Letiția Branea) e o fată cu dosar familial prost, urmărită de spectrele trecutului și paralizată de o timiditate ce conține în ea germenii refuzului social. Se zbate să depășească mediocritatea condiției feminine de provincie („Nu vreau să mă fac femeie ca voi!”), aspiră la un destin diferit de cel al colegelor de cămin și trăiește, acut, o criză de identitate, inclusiv onomastică și corporală („Nu mă recunoșteam în numele cu care mă strigau, așa cum nu mă recunoșteam în corpul meu”). Nevoia de a fi altfel vizează și condiția romanului: confesiv în linia psihologismului interbelic, realizat ca suită de scene pe un fir relativ liniar, el anunță experiențe mult mai ambițioase. Proza „studentească” interbelică a Anișoarei Odeanu din autenticistul roman *Într-un cămin de domnișoare* e redimensionată aici pe coordonatele unor vieți deformate de istorie. Mediul de familie e cel din prima parte a anilor '60 din secolul trecut, când traumele represiunii staliniste erau la ordinea zilei. Prezintă neliniștitor în fundal, istoria politică va intra tot mai mult în textura următoarelor scrieri ca reminiscență difuză, traumatică. Aproape toate personajele trăiesc sub semnul degradării existenței și sunt bânuite de efectele propriului trecut, un trecut nu doar individual, ci și colectiv. Plasată de critică în proximitatea unor

colegi de generație precum Norman Manea, Radu Mareș, Alexandru Papilian sau Mihai Sin, proza „burgheză” semnată de A. se situează la egală distanță de maximalismul esopic al romanelor politice și de microrealismul autoreferențial optzecist. Modernitatea radicală a formulelor narative se suprapune unui fond clasic, interesat de dramele umanității mărunte, și unei sensibilități amintind de introspecția moderniştilor interbelici. Preocupată de microistoriile individuale, de existențele comune, scriitoarea surprinde la tot pasul negativul fotografic al istoriei mari. Nevoia de autenticitate se asociază unui spirit crepuscular retro, tonul grav, de fundal melancolic, dublează tonul colocvial, faptul anodin trimite, implicit, la o problematică majoră a ființei, acuitatea înregistrării limbajelor joase, a oralității plebeie e dublată de un estetism al frazării poliritmice, apt să surprindă nu numai fluxul interior, ci și atmosfera lor sufletească. În prozele *Dialog* și *Întâlnirea* din *Vară-primăvară* autoarea experimentează puneri în pagină de tip poetic (exersate și de Radu Cosașu), suprapuse unor compoziții dramatice. Oralitatea „plebee” a personajelor nu e aceeași cu ingineria textuală a noilor prozatori postmoderni din epocă, transcriptori fideli ai limbajelor străzii. Pe lângă obsesia necomunicării, proza autoarei e străbătută de obsesia degradării existenței. În *Dăruiește-ți o zi de vacanță* impulsul evazionist, efect tot al unei crize de identitate, îl urmărește pe Cristian Pătrașcu din studenție. El evadează nostalgic în spațiile albe ale trecutului, într-o lume din care supraviețuiesc doar casele. Memoria devine astfel o funcție a imaginației, iar compensarea dezechilibrului interior are loc prin intermediul literaturii. *Neliniștea*, prima proză din volum, este o „piesă de cameră” de factură ceva mai lirică, are un caracter autonom în raport cu celelalte două. Ca și *Dialog* și *Testul* din *Vară-primăvară* sau mai târziu *Gara de Est* (2008), textul surprinde partea de umbră a vieții de cuplu, minată de iritări zilnice și de oboseala obișnuinței. Rutina erotică dublează rutina profesională, dezvăluind spaima irațională de gol, de moarte și nebunie a ființei fragile, trezită din somn în panică și repliată, securizant, spre „minunea” banalității conjugale. Lăsând la o parte cazuistica psihologică desprinsă dintr-un joc de nespusuri, eschive și echivocuri, notabil e în neo-realista *O plimbare...* traseul „plimbării” celor doi: un București vechi, negustoresc, ivit de sub

fațadele celui „nou”, comunist. Alunecarea lentă, implacabilă spre eșecul existențial reflectă o întreagă lume, clasa de mijloc a României comuniste din anii '70. Deși primite favorabil, primele două cărți nu au reușit să o transforme pe A. dintr-o promisiune într-un reper canonic. O schimbare decisivă are loc odată cu romanul *Dimineața pierdută*, capodopera prozatoarei și unul dintre cele mai importante romane românești postbelice. A. se impune ca o continuatoare a romanului modernist-psihologic autohton (linia Hortensia Papadat-Bengescu – Camil Petrescu), oferind totodată o replică, implicit polemică, la *Cronica de familie* a lui Petru Dumitriu. Un veritabil ax narativ este personajul Vica Delcă, tip de mahalagioaică rea de gură dar cu suflet bun, care suportă cu naturalețe înțeleaptă loviturile istoriei. Cronică a îmbătrânirii unui timp și a degradării unei lumi, roman al pierderii legăturii cu trecutul (mai exact, cu memoria lui conservată de tradiția familială), apărut într-un moment de criză a regimului pe fundalul traumatic al demolărilor de după cutremurul din martie 1977, *Dimineața pierdută* este o imagine a „României pierdute” (Monica Lovinescu) și un „roman al femeilor” (Nicolae Manolescu), în răspăr cu viziunea istorică oficială. Pornind de la o întâlnire matinală între două bătrâne de condiții sociale diferite care își deapănă amintirile, poveștile lor de viață se împletesc contrapunctic, aducând la suprafață o lume scufundată. E vorba deopotrivă de Bucureștiul precomunist (de la 1916 sau interbelic) și de cel comunist (din anii stalinismului și de la finele anilor '70). Ca într-o clepsidră a timpului, contemplarea unei vechi fotografii de familie de către Ivona și vizitarea ei răstoarnă, specular, dimineața derizorie a prezentului (pierdută de Vica în așteptarea zadarnică a lui Nicki Scarlat, soțul infidel al Ivonei, mort într-un accident de automobil) într-o „dimineață pierdută” a istoriei naționale: narațiunea se mută în prețuia intrării României în Primul Război Mondial, în salonul profesorului Ștefan Mironescu, prin intermediul jurnalului său intim. Scufundat, odată cu Ivona, în memoria copilăriei sale, cititorul asistă la viața secretă a familiei acesteia, prin reflecțiile tatălui ei fizic și prin relatarea tribulațiilor soției acestuia, frumoasa și vitala Sophie. Indiferentă la drama devitalizatului Mironescu, Sophie își consolează senzualitatea ca amantă a frivolului Titi Ialomițeanu, aspirant, la rândul lui,

la favorurile lui Margot, sora Sophiei (în anii '50, Margot, căsătorită anterior cu aventurierul Geblescu, îl ascunde în locuința ei pe „dușmănosul” Titi și, descoperită, e arestată de comuniști). Bună observatoare a psihologiilor, pe care le surprinde prin monologuri interioare și fluxuri ale conștiinței, prin jocuri complexe ale perspectivei și diferențieri sociolingvistice, autoarea pune în scenă ironii genealogice ale destinului: Titi îl prefigurează pe Nicki Scarlat, în timp ce idealistul Mironescu e un „învinș” superior, care-i transmite propriei fiice nobletea, slăbiciunea și vocația eșecului. Jurnalul profesorului ilustrează istoria mare la nivel politic, ca imagine a eșecurilor României moderne. Partitura diaristului-comentator al deciziilor strategice din perioada neutralității variază ca pondere de la o ediție la alta a romanului. Istoria apare astfel ca un joc de oglinzi. Istoria de familie a Ivonei, exponentă a elitelor burgheze și „franțuzite”, devine, după instaurarea comunismului, una a victimelor, colaborărilor și prăbușirilor: generalul Ioaniu, al doilea soț al Sophiei, moare în închisoare, Ivona își ratează viața, Nicki, soțul Ivonei, și amanta sa, Ortansa Cristide, întrețin „relații” oculte cu poliția politică, ultimul descendent al familiei, Tudorel, emigrează în Republica Federală Germania, provocând, astfel, senilizarea și moartea bunicii Sophie. În schimb, mica istorie a pensionarei Vica și a soțului ei obez și domestic ilustrează supraviețuirea oamenilor simpli și cumsecade. Confesiunea convențională, artificială a Ivonei e comentată moralizator de monologul interior al bârfitoarei Vica Delcă, plin de oralități pitoresc-agramate și expresii iuți, muntești, caracteristice lumii balcanice a lumii lui Caragiale. Rezistența Vicăi răzbate dramatic în finalul cărții, când bătrâna, rămasă văduvă, spitalizată, se agață de viață într-un delir senil străbătut de teama „supraveghetorilor”. Orchestrată polifonic, *Dimineața pierdută* pune în mișcare un dispozitiv narativ sofisticat, combinație de proustianism și joyceanism, absorbind marea istorie în micile istorii ale bătrânelor bucureștene și alternând stilul scriptic înalt al profesorului Mironescu, cel de elită mondenă și franțuzită din lumea Sophiei și cel ipocrit-burghez al fiicei sale cu oralitatea debordantă, frustă a fostei negustorese Vica Delcă. Există la A. o evitare constantă a subiectivității în favoarea observației comportamentale. De asemenea, în secvențele din volumul

Vară-primăvară domină dialogurile „în direct”, monologul adresat și narațiunile dramatizate. Schimbările de cadru sunt ele însele relevante. Decorul nu mai e al orașului de provincie ori al Bucureștiului de dinaintea demolărilor ceaușiste, ci al Bucureștiului invadat de blocuri insalubre, străbătut de autobuze hârbuite, supraaglomerate. *Ora de navetă* „filmează” un traseu al subdezvoltării rurale: violențe domestice, mizerie, penurie, bișniță, turnătorii ca antidot al „furturilor din avutul obștesc”. În „scenele de gen” A. se dovedește a fi o operatoare dexteră a limbajelor ce ascund adevărul interior sau răbufnesc nevrotic, eliminând toxinele micului infern casnic. Proza autoarei cunoaște acum o radicalizare tematică și compozițională. Textele acoperă o gamă largă de formule, de la microsecvența dramatizată la experimentul comportist și de la nuvelă la microroman. Ele par mai curând niște exerciții de digitație. Însă, deși preia marotele optzecismului (tematica navetismului, microrealismul social, experimentalismul, oralitatea transcrisă pe viu), autoarea nu-și dezvăluie, autoreferențial, laboratorul de creație, ci analizează, pe viu, maladiile realului totalitar. Ampla nuvelă finală, *Întâlnirea*, conține nucleul unui roman despre drama întoarcerii ratate a unui exilat pe care cei de-acasă nu îl mai acceptă sau nu îl mai înțeleg, deși se folosesc de el. A. își obscurizează excesiv textul sub volutele unui experimentalism eliptic și similipoematic. Va reveni după mai bine de un deceniu, dezvoltându-i latențele și rescriindu-l radical, pe canavaua mitului antic al lui Ulise, ca roman de sine stătător, cu același titlu, apărut în 2003. Va reveni și asupra noii variante, umplându-i golurile și încorporând noi inserturi „documentare”, rostind apăsător non-spuserile. Paginile versiunii din 2003 includ, alternativ, file din dosarul „Savantul” de urmărire informativă a profesorului Traian Manu. În a treia versiune (2007) dosarul de Securitate încetează a mai fi strict documentar: umanizați, urmăritorii își pierd statutul de „ființe de hârtie”, devenind personaje în carne și oase. Tema universitarului idealizat din *Drumul egal...* este redimensionată printr-un roman al savantului exilat; paginile din dosarul de urmărire a lui Manu se transformă, în varianta din 2007, într-un roman al mediului securistic. Călătoria spre țara natală produce derealizarea: sub presiunea revenirii continue a unui vis de demult, realitatea diurnă apare ca un „cadru de

film vechi”, iar interioritatea ca un spațiu mental în care se întretaie reminiscențe de tot felul, de la *Odiseea* predată studenților la imagini din copilărie și adolescență. *Dimineață pierdută* trimitea la ziua dublineză din *Ulysses* de James Joyce, în vreme ce *Odiseea* întoarcerii în țară a lui Manu trimite la mitul homeric. Legătura cu experiența cotidiană a regimului nazist sau comunist se stabilește prin intermediul memoriei personale, transpusă epic prin monologul interior și fluxul conștiinței. În cazul lui Manu, legătura e de tip cvasioniric, în vreme ce la soția sa Christa memoria e realistă. Placată pe mentalitatea românească, experiența comunistă produce iluzii compensatoare, în vreme ce experiența regimului nazist generează, pe fondul mentalității germane, o asumare critică a istoriei. *Întâlnirea* pune în scenă și comunicarea dintre două spații aflate în război rece: Occidentul indiferent și Estul comunizat, ipocrit, care încearcă să profite de avantajele celui dintâi, manipulându-le. Otrăvită de suspiciune și rapacitate gregară, lumea în care se întoarce profesorul Manu are o tipologie diversă: matroane indiscrete, rude transformate în turnători bine plasați, supraviețuitori ai vechilor elite crescute cu Brahms și Chopin, inadaptați social. Vin apoi reprezentanții mediului academic: agenți de influență otrăviți de frustrări provinciale, ratați patetici, figuranți inhibați de suspiciune și teamă. În contrapartidă – curiozitatea perspicace a studenților italieni. Și, deasupra tuturor, „zeii” derizorii, securiștii care fac jocurile și destinele. Noutatea față de precedentele cărți stă în armătura intelectuală și în darea pe față a formulei compoziționale, apropiată de experimentalismul postmodern. Roman transnațional, *Întâlnirea* „face naveta” între Germania (țara de origine a Christei-„Calypso”), Italia (țara de adopție „academică” a cuplului) și România (țara „imposibilei întoarceri”), fiecare mediu extern avându-și micile sale istorii. Inserturile onirice sunt epurate în varianta din 2007 de poematism. Un roman simfonic realizat pe calapodul tragediei antice, în care tridimensionalitatea narativă e obținută prin scufundarea în inconștientul lingvistic personal și colectiv. Cu romanul *Provizorat*, A. explorează două tabuuri ale epocii comuniste: intimitatea erotică și intimitatea politică. Cruzimea hiperrealistă a scenelor fiziologice sau/și sexuale are un pandant în secretele trecutului de extremă dreapta al familiei

Letiției Branea și al familiei colegului ei de serviciu, Sorin Olaru, amant prevenitor, devenit șef diplomat în perioada dezghețului hrușciovist. Prinși în caruselul unei vieți de colectiv dominate de intrigă și rivalități, angajații din kafkiana Clădire trăiesc vieți duble. Având în centru povestea unui adulter, *Provizorat* este un roman al intimității amenințate și al evaziunii sentimentale imposibile. Protagonistii sunt marcați de propriile dosare de familie, care-i împing fie în brațele Securității (Sorin Olaru), fie în zonele măloase ale ratării (Petru Arcan), fie într-o derivă existențială nebuloasă (Letiția). Un rol determinant îl au energiile periferiei: marcată de originea socială nesănătoasă, provinciala Letiția Branea urcă prin legătura cu universitarul Petru Arcan, care, la rândul său, urcase în ierarhie prin mariajul ratat cu luxoasa Manuela, iar nespectaculoasa Dorina, rivala abuliceii Letiția, își valorifică abil atuurile jucând pe rând cartea secretarei docile și pe cea a gospodinei destoinice. Cronicile de familie conțin, deopotrivă, un roman al intimității legionare interbelice și un roman al intimității în comunism, cu inserturi diaristice. O apariție episodică e Mircea Vulcănescu, surprins în ipostaza de tehnocrat gurmand al regimului antonescian. *Provizorat* nu este însă un roman cu cheie, cum nu este nici un roman al vieții literare din epocă, deși Letiția se îndeletnicește cu scrisul și caută să se afirme ca atare: pentru prima dată A. introduce tema scriitorului și a ficțiunii, privită ca denunț al intimității celorlalți. Dincolo de lecțiile de istorie pe care Sorin i le servește, pedant, în budoarul închiriat, Letiției, în prim-plan se află concretul uman. Prezentul, dinspre care sunt aruncate ancore fie spre trecutul interbelic, fie, sub forma unor anticipări ironice, spre viitor, este perioada de respiro postdogmatic: un provizorat al Istoriei ce conține provizoratele speranțelor de mai bine, al carierelor frânte în plin avânt. Inferior *Dimineții pierdute*, totuși *Provizorat* e un solid roman despre destinarea poststalinistă.

Bahtin ar fi apreciat probabil romanul Gabrielei Adameșteanu [Dimineată pierdută] pentru ceea ce datorează el stilului polifonic. Puncte de vedere de reală îndreptățire se compară și se înfruntă în permanență în acest roman compus parcă în întregime din sfere de conștiință. În ceea ce-l privește pe autor, el refuză să apară, pur și simplu: se mulțumește să privească, la fel de curios, când de la o fereastră, când de la alta; iar

impresionantul edificiu al romanului are tot atâtea mentalități câte puncte de vedere, biografii, conștiințe. O dimineată „pierdută”, dar un veac câștigat, se poate spune în legătură cu romanul Gabrielei Adameșteanu și cu titlul lui. O dimineată lungă, de o sută de ani. Romanul Gabrielei Adameșteanu transmite nu numai un puternic sentiment al istoriei, ci și un puternic sentiment al vieții și, mai ales, al trecerii ei.

VALERIU CRISTEA

SCRIERI: *Drumul egal al fiecărei zile*, București, 1975; *Dăruiește-ți o zi de vacanță*, București, 1979; *Dimineată pierdută*, București, 1983; *Vară-primăvară*, București, 1989; *Obsesia politicii*, București, 1995; *Cele două Românii*, București, 2000; *Întâlnirea*, pref. Carmen Mușat, Iași, 2003, ed. 2, postfață Carmen Mușat, Iași, 2007; *Opere*, vol. I: *Dimineată pierdută*, pref. Sanda Cordoș, vol. II: *Gara de Est. Întâlnirea*, pref. Paul Cernat, Iași, 2008; *Provizorat*, Iași, 2010.

Repere bibliografice: Iorgulescu, *Scriitori*, 171–176; Stănescu, *Jurnal*, I, 159–166; Raicu, *Contemporani*, 52–56; Iorgulescu, *Critică*, 119–123; Moraru, *Semnele*, 175–180; Ion Vlad, *Proza universului cotidian*, TR, 1980, 2; Dana Dumitriu, *Le Roman de l'année*, CREL, 1984, 4; Manea, *Contur*, 44–48; Cristea, *Fereastră*, 201–215; Holban, *Profiluri*, 358–363; Simion, *Scriitori*, IV, 453–465; George, *Sfârșitul*, IV, 305–312; Cornel Ungureanu, *Așteptarea și oaspeții*, VTRA, 1990, 15; Ștefan Borbély, *Gabriela Adameșteanu*, F, 1994, 3; Negoțescu, *Scriitori contemporani*, 9–11; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, 121–127, VI, 40–45; Corina Ciocârlie, *Femei în fața oglinzii*, Cluj-Napoca, 1998, 160–182; *Dicț. analitic*, I, 298–300; *Dicț. esențial*, 4–6; Manolescu, *Lista*, II, 263–267; Negrici, *Comunism. Proza*, 283–284; Petras, *Cărțile*, 115–120; Simuț, *Reabilitarea*, 352–354; Ștefănescu, *Istoria*, 979–984; Holban, *Ist. lit.*, II, 182–189; Alex Goldiș, *Complexul lui Ulise*, CLT, 2007, 84; Bianca Burța-Cernat, *Întâlnirile Gabrielei Adameșteanu*, OC, 2007, 381; Gheorghe Crăciun, *Pactul somatografic*, Pitești, 2009, 46–52; Manolescu, *Istoria*, 1197–2000; Popa, *Ist. lit.*, II, 944–949; Bogdan Crețu, *Provizorat permanent*, OC, 2010, 545; Mircea A. Diaconu, *Gabriela Adameșteanu dincolo de politic*, OC, 2010, 549; Paul Cernat, *Intimitatea în deriva istoriei*, „22”, 2010, 30; Anca Hațiegan, *Cărțile omului dublu*, Cluj-Napoca, 2010, 310–334. **P. C.**

ADAMS-MUREȘANU, Eugenia (11.X.1913, Defiance–Ohio, SUA – ?), poetă, traducătoare. Născută din părinți români, emigrați în America, al șaptelea copil din cei zece ai Paraschivei și ai lui Nicolae Mărgineanu, viitoarea scriitoare se întoarce împreună cu mama sa, rămasă văduvă, în ținuturile de obârșie de la Ocna Sibiului, profesând ca învățătoare. **A.-M.** a făcut studii de teologie la Sibiu (1947) și a urmat la Cluj cursurile Facultății

de Filologie (1949). Debutază cu proză pentru copii și cu traduceri în 1933, la „Satul și școala”, ulterior mai semnând sporadic în „Viața copiilor”, „Viața ilustrată”, „Luceafărul”, „Claviaturi”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Gândirea” și „Tribuna Ardealului” (la care e redactor). În 1939 îi apare placheta *Casa cu pitici*, iar câțiva ani mai târziu, în 1943, publică broșura *Învierea fariseului Eleazar*. Căsătorită mai întâi, în 1932, cu Florea Mureșanu, viitor protopop al Clujului, va fi, din 1956, soția lui D.D. Roșca. Arestată la 25 mai 1950 și trimisă la Canal, eliberată în 1952 și din nou arestată în 1959, **A.-M.** reușește să părăsească țara după 1970. Alte două cărți, *La izvorul cu pietre albastre* (1967) și *Sonete* (1968), scrise în românește, și trei volume în limba engleză, *The Return of Snow White* (1977), *Assault on Eden* (1977) și *Journey to Fairy-Land* (1978), îi completează bibliografia. În exil colaborează în principal cu poeme și o suită de sonete la „Revista scriitorilor români” (1987–1988), publicație unde îi apar, de altfel, și unele traduceri.

Cea mai importantă realizare a lui **A.-M.** este versiunea dată la *Cântarea Psalmilor*, apărută la Madrid (1986), cu un cuvânt înainte de Vintilă Horia și o introducere de Aureliu Răuță. Este, așa cum remarcă Vintilă Horia, o transpunere a psalmilor într-un limbaj cursiv, actual și într-o versificație de sorginte folclorică. Principalele calități ale acestor tâlmăciri poetice sunt cantabilitatea, precum și un simț al ritmului și o firească adaptare a valențelor arhaice la tonalități moderne. Nota elegiacă se nuanțează mai propriu liric decât cea imprecativă în traducerea psalmilor, după cum în unele poeme originale publicate de **A.-M.** se distinge un anume sentimentalism al dezrădăcinării, mai pregnant decât tendința parabolică, meditativă, de proveniență creștină, ce îi particularizează sonurile din *Dosoftei*, *Cununa*, *Osuar*, *Pe calea florilor de spini* sau *Macbeth fugind de umbra lui Banquo*.

SCRIERI: *Casa cu pitici*, Cluj, 1939; *Învierea fariseului Eleazar*, Cluj, 1943; *La izvorul cu pietre albastre*, București, 1967; *Sonete*, București, 1968; *The Return of Snow White*, 1977; *Assault on Eden*, Michigan (SUA), 1977; *Journey to Fairy-Land*, 1978. **Traduceri:** *Cântarea Psalmilor*, pref. Vintilă Horia, introd. Aureliu Răuță, Madrid, 1986.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *O carte de basme*, GL, 1967, 43; Mircea Vaida, „*La izvorul cu pietre albastre*”, TR, 1968, 4; Sânziana Pop, *Un volum de basme*, LCF, 1968, 9; Ion Oarcăsu, „*Sonete*”, TR, 1969, 4; Horia Bădescu, „*Sonete*”, ST, 1969, 2; Nistor Chioreanu, *Morminte vii*,

Iași, 1992, 480; Florea Mureșanu, *Grai și suflet românesc*, Cluj-Napoca, 1997, 11–12; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, 11–12; Popa, *Ist. lit.*, I, 857–858. **V.D., N.F.**

ADANIA, Alf [Alfons] (6.VI.1913, București – 25.III.1979, București), publicist, traducător. Înainte de a fi licențiat al Facultății de Litere și Filosofie și al celei de Drept, **A.**, fiul lui D. Adania, proprietarul unei agenții de publicitate din București, era un nume cunoscut. Debutază foarte timpuriu cu scurte traduceri din Hans Christian Andersen în „Dimineața copiilor” (1924), colaborează la alte câteva periodice, iar la șaisprezece ani era redactor la revistele pentru elevi „Pentru noi” și „Caiete literare” (1929), în care semna articole și o proză – *Revers*. Orientat spre comentariul sociologic al literaturii, **A.** își afirmă opiniile în „Vremea”, „Facla” și, îndeosebi, în „Floarea de foc” și „Bluze albastre”, proclamând scopul „utilitar moral” al artei, necesitatea „atașării de viața prezentă”. Invocând exemplul de vigoare și militantism pe care îl vedea în marile literaturi europene, ca și în cea americană, el cere să se facă loc noii generații de scriitori, „obiectivă, sinceră, realistă”, profund angajată social. În acest sens, **A.** va continua, în special în „Rampa” (1933–1934), să prezinte autori și opere, insistând mereu asupra valorii lor etice și sociale. Theodore Dreiser, John Dos Passos, Gerhart Hauptmann, Heinrich Mann, Stefan George, Jakob Wassermann, H.G. Wells, G.B. Shaw, José Ortega y Gasset, Knut Hamsun, Ilya Ehrenburg sunt doar cele mai cunoscute nume aduse în discuție. Din literatura română a vremii, pe care o neagă (sau o ignoră) în bună parte, el îi apreciază pe Mircea Damian, Ion Călugăru, Mircea Eliade, Sergiu Dan, Eugen Jebeleanu. Alte intervenții pe teme culturale sau sociale îi apar în „Adevărul literar și artistic”, „Viața românească”, „Azi” ș.a. După o întrerupere cauzată de al Doilea Război Mondial și de schimbările postbelice, **A.** revine la publicistica literară, semnând (uneori A.A., Ad.) articole sau note despre cărți și reviste din perimetrul limbii engleze. Comentariile și informațiile sunt făcute după noile criterii ideologice, într-un stil mai apropiat de polemica politică, de unde o imagine în bună parte deformată, tendențioasă a realității artistice occidentale, așa cum apare în colaborările din „Contemporanul”, „Gazeta literară”, „Magazin”, „România literară”.

Ca reprezentant al organizației Arts Incorporated din New York (între 1946 și 1948), **A.** supraveghează soarta traducerilor din autori americani în România. În acest timp au fost reprezentate pe scenele bucureștene și versiunile sale, uneori realizate în colaborare, după piese de Clifford Odets, John van Drutten, Norman Krasna, Joseph Kesselring, Noel Coward, J.-B. Priestley, Garson Kanin ș.a. După această perioadă, a mai tradus multe alte piese, tipărite sau litografiate, unele jucate, din autori cunoscuți, între care Arthur Miller (versiunea lui la *Toți fiii mei* a fost pusă în scenă și în 2009), Eugene O'Neill, G.B. Shaw, Peter Ustinov.

Traduceri: Edna Ferber, *Cimarron*, București, 1947; Arthur Miller, *Toți fiii mei*, București, 1948, *Vrăjitoarele din Salem*, București, 1956 (în colaborare cu Mihnea Gheorghiu), *„Incident la Vichy”*, București, 1966; Noel Coward, *Nud cu vioară*, București, 1959; Gore Vidal, *Omul cel mai bun*, București, 1966; Peter Ustinov, *Photo finish*, București, 1968.

Repere bibliografice: George Mihalache, *De vorbă cu d. Alf. Adania*, „Mondial magazin”, 1947, 35; N. Carandino, *Alfons Adania*, TTR, 1979, 4; Mirodan, *Dicționar*, I, 21–24; Silvia Dumitrache, *Un spectacol viu și dinamic, tensionat și tulburător*, OC, 2009, 236. **C. T.**

ADĂSCĂLIȚEI, Vasile (24.IV.1929, Florești, j. Bacău – 30.VII.2007, Iași), folclorist, istoric literar. Este fiul Mariei Adăscăliței (n. Brumă) și al lui Vasile Adăscăliței, învățători. A fost elev la Liceul Internat din Iași (1940–1944), apoi a urmat cursul superior la Liceul Unirea din Focșani (1944–1948). A absolvit Facultatea de Filologie a Universității din Iași (1952) și a susținut doctoratul în filologie la Universitatea din București cu teza *Teatrul popular de Anul Nou din Moldova* (1970). Funcționează ca profesor în învățământul preuniversitar (1952–1959), ulterior fiind cadru didactic la Facultatea de Filologie a Universității ieșene (1959–1990); în perioada 1990–2000 a predat cursul de etnografie românească la Facultatea de Geografie a aceleiași universități. A fost lector de limbă și cultură română la Universitatea din Lyon (1962–1964) și la Universitatea din Praga (1974–1976). A fondat Arhiva Seminarului de Folclor de la Universitatea ieșeană, a coordonat „Buletinul Filialei Iași a Societății Studenților Folcloriști din România”. Publică numeroase studii, articole și eseuri despre teatrul popular, despre obiceiuri, precum și contribuții de teorie și istorie a folcloristicii în „Analele științifice ale Universității «Al.

I. Cuza» din Iași”, „Anuar de lingvistică și istorie literară”, „Ateneu”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Dacia literară”, „Iașul literar”, „Limbă și literatură”, „Orizont”, „Ramuri”, „Revista de etnografie și folclor”, „Revista română”, „Scrișul bănățean”, „Studii și cercetări de istoria artei”, „Studii și comunicări de etnologie” (Sibiu), „Tribuna” ș.a., ca și în „Demos” (Berlin), „Journal of the International Folk-Music Council” (Cambridge), „Makedonski Folklor” (Skoplje).

Ca profesor, **A.** i-a inițiat și i-a antrenat pe studenți în activitatea de culegere a folclorului, însoțindu-i în anchete prin satele Moldovei. Unii dintre ei au devenit cercetători în domeniu, iar alții și-au continuat cercetările în instituții de cultură sau în calitate de profesori. Cele mai prețioase piese folclorice recoltate în aceste expediții au fost valorificate în culegerile *Folclor din Ținutul Rădăuților* (1969, în colaborare cu Ion H. Ciubotaru), *Bună dimineața, lină fântână* (1969), *Câte mama mi le-o spus* (1971), *Folclor din împrejurimile Sucevei* (1972). Studiile și articolele publicate de **A.** au abordat geneza creației populare, mobilitatea genurilor și speciilor folclorice, raportul între tradiție și inovație în cultura populară, rolul variantelor în folclor, trăsăturile specifice ale stilisticii folclorice. A urmărit, de asemenea, contribuția unor scriitori (Alec Russo, Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri, Ion Creangă, M. Eminescu ș.a.) la cunoașterea și valorificarea filonului folcloric. Printre subiectele despre care a scris **A.** se află jocurile de priveghi din Moldova și pictura murală din zona Sucevei. Parte din aceste lucrări, precum și studii cu punctul de plecare în folclorul cules din teren au fost adunate în volumele *Românitatea de Sus: repere etnologice* (2004), *Un pol de contribuții etnografico-folcloristice privind realitățile vasluiene* (2005), *Concert etnologic în cuvinte* (2006). O preocupare constantă a constituit-o culegerea și cercetarea datinilor prilejuite de Crăciun și de Anul Nou, acestea fiind în Moldova deosebit de diverse și spectaculoase, dar puțin cercetate. Jocurile dramatice cu măști și teatrul folcloric cu teme istorice sau haiducești au fost subiectele unor culegeri însoțite de studii: *Teatru folcloric din județele Bacău și Neamț* (1968), *Teatru folcloric din județul Iași* (1969, în colaborare cu Ion H. Ciubotaru), *Teatrul popular de Anul Nou din județul Vaslui* (1971). Cercetarea diverselor forme de colindat de la sărbătorile de iarnă s-a concretizat în monografia *Istoria unui obicei. Plugușorul* (1987), în care sunt

comentate toate contribuțiile teoretice anterioare și sunt puse în lumină numeroase aspecte inedite ale obiceiului, descoperite în cercetările de teren. **A.** a alcătuit și câteva antologii tematice, precedate de introduceri substanțiale: *De-ale lui Păcală. Snoave populare* (1964, în colaborare cu Petre Ursache), *De la Dragoș la Cuza Vodă. Legende populare românești* (1966), *Doine și balade* (1966), *Cuza Vodă în tradiția populară* (1970), *Proverbe și ghicitori* (1973), *Předu, předu pohádku*, o antologie de basme românești traduse de Marie Kavková (Praga, 1980). A colaborat la numeroase volume colective: *Istoria literaturii române* (I, 1964), *Istoria teatrului în România* (I, 1965), *Studii despre Bălcescu* (1969), *Alecu Russo. Studii și articole* (1970), *Cuza-Vodă. In memoriam* (Iași, 1973), *Alexandru Philippide. 50 de ani de la moarte* (Iași, 1983), a alcătuit ediții și a scris prefețe sau postfețe la mai multe lucrări de folclor.

SCRIERI: *Istoria unui obicei. Plugușorul*, Iași, 1987; *Folcloristica literară. Genurile și speciile creației populare*, Iași, 2001; *Românitatea de Sus: repere etnologice*, pref. Vasile I. Schipor, postfață Victor Iosif, Rădăuți, 2004; *Un pol de contribuții etnografico-folcloristice privind realitățile vasluiene*, postfață Dan Ravaru, Vaslui, 2005; *Concert etnologic în cuvinte*, postfață Constantin Donea, Bacău, 2006. **Culegeri:** *Teatru folcloric din județele Bacău și Neamț*, Bacău, 1968; *Bună dimineața, lină fântână*, Botoșani, 1969; *Folclor din Ținutul Rădăușilor*, Suceava, 1969 (în colaborare cu I. H. Ciubotaru); *Teatru folcloric din județul Iași*, Iași, 1969 (în colaborare cu I. H. Ciubotaru); *Câte mama mi le-o spus*, Botoșani, 1971; *Teatrul popular de Anul Nou din județul Vaslui*, Vaslui, 1971; *Folclor din împrejurimile Sucevei*, Suceava, 1972. **Antologii:** *De-ale lui Păcală. Snoave populare*, pref. Petru Ursache, București, 1964 (în colaborare cu Petru Ursache); *De la Dragoș la Cuza Vodă. Legende populare românești*, București, 1966; *Doine și balade*, București, 1966; *Cuza Vodă în tradiția populară*, București, 1970; *Proverbe și ghicitori*, București, 1973; *Předu, předu pohádku*, [Depăn, depăn basme] tr. Marie Kavková, Praga, 1980.

Repere bibliografice: Mircea Fotea, *O culegere de teatru folcloric*, IL, 1969, 10; Dumitru Pop, „Istoria unui obicei. Plugușorul”, AAF, 1991–1993; Ion Toderașcu, „Istoria unui obicei. Plugușorul”, AUI, istorie, t.XXXVII–XXXVIII, 1991–1992; Maria Cuceu, „De la Dragoș la Cuza Vodă”, AAF, 1991–1993; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 36–37; I.[lie] M.[oise], *In memoriam: Vasile Adăscăliței*, „Studii și comunicări de etnologie”, 2007; Gheorghe Giurcă, *Un nume de referință în folcloristica românească*, RR, 2007, 4; Gheorghe Dolinski, *Adio, magistree!*, „Generații” (Vicovu de Jos), 2007–2008, 9; Victor Iosif, *În amintirea profesorului Vasile Adăscăliței*, „Generații” (Vicovu de Jos), 2007–2008, 9. **L. Cș.**

ADERCA, F. [Felix]
(13.III.1891, Puiești, j. Vaslui – 12.XII.1962, București), prozator, eseist, publicist, dramaturg, poet, traducător.

Primul dintre cei cinci copii ai Dobrei (Dobrișei, n. Iosub) și ai lui Avram Adercu primește la naștere prenumele Froim Zeilic. Părinții, „comersanți” săraci de religie mozaică, veniți de prin Cehia, ajung în Moldova. **A.** începe școala în Puiești și urmează, la Craiova, cursurile Liceului „Carol I”, fiind însă eliminat în ultimul an. Își încearcă, fără succes, șansele literare la „Sămănătorul” (1907), „Ramuri” (1909), „Convorbiri critice” (1909), unde trimite însemnări critice iscălite A. Tutova (F. Aderca), dar și la „Masca” (1911), unde îi apar câteva note critice sub pseudonimul Willy. **A.** va considera că, în presă, debutul semnificativ se produce la „Noua revistă română” (1913), cu poezia *Post amorem*, dedicată lui Tudor Arghezi. Cu o slujbă mărunță la o bancă din Craiova, reușește între timp să tipărească placheta de versuri *Motive și simfonii* (1910) și broșura *Naționalism...? Libertatea de a ucide...* (1910, sub pseudonimul Olliver Willy; ediția din 1922 va purta titlul *Personalitatea. Drepturile ei în artă și viață*). Împreună cu soția sa, Rubina (Rifca), pleacă în 1913 la Paris, unde audiază câteva cursuri la Sorbona, de aici trimițând pentru „Noua revistă română” articole pro-simboliste, precum și foiletoane care consemnau atmosfera dramatică a epocii, reunite apoi în volumul *Sânge închegat. Note de război* (1915). Întors în țară, intră sub arme în septembrie 1914 și va participa la campaniile din Oltenia, Transilvania și Ungaria, experiență care mai târziu va nutri romanele *Moartea unei republici roșii* (1924) și *1916* (1936). Colaborează la „Seara” cu foiletoane semnate și F. Adrian, A. F. Craioveanu, V. Simion, incluse ulterior în volumul *Idei și oameni* (I, 1922), la „Înfrățirea”, „Versuri și proză”, „Absolutio”, „Scena”, „Curierul Olteniei”, „Zorile” ș.a. Îi apar alte patru plachete: *Stihuri venerice* (1915), *Fragmente-Romanțe*, *Reverii sculptate* și *Prin lentile negre*,

toate în 1916. Se stabilește la București din 1920 și este, două decenii, funcționar la Ministerul Muncii și Ocrotirilor Sociale. Scrie abundent în presă, fiind prezent la „Ideea europeană”, „Cuvântul liber”, „Izbânda” (semna și I. Laurențiu), „Hiena”, „Umanitatea”, „Viața românească”, „Avântul”, „Mântuirea”, „Lumea evree” ș.a., apoi la „Contimporanul” (utiliza aici și semnăturile Regele Solomon, Lix, F. Lix), „Adevărul literar și artistic”, „Flacăra”, „Cugetul românesc”, scoate revista „Spre ziuă” (1923), unde semna și Ghiță Pristanda, Quadroclus, colaborează ori este redactor la „Facla”, „Săptămâna muncii intelectuale și artistice”, „Cetatea literară”, „Năzuința” (Craiova), „Revista română”, „Lumea”, „Omul liber”, „Mișcarea literară”, „Universul literar”, „Viața literară”, „Sinteza”, „Adevărul”. În 1928 îl secondează pe T. Arghezi la „Bilete de papagal” (va fi secretar de redacție în primii doi ani, aparținându-i și texte iscălite generic B. de p., Papagalul violet, Papagalul roșu, Papagalul albastru, Papagalul portocaliu, Papagalul verde, Papagalul vioriu). Scrie, de asemenea, la „Radio”, „Tiparnița literară”, „XX literatura contemporană”, „Adam”, „Zodiac”, „Cuvântul”, „Reporter”, „Vremea”, „Realitatea ilustrată” (aici apare, sub pseudonimul Leone Palmantini, prima variantă, X. O. *Romanul viitorului*, la *Orașele înecate*, tipărit în 1936) și la multe alte periodice. Din 1920 la revista și cenaclul Sburătorul, A., „sburătorist din prima oră”, cum se autodefinia, aflase ambianța cea mai propice pentru spiritul său prospectiv, independent. În pofida unor tensiuni, rămâne fidel Sburătorului și lui E. Lovinescu (criticul este și autor al înlocuirii prenumelui Froim cu Felix), încercând să prelungească viața cenaclului și după moartea mentorului (în casa lui A. și a Sandei Movilă, a doua lui soție, s-au mai ținut câteva ședințe). În deceniul al treilea, cel mai productiv pentru el, publică romanele *Domnișoara din str. Neptun* (1921), *Țapul* (1921, intitulat în ediția din 1932 *Mireasa multiplă*, iar în 1945 *Zeul iubirii*), *Moartea unei republici roșii*, *Omul descompus...* (1925), *Femeia cu carnea albă* (1927), *Rasputin. Diavolul de la Curtea țarilor* (1929), piesa *Sburătorul* (1923, jucată mai întâi în 1931, iar în 1945 cu titlul *Sburător cu negre plete*), volumele *Idei și oameni*, *Mic tratat de estetică sau Lumea văzută estetic* (1929) și *Mărturia unei generații* (1929). Le urmează *Aventurile d-lui Ionel Lăcustă-Termidor* (1932), romanul *Al doilea amant al*

doamnei Chatterley (1934, sub pseudonimul Clifford Moore, ceea ce nu-l ferește de o anchetă judiciară pentru delict de pornografie literară), volumul (de biografii) *Oameni excepționali* (1934), romanele *1916* și *Orașele înecate, A fost odată un imperiu...* (1939), povestirile *Vreți să descoperim America?* (1935) și *Întâia călătorie în jurul lumii* (1939). Hărțuit o vreme (este mutat disciplinar la Cernăuți și la Lugoj, apoi e demis), nevoit să-și retragă numele din presă (în 1940 va publica *Petru cel Mare. Întâiul revoluționar, constructorul Rusiei* sub pseudonimul N. Popov), arestat de legionari, se va concentra între 1941 și 1944 asupra unui curs de estetică predat la colegiul pentru studenții evrei. După război primește numirea ca director al învățământului artistic din Ministerul Artelor (se pensionează în 1948) și, reintrând în presă, reia colaborarea la „Bilete de papagal”, „Lumea”, „Viața românească”, scrie la „Curier israelit”, „Jurnalul”, „Democrația”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Bis”, „Revista literară”, „Veac nou” ș.a. Acum îi apar romanul *Revolte* (publicat în 1945, dar scris în 1938), monografia *C. Dobrogeanu Gherea. Viața și opera* (1947), eseu *Feeria baletelor. Convorbiri asupra formelor dansului* (1947), câteva scrieri ce preiau tezele ideologice ale zilei (*Patru ciudate întâmplări*, 1957, *Jurnalul lui Andrei Hudici*, 1958) și literatură pentru copii (*În valea Marelui Fluviu*, 1955, *Amiralul oceanului, Cristofor Columb*, 1957, *Un călăreț pierdut în stepă. Din vremea lui Petru cel Mare*, 1961, scenarii radiofonice cu subiecte mitologice). A lăsat în manuscris o masivă monografie despre Goethe, lucrarea *Tratat de estetică generală*, romanele *Casa cu cinci fete* și *Mireasa multiplă*, o ediție de autor, precum și mai multe pagini intitulate *Jurnal intim*, mărturie a debusolării și oportunistului, dar și desen în *aqua forte* al unor chipuri de literați de prin anii '50. Traducătorul Marcel Aderca este fiul lui A.

Soarta scrisului inegal, de aspect pluriform, al lui A. („literat complet și nespecializat”, cum îl caracterizează Arghezi) pare să fi fost legată de o antinomie structurală a omului. Sălășluiesc în firea lui un insurgent, un nonconformist în stare de perpetuă veghe, pledant neostenit al libertății individului și al ideii de personalitate ireductibilă, mișcându-se cu repeziciune și aplomb spre orice spațiu de dispută, tentat să dinamiteze coerciții și tabuuri, prezumțios, dornic de afirmare belicoasă și, deopotrivă, un sceptic malițios, care trăiește

cu intensitate și obstinație sentimentul frustrării, crispat, instabil, nedăruit cu seninătate. A. investește mai mult și mai orgolios în prezența lui între contemporani decât în elaborarea operei, a propriilor „alcătuiți din hârtie”. Intelectual ubicuu, în pas cu orice noutate – dă, în 1924, cele dintâi pagini în românește din *À la recherche du temps perdu*, romanul lui Marcel Proust –, obsedat de „spiritul de contemporaneitate”, ajunge în preajma majorității ideilor mari ale epocii, pe care le interceptează de îndată, cu o intuiție extrem de sigură, pentru a le anima apoi îndrăzneț și tenace. Scriind el însuși literatură, experimentează neîncetat, fuge „în patru direcții deodată”, fără să găsească totuși acea opțiune care l-ar exprima integral. Înaintea generației de mari critici și scriitori din perioada interbelică, situându-se, apoi, mereu alături de ei, A., „om de baricade” (E. Lovinescu), își susține, prin fronde publicistice și literare, partea lui de contribuție la impunerea modernității în literatura română. Aderând la autonomia esteticului, el se așază, în esență, sub scutul ideilor lui E. Lovinescu. Pledoaria o face într-o manieră ferventă și exclusivistă, ca în *Mic tratat de estetică sau Lumea văzută estetic*. Lucrarea însumează, mai întâi, principalele campanii antitradiconaliste la care participase în deceniul al treilea, după ce în prima lui „bătălie” literară, datată 1914, se războise pentru legitimitatea simbolismului la noi, noua orientare fiind considerată „singurul cort de adăpost în Sahara eminesciană”. Într-o secvență a cărții eseistul încearcă o – minimală – elucidare teoretică, exersându-și spiritul disociativ în definirea „frumosului estetic”, demers însoțit de două „pilde”: Tudor Arghezi și Marcel Proust. Gazetarul A. practică simultan eseul, foiletonul, polemica, interviul și cronică. Ca și N. Davidescu, B. Fundoianu, I. Vineanu și alții, semnalează nume mari ale poeziei moderne românești în chiar momentul apariției lor. Fără să fie un creator de opinie, el a făcut critică de întâmpinare și a accelerat receptarea acestor nume, intervenind de câte ori erau supuse contestării. Versurile din volumul *Plumb* al lui G. Bacovia ar fi „alături, numai la doi pași, de cea mai mare poezie”. În așa-numita „bătălie Arghezi”, A. se află într-o campanie permanentă, începând cu anul premergător apariției volumului *Cuvinte potrivite*, când scrie articolul *Un nou Eminescu*, și continuând cu seria de riposte adresate lui Ion Barbu

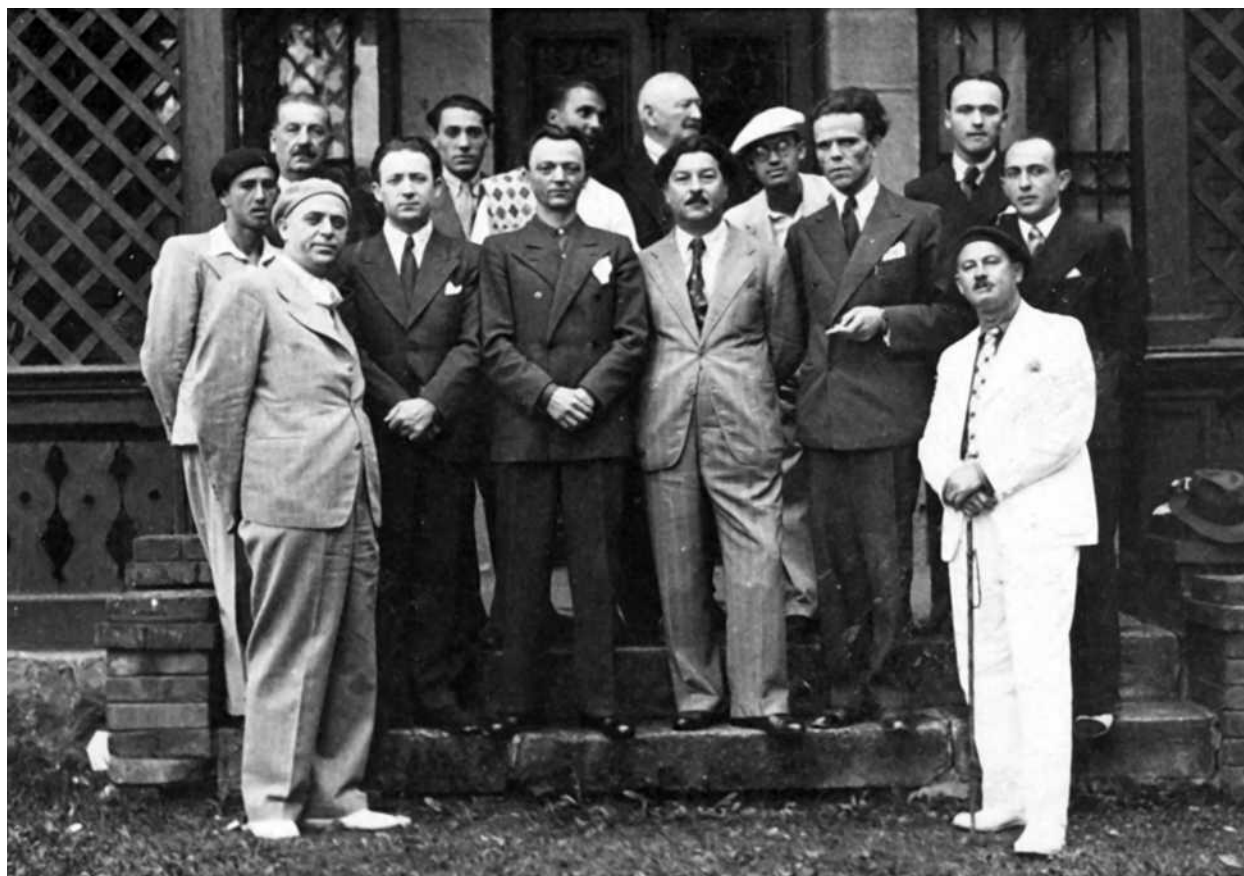
și altora. Mai cu seamă confinii temperamentale îl trimit spre Camil Petrescu (în opera acestuia vede, indiferent de genul literar, „măști” ale aceluiași suflet), în timp ce, cu o admirație contrariată, ușor iritată, se îndreaptă spre romanele Hortensiei Papadat-Bengescu, pe care le apreciază însă subiectiv și nejudicios. Scrie elogios, fără rezerve, despre importanța romanelor lui Liviu Rebreanu (considerat un prozator de nivel european, care „depășește orice fel de naționalitate literară”), dar și despre opera lui Mihail Sadoveanu, în care intuiește dimensiunile mitice (scriitorul ar „înainta înapoi”, mișcare specifică proiecției mitice). S-a apropiat entuziast de câștigurile expresionismului, mai cu seamă în dramaturgie și în arta dramatică (prețuiește piesele lui Lucian Blaga și din această rațiune), totdeauna în polemică necruțătoare cu oamenii de teatru mediocri. Nu întâmplător, el compune o piesă de teatru de factură expresionistă (*Sburător cu negre plete*) și traduce din Karel Čapek piesa *R.U.R.* (1927). Aspirația de a găsi cheia unei paradigme, personalitatea umană și îndeosebi personalitatea creatoare, își menține intactă temelia psihologică, de la o primă lucrare, din 1910, până la *Idei și oameni, Mărturia unei generații* și la *Oameni excepționali*. Inaugurând vârsta modernă a unui gen, *Mărturia unei generații*, carte de interviuri cu scriitori și oameni de artă români, reconstituie caleidoscopic o epocă de răspântie. Oglinda dublă, aparținând jurnalistului și interviuatului, își interferează reflexele și creează efectul de metamorfoză continuă a imaginii. Valoarea documentară, incontestabilă, este sporită de câteva elemente ingenioase, care introduc într-un același spațiu scenic: „măștile” lui Marcel Iancu, „rama” portretistică și scenografică elaborată de A., nervul, libertatea și consistența confesiunilor aduse în dialog. În fine, se cuvine menționată o preocupare aparte în publicistica lui literară: situat febril în actualitate, el trece în revistă, pe sute de pagini, literatura europeană modernă, de la simbolism până la Proust, Joyce, Céline și Kafka, într-un proiect în care personalitățile ostracizate de ascensiunea forțelor antidemocratice au un loc privilegiat.

De începuturile lui poetice (*Motive și simfonii, Stihuri venerice, Fragmente–Romanțe, Reverii sculptate și Prin lentile negre*), un *fragmentarium* liric, amalgam de virtualități și de poze moderne, A. se va dezlega având sentimentul

unui experiment de vârstă (va mărturisi că a fost poet în epoca lui „neolitică”). În schimb, prozatorul, în permanentă ebuliție, scrie continuu, enorm, romane îndeosebi, numeroase și de circulație. Acestea au fost primite contradictoriu, amendate chiar ca produse ale unei inteligențe rele, cu voluptăți distructive și pornire spre lubric, ori clasate ca forme de parvenitism literar. S-a mai observat că aerul de *bric-à-brac*, juxtapunerea unor tehnici de proveniență diversă ar fi reflectat ba o atitudine estetică (la care trimite și articolul *Descompunerea unui gen*), ba o inaptitudine pentru creație. Se pare că știința, opresivă, a artefactului sterilizează pagina. Cu toate că experimentează neobosit, romancierul nu poate asimila substanțial modelul proustian, gidian sau kafkian. În proza lui eterogenă, din care transpar afinități cu ideile lui Rémy de Gourmont și urme ale injectării unor puternici germeni freudieni, erosul este figura polarizantă.

Pansenzualismul, de fapt pansexualismul, văzut de Pompiliu Constantinescu drept ideologie frecventată monoman de A. (altfel, tendința, „îmblânzită” și legitimată estetic, apare la mari scriitori ai epocii), se proiectează alegoric în narațiune, într-un joc riscat, libertin, care tranșează în favoarea eclerajului crud, nu o dată impur, exhibiționist. Personajele, oameni neimportanți, fără ambiții și stabilitate socială, anonimi (depersonalizați și la nivelul onomasticii), cu profesii, îndeletniciri erante, se instalează în clipă, consumându-și vitalitatea frenetic, detașat și amar, într-un nesfârșit itinerar al plăcerilor carnale. Nu atât din textul epic, din pulsunile erotismului vagant, cât din exterior răzbat înțelesuri vorbind despre incomunicare, agonie, „năzuință spre spulberare”. *Domnișoara din str. Neptun*, romanul de debut, se înscrie amăgitor într-o „tematică” tradiționalistă, dezrădăcinarea, exploatată deopotrivă de sămănătoriști și poporaniști. Dar

Mihail Ilovici, Sărmanul Klopstock, M. Samarineanul, Camil Baltazar, Theodor Scarlat, G.M. Zamfirescu, Neagu Rădulescu, colonelul Ghia, George Gregorian, Octav Șuluțiu, Mircea Damian, Mihail Șerban, F. Aderca, Al. Călinescu

mahalaua, lume la care se vor raporta și I. Peltz, G. M. Zamfirescu, Eugen Barbu ș.a., precum și victima ei (o fată de la țară ajunsă curtezana cartierului, înrădăcinată, până la autocondamnare, în acest loc sordid) sunt privite fără lirism, într-un „film” cu derulare alertă, cu secvențe abrupte, de o țipătoare concretețe senzorială. Vocea autorului pus pe filosofare sceptică rostește panseuri fals compasive. Cazuistica aceasta se dovedește un suport inadecvat pentru ideea de predestinare, agitată pe tot parcursul narațiunii. Aflat aproape între aceleași înzestrări și limite, *Țapul* deschide seria romanelor în care erosul este exclusiv, iar din subsolurile ființei instinctualitatea se ridică la suprafață, atotstăpânitoare. Distincția între imoral, amoral și moral, străină personajelor (ipostaze ale candorii, crede I. Negoțescu), este trimisă la plimbare și de autor. Se reiterează în exces, cu tente de rău gust literar, descrierea unor momente de explozie a senzualității. Un leitmotiv emfatic trece în prim-plan în *Omul descompus...*, unde protagonistul, un frustrat, brutal descurajat de urâciunea celor din jur, caută cu exasperare ceva, fie și o manie, în jurul căreia să i „se grupeze zilele”; șansa de recoagulare a personalității și de „autentificare” prin sexualitate e iluzorie, golul îl acaparează, iar moartea apare spectral în trupul viu. Glisând, ca de obicei, spre maniere literare în vogă, A. exploatează și aici, destul de superficial, filiera expresionistă ori apelează la tehnica scindării eului, la dezarticularea fluxului cronologic, memorie involuntară etc. Pe de altă parte, într-o mezialianță pe care nu a putut să o curme nici mai târziu, aduce în text virtuți pamfletare înrudite cu arta argheziană, dar și habitudini de gazetar vivace, arțăgos. În romanul *Femeia cu carnea albă* câștigă teren fibra ludică a imaginației. Reintră în scenă domnul Aurel, personaj recurent, și el posibil alter ego al lui A. Inițial, în *Moartea unei republici roșii*, caporal fiind în armata română trimisă în misiune de pacificare a Budapestei, Aurel oscila între „solara zădărnice” a războiului, utopiile social-politice și libertina frenezie erotică. În *Femeia cu carnea albă* domnul Aurel, negustor de legume, peregrinează prin „grădiniile” de pe malul Dunării, în încercarea de a-și potoli mai ales foamea erotică. E un joc ce se vrea inițiatic, regresiv spre „duhul” primar. Și, din nou, secvențe reușite, aici de o poezie grațioasă, orchestrate cu rafinament senzorial. Ludicul

Desen de Marcel Iancu

ia proporții în *Aventurile d-lui Ionel Lăcustă-Termidor*, parabolă sarcastică, exsanguă a lumii pe dos, mizând pe trușaiuri funambulești și paradoxuri împinse până la absurd, ca la Urmuz. Aceeași plăcere a evadării fanteziste, dublată de combustia la rece a speculațiilor auctoriale, se manifestă, într-o configurație insolită, în *Orașele înecate*. E o primă performanță a literaturii science-fiction românești, după alte câteva încercări în acest gen, cum este *Oceania* lui Al. Macedonski. Cartea, un „basm futurist” (G. Călinescu), imaginează un timp al răcirii și morții soarelui, când omenirea, devitalizată, dar suficient de energică pentru a perpetua conflicte și vanități, se retrage, ca în niște imense acvarii, în orașe subacvatice. Într-o carieră de mereu înnoite experimente, subminată și de o specială dexteritate de a confecționa când și când literatură accesibilă, ba chiar literatură de consum (*Al doilea amant al doamnei Chatterley*, o așa-zisă continuare a romanului scris de D.H. Lawrence, intră, cu toate pretențiile livrești ale „autorului” român, în această categorie, ca și *Rasputin. Diavolul de la Curtea țarilor*, apărut în fascicule, în Colecția celor 15 lei), romanul 1916 dădea semne că A. poate renunța la

mișcarea centrifugă. Dar „convertirea” e parțială și de scurtă durată. Epicul, la început supragheat impersonal, captat logic, evolutiv, include o dramă morală – un tată își asumă vina morții fiului său, condamnat și executat pentru trădare –, desfășurată sinuos pe fundalul unor scene de pe front și din spatele frontului, surprinse în flashuri lucide, nervoase. Ficțiunea se frânge însă la un moment dat, fiind înlocuită de marginalii inabil mascate, de trimiteri jurnalistice la actualitatea politică etc. Ultimul roman semnificativ, *Revolte*, reasamblează bună parte din trăsăturile acestei proze. Scrisă la persoana întâi, cartea face mai vizibil transferul dinspre autor spre personaj. Sexualitatea nu mai este însă echivalată cu o acuplare fără sațiu, antrenând acum și stări mai complicate. Dacă literatura lui A., cu deosebire romanele, deși vulnerabile fără excepție, suscită totuși interesul ca un spațiu deschis experimentului, publicistica lui are o însemnătate remarcabilă, ca ferment al înnoirii, în circuitul de idei al epocii interbelice.

Domnul Aderca e un literat complet și nespecializat. Domnia sa știe să poarte paleta, parfumele, arcul, săgețile și floreta la un loc cu pana; deopotrivă de noi și de agere. Poetul e povestitor, povestitorul e filosof, filosoful e critic. Este greu să acceptăm, după ce l-am cunoscut în varietatea funcțiunilor sale pe domnul Aderca, pe literatul cu o singură latură și dimensiune, văzut întotdeauna numai din spate sau din profil, tânțar uscat al unui mic bâzâit muzical – și înțelegem în tipul de scriitor unanimitatea puterilor de expresie.

TUDOR ARGHEZI

SCRIERI: *Motive și simfonii*, Craiova, 1910; *Naționalism...? Libertatea de a ucide...*, Craiova, 1910; ed. (*Personalitatea. Drepturile ei în artă și viață*), pref. C. Rădulescu-Motru, București, 1922; *Sânge încheat. Note de război*, Craiova, 1915; *Stihuri venerice*, Craiova, 1915; *Fragmente-Romanțe*, Craiova, 1916; *Reverii sculptate*, Craiova, 1916; *Prin lentile negre*, București, 1916; *Domnișoara din str. Neptun*, București, 1921; *Țapul*, București, 1921; ed. 2 (*Mireasa multiplă*), București, 1932; ed. 3 (*Zeul iubirii*), București, 1945; *Idei și oameni*, I, București, 1922; *Sburătorul*, Iași, 1923; *Moartea unei republici roșii*, București, 1924; *Omul descompus...*, București, 1925; *Femeia cu carnea albă*, București, 1927; *Mic tratat de estetică sau Lumea văzută estetic*, București, 1929; *Mărturia unei generații*, cu măști de Marcel Iancu, București, 1929; ed. pref. Valeriu Râpeanu, București, 1967; ed. îngr. și pref. H. Zalis, București, 2003; *Rasputin. Diavolul de la Curtea țarilor*, București, 1929; *Aventurile d-lui*

Ionel Lăcustă-Termidor, București, 1932; *Al doilea amant al doamnei Chatterley*, București, 1934; *Oameni excepționali*, București, 1934; *Vreți să descoperim America?*, București, 1935; 1916, București, 1936; ed. îngr. și pref. H. Zalis, București, 1997; *Orașele înecate*, București, 1936; ed. (*Orașele scufundate*), pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1966; ed. îngr. și pref. Mircea Opriță, Cluj-Napoca, 1993; *Întâia călătorie în jurul lumii*, București, 1939; *A fost odată un imperiu...*, București, 1939; *Petru cel Mare. Întâiul revoluționar, constructorul Rusiei*, București, 1940; ed. îngr. și pref. H. Zalis, București, 2001; *Revolte*, București, 1945; ed. îngr. și pref. H. Zalis, București, 1999; *Domnișoara din str. Neptun. Zeul iubirii. Omul descompus*, pref. Tudor Vianu, București, 1945; *C. Dobrogeanu-Gherea. Viața și opera*, București, 1947; ed. Iași, 2003; *Feeria baletelor. Convorbiri asupra formelor dansului*, București, 1947; *În valea Marelui Fluviu*, București, 1955; *Amiralul oceanului, Cristofor Columb*, București, 1957; *Patru ciudate întâmplări*, București, 1957; *Jurnalul lui Andrei Hudici*, București, 1958; *Un călăreț pierdut în stepă. Din vremea lui Petru cel Mare*, București, 1961; *Murmurul cuvintelor (1913–1923)*, îngr. Marcel Aderca, pref. Eugen Barbu, București, 1971; *Teatru. Despre teatru*, îngr. și pref. Marcel Aderca, București, 1974; *Răzvrătirea lui Prometeu*, București, 1974; *Domnișoara din str. Neptun. Orașele scufundate. Copilul cu vioara. Scurt roman al unui ogar*, îngr. și pref. H. Zalis, București, 1982; *Contribuții critice*, I–II, îngr. și pref. Margareta Feraru, București, 1983–1988; *Oameni și idei*, îngr. Marcel Aderca și Valentin Chifor, pref. Marcel Aderca, Cluj-Napoca, 1983; *Aventurile d-lui Ionel Lăcustă-Termidor. Revolte*, îngr. și pref. H. Zalis, București, 1987; *Femeia cu carnea albă. Zeul iubirii*, îngr. și pref. H. Zalis, București, 1993; *Oameni excepționali. Jurnal intim*, îngr. și pref. Valentin Chifor, Cluj-Napoca, 1995. **Traduceri:** Henri Barbusse, *Prăpădul*, București, 1918, *Focul*, București, 1935; Jacques de Lacretelle, *Silbermann*, București, 1923; Romain Rolland, *Umilă viață eroică. Precursorii*, București, 1924; Georg Brandes, *Balzac și Stendhal*, București, 1925; Stefan Zweig, *Adorație*, București, 1925; Bjørnstjerne Bjørnson, *Măinile mamei*, București, 1926; Karel Čapek, *R.U.R.*, București, 1927; Axel Munthe, *Cartea de la San Michele*, București, 1934; John Steinbeck, *Noapți fără lună*, București, 1945; John Knittel, *Drum în noapte*, București, 1945; Egon Erwin Kisch, *Doctorul Becker la porțile raiului*, București, 1955.

Repere bibliografice: Fundoianu, *Imagini*, 215–217, *passim*; Ibrăileanu, *Opere*, III, 393–395, V, 114–123, 150–154, 186–192; Streinu, *Pagini*, I, 371, II, 221–224, 264, III, 12–13, IV, 120–121, 264, V, 195–199, 370; Perpessiciu, *Opere*, II, 258–260, IV, 100–104, V, 273–278, VI, 138, VII, 105–106, 245–248, XI, 224–228, 241, 246–248; Constantinescu, *Scrieri*, I, 1–16, V, 48–49, 216, VI, 285, *passim*; Holban, *Opere*, III, 25–26, 31–32, 177, 245–248, 294–297; Lovinescu, *Scrieri*, II, 301–305, III, 366, IV, 335–339, 620–621, *passim*, V,

218–223, *passim*, VI, 45, 52, 147, 258–260; Arghezi, *Scrieri*, XXV, 350–352; Călinescu, *Opere*, III, 268–274, 582–587; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 705–708, *Ist. lit.* (1982), 789–792; Biberi, *Lumea*, 147–160; Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.*, 145–154, *passim*; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 422–429; Ștefănescu, *Momente*, 112–153; G. Gheorghiu, *Sburătorul*, București, 1976, *passim*; Șerban, *Ispita*, 195–201; Mirodan, *Dicționar*, I, 25–35; Negoțescu, *Ist. lit.*, I, 225–229; Lovinescu, *Sburătorul*, I–VI, *passim*; Valentin Chifor, *Felix Aderca sau Vocația experimentului*, Cluj-Napoca, 1996; Ornea, *Medalioane*, 155–158; Gheorghe Grigurcu, *Felix Aderca sau „Un spectacol al registrelor extreme”*, RL, 1999, 30, 31; *Dicț. analitic*, II, 60–63; *Dicț. esențial*, 6–9; Oprea, *Anticipația*, 47–48, 59–66; Morar, *Scritori evrei*, 33–55; Angheliescu, *Mistificațiuni*, 178–197; Manolescu, *Istoria*, 775–779; H. Zalis, *F. Aderca: un destin în contrapunct*, București, 2010; Anca Rădulescu, *F. Aderca: polivalența risipitoare*, Craiova, 2012. **G.D.**

ADERCA, Marcel (26.I.1920, Craiova – 21.III.2008, București), traducător. Este fiul Rifcâi (n. Penchas) și al lui F. Aderca, scriitor. A urmat studiile secundare la București, unde în 1945 a absolvit și Facultatea de Litere și Filosofie. Inițial redactor la Editura Cartea Rusă, din 1949 șef la Direcția Presei din Ministerul Afacerilor Externe și asistent la Facultatea de Filosofie a Universității bucureștene, ulterior a fost, între 1953 și 1975, redactor la Editura pentru Literatură Universală. A colaborat la „România literară”, „Viața românească”, „Manuscriptum”, „Steaua” ș.a.

A. a semnat, la începutul activității, câteva traduceri din literatura sovietică (N.A. Ostrovski, Aleksandr Serafimovici), unele în colaborare, precum și câteva antologii tematice de conjunctură (*Copiii sovietici și războiul*, *Generația lui Stalin* etc.), toate apărute la Editura Cartea Rusă. După două decenii, din 1966, când publică în traducere *Husarul pe acoperiș* de Jean Giono, se va dedica transpunerilor din literatura franceză, afirmându-se ca unul dintre cei mai talentați și erudiți traducători din câți s-au aplecat la noi asupra acestei literaturi. A tradus din Eugen Ionescu (cu „subtilitate și culoare”, afirmă N. Carandino) piesele *Victimele datoriei*, *Tabloul*, *Ucișă fără simbrie* și *Jocul de-a măcelul*, din Romain Gary, Henri Perruchot, Albert Camus, Alphonse Allais, Hervé Bazin, André Maurois, Jules Romains, Henri Charrière, Gilbert Durand ș.a. În anii '60–'70 a mai transpus în românește *Alexis Zorba* de Nikos Kazantzakis, mai multe texte la albume sau lucrări consacrate operei unor mari pictori (Modigliani,

Cézanne, Rodin, Gauguin, Klee ș.a.), cât și două volume (Joseph-Émile Muller, *De la cubiști la primii abstracți* și Frank Elgar, *Pictura albastră*) din seria *Pictura modernă*. A îngrijit, singur sau în colaborare, câteva ediții din scrierile tatălui său, F. Aderca: poezie, teatru, articole, eseuri.

SCRIERI: *F. Aderca și problema evreiască*, București, 1999. **Ediții:** F. Aderca, *Murmurul cuvintelor (1913–1923)*, pref. Eugen Barbu, București, 1971, *Teatru. Despre teatru*, pref. edit., București, 1974, *Oameni și idei*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1983 (în colaborare cu Valentin Chifor). **Traduceri:** N. A. Ostrovski, *Așa s-a călit oțelul*, București, 1945 (în colaborare cu Dan Faur și Andrei Ivanovschi); Aleksandr Serafimovici, *Torentul de fier*, pref. Ion Călugăru, București, 1946; Sarkadi Imre, *În pustă*, București, 1955; Abdulla Kahhar, *Saida*, București, 1963; Jean Giono, *Husarul pe acoperiș*, pref. Const. Ciopraga, București, 1966; Eugen Ionescu, *Victimele datoriei*, *Tabloul*, în Eugen Ionescu, *Teatru*, I, București, 1970, *Ucișă fără simbrie*, în Eugen Ionescu, *Teatru*, II, București, 1970, *Jocul de-a măcelul*, București, 1973; Romain Gary, *Prima dragoste, ultima dragoste*, pref. Romul Munteanu, București, 1968; *Pictura modernă*, vol. IV: Joseph-Émile Muller, *De la cubiști la primii abstracți*, vol. V: Frank Elgar, *Pictura abstractă*, București, 1968; Nikos Kazantzakis, *Alexis Zorba*, București, 1969; Albert Camus, *Cei drepți*, în Albert Camus, *Teatru*, pref. B. Elvin, București, 1970; Alphonse Allais, *Să fim sobri!*, pref. Marian Popa, București, 1971; Piet Legay, *Furtună la Tobruk*, București, 1971; André Maurois, *Prometeu sau Viața lui Balzac*, București, 1972; Henri Charrière, *Papillon*, I–II, pref. Modest Morariu, București, 1972; Emmanuel Roblès, *Pledoarie pentru un răzvrătit*, București, 1973; Hervé Bazin, *Preafericiții de pe Insula Dezolării*, București, 1974; Gilbert Durand, *Structurile antropologice ale imaginarii*, pref. și postfață Radu Toma, București, 1977; Jules Romains, *Oameni de bunăvoință*, vol. V: *Trufașii*, București, 1979.

Repere bibliografice: N. Carandino, *Autori, piese și spectacole*, București, 1973, 214; Al. Balaci, *Studii și note literare*, București, 1979, 283; *Dicț. scriit. rom.*, I, 20–21; Evelyn Fonea, *Antisemitismul – „o josnicie întârziată până în secolul nostru”*, „Realitatea evreiască”, 1999, 100–101. **I.D.**

ADEVĂRUL (ADEVERUL), gazetă politică și literară, apărută la Iași, săptămânal, de la 15 decembrie 1871 până la 5 aprilie 1872, și la București, zilnic, de la 15 august 1888 până la 21 noiembrie 1916 și de la 3 ianuarie 1919 până la 30 decembrie 1937; o nouă serie este editată între 12 aprilie 1946 și 31 martie 1951. În 1904 apare cu titlul „Adevărul politic”, iar în 1946 cu acela de „Adevărul vremii”. Fostul prefect de poliție al orașului București din

timpul domniei lui Al. I. Cuza, Al. V. Beldiman, adversar hotărât al lui Carol I și al autorilor actului de la 11 februarie 1866, este editorul și redactorul primei serii. După câteva luni, ca urmare a atacurilor neconținute împotriva Palatului, gazeta este suprimată, iar Beldiman arestat și trimis în judecată. Un juriu, în care prim-jurat era V. Alecsandri, dă un verdict de achitare, dar **A.** nu va mai fi reluat decât peste șaisprezece ani, la București. Din grupul de redactori ai seriei a doua au făcut parte, alături de directorul politic al ziarului – Al.V. Beldiman, și Gr. Ventura – prim-redactor, fiul său, Const. Ventura (semna Un gălățean), I.S. Spartali – traducător de romane-foileton, I. Hussar – redactor al părții politice din 1889, C.B. Stamatina-Nazone. Un conflict între Beldiman și proprietarul tipografiei, Toma Basilescu (care va scoate un ziar cu același titlu între 24 martie și 26 iulie 1892), este urmat de o reorganizare a redacției, din care Gr. Ventura, în dezacord cu vederile democratice ale directorului, se retrage. Pentru doi ani postul de prim-redactor este ocupat de I.N. Roman. În septembrie 1893 **A.** se apropie de mișcarea socialistă, odată cu venirea în redacție a lui Anton Bacalbașa, prim-redactor, și a ziariștilor socialiști I. Teodorescu și C.D. Anghel, fratele poetului D. Anghel. Din 1892 redactor al părții literare este Traian Demetrescu. Vor mai colabora G. Ibrăileanu, E. Vaian (redactor), Laura Vampa, Ed. Dioghenide (redactor) și C. Mille, mai întâi fără să-și semneze articolele, iar de la 5 ianuarie 1894 scriind sub propria semnătură. În anul următor C. Mille devine proprietar al ziarului, director rămânând Al. V. Beldiman, până în februarie 1898, când, în urma decesului acestuia, Mille își asumă și direcția politică. De fapt, chiar din ianuarie 1895 Mille conduce gazeta, deoarece Beldiman, bolnav și în vârstă, îi cedase atribuțiile de director, păstrându-și însă dreptul de a colabora cu articole politice. Tot în 1895 prim-redactor este numit C. Bacalbașa, care cu încetul modifică și componența redacției. Alături de militantul socialist Al. Ionescu, redactor și corector din 1894, sunt angajați I.C. Bacalbașa, G. Russe-Admirescu, C. Balaban și Vespasian Pella; aceste schimbări aduc și o orientare politică nouă, **A.** îndepărtându-se de gazetele socialiste, dar rămânând un cotidian democratic, antidinastic, republican. Independența de vederi, atitudinea protestatară (împotriva corupției și a nedreptăților din justiție și administrație, împotriva brutalităților din armată, împotriva politicianismului),

pledoariile pentru votul universal și pentru drepturile femeii, campaniile în favoarea celor oprimați, mai ales a țăranimii, și în problema unității naționale au făcut din **A.** unul dintre cele mai însemnate și mai citite ziare din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și din primele ale celui următor. Printre colaboratori s-au aflat C. Dobrogeanu-Gherea, C. Stere (semna Un observator ipohondric), Zamfir C. Arbore, C.A. Filitis, sociologul Iosif Bolocan ș.a. Partea culturală și literară a ziarului, completată cu suplimentele editate („Adevărul literar”, „Adevărul ilustrat”, „Adevărul de joi”), a fost redactată de scriitori cu vederi politice și cu idei estetice moderne (C. Mille, A. Bacalbașa, Tr. Demetrescu, A. Stavri). În polemicile literare ale epocii, alături de periodicele socialiste („Contemporanul”, „Evenimentul literar”, „Munca”), ziarul a susținut, mai ales prin publicistica lui C. Mille și a lui A. Bacalbașa, necesitatea unei arte naționale și militante. Un foileton, redactat cu îngrijire de I.S. Spartali, apoi de E. Vaian și Laura Vampa, apare în mod regulat și conține proză originală (aici și-a tipărit inițial C. Mille partea a doua a romanului *Dinu Milian*) sau traduceri din literatura franceză de foileton. Cronica dramatică este făcută până în 1892 de Gr. Ventura, după aceea de A. Bacalbașa, de I.C. Bacalbașa și, spre sfârșitul secolului, de Emil D. Fagure. S-au publicat, de asemenea, cronici muzicale sau de artă plastică. Articole de critică literară scriu I. N. Roman, A. Bacalbașa, Ion Teodorescu, Tr. Demetrescu, E. Vaian, Iuliu Dragomirescu, C. Mille, Em. D. Fagure, H. Sanielevici (semna Hassan). Micile articole-portret din prima pagină, multe cu valoare literară, dedicate unor scriitori sau unor personalități politice, sunt redactate în mod obișnuit de I. Hussar, Tr. Demetrescu, A. Bacalbașa sau C. Mille. Publicistică literară au mai dat și C. Stere, Artur Gorovei, G. Coșbuc, I. Păun-Pincio. Cu versuri sau cu proză sunt prezenți G. Coșbuc, I.N. Roman, Șt. Basarabeanu (V. Crășescu), A. Bacalbașa, C.B. Stamatina-Nazone, G. Russe-Admirescu, H.G. Lecca, I.T. Florescu, A. Steuerman-Rodion, E. Vaian, Laura Vampa, C. Grigoriu-Rigo, Radu D. Rosetti. Aici Tr. Demetrescu a scris cronică parlamentară, la rubrica „Fizionomia Senatului”, a făcut traduceri din gazetele franceze și a semnat numeroase poezii, schițe și nuvele; A. Bacalbașa, pe lângă bogata activitate de publicist politic sau de comentator acid al vieții intelectuale, dă versuri, schițe umoristice,

parodii; St. O. Iosif și-a început perioada bucureșteană, după debutul de la „Revista școalei” din Craiova, publicând aici versuri, epigrame, traduceri din Petőfi (între septembrie 1892 și martie 1893). În primăvara lui 1896, înainte de a redacta „Epoca literară”, I.L. Caragiale a scris pentru A. articole apărute săptămânal, joia, între care *Teatrul nostru*, *Activitate* ș.a. După 1900 componența redacției se modifică de mai multe ori; printre gazetarii nou-veniți se află B. Brănișteanu, Simon Pauker (secretar de redacție și la „Dimineața”), Albert Honigman, Const. Graur ș.a. Se înființează rubrici noi (economică, religioasă, militară, de drept etc.) și se scot, în continuare, reviste-satelit: „Belgia Orientului” (umoristică; 1903–1907), „Viața literară” (1906–1908) ș.a. În noiembrie 1904 se procedează la o restructurare a paginilor gazetei, în scopul unei distribuii mai moderne, mai adecvate a rubricilor. Tot atunci C. Mille începe seria de însemnări intitulate *Letopisiți*, care continuă cu succes de public mai mulți ani. Orientarea politică se păstrează, deși sunt de semnalat unele nuanțe noi, în pas cu evoluția socială. Continuă campaniile pentru vot universal sau pentru drepturile politice ale femeilor, iar după 1914 gazeta participă activ la campania pentru intrarea în război alături de Franța și Anglia. Drept urmare, în noiembrie 1916 A. este suspendat de comandamentul german de ocupație, clădirile redacției și tipografia fiind rechiziționate. După război director și președinte al consiliului de administrație este tot C. Mille. Situația financiară precară a ziarului îl obligă însă, în august 1920, pe cel ce se afla la conducere de un sfert de secol să cedeze drepturile sale de proprietate societății Cultura Națională și să se retragă. Un comitet de redacție interimar, compus din B. Brănișteanu, Emil D. Fagure (prim-redactor) și A. Honigman, funcționează între august 1920 și noiembrie 1921, când directori devin Const. Graur și fostul secretar de redacție I. Rosenthal, care se va retrage în 1924, înlocuit de Em. Socor, director până în 1933. Aspectul gazetei se schimbă, se modernizează atât ca structură, cât și din punct de vedere grafic. Se introduc pagini speciale (de cultură, de teatru, pentru femei etc.), vin colaboratori importanți din mediile artistice, literare sau științifice și politice. Orientarea democratică se păstrează, dar cu timpul, mai ales după 1930, apar unele fluctuații de opinie, unele luări de poziție care vor stârni reacții ferme, uneori violente ale ziarelor de centru și de dreapta,

dar și ale unui cotidian de însemnătate și răspunderea „Universului”. De altfel, ca urmare a acestor ezitări și neclarități, mai ales în ceea ce privește chestiunea națională, N. Batzaria, scriitor și gazetar cunoscut, care era redactor aici încă din 1921, demisionează în 1935 și trece la „Universul”. Din 1936 și până la suspendarea gazetei, la sfârșitul anului următor, director va fi Mihail Sadoveanu, din comitetul de redacție făcând parte, între alții, și E. Lovinescu. După cel de-al Doilea Război Mondial, B. Brănișteanu este prim-redactor (până în 1947), A. fiind condus de un comitet de redacție aflat, mai ales din 1948, sub influența puterii comuniste. Între 1900 și 1916 coloanele gazetei, dedicate politicii sau comentariilor sociale, păstrează tonul viu, polemic, adesea vehement; în paginile culturale și literare se adoptă un altul, mai așezat, diferit, de exemplu, de acela din perioada când prim-redactor era A. Bacalbașa. Printre redactori se află, în continuare, mulți scriitori tineri: Toma Dragu, Aida Vrioni, Ana Holda (Ana Marcu), Ecaterina Racoviceanu-Fulmen, B. Nemțeanu, Dinu Dumbravă (Emanoil Riegler), N.D. Cocea, I. Russu Abrudeanu ș.a. Responsabilitatea alcătuirii paginilor literare revine lui A. Honigman, Iosif Nădejde sau, pentru puțin timp, lui C. Al. Ionescu-Caion. Critica dramatică este reprezentată de I.C. Bacalbașa, Emil D. Fagure, Al. Mavrodi. De la Paris veneau corespondențe ale poetei Elena Văcărescu; prin 1901 trimite articole și comentarii despre viața muzicală pariziană Stan Golestan, iar ceva mai târziu Matei Russu, pentru rubrica „Trotuarele Parisului”, note și observații extrase din actualitate. Cu schițe, pagini de memorialistică, portrete, diverse însemnări sunt prezenți C.G. Costaforu, Petre Grădișteanu, Radu D. Rosetti, Panait Zosin,

Eugen Herovanu, Cincinat Pavelescu, Ludovic Dauș, I.C. Vissarion, Mihail Dragomirescu ș.a. Deși în redacția **A.** în anii următori Primului Război Mondial continuă să se afle unii dintre vechii redactori (I. Teodorescu, G. Millian-Maximin, B. Brănișteanu), echipa redacțională se va modifica în mai multe rânduri. De-a lungul timpului, până în 1937, vor face parte din această echipă Mihail Sevastos, Lascăr Sebastian, Horia Roman, Al. Graur, M. Graur, Mircea Grigorescu, Al. Sahia, Eugen Jebeleanu, George Macovescu ș.a. Rubricile destinate culturii și literaturii rămân, în tradiția gazetei, substanțiale, variate și vor reflecta mereu preocupările și pozițiile unui anumit segment al intelectualității. Vor fi atrași între colaboratori scriitori dintre cei mai reputați ai anilor interbelici: Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, G. Călinescu, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Adrian Maniu, Paul Zarifopol, Victor Eftimiu, Jean Bart, Gala Galaction. Alături de ei se găsesc și Demostene Botez, D.I. Suchianu, Em. Ciomac, Petru Comarnescu, G.M. Zamfirescu, Ion Zamfirescu. Cronica literară, incisivă și temută, va fi asigurată pentru perioade scurte de Ion Vinea, B. Fundoianu, N. Batzaria, Izabela Sadoveanu, iar începând din 1928 de E. Lovinescu, Șerban Cioculescu, F. Aderca. Până la plecarea lui în Franța, B. Fundoianu face și o „cronică a ideilor”; în același domeniu se situează articolele lui Petre Pandrea sau Eugen Filotti. Colaboratoare consecvente la „Pagina femeii”, dar și cu alte preocupări, sunt Sofia Nădejde, Claudia Millian, Alice Voinescu, Sanda Filotti. O vreme Bogdan Varvara va îngriji „Pagina culturală”; viața teatrală e comentată de Emil D. Fagure (1920–1921), Iosif Nădejde, Scarlat Froda, A. de Herz ș.a. Publicistică socială, culturală și politică dau C. Bacalbașa, B. Brănișteanu, Tudor Teodorescu-Braniște, N. Batzaria, Pamfil Șeicaru (înainte de apariția ziarului „Cuvântul” în 1924), Scrutator (dr. Clement Blumenfeld). Se traduce mult, dar literatura selectată este în mod obișnuit una ușoară, distractivă. În ultima perioadă de apariție (1946–1951), cercul colaboratorilor se restrânge, printre ei numărându-se Demostene Botez, Cezar Petrescu, F. Brunea-Fox, Gala Galaction. În anii 1947 și 1948 Arghezi publică pe prima pagină a ziarului seria de articole intitulată generic *Tablete*, în care se răsfrâng multe din frământările și accidente epocii.

R.Z.

ADEVĂRUL, publicație apărută la Budapesta, săptămânal, lunar și din nou săptămânal, cu subtitlul „Glasul poporului”, din 16 august 1903 până în 26 iulie 1914, apoi la Sibiu din 21 octombrie 1917 până în 6 ianuarie 1918 și din 15 decembrie 1918 până în noiembrie 1919, și la Cluj din 13 noiembrie 1919 până în 20 mai 1926. Redactor-responsabil: Aurel Cristea. Numele acestuia va figura până la numărul 4/1911, când, pe ultima pagină, e trecut ca redactor-responsabil Ioan Flueraș. De la 1 ianuarie 1905 subtitlul devine „Foaie politică pentru poporul muncitor român”, prim-redactor fiind Petru Ponta, iar redactor-responsabil Aurel Cristea. De la numărul 27/1907 subtitlul este „Foaie politică, socială și economică”, cu adaosul „Foaie pentru poporul muncitor român”, iar prim-redactor este Gustav Auerbach. O nouă modificare a subtitlului intervine la numărul 4/1911: „Organul Partidului Social-Democrat din Ungaria”. De la numărul 48/1918 subtitlul devine „Organul Partidului Social-Democrat din Ardeal”, cu sediul la Sibiu, pentru ca de la numărul 7/1919 în subtitlu să se adauge și Banatul, redactor responsabil fiind acum Tiron Albani. De la 8 ianuarie 1922 titlul se schimbă în „Tribuna socialistă”. Scopul gazetei este de „a lumina și a organiza muncitorimea la un singur steag, pentru dezrobirea economică și libertatea politică” (*Către cititori*). Rubricile mai importante sunt „Știință”, „Răvaș”, „Cronica”, „Cărțile noastre”, „Foița”, „Foileton”, „Literatura”. Majoritatea textelor literare din **A.** e alcătuită din republicări. Apar versuri de G. Coșbuc, Gheorghe din Moldova, Petre Dulfu, Al. Vlahuță, Octavian Goga, Traian Demetrescu, Mircea C. Demetriade, Mihai Codreanu, Ion Minulescu, Panait Cerna, Mateiu I. Caragiale, P. Zosin, N. Țimiraș, D. Th. Neculuță, I. Păun, Barbu Lăzăreanu, Const. Z. Buzdugan, Mircea Dem. Rădulescu ș.a. Proza, în mare măsură reprezentată tot de texte retipărite, este semnată de I. Al. Brătescu-Voinești, Ioan Adam, Emil Gârleanu, Dimitrie Anghel, N.N. Beldiceanu, Al. Vlahuță. Din sectorul publicisticii sunt de reținut numele lui Aurel Cristea, C. Mille, Ion Kalinderu, Al. Constantinescu, Al. Vlahuță (care, inspirat de cartea exploratorului norvegian Fr. Nansen *Spre Pol*, meditează pe marginea puterii și a datoriei omului de a-și croi singur soarta), Ecaterina Arbore, Ion Pribeagu, Emil Isac, C. Dobrogeanu-Gherea. Apare și numele lui Victor Eftimiu, cu un fragment din piesa *Cocoșul negru*.

Bogat este compartimentul rezervat traducerilor, chiar dacă și aici domină reluările. Astfel, Al. Vlahuță se oprește asupra liricii Adei Negri, St. O. Iosif selectează poemele lui Petőfi *Eroi în zdrențe* și *Apostolul* și, alături de D. Anghel, traduce *Minerul* lui Ibsen. Alți autori traduși: D'Annunzio, Sully Prudhomme, Lev Tolstoi, Camille Flammarion, Carducci, Voltaire, Heine, Lenau, Helvétius, A.P. Cehov, Maxim Gorki, Ivan Turgheniev, A. Strindberg, Zola. În numărul 14/1912 un necrolog nesemnat anunță moartea lui I.L. Caragiale. Toma Dragu face un portret al „eroului diplomației franceze” Jean Jaurès. Maria Cunțan publică un text sub formă de scrisoare, cuprinzând meditații despre poezie. La rubrica „Foileton” Emil Isac creionează un portret lui Ady Endre. Alți colaboratori: Petru Marincu, George Grigorovici, Ioan Ciocârlan, A. Luca, Iustin Ilieșiu, Mihail I. Procopie. **D.B.**

ADEVĂRUL DE JOI, supliment literar al ziarului „Adevărul” apărut la București, săptămânal, între 15 octombrie 1898 și 13 mai 1899. Pentru numerele de până în ianuarie 1899 redacția a fost condusă de poetul Artur Stavri. Într-un editorial intitulat *Către cititori* el anunță că noua revistă va urmări să difuzeze o informație literară bogată și obiectivă, va discuta evenimentele politice însemnate, se va strădui să facă o critică imparțială vieții literare și culturale, va publica literatură originală și traduceri, singurul criteriu de selecție fiind acela al valorii. Au colaborat cu versuri și proză Artur Gorovei, Vasile Pop, G. Ranetti, Alceu Urechia, Șt. Basarabeanu (Victor Crășescu), Th. Cornel, Horia Berza, Artur Stavri, Radu D. Rosetti, D. Teleor, C. Xenii, Raul Stavri, Șt. Cruceanu, I. Costin (Al. Cantilli), Const. Z. Buzdugan. O participare consistentă este a lui D. Anghel, cu poezii proprii și cu traduceri. Jean Bart (care semnează prima dată aici cu acest pseudonim) publică schițe și nuvele, S. Sanielevici dă articole și cronici literare. Din ianuarie 1899 conducerea suplimentului este luată de C. Mille, care schimbă și echipa redacțională. Se retrag A. Stavri și S. Sanielevici, încep să scrie Emil D. Fagure, Th. Cornel, C. Al. Ionescu-Caion și A. Steuermaier. Și profilul revistei se modifică: apar mai des articole politice, se continuă campaniile antidinastice ale „Adevărului”. Caion este autorul unor articole în care se ocupă de naturalism sau de simbolism, socotindu-le o etapă de degenerescență a

literaturii, Emil D. Fagure scrie cronici dramatice, C. Mille este semnatul rubricii „Săptămâna”, în care comentează aspecte ale vieții politice sau culturale. Se traduce din George Sand, Leconte de Lisle, Théodore de Banville, Maupassant, Jules Vallès, Lenau, G.A. Bürger, Fr. Rückert și Heine. Cu articole pe subiecte de sociologie, filosofie și istoria culturii au mai colaborat I. Teodorescu, I. Găvănescu, C. Rădulescu-Motru. **R.Z.**

ADEVĂRUL ILUSTRAT, supliment literar al ziarului „Adevărul” apărut la București, săptămânal, între 6 martie 1895 și 26 mai 1897. După retragerea lui Anton Bacalbașa, conducerea părții culturale și literare a „Adevărului” i-a revenit lui C. Mille, care schimbă denumirea suplimentului din „Adevărul literar” în „Adevărul ilustrat”. De la 1 ianuarie 1897 publicația va fi redactată, ca și paginile literare ale „Adevărului”, de C. Bacalbașa. Spre deosebire de „Adevărul literar”, care era, datorită lui A. Bacalbașa, o revistă de atitudine, sub influența ideilor lui C. Dobrogeanu-Gherea și cu simpatii socialiste, **A.i.** este un observator independent al vieții literare. Și zonele din care se recrutează colaboratorii sunt altele. Aici au scris, alături de vechii colaboratori ai „Adevărului literar”, scriitori din cercul „Literaturii”, chiar și Al. Macedonski, precum și alți publiciști cunoscuți în epocă (Ilie Ighel-Deleanu, Al. Antemireanu). Nota dominantă este una eclectică; doar articolele lui C. Mille mai pun în discuție problemele estetice pe care „Adevărul literar” le dezbătuse cu aprindere. **A.i.** este, astfel, o revistă în care locul cel mai important îl ocupă beletristica de divertisment, iar scopul celor ce scriu critică literară este de a culturaliza, de a „vulgariza”, pentru a face publicația accesibilă unui număr cât mai mare de cititori. Alături de C. Mille, adept al criticii lui Dobrogeanu-Gherea, preocupat de evoluția literaturii naturaliste sau de problema imoralității în artă, face cronică literară C. Bacalbașa, B. Brănișteanu, H. Sanielevici. Cu articole mai cuprinzătoare decât o simplă cronică săptămânală, din care rezultă o înțelegere largă a menirii literaturii, colaborează N. Iorga.

Se publică și multe recenzii, scrise de H. Sanielevici, B. Brănișteanu ș.a., portrete succinte ale unor personalități politice și culturale, amintiri literare (despre I. Păun-Pincio, Traian Demetrescu sau I. L. Caragiale), anecdote și ecouri din viața scriitorilor etc. Versuri dau D. Th. Neculuță, Radu D. Rosetti, I. Costin (Al. Cantilli), Tr. Demetrescu, Dem. Moldoveanu, Adrian Vereă, A. Steuerman, Virgiliu N. Cișman, Gheorghe din Moldova, N. Burlănescu-Alin, N. Gr. Mihăescu-Nigrim, Alexandra Mihăescu, C. Xenii, C. Sandu-Aldea, Petru Vulcan, G. Tutoveanu, G. Russe-Admirescu, N. Vermont, D. Nanu, D. Teleor, Eugen Herovanu, Const. Z. Buzdugan, precum și St. O. Iosif și Cincinat Pavelescu. Proza din **A.I.** este vag naturalistă sau de un realism obiectiv: schițele lui Șt. Basarabeanu (Victor Crășescu), I.A. Bassarabescu, C. Mille, portretele lui C. Bacalbașa, povestirile despre ocnași ale lui Gh. Becescu-Silvan ș.a. Ioan Adam tipărește schițe despre satul moldovenesc, D. Marinescu-Marion încearcă în nuvele, pe care le subintitulează „hazlii”, să descrie viața de mahala. În 1895 Tr. Demetrescu publică mai multe poeme în proză, povestiri și însemnări cu caracter autobiografic. Al. Macedonski colaborează cu un „pastel în proză” intitulat *Soare și grâu* și cu alte povestiri. O nuvelă romanțioasă, cu toate însemnele unei scrieri juvenile, *Pe terasă*, îi aparține lui Gr. Pișculescu (Gala Galaction). Printre scriitorii străini, prezentați în articole ce surprind o notă caracteristică, se numără N.V. Gogol, I.S. Turgheniev, Dostoievski, Ada Negri, Anatole France. S-au publicat și multe traduceri de poezii, făcute de St. O. Iosif (din Petőfi, Lessing, Lenau, Heine), C.M. Muțescu (Goethe), A. Steuerman (Leopardi, Heine, Sully Prudhomme), Adrian Vereă (Heine, Ada Negri), D. Teleor (François Coppée), S. Ivanovici (Théophile Gautier), C. Xenii (Schiller, Lenau, Heine, Musset, Th. Gautier) ș.a. S-a tradus, de asemenea, din scrierile în proză ale lui E.A. Poe, din Dostoievski, Zola, J.-H. Rosny, Catulle Mendès și din alți scriitori mai puțin cunoscuți; foiletoanele sunt, așa cum se obișnuia, preluate din ziarele franceze. Poezie populară au publicat D. Drăghicescu și Toma Dragu.

R.Z.

ADEVĂRUL LITERAR, supliment al ziarului „Adevărul” apărut la București, săptămânal, între 13 septembrie 1893 și 13 februarie 1895.

O nouă serie a fost editată după 1900. Intrat în redacția cotidianului, ca prim-redactor, la începutul lunii septembrie 1893, Anton Bacalbașa îl determină pe directorul politic al ziarului, Al. V. Beldiman, să transforme pagina literară săptămânală, redactată până atunci de I.N. Roman sau de Traian Demetrescu, într-un supliment. Fără să se desprindă de ziarul tutelar, **A.I.** poate fi considerat, totuși, o publicație autonomă, deși continua numerotația „Adevărului”. Organizarea rubricilor este aceea a unei reviste de literatură. În fiecare număr al suplimentului se publică prezentarea unui scriitor autohton sau străin, încercându-se alegerea unor personalități care să reprezinte și orientările literare mai noi. Apar articole dedicate lui Dickens, Balzac, Baudelaire, Leconte de Lisle, Zola ș.a., scrise de A. Bacalbașa, C.D. Anghel, Tr. Demetrescu, I. Teodorescu, I. Păun-Pincio, A. Steuerman și, în a doua jumătate a anului 1894, de C. Mille. Uneori poziția față de un scriitor diferă de la un număr la altul, în funcție de părerile celui ce scrie articolul. Astfel, Bacalbașa critică artiștii „burghezi”, între care îl include și pe Baudelaire, pe care îl socotește și imoral, în timp ce un alt colaborator, care semna C., subliniază valoarea artistică de netăgăduit a poeziilor scriitorului francez. Inconsecvențe există și în ceea ce privește scriitorii români. Al. Vlahuță și Delavrancea sunt în 1893 comentați favorabil, dar criticați în 1894, după declanșarea polemicii cu „Viața”. I.L. Caragiale, Al. Macedonski, Titu Maiorescu nu sunt scutiți de criticile și ironiile pătimasului redactor-prim. Scriitorii care au publicat versuri și proză în **A.I.**, alături de A. Bacalbașa, Tr. Demetrescu, A. Steuerman, I. Păun-Pincio, sunt Șt. Basarabeanu (Victor Crășescu), Radu D. Rosetti, Virgiliu N. Cișman, G. Russe-Admirescu. Cronica dramatică este redactată mai ales de A. Bacalbașa. Odată cu retragerea acestuia din redacția „Adevărului”, încetează și apariția suplimentului literar. **R.Z.**

ADEVĂRUL LITERAR ȘI ARTISTIC, revistă apărută la București, săptămânal, între 28 noiembrie 1920 și 28 mai 1939. Deși cu un profil enciclopedic, de magazin, în paginile **A.I.a.**, cel mai citit hebdomadard din perioada interbelică, au publicat constant nume de primă mărime ale literaturii române, ca Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Paul Zarifopol, G. Călinescu, care au oferit periodicului

pagini de mare valoare. Înalta ținută artistică a fost dublată de una filosofică și politică, echipa de esești și publiciști, printre care sunt de amintit Mihai Ralea, Al. A. Philippide, D.I. Suchianu, Petre Pandrea, Tudor Teodorescu-Braniște, apărând pozițiile unui raționalism nedogmatic, ale democrației de tip occidental și combătând sistematic totalitarismul fascist, ca și pe cel comunist. Revista era strâns legată de cotidianul independent „Adevărul” și continua o mai veche tradiție, ale cărei origini urcau spre finele secolului al XIX-lea prin „Adevărul literar” (1893–1895), „Adevărul ilustrat” (1895–1897) și „Adevărul de joi” (1898–1899). Tradiția democrată, simpatia pentru popor, pentru „talpa țării”, spiritul antidogmatic al acestor reviste se vor regăsi peste două decenii la **A.I.a.** Încheierea Primului Război Mondial fusese încununată de realizarea unității naționale. Se înfăptuiesc mai multe reforme economice, sociale și politice. Are loc o reorganizare a presei literare ce urma să se adreseze acum și provinciilor până mai ieri înrobite. Alături de „Viața românească”, revistă care procedase așa încă din 1906, apar noi reviste, ca „Sburătorul”, condus de E. Lovinescu, sau „Gândirea”, întemeiată de un grup de tineri în frunte cu Cezar Petrescu, dar și „Cugetul românesc”, condus

de Tudor Arghezi, „Ideea europeană” a lui C. Rădulescu-Motru sau câteva meteorice publicații ale lui Camil Petrescu, precum „Săptămâna muncii intelectuale și artistice”. În acest moment de efervescență culturală se situează și apariția **A.I.a.** Un an îl va avea ca prim-redactor pe publicistul Emil D. Fagure, colaborator al vechii serii a revistei, de unde împrumută și principalele idei directoare: deschiderea spre toate școlile literare, „idealismul”, criteriul unic al valorii, fără a pretinde să impună o estetică proprie: „Ceea ce ținem înaintea de toate este ca «Adevărul literar» să fie o publicație fără idei preconceptuate, fără înjugare la școli și doctrine, lipsită de piedica particularismului și fanatismului, primitoare deopotrivă pentru toate talentele, indiferent de credințe sau tendințe, ci numai cu unica preocupare a Frumosului, a Binelui și a Adevărului. [...] Orice talent real, orice gândire dreaptă și înaltă, orice preocupare idealistă sunt chemate de noi cu căldură și vor fi primite frățeste, cu brațele și cu inimile deschise” (*Cealaltă Renaștere*). Revista avea patru pagini, care vor spori cu timpul, ajungând în 1937 la 18. Tirajul urcă până la cifra, enormă pentru acei ani, de douăzeci de mii de exemplare, ceea ce făcea din ea „cea mai răspândită din publicațiile culturale”, cum consemna după un an de la apariție Emil D. Fagure. Acestuia îi succedă la conducere dramaturgul A. de Herz, până la 21 iunie 1925, când **A.I.a.** intră în orbita „Vieții românești”, care îi trimite și un director, pe obscurul, dar bun administrator, Mihail Sevastos. Până la această dată revista își definise profilul de magazin, publicând, alături de poezie, proză și eseu, articole de popularizare a științei, cronică teatrală, cronică plastică (susținută mulți ani de H. Blazian), cronică cinematografică (datorată neobositului D.I. Suchianu), acestora adăugându-li-se mai târziu cronică sportivă, cronică modei, gastro-nomică, a șahului etc. Deși se declara „în afara școlilor”, „primitoare deopotrivă pentru toate talentele”, între 1920 și 1925 redacția manifestă o simpatie mai accentuată pentru modernism, cu deosebire în poezie. Așa se explică prezența numelui lui Al. Macedonski (cu rondeluri postume), a lui Ion Minulescu, Ion Vinea, B. Fundoianu, a Elenei Farago, a lui Emil Isac, Aron Cotruș (acum într-o fază de revoltat și de umanitarist), a lui Camil Petrescu, Camil Baltazar, Vladimir Streinu. „Simpatia” nu exclude și publicarea unor poeți vetuști, de „concepție”, ca D. Nanu sau A. Toma, sau

a unui debutant ca Zaharia Stancu, mai înrudit cu ceea ce avea să fie lirica htonică, tradiționalistă, decât cu poezia simbolistă și intelectualistă. Până în 1925 **A.I.a.** își precizase doar caracterul eclectic, recrutându-și colaboratorii oarecum la întâmplare, astfel că alături de „poporanistul” Ion Agârbiceanu publică și „modernistul” F. Aderca. Nu avea o cronică literară sistematică, sarcina recenzării cărților fiind lăsată pe seama unor critici ocazionali și didactici (Claudia Millian, G. Baiculescu ș.a.). Venirea lui Sevastos, mai exact intrarea revistei în sfera de influență a „Vieții românești”, schimbă întrucâtva lucrurile. Publicația va adopta o conduită mai fermă, nu în sensul impunerii unei selecții mai riguroase a valorilor și al unei discipline care, sub raport doctrinar, ar putea fi numită de grup. Firește, nu Sevastos este acela care stabilește liniile mari ale strategiei, ci G. Ibrăileanu, M. Sadoveanu și mai ales M. Ralea, adică eminența cenușie a „Vieții românești” postbelice, al cărei program canalizează mai bine democratismul și liberalismul inițial. Orientarea politică a **A.I.a.** o urmează pe aceea a revistei ieșene și a ziarului „Adevărul”, unde M. Sadoveanu va deveni director în 1936. Campaniile antilovinesciene și mai ales antigândiriste, deși mai palide, sunt identice cu ale „Vieții românești”, de unde sunt recrutați și cei mai de seamă colaboratori. Lui M. Sadoveanu, I. Agârbiceanu, Gala Galaction, Paul Zarifopol, prezenți în sumar înainte de 1925, li se adaugă masiv după această dată C. Stere, D.D. Patrașcanu, M. Codreanu, M. Ralea, Al. A. Philippide, G. Topîrceanu, Ionel Teodoreanu, D. I. Suchianu, Demostene Botez, Otilia Cazimir. Chiar Tudor Arghezi și G. Călinescu au fost mai întâi colaboratori ai revistei-mamă, care se grăbea să salute cu simpatie „reorganizarea «Adevărului literar»: „«Adevărul literar» este astăzi o revistă de prim rang și cea mai bună publicație săptămânală. Înfruntând toate dificultățile vacanței, «Adevărul literar» a putut da publicului un material foarte variat, foarte interesant.” În 1930, când apărea numărul 500 al revistei, redacția își desena în mod și mai explicit profilul. Ea reafirma „cea mai deplină libertate spirituală” și accentua europenismul, democratismul opus autohtonismului și ortodoxismului: „Misticismului care ne înconjoară, politicii religioase practicate de profitorii cădelnițelor de argint, am opus raționalismul luminat”. Iar un an mai târziu reamintea criteriul talentului și

opțiunea pentru maniera absolut eclectică: „Nici un curent literar, de la tradiționalism până la modernism, nu ne este străin. Eclectismul cel mai desăvârșit ne servește, alături de talent, drept criteriu de îndrumare”. Revista adopta un spirit temperat, repudiind excesele de oriunde ar fi venit ele (punct de vedere clar exprimat de Al. A. Philippide), nu fără o anume simpatie față de tradiționalism – în formele lui evolute – sau față de scriitorii „viețiști”. **A.I.a.** nu a beneficiat de îndrumarea directă a unui mare critic, așa cum se întâmpla cu „Viața românească” și cu „Sburătorul”, a unei personalități care să angajeze polemici de idei, având o ideologie și o estetică a sa. Țelul declarat al revistei este în primul rând unul informativ și formativ, aproape în felul magazinelor din secolul al XIX-lea: „răspândirea gustului pentru literatură”, deșteptarea „dragostei pentru cultură”. Faptul se străvede chiar din sumarul eteroclit, care se adresa în primul rând unui cititor mediu, chiar puțin cultivat. Pentru el se fac concesii destul de mari, în scopul de a-i câștiga abonamentul. De aici, paginile de vulgarizare (mai ales despre Sigmund Freud și psihanaliză), de literatură „la modă”, ca memoriile lui Casanova, de biografie a oamenilor iluștri (Napoleon, Tolstoi, Dostoievski), de „umplutură”, caricaturile și reproducerile de nuduri care, în anumite perioade, ocupă un spațiu considerabil. În acest grund, specific multor publicații din epocă, **A.I.a.** face incizii adânci în scop formativ, chiar pedagogic. Cititorul avizat trecea repede peste rubricile mondene și amuzante, oprindu-se la fragmentul de roman semnat de Sadoveanu, la tableta lui Arghezi, la eseul lui Zarifopol sau la cronică literară pe care din 1932 G. Călinescu începea s-o țină regulat. Alături de mult gustatul Maurice Dekobra, se publică excelente traduceri din E.A. Poe, Charles Baudelaire, Paul Valéry, Rainer Maria Rilke, Serghei Esenin. Comentariile despre scriitori populari ca Maurice Baring, A.J. Cronin, Charles Morgan, Pearl Buck sunt puse în umbră de eseurile consacrate lui Marcel Proust și André Gide, „marilor ruși”, curentelor moderne din literaturile franceză, germană și rusă. Ampla acțiune de traducere a unor scriitori de pe toate meridianele și din toate epocile ține în mare măsură de acest obiectiv de formare a gustului, ca și pe o maturizare progresivă a cititorului. Magazinul conținea de toate: și un roman de Cezar Petrescu, una dintre vedetele epocii, și fragmente

din *Răscoala* lui Liviu Rebreanu, și epigrame de Tudor Mănescu, și poezii din *Cuvinte potrivite* sau din *Flori de mucigai* de Tudor Arghezi, și pagini distractive din umorul universal, și fragmente din *Ulysses* de James Joyce, ce se publicau cu câțiva ani buni înaintea ediției britanice sau a celei americane ale celebrului roman. Potrivit pregătirii și sensibilității sale, gustului mai mult sau mai puțin evoluat, cititorul avea putința să aleagă. Ca și „Viața românească”, **A.I.a.** își manifestă opțiunea pentru evoluția modernă a societății, pentru „calea industrială”, în opoziție cu „organicismul”, cu orientările conservatoare, paseist-romantice. Eseiștii revistei, Paul Zarifopol, Mihai Ralea, D.I. Suchianu, Al. A. Philippide, continuă discuția mai veche a raportului dintre național și universal, dintre condițiile locale și influențele străine, abordând fenomenul cultural din perspectivă etno-psiho-sociologică. Mai toți conchid că există un spirit românesc, ce s-a consolidat prin vitalitatea lui nativă, ca și prin puterea de asimilare, reglată în ultimul secol de un excelent spirit critic. Discuția se extinde și în planul artei, prin analiza raportului dintre tradiție și inovație, revista adoptând o poziție moderată între prăfuitul tradiționalism (neoașism) și inovațiile moderniste; este combătut, neconvingător, E. Lovinescu. Spiritele „cuminți”, în frunte cu directorul M. Sevastos, preferă proza de observație socială, în dauna celei de analiză psihologică. Vor fi publicați Liviu Rebreanu, C. Stere, Ionel Teodoreanu, Cezar Petrescu și, insistent, destui obscuri, dar aproape deloc Hortensia Papadat-Bengescu, Camil Petrescu, Gib I. Mihăescu. De la această estetică a temperanței, îndatorată în bună măsură lui G. Ibrăileanu, se abat și Al. A. Philippide, și M. Ralea, și D.I. Suchianu. Spiritul cel mai modern rămâne Paul Zarifopol, un scriitor de idei, un eseist prin anticlasicismul său declarat, prin concepția autonomiei esteticului amplu teoretizată, prin receptivitatea la formele noi ale romanului (Dostoievski, Proust, Gide) și la poezia ermetică (Mallarmé, Valéry, Ion Barbu). Criticul și istoricul literar al publicației avea să fie G. Călinescu, anii colaborării lui marcând în chip evident o nouă etapă, ce întrupa într-o admirabilă sinteză concepția autonomiei esteticului, cu un excepțional simț al valorii, fără exclusivisme anticlasice sau antimoderniste. Revistă-magazin, cu un conținut eclectic și adesea inegal, **A.I.a.**, săptămânalul cu cea mai lungă apariție din perioada interbelică, a lansat

nume noi în mică măsură (Vladimir Streinu, Zaharia Stancu, Ion Călugăru) și nu a dus polemici literare de anvergură. Prestigiul îi este dat de strălucita sa echipă de esești și de critici, la care se adaugă sporadic Lucian Blaga, Mircea Eliade, Tudor Vianu, precum și de strategia literară adoptată. Astfel, revista îl publică pe ultimul clasic în viață, Ioan Slavici, inserează substanțiale pagini de călătorie (chiar dacă unele sunt reproduse) ale lui N. Iorga, de memorialistică ale lui Panait Istrati și își alege colaboratori permanenți pe M. Sadoveanu și T. Arghezi, care în decursul anilor îi încredințează fragmente ale unor capodopere, ca *Hanu Ancuței*, *Dumbrava minunată*, *Împărăția apelor*, *Zodia Cancerului* și *Frații Jderi*, sau, în cazul lui Arghezi, cicluri întregi ale operei, precum volumele *Icoane de lemn*, *Poarta neagră*, *Cartea cu jucării*, *Ce-ai cu mine*, *vântule?*. Etape importante ale creației sadoveniene și argheziene sunt legate de **A.I.a.** Metamorfozele și arheologia criticii călinesciene pot fi descoperite în aceste pagini. Apărută imediat după Marea Unire din 1918, revista acordă o atenție deosebită literaturii minorităților naționale, în special aceleia maghiare și germane, direcție în care contribuția ei se dovedește meritorie, ca și aceea în domeniul traducerilor din literatura universală. Pornind de la numeroasele comentarii despre cei mai variați scriitori străini și de la tălmăcirii, unele realmente antologice, se poate întreprinde un interesant studiu de sociologie a receptării, pentru care **A.I.a.** oferă, poate, cel mai bogat material dintre toate publicațiile interbelice. Îmbinând utilul cu plăcutul, revista a reprezentat aproape două decenii o tribună de promovare a valorilor morale, culturale, literar-artistice, în slujba cărora a apelat la condeie dintre cele mai repute ale scrisului românesc din epocă.

AL.S.

ADEVĂRUL LITERAR ȘI ARTISTIC, publicație care a apărut la București din 7 ianuarie 1990, ca supliment al ziarului „Adevărul”; se numea inițial „Adevărul de duminică”. După cum rezultă dintr-un *Cuvânt către cititori* (semnat „Adevărul”), era menită să umple duminicile celor mai diverse categorii de cititori, iar sumarul revistei, rubricile din numerele ce vor urma susțin această finalitate, deconcertând chiar, printr-o prea mare varietate: apar reportaje, note și însemnări, memorialistică, documente, literatură propriu-zisă, cronici literare,

de film, de teatru și muzicale, articole pe teme sociale, științifice, rubrici de sport, de umor și divertisment, horoscopul și programul TV, și o rubrică de sexologie, caricaturi și fotografii mai puțin sobre, în acord cu atmosfera relaxată a primilor ani postrevoluționari și în general cu stilul unui supliment de weekend. Primii redactori ai suplimentului – Mihai Caranfil, C. Stănescu și Victor Vântu – l-au „împărțit”, de fapt, în niște fascicule tematice, **A.I.a.** fiind unul dintre ele (alături de „Dosarele Adevărului”, „Adevărul familiei”, „Adevărul și credința”) și prezentându-se, retrospectiv, ca precursorul firesc și legitim al viitorului săptămânal. Revista își formează o echipă de colaboratori constanți – printre ei: Edgar Papu, Gheorghe Tomozei, Dinu Săraru, Teodor Vârgolici, George Muntean –, publicând poezie și proză (Ana Blandiana, Ștefan Aug. Doinaș, Ion Caraion, Ion Gheorghe, Gabriela Negreanu, Mircea Micu, Grigore Vieru, Petre Sălcudeanu, Nicolae Țic), traduceri (Al. Soljenițin – în versiunea lui Laurențiu Duță, J.L. Borges și Octavio Paz – în transpunerea lui Darie Novăceanu) și cronici: literară (Emil Vasilescu, Constantin Cubleşan, C. Stănescu), teatrală și cinematografică (Natalia Stancu), muzicală (Costin Tuchilă), mai târziu, și plastică (Cornel Radu Constantinescu, Marina Preutu) și cronică TV (Ecaterina Oproiu, Smaranda Jelescu, Romulus Căplescu). La numărul 23 dispare, formal, legătura dintre revistă și ziar (de acum înainte nu se va mai preciza că e vorba de un supliment al „Adevărului”), iar la numărul 37 (din 14 octombrie 1990) își schimbă titlul din „Adevărul de duminică”, în „Adevărul literar și artistic”. Odată cu această modificare s-a simțit nevoia unei noi precizări a programului, construit pe ideea „de a promova valori confirmate și incontestabile, de a încuraja speranțe certe”; sumarul va fi ca și până acum „bogat, divers, acordat unei vaste palete de gusturi și preferințe”. Apar, cu articole și cronici, Romul Munteanu, Valeriu Cristea, Alexandru Melian, Titus Mesaros; începând cu numărul 39 apare și rubrica „Semnal”, cu scurte prezentări (nesemnate) ale ultimelor apariții editoriale. Ilustrativă pentru apropierea revistei de structura și stilul publicațiilor de weekend este și precizarea făcută la numărul 46: „Revistă magazin pentru toate preferințele”. Săptămânalul își caută vizibil un drum propriu, schimbă unii colaboratori și unele rubrici, inclusiv paginația (modificată în această perioadă aproape

de la un număr la altul). Gheorghe Tomozei face o incitantă revistă a presei, Ela Alexandrescu ține un „calendar” de scriitori, iar Wanda Ostap un jurnal al galeriilor. De la numărul 55 intră în revistă numele (și stilul) lui Cristian Tudor Popescu, acesta redefinindu-i, cu un accent personal, profilul (în articolul *Dragul și îndepărtatul meu tânăr*: „Ce pot să-ți ofer? Nu prea mult: paginile acestei mici și gălăgioase reviste. Cred că poți găsi în ea ceea ce visa alt don Ernesto, Hemingway pe numele său de familie, adică un loc curat și bine luminat”). Acum „Pagina scriitorului tânăr” și o consistentă antologie SF (cu nume ca Stanisław Lem, Isaac Asimov, Ray Bradbury) se adaugă rubricilor deja consacrate; apropierea de profilul unui hebdomad de cultură e susținută astfel mai apăsător, inclusiv prin anunțul „promisiune” din numărul 65: „Din acest număr, rubrici permanente de teatru, film, plastică și TV”. Alături de acestea, traduceri (din V. Șalamov, semnate de Fănuș Neagu, din Serghei Esenin, semnate de Laurențiu Duță), paginile de poezie (Marin Sorescu, Ion Horea, Horia Bădescu), cele de documente (un titlu revelator: *Vorbesc arhivele!*), de memorii (Dumitru Micu), articolele pe diverse teme și în diferite stiluri, doct (Paul Alexandru Georgescu) ori publicistic (Constantin Coroiu), noile nume de colaboratori (de la Iosif Sava și Felicia Antip la Traian T. Coșovei, Nicolae Iliescu, Cătălin Țirlea și George Cușnarencu) susțin profilul publicației nu însă și o linie a ei. **A.I.a.** nu va avea niciodată o omogenitate de atitudine, o „doctrină”, redactorii și colaboratorii, respectând anumite principii, au poziții diverse, uneori divergente. Acest principiu, al autonomiei părților ce compun totuși un întreg va fi susținut și de noul colectiv redacțional al revistei, căreia, de la numărul 108, i se dă subtitlul „Săptămânal de cultură și atitudine”: Cristian Tudor Popescu (redactor-șef), C. Stănescu, Cornel Radu Constantinescu, Ioan Adam (la care se vor adăuga Lelia Munteanu, Saviana Stănescu, Cristian Popescu, Viorica Rusu, Ludmila Patlanjoglu, Constantin Coroiu, Carmen Chihaia, Cristina Modreanu, Gabriel Rusu). Treptat, revista își „limpezește” profilul, excluzând liniile mai potrivite unei publicații-magazin, păstrând însă de la tipul inițial o anume vioiciune, relaxare, dezinhibare (stilul multora dintre redactori și colaboratori – în frunte cu redactorul-șef – fiind incisiv și expresiv). În schimb, structura rămâne relativ stabilă, ca și paginația, **A.I.a.** dobândind astfel un

profil distinct printre revistele culturale postrevoluționare. Articolele de pagina întâi, totuși rare, și fără ambiția de a consacra un editorialist (apar texte de Cristian Tudor Popescu, Cornel Radu Constantinescu, C. Stănescu, Gabriel Rusu), „Revista revistelor culturale” (ținută de C. Stănescu, multă vreme sub pseudonimul Interim – căci, inițial, îi „ținea locul” lui Gheorghe Tomozei), interviurile (luate, de obicei, de Carmen Chihaia, Viorica Rusu, Cristina Modreanu, Diana Popescu), cronică edițiilor (Teodor Vârgolici) și cea literară (Daniel Cristea-Enache, căruia i se adaugă, din 2001, cronicari mai mult sau mai puțin sporadici, precum Mihai Iovănel, Bogdan Alexandru-Stănescu, Andrei Terian, Marius Miheț, Teodora Dumitru ș.a.), articolele și cronicile de sau despre folcloriști (Nicolae Constantinescu, Iordan Datcu, Al. Dobre), cele pe teme filosofice (Ion Ianoși, Costică Brădășan, al doilea și autorul unui *Jurnal al lui Isaac Bernstein*), cronică plastică (ținută de Cornel Radu Constantinescu), cronicile teatrale (Ionela Liță, apoi Saviana Stănescu și Cristina Modreanu), paginile de documente (printre „furnizorii” constanți, Marin Radu Mocanu, Mircea Handoca), rubricile consacrate – „Civica” a lui Alexandru George, „Fereastra” a lui Costache Olăreanu, „Pardon de expresie!” a lui Ștefan Cazimir, „Texte și contexte” a lui Constantin Coroiu, „E lung pământul, ba e lat!”, o cronică a cărților străine ținută de Felicia Antip și, pe ultima pagină, „Travelling”-ul Magdei Mihăilescu, plus articole pe diverse teme și cele ce iau pulsul unei actualități mereu alta fac din **A.l.a.** un săptămânal într-adevăr „de cultură și atitudine”, care a înțeles să recompenseze valorile culturale românești, inclusiv prin acordarea, începând cu 1998, a unui Premiu de Excelență (intelectuală și totodată morală); Ileana Mălăncioiu, Costache Olăreanu, Henri Wald, Dorin Tudoran, Adam Michnik, Mircea Daneliuc și Geo Dumitrescu au fost laureați ai premiului. În 2005 schimbându-se structura redacțională a ziarului „Adevărul”, la conducerea **A.l.a.** vine Marius Vasileanu, care dă revistei o turnură ortodoxistă, amintind, prin colaboratori precum Sorin Lavric ori Cristian Bădiliță, de problematicile presei interbelice de dreapta. Din 2006 revista va fi inclusă în corpul ziarului „Adevărul”. Într-o variantă gestionată din 2007 de Cezar Paul-Bădescu, **A.l.a.** trece – tot ca anexă a ziarului – la un format mai comercial, cu texte scurte și preponderent informative. Cu timpul,

revista dispare în paginile de cultură și divertisment ale „Adevărului”. **D.C.-E.**

ADONIS, publicație apărută la București, într-un singur număr distribuit gratuit, în 1941. Redactor: Traian Mihăilescu; secretar: Virgil Treboniu. Jurnalul se vrea a fi unul informativ, prezentând și totodată popularizând rosturile și activitățile societății literare Adonis (întemeiată în 1935), așa cum reiese din subtitlul „Buletin de propagandă și informație servind manifestarea poetică Adonis”. Animatorii mișcării (Virgil Treboniu, Traian Mihăilescu, Petre Homoceanul, Mircea Streinul, C. Pârlea, Grigore Ancu, Miha Dragomir) vor să asigure prin **A.** o strângere a rândurilor și o solidarizare – spirituală, dar și financiară – a „adonisiacilor”. Dincolo de lipsa de sonoritate a numelor (cu excepția celui al lui Mircea Streinul), e impresionant entuziasmul acestor „literatori” care nu pregetă să contribuie material pentru editarea unor plachete sub egida „adonismului”. Mircea Streinul traduce versuri de Georg Trakl. Este consemnată întâlnirea celor de la Adonis cu Tudor Arghezi, eveniment petrecut în 1940. **D.C.-E.**

ADRIAN, I. V. [Ion Veniamin] (1837, Mihăileni, j. Botoșani – 14.VIII.1875, Pașcani), ziarist, autor de versuri, prozator. Studiile le-a urmat la Fălțiceni și la Academia din Iași (fosta Academie Mihăileană), pe care a absolvit-o în 1856. În același an și-a început cariera didactică la Dorohoi. După Unire este numit profesor de istorie, geografie și limba franceză la gimnaziul din Botoșani. În 1861 și 1862 conduce, la Iași, revista satirică „Bondarul”. De la începutul anului 1864 este revizor școlar al județelor Iași, Botoșani, Dorohoi, Suceava și profesor de istorie. Alegerea ca deputat de Botoșani în Camera Legislativă (1870–1871) este punctul de vârf al carierei sale administrative și politice. A murit subit în drum spre mănăstirea Văratec.

La Galați **A.** ar fi redactat gazeta unionistă „Libertatea Dunării”, iar la Botoșani ziarul democrat „Independentul” (1862), despre care s-au păstrat vagi informații, și „Terra de sus” (1866). Versurile, cu nimic relevabile, i-au apărut în „Steaua Dunării”, „Ateneul român”, în „Lumina” lui B.P. Hasdeu și în volumul *Din versurile lui I.V. Adrian* (1871). În paginile „Bondarului” **A.** combate vehement „reacțiunea”, adică pe cei ce în țară sau în afara granițelor ei se opuneau

procesului de consolidare a Unirii. El satiriza, de asemenea, pe cei care profitau de conjunctura politică pentru a-și satisface ambițiile și interesele personale. Lipsa de finețe a umorului, jocurile de cuvinte neinspirate, lexicul cu reminiscențe italianizante îl împiedică să fie un scriitor satiric remarcabil. Totuși, micile tablouri sociale strânse sub titlul *Comedii omenesti* în volumul *Din scrierile umoristice ale lui I. V. Adrian* (1874) și „cântecul comic” *Postulachi Slujbulescu* (1874), cu toată pasta groasă întrebuintată, conservă ceva din realitatea care le-a inspirat. Pe un plan restrâns, mai ales tipologic, scriitorul îl precedă pe I.L. Caragiale. În 1868 și 1869 editează la Botoșani revista literară „Steluța”, în care și-a publicat greoaiele povestiri istorice despre Ștefăniță Vodă și Petru Rareș, din ciclul pretențios intitulat *Romanele domnilor moldoveni*. A tradus din fabulele lui Pierre Lachambaudie și, sporadic, din Lermontov, Béranger, Théophile Gautier. *Romanță*, tălmăcită dintr-un autor italian neidentificat, a fost, până spre sfârșitul secolului al XIX-lea, piesă de rezistență în repertoriul lăutăresc din Moldova.

SCRIERI: *Din versurile lui...*, Botoșani, 1871; *Postulachi Slujbulescu*, Botoșani, 1874; *Din scrierile umoristice ale lui...*, Botoșani, 1874.

Repere bibliografice: B. P. Hasdeu, *Scrieri literare, morale și politice*, II, îngr. și introd. Mircea Eliade, București, 1937, 64–81; Iacob Negruzzi, *Foi căzute*, CL, 1876, 9; Pop, *Conspect*, II, 92–95; Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, 269; N. Răutu, *I. V. Adrian*, „Revista Moldovei”, 1926, 1, 3, 7–9; D. Furtună, „*Steluța*” lui I. V. Adrian, „Revista Moldovei”, 1926, 5–6; Ileana Turușancu, *Reviste botoșănene din trecut*, LL, 1957, 3; Lăzăreanu, *Glose*, 245–249; *Dicț. lit.* 1900, 7; *Dicț. scriit. rom.*, I, 21.

R. Z.

ADSUM, publicație apărută într-un singur număr la Sinaia în 8 august 1940, pe cheltuiala și sub redacția lui Constantin Noica. Într-o scrisoare către prietenul său Emil Cioran, aflat de o vreme în Paris, Noica îi scrie: „Sunt pe cale să mă scutur și eu de anemia mea consistențială și să încerc să fac ceva, fie evadarea spre lumi teutonice, fie o răfuială cu prezentul prin scoaterea unei reviste intitulate «Adsum». E o mărturie de *prezență* pe care vreau s-o dau, pentru uzul meu, lumii de aici. Simt că tot ce se întâmplă mă împacă cu istoria pe care în sfârșit o simt, dacă nu o și înțeleg”. Cu o singură excepție, indicată de inițialele M.K. (Mircea Casasovici – văr al editorului, devoalat chiar de acesta), articolele îi aparțin lui C. Noica

și, sub aparența unor speculații spirituale, mărturisesc un crez creștin. Ideea lor unică, centrală, este ideea elitelor colective, singurele capabile să modifice societatea prin jertfa de sine. În fond, *Spiritualitate și moarte*, *Intelligentia quae non intelligit* sau *Moartea spirituală a timpului nostru prin primatul auxiliarului*, *Veac de colectivități*, *așadar veac de elite*, *Gânduri despre marea trecere ori Veac al omului viu* mărturisesc printr-un limbaj aluziv, dar suficient de transparent, fără echivoc, poziționarea de partea mișcării legionare. În plină dictatură carlistă, vocabularul și tonul articolelor sunt deliberat mesianice, iar dezvoltarea ideilor în sensul susținerii și a aderenței semnatarului lor la Legiune se va regăsi în publicistica lui din oficiosul „Buna Vestire”, ca și în cea simultană din „Universul literar”. *O simplă lămurire*, plasată în pagina a patra, concludiv parcă, indică mai transparent sensul acestei tipărituri: „Cel mai trist păcat față de semeni e, poate, să nu spui atunci când ai fost de față [...]. Revista «Adsum» apare din acest sentiment al unei contemporaneități care nu înțelege, care nu mai înțelege să se ascundă. Ea apare într-un singur număr și este totuși o revistă, pentru că, exprimând o contemporaneitate, aparține unui anumit timp. Este timpul acesta al lui 1940, timp al războiului care, în măsura în care e războiul altora, nu ne poate înstrăina de drama românească, iar în măsura în care e și războiul nostru, ne adâncește în ea”. De altfel și titlul numărului, verbul latin *adsum*, cu sensul „a fi de față, a asista”, constituie explicit declarația de intenții a autorului. Versetele extrase din *Noul Testament* (Sf. Luca, Sf. Pavel), ce întretaie materialele, au valoarea unor apoftegme creștine, a unor deslușiri de esență spirituală. **A.**, apărut la șapte luni după cererea – formulată în ianuarie – de autorizare respinsă de autorități, își întregește sumarul inițial prin imprimarea articolului *Crede*, censurat la 8 august, în numărul ce inaugurează seria a doua a cotidianului „Buna Vestire”, din 8 septembrie, la care Constantin Noica va avea o susținută colaborare în cursul acestui an cu texte ideologice pronunțat legionare. Se poate presupune că **A.** s-a bucurat de o bună difuzare și de un viu interes suscitât printre cititori, deoarece între 10 și 24 august „Universul literar” plasează o etichetă, de dimensiuni vizibile și bine încadrată în pagină, despre apariția „numărului unic” al revistei, repetată pentru edițiile a doua și a treia. **R. P.**

AESCHT, Georg (28.IX.1953, Codlea), publicist, traducător. Este fiul Evei Aescht (n. Tittes), secretară, și al lui Hermann Aescht, tehnician. După absolvirea liceului în orașul natal, frecventează cursurile Facultății de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, secția germană-engleză (1972–1976). Până la emigrarea în Germania (1984) predă limba germană la Liceul „George Coșbuc” din Cluj-Napoca. Stabilit la Bonn, este angajat corector într-o tipografie, iar din 1991 lucrează ca redactor la revista „Kulturpolitische Korrespondenz” (acum la Königswinter am Rhein). Debutează în 1974 la „Echinox”, iar editorial cu versiunea în germană a unor basme de Oscar Wilde (*Der glückliche Prinz und andere Märchen*) în 1977. Colaborează și la „Karpatenrundschau”, „22”, „Observator cultural”, „Siebenbürgische Zeitung”, „Spiegelungen” ș.a. Mai editează seria de cărți despre trecutul codlenilor intitulată „Zeidner Denkwürdigkeiten” și bianualul „Zeidner Gruß”. Este membru al asociației Die Künstlergilde din Esslingen.

În mediul cultural al Clujului, care l-a format, **A.** se orientează, în deceniul petrecut acolo, spre acele cercuri intelectuale care practicau conlucrarea interetnică. Exercițiul criticii literare și al comentariului pe teme culturale îl face ca redactor la revista studentescă trilingvă „Echinox”. Totodată, se familiarizează, prin traduceri, cu specificul echivalențelor verbale, elaborând, la inițiativa Editurii Dacia, versiuni germane pentru un volum de povestiri de Ion Agârbiceanu și pentru *Cultura europeană în epoca luminilor* de Romul Munteanu. În Germania **A.** răspunde altor solicitări și sugestii editoriale, îndreptându-se fie spre texte ale suprarealismului devenit „clasic” (romanul *Zenobia* și versurile lui Gellu Naum), fie spre literatura inspirată din actualitatea imediată, cu inflexiuni social-politice pronunțate sau mai puțin evidente: tălmăcește din proza scriitoarei Carmen-Francesca Banciu, romanul lui Alexandru Vona, *Ferestre zidite*, și *Muște sub pahar* de Alexandru Papilian, „roman scris fără menajamente”, „tradus excelent”, cum a remarcat Edith Ottshofski. **A.** se apropie de opere literare dificile, reușind, prin intuiție și asiduitate, să reproducă în germană complexitatea originalelor (Norman Manea, Andrei Pleșu). Această realizare este înlesnită și de faptul că traducătorul se află în contact personal cu autorii textelor, mai ales cu scriitorii din ultima generație (Filip Florian, Claudiu Komartin, Dan Coman, Teodor Dună ș.a.).

Ediții: *Siebenbürgen erlesen*, Klagenfurt, 1999; Horst Peter Depner, *Auch ohne Zukunft ging es weiter*, München, 1999. **Traduceri:** Oscar Wilde, *Der glückliche Prinz und andere Märchen*, București, 1977; Ion Agârbiceanu, *Dura lex*, Cluj-Napoca, 1980; Romul Munteanu, *Die europäische Kultur im Zeitalter der Aufklärung*, Cluj-Napoca, 1983; Gellu Naum, *Zenobia*, Klagenfurt, 1990, *Black Box*, Klagenfurt, 1993 (în colaborare cu Oskar Pastior); Alexandru Papilian, *Fliegen unterm Glas*, Frankfurt am Main, 1992; Carmen-Francesca Banciu, *Filuteks Handbuch der Fragen*, Hamburg, 1995, *Ein Land voller Helden*, Berlin, 2000; Alexandru Vona, *Die vermauerten Fenster*, Berlin, 1997; Norman Manea, *Die Rückkehr des Hooligan*, München, 2004, *Die Höhle*, München, 2012; Mihail Sebastian, *Der Unfall*, München, 2004; Andrei Pleșu, *Das Schweigen der Engel*, Berlin, 2007; Filip Florian, *Kleine Finger*, Frankfurt am Main, 2008; *Die halluzinogene Katze* [Rumänische Gegenwartsliteratur], îngr. Ernest Wichner, cu ilustrații de Tudor Jebeleanu și Dan Perjovschi, Bremerhaven, 2009; Avram Andrei Băleanu, *Ahaswer*, Berlin, 2011; Dan Coman, *Ghinga*, ed. bilingvă, îngr. Jean-Baptiste Joly, Stuttgart, 2012; Teodor Dună, *Der Lärm des Fleisches*, ed. bilingvă, Stuttgart, 2012; Claudiu Komartin, *Wir werden die Maschinen für uns weinen lassen*, ed. bilingvă, Viena, 2012.

Repere bibliografice: A. Ga. [Annely Ute Gabanyi], *Rumänische Literatur in deutscher Übersetzung 1945–1981*, în *Rumänisch-deutsche Interferenz*, coordonator Klaus Heitmann, Heidelberg, 1986, 274–306; Edith Ottshofski, *Alexandru Papilian, „Fliegen unterm Glas”*, SV, 1994, 2; Ion Acsan, *50 de ani de traduceri din literaturile de limbă germană în limba română și din literatura română în limba germană. 1945–1995*, București, 1996, *passim*; Alina Costea, *Fericiți sau nu*, TMS, 2010, 3. **J. W.**

AFIRMAREA, revistă apărută la Satu Mare, lunar, din martie 1936 până în august 1940. Din martie 1937 adaugă subtitlul „Literară-socială”, completat odată cu numărul 1–2/1938 cu adaosul „Editată de Astra, despărțământul Satu Mare”. Redactori: Constantin Gh. Popescu și Octavian Ruleanu. Revista se vrea a fi „tipar și cuget românesc”, promovând „scrisul cinstit” și „gândul curat”, „puse în slujba unui ideal național”. Rubrici permanente: „Încreștări”, „Dări de seamă”, „Răboj”, „Cărți-reviste”. Apar versuri, unele republicate, de Petre Dulfu, Octavian Goga, Radu Stanca, Igor Block, Ștefan Baci (Duminică în provincie). Secțiunea prozei e reprezentată de Vintilă Horia (*Casa fără suflet*), Octavian Ruleanu, Gh. Crișan, Victor Eftimiu. Publicistica e bogat ilustrată. Lui N. Iorga i se reproduce articolul *Arta populară și arta istorică a românilor*, Ion Hodoș face un scurt istoric asupra presei, Victor V. Moiş încearcă să pătrundă tainele filosofiei blagiene (*Lucian Blaga*

– *Diferențialele divine*), Vasile Scurtu aduce câteva utile contribuții la viața lui Ioan Slavici. Sunt prezente și note de călătorie, texte folclorice, dar cel mai bogat și pertinent sector e al criticii literare, în care se exersează cu oarecare talent Constantin Gh. Popescu. Alți cronicari literari sunt Octavian Ruleanu, Lucian Bretan, Ion Șugariu, D. Cinova. După revista „Credința” sunt reproduse însemnările lui Zaharia Stancu – *Scritorul coate-goale* și „Luna cărții” –, precum și notațiile lui Petru Manoliu despre Maxim Gorki. Numerele 4–5/1936 sunt dedicate memoriei lui Vasile Lucaciu, iar în numerele 4–5/1940 e reprodus articolul *Românismul* al lui C. Rădulescu-Motru. Ion Pena semnează epigrame. **D.B.**

AGÂRBICEANU, Ion
(12.IX.1882, Cenade, j. Alba – 28.V.1963, Cluj),
prozator.

Este al doilea dintre cei opt copii născuți în familia Anei (n. Olariu) și a lui Nicolae Agârbiceanu. Pădurar, gospodar înstărit, știutor de carte, tatăl se va muta mai târziu ca „vigil de pădure” în ținutul Odorheiului. În 1889 A. începe școala în satul natal. Din 1892 urmează la Blaj gimnaziul și apoi liceul, bacalaureatul trecându-l în 1900. Către sfârșitul liceului se încearcă în literatură și trimite „Unirii” din Blaj, în 1899, mai întâi poezia *Amintiri*, apoi schițe și alte versuri, semnate Alfius. Cea dintâi scriere literară iscălită cu numele său apare în 1901, tot în „Unirea”; atunci începe și colaborarea la „Familia”. Între 1900 și 1904 este student al Facultății de Teologie din Budapesta. Se integrează lesne în cercul studenților români, participând la întrunirile societăților literare ale colegilor săi. Continuă să colaboreze la „Unirea”, dar trimite și câteva schițe umoristice la „Drapelul” din Lugoj (1902–1903), semnate Potcoavă, precum și la „Răvașul” din Cluj (1903–1904), iar la „Sămănătorul” dă versuri (1903). Prestigiul lui crește considerabil din 1902, când începe să publice în paginile „Luceafărului”, scos la Budapesta de Oct. C. Tăslăuanu. De altfel, va

rămâne nu numai colaboratorul constant al acestei reviste, ci va deveni și prozatorul ei reprezentativ sub numeroase aspecte. Din iulie 1904 (când termină facultatea) și până în toamna lui 1905, este „subprefect” la internatul liceului din Blaj, apoi se înscrie la secția de limbi clasice, istorie și română a Facultății de Litere din Budapesta, pe care o părăsește brusc în ianuarie 1906, când se întoarce la Blaj, angajându-se funcționar la Mitropolie. Ipodiamon și apoi diacon, este hirotonit preot în aprilie, după ce, cu o lună mai înainte, se căsătorește cu Maria Aurelia Radu. Tot în aprilie este numit preot (de rit unit) în comuna Bucium-Șasa, din Munții Apuseni, unde rămâne până în mai 1910. Dobândește oarecare notorietate cu volumul *De la țară* (1906), pentru care este premiat de Astra, colaborează la „Viața românească” (din 1906), la „Revista politică și literară” (Blaj), „Lupta” (Budapesta), „Neamul românesc literar”, „Falanga”, apoi la „Cosinzeana” (Orăștie), „Tribuna” și „Românul” (Arad), continuând să publice în „Luceafărul”, „Foaia poporului” ș.a. Transferat la Orlat, lângă Sibiu, rămâne aici până în 1919, cu o întrerupere în timpul războiului. În 1910 îi apar volumele *În întuneric* și *Două iubiri*, în 1912 – *Schițe și povestiri*, în 1914 – *De la sate* și romanul *Arhanghelii*. Abia în această epocă se familiarizează cu marea proză, franceză și rusă mai ales (Balzac, Flaubert, Gogol, Tolstoi, Dostoievski, Leonid Andreiev). Fără a renunța la povestire, se dedică romanului și scrie, pe unele publicându-le deocamdată în reviste, *Legea trupului* (*Povestea unei vieți*) (1912), *Căsnicia lui Ludovic Petrescu* (1912), *Legea minții* (*Povestea altei vieți*) (1915). În toamna lui 1916 se refugiază mai întâi la Râmnicu Vâlcea, apoi la Iași, pregătindu-se chiar să emigreze în Statele Unite, prin Rusia. Evenimentele de acolo îl întorc însă din drum. În 1917 se afla la Chișinău, de unde colaborează la „Ardealul”, apoi la „Neamul românesc”. Este numit preot militar al corpului de voluntari ardeleni și bucovineni din armata română. Întors, pentru scurt timp, la Orlat, după înfăptuirea Unirii renunță la parohie și acceptă, ca membru al Partidului Național Român, conducerea ziarului „Patria”, care se edita la Sibiu, apoi la Cluj, și pe care îl dirijează între februarie 1919 și martie 1927. Pentru scriitor, acești ani înseamnă o perioadă de acumulări. Îi apar numeroase culegeri de povestiri, nu totdeauna foarte reprezentative pentru scrisul său. În iunie 1919 este ales membru corespondent al Academiei Române, în 1921

președinte al Sindicatului Presei Române din Ardeal și Banat, în 1923 membru în comitetul de conducere al Societății Scriitorilor Români. Articolele pe care le scrie aproape zilnic mărturisesc dorința de a contribui la consolidarea statului român și la desăvârșirea Unirii, ridicând totodată probleme specifice Transilvaniei și încercând să se opună imixtiunii politicianismului în viața cotidiană a acestei provincii. Experiența socială acumulată până la 1916 îl face să judece cu acuitate viața politică de după Unire. Membru al Marelui Sfat Național, deputat, senator, vicepreședinte al Senatului, se implică pasionat în dezbaterile modalităților de afirmare a specificului național și, mai ales, a tradiției. Este și motivul care îl determină să părăsească Partidul Național Român și să se afilieze, în 1927, Partidului Poporului. În anul 1928 este numit în conducerea Astei. E prezent în alte reviste și ziare, între care „Adevărul literar și artistic”, „Ramuri”, „Flacăra”, „Gândirea”, „Cele trei Crișuri”, „Lamura”, „Transilvania”, „Cugetul românesc”, „Societatea de mâine”, „Țara noastră”, „Universul literar”, „Propilee literare”, „Darul vremii”, „România literară”, continuă colaborarea la „Viața românească”, „Cosinzeana” ș.a. Tot acum îi apar volumele *Legea trupului* (*Povestea unei vieți*) (1926), *Legea minții* (*Povestea altei vieți*) (1927), *Stana* (1929), *Biruința*, *Dactilografa* și *Dolor* (1930), *Răbojul lui Sf. Petre* (1934), *Minunea* (1936), ediția a doua din *Arhanghelii* (I–II, 1932). Nu-și uită obligațiile confesionale și, la Beiuș, tipărește numeroase broșuri cu caracter religios. În 1930 este numit protopop al districtului, iar în anul următor este înaintat arhidiacon, canonic al bisericii catedrale. Ostil violenței, condamnă mișcările extremiste de dreapta. Cum viața politică devine tot mai agitată, iar integritatea României tot mai amenințată, acceptă, în octombrie 1938, conducerea ziarului „Tribuna”, în fruntea căruia se află până în septembrie 1940. Nu era un jurnalist prin vocație, ci mai curând un observator și un moralist. Îscăld în ziare fie cu numele său, fie cu pseudonimele Sevastian Voicu, I. Turcu sau Ion Olariu (după numele de familie al mamei, dinainte de căsătorie), scria despre orice, dând sfaturi și criticând cu blândețe. Dezmembrarea țării, în 1940, îl obligă să se refugieze la Sibiu, unde rămâne până în 1945 și unde este sărbătorit, în 1942, la împlinirea vârstei de șaizeci de ani. Îi apar în această perioadă *Amintirile* (1940), *Jandarmul* și *De vorbă cu Ilarie* (1941), *Domnișoara Ana*, *În pragul vieții* și *Rana*

Portret de Ion Vlasiu

deschisă (1942), *Vremuri și oameni. Lume nouă* (1943), *Vâltoarea* (1945), precum și culegeri de articole pe teme religioase (*Fața de lumină a creștinismului*, apărută în 1943, fiind cea mai însemnată). Alte romane, precum *Acasă* și *Pe drumuri*, sunt interzise de cenzură. Odată cu încheierea războiului, A. se întoarce la Cluj (în martie 1945). După o relativă eclipsă în epoca proletcultistă, este ales, în 1955, membru onorific al Academiei RPR.

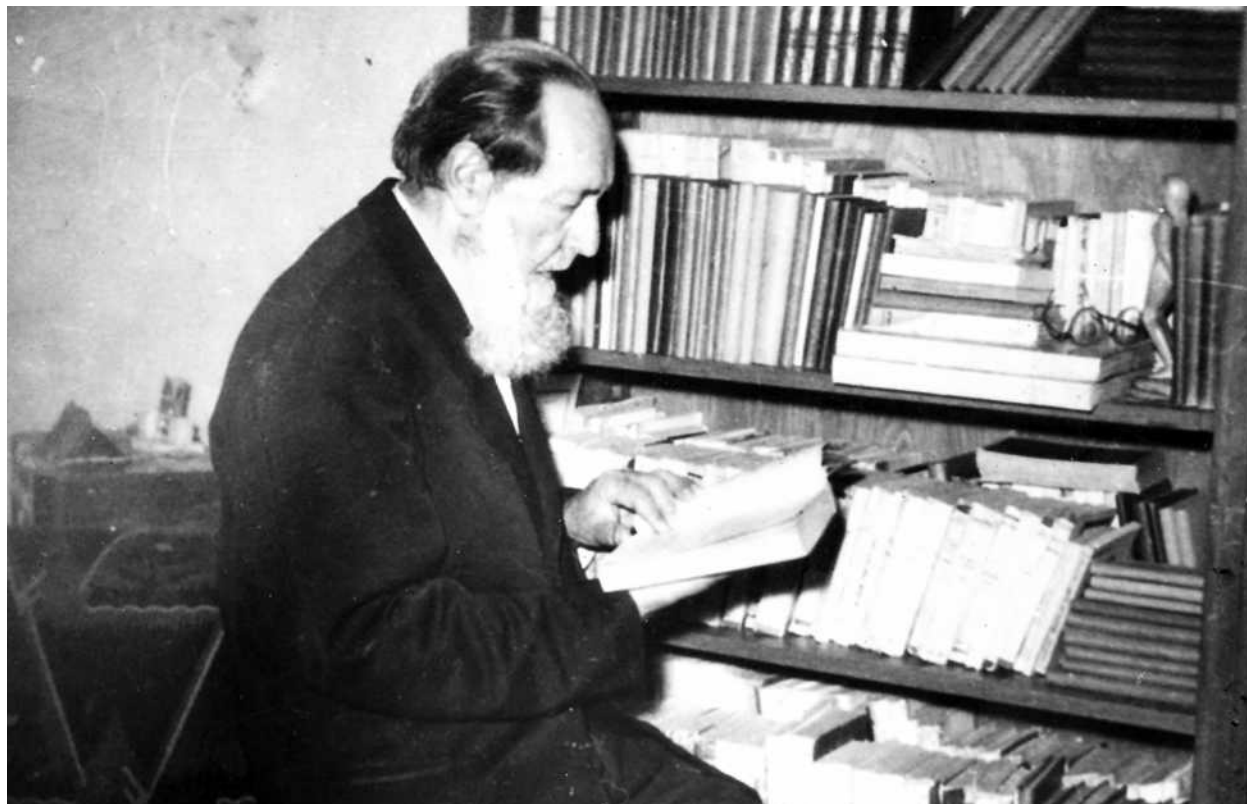
Sămănătoriste sunt, sub unele aspecte, povestirile din primele volume ale lui A., *De la țară* și *În clasa cultă* (1909). În sfera tradiționalismului se înscrie, astfel, atitudinea de la început față de oraș, blamat cu deosebire pentru că favorizează morala dubioasă a „clasei culte”, de care, după unele ezitări, Ilie Barbu, spre pildă, reușește să se detașeze (În clasa cultă), nu însă și Nicolae Marcu, profesorul care acceptă compromisul meschinăriei citadine (*O răsplată*). Tematica sămănătoristă sau cea poporanistă au însă o abordare particulară. Motiv frecvent și la el în perioada de început, „datoria” intelectualilor de la sate se înscrie în narațiuni cu final neprevăzut, cu motivații adânc omenești, nu doar conforme

preceptelor morale. Așa în *Popa Vasile*; aici personajul renunță la intenția de a-și părăsi satul nu din cauza „datoriei”, ci a milei adânc omenești. Elemente de legendă ori de basm sunt și ele prezente, dar, precum în *Vâlva băilor*, brutal, dezmințind legenda însăși, spre a face loc unui „adevăr” dur. Din sămănătorism A. preia doar cadrul general, pe care îl modifică mult, trecându-l prin filtrul propriu. Chiar față de Ioan Slavici el se delimitează cu un accent personal, deschizând totodată drum lui Liviu Rebreanu. Astfel, George Pârvu (*În luptă*) e un fel de Popa Tanda, dar se transformă dintr-o pildă într-un caracter; el ajunge un fel de conducător al satului nu atât prin exemplu personal, cât prin firea-i răzbunătoare și aprigă. Alte personaje, precum Iosif Rodean (*Arhanghelii*), îl prevestesc pe Ion al lui Rebreanu prin vitalitatea amoralismului. Tematica, mediul și personajele povestirilor lui A. sunt variate, dificil de clasificat, întrucât scriitorul abordează, după preceptele realismului, domeniile cele mai diverse și folosește în mod curent împrejurările autobiografice. Solemnitatea povestirii este rece la prima vedere, neprietenoasă, privirea pătrunzătoare și iscoditoare păstrând o urmă de neîncredere generată de timiditate. Cele mai multe povestiri sunt de valoare medie, fiind construite cu acuratețe și meșteșug, însă fără subtilități. Registrul tonalității e cel tragicomic, precum în *Slăbiciunea părintelui Grigore*, cu un preot care nu poate auzi o melodie cântată la fluier fără a face „un pont”, adică un pas strașnic de „bătută” țărănească, chiar și când e cu odăjdii pe el; nuanța dramatică vine din neputința înfrânării impulsului vital, neputința comună tuturor personajelor. Cum, de obicei, dramatismul este subiacent umorului, scriitorul îl convertește ușor în șarjă dezlănțuită. Așa se întâmplă în *Sectarii* (1938), roman-pamflet la adresa politicianismului. Șarja groasă trece dincolo de marginile artei, iar violența demersului este atât de stihinică, încât scrierea se transformă într-o aglomerare de caricaturi stângace, agitate neconținut, obositor și confuz. Clară rămâne doar pornirea dintotdeauna a scriitorului împotriva demagogiei de toate nuanțele, care a generat un partid „de dreapta extremă”. Tot pamflet este și *Răbojul lui Sf. Petre*, în care unul dintre „sfinți” e adus pe pământ spre a constata și îndrepta neregulile provocate de „Mamona”. Alteori A. apelează doar la scene parodice, precum în romanul *Arhanghelii*, alternându-le cu cele grave, care în context par a avea o funcție moralizatoare, estompată,

totuși, de durități, care plasează istoria românească într-un plan aflat deasupra oricăror tendințe. Scriitorul deține un vast repertoriu de situații dramatice, generate îndeosebi de stingerea și reproducerea pasiunilor, a izbucnirilor vitale, transpuse în finaluri concise. Astfel, în *Arhanghelii* finalurile de capitol, instaurând aparențe echilibrate, senine, cuprind adesea un germen de amenințare, prevestitor, de regulă, al debutului sumbru al capitolului următor. E ca o alternare între fatalitate și izbăvire, fără nimic demonstrativ ori cazuistic. În genere, povestitorul este intim implicat în narațiune, participă direct la ea; astfel, el smulge cuvântul din gura personajelor, vorbește în nume propriu, trece din nou la relatarea neutră, pe care o părăsește pentru a se insinua iarăși în derularea narațiunii. Față de cele povestite, e cuprins de „o durere necunoscută, aspră și rece” (*Umbra unui om*). Când se lasă captivat de propria individualitate și biografie, eșuează în melancolie monotonă, chiar dacă aportul documentar e substanțial, ca în *Licean... odinioară* (1939) și în *Amintirile*. Memoriile lui tind să consolideze un destin de tip tradițional și idealizat, spre deosebire de Gib I. Mihăescu, care ilustrează tipul antieroului. Privind propria povestire „cu ochi înnoptați” (*Într-o zi de primăvară*), A. o resimte în mod evident ca pe o echilibrare în singurătatea în care s-a claustrat. Faptul este vizibil după Primul Război Mondial, în povestiri manieriste precum *Vestea, O scrisoare la vlădica*. Inițial, mai ales în intervalul 1906–1916, martorul obișnuit al povestirilor, adesea chiar povestitor, este un preot. În alte numeroase cazuri este doar personaj, preot de țară, sărac, aproape înrăit de sărăcie, țăran în fond și mândrindu-se cu aceasta, fumând tutun prost, drăcuind și păstorind peste un sat de necăjiți (*O zi însemnată*); însă are o minimă conștiință de sine, față de care – și nu față de divinitate – se simte răspunzător (*Săptămâna patimilor*). Deși supus canoanelor narative tradiționale și cumințit, povestitorul nu agreează autoritatea și, când are prilejul, o parodiază (de exemplu, în *Nenea*), precedându-l pe Rebreanu și deosebindu-se radical de Mihail Sadoveanu. Este tolerant, adept al liberului arbitru și, chiar în cazul sinucigașilor, manifestă o neutralitate binevoitoare, contrară preceptelor religioase și înrudită cu mentalitatea lui Lev Tolstoi (*Legea trupului*). Personajele lui A. sunt de regulă niște inadaptabili, împresurați de o aură a muceniciei. Cele mai reprezentative și mai reușite sunt acelea al căror

caracter este tulbure, chiar întunecat. Uneori astfel de eroi par a urî viața (*Fefelega*, *Dura lex*), deși atitudinea lor este ambivalentă. Considerând oamenii drept „marile minuni ale vieții”, prozatorul îi face să traverseze, în cazurile tipice, experiențe deosebit de dureroase, de obicei tanatice, pentru a le releva adevărata personalitate. Iar aceasta e dominată de un preaplin al vitalității inconștiente cum literatura română nu cunoscuse până atunci. „A trăi” înseamnă pur și simplu „a trăi”, a te lăsa cuprins și dominat de izbucnirile vitalității. „Binele” și „răul” se încadrează unei axiologii primitive și puternice, pentru care „păcat” nu poate exista atâta timp cât omul este viață (*O necredincioasă*). Izbucnirea simțurilor nu-l revoltă pe A. până într-atât încât să-și supună personajele la vreo penitență. Scriitorul s-a exprimat fără menajamente împotriva acelor teologi care condamnă „legea trupului”, căci viața e „aur nemuritor” (*Fața de lumină a creștinismului*). Un aur, însă, bătând în cenușiu, căci existența este considerată o „vâltoare” care macină puterile și-i leapădă pe oameni zdruncinați și sfârșiți. Așa termină Iosif Rodean (din *Arhanghelii*), unul dintre cele mai puternice caractere pe care le-a dat romanul

românesc. Ca preot, autorul vede în instinctul vieții singura forță spirituală și etică. Toate personajele expresive ale scriitorului îi înfruntă pe ceilalți cu o pornire nevrăjmașă. Conflictul voințelor inconștiente îi este specific, iar eroii săi replică prompt, instinctual aproape, dintr-un activism funciar: „Cine se gândește se ofilește” (*A patra*). Alteori oamenii acceptă viața ca pe o fericire edenică (*Onu*). Se întâmplă ca vreunul să manifeste și oarecare detașare (*Melentea*), dar aceasta este doar un paravan dincolo de care se ascund o dramă neguroasă, o deznădejde încruntată. Prea puțin creștin, în fond, A. definește „păcatul” ca „împietrirea inimii” (*Nemângâiat*), adică un soi de reprimare a vieții. De aceea, protagonistul din *Stana* trăiește cu o furie încrâncenată, la limita patologicului. Nefericirea multora este singurătatea socială, îndeosebi destrămarea familiei, la care se reacționează violent și neașteptat, dur și cu voluptatea suferinței (*Fefelega*). Figurile cele mai realizate sunt oameni care nu pot trăi în izolare, precum la Mihail Sadoveanu, ci au un puternic spirit comunitar. Îndepărtarea din societate, în cazul invalidului Miron Parasca (*Așa de singur*), echivalează

cu moartea. Spiritul de grup este suportul energiei lor. Comunitatea în care viețuiesc este una închisă, cu reguli fixe. Niculae Mărginean (*Strigoii*) este, în fapt, un paznic al respectării tradiției, chiar dacă aceasta pare absurdă; el practică ritualuri rustice, sumbre adesea, pe care toți sunt chemați să le păzească pentru că altfel mor, așa cum s-a întâmplat cu ai lui Gheorghe Mărginean. „Strigoii” este forța coercitivă a societății închise, pentru care prezent și trecut se confundă. De sub tăria acestei legi fiecare dorește uneori să evadeze, urmărind o himeră, precum Mârzuț (*Vâlva băilor*), sau se întoarce la locul de baștină pentru a se stinge în pace (*Lina*). **A.** nu a reușit decât rareori portrete de orașeni, acestea fiind, de obicei, palide, poate și pentru că el îi considera pe locuitorii orașelor depersonalizați (*Imponderabilul*). Intelectualii lui sunt puțin verosimili, zbătându-se între extreme prea explicite și demonstrative, ca Ilarie Bogdan (*Dolor*), ceea ce îi poate duce spre un patologic facil, teatral, steril și cazuistic. Cei coborâtori imediat din țărâtime păstrează însă o mare forță expresivă și, mai ales, au o originală inserare în narațiune. Popa Man, jandarmul Dumitru Bogdan, popa Pleșa sunt scoși, într-un fel, din contingent, comentați prin intermediul altora și li se atribuie trăsături fabuloase ori chiar aparținând demonologiei populare, astfel încât devin plâsmuiri între realitate și legendă. Tehnica misterului, pe care **A.** o stăpânește precum puțini alții, e dedusă numai din eresul folcloric, reprezentative fiind, sub acest raport, romanele *Strigoii* și *Faraonii*. Scriitorul construiește un personaj de preferință prin gesturi, analiza psihologică mărginindu-se la sugestii, cu detalii puține, dar esențializate. Caracterul tulbure al unora este strâns legat de peisajul aspru, neprietenos, accidentat. De altfel, cele mai izbutite metafore și comparații referitoare la personaje stau în raport cu natura, termen constant de referință (sufletul lui Iosif Rodean e ca o prăpastie rece, întunecată). Astfel, omul e legat permanent de crepuscular și de durere, din care se desprinde și ia contur (*Vechi pădurari*). Ignorând aproape cu totul peisajul citadin, prozatorul se oprește asupra celui rural, nu totdeauna luminos, dar sugestiv prin asprimea liniilor. Atmosfera este de trai „în întuneric”, povestirile fiind organic structurate pe absența luminii, ca simbol al vieții întregi. Întunecate, rudimentare, peisajele creează granițe inospitaliere altor sentimente în afara acelor pe care le presupune povestirea. Când aceasta debutează

cu o descriere întunecată, ea devine parcă mai izbutită, curgând mai liber. Lui **A.** îi convin „ceasurile de seară”, care trezesc întrebări despre „taina vieții”. Contrastul este vizibil – între lumină și întuneric, între viață și moarte. Crepusculul generează întrebări fundamentale, precum reclusiunea monahală. Nocturnul produce o stare de detașare spirituală, însă mereu supravegheată. Prăpastia, golul înnegurat devin un simbol etic, al absorbției în nefericire. Scriitorul are o concepție sumbră despre existență, fără a intra totuși în opoziție radicală cu meliorismul creștin, căci, după el, geneza vieții este durerea. În concordanță cu peisajul sunt și locuințele, în mod obișnuit cenușii, rar luminoase, bântuite de duhuri (*Vedenia, Jandarmul*). În ele se intră anevoie și cu neplăcere, impresii accentuate prin așezarea descrierilor unor astfel de case în chiar debutul câtorva povestiri și romane (*Arhanghelii, Biruința, Domnișoara Ana*). Pătrunderea în satul „Arhanghelilor” are aparență de *descensus ad inferos* și se face cu ochiul rece al unui observator implacabil, decis să se oprească doar asupra detaliului demoniac, lăsându-le în umbră pe celelalte. Oamenii sunt înconjurați de obiecte extrem de puține, strict necesare credibilității narative, autorul fiind și sub acest raport deosebit de sever. De regulă, personajele se mișcă printre ustensile familiare, casnice, în scene de familie tipice, banale, obositoare prin repetiție, mai ales în construcțiile ample.

Povestitor înnăscut, lui **A.** îi place vizibil să detalieze, adesea redundant și monoton. De aici vine și înclinarea pentru roman, accentuată în ultima perioadă a vieții. Primul roman apare în „Luceafărul” (1912), cu titlul *Povestea unei vieți*, reluat în volum abia în 1926. Îi urmează, în același an, *Căsnicia lui Ludovic Petrescu* în „Cosinzeana”, apoi *Arhanghelii*, cel mai cunoscut dintre toate, în „Luceafărul” din 1913 (și în volum în 1914). În 1915 scrie *Legea minții (Povestea altei vieți)*, pe care îl tipărește abia în 1927. Urmează *Biruința, Răbojul lui Sf. Petre, Sectarii, Pustnicul și ucenicul său* (1938), *Licean... odinioară, În pragul vieții, Domnișoara Ana, Vremuri și oameni. Lume nouă, Vâltoarea*. Romanul *Strigoii*, încheiat în vara lui 1944, apare postum în 1969, iar *Faraonii* se tipărește în 1961. Unele povestiri ample (*Popa Man, Păscălierul, Dolor, Stana, Prăpastia*) pot fi considerate romane de dimensiuni reduse. De povestiri, romanele se deosebesc în principal prin caracterul exemplar al personajelor și prin cel pilduitor al situațiilor, fiind, sub unele aspecte,

discret moralizatoare. Construcții ample, chiar stufoase în unele cazuri (*Domnișoara Ana*, *Sectarii*, *În pragul vieții*), ele vădesc o bogată fantezie a situațiilor banale, abia detașate de clișeu. Alcătuite după o arhitectură supravegheată, urmează canoanele tradiționale de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Ca și povestirile, romanele intră brusc în miezul unei situații conflictuale, ca o plonjare directă în ficțiune; explicațiile vin ulterior; în alte împrejurări, cele mai numeroase, debutul are loc într-o atmosferă apăsătoare de claustrare, concretizată de regulă prin încăperi sumbre, posomorâte. *Arhanghelii* este reprezentativ sub acest raport, primele lui rânduri fiind constituite din descrierea interiorului seminarului pe care urmează să-l părăsească Vasile Murășanu. Este ca o prevestire a caracterului mohorât al conflictului, chiar dacă personajele „pozitive” vor câștiga în final. Lupta lor este însă chinuitoare, victoria va fi dobândită trudnic, după tribulații asupra cărora naratorul insistă pe îndelete. „Fericirea” deznodământului este expediată în câteva rânduri, de parcă naratorul, rușinat de ea, o enunță doar în virtutea unor obligații etice. Protagonistii unor romane (*Biruința*, *Domnișoara Ana*) sunt temperamente oarecum bovarice, aspirând la altceva decât le oferă condiția modestă de slujbaș incert ori de tânăr abia intrat în viață. A. sondează sufletele în formare, nesigure, de adolescenți sau de oameni timizi. Ion Florea (*Legea trupului*), Vasile Grecu (*Biruința*), Ana (*Domnișoara Ana*), Vasile Murășanu (*Arhanghelii*), Andrei Pascu (*Legea minții*), Gheorghe Mărginean (*Strigoii*) dezvoltă pe larg o antiteză predilectă, aceea dintre „legea minții” și „legea trupului”, antiteză nu neapărat de aspect erotic, deși acesta precumpănește. Amplificând o preferință a povestirilor, romancierul are ambiția de a construi destine, vizibilă încă din *Legea trupului* și din *Căsnicia lui Ludovic Petrescu*. De aici și prezența unor excursuri biografice excesive. Tot de aici vine și considerarea personajului principal mai ales din perspectiva celorlalte, probabil în intenția de a face din el un simbol etic. Cu vremea, procedeul, fertil în *Arhanghelii*, devine un pretext pentru expunerea opiniilor autorului despre situația socială, politică, economică, financiară, religioasă, etnică ș.a.m.d. din România interbelică. Conflictul ajunge repede pretext pentru un tablou social, precum în *Vâltoarea* sau în *Vremuri și oameni*. Însă alte romane privesc personajele, în bună tradiție realistă, într-un larg

context social, le înconjoară cu evenimente și figuri adiacente, infinit mai bogate decât la alți scriitori ai epocii, dar mai superficial decât la Rebreanu. Predilecția lui A. este să așeze protagoniștii pe o solidă temelie socială (familie, ocupație, clasă, mediu cultural, preocupări politice) printr-un șir de scene secundare, frecvent complementare și aglomerate. În general, el stăpânește o foarte strânsă logică a narațiunii, fluxul central este urmărit cu rigurozitate, chiar rigid uneori. Cel mai expresiv sub acest aspect rămâne *Arhanghelii*, care marchează un punct de referință în romanul autohton, cu deosebire prin întărirea caracterului realist. Suportul istoric al narațiunii este atât de puternic, încât premisele unei confruntări de tip realist sunt asigurate, prefigurând apariția lui *Ion* al lui Liviu Rebreanu. Pentru întâia oară în romanul românesc se întâlnește o atât de strânsă înlanțuire de invenții epice, de o amploare controlată îndeaproape și cu răceală. Izolat și timid, A. a ignorat cu desăvârșire opiniile critice despre el, cunoscându-le doar accidental pe unele. Pregătindu-și însă pentru tipar seria *Opere*, a găsit de cuviință să rescrie unele fragmente, chiar să modifice unele romane (*Sectarii*, de exemplu, are un cu totul alt final), să antedateze unele povestiri (*Valurile, vânturile* e datată 1942, deși a fost scrisă în conformitate cu clișeele proletcultiste din jurul lui 1960), în încercarea de a oferi posterității o imagine definitivă a ceea ce credea că este el însuși.

El zugrăvește mai cu seamă intelectualitatea satelor de peste muni, compusă din preoți, notari, doctori. Stilul e potrivit materiei; fără coloare lexicale deosebite, curent și din ce în ce mai îndemânatic, excepție făcând, în scrierile de la început, limba de oraș, prea stângaci ardeleană. La Agârbiceanu discutarea problemelor morale formează ținta nuvelei și a romanului, și dacă ceva merită aprobarea neșovăitoare este tactul desăvârșit cu care acest prelat știe să facă operă educativă ocolind predica anostă. Teza morală e absorbită în fapte, obiectivată, și singura atitudine pe care și-o îngăduie autorul e de a face simpatică virtutea.

G. CĂLINESCU

Judecate estetic, după o sută de ani de când au fost publicate, povestirile lui Agârbiceanu, numeroase și inegale, arată un simț epic indiscutabil și, nu de puține ori, un talent de mare prozator. Continuând pe Slavici, în linia prozei morale, și prefigurând pe Rebreanu, în linia realismului social dur, proza lui Agârbiceanu este, în genere, substanțială și a o suspecta mereu de toate slăbiciunile sămănătorismului și de stereotipiile moralismului este o mare eroare din partea criticii literare.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *De la țară*, Budapesta, 1906; ed. 3, București, [1921]; *În clasa cultă*, Vălenii de Munte, 1909; ed. 2, București, 1924; *Tușa Oana*, Sibiu, 1910; *În întineric*, București, 1910; ed. 2, București, 1922; *Două iubiri*, Vălenii de Munte, 1910; ed. 2, București, 1923; *Prăpastia*, București, 1910; *Doi bătrâni*, Sibiu, 1910; *Adevărata bogăție sau Împărțitul printre săteni*, Cluj, 1912; *Schițe și povestiri*, Orăștie, 1912; *De la sate*, Sibiu, 1914; *Arhanghelii*, Sibiu, 1914; ed. 2, I-II, București, 1932; *Datoria*, București, 1914; ed. 2, București, 1937; *Tușa Oana. În luptă*, Sibiu, 1914; *Din viața profească*, Arad, 1916; *Din război*, Gherla, 1916; *O zi însemnată*, București, 1916; ed. București, 1921; *Cuvinte către oastea țării*, București, 1918; *Luncușoara în Păresemi*, București, 1920; *Popa Man*, București, 1920; *Povestiri*, Sibiu, 1920; *Chipuri de ceară*, București, 1921; *Robirea sufletului*, Cluj, 1921; *Trăsurica verde*, București, 1921; *Ceasuri de seară*, București, 1921; ed. 2, București, 1926; *Florile lui Gheorghită Bogdănel*, București, 1921; *Păcatele noastre*, Sibiu, 1921; *Zilele din urmă ale căpitănului Pârnu*, București, 1921; *Scene*, București, 1922; *Spaima*, Craiova, 1923; *Dezamăgire*, București, 1924; *Diavolul*, București, 1924; *Melentea*, București, 1925; *Singurătate*, București, 1925; *Legea trupului (Povestea unei vieți)*, București, 1926; *Legea minții (Povestea altei vieți)*, București, 1927; *Țară și neam (Însemnările unei logodnice)*, București, 1928; *Chipuri și icoane*, București, 1928; *Primăvara*, Cluj, 1928; *În România Mare*, București, 1929; *Stana*, Cluj, 1929; *Stafia*, București, 1930; *Biruînța*, București, 1930; *Dactilografa*, București, 1930; *Dolor*, Craiova, 1930; *Pentru ziua de astăzi* (în colaborare cu Gr. C. Mărcuș și S. Opreanu), Sibiu, 1930; *Marii cântăreți. Vas. Alecsandri, Gh. Coșbuc, Grig. Alexandrescu*, Sibiu, 1931; *Pentru temeiul țării*, Sibiu, 1932; *Răbojul lui Sf. Petre*, București, 1934; *Minunea*, București, 1936; *Asociațiunea Transilvană pentru Literatura și Cultura Poporului Român (Astra)*, Sibiu, 1936; *Cărturarii români*, Sibiu, 1937; *Povestiri*, București, 1938; *Sectarii*, București, 1938; *Pustnicul și ucenicul său*, cu desene de Lena Constante, București, 1938; *Licean... odinioară*, București, 1939; ed. îngr. și pref. Aurel Sasu, Cluj, Dacia, 1972; *Amintirile*, București, 1940; ed. îngr. și introd. Sanda Cordoș, Cluj-Napoca, 1998; *Jan-darmul*, București, 1941; *De vorbă cu Ilarie*, Sibiu, 1941; *Domnișoara Ana*, București, 1942; *În pragul vieții*, București, 1942; *Rana deschisă*, Sibiu, 1942; *Preotul și familia profească*, Sibiu, 1942; *Amintiri*, București, 1943; *Moștenirea lui Gheorghită*, București, 1943; *Fața de lumină a creștinismului*, Blaj, 1943; *Vremuri și oameni. Lume nouă*, București, 1943; *Vâltoarea*, Sibiu, 1945; *Schițe și povestiri*, București, 1954; *Povestirile lui Măruntelu*, București, 1956; *Pagini alese*, pref. Mircea Zăciu, București, 1956; *Din copilărie*, București, 1956; *Din munți și din câmpii*, București, 1957; *File din cartea naturii*, pref. Ion Brad, București, 1959; *Fricosul*, București, 1960; *Povestind copiilor*, București, 1960; *Faraonii*, pref. Georgeta Horodincă, București, 1961; *Opere*, I-XVIII, introd. Mircea Zăciu, București,

1962–2002; *Meditație în septembrie*, îngr. Aurel Sasu, pref. Mircea Zăciu, Cluj, 1971; *Din pragul marii treceri*, îngr. G. Pienescu, pref. Ion Simuț, Cluj-Napoca, 1978; *Faraonii și alte povestiri din viața romilor*, îngr. G. Pienescu, București, 2000.

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, *Revista critică*, CVC, 1907, I, 1908, 19, 1909, I; Chendi, *Pagini*, 435–444; Botez, *Pe marginea cărților*, 115–121; Perpessicius, *Opere*, II, 255–257, IV, 159–163, V, 102–105, 116–120, X, 40–43, XII, 485–486; Lovinescu, *Scieri*, I, 33–38, VI, 221–224; Constantinescu, *Scieri*, I, 17–19; Munteanu, *Panorama*, 220–224; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 564, *Ist. lit.* (1982), 636–637; Vianu, *Arta*, II, 183–184; Breazu, *Studii*, II, 306–339; Mircea Zăciu, *Ion Agârbiceanu*, București, 1955; ed. București, 1964; Călinescu, *Opere*, IX, 44–48; Cioculescu, *Varietăți*, 367–379; Negoiescu, *Scriitori*, 201–232; Baconsky, *Marginalii*, 43–53; Ciopraga, *Lit. rom.*, 485–500; Micu, *Început*, 352–379; Dimitrie Vatamaniuc, *Ion Agârbiceanu*, București, 1970; Cornel Regman, *Agârbiceanu și demonii*, București, 1973; ed. 2, București, 2001; Balotă, *Ion*, 271–276; Dimitrie Vatamaniuc, *Ion Agârbiceanu. Biobibliografie*, București, 1974; Sasu, *În căutarea*, 42–54; Mircea Zăciu, *Ceasuri de seară cu Ion Agârbiceanu*, Cluj-Napoca, 1982; Mircea Popa, *Introducere în opera lui Ion Agârbiceanu*, București, 1982; Ciocârlie, *Eseuri*, 7–12; Papahagi, *Critica*, 154–165; Vlad, *Lectura rom.*, 31–35; Mănuță, *Analogii*, 139–147; *Dict. analitic*, I, 54–57, 279–281, II, 58–60, 278–282; *Dict. esențial*, 9–12; Ion Brad, *Ion Agârbiceanu – sfânt părinte al literaturii române*, București, 2007; Izabella Kriszanovszki, *Elemente mitico-magice în proza lui Ion Agârbiceanu*, Cluj-Napoca, 2008; Manolescu, *Istoria*, 493–494; Marius Gabriel Iacob, *Prezențe și metamorfoze ale fantasticului în literatura română*, Iași, 2011, 73–100; Simuț, *Vămile*, 231–241.

D.M.

AGHIUȚĂ, „foaie umoristică, satirică și critică” apărută la București, săptămânal de la 3 noiembrie 1863 și bisăptămânal de la 28 aprilie 1864 până la 21 mai 1864, ultimul număr, 28, fiind descoperit abia după aproape un secol și jumătate. Director și proprietar: B.P. Hasdeu. Vibrând încă de revolta împotriva nedreptății ce i se făcuse prin destituirea din învățământ, tânărul savant B. P. Hasdeu concepea o revistă care îi dădea posibilitatea să-și spună nestânjenit opiniile și să critice fără menajamente pe oricine și orice, cu singura condiție de a înălța realitatea către sferile artei, mascând violența atacului cu vâlul glumei și al amuzamentului. Aparent, cruciada satirică era îndreptată împotriva revistelor de proastă calitate, tip „Nichipercea”, „Bondarul”, „Țânțarul”, „Pepelea” etc., spre a oferi exemplul unei foi de înalt nivel umoristic, lipsită de trivialități, cacofonii și

atacuri rudimentare la persoană. În realitate însă, pe lângă acest scop, materializat de o așa manieră încât **A.** era apreciată chiar de adversari, B.P. Hasdeu își începea marea campanie a publicisticii politice, de afirmare a crezului patriotic și democratic, de veștejire a nedreptății și a abuzului, de demolare a non-valorii și de rupere a măștilor care acopereau ipocrizia, incultura, imoralitatea, cupiditatea și dușmănia față de țară. În mod miraculos, aspirația gazetarului politic – tinzând la purificarea morală a vieții sociale și la înfăptuirea idealurilor naționale – se împletea cu una dintre cele mai viguroase înzestrări naturale ale sale: dispoziția de a privi realitatea în perspectivă umoristică, cu ușurința decantării prozaicului în fulgurări satirice neașteptate, încântătoare, în măsură a-l face să zâmbească chiar și pe cel vizat. Datorită acestei calități, foiletoanele sale politice, susținute de glume și înțepături de tot felul, bazate în bună măsură pe calambururi și mișcări de sensuri imprezvizibile, șocante, au deranjat mai puțin, dar au avut ecouri mai profunde atât asupra adversarilor, cât și asupra publicului, unele căpătând o circulație cvasifolclorică. În spatele textelor – semnate de cele mai multe ori cu o jerbă de pseudonume (Abar-Assab, Caracangea, D-Y-son, Farfara, Ghimpescu, Medliho, n...o...u... (ultimele litere de la Bogdan Petriceicu Hasdeu), Radu Pițigoi, S., Ungheriu din Bătești, Un griu din salonul Consiliului Superior, Un tătar, Urtimud, Wintelhalder sau pur și simplu nesemnate – se simte o inteligență cultivată, dornică de schimbarea în bine a vieții și de ridicare a nivelului culturii naționale, dar mai presus de toate un caracter ferm, necoruptibil, iubitor al tradiției și al valorilor strămoșești, o forță de mare și variat talent, în stare să susțină cu competență, sistematic, întreaga revistă. Între altele, ultima pagină a foii era ilustrată (până la numărul 16 inclusiv) cu caricaturi inspirate de subiecte la ordinea zilei, aparținându-i directorului și totodată proprietarului revistei. Conform programului politic, pe care intenționa să-l dezvăluie, în fruntea numărului 4, într-o primă etapă B.P. Hasdeu își îndrepta atenția cu deosebire asupra dușmanilor democratizării țării, militând pentru împrăștierea țăranilor și impunerea votului universal. Retrograzii și duplicării de toate felurile sunt ironizați, ridiculizați sau prezențați în forme echivoce, perfid adulatoare, creând în jurul persoanei sau a faptelor lor un imens „halou” menit a intriga. Pe lângă personalitățile politice de prim ordin adversare ale aspirațiilor democratice

avute de domnitorul Al. I. Cuza, printre acestea C.A. Rosetti, I.C. Brătianu, Eugen Carada, Dimitrie Ghica, semnatul îi implica în hora discreditării pe toți cei care contribuiseră în vreun fel la destituirea sa din învățământ (Titu Maiorescu, V.A. Urechia, Gh. Costaforu, M. Kogălniceanu ș.a.). Însă când simte că e amenințat însuși „Tronul național”, punându-se în pericol Unirea, B.P. Hasdeu abandonează umorul discret cultivat până atunci și recurge tot mai mult la sarcasmul necruțător, la ironia tăioasă, la dezvăluirea francă și la înfierarea fără menajamente a adversarilor, dintr-o revistă de amuzament, literară, **A.** devenind una dintre cele mai vehemente gazete politice ale momentului. Memorabilă e intuirea, definirea și combaterea coaliției rezultate din unirea radicalilor liberi cu retrograzii conservatori, cu scopul răsturnării lui Cuza. Textele satirice *Votul universal*, *O scenă obscenă*, *Neviolabilitatea domiciliului și asigurarea libertății personale*, *O revistă atât de interioară încât se atinge chiar de intestine* vizează uneltirile partidului „arhiconservator” și ale partidului „arhiliberal”, coalizate în jurul unor proiecte de interese de grup. Hasdeu, care scrie singur cele opt pagini ale lui **A.**, publică aici și literatură: versuri (*O doină postumă*, *Drumul de fier*, *Doina mea*, *Bradul*) și fragmente din nuvela *Micuța. Trei zile și trei nopți din viața unui student*, apărută cam în același timp și în ediție aparte. Cum era de prevăzut, filipicele neîntrerupte ale redactorului au deranjat mărimile vremii, chiar pe M. Kogălniceanu (prezentat cel puțin o dată în perspectiva slăbiciunilor, a indeciziei și duplicității), încât guvernul, în urma raportului lui M. Kogălniceanu, ministru de Interne, suspenda apariția revistei până la întoarcerea domnitorului Cuza de la Constantinopol, pe motivul absurd al „lipsei de moralitate”. Dar după sosirea domnitorului nu s-a mai revenit asupra hotărârii guvernamentale, întrerupându-se brutal viața uneia dintre cele mai importante publicații ale vremii, a cărei dispariție o deplângea, prin pana lui C.A. Rosetti, până și ziarul cel mai atacat în paginile ei, „Românul”. Trecând peste animozitățile disputelor anterioare, acesta găsea cuvintele adecvate ca să înalțe un adevărat imn libertății cuvântului: „Nu este și nu va fi un singur om onest – scrie el, condamnând decizia oficială – care să nu recunoască că nu poate fi nici moralitate, nici avere, nici dreptate și, prin urmare, nici răsplata unei fapte bune, nici familie și, până la sfârșit, nici naționalitate, unde nu va fi libertatea cuvântului”. **I.O.**

AGOPIAN, Ștefan
(16.VI.1947, București),
prozator, publicist.

Este fiul Mariei (n. Secoșan) și al lui Ștefan (Arșag) Agopian, mic meseriaș. Pe linie paternă provine dintr-o familie de negustori armeni, iar pe linie maternă are o ascendență oltenească. Urmează la București școala medie (1961–1965) și Facultatea de Chimie a Universității din 1965 până în 1968, când este exmatriculat. Lucrează ca tehnician la Institutul pentru Îmbunătățiri Funciare – București (1973–1983), apoi ca tehnoredactor și secretar de redacție la „România literară” (1983–1990), redactor la „Luceafărul” (1990–1994), unde deține rubrica satirică „Momos”, șef de rubrică la secția politică de la ziarul „Cotidianul” (1992–1993) și director al Editurii Ararat, sub egida Uniunii Armenilor din România (1994–2000). În urma unor intervenții repetate la conducerea Uniunii Scriitorilor, este acceptat ca bursier al Universității Iowa din SUA (august 1989–ianuarie 1990). În 1997 devine redactor la săptămânalul satiric „Academia Cațavencu”, iar din 2011 se transferă la urmașul disident al acestuia, „Cațavencii”, unde publică un serial memorialistic din viața literară a anilor ’60–’70 din secolul trecut. A fost și redactor-șef (2002–2004) la suplimentul „Ziua literară” al cotidianului „Ziua”. Debutează cu poezie în suplimentul „Povestea vorbirii” al revistei „Ramuri” (1965) și cu proză în „Luceafărul” (1971). Participă la cenaclul condus de Vintilă Ivănceanu, alături de membrii așa-numitului grup oniric. Debutul editorial are loc abia în 1979 cu romanul *Ziua mâniei*, predat Editurii Cartea Românească din 1972. A mai semnat în „Tribuna”, „Steaua” și „Orizont”, iar după 1989 este prezent cu articole de atitudine în „22”, „Dreptatea”, „Dilema”, „Cuvântul”, „Cotidianul”, „Litere, arte & idei”, „Contemporanul”, „Arc”, colaborează la săptămânalul life style „B-24-FUN”. Susținut, de la primele sale cărți, de Nichita Stănescu, Mircea Ciobanu, Eugen Negrici și, îndeosebi, de Paul Georgescu, A. a primit mai multe distincții, între care

Premiul Uniunii Scriitorilor (1984), Premiul Asociației Scriitorilor din București (1983, 2004), premiul CC al UTC (1983), Premiul revistei „Amfiteatru” (1987), Premiul revistei „Cuvântul” (2003) și Premiul pentru Experiment al ASPRO (2003).

Judecat după anul debutului editorial, ca și după unele trăsături postmoderne sau metafictionale, A. a putut fi arondat generației optzeciste. Tipologic, el aparține însă, în egală măsură, onirismului și unui modernism târziu ce înaintează întors spre trecut. Inspirat dintr-o serie de scrisori de familie de la 1910 și finalizat în 1972 sub titlul *Dies irae*, romanul *Ziua mâniei* își plasează intriga în provincie, la Turnu Severin, într-o singură zi, înainte de intrarea României în Primul Război Mondial (15 mai 1915); însă o zi cu orele derutant permutate, de unde se ramifică arborescent și tacticos, înainte și înapoi în timp, istoriile de viață ale personajelor. În trecut, pe linia unor evocări deliberat anacronice, ele merg până în culisele Revoluției pașoptiste, iar în viitor până la cel de-al Doilea Război Mondial. Protagonista, Lucia Zărnescu, o absolventă de liceu idealistă, prefigurează, prin angajamentul ei – ce va duce la distrugerea tatălui de către autoritățile locale –, „revoluția” comunistă. Tema revoluției și a terorii adiacente, asociată cu tema istoriei ca vis și metamorfoză derizorie a unor vechi scenarii apocaliptice, va fi reluată atât în narațiunile viitoare, cât și în piesa de teatru *Republica pe eșafod*, elaborată în 1975 (alături de alta, *Drumul*, în decor antic roman) și rescrisă ulterior în acord cu datele evenimentelor din decembrie 1989. Personajele din romanul de debut, Lucia Zărnescu și virtualul socru, Glăvan Bătrânul, tatăl ei, Ionel Zărnescu, și prietena cea mai apropiată, frivola Marioara Strovilo, Glăvan Tânărul ș.a., au conștiința că sunt trăite și „scrise” de altcineva, dinspre viitor spre trecut; ele sunt, așadar, „condamnate” de o putere exterioară, și tot ce le rămâne de făcut e să-și urmeze traseul prestabilit. Acest retrofuturism specular și fatalist e caracteristic nu doar pentru *Ziua mâniei*, ci pentru ansamblul prozei lui A., alcătuită nu din romane „istorice” propriu-zise, ci din „metaficțiuni istoriografice”, pentru a împrumuta termenul Lindei Hutcheon. În *Ziua mâniei* caracterul de montaj ludic, livresc și parodic, este marcat, fără însă ca narațiunea, reciclare a romanului de familie pe canava de roman istoric, să fie subsumabilă întru totul artefactelor postmoderne, dimensiunea onirică și halucinatorie rămânând la fel de importantă. Către final sunt interpolate

patru „scrisori” atribuite Luciei Zărnescu, ce vor intra, un deceniu și jumătate mai târziu, în sumarul eteroclitului volum *Însemnări din Sodoma. Portret al artistului murind* (1993). Și aici așteptarea angoasantă a Apocalipsei se îmbină cu aceea a revoluției. Arhitextul biblic apropie proza lui A. de romanele lui Mircea Ciobanu și patronează din umbră estetizantul roman *Sara* (1987), alături de mai „realistul” *Tobit* (1983) care, deși publicat cu câțiva ani înainte, îl continuă prin personajul omonim și prin îngerul său păzitor Rafail, care-i veghează sfârșitul anunțat. Cu toate că intriga de suprafață a celor două romane este plasată înaintea sau în timpul scurtei perioade de ocupație a Olteniei de către austrieci (începutul secolului al XVIII-lea), ea reia, explicit, schema și personajele *Cărții lui Tobit* din Biblie. Este încă un argument în sprijinul a ceea ce critica literară a numit „textualismul metafizic” al lui A., expus sistematic în prologul romanului *Tache de catifea* (1981). Protagonistii acestui din urmă roman „evoluează” abulic între perioada premergătoare zaverei lui Tudor Vladimirescu și Revoluția de la 1848. Cu toții suferă de plictis și de sentimentul inutilității fiecărui gest, trăind și acționând la voia întâmplării. Și aici, ca și în *Sara*, narațiunea lânzește până la destrămare, iar personajele își caută identitatea familială vagabondând de la un han la altul, într-o lume pustiită de ciumă, crime, pogromuri și răscoale. Un triumvirat de antieroi cvasimateini, alcătuit din Tache, boier Lăpai și Piticul, se confruntă, fără succes, cu partenerii mamei celui dintâi, Mamona cel Bătrân, Vaucher și Mamona cel Tânăr, adăstând multă vreme izolați la conacul ușuratei boieroaice, apoi ridicând un edificiu fără sens înainte de a pleca spre Bucureștiul zaverei lui Tudor și a eteriștilor, unde ajung prea târziu, iar unii dintre ei își pierd, în chip grotesc, viața. Totul întârzie, până și glonțul tras de Tache către servitorul lui Mamona cel Tânăr pare supus unei amânări indefinite. Deși simulată cu destulă expresivitate, nu acțiunea picarescă dă tonul cărții, ci așteptarea și fantazarea fără scop. Nu poate fi exclusă, în interpretarea prozei lui A., ipoteza unor „reverii genealogice” ale autorului (Eugen Negrici a identificat aici un „complex al paternității” și „derivat din el, un complex al identității Fiului”). Ipoteză plauzibilă, date fiind recurența identităților armene sau oltenești ale unor personaje, ca și recurența relațiilor asimetrice cu părinții ale unor protagoniști, de la Glăvan Tânărul și Costache Vlădescu, zis Tache de catifea, la Tobit și

Sara. Prezentă, pe alte coordonate, și la Mateiu I. Caragiale, „reveria genealogică” se va regăsi și în ficțiunile „retro” din anii 2000 ale lui Filip Florian (*Zilele regelui*), ale Ioanei Pârvulescu (*Viața începe vineri*) sau ale Simonei Sora (*Hotel Universal*), debitoare autorului *Sarei*. O caracteristică definitorie a prozei hiperelaborate a lui A. este lentoarea, lenea oblomovistă a narațiunii, căreia îi corespunde un defetism incurabil al personajelor ce locuiesc aceste lumi de margine și de trecere, cuprinse între periferia Mitteleuropei și „slava stătătoare” a Isarlâkului balcano-bizantin. Contemplația dezabuzată, eventual agrementată bahic, este întreruptă uneori de accelerări bruște ale acțiunii, într-un discurs în care cinismul amoral și sicitatea malițioasă se răsfață în ceremonialuri manieriste somptuoase, iar prezența obsedantă a morții și a ororii se îmbină cu kief-ul și voluptățile alimentare sau erotice. Pe de altă parte, „lenea” orientală, evazionistă, are drept revers cărcoteala mușcătoare, acidă a cronicarului muntean, manifestată inclusiv prin subversivitatea politică la adresa istoriei în marș, cu ipostazele ei agresive: războiul, revoluția, utopia. Anacronismul ia, începând cu *Tache...*, înfățișarea unei satire transparente la adresa prezentului ceașist, căruia îi erodează prin deriziune mitologiile istorice triumfaliste, cum se întâmplă și în *Calpuzanii* lui Silviu Angelescu. Proza din *Manualul întâmplărilor* (1984) a fost transpusă dramaturgic în 2000, de asemenea ca parabolă antiutopică și antitotalitară. De remarcat faptul că spațiile predilecte ale narațiunilor evită Bucureștiul și, în genere, marile orașe în favoarea provinciei și a marginilor de țară. Focalizarea obsesivă pe detalii sau scenografia barocă sunt ale unui estet rafinat, prozele fiind înțesate de referințe ezoterice sau alchimice, de trimiteri savante la documente de epocă și cronici istorice reale ori inventate. Fie că e vorba de burgul multietnic al Sibiului habsburgic în *Sara*, de Oltenia ocupată de austrieci în *Tobit* sau de Muntenia domniilor fanariote în *Tache de catifea*, picturalitatea poemătică a atmosferei, reconstituită în codurile și limbajele ei, reține atenția la lectură. Dar A., un maestru decorator, este și un creator de personaje. Tipologic, ele pot fi grupate în câteva mari clase. Se disting, mai întâi, tandemurile și confreriile (Ioan Tobit și ajutorul său austro-ungar Heiler, Ioan Geograful și Armeanul Zadic, triumviratul Tache de catifea-Lăpai-Piticul), apoi complotiștii și asasinii (Mamona cel Tânăr, Kinder, consilierul Haan ș.a.),

negustorii intriganți (Năbal, Aaron Juda Hartman), servitorii și subalternii (Piticul, Stan cel gros). Femeile (Marioruța, Flora Fruscio, Ludmila Vosinski, Anița Bengescu) sunt, de regulă, cinice, nestatornice și lascive, cu excepția copilelor și a nubilelor (Lucia, Sara), care impresionează, înainte de orice, prin amestecul inefabil de inocență, erezie și cruzime. **A.** e un remarcabil prozator al senzorialității fantasmatică a copiilor și adolescenților, fie că este vorba de micuța sefardă Sara și fratele ei Juan-Pedros, de surorile Clara și Gertruda Barberini, de pura Lucia Zărnescu sau de copilăria orfanului Tache de catifea. Au fost invocate, în legătură cu acest spirit fabulatoriu, programatic străin de realismele actualității, tot felul de înrudiri livrești, unele evidente, cum ar fi Mateiu I. Caragiale sau Gabriel García Márquez. Marqueziene sunt în special aparițiile „angelice” din *Manualul întâmplărilor* sau din *Însemnări din Sodoma* sau apariția feciorelnic-perversă a Sarei din romanul omonim. Nu pot fi ignorate nici afinitățile cu parabolele biblice ale lui Mircea Ciobanu, cu decadența bizantină a prozei scrise de Alice Botez, cu romanele „fanariote” ale lui Eugen Barbu, dar și cu metaficțiunile balcanice ale sârbului Milorad Pavić, cu fantezismul neosuprarealist de tip Boris Vian, modernismul negru al lui Samuel Beckett (din *Mercier et Camier*, spre exemplu) sau cu picturalitatea și obiectualismul noilor romancieri francezi (Claude Simon în primul rând). Manierismul scriiturii nu exclude prezența unor reale calități de prozator „clasic”, desfășurate pe spații mai ample în *Ziua mâniei*, în *Tobit* sau în prima parte din *Tache de catifea*. Totuși, structura și sensibilitatea acestor ficțiuni aparțin unui poet convertit la proză. Dimensiunea poetică primează în fața epicului, iar descrierea tinde să substituie, adesea, narațiunea. Descriptivismului i se adaugă inventarele ludice de cuvinte arhaizante și nume, realizate, cu voluptăți de colecționar, de dragul pitorescului lingvistic. Mimarea autenticității „de epocă” rezultă și din falsele note biobibliografice unde sunt citate documente real-imaginare, ca în *Bibliografia generală* a lui Mircea Horia Simionescu. În privința epicului propriu-zis, atât cât e, abundă comploturile, lucrăturile de culise, în genere tot ce ține de subteran și ocult. Se pot identifica aici aluzii esopice la delațiunea generalizată și la mentalitatea conspiraționistă indusă de poliția politică a regimului Ceaușescu, alături de sugestia că „totul a mai fost”, că nimic esențial nu se schimbă: alte măști,

aceeași piesă, dincolo de bine și de rău. Radu G. Țeposu a plasat acest tip de proză sub semnul unui „estetism cinic”. Nu e însă numai atât. Ficțiunea lui **A.** ascultă de o (anti)filosofie orientală a istoriei, istoria însăși devenind pretext și decor pentru un teatru de umbre și de plămuiuri ale minții. Mimând „arta războiului”, ea desfășoară, de fapt, o artă piezișă a dezertării evazioniste și a sabotajului. Pe fundalul unui regim agonizant se proiectează, derulate cu încetinitorul, o suită de apocalipse (meta)ficționale ale unor lumi apuse, jalonate de catastrofe, războaie și revoluții. Naratorul lor este unul necreditabil: un regizor ironic și melancolic, un păpușar ce deconspiră direct sau prin intermediul personajelor statutul de ficțiune livrescă al lumii pe care aceștia o locuiesc. Cronologia existenței e răsturnată, citită dinspre final spre început, prin urmare nici măcar anticipată, ci dinainte știută de protagoniști („Știu ce va fi, spuse Sara [...]. Sunt invenția ta”; „Ăștia par morți, noi părem vii. Pot crede că ne aflăm încă într-o carte bună, dar nu atât de bună, continuă Tobit, pe cât și-ar fi dorit-o ei”). Cea mai implicată oniric dintre aceste istorisiri e *Sara*, poem al frumuseții și al seducției maligne, în vreme ce terestrul *Tobit* se arată a fi mai aproape de romanul istoric propriu-zis. Există în proza din anii '80 a lui **A.** o demonologie și o angelologie care dublează „isprăvile” agenților umani. Punctul cel mai de sus al imaginației și scriiturii va fi atins în cele cinci povestiri de tip *conte philosophique* din microromanul modular *Manualul întâmplărilor*, scris în același timp cu *Ziua mâniei*, dar publicat, strategic, după *Tache de catifea*. Protagonistii lor, Ioan Geograful și Armeanul Zadic (trimiteri onomastică transparentă la personajul Zadig al lui Voltaire) reiau, pe canavaua unei false intrigi picaresce, motivul *le gueux et l'aveugle*, într-o peregrinare fără orizont printr-o Muntenie crepusculară. „Aventurile” lor războinice, pline de umor negru, au un aer de desen animat suprarealist, referențialitatea lumii pe care o străbat se destramă și în aerul populat de fantasme neliniștitoare levitează entități fantasmagorice, în timp ce indivizi bovarici citează din Platon, Montaigne sau Paracelsus, comentându-și, dezabuzat, postumitatea și depănând meditații fals sapiențiale sau perorând despre arta războiului. Sfârșitul lor are loc într-un lazaret de ciumați, ceea ce trimite însă și la învierea lui Lazăr, și, în genere, la gâlceava dintre cel văzute și cele nevăzute, degradarea mundană fiind izbăvită

printr-o transfigurare „angelică”. Enigmatică și derutantă, ficțiunea lui **A.** are un caracter prin excelență spectral, întorcând spatele verosimilității pentru a-i opune, ironic, puterea înșelătoare și atotdizolvantă a artei fantasmelor. Filonul balcano-bizantin și oriental își află o ipostază (post)modernă de excepție, incluzând, în pliurile scriiturii artiste, o meditație epică particulară, cu substrat biblic și implicații deconstructive, asupra existenței și a istoriei, a identității și a ficționalității. Lacunarul *Fric*, început la finele anilor '80, continuat în anii '90 și publicat abia în 2003, poate fi numit cu greu un roman. E mai degrabă un post-roman. Având în prim-plan cadavrul unui călugăr mechitarian armean renegat și damnat, descompunându-se în erecție pe plaja unui Bizanț turcit ce vegetează în soarele sudului mediteranean, narațiunea, compusă pe ritmuri incantatorii de poem antic, se transformă într-o suită de instantanee lirice reduse, adesea, la unul sau două rânduri pe pagină. Contrastul dintre noblețea scriiturii și trivialitatea celor relatate are un caracter ostentativ, autorul recuperând din mers dezinhibarea limbajului licențios, la modă în anii '90 ai secolului trecut. Personajele „vii” nu sunt mai puțin fantomatice decât „mortul” *Fric*, adevărata protagonistă fiind fecioara Orjen, coruptă erotic de cârciumarul Evemon Notarades, dar îndrăgostită iremediabil de mortul descoperit de ea pe plajă. Lasciva Maria Dragases, urmașă a împăraților bizantini, enigmaticul și perversul doctor evreu Aaron Juda Hartman (inspirat de un personaj real), curtezana (de asemenea atestată istoric) Marion Delorme, libidinoșii Tron și Lichinie ș.a. țin de planul secund al acestei ficțiuni abia schițate și care, spre deosebire de precedentele romane, excelează prin licențiozitate și omniprezența tanatică. În *Fric* scatologicul și escatologicul se confundă. Epilogul șarjat postmodern cu trimiteri parodice la Laurence Sterne, Daniel Defoe sau Petru Comarnescu, o înfățișează pe Orjen înotând voluptuos prin epava unei corăbii bântuite de personajele moarte. Sinteză și epitaf al scrierilor precedente, *Fric* reprezintă nu atât un experiment abandonat, cât un simptom al epuizării și abandonului auctorial. Scrise într-un stil direct, alb, în acord cu cotitura pragmatic-comercială a autorului, prozele scurte erotice și speculative publicate în finalul volumului *Fric* sau aiurea nu mai au nimic din barochismul fantast al scrierilor de dinainte de 1989; concepția rămâne totuși înrudită, chiar dacă se transformă în rețetă: „amintiri despre

viitor”, cruzimi jucate de limbaj licențios și trucuri borgesiene. Alte povestiri au un caracter autobiografic. Ficționale sau nonficționale, textele postdecembriste ale lui **A.** sunt, în felul lor, niște „postume”. Constatând că după o anumită vârstă romancierii români se repetă, acest spirit fabulator care a evitat mereu autobiograficul în favoarea istoriilor imaginare abandonează romanul în favoarea povestirilor lejere și a nonficțiunii memorialistice. Iar abandonarea manierismului abstrus lasă locul, în plan stilistic, unui „clasicism”, nu mai puțin cinic și pitoresc, al evocării. Ulterioare romanelor, articolele despre literatură și viața literară publicate de **A.** în „Academia Cațavencu” sunt tablete lapidare și cârcotașe, axate pe detalii anecdotice, dar și pe elemente semnificative ale cărților prezentate.

Proza lui Ștefan Agopian, cu toată aparența ei de cronică învechită, e ruptă totuși din cel mai curat spirit postmodern, chiar dacă vicleniile artistice ale autorului dau o altă înfățișare noii poetici. Spiritul ei e prezidat de simbolul cărții. Totul, literalmente, vine din carte și sfârșește prin a se întoarce acolo [...]. Această viziune textualistă, în înțelesul ei foarte înalt, face în proza lui Agopian pandant cu viziunea livrescă. Destinul personajelor se află numai efemer în istoria reală, întrucât el atârână de cartea care le scrie și în care ele știu că sunt scrise, cu un fel de conștiință ironică a fatalității care, tocmai aceasta, le însuflețește. Viața lumii e, prin urmare, vis, o punte de trecere în marele circuit al existenței.

RADU G. ȚEPOSU

SCRIERI: *Ziua mâniei*, București, 1979; *Tache de catifea*, București, 1981; *Tobit*, București, 1983; *Manualul întâmplărilor*, București, 1984; *Sara*, București, 1987; *Însemnări din Sodoma. Portret al artistului murind*, București, 1993; *Republica pe eșafod*, București, 2000; *Fric*, postfață Petru Creția, Iași, 2003; *Opere*, I-II, pref. Eugen Negrici, Iași, 2008–2009.

Repere bibliografice: Paul Georgescu, *Întâlnire cu Clio*, RL, 1981, 40; Titel, *Cehov*, 196–199; Manea, *Contur*, 221–228; Holban, *Profiluri*, 374–382; Marian Papahagi, *Personajul și construcția romanescă*, TR, 1987, 6; Mircea Scarlat, *Scutul de lumină*, VR, 1987, 7; Spiridon, *Melancolia*, 300–319; Țeposu, *Istoria*, 133–137; Negoitescu, *Scriitori contemporani*, 11–14; Tania Radu, *Planeta Agopian*, LAI, 1994, 12; Ioana Pârvolescu, *Romane de catifea*, RL, 1995, 41; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, 133–138; Simuț, *Critica*, 158–164; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 433–439; *Dicț. esențial*, 12–15; Ruxandra Ivănescu, Ștefan Agopian, Brașov, 2000; Oțoiu, *Proza*, I-II, *passim*; Manolescu, *Lista*, II, 268–274; Gheorghe Crăciun, *Made by laboratoarele Agopian*, OC, 2002, 137; Mușat, *Strategiile*, 252–261; Negrici, *Comunism*, *Proza*, 348–366; *Dicț. analitic*, IV, 76–78, 248–240; Bogdan-Alexandru Stănescu, *Moreea sexualis. Cu oglinda*

pe lângă vis și moarte, „22”, 2004, 23; Marian Victor Buciu, *Proza lui Ștefan Agopian*, CL, 2004, 7; Cristea-Enache, *București*, 82–88; Holban, *Ist. lit.*, II, 244–247; Andrei Terian, *Agopian*, „Ziarul de duminică”, 2007, ianuarie; Manolescu, *Istoria*, 1357–1361; Popa, *Ist. lit.*, II, 671–673. **P.C.**

AGORA, revistă literară multilingvă apărută la București în mai 1947 (un volum), sub auspiciile Fundației „Regele Mihai I” și sub îngrijirea lui Ion Caraion și Virgil Ierunca. Subintitulată „Colecție internațională de artă și literatură” și purtând un motto din poetul englez John Keats, **A.** cuprinde texte editate și inedite în română, germană, italiană, franceză și rusă, traduceri în și din aceste limbi. Republicări sunt versurile din ciclul *După melci* de Ion Barbu, cu ilustrații și portretul poetului de G. Tomaziu, și o selecție din *Aforisme* de Lucian Blaga. Inedite par a fi eseul *Existențialism – umanism* de Virgil Ierunca, consacrat cărții lui J.-P. Sartre *L'Existentialisme est un humanisme*, monoactul cu antract *Artistul și Moartea* de Emil Ivănescu și eseul *Dezumanizarea poeziei. Observații asupra meritelor și neajunsurilor poeziei contemporane* de Petru Comarnescu. Tălmăcirile din română sunt în principal din poezie: două sonete de Eminescu (*Afară-i toamnă... și Trecut-au anii...*) sunt transpuse în germană de Lucian Blaga, în aceeași limbă Alfred Margul-Sperber dă o versiune a *Mioriței*, iar Franyó Zoltán una a poemelor *Rugă de seară* și *Duhovnicească* de Tudor Arghezi, dar și a altor poezii de Al. A. Philippide, Geo Bogza, Dimitrie Stelaru, Mihai Beniuc. Dragoș Vrânceanu și Giancarlo Vigorelli traduc împreună în italiană *De-a v-ați ascuns...* și *Duhovnicească* de T. Arghezi, Victor Kernbach transpune în rusește *Pan* și *Vară* de Lucian Blaga, Anda Lascăr semnează versiunea românească, *Ora de vizită*, pentru *L'Heure des visites* de B. Fundoianu. Trei poeme de Serghei Esenin, *Cântă, armonică*, *Nu mai fui așa*, *Norii de pe șură*, sunt traduse în românește de Ion Caraion și Victor Kernbach. Tot Ion Caraion tălmăcește în colaborare cu Sașa Wolkonski și *Sonet* de Rainer Maria Rilke, Dinu Albulescu transpune din spaniolă *Trei disertații ale iscusitului cavalier Don Quijote de la Mancha*, însoțite de tot atâtea ilustrații semnate de G. Tomaziu. George Dan traduce „folclor negru” (*Nimeni nu știe ce spaimă am tras*) și poeme de Carl Sandburg (*Iarba*, *Sălbăticie*). Sunt reproduse în original poezii de Eugenio Montale, Salvatore Quasimodo, Umberto Saba, Paul Celan și eseuri de Paolo Biffis, Charles Sangevin, Robert Regnier.

Dragoș Vrânceanu publică în italiană *Considerazioni su Carlo Bo*, iar Alfred Margul-Sperber, în germană, reflecții despre *Ars poetica*. Alexandru Vona semnează un portret-eseu *Emil Ivănescu*. Alți colaboratori: Radu Boureanu, Margareta Dorian, T. Ștefănescu-Priboi, Ruxandra Oteteleșanu. **I.H.**

AGORA, revistă care apare la Philadelphia (Pennsylvania, SUA) de două ori pe an între 1988 și 1990, apoi trimestrial până în 1993. Redactor-șef: Dorin Tudoran; redactor-șef adjunct: Mihai Botez; redactori: Paul Goma, Michael Radu, Vladimir Tismăneanu; secretar de redacție: Gina Minda Grecescu. Colegiul de redacție inițial e alcătuit din personalități ale vieții cultural-științifice din România și din străinătate: Eugen Ionescu (președinte de onoare), Mihnea Berindei, Mihai Botez, Marta Caraion, Matei Cazacu, Matei Călinescu, Ioan Petru Culianu, Victor Frunză, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, I. Negoïtescu, Virgil Nemoianu, Ion Vianu, la care s-au adăugat începând cu al doilea număr Andrei Codrescu, iar după 1989 Nicolae Manolescu, Octavian Paler și Dan Petrescu. Pe lângă românii din exil, colegiul de redacție mai cuprindea și nume ca Alain Besançon, André Glucksmann, René Tavernier, Marie-France Ionesco, Kazimierz Brandys ș.a. **A.** publică analize, opinii, dezbateri, documente, cronici etc. pe probleme literar-artistice, dar și social-politice. Articolele-program (*Nu* și *O țară tristă, plină de umor*), aparținând redactorului-șef, arată că revista intenționează să fie „o tribună de exprimare atât a exilului extern, cât și a celui intern”, pledând totodată „pentru adevăratele interese culturale ale românilor de acasă; și nu doar pentru cele culturale”. Primul număr se deschide cu o pagină semnată de Eugen Ionescu, intitulată *Écrivez en roumain!! Scrieți românește!*, în care autorul leagă apariția revistei de un deziderat: în diaspora „cultura română și literatura să rămână vii”, ceea ce devine posibil datorită eferescentei activități a celor care nu-și abandonează menirea: „Cultura românească, literatura română nu se fac doar în interiorul țării invadate, desfigurate, cu botnița la gură. În timp ce

cultura română din România a fost smulsă din rădăcinile ei spirituale, adevăratele rădăcini au putut fi transplantate dincolo de frontiere și se pot întinde în lumea întreagă. De la Brâncuși la Eliade, de la Cioran la Tudoran, nu voi mai cita atâtea alte nume ale altor reprezentanți activi ai culturii noastre – poeți, prozatori, pictori, sculptori de prestigiu, care nu conțin să se manifeste ca purtători de cuvânt ai unei tragedii fără nume, ai unui popor ce nu poate fi înăbușit, în ciuda încercărilor. Literatura română, arta sa nu se exprimă doar în diverse limbi străine, ci persistă în limba română, prin atâtea reviste și publicații, impresionante prin calitatea unei limbi rămase intacte, deși deformată și din ce în ce mai impură în biata țară îndepărtată, uitată parcă de tot universul”. Editorialul este redactat constant de Dorin Tudoran. Temele sunt în majoritate politice, dar și culturale. Dintre cele culturale poate fi semnalat articolul *România saul/ și Cazul Arpagic*, interzicerea volumului Anei Blandiana devenind prilej de dezbatere asupra politicii regimului ceaușist. Rubricile obișnuite sunt „Editorial”, „Accent”, „Poezie”, „Proză”, „Eseu”, „Jurnal”, „Reevaluări”, „Interviu”, „România: ieri, azi, mâine”, „Cei care vin”, „Vitrării”, „Idei. Opinii. Atitudini”, „O carte în discuție”. O rubrică specială, intitulată „Fără viză – Pagini din România”, găzduiește texte ale unor scriitori (disidenți) din țară: Liviu Cangeopol, Dan Deșliu, Dan Petrescu, Luca Pițu ș.a. Replică în oglindă, rubrica „România din afara României”, include scriitori din exil: Mihai Ursachi, Nina Cassian, Dinu Flămând, Alexandra Târziu, Andrei Brezianu, Dominic Brezianu, Constantin Eretescu, Ileana Vrancea, I. Negoțescu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca ș.a. În **A.** semnează poezie Dan Deșliu, Mihai Ursachi, Mariana Marin, Liviu Ioan Stoiciu, Nicolae Prelipceanu, Matei Vișniec, Ilie Constantin, Paul Damian, Dan Cristea, Simona Popescu, Marcel Lucaci, Valentin Constantin ș.a. Secțiunea de proză e reprezentată de Paul Goma, Liviu Cangeopol, Gheorghe Tomaziu, Ioan Petru Culianu, Dan Petrescu, Maria Mailat, Monica Săvulescu, Ion Manolescu, Alexandru Papilian, Bujor Nedelcovici, Vlad Pavlovici, Constantin Eretescu, Alexandra Târziu ș.a. O piesă semnată de Dan Alexe, refugiat în Belgia, poartă titlul *Rămăieni* și este, după cum apreciază Virgil Ierunca (într-o cronică din „Lumea liberă”, 1989), o „țiganiadă” în miniatură, numai că de data aceasta grotescul, burlescul fantast sunt întruchipate de oameni ai regimului, niște caricaturi ale clișeelelor comuniste. Cu eseu și critică literară sunt prezenți Matei Călinescu, Virgil

Nemoianu, Dan Pavel, Michael Radu, Vladimir Tismăneanu, Ioan Petru Culianu, Lucian Raicu ș.a. Încă din primul număr, Gelu Ionescu analizează (critic) absența unei istorii a literaturii române contemporane în *De ce nu avem o istorie a literaturii române?*, pornind de la un articol al lui Gheorghe Grigurcu din „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»”. Conștient că în țară, din cauza cenzurii, nu se puteau aduce toate argumentele și nici cita operele unora, Gelu Ionescu afirma în 1988: „O istorie a literaturii române bazată numai pe criterii estetice, pe care am dori-o, nu poate fi suficientă atâta timp cât istoria puterii comuniste în luptă cu valoarea literaturii și adevărul nu a fost scrisă și intrată în conștiința literară și nu numai literară”. Tot în numărul inaugural Monica Lovinescu pune întrebarea „Este cultura română nedreptățită?”, evidențiind că „tema și obsesia nu sunt, evident, cu totul noi”, deși în perioada interbelică „efervescentă, la zi cu toate curentele literare – uneori precedându-le, ca în cazul existențialismului –, literatura română nu trăia jelindu-se de dimineața până seara de a face parte din ceea ce se numește, banal, o cultură «mică» nu prin valoare, ci prin nerăspândirea peste frontierele ei lingvistice”. Dorin Tudoran polemizează cu Adrian Păunescu (1/1989), care spusese că Monica Lovinescu și Virgil Ierunca n-ar avea dreptul să comenteze activitatea culturală din țară, drept cuvenit numai celor „ce stau și lucrează în România”. Contraargumentele lui Dorin Tudoran se bazează pe exemple de oameni celebri care au trăit și creat în afara țării lor, iar concluzia nu poate fi decât aceea că „dintr-o cultură nu poți pleca dacă ai apucat să-i aparții”. Fiind o revistă de atitudine culturală și politică, **A.** publică și articole pe teme sociopolitice. Sub genericul *Anul 1989 și Europa Centrală*, scriu Michael Radu (*Anul revoluționar 1989*), Vladimir Tismăneanu (*Sub semnul panicii*) și Dorin Tudoran (*De la dictatura personală la junta comunistă?*), pe când la tema „Vocile alternativei democratice în căutarea Europei Centrale” Vladimir Tismăneanu participă cu articolul *Europa Centrală: o comunitate de supliciu și memorie*, Czesław Miłosz cu *Ce este Europa Centrală: revelatoarea cicatrice*, iar Jean-François Revel discută cu Dorin Tudoran pe tema *Dispariția comunismului trebuie accelerată, nu... întârziată*. La rubrica „România: ieri, azi, mâine” Vladimir Tismăneanu e prezent cu *Frici, fobii, frustrări*, Stelian Tănase tratează fenomenul violenței în societatea civilă, iar Ioan Petru Culianu își pune semnificativ o întrebare în esul *Cultură română?*. Cronici literare dau Virgil

Ierunca (despre poezia Marianeii Marin, revoluția generației '80), Mircea Iorgulescu, care scrie despre I. Negoțescu, Fevronia Novac sau analizează romanul *Din calidor* al lui Paul Goma, Victor Ivanovici (despre Eduardo Mendoza) ori Marcel Corniș-Pop, care comentează romanul *Noaptea* de Constantin Eretescu. I. Negoțescu prezintă două dintre „victimele realismului socialist” – Petru Dumitriu și Al. Ivasiuc. Traducerile sunt realizate, printre alții, de Gina Minda Grecescu, Andrei Brezianu, Radu Tudor, Gabriela Melinescu. Intră în sumar și articole cu tematică mai generală: *Filosofia și arta după sfârșitul adevărului* de Boris Groys, *Unitatea personalității eminesciene* de I. Negoțescu, *Mâna statului democrat-popular, secvențe: 1958–1959, 1968, 1974* de Ileana Vrancea, cuprinzând pagini despre perioada realist-socialistă și nu numai, *Amintiri despre cenzură*, semnate de Ana Blandiana, Ștefan Aug. Doinaș, Ileana Mălăncioiu, I. Negoțescu și Dan Verona. Câteva fragmente de jurnal îi aparțin lui Mircea Eliade (*Jurnal* 1984), lui Lucian Raicu (*Jurnal de lectură*) și lui Bujor Nedelcovici (*Jurnal infidel*). Pentru a marca optzeci de ani de la nașterea lui Eugen Ionescu scriu Matei Călinescu (*Dimensiunea politică*) și Ioan Petru Culianu (*Ionescu, mântuitorul*). Virgil Nemoianu îi creionează un portret lui Nicolae Manolescu la a cincizecea aniversare a criticului. Numărul 3/1991 e dedicat memoriei lui René Tavernier și a lui Ioan Petru Culianu. Dens este compartimentul rezervat dialogurilor. Astfel, sub titlul *Ce-ar mai fi de spus?*, Dan Alexe inserează „convorbirile libere într-o țară ocupată” dintre Dan Petrescu și Liviu Cangeopol, în vreme ce Dorin Tudoran dialoghează cu Jean-François Revel pe marginea necesității de a accelera dispariția comunismului, iar *Despre revoluție și istorie* este titlul convorbirii dintre François Fejtő și Emil Cioran. Alte convorbiri: Liviu Ioan Stoiciu – Alexandru Pleșcan (*Am crezut că putem sări peste umbra noastră*), Oana Orlea – Mariana Marin (*„Ia-ți boarfele și mișcă!”*), Nicolae Prelipceanu – Corneliu Coposu, Cornel Nistorescu – Claudiu Iordache și Ion Vianu – Lidia Vianu (*În mijlocul Europei*). Sub genericul *Est? Vest? Europa – continent al culturii*, în **A.** intră intervențiile unor participanți la colocviile de la Blois (noiembrie 1989), precum și la simpozionul de la Atena cu tema „Țările Europei de Est: probleme și perspective”; sunt amintite numele lui Claudio Magris, Lawrence Durrell, Mircea Dinescu (*În căutarea timpului pierdut*), Silviu Angelescu (*Un nou model*

european), Maciej Iłowiecki și Gábor Csardás. Sunt publicate de asemenea articole semnate de René Tavernier (*România tinereții mele*), de Mihai Botez (*Spun ceea ce gândesc, fac ceea ce spun*), Marcel Corniș-Pop (*Andrei Codrescu și modelele avangardei*), Ion Vianu (*O interpretare a României de azi*), Matei Călinescu (*Fantastic and Interpretation in Three of Mircea Eliade's Novellas: The Cape, Youth without Youth and Nineteen Roses*) ș.a. Au mai colaborat cu poeme, proză, eseuri, cronici Bogdan Ghiu, Mircea Cărtărescu, Alexandru Lungu, Petru Popescu, Victor Frunză, Călin-Andrei Mihăilescu, Simona Popescu, Daniel Bănulescu, Elena Ștefoi, Alexandru Mușina, Andrei Marga, Zoe Petre, Gabriel Andreescu ș.a. **A.S., M.Ab.**

AGORA, revistă de cultură apărută la Slatina, lunar, în ianuarie și februarie 1990, cu subtitlul „Literar-artistică”. Redactor-șef: Constantin Dumitrache. Împlinind o veche aspirație a locuitorilor Oltului de Jos și considerându-se „o instituție publică pentru minte și inimă”, publicația se declară „deschisă tuturor valorilor”. Rubricile mai importante sunt „Remember”, „Cronica literară”, „Mulțumesc, libertate!”. Primul număr reia *Doina* lui Eminescu. Din „Revista Fundațiilor Regale” sunt preluate însemnările lui D. Caracostea despre Slatina și ținuturile Oltului, Aurel Buzincu oferă *Însemnări despre arta poetică eminesciană*, iar la „Cronica literară” C. Dumitrache se ocupă de posteritatea lui D. Caracostea. La un veac și jumătate de la nașterea lui Titu Maiorescu scrie tot C. Dumitrache, în vreme ce raporturile dintre mentorul junimist și Eminescu sunt luate în discuție de Viorel Dianu. Același C. Dumitrache cercetează contribuția lui D. Popovici pe tărâmul istoriografiei eminesciene. Nicolae Truță scrie despre Corneliu Baba, N. Popescu-Optași despre I.L. Caragiale și Slatina, Cornelia Niculescu se oprește asupra personalității lui Eugen Ionescu, stabilind câteva repere bibliografice, iar Andrei Caracostea îi consacră un medalion dramaturgului. Se rețin și opiniile despre ortodoxie ale mitropolitului Olteniei Nestor Vornicescu, intervievat de Elena Cruceru și C. Dumitrache. Traducerile le aparțin lui Radu Vasile Moneta, Traian Nica, Marian Deaconu ș.a. Numărul 2 cuprinde și patru pagini de supliment SF. Alți colaboratori: Horia Dulvac, Alina Durbaca, Luminița Tița. **D.B.**

AICHELBURG, Wolf von (3.I.1912, Pola-Istria, azi în Croația–24.VIII.1994, Bañalbufar-Mallorca, Spania), eseist, traducător. Fiu al unui baron austriac, Arnold von Aichelburg, căpitan comandor în marina imperială, care intră încă din 1919 în marina română la Galați, **A.** frecventează, după ce familia se stabilește la Sibiu în 1922, Liceul „Brukenthal”, pe care îl absolvă în 1929. Atras mai întâi de pictură și muzică, apoi de literatură, studiază la Facultatea de Litere din Cluj, unde își ia licența în 1934, cu o teză despre estetica lui Lessing și a lui Schiller, și urmează un stagiul în romanistică la Dijon. În 1929 debutează în cotidianul sibian „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt” și colaborează la publicații germane din Transilvania, printre care la revista „Klingsor”. După stagiul militar (1934–1935), călătorește pentru studii de pictură și muzică în câteva țări, cu popasuri mai îndelungate în Germania (Berlin, 1935–1937, perioadă decisivă în evoluția sa artistică), Franța, Italia. Profesor la câteva școli germane din Sibiu și Mediaș, între 1941 și 1943 lucrează la București, ca translator la Direcția Presei din Ministerul Propagandei. În 1943 debutează editorial la Viena, cu versiunea în germană a cărții lui Basil Munteanu, *Panorama de la littérature roumaine contemporaine*. Participă la viața culturală a Capitalei, publică eseuri în „Revista Fundațiilor Regale”, îi cunoaște mai îndeaproape pe oamenii de litere din jurul poetului Ion Pillat. Revenit la Sibiu în toamna lui 1944, este atras de activitatea Cercului Literar (scrie eseuri în revista acestuia sub pseudonimul Toma Ralet), de Lucian Blaga și discipolii săi, contactul cu I. Negoiescu și Ștefan Aug. Doinaș rămânând și mai târziu o punte către spiritualitatea românească. În urma unei încercări nereușite de trecere a frontierei în decembrie 1948, este întemnițat la Aiud (1949–1951), trimis într-un lagăr de muncă la Canalul Dunăre–Marea Neagră (până în decembrie 1952) și silit la domiciliu forțat la Măicănești, în sudul Moldovei. După punerea în libertate, își reia la Sibiu activitatea publicistică, predă, pentru a se întreține, lecții de pian, dar este din nou arestat în mai 1959 și condamnat la Brașov, în „lotul scriitorilor germani” din Transilvania, de un tribunal militar, pentru pretinsă agitație contra statului, în speță pentru editarea cărții de povestiri *Die Ratten von Hameln*, apărută în 1958 și retrasă imediat din librării, dar păstrată în câteva biblioteci publice (Iași, Cluj, Viena, Leipzig). După ani petrecuți în închisoare (până în 1962) și domiciliu forțat la Călmățui, în

Bărăgan, este amnistiat în 1964, iar în 1968 reabilitat. Încercările de racolare ca informator al Securității, sub numele de cod Cațavencu, s-au izbit de necolaborarea reală a scriitorului. Va fi prezent în „Secolul 20”, „Transilvania” (unde ține o rubrică între 1970 și 1975), „Neue Literatur”, „Karpatenrundschau”, „Viața românească”, „România literară”, „Euphorion”, „Tribuna” ș.a. Obține în 1970 Premiul pentru traduceri al Uniunii Scriitorilor pentru *Magische Liebe*, cuprinzând nuvele și povestiri de V. Voiculescu, iar în 1972 Ordinul Meritul Cultural. Emigrat în Germania Federală la finele anului 1980, după numeroase presiuni din afară, se stabilește în anul următor la Freiburg im Breisgau, fiind prezent cu expoziții de artă plastică și cu lucrări muzicale de cameră (concerte, sonate, cvartete, lieduri) în săli de concerte, la emisiuni de radio și televiziune din Europa occidentală. Mai colaborează la publicații precum „Limite”, „Argo” ș.a. A întreținut o consistentă corespondență cu Emil Cioran.

Preferând, în efortul de transpunere în limba sa maternă, creații ale contemporanilor, **A.** s-a aplecat și asupra unor mărturii mai vechi de poezie românească, oferind cititorului versuri populare în *Bei Säcel den Berg hinan* (1977), volum alcătuit după *Antologia de poezie populară* (1966) a lui Lucian Blaga. Totodată, și-a concentrat atenția asupra scrierilor eminesciene, încercând să contribuie la cunoașterea lor în spațiul lingvistic german. Dificultatea acestui demers rezultă, cum afirmă într-un eseu din 1989, în mod paradoxal, din faptul că Eminescu a receptat intens variate surse germane din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, iar versurile sale sugerează traducătorului neavizat să apeleze la uzanțe poetologice și lingvistice desuete. Rezonanța lui Eminescu în timpul nostru va fi mai puternică atunci când opera lui nu va fi raportată la modelele sale, producând impresia de inactualitate, ci supusă unui proces de înnoire a formei, la adecvarea limbajului la actualitate. Atât traducerile basmelor eminesciene, în proză și în versuri, cât și versiunile poeziilor în germană stau mărturie pentru această strădanie stilistică. Cele din urmă, considerate „versuri foarte libere, foarte poetice” (Dieter Roth), au apărut și la Madrid, în 1989, într-un volum relativ redus, îngrijit de **A.** După propria-i mărturisire, a încercat însă cele mai mari satisfacții lucrând la traducerea în germană a poeziilor lui Lucian Blaga, al cărui univers spiritual îi era bine cunoscut. Având libertatea de a alcătui

Desen de Horst Zay

după preferințele sale sumarul unei plachete de versuri transpuse, a dat o pondere mai mare ultimei perioade de creație, simțindu-se atras de limpezimea structurală. Dispoziția lui Blaga pentru organicitatea lumii, pentru fluidul vieții, echilibrul său apt întotdeauna de fine decantări sunt doar câteva trăsături relevate în prefața ediției bilingve *Poeme – Gedichte* (1974). Confruntat cu fizionomia artistică a lui G. Bacovia, A. încearcă să aplice poeziilor acestuia o manieră stilistică aparte. În prefața cărții bilingve *Versuri – Gedichte* (1972) Ștefan Aug. Doinaș califică echivalențele ca traduceri autonome, spre deosebire de tălmăcirile fidele, considerând că s-a urmărit „în limitele unei libertăți riguros cântărite, o transpunere de adâncime, o reconstituire a universului interior al poeziei, un transfer de substanță, demers temerar, plin de „fulgurante intuiții verbale”. Stimându-l pe Ion Pillat pentru aleasa lui cultură, dar și pentru atitudinea seniorială și colegială, A. s-a simțit îndemnat a-i traduce o seamă de poezii (*Gedichte*, 1976), deși versurile pillatiene

nu au trezit întotdeauna în sufletul său o puternică rezonanță, lirica lui părându-i-se că trădează mai curând o tendință estetizantă, de care s-a ferit în transpunere. Dintre poezii unei generații mai tinere, s-a dedicat operei lui Radu Stanca (*Poezii – Gedichte*, 1979) și a lui Ștefan Aug. Doinaș (*Cai în ploaie – Pferde im Regen*, 1974). Experiența proprie de poet și de traducător de poezie este completată de eseistica sa, concentrată, de asemenea, în jurul reflecției asupra fenomenului poetologic, adunată postum în culegerea *Criza sufletului modern în poezie și alte scrieri românești* (2010). Preocuparea pentru destinul metafizic al artei se dovedește a fi tema sa centrală și coerentă. După cum i-a mărturisit într-o scrisoare lui Ștefan Aug. Doinaș, A. spune că deși „tipologic sunt un estet”, „niciodată nu am căzut în eroarea să cred că esteticul ar fi țelul suprem, rostul culturii sau sensul existenței”. Conștiință superlucidă, el transferă acest rost creatorului, în speță poetului, ca expresie a maximei interiorizări, prin luarea în posesie a universului înconjurător într-un proces orfic de transfigurare și preamărire a lumii, iar „poetul existenței pure” în vremea nouă nu este altul decât Rainer Maria Rilke (invocat cu un vers celebru din a noua *Elegie duinează*: „Pământule, oare nu asta vrei tu: *invizibil/în noi să renaști?*”). Textul cel mai reprezentativ, *Criza sufletului modern în poezie*, decelează clar între timpul „străvechii preamăririi orfice” (misiunea esențială a poetului) și timpul faustic, un timp al crizei, neprielnic, nimicitor. Este timpul „înstrăinării de la adevăratele izvoare ale creației”, „material”, mecanic, un timp specific epocilor „epigonale” – asupra căruia revine în eseu *Despre prețiozitate în poezie* – și totodată al celei moderne, care a alungat divinul din artă, golind-o de mister și de „intuiție sufletească”, sărăcind-o metafizic, în favoarea „meșteșugului” tehnic. De aceea, pentru A., „isme” de tot felul sunt semnul unei „prețiozități întortocheate”. Dacă rostul poeziei a fost mereu descoperit și împlinit de marii poeți ai lumii, de la imnografiile egipteni, Orfeu și Pindar la Hölderlin, Schiller, Keats și Rilke, și de toți cei care sacralizează arta, decadentismul modernității se înscrie sub semnul unei crize de fond, închistarea în estetism („poezie pură”, cultul frumosului ș.a.) conducând la „descompunerea impulsului creator”. Unii poeți reușesc să depășească această criză modernă prin filonul creștin, crede A.: Rilke prin transfigurare și transcendere, T.S. Eliot prin „martirajul de nuanță

creștină”, Valéry prin tema învierii și prin virtutea recunoștinței, Trakl prin asumarea metafizică a simbolisticii spirituale (*Simboluri creștine la Georg Trakl*). Tot astfel, exegetul întrevede criza artei dramatice în exacerbarea psihologismului: „Metoda analizei psihologice a distrus ideea teatrului, a subminat structura tragediei. Esența omului nu este de natură psihologică, ci metafizică” (*Paul Ernst și renașterea tragediei în Germania*). În același mod este judecată și nuvela contemporană, care ar dezerta de la funcția inițială, aceea de structurare în jurul unei acțiuni „bine rotunjite”, bazată pe revelarea unui conflict și a sensului său lăuntric prin intermediul unui erou, ca în tragedia antică, și nu pe o „înălțare oarecare de fapte”, pe „redarea unei atmosfere sau pentru farmecul stilului”. În acest sens, nuvela psihologică și cea psihanalitică au contribuit la dizolvarea formei, accelerând răspândirea genurilor „hibride”, ca schița episodică a lui Cehov și Maupassant și foiletonul de presă, conducând la „confuziunea genurilor” (*Despre nuvela germană contemporană*). Cunoscător în profunzime al liricii germane și europene din toate timpurile, despre care a glosat cu subtilitate ideatică, A. se înscrie printre cei mai interesanți esești contemporani ai noștri.

SCRIERI: *Criza sufletului modern în poezie și alte scrieri românești*, îngr. Dan Damaschin și Ioan Milea, pref. Dan Damaschin, Cluj-Napoca, 2010. **Traduceri:** Basil Munteanu, *Geschichte der neueren rumänischen Literatur*, Viena, 1943; Mihai Beniuc, *Gedichte*, București, 1958 (în colaborare); V. Voiculescu, *Magische Liebe*, postfață Mariana Șora, București, 1970, *Das Traumrehlein*, București, 1974; George Bacovia, *Versuri – Gedichte*, ed. bilingvă, pref. Ștefan Aug. Doinaș, București, 1972; M. Eminescu, *Poezii – Poems – Poésies – Gedichte – Stihi – Poesias*, ed. plurilingvă, introd. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1971 (în colaborare), *Märchen*, București, 1972, *Das Märchen vom Prinzen Tränenreich*, București, 1975, *Gedichte*, îngr. și pref. trad., Madrid, 1989; Lucian Blaga, *Poeme – Gedichte*, ed. bilingvă, pref. trad., București, 1974; Ștefan Aug. Doinaș, *Cai în ploaie – Pferde im Regen*, ed. bilingvă, București, 1974, *Die Geschichte von den zehn Brüdern*, București, 1979, *Paradise cocktail*, ed. plurilingvă, Timișoara, 1999 (în colaborare); Ion Pillat, *Gedichte*, București, 1976; *Bei Säcel den Berg hinan. Rumänische Volksdichtung*, Cluj-Napoca, 1977; Radu Stanca, *Poezii – Gedichte*, ed. bilingvă, pref. Ștefan Aug. Doinaș, București, 1979; Tudor Arghezi, *Gedichte*, Berlin, 1980 (în colaborare); Ion Barbu, *Das dogmatische Ei*, îngr. Hedi Hauser și Franz Hodjak, pref. Mircea Zăciu, București, 1980 (în colaborare); *Am Abgrund aller Fernen*, îngr. trad. în colaborare cu Peter Motzan, München, 1995.

Repere bibliografice: Elisabeth Axmann, *Kunstwerk gleichen Rang. Zu Wolf Aichelburgs Voiculescu-Übersetzungen*, NW, 1970, 26 iunie; I. Voita, *Bacovia în limba germană*, SXX, 1970, 10–12; Emmerich Reichrath, „*Form ist das Humane an sich*”. *Gespräch mit Wolf Aichelburg*, NW, 1971, 15 mai; Mircea Ivănescu, *Wolf Aichelburg*, T, 1974, 6; Peter Motzan, *Blaga deutsch*, NL, 1974, 7; Ștefan Aug. Doinaș, *Wolf Aichelburg și fascinația simbolurilor*, VR, 1975, 4; Veronica Porumbacu, Ion Pillat, „*Gedichte*”, CNT, 1976, 37; Annemarie Schuller, *Traducerea – un act creator, interviu cu Wolf Aichelburg*, T, 1979, 7; Dieter Roth, *Mihai Eminescu Deutsch. Kritischer Blick auf ein Jahrhundert übersetzerischer Rezeption*, SV, 1992, 1; Peter Motzan, *Wolf Aichelburg – 80, „Dialog”* (Dietznerbach), 1992, 31–34; *Worte als Gefahr und Gefährdung. Fünf deutsche Schriftsteller vor Gericht*, München, 1993; [Wolf von Aichelburg], JL, 1994, 29–38 (grupaj special); Nicolae Balotă, *Caietul albastru*, II, București, 2000, 217–222; Damaschin, *Cercul Literar, passim*; Dan Damaschin, *Confesiune și glossă la Wolf von Aichelburg*, TR, 2011, 203; Cezar Boghici, *Wolf von Aichelburg și transcendența poeziei*, TR, 2011, 203; Irina Ungureanu, *Un cosmopolit cultural. Wolf von Aichelburg*, VTRA, 2011, 3–4; Herbert-Werner Mühlroth, „*Jos pe prunduri viață străvezie*” (*Poetul, pictorul și compozitorul Wolf von Aichelburg*), VTRA, 2012, 5. **J.W., G.Dn.**

AILENEI, Sergiu (28.VII.1967, Iași), critic și istoric literar. Este fiul Floricăi și al lui Dinu Ailenei. Urmează cursurile Liceului de Filologie–Istorie „M. Eminescu” din Iași (1982–1986), apoi devine student al Facultății de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, secția română–franceză, obținând licența în 1991 cu teza *Craii de Curtea-Veche. Dimensiuni stilistice*. Își încheie studiile doctorale cu teza *Stiluri în proza interbelică*, sub îndrumarea profesorului Dumitru Irimia, lucrare publicată în 2000 și distinsă cu mai multe premii. Funcționează la Catedra de literatura română a Facultății de Litere de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași ca preparator până în 1995, asistent până în 2002, și lector până în 2006.

În volumul *Stiluri în proza interbelică*, pornind de la Dámaso Alonso, care consideră că „stilul este unicul obiect al criticii literare, iar adevărata misiune a istoriei literaturii constă în a diferenția, a valorifica, a corela și a clasifica stilurile particulare”, A. descrie și interpretează cu finețe stilurile unor prozatori interbelici, propunând o revizuire a valorilor după criterii de ordin stilistic. Metamorfozele ideii de stil sunt surprinse, în contextul literaturii române, la scriitori precum Mateiu I. Caragiale, Mihail Sadoveanu, Ion Vineanu, Camil Petrescu, Anton Holban, M. Blecher, Pavel Dan și Al. A. Philippide.

De exemplu, la Mateiu I. Caragiale se disting balcanismul ca tipologie, registrele bivalente – pe de o parte, trivial, pe de alta, înalt, aproape hagiografic, cantitatea sacrificată în favoarea calității, concentrarea artistică prioritară conturând „infernul balcanic”. Aproape în contrast cu barocul matein se situează monotonia sadoveniană, „stil relevabil mai curând prin particularități exterioare”, între care bizantinismul, întrucâtva opus balcanismului. Un anumit manierism este relevat în cazul lui Ion Vineanu, văzut ca paradoxal regizor al textului, care demontează construcția de factură cinematografică, uneori cu ajutorul limbajului eliptic. În ceea ce privește scrierile lui Camil Petrescu, formula „logica sentimentelor” ar exprima cartezianismul analizei psihologice, însă și reîntoarcerea parțială la unele convenții ale romanului clasic. Rândurile despre Al. A. Philippide implică evidențierea unui anacronism artistic asumat, livrescul însemnând formula propriei autenticități, a rafinamentului, și afirmarea unui tradiționalism de esență atemporală. O mare parte din volum este preluată și dezvoltată în cartea *Infernul balcanic: o monografie a operei lui Mateiu I. Caragiale* (2001), unde, în prima secțiune, numită *Anamneza*, sunt analizate elemente caracteristice precum paseismul, motivul ruinei (malefice), semiotica vestimentară; apoi etapele declinului biologic al personajelor, reunite în scheme artistice precum fizionomia eugenică, fragilitatea aristocratică, tanatofilia, fatalitatea, vitalismul și arivismul; ulterior sunt descrise câteva trăsături ale cadrului estetic al romanului. Abilitatea hermeneutică a lui A. este confirmată în decip-tarea multiplelor fațete referitoare la poetica misterului. În volumul *Conexiuni provizorii* (2001), având subtitlul *Categorii specifice ale imaginarului în literatura română*, autorul realizează o sinteză, definind în mod adecvat noțiunile „bizantinism”, „dacism”, „fanariotism”, „slavism” (categorii dia-cronică), „balcanism”, cea mai amplă cuprindere având-o aceasta din urmă – instabilitate, diviziunea insolubilă, corupția, privirea panoramică, „linii generale subsumabile motivului arhetipal numit *lumea pe dos*”. Ambiguitatea sintagmei „porțile Orientului” îi permite criticului literar să parcurgă un spațiu simbolic destul de vast și să atingă o claviatură interpretativă largă, în care intră *Istoria ieroglică* a lui Dimitrie Cantemir, *Kir Ianulea* de I. L. Caragiale, *Isarlâkul* barbian, *Rusoaica* lui Gib I. Mihăescu, *Europolisul* lui Jean Bart, dar și *Adio*,

Europa! de I.D. Sîrbu sau *Cartea milionarului* de Ștefan Bănuțescu. Văzuți în context, se acordă o atenție deosebită omului balcanic, dar și personajului feminin întruchipat fie de chera Duduca, fie de Chira Chiralina, de domnișoara Hus sau de Pena Corcodușa. În lucrarea *Introducere în opera lui M. Blecher* (2003), criticul continuă imersiunea în intimitatea operei, acest eseu concentrându-se nu atât pe caracteristicile frapante ale prozatorului, cât pe dominantele imaginarului în cele două aspecte ale sale – unul legat de corporalitatea lumii, celălalt de imaginarul interior, de reverie, oniric, introspecție halucinantă. Ceea ce criticul numește „ontologia personală” blecheriană constă într-o viziune panoramică a lumii, raportată la o existență individuală insignifiantă, dând naștere unei ironii strivitoare la adresa omului. Contrast de esență romantică, observă A., dar într-o percepție întru totul modernă, atâta vreme cât absența emitentului acestei ironii întreține un climat al absurdului. Organizată în jurul marilor polarități (eul, celălalt, cadrul exterior), convergente în degradarea universală, simbolurile materiale ale imaginarului la M. Blecher sunt cartografiate cu sagacitate și suplețe stilistică, la aceasta contribuind și o inspirată selecție a citatului.

SCRIERI: *Stiluri în proza interbelică*, Iași, 2000; *Infernul balcanic: o monografie a operei lui Mateiu I. Caragiale*, Iași, 2001; *Conexiuni provizorii. Categorii specifice ale imaginarului în literatura română*, Iași, 2001; *Introducere în opera lui M. Blecher*, Iași, 2003.

Repere bibliografice: Dragoș Cojocaru, *Prin „infernul balcanic”*, CL, 2000, 12; Dragoș Cojocaru, *Pluriperspectivismul unui plai cu dor*, CL, 2001, 9; Dan Mănuță, *Stilistica seriilor*, CL, 2001, 10; Nicolae Busuioc, *Scriitori și publiciști ieșeni contemporani*, ed. 3, Iași, 2009, 28–29.

S. D.

ALARMA, jurnal politic, literar, comercial, judiciar și social care a apărut la Craiova, săptămânal, între 15 ianuarie și 30 mai 1883. Redactor: gazetarul Panache Niculescu. Aici debutează Traian Demetrescu: în numărul 12 din 4 aprilie 1883 publică primele versuri, *Durerii și Victoriei*, după o săptămână melancolicele stihuri intitulate *Plânsul*, iar o lună mai târziu alte două poezii, *Domnișoarei V.S.*, *Poetul*, dar și un mic discurs funebru rostit la mormântul unui coleg de liceu. În A. mai apare o cuvântare electorală a lui B.P. Hasdeu, care, în aprilie 1883, candida la Craiova pentru Cameră la colegiul al treilea.

R. Z.

ALĂUTA ROMÂNEASCĂ, revistă apărută la Iași de la 14 martie 1837 până la 1 septembrie 1838 ca „supliment literal” al gazetei politice „Albina românească”. Din prima serie, inițiată de Gh. Asachi după modelul „Curierului de ambe sexe” al lui Ion Heliade-Rădulescu, se cunosc opt numere, ieșite la intervale neregulate, ultimul purtând data 3 februarie 1838. În cadrul celei de-a doua serii, începută la 1 iulie 1838, s-au tipărit, la 1 și la 15 ale fiecărei luni, cinci numere, avându-l ca redactor pe Mihail Kogălniceanu, publicația rămânând sub patronajul administrativ al „Albinei românești”. Cu toate că nu a apărut decât puțin timp, **A.r.** s-a impus datorită faptului că a strâns în jurul ei pe câțiva dintre literații moldoveni cu autoritate în epocă. Sub conducerea lui Asachi s-au publicat mai mult scrieri ocazionale. Kogălniceanu a încercat să transforme **A.r.** într-un mijloc de a aduna și împărtăși „producțiile genii (duhului) rostite în proză sau în versuri și vrednice de a fi aduse la cunoștința publică, spre a fi unora de îndemn și mulțămire, iar altora de model întru urmarea unei asemenea cariere”. Lirica este în general de factură fie preromantică (Costache Negruzzi, *Reverii*, A. Hrisoverghi, *La o iță de păr*), fie anacreontică (Gh. Asachi – care semnează și Alviru Dacianu – *Amorul fugariu* și Manolachi Drăghici – *Luări aminte pentru slăbiciunile ominești*), fie romantică (Mihail Cuciuran). Scrierile în proză sunt mult mai puține: C. Negruzzi figurează cu note de călătorie, iar un A.D., probabil Alecu Donici, cu istorisirea pe un subiect oriental *Edes*. O scrisoare adresată lui C. Negruzzi de publicistul și poetul basarabean Pavel Pruncu abordează deosebirile dintre poezie și proză. Negruzzi iscălește și un comentariu la traducerea lui C. Aristia a tragediei *Saul* de Alfieri, pe care o apreciază, și un portret *Daniil Scavinschi*. Deosebit de bogată este rubrica traducerilor. Dorind să câștige cât mai mulți cititori, Kogălniceanu a tălmăcit, sub acromimul Klmn. și sub literele L.N., îndeosebi scrieri mondene, majoritatea luate din „Magazin für die Literatur des Auslandes”, revistă berlineză la care colaborase el însuși, dar și versuri din Gottfried Bürger și Friedrich Schiller. Lui Manolachi Manu i se publică un fragment din actul II, scena 3 din transpunerea tragediei *Zaira* de Voltaire. Kogălniceanu a mai tradus un fragment din *Filosofia vistului* a lui Osip Senkovski. Socotind acest fapt un atentat la autoritatea consulului rus Carl von Kotzebue, mare amator de whist, Mihail Sturdza a dispus

suspendarea revistei și pedepsirea făptașului, care era și locotenent-aghiotantul său, la o lună de „arest în «casă»”. Firavele considerații critice formulate în **A.r.** de Kogălniceanu premerg ideilor expuse în „Dacia literară”, afirmând importanța istoriei naționale pentru asimilarea, pe un fond autohton solid, a elementelor folositoare din civilizațiile străine. În sumarul general al publicației C. Negruzzi mai figurează cu *Fragment dintr-o călătorie* (relatând un drum între Podul Iloaiei și pâraul Huejdul, ce curge pe lângă târgul Pietrii (Neamț), străjuit de „munțișorii” Pietricica și Cozla, și cu două poezii elogi-oase la adresa lui Pavel Pruncu. **A.r.** mai include o epigramă a lui Marțial echivalată în românește de Gh. Asachi și, sub semnătura vornicului Ionică Tăutu, un epitaf, specie literară deosebit de apreciată de contemporani. Ionică Tăutu, Pavel Pruncu și Asachi par să fie seniorii de vârstă în cercul revistei, ceilalți fiind născuți după începutul secolului. Adresându-se, prin chiar titlul ei, românilor din toate provinciile, publicația s-a străduit să le țină trează conștiința națională. **A.r.**, prima revistă din Moldova dedicată exclusiv literaturii, a fost, cu deosebire prin cea de-a doua serie a ei, și cea dintâi tentativă însemnată de afirmare a importanței elementului autohton în literatură. **D.M., R.P.**

ALBA-IULIA, gazetă apărută la Alba Iulia, săptămânal, de la 1 decembrie 1918 până la 29 mai 1919, din 3 iulie 1921 până la 21 septembrie 1940, din 30 august 1944 până la 25 februarie 1945. Editor și redactor responsabil: Zaharia Munteanu, urmat de Ioan Sima, Gr. Crețariu, Ioanichie Mărgineanu, Horia Teculescu, I. Pușcariu (redactor-șef în 1925), Augustin B. Barna, Al. Crișan, Șt. Pop, Ion Ciugudean, Tit Liviu Matei, Emil Oțoiu, Antoniu Pop, Nicolae Vasiu, Ion Dumitrescu; director: Cornel B. Andrei între 1 ianuarie 1926 și 20 mai 1929. Apariția propriu-zisă a fost precedată la 1 decembrie 1918 de un număr ocazional, iar la 3 decembrie 1918 de o ediție specială, cuprinzând *Moțiunea Unirii* votată la Adunarea Națională de la Alba Iulia. În numerele următoare își găsesc loc articole referitoare la Marea Adunare de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918, documente (*Proclamația regelui Ferdinand*), precum și textul *Tratatul secret al României* din 4 august 1914. La început „organ al proclamării unității naționale”, între 1926 și 1945 devine organ oficial al Partidului Național Țărănesc din județul Alba. Periodic, în paginile sale sunt reproduse versuri de M. Eminescu, George Coșbuc, Octavian Goga, Aron Cotruș. Prezență constantă mai mult de un deceniu, ultimul contribuie și cu poezii inedite. Printre colaboratori se mai numără Bazil Gruia și Corneliu Coposu. Sporadic se tipărește literatură populară din zona Albei. În 1934 redacția salută apariția volumului *Pe Mureș și pe Târnave* – doine și strigături culese de Horia Teculescu. Din același an gazeta inițiază rubrica numită „Colț literar”, unde semnează în general, necunoscuți. La moartea lui Ioan Slavici, Octavian Goga și Al. Lupeanu-Melin sunt publicate necrologuri. În numărul 3/1944 apar declarațiile făcute la Consiliul de Coroană din 29–30 august 1940, prin care Iuliu Maniu s-a opus cedărilor teritoriale.

E.O.

ALBALA, Radu (20.II.1924, București – 10.V.1994, București), prozator, istoric literar, traducător. Este fiul Anei-Erna (n. Teodoru) și al lui Iacob Albala, cerealist. Face liceul în București și este licențiat al Facultății de Drept și al Facultății de Litere, secția filologie clasică, a Universității din București. A fost avocat până în 1948, când este eliminat din barou. Ca funcționar la Biblioteca Academiei Române, este angajat inițial pentru fondul de manuscrise latine. Redactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, de unde a fost exclus în 1959, va fi, peste câțva timp, redactor la Editura Litera.

A. a debutat în 1936, ca elev, cu o traducere, în „Extemporal”, revista Liceului „Mihai Eminescu” din București. Colaborează la „Viața românească”, „România literară”, „Teatrul” ș.a. Ca istoric literar, debutează în 1962 cu volumul *Antim Ivireanul și vremea lui*, precum și cu antologia *Bucureștii în literatură*. Traducătorul se face și el cunoscut prin versiunea românească a *Vieții lui Constantin Cantemir* de Dimitrie Cantemir (1960) și prin textele traduse din antologia *Proză istorică latină* (1962), precum și prin tălmăcirea unor scrieri de Paul Scarron (*Romanțul comic*) sau de Alfred de Vigny (*Servitute și grandoare de ostaș*), pe care le și prefătează. Mai transpune, mai ales în colaborare, din Vasili Axionov, Ilya Ehrenburg, Casanova, Raymond Queneau, R.M. Rilke, Maxime Delamare, Roland Dorgelès. Îngrijitor (împreună cu I. Fischer) al unei ediții din scrierile lui Anton Pann, dar și al altor ediții (G. Sion ș.a.), **A.** este și autor (în colaborare) al libretului pentru opereta *Anton Pann sau Povestea vorbei* (1963). *Antim Ivireanul și vremea lui* e o viață romanțată în sensul bun al cuvântului. Documentele trec adesea în ficțiune și personajele se află nu o dată în dialog. Autorul realizează bune evocări de oameni și locuri din secolul al XVIII-lea. Cartea se resimte mult mai puțin de influența nefastă a dogmatismului decât antologia *Bucureștii în literatură*, cu deosebire în prefață. Volumele de povestiri *Desculțe* (1984; Premiul Asociației Scriitorilor din București), *Făpturile paradisului* (*Desculțe vechi și noi*) (1987) și *Femeia de la miezul nopții și alte povestiri desculțe* (1994) au fost apreciate de critică în termeni elogioși. **A.** este un excelent narator. Personajelor lui le place să relateze întâmplări, unele de-a dreptul spectaculoase. În același timp, el se relevă ca un înzestrat portretist, mai ales în chipurile de femei, știind să descrie finețea și expresivitatea trăsăturilor, frumusețea sălbatică și senzuală, coborâtă parcă din *Cântarea Cântărilor*, din care și citează. Este un poet al iubirii

Nina Cassian, Radu Albala și Geo Dumitrescu

cotropitoare, dezlănțuite, de care sunt animate unele personaje feminine enigmatice, ca Tuța din povestirea omonimă. De aici, echivocul, îmbinarea realului cu fantasticul, ce amintește de *Hanul lui Mânjoală* de I.L. Caragiale, și alternanța spirit primitiv – rafinament. Picioarele „desculțe” constituie un simbol și un laitmotiv al povestirilor, punând încă o dată în lumină opoziția. Elogiul femeii fascinante, stăpânite de eros, ce deține parcă o putere de seducție vrăjitoarească, nu e altceva decât elogiul feminității. **A.** se înfățișează, de asemeni, ca un excelent pictor de medii, al unei lumi crepusculare, ca și Mateiu I. Caragiale, al cărui urmaș se dovedește și prin viziune, și prin stil. (De altfel, apropiindu-se mult de modelul său, **A.** scrie *În deal, pe Militari*, un text care s-a vrut o continuare a nuvelei *Sub pecetea tainei* a lui Mateiu I. Caragiale și care a trecut un timp drept text matein recuperat din manuscrise.) Ca pictor al Bucureștiului, descrie un oraș pe care-l iubește cu frenezie, atent la rotirea anotimpurilor și la topografia urbei, marcată de somptuoase restaurante și cârciumi sordide, unde personajul-narator se „cufundă în lafuri și palavre”. E o lume de sibariți, atinsă de o anume morbiditate, situată, ca și la Mateiu I. Caragiale, între rafinamentul culturii occidentale și farmecul frust răsăritean, în evocarea căruia se infiltrează pe alocuri elementul livresc, totdeauna plăcut, integrându-se perfect în substanța narațiunii. Autorul, implicat în povestire, îi conferă, ca martor și părtaş, o și mai mare autenticitate prin contopirea cu acea lume ce stă să apună. Sfârșitul „veacului cel din urmă al bunului plac și al bunului gust” e unul tragic, simbolizat semnificativ în incendiul cârciumei din *Femeia de la miezul nopții*. În subtextul povestirilor lui **A.**, cuprinzând nu o dată întâmplări extraordinare, dominate de eternul

eros și de un fără istov spirit petrecăreț, se deslușește și o anume nostalgie pentru o lume ale cărei tipare îi conveneau de minune, ca om și artist.

SCRIERI: *Antim Ivireanul și vremea lui*, București, 1962; *Desculțe*, București, 1984; *Făpturile paradisului* (*Desculțe vechi și noi*), București, 1987; *Femeia de la miezul nopții și alte povestiri desculte*, București, 1994; ed. pref. Radu Cosașu, București, 2006; *În deal, pe Militari*, în *Mateiu I. Caragiale, Sub pecetea tainei*, îngr. Marian Papahagi, pref. Nicolae Manolescu, postfață Ion Vartic, Cluj-Napoca, 1994, 107–117. **Ediții, antologii:** G. Sion, *Proză. Suvenire contimpurane*, introd. edit., București, 1956; Petre Ispirescu, *Basme, legende, snoave*, pref. Corneliu Bărbulescu, București, 1960; *Bucureștii în literatură*, pref. edit., București, 1962; Anton Pann, *Scrieri literare*, I–III, introd. Paul Cornea, București, 1963 (în colaborare cu I. Fischer). **Traduceri:** Dimitrie Cantemir, *Viața lui Constantin Cantemir, zis cel Bătrân, domnul Moldovei*, pref. P.P. Panaitescu, București, 1960; *Proză istorică latină. Caesar. Sallustius. Titus Livius. Tacitus. Suetoniu*, București, 1962; *Proză latină*, pref. Dumitru Crăciun, București, [1964] (în colaborare cu Dumitru Crăciun); Paul Scarron, *Romanțul comic*, pref. trad., București, 1967; Aleko Konstantinov, *Panem et circenses*, pref. Emil Vrabie, București, 1968 (în colaborare cu Ion Preda); Ilya Ehrenburg, *Julio Jurenito*, București, 1968 (în colaborare cu Sara Buium); Vasili Axionov, *La jumătatea drumului spre Lună*, București, 1967 (în colaborare); *Portocale din Maroc*, București, 1970 (în colaborare cu Dumitru Dumitrescu); Giacomo Giovanni Casanova, *Memorii*, îngr. trad., pref. Silviu Iosifescu, București, 1970; Maxime Delamare, *Triplu salt mortal*, București, 1970; Rainer Maria Rilke, *Auguste Rodin*, București, 1970 (în colaborare cu Emil Manu); Raymond Quénéau, *Amicul meu Pierrot*, pref. Val Panaitescu, București, 1971; Vadim Șefner, *Fericitul ghinionist*, București, 1971 (în colaborare cu Gabriela Lebăni); Alfred de Vigny, *Servitute și grandoare de ostaș*, pref. trad., București, 1971; Roland Dorgelès, *Cruci de lemn*, pref. trad., București, 1972; Karel Čapek, *Povestiri dintr-un buzunar și povestiri din celălalt buzunar*, București, 1973 (în colaborare).

Repere bibliografice: Petru Creția, *Epos și logos*, București, 1981, 166–169; Mihai Ungheanu, „*Desculțe*”, LCE, 1984, 37; Nicolae Manolescu, „*Desculțe*”, RL, 1984, 38; Marian Papahagi, „*Desculțe*”, TR, 1985, 3; Dumitru Micu, *Farmecul discret al insolitului*, CNT, 1985, 4; Mirodan, *Dicționar*, I, 38–39; Eugen Simion, *Un „matein”*, RL, 1987, 22; Mircea Mihăieș, „*Făpturile paradisului*”, O, 1987, 25; Z. Ornea, *La despărțirea de Radu Albala*, RL, 1994, 19; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, 287–291; Ioana Părvulescu, *Peceți de taine mateine*, RL, 1995, 9–10; *Dicț. esențial*, 15–16; Cosmin Ciotloș, *Cele 1001 de hagiâlăcuri*, RL, 2006, 15; Holban, *Ist. lit.*, II, 80–82; Liviu P. Dinu, Marius Popescu, *L-a continuat Albala pe Mateiu Caragiale?*, RL, 2008, 32. **Al.S.**

ALBANI, Tiron (2.III.1887, Gârbova de Sus, j. Alba – 12.IX.1976, Oradea), ziarist, prozator. La șase ani, Chirion, cum figurează **A.** în actul de naștere, fiul Justinei și al lui Amos Albani, țărani cu stare, rămânea orfan. După trei clase elementare făcute în sat, un unchi îl înscrie la școala maghiară de stat din Vințu de Jos. Fuge însă peste munți, la Caracal, unde e ucenic, apoi calfă în atelierul de tâmplărie al moșului său, Laurențiu Albani. Ca muncitor tâmplar la Craiova, ia contact cu cercurile socialiste și, sub influența lor, parcurge, cu înfrigurarea autodidactului, literatura care circula în aceste medii. În urma unei greve, este expulzat. După un scurt popas la Aiud, pleacă la Budapesta, în căutare de lucru. Integrat mișcării muncitorești de acolo, își completează pregătirea, urmând, după propria-i mărturie, „o clasă de liceu particular, două clase de gimnaziu muncitoresc și Academia ziaristică, plus cursurile seminariale ale Universității libere”. Încă din 1909 publicase în ziarul craiovean „Cometa” o poezie și un articol de critică socială. Perseverează în exercițiul jurnalistic, trimițând mici corespondențe la „Foaia poporului” din Sibiu și la „România muncitoare”. În 1913 intră în redacția săptămânalului „Adevărul”, publicație a secției române a Partidului Social Democrat din Ungaria. „Logodit cu pana”, va suporta și riscurile, fiind deținut trei luni la Vác pentru delict de presă. Membru în Comitetul Central al Partidului Social Democrat din Ungaria, mai târziu în Consiliul Național Român Central, alături de alți fruntași socialiști (Iosif Jumanca, Ion Flueraș, Enea Grapini), **A.** a desfășurat în anii Primului Război Mondial și mai ales în preajma și în timpul înfăptuirii Unirii, o intensă activitate printre muncitorii și ostașii români din Budapesta, apoi în centrele muncitorești din Ardeal. Ca deputat socialist în Marele Sfat Național, a susținut realizarea programului adoptat la Alba Iulia. În focul evenimentelor, rememorate peste decenii, ziaristul se maturizase. Este editor și redactor responsabil la „Adevărul” (Sibiu, 1918–1919), devenit, după mutarea de la Budapesta, organ al Partidului Social Democrat din Ardeal și Banat, și la periodicele care l-au continuat: „Tribuna socialistă” (Sibiu-Cluj, 1919–1921), „Dezrobirea”, organ al Partidului Socialist din Transilvania (Cluj, 1921) și „Dreptatea” (Brașov, 1921). A lucrat, de asemenea, între 1920 și 1945, în redacția publicațiilor „Facla” (Cluj), „Aurora”, revistă literară și teatrală, „Tribuna”, „Santinela (de la vest)”, „Nădejdea poporului”, toate

din Oradea, „Știrea”, „Libertatea poporului”, ambele din Arad, la unele ocupând, în anumite perioade, și funcția de redactor-șef. A mai colaborat la alte numeroase gazete și reviste, între care „Familia”, „Gazeta de vest” și „Noua gazetă de vest”, „Cele trei Crișuri”, „Neamul românesc”. Publicistul, preocupat îndeosebi de realitatea socială și politică, are uneori în vedere și mișcarea culturală sau teatrală din Transilvania. A tradus din literatura maghiară un roman de Fekete Francisc și proză de Jókai Mór, Móricz Zsigmond ș.a. În afara cărților apărute în deceniile al patrulea și al cincilea din secolul trecut, definitivase o serie de manuscrise (romane, nuvele, teatru) din care n-a mai publicat decât, drastic epurat, volumul *Memorii* (1969). A fost membru al Sindicatului Presei Române din Ardeal și Banat.

Activitatea literară a lui **A.** este o prelungire a celei de ziarist militant. Un acut sentiment al istoriei constituie suportul scrierilor sale. Pentru participantul la înfăptuirea actului de la 1 Decembrie 1918, calitatea de conștiință-martor devine imperativ etic. Din preocuparea de a oferi documentul istoric ca trăire nemijlocită au ieșit *Leul de la Șişești* (1936), *Douăzeci de ani de la Unire* (I, 1938) și *Un petec de Asia în Europa* (1941), lucrări situate la limita dintre proza literară, istorie și reportaj. Prima evocă figura legendară a aprigului memorandist Vasile Lucaciu. Cea de-a doua adună în primul volum, *Cum s-a făcut Unirea*, studii și mărturii provenind de la douăzeci de reprezentanți ai generației Unirii, între ei și personalități ca N. Iorga, Ioan Lupaș, Eugeniu Sperantia. **A.** își rezervă regia textelor și pasajele de legătură, folosind, în filmul evenimentelor, și propriile amintiri. Scrierea din 1941 e o consemnare cu valoare de *memento* acuzator la adresa torționarilor horthyști. Premise etice și pedagogice are și literatura de ficțiune a scriitorului. *Craiul munților* (1934), dramă istorică, încearcă să revitalizeze cultul lui Avram Iancu. Piesa a fost jucată, ca și un alt text dramatic, *Kogălniceanu* (lăsat în manuscris), de studenți prin diferite localități transilvănene. Aproape neobservat trece și romanul *Atlantida* (1945), cu toate că se raporta la cea mai strictă actualitate și anticipa orientarea societății postbelice. Prezentului, care cumulasă tarele unei istorii strâmbe și virulente, **A.** îi opune imaginea unei lumi paralele, unde domnia rațiunii, curmând de timpuriu o evoluție demonică și alienantă, întemeiase paradisul terestru. Astfel recuperat, trecutul poate fi validat ca model al

viitorului pentru o Europă aflată în impas. Într-un moment în care literatura utopică era dominată de negație și mizantropie, autorul reînnoadă firul tradiției clasice, care îi era familiară. Interesul volumului *Memorii* este, în primul rând, documentar. Experiența scriitoricească și participarea directă la evenimente se fac simțite în dialoguri, în selecția faptelor și în coloratura afectivă a mărturiilor. Scriitor popular, cum singur se considera, **A.** a servit, prin toate manifestările sale, un crez.

SCRIERI: *Craiul munților*, Oradea, 1934; *Leul de la Șișești*, Oradea, 1936; *Douăzeci de ani de la Unire*, vol. I: *Cum s-a făcut Unirea*, Oradea, 1938; *Un petec de Asia în Europa*, Arad, 1941; *Atlantida*, Arad, [1945]; *Memorii*, pref. Miron Constantinescu, București, 1969.

Repere bibliografice: Const. Achimescu, „*Atlantida*”, „*Aurora*”, 1946, 93; G. Nistor, „*Memorii*”, VR, 1969, 409; [Tiron Alban], DCL, I, 410–411; *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. III, partea I–II, București, 1971–1973, *passim*, vol. IV, București, 1978, *passim*; Réthy Andor, Váczy Leona, *Literatura maghiară în limba română. 1830–1970*, București, 1983, 275, *passim*; Mircea Popa, *Proiecte literare utopice*, AST, 1988, 8. **G.H.-T.**

ALBATROS, revistă apărută la București, bilunar, între 10 martie și 15 iunie 1941, inițiată de tinerii scriitori din grupul Albatros, condus de Geo Dumitrescu. Director: Raul Teodorescu; redacția e formată din Geo Dumitrescu, Elena Diaconu, Florin Lucescu, Dinu Pillat, Al. Cerna-Rădulescu, Ovidiu Rîureanu, Marin Sîrbulescu, Tiberiu Tretinescu, Virgil Untaru (Virgil Ierunca), ulterior fiind adăugați Marin Toma, Ben Corlaci, Onca Talpa. În primul număr, deschis de o fotografie a lui Baudelaire însoțită de ultima strofă din *Albatrosul*, Mircea Streinul face urări patetice echipei: „Revista să vă fie după chip și-așemănare, tânără și generoasă! Hârsății și ursuzii desigur că vă vor huli, dar nu luați în seamă. Nourii ignorează orăcăitul broaștelor... Important este ca sufletul vostru să ardă neconținut”. Un program propriu-zis apare abia în numărul dublu 5–6, sub semnătura directorului: „Suntem dornici de a spori forțele de colaborare ale grupului cu aportul tuturor acelor care cred ca și noi într-o artă ce-și are domeniul ei exclusiv în afară de scopuri și idealuri străine frumosului, fără amestecul în preocupările artistice a oricărui «tendințe» politice, sociale, pedagogice, moraliste sau oricum s-ar numi și oricât de nobile ar fi. [...] credem că orice «tendință», oricât de lăudabilă, în loc să înnobileze arta, o înjosește sau o ucide. Frumosul nu-și

are țeluri utilitare, el este prin esență și definiție dezinteresat. El nu servește nici idealuri patriotice, nici sociale, nici moralizatoare cu orice preț. [...] Ceea ce năzuim însă este să realizăm în jurul acestei reviste un mediu spiritual, de gust sănătos și de idei fertile și o atmosferă prielnică eflorescenței artistice, căci avem încredere în geniul original al neamului nostru și-n puterea de creație a tinerelor noastre generații îndrumate pe drumul artei adevărate, fie ea tradiționalistă, fie dacă voiți s-o numiți artă nouă sau modernistă” (*Precizări programatice la al cincilea număr*). Poate fi observată aici atât dezicerea (în limitele îngăduite) de arta etnicistă și patriotică promovată oficial, cât și o contaminare oportunistă (și probabil necesară) de limbajul momentului („gust sănătos”, „geniul original al neamului nostru”). Dincolo de program, **A.** are o orientare modernistă. Stângismul discret poate fi inferat din detaliul că Geo Dumitrescu semnează cu pseudonimul Ion Călimară pamfletul „*Naționalistul*”, schiță tipologică satirică avându-l probabil ca țintă pe Radu Gyr, și – sub rubrica „Insectar” – parodia *Malec. Eșantion de literatură „eroică”, sau „imperialistă”, sau „étalage de la nation”*; de asemenea, polemizează cu un gazetar de la „*Chemarea vremii*” care criticase **A.**, îndemnându-l: „pentru Dumnezeu!, economisește-ți balele pentru munca și chiflele zilnice!”. Publică poezii Dimitrie Stelaru (*Cântec din neguri, Cei trei*), Ovidiu Rîureanu (*Versuri pentru femeia mea*), Geo Dumitrescu (*Scleroză, Declin*), Elena Diaconu (*Șah*), Mihnea Gheorghiu (*Epilog*), Edmond Nicolau (*Noapte-n Sud*), Ben Corlaci (*Cântec străni*), Ștefan Aug. Doinaș (*Poemul cărților*), Miron Radu Paraschivescu (*Rică*) ș.a. Dinu Pillat va da în foileton *Jurnalul unui adolescent*, versiune timpurie a romanului *Tinerețe ciudată* (1943). Emil Ivănescu (personaj în romanul „cu cheie” al lui Pillat) semnează proza *Al doilea erou al „Mantalei”*, iar Mircea Streinul se destăinuie în legătură cu *Drama casei Timoteu*. Virgil Untaru/Ierunca (sunt folosite ambele semnături) scrie articole precum *La moartea lui James Joyce* (pornind de la traduceri franțuzești), *Între biografia romanțată și industria literaturii* (atac la adresa unui gen lucrativ de pe poziții puriste – „A scrie este tot una cu a sluji într-o catedrală de pure și sublime ecouri”) și *Despre o definiție a poeziei* sau îl omagiază pe Panait Istrati, „acest bizar ciocănitor de lumină, artistul care a sculptat în istoria gumilastică a umanității figura adevărată a «Omului»”; de asemenea, la rubrica de

revistă a presei „Relief” salută „prezența d-lui Al. Piru în publicistica bucureșteană”, remarcând „acea pregătire serioasă” și „acel spirit de matură perspicacitate” a discipolului lui G. Călinescu. Tiberiu Tretinescu semnează articolele *Baudelaire și femeia*, *Ibrăileanu și scriitorii contemporani*, *Să ne amintim de un simbolist* (despre D. Iacobescu). În cronica literară Marin Sîrbulescu dă seama despre culegerea de articole a lui Perpessicius *Dictando divers*, despre *Divanul persian* de Mihail Sadoveanu și despre romanul *Dragoste albă* de Aurel D. Bugariu, Geo Dumitrescu referă despre *Lucreția Bugeac*, poeme de Ion Velicu, iar Dinu Pillat laudă placheta *Mireasa lumii* de Constantin Stelian. Al. Cerna-Rădulescu semnează cronica dramatică (despre *Gâștele* lui Ion I. Cantacuzino), Florin Lucescu scrie despre Auguste Renoir și Gustave Courbet, Al. Husar traduce din Paul Claudel (*Întunecatul mai*). Într-o serie de „note filologice” Ion Coteanu recenzează *Limba română* de Sextil Pușcariu și *Le Problème de la continuité* de Anton Balotă ori analizează neologismul. La rubrica „Relief”, Geo Dumitrescu atacă „versul înodat, contorsionat și nefiresc” în care Eugen Jebeleanu l-a transpus pe R.M. Rilke, „inaderența la realitate a scriitorului român” („o abdicare comodă de la efortul realist în favoarea galopului facil și fecund al fantaziei”). Cu pseudonimul Felix Anadam, același Geo Dumitrescu îl interviuează pe Perpessicius în legătură cu ediția Eminescu, iscălește encomionul *Panaî, fratele omului* (despre Istrati), articolul de direcție *Între poezie și cuvinte încrucișate* (cerând „revenirea la realitate”, singura în măsură a mai „prezenta garanții de succes autentic pentru o nouă experiență literară”), o notiță de întâmpinare la debutul lui Alexandru Lungu cu *Fata din brazi* ori cronica dramatică. La poșta redacției, lui Marin Preda i se răspunde: „Scrieți mai explicit. Păstrăm *De capulei*”, într-un număr ulterior fiind anunțat că i s-a reținut un text (ce nu va apuca totuși să fie publicat); Theodor Cazaban, apelat de asemenea la această rubrică, avea să fie publicat cu poezia *Dacică*. **M.I.**

ALBATROS, publicație apărută la Buzău, trimestrial, între octombrie 1991 și ianuarie 1993. Reluând după șase decenii revista „Lectura școlarului” (1931–1932), o inițiativă a Bibliotecii pentru Copii din oraș, **A.** își propune să-i familiarizeze pe micii cititori și „creatori” cu literatura. Dintre rubrici, mai importante sunt „Cărți noi”, „Atelier”, „Prietenii bibliotecii”, „Și ei au fost copii”,

„Remember”, „Cronica cenei”. Sunt prezente în paginile foi buzoiene, pe lângă copii și profesori – cu versurile, prozele, însemnările lor – și nume consacrate, precum *Passionaria* Stoicescu, Marin Sorescu (cu poeziile inedite *Roiul* și *Gura Teghii*), Alexandru Mitru, Ion Caraion (un interviu dat lui Alexandru Oproescu și republicat după „Opinia” din 24 mai 1991). Există aici o informație despre debutul poetic al Ion Caraion produs în 1936 în revista școlară „Flori de primăvară”, unde semna cu numele real. Mai este de reținut informația referitoare la existența, în 1933 și 1934, a unei tipărituri cu același titlu, editată de Asociația studenților buzoieni „Alexandru Marghiloman”, avându-l ca redactor și administrator pe George Gh. Pâslaru, la care au colaborat V. Voiculescu, I.A. Rădulescu-Pogoneanu, Al. A. Philippide, V. Maximilian. **D.B.**

ALBATROS, revistă apărută la Constanța, semestrial, din 1992, ca publicație a Societății de Haiku din localitate. Redactor-șef: Ion Codrescu; secretar de redacție: Mihaela Codrescu; din 2001 conducerea este preluată de Aura Văceanu. Expresie a interesului crescând pentru cultura și literatura extrem-orientală, publicația dorește să contribuie la răspândirea și cultivarea genurilor poeziei tradiționale japoneze, bucurându-se de colaborarea unor cunoscători străini ale acestora (numărul 1–2/1995 este dedicat Festivalului Internațional de Haiku de la Constanța). În **A.** se tipăresc haikuuri, poeme renga, renku, tanka aparținând unor autori niponi clasici (Matsuo Bashō) și contemporani (Koko Katō, Kayoko Hashimoto, Ikuyo Yoshimura, Tadao Araki), ca și unor practicanți ai acestor specii poetice din SUA, Franța, Marea Britanie, Canada, Germania, Croația și, desigur, din România. Creația autohtonă este reprezentată de Aurel Rău, Constantin Abăluță, Mircea Petean, Ion Codrescu, Titus Andronic, Radu Patrichi, Șerban Codrin, Clelia Ifrim, Valentin Busuioc, Manuela Miga ș.a. Interesante sunt eseurile, între care cele semnate de Alain Kerven, Patrick Blanche, H. F. Noyes, Horat Hammitzsh, William J. Higginson, ultimul fiind și autor al unui util *Dicționar de haiku*, întins pe mai multe numere. Toate textele apar în versiune română și engleză. Alți colaboratori: Livia Nica, Florina Dobrescu, Remus Bejan, Anca Tufiș, Olga Duțu. **I.M.**

ALBINA, periodic politic și literar care a apărut de două și de trei ori pe săptămână la Viena și apoi la Pesta, între 27 martie 1866 și 31 decembrie 1876. Primul redactor responsabil a fost Georgiu Popa, profesor și literat ardelean. Din anul 1870, el era înlocuit cu Vincențiu Babeș, care va conduce gazeta până la începutul anului 1876. Pentru o scurtă perioadă (noiembrie 1871–martie 1872), răspunderea redacției îi revine poetului Iulian Grozescu. Temporar, au mai fost redactori I. Sepeșianu și profesorul I. Ciocan. În primul număr se publica un articol de fond semnat de frații Mocsonyi, care sprijineau financiar periodicul. Dar programul, respectat în liniile lui mari de-a lungul celor unsprezece ani de apariție, pare să fie redactat de Georgiu Popa. **A.** trebuia să devină o „foaie națională generală”, militând pentru interesele întregului popor și adresându-se românilor de pretutindeni. În ceea ce privește orientarea politică, se preconizau realizarea unui „program național” și respectarea deplină a obiectivității. Țelul activității literare a gazetei era stabilirea unei comunicări între toți românii. Mijloacele pentru înfăptuirea acestui țel au fost publicarea literaturii originale și critica ei, precum și o susținută informare a cititorilor. În primii cinci ani de apariție, mai exact atâta vreme cât Georgiu Popa a răspuns de redactarea gazetei, s-a încercat menținerea unui echilibru între rubricile politice și cele literare; după 1870 literatura dispare aproape cu totul din coloanele **A.** În chestiunea culturii, pe atunci deosebit de importantă pentru românii din Transilvania, gazeta adoptă o poziție națională și populară. Cultura unui popor, se afirma într-un articol nesemnat din numărul 3 al primului an, trebuie să fie predominant națională. Aspectul național nu exclude însă comunicarea dintre culturi; un popor cu o bogată literatură națională nu-și poate pierde particularitățile etnice. O consecință a acestei concepții este interesul pentru folclor, considerat cea dintâi și cea mai directă formă de expresie a elementului național în literatură. **A.** este unul dintre primele periodice românești care tipărește cu consecvență literatură populară, culeasă din Transilvania și Bucovina de At. M. Marienescu, S. Fl. Marian, Vasile Bumbac, Miron Pompiliu, I. Popp, P. Draga și Mihail Besanu. În câteva contribuții teoretice dedicate folclorului At. M. Marienescu și V. Bumbac discutau valoarea estetică a producțiilor literare populare și posibilitățile de a extrage din mituri și din balade informații istorice și etnografice care să le completeze pe cele atestate documentar.

Influența pe care folclorul o exercita asupra literaturii culte, căreia îi transmite „caracteristica proprie”, era, de asemenea, observată, precum și roadele pozitive ale acestei înrâuriri la Gh. Asachi, Ion Heliade-Rădulescu, V. Alecsandri. În mai multe rânduri, prin intermediul gazetei, intelectualii de la sate au fost îndemnați să culeagă literatură populară. În vederea unei culegeri corecte, eventualilor culegători li se ofereau și sumare indicații de metodă. Literatura este privită în primul rând ca un mijloc de realizare a idealului național. Națiunile mari, se spune aici, au progresat și prin acțiunea socială a poeziei. Poetul are datoria de a prevesti evoluția evenimentelor istorice, de a pregăti mișcările sociale, așa cum făcuse Andrei Mureșanu la 1848. De aceea, tendința poezilor din generația anului 1860 de a neglija „aspirațiile naționale”, de a se dedica exclusiv „liricii estetice” este combătută. Poetul, se arăta mai departe, trebuie să fie un agitator național și social. Viața literară din Transilvania deceniului 1865–1875 este oglindită adecvat în paginile gazetei, dar literatura publicată este totuși insuficientă. I. Grozescu, V. Bumbac și At. M. Marienescu sunt, prin frecvența prezenței lor, poeții cei mai legați de **A.** Și-au publicat aici o bună parte din versuri și Iosif Vulcan, I.S. Bădescu, Justin Popfii, I. Papiu, I. Pop-Florantin, Dimitrie Petrino, Aron Densușianu, Miron Pompiliu (semna și Moise Pompiliu), Victor Russu, Elie Trăilă, Zaharia Antinescu. Sub pseudonimul Cassiu se ascunde Al. Roman, un atent și pătrunzător observator al moravurilor din mediile urbane ardelenesti, comentate cu umor și vioiciune. Redactorii s-au străduit să contribuie la realizarea unității culturale a românilor. În acest scop, activitatea Societății Academice Române și evenimentele vieții literare din Iași și București sunt urmărite atent. Se publicau informații diverse privitoare la cei mai cunoscuți scriitori munteni și moldoveni, precum și la ziarele și revistele mai răspândite. Preferințele se îndreptau către I. Heliade-Rădulescu, D. Bolintineanu și V. Alecsandri, ale căror versuri sunt des reproduse. În articolul *O scrisoare critică*, publicat de Eminescu în martie 1870, în care polemiza cu Junimea, poetul încearcă să răspundă criticilor aduse de Titu Maiorescu școlii pumniste. Mai ales în perioada în care a apărut la Viena, **A.** devenise una dintre cele mai răspândite gazete transilvănene, grație orientării naționale, efortului de a sprijini literatura originală, atenției acordate cultivării limbii române, precum și datorită preocupării pentru calitatea articolelor publicate.

R.Z.

împotriva autorului și a revistei. Repertoriul bogat al autorilor străini traduși și mai ales valoarea estetică a operelor selectate arată că Gr. H. Grădăraș ambițioasă să alcătuiască o adevărată istorie exemplificată a literaturilor europene, în spiritul „Bibliotecii universale” inițiate de I. Heliade-Rădulescu. Chiar el a tradus din Teocrit, Apollonios din Rhodos, Lucian, Seneca, Horațiu, Dante, Shakespeare, Herder, Bürger, Schiller, Goethe, Byron, Uhland, Lamartine, G.-M. Legouvé, Saint-Marc Girardin, George Sand. Alte tălmăcirii au dat I. Heliade-Rădulescu, D. Bolintineanu, B.V. Vermont (fragmente din drama *Don Carlos* de Schiller), G. Baronzi, V. D. Păun, Miron Pompiliu ș.a. La **A.P.** au mai colaborat cu studii de istorie, pedagogie, lingvistică și medicină Al. Zanne, V.A. Urechia, N. Densușianu, I. Al. Lapedatu și I.C. Drăgescu. **R.Z.**

ALBINA ROMÂNEASCĂ, gazetă politică și literară apărută la Iași, de două ori pe săptămână, între 1 iunie 1829 și 29 decembrie 1849; va apărea regulat până la 8 ianuarie 1833. După o întrerupere, reapare la 7 decembrie 1833. Din 30 iunie 1835 survine o nouă întrerupere, de 18 luni, până la 3 ianuarie 1837. Începând cu 9 ianuarie 1850, în locul **A.r.** se editează „Gazeta de Moldavia”, până la 24 noiembrie 1858; „Patria”, scoasă la Iași din 27 noiembrie 1858 și până la 5 octombrie 1859, este, de asemenea, o continuare a **A.r.** În a doua jumătate a lunii februarie 1829 Gh. Asachi cerea administrației rusești de ocupație din Moldova aprobarea de a edita și redacta o publicație periodică cu patru pagini, în care ar fi urmat să insereze știri culese din zările străine, buletine despre operațiunile militare ale războiului ruso-turc și să tipărească articole cuprinzând noțiuni instructive de istorie, geografie și fizică, scrieri literare și morale, noutăți din lumea întreagă și informații comerciale. Două luni mai târziu, la 7 aprilie, autoritățile emit dispoziția oficială prin care se aproba apariția gazetei și Asachi trimite, câteva zile după aceea, înștiințări către eventualii prenumerați. În luna mai 1829 el scoate trei foi volante, intitulate „Novitale de la armie”, în care publică știri de pe front, cele mai multe preluate din zările rusești și austriece. „Novitalele” sunt urmate, la 1 iunie, de primul număr al noii publicații. Asachi va restructura treptat programul gazetei, făcând din **A.r.** ceea ce era „Curierul românesc” în Țara Românească, adică un organ de afirmare și susținere a intereselor naționale. Un timp, începând din 1831, pentru a face publicitate

peste hotare chestiunilor politice care îi frământau pe patrioții din țările române, dar și pentru a-i atrage în cercul cititorilor pe acei boieri care nu citeau decât grecește sau franțuzește, **A.r.** publică articolul editorial și comentariile politice din prima pagină și în franceză. La redactarea gazetei au colaborat V. Fabian-Bob, Gh. Săulescu și Teodor Codrescu. Inițiativele culturale ale lui Asachi, realizate în principal în paginile gazetei, vor găsi o ilustrare și în suplimentele „Alăuta românească” (14 martie 1837 – 1 septembrie 1838) și „Arhiva Albinei pentru arheologie română și industrie” (1844 – 1847). În 1839 Asachi mai tipărea și „Foaia sătească a Prințipatului Moldovii”, distribuită gratuit știutorilor de carte de la țară. Pe plan politic Asachi este un adept al stărilor de lucruri stabile, al reformelor de sus în jos, al luminării poporului prin învățătură și culturalizare. El privește orice îndemn la schimbare cu reținere, acțiunile sale sunt prudente. **A.r.** ilustrează, în bună măsură, această poziție politică. Pe tărâmul culturii și al literaturii redactorul gazetei este un eclectic. Admirator al clasicismului, dar nu indiferent la armoniile romantice ale poeziei europene a epocii, cunoscător, cum singur mărturisește, al folclorului autohton, precum și al legendelor și tradițiilor istorice naționale, el îmbină în scrierile sale beletristice toate aceste direcții, iar ideologia sa literară încearcă să le împace. Sub toate aspectele – jurnalism, teatru, literatură, dar și în alte domenii, ca și I. Heliade-Rădulescu, Asachi este un inițiator. Până la 1840 viața intelectuală din Iași și din întreaga Moldovă se desfășoară, în principal, sub îndrumarea sa și prin intermediul **A.r.** După ce M. Kogălniceanu scoate seria a doua a „Alăutei românești” (1838), influența lui Asachi începe să scadă. Eforturile lui de a recâștiga terenul pierdut prin introducerea unui foileton literar permanent (începând din 1839) și prin atenția pe care o va acorda acestui foileton în deceniul următor nu au fost suficiente pentru a egala autoritatea „Daciei literare”, a „Propășirii” și a celorlalte publicații periodice ale lui Kogălniceanu. Concepția politică a lui Asachi, vederile sale în privința dezvoltării sociale, rădăcinile inspirației sale poetice erau prea mult legate de realitățile primei jumătăți a secolului al XIX-lea. *Înainte cuvântarea* scrisă de Asachi pentru întâiul număr nu oferea multe lămuriri în privința programului gazetei. O direcție literară nu se indica, dar poate fi dedusă din studierea materialului beletristic și a

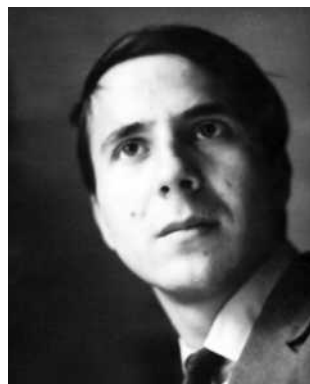
publicisticii apărute și corespunde într-un totu vederilor lui Asachi. **A.r.** a impulsionat și a sprijinit creația scriitorilor din Principate, încurajând, totodată, în etapa de după 1835, predilecția unor autori tineri atunci (C. Negruzzi, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri) pentru o literatură preocupată de realitățile sociale, pentru critica unor stări de lucruri necorespunzătoare. Alături de poezia lui Asachi, al cărei registru include teme variate, specifice atât clasicismului, cât și romantismului, s-a publicat o poezie cu un subliniat caracter educativ, moralizator, pe care o cultivau Gh. Săulescu, D. Gusti, G. Sion, și, în spiritul epocii, o bogată producție de fabule compuse de Gh. Asachi, Alecu Donici, G. Sion ș.a. Nuvelistica de inspirație istorică și teatrul își au, de asemenea, locul lor în coloanele gazetei. Prin subiectele tratate, alese din istoria Evului Mediu românesc, **A.r.** contribuie, alături de „Curierul românesc” și, după 1838, de „Gazeta de Transilvania”, la impunerea unui nou curent de opinie, la afirmarea ideii de unitate spirituală și națională. Asachi se desparte de Heliade-Rădulescu sau de G. Barițiu în felul de a susține aceste idei și în metodele pe care le recomandă și le urmează. Publicistica lui politică și culturală se menține în limitele unei respectări necondiționate a prescripțiilor cenzurii. Informațiile și știrile politice se preiau din gazetele străine, rusești, austriece și, mai rar, franceze sau engleze; se urmărește mersul de ansamblu al politicii europene, se comentează descoperirile științifice, se dau informații geografice sau istorice. Dacă încercarea de selecție nu este întotdeauna evidentă, se observă în schimb preocuparea lui Asachi pentru stilul articolelor și pentru formarea lexicului util comunicării noilor noțiuni sociale și culturale la care acestea se referă. Contribuția la formarea stilului publicistic este, astfel, unul dintre meritele însemnate ale **A.r.** Nici participarea la discuțiile privind limba literară nu sunt lipsite de interes, deși, prin Gh. Săulescu,

gazeta s-a situat pe o poziție regionalistă, pe care, de altfel, a combătut-o, primul, C. Negruzzi, cel mai statornic colaborator al gazetei. Articolele și cronicile dedicate teatrului, cu toată prețuirea pe care Asachi și colaboratorii săi apropiați o arătau literaturii dramatice românești, se opresc mai ales asupra menirii educative, discuțiile neglijând latura criticii sociale și pe aceea estetică. Reproșurile pe care D. Gusti le va face piesei *Băcălia ambițioasă* a lui Alecu Russo au la bază tocmai aceste puncte de vedere. Este caracteristic pentru felul în care Asachi înțelegea rostul presei periodice faptul că răspunsul lui Russo apare tot în coloanele **A.r.**, deși articolul *Critica criticii* pune sub semnul întrebării, în primul rând, ideologia literară a redactorului gazetei. În același spirit, cu argumente care proveneau din estetica revolută a clasicismului, sunt cronicile și recenziile literare scrise de Gh. Săulescu, T. Codrescu sau A. Gallice. La foiletonul literar au colaborat cu versuri și proză Iancu Văcărescu, C. Stamati, Teodor Stamati, C. Aristia, I. Heliade-Rădulescu, Al. Hrisoverghi, N. Dimachi, V. Pogor, I. Poni, M. Cuciuran, V. Drăghici, Gh. Nicoleanu, C. Caragiali, Al. Pelimon, Grigore Alexandrescu, Cezar Bolliac, D. Ralet, N. Istrati, Enrich Winterhalder, C. D. Aricescu ș.a. Între 1838 și 1840 M. Kogălniceanu publica cronici ale evenimentelor politice, note și comentarii istorice etc., precum și *Soirées dansantes*, în care sunt satirizate moravurile aristocrației moldovenești. V. Alecsandri tipărește aici, din 1841 până în 1843, unele poezii (*Crai nou*, *Tatarul*, *Maiorul Iancu Bran*), proză (*Pieirea iluziilor*, fragment din *Călătorie în Africa*) ș.a. Cea mai importantă colaborare literară este însă aceea a lui C. Negruzzi, mai apropiat, poate, și ideologic de Asachi. Prima scriere publicată, *Despre ruinele și ruinările Moldaviei*, mai cunoscută sub titlul *Scrisoarea III (Vandalism)*, datează din decembrie 1837 și este semnată Un tânăr moldovan. I se adaugă apoi *Rîga Poloniei și prințul Moldaviei*, *Rețetă*, *Catacombele Monastirei Neamțului* și alte scrieri în proză. În 1839 lui Negruzzi îi apăreau paisprezece traduceri din baladele lui Victor Hugo, a cincisprezecea fiind publicată în 1841, apoi o scrisoare privitoare la discuțiile lingvistice din epocă, un articol despre comerțul din Principate (1840), alte note și articole cu caracter polemic, referitoare mai ales la politică. În **A.r.** au apărut puține traduceri (din Tasso, Hugo, Silvio Pellico ș.a.), Asachi arătându-se interesat, în primul rând,

de publicarea literaturii autohtone. Ilustrând o perioadă de tranziție caracterizată prin mari frământări sociale și politice, gazeta lui Gh. Asachi a fost unul dintre cele mai importante elemente de activare a vieții intelectuale românești. **R.Z.**

ALBINE ȘI VIESPI, revistă satirică apărută la București, lunar, de la 1 mai 1893 până la 1 mai 1894. Director și proprietar: Ștefan Vellescu. Gazeta, scoasă cu scopul de a-i face concurență revistei lui I.L. Caragiale „Moftul român”, nu obține însă audiența scontată și după unsprezece numere Vellescu renunță la publicarea ei. Un program vag, formulat în termeni ezitanți, este articolul *Albine și viespi* din primul număr. Revista va întreprinde o selecție a scrierilor unor „poeți și prozatori ce au trăit în veacul nostru” și va încerca „să împrăspăteze viitorimii fagurii din literatura epocii”. Totodată, va evita „satira greoaie și bătărănoasă”, optând pentru o satiră și o critică apropiate de artă. Chiar din aceste rânduri răzbate antipatia editorului față de Caragiale. Vellescu blamează ceea ce el numește „destrăbălarea autodidactică”, ironizându-i deopotrivă pe analiștii pedanți, „care te spânzură dacă o virgulă sau un punct a scăpat cumva din vederea zețarului”. De asemenea, la rubrica „Din zbor”, care conține și multe observații de natură morală ori mici portrete satirice schițate cu iscusință, mai în fiecare număr sunt prezente înțepături la adresa publicației concurente și a directorului ei, considerat „un moftangiu”. Apariția în cotidianul „Vestea” (1893) a unui articol dedicat lui Caragiale provoacă din partea lui Vellescu o reacție iritată (*Biografia unui om maaare!?*). Criticile sunt îndreptate și spre literatura „directorului mofturilor bucureștene”. Acesta, se spune cu ironie, ar pregăti o comedie nouă, intitulată *Piper fără sare sau N° 13*, care ar reprezenta „o săritură bunicică de la N° 9 la N° 13”. Aluzia la comedia *O noapte furtunoasă sau N° 9* este pe cât de evidentă, pe atât de nedreaptă. În termeni apropiați, deși nu fără o câțime de dreptate, este comentată și implicarea lui Caragiale la direcția Teatrului Național. De altfel, activitatea teatrală este urmărită cu atenție. În ipostază de cronicar dramatic, Ștefan Vellescu, el însuși actor, se arată avizat, iar remarcile sale, adesea critice, sunt, cele mai multe, îndreptățite. La **A.v.** au colaborat cu versuri Scarlat Orăscu și Traian Demetrescu,

epigrame dau Sergiu Cujbă și Giordano, în vreme ce Bonifaciu Florescu traduce un rondel de Charles d'Orléans. Cu proză sunt prezenți D. Rosetti-Max și scriitoarea Smara, iar Ștefan Vellescu își publică aici încercările dramatice, nereușite, o adaptare a comediei *Le Menteur véridique* de Eugène Scribe și mai multe nuvele. **R.Z.**

ALBOIU, George
(6.VII.1944, Roseți,
j. Ialomița), poet.

Fiu al Floricăi (n. Dima) și al lui Ion Alboiu, țărani, **A.** urmează Liceul „Nicolae Bălcescu” din Călărași (absolvit în 1963) și Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1964–1969). Între 1970 și 1972 este redactor la „Almanahul literar” al Uniunii Scriitorilor, ulterior, până în 1990, redactor la „Almanahul literar” al Asociației Scriitorilor din București, apoi funcționar la Asociația Scriitorilor din București, iar între 1992 și 1994 consilier în cadrul Consiliului Național al Audiovizualului. Colaborează la „Luceafărul”, unde debutează în 1964, „România literară”, „Viața românească”, „Convorbiri literare”, „Steaua”, „Tribuna”, „Amfiteatru”, „România Mare” ș.a. A fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din București pentru volumul *Poeemele câmpiei* (1978).

A. debutează editorial cu volumul *Câmpia eternă* (1968), unde se remarcă printr-un „ruralism dilatat până la dimensiuni universale” (Gh. Grigurcu). Simbolul câmpiei revine și în poemele altor cărți de mai târziu, în jurul lui constituindu-se o structură lirică originală, care rămâne constantă în multe din volumele următoare, nuanțându-se și precizându-se în *Drumul sufletelor* (1970), *Poeemele câmpiei*. Această mitologie e una sumbră, orizontul este unul tragic, unde nu transpare nici o rază de lumină, nu se întrevide nici un viitor, iar când e invocat, e văzut ca un „viitor dureros”, plângând el însuși: „De aceea ochiul meu așteaptă pe câmpie/ să vină o lacrimă din acel viitor dureros/ care înainte de a fi poate plânge”. Cântecul „curge prin pământ”, celor care îl ascultă

li se pare că vine „din cealaltă parte a pământului”, oamenii merg cu privirile aplecate, „căutând prin noroaiele drumurilor/ un bulgăre de aur pierdut de zeul morții”. „Oameni străvezii” caută noaptea, vor să coboare la „grânele de sub pământ”; în fine, le-ar trebui un an să facă „numai parastase” sau măcar o zi și o noapte să fie „această neagră sărbătoare”. Fluviile cară „pe sub pământ” scoici, sălcii, vulturi și oameni, rudele își duc „morții în spinare”, fluviul e omofag și parcă ar „curge în infern”. Obosit în această zvârcolire telurică, omul se culcă pe o parte a câmpiei și se învelește cu cealaltă parte a ei; întreaga câmpie „curge spre un asfințit necunoscut”. În *Stâlpi* (1974) se întâlnesc totuși versuri pe ritmuri populare mai jucăușe, nici ele debordând de optimism. Altele, în stil pillatian, sunt mai degrabă niște parodii: „Leșți și din metrouri, și târlă și din iurtă/ În iarba cea mai verde ne tăvălim acum/ Și aflăm în timp ce rădem ca-n alte ere cum/ mesajele din cosmos ne gâdilă pe burtă”. Tipică din nou pentru „câmpia eternă” este însă evoluția, ascensiunea cârțiței pe sub pământ, de unde iese la lumină „cu stânca-n dinți”. Ceea ce nu exclude frecventarea și a altor simboluri, precum „edenul de piatră”, „cumplita apoteoză”, răsăritul, amurgurile, lacrima, stâlpul, șoimul, care dau și titlul unor cărți: *Edenul de piatră* (1970), *Gloria lacrimii* (1971), *Cumplita apoteoză* (1973), *Metoda șoimului* (1981). Dar poetul demonstrează noi disponibilități, de pildă, în *Turnir* (1987), unde se găsește o lirică de mici dimensiuni, foarte concentrată, exprimând idei oarecare sau impresii fugare, ca în ciclul intitulat *Scurte*, o formulă înrudită întâlnindu-se în aforismele din *Roata lumii* (1994). **A.** este și autorul unor cărți de critică, precum *Un poet printre critici* (1979), în care își expune opinia despre numeroși autori, de la Geo Bogza, Ștefan Aug. Doinaș, Nichita Stănescu, Marin Sorescu până la Mircea Dinescu, Adrian Popescu ș.a. Mai alcătuiește *Antologia poezilor tineri* (1982) și este, la rândul său, prezent în mai multe antologii, tradus în limbile italiană, franceză, turcă, greacă.

SCRIERI: *Câmpia eternă*, București, 1968; *Cel pierdut*, București, 1969; *Drumul sufletelor*, București, 1970; *Edenul de piatră*, București, 1970; *Joc în patru*, București, 1970; *Gloria lacrimii*, București, 1971; *Cumplita apoteoză*, București, 1973; *Stâlpi*, București, 1974; *Poeme*, București, 1975; *Cântarea României*, București, 1977; *Poemele câmpiei*, București, 1978; *Un poet printre critici*, București, 1979; *Aventura continuă*, București, 1980; *Metoda șoimului*, București, 1981; *Câmpia eternă*, postfață Costin Tuchilă, București, 1984; *Hora mică*, București, 1985;

Turnir, București, 1987; *Roata lumii*, București, 1994; *Câmpia eternă*, pref. Valentin F. Mihăescu, București, 2001. **Antologii:** *Antologia poezilor tineri*, București, 1982.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [George Alboiu], CNT, 1968, 26, 1969, 27, 1970, 38; Valeriu Cristea, „*Câmpia eternă*”, AFT, 1968, 32; Mihai Ungheanu, „*Cel pierdut*”, LCF, 1969, 19; Magdalena Popescu, „*Cel pierdut*”, RL, 1969, 50; Ilie Constantin, „*Drumul sufletelor*”, RL, 1970, 29; Lucian Raicu, „*Drumul sufletelor*”, RL, 1970, 35; Poantă, *Radiografii*, I, 227–230; Simion, *Scriitori*, I (1978), 240–243; Ioan Buduca, „*Capricii involuntare*”, AFT, 1979, 12; Grigurcu, *Poeți*, 325–328; Doina Uricariu, *Un sofist printre critici*, LCF, 1980, 9; Ulici, *Lit. rom.*, I, 169–172; *Dicț. scriit. rom.*, I, 30–31; Florentin Popescu, *Un poet din eternitatea câmpiei*, „Ex Ponto”, 2010, 4; Popa, *Ist. lit.*, II, 270–272.

M. Vs.

ALBU, Florența
(1.XII.1934, Floroaica,
j. Călărași – 3.II.2000,
București), poetă,
traducătoare.

Provine dintr-o familie de țărani înstăriți, Maria (n. Simion) și Ion Albu. Tatăl a fost deținut politic la Canal. **A.** a frecventat Școala de Literatură „M. Eminescu” și este licențiată a Facultății de Filologie a Universității din București (1957). După un șomaj de șase ani, funcționează ca redactor la „Scânțea tineretului” (1963–1964), apoi la „Viața românească”, până la pensionare (1995). A debutat cu versuri în „Tânărul scriitor” (1954), iar editorial cu volumul *Fără popas* (1961).

Primele cărți publicate de **A.** – versificația de circumstanță, sub imperativul „comenzii sociale”, fiind repede abandonată – o impun ca poet al câmpiei și satului ancestral. Idilismul este evitat structural. Imaginea Bărgănelului sălbatic, scitic, bântuit de vârtejuri și de secetă, nu exclude totuși „melancolia serilor” și poezia halucinantă stârnită de „fata morgana”. Aici pastelul, alcătuit din notații eliptice și sincopate, se interiorizează, iar poezia satului depășește documentarul etnografic. Cu timpul, muncile aspre ale câmpiei sunt evocate ca acte rituale, esențiale și sacre. Tot progresiv, se conturează și imaginea tragică a

sfârșitului lumii rurale tradiționale, cu gesturile ei simple, de rezonanță cosmică. *Austru* (1971) marchează un punct de cotitură, în lirica poetei făcându-și apariția angoasa și sentimentul singurătății; teroarea istoriei e trăită cu acuitate. Recitite azi, cărțile de după 1971, începând îndeosebi cu *Umbră arsă* (1980; Premiul Asociației Scriitorilor din București) și *Epitaf* (1981), apar de-a dreptul curajoase prin subversivitatea lor: denunțări, uneori disimulate, alteori directe, de o incisivitate conținută, dar sarcastică, ale unui ev inuman. Vechea temă a satului și a familiei este, în *Elegii* (1973) și *Epitaf*, un pretext pentru fixarea în efigie elegiacă a unui ceremonial dispărut, concomitent cu o rostire acuzatoare: „Tata a murit acum doi ani, într-un spital/ al țăranilor fără pământ./ Suferea de frigul cel mai cumplit,/ boală socială – refuz organic/ de adaptare la frigul lumii”. Versurile-comentariu vorbesc de o cumplită degradare umană, sub presiunea istoriei absurde. Culpabilizându-se de părăsirea obârșiei, A. trăiește până la capăt drama rupturii, neîmpărtășind iluziile și refugiile compensatoare: „...adevărata mea fire era/ a dezrădăcinatului: rană eram,/ refuzul vindecării”. Familia, neamurile, satul întreg au devenit o lume moartă, iar legatara și cântăreța lor mărturisește inutilitatea verbului poetic, devenit „dodie” și „vorbă”. În frecvențele „autoportrete” în fața oglinzii „necruțătoare”, poeta își apare drept o „mască a resemnării/ estetic fățuită”. Antiromantismul ei temperamental, potențat din ce în ce mai evident de brutalitatea vremurilor pe care le traversează, se asociază în chip firesc cu o poetică anticafilă, a dizarmoniei, care o plasează pe A. în familia de spirite bacoviană: poemul său adună „toate stridențele armoniei”. O *Artă poetică XX* din volumul *Poem în Utopia* (1983) grăiește definitoriu despre această poetică a discursului liric direct, grav și agresiv-nelinistitor: „Cititori, voi cereți/ rime rare, floricele de stil, reverii,/ dar știu, vouă vă trebuie/ precizia glonțului,/ vă trebuie trubadurii mitraliilor,/ trăirea totală, fără drept de apel”. O asemenea artă poetică răspunde viziunii autoarei asupra existenței absurde; perspectivă din care utopia însăși a regimului totalitar e răsturnată în opusul ei. *Poem în Utopia*, *Terase* (1985), *Efectul de seră* (1987), *Kilometrul unu în cer* (1988) jalonează discursul

liric relevând vacuitatea existenței, depersonalizarea și profanarea (raiul stă cu „porțile vraiste”, „taina cunoașterii s-a pierdut”, „cunoștințele se vând pe tarabe populare” etc.) și, într-o ordine mai concretă, tabloul apocaliptic al spulberării trecutului în Bucureștii demolărilor. Viziunea este orwelliană – o distopie lirică având, pe teren românesc, afinități cu claustrul și regresivitatea bacoviană. „E frig la ultimul etaj,/ e frig în Utopia”, ca și în *Orașul Bacovia* – titlu emblematic pentru această utopie negativă. „Bocet”, „priveghi” (noțiuni resemantizate în spiritul noii viziuni), „noapte”, „gheață”, „Fundătura”, „Frica” se instituie în vocabule-temă, după cum „insula”, „lațul”, „limitele”, „păianjenul” ținându-și „plasa” peste rostire și gând sunt figuri ale cântărețului fie redus la tăcere, fie riscând să-și vadă versurile „împușcate”. Poeta nutrește, fără ieftin romantism, sentimentul însingurării și al claustrării, metaforele fiind „efectul de seră” și insula: „A fi. Sentimentul de insulă./ Eu – mie – insulă”. Însă din exilul ei continuă să facă incizii – sincopate, stridente, neiertătoare – în carnea realului, în propria-i biografie, să constate și să asume imposibilitatea evadării; sau să lanseze întrebări cu răspunsul inclus: „Unde ne-om fi ducând?”. În acest coerent orizont al terorii și infraumanului, apare un hiatus: beatitudinea prilejuită de miracolul vieții, al clipei germinale, când „Firea iese din sine”. Pentru un moment, lirismul sumbru oracular cedează locul unor laude ale luminii, euritmiei și exploziei vitale, când „dragostea/ e dreptul de veto al viului”, precum în ciclurile *Sărbătoarea solștiului* din volumul *Efectul de seră*. Cu grupajul *Denii...* din volumul *Kilometrul unu în cer* revine lumea fabuloasă a ritualurilor folclorice și religioase, cu semnificații potențate de trecerea timpului. În 1991 A. și-a publicat poemele de sertar în volumul *Anno Domini*. Temele anterioare apar aici cu un plus de adresă directă. Privită în întregul ei, poezia se dovedește expresia unei conștiințe morale și politice, din ce în ce mai neconcesivă cu anormalitatea și nefirescul. Din notația abruptă și sacadată, mizând pe reluarea obsedantă a unor sintagme, și din comentariul sec, de o ironie severă împinsă la sarcasm, ca și din luxurianța austeră a versurilor vitaliste, poeta și-a creat un mod de a scrie recognoscibil în orice vers. Cu fiecare carte, și-a adâncit

adevărata vocație, obținând treptat sufragiile celor mai exigenți critici. În **A.** se poate recunoaște azi un scriitor de prim-plan al generației '60 din secolul trecut. Este și autoarea unor volume de memorialistică – impresii de călătorie în țară și străinătate, în care prevalează observația și comentariul cultural. Notabil este *Zidul martor. Pagini de jurnal. 1970–1990*, volum din 1995, înscriindu-se între piesele de rezistență ale memorialisticii de sertar apărute după decembrie 1989. Document autoscopic al unei personalități intransigente cu sine și cu ceilalți, jurnal de creație, cartea este totodată o amplă „fișă de observație” a procesului de degradare a societății românești în totalitarism, oferind și o neiertătoare imagine din interior a vieții literare. **A.** a descoperit și editat *Cronica de la Arbore* a lui Toader Hrib (1971, ediția a doua în 1972) și a tradus în câteva rânduri, îndeobște în colaborare, din poezia lui Victor Sivetidis.

SCRIERI: *Fără popas*, pref. Maria Banuș, București, 1961; *Câmpia soarelui*, București, 1962; *Constanța*, București, 1964; *Intrare în anotimp*, București, 1964; *Fata morgana*, București, 1966; *Măști de priveghi*, București, 1968; *Himera nisipurilor*, București, 1969; *Poeme*, București, 1969; *Arborele vieții*, București, 1971; *Austru*, București, 1971; *Câmpia soarelui*, București, 1972; *Elegii*, București, 1973; *Petrecere pe iarbă*, București, 1973; *Ave, noemvrie*, București, 1975; *Întoarceri*, București, 1977; *Roata lumii*, București, 1977; *65 poeme*, București, 1978; *Umbră arsă*, București, 1980; *Epitaf*, București, 1981; *Poem în Utopia*, București, 1983; *A fi–fire*, București, 1984; *Banchet autumnal. Impresii de călătorie*, București, 1984; *Terase*, București, 1985; *Efectul de seră*, București, 1987; *Kilometrul unu în cer*, București, 1988; *Anno Domini (inedite 1970–1989)*, București, 1991; *Copilărină*, București, 1991; *Efectul de seră*, București, 1991; *Zidul martor. Pagini de jurnal. 1970–1990*, București, 1995; *Aurolac*, București, 1997; *Petrecere*, București, 1998; *Lotrioara*, București, 1998; *Austru*, București, 1999; *Scara ce nu duce nicăieri*, București, 2001. **Ediții:** Toader Hrib, *Cronica de la Arbore*, Iași, 1971; ed. 2, Iași, 1972. **Traduceri:** Victor Sivetidis, *Thalassa*, București, 1967 (în colaborare), *Măslinul*, București, 1968 (în colaborare), *Oracolul lui Oreste*, București, 1969 (în colaborare), *Zbor ireversibil*, București, 1972 (în colaborare cu Aurelia Batali), *Stalactite*, București, 1979.

Repere bibliografice: Martin, *Poeți*, I, 177–178; Tudor, *Pretexte*, 243–248; Cristea, *Un an*, 134–138; Petroveanu, *Traectorii*, 281–285; Piru, *Poezia*, II, 154–157; Raicu, *Critica*, 334–336; Poantă, *Radiografii*, I, 153–157; Steinhardt, *Critică*, 102–105; Simion, *Scriitori*, III,

256–259; Grigurcu, *Existența*, 153–157; Dimisianu, *Subiecte*, 151–158; Regman, *De la imperfect*, 224–229; Micu, *Limbaje*, 286–291; Nicolae Manolescu, *Elegii*, RL, 1989, 7; Maria-Ana Tupan, *Timpul neretușat al poeziei*, VR, 1991, 11–12; Lucian Raicu, *Revelații dure*, RL, 1993, 1; Rodica Iulian, „*Zidul martor*”, APF, 1995, 11; *Dicț. scriit. rom.*, I, 31–32; Virgil Ierunca, „*Zidul martor*”, RL, 1996, 20; Pop, *Pagini*, 103–107; Octavian Soviany, *Efectul apocaliptic*, CNT, 1999, 9; Ilie Constantin, *Jurnale lirice și simboluri existențiale*, RL, 1999, 50; *Dicț. analitic*, II, 10–12; Aurel Rău, „*Austru*”, ST, 2000, 2–3; Dimisianu, *Lumea*, 265–268; Grigurcu, *Poezie*, I, 34–60; Georgeta Drăghici, *Cochilia lui Pagurus*, RL, 2002, 45; Dan Bogdan Hanu, *Ultima verba*, CL, 2002, 11; Petraș, *Cărțile*, 42–45; Popa, *Ist. lit.*, II, 392. **N. M.**

ALBU, Mihaela (10.VI.1947, Craiova), poetă, critic și istoric literar. Este fiica Eleonorei Popescu-Paveliu (n. Constantinescu), contabilă, și a lui Mihai Popescu-Paveliu, profesor. A absolvit la Craiova Școala Generală nr. 9 (1961) și Liceul „N. Bălcescu” (1965), apoi Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1970), tot aici urmând și secția română–engleză (1973–1978); și-a susținut doctoratul în 1983. A fost profesoară în comuna Baldovinești-Olt (1970–1973) și la Balș (1973–1974). Din 1975 până în 2010 este cadru didactic la Universitatea din Craiova, iar ulterior se transferă la Universitatea „Spiru Haret”, Facultatea de Jurnalism, din București. A fost lector de limba română la Columbia University din New York (1999–2002), unde redeschide Catedra „N. Iorga”. Este redactor-șef la revistele „Lumină lină – Gracious Light” (New York) și „Carmina Balcanica” (București) și membră în redacția publicațiilor „Europa” (Novi Sad), „Oglinda literară”, „Euromuseum”, „Portal Măiastra”, „Contact internațional” și „Noul literator”. A debutat în „Ramuri” (1975), iar editorial în 1994 cu studiul monografic *Ion Biberi*. A mai colaborat la „Contemporanul”, „Luceafărul”, „Porto Franco”, „Astra”, „Convorbiri literare”, „Poezia”, „Contrafort”, „Hyperion”, „Mozaicul”, „Lamura”, la mai multe publicații din SUA – „Vatra”, „Origini – Romanian Roots”, „Meridianul românesc”, „Romanian Journal”, „International Notebook of Poetry”, „Medievalia”, din Canada – „U R A M Journal” (Toronto), „Observatorul” (Toronto) sau la „Lo Straniero” (Italia), „Europa” (Serbia). A fost distinsă cu mai multe premii în SUA (2002, 2005) și în țară.

Debutând ca poetă cu volumul *Între două porți* (2002), A. își definește propensiunea metaforic, prin versurile intitulate *Ca o dragoste târzie...* (2005), unde poezia este văzută ca „lumină înluminată” și „putere a metaforei”, iar antinomia lumină-întuneric sau ce ține de nostalgie, tristețe, melancolie, timp, mister, speranță sunt transfigurate prin balansul permanent între lumea dinafară și cea dinăuntru: „Îmi adăp sufletul la izvoarele Lumii/ deschid poarta Poeziei/ și plec în pelerinaj către mine înșami”. Ca istoric literar, A. urmărește în monografia *Ion Biberi* reperele biografice esențiale și opera (științifică, filosofică și beletristică) a unui cărturar intrat, din nefericire, într-un con de umbră. Exegeta îl așază pe Biberi între spiritele enciclopedice ale culturii române. În alt studiu, *Relatare/reprezentare. De ce avem roman?* (1997), face o incursiune în romanul românesc contemporan. Cunoșcătoare a fenomenului cultural românesc din diaspora, scrie paginile intitulate *Citind la New York scriitori români* (2002), ce includ profiluri critice care se referă la Aurora Cornu, Theodor Damian, Liviu Georgescu, Mircea Săndulescu ș.a. În *Memoria exilului românesc: ziarul „Lumea liberă” din New York* (2008), ca și în *Cultură și identitate, ziarul „Lumea liberă” din New York* (2008), A. radiografiază o publicație de referință pentru mentalitatea, atitudinea și acțiunea românilor din exil, pentru felul în care ei se raportează la realitățile din țară. Sunt avuți în vedere cei prezenți frecvent în ziar – Dorin Tudoran, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Aurel Dragoș Munteanu, Ileana Vrancea, George Astaloș ș.a., articolele acestora fiind prezentate analitic în funcție de temele abordate. Altă carte, *Iscusită zăbavă* (2004), examinează fenomenul literar românesc făcând apel la eseuri și cronici literare. Comentatoarea își începe demersul cu un eseu despre M. Eminescu și Constantin Noica, interpretați drept „filosofi ai limbii române”, ambii fiind greu traductibili, apoi abordează nuanțat poezia lui Al. Macedonski, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Nichita Stănescu, Ioan Alexandru, se oprește și la Petre Țuțea, Marin Preda, Mircea Zăciu, Octavian Paler ș.a. Studii, eseuri și cronici literare sunt reunite, de asemenea, în volumul *În labirintul cărților* (2010). În primul capitol se analizează, documentat, literatura română sub comunism, ca acceptare, subversiune și opoziție sau disidență și rezistență. Este comentată tăcerea

unor scriitori care au folosit ca „armă” refuzul de a publica sau omisiunea, dar și curajul lui I.D. Sîrbu, Marin Sorescu, Octavian Paler, Augustin Buzura. Un capitol este consacrat exilului și istoriei culturii noastre printre străini, cu referire specială la editarea de publicații, domeniu asupra căruia A. s-a concentrat în mai multe rânduri, precum în *Presa literară din exil* (2009), *Presa românească din afara granițelor* (2010, în colaborare cu Dan Anghelescu), *Presa literară din exil. Al doilea val* (2011) ș.a., sau la înființarea de edituri. Mircea Eliade este apreciat în acest context ca o personalitate emblematică. Alte studii din capitolul *Repere identitare* se referă la dialogul știință-religie în literatura română, precum și la Câmpia Bărăganului ca topos literar.

SCRIERI: *Ion Biberi*, Craiova, 1994; ed. (*Ion Biberi – Suferință și cunoaștere*), Craiova, 2005; *Relatare/reprezentare. De ce avem roman?*, Craiova, 1997; *Între două porți*, pref. George Alexe, New York, 2002; *Citind la New York scriitori români*, pref. Mircea A. Diaconu, Botoșani, 2002; *Iscusită zăbavă*, New York, 2004; *Ca o dragoste târzie...*, Craiova, 2005; *Catharsis*, tr. Anca Roșu, București-Montreal, 2006; *Literatura pentru copii. Discursul epic*, Craiova, 2007; *Cultură și identitate: ziarul „Lumea liberă” din New York*, Craiova, 2008; *Memoria exilului românesc: ziarul „Lumea liberă” din New York*, București, 2008; *Et in America... Oameni, locuri, întâmplări*, București, 2009; *Presa literară din exil*, Iași, 2009; *Revistele literare ale exilului românesc. „Luceafărul”, Paris (1948–1949)* (în colaborare), București, 2009; *În labirintul cărților*, Craiova, 2010; *Presa românească din afara granițelor* (în colaborare cu Dan Anghelescu), pref. Marian Petcu, București, 2010; *Lumină în lumină, Poezia!*, Iași, 2011; *Presa literară din exil. Al doilea val*, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Suzanne Cataldi, *Michaela Albu's Romanian Myth*, „URAM Journal”, 1997, 1; Lucian Alecsa, „Citind la New York scriitori români”, „Hyperion”, 2002, 4; George Alexe, *Diorame teologice și literare*, CNT, 2002, 41; Iulian Boldea, *Lecturi newyorkeze*, VTRA, 2002, 11–12; Mirela Roznoveanu, *Mihaela Albu și dragostea pentru limba română*, „Meridianul românesc”, 2004, 16 octombrie; Theodor Damian, *Izbitoare ofrandă („Ca o dragoste târzie...”)*, „Lumină lină – Gracious Light”, 2005, 4; Marius Chelaru, „Iscusită zăbavă”, „Ca o dragoste târzie...”, „Poezia”, 2006, 1; Dan Mănuță, *Tenacitatea eseului*, CL, 2007, 10; Daniela Sitar-Tăut, *Diarismul între plăcerea textului și catharsis*, „Nord literar”, 2009, 7–8; Gheorghe Grigurcu, „Luceafărul” diasporei, RL, 2010, 6; Eugen Evu, *Mihaela Albu sau Dragostea niciodată târzie*, „Oglinda literară”, 2011, 8.

T.N.

ALBULESCU, Mircea (4.X.1934, București – 8.IV.2016, București), poet, publicist. Fiu al Olgăi (n. Tempinski) și al lui Vasile Albulescu, dirijor de fanfară militară, **A.** (ale cărui prenume la naștere sunt Iorgu Constantin) va absolvi Școala Medie Tehnică de Arhitectură (1952) și Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” din București (1956, clasa Aura Buzescu). Are o bogată activitate teatrală (începută în 1950) și cinematografică (a jucat roluri principale sau secundare în peste șaptezeci de filme artistice), cu interpretări memorabile: rolul titular din *Danton* de Camil Petrescu, în piesele *Profesionistul*, *Azilul de noapte* ș.a., precum și în filme ca *Prea mic pentru un război atât de mare*, *Puterea și adevărul*, *Actorul și sălbăticiii*, *Cursa*, *Înghițitorul de săbii* ș.a. Este societar de onoare al Teatrului Național din București, profesor la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” (ulterior Universitatea Națională de Artă Teatrală de Cinematografică) din București (1985–2005), doctor în arte (cu teza *Teatrul radiofonic. Convertibilitatea mijloacelor de expresie actoricească în procesul creației*). Între ianuarie 1993 și martie 1994 a fost secretar de stat în Ministerul Culturii. Publică versuri și proze scurte și susține rubrici în revistele „Teatrul”, „Cinema”, „Contemporanul”, „Libertatea”, „Cronica română” ș.a. Cea dintâi carte, *Vizite*, îi apare în 1985. Pentru întreaga activitate artistică, a fost distins cu Premiul Național acordat de Ministerul Culturii și Cultelor (2003), Premiul Academiei Române (2004) ș.a.

A., actorul de mare suprafață, cu voce baritonă, puternică, plină, cu dicție impecabilă, sever și subtil ironic chiar și atunci când interpretează roluri de comedie, profesează ca poet un lirism cu garda jos, cu asociații metaforice căutate, într-o manieră ce-și controlează totuși aparenta desuetudine prin șarm și umor subțire. Strânsă în volumele *Vizite*, *Pajura singurătății* (1994), *Fluture în lesă de aur* (2002), *Clanțe* (2005), *Ultimele noduri* (2010), poezia nu se rușinează să retorizeze – inclusiv cu adaosuri cabotine – sensibilitatea, sentimentalitatea sau melancolia emițătorului: „dulapurile se sufocă/ de prea multe sertare/ prea pline cu gol în cutii/ foste ambalaje ale fostelor/ amintiri/ înghesuite în foste cârpe de praf”. Adesea poemele vorbesc despre *persona* actorului: „«Prospero, în scenă – imediat!»/ Se-aude-n cabină chemarea...// Ciudat,/ Odată cu Prospero,/ Eu însumi m-am ridicat!”. Publicistica, de regulă compusă tot în tușe

lirice-sentimentale, adunată în volumele *Bilete de favoare* (1996), *Baraka, bunii mei...* (1998) și *Bazar sentimental* (2000), este reflexivă, cu vădită disponibilitate interogativă, îndreptată cu precădere spre lumea teatrului și a filmului. *Poezie de teatru* (2008), punând în pagină un dialog cu Pușa Roth, și *Duelul sau Jurnalul actorului care l-a interpretat pe Danton* (2011) sunt volume-confesiune.

SCRIERI: *Vizite*, București, 1985; *Pajura singurătății*, cu ilustrații de Marcel Chirnoagă, București, 1994; *Bilete de favoare*, București, 1996; *Baraka, bunii mei...*, București, 1998; *Bazar sentimental*, București, 2000; *Fluture în lesă de aur*, București, 2002; *Clanțe*, București, 2005; *Poezie de teatru* (Pușa Roth dialog cu Mircea Albulescu), postfață Costin Tuchilă, Iași, 2008; *Ultimele noduri*, Iași, 2010; *Duelul sau Jurnalul actorului care l-a interpretat pe Danton*, București, 2011.

Repere bibliografice: Napoleon Toma Iancu, *Dicționarul actorilor de film*, București, 1977, 11–12; Cristina Corciovescu, Bujor T. Răpeanu, *1234 cineaști români*, București, 1996, 9–11; Liviu Grăsoiu, *Vocile interioare ale actorilor*, LCE, 2003, 8; Cristea, *Teleorman*, 31–32; Silvia Kerim, *Amintirea ca un parfum*, Pitești, 2007, *passim*; Horia Gârbea, „*Ultimele noduri*”, LCE, 2010, 27. **N.I.**

ALBUM ȘTIINȚIFIC ȘI LITERAR, revistă apărută la București, săptămânal, în februarie și martie 1847 (trei numere), sub patronajul Asociației Literare a României și la îndemnul lui Ion Ghica. Redactor: avocatul C.N. Brăiloiu. Deplângând dispariția în 1844 a „Foi științifice și literare”, titlul aprobat oficial al „Propășirii”, noua publicație, a cărei țință declarată era stimularea gustului pentru citit, ce părea de câțiva ani să meargă în regres, promite continuarea în spirit a acestora: **A.ș.l.** „va fi un cadru deschis la toate producțiile originale în versuri sau proză care vor fi de vreun interes și vor avea o limbă curată; la orice articole de știință folositoare, cu un cuvânt la toate acele lucrări ale duhului. Bunele traducții vor fi primite cu mulțumire, iertându-ne câteodată a critica cu măsură și a lăuda cu nepărtinire. Noutățile politice care în planul nostru sunt de un interes secundar, vor avea asemenea loc în coloanele noastre”. Pentru a putea realiza toate aceste intenții nobile și îndrăznețe programatic, editorul, magistrat și traducător încercat, prudent, le pune sub încuviințarea guvernului „luminat și înțelept”. Cât despre colaboratori, se speră că aceștia vor fi „tineri români din amândouă țările [...], bărbați cu talent, ce își întrebuințează ceasurile de odihnă spre cinstea lor și interesul

înaintării”. Dar legătura reală de continuitate se face prin Ion Ghica, semnatar al unor notații memoriale (Despre mijloacele de comunicație), prin Grigore Alexandrescu, care publică aici singura sa baladă romantică, *Ucigașul fără voie*, și prin Vasile Alecsandri, colaborator cu poezia *Sburătorul*. **R.P.**

ALBUMUL LITERAR, supliment al ziarului „politic-comercial” „Timpul”, apărut la București, lunar, între decembrie 1856 și iunie 1857, sub redacția gazetarului Grigore R. Bossueceanu. **A.I.** este o revistă literară redactată, pentru vremea aceea, într-o manieră modernă. În paginile ei apar multe dintre poeziile lui Cezar Bolliac, reproduse mai ales din volume. Dintre scriitorii epocii colaborează cu versuri G. Crețeanu, C.D. Aricescu, Grigore Serrurie, C. Caragiali și, alături de aceștia, Al. Lăzărescu, C.I. Roată și A. Popescu. Prin textele publicate aici Grigore R. Bossueceanu se arată un prozator destul de înzestrat. Alerte *Suvenire de călătorie*, amintind de cele scrise de V. Alecsandri, dovedesc talent descriptiv, un spirit de observație ascuțit și chiar subtilitate în alternarea descrierilor de natură cu notațiile relative la mediul social și la viața culturală. El dovedește și intuiție critică în analiza volumului *Armonii intime* al lui Al. Sihleanu. De literatura populară revista se ocupă într-o recenzie la culegerea de poezii populare românești alcătuită de Henry Stanley of Alderly și publicată la Londra. În aprilie 1860 se anunță reparația **A.I.**, cu un program similar, ca supliment al ziarului „Secolul”, redactat tot de Bossueceanu, dar proiectul nu s-a realizat. **R.Z.**

ALBUMUL PELERINILOR ROMÂNI, prima revistă românească de poezie și una dintre primele din Europa, apărută la Paris, lunar, între 15 aprilie și 30 iunie 1851. Alcătuită de D. Bolintineanu exclusiv din versurile proprii, după modelul publicației similare a polonezului Adam Mickiewicz (*Cartea pelerinilor poloni*), **A.p.r.** conține câteva poezii animate de sentimentele patriotice ale scriitorului aflat în exilul politic impus de înfrângerea Revoluției de la 1848 din Țara Românească (*Fluierul și Buciumul*, *La români*, *La B. Alexandri, poetul Moldovei*), legenda *Dochia* și un fragment din poemul dramatic în versuri *Sorin sau Tăierea boierilor la Târgoviște*. Nu le sunt străine creațiilor din această antologie sui-generis nici nuanțele polemice, continuate în jurnalul satiric în versuri *Eumenidele sau satire politice*, datat 1866. **I.H.**

ALDULESCU, Radu
(29.VI.1954, București),
prozator.

Este fiul Silviei Aldulescu (n. Dumitru), redactor la Editura Academiei, și al lui Leon Aldulescu, jurnalist la „Steagul roșu” (unde a fost coleg cu Constantin Cărtărescu, tatăl scriitorului Mircea Cărtărescu) și ulterior la „Tribuna Ialomiței”. Face cursul elementar la o școală din cartierul bucureștean Floreasca (1960–1968), apoi se înscrie la Liceul nr. 39 din București, pe care îl absolvă în 1972. Adolescent insurgent, atras de boemă, nu are performanțe școlare, dar e interesat de literatură și încearcă deja să scrie proză. În 1971 participă la câteva ședințe ale cenaclului Săgetătorul, condus de Tudor Oprea, unde citește două povestiri; una, *Săracul Sfântul Ilie*, e publicată în revista „Amfiteatru” în 1973. Refuzând să urmeze studii universitare, se angajează în 1973 ca muncitor necalificat la fabrica de lacuri și vopsele Policolor, unde lucrează până în 1980, calificându-se, între timp, ca operator chimist. În intervalul 1980–1987 este mecanic de motoare la Uzinele „23 August” și, pentru o vreme, detașat ca schelar la Șantierul Centrului Civic. Din 1987 până în 1990 lucrează la rotativa Tipografiei Informația Bucureștiului din Palatul Universul, unde se ocupă cu operațiuni precum manevrarea baloților de hârtie de ziar sau montatul și demontatul paginilor de plumb. Imediat după Revoluție, în intervalul 1990–1992, este redactor al revistei „Baricada”. În anii ’80 colaborase sporadic la „Luceafărul”, „România literară”, „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»”, iar după 1989 publică fragmente de proză, recenzii de carte și articole de atitudine în „România literară”, „Viața românească”, „Contrapunct”, „ArtPanorama”, „Steaua”, „Ateneu”, „Argeș”, „România liberă”, „Luceafărul” ș.a. Scrie, împreună cu Răsvan Popescu, scenariul filmului *Terminus Paradis*, regizat de Lucian Pintilie, film distins în 1998 cu Premiul Consiliului Național al Cinematografiei din România pentru scenariu și

cu Premiul special al juriului la Festivalul de la Cannes. Primul său roman, *Sonata pentru acordeon*, scris înainte de căderea comunismului și predat Editurii Albatros încă din 1987, dar publicat abia în 1993, îi aduce Premiul Uniunii Scriitorilor și un premiu al Editurii Nemira, constând în publicarea următorului roman, *Amantul Colivăresei* (1996; Premiul Asociației Patronilor de Edituri din România). În 2004 este distins cu Meritul Cultural în grad de Cavaler, conferit de Președintele României. I se mai acordă Premiul „Ion Creangă” al Academiei Române pentru romanul *Mirii nemuririi* (2006).

A. este unul dintre autorii reprezentativi ai generației '90 (alături de Cristian Popescu, Ioan Es. Pop, Daniel Bănuțescu, Dan Stanca, Răzvan Petrescu, Petre Barbu sau Mihail Gălățanu) și totodată prozatorul cu cea mai mare forță și anvergură dintre cei afirmați în primul deceniu postrevoluționar. Predilecția pentru o tematică a marginalității, subsumată reflecției asupra precarității condiției umane, dar și asumarea ostentativă a unei poetici anticalofile și a unor modele prozastice antepostmoderne – în directă legătură cu structurala inaderență a lui A. la hipertehnicismul prozei optzeciste – definesc profilul acestui scriitor, care și-a mărturisit în repetate rânduri prețuirea pentru autori ca Marin Preda, Eugen Barbu, Petru Dumitriu, D.R. Popescu, Constantin Țoiu sau Nicolae Breban, fără a se revendica propriu-zis de la aceștia. Romanele lui configurează poate cel mai ambițios, mai coerent și mai bine reliefat proiect prozastic din literatura postdecembristă, în ciuda inegalității valorice a titlurilor ce îl compun. Autorul scrie o cronică a societății românești din anii '70 ai secolului trecut până în anii 2000, atenția focalizându-se cu precădere asupra unui anumit strat social (până la el niciodată atât de consecvent examinat), acela al marginalilor – perdanți de tot felul, orfani, dezmoșteniți, declassați, șomeri, muncitori zilieri, hoți, femei pierdute, cerșetori și bețivi, cămătari și proxeneți; ori, pur și simplu, oameni oarecare, supraviețuind la limita sărăciei. Prozatorul coboară fără grimase de dispreț printre ei, în bolgia unde fermentează o drojdie fetidă, nu-i judecă și nu-i căinează, le înregistrează cu acuitate vânzoleala, spasmele, tentativele redemptorii sau, dimpotrivă, afundarea tot mai adâncă în mocirlă. Acolo unde altora li s-ar părea că au de-a face cu specimene ale unei subumanități repulsive, A. identifică umanitatea profundă, camuflată de stratul gros de mizerie, desfigurată de cicatrici urâte. El încearcă să contureze

un soi de „comedie umană”, o construcție cvasinaturalistă amintind de proiectul epic zolist, dar trecut prin Dostoievski, Faulkner, Henry Miller, Céline, Burroughs ori Kerouac – spre a indica numai câteva dintre modelele livrești –, schimbând, desigur, ce e de schimbat, și ca proporții, și la nivelul complexității. Personajele lui A. sunt specii de *picaro* anonimi și dezabuzăți, rătăcind uneori fără țel, altele în căutarea unui mijloc de subzistență, implicați – cum sugerează o voce din *Sonata pentru acordeon* – într-o obscură, dar sângeroasă „Istorie a Războiului Pâinii”, ale cărei file consemnează fapte prea puțin glorioase, de la chinurile îndurate în „bolgiile” fabricii socialiste până la tertipurile la care îndeamnă foamea. Asemenea fapte au totuși relevanță într-un plan mai de profunzime. Examinat îndeaproape, traseul aparent derizoriu al unora, precum Relu Golea din *Istoria eroilor unui ținut de verdeață și răcoare* (1997) și Rafael Ogrinjan din *Mirii nemuririi*, dezvăluie urme ale unor căutări cvasimistice și ale unor zbateri cvasiascetice. Prea rar remarcat de comentatorii romanelor lui A., există aici un scenariu metafizic, pe cât de nedemonstrativ, pe atât de pregnant, ce se suprapune aparentului arbitrar al deambulărilor unor antieroi similiexistențialiști trăind „la limită”, confruntându-se cu „limita”, provocând-o permanent. Condiția socială devine, în acest context, un revelator al condiției ontologice. Iar categorii precum grotescul, trivialul, sordidul, scatologicul, urâtul în toate formele și manifestările sale definesc – nu numai sub aspect estetic sau moral, ci și din unghi metafizic – o lume aflată în plin proces de disoluție. Totul stă aici sub semnul apocalipticului, de la peisajul industrial la întâmplările cotidiene, narațiunea împrumutând pe spații ample, dincolo de aluziile sau referințele biblice recurente, tonalitatea de lamento a Ecclesiastului. A. tematizează destrămarea, instabilitatea, dezordinea, lipsa, golul, negativitatea însăși, *picaro*-ul demonic din tagma lui Robert zis Diavolul, protagonistul din *Îngerul încălecat* (1994) și din *Croniclele genocidului* (2012), fiind investit simbolic cu funcțiile unui agent al disoluției (sociale și nu numai). Fie că e întruchipat de personaje precum acesta, fie că se lasă doar întrevăzut ca personaj fantasmatic, ca siluetă de fum, invocat cotidian sau bântuind visele agitate ale unora, diavolul străbate, fără excepție, spațiul tuturor romanelor; prezența lui se subsumează unei viziuni care nu este una pur și simplu realistă, ci realist-apocaliptică, nu fără accente ironice. Perfect adecvată reflecției

implicite asupra destructurării unei/unor lumi, însăși construcția romanescă integrează sugestia dezarticulării. Centrifugale, nesudate în jurul unui ax epic bine precizat, cu o intrigă nu tocmai ușor de circumscris și o cronologie neliniară ce urmărește nu atât „fapte”, cât meandrele unui flux al conștiinței, romanele expun, într-o formă rizomatică, întregi colecții de destine, unele banale, altele pigmentate de o doză de senzațional, „istorii ale vieții” vărsându-se aluvionar într-o istorie mare, ale cărei semnificații transcend imediatul. Haotică, lumea imaginată de A. i se înfățișează cititorului într-o concretețe surprinzătoare. Autorul percepe cu acuitate reliefurile, nu ignoră nici unul dintre detaliile care ar putea fi semnificative și, de altfel, pare că refuză exclusivitatea prim-planului, laolaltă cu nesocotirea *arrière-plan*-ului, a decorului, a fundalului, a secundarului, pentru că totul poate deveni, în anumite condiții, relevant. De aceea, prozatorul stăruie îndelung asupra unor amănunte ale cadrului, descriția atingând de foarte multe ori virtuozitatea; și de aceea fizionomia personajelor sale secundare, ba chiar și a celor episodice, este adesea la fel de atent examinată și de expresivă ca a personajelor de prim-plan. Față de oameni și lucruri, autorul manifestă deci o atitudine „democratică”, la rădăcina căreia se distinge o filosofie și implicit o concepție asupra literaturii, aierarhică și antiautoritară. Potrivit acesteia, nu există subiecte „majore” și „minore”, nimic nu e de disprețuit – oamenii mărunți și întâmplările lor nespectaculoase, de exemplu. De aici și predilecția pentru explorarea marginalității. A. practică un tip special de proză citadină. Dacă în ceea ce privește interesul său special pentru atmosfera și umanitatea pitorescă a periferiei i s-au identificat, corect până la un punct, precedente în G.M. Zamfirescu sau în Eugen Barbu, în schimb, ca ilustrator și „documentarist” al vieții orașului industrial, A. nu pare să aibă antecesorii (o excepție ar fi Augustin Buzura în romanul *Vocile nopții*) și nici urmași. Peisajul urban industrial, memorabil descris, asigură fundalul nesfârșitelor peregrinări ale personajelor. Pradă unui neastâmpăr înrădăcinat în ființa lor, (anti)eroii romanelor sale străbat orașul de la un capăt la altul, dinspre cartierele mărginașe spre centru și înapoi, pierzându-se într-o mulțime care nu e nicidecum informă, ca la alți autori, mai vechi sau mai noi, ci capătă la rândul ei corp și identitate. Orașul însuși, cotropit de caniculă sau potopit de zăpezi (extreme care sunt în mod sugestiv privilegiate), cu

„pădurea [lui] de blocuri”, cu monstruoasele sale platforme industriale, cu halele uzinelor, constant comparate cu bolgiile damnaților, e văzut ca un organism uriaș, deseori în tușe apocaliptice, cvasiexpresioniste. Figura proletarului nu este, poate, nicăieri în literatura română mai autentică decât în romanele lui A. În primul deceniu de după 1989 proza autorului, șocantă prin abordarea detabui-zantă a unor subiecte și atipică sub aspectul scriiturii, într-o epocă a excesului de artificiu postmodern deja manierizat, a reținut într-o mică măsură atenția criticilor. Cu câteva excepții, între care Mihai Zamfir, care găsea în cărțile lui A. preocuparea unui prozator „célinian” pentru problematica extrem de complexă și de subtilă a răului și îl considera pe autor un veritabil creator de limbaj. În ciuda originalității și a percutanței lor, romanele publicate în anii '90 – *Sonata pentru acordeon*, *Îngerul încălecat*, *Amantul Colivăresei* și *Istoria eroilor unui ținut de verdeață și răcoare* –, unele apărute în tiraje mici, lipsite de sprijinul susținut al criticii, ea însăși în criză de identitate în acei ani, dar dezavantajată și de prezența foarte discretă a autorului într-o lume literară care îl percepea ca pe un *outsider*, ar fi alunecat extrem de repede în uitare dacă nu ar fi fost redescoperite și reeditate după 2000, mai precis după ce A. revine în forță în actualitatea editorială cu *Proorocii Ierusalimului* (2004) și cu *Mirii nemuririi*. Acesta este pragul de la care, în ciuda unor inevitabile controverse, începe să se negocieze, în câmpul criticii, imaginea de scriitor de vârf a lui A. Cartea de debut, *Sonata pentru acordeon*, dezvăluie deja un prozator nu numai pe deplin format, ci și înzestrat cu forță, un moralist și un stilist, un atent scrutător al mediilor și al moravurilor, dar și un contemplator al lumii, cu percepție de poet, violent cu convențiile literare și empatic cu lumea despre care scrie. Conceput ca o partitură, cu simetrii, reveniri și structuri contrapunctice amintind de o tehnică muzicală, cu accente de amplu poem elegiac, *Sonata...* urmărește traseele mai multor tineri proaspăt ieșiți din adolescență, întrețâiate în cuprinsul unui București de la sfârșitul deceniului al optulea și începutul deceniului al nouălea din secolul trecut, când mahalaua, „acest principat al veseliei și nevoii”, se preschimbă într-un ghetou proletar terorizat de „vaietele apocaliptice” ale utilajelor industriale sau de „damfurile tăioase de reziduuri”. Din Bucureștiul periferiilor și al spațiilor industriale, protagonistul romanului următor, *Îngerul încălecat*, migrează

temporar, împins de nevoia de aventură, într-un sat de rudari lingurari din nordul Munteniei, unde forțe oculte îl transformă dintr-un simplu aventurier amoral în agent mistic al Răului, inițiator într-o sexualitate mortificantă și catalizator al nenorocirii. Romanul a apărut inițial cu subtitlul *Balada tatălui ucis de necuprinsele poftă ale fiilor și fiicelor sale* la o editură underground condusă de Dan-Silviu Boerescu și a fost întâmpinat cu reticență din pricina erotismului său subversiv, în proximitatea sexualismului stihial din proza lui Henry Miller. Incriminat de unii ca roman „la limita pornografiei” (Ioana Pârvulescu), dar citit de alții cu entuziasm, ca „model de provocare integrală” (Caius Dobrescu), *Îngerul încălecat* conține, ca toate celelalte romane ale lui A., o narațiune cu substrat mistic. Autorul rescrie acest roman, adăugând în 2011 aproape o sută de pagini, eliminând denivelările stilistice ori de construcție, amplificând tensiunea unor secvențe, adâncind caractere și situații psihologice și împingând mai decis istoria lui Robert Diavolul spre parabolă. Epilogul (în bună măsură neașteptat) al tribulațiilor acestui personaj este consemnat în *Cronicile genocidului*, un alt episod din ampla cronică a României „profunde”. Roman stufos, cu epică arborescentă, picarescă și în care, totodată, discursul prozastic atinge subtilitățile unei foarte bine orchestrate polifonii, *Amantul Colivăresei* aduce în atenție (prin Dimitrie Cafanu), odată cu o galerie variată de tipuri umane (comune ori excentrice), un caz de declasare voluntară, ca formă de revoltă socială și metafizică. În goana după o iluzie, personajele tranzitează spații și medii dintre cele mai diferite (de la acelea pe care le frecventează familiile de nomenclaturiști comuniști la cele rău famate, de la stațiuni de vacanță și cluburi de box la ateliere, hale, colonii de muncă și penitenciare), dând curs tuturor provocărilor posibile ale unei vieți trăite periculos. Invocat sau evocat obsedant, Diavolul se amestecă printre personaje, într-o proză eteroclită ca formulă, ce părește, în unele momente, domeniul realist, privind cu fascinație către teritoriile realismului magic. În *Istoria eroilor unui ținut de verdeață și răcoare* A. experimentează un gen aparte de autoreferențialitate metaromanescă, fără livrescul și artificialele complicații ale prozei optzeciste. Relu Golea, un personaj din aceeași familie cu Martin Eden al lui Jack London, scrie, în demisolul său de fochist de bloc de la Bariera Vergului, mii de pagini despre „istoria monstruoasă și atotcuprinzătoare” a propriei vieți și a oamenilor pe care i-a întâlnit, în încercarea de a

sfița ceea ce el numește „neantul memoriei”, scrisul deschizându-i perspectiva unui univers compensatoriu, a unui simbolic „loc de verdeață și răcoare” – expresie repetată, de-a lungul romanului, cu semnificații variate, uneori chiar opuse. Tribulațiile literare ale personajului – scriitor nepublicat și ducând o viață de proletar – se împletesc cu o serie întreagă de alte aventuri, între care o tentativă de trecere a graniței sau participarea la Revoluția din 1989. Pe firul poveștii unei evadări din România comunistă, la sfârșitul anilor '80, merge autorul și în *Ana Maria și îngerii* (2010), roman inspirat de cazul real al unei românce stabilite la Viena. *Proorocii Ierusalimului* și *Mirii nemuririi* sunt romane ale deziluziei postrevoluționare, centrate pe o problematică a memoriei individuale și colective ce se cere a fi recuperată. Un element care leagă, între altele, cele două cărți este aducerea în prim-plan a figurii orfanului (a „familiei celor fără de familie”) și a temei inocenței ultragiutate. În *Proorocii Ierusalimului*, poate cel mai rotund construit roman al lui A., a cărui acțiune se desfășoară, în planuri narative alternante, într-un decepționant București postdecembrist și într-un Paris al promisiunilor și deopotrivă al abjecției, paradis al traficului de minori, realismul dur, apocaliptic atinge amplitudinea parabolei.

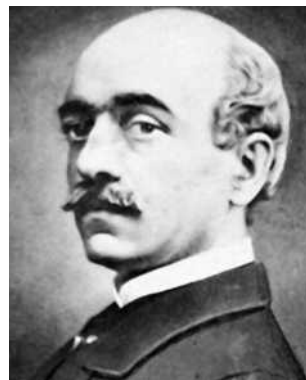
SCRIERI: *Sonata pentru acordeon*, București, 1993; *Îngerul încălecat*, București, 1994; ed. 2, București, 2011; *Amantul Colivăresei*, București, 1994; *Istoria eroilor unui ținut de verdeață și răcoare*, București, 1997; *Proorocii Ierusalimului*, București, 2004; *Mirii nemuririi*, București, 2006; *Ana Maria și îngerii*, București, 2010; *Cronicile genocidului*, București, 2012.

Repere bibliografice: Ioana Pârvulescu, *Poveste cu cântec*, RL, 1993, 51–52; Ioana Pârvulescu, *Viața ca un dulce coșmar*, RL, 1994, 49–50; Dan Stanca, *Acordeonul apolitic*, VR, 1994, 11–12; C. Stănescu, *Un „latino-american” din Ferentari*, ALA, 1994, 203; Dan Stanca, *Acordeonul apolitic*, VR, 1994, 11–12; Mihai Zamfir, *Un roman-emblemă*, „22”, 1995, 9; Iulian Ciocan, *O călătorie la marginea nopții românești*, CF, 1996, 8; Caius Dobrescu, *Introducere în dreptul literaturii de a pune la îndoială civilizația*, VTRA, 1996, 2; Dan-Silviu Boerescu, *Păcatele tinereților. Ficțiuni critice*, Constanța, 1999, 84–86; Tania Radu, *Cerul închis deasupra noastră*, „22”, 2004, 769; Mihai Zamfir, *Un Céline local*, RL, 2006, 9; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, II, 166–175; Ion Simuț, *Mizerabilismul cosmopolit*, RL, 2007, 39; Andrei Terian, *Mizerabilism și carnavalesc*, CLT, 2007, 54; Manolescu, *Istoria*, 1407–1408; Georgiana Sârbu, *Istoriile periferiei*, București, 2009, 63–68, 194–198. **B.B. - C.**

ALECSANDRI, Ioan (Iancu) (30.XII.1826, Iași – 15.V.1884, Paris), prozator, traducător. Este fiul Elenei (n. Cozonî) și al medelnicerului Vasile Alecsandri. Frate mai mic al lui Vasile Alecsandri, **A.** a fost elev al pensionului lui Victor Cuénim și al Academiei Mihăilene din Iași. Prieten cu Nicolae Bălcescu și Costache Negri, a luat parte la Revoluția de la 1848, sprijinind apoi intens emigrația română. Alături de fratele său mai mare, a fost unul dintre fruntașii unioniștilor din Moldova. După înscăunarea lui Al. I. Cuza, a ajuns locotenent-colonel, aghiotant al domnitorului și a îndeplinit, între 1860 și 1866, funcția de agent diplomatic al României la Paris și Londra. În această calitate, a susținut, cu o desăvârșită abilitate, politica lui Cuza, reușind să păstreze, în cele mai dificile circumstanțe, o unanim recunoscută demnitate a comportării. Demisionat după februarie 1866, rămâne la Paris, unde își întemeiează o familie. Păstrând permanent legătura cu țara, trimite la ziarul „Pressa”, între 1879 și 1881, numeroase corespondențe pariziene, scrise într-un stil alert, elegant. Participant ocazional la ședințele Junimii, **A.** a fost de față când Eminescu a citit poemul *Călin* (*File din poveste*), manifestându-și entuziasmul și într-o scrisoare adresată lui Titu Maiorescu, apărută în „Convorbiri literare” (1884). Veritabil eseu, scrisoarea stabilește o serie de înrudiri între *Scrisoarea I* a lui Eminescu și un text caldeean, afirmând că, fie și dacă poetul român ar fi cunoscut acel text, el a reușit să ofere „cea mai bogată și mai strălucitoare” cosmogonie poetică din câte se cunosc.

Apărută în „Convorbiri literare” (1883), nuvela lui **A.** *Dor de morți* a provocat reacții favorabile, între care și pe aceea a lui Maiorescu. Protagonistul însuși povestește întâmplările, făcând o apologie a „dorului”, în sensul romanticei *Sehnsucht* autohtonizate. Nuvela emană o puritate mistică, amintind pe alocuri de atmosfera sumbră a lui F.M. Dostoievski. Prelucrată după un autor francez, rămas încă necunoscut, *Morunul* („Convorbiri literare”, 1885) este o comedie de situații, adaptată desăvârșit realităților sociale românești. **A.** a tradus din Camille Flammarion, într-o limbă deosebit de îngrijită și cu o frază curgătoare („Convorbiri literare”, 1884). A tălmăcit, de asemenea, o lucrare a lui Montesquieu, sub titlul *Considerări asupra cauzelor mării și decăderii romanilor*, a doua traducere în literatura română a acestei scrieri a gânditorului francez, lăsată însă în manuscris.

Repere bibliografice: Sever Zotta, *La centenarul lui Vasile Alecsandri*, Iași, 1921, 24, 26–27, 32–36, 73–84; G. Bogdan-Duică, *Ioan Alecsandri*, „Națiunea”, 1927, 16–19; R.V. Bossy, *Agenția diplomatică a României la Paris*, București, 1931, *passim*; Perpessicius, *Ioan Alecsandri*, RFR, 1943, 2; I. E. Torouțiu, *Descoperirea unei lucrări inedite a lui Iancu Alecsandri*, CL, 1943, 2; Vasile Alecsandri, *Corespondență*, îngr. Marta Anineanu, București, 1960, 3–17, 64, 189; Mănucă, *Scriit. jun.*, 5–17; *Dict. lit.* 1900, 15. **D.M.**

ALECSANDRI, Vasile
(14.VI.1818, Bacău – 22.VIII.1890, Mîrcești, j. Iași), poet, prozator, dramaturg.

Părinții lui **A.** sunt Elena (n. Cozonî), fiica unui grec românizat, și medelnicerul Vasile Alecsandri. Om cu stare și deschis la minte, părintele îi asigură, la fel ca și celorlalți copii (frumoasa Catinca, măritată cu pașoptistul C. Rolla, și Iancu, viitorul locotenent-colonel și literat), o creștere aleasă. Asemenea lui Mihail Kogălniceanu, **A.** învață mai întâi cu dascălul maramureșean Gherman Vida (1827–1828), trecând apoi la pensionul lui Victor Cuénim (1828). Plecat, pentru studii, la Paris (1834), își ia acolo, în octombrie 1835, bacalaureatul în litere. Lipsindu-i orice înclinație pentru chimie și medicină, care îl tentaseră la un moment dat, se înscrie în 1836 la Facultatea de Drept, pe care o părăsește în anul următor. În 1838 își prepară bacalaureatul în științe, pe care însă nu-l obține. Nici medic, nici inginer, primise între timp, în țară, rangul de comis. Dar cinurile (1841 spătar, 1853 postelnic, către 1859 vornic) îl lasă destul de rece. E în firea tânărului o curioasă îngemănare de leneveală și dor de ducă. În 1839 el întreprinde împreună cu C. Negri și N. Docan un voiaj în Italia, care îi va lăsa amintiri deosebit de plăcute. Prin Viena, avea să se înapoieze în țară, unde fusese numit de curând „șef de masă” la serviciul scutelnicilor și al pensiilor din Departamentul Finanțelor; demisionează în 1846. În 1840, an foarte însemnat pentru **A.**, este chemat la conducerea Teatrului Național din Iași, pe care o va gira împreună cu

M. Kogălniceanu, C. Negruzzi și profesorul P.M. Câmpăneanu. Prin 1843, în urma unor excursii în munții Moldovei, are revelația poeziei populare și, din acest moment, destinul său scriitoricesc își găsește un făgaș. În 1844 e redactor la revista „Pro-pășirea”. În 1845 pleacă la Lemberg și la Viena să-și caute de sănătate, iar în 1846 se avântă într-o lungă călătorie (Constantinopol, Brusa, Atena, Insulele Ionice), făcând un popas mai îndelungat la Veneția, unde își trăiește idila cu Elena Negri; bolnavă fără scăpare, Nineta își dă sfârșitul peste puțină vreme, în drum spre țară. La revoluție **A.** nu stă deoparte. Redactează un proiect de revendicări, compune poezii agitatorice, care au un viu răsunet. După înfrângerea mișcării, se refugiază, ca mulți alții, în Bucovina (unde un comitet al revoluționarilor moldoveni îl desemnează secretar), apoi în Ardeal. La Brașov așterne pe hârtie un vehement memoriu, *Protestație în numele Moldovei, a Omenirei și a lui Dumnezeu*, și colaborează la alcătuirea unui program politic și democratic, intitulat *Prințiipiile noastre pentru reformarea patriei*, care propovăduia „libertatea, egalitatea, frățietatea”, precum și unirea celor două principate. Ajuns la Paris, nu are odihnă, își pune în joc tactul și abilitatea, își face tot felul de relații utile, mizând pe farmecul lui de om de lume, și nu pierde nici un prilej de a pleda cauza Principatelor Române. Exilații din Brusa îl aleg, în 1849, membru al Comitetului unic al emigrației din Moldova și Muntenia. Între anii 1850 și 1853 diriguiește Arhivele Statului din Iași. În 1852 imprimă primul număr al revistei „România literară”, suspendată de cenzură mai înainte de a fi difuzată. Și, din nou, călătorii. După un popas pe continentul african, se duce în Spania, iar de acolo pleacă la Paris, avându-l ca tovarăș de voiaj pe Prosper Mérimée, cu care se întreține despre poezia noastră populară. În 1854 se află la Londra, apoi iarăși în capitala Franței, dar, murindu-i părintele, trebuie să se întoarcă în țară. Acum săvârșește un gest de mare democrat, dezrobindu-și țiganii de pe moșia de la Mircești. În 1855 apare, în fine, „România literară”. Încă un drum la Constantinopol, iar de aici spre Crimeea. Pe frontul de la Sevastopol îl înfioară priveliștea războiului. Pentru înfăptuirea Unirii, unul din visurile sale din tinerețe, nu precupește nici un efort, fie în țară, fie în capitala Franței, dovedind de fiecare dată excelente virtuți de diplomat. Face parte din grupul unionist, fiind cooptat în Comitetul central al

Unirii. Scrie versuri înflăcărâte (*Hora Unirei*), care se recită și se cântă cu însuflețire. Deși ales în Divanul Ad-hoc al Moldovei, nu-și exercită, fiind suferind, mandatul de deputat al Bacăului. Sub Căimăcămie, în 1858, e secretar de stat provizoriu la Postelnicie, calitate în care contribuie la adoptarea unor măsuri pentru asigurarea libertății presei. La un moment dat avea considerabile șanse de a fi ales domn. Renunță însă în favoarea lui C. Negri, susținând apoi, cu multă căldură, pe Al. I. Cuza. Devenit ministru al Afacerilor Străine în Moldova, are de îndeplinit, în 1859, ca trimis al domnitorului, o misiune delicată, de mare răspundere. Se achită cu brio, obținând adeziunea și sprijinul unor personalități politice apusene, precum Napoleon al III-lea, Victor Emmanuel al II-lea, contele de Cavour ș.a. Acasă, în guvernul prezidat de Ion Ghica, primește și portofoliul de ministru de Externe al Munteniei. Brusc, **A.** ia hotărârea, neașteptată, de a părăsi arena politică. Se va retrage, din 1863, la conacul său de la Mircești. Nu primește să fie senator, în schimb nu refuză alegerea sa ca membru al Societății Academice Române, unde se manifestă ca un partizan al principiului fonetic în ortografie. În urma unor divergențe se retrage, fiind investit ulterior cu titlul de membru onorific. La insistențele lui M. Kogălniceanu, candidează ca deputat și obține numărul de voturi trebuitor. În 1878 juriul felibrilor, de la Montpellier, îi decernează, la propunerea poetului Frédéric Mistral, un premiu pentru *Cântecul gintei latine*. Versurile, modeste, sunt traduse în numeroase limbi, dar ecoul, pe plan european, va fi destul de slab. În țară, în schimb, evenimentul declanșează un mare entuziasm, **A.** fiind copleșit de onoruri, ceea ce provoacă, firește, invidii și cârteli. Campania de denigrare și chiar de contestare a poetului nu se lasă așteptată. Inițiată de Al. Macedonski, ea va fi continuată de B. Delavrancea, Al. Vlahuță, Traian Demetrescu ș.a. Foarte demn și aulic față de detractori, **A.** nu ripostează, dar va răspunde, cu autoritatea cuvântului său, Titu Maiorescu, luând apărarea celui pe care îl situase în fruntea „direcției noi” a literaturii noastre. Când, în 1883, Eminescu se îmbolnăvește, **A.** conferențiază la Ateneul Român în beneficiul nefericitului poet care, în *Epigonii*, îl numise „rege-al poeziei”. În 1884 ajunge senator, iar în 1885 ministru plenipotențiar la Paris. Starea sănătății lui e însă din ce în ce mai rea. Bolnav de cancer, se va stinge în conacul de la Mircești.

Casa de la Mircești

A fost o zodie norocoasă aceea în care s-a născut scriitorul. Cu firea lui senină și echilibrată, A. pășește prin viață lin, cu nonșalanță, gata oricând să guste o plăcere, cu delicii de rafinat epicureu. E înclinat spre confort și reverie, dar tânjește mereu să cutureie prin ținuturi cu un soare blând și învăluitoare. Dacă pare uneori infatuat și distant, mai ales în raport cu tânăra generație, față de cei apropiați se arată mereu afectuos, cu duioșii neașteptate. Ușurătatea celui pe care Eminescu l-a văzut „veșnic tânăr și ferice” e contrazisă de gesturile lucide, dezinteresate, care denotă o disponibilitate pentru angajament în slujba unei cauze înalte. Nici un curent, dintre cele care străbat epoca, nu și-l poate cu totul integra. A. șarjează ridicolele ce decurg din importul pripit de civilizație, dar ia în șfichi și conservatorismul retrograd. În pașoptismul său se simte o inflexiune junimistă. Iar simțământul patriotic alunecă uneori, din păcate, în xenofobie. Scriitorul n-a fost un spirit teoretic, dar a simțit nevoia, totuși, de a formula (în prefețe, studii, articole) acele principii după care s-a călăuzit. El crede, romantic, în chemarea mesianică a omului de condei, cum și în menirea socială a artei. Literatura, în convingerea lui, trebuie să educe și să înrăurească, funcția ei fiind una morală și patriotică. Pentru a fi viabilă, ea se cuvine să fie națională, inspirându-se din realitate, din actualitate, înțeleasă ca o expresie elocventă a vieții unui neam. O chestiune importantă, care revine adesea în preocupările lui, este aceea a limbii. În 1863 el tipărește, la Paris, sub pseudonimul V. Mircesco, *Grammaire de la langue roumaine*, alcătuită la îndemnul lui J.-A. Vaillant, cu ajutorul lui A. Ubicini (care redactează și o introducere) și al lui Al. Papadopol-Calimah. A

susținut întotdeauna, în ortografie, principiul fonetic, combătând excesele și derapajele latiniste, italieniste, puriste. A făcut, sporadic, și critică literară (*Stanțe epice de dl. Aristia, Constantin Negruzzi*), împărțând poziția cumpănită a unui C. Negruzzi sau a lui M. Kogălniceanu. Dar regalitatea literară a lui A. se întemeiază îndeosebi pe faima de poet. El însuși se socotea, de altfel, un bard al națiunii. A colaborat (semnând, rar, și cu pseudonime ca Vlad Moraru, Ștefan Molna, V. Cotnariu) la publicații ca „Albina românească”, „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, „Dacia literară”, „Bucovina”, „Zimbrul”, „Steaua Dunării”, „Concordia”, „Ilustrațiunea”, „Revista română”, „Convorbiri literare” (începând din 1867), „Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”, „Literatorul” ș.a. Poezia populară îl impresionează, smulgându-i exclamația, luată de mulți în serios, că „românul e născut poet”. În folclor el vede o sursă a regenerării literaturii naționale. Față de exaltările romantice din comentariile sale la culegerea *Poezii populare. Balade (Cântice bătrânești) adunate și îndreptate* (I–II, 1852–1853), în ediția *Poezii populare ale românilor* (1866) considerațiile capătă un aspect mai metodic (se vorbește, de pildă, despre circulația internațională a unor subiecte și motive). Piese sunt recoltate din toate regiunile locuite de români, A. fiind cel dintâi care pune în evidență unitatea folclorului nostru. A încercat o clasificare pe specii: cântece bătrânești (balade), doine (cântece de dor), cântece haiducești (de codru), hore sau cântece de jale. El dă și o versiune franceză a baladelor (1855), căreia Mérimée îi consacră o recenzie, comentată de Sainte-Beuve. Vrând să restituie „giuvaierurilor” culese frumusețea lor originală, găsește de cuviință să intervină în texte: adaugă versuri sau chiar născocoște „cântece” întregi; firește, gestul stârnește iritarea unor comentatori mai vigilenți (M. Schwartzfeld ș.a.). Dar e un merit care nu i se poate trece cu vederea acela de a fi reconstituit, din variante disparate, capodopere ca *Miorița* sau *Toma Alimoș*. După expresia lui D. Bolintineanu, odată cu publicarea acestor culegeri, poezia noastră „se români”. Primele manifestări literare ale lui A. sunt în limba franceză, unele – publicate în „Spicuitorul moldo-român” (traduse de I. Poni, D. Gusti, Gh. Asachi), altele – nepublicate. Sunt încercări romanțioase, cu o tentă exotică sau fantastică, îndatorate lui Lamartine și Hugo.

Contactul cu lirica populară va însemna o primenire a inspirației. Între anii 1840 și 1862 poetul elaborează un ciclu intitulat *Doine* (haiducești, țărănești, ostășești ori plecând de la diverse credințe și superstiții). Într-o atmosferă plină de prospețime, împletire de real și fabulos, se desfășoară idile grațioase sau fremătând de un senzualism frust. Personajele descind din basme (strigoi, zburătorul, feți-frumoși), din mituri, din legende istorice, A. fiind unul dintre primii care prelucrează la noi asemenea motive. Vräji și descântece se torc, într-o ambianță fantasmagorică, dar, pe neașteptate, magicul se răsucesce în grotesc. Ici și colo zvâcnește accentul social, vibrează coarda patriotică. Simplă, dinamică și fluentă, expresia pierde atunci când poetul face uz de diminutive și se răsfăță în edulcorări. Unele doine (*Sora și hoțul, Doina*) îl vor înrăuri pe Eminescu (în *Făt-Frumos din tei, Povestea teiului, De-aș avea...*). Al doilea ciclu, *Lăcrimioare* (1845–1847), din volumul *Doine și lăcrimioare* (1853), cântă amorul grațios, sprintar pentru Elena Negri (*Steluța*). Liricii de dragoste, plină de efuziuni și alte lejerități palpabile, nu-i lipsește sinceritatea, ci fiorul. Ecouri din stihuirile anacreontice, din romanțe, din cântecul de lume sunt perceptibile. Melancoliile, ușoare, trec aproape fără să lase urme. A. e, fără nici o adumbrire, o natură jubilantă, expansivă, gata să vestească tuturor bucuria dragostei împărtășite. O dragoste tihnită, ocolită de neliniști și suferințe, la care natura întreagă este chemată să ia parte. Veneția însăși, cu toată înfățișarea ei cernită, protejează fericirea tânărului cuplu. Când iubita, „dulce înger”, nu mai este, jalea celui rămas pare reală, dar, ca artă, ea sună ciudat de neconvingător. Poetul se mângâie lesne cu duioase suveniruri, se pierde, consolator, în blânde reverii, care îi poartă gândul spre ținuturi de dincolo de zare. Acest ciclu, *Suvenire*, va fi continuat cu *Mărgăritarele* (1852–1862). Se țes și aici doruri gingașe, pulsează același chef de hoinăreală. Dar trubadurul care își trăiește euforiile sub bolta clară are câteodată clipe de îngândurare, care dau liricii lui un sunet elegiac. Izbucnirile de energie, alteori, îl propulsează în agora (*Deșteptarea României, Hora Unirei*). Înfierbântat de idealul patriotic, el se sustrage atunci intimității confortabile, pentru a se adresa cu un discurs mobilizator mulțimii, care va vibra, fără doar și poate, la rostirile poetului-ce-tățean. Ciclul *Pasteluri*, de fericită inspirație, a fost

creat, în cea mai mare parte, între anii 1867 și 1869. E o poezie a peisajului rustic, contemplat de un horatian care degustă farmecul fiecărui anotimp, exultând la venirea primăverii, dar savurând și pitorescul decorului hibernal. Totul respiră armonie, o împăcare senină cu rânduiala veșnică a firii. Un spirit, clasic, de ordine și cumpătate domnește pretutindeni. Îmbătat de splendoarea peisajului scăldat în lumină sau înveșmântat în straie de iarnă, poetul, retras în casă, la gura sobei – el are teroare de intemperii –, se lasă împresurat de fantasmă, deslușind în jocul limbilor de foc plâsmuiri nemaivăzute (*Serile la Mircești*). Gerul, iarna sunt personificate, ca în mitologia populară. Un imn e înălțat îndeletnicirilor agreste, săvârșite de țărani radioși. Exuberanți, zburdalnici, țăranul și țăranuța (*Rodica*) au un irezistibil tonus amoros, însă idila care îi ațâță suferă de prea mult dichis, alintându-se în artificiozități. Acest lirism descriptiv, bucolic etalează, în ornamentica lui, o notă parnasiană. Ca, de exemplu, înclinația către miniatură, în poezii ca *Pastel chinez* sau *Mandarinul*, care prefigurează rondelurile macedonskiene.

VIAȚA

OPERA

1818 **iunie 14** Se naște la Bacău Vasile Alecsandri, fiul Elenei (n. Cozoni) și al melnicerului Vasile Alecsandri.

1827–1828 Învăță carte acasă, cu un dascăl grec și cu călugărul maramureșean Gherman Vida.

1828–1834 La pensionul francez al lui Victor Cuénim este coleg cu Matei Millo și cu Mihail Kogălniceanu.

1834 **august** Pleacă la studii la Paris.

1835 **octombrie** Trece bacalaureatul în litere.

1836 Se pregătește pentru studii de medicină, dar se înscrie la Drept.

1837–1838 Părăsește Facultatea de Drept și se pregătește pentru bacalaureatul în științe, dar este respins la examen.

1839 Revine în țară, trecând prin Italia.
august Prin decizia domnului Mihail Sturdza, este numit „șef de masă” la serviciul scutelnicilor și al pensiilor din Departamentul Finanțelor; funcție din care demisionează în 1846.

1840 **mai** Este numit director al Teatrului Național din Iași, alături de Mihail Kogălniceanu, Costache Negruzzi și P.M. Câmpeanu, funcție pe care o va deține până în 1842.

1841 **iulie** Este avansat spătar.

Scrie prima poezie în limba franceză, *La Jeune fille*.

ianuarie Împreună cu Mihail Kogălniceanu și Costache Negruzzi fondează revista „Dacia literară”, unde își va publica prima scriere în proză, *Buchetiera de la Florența*.

noiembrie 18 La Teatrul Național din Iași i se reprezintă prima piesă, comedia „în trei acte” *Farmazonul din Hârlău*, editată un an mai târziu. Momentul poate fi considerat actul de naștere al dramaturgiei naționale.

Publică în „Spicuiitorul moldo-român – Le Glaneur moldo-valaque”, publicație bilingvă condusă de Gh. Asachi, primele poezii, în franceză: *Le Cosaque*, *La Jeune fille*.

1843 Face excursii în munții Moldovei, luând primul contact cu poezia populară.

1843–1845

Tipărește a doua piesă de teatru, comedia într-un act *Modista și cinovicul*, inspirată din viața societății ieșene.

E prezent cu versuri în „Albina românească”, condusă de Gh. Asachi.

În „Calendar pentru poporul românesc”, editat de Mihail Kogălniceanu, tipărește primele poezii în formă populară inspirate de călătoria în munții Moldovei, incluse ulterior în volumul *Doine și lăcrimioare* (*Hora, Iarna vine, vara trece, Groază hoșul* etc.).

1844

ianuarie 9 Apare „Propășirea”, redactată împreună cu Mihail Kogălniceanu, Ion Ghica și Panaiot Balș, dar cu titlul impus de cenzură, „Foaie științifică și literară”. Va fi prezent și aici cu poezii în formă populară strânse ulterior în *Doine și lăcrimioare* (*Baba Cloanța, Strunga, Cînel-cînel, Andrii-Popa, Crai-nou, Doina, Visul* etc.), dar și cu proză (*O preumblare prin munți, Istoria unui galbân și a unei parale* ș.a.).

Se joacă la Iași piesa *C.C. Iorgu de la Sadagura sau Nepotu-i salba dracului*, editată tot acum.

1844–1847

Apar comedii *Creditorii, Un rămășag, Piatra din casă*.

1845 **februarie–martie** Pleacă, bolnav, la Lemberg și Viena.

Tipărește piesa *Iașii în carnaval*, reprezentată la Teatrul Național din Iași.

1846 Pornește într-o lungă călătorie: Constantinopol, Brusa, Atena, Insulele Ionice și Veneția, unde se stabilește pentru o vreme, trăind o idilă cu Elena Negri.

Scrie seria poeziilor venețiene (*Veneția, Barcarolă venețiană, O seară la Lido, Gondoleta* etc.), care vor fi cuprinse în ciclul *Lăcrimioare*.

1847 **ianuarie** Starea Elenei Negri, bolnavă, agravându-se, cei doi pleacă la Napoli, apoi, împreună cu Nicolae Bălcescu, se stabilesc la Palermo.

Scrie proza *Balta Albă*.

aprilie Pleacă spre țară. Elena Negri moare pe vapor, în apropierea Constantinopolului.

- 1848** **martie** Are loc mișcarea revoluționară din Moldova. După eșecul mișcării se refugiază la Brașov, unde redactează *Protestație în numele Moldovei, a Omenirii și a lui Dumnezeu și Prințiile noastre pentru reformarea patriei*.
iulie Pleacă la Paris.
octombrie Este admis membru în Société Orientale de France.
 Începe propaganda pentru cauza Principatelor.
decembrie Revine în țară.
- 1849** Este ales membru al Comitetului revoluționar unic al emigrației din Moldova și Muntenia.
- 1850** Conduce Arhivele Statului din Iași (până în 1853).
 În revista săptămânală „Bucovina” din Cernăuți, a fraților Hurmuzachi, publică sub titlul *Mioara* prima variantă a baladei *Miorița*.
 Inițiază ciclul Chirițelor cu *Chirița în Iași sau Două fete ș-o neneacă*, jucată la Iași în același an.
- 1851** **aprilie-mai** Călătorește în Franța, Germania și Anglia.
- 1852** **aprilie-decembrie** Călătorește în Africa, Spania și Franța. Petrece iarna la Paris.
- 1852-1853** Publică, în două părți, *Poezii populare. Balade (Cântice bătrânești) adunate și îndreptate*.
 Scrie primele poezii din ciclul *Mărgăritărele*.
- 1853** Publică la Paris volumul *Doine și lăcrimioare*.
- 1854** **iunie-iulie** Călătorește în Anglia, Belgia, Germania, Franța.
septembrie După moartea tatălui său, se întoarce în țară și își dezrobește ȣiganii robi de pe moșia de la Mircești.
 Tipărește, împreună cu Matei Millo, *Potpuri literar*, în care include „cânticelele comice” *Mama Anghelușa*, *doftoroaie*, *Herșcu Boccegiul* ș.a.
- 1855** **ianuarie** Scoate revista „România literară”, unde publică versuri și proză.
octombrie-decembrie Pleacă la Constantinopol și, de acolo, în Crimeea.

1855

Apare la Paris traducerea în franceză a *Baladelor...*, făcută de poet, cu o prefață de A. Ubicini, istoric și jurnalist francez cunosător al țărilor române din preajma lui 1848.

1856

Publică în ziarul „Steaua Dunării”, fondat de Mihail Kogălniceanu, poezia *Hora Unirei*.

1857

Se naște Maria, fiica sa și a Paulinei Lucasiewicz.

1858

octombrie Îndeplinește pentru o scurtă perioadă funcția de secretar de stat la Postelnicie, sub Căimăcămia de trei din Moldova (I.A. Cantacuzino, Vasile Sturdza, Anastasie Panu).

1859

ianuarie Candidat la domnie, renunță în favoarea lui C. Negri, apoi a lui Alexandru Ioan Cuza.

februarie-iunie Misiuni diplomatice pentru recunoașterea Unirii, la împăratul Franței, Napoleon al III-lea, în Anglia și în Italia.

mai Este numit ministru al Afacerilor Străine în Moldova.

1861

octombrie Devine ministru al Afacerilor Străine în Muntenia.

1861–1863

Colaborează cu versuri (*La poezii români, Banu Mărăcine* etc.) la „Revista română” a lui A.I. Odobescu.

1863

vara Se stabilește la Mircești, împreună cu Paulina Lucasiewicz.

Redactează *Istoria misiilor mele politice*.

Apare, la Iași, volumul *Doine și lăcrimioare*, ediția a doua, cuprinzând și ciclul *Mărgăritările* (*Deșteptarea României, Vis de poet, Cântecul Mărgăritei, O noapte la Alhambra* ș.a.).

Publică, la Paris, sub numele V. Mircesco, *Grammaire de la langue roumaine*, cu o prefață de A. Ubicini.

Apar piesele de teatru *Zgârcitul risipitor, Rusaliile în satul lui Cremine, Lipitorile satelor* și „cânticelul comic” *Ultrademagogul și ultraretrogradul*.

1864

Începe să compună ciclul *Legendelor*, care va cuprinde poemele *Dumbrava Roșie*, *Dan*, *căpitan de plai*, *Pohod na Sybir*, *Legenda rândunicăi*, *Gruî-Sânger* etc.

1865–1869

Colaborează cu republicări la „Foaia Soțietății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina” din Cernăuți. Semnează comedii de moravuri (*Millo director sau Mania posturilor* ș.a.).

1866

Apare volumul *Poezii populare ale românilor*.

1867

Este ales membru al Societății Academice Române.

septembrie Începe colaborarea la „Convorbiri literare” cu ciclul *Pasteluri*.

1868

ianuarie Ales deputat de Roman, refuză mandatul și se retrage la Mircești, unde continuă să lucreze la ciclul *Pasteluri*.

1869

martie Este ales din nou deputat.

1870–1874 Călătorește frecvent în Franța, Elveția etc.

1871

Își dă demisia din Societatea Academică Română (acceptând totuși să figureze ca membru de onoare), din pricina adoptării unei ortografii pe care o consideră inadecvată.

august Participă la serbările de la Putna, pentru care scrie *Imnul lui Ștefan cel Mare*.

1872

februarie Citește la Junimea poemul *Dumbrava Roșie*, repurtând un mare succes.

1874

La Iași se pune în scenă piesa *Boieri și ciocoi*, dedicată lui Mihail Kogălniceanu.

1875–1880

La Editura Socec & Comp. apare seria *Opere complete*, cuprinzând poezia și teatrul.

1876

Se căsătorește cu Paulina Lucasiewicz.

1877

Ecou al Războiului pentru Independență, în „Convorbiri literare” apar poeziile din ciclul *Ostașii noștri* (*Oda ostașilor români*, *Peneș Curcanul*, *Sergentul*, *Eroii de la Plevna* ș.a.), editate în volum anul următor.

1878

mai-iunie Este premiat la concursul Societății Limbilor Romanice de la Montpellier pentru poezia *Cântecul gîitei latine*.

1879

septembrie *Despot-Vodă*, dramă în cinci acte, se joacă la București, fiind editată anul următor.

1880

În „Convorbiri literare” debutează un schimb de scrisori cu Ion Ghica.

1880–1881

Scrie piesele de teatru *Sânziana și Pepelea* și *Sfredelul dracului*.

1881

aprilie 6 I se acordă Premiul „Năsturel-Herescu” al Academiei Române pentru drama *Despot-Vodă* și pentru volumul al IX-lea de *Opere complete*.

1882

aprilie-iunie La invitația Societății Felibrilor, face o călătorie în Provence. Este premiat la concursul literar de la Forcalquier.

1883

octombrie 14 Ține la Ateneul Român o conferință în scopul strângerii de fonduri pentru tratarea lui M. Eminescu în străinătate.

1884

martie La Teatrul Național din București se pune în scenă *Fântâna Blanduziei*, piesă în trei acte inspirată din viața lui Horațiu, editată în același an.

noiembrie Este ales senator.

1885

I se reprezintă la Naționalul bucureștean *Ovidiu*, dramă în patru acte despre poetul latin exilat la Tomis, piesă căreia anul următor îi mai adaugă un act.

1885–1890 Este numit ministru plenipotențiar la Paris.

1886

Atacat de Barbu Delavrancea și de Al. Vlahuță, e apărat de Titu Maiorescu în articolul *Poeți și critici*.

1887

Apar primele simptome ale bolii care îi va provoca moartea.

1890

august 22 Poetul moare de cancer la plămâni și la ficat. Este înmormântat în parcul casei de la Mircești.

Intenția lui A. a fost, încă de la primele sale doine, aceea de a realiza o epopee națională, având drept surse de inspirație istoria și folclorul. Scrise între anii 1864 și 1875, legendele sunt, s-ar putea spune, frânturi de epopee. Ciclul, nu tocmai omogen, înmănunchează romanța și oda, elegia și istorisirea galantă, nutrindu-se din fabulosul poveștilor (*Legenda rândunicăi*, *Legenda ciocârliei*), cultivând narațiunea vitejească (*Dumbrava Roșie*, *Dan, căpitan de plai*) și pe aceea plină de grozăvii, cu crime și monștri (*Grui-Sânger*). Subiectele sunt desprinse dintr-un Ev Mediu de poveste, cu eroi supradimensionați, așa cum apar ei în închipuirea rapsodului popular. Punerea în scenă e măreață, dicțiunea grandilocventă. Un retorism solemn, dar monocord trădează lecturi hugoliene. Dar A. nu are, totuși, vocația sublimului. Exotisme de Orient colorează legende cum sunt *Hodja Murad Pașa* și *Guarda Saraiului*. Relevând însușiri de picturalitate, *Pohod na Sybir* conturează un tablou sumbru, apăsător. Omagiind bravura soldaților români în Războiul pentru Independență, ciclul *Ostașii noștri* (1878) evocă, pe un ton hătru (care anunță maniera lui G. Coșbuc) ori de înțelepciune gravă, bătrânească, o bătălie purtată parcă în șagă (*Hora de la Plevna*), cu tot dramatismul unor episoade (*Peneș Curcanul*). În simplitatea și curățenia lor sufletească, acești luptători plecați de la coarnele plugului sunt niște viteji (*Sergentul*) și A. nu pregetă să le înalțe o odă (*Odă ostașilor români*). Printre ultimele poezii, apărute postum, trebuie menționate *Plugul blăstemat*, care, cu surprinzătoare vehemență, osândește inechitatea socială, și *Unor critici*, profesiune de credință, de o impresionantă modestie și demnitate, a poetului în amurgul carierei.

Când A. ajungea, în 1840, la conducerea Teatrului Național din Iași, dramaturgia autohtonă se afla, în pofida unor meritorii încercări, într-un stadiu de început. Constatând penuria de piese originale, el își pune în gând să creeze un repertoriu românesc. Demersul său e, mai întâi, de ordin cultural. Dramaturgul practică, mărturisit și cu tot dinadinsul, o artă cu tendință morală, dar și de imediată eficiență politică, în forme lipsite de gravitate. Spiritual, cu o căutătură ageră și mai degrabă indulgentă, A. își scrutează epoca, atât de plină de contraste, cu amuzament, dar și cu luare-aminte. Se desfășoară, în comediile lui, o panoramă diversă, moravuri și năravuri fel de fel,

cu apariții de toată nostimada. Apar, astfel, ișlicari ruginiți și filfizoni nu tocmai copti la minte, cu ambetări cosmopolite (*Iorgu de la Sadagura sau Nepotu-i salba dracului*), ciocoi (Lipicescu din *Boieri și ciocoi*), tombatere ostile oricăror înnoiri (Bârzoii din *Chirița în provincie*), latiniști pedanți (Galuscu din *Rusaliile în satul lui Cremine*), postulanți (*Millo director sau Mania posturilor, Paraponisitul*), băbății fandosite, împopoțonate și sulemenite, dominate de instinctul parvenirii (Gahița Rozmarinovici din *Iorgu de la Sadagura, Cucoana Chirița*). În culori trandafirii sunt proiectați boierii vechi de țară (*Boieri și ciocoi*), dar și țărani, zglobii și răzăreți, cărora le cam arde de șotii, atunci când nu se iubesc suav, grațios, ca într-o pastorală. O înduioșătoare, ireală concordie îi ține înfrățiți pe boieri și pe săteni (*Nunta țărănească, Cinel-cinel*), toate relele fiind puse pe seama veneticilor, arendași și cămătari. O piesă reprezentativă este *Iorgu de la Sadagura sau Nepotu-i salba dracului* (1844). Este ilustrat aici un conflict între două generații arbitrat de un moderat, care nu-i altul decât purtătorul de voce al autorului. Indecis la început între a amenda ineptiile și opacitatea conservatorismului ruginit sau a lua în râs ridicolele stridente ce decurg din imitarea cu orice preț a manierelor occidentale, scriitorul optează până la urmă pentru bunul simț și înțelepciunea bătrânească, patriarhală, a boierului Enache Damian. Și drama *Boieri și ciocoi*,

Teatrul Mare de la Copou, Iași

apărută în 1874, idealizează vechea boierime de țară. Decăderea boierimii și ridicarea burgheziei constituie un proces sugerat în *Ginerele lui Hagi Petcu*. Debutând, ca autor dramatic reprezentat pe scenă, în 1840, cu *Farmazonul din Hârlău*, A. produce la început scrieri facile, cu o mișcare vodevilistică și bufă, speculând, dar fără multă inventivitate, comicul de situații. Operetele (*Crai nou*, *Scara mâtei*, *Harță răzășul*, *Paracliserul sau Florin și Florica*) au, cele mai multe, muzică de Al. Flechtenmacher. În localizări, în care infuzează cu destulă finețe realități autohtone, A. recurge la comedioграфи precum Eugène Labiche, Eugène Scribe, Jean-François Régnard, Émile Augier, Charles Bataille, A. Rolland, Jules Sandeau, Félix-Auguste Duvert, Augustin-Théodore de Lauzanne, F. A. de Planard, Édouard Brisebarre și Marc-Michel. În piesele consacrate faimoasei Chirița, cu multiplele ei înfățișări (*Chirița în Iași sau Două fete ș-o neneacă*, *Chirița în provincie*, *Chirița în balon*, *Cucoana Chirița în voiagiu*), sunt asumate sugestii din *La Comtesse d'Escarbagnas* de Molière, *La Fausse Agnès* de Destouches, *Madame Angot ou La Poissarde parvenue* de Maillot. Personajul rămâne, cu toate acestea, prin implantarea într-un mediu specific, o creație originală, plină de haz, sortită unei cariere triumfale, aceasta și datorită unor interpreți ca Matei Millo sau, mai încoace, Miluță Gheorghiu. În „cânticelele comice” A. configurează o „galerie de tipuri contemporane”, unele immortalizând figuri pe cale să dispară (*Surugiul*, *Paraponisitul*, *Barbu Lăutarul*), altele înfățișând imperisabili marțafii (*Sandu Napoila ultraretrogradul*, *Clevetici ultrademagogul*). Satira e mai densă în „cânticele”, siluetele sunt mai pregnante, în genere, decât în comedii, care, și ele, se structurează în jurul câte unui tip fistichiu, ilariant ori cu hazoase monomanii. După 1874 A. nu mai scrie piese vesele. În 1880 dă la iveală o încântătoare feerie, *Sânziana și Pepelea*, de răsfrângeri folclorice, dar și presărată cu tâlcuri și aluzii politice transparente. Nici în drame, mai cu seamă în cele de până la 1878 (*Lipitorile satelor* ș.a.), comicul nu e absent, convertindu-se însă, printr-o lejeră alchimie, în grotesc. De prin 1878–1879, se petrece cu A. o metamorfoză. Un aer meditativ ia locul minei veșnic surâzătoare. Ancorat într-un spațiu al literaturii grave, dramaturgul își pune în gând să edifice o trilogie istorică având ca protagoniști

Despot-Vodă interpretat de C. Nottara

pe Jolde, Lăpușneanu și Despot. Singurul proiect dus la îndeplinire este *Despot-Vodă* (1880), dramă tutelată de Victor Hugo (*Ruy Blas*), dar asimilând și o experiență autohtonă (*Răzvan și Vidra* de B.P. Hasdeu). Apreciată de Eminescu, piesa, care nu se ține strict de adevărul istoric, are o desfășurare spectaculoasă, apelând la efecte de melodramă, ca și la alte procedee din panoplia romantică (travesti, situații-limită, lovituri de teatru, tirade – despre soartă, cu ale ei căderi și înălțări, despre glorie și deșertăciunea ei). Despot este văzut ca un aventurier îmboldit de ambiția încoronării, care pierde nu din cauza unui destin potrivnic, ci fiindcă, în patima lui pentru putere, încalcă legile și tradițiile pământene, pierzând încrederea celor din jur și, îndeosebi, a norodului. O apariție bizară, cu pigmentări burlești, este aceea a nebunului Ciubăr Vodă, surescitat de visuri de mărire, dar transformându-se, în ultimele scene, printr-o neverosimilă tumbă, într-un călugăr fanatic și răzbunător. Ca să-și mai alunge tristețea care

începuse a-i da târcoale în anii dinspre senectute, **A.** se cufundă în lectura unor clasici ai Antichității (Horățiu, Ovidiu, Vergiliu), meditănd – temă nouă în dramaturgia lui – cu un strop de amărăciune, dar și cu înțelepție, la condiția poetului care, ajuns la o vârstă când se cade să renunțe la patimile lumești, își găsește un aristocratic refugiu în studiu și creație. Prin Horățiu (din *Fântâna Blanduziei*, 1884), ca și prin Ovidiu (din drama cu același nume, 1885), el își mărturisește propriile frământări și neliniști. În *Ovidiu* – din care autorul trage și un libret ce urma să fie pus pe muzică de Charles Gounod – viziunea exilatului muribund resuscită idealurile pașoptiste de odinioară. Pentru a explica relegarea poetului latin la Tomis, dramaturgul alege o versiune romanțioasă. **A.** a avut urmași nu doar în cuprinsul literaturii dramatice românești (Iosif Vulcan, V.A. Urechia, Gh. Bengescu-Dabija, I.I. Roșca, I.N. Șoimescu), el exercitând o înrâurire și asupra începuturilor teatrului bulgar (D.P. Voinikov, *Civilizația rău înțeleasă*, 1871). Apoi, *Iașii în carnaval* anticipează *D-ale carnavalului* de I.L. Caragiale; un personaj cum este Clevetici (din *Sgârcitul risipitor*) îi prevestește pe Cațavencu, Farfuridi sau Rică Venturiano. *Rusaliile în satul lui Cremine* prezintă asemănări cu *O noapte furtunoasă* de I.L. Caragiale, dar și cu *Trei crai de la răsărit* de B.P. Hasdeu.

Un romantism de împrumut fardează primele pagini de proză ale lui **A.** Inspirată probabil de *La Bouquetière des Champs Élysées* de Paul de Kock și Valory, *Buchetiera de la Florența*, prima lui scriere în proză, publicată în 1840 în „Dacia literară”, e un „prinos Italiei și romantismului”. Personaje exaltate, prinse în vârtejul unor patimi devoratoare, se zbugumă amarnic într-un cadru somptuos, dar și lugubru. O atmosferă tenebroasă, cu fulgerări terifiante, împânzește *Muntele de foc* (din *Călătorie în Africa*). Încercarea de roman *Dridri*, a cărei primă parte e întocmită în felul scrierilor lui Paul de Kock și Alphonse Karr, și romanul cu tentă autobiografică, neterminat, *Mărgărita* au, la fel, o pulsație romanțioasă. Predominantă în proza lui **A.**, fie că e vorba de povestiri romantice, de tablouri de moravuri (*Balta Albă*, *Borsec*) ori de însemnări de călătorie, este evocarea, îndeosebi acel tip de evocare pe care îl pretind scrisorile. Prozatorul, al cărui atu nu e, în nici un caz, facultatea invenției, are o mlădioasă fibră de memorialist.

E, în firea ușoară și boemă a fericitului **A.**, un duh al nestatorniciei, o înfrigurare, un neastâmpăr de a nu sta locului, sub irezistibilul apel al unor meleaguri cât mai îndepărtate, unde vrăjmășia iernii nu-l poate ajunge. Dar, oricât s-ar supune pornirilor lui de hoinar, pelerinul moldovean, cuprins de nostalgie, își întoarce mereu privirea spre zările de acasă. Aici, în liniștea conacului de la Mircești, va avea răgaz să depene, cât amintindu-și, cât închipuindu-și, „scene vesele din Franția, scene politice din Italia, scene pitorești din Orient”. Fondul narațiunilor lui **A.** este, așadar, autobiografic, textul îmbrăcând de-a dreptul forma relatării de călătorie. În 1847 el consemnase în *Jurnal de călătorie în Italia* idila cu Elena Negri. Prin 1862–1863 intenționa să-și înmănuncheze amintirile de călătorie într-un volum – *Istoria călătoriilor mele*. Pregătea, de asemenea, pentru o ediție postumă, o carte care urma să se cheme *Istoria misiilor mele diplomatice*. O schiță cum este *Iașii în 1844* e provocată de o „primblare pitorească” prin urbea care etalează

atâtea frapante contraste: un „teatru curios, decorat cu palaturi și bordeie lipite împreună”. Alte contraste, insolit amalgam de Orient și Occident, îl perplexează, la Balta Albă, pe vizitatorul neprevăzut (un franțuz, în cazul de față), făcându-l să aibă uimiri de călător ingenuu (*Balta Albă*). Cozeur fermecător, A. seduce prin umorul fin și o bună dispoziție plină de antren (*Borsec* ș.a.). Doar uneori, ca în *Vasile Porojan*, aducerile-amine se aburesc de o ușoară duioșie, cu irizări de lirism. Altfel, în proza aceasta dezinvoltă, cu voluptuoase digresiuni, metaforele sunt rare, epitetul convențional. Totul e sprintenă relatare și dialog succulent (*Istoria unui galbăn*, nuvelă de tip picaresc). Dar naratorul are și ochi de pictor, preocupat să surprindă variațiile cromatice, modificările unor priveliști, din faptul zilei și până la căderea nopții, când contururile devin tremurătoare și parcă ireale. El este un descriptiv, limpede și luminos, de peisaje cu linii clare, un solar ahotnic de a se desfăta în splendoarea calmă a spațiului în care spiritul său, cel mediteranean, se regăsește. Contemplația nu se fixează în reverie, beatitudinea se perturbă lesne, căci memorialistul, înclinat să vadă lucrurile mai mult sub latura lor amuzantă, nu se lasă în voia extazelor. Cu o vorbă de duh, cu o glumă, sublimul este iute readus la proporțiile normale. Ca și la A.I. Odobescu, digresiunea e la loc de cinste într-o asemenea proză, iscată pentru plăcerea proprie, dar și întru desfătarea unui presupus auditoriu. Altfel, A. e un bun observator, el schițând, după o „răpide ochire”, câte un pertinent tablou de epocă (*Constantin Negruzzi*). Rememorând întâmplările anului de grație 1848, recurge și la inflexiuni grave, pioase chiar, evocarea personalității lui N. Bălcescu (dar și a lui Alecu Russo, C. Negruzzi, D. Rallet) fiind pentru el o „datorie sacră”. Alertă, fluidă, delectantă, memorialistica sa a fost să fie de bun augur pentru proza artistică românească. A. este un epistolier de rasă, scrisorile lui surzătoare, pline de duh (în românește și franțuzește), având o netăgăduită calitate literară. Destinate unor personalități ale epocii (Al. I. Cuza, M. Kogălniceanu), unor prieteni (I. Ghica și N. Bălcescu), unor cunoscuți sau unor membri ai familiei, aceste mesaje confidentiale reconfirmă și întregesc imaginea reconfortantă a unui privilegiat al sorții. Literatura română modernă nu e de conceput în afara prezenței sale carismatice.

Alecsandri a colectat, a editat și înfrumusețat poezia populară. A introdus genuri nouă în literatură și a cultivat toate genurile literare și aproape toate speciile acestor genuri, de la fabulă până la roman. [...] La orice răspântie a istoriei și culturii române din o bună parte a veacului trecut îl găsești pe Alecsandri.

G. IBRĂILEANU

Spre deosebire de majoritatea romanticilor noștri, care par închși într-un secol revolut, creatorul Chiriței răzbate până la noi prin câteva trăsături neașteptate: comedigraf de geniu, coautor al unor balade intrate în subconștientul cultural românesc (Miorița, Meșterul Manole și alte câteva), epistolier nesfârșit și neobosit, vorbindu-ne ca nimeni altul despre veacul al XIX-lea. Această ultimă trăsătură, ce ține mai curând de stilul existenței decât de literatură, face și ea parte cu drepturi egale din istoria culturii. Ca prezență semnificativă în viața țării sale și a secolului – Alecsandri n-a fost egalat, la noi, de nimeni.

MIHAI ZAMFIR

SCRIERI: *Farmazonul din Hârlău*, Iași, 1841; *Modista și cinovnicul*, Iași, 1841; *Iorgu de la Sadagura sau Nepotu-i salba dracului*, Iași, 1844; *Creditorii*, Iași, 1845; *Un rămășag*, Iași, 1846; *Piatra din casă*, Iași, 1847; *Nunta țărănească*, Iași, 1850; *Repertoriul dramatic a d-lui...*, I, Iași, 1852; *Poezii populare. Balade (Cântice bătrânești) adunate și îndreptate*, I–II, Iași, 1852–1853; *Doine și lăcrimioare*, Paris, 1853; ed. 2, Iași, 1863; *Potpuri literar* (în colaborare cu Matei Millo), Iași, 1854; *Ballades et chants populaires de la Roumanie (Principautés Danubiennes)*, pref. A. Ubicini, Paris, 1855; *Păcală și Tândală*, Iași, 1857; *Cetatea Neamțului sau Sobiełki și plăieșii români*, ed. 2, Iași, 1857; *Salba literară*, Iași, 1857; *Zgârcitul risipitor*, Iași, 1863; *Rusaliile în satul lui Cremine*, Iași, 1863; *Lipitorile satelor. Ultrademagogul și ultraretrogradul*, Iași, 1863; *Poezii populare ale românilor*, București, 1866; *Millo director sau Mania posturilor*, Cernăuți, 1867; *Harță răzășul*, Iași, 1871; *Boieri și ciocoi*, București, 1874; *Opere complete*, partea I, vol. I–IV, partea II, vol. I–III, partea III, vol. [VIII]–IX, București, 1875–1880; *Ostașii noștri*, București, 1878; *Despot-Vodă*, București, 1880; *Les Bonnets de la comtesse*, București, 1882; *Fântâna Blanduziei*, București, 1884; *Ovidiu*, București, 1885; *Opere complete. Poezii*, I–II, îngr. și pref. I. Bianu, București, 1896; *Poezii*, pref. Al. Vlahuță, București, 1901; *Scrisori*, îngr. Ilarie Chendi și E. Carcalechi, București, 1904; *Proza*, îngr. și pref. Alexandru Marcu, Craiova, 1930; *Poezii*, I–II, îngr. și introd. Elena Rădulescu-Pogoneanu, Craiova, 1940; *Drame istorice*, îngr. și introd. George Baiculescu, Craiova, 1944; *Poezii*, I–II, îngr. G. C. Nicolescu, C. Căplescu și Georgea Rădulescu, introd. Cornel Regman, București, 1957; *Călătorie în Africa*, îngr. G. C. Nicolescu, introd. Const. Ciopraga, București, 1960; *Correspondență*, îngr. Marta Anineanu, pref. G.C. Nicolescu, București, 1960; *Teatru*, I–II,

îngr. G. Pienescu, pref. Al. Piru, București, 1961–1962; *Scrisori. Însemnări*, îngr. Marta Anineanu, București, 1964; *Poezii populare ale românilor*, I–II, îngr. și introd. Gh. Vrabie, București, 1965; *Opere*, vol. I–VII, îngr. G.C. Nicolescu, Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Gheorghe Vrabie, introd. G.C. Nicolescu, București, 1965–1979, vol. VIII–X, îngr. Marta Anineanu, București, 1981–1985; *Poezii*, I–II, pref. Paul Cornea, București, 1967.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, I, 167–170; Nicolae Petrașcu, *Vasile Alecsandri*, București, 1894; Chendi, *Scrieri*, IV, 179–195, 225–228, 448–456; Ibrăileanu, *Opere*, I, 80–101, VIII, 15–148; Lovinescu, *Scrieri*, I, 77–78, 103–104, IV, 130–133, IX, 9–92; Iorga, *Ist. lit.* XIX, II, 56–61, 92–104, 146–164, III, 103–106, 140–181; Vianu, *Opere*, II, 28–36, 623–626, V, 58–64; Munteanu, *Panorama*, 33–37; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 253–286, *Ist. lit.* (1982), 281–319; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, 69–98; Perpessicius, *Alte mențiuni*, I, 56–82, II, 5–68, III, 219–257; Marta Anineanu, *Catalogul corespondenței lui Vasile Alecsandri*, București, 1957; Cornea, *Studii*, 291–320; G.C. Nicolescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, București, 1962; G. Călinescu, *Vasile Alecsandri*, București, 1965; *Ist. lit.*, II, 451–488; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 471–482; Mîndra, *Incursiuni*, 34–54, 235–251; Piru, *Analize*, 38–80; Ion Roman, *Vasile Alecsandri. Orizonturi și repere*, București, 1973; Alexandru Ciorănescu, *Vasile Alecsandri*, tr. Maria Goleșcu, New York, 1973; Doina Curticăpeanu, *Vasile Alecsandri – prozator (Profilul memorialistului)*, București, 1977; Al. Piru, *Introducere în opera lui Vasile Alecsandri*, București, 1978; Emil Ghițulescu, *Vasile Alecsandri*, postfață Dim. Păcurariu, București, 1979; *Dicț. lit.* 1900, 15–24; Cornea, *Regula*, 153–173; Mircea Ghițulescu, *Alecsandri și dublul său*, București, 1980; Maria Platon, *Vasile Alecsandri, poezii felibri și „Cântecul gintei latine”*, Iași, 1980; Simion, *Dimineața*, 195–279; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, 348–359; Săndulescu, *Portrete*, 26–52; Cornea, *Itinerar*, 23–105; Angheliescu, *Lectura*, 43–49; Papu, *Lumini*, 245–257; Cioculescu, *Itinerar*, IV, 55–70, V, 216–223; Al. Piru, *Surăzătorul Alecsandri*, București, 1991; Negoitescu, *Ist. lit.*, I, 80–90; Faifer, *Semnele*, 158–161, 190, 200–201, 346–349; Durnea, *Orizonturi*, 7–76; *Dicț. analitic*, I, 150–153, 173–175, 264–265, 289–291, 293–294, 310–313, II, 51–53, 130–132, 194–195, III, 93–95, 252–254, 280–282, 391–392, IV, 539–540; Manolescu, *Poeți*, 135–174; Danțiș, *Bucolica*, 135–136, 149–150, *passim*; *Dicț. esențial*, 16–20; Manolescu, *Istoria*, 220–248; Haralambie Corbu, *Vasile Alecsandri și teatrul*, ed. 2, Chișinău, 2010; Natalia Delia Anca, *Modele și structuri romantice în dramaturgia lui Vasile Alecsandri*, Târgu Mureș, 2010; Alexandru Bulandra, *Tainele „Mioriței”*, București, 2011; Zamfir, *Panorama*, I, 197–224.

F.F.

ALECU, Viorel (14.X.1917, Iași – 27.V.2000, București), istoric literar, prozator. Provine dintr-o

familie de profesori: tatăl, Ioan Alecu, predă istoria, iar mama, Eliza Alecu, limba și literatura română. Primii ani ai vieții îi petrece la Chișinău, după care se stabilește cu părinții la Bacău, unde a absolvit, în 1936, Liceul „Ferdinand I”. Face studii filologice la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași (1936–1940), în timpul cărora participă la înființarea, de către G. Călinescu, a Noii Junimi și publică în paginile „Jurnalului literar”. Ulterior funcționează ca profesor de limba și literatura română la Iași, Câmpulung, Bacău și la București, unde apoi, între 1967 și 1982 (când se pensionează), va fi cercetător la Institutul de Cercetări Pedagogice. A obținut titlul de doctor în filologie cu teza *Opera literară a lui G. Călinescu*, susținută în 1973. Mai colaborează la „Bacăul”, „Moldova”, „Ateneul cultural”, „România literară”, „Luceafărul”, „Convorbiri literare”, „Ramuri” ș.a.

Marcăt de opera și personalitatea lui G. Călinescu, de care s-a simțit profund atras în anii studenției, A. se dedică cercetării contribuției artistice și jurnalistice a acestuia. Teza de doctorat, publicată în 1974, raportează insistent manifestările literare ale lui Călinescu la viziunea criticului, încercând să descopere noi corelații între planul teoretic și realizările artistice și să releve structuri de profunzime, atât în cazul marilor creații, cât și al celorlalte lucrări. Investigațiile asupra operei călinesciene sunt continuate în monografia *G. Călinescu și „Jurnalul literar”* (1989), analiză temeinic documentată a direcțiilor literare schițate de directorul revistei și a noutății în epocă a principalului periodic inițiat și condus de critic. Nu lipsit de interes se relevă A. ca prozator, în romanul *Împăcare* (1985), continuat cu *Ultimii ani* (1999). G. Călinescu este prezent și aici ca model venerat de personajul central, Grigore Vântu, care evocă ambianța universitară ieșeană a anilor '30 într-un roman cu caracter cvasidocumentar, *Manuscrisul profesorului Grigore Vântu*. Romane de introspecție, confesiv-lirice, clădite pe structura unor povești de dragoste, *Împăcare* și *Ultimii ani* atrag prin fluenta și, pe alocuri, chiar prin tensiunea narațiunii, prin ușurința portretizărilor și ținuta discursului intelectual, dar ies din epocă mai ales din cauza simplismului construcției și multiplicării supărătoare a datelor caracterologico-biografice la câteva personaje de prim-plan. Un

discret fior metafizic transpare din *Ultimii ani*: după împăcarea cu viața urmează liniștea împăcării cu firescul morții.

SCRIERI: *Curentele literare în literatura română*, București, 1971; *Opera literară a lui G. Călinescu*, București, 1974; *Studierea literaturii române în liceu*, București, 1977; *Împăcare*, Iași, 1985; *G. Călinescu și „Jurnalul literar”*, București, 1989; *Ultimii ani*, pref. Eugen Budău, Bacău, 1999.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *G. Călinescu analizat didactic*, RL, 1974, 32; R. Șt. M., „*Opera literară a lui G. Călinescu*”, CRC, 1974, 41; George Bădărău, „*Împăcare*”, CL, 1986, 4; Nicolae Manolescu, *Călinesciana*, RL, 1989, 45; Simion Bărbulescu, *Altfelitatea unor povestiri și romane contemporane*, CL, 1999, 9; Budău, *Bacăul lit.*, 304–306.

I.O.

ALEGĂTORUL LIBER, gazetă politică și literară apărută la București, bi-săptămânal de la 23 ianuarie 1875 și de trei ori pe săptămână de la 10 martie 1875, până la 14 iulie 1876. Cu numărul 2, din 26 ianuarie, I.L. Caragiale figurează ca girant responsabil și va păstra această însărcinare până la 12 ianuarie 1876. **A.I.** este editată în scopuri electorale de gruparea politică liberală rezultată în urma constituirii „coaliției de la Mazar-Pașa”. Din comitetul de redacție fac parte, între alții, Ion C. Brătianu, Dimitrie Brătianu, Dimitrie A. Sturdza, Ion Ghica, ultimii trei fiind și autori de comentarii politice sau referitoare la actualitatea socială și economică. Au mai colaborat la partea politică Mihail Kogălniceanu, Nicolae Flea, Bonifaciu Florescu, Pantazi Ghica, N.T. Orășanu, Ciru Oeconomu, Remus N. Opreanu, G. Sion, Grigore Serrurie (care era și administratorul gazetei). Literatura ocupă un spațiu relativ redus în paginile **A.I.** Lui V. Alecsandri i se republică poezia *Răpirea Bucovinei* (semnată Ștefan Molna), sunt, de asemenea, retipărite versuri și articolul polemic *Al doilea rămășag* de B.P. Hasdeu, îndreptat împotriva revistei „Convorbiri literare”. Între cei ce scriu în coloanele destinate literaturii se numără Pantazi Ghica, Ciru Oeconomu, G. Sion, Eniu D. Bălțeanu și Al. Lăzărescu-Laerțiu. După cum își va aminti C. Bacalbașa, tânărul I.L. Caragiale, aflat la începutul carierei, contribuia și la activitatea de redactare a gazetei și supraveghea, cu rigoarea ce îi va aduce un adevărat renume, corectura. De altfel, el publică în **A.I.** câteva anecdote conferind astfel rubricilor „Diverse” și „Varietăți”, prin calitățile stilistice ale

prozei lui, o culoare particulară. Sunt încercări ce anunță schițele și „momentele” de mai târziu, dar ele conțin de pe acum eboșe ale viitoarelor personaje, replici, vorbe de duh, anecdote pe care scriitorul le va relua și dezvolta.

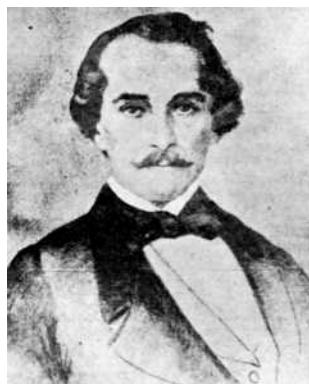
R.Z.

ALERGĂTORUL DE LA MARATHON, revistă apărută la Århus (Danemarca), din 1985 până în 1989, ca publicație a Editurii Nord. Redactor și coordonator: Victor Frunză. Proiectată să apară în număr unic, cu ecouri ale cititorilor despre producția editorială, **A.M.** devine odată cu al doilea număr (1986) o revistă propriu-zisă, circumscrisă în mare problematicii drepturilor omului în România, libertății de a scrie și de a gândi. Pornind de la sesizările corespondenților de pe toate meridianele lumii asupra nedreptăților îndurate în țară sub dictatură și de la dezvăluiri documentare cu valoare istorică trimise redacției, se acordă un larg spațiu reportajului politic, anchetei umanitare împotriva „terorismului de stat” și contribuției la „istoria nefalsificată a mișcării socialiste românești”. Concomitent, se publică texte literare interzise (Ion Caraion, *Cuvintele în exil*, Virgil Tănase, *O istorie de Paști*), conferințe cu subtext protestatar alegoric (George Bălan, *Lupta cu balaurul*, *Un imn pentru România eternă*), scrieri necenzurate (Victor Frunză, *Marea gară nouă*), lucrări în premieră (George Astaloș, *Apoteoza vidului*, Alexandru Lungu, *Poeme*) și numeroase cronică, articole de atitudine, profesiuni de credință. De semnalat eseu lui I. Negoieșcu *Cariera literară a lui Marin Preda*, ultimul articol al lui Mircea Șeptilici, *Scrisoare către un actor român*, și prezentarea lui Al. Lungu în *Cele trei nopți ale poetului*, semnată de Horia Stamatu. Mai ales cu ultimul număr, al patrulea, **A.M.** devine o revistă literară de vie contribuție la dezbateră, aprecierea și afirmarea fenomenului artistic românesc. Alți colaboratori: Vasile Mănuceanu, Vasile Versavia, Constantin Dumitrescu, William Totok, Larry Watts, Vasile C. Dumitrescu, Doina Tuțescu, Lucian Giurchescu, Ludwig Schwartz, Gheorghe Chișinevschi, Monica Săvulescu, Dorin Tudoran, Jacob Popper, Sergiu Levin, Petru Istrate, Valentin Lustig, Petru Romoșan.

I.O.

**ALEXANDRESCU,
Grigore**

(22.II.1810 sau 1814,
Târgoviște – 25.XI.1885,
București), poet,
prozator.

Provenea dintr-o familie de mici boieri scăpătați: mama, Maria (n. Fusea), cu înaintași pomeniți în documentele vremii lui Constantin Brâncoveanu, iar tatăl, Mihai Lixândrescu, sameș și vistier. A copilărit la Târgoviște; era un hoinar visător și ruinele vechii Curți domnești îi hrăneau himerele. La dascălul Rafail, împreună cu Vasile Cârlova, a învățat greaca modernă, apoi „elinica” în școala lui Mitilineu. Având o memorie prodigioasă, putea reproduce scene din Sofocle și Euripide, îl știa pe de rost pe Anacreon. Orfan din 1827 de ambii părinți, vine în 1830 în București, la un unchi, Irimia, locuind „într-un beci sub scară, la Mitropolie”; este elev în clasa de literatură de la școala franceză a lui J.-A. Vaillant (integrată în 1832 în Colegiul „Sf. Sava”) și leagă acum o prietenie, ce va dura întreaga viață, cu Ion Ghica. Citește pe Voltaire, Boileau, Montesquieu, Lamartine (în podul Mitropoliei se aflau peste o mie de cărți, iar biblioteca colegiului era una dintre cele mai importante în acele vremi) și începe să scrie. În „Curierul românesc”, la 6 martie 1832, I. Heliade-Rădulescu îi tipărea prima poezie, *Miezul nopții*, prezentându-l ca pe „un alt Young ieșit din ruinele Târgoveștii”, iar la sfârșitul anului, tot prin grija acestuia, îi apărea primul volum, *Eliezer și Neftali*, cuprinzând tălmăcirea poemului în proză cu acest titlu al lui Florian, precum și câteva poezii originale. În 1833 se numără printre membrii Societății Filarmonice, „soțietate literară pentru cultura limbii”, dar având și un program politic. Într-o stare materială precară, A. era găzduit când de banul Grigore Băleanu, când de Tache Ghica, părintele memorialistului, de Heliade sau de Ion Câmpineanu. Pentru a dobândi o situație mai sigură, intră în armata națională cu gradul de cadet de cavalerie, apoi praporgic. O vreme va supraveghea, la Focșani, mișcarea vamală între

cele două principate, Moldova și Muntenia. Demisionează însă în 1837 și se întoarce la București, în casa prietenului său Ion Ghica. În 1838, tipărit de Zaharia Carcalechi, îi apare un nou volum, *Poezii ale d. Gr. Alecsandrescul*. Poate îndrăznelile fabulistului, poate poemul *Anul 1840*, tipărit la Iași, în „Dacia literară” a lui Mihail Kogălniceanu, sub semnătura ***U din B, fac ca A., deși nu participase la complotul din octombrie 1840 împotriva domnitorului Alexandru D. Ghica, să fie închis trei luni. În arest lucrează la o versiune a tragediei *Merope* a lui Voltaire (tipărită în 1847). Este eliberat datorită intervenției lui Ion Ghica. În vara lui 1842 cei doi vor vizita mănăstirile de pe valea Oltului. Roadele literare ale acestei călătorii vor fi cele mai bune poezii ale lui A.: *Umbra lui Mircea*. *La Cozia*, *Răsăritul lunii*. *La Tismana*, *Mormintele*. *La Drăgășani* și *Memorial de călătorie*, singura sa scriere în proză. Poetul este invitat de vornicul Grigore Cantacuzino la moșia sa din Florești, precum și de colonelul Ioan Odobescu, tatăl scriitorului. La Iași, în 1842, se tipărește volumul *Poezii*, ediție completă, sub îngrijirea lui Alexandru Donici. Domnitorul Gheorghe Bibescu, care ținea să treacă drept un mecena al artelor, oferă poetului protecție. A. refuză să fie „poet de porunceală” sau poet al Curții. E numit șef la „masa a doua a jebilor” la Postelnicie (Secretariatul Statului), unde a lucrat alături de Dimitrie Bolintineanu, apoi serdar și, în 1846, paharnic. În tipografia lui C.A. Rosetti și E. Winterhalder îi apare în 1847 volumul *Suvenire și impresii, epistole și fabule*. În 1848 era printre redactorii gazetei revoluționarilor munteni, „Popolul suveran”. Trezind suspiciuni, este scos din postul pe care îl ocupa la Secretariatul Statului. Din 20 iunie 1849, numit de Barbu D. Știrbei, fratele lui Gheorghe Bibescu, deveni, după I. Heliade-Rădulescu, directorul Arhivelor Statului (până la 30 noiembrie 1854). Între 1852 și 1857 lucrează și în Comisia Documentală. Este, din 1852, alături de I. Voinescu II, vărul și prietenul său, de Simion Marcovici, Grigore Bengescu, I. Stățineanu, membru în Comitetul teatral al Teatrului Mare (Teatrul Național). E înălțat la rangul de clucer; în 1854 este director al Eforiei Spitalelor Civile; capătă rangul de pitar. La invitația lui Ion Ghica, pornește într-o călătorie prin Siria și Palestina. În octombrie 1859 domnitorul Al. I. Cuza îl desemnează director și apoi ministru

ad-interim la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii Publice, iar în 1860 membru în Comisia Centrală de la Focșani. Se căsătorește aici cu Raluca, fiica spătarului Stamatin. În iunie 1860 poetul dă semne de alienație mintală. Boala îl va chinui, cu intermitențe, până la sfârșitul vieții. Ediția definitivă, alcătuită de autor în 1863, *Meditații, elegii, epistole, satire și fabule*, cuprindea și *Memorial de călătorie*. A. este obligat să se retragă din viața publică; îi apar sporadic producții neconcludente. Pentru fiica sa, Angelina, a tradus din Edouard Laboulaye *Povești albastre* (1872). În 1882 „Cimpoiul” îi tipărea traducerea primelor trei cânturi din *Ierusalimul eliberat* de Torquato Tasso.

Primul poet român, precedând în aceasta pe M. Eminescu, la care actul de a scrie este resimțit ca vocație și posibilă împlinire de sine, a fost A. Dacă până la el poezia era chemată să dea glas numai simțământului (erotismul, iubirea de patrie), acum devine vocea unei conștiințe, iar poemul – un scenariu care pune în discuție, uneori stângaci, cu patetism însă, valorile sub semnul cărora omul există. Confesiunea intimă (apetitul ei i-a fost deschis de lectura romanticiilor: Lamartine, Byron) tinde spre adevărul trăirii, chiar dacă, uneori, fundalul nocturn, decorul ruinelor, gestul damnării sunt invocate convențional (*Miezul nopței*). Tristețea în fața nestatorniciei fericirii – motivul central al liricii lui A., nu străin de modelele de circulație în epocă, cel lamartinian în primul rând, însă susținut de o înclinație temperamentală depresivă și alimentat de circumstanțe ale vieții ce nu au răspuns nevoii sale de ocrotire și stabilitate – e dublată de o percepție de ordinul generalului. A. încearcă acea melancolie ce însoțește condiția umană supusă iluzoriului („părere”, „nălucire”, „vis amăgitor”) și erodării în trecerea de neoprit și este, înainte de Eminescu, un poet al timpului și al suferinței de a fi: „Așa, fără îndoială, amara mea viață/ De-acum e pentru mine nesip neroditor”; „Al meu suflet se-nalță pe aripi d-un foc sfânt/ În zboru-i se rădăcă la poarta de vecie/ Căci nici o legătură nu are pe pământ” (*Adio. La Târgoviște*). Totodată, confesiunea sa se deschide către marile porniri și motivații altruiste existente în om, însoțindu-se cu denunțarea falsului în morală și politică. Așa se face că poetul e autor de solilocvii și elegii, dar deopotrivă de satire și fabule. Despărțită

în registre antitetice, poezia sa se dovedește, în fond, rodul aceleiași trăiri romantice, ce nu poate accepta lumea decât în formula idealității ei. Structurii lui A., înclinat spre reflecția gravă, îi răspunde formula lirică a meditației, în tensiunile căreia își găsesc expresia neliniștile conștiinței și, dramatică, speranța. Se simt aici necesitatea lăuntrică a unui reazem al certitudinilor și nostalgia unei coerențe a valorilor morale (*Candela*: „Atunci creștinu-acela, cu fruntea în țărână/ Dar cu otrava-n buze și cu fierul în mână,/ Umilit ca să-nșale și blând ucigător,/ Tronul dumnezeirei cum va putea să-l vază,/ Când la un semn puternic se vor clăti cu groază/ Cerurile-așezate pe polurile lor?”). Pe străvechea temă *ubi sunt*, el depășește obișnuitele glose în spiritul *vanitas vanitatum* prin naturalețea cu care monologul interior lasă suspendate dilemele ivite din zigzagul interogațiilor: iluzia și speranța alternează fără tranziție cu certitudinile lucidității și gândul morții (*Meditație, Cimitirul, Suferința*: „La umbră,-n întunec, gândirea-mi se arată/

VIAȚA
OPERA

- 1810** **februarie 22** Se naște la Târgoviște Grigore Alexandrescu, fiul Mariei (n. Fusea) și al lui Mihai Lixăndrescu, sameș (casier) și vistier. În orașul natal va învăța elina și neogreaca, ajungând să poată recita scene întregi din clasicii greci.
- 1827** Îi mor ambii părinți. Pleacă la București.
- 1831** Se înscrie la școala de limbă franceză a lui J.-A. Vaillant, la clasa de literatură, unde se remarcă prin buna cunoaștere și pronunție a francezei. Acum ia naștere o durabilă prietenie cu Ion Ghica. După căsătoria lui Ion Heliade-Rădulescu cu Maria Alexandrescu, rudă a scriitorului, va locui o vreme în casa acestora.
- 1832** **mai** Devine elev al Colegiului „Sf. Sava” din București, după ce pensionatul lui Vaillant este integrat în această instituție. Impresionează prin memoria prodigioasă, pe lângă clasicii greci știind acum pe de rost opere de Boileau, Racine, Voltaire ș.a. **martie 6** Debutază cu poezia *Miezul nopții* în ziarul „Curierul românesc”, fiind prezentat de Ion Heliade-Rădulescu ca „un alt Young ieșit din ruinurile Târgoveștii”. Îi apare primul volum, *Eliezer și Neftali*, cuprinzând poema tradusă din Florian, însoțită de versuri și de fabule originale.
- 1833** Este membru al Societății Filarmonice.
- 1834** Intră cadet în armata pământeană, la cavalerie, după puțin timp fiind înaintat praporgic (sublocotenent). Manifestă atașament față de Ion Câmpineanu.
- 1835** Publică traducerea tragediei *Alzira sau Americanii* de Voltaire.
- 1836** Izbucnește un conflict domestic cu Ion Heliade-Rădulescu, care își va prelungi ecoul și pe teren literar în fabulele *Vulpea, calul și lupul*, *Privighetoarea și măgarul*. I. Heliade-Rădulescu răspunde în poezia *Ingratul*. Supraveghează, la Focșani, mișcarea vamală dintre cele două principate.
- 1837** Demisionează din armată și se întoarce la București, fiind găzduit în casa lui Tache Ghica, tatăl lui Ion Ghica, unde va locui, cu intermitențe, până în 1844.
- 1838** Apare la București volumul *Poezii ale d. Gr. Alecsandrescul*.

- 1840** Deși nu participase la complotul din octombrie împotriva domnului Alexandru D. Ghica, este arestat pentru trei luni, perioadă în care traduce tragedia *Merope* de Voltaire. Se tipărește în „Dacia literară” poemul *Anul 1840*.
- 1842** **iulie–august** Vizitează mănăstirile de pe valea Oltului împreună cu Ion Ghica. Călătoria îi va inspira poemele *Umbra lui Mircea*, *La Cozia*, *Răsăritul lunii*, *La Tismana* ș.a. Începe să redacteze jurnalul călătoriei de pe valea Oltului, din care va publica fragmente abia din 1845. Este numit șef la „masa a doua a jebilor”, la Postelnicie (Secretariatul Statului), unde este coleg cu Dimitrie Bolintineanu. La Iași i se editează al treilea volum, *Poezii*, o ediție completă.
- 1844** **decembrie** Este înaintat la rangul de serdar.
- 1846** Devine membru al Asociației Literare. **aprilie** Prin ordinul domnului Gheorghe Bibescu este înaintat paharnic. **august** La invitația Curții, participă la o vânătoare în munții Bucegi. Este bine văzut de domn și va face deseori parte din suita acestuia până la abdicarea din vara lui 1848.
- 1847** Colaborează la „Album științific și literar” cu balada romantică *Ucigașul fără voie* și cu schița *O nuntă*. Publică volumul *Suvenire și impresii, epistole și fabule* și traducerea tragediei *Mérove* de Voltaire.
- 1848** După înăbușirea revoluției prin intervenția turcilor, logofătul Constantin Cantacuzino, numit caimacam, îl îndepărtează din postul de la Postelnicie. Face parte din comitetul de redacție al ziarului revoluției, „Popolul suveran”, alături de Nicolae Bălcescu, Cezar Bolliac, Dimitrie Bolintineanu ș.a. Poartă corespondență secretă cu revoluționarii exilați la Paris.
- 1849** Este numit director la Arhivele Statului, funcție din care e retras în 1854. Până în 1855 va fi și secretar la Senat, însărcinat cu socoteala „cheltuielilor ostășești”.
- 1852** Devine membru al Comisiei Documentale, care se ocupa de inventarierea averilor mănăstirești; va funcționa aici până în 1857.
- 1853** **ianuarie 1** Asistă la inaugurarea noului teatru din București, ca membru în comitetul teatral. **octombrie 10** I se acordă rangul de clucer.
- 1854** Este director al Eforiei Spitalelor Civile (până în 1862).

- 1855** Colaborează la „România literară” (director: Vasile Alecsandri) cu satira *Răzbușarea șoarecilor sau Moartea lui Sion* și cu fabula *Iepurele, ogarul și copoiul*.
- 1857** Invitat de Ion Ghica, face împreună cu acesta o călătorie în Siria și Palestina. Publică în jurnalul unionist „Concordia”, editat de C.A. Crețulescu, poezia *Unirea Principatelor*, dedicată „fiitorilor deputați ai României”.
- 1859** **martie** Refuză postul de ministru de Finanțe.
octombrie 5 Este numit de domnitorul Alexandru Ioan Cuza ministru ad-interim la Culte și Instrucțiune Publică.
- 1860** **martie 30** Este numit membru în Comisia Centrală de la Focșani, care avea ca misiune unificarea legislației celor două principate.
mai 29 Se căsătorește cu Raluca Stamin, fiica spătarului Gavril Stamin din Focșani.
iunie Apar primele semne ale bolii de nervi, fiind pensionat din postul de la Comisia Centrală. Este numit efor onorific al Spitalelor Civile, destituit ulterior la cererea lui Nicolae Crețulescu, președintele Consiliului de Miniștri.
- 1861** **august 22** Se naște fiica sa, Angelina. În „Românul” îi sunt tipărite fabule (*Catârul cu clopoței, Mielul murind, Castorul și alte lighioane* ș.a.), care îi atestă vivacitatea spiritului din perioada presupusei alienări mintale.
- 1863** Apare ediția de autor *Meditații, elegii, epistole, satire și fabule*, care cuprinde și *Memorial de călătorie*, relatând plimbarea din 1842 de pe valea Oltului.
- 1864** **februarie** I se acordă o rentă viageră, ca recompensă națională.
- 1868** Candidează, fără succes, pentru un loc la Senat, ocazie cu care publică mai multe articole politice.
- 1872** Traduce și i se tipărește volumul pentru copii *Povești albastre* al scriitorului francez Edouard Laboulaye, pe care îl dedică fiicei sale.
- 1879** **ianuarie 30** Moare soția sa.
- 1882** În săptămânalul „Cimpoiul” publică primele trei cânturi din traducerea poemului *Ierusalimul liberat* de Torquato Tasso.
- 1885** **noiembrie 25** Aproape uitat, poetul se stinge din viață la București. Va fi înmormântat la cimitirul Bellu.

Ca tigrul în pustiuri, o jertfă așteptând,/ Și prada îi e gata... De fulger luminată,/ Ca valea chinu-irei se vede sângerând"). În „cursele viclenești” ale vieții, dragostea, amestecată cu durerea de a fi („Din ochi frumoși durerea își ia al ei izvor”) nu aduce decât înseninări trecătoare (*Eliza, Reveria, Așteptarea*). Le urmează curând tristețea despărțirii și accentuarea singurătății (*Suferința, Când doar o să guști pacea*). Inferioară altor orientări ale poeziei sale, erotica se menține grație unei anumite candori a mărturisirii, la care participă uneori chiar stângăciile de expresie. Dar și grație sugestiei de deschidere și de participare a omului la mister, adusă de o surprinzătoare poemă a sufletului care, de origine divină, „luminează a sa închisoare”, trupul („temnița în ars, nedemn pământ”, îi va spune, platonician, Ion Barbu), îndrumându-l spre dublul său ceresc (pe care, tot într-o călătorie stelară, îl va căuta „magul” eminescian): „Acolo în stele ca-n lumi de lumină/ Sunt suflete, îngeri ce cânt și ador;/ Ființi grațioase ce blând se înclină,/ Cătându-și în lume tovarășii lor” (*Reveria*). O semnificație singulară are *Anul 1840*, în care se pot descifra germenii caracterelor esențiale ale liricii lui A.: reflexivă, cetățenească, satirică. În tonul ei se împletesc rezonanțele profetice și de odă, vibrând de încredere, cu accentele patetice ale meditației romantice sau cu desfășurări vehemente, slujite de o ironie caustică și amară. Confruntarea dintre nădejdea care renaște mereu și scepticismul niciodată pe de-a-ntregul dizolvat dă tensiune interioară poemului și, în același timp, face din *Anul 1840* o imagine a sufletului omenesc surprins în impulsurile sale contrarii. Dincolo de filosofia tonică, a încrederii în viitor („An nou! Aștept minunea-ți ca o cerească lege”; „Dar aș vrea să văz ziua pământului vestită,/ Să răsuflu un aer mai slobod, mai curat,/ Să pierz ideea tristă, de veacuri întărită,/ Că lumea moștenire-ntâmplărilor s-a dat!”), tabloul prezentului, dominat de degradare și fals, prevestește prin virulență satirică *Scrisorile eminesciene* și atinge, pe alocuri, chiar dezgustul obosit al *Glossei* („După suferiri multe inima se-mpietrește;/ Lanțul ce-n veci ne-apasă uităm cât e de greu;/ Răul se face fire, simțirea amorțește,/ și trăiesc în durere ca-n elementul meu”). Ecourile îndoielilor și temerilor „de-mbunătățiri rele”, proiectate asupra viitorului, dau o ardoare aparte dialogului (rămas

deschis, suspendat) speranță – scepticism: „Ce bine va aduce o astfel de schimbare?/ Și ce mai rău ar face o stea, un comet mare,/ Care să arză globul și-ai lui locuitori!/ Ce pasă bieteii turme, în veci nenorocită,/ Să știe de ce mână va fi măcelărită/ Și dacă are unul sau mulți apăsători?”. Când se întoarce spre trecut, poetul se oprește asupra paginilor de istorie înnobilate de sângele eroilor căzuți pentru libertate. Virtuțile strămoșești acuză, prin contrast, prezentul degradat moralicește, meschin. Capodopera genului este *Umbra lui Mircea. La Cozia*, sinteză originală între lirismul de atmosferă și cerebralitatea monologului interior. A. nu cultivă notația în sine, ci valorile ei de atmosferă. Ambianța crepusculară, propice visării și reflecției, alunecarea în fantastic, ritmica timpului sunt sugerate prin sonoritate și imagine. În *Mircea cel Bătrân* poetul salută vitejia și gloria străbună, dar rațiunea refuză exaltarea și redimensionează conturul unei vârste a faptei războinice strălucite prin comparație cu izbânzile progresului: arta, științele, viața înfrățită a națiilor în pace. Totuși,

sugestia de impasibilă clepsidră cosmică, de mecanică oarbă a universului domină și, prin ea, poemul vădește virtualități preeminesciene. În ciuda înălțimii artistice atinse uneori în poemele meditative, A. este dezavantajat de inexperiența poeziei românești în mânăuirea unui limbaj metaforic pe măsura gândirii speculative. Efectul superior al liricii lui vine nu din strălucirea concretului imagistic, cât din dramatismul discursului, rod al unei interiorități dilematice, tentată să complice, și al unui spirit rațiocinant, peste care se cerne „pulberea unei fine melancolii” (Nicolae Manolescu).

Între patosul romantic al meditației sau al elegiei și permanențele vieții morale notate cu sobrietate clasică în fabule, epistolele și satirele lui A. reunesc gustul reflecției și verva ironică în monologul-autoportret al unui voltairian. Poetul este aici un lucid fără mizantropie, suflet animat de idealuri umanitare și inteligență marcată de pasiunea ideilor în asociere cu ironia caustică, un moștenitor spiritual al secolului Luminilor, de la filosofia melioristă și cultul rațiunii până la stilul reflecției, demitizant, iconoclast. Cele mai multe epistole gravitează în jurul întrebărilor pe care poetul și le pune cu privire la artă și la condiția de creator, la raporturile cu poezia și cu lumea (*Epistolă d. I. C., Epistolă către Voltaire*). Totul într-o compoziție cu aer de cozerie spirituală, în ton când voit familiar, când subtil parodic, cu o deplină libertate și dezinvoltură a limbajului. *Satiră. Duhului meu* se numără printre cele mai cunoscute scrieri ale lui A., expresie deplină a unei ironii superioare, desfășurată cu vervă. Poetul oferă drept „model” imaginea vieții mondene a timpului, însoțind-o însă de notația acută a ridicolului și a falsității ei de esență. Iar prin persiflajul autoironic la adresa duhului sau dublului său creionează o, aparent savuroasă, tristă în esență, imagine a gâlcevii creatorului cu „târgul deșertăciunilor”: „Trebuie să faci pașuri și complimente bune;/ La vorbe serioase când alții se vor pune;/ Să n-ascuți, să spui glume, să scoți la jucării;/ Și pân-a râde alții, să râzi tu mai întâi”. Geneza fabulelor – între ele câteva capodopere ale genului: *Boul și vițelul, Câinele și cățelul, Toporul și pădurea, Oglindele, Vulpea liberală* – trebuie raportată, de asemenea, la racilele vieții sociale și, mai ales, politice ale vremii, devenite ținte de atac pentru un observator critic al contemporaneității.

Sub scutul limbajului esopic, sunt denunțate mereu parvenitismul, demagogia, trădarea, ipocrizia, semnalmente morale ale unei epoci și societăți caracterizate de cameleonismul politic și de amestecul echivoc de tiranie și aparentă libertate. Observator realist în punctul de plecare, fabulistul este în fond un moralist clasic. La fel ca la modelele sale (La Fontaine, Voltaire), nu se urmărește studiul unor caractere, ci o imagine-blemă a defectului moral personificat de tipologia realizată printr-o convenție animalieră. Efectele sunt scoase din chiar învestirea personajelor-animale cu atitudini umane adecvate, fiecare cu fizionomia sa distinctă. Felul de a vorbi, tonul, gestică sunt semnele categoriei morale; dialogurile sunt vii și de mare verosimilitate și nici un detaliu nu e întâmplător sau inutil. Artist cu reușite certe, A. deschide drum poeziei de mari tensiuni lăuntrice, pe linia liricii de interogație și atmosferă meditativă, și conturează un ton, un relief de accente propriu satirei, numărându-se între precursorii direcți ai lui M. Eminescu. În proză (*Memorial de călătorie*), deși tonalitatea este naturală, dezinvoltă, autorul nu se ridică dincolo de observația directă și însemnarea exactă, aproape topografică, excepție făcând inspiratele pagini ce descriu un răsărit de lună la Tismana. Impregnat de melancolie și de culoarea fantastică dată de fiorul magiei lunare, peisajul devine stare de suflet și intră în literatură.

Pentru întâia oară un veritabil poet român pătrundea cu fantezia în spațiul cosmic, îmbrățișa cu gândul toate regnurile, punând întrebări asupra cauzelor, având fiorul imensității și raționalității universului.

G. CĂLINESCU

În galeria poezilor români Grigore Alexandrescu apare cu o față de Ianus: opera lui ne arată când masca dureroasă a elegiacului, când masca ironică și ușor zâmbitoare a satiricului. Această dualitate a întâiului nostru poet modern îl diferențiază printr-o sinteză literară unică și îi dă un caracter aparte [...]. Romantic sau clasic, elegiac sau satiric, Grigore Alexandrescu domină, hotărât și de sus, nivelul poetic al epocii. Nici începuturile lirice ale lui Alecsandri, nici versurile lui Bolintineanu nu-i pot sta alături. E în poezia lui Alexandrescu un lirism puternic, viril, adânc, care lipsește acestora – precum în fabula lui ne întâmpină o artă, un spirit de observație, o mlădiere a stilului, o naturaleță a limbii, un dramatism al acțiunii și o pregnanță a moralei ce nu se mai întâlnesc la alți fabuliști români, chiar la Donici, ca să nu mai vorbim de Stamati sau Sârbu. Alexandrescu, în elegie, ca și în meditația poetică, a fost un precursor, el îl

anunță pe Eminescu, dând expresiei o adâncire de sunet și o lărgire de sentiment necunoscute înainte. În fabulă, însă, el a ajuns la o realizare a cărei culme n-a fost depășită în literatura noastră.

ION PILLAT

SCRIERI: [Poezii], în Florian, *Eliezer și Neftali*, București, 1832; *Poezii*, București, 1838; *Poezii*, Iași, 1842; *Suvenire și impresii, epistole și fabule*, București, 1847; ed. îngr. I. Fischer, București, 1969; *Meditații, elegii, epistole, satire și fabule*, București, 1863; *Scrieri în versuri și proză*, cu amintiri de Ion Ghica, București, 1893; *Opere complete*, îngr. și pref. Emil Gârleanu, București, 1907; *Scrieri în versuri și proză*, pref. George Coșbuc, București, 1913; *Poezii alese*, îngr. și pref. Mihail Dragomirescu, București, 1921; *Poezii. Memorial de călătorie*, îngr. Gh. Adamescu, București [1925]; *Opere complete. Poezii și proză*, îngr. George Baiculescu, București [1940]; *Opere*, îngr. I. Fischer, introd. Silvan Iosifescu, București, 1957; *Opere*, I, îngr. I. Fischer, pref. Ion Roman, București, 1972; *Poezii. Proză*, îngr. I. Fischer și Mircea Angheliescu, București, 1977. **Traduceri:** Florian, *Eliezer și Neftali*, București, 1832; Voltaire, *Alzira sau Americanii*, București, 1835, *Meropa*, București, 1847; Edouard Laboulaye, *Povești albastre*, București, 1972; [Béranger, Byron, Lamartine], în *Scrieri în versuri și proză*, București, 1893.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XIX*, I, 219–241, II, 61–67, 188–193; E. Lovinescu, *Grigore Alexandrescu. Viața și opera lui*, București, 1910; ed. 3 (Grigore Alexandrescu. *Viața și opera lui și corespondența lui cu Ion Ghica*), București, 1928; Eugen Ionescu, [Grigore Alexandrescu], CC, 2009, 10–12; Călinescu, *Opere*, III, 373–380, VII, 913–914, VIII, 7–280, XII, 729–731; Constantinescu, *Scrieri*, VI, 138–144; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 146–154, *Ist. lit.* (1982), 152–161; Vianu, *Arta*, I, 97–99; Pillat, *Tradiție*, 132–138; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, 41–48; Popovici, *Romant. rom.*, 247–288; G. Călinescu, *Gr. M. Alecsandrescu*, București, 1962; Silvan Iosifescu, *Grigore Alexandrescu*, București, 1965; Cornea, *Alecsandrescu–Eminescu*, 108–180; Negoțescu, *Scriitori*, 56–64; Angheliescu, *Preromant. rom.*, 148–150, 157–167, *passim*; *Ist. lit.*, II, 310–328; Mircea Angheliescu, *Introducere în opera lui Grigore Alexandrescu*, București, 1973; *Dicț. lit. 1900*, 24–28; Simion, *Dimineața*, 110–143; Horia Bădescu, *Grigore Alexandrescu. Parada măștilor*, București, 1981; Piru, *Ist. lit.*, 62–67; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, 261–263, 307–330; Tacciu, *Romant. rom.*, I, *passim*, II, 316–318, III, 107–108; Petre Gh. Bârlea, *Pe urmele lui Grigore Alexandrescu*, București, 1984; Angheliescu, *Textul*, 89–95; Negoțescu, *Ist. lit.*, I, 64–68; Sorescu, *Biblioteca*, 146–159; *Dicț. analitic*, II, 39–41, III, 42–45, IV, 84–86, 288–290; Manolescu, *Poeți*, 76–100; *Dicț. esențial*, 21–24; Manolescu, *Istoria*, 192–205; Mihai Cimpoi, *Grigore Alexandrescu: „însuflarea” ființării*, Târgoviște, 2009; Zamfir, *Panorama*, I, 129–136. **S.C.**

ALEXANDRESCU, Matei
(30.IV.1906, Târgoviște
– 5.XI.1979, București),
poet, cronicar literar.

Fiu al Mariei (n. Popescu) și al lui Constantin Alexandrescu, șef de gară, A. a urmat școala la Câmpulung și la Târgoviște, unde a absolvit în 1924 Liceul „Ienăchiță Văcărescu”. Ca student al Facultății de Litere și Filosofie din București, va frecventa ședințele Institutului de Literatură și cenaclul lui Mihail Dragomirescu. Profesorul l-a remarcat și, după licență (1931), l-a inclus în suita sa de asistenți onorifici. În 1935 își pregătea doctoratul cu o teză despre umorul lui I.L. Caragiale. Șef de cabinet la Prefectura județului Dâmbovița, va trece apoi la Prefectura Poliției Capitalei, urcând treptele ierarhice până la gradul de comisar și șef al serviciului Controlul străinilor (1932–1942). Va funcționa apoi la Ministerul Propagandei Naționale. După epurarea din 1946, urmează pentru el o perioadă tulbură, de provizorat, când lucrează la Consiliul de Miniștri (1946–1947) și la Adunarea Deputaților (1946–1947). Din 1950, reprofilat în contabil, se va pierde în rețeaua unor întreprinderi și instituții mărunte. Când revine în viața literară, după 1967, optimismul său e intact; frecventează cenaclul „G. Călinescu” al Academiei Române și se relansează ca poet și publicist. Bărbatul frumos și plin de vigoare, oscilând între tentațiile senzualismului frust și seducțiile mondenității, va sfârși, după nouă ani de ținuire la pat, fără a apuca să-și vadă reeditată integral opera.

A. încarnează, la dimensiuni medii, tipul de scriitor interbelic. Debutul poetic din 1926 îi este patronat de Perpessicius, la „Universul literar”, al cărui colaborator intermitent rămâne până în 1946. Va mai publica în „Propilee literare”, „Bilete de papagal”, „Tribuna”, „Vremea”, „Azi”, „Facla”, „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Societatea de mâine”, „Pagini literare”, „Gândirea”, „Studio Teatrul Național”, „Duminica”, „Seara”, „Fapta”, „Săptămâna CFR” ș.a., iar după 1967 în „Luceafărul”, „Steaua”, „Tomis”,

„Argeș”, „Orizont” ș.a. Cu o regularitate bulversată de la o vreme de seisme istoriei, începând din 1931 își alcătuiește cărțile de poezie. În 1943 face să apară antologia *Ardealul cântat de poeți*. Mai puțin sistematic s-a manifestat vocația lui critică, al cărei resort l-a constituit uneori înclinația polemică. Recenzii și notițe critice îi apăruseră în 1926 și 1927 în „Propilee literare”, apoi sporadic în publicațiile târgoviștene „Lumea nouă”, „Vremea nouă” și „Avântul Dâmboviței”, dar profilul publicistului literar se definește abia la „Facla”, aflată sub direcția lui Ion Vineanu, unde între 1932 și 1934 e prezent cu recenzii și cronici literare, note și articole, interviuri. A mai colaborat la „Dreptatea”, „Tribuna”, „Clopotul”, „Seara” (ziar în a cărui redacție va intra în 1942), „Sfarmă-Piatră”, „Convorbiri literare”, „Veritas” ș.a. Revista „Litere”, apărută din octombrie 1933 până în aprilie 1935, este prima lui tentativă de a se afirma independent și, poate, de a se impune ca un lider al generației sale, pentru ca în ianuarie–aprilie 1936 să scoată revista „Îndreptar”, o compensație la eșecul publicației „Litere”; se încheie astfel scurta etapă „turbulentă” a lui A. în viața literară. Contribuțiile critice, semnate și cu pseudonimul Ion al Popii, indică o poziție antilovinesciană, cu evidente simpatii pentru „Gândirea”. După două decenii de tăcere impusă, încearcă să se integreze într-un peisaj literar radical schimbat. La sugestia lui Șerban Cioculescu și a lui Perpessicius, reia interviurile inaugurate în 1932, căutând să găsească punți de legătură, să reconstituie atmosfera vieții literare interbelice. Cele mai multe dintre aceste dialoguri au apărut în revista „Ramuri”, fiind apoi adunate în volumul *Confesiuni literare* (1971). În ordinea preferințelor lui A., critica se situa înaintea poeziei. Practicate cu pasiune, exercițiile sale foiletonistice merg îndeobște pe linia criticii estetice a lui M. Dragomirescu. Nu i-au lipsit comentatorul plăcerea întâlnirii cu textul de ținută și nici capacitatea de a i se devota. Informarea „elegantă, distinsă și cuceritoare” ar epuiza rostul cronicii, ierarhizările și judecățile definitive revenind de drept criticii. A scris cu venerație despre Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu și Camil Petrescu, a respins impostura, experimentul și modernismul strident. Remarca orientarea liricii europene spre „poezia de construcție”, cerebrală și era contrariat de neglijarea „patosului”, cheie de boltă a capodoperei. Mai târziu a văzut în poezia de la „Gândirea” un ideal, iar în ortodoxism o șansă a literaturii române; o opțiune mai mult formală,

tradiționalismul său fiind, ca și la alți poeți ai vremii, o formă de manierism, iar ortodoxismul pur decorativ. Cea mai utilă contribuție o constituie convorbirile purtate cu scriitori din toate generațiile, de la Mihail Cruceanu și Gib I. Mihăescu la Mircea Horia Simionescu, și de cele mai diferite orientări, de la avangardiștii Sașa Pană și C. Nisipeanu la George Talaz și Eugen Boureanu. Refuzat marilor tensiuni existențiale, A. este un poet laborios, cu debit molcom și expresie supravegheată, care cultivă, mai mult intuitiv și cu resurse imaginative obișnuite, o estetică a cuvântului în deplină autonomie față de celelalte valori. Placheta *În insula unde-nflorea coralii* (1931) este un ecou al lecturilor modelatoare ale adolescenței, trecute însă prin filtrul unor însușiri care se vor dovedi constante: antiretorism, discreție afectivă, atracție pentru miniatural și ingenuu. Variațiuni pe motive simboliste (orașul blestemat, ploile putrede, moartea, evadarea în spații exotice), versurile, descărnate și voit prozaice, păstrează însă o paradoxală seninătate. Autorul nu construiește de obicei eufonic, ci plastic, dramatizându-și adesea viziunile: mecanica repetiției pare ostentativă până la ironie. În volumul *Leagăn de îngeri* (1935) poemele refac, în maniera pictorilor populari, imaginea icoanelor tradiționale, artificiosul fiind cultivat cu intenție. Grațiosul miniatural alternează cu metafora rară și asociațiile surprinzătoare. Centrată pe cuvânt, poetica lui A. înclină spre o artă combinatorie; poezia nu e hazard și gratuitate, ci relevare conștientă a virtuților magice ale cuvintelor. Ciclul *Descânțece*, din volumul *Jocul cuvintelor* (1939), valorifică specia folclorică doar pe latura grotescului și a virtuozității verbale, prilej de combinații frapante și de acumulări imagistice din sfera demonicului. Superioare acestor versuri, care, fatal, întâlnesc concurența prestigioasă a lui Tudor Arghezi și Ion Barbu, sunt cele cu aspect baladesc sau descriptiv. Cu *Vămile văzduhului* (1942), dominantă manieristă se etalează deplin. Poezia stă acum sub semnul căutării cuvântului prin care himericul devine tangibil. Aluziv și încifrat la suprafață, de ecou expresionist, distilat, discursul liric trezește, prin vibrația lui de profunzime, rezonanțe grave. În *Donna Sixtina* (1970), fidel propriei înzestrări, poetul își adună o parte din sonetele compuse în anii de după război, dând preocupărilor vechi un spor de rigoare formală. E un joc elegant prin labirintul arabescului de imagini, cu voluptăți și, frecvent, cu umor subțire. Remarcabile sunt alte

câteva sonete ce translează în „vers subțire laminat” cuvinte neculceene și aroma graiului vechi. Pentru A., „jocul cuvintelor” a fost o tentație permanentă, în urzeala lui găsind sensul major al poeziei. Incert a rămas profilul prozatorului, pentru că din romanul *Venim la putere* și din volumul de nuvele *La iubirea patrupeadă*, pe care le anunțase încă din 1935, n-a publicat decât fragmente. Visa să atingă echilibrul clasic al lui Liviu Rebreanu, romanul urmând să fie o frescă realistă a provinciei, făcută din perspectiva unui tânăr intelectual.

SCRIERI: *În insula unde-nfloreau corali*, Târgoviște, 1931; *Leagăn de îngeri*, București, 1935; *Jocul cuvintelor*, București, 1939; *Vămile văzduhului*, București, 1942; *Donna Sixtina*, București, 1970; *Confesiuni literare. Dialoguri*, I, București, 1971; *Catarg*, pref. Ovidiu Papadima, București, 1973.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, V, 314–315, VII, 144–145, VIII, 210–212; Ionescu, *Război*, I, 186–187; Ovidiu Papadima, „*Leagăn de îngeri*”, G, 1935, 6; Octav Șuluțiu, „*Leagăn de îngeri*”, F, 1935, 4; Constantinescu, *Scieri*, VI, 103–104; G. Ivașcu, „*Jocul cuvintelor*”, JL, 1939, 12; C. Fântâneru, „*Jocul cuvintelor*”, UVR, 1939, 20; Mihai Niculescu, „*Vămile văzduhului*”, UVR, 1940, 40; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 858, *Ist. lit.* (1982), 994; Ștefan Baciuc, *Popas inactual*, UVR, 1943, 4; Ilie Constantin, „*Donna Sixtina*”, RL, 1970, 33; Piru, *Poezia*, I, 104–108; Popa, *Dicț. lit.* (1977), 16; Martinescu, *Umbre*, 166–189; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, 51; *Dicț. scriit. rom.*, I, 43–44; Hrimiuc-Toporaș, *Atelier*, 217–228; Victor Petrescu, *Matei Alexandrescu la centenar*, „*Litere*”, 2006, 4.

G.H. - T.

ALEXANDRESCU, Sică
[Vasile]

(15.IX.1896, București
– 6.VIII.1973, Cannes),
autor de localizări,
traducător.

Este fiul Alexandrinei Alecsandrescu (n. Păltineanu), institutoare, și al lui Vasile Alecsandrescu, actor și publicist. Absolvind, nu fără peripeții, cursurile Liceului „Sf. Sava” din București (ultimele două clase în particular), tânărul se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie și, cum morbul scenei nu-i dă pace, urmează totodată cursuri de actorie la Conservator. Va alege, cu sentimentul cert al

vocației, viața de „comediant”. Având prilejul să asiste la repetițiile conduse de Al. Davila sau de Paul Gusty, prinde gust pentru meșteșugul regiei. Ucenicia și-o face ca regizor de culise, în trupa lui Stănescu-Cerna și în compania de operetă a lui G. Carussi. Tot cam pe atunci (1915–1916) se angajează, pe aceeași funcție, la Teatrul Național din București. Elev, la Botoșani, al Școlii de Ofițeri de Rezervă (1916), va fi repartizat în aprilie 1917, cu gradul de sublocotenent, la o unitate de elită, Regimentul 2 Grăniceri. A luptat pe frontul din Moldova, fiind rănit. După încheierea păcii, în 1919, contactul cu teatrul se reia firesc și A. participă la turneele prin țară ale unor trupe conduse de Zaharia Bârsan și de Ion Manolescu. Scurt timp, la București, e din nou regizor de culise în Compania Bulandra și la Teatrul Excelsior. Din 1919 până în 1926 a făcut parte din colectivul Teatrului Național din Cluj, abia înființat; în 1925 primește investitura de director de scenă. În urma unor conflicte, va reveni în Capitală, unde – exceptând stagiunea 1931–1933, când a fost regizor la Teatrul Național din Cernăuți – întemeiază ori conduce, fie singur, fie cu Tudor Mușatescu, mai multe companii dramatice: Teatrul Popular, Teatrul Vesel, Teatrul Comedia, Teatrul Nostru, de care sunt legate câteva mari reușite ale sale, Teatrul Mic, Alhambra, Regina Maria. În 1936 are inițiativa întemeierii Asociației Teatrelor Particulare, pentru ca din 1937 să fie director al Societății Cooperative de Întreprinderi Teatrale și Artistice, care rezistă două stagioni. Când, în 1947, Teatrul Național preia sala Comedia, A. devine prim-regizor al acestei instituții. Avea să realizeze încă multe spectacole, din dramaturgia românească în special, făcându-și un punct de onoare din reprezentarea comediilor lui I.L. Caragiale. În 1966, pe parcursul a două luni, predă la Viena un curs de artă scenică, la Seminarul „Max Reinhardt”. A mai fost, în ultima parte a vieții, director al Teatrului Dramatic din Brașov, care acum îi poartă numele. „Meșterul”, „Patronul”, „Stăpânul”, „Decanul”, cum i se spunea în lumea teatrului, a fost un animator de cursă lungă. A descoperit și a lansat interpreți (Grigore Vasiliu Birlic, Marcel Anghelescu, Radu Beligan ș.a.), a încurajat și a promovat dramaturgi (Tudor Mușatescu, Mircea Ștefănescu, Mihail Sebastian, Nicolae Kirițescu, Gh. Costăchescu, Nicușor Constantinescu, Aurel Baranga ș.a.). Îl preocupa, mai mult decât orice, succesul („primul paragraf din

constituția teatrului”), firește, cu deliciile lui pecuniare. În descendența lui Paul Gusty și însușindu-și metoda lui Konstantin Stanislavski, A., spirit limpede, echilibrat, era adeptul unei regii de factură tradițională, proclamând „primatul textului”, în care, acceptând riscul de a părea demodat, refuza să caute ori să inventeze „valențe moderne”. Cu o gospodărească pricepere, a adus în lumina rampei zeci și zeci de ieftine compuneri, dar și piese de Shakespeare, Molière, Goldoni, Gogol sau, din dramaturgia noastră, de B. Delavrancea, Al. Davila, Camil Petrescu, Mihail Sebastian ș.a. Însă autorul preferat al lui A. a fost, de departe, I.L. Caragiale, ale cărui comedii le-a transpus scenic – în elaborări rămase clasice –, cu pietate și cu scrupulul nuanței infinitezimale. Împreună cu Victor Iliu, realizează, în 1953, o versiune cinematografică a piesei *O scrisoare pierdută*, cu o distribuție de calibru. Ca regizor, A. – care montează capodopera caragialiană și în Finlanda, Polonia, Belgia – s-a bucurat de o durabilă autoritate, reliefată și de triumfurile repurtate în turneele efectuate la Paris, Veneția, în fosta URSS, la Belgrad, Budapesta, Viena. Dar comentariile sale așa-zicând teoretice (din „caietele de regie” redactate în 1953 și 1956) dezamăgesc prin viziunea simplificatoare. Mai interesante sunt analizele privind biografia personajelor, fiecare cu „supratema” ce îl definește în raport cu ideea centrală a operei.

Cu toată insuficiența scriitoricească pe care singur și-o recunoaște, A. iubea prea mult teatrul pentru a nu cochetă cu dramaturgia. Textele pe care le-a semnat sunt, de fapt, montaje dramatice sau dramatizări: *O seară la „Union”*, *Altă seară la „Union”*, *Momente*, după schițele lui Caragiale, *Lența*, după o nuvelă de Francisc Munteanu. I se datorează peste o sută de localizări (comedii, farse, vodeviluri, satire), cu precădere din dramaturgia franceză și, mai rar, din aceea germană, cele mai multe făcute în asociere cu Tudor Mușatescu. Ușurătatea unor scrieri preluate din repertoriul boulevardier parizian este compensată, într-o măsură, de simțul teatral – strâns legat de acela comercial – al adaptatorilor. Părăsind „matca originală” și introducând personaje din mediul autohton, ei căutau să aducă o „dezlegare nouă” ori chiar să propună o „invenție proprie” în piese aparținând lui P. Gavault, Victorien Sardou și Émile Moreau, Henri de Gorse și Alfred Marson, Ernest Grenet-Dancourt, Julius Horst și Wolfgang

Tudor Mușatescu și Sică Alexandrescu

Pollaczek, Alexandre Bisson, Nancy și Paul Armont, Avery Hopwood, André Birabeau, Emilio Caglieri, Fodor László, Maurice Hennequin, Alfred Gehry, Fr. Arnold și E. Bach (*Birlic*, un mare succes de public, în urma căruia comediantul Grigore Vasiliu se va numi și Birlic), A. Soltt, Impekowen și Mathern, Robert de Flers și E. Caillavet, P. Weber, Gregor Smith, Marcel Pagnol și Paul Nivoix, Eugène Labiche, G.S. Kaufman, A. Vercors și J. Bever, Carlo Rotti, Melchior Lengyel-Menihart, Jules Romains și alora. Cu Tudor Mușatescu și N. Kirițescu adaptează vodevilul *Barca pe valuri* de E. Bordée, făcând pereche cu Mircea Ștefănescu traduce *Regele Lear* de Shakespeare, iar împreună cu Gabriela Leonte tălmăcește *Revizorul* de Gogol și, în colaborare cu Alf Adania, *M-am născut ieri* de Garson Kanin și *Viraj periculos* de J.M. Priestley. Un cuplu eficient formează la un moment dat cu Aurel Baranga, ei transpunând în românește *Poveștile reginei Margareta de Navarra* de Eugène Scribe, *Regele* de Robert de Flers și E. Caillavet, *O zi de odihnă* de Valentin Kataev, *Cavalerul din Olmedo* de Lope de Vega. Ultimele două traduceri sunt tipărite, la fel ca și tălmăcirile pe care le meșterește de unul singur: piesa *Fiica omului* de Jean de Beer (1958) și un roman al lui Aleksis Kivi, *Cei șapte frați* (1963), pentru care s-a folosit de o versiune franțuzească

sau nemțească. Deși cu intermitență, **A.** a făcut și publicistică (portrete de artiști, note de drum, polemici), ocupându-se aproape numai de teatru – în „Vremea”, „Secolul”, „Facla”, „Rampa”, „Arta nouă”, „Caietele Teatrului Național”, ca și în „Viața românească”, „Veac nou”, „Steaua”, „România liberă”, „Astra”, „Flacăra”. O seamă de însemnări au fost reunite în *Cu teatrul românesc peste hotare* (1968) și în volumul postum *Un drum în teatru* (1980). Amintiri despre teatrul interbelic i-au apărut în revista „Teatrul” (1959–1970). La vârsta memoriilor, **A.** a publicat câteva cărți de schițe și povestiri, unde evocă mucalit, cu și fără travestiul ficțiunii, scene din copilărie, impresii de călătorie, întâmplări care i se par bune de așternut pe „răbojul micii istorii a teatrului”: *Un comediant și o fată de familie* (1967), *General la patru ani* (1969), *Povestiri. Marea și mica bătălie teatrală* (1970), *Tovarășul meu de drum, tutunul* (1973). Cu simț al amănuntului comic și pitoresc, memorialistul recompune în manieră anecdotică figuri și scene cu haz, încercând, în tonuri surâzătoare, să reînvie o epocă pe care o cunoaște bine. Târgurile de provincie, unde peregrinează trupe de actori, sunt cadrul predilect al evocării, ispitită, cu un pronunțat gust al picanteriei, să promoveze vorba de duh și momentele de farsă. „Schițele” și „povestirile” acestea sunt, ca structură, mici scenete, dialogul fiind procedeul care îi stă lui **A.** cel mai la îndemână.

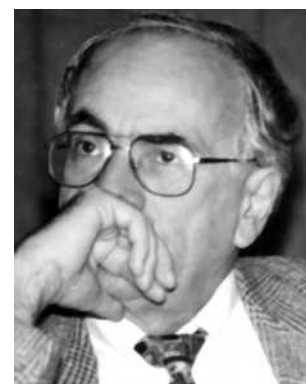
SCRIERI: *Caragiale în timpul nostru*, București, 1962; *Un comediant și o fată de familie*, București, 1967; *Cu teatrul românesc peste hotare*, București, 1968; *General la patru ani*, București, 1969; *Povestiri. Marea și mica bătălie teatrală*, București, 1970; *Tovarășul meu de drum, tutunul*, București, 1973; *Un drum în teatru*, îngr. și introd. Margareta Andreescu, București, 1980. **Traduceri:** Valentin Kataev, *O zi de odihnă*, București, 1948 (în colaborare cu Aurel Baranga); Lope de Vega, *Cavalerul din Olmedo*, București, 1949 (în colaborare cu Aurel Baranga); N. V. Gogol, *Revizorul*, București, 1952 (în colaborare cu Gabriela Leonte); Jean de Beer, *Fiica omului*, București, 1958; Aleksis Kivi, *Cei șapte frați*, pref. Modest Morariu, București, 1963.

Repere bibliografice: Gaby Michailescu, *Culise și reflectoare*, București, 1937, 27–37; Aurel Baranga, *Scriptorul și regizorul*, CNT, 1962, 5; *Ist. teatr. Rom.*, III, 306–308, *passim*; Mircea Grigorescu, *Cheia succeselor lui Sică Alexandrescu*, TTR, 1974, 9; Amza Săceanu, *Fața nevăzută a teatrului*, București, 1974, 97–102; Massoff, *Teatr. rom.*, VII, 247–249, 284–286, VII, *passim*; Ioan Massoff, *Între viață și teatru*, București, 1985, 355–365; Florin Faifer, *Patronul*, CL, 1999, 1; Ioana Bogdan, *Sică Alexandrescu, zis și „maestrul”*, ALA, 2008, 918. **F.F.**

ALEXANDRESCU, Sorin

(18.VIII.1937,

București), teoretician literar, eseist.

Este fiul Corneliiei Alexandrescu (n. Eliade), soră a lui Mircea Eliade, și al lui Constantin Alexandrescu, magistrat. A urmat Liceul „Mihai Viteazul” din București (1944–1955), apoi Facultatea de Filologie (1955–1959). Până în 1962 este bibliograf la Biblioteca Academiei Române, iar între 1963 și 1966 cercetător la Institutul de Istorie Literară și Folclor. Concomitent, în 1962 devine asistent la Catedra de literatură universală și teorie literară de la Facultatea de Filologie a Universității din București, în 1966 fiind promovat lector. Din noiembrie 1969 predă în Olanda, ca lector la Universitatea din Amsterdam, Facultatea de Litere, Departamentul de franceză și română, precum și la Universitatea din Groningen. În 1971 inițiază la Amsterdam programul de studii românești, cu limba română ca specialitate principală. Editează reviste, organizează colocvii și schimburi culturale. În 1976 înființează revista „International Journal of Rumanian Studies”, unde figurează și ca redactor; seria nouă apare, la Editura Fundației Culturale Române, din 1998 până în 2001. În 1980 este numit, prin decret regal, profesor titular de limba și literatura română la Universitatea din Amsterdam. Între 1999 și 2000 este consilier pentru cultură și educație al președintelui Emil Constantinescu. Din 2000 este profesor asociat la Universitatea din București și profesor invitat la Universitatea „Ovidius” din Constanța. În 2001 înființează Centrul de Studiu al Imaginii (CESI) la Universitatea din București, pe care îl conduce din poziția de director. Fondator și secretar al Cercului de stilistică și poetică, la București, în anii '60, **A.** manifestă de timpuriu o înclinație spre rigoarea formală și devine unul dintre misionarii locali ai structuralismului, aflat atunci la apogeu. Este unul dintre fondatorii Asociației Olandeze de Semiotică și al unui institut de cercetări în domeniu. Este coorganizator al

celui de-al patrulea Congres internațional de studii românești (Paris, 1987). Ține cursuri de istorie politică a României la Institutul de Studii Est-Europene al Universității din Amsterdam și publică articole politice cu privire la România în revistele „Post Europa Verkennen” și „Internationale Spectator”. În perioada postdecembristă publică regulat în „22”, „Dilema”, „România liberă”, „România literară”, „Sud-Est”, „Contrafort” ș.a. În 1992 este distins cu Premiul de Onoare al Uniunii Scriitorilor, pentru sprijinul moral și intelectual oferit literaturii române în anii dictaturii, iar în 1995 primește Medalia de Onoare din partea Universității din Amsterdam. A fost membru al Comisiei prezidențiale pentru analiza dictaturii comuniste din România, condusă de Vladimir Tismăneanu.

La debut, A. este autorul unei monografii *William Faulkner* (1969; Premiul Uniunii Scriitorilor). Autorul își propune să stabilizeze cota romancierului la bursa hermeneutică, reformând moneda critică și controlându-i fluctuațiile imprevizibile. Cartea își trădează apartenența la vârsta critică a pozitivismului formalist. Criticul explorează metodic universul fictiv al lui Faulkner, proiectându-i cu minuție harta, identificând articulațiile lumii sale sociale, inventariindu-i și clasându-i tipologic personajele, definindu-i normele morale și codurile de comportament. Studiul tipologic este dublat de unul fenomenologic, interesat de cele trei tipuri de civilizație și de mentalitate care interferează în lumea lui Faulkner. Valoarea demonstrativă a cărții depășește cu mult rentabilitatea sa hermeneutică, în momentul actual fiind metodologic datată și rămânând ca un moment de referință în istoria criticii literare românești. Anterior tipărise, în prefața volumului lui Mircea Eliade *La ȋigănci și alte povestiri* (1969), un amplu și important studiu despre dialectica fantasticului. În colaborare cu Dan Grigorescu, publică în acești ani studiul *Romanul realist în secolul al XIX-lea* (1971), iar cu Mihai Nasta antologia *Poetică și stilistică* (1972). Face traduceri din literatura anglo-saxonă (George Meredith, John Ruskin), scrie eseuri despre Shakespeare. *Logique du personnage: réflexions sur l'univers faulknérien* (1974) continuă și amplifică o etapă structuralistă extrem de tehnicistă deschisă de lucrarea despre Faulkner; în această perioadă autorul visa să scrie, cum avea să mărturisească mai târziu, o carte compusă exclusiv

din formule. În *Paradoxul român* (1998), primul volum publicat în România după 1989, A. examinează decalajul perpetuu – reiterat în forme variabile în spațiul românesc – dintre limbaj și realitate, între evenimentul istoric și narațiunea istorică. Obiect constant de interes al cărții sale, acest clivaj ar putea fi denumit generic paradoxul inadecvării. Autorul insistă asupra rupturii existente în spațiul cultural românesc între modernism(e) și modernitate. Pulverizat într-o galaxie de variante adeseori beligerante, modernismul a fost ofensiv, dinamic, reconfortant. Avangarda românească s-a aflat la un moment dat în avangarda modernismului european, reușind să depășească decalajele și desincronizările naționale cronicizate. Dincolo de ele însă, modernitatea (modernizarea) reală – culturală, socială, politică – a rămas epidermică. Românii au fost zgomotos și emfatic moderniști, fără să fi devenit cu adevărat moderni. Statul român, structurile românești de mentalitate și de civilizație n-au devenit decât parțial sau deloc moderne – ceea ce, în sistemul de referință al autorului, înseamnă adecvate exigențelor istoriei moderne. Cecitatea intelectualului, invocată în cazul Mircea Eliade, poate fi confirmată însă, involuntar ironic, chiar de A., care în ultima parte a cărții comite de pe poziții nu doar istorice, ci și doctrinare un exercițiu de mitologizare a Partidului Național Țărănesc Creștin și Democrat, văzut în prezentul compunerii cărții drept „sinteza politică cea mai importantă a României democratice”. Dacă în *Paradoxul român* A. expune o serie de concluzii privind incapacitatea societății și a culturii române de a asimila și de a consuma pe deplin modernitatea, volumul *Privind înapoi, modernitatea* (1999; Premiul Uniunii Scriitorilor) se ocupă mai mult de premisele acestei situații de fapt. El se întoarce la câteva dintre momentele cruciale în care au fost proiectate, realizate sau ratate modernizarea și modernitatea României. Mișcându-se *à rebours* spre mijlocul veacului al XIX-lea, A. se interesează de rădăcinile unor stări de fapt actuale – misiunea socială a intelectualului și percepțiile publice asupra ei; canonizarea literară și artistică; postmodernismul, atipic la noi; miturile romantice perpetuate peste frontiera secolului al XX-lea. Din această piruetă în timp se naște – chiar în termenii autorului – o „saga a României moderne”, ceea ce în discursul intelectual contemporan s-ar putea traduce prin suma marilor narațiuni legitimize

privind modernitatea noastră. Această metanarațiune explicativă acoperă în carte episoade-cheie (Războiul pentru Independență, momentul Junimea, romantismul, perioada interbelică). În contemporaneitatea imediată episoadele acestei saga sunt încă active. Atâta timp cât mecanismele lor n-au fost etalate la vedere, ele sunt trăite și azi în mod genuin, sunt vii. Pentru autorul cărții, a privi înapoi înseamnă a revizita modernitatea, pe care din motive contextuale românii nu au asimilat-o pe deplin niciodată, nu au epuizat-o nici azi, când s-au sleit deja atracțiile postmodernismului, dar mai ales nu au pus-o cum se cuvine sub lupă. Compus din texte scrise de-a lungul unei întinse perioade, volumul poate fi văzut și ca un raport asupra a trei decenii de activitate. În ciuda disparităților de stil și abordare, eseurile sunt unitare metodologic, revendicându-se de la o genealogie a discursului cultural de filieră foucauldiană. Un studiu despre Războiul de Independență din 1877 cercetează versantul, de regulă ignorat, al „evaluării negative”, critice din epocă a războiului (de pildă prin publicistica lui M. Eminescu, dar și prin scrisorile lui Vintilă Rosetti, fiul lui C.A. Rosetti, combatant voluntar), ștersă ulterior de partida liberală – aflată la guvernare în vremea războiului –, care a exploatat în cheie eroică câștigarea independenței; discursul astfel consolidat, prin ștergerea componente critice, avea să dea naștere unui mit perpetuat până în prezent. Dacă eseu despre 1877 arăta cum Junimea a pierdut disputa cu liberalii, alt text arată cum, dimpotrivă, societatea ieșeană avea să câștige luptele ulterioare acționând ca „grup de presiune” compus, contrar clișeele ulterioare, din trei cercuri: conducători (Petre P. Carp, Titu Maiorescu și ulterior declinantul Theodor G. Rosetti), guvernanți și executanți (M. Eminescu, Ioan Slavici, „tehnocrați” care nu pot „emite pretenții nici asupra elaborării ideologice, nici asupra supremației politice”). Altă sistematizare privește disocierea între ideologi (Maiorescu), politicieni (Carp) și intelectuali (Eminescu). A. citește discursul junimist în cheia unei logici concurențiale, împrumutată de la sociologul inteligenței Karl Mannheim și aplicată atât în interiorul societății, disociat în inele de putere, cât și extern, asupra câmpului în care activează Junimea și de ale cărei partide aceasta se diferențiază prin diverse acțiuni de natură tactică și strategică. Eseul este dator și unei perspective darwiniste în care discursul cultural e

văzut ca o luptă între programe pentru a fi selectate și transmise mai departe. Alt eseu analizează poporanismul de la „Viața românească” (redefinit ca populism) ca descinzând nu din Alexander Herzen și Mihail A. Bakunin, ci din social-democratul Eduard Bernstein, altfel spus ca program ce căuta nu un alt drum spre socialism, ci unul spre o față „umanizată” a capitalismului. Eseul *Romanul românesc interbelic. Problema canonului* – prezent și în sumarul volumului *La Modernité à l'Est. 13 aperçus sur la littérature roumaine* (1999) – pornește de la analizarea istoriei romanului românesc din perspectiva disputelor canonice între – cum disociau E. Lovinescu și G. Călinescu – literatura tradițională și literatura modernă sau între – după Nicolae Manolescu – doric, ionic și corintic. A. propune depășirea discuției estetice printr-o reformulare de natură etică (eticul fiind definit prin coroborarea lui Søren Kierkegaard cu scrierile interbelice ale lui Mihai Ralea și Mircea Eliade – „o etică democratică deci, ca potențial critic și voință de a rezista la orice tentativă de a recădea în platitudini estetice, de a îngheța mișcarea formelor într-un monument vid, o etică deschisă larg asupra filosoficului”). Un exercițiu complementar în această direcție este manifestul *Pentru un mai grabnic sfârșit al canonului estetic* (publicat inițial în revista „Dilema” în 1997), în care A. combate canonul estetic pentru funcția sa discriminatoare și insuficientă în raport cu necesitățile unei modernități sociale: „Orice afirmare a unei anume forme de cultură aruncă restul creației în non-cultură, iar suzeranitatea canonului se întreține prin reproducerea lui automată: necesitatea digului nu se mai dezbate, ci doar ajustările lui, pe ici, pe acolo”. Studii de caz solide și incitante sunt dedicate lui Mircea Eliade și Emil Cioran, exponenți de vârf ai modernității literare românești interbelice, dar și critici ai modernității sociopolitice din România, reprezentând astfel „coincidența celor două concepte, dar și contradicția lor, ireconciliabilă și nereconciliată”. *Identitate în ruptură. Mentalități românești postbelice* (2000) prelungește discuția asupra literaturii române postbelice, aplecându-se asupra unor autori ca Paul Goma, Adrian Marino, Dorin Tudoran, Mircea Dinescu ș.a. Complementar editării controversatului *Jurnal portughez* al lui Mircea Eliade laolaltă cu scrieri din aceeași epocă (*Românii, latinii orientului, Salazar și revoluția în Portugalia* etc.), A. a publicat volumul

Mircea Eliade, dinspre Portugalia (2006) – amplu ghid de lectură care aspiră să rezolve amiabil aspectele biografico-ideologice ale istoricului religiilor. Dincolo de rolul ingrat de avocat al autorului, impune turul de forță din reconstituirea multilaterală a câmpului ales ca obiect de studiu.

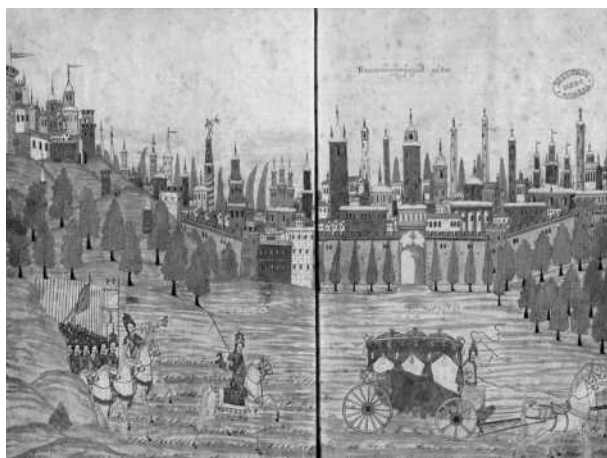
SCRIERI: *Analize literare și stilistice* (în colaborare cu Ion Rotaru), București, 1967; *William Faulkner*, București, 1969; *Romanul realist în secolul al XIX-lea* (în colaborare cu Dan Grigorescu), București, 1971; *Logique du personnage: réflexions sur l'univers faulknérien*, Tours, 1974; *Roemeense Literatuur [Literatura română]*, în *Moderne Encyclopedie der Wereldliteratuur*, I–X, Haarlem (Olanda), 1980–1984; *Paradoxul român*, București, 1998; *La Modernité à l'Est. 13 aperçus sur la littérature roumaine*, Pitești, 1999; *Privind înapoi, modernitatea*, tr. Mirela Adăscăliței, Șerban Anghelescu, Mara Chirițescu și Ramona Jugureanu, București, 1999; *Identitate în ruptură. Mentalități românești postbelice*, tr. autorului în colaborare cu Mirela Adăscăliței și Șerban Anghelescu, București, 2000; *Mircea Eliade, dinspre Portugalia*, București, 2006. **Antologii, ediții:** *Poetică și stilistică. Orientări moderne* (în colaborare cu Mihai Nasta), București, 1972; Tudor Vianu, *Opere*, IV–V, postfețele edit., București, 1975 (în colaborare cu Cornelia Botez); *Dichters uit Roemenië [Poeți din România]*, tr. Liesbeth Ziedses des Plantjes, postfața edit., Amsterdam, 1976; *Roemenië. Verhalen van deze tijd [România. Proză contemporană]*, tr. Jan Willem Bos, postfața edit., Amsterdam, 1988; *Hemel en Erde. Werelden van verbeelding [Cer și pământ. Lumi imaginare]*, pref. și postfața edit., Amsterdam, 1991; *Richard Rorty*, introd. edit., Kampen (Olanda), 1995; *Une Anthologie de la poésie moldave – An Anthology of Moldavian Poetry*, ed. bilingvă, tr. Alain Paruit, Odile Serre și Cornelia Golna, pref. edit., Paris, 1996; *Mircea Eliade, Jurnalul portughez și alte scrieri*, I–II, pref. edit., București, 2006 (în colaborare). **Traduceri:** George Meredith, *Egoistul*, București, 1966.

Repere bibliografice: Vlad, *Convergențe*, 46–47; George, *Sfârșitul*, I, 56–60; Iorgulescu, *Scriitori*, 279–282; Grigurcu, *Între critici*, 211–215; *Dicț. scriit. rom.*, I, 44–46; Monica Spiridon, *A îndura și a (de)scrie istoria*, RL, 1999, 4; Zigu Ornea, [Sorin Alexandrescu], RL, 1999, 9, 2000, 23; Monica Lovinescu, *Paradoxul român?*, RL, 1999, 27; Cornel Ungureanu, *Obsesia istoriei*, O, 1999, 7; Dan C. Mihăilescu, *Paradoxul olandez*, „22”, 2000, 3; Carmen Mușat, *Pe muchia dintre două identități*, OC, 2001, 70; Cristea-Enache, *Concert*, 327–335; Manolescu, *Lista*, III, 215–217; Cornel Moraru, *Lărgirea canonului estetic*, VTRA, 2002, 1–2; Andrei Terian, *Apărarea lui Eliade*, CLT, 2006, 36; Manolescu, *Istoria*, 1244–1246; Manolescu, *Enciclopedia*, 34–36; Goldiș, *Critica*, 260–265; Marcus, *Paradigme*, 940–945.

M.S., M.I.

ALEXANDRIA, carte populară. Compusă, probabil, în secolul al III-lea sau al II-lea î.Hr., în limba greacă, în Egipt, scrierea are la bază legende despre Alexandru Macedon și, se pare, o istorie a expedițiilor sale atribuită lui Callisthenes (circa 370–327 î.Hr.). Circulând în numeroase variante, la mai multe popoare, narațiunea despre faptele

Alexandria, ilustrații de Năstase Negrule, BAR, ms. rom. 575

cuceritorului macedonean a primit elemente noi, în spiritul vremurilor și după caracterul popoarelor la care a pătruns. Cele mai vechi texte sunt atestate în Imperiul Bizantin. Dintre acestea, versiunea numită în literatura de specialitate *Pseudo-Callisthenes* a constituit sursa nenumăratelor prelucrări ivite în Evul Mediu. Din Imperiul Bizantin povestirea a pătruns în Apus prin traduceri latine, dintre care cea a clericului Leon din secolul al X-lea, *Historia Alexandri Magni regis Macedoniae de proeliis*, a servit ca prototip versiunilor ulterioare. După un text latin s-a făcut în secolul al XIII-lea traducerea sârbă, identificată ca izvor al primei transpuneri românești a *Alexandriei*, realizată, foarte probabil, în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Cartea a cunoscut o rapidă răspândire, integrându-se fondului de cultură românească. Neagoe Basarab reproducea pasaje în „învățăturile” sale; în 1562 mitropolitul Grigore al Sucevei pune să i se copieze la mănăstirea Neamț versiunea sârbească a *Alexandriei*. Manuscrisul primei traduceri românești nu s-a păstrat. Prin miscelaneul *Codex Neagoeanus* (1620), datorat preotului Ion Românul din satul Sânpetru (Hunedoara), s-a transmis cea mai veche copie cunoscută (incompletă). Copiștii din cele trei țări românești, cei mai mulți în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, au contribuit la răspândirea *Alexandriei*, care a căpătat prin circulație culoare locală. În noile copii se introduceau episoade necunoscute versiunilor anterioare. Așa se explică numeroasele variante, dintre care unele au rezultat din contaminarea cu cărți populare înrudite (de exemplu, *Istoria Troadei*). După afirmația lui Antonio Maria del Chiaro, secretarul lui Constantin Brâncoveanu, în 1713 ar fi ieșit din tipografia lui Antim Ivireanu prima ediție a cărții, din care nu s-a păstrat nici un exemplar. În 1794 Dimitrie Iercovici o tipărește la Sibiu cu cheltuiala lui Simion Pantea din Sălciua de Sus. Doi ani mai târziu cartea apare la Movilău în tipografia protopopului Mihail Strelbișki. Începând din 1810, tipărișurile se succedă la scurte intervale, astfel încât până în 1864 s-au scos unsprezece ediții după textul din 1794. Alături de acestea, circulau și multe copii manuscrise, de cele mai multe ori fragmentare. Narațiunea din *Alexandria* începe cu venirea în Macedonia a ultimului rege egiptean, Nehtinav, învins de Darie, împăratul perșilor. Aici Nehtinav se îngrijește, împreună cu filosoful Aristotel, de educația lui Alexandru, moștenitorul regelui macedonean Filip. După moartea lui Filip, tânărul

Alexandru urcă pe tron. În prima parte a cărții sunt povestite expedițiile lui Alexandru, dornic să cucerească lumea, în Solun, Antina, Râm, Țara Leșească, Eghiptet, Persida și India. Victoria asupra trufașului Darie, cucerirea Persidei, războiul cu Por, împăratul Indiei, sunt cele mai însemnate isprăvi ale eroului. În partea a doua a narațiunii Alexandru apare ca un înțelept care vorbește în maxime. Unele variante cuprind și câteva mici istorisiri satirice, cu intenții moralizatoare. Condamnat la un sfârșit tragic, prevestit de prorocul Ieremia, împăratul moare otrăvit de unul dintre supuși. Ducipal, calul său credincios, îl pedepsește pe făptaș. Bocetului soției lui Alexandru, Ruxanda, prezent numai în versiunile balcanice, i s-au adăugat elemente folclorice românești. *Alexandria* a lăsat urme în literatura populară orală: în orații de nuntă, descântece, colinde, basme, zicători și proverbe, legende. Ecouri din *Alexandria*, cea mai răspândită carte populară la români, se întâlnesc la cronicari, la scriitori de la începuturile literaturii noastre moderne, iar mai târziu la Dimitrie Bolintineanu, Ion Creangă, Petre Ispirescu, George Coșbuc, Octavian Goga, Ion Agârbiceanu, Mihail Sadoveanu.

Ediții: *Istoria a Alexandrului celui Mare din Machedonia și a lui Darie din Persida împăraților*, Sibiu, 1794; [*Alexandria*], în N. Cartoian, „*Alexandria*” în *literatura românească. Noi contribuții*, București, 1922, 82–118; *Alexandria*, ed. 2, îngr. și pref. Dan Simonescu, București, 1958; *Alexandria. Esopia*, text Mihail Sadoveanu, pref. I. C. Chișimă, București, 1966; *Alexandria ilustrată de Năstase Negrule*, text Mihail Sadoveanu, îngr. și introd. Al. Duțu, București, 1984; *Alexandria*, în *Cărți populare*, îngr. Isai Cârnu, Chișinău, 1998, 7–32; *Alexandria. Cea mai veche versiune păstrată*, îngr. și introd. Florentina Zgraon, București, 2006.

Repere bibliografice: B.P. Hasdeu, *Cuvente den bătrâni*, II, București, 1879, 56–70; Gaster, *Lit. pop.*, 7–32; N. Cartoian, „*Alexandria*” în *literatura românească*, București, 1910; N. Cartoian, „*Alexandria*” în *literatura românească. Noi contribuții*, București, 1922, 1–81; Cartoian, *Cărțile pop.*, I, 213–232; Cartoian, *Ist. lit.*, I, 76–78; Gabriel Ștrempel, *Copiști de manuscrise românești până la 1800*, I, București, 1959, *passim*; *Ist. lit.*, I, 482–488; Țepelea, *Studii*, 111–125; Chișimă, *Probleme*, 385–402; Moraru-Velculescu, *Bibliografia*, I, partea I, 55–116; *Dicț. lit.* 1900, 30; Dan Horia Mazilu, *Traduceri în limba bulgară ale „Alexandriei” românești*, RITL, 1989, 3–4 – 1990, 1–3; Mihai Moraru, *De nuptiis Mercurii et Philologiae*, București, 1997, 60–82; Alexandru Mareș, *Cărți populare din secolele al XVI-lea – al XVIII-lea*, București, 2006, 277–292. **L.Bd.**

ALEXANDRU, Doina (pseudonim al Dorinei Alexandrescu; 1.VII.1946, Galați), poetă, jurnalistă. Este fiica Jeanei și a lui Ion Alexandrescu. În orașul natal urmează școala elementară (1953–1960) și Liceul „Vasile Alecsandri” (1960–1965). În 1970 va absolvi secția engleză–română a Facultății de Limbi Străine din Universitatea bucureșteană. Inițial profesoară de liceu, din 1971 este referent la Biblioteca Centrală de Stat, iar din 1974 translator la Arcom. Obține pașaport cu ajutorul unor rude plecate din țară și se stabilește în 1975 în Republica Federală Germania. Doi ani mai târziu, în 1977, devine redactor al departamentului românesc de la München al postului de radio Europa Liberă, unde activează nouăsprezece ani în calitate de comentator politic specializat în problemele Estului european. Acum numindu-se Doina Xifta, adoptă pseudonimul Doina Alexandru, din 1979 fiind titulara programului „Din lumea comunistă” (devenit în perioada postdecembristă „Cronica '90 – de la totalitarism la libertate”) și din 1994 a programului „Lumea creștină”. În iunie 1995 părăsește postul, odată cu mutarea lui la Praga. În anii studenției a debutat cu poezii în „Luceafărul” (1967). A colaborat, de asemenea, cu versuri la „Viața studentască”. După 1989 colaborează cu poezii la unele reviste din țară, precum „România literară” sau „Jurnalul literar”. La München a frecventat cenaclul Apoziția, în perioada când acesta a fost condus de fondatorul său, George Ciorănescu, fără a publica însă în revista cenaclului, așa cum nu a publicat nici în alte periodice ale exilului.

Volumul de versuri *Niciodată liniștea* (1994), carte de întârziat debut editorial semnată de A., cuprinde în cele șase cicluri lirice ale sale (*Memoria, Sfârșit de veac, Icoana, Destin, Hidalgo, În larg*) etape dintr-o posibilă evoluție literară, sintetizând cronologic profilul ideatic al poetei, dar și semnificative experiențe existențiale ținând de condiția exilului. *Niciodată liniștea* este astfel o carte a cărților de poezie pe care le-a trăit și le-ar fi putut scrie A., o „supraviețuire” ce recuperează nostalgic conștiința identității, refăcând cadrul apuselor vârste ale copilăriei, una însă dominată de chinuitoarele imagini ale comunismului: „Scoateți din poduri, dezgropați din grădini/ din jurnale intime, măștile funerare/ ale clipelor trăite de ei/ cei care au sfârșit la Canal/ În Zarca Aiudului, la Reduit/ ispășind milenii de

pușcărie/ și Mări Negre de lacrimi// Scotociți în lăzi ferecate, în amintiri/ oricât de senile/ certificatele noastre de existență furată” (*Atlantida*). Poezia de notație cultivată de A. e una extrem de austeră, deși o sensibilitate ușor melodramatică transpare, nu de puține ori, din scrisul ei. Ca jurnalistă, a publicat *Confesiuni* (1996), carte de mărturisiri ale lui Corneliu Coposu.

SCRIERI: *Niciodată liniștea*, Cluj-Napoca, 1994; *Confesiuni* (Corneliu Coposu în dialog cu Doina Alexandru), București, 1996.

Repere bibliografice: Al. Cistelecă, *Nostalgie și vitriol*, LCE, 1995, 19; Barbu Cioculescu, „*Niciodată liniștea*”, JL, 1995, 21–24. **N.E.**

ALEXANDRU, Ioan
(25.XII.1941, Topa Mică,
j. Cluj – 16.IX.2000,
Bonn, Germania), poet,
eseist, traducător.

Fiu al Valeriei (n. Cozar) și al lui Ioan Șandor, țărani, A. urmează anii de școală primară și secundară în satul natal, unde îl are ca profesor de română pe Ilie Butoi, care îi deschide gustul pentru literatură. Între 1958 și 1962 este elev la Școala Medie „G. Barițiu” din Cluj, perioadă în care participă și citește la cenaclurile literare din capitala Ardealului; îl cunoaște, în cursul unei vizite la care participă mai mulți scriitori tineri, printre care Liviu Petrescu, pe Lucian Blaga. Debutează în 1960, la revista „Tribuna” din Cluj, cu poezia *Floarea mea*. În 1964 promovează primul an al Facultății de Filologie a Universității clujene, după care se transferă la Universitatea din București. În același an debutează editorial cu volumul *Cum să vă spun*, prefăcut de Mihai Beniuc. În 1966 este, încă de la primul număr, membru în colegiul de redacție al revistei „Amfiteatru”, din care mai făceau parte Ion Băieșu (redactor-șef), Ana Blandiana, Adrian Păunescu, Al. Piru, Nicolae Manolescu, Andrei Șerban, Mircea Zăciu. Va mai colabora la „Luceafărul”, „România literară”, „Viața românească”, „Ramuri”, „Steaua”, ș.a. Se

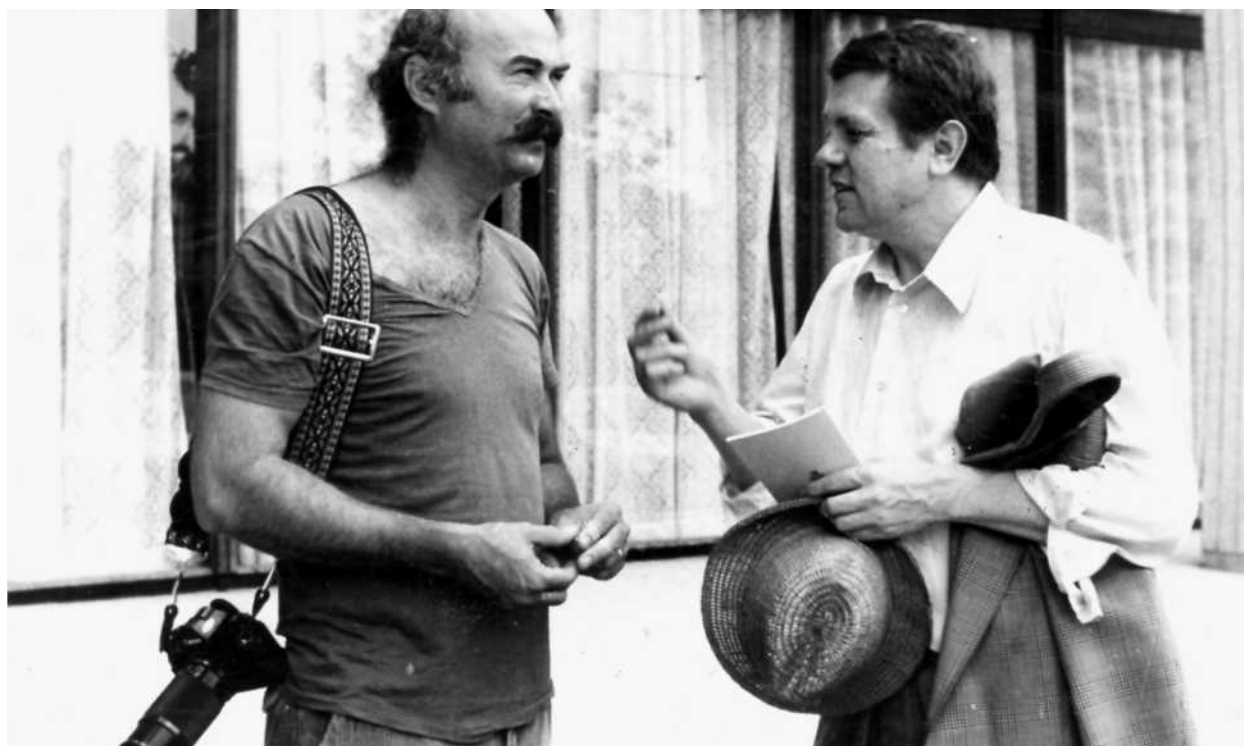
căsătorește cu Ulvine-Grete Spitz. În decembrie 1966 își schimbă numele din Ioan Șandor în Ioan Alexandru. Călătorește, în 1967, împreună cu Marin Sorescu și Nicolae Manolescu, în Germania; îl vizitează, în septembrie, pe Martin Heidegger. Își ia licența în 1968 și este reținut asistent la Catedra Eminescu a Facultății de Filologie din București. În paralel cu seminariile, în semiclandestinitate (în „podul Universității”), face cu studenții intereseați interpretări de texte biblice și studii ebraice. Bursier al Fundației Humboldt, urmează, între 1968 și 1972, la Freiburg, Aachen și München, studii de specializare în limbile greacă și ebraică, precum și în filosofie; audiază cursurile lui Martin Heidegger și Hugo Friedrich. Face, în aceeași perioadă, călătorii de studii în Franța, Grecia (la Muntele Athos), Italia, Turcia, Israel (unde se perfecționează în cunoașterea limbii ebraice). În timpul șederii în Germania, lectura aprofundată a operei lui Hölderlin îl apropie decisiv de cultura Greciei antice și de poezia imnică orientală: „Hölderlin m-a însoțit în drumul meu spre Elada și pilda lui a fost fecundă pentru mine. Experiența cărturărească, întâlnirea cu Elada și Orientul, pe care le-am străbătut în ceea ce socot necesar mie, egalează întrucâtva experiența copilăriei mele sănătoase și minunate din sat”. În 1973 își ia doctoratul în filologie cu teza *Patria la Pindar și Eminescu*, îndrumat fiind de Zoe Dumitrescu-Bușulenga. În 1974 călătorește în Uniunea Sovietică, la Moscova, Leningrad și la bisericile din nordul Rusiei. Avansează la gradul de profesor la Facultatea de Filologie din București, unde ține, în paralel cu seminariile de literatură comparată, un curs de limbă și civilizație ebraică, strângând în jurul său studenți și participanți din afara facultății. În 1979 este ales membru al Uniunii Internaționale de Scriitori „Die Kogge”. În decembrie 1989 devine membru al Partidului Național Țărănesc Creștin Democrat; în 1990 este ales deputat, iar în 1992 senator în Parlamentul României. Activează în viața cetății până în 1994, când, în timpul unui discurs ținut la o adunare populară cu caracter religios, suferă un accident cerebral. Urmează o lungă perioadă de boală și spitalizare, trecută în cea mai mare parte în Germania.

Reprezentant al generației '60, alături de Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Cezar Baltag, Adrian Păunescu și Ana Blandiana, A. a contribuit esențial la înnoirea poeziei românești postbelice

într-o perioadă în care climatul cultural era supus unor sufocante comandamente ideologice. Rezonanțele grave, profunde ale lirismului său sunt datorate îndeosebi revitalizării tradiției, în sensul asimilării, pe de o parte, a experiențelor poetice ale lui Eminescu și Blaga, și, pe de altă parte, al valorificării folclorului și al istoriei naționale. Devenirea în sens tradiționalist a poeziei se produce pe fondul aprofundării formației clasice a autorului, a cărei apropiere spirituală de Pindar – materializată, printre altele, în prima tălmăcire românească integrală a operei poetului de la Delfi (*Ode*, I–III, 1974–1977) – conferă propriilor versuri un pronunțat caracter imnic, religios, de celebrare a divinității lumii printr-o rostire pe deplin conștientă de sine a logosului. Poetul se întoarce astfel la rădăcinile misiunii sale sacre, de mediator între cer și pământ, înveșmântându-se în mantie sacerdotală și redând cuvântului funcția sa primordială, întemeietoare. În eseu *Spiritualitate antică și spiritualitate bizantină în poezie*, publicat în 1971 într-un volum colectiv ce cuprinde cuvântările mai multor poeți europeni la un congres internațional, A. își explicitează crezul: „Poetul-omul-artist se regăsește astfel slujitor al Cuvântului, și în această vocație a lui a dat opere nepieritoare; el este scoica în care se aud vuietele cele mai de taină ale cosmosului, este transparență între vizibil și cele nevăzute, punte-catapeteasmă ce tăinuie și revelează între sacru și profan, mijlocind ca diacon dialogul mereu triadic”. Volumul de debut, *Cum să vă spun*, este dominat de o poezie vitalistă, frustă, ale cărei puternice accente expresioniste sunt transpuse într-un limbaj direct, lipsit de subtilități stilistice. Universul liric este cel al satului ardelean, simțit ca loc originar, în care gesturile cele mai mărunte capătă o rezonanță cosmic-ritualică: „Într-o poiană largă am înălțat un foc/ Cum știu să-nalțe focuri ardelenii unii;/ Pui vreascuri piramidă, frunzare la mijloc,/ Te-așterni apoi pe burtă și îți încerci plămânii.// Slănina încrestată, înfiptă în frigare,/ Ce lacom o-nveșmântă al flăcărilor rit./ Și pâinea este moale și cornul e cu sare/ Și mama se-ngrijise de ceapă și cuțit”. Adept al unei viziuni animiste, A. organizează evenimentele zilnice într-o istorie sacră, ale cărei începuturi fabuloase sunt marcate de miracolul nașterii unui mânz pe câmp, sub ochii inocenți ai copilului: „Se ridicase mânzul – întâi pe un genunchi,/ Apoi pe celălalt,

pe o copită./ Și dintr-o dată lumea din haos se-nchega/ Și-și părăsea pământul întâia lui clipită”. Poetul transformă mirarea existențială a adolescentului într-un prilej de rescriere a întrebărilor fundamentale privind sensurile ascunse ale lumii, întrezărite pentru o clipă în picăturile ploii, în curcubeul fântânii sau în gheața izvorului: „Acum a-nghețat./ Peste ape/ Un flux de lumini plângând l-a țesut./ Dedesubt – izvorul ce face?/ și cum a fost la început?”. Versurile din volumul *Viața deocamdată* (1965; Premiul Uniunii Scriitorilor) continuă să contureze o mitologie lirică proprie, la fundamentul căreia sunt așezate elemente din folclor și din istoria națională: „Eu cred – afirma autorul într-un interviu – în ceea ce au crezut păstorul din *Miorița* și Manole, Dosoftei și Eminescu, Coșbuc și cronicarii. Cred în ceea ce crede crinul, care are curajul să scânteieze în mijlocul nopții, deși nu-l vede nimeni, niciodată”. Se celebrează miracolul existenței de fiecare zi într-o explozie de vitalitate prin care poetul, asemenea taurului sălbatic, cu privirea atâțată și nervii încordați, intră într-o luptă hotărâtoare cu viața: „Într-o zi unul va fi doborât dintre noi,/ Marea mi-e martor că n-am de gând,/ Oricât m-aș strădui cu pieptul printre pietre antice,/ Să-mi asigur victoria/ Prin nici un fel de vicleșug”. Gândul obsesiv al efemerității vieții naște năzuința unei trăiri frenetice, tumultuoase, chiar dacă minată de conștiința fragmentarului, în care doar arta pare a fi scut de apărare și cale spre nemurire. Odată cu *Infernul discutabil* (1966), lirica lui A. dobândește semnele din ce în ce mai evidente ale unei neliniști existențiale fundamentale: evenimentele și lucrurile, binevoitoare până atunci, își dezvăluie o altă față, întunecată și fioroasă, pe care poetul o contemplă cu mirare și spaimă. Una dintre imaginile-simbol recurente este seceta, ca în acest tablou antisămănătorist: „Pregătesc femeile mâncarea de amiază;/ o fierb cu plămânii și o-năcesc cu sudoare./ Zeama de cartofi cu zăr de oaie,/ o bucă de porc clocotește-ntr-o oală albastră./ Oasele scârțâie-holdă pe deal,/ ulii pândesc puii de sub cloște,/ Cașii în plase de cânepă se coc pe-acoperișe,/ Iulie, gol, puturos, se scaldă-n toate fântânile”. La intrarea în infernul sugerat de peisajul dezolant al vegetației arse, avertismentul dantesc al lipsei de speranță este înlocuit cu îndemnul de a fi credincios până la capăt unicității existenței, de a înfrunta destinul:

„Eu fac ceva ce mi se pare mai aproape de moarte decât de eroare, de viața omului decât de limbajul lui care poate fi uneori o trădare a faptelor”. Omul trebuie să fie un Oedip etern, mistuit de patosul conștiinței, orgolios în actul său până la *hybris*: „Vieții îndemn de adio i-aș da/ De-ar fi să îți ucizi nu tatăl/ ci propria ta țeastă zdrobind-o zi cu zi/ Sau fiicei tale-n pântec să-i otrăvești odorul,/ Tot să te naști, pentru a fi, a fi./ Chiar dacă drumul duce nicăieri,/ Chiar de nu-i drum ci numai o eroare./ Eroarea însăși e un ce nebun/ Cum vina mea mi-e stranie onoare”. Cerbicia este înfrântă însă, ca în mitologia creștină, de blestemul neîndurător al muncii pe un pământ din ce în ce mai sterp: „Câte rânduri de viță n-au îmbrăcat dealul/ din miile de neamuri,/ și toate s-au uscat pe rând./ Pământul e cu râie-n rădăcină/ și vasele oricărei vieți/ ce-și sughe traiul din răceala lui/ se-nădușă de la o vreme”. Poetul simte acut povara insuportabilă a vinei originare, reluând episoade biblice și elemente ale mitologiei grecești într-un stil de o indiscutabilă maturitate culturală și stilistică. A. străbate astfel, într-o obsesie a originarului, o cale multimilenară a poeziei, până dincolo de cuvântul înșelător împerecheat în metafora care deformează realul, căutând viziunea, revelația profetică. Veșnica dubitație existențială argheziană între credință și tăgadă este reluată într-un mod precreștin, în sensul înțelegerii pastorale a cosmosului, prefigurând astfel o cale de ieșire din infern: „Iov trecea în lumea cealaltă fără pic de regret,/ fără pic de știință,/ așa cum s-au născut și au murit morții/ înainte de a se naște Dumnezeu”. Aparent paradoxal, în această dificultate de realizare a ceremoniei, a ritualului, pe care au acuzat-o unii comentatori, își află originalitatea poezia lui A., care reușește altceva decât mesianismul politic al lui Goga ori căinarea pesimistă a lui Arghezi, ori chiar inadecvarea sistematică a lui Blaga. Nutrit cu expresia unor experiențe-limită, de la Pindar, Roman Melodul, San Juan de la Cruz, la Hölderlin, Rilke, Eminescu, folclor ritualic și texte ezoterice, poetul român năzuiește cu obstinație spre țelul său: „Nu se poate ca omul, spune el, aceste mâini, acești prieteni, acești poeți, aceste clopote, acest neam, acești părinți, aceste maici, aceste drumuri, aceste lumini să n-aibă o destinație. Nu se poate ca totul să fie o iluzie, iar dacă toate acestea sunt o iluzie, înseamnă că iluzia însăși este calea și adevărul”. O

Tudor Gheorghe și Ioan Alexandru

temă inițial obsedantă, cea a deșertăciunii – de sorginte biblică, dar și cu imagini din eminescianul *Memento mori* –, este convertită cu timpul din apatie și insensibilitate în exaltarea sublimului conștiinței în sens pascalian – „trestie bătută de vânt”; poetul crede în iubirea care „apropie ceea ce spiritul nu cutează” și, mai presus de orice, trudește răbdător și tenace ca, prin poezie, cuvântul să-și redobândească funcția creatoare și să-i redea omului demnitatea și libertatea. Volumul *Vămile Pustiei* (1969), dedicat lui Dumitru Stăniloae, mentorul său spiritual, și purtând drept motto un citat din Hölderlin, reprezintă momentul cel mai însemnat al devenirii poetice a lui A.: întruchipare lirică a unui moment de profundă criză existențială, cartea figurează drumul mistic al sufletului de la rătăcire și ignoranță la cunoașterea desăvârșită, de la întunericul existenței comune la lumina harului, de la neștiință la revelație. Pentru a-l străbate, poetul se îmbarcă ritualic pe o corabie simbolică, a cărei venire neașteptată marchează începutul mării călătorii mistice a sufletului în căutarea propriei identități: „Nu oricând se poate vorbi despre corăbii/ Trebuie să te afli în fața unei mari

călătorii/ De mult așteptată, de mult pregătită cumva,/ O călătorie fără de care nu se mai poate,/ Marea călătorie, marele tău drum./ De mic te aduni și crești pentru el/ Îți așezi toate obiectele și nădejile,/ Toate dorurile și puterile în acel drum/ În acea corabie care iată că ntr-o bună zi/ Se-arată de neînchipuit în fața ta”. Într-un limbaj în care „expresionismul țărănesc” al poetului (Eugen Simion) dobândește accente profetice, rostirea tinzând spre uscăciunea tendențioasă a formulării biblice, A. descrie ținuturile străbătute ca pe niște „vămi ale Pustiei” („Înainte? Opritu-m-am? Sunt singur absolut/ Începe-ascensiunea mea prin vămile văzduhului”), pe care numai Poetul are tăria și determinarea să le străbată, în virtutea unor afinități esențiale: „Poetul și Pustia, pururea frați/ Porniți în căutare prin Pustie/ Maica lor e Pustia și ei sunt îmbarcați/ Pe-o navă-mpotmolită în Pustie”. Ținut mistic în care începutul lumii coincide cu sfârșitul ei, Pustia este, în viziunea poetică a lui A., o heterotopie în care coexistă, în mod paradoxal, eternitatea și devenirea, transcendența și imanența, căderea și împlinirea: „În Pustie totul stă, în Pustie/ Totul devine. Nu există început și sfârșit./ Pustia e goală cum a fost

începutul. / [...] Cine are Pustia e mort,/ Cine n-o are-i steril/ Dumnezeu, Dumnezeu, de ce părăsit-ai/ În deșert singurul tău copil?”. Repere ale purificării prin suferință, vămile pustiei sunt pietrele de hotar ale ascensiunii pe *via dolorosa* – calea pe care Iisus și-a purtat crucea. Odată depășită însă, suferința supraomenească lasă locul bucuriei mistice a împlinirii absolute: „De ce te iubesc într-atâta! De ce nu mai/ Am pace decât în preajma ta! Fața mea/ E numai os și lumină contemplându-ți/ Necuprinsurile. De ce n-ai fi-n mine însumi/ Clădit cu ce-aș tânji după tine?/ Cu cât sunt mai singur cu-atât ți-aud/ Mai limpezi poruncile și-alerg smintit/ Să le împlinesc. M-am uscat ca pielea/ Întinsă la fum de când aștept să te înduri/ Ești întunecatul acela străin cu corăbii de foc/ Pornit pe biete mele pâraie. Încăperea mea-i/ Strâmbă, abia-i loc pentru un mormânt/ și tu ameninți să primesc omenirea”. Adoptând programatic imaginea poetului-profet în anii '70–'80, A. își face cunoscută prezența și printr-un ciclu de poeme intitulate generic *Imne: Imnele Transilvaniei* (1976), *Imnele Moldovei* (1980), *Imnele Țării Românești* (1981), *Imnele Putnei* (1985), *Imnele Maramureșului* (1988). Seria este deschisă însă de *Imnele bucuriei* (1973), unde variațiunile pe teme biblice sunt integrate într-o viziune totală, cu originea în pastoralitate, iar universul poetic este lărgit până la semnificații istorico-naționale și mitice – mirii Maramureșului, Moldova liturgică, Argeșul Meșterului Manole, cortul divin al Carpaților. Un poem ca *Imnul lui Ioan de lemn* – „groparul/ și premergătorul cel mai vestit dintre/ Profeții locului” – pornește din tradiția portretistică a lui Goga, dar tonul de romanță desuetă este înălțat în albastrul cel mai pur și amplificat polifonic într-o cutremurătoare elegie care se transformă pe nesimțite în grea lamentație și celebrare metafizică: „Spânzurătoare de lemn, cumpănă cruce/ Pe cerul fântânilor atârna el c-un braț/ Unul adus pe piept și celălalt șters,/ Candelă luminând ceara mormintelor”. Timpul s-a fixat într-un ciclu etern: „și pruncii cresc/ și iarăși este toamnă peste lume/ și unii sunt și alții au pierit/ și unii par vestiți și unii-s fără nume// Rusalii, Bobotează, ouatul către Paști/ și Maica Domnului în plină vară/ Holdele-s coapte, secerători puțini/ Viața noastră, țară milenară”. Poetul a devenit „Marele Preot al sfintelor cuvinte”, sorbind din „marile izvoare”, întreținând cultul graiului în

Ioan Alexandru și Marin Sorescu

„templul care se lărgeste și iată a cuprins/ Pământ și cer și veac și cimitire”. Cântecul său este în același timp porunca vremii și descântecul inițiativ al reînvierii eterne: „Ceea ce știm și am văzut/ Sunt strâns de gât de nu voi spune/ și mărturia mea va fi/ Că cel ce este veșnic va rămâne./ Iată cum toate se-nnoiesc/ Grai și părinți și neam și țară/ O holdă moartă pusă-ntr-un sicriu/ Din piramidă-ncepe să răsară”. Uneori aceste lungi cicluri de poeme închinete Transilvaniei, Moldovei, Țării Românești, Maramureșului, locurilor celebre și eroilor naționali, ca și unor sate neștiute și unor oameni anonimi, capătă un ton de predică, au un stil oral prolix și o retorică tumultuoasă convențională, sugerând un fel de „neosămănătorism antropologic și etnografic” (I. Negoțescu). Dar când, purificat în asceza gândului întors în sine, aprins de lumina adevărului transcendent, poetul indică drumul mântuirii eliberatoare de propria individualitate instabilă și efemeră, îndemnul său este profetic

imperativ, de o adâncă semnificație existențială, de o înțelepciune originară și etern valabilă: „Eu sunt făcut numai din ochi/ Io am Lumină, veșnică vedere./ Toate sunt strânse în acest vas de foc/ și toate au viață dintr-o dată/ Cu veșnicia-s nevoit să văd/ Fiece clipă blestemată”.

Ioan Alexandru este un poet din tagma aleasă a Sfântului Francisc coborât pe colinele Transilvaniei, în preajma Apusenilor, un poet al universului mic și al luminii (simbol multiplu), al colinelor (spațiul geografic predict), un admirabil, fin miniaturist, poet al naturii, cu preferință pentru viziunile crepusculare, un tradiționalist încăpățânat, care voiește să reabiliteze temele majore ale gândirii și ale imaginației tradiționale (și reușește), după ce i-a citit pe Blaga și pe Hölderlin, în fine, Ioan Alexandru este un expresionist rural bogomilic de prim ordin al generației lui – bogată în poeți, chiar în mari poeți – și el însuși este, în unele poeme ale sale, un mare liric recuperator, animat, ca Heliade-Rădulescu, de un sfânt nesațiu, decis să îmbrățișeze universul și ceea ce există dincolo de el (oștile cerești) în versuri ce curg nestingherite, în ample imne profetice.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Cum să vă spun*, pref. Mihai Beniuc, București, 1964; *Viața deocamdată*, București, 1965; *Infernul discutabil*, București, 1966; *Vină*, București, 1967; *Vămile Pustiei*, București, 1969; *Poeme*, București, 1970; *Imnele bucuriei*, București, 1973; *Imne (1964–1973)*, București, 1975; *Imnele Transilvaniei*, București, 1976; *Imne*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1977; *Iubirea de patrie. Jurnal de poet*, vol. I, Cluj-Napoca, 1978, vol. II, București, 1985; *Imnele Moldovei*, București, 1980; *Imnele Țării Românești*, București, 1981; *Pământ transfigurat*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1982; *Imnele iubirii*, București, 1983; *Imnele Putnei*, București, 1985; *Imnele Maramureșului*, București, 1988; *Bat clopotele în Ardeal*, București, 1991; *Căderea zidurilor Ierihonului sau Adevărul despre Revoluție*, Vălenii de Munte, 1993; *Amintirea poetului*, îngr. Ion Cocora, pref. Aurel Rău, București, 2003. **Traduceri:** Pindar, *Ode*, I–III, îngr. și introd. Mihai Nasta, postfața trad., București, 1974–1977; Rainer Maria Rilke, *Scrisori către un tânăr poet*, postfață Andrei A. Lillin, București, 1977 (în colaborare cu Ulvine Alexandru); *Cântarea Cântărilor*, îngr. și introd. trad., pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1977.

Repere bibliografice: Simion, *Orientări*, 189–195; Felea, *Reflexii*, 107–115; Regman, *Cronicari*, 66–74; Constantin, *Despre poeți*, 156–160; Nițescu, *Scylla*, 130–148; Grigurcu, *Teritoriu*, 158–169; Caraion, *Duelul*, 7–13; Pop, *Poezia*, 189–221; Poantă, *Modalități*, 106–115; Streinu, *Pagini*, III, 49–51; Felea, *Secțiuni*, 107–113; Barbu, *O ist.*, I, 276–294; Mincu, *Poezie*, 93–105; Piru, *Poezia*, II, 358–369; Laurențiu, *Eseuri*, 11–19; Nițescu, *Poeți*, 140–158; Iorgulescu,

Scritori, 18–23; Simion, *Scritori*, I (1978), 226–233; Poantă, *Radiografii*, I, 217–222, II, 12–16; Regman, *Explorări*, 133–147; Grigurcu, *Poeți*, 177–187; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, 105–111; Iorgulescu, *Ceara*, 158–166; Stănescu, *Jurnal*, II, 79–85; Negrici, *Introducere*, 64–76; Grigurcu, *Existența*, 242–249; Ștefănescu, *Prim-plan*, 291–301; Cistelean, *Poezie*, 167–171; Emil Șimăndan, *Dialoguri cu Ioan Alexandru*, Arad, 1993; Negoșescu, *Scritori contemporani*, 14–21; Constantin, *Complicitatea*, 173–177; Pop, *Pagini*, 97–102; *Dicț. analitic*, II, 153–155, 161–163, IV, 345–346, 379–381; *Dicț. esențial*, 24–26; Manolescu, *Lista*, I, 244–262; Ion Bălu, *Ioan Alexandru*, Brașov, 2002; Ciopraga, *Partituri*, 83–95; Ștefănescu, *Istoria*, 483–490; Holban, *Ist. lit.*, I, 47–53; Manolescu, *Istoria*, 1040–1046; Popa, *Ist. lit.*, II, 281–286. **M.D., L.H.**

ALEXANDRU, Oltea (22.VI.1930, Cernăuți – 28.VII.1991, București), prozatoare. Este fiica Ștefaniei Alexandru (n. Hotinceanu), învățătoare, și a avocatului Emil Epureanu, prieten cu Mihail Ralea și cu Ionel Teodoreanu; a fost căsătorită cu Traian Filip. Urmează cursurile primare, gimnaziale și liceale la București, tot aici în 1948 intrând la Facultatea de Filologie, pe care a absolvit-o în 1952. Debutază în presă cu un reportaj de la Bumbești-Livezeni, *Bucuria muncii*. A lucrat ca redactor la revistele „Femeia” și „Căminul” (1948–1950), apoi, mai bine de două decenii, la „Săteanca”. Prima ei carte, romanul *Racul*, apare târziu, în 1970.

Temele prozei semnate de A. – solitudinea, bătrânețea, culpa morală, spațiul închis, feminitatea ratată social, dar împlinită din unghiul unei trăiri meditative – conferă acestei arii, limitată în aparență, o anume profunzime a sondării psihologice. Componentele realului, fără să fie pretexte analitice, potențează totuși notația caracterologică pe linia detectării unui nucleu dilematic al ființei. Tehnica de creare a psihologiilor compozite, speculate lucid, fără tentația abisului, dar convingător la nivelul ansamblului comportamental, suferă din pricina manierei monocorde. Strict vorbind, romanul *Racul* este urmărirea unui proces de conștiință: tatăl moare, fiul îi regândește existența, presupunând o crimă și identificând ipotetic asasinul, rând pe rând, în douăsprezece personaje, toate cu o vină potențială. Chiar dacă este sugerată ipoteza sinuciderii, misterul întreține atmosfera de anchetă existențială. Firea slabă a protagonistului, complexul patern care îl face să complice până și psihologiile lineare, lipsa unor coordonate care să ridice nivelul epicii la ideea majoră conținută doar virtual de fapte sunt elemente care,

în ciuda reușitei de atmosferă a cărții, dizolvă în cele din urmă tensiunea analitică. După *Macii din preajma nopții* (1973), roman compus la persoana a doua, prin *Veghea bătrânei doamne Gall* (1973) raportul dintre tehnica psihologică (rememorarea, indefinitul reacțiilor, solitudinea chinuitoare și, din nou, complexul vinei) și cea narativă (cadru cu totul formal) se precizează în favoarea celei dintâi. Bătrâna doamnă (realitate sau numai ficțiune) devine o prezență obsedantă pentru personajul narator. Într-un proces desfășurat cu hipnotică lentoare, se clarifică o existență vinovată. *Casa Emilianei* (1975), deși operează cu aceleași motive, se construiește nu monovalent, ca până acum, fiind, pe de o parte, o însumare de procese de conștiință și, pe de alta, un cumul de singurătăți fals comunitare. Personajele navighează în derivă unele pe lângă altele, unite doar sub fascinația unicului personaj pur al cărții (Maria) și prin forța de caracter a bătrânei Emiliană. Restrângând iarăși cazuistica, „*Niciodată toamna...*” (1977), tot roman al unei bătrâne, dă seama de riscurile tehnicii narative a autoarei. Cu o mare doză de artificial, textul e realizat mai mult la nivelul liric al motivului (solitudinea bătrâneții). Simțind parcă pericolul autopastișei, **A.** inaugurează prin *Sertarul cu medalii* (I, 1979) un roman de familie (cu note autobiografice), unde accentului psihologizant i se adaugă respirația epică a dimensiunii istorice. Este vorba de familia bucovineană de la finele veacului XIX și începutul de secol XX. La un prim nivel de lectură, cartea este o nouă sumă de psihologii individuale, însă în profunzime ea este o reconstituire a unui destin colectiv.

SCRIERI: *Racul*, București, 1970; *Macii din preajma nopții*, București, 1973; *Veghea bătrânei doamne Gall*, București, 1973; *Casa Emilianei*, București, 1975; „*Niciodată toamna...*”, București, 1977; *Sertarul cu medalii*, vol. I: *Vama arsă*, București, 1979; *Cărarea cea îngustă*, București, 1983.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, [*Oltea Alexandru*], RL, 1970, 35, LCE, 1973, 19, 1974, 7; Dana Dumitriu, [*Oltea Alexandru*], ARG, 1973, 6, RL, 1980, 12, 1984, 15; Cristea, *Domeniul*, 291–296; Silvia Urdea, „*Casa Emilianei*”, VTRA, 1976, 6; Titel, *Pasiunea*, 133–135; Liviu Petrescu, Între epos și poveste, ST, 1979, 10; Condurache, *Portret*, 146–148; Cosma, *Romanul*, I, 234–235; *Dicț. scriit. rom.*, I, 51–53; Popa, *Ist. lit.*, II, 787.

D.C.M.

ALEXANDRU, Radu F. (12.VII.1943, București), dramaturg, prozator. Este fiul Irenei (n. Grosfeld)

și al lui Isidor Feldman, funcționar; prenumele la naștere: Radu Alexandru. Și-a făcut studiile liceale în București, la „Gh. Lazăr” și „Dimitrie Cantemir” (1956–1960). Este absolvent al Facultății de Matematică (1965) și al celei de Filosofie (1974) din cadrul Universității bucureștene. De asemenea, a urmat cursul postuniversitar de regie teatru al Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” (1983), dându-și doctoratul în comunicare audiovizuală (2010). Profesor de matematică (1965–1970), este apoi redactor la revista „Cutezătorii” și la Animafilm, profesor asociat la Universitatea de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale”. Din 1996 până în 2012 a fost senator în Parlamentul României. A debutat cu proză în 1967 la „Gazeta literară”. A mai colaborat la „Luceafărul”, „România literară”, „Teatru”, „Cinema”, „Observator cultural” ș.a. În 1974 i s-a jucat prima piesă, *Umbrele zilei*, pe scena Teatrului „Victor Ion Popa” din Bârlad. A scris și scenarii de film: *La capătul liniei*, *Omul zilei*, *Damen tango*, *Șarada* ș.a. I s-a acordat Premiul Uniunii Scriitorilor pentru piesa *Nimic despre Hamlet* (1995); de asemenea, a fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (1979, 2000, 2011).

Unicul volum de proză al lui **A.**, *Cu fața spre ceilalți* (1971), cuprinde schițe și povestiri al căror stil alert mizează pe surprinderea amănuntului semnificativ în banalitatea situațiilor cotidiene. Personajele sunt creionate din câteva gesturi și vorbe definitorii (precum bețivul din *Mozaic*, care repetă obsedant aceeași propoziție), într-o proză construită din fragmente de dialog juxtapuse aparent la întâmplare (*Meandre*), urmând capriciile unei inteligențe ludice. Ca dramaturg, **A.** este interesat îndeosebi de situațiile-limită: refăcând, din unghi moral, procesul celor care au intrat în pușcăriile comuniste fără a fi vinovați (*Mansarda*, 1980) sau prezentând drama unor tineri condamnați la moarte pentru sabotaj (*O șansă pentru fiecare*, 1980), autorul explorează psihologia unor personaje care acționează în confruntări fără ieșire. *Mlaștina* (1992) abordează complexitatea condiției umane din perspectiva unui act care nu a încetat să fascineze, în ultimul veac și mai bine, atât știința psihologiei, cât și gândirea filosofică: sinuciderea. Deși au nume, personajele apar în textul dramatic drept El și Ea, subliniind astfel caracterul generic al dezbaterei. Dialogul este permanent întrerupt de intervenția unor „umbre” – în fapt, gânduri ale

personajului care se confesează, prea tainice și apă-sătoare pentru a putea fi articulate. Piesa reflectă, în oglinzile paralele ale discursului „obiectiv” al medicului psihiatru și al aceluia „subiectiv” al pacientului, straniețea, caracterul de neexplicat al sinuciderii: internat într-un spital de boli nervoase în urma unei false tentative de a-și curma viața – o farsă menită, în opinia sa, să-i acorde un răgaz de liniște după ani de muncă istovitoare într-o uzină –, inginerul Ducu Câmpănu sfârșește prin a se sinucide cu adevărat. *Nimic despre Hamlet* aduce în scenă „realitatea lichidă” a perioadei de tranziție de după 1989, în care democrația și libertatea individuală, lipsite de susținerea unui sistem statal meritocratic, transformă societatea românească într-o pastă tulbură și amorfă, ai cărei reprezentanți – un grup de dramaturgi invitați să scrie un scenariu radiofonic la inițiativa BBC-ului – ajung la conștiința dureroasă a propriei inutilități, sterilități și incapacități de adaptare, proiectate, în varianta de scenariu propusă de Paul, unul dintre protagoniști, într-o profesiune de credință de-a dreptul nihilistă. *Gertrude* (din volumul *Teatru 7*, 2012) este o meditație asupra semnificațiilor inepuizabile ale creației shakespeariene, în cadrul unui „scenariu” care amestecă firele narative și rescrie scenele din *Hamlet* într-o tentativă postmodernă de a pune în lumină semnificațiile operei nu prin reducere metodică și explicitare, ci prin adiționare, suprapunere și multiplicare: astfel, Polonius nu este doborât de pumnalul lui Hamlet, ci se călugărește, fiind apoi ucis de Claudius, Hamlet îi propune Ofeliei să se sinucidă împreună, Ofelia îl interoghează pe tatăl ei cu privire la condițiile suspecte ale morții fostului rege, Hamlet face cerere de exhumare a cadavrului pentru necropsie, iar vorbele acuzatoare ale duhului dublează în chip de ecou discursul lui Claudius.

SCRIERI: *Cu fața spre ceilalți*, București, 1971; *Reîntâlnirea*, București, 1977; *Ultima șansă*, București, 1979; *Buna zi de mâine*, București, 1980; *O șansă pentru fiecare*, București, 1980; *La capătul liniei*, București, 1981; *Magdaleno!... Magdaleno!...*, București, 1982; *Candidul*, București, 1983; *Punct. Și de la capăt*, București, 1986; *„Cel care trebuie să vină” sau „Câți bărbați încăpem în casa asta, Maria?”*, București, 1986; *Cei care plătesc cu viața*, București, 1987; *Mlaștina*, București, 1992; *Nimic despre Hamlet*, București, 1995; *Gimnastica de dimineață*, București, 2000; *Poveste despre tatăl meu*, pref. Radu Beligan, București, 2006; *Tsunami*, București, 2008; *Teatru 7*, București, 2012.

Repere bibliografice: Iorgulescu, *Scriitori*, 176; Mircea Iorgulescu, *Viziune morală*, RL, 1981, 3; Mirodan, *Dicționar*, I, 39–40; Romanița Constantinescu, *Presiunea și reacțiunea*, RL, 1992, 36; *Dicț. scriit. rom.*, I, 53; Alex. Ștefănescu, *Teatrul ca discuție*, RL, 1996, 29; Ghițulescu, *Istoria*, 403–405; Virgil Nemoianu, *Radu F. Alexandru*, CL, 2007, 5; Popa, *Ist. lit.*, II, 882.

L. H.

ALEXE, George (26.XI.1925, Smârdan, j. Buzău – 17.I.2013, Rochester Hills, Michigan, SUA), poet, jurnalist. Este fiul Viței (n. Șerban) și al lui Constantin Alexe, țărani. A făcut studii teologice la Buzău (1937–1945) și București (1945–1949). Debutază cu proza *Un vis* la revista școlară „Muguri” din Buzău (numărul pe 1940–1941). Redactor al revistelor Patriarhiei Române, bibliotecar al Bibliotecii Sfântului Sinod între 1948 și 1968, A. s-a stabilit în Canada în 1969, apoi în SUA din 1971, activând ca editor și jurnalist în departamentul publicațiilor de pe lângă Arhiepiscopia Misionară Ortodoxă Română din SUA și Canada. Editează în 1969–1970, la Kitchener-Ontario, „Vestitorul român-canadian”. În 1971 a înființat Societatea Corală și Culturală România, în Detroit, unde încă din 1968 e prezent în publicația „Credința” cu recenzii, comentarii și prezentări literare. În 1973, din dorința expres afirmată în articolul-program, intitulat *Adeverire*, de a face cunoscute „creațiile spirituale, culturale și artistice nepieritoare ale neamului nostru de pe întreaga lui vatră strămoșească, din Țara Mamă și de pretutindenea, unde i-a fost dat de Dumnezeu să vadă lumina zilei și să ființeze în lume”, A. editează, până în 1984, tot la Detroit, „revista de cultură și artă” „Comuniunea românească (Romanian Communion)”, în care își tipărește majoritatea articolelor culturale și teologice, iar împreună cu Theodor Damian fondează publicația „Romanian Medievalia”. E prezent, de asemenea, atât în presa exilului: „Unirea” (Viena), „America”, „Universul liber” (Hollywood), „Micro Magazin” (New York), „Lupta” (Providence), „Lumină lină–Gracious Light” (New York), „Tricolorul” (Toronto), „Acțiunea românească” (New York), „Miorița noastră” (New York), „Lumea liberă”, „Observator” (München), „Luceafărul românesc” (Montréal), cât și în unele publicații din țară: „Steaua”, „Tribuna”, „Ateneu”, „Transilvania”, „Glasul Bisericii”, „Revista teologică” ș.a.

Se observă ușor „deschiderea” nediferențiată a programului literar al lui A., căci un spirit minimal de selecție ar fi impus o oarecare precauție, cel puțin în ceea ce privește încredințarea semnăturii

propriilor pagini unor periodice cu statut politic incert din punctul de vedere al dezideratelor exilului, fie el și numai unul strict cultural. Aceeași lipsă de selecție – și, de aici, nu puține confuzii asupra valorilor – vădește și sumarul volumului *Diorame și eseuri teologice și literare*, publicat în 1996 la Editura Moonfall Press din Washington, volum în care articolele despre M. Eminescu, Mircea Eliade, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Ștefan Baciuc, Nicu Caranica, Vintilă Horia, Nichifor Crainic se învecinează cu cele despre Anca Balaci, Ion Bănuță, Al. Căprariu, Gheorghe Anca, Gabriel Gafița, Gheorghe Istrate, Silvia Cîncă sau Adela Popescu. Un merit al lui A. ar fi acela de a fi recenzat prompt în primul rând aproape toate cărțile importante ale exilului în presa culturală românească din SUA și Canada, de la L.M. Arcade și Mihai Niculescu până la Pamfil Șeicaru și Ion Cârjă sau Dumitru Ichim, deși notele sale de lectură nu depășesc adesea nivelul semnalării publicistice. Dar defectul esențial al cărții vine din viziunea de inventar pe care autorul o cultivă fără rețineri, în așa fel încât Constantin Michael-Titus se interpune în paginile sale între Radu Gyr și Dumitru Stăniloae, fără ca A. să amendeze măcar în comentariu o asemenea alăturare. Un aspect oarecum insolit în această activitate literară, intens desfășurată și în sfera studiilor teologice, îl oferă însă volumul de versuri *Țărnuț dînspre cer* (1991), cuprinzând o poezie în notă tradiționalistă, sub vizibila influență a prelucrării motivului religios ortodox din universul liric al lui V. Voiculescu sau din cel al lui Sandu Tudor. Expozitiv-decorative, versurile reflectă un gândirism târziu, epigonic.

SCRIERI: *Țărnuț dînspre cer*, Washington DC, 1991; *The Image and Likeness of Fr. Stăniloae's Theology*, Detroit, 1994; *The Unknown Continent*, Detroit, 1994; *Diorame și eseuri teologice și literare*, Washington DC, 1996; *Suflet românesc peste ocean*, Detroit, f.a.

Repere bibliografice: Păcurariu, *Dicț. teolog.*, 12–13; Ilie Traian, *Veteranii exilului și ideea românească*, „Curierul românesc”, 2000, 12; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, 12–16. **N. F.**

ALEXI, Theodor (1843, Brașov – 22.X.1907, Brașov), versificator, prozator, autor dramatic, traducător. Având studii comerciale, A. a condus, până în 1868, tipografia Johann Weiss din București. A fost funcționar la Institutul de Credit și Economii Albina din Brașov, oraș unde devine, din 1882, proprietar de tipografie și editură, proprietar și redactor al publicațiilor-magazin „Noua bibliotecă română” (1882–1883) și „Poșta română” (1888–1889). Autor bilingv,

a semnat și cu pseudonimele Th. Dusterblick și Stan Pârjol.

A. debutează în 1868 cu volumul de versuri *Karpaten-Röschen*, urmat de prelucrarea în limba germană a romanului *Ciocoii vechi și noi* de N. Filimon („Bukarester Hauskalender auf das Jahr 1868”), adaptare care nu făcea trimitere la autor și la opera folosită și care va fi reluată ulterior în traducere românească (în „Noua bibliotecă română”, 1882–1883) și apropiată integral. Poligraful, specializat în colportaj, prelucrări, compilație și pastişă, a publicat versuri, povestiri, nuvele, amintiri de călătorie, romane, drame, comedii, vodeviluri, articole de popularizare a literaturii române și străine, tălmăciri în și din limba română. A colaborat la „Albina Carpaților”, „Familia”, „Amicul familiei”, „România liberă”, „Universul” și, cu totul întâmplător, la „Convorbiri literare”. Cu mediocritate pretențioasă, versificatorul, prolific, imită și amalgamează, în *Ciarda albă* (1879) și în *Harpă și caval* (1880), orientări și motive diverse, curente în epocă. Același *mixtum compositum* și în romanele cu intrigă foiletonistică: *Viața lui Onufriu* („Albina Carpaților”, 1878”), *Ai carte, ai parte* (1878), *Babeta* (1883), *Bei, Vodă, Domn* ș.a. Lucrările dramatice, foarte numeroase, apărute într-un ritm alert, fuseseră contractate, prin intermediul Societății pentru Fond de Teatru Român, cu Editura Ciurcu din Brașov și reprezintă, poate, segmentul cel mai util al activității lui A. Țesând pe subiecte locale ori prelucrând texte străine (*Zăpăciții* după August von Kotzebue, *Casierul* după A. Gill și G. Richard ș.a.m.d.), piesele, schematic, mereu cu finalitate educativă, au intrat în repertoriul de comedii și vodeviluri al trupelor de diletanți din Transilvania. Transpuneri în limba germană – Iacob Negruzzi, *Miron und Florica* (1878), *Rumänische Kunst-Dichtungen* (1880) –, traduceri în limba română (din Jonathan Swift, Hans Christian Andersen, Prosper Mérimée ș.a.), multe rămase în paginile foilor editate de el, antologii de versuri – *Blütenlese deutscher Lyrik aus Siebenbürgen* (1877), *Parnasul român* (1892) – accentuează caracterul industriuos al scrisului lui A.

SCRIERI: *Karpaten-Röschen*, București, 1868; *Ai carte, ai parte*, Sibiu, 1878; *Ciarda albă*, București, 1879; *Harpă și caval*, Brașov, 1880; *Moartea lui Mihai Viteazul*, Brașov, 1881; *Babeta*, Brașov, 1883; *Sus pe Tâmpa*, Brașov, f.a.; *Bei, Vodă, Domn*, Brașov, f.a.; *Domnul de Ghiavahazi Măria Sa*, Brașov, 1888; *Junii*, Brașov, 1889; *Strada Carmen Sylva*, Brașov, 1891; *Unul scapă, altul piere*, Brașov,

[1892]; *Vistavoiul Marcu*, Brașov, [1892]; *Curca*, Brașov, [1892]; *Noaptea de St. George*, Brașov, [1892]; *Lăcustele*, Brașov, [1892]; *Casierul*, Brașov, [1892]; *Zăpăciții*, Brașov, [1892]; *Pisica*, Brașov, [1892]; *Cu voia dumisale*, Brașov, [1892]; *Notarul și banditul*, Brașov, 1894; *Decât învățatură pe jumătate, mai bine nimic*, Brașov, 1897; *Plevna*, Brașov, 1902; *Vițelul de aur*, Brașov, 1903; *Nici minte, nici noroc*, Brașov, 1903; *Pur și simplu*, Brașov, 1903; *Bicicleta la mahala*, Brașov, 1903; *Săricica*, Brașov, 1903; *Împletește-despletește*, Brașov, 1903; *Slavă Domnului, masa e pusă*, Brașov, 1903; *Apă rece*, Brașov, 1903; *Tot găina cântă*, Brașov, 1903; *Otilia sa*, Brașov, 1903; *Ah, sărmana vreme veche*, Brașov, 1904; *În preajma expoziției. Amintiri reîmprospătate. Domnul Tudor – Cuza Vodă*, Brașov, 1906; *Cartea veteranului Stan Pârjol*, Brașov, 1906.

Repere bibliografice: G. Bogdan-Duică, [*Theochar Alexi*], GT, 1888, 68, 86, 92; Mărcuș, *Thalia*, 124–126, 229–236; Heinz Stănescu, *Antologia în limba germană alcătuită de Theochar Alexi*, RITL, t. XVI, 1967, 3; Constantin Cuza, Maria Lambucă, *Societatea pentru Crearea unui Fond de Teatru Român*, pref. Mircea Măncuș, Brașov, 1971, *passim*; *Dicț. lit. 1900*, 31–32; Barbu, *Romanul*, 107–109; Faifer, *Semnele*, 256, 299–301; Al. Dobrescu, *Brașoave*, IIȘ, 2005, 8. **G. D.**

ALEXIANU, AL.

[Alexandru]

(21.III.1914, București
– 29.X.1974, București),
istoric literar,
publicist.

Este fiul Sofiei Alexianu. La București urmează clasele gimnaziale, când îl are profesor pe matematicianul și poetul Ion Barbu, Liceul „Dimitrie Cantemir” și cursurile Facultății de Litere și Filosofie. A lucrat la *Enciclopedia României*, în colectivul condus de Dan Botta. Din 1956 a fost bibliotecar la fostul liceu „Sf. Sava” din București. A debutat în 1932 la „Universul copiilor”. A mai colaborat la „Buna Vestire”, „Seara” (aici a fost, în perioada iulie 1943 – ianuarie 1944, redactor al paginii de cultură), „Revista Fundațiilor Regale”, „Iconar”, „Gândirea”, „Biserica Ortodoxă Română”, „Ateneu”, „Glasul bisericii”, „Magazin istoric”, „Amfiteatru”, „Argeș”, „Tomis”, „Colocvii”, „Revista muzeelor”, „Călăuza bibliotecarului”, „Gazeta învățământului”, „Cutezătorii”, „Ramuri”, „Adolescența”.

Deși a publicat, în timpul vieții, cărți precum *Mode și veșminte din trecut* (I–II, 1971) și *Acest Ev Mediu românesc* (1973), cea dintâi reprezentând prima istorie a costumului de Curte din Țările Române, iar a doua fiind o prezentare a iconografiei și a operelor de artă medievale, deopotrivă bisericești și laice, A. avea să se releve abia postum în adevărata sa postură, de istoric literar, prin masiva scriere *Istoria poeziei culte românești (1570–1830)* (I–IV, 2001), publicată într-o primă variantă în 1993. Cercetare enciclopedică, lucrarea vrea să demonstreze că înaintea vârstei moderne s-a scris la noi, timp de câteva secole, un fel de „rudiment” de poezie, o literatură „naivă, anacronică”, crescută într-un climat specific, producție care trebuie apreciată în ambientul cultural propriu, așadar cu alte criterii decât acelea aplicate scrisului de după 1830. Este vorba de „un vast repertoriu al vechilor compuneri în versuri românești”, de o preistorie a poeziei românești, multă vreme rămasă anonimă, care, într-o primă componentă, religioasă și cultică, s-a manifestat în variate forme: poezie de inscripție („simplu ornament în arhitectura dificilă a tipăriturii”), poezie sacră religioasă (versuri cu conținut moral și religios, rugăciuni, cântări biblice, teatru religios); poezie eclesiastică, sacerdotală; poezie hieratică voievodală; poezie de inscripție heraldică; poezie de prezentare a tipăriturilor; poezie de inscripție murală; poezie parenetică sacrală. A doua componentă, profană, a îmbrățișat forma poeziei de meditație, parenetică, în fine epică. Poezia profană premodernă a avut un ciclu didactic, a cuprins polemici în versuri, satire portretistice, manifeste în versuri, ca și poezie de amor. Docte capitole examinează viziunea acestor compuneri ale începuturilor, tatonări ce trebuie apreciate strict istoric, pentru că rolul lor a fost unul precumpănitor didactic, o perspectivă critică asupra lor apărând abia în primele decenii ale secolului al XIX-lea. A. își trasează periplul de la „poezia-trudă” la „poezia-divertisment”, de la „poezia-adevăr” la „poezia-ficțiune”. S-a dat, afirmă autorul, până la 1830, o adevărată luptă pentru expresie, pentru debarasarea de formele rigide, greoaie, confuze, arhaice, ermetice, de nebulozitatea multor versuri, o bătălie pentru câștigarea clarității, simultană cu o conturare a conștiinței că literatura trebuie să fie înțeleasă de cititor (Simion Ștefan, Radu Greceanu, Dimitrie Cantemir, Vasile Aaron, Vasile Vârnăv),

idee apărută atunci când intelectualii epocii s-au întors către obârșile latine, spre Apus. Cu timpul, a început să se vădească și preocuparea pentru terminologia poetică, pentru definirea unor termeni ca „stih”, „vers”, „comparație”, „alegorie”, „onomatopee”, „prosopopee”. Procesul acesta, foarte lent, de cunoaștere și înțelegere a rostului creației și de deprindere cu mânăuirea vehiculelor ei, a fost însoțit de studierea poeticilor clasice (Horațiu în deosebi). Prin Gheorghe Asachi a pătruns la noi știința poetică italiană, iar pe la începutul secolului al XIX-lea s-au făcut, prin Ion Heliade-Rădulescu, încercări de „încetățenire” a poeziei lui Boileau. Volumele al treilea și al patrulea ale lucrării conțin o antologie de texte, așezate nu pe școli și curente, ci pe ani și autori. Cartea lui A. a fost recunoscută ca „un tezaur inestimabil de literatură românească” (I.C. Chițimia), ca o „inestimabilă sursă de documentare” (Dumitru Micu). Tălmăcirea unor „stihuri” din François Villon și „repovestirea pentru copii” a legendei lui Till Buhoglundă și a romanului *Don Quijote* de Cervantes pot fi considerate la A. rod al unor momente de răgaz.

SCRIERI: *Mode și veșminte din trecut*, I–II, București, 1971; *Acest Ev Mediu românesc*, București, 1973; *Un bucureștean de altădată – risipitorul logofăt Dudesco*, Milano, 1978; *Istoria poeziei române de la 1570 la 1830*, I–II, îngr. și introd. Mircea Coloșenco și Laurențiu Avram, pref. I.C. Chițimia, Galați–București, 1993; *Stihuri pentru Draga*, București, 2000; *Istoria poeziei culte românești (1570–1830)*, I–IV, îngr. Mircea Coloșenco, pref. I.C. Chițimia, București, 2001. **Traduceri:** *Întâmplările și faptele de pomină ale năzdrăvanului Til Buhoglundă*, București, 1971; Cervantes, *Minunatele isprăvi ale vestitului cavalier Don Quijote*, București, 1974; *Din stihurile jupânului François Villon*, postfață Romulus Vulpesco, București, 1980.

Repere bibliografice: Lucian Chișu, *Eveniment editorial*, L, 1994, 50; Emil Manu, *O carte de excepție, scrisă de un autor aproape neștiut: Alexandru Alexianu*, ALA, 1998, 420; Dumitru Micu, *De la Coresi la Iancu Văcărescu*, ALA, 2002, 600; Florin Mihăilescu, *Farmecul erudiției*, VR, 2002, 3–4. **I.D.**

ALEXICI, Gheorghe (14.IX.1864, Arad – 7.II.1936, Budapesta), filolog, folclorist. Este fiul Juliannei (n. Murza) și al lui Aron Dumitru Alexici, prim notar al Aradului, provenind dintr-o familie înnobilită. Face primele clase la Arad, apoi urmează liceul și Facultatea de Litere la Budapesta. Își începe cariera didactică în orașele Szolnok și Kassa (astăzi Košice, Slovacia), iar în 1891 revine în Budapesta,

ca profesor de limba română la Academia de Comerț. Din 1897 intră în învățământul universitar, la Catedra de limba română a Universității budapestane. În 1922 este pensionat, de fapt înlăturat din învățământ, pentru convingerile sale social-democrate.

Filolog de formație, A. a studiat elementele maghiare din limba română, precum și originea limbii române, alcătuind dicționare și gramatici. A semnat și Popa Coresi. O istorie a literaturii române, scrisă în limba germană și apărută la Leipzig (*Geschichte der rumänischen Litteratur*, 1906), a fost aspru criticată în țară, mai ales pentru tendința de a exagera contribuția transilvănenilor, în defavoarea scriitorilor din celelalte provincii românești. Tot pentru afirmarea literaturii române în străinătate, A. a tradus în limba maghiară, publicându-le în reviste din Budapesta, unele scrieri ale lui V. Alecsandri, M. Eminescu, I.L. Caragiale, I. Slavici, B. Delavrancea ș.a. A colaborat la revistele „Alföld”, „Budapesti Szemle”, „Nyelvőr”, „Ethnographia”, precum și la „Luceafărul”, „Convorbiri literare”, „Noua revistă română”, „Revista pentru istorie, arheologie și filologie” ș.a. A redactat el însuși „Poporul” (26 decembrie 1893–4 februarie 1894), foaie de răspândire a cunoștințelor practice pentru țărani, în care textele folclorice ocupau un loc de seamă. În 1887, din însărcinarea Societății Kisfaludy, A. întreprinde o anchetă folclorică în Banat, Hunedoara și Bihor, după care scrie *Călătoria mea printre români (Utazásom az oláhok között)*, în care expune și câteva principii și concluzii privind munca de culegere a folclorului; remarcabilă este aici insistența de a nu se interveni în text. Ideea este reluată și în prefața la primul volum din *Texte din literatura poporană română* (1899), culegere ce include un mare număr de specii folclorice (balade, cântece, colinde, descântece, ghicitori, frământări de limbă, jocuri de copii, povești, legende, snoave ș.a.). Al doilea volum, lăsat în manuscris, a apărut postum, după aproape șapte decenii, și cuprinde texte lirice culese în aceeași perioadă. A mai publicat o monografie a comitatului Timiș (*Temes vármegye*, 1912), povești românești traduse în limba maghiară (*Román népmesék*, Budapesta, f.a.), a transpus în română o carte de cântece a lui Gheorghe Szegedi (1911) și a semnat articolul *Din trecutul poeziei poporane române* („Luceafărul”, 1903), în care cercetează influențele folclorului românesc asupra celui maghiar, depistate în texte, melodii, ritmuri, dansuri, sesizând sincretismul creațiilor populare.

Concepția lui **A.** despre folclor, așa cum reiese din lucrările sale, se dovedește una dintre cele mai moderne din epocă. Temeinic informat, la curent cu mișcarea folcloristică din țară și cu cea europeană, el este un precursor al orientării filologice în domeniu, prin redarea fidelă a textelor și mai ales prin transcrierea lor după un sistem intermediar între ortografia curentă și transcrierea fonetică. Observații judicioase a făcut cu privire la evoluția genurilor și speciilor folclorice și la asemănarea dintre eposul românesc și al altor popoare, în special sud-slave. În legătură cu procesul de creație și circulație în folclor, **A.** ia în discuție necesitatea studierii variantelor. Prin colecția sa, a contribuit la cunoașterea folclorului unor zone puțin investigate până la el (Banat, Hunedoara și, mai ales, Bihor).

SCRIERI: *Geschichte der rumänischen Litteratur*, Leipzig, 1906; *Elevilor mei. Discurs de deschidere ținut la Universitatea din Budapesta*, Sibiu, 1910. **Culegeri:** *Texte din literatura poporană română*, t. I: *Poezia tradițională*, Budapesta, 1899, t. II, îngr. și introd. Ion Mușlea, București, 1966.

Repere bibliografice: Haneș, *Studii*, 1–21; Mayyar *irodalmi lexikon*, I, Budapesta, 1963, 62; Bârlea, *Ist. folc.*, 279–285; *Dicț. lit.* 1900, 32; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 48. **L. C.ș.**

ALEXIU, Lucian (pseudonim al lui Lucian Blaga; 2.II.1950, Timișoara), poet, critic literar, traducător. Este fiul Elenei Blaga (n. Gărau) și al lui Gheorghe Blaga, muncitori. A urmat la Timișoara școala primară, Liceul „Eftimie Murgu” (1965–1969) și Facultatea de Filologie, absolvită în 1974. A fost în conducerea redacțiilor la „Amfiteatru”, „Viața studentescă” și „Forum studentesc”, redactor la Editura Facla (1977–1978), referent literar la Filiala din Timișoara a Uniunii Scriitorilor (1980–1983), secretar literar (1983–1989), apoi redactor (din 1990) la revista „Orizont”. Președinte director general al editurilor Hestia (fondată în 1991) și Anthropos (fondată în 1995), este și director al revistelor electronice „Ulysse” și „Pan”. Din 1992 este membru în conducerea Uniunii Scriitorilor. Debutează în 1969, cu versuri, la „Orizont”. Mai colaborează la „Arca”, „Arcade”, „Contemporanul”, „Familia”, „Gradina” (Niș, Serbia), „Književne novine” (Belgrad), „Krautgarten” (Belgia), „Luceafărul”, „Lumina”, „Observator cultural”, „Ostragehege” și „Signum” (Dresda), „Poesis”, „Poezia”, „Ramuri”, „Reflex”, „România literară”, „Steaua”, „Transilvania”, „Tribuna” ș.a. A mai semnat Andrei

Băleanu, Lucian Albu, Ovidiu Constantinescu, Al. Lucian. În 2007 i s-a acordat Premiul de Excelență al Filialei din Timișoara a Uniunii Scriitorilor pentru întreaga activitate.

A. debutează editorial cu *Ideografii lirice contemporane* (1977; Premiul Uniunii Scriitorilor), în care textele îi grupează pe autori în opt clase tipologice, potrivit criteriului estetic și contextului tematic și stilistic. Aprecierea axiologică este implicită, criticul arătându-se capabil de judecăți tranșant formulate. Încadrările sunt soluții eficiente de lucru, constituindu-se, prin însumare, într-o analiză pertinentă a poeziei românești. O carte de eseuri apărută peste mai bine de două decenii, *Pretendenții la coroană* (2000), ca și paginile din *Scriptorium* (I–II, 2006) tind să refacă într-o panoramă amplă tot lirica românească din secolul al XX-lea. Ca poet, **A.** publică în 1997 patru volume, egale ca valoare a substanței lirice, toate fiind distinse cu Premiul Filialei din Timișoara a Uniunii Scriitorilor. Primul, *Ecorșeu*, este o selecție de autor ce recuperează literatură de sertar, poemele, meticuloș datate, alcătuit, cu începere din 1968, o autobiografie poetică. Poemele se eliberează de grundul asocierilor mecanice și de balastul efuziunilor sentimentale: „cât să-l jumulești/ pe fratele sturz// cât să dispari și tu/ într-un/ halou/ alb” (*Spasm*). Măștile mitologice și nu numai aglomerează spațiul poetic, fără a-l sufoca, și înlătură segmentele timpului, fără a-l steriliza. Circe, Polifem, Ulise, Casandra, Sisif, Yorick, Sancho Panza intră într-un joc carnavalesc – un simulacru în care se dedublează și se redublează un șir de modele din marile cărți ale omenirii. Dacă în alt volum, din 1997, *Grupul nominal*, ce include „7 formule de exorcizare a verbului”, se mizează pe expresivitatea relațiilor dintre cuvinte, lipsite de sprijinul verbului, acesta din urmă revine totuși în finalul poemului care încheie ciclul. Este însă o victorie falsă, atâta vreme cât apariția grupului verbal nu va face altceva decât să sublinieze căderea în vid. *Îndreptar de navigație pentru uzul somonului albinos* este un poem amplu, care se dezvoltă pe tiparul călătoriei inițiatice spre moarte. Mitologia e deplin stăpână în versurile din *Cornetul cu înghețată al lui Polifem* (1999), dar referința e mai mult ironică, fiind mereu induse trimiteri la cotidian. *Eseu asupra colinei cu ulmi* (2000), *Legăturile primejdioase* (2003) și *Saeculum obscurum* (2009) sunt antologii de autor, încercări repetate de

ordonare a propriei poezii. **A.** este un poet pentru care melancolia trecerii insidioase a timpului, interiorizarea prin contemplare, pătrunderea tainelor și căutarea lor, dimensiuni lirice eterne, întâlnesc un discurs bine controlat. Solemnă, ceremonioasă și livrescă, lirica lui e totodată parabolică și ironică. Traducerile făcute de **A.**, frecvent în colaborare și cu precădere din limba sârbă, vizează mai ales poezia contemporană din spațiul sud-dunărean și au întrunit aprecierile criticii, fiind distinse cu mai multe premii, printre care în 2010 Premiul Filialei din Timișoara a Uniunii Scriitorilor și Diploma de Excelență a Uniunii Scriitorilor din Serbia.

SCRIERI: *Ideografii lirice contemporane*, Timișoara, 1977; *Ecorșeu*, Timișoara, 1997; *Grupul nominal (7 formule de exorcizare a verbului)*, Timișoara, 1997; *Istoria naturală și alte poeme*, Timișoara, 1997; *Îndreptar de navigație pentru uzul somonului albinos – Guide de navigation à l'usage du saumon albinos – Navigation Guide for the Use of the Albinos Salmon – Guida di navigazione all'uso del salmone albino – Navigationshandbuch zum Gebrauch des Albinosalms*, ed. plurilingvă, tr. Carmen Blaga, Lucian M. Vărsădan în colaborare cu autorul, Timișoara, 1997; *Cornetul cu înghețată al lui Polifem*, Timișoara, 1999; *Eseu asupra colinei cu ulmi*, postfață Radu Săplăcan, Timișoara, 2000; *Legăturile primejdioase*, postfață Ion Pop, București, 2003; *Pretendenții la coroană. Poeți români din secolul XX*, Timișoara, 2003; *Scriptorium. Poeți români din secolul XX, I-II*, Timișoara, 2006; *Saeculum obscurum*, postfață Grațela Benga, Timișoara, 2009; *Capul dragonului. Memorial de călătorie*, Timișoara, 2011. **Ediții, antologii:** Romulus Fabian, *Răsucirea*, pref. Sorin Titel, Timișoara, 1985; *Casa Faunului – The Faun's House – La Maison du Faune – Haus des Faunus. 40 de poeți contemporani*, ed. plurilingvă, tr. Carmen Blaga, Balthasar Waitz și Ada D. Cruceanu, Timișoara, 1995. **Traduceri:** Svetomir Raicov, *Dincolo de râu*, postfață trad., Timișoara, 1984; Slavomir Gvozdenovici, *Dezlegarea senină a pietrei*, Timișoara, 1985, *Cercul soarelui alb*, București, 1989, *Școala de seară*, îngr. și postfață trad., Timișoara, 2003, *Fragment despre adjectivele descriptive*, îngr. și postfață trad., Timișoara, 2007; Srba Ignatovici, *Cronicar, insurgent, alchimist. Lumea faptelor, a exoticului și a ezotericului în poezia lui Ioan Flora*, Pančevo, 1991; Cedomir Milenovici, *7 incantații pentru femeie, piatră și vânt*, Timișoara, 1992 (în colaborare cu Carmen Blaga); Vlada Barzin, *Atlantida*, Timișoara, 1992 (în colaborare cu Carmen Blaga); Ilse Hehn, *Maimuțele din Nikko*, Timișoara, 1992 (în colaborare cu Constantin Gurău); Marchizul de Sade, *Filosofia în budoar*, pref. Roland Barthes, postfață Gheorghe Iova, Timișoara, 1993; Zinaida Hippus, *Jurnal petersburghez*, postfață Carmen Blaga, Timișoara, 1996 (în colaborare

cu Paul Ivanov); Živka Komlenac, *Când se pornesc zidurile*, Timișoara, 1996 (în colaborare cu Slavomir Gvozdenovici); Goran Djordjevici, *Pământ risipit*, Timișoara, 1998 (în colaborare cu Slavomir Gvozdenovici); *Porumbelul de argilă. Poeți sârbi din România*, pref. edit., București, 1998 (în colaborare); *Nordul sârbesc. Poeți sârbi din secolul XX*, Timișoara, 1999 (în colaborare cu Slavomir Gvozdenovici); Katarina Kostić, *Uciagații de cuvinte*, Timișoara, 2000 (în colaborare cu Slavomir Gvozdenovici); Slobodan Rakitić, *Urmașul singuratic*, Timișoara, 2002 (în colaborare cu Ivo Muncian); Miodrag Pavlović, *Adunarea câinilor la Cnossos*, postfață Dumitru Radu Popescu, Timișoara, 2006 (în colaborare cu Anghel Dumbrăveanu și Slavomir Gvozdenovici), *Glasul de sub piatră*, îngr. trad., Iași, 2007 (în colaborare cu Slavomir Gvozdenovici), *Portus regius*, Timișoara, 2012 (în colaborare cu Slavomir Gvozdenovici); Ljubomir Simović, *Furtună deasupra Belgradului*, îngr. și postfață trad., Timișoara, 2009 (în colaborare cu Slavomir Gvozdenovici); *Antologia 13. Poeți sârbi contemporani*, îngr. și postfață trad., Timișoara, 2009 (în colaborare cu Slavomir Gvozdenovici); Dagmar Maria Anoca, *Poeme*, Timișoara, 2012; Mico Cvijetić, *Rugăciunea lui Nechifor*, Timișoara, 2012 (în colaborare cu Slavomir Gvozdenovici).

Repere bibliografice: Radu Săplăcan, „*Ideografii lirice contemporane*”, TR, 1978, 15; Nicolae Manolescu, *Analize și sinteze*, RL, 1978, 28; Mircea Braga, „*Ideografii lirice contemporane*”, T, 1978, 8; Ciobanu, *Însemne*, II, 303–305; Moraru, *Semnele*, 20–21; Piru, *Debuturi*, 71–74; Grigurcu, *Între critici*, 314–321; Ulici, *Prima verba*, III, 232–234; Țeposu, *Istoria*, 197–198; Ioan Moldovan, *Un debut întârziat*, F, 1998, 12; Cornel Ungureanu, *După 30 de ani*, O, 1998, 6; Radu Săplăcan, *Un estet al existenței interioare*, CL, 2000, 5; Gheorghe Mocuța, *Sistemul modei optzeciste. Primul val*, București, 2004, 133–139; Mircea A. Diaconu, *Atelierele poeziei*, București, 2005, 275–278; Paul Eugen Banciu, Aquilina Birăescu, *Timișoara literară*, postfață Cornel Ungureanu, Timișoara, 2007, 10–13; Constantin Buiciuc, *Oglinda lui Narcis*, I, Timișoara, 2009, 53–55.

A.Ct., G.B-Ț.

ALEXIU, Mircea (1897 – 27.IV.1975, București), prozator, publicist. Este fiul Elenei Alexiu. Intrat voluntar în armată în timpul Primului Război Mondial, **A.** devine ofițer de carieră. A debutat cu o povestire în revista școlară „Omnia” (București, 1914), al cărei „director” era. După alte colaborări, ziarul „Steagul” îi premiază și publică în broșură „novele istorice” *Din împărăția durerii* (1915). Stabilit mai târziu la Sibiu, **A.** face parte din Gruparea Intelectuală Thesis și semnează (folosind și pseudonimul Angel Casianu) proză, cronici teatrale, plastice, muzicale, articole literare în periodicele locale „Sibiul literar”, „Provincia

literară”, „Acțiunea”, „România viitoare” (al cărei redactor responsabil a fost în 1946–1947) sau în periodice din București: „Universul literar”, „România literară” ș.a. În general, este vorba despre note de cititor entuziasmat și bine intenționat. În „România viitoare” susținea rubrica „Medalion”, în care schița caracterizări globale ale unor scriitori (Mihail Sadoveanu, Victor Ion Popa, Ilarie Voronca, A.S. Pușkin, Maxim Gorki, Vladimir Maikovski, Walt Whitman, G. B. Shaw, Paul Éluard ș.a.). Ar fi condus o vreme Teatrul Popular din Sibiu.

Volumul *Băjenie...* (1935) conține „creionările unui ostaș” din timpul primei conflagrații mondiale, autentice, după cum precizează A., dar cu un aer neverosimil din cauza efortului de literaturizare. Proză de ficțiune, alături de câteva amintiri, include culegerea *Învinșii* (1939). Fie că e vorba de tristețea unei „paiate” pensionate, de disperarea unei femei „învinse” sau a unei fete cu iluziile consumate „într-o gară mică”, fie că se urmărește evoluția spre psihoză a unei mame ce și-a pierdut copilul, textele suferă de o oarecare inconsistență. Vag, rămâne totuși impresia de dispersare a vieții din cauza neîmplinirilor, într-o atmosferă cețoasă, ce învăluie existențe dezarticulate. Dacă traduceri (din Alphonse Daudet, Paul Heyse) au fost doar o preocupare de tinerețe, comentariul de artă plastică este o constantă a activității lui A. În afara cronicilor de expoziție din periodice, în bibliografia sa figurează titlurile unor studii mai ample: *Un pictor modernist* (1924, semnat D. Teodorescu), *Influențe străine în sculptura lui Rodin*, Luchian, pictorul florilor.

SCRIERI: *Din împărăția durerii*, București, 1915; *Băjenie...*, Sibiu, 1935; *Învinșii*, Sibiu, 1939. **Traduceri:** Alphonse Daudet, *Stegarul*, Bârlad, 1917, *Asediul Berlinului*, Bârlad, 1918, *Ultima lecție...*, București, 1924; Paul Heyse, *Clipe de iubire...*, Bârlad, 1919.

Repere bibliografice: Romulus Demetrescu, „*Băjenie*”, PLI, 1935, 8–9; P. D. [P. Drăghici], „*Băjenie*”, „Viața ilustrată” (Cluj), 1936, 5; Romulus Demetrescu, „*Învinșii*”, PLI, 1939, 3–5.

C. T.

ALEXIU, Ștefan (7.IX.1900, Ploiești – 4.II.1969, Ploiești), poet, prozator. Fiu al Mariei și al lui Nicolae Alexiu, dascăl în satul prahovean Lunca Mare, A. a slujit cu modestie un crez, tradiția. A scris poezie, file de jurnal, proză scurtă, romane, recenzii literare, articole despre limba și cântecul popular în „Săptămâna”, „Înfrățirea”, „Miorița”,

„Strada”, „Orientări”, „Prahova”, „Gazeta cărților”, „Ecoul Prahovei”, „Flacăra”, „Cruciada românismului”, „Școala și viața”, „Slova noastră”, „Opinia liberă”, semnând și D’Artagnan, D’Art, Șt. Al. Luca. Învățător în Prahova, el a fost și redactor la „Gazeta învățătorilor prahoveni” și la „Prahova noastră”. A scos, împreună cu F. Voican, revista „Crainicul” (1928–1929), apoi „Muguri” (1932, 1935) și „Veac nou” (1934).

A. reeditează, ca poet, experiența sămănătoristă: idilă naturistă, amintiri patriarhale, chipuri voievodale – *Cântecele trecutului* (1925), *Icoane* (1938). Litania mioritică unită cu vizualitatea de o neașteptată vigoare, chemând în minte versul arghezian, dă un timbru aparte poemelor din *Puiul de rouă* (1941), scrise la moartea copilului său. La polul opus poeziei, proza reprezintă scena de desfășurare a unei realități dure. *Necazuri*, *Răfuieli mărunte*, *Notele unui om necăjit* cresc din amărăciuni și ostilități, A. rămânând adesea la relatarea faptului brut, primitiv. O privire trist-resemnată, pătrunsă de compasiune, prinde scene din viața micilor slujbași, luminând fie amarul singurătății, ca în romanul *Orașul dărmășilor* (rămas în pagini de revistă, ca și alte fragmente romanești), fie vreun suflet candid rănit de brutalitatea existenței, ca în *Fals mandat de aducere* (1931), fie o figură de apostol jertfit „faptei bune” (*Florin a popii*). Basmelor în versuri, povestirile pentru copii (unele, rod al colaborării cu F. Voican) au avut o oarecare popularitate.

SCRIERI: *Cântecele trecutului*, pref. Paul I. Papadopol, Câmpina, 1925; *Povestirile unchiului Stancu*, 1929; *Fals mandat de aducere*, Ploiești, 1931; *Taina împăratului* (în colaborare cu F. Voican), București, 1933; *Creionări*, Ploiești, 1934; *Banul de aur*, Ploiești, 1935; *La noi, la șezătoare*, Ploiești, 1936; *Misiunea învățătorului*, Ploiești, 1937; *Icoane*, Ploiești, 1938; *Povestea lupului singuratic și alte povestiri*, Ploiești, 1938; *Puiul de rouă*, 1941; *Un om al dracului*, Ploiești, 1943.

Repere bibliografice: *Antologia învățătorilor în literatură*, îngr. B. Jordan, București, 1939, 283.

S. C.

ALFA, revistă apărută la Iași, lunar, din octombrie până în decembrie 1933 (trei numere). Colegiul redacțional: Ghedeon Coca, Victor Măgură (Ion Purice) și George Moroșanu. A. s-a definit ca o publicație de factură tradiționalistă, permeabilă totuși la experiențele novatoare. În *Cuvinte pentru început de drum* Ghedeon Coca scrie: „«Alfa» înseamnă începutul unei tinere mișcări moldovene. [...] Te așteptăm să ne fii tovarăș bun și frate pe această potecă singuratică și dureroasă, pe care crucificatul Artur Enășescu va multiplica spectrele însângerațiilor

din noi”. Dintre rubrici, mai importante sunt „Cărți”, „Reviste”, „Însemnări” și „Colțul artistic”. Semnează versuri Virgil Carianopol, (*Viața și opera mea, Poemă*), Ghedeon Coca (sub pseudonimul Vera Marian), Mircea Grunicevici, George Moroșanu, Teodor Scarlat, E. Ar. Zaharia, proză – Eugenia Mihaș, Horia Fulger, E. Ar. Zaharia ș.a. În articolul *Pentru o independență literară* Victor Măgură deplânge absența revizuirilor din spațiul nostru literar, faptul că, invariabil, „criticii noștri încep de la Eminescu – ceea ce de la o vreme ajunge să plictisească pe toată lumea –, pentru ca apoi [...] să se emancipeze și să nege opera marilor noștri predecesori”. Astfel, literatura a ajuns să fie sinonimă cu importul, fără să se observe că Tudor Arghezi, Adrian Maniu, Ionel Teodoreanu, Lucian Blaga „n-au nimic de împrumut și nici n-au făcut școală, pentru că opera acestora nu se rezumă la expresie, ci are un puternic și specific flux interior”. Autorul polemizează cu pretențiile hegemonice ale Capitalei în materie de creație artistică, având totuși o percepție de ansamblu justă asupra talentelor literare ale vremii: o „stimă neprețuită” pentru Mircea Eliade, în vreme ce Pompiliu Constantinescu îi apare incontestabil cel mai valoros critic contemporan. În *Considerații asupra poeziei moderniste* tot el ironizează pretențiile adeptilor esteticii pure, considerând că, nefiind doar expresia unui temperament, opera de artă rămâne marca unei epoci și a unei unități etnice, generațiile postbelice caracterizându-se „printr-un uriaș flux interior și printr-o dezolantă lipsă a unei linii precise de conduită. Un tragism fără margini, alimentat de o luciditate extraordinară. Parcă s-ar aștepta din clipă în clipă sfârșitul definitiv”. Publicistică mai semnează Dan Petrașincu (*Jurnal fără date*), Silviu Rotariu (*Problema fericirii*) și George Moroșanu. **D.B.**

ALFABETELE LITERATURII ROMÂNE. În spațiul scrisului în limba română, de la primele texte cunoscute până în epoca modernă, au fost utilizate cel mai adesea concomitent, chiar dacă având pondere și justificare diferite, două alfabet, chirilic și latinesc, inițial sisteme ortografice de împrumut, păstrând grafemele, valorile și normele de distribuție originare, dar adaptate treptat la specificul și la nevoile unei culturi ce și-a câștigat individualitatea, inclusiv prin elaborarea pe aceste baze a unor alfabet proprii. Epoca veche a scrisului românesc este asociată cu utilizarea alfabetului chirilic, sistemul ortografic creat după modelul scrisului majuscul grecesc din veacul al IX-lea.

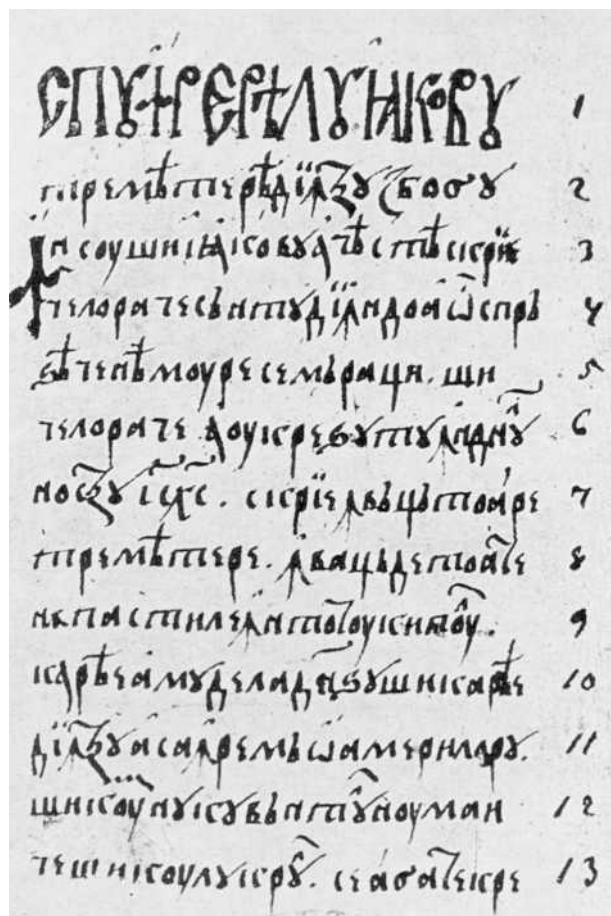
Unitar ca inventar de semne în toate provinciile, normat ca distribuție și ca valoare fonetică a slovelor (în ciuda unor alternanțe, cunoscute nu doar în spațiul românesc și reflectând, prin conservatorism, etape diverse de evoluție fonetică), acest sistem ortografic demonstrează existența unei tradiții a scrisului în limba română care coboară foarte probabil spre sfârșitul secolului al XIII-lea. Grafemele specifice vechiului scris chirilic românesc și valorile fonetice, diferite de cele uzuale în scrisul slavon, avute de unele slove probează și ele utilizarea alfabetului chirilic în toate domeniile vieții culturale și sociale din teritoriile locuite de români. Chiar dacă a fost rezultatul unui împrumut cultural, scrisul chirilic s-a impus astfel de timpuriu ca „haină” oficială a vechilor noastre texte, deopotrivă laice și bisericești, acestea din urmă predominant ortodoxe, dar adesea și scrieri destinate propagandei religioase apusene, texte oficiale sau de uz particular, manuscrise și tipărituri, traduceri și lucrări originale, și a rămas în uz, într-o formă simplificată imediat după 1828, până la mijlocul veacului al XIX-lea. Biserica a renunțat mai târziu decât instituțiile laice (abia după 1890) la literele chirilice, din rațiuni deopotrivă eclesiastice (literele latine fuseseră asociate timp îndelungat cu influența Bisericii apusene) și culturale (caracterul fonologic al scrisului chirilic facilita deprinderea și exersarea cititului). Scrisul chirilic a fost astfel utilizat nu doar de la începutul veacului al XVI-lea, de când datează *Scrisoarea lui Neacșu*, cel mai vechi document românesc păstrat, ci chiar din secolele anterioare, când trebuie să se fi scris românește, chiar dacă „sporadic și pentru nevoi particulare” (Al. Rosetti), și trebuie să se fi tradus literatură eclesiastică (manuscrisul *Psaltirii Hurmuzaki* a fost alcătuit, după toate probabilitățile, în deceniile de cumpănă dintre veacurile al XV-lea și al XVI-lea). Și a continuat să domine scrisul românesc de la primele texte de cancelarie până la actele oficiale alcătuite mult după 1800, de la vechile manuscrise și tipărituri religioase de la mijlocul veacului al XVI-lea până la cărțile și calendarele din primele decenii ale veacului al XIX-lea, atunci când importanți autori de literatură beletristică (între care Costache Negruzzi) învățau scrisul și cititul în limba română deslușindu-le slovele, de la vechile miscelane cuprinzând așa-numite „cărți populare”, prin textele marilor cronicari și scriitori laici din veacurile XVII și XVIII,

până la textele autorilor din deceniile imediat următoare anului 1800. S-au produs în acest lung interval de timp puține modificări importante, fiind parțial schimbat inventarul de slove. În distribuția acestora au fost anulate unele restricții de utilizare specifice vechiului scris slavon, iar unele slove au început să se specializeze pentru notarea unui anumit sunet (ca în cazul semnelor utilizate multă vreme în alternanță pentru notarea vocalelor centrale). După ce însăși maniera de scriere evoluase, cu diferențe firești între tipăriți și manuscrise, între textele copiate în mănăstiri, cele scrise în cancelarii sau acelea datorate copiștilor particulari (texte diferențiate curent și prin modul de ilustrare și de ornamentare), de la scrisul semiuncial spre cel cursiv, de la *scriptio continua* spre marcarea limitei dintre cuvinte, de la suprascrieri, ligaturi, abrevieri adesea standardizate și semne ortografice numeroase, de obicei fără acoperire în rostirea românească, spre o scriere simplificată, s-a încercat reducerea numărului de slove (au susținut ideea Ienăchiță Văcărescu, apoi Ion Budai-Deleanu, dar și autori anonimi ai unor manuale alcătuite la sfârșitul veacului al XVIII-lea). În scrisul laic oficial s-a cerut apoi (prin porunca din 1829 a marelui logofăt Dinicu Golescu) renunțarea la suprascrieri, pentru a adapta astfel treptat scrisul chirilic (de împrumut) la stadiul de dezvoltare a culturii românești scrise. De la finele secolului al XVIII-lea au apărut în texte din Transilvania și Banat, în epoca Școlii Ardelene și nu doar la autori care îmbrățișau ideile mișcării iluministe, influențe ale scrisului etimologizant latinesc. Iar în 1828 Ion Heliade-Rădulescu a propus prin *Gramatica românească* tipărită la Sibiu, cu succes printre intelectualii vremii, transformarea scrisului chirilic în scris integral fonologic, eliminând alternanțele grafice și slovele, dar și semnele ortografice „inutile” (între acestea slovele care notau grupuri de sunete, spiritele sau accentele), ca fază intermediară în procesul de trecere de la scrisul chirilic tradițional spre un alfabet chirilic românesc, apoi spre un sistem ortografic de tranziție (amestec de slove chirilice și latinești) și, prin acesta din urmă, spre scrisul oficial cu litere latine.

În ciuda opiniei curente, influențată de ponderea importantă a scrisului chirilic în cultura românească veche, predominant ortodoxă, alfabetul latin a fost utilizat în spațiul românesc încă din epoca primelor monumente de limbă literară.

Nu semnifică această timpurie utilizare prioritatea (neconfirmată) a scrisului cu litere latine față de cel cu alfabet chirilic, chiar dacă verbele *a scrie* (în principala sa accepție culturală) și *a număra* (descendentul latinescului *nominare*, utilizat până în veacul al XVII-lea cu sensul „a citi”, în absența, la nordul Dunării, a verbului *lege*, moștenit din latinescul *legere*, atestat de aromână și de meglenoromână), ca și substantivele *scriptă*, *scriptură*, *semn* sau *carte* (utilizat multă vreme cu sensul primar „text scris pe o singură foaie de hârtie”) trimit către fondul original al limbii române. Și nici nu confirmă frecvent comentata informație consemnată de Dimitrie Cantemir în *Descriptio Moldaviae*, potrivit căreia „moldovenii se foloseau de caracterele latinești” [„latinis Moldavi utebantur characteribus”] înainte ca, în Conciliul de la Florența din 1439, să fi fost impusă, în dorința de a opri influența Bisericii apusene în Moldova, înlocuirea literelor latinești cu cele slavone. Timp de trei secole (de la mijlocul veacului al XVI-lea până către 1830), în spațiul românesc aflat la nord de Dunăre, atât români adepți ai mișcărilor religioase apusene sau intelectuali școliți în Apus, cât și misionari străini care au activat aici au copiat sau au imprimat cu litere latine o serie de texte, chiar dacă mai puțin numeroase în ansamblu decât cele chirilice. Textele cu ortografie de tip maghiar sunt, în ordine cronologică, primele scrieri în limba română în care a fost utilizată grafia cu litere latine. Ele reprezintă, de regulă, versiuni și copii ale traducerilor la *Cartea de cântece* calvine, răspândite în Transilvania și în Banat începând din a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Cele patru file cunoscute din așa-numitul *Fragment Todorescu*, tipăritură scoasă la Cluj, în imprimeria lui Gáspár Heltai, cândva între 1571 și 1575, conțin zece cântece calvine (psalmi, laude bisericești și un cântec de înmormântare). Versiuni românești ale *Cărții de cântece* au fost transcrise apoi, în secolul următor, în Hațeg și Hunedoara, între alții, de Gergely Sándor de Agyagfalva, de Ioan Viski și, se pare, de Mihail Halici-tatăl. Cu aceeași ortografie de tip maghiar au fost imprimate *Catehisme*le lui Gheorghe Buitul (Bratislava, 1636, și Cluj, 1703) și Ștefan Fogarasi (Alba Iulia, 1648). La mijlocul veacului al XVII-lea un intelectual din zona Caransebeșului, identificat eronat fie cu Mihail Halici-tatăl, fie cu învățatul fiu al acestuia (cel care în 1674 scria și tipărea versuri românești cu ortografie de tip maghiar), a redactat,

utilizând același sistem ortografic, primul lexicon original al limbii române, intitulat *Dictionarium Valachico-Latinum*. Iar câteva decenii mai târziu, probabil în nordul Banatului, era scris în aceeași manieră ortografică dicționarul latin-român-maghiar, cunoscut în literatura de specialitate drept *Lexiconul Marsilian*. În toate aceste texte modelul ortografic maghiar a impus utilizarea cu frecvență și distribuție adesea diferite a unor grafeme specifice. Influența limbii latine și, poate, dorința de a adapta un alfabet de împrumut la scrierea limbii române au dus însă la apariția unor abateri de la regulile scrisului oficial maghiar. Încă din secolul al XVI-lea au fost consemnate, într-un etimologism *avant la lettre* al celui care a dat forma grafică ultimă *Fragmentului Todorescu*, apropieri ale grafiei unor cuvinte de forma lexemelor latinești corespunzătoare. Mai mult chiar, autorul anonim al lucrării *Dictionarium Valachico-Latinum* a căutat grafeme și în afara sistemelor ortografice maghiar și latinesc sau a inventat litere compuse pentru a indica, într-o foarte interesantă încercare, deopotrivă apariția unui sunet prin alternanță consonantică și structura lexicală a unui derivat. Unele texte scrise cu ortografie latină după model maghiar, specifice comunităților românești de rit calvin, au fost transpuse, în epoca veche, din curiozitate intelectuală sau ca mijloc de propagandă religioasă, în alfabetul chirilic, constant utilizat în spațiul românesc în primul rând de copiiști și tipografilor ortodocși. S-a întâmplat așa cu texte izolate din *Cartea de cântece* calvine, copiate de doi preoți bihoreni (popa Urs din Cotiglet și popa Giurgiu din Lunca Sprie), și cu un cântec de Crăciun, transcris, după informațiile oferite de studiul limbii, în zona Făgărașului. O ediție cu slove chirilice a cunoscut și primul volum de versuri intitulat *Kintyets kimpenyesty ku glazurj rumunyesty*, apărut la Cluj în 1768. O sursă scrisă cu alfabet latin în manieră ortografică maghiară va fi avut, foarte probabil, și *Evangheliarul de la Sibiu*, tipărit cu chirilice la mijlocul secolului al XVI-lea (1551–1553), dar înregistrând o serie de grafii similare celor existente în *Cartea de cântece*, imprimată câteva decenii mai târziu la Cluj. *Tatăl nostru* maghiar scris cu litere chirilice la finele *Codicelui Sturdzan*, în anii de început ai secolului al XVII-lea, și cel similar descoperit într-un miscelaneu nord-ardelenesc alcătuit un veac mai târziu par a fi reproducerea din memorie a rugăciunii, pusă pe

Codicele voronețean (sec. XVI); BAR, ms. rom. 448

hârtie de doi români care nu cunoșteau limba maghiară, iar nu o transliterare a unui text maghiar scris cu litere latine. Textele scrise cu ortografie de tip polonez, puțin numeroase, sunt rezultatul contactului avut de învățați moldoveni cu Polonia. Rugăciunea *Tatăl nostru*, pe care Luca Stroici a notat-o, în 1593, pentru Stanisław Sarnicki, editorul volumului intitulat *Statuta y Metrika Przywilwiów Korronnych* (Cracovia, 1594), reprezintă, în ordine cronologică, a doua dovadă a prezenței grafiei cu litere latine în scrisul vechi românesc. Rugăciunea, provenind din varianta cuprinsă în *Evanghelia după Matei*, reflectă o traducere cu circulație restrânsă în Moldova (o variantă a aceleiași traduceri va fi transcrisă în 1669 de Nicolae Milescu pentru Thomas Smith, capelanul bisericii anglicane din Constantinopol), iar forma grafică a fragmentului este modelată după normele scrisului polonez. Analiza evidențiază însă și în acest caz unele reflexe, adesea

comentate, ale ortografiei latinești și italienești. Se adaugă utilizarea lui *o* în *komu*, sub certa influență a scrisului latinesc sau italianesc, alte câteva grafii. Mai puțin numeroase decât în *Cartea de cântece* tipărită cu litere latine și ortografie maghiară la Cluj cu aproximativ două decenii mai devreme, aceste influențe pun în evidență, dincolo de cultura de tip umanist a marelui logofăt moldovean, încercarea lui de a oferi cititorilor apuseni și prin forma scrisă a rugăciunii domnești argumente în sprijinul originii latine a limbii române. Comentând, în 1864, particularitățile lingvistice ale acestei versiuni, B.P. Hasdeu considera că a găsit, în utilizarea unor „termeni curat latini” (precum *pâne*, *detorie*, *detornic*, *mântuiește*, cărora le corespundeau, în versiunile coresiene ale textului, cuvintele de origine slavă *pită*, *greșale*, *greșiți*, *izbăvește*), chiar dovada unei incipiente încercări de purificare lingvistică din partea celui considerat a fi „părintele filologiei latino-române”. Un secol mai târziu, la finele veacului al XVII-lea, alt învățat moldovean, Miron Costin, utiliza scrisul latin în manieră poloneză pentru notarea cuvintelor românești incluse în două scrieri alcătuite în limba polonă și destinate unor lectori din Polonia: în *Cronica Țărilor Moldovei și Munteniei*, așa-numita *Cronică polonă* (în cadrul manuscrisului unic neautograf, „mâna” lui Costin se regăsește doar în iscălitura finală, dar forma grafică pentru numele localităților, râurilor și ținuturilor Moldovei și ale Țării Muntenesti, și mai ales aceea sub care sunt consemnate cuvintele puse pe două coloane pentru a demonstra descendența românei din latină nu pot fi decât o reproducere făcută de copistul polonez de pe manuscrisul marelui cronicar) și în *Istorie în versuri polone despre Moldova și Țara Românească*, așa-numita *Poemă polonă* (în redacția bazată pe textul lui Costin apar nume românești de dregători, de dregătorii sau de ținuturi). O serie de texte scrise cu ortografie de tip italianesc, destul de numeroase în ansamblu, sunt datorate unor misionarii catolici, originari în primul rând din Italia, interesați de spațiul românesc, în care descoperiseră, încă din secolul al XIV-lea, o populație de origine romană ce vorbea o limbă asemănătoare cu propriul idiom, considerată fie latină coruptă („o limbă latină țărănească și puțin gramaticală”, scria în 1453 Flavio Biondo), fie, mai rar, italiană coruptă. Acești misionari traduc, adaptează sau alcătuiesc, de la mijlocul

secolului al XVII-lea până în primele decenii ale secolului al XIX-lea, în primul rând în Moldova, unde congregația De Propaganda Fide înființase o misiune, mai multe scrieri în limba română sau având text paralel italianesc și românesc. Dintre primele astfel de texte merită consemnate *Întrebările la botez*, o serie de formule rituale și câteva rugăciuni, pe care Bartolomeo Basetti le-a trimis, în 1643, la Roma, alături, se pare, de un catehism românesc. Vito Piluzio din Vignanello, ajuns prefect al misiunii catolice din Iași, a redactat și apoi a tipărit la Roma, în 1677, *Dottrina Christiana*, un text inspirat din *Catehismul* lui Gheorghe Buitul. Tot Vito Piluzio sau, poate, Francesco Antonio Renzi a colaborat cu un învățat muntean pentru a alcătui un prim glosar geografic românesc (intitulat *Nomi geografici...*), solicitat prin intermediul stolnicului Constantin Cantacuzino de contele Luigi Ferdinando Marsigli. În 1719 Silvestro Amelio, personalitate importantă a

Versuri la stemă din Psaltirea românească tipărită de Antim Ivireanul, București, 1694

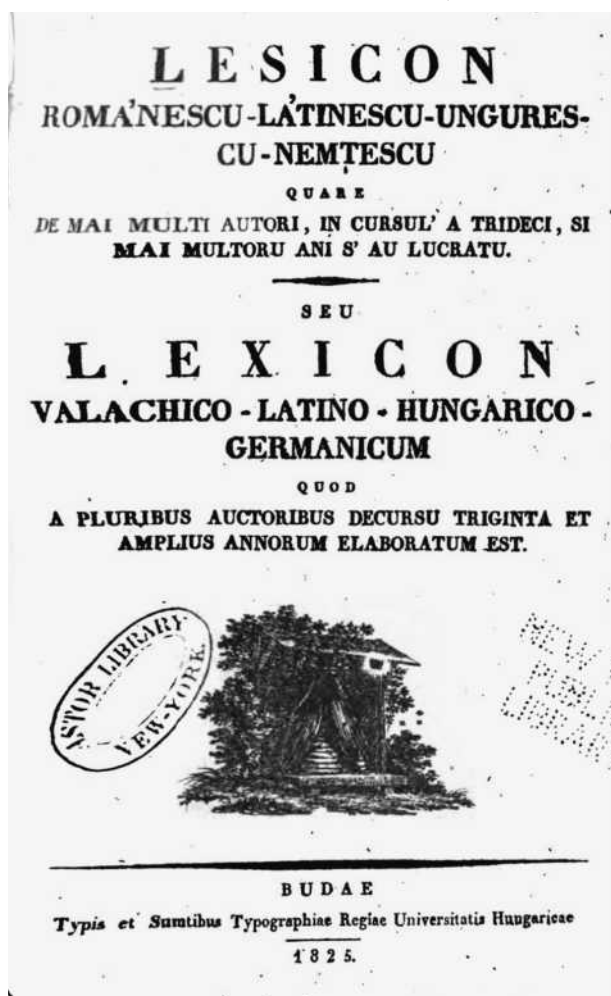
misiunii din Moldova, a reluat într-o copie fidelă catehismul lui Vito Piluzio, a alcătuit un glosar italiano-român, a transcris câteva rugăciuni, mai multe formule sacramentale și câteva evanghelii, iar în 1725 a alcătuit o culegere de predici și de fragmente evanghelice intitulată *Conciones latinae-muldavo*. Anton Maria Mauro a redactat, în jurul anului 1760, mai multe fragmente grupate sub numele *Diverse materie in lingua moldava*. Iar zece ani mai târziu un anonim, identificat de cercetători fie cu același Anton Maria Mauro, fie cu Francantonio Minotto, a alcătuit primul ghid de conversație italo-român, numit, după locul de depozitare modernă a textului, *Manuscrisul de la Göttingen*. La începutul secolului al XIX-lea Placido Porcelli a predat Colegiului „Sfântul Anton” din Roma un evangheliar, un catehism, mai multe rugăciuni, câteva dialoguri și un dicționar. Iar Michele Sassiano și Vincenzo Gatti au alcătuit o *Învățătură creștinească* și au redactat o serie de cazanii, descoperite, la începutul secolului trecut, în Biblioteca Archiginnasio din Bologna. Alcătuite în primul rând ca texte ajutoare pentru oficierea slujbei în limba română, scrierile misionarilor italieni au avut frecvent ca finalitate și învățarea (necesară pentru propaganda religioasă) a limbii vorbite de credincioșii moldoveni. Toate aceste scrieri, deopotrivă manuscrise și tipărituri, utilizează o ortografie cu litere latine influențată de regulile scrisului italianesc sau latinesc. Caracteristica lor dominantă este dată totuși de prezența a numeroase grafeme mai puțin obișnuite în vechiul scris românesc cu litere latine. Aceste grafeme au îndreptat atenția cercetătorilor nu atât spre scrisul polonez (misionarii catolici italieni din Moldova și-au îndeplinit nu o dată misiunea sub conducerea unor episcopi originari din Polonia), cât spre scrisul maghiar (fără să se identifice însă cu acesta). Derogarea de la regulile scrisului italianesc din epocă a fost probabil o modalitate de adaptare a formei textelor alcătuite de misionari la obișnuințele ortografice ale destinatarilor potențiali, credincioși creștini originari din Transilvania (numiți în documentele Congregației *ungari*, adică „ungureni, transilvăneni”, nu „unguri, maghiari”), trecuți deja la religia apuseană și utilizând, pentru diferențierea de ortodocși, scrisul cu litere latine după model ortografic maghiar. În fine, textele cu model ortografic german au o prezență aproape accidentală. Un

miscelaneu donat în anul 1743 bibliotecii Gimnaziului Evanghelic din Sibiu, aflat în prezent în fondurile Bibliotecii Brukenthal, cuprinde între filele unor foi volante scrise în limbile latină și germană un text tipărit, singular ca formă și conținut în scrisul vechi românesc. Fiind imprimat pe o foaie îngustă și alungită, asemănătoare ca format rețetelor completate în cabinetele medicale, textul cuprinde două „rețepți”, prima „de friguri care sânt numai de la gând”, a doua „de căldură mare”. Sunt, fără dubiu, nu rețete autentice, ci versuri parodice cu pretext medical, alcătuite pentru a ironiza tratamentele „tradiționale” folosite în combaterea „căldurilor” și a „frigurilor” (produse, în acest caz, de dragoste), iar cele două scrieri versificate reflectă nu doar mentalitatea unui medic sibian școlit în universități din Germania, ci și influența (probabil circumstanțială) a modelului ortografic german. În text apare, spre exemplu, grafemul *sch* (*schu* „și”), utilizat, poate sub influența aceluiasi model, la mijlocul veacului al XVII-lea, și de învățatul anonim din Caransebeș care a lăsat *Dictionarium Valachico-Latinum*. Substantivele sunt scrise constant cu inițială majusculă (*Flore, Pectus, Recept, Venter*), iar litera *s* are forma alungită, bine cunoscută din scrisul mai vechi german. Litera cu această formă se regăsește, de altfel, în multe scrieri, deopotrivă tipărite sau manuscrise, alcătuite în secolele XVI–XVIII în Transilvania și, firesc pentru o carte imprimată în Polonia, în *Tatăl nostru* publicat de Stanisław Sarnicki după textul scris de mână de Luca Stroici. Influențe ortografice germane atestă și glosele datorate lui Christian Friederich Temler, autor transilvănean din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, cuprinse într-un puțin cunoscut *Vocabularium Valachicum*. În legătură directă, desigur, cu destinatarii textelor (români dornici să învețe limba germană sau germani interesați de limba română), numărul influențelor ortografice germane crește în manualele bilingve tipărite în Transilvania, în primele decenii ale veacului al XIX-lea, de Ioan Piuariu Molnár și de Andreas Clemens.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea și în primele decenii de după 1800 au apărut în Transilvania, ca reflex al concepției iluministe și ca urmare a acțiunii concertate a reprezentanților Școlii Ardelene, mai multe lucrări cu caracter programatic, care atestă prima încercare coerentă și fundamentată

științific de creare a unui alfabet propriu limbii române prin utilizarea „slovelor strămoșești”. Sunt imprimate acum scrieri precum gramatica intitulată *Elementa linguae daco-romanae sive valachicae*, semnată de Samuil Micu și Gheorghe Șincai, apărută în două ediții, în 1780 la Viena și în 1805 la Buda (cu sumar și ortografie parțial modificate); *Orthographia romana sive latino* a lui Petru Maior, tipărită tot la Buda în 1819 (precedată în 1805 de o mai puțin celebră *Orthographia latino-valachica*, datorată lui Ștefan Crișan); *Lexiconul românesc-latinesc-unguresc-nemțesc*, primul dicționar normativ, explicativ și etimologic al românei literare, publicat în 1825 în aceeași Crăiască Tipografie însărcinată cu imprimarea cărților destinate Ungariei și teritoriilor anexate. Urmăreau aceleași obiective culturale și naționale scrierile

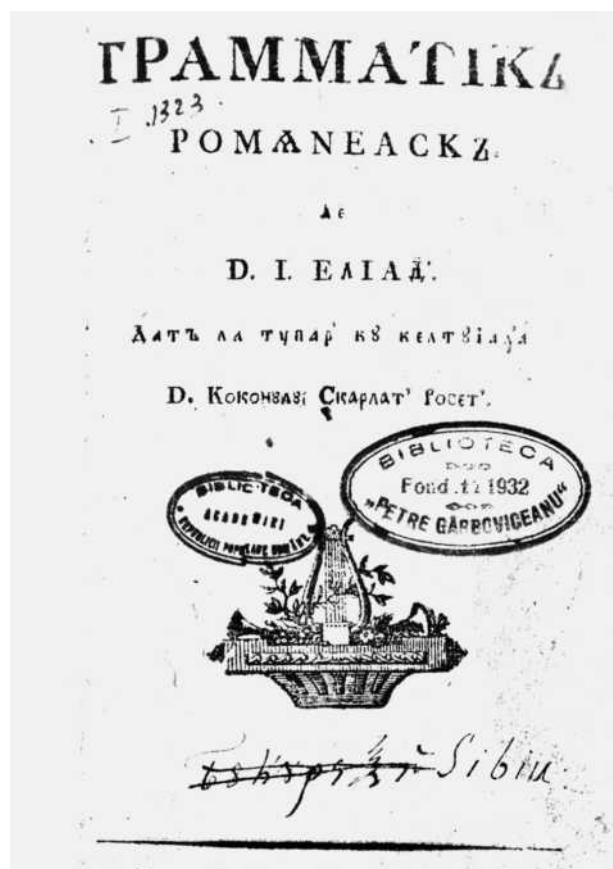
Lexicon românesc-latinesc-unguresc-nemțesc, Buda, 1825

lingvistice (toate lăsate în manuscris) datorate lui Ioan Budai-Deleanu, între acestea în primul rând *Fundamenta grammatices linguae romaenicae* și *Dascaulul românesc pentru temeiurile gramaticii românești*. În ele sunt utilizate de asemenea grafii etimologizante, bazate însă pe principii ortografice parțial diferite de cele susținute de ceilalți reprezentanți de marcă ai mișcării iluministe transilvănene. Utilizând modelul propus în lucrările programatice amintite (model modificat în timp în ceea ce privește forma și inventarul grafemelor create, pentru prima dată în scrisul românesc, pe baza legilor de evoluție a sunetelor în trecerea de la latină la română), Ioan Bob a tipărit, în 1822–1823, un *Dicționar rumânesc-latinesc și unguresc*. Scopul declarat al căutărilor menite să ducă la crearea unui alfabet propriu limbii noastre, care să aibă concomitent calitatea de a evidenția originea latină a românei, dar și să permită normarea și implicit unificarea formei sale literare (scrisul chirilic, fonologic în esență, menținea diferențele existente între variantele literare regionale), a fost dublat, la începutul activității reprezentanților Școlii Ardelene, de un obiectiv religios. Iar acesta era strict circumscris condițiilor în care se dezvoltă cultura românească din teritoriile aflate dincolo de munți, unde, în mod deja tradițional, scrisul cu litere latine era utilizat numai de românii supuși Bisericii apusene, predominant calvinii, iar cel cu slove chirilice de ortodocși. *Cartea de rogacioni pentru evlaviea homului chrestin*, publicată de Samuil Micu în 1779 (cu un an înainte de apariția gramaticii reprezentative a Școlii Ardelene), și acatistul editat de același învățat la Blaj doi ani mai târziu, tipărituri destinate credinciosului de rând, aveau menirea să arate și prin grafie (aflată atunci în faza sa excesiv etimologizantă) că greco-catolicii erau diferiți de românii trecuți la calvinism. Este, de regulă, bine cunoscut modul de apariție a noilor litere românești, simple sau compuse, cu sau fără semne diacritice, preluate exclusiv din scrierea latinească sau raportate, în timp, la limba italiană. Mai puțin cunoscut este, în ciuda argumentelor aduse de unii lingviști, faptul că ortografia etimologizantă nu a fost nicicând un scop în sine (dovadă simplificarea sa în timp, realizată de aceiași autori care, în scrierile manuscrise sau imprimate destinate publicului larg, foloseau constant alfabetul chirilic) și nu a urmărit cu prioritate schimbarea rostirii românești (în *Lexiconul*

din 1825 textul cules cu slove chirilice, în coloane paralele sau însoțind formele-titlu, indică modul de rostire a formelor scrise etimologizant). A fost însă un mijloc de evidențiere a latinității limbii române, ca parte a unui program de schimbare concertată a modelelor culturale, urmărit sistematic vreme de aproape un secol, de la 1780 până spre finele veacului al XIX-lea, când etimologismul „extern”, bazat pe modelul limbii latine, a lăsat locul, în scrisul românesc, etimologismului „intern”, menit să pună în evidență și să consolideze, prin relația stabilită între grafia formelor flexionare ale aceluiași cuvânt sau prin aceea a cuvintelor care aparțineau aceleiași familii lexicale, structura limbii române literare. Iar etapele acestui proces, inițiat de Școala Ardeleană și definitivat de Academia Română, au fost marcate de oscilații și de reveniri punctate de câteva proiecte ortografice, gramaticale și lexicografice, mai importante fiind cele elaborate de Timotei Cipariu, Ion

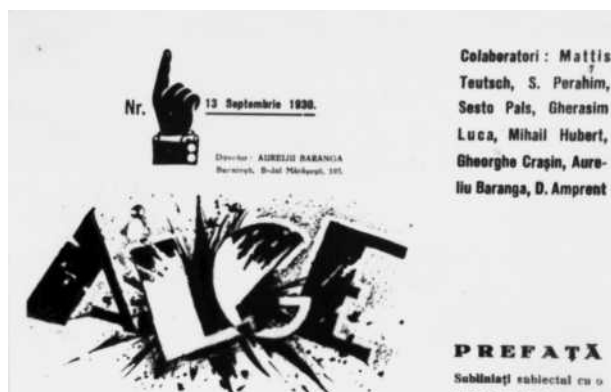
Gramatica românească
a lui Ion Heliade-Rădulescu (1828)

Heliade-Rădulescu, August Treboniu Laurian și Ioan C. Massim, apoi de Titu Maiorescu. Oscilații și controverse au existat de altfel, începând de la mijlocul secolului al XIX-lea, nu doar între diverse maniere de scriere etimologizantă (latinizantă sau italianizantă, cu model extern sau intern), ci și între etimologiști și adepții unui alfabet cu litere latine care urma să respecte principiul fonologic, tradițional în scrisul românesc – proiectul din 1860 al Eforiei Instrucțiunii Publice din Țara Românească, cel elaborat de Aron Pumnul sau, mai târziu, acela datorat lui Titu Maiorescu, modificat după 1881 și definitivat, practic, în 1904. Sunt semnificative în acest sens disputele intraacademice punctate, spre exemplu, de episodul așa-numitului *Prandiulu academicu*, oferit de A.I. Odobescu în *Pseudo-cynegetikos*, cu amuzant rafinament intelectual, etimologiștilor excesivi. Bogdan Petriceicu Hasdeu, adept și el al scrisului de tip fonologic (deși utiliza în lucrările sale numeroase norme ortografice etimologizante), a consemnat la rândul său disputele dintre direcțiile de evoluție a românei literare moderne (etimologismul latinesc, franțuzismul și direcția istorico-tradițională) în piesa intitulată *Orthonerozia* (sau *Trei crai de la Răsărit*). Coexistența în a doua jumătate a veacului al XIX-lea a unor sisteme de scriere cu litere latine cu variante diverse de alfabet chirilic sau de tranziție a condus la asocierea evidentă a unui tip de alfabet cu o anumită atitudine culturală, științifică (și chiar politică), la exploatarea cu intenție stilistică a unor forme sau sisteme grafice pentru evidențierea „vârstei culturale” a utilizatorilor, deveniți personaje literare. A făcut-o admirabil I.L. Caragiale, care a dezvoltat și rafinat în opera sa comică idei literare ilustrate anterior în scrisul beletristic de Alecsandri, de Odobescu sau de Hasdeu.

Repere bibliografice: B.P. Hasdeu, *Luca Stroici, părintele filologiei latino-române*, București, 1864; republ. în B.P. Hasdeu, *Studii de lingvistică și filologie*, I, îngr. și introd. Grigore Brâncuș, București 1988, 34–48; I. Bogdan, *De la cine și când au împrumutat românii alfabetul chirilic?*, în *Lui Titu Maiorescu. Omagiu*, București, 1900, 585–594; Nicolae Drăganu, *Mihail Halici (Contribuție la istoria culturală românească din sec. XVII)*, DR, partea I, 1924–1926; Romulus Ionașcu, *Sisteme ortografice cu litere chirilice și latine în scrierea limbii române*, ed. 2, București, 1962; Ion Gheție, *Un vechi text literar românesc din secolul al XVII-lea*, LR, 1965, 6; Ion Gheție, *Opera lingvistică a lui Ion Budai-Deleanu*, București,

1968, 69–80; Emil Vîrtosu, *Paleografia româno-chirilică*, București, 1968; Ion Gheție, *Începuturile scrisului în limba română*, București, 1974, 9–29; Flora Șuteu, *Influența ortografiei asupra pronunțării literare românești*, București, 1976; *Istoria lingvisticii românești*, coordonator Iorgu Iordan, București, 1978, 24–27, 43–48, 72–75; Ion Gheție, „*Evangheliarul de la Sibiu*” și textele românești scrise cu litere latine și ortografie maghiară, LR, 1979, 2; Gh. Chivu, *Versuri satirice cu pretext medical din prima jumătate a secolului al XVIII-lea*, LR, 1984, 2; G. Piccillo, *Testi romeni antichi in alfabeto latino (secoli XVI–XVIII)*, Catania, 1991; Gh. Chivu, *Un „Tatăl nostru” maghiar scris cu litere chirilice*, LR, 1993, 9; Gh. Chivu, *Influențe maghiare asupra ortografiei scrierilor misionarilor italieni din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea*, în *Conferința Națională de Bilingvism*, îngr. Olga Murvai, București, 1999, 9–18; Ion Gheție, Al. Mareș, *De când se scrie românește*, București, 2001, 16–34; Teresa Ferro, *I missionari cattolici in Moldavia*, [Cluj-Napoca], 2005, 106–124; Gh. Chivu, *Grafiile cu model latin în scrisul vechi românesc*, în *Antic și modern. In honorem Luciae Wald*, București, 2006, 117–124; Daniele Pantaleoni, *Observații asupra textelor românești vechi cu alfabet latin (1570–1703)*, „*Philologica Jassyensia*”, 2007, 1; Gh. Chivu, *Texte cu grafie latină și modelul ortografic latinesc în cultura românească veche*, în *Limba română. Ipoteze ale variației lingvistice*, I, București, 2011, 411–422. **Gh.C.**

ALGE, revistă care a apărut la București, lunar, din 13 septembrie 1930 până în 5 iulie 1931 (șapte numere). Director: Aureliu Baranga. Promovând suprarealismul cu tonalități provocatoare, violent contestat, valorificând prin dicteul automat delirul verbal sau „grafismele subconștientului”, publicația, subintitulată „Revistă de artă modernă”, nu are un articol-program explicit. Totuși, poate fi citită următoarea *Prefață*: „Subliniați subiectul cu o linie și predicatul cu două”, ceea ce ar putea constitui o declarație de intenții sui-generis. Ei i s-ar putea alătura, în aceeași direcție programatică, și

„gândurile” adresate cititorului în *Aceluia care poartă 35 la inimă*. Semnează versuri Gherasim Luca, Gh. Crișan, Aureliu (Aurel) Baranga (*Femur sintetic*, *Solștițiu echivoc*). Poezia *Gând* are drept semnătură o amprentă, prin care se identifică Sesto Pals. Publică proză Aurel Baranga (*Divagații în gol*), Mihai Hubert, Gherasim Luca, Gh. Crișan ș.a. E greu de reținut vreun text ilustrativ în această joacă voit nonconformistă, iconoclastă și absurdă pe care o reprezintă **A.** Sectorul cel mai amuzant îl constituie acela al pseudopanseurilor, al anunțurilor și jocurilor de cuvinte: „Dacă pui argint în mitră scoți desigur mitrat de argint”; „Narcoticul nu e decât un covor de Persia pentru un vagabond”; „Îngerii citesc ceea ce scriu oamenii cu pană de gâscă, iar găștele citesc nu numai ceea ce scriu oamenii, ci și îngerii”. La rubrica „Informațiuni”, se poate citi: „Dacă nu se duce Mahomed la munte, se duce la mare.” Pe coperta unui număr apare „Splendid colorat. Splendid ilustrat. Colaboratorii cei mai fotogenici. Creștem pitpalaci. Și nu apărem”. Concluzia – dacă există vreuna – poate fi rezumată de cuvintele lui Sesto Pals, din tableta *Urmuz*: „Totul e un acces de nebunie de care a fost cuprinsă o limbă și puroiul se revarsă pe noi, în noi, ne disecă, ne dizolvă, ne mănâncă”. Alți colaboratori: Hans Mattis-Teutsch, Perahim, Costea Sar, Fredy Goldstein. **D.B.**

AL-GEORGE, Ion (27.III.1891, Sângeorș-Băi – 9.I.1957, București), poet, traducător Este fiul Mariei și al lui Leon Al-George, agricultori de etnie romă. După școala elementară, făcută în satul natal, și cinci clase (1902–1907) urmate la Liceul Grăniceresc din Năsăud, **A.**, trecut în România, figura în 1912 alături de Maria Giurgea și Elvira Popescu printre absolvenții clasei de dramă și comedie a Conservatorului de Muzică și Declamație din București. Ecourile unei existențe de boem se răsfrâng în *Fragment dintr-un roman* (1922). Nu va fi totuși actor, ci bibliotecar la Fundația Universitară „Regele Carol I”, unde va funcționa din 1913 până la pensionare. Ultimii ani de viață adaugă, la durerea pierderii în război a unicului său fiu, indigența și boala. Este frate cu poetul Vasile Al-George și unchi al indianistului Sergiu Al-George.

În 1909 **A.** publică în „Convorbiri literare” traducerea unei poezii de Carmen Sylva, în 1910 versuri și proză în ziarul „Epoca” și mai multe articole

în „Ordinea”. Până la Primul Război Mondial va colabora asiduu la „Arta” (unde semna și cu pseudonimele Terentius, Varro, Vilica, Ion Vilica), la „Convorbiri literare”, „Cosinzeana”, „Cuvântul nostru”, „Gazeta Transilvaniei”, „Rampa”, „Ilustrațiunea neamului nostru” (aici și cu pseudonimele Ion Al. Francesco și Ion Al. Cozia), „Flacăra” ș.a. Volumele *Aquile* (1913; Premiul Academiei Române, raportor Duiliu Zamfirescu) și *Domus taciturna* (1916) adună poeme din aceste publicații. În 1915 îi mai apăruse comedia *Sapho*, publicată inițial în „Zorile” (1912). Era membru al Societății Scriitorilor Români (1915). La Școala de Ofițeri de Rezervă din Botoșani sau în tranșele războiului, continuă să scrie, fixând momentul istoric, și trimite la „Moldova veche” (Botoșani), „Sburătorul”, „Eroii”, „Săgetătorul” poezii ocazionale, precum și două piese „de tranșee”, *Fugarul* și *Sângele neamului* (scrise în colaborare cu Ștefan Tătărescu și tipărite, după ce prima se reprezentase pe front, în 1919). După război conduce revistele populare „Apărătorii patriei” și „Eroii”. Reia colaborarea la „Flacăra” și „Convorbiri literare”, aici îndeplinind și sarcini redacționale. Semnează, de asemenea, în „Gândirea”, „Propilee literare”, „Munca literară”, „Muzică și poezie”, „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”, „România literară” ș.a. E vorba însă de texte mai vechi, reluate, unele sub alt titlu. Dintr-o seamă de proiecte, între care și o culegere de tălmăcirii din Pindar și Anacreon, încerca să valorifice în 1953 manuscrisele a două importante traduceri, *Istoria romană* de Theodor Mommsen și opera lui Sofocle. Amestec de romantism, parnasianism și simbolism, poezia lui tinde spre modelul clasic, ale cărui semne exterioare le pune în evidență cu o anume ostentație. Antichitatea romană este Mecca lui A., tărâmul spre care îl poartă destinul și imaginația (*Viziuni antice*). Este tărâmul poeziei, întrezărit, la modul simbolist, într-un absorbant „dincolo de orizont”. Instalat într-o Romă imaginară, poetul face, epicureic, elogiul vieții (*Petronius către Eunyce*), închină ode principiilor vitale (*Isis, Lacrimile Soarelui*), amestecând vis și realitate sau plasticizând grațios (*Carmina*). Recea detașare parnasiană, „teoretizată” într-o *ars poetica*, lipsește. Nota elegiacă, mai plină în volumul *Domus taciturna*, mișcă desenul și îi imprimă rezonanțele caducității. Elementele simboliste (parcul, grădina, parfumuri, mirajul depărtării, cântecul și plânsul fântânilor) tulbură

„helenicul vis” al poetului. Totuși, atmosfera de intimitate senină și de împăcare finală rămâne dominantă. În pofida stereotipiei imagistice, a travestiului clasicizant, renunțarea la emfaza retorică și tendința de interiorizare a expresiei sunt ceea ce interesează în lirica lui A. El a tradus (incluzând câteva versiuni în volumul *Domus taciturna*) din bucolicii siracuzani Bion și Moschos, din Cleanthes, Pindar, din sonetele lui Michelangelo și, fragmentar, din Dante (*Infernul*, cânturile I și II). În comedia *Sapho* iluzia vieții antice e convingătoare, dar modelul comediei burgheze de salon oferă, inadecvat, majoritatea soluțiilor dramatice.

SCRIERI: *Aquile*, Câmpina, 1913; *Sapho*, București, 1915; *Domus taciturna*, București, 1916; *Fugarul. Sângele neamului (două piese de tranșee)*, (în colaborare cu Ștefan Tătărescu), București, 1919.

Repere bibliografice: Duiliu Zamfirescu, „*Aquile*”, AAR, partea administrativă, t.XXXVI, 1913–1914; N. Bănescu, „*Domus taciturna*”, CL, 1916, 7–8; Lovinescu, *Scrieri*, VI, 78; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 581, *Ist. lit.* (1982), 658; Ciopraga, *Lit. rom.*, 252–253; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, 189; *Dicț. scriit. rom.*, I, 54–55; Hrimiuc-Toporaș, *Atelier*, 211–216.

G.H.-T.

AL-GEORGE, Sergiu

(13.IX.1922, Târgu Mureș – 9.XI.1981, București), indianist, eseist, traducător.

Fiu al Antoniei Al-George (n. Donos), funcționară, descendentă dintr-o familie de preoți de mai multe generații originară din Soroca, și al lui Vasile Al-George, funcționar, absolvent al Conservatorului de Artă Dramatică și al Facultății de Drept, poet și publicist de oarecare notorietate, A. urmează cursul primar și primele clase de liceu în orașul natal, continuând la Liceul „Matei Basarab” din București, unde își susține și examenul de bacalaureat (1941). În Capitală urmează și Facultatea de Medicină (1941–1949, inclusiv stagiile de extern și intern). Lucrează ca medic în București, din mai 1950 până la pensionare (survenită timpuriu, în 1978, în urma unui infarct), în diferite unități de

asistență medicală (la Clinica Universitară ORL, ca preparator, apoi asistent universitar, la diferite policlinici, între care, în 1952–1958, policlinica Teatrului de Operă și Balet). Personalitate cu totul remarcabilă, înclinat spre cercetare și demers speculativ, A. a adăugat, prin studiu propriu, competenței sale de medic pe cea a indianistului de aleasă ținută. Interesul lui pentru gândirea și civilizația indiană s-a cristalizat încă de pe la vârsta de cincisprezece ani (când, elev, a fost cu deosebire impresionat de felul în care Augustin Z. N. Pop, profesor de română, a prezentat valențele „indice” ale operei lui M. Eminescu) și s-a dezvoltat și aprofundat în urma unor lecturi asidue, mai ales din Mircea Eliade, pe care și l-a ales drept model și mentor și de la care, trimițându-i în 1947 întâiul său articol publicat, a obținut o primă recunoaștere: „Încă un indianist român!”; debutul în domeniul indianisticii avusese loc în acest an, cu *Le Mythe de l'atman et la genèse de l'absolu dans la pensée indienne*, apărut în „Revue des études indo-européennes”. Ca medic, specialist în otorinolaringologie, a desfășurat cercetări de foniatrie, depunând o muncă de pionierat în problema explorării prin mijloace optice a corzilor vocale. Redactase – și predase, în 1958, Editurii Medicale – un tratat de foniatrie care nu a mai putut apărea, autorul fiind arestat și trimis în judecată, acuzat, împreună cu Al. Paleologu, C. Noica, N. Steinhardt, de complot împotriva ordinii de stat. Condamnat la șapte ani de închisoare, a fost pus în libertate în aprilie 1964, în baza decretului de grațiere referitor la deținuții politici. După anii de detenție, și-a reluat activitatea de medic, însă cercetările de indianistică, reprezentând pentru el o pasiune puternică, i-au ocupat treptat prim-planul activității intelectuale. În 1981 a participat la Congresul de Indianistică de la Varanasi (India).

Fără să aibă studii atestate în materie, A. a devenit o personalitate recunoscută în România și peste hotare, inclusiv în India, în mediile universitare și în cercurile savanților preocupați de același domeniu, indianistica (sanscritologie, miturile și credințele indiene, filosofia, cultura tradițională indiană în general), cu deschidere pertinentă către domenii de mai mare generalitate (filosofia limbajului, culturologie, reflecția asupra filosofiei culturii). A publicat în periodice de specialitate – între altele: *Purna ghata et le symbolisme du vase dans l'Inde* în „Arts asiatiques”, 1957 (în colaborare

cu Arion Roșu); *Indriya et le sacrifice des prana* în „Mitteilungen des Instituts für Orientforschung”, 1957 (în colaborare cu Arion Roșu); *The Semiosis of Zero According to Panini, L'Inde antique et les origines du structuralisme* în *Xth International Congress of Linguists; The Extralinguistic Origin of Panini's Syntactic Categories and Their Linguistic Accuracy* în „Journal of Oriental Institute”; *Are Panini's Sutras Descriptive or Perceptive Sentences?* în „Annals of the Bhandarkar Oriental Research Institute”, 1977–1978; *La Résonnance de la pensée indienne dans la culture roumaine* în *Fourth World Sanskrit Conference of IASS*. A participat la colocvii și congrese științifice internaționale, a făcut o călătorie de studii în India, vizitând centrele importante de sanscritologie. A avut contribuții notabile de iatroistoriografie, redactând, pentru tratatul *Istoria medicinei universale* (1970), capitolele *Medicina indiană* și *Medicina tibetană*. În 1971–1974 a predat un curs liber de cultură și civilizație indiană la Universitatea din București, unde, în 1980, invitat de profesoara Amita Bose din India, care preda disciplinele de indianistică, va coordona cu pasiune cenaclul de studii indiene organizat – neoficial – în rândul studenților. A tradus, prefațat și adnotat texte reprezentative ale culturii indiene în volumul de debut *Filosofia indiană în texte* (1971), cu versiuni din *Bhagavad-gita*, *Shamkha-karika*, *Tarka-sangraha*, transpuse din limba sanscrită. A fost prezent cu un text (*Temps, histoire, destin*) în numărul 33, din 1977, al publicației franceze „Cahiers de l'Herne”, dedicat lui Mircea Eliade. Eseuri culturologice care interesează un public mult mai larg decât cel al specialiștilor ori al pasionaților de indianistică apar în cartea intitulată *Arhaic și universal. India în conștiința culturală românească* (1981). Dacă în *Limbă și gândire în cultura indiană* (1976) A. depășea fruntariile stricte ale demersului lingvistic și filologic, dezvoltând considerații filosofice, prin volumul de eseuri *Arhaic și universal* – considerat capodopera sa – practic transcendea domeniul strict al indianisticii, oferind o reflecție, profundă și fundamentală, în marginea fenomenului cultural. Cartea a îmbogățit în chip oportun bibliografia privitoare la literatura – și, în general, la cultura – română, reprezentând o contribuție notabilă în domeniul culturologiei, și anume într-un câmp problematic fecund, cel al revalorizării gândirii tradiționale. Volumul

grupează patru eseuri consacrate temei enunțate în subtitlu, cu referire precisă la Constantin Brâncuși (*Comentarii indiene la Brâncuși*), Mircea Eliade (*India în destinul cultural al lui Mircea Eliade*), Lucian Blaga (*Structurile antinomice la Lucian Blaga și accepția indiană a metaforicului*) și M. Eminescu (*Eminescu – Arhetipul*). **A.** abordează subiectele alese prevalându-se de dubla lui competență de cunoscător al gândirii indiene și al culturii occidentale. Procedează la un demers hermeneutic comparativ, menit să pună în lumină nu deosebirile, ci convergențele, coincidențele, omologiile, similitudinile (tematice, de simboluri, de poziție ontică). Redescoperirea arhaicului – în arta, în cultura modernă – echivalează cu o fericită regăsire a unei universalități perene și fundamentale. Acreditând o metodă personală, comparativ-hermeneutică, ilustrată convingător, **A.** a dat o lucrare importantă, pe care Mircea Eliade a apreciat-o elogios, afirmând (într-o scrisoare către Mircea Handoca): „În fond, Sergiu Al-George a reușit să illustreze, în mod exemplar, ceea ce am putea numi o nouă metodă comparativă pentru cercetarea și înțelegerea civilizațiilor tradiționale”.

Pentru mulți, Sergiu Al George rămâne o figură enigmatică. Medic (cu lucrări remarcabile în specialitatea lui), deținut politic, indianist erudit – apreciat ca atare de Eliade și de alți savanți –, serios, discret, meticolos în tot ceea ce face, deloc răsfățat de istorie, Sergiu Al George pare a se deosebi de amicii săi mai mult sau mai puțin norocoși decât el: nu-i o natură religioasă și exuberantă ca N. Steinhardt (o natură samuraică!), nu-i sceptic și hedonist ca Al. Paleologu, nu se potrivește, ca fire și în idei, nici cu vitalul, cântitorul, moralistul Ion D. Sîrbu, în stare să moară pentru o expresie memorabilă... Dintre toți, el părea a fi destinat studiului și ascezei morale și spirituale. A trecut prin experiența carcerală și n-a avut timp să-și construiască decât fragmentar opera...

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Limbă și gândire în cultura indiană*, București, 1976, ed. Pitești, 2005; *Arhaic și universal. India în conștiința culturală românească*, București, 1981; *Correspondența Sergiu Al-George (1922–1981)*, ed. 2, pref. Dorina Al-George, București, 1999. **Traduceri:** *Filosofia indiană în texte*, introd. trad., București, 1971; *Samkhyā-kārika. Tārka-samgraha*, ed. bilingvă, îngr. Vlad Șovărel, introd. trad., București, 2001; *Bhagavad-gītā*, ed. bilingvă, îngr. Vlad Șovărel, București, 2006.

Repere bibliografice: Al. Paleologu, *Prietenul, gânditorul, savantul*, RL, 1981, 47; Cezar Baltag, *Sensul universal al arhaicului*, VR, 1982, 12; Mircea Eliade,

[*Scrisoare către Mircea Handoca*], RL, 1984, 30; Mircea Handoca, *Sergiu Al-George*, RL, 1984, 30; Andrei Pleșu, *Sergiu Al-George și înțelegerea simbolică a artei*, VR, 1992, 3–4; Dorina Al-George, *Șocul amintirilor*, București, 1994; *Dicț. scriit. rom.*, I. 55–56; [Sergiu Al-George], CC, 2000, 4–8 (grupaj special); Simion, *Fragmente*, IV, 394–403; Ara Alexandru Șişmanian, *Sergiu Al-George, deschizătorul formei*, VTRA, 1998, 6–8; Toader Paleologu, *Sergiu Al-George și Orientul*, ALA, 2005, 795; Ioana Costa, *Un indianist*, CL, 2009, 1; Amita Bhose, *Sergiu Al-George văzut de noi, indienii*, pref. Dorina Al-George, Carmen Mușat-Coman, București, 2012.

N.Br.

AL-GEORGE, Vasile (24.II.1895, Sângeorz-Băi – 18.III.1960, București), poet, traducător, publicist. Este fiul Mariei și al lui Leon Al-George, agricultori de etnie romă; este frate cu poetul Ion Al-George și tatăl indianistului Sergiu Al-George. După studiile liceale la Năsăud și Blaj, se stabilește în 1912 la București, unde urmează cursurile Conservatorului de Muzică și Declamație, luându-și totodată licența în drept. Participă la luptele de la Mărășești, unde este rănit. Între 1914 și 1940 funcționează, cu intermitențe, ca angajat la Ministerul Instrucțiunii și la Ministerul Muncii și Ocrotirilor Sociale. După Primul Război Mondial, poetul se întoarce în Ardeal, implicându-se în viața literară clujeană, mai întâi ca redactor-șef al gazetei „Glasul libertății” și apoi ca redactor la ziarul „Voința”. În 1921 este numit director al Casei Cercuale a Asigurărilor Sociale din Târgu Mureș, unde editează ziarul „Mureșul”, iar în 1927 și 1928 conduce săptămânalul „Astra”.

Lui **A.** primele versuri îi apar în 1910, în „Musa someșană” și în „Foaia interesantă” din Orăștie. Mai colaborează la „Cosinzeana”, „Luceafărul” (Budapesta), „Flacăra”, „Arta”, „Țara noastră”, „Societatea de mâine”, „Cele trei Crișuri”, „Gândirea”, „Ramuri”, „Familia”, „Evoluția” ș.a. Încearcă și să traducă, fără a reuși, însă, mai mult decât echivalentele cuminti din H.W. Longfellow și Dmitri Merejkovski ori din scrierile unor autori maghiari, precum Petőfi Sándor, Ady Endre, Babits Mihály, Szép Ernő sau Jókai Mór. În manuscris a lăsat transpunerea în românește, după o versiune maghiară, a *Mahabharatei*, publicată abia în 2004; interesul lui Sergiu Al-George pentru India pare să fi fost trezit și cultivat de tatăl său. Selectate și prin prisma unor afinități, doar câteva tălmăciri vor fi incluse în sumarul singurului volum de versuri ale lui **A.**, *Pământ* (1922). Lirica din această

carte depășește neosămănătorismul ardelenesc al momentului, chiar dacă, prin titlu și prin unele elemente de cadru, poate sugera apropierea de o poetică tradiționalistă. Celebrând soarele, marea, pământul, focul, versul se lasă mișcat de sensibilitatea unui spirit modern, trecut prin filieră simbolistă. Poetul va ține, de altfel, să-și sublinieze, și încă apăsător, condiția de solitar elegiac, atins de răul lumii și al veacului, și atunci gesticulația sa lirică o amintește pe cea bacoviană. Prea mult subminate de un verbiu abstract, versurile lui riscă să cadă, nu o dată, în platitudini confortabile, clamate cu sentimentul descoperirii cine știe cărei adânci filosofii.

SCRIERI: *Pământ*, Cluj, 1922. **Traduceri:** Jókai Mór, *Îngerul vărsării de sânge*, București, 1916; *Mahabharata*, îngr. Vlad Șovărel, București, 2004.

Repere bibliografice: Iosif Eugen Naghiu, *Un poet grănicer – Vasile Al-George*, VTRA, 1935, 3–4; Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, IV, Bistrița, 1981, 276–278; *Dicț. scriit. rom.*, I, 56–57; Teodor Tihan, *Un romantic întârziat*, ST, 2001, 4.

T. T.

ALIMĂNEȘTIANU, Pia (23.VI.1872, Florica, azi Ștefănești, j. Argeș – 12.X.1962, București), prozatoare. Este fiica lui Ion C. Brătianu și soră cu Ion I.C. Brătianu. Mezina „marelui partid” de acasă al lui Ion C. Brătianu, **A.** moștenește numele mamei, Pia (de la Caliochia, în acte însă Caterina, n. Pleșoianu). Instrucția tinde a fi solidă și completă. Urmând tradiția statornică în familie, învață în particular, cu dascăli renumiți din Bucureștii de odinioară, și își susține bacalaureatul (în 1889) la Colegiul „Sf. Sava”. În circumstanțele dramatice ale întâiei conflagrații mondiale, rămasă lângă mama vârstnică în Capitala invadată de inamic după retragerea armatei și a guvernului I.I.C. Brătianu în Moldova, întâmpină evenimentele cu stoicism – alături de surorile Sabina (Cantacuzino) și Mariuța (Pillat), îngrijește răniți la spitalul „din șoseaua Filantropia”, susține alte inițiative ale Crucii Roșii care vizează asistența populației civile. Ca și Sabina Cantacuzino, își face consemnări într-un „caiet” – pe care îl adăpostește cu prudență, de teama „perchezițiilor, rechizițiilor, inchizițiilor” de tot felul –, încercând a surprinde dinamica, penibilă adesea și dificil de stăpânit, a stărilor de spirit. Apreciate de istorici, mai târziu, ca un izvor de primă mână relativ la regimul militar de ocupație, descoperind secvențe inedite din „rezistența” Capitalei, notele

situau, nu mai puțin tranșant, oameni și atitudini progermane, chiar dacă **A.** tinde să judece cu o anume detașare, dezavuând „nesăbuița” unor „rătăciți” ori categorisind la rece tipuri de colaboraționiști. Uneori critica poate fi și acerbă (atunci când e deplânsă, de pildă, „orbirea” lui C. Stere, căruia, sub pseudonime ca O femeie din mulțime, ori Dama voalată, avea să-i reproșeze și în presa vremii ambițiile de „european germanizat”, „micimea” și erorile prezentului, impietând asupra unui „trecut frumos”, și compromisul gazetarului de la „Lumina”). Reține mai ales franchețea acestor mărturii, lăsând să treacă nu o dată în prim-plan scene teribile sau exemplare: stareța de la Pasărea jelind raptul barbar comis de nemți asupra mănăstirii, într-un aprilie apocaliptic al anului 1917, când se ordonă despuiera vechilor odoare și doborârea clopotelor de argint pentru a fi trimise la topit; lecția din urmă a lui Titu Maiorescu, bătrânul mentor al Junimii, retras din viața publică și părăsit într-o uitare cvasigenerală, refuzând însă demn, neconcesiv, până la capăt, contactele cu ocupații. Abia la un deceniu după scrierea jurnalului, **A.** (între timp căsătorită cu Al. Alimăneștianu) găsește oportun a edita *Însemnări din timpul ocupației germane (1916–1918)*, închinând cartea, apărută în 1929, memoriei lui Ionel I.C. Brătianu, fratele și ilustrul om politic nu de multă vreme dispărut. În anii interbelici continuă a îndruma proiecte educative, caritabile, veghind la bunul mers al unor asociații culturale, așezăminte școlare sau de binefacere (Liga Națională a Femeilor Române, Universitatea Liberă, Școala de Educatoare de Puericultură din București, Casa Copilului ș.a.). E tot mai mult și o prezență publicistică, mai tipărită până în pragul celui de-al Doilea Război Mondial câteva merituoase scrieri literare.

Culegeri ca *Dobrogea* (1936), *Plaiuri oltenesti* (1938), *Prin cetatea lui Bucur* sau *Trecutul viu* (ambele din 1940) adună pagini memorialistice – „file trăite”, evocări, mărturisiri –, reînviind portrete și peisaje, într-un gen de tabletă sau crochiu cu prea puține variațiuni de la un text la altul. Detaliul etnografic pe cale de a fi uitat, cutuma și reflexul ei social sunt teme de incursiune într-o lume ce dispare, cu tipuri în crepuscul, hieratice, desprinse dintr-un București de stampă: țigăncile florărese, argintarul de lângă Curtea Veche, flașnetarul Giuseppe, cântăreața Gherghina, iconarul de la

schitul Darvari. Armonizând cu indulgență națiile, perpetuând candida ori surprinzătoare meserii (*Rustem Bostangiul*, *Ali din Balcic*), gustul taifasului și al poveștilor cu tâlc (*Hoți de cai*, *Arămarul din Küstenge*, *Fata hogoii*), Dobrogea, în schimb, mai picturală, va inspira, în rama pitorescului decor, ceva mai multă libertate epică. Drumurile pleacă din și se întorc – aici – la Hasiduluc. Pulsul domestic al culei strămutate, cu dichis, din Oltenia protejează, ca într-un insolit falanster, mâna de coloniști așezați în provincia de la marginea mării, ispitiți de schimbare, pe când ferma cea nouă confruntă Orientul din preajmă cu un model al rigorii. Cărți de pioasă evocare sunt *Plaiuri oltenești* și *Trecutul viu*, amintind de ținuturi și oameni de care ascendența și întâmplările vieții o leagă pe autoare intim. Prevenitoare, iscodind discret, **A.** e un interlocutor atent, dispus, apoi, să comenteze de toate: arhitectură, stare socială, gospodărie și port, snoave sau pilde morale. E, alteori, cronicar de fapte diverse. Nu lipsesc nici portretele de familie, cu un ce didactic, cărturăresc, vag desuet (*Maica Maximila* – stareța de la Ostrov, „sora tatii”, *Din tinerețea lui Sandu Cintianu* ș.a.). *Trecutul viu* instituie corespondențe cu ciclul pillatian, intitulat tot astfel în volumul *Pe Argeș în sus* (1923). Poetului (nepot după soră), **A.** îi dedică, de altfel, acum, suita *Scrisori din Florica*. Via și Argeșul, „casa din deal” (fostă „lin” pentru struguri), „castanul cel mare”, parcul Goleștilor – azi „în paragini” ori tocălia, ce bate „în deșert”, rămân și pentru **A.** reperele copilăriei. O notă inserată în ziarul „Adevărul”, la rubrica de informații culturale (octombrie 1937) o identifica pe **A.** (sub numele Pia Brătianu) ca autoare a primei transpușeri românești după confesiunile Marthei Bibescu din *Isvor*, *le Pays des saules* (Paris, 1923). Conform anticipării, volumul, cu recunoscut prestigiu, avea să fie pus la îndemâna publicului de la noi într-o fluentă, izbutită tălmăcire a textului francez: *Izvor, țara sălciiilor*. Traducerea rămâne, totuși, nesemnata pe frontispiciul cărții, **A.** însăși adoptând aici, cum s-ar părea, discreția unui modest anonimat.

SCRIERI: *Însemnări din timpul ocupației germane* (1916–1918), București, 1929; *Dobrogea. File trăite*, Craiova, 1936; *Plaiuri oltenești*, Craiova, 1938; *Prin cetatea lui Bucur*, București, 1940; *Trecutul viu*, București, 1940. **Traduceri:** Martha Bibescu, *Izvor, țara sălciiilor*, pref. Mihail Sadoveanu, București, [1938].

Repere bibliografice: „Însemnări din timpul ocupației germane”, U, 1929, 121; Sabina Cantacuzino, *Din viața familiei I.C. Brătianu (1821–1891)*, București, 1933; *Din corespondența familiei Ion C. Brătianu*, I–V, pref. I. Nistor, București, 1933–1935; Aida Vrioni, „Dobrogea”, RVS, 1936, 10–11; N. Mihăescu, *Oameni și idei*, București, 1937, 105–110; C.D. Fortunescu, [Pia Alimăneștianu], AO, 1937, 81–91, 1938, 97–100, 1941, 113–118, 1942, 119–124; *Caleidoscop*, ADV, 1937, 16477; Perpessicius, *Opere*, VIII, 174, 176–177, 328; P.V. Haneș, „Plaiuri oltenești”, PL, 1939, 3; Tatiana Slama, „Prin cetatea lui Bucur”, VRA, 1941, 599; Constantin-Stelian, „Trecutul viu”, F, 1942, 7–8; Șerban Cioculescu, *Izvoare narrative*, RL, 1985, 7; [Pia Alimăneștianu], ADLTR, D–66; Cornelia Pillat, *Eterna întoarcere*, pref. Doina Uricariu, București, 1996, 77–105, 144–147, 156–157, 195–197, 253; Pia Pillat, *Sufletul nu cunoaște distanțele*, îngr. Monica Pillat, București, 2009, 15–16, 21, 53, 56–57, 62–63, 67–69, 74–75, *passim*; Cornelia Pillat, *Ofrande*, ed.2, îngr. Monica Pillat, București, 2011, 104–106, 114–124, *passim*. **R. Ș.**

AL LUPULUI, Nicolae (pseudonim al lui Nicolae I. Popescu; 2.X.1881, Brădiceni, j. Gorj – 13.VII.1963, Craiova), prozator. Părinții lui **A.**, Maria și Ion Popescu, păstrau tradiția unei boierii mărunte, care în linie paternă urca până la postelnicul Lupu Stolojanu din vremea domnitorului Gheorghe Bibescu. **A.** urmează școala primară la Brădiceni, Gimnaziul „Tudor Vladimirescu” din Târgu Jiu și o școală tehnică din București. Va încerca diverse profesii: învățător suplinitor, zugrav de biserici și ceramist, sufleur la teatru și ziarist. După o specializare în medicina socială, devine funcționar în Ministerul Sănătății, apoi director al școlii sanitare din Craiova.

Descoperit de Charles Laugier, **A.** a debutat în 1927 la „Arhivele Olteniei”. Ajunge a fi cunoscut de scriitorii craioveni C.D. Fortunescu, C. Șaban-Făgețel, Eugen Constant, C.S. Nicolăescu-Plopșor, care îl vor publica în revistele conduse de ei: „Ramuri”, „Condeiu”, „Gând și slovă oltenească”. Pagini numeroase risipește în „Datina” (Turnu Severin), „Vatra”, „Conștiința națională”, „Renașterea”, „Tribuna Olteniei” și în câteva din Capitală: „Adevărul literar și artistic”, „Universul literar”, „Revista Fundațiilor Regale” ș.a. Studiile lui etnofolclorice, grupate în seria *Cunoașterea satului*, au în vedere nunta, moartea, sărbătoarea Paștilor, dar și a goviilor și nedeilor, portul popular și locuința gorjeană, meșteșugurile din zonă. Literatura cu pronunțat specific oltenesc a lui **A.** este cuprinsă în volumele *Posada Gurenilor*.

Povestiri din alte vremi (1929), în parte memorialistic, și *Povestiri oltenești. Locuri și oameni din alte vremi* (1946). Bogăția datelor etnofolclorice, istorice și toponimice, conținute de istorisirile scrise în savurosul grai gorjean (autorul adăuga și un „vocabular” dialectal explicativ), oferă în subsidiar o posibilă monografie a zonei dintre Jiu și Cerna. Onomastica bogată, cu accent individualizator, persiflant, colorează narațiunea. Mama este, ca la Ion Creangă, adepta tradițiilor, a „rânduieilor” rurale. Pe alocuri, istoria familiei pare a se îmbina cu istoria provinciei și a țării. Povestitorul laudă calitățile consătenilor săi: mândria și vitejia ca daturi ancestrale, rigoarea morală a caracterelor. Personajele – tatăl, nașul Grigore Cartianu, moș Ghinea, morarul, bătrânul Zamora Mehedințeanu – devin, adesea, naratori, folosind ritualul obișnuit pentru a amâna povestirea și a capta, astfel, interesul. O tipică povestire în povestire este *Nunta cucoanei Lenuța*, în care cei tineri primesc sfaturi dintr-o verificată pedagogie erotică. Mai amplă, *Pământul cere sânge sau Posada Gurenilor*, juxtapune mai multe secvențe narative pentru a ajunge de la datini și toponimie la istorie. *O judecată pe munte* a fost apreciată de Șerban Cioculescu ca un „epos pastoral de o grandioasă primitivitate”. Departate de justiția arbitrară ce acționează „jos”, în lume, „judecata muntelui” îi apare lui A. veșnic valabilă. În *Minunea de la Tismana* se reface, după tradiția monastică, viața sfântului Nicodim, întemeietorul lăcașului. Divagația istorică romanțioasă reliefează figura excesivă, sadică a lui Jicmond (împăratul Sigismund), care îl supune pe Nicodim la felurite încercări, de altfel consacrate de hagiografie. Minunile religioase, ca și datinile populare, sunt frecvente în textele lui A. Zilele de hram, încheiate cu ospețe rafinate de o gastronomie fabuloasă, sunt însoțite de numeroase scene de aglomerare umană. Când părăsește mediul rural, prozatorul se pierde în snoave echivoce, cantonate în anecdotice.

SCRIERI: *Posada Gurenilor. Povestiri din alte vremi*, pref. C. D. Fortunescu, Craiova, [1929]; *Pământul cere sânge*, Craiova, 1934; *Povestea sfântului Ilie. Din popor*, Craiova, 1944; *Minunea de la Tismana*, Craiova, 1946; *Povestiri oltenești. Locuri și oameni din alte vremi*, București, [1946]; *Povestiri oltenești. Povești din alte vremuri*, îngr. și pref. Ion Popescu-Brădiceni, postfață Ion Căpruciu, Târgu Jiu, 2009; *Basmă, povești și snoave din Oltenia. În*

proză sau în versuri, îngr. Ion Popescu-Brădiceni și Ion Căpruciu, Târgu Jiu, 2010.

Repere bibliografice: Șerban Cioculescu, *Un salut lui Nicolae Al Lupului*, „Lumea românească”, 1938, 437; Metzulescu, *Literile*, I, 178–180; Eugen Constant, *Evocări*, Craiova, 1980, 66–69; Firan, *Profiluri*, I, 439–440. **A.Sm.**

ALMA MATER, revistă apărută la Iași, lunar, din aprilie 1969 până în ianuarie 1974; continuă cu titlul „Dialog” între februarie 1974 și iunie 1990. Colegiul de redacție inițial: Al. Dobrescu (redactor-șef), Vasile Constantinescu (redactor-șef adjunct), Dumitru Simionescu (secretar general de redacție), Mihai Tatulici (șef secție literară), Ion Constantinescu, Mihai Drăgan, Petru Ioan (șef secție științifică), Maria Platon, Jack Weinstein. Oglindind succesiunea generațiilor de studenți care o editează, publicația își modifică în mod repetat atât aspectul grafic, cât și echipa redacțională, colaboratorii etc., iar periodicitatea suferă întreruperi repetate. Revistă de cultură a studenților de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, de la numărul 3/1969 **A.m.** are subtitlul „Organ al Consiliului UAS din Universitatea «Al. I. Cuza» Iași”. Modificări intervenite în colegiul redacțional: de la numărul 2/1969, numele lui Vasile Constantinescu dispăre din casetă; numărul 3/1969 apare sub următoarea redacție: Mihai Tatulici (redactor-șef), Dumitru Constantin (redactor-șef adjunct), Nicolae Manea (șef secție literară), George Mocanu (șef secție științifică) ș.a. Cu începere de la numărul 8/1970, Constantin Pricop devine redactor-șef adjunct, alături de Dumitru Constantin. În 20 ianuarie 1971 formula redacțională arată astfel: redactor-șef: Constantin Pricop; redactori-șefi adjuncți: Dumitru Constantin și Emil Nicolae. Acestora li se adaugă Nicolae Manea și D.N. Zaharia ca secretar de redacție. Odată cu numărul 3/1972, funcția de redactor-șef este preluată de Al. Călinescu (care va rămâne în fruntea revistei ca redactor-șef sau ca președinte al Consiliului de conducere până în 1982), secondat de Liviu Papuc (redactor-șef adjunct) și Nicolae Manea (secretar general de redacție), cărora li se adaugă Val Condurache, pe post de redactor-șef adjunct. De la numărul 2–3/1973, Liviu Papuc este înlocuit în funcție de Andrei Corbea. Numărul 9–10/1973 aduce o nouă modificare în componența colectivului de conducere, alcătuit acum din Andrei Corbea, Paul Balahur (redactori-șefi adjuncți), Mihai Dinu

Gheorghiu (secretar general de redacție), Dan Butnaru, Crenguța Diaconescu, Cornelia Mănicuță, Vasile Mihăescu, Corneliu Ostahie-Cosmin, Mihai Onucu (secretar de redacție), Vasile Rășcanu, Alfred Emmanuel Winkler. Începând cu numărul 2–3/1974, formula redacțională se restrânge la primele trei nume din lista de mai sus. De la numărul 8/1974, în locul lui Andrei Corbea trece Mihai Dinu Gheorghiu, secretar general de redacție devenind Vasile Rășcanu, înlocuit, la rândul său, în 1975, de Gh. Gh. Chipail. În anii următori funcția de redactor-șef a fost deținută de Sorin Pârvu, Camil Cezar Coțovanu, Dorin Popa, Sorin Antohi, Radu Andriescu, Marius Cristian. După 1989 atât numele din caseta redacțională, cât și lista colaboratorilor fluctuează de la un număr la altul. Astfel, în numărul 135/1990, colectivul de redacție este alcătuit din Andrei Corbea, Florin Cântec, Laurențiu Constantin, Michael Astner, Radu Andriescu, Dumitru Buzatu, Bogdan Călinescu, Irina Constantin, Codrin Liviu Cuțitaru, Mihai Grădinaru, Adrian Tarcan, Mihai Răzvan Ungureanu, Marius Cristian. După alte modificări, colectivul de redacție este pus, în numărul 139/1990, sub patronajul unui comitet director alcătuit din Al. Călinescu, Andrei Corbea și Mihai Dinu Gheorghiu. În numărul special tipărit în decembrie 1989 caseta redacțională îi cuprinde pe Andrei Corbea, Florin Cântec, Laurențiu Constantin, Irina Andone, Radu Andriescu, Sorin Antohi, Bogdan Călinescu, Simona Ciubotaru, Irina Constantin, Mihai Grădinaru, Carmen Jgheban, Adrian Tarcan, Mihai Răzvan Ungureanu. În 1969, în *Cuvântul-program* din primul număr se specifică: „Revista va fi o imagine fidelă a ceea ce înseamnă azi tineretul universitar, cu multitudinea preocupărilor sale [...], va cultiva *spiritul critic și schimbul elevat de idei*”. Într-adevăr, alături de „Echinox”, publicația va fi atât o tribună de dezbatere (uneori formală) a problemelor specifice studențești – sesiunea de examene, activitatea cercurilor științifice etc. (rubrica „Agenda vieții universitare”), cât și o modalitate de exprimare literar-culturală a câtorva generații de tineri, marcată de fluxul sau de refluxul politizării învățământului, în ciuda eforturilor de eludare a ideologului. Poezie semnează, alături de nume consacrate, numeroși tineri, unii chiar debutanți: Mihai Ursachi, Nichita Danilov, Ioanid Romanescu, Dinu Flămând, Lucian Avramescu, Mihai Tatulici, Nicolae Manea, Tit Liviu Pop, Marcel Marinescu,

Mircea Florin Șandru, Dan Mutașcu, Mihai Dinu Gheorghiu, Nicolae Turtureanu, Paul Balahur, Nicolae Grigore Mărășanu, Nicolae Prelipceanu, Emil Nicolae, Miron Blaga, Aura Mușat, Cătălin Bordeianu, Corneliu Popel, Daniela Caurea, Corneliu Ostahie-Cosmin, Liviu Antonesei, Vasile Mihăescu, Radu Andriescu, Marius Oprea, Horia Gârbea, Bogdan Ghiu ș.a. Paginile de proză sunt semnate, între alții, de Ilie Hristea, C. Parascan, Constantin Nicoară, Cicerone Sbanțu, Ion Gheorghe Pricop, Mihai Tatulici, Alfred Emmanuel Winkler, Val Condurache, Corina Cristea, Constantin Stan. Teatru publică Matei Vișniec (*Apa de Havel, Dinții*), Aurel Brumă, Cicerone Sbanțu. Critica literară este bine reprezentată, printre semnatori numărându-se autori consacrați, dar și tineri în formare. De problemele literaturii române se ocupă I.D. Lăudat (*Dimitrie Cantemir în contemporaneitate*), Mircea Scarlat (*Prima încercare de epopee românească*), Adrian Rezuș, Constantin Pricop, Alexandru George, Al. Duțu, Ioan Holban, Al. Călinescu, Mircea Iorgulescu ș.a. Cronica literară, susținută inițial de Al. Dobrescu și Constantin Pricop, e preluată de la numărul 3/1972 de Val Condurache, secondat de Mihai Dinu Gheorghiu, Mircea Doru Lesovici și Dan Petrescu. Dintre recenzanți, foarte numeroși, pot fi semnalati Ioan Buduca, Magda Ciopraga, Florin Faifer. Lui Liviu Antonesei îi revine rubrica „Prima carte, a doua carte”, unde se ocupă de tinerii Nichita Danilov, Virgil Mihaiu, Mircea Cărtărescu, Traian T. Coșovei. Andrei Corbea alcătuiește „Fișele «Almei Mater»”, cuprinzând scrierile unora dintre colaboratorii mai însemnați ai revistei. Al. Călinescu dezbate chestiuni de teorie literară, în special în rubrica intitulată „Confruntări”, inaugurată în 1972. Eseuri publică Radu Petrescu (din ceea ce va deveni jurnalul *Oceanul întors*), Gabriel Liiceanu (*Utopia intelectualului și utopia filosofiei*), Mihai Șora, N. Steinhardt, Liviu Antonesei, Luca Pițu, Mihai Dinu Gheorghiu, Sorin Antohi, Radu G. Țeposu. Interesante sunt interviurile subsumate rubricii „Promenada”, printre intervievați remarcându-se Zaharia Stancu, Constantin Ciopraga, Horia Zili-eru, Mihai Ursachi, Ion Pop, D.I. Suchianu, Mircea Iorgulescu, Al. Zub, Ștefan Aug. Doinaș, Laurențiu Ulici. Alte rubrici: cronica filosofică (susținută în special de D.N. Zaharia, Corneliu Ostahie-Cosmin, Valeriu Gherghel) cronica teatrală (printre semnatori, Algeria Simota) cronica

plastică (Adriana Răileanu, Sasca Nistor, Cătălin Bordeianu, Vasile Rășcanu) cronica muzicală (Liviu Papuc, Virgil Mihaie) cronica cinematografică (Gh. Gh. Chipail, Valeriu Gherghel). Un interesant *Epistolar Petru Comarnescu* alcătuiește Nichita Filip. Apar tălmăciri din literatura modernă și contemporană (Herman Hesse, Curzio Malaparte, Dylan Thomas, Paul Celan ș.a.), din eseistica lui Roland Barthes, André Gide, Maurice Blanchot, Max Bense, Hans Robert Jauss, Michel Zérafra. După 1989, titlurile rubricilor („Abecedarul democrației”, „Tribuna liberă”) și ale unor articole (*Fiziologia oportunistului ceaușist*, *Despre democrație și alte necunoscute*, *Ce e pluralismul?*, *Ieșirea la libertate*) vorbesc singure despre schimbarea profilului ideologic al revistei. Cu poezie contribuie acum Liviu Antonesei, Mihai Grădinaru, Liviu Ioan Stoiciu, Liviu Cangeopol, Nichita Danilov, Mihai Ursachi, Mircea Dinescu (tradus în franceză de Thomas Bazin). În paginile de critică apar semnăturile lui Gheorghe Crăciun, Ovidiu Nimigean, Codrin Liviu Cuțitaru, Sebastian Drăgulănescu, Bogdan Călinescu. Se remarcă, de asemenea, câteva interviuri interesante: Bogdan Călinescu cu Anna Lietti, redactor la săptămânalul elvețian „L'Hebdo”, Mihai Răzvan Ungureanu cu Ladis Kristof, profesor la Universitatea din Portland (Oregon), Laurențiu Constantin cu Agata Kuperman, atașat cultural la Ambasada SUA din București.

M.V.

ALMANAH, publicație anuală de tip magazin, înrudită cu calendarul, având caracteristicile unei cărți populare. Ambele periodice își propun să îmbine latura instructivă cu cea distractivă și să ofere o lectură cât mai captivantă unor categorii largi de cititori. Aceste publicații nu se suprapun însă întru totul, **a.** fiind mai structurat sub aspect tematic. De remarcat că în *Dicționarul limbii române*, condus de Sextil Pușcariu, **a.** era definit ca „un fel de calendar destinat unui cerc de cetitori mai culti”. Un deschizător de drumuri în ceea ce privește redactarea unor **a.** este Zaharia Carcalechi, care, secondat la un moment dat de fiul său, în 1836 și 1837 scoate la Buda, iar din 1840 la București, până în 1858, „cu slobozenia înaltei stăpâniri”, „Almanahul statului din Prințipatul a toată Țara Românească”, devenit „Almanahul statului”. Profilul este exclusiv de ordin administrativ, fără inserțiile literare ale calendarelor sale publicate

mai devreme cu două decenii. În schimb, cel care își poate revendica înțaietatea în acest domeniu este micul „Almanah literar pe anul 1839”, redactat de Ion Heliade-Rădulescu și imprimat în propria tipografie. Este utilizat încă alfabetul chirilic de tranziție, dar titlurile sunt, de regulă, cu litere latine. Ion Heliade-Rădulescu își publică aici poeziile *Cutremurul* și *La Elvira* – în prima redacție, precum și traducerea *Lament amoros* din Iacopo Vittorelli. Iancu Văcărescu revine cu *Orologiul îndreptat* (de fapt, o schimbare de titlu pentru *Ceasornicul îndreptat*), iar C. Negruzzi (cu pseudonimul Carlu Nervil) colaborează cu elegia *Melancolia*, o adaptare după Gabriel-Marie Legouvé. Traducerea unei nuvele mai ample a lui Émile Deschamps, *Francesca de Palermo*, nesemnata, poate fi atribuită Ermionei Asachi, care mai tradusese în acei ani din același autor. În multe cazuri **a.** apare ca supliment al unui calendar, apropiindu-se de configurația unei antologii de texte literare, în care poezia și proza alternează. Astfel, Mihail Kogălniceanu va edita între 1842 și 1846 un „Calendar pentru poporul românesc”, cu o parte calendaristică urmată de una literar-științifică distinctă, intitulată „Almanah de învățătură și petrecere”. În primii ani se promovează aici o literatură originală valoroasă, pe care o semnează, de pildă, în 1844 și 1845, M. Kogălniceanu (*Fiziologia provincialului în Iași* și articolul *Despre pauperism*), V. Alecsandri (nuvela *Toader și Mărinda* și poezia *Groază hoțul*, nuvelele *Borsec* și *Iașii în 1844*, poeziile *Altarul Mănăstirii Putna* și *Ursiții*), C. Negruzzi (*Lumânărică* și *Sobieski și românii*), Alexandru Donici (fabulele *Paingul* și *bondarul, Braminul*). Cu același titlu, **a.** va fi continuat din 1847 de Gh. Asachi tot ca un coligat, în cadrul „Calendarului pentru români” pe care îl edita acesta, fără strălucirea de la început, cu apariții în care predomină scrierile cărturarului, însoțite de propriile ilustrații. O anumită confuzie terminologică persistă însă, **a.** și calendarul fiind percepute ca sinonime, astfel că la „Calendarul «Claponului»” din 1878 este menționat subtitlul „almanah hazliu și popular”. La fel, în prefața „Calendarului «Minervei»” din 1899 se reafirmă dorința de a oferi publicului „un almanah enciclopedic, variat, util și interesant, un almanah în care cititorul să găsească abundente și bune îndrumări, lămuriri și orientări pe toate tărâmurile vieții practice”. Un titlu hibrid poartă publicația scoasă, cu întreruperi,

de George Ioanid, „Almanahul sau Calendarul portativ” (1868–1886). În fine, „Almanahul vieții ieșene” (1931–1933) se transformă în ultimul an de apariție în „Calendarul Iașului”. O apariție inegalabilă a fost „Almanahul Societății Academice Social-Literare România Jună”, care reunea, în primul volum, din 1883, colaborări de rezonanță, începând cu cea dintâi publicare a poemului eminescian *Luceafărul*, în versiune integrală, fără retușurile operate ulterior în ediția publicată de Titu Maiorescu. În cel de-al doilea volum vienez, din 1888, sunt tipărite poeziile *De ce nu-mi vii...* și *Kamadeva* de Eminescu, reproduse după „Convorbiri literare” din 1887, între autorii prezenți în ambele apariții numărându-se nume de referință precum V. Alecsandri (*Iarna vine, Izvorul și Ovidiu* – actul întâi), Ion Creangă, Titu Maiorescu, Ioan Slavici (*Bobocel*), Duiliu Zamfirescu (*Liniștea, Frica*) sau A.D. Xenopol, cu un fragment din *Istoria românilor din Dacia Traiană*, care urma să intre sub tipar. Din păcate, practica republicărilor și a amalgamării colaboratorilor a îngustat în timp sfera de interes a acestui gen. În vreme ce calendarul nu a supraviețuit până în contemporaneitate, a. are o longevitate mult mai mare, perpetuându-se, cu unele sincope, în practica activității editoriale și revuistice de la cumpăna anilor sau din lunile de vară.

Repere bibliografice: Sextil Pușcariu, *Calendare și almanahuri*, „Almanahul grafice române”, 1931; Lovinescu, *Opere*, III, 440–447; Georgeta Răduică și Nicolin Răduică, *Calendare și almanahuri românești*, București, 1981; Zăciu, *Cu cărțile*, 258–264; Cătălin Virgiliu Ene, *Catalogul calendarelor românești (1794–1947)*, București, 2000; Elisabeta Faiciuc, *Dicționar de calendare și almanahuri românești*, partea I: *Completări la bibliografia generală a calendarelor pentru perioada 1600–1918*, Cluj-Napoca, 2011. **E.P.**

ALMANAH, publicație bilingvă, care apare la Budapesta, din 1993, o dată la doi ani, în fapt în 1995, 1997 și în 2000. Colectivul redacțional, compus din Lucia Borza, Anna Borbély, Maria Berényi și Caterina Tiritean, realizează o publicație informativă și de valorificare a unor texte literare sau culturale, elaborate de membrii Societății Culturale a Românilor din Budapesta (1992), printre care se numără Maria Berényi, Emil Bodorca, Lucia Borza, Elena Kiss Fótos, Grósz György, Kalugyer Demeterné, Groza Virág, Ștefan Mureșan, Cornelia Tirnovan Nemeș, Petru Popuța ș.a. Sunt

publicate o serie de date statistice despre românii din Ungaria, sunt menționate legăturile tradiționale cu retoromanii din Elveția (Ștefan Frătean). Despre trecutul cultural al românilor din Ungaria scrie Maria Berényi (*Rolul Budapestei în istoria culturii române*), care se mai ocupă de profesorii români la Facultatea de Medicină din Budapesta în secolul al XIX-lea sau de intenția lui I.L. Caragiale de a scoate o revistă literară la Budapesta. Articole în maghiară pe teme culturale sunt semnate de Octavian Olteanu, Borsa József, Nemes László, Maria Berényi, Anna Borbély, iar Eva Kozma Frătean își prezintă volumul *Cântece populare românești din Ungaria*, reproducând o parte din aceste texte. Se mai pot citi texte de Eminescu și de Al. Vlahuță și sunt inserate versuri originale de Lucia Borza, Maria Berényi, Ștefan Mureșan, precum și proză de Petru Popuța și Lucia Borza. Nu este neglijat nici folclorul local, prin colindele, strigăturile și chiuiturile din Apateu, Chitighaz, Vărșand, Jula. Se dau de asemenea informații despre activitatea Societății Culturale a Românilor din Budapesta. Lucia Borza traduce din Octavian Goga, iar Marosán István din Eminescu. **M.Pp.**

ALMANAH „ANTICIPAȚIA”, publicație editată de revista „Știință și tehnică” la București, între 1983 și 2000, cu o pauză în 1992 (cu specificarea că până în 1991 edițiile erau postdatate: astfel, primul număr, având pe copertă 1983, fusese tipărit de fapt în vara lui 1982). Editura Nemira reia editarea almanahului în 2012 (redactor-șef: Ana Antonescu, director onorific: Alexandru Mironov) după o pauză de mai bine de un deceniu. Almanahul îl are în 1983 ca redactor-șef pe Ioan Albescu, iar redactor coordonator este Alexandru Mironov; începând cu ediția 1984, redactor-șef adjunct devine Gheorghe Badea. În 1993 reappare sub egida Ministerului Cercetării și Tehnologiei, avându-l ca redactor literar pe Mihai-Dan Pavelescu; în 1994 este editat iarăși de revista „Știință și tehnică”, în colaborare cu Fundația Crescent, sub egida revistei „Colecția de povestiri științifico-fantastice Anticipația”, director onorific fiind Alexandru Mironov, iar Mihai-Dan Pavelescu redactor. Dintre secțiuni, „Știința la frontierele cunoașterii” (cu o pondere declinantă de-a lungul anilor) se ocupa de știința popularizată, „Galaxia SF” de critică, iar „Retro SF” de recuperarea unor texte din „epoca de aur” a anilor ’50-’70. Tipărit în tiraje mari (primul

număr a avut o sută de mii de exemplare), almanahul a substituit cu succes „Colecția «Povestiri științifico-fantastice»” (1955–1974), oferind, alături de maeștri consacrați ai genului precum Vladimir Colin, Horia Aramă, Gheorghe Săsărman, George Anania sau Romulus Bărbulescu, spațiu de manifestare generației '80 („Noul val”, salutat în prima ediție de Vladimir Colin), compusă din Cristian Tudor Popescu, Dănuț Ungureanu, Alexandru Ungureanu, Silviu Genescu, Ovidiu Bufnilă, Mihail Grămescu, Rodica Bretin, Dan Merișca, Leonard Oprea, Gheorghe Păun, Bogdan Ficeac ș.a. Edițiile postcomuniste ale almanahului au publicat de asemenea autori „nouăzeciști” precum Liviu Radu, Florin Pîtea, Don Simon (Petrică Sîrbu) sau Radu Pavel Gheo. O formă de omologare canonică în interiorul almanahului au reprezentat-o „medalioanele” dedicate autorilor: Gheorghe Săsărman, Ovidiu Bufnilă, Corneliu Omescu (1983), Alexandru Ungureanu, Marcel Luca (1984), Voicu Bugariu, Dănuț Ungureanu, Silviu Genescu, Gheorghe Păun (1986), Mircea Opriță, Sorin Antohi, Constantin Cozmiuc (1987), Bogdan Ficeac, Ioan Groșan, Marian Truță, Doru Pruteanu (1989) ș.a. Între criticii prezenți în almanah cu eseuri și cronici dedicate genului se numără Gheorghe Păun (*Încercare de clasificare a povestirilor SF*, 1983), Adrian Rogoz, Sorin Antohi (cu studii despre utopie, dar și cu numeroase recenzii), Marcel Pop-Corniș (*Kurt Vonnegut și metaromanul SF*, 1984), Sanda Radian (*Pe tema personajelor din literatura SF*, 1984), Ștefan Ghidoveanu (*Efectele speciale în filmul SF*, 1985) Ion Hobana (*Robur, Albatrosul, Groaza – trei simboluri ale anticipației clasice*, 1985; *H. G. Wells cineast*, 1986), Mircea Opriță, Voicu Bugariu (*Sociologie literară SF*, 1988; *Gnoza SF*, 1995), Cristian Tudor Popescu (*Știință și science fiction*, 1988), Cornel Robu (*Între fantastic și sublim*, 1989; *SF-ul românesc: ce este, ce-ar putea fi*, 1993), Florin Manolescu sau Ion Bogdan Lefter (care, în ediția 1990, conceptualizează tema „SF-ul în poezie”, exemplificând-o printr-o mini-antologie din Mircea Cărtărescu, Traian T. Coșovei, Magdalena Ghica, Florin Iaru, Virgil Mihaie, Alexandru Mușina, Călin Vlasie), Radu Pavel Gheo (*Aspecte ale crizei identităților în literatura SF*, 1997). Două ample anchete au fost organizate în 1986, având ca temă „Specificul anticipației românești” (la întrebările formulate de Voicu Bugariu au răspuns Mihai Coman, Ion Hobana, Florin

Manolescu, Nicolae Manolescu, Solomon Marcus, Al. Mironov, Mircea Opriță, Adrian Rogoz, Artur Silvestri), și în 1990, când în dezbatere s-a aflat subiectul „Anticipație și umanism”. În sumare au intrat și autori de benzi desenate: Sandu Florea în 1983 (*Planeta fără pterodactili*, scenariu Marcel Luca), Viorel Pîrligras în 1984 (*Un animal fantastic*), Adrian Barbu în 1986 (*Confruntarea*, scenariu Alexandru Ungureanu). Câteva numere au inclus câte un roman din repertoriul internațional: *Picnic la marginea drumului* de Arkadi și Boris Strugațki (1985), *Sfârșitul Eternității* de Isaac Asimov (1988). Almanahul a publicat și promovat – inclusiv prin medalioane și prezentări critice – traducători faimoși în fandom, precum Mihai-Dan Pavelescu, Ion Doru Brana (a cărui traducere din *Johnny Mnemonic* de William Gibson echivalează cu actul de naștere al generației '90, marcată de cyberpunk), Valerian Stoicescu (traducătorul fraților Strugațki). În perioada postcomunistă, și sub influența redactorului literar Mihai-Dan Pavelescu, almanahul alocă un spațiu mai mare traducerilor, renunțând aproape cu totul la secțiunile de știință popularizată și de critică. **M.I.**

ALMANAH „CONVORBIRI LITERARE”, publicație editată de revista omonimă la Iași între 1979 și 1990. Redactor-șef: Corneliu Sturzu; redactor responsabil: Constantin Pricop; secretar de redacție: Georgeta Iacobitz. A reapărut în 2002, când redactor-șef este Cassian Maria Spiridon și redactor-șef adjunct Dan Mănucă. Prima echipă de realizatori este formată din Emil Brumaru, Nichita Danilov, Daniel Dimitriu, Al. Dobrescu, Lucian Dumbravă, Grigore Ilisei, Horia Zilieru, Eugenia Coleman, Ana Vâlcu și Jack Mathyas. Dintre numeroasele rubrici existente, se impun „Pagini de istorie”, „Istorii literare”, „Semne bune anul are”, „Țara la ea acasă”, „Priveliști românești”, „Meridiane”, „Literatura de pretutindeni”, „Poezie”, „Literatura SF”, „Hobby almanah”, „Aventuri... aventuri”, „Film”, „Umor”, „Acasă la...”, „Eutherpe”, „Plastica”, „Enigmistica”, „Din lumea științei”, „Ochiul călătorului”, „Reportaje”, „De prin literaturi adunate”, „Memorii și memorialiști”. Semnează versuri Emil Brumaru, Ovidiu Genaru, Haralambie Țuguie, Horia Zilieru, Liviu Antonesei, Nichita Danilov, Ioanid Romanescu, Cezar Ivănescu, Lucian Valea, Mihai Ursachi, Nicolae Țațomir ș.a. Proză publică Mircea Opriță, Alina Nour, Anton Cosma,

Ovidiu Genaru, Ion Arhip, Ion Cristoiu, Adrian Cornescu, V.V. Mihăilescu, Valentin Silvestru ș.a. Ada Teodorescu și Alecu Popovici scriu teatru pentru copii. Compartimentul cel mai bine ilustrat este cel istorico-literar, cu materiale interesante, dense în informații, purtând semnătura lui Demostene Botez, George Lesnea sau a unor cercetători ca Dan Mănuță, D. Ivănescu, D. Florea-Rariște, Ovidiu Papadima. În volumul din 1985 Al. Zub glosează cu referire la domeniul istoric (*Cum se scrie istoria*), apoi despre Macedonski și Kogălniceanu. Ștefan S. Gorovei scrie articolul *Logofătul Tăutu*, Haralambie Țugui e autorul secvenței „*Duduia Otilia*” (scrisori de la Otilia Cazimir), Ovid Densusianu-fiul evocă întâlnirile cu Mihai Codreanu etc. Câteva „viziuni italiene” ale lui N. Iorga sunt puse în lumină de Florin Faifer. Volumul din 1986 aduce investigații istorico-literare îndeosebi pentru zona dramaturgiei, prin mărturiile Hortensiei Papadat-Bengescu, ale lui E. Lovinescu, Victor Ion Popa, G. Ciprian, Mihail Sorbul, N. Barbu ș.a. Pot fi citite și *Impresiile din Paris* ale Matildei Cugler-Poni. Tot aici Ștefan S. Gorovei scoate la lumină un eseu inedit de Vasile Lovinescu. În anul următor Marina Mureșanu-Ionescu traduce din recent apărut volum al lui Emil Cioran *Exercices d'admiration* o „confesiune pe scurt”. Tot acum pot fi parcurse și medalioanele dedicate lui Constantin Hurmuzachi și Petru Poni de Liviu Papuc și Rodica Anghel. Elisabeta Isanos evocă figura Magdei Isanos. Din volumul anului 1988 sunt de reținut contribuțiile lui Aurel Leon, Constantin Ciopraga, Adrian Cocârță, Cristian Arhip, Constantin Călin, Titus Vîjeu. În numărul pe 1989 sunt publicate *Alte amintiri de la „Convorbiri literare” din ultima perioadă bucureșteană*. Victor Bârlădeanu continuă seria întâlnirilor memorabile cu Mihail Sadoveanu. Interesante sunt ineditele provenite din fondul Leca Morariu și semnate de Ion Agârbiceanu, Vasile Bogrea, Jean Boutière, Th. Capidan, N. Cartojan și Traian Chelariu. Și sumarul istorico-literar al anului 1990 este relativ bogat. Al. Zub semnează studiul *Eminescu: o viziune organică*, I. Galan aduce *Mărturii documentare de la V. Alecsandri*, D. Ivănescu se oprește asupra corespondenței maioresciene, Aurel Leon se ocupă de „clanul” Teodorenilor etc. Pot fi citite și fragmente din *Jurnalul de adolescent* al lui Cezar Petrescu, precum și *Maxime* ale lui Marin Preda. Dan Mănuță analizează corespondența

lui Traian Bratu cu germanistul Th. Frings. La rubrica „Memorii și memorialiști” sunt de înregistrat numele lui N. Iorga, Ionel Teodoreanu, Al. A. Philippide, G.M. Vlădescu, Mircea Eliade, Mihail Sorbul, Alexandru Cazaban, Pompiliu Constantinescu, Raymond Queneau, Amiel, Anaïs Nin, Clara Malraux.

D.B.

ALMANAH „LUCEAFĂRUL”, publicație editată de revista omonimă la București între 1982 și 1989. În câțiva ani (1982–1983, 1985, 1987) a fost dublat de un „almanah estival”. Redactor-șef: Nicolae Dan Fruntelată; redactor responsabil: Mihai Ungheanu; secretar de redacție: Mircea Croitoru. Se tipăresc versuri de Tudor Arghezi, Nicolae Labiș (*Seara, după ploaie, între munți* – inedită), Nichita Stănescu (*O respirație*), Cezar Ivănescu, Grigore Vieru, Grigore Hagiu, Adrian Păunescu, Nicolae Dan Fruntelată. Se publică proză de D.R. Popescu, Fănuș Neagu, Gheorghe Schwartz, Eugen Barbu (*Epilog la „Incognito”*). Compartimentul publicisticii este mai bogat: Mircea Micu, Dan Smântânescu, Ion Rotaru, Stancu Ilin. În 1984 Ion Coja îi schițează un portret lui Constantin Noica, la aniversarea a șaptezeci și cinci de ani. Variată și incitantă este și secțiunea rezervată istoriei literare. Se pot afla câteva opinii ale lui V. Voiculescu despre poezie, conținute într-o scrisoare către Ion Pillat. Alături de Tudor Mușatescu (*Pseudonime literare*), sunt prezenți cu texte inedite Ștefan Roll (*Livada sufletelor dulci*), Emil Botta (*Remember*), Simion Stolnicu (*După o epistolă de Catullus*). În 1983 Stancu Ilin publică un discurs necunoscut ținut în 1941 de Liviu Rebreanu pe scena Teatrului Național din București, în care omagiază personalitatea lui Octavian Goga. Sub inițialele numelui, Mihai Ungheanu reproduce, cu titlul *Obsedantul deceniu*, delimitările operate de Marin Preda între generația așa-zis „gerontocrată” și cea a lui Nicolae Labiș. Este de reținut și ancheta *Există o generație Labiș?*. Marcel Pop-Corniș tălmăcește un fragment din romanul lui Ken Kessey, *Zbor deasupra unui cuib de cuci*, Maria Ivănescu din *Moarte pe credit* de Céline, Darie Novăceanu patru povestiri de Gabriel García Márquez (*Într-una din zilele acestea, Trandafiri artificiali, Noaptea bătlănilor, În după-amiaza de marți*), Modest Morariu din Emil Cioran (*Valéry în fața idolilor săi, Noii zei* – fragment din *Le Mauvais Démon*), Ioan Alexandru din poemele lui Martin Heidegger.

Ileana și Aurel-Dragoș Munteanu preiau în traducere, din revista americană „The Times Literary Supplement”, textele simpozionului *Plagiatul – o problemă juridică sau o problemă literară?*. Alți colaboratori: Traian Herseni, Ion Hobana, A.I. Zăinescu, Hristu Cândroveanu. **D.B.**

ALMANAH „ROMÂNIA LITERARĂ”, publicație editată de revista omonimă la București între 1984 și 1990. Constituit tematic, sumarul primului volum, pus sub genericul *Aventuri ale memoriei și fanteziei*, cuprinde o antologie de povestiri „cu un caracter mai puțin obișnuit”, în majoritate texte inedite traduse din autori străini, completate cu șase povestiri originale din literatura română, scrise anume pentru această publicație de Haralamb Zincă (*O crimă aproape perfectă*), Ioan Suci (Unchiul de aseară), Eugen Teodoru (*La un birou de poliție*), Pan Izverna (*Ceața*), Petre Vârlan (*S-a furat o fată*) și Ion Ochinciuc (*Umbra zburătoare*). Cele mai multe tălmăciri le aparțin lui Nicolae Nicoară, Horia Matei și Andrei Bantaș. Volumul din anul următor reproduce, în secțiunea inițială, o serie de sugestive anchete gazetărești tipărite în diverse reviste românești între 1890 și 1935, care au solicitat opiniile unor personalități ale timpului, de la I.L. Caragiale la Tudor Arghezi, partea a doua reunind traduceri din literatura universală semnate de Ion Hobana (*Jules Verne la el acasă* de Marie A. Belloc), Paul B. Marian (*Ultimul drum al lui B. Fondane*, din volumul José Costi, *Amintirile dezordonate*, *Mai am doi ani de trăit* de Georges Simenon, *Amintiri despre Lev Tolstoi* de Tatiana Tolstoi), Florian Potra și Andrei Bantaș (câteva interviuri cu Françoise Sagan, Edward Albee și cu Arthur Miller). Volumul din 1987, alcătuit sub genericul *Realitate – fantastic – utopie*, cuprinde „o posibilă sinteză a ipostazelor imaginarului de-a lungul timpului”, formată din texte eseistice, ce alternează cu proze scurte inedite. Traduc acum Rodica Lascu-Pop (*La florărea Victorine* de André Carpentier, *Inima de jad* de Thomas Owen), Doina Opriță, Doru Brana și colaborează, printre alții, Geo Bogza, Nicolae Iliescu, Lucian Hanu, Alin Teodorescu, și Radu Prodan. În 1988 subiectul central este moda, abordată ca oglindă a istoriei civilizației. Comentariile, purtând semnăturile lui Mircea Malița (*Dialog despre stiluri*), Vasile Andru (*Moda. O raportare la teoria informațională*), Radu

Cosașu (*O retorică a puloverului*), Andi Bălu (*George Călinescu despre modă*) ș.a., sugerează semnificațiile subtile ale unui fenomen asociat nu de puține ori frivolității. *Aventura cunoașterii* e intitulat volumul din 1989, ce reunește texte de Mircea Eliade (*Ceremonialurile de inițiere la populațiile primitive*, prezentare și traducere de Șerban Velescu), Gaston Bachelard (*Lampa și hârtia albă*, transpus de Lucian Hanu), precum și un grupaj realizat de Mia Nazarie, intitulat *Confesiuni despre creație: Mozart, Einstein, Cocteau*. O proză a lui Bedros Horasangian se intitulează *Prin București fără baston*. În măsura în care literatura reprezintă un tip special de călătorie, volumul anului 1990 e consacrat literaturii și călătoriei. Sunt reunite, din nou, nume celebre ale literaturii universale: Chateaubriand, Goethe, Rimbaud, Günter Grass. Dintre autorii români, de menționat Mircea Malița, Bedros Horasangian și Romulus Rusan. La rubrica „Voiaj interior” pot fi citite proze de Mircea Horia Simionescu, Adriana Bittel, Cristian Teodorescu, Horia Bădescu, Mircea Diaconu, Nicolae Prelipeanu ș.a. Răzvan Teodorescu oferă un comentariu intitulat *O „imagine a celuilalt” prin călători: cazul românesc*, iar Adrian Silvan Ionescu se ocupă de artiștii călători prin țările române în veacul al XIX-lea. În fine, volumul pentru anul 1991 are ca temă *Aventurile imaginației, Jocurile fanteziei*. Pagini de proză semnează Mircea Horia Simionescu („*Să ne adaptăm mai deplin la bucuriile vieții*”), Ioan Groșan („*Viața e complexă*”. *Sinopsis la un film de actualitate din 1992*) și Ștefan Agopian (*Bâlciul spiritual*). Volumul cuprinde totodată semnături prestigioase din literatura universală, între care se numără Jorge Luis Borges cu proza *Timpul circular* (în românește de Tiberiu Oprea), Julio Cortázar (*Autostrada din sud*, traducere de Luminița Voina-Răuț), Ray Bradbury (*Coasa*, în românește de Mircea Voinea). **D.B.**

ALMANAH „TRIBUNA”, publicație editată de revista omonimă la Cluj-Napoca, între 1976 și 1989. Redactori-șefi: Dumitru Radu Popescu (până în 1982), apoi Vasile Sălăjan; în genere, redactorii responsabili se schimbă anual. Nu există rubrici fixe, unele volume fiind constituite tematic. Sunt reunite versuri de Radu Stanca (*Sibila îndurerată, Ceas de taină*), Mihai Beniuc (*Univers, Așteptare*), Maria Banuș (*Vânătoare*,

Daimon), Marin Sorescu (*Rețeta, Noul orar al soarelui*), Leonid Dimov (*Memorizare, Nesomn*), Ana Blandiana (*Poem, Cuvintele mele*), Ileana Mălăncioiu („*Țineam în mână monedele asudate*”), Horia Bădescu (*Smârdan, Balada celor care vor război*), Nichita Stănescu (câteva poeme traduse de Geo Vasile: *La cena generale/Cina generală, Evocazione/Evocare, La musica/Muzica, La Quadriga/Cvadriga*) ș.a. Proză semnează Vasile Rebreanu (*Caii* – fragment din romanul *Legăți-vă centurile de siguranță*), Norman Manea (*Pisica*), Gheorghe Schwartz (*Portarul*), Tudor Dumitru Savu, Tudor Vlad, Leonida Neamțu, Ștefan Damian, Olga Caba. Teatrul este reprezentat de Matei Vișniec (*Trei zile cu Madox*), Const. Cubleșan, Const. Zărnescu, Mircea Vaida, Ștefan Damian, Paul Ioachim, Vasile Sălăjan. Foarte bogat este sectorul consacrat publicisticii, istoriei și criticii literare. În 1981 Aurel Sasu oferă un original *Dicționar de titluri reținute*, Iulian Negrilă reia în extenso două scrisori ale lui Ioan Slavici către Vasile Mangra, Mircea Popa prezintă pe Ion Agârbiceanu inedit, iar Mircea Vaida și Mircea Curticeanu publică secvențe necunoscute din corespondența Lucian Blaga – Ion Breazu. Un incitant *Dosar Tudor Arghezi* alcătuiește Stelian Cincă, iar Ion Oarcăsu transcrie textul unui „portret ardelean” al Anișoarei Odeanu. Volumul din 1980 are ca temă *Literatura română de la cronici până azi*, iar cel din 1981 reunește în prima parte mărturisirile – urmate de fragmente ilustrative – a șaizeci de scriitori din provincie, referitoare la statutul artistului ce nu aparține „centrului”. După un sfert de secol (1957–1982) este genericul almanahului din 1982. Volumele din 1984 și 1986, organizate sub genericul *Spectacol*, abordează aproape în exclusivitate problemele dramaturgiei. Rubrica „Biblioteca universală” include traduceri sub semnătura lui Ștefan Damian („*Am milioane de cititori, nu mai știu pentru care din ei scriu și aceasta mă tulbură...*” – interviu cu Gabriel García Márquez), Alexandru Vlad (*Oaspeți* de Truman Capote), Mariana Vartic (*Mărturia mincinoasă a zăpezii, Istoria groaznicelor întâmplări ce și-au avut începutul misterios în General Paz – Provincia Chubut și În amintirea Paulinei de Adolfo Bioy Casares*) și de Virgil B. Stanciu (*Moștenirea familiei Lemesurier* de Agatha Christie și *Căldură umană* de Jan Fleming). **D.B.**

ALMANAH „VIAȚA ROMÂNEASCĂ”, publicație editată la București între 1983 și 1988. Redactor responsabil: Gheorghe Pituț. Dacă dintre cei cărora li se publică versuri se reține îndeosebi numele lui Nichita Stănescu, prozatorii sunt mult mai numeroși: Fănuș Neagu, Vasile Andru, Ileana Mălăncioiu, Petre Anghel, Maria-Luiza Cristescu, Marin Sorescu ș.a. Teatrul publică Nicolae Breban (*Bătrâna doamnă și fluturile. Operă tragicomică, necântată, în două acte*) și Pașcu Balaci. Bogat și de substanță este sectorul publicisticii. În 1984 Mircea Handoca publică fragmente dintr-un interviu dat de Mircea Eliade la aniversarea a trei sferturi de veac de viață a savantului, în timp ce Mihai Ungheanu – pentru a demonstra „insuficiența teoriei mediului în viața artiștilor” – se ocupă de *Viețile paralele* ale lui Mihail Sadoveanu și E. Lovinescu. Un an mai târziu, Petre Boteanu evocă o întâlnire cu Brâncuși. Apar eseuri de C. Noica, Alexandru Surdu, Ion Hobana. În 1983 Arșavir Aterian deapănă amintiri despre Ion Barbu. *Dragostea și universul* este genericul volumului din 1987, conținând integral traduceri din literatura universală. Alice Georgescu tălmăcește o secvență dramatică din Dino Buzzati, Sanda Chiose Crișan traduce din *Histoires malicieuses des grands hommes*, oprindu-se la *Straniile metode de lucru ale lui Zola*, Cezar Baltag optează pentru C.G. Jung (*Despre relația psihologiei analitice cu poezia*), Dana Balteșiu pentru Michel Tournier, iar Iosefina Simionescu pentru Maupassant. Al. Andrițoiu și Mihai Giugariu publică însemnări de călătorie. Cei interesați de sport și cinematografie găsesc numeroase materiale, după cum nu lipsesc nici epigramele și curiozitățile de tot felul. Alți colaboratori: Horia Stanca, Gh. Tomozei, Nicolae Nicoară. **D.B.**

ALMANAH „VREMEA”, publicație editată de revista omonimă la București între 1941 și 1944, „sub îngrijirea d-lui Paul Ștefan, cu prețiosul concurs al d-lui Vasile Netea”. Partea calendaristică, precedată de ilustrația *Corpul omenesc și semnele zodiacului*, extrasă din *Les Très riches heures* a ducelui de Berry, cuprinde, pentru fiecare lună începând din ianuarie, câte o poezie de Otilia Cazimir (*Calendarul*), Demostene Botez (*Liniște de iarnă*), Al. O. Teodoreanu (*Dimineața*), Ion Barbu (*In memoriam*), Tudor Arghezi (*Logodnă*), Octavian Goga (*Noapte*), Lucian Blaga (*Vara*), V.

Voiculescu (*Răsărit pe câmpie*), Marcel Romanescu (*Întâiul pahar*), Ion Pillat (*În vie*), Ion Minulescu (*Cu toamna în odaie*) și Al. A. Philippide (*Exercițiul*). Urmează partea instructivă, compusă dintr-un documentat excurs *Istoria almanahului*, dintr-o prezentare a artei magiei (*Despre magie*) și din câteva lecții educative – specifice unei publicații de tip almanah – despre România, concentrate în cifre și imagini: suprafață, bogății naturale, populația pe regiuni istorice, structura industriei, comentarii despre românii din sud-estul Europei (de Alexandru Iordan), din Ungaria (de V. Lucrețiu), din URSS (de Al. R. Niculescu), despre Transnistria (ținutul dintre Bug și Nistru denumit astfel în 1915 de gazetarul și poetul Alexis Nour și descris de Vasile Netea într-o broșură cu același titlu), despre Basarabia (de George Dorul Dumitrescu). Interesantă și utilă este ideea de a da succinte prezentări – date biografice, informații despre studii, profilul social-literar sau social-politic (completat pentru scriitori de menționarea revistei și a anului în care au debutat și de bibliografia operei) – ale unor nume importante ale timpului, însoțite de câteva pagini ilustrative: Mihail Fărcășanu, *Ion C. Brătianu*, Vasile Netea, *Poetul Octavian Goga*, Dan Simonescu, *Mihail Kogălniceanu*, Tudor Arghezi, *George Georgescu* – la împlinirea vârstei de șaiszeci de ani, Ludovic Voita, *Mareșalul Ion Antonescu*, *Adolf Hitler*, Ștefan Roll – sub semnătura Gh. Dinu, *Iosif Stalin*, *W. Churchill*, *Henry Philippe Pétain* etc. Ultima parte alătură obișnuitele sinteze asupra anului literar, artistic etc. (Pompiliu Constantinescu, *Erau odată și ani literari*, Petru Manoliu, *Dimensiunea spirituală a anului 1941*, Vladimir Tudor, *1941. Bilanț teatral*) și excursul prin ani, nume și exemple în istoria publicisticii autohtone (Ion Pas, *Presa de-a lungul vremurilor*), de studiul extins, bine documentat, cu descrierea armatelor țărilor beligerante, a teatrelor de război, însoțite de hărți, nume de comandanți, imagini de pe fronturile de luptă. În 1943 sumarul este structurat pe comemorări: Titu Maiorescu (evocat de E. Lovinescu), I.L. Caragiale (evocat de D. Karnabatt), Ion Heliade-Rădulescu (de St. Dimitropol), Duiliu Zamfirescu (de A.P. Todor), Stendhal (prezentat de Geo Dumitrescu sub pseudonimul Vladimir Ierunca), Stéphan Mallarmé (autor Pericle Martinescu) ș.a., dar are în vedere și premiile literare (comentate de Radu Cosmin și Geo Dumitrescu), evenimentele literare ale anului (cronici de Pompiliu Constantinescu, N.

Carandino, Constantin Noica) ori, din nou, situația de pe front. Volumul pentru 1944 își reduce drastic numărul de pagini și iese ca „supliment al «Vremii» de Crăciun din cauza constrângerilor materiale provocate de urgia abătută peste Europa”, dar sperând în „apropiata victorie românească, când, odată cu sfârșitul vremurilor excepționale de război, lumea românească în pace și în totalitatea granițelor sale va avea răgazul să ducă la bun sfârșit activitatea sa constructivă, și atunci «Almanahul» va apărea în cuprinsul său complet, spre mulțumirea cititorilor «Vremii».” Alți colaboratori: Al. Bârlădeanu, Ion Frunzetti, Costin Murgescu, Perpessicius, V.I. Popa, Barbu Theodorescu, Mircea Ștefănescu, Horia Ursu, Tudor Vianu. **M.Pp., R.P.**

ALMANAHUL „ATENEU”, publicație editată de revista omonimă la Bacău între 1986 și 1989. Dintre rubricile mai importante se rețin „Caleidoscop”, „Valori românești”, „Știința și viața”, „Misterele istoriei”, „Critici, prozatori”, „Memorialistică, interviuri”, „Dialoguri”. Semnează proză Livius Ciocârlie, Val Condurache, Ov. S. Crohmălniceanu, Nicolae Manolescu și Constantin Pricop, iar publicistică Mircea Coloșenco, Victor Nadolski, Corneliu Albu. Compartimentul de istorie literară, cuprinzând evocări, documente inedite, memorialistică, interviuri, este bine reprezentat. Astfel, Marius Mircu evocă personalitățile fondatoare – G. Bacovia și Grigore Tăbăcaru – în 1925 ale revistei predecesoare, „Ateneul cultural” (*Amintiri de la „Ateneu”*), Carol Isac se oprește asupra dramaturgului Ion Luca, C.D. Zeletin scrie despre personalitatea doctorului Alexandru Brăescu, a tenorului Nicolae Brăescu și a filosofului Ștefan Zeletin, Ion Mitrea îl are în atenție pe Vasile Pârvan, iar Ștefan S. Gorovei publică un text inedit despre Lucrețiu Pătrășcanu aflat în arhiva lui P.P. Panaitescu. Alt material inedit, aparținându-i lui Constantin Rădulescu-Motru (*Sufletul satului românesc*), e oferit de Octavian Voicu. Sub îngrijirea lui Mircea Filip sunt selectate fragmente din jurnalul lui Petru Comarnescu. La rubrica „Memorialistică, interviuri” sunt evocate personalitatea lui G. Bacovia, a Otiliei Cazimir, a Luciei Sturdza-Bulandra, a Magdei Isanos și a lui G.T. Kirileanu, iar George Pruteanu dialoghează cu Romulus Vulpescu și cu Adrian Marino. Numeroase sunt și mărturiile epistolare: din corespondența istoricului și a omului politic Gh. I. Brătianu, a lui Ion Barbu, schimburile

de misive dintre Iorgu Iordan și Ion Petrovici, Tudor Mușatescu și G. Topîrceanu, Perpessicius și G.T. Kirileanu, filosoful Émile Boutroux și B.P. Hasdeu. Liviu Antonesei, Cristian Livescu și Constantin Pricop aduc în actualitate personalitatea lui Mircea Vulcănescu, a lui Mircea Eliade și Emil Cioran. În volumul din 1987, la rubrica „Ancheta noastră cu scriitorii”, la cele douăsprezece întrebări ale unui chestionar insolit, răspund Ștefan Aug. Doinaș, Radu Cârneli și Eugen Simion. Definind „omul de omenie” ca fiind acela „care are vocația umanului și are respect (înțelegere, iubire) pentru valorile spiritului”, cel din urmă mărturisește plăcerea de a privi și de a inspira mireasma discretă a gutuilor, dorința de a face „o revistă de critică și informație literară” și oroarea față de „prostia rea, fudulă și agresivă”. În același volum teatrul ca artă a spectacolului este adus în atenție sub genericul *Despre actorii care «mor pe scenă»*. Paul B. Marian tălmăcește fragmente din jurnalul prozatoarei Anaïs Nin, Roxana Marfievici din cartea despre Céline a lui F. Vitroux, Sorina Maria Ștef din Giuseppe Antonio Borgese, Iacob Florea din Elias Canetti, George Pruteanu din Fiodor Abramov, iar Dan Ciachir din *Syllogismes de l'amertume* ale lui Emil Cioran. În articolul *Exotism „à rebours”* Dan Mănuță se oprește asupra apariției mitului Americii în preocupările scriitorilor pașoptiști. Publicația cuprinde și rebus, modă, umor, sport. Alți colaboratori: H. Zalis, Irina Petraș, Tereza Petrescu. **D.B.**

ALMANAHUL COPIILOR, publicație apărută între 1977 și 1990, anual, sub conducerea Asociației Scriitorilor din București, ca supliment al „Almanahului literar”, redactor fiind Mircea Micu. Din 1983 secretar este Constantin Țoiu. Versuri publică Grete Tartler, A.I. Zăinescu, Dan Mutașcu, Tiberiu Utan, Nicolae Nasta, Rusalin Mureșanu, un text inedit aparținându-i lui Simion Stolnicu. Secțiunea de proză este acoperită de Fănuș Neagu (*Covorul violet*), Leonida Teodorescu, Mircea Sântimbreanu, Costache Anton, Emil Manu, Gh. Pituț, Adrian Rogoz ș.a. Nichita Stănescu și Gheorghe Tomozei propun o interesantă *Carte de citire, carte de iubire*. Sunt incluse traduceri de Paul B. Marian, Denisa Comănescu ș.a. Alți colaboratori: Iuliu Rațiu, Lucia Olteanu, Ioana Munteanu, Gica Iuteș. **D.B.**

ALMANAHUL „CORESI”, publicație editată de Asociația Scriitorilor din Brașov între 1983 și 1986. Almanahul este alcătuit de un colectiv format din Dan Tărchilă, V. Copilu-Cheatră, M.N. Rusu și Nicolae Stoe. Semnează versuri Nichita Stănescu (*Doină, Horoscop, Identitate*), Octav Sargețiu (*Lucian Blaga*), V. Copilu-Cheatră (*Poveste, Bunicu*), Traian Iancu, V. Spiridonică (*Decebal*), Daniel Drăgan, Bedros Horasangian, Petru M. Haș, Ștefan Stătescu ș.a. Proză scriu Daniel Drăgan (*Târșă, Boierul*), Bedros Horasangian (*Lady Jane*) Ion Topolog, Mihail Joldea, Eduard Huidan; publicistică dau Ion Itu, Aurel I. Brumar, Mircea Gherman, Doru Munteanu, Radu Nițu, Eduard Eisenburger și Dan Mihăilescu, care abordează binomul „creație și obsesie”. Încercări dramatice publică Darie Magheru (*Tatăl meu, Pătrașcu cel Bun*) și Ion Olteanu (*Camera de hotel*). În secțiunea rezervată istoriei literare apar, în 1983, două poezii inedite ale lui Aron Cotruș (*Ay! El abismo / Vai! Abisul* – tradusă din spaniolă de Gabriela Necheș, și *Îngheață cenușă*) și un text de asemenea inedit, aparținând lui Nicolae Titulescu, sub îngrijirea lui Adrian Hamza: o scrisoare din 26 august 1926 adresată publicistului Moti Constantinide, consilier al delegației României la Conferința de Pace de la Paris. În volumul din 1983 M.N. Rusu clarifică chestiunea primei atestări iconografice a Brașovului, alta decât aceea din harta lui Ioan Honterus datată 1532, iar în 1984 semnează *Vasco da Gama – un personaj matein necunoscut*, revizuiind numărul articolelor publicate de Mateiu I. Caragiale în timpul vieții, iar în 1986 își intitulează însemnările *Viața secretă a lui Mateiu I. Caragiale* și comentează corespondența dintre gazetarul tribunist Septimiu Albini și G. Bogdan-Duică. Dintre traducători sunt de reținut Grigore Tănăsescu (cu două poeme de Goethe), Angela Ioan, care tălmăcește două schițe ale umoristului italian Achille Campanile, și Anatol Ghermanschi. Alți colaboratori: Petre Popovici, Nicolae Onuc, Miruna Runcan, Luana Pop. **D.B.**

ALMANAHUL EVREESC ILUSTRAT PENTRU ROMÂNIA, publicație apărută la București între 1932 și 1940, în română, maghiară, germană și franceză. Din 1935 titlul se restrânge la „Almanahul evreiesc”. Cuvântul introductiv prezintă intențiile redactorilor, care vor să fie „cronicari fideli și observatori nepărtinitori ai desfășurării vieții

fără deosebire”. Versuri publică A. Axelrad (*În cimitir, Țara mea*) și A. Toma (*Sion*), iar publicistică semnează Miron Grindea (*Evreii în cultura română*), Ladislau Kardos (*Un pionier al apropierei româno-evreiești: dr. Moise Gaster*), Adalbert Kun, W. Filderman, Carol Drimer, George Stroe, Nicolae Ivan și I. Niemirower. Medalioane-portret sunt dedicate filologului M. Gaster, lui I. Negreanu – militant neobosit în favoarea emancipării evreilor, și scriitorului Enric Furtună (cu un fragment din romanul în curs de apariție, *Meletie jidovul*). Natan Bistrizki propune un fragment dramatic, iar Camil Baltazar traduce din *Sonetele venețiene* ale Clarei Blum.

D.B.

ALMANAHUL „ÎNFRĂȚIREA”, publicație apărută la Cluj în 1921. Prima secțiune prezintă, la „Cronica anului”, pe luni și pe zile, filmul evenimentelor social-politice, economice și culturale petrecute în 1921. Partea a doua a publicației e intitulată „Ardealul cultural”. Cel dintâi material cuprinde raportul lui Sextil Pușcariu, în calitate de rector al Universității clujene, citit cu prilejul deschiderii cursurilor din anul 1921. După un scurt medalion consacrat Bibliotecii Universității, urmează „fișele” biografice ale câtorva dintre personalitățile învățământului superior clujean. Articole interesante vizează activitatea Teatrului Național, a Operei și a Societății Cultura Poporului. Ultima secțiune, „Partea literară”, cuprinde versuri de D. Nanu, Mircea Rădulescu, George Gregorian, o amplă descriere a mișcării artistice din 1920 și un „raport” asupra activității teatrului românesc în același an, semnat de Liviu Rebreanu. I. Paul semnează proză. George N. Leon analizează socialismul lui Marx, punându-i în lumină erorile de concepție. Mihail Sorbul publică un substanțial fragment din comedia tragică *A doua tinerețe*. **D.B.**

ALMANAHUL LITERAR, revistă apărută la Cluj, lunar, din decembrie 1949 până în ianuarie 1954, sub conducerea unui comitet de redacție. În *Cuvânt înainte* se poate citi: „Părăsind vechea formulă a volumului antologic, filiala din Cluj a Uniunii Scriitorilor a hotărât editarea unei reviste lunare, ale cărei pagini să fie deschise tuturor celor ce au simțit nevoia unei publicații literare în Ardeal”. Orientarea publicației este manifest proletcultistă. Rubricile mai importante sunt „Poezie”, „Proză”, „Critică”, „Cronică”, „Recenzii”, „Probleme

și eseuri”, „Revista revistelor”, „Note și comentarii”, „Jurnal de lectură”, „Prezentări”, „Orizont”, „Baricada”, „Carnet sovietic”, „Viața cuvintelor”, „Studii” și, în 1953, „Cronica literară”. Numărul celor care semnează versuri este foarte mare: A.E. Baconsky, Victor Felea, Ion Horea, Aurel Rău, Ion Brad, Dumitru Micu, Aurel Gurghianu, Alexandru Andrițoiu, Radu Cârneci, Demostene Botez, Veronica Porumbacu, Cicerone Theodorescu, Ion Oarcăsu ș.a. Despre tematica predilectă a poeziilor publicate, cel mai bine vorbesc titlurile. Așa, spre exemplu, Ion Horea compune *Balada însă-mânțării de toamnă*, Aurel Rău – *Balada cu chiaburul și pândarul*, în vreme ce A.E. Baconsky scrie *Poezie de dragoste la mutarea în locuință nouă*. Același este, în general, și orientarea fragmentelor de proză aparținându-le lui Geo Bogza (*Așa bat clopotele în turnul Spaschi*), Mihail Sadoveanu (*Slujitori boierești*, fragment din proiectatul roman *Lisaveta*), Mircea Zăciu, Dumitru Micu, Aurel Martin, Francisc Munteanu, Titus Popovici, Kovács Bálint, Nagy István, Emil Isac, Ion Brad ș.a. Și în sectorul publicistic, foarte bogat, câteva nume și titluri sunt ilustrative: Miron Radu Paraschivescu, *Despre umanismul sovietic*, Cornel Regman, *Naționalism și cosmopolitism în cultura română*, Pavel Apostol, *Lenin și problemele literaturii ruse*, Dumitru Micu, *Poezia lui 1 Mai*, Aurel Martin, *Poezia lui 23 August*. Mai pronunțat analitice sunt însemnările lui George Munteanu, intitulate *Despre unele lipsuri ale criticii noastre*. La fel arată tonalitatea și coloratura rubricii rezervate aniversărilor și comemorărilor. Numărul 2–3/1950 e parțial consacrat centenarului nașterii lui Eminescu, cea de-a doua secțiune fiind rezervată împlinirii a douăzeci și șase de ani de la moartea lui V.I. Lenin. Despre Eminescu scriu Emil Isac, Miron Radu Paraschivescu, Aurel Rău, T. Mocanu, Ion Brad, Cornel Regman și Aurel Martin. Primul număr din 1952 e consacrat în întregime centenarului nașterii lui I.L. Caragiale. Emil Petrovici scrie cu prilejul centenarului morții prozatorului rus N.V. Gogol, Henri Jacquier la aniversarea unui veac și jumătate de la nașterea lui Victor Hugo. Numărul 3/1953 apare cu portretul îndoliat al lui I.V. Stalin. O sumedenie de condeie sunt mobilizate pentru ultima omagiere: Aurel Rău (cu două poeme), Ion Brad, Ion Horea, Victor Tulbure, Ion Oarcăsu ș.a. „Cronica” este printre puținele rubrici în care literatura se află la ea acasă: Miron Radu

Paraschivescu scrie despre actualitatea lui Vladimir Maiakovski, Iosif Pervain analizează ediția *Opere alese* de Cezar Bolliac și *Soarta unei cărți rusești din 1767, în Moldova și Țara Românească*, Ion Breazu intervine cu prilejul reeditării lui Nicolae Filimon, iar Dumitru Micu semnează articolul *Succese în poezia lui Eugen Jebeleanu*. O serie de considerații ale istoricului literar D. Popovici se intitulează *Cu prilejul unei noi ediții a „Țiganiadei” lui I. Budai-Deleanu*. Despre reprezentarea pieselor lui I.L. Caragiale în Uniunea Sovietică scrie Tiberiu Utan, iar D. Drumarul își intitulează însemnările *Teoria literară și păreri despre limbă ale lui Caragiale*. Ion Vlad comentează romanul lui Zaharia Stancu *Dulăii*, George Munteanu discută proiectul unei noi ortografii a limbii române, abordând și relația publicistică – critică literară ș.a.m.d. Cele mai multe traduceri se fac din rusă și din maghiară. Cu prilejul vizitei în România a prozatorului danez Martin Andersen Nexø, revista publică un interviu realizat de Dominique Desanti, precum și un fragment din proza oaspetelui. La „Cronica dramatică” semnează Radu Miron (Miron Radu Paraschivescu), Dina Codreș, Radu Roman, T. Krausz, Florian Potra, Ion Brad ș.a., iar „Cronica muzicală” este ținută de I. Văleanu și I. Balea. Un regim aparte e rezervat rubricii „Baricada”, profilată pe intervenții pamfletar-polemice îndreptate contra dușmanului de moarte al „noii” orânduiri – capitalismul. Alți colaboratori: Liviu Onu, Mircea Mancaș, Romulus Todoran, Elena Dragoș, Teodor Coriban. **D.B.**

ALMANAHUL LITERAR, publicație editată de revista „România literară” la București între 1969 și 1989. Primul volum îl are ca redactor-șef pe Ben Corlaci. Din 1970 este editat de Uniunea Scriitorilor, păstrând până în 1972 același redactor-șef. Pentru 1973 caseta redacțională menționează doar redactorii responsabili: Matei Gavril și George Alboiu. Din 1974 este editat de Asociația Scriitorilor din București, fără alte precizări redacționale. Cu volumul din 1979 apare ca redactor responsabil Mircea Micu. Publicația își propune să reia vechea tradiție a Almanahului Societății Scriitorilor Români. În afara rubricilor „Interviu”, „Salba salbelor”, „Evocări... corespondențe”, se impun rubricile de istorie și critică literară, teatru, cinema, plastică, umor, varia, jocuri, femina, sport, automobilism etc. Pe lângă substanțialul supliment „Poesis”, se întâlnesc nume prestigioase ale

liricii românești: Tudor Arghezi, Nichita Stănescu, Eugen Jebeleanu, Marin Sorescu, Leonid Dimov, cărora li se alătură Vladimir Streinu, Geo Bogza, Demostene Botez, Ion Horea, Ștefan Aug. Doinaș, Mircea Dinescu ș.a. Sectorul prozei este susținut îndeosebi de numele contemporanilor, ca de altfel și acela al literaturii dramatice ori al publicisticii. Bogat reprezentată este secțiunea rezervată criticii și istoriei literare, unde predomină de asemenea numele contemporanilor. Volumul din 1980 este în întregime axat pe literatura documentară, răspunzând astfel preocupărilor sporite ale cititorilor pentru „implicațiile literare ale unor texte nefictive”. Volumul din 1987 grupează materialele sub genericul *Microdicționar de presă literară*. Publicația oferă cititorilor săi și numeroase interviuri, confesiuni, amintiri, reflecții și fragmente de jurnal. Astfel, în volumul din 1969 sunt publicate câteva pagini „terifiante prin originalitatea și spiritul lor caustic” din *Jurnalul* lui Eugen Ionescu, Gheorghe Anca oferă un Adrian Maniu inedit (*Despre arta poetică*), iar Gheorghe Bulgăr pagini din *Amintirile* lui Mircea Eliade. O anchetă literară pe tema *Perspectivelor prozei românești contemporane* e găzduită de volumul din 1971. Bine structurat este și compartimentul rezervat traducerilor: Dragoș Vrânceanu traduce trei poeți florentini – Mario Luzi (*Din „Căietul gotic”*), Piero Bigongiari (*Nu te voi invoca*) și Giorgio Caproni (*Trecerea lui Enea*), Anghel Dumbrăveanu traduce din Adam Puslojić (*Pe când mergeam în mâini*), Leonid Dimov traduce din Stéphane Mallarmé poezia *Sfântă*. **D.B.**

ALMANAHUL PRESEI ROMÂNE, publicație editată de Sindicatul Presei Române din Ardeal și Banat la Cluj în 1926 și 1928; în 1928 titlul devine „Almanahul presei române din Ardeal și Banat”. Inițiatorii doresc să ofere „o carte de reculegere și de întărire suflotească” îndeosebi pentru ziariști, dar și pentru „marele public românesc de aici și de pretutindeni”. Semnează versuri Aron Cotruș (*Clujule!*), Emil Isac, Teodor Murășanu, Ecaterina Pitiș (*Cântec trist, Toamna*), Iustin Ilieșiu (*Revoltă, Aprinde, mamă, lumânarea*), iar proză Ion Agârbiceanu (*Peste drum – nuvelă*). Sectorul publicisticii este bine ilustrat de Cezar Petrescu, Ion Agârbiceanu, N. Iorga, Victor Braniște, Petru Groza. Dens este și compartimentul memorialisticii, al evocărilor și amintirilor. Astfel, Alexandru

Vaida Voevod prezintă activitatea redacțională de la gazeta timișoreană „Dreptatea”, precum și procesul intentat de autoritățile maghiare lui Valeriu Braniște. George Bota evocă figura lui Iosif Vulcan, Al. Ciura pe aceea a lui George Barițiu, I.U. Soricu dă amintiri despre St. O. Iosif, Onisifor Ghibu despre Casian R. Munteanu, iar Leonard Paukerow relatează încercarea lui I.L. Caragiale de a scoate o revistă literară la Budapesta. Câteva date despre „Gazeta Transilvaniei” sunt furnizate într-un articol nesemnat, în timp ce Ion Bârlea scrie despre ziaristica română în Maramureș. Sub pseudonimul N.D. Scifrabil, Mihail M. Procopiu semnează epigrame. Alți colaboratori: Vasile C. Osvadă, Gh. Tulbure, Petre Nemoianu, Valeriu Pușcariu, D.I. Cucu, Alexandru Hodoș, Ion Clopoțel, Adrian Maniu, Gib I. Mihăescu, Ion Dragu. **D.B.**

ALMANAHUL PRIBEGILOR ROMÂNI, publicație apărută la Paris, anual, între 1952 și 1966, alcătuită de Pompiliu Păltânea și Constantin Arsenie. Almanahul e tipărit între 1952 și 1958 în colecția „Grai și suflet românesc”, iar din 1959, după moartea lui Pompiliu Păltânea, la Editura Curierul românesc. Revistă de dimensiuni considerabile (350 de pagini), prima și unica de acest tip, editată de și în folosul emigrației românești, **A.p.r.** își propune să cuprindă în sumar: un calendar cu tabloul anotimpurilor, sărbătorilor și comemorărilor, o antologie de poezie și proză „constituind o adevărată istorie a literaturii și culturii naționale pe baza textelor însoțite de note lămuritoare și documentare”, o revistă a principalelor evenimente din ultimii ani „alcătuită o mică istorie contemporană a României”, o colecție de zicători și proverbe, un repertoriu de adrese și informații privind „îndeletnicirile ideale și practice, nevoile și nădejile pribegilor români de pretutindeni”. Chiar dacă structurarea materiei nu este întotdeauna delimitată în rubrici consacrate, iar ponderea textelor literare variază de la un număr la altul, țelurile propuse inițial sunt atinse. În primul volum antologia de proză și poezie, ce stă sub semnul „înstrăinării” și al cauzelor ei (*Antologia pribegiei*), cuprinde texte de la Dosoftei (din *Psaltirea în versuri*), Ion Neculce și Miron Costin, trecând prin N. Bălcescu, A.I. Odobescu, Ion Ghica (*Rușii țaru-și schimbă, dar năravul ba*), Alecu Russo, Eminescu (multe pagini din publicistica poetului, selectate predilect

dintre cele cu reverberație în contemporaneitatea politică: *Fantasmagoria imperială rusă, Strein în țara lui, Primejdia rusă și biruința dreptății românești, Ideile națiunii trebuie să conducă*), I.L. Caragiale (*Exilul voluntar al lui I.L. Caragiale*), până în actualitate cu paginile lui Pamfil Șeicaru (*Pricinile actualei pribegii*) și Pompiliu Păltânea (*Pohod na Sybir*), alăturând texte literare propriu-zise și comentarii în marginea lor. Altă dată „antologia” este dedicată exclusiv poeziei așa-zisului „ultim exil”, adică din deceniul al șaselea al secolului trecut. *O mică antologie a poeziei românești în exil* (1959), de exemplu, veritabil aport la promovarea liricii românești contemporane, reunește versurile celor mai reprezentativi creatori din afara țării: Ștefan Baciș, Victor Buescu, Al. Busuioceanu, Aron Cotruș, Vintilă Horia, Ion Sân-Giorgiu, Ion G. Dimitriu, N.S. Govora, Al. Gregorian, Nicolae Novac, Vasile Posteuca, Ion Țolescu. Alte volume publică fragmente de proză, semnate de Șt. Georgescu-Olenin, Nello Manzatti, Nicolae Novac, Ion Simionescu, portrete literare și comentarii critice de Pamfil Șeicaru. Grupajele tematice (*Geneza unei gazete*, 1959) și calendarul cultural (*Unirea Principatelor*, 1959; *120 de ani de la nașterea lui Titu Maiorescu*, 1961) pun în circulație adeseori autori și texte interzise în țară, unde – după expresia lui Pamfil Șeicaru – „în cuprinsul cazarmei ideologice (colonia sovietică România), orice înmugurire a spiritului critic înseamnă un pericol de moarte pentru regim [...] și chiar numai amintirea lui Titu Maiorescu reîmprospătată ar putea crea ispita spiritului critic, cu toate gravele consecințe «deviaționiste»”. Antologia critică dedicată lui Titu Maiorescu, alcătuită și prefăcută de Pamfil Șeicaru (*Notă introductivă*), cuprinde, alături de texte cunoscute datorate lui E. Lovinescu, C. Rădulescu-Motru, și contribuții noi la bibliografia maioresciană: articolul lui C. Xenii, unul dintre ultimii audienți ai cursului de logică ținut de mentorul Junimii, „articolul sinteză” *Titu Maiorescu* de Ion Petrovici. Secvențele dedicate istoriei contemporane a României includ comentarii consacrate celor mai acute probleme românești actuale (*Războiul României pentru eliberarea din nou a Basarabiei, După abdicarea regală, Universitatea în exil a Europei Libere*, 1952; Pamfil Șeicaru, *Este posibil un partid creștin în România*, 1960, ș.a.), memorandumuri, puncte de vedere în controversă, întâmpinări adresate forurilor

occidentale, atitudini ferme ale intelectualității din exil pentru a determina o poziție justă a Occidentului față de România. În acest demers politico-patriotic dărz se înscrie *Memorandumul adresat reprezentanților Statelor Unite, Marii Britanii și Franței, redactat de căpitanul în rezervă Pamfil Șeicaru* (1952): „Cine poartă răspunderea schingiuirilor la care a fost supus poporul român din ziua de 23 August 1944 și până azi? Ignorând voit teroarea infernală, Marile Puteri democratice nu riscă să fie învinuite mâine de complicitate prin pasivitatea păstrată azi față de toate crimele săvârșite în România de trupele de ocupație sovietice, fie direct, fie prin mijlocirea unui guvern de obiecte instrumente? Există oare o limită geografică dincolo de care drepturile omului își pierd valabilitatea sau există o ierarhie a popoarelor, unele fiind condamnate să rămână în afară de drepturile omului?”. O rubrică stabilă, „Micul anuar al pribegiei”, semnalează sistematic publicațiile periodice ale exilului, cărțile românești, colecțiile, știrile, adresele și informațiile de tot felul ce îi interesează pe românii de pretutindenă, răspunzând și în felul acesta cerințelor unui almanah util.

M.P.-C.

ALMANAHUL REVISTEI „APĂRAREA”, editat de publicația omonimă la București în 1947 și 1948. În primul volum se etalează pe coperta interioară precizarea „Cu colaborarea fruntașilor scrisului românesc”. Versuri semnează Victor Eftimiu (*În pragul veacului viitor*), Magda Isanos (*Am văzut și eu oameni plecând*), Al. Antoniu (*Donca*). Secțiunea de proză este susținută de Eusebiu Camilar (*Într-o noapte la Subtaria*), Ieronim Șerbu (1941), Maria Arsene (*Au fost 5*) și Dan Petrașincu (*Preludiul*). Publicistică dau Dumitru Hîncu, Mircea Mancaș, Aurel Baranga și G. Călinescu, care, în *Cuvinte despre criza culturii*, mărturisește că „niciodată nu a luat în serios pretensele crize de cultură”, convins fiind că „somnul de noapte nu e criză, ci o reparație de forțe. O generație culturală nu se măsoară cu anul, ci cu deceniile și chiar cu secolul”. G. Călinescu este și autor al unui text aflat la granița dintre proză și gazetărie, intitulat *Definiții pentru o nuvelă*. De consemnat și amintirile lui Zaharia Stancu (*Din vremurile de altădată. Însemnările unui ziarist*), precum și reportajul lui F. Brunea-Fox despre militantul socialist Panait Mușoiu (*Un boem al ideilor generoase*). K.H. Zambaccian oferă

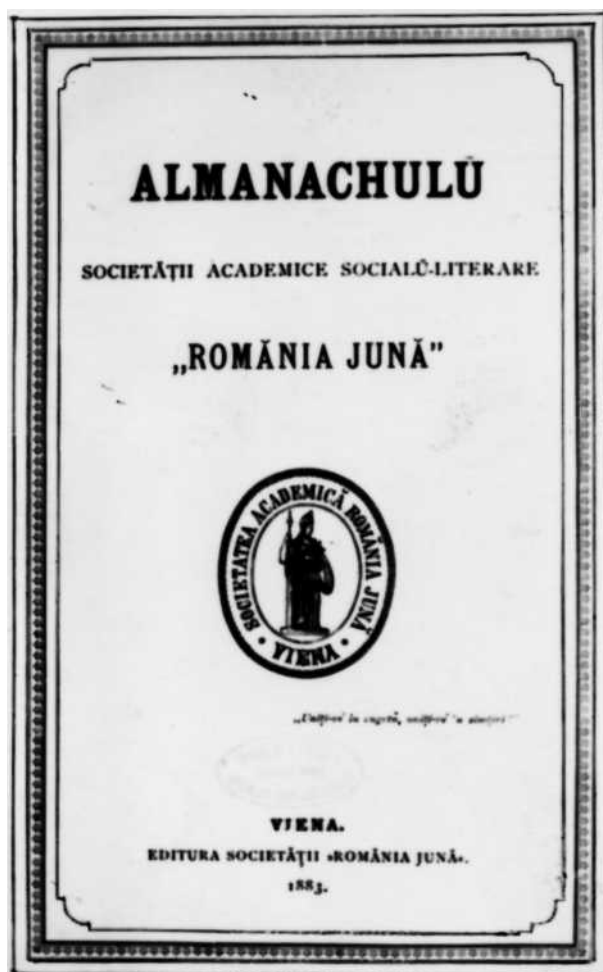
un medalion Goya. Câteva traduceri din poezia lui Vladimir Maiakovski (*Discuție despre poezie cu controlorul fiscal*) și a lui Nazim Hikmet (*Femeile din Anatolia* – fragment din poemul *Legenda Independenței*) apar nesemnate, în vreme ce V. Cristian tălmăcește din Jules Supervielle proza intitulată *Poveste mitologică*, iar Ștefan Roll sub identitatea reală, Gh. Dinu, din poezia bulgară. Silviu Iosifescu și Octav Șuluțiu fac bilanțul mișcării literare, iar F. Aderca și Dan Petrașincu au în vedere viața teatrală. Textele sunt susținute de grafica lui Cik (Damadian) și de multe imagini cu subiecte proletcultiste – demonstrații ale clasei muncitoare, chipuri de luptători comuniști, reproduceri după opere de artă, caricaturi din presa străină a „țărilor prietene” (China, Bulgaria, URSS, Grecia). Alți colaboratori: Ion Biberi, Eduard Mezincescu, Al. Leon, Petre Moscu, Monica Dan, Lascăr Sebastian, A.C. Vaida, Barbu Zaharescu, Petre Solomon. **D.B.**

ALMANAHUL SCRITORILOR DE LA NOI, publicație apărută la Orăștie în 1912. Redactorul, Sebastian Bornemisa, student în filosofie, într-un cuvânt introductiv mărturisește intenția „de a prezenta publicului românesc de pretutindenă mănunchiul scriitorilor români în viață din Transilvania, Ungaria și Banat, sau cel puțin originari de aici”, precum și de a scoate la iveală scriitori „poate puțin cunoscuți ori chiar necunoscuți”. Este deplânsă lipsa de reacție a acelor care nu au răspuns apelurilor semnatarului, drept criteriu de clasificare fiind propus „principiul variațiunii”. Publicația, veritabil ghid al literaturii transilvănene de până atunci, este concepută în două părți: personalități („Almanah”) și publicații periodice („Presa”). Articolele despre poeți, prozatori, critici literari sau publiciști, însoțite de portrete succinte, oferă informații biografice și bibliografice la zi cu privire la lucrările publicate în țară și în străinătate, precum și reproducerea integrală sau fragmentară a unei lucrări a scriitorului respectiv. Dintre poeți sunt prezentați Andrei Bârseanu, George Coșbuc, Octavian Goga, Ecaterina Pitiș, Petre Dulfu, Ioan Pușcariu, I.U. Soricu, Ion Borcia, Ermil Borcia, A. Pop, Aron Cotruș, Emil A. Chiffa, Elena din Ardeal (Elena Simtion), Vasile Stoica, St. O. Iosif; dintre prozatori, I.C. Panțu, Ion Agârbiceanu, Alexandru Ciura, Silvestru Moldovan, Liviu Rebreanu. Redactorul almanahului consemnează activitatea criticilor literari Ilarie Chendi și Ioan

Scurtu, evidențiază preocupările privind istoria ziaristicii românești transilvănene ale istoricului Ioan Lupaș, trece în revistă lucrările lui Onisifor Ghibu, subliniază meritele lui Silvestru Moldovan și ale lui T.V. Păcățian în apariția unor gazete transilvănene. Schița biobibliografică întocmită istoricului Ion Sârbu (premiat de Academia Română în 1905) este însoțită de articolul acestuia *Ce este istoria?*, încercare filosofică de a defini această știință. Nu sunt omiși nici autorii de scrieri cu subiecte economice (Traian V. Țăranu, I.C. Panțu, Ioan I. Lapedatu). Partea a doua, dedicată presei de până la 1911 din aceleași ținuturi, completează sumarul, ziarele, revistele, foile prezentate fiind apreciate ca „tot atâtea manifestări ale sufletelor cele mai militante de scriitori de la noi”. Clasificate după criteriul periodicității, acestea, identificate fiecare prin facsimilul frontispiciului, sunt încadrate în rubrici distincte: I. Ziare politice (a) cotidiane („Gazeta Transilvaniei”, „Tribuna”, „Românul”); (b) cu apariție de trei ori pe săptămână („Telegraful român”, „Unirea”, „Drapelul”); (c) săptămânale („Foaia poporului”, „Poporul român”, „Libertatea”, „Foaia interesantă”, „Tovărășia”, „Bobârnaci”, „Tribuna poporului”, „Foaia poporului român”, cu suplimentele „Foaia ilustrată” și „Cucu”); (d) politice și literare („Revista politică și literară”, „Națiunea” de la Budapesta). II. Reviste literare („Luceafărul”, „Cosinzeana”). [...] V. Sociale-culturale („Transilvania”, „Deșteptarea”, „Progresul”, „Olteanul”, „Zorile”, „Sfătuitorul”). Pentru fiecare publicație se oferă informații despre data și localitatea înființării, fondatori, directori, redactori și colaboratori, tiraje. Sebastian Bornemisa, socotindu-se prea modest să aprecieze și să ierarhizeze în vreun fel această materie, a reușit totuși să reunească într-un volum de peste două sute de pagini informații de valoare documentară certă pentru istoria presei și a literaturii transilvănene.

A.G.Ț.

ALMANAHUL SOCIETĂȚII ACADEMICE SOCIAL-LITERARE ROMÂNIA JUNĂ, publicație apărută la Viena în 1883 și în 1888, sub egida Societății Studenților Români din capitala Imperiului Austro-Ungar. Editarea unui periodic literar a constituit unul dintre țelurile acestei asociații încă de la întemeiere. Un sprijin eficient a primit România Jună din partea membrilor societății literare ieșene Junimea, în special de

la Titu Maiorescu și Iacob Negruzzi, care au participat efectiv la selectarea lucrărilor intrate în sumar. Volumele cuprind câteva opere literare reprezentative din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea. Dintre acestea se detașează poemul *Luceafărul*, tipărit în 1883 – prima apariție a capodoperei lui Eminescu. Faptul avea să confere mai târziu prestigiu atât publicației, cât și Societății România Jună, al cărei membru poetul fusese cu un deceniu mai înainte. În cel de-al doilea volum lui Eminescu i se tipăresc poeziile *De ce nu-mi vii...* și *Kamadeva*, reproduse după „Convorbiri literare”. V. Alecsandri trimite pastelurile *Iarna vine* și *Izvorul*, precum și primul act al dramei în versuri *Ovidiu*. Alături de versuri semnate de Iacob Negruzzi (*Epistola V. Către A. Naum*), Ioan S. Nenițescu (*Blestemul meu, Cântecul dorobanțului*), Matilda Cugler-Poni (*Visurile*), Iosif Vulcan, se remarcă una dintre cele mai reușite poezii

ale lui Anton Naum – *Dona Serafina*, precum și poezia *Liniștea*, aparținând lui Duiliu Zamfirescu. Nu la același nivel se prezintă scrierile în proză. Ion Creangă trimite doar *Anecdota* – mai târziu cunoscută cu titlul *Moș Ion Roată și Cuza Vodă*, Ioan Slavici povestirea *Bobocel*, Iacob Negruzzi o „copie de pe natură” (*Un drum la Cahul*), iar Duiliu Zamfirescu nuvela *Frica*. În traducerea lui Titu Maiorescu se publică două povestiri de Carmen Sylva. Cât privește articolele de critică literară și eseurile, sumarul inserează două importante texte trimise de Maiorescu: *Despre progresul adevărului în judecarea lucrărilor literare* (1883) și *Din experiență* (1888). Dintre cele două intervenții ale lui A.D. Xenopol, iese în relief articolul intitulat *Realism și idealism* (1883). Mai apar studii de psihologie și pedagogie semnate de I. Popescu, fost membru al României June, eseuri ale lui I.G. Sbiera despre limba română și despre unitatea intereselor naționale, precum și un studiu de estetică al lui Ștefan Velovan. Marcând pătrunderea definitivă a junimismului în Transilvania, almanahul reprezintă un moment important în evoluția periodicelor literare românești, oferind un model de selecție severă, călăuzită de un gust artistic sigur. Cu prilejul împlinirii unei jumătăți de secol de la întemeierea României June, profesorul Octavian Moșescu, fost președinte al societății, editează la București, în 1924, cu o întârziere de trei ani, în loc de 1921, al treilea volum, cu titlul *România Jună. MDCCCLXXI–MCMXXI. Cartea semicentenarului*. Acest volum reflectă noua etapă din dezvoltarea literaturii române. Se deschide cu o pagină din cugetările lui N. Iorga, după care urmează versuri de Nichifor Crainic (*Cântec pentru prieteni*), Lucian Blaga (*În marea trecere*), Adrian Maniu (*Cântec monoton*), Ion Pillat (*Toaca*), Mihai Codreanu (*Palinodie*), G. Topîrceanu (*Balada greierului mic*), Demostene Botez, Camil Petrescu, G. Bacovia (*Toamna*), Emil Isac, Ion Minulescu (*Plastică medievală*), Aron Cotruș, Ion Vinea (*Filtru*) și proză de Octavian Goga (*Cuibul visurilor*), Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu (*În noaptea când sunau clopoțele* – fragment de roman). O schiță intitulată *Literatura dramatică românească*, trecând în revistă creația de gen a celor mai proeminenți scriitori ai genului (Mihail Sorbul, Hortensia Papadat-Bengescu, Caton Theodorian, Victor Ion Popa, Victor Eftimiu, Ion Minulescu, Liviu

Rebreanu, Zoe Verbiceanu ș.a.) semnează Camil Petrescu. Ioan Slavici scrie despre începuturile înființării Societății (*Un răspuns*), iar Constantin Sassu despre *Monumentul „României June”*. În semn de omagiu adus operei și personalității lui Eminescu, se tipărește traducerea câtorva poezii ale lui: *Mai am un singur dor* – în franceză, de Elena Văcărescu, *Sara pe deal* – în germană de O. W. Cisek, *Din valurile vremii* – în maghiară de Franyó Zóltan etc. Printre texte sunt risipite reproduceri după tablouri de Marius Bunescu, Ștefan Popescu, Theodor Pallady, Gh. Petrașcu, sculpturi de O. Han, grafică și desene de Iser și Ștefan Dimitrescu. Materia celor o sută optzeci de pagini se încheie cu o seamă de lămuriri privind nu doar inițiativa aniversării semicentenarului în toate manifestările ei, cât și dificultățile demersului, prezentate de Octavian Moșescu. **D.M., I.H.**

ALMANAHUL SOCIETĂȚII DE LECTURĂ „PETRU MAIOR”, publicație editată de Societatea Studenților Români de la Universitatea din Budapesta în 1901 și de Centrul Studențesc „Petru Maior” de la Universitatea din Cluj în 1929, după realizarea Marii Uniri, când centrul studențesc clujean a moștenit arhiva și tradițiile societății budapestane. Cele două volume conțin dări de seamă, incursiuni în istoria Societății, articole și amintiri privind diferite momente și etape din activitatea ei, reprezentând documente de preț pentru reconstituirea drumului parcurs de aceasta, cea mai importantă societate a studenților români de la universități străine, după România Jună de la Viena. Colectarea materialelor a durat mai mulți ani, și în cele din urmă almanahul e dat la tipar în 1901, conținând un valoros istoric al Societății până în 1872, redactat de Dionisie Stoica. Figurile patronale cărora li se dă și portretul alături de reconstituiri biografice, sunt Alexandru Mocsonyi de Foen, Alexandru Roman, profesor de limba română la Universitatea din Budapesta și fost președinte al Societății, și Alma de Dunca-Schiau, căsătorită cu bogătașul american Meritt. Dintre junimiști figurează doar Ioan Slavici, cu articolul *Creșterea rațională*, dar indirect și Eminescu, prin proza Constanței Dunca-Schiau, *Amintiri din copilărie*. Botezul poetului. Dintre colaboratori se mai detașează At. M. Marienescu cu articolul de folclor comparat *Zmeii*, Ioan Pușcariu (*Câteva date statistice la populațiunea română*), Florian Porcius

(*Despre distribuirea geografică a plantelor*), Valeriu Bologa (*Eroi din popor: Moca Viteazul*), Zaharia Boiu (cu poezia *Testamentul soldatului*), Victor Păcală (*Principalii reprezentanți ai materialismului*), Ilie Gropșanu (cu poezia *Sosirea primăverii*), Victor Bontescu (cu proza poetică *Iarna*, precum și cu schița, *O muscă*, reluată din „Roza cu ghimpi”). Deși statutele Societății au fost aprobate cu condiția ca în cadrul ei să nu se facă politică, prin articolele lui Ioan Pușcariu și Al. Roman, ca și prin accentul pus pe poezia și obiceiurile poporului român de la sate, ideea de renaștere națională și o tentă politică subiacentă se pot descifra peste tot. Al doilea volum al almanahului apare în împrejurări schimbate, după Marea Unire, când Societatea „Petru Maior” a fost transferată la Cluj și când, la zece ani de la Unire, ia mai mult aspectul unui volum omagial. Societatea a simțit nevoia să rememoreze drumul ei de lupte și de eforturi pentru păstrarea limbii, a naționalității și a progresului cultural, așa cum o subliniază și Iuliu Maniu: „Cele mai dulci amintiri ale tinereții mele sunt legate de aceste societăți și în special de Societatea «Petru Maior», în legăturile căreia am petrecut aproape trei ani la Universitatea din Budapesta, fiind părtaș prin ea la cele mai nobile frământări culturale și naționale născute din dorul tinereții, care ținea mai mult la înălțarea neamului său decât la orice altceva”. Intenția editorilor Liviu Gomboș, Traian Marcu, Gherasim Pinte, Octavian Popa, Virgil Fulcea și Octavian Stanca era aceea de reprezentativitate a elitelor literare și științifice transilvănene sub semnul lui Ferdinand I, cu al cărui portret, dar și cu alocuțiunea rostită de acesta la Centrul Studențesc din Cluj la 2 februarie 1920, se deschide volumul. Ca atare, vor fi convocate în paginile almanahului cele mai importante personalități transilvănene ale momentului, începând cu patriarhul Miron Cristea, cu episcopul Clujului, Nicolae Ivan, cu politicianii Iuliu Maniu, Al. Vaida Voevod, Vasile Goldiș, Emil Hațieganu, Valeriu Moldovan, Victor Onișor, profesori prestigioși, ca Iuliu Hațieganu, Onisifor Ghibu, Ioan Lupaș, Nicolae Drăganu, Emil Țeposu, I. C. Cătuneanu, scriitori precum Octavian Goga, Liviu Rebreanu (cu fragmentul *Învățătorul din Râșcoala*), Ion Agârbiceanu (cu schița *În sat*), Al. Ciura, Teodor Murășanu, Zaharia Bârsan, Elie Dăianu. Mai sunt prezenți în cuprins N. Iorga (*Datoria studențimii clujene*), Sebastian Stanca, Vasile Stoica, Constantin Stanca,

Dumitru Antal, Emil Dandea, Ion I. Moța. Ei trec în revistă cele mai importante evenimente din viața Societății, inclusiv momentele dificile, când activitatea i-a fost suspendată, iar conducătorii anchetați și amenințați cu procese sau cu eliminarea. Astfel de situații de criză au avut loc pe timpul Memorandului, când este anchetat Iuliu Maniu, ca și în 1904, când au fost anchetați O. Goga, I. Lupaș și Sebastian Stanca, și când O. Goga a refuzat să semneze declarația mistificată de secretarul recto- rului, dictându-i acestuia un text de o demnitate ireproșabilă: „Dacă discuțiunile noastre se ridică adeseori la nivelul unor discuții academice e semn că studențimea română e conștientă de îndatoririle sale. Iar dacă în sânul Societății se utilizează numai limba românească, aceasta e, pe de o parte, un drept garantat prin statutele ei, de altă parte, cultul tinereții române din această țară nu poate fi un monopol al limbii maghiare. În chestiuni de politică militantă Societatea «Petru Maior!» nu are nici un rol și nu urmărește țintele presupuse de On. Senatul universitar. Acțiunile individuale ale membrilor ei însă nu se pot răsfrânge asupra Societății”. Un an de criză s-a dovedit și 1918, când studenții se înscriu în gărzi naționale sau participă la luptele românilor pentru dezrobirea Transilvaniei, asemenea episoade fiind relatate de I. Lupaș, Dumitru Antal (*Societatea „Petru Maior” în ultimul ei an de funcționare la Budapesta*), Emil A. Dandea (*Mișcările studențești din anul 1918*), Vasile Stoica (*O ședință a Societății „Petru Maior” în Darnița*). Materialele conținute de almanah închid în sine o adevărată istorie a acestei societăți, fără de care nu se poate face reconstituirea ei istorică, cu atât mai mult cu cât aduce importante completări privind aportul substanțial în Clujul universitar din primul deceniu de după Unire. În noul context au fost înființate opt societăți distric- tuale (Drept, Litere, Medicină, Științe, Agricultură etc.) și 18 cercuri culturale pe baze geografice (Cercul Academic Bănățean, Cercul Studenților din Țara Bârsei, Cercul Studențesc Oltean, Cercul Cultural Alba Iulia etc.), care au desfășurat o activitate cultural-științifică de mare prestigiu. Sub raport editorial, volumul din 1929 conține în anexă *Răspunsul la cârtirea carea s-au dat asupra persoanei lui Petru Maior*, ca o completare la lucrarea sa *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, tipărită în 1881, și „tragedia istorică în cinci acte” *Horia* a lui Ghiță Popp, tipărită în 1891. **M.Pp.**

ALMANAHUL SOCIETĂȚII SCRITORILOR ROMÂNI, publicație editată la București în 1912 și 1913. Într-o *Precuvântare* din primul an este evocată tradiția ilustrată de înaintași precum Mihail Kogălniceanu, Gh. Asachi sau Ion Heliade-Rădulescu, care, prin intermediul acestor almanahuri, „au sădit în sufletul românesc dragostea pentru literatura națională”. Se publică atât literatură originală (poezii, proză, dramaturgie, eseu), cât și traduceri din literatura universală. Fotografii ale autorilor însoțesc de regulă textele antologate, dintre care unele se tipăresc pentru prima dată sau sunt preluate din volume aflate sub tipar. În volumul din 1912 sunt prezenți poeții George Coșbuc (*Aghiotantul*), Octavian Goga (*Privighetori și ciocârlii* – adaptare după Petőfi Sandor), St. O. Iosif (*Noapte înstelată*), Ion Minulescu (*Glasul morilor*), G. Rotică (*Ca doi furi*), Victor Eftimiu (*Moartea lui Homer*), Corneliu Moldovanu (*Ovidiu la Tomis*), Zaharia Bârsan cu două sonete, Cincinat Pavelescu cu trei rondeluri. Dintre prozatori se rețin Liviu Rebreanu cu fragmentul *Mărturisire* din volumul său de debut, *Frământări*, care urma să fie tipărit în același an, Mihail Sadoveanu (*În satul Sarichioi*), E. Lovinescu cu o reproducere intitulată *Cetatea morții* din volumul *Scenete și fantezii*, Ion Agârbiceanu (*Domnișoara Lăurica*), Emil Gârleanu (*O înmormântare*), D. Anghel (*Hipparc și Didona*), Ion Dragoslav (*Împăratul Rogojină*), precum și I. Al. Brătescu-Voinești cu o *Predoslovie* la volumul de nuvele și schițe *Întuneric și lumină*, în curs de apariție. O evocare a lui Artur Gorovei (*Un instigator... denunțat*) îl are ca protagonist pe Mihail Sadoveanu. Un fragment dintr-o piesă de teatru (*Actriță*) publică Emil Nicolau, iar Simion Mehedinți eseul *Fragment despre Odobescu*. Mărgărita Miller-Verghy traduce din *Sonetele portugheze* ale englezoaicei Elizabeth Barrett Browning, iar D. Nanu din drama *Othello* de Shakespeare. Mai colaborează în primul volum, printre alții, Elena Farago (*Ispita*), N. Davidescu (sonetul *Dedicație*), Mihail Săulescu (*Ce cer de plumb*), Al. Cazaban (*Când patimile se trezesc*), N.N. Beldiceanu (*Vulturul*), Carmen Sylva, Radu D. Rosetti, A. de Herz, Petre Locusteanu, Ilarie Chendi, Constanța Hodoș, Natalia Negru, Vasile Savel, Al.T. Stamatiad, Caton Theodorian, G. Tutoveanu. Dacă în primul an partea calendaristică lipsește, în 1913 aceasta conține în subsidiar date cronologice din istoria literaturii și artei românești. Alături de fotografii ale autorilor,

acum sunt reproduse și schițe de portret, desene semnate de Iosif Iser, Francisc Șirato, M. Teișanu și Aurel Popp. Un pictorial după filmul *Independența României*, lansat în 1912, completează ilustrația volumului. Partea literară, la fel de consistentă ca la prima apariție, cuprinde pagini de memorialistică aparținând lui Gala Galaction (*Armand Șarenga*), Caton Theodorian (*Ce m-a chemat*) și Constantin Banu (*Cum l-am cunoscut pe Spiru Haret*), alături de câteva povestiri de N. Davidescu (*Nebunia lui Dugrès*), E. Lovinescu (*Două lumi*), Ion Dragoslav (*Povestea cucului*). Mai pot fi citite poezii de V. Demetrius (*Lângă mort*), Mihail Săulescu (*Lumile*), Oreste (*Noaptea de vară*), Al.T. Stamatiad (*Ultimele pagini*), D. Karnabatt (*Cuibul visului*), cugetări de Carmen Sylva, o rememorare de Petre Locusteanu (*Artistul și arta lui Petre Liciu*), precum și un

fragment din drama istorică *Caterina Varga* de Constanța Hodoș. Nu lipsesc obișnuitele retrospectivitate culturale, literare și artistice ale anului încheiat, alcătuite de Corneliu Moldovanu (*Anul teatral*), M. Mărgăritescu (*Anul muzical*) sau nesemnate (*Viața literară în 1912*, *Cronica anului 1912*). Comentând acordarea unei pensii substanțiale văduvei lui I.L. Caragiale, cronicarul anonim conchide sarcastic: „De azi înainte puteți muri fără griji, scriitori, dacă aveți geniu”. Centrul de greutate al publicației îl constituie grupajul de articole prilejuit de moartea lui I.L. Caragiale. Mihail Dragomirescu scrie eseu *Opera lui Caragiale*, care va fi inclus, fără primele două paragrafe, în volumul al doilea din *Critică. Directive* (1928). Corneliu Moldovanu reînvie cu aplomb „figura lui Caragiale”, iar Victor Eftimiu pătrunde în universul unui „Caragiale intim”, omul fiind văzut ca „un uragan cu străfulgerări violente”, un spirit impetuos, dar profund sentimental. **E.P.**

ALMANAHUL TEATRULUI ROMÂNESC, publicație editată de revista „Spectator” la București în 1943 și 1944, la inițiativa lui Liviu Rebreanu, în calitate de director general al Teatrului Național; volumul din 1944 apare cu titlul „Spectator”. Redactor: C. Panaitescu. Liviu Rebreanu afirmă în articolul *Un început și o ofrandă* că „în afară de carte, dragostea de teatru exteriorizează cel mai mult setea de cultură a orașeanului. O atât de mare desfășurare de energii artistice lasă relativ puține și răzlețe urme. Un almanah adevărat ar putea să fie o oglindă a mișcării teatrale din cursul unei stagiuni, o colecție de urme ale zbuciumărilor multiple din care răsar puținele momente de artă dramatică adevărată. Încercarea noastră din acest gând a pornit. «Almanahul teatrului românesc», așa cum se prezintă, e un început și o ofrandă”. Prima parte cuprinde obișnuitul calendar, ilustrat cu medalioane evocând marii actori români. Cea de-a doua este dedicată fenomenului teatral curent, istoriei teatrului, evocărilor și mărturiilor, începând cu *Regulamentul teatrului în 1832* (reprodus din „Albina românească”). Problemelor generale ale dramaturgiei și artei dramatice le dedică eseuri Ion Petrovici (*Teatrul și războiul*), Petru Comarnescu (*Evoluția teatrului românesc*), E. Lovinescu (*De ce n-am scris cronică dramatică*), Hortensia Papadat-Bengescu (*Despre teatru*), Victor Ion Popa (*Izvor de teatru românesc*) ș.a. Teodor Scarlat se ocupă de Eugene

O'Neill, iar Mărgărita Miller-Verghy de avaturile literaturii dramatice feminine. Cu poezii sunt prezenți Mihai Codreanu (*Actorul*), Vlaicu Bârna (*Plecarea*), Mircea Ștefănescu (*Domnul Paul Gusti*), V. Voiculescu (*Actorul*), Coca Farago (*Antract*), Emil Botta. Alți colaboratori: Anișoara Odeanu, Dimitrie Stelaru, Ion Aurel Manolescu, Ștefan Roll (sub identitatea reală, Gheorghe Dinu), Aurel Chirescu, Ion Marin Sadoveanu, Virgil Gheorghiu, Ștefan Baciuc, George Franga, Tudor Șoimaru. **I.I.**

ALMANAHUL VIEȚII IEȘENE, publicație apărută la Iași între 1931 și 1933. Redactori: H. Burileanu-Granceași, I. Belfert (1932); volumul din 1933 are titlul „Calendarul Iașului” și subtitlul „Lectură pentru toți”. Programul, așa cum reiese din *Avertismentul* primului volum, țintește redarea unei imagini globale a „vieții artistice, literare, politice, edilitare, economice și financiare” din capitala Moldovei. Pot fi citite versuri de G. Topîrceanu (*Balada unui greier mic*, prologul *Salut, Iași!*), Al. O. Teodoreanu (*Sentimental cocktail*, dedicat „Domnișoarei de la bar” și pus sub genericul *Din carnetul unui gastronom*), Mihai Codreanu, sub semnătura Codrea (*Moartea lui Buda*, *La teatru* – sonete), Demostene Botez (*Iașul*), George Lesnea, Enric Furtună (*Rugăciune pentru fratele nefericit* – distihuri). Proză semnează Ionel Teodoreanu, Adrian Pascu, Sandu Teleajen (*Verii tatei* – nuvelă), iar teatru dă Adrian Pascu (*Teatru-n teatru* – „glumă radio-fonică” într-un act cu șase personaje). Domeniul publicisticii este ilustrat de Gh. Chirițescu, Mihail Sadoveanu fiind prezent cu o *Scrisoare lui Eugen Herovanu*. În fiecare an partea finală a almanahului este dedicată vieții sociale, economice și politice a orașului. Desene de Brudea, caricaturi și viniete, reproduceri după tablouri de Octav Băncilă și după sculpturi de Otto Briesse înviează paginile. Alți colaboratori: Constantin Argeșanu, C. Săteanu, I. Berg, Emil Serghie, Panaite Zosin, A. D. Xenopol, C. R. Ghiulea. **I.I.**

ALMANAHUL ZIARELOR „ADEVĂRUL” ȘI „DIMINEAȚA”, publicație apărută la București între 1898–1913, 1909–1916, apoi în intervalul 1924–1937 și în 1947. E cum nu se poate mai firesc ca „Adevărul” și „Dimineața”, două cotidiane cu o apariție atât de îndelungată, să propună, și în zona divertismentului reprezentat de almanahuri, un foarte bogat material literar-cultural.

În compartimentul poeziei, nume de rezonanță alternează cu acelea ale unor versificatori mai modești și chiar obscuri. Astfel, apar Tudor Arghezi, V. Voiculescu, Ion Pillat, St.O. Iosif, G. Topîrceanu, Ion Minulescu, Elena Farago, Elena Văcărescu, Otilia Cazimir. Li se alătură N. Țimiraș, Corneliu Moldovanu, Maria Baiulescu, Ludovic Daus, Ion Pribeagu, Horia Furtună ș.a. Nu cu mult diferă lucrurile în secțiunea rezervată prozei, unde sunt publicate pagini de Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Gala Galaction, Gib I. Mihăescu, Jean Bart, Sărmanul Klopstock, Damian Stănoiu, Gh. Brăescu, Victor Eftimiu, Al. Cazaban, Maria Pamfile ș.a. Numeroși sunt și publiciștii: C. Mille, Iosif Nădejde, Z.C. Arbore, Panait Mușoiu, Mihail Sevastos, Paul Zarifopol, C. Rădulescu-Motru, Cezar Petrescu, Silviu Iosifescu ș.a. Fragmente dramatice poartă semnătura lui N. Kirițescu, George Mihail Zamfirescu, Emil Nicolau,

B. Luca. Și compartimentul traducerilor este dens. Astfel, Al. T. Stamatiad tălmăcește din Charles Baudelaire, iar mai târziu se oprește asupra lui Horațiu. În 1926 H. Blazian traduce din H.G. Wells, Stejar Ionescu propune o piesă a lui G.B. Shaw, A. Toma dă o versificare la *Războiul* lui Victor Hugo, iar F. Aderca transpune câteva pagini din Franz Wedekind. În 1934 Corneliu Moldovanu oferă un remarcabil fragment din *Cântarea Cântărilor*. Doi ani mai târziu, G. Lesnea se va opri asupra lui Serghei Esenin. Eugen Jebeleanu traduce din R.M. Rilke. În almanah sunt incluse, cel mai adesea ocazional, medalioane, scurte prezentări, precum cele despre J.-J. Rousseau (două secole de la naștere), Lev Tolstoi, Alfred de Musset, I.L. Caragiale, Jean Moréas. Volumul din 1913 reproduce după „Moftul român” schița, „prea puțin cunoscută” la acea dată, *Națiunea română* de I.L. Caragiale. Victor Ion Popa ține rubrica „Pictură-sculptură” în 1924, Octav Botez face bilanțul anului literar 1926–1927, Alice Gabrielescu se ocupă de „Cronica modei”, Tudor Arghezi își intitulează un eseu *Sportul unanim*, Al. Davila glosează despre „visul unui popor”, în vreme ce Adrian Maniu oferă poemul dramatic *Înmormântarea feciorului de domn*. Reportajul e, și aici, specialitatea lui F. Brunea-Fox. Scarlat Callimachi comentează în 1934 câteva manuscrise ale lui Guillaume Apollinaire „rătăcite” prin Moldova și tot acum sunt extrase două fragmente din *Adela*, recent apărutul roman al lui G. Ibrăileanu. De anul cinematografic 1937 se ocupă Ștefan Roll. În ultimul an de apariție, 1947, pe lângă numele lui Tudor Arghezi, pot fi întâlnite acelea ale lui Ionel Teodoreanu și G. Călinescu. Alți colaboratori: C.G. Costa-Foru, I.C. Vissarion, Eugen Relgis, Sanda Movilă. **D.B.**

ALMANAHUL ZIARULUI „CURENTUL”, publicație apărută la București în 1931 și între 1939 și 1944. Almanahul cuprinde, alături de informații literare, o prezentare succintă a evenimentelor sociale și politice ale vremii, văzute din perspectiva ideologiei oficiale. Numărul din 1931 este ilustrat, sub aspectul poeziei, de nume prestigioase: Ion Minulescu (*Păpușa automată*), V. Voiculescu (*Primăvara în cimitir*, *Pescuitorul de gânduri*), Adrian Maniu (*Stea de iarnă*, *În adâncuri*), Nichifor Crainic (*Cântec de pescar*) ș.a. În volumele următoare semnează G. Voevidca, D. Iov, Teodor Scarlat, G. Tutoveanu, C. Costandache, Ion Sân-Giorgiu

(1939), până în 1944 adăugându-se puține nume noi (Mihai Beniuc, *E slobod să mai cânt?*). Se publică, în 1931, proză de Cezar Petrescu (primul capitol din *Comoara regelui Dromichet*), același autor reapărând, în 1944, cu un fragment din *Carlton*. Sunt prezenți și alți prozatori, precum Romulus Dianu, Ioachim Botez, Alexandru Hodoș, dar și E. Lovinescu, Ion Agârbiceanu. Publicistică semnează Pamfil Șeicaru (*Proza contemporană și comunicarea cu cititorii, Trei morți, Întoarcerea*), Tudor Arghezi (*Ologii literaturii*). Cu teatru sunt publicați Victor Ion Popa, Mircea Ștefănescu. Nu sunt evitate jurnalele de călătorie: *Campo Santo* de Nichifor Crainic, *Ierichonul* de Gala Galaction, *Pe Dunăre cu vaporul* de Ion Minulescu etc., amintirile: *Pe drumul amintirilor* de Pamfil Șeicaru, *Școlarii din strada Semicercului* de Gala Galaction, *Junii bucureșteni* de Ion Minulescu, evocările: *Moartea Cassandrei* de Ion Vinea, *Hoțul din Odesa* de Ioachim Botez. Sunt traduse poeme din Omar Khayyam, proză de Arthur Conan Doyle și de Ardengo Soffici, versuri de Stéphane Mallarmé, Albert Samain, Paul Valéry.

I.I.

ALMAR, revistă apărută la Sighetu Marmației, lunar, între decembrie 1994 și februarie 1995, purtând subtitlul „Arta și literatura Maramureșului”. Colectivul redacțional este alcătuit din Achim Vancea, redactor responsabil, Vasile Muste, I. Ardeleanu, Marin Slujeru, Alexandru Dohi (Suedia) și Viorel Igna. Drept *Argument*, revista reproduce, după „Contemporanul” din 4 martie 1977, articolul *Puterea scriitorului* de Al. Ivasiuc, pledoarie pentru curaj, autenticitate, vizionarism, libertate și adevăr în artă și literatură. Sunt publicate versuri de Nichita Stănescu, Ion Iuga, Cristian Popescu, Gheorghe Chivu, Vasile Muste, Marin Slujeru, Gheorghe Mihai Bârlea, Gheorghe Pârja, Alexandru Dohi, V.R. Ghenceanu; proză semnează Valeriu Sabău, Gavril Ciuban, iar eseurile aparțin lui Nicolae Iuga, I. Ardeleanu și lui Ieremie Lenghel. Cronici literare dau Achim Vancea și Dan Elian, la volume de Alexandru Dohi (*Cartea definițiilor*), Ioan Es. Pop (*Ieudul fără ieșire*), Lidia Blidariu (*Poeme prin delegație*), Alexandru Cristian Miloș (*Stele amintite*), Ioan Lascu (*Marea întârziere*) și de M. Eminescu (editat și comentat de Petru Creția). În traducerea lui Nicolae Iuga, începând cu numărul 3/1995, se publică în serial textul integral al lucrării *Le*

Maramureș de Al. Filipașcu (Sibiu, 1944), scrisă în limba franceză în vederea Conferinței de Pace de la Paris. Alți colaboratori: Aurel Ion Brumaru, László Csiszár și Sándor Fabri, autorul unei prezentări a *Antologiei poezilor și prozatorilor sighe-teni de limbă maghiară* (1944).

A.S.

ALMAȘ, Dumitru (19.X.1908, Negrești-Dobreni, j. Neamț – 12.III.1995, București), prozator. Este fiul Mariei (n. Cojocariu) și al lui Ion Ailincăi, țărani. După școala primară în satul natal, urmează Liceul „Petrus Rareș” din Piatra Neamț (1921–1928) și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, specialitatea istorie–geografie (1928–1933). Face un stagiu de redactor la ziarele „Zorile” și „Lumea românească”, apoi este profesor la liceele din Siliștea și Călărași (1938–1939), la Școala Normală și Liceul „Petrus Rareș” din Piatra Neamț (1943–1949), conferențiar (1949–1972) și profesor (1972–1975) la Facultatea de Istorie a Universității bucureștene, la care rămâne profesor consultant după pensionare. Prorector al Universității Populare (1985–1993), este profesor și la Facultatea de Istorie a Universității „Spiru Haret” (1990–1995). Membru în comitetul de conducere al Societății de Științe Istorice din România, inițiază și conduce (1967–1969), ca redactor-șef, revista „Magazin istoric”. Colaborează susținut la reviste istorice și literare, alcătuiește manuale de istorie pentru diferite trepte de învățământ. A fost distins cu Premiul Societății Scriitorilor Români (1942), cu Premiul de Stat (1954) ș.a.

A. debutează semnificativ în 1938, cu nuvela *Moartea colecționarului de fluturi*, în „Azi”, iar în 1939 publică o biografie romanțată în două părți – *Miron Costin*. Ambiția scriitorului a fost să armonizeze rigoarea excursului istoric cu arta literară, lângă lucrările sale de istorie universală și românească figurând o serie consistentă de biografii romanțate sau de romane pe teme mitico-eroice. Respectul pentru documentul istoric face ca viața cronicarului Miron Costin să fie descrisă și cu intenția de a explica o personalitate complexă, vag idealizată. Fără vreo impietate ficțională asupra veridicului, imaginația autorului caută să recreeze atmosfera epocii: de la anii de colegian la ieșirea în Polonia, unde viitorul dregător și intelectual își pune în acord conștiința de sine cu ambițiile politice și cu virtutea, până la executarea

sa din ordinul lui Constantin Cantemir. *Acolo, în Filioara* (1943) este romanul unei familii de țărani în anii Primului Război Mondial; se remarcă tonul sobru al narațiunii. *Ne cheamă primăvara* (1946) continuă povestea din romanul precedent, a lui Barbu Valeriu, angajat în „învățătura fără sfârșit” și reîntors în locurile natale. Romanul *Neculai Milescu Spătarul* (1954), mai degrabă o monografie istorică, reconstituie itinerariul chinezesc al personajului, urmărit cu acuratețe psihologică și fără abateri documentare, autorul arătând virtuți de povestitor căruia nu-i e străină o anume ingeniozitate epică. Sunt descriși anii de școală din Iași și Țarigrad, în pagini care consemnează lecturi și posibile dialoguri ale lui Milescu, portretizat ca un umanist cu sensibilitate pentru cei obidiți (discursul, reținut, nu are însă tezismul literaturii realist-socialiste din epocă), călătoria în Transilvania, întâlnirile cu Dosoftei și Miron Costin, marea expediție în China și întoarcerea la Moscova. *Alei, codrule fârtate* (1956), roman de factură romantică, are în centru faptele a doisprezece haiduci cu al lor căpitan, care luptă în numele unui cod al onoarei, la început de secol XIX, împotriva boierilor și a turcilor. Autorul se folosește cu fantezie narativă de lexicul vremii. Romanul *Făclia s-a aprins* (1957) înseamnă începutul unor concesii pe care autorul le face comandamentelor noului regim politic: acțiunea e plasată în mediu rural, personajele – unele, totuși, abil conturate – conlu-crând la alfabetizarea și comunizarea celor mulți. Există aici și pagini de un realism care ar putea rezista, dar poncifele realismului socialist devin determinante. Sub semnul lui Homer, romanul *Cetatea de pe stânca verde* (1959) demonstrează abilitatea lui A. de a percepe simpatetic neliniști și pasiuni adolescente, punând în scenă revelațiile personajelor, studenți care lucrează pe un șantier arheologic. În *N. Bălcescu – revoluționar* (1959), lucrare de vulgarizare, respectul pentru adevărul istoric este în cele din urmă corupt de teza partinică, ca și în *Căderea Bastiliei* (1959), o istorisire marxistă a Revoluției franceze de la 1789. Evocare, sub semnul lui „s-ar fi putut întâmpla”, *Fluierașul și alămăia* (1962) narează întâmplările a doi băieți în timpul răscoalei lui Horea, Cloșca și Crișan. De altfel, în anii '60 ai secolului trecut A. scrie mult și din ce în ce mai implicat în noua politică culturală, dar, ulterior, în vremea relativei relaxări ideologice, reușește să publice cărți care se pot

circumscrie în paradigma pe care autorul și-o propusese la începutul activității sale. Romanul *Un om în furtună* (1965) mizează pe altă tehnică decât a biografiei romanțate, prin alternarea secvențelor epice cu corespondența câtorva protagoniști pașoptiști, căutând amprenta veridicului. Totuși, portretele personalităților istorice – un Bălcescu care își joacă sacrificiul ca un actor prea conștient de rolul său ori un Heliade-Rădulescu neguros, furtunos și șovăielnic – par mai degrabă niște chipuri liricizate. Volumul *Eroi au fost, eroi sunt încă* (1968) exprimă credința, grandilocvent frazată, în patriotism, progres, luptă, cartea reunind o sumă de texte apologetice, apăsate politizate, înscrise în noul tezism naționalist prin care debuta regimul ceaușist. Povestea *Fata de la Cozia* (1966), plasată în anii de după moartea lui Vlad Țepeș, anticipează atmosfera romantică a ciclului epopeic *Frații Buzești*, alcătuit din *Pahar de cale albă* (1971), *Luceafărul de răsărit* (1975), *Zborul a rămas* (1977). E o trilogie marcat apologetică, cu intenție educativă, tributară spiritului oficial al momentului. De la 1570 până la 1602, istorisirea urmărește relațiile feudalilor cu țărănimea, interesele negustorimii și ale Bisericii în Moldova, Țara Românească și Ardeal, venirea lui Mihai Viteazul pe tron, relațiile politice cu Habsburgii și cu otomanii, voința de unire a domnitorului român, fresca având, în pofida tendențiozității, o bogată paletă a culorii de epocă. *Nord contra Sud* (1965) iese din granițele românești, relatând istoria războiului civil din Statele Unite ale Americii. A. a mai ilustrat bogat romanul istoric, cu aceleași trăsături în care intră concomitent plusuri (literare) și minusuri (ideologice), fie prin fapte de arme petrecute la Castelul Cnejilor de pe Valea Bistriței moldave, la sfârșitul secolului al XVII-lea (*Diamantul negru*, 1971), prin viața lui Constantin Brâncoveanu și a familiei sale (*Comoara Brâncovenilor*, 1977), prin descrierea vieții lui Dimitrie Cantemir (*Inorogul cel înțelept*, 1981), fie prin destinul voievodului Radu de la Afumați (*Voievodul fără teamă și fără prihană*, 1984), dar și prin evocarea unor episoade legate de zugrăvirea mănăstirii Sucevița (*Necunoscuta de la Sucevița*, 1982). Valențele de popularizator al istoriei naționale se vădesc și în volumele *Povestiri istorice pentru copii și școlari* (I–III, 1982–1984), *Povestiri istorice* (1994). A. a mai scris un roman „pentru tineret” despre tribulațiile studențimii

interbelice, cu observații sociopolitice relevante și într-un stil lejer: *Viața-i frumoasă, băieți...* (1968). A fost consultant istoric pentru filmele *Pintea* (1976), *Iancu Jianu, zapciul* (1980) și *Iancu Jianu, haiducul* (1981).

SCRIERI: *Miron Costin*, I-II, București, 1939; *Meșterul Manole*, București, 1940; *Acolo, în Filioara*, București, 1943; *Ne cheamă primăvara*, București, 1946; *Neculai Milescu Spătarul*, București, 1954; *Alei, codrule fârtate*, București, 1956; *Făclia s-a aprins*, București, 1957; *Freamătul luminii* (în colaborare cu M. Mancaș), București, 1958; *Căderea Bastiliei*, pref. Mihai Ralea, București, 1959; *Cetatea de pe stânca verde*, București, 1959; *N. Bălcescu-revoluționar*, București, 1959; *Fluierașul și alămăia*, București, 1962; *Trandafirul roșu*, București, 1963; *Vânătoarea lui Dragoș*, București, 1963; *Vestea cea mare*, București, 1964; *Nord contra Sud*, București, 1965; *Un om în furtună*, București, 1965; *Fata de la Cozia*, București, 1966; *Arcașul Măriei Sale*, București, 1968; *Eroi au fost, eroi sunt încă*, București, 1968; *Viața-i frumoasă, băieți...*, București, 1968; *Petru Voievod Rareș*, București, 1970; *Diamantul negru*, București, 1971; *Frații Buzești*, I-III, București, 1971-1977; *Decebal, eroul strămoșilor, strămoșul eroilor*, București, 1972; *Curtea Veche din București* (în colaborare cu Panait I. Panait), București, 1974; *Ana Ipătescu*, București, 1975; *Scânteii de peste veacuri*, București, 1976; *Cheia inimii*, București, 1977; *Comoara Brâncovenilor*, București, 1977; *1 Decembrie 1918. Alba Iulia*, București, 1978; *Drum de luptă și de glorie*, București, 1978; *Doi strămoși iluștri - Decebal și Traian*, București, 1980; *Inorogul cel înțelept*, București, 1981; *Popasuri la vetrele istoriei românești*, I, București, 1981; *Tudor Vladimirescu*, București, 1981; *Necunoscuta de la Sucevița*, București, 1982; *Povestiri istorice pentru copii și școlari*, I-III, București, 1982-1984; *Alexandru Ioan Cuza, domnitorul Unirii*, București, 1983; 1933. *Eroicele lupte ale clasei muncitoare*, București, 1983; *Tricolorul, simbol al libertății și unității poporului român*, București, 1984; *Voievodul fără teamă și fără prihană*, București, 1984; *Itinerare patriotice* (în colaborare cu Ioan Scurtu), București, 1985; *Oana*, București, 1986; *De ziua Republicii*, București, 1987; *Român Grue Grozovanul*, București, 1987; *Vetre de istorie românească*, București, 1988; *Povestiri istorice*, București, 1994; *Voltaire istoric* (în colaborare cu Angela Banciu), București, 1994; *Cântarea nevăzutei lor privighetori*, București, 1995.

Repere bibliografice: Cioculescu, *Aspecte*, 398-411; Octav Șuluțiu, *Pe margini de cărți*, RFR, 1944, 1; Dumitru Almaș, RRI, I, partea II, 54-60; Valeriu Răpeanu, *Câteva întrebări pe marginea unei cărți de evocare istorică*, GL, 1957, 10; Teodor Vârgolici, „Un om în furtună”, GL, 1965, 16; Magdalena Popescu, „Viața-i frumoasă, băieți...”, GL, 1968, 27; Gh. Bulgăr, *Romanul istoric*

de azi, RL, 1987, 25; Aurel Leon, Între presupunere și certitudine, CRC, 1988, 11; Căndroveanu, *Lit. rom.*, 49-53; *Dicț. scriit. rom.*, I, 57-59; Mihai Mancaș, *Amicus Plato...*, „Asachi” (Piatra Neamț), 2000, 133; Constantin Pangrati, *Actualitatea legendei istorice*, „13 plus”, 2000, 12; Angelo Mitchievici, *Explorări în comunismul românesc*, II, Iași, 2005, 335-369. **E. M.**

ALMĂJAN, Ion Marin (pseudonim al lui Ion Marin; 16.XI.1940, Dalboșeț, j. Caraș-Severin), prozator, publicist. Este fiul Ioanei Lala (n. Marin), muncitoare, și al lui Petru Lala, miner. A absolvit Colegiul „C. Diaconovici-Loga” (1960) și Facultatea de Filologie a Universității din Timișoara, secția română-germană (1965), devenind redactor, apoi șef de secție, redactor-șef adjunct la ziarul „Drapelul roșu” (1966-1979), director al Editurii Facla (1979-1989), bibliotecar (1989-1991), șef al departamentului cultural al ziarului „Renașterea bănățeană” (1991-2001) și director al Direcției pentru Cultură, Culte și Patrimoniu a Județului Timiș (2000-2005). A debutat în „Scrișul bănățean” (1962) cu o schiță și editorial cu volumul de povestiri *Sunt dator cu o durere* (1970). Mai colaborează la „Orizont”, „Luceafărul”, „Tribuna”, „România literară”, „Orient latin” ș.a., precum și la câteva periodice de peste hotare (Italia, Malta, Grecia ș.a.). A fost distins cu Premiul pentru Excelență al Asociației Scriitorilor din Timișoara (1995), cu Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara (2003) ș.a., primind și Ordinul Serviciul Credincios în grad de Cavaler (2002).

Acțiunea prozei lui A. este plasată în două zone predilecte: satul de munte al copilăriei, văzut ca un inepuizabil rezervor de energii umane, dirijate de o străveche și verificată tradiție, și orașul de câmpie al maturității, în care cenzura morală este, de cele mai multe ori, suspendată și unde orice este posibil. Când nu sunt lichele de rând, personajele par dintr-o bucată, de neclintit în decizii, nu lipsite însă de lirism și, câteodată, de ironie. A. știe să extragă semnificații grave din evenimente banale. Limbajul este de obicei frust, contribuind la obținerea culorii locale prin lexicul specific zonei. Tehnica narativă mizează pe alternanța planurilor și pe schimbarea neașteptată a vocilor. Dintre romane sunt de menționat în special *Tornada* (1980), frescă plină de dramatism a Timișoarei interbelice, și *În afara gloriei* (1994), o caldă și amplă evocare a lui Eftimie Murgu și a

timpului său, în care ficțiunea și realul se solidarizează spre a da cititorului sentimentul veridicului, efect de care limbajul, cu inflexiuni dialectale, nu este deloc străin. Dar, fără îndoială, performanța stilistică a lui **A.** este dată de *Mătușa mea Maria Theresia* (2003), un ansamblu romanesc de povestiri, a cărui unitate este dată de un grup de personaje recurente și, mai ales, de imaginarea, cu mijloacele intertextualității moderne, a dialogului dintre povestitor și cronicar (acesta fiind Nicolae Stoica de Hațeg), cei doi evocând, împreună, istorii aflate la limita credibilului de la sfârșitul secolului al XVIII-lea bănățean. Deși privesc epoci diferite, romanele au în comun dorința autorului de a reînvia specificul unor vremuri apuse, convocând mijloace variate, de la documentul inedit până la fantezia aprinsă. Dacă primul roman are în centru un erou colectiv (urbea), proiectat în destine individuale, cel de-al doilea este epopeea unui erou care își asumă destinul comunității, pentru ca ultimul să reînvie o lume de la sfârșitul Evului Mediu cu ajutorul unor secvențe epice și al unor inserții de cronică, dar și a unui limbaj când arhaic, când dialectal. Cum remarca Alexandru Ruja, „Povestea se naște din poveste, un șir întreg de povestiri se derulează din plăcerea de a gusta savoarea narațiunii”. Se conturează astfel intenția autorului de a articula, cu mijloace literare dintre cele mai diferite, o istorie sui-generis a Banatului din ultimele două secole. Însă, indiferent de epocă, predilecția scriitorului se îndreaptă spre ruralitatea sud-bănățeană, de care este legat genetic și de care, în felul lui, se simte responsabil. Nu întâmplător, **A.** atinge și corzile lirei în culegerea de poeme *Amintiri despre țărani* (2011). Pamfletele scrise în anii tranziției de după 1989 au fost adunate în volumele *Vremea hahalerelor* (1998) și *Ca mierea, ca fierea – cuvântul* (2007), ele mărturisind civismul combatant al scriitorului.

SCRIERI: *Sunt dator cu o durere*, București, 1970; *Spune-mi unde duce acest drum?*, București, 1972; *Neîmpăcați în mânie*, București, 1974; *Sentimentul puterii*, București, 1976; *Tornada*, București, 1980; *Întoarcerea spre asfințituri*, București, 1985; *În afara gloriei*, Timișoara, 1994; ed. 2, Timișoara, 2006; *Vremea hahalerelor*, postfață Mircea Mihăieș, Timișoara, 1998; *Mătușa mea Maria Theresia*, Timișoara, 2003; *Ca mierea, ca fierea – cuvântul*, Timișoara, 2007; *Amintiri despre țărani*, Timișoara, 2011. **Ediții:** *Țara Almăjului. Cercetări monografice*, Timișoara, 2003.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, „*Sunt dator cu o durere*”, RL, 1970, 35; Dana Dumitriu, „*Spune-mi unde duce acest drum?*”, ARG, 1973, 3; Eugen Dorcescu, [Ion Marin Almăjan], O, 1974, 48, 1980, 34, 1985, 7; Marcel Corniș-Pop, *Între documentar și ficțiunea istoriei*, O, 1980, 34; Ungureanu, *Imediata*, I, 217–225; Radu Enescu, *Virtuțile prozei scurte*, F, 1985, 3; Mihai Ungheanu, „*Întoarcerea spre asfințituri*”, LCF, 1985, 32; Adrian Dinu Rachieru, „*În afara gloriei*”, „Banatul”, 1994, 5; *Dicț. scriit. rom.*, I, 59–60; Ruja, *Parte*, II, 13–15; Ada D. Cruceanu, *Capete de pod sau Despre fețele barocului*, Timișoara, 2001, 244–248; Olimpia Berca, *Lecturi provinciale*, Timișoara, 94–97; *Dicț. Banat*, 26–29; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, 26–27; Adrian Dinu Rachieru, *Ion Marin Almăjan sau Chemarea rădăcinilor*, „Orient latin”, 2006, 1. **C.D.**

ALMĂJAN, Slavco
(10.III.1940, Oreșat,
Serbia) poet, prozator,
eseist, traducător.

Este fiul Mariei (n. Mărilă) și al lui Mirco Almăjan, țărani. După absolvirea liceului la Vârșeț (1960), urmează cursurile Facultății de Filosofie din Novi Sad (1960–1963). Aici va fi redactor la radio și apoi la televiziune, redactor-șef al revistei „Lumina” (1976–1981), redactor-șef al Editurii Libertatea (1988–1991), redactor al revistei „Art Plus” (1998), președinte al Asociației Scriitorilor din Voivodina (1988), președinte al Societății de Limba Română din Voivodina (1990), director ad interim al Casei de Presă și Editură Libertatea (1993–1995). Predă cursuri de artă și literatură alternativă la Novi Sad (2000–2002), e președinte al Centrului pentru un Dialog Deschis Argos (2002–2008). A fost membru în conducerea Uniunii Scriitorilor din Iugoslavia, mai târziu în conducerea Uniunii Scriitorilor din Serbia. A trăit un an la New York (1996–1997), unde ia parte la înființarea săptămânalului „Romanian Journal”. Debutează la „Lumina” în 1957. Mai este prezent în „Bucuria copiilor”, „Detinjstvo”, „Europa”, „Floare de latinătate”, „Habitat”, „Hekeida”, „Hlas ludu”, „Jó Pajtás”, „Letopis Matice Srpske”, „Libertatea”, „Polja”, „Ruske slovo”, „Zlatna

Greda", „Savremenik”, „Odjek”, „Orizont”, „Secolul 20” ș.a. Intră cu pagini de poezie și proză în mai multe antologii în limba sârbă sau în română, fiind tradus și în alte câteva limbi. La rândul lui, alcătuiește antologii și traduce din poezia sârbă și croată și din literatura română a Voivodinei. Începând din 1969, i s-au acordat numeroase premii la Novi Sad, Belgrad, dar și în România, la Cluj-Napoca, Iași, București, Craiova, Drobeta-Turnu Severin etc.

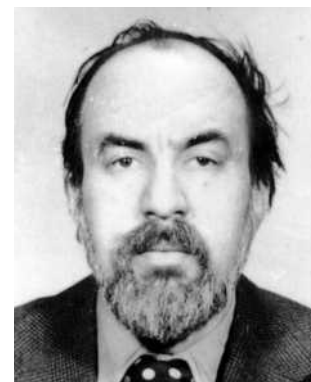
A. debutează editorial cu volumul de versuri *Pantomimă pentru o după-amiază de duminică*, tradus și publicat în limba sârbă (1968). Ceea ce a urmat îi pune în lumină vocația de scriitor total. Poezia, cea mai întinsă parte a scrisului său, relevă o nelimitată predispoziție de metamorfoză lirică, fără ca înnoirile să-i trădeze personalitatea. Așezat în linia marilor tradiții moderniste (simbolism, expresionism, suprarealism), poetul nu se poate sustrage chemării timpului său, la care se adaugă prezența unei subtile, însă tenace influențe folclorice (de sorginte bănățeană); rezultă o poetică originală, alimentată din surse diverse. De altfel, **A.** cultivă cu stăruință o stilistică a paradoxului (un ciclu se intitulează chiar *Zona contrariilor*). Meditația gravă coexistă cu tandrețea, viziunea ironică apare alături de senzorialitate, luciditatea merge împreună cu savoarea concretului și gustul pentru abstracțiuni („Cade ilogicul din anotimp/ și dintr-un somn alb/ se deschide o poartă albă”). Poezia se hrănește din câteva teme dominante: criza de comunicare în lumea de astăzi, sentimentul neantului, incapacitatea de adaptare, pierderea candorii, apoi singurătatea, spaima, durerea, misterul („Omul va părăsi cuvântul/ Infecția lirică îi va coase limba/ Trecătorul demn de sensurile noi și posibile/ Va pune în mișcare semnificația oglinzilor neparalele”). Important este că aceste traiectorii tematice converg spre dilema fundamentală a limbajului, lirica lui **A.** fiind un permanent dialog al propriului limbaj cu limbajul aflat în proprietate comună. Simbolurile aparțin teritoriilor din care poezia a preluat dintotdeauna: zoologicul (melcul, oul, pasărea, peștele, scoica, șarpele), vegetalul (arborele, frunza, iarba, sămânța), mineralul (nisipul, piatra) și culturalul (labirintul, ușa). Îndeosebi labirintul, în diversele lui ipostaze (inclusiv cele textuale), marchează un spațiu al alegerilor neîncetate, care pregătesc sentimentul oboselii de a trăi într-o lume imprevizibilă.

Versurile libere și absența punctuației (surse ale unei ambiguități de bună calitate) întăresc impresia de nonconformism stilistic lăsată de imagistica vulcanică. **A.** dezbată prin jocuri de cuvinte gravele întrebări ale lumii moderne, sensurile criptice ale vieții și ale creației. În *Efectul contrastelor* (1989) se poate întrezări o „aventură poetică și neiertătoare” (*Zona magnetică*) a versurilor lui **A.**, o aventură care constă în concentrarea ei într-o existență proprie. Versul împinge spre o „răscruce/ Spre aventura poetică și neiertătoare” (*Zona magnetică*), iar „povara” pe care o duce un poet este aceea că orice lucru ar începe, pe orice drum ar porni, se va întoarce din nou la început (*Povara sensului poetic*). Acele „enigme de aer” și „râul interzis” duc la credința că viața-aventură va continua să meargă în „roata” ei și că poetul va rătăci din nou și din nou. Și ca prozator **A.** propune câteva căi noi. *Noaptea de hârtie* (1971) este primul antiroman prin care se întrerupe tradiționalismul epic din literatura română a Voivodinei. Autorul recurge aici la o deliberată și inteligent condusă subminare a structurilor și procedeelelor consfințite. Șase părți, oricât de diferite între ele, încheagă o atmosferă de tragism existențial ascuns precar în disperare și dezgust. Personajele au comportamente bizare și sunt purtate de un violent erotism pe cărările neverosimile ale cotidianului și ale banalului. Lirismul supravegheat și tehnica dicteului îl trădează fără încetare pe poet, deconspirare accentuată în prozele din *Pianul cu păianjeni* (1991), întemeiate pe aliajul dintre percepția realistă a universului rural, în care se consumă copilăria protagoniștilor, și modalitatea rafinată de transcriere a acestor percepții. De asemenea, când semnează teatru (radiofonic) scriitorul oscilează între suprarealism și absurd, sfidând conflictul și astfel, în absența lui, personajele rămânând enigmatice, evanescente. Se adaugă în activitatea lui **A.** scenarii de film documentar și artistic, poezii pentru copii (ironice și grațioase), eseuri (dominate de un raționalism sumbru), dar și traduceri, desăvârșind imaginea unui autor care, sprijinit pe multitudinea predispozițiilor native și solicitat de circumstanțe, și-a asumat rolul de pionierat.

SCRIERI: *Bărbatul în stare lichidă*, Pančevo, 1970; *Casa deșertului*, Pančevo, 1971; *Noaptea de hârtie*, Pančevo, 1971; *Vara cailor*, Pančevo, 1974; *Liman trei*, Pančevo, 1976; *Labirintul rotativ*, Pančevo, 1983; *Mutația*

punctului, Pančevo, 1986; *Piticii au uitat să crească*, Pančevo, 1987; *Poeme*, pref. Mihai Ungheanu, Craiova, 1988; *Efectul contrastelor*, pref. Ioan Flora, Novi Sad, 1989; *Pianul cu păianjeni*, Pančevo, 1991; *Călărețul din Babilon*, Timișoara, 1996; *Antistress show*, Pančevo, 1996; *Metagalaxia minoritară*, Pančevo, 1996; ed. 2, Iași, 1998; *Post-restant în arhipelag*, Pančevo, 1999; *Ieșirea din clepsidră*, pref. Nicu Ciobanu, Belgrad, 2000; *Dresura stelei de mare*, Belgrad, 2000; *Deliciosul destin minoritar*, Belgrad, 2000; ed. 2, Timișoara, 2002; *Teiul spiral*, Pančevo, 2002; *Hacienda cu beladone*, Pančevo, 2003; *Ieșirea din clepsidră*, Iași, 2003; *Somnul oglinzii*, Craiova, 2003; *Regina spicului de grâu sau Viața paralelă a Mariei Bălan*, Iași, 2003; *Faptele imaginarii*, Pančevo, 2005; *Rigoarea și fascinația extremelor*, Pančevo, 2007; *Crescătorul de enigme*, Drobeta-Turnu Severin, 2008; *Fotografal din Ronkonkoma*, Pančevo, 2009; *Destinul poetic*, Iași, 2011; *Mansarda de Vest*, Pančevo, 2012. **Antologii:** *Versiunea posibilă. Antologia poeziei românești din Iugoslavia*, introd. edit., Pančevo, 1987; *Arhipelagul dantelat*, Novi Sad, 1988; *Toamna de aur*, tr. edit., Novi Sad, 1989. **Traduceri:** *Din limba iugoslavă. Poeți sârbi și croați contemporani*, pref. Mircea Tomuș, București, 1973 (în colaborare cu Anghel Dumbrăveanu); *Buđenje klepsidre* [Trezirea clepsidrei], îngr. trad., Novi Sad, 1973; Miroslav Antić, *Șuvița blondă*, Novi Sad, 1988; Voja Dimitrijević, *Drepturile omului în zona de nesiguranță*, Pančevo, 1999 (în colaborare cu Ruja Almăjan); *Abecedarul multiculturalității*, Novi Sad, 2002; Pero Zubac, *Ploile din Mostar*, Pančevo, 2004 (în colaborare cu Ioan Baba și Anghel Dumbrăveanu).

Repere bibliografice: Sima Petrovici, *Proza „Luminii”*, în *Contribuții la istoria culturală a românilor din Voivodina*, Pančevo, 1976, 135–151; Flora, *Lit. rom. Voivodina*, 94–97; Petre Stoica, *Creion*, SXX, 1978, 2–3; Cristea, *Faptul*, 193–197; Paul Miclău, *Poezia limbajului la Slavco Almăjan*, O, 1980, 47; Eugen Dorcescu, *„Mitul personal” al poetului*, O, 1985, 18; Laurențiu Ulici, *Cuvintele poetului*, RL, 1989, 32; Roșu, *Dicț. lit. Iugoslavia*, 16–20; Ungureanu, *Imediata*, II, 345–352; Marian Odangiu, *Alternativa labirintului. Repere pentru un dialog deschis cu poezia lui Slavco Almăjan*, Pančevo, 1990; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, 151–187; Mihai Cimpoi, *Centru și margine*, Craiova, 2002, 75–80; Agache, *Lit. rom. țările vecine*, 300–306; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, 211–214; Mircea Ghițulescu, *Rătăcitor pe neîntrecute întinderi epice*, „Oglinda literară”, 2007, 70; *Medalion. Laudatio S. Almăjan 70*, îngr. Ioan Baba, Pančevo, 2010; Carmen Dărăbuș, Virginia Popovici, *Literatura de limba română din Serbia și antropologia culturală*, Cluj-Napoca–Novi Sad, 2012, 152–157; Brândușa Juică, *Literatura română din Voivodina (1945–1989). La confluența a două culturi*, Zrenianin, 2012, 142–152. **C.D., V.P.**

ALMOSNINO, George
(17.VII.1936,
București – 24.XI.1994,
București), poet.

Este fiul Lucreției (n. Stoenescu) și al lui Leon Almosnino, director la Societatea Română de Telefoane. A urmat Facultatea de Istorie a Universității București, absolvită în 1959. A lucrat ca muncitor zilier pe diferite șantiere arheologice, ca fierar betonist, apoi, din 1960, ca librar la Centrul de Librării și Difuzare a Cărții, din 1980 devenind scriitor liber profesionist. A fost soțul poetei Nora Iuga. Debutează în „Povestea vorbii”, supliment literar al revistei „Ramuri”, în 1966, sub pseudonimul George Aliman, și editorial în 1971 cu volumul *Laguna*. A colaborat la periodice din țară, precum și din străinătate („Podium”, „Pannonia”, „Log” din Viena, „Cahiers luxembourgeois”, „Drehpunkt” din Basel).

În poemele din *Laguna*, conforme esteticii poetice din anii '60–'70 ai secolului trecut, A. propune peisaje „absurde”, pseudoalegorice, precum pictura unor Magritte sau Dalí. Metaforele, numeroase, se succedă fără a se articula în edificii semnificative la nivelul ansamblului. În placheta următoare, *Nisipuri mișcătoare* (1979), solilocviul liric înregistrează un spor de autenticitate și legitimitate artistică, captând vibrațiile afective în contextul unei domesticități blânde. Nostalgia copilăriei, melancolia îmbătrânirii, crepusculul sunt evocate prin metafore în mare parte tributare manierismului epocii, uneori prețioase, însă adesea nu lipsite de forță. Multe dintre piesele volumului sunt de fapt poeme de dragoste, tentative de a comunica sentimentul prin notarea câte unei stări lăuntrice căreia iubirea îi este asociată, stare resuscitată prin recuzita citată aluziv și adecvată plastic. Imaginile ușor „suprerealiste”, voit bizare, ivite dintr-un mod intelectual și descriptiv de a reconstitui sentimentul, rămân uneori obscure. Aceeași contemplare a domesticității prin recuzita („scara”, „boxa de la subsol”, „fereastra”) și anecdotica oferite ca suport al meditației lirice („Adu-mi aminte/ curățam

cartofi amândoi în bucătăria strâmtă/ mirosea a gaz și a ziar încins/ când becurile se ardeau lorca intra în granada” etc.), definind un „foarte înzes-trat reprezentant al poeziei cotidianului” (Florin Mugur), se regăsesc în *Omul de la fereastră* (1982). Monotonia, carența de coerență metaforică sunt compensate de calitatea universului sufletesc sugerat. În mod reținut, nepatetic, neconvențional și antifilistin, transpare aici, cu o salutară ironie, o *Weltanschauung* clădită pe bunătate și omenie. Concizia și ironia sunt în și mai mare măsură însușirile cărții următoare, *Poeme din fotoliul verde* (1984), care ar fi un „album de familie” alcătuit din crochiuri delicate, „cărți poștale”, gravuri sau acuarele nostalgice ale amintirilor din copilărie sau mai târzii. Uneori mici scene evocate fragmentar se grupează ca elemente ale unei mitologii personale, schițate în limitele productive ale sugestiei. Un volum postum, *Marea liniște* (1995), confirmând profilul liric deja afirmat al autorului, vedește totodată evoluția spre maxima concentrare, până la „poemul-propoziție” (Roxana Sorescu), apropiat de formula haikuului. Volumul cuprinde patru cicluri, intitulate *Arhiva actelor uitate*, „așezate fiecare sub semnul unui poem-manifest discursiv care orientează receptarea spre descifrarea sensului de bază: trecerea timpului, numărătoarea inversă, lumea răsturnată cu josul în sus” (Roxana Sorescu).

SCRIERI: *Laguna*, București, 1971; *Nisipuri mișcătoare*, București, 1979; *Omul de la fereastră*, București, 1982; *Poeme din fotoliul verde*, București, 1984; *Marea liniște*, București, 1995; *Marea liniște*, postfață Gheorghe Grigurcu, București, 1999. **Traduceri:** Knut Hamsun, *Ultimul capitol*, București, 1983 (în colaborare cu Nora Iuga); Barbara Bronnen, *Povara*, București, 1987 (în colaborare cu Nora Iuga); Dieter Wellershoff, *Câștigătorul ia tot*, București, 1995 (în colaborare cu Nora Iuga).

Repere bibliografice: Dinu Flămând, „*Laguna*”, LCF, 1971, 50; Liviu Antonesei, „*Omul de la fereastră*”, CL, 1982, 9; Grigurcu, *Existența*, 381–383; Florin Mugur, *Schițe despre fericire*, București, 1987, 278–280; Roxana Sorescu, *Între mărturisire și tăcere*, LCF, 1995, 38; *Dicț. scriit. rom.*, I, 60–61; Constantin Abăluță, *George Almosnino: baroc și singurătate*, CNT, 1997, 36, 37; [George Almosnino], CNP, 2000, 1–2 (grupaj special); Octavian Soviany, [George Almosnino], RL, 2000, 12, CNT, 2000, 22, 2002, 20, 22, 23, 2003, 9, OC, 2009, 248; Marin Mincu, *Un poet „nevăzut” de critică*, LCF, 2000, 42; Grigurcu, *Poezie*, I, 61–67; *Dicț. analitic*, III, 34–36; Marian Victor Buciu, *Eul empiric și eul poetic*, CNT, 2003, 5; *Confesiunea unui timid – poezia lui George Almosnino*, OC, 2009, 248 (grupaj special); Popa, *Ist. lit.*, II, 582–583. **N.Br.**

ALPHA, revistă care a apărut la Târgu Mureș între 9 februarie și decembrie 1990, director fiind Nicolae Băciut, iar redactor-șef Eugeniu Nistor. De la numărul 5, subtitlul inițial, „Revistă pentru tineret editată de Societatea culturală «Romulus Guga»”, este înlocuit cu „Revistă independentă social-culturală” și tot de la acest număr figurează ca director de onoare Cornel Moraru, iar Eugeniu Nistor ca director. De la numărul 8 se revine la formula colectivului redacțional existent la cea dintâi apariție. Articolul-program, intitulat *Avertisment*, informează că cenaclul „Romulus Guga” a fost fondat în 1984 și și-a propus „descoperirea, formarea și susținerea tinerelor talente din județ”. Ca organ de presă al unei societăți culturale formate imediat după evenimentele din decembrie 1989, publicația își deschide paginile în primul rând tinerilor poeți, a căror creație este pusă sub semnul continuității și al dialogului cu generațiile deja afirmate. Sunt publicate însă poeme de Ștefan Aug. Doinaș, Mircea Dinescu, Romulus Guga, Ana Blandiana, Mircea Rădulescu, Ion Horea, rubrica „Tineri poeți” nereușind să impună vreun nume nou. Tulburările interetnice de la Târgu Mureș din martie 1990, declanșate, conform revistei, de interzicerea frecventării de către români a unei farmacii, prilejuiesc redactorilor reportaje vibrante, cum sunt cele din numărul 4, grupate sub genericul *România plânge, Mureșu-i în sânge*, ori articolul de fond al numărului următor, *Să ne închinăm la crucea de foc a adevărului*, în care evenimentele sunt analizate dintr-o perspectivă la fel de implicată. Al. Cistelean redactează, la rubrica „Ce se aude, ce se vede, ce se citește”, o cronică a vieții culturale locale; dau interviuri Doina Cornea și Ioana Em. Petrescu. În mai multe numere succesive T.A. Enăchescu publică *Amintirile unui refugiat*, în care este evocată cedarea Basarabiei în 1940. După un lung sejur american, Nicolae Băciut publică interviuri cu personalități ale vieții politice de dincolo de ocean (Chuck McCullagh și George De Vault). Alți colaboratori: D. Vatamaniuc, Ion Țighilii. **I.I.**

ALTERESCU, Simion (3.V.1921, Constanța – 9.VIII.1995, Carmiel, Israel), teatrolog. Este fiul Clarei și al lui Aron Ierusalim, mic comerciant. Studiile liceale le începe, în 1932, în orașul natal și le termină, în 1940, la București, unde urmează, până în 1945, cursurile Facultății de Litere și Filosofie. Încă înainte de absolvirea facultății va lucra

mai întâi ca redactor la „România liberă” (1944–1946), apoi va fi secretar de redacție la revista „Lumea” (1945–1946) și la Radio România Liberă (1946–1947), redactor responsabil al revistei „Rampa” (1946–1948). Va fi inspector general în Ministerul Artelor, la Direcția Generală a Teatrelor (1948–1951), prim-redactor la „Contemporanul” (1948–1952), profesor și șef de catedră la Institutul de Teatru „I.L. Caragiale” (1949–1964), iar din 1951 cercetător științific la Institutul de Istoria Artei. Își ia doctoratul în istoria artei în 1971 cu teza *Arta actorului în teatrul românesc din epoca modernă*. Debutază cu pagini de critică teatrală în 1944, în revista „Orizont”, al cărei redactor-șef era Sașa Pană, prefigurând, într-un fel, o activitate ce va fi pusă, aproape în întregime, în slujba teatrului. În 1952, cu prilejul sărbătoririi centenarului primei scene a țării, scrie (în colaborare cu Florin Tornea) o instructivă monografie despre Teatrul Național „I.L. Caragiale”, apărută abia în 1955. Se numără printre cei care redactează lucrarea *Teatrul în România după 23 August 1944* (1959). Contribuie, ca redactor responsabil, la elaborarea tratatului *Istoria teatrului în România* (I–III, 1965–1973). În colaborare cu Ion Zamfirescu, a coordonat volumul *Teatrul românesc contemporan. 1944–1974* (1975), pentru care a fost distins cu Premiul „I.L. Caragiale” al Academiei RSR. Din 1987 s-a stabilit în Israel.

Semnătura lui A. a putut fi întâlnită de-a lungul anilor în „România literară”, „Contemporanul”. „Scânțea”, „Studii și cercetări de istoria artei” ș.a., în paginile cărora criticul a susținut cronică dramatică, arătându-se preocupat mai cu seamă de coloratura ideologică a textului, oarecum și de valorile artistice intrinseci spectacolului de teatru. Rezultate notabile va înregistra, însă, ca istoric și teoretician al teatrului. Cunoașterea din interior a fenomenului îi va da prilejul de a-și etala calitățile de cercetător bine informat, indiferent dacă își propune să recompună „biografia” unei instituții reprezentative cum e Teatrul Național „I.L. Caragiale” sau dacă are în vedere, colaborând la tratate academice, anumite momente și personalități semnificative pentru istoria artei noastre scenice. Preocupat de mutațiile survenite în teatrul și în cultura românească, se va opri asupra unor noi dimensiuni ale spectacolului, într-un studiu eliberat, în bună parte, de rigiditățile dogmatice ale începutului, intitulat *Modalități de*

expresie în arta actorului contemporan. Lucrarea care îl definește, până la urmă, cel mai bine ca teatrolog se înscrie în prelungirea unor atari preocupări: *Actorul și vârstele teatrului românesc* (1980), care își propune să fie „o sinteză” a principalelor momente din istoria spectacolului de teatru, privite din perspectiva „evoluției artei actoricești”. Accentul cade nu atât pe ilustrarea unor generații de actori, cât mai ales pe tipologia unor modalități artistice interpretative cu propensiune spre modernitate.

SCRIERI: *Teatrul Național „I.L. Caragiale” 1852–1952* (în colaborare cu Florin Tornea), pref. G. Oprescu, București, 1955; *Teatrul românesc contemporan. 1944–1974* (coordonator în colaborare cu Ion Zamfirescu), București, 1975; *Actorul și vârstele teatrului românesc*, București, 1980; *An Abridged History of Romanian Theatre* (în colaborare cu I. Cazaban, Anca Costa-Foru ș.a.), București, 1983. **Ediții:** I.L. Caragiale, *Despre teatru*, pref. edit., București, 1957; Al. Kirițescu, *Teatru*, introd. edit., București, 1970. **Traduceri:** Anatoli Surov, *Cale liberă*, București, 1949 (în colaborare cu Mihail Lazăr); T. Trifonova, *I. Ehrenburg*, București, 1954 (în colaborare cu Petre Solomon); Boris Bednii, *Fetele*, București, 1963 (în colaborare cu Tudor Țopa).

Repere bibliografice: C. Isac, „*Actorul și vârstele teatrului românesc*”, TTR, 1980, 11; Ileana Berlogea, „*Actorul și vârstele teatrului românesc*”, RL, 1980, 32; Stelian Vasilescu, „*Actorul și vârstele teatrului românesc*”, O, 1980, 46; Mirodan, *Dicționar*, I, 42; *Dicț. scriit. rom.*, I, 61–62; Teodor Tihan, *Simion Alterescu*, ST, 2001, 2; Manolescu, *Enciclopedia*, 38–39. **T. T.**

ALTITUDINI, revistă editată la București, lunar, din martie 2006 până în august 2009. Director editorial: Ion Bogdan Lefter; redactor-șef: Valentin Protopopescu; coordonatoare arte: Mihaela Michailov. La începutul lui 2009 ritmul lunar face loc numerelor duble și în cele din urmă triple; la mijlocul lui 2007 revista își micșorase formatul, renunțând de asemenea la numărul fix de 48 de pagini distribuite în trei fascicule; deși revista încetează să apară după numărul 40–42 pe iunie–august 2009, directorul revistei consideră aceasta o simplă întrerupere, anunțându-și în mai multe rânduri intenția de a relua publicația. În grafia titlului litera „I” este marcată astfel încât să facă posibil un joc de cuvinte între „altitudini” și „altitudini”. În articolul program semnat de Ion Bogdan Lefter sunt definite câteva idei urmărite de această „revistă de cultură liberală”: „Operăm cu un concept larg de cultură, în care, alături de artele

«tradiționale», intră și politicul, ideile («ideologicul»), mentalitățile, evoluțiile de ansamblu ale spațiului social. Subtitlul *a*ltitudinilor asta vrea să spună: *Cultură & societate*. [...] Ne vom ocupa sistematic de căutările novatoare, de experimente, de creativitatea nonconformistă, deschisă către noi soluții, noi retorici, noi «medii» și «suporturi», inclusiv electronice și virtuale, până la formele de «ultim răcnet» ale «culturii străzii», ale «culturii urbane» [...]. Încercăm să construim un spațiu de exprimare deschis, pluralist, eminent liberal (în sensul general, filosofic al cuvântului), ostil doar extremismelor, autoritarismului, radicalismelor comunizante sau conservatoare, naționaliste, fundamentaliste, aroganțelor și agresivităților de mentalitate și de limbaj. Ne propunem să luăm [...] *atitudine*, și anume la *altitudine*, intelectualmente și moralmente vorbind”. A. continuă de facto programul proeuropean, corect politic, postmodern ilustrat deja de I.B. Lefter la revistele „Contrapunct” și „Observator cultural”. Au rubrici Mircea Horia Simionescu („AltfelAltundeAltcum”), Viorel Marineasa și Daniel Vighi („Stereo-dictando”), Ana Maria Sandu („Urban”), Gruia Dragomir („Dr. Gonzo”). Un punct forte sunt anchetele: *Diagnostic de țară. România înaintea intrării în Uniunea Europeană* (răspund Liviu Antonesei, Magda Cârneci, Andrei Corbea, Adrian-Paul Iliescu, Mihaela Miroiu ș.a.), „*Păcatele tinereților*”: *intelectualii și extremismele secolului XX* (Paul Cernat, Adrian Cioroianu, Mihai Dinu Gheorghiu, Sorin Adam Matei, Geo Șerban ș.a.), *Comunism și literatură* (Valentin Protopopescu despre „mitizarea oficială a lui Mihail Sadoveanu”, un interviu inedit cu Eugen Barbu), *Vacanțele artiștilor, Din istoria celui de-al Doilea Război Mondial* (Mihai Dinu Gheorghiu despre *Kaputt* de Curzio Malaparte, William Totok despre Günter Grass), *Gânduri la intrarea României în Uniunea Europeană, Gheorghe Crăciun, Cazul Roșia Montană*. Penultimul număr (37–39/2009) este dedicat în mare parte lucrării *Istoria critică a literaturii române* de Nicolae Manolescu (participă la discuție Livius Ciocârlie, Mihaela Ursa, Iulian Boldea, Gheorghe Grigurcu, Florin Mihăilescu, Ioana Pârvulescu, Doris Mironescu, Gheorghe Perian ș.a.). Alt număr special: *Brandul România* (15–16/2007). Semnează cronici Mihai Dragolea, Ștefan Fircă, Codrin Liviu Cuțitaru, Ion Buzera ș.a. Eseuri de mari dimensiuni oferă Mircea Anghelescu, *Istoria politică a*

literaturii, Cristian Moraru (*Între „rețea” și „nișă”: două paradigme culturale, două opțiuni, Literatura română dincolo de națiune. Cărtărescu, europeanism, cosmopolitism, Față în față: etica, la limită*), Dan Gulea (*Romanul polițist românesc*). Gabriel Andreescu atacă teme ținând de drepturile omului, de agenda corectitudinii politice sau pur și simplu de igiena spațiului public (*Dimensiunea culturală a cazului Bivolaru, Responsabilitățile Comisiei prezidențiale pentru analiza dictaturii comuniste în România*). Michael Shafir sau Liviu Rotman (*O prioritate: delimitarea față de radicalism*) combat resurecția extremismului de dreapta sub forma neolegionarismului și nu numai. Oana Băluță abordează de pe poziții feministe teme din arealul discriminării de gen sau al sechelelor patriarhale (*Vârsta minimă de căsătorie: 18 ani. Modernitate și tradiționalism în dezbateră politică românească*). Valentin Protopopescu întreține temperatura polemică a publicației sărind bunăoară în apărarea lui Ion Ianoși, atacat de Mircea Mihăieș. Un interes aparte este acordat noilor medii electronice, domeniu în care Cristi Neagoe scrie competent despre pionieratul bloggingului în România. Apar interviuri realizate de George Arion cu Victor Rebengiuc și Constantin Bălăceanu-Stolnici, de Ovidiu Pecican cu Victor Neumann. O pondere deosebită au artele performative, în genere piața de artă din România găsindu-și în revistă un partener atent. Din numărul 5/2006 A. conține suplimentul „DANSemnal”, realizat cu sprijinul Centrului Național al Dansului București. **M.I.**

ALTÎȚE ȘI BIBILURI, revistă apărută la București, lunar, din ianuarie 1893 până în martie 1894. Scriitoarea Smaranda Andronescu (Gârbea) cunoscută – sub pseudonimul Smara – pentru ideile ei feministe, a fost directoarea acestei publicații de „litere–științe–arte”, la care au colaborat cu epigrame și versuri Cornelia din Moldova (*Contrast, Prin foc și apă*), Elena Hübsch, Ana Ciupagea, Constanța Dim. Barzan (*Triolet*), Ecaterina V. Eleuterescu, Sofia Candiano, Al. Obedenaru (*Lira*) ș.a. Câteva nuvele și schițe dau Olimpia Botez, Elena Hübsch, autoare și a unor „cugetări” (*Din cugetările unei oltence*), și Paulina Genuneanu. Mihail Polizu-Micșunești publică fragmente din piesa *Lăcrămioare*, iar Maria D. Ghika figurează cu o imitație în franceză (*La Jolie des montagnes*) după V. Alecsandri. **R.Z.**

ALUI GHEORGHE,**Adrian**

(6.VII.1958, Topolița–
Grumăzești, j. Neamț),
poet, prozator.

Este fiul Mariei (n. Silea) și al lui Constantin Alui Gheorghe, funcționar agricol. După ce învață la Liceul „Calistrat Hogaș” din Piatra Neamț (1977–1982), va urma Facultatea de Filologie, secția română–limbi clasice, a Universității „Al. I. Cuza” din Iași (1983–1987). Este doctor în filologie din 2004, cu teza *Tinerețe fără bătrânețe și sentimentul tragic al timpului*. A practicat meseriile de operator chimist (1976–1978), miner în Valea Jiului (1979–1980), profesor (1982–1989), a fost ulterior ziarist (1990), consilier cultural (1991–1992), director al Complexului Muzeal Neamț (1992–1994), director al Direcției pentru Cultură a Județului Neamț (din 1996, cu mici întreruperi, până în prezent), profesor asociat la Facultatea de Muzică din Piatra Neamț, filială a Academiei de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca (din 2005). A fost ales deputat de Neamț în legislatura 2004–2008. Debutează cu un grupaj de poeme în revista „Cronica” (1974) și editorial cu volumul *Ceremonii insidioase* (1985). Este membru al PEN-Clubului din România. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor (2001), cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2004) etc.

Prima carte a lui A., *Ceremonii insidioase*, se află sub auspiciile poeziei lui Aurel Dumitrașcu, a cărui influență se discerne, mai disipată, și în următoarele două volume, *Poeme în alb-negru* (1987) și *Intimitatea absenței* (1992). După anii '90 autorul ia distanță față de modelul său de tinerețe, deplasându-se înspre o poetică tot mai exaltată, diferită ca ton de poetica nouăzecistă. Poemele din primele volume, mai strunite, cenzurate de luciditate, se remarcă prin calități ulterior pierdute sau chestionabile, precum coerența, unitatea stilistică și de ton, lipsa stridenței, a retorismului: „Cu fruntea pe carapacea broaștei țestoase/ Ahile visează/ peștii lună sărind pe corabie/ luminând (ca-n palmă) zarurile/ dar dimineața clipele moi

se furișează/ prin ungherele cărnii/ „aproape ca dragostea”/ cerneluri grele de cuvinte rămân/ în locurile unde au fost stele/ numai pentru atât și tot merită/ amânată eternitatea/ tot trebuie răsturnată carapacea asta...” (*Coșul cu capete, IV*). Retorismul, de nuanță livresc-ironică, este bine temperat acum, discursiv în gen optzecist, poemele au ritm, imagini proaspete, cultivând o nonșalanță care brusc devine serioasă, transformându-se în metaforism abrupt, de coloratură romantică: „Ah, bună dimineața. ah, groapă/ plină de importanță. vânățiile ies/ serioase în lume. au viața lor proprie/ mult lăudată de occiput și de/ cangrena verzuie.// mă opresc. Mă închin vârfului de ac./ mă opresc. Sub carnea mea e un spațiu/ pur pe care din greșală l-am umplut/ cu oase. Trupul e o marotă.// odată cu salutul aruncat zeului/ acesta se deslipește de pe cer ca un abțibild/ [...] pe spatele meu o floare de măceș/ din naștere încă mai înflorește/ în fiecare dimineață/ de dragul de a înflori” (*Bună dimineața*, în *Cântece de îngropat pe cei vii*, 1993). Retorismul de factură romantică se exacerbează treptat. Poetul suferă de o sinceritate funciară, pe care știe să o disciplineze la început și pentru care caută mereu o formă de exprimare, fără a găsi însă formula echilibrului perfect, iar dacă retorismul aduce a inautenticitate, de vină este lipsa măsurii. Mai ales sub presiunea noilor modele, neorealiste, mizerabiliste, autenticiste etc., discursul lui A. devine tot mai amalgamat, autorul încercând stiluri, poze, registre diferite, uneori incompatibile, în același poem. Uneori forțat, alteori exaltat, uneori sec, alteori dezlânat, cu insule de poezie bine calibrate, metafore pregnante, versuri tăioase înconjurare de un sol liric eteroclit, magmatic, mai întotdeauna scuturat sau pândit de seisme stilistice, A. rămâne un poet insolit, pentru care poezia e urlet, gestică uriașă, o sinceritate-singurătate prea zgomotoasă, de romantic neadaptat la real: „eu urlu urlu/ ah toate rufeale au pornit spre sud/ s-arate calea stârcilor albaștri// eu urlu urlu// poezii înșiși îmi citesc poezii poezii/ eu urlu urlu//sunt purtat din casă în casă/ urletul meu să-l audă gângavii/ să vorbească/ șchiopii să meargă/ orbii să vadă/ poezia mi-a dat putere să urlu/ poezia mi-a făcut unghiile să crească/ cu tot cu brațe cu tot cu carne cu tot cu oase// dar vi s-a întâmplat vreodată să credeți/ că numai singurătatea e iubire??? eu am urlat de singurătate și

urletul meu/ a smuls două stele/ din cuiburile lor” (*Animalul*, în *Gloria milei*, 2003). Notabilă este la **A.** și activitatea de editor al scrierilor lui Aurel Dumitrașcu, de la jurnal (*Carnete maro*, I–II, 2001–2003) la antologia incluzând inedite *Cine merge în paradis* (2011) sau la emoționantul epistolar *Frig*, publicat în 2008, unde schimbul de scrisori dintre cei doi poeți acoperă perioada 1978–1990, fiind un document emoționant, netrucat, al unei veritabile prietenii, dar și documentul netrucat al unei epoci de îngheț ideologic și nu numai. Epistolarul, foarte bine primit de critică, se caracterizează prin autenticitate, dincolo de calitatea, uneori excepțională, a scriiturii diaristice. Meritul editorului-prieten este de a nu se fi cruțat pe sine, nici atunci când se arată în ipostaze mai puțin măgulitoare, de a nu fi cenzurat paginile care vorbesc despre ezitări, curaj, lașități, mici compromisuri, melancolie, neputință și revoltă. Impresionante sunt directetea și onestitatea relațiilor dintre cei doi prieteni-poeți, atât de diferiți de altfel, mergând uneori până la o brutală tandrețe, ceea ce se traduce într-un text cu o încărcătură existențială aproape palpabilă, cartea fiind atât un roman epistolar, cât și o dublă autobiografie. Aspectul tematic preferat de scriitorul de atitudine civică **A.** – *Titanic șvaițer* (1997), *România pe înțelesul tuturor* (2003), *Ce rost are să trăiești în România tranziției?* (2004) includ o publicistică ferventă – în desfășurarea insolită a narațiunilor din volumele *Goliath* (1999) și *Bătrânul și Marta* (2002) este sesizarea conflictului dintre realitate și iluzie, supraviețuirea acesteia din urmă devenind condiție de existență într-o lume opresantă. Deși în „reverii” există un firesc al bizarului, în ele nu se insinuează elemente de poetică fantastică, înțelesurile stranii, simbolice fiind vătuite cu aspecte familiare. Apar, desigur, situații deliberat absurde, dar fantazarea este mai mult static-contemplativă decât inventivă. Pornind de la premisa că mitul constituie substratul comun al basmului și al poeziei, **A.** demonstrează în eseu *Tinerețe fără bătrânețe și sentimentul tragic al timpului* (2004) că dimensiunea mitică este de regăsit prin căutarea secretului tinereții fără bătrânețe, așa cum componenta religioasă se regăsește în tentația trăirii unei vieți fără de moarte. Coordonata mitică ține de încercarea de înțelegere a menirii ființei umane după ce a fost aruncată în lume, de accesul ei la dimensiunile spațio-temporale originare. Or,

Făt-Frumos – în care autorul vede o figură hamletiană – ține să răscumpere aceste insuficiențe ale vremelniceilor pământeni prin forțarea limitelor. El acționează într-un timp abstras curgerii firești, mitificat printr-o relativizare în raport cu cele două tărâmurii, rămânând un *puer aeternus*. Fire poetică expansivă, **A.** pune mult în acest eseu (ca și în proza sa) din chestionările sale asupra rosturilor ființei umane, asupra eternelor dileme legate de viață și moarte.

SCRIERI: *Ceremonii insidioase*, Iași, 1985; *Poeme în alb-negru*, Iași, 1987; *Intimitatea absenței*, Piatra Neamț, 1992; *Cântece de îngropat pe cei vii*, Piatra Neamț, 1993; *Fratele meu, străinul*, Iași, 1995; *Titanic șvaițer*, Iași, 1997; *Supraviețuitorul și alte poeme*, Botoșani, 1997; *Complicitate*, București, 1998; *Goliath*, București, 1999; *Îngerul căzut*, Iași, 2001; *Autoexecuția*, Iași, 2002; *Bătrânul și Marta*, Iași, 2002; *Gloria milei*, București, 2003; *România pe înțelesul tuturor*, Piatra Neamț, 2003; *Ce rost are să trăiești în România tranziției?*, București, 2004; *Podul*, Botoșani, 2004; *Tinerețe fără bătrânețe și sentimentul tragic al timpului*, pref. Petru Ursache, postfață Mircea A. Diaconu, Piatra Neamț, 2004; *Părintele Iustin Pârnu și morala unei vieți câștigate*, Piatra Neamț, 2005; *Cu părintele Iustin Pârnu despre moarte, jertfă și iubire*, Piatra Neamț, 2006; *Poezii alese*, îngr. Vasile Spiridon, pref. Al. Cistelean, Piatra Neamț, 2006; *Părintele Iustin Pârnu: daruri duhovnicești*, Piatra Neamț, 2007; *O dramă la vânătoare*, îngr. Vasile Spiridon, pref. Al. Cistelean, București, 2008; *Frig* (în colaborare cu Aurel Dumitrașcu), Piatra Neamț, 2008; *Iadul etic, iadul estetic*, Iași, 2008; *Părintele Iustin Pârnu: o misiune românească și creștină*, Piatra Neamț, 2008; *Paznicul ploii*, Cluj-Napoca, 2010; *Cucuta*, pref. Mircea A. Diaconu, Iași, 2011; *Contribuții la estetica umbrei*, București, 2012.

Repere bibliografice: Constanța Buzea, *Ceremonii lirice*, AFT, 1986, 7; Ioana Bot, *Poezia și textul*, TR, 1988, 7; Țeposu, *Istoria*, 93; Andreea Deciu, *Un autoportret foarte sincer*, RL, 1994, 5; Vasile Spiridon, *Între două utopii*, PSS, 2000, 8–9; Grigurcu, *Poezie*, I, 500–503; Manolescu, *Lista*, I, 413–415; Vasile, *Poezia*, 196–199; Holban, *Portrete*, I, 117–120; Ștefania Mincu, *Despre starea poeziei*, Constanța, 2003, 178–182; Ulici, *Prima verba*, IV, 79–81; Dumitru Chioaru, *Developări în perspectivă*, București, 2004, 19–23; Marin Mincu, *Fărăme critice*, Constanța, 2005, 32–35; Cistelean, *Al doilea top*, 67–70; Mircea A. Diaconu, *Atelierele poeziei*, București, 2005, 151–156; George Vulturescu, *Cronicar pe frontiera Poesis*, Iași, 2005, 119–123; Nicolae Oprea, *Noptile de insomnie*, Pitești, 2005, 83–85, 181–184; Holban, *Ist. lit.*, I, 277–280; Manolescu, *Istoria*, 1352–1354; Nicolae Coande, *Adrian Alui Gheorghe, poetul de la poarta dinspre nord*, CLT, 2010, 9; Borbély, *Existența*, 262–269. **R.D., V.S.**

AMARU, Bogdan
(pseudonim al lui
Alexandru Pârâianu;
6.IV.1907, Budele-
Nenciulești, j. Vâlcea
– 27.X.1936, București),
prozator, autor
dramatic, publicist.

Este unul dintre cei patru copii ai Anei și ai lui Nicolae Pârâianu; tatăl, descendent al unor boieri locali, a fost primar al comunei vâlcene Nenciulești. Urmează școala primară în satul natal, apoi Liceul „Al. Lahovary” din Râmnicu Vâlcea, perioadă în care lucrează ca funcționar la Episcopia Râmnicului. Își ia bacalaureatul la Craiova, apoi frecventează cursurile Facultății de Litere și Filosofie din București, începută în 1928 și întreruptă în 1930, când, la recomandarea lui G.M. Zamfirescu, se înscrie la cursurile Conservatorului de Artă Dramatică, pe care îl absolvă în 1933. Activează o vreme ca impiegat la Ministerul Cultelor, colaborează cu trupa de teatru Masca a lui G.M. Zamfirescu, e figurant la Teatrul „Maria Ventura” și participă la ședințele cenaclului Sburătorul, condus de E. Lovinescu, de care-l va lega o statornică afecțiune. Debutează în ianuarie 1931, sub numele real, la revista „Cuvântul nostru” a cercului școlar vâlcean, unde publică versuri protestatare influențate de Serghei Esenin. Pseudonimul Amaru e ales de G.M. Zamfirescu ca echivalent românesc al lui Gorki, și acesta un pseudonim. Primul articol semnat astfel este *Manechine pe stradă și în vitrine*, apărut în „Calendarul” din februarie 1932. În anii următori tânărul „proletar intelectual” cu existență vagabondă colaborează la publicații de stânga: „Cuvântul liber”, „Reporter”, „Societatea de mâine”, „Facla”, „Adevărul”, „Dimineața”, precum și la „Vremea”, „Adevărul literar și artistic”, „Viața literară”, „Calendarul”. La „Adevărul” semnează recenzii despre cărți de H.-Y. Stahl, F. Aderca, I. Peltz, Virgiliu Monda, E. Lovinescu, Mihail Sorbul, Anișoara Odeanu, Dan Petrașincu. În 1933 și 1934 va fi angajat la Iași, cu sprijinul lui Mihail Sadoveanu, la revista „Cadran”. Aici publică articole despre Tudor Arghezi, Tristan Tzara ș.a., numeroase recenzii la cărți nou apărute, reportaje sociale, o nuvelă naturalistă (*Fapt divers*) ș.a. Tot la Iași, unde

se face remarcă, printre alții, de G. Ibrăileanu, G. Topîrceanu sau de Mihail Sevastos, colaborează cu articole, poeme sau schițe de moravuri la revista „Tot”. A semnat și Elias Schwartzman. Bolnav de plămâni, afectat de mizerie și sărăcie, A. are o tentativă de suicid și, în ciuda susținerii materiale din partea unor protectori (E. Lovinescu, Elena Farago, I. Valerian), suferința pulmonară i se agravează și moare în spitalul bucureștean Filaret. Prin emoția colectivă pe care a generat-o, dispariția sa prematură, neîmplinirea îl transformă în victimă expo-nențială a generației tinere de scriitori.

Admirator al criticii lui C. Dobrogeanu-Gherea, prieten cu Al. Sahia și cu Eugen Jebeleanu, A. se pronunță în favoarea „poeziei proletare”, a „artei sociale” și a creației populare rurale. Scrise de pe pozițiile umanitariste ale stângii militante, străbătute de simpatie pentru mediile defavorizate, schițele sale împrumută ceva din verva caricatural-satirică a tabletelor argheziene, iar cele mai reușite reportaje – *Mizeria satelor provinciale*, *Atmosfera din cantinele pentru săraci*, *Moș Crăciun pe ulițele satului*, *Viața romanțată a Iașilor*, *Bal și amor la mahala*, *Capitala, la periferie*. Câteva aspecte triste în pragul iernii – amintesc „fișele de periferie” ale lui Geo Bogza. Două romane autobiografice ale lui A., *Viață de student* și *Actorii ambulanți*, au rămas în stadiul de proiect, iar altul, *Amor vagabond*, înmănat lui Mircea Eliade în vederea publicării, va fi fost pierdut; fragmente au apărut în revista ieșeană „Cadran” (1934). Potrivit lui Eliade, „Nu era, în carnetul acesta cu cartoane negre, un nou Hamsun sau un nou Panait Istrati. [...] Romanul pe care mi-l adusesese era plin de umor, plin de vervă, plin de fantastic. Invenție verbală, comparații, lirică, paradox, metafizică...”. Elaborată în 1933, farsa tragică din *Goana după fluturi* e, în punctul de plecare, o comedie de situație în linia dramaturgiei lui G. M. Zamfirescu și Victor Ion Popa, axată pe conflictul între un „ideal” erotic inaccesibil și realitatea decepționantă: un tânăr doctorand îndrăgostit de o modistă dintr-o mahala bucureșteană, dar aspirând zadarnic la mâna fetei unui bogătaș cupid. *Goana după fluturi* este publicată postum de Mircea Handoca în revista „Teatrul”, din iulie 1967. Sub același titlu, se va reedita în 1973 un prim volum de teatru, schițe, nuvele și reportaje, ulterior fiind recuperate în câteva cărți cronici, alte secvențe publicistice etc.

SCRIERI: *Goana după fluturi*, îngr. Mircea Handoca, pref. George Gibescu, București, 1973; *Cei doi rivali*, îngr. Dumitru Mitrana, Craiova, 2002; *Colivia cu „sburători”*,

îngr. Dumitru Mitrana și Nicolae Petre, Craiova, 2005; *Cronici și alte scrieri*, îngr. Dumitru Mitrana și Nicolae Petre, Craiova, 2007.

Repere bibliografice: Mircea Eliade, *Soarta scriitorului tânăr*, VRA, 1936, 459; Eugen Jebeleanu, *Moartea lui Bogdan Amaru*, DMN, 1936, 16192; Dr. Ygrec, *Bogdan Amaru*, ALA, 1936, 10; Lovinescu, *Memorii*, III, 108–118; G. M. Zamfirescu, *Mărturii în contemporaneitate*, București, 1938, 206–216; Mircea Handoca, *Un dramaturg necunoscut*, TTR, 1967, 7; Ilea, *Mărturisirile*, 42–46; Brădățeanu, *Istoria*, II, 364–365; Mihai Șerban, *Amintiri*, București, 1969, 94–96, 210–211; Mircea Curticeanu, Dumitru Mitrana, *Correspondența Bogdan Amaru*, ECH, 1970, 4; I. Valerian, *Chipuri din viața literară*, București, 1970, 124–126; Geo Șerban, *Bogdan Amaru*, LCE, 1971, 21; George Gibescu, *Bogdan Amaru*, R, 1973, 6; Firan, *Profiluri*, I, 14–18; Dumitru Mitrana, *Bogdan Amaru: documentar bio-bibliografic*, Râmnicu Vâlcea, 1982; Dumitru Mitrana, *Bogdan Amaru sau Evidența talentului*, Râmnicu Vâlcea, 1995; *Dicț. scriit. rom.*, I, 62–63; Lovinescu, *Sburătorul*, III, 190, 217, *passim*, V, 9, 12, 16, VI, 129, 305, 573–575; Dumitru Mitrana, „Cazul” *Bogdan Amaru: evocări confraterne*, Râmnicu Vâlcea, 2000; Stelian Cincă, *Bogdan Amaru. Povestea tristă a unei vieți amare*, Craiova, 2007. **P. C.**

AMĂRIUȚEI, Constantin (20.X.1912, Focșani – 6.VI.2007, Paris), eseist, poet, prozator. Este fiul Elenei și al lui Vasile Amăriuței. Absolvent al Liceului Militar din Târgu Mureș, după ce și-a luat licența la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1945), **A.** a fost, pentru scurt timp, asistent al profesorului Mircea Florian la Catedra de istoria filosofiei moderne. În 1946, ca membru al Partidului Social Democrat, devine șef de cabinet al lui Lothar Rădăceanu în Ministerul Muncii și Prevederilor Sociale. Obținând o bursă de studii a statului francez, se stabilește în toamna anului 1947 la Paris, cu intenția de a pregăti un doctorat în filosofie, susținut la Sorbona abia în anii '80, cu o teză în metafizică. Cunoaște pe Albert Camus, care îi va gira intelectual primul roman, scris în limba franceză, *Le Paresseux* (1955; Prix Rivarol), apărut sub pseudonimul Constantin Amariu, folosit de autor pentru majoritatea textelor în franceză. Ulterior va mai semna Tudor Anca, D. Pora, I. Vrana, Louis Schlessler.

Concomitent cu prezența literară și publicistică în spațiul cultural din Franța – unde mai tipărește romanele *La Fiancée du silence* (1956; Prix de la Fondation del Duca) și *Le Pauvre d'esprit* (1958), precum și o serie de demersuri eseistice, dintre care sunt de amintit *L'Église au service de la liberté* (1960), *Vérité chrétienne et erreur spirituelle* (1961),

Les Sept péchés capitaux (1964), *L'Œuf* (1970) și, nu în ultimul rând, un studiu monografic consacrat lui Nostradamus (1985) –, **A.** a desfășurat o intensă activitate jurnalistică și literară în presa politică și culturală românească din exil, colaborând cu consecvență la publicații ca „Anotimpuri”, „Înșir'țe mărgărite”, „Ființa românească”, „România” și, îndeosebi, la „Revista scriitorilor români”. În 1951 inițiază, împreună cu Virgil Ierunca, periodicul de „metafizică și poezie” „Caete de dor”, iar din 1959 susține cronica literară în „La Nation roumaine”, preluând mai apoi conducerea efectivă a gazetei până în 1973, când aceasta își încetează apariția. Tot în 1951 îl vizitează la Freiburg pe Martin Heidegger, căruia îi traduce în limba română o plachetă, sub titlul *Drumul de țară*. Alături de Nicoară Neculce, Mihai Cismărescu, Mihai Korne, Grigore Filiti, D. Damian și D.C. Amzăr, participă cu un studiu substanțial, *Starea d-întâi* (introducere la o schiță de tipologie metafizică a poporului român), la realizarea volumului colectiv *Rânduiala. Perspective românești*, publicat de Editura Ioan Cușa la Paris, în 1973. Studiul deschide probabil cea mai importantă contribuție eseistică românească a lui **A.**, căci acestor „prolegomene” le-au urmat în timp *Metafizica creației lumii*, *Metafizica „stării pe loc”*, *Lucian Blaga metafizician al sacrului românesc*, *Starea de urât* etc., toate publicate în „Revista scriitorilor români” și reprezentând capitole ale unui posibil *Letopiseș metafizic al Țării Românești*. „Prolegomenele” sunt concepute ca un „discurs filosofic” adresat națiunii la redobândirea conștiinței de sine. Procesul fenomenologic este urmărit și descifrat pe un parcurs spiritual ce evoluează „de la etnic la cultural”, iar mai apoi „de la cultural la ethos”, descriind tipurile de conștiință națională – istorică, organică, socială, spirituală (axiologică) și ontologică – în raport cu motivul originii, al statului și al destinului românesc. Comentariile reunite în volumul *Eminescu sau Lumea ca substanță poetică* (2000) merg în același sens. Interpretul amendează câteva opinii anterioare, reducăționiste, și se oprește la definirea lui Eminescu drept „creator metafizic”, cu o metafizică de substanță, intrinsecă experienței poetice. Și ca romancier **A.** s-a impus atenției comentatorilor și recenzenților din presa franceză tocmai prin interpretarea originală a unor motive și teme ce valorificau fondul ideatic al folclorului românesc. *La Fiancée du silence* reia mitul mioritic, păstrând tonalitățile simbolic-poematice inițiale. *Le Pauvre d'esprit* exploatează, într-o viziune alegorică

modernă, parabola lui Păcală, punând accentul pe resursele creatoare ale naivității de obârșie ancestrală, într-o lume impură și pervertită de demonizarea perisabilului. *Le Paresseux...* reactualizează în schimb meditația existențială în jurul unei atitudini de „sabotare a istoriei” în perioada colectivizării, reflectată epic cam în același mod în care a evidențiat-o narativ și Blaga în *Luntrea lui Caron*, dar nuanțând mai exact sugestiile și aluziile simbolice din *Povestea unui om leneș* de Ion Creangă. Tot un substrat parabolic și un recurs poematice la semnificațiile satului arhaic românesc se străvăd în „povestea cu inorog” *Cercul de lumină*, scrisă și publicată în limba română, ca și în suita de poeme, tipărite la mari intervale în revistele românești din exil, unde discursul liric remodelează cunoscute metafore și teme folclorice. Mai clar încă se precizează asemenea coordonate, dovedind o încheșată concepție teoretică, în comentariile și în cronicile literare semnate în „La Nation roumaine”. Sunt de subliniat în primul rând vigoarea selecției critice pe care o propune A. în demersul său analitic, ca și subtilitatea și finețea disocierilor, susținute de un acid și decomplexat spirit polemic. Limpezimea criteriilor axiologice recomandă o singură scară de valori estetice, validată integral de timp. De la amintirile lui Mircea Eliade până la proza lui Vintilă Horia, de la un roman al lui Theodor Cazaban până la dramaturgia parabolică a lui Eugen Ionescu, de la *Scrisoarea către Constantin Noica*, amendând puncte de vedere discutabile în manifestările publicistice din anii '70 ale filosofului, până la poezia lui Marin Sorescu, acreditat drept singurul poet metafizic afirmat în ultimele generații scriitoricești din țară, A. se dovedește nu o dată preocupat de surprinderea în literatură a unei condiții existențiale românești. Multe studii, cronici, proză, portrete, corespondență, poezii (unele inedite) sunt (re)publicate în „Jurnalul literar” începând cu anii '90, de un interes special dovedindu-se paginile din romanul inedit *Preludiu la Marea sărbătoare*, „un vast rămuriș de înțelesuri simbolice” (Cornelia Ștefănescu), precum și fragmentele apărute aici, din 2005, sub titlul *Amintiri „culturale” din exil*. Gânditor și critic, eseist, romancier și poet, A. caută, cu febrilitate s-ar spune, să scoată în evidență modul specific de existență românesc, înscriindu-se pe linia teoretică trasată de la Lucian Blaga și C. Rădulescu-Motru până la Mircea Vulcănescu și Constantin Noica.

Desen de Eugen Drăguțescu

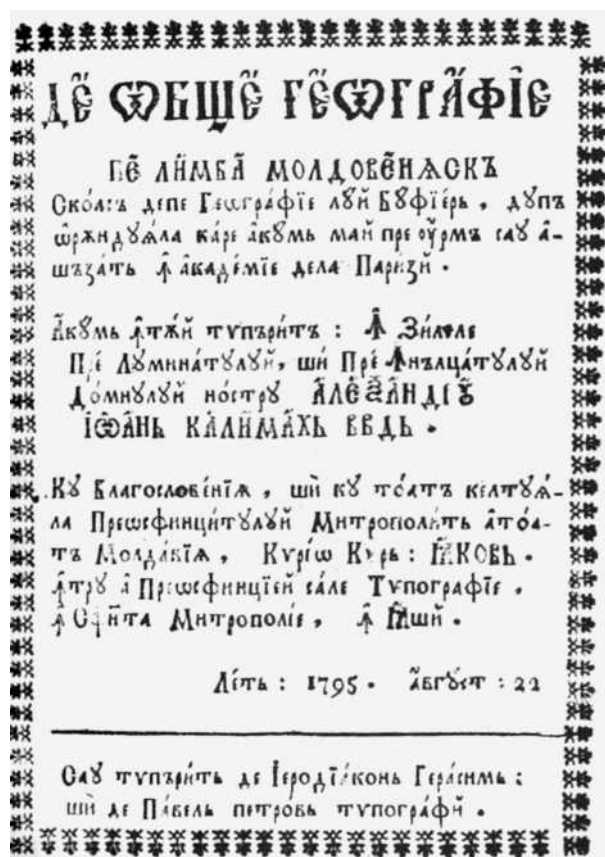
SCRIERI: *Le Paresseux*, Paris, 1955; *La Fiancée du silence*, Paris, 1956; *Le Pauvre d'esprit*, Paris, 1958; *L'Église au service de la liberté*, Paris, 1960; *Vérité chrétienne et erreur spirituelle*, Paris, 1961; *Les Sept péchés capitaux*, Paris, 1964; *L'Oeuf*, Paris, 1970; *Rânduiala. Perspective românești* (în colaborare), Paris, 1973; *Les Prophéties de l'an 2000*, Paris, 1983; *L'Art ancien de guérir*, Paris, 1984; *La Vie de Nostradamus*, Paris, 1985; *Eminescu sau Lumea ca substanță poetică*, București, 2000.

Repere bibliografice: Ov. S. Crohmălniceanu, *DL. Amărieuței, Kafka și Rivarol*, CNT, 1955, 19; Nicu Caranica, *Requiem pentru un „filosof”, „Destin”* (Madrid), 1971, 21–23; Cornelia Ștefănescu, *Semnificația unui gest*, JL, 1997, 49–52; *Romancierul în două ipostaze ale receptării critice franceze*, JL, 1997, 49–52; Florescu, *Întoarcerea, 188–192*; Virgil Ierunca, *Trecut-au anii...*, București, 2000, *passim*; Cornel Moraru, *Dimensiunea metafizică*, VTRA, 2001, 358; Theodor Cazaban, *Eseuri și cronici literare*, București, 2002, 105–109; Ileana Corbea, Nicolae Florescu, *Resemnarea Cavalerilor*, București, 2002, 9–32; Cornelia Ștefănescu, *Martor al timpului său*, JL, 2003, 13–16; Luca Pițu, [Constantin Amărieuței], VR, 2005, 12, „Acolada”, 2012, 6, 10–12; Manolescu, *Enciclopedia*, 39–40. N. F.

AMERICA, publicație apărută la Cleveland (Ohio, SUA) între 1 septembrie 1906 și 2009 într-un ritm variabil: săptămânal, bisăptămânal, trisăptămânal, cotidian, bilunar. Purtând inițial subtitlul „Organ al românilor din Statele Unite și în special al bisericii gr. orientale”, de la 10 noiembrie 1907 iese cu subtitlul „Organul tuturor Societăților Române din America”, de la 19 iunie 1910 cu subtitlul „Foaia Societăților din America”, iar de la 12 februarie 1924 subtitlul devine „Organul Societăților Române de Ajutor și Cultură din America. Singurul ziar românesc semisăptămânal din Statele Unite” etc. Primul proprietar și redactor-șef a fost preotul Moise Balea; în 1908 publicația este cumpărată de Uniunea Societății Române de Ajutor și Cultură, care fuzionează în 1928 cu Liga Societăților Române de Ajutor și Cultură din America (desprinsă în 1912 din Uniune); în 1933 este preluată Uniunea și Liga Societăților Româno–Americane; din 1953 **A.** trece în portofoliul corporației American Romanian Publishing Company, controlată tot de Uniunea și Liga Societăților Româno–Americane. De-a lungul timpului **A.** i-a avut redactori-editori pe Marcu Lazăr (1908–1909), Ioan Octavian Popaiov (1909), Julius E.V. Ioanovici (1909–1910, 1917–1919), Nicolae Zamfirescu (1910–1912), C.R. Pascu (1912–1917, 1919–1921), Ioan Jivi Bănățeanul (1919–1921), Andrei Popovici (1921–1924), J.L. Barbul și George Stănculescu (1930–1945), George Donev (1945–1950), Petru (Peter) Lucaci (1950–1955, 1956–1967, 1976–1980, 1981–2009), Vasile Muși (1955–1956), Nicolae Novac (1967–1970), John Halmaghi și John Bondar (1970–1972), George Roman (1972–1974), John Bondar și John Tipa (1974), Eugene J. Popescu (1974–1975), Ilie Olteanu (1975–1976), George Alexe (1980–1981). **A.** a susținut cauza românilor din Transilvania înainte de Primul Război Mondial, ulterior rămânând pe o platformă naționalistă, cu excepția deceniului de până în 1948 când este controlată de simpatizanți comuniști. Potrivit lui Petru Lucaci, care întocmea în 1965 un articol retrospectiv, **A.** „a adunat și-a trimis în Țară bani pentru diferite scopuri naționale și de binefacere, cum au fost Flota Națională Română, Monumentul Ecaterina Teodoroiu, Crucea Roșie Română, Universitatea de la Vălenii de Munte, orfeline etc.”. În perioada Războiului Rece a dus o politică marcat anticomunistă, numărând printre colaboratori foști legionari ca Aron Cotruș, Vasile Posteuca, dar și pe Mircea Eliade, Eugen Relgis,

Grigore Gafencu, Virgil Ierunca, Basil Munteanu, Pamfil Șeicaru ș.a. Caracterul politic a scăzut din 1978, publicația căpătând un aspect preponderent informativ. A popularizat cu precădere scriitori români clasici, pe lângă autori din exil de toate categoriile. De-a lungul timpului a scos și suplimente literare, almanahuri, calendare. ***

AMFILOHIE HOTINIUL (c. 1730 – c. 1800, Zagavia, j. Iași), cărturar, traducător. Născut în nordul Bucovinei sau, poate, dincolo de Prut, **A.** s-ar fi format în școala de la Putna (conform unei mai vechi păreri aparținând lui Nicolae Iorga); învață mai apoi, s-a presupus, la Academia Movileană din Kiev. Surse de dată mai recentă susțin, în schimb, afinitatea sa cu centrele monastice din Neamț; și-ar fi luat metania la mănăstirea Secu și s-ar fi îndreptat ulterior spre Occident, trecând în prealabil prin Polonia (e cu puțință, de asemenea, să fi ajuns aici să studieze un răstimp). Sigur e că a petrecut o vreme în Italia (temeiul pentru care a călătorit rămâne o enigmă biografică), a străbătut Veneția, Toscana, Roma, Statul Papal, Napoli și Sicilia; îi sunt familiare însă și ținuturi din Rusia și Ucraina (într-o epistolă ce-i aparține rețin pasajele despre Lavra Pecerska și arta pictorilor de icoane kievești). În lipsa unor probe documentare certe, parcursul primelor etape din existența lui **A.** apare, totuși, doar sumar schițat și încă susceptibil a cunoaște ajustări și amendări în timp. „Recuperate” astfel (și consemnate de Mircea Păcurariu, de curând), o seamă de indicii ignorate până nu demult vizează înrudirea cărturarului cu un Veniamin călugăr, zugrav de frescă, „frate cu episcopul” și „fiu al protopopului Velișco de la biserica Albă din Iași”, detalii în măsură a tranșa sau doar a readuce în prim-plan disputele (neîncheiate, altfel) privind locul obârșiei și ascendenței viitorului prelat. Hirotonit episcop de Hotin (în 1767), ierarhul se confruntă dur cu sărăcia „puținei” sale eparhii, într-o cetate „roabă”, condiții agravate odată redeschis conflictul ruso-turc; nu peste mult orașul e asediat de artileria rusească, iar eparhia, efemer reactivată, dispare în 1770; în fapt, **A.** continuă să păstorească la Hotin un an sau doi. Neașteptat, în primăvara (vara) lui 1772 mai vizita Italia o dată, prilej cu care cumpăra la Roma cărți. Pentru deceniile care vin, se stabilește la Zagavia (schit situat în apropiere de Hârlău); fără a renunța la viața publică, ecleziastică și culturală, se ilustrează de aici încolo mai cu seamă pe tărâmul școlii.

De obște gheografie, Iași, 1795

Către sfârșitul veacului al XVIII-lea, lângă mitropolitul luminat Iacov Stamati, A. e printre cei ce sprijină decis reformele menite să așeze învățământul – bisericesc și laic – din Moldova pe temelii moderne. Efortul consecvent al cărturarului Iași, în plan științific și didactic, urme de durată. Deloc străin de enciclopedism și de vederile iluministe ce domină epoca, ierarhul pune preț, ca pedagog, pe separarea disciplinelor, pe sistematizare și pe logica predării. Cu darul formulărilor exacte și cu miez, cu o manifestă disponibilitate pentru nou, „smeritul între arhieri” își dobândește merite de precursor îndeosebi prin cele trei manuale scoase de sub tipar la Iași, în 1795 (vehiculate larg în școlile din țară, au circulat, până să fie publicate, în manuscris). Întâia tălmăcire pusă de A. la îndemâna clerului și a elevilor din Academia Domnească de la Iași e, previzibil, catehismul sau *Gramatica teologhicească* (1795), redând (după o versiune în latină, cum îndeobște se consideră, ori, potrivit altei opinii, nemijlocit din rusă) *Teologia (Bogoslovia)* arhiepiscopului Platon Levșin, mitropolit al Moscovei, ilustru

clasicist, o personalitate carismatică a lumii culturale ortodoxe, dar și, nu mai puțin adevărat, critic acerb al Revoluției franceze, ireductibil adversar al influențelor carteziene. Contextul pune în valoare, prin contrast, discernământul, moderația cu care procedează la emanciparea școlii ierarhii moldoveni, admiratori mărturisiți ai „adâncului Montesquieu”, mai toleranți și receptivi în fața unor „bune” modele apusene. Urmează tot în 1795, nu întâmplător, în seria preconizată de A., o prelucrare după *Geografia* lui Claude Buffier (*Géographie universelle*), ce îi parvine printr-un intermediar italian (poate ediția în curs de difuzare la Roma, 1775). Reordonat în parte, cu un adaos de capitole, textul aduce date inedite cu referire la Țările Române, dar și la Transilvania sau la Basarabia; sunt amintite, între altele, cetățile de la hotarul „despre răsărit [...] și Marea Neagră”, „acum” aflate sub stăpânire otomană, parte a unui teritoriu pecetluit însă odată „drept”, în hrisoavele străvechi, cu „semnul Bour”. Cuprinse în anexa redactării, extrase dintr-un mai obscur tratat, scris la 1704, de F. Schmidegg, precum și o cronologie a domnilor Moldovei (din care se va inspira Samuil Micu în *Istoria, lucrurile și întâmplările românilor pre scurt*) vădesc, o dată în plus, preocuparea cărturarului pentru sporirea informației, cu adecvarea, necesară, la context. Strădania de a comunica fluent, darul de a observa și de a împărtăși pe înțeles sunt trăsături ce definesc discursul, expresiv adeseori, al cărturarului. Îndeosebi în *De obște gheografie* expunerea se colorează pe alocuri afectiv, împrumutând aspectul unor note de călătorie, ca în secvențele ce se referă la Italia, de pildă. În fine, arătând el însuși inițiere și aptitudini în domeniu, și cucerit de valoarea didactică a cărții, A. optează pentru „tâlcuirea” *Aritmeticii* lui Alessandro Conti (din 1730), în *Elementi aritmetice arătate firești* (1795), manual „trebuincios”, de aritmetică elementară, pe care, cu egală stăruință și cu acribie, încearcă a-l remania și adapta cerințelor școlare de la noi. Nu pregetă a se documenta din varii surse pentru a introduce noțiuni de geometrie cu caracter aplicativ, e ispitit a reflecta la „știința numerelor” și raportează la tradiția romană „al nostru obicei de numărare” și unitățile autohtone de măsură. Urmând doar la puțină vreme primelor *Îndreptare către aritmetică*, transpuse din germană, cu răspândire în Ardeal, cartea ierarhului, apreciată de elevi și dascăli deopotrivă, avea să facă o îndelungată carieră în Moldova, unde se mai păstra în uz la câteva decenii după tipărire. Plecând de la un

manuscris cu autor neprecizat (datat aprilie, 1796), pe care Ștefan Berechet îl identifica la Kiev la începutul veacului trecut, N. Iorga îi atribuia, întâiul, lui A. și o *Gramatică de la învățătura fizicii* („întru care să cuprindă tot ceea ce omul voiește a ști și învăța în cer și pe pământ”), grupând în câteva capitole distincte termeni și cunoștințe de științele naturii în sens larg: „somaloghie” (anatomie), „cozmologhie” sau „uranologhie” (astronomie, „învățătură pentru corpurile cerești”), „gheologhie”, „aerologhie” (meteorologie) etc. Studiul comparativ al textelor ierarhului și argumentele de ordin filologic și lingvistic însumate în timp vin mai în urmă să confirme intuiția istoricului, în vreme ce a doua copie (antumă) a *Gramaticii...*, descoperită o jumătate de secol mai târziu la Biblioteca Academiei Române, îngăduie și o situație aproximativă a momentului traducerii (înfăptuită, s-ar părea, în preajma anului 1790). Transpus tot după un izvor italian, acest ultim compendiu, inedit (sintetic, cu sumar eclectic), reține prin diversitate, dar și prin maniera „nouă” de tratare a materiilor abordate: expunere concisă, privire sistematică, documentare largă, note și comentarii motivate coerent. E, totodată, cel mai liber și „necenzurat” text al ierarhului; îndemnul, consimțind patetic uneori, la „ispitirea adevărului”, cum și însuflețirea pentru „lucrurile minunate” care „s-au descoperit” poartă amprenta și deschid spre orizontul veacului Luminilor și *Enciclopediei*, întocmai ca și alte „teme” consacrate, elogiind cunoașterea, filosofia, progresul științelor, „recursul la metodă”, invenții și inventatori și rezervorul nesfârșit de posibilități lăsat spre evoluție umanității. O mențiune merită prefața, echilibrată, cuprinzând atent aspecte privitoare la constituirea limbajului științific. Evocând personalitatea cărturarului, la două secole după înfăptuirea tălmăcirii, ediția realizată (după manuscrisul kievean) la Chișinău, în 1990, înseamnă și restituirea, cu folos, a unui „text deosebit de important ca document lingvistic românesc de la sfârșitul veacului al XVIII-lea” (N.A. Ursu).

Traduceri: Platon Levșin, *Gramatica teologhicească*, Iași, 1795; Alessandro Conti, *Elementi aritmetice arătate firești*, Iași, 1795; Claude Buffier, *De obște gheografie*, Iași, 1795; *Gramatica de la învățătura fizicii*, îngr. și introd. A. Babii și Șt. Lupan, Chișinău, 1990.

Repere bibliografice: Alexandru Papadopol-Calimah, *Amfilohie Hotiniul*, RIAE, III, 1885, vol. V, fasc. 2; Iorga, *Ist. Bis.*, II, 173–175; Ștefan Berechet, [*Amfilohie Hotiniul*], „Neamul românesc literar”, 1912, 41–42, BOR, 1924, 12, 1925, 1, 12; P.V. Haneș, *Scriptorii basarabeni*, București,

1920, 58–93; Iustin Șt. Frățiman, *Studiu contributiv la istoricul mitropoliei Proilavia (Brăila)*, Chișinău, 1923, 68–91; Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, 157, 314–316, 401; Claudio Isopescu, *Il Vescovo Amfilohie Hotiniul e l'Italia*, Roma, 1933; Aurel Vasiliu, *Românii în două „Geografii”*, Cernăuți, 1943; Claudio Isopescu, *Saggi romeno-italo-ispanici*, Roma, 1943, 27–56; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), 422–424, 449; N.A. Ursu, *Formarea terminologiei științifice românești*, București, 1962, 13–25, 30–32, 78–80, 98–99, *passim*; George Șt. Andonie, *Istoria matematicii în România*, I, București, 1965, 71–75, *passim*; Duțu, *Coordonate*, 219–221, 248–249; Rosetti-Cazacu-Onu, *Ist. lb. lit.*, 426–428, 441–446; *Dicț. lit. 1900*, 33–34; *Istoria învățământului din România*, coordonator Ștefan Pascu, I, București, 1983, 264–265, 330–331, 374–376; A. Babii, *Amfilohie Hotiniul*, Chișinău, 1990; Păcurariu, *Ist. Bis.*, II, 452, 474–478, 592, 596–600, 638, III, 551–552; Horia Nestorescu-Bălcești, *Ordinul masonic român*, București, 1993, 201–204, 211, 601; N.A. Ursu, Despina Ursu, *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare*, I–III, Iași, 2004–2011, *passim*; Marin Z. Mocanu, *Influența italiană asupra limbii române*, Pitești, 2006, 10, *passim*; Liliana Soare, [*Gramatica de la învățătura fizicii*], AUC, lingvistică, 2011, 1–2, 2012, 1–2; Ursu, *Alte contribuții*, 60–72. **R.Ș.**

AMFITEATRU, revistă care apare la București, lunar, de la 1 ianuarie 1966 până în decembrie 1989. Purtând inițial mențiunea „Revistă literară și artistică editată de Uniunea Asociațiilor Studentești din Republica Socialistă România”, de la numărul 1/1974 devine „Revistă literară și artistică editată de Uniunea Asociațiilor Studenților Comuniști din România”. Apariția sa a fost decisă în urma unei consfătuiri a cenaclurilor literare, ținută în septembrie 1965 la Sinaia. Profilul publicației se modifică, mai mult sau mai puțin evident, în funcție de colegiile de redacție succesive. Astfel, prima fază corespunde intervalului în care redactor-șef a fost Ion Băieșu, secondat de Gabriel Dimisianu, și se încheie în decembrie 1968. Din colegiul redacțional făceau parte Ioan Alexandru, Ana Blandiana, Nicolae Manolescu, Adrian Păunescu, Al. Piru, Andrei Șerban, Mircea Zăciu. Din ianuarie 1969 redactor-șef este Gheorghe Achiței, iar prezentarea grafică o asigură Petre

Mihai Băcanu. De la numărul 4/1970 în colegiu sunt cooptați Dumitru Radu Popa, Eugen Uricaru, Adrian Popescu, Mihai Tatulici, care părăsesc însă redacția *in corpore* la numărul 9/1971. De la numărul 10/1971 apar Adrian Dohotaru ca redactor-șef adjunct și Coman Șova ca secretar general de redacție. Fiecare schimbare a redactorului-șef corespunde unei schimbări de format. Cea de-a treia, petrecută odată cu numărul 5/1974, însoțește venirea în funcția de redactor-șef a lui Nicolae Dan Fruntelată alături de Ion Cristoiu (redactor-șef adjunct) și de Mihai Tatulici (secretar general de redacție), colegiul de redacție fiind format prin fuziunea unei părți a vechiului colegiu cu acela al revistei „Viața studentescă”. De la numărul 2/1976, fără alte schimbări, la conducerea **A.** vine Stelian Moțiu, urmat de un nou colegiu. Din 1988 redactor-șef este Dinu Marin. De-a lungul vremii se observă o accentuare progresivă a politizării publicației. Cea mai fertilă perioadă de apariție, prin care revista își câștigă locul în evoluția presei literare românești postbelice, rămâne aceea când la conducere se afla Ion Băieșu. Totuși, articolul-program, nesemnat, din numărul inaugural nu putea evita șabloanele limbajului partinic, alături de afirmația „Aprindem astăzi o nouă făclie în concertul de lumini al culturii românești” făcându-și loc și fraza: „Prin tot ce va întreprinde, «Amfiteatru» își propune ca sarcină de onoare să reflecte profilul tânărului intelectual din epoca noastră, devotat trup și suflet poporului său și la care setea de cultură, aspirația spre frumos, combustia spirituală bogată au ca unică linie de perspectivă servirea cauzei Partidului Comunist Român”. Prin structura rubricilor și prin valorile promovate revista se dovedește însă surprinzător de puțin aservită ideologic, de o acută modernitate. La „Cronica literară”, ținută în tot acest interval de Mircea Martin, sunt prezentate plachete de versuri de Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Adrian Păunescu, Gheorghe Pituț, Ana Blandiana, Ioan Alexandru, Gabriela Melinescu, Cezar Baltag, Constanța Buzea. La „Constelația lirei” sunt antologate cele mai noi voci lirice: Gheorghe Istrate, Nicolae Prelipceanu (prezentat de Ana Blandiana), Marius Robescu, Damian Ureche, George Alboiu, Florica Mitroi, Ion Vidrighin, Nicolae Dan Fruntelată ș.a. Încă din primul număr publică poezie Adrian Păunescu, Constanța Buzea, Grigore Hagiu, alături de mai tinerii Horia Bădescu, Dinu Flămând, Matei Gavril.

Peste două numere Adrian Păunescu îl prezintă pe Petru Popescu, autor, pe atunci, al unui volum nepublicat de versuri, *Zeu printre blocuri*, care, după apariție, va fi comentat la „Cronica literară” de Mircea Martin. Din primele numere Ioan Alexandru începe publicarea unui *Jurnal de poet*. Se creează astfel o stare de emulație, tinerii scriind cu generozitate despre cei mai tineri decât ei, criticii în formare despre poeți pe care încearcă să-i impună. Mișcarea prozei este urmărită cu același interes. Din primul număr publică Fănuș Neagu. Apariția volumului al doilea din *Moromeții* este consemnată cu promptitudine de Gabriel Dimisianu. La întrebările Mariei Luiza Cristescu, în cadrul rubricii „Simultan literar”, răspund, alături de Nicolae Manolescu, Matei Călinescu, Nichita Stănescu, Geo Dumitrescu, Ana Blandiana, și prozatori ca Marin Preda, Eugen Barbu, Teodor Mazilu, Nicolae Breban, Dumitru Radu Popescu. Odată cu venirea la cârmă a lui Gheorghe Achiței, atmosfera de insurgență emulativă se estompează treptat, conform avertismentului dat de noul redactor-șef în articolul-program *Opțiunile noastre fundamentale*: **A.** „își propune să devină, mai mult decât până acum, o revistă de atitudine marxistă în problemele de cultură din țara noastră”. Strângerea șurubului se poate observa și în reorganizarea colegiului de redacție, unde este adus un grup compact de necunoscuți între care abia pot fi identificați câțiva viitori scriitori: Marin Tarangul, Cornel Udrea, Mihai Bărbulescu. În locul lui Mircea Martin, la „Cronica literară” vin Dan Cristea, Paul Georgescu, Dan Grigorescu, o rubrică permanentă fiind oferită lui Vladimir Streinu. Ana Blandiana publică aproape în fiecare număr câte o tabletă literară. Totuși, în ciuda spargerii unității de viziune a „Cronicii literare”, scrisă de acum încolo de mai mulți autori, și a atenuării relativei libertăți de opinie, prin impunerea unor noi voci critice mai mult sau mai puțin autorizate, în epocă se înregistrează numeroase debuturi. Este vorba de poeți ca Nicolae Diaconu, Vasile Sav, Ștefan Damian, Dan Ciachir, Corneliu Vadim Tudor, alături de care apare o generație și mai tânără (Mihai Dragolea, Domnița Petri ș.a.). Dintre prozatori încep să publice în **A.** Grigore Zanc, Vasile Sălăjan, Elena Nestor, Mihai Tatulici, Eugen Uricaru, Marcel Constantin Runcanu. La o „masă rotundă” pe tema *Critică și promptitudine* răspund foarte tinerii Marian Papahagi, Cornel Udrea, Petru Poantă,

Eugen Uricaru, Vasile Sav și Marcel Constantin Runcanu. Ion Cristoiu debutează tot acum cu proză de evocare. „Post-restant”, rubrica de poșta redacției inițiată de Gh. Tomozei, Fănuș Neagu și Ștefan Bănulescu, continuă să apară, alături de rubrici noi: „Forumul cărților”, „Comentarii la...”, „Arte”, „Reflex” (scrisă de studenți), adăpostind noi condeieri: Marian Popa, Grigore Arbore, Marcel Corniș-Pop. La „Convorbiri colegiale” Tudor Octavian se ocupă de proză; la rubrica „Portrete din viitor” scrie Laurențiu Ulici. Constanța Buzea are în grijă debutanții. „Cronica literară” începe să fie semnată de M.N. Rusu, alți tineri critici fiind Mihai Dinu Gheorghiu, Lucian Alexiu, Costin Tuchilă. Debutează cu versuri Dan Damaschin, Olimpiu Nușfelean, Domnița Petri, Elena Ștefoi, Magdalena Ghica (Magda Cârnecki), alături de prozatori ca Ștefan Damian sau Radu Țuculescu. Impresia de magazin social-politic cu caracter marcat literar se conturează mai clar după venirea la conducerea revistei a lui Stelian Moțiu în 1976: apar rubricile „Opinia literară”, „Jurnal de cărți” (cu trei secțiuni: „Poezie”, „Proză”, „Critică”), „Antologia «Amfiteatru»”, „Amfiteatrul artelor”, „Liceu”, „Dialectica ideilor”, „Evenimond”. De exemplu, într-un singur număr (6/1975), cărțile tinerilor sunt recenzate de Florin Tudose, Mircea Scarlat, Constantin Hârlav, M. N. Rusu, Lucian Alexiu, Constantin Tudose; alte nume care se impun acum: Mircea Florin Șandru, Nicolae Scurtu, Andrei Corbea, Octavian Știreanu, Ion Simuț, Ion Buduca. Din 1978 Ion Cristoiu începe publicarea lucrării *Propunere pentru o posibilă „Istorie a literaturii contemporane”*, dedicată realismului socialist, din care în 1979 vor apărea *Cazul Arghezi* și *Biografia unui succes literar: „Mitrea Cocor”*, iar în anul următor capitolul despre A. Toma. În 1980 Mircea Iorgulescu își inițiază rubrica „Reveniri” cu texte despre Gheorghe Grigurcu și Dorin Tudoran. Într-o formulă editorială în cele din urmă osificată, rezultând din compromisul tot mai vădit cu linia propagandist-ideologică impusă vieții literare în ultimii ani ai dictaturii ceaușiste, A. continuă să apară an de an, cu Dinu Flămând și M.N. Rusu la „Cronica literară” și cu Constanța Buzea la „Convorbiri colegiale” și la „Cartea de debut”. În numărul 12/1984 Ana Blandiana reușește să publice, înșelând vigilența cenzurii (dar cu prețul unor represalii ulterioare), un grupaj exploziv de poeme (*Cruciada copiilor, Totul, Eu cred*) în care

este criticat fățiș regimul ceaușist târziu, politica pronatalistă și austeritatea forțată: „Un întreg popor/ Nenăscut încă,/ dar condamnat la naștere,/ Încolonat dinainte de naștere,/ Foetus lângă foetus,/ Un întreg popor/ Care nu vede, n-aude, nu înțelege,/ Dar înaintează/ prin trupuri zvârcolite de femei,/ Prin sânge de mame/ Neîntrebate”. **I.I.**

AMFITEATRU, revistă care apare la București, lunar, din ianuarie 1990 până în iunie 1991, editată de societatea Cuvântul SRL din care mai fac parte publicațiile „Cuvântul”, „Cuvântul de ambe sexe”, „VIP” ș.a. Poartă inițial subtitlul „Revistă de cultură independentă”, transformat de la numărul 2/1990 în varianta „Revistă de cultură”. Primele două numere îl menționează ca redactor-șef pe Radu G. Țeposu, iar ca secretar de redacție pe Dumitru Stan; de la numărul 3/1990 Radu G. Țeposu figurează ca director, redactor-șef: Radu Călin Cristea, secretar principal de redacție: Dumitru Stan, secretar de redacție: Persefoni Brezeanu, redactori: Cornel Nistorescu (eveniment), Ioan T. Morar (probleme sociale), Tudorel Urian, Silviu Alupei (reportaj, anchetă), Constantin Rudnițchi (actualități, probleme studențești), Aurelian Crăiuțu (externe); ulterior apar în redacție George Țăra (secretar de redacție), Răzvan Petrescu și Alexandru Baltag (probleme culturale), George Arun și Filip Florian (probleme sociale) ș.a. Continuitatea în raport cu seria anterioară (1966–1989) se reduce, dincolo de titulatură, la continuitatea redacțională parțială, elementul instituției de apartenență suferind o metamorfoză decisivă. Totuși, o continuitate simbolică este marcată în primul număr prin retipărirea grupajului de poeme publicat de Ana Blandiana în decembrie 1984 (*Cruciada copiilor, Totul, Eu cred*). În același număr inaugural sunt prezenți Ioana Em. Petrescu (*Profetul luminii*, o evocare a lui Eminescu), Cornel Nistorescu, I. Negoțescu (răspunde unor întrebări formulate de Radu Călin Cristea privind „situația tinerilor scriitori în Apus”), Vladimir Tismăneanu („Să construim societatea civilă pe care totalitarismul și-a propus s-o anihileze în numele unui ideal pe cât de himeric, pe atât de pervers”), Tudorel Urian, care traduce un interviu cu André Glucksmann despre Gulag. Tot din primul număr, prin Dan Ciachir (care mai propune Bisericii Ortodoxe să ia în considerare „problema canonizării mucenicilor Revoluției [din decembrie 1989]”) este inițiată în ritm susținut

recuperarea lui Nae Ionescu prin evocări encomiastice și prin republicarea unor articole ale profesorului de logică. Pentru Virgil Ierunca, bunăoară, „Trecerea lui Nae Ionescu prin societatea românească investeste această societate cu atributele ateniene. [...] Noul Socrate nu mimează destinul modelului, îl re-inventează și-l retrăiește autentic” (*Lecția neterminată a lui Nae Ionescu*, 6/1990). Alte reconsiderări ale spiritualismului interbelic îi vor implica pe Mircea Vulcănescu (Aurelian Crăiuțu, *Credință și sfințenie*), prezent și cu un grupaj de traduceri din R.M. Rilke, Mircea Eliade (Cezar Baltag, *Eliade și sacrul*). În primul număr este inițiată rubrica „Parlamentul scriitorilor”, dedicată anchetelor; prima dintre acestea, realizată de Radu Călin Cristea și Radu G. Țeposu pornind de la întrebarea *Cu cine votăm?*, implică zeci de autori; un răspuns relevant dă Z. Ornea: „Am scris biografiile a trei mari personalități românești: Gherea, Maiorescu, Stere. Toate trei având în preocupările lor, câteodată în prim plan, activismul politic. Au eșuat iremediabil, irosindu-și viața și diminuându-și opera tocmai datorită activității politice. Vreau să sper că noua mișcare politică născută după decembrie 1989 va însemna cu totul altceva. Deocamdată, cunoștințele și experiența mă avertizează să-mi văd de vocația mea de istoric literar, păzindu-mă cu strictețe de tot ce este activitatea politică efectivă”. Anchete ulterioare vor viza compromiterea intelectualilor după 1989, locul religiei în societatea românească, europenismul scriitorului român, mineriada din iunie 1990 ș.a. Altă întrebare adresată scriitorilor: *Cum trăiți metamorfoza conceptului de literatură?*. O masă rotundă are ca temă *Schimbarea la față a Europei sau Dialog despre integrare* (5/1990), la care participă, pe lângă redactorii **A.**, membri ai Grupului pentru Dialog Social (Andrei Cornea, Stelian Tănase, Dan Arsenie, Dan Pavel). Din numărul 2/1990, I. Negoîtescu va fi prezent număr de număr cu fragmente din *Istoria literaturii române* dedicate în special generației '80. Cronica literară o țin Radu Călin Cristea (despre Mircea Dinescu, Ana Blandiana, Angela Marinescu), Tudorel Urian (despre Liviu Ioan Stoiciu), Ioan Buduca (despre Dumitru Țepeneag). **A.** publică interviuri cu Radu Enescu, Ștefan Aug. Doinaș, Vladimir Tismăneanu, Eugène Ionesco (7–8/1990), Dan Petrescu, Alexandru Paleologu, Paul Dimitriu, Alexandru George, regele Mihai I (5/1991). Un număr special (9–10/1990) este dedicat

exilului, ilustrat prin dialoguri cu S. Damian, Mircea Iorgulescu, Nicolae Balotă, Gelu Ionescu, Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Dumitru Țepeneag, Dinu Flămând, Petru Romoșan, Matei Vișniec, Marie France Ionesco ori cu texte de Adina Kenereș, Dorin Tudoran ș.a. Alt număr special are ca temă sexul (2/1991). Mai scriu Virgil Nemoianu (*Patru șanse ale democrației din România*), Ileana Mălăncioiu (*Marin Preda față cu „libertatea de a trage cu pușca”*), Călin Andrei Mihăilescu (*Heidegger, Paul de Man și nazismul*), Tudor Țopa (*Cu moartea pre moarte călcând*), Alexandru George (*Ce n-a văzut Parisul*), Radu Enescu (*Erosul și tehnica*), Sorin Dumitrescu (*Uf, intelectualii...!*), Mircea Horia Simionescu (*Jocul cu mărgelile de cocă*), Mihai Șora oferă fragmente din *Eu și tu și el și ea... sau Dialogul generalizat*. Adrian Marino semnează în primele numere un editorial pe tema *Scriitorul și politica*, condamnând „subdezvoltarea ideologică și lipsa de cunoștințe istorice, plus apolitismul snob”. **A.** cuprinde o amplă secțiune de revistă a presei prin reacții polemice. **M.I.**

AMICII LITERATURII ȘI ARTEI ROMÂNE, societate înființată la București în anul 1895; și-a încetat activitatea în preajma anului 1905. Organul ei oficial a fost revista „Literatură și artă română”. Atrăși de determinismul lui Hippolyte Taine, Ferdinand Brunetiére sau al lui C. Dobrogeanu-Gherea, mulți dintre cei care au părăsit Junimea, printre ei Nicolae Petrașcu, Theodor Șerbănescu, A.D. Xenopol, Gh. Bengescu-Dabija, au format o nouă societate, al cărei președinte a fost ales D.C. Ollănescu-Ascanio, vechi colaborator al „Convorbirilor literare”. Scopul declarat al noii societăți era cultivarea și răspândirea artei autohtone. Membri ori simpatizanți ai ei au fost reprezentanți ai tuturor artelor: Nicolae Grigorescu, Ion Mirea, George Stephănescu, George Enescu, Ion Mincu, Ion Georgescu ș.a. Asociația a acordat o atenție deosebită literaturii, reușind să întrunească adeziunea celor mai mulți dintre scriitorii epocii. Între membri, permanenți sau ocazionali, s-au numărat I.L. Caragiale, B.P. Hasdeu, George Coșbuc, Barbu Delavrancea, Duiliu Zamfirescu, N. Iorga, Anghel Demetrescu, G. Dem. Teodorescu, H.G. Lecca. Statutul societății prevedea citirea și discutarea operelor scriitorilor români contemporani, popularizarea celor mai valoroase lucrări din literatura română, răspândirea a cât mai numeroase cunoștințe despre istoria culturii naționale,

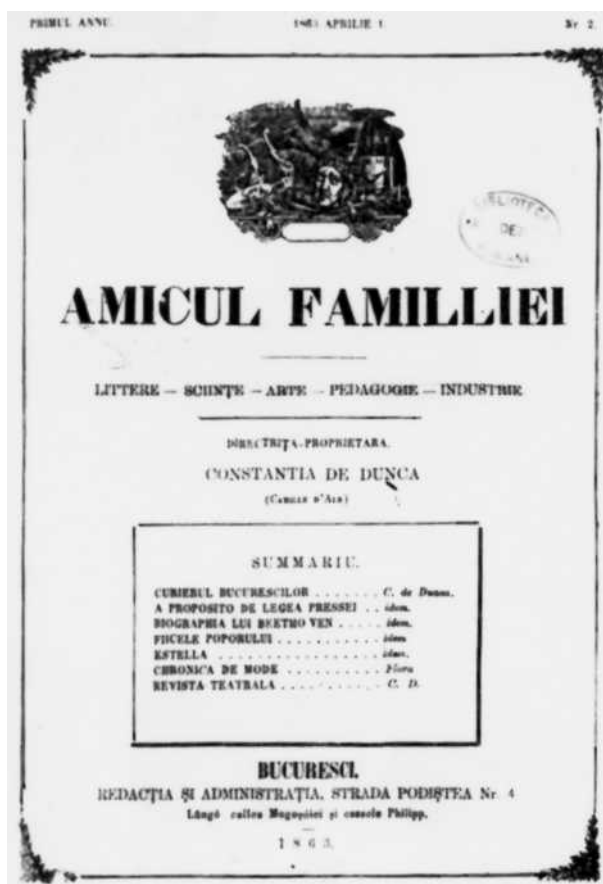
cultivarea memoriei marilor scriitori. Majoritatea membrilor, prețuind aproape ostentativ trecutul, se revendicau din tradiția mișcării de la 1848 și au întreținut un veritabil cult pentru Ion Heliade-Rădulescu, C.A. Rosetti și N. Bălcescu. Deși a căutat să-și definească programul prin opoziție cu junimismul, pe care îl acuza de cosmopolitism și spirit distructiv, societatea a păstrat totuși ideea maioreșciană a necesității de a revizui formele civilizației românești spre a le adapta realităților naționale. A acordat o atenție deosebită reorganizării instituțiilor artistice, precum teatrul și conservatorul, susținând aproape fără rezerve reformele lui Spiru Haret. Membrii societății s-au străduit să impună și în literatură spiritul autohton, considerat dintr-o perspectivă idilică. Anticipând sămănătorismul, teoreticienii societății introduceau între „fond” și „formă”, ca element de legătură, „simțirea”, socotită expresie a spiritualității unui popor. Drept urmare, aprecierea unei opere era tributară unui sentimentalism de nuanță naționalistă, din cauza căruia la concursurile literare anuale erau premiate, în general, lucrări minore, dar conforme acestui punct de vedere, precum *Moartea lui Mihai Viteazul* de Florian I. Becescu. Membrii societății se întruneau bilunar, fie la sediul revistei „Literatură și artă română”, fie, mai frecvent, la unii dintre ei. În anul 1899 ședințele s-au ținut la redacția ziarului „L'Indépendance roumaine”. Spre deosebire de Junimea, societatea nu a fost refractară noilor tendințe literare, acceptându-i ca membri pe Ștefan Petică, N.D. Cocea, Gala Galaction, D. Anghel. În ansamblu, alături de alte grupări literare, a contribuit la apariția sămănătorismului și a poporanismului. Cum reuniunile ei au fost frecventate de mai toți scriitorii vremii, societatea a ajutat la formarea spiritului de breaslă în rândurile scriitorilor și artiștilor români de la sfârșitul secolului al XIX-lea. **D.M.**

AMICUL COPIILOR, revistă pentru copii, cu un pronunțat caracter literar, care apare la București, mai întâi bilunar și apoi lunar, între 1 aprilie 1891 și 1 martie 1895. Proprietari, directori și redactori au fost scriitorii Zamfir C. Arbore și Șt. Bassarabeanu (Victor Crășescu), cunoscuți și pentru convingerile lor socialiste. Ecaterina Arbore (fiica lui Z.C. Arbore) și Sergiu Cujbă (fiul lui Victor Crășescu) au colaborat cu regularitate, din aprilie 1893 devenind și redactori. Din cel de al doilea an, revista apărea sub „președinția” lui B.P. Hasdeu. În realitate, nu era vorba decât de un omagiu adus savantului,

care publică totuși câteva poezii (*Din iarnă*, *Bradul*, *Mater dolorosa*). O bună parte din scrierile Iuliei Hasdeu, în limba franceză sau traduse în românește de tatăl ei și de Th. D. Speranția, se tipăresc, de asemenea, în **A.c.** Preocuparea de a se face o bună educație literară cititorilor reiese limpede din lista autorilor români republicați: Gh. Asachi, Grigore Alexandrescu, D. Bolintineanu, Alecu Donici, V. Alecsandri, M. Eminescu, Ion Creangă, Petre Ispirescu, iar dintre cei în viață, I.L. Caragiale, B. Delavrancea, Ioan Slavici, G. Coșbuc, N. Beldiceanu, D. Stăncescu. Mai sunt tipărite și versuri de G. Sion, N. Skelitti, I.S. Nenițescu, D. Teleor, Th. D. Speranția, D.N. Saphir. Cea mai mare parte din revistă este rezervată literaturii pentru copii, scrisă special de redactori (schițe ușoare și atractive, cu un accentuat caracter moralizator, romane de călătorie și de aventuri) sau adaptată din diverse literaturi: după Cervantes (*Don Quijote de la Mancha*), Frații Grimm (basmul *Cei doisprezece frați*), Goethe (*Craiul codrului*), Krîlov (fabulele *Sticletele și porumbelul*, *Vrăjmașul*), V.M. Garșin (*Cruciada copiilor*), Elisée Reclus (*Spania și spaniolii*), L. Brehm (numeroase fragmente din *Lumea animalelor*), Alphonse Daudet (*Tartarin din Tarascon*), Henryk Sienkiewicz (*Ianko muzicantul*). **A.c.** izbutise să-și asigure opt sute de abonați și se difuza și în Transilvania. **R.Z.**

AMICUL FAMILIEI, revistă literară și pedagogică apărută la București, în două serii: bilunar din 15 martie 1863 până în 31 octombrie 1865 și lunar din ianuarie până în mai 1868. Subtitlul inițial, „Litere-științe-arte-pedagogie-industrie”, este completat la 1 decembrie 1863 cu „Jurnal pentru toți”. Coordonatoarea publicației este Constanța Dunca-Schiau. Secretar de redacție: Gr. H. Granda. În primul număr, la rubrica „Curierul Bucureștilor”, se anunța noua apariție ca a unui „copil bun care voiește a avea și el un loc cât de mic pe lângă căminele familiilor române pe oriunde vor fi familii române; voiește a vorbi lin și foarte puțin despre toate ce pot mulțumi mic și mare, avut și neavut, bărbați și femei, instruiți și neinstruiți”, revista fiind preocupată de „noutățile zilei, cu multă modestie și bună-cuviință, fără a se amesteca în politică, despre litere, științe și arte”. Viața literară a timpului face obiectul preocupărilor curente ale publicației. Sunt comentate semnificațiile acordării unei pensii fabulistului Alecu

Donici, iar un supliment la numărul de deschidere reproduce „orația funeabră” rostită de Ion Heliade-Rădulescu la moartea „maestrului și conducătorului său”, Iancu Văcărescu, ocazie cu care este lansată și o subscripție pentru bustul scriitorului, alături de acelea ale lui Constantin Bălăceanu și Gheorghe Lazăr. Dispariția lui Ion Cămpineanu și cea a lui Andrei Mureșanu sunt semnalate în necrologuri însoțite de fișe biobibliografice. Militând pentru emanciparea femeii, Constanța Dunca-Schiau este, pentru România veacului XIX, o precursoră. Luând cunoștință de condiția femeii musulmane, după o excursie în Turcia, ea notează: „Doamnelor, fiți mândre de a fi femeia civilizațiunii, fiți mândre, fiți demne, fiți, pe cât se poate, mai mult perfecte, mai mult aristocrate, de *adevărată aristocrație*. Ferice de d-voastră că nu sunteți condamnate de-o religie absurdă, de niște moravuri barbare a face parte din obiectele ce garnisesc o locuință pentru plăcerea ochilor unui individ necomplet, unei ființe ce nu o pot numi încă om, care duce mult, mult greul jug al barbariei la care voiesc a aservi pe femeie”. Aceasta în contextul în care publicista recunoaște, totuși, cu obiectivitate că „fondul caracterului turc este onestitatea”. Nici chestiunile pedagogice nu rămân indiferente **A.f.** Într-un periplu prin județul Ialomița se constată starea de „neocupațiune” a copiilor până în doisprezece ani, în multe sate școlile fiind închise, ele existând „numai în stare fabuloasă, în imaginațiunea cetățenilor, poate și în programe”, iar copiii „contractând astfel habitudine de lenevie”. Sub genericul „Fiicele poporului”, se publică *Proiectul prezentat Domnitorului și Camerei asupra educațiunii populare a fetelor în România*. Revista promovează, cu precădere, scrierile originale și traducerea directoarei. Dacă acestea probează un gust literar sigur (Malherbe, Hugo, Pușkin), proza – între care romanul foileton *Elena Manescu*, apărut inițial la Paris, în 1862 – e lipsită de valoare. Publicistica sa de vulgarizare este însă interesantă și utilă în epocă (*Despre stil, Vechea societate franceză și influența sa, Pictura și sculptura de la nașterea lor până la noi, Mari invențiuni utile, Conștiința și opinia publică*). În **A.f.** pot fi citite versuri de Andrei Mureșanu, Gr. H. Grădănișanu și Iustin Popfii. La rubrica „Revista dramatică” Constanța Dunca-Schiau abordează dramaturgia lui V. Alecsandri, apreciind parodia „minunată și lecțiunea morală neprețuită” a cântonetei *Cucoana Chirița la Paris*,

prin care „verba poetică și satirică” a poetului i se pare „mai jună, mai riguroasă, mai mișcătoare decât oricând”, precum și entuziasmul publicului la reprezentația cu piesa *Barbu Lăutarul*, pe care o consideră un adevărat eveniment dramatic. Nu trec nesesizate nici „jocul cel demn, nobil, calm, imperial al d-lui Millo” și „excelentele-i calități dramatice” în *Fiul lui Napoleon I*. De altfel, Constanța Dunca-Schiau nu pierde prilejul de a sancționa pedagogic tarele etosului autohton, punctând consecințele, între care „tristul defect de a ne batjocori unii pre alții înaintea străinilor, de a pune o parte din forțele noastre spre a ne înjosi unii pre alții, a ne denega toate meritele, a atribui tuturor acțiunilor scopuri egoiste, interesate, vile”. Nici atitudinea preseii față de realitățile românești nu trece neobservată, fiind vizată „acea presă prea bogată de imaginație, prea..., prea... prea donquișotistă, în fine. Dar o cred donquișotistă și nu deloială, mică, nepatriotă. La donquișotism atribui paginile, nenumăratele sale pagini de invective, de calomnii, de batjocuri, consacrate cetățenilor

cei ce, cât de puțin, se disting de vulg”. „Cronica străină” anunță debutul unei serii de articole în care se promite a urma „pas cu pas muvamentul intelectual din țările civilizate”, făcând cunoscut „fiecare geniu de orice specie, apărut în patria comună a științelor, artelor și literelor, fiecare producțiune artistică sau beletristică ce are sau poate avea cât de mică influență asupra înaintării progresului”. Savuroasă este și „Cronica de mode pariziene”. Cu regularitate apar rubricile „Revista muzicală și dramatică” și „Cărți noi”. Alți colaboratori: N. Nicolescu, N.D. Popescu. **D.B., L.Bc.**

AMICUL FAMILIEI, revistă apărută bilunar la Gherla de la 1 august 1878 până la 1 august 1879 și la Cluj până la 1 noiembrie 1890, cu subtitlul „Foaie pentru toate trebuințele vieții sociale. Instrucțiune. Distracțiune” și având ca motto versurile lui G. Sion, „Vorbiți, scrieți românește/ Pentru Dumnezeu”. Proprietar, editor și redactor: N. Negruțiu-Fekete. Profesorul clujean Grigore Silași a încercat, fără să izbutescă, să impună publicației o orientare distinctă. Într-o notă-program din primul număr redacția își arată intențiile de a publica articole cu caracter social, literar și științific, versuri, nuvele, romane și amintiri de călătorie, care să intereseze prin conținutul lor pe românii de pretutindeni. Rubricile sunt numeroase („Studii sociale”, „Din viața națională și literară”, „Idei și principii”, „Scânteiuțe”, „Diverse”, „Jocuri distractive” ș.a.), tematica variată, predominând divertismentul. Lista colaboratorilor este foarte mare, cu mai multă regularitate scriind la **A.f.** Gr. Silași (studii literare și articole despre limba română), Petre Dulfu (versuri, proză, traduceri), I.S. Bădescu (versuri), V. Ranta-Buticescu (versuri și proză), I. Pop-Reteganul, Aron Densușianu, Al. Onaciu, C. Morariu, Pamfile Grapini (traduceri), Emilia Lungu. De peste Carpați sunt tipărite scrieri de V. Alecsandri, B.P. Hasdeu, Iacob Negruzzi, G. Crețeanu, Gr. H. Grădăraș, D.C. Ollănescu-Ascanio, Gr. N. Lazu. Un bogat material folcloric au publicat S. Fl. Marian (titularul rubricii „Datine și credințe populare”) și T. V. Păcățian. S-au tradus numeroși scriitori străini. P. Dulfu transpune fragmente din tragedia lui Euripide *Ifigenia în Aulida*, I.N. Șuluțiu din August von Kotzebue, iar I. Buda din Sacher-Masoch. Mai sunt tălmăciți J.H. Temme, H. Haggendorf, Marie-Sophie Schwartz, J. Frankenstein și Ponson du Terrail. O noutate este faptul că redacția plătea drepturi de autor colaboratorilor. **R.Z.**

AMICUL LIBERTĂȚII, gazetă politică și literară apărută la Craiova, săptămânal, între 16 noiembrie și 30 decembrie 1887. Traian Demetrescu pare să fie nu numai prim-redactor, așa cum specifică frontispiciul întâiului număr, ci și unicul redactor al publicației. El își semna editorialele, reportajele, proza și versurile cu numele întreg sau cu pseudonimele Drac, Longin, Miop, Pârjol, Vedeade. Potrivit afirmației redactorului, **A.I.** apărea pentru a le permite „talentelor născânde” să se exprime. Gazeta critică Partidul Liberal, combătând totodată demagogia, abuzurile, nerespectarea libertăților cetățenești etc. În ceea ce privește partea literară, se subliniază din primul număr intenția redacției de a contribui la formarea unui „mijloc”, adică a unui mediu propice dezvoltării unei activități culturale și, mai ales, literare la Craiova, și de a lupta cu o anume inerție intelectuală specifică provinciei. Literatura publicată este modestă: ciclul de „strofe în proză” *După vreme* al lui Traian Demetrescu și schițele *La țară*, *Simțiri stinse*, semnate cu pseudonimul Elisar, sunt romanțioase, pesimiste, banale. Traducerile din relatările voiajorului Xavier Marmier (*Soarta unei rândunele. Poveste suedeză*) și din Victor Hugo (un fragment din romanul *Cea din urmă zi a unui condamnat, Prima sărutare*) îi aparțin de asemenea lui Traian Demetrescu. **R.Z.**

AMICUL POPORULUI, calendar apărut la Sibiu între 1861 și 1941. Editat de Visarion Roman până în 1883, este întocmit până în 1890 de Grigore Sima al lui Ion, din 1899 de I. Popovici, apoi tot de I. Popovici, în colaborare cu G. Navrea; ulterior trece în îngrijirea lui N. Petra-Petrescu și a lui Horia Petra-Petrescu. Până în 1862 e tipărit cu chirilice, iar în 1863 redacționalul *Cătră cetitor* e scris cu litere latine, ca din 1866 să se adopte integral alfabetul latin, **A.p.** fiind primul calendar din Transilvania care optează pentru noul alfabet; din 1878 se trece și la ortografia fonetică. Scopul publicației este de „a răspândi cunoștințe privitoare la toate relațiunile vieții poporului nostru” și „a lăți gustul cetitului” prin reproducerea din scriitorii clasici și din literatura populară. Ca atare, în domeniul poeziei sumarele conțin pagini din Miron Costin (*Viața lumii*), Ienăchiță Văcărescu (*Turturica*), V. Cârlova (*Păstorul întristat*), D. Bolintineanu (*Mihai și călăul, Singurătate*), V. Alecsandri (*Sentinela română, Pohod na Sibir*, inclusiv poezii din culegerea sa de balade populare), Eminescu (*S-a dus amorul, Ce te legeni, codrule, Revedere*), Ion Heliade-Rădulescu, Gh. Asachi. Nu

lipsesc nici Andrei Mureșanu (*Omul frumos*), Grigore Alexandrescu (*Șoarecele și pisica*), Anton Pann (*Țiganul*), Alecu Donici (*Fierul și argintul*, „imitațiune”), George Coșbuc (*Nunta Zamferei*), St.O. Iosif (*La arme!*), Al. Vlahuță, Octavian Goga, Panait Cerna, G. Topîrceanu, Ion Pillat. Proza e reprezentată prin C. Negruzzi (*Sfaturi bătrânești*), Ioan Slavici (*Scormon*), Ion Creangă (un fragment din *Amintiri din copilărie*), I.L. Caragiale (*Cănuță om sucit*), Barbu Delavrancea (*Hagi Tudose*), Petre Ispirescu, Ion Agârbiceanu, I. Al. Brătescu-Voinești, Emil Gârleanu, Mihail Sadoveanu ș.a. Sunt publicate articole despre Petru Maior, C. Negruzzi, V. Alecsandri, Eminescu, Titu Maiorescu, I.L. Caragiale, I. Creangă, G. Coșbuc, Delavrancea, Al. Vlahuță, St. O. Iosif, Ilarie Chendi, M. Sadoveanu. Se oferă și traduceri din Boccaccio, Schiller, Antioh Cantemir, Victor Hugo, Mark Twain, I.V. Turgheniev, Lev Tolstoi, Giovanni Pascoli. **E.O.**

AMICUL POPORULUI, gazetă apărută la Budapesta, săptămânal, între 17 februarie 1867 și 13 mai 1868. Proprietar, editor și redactor responsabil: Sigismund Victor Pop. Destinată în primul rând cititorilor de la sate, foaia își asumă misiunea de a sădi în sufletele acestora „încrederea în soarta și viitorul națiunii române”. Cultura, se afirmă, trebuie răspândită în popor prin orice mijloace. Redacția este preocupată mai întâi de accesibilitatea materialelor (literare, istorice sau de informație științifică) și apoi de calitatea lor. Pe un plan mai larg, atmosfera de la **A.p.** ar prefigura-o pe cea de la „Sămănătorul” și mai ales de la publicațiile sămănătoriste minore, ce apăreau în provincie. Se tipăresc și mai cu seamă se retipăresc povestiri cu o pronunțată tendință moralizatoare, poezii patriotice și multă lirică populară. V. Alecsandri (*Cântic ostășesc*, *Hora Unirii*, *Sentinela română*), D. Bolintineanu, G. Baronzi, Andrei Mureșanu, Iosif Vulcan, Gr. H. Granda, Miron Pompiliu, I.C. Drăgescu, M. Strajanu, N. Negruțiu-Fekete sunt autorii la ale căror scrieri se apelează cu predilecție. S. Fl. Marian și, mai rar, Paul N. Oltenescu publică literatură populară. Dorința de a-i ridica pe țărani prin cultură, precum și preocuparea pentru dezvoltarea sentimentului de solidaritate națională al românilor din Transilvania au constituit principalele deziderate ale publicației. **R.Z.**

AMICUL ȘCOALEI, revistă apărută la Sibiu, trimestrial între ianuarie și decembrie 1860, săptămânal între 7 ianuarie 1861 și 10 ianuarie 1864, și bilunar între 11 ianuarie 1864 și 31 decembrie 1865, sub redacția lui Visarion Roman. Subintitulată „Scriptură pedagogică”, **A.ș.**, este unul dintre primele periodice pedagogice românești. Colaboratorii sunt profesori și studenți. Pavel Vasici, Visarion Roman și Aron Densușianu publică articole privind situația școlii din Transilvania. În toate aceste contribuții prezida ideea consolidării și a desăvârșirii școlii naționale. La partea literară au colaborat cu versuri Aron Densușianu, At. M. Marienescu, V. Bumbac, Justin Popfiiu, G. Marchiș, și Ioan I. Papiu. S-a republicat și poezie a scriitorilor din Principatele Unite, mai ales din scrierile lui Ion Heliade-Rădulescu și Grigore Alexandrescu, versuri de Cezar Bolliac, Alecu Donici, Costache Bălăcescu, George Crețeanu și G. G. Meitani. **R.Z.**

AMIRAS, Alexandru (sfârșitul sec. XVII – c. 1740), istoric, traducător. Originar din Smirna (Izmir), poliglot (cunoștea limbile greacă, latină, turcă, tătară, polonă și italiană), **A.** a fost timp de cinci ani (1709–1714) secretar de cancelarie și interpret al regelui Suediei, Carol al XII-lea, aflat, după înfrângerea de la Poltava, în refugiu basarabean, în satul Varnița, lângă Tighina. Relațiile sale la Poartă și serviciile aduse suedezilor nu-i impun scrupule de fidelitate, căci întreținea relații epistolare și cu hanul tătarilor, dușmanul regelui Suediei. Ulterior, calitățile sale diplomatice sunt bine apreciate la Curtea Moldovei, unde dobândește și ranguri: „mare ușeriu”, căminar, mare sluger. Mihai Racoviță, ajuns la a treia domnie (1716–1726), îi încredințează misiuni dificile: tratative privind retragerea tătarilor din ținuturile Moldovei (în 1717) sau aplanarea conflictelor dintre populație și soldații unguri ai lui Esterházy, ce iernaseră la Iași. Mehmedar (însoțitor) abil, **A.** învinge susceptibilitățile solilor poloni Bekerski și J.P. Popiel, în trecere prin Moldova spre Constantinopol. Va servi ca traducător și în timpul lui Grigore II Ghica, în relațiile domniei cu Poarta și cu tătarii nogai, dar, mai ales, pentru popularizarea, în limba greacă, a istoriografiei românești de cancelarie.

Numele lui **A.** este legat în istoria literaturii române vechi de *Cronica anonimă a Moldovei* (1661–1729), text cunoscut și sub titlul *Pseudo-Amiras*, considerat – de I.G. Sbiera, N. Iorga, C.A. Stoide și, cu argumente filologice, de N.A. Ursu – a fi redactat de cărturarul grec. Certă ar fi însă – după M. Kogălniceanu, Al. Piru, Ariadna Camariano-Cioran sau Dan Simonescu – doar calitatea de traducător a lui **A.**, ce termina în februarie 1729, la Iași, tălmăcirea în grecește a cronicii oficiale a lui Grigore Ghica, de unde și denumirea de *Cronica anonimă ghiculească*. **A.** furnizase autorului anonim al textului unele documente turcești și tătărești, traduse de el în română, limbă pe care nu o stăpânea deplin. Textul grecesc al cronicii – transpus și în franceză, în 1741, de Nicolas Génier – a fost donat, în 1752, Bibliotecii Naționale din Paris de Ch. Peyssonnel, care l-a folosit ca sursă în lucrările sale despre Țările Române. **A.** este și autorul unei istorii despre viața în exil a lui Carol al XII-lea, scrisă în grecește pe la 1739. Lucrarea se păstrează la Biblioteca Arhivelor din Viena, într-o traducere italiană, *Autentica storia di Carlo XII*, publicată de N. Iorga în 1905.

SCRIERI: *Cronica șederii în Bender a lui Carol al XII-lea, regele Suediei*, SDIR, IX, 43–124. **Traduceri:** *Cronica anonimă a Moldovei. 1661–1729 (Pseudo-Amiras)*, îngr. și introd. Dan Simionescu, București, 1975.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, 381–383; Piru, *Ist. lit.*, I, 370–371; Dan Simonescu, *Studiu introductiv la Cronica anonimă a Moldovei. 1661–1729 (Pseudo-Amiras)*, București, 1975; *Dicț. lit. 1900*, 36–37; *Dicț. scriit. rom.*, I, 63–64; Ursu, *Contribuții ist. lit.*, 160–181 **A.Sm.**

AMVONUL, revistă teologică și literară, bilunară, apărută la Pesta și Oradea între 1 ianuarie și 31 decembrie 1868, în 1871 și de la 1 ianuarie la 15 aprilie 1881. Această „foaie bisericească pentru elaborate din sfera elocinței sacre” era scoasă de teologul, poetul și publicistul Justin Popfiu, pentru a înlocui alte două periodice, „Sionul românesc”, editat la Viena de Grigore Silași, și „Foaia administrativă arhidiecezană” de la Blaj, în redacția lui Ioan Bob. **A.** se adresa, folosind o ortografie etimologizantă, clerului din Transilvania, dar multe articole și îndeosebi literatura tipărită au un interes mai general. Tipărește studii de teologie, predici, se discută noțiuni de retorică, se alcătuiește o rubrică miscelanee dedicată problemelor de cult, alta de noutăți culturale, o pagină de

beletristică și o poștă a redacției. Alături de Justin Popfiu, versuri dau Iulian Grozescu și Elie Trăilă, iar lui I.C. Fundescu i se reproduc poeziile apărute în ziarul „Românul” din București. În răspunsurile adresate prin poșta redacției, și în comentariile care însoțeau versurile colaboratorilor, J. Popfiu afirmă că poezia are menirea de a cultiva frumosul, sentimentele „fragede și nobile” și, în primul rând, iubirea de țară. La rubrica de știri se comentează apariția unei ediții noi din fabulele lui Alecu Donici. Elie Trăilă traduce din Lamartine, din Lavieville și din scriitorul german M. Berend. **R.Z.**

AMZĂR, Dumitru Cristian (21.X.1906, Cerșani, j. Argeș – 10.III.1999, Sigmaringen, Germania), eseist, etnolog, memorialist, traducător. Este fiul Ioanei (n. Pițigoi) și al lui Cristian Florea Amzăr, țărani înstăriți, și cumnatul lui Ernest Bernea, cu a cărei soră, Maria, se căsătorește în 1939. Urmează școala primară în satul natal, după care, între 1918 și 1926, este elev la Liceul „I.C. Brătianu” din Pitești. Între 1926 și 1930 frecventează Facultatea de Litere și Filosofie din București, unde este coleg cu Mircea Eliade și Constantin Noica, fiind licențiat în filosofie cu teza de logică *Presupozițiile metafizice ale predicției* și cu teza de sociologie *Note pentru o teorie a cunoștinței sociologice*. Debutază în 1928 la „Poșta informativă”, apoi, tot în 1928, scrie la „Cuvântul”. Face parte din echipele sociologice ale lui D. Gusti (1929–1931) și editează cursurile lui Nae Ionescu (1930–1935). În 1931, cu ajutorul – inclusiv financiar – al lui Nae Ionescu, ajunge în Germania, la Freiburg, pentru continuarea studiilor; acolo îl audiază pe Martin Heidegger. În 1933 este numit la Universitatea din București asistent de cercetare în sociologie, activând și ca secretar al Institutului Social Român pentru secția monografică. Înființează, împreună cu Ernest Bernea, Ion I. Ionică și Ion Samarineanu, revista „Rânduiala” (1935–1938); mai colaborează, de-a lungul anilor, la „Cuvântul”, „Idea românească”, „Viața literară”, „Convorbiri literare”, „Cercetări literare”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Gândirea” ș.a. În 1937 se întoarce în Germania, ajungând la Berlin pentru a-și da doctoratul. Din aprilie 1940 până în august 1944 este secretar al Legației Române din Berlin, înlocuindu-l pe Oskar Walter Cisek. În 1947 și 1948 este lector de limba română la Universitatea din München. Stabilizat din 1948

la Wiesbaden, va edita, din 1949, în colaborare cu generalul Ion Gheorghe, publicația „Patria”, subintitulată „Foaia românilor din Germania”, scoate un număr din revista „Omenia” (1951), scrie la „Caete de dor” și editează, în 1954, revista „Frăția Ortodoxă”, „organ de acțiune pentru ortodoxie și românism”. În 1958 își susține, în sfârșit, doctoratul la Universitatea „Johannes Gutenberg” din Mainz, teza *Der walachische Fremdenroman Johan Friedrich Mayers. Ein Beitrag zur Kenntnis des deutschen Rumänenbildes im 18. Jahrhundert* fiind publicată în 1961, la Wiesbaden, iar în românește în 2008. În perioada 1959 – 1963 este lector de română la Universitatea din Mainz. A mai colaborat la alte reviste ale exilului („Revista Bibliotecii Române”, „Limite”, „Revista scriitorilor români”, „Destin”, „Ethos” ș.a.), dar și la publicații germane (inclusiv la *Enciclopedia Brockhaus*), desfășurând de asemenea o bogată activitate de conferențiar.

De-a lungul anilor '30, A. face proiecte, din care deocamdată publică studii și fragmente, pe două fronturi. Zona de interes sociologic-etnologică asociată cu școala lui Gusti – de care se va îndepărta după ce îl critică pe profesor în 1937, începând cu articolul „Știința națiunii”. *Reflecții și îndoieli asupra noilor inițiative ale prof. D. Gusti*, publicat în „Însemnări sociologice” – este acoperită cu texte precum *Sociologia șezătorii* (1931) sau *Adunările de lume multă la sate* (1934). Al doilea front ține de intenția unei filosofii spiritualiste de direcție, unind etosul legionar cu teoria conservator-maioresciană a formelor fără fond. În studiul *Gând și cuvânt*, tipărit în 1935 în „Rânduiala” și dedicat lui Nae Ionescu, A. identifică neîmplinirile românești din filosofie și politică în lipsa unui raport dintre gând și cuvânt. Incriminând importurile terminologice neologice („amestecul unui spirit străin de cugetul și graiul nostru”), el pretinde unei filosofii autohtone autentice să fie „nu originală – ceea ce nu-i prea greu –, ci *originală, proprie*”. Eseistul critică tânăra generație a lui Mircea Eliade și Emil Cioran, care, prin cuvintele cheie „intuiție, experiență, autenticitate, dogmă, trăire, disperare, agonie,... moarte”, ar promova diletantismul filosofic, nu cercetarea, ci eseul: „ținuta demnă, singura vrednică de adevăratul cercetător și gânditor, e părăsită pentru revolta afectivă, resemnarea apatică, văicăreala nedemnă sau vitejia țigănească”. Titu Maiorescu, a cărui teorie a formelor fără fond ocupă un loc

central, este citat reverențios, ca reprezentând „momentul socratic al culturii românești”. Într-un alt eseu, *Despre înțelesul și condițiile unei filosofii românești*, chestiunea importanței lui Maiorescu este reluată: „Fără să fi fost *original* în vreuna din problemele atacate, Maiorescu a fost *original* în toate”. „Adevărata linie [...] a dezvoltării noastre filosofice” este socotită a fi linia Maiorescu – Eminescu – Iorga – Nae Ionescu. Deși, în teorie, A. se declară antietnicist și cere, într-un eseu, „depășirea etnicului” („Spiritualul nu înseamnă *negarea etnicului*, [...] ci pur și simplu, *depășirea lui*”), gândirea lui este profund etnocentrică prin ideea autarhismului – autosuficiența pe care ar trebui să o revendice noua filosofie românească. Într-un eseu din 1936, *Începutul sforțării proprii. Gânduri și străduințe ale tineretului de azi*, siajul legionar apare cât se poate de limpede prin revendicarea, ca sursă de inspirație pentru căutarea unui „duh nou” transraționalist, a „școlii de luptă și faptă politică a tânărului Corneliu Zelea Codreanu”, alături de „școala de cercetare științifică și meditație istorico-filosofică” a lui Vasile Pârvan și de „școala de meditație filosofico-religioasă [...] de strânsă disciplină logică” a lui Nae Ionescu. Proiectul de inginerie etnocentrică al lui A. vizează obținerea, prin reformarea fondului națiunii, a unui „om năzdrăvan”, care „nu va mai avea în viață o atitudine de tocmeală, de lingușire și temenele, de lașitate, ci una de luptă deschisă, de curaj și demnitate, o atitudine eroică”. În locul libertății din democrație, A. așază ca principiu spiritual „rânduiala”, dispusă în trei planuri ierarhice: Dumnezeu; istoria națională („*Țară și Neam* – iată orizontul istoric al ființării omenești în «lume»”) întrupată în „Căpetenie”; societatea, având la bază celula familială. Ideea de revoluție este admisă doar ca drum de acces către rânduială. Prin urmare, A. aprobă doar revoluția de dreapta, conservatoare și creștină, care readuce „reîntronarea Rânduiei cosmice, istorice și sociale a lumii”, nu revoluția „luciferică” de stânga, fie burgheză, fie ținând de „internaționalismul comunist și mesianismul iudaic”. Sunt criticate, aparent surprinzător, inclusiv național-socialismul german și fascismul italian, „așa-numitele revoluții de dreapta”, în numele principiului imperialist-expansionist pe care l-ar ascunde. Câțiva ani mai târziu, în 1938, reflectând asupra acestor eseuri, A. va deplora „nefasta influență stilistică a lui Heidegger” asupra

sa. În mai 1944 va ține la Freiburg o conferință, *Der Kampf gegen den Bolschewismus im Spiegel der rumänischen Dichtung*, la care asistă Heidegger, maestrul din umbra căruia se resemnează că nu poate ieși: „decât să fac și eu cu Heidegger ceea ce au făcut aproape toți «filosofii» români cu profesorii lor germani, am preferat să renunț la filosofie ca meserie”. Notațiile apar în jurnalul ținut între 31 august 1938 și 1980 (doar sporadic din 1948) și editat postum cu titlul *Jurnal berlinez* (2005), sub care publicase o seamă de însemnări în „Revista Fundațiilor Regale” în 1942–1943. Jurnalul, „document politic excepțional” (Ion Simuț), reprezintă scrierea cea mai consistentă a lui A., care se descrie ca legionar codrenist și ca anticarlist (Carol al II-lea este „regele călău”), dar se înscrie oportun în Frontul Renașterii Naționale, patronat de rege. Paginile consemnează cu râvnă zvonistica legată de mișcarea legionară din țară, salută venirea lui Ion Antonescu („omul care să pregătească adevărata revoluție morală în țara noastră”), se înfioară în fața asasinării lui N. Iorga și se distanțează de Horia Sima, făcând calambururi („Legiunea a pendulat întotdeauna între crimă și post negru”). De asemenea, notează prezențele românești la Berlin (D. Caracostea, Mircea Djuvara, Mihai Manoilescu ș.a.), rezervându-le invariabil câte o porție variabilă de venin și maliție. A. (re)face din „cuțite și pahare” politica externă a României: regretă bunăoară, în 1939, că nu s-a făcut la timp alianța cu Germania, care „ne-ar fi scăpat de robia capitalismului iudeo-anglo-franco-american” (ieșirile antisemite nu lipsesc). În limitele convingerilor sale politice, autorul dă dovadă de realism: în 1940 prezice că, în buna tradiție fanariotă, viitoarele „elemente conducătoare” ale României „vor veni sau din Rusia, sau din Germania, după cum va învinge partida democrată sau cea filo-germană”. Altfel, încearcă să publice, în traducere, *Spațiul mioritic* de Lucian Blaga (reușind abia în 1959), îl cunoaște pe Carl Schmitt, notând zicerile acestuia despre *Miorița*, este pasionat de etimologii și, meloman, îl compară pe Herbert von Karajan cu Heidegger și cu Nae Ionescu („Conduce emotiv și subiectiv, devine *el* eroul propriu-zis și centrul întregului spectacol”). Ca secretar de legație, se autoevaluează fără modestie la sfârșitul mandatului: „tot ce s-a făcut în Germania temeinic ca propagandă românească se datorește 90% mie”. Dacă filosoful din A. își recunoscuse eșecul,

istoricul este mai competent, după cum probează un studiu amplu din 1945–1946 – *România în al Doilea Război Mondial*. Se argumentează tardiv că alianța cu Germania nazistă a fost nefericită și nelegitimă, efect al unor greșeli în lanț înlesnite de mecanismele democratice insuficiente și provocate de lipsa de realism politic a lui Carol al II-lea și a legionarilor. Germania, conform autorului, care își pune la contribuție propria experiență, nu ar fi văzut în România decât o colonie, disprețuind-o pentru că ar avea o cultură și o civilizație inferioare. Un alt studiu istoric mai amplu, elaborat în 1977, este *Independența României. 1877–1977*. În perioada postbelică A. se va exersa și ca eseist abundent în chestiuni de ortodoxie. Va polemiza cu Gheorghe Racoveanu, de care nu-l despart totuși decât chestiuni triviale, nu ideologice, și, reluând proiectele din tinerețe, va redacta un eseu pe tema *Rânduiala la români*, editat într-un volum colectiv în 1973, la Paris, în care Heidegger este utilizat pe linia ortodoxismului etnocentric interbelic. A. a tradus, în colaborare cu Raul Vișan, *Critica rațiunii practice* de Immanuel Kant (exercițiu care are doar meritul pionieratului) și a editat *Îndreptar ortodox* (1957), o culegere firavă din articolele lui Nae Ionescu, pornind de la *Roza vânturilor* și făcând selecția selecției.

SCRIERI: *Gând, cuvânt și faptă românească*, îngr. Marin Diaconu, București, 2001; *Jurnal berlinez*, îngr. Dora Mezdrea și Dinu D. Amzăr, tr. Gavril Matei-Albăstru, București, 2005; *Rânduiala, legea lăsată lumii de Dumnezeu*, îngr. Dora Mezdrea și Dinu D. Amzăr, București, 2006; *Din istoria relațiilor româno-germane*, tr. Aurel Teodorescu, îngr. Dora Mezdrea și Dinu D. Amzăr, București, 2008; *Istorie românească trăită în Germania*, tr. Aurel Teodorescu, îngr. Dora Mezdrea și Dinu D. Amzăr, București, 2011. **Ediții:** Nae Ionescu, *Îndreptar ortodox*, Wiesbaden, 1957. **Traduceri:** Immanuel Kant, *Critica rațiunii practice*, pref. Nae Ionescu, București, 1934 (în colaborare cu Raul Vișan).

Repere bibliografice: D.C. Amzăr, DCS, 185–186; Marin Diaconu, *In memoriam Dumitru Cristian Amzăr*, „Revista de filosofie”, 2000, 5–6; Mihai Neagu-Basarab, *Centenar D.C. Amzăr*, JL, 2006, 19–24; Sorin Lavric, *Cărturarul din exil*, RL, 2009, 9; Ileana Corbea, *Lecturi posibile, interpretări tardive*, JL, 2009, 1–6; Popa, *Ist. lit.*, I, 701–702; Manolescu, *Enciclopedia*, 43–46; Dora Mezdrea, *Dumitru C. Amzăr*, în *Dimitrie Gusti și colaboratorii, Cornova 1931*, îngr. Marin Diaconu, Zoltán Rostás și Vasile Șoimaru, Chișinău, 2011, 619–655; Simuț, *Vămile*, 317–320. **M. I.**

AMZULESCU, AL. I.**[Alexandru I.]**

(4.XII.1921, Valea Stanciului, j. Dolj – 9.VIII.2011, București), folclorist.

Este fiul Mariei Amzulescu (n. Dobrotescu) și al lui Ion Amzulescu, învățători. Face ciclul secundar la Craiova (1930–1938) și studii universitare la Facultatea de Litere și Filosofie din București (1938–1942), devenind doctor în filologie tot aici (1968) cu teza *Balada populară din Muscel*. Mai întâi profesor secundar în Capitală (1948–1951), funcționează apoi, până la pensionare, în calitate de cercetător la Institutul de Etnografie și Folclor din București, unde este o vreme și secretar științific (1958–1970) sau șef de sector (1971–1983). A fost redactor-șef al „Revistei de etnografie și folclor” (1980–1985) și membru în colegiul de redacție al revistei „Datini”. Colaborează și la „Demos” (Berlin), „Limbă și literatură”, „Memoriile Comisiei de Folclor” ș.a.

În generația sa de folcloriști **A.** se distinge prin amploarea și calitatea lucrărilor, ilustrându-se atât în cercetările de teren și textologie, cât și în studiile monografice și în propunerile de sinteză novatoare (teoretică și practică). Primul său exercițiu folcloristic, izvorât din cercetarea pasionată de arhivă și de teren, s-a concentrat în studiul introductiv la culegerea *Ion ăl Mare* (1963). De altfel, preocupările lui **A.** privind cântecul bătrânesc se divid în două etape. Celei dintâi, cuprinsă între anii 1950 și 1964, îi corespund primele cercetări de teren, studiul menționat, culegerea *Vechi cântece de viteji* (1956, în colaborare cu Gheorghe Ciobanu) și *Balade populare românești* (I–III, 1964; Premiul „B. P. Hasdeu” al Academiei RPR). În cursul acestei etape **A.** a cules folclor în toate județele câmpiei dunărene și a înregistrat pe bandă peste 600 de balade. Descoperirea unora dintre cei mai buni deținători ai tradiției vii de cântece epice, observarea directă, imprimarea selectivă pe bandă de magnetofon a repertoriului acestora, odată cu notarea a numeroase informații, mărturii și

observații concrete și amănunțite asupra personalității, repertoriului și stilurilor, asupra evoluției gustului și a procesului de creație, ca și asupra circulației variantelor în oralitatea vie, au dus la constituirea unei remarcabile surse de informație; valoarea ei va crește pe măsura trecerii anilor, odată cu accentuarea dispariției cântecelor bătrânești din tradiția folclorică nemijlocită. În același interval **A.** a elaborat și o metodologie a culegerii și transcrierii, adecvată relevării specificului genului și stilului cântecelor epice versificate. În cea de-a doua etapă a activității sale (1965–1985), aceea a maturității științifice și a sintezei, **A.** procedează la transcrierea susținută, metodică a celor mai valoroase texte poetice. O parte dintre acestea au alcătuit florilegiul *Cântece bătrânești* (1974), care cuprinde 107 variante reprezentând 71 tipuri de cântece fantastice, vitejești și despre Curtea feudală. Volumul reține atenția deopotrivă prin orientările moderne propuse de studiul introductiv și prin noul sistem de transcriere și editare a baladelor. Adept al punctului de vedere sincretic, **A.** ia în considerare ambii factori (poetic și muzical), care sunt inseparabili și se înrăuresc reciproc. Lucrarea aduce o contribuție majoră la cunoașterea legilor oralității cântecului bătrânesc, a „procesului firesc de alcătuire și desfășurare a baladei”. Printr-un sistem ingenios, **A.** evidențiază o serie de caracteristici intime ale cântecului bătrânesc, care se manifestă în timpul executării acestuia de către performer. Este propusă astfel o nouă înțelegere a mișcării cântecului bătrânesc, a alcătuirii sale, a manierelor stilistice ale unor interpreți de talent, prezentați în capitolul *Biografii și repertorii de informatori principali*. Cartea stă sub un bine marcat semn al înnoirii în studierea baladei. *Cântecul epic eroic. Tipologie și corpus de texte poetice* (1981; Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei RSR) se autorecomandă cu obiectivitate ca fiind „fără îndoială cea mai amplă însumare de izvoare ale cântecului epic”. Deși este păstrată structura antologiei precedente, se fac corectivele impuse de câștigurile aduse de cercetările ulterioare. Astfel, celor 352 tipuri de cântece epice cunoscute până atunci li se adaugă acum alte 49 de tipuri și două subtipuri. La același nivel științific se ridică lucrarea următoare, *Balada familială. Tipologie și corpus de texte poetice* (1983). Paginile care alcătuiesc alte două cărți, *Cântecul nostru bătrânesc* (1986) și *Repere și popasuri în cercetarea poeziei populare* (1989), relevă în **A.** un teoretician

deschis unei palete foarte largi de probleme. Și *Cântecul popular din Muscel – monografie folclorică zonală* (1990) sau un amplu studiu care aduce o viziune integratoare proprie asupra *Mioriței*, cu o retrospectivă asupra problemelor pe care le-a ridicat (2001, revizuit în 2005) ș.a. îl situează între cercetătorii cei mai avizați ai folclorului românesc.

Al. I. Amzulescu a desfășurat o activitate folclorică completă, executând absolut toate operațiile pe care le pretinde stadiul actual al dezvoltării disciplinei științifice căreia i s-a dedicat, putându-se spune, fără reticențe, că este, în acest moment, cel mai bun specialist pe care îl avem pentru domeniul în cauză. Și, mergând mai departe, se poate chiar afirma că Al. I. Amzulescu este cel mai bun specialist al problemelor pe care le pune studiul cântecului nostru epic ce l-am avut vreodată.

ADRIAN FOCHI

SCRIERI: *Cântecul epic eroic. Tipologie și corpus de texte poetice*, București, 1981; *Balada familială. Tipologie și corpus de texte poetice*, București, 1983; *Cântecul nostru bătrânesc*, pref. Iordan Datcu, București, 1986; *Repere și popasuri în cercetarea poeziei populare*, postfață Iordan Datcu, București, 1989; *Cântecul popular din Muscel – monografie folclorică zonală*, MCF, t. IV, 1990, partea II; *Valori de patrimoniu ale cântecului bătrânesc din Oltenia*, București, 2000; *Miorița și alte studii și note de folclor românesc alese din anii 1975–2000*, îngr. Oana Petrică, pref. Nicolae Constantinescu și Al. Dobre, București, 2001; ed. 2, București, 2005; *Despre obârșii... et quibusdam aliis!*, postfață Nicolae Constantinescu, Craiova, 2003. **Culegeri, antologii:** *Doine, cântece, strigături*, București, 1955 (în colaborare cu Gheorghe Ghiță); *Vechi cântece de viteji*, București, 1956 (în colaborare cu Gheorghe Ciobanu); *Ion ăl Mare*, introd. edit., București, 1963; *Balade populare românești*, I–III, introd. edit., București, 1964; *Cântece și jocuri din Muscel*, București, 1964 (în colaborare cu Paula Carp); *Toma Alimoș. Balade populare românești*, I–II, București, 1967; *Cântece bătrânești*, introd. edit., București, 1974; *Capodopere ale literaturii populare românești*, îngr. și pref. Florea Firan, Craiova, 2003; *Cântecul poporan din Muscel*, pref. Marian Munteanu, București, 2010 (în colaborare cu Marian Munteanu).

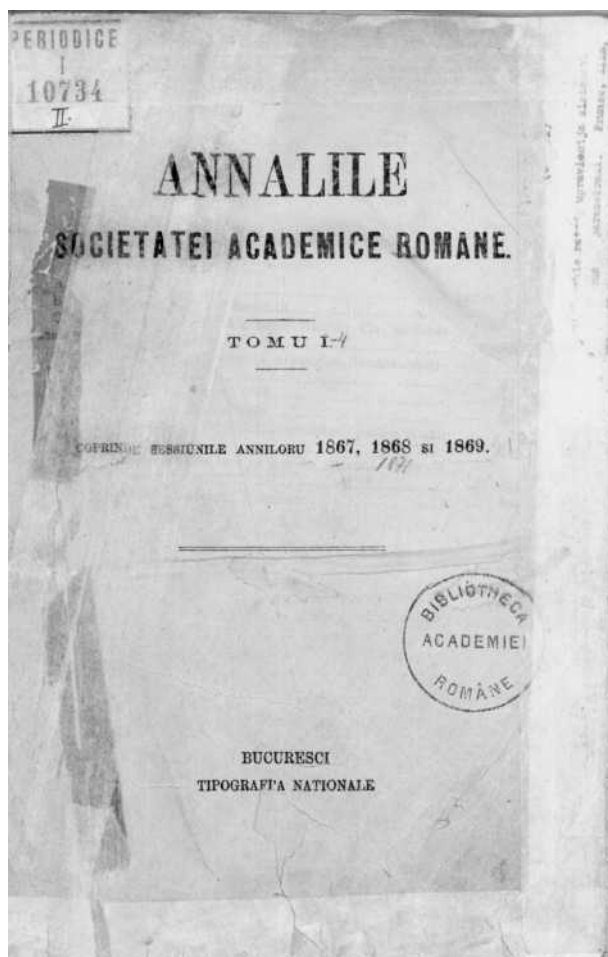
Repere bibliografice: Emilia Comișel, „*Vechi cântece de viteji*”, REF, 1957, 1–2; Ioan Șerb, „*Balade populare românești*”, GL, 1965, 12; Al. Dobre, „*Balade populare românești*”, REF, 1967, 2; Șerban Cioculescu, „*Cântece bătrânești*”, RL, 1976, 23; Streinu, *Pagini*, V, 420–422; Nicolae Constantinescu, [Al. I. Amzulescu], „*Ethnologica*”, 1982, CLT, 2011, 20, REF, 2012, 1–2; Mihai Coman, *Sinteză și tipologie*, VR, 1983, 11; Adrian Fochi, „*Cântecul epic eroic. Tipologie și corpus de texte*”, AAF, 1983; Ion Șeuleanu, „*Balada familială*”, AAF, 1987; Sabina Ispas,

„*Cântecul popular din Muscel*”, REF, 1996, 1–2; Datcu, *Dict. etnolog.*, 52–55; I. Opreșan, *La hotarul dintre lumi*, București, 2006, 395–402; Datcu, *Pagini*, 159–162; Sabina Ispas, *Alexandru I. Amzulescu (December the 4th, 1921 – August the, 9th, 2011)*, REF, 2012, 1–2.

I. D.

ANALELE ACADEMIEI ROMÂNE, publicație a Academiei Române, care apare la București. În septembrie 1868 G. Barițiu considera necesară și urgentă editarea unei reviste cu titlul „*Analele Societății Academice Române*”, care urma să cuprindă pentru început istoricul fondării societății, procesele-verbale și alte acte ale ședințelor, „astfel încât publicul să poată avea în vedere activitatea și progresul societății”. În 1869 a ieșit de sub tipar primul tom, care se deschide cu decretul din 1 aprilie 1866, de înființare a Societății Literare Române, și continuă cu prezentarea activității acesteia între 1867 și 1869. Fidelă obiectivelor ei inițiale, publicația a apărut fără întrerupere sub titlul „*Analele Societății Academice Române*” pentru perioada 1869–1878, „*Analele Academiei Române*” între 1879 și 1948, „*Analele Academiei Republicii Populare Române*” între 1948 și 1965, „*Analele Academiei Republicii Socialiste România*” între 1965 și 1989 și din nou „*Analele Academiei Române*” din 1990. **A.A.R.** oglindește întreaga activitate științifică și administrativă a Academiei Române: comunicări științifice din cele mai diverse domenii ale științei și culturii, aspectele financiare legate de proprietățile donate Academiei, analiza activității Bibliotecii Academiei Române și a Cabinetului numismatic, a școlilor române de la Roma și Paris, a fundațiilor, relațiile cu străinătatea etc. **A.A.R.** au cunoscut mai multe serii și părți corespunzătoare anumitor etape din evoluția instituției academice și a problematicii dezbătute în cadrul ei. Din 1869 până în prezent au apărut cinci serii: prima serie (1869–1878) a apărut în unsprezece tomuri; până la tomul IX inclusiv cuprinde atât „*Dezbaterile*” cât și „*Memorii și notițe*”, tomurile X și XI fiind structurate în două părți: secțiunea I, sesiunea anilor 1877 și 1878; secțiunea a II-a, „*Memorii și notițe*”. Totodată, în cadrul primei serii s-au publicat și discursurile de recepție rostite de Al. Papiu-Ilarian (*Viața, operele și ideile lui Georgiu Șincai*, cu răspuns de G. Barițiu, 1869), G. Sion (*Alexandru Donici. Viața și operele sale*, cu răspuns de V.A. Urechia, 1870), Petrache Poenaru (*Giorgiu Lazăr și școala română*, cu răspuns de G. Sion, 1871), S. Fl. Marian (*Cromatică poporului român*, cu răspuns de B.P. Hasdeu, 1882), A.M.

Marienescu (*Viața și operele lui Petru Maior*, cu răspuns de V.A. Urechia, 1882) ș.a. Seria a doua, apărută între 1879 și 1920, cuprinde patruzeci de tomuri, dintre care primele opt sunt structurate în două secțiuni: „Dezbaterile” și „Memorii și notițe”, următoarele treizeci și două de tomuri având câte trei părți: „Dezbateri”, „Memoriile Secțiunii istorice” și „Memoriile Secțiunii științifice”, ea continuând însă în privința „Dezbatelor” până în 1947 cu încă cincisprezece tomuri. Seria a treia, apărută între 1921 și 1946, cuprinde „Memoriile Secțiunii literare”, „Memoriile Secțiunii istorice” și „Memoriile Secțiunii științifice”. Ultimele două tomuri privind activitatea Academiei Române din perioada iunie 1946–iunie 1948, rămase în manuscris, au fost publicate, pentru completarea seriei, în 2000. Între 1949 și 1986 din seria a patra au apărut treizeci și șase de volume, alte trei – cuprinzând anii 1987–1989 – apărând între 1999 și 2001, dar cu o structură complet modificată față de cele anterioare: locul prezentării ample a lucrărilor adunărilor generale și a secțiilor a fost luat de menționarea manifestărilor științifice organizate de Academia Română, singură sau împreună cu alte instituții de cultură, de învățământ superior sau de cercetare, a comemorării unor personalități ale vieții culturale și științifice române și străine, a relațiilor cu străinătatea. După 1989 s-a început publicarea seriei a cincea, din care până în prezent au apărut douăzeci și unu de volume, ce acoperă perioada 1990–2010, această ultimă serie îmbinând cele două structuri ale publicației, în prezent în cuprinsul ei regăsindu-se atât stenogramele adunărilor generale, prezentarea activității Bibliotecii și a Editurii Academiei, cât și manifestările științifice și relațiile externe desfășurate în cuprinsul unui an, ele fiind completate, ca și în volumele din seria anterioară, cu prezentarea structurii Academiei (componenta Biroului, a Prezidiului și a secțiilor) și cu medaliaoanele membrilor Academiei decedați în anul respectiv. Paralel, au continuat să apară „Memoriile” secției istorice și ale celei științifice. Din 1879 se tipăresc și versiuni prescurtate, în franceză, ale lucrărilor pe secțiuni: „Bulletin de la Séction scientifique” (condus de Ștefan Hepites, Grigore Antipa, Traian Săvulescu), „Bulletin de la Séction historique” (N. Iorga) și „Langue et littérature” (Theodor Capidan și Dimitrie Caracostea). În A.A.R. un loc important îl ocupă problemele legate de limba și literatura română, ilustrative fiind discursurile și studiile de lingvistică, folcloristică și istorie literară, cu un pregnant accent de

pionierat. Domeniul lingvistic deține prioritatea, dacă s-ar aminti doar temeinicele cercetări ale lui B.P. Hasdeu: „Sunt zece ani de când eu începusem a studia și nu încetez de-a tot urmări marea problemă a genealogiei popoarelor balcanice” (*Cine sunt albanezii?*, t. XXIII, 1901) sau ale lui Pericle N. Papahagi (*Megleno-românii*, t. XXV, 1902–1903), Ovid Densusianu (*Din istoria amuțirii lui „u” final în limba română*, t. XXVII, 1904–1905). O mențiune aparte i se cuvine studiului lui Ioan Slavici, membru corespondent (*Așezarea vorbelor în românește*, t. XXVII, 1904–1905), studiu ce atestă preocuparea prozatorului în privința utilizării eficiente a limbii, acesta elaborând chiar o teorie sui-generis a receptării: „Atunci dar, când scriind ne adresăm la toată lumea, și la cei prezenți și la cei viitori, avem să facem nu numai alegerea și întrebuintarea, ci totodată și așezarea vorbelor potrivit cu deprinderea obștească”, pentru că „multe din cele mai prețioase scrieri ale noastre sunt lipsite de claritate și de cuvenita

preciziune”. Înscriindu-se în același impuls de recuperare, studiile lui N. Iorga (*Câteva documente de cea mai veche limbă românească, Contribuții la istoria literaturii române în veacul al XVIII-lea și al XIX-lea*, t. XXVIII, 1905–1906), Sextil Pușcariu (în colaborare cu M. Bartoli, A. Belulovici, A. Bihan, *Studii istro-române*, t. XXVIII), Tudor Pamfile (*Jocuri de copii. Adunate din satul Țepu – județul Tecuciu*, t. XXVIII), Ioan Bianu (*Însemnări autografe scrise într-o carte veche de Dosofteiu Mitropolitul Moldovei. 1663–1686*, t. XXXVI, 1913–1914), Onisifor Ghibu (*Din istoria literaturii didactice românești*, t. XXXVIII, 1915–1916) aduc contribuții importante la configurarea în mers a filologiei românești. O contribuție documentară deosebită o reprezintă materialul publicat de Iacob C. Negruzzi, *Începuturile literare ale lui Constantin Negruzzi* (t. XXXII, 1909–1910), în care sunt dezvăluite amănunte privind încercările literare ale tatălui său, approximate să fi început la vârsta de „13, 14, până la 15 ani”. Un episod insolit în viața **A.A.R.** este reprezentat de versurile publicate în paginile ei de Duiliu Zamfirescu (*Miriță. Poem eroic*, partea întâi, *Oltul*, t. XXXII, 1909–1910), lucru neobișnuit în cuprinsul unui periodic academic. Printre cele mai importante discursuri de recepție publicate în această perioadă sunt ale lui Iosif Vulcan (*Dimitrie Țichindeal. Date noi despre viața și activitatea lui*, cu răspunsul lui V.A. Urechia, 1892), A.D. Xenopol (*Mihail Kogălniceanu* cu răspunsul lui D. A. Sturdza, 1895), Ioan Bianu (*Despre introducerea limbii românești în Biserica românilor*, cu răspunsul lui D.A. Sturdza, 1904), Duiliu Zamfirescu (*Poporanismul în literatură*, cu răspunsul lui Titu Maiorescu, 1909), N. Iorga (*Două concepții istorice*, cu răspunsul lui A.D. Xenopol, 1911), Barbu Delavrancea (*Din estetica poeziei populare*, cu răspunsul lui Iacob Negruzzi, 1913), Ovid Densusianu (*Barbu Delavrancea*, cu răspunsul lui Ioan Bianu, 1919), Sextil Pușcariu (*Locul limbii române între limbile romanice*, cu răspunsul lui Ioan Bianu, 1920), Octavian Goga (*Coșbuc* cu răspunsul lui G. Bogdan-Duică, 1923), Mihail Sadoveanu (*Poezia populară*, cu răspunsul lui G. Bogdan-Duică, 1923), Nichifor Crainic (*Elogiul lui Octavian Goga*, cu răspunsul lui Lucian Blaga, 1941). Seria a treia a „Memoriilor” debutează în 1924 și aduce nu doar nume noi, ci și o mai mare deschidere spre universalitate. Se observă efortul de lărgire a interesului științific, îndreptat acum și asupra metodologiei comparatiste, și o atenuare a etnocentrismului cultural. Apar studii în limbi străine: Ramiro Ortiz (*Leopardi e*

la Spagna, t. I, 1924; *Goldoni e la Francia*, t. III, 1927; *Per la fortuna del Petrarca in Romania. 1783–1928*, t. V, 1930–1931), Dragoș Protopopescu (*Unknown Congreve, a Sheaf of Poetical Scraps*, t. I, 1924). Iacob Negruzzi își continuă demersul, publicând „un șir de scrisori ale unor autori de foarte mare valoare, care au încetat din viață în timpurile cele mai recente”: Ioan Bogdan, A.D. Xenopol, Al. Vlahuță. Același lucru îl face și Emil Vîrtosu, publicând *Scrisori inedite ale lui I. Heliade-Rădulescu către preotul Cosma Moșescu din Brăila între anii 1857–1872*. Demn de remarcat în ce privește pulsul literaturii în epocă este studiul lui I.A. Bassarabescu *Două epoci în literatura română*, studiu ce se vrea echilibrat în aprecierea tendințelor literare, dar care rămâne tribut ar celuiși tradiționalism al generației. Ceva mai târziu Mihail Dragomirescu va aplica o schemă oarecum rigid-reductivă în aprecierea universalității scriitorilor români, din tendința obsesivă de surmontare a complexului de cultură mică. El va supune scrisul unor autori fundamental diferiți (Eminescu, Caragiale, Alecsandri) procustienei ecuații „fond-formă-armonie” în studiile *Eminescu – poet universal*, *Caragiale în poezia lumii* și *Vasile Alecsandri în poezia universală*. O contribuție importantă aduce C. Rădulescu-Motru prin revizuirea și completarea lucrării sale din 1927 privind „personalismul energetic”: *Morala personalismului energetic* (t. XIV–XV, 1944–1946) și *Materialismul și personalismul în filosofie* (t. XVI–XVII, 1946–1948). Alte studii: Alexandru Marcu, *Romanticii italieni și români*, *Vasile Alecsandri și Italia*, N. Cartojan, *Legende de Troade în literatura veche românească*, *Mihail Kogălniceanu. Activitatea literară*, G. Popa-Lisseanu, *Un manuscris al Gramaticii lui Eliade Rădulescu*, Sextil Pușcariu, *Dicționarul Academiei*, B.P. Hasdeu ca lingvist, Tudor Vianu, *Influența lui Hegel în cultura românească*, Th. Capidan, *Originea macedoromânilor. Răspuns d-lui Keramopoulos de la Academia Greacă din Atena, referitor la originea greacă a macedoromânilor*, Nichifor Crainic, „Anul 1840”. 100 de ani de când apărea în „Dacia literară” poezia lui Grigore Alexandrescu, Carlo Tagliavini, *O psaltire românească necunoscută din 1748*, Iorgu Iordan, *O disciplină lingvistică nouă: fonologia*, etc. Discursurile de recepție publicate în acest interval acoperă un perimetru larg de preocupări: George Enescu, *Despre Iacob Negruzzi și despre intrarea muzicii la Academia Română* (cu răspunsul lui Gh. Țițeica, 1933); Lucian Blaga, *Elogiul satului românesc* (cu răspunsul lui Ion Petrovici, 1937), Liviu

Rebreanu, *Lauda țaranului român* (cu răspunsul lui Ion Petrovici, 1940). Noua serie, inițiată ca urmare a schimbării regimului politic și a instaurării comandamentelor comuniste, începe în 1949. Virajul neașteptat se oglindește abrupt în conținutul și retorica publicației, devenită obedientă noii conduceri politice. Centrul de greutate al preocupărilor academice se mută pe evenimente ocazionale, pe fondul unei priviri orientate exclusiv spre Răsărit: A. Toma, *Pușkin, făclie peste vremuri*; Geo Bogza, *Perspective deschise creației literare de planul stalinist de transformare a naturii*; Iorgu Iordan, *Influențe rusești asupra limbii române*. Limbajul academic e infestat de expresii aparținând limbajului de lemn al propagandei staliniste: „dușman de clasă”, „luptă de clasă”, „gloriosul popor rus”, „omul sovietic” etc. **A.A.R.** se transformă într-un organ al propagandei comuniste, a cărui unică preocupare, în afara „politicii de partid”, o reprezintă comemorările și aniversările riguros controlate. Caracterul științific al studiilor publicate se estompează până la insignifianță, făcând loc unei „implicări” utopice în realitate, ridicată pe o schelărie lexicală ce aparține exclusiv ideologicului. De pildă, comunicarea lui Geo Bogza, *Perspective...*, prezentată în ședința plenară din 25 februarie 1949, este simptomatică. Pornind de la derizoriul propagandistic al unui eveniment minor, scriitorul construiește, obedient, o utopie radical ruptă de literatură, a cărei inconsistență nu poate fi camuflată de niciun arabesc stilistic. Dincolo de „pitorescul” situației, relieful conturat de o asemenea retorică astupă orice libertate stilistică, impunând o poetică emfatică a triumfalismului și entuziasmului deontologizat, ce va marca literatura noastră până la popasul vremelnice al „dezghețului” ideologic situat între instaurarea „regimului Ceaușescu” și „revoluția culturală” de inspirație asiatică. Timid, în conținutul publicației se mai strecoară, în dosul perdelelor de ideologie, studii a căror rezistență este una tăcută, tocmai prin tematica evazivă pe care o profesează. Pot fi amintite între 1956 și 1960 *Andersen povestitorul* (Al. A. Philippide), *Henrik Ibsen* (G. Călinescu); *Risorgimentul și Unirea Principatelor* (Andrei Oțetea), *Gh. Bariț. Cuvânt comemorativ la 150 de ani de la nașterea sa* (David Prodan) ș.a. Volumul XII, din 1962, reproduce discursurile rostite cu ocazia primirii în Academie a scriitorului guatemalez Miguel Ángel Asturias (cuvânt introductiv de Iorgu Iordan). Opera scriitorului este prezentată de Zaharia Stancu și de Eugen Jebeleanu, iar cuvântul de răspuns al

acestuia este completat de o comunicare privind contribuția pe care romanul o aduce sociologiei. Volumul XVI, din 1966, este unul aniversar (centenarul Academiei), însoțit de o anexă ce cuprinde sesiunea solemnă din 26 septembrie 1966, consacrată acestui eveniment. Din păcate, atât **A.A.R.**, cât și „Memoriile” (ce reapar în 1977), puternic politizate, cuprind și telegrame adresate familiei Ceaușescu, totul culminând cu discursurile prilejuite de alegerea președintelui statului ca membru titular și președinte de onoare al Academiei RSR. Seria a patra a „Memoriilor Secției de științe filologice, literatură și arte” conține o casetă redacțională: Al. Graur (redactor responsabil), Jean Livescu (redactor responsabil adjunct), Șerban Cioculescu, Virgil Vătășianu, Al. Balaci, Boris Cazacu, G. Ivănescu, H. Mihăescu, Matei Socor (membri), Al. Ionașcu (secretar științific). În *Cuvânt înainte* Al. Graur consensuează preocupările care intră în profilul Secției în seria reluată „după o foarte lungă întrerupere”. Prioritară este „elaborarea tratatului de *Istoria limbii române*”. La secțiunea de lingvistică publică Ion Coteanu, Alexandru Niculescu, Al. Graur, Mioara Avram, Valeria Guțu Romalo, Tatiana Slama-Cazacu ș.a. Studii de folcloristică semnează Adrian Fochi, iar de literatură Șerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, D. Vatamaniuc, Mircea Angheliescu. Un eveniment notabil în direcția efortului de emancipare de sub tutela ideologiei și de orientare a cercetării pe un teritoriu al profesionalismului îl reprezintă simpozionul *Limbajul criticii literare*, organizat de Comisia pentru cultivarea limbii române a Academiei RSR, în colaborare cu Secția de științe filologice, literatură și arte, la 11 mai 1983. Lucrările sunt cuprinse în tomul V, 1983–1984: *Limbajul critic la o răscruce* (Șerban Cioculescu), *Tentația paradoxului în limbajul critic-literar* (Carmen Vlad), *Limbajul critic-limbaj artistic* (Mircea Martin). Seria a patra a „Memoriilor Secției de științe filologice, literatură și arte” mai cuprinde conferințe, mese rotunde, dezbateri, comunicări omagiale. Odată cu 1990 se produce o cotitură majoră în biografia publicațiilor Academiei Române, ducând la depolitizarea acestora. În paginile **A.A.R.** se publică lucrările adunărilor generale, scurte biografii ale membrilor nou aleși, lista premiilor Academiei și a discursurilor de recepție, manifestările științifice, aniversările și comemorările organizate de secțiile Academiei în anul respectiv. Între acestea, sesiunile științifice consacrate lui Ion Creangă (1990), I.L. Caragiale, Tudor

Arghezi (1992), E. Lovinescu (1993), Ion Barbu (1994), Tristan Tzara (1996), Ioan Slavici (1998), G. Călinescu (1999), Marin Preda (2000), Ion Heliade-Rădulescu (2002), Zaharia Stancu (2003), Nichita Stănescu (2004), Marin Sorescu (2005), Ioan Bianu (2006), B.P. Hasdeu (2007), Grigore Vieru (2009), Dimitrie Cantemir (2010), dar și simpozioanele și dezbaterile: *Elemente etnologice în cartea românească veche* (1990), *Conștiință și cultură în procesul transformărilor actuale din societatea românească* (1992), *Limba română și varietățile ei locale* (1994), *Clasicii dramaturgiei universale în imagine românească: W. Shakespeare* (1997), *G. Călinescu față cu noua critică literară* (2010) etc. Totodată, în paginile **A.A.R.** sunt consemnate unele dintre realizările de excepție ale Academiei Române: *Dicționarul limbii române*, *Dicționarul general al literaturii române*, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, volumele seriei „Opere fundamentale”, publicarea facsimilată a manuscriselor lui Eminescu ș.a. **N.S.**

ANALELE BRĂILEI, „revistă de cultură regională” care apare la Brăila între ianuarie 1929 și 1940, în primul an bimensual, apoi din 1930 trimestrial. Din comitetul de direcție fac parte Nae Ionescu, Paul Demetriad, Radu Portocală și Gh. T. Marinescu, acesta din urmă fiind și director; din 1931 apare ca secretar de redacție Mih. Trufașu. Articolul *Schiță de program*, publicat în fruntea primului număr sub semnătura lui Gh. T. Marinescu (cu posibile influențe venind dinspre linia ideologică a lui Nae Ionescu), anunță că revista „și-a propus să studieze toate laturile vieții unui oraș și ale unui ținut, atât sub unghiul istoric, cât și sub cel al actualității” și face teoria regionalismului cultural: „Această idee de regionalism, înrudită într-un fel și cu ideea diviziunii muncii, așa de potrivită conceptului de cultură, care presupune neuniformitate, variație, descentralizare, diferențiere, originalitate, a fost aplicată chiar și în domeniul economic, care presupune uniformitate, centralizare”. Al. Marcu va relua aceste idei într-un articol din 1938, *Regionalism cultural*, elogiu adus modelului regional din Italia lui Benito Mussolini, oferit ca pildă României: „cutezăm a vedea în spirituala descentralizare regionalistă a culturii noastre întărirea sufletului colectiv, regăsirea, renașterea, impunerea adevărului tradiționalism românesc”. Cea mai mare parte a studiilor documentează monografic regiunea din punct de vedere istoric, economic, geografic:

P. Demetriad, *Viața portului Brăila față de activitatea din trecut*, Andrei Antipov, *Monografia lipovenilor din orașul și jud. Brăila*, Vasile Băncilă, *Tâlcul Bibliotecii „Petre Armencea” din Brăila*, N. Iorga, *Unde e istoria Brăilei?*, V. Voiculescu, *Ceva despre mișcarea muzicală a Brăilei*, D. Karnabatt, *Brăila care s-a dus... Brăila care se duce* ș.a.m.d. Apar însă și o seamă de texte cu relevanță literară propriu-zisă, unele din perspectiva temei, altele din aceea a semnăturii: G. Banea, *Brăila și peisajul brăilean în opera scriitorului Panait Istrati*, S. Semilian, *Poetul George Baronzi*, I.M. Gane, C. Sandu-Aldea, *Viața și opera lui*, I. Vasilescu-Valjean, *Elevul Panait Cerna. Amintiri*, Mihail Sebastian, *Brăila, meridian al unei noi Românie* (publicat în 1935, după ruptura cu Nae Ionescu), Șt. M. Enescu, *Noua producție literară a Brăilei* (despre romanele *Ghetto veac XX* de Ury Benador și *De două mii de ani* de Mihail Sebastian; recenzentul este acel Ștefan Enescu care își va asuma în 1944 paternitatea piesei *Steaua fără nume* a lui Mihail Sebastian, astfel încât să poată fi reprezentată în condițiile cenzurii rasiale), Ilie Mirea, *Correspondența lui Panait Istrati*, G. Călinescu, *Istoria școalelor din orașul și jud. Brăila (1832–1864)* (recenzie a unei lucrări în manuscris de Radu Perianu), N. Iorga, *Un scriitor brăilean necunoscut* (despre Iuliu Cezar Săvescu). Din Panait Istrati se republică articolul *De ce m-am retras la Brăila* (tipărit inițial tot în presa locală), iar din Nae Ionescu se retipărește articolul *Despre un neam de oameni*, evocare a rădăcinilor sale brăilene preluată din „Cuvântul”. Gala Galaction îl evocă pe profesorul Gh. Murgoci. Sub auspiciile **A.B.** au apărut o serie de cărți, de regulă repertoriind teme regionale, dar și pe teme politice, precum *Mussolini*, *Hitler*, *Kemal* de Mihail Manoilescu (broșura reproduce o conferință organizată de asemenea sub patronajul publicației). **M.I.**

ANALELE BUCOVINEI, publicație editată la București, semestrial, începând din iunie 1994, de Centrul de Studii „Bucovina” al Academiei Române, instituție înființată la Rădăuți în anul 1992. Redactor-șef: D. Vatamaniuc; secretar redacție: Vasile I. Schipor. Din colegiul de redacție fac parte, inițial, academicienii Radu Grigorovici, Ștefan Ștefănescu, Vladimir Trebici și Gheorghe Platon, Liviu Ionesi, membru corespondent al Academiei Române, Radu Economu, Marian Olaru. Într-un articol-program intitulat *Argument*,

Gheorghe Platon dă glas năzuinței „de a cultiva și a întreține conștiința întregului național”, analele propunându-și „să fie un instrument pentru împlinirea nobilelor obiective ale promovării și răspândirii culturii naționale; să reprezinte o *alternativă românească autorizată* în dialogul, demult deschis, privind istoria și cultura Bucovinei. Se va înscrie în acest dialog cu prestigiul instituției care o patronează și cu autoritatea numelor care vor semna în paginile sale”. Un program ce transpare și din editorialele semnate, adesea, de academicieni sau de oameni de știință cunoscuți (Radu Grigorovici, Vladimir Trebici, Ștefan Ștefănescu, G. Mihăilă, Valeriu D. Cotea, Răzvan Theodorescu, Ioan-Iovitz Popescu, D. Vatamaniuc) și care a fost urmat cu stăruință. **A.B.** au abordat, de-a lungul timpului, o vastă problematică privitoare la Bucovina istorică, la tradițiile și cultura ei, felurile rubrici și secțiuni ale publicației oglindind cât se poate de bine spiritul enciclopedic în care a fost concepută. Astfel, la rubrica „Evocări” sunt readuse în atenție personalități ale vieții științifice și culturale precum Ion I. Nistor, Dimitrie Onciul, Vasile Grecu, Constantin I. Brătescu, Ion Negură, Matthias Friedwagner, Ciprian Porumbescu, Victor Ion Popa, George Grigorovici, Ludwig Adolf Simiginowicz-Staufe ș.a., iar secțiunea numită „Viața politică, culturală, literară și artistică” include studii și articole despre filosofi, compozitori, profesori, ierarhi, oameni politici, dar și despre instituții, evenimente istorice, procese social-politice, așa cum s-au manifestat ele pe tărâm bucovinean. Sunt inserate tot aici contribuții istorico-literare, cum sunt cele ale unor cercetători precum D. Vatamaniuc (*Eminescu și Bucovina, Bucovina și Lucian Blaga la centenarul nașterii sale, Mișcarea literară bucovineană interbelică și presa rădăuțeană, Bucovina și Ioan Slavici. Un veac și jumătate de la nașterea prozatorului*), George Muntean (*Literatura română din Bucovina postbelică*), Mircea A. Diaconu (*Revista „Iconar” și mișcarea literară bucovineană, Iulian Vesper în mișcarea literară bucovineană interbelică, Mircea Streinul (Schifă monografică), Ideologia mișcării „Iconar”. Conceptul de provincie*). O altă secțiune a revistei, „Demografie, toponimie”, devenită ulterior „Istorie, demografie, toponimie, onomastică, statistică”, găzduiește studii aparținând unor lingviști, sociologi sau istorici remarcabili, din diferite generații (Alexandina Cernov, Ion

Popescu-Sireteanu, Ion Popescu, Radu Grigorovici, Nicolai Grămadă, Vasile Hasna, Alexandru-Ovidiu Cristureanu, Ștefan Purici, Valerian Procopciuc, Eugen Glück, Constantin Ungureanu ș.a.), iar în cea de „Etnografie, folclor”, extinsă apoi sub genericul „Folclor. Etnografie. Arhitectură”, sunt prezenți, de asemenea, specialiști precum Grigore C. Bostan, Vasile I. Schipor, Dragoș Cusiuc, Grigore Nandriș, Veturia Costinean, Liviu Papuc, Magdalena Vasilescu, Florin Bucescu, Elena Cristuș, Alma Blănaru, Iulia Brânză, Toderăș Simion, Iordan Datcu, Ion Filipciuc, Mihai Camilar, Gheorghe Patza. Analele au și un spațiu dedicat științelor naturii (între semnatori: Titus Lucescu, Sorin Trelea, Taras Seghedin, Ovidiu Bătă, Petru Bejenaru, Liviu Ionesi, Ion Iordache, Carmen Gache, Radu Cenușă, Tudor Țibuleac ș.a.). Rubricile „Documente”, „Opinii”, „Cronică”, „Cărți. Reviste” sunt consacrate unor restituiri documentare, unor dezbateri de idei, relatărilor despre evenimente culturale bucovinene și recenziilor despre cărți și reviste din aceeași sferă de interes. La răstimpuri **A.B.** scot și numere omagiale, închinare unor figuri marcante ale istoriei și culturii noastre, cum sunt Ștefan cel Mare, Gheorghe Løvendal, Ciprian Porumbescu sau academicianului Radu Grigorovici, director fondator al Institutului „Bucovina”, comemorat în 2011 la centenarul nașterii sale. Un număr special (3/1997), editat în limbile română, germană și ucraineană, cuprinde documentele conferinței internaționale „Bucovina 1775–1862. Aspecte politice, sociale, economice, culturale și demografice”, iar un altul (1/2010) reunește comunicările de la conferința „Identitate și multiculturalitate în Bucovina istorică. Convergențe culturale”, desfășurată la Rădăuți în 1–3 octombrie 2009. O prețioasă sursă de informare, în care pot fi găsite o bibliografie tematică, sumarele, lista numerelor speciale și a ilustrațiilor, precum și un indice de autori, o constituie cele două numere retrospective scoase la zece și la douăzeci de ani de la apariție. Ele confirmă laborioasa activitate a acestei apreciate publicații academice și oferă, implicit, o imagine enciclopedică și complexă a culturii Bucovinei. Alți colaboratori: Ion Alexandrescu, Petru Bărbuță, Luca Bejenaru, Ana Borca, Radu-Florian Bruja, Constantin Burac, Dumitru Burghilea, Aurel Buzincu, Constantin C. Cojocar, Viorel Cosma, Gavril I. Crăciun,

Hans Dama, Ilie Dan, Vasile M. Demciuc, Andrei Devenyi, Horst Fassel, Nicoleta Florea, Nicolae Havriliuc, Franz Holzl, Norbert Gaschler, Cornel Gheorghies, Ion Gherman, Gheorghe Giurcă, Ștefan S. Gorovei, Mircea Grigoroviță, Tadei Iațeniuk, Vladimir Iliescu, Georgeta Istrătoaie, Ihor Jaloba, Doina Iavni, Dan Jumară, Vasile Juravle, Lydia Baronesse Løvendal-Papae, Luminița Lăzărescu, Dragoș Luchian, Mircea Lutic, George Macrin, Iurii Makar, Rodica Marchidan, Elena-Luminița Martiniuc, Oksandr Massan, Eleonora Moldovan, Carol Mohr, Tudor Morariu, Vichentie Nicolaiciuc, Alis Niculică, Liviu Onu, Radu-Mihai Papae, Eugen Patraș, Gheorghe Pătu, Dan Păcurariu, Maria Platon, Ilie Popescu, Doru Popovici, Vasile Precop, Cristina Puha, Raluca Rășinariu, Petru Rușindilar, Mihailo Saiko, Emil Satco, Vasile Tărățeanu, Dumitru Teodorescu, Vasile Tomescu, Serghei Troian, Domnica Țibu, Pavel Țugui, Luminița Vartolomei, Mira Voitec-Dordea, Hugo Weczerka, Ion Zadik. **I.M.**

ANALELE DOBROGEI, revistă apărută la Constanța, trimestrial, între 1920 și 1924, la Cernăuți, anual între 1924 și 1929, și lunar între 1929 și 1931, când revine la periodicitatea anuală, până în 1938; este editată de Societatea Culturală Dobrogeană, înființată de geograful Constantin Brătescu, membru corespondent al Academiei Române, și de avocatul Ioan N. Roman, în continuarea „Arhivei Dobrogei” (1916, 1919–1920). Director: Constantin Brătescu; secretar de redacție: Paulina Popescu (1929–1930). Programul, expus de I.N. Roman în articolul *Către cetitori*, fixează coordonatele între care aveau să se încadreze preocupările publicației, invitându-și viitorii colaboratori să cerceteze „pământul [Dobrogei] de o deosebită alcătuire, cu fauna și flora lui, cu credințele, obiceiurile, portul, năzuințele și manifestările ei intelectuale”. Sub raportul spațiului tipografic se promite literaturii o parte egală cu cea rezervată științei, dar meritul acesteia va fi nu atât artistic, cât de „întreținere a unui climat literar”. Colaborează cu versuri Al. Bilciurescu (*Ultima petală*), Aurel Bentoiu (*Romanță, Nu mai plânge*), Alexandru Gherghel (*Sonet, Triolet*), Dragoș Protopopescu (*Băjenarii*), Nikita Macedonski (*Noaptea poeziei*), Lucian Costin (*Ispita, Nucul*), Nicolae Țimiras (*Ninge*), Mihail Straje, I.M. Sadoveanu, și se reproduc poeziile lui Panait Cerna *Ad astra, Domnița din vis* și *Sonet oriental*. Numele care apar cel mai asiduu sunt

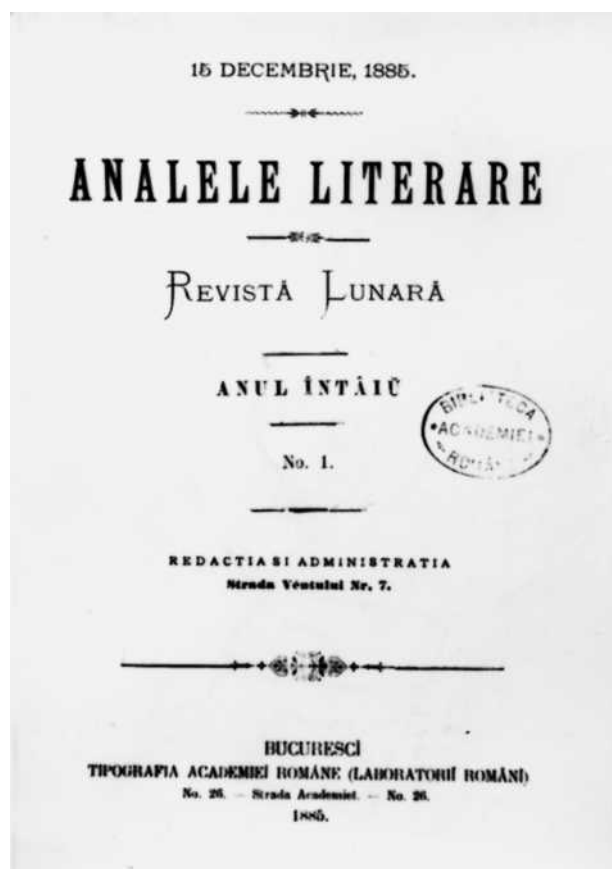
Grigore Sălceanu (semnează și Sulcină), totodată conducător al cnaclului literar din Constanța, I.N. Roman (mai semnează Ion Breazu, Rozmarin), I. Dumitrescu-Frasin, Mihail Pricopie, A. Mândru, toți cultivând cu predilecție motive locale și poezia mării. După dispariția lui I.N. Roman în 1931, familia acestuia instituie un premiu anual pentru versuri inspirate „din peisajul și sufletul Dobrogei sau al mării”, câștigătorii anului 1934 fiind V. Voiculescu (cu un „triptic dobrogean”: *Dobrogea-n amiază de vară, În cimitirul turcesc din Mangalia, Iarnă scitică*) și Grigore Sălceanu (cu sonetul *Bairamdede*). Sporadic, proza este semnată de C. Brătescu (cu pseudonimul Salsovia; *Copistul*), Al. Lascarov-Moldovanu (*Prin Dobrogea...*), A. Mândru (*Cei dintâi fulgi*); mai productiv este George Ulieru, cu *Amintiri duioase, La drum, La țărnuț mării, Cuza Vodă și călugării, Avocații, Soarta omului*. Grigore Sălceanu se încearcă și în teatru, cu piesele *Furtuna* (patru acte) și *Întâia sărutare* (trei acte în versuri). Sectorul traduceri e bine reprezentat, conținând tălmăciri din literaturile franceză (Félix Arvers, *Sonet*; Baudelaire, *Albatrosul* – în versiunea lui Panait Cerna, *Bușnițele, Pipa*; Paul Bourget, *Cântec* – tradus de Aurel Bentoiu, Chamfort, Verlaine, Samain, Hérédia, Anna de Noailles), germană (Goethe, *Pe țărnuț*, Heine, Lenau, Emil Geibel), rusă (A.P. Cehov, *O operă de artă*), americană (E.A. Poe, *Maelström*), engleză (Rudyard Kipling), latină (Ovidiu) ș.a. Revista nu are un cronicar literar atent la viața editorială, recenziile sau cronicile de întâmpinare apărând întâmplător, dar la lucrări importante: *Literatura română modernă*, volumul I, de Ovid Densusianu, *Letopiseșul Țării Moldovei* al lui Ion Neculce, ediție de Alexe Procopovici, *Letopiseșul Țării Moldovei* de Grigore Ureche, ediție de Constantin Giurescu. Oportună este tipărirea studiului *Viața lui Panait Cerna – Opera lui Panait Cerna* de Lucian Predescu, însoțit de o suită de poezii originale și traduse, și a *Țiganiadei* lui Ioan Budai-Deleanu, versiune prescurtată, cu un cuvânt înainte și sub îngrijirea lui Mihail Pricopie (1931), ambele precedând imprimarea în volum. Contribuțiile de istorie literară aparțin lui Teodor Bălan (*Noi documente privitoare la familia Hăjdău*), D. Stoicescu (*Macedonski în Dobrogea* – însemnări din 1879, când poetul era directorul Prefecturii din Cernavodă), Lucian Predescu (*Marea Neagră în poezia noastră populară*). Câteva texte sunt preluate din „Dacoromania” (Ion Breazu, *Ioan N. Roman. 1866–1931*), „Neamul românesc” ș.a. Secțiunea cea

mai bine reprezentată este cea a studiilor (Theodor D. Speranția, *Dobrogea în folclorul nostru*), dar mai ales a miniantologiilor din folclorul dobrogean: legende, colinde, cântece bulgărești, lipovene, tătare, ale germanilor și ale grecilor, culese de Emil Riegler-Dinu, Ion Georgescu, G. Coatu-Cerna. Alți colaboratori: N. Iorga, Petru Vulcan, Em. Bucuța, George Vâlsan, Mihail Dragomirescu, Ștefan Bezdechi, C. Motăș, O. Tafrali, Eugen Ciuchi, Ioan Micu. **R.P.**

ANALELE LITERARE, revistă apărută la București, lunar, din 15 decembrie 1885 până în mai 1886 și la 15 ianuarie 1888. Comitetul de redacție: Bonifaciu Florescu, Anghel Demetrescu, C. Georgian, D. Stăncescu, D. Teleor, G. Dem. Teodorescu, Ștefan Vellescu, M. Gaster, Traian Demetrescu, Mircea C. Demetriade ș.a. Ambiția lor, nerealizată, era de a combate, prin revistă și prin cercul literar care trebuia să se constituie în jurul ei, influența „Convorbirilor literare”. Petre Ispirescu, O. Lugoșianu, F. Simionescu și D. Stăncescu au publicat literatură populară. *O comedie, În noaptea nunții*, fragmente din romanul

Între crimă și moarte și versuri dădea Mircea C. Demetriade, alături de care colaborau N. Carageally-Costache, N.G. Rădulescu-Niger, Gh. Bengescu-Dabija (cu câteva scene din *Pygmalion, regele Fenicie*), C.M. Nicolaescu, Th. Dumbrăveanu ș.a. Traian Demetrescu își tipărea în **A.L.** poeziile *Lumea* și *Două stanțe*, Bonifaciu Florescu semnează mai multe versificări pe teme istorice, precum și articole, fragmente din cursul de literatură, recenzii. Cu articole de critică literară este prezent Anghel Demetrescu, iar alte recenzii, cronici dramatice și note bibliografice le aparțin lui Lazăr Șăineanu și lui C. Drăgulescu. Poeziile *La visul profan* și *Suo tempore* de Al. Macedonski apar mai întâi aici. **R.Z.**

ANALELE LITERARE, POLITICE, ȘTIINȚIFICE, revistă apărută la București, lunar, din ianuarie 1904 până în iunie 1905, sub redacția unui comitet; secretar de redacție: G.T. Buzoianu. Publicația se află în descendența „Literaturii”, dar e apropiată prin ideologie și de mișcarea sămănătoristă. De la numărul 4–5/1904, direcțiunea este reprezentată de Th.D. Speranția pentru partea literară, N. Cosăcescu pentru partea politică și G.T. Buzoianu pentru cea științifică. Conform articolului-program *Prima vorbă*, „numai o literatură națională ne poate asigura o individualitate etnică” în interiorul unui proces de „reformă în toate direcțiile”, vizând „redeșteptarea geniului latin al neamului”. Poeții, prozatorii și criticii revistei sunt însă, în mare majoritate, moderniști sau susținători ai curentelor moderniste în literatură. Publică poezie Al. Macedonski (*Noaptea de decembrie*), G. Bacovia (*Balet, Serenadă*), Alice Călugăru (*Taina mării, Pastel, E vântul*), Al.T. Stamatiad (*Toamna, Femeile*), Eugeniu Speranția (*Din tren*), Donar Munteanu (*Zâna de rouă, Amintiri evocate* – poemă), N.G. Rădulescu-Niger (*Aniversarea Unirii 1859, Cocheta*), Mircea C. Demetriade (*Fatma, Serbarea mării*), Mia Frollo (debut în 1905, cu numele Maria Buzoianu), Constantin Rîuleț, ascuns sub pseudonimul Rigo Pol (*Vino*), printre prozatori numărându-se C. (I.A.) Nottara (*De dincolo de moarte* – fragment din romanul memorialistic cu acest titlu, ce va apărea în 1907), N.G. Rădulescu-Niger (*Copil de suflet* – schiță), Th. D. Speranția (*Rabinul și Dumnezeu* – anecdotă, *Cuza cel nou* – amintire). În ce privește teatrul, revista face față tipăririi unor texte chiar de mari dimensiuni. Astfel, cu numărul 1/1904 începe publicarea basmului *Dafin Făt-Frumos și frumoasa*

Ileana, „un prolog și 10 icoane” în versuri și proză, semnat de Mircea C. Demetriade, tot lui aparținându-i și „melopeea în trei acte” *Renegatul*. Poem dramatic este și actul *Flori și lacrimi*, subintitulat *Bianca*, de Mihail Mora. Numărul triplu 6–8/1904 reproduce „drama în cinci acte și în versuri” *Grigore Vodă, domnul Moldovei* de Alexandru Depărățeanu, precedată de un studiu de C.G. Dissescu ce analizează viața și opera autorului, de altfel întregul număr fiind dedicat personalității acestuia. Preocupările de istorie literară se rezumă la un amplu studiu de Mihail Strajanu despre I. Heliade-Rădulescu (*Ioan Eliade Rădulescu*). Se mai reproduc conferința *Despre budism* rostită la Ateneul din Botoșani de D. Drăghicescu, câteva epigrame ale lui Radu D. Rosetti și legenda istorică *Aga Bălăceanu* de Hristian (Christea) N. Țapu. Recenziile cuprinse în rubricile „Cronica literară”, „Biografii” comentează colecția de istorisiri și cântece populare Ștefan Vodă cel Mare și Sfânt adunate de S. Teodorescu Kirileanu și semnalează cititorilor monografia ca *Alexandru Russo* a lui P.V. Haneș. „Cronica științifică” e semnată Argus, „Cronica artistică” e susținută de Mircea C. Demetriade, iar cea „didactică” de Th.D. Speranția. Alți colaboratori: I. Peretz, H.G. Lecca. **I.H., R.P.**

ANALELE ROMANULUI, revistă „literară, științifică și economică” apărută la Roman, lunar, între 20 mai și 25 decembrie 1932. Este scoasă, declară articolul-program redacțional, în „vremuri cenușii”, caracterizate de „nevoi și necazuri multe și grele”, aspirația ei fiind „de a deveni sinteza vieții culturale a meleagurilor noastre restrânse [...], oglinda năzuințelor de mai bine, înfăptuire a gândului dârz și a visului aripat” (*Cuvânt înainte*). Publică poezii V. Eftimiu (*A-mbătrânit și femeia de ceară*, *În fum lunar*, *Înviere*), George Voevidca (*Cântec de dragoste*, *Amurg*, *Paradă provincială* – versuri umoristice), G. Ranetti, Traian Chelariu (*Mărgearul*), Dragoș Vitencu (*Descătușare*), Alfred Moșoiu (*Despărțire* – sonet). Proza, cu excepția tabletei *Tocila* – reintitulată de redacție *Tocilarul* – de Tudor Arghezi, tradusă și în franceză, este puțină și nesemnificativă (M. Ghimbășanu, *Rivalitate*, V. Moșinschi, *Neînțelegeri* – o „schifă literaturizată de roman sămănătorist”, G. Voevidca, *Între gazetari – câteva imagini pe un subiect jurnalistic*). Se dau câteva traduceri din odele lui Horațiu (*Ad Taliarchum*, I, 9, *Ad Sestim*, I, 4), din poezia lui Charles Baudelaire (*Armonia serii*) și

a lui Jules Lemaître (*Pescărușul*). Se reproduc proverbe sanscrite traduse de G. Coșbuc și proverbe franceze (*Zicale de aiurea*) traduse de N. Iorga. Al. Epure editează și comentează pagini selectate din *De neamul moldovenilor* de Miron Costin și semnează un comentariu pe marginea celor nouă scrisori ale poetului Panait Cerna către un „prieten romășcan”. Un portret prieteneos îi dedică publicistul Carol Drimo scriitoarei Ștefania Zottoviceanu Rusu, cu amănunte despre atașamentul ei recent la ideile filosofului indian Krișnamurti și despre publicarea revistei „Buletinul Stelei”, în editura proprie. Sub promițătorul generic „Din scriitorii dispăruți”, umoristul G. Ranetti strecoară *Un proverb rusesc versificat* în trei strofe, iar o notiță în română însoțită de versiunea franceză îi dedică acronimul N.T.A. primului ofițer evreu al armatei române, Marcu Bociner, preluată din ziarul „Neues Wiener Tagblatt”. Se mai reproduc poezia *Colinde* de St. O. Iosif și câteva versuri folclorice „din colecția Gavril Ionescu”. Odată cu numărul 4, sumarul se îmbogățește cu rubrica „Poșta redacției”, iar în numărul 5 un anunț semnalează celor interesați că „manuscrisele, revistele, ziarele, cărțile etc. se vor adresa în viitor d-lui George Voevidca la vila Liceului de băieți «Roman Vodă»” și comunică trecerea redacției în responsabilitatea aceluiași. Alți colaboratori: N. Tcaciuc-Albu, Spiridon Vârnav, Marcel Șt. Ionescu, M. Solomon. **I.D., R.P.**

ANALELE ȘTIINȚIFICE ALE UNIVERSITĂȚII „AL. I. CUZA” DIN IAȘI, publicație care apare la Iași, anual, din 1955. Între 1955 și 1963 secțiunea care interesează istoria și critica literară a avut subtitlul „Istorie. Filologie”, între 1964 și 1968 „Limbă. Literatură”, din 1969 „Lingvistică. Literatură”, iar din 1998 „Literatură”. În primii ani revista a avut un comitet de redacție mixt, condus de academicianul O. Mayer, din care, alături de istorici, biologi și profesori de științe sociale, făceau parte Gavril Istrate și N.I. Popa. Din 1964 ultimii doi sunt redactori responsabili pentru secțiunea de limbă și literatură. Începând cu 1966 comitetul de redacție va fi alcătuit doar din filologi (Const. Ciopraga, Gavril Istrate, N.I. Popa și Ariton Vraciu), iar odată cu 1969 Const. Ciopraga devine redactor responsabil împreună cu N.I. Popa, acesta, înlocuit din 1973 de I. Sîrbu; din 1978 până în 1989 Const. Ciopraga va fi singurul redactor responsabil, funcție îndeplinită

din 1990 de Ion Apetroaie, urmat din 1998 de Constantin Pricop. În toți acești ani se vor publica numeroase contribuții de istorie literară română și universală, de literatură comparată (receptare literară și influențe), stilistică și poetică, etnologie, distribuite în rubricile „Perspective în cercetarea literară”, „Poetică și limbaj”, „Interferențe”, „Puncte de vedere”, „Perspective asupra clasicii”, „Interpretări”, alături de un bogat corpus de recenzii și de o rubrică de aniversări și comemorări. Numere speciale, dedicate unor evenimente sau unor teme de dezbatere din sfera istoriei, culturii și a literaturii, precum comemorarea lui Sextil Pușcariu (1968), centenarul nașterii lui G. Ibrăileanu (1971), perspectivele criticii literare (1978), *Explorări în spațiul romanului* (1988), *O întâlnire astrală. Lucian Blaga – Ion Barbu* (1995), centenar Eugen Ionescu (2008–2009), ca, de altfel, și multe studii incluse în fiecare număr, bunăoară cele închinete unor personalități ca Jan Kochanowski, Timotei Cipariu, I.M. Marinescu, Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, Dan Simonescu, conferă revistei o ținută academică și în același timp sincronizată cu actualitatea științifică și culturală. Cele mai multe contribuții pun în circulație rezultatele cercetărilor profesorilor de la Facultatea de Filologie (ulterior de Litere), cărora li se adaugă și unele provenind de la colaboratori de peste hotare sau din alte centre universitare românești, între care I.I. Russu, Iorgu Iordan, Leon Levițchi, I.C. Chițimia, Mario Ruffini, Jean-Louis Courriol, Calogero Giardina, Regina Fritzsche, Sabine I. Mohan ș.a. Studii referitoare la istoria literaturii române din secolul al XIX-lea și din prima jumătate a celui următor ori vizând activitatea unor scriitori de după 1950 semnează de-a lungul anilor Al. Dima (*Tudor Vianu*), Const. Ciopraga (*Proza literară a lui V. Alecsandri, Măștile lui Ibrăileanu*), I. D. Lăudat (*Cronica anonimă racovițeană*), Al. Husar (*Elemente filosofice în sonetul lui Mihai Codreanu*), Maria Platon (*Ideile literare ale lui V. Alecsandri*), Elvira Sorohan (*Cronica anonimă despre Constantin Brâncoveanu*), Maria Frunză (*Mihail Kogălniceanu epistolier*), Antoaneta Macovei (*Miron Costin și Ion-Heliade Rădulescu*), I. Sîrbu (*Camil Petrescu, poetul*), Mihai Drăgan (despre Eminescu), Ion Apetroaie (*G. Ibrăileanu și critica estetică*), Grigore Țugui (despre V. Alecsandri, B.P. Hasdeu), Ilie Dan (despre Anton Pann, G. Topîrceanu), Adrian Voica (*Cezura în sonetul eminescian*), Noemi Bomher (despre Ion Creangă,

Mihail Sadoveanu), Nicolae Crețu (*Dramaturgul Eugen Ionescu: cutezanță radicală*), Horia Avrămuț (despre Nichita Stănescu, A.E. Baconsky), Radu Rotaru, Constantin Pricop (*Condiție a începuturilor*), Antonio Patraș (*Tânărul Lovinescu*), Lăcrămioara Petrescu (*Petre Stoica: matricea poetică*), Bogdan Crețu (despre Dimitrie Cantemir), Doris Mironescu (despre Eugen Ionescu), Emanuela Ilie ș.a. O tematică tot atât de bogată și de variată oferă și secțiunea rezervată literaturii universale și comparate, bine susținută de la început până în prezent. Personalitatea și opera unor mari scriitori francezi, germani, englezi sau ruși este comentată de Emilia Vanda Levițchi (L.N. Tolstoi, Aleksandr Tvardovski), Silvia Buțureanu (Saint-Exupéry, Eugen Ionescu, Colette), Cornelia Andriescu (*Însușirile omului fără însușiri, Robert Musil și teatrul*), Val Panaitescu (*André Niel și analiza psihostructurală*), Maria Carpov (Paul Scarron), Natalia Cantemir (L.N. Tolstoi, Henryk Sienkiewicz), Rica Ionescu (Jean-Paul Sartre), Adela Holban (Rabelais, Saint-John Perse), Traian Diaconescu (motive antice în poezia lui Eminescu), Gheorghe Macarie (*Umanismul unei străvechi epopei*), Petruța Spânu (Diderot, Serge Doubrovski), Anca Sîrbu (Stendhal, Julien Green), Al. Călinescu (despre André Gide), Marina Mureșanu-Ionescu (*Eminescu și Nerval, practica fragmentului*), Maria Pavel (*Creangă și Perrault*), Constantin Pavel (despre Lucien Goldmann, André Malraux), Mihaela Mârțu (*Moartea lui Don Juan*), Simona Modreanu (despre Emil Cioran), Horst Fassel (despre Ernst Stadler), Grigore Vereș (despre Charles Dickens, Alfred Tennyson), Ștefan Avădanei (despre T.S. Eliott, Noua Critică), Horia Hulban (despre G.B. Shaw), Codrin Liviu Cuțitaru (despre Edgar Allan Poe), Eleonora Nicola (*G. Tomasi di Lampedusa și Matei Caragiale* ș.a.), Eleonora Cărcăleanu (despre Leopardi, Montale), Viorica Constantinescu (*Jean de Sponde, poet baroc*), Dana Diaconu (*Eminescu în limba spaniolă*), Svetlana Negru (despre Vladimir Korolenko), Livia Cotorcea (despre A.S. Pușkin, M.I. Lermontov), Sorina Bălănescu (despre Saltîkov-Șcedrin, Boris Pasternak). Între contribuțiile de teorie literară și estetică se numără cele semnate de Al. Husar (*Tekhnê et poiesis, Strukturen und Schichten*), Sorin Pârvu (*Senzorialul ca limbaj*), Iulian Popescu (*Le Rythme du discours*), Luca Pițu (*Literatura, logos performativ?*). Chestiuni de folclor și etnologie abordează I.D. Lăudat, Vasile Adăscăliței, Petru Ursache și Mircea Fotea.

Sunt recenzate cărți de Dumitru Micu, D. Popovici, Pompiliu Constantinescu, Gh. Vrabie, Al. Dima, Dan Simonescu, Irina Mavrodin, Adrian Marino ș.a., precum și lucrările membrilor catedrelor de specialitate din Facultatea de Filologie (Litere). Sunt, de asemenea, analizate cu pertinență volume de Louis Michel, Karl Krolow, Friedhelm Kemp, Margaret Dietrich, A. N. Sokolov, John Gassner, D.S. Minski, Hartmut Steinke, Mihail Bahtin. C.A.

ANALELE UNIVERSITĂȚII BUCUREȘTI. Seria Limba și literatura română, publicație care apare la București, anual, din 1956, în continuarea „Revistei Universității «C. I. Parhon» și a Politehnicii din București. Seria «Științe sociale»” (1952–1955). Între 1956 și 1960 are titlul „Analele Universității «C.I. Parhon». Seria științelor sociale. Filologie”. În afară de seria „Limba și literatura română”, **A.U.B.** mai cuprind alte serii dedicate studiilor filologice: „Literatură universală și comparată”, „Limbi și literaturi străine”, „Limbi romanice”, „Limbi germanice”, „Limbi slave”. Comitetul de redacție, alcătuit în 1956 din Jean Livescu (redactor responsabil), Paul Popescu-Neveanu, Sandu (Alexandru) Vianu (redactori responsabili adjuncți), Andrei Oțetea, Al. Rosetti, Nicolae Melinescu, Mihai Novicov, I. Oancea, L. Tismăneanu, Costin Murgescu (membri), suferă de-a lungul timpului frecvente modificări, printre redactorii responsabili coordonatori numărându-se Alexandru Balaci (1963–1965), D. Păcurariu (1969–1973), Ion Coteanu (1977–1989), Ion Vasile Șerban (1990), Dan Horia Mazilu (1991, 1998–2003), Angela Bidu-Vrânceanu (1998–2008), Liviu Papadima (2004–2011), Emil Ionescu (2009–2011), iar printre redactorii-șefi, Paul Cornea (1992–1993), Dan Horia Mazilu (1995–1997), Oana Chelaru-Murăruș (2012). Au mai făcut parte din colectivul de redacție D. Micu, Matilda Caragiu Marioțeanu, Dan Grigorescu, Eugen Simion, Silviu Angelescu, Antoaneta Tănăsescu, Al. Graur, Athanase Joja, Tudor Vianu, Al. Balaci, Boris Cazacu, Șerban Cioculescu, Al. Piru, Silvian Iosifescu, Valeria Guțu Romalo, D. Macrea, Ovid S. Crohmălniceanu, George Munteanu, Mircea Martin, Valentin Lipatti, Leon Levițchi, Ana Cartianu, G. Ivașcu, Al. Dima. Rubricile inițiale, „Probleme de limbă” și „Probleme de literatură”, vor fi completate cu „Literatură română”, „Lingvistică”, „Teorie literară”, „Folclor”, „Istoria literaturii române”, „Studii și documente”, „Limbă și literatură română”,

„Limbi și literaturi străine”, „Literatură universală”, „Cronică” și „Recenzii”, ultimele două fiind cele mai constante; după 1989 se va renunța la rubricile permanente. De-a lungul anilor revista tipărește, alături de studii și articole din domeniul lingvisticii, folcloristicii, al istoriei, criticii, teoriei literare și literaturii comparate, recenzii, cronici, lucrări ale unor sesiuni științifice, simpozioane și colocvii. Astfel, volumul din 1972 însumează comunicările susținute la sesiunea științifică cu tema *Metodologia cercetării limbii și literaturii* de Al. Dima (*Problematica și metodologia modernă a literaturii comparate*), Paul Cornea (*Contribuții la o teorie sociologică a „succesului” literar*), Liviu Onu (*Despre oportunitatea unor metode riguroase în editarea textelor românești vechi*), Mihai Zamfir (*Metodologia monografiilor privind literatura română modernă – secolul al XIX-lea*), Boris Cazacu, Dan Simonescu, Ion Coteanu. Volumul din 1978 este consacrat lucrărilor prezentate la un colocviu româno-german pentru studierea lexicului social-politic din epoca de la 1848 de I. Coteanu, Mircea Seche, Narcisa Forăscu, Rodica Bogza-Irimie, Angela Bidu-Vrânceanu ș.a. Numărul 2/1973 este dedicat aniversării a trei sute de ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir, iar articolele sunt semnate de D. Păcurariu (*Dimitrie Cantemir – Precursorul*), Dan Simonescu (*„Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu lumea”*), Ion Rotaru (*Dimitrie Cantemir – Stilul baroc*), Al. Cizek (*Valori clasice și umaniste în „Istoria ieroglifică”*), Dan C. Mihăilescu (*„Țiganiada” și „Istoria ieroglifică”*). În cadrul rubricilor „Studii și documente”, „Discuții despre curente în literatura română din secolul XX” semnează articole despre sămănătorism, poporanism și avangardism Al. Piru, Pompiliu Marcea, G. Ivașcu, Ion Rotaru ș.a. (1968), iar despre personalități ale istoriei și criticii literare (E. Lovinescu, G. Călinescu, D. Popovici) scriu Eugen Simion, Romul Munteanu și Ovid S. Crohmălniceanu (1969). Mai contribuie cu articole de istorie, teorie și critică literară D. Micu, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Mihai Novicov, I.C. Chițimia, Virgil Nemoianu, Șt. Cazimir, Al. Tudorică, Mihai Apostolescu, Aurel Petrescu, M.I. Dragomirescu, Mircea Martin, Silvian Iosifescu, Octav Păun, Jean Livescu, Mircea Angheliescu, Gh. Bulgăr, N. Constantinescu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Nicolae Manolescu, Dan Grigorescu, Dan Horia Mazilu, Florin Manolescu. Cu articole de literatură comparată și universală participă T. Vianu (*O problemă a periodizării Renașterii*, 1959), Nina

Façon, Al. Balaci, Ion Brăescu, Valentin Lipatti, Vera Călin, Leon Levițchi, Ana Cartianu, Eugen Cizek; cu studii de lingvistică, poetică și stilistică Gr. Brâncuș, Valeria Guțu Romalo, N. Condeescu, Al. Graur, Pande Olteanu, Lucia Wald, Iorgu Iordan, Edith Iarovici, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Rodica Zafiu, Gabriela Pană-Dindelegan, N. Constantinescu. Volumul din 1996 găzduiește o parte dintre lucrările Colocviulul Național „Mihai Eminescu”, iar anul următor apar contribuțiile prezentate la Simpozionul „Tudor Vianu” de George Gane (*Conceptul de critică literară al lui Tudor Vianu*), Mircea Martin. Mai publică articole de teorie și critică literară Liviu Papadima (*Eternul Caragiale la răscruce*), Ion Bogdan Lefter („*Vizualitatea*” operei lui Creangă), Ion Manolescu, Gabriel Mihăilescu, Monica Spiridon, de lingvistică: Gabriela Pană Dindelegan și recenzii: Camelia Stan (Ion Coteanu, *Gramatică, stilistică, compoziție*), Cristian Moroianu (G.I. Tohăneanu, *Dicționar de imagini pierdute*), Alexandra Vrâncianu ș.a.

C.A., L.Bc.

ANALELE UNIVERSITĂȚII DIN CRAIOVA, publicație care apare la Craiova, anual, pe serii, din 1972. Între 1972 și 1975, seria de filologie iese împreună cu seriile de istorie și geografie; din 1976 seria de filologie apare separat. Primul colegiu de redacție este format din Pavel Țugui (redactor responsabil), George Sorescu (secretar de redacție), Eugen Negrici, Dorin Teodorescu, Ioana Murar, Mimoza Iancovici, Marin Ohotă, Rodica Iordache. Din 1973 din colegiul de redacție mai fac parte Al. Piru, Flora Șuteu, Ion Pătrașcu, Pavel Țugui rămânând redactor responsabil. În 1975 redactor responsabil este Ion Trăistaru (pentru toate seriile). Din 1976 acesta apare alături de Flora Șuteu, Ion Pătrașcu, Marin Petrișor, George Sorescu, Pavel Țugui, Dorin Teodorescu. Între 1977 și 1982 secretar de redacție este Pavel Țugui. Din 1978 textele sunt grupate în rubrici cvasipermanente, ca „Studii și documente”, „Note și recenzii”, „Cronică”. Volumul din 1982 este îngrijit de Gh. Bolocan. În 1986 colegiul de redacție este compus din Eugen Negrici, Marin Beșteliu, Gh. Bolocan (secretar de redacție), Ion Pătrașcu, Radu Sp. Popescu, Constantin Popescu, George Sorescu, Ion Trăistaru. Din 1996 seria de filologie apare în două subserii, prima dedicată lingvisticii (redactor-șef Cristina Teodorescu), iar cea de-a doua literaturii române, universale și comparate (redactor-șef Cătălin Ghiță). Acestor subserii li se

adaugă în 1998 una dedicată limbilor și literaturilor romanice (redactor-șef Lelia Trocan), iar din 2000, încă o subserie, dedicată limbii și literaturii engleze (redactor-șef Felicia Burdescu). Din 2004 începe să apară și o subserie dedicată limbilor și literaturilor clasice (redactor-șef Katalin Dumitrescu). Subseriile dedicate culturii franceze și engleze sunt redactate în aceste limbi. O altă subserie, dedicată limbilor străine aplicate, cu evidente implicații istorico-literare, apare din 2005 (redactor-șef Nicolae Panea). În primele volume comentatorii poeziei românești se interesează de autori și de teme majore, începând cu Eminescu (Pavel Țugui, C.D. Papastate). Tudor Arghezi intră în aria de preocupări a lui Titus Bălașa, Marin Beșteliu, Florea Firan, volumul din 1979 cuprinzând o secțiune dedicată centenarului nașterii poetului, cu materiale semnate de Eugen Negrici, Dorin Teodorescu, Ion Pătrașcu. Tot Dorin Teodorescu se ocupă de Ion Barbu, George Sorescu de Vasile Alecsandri, Emilia Parpală de Ion Budai-Deleanu și de Adrian Maniu, Toma Grigorie de Mihail Celarianu, Emil Dumitrașcu de N.I. Herescu. Proza românească îi preocupă pe colaboratorii și pe redactorii revistei începând cu literatura veche. Eugen Negrici se arată interesat de cronicile brâncovenești (*Observații stilistice asupra cronicii anonime brâncovenești*), Ion Trăistaru de arta literară a lui Miron Costin, Ion Nijloveanu de opera lui Dimitrie Cantemir, Tudor Nedelcea de cronicarii munteni. De literatura românească premodernă și modernă se ocupă Marian Barbu (*Marginalii la o proză mai puțin cercetată – romanul de mistere, Dislocarea compoziției în proza românească actuală, în „Galeria cu viță sălbatică”*), Pavel Țugui, Cornelia Diaconu, Dorin Teodorescu, Toma Grigorie, Titus Bălașa, Sonia Cuciureanu, Maria Magdalena Simion. Volumul din 1980 conține o secțiune dedicată centenarului nașterii lui Mihail Sadoveanu (corespondență, studii de Pavel Țugui și Ion Pătrașcu ș.a.). Dramaturgia, care ocupă un loc mult mai modest în preocupările cercetătorilor, este abordată de Sina Dănciulescu-Leonte, Cornelia Cârstea și Rodica Iordache. Fără a fi de la început destinată studierii literaturii universale, revista conține încă din primele volume numeroase cercetări dedicate poeziei scrise în alte limbi, cu precădere în cele romanice. Primul loc pare să fie ocupat de lirica franceză, căreia îi dedică mai multe studii Constantin Popescu și Sonia Cuciureanu. A doua, în ordinea frecvenței cu care

este abordată, este poezia italiană, despre care scriu Ion Pătrașcu ori Romeo Magherescu. Nu sunt uitate literaturile clasice, cu precădere cea latină, și lirica unor popoare romanice (Romeo Magherescu). Cât privește proza, pare să intereseze, în primul rând, cea franceză, începând cu marea literatură a secolului al XIX-lea (Lelia Trocan), pentru ca, trecând prin Émile Zola (C.D. Papastate) și Raymond Radiguet (Sonia Cuciureanu), să se ajungă la marea literatură a secolului al XX-lea, cu François Mauriac (Sonia Cuciureanu), Jean Giraudoux (Elena Răducanu) sau cu Noul Roman (Lelia Trocan). Volumul din 1980 are și o secțiune dedicată personalității lui Honoré de Balzac, intitulată *Evocarea lui Balzac*, cuprinzând studii și note de Elena Răducanu, Sonia Cuciureanu, Lelia Trocan, Ion Pătrașcu. Alte domenii abordate în aria epicului merg de la proza latină clasică până la literaturile anglo-saxone. În domeniul dramaturgiei străine, interesul **A.U.C.** se dovedește la fel de variat, ca modalități de analiză tematică, și la fel de modern, sub aspect metodologic, ca și celelalte, deși aria de interes se limitează aproape exclusiv la domeniul dramaturgiei și al spectacolului teatral francez. I.Schinteie cercetează, din această perspectivă, modernitatea teatrului scris de Alfred de Musset, dar și repertoriul Teatrului Național din Craiova în secolul al XX-lea, în vreme ce Elena Răducanu, specializată în opera dramatică a lui Henry de Montherlant, se apleacă asupra esteticii spectacolului dramatic, pentru care apelează la perspective metodologice de o strictă modernitate (*Approche sémiotique du théâtre*). După despărțirea în cele două subserii, de lingvistică și de literatură, dar mai ales după apariția celor specializate, dedicate spațiului cultural francez, englez sau aceluia al Antichității clasice, tematica studiilor publicate se specializează la rândul ei, în zona de interes a actualității rămânând cu precădere subseria dedicată literaturii române, universale și comparate. Se publică studii despre proza lui Anton Holban (Marian Victor Buciu), despre prozatorii Școlii de la Târgoviște (Ion Buzera), despre jurnalul lui I.D. Sîrbu (Ramona Șendrescu), despre „probarea silogistică a identității” la Marta Petreu (Ilona Duță) și despre începuturile literare ale lui Mircea Eliade (Silviu Gongonea). Din spațiul cultural romanesc se detașează comentariile la opera romanescă a Daciei Maraini (Nicoleta Călina) și recenzii cum este cea a Elenei Pârnu la volumul *Italica* de Helga Tepperberg. Multe astfel de cercetări, probabil

referate sau părți din forma definitivă a unor teze de doctorat au un aparat critic dezvoltat, precum și o tratare îndrăznească a temelor. Alți colaboratori: Al. Cistelecan, Ion Calotă, Doina Negomireanu, Olivia Bălănescu, Geo Constantinescu, Camelia Manolescu, Carmen Petcu, Gabriela Gheorghisor, Victor Olaru, Gabriel Nedelea.

I.I.

ANALELE UNIVERSITĂȚII DIN TIMIȘOARA.

Seria științe filologice, publicație care apare la Timișoara, anual, din 1963; din 2000 titlul s-a schimbat în „Analele Universității de Vest din Timișoara”. Între 1963 și 1969 redactor responsabil a fost G. Ivănescu, iar secretar de redacție G.I. Tohăneanu, din 1965 redactor responsabil adjunct devine Eugen Todoran. Începând cu 1969, Victor Iancu este numit redactor responsabil, iar Eugen Todoran și Ștefan Munteanu redactori responsabili adjuncti. Ștefan Munteanu este din 1976 redactor responsabil, fiind înlocuit în 1986 cu Vasile Șerban. După 1989 revista va fi condusă de Simion Mioc (1990–1994), Ileana Oancea (1995–2008), Vasile Frățilă (2009) și Claudiu T. Arieșan (din 2010). În 1989 publicația nu a apărut. Principalele rubrici, păstrate încă de la apariție, sunt „Lingvistică”, „Literatură” (cu deschideri spre istoria literaturii, literatură universală și comparată, folcloristică), „Note și discuții”, „In memoriam” și „Recenzii”. La rubrica „Literatură” au publicat Eugen Todoran (*Eminescu. Diorama poetică și dialectica istorie*, precum și contribuții vizând scrisul lui George Coșbuc, Vasile Pârvan ș.a.) –, Simion Mioc (pagini despre N. Iorga, Tudor Arghezi, Camil Petrescu, Ion Pillat, Liviu Reboreanu, Ion Vineanu ș.a.), Lucia Jucu-Atanasiu (contribuții privitoare la *Cronica anonimă brâncovenească*, Dimitrie Dăscălescu, Ion Ghica, Mihail Sadoveanu), Ion Iliescu (cercetări dedicate literaturii vechi, lui Ion Creangă, George Coșbuc, Ion Agârbiceanu), Virgil Vintilescu (despre Ioan Maiorescu, Eminescu, Ioan Slavici, Titu Maiorescu), Traian Liviu Birăescu (*Țimp și roman* etc.), Ileana Oancea (studii referitoare la poezia secolului al XIX-lea, la proza lui Eminescu), Iosif Cheie-Pantea (*Romantismul și curentele moderne*, Eminescu), Dumitru Vlăduț (pagini privind opera lui Ion Budai-Deleanu, poezia și poezii simbolismului, N. Davidescu), Alexandru Ruja (*Între clasic și modern*), Cornelia Stancu (despre Martha Bibescu, Elena Văcărescu, Anna de Noailles), Daniel Vighi (Ioan Slavici). Li se alătură cu studii vizând mai

ales literatura secolelor al XX-lea și al XXI-lea Cornelia Nistor (*Elemente picaresce în prozele lui Panait Istrati*), Stela Mirel (despre Al. A. Philippide), Dumitru Tucan (*Sensurile modernității*), Adrian Mioc (*Timp și metodă – fenomenul religios*), Carmen Blaga (*Manifestul literar*), Ilinca Ilian (*Mircea Cărtărescu*). Folclorul, în primul rând cel din Banat, este cercetat de Ovidiu Bârlea, Partenie Muraru și Ion Iliescu. Numeroase contribuții dedicate unor importanți scriitori europeni și din cele două Americi sau unor probleme de literatură comparată sunt semnate de Victor Iancu (*Fr. Schiller și problemele umanismului*, Tudor Vianu, *comparatist*), Alfred Heinrich (pagini despre Pușkin, Lermontov, Dostoievski, Turgheniev, Leonid Andreev), Clio Sârbu-Mănescu (despre clasicismul și romantismul francez, despre Elsa Triolet), Traian Liviu Birăescu (cu privire la Euripide, Shakespeare, Proust), Rodica Ciocan-Ivănescu (cercetări despre baroc), Rodica Tohăneanu (Charles Baudelaire, Albert Camus), Livius Ciocârlie (Balzac, Francis Ponge, Sartre), Ignat Bociort (Aristotel), Marcel Pop-Corniș (despre poezia americană contemporană), Margareta Gyurcsik (drama medievală, Stendhal, romanul realist, Albert Camus), Galina Cernikova (Mihail Bulgakov), Cornelia Nistor (spiritul Luminilor, romanul secolului al XVII-lea, Mark Twain), Iosif Cheie-Pantea (Eminescu și Leopardi), Carmen Blaga (Marinetti și Urmuz, teoriile asupra imaginarului), Tudor Beșuan (romanul american), Constantin Chevereșan (Henry James, Norman Mailer, Joseph Conrad), Ramona Boca-Bordei (despre ratare în plan literar, despre André Gide), Roxana Nubert (literatura barocă germană din România, R.M. Rilke), Adriana Babeți (*Text și hegemonie*), Anca Oprić (Zola, Apollinaire, Albert Camus), Eleonora Pascu (Thomas Mann, Bertolt Brecht, Peter Handke). De asemenea, sunt prezenți în revistă Alain Vuillemin, Wolfgang Schaller, José Roso Diay, Maria Lombardo, care oferă contribuții despre romanul francez sau englez, despre Hölderlin, Domenico Tempio și Lope de Vega. În domeniul lingvistic se publică de-a lungul timpului cercetări de lexicologie (Marin Bucă, Ivan Evseev, Richard Sârbu, Maria Sârbu), de stilistică și istoria stilisticii (G. Ivănescu, Gheorghe I. Tohăneanu, Ileana Oancea, Ștefan Munteanu, Felicia Giurgiu ș.a.), istoria limbii (Doina David), dialectologie (Ionel Stan, Vasile Frățilă), de lingvistică aplicată limbilor franceză, engleză, germană

(Maria Țenchea, Hortensia Pârlog, Aurelia Turcu, Yvonne Lucuța ș.a.). Rubrica de recenzii prezintă cărți aparținând lui Eugeniu Coșeriu, Carlo Tagliavini, Alain Guillerrou, R.M. Albérès, Faust Bădescu, Yves Duplessis, Eugen Cizek, Al. Dima, Edgar Papu, Maurice Blanchot, George Steiner, Dan Horia Mazilu ș.a., iar cea intitulată „In memoriam” aduce omagiul dedicat unor personalități ca Iosif Popovici, Tudor Vianu, Jean Boutière, George Giuglea, P.P. Panaitescu, Victor Iancu, G. Ivănescu. Volumul din 1995 este închinat profesorului Ștefan Munteanu, în vreme ce cu alte prilejuri sunt sărbătoriți Alfred Heinrich, Deliu Petroiu, Eugen Todoran, Gheorghe I. Tohăneanu. **S.I.-J., R.Z.**

ANANIA, George (14.VII.1941, Măgurele, j. Ilfov – 5.IV.2013, București), prozator, dramaturg, traducător. Este fiul Dumitrei și al lui Dumitru Anania. După ce a urmat Liceul „Gheorghe Șincai” din Capitală, a absolvit, tot aici, în 1964, Facultatea de Limba și Literatura Română, cu o lucrare de licență având tema *Unele aspecte ale specificului literaturii științifico-fantastice*. A fost muzeograf, etnograf, director adjunct la Studioul Animafilm. Împreună cu Romulus Bărbulescu a format un cuplu notoriu și prolific în SF-ul românesc, semnând numeroase romane, povestiri, piese de teatru și – sub pseudonimul Ana Barbara Rebegea – articole de critică literară aplicate la domeniul SF.

Constelația din ape (1962), primul roman al lui A., scris, ca mai toate celelalte cărți, în colaborare cu Romulus Bărbulescu și publicat în fascicule în colecția „Povestiri științifico-fantastice”, reface *Călătorie spre centrul pământului* de Jules Verne: un echipaj internațional, având o componență pansocialistă, descinde cu un submarin în adâncurile unui lanț vulcanic subacvatic, descoperind o civilizație extraterestră – „siderantropii”. Civilizațiile fraternizează în numele unui „țel comun: izbânda materiei superior organizate asupra manifestărilor oarbe ale naturii”. Tot pe tema contactului extraterestru, de astă dată în spațiul cosmic, va fi *Doando* (1965), în care omenirea dintr-un viitor comunist înalt-tehnologizat participă la macroproiectul de ajutorare a unor civilizații galactice aflate în impas. După *Statuia șarpelui* (1967), exercițiu pe o temă de paleoastronautică, și *Planeta Umbrelor Albastre* (1969), roman care actualizează în decor SF *Cei trei muschetari* de Alexandre Dumas, apar cele mai cunoscute cărți ale cuplului A. – Romulus Bărbulescu: *Ferma Oamenilor*

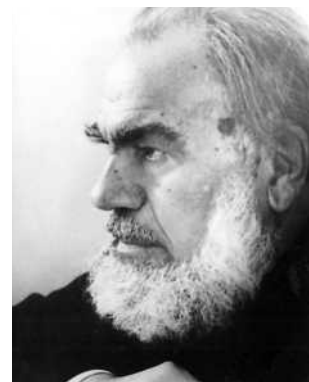
de Piatră (1970) și *Paralela-enigmă* (1973). Aceștia ar fi urmat să li se adauge încă un volum pentru a forma prima trilogie românească SF. Tema dilogiei ține de raportul anxios din om și mașinile cibernetice inteligente, proiectat pe planul alienant și traumatizant al explorării cosmosului. Dintre cele două concepte puse în joc – fuziunea om-mașină versus autonomizarea inteligenței artificiale în raport cu orizontul cognitiv uman care a creat-o – va avea câștig de cauză cel de-al doilea, cu nuanța că mașina va asimila totuși „sufletul” omului, conceput în limitele impuse de un umanism pacifist agreat teoretic în socialism. Romanele prezintă turnuri de literatură polițistă, propunând și rezolvând enigme. Însă lirismul opacizează narațiunea, personajele se mișcă în numele unui romantism butaforic, rău deservit de stilul de regulă stângaci și diletant. Un regres față de acest nivel totuși primitiv îl oferă *Șarpele blând al infinitului* (1977), roman realist-socialist în care clișeele romanului de șantier (caracterologie, evoluție narativă) sunt teleportate în cadru SF: de pildă, fata unei somități științifice refuză căsătoria de conveniență și confortul unei vieți burgheze pentru a munci în condiții ostile pe planeta Pluto. Romanul extrapolează datele unui protocronism triumfalist: România viitorului se numără printre liderii planetari în materie de dinamică tehnologică, desfășoară operațiuni de inginerie interstelară ș.a.m.d. La nivel microcasnic, extrapolările sunt de asemenea rizibile: o gospodărie țărănească numără, alături de markeri precum oala de tuci și borcanul cu jumări, gadgetul numit „plită cu infraroșii”. Pe lângă colaborările cu Romulus Bărbulescu, A. a semnat și de unul singur, cu particularitatea curioasă că mai toate lucrările sale individuale au un dublu în literatura individuală a partenerului său. *Corsarul de fier* (1966) și *Ploaia de stele* (1969) romantează biografiile lui Francis Drake și Alexander von Humboldt, iar *Test de fiabilitate* (1981) demască manipulările genetice din Occident, cu scopul de a obține un mutant nemuritor. Romanele pentru copii *Acțiunea Lebăda* (1984) și *O experiență neobișnuită* (1987) exploatează ideea SF din *Șarpele blând al infinitului* – comunicarea interplanetară prin intermediul „bioundelor”.

SCRIERI: *Constelația din ape* (în colaborare cu Romulus Bărbulescu), I–VI, București, 1962; *Doando* (în colaborare cu Romulus Bărbulescu), București, 1965; *Corsarul de fier*, I–II, București, 1966; *Statuia șarpelui* (în colaborare cu Romulus Bărbulescu), București, 1967; *Planeta Umbrelor Albastre* (în colaborare cu Romulus

Bărbulescu), I–IV, București, 1969; ed. (*Planeta Fantomelor Albastre*), Galați, 1993; *Ploaia de stele*, București, 1969; *Ferma Oamenilor de Piatră* (în colaborare cu Romulus Bărbulescu), București, 1970; ed. pref. Alexandru Mironov, București, 1990; *Paralela-enigmă* (în colaborare cu Romulus Bărbulescu), București, 1973; *Șarpele blând al infinitului* (în colaborare cu Romulus Bărbulescu), București, 1977; *Test de fiabilitate*, București, 1981; *Acțiunea Lebăda*, București, 1984; *O experiență neobișnuită*, București, 1987; *Cât de mic poate fi infernul?* (în colaborare cu Romulus Bărbulescu), București, 1992. **Ediții:** *Antologia science-fiction Nemira '94 – Romanian SF Anthology Nemira '94*, ed. bilingvă, București, 1994; *Antologia science-fiction Nemira '95 – Romanian SF Anthology Nemira '95*, ed. bilingvă, București, 1995.

Repere bibliografice: Oprea, *Anticipația*, 149–159. **M. I.**

ANANIA, Valeriu
(18.III.1921, Glăvile,
j. Vâlcea – 31.I.2011,
Cluj-Napoca),
poet, dramaturg,
prozator, memorialist,
traducător.

Este fiul Anei (n. Mărgăritărescu), fiica unui preot din Vâlcea, și al ardeleanului Vasile Anania, mic negustor de țară, iar după 1944 muncitor în București. Urmează primele cinci clase în comuna natală, apoi cursurile Seminarului Central din București (1933–1941); își ia bacalaureatul la Liceul „Mihai Viteazul”. În 1936 intră în Frăția de Cruce și în organizația străjerească a Regelui Carol al II-lea, fiind un elev eminent. Editează, în ultimul an de seminar, revista „Dacia Rediviva”. Participă (din întâmplare, susține în *Memorii*) la înmormântarea lui Corneliu Zelea Codreanu (1941), delict pentru care este arestat și dus la Malmaison, închisoarea pe unde fratele său Mitică trecuse deja, din cauza adeziunii sale la mișcarea legionară, convins de însuși A. Urmează între 1941 și 1948 Facultatea de Teologie la București, Cluj, Sibiu și cursuri de medicină și muzică instrumentală la Cluj (1945–1946). Intră în monahism în 1942 cu numele Bartolomeu și viețuiește o vreme la mănăstirea Antim din București, unde este director al bibliotecii patriarhale. Se retrace, pentru o vreme, la Polovragi, dar este arestat

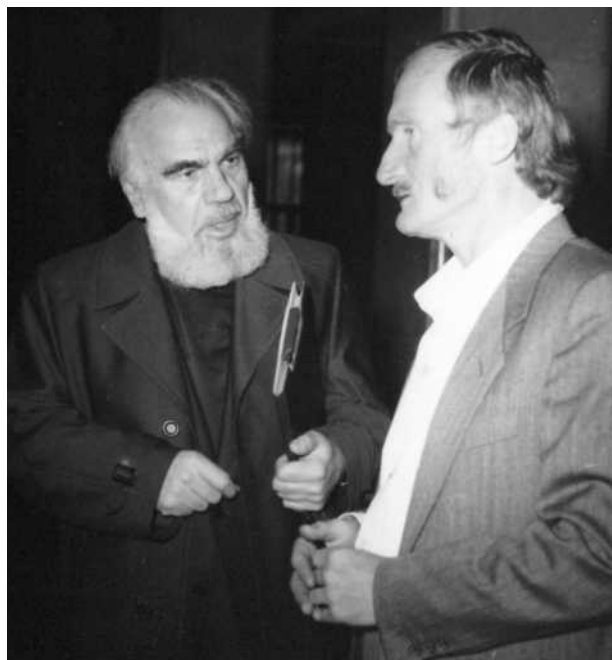
în octombrie 1943 de Siguranță și condamnat pentru „posedare ilegală de armă”. Trece prin Jilava, pentru câteva luni, e transferat apoi în lagărul politic de la Târgu Jiu. În aprilie 1944 este eliberat și urmează o perioadă de pribegie, punctată de arestări temporare și eliberări, care culminează cu o relativă reabilitare a trecutului legionar, în urma căreia, în 1945, se înscrie la medicină, în Sibiu. În toamna lui 1945 Universitatea „Regele Ferdinand I” revine de la Sibiu la Cluj, unde **A.** devine rapid o figură importantă a vieții studentești. Este unul dintre „eroii” mișcării naționale studentești (antirevizioniste și anticomuniste) de la 10 mai 1946, în urma evenimentelor ajungând din nou o figură indezirabilă pentru regimul de la București, astfel încât e nevoit să ia calea surghiunului prin diverse mănăstiri din țară. De câteva ori se întoarce în Cluj, este arestat și apoi eliberat: o dată, cu domiciliul forțat în Baia de Arieș; altă dată, din ordinul Siguranței din Cluj, e surghiunit la Toplița. În 1948 reușește să își finalizeze la Sibiu, în cvasiclandestinitate, studiile teologice. La mănăstirea Bistrița, unde stă ascuns, este descoperit din întâmplare de proaspătul patriarh Iustinian și luat la Patriarhie, unde funcționează ca intendent al Palatului Patriarhal, apoi ca inspector pentru învățământul patriarhal și director al bibliotecii patriarhale. Securitatea este cu ochii pe el în continuare și este „ridicat” într-o noapte, dar patriarhul intervine energic la ministrul de Interne și este eliberat a doua zi. În 1958, la puțin timp după vizita la Moscova a patriarhului Iustinian, este arestat, judecat și condamnat la douăzeci de ani de muncă silnică pentru „uneltire contra ordinei sociale”. Trece prin penitenciarele Jilava, Ploiești, Pitești, Aiud. În „academia” subterană de la Jilava se nasc povestirile din *Amintirile peregrinului apter*, la Aiud concepe poemele dramatice *Steaua Zimbrului* și *Meșterul Manole*. În 1959 este adus ca martor al acuzării în procesul lui Radu Gyr; este torturat, drogat pentru „a spune tot ce n-a spus” (conform mărturisirilor proprii), reeducat la Aiud. Este eliberat în 1964, prin decret general de grațiere. În 1965 pleacă din țară, la Detroit, ca preot al Arhiepiscopiei Misionare Ortodoxe Române din America. La întoarcere, în 1976, este numit director al Institutului Biblic din București. Între 1982 și 1993 se retrage la Văratec. În 1993 este înscăunat arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului și în 2006 mitropolit al Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului. **A.** debutează în 1935 cu poezia *Pământ și cer* în revista

„Ortodoxia” și publicistic în „Vremea”. În 1939, cu sprijinul lui N. Iorga, i se joacă piesa *La furcărie* pe scena Teatrului Ligii Culturale și în 1940, pe scena Teatrului Național Studio, poemul dramatic *Dochia*. În stagiunea 1967–1968 i se pune în scenă la Teatrul „Barbu Delavrancea” din București piesa *Miorița*, care, publicată în 1966, cu o *Predoslovie* de Tudor Arghezi, constituie și debutul său editorial. A mai colaborat la „Gândirea”, „Convorbiri literare”, „Gazeta literară”, „Credința” (Detroit), „Noi” (Detroit), pe care o editează, „Destin” (Madrid), „Tribuna”, „Amfiteatru”, „Ateneu”, „Albina”, „Luceafărul”, „Telegraful român” (Sibiu), „Magazin istoric” ș.a. I s-au acordat Premiul Uniunii Scriitorilor (1982), Premiul Opera Omnia al Filialei din Cluj a Uniunii Scriitorilor (2001), Premiul Special al Uniunii Scriitorilor pentru *Memorii* (2008). În 2010 este ales membru de onoare al Academiei Române. Publicarea integralei operei sale este inițiată de Editura Limes din Cluj-Napoca în 2003 și reluată de Polirom în 2008. Publicarea *Memoriilor* a stârnit discuții legate de colaborarea cu Securitatea și de activitatea sa în America. În 2012 Ioana Diaconescu, cercetător CNSAS, a publicat într-un serial, în „România literară”, dosarul lui **A.**, concluzionând că este exclusă orice colaborare cu Securitatea comunistă.

Lirica lui **A.** este dificil de încadrat într-o formulă de istorie literară ori în contextul poeziei actuale. În primul rând, pentru că autorul aparține „promoției amânate”, acea „generație a războiului”, de poeți născuți prin anii '20 ai secolului trecut, cu debuturi târzii și evoluții sinuoase, fără conștiința apartenenței la vreun grup ori mișcare literară. În al doilea rând, pentru că poezia unui poet-călugăr nu poate fi înțeleasă fără o cultură și o trăire religioasă profunde. Se poate afirma că **A.** continuă „linia” ortodoxismului, dar nu într-o manieră tocmai ortodoxă: pe lângă influențe gândiriste, apar inflexiuni argheziene, alături voiculesciene ori barbiene. Modalitatea în care interpretează *Sonetele* lui V. Voiculescu, într-un excepțional articol inserat în volumul *Din spumele mării* (1995), poate oferi cheia de lectură pe care autorul a hărăzit-o propriilor texte: *Sonetele* sunt rodul experiențelor spirituale de tip isihast, senzualismul nu este decât o chestiune de limbaj poetic, cu alte cuvinte erosul se convertește în *agapé* (ca substanță), iar *agapé* se exprimă prin eros (ca limbaj). Primul volum de poezie, *Geneze* (1971), propune „scenarii” care deghizează în metafore un scenariu liturgic: ambigua persoană a doua a poemului

ascunde o persoană sacră, după cum, alteori, persoana întâi își asumă ipostaze divine, dinamica relației dintre eul poetic și „celălalt” (există în fiecare poem un „tu”, fie masculin, fie feminin, amintind de sonetele lui Voiculescu) poate fi o încercare de a transpune poetic dinamica relației dintre creatură și Creator în ortodoxie, dialogul prin comunicarea-comuniune. Următorul volum, *File de acatist* (1976), conține poezie religioasă: două acatiste, unul dedicat sfântului Ioan Valahul, celălalt sfântului Calinic de la Cernica. Acatistele, păstrând tonalitatea tradițională și prozodia imnului bizantin, surprind prin poeticitatea lor: „Vezi toamna cum se-mbracă în trup pogorător/ Acoperindu-și moartea ca iarba-n rădăcină./ La râul Babel plânsem. Din floarea ce se-nchină/ Acestei triste pravili mai stăruie un dor/ Horit în neodihna miresmelor: lumină./ Ucenicindu-i nopții și bând-o prin tăgadă,/ Licoare nouă, sfântă, ne-mbată și ne pradă./ Aliluia!” (*Acatistul Sf. Ioan Valahul, Starea a treia*). Cărțile următoare, *Istorie agrippine* (1976), *Anamneze* (1984) și *Imn Eminescului* (1992), se circumscriu, în general, aceluiași univers poetic. Dramaturgia lui A., reunită în două volume publicate în 1982 sub titlul *Greul Pământului. O pentalogie a mitului românesc*, oferă o fascinantă experiență de întoarcere a mitului, înțeleasă ca retrăire și reinventare a acestuia. Cinci poeme dramatice, *Miorița*, *Du-te vreme, vino vreme*, *Meșterul Manole*, *Greul Pământului* și *Steaua Zimbrului*, delimitează simbolic o vatră a spiritualității românești, un spațiu al genezelor, alcătuiind un sistem poetico-filosofic articulat, ale cărui axe de referință sunt folclorul și istoria. În articolul *Mitologia românească*, inclus în volumul *Din spumele mării*, A. subscrie la interpretarea pe care Mircea Eliade o dă *Mioriței*, în care se regăsește „cheia” propriului poem dramatic: „Este vorba de o nouă creație religioasă, proprie sud-estului european, pe care noi am numit-o «creștinism cosmic» pentru că, pe de o parte, ea proiectează misterul cristologic asupra naturii întregi, iar, pe de altă parte, neglijează elementele istorice ale creștinismului, insistând, dimpotrivă, asupra dimensiunii liturgice a existenței omului în lume”. Această înțelegere a baladei populare, în spiritul unui creștinism cosmic, este reprezentată în *Miorița* lui A. prin intermediul unor personaje care nu sunt decât măști ale unor principii ori forțe cosmice. Dacă *Miorița* se caracterizează prin lirism și concentrare metaforică, poemul *Meșterul Manole* (1968) pare

mai apropiat de specia dramatică, prin existența unor forțe antagonice care susțin acțiunea (D. Micu). Aparență dramatică și miez tragic, căci, în esență, conflictul porcede dintr-o fatalitate ontologică: omul este disputat concomitent de cer și de pământ, de Biserică și de Femeie, de dragostea spirituală și de dragostea trupească. Alegerea, absolut necesară unei iubiri-creații autentice, aparține omului și ea determină destinul tragic: voința de creație coincide cu asceza, cu jertfirea „izvodului”, a materiei, în „rodul” spiritului. Altă piesă, *Hoțul de mărgăritare*, subintitulată *Întoarcerea fiului risipitor* (1993), scrisă în 1952, urmărește semnificațiile parabolei biblice a fiului risipitor, tema salvării, a împăcării cu Tatăl și a sacrificiului regenerativ. Romanul exotic *Străinii din Kipukua* (1979) și culegerea de nuvele *Amintirile peregrinului apter* (1990), ce împrumută aparența unui roman memorialistic, aparțin fără îndoială tradiției prozei fantastice românești. Concepția asupra fantasticului s-ar distinge, în cazul lui A., prin imaginarea unui univers dublu articulat: realul și miraculosul, trecutul și prezentul, mitul – fie basmul hawaiian, fie legenda românească – și istoria. Cele două planuri nu se neagă, nu se opun, nu se întretaie, ci sunt concomitente, amestecate, identice în substanța lor. Trucul care face posibilă nararea și construcția unei asemenea lumi duble este imaginarea unui personaj fantastic cu totul special: un eu naratorial cu o dublă ipostază, una istorică, reală și una mitică, fantastică. Eul-narator este în același timp un om obișnuit, istoric, dar și un contemporan al tuturor timpurilor, al zeilor hawaiieni ori al voievozilor și călugărilor din vechile mănăstiri românești. El trăiește simultan în basm, în mit și în realitate, asemenea lui Făt-Frumos din poemul dramatic, cu o vagă înțelegere a statutului său de „ne-muritor” ori de „înviat”. *Străinii din Kipukua* se plasează într-un spațiu exotic: insulele hawaiene, cu mirajul unei culturi arhaice, care încă își trăiește poveștile despre zei (*moolelo*). Personajele centrale: domnul Martin, matematician ratat, și soția lui, Diana Kovalski, fosta elevă a naratorului, profesor în America într-o „primă” existență, prietenul profesorului, primarul orașului Kipukua, David Stevenson, și fetele sale, Kaena și Unauna, prințul Lohiau sunt „nemuritori” ori „înviați”, nemaștiind cine ori ce sunt și descoperindu-și treptat identitatea profundă. „Străini” de propria viață și de sine, de orice „casă”, călători prin timp și spații, „înviați”, dar și „nemuritorii” nu au

Valeriu Anania și Mihai Ursachi

identitate, nume, obârșii, pentru că au murit o dată și, înviind, și-au pierdut identitatea primă. Înstrăinarea de tot îi transformă în veșnici peregrini, idee deloc străină de concepția ortodoxă conform căreia suntem străini în această lume. *Rotonda plopilor aprinși* (1983), carte de memorialistică, cuprinde o galerie de opt portrete (începând cu Tudor Arghezi, mentor literar și prieten, apoi Gala Galaction, Anton Holban, Victor Papilian, Lucian Blaga, Ion Luca, Marin Preda și V. Voiculescu, maestrul său spiritual) ce străjuiesc singuraticul „luminiș” sufletească al autorului. Amintirile – „aproximative” în literă, autentice ca semnificație – sunt rodul unei căutări, a comuniunii ca împărtășire spirituală, într-un heideggerian loc al deschiderii întru Ființă. Sensul acestei cărți, scrisă cu talent literar, cu sensibilitate intelectuală și gingășie sufletească, rezidă în adevărurile ei interioare, în încercarea de a recupera nu un trecut cu personajele sale „principale”, ci povestea întâlnirilor mirabile, împletirea biografiilor cu autobiografia, adică destinul rotondei sufletești. După ce a tradus *Noul Testament* și unele părți din *Vechiul Testament* (*Psaltirea*, *Pentateuhul*, *Cântarea Cântărilor*, *Cartea Psalmilor* etc.), A. izbuteste să ducă la bun sfârșit o nouă versiune românească integrală a *Bibliei* (2001), „diortosită” după *Septuaginta*, însoțind textul propriu-zis cu comentarii de o remarcabilă valoare, prin densitatea și

erudiția informației, acuratețea și, adesea, poezia interpretării. Versiunea sa, deopotrivă laică și religioasă, constituie un moment important în cultura română prin prospețimea și naturalețea limbii și prin restituirea unor sensuri pierdute ori deviate în traduceri anterioare. Pe de altă parte, apariția *Memoriilor* relansează figura lui A. în prim-planul vieții culturale, autorului recunoscându-i-se talentul narativ, forța și farmecul povestirii. Publicarea acestui volum a determinat și o clarificare a trecutului său legionar, a comportamentului din detenție și a relației cu Securitatea comunistă, despre fiecare dintre aceste puncte ale biografiei sale circulând variante diferite, lansate din diverse surse (câteva, pomenite în carte, sunt diaspora legionară din America și fostul mitropolit al Ardealului, Antonie Plămădeală). *Memoriile*, mai ales prima parte, sunt scrise cu o extraordinară vervă narativă, asemenea unui roman de aventuri, pe alocuri incredibil, al cărui „erou” este în fond un aventurier cu o conștiință morală puternică, avid de independență, ceea ce îl și determină să nu rămână fidel unei cauze și să penduleze între idealuri politice, culturale etc. opuse. Dovadă atracția pentru literatură, vocația sa fundamental culturală sau decizia imprevizibilă de a se face monah (fără să treacă printr-o criză mistică). Este student la Teologie și concomitent la Medicină (pasionat de disecții), are vocație de lider, dar refuză constant funcțiile publice, este om de teatru, dar și preot, un tânăr admirator al lui Zelea Codreanu, dar și promonarhist, admirator al lui Nichifor Crainic, dar și al lui Arghezi (cei doi se insultau reciproc) etc. *Memoriile* oferă și un bogat material documentar: despre colaborarea unor înalți prelați ai Bisericii cu Securitatea (patriarhul Iustinian, protectorul său, este singura figură luminoasă); despre ce însemna, de fapt, „sfânta” tinerețe legionară, la începuturile ei, pentru un tânăr fără experiență și cu idealuri naționale; detalii interesante sau pitorești despre personalități ale vieții culturale precum Tudor Arghezi, Victor Papilian, Radu Gyr, Mira Baciș ș.a., informații despre diaspora românească și contradicțiile ei și o versiune personală despre realitățile inimaginabile ale vieții de detenție din închisorile comuniste. *Memoriile*, din acest punct de vedere, contrabalansează, prin realism (kafkian) și autenticitate până la naturalism, misticismul din *Jurnalul fericirii* de N. Steinhardt.

SCRIERI: *Miorița*, cu o *Predoslovie* de Tudor Arghezi, București, 1966; ed. pref. Liviu Petrescu, Cluj-Napoca, 1999; *Meșterul Manole*, București, 1968; *Du-te vreme, vino vreme!*, București, 1969; *Păhărelul cu nectar*, București, 1969; *Geneze*, București, 1971; *Steaua Zimbrului*, București, 1971; *Poeme cu măști. Du-te vreme, vino vreme! Miorița. Steaua Zimbrului. Meșterul Manole*, București, 1972; *File de acatist*, Detroit, 1976; *Istории агриппине*, București, 1976; *Străinii din Kipukua*, București, 1979; *Greul Pământului. O pentalogie a mitului românesc*, I–II, București, 1982; *Rotonda plopilor aprinși*, București, 1983; *Anamneze*, București, 1984; *Amintirile peregrinului apter*, București, 1990; *Cerurile Oltului*, Râmnicu Vâlcea, 1990; *Imn Eminescului*, București, 1992; *Pro memoria. Acțiunea catolicismului în România interbelică*, București, 1992; *Hoțul de mărgăritare (Întoarcerea fiului risipitor)*, Cluj-Napoca, 1993; *Pledoarie pentru Biserica neamului*, Craiova, 1995; *Din spumele mării*, îngr. și postfață Sandu Frunză, Cluj-Napoca, 1995; *Clujul universitar al generației 1946*, Cluj-Napoca, 1996; *Poeme alese*, pref. Liviu Petrescu, Cluj-Napoca, 1998; *Atitudini*, Cluj-Napoca, 1999; *De dincolo de ape*, îngr. și postfață Ioan-Nicu Turcon, Cluj-Napoca, 2000; *Du-te vreme, vino vreme!*, îngr. Gabriel Enache, Ioan Șt. Lazăr și Nicolae State-Burluși, Râmnicu Vâlcea, 2001; *Apa cea vie a ortodoxiei*, Cluj-Napoca, 2002; *Atelier biblic*, Cluj-Napoca, 2003; *Opera literară*, I–IX, cronologie Ștefan Iloaie, pref. Aurel Sasu, pref. Mircea Muthu, Dan C. Mihăilescu, Petru Poantă, Ovidiu Pecican, Cluj-Napoca, 2003–2008; *Cartea deschisă a împărăției: o însoțire liturgică pentru preoți și mireni*, București, 2005; *Memorii*, Iași, 2008; Valeriu Anania, Aurel Sasu, *Despre noi și despre alții*, București, 2009; *Starea de excepție. Valeriu Anania – omul și destinul: 1946*, îngr. și pref. Aurel Sasu, Cluj-Napoca, 2010. **Traduceri:** *Biblia sau Sfânta Scriptură*, București, 2001.

Repere bibliografice: Negoîtescu, *Însemnări*, 215–217; N. Carandino, *Autori, piese și spectacole*, București, 1973, 73–77; Paleologu, *Alchimia*, 112–120; Diaconescu, *Dramaturgi*, 251–256; Laurențiu Ulici, *Singurătatea ca destin*, RL, 1988, 16; Firan, *Profiluri*, I, 22–26; Micu, *Scurtă ist.*, II, 360, IV, 34–37; *Dicț. esențial*, 26–28; Ghițulescu, *Istoria*, 128–132; Marius Chivu, *Însemnări de peste Ocean*, RL, 2001, 44; *Arhiepiscopului Bartolomeu Valeriu Anania. In honorem*, îngr. Ioan-Vasile Leb, Cluj-Napoca, 2001; Oprea, *Anticipația*, 149–159; Lucian Băgiu, *Valeriu Anania – scriitorul*, Cluj-Napoca, 2006; Liviu Grăsoiu, *Momentul Valeriu Anania*, CL, 2007, 3; Petru Poantă, *Valeriu Anania, poetul*, CNT, 2008, 2; Paul Cernat, *Cartea vieții lui Valeriu Anania*, OC, 2009, 465; Al. Zub, *Cunoaștere de sine și creație: Valeriu Anania*, CL, 2009, 2; Constantin Ciopraga, *Valeriu Anania între eul biografic și eul profund*, CL, 2009, 4; Al. Zub, *Discurs confesiv și alteritate*, CL, 2009, 9; Popa, *Ist. lit.*, II, 876–877; Aurel Sasu, *Dragostea și vântul. Glose la memoriile lui Valeriu Anania*, Cluj-Napoca, 2011; Beatrice Știr, *Valeriu Anania*

(publicistul), Cluj-Napoca, 2011; Ioana Diaconescu, *Bartolomeu Anania – Dosar de urmărire informativă (I–II)*, RL, 2012, 10, 11.

R.D.

ANCA, George (12.IV.1944, Ruda-Budești, j. Vâlcea), poet, prozator, dramaturg, traducător. Este fiul Elisabetei Anca (n. Grigorescu) și al lui Ion Anca, funcționari. A absolvit Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1966). Și-a luat doctoratul în 1974 cu teza *Baudelaire și poezii români. Corespondențe ale spiritului poetic*. A fost, pe rând, redactor la Radiodifuziunea Română, redactor la revista „Colocvii”, metodist și inspector în Ministerul Învățământului, lector la Facultatea de Ziaristică din București, *visiting professor* la Universitatea din New Delhi (1977–1979, 1981–1984, 2002–2003), director al Bibliotecii Institutului Politehnic din București (1984–1987) și director al Bibliotecii Pedagogice Naționale „I.C. Petrescu” (din 1988), profesor asociat la universitățile din Oradea și Târgoviște. A debutat ca poet în „Luceafărul” (1961). Mai colaborează la „Contemporanul”, „Gazeta literară”, „Viața românească”, „Oglinda literară”, „Litere”, „Nord literar” ș.a., „Credința” (Detroit), „Indian Literature” (New Delhi). În India editează revistele „The Milky Way” (1979), „Latinitas” (1982–1984), la care se adaugă în țară „Liber” (1989), „Bibliotheca Indica” (din 1998), „Trivium” (2003) ș.a. A folosit inițial semnătura Gheorghe Anca, iar în publicistică pseudonimele Gh. Miloșescu și Gh. Grigorescu; în India a semnat Horace Gange. Este membru în Authors Guild of India (din 1978), președinte al Asociației Culturale Româno-Indiene (din 1992), vicepreședinte al Societății Române de Etnologie, membru în International Union of Anthropological and Ethnological Sciences. A organizat Academia Internațională „Mihai Eminescu” mai întâi în New Delhi (1981) și Grupul Român pentru Pugwash. A editat cărți și reviste în România și în India, precum și cursuri universitare.

Publicate în patru limbi (română, engleză, hindi, sanscrită), scrierile literare (și general-culturale), industriale, ale lui **A.** se remarcă printr-o neobișnuită și derutantă diversitate tematică și stilistică, în care se experimentează formule („viziuni”) și limbaje menite să surprindă cu orice preț, ostentația fiind vizibilă și din perspectiva numărului de volume. Privită în ansamblu, activitatea lui **A.**, marcată și de câteva etape petrecute în India, țintește întrucâtva

modelul Mircea Eliade. Poezia este, la începuturi, ermetică, de un pronunțat onirism, încifrându-se în „dodii” (concept liric central, care va evolua până la stadiul de „doine în dodii”, trecând prin „indodii”). Ea se dezvoltă însă într-o poetică proprie, româno-indo-europeană, cu note suprarealiste, interiorizându-și exprimări supralingvistice, mantrice sau nirvanice și echivalând nu o dată sunete sanscrite cu înțelesuri românești. În poemele mai realizate, încă de la prima carte, *Invocații* (1968), versul se pune în mișcare ca după un sunet universal, semnalizat mereu prin rimă: „Războiu-i foarte animal/ Mai cade unul de pe cal/ Cade pământul de pe cal/ Pocnesc potcoave de metal” (*Cadență*) sau: „De la Cozia la Vața/ Nimic nu costă viața/ nici eroul nici paiața/ nici stejarii dimineața” (*Doină cu variațiuni*). În căutarea propriului sine, **A.** a mai experimentat „poezia-concret-antropologică”, publicând autoreferențiale „sonete thailandeze” (o mostră: „plăcerea egoului și ce mai rămâne/ la prima spaimă fără discuție/ asta e treaba mea scrisul nimicului”), „orientopoetică”, „balada Calcuttei”, „mamma Trinidad”: „Kabir în Caraibbi/ Dante în mantre/ Eminescu în Yemen” (*Pregătește-te să trăiești în Trinidad*). Și în poezie, proză sau în încercările de a compune teatru, pornirea amalgamării și a supraîncărcării fără alt rost decât acela al producerii, aproape fără limite, de text nu poate fi ignorată. Cât e productivitate și cât e inflație fantasmagorică e greu de stabilit. Romanele lui **A.** urmează, de asemenea, o poetică serialistă, *Parinior* (1982) continuând esotericul *Eres* (1970), iar ciclul definit ca „roman auto-mitologic” *Apokalipsa indiană – Maica Medeea la Paris* (1997), *Buddha și Colonelul* (2001), *Frica de Orient* (2001), *Furnici albe* (2001), *La Gioia* (2002), *Sanskritikon* (2002) ș.a. –, din care au apărut nouă volume, epicizează autobiografic personaje și drame „indo-europene”. În eseu **A.** insistă asupra propriului concept de „indo-eminescologie” și practică, printre altele, extrem de frecvent, ficțiunea critică.

SCRIERI: *Invocații*, București, 1968; *Eres*, București, 1970; *Poemele părinților*, București, 1976; *10 Indian Poems*, New Delhi, 1978; *Good Luck, Radha*, New Delhi, 1979; *Ek shanti*, New Delhi, 1981; *Ardhanarishwara*, ed. trilingvă, New Delhi, 1982; *De rerum Aryae*, New Delhi, 1982; *Mantre*, New Delhi, 1982; *India. Memorii la mijlocul vieții*, New Delhi, 1982; *Pancinci*, New Delhi, 1982; *Parinior*, New Delhi, 1982; *Sonhind*, New Delhi, 1982; *Upasonhind*, New Delhi, 1982; *Sonet*, New Delhi, 1984; *XII by Horace Gange*, New Delhi, 1984; *50 doine lui Ilie Ilășcu*, București, 1994; *The Buddha*, București, 1994; *Indoeminescology*, București, 1994; *Doină*

cu variațiuni, București, 1995; *Haos, temniță și exil la Eminescu*, Cotruș, Gyr și Stamatu, București, 1995; *Manuscrisele de la Marea Vie*, București, 1996; *Doine în dodii*, București, 1997; *Ion Iuga în India*, București, 1997; *Lumea fără Coloana lui Brâncuși*, București, 1997; *Maica Medeea la Paris*, București, 1997; *Miong dang*, București, 1997; *Teatru sub clopot*, București, 1997; *Templu în elicopter*, București, 1997; *(Un) Peaceful Essay on Beauty and Prison*, București, 1998; *Waste*, București, 1998; *Decasilab*, București, 1999; *Pelasgos*, București, 1999; *Romayanic Ahimsa*, București–New Delhi, 1999; *From Thaivilasa to Cosmic Library*, București–Bangkok, 1999; *Balada Calcuttei*, București, 2000; *Malta versus Trinidad*, București, 2000; *Orientopoetica*, București, 2000; *Sonete thailandeze*, București, 2000; *Baudelaire și poezii români*, București, 2001; *Buddha și colonelul*, București, 2001; *Dodii*, București, 2001; *Edgar, who Does (Not) Need Libraries*, București–Boston, 2001; *Frica de Orient*, București, 2001; *Furnici albe*, București, 2001; *Mamma Trinidad*, București, 2001; *Poeston*, București, 2001; *La Gioia*, București, 2002; *Sanskritikon*, București, 2002; *În recunoaștere*, București, 2003; *Măiastra în dodii*, București, 2003; *Măslinii din Uffizi*, București, 2003; *Prima, ultima*, București, 2003; *In Search of Joy*, București–Florența, 2003; *Maroc după tată*, București, 2004; *Transbudhvana and Other Poems*, București, 2004; *Literary Anthropology*, Târgoviște, 2005; *Tangoul tigrlui*, București, 2005; *Ibsenienii*, I–VII, București, 2005–2006; *Finish Romania*, ed. bilingvă, București, 2006; *Partea nimănui*, Târgoviște, 2010; *Mantra Eminescu*, Târgoviște, 2011; *Paparuda*, Cluj-Napoca, 2011; *Scenometrie teatrux*, Târgoviște, 2011. **Antologii:** *Târgoviște–India. Antologie poetică – Poetical Antology*, ed. bilingvă, Târgoviște, 2008. **Traduceri:** *Jayadeva's Gitagovinda*, New Delhi, 1983; Gianni Rodari, *Gramatica fanteziei*, București, 1980; Kalidasa, *Norul vestitor*, New Delhi, 1983; Rajiv Dogra, *Urme pe nisip*, București, 1999; Faust Brădescu, *Lumea stranie a lui Eugen Ionescu*, București, 2003; Milarepa, *100 000 parabole*, București, 2001; *Explicând Dharma hindusă*, Târgoviște, 2002; Surrender Bhutani, *Poems – Poeme*, ed. bilingvă, București, 2008; Zricha Vaswoni, *Effect of Indian Thought on Mihai Eminescu – Eminescu și gândirea indiană*, ed. bilingvă, Târgoviște, 2011.

Repere bibliografice: D. Micu, „*Invocații*”, GL, 1968, 33; Nicolae Baltag, „*Invocații*”, CNT, 1968, 41; Sergiu Adam, „*Invocații*”, ATN, 1968, 10; Dana Dumitriu, „*Poemele părinților*”, RL, 1976, 25; Petru Romoșan, „*Poemele părinților*”, TR, 1976, 41; *Lit. rom. cont.*, I, 710; Ioan Mihuț, *Memoria timpului*, București, 2000, 156–160; Despre George Anca, Târgoviște, 2003; Ana Dobre, *Capacitatea de a divaga*, LCF, 2004, 19; Mihai Stan, „*Târgoviște–India*”, „*Litere*” (Găești), 2011, 2; Marian Popa, Anca, „*Litere*”, 2012, 9–12. **A.N.**

ANCHETA, revistă apărută la București, lunar, între 10 noiembrie 1924 și octombrie 1926, între decembrie 1933 și aprilie 1934 și în decembrie 1935. Director:

Nicolae I. Pienaru. Subtitlul inițial, „Caiet al figurilor contemporane”, este completat în 1926 de „Politică–Administrativă–Literară–Economică”. **A.** își propune „să-i sprijine pe acei ridicați prin merite adevărate” și oferă câteva portrete: Corneliu Moldovanu – directorul Teatrului Național din București, Ion Minulescu – director general în Ministerul Cultelor și Artelor, Isaiia Răcăciuni, E. Lovinescu – un descoperitor de talente, Mihail Dragomirescu, Ion Sân-Giorgiu, Valjan, Octavian Goga, A.L. Zissu. Revista mai publică *Pilde și proverbe* de Artur Enășescu, versuri de Constantin Argeșanu și o cronică la comedia *Apostolii* de Liviu Rebreanu. Ion Călugăru semnează un *Elogiu mitocăniei*, iar la rubrica „Cărți străine” B. Louis se ocupă de literatura franceză a vremii. **M.Pp.**

ANCU, Grigore (pseudonim al lui Alexandru Grigore Stoicescu; 26.V.1907, București – 14.VIII.1936, București), poet. Fiu al unui mic funcționar, **A.** urmează școala medie comercială. După absolvire, bolnav deja, se dedică activității literare. Debutează în 1929, cu o tabletă lirică, în „Duminica ortodoxă”. În același an scoate revista de poezie „Notițe” (trei numere), scrisă împreună cu Virgil Treboniu. Colaborează cu versuri și proză la „Universul literar” și este redactor la ziarul „Epoca”. Sporadic, numele îi mai apare în „Aur” și „Ogorul”. Împreună cu Virgil Treboniu, semnează eseu *Legea poeziei pure* (1930) și cinci poeme: *Amorul în noapte* (1930), *Esodul* (1931), *Anathemă* (1931), *Poem simfonic* (1931), *Ars poetica* (1931). După moartea lui **A.**, grupul „Adonis”, printre fondatorii căruia s-a numărat, îi dedică un adevărat cult, tipărind broșura *Poezii postume* (1939), precum și „caietul omagial” *Poezii lui Grigore Ancu* (1941).

Eseul semnat de **A.** împreună cu Virgil Treboniu se voia o deducție matematică a legii poeziei pure și, totodată, un manifest liric „al generației de la 1930”, însă ideile iau o turnură aberantă, pe care lexicul, excesiv de prețios, nu o poate acoperi. Cele cinci poeme amalgamează maniere diverse, incompatibile adesea, verbozitatea strivind și cele câteva scilipiri de sensibilitate lirică. Versurile lui **A.** din *Poezii postume*, eliberate de povara unui modernism căutat, izbutesc mai mult să dea expresie dramei personale. Proza, tratând liric teme ca dezrădăcinarea ori viața „otrepelor sociale”, a „oropsiților”, e vădit anacronică. Renumele lui **A.** în anumite cercuri literare nu se justifică decât într-o mică măsură prin scrierile sale.

SCRIERI: *Legea poeziei pure* (în colaborare cu Virgil Treboniu), București, 1930; *Amorul în noapte* (în colaborare cu Virgil Treboniu), București, 1930; *Esodul* (în colaborare cu Virgil Treboniu), București, 1931; *Anathemă* (în colaborare cu Virgil Treboniu), București, 1931; *Poem simfonic* (în colaborare cu Virgil Treboniu), București [1931]; *Ars poetica* (în colaborare cu Virgil Treboniu), București, 1931; *Poezii postume*, București, 1939.

Repere bibliografice: Paul I. Papadopol, *Cărți cu versuri*, „Linia nouă”, 1934, 10; Virgil Treboniu, *Grigore Ancu*, RAZ, 1936, 35; Predescu, *Encicl.*, 31; Lovinescu, *Sburătorul*, III, 97, 104, 105, 198, 401. **V.D.**

ANDERCO, Cicio Simion (4.VIII.1915, Ilba-Cicărlău, j. Maramureș – 22.XI.1975, Satu Mare), poet. Absolvent al Liceului „Dragoș Vodă” din Sighet și al Facultății de Litere și Filosofie din Cluj, **A.** debutează în „Crizantema” (1929) și colaborează cu poezie, proză, articole și cronici la majoritatea publicațiilor din Ardeal („Societatea de mâine”, „Hyperion”, „Brașovul literar”, „Graiul Maramureșului”, „Claviaturi” ș.a.), la unele fiind membru fondator („Symposion”) sau, temporar, secretar de redacție („Națiunea română, 1935–1938, „Tribuna”, 1938–1944). A semnat, în mare parte, cu inițiale (C.S.A.) sau cu pseudonime (Gh. Barciu, Ciocio, Sergiu, Emilian, Leviatan), contribuind, cu un condei energic și incisiv, la impulsivitatea vieții literare din Transilvania și, îndeosebi, la stimularea tinerelor talente. După un sfert de veac de tăcere, ducând o viață retrasă (lucrează în industria lemnului și la Ocolul Silvic din Satu Mare), în 1968 poetul revine în viața literară, dar se manifestă sporadic și fără prea multă vigoare.

A. se numără printre poeții transilvăneni notabili din perioada 1930–1937. A pregătit pentru tipar un volum de versuri, *Hotare pentru vis*, care, deși anunțat de mai multe ori înainte de război, va apărea doar postum (1998). Lirica sa, de o mare bogăție imagistică, dezvăluie o sensibilitate înclinată spre reflecție și visare. Poemele transpun, într-o ambianță feerică, elanurile unui suflet însetat de lumină și puritate (*Apropiere*, *Peste lut*, *Domnița apelor*). Accentele religioase, convertite pe alocuri în exaltări panteiste, amintesc de Tudor Arghezi și Lucian Blaga. Crezul artistic capătă o nuanță mesianică, poezilor atribuindu-li-se cea mai nobilă menire (*Biserica versului*, *Poeților*). Excesul imagistic pare uneori obositor. În genere, însă, poezia lui **A.** a fost apreciată în epocă.

SCRIERI: *Hotare pentru vis*, pref. George Vulturescu, Satu Mare, 1998.

Repere bibliografice: Aurel Marin, „*Hotare pentru vis*”, GT, 1942, 35; Nae Antonescu, C. S. Anderco, în *Afirmarea. Pagini literare sătmărene*, Satu Mare, 1978, 365–369; George Vulturescu, C. S. Anderco, PSS, 1991, 3; Vulturescu, *Cultură*, 20–21.

C.Bz.

ANDERCO, Ioan Artemie (16.II.1853, Borșa – 1877, Borșa), memorialist. Era cel mai mare dintre cei nouă copii ai Anei (n. Mihaly) și ai lui Petru Anderco, protopopul Vișeuului de Sus și parohul Borșei. Figură luminoasă de cărturar ardelean, stăpânit de o curiozitate științifică neobosită și îndrăgostit de carte, tatăl nu a fost un om avut. **A.** învață la școala germană din Vișeu de Sus și la colegiul maghiar reformat din Sighet, apoi la liceul piariștilor din Cluj și la cel din Sighet. Remarcat de societatea culturală Transilvania, primește o bursă și pleacă, în anul 1871, la Torino, pentru a studia medicina. Moare, răpus de ftizie, cu câteva zile înainte de a primi atestatul de terminare a studiilor, lăsându-și cărțile, printr-un impresionant testament, Societății de Lectură a Românilor din Maramureș, iar manuscrisele literare în grija familiei.

Primele încercări – versuri, descrieri de călătorie, însemnări zilnice și o autobiografie – **A.** le-a scris pe vremea liceului, în limba maghiară. După plecarea la Torino, nu va mai scrie decât românește. Deși studia medicina, se arată interesat în egală măsură de filologie și istorie. Originea poporului român și a limbii române îi trezesc interesul și, hotărât să contribuie la cercetarea problemei, învață, pe lângă germană, maghiară și italiană, franceza, spaniola și latina. În același scop și-a alcătuit o bibliotecă de specialitate, a redactat un dicționar român–italian (lăsat în manuscris), un repertoriu care însuma aproape tot ce se scrisese despre români și numeroase note istorice asupra originii românilor. Adevărata vocație a lui **A.** este însă aceea de memorialist. Din cele două caiete de însemnări care au rămas de la el, N. Iorga l-a editat pe cel din anul 1876. Un altul era, la începutul secolului al XX-lea, în posesia literatului ardelean Elie Dăianu. Atras de amănuntul geologic, geografic sau de elementele arhitectonice, **A.** se dovedește, la fel cu I. Codru-Drăgușanu sau N. Filimon, și un atent observator al tipurilor umane, al realităților sociale. O călătorie la București i-a oferit prilejul de a descoperi distanța care separa clasa avută de cea lipsită de mijloace. Străbătând întreaga

Europă, studentul maramureșean confruntă stările de lucruri întâlnite cu situația de acasă. Varietatea privilegiilor și bogăția muzeelor îl atrag și-l entuziasmează pretutindeni, la Roma, la Florența, Paris, Bruxelles. Atmosfera unei aglomerări umane, trăsăturile caracteristice ale marilor orașe sau ale rusticelor localități italiene sunt sesizate și schițate cu un deosebit simț al veridicului. Similitudinile de moravuri, de comportament, de îmbrăcăminte, dintre țărani italieni și cei din Maramureș îl entuziasmează. Mândria de a fi român, pe care o încearcă în fața vestigiilor romane, este emoționantă. Mai mult decât un memorial de călătorie, **A.** compune un jurnal al împlinirii sale intelectuale, scris cu o cuceritoare sinceritate, cu o neobișnuită putere de autosupraveghere. Textul are, firește, și minusuri. Lexicul este încărcat de provincialisme, stilul nu e nici pe departe format, fiind serios afectat de febrilitatea cu care au fost scrise paginile. Uneori expresia devine comună, alteori amănuntele se aglomerează și fraza pierde nuanțele. **A.** nu a avut șansa unei împliniri literare și nici pe aceea a unei descoperiri postume integrale.

SCRIERI: *Un student în străinătate acum o jumătate de veac, maramurășanul Artemie Anderco. Jurnalul său*, îngr. și introd. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1934; *Jurnal (1876)*, îngr. și pref. Liviu Papuc, Iași, 2001.

Repere bibliografice: Elie Dăianu, *Ioan A. Anderco. Un scriitor maramureșean*, Cluj, 1907; D. D. Panaitescu, *Carnet inactual*, București, 1970, 132–140; M. Ursuțiu, *Arhiva Anderco de Homorod*, Cluj, 1972; *Dicț. lit. 1900*, 37–38; *Dicț. scriit. rom.*, I, 66–67; Liviu Papuc, *Din nord*, CL, 2001, 9; Simion, *Ficțiunea*, III, 55–59; Dragoș Cojocaru, *Un român în Italia*, CL, 2002, 4; Faifer, *Pluta*, 132–135; Popa, *Penumbre*, 5–22.

R.Z.

ANDRÁS János (5.IV.1926, Viștea, j. Cluj – 25.II.2006, București), traducător, editor. Este fiul Elisabetei (n. Matyas) și al lui András János. Face liceul la Cluj, apoi studii universitare la Cluj și București. Primele sale pagini publicistice apar în ziarul clujean „Világosság” (1946). Este redactor la revistele „Művelődési Útmutató”, „Tanügyi Újság”, „Îndrumătorul cultural”, ulterior lector la Editura pentru Literatură din București (1952–1968), redactor-șef al revistei „Művelődés”, iar din 1975 redactor la Editura Kriterion, de unde se și pensionează.

A. este unul dintre cei mai zeloși traducători din proza românească. A transpus în limba maghiară mai întâi trei volume din nuvelele lui Liviu Rebreanu (1956, 1958, 1985). Tot în versiunea sa au

apărut în maghiară o serie de nuvele și romane din secolul al XX-lea (unele în mai multe ediții), printre care *Îndrăzneala* de Marin Preda (1960), *Vinul de viață lungă* de N.D. Cocea (1961), *Jocul cu moartea* (1964), *Pădurea nebună* (1968) și fragmente din *Rădăcinile sunt amare* (1961) de Zaharia Stancu, *Divanul persian* de Mihail Sadoveanu (1980), *Capul de zimbru* de V. Voiculescu (1988) ș.a. De numele lui A. se leagă traducerea integrală a cărții lui Nicolae Bălcescu, *Românii supt Mihai Voievod Viteazul* (1963). A mai transpus, pentru reviste, ziare și antologii, din alți prozatori români ai secolului al XX-lea (Mihu Dragomir, Titus Popovici, Costache Anton, Aurel Leon, Aurel Mihale, Al. Sahia). A participat la realizarea antologiei *A román irodalom kis tükre*, redactată și îngrijită împreună cu Mihai Gafița (I–IV, 1962–1964). Prin prezentările succinte ale scriitorilor și prin selectarea și transpunerea celor mai semnificative texte din literatura română, această antologie reprezintă până astăzi cea mai bine realizată lucrare de acest fel în limba maghiară. A mai colaborat la îngrijirea și redactarea câtorva volume de traduceri din literatura română apărute la Editura Európa din Budapesta. Împreună cu Jékely Zoltán, a îngrijit o ediție selectivă din opera lui George Coșbuc (1958). A tradus și a alcătuit, în colaborare cu Domokos János, o antologie de balade și cântece populare românești (1961) și o ediție de scrieri din opera lui Mihail Sadoveanu (1966).

Traduceri: Liviu Rebreanu, *Parasztok [Țărani]*, București, 1956. *Leszámolás [Răfuiala]*, București, 1958, *Tallérok [Talerii]*, postfață Niculae Gheran, București, 1985; George Coșbuc, *A pásztorlány [Balade și idile]*, îngr. trad., București, 1958 (în colaborare cu Jékely Zoltán); Marin Preda, *Mérszesség [Îndrăzneala]*, București, 1960; N.D. Cocea, *Hosszú élet bora [Vinul de viață lungă]*, București, 1961; Zaharia Stancu, *Zivatar [Furtuna]*, București, 1961, *Játék a halállal [Jocul cu moartea]*, București, 1964, *Bolond erdő [Pădurea nebună]*, București, 1968, *Uruma*, București, 1990; *Román népművelés és népdalok [Balade și cântece populare românești]*, îngr. trad., București, 1961 (în colaborare cu Domokos János); *A román irodalom kis tükre [Antologia literaturii române]*, I–IV, îngr. trad., București, 1962–1964 (în colaborare cu Mihai Gafița); Nicolae Bălcescu, *A románok Vitéz Mihály Vajda idejében [Românii supt Mihai Voievod Viteazul]*, București, 1963; Mihail Sadoveanu, *Perzsa diván [Divanul persian]*, București, 1980; V. Voiculescu, *Bölcényfej [Capul de zimbru]*, București, 1988; Victor Eftimiu, *Bécsi szerelem [Dragoste vieneză]*, București, 1991; Lucian Boia, *Történelem és*

mítosz a román köztudatban [Istorie și mit în conștiința românească], București, 1999.

Repere bibliografice: Békési Ágnes, *A műfordításról-néhány mű kapcsán*, KOR, 1965, 1606–1610; *Rom. magy. ir. lex.*, I, 59–60; Szabo Zsolt, *Amdrás János (1926–2006)*, „Mevelades” (Cluj-Napoca), 2006, 3.

O. K.

ANDREESCU, Ioana (24.I.1934, Stoina, j. Gorj), prozatoare, etnolog. Este fiica Mariei (n. Cojocaru) și a lui Ion Andreescu, care au împreună nouă copii. Face liceul la Craiova, absolvind în 1953 și urmează Facultatea de Filologie a Universității din București (1953–1958), după care este angajată redactor la Editura pentru Literatură, iar din decembrie 1969 la Editura Eminescu. În 1972 se stabilește în Franța, unde face studii de sociologie și antropologie la Sorbona (1974–1976) și se specializează în sociologie la École des Hautes Études en Sciences Sociales (1976–1980). Își dă doctoratul de al treilea ciclu în antropologie socială (1980) cu teza *La Sorcellerie au vingtième siècle: pratiques magiques en Petite Valachie*, conducător științific fiind Paul Henri Stahl. Din 1981 face parte din colegiul de redacție al revistei „Cahiers de littérature orale”. În România a colaborat, între 1966 și 1970, la revistele literare cu nuvele și fragmente de roman, debutând editorial cu volumul de povestiri *Soare sec* (1968). În Franța alternează proza propriu-zisă cu tipărirea de studii de antropologie socială și istorică, între cele două paliere existând numeroase transferuri.

Romanul *Discours sentimental* (1984; Prix de la Société des Gens de Lettres) narează drama unei tinere dintr-o țară din est, câștigată, o vreme, de sloganuri comuniste și de teze precum aceea a luptei de clasă ca motor al progresului. Cum tatăl ei refuză să se înscrie în gospodăria colectivă, tânăra, care devenise între timp propagandistă, este socotită reacționară și are de suportat consecințele. Textul romanului se transformă însă până la urmă într-o canava pe care se brodează tabloul tradițiilor satului românesc. Comentatorii francezi ai cărții au semnalat frumusețea scriiturii și au considerat romanul o „mină de cultură tradițională țărănească literalmente pasionantă”, subliniind importanța paginilor despre etosul satului românesc tradițional. În replică la discursul oficial din România anilor '80 din secolul trecut, care socotea dispărute vechile practici magico-religioase, A. argumentează în studiul *Mourir à l'ombre*

des Carpathes, scris împreună cu Mihaela Bacou (1986), că, dimpotrivă, riturile funerare cunosc „o amplificare și o inflație”, în sensul unui „pragmatism uluitor”, moartea trecând printr-un proces de desacralizare, iar vecinătatea ei devenind „prea familiară”. La înmormântări se respectă, odată cu ceremonia religioasă, multe obiceiuri și superstiții. Moartea se arată a fi în lumea satelor o prezență familiară, sentimentul separării dintre cei vii și cei morți este „mai puțin intens”, iar legătura cu lumea de dincolo e una firească. Concomitent devine tot mai marcată preocuparea de „gestionare” a morții; o serie de slujbe contra plată, cerute preotului, șirul de pomeni făcute de cei vii pentru liniștea sufletului lor și pentru asigurarea unei vieți fără lipsuri dincolo, pregătirea unui „lăcaș” în lumea de apoi sunt practici obișnuite, se înmulțesc și se diversifică ofrandele mortuare, iar funeraliile capătă proporțiile unei „apoteoze sociale”. Mircea Eliade nota, în urma relatărilor făcute de A., a cărei carte dorea s-o prefățeze, că în satele românești din zona Olteniei s-a articulat „o nouă mitologie a morții și un nou sistem al riturilor funerare, greu de închipuit cu o jumătate de secol în urmă”, ceea ce reprezintă „o nouă creație spirituală a poporului”.

SCRIERI: *Soare sec*, București, 1968; ed. (*Soleil aride*), tr. Claude B. Levenson, Paris, 1972; *Discours sentimental*, Paris, 1984; *Mourir à l'ombre des Carpathes* (în colaborare cu Mihaela Bacou), Paris, 1986; ed. Paris, 2011; *Où sont passés les vampires?*, pref. Geneviève Calame-Griaule, Paris, 1997.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, „*Soare sec*”, VR, 1969, 3; Eugenia Tudor, „*Soare sec*”, VR, 1970, 3; Françoise Xenakis, *Le Discours sentimental*. Ioanna Andreescu, „Le Matin”, 1984, 6 noiembrie; Michel Bernstein, *Ioanna Andreescu. Claudine chez les soviets*, „Libération”, 1984, 20 decembrie; L. Gr. [Lucian Grigorovici], „*Discours sentimental*”, „Contrapunct” (Kölos), 1985, 2; Edgar Reichmann, *Quand l'Olimpe ressemble à un kolkhoze*, „Le Monde”, 1986, 26 decembrie; Micheline Lebardier, „*Mourir à l'ombre des Carpathes*”, „Cahiers de littérature orale”, 1987, 22; Anca Bratu, „*Mourir à l'ombre des Carpathes*”, „Lupta – The Fight”, Providence (SUA), 1987, 74; Michel Grodent, *Le Charme discret d'un rituel roumain*, „Le Soir” (Bruxelles), 1987, 5 februarie; Louis-Vincent Thomas, *La Mort qui passe et qui revient*, „Bulletin de la Société de Thanatologie” (Paris), 1989; Mircea Eliade, *Jurnal*, I, îngr. Mircea Handoca, București, 1993, 466–467; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 56–57; Iordan Datcu, *Ioana Andreescu*, București, 2009; Manolescu, *Enciclopedia*, 46.

I. D.

ANDREI, Gheorghe (24.X.1937, Sângeru, j. Prahova – 18.XII.2008, Buzău), poet, publicist. A absolvit liceul la Ploiești (1951–1955) și Facultatea de Filologie a Universității din București (1959–1963). A fost profesor la școli din Salcia și Podgoria, în județul Prahova, la liceul din Pogoanele, unde a editat revista „Aurora”, apoi, din 1971, instructor-metodist la Casa Corpului Didactic din Buzău, unde a îngrijit apariția publicației „Școala buzoiană” și unde, după 1989, a fost director. A debutat la „Luceafărul” în 1959, colaborând apoi cu poezie, epigrame, fabule, proză, publicistică, folclor, recenzii la „Iașul literar”, „Viața studentască”, „Scânteia pionierului”, „Convorbiri literare”, „Ramuri”, „Orizont”, „România literară”, „Flacăra”, „Argeș”, „Îndrumătorul cultural”, „Tribuna școlii”, „Viața Buzăului” ș.a. Prima lui carte, *Greieraș poznaș*, scrisă pentru copii, apare în 1974.

După ce publică versuri cu tematică diversă în reviste și în antologii literare, A. cultivă pastelul, despre care, recomandând în câteva rânduri însoțitoare volumul *Zăpezile fierbinți* (1976), Eugen Simion scrie că ar fi „forma în care sensibilitatea lui de om al colinelor, discret și melancolic, se exprimă mai bine”. Același timbru, aceeași tonalitate elegiacă se întâlnesc în *Copac solitar* (1981). Când și când autorul intră și pe tărâmul legendei sau în cel al istoriei, dar fără să depășească un convențional și simplificator mod de abordare. Unda nostalgică urmărește și învâluie, în cele din urmă, și reportajele ori însemnările autobiografice din *Ținutul Sânzienelor* (1984) sau paginile din micro-romanul *Ani de studenție* (1989).

SCRIERI: *Greieraș poznaș*, București, 1974; *Zăpezile fierbinți*, București, 1976; *Copac solitar*, București, 1981; *Pentru pământul natal*, Buzău, 1982; *Ținutul Sânzienelor*, București, 1984; *Ani de studenție*, București, 1989; *Blitz în eternitate*, Râmnicu Sărat, 2002.

Repere bibliografice: Alex. Oproescu, *Scriitori buzoieni*, Buzău, 1980, 116–117; Nicolae Ciobanu, *Reverie poetică*, LCE, 1982, 1–2; Marin Ifrim, *Gheorghe Andrei și Ținutul Sânzienelor*, „Muntenia literară”, 2001, 141; Marian Chirulescu, Paul D. Popescu, Gabriel Stoian, *Personalități prahovene*, Ploiești, 2002, 18–19.

T. N.

ANDREIȚĂ, Ion (11.VI.1939, Perieți, j. Olt), poet, prozator, publicist, traducător. Este fiul Floricăi (n. Preoteasa) și al lui Marin Andreiță, notar. Urmează Liceul „Radu Greceanu” din Slatina, apoi frecventează cursurile Facultății de Filologie a Universității din București (1958–1963). Activează

ca ziarist la „Scânteia tineretului” (1963–1983) și „România liberă” (1983–1997). Între 1996 și 2000 se află împreună cu soția sa, diplomată, la Paris, iar din 2003 la Roma. Debutează la „Luceafărul” în 1960. Mai colaborează la „Viața studentescă”, „Argeșul”, „România literară”, „Literatorul” ș.a. Unele articole sunt semnate cu pseudonimele Raveda și Ioniță Călmățui. Este distins cu Premiul Național de Reportaj pentru tinerii ziariști (1968), cu Grand Prix la concursul Europoesie (2001), Diploma de Merit a Asociației Scriitorilor din București (2009) ș.a.

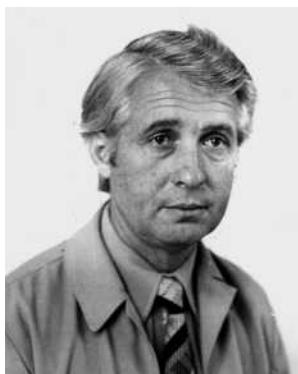
Placheta de versuri *Minunea de a trăi* (1970) și mai târziu volumele *Măsurând cu lacrima ființa ta* (1993), *Diminețile albe – Les Matins blancs* (1999), *Între două bătaï de aripi* (2003), *101 poeme* (2010) relevă un poet de inspirație htonic-folclorică, cu reminiscențe și rezonanțe, pe alocuri, din Lucian Blaga și Nicolae Labiș. Notabile sunt versurile de evocare a atmosferei sumbre de secetă și război, precum și meditațiile pe tema scurgerii timpului. De un lirism special, al identificării iubirii cu prietenia și moartea, sunt poemele bahice; de asemenea, descântecele și blestemele. În schimb, lirica erotică, e plină de suavități. Reportajele publicate de-a lungul anilor, adunate doar parțial în volume – *Colegi de generație* (1979), *Drumuri esențiale* (1982; Premiul ziarului „Scânteia tineretului”), *Vârsta care nu cunoaște eclipsa* (1984), *Secante la omenie* (1985), *Cum se vede țara la români* (1986), *Praguri de bronz* (1987, în colaborare cu Lia-Maria Andreiță) –, prefigurează, prin ce au mai bun, proza artistică pe care o va scrie A. Pătrunse de fiorul liric al comuniunii cu oamenii întâlniți (țărani mai ales), încercând să le descifreze taina comportamentului în împrejurări insolite, căutând cu dinadinsul faptul ieșit din comun, reportajele, chiar dacă nu reușesc să scape integral de grila ideologică a timpului în care sunt tipărite, se constituie în posibile nuclee narative, pe care stilul alert, limbajul colorat, predilecția spre caracterologie le apropie de proza propriu-zisă. Un sumar miscelaneu, în care intră nu numai reportaje, ci și note de drum, portrete, fragmente în proză, mici eseuri, texte jurnalistice etc., aduce volumul *Viață, drumuri, litere...* (2010). Deși independente, povestirile din volumele *Natură vie cu baracă* (1983), *O zi de toamnă* (1997) și *Toamnă târzie* (2012) se circumscriu aceleiași lumi cunoscute îndeaproape de autor – satul natal din zona Slatinei. Câteva personaje revin cu atributele lor definitorii, sugerând

apartenența la un întreg ce depășește cadrul uneia sau alteia din narațiuni. Lirismul intrinsec al acestor pagini preferă vârstele de hotar – în special copilăria și bătrânețea –, cu linii caracterologice incerte și cu posibile alunecări în vis, superstiție, fabulos și mister. Bine surprinsă e psihologia omului aflat în pragul mării treceri, cuprins de neliniște, dar și de împăcare cu destinul. În memorialul de călătorie intitulat *Misterul Fluviului Galben. China în 15 cărți poștale* (1993), realitățile descoperite de autor în cursul unei neașteptate vizite în Extremul Orient sunt luate drept puncte de reper pentru a evidenția elementele comparabile sau contrastante cu cele de acasă. Însemnările de călătorie, incluse și în paginile care alcătuiesc volumele *Scrisori pariziene* (2000), *Călător la un capăt de lume* (2001) și *Scrisori italiene* (2004), explorează spații și trasee spirituale străbătute de mari personalități române și pun în evidență, făcându-le cunoscute în țară, evenimente culturale semnificative, desfășurate în Franța și în Italia. A. a mai tradus din limba greacă poezii de Hristos Ziatas (*Ochiul celălalt*, 2007), iar din limba chineză, în colaborare cu Xu Wende și Lia-Maria Andreiță, o carte de anecdote și fabule (*Supă de ginseng*, 1990).

SCRIERI: *Minunea de a trăi*, București, 1970; *Colegi de generație*, București, 1979; *Drumuri esențiale*, București, 1982; *Natură vie cu baracă. Scrisori de la Canalul Dunărea–Marea Neagră*, București, 1983; *Vârsta care nu cunoaște eclipsa*, București, 1984; *Secante la omenie*, pref. Mihai Coman, București, 1985; *Cum se vede țara la români*, Iași, 1986; *Praguri de bronz* (în colaborare cu Lia-Maria Andreiță), București, 1987; *Măsurând cu lacrima ființa ta*, București, 1993; *Misterul Fluviului Galben. China în 15 cărți poștale*, București, 1993; *O zi de toamnă*, București, 1997; *Diminețile albe – Les Matins blancs*, ed. bilingvă, tr. Ileana Mihăilă, Christiane Portois, Victor Voinicescu-Sotski și Nicolae Luca, București, 1999; *Scrisori pariziene*, Râmnicu Vâlcea, 2000; *Călător la un capăt de lume*, Râmnicu Vâlcea, 2001; *Între două bătaï de aripă*, București, 2003; *Scrisori italiene*, Râmnicu Vâlcea, 2004; *Viață, drumuri, litere...*, Râmnicu Vâlcea, 2010; *101 poeme*, București, 2010; *Minunea de a fi*, Cluj-Napoca, 2011; *Călător la un capăt de lume*, Iași, 2012; *În căutarea Sinelui*, Iași, 2012; *Toamnă târzie*, Iași, 2012. **Traduceri:** *Supă de ginseng*, pref. trad., București, 1990 (în colaborare cu Xu Wende și Lia-Maria Andreiță); Hristos Ziatas, *Ochiul celălalt*, pref. C. Stănescu, București, 2007.

Repere bibliografice: Ilie Constantin, „*Minunea de a trăi*”, RL, 1970,43; Nicolae Baltag, „*Minunea de a trăi*”, „*Scânteia tineretului*”, 1970, 6659; Gheorghe Istrate, *Meridianele unui poet valoros*, LCF, 2011, 15. **I. O.**

**ANDRIESCU,
Alexandru**
(12.I.1926, Gâștești, j.
Iași – 23.I.2014, Iași),
critic și istoric literar,
stilistician, editor.

Este fiul Mariei Andriescu (n. Samson) și al lui Vasile Andriescu, învățători. A absolvit Liceul „Ștefan cel Mare” din Suceava (1947) și Facultatea de Filologie a Universității din Iași (1951), obținând titlul de doctor în filologie în 1975 cu teza *Limba presei românești în secolul al XIX-lea*. Funcționează ca profesor la aceeași facultate, al cărei decan a și fost între anii 1985 și 1990, deținând, concomitent, funcția de director al Centrului de Lingvistică, Istorie Literară și Folclor (ulterior Institutul de Filologie Română, „A. Philippide”) din Iași. Un timp a funcționat ca lector al Universității din Dijon (1968–1971). A fost, de asemenea, directorul Centrului de Cercetare și Editare a Textelor Românești Vechi „Monumenta Linguae Dacoromanorum” (1997–2002). A condus sau a fost membru în redacția mai multor reviste științifice, literare sau de cultură: „Cronica” (1966–1968), „Collegium” (redactor-șef în 1985–1988), „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași” (redactor-șef la seria Lingvistică în 1994–2001), „Timpul” (1993–2009). A mai colaborat la „Revista de istorie și teorie literară”, „Jahrbuch für östliche Latinität”, „Convorbiri literare”, „Limba română”, „Luceafărul”, „Manuscriptum”, „România literară”, „Dacoromania” ș.a. A debutat în 1950 la „Iașul nou” cu o recenzie și în revista „Cum vorbim” cu un articol de filologie. Debutul editorial se produce în 1973 cu volumul de critică literară *Disocieri*, distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor.

Pe lângă numeroase ediții de opere, studii introductive sau postfețe, A. a publicat mai multe volume de studii ce vizează probleme de filologie, stilistică și istorie literară, rod al unei cercetări minuțioase și de durată ce s-a soldat, nu o dată, mai întâi cu articole în presa de specialitate. Acesta este motivul pentru care câteva dintre articolele sale pe teme stilistice au fost incluse în bibliografia franceză *Essai de bibliographie critique de*

stylistique française et romane (1955–1960), alcătuită în 1961 de Helmut Hatzfeld și Yves le Hir. Volumul *Disocieri* cuprinde trei secțiuni, scrise cu limpezime și sobrietate, trăsături de altfel apreciate de A. la Tudor Vianu, în capitolul intitulat *Pudoarea confesiunii*. Studiile din secțiunea de poezie, despre autori consacrați precum Ion Barbu, Ion Vineanu, Nicolae Labiș, dar și despre tineri poeți, ca Adrian Păunescu, Nina Cassian, Horia Zilieru, N. Țațomir, se concentrează pe urmărirea fenomenului de modificare a limbajului poetic de la o generație la alta; cele incluse în secțiunea de proză, unde sunt analizate scrieri aparținând lui Gib I. Mihăescu, Ion Vineanu, Eugen Barbu, Marin Preda, Mihail Sadoveanu, Corneliu Ștefanache ș.a., urmăresc la rândul lor tot o evoluție, de data aceasta a personajului, care suferă numeroase prefaceri de la *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir încoace, devenind „mai complex și mai uman”. Comentariul pe text este însă domeniul în care excelează autorul. Abilitat deopotrivă în critică și stilistică, pentru A. obiectivitatea, exactitatea și moderația reprezintă principiile fundamentale ale elaborării unui studiu. *Relief contemporan* (1974) nu diferă mult ca structură și intenții și chiar ca autori comentați față de cel precedent, reluând, cu rigoare și finețe, demersul lecturii în grilă modernă nu numai a contemporanilor, ci și a clasicilor, „clasați” deja de istoriile literare. În ciuda aspectului aparent fragmentar al acestor volume, la care se adaugă și următoarele – chiar dacă mai specializate în domeniul stilului și al limbajului –, însumate, ele aspiră să devină și o succintă istorie a limbii române literare, care să concilieze studiul filologic cu istoria și critica literară. Studiile cele mai substanțiale rămân cele consacrate romanelor lui Gib I. Mihăescu, unde A. practică „o critică de interpretare, constructivă, nespectaculoasă, ce se impune prin rigoare și echilibru, limpezime și receptivitate” (Gabriel Dimisianu), dovedind o admirație ce va conduce și la editarea, în cinci volume (1976–1995), a operei complete a acestui autor, realizare răsplătită cu Premiul Uniunii Scriitorilor, iar o ediție ulterioară, din 2008, cu Premiul „Perpessicius” acordat de Muzeul Național al Literaturii Române. A. este de asemenea coeditor, dar și coordonator la volumele VI, VII și XI, al lucrării *Monumenta Linguae Dacoromanorum. Biblia 1688* (volumul *Geneza*, apărut în 1988, a fost distins cu Premiul „Bogdan

Petriceicu Hasdeu” al Academiei RSR). În studiul introductiv al ediției, aducând date biografice noi, **A.** reconsideră rolul spătarului Nicolae Milescu în cultura română, socotindu-l cel dintâi traducător al textului integral al *Vechiului Testament*, iar în ampla introducere la volumul *Liber Psalmorum* (2003), reluată separat în 2004, face o doctă incursiune cu privire la psalmi în literatura noastră. Într-un alt studiu introductiv, la ediția Dosoftei, *Opere* (1978), exegetul reconsideră locul unei figuri proeminente a culturii române vechi, subliniind valoarea poetică a psalmilor versificați de mitropolit. Introducerile despre Milescu și despre Dosoftei, aduse la zi, au fost republicate în volumul *Studii de filologie și istorie literară* (1997), în care, ca și altundeva, autorul demonstrează că „cele trei puncte de vedere, filologic, istoric și critic, nu se exclud în abordarea literaturii vechi, ci se întregesc reciproc”. Ultima carte, în care **A.** își dezvăluie dimensiunea de moralist, este culegerea de aforisme intitulată *Din meditațiile câinelui Jar* (2009), dată spre publicare Editurii Cartea Românească încă din 1988, după ce ani la rând grupaje apăruseră în „Almanahul «Convorbiri literare»”.

SCRIERI: *Disocieri*, Iași, 1973; *Relief contemporan*, Iași, 1974; *Stil și limbaj*, Iași, 1977; *Limba presei românești în secolul al XIX-lea*, Iași, 1979; *Studii de filologie și istorie literară*, Iași, 1997; *Psalmii în literatura română*, în *Monumenta Linguae Dacoromanorum. Biblia 1688*, vol. XI: *Liber Psalmorum*, Iași, 2003, 5–144; ed. Iași, 2004; *Din meditațiile câinelui Jar*, Iași, 2009. **Ediții:** G. Ivănescu, *Studii de istoria limbii române literare*, postfața edit., Iași, 1989; Gib I. Mihăescu, *Opere*, I–V, introd. edit., București, 1976–1995, *Opere*, I–III, introd. edit., București, 2008; *Monumenta Linguae Dacoromanorum. Biblia 1688*, vol. I–II, Iași, 1988–1991, vol. IV–VII, Iași, 1994–2008, vol. XI, Iași, 2003 (în colaborare); M. Eminescu, *Poezii* (ed. G. Călinescu), Iași, 1996.

Repere bibliografice: Liviu Leonte, „Disocieri”, CRC, 1973, 14; Ion Vlad, *Critică literară*, TR, 1975, 11; Gabriel Dimisianu, *Critică de interpretare*, RL, 1975, 12; Ulici, *Prima verba*, I, 228–230; Liviu Leonte, „Stil și limbaj”, CRC, 1977, 20; D. Irimia, „Stil și limbaj”, CL, 1977, 6; Elvira Sorohan, *O restituire culturală: reeditarea Bibliei*, „Ethos”, 1990, 2; *Dicț. scriit. rom.*, I, 68–69; Z. Ornea, *O reeditare*, RL, 1996, 14; Teodor Vârgolici, „Rusoaica” în ediție critică, ALA, 1996, 313; [Al. Andriescu], AUI, lingvistică, t. XLVI–XLVII, 2000–2001 (volum omagial); Stelian Dumitrăcel, „Să nu mai poți ceti Psaltirea”, CL, 2003, 9; Ion Simuț, *Resursele psalmilor*, RL, 2005, 31; Gabriela Haja, *Meditațiile câinelui Jar*, TP, 2010, 1.

C.Br.

ANDRIESCU, Radu (9.VI.1962, Iași), poet, eseist, traducător. Este fiul Corneliiei-Ana Andriescu, germanistă, și al lui Alexandru Andriescu, critic și istoric literar. Urmează la Iași cursurile liceelor „C. Negruzzi” și „M. Eminescu”, după care devine student al Facultății de Filologie, secția engleză-franceză, a Universității „Al. I. Cuza” (1982–1986). În perioada studenției a fost, timp de doi ani, redactor-șef al revistei „Dialog”. După terminarea studiilor universitare, va fi profesor la Pașcani, șapte ani mai târziu devenind asistent la Catedra de limba și literatura engleză de la Facultatea de Litere din Iași, iar din 1997 lector; în 2005 își ia doctoratul. A beneficiat de mai multe stagii de documentare și specializare în Franța, Marea Britanie, Germania, Austria, SUA, Italia. În anul 1977 debutează cu versuri la revista „Convorbiri literare”, publicație la care va fi redactor între 1990 și 1993. *Oglinda la zid* (1992), prima lui carte de poezie, este precedată de apariția volumului colectiv *Solstiții* (1985), în care semnează poemul în proză *Întinderi*. Colaborează cu poeme și articole la „România literară”, „Luceafărul”, „Cronica”, „Poesis”, „Contrafort”, „Timpul” (unde e redactor), „Interval”, „Dacia literară”, „ArtPanorama”, „Dilema”, „Echinoc”, „Hyperion”, „Amphytrion”, „Fracturi” ș.a. De asemenea, publică poezie în câteva reviste din Statele Unite ale Americii („Cider Press Review”, „Exquisite Corpse / Cyber Corpse”, „Hunger Magazine”, „International Notebook of Poetry”, „Quarter after Eight”, „Metamorphoses” ș.a.), din Franța („Poésie 2003”) și Austria („Wienzeile”). Este prezent în mai multe antologii de poezie românească publicate în țară și în străinătate, printre care *Streiflicht. Eine Auswahl zeitgenössischer rumänischer Lyrik* (1994), *A Mini-Anthology of Postmodern Romanian Poetry, Romania and Western Civilisation* (1997), *City of Dreams and Whispers* (1998), *Harmony* (2001), *Club 8 – Poetry* (2001, culegere întocmită și tradusă de **A.** în colaborare cu Adam J. Sorkin), *Speaking the Silence* (2001), *Ozone Friendly* (2002), *The New European Poets* (2008) și *Memory Glyphs* (2009), la cele două din urmă figurând și ca traducător, ș.a. În 1992 i s-a acordat Premiul revistei „Poesis”, iar în 1998 a fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din Iași.

Cărțile de poeme ale lui **A.** decurg parcă unele din altele. Există o anumită rigoare ce contrastează cu discursivismul văzut ca stare a desfășurării lucrurilor. Autorul creează sincope, spații de decantare a materiei poetice; operează contrageri, rupe de ritm, pliază versul pe diferite formule, ca mai apoi

să-l îndepărteze de o eventuală dicție previzibilă. Inserția biograficului, aluziile textuale, dizolvarea, pe alocuri, a lirismului și alunecarea spre proză, ironia, autoironia, definirea toposului „orașul meu colinar” încă din primul volum și augmentarea acestuia în cărțile ulterioare, totul prins într-o ecuație complexă, sunt elemente care, într-un dialog neînhibat cu postmodernismul, impun rostirea sigură a lui **A.**, greu de încadrat într-o poetică anume. *Punțile Stalinskaya* (2004), de pildă, nu e o culegere de texte poetice, ci un ansamblu coerent, bine ordonat și supravegheat. Coordonata epică este mai pronunțată aici, dar discursul funcționează mozaicat. „Punțile” reprezintă calea de acces la starea celui alt, onirică, însă cu interferențe de real, uneori până la schimbarea radicală a proporțiilor: „Burs, punțile oamenilor mai închiși în ei înșiși/ sunt adesea construite din arcuri întregi/ de puncte de suspensie, prinse în bolțuri de votcă./ Ceea ce nu le împiedică să fie solide” sau „Burs, nu cred că avem vocație de constructori/ și uite că ne ambiționăm să întindem punți./ Din falange de 0 și 1 închegăm degete serafice./ Scoatem limba de o mie de focuri/ peste estuarele care ne despart. Ne agățăm de uraganul mizeriei în derivă”. Cătorul asistă la dialog și poate să refacă pentru sine traseul tuturor elementelor dintr-un puzzle aflat într-o permutare continuă. La origine teză de doctorat, lucrarea *Paralelisme și influențe culturale în lirica română actuală* (2005) reprezintă o analiză a poeziei românești din anii '80 ai secolului trecut, trecută prin filtrul stilistic și ideologic al principalelor școli literare din Statele Unite ale Americii, dar și din Rusia, care au stimulat în arealul literar românesc apariția unei noi paradigme estetice. Subcapitole precum *Rădăcini ale postmodernismului românesc*, *Poemul enciclopedic al anilor '80*, *Spre o definiție a poeziei limbajului*, *Anii '80: momentul sintetic* contribuie la o mai bună înțelegere a optzecismului și la un plus de claritate în privința filiației ideilor literare.

SCRIERI: *Oglinda la zid*, Iași, 1992; *Ușa din spate*, Iași, 1994; *Sfârșitul drumului, începutul călătoriei*, postfață Al. Călinescu, Iași, 1998; *Eu și câțiva prieteni*, Timișoara, 2000; *Punțile Stalinskaya*, Timișoara, 2004; *Paralelisme și influențe culturale în lirica română actuală*, Iași, 2005; *Pădurea metalurgică*, București, 2008; *Metalurgic*, Iași, 2010.

Repere bibliografice: Iolanda Vasiliu, *Portret al poetului ultragiagat la tinerețe*, DL, 1993, 2; Alexandru Surugiu, *Ieșirea din labirint*, TP, 1993, 2; Ioan Holban, „Slash”, *adică rană, lovitură, a răni, a lovi, a biciui*, CRC, 1993, 41; Ovidiu Nimigean, *Bosch c'est moche?*, CL, 1993, 14; Gabriela Gavril,

„*Ușa din spate*”, CL, 1994, 4; George Vulturescu, „*Ușa din spate*”, PSS, 1994, 3–5; Antonio Patraș, „*Sfârșitul drumului, începutul călătoriei*”, CRC, 1998, 8; Grigurcu, *Poezie*, I, 307–311; Teodora Dumitru, *Adevărații postmoderni*, CLT, 2006, 29; Andrei Terian, *Eu cu cine mă sincronizez?*, E, 2007, 1–2; Cosmin Ciotloș, *Asigurare pe viață*, RL, 2008, 47; Bodiu, *Evadarea*, 127–129; Grigore Chiper, *Poezia: actualizarea uneltelor și actualizarea memoriei*, CF, 2009, 1–2; Codrin Liviu Cuțitaru, *Un alchimist modern*, DM, 2009, 260; Liviu Antonesei, *Poezii mei: Radu Andriescu*, OC, 2010, 26. **Ș.A.**

ANDRIEȘ, Andi (3.VI.1934, Iași – 5.IX.2010, Iași), dramaturg, publicist. Este fiul Luizei Andrieș (n. Lelescu), profesoară de limba franceză, și al lui Nicolae Andrieș, profesor de limba română. A absolvit liceul la Botoșani în 1951 și Facultatea de Filologie din Iași în 1955. Încă din timpul studenției a lucrat ca redactor, apoi ca redactor-șef adjunct la „Iașul literar” (1954–1971), ulterior ca redactor-șef adjunct al săptămânalului „Cronica” (1971–1979). A fost președinte al Comitetului pentru Cultură și Educație Socialistă din Iași (1979–1981), director al Editurii Junimea (1981–1990, 1993–1997), director al Teatrului Național din Iași (1994–1996). A debutat în 1948 cu versuri în ziarul „Clopotul” din Botoșani și editorial cu volumul de poezie *Urcuș* (1959). A mai colaborat la „Contemporanul”, „Tânărul scriitor”, „Tribuna”, „Teatrul”, „Convorbiri literare”, „Viața românească”, „Steaua”, „Luceafărul”, „Ateneu”, „Literatura și arta” ș.a.

Anii '60 din secolul trecut îl impun pe **A.** ca dramaturg. Întâia sa piesă, *Postul de radio de pe strada Rareș* (1959), este distinsă cu Premiul „Vasile Alecsandri” al Ministerului Învățământului și Culturii și va fi reprezentată în anul următor la televiziune. Vor urma *Vecinii soarelui* (1960), *Mâna de oțel* (1961), *Oaspetele fără nume* (1963). Debutul pe o scenă profesionistă îl constituie comedia lirică *Grădina cu trandafiri* (1963), montată în același an pe scena Teatrului Național din Iași, apoi în numeroase alte teatre din țară și din străinătate, precum și în spectacole televizate. Metaforă a fericirii colective, această piesă, deși cunoaște un mare succes, nu impune personaje memorabile, majoritatea fiind construite schematic, pe o singură trăsătură de caracter, după canonul ideologic al timpului. Dedicându-se genului dramatic, **A.** scrie într-un interval scurt mai multe piese într-un act (*Verbul galben*, *Duet*, *Interludiu*, *Vârsta zero*, *Destinul*, *vioara a doua*), pe care le reunește în volumul *Interludiu* (1973; Premiul Asociației Scriitorilor din Iași). Textele atestă calități incontestabile (talentul de a surprinde diverse tipuri

umane, umorul de calitate, tonul jovial cu care este atacată mediocritatea), dar și minusuri (rezolvările teziste ale conflictelor propuse). Autor cu aptitudini de construcție, **A.** rămâne viabil ca dramaturg nu atât prin piesele cu subiecte – astăzi vetuste – centrate pe tema educației morale a tineretului din „era socialistă”, cât prin câteva piese mici din planul al doilea al scrierilor sale, precum *Verbul galben*, *Vârsta zero*. Una din lucrările sale de rezistență, comedia *Duet*, în treisprezece capitole, probează vocația comică a dramaturgului care, observator fin, persiflează cu vervă tot ce este fals, mediocru, limitat. În 1974 a publicat impresii de călătorie în volumul *Ochii și lumea*, aici dezvăluindu-se două fațete inedite ale dramaturgului, acelea de grafician și de om de artă pasionat.

SCRIERI: *Urcuș*, Iași, 1959; *Postul de radio de pe strada Rareș*, 1959; *Vecinii soarelui*, 1960; *Mâna de oșel*, București, 1961; *Oaspetele fără nume*, 1963; *Grădina cu trandafiri*, 1963; *Instanța de duminică*, 1965; *În apropierea momentului*, 1966; *Neștiuta strălucire*, Iași, [1966]; *Interludiu*, București, 1973; *Ochii și lumea*, Iași, 1974.

Reper bibliografice: Radu Popescu, „*Grădina cu trandafiri*” de Andi Andrieș, „Magazin”, 1963, 313; Brădățeanu, Viziune, 354; Adriana Popescu, *Dramaturgi români contemporani*, TTR, 1983, 3; Constantin Ciopraga, *Moment*, CRC, 1984, 23; Horia Zilieru, *Andi Andrieș sau Poeticul comediei realiste*, CL, 1984, 6; *Dicț. scriit. rom.*, I, 69–70; *Andi Andrieș*, DRI, I, 26–31; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, 37–38.

C.Br.

ANDRIȚOIU, Alexandru

(8.X.1929, Vașcău –
1.X.1996, București),
poet, traducător.

Este fiul Ștefaniei (n. Todan) și al lui Nicolae Andrițoiu, mic meseriaș. După ce urmează școala primară la Vașcău și liceul la Beiuș, absolvit în 1948, se înscrie la Facultatea de Filologie a Universității din Cluj, pe care o părăsește după doi ani (în 1951), fiind trimis la Școala de Literatură „M. Eminescu” din București. După absolvirea acesteia, lucrează în redacția revistei „Contemporanul”, apoi „se perindă” (după propria-i mărturisire) prin redacțiile altor publicații: „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Viața

militară”, „Cravata roșie”, pentru ca, din 1965 până în 1990, să fie redactor-șef al revistei „Familia” din Oradea. A debutat publicistic în 1949 la ziarul „Lupta Ardealului” din Cluj. Editorial, debutează cu volumul de versuri *În Țara Moșilor se face ziuă*, apărut în 1953 și distins cu Premiul de Stat.

Versurile debutantului **A.** sunt subordonate cerințelor realismului socialist. Asprimea, îndârjirea rece, inflexibilitatea (notele ardelenesti ale temperamentului său liric) apar distorsionate de versificația triumfalistă, sunând impropriu, artificial. Posturile acestea continuă în *Porțile de aur* și *Deceniul primăverii* (ambele din 1958), din care, ca și din cartea de debut, poetul nu va reține nimic în selecțiile de mai târziu. Totuși, cel ce ulterior va slăvi lumina, culorile calde și melosul e anunțat în unele versuri, precum cele din *Prinos de cântec*, după cum lirismul imnic, de slăvire a înaintașilor prin acest „prinos”, nu e fără legătură cu lirica viitoare a poetului cufundat în voluptatea evocării unor dulci timpuri și figuri. Imaginea adevăratului **A.** începe să se limpezească odată cu volumul *Cartea de lângă inimă* (1959), urmat de *Constelația lirei* (1963), unde versificația militantului e tot mai clar „subminată” de arta poetică a estetului, iar mult solicitata implicare în real se vede concurată până la eliminare de asumarea exclusivă a imaginarului, într-o profesiune de credință, ecou al celei barbiene din *Joc secund* (fără însă adâncimea și abstruzitățile aceleia). Valorizată azi, noua lui estetică apare, în contextul acelei epoci, meritorie. Frecvent citata *Artă poetică* marchează trecerea la un lirism de sublimare și interiorizare a realului prin oglindire în suprafețe translucide și, mental, în meandrele epurate de accidente și iregularități ale memoriei, adică în esențial: „Cea mai frumoasă lună e în lac, / cel mai frumos luceafăr e în mare, / și cântă cel mai sincer pitpalac / nu-n pomi, ci-n amintiri și în uitare. / Cea mai frumoasă lună e în lac”. Astfel înțeleasă, oglindirea creează un univers mirific: „Culori și mirodenii cercuri fac / în jurul meu. Argila mea tresare / și cu cămașa cerului mă-mbrac / Și iată-mă-s, deodată, cer și zare”. Se identifică aici liricul sedus de ascensional și transfigurat, macedonskian, de beatitudini celeste. De acum înainte se definește progresiv și fizionomia lui ca poet cu descendență clasică, uneori în variantă parnasiană, animat de idealul limpidității, al artei desprinse de leștul materiei brute și neinformate estetic, artă al cărei arhetip este spiritul meridional: „O! pantă clasică din

miazăzi/ Ivită ca-ntr-un vers de Valéry,/ de zei bătrâni purtată între mâini/ te urci sub turme și sub bot de câini/ până la stelele de sus ce nu-s/ decât un joc secund în mări apus”. Rigoarea și cizelura formei devin pandantul obligatoriu al unui cosmos armonicos, ale cărui principii sunt lumina (solară) și muzica, euritmia. „Panta clasică din miazăzi” coexistă cu melosul și plasticitatea divină a „viorii din Cremona”, cântată într-o poemă lucrată cu scrupul prozodic: „Vioara-i ca din lemn de trandafiri/ și are umăr suplu ca Madona.// Cioplindu-și-o cu mâinile subțiri,/ neîntrecutul meșter din Cremona,/ încă-nainte de-a o isprăvi,/ i-a ascultat în vise melodia./ Cu dălți subțiri a rotunjit-o și/ cu-amurguri dulci i-a poleit cutia”. Tentativa zborului în azur (cu sugestii din simbolism) se înscrie de data aceasta într-o viziune clasică a lumii, ca încercare de cucerire și instituire a armoniei, fie pur estetică, fie moral-filosofică – timp de întoarcere acasă, de rechemare a principiului identității. Puritatea e răsplata suferinței cathartice și a durerii îndurate stoic: „Spălat de lacrimi ca o piatră de pe-un mormânt, revin acum/ în mine, pur ca după o moarte posibilă. Și-a prins să-mi placă/ acest eu însumi fără pată, suav și curățat de fum”. Bucuria extatică a poetului care „bea din cer ca după/ Simposionul greu, filosofal” consemnează gestul suprem de oprire a devenirii-degradare și de cucerire a existenței esențiale, adevărate. Universul însuși suferă o sedimentare a materiei ponderabile și efemere, lucrurile se smulg gravitației și pornesc în levitație, lumina a devenit principiul lumii: „Azi soarele-i alt soare.../ Și ca destinul, se întâmplă-n toate./ [...] Materiile scad pulverizate/ [...] Poți trece, ca prin spirit, prin copaci/ și ziduri, spirit însuși...”. Dematerializarea și purgarea de accidental au cuprins întregul cosmos, terestru și astral: „Erau copacii scheme și aștrii cerc virgin,/ În loc de păsări linii pluteau, pe ceruri line,/ Zăpezi curgeau cu-aroame, ca din potir de crin”. Când victoria asupra devenirii nu poate fi obținută prin această esențializare și abstractizare, pierderea eului în substanța anonimă e preferată trecerii individuale, căci această transmutare în ordinea imanentului e percepută ca stare potențială de înveșnicire prin reîntrupare în sevele vegetale sau în lanțul infinit al speței: „Ard vitele, sub aburi, sosite de la muncă/ cu iarba-n pântec. Mama așteaptă-mpărtaşanii/ de lapte, prin strămoșii ce se re-ntorc în prunci.// Leuconoe, iată cât de fecunzi trec anii”. Sublimarea

materiei și jubilația suverană din aceste volume și, cu atât mai marcată, din *Vârful cu dor* (1964), *Versuri* (1968), *Simetrii* (1970), *Euritmii* (1972), *Aur și Pe drumul meu* (ambele din 1974) e rezumată în cadențele grave ale unei replici la *Oda eminesciană*, revelator intitulată *Euritmie*: „E-nlăuntru meu înzestrat cu luxuri/ selenar de clar și chenar mișcării./ Luminez grădini și agită în fluxuri/ apele mării.// M-am mutat mai sus. Și mirat, Selene-și/ pune zborul meu încrustat cununii./ Aș putea s-ating cu un deget leneș/ cearcănul lunii”. În câteva rânduri A. face profesiune de credință parnasiană. Aceasta se verifică mai ales sub aspectul grijii extreme pentru formă. Altminteri, nimic din răceala și impersonalitatea parnasienilor; poetul e un epicureu, un hedonist chiar, care glosează pe tema odei horatiane către Talia, încearcă să fixeze clipa în anluminura versului, elogiază fericirile periplului mundan: „Citește-mi din Horațiu iar și iarăși/ poemul despre Talia, cu sobe/ în care plâng păduri – cu vinuri vechi/ ajunse ca oleiul, în cecuburi./ Și-am să te-ascult încet, nespuse de-ncet/ când timpul vine calm și trece peste”. Iubitorul de clasicități se dezvăluie ca un sentimental, un trubadur autohton, boem balcanic al unui Levant mirific, de „amiezi valahe cu fluturi și fântâni”. Adesea evocarea folosește sugestia livrescă, uzează de intertext, găsește prototipul frumosului natural în artă („Te-aștept să vii și tu, ca dintr-o stampă/ sau ca din vechi lecturi”). Livrescul nu e însă prilej de paradă a unei erudiții reci, ci trăire de voluptăți estetice. Formula definitivă e revelată de pendularea între „panta clasică din miazăzi” și o *jouissance de vivre* cu cețuri de burg medieval transilvan și ingrediente de oțiu oriental: „Mi-e groază de sofismul sintetic și cu vogă/ și care moleșea din sânge mi-o abrogă,/ cum și de postulatul lansat de Euclid/ pe-un crug lucid” – stare tradusă în seducția baladescului (pândit însă de diluție). Ultimele volume – *Poeme noi* (1984), *Versuri* (1987) – sunt vizitate de sentimentul elegiac al celui ce-și contemplă trecerea („Și uite, astfel ni se face iarnă,/ și iar ne ninge timpul pe meninge”). O elegie totuși boem-voioasă, (auto)ironică, haz de necaz. Limbajul pierde din prețiozitatea lexicală și prozodică, devine simplu, confesiv, se eliberează de convenții. Poetul atenuează jocurile boemei, în care odinioară își camufla tristețile, preferând acum tonuri mai grave și nedismulate, stârnite de sentimentul curgerii inexorabile. Referința livrescă rămâne modică, iar atunci când apare e integrată în chip mai firesc:

„Prin jungla nuferilor barca plutește fără nici o țință/ iar noi în barcă, triști și palizi ca-ntr-un poem de Lamartine./ La margine de baltă rațe sălbătice, țipând, colindă, –/ dorm armele-n banduliere, căci vânătorii zac de spleen”. În rezumat: „Risipitor de imagini și risipit uneori în poezia ocazională, A. este în creația lui mai pură un poet de vocație, elegiac și livresc. Cultivă filonul clasic și reactualizează speciile uitate ale poeziei sentimentale printr-o fantezie inteligentă” (Eugen Simion). Poetul a tradus, singur sau în colaborare, din lirica elină, latină, canadiană (de limbă franceză), vietnameză, chineză, precum și din A.S. Pușkin, R.M. Rilke (*Poemele franceze*), Nikolai Zidarov ș.a. A mai publicat o carte de călătorii prin țară (*Curcubeu peste Carpați*, 1987), iar în 1989 *Prin „Țara dimineților liniștite”* – o *laudatio* a Coreii lui Kim Ir Sen. A scris scenariile filmelor *Șah la rege*, *Cineva deschide ușa* și *Elixirul tinereții*.

SCRIERI: În *Țara Moșilor se face ziuă*, București, 1953; *Dragoste și ură*, București, 1957; *Porțile de aur*, București, 1958; *Deceniul primăverii*, București, 1958; *Cartea de lângă inimă*, București, 1959; *File de cronică*, București, 1962; *Constelația lirei*, București, 1963; *Mărțișor*, București, 1964; *Vârful cu dor*, București, 1964; *Versuri*, București, 1968; *Simetrii*, București, 1970; *Euritmii*, București, 1972; *Aur*, București, 1974; *Pe drumul meu*, București, 1974; *Poeme noi*, București, 1984; *Constelația lirei*, pref. Eugen Simion, București, 1985; *Curcubeu peste Carpați*, București, 1987; *Versuri*, Timișoara, 1987; *Două flori, două surori*, București, 1988; *Prin „Țara dimineților liniștite”*, București, 1989; *Aura sonetului*, pref. Al. Cistelean, Oradea, 2004; *Ora liniștii*, Cluj-Napoca, 2010. **Traduceri:** *Din lirica latină*, pref. trad., București, 1964; A.S. Pușkin, *Versuri – Stihii*, ed. bilingvă, București, 1964 (în colaborare cu Maria Banuș ș.a.); *Antologia literaturii maghiare*, I–II, București, 1965–1966 (în colaborare); *Din lirica elină*, pref. Edgar Papu, București, 1968 (în colaborare cu Dimos Rendis); Nikolai Zidarov, *Versuri*, București, 1971 (în colaborare cu Ion Brad și Ion Horea); Dang Trăn-Con, Doan Thi-Diêm, *Plângerea femeii după bărbatul ei plecat la război*, București, 1974; *Antologie de poezie canadiană de limbă franceză*, pref. trad., București, 1976 (în colaborare cu Ursula Șchiopu); *Antologie de poezie vietnameză clasică și contemporană*, pref. trad., București, 1980 (în colaborare cu Liliana Blajovici-Liciu); R.M. Rilke, *Poemele franceze*, pref. trad., Timișoara, 1984; To Huu, *Poeme*, București, 1987; *Antologie de poezie chineză modernă și contemporană*, pref. Zou Difan, București, 1990 (în colaborare cu Ioan Budura).

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, IX, 821–828; Nicolae Manolescu, *Lirica și speciile minore*, GL, 1963, 52; Simion, *Orientări*, 136–143; Constantin, *Despre poeți*,

75–82; Martin, *Poeți*, II, 160–166; Grigurcu, *Teritoriul*, 210–213; Andriescu, *Disocieri*, 152–156; Felea, *Secțiuni*, 55–60; Negoțescu, *Engrame*, 83–86; Piru, *Poezia*, II, 36–43; Grigurcu, *Poeți*, 95–100; Tașcu, *Poezia*, 18–22; Ștefănescu, *Prim-plan*, 145–149; Cistelean, *Poezie*, 206–211; Micu, *Limbașe*, 261–276; Simion, *Scriptori*, IV, 95–104; *Dicț. scriit. rom.*, I, 70–72; Ioan Moldovan, *Sonete alese*, E, 2004, 10; Ștefănescu, *Istoria*, 801–803; Al. Cistelean, *Alexandru Andrișoiu – 80*, „Acasă”, 2009, 3–4. **N.M.**

ANDRONACHE, Vasile (10.X.1936, Sinești, j. Vâlcea – 14.VII.1998, București), poet. Este fiul Mariei (n. Popescu) și al lui Ion Andronache, agricultori. Urmează liceul la Petroșani și cursuri postliceale de chimie industrială (1968–1971), practicând diverse meserii pentru a se întreține. Din 1971 se consacră în exclusivitate poeziei. Debutază cu poezie în „Luceafărul” (1963) și editorial cu volumul *Ochi neînnoptat* (1971). Duce o existență boemă și publică poezie în mai multe reviste – „Amfiteatru”, „Luceafărul”, „România literară”, „Ramuri” ș.a. În 1993 revine în comuna natală; își pierde viața în urma unui accident de circulație.

Pentru A., într-o manieră clasicizantă – sub semnul epigonic al lui Lucian Blaga și al lui Nichita Stănescu –, nașterea vocii poetice este o trudă analogă răsturnării brazdelor de pământ: „Pentru învechirea neantului/ Timpul meu intră în munci,/ Nădușind de cântec/ Între brazdele pământului”. Cântăreț înfiorat al locurilor natale, A. încearcă circumscrierea și transfigurarea lirică a unor meditații în *Stelăria* (I–II, 1981–1986). Același limbaj versificat naiv și aceeași modalitate trudit metaforică, semn de închidere în rutină, sunt transferate în versurile din *Metafora umană* (1982), volum ce conține o serie de encomioane dedicate „gândirii ceașine”, „strategului stelar” descins din „clocotul sângelui dac” etc. Antologia de autor *Stelăria* (1997) include majoritatea poeziilor lui A., la care se adaugă producții de după 1989.

SCRIERI: *Ochi neînnoptat*, București, 1971; *Texte de ființă*, București, 1974; *Poeme*, București, 1978; *Stelăria*, I–II, București, 1981–1986; *Metafora umană*, București, 1982; *Stalactitele dorului*, București, 1983; *Poezii*, București, 1989; *Stelăria*, București, 1997.

Repere bibliografice: Dan Cristea, „*Ochi neînnoptat*”, RL, 1971, 34; George Alboiu, *Trei poeți*, LCF, 1976, 24; Constant Călinescu, „*Metafora umană*”, LCF, 1983, 6; *Dicț. scriit. rom.*, I, 72–73. **E.M.**

ANDRONESCU, Madeleine (13.XI.1915, Craiova – 1.VI.1995, București), poetă. Fiică a Elenei Cruceanu, actriță, și a lui Eugen Andronescu, medic, **A.** a fost atrasă timpuriu de teatru (mama a jucat pe scena Teatrului Național din București). A urmat școala primară și gimnaziul la Institutul Moteanu din București, apoi Liceul „Fénelon” din Paris (1929–1930), Institutul „Ronsard” din București (1930–1931) și din nou, în capitala Franței, Liceul „Victor Duruy” (1931–1932). Între 1935 și 1938 a frecventat cursurile de actorie ale Conservatorului de Artă Dramatică din București. După absolvire a fost angajată la Teatrul din Sărindar, la Comedia și Municipal, la Teatrul Poporului, precum și la Teatrul Național, până în 1953, fiind transferată apoi la Teatrul Tineretului (unde a rămas până în 1965).

A. este autoarea unui singur volum de poeme, *Zilele babii* (1942), apărute aproape toate mai întâi în „Meșterul Manole”, „Claviaturi”, „Universul literar”, „Curentul”. Lirismul se remarcă aici printr-o ambiguitate aproape ostentativă, în orice caz declamatorie și respectând conveniențele boemiei „anilor nebuni” de dinaintea începerii războiului. Anotimpul preferat este acela, instabil, al primăverii incerte, al paradoxurilor șocante, descoperite și expuse nu fără emfază, divulgând o obsesie a trecerii timpului și acceptarea prezentului: „Tare mi-s dragi zilele babii/ Ninsori cu soare pe din două/ Sclipiri de ger, obraz de rouă/ Văzduh cu mâncărimi de scabii.// S-a zăpăcit în spațiu timpul/ Din clipă-n clipă altfel pică/ Când uliu și când rândunică/ Nu-și știe ceasul anotimpul”. Schițată în linii mari, copilăria abia trecută este rechemată uneori patetic, cu vagi urme din imagistica tradiționalistă, copleșite însă de savoarea încrâncenată a clipei, lirica fiind înrudită cu maniera lui Tudor Arghezi. Predominantă e trăirea condiției contradictorii, considerată esență a feminității. Totul este însă spus parcă în glumă, cu un aer de frondă juvenilă, destinată să oprească alunecarea în melancolie. Versurile mărturisesc o egolatrie nestăvilită și mult prea fățiș afirmată pentru a fi cu totul autentică. Îndărățul ei se află bucuria prezentului, susținută de gratuitatea sentimentelor cuprinse într-un joc detașat. Umorul și ironia, răstălmăcind clișeele culturale, premerg uneori gesticulația lirică din poezia lui Marin Sorescu. Pentru **A.**, poezia reprezintă o detașare explozivă, apropiată de patosul

pe care l-a avut „unul Serghei Esenin” – ideal de gratuitate iruptivă provocată de umorile adolescenței, ce pot fi apreciate și prin delimitare de lasciva interiorizare a versurilor Mariei Banuș.

SCRIERI: *Zilele babii*, cu desene de Milița Petrașcu, București, 1942.

Repere bibliografice: C. V. [Constantin Virgil Gheorghiu], „Pisici contradictorii”, TIL, 1940, 1204; D. Gherghinescu-Vania, „Zilele babii”, TIA, 1942, 281; Petru Comarnescu, *Madeleine Andronescu*, RFR, 1942, 7; Perpessicius, *Opere*, IX, 322–324; Pillat, *Mozaic*, 190–191. **D.M.**

ANDRONIC, Titus (17.IX.1934, Marginea, j. Bihor – 7.I.2000, Mediaș), poet. După ce a absolvit Școala Medie Tehnică de Comerț din Oradea, a funcționat ca revizor contabil la Mediaș, unde s-a stabilit. A lucrat ca redactor la ziarul orădean „Crișana”, la „Vocea Mediașului” și la „Transilvania”. A înființat la Mediaș cenaclurile „Octavian Goga” (1960) și „Aron Cotruș”. A debutat cu un grupaj de poezii în „Familia” (1967), iar în volum cu *Memoria toamnei* (1973).

Pe o latură a poeziei sale **A.** este un peisagist interiorizat și discret, al cărui simbol tutelar e lumina estivală și autumnală aureolând registrul terestru. Acuarelele lui învâluie materialitatea grea și opacă în secvențe plastice, aproape impresioniste, vibrante de luminescență și miresme, fluidități și bateri imponderabile de aripi, omături astrale și flăcări pure, definitorii fiind sintagme titulare precum *Orele albe*, *Poem în alb*, *Despre soare și pietre*, *Steaua de cuarț*, *Peste lumina lucrurilor*, *Vară pură*, *Purpura somnului* ș.a. Realitatea e la fel de specifică interiorității poetului: „Cu astre ninge seara ochiul meu”; „Fântână sunt cu murmure stelare/ Eu niciodată graniți n-am să-ți pun/ Fântână, stea și rug. Și soare”. Căci, pe altă latură, poetul comunică organic, natural, cu acel spațiu al irizărilor și al efluviilor, a cărui parte constitutivă el se și declară: „Ce limpezime verde împrejur,/ că-mi aud brațele zvâcnind în păsări” etc. A treia temă, confluentă cu primele, este copilăria și satul magic, mirific, resuscitate nostalgic, dar sobru, prin secvențe semnificative de tablou sau prin frânturi de irepetabile trăiri. În fine, solitudinea, în care poetul se claustrează spre a-și putea rumina amintirile suav-melancolizante. În toate cazurile expresia e concentrată, tinzând nu întâmplător spre forma extremă și insolită a haikuului.

SCRIERI: *Memoria toamnei*, Cluj, 1973; *Dimineți rituale*, Cluj-Napoca, 1980; *Liniștea golfului*, Cluj-Napoca, 1988; *Soarele din turn*, Sibiu, 1994; *Ninsorile de aproape*, Sibiu, 1998; *Vocea liniștii*, Sibiu, 1998; *Lacul de jad – The Lake Carved in Jade*, ed. bilingvă, tr. Mircea Ivănescu, pref. Florin Vasiliu, Sibiu, 1999; *Purpura somnului*, Cluj-Napoca, 2000.

Repere bibliografice: Mircea Ivănescu, *Titus Andronic*, T, 1974, 2; Titu Popescu, „*Dimineți rituale*”, F, 1980, 9; Ioan Mariș, *Titus Andronic, poetul suavităților naturale*, „Tribuna” (Sibiu), 1994, 7 octombrie; Ion Cristofor, *Poezia ca asceză*, TR, 1995, 9; Daniel Deleanu, „*Ninsorile de aproape*”, „Rostirea românească”, 1997, 5–7; Radu Patrichi, *În căutarea liniștii*, TMS, 1998, 5; Al. Sfârlea, „*Lacul de jad*”, „Al cincilea anotimp”, 1999, 3. **N.M.**

ANDRU, Vasile (pseudonim al lui Vasile Andru-covici; 22.V.1942, Bahrinești–Cernăuți – 21.X.2016, București), prozator, eseist, jurnalist. Este fiul Ecaterinei (n. Păun) și al lui Teodor Andrucovici, țărani. În 1944, după ocupația sovietică, familia Andrucovici trece clandestin frontiera, stabilindu-se în satul Mușenița, județul Suceava. **A.** face școala primară la Mușenița (1949–1955), apoi învață la Baineț (1955–1956). Liceul, început în orașul Siret, este continuat la „Eudoxiu Hurmuzachi” din Rădăuți (1958–1960). Absolvent al Universității „Al. I. Cuza”

din Iași, Facultatea de Filologie, secția franceză–română (1960–1965), **A.** lucrează ca profesor de limba franceză la Liceul „Ștefan cel Mare” din Suceava (1965–1967), asistent universitar la Institutul Pedagogic din Suceava (1967–1973) și ulterior la Universitatea din Craiova (1973–1975). Din 1978, timp de douăzeci și șapte de ani, e redactor la revista „Viața românească”. În 1990 devine șef al secției de proză a Asociației Scriitorilor din București, iar între 1995 și 1999 este membru al Consiliului Uniunii Scriitorilor. Participă la numeroase schimburi și manifestări internaționale scriitoricești, la Budapesta, Berlin, Roma ș.a. În 1989 beneficiază de o bursă de documentare la Biblioteca Vaticanului și căderea comunismului îl surprinde în Italia. Din 1975, paralel cu activitatea literară, își începe inițierea în practicile sapiențiale, devenind membru al grupului de practicanți yoga, interzis în 1982. În 1987 inaugurează seria conferințelor-atelier de practică isihastă și de optimizare umană, înființând ulterior cenacluri și participând activ la întemeierea Centrului Național de Practică Isihastă (1994). Expunerile din cadrul Grupului de optimizare umană – fondat în 1990 – vor constitui substanța volumului *Terapia destinului* (1994). Devine un adept al pelerinajelor inițiatice,

Ioana Ieronim, Vasile Andru și George Bălăiță

convertindu-și experiențele în pagini de jurnal. După 1989 întreprinde, ca bursier, două lungi călătorii de studii în India (1992, 1996). Primește titlul de master (*acharya*) în filosofia și în practica vedanta. Începând din 1998, când călătorește pentru prima oară în Noua Zeelandă, interesul său cultural se reorientează către Antipozi. Se interesează de tradiția inihiatică maori și de practicile terapeutice polineziene. Fără a se rupe de matca spirituală românească, în 1999 se stabilește la Wellington și primește rezidență în Noua Zeelandă, unde rămâne o vreme. A coordonat colecția „Sapientia” la Editura Paralela 45. Din 2007 este redactor la revista „Lumină lină – Gracious Light” (New York).

A. debutează în 1967, cu schița *Colindul dificil*, în suplimentul literar „Suceava”, continuând cu publicarea unor proze scurte în „România literară”, unde este remarcat de S. Damian. Primul său volum, *Iutlanda posibilă* (1970), inaugurează o serie masivă de cărți – proză scurtă, romane, eseuri teoretico-programatice sau sapiențiale, memoriale ale unor voiaje reale sau spirituale. **A.** este un autor inclasabil, rezistând tipologizării sau operațiilor de afiliere comparativă la formule, generații sau coterii literare. Cu toate acestea, scriitorul n-a fost niciodată perceput ca un „caz”, un deviant sau un ostracizat, ci, în mod paradoxal, a beneficiat de simpatia celor mai eterogene, dacă nu de-a dreptul incompatibile condeie critice. O lectură globală a scrierilor sale lasă impresia de stabilitate neliniștită, întemeiată pe un dinamism subteran. Deși o bună parte dintre comentatori au identificat în el un autor egal cu sine încă de la debut, cariera lui are turnante evidente și, în anumite privințe, surprinzătoare. Prozatorul debutează odată cu autorii-jalon din anii '70, motiv pentru care Laurențiu Ulici îl anexează integral promoției. La o lectură atentă, volumele din decada a opta – în special *Iutlanda posibilă*, *Mireasa vine cu seara* (1973), *Mirele* (1975), *Arheologia dorințelor* (1977) – lasă totuși la vedere diferențe palpabile față de comilitonii cronologici. În prozele lui **A.**, eclectică ca gen, formulă epică și topografie imaginară, poate fi detectată o rezistență subterană tenace față de rețetele în uz ale scrisului. Lumea sa fictivă se naște din asaltul meticulos, pe alocuri desfășurat emfatic, asupra conjuncturalului etalat de literatura curentă. Se adaugă glisajele ghidate, adeseori obositoare, către cosmic și către arhetipal, ca și substanța pur nominală și inconsistența halucinantă a așa-numitelor sale personaje.

În planul strict formal, corporalitatea și lucrătura strânsă – consecințe ale unei elaborări meticuloase, programate la rece – se întrevăd cu ochiul liber, de la debut. Autorul va admite ulterior că prozele din această perioadă au fost lucrate migălos, urmând un canon muzical anumit (cântul gregorian), în care monodia alternează calculat cu contrapunctul. În această primă vârstă a literaturii sale, prozatorul consacră o formulă și totodată o epuizează prin iterație manieristă. O turnantă vizibilă marchează *O zi spre sfârșitul secolului* (1983), volum de proze scurte, urmat de două romane – *Turnul* (1985), *Progresia Diana* (1987) – și de volumul programatic de eseuri *Viață și semn* (1989). În percepția publică virajul survenit la începutul decadei a noua, cu precădere apetitul pentru elaborările teoretice pe marginea producției de text îl plasează rapid pe **A.** în sfera de gravitație a promoției optzeciste, deși, practic, nici una dintre părțile interesate nu face avansuri în direcția afilierii. În sfera teoreticului **A.** se declară fascinat de avangarde (în fapt, de neo-modernismele postbelice), mai exact de potențialul lor de a deruta cenzura prin experimental, atipic, inclasabil. Îndeosebi insistența scriitorului asupra interferenței dintre proză și „științele optimizării umane” (formulă care îi aparține) deschide o etapă nouă pentru literatura sa. Foarte succint, un tip particular de viziune, care poate fi numită generic operațională, prezentă în mod curent în sfera vieții, este transferată demonstrativ asupra literaturii. De aici și o serie de concepte-cheie ale programului – „optimizare, inginerie psiho-somatică” –, atât în sensul de practici terapeutice, cât și în accepția de atribute ale creației. Pasaje revelatoare sunt etalate în volumul *Viață și semn*: „Spuneam: o inginerie psiho-somatică prin cuvânt. [...] În ce mod versetul nostru, enunțul nostru poate lovi tăcerea genetică, poate coborî până la acel nivel de profunzime de unde vin exigențele ereditare? Iată întrebările acestei întretăieri între literatură și practicile optimizării, între care, repetăm, relația este bilaterală, influența reciprocă”. Ulterior, trecute prin filtrul noilor experiențe inihiatice, contondențele tehnice ale decadei precedente – nu și memoria lor – se atenuază. În romanele *Muntele Calvarului* (1991) și *Păsările cerului* (1999) – cea mai bine articulată carte a etapei – sau în culegerile de proză scurtă *Un univers cu o singură ieșire* (1997) și *Cel mai îndepărtat paradis* (2001), explorarea structurilor mentalului colectiv devine prioritară, iar dimensiunea

antropogenetică a literaturii trece în prim-plan. Ca și mai înainte, această vârstă a scrisului lui A. este însoțită de un volum programatic, *Memoria textului* (1992), pledând pentru echivalarea creației cu producția unor „reacții necesar-modelatoare” ale speței. Avându-și punctul de sprijin în psihocibernetică, noua orientare îi va da sugestii autorului pentru repertoriul său de sintagme cu ecou abisal, între care un rol important îl deține „iluminarea”. Tot în ultima decadă a secolului, dar și în deceniul următor, A. publică mai multe cărți ce reunesc eseuri sapiențiale – *Terapia destinului*, *Misticii din Carpați* (1998), *Psihoterapie isihastă* (2000), *Istorie și taină la Sfântul Munte Athos* (2001), *Yatra. Jurnal în India* (2002), *Exorcismele: sindromul de posesiune și terapia lui* (2004) – definite de autor drept „o formă de eseu, articulat la o practică a înțelepciunii”. În acest timp continuă să tipărească proză ficțională – romanul *Grădinile ascunse* (2006) și *Veacul meu, fiara mea* (2011) – și nonficțională, autoadnotându-se și autoexplicându-se copios, meticulos: *Viață și veac. 1990-2004* (2004), *Surâd, deci exist. Ascultări, reflecții, interviu* (2010).

SCRIERI: *Iutlanda posibilă*, București, 1970; *Mireasa vine cu seara*, București, 1973; *Mirele*, București, 1975; *Arheologia dorințelor*, București, 1977; *Noaptea împăratului*, București, 1979; *O zi spre sfârșitul secolului*, București, 1983; *Turnul*, București, 1985; *Progresia Diana*, București, 1987; *Viață și semn*, București, 1989; *Muntele Calvarului*, București, 1991; *Memoria textului*, București, 1992; *India văzută și nevăzută*, București, 1993; *Terapia destinului*, Iași, 1994; *Proză, eseuri, interviuri*, îngr. și introd. Constantin Blănar, Chișinău, 1995; *Un univers cu o singură ieșire*, București, 1997; *Misticii din Carpați*, Chișinău, 1998; ed. (*În căutarea raiului promis: mistici din Carpați*), Cluj-Napoca, 2009; *Păsările cerului*, pref. Gheorghe Crăciun, București, 1999; *Psihoterapie isihastă*, Chișinău, 2000; *Istorie și taină la Sfântul Munte Athos*, București, 2001; *Cel mai îndepărtat paradis*, Cluj-Napoca, 2001; *Yatra. Jurnal în India*, București, 2002; *Operație pe creier sau Eros și Thanatos*, București, 2003; *Exorcismele: sindromul de posesiune și terapia lui*, Pitești, 2004; *Viață și veac. 1990-2004*, Pitești, 2004; *Grădinile ascunse*, Pitești, 2006; *Farmece, legări, dezlegări*, Suceava, 2009; *Surâd, deci exist. Ascultări, reflecții, interviu*, Pitești, 2010; *Veacul meu, fiara mea*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: S. Damian, *Fals tratat despre psihologia succesului*, București, 1972, 74–81; Voicu Bugariu, *Hiperluciditate*, LCF, 1975, 36; Liviu Leonte; *Proză analitică și sentimentală*, CRC, 1975, 46; Titel, *Pasiunea*, 156–157; Radu G. Țeposu, „Noaptea împăratului”, RL,

1979, 30; Al. Protopopescu, *Împăratul... „c'est moi”*, VR, 1979, 8–9; Dana Dumitriu, „O zi spre sfârșitul secolului”, RL, 1983, 52; Holban, *Profiluri*, 322–327; Cristea, *Fereastra*, 265–272; Papahagi, *Interpretări*, 133–135; Ulici, *Lit. rom.*, I, 360–364; *Dicț. scriit. rom.*, I, 73–74; Gheorghe Crăciun, *În căutarea referinței*, București, 1998, 35–36; *Dicț. analitic*, IV, 611–613; Valentin Tașcu, [Vasile Andru], LCF, 2005, 7, VR, 2005, 6–7; Ștefănescu, *Istoria*, 1055–1057; Al. Cistelean, *Verva caricaturală a utopistului*, VR, 2006, 8–9; Holban, *Ist. lit.*, II, 239–243; Popa, *Ist. lit.*, II, 746–747. **M.S.**

ANESTIN, Ion (24.XII.1900, București – 5.XII.1963, București), cronicar teatral, dramaturg, prozator. Bunicul, Ion Anestin, se numărase printre ctitorii Teatrului Național craiovean, iar unchiul, Victor și Alexandru Anestin, se făcuseră cunoscuți ca publiciști și literați. Și Theodor Anestin, tatăl lui A., desenator la Primăria Capitalei, avusese în tinerețe unele preocupări literare. A. învață la Școala Visarion, apoi la Colegiul „Sf. Sava”, unde este coleg cu Vladimir Donescu. Împreună scot „Revista Carol I”, ce va fi continuată de „Foaia tinerimei”. La ocuparea Bucureștiului, A., fiind premilitar, trebuie să se refugieze în Moldova. Întors acasă în 1918, fără să-și termine liceul, se înscrie la Academia de Belle Arte, apoi la Academia liberă a lui N. Verona. Din 1921 se dedică activității plastice și publicisticii. Redactor la „Epoca”, el semnează grafică satirică, cronici, medalioane, tablete, note. În 1927 e alături de Mircea Eliade și Radu Capriel la revista „Est-Vest”, iar în 1928 răspunde chemării lui Vladimir Donescu, care înființează săptămânalul „Vremea”. Aici A. girează între 1931 și 1938 pagina teatrală, asigură grafica, inserând și articole diverse. Concomitent, mai colaborează la „Duminica Universului”, „Bluze albastre”, „Cuvântul liber”, „Ordinea nouă”, „Gazeta”, „Adevărul literar și artistic”, „Timpul” (susținând între 1937 și 1941 cronică teatrală), „Jurnalul”, „Viața” ș.a. Scoate, de asemenea, trei reviste umoristice – „La zid!” (1932–1933, 1935–1936), „Recreația” (1940) și „Gluma” (1940–1943) – și una de teatru – „Spectacolul” (1939–1940). Ca artist plastic, are expoziții personale (1922, 1929, 1937), ilustrează numeroase cărți, semnează scenografia unor montări pe scene bucureștene, tipărește un album de gravuri, *Casa cu perdelele lăsate* (1929), și altul de caricaturi, *Cobai și felceri* (1932). Publică, totodată, „romanul” *De necredzuta viață a dumnealui Ioniță căpitan de oaste, scrisă de dumnealui Iancu Zogravul* (1934), urmat de biografia

romanțată *Cetățeanul Tallien* (1938) și de *Schiță pentru istoria teatrului românesc* (1938). În 1939 i se reprezintă piesa într-un act *Dragodana* (tipărită în volum în 1940), o alta, *Falimentul zeilor*, intrând în repetiții. În manuscris a mai lăsat și comedia *Napoleon & co.* În 1944 A. este suspendat pe cinci ani din activitatea ziaristică și, se pare, închis pentru caricaturile lui antisovietice. Între 1949 și 1954 e scenograf și director artistic la Teatrul de Păpuși din Pitești.

Spirit critic ascuțit, fire lesne inflamabilă, prompt în replică și gest, A. este un umorist înăscut. Grafica lui satirică e realizată cu mijloacele artei, efectul mizând îndeobște pe sugestie, prezentă atât în compoziție, cât și în jocul dintre desen și text. Ciclul consacrat lui Ion Ion e un adevărat „roman” al cetățeanului simplu, supus veșnic experimentelor politice. Un analogon al acestei grafici e în bună parte publicistica lui A. Umorel său prodigios se manifestă și mai limpede în mulțimea de snoave, „legende fără ilustrații”, „panseuri”, parodii, schițe risipite în paginile „Vremii” ori ale „Glumei”. Romanul sui-generis *De necredzuta viață...* sfidează pudibonderia mic-bugheză, ca și albumul *Casa cu perdelele lăsate*. Autorul alege un subiect „scandalos”, o suită de întâmplări decameronesti, având în centru un neobișnuit de viril căpitan Ioniță. Licențiozitatea e atenuată prin proiectarea pe un fundal narativ „în stil de hronic”, după modelul lui Al. O. Teodoreanu. Umorel se valorifică și în biografiile romanțate, îndeosebi în *Cetățeanul Tallien*, precum și în reportaje sau în note de drum. Un capitol aparte îl formează scrierile dedicate scenei. Disociind între cronica dramatică și critica teatrală, A. optează pentru cea dintâi, preocupat în primul rând să-și informeze cititorul. Sutele de cronici, scrise în peste zece ani de activitate, rezumă rapid subiectul pieselor, le relevă calitățile și defectele, apreciază regia și interpretarea, rareori cedând complezenței. Pe lângă cronici, A. iscălește și numeroase articole în care își exprimă opiniile despre problemele teatrului în epocă. Provenit dintr-o familie de împătimiți ai Thaliei, se încumetă în *Schiță pentru istoria teatrului românesc* să încerce o prezentare succintă a evoluției artei scenice la noi pe durata unui secol. Deficitară în latura documentară, lucrarea conține bune pagini evocatoare, împletind nostalgia lumii vechi cu ironia bonomă. O

surpriză a fost prima piesă a lui A., *Dragodana*. De dimensiuni reduse, drama are în centru conflictul dintre onoare, ce nu se poate păstra decât cu prețul vieții, și datoria perpetuării neamului. Prin dramatismul său, piesa amintește *Săptămâna luminată* a lui Mihail Săulescu. Instinctul de umorist irumpe, în schimb, în *Falimentul zeilor*, o parodie brodând cu mare libertate pe motivul Amfitrion. Olimpul ia uneori chipul mahalalei bucureștene, alteori pare consiliul de administrație al unei firme moderne. Teza antirăzboinică e estompată de acțiunea plină de antren și de vervă debordantă a dialogurilor, nu lipsite, totuși, de unele trivialități. O demitizare se încerca și în comedia *Napoleon & co.*, însă aici șarja e excesivă, iar comicul de limbaj se limitează la efecte facile.

SCRIERI: *De necredzuta viață a dumnealui Ioniță căpitan de oaste*, scrisă de dumnealui Iancu Zogravul, București, 1934; *Cetățeanul Tallien*, București, 1938; *Schiță pentru istoria teatrului românesc*, București, 1938; *Dragodana*, București, 1940; *Scrieri despre teatru*, îngr. și pref. Victor Durnea, București, 1989.

Repere bibliografice: Mircea Vulcănescu, *Însemnări pe marginea volumului „Cobai și felceri”*, CU, 1932, 2583, 2584; Octav Șuluțiu, „*De necredzuta viață a dumnealui Ioniță căpitan de oaste...*”, „Reporter”, 1934, 18; Pompiliu Constantinescu, „*De necredzuta viață a dumnealui Ioniță căpitan de oaste...*”, VRA, 1934, 338; Perpessicius, *Opere*, VII, 34–40; N. Carandino, *O schiță pentru istoria teatrului românesc*, „România”, 1938, 150; N. Carandino, *Teatrul așa cum l-am văzut*, București, 1986, 96–98; Massoff, *Teatr. rom.*, VI–VIII, *passim*; Martinescu, *Umbre*, 111–125; Durnea, *Orizonturi*, 124–169.

V. D.

ANESTIN, Victor
(18.IX.1875, Bacău –
5.XI.1918, București),
prozator, publicist,
traducător.

Al doilea dintre cei cinci copii ai actorilor Maria și Ion Anestin, A. își petrece copilăria printre oamenii scenei, de care își va aminti ulterior cu pietate. Urmează ciclul secundar la Colegiul „Sf. Sava” din București, apoi la Liceul „Carol I” din

Craiova. Adolescentul descoperă lucrările lui Humboldt și, mai ales, ale lui Flammarion, căruia, mai târziu, în 1901, îi va dedica un studiu. Debutază în 1892, la „Revista ilustrată”, cu traduceri, în anul următor publicând alte tălmăciri în „Curierul Olteniei”. Înființează o societate literar-științifică și scoate în 1895 revista școlară „Freamătul”. Absolvind liceul în 1896, se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie din București, pe care nu o termină. Continuă să se instruiască, formându-și o cultură enciclopedică, chiar dacă, din 1898, este înrobît de gazetărie; până la sfârșitul vieții va lucra la mai multe periodice concomitent. Este secretar de redacție la „Foaia populară”, „Apărarea națională”, „Tribuna familiei”, „Patriotul”, „Țara”, „Vremea”, apoi redactor la „Adevărul” și „Dimineața”, la „Minerva”, „Universul” și „Universul literar”, la „Tribuna”, „Veselia” și prim-redactor la „Ziarul călătoriilor și al științelor populare”. Tuturor acestora le furnizează, sub semnătura sa ori sub pseudonime ca Andrei, Eugen, Hilarius, Lică, Lylo, Sirius, Stin, Syr, Tin, V'an, Victan, Victorian, Victor Eugen, Wega ș.a., poezii și proze scurte, cronicile literare și dramatice, note, studii biografice, mii de articole pe teme științifice, precum și nenumărate traduceri. Cu articole de știință popularizată colaborează la alte numeroase publicații: „Epoca”, „România ilustrată”, „Revista idealistă”, „Sămănătorul”, „Noua revistă română”, „Flacăra”, „Gazeta Câmpinei”, „Gazeta politică și literară” ș.a. **A.** scoate, între 1907 și 1912, revista de astronomie „Orion” și, între 1914 și 1916, „Bibliografia română”. Până la război tipărește, de asemenea, zeci de broșuri și volume, cea mai mare parte constituind-o lucrări de popularizare a științei, traduse și originale. Pionier al romanului românesc de anticipație, el publică *În anul 4000 sau O călătorie la Venus* (1899), *O tragedie cerească* (1914) și *Putea științei. Cum a fost „omorât” războiul european* (1916). Mărturie a interesului său pentru teatru sunt studiul *Haralamb Lecca, autor dramatic* (1902), precum și traducerile din William Shakespeare, *Hamlet* și *Othello* (1908), poate și *Regele Lear* și *Macbeth*, anunțate în 1909. Mai tălmăcește cartea Clarei Tschudi *Tinerețea Mariei Antioaneta, Carol I* de Paul Lindenbergh ori *Frederic cel Mare* de Lord Macaulay. Totodată, **A.** conferențiază la Universitatea Populară și la Societatea Prietenii Științei, la a căror înființare are un

rol de seamă. Războiul întrerupe efervescenta sa activitate. În anii 1917 și 1918 colaborează la „Gazeta Bucureștilor”, „Scena” – la aceasta din urmă cu o suită de articole despre actorii cunoscuți în copilărie, strânse în volumașul *Amintiri din teatru* (1918) –, „Biblioteca copiilor și a tinerimei” și la „Renașterea”.

Câștigat de orientarea scientistă, **A.** a propovăduit-o la noi cu pasiune și abnegație. Conștient de la început că un popularizator al științei trebuie „să fie dublat de un literat”, el a căutat să dea expunerii limpezime și a preferat să integreze explicația tehnică într-o narațiune – *Romanul cerului* (1912), *Povestea științei* (1916) sau într-o biografie – *Giordano Bruno* (1911), *Newton și atracția universală* (1911), *Viața anecdotică a învățaților iluștri, Viața și invențiunile lui Edison* (1915), *Eroii științei* (1916) etc. Depășite, firesc, ca informație, aceste lucrări pot oferi încă o lectură agreabilă. Deși a subscris la teoria care susținea apropiata moarte a artei, **A.** a avut și preocupări pur literare. Cronicar la reviste populare sau la cotidiene de prestigiu, cum erau „Vremea” ori „Adevărul”, el recenzează cărțile noi, dând în genere aprecieri juste, iar în disputele vremii exprimă opinii de bun-simț. Servituile gazetăriei apasă vădit asupra scrierilor sale literare. Mai toate cronicile rimate din „Țara” și din „Patriotul” sunt facile, însă **A.** dispunea de unele resurse poetice. Balada *Don Zaneto* și poemul *Balul stelelor* relevă un umor de calitate, iar *Sonet* dezvăluie o sensibilitate elegiacă, modelată de poezia lui Traian Demetrescu. Și în proză se vădesc aceleași dominante. Autorul se oprește frecvent asupra dramelor trăite de cei umili, dar, treptat, alunecă spre literatura de magazin, accentuând melodramaticul și senzaționalul. O oarecare originalitate este atinsă atunci când recurge la propria experiență de viață, precum în nuveletele *Fericirea, Prietenul meu, Succesul meu, Revederea*. Merite de înaintemergător, ce-i vor fi recunoscute târziu, are în domeniul literaturii științifico-fantastice. Prin articolul *Romanul științific* (1898) și prin altele, ulterioare, el este primul teoretician al genului, iar cele trei „romane”, *În anul 4000 sau O călătorie la Venus, O tragedie cerească* și *Putea științei*, îl așază printre cei mai importanți autori români de anticipație din prima jumătate a secolului al XX-lea. Cel dintâi „roman” imaginează,

plecând de la ipoteze mai vechi, o „lume locuită”, alta decât Pământul. Intriga este simplă, lăsând în umbră psihologia eroilor, dar coerența tabloului schițat, precum și atingerea unei probleme grave – alienarea omului prin tehnica omniprezentă – rețin atenția. „Povestea astronomică” *O tragedie cerească* închipuie distrugerea Pământului și a planetei Marte de către o stea stinsă, accentul căzând nu atât pe aspectul de anticipație, cât pe progresia spaimei și pe modalitățile diferite de trăire a catastrofei: resemnat, filosofic, pe „planeta roșie”; convulsiv, apocaliptic, pe cea „albastră”. Ultima „poveste fantastică” se arată anecdotică, excesiv demonstrativă. Ca traducător, A. se conformează unui anume gust al cititorilor și spiritului publicațiilor adresate acestora, oprindu-se la nuvele și romane submediocre. Alături de acestea, apar însă și texte ale unor scriitori precum Alphonse Daudet, Guy de Maupassant, E.A. Poe, H.W. Longfellow, Mark Twain, H.G. Wells ș.a. Traducerile din Shakespeare, în proză, sunt modeste, cu multe deficiențe. Tipărite în colecția „Biblioteca pentru toți”, ele au contribuit într-o măsură la pătrunderea marelui dramaturg englez la noi.

SCRIERI: *În anul 4000 sau O călătorie la Venus*, București, 1899; ed. îng. și pref. Cornel Robu, Cluj-Napoca, 1986; *Camille Flammarion*, București, 1901; *Haralamb Lecca, autor dramatic*, București, 1902; *Giordano Bruno. Viața și opera lui*, București, 1911; *Povestea cerului*, București, 1912; *Romanul cerului*, București, [1912]; *O tragedie cerească*, București, 1914; *Ce trebuie să citim*, București, 1915; *Căpitanul Scott la Polul Sud*, București, 1915; *Eroii științei*, Câmpina [1916]; *Povestea științei*, București, 1916; *Puterea științei. Cum a fost „omorât” războiul european*, Câmpina, 1916; *Amintiri din teatru*, București, 1918; *Viața și opera celebrilor exploratori*, București, 1921. **Traduceri:** William Shakespeare, *Hamlet*, București, [1908], *Othello*, București, [1908]; Paul Lindenberg, *Carol I*, București, 1915.

Repere bibliografice: Simplex [Tudor Arghezi], *Victor Anestin*, „Renașterea”, 1918, 134, 136; [Victor Anestin], „Ziarul științelor populare și al călătoriilor”, 1924, 48 (grupaj special); I.M. Ștefan, V. Ionescu-Vlăsceanu, *Momente și figuri din istoria astronomiei românești*, București, 1968, 70–74; Ion Hobana, *Vârsta de aur a anticipației românești*, București, 1980, *passim*; Manolescu, *Literatura SF*, 219–221; Ion Hobana, *Science Fiction. Autori, cărți, idei*, II, București, 1986, *passim*; *Dicț. scriit. rom.*, I, 74–77; *Dicț. analitic*, IV, 636–641; Oprea, *Anticipația*, 35–40, 464–465, *passim*; Mircea Oprea, *Un precursor: Victor Anestin*, ARG, 2011, 5.

V. D.

ANGELESCU, Silviu
(24.I.1945, București),
eseist, etnolog,
prozator.

Este fiul Elenei (n. Popescu) și al lui Paraschiv Angelescu, preot și profesor. Absolvent al liceului din Răcari (1963) și al Facultății de Limba și Literatura Română a Universității din București (1972), lucrează între timp ca muncitor, apoi este profesor suplinitor de limba română la Crevedia Mare și Găiseni, iar din 1972 asistent, apoi lector, conferențiar și în cele din urmă profesor la Catedra de etnologie și folclor a Universității din București. În 1983 obține titlul de doctor în filologie cu teza *Tipare portretistice în epica orală și scrisă*. După 1989 este director adjunct al Direcției Relații Internaționale din Ministerul Învățământului și Științei (1990), vicepreședinte executiv al Fundației Culturale Române (1990–1992), director al Institutului de Istoria Artei (1999–2011). Debutează în „Analele Universității București” (1977). Mai colaborează la „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Contemporanul”, „Limba și literatura română pentru elevi”, „Limbă și literatură” ș.a.

Ca folclorist, A. alcătuiește în colaborare cu Octav Păun culegerile *Folclor din Dâmbovița* (1981), *Legende populare românești* (1983) și *Basme, cântece bătrânești și doine* (1989). În volumul *Portretul literar* (1985), care pornește de la teza de doctorat și a fost distins cu Premiul „G. Călinescu” (Onești), A. abordează o temă tratată doar sporadic de cercetătorii români dinaintea sa. Pornind de la definierea portretului ca imagine trecută prin filtrul unei convenții, analizează dubla determinare a acestuia în funcție de constrângerile textului și de modelele culturale ale epocii. Asociind perspectiva structural semiotică și cercetarea diacronică, lucrarea trasează structura internă a portretului și îi schițează devenirea istorică prin raportare la coduri culturale diferite, fără a neglija rolul formei de comunicare, orală sau scrisă. Substanțială prin performanțele de sinteză și teoretizare, cartea se distinge și prin plasticitatea exemplelor ce ilustrează discursul teoretic. Ca și

Umberto Eco, **A.** abandonează studiul teoretic erudit în favoarea romanului pseudoistoric. *Calpuzanii* (1987; Premiul „Ion Creangă” al Academiei RSR) folosește trucul romantic al manuscrisului găsit din întâmplare pentru a înfățișa o cronică a domniei lui Nicolae Mavrogheni, fanariotul smintit de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Datele reale, preluate din scrieri de epocă sau din studii istorice moderne, se împletesc cu cele fanteziste, romanul interesând mai mult prin calitatea stilistică a evocării decât prin linia epică, simplă în sine – un grup de boieri și cărturari încearcă răsturnarea domnului prin falsificarea banilor destinați tributului către Poartă – sau prin psihologia personajelor, înfățișate de altfel cu o admirabilă știință de portretist. Livresc fără a fi manierist, **A.** folosește tehnica naivă a primelor romane românești – ce operează prin opunerea maniheistă a personajelor sau prin exhibarea unei morale evidente – și, totodată, reconstituie o savuroasă și plauzibilă limbă arhaizantă. Parodiind romanul picaresc și comic prin afișarea ironică a convențiilor, *Calpuzanii* poate fi citit și ca un roman cu cifru, o sugestie în acest sens fiind oferită de prefață, care, dincolo de fantazările erudite pe teme lingvistico-mitologice, conține și un avertisment către cititor. După mai bine de un deceniu de la publicarea studiului *Poetica legendei* ca postfață la culegerea *Legende populare românești*, **A.** reia în volumul *Legenda* (1995) preocuparea de a defini această categorie a literaturii populare și de a o situa cât mai exact prin raportare la legendele altor popoare, la alte forme ale literaturii orale, la legendele culte (Varlaam, Dosoftei, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir, Gh. Asachi, Alecu Russo, Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri), la antilegende (Costache Negruzzi, *Pentru ce ȣiganii nu sunt români* și I.L. Caragiale, *Magnum Mophologicum*). Raportul dintre folclor și literatura de autor este studiat și în volumul *Mitul și literatura* (1999), unde sunt urmărite transferul de substanță și evoluția formală de la creațiile populare la dubletele lor culte și totodată se reliefează, cu aplicare la opere ale lui Ion Heliade-Rădulescu, Liviu Rebreanu sau Mihail Sadoveanu, rolul mitului în structura tipologiilor literare.

SCRIERI: *Portretul literar*, București, 1985; *Calpuzanii*, București, 1987; ed. 2, București, 1999; *Legenda*, București, 1995; *Mitul și literatura*, București, 1999; *Petre Georgescu Delafras*, București, 1999. **Culegeri, antologii:** *Folclor din Dâmbovița*, București, 1981 (în colaborare cu Octav Păun); *Legende populare românești*, introd. Octav Păun,

postfața edit., București, 1983 (în colaborare cu Octav Păun); *Basmе, cântece bătrânești și doine*, București, 1989 (în colaborare cu Octav Păun).

Repere bibliografice: Al. Călinescu, *Un studiu despre portretul literar*, CRC, 1985, 32; Eugen Simion, „*Portretul literar*”, RL, 1986, 39; Adrian Marino, *Portret și autoportret*, TR, 1986, 48; Marian Papahagi, *Din vremea lui Mavrogheni*, TR, 1988, 7; Nicolae Manolescu, *Parodia burlescă*, RL, 1988, 9; Al. Călinescu, *Firește, un manuscris...*, CRC, 1988, 16; Val Condurache, *Povești trecute, povești viitoare*, CL, 1988, 7; Piru, *Critici*, 299–301; Gabriela Omăt, „*Eroi-comico-satirici*” contra „*delectatio morosa*”, RL, 1990, 28; Munteanu, *Jurnal*, V, 272–275; *Dicț. scriit. rom.*, I, 77–78; Lovinescu, *Unde scurte*, V, 60–65; *Dicț. analitic*, IV, 465–466; Datcu, *Dicț. etnolog.*, I, 57–59; Popa, *Ist. lit.*, II, 820–900. **A. C.**

ANGHEL, Dimitrie
(16.VII.1872, Cornești,
j. Iași – 13.XI.1914,
Iași), poet, prozator,
traducător.

Tatăl lui **A.**, Dimitrie Anghel, comerciant și moșier, descindea din aromâni refugiați din părțile Ianinei, iar mama, Erifilia (n. Leatris), era grecoaică din insula Antigoni. Familia izbutise să intre în protipendada ieșeană, însă cunoaște curând declinul. După ce Erifilia se stinge prematur, în 1879, tatăl lui **A.**, angajat în câteva întreprinderi hazardate, dă faliment, ceea ce îi provoacă și moartea, în 1888. Cei patru copii vor avea totuși condiții pentru a-și desăvârși instrucția. Însă Mitif, cum e alintat cel de-al treilea, lipsit de afecțiunea maternă, cu complexe adânc înrădăcinate, refractar autoritarismului patern, dar acuzând și absența unei îndrumări, este un elev mediocru. În 1890 abandonează, în pragul absolvirii, Gimnaziul „Alexandru cel Bun”, unde ajunsese după ce trecuse pe la Institutele Unite și pe la Școala de Belle Arte. Hotărâtoare în luarea deciziei au fost, se pare, descoperirea vocației poetice și apropierea de cercul socialist ieșean, unde e introdus de frații mai mari, Constantin D. Anghel, viitor membru în conducerea Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România, și Paul Anghel. În octombrie 1890 primele lui versuri,

purtând o tiranică influență eminesciană, vedeau lumina zilei în „Contemporanul”. Tânărul frecventa în același timp și casa lui Nicolae Beldiceanu, unde se citea poezie simbolistă și se făceau experiențe de „audiție colorată”. În 1893 A. întreprinde o călătorie în Italia împreună cu Ion Păun-Pincio, apoi merge singur la Paris, unde se aflau la studii frații săi, care încearcă zadarnic să-l înscrie la o școală superioară. Partea lui de moștenire îi îngăduie să trăiască aproape zece ani în preajma boemei artistice, să viziteze Spania, Elveția și din nou Italia. Pătruns de spiritul literaturii noi, fiind concomitent în contact cu tineri artiști și scriitori români aflați la Paris, el își limpezește vocea lirică. Între 1893 și 1901, în țară, îi apar traduceri și creații proprii, semnate și Mitif, în „Adevărul literar”, „Lumea nouă științifică și literară”, „Vieața”, „Povestea vorbei”, „Evenimentul”, „Literatură și artă română”, „Pagini literare”, „Convorbiri literare”, „Curierul literar” ș.a. În vara anului 1902 se afla la Dumbrăveni, unde, împreună cu St. O. Iosif, pe care îl cunoscuse la Paris, traduce poezii de Paul Verlaine, ce vor fi strânse în volum în 1903. Din toamnă cei doi se implică în reparația revistei „Sămănătorul”, la care A. colaborează cu traduceri, unele făcute cu St. O. Iosif, cu poezii și proză, semnând și cu pseudonimele Măghiran, Rozmarin, Florin, Teofil Jianu, V. Ieronim și Ion Fulga. Cu totul rar mai publică în „Convorbiri literare”, „Literatură și artă română”, „Luceafărul”, „Făt-Frumos”. La începutul anului 1905 apare *În grădină*, prima lui carte de versuri. Numit inspector domeniial în Dobrogea, la Constanța, face traduceri cu Ion Minulescu din Victor Hugo, Albert Samain, Charles Guérin, Henri de Régnier, care, semnate Gabriel Sutzu, apar în „Sămănătorul”, „Viața literară și artistică” și în „Revista celorlalți”, toate fiind reunite în volum postum, abia în 1935. Din noiembrie 1906 este redactor la „Sămănătorul”, unde va rămâne până în 1908. Semnând A. Mirea, A. și St. O. Iosif încep să publice aici, apoi și în „Viața românească”, „Reforma”, „Viitorul”, „Ordinea”, „Minerva”, „Minerva literară ilustrată”, „Cumpăna” (1909–1910, scoasă de cei doi împreună cu Mihail Sadoveanu și Ilarie Chendi), un material bogat și extrem de variat. Volumele lor se succedă cu repeziciune: *Legenda funișilor* (1907), *Cometa* (1908), *Caleidoscopul lui A. Mirea* (I–II, 1908–1910), *Carmen saeculare* (1909), *Cireșul lui Lucullus* și *Portrete* (1910), precum și mai multe traduceri. Primele trei cărți au fost premiate în 1909 de Academia Română. În această perioadă A. publică

singur un al doilea volum de versuri, *Fantazii* (1909), și traducerea piesei *Amorul veghează* de Robert de Flers și G. A. de Caillavet (1909). Participă la șezători literare în Bucovina (1908, 1910), este membru fondator al Societății Scriitorilor Români (1909), vicepreședinte, apoi membru în primele trei comitete. Prietenia cu Șt.O. Iosif se destramă în anul 1910, întrucât A. nu poate să reziste pasiunii pentru soția acestuia, scriitoarea Natalia Negru, cu care mai târziu se va căsători. În fața reproșului tăcut ori a ostracizării fățișe, accentuată după moartea lui Iosif, scriitorul, fire orgolioasă, bravează, caută să se impună publicând frenetic. Numit, în 1911, inspector în Ministerul Cultelor și Artelor, are de suportat alte atacuri în presă. Extenuat psihic, cu o viață conjugală furtunoasă, lucrează foarte puțin. Câteva proze și poezii, unele semnate Ola (Olla) Canta (pseudonim folosit în colaborare cu Leon Feraru), ce apar în „Flacăra” și în „Înfrățirea”, sunt ultimele scrieri. La 27 octombrie 1914, în cursul unei dispute violente cu soția sa, recurge la revolver. Glonte, destinat doar să o sperie pe Natalia Negru, o rănește ușor prin ricoșeu și poetul, panicat, se împușcă. Rănit grav, va mai trăi două săptămâni de chinuri.

Mărturisirile lui A., diseminate în operă, revelează un spirit lucid și anxios, chinuit de un rău interior, pe care încearcă să-l domine recurgând la remedii precum prietenia, iubirea, acțiunea socială, strategia lui *carpe diem*, pietatea, trăirea frumosului, creația, remedii care, toate, rând pe rând, par să-l fi decepționat. Astfel, mișcarea socialistă, îmbrățișată o vreme pentru idealul ei umanitarist, i se dezvăluie contradictorie, inconsistentă (*Povestea unui mușuroi*). Nici sentimentul acut al vocației poetice, nici voința irepresibilă de artă nu-l scutesc de îndoială. Conștient de talentul său nativ, dar și de un anume deficit de forță creatoare, și-l asumă pe acesta din urmă lucid, modelându-se ca *poeta artifex*. Văzând creația ca o aventură personală, petrecută în solitudine, el nu se va recunoaște nici sămănătorist, nici simbolist, cu toată predilecția mărturisită pentru simbol. Curând după debut, se sustrage influenței eminesciene, cristalizarea unei expresii proprii începând încă din 1894, când publică poezia *În grădină*, pentru a se desăvârși în volumul cu același titlu, structurat riguros, ca un poem. Subiectivitatea poetului este preponderent modernă, recuzând în același timp demisia parnasiană și egolatria romantică. Înainte de toate, el este un senzitiv, cu o acuitate extraordinară a

simțurilor, mai ales a celui olfactiv. Mobilitatea percepțiilor imprimă discursului un caracter difluent, accentuat de înclinația către inefabil și mister. Climatul este cel de *morbidezza*, întrucât trecerea inexorabilă, moartea nu determină la el revoltă luciferică ori invocație extatică, ci un frison, stări de evanescență și alienare, pentru a căror exprimare universul floral se oferă în chip firesc, un imbold venind însă și de la simbolisții francezi. Grădina lui A. este grădina primordiale, paradisiacă, în care jubilației simțurilor (culminând în „beție”, „vraja”, „toropeală dulce”) i se asociază o stare de confort intelectual („gânduri blânde”, „iertătoare” și „bune”), dar și locul extincției, al „agoniei neîntrerupte”. În acest univers fragil și îndurerat, spiritul e cuprins de impulsuri contradictorii, năzuind spre creație („cântec”), dar și spre dezagregare, spre stingeră în „liniștea măreață”. Dacă ambianța grădinii e de natură simbolistă, în linia lui Albert Samain, simbolul aproape că lipsește; în schimb, paralelisme, asimilările între regnuri, corespondențele apar frecvent. Nu sunt rare însă nici personificările facile, alegoriile sau infiltrațiile minor romantice, iar metaforele, puține, utilizează un material sămănătorist. Totuși, poetul reușește imagini surprinzătoare, prevestindu-i pe Tudor Arghezi și pe Lucian Blaga. Deși tind la rigoarea prozodiei clasice, versurile, prin muzicalitatea lor monotonă, învăluitoare, reușesc să sugereze stări de suflet difuze, specific simboliste. Volumul *Fantazii* dezvăluie o capacitate deosebită de înnoire. Teama „de lume, de moarte și uitare”, distilată acum în retorte mai complicate, se transformă în elegie pură, în reveria unui „altundeva” și în fantezie grațioasă. Conștient de magia „împărecherilor de slove”, dar și de istoria depusă în ele, A. este recunoscător cuvintelor pentru „credință”, pentru puterea lor de evocare, pentru virtualitățile lor poetice, cauțiune a propriei dăinuiri (*Imn*). Motivul creației revine când direct, confesiv, când aluziv ori încifrat în simbol (*Darul valurilor*, *Visătorul*, *Metamorfoză*). Comoara de sub Rin, din *Visul unui nibelung*, constituie un simbol al operei dorite și visate, dobândită printr-un pact faustic, căci este „aurul care omoară”. Simbolul este reluat, sub altă figurație, de basm popular, în *Himera*, poem neinclus în volum. Bine reprezentat este și motivul marin. Oceanul este un simbol al spiritului uman insașiabil (*Nemulțumitul*); în întuneric farul pare „un Crist umblând pe ape” (*În port*), iar marea e iubita ce se pregătește de culcare

(*Nocturnă*). Rețin atât impresia directă, cât și jubilația gravă în fața forței originare. Evaziunea din real se face pe calea reveriei, indusă de un exces senzorial – parfumul crinilor, o melodie nordică, aroma ceaiului –, într-un decor polar sau exotic (*Metamorfoză*, *Reverie*, *Paharul fermecat*). Erosul e dominant în „fantazii” precum *Moartea Narcisului*, o capodoperă a lui A., *Scrisoare* și *Ex-voto*.... Câteva poezii (*Pastel*, *Fantazie*), și ironice, și elegiace, prefigurează maniera lui A. Mirea sau lirica plictisului provincial. În *Fantazii* versificația devine mai suplă, apar distihul, trioletul, cvintetul și octava și chiar o formă astrofică, iar lexicul cunoaște o infuzie de neologisme. Un capitol important al activității lui A. îl constituie colaborarea cu alți scriitori, ceea ce reprezenta o posibilă soluție la inhibițiile proprii, provocate și de aspirația spre desăvârșire. În cele mai multe cazuri, rolul colaboratorului, fie el Vasile Savel, Ion Minulescu, Leon Feraru sau Victor Eftimiu, era acela de a transcrie textul. Doar conlucrarea cu St. O. Iosif, bazată pe o prietenie îndelungată, determinată de afinități, dar și de contraste puternice, putea fi una reală. Încercările contemporanilor de a evalua aportul unuia sau al altuia la realizarea operei comune s-au izbit de rezerva ironică a autorilor. Posteritatea a înclinat spre a-i recunoaște însă lui A. o contribuție mai însemnată. Cele două volume din *Caleidoscopul lui A. Mirea* reunesc cronici rimate, specie care, plecând de la un material perisabil, actualitatea, mizează pe divertisment, chiar cu riscul facilității, și pe efectul polemic, adesea cu prețul trivializării. Uneori și în *Caleidoscop*... se recurge la invectivă, la ridiculizarea oponentilor pe baza defectelor lor fizice, într-o viziune grotescă (*Cioflecării și hilariente*), dar predominantă e zeflemeaua subțire, condescendentă și totuși incisivă. O emfază subtil autoironică dă farmec posturii de toreador ori de duelgiu impenitent (*Corrida*, *Racheta*, *Mănușă*). Treptat, pornirile polemice se calmează, făcând loc unui discurs confesiv, liric, în care fantezia, nonșalanța și umorul polizează asperitățile sincerității. Acest veritabil roman autobiografic în versuri îl are, în chip vădit, ca erou pe A. Relativ puține, unele însă antologice, sunt cronicile brodate în jurul unui eveniment, al unor figuri politice ori ținând de faptul divers (*Five o'clock*, *O lacrimă la dosar sau Tribulațiile unei petiții*, *Un fost ministru – Un portret*, *Scrisoarea deschisă a unui melc*). Multitudinea de asociații surprinzătoare, fantezia nesecată,

verva explozivă, ironia fină și sarcasmul vitriolant, măiestria versificării și rimele bufe, funambulești au contribuit, de asemenea, la înnobilarea speciei, la întemeierea unei tradiții în care se va înscrie apoi G. Topîrceanu ș.a. Familiarizarea lui St. O. Iosif cu literatura germană a făcut să i se atribuie lui ideea poemului dramatic în trei acte *Legenda funigelor*. Însă modelarea intrigii, plasată într-un nebulos Ev Mediu gotic, lumea poemului, plină de semne fatidice, „de-nștiințări secrete”, prea lesne descriabile totuși, în care viața e condusă de o ursită, iubirea e o forță imposibil de oprit, iar puterea de seducție a eroului este irezistibilă, toate poartă mai degrabă amprenta lui A. Maniera lui Iosif se recunoaște abia în partitura cantabilă, poate și în versificația poliritmă. Frământările intime ale lui A. se relevă și mai clar în comedia în versuri *Cometa*, ce își ia drept etalon performanța lui Edmond Rostand, „miliardarul de rime”, încercând osmoza între lirism și verva spumoasă. Protagonistul acestei povești de dragoste, Titi Roznov, este, într-o măsură, un alter ego al autorului *Fantaziilor*.

Probând încă o dată puțința metamorfozării, A. abordează și domeniul prozei, experimentând diverse formule. Primele două volume, *Cireșul lui Lucullus* și *Portrete*, sunt semnate împreună cu St. O. Iosif, dar stilul și materialul de viață îi aparțin în mare măsură. Cel dintâi conține proză scurtă, variată ca structură și atmosferă. Personajele și conflictele din nuvelele *Cireșul lui Lucullus*, *Răsplata lui Criton*, *Răzbunarea lui Arghir* și *Ochiul diavolului* ilustrează epic o idee, totuși scriitura îngrijită, finețea privirii, prospețimea descripției le detașează de proza vremii. Rețin atenția *Umbra casei* și *Scrisoare veche*, în care ficțiunea abia dacă modifică pasta autobiografică, și *Spovedanii*, unde, în forma jurnalului intim, se detaliază un proces reflexiv subtil, caracterizând un personaj straniu, dezabuzat, estetic. Al doilea colonizator al Daciei, *Bullier*, *Idolul* și mai ales *Povestea unei console* marchează trecerea la ipostaza de memorialist, predominantă în *Portrete*, galerie a celor care i-au fost apropiați: N. Beldiceanu, I. Păun-Pincio, Artur Stavri, Gheorghe din Moldova, Eduard Gruber, Vasile Cosmovici ș.a. Exagerarea pioasă a meritelor lasă loc, totuși, spiritului de observație și capacității de a sesiza esențialul, ceea ce contribuie la conturarea și a unui profil de moralist. Memorialistul e prezent și în *Fantome* (1911), unde evocă oameni și locuri ce au dispărut, dar acum el e mânat de

Dimitrie Anghel și Natalia Negru

„dorul de propria-i viață”, o viață compusă din „bucăți”, comparabile unor reîntrupări metempsihotice, întrucât fiecareia îi corespunde un eu diferit. Dificila recompunere, cu ajutorul memoriei involuntare ori dirijate, are ca miză ultimă găsirea eului profund, primordial. Rareori subiectul momentului rememorat este însuși autorul, însă implicarea lui, fie elegiacă, fie reflexivă, este întotdeauna evidentă. Reminiscențe autobiografice sunt doar *Revista nocturnă* și *Fata din dafin*. Apropiate de acestea, *Mama*, *Ex-voto...*, *Tata*, *Mihail Kogălniceanu* și *A.D. Holban* evocă persoane din cercul familial. Deși sunt proiectate adesea în fantastic, deși includ ceva din mirajul trecutului resuscitat, portretele au totuși și o valoare documentară. A. este și un martor fascinat de ceremonialul somptuos (*Garda imperială*) sau de pitorescul Iașilor de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Totul arată un pictor versat, stăpân pe tehnici variate, de la acuarela pastelată la desenul în cărbune. În filigran se discerne profilul meditativului și al moralistului, cu obsesiile sale cele mai adânci. Carte de poezie fulgurantă, de descripție și

de reflexivitate vie, purtând însemnele unei artisticități baroce, având un rol important în cultivarea poemului în proză și a pamfletului, *Fantome* marchează o dată în evoluția prozei românești. Acest „carnet al unui ieșean” e completat de „carnetul unui fost parizian”, inclus în volumul *Povestea celor necăjiți* (1911). Evocarea unor personalități (Oscar Wilde, Jean Moréas), schițarea unor figuri enigmatice, povestirea unor întâmplări insolite iau câteodată turnura unui adevărat eseu sociopsihologic și relevă atitudini contradictorii. Nostalgia idealizatoare este limitată de o viziune lucidă a Parisului, Babilon modern, care înstrăinează și, mai mult, degradează social și psihic. Dacă un spirit fantezist cutreieră unele proze anterioare, „fantezia” sau „fantazia” se impune ca specie epică autonomă abia în volumul *Oglinda fermecată* (1912). Un rost al oglinzii, pentru A., este acela de a izbăvi lumea de urât, de plictis, și de a o transpune într-un vis feeric. În acest univers virgin, adamic, au loc erupții intermitente ale unei infrarealități: întâmplări stranii, coincidențe misterioase, manifestări ale unor forțe oculte. O atmosferă înfiorată de neliniști ușor mistice se conturează din predilecția pentru vise premonitorii, halucinații provocate de narcotice, manii blânde, morbide sau extravagante viziuni colorate. Prin fastuoasele descrieri, prin psihologiile complicate, prin sugerarea unei alte realități și prin utilizarea alegoriei și a simbolului, *Oglinda fermecată* se apropie de canoanele prozei poetice simboliste. Ultimele două cărți, *Triumful vieții* (1912) și *Steluța* (1913), cuprind de asemenea „fantazii” și portrete, unele cu mare putere de pătrundere și de plasticizare. A. a tradus multă poezie, criteriul fiind, în ciuda aparențelor, al afinității. Heine, Lenau, Friedrich Rückert stau alături de Goethe, André Chénier, Victor Hugo, Théophile Gautier și Leconte de Lisle sau de Jean Moréas, Émile Verhaeren, Francis Jammes ș.a., de lirica de dragoste din folclorul spaniol, italian și grecesc.

Simbolist, în fond, D. Anghel este mai autentic decât alții, cu toate acele contrasturi și amestecuri ce constituie o personalitate [...]. Pentru că Anghel și-a intitulat o culegere de versuri Fantazii, a rămas un fel de clișeu critic că poetul e fantezist. [...] „Fantezia” lui Anghel e fabulosul alegoric, însă din ea a derivat și un imagism [...]. Puțină, impopulară, proza lui D. Anghel este excepțională și revoluționară. Fără ea nu s-ar înțelege proza de mai târziu a lui Arghezi, care perfecționează și sistematizează maniera angheliană.

G. CĂLINESCU

SCRIERI: *În grădină*, București, 1905; *Legenda fungeilor* (în colaborare cu St. O. Iosif), Iași, 1907; *Cometa* (în colaborare cu St. O. Iosif), București, 1908; *Caleidoscopul lui A. Mirea* (în colaborare cu St. O. Iosif), I–II, București, 1908–1910; *Carmen saeculare* (în colaborare cu St. O. Iosif), București, 1909; *Fantazii*, București, 1909; *Cireșul lui Lucullus* (în colaborare cu St. O. Iosif), București, 1910; *Portrete* (în colaborare cu St. O. Iosif), București [1910]; *Povestea celor necăjiți*, București [1911]; *Fantome*, București, 1911; *Oglinda fermecată*, București, [1912]; *Triumful vieții*, București, [1912]; *Steluța*, București, [1913]; *Războiul* (în colaborare cu Victor Eftimiu), București, [1913]; *Opere complete. Poezii*, București, [1922]; *Opere complete. Proză*, București, 1924; *Poezii*, îngr. și pref. D. Murărașu, București, 1946; *Poezii. Originale, traduceri și opere în colaborare*, îngr. și pref. M.I. Dragomirescu, București, 1968; *Proză*, îngr. și pref. M.I. Dragomirescu, București, 1975; D. Anghel, St. O. Iosif, *Scrieri*, I–II, îngr. și pref. Ion Roman, București, 1982; *Triumful vieții*, Iași, 2006. **Traduceri:** Paul Verlaine, *Traduceri din...*, București, [1903] (în colaborare cu St. O. Iosif); Henrik Ibsen, *Poezii*, București, 1906 (în colaborare cu St. O. Iosif); Al. Dumas-tatăl, *Strigoii Carpaților*, București, 1909 (în colaborare cu St. O. Iosif); Friedrich Halm, *Camoens*, București, 1909 (în colaborare cu St. O. Iosif); Théodore de Banville, *Gringoire*, București, 1910 (în colaborare cu St. O. Iosif); Oscar Wilde, *Pescarul și suflul său*, pref. C. Stere, București, [1911]; La Fontaine, *Fabule*, București, [1923] (în colaborare cu St. O. Iosif); Victor Hugo, Albert Samain, Charles Guérin, Henri Bataille, Henri de Régnier, [*Versuri*], București, [1935] (în colaborare cu Ion Minulescu).

Repere bibliografice: Ibrăileanu, *Opere*, I, 321–326, III, 352–355, 375–379; Lovinescu, *Scrieri*, I, 68–75, II, 128–132, IV, 531–539, V, 157–159; Arghezi, *Scrieri*, XXIII, 187–217, XXVII, 119–125; Fundoianu, *Imagini*, 228–231; Silvia T. Bălan, *Opera literară a poetului Dimitrie Anghel*, București, [1925]; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II (1985), 112–113, 133, 235–238, 244; Munteanu, *Panorama*, 146–148; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 608–613, *Ist. lit.* (1982), 687–691; Vianu, *Opere*, V, 212–218; Constantinescu, *Scrieri*, VI, 24–37; Șerban Cioculescu, *Dimitrie Anghel. Viața și opera*, București, 1945; Călinescu, *Opere*, X, 985–989; Teodor Vârgolici, *Dimitrie Anghel*, București, 1966; Ciopraga, *Portrete*, 69–76; Ardeleanu, *Proza*, 127–190; Vlad, *Convergențe*, 179–202; Georgeta Horodincă, *D. Anghel. Portret în evantai*, București, 1972; Șerban Cioculescu, *Introducere în opera lui Dimitrie Anghel*, București, 1983; Modola, *Dramaturgia*, 310–316; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, 291–296; M.I. Dragomirescu, *D. Anghel*, București, 1988; Negoîtescu, *Ist. lit.*, I, 160–162; *Dič. analitic*, I, 116–118, II, 41–44, 233–236, III, 202–206; Durnea, *Orizonturi*, 77–123; *Dič. esențial*, 28–31; Daniel Cristea-Enache, *Melancolii florale*, CLT, 2006, 44; Manolescu, *Istoria*, 538–541; Zamfir, *Panorama*, I, 514–522. **V.D.**

ANGHEL, Paul
(18.III.1931, Răcățau,
j. Bacău – 4.X.1995,
București), prozator,
eseist, publicist,
dramaturg.

Fiu al Anei Anghel și al lui Vasile Anghel, învățători, **A.** urmează liceul la Bacău (absolvent în 1950), apoi Școala de Literatură „M. Eminescu” din București. A fost redactor la „Contemporanul”, apoi redactor-șef la „Tribuna României” (1972–1974). Un poem îi apare în „România liberă”, în 1947 (în același an, cu puțin înainte, mai publicase versuri în „Sportul popular”). Debutează editorial în 1961 cu volumul de proză *Șapte inși într-o căruță*, iar ca dramaturg în 1968, când i se reprezintă la Cluj drama istorică *Săptămâna patimilor*, editată în 1972, împreună cu drama *Viteazul*, în volumul *Teatru* (Premiul „I. L. Caragiale” al Academiei RSR). A desfășurat o vastă – și foarte remarcată, în epocă, în contextul confruntării unor poziții diferite în materie de ideologie culturală – activitate publicistică la „Scânteia”, „Contemporanul”, „Luceafărul”, „România literară”, „Steaua” ș.a. A tradus, în colaborare, din Rafael Alberti (*Crângul pierdut*, I–II, 1966).

După prăbușirea regimului ceaușist, receptarea „senină”, cât de cât obiectivă a scrierilor lui **A.** este – și va rămâne, probabil, pentru o vreme – dificilă, dacă nu imposibilă. Campion al protocronismului, el e identificat – și nu numai de adversarii lui ideologici direcți – cu dezavantajoasa figură de propagandist al unui regim opresiv, deci de condeier aservit, lipsit de vreun merit real și durabil. Postura aceasta viciase, de altfel, receptarea critică și înainte de decembrie 1989, dar, atunci, în sens invers: scriitorul, supraevaluat, oferit ca exemplu, a fost chiar comparat cu Lev Tolstoi etc. Sigur este că nu a fost un „propagandist” de duzină, cu limbaj grosier și cu ideate vulgară sau nulă. Supraevaluat cândva, ignorat ulterior, **A.** este o personalitate controversată. Om cultivat, nu lipsit de talent literar și, mai ales, de talent publicistic, cu ușurința formulării pregnante, cu o scriitură deseori atractivă sau

antrenantă, frizând pe alocuri kitschul, dar vădind întotdeauna resurse să-l evite, a manifestat o deosebită disponibilitate de a practica, cu dezinvoltură, diferite genuri: poezie, reportaj, eseu, proză, teatru. Un artizan al scrisului, mai degrabă decât un autor preocupat de viziunea artistică (literarul e, la el, întotdeauna subordonat ideologicului), dar un artizan plin de vervă și spirit. Cartea de debut a lui **A.**, *Șapte inși într-o căruță*, e una de proză cu tematică rurală, în maniera realismului socialist, dar cu abilitatea construirii dialogului și fără grosolănia rizibilă a altor scrieri teziste din epocă (a putut fi apropiat, astfel, de *Desfășurarea* lui Marin Preda). Reportajele din volumele *Victoria de la Oltina* (1961) și *Arpegii la Siret* (1964) sunt tributare servituților epocii: autorul sesizează și prezintă, prin prisma ideologiei comuniste, transformările prin care trec diverse medii sociale în condițiile „construirii socialismului”. Informația e amănunțită, trimiterile la istorie permanent prezente, ispita enciclopedică emană din fiecare reportaj. Scriitorul înregistrează cu atenție și se exprimă cu îngrijire, chiar dacă uneori pactizează – conform uzanțelor epocii și „cerințelor” genului – cu grandilocvența și cu lirismul triumfalist. Darul observației, capacitatea de a stabili asociații și conexiuni revelatoare fac din **A.** un bun reporter și, în general, un autor de note de călătorie interesante, adevărate eseuri (*O clipă în China*, 1978). Vocația lui în publicistică pare să fi fost, însă, ilustrarea tematicii culturale chiar și în domeniul reportajului. O carte precum *Convorbiri culturale* (1972), de pildă, grupează „reportaje” literare (convorbirile la care se referă titlul fiind incluse în acestea), centrate, fiecare, pe câte un subiect (Brâncuși, Picu Pătruș, noua „lectură” britanică a lui Shakespeare). În eseistică el abordează cu aplomb chestiuni de antropologie culturală (etnologie, folclor, istoria religiilor, istoria mentalităților, filosofia culturii și a istoriei), de istorie a culturii, meditează asupra destinului și asupra sensului culturilor, propune o ideologie culturală. Toate acestea le face fără pedanterie, într-o sinteză aflată în preajma diletantismului superior, dar și – privind „favorabil” lucrurile – a tărâmului culturologiei de maximă generalitate. Demersul lui are un clar sens ideologic; respinge ierarhizarea culturilor în „centru” și „periferii”, afirmă legitimitatea, îndreptățirea egală a tuturor culturilor de a ajunge la universal. Se opune sincronismului (lovinescian) în numele autohtonismului (conceput nu

în manieră pășunist-etnografică, ci într-un registru de ținută intelectuală). Textele lui eseistice – *Arhivă sentimentală* (1968), *Nouă arhivă sentimentală* (1975) –, bine scrise, vădesc informație și capacitate persuasivă. **A.** nu este un gânditor de calibrul, dar are abilitatea discursivizării atractive a unor conjugări plauzibile de idei și, uneori, pe aceea de a avansa ipoteze și concluzii îndrăznețe, greu demonstrabile, deseori inflaționiste. Ca ideolog al unui autohtonism modern, ca polemist viguros și susținător al protocronismului în epoca ceașistă, își va păstra un loc în istoria ideologiilor culturale românești.

La sfârșitul anilor '70 și în anii '80, **A.** s-a impus atenției printr-un vast ciclu romanesc în care e propusă o frescă istorică amplă, cunoscut sub titlul generic *Zăpezile de-acum un veac* și proiectat în unsprezece volume, fără ca ordinea de apariție a romanelor să coincidă cu poziția lor în cadrul ciclului: volumul I e *Ieșirea din iarnă*, 1981; volumul II – *Fluviile*, 1980; volumul III – *Te Deum la Grivița*, 1978; volumul IV – *Noroaietele*, 1982; volumul V – *Scrisoare de la Rahova*, 1977; volumul VI – *Noaptea otomană*, 1979, ș.a.m.d. „Panoramic”, „panoramare”, „caleidoscop de secvențe eteroclite”, „policronie”, „decupaj cinematografic” sunt câțiva dintre termenii ori formulele prin care exegeza a încercat să aproximeze caracteristicile unei alcătuiți românești care a înverdat incontestabila putere de construcție a scriitorului în registrul epic. Cuprinderea temporală a ciclului merge de la epoca Unirii din 1859 până la începutul secolului al XX-lea. Sunt aduse alternativ în prim-plan cele mai diverse medii și personaje, aria observată de prozator nelimitându-se la tabloul componentelor socioprofesionale, culturale și etnice ale societății românești din epocă, ci extinzându-se, geograficește, de la Europa Occidentală până la Extremul Orient. Sunt reconstituite plauzibil cele mai diferite sfere de viață, de la cele mai modeste, ale plugarilor ori ale târgoveților de condiție umilă, până la cele ale potenților cărora le aparține decizia în materie de politică internațională. Alături de personaje ficționale, imaginate de autor conform unei tipologii cuprinzătoare, în romanele ciclului se mișcă și personalități istorice cu existență atestată (de pildă, Mihail Kogălniceanu, I.C. Brătianu, Ion Ghica, Titu Maiorescu, Carol I). Coerența policromului ansamblu romanesc e asigurată tematic, el fiind centrat pe Războiul pentru

Independență (1877–1878), pe preparativele și pe urmările acestuia. De fapt, obiectivul e dezbaterea chestiunii deplinei maturizări a conștiinței naționale românești în epoca modernă. Desfășurarea epică „slujește”, fără racilele tezismului grosier, ideea afirmării destinului național nu prin simplă suscitare convențională a vibrației emoționale, ci cu recurs la o fundamentare filosofică și istorică. Ciclul de romane e subîntins de o anumită filosofie a istoriei, care este a autorului și e exprimată nu numai implicit, prin organizarea materialului epic, ci și explicit, de unele personaje, în particular de Laurențiu Parva. Ideea esențială ar fi că prin acest război poporul român a ajuns pe deplin la conștiința de sine, momentul dobândirii independenței naționale fiind, în consecință, cheia de boltă a conștiinței românești. Supraevaluată la vremea apariției, din motive extraliterare, de coechipierii ideologici ai autorului – și contestată exagerat, în replică, de adversarii lor –, suita de romane a lui **A.** nu e lipsită de calități literare, de o sobrietate a expresiei în acord cu sensibilitatea cititorului modern. Scriitorul a preferat idealizării neplauzibile apelul la o anumită „răceală” epică (o impasibilitate „flaubertiană”, cum a observat un critic), știind să exploateze cu pricepere tehnicile și procedeele unui realism evoluat. Observând că „între dramatismul temei istorice și modalitatea «rece» a tratării se păstrează o distanță”, criticul C. Stănescu opina că „din acest «decalaj» care favorizează realismul modern al privirii ies paginile cele mai bune”. În teatru **A.** a dat „drame de idei”, cu subiecte din istoria românilor, focalizate pe mari personalități (domnitorii Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul). Documentarea minuțioasă se îmbină cu înclinația, motivată ideologic, a scriitorului pentru raportarea trecutului la prezent (și invers), spre a degaja permanențe, cauzalități, repere valabile în contemporaneitate pe plan moral și civic. Edifiante patriotic, piesele lui **A.** nu sunt vulgar schematic, fiind recunoscută capacitatea lui de a-și materializa ideile (rolul conducătorului în istorie, chestiunile legate de exercitarea puterii, angajarea patriotică) în conflicte dramatice plauzibile și în personaje viabile. Postum, în 2002, a apărut o carte care face parte dintr-un vast proiect în opt volume, inițiat prin 1970 și rămas pe șantier. Este *O istorie posibilă a literaturii române. Modelul magic*, lucrare teoretică, de erudiție și speculație culturologică, concepută într-o viziune spiritualistă și noologică. O

amplă introducere cuprinde o critică a modelelor utilizate tradițional în istoria literară și în antropologia culturală, propune o metodă și oferă – cumva pe urmele lui Lucian Blaga, dar în dezacord cu modelul din *Trilogia culturii* – o tipologie. După A., modelele culturale ar fi, în succesiunea lor, următoarele: „modelul magic”, „modelul static-statuar”, „modelul beativ-dogmatic”, „modelul catastrofic”, „modelul static-gregar”, „modelul expansionist-dinamic”, „modelul expresionist-rebel”, „modelul fizic-descriptiv și termodinamic”. Partea cealaltă a lucrării tratează despre „modelul magic” în cultura română, cu referiri consistente și exemplificări din cultura tradițională și din corpusul folcloric.

Cu mari, prea mari ambiții, publicistul Paul Anghel, autor de reportaje și de mici proze pășuniste, se încumetă să alcătuiască o frescă a României ultimei jumătăți de secol XIX, cu personaje fictive, dar și cu acele personalități istorice care au înfăptuit Unirea și au izbutit câștigarea independenței. Paul Anghel [...] a descoperit că dăduse peste câteva tehnici narative ușor de folosit și cu bune rezultate, că a schițat destine care ar merita duse până la capăt și că epoca despre care vorbește e plină de miez literar. [...] Relatarea e alertă, observațiile morale succinte, psihologiile – superficiale și previzibile.

EUGEN NEGRICI

SCRIERI: *Șapte inși într-o căruță*, București, 1961; *Victoria de la Oltina*, București, 1961; *Arpegii la Siret*, București, 1964; *Arhivă sentimentală*, București, 1968; *Mor-mor și fetița portocalie*, București, 1969; *Sfaturile motanului Grigore*, București, 1969; *Alfabet sonor*, București, 1972; *Convorbiri culturale*, București, 1972; *Recitind o țară*, București, 1972; *Efemeride*, București, 1972; *Teatru*, București, 1972; *Nouă arhivă sentimentală*, București, 1975; *Scrisoare de la Rahova*, București, 1977; *O clipă în China*, București, 1978; *Te Deum la Grivița*, București, 1978; *Noaptea otomană*, București, 1979; *Popasuri între arme*, București, 1979; *Săptămâna patimilor*, București, 1979; *Fluviile*, București, 1980; *Ieșirea din iarnă*, București, 1981; *Noroaiele*, București, 1982; *Zăpezile*, București, 1984; *Cutremurul*, București, 1986; *Întoarcerea morților*, București, 1987; *Ieșirea la mare*, București, 1988; *Zăpezile de-acum un veac*, I–II, București, 1996; *O istorie posibilă a literaturii române. Modelul magic*, pref. Ilie Bădescu, Timișoara, 2002; *Obârșie și perenitate*, îngr. Nedic Lemnaru, București–Chișinău, 2003.

Repere bibliografice: Lungu, *Itinerar*, 163–168; Dimisianu, *Schițe*, 46–50; Stănescu, *Cronici*, 239–243; Nicolae Manolescu, *Reportaj și cultură*, RL, 1972, 21; Radu Popescu, *Cronici dramatice*, București, 1974, 188–193; Ștefănescu, *Jurnal*, 191–194; Edgar Papu, „*Fluviile*”, LCF, 1980, 51; Nicolae Manolescu, *Istoria și romanul*, RL, 1981, 44;

Mihai Ungheanu, „*Ieșirea din iarnă*”, LCF, 1982, 4; Faifer, *Dramaturgia*, 123–130; Marcea, *Concordanțe*, 236–246; Stănescu, *Jurnal*, III, 121–125, 144–158; Cristea, *A scrie*, 248–261; Simuț, *Incursiuni*, 40–52; *Dicț. scriit. rom.*, I, 83–85; Ghițulescu, *Istoria*, 401–403; Micu, *Ist. lit.*, 499–500; Ilie Bădescu, *Paul Anghel, forța vizionară*, ARG, 2001, 3; Mircea Martin, *Literatura română între comunism și naționalism (II)*, „22”, 2002, 44; Negrici, *Comunism, Proza*, 319–320; Dan Mănuță, *Literatura și „modelul magic”*, CL, 2003, 4; Zamfirescu, *Istorie*, I, 406–464; Theodor Codreanu, *O istorie literară „pierdută”*, „Bucovina literară”, 2004, 7–8; Bogdan Alexandru Stănescu, *Poeme la vreme de iarnă istorică*, ALA, 2005, 817; Popa, *Ist. lit.*, I, *passim*, II, 614–617. **N.Br.**

ANGHEL, Petre (3.II.1944, Băilești, j. Dolj – 3.IV.2015, București), prozator, poet, istoric literar. Este fiul Anicăi (n. Panea) și al lui Ion Anghel, fabricant de mobilă. Face școala elementară și medie în localitatea natală (1951–1962), apoi urmează filologia la universitățile din Cluj (1964–1965) și București (1965–1969). Își ia doctoratul în filologie cu teza *Critica literară interbelică* (1978). Îndeplinește, succesiv ori simultan, funcții redacționale – uneori de conducere – la „Flacăra”, „Tribuna României”, Radioteleviziunea Română, „Conspect”, „Curierul național”, conduce, în 1992–1994, revista „Avanpost” ș.a. Doctor și în teologie și în sociologie, s-a orientat, de-a lungul anilor, cu precădere către domeniul sociologiei și al științelor comunicării, devenind conferențiar, ulterior profesor la Universitatea din București, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială și desfășurând o consistentă activitate științifică în materie (studii, volume, cursuri universitare etc.). Debutul ca scriitor are loc în 1967 la revista „Amfiteatru”, iar debutul editorial îl constituie volumul de versuri *Duhul pământului*, apărut în 1971. A publicat un studiu de istorie și critică literară (*Mihai Ralea, vocația eseului*, 1973), un curs de teorie a literaturii (*Cuvântul și cuvintele*, 1999), dar este consacrat ca romancier. Romanul *Fratele nostru Emanuel* (1976) a fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor. A mai colaborat la „Contemporanul”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Luceafărul”, „Steaua”, „Ramuri” ș.a. A îngrijit ediții și a semnat prefețe.

Volumul de versuri *Duhul pământului*, în care realitatea este convertită în metaforă de extracție folclorică, dovedește vocația etică a scriitorului. Romanele lui A. au, de asemenea, un mesaj etic, iar moralitatea e tema lor centrală. Nu lipsește umorul acid și, uneori, ludic, dar nu fără tâlc,

manifestat prin introducerea în partitura unor personaje a unor jocuri de cuvinte ori verbigerații hazliu versificate, cu înțeles ambiguu, dar, la o decriptare mai atentă, revelator, ca la bufonii lui Shakespeare. Ceea ce este însă în primul rând caracteristic pentru modul de a proceda al autorului este postura de observator. O serie de romane – *Lupii la stână* (1978), *Sita lui Mamona* (1980), *Întoarcerea fiilor risipitori* (1982), *Oaspeții bătrânului Catul* (1984), *Moștenitorul* (1986), *Dealul viilor* (1988) – se articulează, dacă nu într-un ciclu propriu-zis, în orice caz într-o frescă urmărită de-a lungul mai multor decenii, de prin anii premergători Primului Război Mondial până în prezentul scrierii cărților, anii '70 și '80 ai secolului al XX-lea. În romanele cu acțiune „de epocă”, cum ar fi *Dealul viilor*, narațiunea amintește – prin omologii tematice și de tehnică narativă – de un filon romanesc tradiționalist în literatura română. Și sub raportul tipologiei proza lui A. se încadrează unei tradiții, și se poate spune astfel că, de pildă, un Vasile Becherescu, podgoran violent, viclen și lacom (din *Dealul viilor*), se înscrie în galeria ariviștilor fără scrupule din plămada unor Dinu Păturică ori Tănase Scatiu. Uneori, după cum observa criticul Valeriu Cristea, se percepe „un abur subțire de idilism, pe care însă nu prozatorul îl suflă asupra narațiunii sale, ci se ridică din realitatea patriarhală”, reconstituită literar. Se întâlnesc și note de fantastic, de straniu ori fabulos, lăsate în ambiguitate, ca în proza așa-zis fantastică a lui I.L. Caragiale ori ca la Pavel Dan, de exemplu. Există fără îndoială o componentă ardelenescă a acestui prozator oltean – prin origine și tematică – ori, mai bine zis, după cum remarca Valentin F. Mihăescu, scrierile lui se situează „la confluența între polemisul muntenesc și moralismul grav ardelenesc”. În romanele de actualitate, plasate temporal în anii epocii ceaușiste, prozatorul oferă abordări îndrăznețe, încercând să forțeze tabuuri ale cenzurii, neezitând să înfățișeze aspecte întunecate ale existenței cotidiene, abuzuri ale unor potenți de rang mediu etc. Din scrierile de după 1989, s-a bucurat de oarecare succes romanul *Umbra lui Ionatan* (2005), care, într-un registru intenționat atractiv, propriu romanului popular de oarecare ținută, reconstituie ficțional și comentează moral realități întunecate ale vieții din perioada postdecembristă.

SCRIERI: *Duhul pământului*, București, 1971; *Mihai Ralea, vocația eseului*, București, 1973; *Fratele nostru Emanuel*, București, 1976; *Lupii la stână*, București, 1978; *Prindeți vulpile*, București, 1978; *Școala pedepselor*, Iași, 1979; *Sita lui Mamona*, București, 1980; *Dincolo de iubire*, Iași, 1982; *Întoarcerea fiilor risipitori*, București, 1982; *Oaspeții bătrânului Catul*, București, 1984; *Moștenitorul*, București, 1986; *Dealul viilor*, București, 1988; *Zodia vărsătorului de plumbi*, București, 1989; *Cuvântul și pietrele*, București, 1990; *Mihai Ralea*, București, 1998; *Davidiada*, București, 1998; *Cuvântul și cuvintele*, București, 1998; *Etic și estetic*, București, 2000; *Umbra lui Ionatan*, București, 2005; *Pe prag de seceră*, București, 2006; *Carraria*, Cluj-Napoca, 2009.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, *Debuturi în roman*, CNT, 1976, 25; Mihai Dinu Gheorghiu, „Fratele nostru Emanuel”, CL, 1976, 12; Poantă, *Radiografii*, I, 103–105; Valentin F. Mihăescu, *Epica și etica actuală*, LCF, 1979, 14; Valeriu Cristea, *Basm și istorie*, RL, 1979, 18; Cristea, *Faptul*, 288–294; Vasile Chifor, *Spațiile prozatorului*, LCF, 1982, 1–2; Cornel Moraru, „Moștenitorul”, VTRA, 1987, 5; Eugen Simion, *Istorie și parabola istoriei*, RL, 1989, 7; Ioan Holban, *Ipostaze ale prozei actuale*, CRC, 1989, 49; Sebastian-Vlad Popa, „Zodia vărsătorului de plumbi”, RL, 1990, 38; Paul Dugneanu, *Forme literare*, București, 1993, 29–37; *Dict. scriit. rom.*, I, 85–86; Micu, *Ist. lit.*, 488; Popa, *Ist. lit.*, II, 1002. **N.Br.**

ANGHEL, Petre D. (27.VII.1940, Ciorogârla, j. Ilfov – 26.XII.2004, București), editor, istoric literar. Este fiul Anghelinei și al lui Dumitru Anghel, țărani. A absolvit liceul în Capitală (1958) și a urmat apoi cursurile Facultății de Filologie ale Universității din București (1958–1963). A devenit, în 1963, cadru didactic la Catedra de limbi moderne a Institutului Politehnic din București. Și-a luat doctoratul în științe filologice în 1984 cu o teză despre publicațiile conduse de G. Călinescu. A colaborat cu studii, articole, cronici și recenzii la „Revista de istorie și teorie literară”, „Forum”, „Limbă și literatură”, „Săptămâna”, „Orizont”, „Caiete critice”, „Luceafărul”, fiind preocupat îndeosebi să comunice informații noi și texte inedite sau mai puțin cunoscute datorate lui G. Călinescu, Tudor Arghezi, C. Noica și să recenzeze cărțile unor critici și istorici literari de prestigiu.

Volumul „*Istoria literaturii române de la origini până în prezent*” de G. Călinescu. Dosarul critic (1993), în colaborare cu Rodica Pande, prefăcut de un amănunțit itinerar al receptării, antologhează documentele referitoare la etapele elaborării monumentalei opere călinesciene – desprinse din corespondența autor–editor – și reface traseul spiritual

al acesteia, de la explozia apariției, perplexitatea comilitonilor și scandalul pro și contra la interzicerea ei în perioada comunistă, bătălia reeditării și triumful final. Preluând o ipoteză lansată de Al. Piru cu privire la intențiile lui Eminescu de a scrie un roman cu tema bogăție–putere–amor, **A.** a concretizat-o în ediția *Aur, mărire și amor* (1992), fragmentele eminesciene alcătuitoare, selectate din manuscrise, sugerând ideea unui fir epic romanesc. A mai restituit textul integral al primei ediții din *Hronicul măscăriciului Vălătuc* de Al. O. Teodoreanu (1992), însoțit de un glosar și o amplă postfață, în care sunt evidențiate valoarea și unicitatea scrierii în contextul literar interbelic. O antologie de texte din literatura română, de la C. Negruzzi la Marin Preda, având ca dominantă erotismul, este volumul *Au mai pățit-o și alții* (2001), conceput ca un „decameron românesc”. Preocupările de cercetător ale lui **A.** sunt evidențiate și de editarea, în colaborare, a lucrării *Basme române* (1996) de G. Dem. Teodorescu, într-o lecțiune nouă a manuscrisului, însoțită de un glosar și o amănunțită notă filologică.

Ediții, antologii: Al. O. Teodoreanu, *Hronicul măscăriciului Vălătuc*, postfața edit., București, 1992, *Un porc de câne*, București, 1992; M. Eminescu, *Aur, mărire și amor*, Craiova, 1992; „Istoria literaturii române de la origini până în prezent” de G. Călinescu. *Dosarul critic*, București, 1993 (în colaborare cu Rodica Pandle); G. Dem. Teodorescu, *Basme române*, pref. Nicolae Constantinescu, București, 1996 (în colaborare cu Rodica Pandle); *Au mai pățit-o și alții*, București, 2001; Al. Piru, *Ultimile precizări și comentarii critice*, pref. Eugen Simion, București, 2004.

Repere bibliografice: Al. Piru, *Un dosar critic*, I, 1993, 11; Nicolae Manolescu, *Habent sua fata...*, RL, 1993, 13; Claudiu Constantinescu, *Ghid pentru retrăire*, RL, 1993, 14; Florin Mihăilescu, *Enigma „Istoriei”*, ST, 1993, 9; Simion, *Fragmente*, I, 132–136. * * *

ANGHEL, Petru (4.IV.1931, Ciugud, j. Alba), poet. Este fiul Paraschivei și al lui Petru Anghel, țărani. După terminarea școlii primare în satul natal, urmează liceul la Alba Iulia (1942–1950) și Facultatea de Filologie a Universității din București, secția limba și literatura română (1950–1954). A funcționat ca lector la Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor, redactor la Editura pentru Literatură și la Editura Tineretului, apoi în cadrul Consiliului Național al Organizației Pionierilor și al Consiliului Culturii și Educației Socialiste. A debutat cu poezie în „Gazeta literară” (1954). Editorial, a debutat cu volumul

de versuri *Final deschis* (1967). A mai colaborat la „România literară”, „Luceafărul”, „Tribuna”, „Steaua”, „Transilvania”, „Familia”, „Vatra”, „Discobolul” ș.a. Pentru volumul *Ființa noastră cea de toate zilele* (1977) a fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din Sibiu.

Debutând editorial la finele deceniului al șaptelea al secolului al XX-lea, **A.** aderă la direcția tradiționalistă a liricii neomoderniste. Cu toate că admirația pentru G. Bacovia și Lucian Blaga este declarată adesea, poezia lui vădește mai degrabă înrudiri tematice, stilistice și de viziune cu George Coșbuc, Octavian Goga, St. O. Iosif, chiar cu Ion Pillat ori cu postbelicii Ion Brad, Ion Gheorghe și Ioan Alexandru. Versurile lui **A.** împărtășesc sentimentul vulnerabilității omului înstrăinat de lumea satului. Mirajul citadin, șocul războiului ori moartea (a părinților și a tradițiilor) dezechilibrează rânduiala arhaică, așa încât urmașii țăranilor riscă să nu se mai (re)cunoască. Simțindu-se chemat să-i reprezinte pe fiii risipitori („Azi vin la voi și-mi pare că-s unul dintre oaspeți” – *Despre păsări*), poetul refuză condiția de martor perplex al deruralizării satului și se ipostaziază într-un bard al vechii lumi. Astfel, imnurile și odele, închinare mamei, tatălui, Ciugudului natal, Transilvaniei sau martirilor săi (în special Iancu și Horea), contrabalansează elegiile aparent deznădăjduite, tot mai prezente în cărțile deceniului al nouălea – *Foșnetul verii în Transilvania* (1983), *Facă-se voia voastră* (1985), *Fondul principal de cuvinte* (1986). Satul ideal nu e pentru autor doar o fantasmă, ci o realitate cât se poate de concretă, care se relevă celor cu vederea neperversită în fiecare fir de iarbă: „Tu, Petru Anghel, ochii ți-i ascunde/ adânc în somnul frunzei, așternut/ la rădăcina lacrimii de unde/ se vede văzul celui nevăzut” (*Toamna*). Acesta este, de altfel, laitmotivul majorității poeziilor, inclusiv al celor „angajate”, realist-socialiste sau naționalist-comuniste. Fapt simptomatic, relațiile familiale cântate de **A.** par cvasiasseptice, toți sunt izbăviți de orice defecte, iubirea, respectul, admirația, de nu venerația, caracterizând apropierea dintre ei. Parcă depozitați de individualitate, sunt doar ramuri ale unui arbore genealogic cu valoare simbolică, destinat proslăvirii țării: „Ei se cuprind de liniștea aceluia crez/ numit atât de simplu: România;/ o, frații mei, în toate cărămizile eu vă visez,/ Victoria, Ion, Gheorghe, Maria...” (*De țară*). Pe cât de conformă ideologiei naționalismului ceaușist se dovedește această perspectivă, pe cât

de emfatică, funcționând cu o retorică uniformă, pe atât de subversivă ar putea fi ea considerată. Țăranii lui **A.** refuză să fie metamorfozați în proletari, de vreme ce trăiesc *sub specie aeternitatis*, izbăviți de vicierile propagandistice: „Când voi veni acasă din lume,/ ostenit și cu ochiul diform,/ necunoscut de nimeni, fără nume,/ în lada de zestre a mumii o să dorm” (*Lada de zestre*). Pe de altă parte, intimismul erotic nu intră în atenție, căci ar constitui o erezie când reperele tradiției tind să fie nesocotite; singurul patos îngăduit este cel etic, familial ori patriotic. Previzibil, riscul epigonismului și al manierismului afectează lirica lui **A.**, pericole declamate într-o artă poetică din 1988, intitulată *Amurg*: „Când nimeni nu te mai cunoaște,/ plecat din sat de-atâta vreme/ (dar asta-i, în literatură,/ cea mai banală dintre teme),/ când nici tu nu mai știi pe nimeni/ dintre colegii de primară/ (pe coarda asta, vai, atâția/ poeți minori se văietară)”.

SCRIERI: *Final deschis*, București, 1967; *Firul de iarbă*, București, 1970; *Frumosule fiu*, București, 1975; *Ființa noastră cea de toate zilele*, București, 1977; *Frunza, în octombrie*, București, 1979; *Foșnetul verii în Transilvania*, București, 1983; *Facă-se voia voastră*, București, 1985; *Fondul principal de cuvinte*, București, 1986; *Fascinația ierbii*, București, 1988; *Fermece pentru copii (din fermecate farmacii)*, București, 1993; *Foamea de aer*, București, 2003; *Final deschis (antologie lirică)*, Alba Iulia, 2010; *Frunza memoriei sau memoria frunzei*, dialoguri consemnate de Ioan Bâscă, pref. Diana Câmpăan, Alba Iulia, 2011.

Repere bibliografice: Camil Baltazar, „*Final deschis*”, VR, 1967, 12; Florin Manolescu, „*Firul de iarbă*”, RL, 1970, 20; Mircea Ivănescu, *Profesiune de credință*, T, 1975, 8; Dorin Tudoran, *Discreția metaforei*, LCE, 1975, 21; Felea, *Aspecte*, I, 102–105, II, 158–160, Mirela Roznoveanu, *Nostalgia spațiului natal*, LCE, 1978, 19; Irina Petraș, *Casa fără seamăn pârintească*, ST, 1987, 2.

Cs.B.

ANGHELESCU, Adrian (2.II.1940, Câmpulung), critic și istoric literar. Este fiul Eugeniei (n. Suicescu) și al lui Gheorghe Anghelescu, funcționar. După absolvirea liceului din Câmpulung (1959), urmează Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (licențiat în 1964); tot aici își ia în 1988 doctoratul în filologie. Funcționează ca redactor pentru literatură la cotidianul „Scânțea” (1964–1972), apoi ca instructor al Consiliului Culturii și Educației Socialiste (1972–1973) și, în continuare, ca șef de secție (1973–1976) și redactor-șef (din 1976) al Editurii Eminescu, iar după 1989 ca redactor la Editura

Fundației Culturale Române și la Societatea Română de Televiziune (1995–1996). Ulterior se stabilește la Bonn, în Germania.

Culegerea de studii și eseuri *Creație și viață*, cu care debutează **A.** în 1978, circumscrie în bună măsură aria de preocupări a istoricului și criticului literar, aplecat asupra literaturii române moderne, și ilustrează câteva teme și strategii ce vor fi continuate și amplificate în lucrările ulterioare. Se detașează, prin masivitate și noutatea punctului de vedere, studiul despre I.L. Caragiale, interpretarea urmând teoria bahtiniană a carnavalescului. Categoria aceasta, aplicată operei comice a scriitorului român, e însă preluată întrucâtva restrictiv, deoarece neglijează caracteristica de bază a râsului carnavalesc care, în accepția lui Mihail Bahtin, se definește prin ambivalență (îl cuprinde și pe cel care râde și este interpretat ca regenerator), absentă la Caragiale. Așa cum îl preia **A.**, carnavalescul se reduce la grotesc și caricatural. Mai pertinente se dovedesc celelalte interpretări: drumul inițiat în opera lui Mihail Sadoveanu, prin prisma căruia criticul reabilitează (ca scrieri importante) narațiuni marginalizate de tradiția exegetică (*Strada Lăpușneanu*, *Morminte și Oameni din lună*); „sublimul omenescului” la Tudor Arghezi într-un text de asemenea marginalizat după moartea poetului (*Cântare omului*). Pasiunea recuperării se materializează în chip definitoriu în tripticul de comentarii despre G.M. Cantacuzino, în restituirea căruia **A.** s-a manifestat și ca editor. Tot ca investigație de recuperare reține atenția articolul despre dramaturgia (operă postumă) lui Traian Chelariu. Volumul *Vârstele lui Proteu* (1984) tratează, cu intenție monografică, despre baroc, urmărind devenirea acestuia de la formele de „proto-baroc”/ „prebaroc” din antichitatea ebraică, în literatură, filosofie, sculptură, arhitectură, până la „splendorile aurifulgente” ale Bizanțului, la Michelangelo, Bernini, secolul al XVIII-lea francez, Spania lui El Greco și a Escorialului, iar de aici la prelungirile cano-nului baroc în secolul al XIX-lea (autorul operează fine analogii și disocieri de romantism) și zorii secolului al XX-lea (D’Annunzio). Cu *Vedere dinspre Eyub* (1986), interesul istoricului literar se deplasează spre memorialistica de călătorie. Editorul lui N. Iorga (cel din *Istoria românilor prin călătorii*) este el însuși un împătimit al însemnărilor de voiaj și al imagologiei, cercetând cu acribie arcele frământatelor și instabilele secole al XVII-lea și al XVIII-lea valahe și moldave (domniile lui Constantin Brâncoveanu,

Despot, Constantin Mavrocordat ș.a.), reconstituind scenarii și mentalități sau, coborând mai aproape de noi, investigând memorialistica de călătorie a lui Gala Galaction spre a descifra în ea figura autorului (Eyubul din sintagma titulară a cărții lui A. este evocat de scriitor într-una din însemnările sale). Aici, ca și în lucrarea despre baroc, exegetul dovedește voluptăți de erudit ce stăruie în atmosfera creată de bogata informație reconstitutivă, visând pe documente și investindu-le imaginativ, reușind astfel să evite acumularea sufocantă prin exces terminologic și sicitate. Cercetarea tipologiei barochiste se continuă, acum în chip aplicativ, în cartea *Barocul în proza lui Arghezi* (1988), alimentată, la palierul ei teoretic, de sintezele lui E.R. Curtius, G.-R. Hocke, Eugenio d'Ors și alți autori, urmași și în privința accepțiunii termenului „baroc”. Aplicarea se dovedește pertinentă, întrucât se bazează pe funciara durabilitate a eului creator arghezian și pe tensiunile niciodată stinse ale acesteia, deși tinzând spre o *concordia discors*. Comentariul taxonomic al criticului recurge la tipologia carnavalescului uman, făpturile hibride, la simbolistica măștilor, creaturi ca „junele decrepit”, „prostul solemn”, la tehnica „desenului complex”, a zoomorfismului și reificării sau la poetica abstracțiunii etc., selectând din proza lui Arghezi tot ceea ce se raliază unui stil al exagerării, diformului, iregularului, grotescului, „absolutizării detaliului” etc. Achizițiile cercetării rezervate prozei se extind, explicit și mai ales implicit, și asupra poeziei, așa încât cartea definește lumea și arta argheziană în ansamblul lor. *Gânduri în asfințit* (1999) este, într-o primă secțiune, un florilegiu de meditații aforistice provocate de contactul cu natura, cu reperele culturale (*Biblia*, Goethe, Thomas Mann, Mircea Eliade ș. a.); cea de-a doua și a treia conțin reflecții – de data asta cu sursa în propria experiență de viață – pe tema trecerii, a rememorării, a senectuții și morții, pentru ca ultima secțiune să evoce episoade autobiografice: flashuri din copilărie și adolescență, din diverse călătorii etc. Pasiunea excursiei culturale rezultă și dintr-un memorial al unei călătorii în Tibet (2006), unde observația turistică este serios și benefic concurată de informația livrescă.

SCRIERI: *Creație și viață*, București, 1978; *Vârstele lui Proteu*, București, 1984; *Vedere dinspre Eyub*, București, 1986; *Barocul în proza lui Arghezi*, București, 1988; *Gânduri în asfințit*, București, 1999; *Călătorie în Tibet prin Nepal*, București, 2006. **EDIȚII:** Traian Chelariu, *Teatru*,

pref. edit., București, 1976; G.M. Cantacuzino, *Izvoare și popasuri*, introd. edit., București, 1977, *Pătrar de veghe*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1977; N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, introd. edit., București, 1981; N.B. Cantacuzino, *Amintirile unui diplomat român*, pref. edit., Iași, 1994; Mihail Fărcășanu [Mihail Villara], *Frunzele nu mai sunt aceleași*, introd. edit., București, 1997.

Repere bibliografice: Zaciu, *Lancea*, 218–221; Adam, *Planetariu*, 252–255; Piru, *Critici*, 224–226; *Dicț. scriit. rom.*, I, 86–88.

N.M.

ANGHELESCU, Mircea
(12.III.1941, București),
istoric și critic literar,
editor.

Este fiul Georgetei Angheliescu (n. Bogdan), profesoară, și al lui Enache Angheliescu, medic. Absolvent al Liceului „I.L. Caragiale” și al Facultății de Filologie a Universității din București, secția arabă-română (1962), își susține doctoratul în filologie în 1970 cu teza *Elemente preromantice în literatura română până la 1840*, publicată în 1971 cu titlul *Preromantismul românesc*. După licență lucrează la Biblioteca Centrală de Stat, secția de manuscrise, la Societatea de Științe Filologice (1967–1971), apoi va fi cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”, unde între 1990 și 1994 va deține funcția de director cu delegație. Din 1992 este profesor la Facultatea de Litere din București. A mai fost secretar al Societății de Științe Filologice, secretar general al Asociației de Studii Orientale din România (1973–1980), membru în Comitetul Român de Literatură Comparată, vicepreședinte al Fundației Culturale Române (1994–2003), președinte, ca succesor al lui Paul Cornea, al Asociației de Literatură Generală și Comparată din România (2009–2011). Efectuează un stagiu de specializare în literatura comparată la Universitatea Indiana din Bloomington, SUA (1981). Debutază publicistic în 1961 la revista „Contemporanul”, iar editorial în 1967 cu volumul *Barbu Delavrancea. Catalogul corespondenței*. Mai colaborează la „Gazeta literară”, „Limbă și literatură” (secretar de redacție în 1965–1971),

„Luceafărul”, „România literară”, „Revista de istorie și teorie literară” (redactor-șef adjunct în 1974–1979), „Steaua”, „Viața românească”, „Transilvania” (unde susține o cronică a edițiilor), „Revue de littérature comparée” ș.a. Editor al culegerii *Romanoarabica* (I–II, 1974–1976), publică studii despre relațiile româno-arabe în reviste din Siria, Tunisia etc. Colaborează la lucrări colective, printre care *Scriitori români* (1978), *Dicționarul scriitorilor români* (I–IV, 1995–2002), *Dicționarul esențial al scriitorilor români* (2000) ș.a. Este căsătorit cu Nadia Anghelescu, arabistă.

A. se impune ca un cercetător de valoare încă de la prima sa carte de istorie literară, *Preromantismul românesc*. Spirit învățat, stăpânind o informație bogată și o bună pregătire teoretică, autorul trece în revistă accepțiile pe care le-a avut preromantismul în literaturile occidentale, pentru a găsi o definiție a conceptului așa cum a fost vehiculat la noi. Făcând în permanență raportări comparatiste, **A.** constată că nu se poate vorbi în literatura română de un curent, de un univers preromantic și cu atât mai puțin de o etapă preromantică; ceea ce se observă sunt doar elemente ce apar firesc la început sub forma sentimentalismului, coexistând cu un clasicism de structură (al folclorului, de exemplu) și ulterior, foarte curând, cu romantismul. După preambulul teoretic, prima parte a cărții se constituie ca o privire de ansamblu asupra culturii și literaturii române de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. În partea a doua se efectuează o adevărată operație de depistare a particularităților preromantice ale poeziei românești de până la 1840, urmărindu-se cum a fost receptat modelul occidental. Sunt relevate câteva motive tipice, recognoscibile și în literatura română, care le preia, uneori însă convertindu-le, așa cum se întâmplă cu poezia ruinelor, care în spațiul nostru semnifică nu o dată patriotismul. Oricât de scrupulos și de bun cunoscător al materiei, **A.** nu poate depăși treapta identificării elementelor preromantice, recunoscând că întreprinde „mai mult un studiu de istorie a tipologiilor, a răspândirii și accepțiilor acestora, decât o valorificare critică și estetică a lor”. A doua cercetare de sinteză a sa este *Literatura română și Orientul (sec. XVII–XIX)* (1975), care își propune un paralelism orientat spre alt punct cardinal și etalat pe alte niveluri, încorporând mai mult decât literatura cultă. Valorile culturale ale Orientului au contribuit, se dovedește, într-o măsură însemnată la formarea unui cântăreț ca Dimitrie Cantemir, dar, în același

timp, au transmis înțelepciunea cântăreților populare, s-au reflectat în interesante jurnale de călătorie și au inspirat, cu istoria lor multimilenară, poezia română de la V. Alecsandri la Al. Macedonski. Totul este înfățișat cu metodă și cu o cunoaștere temeinică mai cu seamă a literaturii vechi și premoderne, către care autorul se întoarce adesea, ca în volumul *Scriitori și curente* (1982; Premiul Uniunii Scriitorilor). După ce parcursese literatura română de până la 1840 sub raport istoric și tipologic, **A.** avansează în timp, lărgindu-și câmpul de cercetare cu *Introducere în opera lui Grigore Alexandrescu* (1973) și mai ales cu monografia *Ion Heliade Rădulescu. O biografie a omului și a operei* (1986; Premiul Academiei RSR). De la început se remarcă bogăția informației, spiritul sobru, echilibrat, refuzul oricărei literaturizări. Ca biograf, **A.** lasă documentele să vorbească, situându-se în tradiția lui Șerban Cioculescu, și nu a lui G. Călinescu. Portretul se deduce din excursul biografic, în care viața se împletește foarte strâns cu opera. Sagacele cercetător umple mari lacune de istorie literară (de pildă, identificarea articolelor nesemnate ale lui Heliade), discută critic diversele ipoteze privind biografia, alcătuiește o adevărată monografie a „Curierului românesc”, cea mai importantă publicație condusă de „părintele literaturii române”, așa după cum rescrie și istoria Revoluției de la 1848, a exilului și a anilor ce au urmat, mai puțin știuți, din viața lui Heliade. Textul e punctat de largi analize critice, cum este aceea despre *Zburătorul* sau despre disputele filologice cu C. Negruzzi ș.a. Din cartea lui **A.**, prima lucrare amplă și de substanță consacrată lui Heliade, se conturează pregnant figura marelui gazetar și polemist, a neobositului animator în diverse domenii, precum filologia, teatrul, traducerile, tiparul, și se desprinde imaginea scriitorului profesionist, animat de proiecte titanice și de idei utopice, care și-a pus întreaga operă în slujba ideii naționale. *Ion Heliade Rădulescu. O biografie a omului și a operei* se înscrie cert în istoria literară ca o lucrare de referință. Nu lipsită de interes este și *Introducere în opera lui Petre Ispirescu* (1987), unde se argumentează pentru prima dată în mod convingător ideea că autorul lucrării *Basmele românilor* nu a fost un simplu colportor și tipograf, ci un folclorist și un scriitor, talmăcind narațiunile populare în limbajul propriu și lăsând posterității un semnificativ jurnal și unele însemnări de călătorie. *Lectura operei* (1986) îl relevă pe **A.** ca pe un avizat cronicar al edițiilor, unul dintre cei mai activi, iar *Textul și realitatea* (1988) ca pe un consecvent comentator al epocii

premoderne și moderne a literaturii române, unde se simte în elementul său. Sunt prezenți și unii autori din secolul al XX-lea. Menționabilă, de asemenea, este încercarea de a teoretiza istoria literară într-o viziune modernă. Coordonata teoretică nu lipsește nici din *Literatură și biografie* (2005), o culegere de studii și cronici a cărei primă secțiune, coincidând tematic cu titlul cărții, se ocupă de jurnale și romane biografice românești și străine, în comentarii care ating chestiuni ca istorie și memorie, narațiune și portret (toate acestea privite comparativ), identitate culturală, sau recitind literatura exilului, în aceeași notă a istoricului literar dublat de teoretician. *Mistificațiuni* (2008) deschide un drum în epistemologia cercetării literare și recuperează un teritoriu insolit, insuficient investigat și valorizat de istoria literaturii, ca și de cea a mentalităților. „Ficțiune a ficțiunii, adică o ficțiune care își mistifică propria identitate”, „mistificațiunea” deține, din perspectiva lui A., un statut major, deoarece „câtă vreme nu vom explora acest teritoriu umbros, incert, în bună parte necunoscut, al imitațiilor și falsurilor care acompaniază întotdeauna gustul public, moda, succesul într-un domeniu atât de sensibil precum creația literară, nu vom avea o reprezentare cuprinzătoare și diversă a literaturii care le-a prilejuit”. Dovada importanței fenomenului o face autorul cărții redeschizând mai întâi dosarul unui fals celebru în materie de istorie, *Cronica lui Huru*, care se revelează acum drept document de mentalitate al celor ce l-au produs, ca și al celor ce l-au creditat și exploatat literar (Gh. Asachi, Heliade, manualele școlare etc.), apoi pe acela al *Însemnării...* lui Dinicu Golescu. Dată drept jurnal de călătorie, scrierea e redescoperită din noua perspectivă de lectură drept o pledoarie mascată (pentru a înșela cenzura), „operă retorică și propagandistică” cu substrat politic, pe care comentatorii au citit-o „cu naivitate, în cheie nepotrivită, nedreptățind rafinamentul și retorica plină de întortocheli precaute ale unuia dintre cele mai mari și mai moderne, totuși, spirite din prima jumătate a secolului al XIX-lea”. Reexamine prin prisma „mistificațiunii” sunt unele texte înscrise în seria apocrifelor (cazul narațiunilor mizând pe artifiiciul manuscrisului găsit, dar și al mult discutatei, ca paternitate, *Cântarea României*), cele din categoria „parodii, glume, farse în lumea literelor”, sunt reluate „afacerea Caion”, cazul lui Rudi Bernhardt (Radu Baltag), alias Adrien le Corbeau, autor al unui fals de răsunător ecou la începutul secolului trecut (*Guy de Maupassant intime*), în fine este

reinvestigat cazul „A. Mirea” – totul în logica strictă a demonstrației factologice și a investigației gen „policier”, urmărind efectele pe termen lung ale mistificărilor și dezvăluindu-le partea nevăzută și iradiera obscură. S-a spus că „focalizările lui Angheliescu sunt atât de pline de semnificație – istoricul literar are plăcerea de a identifica numai falsuri care spun adevărul despre evoluția noastră culturală –, încât rămâi cu regretul că autorul nu si-a propus o istorie a literaturii române din unghiul «mistificațiunilor»” (Alex Goldiș). A. a mai publicat bune ediții critice din operele lui N. Filimon (I–II, 1975–1978), Dinicu Golescu (1990), Vasile Boerescu (2007) și Al. Ciorănescu (2009), a alcătuit/coordonat și prefațat antologiile *Călători români în Africa* (1983), *Poezia românească în epoca romantică* (1997), *Viitorul trecutului* (2011) ș.a., a îngrijit ediția *Literatura populară română* de M. Gaster (1983), a coordonat volume colective de studii comparatiste, de antropologie culturală etc.. A scris prefețe, uneori îngrijind și textele unor ediții din operele lui Grigore Alexandrescu, Ion Heliade-Rădulescu, D. Ralet, Constantin Sion, Radu Rosetti, Al. Macedonski, G. Bacovia, D. Caracostea, George Sand, Eugène Sue, Colette.

Mircea Angheliescu este unul dintre cei mai serioși istorici literari români actuali, care poate fi consultat oricând cu încredere. Scrie totdeauna pe baza lecturii directe a izvoarelor de epocă, defrișează zone încă insuficient studiate (legăturile dintre literatura română și literaturile orientale, preromantismul românesc, de pildă, și multe altele). Este și un bun editor de texte clasice...

ADRIAN MARINO

SCRIERI: *Barbu Delavrancea. Catalogul corespondenței*, București, 1967; *Preromantismul românesc*, București, 1971; *Introducere în opera lui Grigore Alexandrescu*, București, 1973; *Literatura română și Orientul (sec. XVII–XIX)*, București, 1975; *Scriitori și curente*, București, 1982; *Ion Heliade Rădulescu. O biografie a omului și a operei*, București, 1986; ed. (*Echilibrul între antiteze. Heliade – o biografie*), București, 2001; *Lectura operei*, București, 1986; *Introducere în opera lui Petre Ispirescu*, București, 1987; *Textul și realitatea*, București, 1988; *Dicționar de termeni literari* (în colaborare), București, 1995; *Clasicii noștri*, București, 1996; *Paris. Oameni și locuri*, București, 1999; *Cămașa lui Nessus*, București, 2000; *Literatura română. Dicționar de opere* (în colaborare), Chișinău, 2003; *Literatură și biografie*, București, 2005; *Mistificațiuni*, București, 2008. **Ediții, antologii:** N. Filimon, *Opere*, I–II, introd. edit., București, 1975–1978; ed. 2, Târgoviște, 2005; Grigore Alexandrescu, *Poezii. Proză*, București, 1977 (în colaborare cu I. Fischer); D. Ralet, *Suvenire și*

impresii de călătorie în România, Bulgaria, Constantinopole, pref. edit., București, 1979; M. Gaster, *Literatura populară română*, București, 1983; *Călători români în Africa*, pref. edit., București, 1983; D. Caracostea, *Scrieri alese*, I–III, pref. edit., București, 1986–1992; Dinicu Golescu, *Scrieri*, introd. edit., București, 1990; Ion Heliade-Rădulescu, *Correspondență inedită*, București, 1992, *Opere*, I–II, introd. edit., București, 2002; Radu Rosetti, *Amintiri*, I, București, 1996; *Poezia românească în epoca romantică*, pref. edit., București, 1997; *Im Dialog: Rumänische Kultur und Literatur*, Leipzig, 2000 (în colaborare cu Larisa Schippel); Vasile Boerescu, *Din impresiunile unui călător prin țară*, introd. edit., Târgoviște, 2007; Al. Ciorănescu, *Eseuri europene*, pref. edit., Târgoviște, 2009; *Literatura și politicul*, introd. edit., București, 2010; *Viitorul trecutului*, introd. edit., București, 2011.

Repere bibliografice: Piru, *Varia*, I, 31–34; Mircea Muthu, *La marginea geometriei*, București, 53–57; Al. Săndulescu, *De la cronicari la symbolism*, VR, 1983, 6; Ioana Em. Petrescu, „*Ion Heliade Rădulescu*”, LL, 1988, 1; Nicolae Manolescu, *Istoria literară*, RL, 1988, 45; Florin Faifer, *Exactitatea lecturii*, CRC, 1989, 3; Adrian Marino, *Noua istorie literară*, TR, 1989, 16; Cornea, *Semnele*, 84–97; Mihai Zamfir, *Mereu alți clasici*, RL, 1997, 14; Roxana Sorescu, *Vitalitatea istoriei literare*, LCE, 1997, 28; Al. Săndulescu, *Un istoric literar de încredere*, VR, 1997, 11–12; *Dicț. esențial*, 31–32; Adrian Marino, *Exilul cultural românesc*, OC, 2001, 11; Antonio Patraș, *Literatură și exil*, RL, 2001, 9; Manolescu, *Lista*, III, 310–314; Dan Mănuță, *De la comparatism la istorie literară*, CL, 2002, 5; Bogdan Crețu, *Glose pe marginea unor file de bibliotecă*, CL, 2006, 3; Bianca Burța-Cernat, *Istoria literară ca rezervor de surprize*, OC, 2008, 418; Alex Goldiș, *Pentru o istorie apocrifă a literaturii române*, CLT, 2008, 40; Cristea-Enache, *Timperi noi*, 393–397; Răzvan Voncu, *Un deceniu de literatură română*, București, 2009, 281–292; Iordan Datcu, *Pagini de istorie literară*, București, 2011, 113–116, 410–412; Ion Stanomir, *Umbre pe pânza vremii*, București, 2011, 129–132. **ALS., N.M.**

ANGHELESCU, Nadia (27.IV.1941, Hărțăgani-Brad, j. Hunedoara), arabistă. Este fiica Stanei Pop (n. Ilie) și a lui Emanuil Pop, profesori. Urmează liceul la Carei (1954–1957) și Facultatea de Filologie, secția arabă-română, a Universității din București (1957–1961), după care este cadru universitar, devenind și șef al Catedrei de limbi orientale la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine și directoare a Centrului de Studii Arabe (1994–2009) al Universității din București. Își susține doctoratul în 1971 cu o lucrare de lingvistică. Debutază în 1966, în „Studii de literatură universală”, cu lucrarea *Un clasic al prozei arabe: Djahiz*, iar editorial în 1971 cu volumul de traduceri

(în colaborare) din nuvelistica arabă *Cele mai ieftine nopți*. A ținut cursuri de antropologie lingvistică arabă la Institutul Pontifical de Studii Arabe și Islamice din Roma (1991), la Collège de France din Paris (1992), la École Normale Supérieure de la Paris – Fonteney-aux-Roses (1999) și la Université Lyon III „Jean Moulin” (2001–2002). Este căsătorită cu Mircea Anghelescu.

A. se implică în promovarea culturii și literaturii arabe în spațiul cultural românesc atât prin traduceri, cât și prin studii de lingvistică. Câteva dintre volumele sale interesează o sferă culturală mai largă. În *Limbaj și cultură în civilizația arabă* (1986) autoarea aplică teoria generală a intercondiționării limbă-cultură, evidențiind modul în care limba arabă contribuie la conturarea unui model cultural. Pornind de la ideea că nu atât limba în sine, cât atitudinea vorbitorilor ei poate arunca o lumină semnificativă asupra mentalității și culturii arabe, **A.** își propune să descifreze consecințele acestui raport în literatură și lingvistică. Analizele de strictă specialitate conduc spre un demers interpretativ care, depășind aria lingvisticii, „se înscrie în linia deschizătoare de largi perspective cultural-comparatiste de studiere a problemelor de profunzime ale gândirii lingvistice și relației dintre gândire, semn și limbaj, linie ilustrată la noi, între alții, cu strălucire de un orientalist și filosof de talia neuitatului Sergiu Al-Gorge” (Cezar Baltag). Cartea a fost tradusă în italiană și în franceză. *Introducere în islam* (1993) este concepută în scopul de a pune la îndemâna musulmanilor și a nemusulmanilor, care nu au avut acces la izvoarele originale ale islamului, o descriere clară, cuprinzătoare și competentă a acestei religii. Structurată în opt capitole, lucrarea este o incursiune în domeniul religiei, politicii, moralei, științei, culturii, educației islamice, constituindu-se ca un dialog între religii și atestând importanta pondere a civilizației islamice în cadrul spiritualității contemporane. *Identitatea arabă. Istorie, limbă, cultură* (2009) e o masivă sinteză de interes cultural mai larg, în care componenta de istorie literară e de căutat în capitolele care vizează „discursul de legitimare” (la prozatorul al-Jahiz, din secolul al VIII-lea), „miturile identitare” cu circulație în literatură și cultură (literatura și umanismul arab, dragostea în poezie și în proză), limba și cultura arabă la creștinii din Orient, „renașterea” culturală din secolul al XIX-lea, cultura arabă în epoca mondializării.

Tot de sfera literaturii țin capitolele *Posibilitățile și limitele traducerii, Metafora conceptuală din Introducere în studiul limbii* (2007). Un studiu modern, tradus și în franceză, este *Limba arabă în perspectivă tipologică* (2000).

SCRIERI: *Limba și cultură în civilizația arabă*, București, 1986; *Introducere în islam*, București, 1993; *Limba arabă în perspectivă tipologică*, București, 2000; *Introducere în studiul limbii*, București, 2007; *Identitatea arabă. Istorie, limbă, cultură*, Iași, 2009. **Traduceri:** *Cele mai ieftine nopți*, pref. Nicolae Dobrișan, București, 1971 (în colaborare cu Ilie Bădicuț); Yves Thoraval, *Dicționar de civilizație musulmană*, București, 1997.

Repere bibliografice: Adrian Marino, *Comparatism, arabism, exotism*, T, 1986, 50; Cezar Baltag, *Mit, gândire, limbaj*, VR, 1987, 4; Maurice Borrmans, *Linguaggio*, „Islamochristiana”, 1993, 366; Cornelia Ștefănescu, *Accente pentru cunoașterea unor tradiții seculare*, JL, 1995, 9–12; Grete Tartler, *Scriitori din lumea arabă*, RL, 2009, 24; Răzvan Voncu, *O deconstrucție a discursului identitar arab*, CNT, 2010, 4; *A Festschrift for Nadia Anghelescu*, îngr. Andrei Avram, Anca Focșăneanu și George Grigore, București, 2011.

L.Bz.

ANI, publicație apărută la București, trimestrial, între decembrie 1935 și iunie 1938, cu subtitlul „Revistă de cultură armeană”; reapare între 1941 și 1943 ca „Anuar de cultură armeană”, cu subtitlul „Ani”, sub direcția istoricului H. Dj. Siruni. După cum se arată în articolul „*Ani*” – *titlul revistei*, din numărul inaugural, denumirea publicației preia toponimul Ani, capitală a regatului armean în timpul dinastiei Bagratizilor (861–1080). Articolul-program, *Câteva cuvinte*, este semnat de N. Iorga. Încă din primul număr sunt evidente eforturile redacției de a aduce la cunoștința publicului românesc cât mai multe realizări ale literaturii armenie vechi, cu precădere de tip poetic. Vahan Ghemingian publică traducerea *Rugăciunii la coborârea de pe cruce* de Sahak, ca și a poemului *Mi-am irosit comoara neîntinată* de Mesrob, autori importanți pentru definirea specificului literaturii armenie, dar și a spiritualității creștine în general. H. Dj. Siruni face în articolul *Secolul de aur* o prezentare generală a dezvoltării culturii armenie în prima jumătate a secolului al V-lea, decelând ca momente hotărâtoare pentru constituirea unui climat de emulație artistică anii 407, când a fost tradusă în armeană cartea biblică *Proverbele lui Solomon*, și 434, când s-a realizat prima traducere integrală a *Bibliei*. C. Odabașian tâlmăcește din poetul Daniel Varujan (1915–1940), cu o prezentare

de același neobosit H. Dj. Siruni. De altfel, aria de preocupări privind poezia îmbrățișează spații culturale largi. Se publică scrisori ale lui Byron dintr-o mănăstire armeniească de la Veneția, studii care stabilesc sorgintea armeniească a unor teme poetice celebre, precum Tristan și Isolda, este evidențiată admirația lui Victor Hugo pentru armeni, se comentează traduceri din Eminescu în armeană. Sunt de reținut permanenta revalorizare a importantului act cultural reprezentat de traducerea *Bibliei*, ca și publicitatea făcută unor prozatori moderni, cum ar fi Ruben Zartarian, reprezentant de frunte al generației decimate în timpul genocidului din 1915. Teatrul, analizat de la formele antice de manifestare, este urmărit cu precădere sub aspectul circulației temelor, ca în cazul profilului personajului piesei *Polyeucte* de Corneille (Vorcom Kușaghian, *Poliect și originea sa armeană*), în piesa lui Beaumont și Fletcher *A King and No King* (Louis H. Gray, *O dramă engleză de origine armeană*) ori sub aspectul originii unor nuclee tematice (Frederic Mecler, „*Parsifal*” și *originea sa armeană*). Alte intervenții privesc contribuțiile armenie la evoluția artelor plastice românești (K.H. Zambaccian, *Abgar Baltazar, pictor și critic de artă*), la dezvoltarea criticii literare (Gr. L. Trancu-Iași, *Garabet Ibrăileanu*), a liricii autohtone (Arșavir Aterian, *Despre originea lui Mihail Eminescu*) ori la dezvoltarea învățământului (H. Dj. Siruni, *Gheorghe Asachi și armenii*). Anuarul din 1941, dedicat operei lui N. Iorga, poate fi considerat exemplar pentru constanța preocupărilor și pentru anvergura culturală pe care o ilustrează publicația.

I.I.

ANII DE UCENICIE, revistă a studenților Școlii de Literatură și Critică Literară „M. Eminescu”, apoi a Institutului cu același nume, apărută la București între 1951 și 1955. Până în 1954 apare multigrafată, numerele fiind organizate pe promoții, respectiv pe ani de studii, cu o periodicitate stabilită în acest fel. Sub aspect doctrinar, publicația era destinată promovării lucrărilor literar-artistice ale tinerilor cursanți, concepute în baza „rețetei” realist-socialiste, într-o școală menită să producă în serie modelele de urmat ale unei noi perioade din literatura română, aservită total dogmatismului ideologic marxist-leninist. Sunt prezenți cu poezii Nicolae Labiș (*Lui Nicolae Bălcescu, Balada vânzătorului de mărunțiș*), Florin Mugur (*Cuvintele lui Stalin, La optsprezece ani*), Ion Gheorghe (*Balada lui Ion și-a lui Octombrie, Țara mea, Pegasul meu*), Ion Horea (*Noi purtăm în*

suflet primăvara, Gânduri lângă un ban de aramă), Florența Albu (*Roza, Anii de studenție, Pe Ceahlău*), Victor Tulbure, Ion Băieșu, Nicolae Stoian, Doina Ciurea, Ion Acsan, Daniel Drăgan, Horia Aramă. Proza este reprezentată prin fragmente de roman de Ion Grecea (*Spionaj la graniță*) și Remus Luca (*Ana Nucului*), în schițe și povestiri de Vera Hudici (*Referință*), Radu Cosașu (*O știre de câteva rânduri, Sunt de discutat probleme importante*), Ștefan Luca (*Învățătorul*) ș.a. Teatru publică Ana Ioniță, iar Paul Goma dă un scenariu de film (*1500 m plat*). În critică se exersează Lucian Raicu (*Cu privire la unele procedee literare din romanul „Nicoară Potcoavă”, Moștenirea estetică a anului 1848*), Sonia Larian (*Cei trei revizori din „Revizorul”*), Nicolae Stoian, Gheorghe Tomozei, Nicolae Labiș. Sunt traduse versuri din M.I. Lermontov, Victor Hugo, și alții Mai colaborează: Emilia Căldăraru, Rusalin Mureșan, Valeria Boiculescu, Aurel Martin, Gh. Achiței, Aurel Covaci, Elena Dragoș, Irimie Străuț.

I.I.

ANINEANU, Marta (5.III.1914, București – 15.VII.2000, București), bibliolog, editor, istoric literar. Este fiica Elenei Andronescu, absolventă a Facultății de Litere și Filosofie din București, și a colonelului Gheorghe Andronescu, fratele scriitoarei Smara (Smaranda Gheorghiu). Urmează școala primară și liceul la Târgoviște, iar din 1932 e studentă la Facultatea de Litere și Filosofie din București, obținând licența în istorie în 1937. În anul precedent absolvise Înalta Școală de Arhivistică și Paleografie de pe lângă Arhivele Statului din București, prezentând ca lucrare de diplomă un repertoriu al documentelor Țării Românești, tipărit la scurtă vreme sub auspiciile așezământului lui N. Iorga de la Vălenii de Munte. A semnat primele cărți cu numele Marta Andronescu. Din 1948 până la pensionare (1972), a lucrat la Biblioteca Academiei Române ca paleograf, cercetător, șef al serviciului de manuscrise și carte rară. A primit Premiul „Perpessicius” al revistei „Manuscriptum” pe anul 1982 pentru editarea corespondenței lui V. Alecsandri. A publicat numeroase documente inedite privind literatura română din secolul al XIX-lea, colaborând cu articole de istorie, bibliologie și istorie literară la revistele de specialitate („Studii și cercetări de bibliologie”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Manuscriptum”), dar și la „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Secolul 20”, „Magazin istoric” „Buletinul UNESCO”. Prin realizarea unor ediții critice de referință ale operelor lui V. Alecsandri și A.I.

Odobescu, a adus o contribuție însemnată la valorificarea patrimoniului literaturii române.

SCRIERI: *Repertoriul documentelor Țării Românești publicate până azi. 1290–1508*, Vălenii de Munte, 1938; *Catalogul corespondenței lui Vasile Alecsandri*, București, 1957. **Ediții:** Vasile Alecsandri, *Corespondență*, pref. G.C. Nicolescu, București, 1960, *Scrisori. Însemnări*, București, 1964, *Cele mai frumoase scrisori*, tr. și pref. edit., București, 1972, *Opere*, VIII–X, București, 1981–1985; A.I. Odobescu, *Opere*, II, pref. Al. Dima, București, 1967 (în colaborare cu Virgil Căndea); *Scrisori către Vasile Alecsandri*, pref. edit., București, 1978.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Alte mențiuni*, I, 56–61, 80–81, III, 235; G. Pienescu, *A.I. Odobescu*, RL, 2005, 2–6; Geo Șerban, *Întâietatea doamnelor* (I), OC, 2011, 561.

C.Pp.

ANONIMUL BRÂNCOVENESC, cronică a Țării Românești scrisă la începutul secolului al XVIII-lea. Aparține unui apropiat al lui Constantin Brâncoveanu, care, într-un colorat stil memoria-listic, expune principalele evenimente ale domniei acestuia; a fost numită de editorul Constantin Grecescu *Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 până la martie 1717*. Scrisă cu o vădită simpatie față de Brâncoveanu, fără a fi însă cronică oficială, asemenea celei a lui Radu Greceanu, cum consideră unii cercetători, **A.B.** este consacrat aproape în întregime – potrivit titlului primului capitol, cel mai amplu – *Domniei lui Costandin voevod, leat 7197, oct. 30 dni*. Capitolul următor, *Domniia lui Ștefan Vodă Cantacuzino, meseța martie 25, leat 7222*, include și tragedia morții lui Brâncoveanu, a celor patru fii ai săi și a lui Ianache Văcărescu, iar ultimele două capitole, despre Nicolae și Ioan Mavrocordat, sunt extrem de succinte, oprindu-se la începutul domniei celui de-al doilea. Într-o măsură mai accentuată decât în cazul altor cronici muntene – ai căror autori au fost identificați, uneori, după cercetări asidue –, această operă rămâne anonimă, deși cel care a scris-o, în două etape, mai întâi în anii de glorie ai sfertului de secol brâncovenesc, apoi prin 1716–1717, se arată a fi fost un apropiat al Curții domnești, uneori ca martor ocular, alteori relatând din spusele unora „carii sânt vrednici de crezut”. Pe drept cuvânt, au fost înlăturate ipoteza formulată de I.G. Sbiera, reluată de N. Iorga și de alți cercetători, potrivit căreia autorul ar fi fost Radu Popescu, care, cuprins „de remușcări”, ar fi dat o altă versiune părților finale ale *Istoriilor* sale (N. Cartoian), precum și aceea, neverosimilă, avansată

de Scarlat Struțeanu, care îl propunea ca autor pe ardeleanul Teodor Corbea. Chiar și opiniile sugerate în anii din urmă (de Elvira Sorohan și Dumitru Velciu), referitoare la spătarul Preda Brâncoveanu (văr al domnului) sau la postelnicul Constantin Strâmbeanu, nu au întrunit adeziunea istoricilor literari.

Textul, păstrat în cinci manuscrise (însă nu în toate integral), s-a bucurat în deceniile din urmă atât de o ediție critică și de unele retipăriri, cât și de ample comentarii și analize, ale căror concluzii îi subliniază valoarea literară, ce-l ridică pe autorul anonim deasupra altor cronicari munteni. Scrisă cu un deosebit talent al evocării, într-un limbaj de o remarcabilă naturalitate, narațiunea este împletită cu reconstituirea veridică a unor dialoguri, atât în stilul direct, cât și în cel indirect. „Capacitatea de a vedea scenic, de a transcrie nuanțele dialogului este afară din comun” (G. Călinescu). Asemenea unui tablou provenit dintr-o școală celebră, dar neatribuit încă unui anume pictor, această cronică – pandant

Anonimul brâncovenesc, BAR, ms. rom. 441

literar la monumentele arhitecturale și artistice ale stilului brâncovenesc – așteaptă încă „întoarcerea autorului”. „Multe și vrednice de auzit istorii [...], faptele ce s-au întâmplat în zilele lui Costandin Vodă Brâncoveanu, care mă voi nevoi a le scrie cât voi putea” – își începe memorialistul istorisirea, manifestând un atașament nedisimulat față de înțeleptul și pașnicul domn. Lui i se datorează evocarea plină de semnificație a alegerii de către boieri, la moartea lui Șerban Cantacuzino – în locul fiului nevârstnic al acestuia –, a marelui logofăt Constantin Brâncoveanu, „neam de al lui Matei Vodă” Basarab, boierii adresându-i-se astfel: „Ne rugăm, nu lăsa țara să între alți oameni, sau răi, sau nebuni, să o strice, ci fii!”. La care Brâncoveanu, subliniind că „dumneavoastră m-ați pohtit și fără voia mea m-ați pus domn în vremi ca acestea turburate, încungiurați de oști de vrăjmași” (aluzie la confruntările dintre cele trei mari imperii vecine), le cere în mod solemn: „Deaca pohtiți toți, mi-e voia și mie să-mi dați un jurământ înaintea lui Hristos precum veți fi cu dreptate și, de ar veni vreo primejdie domnii[i] mele despre vreo parte, să stați cu mine toți!”. În această lumină se cuvine a fi privită reacția severă a domnului atât față de abuzurile unora dintre slujitori, cât și, mai ales, față de actele de „hiclenie” ale unor boieri, care l-au dus, în cele din urmă, la pieire. Iată, de pildă, cum se adresează el clucerului Constantin Știrbei, cel „cam lung la unghii”, care „au luat de la țară câte ceva și despre domnie au ascuns”, de veneau la „divan, la domn, oameni de să jăluia de luările acelea”: „Cluceriu, când te-am trimis în țară cu slujbe, fiind cu boierie, dreptate am poruncit să faci au nedreptate și jafuri!”. La încercările de justificare ale acestuia, că „un covor și niște tipsii și tingiri ce au fost luat mită, de au făcut nedreptate săracilor, zicea că le-au dăruit mănăstirii Strehaii”, Brâncoveanu ripostează cu umor: „Auziți, boieri, cu jafuri și nedreptăți face pomene!”. Cu atât mai neașteptată și nedreaptă s-a dovedit a fi intriga stolnicului Constantin Cantacuzino, unchiul lui Brâncoveanu, pe care acesta „il numiea tată, că de multe ori și noi am auzit pe Costandin Vodă zicând că «eu tată n-am pomenit, de vreme ce am rămas mic de tată, fără cât pe dumnealui tata Costandin l-am cunoscut părinte în locul tătâne-mieu», și altele ca acestea zicea acel fericit om”. Se găsește aici, ca și în alte pasaje similare, „cheia” cu ajutorul căreia cercetătorii se pot apropia de autorul ce a știut atât de bine să-și ascundă identitatea – „splendid anonimat!” (G. Ivașcu). Din

scrisul său atât de natural, A.I. Odobescu ar fi putut scoate destulă materie pentru alte „scene istorice din cronicile românești”, alături de *Mihnea-Vodă cel Rău* și de *Doamna Chiajna*.

Ediții: *Istoria Țării Românești de la anul 1689 încoace, continuată de un anonim*, publ. August Treboniu Laurian și Nicolae Bălcescu, „Magazin istoric pentru Dacia”, t. V, 1847, 93–184; *Istoria Țării Românești de la octombrie 1688 până la martie 1717*, îngr. și introd. Constantin Grecescu, pref. Dan Simonescu, București, 1959; reed. în *Cronici brâncovenești*, îngr. și postfață Dan Horia Mazilu, București, 1988, 238–307, 351–377, 401–404.

Repere bibliografice: I.G. Sbiera, *Mișcări culturale și literare la românii din stânga Dunării în răstimpul de la 1504–1714*, Cernăuți, 1897, 206–207; N. Iorga, *Cronicele muntene, Întâiul memoriu. Cronicele din secolul al XVII-lea*, București, 1899, 59–75; N. Iorga, *Despre cronici și cronicari*, îngr. Damaschin Mioc, București, 1988, 51–63, 122–123, 138–139; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 35–36, *Ist. lit.* (1982), 30–32; Scarlat Struțeanu, *Doi umaniști ardeleni la Curtea lui C. Brâncoveanu*, R, 1941, 1–2; Cartoian, *Ist. lit.*, III, 254–260; Al. Piru, *Literatura română veche*, București, 1961, 316–317; Cioculescu, *Varietăți*, 45–49; Elvira Sorohan, *Cronica anonimă despre Constantin Brâncoveanu. Contribuții cu privire la data scrierii și autorul ei*, AUI, limbă și literatură, t. XII, 1966, fasc. 1; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 261–264, 566; *Ist. lit.*, I, 530–536; *Dicț. lit. 1900*, 39–41; Rotaru, *Valori*, II, 101–123; Dumitru Velciu, *O ipoteză nouă cu privire la autorul „Cronicii anonime brâncovenești”*, LL, 1983, 3; *Constantin Brâncoveanu*, coordonatori Paul Cernovodeanu și Florin Constantiniu, București, 1989, *passim*; Manolescu, *Istoria*, I, 70–73; Sorohan, *Introducere*, 256–273; Mazilu, *Noi*, 221–223.

IL.M.

ANOTIMPURI, revistă apărută la Paris, trimestrial, între ianuarie și decembrie 1955. Multiplicată prin metoda monotip, **A.** este editată ca organ de presă al cenaclului cu același nume. Directorul publicației este N.A. Gheorghiu, dar spiritul ce o dirijează și o girează prin autoritatea sa academică este Basil Munteanu, de altfel și semnatarul articolului-program *Perspective*, cu care se deschide primul număr (ianuarie–martie), semnificativ și pentru definirea literaturii de exil: „Poetul în exil privește totul – universul și pe sine – cu alți ochi, în altă optică, mai complexă decât cea curentă. La dedublările inerente oricărui creator de frumos se adaugă altele, specifice lui. El rămâne, pe de altă parte, cu sau fără voie, exponentul patriei de ieri”. Pentru toate numerele, coperta, de o extremă eleganță, este executată de pictorul Horia Damian. De la început se poate remarca tendința de structurare a revistei pe

anumite rubrici permanente. Una dintre acestea, „Cărți și reviste”, își propune să prezinte metodic producția literară în limba română a exilului. Comentariile critice sunt asigurate de obicei de Constantin Amărieuței, Mihai Niculescu, Eliza Cerbu, care semnează o cronică la romanul *Forêt interdite* de Mircea Eliade, A. Burileanu, autor al unui eseu despre proza Hortensiei Papadat-Bengescu, Theodor Cazaban, cu un interesant comentariu despre eseistica franceză a lui Emil Cioran, precum și de L.M. Arcade, Nicu Caranica. Într-un *Post-scriptum* din primul număr, important pentru precizarea intențiilor publicației, se specifică: „Un grup de scriitori români cu orizonturi deosebite a izbutit să închege un nucleu coerent, datorită tocmai deosebirilor lor de formație și de optică literară, numai pe temeiul unor nostalgii și al aspirației comune de a reda suflu de viață scrisului românesc pe tărâm străin. Faptul e simptomatic, plin de învățăminte și merită să fie relevat ca atare”. Sunt invitați să colaboreze toți cei „pe care îi interesează fenomenul literar românesc în exil”, **A.** fiind deschisă și „tuturor scriitorilor români aflați în alte țări” decât Franța. Publică versuri Nicu Caranica, George Ciorănescu, Ioan Cușa, Ion Pârvulescu, N.A. Gheorghiu, C. Amărieuței, L.M. Arcade, Vasile Țara, iar pagini de proză – Mihai Niculescu. De menționat că în primul număr e prezent Eugen Ionescu, sub pseudonimul Eustațiu Vladimir, cu textul *Încercare de introducere la o autobiografie*, iar în numărul 2–3 apare povestirea *Fata căpitanului* de Mircea Eliade. **N.F.**

ANTEMIREANU, Alexandru
(pseudonim al lui Alexandru Damian;
1.VIII.1877, Tomșani, j. Prahova – 29.VI.1910, București), poet, prozator, critic literar.

A., fiu al preotului Antemir Damian, frecventează la Ploiești cursurile Liceului „Sf. Petru și Pavel”, iar în 1895 se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, pe care nu o va termina. Debutul său publicistic, din 1895, în cotidianul „Țara”, este remarcat de liderul

conservator Nicolae Filipescu, care îl angajează în același an la „Epoca”, unde rămâne ca redactor al rubricii „Tribuna literară” și ca secretar de redacție până la 1903, cu o întrerupere de zece luni în 1900, când e trimis de patronul său politic la Paris și München. Din 1905 este secretar de redacție la „Conservatorul”. A mai scris articole politice pentru „Românul”, la „Timpul” și la „Apărarea națională” a fost, pentru scurtă vreme, secretar de redacție, iar la „Epoca literară” a funcționat ca redactor. În 1898 și 1899, împreună cu St. O. Iosif și cu sprijinul bănesc al lui I. Constantinescu-Stans, scoate revista literară „Floare-albastră”. În afara sutelor de articole politice sau literare (cronici, recenzii ș.a.), a mai colaborat cu versuri, schițe, cronici literare și dramatice, recenzii și note la „Povestea vorbeii”, „Revista literară”, „Convorbiri literare”, „Secolul”, „Litere-științe-arte”, „Noua revistă română”, „Pagini alese”, „Ilustrațiunea română”, „Revista poporului”, „Revista idealistă”, „România ilustrată”. Va recurge și la numeroase pseudonime (Alan, Demeter, Elvira Santorino, Emir, Hialmar și Hyalmar, Lys, Lysandro, Pollux, Seraficus, Ulys, Vindex, Zara, Zaratuștra).

Adept al lui Ferdinand Brunetiere, A. își făcuse un crez din teoria „falimentului științei” și a „noului idealism”. După el, arta trebuie să se situeze în afara realității sociale, în zona „eternităților absolute și transcendente”, artistul având datoria de a cultiva „frumosul absolut”, de a urmări un „ideal”. Viitorul ar aparține romantismului idealist. În numele acestui viitor, A. contestă sub raport artistic scrierile naturaliste și critică orientarea estetică de la „Contemporanul”, mai ales pe C. Dobrogeanu-Gherea. Este și unul dintre promotorii autohtonismului cultural și artistic. În studiul *Încercări critice. Junimea și roadele ei* (1905) încearcă o judecată de ansamblu asupra rolului junimiștilor în evoluția vieții noastre intelectuale. Concluziile la care ajunge sunt negative. Deși în câteva articole din „Floare-albastră” și „Epoca” A. susține că literatura noastră populară nu are valoare artistică, a arătat totuși interes pentru folclor și a cules basme populare, publicate în volumele postume *Zâna de pe tărâmul florilor* (1911) și *Păpușică, păpușică...* (1927). Un fragment de roman, *Paștele fără prihană*, cu reminiscențe autobiografice, și, mai ales, romanul *Din vremea lui Căpitan Costache*, editat abia în 1937, certifică

însușiri de romancier pe care nu și le-a exploatat. Versurile din revista „Floare-albastră” sunt un reflex al variatelor lecturi de poezie franceză. Poeții săi preferați erau Théophile Gautier și Leconte de Lisle. A tradus, mediocru, din Leconte de Lisle și J.-M. de Hérédia, dar a dat și versiuni menționabile din *Taras Bulba* de N.V. Gogol și *Strigoii* de Henrik Ibsen, doar ultima fiind publicată în volum.

SCRIERI: *Încercări critice. Junimea și roadele ei*, București, 1905; *Din vremea lui Căpitan Costache*, îngr. și pref. Apriliana Medianu, București, 1937. **Culegeri:** *Zâna de pe tărâmul florilor*, București, 1911; *Păpușică, păpușică...*, București, 1927. **Traduceri:** Henrik Ibsen, *Strigoii*, Iași, 1897.

Repere bibliografice: S. Sanielevici, [Al. Antemireanu], „Adevărul de joi”, 1898, 10, 11; Al. Antemireanu, „Conservatorul”, 1910, 143; N. Davidescu, Al. Antemireanu, E, 1927, 1-2; G. Tutoveanu, [Al. Antemireanu], „Scrișul nostru”, 1929, 1, 3, 11, 1930, 1-6, 9-10; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, 37; *Perpessicius*, Opere, VII, 375-376; Sadoveanu, *Opere*, XVI, 517-519; D. Karnabatt, *Bohema de altădată*, București, 1944, 177-190; *Dicț. lit. 1900*, 41-42; *Dicț. scriit. rom.*, I, 89-91; Mircea Anghelescu, *Un scriitor uitat: Al. Antemireanu*, ALA, 2003, 688. **R. Z.**

ANTICIPAȚIA, revistă apărută la București, lunar, între 1993 și decembrie 1996, ca organ de presă al Societății Știință și Tehnică, aflată sub egida Ministerului Cercetării și Tehnologiei. Director onorific: Alexandru Mironov; redactor: Mihai Dan Pavelescu; secretar de redacție: Constantin D. Pavel. Cum se arată în editorialul *Știință și imaginație*, semnat de Alexandru Mironov, revista intenționa să reînvie tradiția „Colecției «Povestiri științifico-fantastice»” (tipărită de mensualul „Știință și tehnică”, între 1955 și 1974, și reluată în 1990 într-o a doua serie), pe care o continuă în numeroase și despre care se vorbește ca despre un punct de răscruce în dezvoltarea literaturii SF pe teren românesc: „M-am hotărât împreună cu prietenii Ioan Albescu și Mihai Dan Pavelescu să înființez ceea ce se numește un *holding*. Un *holding SF* – de ce nu? – care să împresoare cititorul-ascultător-telespectator și să-l țină mereu pe calea cea bună”. Sunt promovați în primul rând autorii români ai genului: Liviu Radu, Geo Ovidiu Vitan, Camelia Onoiu, Bogdan-Tudor Bucheru, Marian Deaconu, Cristian și Mihaela Ionescu, Traian Bădulescu, Vlad Romeo-Frânghiu, Emil Olteanu și, mai intens, Mihai Grămesu, Marius H. Luca, Constantin D. Pavel. În 1996 Voicu Bugariu publică o suită de articole

dedicate tinerei literaturi SF autohtone, sub genericul *Autori români*. Din literatura SF străină Cornel Robu tipărește cu intermitențe un serial pe tema literaturii de gen europene și americane, intitulat *Premii, topuri, clasamente*. Într-un singur număr (516/1994) publicația găzduiește nu mai puțin de trei autori străini, cu proze reprezentative: Frederik Pohl, *Mituri ale creației la rasele dispărute* (fără indicarea traducătorului), Brian W. Aldiss, *Câmpia, nesfârșita câmpie* (în tălmăcirea lui Victor Cociș), Bruce Sterling, *Strigoiul* (în românește de Florin Pîtea). De reținut, alături de bogata iconografie, calitatea prezentării grafice, în efortul de a populariza acest tip de literatură cu precădere printre tineri. Alți colaboratori: Eduard Pandele, Gabriela Buliga, Adina Chelcea, Cornel Daneliuc. **I.I.**

ANTIM, Corneliu (pseudonim al lui Corneliu Țânțu; 4.IX.1942, Ploiești), poet. Este fiul Elenei (n. Athanasiu) și al lui Anton Țânțu. Urmează Liceul „I.L. Caragiale” din Ploiești, absolvit în 1960, și cursurile Facultății de Limba și Literatura Română a Universității din București, absolvite în 1965, precum și cele de istoria și teoria artei (1974). A fost metodist la Centrul Județean Prahova al Creației Populare, culegător de folclor, realizator de spectacole folclorice prezentate la festivaluri internaționale, curator al unor saloane de artă și programe expoziționale internaționale, editor de cataloage și autorul unor studii de specialitate despre importanți artiști plastici români. Din 1972 lucrează ca ziarist la „Romanian Review”, „România liberă”, „Curentul”, „Realitatea românească”, „Ziarul de Duminică”. După 1989 participă la diverse expoziții, ca artist plastic, cu creații proprii (sculptură, grafică, instalație). Este autorul unui film documentar despre opera lui D. Paciurea, premiat la Festivalul Filmului de Artă de la Berlin (1978). Este membru al Uniunii Artiștilor Plastici (secția critică) și al Uniunii Ziariștilor Profesioniști. A debutat în 1963, la „Gazeta literară” și editorial în 1976 cu *Corabia de celofan*. Mai colaborează la „Viața românească”, „Luceafărul”, „Tribuna”, „Tomis”, „Ateneu”, „Astra”, „Calende”, „Arca”, „Ianus”, „Arta” ș.a.

Poezia lui A., de la volumul de debut la *Culorile rostirii* (1986) sau la *Pământul într-o lacrimă. Recviem liric la evenimentele zilei* (1995), ultimul un jurnal liric-retoric postrevoluționar, aparține unui modernism întârziat: un lirism concentrat, intens

metaforic, vizionar-simbolic, în spatele imageriei presimțindu-se adesea un vid semantic. Totuși, acestei lumi de „semne” inconsistente nu-i lipsește o anumită materialitate, chiar dacă epurată de contingent. A. este un corect poet orfic, care mizează pe efectul auditiv, pe sonoritatea ritualică a poemelor (se remarcă frecvența figurilor de sunet, în special a asonanței), iar temele liricii sale sunt singurătatea, rostirea (Cuvântul), tăcerea, moartea, iubirea, înstrăinarea, teme majore, dar tratate într-un registru minor. Ultima carte, *Călimara cu absint* (2010), precizează poetica autorului printr-un limbaj mai personalizat, muzical și printr-o desuetă eleganță stilistică: „Nici un orb n-ar uita,/ că-ntr-o noapte/ mari scuturi de argint nălbeau cămașa străzilor./ Din care trupul tău/ abia se furișase/ cald/ în turbure/ absență” (*Rubaiat*).

SCRIERI: *Corabia de celofan*, București, 1976; *Culorile rostirii*, București, 1986; *Pământul într-o lacrimă. Recviem liric la evenimentele zilei*, București, 1995; *Călimara cu absint: cinci impresii lirice*, București, 2010.

Repere bibliografice: Dan Stanca, *Protecția lacrimii*, LCE, 1996, 9; Dan C. Badea, *Recviemul revoluției*, CL, 1996, 6.

R.D.

ANTIM IVIREANUL
(c. 1650 – 1716),
cărturar, orator religios.

Originar din Iviria (veche denumire a Georgiei), a avut o tinerețe zbuciumată. Luat rob de turci, este dus la Constantinopol, unde avea să-și dezvăluie înzestrarea pentru xilogravură, pictură și broderie. Învăță acum limbile turcă, greacă (veche și modernă), arabă. Venit la București (în intervalul dintre 1688 și 1690) ca tipograf, în urma unei solicitări a domnitorului Constantin Brâncoveanu, probabil la recomandarea lui Dositheia Nottara, patriarhul Ierusalimului, A.I. ajunge nu peste multă vreme în fruntea tipografiei domnești. Călugarindu-se, își schimbă numele mirean, Andrei, chemându-se acum Antim. În 1691 scoate de sub

teascurile Mitropoliei prima sa tipăritură, traducerea *Învățăturilor lui Vasile Macedoneanul către fiul său Leon*. Un an mai târziu semnează pentru prima dată Antim Ivireanul și imprimă un *Evangheliar greco-român*. În 1694 apare *Psaltirea*, prima carte scoasă numai de el în românește. Numit în vara lui 1694 egumen la mănăstirea Snagov, tipărește aici, până în 1701, cincisprezece cărți (în română, greacă, arabă, slavonă). În jurul lui **A.I.** se formează, treptat, o adevărată școală tipografică: Mihai Ștefan (sau Iștvanovici), Gheorghe Radovici, ieromonahul Dionisie Floru. Părăsind Snagovul, poate și în urma unor intrigi, **A.I.** revine la București, unde timp de patru ani, până în 1705, face să apară alte numeroase tipărituri, cele mai multe în grecește. La 16 martie 1705 este ales episcop al Râmnicului, înființând aici încă o tipografie. Prin lucrările editate, **A.I.** ripostează, în numele Bisericii Ortodoxe, tendințelor de extindere a catolicismului și calvinismului, decis să apere puritatea doctrinei de imixtiunile heterodoxe. Convins că limba română este în stare să exprime concepțiile teologice și poate servi la oficierea serviciului divin, episcopul nu șovăie să o introducă în biserică, unde slavona începuse a-și pierde supremația. La Râmnicu Vâlcea, ca și la Târgoviște, unde are ca tipograf pe Gheorghe Radovici, publică, în românește, scrieri de bază pentru slujbele bisericești, ajutat de tipograful Mihai Iștvanovici. Contribuția sa directă ține mai mult de prezentarea artistică (ilustrarea cu gravuri, realizarea unor frontispicii, a majusculelor, vinietelor, executate în xilogravură). Concomitent, se ocupă de repararea și zugrăvirea unor biserici, printre care Govora și Cozia. În 1708, după moartea mitropolitului Teodosie, e înălțat la suprema demnitate ecleziastică a Țării Românești. Dacă activitatea tipografică îi înlesnise ascensiunea, amestecul în politică îi va aduce sfârșitul. În timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu este cât pe ce să-și piardă scaunul mitropolitan. Iertat, păstorește în tihnă sub Ștefan Cantacuzino. Acum înalță Mănăstirea Tuturor Sfinților (1713), astăzi Antim, unde ar fi dorit să fie înmormântat, iar în 1714–1715 transferă la București tipografia de la Târgoviște. Mai puțin iertător decât Brâncoveanu, Nicolae Mavrocordat îi obține caterisirea. Acuzat de vrăjitorie și de alte „meșteșuguri satanicești”, dar și de uneltire contra puterii otomane și a domnitorului însuși, în ultima parte a lunii septembrie 1716 imprudentul vlădică e

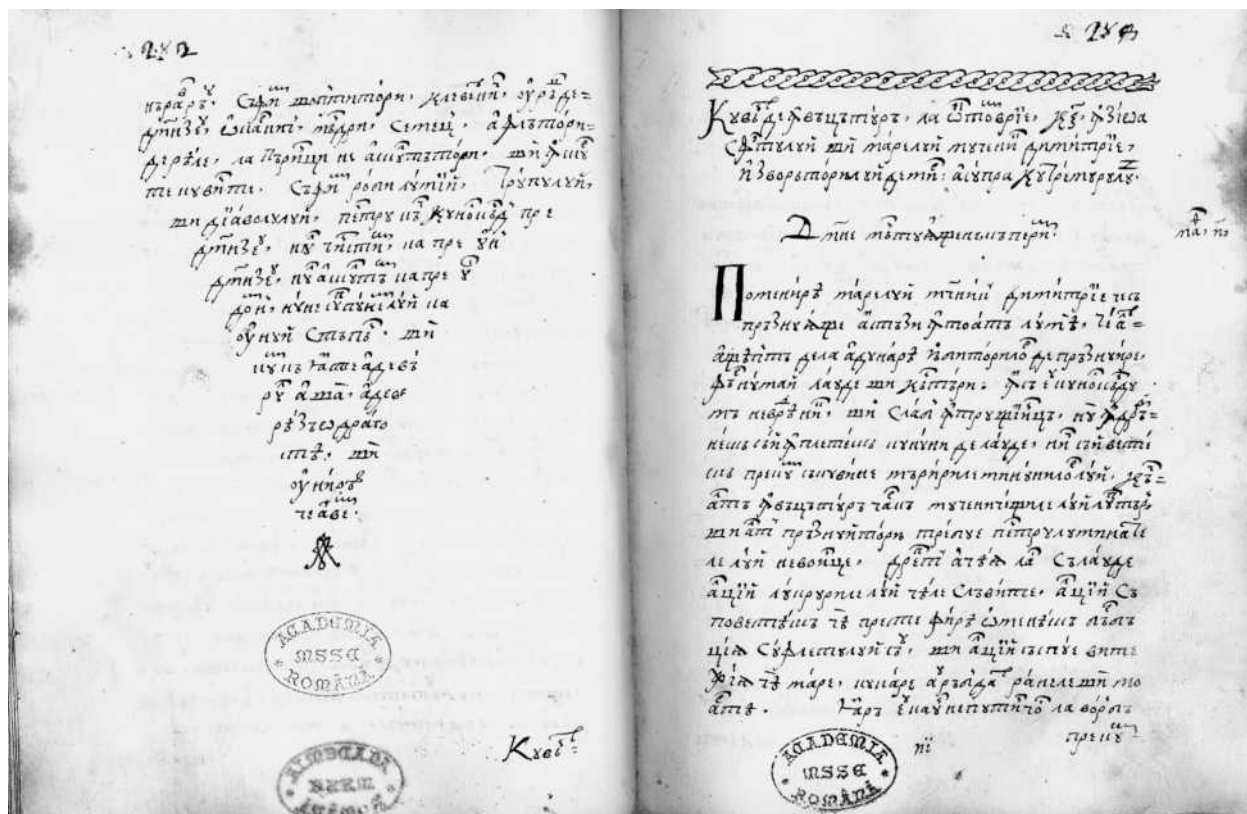
condamnat la surghiun, în peninsula Sinai, la mănăstirea Sfânta Ecaterina. Încă în viață la 22 septembrie, pornind de îndată la drum spre locul exilului, e măcelărit de ostașii turci din escortă, rămășițele fiindu-i azvârlite în Tundja, un afluent al Mariței, lângă Adrianopol.

Înzestrarea artistică a lui **A.I.** a fost bogată. Excela în xilogravură, dar era și îndemânatic desenator și un caligraf cu slovă măiastră. A fost editor și tipograf, a tradus sau a compilat, a scris cărți el însuși. Dintre cele aproape patruzeci de cărți tipărite de **A.I.**, peste douăzeci au apărut în românește. Sunt, în general, tipărituri religioase, dar și texte cu caracter didactic și moral sau chiar scrieri laice, precum *Alexandria* și *Floarea darurilor*. Este autorul a patru lucrări, la altele scrie predosloviile, închinările sau compune versurile omagiale, iar pentru câteva semnează „cuvântul de iertăciune” de la sfârșit. O remarcabilă valoare artistică are o prelucrare, fastuos ilustrată cu peste cinci sute de portrete, a *Bibliei*, intitulată *Chipurile Vechiului și Noului Testament* (1709). Transpunând integral în românește principalele cărți de cult, **A.I.** contribuie, în mare măsură, la naționalizarea serviciului divin, fiind considerat un creator al limbii liturgice românești. Scrierile ce îi încununează opera sunt predicile sau didahiile, după denumirea lor grecească. Lăsate în manuscris, ele au avut o circulație redusă, în câteva copii și tipăriri fragmentare. Cea dintâi ediție, realizată în 1886, după un manuscris din 1781, îi aparține lui Ioan Bianu. Fie că e vorba de predica propriu-zisă sau sintetică, de omilie, pareneză sau panegiric, ceea ce frapază în aceste rostiri este că ele trec dincolo de cadrele înguste ale cazaniei, așa cum poate fi întâlnită la Coresi sau la Varlaam, cu configurația ei stereotipă și substanța abstractă. Firește, **A.I.** nu improvizează, el urmează regulile omileticii, având în minte pilda oratoriei bizantine (și îndeosebi pe Ioan Hrisostom și pe Theofilact). Cuvântările lui, care conțin pasaje de fină exegeză teologică, nu sunt însă nicicum o expunere seacă și pedantă. Predica are viață, culoare și, în mișcarea ei, când solemnă și înfiorată de simțăminte sublimе, când lirică și unduioasă, când aspră și poruncitoare, se simte freamătul personalității aprige a Ivireanului. Originalitatea didahiilor stă în modul în care mitropolitul știe să cearnă și să prelucraze ideile sau tezele din care s-a inspirat, dar mai ales în stilul lor cuceritor. El nu urcă la amvon doar pentru a săvârși un ritual. Vrea să instruiască, să educe, să deștepte conștiințele somnolente. Cu

indignare, vehemență sau cu muștrări părintești, denunță păcatele obștei, îndeosebi ireligiozitatea și nesupunerea în fața cârmuitorului. În fond, **A.I.** e un moralist auster, veghind cu ochi de Argus la păzirea bunelor moravuri și irumpând tonitruant când i se pare că neregulile au întrecut măsura. O utopie creștină a perfecțiunii, în lumina supranaturală ce se revarsă din înalturi, se întrevede și în didahiile acestui prelat ce avea un sentiment absolut al valorilor morale. Construcția predicii urmează un plan riguros. După introducerea în subiect sau textul și formula de adresare (pline de smerenie și umilință creștină), vine exordiul (având ca punct de pornire anumite imagini din realitatea înconjurătoare ori unele principii și maxime evanghelice), tratarea (în care se face uneori loc tâlcuirii alegorice) și, în fine, încheierea. Între legendă și istorie, între real și ireal, didahiile, respirând aerul pur din *Cartea Cărților*, pleacă de la litera ei, însă dezvoltă, se poate spune creator, premisele pe care străvechile istorii, ca niște basme doldora de tâlcuri, le oferă. Accentuate cu mistică fervoare, unduindu-se ca sub line adieri sau înăsprindu-se și congestionându-se în mâinii

viforoase, aceste cuvântări ar putea fi luate drept o emanație spontană a inspirației unui arhieru cu darul improvizației fecunde. Aproape nimic rigid și trudnic în discursul viu, cu suavități curate și descărcări fulminante, al lui **A.I.** În tipare care îi îngrădesc, dar nu-i reprimă imaginația, el toarnă o materie abundentă, pulsatilă, trasă apoi prin țevăria fină a unui excurs teologic, cu o finalitate moralizatoare rareori disimulată. Retorica lui este hotărât tranzitivă, cathartică și cu o dominantă psihagogică. „Doftor al sufletelor”, precum Iisus, s-ar voi preotul acesta intolerant de felul său și absolutist în viziunile terestre și escatologice care îl posedă. Îndemnând socratic la cunoașterea de sine, el se ostenește prin „lucrarea cuvântului” să salveze sufletul celui care, lipsit de „coiful mântuirii” și de „pavăza credinței”, poate ajunge „vrăjmaș luiș”. Idealul său etic, dedus din experiența mirobolantă a personajelor biblice, se așază ca sub o „stea noao” sub raza unui umanism creștin, care este un sigiliu al epocii. Paradoxul ar fi că acest cărturar cu o imaginație spectaculoasă și terifiantă a răului, care s-ar fi desfătat, desigur, citind terținele *Infernului* lui Dante, are o statornică

Didahii, BAR, ms. rom. 3460

încredere în posibilitatea unei lumi mai bune. Meliorist, propunerile lui de combatere a strâmbătății și a stricăciunii conțin însă și o doză de himeric. Mijesc în didahiile lui **A.I.** și muguri narativi, însă firul epic, subțiat și lăsat în umbră de spectacolul ideii și de mizanscena oratoriei, se fluidifică sub arcanele unui lirism alegoric, somptuos și cu o vână de dramatism. Amprenta de naturalețe, cu turnura oralității, dar și un rafinament al simplității coexistă în perioadele încărcate cu tropi, amintind de arhitectonica arborescentă a barocului. Momentele de beatitudine a revelației, de apoteoză mistică, ambitusul sublimității imnice și sunetul elegiac, amplele interogații („întrebăciuni”) retorice și apostrofele învolburate se intercalează cu paragrafele analitice, cu buchetul lor de noime și de învățăminte. Dacă predicile, cu țesătura lor înflorată, vădesc o predispoziție de a plasticiza, fără ornamentație excesivă, ele se înfiripă și în structuri muzicale, polifonice, într-o gradație când suitoare, când coborâtoare, între care șerpuiește în efluvii incantația. Comparațiile, înăvuțite cu pilde din „cărțile” *Scripturii* sau din Sfinții Părinți, metafora, cu falduri grele sau vapoase, sunt „stâlpările” unei parabole pulsând de sensuri. Prin această artă a cuvântului, exprimând o întregă gamă de stări sufletești, mitropolitul se comunică și pe sine, cu spiritul său neliniștit, tumultuos, dar și contemplativ, pătimaș și duios, frământat și capricios. **A.I.**, cel mai de seamă orator bisericesc la noi, a dat prin suita sa de didahii străluciri literare elocvenței sacre.

Spontaneitatea exordiilor, trecerea firească de la planul material la cel alegoric, reintrările familiare în chestiune, indignările, întristările, mustările, interogațiile retorice, curmate la timp înainte de a deveni bombastice, pasiunea ce echilibrează toată exacta mașinărie a cazaniei destăinuie un orator excelent și un stilist desăvârșit. Didahiile rămân și azi vii.

G. CĂLINESCU

SCRIERI: *Predice făcute pe la praznice mari*, îngr. și pref. I. Bianu, București, 1886; *Didahiile ținute în Mitropolia din București*, I–II, îngr. și pref. Constantin Erbiceanu, București, 1888–1889; *Sfătuiri creștine-politice*, tr. Constantin Erbiceanu, București, 1890; *Din Didahiile ținute la Mitropolia din București*, îngr. I. Cornoi, București, 1895; *Predicile ținute la Mitropolia din București*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1911; *Predici*, pref. P. V. Haneș, București, 1915; *Predici*, îngr. și pref. Gabriel Ștrempel, București, 1962; *Didahii*, postfață Florin Faifer, București, 1983; *Opere*, îngr. și introd. Gabriel Ștrempel, București, 1997; *Didahii*, îngr. Mihail Stanciu și Gabriel Ștrempel, București, 2010.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit.* XVIII, I, 336–347; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 15–18, *Ist. lit.* (1982), 11–14; Cartoian, *Ist. lit.* (1996), 358–371; Piru, *Ist. lit.*, I, 266–279; RaduAlbala, *Antim Ivireanul și vremea lui*, București, 1962; *Ist. lit.*, I, 530–546; Călinescu, *Opere*, XII, 1082–1085; *Dicț. lit.* 1900, 42–44; Fanny Djindjihașvili, *Antim Ivireanul, cărturar-umanist*, Iași, 1982; Mazilu, *Proza*, II, 177–208; Manolescu, *Istoria*, I, 36–43; Mazilu, *Recitind*, I, 429–433, II, 373–390; Faifer, *Cordonul*, 10–42; Eugen Negrici, *Antim Ivireanul. Logos și personalitate*, ed. 2, București, 1997; Gabriel Ștrempel, *Antim Ivireanul*, București, 1997; *Dicț. analitic*, I, 296–298; Dan Horia Mazilu, *Introducere în opera lui Antim Ivireanul*, București, 1999; *Dicț. esențial*, 32–35; Mazilu, *Studii*, 210–216; Gheorghe Chivu, *Didahiile lui Antim Ivireanul și înnoirea limbajului predicii românești*, RL, 2008, 9–10.

F. F.

ANTOHI, Sorin (20.VIII.1957, Târgu Ocna), istoric al ideilor, traducător. Este fiul Anetei Antohi (n. Tătaru) și al lui Nicolae Antohi, învățători. A urmat la Iași Liceul „C. Negruzzi”, apoi a absolvit Facultatea de Filologie, secția engleză-franceză, a Universității „Al. I. Cuza” (1984), după care a fost redactor al revistei „Opinia studentescă” (1980–1982), redactor-șef la revista studentescă „Dialog” (1982–1983), profesor la Liceul Industrial din Negrești, județul Vaslui (1984–1988), filolog la Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol” din Iași (1988–1990), director general pentru învățământul preuniversitar (1990), apoi consilier în Ministerul Învățământului și Științei (1990–1991). Urmează studii de specializare în istorie la École des Hautes Études en Sciences Sociales din Paris (1990, 1992), predă ca *visiting professor* în SUA (Ann Arbor, University of Michigan), Germania (Universităt Bielefeld) și Franța (Université „Paul Valéry”, Montpellier III) în diverse perioade cuprinse în intervalul 1993–1999. Între 1997 și 2002 îndeplinește funcția de prorector la Central European University din Budapesta, unde în 2000 ajunge profesor, iar în 2002 devine director fondator la Past, Inc. Center for Historical Studies. În 2006, în urma unui scandal legat de falsificarea CV-ului academic, demisionează din toate funcțiile. A debutat în 1973, la revista de liceu „Corolar”. A mai scris la „Echinoc”, „Viața românească”, „Fahrenheit 451”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Contrapunct”, „22” ș.a., iar în 2008, pentru o scurtă perioadă, a condus revista „Cuvântul”. A organizat numeroase conferințe și seminarii internaționale în România, Germania, Ungaria, Marea Britanie, Italia, Taiwan.

În *Utopica. Studii asupra imaginarului social* (1991), cartea de debut a lui A., utopismul (utopologia), înțeles ca gen literar și *forma mentis* colectivă, e discutat în relație cu mitologia și fantezmele personale, cu tiparele ideologiilor și fobiile milenarismului, fiind analizate raporturile nihilism/propensiune afirmativă, statutul utopiei în diverse modele ontologice, ucronia și acronia ș.a.m.d. *Civitas imaginallis. Istorie și utopie în cultura română* (1994) face pasul mai departe și aplică tiparele cărții precedente pe modelul românesc: utopism și pragmatism în mentalitățile pașoptiste, utopie și revoluție, utopia eminesciană, constituirea limbajului social-politic modern în cultura română, Constantin Noica și, mai ales, Emil Cioran, cel din *Schimbarea la față a României*, totul axat pe complexe ale culturii române, pe teoria stigmatului etnic raportată la ideologii, la pedagogia socială și la jocul etnocrație/sincronie, izolaționism/europenism ș.a.m.d. de-a lungul ultimelor două sute de ani în geografia socio-mentală românească. Subiectele delicate – paseismul reacționar eminescian, adversitățile față de Revoluția de la 1848, extremismul interbelic, amestecul de naționalism și „*haine de soi*” din cărțile lui Cioran, organicismul și utopia regresivă ce se regăsesc, de la Eminescu la puseurile antisincronizante de astăzi – sunt tratate contextualizat, cu circumstanțe atenuante, cu un real talent de arbitraj, A. fiind un moderator prin excelență. Omul conjuncției (și nu al disjuncției) se vede și în textul care încheie volumul *Exercițiul distanței. Discursuri, societăți, metode* (1997), unde se face radiografia antinomiei occidentalism/autohtonism, fiecare cu argumentele și contraargumentele lui, cu bovarismul, limitele și deschiderile sale, totul conducând către ceea ce poate fi detectat ca fiind numitorul comun al scrierilor lui A., și anume „a treia cale”. Cele optsprezece studii strânse aici acoperă mai bine de un deceniu din viața autorului (1985–1997): la un capăt *Sunetul Utopiei* (1985), „mic exercițiu alexandrin” în linia stabilită de Luca Pițu, iar la celălalt capăt un inedit excurs despre Adrian Marino și „comparatismul utopic” sau notele despre gândirea lui Mihai Șora. Texte precum cele despre François Furet, Pierre Manent, Françoise Thom, Michel Foucault, Ioan Petru Culianu, despre menirea Bisericii și ambiguitățile antroposofiei, despre „europenismul culturalist antimodern” și capcanele postmodernității se situează „la răscrucea tuturor domeniilor și metodelor”, cum spune autorul. Volumul *Războaie culturale. Idei, intelectuali, spirit public* (2007) adună

o serie de studii care au însoțit inițial traduceri din Allan Bloom, Mark Lilla ori Saul Bellow, al cărui roman *Ravelstein* este supus unei spectaculoase decodificări pe multiple nivele. A. a mai publicat cărți de convorbiri cu câțiva dintre mentorii și afinii săi, care coagulează, dincolo de accidentul empatiei biografice, un important proiect ideologic în linia unui liberalism reflexiv: *Al treilea discurs. Cultură, ideologie și politică în România* (cu Adrian Marino, 2001); *Mai avem un viitor? România la început de mileniu* (cu Mihai Șora, 2001); *Oglinzi retrovizoare. Istorie, memorie și morală în România* (cu Alexandru Zub, 2002); *Ceea ce ne unește. Istorii, biografii, idei* (cu Moshe Idel, 2006); *România noastră. Conversații berlineze* (cu Virgil Nemoianu, 2009). De asemenea, a editat un scurt dialog cu Cioran, purtat împreună cu Luca Pițu – *Le Néant roumain. Un entretien – Neantul românesc. O convorbire* (2009). A coordonat volumele colective *Dialog în libertate. Eseuri în onoarea lui Mihai Șora* (1997, în colaborare cu Aurelian Crăiuțu), *Religion, Fiction and History. Essays in Memory of Ioan Petru Culianu* (I–II, 2001). A îngrijit (în colaborare cu Mona Antohi) antologia Ioan Petru Culianu, *Jocurile minții. Istoria ideilor, teoria culturii, epistemologie* (2002), despre al cărui șantier a scris, într-o amplă prefață ce se poate auto-nomiza ca volum de sine stătător, lucruri fundamentale. A editat antologia *Modernism și antimodernism. Noi perspective interdisciplinare* (2008), cuprinzând contribuții internaționale și autohtone de vârf.

SCRIERI: *Utopica. Studii asupra imaginarului social*, București, 1991; *Civitas imaginallis. Istorie și utopie în cultura română*, București, 1994; *Exercițiul distanței. Discursuri, societăți, metode*, București, 1997; *Al treilea discurs. Cultură, ideologie și politică în România* (Adrian Marino în dialog cu Sorin Antohi), Iași, 2001; *Mai avem un viitor? România la început de mileniu* (Mihai Șora în dialog cu Sorin Antohi), Iași, 2001; *Oglinzi retrovizoare. Istorie, memorie și morală în România* (Alexandru Zub în dialog cu Sorin Antohi), Iași, 2002; *Ceea ce ne unește. Istorii, biografii, idei* (Sorin Antohi în dialog cu Moshe Idel), Iași, 2006; *Războaie culturale. Idei, intelectuali, spirit public*, Iași, 2007; *Le Néant roumain. Un entretien – Neantul românesc. O convorbire* (în colaborare cu Emil Cioran și Luca Pițu), ed. bilingvă, tr. (în colaborare cu Mona Antohi), îngr. și pref., Sorin Antohi și Mona Antohi, Iași, 2009; *România noastră. Conversații berlineze* (în colaborare cu Virgil Nemoianu), București, 2009. **Antologii, ediții:** *Dialog în libertate. Eseuri în onoarea lui Mihai Șora*, București, 1997 (în colaborare cu Aurelian Crăiuțu); *Between Past and Future. The Revolutions of 1989 and*

Their Aftermath, Budapesta, 2000 (în colaborare cu Vladimir Tismăneanu); ed. (*De la utopie la istorie. Revoluțiile din 1989 și urmările lor*), tr. Marilena Andrei, Elena Neculcea și Livia Szász, București, 2006; *Religion, Fiction, and History. Essays in Memory of Ioan Petru Culianu*, I-II, București, 2001; Ioan Petru Culianu, *Jocurile minții. Istoria ideilor, teoria culturii, epistemologie*, introd. edit., Iași, 2002 (în colaborare cu Mona Antohi); *Ioan Petru Culianu. Omul și opera*, Iași, 2003; *Narratives Unbound. Historical Studies in Post-Communist Eastern Europe*, Budapesta-New York, 2007 (în colaborare cu Balázs Trencsényi și Péter Ápor); *Modernism și antimodernism. Noi perspective interdisciplinare*, București, 2008. **Traduceri:** Katherine Verdery, *Compromis și rezistență. Cultura română sub Ceaușescu*, București, 1994 (în colaborare cu Mona Antohi); Mihai Șora, *Despre dialogul interior*, postfață Virgil Nemoianu, București, 1995 (în colaborare cu Mona Antohi).

Repere bibliografice: Florin Manolescu, *Utopologie*, LCF, 1992, 5; Ștefan Borbély, [*Sorin Antohi*], APE, 1993, 5, 2002, 7-8, CNT, 2008, 5; Adrian Marino, *O nouă istorie a ideilor*, LAI, 1995, 30 ianuarie; Cristian Preda, *Utopia între modele europene și experiențe românești*, „Sfera politiciii”, 1995, 33; Mircea Mihăieș, [*Sorin Antohi*], CU, 1997, 9, 1999, 4, RL, 2006, 44; Andrei Pippidi, *The Practice of Remoteness, in East Central Europe – L'Europe du Centre-Est. Eine wissenschaftliche Zeitschrift*, XXVI, partea I, Budapesta, 1999, 153-156; Oprea, *Anticipația*, 548-551; Borbély, *Cercul*, 76-79; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, 81-92, 362-367; Cristian Vasile, *Despre centrismul umanist*, APE, 2009, 9; Al. Cistelean, *Un șantier deschis și provocator*, CLT, 2011, 20. **D. C. M.**

ANTON, Costache
(27.VII.1930, Ungheni,
j. Iași – 5.XI.2010,
București), prozator.

Este fiul Mariei (n. Popa) și al lui Grigore Costache, funcționar. A urmat liceul la Iași (1941-1949) și un an (1950-1951), tot aici, cursurile Facultății de Filologie, după care optează pentru un curs de scenarii la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică din București. Debutază în 1950, cu o povestire, în „Iașul nou” și editorial cu volumul *Neliniște în detașament*, apărut în 1956. Devine redactor la Studioul

de Filme București (1951-1956), apoi la Editura Tineretului (1956), la Televiziune (1957-1960) și la „Scânteia pionierului” (1964-1967), redactor-șef (1967-1980) și redactor (1980-1990) la revista „Cutezători”. Colaborează la „Gazeta literară”, „Tribuna”, „Tânărul scriitor”, „Viața românească”, „Luceafărul” ș.a. Debutul editorial semnificativ este însă romanul *Seri albastre* (1960; reeditat, adăugându-i-se un nou volum în 1964), marele său succes, tradus în maghiară, rusă, slovacă, ucraineană și germană, care îi asigură un renume statornic în deceniile al șaselea și al șaptelea în rândurile celor mai tineri cititori, confirmat și de Premiul Uniunii Scriitorilor (1972), Premiul Asociației Scriitorilor din București (1976) ș.a.

În prima perioadă a activității lui literare **A.** se arată preocupat de atmosfera satului românesc între traumele războiului și începutul colectivizării, cu problematica specifică momentului, reprezentat prin mijloace narative mai curând tradiționale și cu inerente concesii în plan ideologic. Ulterior se face remarcat cu proze scurte precum cele din volumul *Lună beată* (1962) și cu romanul *Liniștea* (1965). Principalul filon epic rămâne lumea riturilor de trecere de la copilărie la adolescență, pe care **A.** o reface în planul scriiturii cu o justete și o delicatețe nu lipsite de accente de umor fin. Romanul *Seri albastre* are meritul de a nu se cantona în selectarea personajelor din medii „sănătoase” (iar dacă nu-i evită, în schimb îi prezintă verosimil și nuanțat); protagonistă este Vica, fiică a unui arhitect ale cărui tribulații adultere zguduie iremediabil micul univers domestic al adolescenței. Pline de candoare sunt momentele descoperirii neștiutelor spaime ale dragostei dintre Vica și Nunu, copilandrul timid cu accese bruște de vitejie (fuge, pe urmele fetei, din tabăra școlară pe care aceasta o părăsise pe ascuns, de frica unei meritate pedepse: întârziaseră într-o dimineață la adunare, amețiți de frumusețea unui câmp cu flori). Cei doi se regăsesc, printr-un capriciu al destinului, în aceeași școală la începutul toamnei, pentru a fi definitiv despărțiți de transferul tatălui lui Nunu. Șansa unei revederi, deși minuțios pregătită și așteptată de fată, îi va fi negată din pricina unei reapariții fugare și inutile a tatălui rătăcitor. Mult mai mult spațiu ocupă în economia romanului aventurile grupului „Vrăbioilor”, copilandri fascinați de ritualurile unei „societăți secrete” peste care domnește necontestat Marele Vrăbioi, repetentul Rose, camaraderia dintre cei trei băieți (Nunu, Țăru

și Isoscel) și dramele geloziilor reciproce ale celor trei fete (Vica, Sanda și Ligia). Alte câteva volume ale lui A. rămân în aceeași sferă: *Vica* (1972), *Ochii aurii ai Roxanei* (1972), *Neuitatele vacanțe* (1974). Între 1973 și 1985 prozatorul se concentrează asupra unui nou roman de respirație epică amplă și de lungă gestație, *Țarul*, pe care e silit de tribulațiile politice ale epocii să îl publice practic în trei variante: *Diminețile lungi* (1976) selectează aproape exclusiv episoadele care se raporta la lumea adolescenților, *Întâlniri paralele* (1986) recuperează în bună măsură dramele și neliniștile unei lumi a adulților obligați la o adaptare considerată infamantă în ochii propriilor copii – omniprezenți în roman în diverse straturi de generații și din rândurile cărora se evidențiază Tin, naratorul principal, în jurul căruia era centrată varianta precedentă a romanului – sau striviți de un sistem care nu acceptă verticalitatea morală, ca în cazul juristului Șerban Strava, neadaptatul a cărui distrugere psihică și fizică constituie oglinda de umbră în care se adâncesc spaimele și revoltele adolescente. În sfârșit, varianta integrală, necenzurată, *Țarul* (2002), acutizează accentele critice pe trama narativă deja configurată.

SCRIERI: *Neliniște în detașament*, București, 1956; *Seri albastre*, București, 1960; ed. I–II, București, 1964; *Colegi de clasă*, București, 1961; *Lună beată*, București, 1962; *Liniștea*, București, 1965; *Despărțirea de jocuri*, București, 1969; *Vica*, București, 1972; *Ochii aurii ai Roxanei*, București, 1972; *Neuitatele vacanțe*, București, 1974; *Diminețile lungi*, București, 1976; *În soare de april*, București, 1977; *Vacanța*, București, 1981; *Întâlniri paralele*, București, 1986; *În lunga noapte*, București, 1990; *Castelul din vis*, București, 1991; *Țarul*, București, 2002.

Repere bibliografice: Eugen Simion, „*Seri albastre*”, CNT, 1960, 14; S. Damian, „*Lună beată*”, GL, 1962, 13; Gabriel Dimisianu, [Costache Anton], „Scânteia”, 1966, 6878, RL, 1991, 19, 2004, 3; Cornel Regman, „*Liniștea*”, LCF, 1966, 6; Valeriu Cristea, „*Liniștea*”, GL, 1966, 9; D. Micu, *Un roman psihologic*, CNT, 1976, 22; M. Nițescu, *Text și subtext*, VR, 1976, 8; Ardeleanu, *Mențiuni*, 146–150; Stănescu, *Jurnal*, I, 153–158; Eugen Simion, *Temele romanului social*, RL, 1986, 47; Nicolae Mecu, *Vieți paralele*, VR, 1987, 6; Cristea, *Fereastra*, 236–243; Căndroveanu, *Lit. rom.*, 109–113; Nicolae Mecu, „*În lunga noapte*”, VR, 1991, 7; *Dicț. scriit. rom.*, I, 93–94.

II. M.

ANTON, Ion (3.XII.1950, Ghelăuza–Chișinău), poet, prozator, publicist. Este fiul Ilenei (n. Donică) și al lui Gheorghe Anton, țărani. Absolvent al Universității de Stat din Chișinău, Facultatea de Filologie, secția jurnalistică (1977), până în 1987 a fost redactor la

săptămânalul „Literatura și arta”, apoi la „Florile dalbe”, publicație pentru copii al cărei redactor-șef este din 1994. Debutează cu versuri în 1964, elev fiind, la ziarul „Tânărul leninist” (azi „Florile dalbe”). Este prezent cu poezii în culegerea colectivă *Dintre sute de catarge* (1975), debutul editorial individual fiind marcat de volumul *Vamă pentru speranță* (1983), care va fi urmat de mai multe cărți de versuri, proză și publicistică. Mai colaborează la „Limba română”, „Ateneu”, „Viața Basarabiei”, „Nistru”, „Moldova”, „Basarabia”, „Noi”, „Alunelul”, „aMIC”, „Negru și alb”, „Cronica”, „Crai nou” ș.a.

Alimentată dintr-un arsenal foarte productiv în poezia basarabeană a anilor '60–'70 din secolul trecut, imagistica metaforizantă a versurilor lui A. vizează, în esență, aspecte ale vieții rustice. După 1989 discursul liric include și dialogul cu sine însuși, cu „starea de nuc”, care trimite la fiorul neîntinat al copilăriei. Anotimpurile, satul cu duminicile, imaginea adolescentului sfios, „rătăcit prin sentimente de tihnă”, sunt văzute în contrast cu febra urbanului, perceput ca haos. Încercarea de a converti metaforic faptul istoric prilejuiește, în *Afganistan, lecții amare*, recursul la atmosfera din *Miorița*, locul „mândrului ciobănel tras printr-un inel” fiind luat de un tânăr ostaș căzut departe de casă. Profilată pe fundalul vremurilor de restriște, de foamete, imaginea mamei conferă dimensiuni tragice lumii rustice, iar locurile evocate sunt cele care marchează istoria românească de peste Prut: Saharna, Vărzărești, Hotin, Căpriana, Cetatea Albă, Căușeni, Cetatea Sorociei, Țăpova, Orheiul Vechi, Japca, Tighina, mănăstirea Hâncu, Chilia, mănăstirea Curchi. Dincolo de faptul că trădează condițiile neprielnice în care s-a plămădit literatura basarabeană postbelică, scrierile confirmă că autorul se regăsește cu adevărat în teritoriul privilegiat al trecutului. A. mai publică o culegere de nuvele istorice, *Zodia Zimbrului* (1991), apoi romanul *Foka* (2012; Premiul Asociației Oamenilor de Creație), în care recuperează istoria Basarabiei de la sfârșitul secolului al XIX-lea până în zilele noastre, accentul fiind pus pe experiența traumatizantă a colhozurilor. Câteva cărți dedicate micilor cititori îi completează scrierile.

SCRIERI: *Vamă pentru speranță*, pref. Gheorghe Vodă, Chișinău, 1983; *Dincolo de formule*, Chișinău, 1984; *Bună dimineața, ziuă!*, Chișinău, 1985; *Garderoba veselă*, Chișinău, 1988; ed. Iași, 2007; *Zodia Zimbrului*, Chișinău, 1991; ed. Timișoara, 2004; *Viitorul ca moștenire*, Chișinău, 1992; *Rondelurile călătorului*, Chișinău, 1997; *Alfabetul pe portativ* (în colaborare), Chișinău, 1998; *Cuibul soarelui*,

Timișoara, 2003; *Măine va fi ieri*, Timișoara, 2004; *Necuprin-sul punctului*, Chișinău, 2005; *Vesel îndrumar pentru vestiar*, Chișinău, 2010; *Cădere sentimentală pe gânduri*, Chișinău, 2010; *Scrieri alese*, pref. Ion Ciocanu, Chișinău, 2010; *Foka*, pref. Mihai Cimpoi și Iurie Colesnic, Chișinău, 2012.

Repere bibliografice: Gheorghe Mazilu, „*Vamă pentru speranță*”, „Nistru”, 1983, 5; Mihai Cimpoi, *Timpul real și cel probabil la debutanți: Ion Anton*, „*Vamă pentru speranță*”, LA, 1983, 15 decembrie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 235; Ciocanu, *Vase comunicante*, 385–388; Ion Ciocanu, *Trei portrete*, VBA, 2008, 2–4; *Dicț. Chișinău*, 16–17; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 526–527; Claudia Partole, *Cartea care adună mai multe răspunsuri*, „Florile dalbe”, 2011, 33; Ana Bantoș, *Punctul de vedere ca punct de sprijin*, LRC, 2012, 9–10. **A.Bn.**

ANTONESCU, Emanuel (20.II.1870, Pitești – 13.IV.1949, București), dramaturg. Este fiul Zoei Antonescu (n. Micescu), înrudită cu familia Brătianu, și al moșierului Nicolae Antonescu. După primele clase gimnaziale la Pitești, trece la Liceul „Sf. Sava” din București, tot aici urmând Facultatea de Drept. În 1897 își susține doctoratul la Berlin. Profesor de drept civil la Iași, apoi la București, unde, din 1936, va fi decanul Facultății de Drept, figură marcantă a Baroului de Ilfov și deputat, din partea Partidului Conservator, al Colegiului de Argeș, **A.** s-a integrat mișcării pentru o Românie întregită. Pasionat de teatru, scrie mai ales piese istorice, unele cu subiecte celebre (*Filip al II-lea*), îndeobște inspirate din perioada antică și medievală. În 1929 devine membru în Societatea Autorilor Dramatici Români.

A. debutează cu o „tragedie romantică în versuri”, În preajma tronului, jucată la Teatrul Național din București în 1894. Piesa, cu subiect „italian”, miza pe efecte violent teatrale – intrigă complicată, situații false, replici artificiale, reminiscențe ale spectacolului romantic. În 1916 tipărește *Dochia* și *Meșterul Manole*, piese dintr-o proiectată trilogie în versuri. Cea dintâi, pusă în scenă de Paul Gusti, în 1928, la Teatrul Național din București, marca cel mai împlinit moment al dramaturgiei. Într-un text cu o frazare când apodictică și grandilocventă, când de o facilă sentimentalitate, filonul dramatic se pierde printre figuri istorice reale și personaje legendare: Dochia și Traian, Decebal și Bicilis, dinastia Flaviilor, Iuvenalis ș.a. Epoca romană este reconstituită de **A.** cu detalii erudite: palate, temple, serbări cu aer triumfal și orgiastic, mișcare continuă de patricieni, sclavi, războinici ș.a. Personaje mai conturate

sunt Domițian, figură de tiran decadent, crud și extravagant, și Dochia, al cărei fond demonic se va accentua în „fantezia dramatică” *Meșterul Manole*. Traducerea în limba germană a piesei a apărut la Leipzig în 1923. O versiune fragmentară, cu titlul *Mănăstirea Argeșului*, s-a publicat în 1933. Piesa împletește, cam nebulos și fantasmagoric, legenda creației cu mitul dacic. Lumea fantastică, supranaturală rămâne vizibilă doar pentru Manole. Feeria amestecă mitologia, fabulosul folcloric și personajele alegorice. *Dragoste nordică*, o parafrază fadă după Henrik Ibsen, subintitulată *O nouă Hedda Gabler*, a fost scrisă în 1917, dar publicată abia în 1929, sub pseudonimul Modestinus. Condiția artistului, lupta pentru o carieră universitară se împletesc cu motivul triumphiului pasional, preluat din teatrul boulevardier. Scenele tari, tipologia sumară, protagoniștii inadecvat conturați obnubilează teza piesei – emanciparea femeii. Altă piesă, *Ispita*, din care s-a publicat un fragment, tratează, cu mijloacele melodramei, un *malentendu*.

SCRIERI: *Dochia*, București, 1916; ed. București, 1927; ed. București, 1929; *Meșterul Manole*, București, 1916; ed. (*Meister Manole*), tr. Konrad Richter, Leipzig, 1923; *Dragoste nordică*, București, 1929.

Repere bibliografice: I.C. Bacalbașa, „În preajma tronului”, LUP, 1894, 2413; Victor Eftimiu, „*Dochia*”, LUT, 1928, 1926; H. Blazian, „*Dochia*”, DEP, 1928, 159; Horia Furtună, *Antonescu N. Emanoil*, în Fr. Stanetti, *Fresca justiției contemporane române*, București, [1935], 161–164; Alex. Velescu, *Emanuel Antonescu*, „Gazeta tribunalelor”, 1937, 4; Massoff, *Teatr. rom.*, III, 343; Ciompec, *Motivul*, 77–81; *Emanuel Antonescu*, DRI, I, 51–54. **A.Sm.**

ANTONESCU, George (11.VI.1908, Horecea Mănăstirii–Cernăuți – 1.VI.1993, Câmpulung Moldovenesc), poet, prozator. Părinții săi, Zamfira și Neculai Antonovici, erau țărani. Numele originar al familiei, la care scriitorul revine în 1939, era Antonescu. A urmat școala primară în satul natal (1916–1917) și la Cernăuți (1918–1922), unde va frecventa și Liceul „Aron Pumnul” (1922–1929), și Facultatea de Teologie (1929–1933). A audiat și cursurile Facultății de Litere și Filosofie și ale Seminarului Pedagogic Universitar (1933–1936). Corector și încasator al ziarului „Glasul Bucovinei”, preot apoi într-o comună cernăuțeană, va lucra din 1937 în cancelaria Mitropoliei Bucovinei. Pe lângă alte însărcinări, a avut și răspunderea redacțională a publicațiilor „Credința” (1937–1949), la care colabora, alături de alți tineri poeți, încă din 1935,

și „Foaia oficială” a Mitropoliei (1947, devenită „Cuvântul adevărului”, 1948).

A. s-a format ca scriitor în ambianța grupării Iconar, fiind unul dintre fondatori. Debutase în revista „Junimea literară” (1931), în care va fi prezent, aproape număr de număr, până în 1935. A mai colaborat cu versuri, proză, publicistică literară și culturală la „Glasul Bucovinei”, „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”, „Țara Șipenițului”, „Buna-Vestire”, „Convorbiri literare”, „Bucovina”, „Revista Bucovinei”, „Bucovina literară”, „Universul literar”. După al Doilea Război Mondial, la Suceava, pune bazele grupării literare Voievodul, împreună cu Dimitrie Loghin, Mihail Cazacu și D. Florea-Rariște și reușește chiar să publice o antologie a scrisului bucovinean (*Floare de gând*, 1947). În 1992 publică, sub titlul general *Neuitatele plaiuri natale*, un volum de poezie și, împreună cu soția sa, Silvia Antonescu, unul de proză. Încă de la debut scriitorul a încercat versul și proza, cultivând apoi ambele genuri, dar cu rezultate diferite. Deși firescul mișcării și fluiditatea scriiturii sunt notabile, autorul, care insistă în direcția realismului psihologic, nu are propriu-zis instinct epic. O proză cu tente poetice, umoristică și fantezistă ar fi convenit acestui scriitor cu înclinații calofile. Descriptivismul, ușor spiritualizat, domină începuturile poetului. Tematica tradițională caută relieful expresivității moderne, care, în exces, impune versului o înfățișare muncită, nefirească sau un fals prestigiu ermetic. Plaiul bucovinean cu ape, izvoare, codri și țărani, surprins într-o lumină egală, fără timp, reprezintă materia în care se încrustează simbolurile unor trăiri potolite. Cerul, arcuit ocrotitor, și apele răsfrâng imaginea frustă a unui eden rustic, apropiat și prielnic omului, unde gesturile cele mai simple capătă o solemnitate ceremonioasă. Bucolică, fără a fi convențională, lirica evoluează firesc de la expresionismul formal, vizibil în stilizarea peisajului și extatica mișcării, la ortodoxismul imnic, celebrând „ploile și bobul”. Poezia lui **A.**, de o anume prospețime a metaforei, tinde să se înscrie printre metamorfozele moderne ale tradiției.

SCRIERI: *Neuitatele plaiuri natale*, vol. I, pref. Constantin Blănuș, Suceava, 1992, vol. II (în colaborare cu Silvia Antonescu), Suceava, 1993. **Antologii:** *Floare de gând*, Suceava, 1947 (în colaborare cu Dimitrie Loghin).

Repere bibliografice: Mircea Streinul, *Poeți tineri bucovineni*, București, 1938, 8, 10, 11, 15, 19; Perpessicius, *Opere*, VIII, 80; Predescu, *Encicl.*, 41; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 823, *Ist. lit.* (1982), 907; Doina Cernica, „*Neuitatele*

plaiuri natale”, „Crai nou”, 1993, 813; Rachieru, *Poeți Bucovina*, 31–32; [George Antonescu], „Iconar”, 1997, 6 (grupaj special); Hrimiuc-Toporaș, *Atelier*, 163–176; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, 48–49.

G.H.-T.

**ANTONESCU,
Georgeta**
(18.XII.1937, Cluj),
istoric literar.

Este fiica Floricăi Antonescu (n. Mazilu) și a lui Caius Antonescu, medici. Frecventează școala primară și gimnaziul la Sibiu (1944–1945), Lipova (1945–1949) și Cluj (1949–1951), apoi, tot la Cluj, liceul (1951–1954), aici avându-l între profesori pe I.D. Sîrbu. Devine studentă a Facultății de Filologie–Istorie–Filosofie, secția română, a Universității clujene (1954–1958). După obținerea licenței, își începe cariera didactică în învățământul universitar clujean. Doctor în filologie din 1971, ajunge profesor la Facultatea de Litere. A îndeplinit și funcțiile de prodecan și decan la aceeași facultate. Debutează cu articole de istorie literară în „Buletinul cercurilor științifice studențești” (Cluj, 1956–1957), iar editorial cu studiul monografic *Aron Densușianu* (1974). E prezentă cu studii de istorie literară și comentarii critice la „Limbă și literatură”, „Manuscriptum”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Revista de pedagogie”, „Pro didactica”, „Studia Universitatis «Babeș–Bolyai»”, „Acta Musei Devensis”, „Sargetia”, „Tribuna”, „Steaua”, „Vatra” ș.a. De asemenea, colaborează la tratate academice și volume colective: *Istoria literaturii române* (I, 1964, ed. 2, 1970; II, 1968), *Centenar Eminescu. 1889–1989* (1989), *Portret de grup cu Ioana Em. Petrescu* (1991), *Cercetarea literară azi* (2000) ș.a.

Anvergura reală a investigațiilor de istorie literară, capacitatea de a discerne critic valorile sunt ilustrate de numeroase articole semnate de **A.** în *Scriitori români* (1978), *Dicționarul scriitorilor români* (I–IV, 1995–2002), *Dicționarul analitic de opere literare românești* (I–IV, 1998–2003) și *Dicționarul esențial al scriitorilor români* (2000). Sunt comentarii

pertinente la opere și autori atât din perioadele mai vechi ale literaturii române (cronicarii, pașoptiști ș.a.), cât și din contemporaneitate (I. D. Sîrbu ș.a.). Segmentul cercetat cu predilecție este secolul al XIX-lea. Întemeindu-se pe lecturi atente și pe evaluări argumentate detaliat, stăpânind informația documentară, autoarea interpretează nuanțat și din perspectivă modernă scriitori de nivel valoric variabil, precum Costache Bălăcescu și Costache Negruzzi, Costache Caragiali și Vasile Alecsandri, George Crețeanu și Ion Codru-Drăgușanu. Monografia Aron Densușianu și eseul *Introducere în opera lui Ion Codru-Drăgușanu* (1983), ca și edițiile și antologiile pe care le-a pregătit și prefăcut – *Amintiri din viața mea* de Francisc Hossu-Longin (1975), *Cercetări literare* de Aron Densușianu (1983) și *Negriada* de același autor (1988), *Natura în poezia românească* (1996) ș.a. – atestă în autoarea lor „un cercetător ponderat, cu o judecată critică și istorică echilibrată” (Al. Dobrescu). Scris sobru, exact, cu o documentare abundentă și o idee clară de investigare și construcție, studiul despre Aron Densușianu a fost bine primit de critică, fiind considerat „dosarul unei reabilitări”. Concepută după modelul consacrat, lucrarea tratează distinct viața și opera, dar reexaminarea contribuțiilor lui Aron Densușianu în critica și istoria literară are semnificația unui recurs, a unei restituiri și a unei reevaluări, corectând o imagine în mare parte nedreaptă. A. constată merite reale ale incomodului contemporan și coleg de generație al lui Titu Maiorescu, B. P. Hasdeu, A.I. Odobescu, definindu-l drept „unul dintre adevărații întemeietori ai istoriei noastre literare”. Opera lui fiind, în timp, „mai mult contestată decât cunoscută”, circumstanțele vieții și ale receptării scrisului său, traiectoria în posteritate fac din el nu „un necunoscut, ci, mai degrabă un «necunoscut»”. În eseul consacrat operei lui Ion Codru-Drăgușanu „cumintea” (Marian Popa) A. abordează cazul spectaculos al unui scriitor descoperit târziu. Deși nu a fost un anonim în epocă, ci un personaj cu o biografie ieșită din comun (revoluționar, învățător, aventurier, călător, funcționar disciplinat), abia în secolul al XX-lea autorul *Peregrinului transilvan* va fi valorizat ca scriitor prin contribuția editorială și critică a lui N. Iorga (1910) și a lui Șerban Cioculescu (1942). Autoarea reia toate datele cazului și, după un succint excurs biografic, procedează la o analiză sistematică a elocventului memorial al Drăgușanului, având în vedere tehnica narativă, structura

compozițională, semnificația „voiajului” întreprins de el, pusă în comparație cu semnificația voiajului la predecesorii și contemporanii lui (Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Nicolae Filimon, mai vechiul Dinicu Golescu). Diferența specifică ar fi că autorul *Peregrinului*... „transformă călătoria în «romanul» unei existențe și al unei aventuri”. A. continuă și ilustrează pertinent tradiția școlii clujene de critică și istorie literară, atât sub raportul temelor, cât și sub cel metodic, fapt evident și în cursurile universitare sau în contribuțiile la volumele colective de studii alcătuite în cadrul Catedrei: *Studii literare. Din istoria presei culturale și literare românești* (1987), *Semiotica și poetica* (I–III, 1984–1987, V, 1992).

SCRIERI: Aron Densușianu, Cluj-Napoca, 1974; *Istoria literaturii române moderne* (în colaborare cu Maria Protase și Livia Grămadă), partea I, Cluj-Napoca, 1974; *Istoria literaturii române. Epoca veche* (în colaborare cu Octavian Șchiau), Cluj-Napoca, 1975; *Istoria literaturii române. Epoca premodernă* (în colaborare cu Octavian Șchiau), Cluj-Napoca, 1981; *Introducere în opera lui Ion Codru-Drăgușanu*, București, 1983; „Alexandru Lăpușneanu” de Costache Negruzzi, Cluj-Napoca, 2001. **EDIȚII:** Francisc Hossu-Longin, *Amintiri din viața mea*, introd. edit., Cluj-Napoca, 1975; Aron Densușianu, *Cercetări literare*, introd. edit., Cluj-Napoca, 1983, *Negriada*, pref. edit., București, 1988. **ANTOLOGII:** *Natura în poezia românească*, pref. edit., București, 1996.

Repere bibliografice: Zăciu, *Bivucac*, 64–68; Mircea Popa, „Aron Densușianu”, RITL, 1974, 4; Ulici, *Prima verba*, I, 230–232; Dobrescu, *Foiletoane*, I, 175–180; Cioculescu, *Itinerar*, V, 121–126; *Dicț. scriit. rom.*, I, 94–95; Ion Vlad, *Poezia naturii în antologie*, TR, 1996, 27; Cornel Ungureanu, *Școala Ardeleană – ultimele știri*, O, 2000, 8; Petraș, *Panorama*, 2001, 103; Petrescu, *Studii*, 44–46; Popa, *Ist. lit. rom.*, II, 1041. **C. H.**

ANTONESCU, Nae (18.XII.1921, Terebești, j. Satu Mare – 18.VI. 2008, Terebești, j. Satu Mare), istoric literar. Este fiul Mariei (n. Suciuc) și al lui Ioan Antonescu, prenumele la naștere fiind Ioan. A urmat Școala Normală la Oradea și București, Facultatea de Filosofie și Litere a Universității din Cluj, Academia de Înalte Studii Economice din București. A funcționat ca profesor de limbă și literatură română la Școala Generală din Terebești, unde a fost și director, și la Școala Tehnică CFR din Satu Mare. A fost director al Casei Corpului Didactic din Satu Mare și a condus cenaclul „Liviu Rebreanu” din aceeași localitate. A debutat publicistic în „Ogorul sătmărean” (1940), iar editorial cu volumul *Scriitori uitați* (1980). A colaborat la „Adevărul”, „Luceafărul” (Sibiu), „Pagini literare”,

„Ardealul”, „Tribuna”, „Familia”, „Transilvania”, „Ate-neu”, „Convorbiri literare”, „Steaua”, „Limbă și literatură”, „Viața românească”, „Poesis”, „Nord literar” ș.a. A mai semnat I.A. Terebești, Nae Tarabă, Silviu Alexe, Titus Clemente.

Spirit metodic și riguros, cu un mare scrupul al exactității informației și valorizării, A. s-a consacrat istoriei literare de restituire, anume acelei direcții destinate a (re)aduce în conștiința publică și deopotrivă în cea critică figuri și fapte literare pe nedrept ignorate sau marginalizate. *Scriitori uitați* este o culegere de studii micromonografice (biografie, descrierea și evaluarea operei, portret sintetic, bibliografia operei și a referințelor critice) despre autori dispăruți prematur, înainte de a-și fi dat măsura întreagă a înzestrării (N. Milcu, Al. Călinescu, Al. Vianu, I. Șugariu ș.a.) sau care au jucat un rol în epocă (I. Chinezu, Octav Botez, Theodor Murășanu ș.a.). Comentariul îmbină demersul analitic și critic cu evocarea, care însă nu obnubilează judecata de valoare, ci doar dă textului un fior de autenticitate și de trăit. Cel mai amplu studiu, o „schită pentru o monografie”, e consacrat lui Octav Șuluțiu, critic luat ca model, deoarece ar fi „cel mai cinstit comentator al fenomenului beletristic românesc interbelic”. Cercetarea aplicată a lui A. vizează, în continuare, presa literară interbelică, din care izolează spre analiză revistele conduse de doi mari scriitori: Liviu Rebreanu și G. Călinescu. Cartea despre publicațiile celui dintâi, editată în 1985, întregeste imaginea scriitorului, directorul de reviste („Mișcarea literară”, „Gazeta literară” și „România literară”) apărându-i istoricului literar ca un „militant însuflețit de idei mărețe și sentimente elevate, în slujba obștei scriitorilor și a progresului artistic al literaturii române”. Cele trei studii monografice sunt urmate de bibliografia analitică a publicațiilor. Tipărită în 1999, cartea despre „Jurnalul literar”, revista lui G. Călinescu, reunește, pe lângă studiul propriu-zis și bibliografia exhaustivă a periodicului, o selecție de „texte programatice” și o bibliografie a referințelor critice. Autorul plasează revista în fruntea săptămânalelor literare interbelice, subliniindu-i „intenția de a săvârși o revoluție în conștiința scriitorilor tineri, cei care ar putea inaugura mult visata epocă de clasicități”. *Reviste din Transilvania* (2001) este o prețioasă culegere de micromonografii de publicații literare interbelice (în total 47), însoțite de o bibliografie selectivă. Articolele cercetează ambianța culturală în care apar revistele, selectează pagini de

interes din programele lor, din articolele de doctrină și îi scot în vedetă pe colaboratorii valoroși. Cărțile lui A. oferă o informație bogată, sigură și o interpretare judicioasă, cumpănită, de istoric literar experimentat. Interesul aparte arătat periodicelor sugerează proiectul unei istorii a presei românești.

SCRIERI: *Scriitori uitați*, Cluj-Napoca, 1980; *Reviste literare conduse de Liviu Rebreanu*, București, 1985; *Revista „Jurnalul literar”*, Iași, 1999; *Reviste românești de cultură din Transilvania interbelică* (în colaborare), I, Cluj-Napoca, 1999; *Reviste literare interbelice*, Cluj-Napoca, 2001; *Reviste din Transilvania*, Oradea, 2001; *Scriitori și reviste din perioada interbelică*, Iași, 2002. **Ediții:** George Boldea, *Versuri*, pref. Emil Giurgiuca, București, 1973; Romulus Demetrescu, *Însemnări critice*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1979 (în colaborare cu Dimitrie Danciu).

Repere bibliografice: Mircea Vaida, *Provincia scriitorului*, TR, 1981, 5; Nicolae Manolescu, *Scriitori (nu întotdeauna) uitați*, RL, 1981, 13; Șerban Cioculescu, „*Scriitori uitați*”, R, 1981, 3; Mircea Zăciu, „*Scriitori uitați*”, ST, 1981, 4; Mircea Popa, „*Reviste literare conduse de Liviu Rebreanu*”, TR, 1985, 47; *Dicț. scriit. rom.*, I, 95–96; Ion Buzași, G. Călinescu la „*Jurnalul literar*”, RL, 1999, 24; Emil Pinte, Grigore Scarlat, *Cartea „Jurnalului literar”*, ST, 1999, 8–9; Cornel Munteanu, *În zona publicisticii interbelice*, JL, 1999, 15–16; Vulturescu, *Cultură*, 23–26; Ștefan Borbély, *Cu mai puțină complezență*, „*Piața literară*”, 2002, 3; Lăgia Pamfilie, *Cartea revistelor...*, VTRA, 2002, 5–6; Ioan Nistor, *In memoriam*, PSS, 2008, 6–8. **N.M.**

ANTONESCU, Venera (15.V.1926, Slatina – 2008, București), poetă, eseistă, traducătoare. Este fiica Agripinei Antonescu (n. Cristescu), profesoară, și a lui Toma Antonescu, inginer. A absolvit liceul în orașul natal și Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1949), având ca disciplină de bază limba și literatura franceză. A funcționat la Catedra de literatură universală și comparată a Universității bucureștene (1950–1983). Și-a susținut doctoratul în filologie în 1973 cu o teză intitulată *Cuplul tragic Ifigenia – Electra în teatrul francez și german*. A debutat în presă în 1942 cu două poeme în proză publicate în „*Gazeta Oltului*”, un supliment literar al elevilor din școlile secundare din Slatina. Editorial, a debutat în 1969 cu volumul *Stelele lui Filoctet*. A mai publicat în „*România literară*”, „*Luceafărul*”, „*Ramuri*”, „*Astra*”, „*Studii de literatură universală*” ș.a.

Cultura solidă pe care își construiește studiile consacrate Antichității nu alterează poezia scrisă de A., în sensul unei supraaglomerări de simboluri livrești. Dimpotrivă, poeziile din *Stelele lui Filoctet*, *Dincolo*

de coclauri (1979, ediție plurilingvă), *Umblet subțire* (1986), *Aud înfrunzire* (1998), *Descântec în brumă... și depun mătăasă* (2001), *Zorilor zăbranic* (2003) încântă prin simplitate – într-adevăr, o simplitate savantă –, prin lirism și candoare, prin abilitatea de a transpune emoția primară, neprelucrată, toate acestea prinse într-o expresie meșteșugită, „cu o meticuloasă grijă a construcției simțită în fiecare vers, chiar și în cizelarea celor mai fugitive impresii” (Al. A. Philippide). Bunăoară, tema centrală a primelor trei volume – ce pot fi considerate unul singur, dată fiind omogenitatea tematică – este „rotata,/ libera/ copilărie”, „copilăria sfântă”, „copilăria-culbec”, pe care **A.** o invocă mereu cu nostalgia unui tărâm pierdut. Spațiul și timpul ocrotitor de odinioară, din care nu lipsesc prezențe și motive folclorice precum cel al ielelor, al paparudelor, al meșterului Manole, sunt inundate de „miresme puzderii și seve florale”, plante de toate soiurile, gâze, „în gri pastelat, albastru lăptos și galben ca paiul”, toate cufundate în abur, ceață, colb, roto-coale de fum, căci nu sunt altceva decât tablouri evanescente ale aducerii-aminte: „tot mai stins opal e/ albu-acelei vremi în spulber de petale”. **A.** traduce din Hugo von Hofmannsthal, Henrik Ibsen și Jules Laforgue; a mai colaborat în calitate de traducătoare la realizarea lucrărilor *Antologia poeziei franceze de la Rimbaud până azi* (I–II, 1974–1976) și *Simbolismul european* (I–III, 1983).

SCRIERI: *Stelele lui Filoctet*, București, 1969; *Istoria literaturii universale și comparate. Antichitatea orientală și clasică* (în colaborare cu Alexandru Cizek), București, 1971; *Esențe antice în configurații moderne*, București, 1973; *Dincolo de coclauri – Au delà des combes – Al di là dei colli – Más alla de los páramos*, ed. plurilingvă, București, 1979; *Umblet subțire*, București, 1986; *Aud înfrunzire*, București, 1999; *Descântec în brumă... și depun mătăasă*, pref. Mia Dumitrescu-Mihalache, Iași, 2001; *Zorilor zăbranic*, București, 2003. **Traduceri:** Henrik Ibsen, *Teatru*, pref. trad., București, 1974, *Împărat și galilean*, pref. trad., București, 1994; Hugo von Hofmannsthal, *Poezii*, ed. bilingvă, pref. trad., București, 1981; Jules Laforgue, *31 poezii*, ed. bilingvă, postfața trad., București, 2003.

Repere bibliografice: Florin Manolescu, „*Stelele lui Filoctet*”, RL, 1970, 24; Ilieș Câmpeanu, „*Dincolo de coclauri*”, CNT, 1980, 6; Dan C. Mihăilescu, „*Dincolo de coclauri*”, LCF, 1980, 11; B. Grigorescu, „*Umblet subțire*”, CL, 1988, 8; *Lit. rom. cont.*, I, 519; Geo Vasile, [Venera Antonescu], VR, 1999, 10–11, „Arca”, 2000, 7–9, CL, 2002, 7, RL, 2004, 7; Valentin Talpalaru, „*Zorilor zăbranic*”, CRC, 2003, 11; George Corbu, *De totdeauna egală cu ea însăși*, Venera Antonescu, CL, 2004, 5, 6.

C.Br.

ANTONESEI, Liviu
(25.IV.1953, Vlădeni,
j. Iași), poet, eseist,
prozator.

Este fiul Anei Antonesei (n. Măriuță), asistentă medicală, și al lui Dimitrie Antonesei, economist. A absolvit Liceul Național din Iași (1972) și Facultatea de Psihologie–Sociologie a Universității „Al. I. Cuza” din același oraș (1976). Lucrează ca psiholog terapeut la Centrul Logopedic Interșcolar din Iași, profesor de logică la Liceul Pedagogic din Iași (1976–1979), cercetător la Centrul de Studii Socio-Umane al Universității ieșene (1979–1989), cadru didactic la Catedra de științele educației a aceleiași Universități. Obține doctoratul în 2001. În perioada studenției este redactor-șef adjunct la revista „Opinia studentescă”, ulterior activează ca redactor-șef adjunct la „Convorbiri literare”, iar în 1990 înființează și devine director la revista „Timpul”. Face parte, alături de Dan Petrescu, Mihai Dinu Gheorghiu și Luca Pițu, din grupul Sigma. Va fi, până în 1998, președintele filialei județene Iași a Partidului Alianței Civice. Debutază în revista „Dialog” (1974). Mai colaborează la „Astra”, „Contrapunct”, „Echinoc”, „Analele Universității „Al. I. Cuza” din Iași”, „Xenopoliana”, „Familia”, „Revista de filosofie”, „Revue roumaine de sciences sociales”, „Cronica”, „România literară”, „Transilvania”, „Observator cultural” ș.a., Semnează și cu pseudonimele L.D. Anton, Dimitrie Anton.

În *Semnele timpului. Opinii, dialoguri* (1988), volum compus în creuzetul intelectual al revistelor ieșene „Opinia studentescă” și „Dialog”, **A.** optează pentru libertatea de expresie oferită de o scriitură fragmentară și voit nesistematică. Maeștrii sunt Stéphane Mallarmé și Søren Kierkegaard, a căror întâlnire sintetizează formula paradoxală de etapă, un existențialism estetizant la modul autarhic, un vitalism care sublimază în artă ezoterică din neputința de fi convertit în acțiune politică. Eseistul teoretizează pe de o parte că rolul poeziei e „acela de a produce plusvaloare în ordinea conștiinței” și că locul ei în lumea contemporană „nu poate fi decât unul central”, afirmând în același timp că „numai rămânând o artă,

poezia poate rămâne eficace”. Nivelul nu poate depăși un diletantism superior, de adnotare febrilă a unor impresii de lectură omnivoră, comparabil doar până la un punct cu trăirismul livresc, dar și politic al interbelicilor. După 1989 autorul publică o carte de interviuri, 1990. *Vremea în schimbare* (1993), și propune un *Jurnal din anii ciumei. 1987–1989* (1995), „încercări de sociologie spontană”, care surprind ultimii ani ai comunismului românesc nu atât într-o analiză teoretică, cât într-o cronică cotidiană. *O prostie a lui Platon: intelectualii și politica* (1997) oferă un fel de jurnal de campanie, compus din articole și interviuri, al părerilor lui A. despre implicarea intelectualilor în politică, inclusiv a sa. *Despre dragoste. Anatomia unui sentiment* (2000) îmbină în formula eseului rigoarea investigației culturale întemeiate pe numeroase precizări terminologice și referiri la bibliografia de specialitate și autenticitatea confesiunii directe. Comentatorul reia unele idei de mult vehiculate în scrierile despre dragoste, cum ar fi aceea a distincției între sexualitate și erotism, expresii ale fizicii și metafizicii iubirii, însă își înviorează reflecțiile, nu întotdeauna profunde sau originale, prin nota de prospețime, ecou al trăirii personale nemijlocite. La granița dintre eseu, publicistică și notația de jurnal, textele din volumul *Literatura, ce poveste! Un diptic și câteva linkuri în rețeaua literaturii* (2004) consemnează impresiile de lectură ale autorului, cititor împătimit, fascinat de opera unor scriitori de factură diferită, de la Dante, Franz Kafka și Henry Miller la Jean-Paul Sartre, Lawrence Durrell și Jorge Luis Borges. Dublând la modul manifest teoreticianul prin practician, A. inclusea în *Semnele timpului* câteva proze scurte subintitulate „amintiri și parabole”, compuneri livești și fantastice în spiritul lui Borges sau în cel al lui Dino Buzzati: un teolog nonagenar, nemaiputând să-și folosească mâinile, își finalizează ultimul tratat ținând pana în gură; într-un târg de munte se opresc inexplicabil toate ceasurile și odată cu ele intră în amortire și timpul; un scrib descoperă „tăcerea ca hieroglifă a lumii”; alte texte valorifică mersul în cerc între text și realitate. Narațiunile erotice din *Check Point Charlie. 7 povestiri fără a mai socoti și prefața* (2003), amestecând indistinct autobiograficul și fantasmaticul, surprind experiențe esențiale care au marcat tinerețea lui A. în anii '60–'70 din secolul trecut, de la aventuri senzuale expuse „pe ulița mare” până la afirmarea spiritului contestatar. După antologia de proză scurtă *La „Morrison Hotel”. Povestiri de până azi* (2007), A. revine cu volumul *Victimele inocente și colaterale ale unui sângeros război cu Rusia* (2012), care

îi prezervă maniera consacrată: stil tranzitiv, aflat pe unele porțiuni la granița cu eseu teoretic, fuziunea între ficțional și autobiografic, diversitatea geografică a subiectelor, inserturile metatextuale, dublarea predilecției reflexive cu gustul pentru fabula indeterminată. Însă ipostaza cea mai relevantă a lui A., autor polyvalent, poate fi considerată cea de poet. Volumul *Pharmakon* (1989), publicat în versiune integrală în 1990 sub titlul *Căutarea căutării* (Premiul Asociației Scriitorilor din Iași), deși adună versuri din două decenii, atrage atenția prin substanțialitatea și prin originalitatea imaginarului, nealterate de numeroasele referințe livești. Umbra lui Mallarmé inspiră o bună parte a acestei lirici, preocupată de tensiunea dintre cuvinte și tăcere ori de neliniști moderniste privind natura poeziei: „Rău înarmat – apropiere furișă/ de lucruri tatonare înconjur/ tăcere fugar împărțită// a vorbi numai în cercuri concentrice/ a imagina muzica unor moarte umbre/ și a celor fără contur...// și nici astrul nopții luminând!” (*Le mal armé*). Poetul deține de altfel și un bun antrenament în filosofii orientale, iar zen-ul său rimează cu poetul francez tutelar. Există însă și o față mult mai gălăgioasă, nu mai puțin caracteristică, de activist anxios al implicării atât în zonele nepoetice ale limbajului, cât și în cele curat politice. O piesă esențială este amplul poem *Urlu. Despărțirea de lume. Un testament*, scris în 1988, defulare violentă, exorcizare prin regurgitarea retoricii și prin descompunerea în bucăți a propriului sine existențial și poetic: „Nu mă mai suport – celulă cu celulă, fibră cu fibră,/ organ cu organ, sistem cu sistem, bucată cu bucată./ Aș împărți într-un urlet fără sfârșit ființa mea toată./ Eu urlu, eu urlu, eu urlu!”. Partea bogată în acizi a persoanei lui A. oferă în alte rânduri coșmaruri memorabile prin deformările familiarului (*Eminescu. Un vis*). Dipticul format din volumele *Apariția Eonei și celelalte poeme de dragoste culese din arborele Gnozei* (1999) și *Dispariția și eternitatea Eonei* (2006) înfățișează cu precădere poezie erotică, alternând meditativul cu versurile săltăreț-rimate: „Unde sunt ochii aurii de altădată/ și peștera adâncă, fierbinte și clară?/ S-au strecurat încet spre niciodată/ și astăzi nu mai e ce-a fost odinioară./ Și astăzi nu mai e ce-a fost odinioară”. În *Povești filosofice cretane și alte poezii din insule* (2012) A. își găsește inspirația în peisajul insular grecesc și în recuzita mitologică de rigoare, fără a se lăsa sufocat de livrescul prefabricat. A tradus din Lev Șestov *Noaptea din grădina Ghetsimani* (1995), în colaborare cu Gabriela Gavril.

SCRIERI: *Semnele timpului. Opinii, dialoguri*, Iași, 1988; ed. Iași, 2006; *Pharmakon*, București, 1989; ed. (Căutarea căutării), Iași, 1990; 1990. *Vremea în schimbare*, Iași, 1993; *Jurnal din anii ciumei. 1987–1989. Încercări de sociologie spontană*, Iași, 1995; *Paideia: fundamentele culturale ale educației*, Iași, 1996; *O prostie a lui Platon: intelectualii și politica*, Iași, 1997; *Nautilus: structuri, momente și modele în cultura interbelică*, Iași, 1998; *Apariția Eonei și celelalte poeme de dragoste culese din arborele Gnozei*, Botoșani, 1999; *Despre dragoste. Anatomia unui sentiment*, Iași, 2000; *Check Point Charlie. 7 povestiri fără a mai socoti și prefața*, Iași, 2003; *Literatura, ce poveste! Un diptic și câteva linkuri în rețeaua literaturii*, Iași, 2004; *Dispariția și eternitatea Eonei*, Timișoara, 2006; *Apariția, dispariția și eternitatea Eonei: antologie de poezie 1978–2006*, Pitești, 2007; *La „Morrison Hotel”. Povestiri de până azi*, București, 2007; *Hesperia. Șapte vorbiri despre spiritul european și maladiile sale*, Iași, 2007; *Povești filosofice cretane și alte poezii din insule*, București, 2012; *Victimele inocente și colaterale ale unui sângeros război cu Rusia*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Gheorghe Grigurcu, *Diversitatea semnelor timpului*, ST, 1989, 2; Nicolae Manolescu, *Un tânăr eseist*, RL, 1989, 15; Constantin Pricop, *Formele poetice*, CL, 1989, 9; Marian Papahagi, „Semnele” eseului și „farmecul” poeziei, TR, 1990, 4; Gheorghe Perian, *Restituirea unei cărți cenzurate*, TR, 1991, 18; Ștefan Borbély, *Despărțirea de Mallarmé*, RL, 1991, 31; Nichita Danilov, *Apocalipsa de carton*, Iași, 1993, 99–102; Holban, *Salonul, 199–201; Dicț. scriit. rom.*, I, 96–97; Grigurcu, *Peisaj*, II, 358–365; Codrin Liviu Cuțitaru, *Furor eroticus*, OC, 2001, 48; Tudorel Urian, *Bărbatul la cincizeci de ani*, RL, 2003, 19; Mihăilescu, *Lit. rom. postcomunism*, I, 463–467; Holban, *Ist. lit.*, I, 230–236; Andrei Terian, *Fără cuvinte*, CLT, 2007, 35; Popa, *Ist. lit.*, II, 568–569; Paul Cernat, *Realitatea nu-i ce pare a fi*, „22”, 2012, 22; Cistelean, *Diacritice*, II, 9–17.

A.C., M.I.

ANTONIADE, C. [Constantin] (16.VIII.1880, București – 19.VII.1954, Madrid), eseist, traducător. Este al treilea dintre cei șase copii ai Alexandrinei (n. Capelleanu) și ai lui Diamandi Antoniade, inspector financiar. Și-a făcut studiile secundare la Liceul „Matei Basarab”, după care a urmat dreptul și filosofia la Universitatea din București, obținând ambele licențe (1902, 1903). Intră în magistratură făcându-se repede remarcat, astfel că în 1914 era delegat ca secretar general în Ministerul de Justiție. După război i se încredințează importante misiuni diplomatice: secretar general al delegației române la Conferința de Pace (1919–1920) și arbitru în Tribunalul Mixt Româno–Ungar (1921–1927) la Paris, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Geneva, pe lângă Societatea Națiunilor (1928–1936), și la Berna (1936–1937). Revocat odată cu intrarea în dizgrație a lui Nicolae Titulescu, al cărui prieten și apropiat colaborator a fost, s-a retras la Paris,

unde a trăit din avocatură. A fost membru fondator al Societății de Filosofie din România (1910), iar din 1929 membru al Academiei Diplomatice Internaționale.

A. s-a format într-un climat spiritual dominat de autoritatea modelului junimist. Personalitate complexă, s-a distins deopotrivă ca literat și gânditor. Întâietatea aparține filosofului, afirmat exploziv cu o suită de lucrări în care abordează aspecte teoretice – *Iluziunea realistă. Încercare de critică filosofică*, teză de doctorat (1907), eseurile *Nihil novi? și Raționalism și pragmatism* (ambele din 1913), de istorie a filosofiei – monografiile *Thomas Carlyle* (1909), *Filosofia lui Henri Bergson* (1910) și de filosofie a culturii – *Imperialismul culturii germane* (1915). Traducerile din Thomas Carlyle – *Eroii. Cultul eroilor și eroicul în istorie* (1910), *Muncă, sinceritate, tăcere* (1910) și din John Ruskin – *Comori și grădini* (1914) întregesc imaginea acestei perioade febrile, când era stimulat și de perspectiva succesiunii la Catedra de istoria filosofiei, liberă prin pensionarea lui Titu Maiorescu, obținută însă în 1910 de P.P. Negulescu. A colaborat la „Convorbiri literare”, „Noua revistă română”, „Rampa” ș.a. Câteva articole de atitudine politică publică în ziarele „Capitala”, „Izbânda” și „Dacia”, reluând într-o formă mai accesibilă idei din eseul polemic *Imperialismul culturii germane*. După un timp, revine în actualitatea literară cu scrieri consacrate Renașterii italiene: *Machiavelli. Omul, timpurile, opera* (I–II, 1933–1934), *Trei figuri din Cinquecento: Pietro Aretino, Francesco Guicciardini, Benvenuto Cellini* (1935; editată în 1937 și în limba franceză) și *Figuri din Cinquecento. Principele, curteni, curtezane* (1939). Acest ciclu istorico-biografic se încheie cu *Les Ambassadeurs de Venise au XVI-ème siècle*, lucrare redactată simultan în limbile română și franceză, care va fi publicată (versiunea franceză, singura încheiată) postum la Madrid, în 1984, de fiul său George Antoniade. A. este și autorul articolelor *Machiavelli* și *Guicciardini*, din tomul al cincilea al unui *Dictionnaire diplomatique*, editat de Academia Diplomatică Internațională, în care el însuși figurează. A lăsat în manuscris memorii și corespondență purtată cu numeroșii săi prieteni și cunoscuți, între care mari nume ale culturii române și europene.

Scrierile filosofice ale lui A., dincolo de noutatea repede remarcată a punctelor de vedere, atrag atenția și asupra unor însușiri care îl prefigurează pe biograful personalităților Renașterii italiene. Gânditor matur, familiarizat cu istoria doctrinelor filosofice și a culturii europene, A. posedă capacitatea de a expune fidel, dar atașant un sistem de cugetare. Studiile despre Thomas

Carlyle și Henri Bergson, mai curând modele de lectură comprehensivă decât exegeze critice, evidențiază tendința autorului de a transgresa sfera ideilor, orientându-se către personalitatea filosofului, a cărui efigie spirituală încearcă să o fixeze portretistic. Puntea de legătură dintre scrierile filosofice și cele închinete Renașterii o constituie însă eseul *Imperialismul culturii germane*, revelator pentru afinitatea față de valorile clasicismului greco-latin. Departate de a fi o întoarcere la Antichitate, Renașterea este văzută ca un moment nou în evoluția neîntreruptă, uneori subterană, a concepției care face din om măsura tuturor lucrurilor. Ceea ce o distinge, cum afirmă eseistul, este modul contradictoriu în care omul Renașterii și-a reprezentat și a trăit ideea de libertate individuală, cucerire care, transmisă și omului modern, deschide nu numai perspectiva împlinirii de sine, ci și pe aceea a eșecului. Nu doar studii de istorie a culturii sunt încercările sale, cât, mai ales, biografii exemplare. Convertind istoria în epică, biograful este dublat de un moralist superior, interesat de condiția umană a individului surprins în tentativa de a-și construi singur destinul. Niccolò Machiavelli, Francesco Guicciardini, Pietro Aretino, Benvenuto Cellini, Baldassare Castiglione, Isabella d'Este sunt figuri reprezentative pentru tiposociologia Renașterii. Contemporane, aceste „vieți paralele” întrețin un dialog subtil, luminându-se reciproc. Se ilustrează astfel ipostaza individualismului impenitent, infinit adaptabil și indiferent la sensul transcendent al valorilor. Amoralitatea personajelor, deși senină ca a zeilor, îi aliniază unui destin comun, epoca însăși fiind astfel. Cu zâmbet detașat, biograful își urmărește eroii, integrând acțiunile lor în mentalitatea timpului, pe pânza căruia, refăcută în detalii semnificative, le proiectează. Omul, opera și epoca sunt reprezentate în interferențele lor permanente, portretul final fiind o suprapunere de schițe creionate succesiv. Abilitatea autorului de a scoate în relief resorturile psihice ale diferitelor atitudini și reacții, ca și harul înscenării epice a unor fapte controlabile, desprinse dintr-o documentare amplă, conferă narațiunilor o convingătoare veridicitate, încât până și aspectele inevitabil aride capătă cursivitatea tensionată a trăitului. Biograf autentic, A. își domină subiectele de la înălțimea unei viziuni coerente despre om și lume.

SCRIERI: *Thomas Carlyle*, București, 1909; *Filosofia lui Henri Bergson*, București, 1910; *Imperialismul culturii germane*, București, 1915; *Machiavelli. Omul, timpurile, opera*, I–II, București, 1933–1934; ed. 3, pref. Andrei Corbea, Timișoara, 1993; *Trei figuri din Cinquecento: Pietro Aretino,*

Francesco Guicciardini, Benvenuto Cellini, București, 1935; *Figuri din Cinquecento. Principese, curteni și curtezane*, București, 1939; *Les Ambassadeurs de Venise au XVI-ème siècle*, îngr. George Antoniadă, Madrid, 1984; *Opere*, îngr. Ion Mihail Popescu, București, 1985. **Traduceri:** Thomas Carlyle, *Eroii. Cultul eroilor și eroicul în istorie*, București, 1910, *Muncă, sinceritate, tăcere*, București, 1910; John Ruskin, *Comori și grădini*, București, [1914].

Repere bibliografice: Al. Vlahuță, „*Thomas Carlyle*”, U, 1909, 113; Mihail Dragomirescu, „*Thomas Carlyle*”, CVC, 1910, 10; Petre Pandrea, C. Antoniadă, ADV, 1935, 15913; Octav Șuluțiu, „*Trei figuri din Cinquecento*”, F, 1935, 9–10; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 832, *Ist. lit.* (1982), 916; Nicolae Bagdasar, *Istoria filosofiei românești*, ed. 2, București, 1941, 245–246; Kalustian, *Simple note*, I, 179–183, II, *passim*, III, 156–160; Nicolae Iuga, „*Opere*”, ST, 1985, 9; Gh. Vlăduțescu, *Un filosof minor*, „*Revista de filosofie*”, 1986, 1; Ornea, *Interpretări*, 255–260; Ștefan Lemny, *Carlyle și propensiunea etică în cultura română*, în *Cultură și societate*, îngr. Al. Zub, București, 1991, 271–285; Hrimiuc-Toporaș, *Atelier*, 229–236; Florian Roatiș, *Filosofi uitați: Constantin Antoniadă*, „*Nord literar*”, 2003, 1. **G.H.-T.**

ANTONIU, Corneliu (31.X.1940, Craiova), poet, publicist. Fiu al Veronicăi și al lui Ioan Antoniu, comerciant, refugiați din nordul Bucovinei, A. își începe învățătura la Slatina, absolvind în 1958 Școala Sportivă nr. 4 din Galați. Urmează Școala Tehnică de Hidrologie și Meteorologie din Arad, pe care o încheie în 1965, și practică diverse meserii, între care și aceea de marinar. În 1987 declară greva foamei pentru respectarea drepturilor omului, este arestat și concediat, iar în 1990 cere azil politic în Belgia, de unde se întoarce la Galați în 1996. Debutează în 1967 la revista „Tomis”, iar editorial în 1978 cu placheta *Ascunsa ninsoare*. A mai publicat versuri în „Convorbiri literare”, „Ateneu”, „Dunărea literară” ș.a. Este unul din fondatorii Filialei Galați-Brăila a Uniunii Scriitorilor (din 2006 e președinte), director fondator al revistei de cultură „Antares” (din 1998) precum și al editurii cu același titlu, care organizează și un festival de poezie, ce acordă anual Ordinul Cavalerilor Danubieni scriitorilor reprezentativi din țările riverane fluviului. În 2004 a fost distins cu Ordinul Meritul Cultural în rang de Cavaler.

A. este un elegiac modern care consolidează generația șaptezecistă în dimensiunea ei reflexivă. De la primul volum, *Ascunsa ninsoare*, poetul își dezvăluie temele și identitatea lirică, pe care le va confirma, cu nesemnificative inconsecvențe, în alte cărți publicate: *Supunerile* (1982), *Fluturile de diamant* (1986), *Amintiri din pădurile de miconia* (1991). Motivul

principal al versurilor sale este golirea ființei de însemnele identității. Imagistica se hrănește cel mai des din semantica plecării, a ducerii, a părăsirii. Aerul „pleacă printre degete, cu casă cu tot”; „pe o apă o să plece chipul meu”; „Eu știu: anii, pădurea, toate/ Cum înfrunzesc/ Și cum de mine se înde-părtează”; sau, obsesiv: „Din frunze pleacă, pleacă și pleacă o dansatoare”. Starea are profunzime, căci poetul o păstrează la distanță egală și de ispita intelectualismului greoi, și de aceea a ludicului facil. Poate cea mai izbutită poezie a primului volum, emblematică și pentru următoarele, este *Drumul miriapodului*, care, în prozodie similibaladescă, vorbește despre aceeași dramă: „Pluteam în vis, pluteam în nori/ Din carnea mea plecau popoare/ Și un sânge negru sclipitor/ Strălumina adâncă mare...”. Drumul miriapodului – și al viziunii poetului – înseamnă fie pieirea definitivă, fie disperarea modern-mioritică și realcătuirea ființei în jurul osaturii universale. Selecția practică de autor în antologia *Strada Portului* (2011) oferă imaginea unui parcurs tardomodernist. Cu *Adio KAP BLANK* (1997), A. își testează abilitățile jurnaliere. Rezultatul e pozitiv, mai cu seamă în linia tomnatic-inițiativă, bine servită de o scriitură alertă și de un fin spirit de observație.

SCRIERI: *Ascunsa ninsoare*, București, 1978; *Supunerile*, București, 1982; *Fluturile de diamant*, București, 1986; *Amintiri din pădurile de miconia*, București, 1991; *Adio KAP BLANK*, Galați, 1997; *fructedemare@yahoo.com*, ed. plurilingvă, tr. Peter Sragher, Petru Iamandi, Carmen Racoviță și George Astaloș, Galați, 2010; *Obiecte de inventar*, Galați, 2011; *Strada Portului*, Iași, 2011.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Poeți*, ARG, 1978, 4; Ciobanu, *Însemne*, II, 246–249; Virgil Mazilescu, „*Supunerile*”, RL, 1983, 21; Constantin Trandafir, „*Fluturile de diamant*”, ATN, 1987, 8; Lucian Chișu, *Proprietarul de confuzii*, L, 1991, 2; Victor Sterom, „*Adio KAP BLANK*”, CRC, 1999, 5; George Bădărău, „*Adio KAP BLANK*”, CL, 1999, 7; Liviu Ioan Stoiciu, [Corneliu Antoniu], CL, 2001, 6, 7, ARG, 2012, 6; Popa, *Ist. lit.*, II, 487–488; Vasile Spiridon, *Fructe uscate și de mare*, LCE, 2012, 1. **A. G.**

ANTONIU, Ion (2.XII.1934, Sătmărel, j. Satu Mare), poet. Este fiul Iuliane (n. Știru) și al lui Dumitru Antoniu, ceasornicar. Face clasele primare la București (1941–1945), iar pe cele gimnaziale la Oradea și Cluj (1947–1948). Tot la Cluj urmează liceul (1948–1953) și Institutul de Arte Plastice „Ion Andreescu”, secția pictură (1953–1964). Profesor la câteva licee din Cluj, asistent, apoi șef de lucrări la secția de arhitectură și la secția de electronică a Institutului Politehnic din

același oraș (1973–1983), expune totodată lucrări de pictură în numeroase expoziții colective și personale. De specialitate grafician, practică arta conceptuală, virtuală și digitală. Debutază cu versuri în revista „Steaua” (1963) și editorial cu volumul de versuri *Chiron sau Răni permanente* (1997). Mai colaborează cu poezie și cronică plastică la „Tribuna”, „Napoca universitară”, „Literatorul” ș.a. În 1997–1998 a fost redactor-șef al revistei „Noesis”. Este prezent în câteva antologii de poezie: *Zbor neîntrerupt* (1967), *Dimineața patriei* (1968), *Vârsta de aur* (1974), *Poeți clujeni contemporani* (1997) și *Antologia pădurii* (1999).

Pentru A., poezia este, înainte de orice, o polifonie armonică de cuvinte, neinteresându-l altceva decât comunicarea în sine, sonoritatea verbului așezat în structuri de rostire alambicate, după metoda supra-realistă. În primele sale volume discursul confesiv are tensiune vizionară, înscrisă în metaforismul baroc al angoasei dezintegrării în ordinea cosmică a firii: „Moarte putrezită va ieși din mine acoperindu-mă cețuri ruginii/ un port mi se va deschide în ochi corăbii în formă de paianjeni/ Vrăjitori de ierburi vor învenina-ntr-un craniu beția soarelui” (*Câte focuri de armă s-au tras pentru a ucide bunătatea din om?*). Nonconformist, poetul este un artizan de imagini șocante, insolite, viziuni plastice, într-un spectacol debordant, proiectat în detalii obsedante. Acorduri grave de confesiune esențializată, într-un prezent maculat, acompaniază trăirile unui suflet pur într-o lume ce se deteriorează prin propria ei depersonalizare: „Ninge cu zăpadă criogenă peste liniștea circumterestră. [...] Atoteternul contabilizează pe ecrane de computer viața efemeridelor!” (*Iarna absențelor noastre*). Versurile din *Claunul de neon. Noeme și dianoeme* (2005) aduc totuși o temperare a tonului și o reaşezare a discursului liric în forme mai tradiționale, cu o tendință spre armonii amintind de poezia lui Lucian Blaga. Emfaza întrebărilor ultime lasă loc unei concreteți domoale a existenței, unei naturi terestre și unor trăiri ce-și extrag seva nu atât din interogațiile filosofic-maximaliste, ci dintr-o „somniațență”, dintr-o „lene metafizică” care îngăduie perceperea texturii nevăzute a naturii (*Inaudibilul sunet sacru*). Construindu-se antitetic, prin tensiunea perpetuă dintre agresiunea unei lumi hipertehnologizate și refugiul nostalgic în „splendorile arhaice”, poemele sunt punctate însă de excese diverse, de la lexicul supraîncărcat și strident la prea dese explicitări, încât lirica tinde, printr-un „limbaj artificial și greoi” (Alex. Ștefănescu), să alunece în retorică.

SCRIERI: *Chiron sau Răni permanente*, Cluj-Napoca, 1997; *Xinesis*, Cluj-Napoca, 1997; *Saxofon cu ape friguroase*, Cluj-Napoca, 1998; *Eonda fragilă sau Triumful lui Proteu*, Cluj-Napoca, 1999; *Claunul de neon. Noeme și dianoeme*, București, 2005.

Repere bibliografice: Constantin Cubleşan, *Răni permanente*, „Curierul” (Cluj-Napoca), 1998, 159; Poantă, *Dicț. poeți*, 15–16; Alex. Ștefănescu, *Vulva prehensibilă*, RL, 2007, 13.

Ct.C., Ad.S.

ANUAR DE ETNOLOGIE, ARTĂ, ISTORIE, LINGVISTICĂ, publicație editată între 1981 și 1983 de Baza de Cercetări Științifice Timișoara a Academiei Republicii Socialiste România. Comitetul de redacție al primului volum este format din Eugen Todoran, Deliu Petroiu, Viorel Țigu, Aurel Turcuș, Sergiu Drincu. În comitetul de redacție al volumului secund apare și Victor Andrei, iar în cel de-al treilea intră Constantin Chevereșan. De la volumul al doilea publicația are și un secretar de redacție, în persoana Vioricăi Goicu. Volumul întâi se deschide cu un *Cuvânt înainte* semnat de academicianul Dan Mateescu, în care finalitatea apariției periodice este bine precizată: „Baza de Cercetări Științifice a Academiei Republicii Socialiste România editează pentru prima oară un anuar al subcomisiilor de etnologie și de cultivare a limbii, cuprinzând o parte din rezultatele activității de cercetare, documentare și studiu în domeniile etnologiei, istoriei, artei și lingvisticii”. Apar, în conformitate cu profilul asumat, studii dedicate fenomenului poetic, semnate de Eugen Todoran (*Mit, filosofie, mitosofie în opera lui Lucian Blaga*), G.I. Tohăneanu (*Simboluri eminesciene: „lira” și „daltă”*), Dumitru Vlăduț ș.a. Sunt cercetate literatura naivă a scriitorilor rurali (Aurel Turcuș, *Aspecte privind condeierii țărani din Banat*) și literatura religioasă, în sensul complex al permanențelor ei ideatice, adesea cu un puternic ecou în iconografie (Ramona Boca-Bordei, *Cărturari ai Râmnicului în cultura românească a secolului al XVIII-lea*, Viorel Țigu, *Ilustrația în cărțile de Râmnic și rolul ei în răspândirea ideilor artistice în secolul al XVIII-lea*), o serie de studii interdisciplinare fiind dedicate folclorului (Aurel Turcuș, *Numărătoarea mare și Clasificarea creației aforistice și enigmatice în folcloristica românească*, Doina Comloșan, *Pentru o tipologie a faptelor folclorice*, Ioan P. Bogdan, *Originea «trunchiului de arbore fermecat»*, Philipp Detlef Strunk, *Accepțiunea timpului în folclorul bănățean*). Cercetările sunt însoțite de rezumate în limbi de circulație,

cuprinsul fiecărui tom fiind de asemenea tradus în rusă, franceză, engleză și germană.

I.I.

ANUAR DE LINGVISTICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ, publicație a Institutului de Filologie Română „A. Philippide” al Filialei Iași a Academiei Române, apărut la Iași din 1965, în continuarea revistelor „Studii și cercetări științifice”, seria Filologie (Iași, 1951–1963) și „Anuar de filologie” (Iași, 1964). Între 1981 și 1995 a fost editat în două serii, A. Lingvistică și B. Istorie literară. În 1965 și 1966 Al. Dima, membru corespondent al Academiei Române, a condus revista în calitate de redactor responsabil; între 1967 și 1975 această însărcinare i-a revenit lui N.I. Popa; din 1976 Vasile Arvinte a fost redactor responsabil, secondat pentru partea de istorie literară de Dan Mănuță (redactor responsabil adjunct); începând din 1988 până în 1995 Remus Zăstroiu este redactor responsabil al seriei B. Istorie literară. În anul 1996 cele două serii au fost reunite într-un singur volum, Stelian Dumistrăcel devenind redactor responsabil, iar Remus Zăstroiu, redactor responsabil adjunct pentru partea de istorie literară. Din redacție mai fac parte: Doina Hreapcă, redactor șef adjunct, Ion H. Ciubotaru, Victor Durnea, Gabriela Haja, Dan Mănuță, Luminița Botoșineanu, secretar științific de redacție, Ioana Repciuc, secretar științific de redacție. În rubricile permanente „Studii” și „Note și documente” se publică, în primul rând, rezultate ale cercetărilor legate de proiectele departamentelor de istorie literară și de folclor ale institutului: *Istoria criticii literare din secolul al XIX-lea*, *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, *Dicționarul general al literaturii române*, *Arhiva de folclor a Moldovei și Bucovinei*, *Monografii folclorice*. De-a lungul timpului au contribuții cu studii și articole din această categorie, alături de altele de teorie a literaturii, comparatistică etc. Al. Dima, N.I. Popa, Al. Teodorescu, I. Lăzărescu, Dimitrie Costea, Dan Mănuță, Remus Zăstroiu, Leon Volovici, Horst Fassel, Gabriela Drăgoi, Stănuța Crețu, Florin Faifer, Lucia Berdan, Lucia Cireș, I.H. Ciubotaru, Algeria Simota, Rodica Șuiu, Silvia Ciubotaru, Gh. Hrimiuc-Toporaș, Victor Durnea, Andrei Corbea, Ioan Holban, Ofelia Ichim, Adina Hulubaș, Nicoleta Borcea, Șerban Axinte, Sebastian Drăgulănescu, Amalia Drăgulănescu, Ioana Repciuc, Traian Diaconescu ș.a. Cu studii privind literatura română sau diverse literaturi străine, istoria culturii, istoria mentalităților, cu cercetări de imagologie, genealogie, naratologie ș.a. au colaborat pe parcursul apariției anuarului Gavril Istrate, Traian Cantemir, Const. Ciopraga,

Eugeniu Sperantia, Theofil Simenschy, Maria Platon, Maria Carpov, Adrian Marino, Al. Husar, Natalia Cantemir, Al. Zub, Liviu Leonte, I. D. Lăudat, Nicolae Crețu, Iulian Popescu, Leonida Maniu, Ion Pop, Mircea Popa, Adrian Voica, Dan C. Mihăilescu, Șt. Cuciureanu, Ion Constantinescu, Mihai Drăgan, Ion Apetroaie, Rodica Ciocan-Ivănescu, Traian Diaconescu, Grigore Marcu, Noemi Bomher, Sorina Bălănescu, Livia Cotorcea, Anca Sîrbu, Adela Hagiu, Astrid Agache, Doru Scăr-lătescu, I. Popescu-Sireteanu, Magda Jeanrenaud, Eugen Munteanu, Laura Manea, Carmen-Gabrie-la Pamfil, Adrian Turculeț, Mioara Dragomir, Elena Dănilă, Eugenia Dima, Luminița Botoșineanu, Dragoș Moldovanu, Marius-Radu Clim, Mircea Ciubotaru, Florin-Teodor Olariu, Cristina Florescu ș.a. În paginile revistei Petru Caraman, Ovidiu Bârlea, Ion Taloș, Vasile Adăscăliței, Petru Ursachi, Florin Bucescu, Viorel Bârleanu sunt autori de studii vizând domeniile etnologiei, etnografiei și folclorului literar sau în domeniul muzical. Între colaboratorii anuarului se numără și mulți specialiști de renume din străinătate: Hans Robert Jauss, Michael Kapellen, Horst Schuller-Anger, Stefan Hof, Anton Schwob, Michael Soukop, Burkhardt Steinwach, Till R. Kuhnle, Wolfgang Dahmen, Rudolf Windisch (toți din spațiul cultural germanic), Odille Serre, Eric Freedman (Franța), William Kluback (SUA), Maria Bak (Polonia), Michael Finkenthal (Israel), Zhang Yushu (China) ș.a. La rubrica „Note și documente” s-au tipărit, pe lângă articolele membrilor institutului, și altele, provenind de la renumiți cercetători ai unor domenii complementare: C. C. Angelescu, Gh. Buzatu, Ștefan S. Gorovei, Mihai Timofte (istorie), C. Turcu, Rodica Eugenia Anghel (arhivistică), Gh. Sibe-chi (genealogie), Sergiu Pavlicencu (literatură spaniolă) ș.a. Revista a aniversat totodată, prin studii sau articole, personalități ale învățământului universitar și ale cercetării științifice ieșene, precum Iorgu Iordan, Petru Caraman, Al. Dima, N.I. Popa, V. Harea, a publicat numere omagiale prilejuite de centenarele Lucian Blaga, Ion Barbu, N.I. Popa sau de sărbătorirea profesorului Const. Ciopraga, și numere tematice dedicate comparatismului românesc ori dicționarelor literare. Un caracter special au tomurile XXXII (*Centenar Eminescu – Creangă*), XXXIII (materialele Simpozionului german-român organizat de Institutul „A. Philippide” în 1992) și XXXIV (materialele Simpozionului internațional *B. Fundoianu–B. Fondane*, organizat în 1994). În tomul XLIX se publică textele comunicărilor susținute la Colocviul Internațional „Eugeniu Coșeriu – 90 de ani de la naștere”, organizat în 2011

de Institutul de Filologie Română „A. Philippide” și de Universitatea „Alec Russo” din Bălți, la Iași și la Bălți, 27–29 iulie 2011. Rubrica „Critică și bibliografie” comentează lucrări de specialitate și periodicele sau cărțile primite în cadrul schimbului internațional de publicații întreținut de redacția revistei cu peste șai-zeci de institute de cercetare, instituții de învățământ universitar și biblioteci de peste hotare. **O.I.**

ANUAR PENTRU ISRAELIȚI, publicație apărută din 1878 la Bacău, și cu titlul „Calendar pentru israeliți”, și un supliment calendaristic ebraic încorporat în prima fasciculă a volumului. În 1879 publicația, girată de Moses Schwarzfild ca redactor responsabil, se mută la București, unde își continuă apariția până în 1899. Adevărată enciclopedie a evreilor români prin varietatea tematică a documentelor, studiilor, micromonografiilor – de instituții, societăți, comunități – tipărite în paginile lui, **A.I.** abordează probleme de istorie generală (originea și misiunea iudaismului), dezvoltarea literaturii ebraice de la începuturi până în actualitate, relațiile iudaismului cu elenismul, răspândirea limbilor semite, specificul comunității evreiești din Moldova și Muntenia în epoca fanariotă și sub regimul Regulamentului Organic etc., creația populară a evreilor și influențele reciproce cu aceea autohtonă. O rubrică bine susținută, „Varia”, cu informații de interes general despre publicații specifice, evenimente cultural-sociale, decese ale unor fruntași ai comunității, volume recent apărute în țară și străinătate, acoperă aproape întreaga activitate a evreilor-români în special din orașele mari (București, Iași, Galați, Bacău). Varietatea tematică și nivelul ridicat sunt garantate de prestigiul colaboratorilor, dintre care se detașează Moses Gaster, frații Elias și Moses Schwarzfild, M. Braunștein-Mibașan, N. Fränkel, S.C. Tributo (S. Ianovici), Mariu Șăineanu, Iacob Psantir. În fiecare volum, printre studii docte (Elias Schwarzfild, *Evreii în legislația lui Matei Basarab al Munteniei. 1640–1652* și *Din istoria evreilor în România*, Mariu Șăineanu, *Limbile semitice*, Moses Gaster, *Basme evreiești de o mie de ani*, *Goarneau contra Talmudului*, N. Fränkel, *Viața și moartea lui Isus* etc), sunt presărate poezii de Ion Dafin (*Evreul*, din placheta *Fără noroc*), Ion Catina (*Calomnia*), A. Steuerman (-Rodion) (*Tu nu mă vrei*) sau traduceri după H. Heine (*Iehuda Ben Halevi*), L. A. Frankel (*Elie Wilna*), Sully Prudhomme (*Spinoza – sonet*), în traducerea lui A. Steuerman (-Rodion) cele mai multe, și a lui Aureliu Candrea; proza literară – cu predilecție

nuvele inspirate din viața cotidiană evreiască – stă sub semnul celui mai frust realism: *Bețivul*, *Prigonit de soartă*, *Simșele Ghibor*, *Polcovniceasa*, *Judecata poporană*, *Răzbunarea soartei* de E. Schwarzfild, și la fel, un ciclu de schițe *Din viața jalnică* (*Credinciosul*, *Amândoi*, *Trebuie să aibă bani jidanii*, *Împământenit*, *Kadiș*, *Gragherul*), completate, de pildă, de *Povestea șarpeului încălzit la sân* de Ronetti-Roman. Câteva portrete–biografie prezintă personalitatea unor fruntași ai evreimii mondiale (*Hirsch Mendel Pineles*, scris de Leopold Löw, marele rabin al Szegedinului) sau autohtone (*Iacob Löbel*, semnată de M. Schwarzfild). Sunt completate, la rubrica „Notițe diverse”, de necroloagele conținând considerații nuanțate, consacrate unor figuri publice recent dispărute (generalul englez Mazar-Pașa, Beniamin Schwarzfild, Iosif Bolocan). Alți colaboratori: Arnold Maltensky, C. Lippe, Julius Barasch, Armin Dux.

R.P.

ANUARUL ARHIVEI DE FOLCLOR, revistă care a apărut la Cluj, apoi la Sibiu și din nou la Cluj, între 1932 și 1945, ca organ al Arhivei de Folclor a Academiei Române (înființată în 1930), fiind îngrijită de Ion Mușlea. Reapare într-o nouă serie începând din 1980, urmată de alta din 1990, sub direcția lui Ion Cuceu. Prin cele șapte volume tipărite în perioada interbelică, **A.A.F.** avea să devină, ca preocupări, viziune și metodologie a abordării, publicația-etalon în sfera științelor despre cultura populară. Anuarul reflectă cu fidelitate starea acestor științe în acel moment, ca și, mai ales, concepția lui Ion Mușlea, întors de curând de la *École Roumaine en France* (1923–1925). Considerat „realizarea cea mai apreciată” a lui Mușlea (Ion Taloș), **A.A.F.** a adus o „contribuție substanțială în folcloristica vremii în aproape toate sectoarele mari ale cercetării” (Ovidiu Bârlea). Editată de Academia Română, publicația venea să înlocuiască mai vechea colecție „Din viața poporului român” a aceleiași instituții și avea menirea să instaureze spiritul științific în domeniile etnografiei și folclorului și să sincronizeze cercetarea românească, astfel, cu cea europeană și universală. În scopul acesta, Ion Mușlea reușește să atragă în paginile publicației colaborarea „unora dintre cei mai de seamă specialiști în diferitele domenii ale folclorului românesc din acel timp” (Ion Taloș), fapt care asigură ținuta științifică a materialelor inserate. Se adaugă tineri cercetători (de la Muzeul Limbii Române, de la Universitatea clujeană), stipendiați de Arhiva de Folclor, care vor realiza și tipări câteva culegeri și studii demne de interes. Sumarul include monografii etnofolclorice zonale ori ale

unor ținuturi românești, studii de istoria folclorului și a folcloristicii, contribuții teoretice referitoare la categoriile literaturii orale (baladă, poezie lirică, teatru popular), abordări ale literaturii orale din perspectivă comparată, contribuții la cercetarea obiceiurilor etc. În sfârșit, la inițiativa și în realizarea lui Ion Mușlea (cu colaborarea lui Ion Mărcuș și a lui Laurențiu F. Nemeș), se tipărește *Bibliografia curentă a folclorului românesc*. Alături de aceasta, în fiecare volum au mai fost publicate și alte tipuri de bibliografii (a revistei „Muza”, bibliografii regionale, bibliografia lucrărilor cu caracter folcloric și etnografic apărute sub egida Academiei Române între 1877 și 1929). Meritul cel mai însemnat al **A.A.F.** constă în publicarea monografiilor etnografico-folclorice regionale, al căror model îl constituie lucrarea *Cercetări folclorice în Țara Oașului* (inclusă în volumul I, 1932) de Ion Mușlea. Vor mai fi tipărite aici asemenea monografii parțiale sau generale, însoțite de glosar, ilustrații foto, hărți etc., aparținând lui P.V. Ștefănuță (*Folclor din județul Lăpușna*, *Cercetări folclorice în valea Nistrului de Jos*), Emil Petrovici (*Folclor din Valea Almăjului*, *Folclor de la moșii din Scărișoara*), N.P. Smochină (*Din literatura populară a românilor de peste Nistru*), Vasile Scurtu (*Cercetări folclorice în Ugocea românească*), Ion Pătruț (*Folclor de la românii din Serbia*), Gh. Pavelescu (*Cercetări folclorice în sudul județului Bihor*). Dintre studiile de teorie folclorică sunt de reținut contribuțiile lui Petru Caraman (*Contribuție la cronologizarea și geneza baladei populare la români*), Ion Diaconu (*Psihologie și creație populară*) și Gh. Pavelescu (*Pasărea suflet*), toate ilustrând aspecte ale reflecției contemporane în marginea fenomenelor ținând de cultura populară. O notă aparte aduc intervențiile lui Vasile Bogrea. Interpretarea de ordin comparativ se regăsește în încercările lui Silviu Dragomir și Ion Mușlea (despre scriitorii raguzani și refrenul colindelor românești, despre variantele românești ale snoavei referitoare la femeia necredincioasă). Istoria folclorului și a folcloristicii a intrat, de asemenea, în atenția colaboratorilor, aceștia abordând subiecte ca *Academia Română și folclorul*, *Ion Bianu și folclorul nostru*, *Ovid Densusianu, folclorist* (Ion Mușlea), istoricul revistei „Șezătoarea”, activitatea lui M. Gaster (Artur Govei). În aceeași categorie intră și studiile lui Valeriu Bologa, G. Bogdan-Duică și Ion Breazu despre interesul unor învățați străini pentru folclorul românesc, ca și paginile lui David Prodan comentând câteva versuri despre răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan ori cele ale lui Romulus Todoran privind poeziile populare dintr-un manuscris ardelean de la 1831. Teatrul

popular și obiceiurile fac și ele obiectul unor studii aplicate, alcătuite de D. St. Petruțiu, Elisabeta Nanu, Tatiana Gălușcă, Șt. Pașca, N. Drăganu, T. Morariu, Traian Gherman. Anuarul s-a bucurat de o bună primire din partea specialiștilor, care au remarcat ținuta științifică, densitatea materialelor și profesionalismul cercetărilor, autoritatea în materie a semnatărilor. După două încercări rămase fără rezultat din cauza contextului cultural-politic, publicația, numită acum „Anuarul de folclor”, reapare în 1980, patronată de Sectorul de etnologie și sociologie de pe lângă Centrul de Științe Sociale al Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca și avându-l ca redactor responsabil pe Ion Taloș. Din 1985 redactor responsabil este Ion Cuceu, iar din 1991 se reia vechea denumire, „Anuarul Arhivei de Folclor”, odată cu revenirea Institutului Arhiva de Folclor sub egida Academiei Române. Primul volum din noua serie era dedicat „împlinirii a cincizeci de ani de la întemeierea Arhivei de Folclor a Academiei Române” și își propunea drept prim obiectiv să continue, pe linia lui Ion Mușlea, tradiția cercetărilor folclorice din acest centru universitar. În al doilea rând, așa cum procedase și Ion Mușlea, se încerca concentrarea „contribuțiilor unora dintre cei mai valoroși cercetători din întreaga țară” și publicarea unor „studii referitoare la toate regiunile folclorice ale țării”, elaborate de specialiști din țară sau de peste hotare. Astfel, în sumar se întâlnesc, în afară de semnăturile cercetătorilor și specialiștilor clujeni, și numele lui Petru Caraman, Ovidiu Bârlea, al Silviei Ciubotaru și al Nicoletei Coatu, ale lui Mihai A. Canciovici, Tiberiu Alexandru, Corneliu Dan Georgescu, Iosif Herțea, Ion Chiș Ster ș.a., ca și ale unor reputați etnologi și antropologi străini, precum Marianne Mesnil, Cristina Papa sau Harry A. Senn. Rubricile stabile sunt „Studii”, „Note”, „Recenzii”, dar mai apar și compartimentări noi, ca „Sistematică-tipologică”, „Arhiva”, „Contribuții de istoria folcloristicii și a etnografiei”, „In memoriam”, „Aniversară”, „Centenarul nașterii lui Béla Bartók” ș.a. Din 1991, **A.A.F.** continuă să promoveze, prin studii și tipologii ample, cercetarea folcloristică și etnografică în context național și european, definindu-și un program concret de „luptă împotriva eseismului, a fragmentarismului diletantistic, a curentelor neomitologizante și excesiv etnocentriste” (Ion Cuceu). Spre deosebire de vechiul anuar, sunt publicate contribuții de etnomuzicologie și etnocoreologie, altele referitoare la folclorul maghiar și la cel săsesc din Transilvania ori privind relațiile acestora cu folclorul românesc. Nu lipsesc acum nici cercetările interdisciplinare, vizând o cât mai largă

deschidere a științelor etnologice către alte domenii, precum antropologia, sociologia, istoria literară ș.a. Pot fi citite, astfel, studii precum *Cultură orală și informație transculturală* de Sabina Ispas, *Dumitru Caracostea, între folclor și antropologie* de Ioana Bot, *Interferențe: folclor-literatură* de Dumitru Pop, *Spre o istorie orală a comunismului* de Eugenia Bârlea. Abordând un spectru tematic larg, publicația, tipărită cu unele sincope, reunește studii și note semnate, între alții, de Ion Șeuleanu, Andrei Hâncu, Iordan Datcu, Alexandru Filipașcu, Maria Cuceu, Alina Branda, care reflectă situația folcloristicii naționale actuale, dar și tradiția ei (inclusiv pe plan metodologic) și relațiile ei cu diferite culturi. Alți colaboratori: Traian Mârza, Faragó József, István Almási, Gabriela Vöo, Lucia Iștoc, Zamfir Dejeu, Maria Hlinca-Drăgan, Ilona Szenic, Hanni Markel, István Pál Demény, Viorel Rogoz, Ion Cruceană.

I.Ș., M.W.

ANUARUL INSTITUTULUI DE CERCETĂRI SOCIO-UMANE SIBIU, publicație care apare la Sibiu din 1994. Este consacrată cercetărilor arheologice și istorice, sociologice și etnologice, de istorie literară și culturală. Colegiul de redacție: Eugen Onu (redactor-șef), V. Ciobanu (redactor-șef adjunct), Dorel Morândău (secretar de redacție), Victor V. Grecu, Sigrid Haldenwang, N. Jurca, Ilie Moise, Thomas Nægler, Dorina N. Rusu. Din 1997 redactor-șef devine Victor V. Grecu; în 2010 din colegiul de redacție fac parte Paul Niedermaier, Ioana Narcisa Crețu, Sigrid Haldenwang, Nelu Vicol, Gheorghe Jernovei, Thomas Nægler, Ana Bantoș, Laura Eveline Bădescu, Ioan Derșidan, Ilie Moise, Dorina N. Rusu. Anunțând în articolul inaugural „un nou început de drum în cercetarea științifică umanistă sibiană”, Thomas Nægler enumeră atuurile apartenenței directe la Academia Română: „În primul rând stabilim noi, de comun acord, prioritățile și temele de cercetare actuale și de viitor. Întreținem relații de colaborare științifică individuale și colective cu numeroase instituții de profil din străinătate, fără a mai trece prin purgatoriul anilor 1940–1989. Al treilea și poate cel mai mare câștig este acela că nu mai scriem pentru sertar, ci pentru tipar”. Directorul Institutului exprimă, totodată, dezideratul de a „publica rezultatele cercetărilor și ale altor cunoscători ai istoriei, sociologiei, lingvisticii și literaturii”, adesându-le colegilor îndemnul „de a aborda cu mult curaj noul, de a recupera o jumătate de secol pierdut în slujba unor ideologii străine firii omenеști”. Dintre rubrici se rețin

„Istorie–Arheologie”, „Sociologie”, „Istorie literară și culturală”, „Etnologie”, „Documentar”, „Recenzii”, „Cronică”. În paginile anuarului apar studii de Eugen Onu, Victor V. Grecu, Ilie Moise, Livia Dumitru, Anca Goția, Joachim Wittstock, Anamaria Pleșoianu, Dan Popescu, Rodica Maria Fofiu, documente (Liliana Popa, *O scrisoare inedită a lui Petru Maior către Vasile Aaron*), note și recenzii scrise de Petre Beșliu, Lucian Giura, Sabin Luca, Victor Domșa și Anca Goția, ultima semnând în fiecare număr și o cronică a activității științifice a Institutului. Volumul din 1995 marchează centenarul Lucian Blaga, publicând articole de Gh. Pavelescu, Vasile Avram, Ioan Mariș, iar cel din 1998–1999 o sută cincizeci de ani de la nașterea lui Ioan Slavici, semnatorii fiind Eugen Onu (*Elemente arhetipale în proza lui Slavici*), Victor V. Grecu, Livia Dumitru. Numere speciale sunt dedicate Revoluției de la 1848 (1998–1999), revistei sibieni „Tribuna” (2000–2004), Marii Uniri (2008). Volumul din 2006–2007 este consacrat semicentenarului Institutului de Cercetări Socio-Umane din Sibiu. Publicațiile străine intrate în biblioteca Institutului sunt semnalate la rubrica „Bibliografie” (titulari: Maria Emilia Țiplic și Andreea Buzaș). Alți colaboratori: Mircea Popa, George Nistor, Vasile Ciobanu, Mihai Sofronie, Dorin Goția, Sorin Rusu.

I.Ms., L.Bc.

ANUARUL SOCIALIST, revistă care a apărut la București în 1946, ca publicație a Partidului Social Democrat din România. Sunt inserate date biografice și note bibliografice despre Ion Păun-Pincio, I.C. Frimu, Karl Marx, Anatole France, Jean Jaurès, K. Kautsky. Colaborează cu versuri Ștefan Baciuc, Ștefan Tita, cu proză figurează Ion Pas, I. Felea, Gala Galaction, iar cu articole politice G. Spina, Eugen Relgis. Alți colaboratori: Nicolae Deleanu, Lothar Rădăceanu, Marin Iorda.

I.H.

ANUȚA, Cătălin (25.IX.1968, Iași – 20.V.1997, Iași), poet. Este fiul Margaretei Anuța, ingineră, și al lui Ioan Anuța, profesor. A făcut școala elementară și liceul în orașul natal, încercând să își continue studiile la Facultatea de Drept, apoi la Facultatea de Litere, secția de jurnalistică, din cadrul Universității „Al. I. Cuza”. Scurt timp a fost ziarist la „Evenimentul zilei”, apoi patron la International Romtranzact. O boală necruțătoare l-a răpus însă timpuriu.

A. a debutat cu versuri în 1986 la „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»”, publicând apoi în „Orizont”, „Ramuri”, „România literară”, „Steaua”,

„Astra”, „Amfiteatru” ș.a. Postum, a apărut volumul de poezie *Ars longa, vita brevis* (1997), căruia i-au urmat, într-un ritm special, datorat, poate, și destinului tragic al tânărului poet, culegeri care reunesc sutele de poeme publicate în presă sau lăsate în manuscris: *Invazia vidului* (1999), *Robit eternității* (1999), *Sfinxul* (2000), *Fusese destul* (2000), *Pe valurile Purgatoriului* (2001), *Cu luntrea pe Styx* (2001), *Curcubeul gândului* (2002), *Eros* (2007). A. este copleșit de un morbo metafizic. Poemele sale, de o densitate puțin obișnuită, datorează mult expresionismului, exploatănd teme și motive specifice – semne, (pre)vestiri, profeții, explozii ontologice – într-o cromatică violentă. Eul liric, un autentic „proscris al durerii”, are, în general, conștiința alunecării înspre un gol ce atrage magnetic (*Bușteanul, Invazia vidului*) și, în consecință, tentația asumării unui ton întunecat, profetic: „Ne-a ajuns toamna,/ suntem reci, suntem schelete funebre/ și suntem goi,/ va veni și iarna,/ și ne va ucide gheața” (*Cred*). Suferința sinelui își caută frecvent un alter ego în natura devastată de cataclisme pe care nu le poate controla ori în cea însemnată, egal, cu instinctul autodistrugerii. Ioan Constantinescu afirma că acest poet „neactual”, ce pare că și-a organizat totul într-un unic, vast poem, caută „noima absurdului” și „optează pentru «ultima soluție» – aceea a lucidității neîndurătoare, a neîndurării fără nici o concesie, fără vreun compromis cu sine, cu viața, cu moartea, cu «lumea de dincolo»”. Singură poezia, văzută ca realitate organică – „dărz ținând poezia în dinți/ din care țâșnea sângele” (*Soldatul*) –, s-ar putea opune irezistibilei chemări a neantului.

SCRIERI: *Ars longa, vita brevis*, Iași, 1997; *Invazia vidului*, Iași, 1999; *Robit eternității*, pref. Liviu Leonte, Iași, 1999; *Sfinxul*, postfață Ioan Constantinescu, Iași, 2000; *Fusese destul*, postfață Corneliu Ștefanache, Iași, 2000; *Pe valurile Purgatoriului*, Iași, 2001; *Cu luntrea pe Styx*, pref. Dan Bogdan Hanu, Iași, 2001; *Curcubeul gândului*, îngr. Ilie Dan și Codrin Liviu Cuțitaru, Iași, 2002; ed. (*Rainbow of Thought*), tr. Oana-Diana Hodas, Iași, 2007; *Ars longa, vita brevis*, îngr. și tr. Constantin N. Străchinaru, Iași, 2006; *Eros*, Iași, 2007.

Repere bibliografice: Dan Mănuță, *Oală cu pământ de epocă*, CL, 1998, 3; Dan Bogdan Hanu, *Ieșirea spre mare*, CL, 2001, 5; Ioan Constantinescu, *Anotimpul haijinilor*, Iași, 2001, 209–227; Ilie Dan, „Sunt pasărea ce are să cadă”, CL, 2002, 6; Al. Husar, „Pe valurile Purgatoriului”, CL, 2003, 5; Dumitru Irimia, *Zbor frânt*, DL, 2004, 2; *Cătălin Anuța: alfabet liric*, Iași, 2004; Lăcrămioara Petrescu, *Literatura postumă: poezia lui Cătălin Anuța*, AUI, literatură, t. LI, 2005; Ioan Răducea, *Cătălin Anuța*, Iași, 2006; Ilie, *Dicț. poeziei ieșene*, 45–46.

D.M., E.I.

APĂRAREA, revistă apărută la București, bilunar, între 5 aprilie 1946 și 13 decembrie 1947, sub conducerea unui comitet de redacție; de la numărul 10/1946 devine organ central al organizației politice Apărarea Patriotică. Subtitlul „Pace, solidaritate, progres” apare de la numărul 2/1946, când publicația suferă o diminuare a formatului, păstrat până la numărul 41/1947, moment în care se revine la un format mărit, iar subtitlul este „Organ de luptă pentru pace, solidaritate și progres”. Articolul-program, *Sub semnul păcii, solidarității și progresului*, declară intenția redacției de a participa la efortul de „consolidare a regimului nostru democratic, pentru reconstrucție, pentru vindecarea rănilor războiului”. Programată să promoveze acele „valori” care se opuneau trecutului impregnat de ideologia de dreapta, A. nu va fi integral acaparată de dogmatismul incipient, ce va da nota generală, caracteristică publicisticii de mai târziu. Ca atare, poezia tipărită este puțină și prevestitoare sub aspect ideologic, prin poeme ca *Octombrie 1917* și *Focul lui Prometeu* de Victor Eftimiu ori prin scenariul liric *Tipografia ucii* de Nina Cassian. Numeroase sunt prezentările de poeți, medalioanele, evocările, seria încheindu-se cu recenzii la cărțile românești și străine recent apărute. Sunt redescoperiți Cezar Bolliac (Corina Săndulescu, *Un luptător pentru democrație – Cezar Bolliac*), Ilarie Voronca (V. Cristian, Ilarie Voronca), Tristan Tzara (V. Cristian, *Tristan Tzara printre noi*). Octav Șuluțiu, cronicarul oficial al revistei, comentează un caiet de versuri al lui Aurel Baranga, *Marea furtună*, plachetele *Cântarea munților* și *Țara luminii* de Magda Isanos, volumele *Un om așteaptă răsăritul* de Mihai Beniuc și *Cântece de galeră* de Cicerone Theodorescu, *Călătorii* de Sanda Movilă, *Libertatea de a trage cu pușca* de Geo Dumitrescu. Sunt înfățișați în medalioane sintetice poeții Eugen Jebeleanu, Cicerone Theodorescu, Sașa Pană. V. Cristian scrie despre Louis Aragon, Micaela Catargi despre Elsa Triolet, Octav Șuluțiu despre volumul *Poeme* tradus de Margareta Sterian din Walt Whitman. Cât privește proza, caracterul informativ al comentariilor, vizând punerea în temă a cititorilor asupra apariției unor noi voci literare, este la fel de evident ca și în cazul poeziei. Octav Șuluțiu scrie la „Cronica literară” despre romanul lui Sergiu Dan *Unde începe noaptea*, despre *Turmele* lui Eusebiu Camilar,

despre *Fantazii răsăritene* de Mihail Sadoveanu, despre opera Hortensiei Papadat-Bengescu (Marele Premiu Național de Literatură), despre *Revolte* de F. Aderca, despre un volum de nuvele al Luciei Demetrius, *Album de familie*. Urmează, în serie, comentarii ale aceluiași cronicar dedicate romanelor *Cișmigiul et Co.* de Grigore Băjenaru, *Soarele negru* de Ticu Archip, *Trubendal* de Virgiliu Monda, *Marele ospăț* de Sanda Movilă, *O dragoste la Viena* de Victor Eftimiu, *Un om își trăiește viața* de Ion Biberi, *Singura cale* de Dumitru Corbea, *Timpuri împlinite* de Dan Petrașincu, *Tapirul* de Cezar Petrescu, *Oameni la pândă* de Liviu Bratoloveanu. Tot Octav Șuluțiu comentează și traduceri ale unor romane străine: *Pogonul lui Dumnezeu* de Erskine Caldwell, *Pe Donul liniștit* de Mihail Șolohov, *Tânăra gardă* de A. Fadeev. Literatura originală este puțin prezentă în paginile revistei. Se publică fragmente din proza lui Nicolae Ghiță *Moș Călinoiu din Cepari*, din romanele *Pe Ebrul însângerat* de Mihail Florescu și din romanul – rămas doar un proiect – *Cutremurul* de A.G. Vaida, povestirea lui Al. Antoniu *O poveste pentru toată lumea*. Reportajul, puțin comentat în alte publicații literare contemporane, atrage atenția lui Octav Șuluțiu atunci când apar *Ninge peste Ucraina* de Aurel Baranga și *Oameni și cărbuni în Valea Jiului* de Geo Bogza. Un interes aparte suscită cărțile de critică literară, a căror apariție este consemnată permanent. Astfel, Octav Șuluțiu scrie despre *Impresii asupra literaturii spaniole* de G. Călinescu, *Figuri și forme literare* de Tudor Vianu, despre *Oameni și cărți* de Silvian Iosifescu, *Permanențe franceze* de Basil Munteanu. Teatrul este de asemenea comentat sistematic. Al. Rosetti analizează opera lui Mihail Sebastian, Amelia Gherson scrie despre A. P. Cehov, F. Aderca face cronica la spectacolele cu *Nana*, dramatizare după Émile Zola de N. Kirițescu, jucată la Teatrul Ateneului, la dramatizarea lui I. Șahighian după *Anna Karenina* de Lev Tolstoi, pusă în scenă la Teatrul Odeon, sau scrie despre spectacolele de la Naționalul bucureștean cu *Seringa* lui Tudor Arghezi. Tot F. Aderca prezintă piesa *Mașina de scris* de Jean Cocteau, în vreme de Octav Șuluțiu comentează farsa lui Federico García Lorca *Nemaipomenita pantofăreasă*, tradusă de Lascăr Sebastian. Alți colaboratori: K.H. Zambaccian, Dumitru Hîncu. **I.I.**

APĂRAREA NAȚIONALĂ, ziar politic care apare la București, cotidian de la 15 ianuarie 1900 până la 19 mai 1902, neregulat până la 3 noiembrie 1902 și săptămânal – de fapt doar trei numere – până la 9 februarie 1903, ca „organ al societății cu același nume”. Între 1 ianuarie și 12 iunie 1902 direcțiunea publicației, care poartă pe frontispiciu deviza „Românism–Ortodoxism”, este preluată de B.P. Hasdeu. În *Cuvânt înainte*, acesta declară: „Astăzi mai cu seamă, când ne rânjește de la crivăț o scârboasă propagandă muscălească pseudo-ortodoxă [...], eu sunt dator a mă avânta fără sfială pe linia luptătorilor, fericit dacă mă sacrific”. Deviza sa programatică, *Pro fides et patria* („Pentru credință și patrie”), este de a face din **A.n.** un „fort de apărare a intereselor țării și neamului”. În fapt, adevăratul articol-program, *Înainte* (5 ianuarie 1902), poartă semnătura lui A.C. Cuza – membru în comitetul de redacție –, care salută venirea la conducere a „celui mai ilustru dintre savanții români”, exprimându-și totodată satisfacția că în fruntea presei naționaliste, „independente de politica partidelor”, stă **A.n.** Pentru a susține orientarea naționalistă a foii, Hasdeu plasează pe prima pagină a numărului 66/1902 articolul *Carliștii*, flagelându-i pe junimiștii „consecvenți de a disprețui neamul românesc”, idei politice care vor fi combătute de Petre Th. Missir în „Revista română” (1902). Acesta, dar și întreaga grupare de la „Convorbiri literare”, sunt ironizați și în alte conferințe tipărite în paginile **A.n.**, precum *Centenarul lui Heliade și Școala Carp–Maiorescu*. Cea dintâi conferință a fost rostită în ședința solemnă a Academiei Române din 13 ianuarie 1902, în care Hasdeu omagiază personalitatea lui Ion Heliade-Rădulescu, lovind astfel în Titu Maiorescu. Nu refuzul acestuia de a lua cuvântul îl irită pe Hasdeu, ci elogiile de care avusese parte în memoriul extra academic publicat de Petre Popescu în „Analele Academiei”, unde se vorbea despre „omul care de mai bine de treizeci de ani conduce, din fericire, pe calea adevărului, toată activitatea intelectuală și artistică a românilor”. Replica la acest omagiu adus lui Maiorescu e caustică: „Mai bine de treizeci de ani! Conduce din fericire! Calea adevărului! Toată, toată activitatea intelectuală și-și și artistică a românilor!!! probabil, și podul pe Dunăre”. Mărturisind că a fost, este și va fi „heliadist”, Hasdeu accentuează dubla contribuție – literară și politică – a pașoptistului, prin „cuvânt și faptă, ambele strâns cimentate prin aceeași țință – nesleita iubire a neamului românesc”, revenind

obsesiv la junimiști. Impardonabilă i se pare și eludarea poeziei *La Heliade* din ediția maioreșciană a poeziilor lui Eminescu. Prin această „neînțeleasă suprimare”, incorectă și nu „prea cu minte”, nu atât memoria lui Heliade este afectată, ci „se știrbește Eminescu, iar prin știrbirea lui Eminescu se știrbește mai ales – *natürlich* – însuși d. Maiorescu”. Mai reținute par atacurile în textul celei de-a doua conferințe despre așa-numita „școală Carp–Maiorescu”, concomitent pornite cu o corecție subtilă aplicată lui C. Al. Ionescu-Caion. Socotind că singura modalitate de a-l ajuta pe acesta în disputa cu junimiștii este de a susține că el însuși este junimist, un „junimist inconștient, fie, dar nu altceva decât junimist, junimist neaoș, junimist din școala literară Carp–Maiorescu *privatissimè*”. Pentru polemistul necruțător și excesiv din **A.n.**, unul din principiile fundamentale ale acestei „înveninate” școli antinaționaliste s-ar putea rezuma astfel: „Tu, tinere, fără trecut, leneș și ambițios, dacă vrei să te ridici sus și iute, să te apuci a lovi cu violență sau cu insolență *beati possidentes* pe cei cu trecutul câștigat deja prin muncă, pe românii cei mai de frunte în literatură”. Exemplul acestui prototip uman i-l oferă chiar tânărul Caion, care se comportă întocmai precum Carp și Maiorescu în tinerețe. Corozivitatea polemicilor din zona criticii literare e depășită doar de vehemența pamfletară a textelor politice, între care *Papa de la Neva* (1901), o diatribă contra propagandei rusești, *Mitropolitul Partenie și Basarabia* (1902), *Ce fel de antisemiți sunt românii?* (1902). Publicistică mai semnează Ion N. Șoimescu (*România, Rusia și încheiata alianță*), Ștefan Petică și Vasile Gr. Borgovan. Compartimentul beletristic e acoperit de rubrica „Literare”, unde Nicolae Ionescu și I.C. Popescu-Polyclet publică versuri, iar Const. Nutzescu proză (*Iubire stinsă*), dar și de rubrica „Tribuna literară”, care găzduiește articolul lui V. Anestin *Noi curente în literatura noastră*, cu noi referiri la „cazul” Caion. Cronica literară este susținută de N.I. Apostolescu, iar cea teatrală de Al. Antemireanu, care comentează favorabil drama *Vlaicu Vodă* de Al. Davila. Juarez Movilă face cronică muzicală sub genericul „Impresiuni artistice”. Alte rubrici: „Note critice”, „Cronica militară”, „Cronica externă”. Un amplu excurs memorialistic, *Din tainele vieții*, întins pe 87 de foiletoane, aparține lui V.A. Urechia. Secțiunea traducerilor e ilustrată de versiuni din scrierile lui Henryk Sienkiewicz (*Quo vadis?*, *Cavalerii crucii*), Guy de Maupassant (*Lumina lunii*) ș.a. Alți

colaboratori: Ioan Slavici, Zamfir C. Arbore, Vasile D. Păun, N. Pandelea, Th. Cornel, Al. Antemireanu, A.D. Xenopol, Petru Vulcan, N. Burlănescu-Alin, G. Tutoveanu, Ion Dafin, Al. Cazaban, Elena D.O. Sevastos, Gabriel Donna, D. Teleor. **D.B., L.Bc.**

APETRI, Dumitru (21.X.1940, Târnauca, j. Dorohoi, azi în Ucraina), critic și istoric literar. Este fiul Savetei (n. Herghiligiu) și al lui Ion Apetri, țărani. După absolvirea școlii primare (1951) și a școlii medii (1958) în satul natal, își continuă studiile la o instituție cultural-educativă din Cernăuți (1958–1960), apoi tot aici la Universitatea de Stat, Facultatea de Filologie (1962–1967). În 1974 se înscrie la doctorat la Institutul de Limbă și Literatură din Chișinău, susținându-l în 2005 cu o teză despre receptarea literaturii ucrainene în spațiul românesc de la est de Prut (perioada 1924–1984). A fost profesor și director la școala din satul Culiceni, profesor în Horbova, raionul Herța, redactor literar și corespondent special la ziarul „Zorile Bucovinei” (1970–1971). Din 1974 este angajat cercetător științific la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe din Chișinău. Funcționează și ca profesor la Institutul Republican de Perfecționare a Cadrelor Didactice (1986–1988) și la Universitatea de Stat „Ion Creangă” din Chișinău (din 1999). Debutază în „Steagul roșu”, gazetă raională din Herța, iar editorial cu volumul *Bucovina: cultură, personalități, destine* (2000; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova).

În articolele publicate în „Zorile Bucovinei”, „Septentrion literar”, „Literatura și arta”, „Limba română”, „Tinerimea Moldovei”, „Metaliteratură”, „Viața Basarabiei”, „Nistru”, „Kodri”, „Radianske literaturoznavstvo”, „Raduga”, „Voprosi russkoi literatury” (Lvov), precum și în comunicările ținute la colocvii internaționale organizate în România, Ucraina și Rusia, în bună parte reunite în volumul *Atitudini și opinii* (2010), A. tratează în special probleme privind literatura comparată și traducerea. Preocupat de destinul creației lui M. Eminescu în arealul culturii ruse și a celei ucrainene, el pune accentul pe istoria și arta transpunerilor, acordând o atenție specială versiunilor semnate de Iuri Kojevnikov. Pe de altă parte, examinează punerea în circuitul românesc a literaturii ucrainene prin intermediul traducătorilor de la Chișinău (Igor Crețu, Andrei Lupan, Anatol Ciocanu, Anatol Codru, Alexandru Negriș, Ion Vatamanu, Vasile Levițchi, Ion Gheorghită, Nicolai Costenco, Gheorghe Vodă, Petrea Cruceniuc, Petru Zadnipru).

Raporturile culturale fiind analizate prin prisma a două forme de receptare: traducerile propriu-zise și interpretarea critică, A. se referă la acest dialog activ în a doua jumătate a secolului al XX-lea (1940–1991). În volumul *Bucovina: cultură, personalități, destine* el investighează creația lui Eminescu sub aspect tematic (cultul patriei, al mamei și al cărții, Bucovina în poezia și publicistica autorului), evocă destinele dramatice ale lui Vasile Bogrea și Constantin Loghin, descrie preocupările literare polifonice ale lui Vasile Levițchi, ale lingvistului Vasile Pavel, originar din Bucovina. Strădaniile întreprinse de Vasile Coroban pentru a include în circuit „idei care se cereau asimilate și valorificate fără întârziere de practica literară autohtonă”, cercetarea culturologică în critica lui Anatol Gavrilo, relevarea diferitelor aspecte în proza lui Ion Druță, în special de până la finele anilor '80, definesc interesul constant al criticului față de fenomenul literar din Bucovina și Basarabia. De asemenea, sunt relevabile, în câteva profiluri, disocieri privind trăsăturile distinctive în scrisul lui Grigore Vieru, Nicolae Dabija, Arcadie Suceveanu, Ion Gheorghită, Serafim Saka, Vasile Tărățeanu. Notele de lectură pe marginea aparițiilor editoriale din anii '70 ai secolului trecut până la finele primului deceniu al secolului al XXI-lea întregesc spectrul preocupărilor istorico-literare ale lui A. În fine, ca autor al unor mici nuvele, în *Dimineți cu brumă* (2010), fixează amintiri, momente și situații de acasă, din Bucovina, precum și din viața de la Chișinău.

SCRIERI: *Bucovina: cultură, personalități, destine*, pref. Adrian Dinu Rachieru, Timișoara, 2000; *Românii din jurul României* (în colaborare), București, 2003; *Dialog intercultural. Aspecte ale receptării literare*, Chișinău, 2006; *Eseuri și profiluri literare*, Chișinău, 2007; *Arta replăsmuirii artistice (traductologie)*, Chișinău, 2008; *Atitudini și opinii*, Chișinău, 2010; *Dimineți cu brumă*, Chișinău, 2010. **Antologii, ediții:** *Lire înfrățite – Zbratani lirî*, ed. bilingvă, Chișinău, 1979; Vasile Bogrea, *Opere alese*, pref. Mircea Borcilă, Chișinău – București, 1998 (în colaborare cu Mircea Borcilă, Ion Mării, Vasile Pavel și Vasile M. Ungureanu); *Omagiu lui Taras Șevcenko*, postfața edit., Chișinău, 1999.

Repere bibliografice: Vasile Pavel, *Un harnic cercetător literar*, LA, 2000, 26 octombrie; Alexandru Burlacu, Vlad Caraman, *Bucovina literară...*, „Septentrion literar”, 2001, 1–2; Ion Șpac, *O carte despre Bucovina*, LA, 2001, 31 mai; Felicia Cenușă, *Bucovina: destine literare*, „Metaliteratură”, 2001, 3; Sava Pânzaru, *Un studiu despre receptarea literară*, „Metaliteratură”, 2007, 1–2; Burlacu, *Texistențe*, I, 201–203; Aliona Grati, *Despre traducere ca artă și dialog intercultural*, „Metaliteratură”, 2009, 5–6. **A.Bn.**

APETROAIE, Ion (11.I.1937, Lișna, j. Botoșani – 24.VIII.1997, Iași), critic și istoric literar. Este fiul Mariei (n. Calistru) și al lui Gheorghe Apetroaie, țărani. A urmat liceul la Dorohoi, pe care l-a absolvit în 1954, apoi Facultatea de Filologie a Universității din Iași (1955–1960). Face carieră didactică la Catedra de literatură română și comparată a aceleiași facultăți. Între 1972 și 1976 a funcționat ca lector de limbă și civilizație românească la Universitatea „Paul Valéry” din Montpellier și la Sorbona. Din 1977 a fost secretar de redacție la „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași”. A debutat cu articole de critică literară în revista „Iașul literar” (1960). A mai colaborat la „Ateneu”, „Gazeta literară”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Steaua”, „Tribuna”, „Tomis”, „Ramuri”, „Orizont” ș.a.

Volumul de debut al lui **A.**, monografia critică *V. Voiculescu* (1975) – inițial prezentată ca teză de doctorat în 1974 –, este primul studiu de amploare dedicat vieții și operei scriitorului. Îmbinând cele mai importante elemente ale biografiei lui Voiculescu (cu excepția episodului arestării și condamnării sale de către autoritățile comuniste) cu etapele creșterii și împlinirii sale ca artist, cartea este o trecere în revistă a universului imaginar voiculescian, abordat atât din perspectiva creației lirice a scriitorului, cât și din aceea a operei sale în proză. Tradiționalismul lui Voiculescu, susține criticul, rezultă dintr-o sinteză complexă a sămănătorismului și poporanismului, înțelese însă la un mod superior, acela al importanței cruciale a culturii populare în definirea spiritualității unui neam. O tonalitate disonantă, în contextul unei lucrări altfel echilibrate, este insistența de a face din autorul *Poemelor cu îngeri*, în acord cu ideologia oficială a vremii și împotriva evidenței, un „ateu politicos”, judecată care, luată în serios, ar pune sub semnul întrebării întregul eșafodaj al demersului analitic. *Orfeu și Aristarc* (1982) – culegere de studii și articole despre unii dintre cei mai reprezentativi scriitori români de la începutul secolului al XX-lea (G. Bacovia, Mihail Sadoveanu, Calistrat Hogaș, Gala Galaction, Liviu Rebreanu) – conține, în prefață, și o profesiune de credință: critica literară, spune **A.** pe urmele lui G. Ibrăileanu și G. Călinescu, este o formă de creație, iar adevărul critic trebuie să aibă capacitatea de a pătrunde atât principiile întemeietoare ale macrouniversului (viziunea lui Orfeu), cât și structura organizatoare a microuniversului reprezentat de opera

literară (perspectiva lui Aristarc). **A.** a mai îngrijit și/sau prefațat ediții din I. Al. Brătescu-Voinești, D. Caracostea, G. Bacovia, V. Voiculescu și Tudor Arghezi.

SCRIERI: *V. Voiculescu*, București, 1975; *Literatura română a secolului al XX-lea*, I, Iași, 1978; *Orfeu și Aristarc*, Iași, 1982; *Carte de înțelepciune*, Iași, 1996; *Literatură și reflexivitate*, Iași, 1996; *Portrete și comentarii critice*, Galați, 1997.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, „*V. Voiculescu*”, *RL*, 1975, 37; Aurel Sasu, *O monografie Voiculescu*, *ST*, 1975, 11; 1; D. Micu, „*V. Voiculescu*”, *CNT*, 1976, 32; Dan Mănuță, *Bemolii lui Aristarc*, *CRC*, 1982, 17; Mircea Popa, „*Orfeu și Aristarc*”, *ST*, 1982, 5; Al. Săndulescu, *Între Orfeu și Aristarc*, *VR*, 1983, 2; *Dicț. scriit. rom.*, I, 97–98; Const. Ciopraga, *Rigoarea discursului/timbru participativ*, *CRC*, 1997, 1; Ștefan Avădanei, *Destin uman, cărturăresc, academic*, *CRC*, 1997, 4; Dan Mănuță, *Cuvântul și tăcerea*, *CRC*, 1998, 1.

L. H.

APOLZAN, Mioara (12.V.1944, Stoenеști, j. Vâlcea), critic literar, prozatoare. Este fiica Elvirei (n. Petrescu) și a lui Vespasian Popescu, contabil. Petrece copilăria și anii de școală primară și secundară la Sibiu, absolvind Facultatea de Filologie a Universității din Cluj (1967). Până în 1986 a fost cercetător științific la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” din București. Obține doctoratul în filologie în 1980 cu o monografie despre „*Revista Fundațiilor Regale*”. Debutează în publicistică în 1967 cu articole de istorie literară și recenzii apărute în „*Revista de istorie și teorie literară*”. Imobilizată din 1986, în urma unei intervenții chirurgicale, va continua să publice sporadic, colaborând mai susținut la suplimentul cultural al ziarului „*Cotidianul*” și la emisiunile postului de radio Europa Liberă (1994–1995).

Primul volum semnat de **A.**, *Casa ficțiunii* (1979; Premiul Uniunii Scriitorilor), cuprinzând studii asupra modalităților prozei românești contemporane, abordează romane și formule narative ale unor scriitori consacrați ai deceniului al optulea din secolul trecut (George Bălăiță, Constantin Țoiu, Augustin Buzura, D.R. Popescu, Al. Ivasiuc, Virgil Duda), din perspective teoretice practicate la acea dată pe plan european. Analiza fină și riguroasă urmărește să traseze profiluri caracteristice și să verifice intuițiile cronicarilor literari asupra reprezentativității anumitor autori români contemporani. Sub un titlu destinat să înșele vigilența cenzurii, *Aspecte de istorie literară* (1983), îi apare

teza de doctorat, care reconstituie cu minuțiozitate și spirit de sinteză, intuind cu finețe nucleeele ideologice, rolul grupării scriitoricești din jurul „Revistei Fundațiilor Regale” în evoluția literaturii române interbelice. **A.** a publicat studii substanțiale în domeniul metodologiei istoriei literare, rămase în paginile revistelor de specialitate, precum și mai multe ediții comentate din opera unor scriitori români. A colaborat, în calitate de coautor, la câteva volume, între care un dicționar de termeni literari (1976), o panoramă a poeziei contemporane românești (1980), un compendiu de istorie a literaturii române publicat, în limba germană, la Berlin (1983), un studiu asupra presei literare românești dintre cele două războaie (1984) și o bibliografie, în două volume, a scrierilor lui I.L. Caragiale din periodice (1997). În 1993 își face debutul ca prozatoare cu volumul *Carte de identitate*, bine primit de critică. Seria subintitulată „proze, mai mult sau mai puțin scurte, pe teme mai mult sau mai puțin închipuite”, o incursiune în fantasticul existenței cotidiene, este precedată de un „jurnal din memorie” al anilor 1986–1989, mărturie autobiografică de mare intensitate, dar și meditație asupra felului în care textul literar înglobează și ordonează semnele disparate ale unor experiențe de viață. O continuare relativă a acestei cărți este romanul *O vară cu Maia* (2012). Intersectare de planuri temporale și fire narative diferite, cartea surprinde meandrele unei relații afective ajunse în criză în anii '80, reface atmosfera întunecată și neajunsurile vieții de zi cu zi în ultimul deceniu al comunismului românesc, evocă, prin intermediul unui jurnal de front, perioada celui de-al Doilea Război Mondial și totodată reface traseul dramatic al unui țărânist arestat după alegerile fraudate din 1946, evadat și ulterior rămas în clandestinitate timp de șaptesprezece ani.

SCRIERI: *Casa ficțiunii. Romane și romancieri din deceniul 8*, Cluj-Napoca, 1979; *Aspecte de istorie literară*, București, 1983; *Carte de identitate*, București, 1993; *O vară cu Maia*, București, 2012. **Ediții:** I.L. Caragiale, *Teatru*, București, 1976 (în colaborare cu Al. Rosetti, Șerban Cioculescu și Liviu Călin); H. Bonciu, *Pensiunea doamnei Pipersberg*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1984.

Repere bibliografice: Mircea Mihăieș, *Romane și romancieri în deceniul opt*, O, 1979, 40; Nicolae Manolescu, „Casa ficțiunii” și ferestrele ei, RL, 1979, 48; Al. Călinescu, [Mioara Apolzan], CRC, 1980, 10, CL, 1983, 8; Mircea Scarlat, „Aspecte de istorie literară”, CNT,

1983, 18; Al. Săndulescu, „Aspecte de istorie literară”, RL, 1983, 34; Dan C. Mihăilescu, *Medalion*, LAI, 1993, 13; Ioana Pârvulescu, *Dreptul la identitate*, RL, 1993, 30; Monica Spiridon, *Încercarea scriitorului*, R, 1993, 10–11; Mircea Angheliescu, *Construcția și reconstrucția cotidianului*, VR, 1994, 2; Gabriel Dimisianu, *Identitate recuperată*, RL, 2012, 16; Cosmin Ciotloș, *Diferențe specifice*, RL, 2012, 20. **C.Pp.**

APOSTOL, Constantin (21.XII.1904, Focșani – 23.VI.2001, București), prozator. Este fiul Ecaterinei și al lui Vasile Apostol, podgoreni în Vrancea. A absolvit în 1925 Liceul Unirea din localitatea natală și a urmat cursurile Facultății de Litere și Filozofie din București (1925–1928), perioadă în care frecventează cenaclul literar al lui M. Dragomirescu și debutează cu proză în revista „Ritmul vremii” (1928), semnând Apostol Fulga (nume folosit apoi curent). A fost profesor la Târnăveni, Odobești, Ismail, Bacău și Focșani, iar după pensionare s-a stabilit la București. A mai colaborat la „Universul literar”, „Vitrina literară”, „Facla”, „Azi”, „Treisprezece” (Focșani), „Revista Fundațiilor Regale”, „Timpul”, „Convorbiri literare”.

Proza din periodice prefigurează, cu câteva excepții, romanul *Altceva* (1936), în care **A.** intenționează să illustreze o anumită stare a tineretului din deceniul al patrulea din secolul trecut, sesizabilă, de altfel, în scrierile vremii. Personajele sunt purtate de o nebuloasă aspirație spre afirmare socială, de o puternică dorință de a trăi intens. În fuga permanentă de monotonie și plictis, de involuție biologică și de conștiința morții, „sensul unic” al vieții este satisfacerea instinctului, fără interogații și angajări. Însă această cale nu neutralizează obsesia unui „altceva” nedefinit. Autorul folosește o formulă epică modernă, structurându-și cartea în trei părți, cu trei naratori – *Povestește ea...*, *Povestește el...*, *Și acum autorul*. Scris în alt registru, romanul *Fericirea nu are istorie* (1942) pare o replică la dezorientarea din *Altceva* – fericirea este posibilă urmând căile firești ale vieții și nu alergând după himere. Volumele *Amarul sânge al strugurilor* (1969) și *Război cu zurgălăi* (1971) fac parte dintr-un ciclu ce se vrea o „cronică a epocii”, cu centrul în Odobești. „Însoțitor” și grefier detașat, implicit ironic, autorul reușește să recreeze o realitate proprie. Alte trei romane anunțate în presă nu au mai apărut. Fie ca traducător, fie doar ca girant al unor traducători interziși în perioada 1937–1944 (Eugen Relgis, Eugen B. Marian, Paul B. Marian),

A. a contribuit la editarea unor opere ale literaturii universale în versiune românească, între care *Jane Eyre* de Charlotte Brontë, *Rebecca* de Daphné du Maurier, *Familia Malavoglia* de Giovanni Verga, *Metropola* de Upton Sinclair.

SCRIERI: *Altceva*, București, 1936; *Viața după paravan*, Ploiești, 1939; *Fericirea nu are istorie*, București, 1942; *Nici ei n-au rămas în urmă*, București, 1949; *Amarul sânge al strugurilor*, București, 1969; ed. Focșani, 2012; *Război cu zurgălăi*, București, 1971.

Repere bibliografice: Mihail Șerban, „*Altceva*”, ADV, 1936, 16056; Ovidiu Papadima, „*Altceva*”, F, 1936, 2; Radu Preajbă, Boris Buzilă, [Interviuri cu C. Apostol], RRI, I, partea I, 106–112; Dana Dumitriu, „*Amarul sânge al strugurilor*”, RL, 1970, 10; D. Florea-Rariște, „*Amarul sânge al strugurilor*”, IL, 1970, 4; Liviu Chiscop, „*Amarul sânge al strugurilor*”, ATN, 1970, 7; Viola Vancea, „*Război cu zurgălăi*”, RL, 1972, 3. **C. T.**

**APOSTOLESCU,
N. I. [Nicolae I.]**
(3.V.1876, Alexandria
– 2.XI.1918, Pitești),
istoric literar,
comparatist.

Înscriș în 1883 la o școală primară din Alexandria, **A.** urmează, din 1888, Liceul „Gh. Lazăr” din București, unde se mutaseră părinții, Polixenia și Iancu Apostolescu, negustor. După bacalaureat, în 1895, s-a înscriș la Facultatea de Litere. Luându-și examenul de licență, funcționează un timp la Liceul „Matei Basarab” din București, apoi, din februarie 1899, este profesor la Liceul „I.C. Brătianu” din Pitești. A predat aici, de-a lungul anilor, româna, franceza, elina, filosofia, printre elevii lui numărându-se G. Vâlsan, Gh. Ulieru, Ion Barbu, Istrate Micescu, Armand Călinescu, Ion Trivale, Ion Minulescu, Vladimir Streinu. În 1904 îi apare culegerea de „literatură, estetică, filologie” intitulată *Studii*, prefătată de B.P. Hasdeu. Câștigând, în 1905, o bursă la Paris (pentru semantică și literatură comparată), frecventează cursuri la École de Hautes Études și la Sorbona, obținând în 1909 titlul *docteur ès lettres*. Tezele *L'Influence des romantiques français sur la poésie roumaine*

(1909) și *L'Ancienne versification roumaine (XVII–XVIII siècles)* (1909) sunt susținute în fața unei comisii prezidate de Émile Faguet, din care făceau parte, printre alții, Émile Picot și Mario Roques. Între 1908 și 1909 ținuse cursuri de limba și literatura română la École des Langues Orientales Vivantes. Întors în țară, devine un animator al vieții culturale piteștene, grație îndeosebi artei lui de conferențiar. Societatea Scriitorilor Români îl primește în rândurile ei. O primă tentativă, din 1915, de a ajunge suplinitor la Catedra de istoria literaturii române și estetică literară de la Facultatea de Litere, eșuează. Abia peste trei ani, în toamna lui 1918, facultatea ieșeană avea să-l prefere altor candidați, dar pentru **A.** răspunsul, favorabil, vine prea târziu, cu câteva ceasuri înainte de a muri (în urma unei pleurezii).

Semnătura lui **A.** poate fi întâlnită mai des în „Literatură și artă română”, „Conservatorul”, „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, unde a figurat și în comitetul de redacție, „Noua revistă română”, „Steagul”, dar și în alte publicații, precum „Revista Societății Tinerimea Română”, „Adevărul”, „Epoca”, „Revista armatei”, „Revue de Roumanie”, „Flacăra”, „Gazeta Transilvaniei”, „Țara nouă”, „Doina”, „La Politique”, „Duminica poporului”, „Glasul Argeșului”, „Lumină nouă”, „Convorbiri literare”, „Revista cercului de studii al Partidului Conservator”, „Cronicarul”. Îndeobște, colaborările lui sunt însemnări literare, istorice, politice, dar și pe alte teme. A scris versuri, cele mai multe lăsându-le în manuscris. Traducerile (semnate A. Nicoară) din Albert Samain, Sully Prudhomme, Henri de Régnier sunt publicate în „Literatură și artă română”. Cele două volume din *Istoria literaturii române moderne* (1913–1916) oferă o imagine sumară a literaturii noastre, de la primele manifestări și până la 1900. Având competența filologică și libertatea de spirit care vin din școala dezinhibată a lui B.P. Hasdeu, **A.** suferă, însă, de un subiectivism care agravează insuficiențele gustului său literar. Erudiția lui se lasă prea în voia reflexului comparatist, „izvoarele inspirației” fiind căutate și acolo unde ele nu există. Mai gravă este tăgăduirea absurdă a unor mari scriitori (Ion Creangă, M. Eminescu, Octavian Goga), autori de talie modestă, pe de altă parte, fiind tratați cu excesivă generozitate. Studiile lui **A.**, în care istoricul literar se înfrățește cu eseistul, vădesc o tendință spre teoretizări, amprenta hasdeiană putând fi ușor recunoscută.

Preia multe dintre simpatiile și, mai cu seamă, anti-patiile maestrului, lansându-se în aprecieri bizare. Ca „poetii naționali români” el nu-i acceptă decât pe Vasile Alecsandri și pe George Coșbuc. În schimb, versurile lui Eminescu, în special postumele, nu ar fi având deloc o „înfățișare națională”, pesimismul, ca și medievalismul infuzând acestei lirici esențe străine. În studiul *Bălcescu și „Cântarea României”* A. atribuie istoricului muntean paternitatea misteriosului poem. A și editat, de altfel, în 1914, lucrarea, sub numele lui N. Bălcescu, însoțind-o de un studiu introductiv. Alte încercări vizează fie folclorul, fie limbajul, privit în înfățișările lui sociale ori sub aspect semantic, în timp ce *Ritm și măsură și Versificație românească* anunță o cercetare de referință în poetica noastră – *L'Ancienne versification roumaine (XVII–XVIII siècles)*. Înainte de a aborda stihurile mai vechi, stilisticianul examinează structura și valorile versului modern românesc, confruntat cu pulsațiile versificației franceze. Silabele tonice și cele atone se înscriu, în limba română – potrivit lui A. –, într-o succesiune care face din ritmul accentuat componenta esențială a versificației, în așa fel încât rima poate chiar să lipsească. Se certifică deci posibilitatea versului liber, cu cezura mobilă. Unele dintre ideile acestui studiu au fost reluate de Mihail Dragomirescu, Vladimir Streinu, Ladislau Gáldi, Mihai Bordeianu. În postură de critic, A. este incitant, derutând însă nu o dată. El e tentat de a muta discuția într-un plan al generalizărilor estetice (principiile operei de artă, mecanismul creației, raportul dintre artist și public). Se ocupă de personajul literar, compară drama cu poezia epică și cu lirica, scrie despre opere aflate sub „domnia visului” ș.a.m.d. Îl rețin chestiunile de versificație și cele legate de dificultatea traducerilor de poezie. Interesul îi este captat în mod deosebit de problematica imitației (pe care nu o deosebește de influență), pe acest teren, însă, inventivitatea exegetului căzând în extravaganta. În polemici ia partea lui Hasdeu și sare ca ars când cineva îi contestă maestrului său vreo teorie. Pe M. Dragomirescu îl zeflemisește, și tot așa pe G. Bogdan-Duică și pe N. Iorga. Pe cât de nedrept poate fi în persiflări, pe atât de cordial devine în portretele conturate lui B.P. Hasdeu, G.I. Ionescu-Gion, Gr. G. Tocilescu sau Iuliei Hasdeu. Despre scriitorii francezi (Sully Prudhomme, Émile Gebhart, Maurice Barrès ș.a.) și nu numai (Emerson), întocmește mici monografii. Domeniul

în care se ilustrează este acela al literaturii comparate. Ecouri multe și favorabile au însoțit, în străinătate, teza lui de doctorat *L'Influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, despre care scriu Émile Faguet, Léon Seché, Hippolyte Buffenoir, Alfred Jeanroy, Jules Feller, Mario Roques, Alphonse Bayot, Marcel Montandon, Gustav Weigand ș.a. De formație sorbonardă, pozitivistă, istoristă, autorul își dezvoltă teoria privilegiind instanța emițătoare – în acest caz, literatura franceză –, ceea ce face din romantismul românesc un fenomen de import. Cu excесе și erori, se urmăresc etapele influenței franceze la noi, începând cu epoca fanariotă. Dacă eșafodajul teoretic nu e deloc ireproșabil, segmente ale cercetării se dovedesc, de multe ori, remarcabile. Destule identificări de izvoare sunt contribuții de finețe, însă răsfățul sursologic îneacă operele supuse discuției într-o ploaie de „reminiscente” (de pildă o rețea de trimiteri îl împăienjenește pe Ion Heliade-Rădulescu: Lamartine, Chateaubriand, Victor Hugo, dar și Alphonse Esquiros, G. de Mancy, Paul Hédouin, Elsa Grant). Unele sugestii vor fi reluate, nuanțat, de D. Popovici. Oricum, contribuția comparatistă pe tărâm literar a lui A., alături de aceea a lui Pompiliu Eliade sau de cea a lui Charles Drouhet, nu e de trecut cu vederea. De calitate sunt traducerile de poezie românească încorporate în *L'Influence...*, vădind un scriitor care se ignoră.

SCRIERI: *Despre cuvânt*, București, 1900; *Studii. Literatură, estetică, filologie*, pref. B.P. Hasdeu, București, 1904; „*Marin Gelea*”, roman de N. Petrașcu, București, 1906; *L'Influence des romantiques français sur la poésie roumaine*, pref. Émile Faguet, Paris, 1909; *L'Ancienne versification roumaine (XVII–XVIII siècles)*, Paris, 1909; *Cetățuile lui Negru Vodă și a lui Țepeș*, București, 1910; *Tocilescu*, București, 1912; *Hasdeu și Tocilescu*, București, 1913; *Istoria literaturii române moderne*, I–II, București, 1913–1916; *Lenea*, București, 1914; *Poezia munților*, București, 1916; *Studii și portrete literare*, îngr. și pref. Ion M. Dinu, Cluj-Napoca, 1983. **Traduceri:** Émile Gebhart, *După ce Ulyse revăzu Itaca...*, București, 1912; Jean Richepin, *Desfrânata*, București, 1914.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, IV, 290–292; Ibrăileanu, *Opere*, III, 342–351; Streinu, *Versificația*, 117–118, 123, 135–136, 162; Bucur, *Istoriografia*, 139–143; Mihai Bordeianu, *Versificația românească*, Iași, 1974, 24, 39–40, 53, 61, 71–72, 97, 99; Vasile Voia, *N.I. Apostolescu comparatist*, SUB, Philologia, t. XXVIII, 1983; Ion M. Dinu, *Nicolae I. Apostolescu. Omul și opera*, Craiova, 1983; Angheliescu, *Lectura*, 141–145; *Dict. scriit. rom.*, I, 98–100; Dan Grigorescu, *Introducere în literatura comparată*, București, 1997, 334–336. **F. F.**

APOSTROF, revistă care apare la Cluj-Napoca, lunar, din ianuarie 1990, sub egida Uniunii Scriitorilor. Redactor-șef: Marta Petreu; colectivul redacțional (inițial): Liviu Malița, Ioan Milea, Ovidiu Pecican, Mircea Țicudean, Virgil Leon; ulterior sunt cooptați Octavian Soviany, Ștefan Borbély, Ștefan Melancu, Horváth Sandor, Claudiu Groza, Dora Pavel, Irina Petraș, Lucács József, Adriana Pop și Ana Moruțan. Dorind să continue programul revistei „Echinox”, **A.** se concentrează îndeosebi asupra fenomenului literar și cultural actual, surprins în diversele lui manifestări, dar și într-o viziune integratoare. Printre rubricile mai importante se numără „Dosar”, „Estuar”, „Cronica literară”, „Ospățul filosofilor”, „Vestiar”, „Puncte de reper”, „Eseu”, „Café Apostrof”, „Arhiva A”, „Biblioteci în aer liber”, „Colonia penitenciară”, „Cu ochiul liber”. Se publică versuri ale unor poeți reprezentativi din diferite generații, de la perioada interbelică la cea contemporană, precum Lucian Blaga, Ion Barbu (inedit, 8–9/1994), Ion Pillat, V. Voiculescu, Nichifor Crainic, Radu Stanca (inedit, 5/2000), Radu Gyr, Adrian Maniu, Vintilă Horia, Ștefan Aug. Doinaș, Marin Sorescu (inedit, 5/1997), Mircea Cărtărescu, Mircea Ivănescu, Florența Albu, Ion Caraion, I. Negoieșcu (inedit, 8–9/1994), Magda Cârneci, Augustin Pop, Alexandru Mușina, Dan Damaschin ș.a. În intenția de a introduce în circuit valorile culturii și ale literaturii române trecute sub tăcere în perioada comunistă, revista tipărește o serie de pagini de proză, adesea cu caracter memorialistic, ale unor însemnați scriitori contemporani, iar din literatura interbelică reține fragmente cu valoare îndeosebi documentară. Apar astfel texte din Camil Petrescu (fragmente din romanul inedit *Atomul*), Lucian Blaga (*Începuturile și cadrul unei prietenii* – despre prietenia cu Nichifor Crainic), Cezar Petrescu (*Pe când eram mai tineri*, fragmente), Sextil Pușcariu (*Călare pe două veacuri* – pasaje cenzurate la editarea volumului în 1968, și *Pagini de jurnal*), Eugen Ionescu (*Fragmente dintr-un jurnal intim*), N. Steinhardt (un fragment din prima versiune a *Jurnalului fericirii*), Paul Goma (din romanul *Astra*), Ion D. Sîrbu (un fragment din *Lupul și catedrala*, *Fragmente de jurnal cu Blaga* și din *Jurnal clujean*),

Nicolae Balotă (fragmente din *Caietul albastru* și din *Abisul luminat*), Petru Comarnescu (*Jurnal*, inedit), Gabriela Melinescu (*Jurnal suedez*), I. Negoieșcu, Adrian Marino, Mircea Zăciu, D. Țepeneag, Norman Manea, Valentin Silvestru, Florența Albu, Magda Cârneci (*Jurnal pe sărite*) ș.a. Teatru semnează Petru Dumitriu, Mihai Ignat și Bogdan Bădulescu. Un interes deosebit îl prezintă rubricile „Dosar” (îngrijită de Ion Vartic) și „Arhiva A”, unde sunt publicate texte mai puțin cunoscute sau inedite, documente, memorii și dialoguri epistolare ale unor personalități ale literaturii române, frecvent însoțite de comentarii critice. Apar, astfel, scrisori emise de Lucian Blaga, Camil Petrescu, Mircea Eliade, Constantin Noica, Emil Cioran, D.D. Roșca, Petre Țuțea, Eugen Ionescu, Ștefan Băciu, Ion Caraion, G. Călinescu, Radu Petrescu, Norman Manea, Ștefan Aug. Doinaș, Ilarie Voronca ș.a. În numere speciale, format carte, **A.** publică *Scrisori către bunul Dumnezeu* de Ion D. Sîrbu, *12 scrisori de pe culmile disperării* de Emil Cioran, însoțite și de alte texte (12/1996) etc. Prin texte de arhivă sau printr-o suită de evocări însoțite uneori de fișe biobibliografice și de studii critice, revista aduce în prim-plan câte un scriitor, mai cu seamă dintre cei căzuți în dizgrația regimului comunist, din România sau din diasporă. Consistente sunt dosarele consacrate lui Lucian Blaga (3/2000, 3/2003, 9/2004, 5–6/2006, 3/2007, cu texte inedite, evocări, manuscrise), Mircea Eliade (5/1996, 4/2006, 1/2008, 1/2012), Eugen Ionescu (9/1998, 11–12/2000, 11/2009), Emil Cioran (7–8/2004, 11/2006), Ion D. Sîrbu (12/2004, 11–12/2005, 9/2007, 3/2008, 3/2012), Mihail Sebastian (10 și 11/2007, 2/2011), N. Steinhardt (1–2/1991) etc. Nu lipsesc dosarele dedicate unor scriitori precum Vladimir Nabokov ori unor curente, grupări și mișcări artistice, ca avangarda sau Cercul Literar de la Sibiu. La rândul lor, anchetele **A.**, la care participă numeroși oameni de cultură, se referă la receptarea contemporană a unor scriitori clasici și moderni – printre ei I.L. Caragiale, Mihail Sebastian, Franz Kafka – sau la probleme mai generale, ca, bunăoară, criza culturii din 1946–1947, revizionismul, statutul actual al scriitorului. În domeniul studiilor literare, axate mai cu seamă asupra problematicii contemporane, revista atrage colaborarea criticilor și istoricilor literari I. Negoieșcu, Matei Călinescu, Adrian Marino, Mircea Zăciu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Nicolae Balotă, Petru Poantă, Gheorghe

Grigurcu, Mircea Popa, Ion Vartic, Mircea Muthu, Alex. Ștefănescu, Ion Vlad; cronica de carte este semnată de Liviu Malița, Ioan Milea, Mircea Țicudean, Virgil Leon, Ovidiu Pecican, Irina Petraș, Octavian Soviany, Mircea Petean, Ion Bălu, Dumitru Chioaru, Al. Cistelecan, Liviu Bleoca, Ștefan Borbély, Ruxandra Cesereanu, Sanda Cordoș, Gelu Ionescu, Ion Bogdan Lefter ș.a. Sunt comentate constant cele mai recente apariții editoriale din domeniul literaturii, criticii sau filosofiei, în cadrul rubricilor „Cronica literară”, „Puncte de reper” și „Cu ochiul liber”. În mod deosebit se remarcă eseurile, în special cele literare și filosofice, inserate la secțiunile „Eseu” și „Ospățul filosofilor”, semnate de Nicolae Breban, Marta Petreu, Virgil Nemoianu, Ion Ianoși, Matei Călinescu, Radu G. Țeposu, Valentin Protopopescu, Alexandru Sever, Michael Finkenthal ș.a. Sunt, de asemenea, retipărite texte de Nichifor Crainic (*Isus în țara mea*), Nae Ionescu, Anton Dumitriu, Petre Țuțea, Emil Cioran, Arșavir Acterian, N. Steinhardt. Traducerile selectează îndeosebi fragmente din operele unor scriitori moderni și contemporani, însoțite uneori de prezentări succinte. Se publică poezii ale profesorului clujean de origine franceză Henri Jacquier în versiunea românească a lui Lucian Blaga și Ion Barbu, fragmente din *Jurnalul ocult* al lui August Strindberg traduse de Gabriela Melinescu, din *Căutarea intermitentă* de Eugen Ionescu în tălmăcirea Ancăi Măniuțiu, din jurnalele lui Lev Tolstoi, din Franz Kafka, Henry Miller, F.M. Dostoievski, precum și din scrieri aparținând lui Emil Cioran, Petru Dumitriu, Paul Celan, Tristan Tzara ș.a. Din 2007 apar, aproape în fiecare număr, poeme ale avangardei ruse în traducerea lui Leo Butnaru. Revista găzduiește, de asemenea, numeroase interviuri cu scriitori și oameni de cultură români și străini, de pildă cu N. Steinhardt, Nicolae Manolescu, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Dorli Blaga, Nicolae Breban, Gheorghe Grigurcu, Cornel Regman, Alex. Ștefănescu, Andrei Pleșu, I. Negoițescu, Norman Manea, Matei Călinescu, Jean Starobinski, Jean Rousset, realizate de Marta Petreu, Ion Pop, Mihai Dragolea, Dora Pavel ș.a. **A.** mai cuprinde o cronică teatrală, una plastică și una muzicală, cugetări, aforisme (inedite de Lucian Blaga), revista revistelor, un „dicționar de sinucideri” și unul de „utopii și antiutopii” și ilustrații. Alți colaboratori: Victor Felea, Olga Caba, Ion Mușlea, Victor Cubleşan, Ioan Groșan, Diana Adamek, Mircea Ghițulescu, Ion Stratan, Andriana Fianu, Adrian Popescu, Virgil Mihaiu.

M.W.

APOZIȚIA, revistă a cenaclului literar și artistic cu același nume din München, apărută între 1973 și 1994, anual în primii trei ani, ulterior cu numere duble, acoperind perioade de 2–5 ani; în total nouă volume broșate, de 190–230 de pagini. În noiembrie 2006 se editează primul număr al unei serii noi, cu apariție anuală, de data aceasta sub egida Societății Culturale Româno-Germane Apoziția cu sediul la München. Mai multe modificări survenite în caseta redacțională vădesc caracterul oarecum spontan al apariției acestei reviste de cenaclu. Ion Dumitru, în a cărui editură müncheneză se tipărește **A.**, este și redactorul primului număr, cules pe gestetner; la numărul 6–7 (1980–1981) i se alătură ca redactor George Ciorănescu, conducătorul cercului literar, care până atunci figura ca lector și corector; de la numărul 8–9 (1982–1985) G. Ciorănescu devine redactor unic, iar Ion Dumitru editor. Grafica de calitate (portrete, desene, viniete) și coperta sunt realizate de Radu Anton Maier; sporadic, reproduceri după tablourile lui Stephan Eleutheriades, desene de Șt. Munteanu, fotografii de Dan Eremia Grigorescu, Aurelia Leicard ș.a. îmbogățesc ilustrația revistei. Un articol inaugural, *Ce este „Apoziția”*, nesemnat, dar aparținându-i fără îndoială lui George Ciorănescu, configurează profilul acestei publicații de cultură românească care nu-și propune un program sau o direcție literară, nu-și pune problema „opțiunii sau azeziunii la una sau alta din școlile, tendințele și curentele existente” și nu refuză nici o experiență aflată „în afara dogmatismului ultrasimplificator”. Dincolo de refugiul artistic – „întâlnire în parte întâmplătoare de tineri cărunți cu preocupări imaginar artistice, aparținând la diferite familii spirituale” –, **A.** caută să împlinescă imperative culturale majore, cărora intelectualii români din exil nu au încetat niciodată să le răspundă. „Căci – declară autorul articolului – astăzi cinstirea patriei prin cultură nu mai poate fi numai o afirmație, ci trebuie să fie o afirmare [...]; a scrie românește la nivelul culturii occidentale este o operă la fel de folositoare cu a explica etosul românesc și specificitatea valahă într-o limbă străină.” Revista fructifică aproape integral producția literară a membrilor cenaclului, scriitori români și germani proveniți din România și stabiliți în Germania. Rareori pot fi întâlnite semnăturile unor autori din afara granițelor germane (Vintilă Horia, Mira Simian, Ștefan Baciuc, Vasile Posteuca, Aron Cotruș, Ionel Jianu, Al. Busuiocanu, N. Novac).

Cei mai asidui semnatari sunt frații George și Alexandru Ciorănescu, Aristide Burileanu, Anton Baraschi, Ion Anastasiu, Ion Dumitru, Mathilde Kloss, Mihaela Ghelmegeanu-Lausch, Annely Ute Gabanyi, Virgil Marin Gherasim, Emil Sigmeth, Dorina Ienciu, Jacob Popper. Primele numere sunt consacrate cu precădere versurilor originale și traducerilor din poezia română în germană (Eminescu tradus de Mathilde Kloss), ca și traducerilor din literatura universală (semnate de Al. Busuioceanu, Al. Ciorănescu, G. Ciorănescu, N. Novac, Giuseppe Cifarelli). „Note biobibliografice” succinte, conținând date prețioase asupra scriitorilor din exil, prefațază, începând cu numărul 3/1975, grupajele de versuri și proză scurtă. Analizele critice, cronici și studii istorico-literare, adeseori contribuții de excepție la bibliografia operei, precum studiul lui Horia Stamatu *Gr. Cugler–Apunake*, ori cel al lui G. Ciorănescu despre *Ion Barbu, poet de circumstanță*, risipite inițial în cuprinsul revistei, sunt grupate la rubrica „Semnalări” (uneori „Semnalări. Interpretări. Comentarii”), sub semnăturile lui Aristide Burileanu, Gh. Timofte, G. Ciorănescu, Pavel Chihaia, Gelu Ionescu, I. Negoțescu, Adolf Armbruster, Virgil Nemoianu și Matei Cazacu. Consemnările, ca și comentariile critice, au în vedere mai ales revistele și cărțile exilului, dominate în anii '80 de tematica dezvăluirilor despre închisorile comuniste (G. Ciorănescu, *Piteștii. Apogeul torturii totale, Testamentul din morgă al unui supraviețuitor al temnițelor comuniste*; Doru Novacovici, *Despre închisorile și lagărele prin care am trecut*; Cicerone Ionițoiu, *Morminte fără cruce*). A. publică, de asemenea, pagini memorialistice pline de dramatism și suferință desprinse din experiența concentrațională, între care *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*, memorial al anilor petrecuți în închisoare de C. Noica (text citit în 1986, cu îngăduința autorului, în cenaclul Apoziția, în traducerea lui G. Ciorănescu, după originalul englez). Sub genericul „Literatura nouă și istoria recentă”, Aristide Burileanu trece în revistă cele mai importante romane românești contemporane (*Delirul* de Marin Preda, *Fețele tăcerii* de Augustin Buzura, *Caloianul* de Ion Lăncrănjan). Sumarul ultimelor numere din prima serie a A. se îmbogățește cu alte două rubrici: „Documente” – istorice și literare (Iuliu Maniu, *O scrisoare inedită despre încheierea și aplicarea armistițiului*; Horst Fassel, *Un document inedit din 1864 despre I. Creangă*) și

„In memoriam”, semnată de G. Ciorănescu (*Brutus Coste, diplomatul ostaș în slujba țării; Horia Roman: poet prin vocație, jurnalist prin profesie*). Numărul 12–13/ 1991 este dedicat integral lui Eminescu, iar ultimul număr (14–15/1992–1994, apărut după moartea lui G. Ciorănescu) este consacrat aproape în întregime memoriei celui care aproape un sfert de secol condusesese cel mai important cerc literar românesc din Germania și revista cu același nume. Seria nouă, apărută după mai bine de un deceniu, îl menționează pe Ion Dumitru ca fondator; director: Gheorghe Săsărman; coordonare literară: Gelu Ionescu; coordonare artistică: Radu Anton Maier. Continuitatea este marcată chiar din volumul inaugural, în care se reproduce articolul-program semnat de George Ciorănescu în 1973, se inserează un sumar al vechii serii a A. (Ion Dumitru), precum și o listă a volumelor publicate în colecția „Apoziția”. În structura revistei intră și acum versuri, proză, evocări, dialoguri, articole și studii literare, prezentări biobibliografice etc. Semnatari sunt, în primul rând, Ion Dumitru, Gheorghe Săsărman și Gelu Ionescu, lor alăturându-li-se George Banu, Pavel Chihaia, Dan Culcer, S. Damian, Dinu Ianculescu, Bujor Nedelcovici, Titu Popescu, Dieter Schlesak ș.a. **M.P.-C.**

ARACHELIAN, Vartan (21.X.1936, Constanța), prozator, publicist. Este fiul Supiei (n. Ovanesian) și al lui Hacıadur Arachelian, comerciant. După absolvirea Facultății de Filologie a Universității din București (1965), îmbrățișează cariera jurnalistică: redactor la „Scânteia tineretului” (1965–1970) apoi, până în 1999, cu două întreruperi, în 1983 și în 1991, când este îndepărtat temporar, redactor la Televiziunea Română. Din 1999 activează ca jurnalist independent. A debutat cu schițe în ziarul „Dobrogea nouă” (1955), iar editorial cu volumul *Aventurile „originalității”* (1968). În 1996 a primit Premiul „Pamfil Șeicaru”, iar în 1991 și 1993 a fost distins cu Premiul APTR.

Cartea de debut, dar și următoarea (*Cum învățăm să trăim*, 1977) recomandau un publicist cu aptitudini de reporter și de eseist pe teme civice. Textele de aici sunt montaje dinamice de reportaj, comentariu, interviu, anchetă, incursiune biografică, interferate ingenios. Ulterior A. este atras de evocarea istorică amplă, minuțios documentată și resuscitând, pe un schelet epic, personaje și evenimente reale. Intervalul de timp subîntins de

aceste documente cu tentă literară, situate la granița dintre reconstituirea istorică și roman și având ca liant tematic problema națională, începe cu deceniile luptei de emancipare dinaintea Primului Război Mondial (*Sub blestemul imperiului*, 2000), continuă cu anii 1914–1916 (*Toamna pătimirii noastre*, 1980) și următorii, până la 1 Decembrie 1918 (*Duminică, după infern*, 1983) și se încheie cu deceniul al patrulea al secolului al XX-lea, care face obiectul altui roman istoric, *Ediție specială* (1990), reeditat în 1999 sub titlul original, *Noaptea bastarzilor*. Este o frescă epică a vieții politice românești (cu trimiteri substanțiale și la contextul european), atinsă de „bizantinism” și de agresiunea totalitară. Remarcabilă literar este radiografia contrastelor sociale ale unui București policrom, a mediilor jurnalistice și a unor figuri politice de prim-plan (I.G. Duca, Carol al II-lea, apoi „bastarzii” legionari ș.a.). Totul este evocat din perspectiva a doi ziariști independenți, însă documentul viu, personajele și scenele istorice domină lumea romanului. Precedat de o culegere de documente (*Munca unui savant armean în România*, 2008), volumul *Siruni. Odissea unui proscris* (2011) reconstituie elogios activitatea orientalistului Hagop Djololian Siruni, conaționalul lui A. Tot un fel de „antologie” de texte, *O scrisoare pierdută la Teatrul Mic* (2011) restituie activitatea instituției în perioada 1977–1989.

SCRIERI: *Aventurile „originalității”*, București, 1968; *Cum învățăm să trăim*, București, 1977; *Vorbește-mi de dragoste*, București, 1978; *Toamna pătimirii noastre*, București, 1980; ed. 2, București, 2004; *Duminică, după Infern*, București, 1983; ed. 2, București, 2004; *Ediție specială*, București, 1990; ed. (*Noaptea bastarzilor*), București, 1999; *Convorbiri cu Corneliu Coposu*, București, 1992; ed. (*Mărturisiri. Corneliu Coposu în dialog cu Vartan Arachelian*), București, 1996; *Cuvântul care zidește*, București, 1993; *Față în față cu Petre Roman*, București, 1996; *În fața dumneavoastră: revoluția și personajele sale*, pref. Florin Constantiniu, București, 1998; *Sub blestemul imperiului*, București, 2000; *Sub semnul Crucii*, București, 2001; *Măștile puterii*, Constanța, 2002; *Siruni. Odissea unui proscris*, București, 2011; *O scrisoare pierdută la Teatrul Mic*, București, 2011.

Repere bibliografice: Victor Felea, *„Cum învățăm să trăim”*, TR, 1978, 22; Sergiu Selian, *Un moralist modern*, TMS, 1978, 9; Victor Felea, *Anchetele reporterului*, TR, 1979, 7; Mihai Ungheanu, *O evocare lucidă: „Toamna pătimirii noastre”*, LCF, 1980, 17; Mihai Ungheanu, *„Duminică, după infern”*, LCF, 1984, 40; Val Condurache, *Romantismul epic*, RL, 1990, 36; C. S.[C. Stănescu], *Ultimul deceniu înainte de comunism*, ADV, 1999, 2973; C. Stănescu, *O bombă cu explozie întârziată*, CLT, 2011, 33, 34.

N. M.

ARAI, Zicu A. (I.VIII.1877, Samarina, Grecia – 1948, Samarina, Grecia), poet. Din neam de țărani macedoneni, A. s-a născut în cea mai înaltă așezare din Balcani. A deprins buchile în satul natal, frecventând apoi, până în 1894, gimnaziul român din Ianina. După absolvire se înscrie la liceul român din Bitolia. În 1897, încheind anii de școală, vine la București, pentru a urma, din 1898, Facultatea de Litere. Însă, fire mai puțin răzbătătoare, e covârșit de dificultățile materiale și, nevoit să renunțe la studenție, intră ca bursier (1898–1899) la Școala Superioară de Agricultură din Herăstrău. În 1900 se întoarce la ai săi, pe plaiurile Pindului, unde, valorificându-și iscusința pedagogică, va fi ani de-a rândul institutor la Mețova și la Pretori, institutor-director la școala din Samarina (în timpul verii) și la cea din Vlahu-Iani. Din 1924 dispune de o catedră la liceul român din Grebena, unde tipărea și o revistă cu un titlu iubit de aromâni – „Lumina”.

În „Lumina”, „Calendarul aromânesc”, „Lilicea Pindului”, „Flambura”, „Peninsula Balcanică”, „Almanahul aromânesc «Frăția»”, „Revista aromânească”, o altă „Lumină” (1936–1937), precum și în „Dimândarea”, „organ de luptă românească”, A. își publică poemele evocatoare pentru existența zbuciumată, asediată de potrivnicii, a fraților săi „de ginte aromână”. Această frântură de români trăiește sub zări întunecate, căci „Ș’chirirea-așteaptă un popor / când dulțea-l’i limbă cheare” (*S-a dus bucuria de la noi...*). În dispoziție elegiacă, melancolia găsindu-și un spațiu de rezonanță în decorul autumnal, samarineanul cântă de „dor și jale”, atent la ritmuri și chiar la muzicalitatea rostirii. Își împărtășește măhnirile, iar alteori revolta, în versuri ce mărturisesc hotărât influența lui George Coșbuc, din a cărui lirică a și încercat unele echivalențe în aromână (*Moartea lui Fulger, Nunta Zamfirei, El Zorab, Noi vrem pământ*). În același grai, folosindu-se de o traducere a lui H.G. Lecca, în 1911 a transpus poemul *Enoch Arden* al lui Alfred Tennyson. Creionând, cu stângăcii și asperități, pasteluri în care încearcă să dea contur unor crâmpie senine, idilice din viața păstoraască, punând, răzleț, câte un accent satiric, A. nu uită nici o clipă că „armânescu sândzi strîgî”. Biruindu-și deprimarea, el își asprește glasul, vrând să se exprime cât mai energic, mai răspicat. Numai că, temperamental, gesticulația combativă nu i se prea potrivește. Samarineanul rămâne un poet strict dialectal.

SCRIERI: [Poezii], în *Antologie aromânească*, îngr. Tache Papahagi, București, 1922, 155–166, 170–172, în Tache Papahagi, *Poezii Z.A. Araia și T. Caciona*, București, 1932, 2–97, în *Antologie lirică aromână*, îngr. și pref. Hristu Căndroveanu, București, 1975, 174–183, în UVPA, 178–188; *Fudzi haraua di la noi*, îngr. Dina Cuvata și Tiberius Cunia, Syracuse, NY (SUA), 1996. **Traduceri:** Alfred Tennyson, *Enoh Arden*, Monastir, 1911, reed. fragm. în *Antologie aromânească*, îngr. Tache Papahagi, București, 1922, 167–169.

Repere bibliografice: Tache Papahagi, *Zicu A. Araia*, în *Antologie aromânească*, București, 1922, 154; Tache Papahagi, *Versuri în dialect*, „Peninsula Balcanică”, 1924, 6; Ioan Scrima, *Poetul Zicu Araia*, „Lumina”, 1936, 1; N. Chiriac-Dimancea, *Câțiva dintre scriitorii macedoneni. Contribuția lor la literatura cultă românească*, „Revista noastră” (Ploiești), 1938, 49–50; Hristu Căndroveanu, *Zicu A. Araia*, UVPA, 176–177; Florin Faifer, *Samarineanu*, CL, 2003, 12.

F.F.

ARAMĂ, Horia (4.XI.1930, Iași – 22.X.2007, București), poet, prozator, eseist. Este fiul Rașelei Zalmanovici (n. Goldu) și al lui Iancu Zalmanovici, funcționari; prenumele la naștere: Iosif. După ce a absolvit, în 1954, Școala de Literatură „M. Eminescu”, A. a studiat la Facultatea de Filosofie din București, fără a obține o diplomă. A lucrat ca redactor la Radio (1950–1952) și la publicațiile pentru copii „Luminița” (1954–1967), „Cutezători” (1967–1989) și „Star 2001” (1990–1994). Debutează în 1950 cu versuri pentru copii. A mai colaborat la „Viața românească”, „România literară”, „Contemporanul”, „Echinoc” ș.a. A semnat, singur sau în colaborare, traduceri din autori cehi, maghiari, polonezi, americani.

Primele volume ale lui A. – *Păsări călătoare* (1955), *Fumul, ploaia, un țânțar și-o pereche de ochelari* (1957), *De la om la om* (1960), *Scări la stele* (1965) – versifică pentru uzul copiilor o serie de lozinci comuniste și de istorioare cu miez moralizator, culese eventual din mitologia partidului. Începând însă cu *Omul care are timp*, nuvelă pe tema dublului și a tinereții veșnice publicată în 1964 în colecția „Povestiri științifico-fantastice”, A. se reconverteste la proza fantastică și SF. Volumele *Moartea păsării-săgeată* (1966) și *Cosmonautul cel trist* (1967), antologate în *Pălăria de pai* (1974), fixează posibilitățile scriitorului: stil liric, uneori opac, umanism manierat, localizări indeterminate-internaționale, imaginar suportând cu demnitate tutela maeștrilor. Ideile, fantastice sau SF, nu excelează prin originalitate sau complexitate,

lăsându-se în seama atmosferei. În *Vânătorul*, de pildă, un bărbat ia drept țintă o căprioară cu șase picioare, abandonând însă ființa inexplicabilă pentru a nu tulbura echilibrul rațional al lumii. *Reminiscență* este construită ca o bandă Möbius: o beizadea intră într-o cameră misterioasă care proiectează povești și iese transformat în tatăl său. În *Noua Cartagină* un pui de caracatiță ajuns în canalizarea unui oraș capătă proporții monstruoase, distrugând așezarea. *Forma* închipuie o amenințare obscură à la H.P. Lovecraft, care-i împinge pe soldații germani să distrugă un sat românesc în timpul celui de-al Doilea Război Mondial; singurul lucru notabil este atribuirea criminalității germanilor unei surse extraterestre incomprehensibile. În *Pălăria de pai*, obiectul din titlu, prevăzut cu un gadget, induce purtătorului accidental o memorie falsă. Alte subiecte tratează legătură simbiotică dintre un bărbat și peluza din fața casei (*Peluza*), funcția premonitoare a greșelilor de tipar dintr-un ziar (*Greșeli de tipar*), un coșmar al telefoanelor deranjate (*Complotul*), avioane care capătă conștiință, deturnându-se singure (*Deturnarea*), un plan românesc pentru combaterea unui asteroid care amenință Pământul (*Cosmonautul cel trist*) sau pierderea contactului cu natura într-un viitor în care o banală albină devine o apariție înfricoșătoare pentru locuitorii orașelor (*Vizitatori*). Superior poate fi considerat romanul *Țărnuț interzis* (1972), construit pe ideea SF a unui dispozitiv care asigură posesorului mobilitatea extracorporală – părăsirea propriului trup și parazitarea unor „gazde” succesive. Tema conștiinței flotante și a individualității sufletului uman este de altfel frecvent întâlnită la autor, inclusiv în romanul său cel mai cunoscut, *Verde Aixa* (1976): un grup de cosmonauți sunt lichidați pe rând de conștiința vegetală a unei planete dotate cu capacități cameleonice. Însă agentul planetei inteligente, metamorfozat în om pentru a fi infiltrat în grupul cosmonauților, sfârșește moralizator prin a se contamina de individualismul uman, trădând astfel apartenența la o gândire colectivă. Deși s-au făcut apropieri de *Solaris*, romanul lui Stanisław Lem, cartea lui A. este net inferioară: inaptă conceptual, ea opacizează prin lirismul exsanguu orice tresărire epică. *Jocuri de apă* (1975) oferă povestiri fantastice borgesiene, asortând la această filiație transparentă localizări hispanice. Piesa de rezistență a volumului și poate a întregii opere ficționale a autorului este

miniromanul *Pretext pastoral*: sub formă de saga a unui neam de păstori, scrierea reface, în același context hispanic, vechi scene biblice sau de roman popular, ritmând alert și fără sentimentalism prea vizibil istorii cu trădări, crime, adultere, lupte pentru putere, conchise în nota unui umanitarism pacifist. În *Dincolo de paradis* (1983) maniera recunoscutibilă este aceea a lui Dino Buzzati, a cărui povestire *Vânători de bătrâni* – citată de altminteri – poate servi ca motto și ca indice tematic.

A. a scris și literatură nonfantastică. *Dumnezeu umbla desculț* (1968) oferă o variație a mitului lui Pygmalion și o recondiționare a autenticismului interbelic. Un autor celebru, aflat în fața îmbătrânirii, adoptă un tânăr fără căpătâi, sărac și boem, încercând să-l transforme în scriitor. Însă creația sa se va împotrivi procesului în numele autenticității antiburgeze. *Cetatea Soarelui* (1978) este un roman din bucăți pe mai multe niveluri narative, complicate în maniera Școlii de la Târgoviște. Se reține satira caracterologică, inclusiv în sensul corectitudinii politice socialiste. Un capitol atribuit unui personaj dezbată idei privind utopia, valorificându-i pe Thomas Morus și pe alții. Autorul va reveni asupra utopiei în trilogia compusă din *Colecționarul de insule* (1981), *Insulele fericite. Călătorie în lumea utopiei* (1986) și *O insulă în spațiu* (1991), amplă foiletare adnotată a bibliografiei temei, incluzând și contribuții românești. La senectute, **A.** a recidivat în versuri, prin volumul *Egocentrism* (2000), și a publicat, sub titlul *Fiul risipitor nu se mai întoarce* (2004) un fel de memorii care evocă mai curând atmosfera unei vieți decât faptele ei. Predomină în această scriere autobiografică, la fel ca în celelalte pagini ale autorului, o melancolie depresivă, controlată însă cu eleganță. **A.** a scris și teatru, publicând în Colecția „Povestiri științifico-fantastice” piesa *Femeia cosmică* (1965).

SCRIERI: *Păsări călătoare*, București, 1955; *Fumul, ploaia, un țăntar și-o pereche de ochelari*, București, 1957; *De la om la om*, București, 1960; *Scări la stele*, București, 1965; *Moartea păsării săgeată*, București, 1966; *Cosmonautul cel trist*, București, 1967; *Dumnezeu umbla desculț*, București, 1968; *Țărnuț interzis*, București, 1972; *Pălăria de pai*, București, 1974; *Jocuri de apă*, București, 1975; *Verde Aixa*, București, 1976; *Cetatea Soarelui*, București, 1978; *Colecționarul de insule*, București, 1981; *Dincolo de paradis*, București, 1983; *Insulele fericite. Călătorie în lumea utopiei*, București, 1986; *O insulă în spațiu*, București, 1991; *Egocentrism*, București, 2000; *Planeta celor doi sori*, București, 2003; *Fiul*

risipitor nu se mai întoarce, București, 2004. **Traduceri:** Jiří V. Svoboda, *Cântece din Praga*, București, 1958; Vasil Iv. Stoianov, *Zumbai zum*, București, 1959; Szabó Magda, *Spuneți-i Zsofiei*, București, 1974 (în colaborare cu Eugen Haidai); David Brin, *Poștașul vine după Apocalips*, București, 1993.

Repere bibliografice: Al. Sincu, „*Scări la stele*”, GL, 1965, 51; Ilie Constantin, „*Cosmonautul cel trist*”, GL, 1968, 3; Magdalena Popescu, „*Dumnezeu umbla desculț*”, GL, 1968, 31; Mircea Iorgulescu, „*Țărnuț interzis*”, LCF, 1972, 45; Valeriu Cristea, *Diversitatea stilurilor*, RL, 1974, 30; Adrian Rogoz, [Horia Aramă], VR, 1974, 10, 1985, 3; Constantin Cubleşan, „*Verde Aixa*”, RL, 1977, 13; Alex. Ștefănescu, *Un zâmbet amar*, VR, 1979, 10; Al. Tănase, „*Colecționarul de insule*”, RL, 1983, 39; Mirodan, *Dicționar*, I, 66–68; *Dicț. scriit. rom.*, I, 100–102; *Dicț. analitic*, IV, 653–656; Opriță, *Anticipația*, 194–203; Geo Șerban, *Singur printre amintiri*, „Realitatea evreiască”, 2004, 212–213; Opriță, *Cronici*, 30–35; Robu, *Science-fiction*, 124–134; Popa, *Ist. lit.*, II, 947–948. **M. I.**

ARARAT, revistă apărută la București, lunar, între 1 iulie 1924 și mai 1942, ca publicație a armenilor din România, sub direcția lui A. Manissalian, președintele Orfelinatului Armean din România, apoi a lui Vartan Mestugean, scriitor. **A.** este puternic ancorată în viața armenilor din țară, despre care se dau tot felul de știri, dar și în viața țării de origine, al cărei trecut și a cărei cultură sunt mereu readuse în atenție, la fel ca și viața comunităților armenice din Serbia. Un loc important se acordă literaturii române, reproducându-se frecvent poezii de V. Alecsandri, M. Eminescu, G. Coșbuc, Al. Macedonski, Octavian Goga, Petru Vulcan, Smara, Mihail Cruceanu, N. Vulovici, Gr. V. Dimitriu. Dintre prozatori sunt prezenți cu texte D.D. Patrașcanu, A. Aharonian, Gr. Zohrab, Grodian, Mikael Ohanesian, Raffi, Șirvarezeade, V. Mestugean ș.a. Revista găzduiește folclor, tradiții și obiceiuri armenice și numeroase articole despre viața și trecutul armenilor, unele semnate de N. Iorga, H. Dj. Siruni, Ion Sân-Giorgiu, F. Macler, Jules Merza ș.a., N. Iorga primind la un moment dat Premiul Brémond sau Premiul Armenia pentru cercetările sale. Sunt prezentați doi poeți armeni, V. Cozmin și Daniel Varujan, precum și francezul F. Macler, pentru cercetările sale în domeniu. Se reproduc o schiță de Panait Istrati și altele de Pierre Loti și Franz Werfel și se publică o variantă în armeană a baladei *Meșterul Manole*. Din literaturile străine sunt evocați scriitori ca Lamartine, Hugo, Barbusse, D'Annunzio ș.a. Este salutată traducerea *Bibliei* de Gala Galaction,

se deplânge moartea lui G. Ibrăileanu și a lui O. Goga, iar lui Eminescu i se consacră mai multe articole.

M.Pp.

ARARAT, revistă a Uniunii Armenilor din România, care apare la București, lunar din 15 mai 1990 și bilunar de la nr. 10/1993, ca serie nouă a publicației cu același titlu (1924–1942), la inițiativa publicistului Nșan Bogdan Căuș (Boghosian). Primele numere sunt finanțate din donații ale membrilor comunității. Din primul colectiv redacțional mai fac parte Varujan Vosganian (redactor-șef), Anaïs Nersesian, Bedros Horasangian, Dumitru Avakian, Madeleine Karacașian și Mihai Stepan-Cazazian; în 1996 redactor-șef devine Bedros Horasangian, iar de la numărul 4/1997, Mihai Stepan-Cazazian. Componenta redacțională a fluctuat de-a lungul timpului, în prezent colectivul redacțional fiind alcătuit din Mihai Stepan-Cazazian (redactor-șef), Eduard Antonian, Vartan Martaian (redactori), Mihai Gheorghiu (fotoreporter), corespondenți externi fiind Elena Ciobanyan (Armenia), Sergiu Selian (Australia), Giuseppe Munarini (Italia), Anton Lanis Șahazizian (Toronto), Edvard Jeamgocian (New York). De-a lungul existenței sale postcomuniste, **A.** s-a definit ca publicație comunitară a minorității armenice din România în relație directă cu populația majoritară. Viața culturală, politică și religioasă a armenilor din țară și din diaspora, relațiile între România și Armenia, tradițiile armenesti, activitatea personalităților de origine armeană din cele mai diverse domenii sunt consemnate constant și sistematic, ca și date privind istoria comunităților armenice din Moldova, Bucovina, Transilvania, Basarabia, Dobrogea sau din București. Editorialele sunt semnate de Mihai Stepan-Cazazian; printre cei mai activi s-a numărat de la început Bedros Horasangian. Alte semnături frecvente: Sergiu Selian, Edvard Jeamgocian, Anaïs Nersesian, Madeleine Karacașian, Oana Valentina Suci. O relevanță specială prezintă numeroasele evocări ale supraviețuitorilor câtorva „încercări” ale istoriei. Revista e preocupată de recuperarea memoriei traumatice a genocidului comis de organizația naționalistă Junii Turci în aprilie 1915, bogat reprezentată prin mărturii, studii și contribuții multidisciplinare. Un loc important îl deține comentarea aparițiilor editoriale, inclusiv a traducerilor din literatura armeană, a cărților despre armeni sau cu personaje armenice, precum și a manifestărilor cultural-artistice

legate de etnicii armeni autohtoni. De-a lungul timpului s-au publicat numeroase materiale cu relevanță documentară despre Ioan Vodă cel Viteaz, Gheorghe Asachi, Manuc bei Mârzaian, Petru Th. Missir, Grigore Buiuciu, Vasile Conta, Vasile Gh. Morțun, G. Ibrăileanu, Spiru Haret, Apcar Baltazar, Virgil Madgearu, Levon Mirahorian, Mihail Jora, H. Dj. Siruni, Vartan Mestugean, frații Haig și Jeni Aterian, Grigore Trancu-Iași, Krikor Zambaccian, Ana Aslan, Hrandt Avakian, Ion Șahighian, Leon Kalustian, Alexandru Tatos. Dintre contemporani, sunt prezente adeseori nume de mai mare sau mai mică rezonanță ale artei, literaturii și științei contemporane, precum Varujan Cozighian, Krikor Pambuccian, David Ohanesian, Ervant Nicogolian, Varujan Vosganian, Varujan Pambuccian, Ștefan Agopian, Vartan Arachelian, Ara Alexandru Șișmanian, Harry Tavitian, Garbis Dedeian ș.a. Printre colaboratori figurează și simpatizanți extracomunitari, ca Barbu Brezianu, Alexandru Paleologu, Norman Manea, Zoe Petre, Andrei Pippidi, Mihai Chioveanu, Paul Cernat ș.a. În perioada 2002–2012, cronica literară a fost ținută – sub pseudonimele Florian F. Baiculescu, Mircea Goilav și Cristina Manuk – de Paul Cernat. În afara acestui interval, principalul cronicar de carte al revistei a fost, sub un număr greu estimabil de pseudonime, prozatorul Bedros Horasangian. Ca o preocupare constantă, **A.** abundă în polemicile și articolele de atitudine, legate în special de problema genocidului, de diaspora și de controverse identitare ale istoriei recente. **P.C.**

ARBORE, **Grigore** (pseudonim al lui Grigore Popescu; 11.VI.1943, Pietroșița, j. Dâmbovița), poet, traducător, publicist. Este fiul Mariei (n. Cârstoiu) și al lui Grigore Popescu, țărani. A urmat liceul la Târgoviște și a absolvit Facultatea de Istorie a Universității din București, secția istorie veche și arheologie (1965), precum și Institutul de Arte Plastice „N. Grigorescu”, secția istoria și teoria artei (1970). Între 1973 și 1975 face studii de specializare la Scuola Normale Superiore din Pisa, în Italia, unde își dă doctoratul în istoria artelor (1975), obținând și doctoratul în filologie la București (1981). Debutează cu versuri în „Luceafărul”, în 1963; debutul editorial îl constituie volumul *Exodul* (1967). A fost redactor la „Scânteia” (1967–1968), „Luceafărul” (1968–1969), „Scânteia tineretului” (1969–1970), „Amfiteatru” (1971–1973, 1975–1982), „Viața studentască” (1975–1982).

A publicat articole și cronici de artă nu numai în periodicele la care a fost redactor, ci și în „România literară”, „Contemporanul” ș.a. În 1987 se stabilește în Italia, unde lucrează la Consiglio Nazionale delle Ricerche, ca expert (1991), apoi ca director tehnic (din 1995) și predă la universități din Pisa și Veneția. A coordonat mai multe expoziții de artă și volume dedicate picturii europene și italiene. A tradus din italiană în română câteva cărți de istoria artei și estetică, unele în colaborare (André Chastel, Philippe Minguet, Antonio Tabucchi, Eugenio Garin). Este Cavaler al Ordinului de Merit al Republicii Italiene (1982) și Cavaler al Ordinului Serviciul Credincios al României (2003).

Volumul de debut al lui A. propune o formulă lirică de factură clasicizantă (în sensul clasicității greco-latine), un amestec de onirism și expresionism (poate influențat și de modelul poeziei lui Ioan Alexandru), exterior, decorativ, a cărui artificialitate se complică până la ermetism și manierism, tendință accentuată în cărțile următoare. Călătoria („exodul”), corabia (luntrea), moartea și reînvierea, umbra, devenirea (destinul), apa (fluviul, ploaia, marea), lumina (soarele, focul), fântâna, ochiul și orbirea, cunoașterea sunt polii simbolici ai acestei lumi poetice. O poezie emblematică, *Și parcă totul?*, indică sensul unui exod universal, dinspre sudul solar (dominat de vegetație, de culoarea verde) către nordul nocturn (alb, acoperit de zăpezi). A. valorifică formule lirice dintre cele mai diverse: teme antice, stil clasicizant (obsedantul mit al argonauților, titlurile latine ale unor poeme), folclor, aluzii la poezii ori simboluri moderne consacrate (din simbolismul francez, *Corbul* lui E. A. Poe etc.). Spre exemplu, *Pax autumnalis*, prin formula prozodică, este o replică la *Oda* lui Mihai Eminescu, iar *Balada regelui Lys*, prin tematică și stil, trimite la Ștefan Aug. Doinaș și la Al. Macedonski. Se pot identifica alte afinități cu obsesiile bacoviene, cu descriptivismul pillatian, cu ermetismul barbian ori cu suprarealismul lui Gellu Naum. Fără a se impune în contextul literar al anilor '70 din secolul trecut, poezia scrisă de A. aduce o notă distinctă prin impersonalitatea rece, deghizată într-o imagistică livrescă, barocă. *Cometariul unui vis*, publicat în 2011, reunind poeme scrise în anii '80, este probabil volumul cel mai bun și mai unitar al autorului. Două culegeri de publicistică, *Libertatea fără democrație* și „*Glonțul de aur*” (2005) și *Destrămări multicolore* (2007), cuprind articole apărute în „Cronica română”, în perioadele 2002–2004 și 2004–2006, pe teme preponderent politice,

dar și sociale și culturale. Majoritatea textelor se referă la actualitatea românească, dar câteva tratează și probleme europene, pe un ton echilibrat, uneori ironic și dintr-o perspectivă umanistă.

SCRIERI: *Exodul*, București, 1967; *Cenușa*, București, 1969; *Auguralia*, București, 1972; *Chagall*, București, 1972; *Piero della Francesca*, București, 1974; *Poeme*, București, 1974; *Futurismul*, București, 1975; *Averse*, București, 1976; *Cetatea ideală în viziunea Renașterii*, București, 1978; *Bellini*, București, 1978; *Stolul de argint*, București, 1979; *Retrageri*, postfață Paul Dugneanu, București, 1982; *Din toate părțile*, București, 1984; *Forma ca viziune: Bernini și stilistica barocului*, București, 1984; *Paul Vasilescu*, București, 1987; *Libertatea fără democrație* și „*Glonțul de aur*”, București, 2005; *Destrămări multicolore*, București, 2007; *Comentariul unui vis*, București, 2011; *Isus între tâlhari. Scrieri de istoria artei și a culturii*, București, 2012.

Repere bibliografice: I. Negoïtescu, *Triptic poetic*, F, 1967, 11; Florin Mugur, „*Exodul*”, VR, 1968, 1; Valeriu Cristea, „*Exodul*”, AFT, 1968, 2; Florin Manolescu, „*Cenușa*”, RL, 1969, 48; Doinaș, *Diogene*, 143–144; Adrian Popescu, „*Auguralia*”, ST, 1973, 1; Dinu Flămând, „*Auguralia*”, ARG, 1973, 2; Mihai Ungheanu, „*Poeme*”, LCF, 1974, 37; Mincu, *Poezie*, 192–193; Barbu, *O ist.*, I, 140–142; Iorgulescu, *Scritori*, 24–25; Laurențiu Ulici, *Conștiință și opțiune*, CNT, 1979, 8; Mircea Iorgulescu, *Un spirit reticent*, RL, 1979, 20; Laurențiu Ulici, „*Retrageri*”, CNT, 1983, 17; Grigurcu, *Existența*, 324–330; *Dicț. scriit. rom.*, I, 102–103; Manolescu, *Enciclopedia*, 52. **R. D.**

ARBORE, Zamfir C.

(14.XII.1845, Cernăuți
– 2.IV.1933, București),
publicist, memorialist.

Descendent al unor vechi familii de boieri, A. este fiul Olgăi (n. Reva) și al secretarului gubernial Constantin Ralli. Urmează liceul la Chișinău, Nikolaev și Harkov, se înscrie în 1865 la Universitatea din Moscova, trecând apoi la Academia Militară de Medicină din Petersburg, fără să-și termine studiile. Intră în cercurile narodnice studentești, este arestat și întemnițat în cele din urmă în fortăreața Petropavlovsk, de unde, după o detenție de mai bine de doi ani, ia calea exilului și ajunge în Elveția,

locuind întâi la Zürich, apoi la Geneva. Activează în cercurile socialiste de aici, în care se aflau numeroși emigranți ruși, este, la un moment dat, secretar al lui Mihail Bakunin, redactează în limba rusă două gazete și înființează o tipografie, scoate mai multe broșuri de propagandă, trecute apoi clandestin în Rusia. În 1879 se stabilește definitiv în România, cetățenia română fiindu-i acordată în 1881. Adaugă la patronimicul Ralli, iar ulterior chiar îl înlocuiește cu numele Arbure (Arbore) al neamului de boieri din care se trăgea bunica sa paternă, Smaranda. Contribuie la organizarea unor cercuri socialiste și la editarea câtorva periodice de aceeași orientare. Cu vremea, s-a îndepărtat de prietenii lui politici, rămânând legat doar de aspirațiile umanitariste ale mișcării; era, ca și alte vlăstare aristocrate, un utopic, teoretizând, printre altele, menirea intelectualului în viața unei societăți, necesitatea unei reforme morale întru regenerarea umanității. Constant a rămas numai în fervența urii lui față de țarism. La București lucrează în redacția ziarelor „Românul”, „Telegraful” (unde la un moment dat ajunge redactor-șef), „Telegraful român”, „Correspondența română” ș.a. Este funcționar la Arhivele Statului, conduce aproape trei decenii serviciul statistic al Primăriei, din 1903 e și profesor de geografie, topografie, statistică și limbă rusă la Școala Superioară de Război, fiind desemnat în 1920 și senator.

Scriind în limbile rusă și română, **A.** nu se mărginește la publicarea de propagandă narodnică. Colaborează la alcătuirea părții privitoare la Rusia din *La Géographie universelle* a lui Elisée Reclus (geograf și militant socialist care redacta împreună cu **A.** și publicația „Le Travailleur”). Dar lucrarea sa de căpătâi este *Basarabia în secolul XIX* (1898; Premiul Academiei Române), o monografie istorico-geografică a ținutului, interesantă în special prin datele arheologice, etnografice și folclorice. Autorul elaborează și *Dicționarul geografic al Basarabiei* (1904). Gazeta politică „Basarabia”, tipărită în 1905 la Geneva, îl avea ca redactor. Deși nu s-a considerat scriitor, a lăsat o serie de confesiuni, multe mărturii autobiografice dezvăluind cel puțin un condei atent. Memorialistica din *Temniță și exil* (1894), *Nihilistii* (1895), *În exil* (1896), reluată fragmentar în volumul *În temnițele rusești* (1923), evocă tinerețea agitată a unei generații, destinul nu o dată tragic al unor militanți. Înaintea lui C. Stere, **A.** se referă la atmosfera terifiantă din Rusia țaristă, la infernul închisorilor, elogiind elanurile generoase, sacrificiul luptătorilor

antițariști, majoritatea oameni cu o tinerețe sfârșită. Numeroase portrete de socialiști, cunoscuți în Rusia, Elveția și România, sporesc, în pofida unor tușe subiective, valoarea de document a scrierilor. Anterior publicase în „Amicul copiilor”, revistă scoasă, între 1891 și 1894, împreună cu Șt. Basarabeanu (Victor Crăsescu), mai multe schițe și povestiri pătrunse de duioșie și compasiune față de suferință, trecând cititorului chibzuite lecții de morală. Apărute numai în presă, câteva texte, tatonări în literatura de aventuri, romane ori povestiri (*Frații Lupu*, *Gambuzino sau Căutătorii de aur*, *Istoria unui român în America*, *Diamantul pierdut*, *Mercedes și Dolores* ș.a.), prelucrările după Cervantes, Daniel Defoe, Alphonse Daudet, H.C. Andersen, basmele și legende mitologice se adresau, la sfârșit de secol XIX, copiilor, vârstei lor. Un ciclu de corespondențe intitulat *Scrisori din Basarabia*, apărut în „Telegraful” în intervalul 1880–1890 și semnat Basarab, editat în două volume (1996–2002) de Aristița și Tiberiu Avramescu, a fost atribuit de unii cercetători lui **A.**, ipoteză demontată de Tiberiu Avramescu.

SCRIERI: *Temniță și exil*, Râmnicu Sărat, 1894; ed. (În temniță), Craiova, 1897; *Nihilistii*, București, 1895; *În exil*, Craiova, 1896; *Basarabia în secolul XIX*, București, 1898; *În temnițele rusești*, București, [1923]; *În pușcăria Petro-Pavlovsk*, București, 1924; *Opere alese*, îngr. și pref. A. Kidel, Chișinău, 1957.

Repere bibliografice: Arghezi, *Scrieri*, XXVII, 251–255; Iorga, *Oameni*, III, 361, 372–373; Paul Zarifopol, *Zamfir Arbore*, ALA, 1933, 644; A. Kidel, *Zamfir C. Arbure (Bibliografia scrierilor sale)*, Chișinău, 1936; G. Bezviconi, *Zamfir Ralli-Arbure*, „Analele Moldovei”, 1942, 1–2; Haneș, *Scriitorii*, 268–285; *Dicț. lit.* 1900, 46–47; *Zamfir Arbore (1845–1933). De la anarhism la onoruri militare*, în Sturdza, *Familiile*, I, 97–107; *Dicț. Chișinău*, 441–443. **G.D.**

ARBOROASA, societate cultural-literară a studenților români de la Universitatea din Cernăuți, care a funcționat între 1875 și 1877. Modelul a fost Societatea Academică România Jună de la Viena. În condițiile dominației austriece, ședința de constituire s-a desfășurat în decembrie 1875, iar cea inaugurală a avut loc la 17 februarie 1876, din inițiativa lui Teodor V. Ștefanelli și a lui Ciprian Porumbescu. Cel dintâi a ținut cu acest prilej un discurs intitulat *Principiul naționalităților în secolul al XIX-lea și starea culturii românilor din Bucovina*, prezentând totodată și scopul societății: „perfecționarea reciprocă a membrilor pe terenul național, literar și social, prin

prelegeri literare, îndeletnicirea în arta oratorică, susținerea unui cabinet de lectură, a unei biblioteci, aranjări de petreceri, serate literar-declamatorice muzicale, sprijinirea membrilor sărmani și căutarea lor gratuită în caz de boală”. Ședințele societății erau fie administrative, fie social-literare. La aceste întruniri se făcea muzică, se citeau producții literare originale, se declamau poezii, se susțineau conferințe literare sau științifice, însoțite de discuții. Societatea avea și un imn compus de Ciprian Porumbescu, pe versuri de T.V. Ștefanelli. În primul an numărul membrilor a fost de patruzeci și patru, T.V. Ștefanelli și Vasile Morariu fiind membri extraordinari. Primul președinte a fost Gherasim Buliga, student la Litere, iar vicepreședinte Ion Topală, student în teologie, pentru ca din noiembrie 1876 până în februarie 1877 conducerea să o aibă Iancu Cocinschi, student la Drept, iar din februarie până în noiembrie 1877 președinte să fie Ciprian Porumbescu, student la Teologie. În primul comitet de conducere mai figurase Gheorghe Popescu (secretar), Zaharie Voronca (controlor) și Ilarie Onciul (casier). Societatea a scos și o serie de reviste umoristice, precum „Lingușitorul”, „Leușteanul” ș.a. În aprilie 1877 membrii **A.** au luat inițiativa întocmirii unei statistici a studenților români care frecventau universitățile Imperiului și a efectuării unui recensământ al studenților români. Întrucât **A.** a primit unele ajutoare oferite de Ministerul Instrucțiunii din România și l-a comemorat pe domnitorul Grigore Ghica cu ocazia împlinirii a o sută de ani de la cedarea Bucovinei către austrieci, societatea a fost târâtă într-un proces oneros, iar conducătorii ei arestați și înțemnițați, fiindu-i confiscate documentele, cărțile și banii. La 11 noiembrie 1877 s-a emis un ordin pentru desființarea societății. Procesul a fost judecat în ianuarie-februarie 1878, în cele din urmă împricinății fiind eliberați. Altă societate cernăuțeană, Junimea, întemeiată chiar în 1878, îi va prelua spiritul, **A.** fiind reînființată abia după unirea Bucovinei cu România și desființată în 1938, în timpul dictaturii carliste. O nouă etapă a existenței societății culturale **A.** este cea postbelică, marcată și de apariția, în 1992, a revistei „Țara Fagilor”.

Repere bibliografice: Teodor Bălan, *Procesul Arboroasei. 1875–1878*, Cernăuți, 1937; Corneliu Crăciun, *Societăți academice din Bucovina*, I, Oradea, 1997; Anghel Popa, *Societatea Academică „Arboroasa” din Cernăuți. 1875–1877*, Câmpulung Moldovenesc, 2008; Pantelimon Socaciu, *Arboroasa: file din cronica vieții studențești cernăuțene*, îngr. și introd. Marian Olaru, Rădăuți, 2009.

I. Cr.

ARC, revistă apărută la Focșani la 15 aprilie 1937 (un număr), cu subtitlul „Literatură și pamflet”. Redactor: Pavel Nedelcu. Articolul-program, *Precizări*, nesemnat, pune problema raportului poet–critic în termeni ireconciliabili: „Tu nu numeri, de fapt, stelele în versurile tale [...], ca un pezevenghiu cu ochelari să-ți dea nota 5 în literatură, pentru că nota 10 o poate primi numai dânsul”. Militând pentru o artă tânără, fără complexe, opusă anchi-lozării intelectuale și rutinei, **A.** publică un credo liric semnat de Virgil Carianopol (*Bilet tatii*), texte poetice de E. Ar. Zaharia (*Betelgeuse*) și Vasile Dorneanu (*Primăvară*). Proza este reprezentată de N. Cantonieru, cu un fragment din romanul în manuscris *Amintirile unui copil de familie proastă*. Se mai rețin un comentariu dialogat imaginat de poetul Mircea Streinul pe tema inefabilului poeziei în context național și notele lui Ignat Bușilă pe marginea poemului *Țara* de Aron Cotruș. **I.I.**

ARC, revistă care a apărut la București, trimestrial, între 1991 și 1997, cu subtitlul „Litere. Arte”, sub egida Fundației Culturale Române. Augustin Buzura este președintele publicației, iar redactor-șef e George Bălăiță. Scopul **A.** este „polarizarea valorilor”; „având «tăria opiniilor» și, păstrându-și, pentru a rămâne în miezul grav al lucrurilor, simțul umorului”. „Mica noastră performanță ar putea ajunge până acolo, încât tot ce este pretutindeni valoare românească să se cuprindă în paginile revistei” (*Vase comunicante* de George Bălăiță). **A.** are un conținut divers, distribuit în câteva rubrici permanente și în altele proprii doar unui anumit număr. Sub titlul generic „Facsimil”, se publică, aproape în fiecare număr, documente inedite ale istoriei literaturii române și universale: secvențe din corespondența lui Tudor Vianu cu Ion Petrovici, a lui Jules Romains cu Ion Pillat, a lui G. Oprescu cu Paul Morand, a lui André Gide cu Elena Văcărescu, a lui Henry Negrescu cu Mihail Kogălniceanu, a lui Benedetto Croce cu Elena Bacaloglu, precum și fragmente inedite sau mai puțin cunoscute din creația lui Paul Valéry, Voltaire, Bjørnstjerne Bjørnson, Eugen Ionescu ș.a. O rubrică aproape permanentă – „Geografia cărții”, ulterior „Mapamond” – reunește informații și fragmente literare din spații culturale diferite: Spania, Belgia, Germania, Italia, Franța, Grecia, Luxemburg, Olanda, Japonia, Suedia etc. Urmărind să facă cunoscută cititorilor din străinătate creația literară românească, revista publică fragmente

din operele unor scriitori români mai vechi sau aparținând generațiilor tinere, dar și unele pagini inedite, precum și articole referitoare la momente de seamă ale istoriei literaturii și, în general, ale culturii românești. Sunt prezentate, în interviuri sau în articole speciale, personalități ale culturii românești: Grigore Moisil, Octav Onicescu, Geo Bogza, C. Rădulescu-Motru, Lucian Blaga, Al. Rosetti, D.D. Roșca, Mihai Ralea ș.a. **A.** oferă cititorilor români și pagini din scriitori prestigioși ai literaturii universale: Ernest Hemingway, Octavio Paz, T.S. Eliot, Thomas Mann, Oscar Wilde, Aleksandr Soljenițin ș.a. Revistă cu o amplă paletă tematică, **A.** reunește în paginile ei poezii, fragmente de romane și de nuvele, eseuri, articole despre muzică, arte plastice, film. O rubrică interesantă este „Ieri” sau „Alaltăieri”, în care sunt reproduse fragmente din presa secolului trecut (cu precădere din anii '30-'40), texte „de o actualitate atât de stringentă, încât, dacă n-ar fi fost semnate și datate, oricare cititor ar fi putut jura că sunt scrise astăzi”, restituite și pentru „eleganța stilului, percutanța ideilor și urbanitatea atitudinii autorilor”, trăsături cu valoare de model. Sub genericul „Lecturi”, sunt recenzate ultimele apariții literare, iar la „Calendar” se consemnează principalele manifestări organizate, în țară sau în străinătate, de Fundația Culturală Română. Revista este bogat ilustrată, pe lângă numeroase fotografii fiind reproduse desene, viniete, gravuri și picturi celebre. Sub raportul ilustrației, se disting numerele în care sunt reproduse numai lucrări de Paciurea (1/1995), schițe din Bucureștii anului 1869 datorate graficianului Domenico Preziosi (1–2/1996) sau inedite preluate după carnetele de acuarele și desene în tuș ale Magdalenei Rădulescu (3–4/1996). Un farmec aparte are ilustrația sepia a numărului 1–2/1997, conținând numeroase fotografii, afișe de teatru și concert, facsimile etc. Pentru cititorii străini **A.** publică, începând din 1994, un supliment în engleză și franceză, „The Golden Bough”, „Le Rameau d'Or”, în paginile căruia sunt tipărite pagini din literatura română: balada *Miorița*, versuri de G. Bacovia, Marin Sorescu, Nichita Stănescu, fragmente din proza lui Ion Creangă, Liviu Rebreanu, Urmuz, V. Voiculescu, poeme de Virgil Mazilescu și Leonid Dimov, referiri la literatura de avangardă din România, ilustrată cu versuri de Al. Macedonski și Tristan Tzara (2/1995). Un număr special (1/1997) este dedicat romanului românesc, aici fiind reproduse și câteva fragmente din opera lui Liviu Rebreanu, însoțite de considerații

critice semnate de G. Călinescu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, Mihai Ralea ș.a., iar alt număr (4/1996) este consacrat țaranului român, văzut prin intermediul lucrărilor lui Ioan Slavici, Mihail Sadoveanu, Marin Preda, George Enescu, Constantin Brâncuși. Și suplimentele revistei **A.** sunt deosebit de frumos ilustrate, cu miniaturi de pe vechi cărți românești existente în patrimoniul Bibliotecii Academiei Române, cu reproduceri după picturile lui Ion Gheorghiu, Victor Brauner sau cu imagini de la Muzeul Țăranului Român din București. **D.N.R.**

ARCA, publicație apărută la Arad, lunar din februarie 1990, apoi trimestrial din 1994, cu subtitlul „Revistă de literatură, eseu, arte vizuale, muzică”. Până la numărul 4–6/1994 apare în format ziar cu 24 de pagini, apoi în format carte, cu un număr triplu de pagini, reunind trei numere, cu un album de artă în policromie de 12 pagini, pe hârtie lucioasă. Primul număr are o echipă redacțională alcătuită din Vasile Dan (redactor-șef fondator), Gheorghe Schwartz (redactor-șef adjunct), Emil Cilanu (secretar de redacție), Romulus Bucur, Onisim Colta, Gheorghe

Mocuța, Ovidiu Pecican (redactori). Odată cu numărul 4–6/1994, colectivul de redacție este ușor modificat: Vasile Dan (redactor-șef), Romulus Bucur (redactor-șef adjunct), Dorel Dărăban, Gheorghe Mocuța, Dorel Sibii, Gheorghe Schwartz, Viorel Simulov (prezentare artistică), Călin Chendea, redactor. Actuala echipă redacțională este compusă din Vasile Dan (redactor-șef), Romulus Bucur (redactor-șef adjunct), Ioan Matiuț, Gheorghe Mocuța, Carmen Neamțu, Onisim Colta (prezentare artistică), Călin Chendea (design – redactori). Redactori asociați: Lucia Cuciureanu, Lia Faur, Lavinia Ionoaia, Lajos Notaros, Horia Ungureanu, Ciprian Vălcan, pe parcurs figurând și alte nume. În articolul-program, nesemnat, se arată că **A.** este prima revistă de cultură apărută în Arad după lunga perioadă de dictatură comunistă. Pe prima pagină a numărului inaugural este republicată poezia de debut *Pe țarm...* a lui Lucian Blaga, apărută în 1910 în revista arădeană „Tribuna”, sumarul beneficiind de prestația unor nume prestigioase: Cornel Ungureanu, Valeriu Cristea, Ștefan Aug. Doinaș, Gheorghe Crăciun, Gheorghe Schwartz, Alexandru Mușina ș.a. La rubrica „Texte expulzate” se reproduc articole și versuri ale unor autori exilați sau interziși înainte de 1989, precum Matei Vișniec, Ion Caraion, Matei Călinescu, Mihai Ursachi, I. Negoitescu, Gelu Ionescu. Pe lângă scriitori din România sau din diasporă, **A.** a inclus autori de origine română din Republica Moldova, Serbia sau Germania. Revista și-a păstrat de-a lungul timpului secțiunile importante. „Cronica literară”, foarte atentă față de fenomenul la zi, este susținută constant de Vasile Dan, Romulus Bucur și Gheorghe Mocuța. Analiza literaturii române actuale continuă și într-o altă secțiune, „Lecturi paralele”, unde semnează cei trei critici de la „Cronicaliterară” și numeroși alții: Petru M. Haș, Lucia Cuciureanu, Lia Faur, Ovidiu Pecican, Felix Nicolau, Radu Ciobanu, Simona Constantinovici, Gheorghe Secheșan ș.a. Importantă este, de asemenea, rubrica „Eseu”, unde scriu Horia Medeleanu, Petru M. Ardelean, Viorel Gheorghiiță, Lajos Notaros, Gheorghe Lazea, Gheorghe Mocuța, Andrei Mocuța ș.a. În aproape fiecare număr există un album consacrat unui artist plastic, cu precădere român, uneori străin. Secțiunile „Poezie” și „Proză” sunt susținute de autori din toată țara. În numărul 1–3/2010, de pildă, publică proză Radu Aldulescu, iar în numărul 4–6/2011 figurează cu poezie Ioan Moldovan, Traian Ștef, Maria Mocanu, Sorin Lucaci, Regéczy Szabina

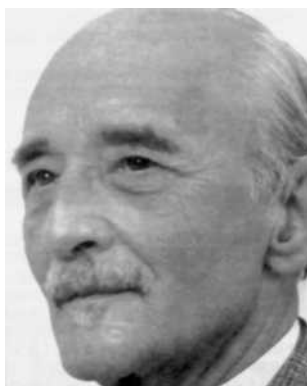
Perle, Monica-Rodica Iacob. În **A.** au debutat Ciprian Vălcan (1991), Mihai Neamțu (1991), Felix Nicolau (1995), Ștefan Caraman (1996), Vasile Leac (2000), T.S. Khasis (2002). La rubrica „Bibliotheca universalis” sunt prezentați sau traduși scriitori străini, îndeosebi contemporani. Sunt inserate poezii ale laureatului Nobel Tomas Tranströmer în traducerea lui Constanțiu Mara, precum și versuri din lirica slovenă de azi. Foarte vie este rubrica „Dialog”, care cuprinde interviuri cu personalități străine și românești. Astfel, Ciprian Vălcan și Ilinca Ilian realizează un dialog cu scriitorul argentinian Saul Yurkevich, tot cei doi publică un interviu cu Liliana Herera pe tema *Cioran și Columbia*. Ciprian Vălcan mai aduce în paginile publicației și alte dialoguri, cu personalități franceze, italiene, maghiare, referitoare la Emil Cioran. **A.** mai are o rubrică, intitulată „451° Fahrenheit”, dedicată analizei unor reviste literare și culturale românești sau unor aspecte ori evenimente literare, alta, sub genericul „Contact”, cu succinte observații și aprecieri despre cărți nou-apărute, și încă o rubrică, intitulată „Confirmare de primire”, unde redactorul-șef semnalează cărțile și revistele primite la redacție. În ultimii anii **A.** a intrat în proiectul european „Review Within Review” și a publicat în interiorul ei revista maghiară „Jelenkor” din Pecs (7–9/2010), apoi „Apokalipsa” din Ljubljana în română (7–9/2012), fiind, la rândul-i, inclusă între copertele revistei „Apokalipsa” în limba slovenă. De-a lungul anilor au mai semnat sporadic nume prestigioase ale literaturii române, precum Livius Ciocârlie, Mircea Cărtărescu, Adrian Popescu, Nicolae Breban, Paul Goma, Ana Blandiana, Nicolae Manolescu, Adrian Marino, Mircea Mihăieș, Gheorghe Grigurcu, Vladimir Tismăneanu ș.a. **D.V.**

ARCADE, supliment al ziarului „Tribuna Sibiului”, apărut la Sibiu, cu o periodicitate neregulată, între 1969 și 1971; nu conține o casetă redacțională. Revista are un profil larg, abordând domenii diverse – istorie, învățământ, psihologie, etnografie, artă plastică, muzică, teatru – și informând asupra vieții cultural-artistice sibiene. Locul cel mai important îl ocupă literatura, **A.** valorificând în cea mai mare parte potențialul artistic local. Poezia – grupată uneori în rubrici de autor, alteori sub genericul „Lirice” – este ilustrată cu versuri de Victor Nistea, Mira Preda, Titus Andronic, George Popa, Gheorghe Grădinaru, Nicolae Petru, George Pușcariu ș.a.; o suită de epigrame apare sub semnăturile C. Micandru, Marin Niță, Traian

Suciu. Se publică și din lirica poezilor sibiieni de limba germană Christian Maurer, Werner Bossert, Georg Scherg, Gerhard Eike, în traduceri realizate de Mircea Avram și Corneliu Buchholzer. Este de remarcat (re) tipărirea unor tălmăciri ale lui Pimen Constantinescu din italiană (Dante, poezie friulană). Proză – schițe, povestiri istorice – semnează N. Ladmiss-Andreescu, Aurel Călinescu, Paul Constant, Rodica Braga, Ion Aronescu, iar dintre prozatorii de limbă germană, Anneliese Suchanek. Din literatura dramatică se include în sumar primul act al ultimei piese scrise de Radu Stanca, legenda dramatică *Povestea dulgherului și a frumoasei sale soții*. Literatura populară este de asemenea prezentă în paginile revistei, prin câteva balade voinicești culese din Mărginimea Sibiului. În cadrul rubricii „Prezențe editoriale sibiene” sunt recenzate plachete de Mira Preda (*Ascunsa vulnerare*), Ecaterina Săndulescu (*Cântecul spiralelor*), Victor Nistea, volume de povestiri și nuvele ale lui N. Ladmiss-Andreescu, ediția a doua a romanului istoric *Iancu Jianu* de Paul Constant, volumul *Teatru* al lui Radu Stanca. La rubrica „Șantier. Convorbiri”, se fac incursiuni prin interviuri în „atelierile de creație” – ultimele apariții, texte în lucru, proiecte – ale scriitorilor sibiieni. Sub titlul *Amintiri despre Lucian Blaga*, nepotul acestuia, Lionel L. Blaga, evocă perioada 1940–1943, petrecută de poet la Sibiu.

L.D.

ARCADE, L.M.
(pseudonim al lui
Leonid Mămăligă;
13.VII.1921, Vaslui
– 4.IX.2001, Paris),
prozator, poet, eseist,
dramaturg.

Este fiul Semproniei (n. Terfaloga) și al lui Mina Mămăligă, ofițer. Își face clasele elementare și liceale la Lugoj, localitate din care se trăgea familia mamei sale, și la Lipcani (Bucovina), luându-și bacalaureatul în 1940 la Lugoj. Urmează Facultatea de Drept a Universității din București (licențiat în 1944), dar și trei ani la filosofie. Se înscrie în Baroul de București. Debutează încă din liceu, cu poezii, la „Iconar”, dar adevărata afirmare publicistică o consideră a fi eseu *Cele două Europe*, publicat în 1943

în paginile revistei „Vremea”. Colaborează de asemenea, în primii ani după război, cu articole politice, semnate Lozan, la „Dreptatea”. În 1946 obține din partea guvernului francez o bursă de studii la Paris, unde se stabilește definitiv, întreprinzând cercetări paralele de economie politică în vederea trecerii unui doctorat a cărui temă, *Maximalismul*, determină și câteva eseuri publicate din 1951 în „România viitoare”, revistă a exilului anticomunist de la Paris. Face parte din grupul studenților refugiați, național-țărăniști, sprijiniți de Comitetul Național, sub aripa lui Constantin Vișoianu și Alexandru Cretzeanu. În 1949 și 1950 a fost director literar adjunct al Editurii Pavois, iar din 1951 până în 1976 director comercial și apoi director al unei societăți pe acțiuni. E prezent, la mari intervale de timp și cu destulă reținere, în câteva dintre cele mai importante publicații culturale ale exilului, precum „Destin”, „România”, „Ființa românească”, „Prodromos”. Încercările literare de acum abordează o paletă extrem de largă, de la poeme, eseuri și povestiri până la pagini de critică literară, recenzii de cărți. Cele dintâi povestiri, datând din 1949, sunt însăilări satirice, plecând de la realitățile dramatice ale exilului, tratate în tonalitățile caragialești deja manifeste în presa de coloratură național-țărănistă („Moftul român” ș.a.). Figurează, de altfel, în antologia *Poezia românească nouă*, alcătuită în 1956 de Vintilă Horia. Se numără printre membrii fondatori ai cenaclului Anotimpuri și ai revistei cu același titlu, inițiată în 1955 de N.A. Gheorghiu. În 1963 creează Cenaclul de la Neuilly-sur-Seine, pe care îl găzduiește în locuința sa. Aici citește, capitol după capitol, prima lui carte, *Poveste cu țigani*, publicată în 1966 în seria editorială inițiată sub titlul „Caietele Inorogului”, în care a mai inclus cărți de Mircea Eliade și Horia Stamatu, instaurând un climat intelectual cultivat cu intenția de a defini un adevărat grup literar. Din 1980 coordonează, împreună cu Aureliu Răuță, cercul și gruparea editorială Hyperion.

Poveste cu țigani s-a bucurat de succes în publicistica exilului, dar a rămas în perspectiva interpretativă a multora drept o carte stranie, greu definibilă. În revista „Prodromos” Andrei Scrima a încercat, de altfel, o decodificare a prozei lui A., apropiindu-l pe autor de registrul literaturii inițiatice, de resursele „secrete” ale literaturii lui Mateiu I. Caragiale și Ion Barbu. Prozatorul lucrează nu cu fapte și întâmplări, ci cu pilde, ca în „cărțile de învățătură”

sau ca în „viețile sfinților”. Jocul artistic astfel dezvăluit implică o anume arhaizare a cuvântului și o structură a frazei ce simulează și sugerează totodată înțelepciunea, tâlcul. *Poveste cu țigani* s-ar fi putut intitula, într-un înțeles mai perceptibil receptării critice, *Povestea păcatului* și a ispășirii lui, ceea ce face din această narațiune o retranscriere în esență a preocupărilor fundamentale din literatura de înțelepciune și din cărțile populare de prevestire ale Evului de Mijloc. Sensul inițiativ pe care-l descifra Andrei Scrima în *Poveste cu țigani* se pierde totuși la A. sau se rezumă la o nuanță contemplativ-constata-tivă. Căderea în derizoriu, modificarea registru-lui tradițional prin alterarea înțelesurilor odată cu desacralizarea istorică a lumii se petrec la A. și în cea de-a doua carte a sa, *Revoluție culturală* (1983) sau, și mai pregnant, în piesa de teatru *Umbra*. Tema este din nou cea a Judecării de Apoi, acum plasată în planul strict istoric. Procedul rămâne cel parabolic, totul concentrându-se într-o utopie care acționează cu personaje conceptuale, fără identitate particulară, fără trăire psihologică. O revoltă a boemei (studenții) se ridică împotriva terorii modificatoare de perspective, exercitată de un regim al modernizării exprese, ce desființează valorile umane, tinzând să le anuleze. Lupta se dă într-un cimitir, pe care „temnițarii”, excavatorul puterii, vor să-l demoleze pentru a construi în loc o fabrică de săpun franțuzesc, în timp ce insurgenții își fac baricade din oseminte. Trimiterile de ordin parabolic abundă și aici (cei doisprezece „studenți” compun un fel de „Cină de taină”), dar tendința parodică duce mai evident lucrurile spre universul închis al comunismului. Tenta satirică, prezentă și în antiutopiile din dramaturgia lui A. (câteva piese au fost puse în scenă în țară după 1989), semnifică, în realitate, înclinarea povestitorului de a afla în hazul de necaz echilibrul nu numai narativ, dar și ideatic. Parodicul se impune în *Scrisorile lui Conducătorul*, „basm dramatic în IX tablouri”, de fapt o reluare a *Revoluției culturale*. Spiritul parodic se manifestă și în prima dintre piesele de teatru ale lui A., *Ultima cauză a marelui Just* (titlul versiunii românești realizate după textul redactat în franceză, *La Crypte et la chèvre*, scrisă în 1971). Deriziunea are, și acum, trimiteri evidente la totalitarism și la spectrul tragic-ridicol al comunismului; ceea ce a și provocat comentarii nefavorabile în cronicile pariziene de spectacol ale piesei. O abordare a absurdului încercase scriitorul încă din *Timbrele de altădată*, unul din microromanele

ce i-au pregătit debutul literar, publicat, după aproape o jumătate de veac de la scrierea lui, în „Jurnalul literar” (1998), și, mai accentuat în nuvela *Pe vremea șoferilor ruși...*, text redactat în limba franceză, tipărit în revista „L'Authenticité” (decembrie 1997) și încredințat ulterior, în versiunea românească a autorului, tot „Jurnalului literar” (ianuarie 2000). O familiarizare cu absurdul demonstrase A. într-un eseu consacrat lui Eugen Ionescu, eseu care, alături de acela consacrat lui Mircea Eliade – *Marele Arhitect* – și de paginile dedicate lui Ștefan Lupașcu, intitulate *Afectivitatea și cele trei materii*, se numără printre textele memorabile în cariera lui de comentator literar.

SCRIERI: *Poveste cu țigani*, Neuilly-sur-Seine, 1966; ed. pref. Andrei Scrima, București, 1996; *Revoluție culturală*, Paris, 1983; ed. București, 1996; *Teatru*, pref. Manuel de Diéguez, București, 1996.

Repere bibliografice: Ion Simuț, *Un basm al ursitei*, RL, 1991, 50; Horia Stamatu, *L. M. Arcade*, în *Românii*, 13–15; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, 85–89; Negoțescu, *Scriitori contemporani*, 24–26; *Dicț. scriit. rom.*, I, 103–104; Sanda Diaconescu, *Dramaturgia – „ultima cauză”*, JL, 1996, 9–24; Elena Zaharia-Filipaș, *O nouă „Poveste a vorbei”*, CC, 1997, 1–2; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, 229–238; Mircea Muthu, *Literatura sudului*, JL, 1998, 1–2; Justin Ceuca, [L. M. Arcade], APF, 1998, 6, 1999, 7–8; Cornelia Ștefănescu, *Despre „vremea șoferilor ruși...”*, JL, 1998, 7–8; Ghițulescu, *Istoria*, 406–407; Ungureanu, *La vest*, II, 29–43; Ileana Corbea, Nicolae Florescu, *Resemnarea Cavalerilor*, București, 2002, 147–155; Florescu, *Menirea*, 125–137; Manolescu, *Enciclopedia*, 53–55. **N. F.**

ARCAN, Sofia (pseudonim al Sofiei Ștefănescu; 14.I.1917, Moldova Nouă, j. Caraș-Severin – 27.V.1992, Timișoara), prozatoare. Debută cu povestirea *Zi de plată* la revista „Fruncea” în 1935, iar editorial cu romanul *Iana hoinara*, apărut în 1943. A mai colaborat la „Scrisul bănățean” („Orizont”) ș.a. I s-a acordat Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara pentru romanul *Neștiutele noastre iubiri* (1975), pe care prozatoarea îl consideră debutul său editorial semnificativ.

După romanul *Iana hoinara*, remarcat de Pompiliu Constantinescu pentru „sinceritatea și rezonanța lui umană”, prozatoarea trăiește, în perioada postbelică, o lungă perioadă sub zodia reportajului, pentru a reveni târziu la roman. Capacitatea de observație realistă și interesul arătat demonstrației se asociază cu intenția analitică în romanele *Neștiutele noastre iubiri* și *Singură*

în bătaia lunii (1977). În *Vara suferințelor* (1980) și în *Joc întrerupt* (1986) structura compozițională se schimbă, romanele fiind, de fapt, colaje de jurnal și de recuperări ale unor întâmplări, mai vechi sau mai recente. Mereu amânata scriere a romanului, invocată în jurnal, se constituie ca formulă de scriere a lui. *Neștiutele noastre iubiri* include un posibil roman al mamei și al copilăriei, memorabilă fiind figura mamei, care se întrecește treptat prin notarea minuțioasă a relațiilor familiale, a întregii atmosfere din casă. Suflul rustic, mama percepe forța tonifiantă a naturii, este legată de „aroma pădurii și mirosul de fân”. Se simte străină la oraș („cușca asta afumată”), pe care îl acceptă de nevoie, viața ei fiind guvernată de demnitate și perseverență. În această explorare a existențelor legate de natură, de mentalitatea rurală, chiar dacă acțiunea se desfășoară la oraș, sunt de găsit cele mai bune pagini ale romanului. Ruperea de tradiție e considerată curată erezie. Constatarea unei protagoniste – „voi umblați pe pământ, nu zic, numai că v-ați rupt rădăcinile prin care să-i simțiți tainele” – nu-i o simplă apostrofare, ci un mod de a reaminti forța modelatoare și de inițiere a tradiției. În aceste pagini de evocare a satului cu eresurile și obiceiurile sale, stilul scapă de crisparea demonstrației, devine mai fluent și mai captivant. Notabil rămâne modul de a descoperi lumea copilăriei, cu un acut simț al nuanțelor și al detaliilor de comportament. *Joc întrerupt* urmărește frângerea, destrămarea și refacerea unor relații familiale. „Orgoliul Herganilor” – dorința de a menține viu cultul rudeniei – devine pivotul întregului text. Artistul plastic Miron Hergane își descoperă mama într-un labirint existențial atent vegheat de Elena Hergane (Nana), personaj ce se reține prin atașamentul pentru ai săi. Înșelată în dragoste, ea își canalizează toată forța posesivă a iubirii în această zbatere dramatică pentru păstrarea „orgoliului” familiei. Firul epic se cristalizează incert, aproape imprevizibil. Multe pagini sunt însă greoaie, altele lineare, plate, iar în conturarea lui Miron Hergane desenul e inexpressiv, autoarea ratând drama artistului, pe care o avea în proiect.

SCRIERI: *Iana hoinara*, București, 1943; *Neștiutele noastre iubiri*, Timișoara, 1975; *Singură în bătaia lunii*, Timișoara, 1977; *Vara suferințelor*, Timișoara, 1980; *Joc întrerupt*, Timișoara, 1986; *Ora ireală*, Timișoara, 1996.

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, „*Iana hoinara*”, *VRA*, 1943, 727; Virgil Nistor, „*Neștiutele noastre iubiri*”, *ST*, 1975, 11; Val Condurache, „*Neștiutele noastre*

iubiri”, *CL*, 1976, 1; Cornel Ungureanu, „*Singură în bătaia lunii*”, *O*, 1977, 45; Nicolae Țirioi, *Profiluri literare – Sofia Arcan*, *O*, 1978, 21; Virgil Nistor, „*Vara suferințelor*”, *ST*, 1981, 2; Marian Odangiu, *Personajul interior și drumul către realitate*, *O*, 1982, 5; Alexandra Indrieș, *Figuri ale maternității*, *O*, 1986, 48; Nicolae Țirioi, *Personaje și măști*, *O*, 1986, 48; Ioan Holban, *Tatuajul lăuntric*, *CRC*, 1987, 7; Cornelia Ștefănescu, *Măști pentru personaje*, *RL*, 1987, 19; Valentin Tașcu, „*Joc întrerupt*”, *ST*, 1987, 5; Ruja, *Parte*, I, 155–159; Cornelia Ștefănescu, *În lumea stânjenarilor*, *JL*, 1996, 5–8; *Dicț. Banat*, 43–45.

AL.R.

ARCHIP, Ticu
(4.I.1891, Târgoviște
– 31.III.1965,
București), autoare
dramatică, prozatoare,
traducătoare.

Este fiica Elisei (n. Mainge) și a lui Grigore Archip, ofițer; prenumele la naștere: Sevastia. A absolvit în 1913 Facultatea de Matematică din București și a predat această disciplină la diferite școli, între 1923 și 1927 funcționând și ca asistentă a profesorilor G. Țițeica și D. Pompeiu la seminariile de geometrie analitică și de mecanică ale Facultății de Matematică bucureștene. Formația sa profesională se va reflecta în viitoarele scrieri epice și, mai pregnant, în cele dramatice, prin rigoarea construcției, exactitatea relațiilor și logica foarte personală, conferită atât comportamentului personajelor, cât și structurii conflictului.

A. debutează cu piesa *Inelul*, reprezentată la Teatrul Național din București în 1921 și publicată în anul următor. Din 1922 frecventează cenaclul Sburătorul, condus de E. Lovinescu, devine membră activă a acestei grupări literare în 1924, aderând la instrumentarul promovat de modernismul psihologic. Semnează proză, fragmente din piese de teatru sau articole diverse în relativ numeroase reviste, printre care „Sburătorul”, „Viața literară”, „Revista scriitoarei” (apoi „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”), „Universul literar”, „Gazeta literară”, „Vremea”. Între 1926 și 1938 face parte din comitetul Societății Scriitoarelor Române. Încredințată că în dramaturgie un autor are șansa plasării mai aproape de adevărul care se cere comunicat, **A.** mai face

câteva tentative de a se impune în lumea scenei. După *Inelul* i se reprezintă în 1928 piesa *Luminița*, urmată în 1930 de *Ecoul*, jucată, dar lăsată în manuscris, pentru ca în 1935 să apară din nou pe afișul Teatrului Național din București cu *Gură de leu*, piesă din care a fost publicat, în presă, doar un fragment. Nepublicată a rămas și *Maria Baskirtseff* (prelucrare și adaptare după jurnalul scriitoarei care dă numele piesei), cu premiera în stagiunea 1938–1939 la Naționalul din București. *Inelul*, piesă în trei acte, urmărește caruselul unor iubiri necoincidente, apelând la situații și stări melodramatice, cu efect garantat la o anumită categorie de public. În *Luminița*, text cu vagi rezonanțe ibseniene, A., fără să renunțe total la unele soluții facile, procedează la radiografierea unei drame conjugale, abordând direct, uneori dur, adevăruri tipice căsătoriilor eșuate. *Gură de leu* (cunoscută, în epocă, și sub titlul *Bâlci sentimental*) este o dramă mai apropiată, ca atmosferă și ca unghi de contemplare a personajelor, de nuvelistica scriitoarei; preocupată de dramele sufletești, investigate deseori prin întoarceri în timp, autoarea preferă ambianțele enigmatice, traversate de semne și gesturi greu de explicat. Aici „bâlciul sentimental” este chiar viața unei femei care provoacă nenorociri celor din jur, ca urmare a unui dominant instinct distructiv. Toate aceste compuneri dramatice s-au dovedit lipsite de ecou durabil, neizbutind să depășească decât rareori limita locurilor comune cultivate, în epocă, de o întreagă cohortă de veleitari ai textului destinat scenei. Notabil este, totuși, plusul de autenticitate psihologică a personajului feminin. A. declara, de altfel, în interviuri că o atenție sporită în teatru trebuie acordată simțului plasticității și mișcării oamenilor, prezențați „după temperamentul propriu”. Surprinse adesea în chingile unor relații sufocante, protagoniste își permit luxul rebeliunii, dar eșuează, într-o manieră de regulă tragică, în încercarea de a-și modifica destinul. Practic, ele nu pot ieși din ceea ce scriitoarea însăși numește într-un articol „umbra gigantică a aceluiași ideal de dragoste care le mână din spate, ca un blestem”. Deși considera că în teatru își elaborează mai precis personajele și poate păstra, astfel, un echilibru convenabil între ideile-reper și forma finală a scrierii, partea cea mai izbutită din literatura semnată de A. este reprezentată de proză, mai ales de nuvelistică. Scriitoarea și-a adunat nuvelele în două volume, *Colecționarul de pietre prețioase* (1926) și *Aventura* (1929), impunându-se

ca o prezență foarte personală în peisajul literar al deceniului al treilea din secolul trecut. Spre deosebire de nota cvasidominantă a prozei feminine, ocolește apelul la atmosfera liric-duioasă și la gingășiile stilistice explicite. Atât nuvelele, cât și, mai târziu, romanul *Soarele negru* (I–II, 1946–1949) relevă un acut spirit de observație, o decizie constantă în prezentarea și comentarea detașată a vieții, o înțelegere artistică particulară a selectării și filtrării informației brute. Tributară „psihologiei abisale”, nuvelistica sa cultivă trăirile consumate la palierele obscure ale conștiinței, care izbucnesc la suprafața gestului perceptibil prin reacții imprevizibile. Amănuntul, reținut și ordonat cu meticulozitate, tinde spre o uniformizare păstoasă a informației, pe terenul căreia personajele construiesc realități iluzorii, configurate asimetric și, de multe ori, illogic. Atenția scriitoarei este reținută de cazuri speciale, contorsionate, uneori de-a dreptul clinice. Analiza minuțioasă a acestora se asociază însă adesea, după cum a observat Bianca Burța-Cernat, „cu sugerarea unei atmosfere stranii, predominant crepusculare, care o arată pe autoare ca pe o adeptă a estetismului decadent. Drept dovadă gustul pentru decorurile ce amestecă fastul și ruina, interesul aproape « clinic » față de cazurile de excentricitate psihică și față de pitorescul monstruoșității, recurența unei teme ca nebunia sau atracția imaginarului tanatic”. Această fascinație a morții se exercită îndeosebi prin intermediul unor iubiri vinovate sau maladive. Dragostea, motiv des întâlnit în proza scurtă scrisă de A., este considerată aproape exclusiv o participare concretă, imediată, instinctuală, partenerii păstrând o îndărătnică tăcere asupra eventualelor lor emoții intime, secunde. Textul oferă informații directe doar despre întâmplarea erotică, fie că ea se consumă grăbit și incomod (*Aventura*), fie că îmbracă forma unei răzbunări sadice (*Dăscălița*) sau a unui straniu impuls, generator de crimă (*Un fapt divers*). Crima poate fi și rezultatul egoismului exacerbat, care alunecă spre demență (*Înainte de proces*). În zona interferenței dintre realitate și delirul morbid se plasează și *Maria Boul*, narațiune dezvoltată într-o compoziție de notabil rafinament al analizei psihologice; planurile întretăiate țin aici de grotesc, înțeles ca amplificare necontrolată a sensibilității primare închise într-o existență tragică. În anii de după cel de-al Doilea Război Mondial scriitoarea a lucrat la un roman proiectat în trei părți, *Soarele negru*. Fragmente din roman fuseseră publicate, cu cincisprezece ani

înaintea tipăririi primului volum, în „Revista scriitoarelor și scriitorilor români” (1931, 1932, 1943) și în „Reporter” (1933). O primă parte, definitivă, din această construcție epică se intitulează *Oameni*, iar a doua *Zeul*. A. afirmă, în prefața la *Zeul*, că a treia parte a romanului, *Viața*, era deja scrisă, însă ea n-a mai apărut. Dacă, așa cum se crede, povestea *Patul fraților* (1949) este un fragment din *Viața*, faza de elaborare a volumului pare să fi fost una embrionară. După acest an, scriitoarea nu mai publică nici o lucrare originală, semnând doar traduceri din limbile rusă, franceză și engleză. Parcurș în comparație cu proza ei scurtă, *Soarele negru* marchează o modificare în instrumentarul artistic, prozatoarea renunțând la interferențele dintre real și oniric în favoarea observației și comentariului, distanțate, sarcastice uneori. Pentru a nu abuza de analiză, romanciera se orientează înspre reliefaarea tumultului vieții sociale a epocii. Primul volum, *Oameni*, este populat prin urmare de existențe numeroase și diverse, de la cea mai oropsită categorie socială, bătrânii abandonați și uitați într-o periferie extremă a interesului public (temă abordată, în cheia absurdului tragic, încă din nuvela *În azil*), până la individualitățile active, dinamice și, la nevoie, agresive, în stare să recurgă la combinații surprinzătoare pentru a se insinua și a se fixa cât mai aproape de vârful eșafodajului social și decizional. Reperul central în dezlănțuirea unor porniri psihice distructive este Olga, tânără cultivată, tot naivă, romantică, dar excesiv de posesivă, care asistă neputincioasă la destrămarea propriilor iluzii și la descompunerea lumii care o înconjoară. Prim-planul acțiunii este ocupat de inginerul Ion Dragomir, proaspătul îmbogățit dornic să se afirme și în politică, de soția lui, Lili, ființă vicleană și egoistă, și de ambițioasa Cora, doctorița căsătorită cu un personaj cameleonic, Mihai Drăgescu. În volumul al doilea, *Zeul*, distribuția se îmbogățește cu câteva personaje ce rezistă vitregiilor din acest microunivers dominat de interese materiale. Ele intră în scenă printr-un artificiu epic – călătoria Olgăi la Paris, apoi pe ape levantine. În cursul acestei aventuri ea îl întâlnește pe profesorul savant Dinu Haralamb, supranumit Zeul, caracter orgolios, exclusivist, autoritar, suferind de o gelozie patologică. Personajele centrale sunt bine argumentate caracterologic, acționează distinct, cu întretăieri de traiectorii dispuse concentric, pe circumferințe din ce în ce mai largi și mai difuz desenate, păstrând mereu în centru destinul special

al Olgăi. Fără a comunica emoția estetică proaspătă și neliniștitoare a nuvelor, *Soarele negru* este un roman notabil și prin echilibru compozițional, plasticitate a descrierilor, expresivitate a replicilor și fluență a povestirii.

SCRIERI: *Inelul*, București, 1922; *Colecționarul de pietre prețioase*, București, 1926; *Luminița*, București, 1928; *Aventura*, București, 1929; *Soarele negru*, I-II, București, 1946–1949; ed. îngr. Constantin Mohanu, pref. Eugenia Tudor Anton, București, 1983; *Patul fraților*, București, 1949; *Aventura*, îngr. Maria S. Muthu, pref. Mircea Muthu, Cluj-Napoca, 1979. **Traduceri:** Maxim Gorki, *Mama*, București, 1952; L.N. Tolstoi, *Opere*, vol. I: *Copilăria. Adolescența. Tinerețea*, București, 1953 (în colaborare cu Maria Vlad); Al. Dumas, *Cei trei mușchetari*, I-II, București, 1956 (în colaborare cu Milton Fanny Lehrer); Vilis Lașis, *Patria pierdută*, București, 1957 (în colaborare cu Igor Block); Jules Verne, *Uimitoarele peripeții ale domnului Antifer*, București, 1959 (în colaborare cu Mimi Westfried); Oscar Wilde, *Prințul fericit și alte povestiri*, pref. Vladimir Colin, București, 1960; Thomas Gwyn, *Totul ți-e potrivnic*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1962; Joseph Conrad, *Lord Jim*, pref. Mihail Bogdan, București, 1964; Hans Scherfig, *Primăveri irosite*, București, 1964 (în colaborare cu Valeriu Munteanu); Francis Bret Harte, *Surghiuniții din Poker Flat*, pref. F. Brunea-Fox, București, 1965.

Repere bibliografice: Aderca, *Contribuții*, I, 10–18, II, 145–146; Lovinescu, *Scieri*, V, 212–217; Perpessicius, *Opere*, XI, 380–393; Cioculescu, *Aspecte*, 485–490; Streinu, *Pagini*, II, 249–252; Crohmălniceanu, *Literatura*, I, 465–466; Piru, *Panorama*, 279–281; Protopopescu, *Volumul*, 87–100; Protopopescu, *Romanul*, 266–269; Tia Șerbănescu, *O prozatoare importantă*, RL, 1985, 50; Cornel Munteanu, *Proza fenomenologică și simbolistă*, TR, 1991, 5; Negoțescu, *Ist. lit.*, I, 244–245; *Ticu Archip*, DRI, I, 55–73; Lovinescu, *Sburătorul*, I–VI, *passim*; *Dicț. scriit. rom.*, I, 104–107; Liana Cozea, *Nuvelistica lui Ticu Archip*, ST, 1995, 6; Cosma, *Romanul*, I, 223–224; Zaharia-Filipaș, *Studii*, 14–17; Burța-Cernat, *Fotografie*, 118–141; Carmen Daniela Caraiman, *Aspecte ale dramaturgiei feminine românești*, București, 2012, 66–77. **C.P., E.I.**

ARCHIRIE ȘI ANADAN, carte populară. Originară din Asiria și datând din secolele al VI-lea și al V-lea î. Hr. (o variantă în limba arameică a fost descoperită în 1906–1907 lângă orașul Elefantina, pe Nil), scrierea a avut o circulație intensă în Orient. În literatura română a pătruns în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea (cel mai vechi manuscris păstrat este cel al ieromonahului Vartolomei din satul maramureșean Budac, datând din 1708), prin filieră medio-bulgară, spațiu unde ajunsese în secolele al XI-lea și al XII-lea. Anterior, copii ale cărții au circulat în limbile siriacă,

arabă, armeană. Nu a fost găsită o variantă grecească; de asemenea, este singura carte populară orientală de mare circulație care nu a ajuns în vestul Europei. A fost tipărită prima dată în limba română de Anton Pann, în 1850 (*Înțeleptul Archir cu nepotul său Anadam*), cu intervenții în text, purtând amprenta libertății caracteristice celui care mai degrabă prelucra versiunea-model.

Povestirea se încadrează în seria romanelor de Curte (fidelitatea unui vasal) și a cărților de înțelepciune, cu finalitate moralizatoare. Archirie, sfetnicul împăratului Sinagrip, neavând copii, îl ia spre educare pe nepotul său, Anadan. Acesta, nerecunoscător și vrând să grăbească moștenirea, ticluiește o scrisoare către împărat în care îl arată pe Archirie ca trădător. Fără a sta pe gânduri, împăratul poruncește uciderea lui Archirie, zădărnicită însă de călău, care îl ascunde. La puțin timp, faraonul Egiptului îi cere împăratului să-i dezlege câteva enigme sau să-i plătească tribut. Ieșit din ascunzătoare, Archirie rezolvă enigmatul (o cetate în aer, o frânghie de nisip etc.), iar nerecunoscătorul Anadan își găsește pieirea. Nota caracteristică este dată de maximele și proverbele care ilustrează fiecare situație, alături de ghicitoriile faraonului și de fabulele pe care i le spune Archirie lui Anadan. Ca în cazul oricărei cărți populare, structura este comună pe întreaga arie de răspândire, dar povestirea este modificată și autohtonizată de fiecare dată. În versiunile numeroase care au circulat la noi proverbele sunt românești (adăugate sau fiind echivalente celor străine), Archirie învață *Bucoavna*, *Ceaslovul* și *Psaltirea*, iar Anadan este mare logofăt și petrece cu lăute și cimpoaie.

Ediții: *Înțeleptul Archir cu nepotul său Anadam* (prelucrare de Anton Pann), București, 1850; ed. 2, București, 1854; *Povestea lui Archirie*, îngr. și pref. Alexandru Lupeanu, Gherla, 1922; *Povestea lui Archirie filosoful, când îl învață pe nepotul său Anadan carte*, CPL, I, 309–319; *Archirie și Anadan*, îngr. și introd. Magdalena Georgescu, București, 1997; ed., în *Cărți populare*, îngr. Isai Cârnău, Chișinău, 1998, 135–155.

Repere bibliografice: Gaster, *Lit. pop.*, 104–113; Fr. Nau, *Histoire et sagesse d'Ahikar l'Assyrien*, Paris, 1909; N. Drăganu, *Pagini de literatură veche (O colecție de cărți populare într-un manuscris din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea)*, DR, 1923; M. Gaster, *Contributions to the Story of Ahinan and Nadar*, in *Studies and Texts in Folklore, Magic, Medieval Romance, Hebrew Apocrypha, and Samaritan Archaeology*, I, Londra, 1925, 239–257; N. Iorga, *Livres populaires dans le sud-est de l'Europe et surtout chez les Roumains*, „Bulletin de la Section historique de

l'Académie Roumaine”, t. XIV, 1928; Cartoian, *Cărțile pop.* (1929), I, 251–262, II, 252–253, 257, 259; Cartoian, *Ist. lit.* (1940), I, 80–81; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 51–52, *Ist. lit.* (1982), 45–46; Piru, *Ist. lit.*, I, 437–440; Chițimia, *Probleme*, 403–416; *Ist. lit.*, I, 661–663; Mircea Anghelescu, *Literatura română și Orientul*, București, 1975, 41, *passim*; Constantin Ciuchindel, „*Povestea lui Archirie filosoful*”, *carte populară românească din secolul al XVII-lea*, București, 1976; Moraru – Velculescu, *Bibliografia*, vol. I, partea I, 121–166; *Dicț. lit.* 1900, 47–48. **C. B.**

ARCHIVU PENTRU FILOLOGIE ȘI ISTORIE, revistă istorică, filologică și literară apărută la Blaj, de zece ori pe an, între 1 ianuarie 1867 și 20 octombrie 1870, și un număr la 25 noiembrie 1872. După cum indică și titlul, editând acest periodic, pe care l-a redactat și scris aproape singur, Timotei Cipariu nu intenționa să publice literatură. Totuși, în articole Cipariu îl numește deseori „organ literariu” sau „folia literaria”. Revista continuă să urmărească țelurile celor două periodice scoase de Cipariu în 1847 și 1848, „Organul luminării” și „Organul național”. Elementul esențial al programului editorial este acțiunea de unificare a limbii și ortografiei. Se preconiza studierea istoriei limbii române, a ortografiei, gramaticii și lexicologiei. De asemenea, științele înrudite cu filologia, mai ales istoria și geografia, constituiau un obiectiv al preocupărilor științifice ale lui Cipariu. Literatură nu se tipărește, cu unele excepții, precum cântul II, *Imnul creațiunii*, din amplul poem *Anatolida sau Omul și forțele* de Ion Heliade-Rădulescu, apărut în 1869 întâi în broșură, apoi o adaptare în română după imnul religios *Stabat Mater* al călugărului franciscan Iacopone da Todi, făcută de Samuil Micu și, ca un omagiu adus amintirii istoricului ardelean, *Elegia a XXV-a* de Gh. Șincai, în latină. Sunt publicate articole privitoare la corifeii Școlii Ardelene, Samuil Micu, Gh. Șincai și Petru Maior, sau la activitatea lui Ion Budai-Deleanu, Ienăchiță Văcărescu ș.a. Nu lipsește interesul istoric și critic pentru literatura originală românească. Astfel, într-un studiu amplu dedicat comparației între stadiul de dezvoltare al limbii române la 1870 și cel de la 1830, se analizează cu minuțiozitate poezia și mai ales lexicul poetic al lui Ioan Prale. Curiozitățile lexicale care împovărau traducerea în versuri a *Psaltirii* sunt numite „strămbăturile poeticești ale lui I. Pralea”. Confruntarea cu traduceri mai vechi ale lui Dosoftei și Teodor Corbea nu este favorabilă pentru versiunea lui Prale.

Dicționarul grotesc al lui V. Alecsandri, care ironiza și exagerările lingvistice ale lui Timotei Cipariu, este, de asemenea, supus unei critici severe, negându-i-se calitatea umorului, dar se fac și observații cu caracter general, și anume se critică înclinarea spre facil, predilecția poetului pentru vodevil și burlesc. Cât privește istoria folclorului românesc, este interesantă informația extrasă din însemnările de călătorie ale unui sol suedez că, în 1632, la curtea domnească a Moldovei străinii erau întâmpinați cu „cântece naționale”. În sfârșit, revista adăpostește replica dată criticilor maioreștiene de teologul, filologul și folcloristul Ioan Micu Moldovanu. Acesta admite necesitatea de a critica pentru a înrăuri pozitiv evoluția culturii și a literaturii, dar contestă poziția criticului junimist, mai ales în legătură cu activitatea culturală a lui Gh. Șincai și Petru Maior. Între octombrie 1870 și noiembrie 1872, din motive personale, Timotei Cipariu întrerupe apariția revistei. *Epilogul* publicat în 1872 conține un bilanț al realizărilor, unde se consideră că publicația a fost o „colecție de materiale”, dar nu a obținut și „prelucrarea științifică” dorită de învățatul editor și redactor. **R.Z.**

ARCU, Constantin (24.II.1956, Flămânzi), prozator. Este fiul Nataliei (n. Stauciuc) și al lui Costache Arcu, agricultori. Absolvent al Liceului Pedagogic din Botoșani în 1975, până în 1978 a fost învățător și a efectuat stagiul militar. Urmează Facultatea de Drept din cadrul Universității „Al.I. Cuza” din Iași (1978–1982). În 2000 și-a luat doctoratul în drept internațional. Profesează ca avocat (1982–1986) și judecător (1986–1996) la Rădăuți, fiind și președinte al Judecătoriei Rădăuți. Între anii 1996 și 2005 este judecător la Tribunalul Suceava și la Curtea de Apel Suceava, apoi funcționează ca inspector în Inspectia Judiciară din cadrul Consiliului Superior al Magistraturii (2006–2008). În paralel, din 2001, e cadru didactic la Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava. A. debutează în 1981, cu povestirea *Iluzii*, la revista „Opinia studentească”, iar editorial în 1995 cu volumul de proză scurtă *Cenușa zilei*, distins cu Premiul Societății Scriitorilor Bucovineni. Mai colaborează la „Convorbiri literare”, „Vatra”, „Timpul”, „Cronica”, „Luceafărul”, „România literară”, „Steaua”, „Familia”, „Hyperion”, „Astra”, „Noul Continent”, „Argeș”, „Dacia literară”, „Luceafărul de dimineață”, „Limba română” (Chișinău), „Roet” (Olanda, Assen) ș.a. Redactor-șef adjunct la „Bucovina literară” (iulie 1999 – decembrie 2006), preia funcția de redactor-șef din august 2010 până în aprilie 2012. Din 2009 este și redactor la revista „Timpul” din Iași, unde deține o rubrică permanentă. A fost ales președinte al Societății Scriitorilor Bucovineni în 2010, dar a demisionat în 2012. Asociația Scriitorilor din Iași i-a acordat în 2011 Premiul de Excelență.

În povestirile din *Cenușa zilei* tăietura sigură a replicilor, notația expresivă anunță în A. un prozator de factură realistă, fascinat de banalul cotidian, de „cenușa zilei”. Prozatorul nu ocolește cu totul inserțiile miraculoase, atmosfera enigmatică, anodinel generând un salt în abis sau mai exact în straniu. Dar saltul acesta e mai degrabă o excepție în scrisul său, chiar dacă în cel mai bun roman al său, *Faima de dincolo de moarte* (2001; Premiul Asociației Scriitorilor din Iași), procedeul reapare. În spatele întâmplărilor stau îndeobște „eroi fără însușiri”, al căror gol existențial e explorat cu acuitate, notația reținând relieful unei lumi fără măreție. *Omul și fiara* (1996) confirmă aceste aptitudini. Adam T., personajul central, student în anii comunismului, este imaginea dezabuzării născute din plictis, greață și alienare. O cafenea, o bibliotecă, trei prieteni cu care întâlnirile sunt

doar întâmplătoare, o cameră, strada formează reperele unei existențe derizorii. Câteva însemnări de călătorie în Olanda, publicate în colaborare cu Ion Beldeanu și Ion Cozmei, sub titlul *Noiembrie la Drenthe* (1999), relevă în **A.** un ironist. Roman al actualității, fixând evenimente petrecute într-un oraș de provincie în anii de după căderea comunismului, *Faima de dincolo de moarte* grupează obsesiile căzute ale unui timp amorf, nerămânând în coordonatele pitorescului. Multe fapte derizorii sunt dublate de o vagă undă ironică. O ploaie neobișnuită devine un diluviu, chioșcul de tablă de pe o uliță oarecare ajunge „buticul universal”, în fine, alte fapte comune sunt percepute ca evenimente. Întors către o retorică veche, prozatorul – el însuși personaj de oarecare insignifianță – știe că explozează nu atât o lume, cât un mod de a face literatură: cu antieroi, foiletonistic, exacerband senzaționalul. În fine, dincolo de toate acestea, se mișcă o lume: frizeri, neveste ciudate, prostituate, boschetari, bețivi incurabili, mecanici auto, un polițist, derbedei, un ziarist, un judecător ori un executor judecătoresc, sentimente umile, cinism, mizerie umană, peste tot plutind un aer fantast. Povestirile reunite în volumul *Ceremonial de despărțire* (2005) sunt narațiuni la persoana întâi care mizează în majoritatea lor pe umorul burlesc și pe sarcasmul îmblânzit. În *Cocteil în cranii mici* (2011), ultimul roman publicat de scriitor, obiectul explorărilor îl constituie mai ales lumea magistraților dintr-un oraș de asemenea periferic, care se intersectează cu universitari, cu scriitori, cu nebunii orașului ori cu posibili infractori în libertate. Obsesii caraghioase, instincte penibile, oameni umili. Altfel, **A.** nu urmărește un fir al evenimentelor decât în plan secund, ci o acumulare de detalii care dau sentimentul unei lumi vii, haotice, întâmplătoare.

SCRIERI: *Cenușa zilei*, pref. Liviu Antonesei, Chișinău-Rădăuți, 1995; *Omul și fiara*, postfețe Adrian Dinu Rachieru și George Muntean, Iași, 1996; *Noiembrie la Drenthe* (în colaborare cu Ion Beldeanu și Ion Cozmei), Suceava, 1999; *Faima de dincolo de moarte*, postfață Mircea A. Diaconu, București, 2001; ed. 2, Pitești, 2011; *Ceremonial de despărțire*, Pitești, 2005; *Cocteil în cranii mici*, Pitești, 2011.

Repere bibliografice: Mircea Doreanu, „*Cenușa zilei*”, AST, 1996, 1–3; George Bădăraș, *Labirintul personal*, TP, 1996, 7; Theodor Codreanu, *Orestia*, CL, 2002, 3; Vlad Sorianu, *Un mit modern*, ATN, 2002, 5; Simion Bărbulescu, *Un nume de reținut de istoriile literare*,

CNT, 2002, 25; Daniel Ștefan Pocovnicu, *Fericitul accident al lecturii*, CL, 2002, 7; Constantin Dram, *Lumi narative*, II, Iași, 2005, 289–295; Geo Vasile, *Fețele naratorului*, RL, 2007, 14; Dumitru Augustin Doman, Constantin Arcu, *cronicarul zilei de azi, poate chiar a celei de mâine*, ARG, 2011, 4; Ioan Holban, *Vești din (i) realitatea imediată*, LCF, 2011, 33; Constantin Dram, *Galeria cu vi(a)ță sălbatică în cranii mici*, CL, 2011, 7; Diaconu, *Studii*, 89–95. **M.A.D.**

ARDEALUL, revistă apărută la Brașov, săptămânal, între 19 decembrie 1912 și 24 iulie 1914. Colegiul de redacție nu este menționat. Publicația își ilustrează profilul mărturisit în subtitlul „Foaie social-culturală”, publicând poeme de St. O. Iosif (*Imnul muncii*, *O clipă*), V. Demetrius (*Lângă mort*), Ecaterina Pitiș. În numărul 15/1913 Petre Locusteanu tipărește *Amintiri despre Cerna*, surprinzătoare prin prospețimea evocării faptului de viață trăit; același autor își publică observațiile asupra personalității lui Ion Luca Caragiale: *Caragiale la teatru*, *Caragiale despre presă*. Cât privește proza, se tipăresc în foileton lucrarea lui George Coșbuc având ca temă participarea armatei române la războiul din 1877–1878, *Războiul nostru pentru neatărnare*, povestiri de I. Chiru-Nanov și de I. Pop. Victor Anestin semnează bucata *De vorbă cu o cometă*, la rubrica „Foiletonul «Ardealului»”. Numărul 35/1913 este în întregime închinat tragicei morți a lui Aurel Vlaicu. Este mereu transparentă dorința de a susține, în primul rând prin apelul la literatură, sentimentul demnității naționale, într-o vreme când constituirea statului național român era încă un deziderat. Acelorași scopuri le-a fost destinată și publicarea de folclor. Societatea Scriitorilor Români beneficiază de o prezentare destul de amplă (11/1914). Ultimele numere din 1914 sunt ediții speciale, care anunță declanșarea războiului. **I.I.**

ARDEALUL, publicație apărută la București între 16 februarie 1941 și 16 ianuarie 1946, la început săptămânal, din 4 februarie 1945 cotidian. Directori sunt Anton Ionel Mureșeanu (16 februarie 1941 – 5 ianuarie 1942), apoi Constantin Hagea (21 februarie 1942 – martie 1944) și din nou Anton Ionel Mureșeanu. Subtitlul inițial, „Organ liber de luptă și afirmare românească al refugiaților și expulzaților din Ardeal”, devine, din 4 februarie 1945, „Cotidian independent de luptă cetățenească”. Articolul-program, apărut sub semnătura lui Anton Ionel Mureșeanu și

intitulat *Ardealul nostru*, mărturisește suferința adâncă produsă printre români de sfâșierea țării prin Dictatul de la Viena, ca și legământul de a menține viu, prin cultură, sentimentul demnității naționale: „Ardealule!!! îți simțim durerea ta și a fiilor tăi și îți vom tălmăci în scrisul nostru, încreștând în sânge, drepturile tale și ale fiilor tăi la viață liberă și românească”. În primul număr este republicat poemul *Deșteaptă-te, române* de Andrei Mureșanu, după care poeziile lui Octavian Goga, de asemenea reproduse, alternează cu articole omagiale, cum este cel semnat de Corneliu Coposu, datat 8 mai 1938, deci scris la moartea marelui scriitor. Poetul primei generații de la A. se dovedește Iustin Ilieșiu care, alături de alți refugiați, între care mulți năsăudeni (Lucian Valea, Ion Th. Ilea), dă nota dominantă a liricii cultivate de revistă. În 1941, aici scrie „elevul” Dominic Stanca (*Oameni*). Pagina de poezie din august 1941, intitulată *Generația care se ridică*, antologhează poeme de Ștefan Baciu, Emil Isac, Vlaicu Bârna, Lucian Valea, Ion Th. Ilea, celor de la A. alăturându-li-se și Aron Cotruș cu poema *Cuvinte către țărani*. Între poeziile celui de-al doilea val este de consemnat Petre Bucșa, care devine unul dintre colaboratorii statornici ai revistei. După ocuparea Bucureștiului de armatele sovietice, Mihai Beniuc publică poema *Mesaj garoafei roșii de la Cluj*, iar în numărul 376/1945 Tudor Arghezi tipărește poezia *Plugul*. În ultima perioadă a revistei, apar și alte nume: Verona Brateș, Vasile Copilu-Cheatră, Vasile Bucur. În genere, mai ales în perioada în care periodicul s-a transformat în cotidian, nivelul liricii publicate scade. Proza găzduită este modestă. Printre publiciștii revistei se numără Vasile Netea (*Note pentru literatura bănățeană*), Raoul Șorban (*Viață culturală românească în Ardealul de Nord*), alături de Ion Groșanu, Ion N. Voiculescu, Livia Chiriacescu, Vasile Adam, Traian Stoica, Corneliu Albu, Gabriel Țepelea. Alți colaboratori: Liviu Rebreanu, Perpessicius, Gh. Moldovan, Ștefan Manciu, Ion Berindei, I.A. Terebești (Nae Antonescu), Ion Șugariu, V. Nițescu, Emil Petrovici, Constantin Mihail, Aurel Tita, Emil Precup, Emil Giurgiuca, Ovidiu Hulea, Constantin Cojan.

I.I.

ARDEALUL TÂNĂR, revistă apărută la Cluj, bilunar din 1 ianuarie 1930 și lunar – cu întreruperi – din 15

aprilie 1930 până în ianuarie 1931. Director: V.V. Tilea; redactor responsabil: N. Buta. Articolul-program *Cuvânt înainte*, asumat de redacție, afirmă în susținerea sintagmei „ideologie democratică”, conținută în subtitlu, indicând drept finalitate „cultivarea conștiință a naționalismului organic, singura îndreptățită să disciplineze armonios toate eforturile, toate aspirațiile noastre”. De asemenea, „sugestiv și elementar”, periodicul „dorește să fie organul de onestă, obiectivă și mai ales curajoasă spovedanie [...] a generației tinere ardelenesti”. Ca atare, îmbinând finalitatea politică și istorico-socială cu cea literar-artistică, **A.t.** publică în mod consecvent lirică militantă. Lui Aron Cotruș, poet preferat, i se tipăresc *Horia, Am coborât muntele...*, *Cine n-are nădejde flămândă*, *Copil de moț*, *Alba Iulia*, *Balta*, *Sângerări*, *Aeroplan*, *Ion*, *De sute de ori*, *Dobrogea*. Alți poeți sunt Cornelia Buzdugan, Teofil Bugnariu, Traian Marcu. Prin comparație cu nivelul liricii, proza tipărită este minoră. Relativ bine scrise sunt analizele privind soarta literaturii române în străinătate, cum este *Succesul cărții românești în Italia* aparținând lui Nicolae Drumaru, despre tălmăcirea realizată de Claudiu Isopescu din *Pădurea spânzuraților* de Liviu Rebreanu, ori cele semnate de Olimpiu Boitoș (*Literatura română în Franța*) sau de Aurel Decei (*Scriitori români în Italia*, cu comentarii despre versiunea italiană a romanelor *Ciuleandra* și *Pădurea spânzuraților* ale lui Rebreanu). Cât privește teatrul, redacția nu propune texte și creatori noi, mulțumindu-se cu comentarea unor evenimente de odinioară, cum ar fi spectacolele realizate între 1833 și 1838 la Blaj (Septimiu Popa, *Cea dintâi scenă românească din Ardeal*). Sub pseudonim, apare o cronică dramatică dedicată primei montări, la Cluj, a piesei *Meșterul Manole* de Lucian Blaga în regia lui Ștefan Braborescu, cu observații interesante asupra modernității textului. De altfel, sub aspectul raporturilor culturale cu Occidentul, **A.t.** se detașează prin caracterul evident de publicație bine informată. Rubrica „Scriitori din Paris” conține, de exemplu, materiale „la zi”. Congresul internațional al criticii în artă și literatură, desfășurat în septembrie 1929 la București și Sinaia, îi prilejuiește lui Olimpiu Boitoș articolul *Ecouri pariziene de la ultimul congres al criticii*. Aceeași linie o ilustrează comentariul *O sută de ani de viață franceză la „Revue des deux mondes”* și o relatare din 1930 despre *Săptămâna teatrului românesc la Paris*. Petre Țuțea scrie eseu *Despre canalie*.

I.I.

ARDEALUL TEATRAL ȘI ARTISTIC, publicație apărută la Cluj, săptămânal, între octombrie 1927 și ianuarie 1928, sub conducerea unui comitet a cărui componență nu e precizată; subtitlul e „Revistă de teatru, muzică și artă”. Articolul-program, *Cuvânt înainte*, semnat de Victor Eftimiu, director al Operei și Teatrului Național din Cluj, afirmă: „Cu gând senin pornim la drum, cu dorul ca ai noștri să-și cunoască luminătorii, iar cei de lângă noi, concetățenii de altă limbă, să ne cunoască, să ne înțeleagă și să ne iubească pentru sufletul și arta noastră, luminoase și prietenoase”. În primul număr se publică poemul dramatic *Rapsozii* de Tiberiu Brediceanu. Alexandru Hodoș se dedică istoriei teatrului românesc din Transilvania (*Teatrul românesc în Ardeal, Teatrul și scena, Teatrul românesc pe scenele maghiare*), de care se ocupă și Jack Paleologu (*Presa și teatrul românesc în Ardeal*), în timp ce N. Ghiulea abordează aspectele teoretice ale fenomenului artistic (*Aspectul social al artei, Toleranța în artă, Individualul și socialul în artă, Arta națională*). Redacția are în vedere și literaturile străine. Astfel, se reproduce un text din Giovanni Papini, *O tragedie infernală*, tradus, iar Leonard Paukerow, în *Ceva despre opera rusească „Evghenie Oneghin” și autorul ei*, încearcă o paralelă Pușkin–Ceaikovski. Fiecare număr cuprinde și caietul de sală al unei montări scenice clujene la teatru și la operă. **I.I.**

ARDELEANU, Aurel Gheorghe (26.IV.1936, Timișoara), dramaturg, prozator. Este fiul Sofiei (n. Unc) și al lui Gheorghe Ardeleanu, muncitor. După absolvirea Școlii Medii Tehnice de Construcții din orașul natal (1954), urmează Facultatea de Arte Plastice din aceeași localitate (terminată în 1963) și apoi Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” din București, secția muzeologie, până în 1981. Pentru scurt timp este profesor la Recaș (județul Timiș), apoi conservator la Centrul Județean al Creației Populare, iar din 1993 lucrează la Inspectoratul pentru Cultură al Județului Timiș. Colaborează la „Familia”, „Meridianul Timișoara”, „Orizont”, „România literară”, „Steaua”, „Tribuna” ș.a. Ca sculptor, reprezintă în lucrările sale în special oameni de cultură din Banat.

A. debutează în 1969 cu un scenariu radiofonic, gen cultivat și în continuare, iar debutul teatral are loc cu piesa *Coroană pentru Doja* (montată la Teatrul Național din Timișoara, stagiunea 1972–1973, și la Televiziunea Română, 1972), urmat de

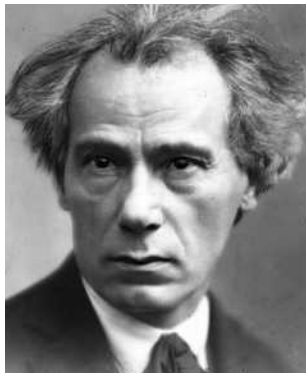
reprezentarea și a altor piese: *Appassionata* (Teatrul Național din Timișoara, stagiunea 1974–1975; Teatrul de Stat din Oradea, stagiunea 1975–1976), *Turnul de cireș* (Teatrul de Nord din Satu Mare, stagiunea 1976–1977), *Tentația* (Teatrul Național din Timișoara, stagiunea 1983–1984; Teatrul Național din Cluj-Napoca, stagiunea 1984–1985). Volumul *Tentația. Coroană pentru Doja* (1989) adună o bună parte din dramaturgia lui **A.**, a cărei temă predilectă este raportul dintre călău și victimă, identificabilă și în scrierile sale epice, a căror serie e deschisă de romanul *Ploaia de nisip* (1982; Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara). În teatru autorul adoptă formula modernă, brechtiană, căreia îi alătură proiecția realistă îmbinată cu o neîndoieală vocație poetică. *Coroană pentru Doja* este un oratoriu cu tentă filosofică, ce uzează de procedeul verificat al teatrului în teatru. Transpusă în medievalitate, tragedia eroului nu exclude trimiterile la lumea de azi. Istorie a unei crime premeditate, *Tentația* este o acidă condamnare a alienării în societatea de consum. Piesa *Napoleon, soldatul și femeia sau Îngerul călău* (2000; Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara) dezvoltă o „acțiune” care coboară din alegorie în istorie, organizată fiind în jurul relației dintre stăpân și supus; personajul central, un intelectual român predispus la compromisuri morale grave, eșuează lamentabil, pentru el momentul schimbării vremurilor nefăcând decât să mențină o realitate în care lui îi revine rolul de victimă perpetuă. Și volumul *Leoaica rănită sau Ce față umană are fiara* (2009), cuprinzând tot teatru, a fost remarcat și distins cu Premiul Academiei Române. În proză **A.** evocă lumea mărunță dar colorată a periferiei timișorene, dovedindu-se un bun cronicar al banalului, sub care înfloresc himere și se consumă drame neștiute. Maniera este, de data aceasta, realismul magic, care face să coexiste nuditatea vieții cu fabulosul, sentimentalismul cu grotescul.

SCRIERI: *Ploaia de nisip*, Timișoara, 1982; *Ființe de o zi*, Timișoara, 1984; *Tentația. Coroană pentru Doja*, București, 1989; *Napoleon, soldatul și femeia sau Îngerul călău*, postfață Corneliu Mircea, Timișoara, 2000; *Fratele nostru Abel și alte douăsprezece povestiri*, postfață Eugen Dorcescu, Timișoara, 2007; *Leoaica rănită sau Ce față umană are fiara*, pref. Ion Cocora, București, 2009; *Măștile scribului*, pref. Ion Cocora, București, 2011.

Repere bibliografice: Cocora, *Privitor*, 203–204; D. R. Popescu, *Virgule*, Cluj-Napoca, 1978, 203; Cornel Ungureanu, „*Ploaia de nisip*”, CNT, 1983, 14; Laurențiu Ulici, *Poveste*

din cartierul de vest, RL, 1983, 18; Irina Petraș, „Ploaia de nisip”, TR, 1983, 31; Corneliu Mircea, *Retorica unei fericiri iluzorii*, O, 1984, 9; Mira Iosif, „Tentația”, TTR, 1984, 4; Constantin Cubleşan, „Ființe de o zi”, TR, 1985, 7; Olimpia Berca, *Aurel Gheorghe Ardeleanu*, O, 1989, 18; Ion Cocora, *Un dramaturg*, TR, 1989, 40; Adrian Dinu Rachieru, *Așteptând*, „Meridianul Timișoara”, 1990, 6; Ghițulescu, *Istoria*, 407; *Dicț. Banat*, 45–47; Mircea Ghițulescu, *O sinteză dramatică*, TTR, 2010, 3–5.

D.B.-D.

ARDELEANU, Carol

(18.III.1883, București – 26.XI.1949, București),
prozator, dramaturg.

Fiu al Terezei și al lui Gheorghe Ardeleanu, lemnar din cartierul bucureștean Antim, **A.** este după tată urmașul unor ciobani din Săliște. În familie se credea că mama lui era fiica naturală a poetului Iancu Văcărescu. Clasele primare le va fi făcut într-una din școlile mahalalei bucureștene, iar cursul secundar la Liceul „Gh. Lazăr”. În 1904 se înscrie la Școala de Arte Frumoase, pe care o frecventează timp de patru ani. Pentru a-și câștiga existența, lucrează ca „zugrav de biserici”, apoi ocupă un post de funcționar în Ministerul Comunicațiilor, unde peste ani ajunge șeful secției de căi ferate particulare. O experiență dură, în care însă **A.** va ști să afle nucleul epic al primelor sale cărți, va fi aceea a Primului Război Mondial. În preajma ocupării Bucureștilor, însoțit de familie, ia calea refugului. De la Iași, poate cu însărcinări de serviciu, trece Prutul și Nistrul, plecând la Aleșa, o suburbie a orașului ucrainean Kerson. Aici îl vor prinde evenimentele din octombrie 1917. Revenit în țară, probabil la începutul anului 1918, locuiește scurt timp la Iași, apoi se întoarce la București. Debutează devreme, la șaisprezece ani, în „Pagini literare”: în aprilie 1899, aproape odată cu M.S. Cobuz (Mihail Sadoveanu) și I.M. Nirvan (Ion Minulescu), trimitea revistei încercări în versuri. La începutul anului 1906 publică din nou, de data aceasta proză, în „Viața literară” și „Sămănătorul”. Mai colaborează, cu poezii, la „Viața literară și artistică”, „Revista

noastră” și „Luceafărul”. Trece apoi la „Neamul românesc” și „Neamul românesc literar”. Până la război mai tipărește versuri și cronici de artă plastică în „Arta română”, „Flacăra”, „Vremea”. La cotidianul „România”, în 1917, la Iași, este autor de stihuri mobilizatoare, patriotice, iar la rubrica intitulată „Carnetul unui pribeag”, folosind semnătura Ac., poate și pseudonimul Idem, scrie note critice, uneori adevărate pamflete, precum și articole izvorâte din obida și suferințele acelor zile de restriște. Tot la Iași mai scrie la „Unirea”, apoi, după întoarcerea la București, numele îi va apărea, în decursul următoarelor trei decenii, sub articole, nuvele, fragmente de roman sau de piese de teatru, în paginile unor reviste și gazete ca „Ramuri”, „Flacăra”, „Sburătorul”, „Luceafărul”, „Îndreptarea literară”, „Dimineața”, „Adevărul literar și artistic”, „Cugetul românesc”, „Universul literar”, „Ritmul vremii”, „Viața literară”, „Propilee literare”, „Cuvântul liber”, „Revista literară” ș.a. Evenimentele insolite ale refugului în Ucraina vor fi evocate în prima lui carte, culegerea de nuvele *Rusia revoluționară* (1918). Mai multe nuvele și o piesă de teatru, rodul experiențelor din anii de război și din cei care au urmat, sunt strânse în cărțile *Pe străzile Iașului* (1920), *Rochia albă* (1921), *În regatul nopții* (1923) și *Casa vechiturilor* (1923), ultima fiind o dramă. Alte două drame, *Un om din altă lume*, inclusă în 1919 în repertoriul Companiei Excelsior, și *Ultimul capitol*, care figura în cel al Teatrului Național din București în stagiunea 1926–1927, nu s-au jucat și nici nu au fost tipărite. Romanul *Diplomatul, tăbăcarul și actrița* (1926) îi aduce Premiul „I. Al. Brătescu-Voinești” al Societății Scriitorilor Români și îl impune atenției criticii literare; în 1931 cartea va fi tradusă în limba cehă. Cu oarecare regularitate, publică între anii 1929 și 1943 romanele *Am ucis pe Dumnezeu* (1929), *Casa cu fete* (1931), *Viermii pământului* (1933), *Pescarii* (1934), *Viața de câine* (1937) și *O crimă. Toți la fel și nici unul ca altul* (1943), evocarea biografică *Domnul Tudor* (1934).

Întâia carte a lui **A.**, *Rusia revoluționară*, evocă în notații sumare figuri caracteristice desprinse din mulțimea purtată de valul revoluției, întâmplări neobișnuite, tratate într-un registru anecdotic. Elemente ale propriei biografii – peripeții și impresii din refugiu – constituie substanța epică a scrierilor din volumul *Pe străzile Iașului*. Schițele și nuvelele din culegerile următoare, *Rochia albă*, *În regatul nopții*, par file desprinse dintr-un blocnotes al

romancierului. Atenția pentru exactitate și veridic, prezentă în descrierea tăbăcăriei din *Diplomatul, tăbăcarul și actrița* sau a minei din *Viermii pământului*, se află și într-o nuvelă ca *Uzina*, unde intriga erotică este doar un pretext. Un personaj care stăruie în memorie, schițat în linii subtile, cu profunzime și înțelegere, este Nathan, croitorul aflat în pragul declasării, din nuvela cu același nume. Proza este una de sondaj psihologic și de descriere a neobișnuitului. Ca și în romane, dar cu un simț al măsurii pe care mai târziu nu-l va mai dovedi, scriitorul exploatează pitorescul, mai ales pe cel uman. Personajele, muncitori industriali, modești funcționari, mici comercianți, demimondene, scriitori aflați la apogeul carierei sau în declin, moșieri scăpătați ș.a. se regăsesc și în dramele *Casa vechiturilor* și *Ultimul capitol*. Bătrânul Nathan din *Casa vechiturilor*, deși autentic în unele scene, este totuși doar o replică neizbutită la Manasse, personajul lui Ronetti-Roman. Trecând la roman, **A.** va fi atras de teme ambițioase (artistul și societatea, artistul și divinitatea, creația, alienarea individului, destinul unor colectivități) ori de urmărirea unor cazuri patologice. Cărțile lui, în care este conturată o lume specifică, dominată de tragism, nu sunt însă niciodată pe măsura temerității proiectelor. Spațiul este mai întotdeauna unul închis – fabrica sau mahalaua, mina sau „coronul” (colonia minieră), târgul de pescari pierdut în Deltă, casa de toleranță. Această condiționare, apăsătoare, obsesivă, se dovedește hotărâtoare pentru soarta oamenilor. Unii o acceptă și vor fi cu încetul anulați ca individualități, chiar distruși fizic, alții caută o ieșire fie prin rezistență demnă și revoltă, fie prin violență. Întrebările grave, uneori legate de viață și de moarte, își găsesc răspunsul, dar nu și rezolvarea, în evenimente de ruptură. Fiecare roman devine, până la urmă, monografia unei obsesii. În *Diplomatul, tăbăcarul și actrița*, în *O crimă...* și în *Viață de câine* sunt urmărite trei ipostaze ale ratării. *Am ucis pe Dumnezeu* e o încercare de a clarifica raporturile dintre individ și dumnezeire. Nici *Viermii pământului* nu este doar romanul unui conflict de muncă, ci și o incizie în intimitatea unei colectivități aflate într-o situație dramatică, tentativă refăcută și în *Pescarii*. Romanul *Diplomatul, tăbăcarul și actrița*, scrierea care i-a adus lui **A.** o relativă consacrare, urmărește destinele a trei personaje: „consulul” Barbu Sălceanu, fiica lui, Agata, și cizmarul Alexandru Gangu. Cu Barbu Sălceanu, un posibil Sneghirev autohton,

evident mai puțin complicat decât personajul lui Dostoievski, se inaugurează o galerie de învinși, oameni pe care existența nu i-a cruțat. Eșuat sau refugiat în abjecție, Sălceanu caută în alcool și într-o negare disperată a convențiilor propriiei lumi să uite și să plătească greșeli care i-au distrus nu numai cariera, ci și echilibrul sufletesc, destrămându-i mecanismul demnității. Mahalaua în care sărăcia îl obligă să trăiască este doar semnul exterior al unei decăderi mult mai adânci. El încearcă o filosofie a ratării, pe care o aplică satisfăcut și celor din jur. Personajele din planul secund, fiecare cu o biografie posibilă, se mișcă și vorbesc cu naturalețe. Excesele naturaliste din unele scene, care pot fi regăsite în mai toate romanele lui **A.**, nu se adună într-o caracteristică generală. Experiența novelistului se simte și chiar dăunează construcției, legătura dintre episoade lipsește, lăsând o impresie de neîmplinire, de nesiguranță a montajului. Preferința pentru ciudățenie caracterologică, grotesc, scene crude se manifestă mai pregnant în *Viermii pământului*. Scriitorul ezită între un roman al vieții mine-riilor și unul al psihologiei individului izolat, aflat în fața unei situații-limită. Aglomerarea de „cazuri”, conflicte parazitare, caractere neadâncite estompează însă observația. Adrian Vornicu din *Am ucis pe Dumnezeu* este, de asemenea, un ratat. Pictor de geniu, torturat de obsesia că trebuie să se elibereze de Dumnezeu, a cărui prezență îl împiedică nu doar să creeze, dar și să existe, el dialoghează mereu cu Demian, alter ego diabolic, prezent doar în imaginația lui bolnavă, și își închipuie că va afla salvarea în crimă, ca un nou Raskolnikov. Încercându-se în scrutarea subconștientului, scriitorul rămâne la o retorică precară. Instinctul îl face totuși să atribuie un loc însemnat visului, stărilor de spaimă, delirului, premonițiilor care bântuie mintea personajelor. Între descriere și creație, **A.** se oprește, așa cum îi dictează, de multe ori, înzestrarea, la cea dintâi.

SCRIERI: *Rusia revoluționară*, Iași, 1918; *Pe străzile Iașului*, București, 1920; *Rochia albă*, București, 1921; *Casa vechiturilor*, București, 1923; *În regatul nopții*, București, 1923; *Diplomatul, tăbăcarul și actrița*, București, 1926; ed. îngr. și pref. H. Zalis, București, 1972; *Am ucis pe Dumnezeu*, București, 1929; *Casa cu fete*, București, 1931; ed. îngr. și pref. Nicolae Rotund, Constanța, 1999; *Viermii pământului*, București, 1933; ed. 2, București, 1948; *Pescarii*, București, 1934; *Domnul Tudor*, București, 1934; *Viață de câine*, București, 1937; *O crimă. Toți la fel și nici unul ca altul*, București, 1943.

Repere bibliografice: Al. Dan [G. Ibrăileanu], „Pe străzile Iașului”, VR, 1920, 4; Perpessicius, *Opere*, II, 345–349, IV, 95–99, V, 26–30, 294–295, 373, 388, 418, XII, 486–541; Aderca, *Contribuții*, I, 289–293; Călinescu, *Opere*, I, 124–127, 513–515, II, 265–270, 836–841, IV, 871–876; Lovinescu, *Scrieri*, V, 179–183, VI, 230–231; Constantinescu, *Scrieri*, I, 38–55; Șerban Cioculescu, „Casa cu fete”, ADV, 1931, 14 475; Șerban Cioculescu, „Viermii pământului”, ADV, 1933, 15 174; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, 227, 257, 273, 333; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 690–691, *Ist. lit.* (1982), 774–776; Papadima, *Scriitorii*, 79–80; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 299–302; Zalis, *Estetica*, 100–105; Șerban, *Ispita*, 208–211; Ion Lungu, *Carol Ardeleanu*, ST, 1983, 3; *Dicț. scriit. rom.*, I, 107–108; Violeta Ștefanian, „Casa cu fete”, TMS, 1999, 8; Alex. Ștefănescu, „Casa cu fete”, RL, 2011, 4; Adriana Corina Duban, *Mizerie cu „blazon”: cazul Barbu Sălceanu*, T, 2011, 9. **R.Z.**

ARDELEANU, Virgil (5.II.1932, Târgu Mureș – 28.V.2007, Cluj-Napoca), critic literar. Este fiul Mariei (n. Zamfir) și al lui Gheorghe Ardeleanu. A urmat Liceul „Mihai Viteazul” din Alba Iulia (1943–1947) și Liceul „George Bariț” din Cluj (1947–1951). A absolvit în 1955 Facultatea de Filologie a Universității din Cluj. A lucrat ca bibliotecar la Biblioteca Centrală Universitară clujeană (1956–1959) și ca redactor (1959–1971) și redactor-șef adjunct (1971–1994) la revista „Steaua”. A mai colaborat la „Tribuna”, „Viața românească”, „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Convorbiri literare”, „Familia”, „Transilvania”, „Dreptatea”, „Patria”.

A. și-a făcut un nume de cronicar „rău”, care se pronunță fără menajamente asupra scrierilor comentate. Însă în volumul cu care debutează, *Însemnări despre proză* (1966), este deocamdată doar convențional. Un preambul panoramează în mare proza postbelică, mizând, dintre scriitorii tineri, pe D.R. Popescu, Ștefan Bănuțescu, Fănuș Neagu, Nicolae Velea, Vasile Rebreanu, Alecu Ivan Ghilia și Nicolae Breban și citându-i ca desueți și schematici pe V. Em. Galan, Francisc Munteanu, Corneliu Leu, Constantin Chiriță, Radu Cosașu, Teodor Mazilu, Nicolae Țic, Petre Sălcudeanu. Listele de nume sunt amestecate, dar nu toate înfirmările ulterioare pot fi puse în seama criticului. Urmează o suită de cronici prin care **A.** desfășoară tentative de filtrare canonică în spiritul anilor '60. Romanului *Jocul cu moartea* de Zaharia Stancu îi aduce reproșuri ținând de estetica realist-socialistă: „Neînzestrându-l pe Darie cu un ideal moral pozitiv, Zaharia Stancu și-a redus câmpul

de investigație politico-socială și, implicit, semnificația povestirii”. Lui Marin Preda îi reproșează absența luptătorilor comuniști într-un episod cheie din *Îndrăzneala*. În ce privește *Groapa* de Eugen Barbu, deși polemizează tardiv cu I. Vitner care acuzase romanul de naturalism, regretă că autorul, deși a redat ireproșabil-realist perspectiva personajelor, nu le-a contextualizat suficient de limpede limitările ideologice, nu și-a imaginat „de așa manieră narațiunea încât să facă detectabilă poziția sa contemporană”. Volumul include și câteva studii neconcludente asupra unor clasici – Ion Creangă, Ion Agârbiceanu, I. Peltz. De pildă, *Moș Nichifor Coțcariul* îl pune pe gânduri: „Fără să vedem în *Moș Nichifor Coțcariul* o năvălă licențioasă, suntem tentați să credem că în pădure n-a prea fost lucru curat”. *Proza poezilor* (1969) are meritul de a oferi unul dintre primele studii întinse asupra prozei lui V. Voiculescu, incluzând o încercare de cernere valorică. „A urî”... „A iubi”. *Puncte de reper în proza actuală* (1971; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj) conține textul lui **A.** care a stârnit cele mai aprinse controverse – o cronică negativă la volumul al doilea din *Moromeții* de Marin Preda. Atacat în „Gazeta literară” și în alte reviste, criticul se va replea, invocând obsesiv episodul în comentariile la cărțile următoare ale lui Preda. Indiferent de justetea sau injustetea verdictului, a stârnit mefiență în epocă și felul în care **A.** s-a raportat la cuplul Marin Preda – Eugen Barbu. În timp ce primului i-a căutat cu consecvență noduri în papură, celui de-al doilea i-a găsit cu aceeași consecvență calități în cele mai bizare locuri. Fișele din *Caietele Prințepelui* prilejuiesc un adevărat panegiric închinat „celui mai reprezentativ scriitor român de azi”, „omul de o corectitudine care șochează”. Va fi contat și imaginea de justițiar pe care i-o atribuia lui Eugen Barbu și în care îi plăcea probabil să se oglindească pe sine: criticul singuratic din provincie care îndreaptă injustițiile produse prin „jocurile” din Capitală. Totuși, deși o oarecare directete curajoasă și neoportunistă nu îi poate fi contestată, formula personalității lui critice nu permite un program prea complex. În primul rând, plaja de interes/competență îi este limitată la proză și, sporadic, la critica criticii. În al doilea rând, **A.** lucrează cu un concept prea îngust de legitimare estetică, realismul: „Operația de apropiere a prozei de realitate, singurul mod epic cu adevărat viabil”. Altfel, conceptele nu sunt punctul său forte.

Intuițiile îi funcționează de regulă somnambule, bâjbâind după o precizie pe care nu o poate numi. Încercând de pildă, în *Opinii. Prozatori și critici* (1975), să treacă mai departe de verdictul pozitiv dat volumului *Proze* al lui Radu Petrescu – o carte care depășește sensibil „singurul mod epic cu adevărat viabil” –, el nu izbutește, în afară de a cita, decât să divagheze neconcludent. Nu în ultimul rând, A. a abandonat relativ repede profesiunea critică, retrăgându-se dezabuzat în linia birocratică a revistei „Steaua”. O mărturie, dacă nu și o explicație a dezertării de la instrumentele sale o oferă în *Jurnal* (1989), publicat la mai bine de un deceniu de la apariția ultimei culegeri de cronici, *Mențiuni* (1978). A. își consemnează retragerea în admirarea pasivă a marilor autori (Lev Tolstoi ș.a.) și, din calitatea de profan extatic, a marii muzici. Comentatorul ofensiv de mai an constată blazat inutilitatea oricărui act critic și, concomitent, foloasele inacțiunii sau mai bine zis lipsa de foloase a acțiunii. Jurnalul, plin totuși de frustrări, este scris bolovănos și nu reușește să-și justifice propria inutilitate.

SCRIERI: *Însemnări despre proză*, București, 1966; *Proza poezilor*, București, 1969; „A urî”... „A iubi”. *Puncte de reper în proza actuală*, Cluj, 1971; *Opinii. Prozatori și critici*, Cluj-Napoca, 1975; *Mențiuni*, Cluj-Napoca, 1978; *Jurnal*, București, 1989; ed. (Soledad), București, 2004.

Repere bibliografice: Adrian Marino, [Virgil Ardeleanu], CRC, 1967, 11, TR, 1990, 5; Felea, *Reflexii*, 187–190; Tomuş, *Răsfrângerii*, 77–81; Felea, *Secțiuni*, 362–367; Zăciu, *Lecturi*, 180–184; Culcer, *Citind*, 48–53; Regman, *Colocvial*, 170–172; Popescu, *Cărți*, 49–52; Tomuş, *Mișcarea*, 305–308; Florin Faifer, *Criticul ca moralist*, CRC, 1990, 3; *Dicț. scriit. rom.*, I, 108–109; Simuț, *Critica*, 141–146; Adrian Popescu, *Criticul necesar*, ST, 2002, 2–3; Constantin Cubleşan, *Un însingurat*, ST, 2007, 6; Popa, *Ist. lit.*, II, 1052.

M.I.

ARETZU, Paul (29.V.1949, Caracal), poet, eseist. Este fiul Floricăi (n. Ionescu) și al lui Ștefan Aretu, funcționar. A frecventat atât cursul elementar (1956–1962), cât și pe cel liceal (1963–1967) la Caracal, apoi a urmat Facultatea de Filologie din Craiova (1969–1973). A profesat la Școala Generală din Osica de Sus, județul Olt (1973–1986), la două școli din Caracal (1986–1990) și tot aici la Colegiul Național „Ioniță Asan” (din 1990). Din 2010 este redactor-șef al revistei „Ramuri”, unde și debutase semnificativ în 1971, după ce publicase câteva versuri în publicația

școlară „Făclia”. Mai colaborează la „Luceafărul”, „Contemporanul”, „Calende”, „Viața românească”, „Tomis”, „Scrișul românesc”, „Apostrof”, „România literară”, „Cafeneaua literară”, „Convorbiri literare”, „Euphorion” ș.a. Prezent în volumul colectiv *Zboruri lirice* (1988), își publică prima carte, *Carapacea cu sunete*, în 1996. A obținut numeroase premii printre care Premiul Filialei din Craiova a Uniunii Scriitorilor (2004), Premiul de Excelență al aceleiași filiale (2007), distincții la câteva festivaluri de poezie sau premii acordate de revistele „Ramuri” (2005), „Convorbiri literare” (2006), „Acolada” (2009) ș.a.

Considerat, după primele volume, un poet care poate ilustra „suprarealismul târziu” (Gheorghe Grigurcu), A. schimbă la un moment dat registrul, abordând dintr-o perspectivă modernă poezia religioasă. *Cartea psalmilor (semne de iubire)* (2003) îl impune în rândul poezilor care „caută sistematic temele religioase și construiesc mici parabole cu înțeles mistic” (Eugen Simion). Psalmii săi, imnuri înălțate divinității, rugăciuni sau spovedanii vibrând de emoție, surprind prin profunzime și sinceritate, prin limbajul arhaizant ușor adaptat zilelor noastre. „Bolnav de realitate”, imnograful creștin se destăinuie: „Sunt plini de limbi multe, Doamne. Căci poezia este o magie. Dar azi, Doamne, nu mai sunt cititori, bibliotecarii se sinucid, cărțile s-au destrămat printre mâinile otrăvite. Dar eu, Doamne, mănânc și dorm în cuvânt, eu trăiesc în sens”. Dialogul este tulburător, poetul e un trăitor întru Dumnezeu, ca altădată David („Mă tot lupt, Doamne, să intru într-o carte. Te iubesc, Doamne, cu toate cuvintele”), pe care-l imploră arghezian („Caută-mă, Doamne, fiindcă sunt rătăcit, apucă degetele mele. Crede în mine, Doamne”). În aceeași notă, cu o vagă cenzurare a sentimentului, a smereniei sunt concepute versurile din volumele *Cartea cu anluminură* (2010) și *Psalmi cu anluminură* (2011). Pornind de la termenul medieval pentru ilustrația în culori vii a manuscriselor, A. utilizează parabola, alegoria sau analogia, cu suport în lectura din Sfinții Părinți și din scriitorii patristici („Printre cărțile și frați, lucrăm la anluminură, având canon, mă înghițisem pe mine ca pe un remediu fiind coborât în conștiință”). Pe de altă parte, asumându-și ideea conform căreia „critica este conștiința (supra/vegherea) oricărui act de cultură”, iar „criticul literar este cel care face cărțile citibile”, A. abordează și acest domeniu, adunându-și cronicile și recenziile în paginile din *Viziuni critice* (2005), *Scara din*

biblioteca (2007) și *Jurnal de lecturi* (2009), în care sunt analizate egal scrierile unor autori din diverse generații: Ana Blandiana, Gheorghe Grigurcu, Ilie Constantin, Gabriel Chifu, Doina Uricariu, Aurelian Titu Dumitrescu, Cassian Maria Spiridon, Pan M. Vizirescu, Constantin Preda, Sever Negrescu, Varujan Vosganian ș.a.

SCRIERI: *Carapacea cu sunete*, București, 1996; *Orbi în Paradis* (*Scriere în mărime naturală sau Camuflaj total de cuvinte*), București, 1999; *Diapazonul de sânge*, București, 2000; *Cartea psalmilor (semne de iubire)*, pref. Marian Drăghici, București, 2003; *Viziuni critice*, Craiova, 2005; *Urma lui Uriel*, ed. parțial bilingvă, tr. Ioana Ieronim, postfață Eugen Negrici, București, 2006; *Scara din bibliotecă*, București, 2007; *Jurnal de lecturi*, Craiova, 2009; *Cartea cu anluminură*, Pitești, 2010; *Psalmi cu anluminură*, Cluj-Napoca, 2011; *Ștergerea completă a feței*, Iași, [2011].

Repere bibliografice: Eugen Negrici, *Triumful emoției lirice*, SLAST, 1987, 3; Mircea Ciobanu, *Paul Aretzu*, L, 1992, 6; Catrinel Popa, *Portretul scribului*, RL, 2000, 12; Bucur Demetrian, *Căderea în citit*, R, 2000, 7–8; Gheorghe Grigurcu, [Paul Aretzu], RL, 2001, 29, 2004, 31, 2007, 16, 2011, 14; Florian Miu, *Cuvinte și spații*, Craiova, 2001, 43–54; Firan, *Profiluri*, II, 372; Marian Drăghici, „*Urma lui Uriel*”, R, 2006, 4; Constantin M. Popa, *Îngeri provizorii*, Craiova, 2010, 33–35; Borbély, *Existența*, 248–251; Ion Pop, *Paul Aretzu, de la cuvinte către Cuvânt*, RL, 2012, 23; Cistelean, *Diacritice*, II, 18–23. T.N.

ARGEȘ, revistă care apare la Pitești din iunie 1966 până în decembrie 1990, într-o primă serie lunar, din 1974 trimestrial, pentru ca, începând din octombrie 2001, să iasă din nou lunar. Din 1991 este tipărită sporadic ca supliment trimestrial al revistei „Calende”, care îi succedă pentru o perioadă. Redactori-șefi sunt, pe rând, Mihail Diaconescu (1966–1970), devenit director din 2001 până în 2006, Gheorghe Tomozei (1970–1983), Sergiu I. Nicolaescu (1983–1990), Nicolae Oprea (1990), Jean Dumitrașcu (2001–2008), director din 2008, și Dumitru Augustin Doman (începând din 2008). Printre membrii comitetului redacțional se numără de-a lungul anilor Al. Cerna-Rădulescu, Șerban Cioculescu, Augustin Z.N. Pop, Gabriel Țepelea, Florin Mugur, Ion Popovici, Corneliu

Marcu, Ioana Girardi, Mihail Moșandrei, Călin Vlasie, urmați, după 2001, de Denisa Popescu, Simona Fusaru, Marin Ioniță, Dumitru Ungureanu, Radu Aldulescu, Mariana Șenilă-Vasiliu și Mircea Bârsilă. Periodic, se editează suplimentele literare „Biblioteca Argeș”, „Meșterul Manole”, „Literatorul”, „Almanah Argeș”, „Poesis”, „Anticipația”, „Memoria Argeșului”, „Biblioteca Cireșarii” etc. **A.** își propune, conform ideologiei momentului, să fie „locul de dezbatere amplă și pasionată a tuturor realizărilor și direcțiilor ce se manifestă în viața socială, știința, literatura și arta românească”, printr-o „reflectare artistică bogată” și printr-o „mare varietate stilistică”. O atenție deosebită se acordă personalităților locale din domeniile științei și culturii, integrării lor în „contextul general românesc” și promovării „tradițiilor populare, istorice și culturale ale regiunii” (*Început de drum*). Revista se axează îndeosebi pe informații din actualitate, dar cuprinde și numeroase pagini de beletristică, critică și istorie literară, precum și texte inedite, de un vădit interes documentar. Orientarea spre fenomenul cultural, în special literar, devine preponderentă în 1989 și mai ales după 2001, când **A.** își precizează tendința „tradiționalistă, autohtonistă, naționalistă și spiritualistă”, după exemplele revistelor „Sămănătorul” și „Gândirea” (Mihail Diaconescu, *Cu sfială și bucurie*, 7/2006). Pe parcursul apariției revista consacră numeroase analize și dezbateri problemei raportului dintre tradiție și inovație în cultură și dintre local, național și european. Printre rubricile mai importante se numără „Meșterul Manole”, „Permanențe”, „Jurnal contemporan”, „Cronica subiectivă”, „Logos”, „Pagini literare”, „Caleidoscop”, „Jurnalul artelor”, „Confluente”, „Restituiri”, „Linotyp”, „Ancheta Argeș”, „Labyrinth”, „Caligrame”, iar din 2001 „Pocket book”, „Dintre sute de volume”, „Spectacolul literaturii”, „Cronica literară”, „Outsider”, „Lecturi”, „Roata lumii”, „(P)referințe” etc. **A.** publică scrieri ale unor autori de prestigiu, dar încurajează și creația tinerilor poeți, cărora le consacră un spațiu relativ mare, îndeosebi în suplimentele sale. Sunt reproduse poeme de Lucian Blaga, Aron Cotruș, Ion Pillat, Veronica Micle, apar inedite de Octavian Goga, Tudor Arghezi, V. Voiculescu, B. Fundoianu, Vladimir Streinu, versuri semnate de Victor Eftimiu, Nicolae Labiș, Geo Bogza, Ștefan Aug. Doinaș, Valeriu Anania, Aurel Rău, Gheorghe Tomozei, Leonid Dimov, Ion Caraion, Nina Cassian,

Gheorghe Pituț, Florența Albu ș.a. În 1990, odată cu schimbarea de perspectivă a revistei, orientată de acum spre literatură, colaborează cu versuri și Mircea Dinescu, Mircea Cărtărescu, Dan Damaschin, Mircea Petean, Aurel Pantea ș.a., iar din 2001 Șerban Foarță, Radu Cârnelci, Ion Horea, Florian Silișteanu, Gheorghe Izbășescu ș.a. Scrierile în proză sunt semnate de Marin Preda (fragment din romanul inedit *Delirul* și povestirea *Salcâmul* – versiunea originală), Tudor Mușatescu, Eugen Barbu, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Radu Petrescu, Marin Ioniță, Florin Șlapac, Dan Perșa, Horia Gârbea, Radu Aldulescu, Leo Butnaru, Nicolae Turtureanu, Florin Iaru, Dan Culcer ș.a. Se publică, de asemenea, numeroase articole de critică și istorie literară, cronică de carte și recenzii de Nicolae Manolescu, Ov. S. Crohmălniceanu, Nicolae Balotă, I. Negoieșcu (fragmente din proiectata *Istorie a literaturii române*), Șerban Cioculescu, Augustin Z.N. Pop (*Date noi asupra lui Eminescu*), Constantin Ciopraga, Adrian Marino, Gheorghe Grigurcu, Gheorghe Tomozei, Sergiu I. Nicolaescu, Nicolae Oprea, Petru Poantă, Ion Rotaru, Mircea Iorgulescu, Mircea Martin, Al. Cerna-Rădulescu, Florin Mugur, Victor Felea, Ion Cruceană, George Munteanu, Radu G. Țeposu, Mihail Diaconescu, Gabriel Țepelea, Dan Laurențiu, Florin Mihăilescu ș.a. Din 2001 cronicii literare susținute constant de Ștefan Ion Ghilimescu și de Dumitru Augustin Doman i se adaugă studii și eseuri consacrate fenomenului literar din țară și de peste hotare, precum și texte polemice, în acord cu orientarea publicației. Situația literaturii în contextul cultural-politic actual, raportul dintre etic și estetic, dintre românităte și occidentalizare, colaboraționismul scriitorilor cu vechiul regim și revizionismul postdecembrist sunt doar câteva dintre problemele aduse în discuție în cadrul unor rubrici semnate de Dumitru Augustin Doman, Marin Ioniță, Liviu Ioan Stoiciu, Luca Pițu, Dumitru Ungureanu, Nicolae Oprea, Mihai Rogobete, Mihai Posada ș.a. De o atenție deosebită se bucură scriitorii români din exil, precum Paul Goma sau Mircea Eliade, căruia Mircea Handoca îi restituie câteva texte inedite în 2012. Alte studii și eseuri semnează Ion Rotaru (*Lucian Blaga despre Eminescu*), Theodor Codreanu (*Fundamentele fenomenologiei narative*), Paul Dugneanu, Gheorghe Soare, George Ene, Iuvenalie Ionașcu, Constantin Stan, Andreea Răsuceanu, Flori Stănescu, Petru Pistol, Leonid

Dragomir, Ion Lază, Bogdan Suceavă, Magda Grigore, Viorel Ștefănescu, Ana Bazac, Mircea Dinutz ș.a. De menționat sunt și textele, semnificative sub raport literar și documentar, ce dezbat problema românismului, aparținând lui V. Voiculescu (*Expresia sufletului nostru* – inedit), Constantin Noica (*Cuvinte împreună despre cultura românească*), M. Eminescu (*Suntem români și punctum*) sau Mircea Eliade (*România în eternitate*). Începând cu numărul 1/1966 până la sfârșitul lui 1967, Tudor Arghezi oferă câteva „bilete de papagal” în cadrul rubricii cu același titlu (*Amintiri din presă, Cuvântul și vorba, Ce e poezia?, Aduceri-aminte*). Consistente sunt și traduceri din literatura universală, din operele lui Petrarca, Giordano Bruno, Goethe, Maxim Gorki, Shelley, Hölderlin, Baudelaire, Verlaine, Rimbaud, Mallarmé, Rainer Maria Rilke, A.J. Cronin, Jorge Luis Borges, Bertolt Brecht, Antoine de Saint-Exupéry, Serghei Esenin, Louis Aragon, dar și, după 1989, din autori români din exil, precum Emil Cioran, Paul Celan și Peter Neagoe. **A.** se remarcă, de asemenea, prin recuperarea unor texte inedite, semnate de Liviu Rebreanu (pagini de jurnal), Tiberiu Rebreanu (*Din viața fratelui meu*), Ion Pillat (mărturie), G. Topîrceanu (o poezie postumă și o conferință rostită la Teatrul Național din Iași), Const. Calmuschi (amintiri despre Eminescu), Sextil Pușcariu (despre Titu Maiorescu), Camil Petrescu (*Din versurile inedite ale lui Ladima*), Vladimir Streinu (*La Rochefoucauld, Etimologice, Poezia și publicul*), Petre Pandrea (despre Lucian Blaga), Nichifor Crainic (*Alecsandri și Mistral*) și Radu Gyr (*Monumente istorice în Câmpulung*). Corespondența inedită publicată în revistă este, la rândul ei, de un interes documentar și literar special. Astfel sunt epistolele lui Eminescu (către Veronica Micle), I.L. Caragiale, Mihail Sadoveanu, A.I. Odobescu, Lucian Blaga și Victor Ion Popa (către Ion Chinezu), Mateiu I. Caragiale (către N. Boicescu), E. Lovinescu, Anton Holban, Constantin Noica, Alexandru Davila, Camil Baltazar și Victor Eftimiu. Intenția revistei de a surprinde fenomenul cultural modern în ansamblu se reflectă și în numărul mare de interviuri cu scriitori, filosofi și savanți din varii domenii, ca Horia Lovinescu, Marin Preda, Constantin Noica, Victor Eftimiu, Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Alexandru Piru, Nicolae Manolescu, Dumitru Micu, Fănuș Neagu, Ioan Alexandru,

Roman Jakobson sau Leon Levițchi, cărora li se adaugă, din 2001, Milan Kundera, Constantin Bălăceanu-Stolnici, Mihai Șora, Claudio Mutti, Dumitru Țepeneag ș.a. **A.** mai conține pagini memorialistice (N. Carandino, *Amintiri despre Mihail Sebastian*), comemorative (despre Tudor Arghezi), schițe autobiografice (Ovid Densusianu), anchete în rândul scriitorilor (*Scriitorii și securitatea*, 2007–2008, *Este talentul o scuză?*, 2010), eseuri filosofice, politice, istorice, lingvistice, sociologice, etnografice, reportaje, informații din știință și tehnică, cronica artistică, științifică, teatrală, lingvistică, muzicală, cinematografică, pedagogică, revista revistelor etc. Alți colaboratori: Miron Cordun, Nicolae Baltag, Dan Cristea, Laurențiu Ulici, Emil Brumar, Paul Anghel, Ion Popa-Argeșanu, Ion Marin Iovescu, Petre Mihai Gorcea, George Sbârcea, Dan Verona, Horia Bădescu, Mircea Popa, Ion Focșa, Liviu Cangeopol, Ioana Geacă, Irina Georgescu. **M.W.**

ARGEȘANU, Constantin (17.IX.1892, Târgu Dealului, azi Ștefănești, j. Argeș – 19.I.1964, București), autor de versuri, prozator, traducător. Fiu al Zafirei (n. Popescu) și al lui Emanoil Argeșanu, **A.** a absolvit liceul la Pitești, apoi a urmat cursurile unor institute militare la București și Potsdam, devenind ofițer de geniu. Participă la Primul Război Mondial, iar mai târziu (1926–1927) se reprofilează la școala de pilotaj din Tecuci. Ca ofițer de aviație, primește posturi de comandă, mai întâi la Iași (1928–1937), apoi la București, atingând apogeul carierei între 1944 și 1947, când, general fiind, deține funcția de comandant al Aeronauticii Regale Române. Membru al Societății Scriitorilor Români, a avut și după 1948 unele atribuții în conducerea Uniunii Scriitorilor. Începând din 1908, a colaborat la periodicele vremii, între care, în mod susținut, la „Dumineca”, „Universul literar”, „Greierul” (Iași), „Adevărul literar și artistic”, „Rampa”, „Opinia”, „Tot”, „Cadran” (Iași), unde a făcut parte din redacție, „Aripi românești”, „Poporul” (ca prim-redactor), „Papagalul”, „Aripi noi” și multe altele, cu versuri, proză, articole. Inițial, a semnat Const. Em. Popescu-Pitești, C. Em. P. Argeșan, apoi și C. Arg., C.P. Argeșel, Don Carlos, Ion Brambură, Nichifor Coțcariul. Publicistica sa cuprinde, cu puține excepții, articole despre teatru.

Debutul lui **A.**, cu versuri în „Veselia” (1908), indică o înclinație spre umor, gen potrivit atât temperamentului său, cât și posibilităților de exprimare literară. Cronicile rimate, câteva seriale umoristice din reviste sunt, în general, spumoase, cu efect bine calculat. În paralel însă, **A.** publică și versuri în care sentimentul singurătății, suferința vin din insatisfacția față de întâmplările comune ale vieții. Tristețea fără nume, rău atribuit mai degrabă condiției umane, generează și lirismul sumbru din prima lui carte, *Cântecele tavernei* (1922). Autorul își afirmă conștiința de poet damnat, care a scris într-o „carte blestemată” despre „adevărul vieții”. Împreună cu Al. Bibescu, semnează și o insignifiantă dramă în versuri, *Ferdinand Catolicul* (1929). Cea mai importantă fațetă a scrisului său – umorul – este ilustrată de proză, în mare parte apărută doar în periodice. Cu supratitlul *Vacanțele unui trubadur* sau separat, el a publicat schițe care tratează, într-o manieră ușoară, glumeață, aspecte ale vieții citadine, mondene. Scrierile adunate în volumul *Drumuri albastre* (1937) alcătuiesc o evocare nostalgică a începuturilor aviației militare românești, într-o atmosferă ușor exaltată. Dar nonșalanța ostentativă a aviatorilor, bravada, distanța dintre gestul teribilist și efectul rizibil, reacțiile spectaculos ilare ale camarazilor plasează totul în zona umorului. Câteva schițe mai „terestre”, în care apar stereotipii și obtuzități militare, îl apropie de ironistul Gh. Brăescu. În *Țambalul lui Chiran* (1949) și în *Pilot fără noroc* (1958) apar și câteva schițe care demonstrează virtuți în creionarea rapidă a unei scene, în desfășurarea cu o naturalețe concisă a dialogurilor, în formularea lapidară a poantei sau în „reconstituirea” succulentă a unor exprimări agramate sau argotice. Câteva dintre prozele lui **A.** au fost traduse în limba rusă. În colaborare sau singur, în anii '50 ai secolului trecut a realizat numeroase versiuni în română din literatura rusă și sovietică (A.S. Pușkin, A.P. Cehov, *Antologia poezilor decembrști* ș.a.).

SCRIERI: *Cântecele tavernei*, București, 1922; *Ferdinand Catolicul* (în colaborare cu Al. Bibescu), București, 1929; *Drumuri albastre*, București, 1937; *Țambalul lui Chiran*, București, 1949; *Pilot fără noroc*, București, 1958; *Rasskazî [Povestiri]*, pref. Geo Dumitrescu, București, 1961. **Traduceri:** A.P. Cehov, *Nuvele*, București, 1949 (în colaborare cu Val. Cordun); *Antologia poezilor decembrști. 1826–1951*, București, 1951 (în colaborare

cu Claudia Millian și Demostene Botez); V.S. Grossman, *Nuvele*, București, 1952 (în colaborare cu Lidia Popovici); K.M. Simonov, *Suvorov*, București, 1955; S.N. Sergheev-Țenski, *Epopeea Sevastopolului*, I-II, București, 1955 (în colaborare cu Lidia Popovici); Alexandr Iașin, *Aliona Fomina*, București, 1956 (în colaborare cu Mișu Dragomir).

Repere bibliografice: Scarlat Struțeanu, „*Cântecele tavernei*”, *Viitorul*, 1922, 4269; Paul I. Papadopol, *Din trecutul „Universului literar”*, UVR, 1927, 12; Paul I. Papadopol, „*Ferdinand Catolicul*”, UVR, 1930, 19; Mihail Sadoveanu, *Aviatorii*, DMN, 1937, 10873; P. Gr. [Gr. T. Popa], „*Drumuri albastre*”, *IIȘ*, 1937, 8; *Dict. scriit. rom.*, I, 109–110.

C. T.

ARGETOIANU, Constantin

(3.III.1871, Craiova
– 6.II.1955, Sighetu
Marmației),
memorialist.

Fiu al Constanței (n. Oteteleşanu) și al generalului și omului politic Ion Argetoianu, absolvent al Școlii de Aplicații de la Metz (Franța), **A.** a primit educația cuvenită descendentului unei familii vechi și bogate. A urmat primele clase la Craiova, oraș cu o viață culturală și socială remarcabilă în acea vreme. S-a pregătit în particular pentru examene în primii ani de liceu, apoi a urmat ultimele clase la Liceul „Sf. Gheorghe” din București. Ca mulți tineri de condiția lui, a fost trimis pentru studii universitare la Paris (1888–1896). Inteligent și dotat, și-a luat doctoratul în medicină și licența în drept și în litere. Întors în țară, a fost numit în 1898 atașat, apoi secretar și consilier de legăție la Constantinopol. Până în 1913, când s-a retras din diplomatie, această carieră l-a purtat la Roma, Viena și Paris. Atras de viața politică, s-a înscris în 1913 în Partidul Conservator și a ajuns repede (1914) deputat, apoi senator. Ulterior s-a alăturat mareșalului Al. Averescu și a contribuit, în 1920, la formarea Partidului Poporului. La treizeci și șapte de ani, în 1918, a fost pentru prima oară ministru, la Justiție. În 1920 și 1921 a deținut portofolii la Ministerul Finanțelor, Ministerul Justiției și Ministerul de

Interne. A schimbat mai multe formațiuni politice (Partidul Național Democrat, Partidul Național, Partidul Național Liberal), având o carieră politică agitată, cu numeroase ministere, inclusiv la Agricultură și la Afacerile Străine. În 1932 a fondat Uniunea Agrară, transformată în 1936 în Partidul Agrar. A fost consilier regal în 1938, președintele Consiliului de Miniștri în 1939 și titular al Ministerului Afacerilor Străine în 1940. A publicat scrieri, în majoritatea lor conferințe, legate de activitatea lui politică și administrativă. În 1938 i-a apărut un jurnal de călătorie, considerat de editorii de mai târziu drept o parte integrantă a memoriilor sale – *Pe urmele trecutului. O călătorie în Egipt*. Între 1944 și 1946 a stat în Elveția, apoi s-a întors în țară. Se vede că experiența politică și diplomatică nu l-a ajutat să înțeleagă încotro evoluau lucrurile. A creat un nou partid, Uniunea Națională Muncă și Refacere, cu existență efemeră, desființat în 1948. În mai 1950 a fost arestat, ca mulți alți foști fruntași politici și diplomați, a cunoscut ororile închisorii și a murit, după ani de suferință, în detenție la Sighetu Marmației, locul înhumării fiind necunoscut.

A. a lăsat o monumentală operă memorialistică în manuscris, editată postum, mai întâi în presă (în „Magazin istoric”), apoi separat. Este vorba în primul rând de un ciclu intitulat *Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri* (I–XI, 1991–1998), care acoperă mai multe decenii, din 1871 până în 1934. Tot postum, în intervalul 1998–2009, se publică, într-o serie de zece volume, *Însemnări zilnice*, cele dintâi pagini fiind referitoare la anul 1935, iar ultimele consemnând ceea ce s-a petrecut în primăvara anului 1944, oprindu-se la data de 12 aprilie. Pierdute pentru intervalul 20 noiembrie 1942 – decembrie 1943, notațiile au continuat însă din 28 aprilie 1944 până la 30 iunie 1945, această ultimă parte aflându-se în proprietatea a două nepoate, moștenitoarele lui **A.** Ca și memoriile, însemnările cotidiene au caracter politic, iar manuscrisul, impresionant, cuprindea mii de pagini. Întreaga existență și experiență a memorialistului se reflectă în această reconstituire a unei vieți și a unei epoci. Amintirile, notațiile lui **A.**, rămase inedite atâta vreme, au o dublă valoare. În primul rând documentară, prezentând un interes deosebit în redescoperirea unor decenii de istorie cenzurată și/sau contrafăcută din perspectiva unui om politic și diplomat aflat mereu în cercurile puterii, informat și capabil de judecăți avizate. El face apel la presa românească

și străină, la emisiunile posturilor de radio europene și americane, iar în timpul celui de-al Doilea Război Mondial încearcă să distingă mersul conflagrației, pozițiile capitalelor occidentale și efectele lor asupra țării noastre. Vizibilă e îngrijorarea cu care privește pericolul comunismului sovietic. În al doilea rând, valoarea memoriilor, în special, stă în calitatea scrisului și în temperamentul de literat al autorului, instruit, înzestrat cu simțul cuvântului, abil portretist și înveninat cronicar, implicat afectiv. A rezultat din această sinteză o memorialistică prețioasă, care nu interesează numai istoriografia (politică, a mentalităților, diplomatică), dar și literatura. Acest descendent de boieri olteni duce până în prima jumătate a secolului al XX-lea spiritul cronicarilor munteni, maliția lor pătimasă, plăcerea de a observa fără cruțare, nu arareori deformând și șarjând realitatea, politicieni, ziariști, scriitori, militari, industriași ș.a. Consumându-și existența în medii elegante, într-o Europă care trăia în stil Belle Époque și apoi cu euforia „anilor nebuni”, răsfățat în confort, finețuri, plăceri rafinate, sensibil la farmecul naturii, la flori și lecturi de bun gust, la prezențele feminine, memorialistul a fost și un moralist foarte intransigent când era vorba despre interese, ale lui, ale altora sau chiar interesul general. El veștejește „mahalagismul”, „mizeria morală” a mediilor politice, consemnează compromisuri, trădări, intrigi, descrie în chip foarte subiectiv, dar și – prin aceasta chiar – savuros, o lume colcăind de interese, ambiții, vanitate, rivalități, egoism și poftă, foarte vie și foarte impură, fără de care însă n-ar fi putut trăi. Evadează uneori în lecturi și peisaje, căci are, după cum se vede în notațiile din Egipt, simț poetic și plăcerea fanteziei, cu toate că adevărata lui viață este cea mărunțită într-o agitație politică frenetică, încâlcită, contradictorie. Memoriile, mai mult decât însemnările zilnice, creează (sau recrează) din perspectivă proprie o lume al cărei stil de viață s-a demodat, dar ale cărei mobiluri și moravuri renasc, surprinzător de neschimbate, în România de după 1989. Scrierile lui A., editate târziu, redevin actuale și interesante prin arta de a sugera, de a impune o imagine, de a surprinde ori de a creiona un tip uman, o personalitate, o categorie morală.

SCRIERI: *Pe urmele trecutului. O călătorie în Egipt*, București, 1938; *Memorii. Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, I–XI, îngr. și postfață Stelian Neagoe, București, 1991–1998; ed. 2, I–V, București, 2008;

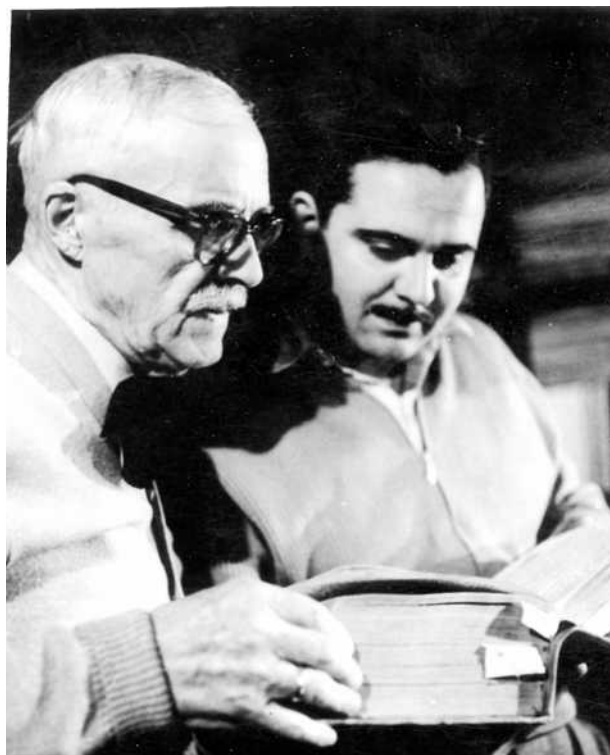
Însemnări zilnice, I–X, îngr. Stelian Neagoe, București, 1998–2009.

Repere bibliografice: Mircea Anghelescu, *Memorialistică și istorie*, LCE, 1991, 22; Andrei Pippidi, *O „comedie umană” românească*, VR, 1991, 6; Z. Ornea, [Constantin Argetoianu], RL 1991, 23, 1992, 33, 1996, 28, 1998, 22–24, 2000, 40, DM, 1998, 267; Alexandru George, *Comparații semnificative*, LCE, 1996, 32; Andrei Pippidi, *Cinicul mântuit*, DM, 1998, 267; Nicolae Manolescu, *Politica și literatura*, DM, 1998, 267; Viorica Moisuc, *Puncte de convergență: Constantin Argetoianu și Louis Barthou*, DM, 1998, 267; Mircea Mihăieș, *Memorii*, CU, 1998, 11; Săndulescu, *Memorialiști*, 128–136; Simona Vasilache, *Ce lume...*, RL, 2006, 33.

G. Bl.

ARGHEZI, Baruțu T. (pseudonim al lui Iosif Theodorescu; 28.XII.1925, București – 25.VIII.2010, Arad), poet, prozator, publicist. Este fiul Paraschivei Arghezi (n. Burda) și al scriitorului Tudor Arghezi. În perioada 1934–1942 învață în particular, dar urmează câteva clase și la școlile „Sf. Iosif” și „Petrașche Poenaru”, precum și la Liceul „Gheorghe Lazăr” din București. Susține bacalaureatul la Liceul „Sf. Sava” din Capitală. Intră la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității bucureștene, de unde este

Tudor Arghezi cu fiul său Baruțu

exclus din motive politice, ca „fiu de burghez”, tatăl lui neaflându-se în acea vreme în grațiile regimului la putere. În 1948 este încarcerat aproape un an la Jilava, ca reținut politic, fără a fi supus unui proces. Se înscrie la Institutul de Cultură Fizică și Sport din București, absolvit în 1952. Este ucenic și apoi asociat la imprimeria Potigraful Mărțișor, înființată de Tudor Arghezi, profesor de educație fizică, publicist și redactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, la revistele „Argeș” și „Albina”. În 1974 se stabilește împreună cu soția sa, Doina Melania Arghezi, în Elveția, la Lausanne, unde lucrează ca specialist în bioenergetică. După 1989 se întoarce frecvent în țară. Ultimii ani ai vieții îi petrece la Arad. **A.** debutează în 1940 cu proza de aventură *Misteriosul Ics*, apărută în „Duminică”, iar editorial în 1955 cu volumul *Veniți la joc*. Colaborează la „Steaua”, „Gazeta literară”, „Contemporanul”, „Tribuna”, „Tomis”, „Luceafărul”, „Litere”, „Aradul cultural”, „Zodii în cumpănă” (Germania), „Renașterea” (Germania), „Origini – Romanian Roots” (SUA). În 1999 obține un premiu oferit de Institut Académique de Paris. Este membru fondator al Centrului de Cercetare a Literaturii Argheziene, înființat în 2009 la Arad, căruia îi donează un fond de documente de arhivă și manuscrise literare aparținând lui Tudor Arghezi (7400 de pagini), câteva adunate ulterior în volumul *Anii tăcerii* (2010). Tot la Arad inaugurează colecția de artă „Doina și Barutu T. Arghezi”.

Marcată de un traseu biografic sinuos, în care descendența filială are o influență fastă – **A.** intrând în viața literară întâi ca personaj al scrierilor lui Tudor Arghezi, protagonist al *Cărții cu jucării*, alături de sora sa, Mitzura, pentru ca ultimii ani ai vieții să și-i dedice restituiri operei tatălui său –, activitatea lui literară cunoaște mai multe registre discursive, ordonate de teme precum jocul, aventura și călătoria, de confesiunea lirică și mărturia autobiografică. Primele volume, aparținând literaturii pentru copii, sunt axate, în codul ficțiunii realiste, pe situații și peripeții școlare derulate într-un scenariu regizat și previzibil. Mai interesant este romanul de aventuri cu tramă polițistă *Nopti de argint, nopți de mister* (1970), în care narațiunea captivează prin episoade dinamice și ilustrează valori tipice pentru protagonistul adolescent, înscriindu-se pe linia deschisă de *Cireșarii* lui Constantin Chiriță. Cu *Pași prin lume* (1967) și *Drumuri și răspântii* (1998), interesul autorului se îndreaptă către memorialistica de călătorie, în care imagini, întâmplări, oameni și locuri

compun un album subiectiv, de unde nu lipsesc considerații despre evenimentul trecerii frontierei sau despre momentul decernării Premiului Herder lui Tudor Arghezi. Istoria afectivă a celor trăite în preajma tatălui se amplifică în volumele autobiografice *Povestiri din Mărțișor* (1995), *Înainte uitării* (1996) și *Dincolo de zare* (1998) prin evocarea toposului mitic al Mărțișorului, cu geografia sa spirituală, și prin restituirea unor clipe din viața familiei. Întâmplări cu protagoniști ca Valeriu Anania, I.C. Vissarion, Gala Galaction, monseniorul Vladimir Ghika, Maria Tănase ș.a. se conjugă cu aspecte semnificative referitoare la „ambivalențele unor personaje sau evenimente ale epocii”, la atelierul de lucru al lui Arghezi sau la poziția controversată a acestuia față de puterea comunistă. *Vorbiri – convorbiri argheziene* (2003) oferă, într-o manieră mai directă și însoțite de un „comentariu de situare a evenimentului”, alte pagini de istorie literară trăită, manuscrise inedite, mărturisiri, texte citite la radio, note și versuri dictate, simple însemnări, corespondențe, înregistrări pe bandă de magnetofon, acte oficiale aparținând lui Tudor Arghezi, într-un dosar încheiat după meandrele memoriei restitutive. Cu același interes pentru „contrarietățile existenței”, publicistica de atitudine culturală și socială, inclusă în *Zâmbet și bocet* (2004) și în *Prezențe literare* (2007), cultivă reflecția etică asupra unor subiecte identitare, de la spiritualitatea arhaică la evenimente ce au influențat destinul recent al României, abordate din perspectiva unor valori perene. Pe tărâm liric, în versurile din *Întârzieri în noapte* (1997), *Vers-à-travers* (1997) **A.** cultivă atitudini interrogative și dramatice, într-un discurs confesiv și reflexiv, marcat de accente retorice purtătoare de sens. Tăcerea, căutarea, neliniștea, îndoiala, rugăciunea sunt stări poetice recurente într-o tentativă de descifrare a tainelor existenței, cu un larg spectru al expresiei simbolice. Recuzita imagistică bogată, plasticitatea stilistică, aura arhaică a limbajului, apropiate pe alocuri de vocabularul poetic al lui Tudor Arghezi, se disting prin soluții lirice inedite, cum se întâmplă în *Joueurs de dés* sau în *Quand le poète arrivera*.

SCRIERI: *Veniți la joc*, București, 1955; *Jocuri pentru pionieri*, București, 1960; *Ghici?*, București, 1962; *Albumul sanitar al micului școlar*, București, 1965; *Pași prin lume*, București, 1967; *Familia mea*, București, 1968; *Nopti de argint, nopți de mister*, București, 1970; *Povestiri din Mărțișor*, Oradea, 1995; *Înainte uitării*, Oradea, 1996; *Întârzieri în noapte*, Oradea, 1997; *Vers-à-travers*, Oradea,

1997; *Dincolo de zare*, Oradea, 1998; *Drumuri și răspântii*, Oradea, 1998; *Note și comentarii*, Timișoara, 1999; *Pomul vieții* (în colaborare cu Doina Melania Arghezi), Lausanne, 1999; *Duhovnicească. Psalmi. Testament*, Cluj-Napoca, 2001; *Vorbiri – convorbiri argheziene*, Arad, 2003; *Zâmbet și bocet*, Oradea, 2004; *Prezențe literare*, Arad, 2007. **Ediții:** Tudor Arghezi, *Anii tăcerii*, Arad, 2010 (în colaborare cu Doina Melania Arghezi).

Repere bibliografice: Andrei Oișteanu, *Intellectualii români în exil*, JL, 1990, 34; Negoită Irimie, „Mărțișor” – o geografie literară, ST, 1996, 3; Ion Murgeanu, „Cazul” Arghezi – înaintea uitării, „Curierul românesc”, 1997, 3; Negrilă, *Dicț. scriit. arădeni*, 17–18; I. P. Azap, *Împotriva uitării*, ST, 1998, 6; Aurel Rău, *Cărți pe masă*, ST, 1998, 7–8; Gheorghe Grigurcu, *L-am ascultat pe d-l Barufu Arghezi*, F, 2000, 9; Ștefan Ion Ghilimescu, *Convorbiri deschise*, București, 2003, 47–61; Aurel Ardelean, *Centrul de Cercetare a Literaturii Argheziene*, „Studii de știință și cultură” (Arad), 2009, 2; Vasile Man, *Barufu T. Arghezi, un spirit european*, Arad, 2009; Manolescu, *Enciclopedia*, 55. **I. T.**

ARGHEZI, Tudor

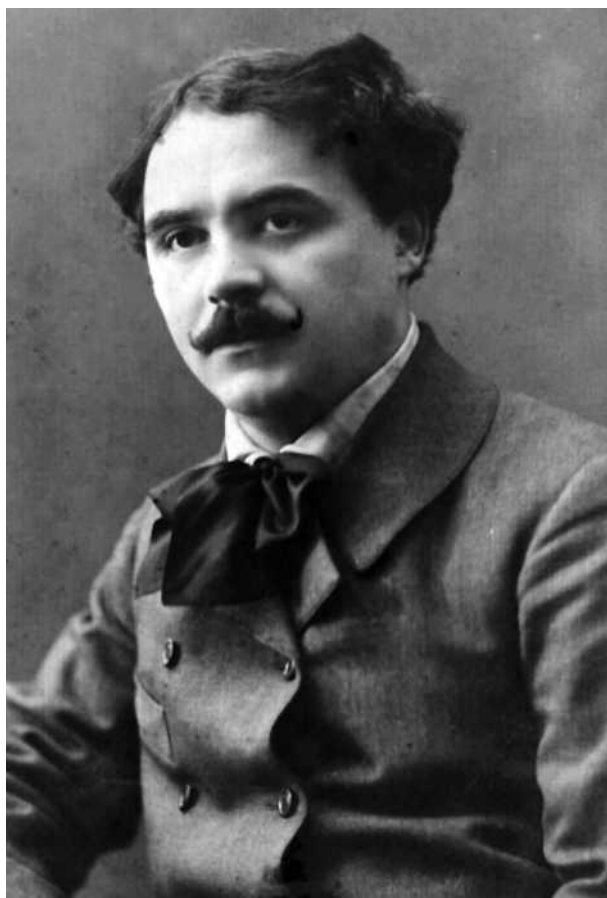
(21.V.1880, București – 14.VII.1967, București), poet, prozator, gazetar, traducător.

Conform certificatului ce a stat la baza întocmirii actelor de identitate ale scriitorului, acesta s-ar fi născut la 23 mai 1880, iar părinți i-au fost Nae Theodorescu, „comersant”, și „doamna Maria”. Investigațiile în arhive au relevat însă că la adresa declarată (Str. Țărani, nr. 46) locuia Maria, fiica lui Ion Iliescu (sau Niță Birjaru), căsătorită cu sergentul major de jandarmi Nae Theodorescu, cu care, deși avea alți doi copii mai mari, se afla în divorț (pronunțat în 1883). Maria Iliescu se va recăsători în 1889 și va muri, relativ tânără, în 1895. Confuzia este sporită de faptul că diferă semnificativ atât vârsta, cât și numele părinților sergentului major și ai „comersantului”: cel dintâi, fiu al lui Ion sin Theodor (Theodorescu), ar fi venit pe lume în București, la 30 august 1850, iar cel de-al doilea, la Craiova, în 7 ianuarie 1859, ca fiu al Bălașei și al lui Tudor (sau Tudoran), cojocar originar din Cărbunești, drept care și-a luat (sau i s-a dat) într-o vreme și

patronimul Cărbunescu. Poetul și-a afirmat întotdeauna cu mândrie originea gorjeană și în 1956 s-a declarat „fiu unic” al „comersantului” Nae Theodorescu. Cert este că acesta se însura în 1883 cu Anastasia (Zoe) Petrescu, actul consemnând că mirii erau „juni” (deci la prima căsătorie). Se conturează astfel ineluctabil ideea ivirii pe lume a lui A. dintr-o relație nelegalizată a lui Nae Theodorescu. În orice caz, un act de „vaccină” a copilului Ion N. Theodorescu, din octombrie 1883, dă o adresă la care nu locuia nici Nae Theodorescu, nici Maria Iliescu, ci Rozalia Arghesi, menajeră a avutului băcan de lux Manole Pârvulescu. Din toate acestea unii biografi ai poetului (Șerban Cioculescu, Dinu Pillat, Gabriel Dimisianu, C. Popescu-Cadem ș.a.) au tras concluzia că brașoveanca, de naționalitate germană, catolică, era mama adevărată a copilului, și nu doar doica ori cea căreia i-a fost încredințat să-l crească. În favoarea acestei ipoteze pledează faptul că Rozalia se va găsi mereu în preajma copilului, inclusiv când acesta va deveni matur și își va întemeia o familie. Complicata situație a părinților lui A. și-a lăsat amprenta asupra sufletului său: nu a putut să vorbească niciodată, precum alții, despre copilărie ca despre o perioadă luminoasă, fericită, și nici despre genitorii săi cu dragoste întreagă și recunoștință. Foarte probabil prin mari privațiuni materiale nu a trecut în primii ani, căci Nae Theodorescu, om înstărit, va fi contribuit la întreținerea fiului său și, pe de altă parte, Rozalia Arghesi avea o situație materială relativ stabilă, de vreme ce va fi în continuare menajera bogatului băcan, de la care va avea un copil, Alexandru, născut în 1891 și recunoscut de tată în 1901. A. urmează cursul primar, între 1887 și 1891, la Școala „Petrașche Poenaru”, primul învățător fiindu-i părintele N. Abramescu, apoi cursul gimnazial (clasic) la „Cantemir Vodă”, terminat în 1896. Ultimele clase le-a absolvit cu mari dificultăți, izvorâte mai ales din lipsa controlului părintesc. Poetul va povesti mai târziu că a „plecat de acasă” pe la 11 ani, când mama sa a avut un alt copil, dar și că, la 12 ani, ar fi fost alungat („a găsit ușa închisă”), întrucât, dând meditații unui subofițer, întârziase prea mult. Însă, cam în aceeași vreme, gimnazistul, al cărui gust pentru lectură fusese cultivat de profesorii G.O. Gârbea și N. Kirilov, ambii cu preocupări publicistice, pare să fi fost atras de mirajul boemei literare. Conform unor mărturisiri târzii, luase parte la unele manifestări de la clubul socialist și îl cunoscuse acolo, printre alții, pe G. Ibrăileanu, ceea ce se

putea întâmpla doar în ianuarie-februarie 1895, când ieșeanul a locuit în București. Ar fi trimis atunci versuri la gazeta „Lumea nouă”, care l-a încurajat fără să le publice. A început să frecventeze apoi cercul lui Alexandru Macedonski, aici făcând cunoștință cu Grigore Pișculescu (Gala Galaction) și cu N.D. Cocea. Legăturile cu cei doi s-au întărit când A. este primit în internatul Liceului „Sf. Sava”, grupul fiind lărgit cu noi prieteni – I.G. Duca și Mihail Pașcanu. La 25 iulie 1896 A. debutează în suplimentul literar al ziarului „Liga ortodoxă”, condus de Alexandru Macedonski, cu proza *Din ziua de azi*, urmată, la 30 iulie 1896, de poezia *Tatălui meu*, semnată Ion N. Theodorescu. Autorul *Noptilor* îi publică alte cincisprezece poezii, iscălite Ion Theo, pe baza cărora formula, în noiembrie 1896, o apreciere superlativă. Discipolul mult lăudat rupe însă curând legăturile cu maestrul, întrucât, a afirmat el peste mulți ani, acesta „intervenea cu pana” în manuscrisele sale. Face acum cunoștință cu Al. Bogdan-Pitești, căruia îi dedică o poezie în „Revista modernă”. Mai colaborează la „Moș Teacă”, iar în 1898 la „Vieața nouă” cu poemul în proză *Senar*, semnat Ion Th. Arghezzi. După absolvirea gimnaziului, A. caută să se întrețină singur. În vara anului 1898 este custode al unei expoziții a Societății „Ileana”, patronată de Al. Bogdan-Pitești, pentru ca spre sfârșitul anului să se angajeze ca laborant la fabrica de zahăr de la Chitila. Reorganizând „Ileana”, „delegatul general” al acesteia îi propune secretariatul, precum și „o slujbă la stat”, dar tânărul refuză oferta, având speranța că „scânteia de talent” ce „fulgeră” în el îl va ajuta „să predomină asupra mizeriei mediului”. Nutrea și gândul să se apuce din nou de învățătură, dar se simțea „intoxicat de cei ce [i]-au dat viață” (cum îi scria lui Grigore Pișculescu). Soluția o găsește cerând în februarie 1900 să intre în cinul monahal, cerere motivată de dorința de a-și continua studiile și de lipsa mijloacelor materiale. În urma răspunsului favorabil, și-a început la mănăstirea Cernica noviciatul, încheiat în iunie 1900, când îmbracă haina monahală și primește numele Iosif, naș fiindu-i mitropolitul primat Iosif Gheorghian. În septembrie 1900 este hirotonit diacon, iar o lună mai târziu este adus la secretariatul Mitropoliei. Iosif Gheorghian îl recomandă, de asemenea, ca „referent de conferențiar pentru religie comparată” la Școala de Ofițeri și împreună vor traduce lucrarea *Iisus Hristos* a lui H.-G. Didon. A. își pune în aplicare planul inițial, solicitând în

mai 1901 Ministerului să îi aprobe a da examenul de „mică capacitate”, necesar pentru a accede în cursul superior liceal, precum și cel de clasa a V-a, pregătite în particular. I s-a aprobat doar cel dintâi, fiind repartizat la Noul Institut de Băieți (Institutul Clinciu și Popa). Aici, probabil, a făcut cunoștință cu Aretia Panaitescu, studentă la Litere și Filosofie, angajată ca pedagog. Corespondența purtată cu ea va dura până în 1906. În 1902 reia legăturile cu tatăl său, ajuns arendaș în împrejurimile Piteștiului, și tot acum o cunoaște pe Constanța Zissu, profesoară de științe naturale, cu preocupări literare. Scoate, împreună cu V. Demetrius, între 15 aprilie și 15 iunie 1904, revista „Linia dreaptă”, unde publică din ciclul liric *Agate negre*, nuvela *Lotar* și articolul *Vers și poezie*, în care polemizează cu junimistul G. Panu. Textele și le semnează Tudor Arghezi și I. Gabriol. Colaborează, de asemenea, la „Revista ideei” a lui Panait Mușoiu cu o tălmăcire anticlericală. Întoarcerea la publicistică și la poezie coincide cu alte manifestări ce nu cadrau cu disciplina monahală,

între care se detașează cursul luat de relația lui cu profesoara Constanța Zissu, care la 10 ianuarie 1905 va da naștere, la Paris, fiului lor Eliazar-Lotar. **A.** se decide să demisioneze din postul de la Mitropolie și să-și continue studiile în Elveția, fiind recomandat de Iosif Gheorghian rectorului Universității Catolice din Fribourg. Conta pe sprijinul financiar al lui Nae Theodorescu, dar și pe ajutoare lunare de la prieteni. Planul era mai complex, prevăzând mai întâi rezolvarea chestiunii fiului lăsat „pe un braț străin”. Însoțit de „mama” sa, adică de Rozalia Arghesi, ajunge la Paris la sfârșitul lui noiembrie 1905 și, îndeplinind formalitățile, i-l încredințează acesteia pe Eliazar spre a-l crește în țară, el rămânând în Elveția. Licența și doctoratul în teologie la care visa se vor dovedi însă mult mai greu de obținut, fiindcă trebuia să susțină în prealabil examenul de bacalaureat, iar taxele școlare îi depășeau cu mult resursele, mai ales că Nae Theodorescu își diminuase, pare-se, contribuția după moartea soției sale Anastasia, în 1907, și după recăsătorirea lui cu Vasilichia Delibacali. Fără să abandoneze cu totul proiectele inițiale, **A.** a trebuit să recurgă la tot felul de expediente pentru a se întreține pe el și, în parte, pe cei de acasă, numiți într-o scrisoare „cei de un sânge și de o nădejde”. În 1907 urmează o școală de meserii, deprinzând executarea unor mici lucrări de bijuterie (capace de ceasornic etc.). Își caută norocul și în țările vecine, Franța, Anglia, Germania și Italia, face iluzorii planuri de înființare a unor întreprinderi în România (o fabrică de prelucrare a intestinelor de animale, pentru cârnați sau pentru corzi de instrumente muzicale). În țară prietenul I.G. Duca încearcă să-l antreneze în redactarea noului ziar liberal „Viitorul”, la care era codirector, dar **A.** dă numai câteva articole în toamna anului 1908. Mult mai decis acționează N.D. Cocea, care, scoțând revista „Viața socială”, îi publică în primul număr, din februarie 1910, dintr-un manuscris primit spre păstrare, *Rugă de seară*, proclamându-l totodată „poetul cel mai revoluționar al vremii”. Poezia, precum și cele care i-au urmat în hebdomadarul lui N.D. Cocea, i-au asigurat notorietate în lumea literară. Acest succes îl va fi determinat pe **A.** să răspundă la chemarea sa urgentă în țară, pentru reglementarea situației militare. În decembrie 1910 el se va afla la București, iar trei luni mai târziu își va începe colaborarea la noua revistă a lui N.D. Cocea, „Facla”, unde, semnând Bock, publică din martie 1911 articole incendiare pe marginea unui conflict

din Sinod, luând apărarea episcopului Gherasim Safirin. Campania, deosebit de virulentă, duce la „depunerea” autorului „din treapta de ierodiacon” și la excluderea lui definitivă „din tagma monahală” în octombrie 1911. În aceeași lună **A.** își începe colaborarea la „Rampa” (înființată tot de Cocea), iar în decembrie la „Viața românească”. Scrie un „prolog” pentru inaugurarea Teatrului Comoedia și semnează în efemerele „Insula” și „Teatrul” (de la Iași). Pentru a clarifica deplin situația lui Eliazar, **A.** se căsătorește în octombrie 1912 cu Constanța Zissu, de care va divorța în februarie 1914, copilul rămânând mai departe în grija lui. Între timp participă, alături de Theodor Cornel, la redactarea unor fascicule din lexiconul biografic *Figuri contemporane din România* și tălmăcește romanul *Amintiri din casa morților* de F.M. Dostoievski. Fără vreun volum propriu, este admis totuși, în noiembrie 1911, în Societatea Scriitorilor Români. Peste câteva luni, în mai 1912, lansează un atac dur, cu accente de pamflet, împotriva conducerii SSR, reproșându-i includerea în comitet a doi soți, Natalia și Dimitrie Anghel, dar și lipsa de activitate și proasta gestionare a fondurilor primite. „Scandalul” s-a încheiat cu sancționarea lui **A.** cu un vot de blam, ceea ce n-a împiedicat însă alegerea lui, peste câteva luni, ca membru în comitet, alegere repetată și la următoarele trei adunări generale. Ajuns la începutul lui martie 1913 proprietar al ziarului „Seara”, Al. Bogdan-Pitești îi încredințează postul de prim-redactor lui **A.** Acesta iscălește editoriale și articole în care își susține patronul în campaniile politice și economice. Îl apără furibund și când, judecat pentru șantaj, primește o pedeapsă cu închisoarea de aproape un an. În plan extern gazetarul arată ostilitate „decrepitului” Imperiu Habsburgic (*Boala Austriei*), ce sprijinea Bulgaria în conflictul balcanic, primejduind astfel România, cu care avea totuși un tratat de alianță. De altfel, el abordează, în notele de sub genericul „Tabula rasa”, mai toate temele de actualitate, dă cronici teatrale, plastice și muzicale, note și însemnări pe marginea cărților. Rar înseamnă și poezii (*Nehotărâre*). În schimb, în spațiul alocat literaturii, găzduiește producțiile unor tineri scriitori, între care se numără Gala Galaction, Adrian Maniu, Ion Vineanu, Emil Isac, Eugeniu Ștefănescu-Est, F. Aderca, Al. Vișianu ș.a. După ce, în februarie 1914, ziarul „Seara” este vândut Societății Tiparul, cu capital majoritar german, atitudinea lui în politica externă se schimbă. În editorialul din 13 martie

1914, intitulat *Cu Austria sau Rusia?*, prim-redactorul se pronunță răspicat pentru puterea ce ar fi reprezentat „civilizația” în fața „barbariei” balcanice și a autocrației asiatică. Poziția este menținută și după declanșarea conflagrației mondiale, când cotidianul subscris la formula neutralității României, „leală și definitivă”. Susținând în subsidiar și guvernul lui Ion I.C. Brătianu, combate extrem de incisiv, recurgând adesea la pamflet, pe toți cei care cereau intrarea imediată în război de partea Antantei, fie ei politicieni (Take Ionescu, N. Filipescu, Const. Mille), fie slujitori ai catedrei ori literați. La 18 octombrie 1914 **A.** se retrage din redacția „Serii”, pentru a pregăti apariția unei publicații proprii. Aceasta va fi hebdomadatul „Cronica”, al cărui prim număr iese la 12 februarie 1915. „Direcția” (politică) îi revenea lui, iar „direcția literară” lui Gala Galaction. În paginile „Cronicii”, din care puține se dedică poeziei și prozei, sunt găzduiți colaboratorii de la „Seara”, la care se adaugă câteva nume noi, precum Paul Zarifopol, Horia Bottea, Dragoș Protopopescu, Perpessicius ș.a. Fără să părăsească săptămânalul (ce apare până la 31 iulie 1916), din 15 octombrie 1915 **A.** este de asemenea prim-redactor al ziarului „Libertatea”, care, prin platforma politică și prin partea literară, secondează în fapt mai vechile publicații. Relațiile cu Al. Bogdan-Pitești, filogermanismul „Cronicii” și îndeosebi al „Libertății”, precum și faptul că toate colaborările erau destul de generos plătite au făcut ca directorilor să li se aducă – în presă și în Parlament – acuzația că „s-au vândut” Puterilor Centrale. Atacurilor necruțătoare ale unor scriitori și critici (Barbu Delavrancea, Const. Mille, Pamfil Șeicaru, E. Lovinescu, Corneliu Moldovanu), îndreptate mai ales contra lui Gala Galaction pentru că volumul său de proză tocmai fusese premiat de Academia Română, au primit riposte la fel de virulente. Însă Galaction se va retrage de la direcția literară a „Cronicii” și a „Libertății” în momentul în care **A.** s-a dezlănțuit, la 13 martie 1916, și împotriva prietenului comun N.D. Cocea, care scrisese un infamant pamflet la moartea reginei Elisabeta. Mobilizat, la intrarea României în război, **A.** este repartizat inițial la „completași” (soldați auxiliari), apoi la batalionul de jandarmi. Nu s-a retras cu acesta în Moldova, deși luase în calcul eventualitatea, căci în noiembrie 1916 se căsătorise cu bucovineanca Paraschiva Burda, pentru a legaliza o relație veche de câțiva ani. Sub ocupație, începând din mai 1917 este redactor la oficiosul „Gazeta Bucureștilor”,

în care semnează editoriale cu inițialele T. și T.A. ori cu pseudonimul Sigma. În vara anului 1918 părăsește publicația comandaturii germane, pentru a intra ca redactor la ziarul marghilomanist „Steagul”; mai colaborează sporadic la nou-apărutele „Scena” și „Renașterea”. După instalarea noului guvern Ion I.C. Brătianu, în februarie 1919, **A.** este arestat împreună cu alți gazetari (Ioan Slavici, Dem. Theodorescu, D. Karnabatt ș.a.), învinuiți de a fi lucrat pentru autoritățile de ocupație și contra intereselor țării. În urma procesului a fost condamnat la cinci ani de temniță. Primea totuși o liberare condiționată de cinci zile, pentru a-și căuta fiul fugit de acasă. Cu toate că își menținea opinia privitoare la vinovăția poetului-gazetar, N. Iorga a intervenit pe lângă rege pentru grațierea lui și, în cele din urmă, ministrul de Justiție Ștefan Cicio Pop a emis la 31 decembrie 1919 actul prin care **A.**, închis la Văcărești, a fost amnistiat. În lunile următoare semnează versuri, articole și însemnări din detenție în „Cuvântul liber”, „Hiena”, „Izbânda”. Bunele relații întreținute înainte de război cu personalități marcante ale Partidului Liberal, inclusiv cu prim-ministrul Ion I.C. Brătianu și cu nepotul acestuia Ion Pillat, fac să i se încredințeze în 1922 secretariatul de redacție la revista „Cugetul românesc”, proiectată a fi ceea ce fuseseră „Convorbirile literare” în epoca precedentă. Mensualul nu va rezista însă decât doi ani. Simultan, în aprilie și mai 1923 **A.** își asumă și conducerea ziarului „Națiunea”, pe care îl scrie aproape singur. Aici dă, între altele, *Amintirile ierodiaconului Iosif*. Semnătura i se regăsește și în alte publicații, precum „Umanitatea”, „Contemporanul”, „Integral”, „Gândirea”, „Clipa”, „Lumea bazar”, „Adevărul literar și artistic”, „Țara noastră” ș.a. În „Cuvântul literar și artistic”, în februarie 1925, își face cunoscută intenția de a tipări prin subscripție cinci volume de versuri și proză – *Cuvinte potrivite*, *Cartea femeii frumoase*, *Cartea copiilor*, *Cartea câinilor*, *a mășelor*, *a oilor și a caprelor* și *Amintirile ierodiaconului Iosif*. Rezultatele subscripției nu au fost însă pe măsura așteptărilor, încât debutul editorial mai întârzie doi ani. Ivit în vitrine în mai 1927, volumul *Cuvinte potrivite* este întâmpinat cu elogii neobișnuite de majoritatea criticilor – E. Lovinescu, F. Aderca, Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu, G. Călinescu. Nu au lipsit totuși unele contestații, venite atât din cercurile tradiționaliste (G. Bogdan-Duică), cât și din cele moderniste (Ion Barbu, Mircea

Eliade). Ca și în cazul lui Ioan Slavici, ostracizarea „colaboraționistului” se face încă resimțită, astfel încât i se refuză Premiul Național de Poezie, fiind preferat Alfred Moșoiu. După ce vin pe lume copiii – Domnica (Mitzura) la 10 decembrie 1924 și Iosif (Baruțu) la 28 decembrie 1925 –, A. se hotărăște să-și construiască o casă „ca un schit” pe dealul Mărțișorului, în vecinătatea fostei mănăstiri Văcărești. Construcția, precum și amenajarea împrejurimii (grădină, livadă, stupină și vie) vor dura peste un deceniu și, prin cheltuielile cerute, vor impune o intensificare a activității publicistice. În 2 februarie 1928 A. scoate „Bilete de papagal”, „cea mai mică foaie tipărită de la Gutenberg până azi”, în care înseamnă poezii, proze scurte, articole, pamflete, tablete, note și însemnări ale sale, dar și ale multor confrăți consacrați ori ale unor tineri în curs de afirmare. Colaborează destul de asiduu și la alte periodice – „Kalende”, „Tiparnița literară”, „Magazinul”, „Radio și radiofonia”, „Progresul social”, „Secolul”, „Arta” – și tipărește noi volume – *Icoane de lemn. Din amintirile ieromonahului Iosif* (1929), *Poarta neagră* (1930), *Flori de mucigai* (1931), *Cartea cu jucării* (1931), *Tablete din Țara de Kutu* (1933), *Ochii Maicii Domnului* (1934). Deși este încununat, în sfârșit, în 1934, cu Premiul Național pentru Poezie, împreună cu G. Bacovia, survin noi contestări ale valorii scrișului său. După „nu”-ul pronunțat de tânărul Eugen Ionescu, și N. Davidescu se va strădui să demonstreze că autorul *Cuvintelor potrivite* și al *Florilor de mucigai* este un „poet minor”. Cu rezultate notabile este respingerea tot mai sistematică venită din partea lui N. Iorga, acesta vituperând contra „decadentismului” și a pornografiei pe care le răspândește în rândul tinerilor, ca și Geo Bogza, H. Bonciu ș.a. În pofida înmulțirii detractorilor, colaborarea poetului și a gazetarului A. este căutată și bine răsplătită de cele mai diverse periodice, între care „Vreamea”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Cuvântul”, „Dimineața”, „Dreptatea”, „Ramuri”, „Săptămâna CFR”. În 1937–1938 scoate a treia serie a „Biletelor de papagal”. De sub tipar îi ies noi volume: *Poezii* (1934, în colecția „Mărțișor”), *Cărticică de seară* (1935), *Versuri* (o antologie lirică prin care se inaugurează seria „Ediții definitive” a Fundațiilor Regale, 1936), *Cimitirul Buna-Vestire* (roman fantastic, 1936), *Ce-ai cu mine, vântule?* (poeme în proză, 1937), *Hore* (1939). După ce în 1939 trece printr-o mare cumpănă, fiind vindecat de doctorul Grigoriu-Argeș de o boală gravă și foarte rară, A. își

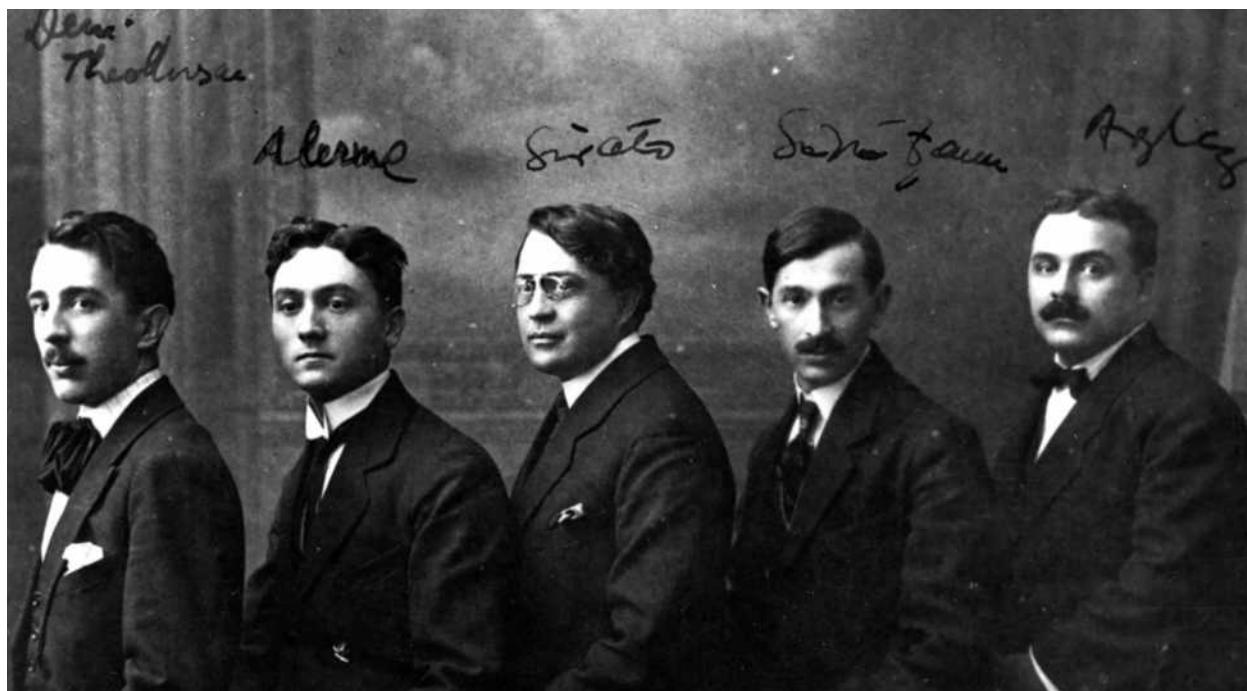
Cu fiul său Eliazar la Geneva

duce la capăt gândul mai vechi de a-și tipări singur cărțile. Proprietar al unei tipografii, achiziționată mai de mult, el își ia în noiembrie 1941 și brevet de tipograf-culegător. În altă editură totuși iese al treilea roman, „poemul” *Lina* (1942). Este prezent cu poezii, proze și articole în unele reviste și ziare unde mai scrisese, precum „Vreamea”, în care susține rubrica permanentă „Carnet”, dar și în altele noi, cum sunt „Duminica”, „Claviaturi”, „Revista română”, „Ardealul”, „Gorjanul”, „Informația zilei”. În cotidianul din urmă, în intervalul aprilie–octombrie 1943, are la dispoziție un spațiu titrat „Bilete de papagal”. Aici apare în mai articolul *Voinicul*, care îi aduce o arestare de 24 de ore, iar în octombrie fulminantul pamflet antifascist *Baroane*, în urma căruia este

internat pentru aproape trei luni în lagărul de la Târgu Jiu. Marele capital simbolic asigurat de opera sa literară și de curajul acestui gest nu a împiedicat interzicerea în februarie 1945 a noii serii a „Biletelor de papagal” și nici un atac ce se voia devastator, inițiat tot în februarie 1945 de Miron Radu Paraschivescu în ziarul comunist „România liberă”. Reacția contra detractorului s-a materializat în acordarea, câteva luni mai târziu, a Marelui Premiu Național pentru Poezie. Acum colaborează asiduă la „Adevărul”, i se pune în scenă o piesă, *Vera* (inițial *Siringa*), iar de sub tipar îi iese *Manual de morală practică, Bilete de papagal, Versuri alese*, toate în 1946, și *Una sută una poeme* (1947). Volumul din urmă este retras din librării pe fondul noii campanii împotriva poetului, lansată tot de Miron Radu Paraschivescu, în martie 1947, în „Scânteia”, și continuată tot acolo, în ianuarie 1948, de Sorin Toma, cu seria de articole *Poezia putrefacției sau Putrefacția poeziei*. De data aceasta, campania izbutește pe deplin, scriitorului interzicându-i-se să mai publice, iar opera sa fiind pusă la index. Represiunea se extinde și asupra copiilor săi, Barutu fiind exmatriculat de la universitate și chiar închis o vreme. O relaxare survine în 1951, când i se îngăduie să dea o serie de traduceri din rusește, făcute în colaborare – *Moloh* de A.I. Kuprin (1951), *Fabule* de I.A. Krîlov (1952), *Povestiri* de M. E. Saltîkov-Șcedrin (1952), *Suflete moarte* de N.V. Gogol (I–II, 1954), ori din franceză – *În floarea vieții* de Anatole France (1953), *Fabule* de La Fontaine (1954). În 1954 revine în librării cu volumul de poezii pentru copii *Prisaca*, urmat apoi de altele: *Pagini din trecut și 1907 – Peizaje* (1955), *Cântare omului* (1956), *Din drum...* și *Stihuri pestrițe* (1957). Anularea interdicției de semnătură este completată de autorități cu o serie de mari onoruri: e decorat cu Ordinul Muncii (1955), e ales membru al Academiei RPR (1955), i se acordă Premiul de Stat (1955), este ales în Comitetul Uniunii Scriitorilor (1956), face parte din delegația trimisă la Moscova pentru a prelua o parte din tezaurul țării (1956), este ales deputat în Marea Adunare Națională (1957) ș.a. Vitrinele librăriilor găzduiesc noile sale cărți: *Lume veche, lume nouă* (1958), *Versuri* (1959, 1960), *Tablete de cronicar* (1960), *Frunze* (1961), *Cu bastonul prin București* (1961), *Poeme noi* (1963), *Cadențe* (1964), *Răzlețe și Silabe* (1965), *Ritmuri* (1966), *Noaptea și Litanii* (1967) etc. În 1965, la împlinirea vârstei de 85 de ani, e sărbătorit ca poet național. Tot atunci, la Accademia dei Lincei, Rosa

Del Conte îi propune candidatura la Premiul Nobel pentru Literatură, premiu ce se va acorda însă lui Mihail Șolohov. În același an i se decernează, prin Universitatea din Viena, Premiul Herder și este ales membru al Academiei Sârbe de Științe și Litere. La un an după moartea soției sale, scriitorul se stinge din viață; i s-au făcut funeralii naționale, fiind înmormântat, conform dorinței sale, în grădina casei de la Mărțișor. Postum au apărut alte volume cu inedite ale lui A. – *Teatru, Frunzele tale, Crengi XC* ș.a. Începută în 1962, editarea integrală a operei, sub titlul *Scrieri*, după un plan schițat de A. încă din 1947, se va încheia, cu volumul XLVI, abia în 2006. Altă ediție apare din 2000, sub egida Academiei Române, în 2011 ajungând la volumul X. **V.D.**

La A., în poemele de debut din „Liga ortodoxă”, ecurile versurilor lui Eminescu („clara undă argintoasă reflectează alba lună”, „tainic cântă-n ulmul falnic singuraticul cînflor...”) întâlnesc fantasmale poeziei simboliste: „penumbra rubinie”, „hârcă”, „morminte”, „o stridentă simfonie”, „cimitir”, „voluptatea plutitoare” în varianta Macedonski. Maestrul adusese în poem privighetoarea, rozele și liliacul, ucenicul invocă „turtureaua” și „nenufarii”, „potire-nvoalte”, ca simboluri ale luminii matinală și ale renașterii cosmice: „În cer murea ultima stea și se făcea lumina-naltă,/ Iar mici fiori de roze zori treceau ușori și creți pe baltă”. Unele versuri amintesc prin simțul decorativului și fastul lor de poetica parnasianismului, preluată tot prin Macedonski. A. de mai târziu nu va părăsi niciodată plăcerea de a descrie în chip fabulos liric obiectele, spațiile închise, scutul, mitra, cristalul. La șaisprezece ani evocă odaia parfumată, catifeaua de aur-roșu, draperia cu crini sângerați și, în acest decor, trupurile goale surprinse în spasmele încordării amoroase: „Lung vibrau în cuibul magic sărutările romane.../ Vinețeli arau grumajii, palpitau plăceri profane.../ Roma veche-n Roma nouă renvia ca sub Cezar.../ Voluptatea era vie ca o flacără cumplită.../ Corpul, aprig, sfărmasse floarea stinsă de ispită,/ Iar tablouri din perete își zâmbiseră bizar”. Versurile sunt surprinzător de bine articulate, ritmul lor este perfect și rimele cad fără greș în poemele acestea juvenile în care adie aerul plin de arome și se aud sunete de viori și mandoline, ning petale de crin și oftează turturelele și privighetorile macedonskiene. Tânărul poet improvizează, în maniera Baudelaire și Rimbaud, și o poezie a corespondențelor, dând notelor muzicale (poemul *Do-Re-Mi*) o definiție lirică. Nota *la* este, de

Dem. Theodorescu, Alerme?, Francisc Șirato, Leon Sărățeanu, Tudor Arghezi

pildă, un „colan de opale”, *do* provoacă un „cântec de gală” într-o orchestră triumfală etc. Egiptul, pe care îl evocă și Eminescu și care este o temă curentă în poezia parnasienilor, intră sărbătorește, însoțit de un alai de culori, parfumuri de sicomori, nisipuri roșii și spasme împietrite, și în imaginarul tânărului Ion Theo. Nu lipsesc în aceste exerciții lirice nevrozele lui Rollinat, incantațiile verlainiene („nici un cuvânt, e vânt, e vânt”, „tușește clopotul în turn/ vibrează lung: Saturn, Saturn” etc.) și nici accentele poeziei de concepție. În poemele din „Linia dreaptă” reveria funebră a simbolismului – ramura damnată – începe să acopere spațiul liric. Părul iubitei este o „plantă de infern” sau „un crep de doliu”, femeia însăși este comparată cu o „glastră funerară” și extazul dragostei este însoțit de un glas de cucuvea (pasăre baudelairiană: „sous les ifs noirs qui les abritent,/ les hiboux se tiennent rangés/ ainsi que les dieux étrangers,/ dardant leur œil rouge. Ils méditent”). Apare acum Lia, de care va fi vorba și în poemele ulterioare. Spectacolul iubirii se desfășoară într-un decor lugubru. Într-o variantă târzie a poemului *Litanii* poetul modifică substanțial versurile și le dă acea fluiditate și concretețe specific argheziană. Iată o strofă despre iubire, singurătate și moarte: „Sunt singur, Lie, și e rău/ Și plin de moarte-ntreg văzduhul/ Și ploaia, baltă de otravă./ Aș vrea ca gura ta suavă/ Să-și dea

pe-aceste slove duhul,/ Să am alături carte capul tău”. În acest decor sumbru este chemată năluca pierdută în moarte (femeia iubită altădată) pentru a fi blestemată „cu glas de uragan”. Tehnica blestemului este deja anunțată. Apare și Satan și, odată cu el, simbolul demonismului și râsul ironic. Universul este o „enigmă searbădă și rece” și iubitei emblematice (Lia) i se arată, baudelairian, imaginea hoitului ireversibil („că nervii tăi sunt roși de viermi”). Femeile, în genere, sunt numite „potire cu venin” într-o *Dedicatie* în care pătrund, totuși, aripi fragede de arhangheli și „șoptiri vespérale” sub veghea unui gigant „Satan solitar”. E o imagine din 1910, când A. debutează, în fapt, pentru a treia oară în „Viața socială”. Aici publică *Rugă de seară*, întâiul poem în totalitate arghezian. Stilul propriu este deja format, și el, pentru a-l cita pe G. Ibrăileanu, îi derutează enorm pe criticii vremii, nedeciși dacă se află în fața unui mare poet sau a unui versificator cu simțurile derelate. Rezumând: până a deveni cu adevărat „arghezian”, A. parcurge o perioadă destul de lungă de exerciții înverșunate, încearcă stilurile existente și, pe măsură ce le ia în stăpânire, le dinamitează. Simbolismul, dominant în această fază de atelier, începe să se îndepărteze de modele și să-și construiască propriul spațiu de desfășurare. Ce se observă, întâi, este înnoirea vocabularului simbolist, „prozai-

zarea” lui sistematică. Nu toate combinațiile îi reușesc tânărului Ion Theo, dar subtilitățile tehnicii se pot deja constata într-un moment în care poezia posteminesciană merge prin George Coșbuc, Octavian Goga și toată școala din jurul „Sămănătorului” spre un neoromantism de tip rural, iar elevii lui Macedonski nu fac decât să-și illustreze maestrul. D. Anghel, Ion Minulescu, apoi G. Bacovia vor da în curând un stil și o identitate simbolismului românesc. Pornind cam de la aceleași surse, A. pregătește, de la douăzeci de ani, o altă viziune și un alt limbaj liric. Are dreptate E. Lovinescu să spună că estetica lui, socotită de comentatori ca fiind de sorginte integral simbolistă, este în realitate antisimbolistă pentru că, dacă simbolul are „o tendință firească spre abstracțiune, pe care o împinge până la spiritualizarea matricei”, estetica lui A. „procedează invers prin materializare”. Această disociere se vede însă mai târziu, după apariția volumelor *Cuvinte potrivite* și *Flori de mucigai*. Ciclul *Agate negre* și versurile adiacente exprimă, deocamdată, o împotrivire tulbură, cu viziuni demonice și funerare, evitând în chip suspect tema religiosului. Nu evită însă amestecul „macabrului cu senzualitatea”, cum observă tot E. Lovinescu. Asocierea acestor două universuri, vizibilă în *Agate negre*, este în cea mai pură filiație baudelairiană. Când publică *Rugă de seară*, Arghezi este deja pregătit pentru marea creație. Apariția, în 1927, a volumului *Cuvinte potrivite* a constituit o mare surpriză, deși autorul era cunoscut în lumea literară, e drept, mai ales prin publicistica lui. Mihai Ralea nu ezită să-l compare cu Eminescu, iar E. Lovinescu vede în el o sinteză superioară de tradiționalism și modernism românesc. Admirația nu e, totuși, unanimă și nu va fi niciodată. Ion Barbu îi contestă, într-un articol, lipsa de intelectualitate, iar mediile tradiționaliste îl acuză de pornografie. Eugen Ionescu îi demontează în *Nu* (1934) mecanismul retoric și-i contestă originalitatea, apoi, tot contestând, începe să prețuiască poemele care până atunci îi păreau produsul abilității, nu al talentului. Criticii tineri – Perpessicius, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Pompiliu Constantinescu – îl admiră și se bat, realmente, pentru a înfrânge inerțiile publicisticii conservatoare și refuzul, oarecum firesc, al lumii didactice, scandalizată de îndrăznelile poetului. Dar ce poate fi așa de scandalos în cele o sută de poeme din *Cuvinte potrivite*? Mulți acuză ermetismul, ambiguitatea imaginii, în fine, cei care cred că poezia trebuie să comunice totdeauna sentimente curate și să folo-

sească un limbaj cuviincios consideră „blestemele” un atentat la morala publică. Critica autentică a primit însă cu mai multă înțelegere această poezie care înfruntă în mod curajos prejudecățile estetice ale timpului și nu ezită să vadă în A. pe adevăratul creator al modernității românești. Volumul se deschide cu *Testament* (51 de versuri), poem programatic și emblematic în care toți comentatorii descifrează estetica argheziană. Există, aici, într-adevăr, un manifest estetic, dar estetica depășește cu mult sfera artei și pune în discuție totul: existența, rădăcinile, metafizica. Poem profetic, scris impecabil, cu o muzicalitate care amintește vuietul unei cascade îndepărtate. Sunt mai multe teme și mai multe planuri care se adună și se desfac în acest poem cu respirația grea și sacadată. Primul fragment (sunt, în totalitate, cinci) are opt versuri, urmează, apoi, unul mai scurt (patru versuri), după care vine un text de optsprezece versuri dense, unde sunt concentrate toate temele mari ale poetului – tema tradiției, estetica urâtului, mobilitatea stilului, Cartea care adună, simbolic vorbind, „cenușa morților din vatră”, adică suferința străbunilor și graiul lor „muncit” sute de ani, în fine, complexitatea limbajului liric care face ca ocară să-mbie sau să înjure – într-o succesiune teribilă de versuri de o „lizibilitate” solemnă și misterioasă, ca niște versete biblice. Sunt versuri memorabile, citite și citate de generații succesive: „Ca să schimbăm, acum, întâia oară,/ Sapa-n condei și brazda-n călimară,/ Bătrânii-au adunat, printre plăvani,/ Sudoarea muncii sutelor de ani./ Din graiul lor cu-ndemnuri pentru vite/ Eu am ivit cuvinte potrivite/ Și leagăne urmașilor stăpâni./ Și, frământate mii de săptămâni,/ Le-am prefăcut în versuri și-n icoane./ Făcui din zdrențe muguri și coroane./ Veninul strâns l-am preschimbat în miere,/ Lăsând întreagă dulcea lui putere./ Am luat ocară, și torcând ușure/ Am pus-o când să-mbie, când să-njure./ Am luat cenușa morților din vatră/ Și am făcut-o Dumnezeu de piatră,/ Hotar înalt, cu două lumi pe poale,/ Păzind în piscul datoriei tale”. G. Călinescu a observat că în *Testament* este mai mult decât o estetică, e „un aspect de bază al lumii, germinația eternă și enormă; nu iubirea fiului pentru străbuni e tema, ci teribila sforțare pe care trebuie s-o facă natura pentru a obține un rezultat”. Remarca este justă, totuși ea simplifică și se îndepărtează de ceea ce pare a fi esențial în acest poem, și anume, nu problema germinației cosmice (ea este colaterală), ci tema Cărții (în sens mallarmean) care nu e produsul unei

bibliotecii, o *Carte a cărților*, ci „sudoarea muncii sutelor de ani”, hrisovul „robilor cu saricile, pline/ de osemintele vărsate-n mine”. **A.** răstoarnă, aici și pretutindeni, cel puțin în plan teoretic, un mit care, pornind de la Mallarmé, a fost impus în estetica secolului al XX-lea de Valéry: poezia este o *Carte* în care „se varsă” – pentru a folosi imaginea argheziană – osemintele spirituale ale cărților anterioare. **A.** vede poezia lui ca o „îndreptățire a ramurii obscure”, o izbândă și o răzbunare în plan istoric, moral, social a generațiilor dinainte, un efort la care participă (G. Călinescu are dreptate) și materia în eternă germinație. „Hrisovul”, menit să devină o „treaptă”, un „căpătâi”, vine de departe, în timp, și este „rodul durerii de vecii întregi”. El reprezintă un veritabil titlu de noblete, este un început („ea e hrisovul vostru cel dintâi”) și un îndreptar moral în centrul căruia se află un enigmatic „Dumnezeu de piatră”, construit din cenușa morților din vatră: „Hotar înalt, cu două lumi pe poale,/ Păzind în piscul datoriei tale”. Imaginea „Dumnezeului de piatră” și a „hotarului înalt” „cu două lumi pe poale” rămâne în poem voit ambiguă, ea poate sugera mai multe lucruri deodată. **A.** ticluiește în așa fel lucrurile, încât cititorul se lasă sedus de ineditul și frumusețea metaforei și nu mai caută să deslușească semantica precisă a cuvintelor. Mitul poeziei are, e limpede (cât de limpezi pot fi lucrurile în cazul poeziei argheziene), mai multe învelișuri, de la cel cosmic și metafizic până la cel social și moral. **A.** precizează, aproape didactic, tehnica utilizată în *Blesteme* și, ulterior, în *Flori de mucigai* („Din bube, mucegaiuri și noroi/ Iscat-am frumuseți și prețuri noi”), tehnică, în punctul ei de pornire, baudelairiană, îmbogățită însă, personalizată, transpusă într-un imaginar care adună inefabilele și mizeriile lumii materiale și morale într-o lirică vizionară, de o extraordinară concretețe. Ea își determină și destinatarul, lectorul, într-o ecuație stranie (Stăpânul „ca un țap înjunghiat” și Domnița care suferă „întinsă leneșă pe canapea”). Două figuri misterioase într-un poem în care profetismul biblic se unește cu viziunea crâncenă a răzvrătirii. Poetul pune în mișcare, pentru a sugera această alianță, o mașinărie uriașă de fabricat imagini. E modul lui de a transpune orice idee, orice obiect – oricât de umil ar fi – într-un univers vizionar. S-a spus, pe drept cuvânt, că această carte de poeme, apărută la o vârstă când alți poeți încep să-și redacteze memoriile, adună toate temele argheziene. E adevărat, dar pentru a avea o imagine clară a miturilor și temelor trebuie să mai treacă încă aproape patruzeci

de ani, răstimp în care autorul și-a înzecit opera poetică și a publicat, separat, un număr dublu de scrieri în proză unde miturile, subiectele, temele sunt reluate, iar fantezia argheziană se desfășoară imprevizibil. În *Cuvinte potrivite* se disting deja câteva mituri fundamentale. 1) Mitul estetic, semnalat în *Testament*, reluat apoi în mai toate cărțile, inclusiv în acelea publicate după 1960. El este asociat cu mitul poetului solitar și răzvrătit, nepotrivit în veac cu nimeni, înger și, deopotrivă, diavol, cum autorul se imaginează singur în acest portret: „Sunt înger, sunt și diavol și fiară și-alte-asemeni/ Și mă frământ în sine-mi ca taurii-n belciug./ Ce se lovesc în coarne cu scânteieri de cremeni,/ Siliți să are stânca la jug”. Asta în ceea ce privește plămădirea interioară care, poetic vorbind, reia vechiul model simbolist. **A.** îi substituie, ulterior, imaginea poetului-meșteșugar, cel care „frământă” mii de săptămâni cuvintele și le preface, cum zice în *Testament*, „în versuri și icoane”. El respinge categoric fumurile poetului estetist, pierdut în lumea himerelor, abstras și arogant. 2) Mitul htonic, acela care se află, exprimat programatic, în două capodopere: *Beșug* și *Plugule*, apoi în atâtea alte poeme risipite în cărțile argheziene. Foarte cunoscut e tabloul formidabil în care plugarul apare profilat pe cer, iar, printre boi, se vede umbra divinității: „El, singuratic, duce către cer/ Brazda pornită-n țară, de la vatră./ Când îi privești împiedecați în fier,// Par, el de bronz, și vitele-i de piatră./ Grâu, popușoi, săcară, mei și orz,/ Nici o sămânță n-are să se piardă./ Săcurea plugului când s-a întors/ Rămâne-o clipă-n soare ca să ardă./ Ager, oțelul rupe de la fund/ Pământul greu, muncit cu dușmănie/ Și cu nădejde, până ce, rotund,/ Luna-și așază ciobul pe moșie.// Din plopul negru, răzimat în aer,/ Noaptea, pe șesuri, se desface lină,/ La nesfârșit, ca dintr-un vârf de caier,/ Urzit cu fire de lumină.// E o tăcere de-nceput de leat./ Tu nu-ți întorci privirile-napoi./ Căci Dumnezeu, pășind apropiat,/ Îi vezi lăsată umbra printre boi”. Un poem foarte modern, de unde se poate deduce că nu subiectul este esențial în poezie, ci modul în care e privit. *Beșug* constituie, cu toate acestea, argumentul cel mai des invocat când se discută despre tradiționalismul lui **A.** Dacă prin tradiționalism se înțelege un simț special al naturii și o atitudine de simpatie și înțelegere față de civilizația satului arhaic, atunci **A.** este, desigur, un tradiționalist, ca și Lucian Blaga de altfel. Scriind despre lumea țărăneasă (față de care, în mod vizibil, are un adevărat cult), poetul schimbă însă tot sistemul de referință lirică.

VIAȚA

OPERA

1880 **mai 21** Se naște în București Ion N. Theodorescu, „fiu legitim al d-lui Nae Theodorescu, de ani treizeci și unu, comerciant, și al d-nei Maria, de ani optsprezece”; a fost declarat însă că s-ar fi născut la 23 mai.

1887–1891 Este elev al școlii primare „Petrache Poenaru” din București.

1891–1896 Intră la gimnaziul clasic „Cantemir Vodă”; de la 11 ani, nevoit să se întrețină singur, dă meditații.

1896

iulie 25 Debutează cu proza *Din ziua de azi*, urmată, la 30 iulie, de poezia *Tatălui meu*, în „Liga ortodoxă” (director: Al. Macedonski), semnând Ion N. Theodorescu. Câteva luni frecventează cenaclul macedonskian.

1896–1899 Este, pe rând, ucenic la un atelier de cioplit pietre funerare, custode la o expoziție de pictură, laborant al fabricii de zahăr din Chitila.

Publică versuri în „Revista modernă” (1897) și în „Viața nouă” (1898, sub semnătura Ion Th. Arghezzi).

1900 **februarie** Intră în viața monahală, la mănăstirea Cernica, sub numele Iosif. După hirotonire diaconul Iosif revine la București, ca secretar la Mitropolie.

1904

aprilie 15 Apare primul număr al revistei „Linia dreaptă”, scoasă împreună cu Vasile Demetrius.

Își publică în paginile ei ciclul liric *Agate negre*, semnat Tudor Arghezi.

1905 Trece ultimele examene de liceu (pentru clasele a VI-a și a VII-a), pregătite în particular. Renunță la slujba de diacon. La Paris, din legătura cu profesoara Constanța Zissu, i se naște la 10 ianuarie un fiu (Eliazar-Lotar). Pleacă în noiembrie la Paris, apoi, pentru studii teologice, în Elveția, la Fribourg.

1906–1910 Trăiește la Geneva: audiază cursuri la Universitate, se întreține ca meseriaș, călătorește în Franța, Anglia, Germania, Italia.

1910

N.D. Cocea îi publică în primul număr al „Vieții sociale” poemul *Rugă de seară*.

1911

noiembrie Este admis în Societatea Scriitorilor Români.

Îi apare în „Facla” o serie de pamflete îndreptate împotriva mitropolitului Athanasie Mironescu, ceea ce va determina excluderea din cinul monahal.

1911–1912

Colaborează la „Rampa”, „Facla”, „Teatru”, „Viața românească”.

Traduce din Dostoievski.

1912–1914 Este căsătorit cu Constanța Zissu.

1913–1914

E prim-redactor la ziarul „Seara” al lui Alexandru Bogdan-Pitești (24 martie 1913 – 18 octombrie 1914).

1915–1916

Alături de Gala Galaction, este director al săptămânalului „Cronica” (12 februarie 1915 – 13 martie 1916); susține ideea neutralității României. Va fi, de asemenea, prim-redactor al ziarului „Libertatea” (15 octombrie 1915 – 31 iulie 1916).

1916

noiembrie 5 Se căsătorește cu Paraschiva Burda.

1917–1918

Sub ocupație germană, e redactor la oficiosul „Bukarester Tageblatt” – „Gazeta Bucureștilor” și la „Steagul”; colaborează la „Scena” și „Renașterea”.

1919

Acuzat, alături de alți 24 de ziaști, că a colaborat cu ocupantul german, e condamnat și închis la penitenciarul Văcărești; la intervenția lui N. Iorga, va fi grațiat la sfârșitul anului.

1920

Publică versuri și proză în „Hiena”.

1922

E secretar de redacție la nou-apăruta revistă „Cugetul românesc” (februarie 1922 – iunie 1924). Susține, în polemică cu N. Iorga, înnoirile în poezie, respingând totodată, eronat și într-o tonalitate excesivă, stilul romancierului Liviu Rebreanu.

1923

Este director al săptămânalului „Națiunea” (aprilie–mai).

1924

decembrie 10 Se naște Domnica (Mitzura) Arghezi.

-
- 1925** **decembrie 28** Se naște Iosif (Baruțu) Arghezi.
- 1927** Debutează editorial cu volumul de versuri *Cuvinte potrivite*, salutat de importante voci critice (E. Lovinescu, F. Aderca, Șerban Cioculescu, G. Călinescu, Pompiliu Constantinescu, Vladimir Streinu, Mihai Ralea) ca un adevărat eveniment literar.
- 1928** **februarie 2** Scoate revista în format liliputan „Bilete de papagal”, care va avea mai multe serii: 2 februarie 1928 – 9 august 1929, 15 iunie – 5 octombrie 1930, 1937–1938, 15 decembrie 1944 – 12 februarie 1945.
- 1929** Publică volumul *Icoane de lemn*.
- 1930** Apare *Poarta neagră*; colaborări la „Adevărul literar și artistic”, „Tiparnița literară” ș.a.
- 1931** Publică *Flori de mucigai* (versuri) și *Cartea cu jucării* (proză).
- 1933** Apare volumul *Tablete din Țara de Kutu*.
- 1934** I se decernează (*ex aequo* cu G. Bacovia) Premiul Național pentru Poezie. Publică romanul *Ochii Maicii Domnului*. Îi apare volumul *Poezii*.
- 1935** I se tipărește al treilea volum de versuri: *Cărtică de seară*.
- 1936** Apar romanul *Căminul Buna-Vestire* și o „ediție definitivă” *Versuri* (amplificată în 1940 și în 1943).
- 1937** Publică volumul *Ce-ai cu mine, vântule?*
- 1939** Este editat un nou volum de versuri: *Hore*.
- 1942** Apare romanul *Lina*.
- 1943** Este internat în lagărul de la Târgu Jiu, ca urmare a publicării pamfletului *Baroane*, care îl viza pe Manfred von Killinger, trimisul Germaniei naziste la București.
- 1945** Este distins cu Marele Premiu Național pentru Poezie.
- 1946** Apar volumele *Bilete de papagal*, *Manual de morală practică* și *Versuri alese*.

1946–1947

În ziarul „Adevărul” publică texte anticomuniste, semnalând criza culturii.

1947–1948

Se dezlănțuie o violentă campanie de denigrare a poetului, instrumentată în ziarul „Scânteia”. Volumul *Una sută una poeme*, tipărit în 1947, este retras din librării.

1951–1954

I se publică doar traduceri (din A.I. Kuprin, I.A. Krîlov, M.E. Saltîkov-Șcedrin, N.V. Gogol, Anatole France, La Fontaine).

1954

Îi apare cartea de versuri „copilărești” *Prisaca*.

1955

Devine membru al Academiei Republicii Populare Române, este decorat cu Ordinul Muncii, clasa I și i se acordă Premiul de Stat.

Publică volumele *Pagini din trecut* și *1907 – Peizaje*.

1956

Apare poemul *Cântare omului*.

1957

Este ales deputat în Marea Adunare Națională.

Publică volumele *Stiburi peștrițe* și *Din drum...*

1958

Sunt editate culegerea de publicistică *Lume veche, lume nouă* și un volum de versuri pentru copii, *Cartea mea frumoasă*.

1959

Apare volumul *Versuri* în colecția „Biblioteca pentru toți”.

1960

Este sărbătorit ca poet național.

Se tipărește volumul *Tablete de cronicar*.

1961

I se publică volumele *Frunze* și *Cu bastonul prin București*.

1962

Începe editarea integrală a operei sale, sub titlul *Scrieri*, proiectată și publicată până în 2006 în 61 de volume.

1963–1967

Ies de sub tipar mai multe cărți: *Poeme noi* (1963), *Cadențe* (1964), *Răzlețe* (1965), *Silabe* (1965), *Ritmuri* (1966), *Noaptea* și *Litanii* (1967).

1965

Universitatea din Viena îi acordă Premiul Herder și este sărbătorit din nou la scară națională.

1967

iulie 14 Moare la București Tudor Arghezi. Va fi înmormântat, cu funeralii naționale, la Mărtișor.

Aici este viziunea cosmică a țărânului care duce brazda în cer, în sute de alte versuri apare imaginea lucrurilor care, cu partea lor cerească și pământescă, participă la o imensă, copleșitoare simfonie universală. 3) Lângă mitul htonic stă mitul universului mic (Ov. S. Crohmălniceanu îl numește pe **A.** „poetul boabei și al fărâmei”). Este vorba de o temă care revine (tema buruienilor, ierburilor, găzelor etc.) și de un mare poet care ridică, după o veche tehnică romantică, amănuntul din sfera existenței la o dimensiune cosmică. Reluând celebrele propoziții ale lui Rimbaud, se poate spune că modernul **A.** reinventează poezia, inspectând, înainte de orice, „nimicul nepipăit” al realului. În *Cărticică de seară* programul este enunțat în mod direct: „am voit să umplu celule/ Cu suflete de molecule [...] / să strecor pe un fir de ață/ micșorată, subțiată și nepipăita viață [...] / Măcar câteva crâmpeie, / Măcar o țandără de curcubeie/ Măcar nițică scamă de zare. / Nițică nevinovăție, nițică depărtare [...] / Nimicul nepipăit să-l caut vrui/ Acela care tresare/ Nici nu știi de unde și cum”. Din contemplarea acestei lumi umile iese poetul franciscan (de care vorbește Pompiliu Constantinescu), înfrățit cu găzele și păpădiile, un mare liric al universului serafic, dar și un uluitor poet al germinației cosmice în lumea cartofilor, ca în *Har*. „Îmbrăcați în straie de iască/ Sunt gata cartofii să nască./ S-au pregătit o iarnă, de soroc,/ Cu cârțițele la un loc,/ Cu întunericul, cu coropijnița și râmele,/ Și din toate fărâmele/ Au rămas grei ca mâțele,/ Umflându-li-se țâțele./ Auzi?/ Cartofii sunt lehuzi”. 4) Poetul miraculosului naturii și al grației divine revelate în tubercule, furnici, buruieni trăiește laolaltă cu un aspru poet al apocalipsului. E o temă esențială în poezia lui **A.** și ea îl urmează, fidelă, în mai toate cărțile. De la Eminescu, nimeni nu a mai avut ca autorul *Cuvintelor potrivite* (și nici după el) o intuiție atât de puternică a destrămării lumii materiale. Mitul morții universului, așadar mit eminescian (și, în genere, romantic), din care lipsește la **A.** sentimentul grandorii escatologice, spectacolul măreț al stingerii. În *Triumful* materiile clocesc și put, zările sunt mâncate de mucegaiuri, iar norii otrăviți curg inestetic peste un tărâm bolnav: „Nu mai adie vântul în parcuri, parfumat,/ De țâțele femeii, rămase fără lapte,/ Prunci orbi și muți, schelete și sluți ai spânzurat./ Albinele, din bozii, aduc la stupi otravă,/ Izvoarele-năcite-s și strugurii scâmoși./ Ca să-ți ajungă ploaia, pune-n văzduh zăbavă/ Și norii-n cheagul serii curg vineți și băloși./

Nici o vioară nu mai pricepe să mai sune,/ Chiar stelele, sfințite și pure la-nceput,/ Au putrezit în bolta visărilor străbune/ Și zările, mâncate de mucegaiuri, put”. Este viziunea care, sub forma imprecăției, se regăsește în *Blesteme* și în *Flori de mucigai*, dar și în poemele de senectute. Blestemul are o tradiție în poezia românească. D. Bolintineanu, V. Alecsandri (în *Gruia-Sânger*), Eminescu (în *Gemenii, Rugăciunea unui dac*) îl folosesc. **A.** i-a dat o mare strălucire lirică, asociind blestemul magic cu mitul destrămării universului, ocara cu imaginea degradării ființei. El născoceste fapte de iad și cazne cumplite într-un peisaj de sfârșit de lume, cu stârvuri, bezne și prăbușiri de ceruri în fapt de seară, când luna „intra ca un taur cu cornu-n stihie”. Priveliște neagră în care timpul se stârvește, iar aerul ustură ca oțetul, într-un poem care tulbură prin perfecțiunea lui formală: „Pe tine, cadavru spoit cu unsoare,/ Te blestem să te-mpuți pe picioare./ Să-ți crească măduva, bogată și largă,/ Umflată-n sofale, mutată pe targă. [...] / Iar ție, jivină gingaș gânditoare,/ Să-ți fie șezutul cuprins de zăvoaie./ Ficatul un cui să-ți frământ-

Desen de Theodor Pallady

te./ Urechea să țipe și nasul să-ți cânte./ Să-ți crape măselele-n gură/ Și dinții cu detunătură./ Să-ți pută sărutul, oftatul să-ți pută,/ Mormânt cu mocirla stă-tută./ O unghie pe săptămână/ Să-ți coacă la câte o mână,/ Și-n zilele de sărbătoare/ Un deget și de la picioare". Performanțele poetului pot fi măsurate, mai bine, în *Flori de mucigai* și în poemele din jurul lor. Până atunci poate fi semnalată în *Cuvinte potrivite* prezența unui alt mit, înrudit, în alt plan de percepție, cu cel al morții universului. 5) Mitul solitudinii mândre și al precarității existențiale a omului, mitul căutării unui „vreasc de rost” și al negăsirii. Folosind formula unui filosof, s-ar spune că acest mit, care îmbracă o mie de forme și altă mie de înțelesuri, reprezintă la **A.** o perpetuă căutare de negăsire. O căutare și o negăsire, în primul rând, de sine. Dar și a sinelui în raport cu lumea din afară. O relație veche, o temă esențială în poezie. **A.** face din ea o interogație dramatică a spiritului și, din răspunsurile aproximative, contradictorii, de multe ori negative, face un mit liric cu foarte multe implicații, de la simpla neliniște existențială la ideea de divinitate. Oriunde în *Cuvinte potrivite* există o variantă a acestei teme și, aproape sigur, o nouă construcție metaforică, una care pe de o parte uimește prin originalitatea ei, pe de alta sporește ghemul de neliniști. Iată *Fiara mării*, variație pe tema omului „singur și pieziș”, grăunte de nisip într-un univers ostil, reprezentat în cazul de față de stihia dezlănțuită a mării. Retorica lui **A.** aduce un număr impresionant de metafore ale solitudinii aspre și ale înverșunării de a înfrunta talazurile mării, beznele, șerpilor, râmele, „fanaticii limbrici”, norii amenințători. Puse în versuri croite impecabil, aceste imagini capătă forță și măreție lirică: „Te iată iarăși singur, în luntrea cât o scoică,/ Luptând în fundul zării cu norii mari din cer/ Și legănat de mare, de fiară, ca de-o doică,/ Și năbușit în cântec de țâțele-i de fier”. Tema este reluată, din altă perspectivă imagistică, în *Nehotărâre, Doliu, Miez de noapte* și, în fapt, în mai toate poemele care au atingere cu ideea destinului și a condiției creatorului în raport cu „noroiul vremii”. O idee morală se desprinde din aceste poeme încărcate de metafore strălucitoare ca niște pomi de Crăciun și ea trimite la *Biblie*: omul este singur în lume, lumea este strâmb făcută, pustiul îl învâluie, lighioanele îl amenință, semenii îl pândesc, gândirea lui se pierde în fum și pașii lui rătăcesc pe „drumuri fără drum”, în fine, omul singuratic și pieziș caută un „vreasc de rost” și nu îl află; se mulțumește cu crâmpie de

adevăr și, a doua zi, o ia de la capăt într-o „îndârjire vie”. De oriunde ar porni, **A.** ajunge într-un chip sau altul la acest mit fundamental. În *Toamna*, delicat poem erotic, câteva versuri sar din metafora inițială și aduc în discuție, din nou, ideea căutării de sine și a neliniștii care o însoțește: „Mă-ndrept încet spre mine și sufletul mi-l caut/ Ca orbul, ca să cânte, spărturile pe flaut”. 6) În prelungirea acestui mit, greu de prins într-o formulă din pricina numeroaselor sale implicații existențiale și spirituale, se află altul, nu cu mult mai bine determinat, grupat în jurul sentimentului de teroare. O teroare având cauzalități multiple și origini necunoscute. Criticii literari ai vremii i-au spus „teroarea mistică”. Se poate găsi o denumire mai potrivită, pentru că poemele care sugerează această frică abisală (*Între două nopți, Duhovnicească, Schimnicie*) vin, într-adevăr, în atingere cu neliniștea de origine mistică, dar nu se identifică până la urmă cu ea. În jurul acestui mit se strâng mai multe fantasmе, sugestii, intuiții poetice. Sugestia, de pildă, a „timpului care trece pe lângă oră”, a secunde care se destramă și a osemintelor trecutului pe care individul le poartă, în spate, oriunde ar fi și orice ar face în lume. Sau fantasma „nopții adânci” și a „sufletului bolnav de oseminte de zei străini” în poemul *Întoarcere în țărână*. Ceva neștiut, necunoscut, doar bănuț trece pe lângă sufletul celui care este osândit să aștepte ceva ce nu mai vine și să înțeleagă ceea ce nu se poate înțelege („îndemnul nențeles”). Un lacăt uriaș stă la ușa acestei aspirații: „Lacăte, cine te-a închis/ La ușa marelui meu vis?/ Unde ni-i cheia, unde-i păzitorul,/ Să sfărâme zăvorul/ Și să vedem în fundul nopții noastre/ Mișcându-se comorile albastre?”. Aici pasul greoi care trece din timp în timp, iar în poemul *Între două nopți* fantasma singurătății, a urâtului cosmic și a coborârii în timp, pusă în relație cu alt element, acela de „târziu în cer”, de timp cosmic înțepenit și gol. Prezența Tatălui care împiedică revelarea misterului („rupe” lopata cu care robul sapă în odaia singurătății sale) și a lui Iisus ce plânge în piscul de pământ dă o dimensiune, într-adevăr mistică, acestei căutări eșuate. Imaginea robului care vrea să-și asume suferința lui Iisus și vede că nu se poate este formidabilă: „Și m-am întors prin timpuri, pe unde-am scoborât,/ Și în odaia goală din nou mi-a fost urât./ Și am voit atunci să sui și-n pisc să fiu./ O stea era pe ceruri. În cer era târziu”. *Duhovnicească* – o capodoperă a lirismului arghezian – adună toate sevele, culorile și sunetele acestei frici existențiale și cosmice,

dublate de un sentiment copleșitor de teamă mistică. E, întâi, în poem o priveliște de apocalipsă (lucrurile „înnoptează” într-o atmosferă de putrezire generală), de moarte cosmică și, în această atmosferă, cineva neștiut bate „în fundul lumii” și umblă fără lumină prin livada robului înspăimântat: „Ce noapte groasă, ce noapte grea! / A bătut în fundul lumii cineva. / E cineva sau, poate, mi se pare. / Cine umblă fără lumină, / Fără lună, fără lumânare / Și s-a lovit de plopii din grădină? / Cine calcă fără somn, fără zgomot, fără pas, / Ca un suflet de pripas? / Cine-i acolo? Răspunde!”. E „sufletul misterios al dezagregării”, cum scrie G. Călinescu, sau e o viziune mistică proiectată cosmic și trăită în modul existențial cel mai acut? Poate fi numit, provizoriu, mitul suferinței spirituale. 7) Mitul care trăiește în vecinătatea *Psalmilor*, dar nu se confundă cu problematica lor. A. valorifică aici ceea ce el numește undeva „neliniștita patimă cerească”. E vorba de poetul religios A. și de relația, foarte complexă, cu ideea divinității. Acest aspect a stârnit cele mai vii controverse în critica literară. S-a pus, întâi, problema dacă poetul este sau nu un mistic autentic și, pentru a afla răspunsul, a fost comparat cu Rilke, Claudel și cu alți autori europeni. Răspunsul e că A. este un spirit religios, dar nu un poet mistic, există la el setea de divin, dar atitudinea lui generală față de această temă „nu se poate numi misticism, ci este mai mult efectul unei educații religioase în conflict cu realitățile vieții și cu datele științei” (E. Lovinescu). Alți critici (Pompiliu Constantinescu) rezolvă dilema în sensul panteismului, subliniind faptul că în poemul arghezian transcendentul coboară, în timp ce la Blaga urcă. G. Călinescu vorbește de un „spiritualism [...] de mari efecte lirice”, iar, mai târziu, când tema religioasă devenise incomodă, criticii literari au oculat-o și au tradus simbolul căutării divinității prin simbolul căutării adevărului (Dumitru Micu). Discuția, în sine, nu e esențială, pentru că este neimportant dacă un poet e sau nu, teologic vorbind, un spirit religios autentic, important este doar ce comunică poezia și sub ce forme lirice atunci când abordează tema divinității. Este cazul *Psalmilor* arghezieni și al altor poeme (numeroase) din această constelație. Dacă poemele se recitesc din acest unghi, se constată că ideea de divinitate are la A. cel puțin patru accepții: religioasă, gnoseologică, morală și estetică, așadar o pluralitate de sensuri. Poetul însuși a sugerat aceste învelișuri vorbind, într-un vers, de „voia mea de bine,

frumos și adevăr”. Acceptând aceste rodnice ambiguități, se mai poate spune că A. este un poet mistic? Ținând seama că, după unii filosofi, misticul dă, nu cere, nu caută (oricum nu caută certitudini în privința lui Dumnezeu, pentru că nu se îndoiește nici o clipă de existența lui), s-ar putea răspunde nu, pentru că un credincios adevărat nu pune credința la îndoială. El crede, nu cercetează. A. tocmai acest păcat îl săvârșește: caută, vrea probe, semne, vrea să stea de vorbă cu Domnul pe care îl slujește, încearcă să se mântuiască prin cunoaștere. E mai religios un spirit care știe decât unul care caută să știe? Pentru poezie cazul din urmă este mai promițător decât cel dintâi. A. este, cu adevărat, neliniștit în patima lui cerească, nepotrivit cu toate în veac, inclusiv cu etica și canoanele Bisericii Ortodoxe. Trebuie acceptat ca atare, iar poezia lui cu teme religioase trebuie judecată după alte criterii. El este un poet religios atipic și comparația cu alți poeți, canonici, nu e în defavoarea lui. Asociază temei religioase (și în aceasta constă originalitatea și profunzimea lirismului său) mai multe lucruri, în primul rând un sentiment puternic de suferință existențială. O suferință a spiritului care caută și nu este sigur niciodată de ceea ce a găsit. A. pune în acest scenariu (repetat la infinit) toate îndoilele, așteptările, resemnările, revoltele, chiar și smereniile sale, creând un spectacol liric extraordinar. Primul *Psalm* din seria publicată în *Cuvinte potrivite* este deja trufaș, „crâncen și scârbit”, robul refuză „slava” și se leapădă nestingherit de un mare simbol. O primă provocare a tăcerii divinității: „Vreau să pier în beznă și în putregai, / Ne-ncercat de slavă, crâncen și scârbit. / Și să nu se știe că mă dezmiardai / Și că-n mine însuși tu vei fi trăit”. A doua ipostază împletește trufia cu regretul și supușenia, dar nu de tot, din moment ce finalul poemului este atât de sceptic în privința posibilității ca robul („tâlhar de ceruri”) să vorbească, totuși, cu Domnul său. O spovedanie din care nu a dispărut orgoliul, ceea ce, creștinește vorbind, este un păcat, dar cât de frumos estetic: „Păcatul meu adevărat / E mult mai greu și neiertat. / Cercasem eu, cu arcul meu, / Să te răstorn pe tine, Dumnezeu! / Tâlhar de ceruri, îmi făcui solia / Să-ți jefuiesc cu vulturii tăria. / Dar eu râvnind în taină la bunurile toate, / Ți-am auzit cuvântul zicând că nu se poate”. Este un poem, din această sferă a imaginației, tipic arghezian. Adică strălucitor, abil, memorabil, amestec de revoltă, dezamăgire și cu o extraordinară viziune a păcatului lumesc. Mai departe setea de divin este însoțită de ideea unei teribile singurătăți:

Portret de Camil Răssu

robul se simte părăsit, uitat ca un copac pribeag în câmpie și cere un semn că Dumnezeu nu s-a retras din lume: „Trimite, Doamne, semnul depărtării,/ Din când în când, câte un pui de înger”. Vrea ca Domnul să-i calce în bătătură, ca în timpurile biblice. Nu este exclusă nici posibilitatea retragerii din această cursă celestă care, pentru robul îndoielnic, este o „rece-n cruntată suferință”. O rugăciune zilnică, plină de speranțe și dezamăgiri: „Și te slujesc, dar, Doamne, până când?”. Întrebare primejdioasă pentru un credincios. Autorul o reia, sistematic, în *Psalmi*, o amplifică și îi dă chiar un caracter agresiv. E momentul contestației totale: „Gura ta sfântă, toți Părinții știu,/ Nu s-a deschis decât ca să ne-njure [...] Ești ca un gând, și ești și nici nu ești,/ Între puțință și-ntră amintire”. Oscilația între credință și apostazie constituie axa *Psalmilor* arghezieni, în jurul ei poetul construiește un scenariu vast în care intră toate nuanțele rugăciunii smerite și ale revoltei mândre. Când pare că lupta s-a încheiat și că robul se resemnează, se observă, după oarecare vreme, că Sisif își urcă din nou bolovanul pe umăr și caută să-l ducă în vârful muntelui. În *Frunze*, *Poeme noi*, *Crengi* ș.a. tema psalmistului revine sub diverse veșminte lirice și însoțită de stări de spirit diferite. Aici robul pare a se certa cu Domnul, ca doi vecini care se știu de mult, în altă

parte robul este hotărât să încheie socotelile, ridică glasul, protestează, vrea să sfărâme totul, începând chiar cu Dumnezeu, pe care l-a slujit cu credință. E punctul maxim al revoltei argheziene: „Încerc, de-o viață lungă, să stăm un ceas la sfat,/ Și te-ai ascuns de mine de cum m-am arătat./ Oriunde-ți pipăi pragul, cu șoapta tristei rugi,/ Dau numai de belciug, cu lacăte și drugi./ Învierșunat de piedici, să le sfărâm îmi vine;/ Dar trebuie,-mi dau seama, să-ncep de-abia cu tine”. „Necredincioșenia”, cu un cuvânt al lui N. Steinhardt, nu ține, totuși, mult. Peste câteva poeme, psalmistul revine la gânduri mai bune și, spășit, vrea să sărute „opinca de lumină” a lui Dumnezeu. Dialogul continuă și nu se va încheia decât atunci când unul dintre partenerii acestui complicat joc de șah va dispărea fizic. Ce-i interesant în *Psalmi* este nu atât problematica sacrului și a tăgăduinței sacrului (cu alte vorbe: tema religiosului), cât problematica umanului care o însoțește și, în cele din urmă, o domină. Cea dintâi fantasmă este aceea a omului închis ca un mânz într-un „mare ocol”, încolțit din toate părțile, fără puțință de scăpare. O imagine pe care A. o multiplică și o îmbogățește în toate felurile cu retorica lui poetică inepuizabilă. Este de neînchipuit câte forme lirice poate să găsească pentru a sugera o lungă suferință a spiritului, a căutării de neaflare. Ideea divinității asociază, apoi, mai vechea viziune a dezastrului cosmic. Retrăgându-se din lume, Dumnezeu a lăsat-o pradă răului. Creația lui fragilă – omul – s-a degradat. Iată, într-un poem din *Cuvinte potrivite*, un portret care amintește de tehnica din *Blesteme* și *Flori de mucigai*: „Urechea lui închisă pentru graiuri/ Cu scamă s-a umplut, de mucegaiuri./ Gingia moale, înțârcată, sughe,/ Ochiul pornește blând să se usuce,/ În pântec spini, urzici și aguride/ Dau știri de betșugul ce-l ucide./ Creștetul gol poți să-l încerci/ Puhav subt pipăit, ca pe ciuperci./ Și-i șubred ca o funie-n nodată,/ Cu căpătâiu-n barca înecată”. Așadar, este A. un poet religios, un poet mistic? Iar răspunsul e că A. a corupt în chip fericit pentru poezie tema sacrului și a creat o operă unică, în felul ei, în secolul al XX-lea, introducând masiv în problematica religioasă dramele existențiale și metafizice ale individului. 8) Trecând peste alte mituri (mitul erotic, de pildă) și peste alte teme care se repetă, se ajunge la poemele din *Flori de mucigai*, a căror tehnică fusese anunțată în *Cuvinte potrivite* prin ciclul *Blesteme*. Mulți critici consideră această culegere de poeme inconfortabile capodopera lirică a lui A., oricum partea cea mai ori-

ginală a creației sale. Nu se înșală prea mult, deși, la o privire atentă, se poate observa că numărul capodoperelor în opera lui **A.** este mult mai mare și că ele nu ocolesc volumele zise minore – *Cărticică de seară, Buruieni, Hore*. Cele 25 de poeme din *Flori de mucigai* sunt, într-adevăr, neobișnuite pentru literatura română, o poezie – cel puțin până la data la care autorul publică acest ciclu liric – care ocolește, de regulă, zonele dubioase ale realului. **A.** duce poezia română în pușcărie (fusesse, el însuși, deținut) și o silește să primească urâtul, răul, impudicul, sordidul, pe scurt, infernul existențial din lumea galerelor. Iese o poezie în linie baudelairiană, cu o tehnică originală și de o densitate lirică uluitoare. E. Lovinescu reține nota obiectivă, epică „prin material [...], adâncirea psihologică” și „realismul estetic” al ciclului. Totuși, obiectivă, în sensul strict al cuvântului, poezia nu poate fi (cu atât mai puțin aici), epică – doar în și prin subiectul ei, dar nu și prin spiritul și puterea ei de percepție, în fine, nu poate fi vorba de o „adâncire psihologică” și nici de „realism estetic” (acesta se poate recunoaște în prozele argheziene) când e vorba de limbajul liric și de viziunile pe care le poate crea. Adevărat este faptul că **A.** schimbă oarecum în *Flori de mucigai* instrumentele de expresie – în sensul că înnoiește limba prin infuzia de vorbe măscăroase, argotice, trase însă în tuburi fine care le distilează – și schimbă obiectul liric ca atare. Poetul solitar, îndârjit, neînțeles și mândru, cu spiritul ca piscurile mari de piatră din *Cuvinte potrivite*, se retrage oarecum din poem: lasă inițiativa obiectului, nu introduce în poem, cum se întâmplă de obicei, problematica subiectului (creatorului) care observă și asumă ceea ce observă. Inițiativa aparține, acum, „nepoeticului” pe care îl reclamase Baudelaire și, după el, poeții moderni. Ei vor să îngroape, cum zice Rimbaud, „arborele binelui și al răului” și abrogă estetica veche privitoare la lucruri poetice și nepoetice. **A.** își anunțase, în această privință, poetica în *Testament* și chiar mai înainte, în faza *Agatelor negre*. În *Flori de mucigai* pune în practică estetica urâtului și o ilustrează liric în chip genial prin scene de viață, portrete, tablouri carcerale și mici reflecții morale în marginea lor. Există un nucleu epic în aceste poeme aspre, dar epicul intră într-un simbol liric general și participă la crearea unei poezii de sugestie și atmosferă, crudă și înțelegătoare totodată. Căci acest fapt este impresionant și dă complexitate, profunzime lirică versurilor din *Flori de mucigai*: **A.** folosește rar sarcasmul și evită, de regulă, pamfletul care incrimi-

nează și distruge obiectul liric; este flexibil, aici plin de cruzime, colo ironic, apoi duios și plin de umor. Răul, urâtul, micul infern uman au părțile lor de candoare și suferință autentică și, dibaci, poetul știe să le folosească pe toate în versurile sale „de groapă”, scrise „cu unghiile de la mâna stângă”, „pe întuneric”, cum spune în poemul liminar. E o estetică adecvată obiectului și mesajului liric de acum: „Le-am scris cu unghia pe tencuială,/ Pe un părete de firidă goală,/ Pe întuneric, în singurătate,/ Cu puterile neajutate/ Nici de taurul, nici de leul, nici de vulturul/ Care au lucrat împrejurul/ Lui Luca, lui Marcu și lui Ioan./ Sunt stihuri fără an,/ Stihuri de groapă,/ De sete de apă/ Și de foame de scrum,/ Stihurile de-acum./ Când mi s-a tocit unghia îngerească/ Am lăsat-o să crească/ Și nu a mai crescut –/ Sau nu o mai am cunoscut”. Nu este limpede dacă „unghia îngerească” s-a tocit scriind o parte din aceste poeme neconvenționale sau se tocise înainte ca autorul să coboare în aceste pivnițe ale infernului uman. Impresia este că latura îngerească nu e cu totul absentă. Se poate spune că marea poezie „îngerește” obiectul oricât de decăzut, adică nepoetic ar fi. Ce urmează este un șir de scene sugestive (*Pui de găi..., La popice, Lache, Șatra*), mici narațiuni lirice fioroase și fabuloase, cu versuri memorabile. O babă hoată se linge pe buze „cu pofta de sânge a unei mâțe lehuze”, Pătru Marin, flăcău de sub Ceahlău, geme și zbiară cuprins de streche erotică, „lungul” și „scurtul” se bat încă pentru Gherghina, Lache stă închis de opt ani și ceva pentru că a făcut farmece și minuni, un tâlhar se deghizează în femeie și atacă un țăran care, isteț, îl duce cu vorba până îl predă autorităților (*Ucigă-l toaca*). Tehnica poetică de mare subtilitate, „parșivă” (cu o vorbă a lui **A.**), în stare să sublimeze textul. Ea transformă o banală poveste de viață într-un mare simbol liric. Iată scena de o solemnitate biblică din *Galere*, în care pușcăriașii, legați de mâini și de picioare, trec pe caldarâmul orașului, cărând în loc de cruci lanțuri grele și cătușe pe drumul ce duce spre o prozaică Golgotă de câmpie: „O șchiopătare de vulturi căzuți din stele/ Prin oțățul întuneric tare;/ O răstignire fără cruci și fără schele./ O Golgotă șeasă, fără altare”. Sugestia de măreție tragică re apare în poemul *Morții* sau în *Ion Ion*, text emblematic, scris de un **A.** răzvrătit, înverșunat împotriva „cioclovinelor”, un poet social care din când în când reactivează fantezia lui neagră și justițiară: „Depart de vatră și prins de boieri,/ Depart de jalea mămuchii,/ Pe trupu-i cu pete și peri,/ În cârduri sunt morți și păduchii”. *Tinca*

și *Rada* au intrat, ca multe alte poeme, în folclorul intelectual (mai exact: folclorul boemei intelectuale).

A. folosește oralitățile pitorești și invectivele mahala-lei și nu se sfiește să sugereze dulcile, concupiscentele violențe sexuale. Iat-o pe trădătoarea Tinca pătrunsă de cuțitul îndrăgostitului Năstase: „Cine ți-a frământat carnea de abanos/ Și ți-a băut oftatul mincinos?/ Cui i-ai dat, fă, să ți-o cunoască/ Făptura ta împărătească?// Cine ți-a dezlegat părul cu miros de tutun?/ Cine ți-a scos cămașa, ciorapul?/ Cine ți-a îngropat capul,/ Nebun,/ În brațele lui noduroase, păroase,/ Și te-a-nfrigorat fierbinte până-n oase?// Tu n-ai voit să spui/ Nimănu/ Unde înnoptai,/ Curvă dulce, cu mărgăritărel de mai!”. Și, iată, nebunia erotică din *Rada*, poem superb, deloc pornografic, cum au crezut unii comentatori. Nimic nu e obscen în aceste versuri senzuale, învăluitoare ca niște mătăsurii fine pe trupul unei Venere de mahala: „Și-a dezvelit sărind/ Bujorul negru și fetia./ Parcă s-a deschis și s-a închis cutia/ Unui giuvaier, de sânge./ Ai pune gura și-ai strânge./ Statuia ei de chihlimbar,/ Aș răstigni-o, ca un potcovar/ Mânza, la pământ,/ Nechezând./ Spune-i să nu mai facă/ Sălci, nuferi și ape când joacă,/ Și stoluri și grădini și catapetesme./ Sunt bolnav de miresme./ Sunt bolnav de cântece, mamă./ Adu-mi-o, să joace culcată și să geamă”. În ciclurile de poeme din *Cărticică de seară* (devenită ulterior *Versuri de seară*), intitulate *Din Abecedar, Mărțișoare, Buruieni, Hore*, poate fi regăsit poetul universului mic, poetul gâzelor și al fărâmelor de curcubee risipite în iarbă. Un Francis Jammes combinat cu Francesco d'Assisi (legătură ce s-a făcut în critică) într-un decor valah și balcanic, cu miniaturi executate de un pictor care își cunoaște bine meseria. Un **A.** feeric, un poet al sclipitorului, înfrățit cu lucrurile umile, convins că au și ele un rost în univers și că sunt atinse de aripa divinității. În poemul *Cuvânt* care deschide ciclurile din *Versuri de seară* se află, în rezumat, o gramatică poetică pentru această carte de buzunar. În alt loc (*Mă uit*) **A.** formulează în stil mai direct responsabilitatea creatorului față de „subția și nepipăita viață”. Poetul, ca și filosoful, își asumă sarcina lumii: „Câte puțin sunt dator,/ Fără să-mi fi dat nimic, tuturor –/ Și lemnului uscat, și bălții stătute,/ Și florilor, și pietrelor, și vite-lor bătute,/ Și oamenilor din răstignire./ Cu ce să plătesc nefire și fire?”. Totul este subțire și gingaș în această lirică agrestă, toate lucrurile și ființele mici sunt bolnave de „slavă și seninătate” și participă la marea creație divină. Sfântul Francisc lauda fratele

Familia Arghezi

vânt și sora noastră natura, poetul român elogiază germinația obscură a cartofilor, nodul de broderie fină al vacii lui Dumnezeu, puilul de vânt, păienjenita, lăcusta, melcul și toate celelalte „din fire și nefire”. Mai întâi, lăcusta: „Mi-a umblat în pădăie/ O goangă cu pălărie/ Și cămașe stacojie./ Avea fuste și manta/ Tăiate din catifea/ Și pieptar cu solzi de țiplă,/ Căptușit c-un fel de sticlă”. Și, iată, calomniata urzică în acest maiestros tablou câmpenesc: „În fiecare urzică/ A pus Domnul o mărgică/ Și-a croit tulpini și floare/ După soiuri de tipare/ Cu osârdnică migală,/ Să nu stea țărâna goală” sau melcul care, somnoros și urduros, are rostul și îndreptățirea lui în această parte ignorată a creației divine: „Melcul urduros/ S-a făcut somnuros/ Dintr-un fel de pământel,/ Pe care-l știe el/ Și cu un fel de meșteșug,/ Și-a

făcut un fel de belciug/ Sfredelit, găurit, învârtit –/ Și s-a zidit/ Pe un an/ Într-un fel de pantof, dintr-un fel de porțelan”. La viața ei participă heruvimii cu brațele buclate și puii de îngeri. Chiar Domnul sau Cine știe Cine, oricum o „făptură de șoaptă și scamă”, trece prin această lume de miracole (*A venit*). Într-o umorescă din *Hore A.* povestește, în modul său inimitabil, facerea lumii (*ABECE*). Dumnezeu nu prea știe carte, se împiedică la citire și amestecă lucrurile la aritmetică. Face lumina și oamenii din „puțin scui-pat și tină” și apoi, în joacă, toate câte există: „A-ntins cerul ca o coală/ În toată Tăria goală./ Însă pana nu scria./ A luat atunci o nuia/ Și a însemnat cu ea,/ Cu argint, stea lângă stea. / Și ca să vadă pe schele,/ A făcut și cruci de stele”. Este latura copilărească, ludică a talentului extraordinar al lui **A.**, rodul unui joc superior, cu o retorică perfectă, care știe să se adapteze oricărei situații și să acopere toate notele muzicale. În mijlocul feeriei agreste apar, deodată, versuri care trimit la celălalt **A.**, cel din *Psalmi* și din poemele despre singurătatea aspră a creatorului. E ora tainelor și a altor revelații: „Nămolurile tainelor toate/ Zac în mine răsturnate./ Luntrea târâtă de ele / Se lovește de nuferi și stele”, ora slabă când universul înserează și miracolele se retrag, rușinate, din fața unui spectacol tragic: „Miroase a piatră și ceară/ Și ziua intră în seară./ Prin ceața mânăjită cu umă/ Se micșorează carul cu paie de brumă [...] / Azi n-are-nceput deslușit/ Și parc-o zi de sfârșit./ Măine va fi, nu va fi.../ Iată, Umbra, strânge orele aplecată”. Se cuvin studiate, separat, mitul timpului, mitul orelor care trec pe lângă timp, al „timpului otrăvit, răzimat de morminte” (*De dincolo*), timpul stârvit, timpul în toate variantele posibile întâlnite, la toate vârstele creației. În *Versuri de seară*, în *Buruieni*, *Hore* timpul nu este, de regulă, răzlețit de oră, există o armonie între lucruri și vreme, cineva le potrivește și le ocrotește. În această atmosferă de grație și împăcare, de care nu e străină divinitatea, apare și poezia căminului sau, mai precis, poezia fericirii casnice, reluată apoi în poemele de senectute. Erosul se desfășoară acum în spațiul unei conjugalități rurale, cu nuanțe edenice. Al. Piru descoperă în astfel de versuri motivul din *Cântarea Cântărilor*. E o temă pe care o ilustrase poetic, în modul lui mesianic, și Ion Heliade-Rădulescu. **A.** este mai aproape de lirismul pastoral al lui Francis Jammes în aceste versuri luminoase, de o senzualitate discretă, cuviincioasă: „Vrei tu să fii pământul meu/ Cu semănături, cu vii, cu heleșteu,/ Cu pădure, cu izvoare, cu jivini?”. După *Hore* din 1939,

Camera de lucru de la Mărțișor

ritmurile liricii se schimbă. Se schimbă, evident, și istoria, și poetul nu poate face abstracție de complicitățile, de injustițiile ei. Poemul revine la tema socială și patriotică (în sens larg), iar autorul trece printr-o nouă detenție în urma publicării pamfletului *Baroane*. După război începe un nou ciclu al contestării lui **A.** și el ține până târziu. Volumul *Una sută una poeme* reia teme vechi și aduce câteva accente noi, ludice, în creația lui lirică. Când revine, după o scandaluoasă eliminare din câmpul literar și, în genere, din viața socială, **A.** încearcă să se adapteze vremurilor. Care nu sunt deloc favorabile spiritului liber al creatorului. Trecut prin multe, pățit, poetul face efortul de a-și impune temele cu prețul unor compromisuri ideologice. Începe să se exprime, spun criticii (Al. Piru, de pildă), „cel de-al doilea Arghezi”. În curând, după 1960, acest al doilea **A.** se dovedește a fi tot cel de totdeauna, obsedat de fantasmalele sale. Până atunci publică 1907 – *Peizaje*, poeme hugoliene (pamflete în versuri), și *Cântare omului* – treizeci de poeme sociogonice, poeme didactice inegale ca valoare, în tradiția lui Eminescu din *Memento mori*. Unii critici le socotesc, azi, ca fiind compromițătoare estetic și moral pentru poet. Nu au dreptate. Dând deoparte ceea ce este de dat, se descoperă un poet social și un poet de reflecție în plină forță, într-un stil, e drept, inactual (poezia didactică). Retorica lui **A.**, în continuare fecundă, inventivă, reușește să dea bătrânei formule lirice substanță și vitalitate. După 1960, când autorul publică

aproape an de an câte o carte de poezie, se observă că el revine discret la miturile și temele pe care le născocise și, apoi, le urmărise (sau de care era urmărit) încă din tinerețe. O notă nouă: „frăgezimea coardelor înseninate”, poezia înserării în timp și în univers, poezia melancolică a stingerii. O liniște și o tristețe bucurăsoasă, încolțite din când în când de angoasa plecării străbat aceste versuri crepusculare: „De ce-aș fi trist, că toamna târzie mi-e frumoasă?/ Pridvoarele-mi sunt coșuri cu flori, ca de mireasă./ Fereastră mi-este plină/ De iederi împletite cu vine de glicină./ Beteala și-o desface la mine și mi-o lasă./ Când soarele rămâne să-l găzduiesc în casă/[...] / De ce-aș fi trist? Că nu știu mai bine să frământ/ Cu sunet de vioară urciorul de pământ?// Nu mi-e clădită casa de șită peste Troțuș,/ În pajiștea cu crânguri? De ce-aș fi trist? Și totuși...”. **A.** se identifică în bună parte cu modernitatea românească. Nu a creat-o singur (există experiența Bacovia, Blaga, Barbu, poezia avangardei etc.), dar el i-a dat lărgimea și strălucirea cea mai mare. A înnoit temele și a creat un limbaj care constituie, fără doar și poate, un punct de reper. Cea dintâi mișcare pe care o face geniul arghezian în poezie este aceea de a-și asuma sarcina lumii. El este poetul a toate, frumoase și urâte, văzute și nevăzute, poetice și nepoetice. Doboară, prin această deschidere, o veche clasificare și o veche prejudecată. Estetica lui, formulată în *Testament* și în numeroase tablete, pornește de la ideea că urâtul, mizerabilul, umilul din existență pot rodi în poezie. Nu este un poet al progresului, în sens ideologic, și prin aceasta el se îndepărtează de modernism, care cultivă ideea dezvoltării. E mai degrabă legat de tradiție, cultivă, oricum, arhaicul, rusticul, lumea țărănească și, în genere, natura în sensul creației originale. A scris, cu toate acestea, despre nevroza modernă și a adus în versuri macabru, freamătul urban, farmecul irmosului antonpannesc, savoarea și culorile mediului balcanic. Este un poet de sinteză, zice E. Lovinescu. **A.** este un poet, se poate spune azi mai limpede, pe deasupra școlilor și curentelor literare, prezent cu câteva elemente în toate și, la numărătoarea finală, detașat, în fapt, de toate. Seamănă, dar cu nici o școală poetică nu se identifică, pare a fi printre tradiționaliștii vremii și, în realitate, le subminează estetica. E în avangarda modernității, dar cultivă religiosul și pune relația dintre om și divinitate într-o formă și cu un dramatism pe care poezia europeană nu le mai cunoscuse până la el. Scrie, apoi, poeme agreste scilipitoare și dă țaranului o aură cosmică. El

iese din canon și din doctrine, este și nu este unde te-ai aștepta să fie. Un geniu verbal, un poet retoric, un liric „respins de Idee”, un meșteșugar care cântă la toate instrumentele și în toate gamele, un virtuoz care abuzează de posibilitățile sale, cum sunt unii înclinați să creadă? **A.** poate fi și ceea ce cred unii că este, dar trebuie spus că el pune geniul verbal în slujba mării poezii și folosește ușurința de a versifica pentru a-și impune miturile, temele, fantezmele și pentru a crea cu ele un univers în care, dacă pășești, observi că toate câte au fost în poezie ajung aici și toate pornesc în poezie de aici, într-un chip sau altul. Asta dacă este vorba despre locul lui în istoria curentelor și a școlilor literare. Ca poet de sine stătător, **A.** e unic și esențial în limba română modernă. Totul are la el ritm, o închidere și o deschidere, o culoare și o taină, într-o mitologie a seducției și ambiguității.

Vastă, polemică și scilipitoare, proza lui **A.**, scrisă cu „harul scârbei”, cum precizează într-un rând autorul, amestecă toate genurile, de la poemul în proză – *Ce-ai cu mine vântule?* și desenul liric – *Cartea cu jucării* la pamflet – *Icoane de lemn, Poarta neagră, Tablete din Țara de Kut, Bilete de papagal, Manual de morală practică* și roman – *Ochii Maicii Domnului, Cimitirul Buna-Vestire, Lina*. Elementul lor comun, excepțional, este stilul. Atât de original și așa de expresiv, încât G. Ibrăileanu spunea, pe la mijlocul anilor '20 ai veacului trecut, că într-un fel se scria până la **A.** și altfel se scrie după el în limba română. Și alți critici literari sunt de părere că geniul arghezian se manifestă mai pregnant în aceste „tablete” sau „bilete” care, după cum spune autorul, sunt „niște sinteze [care iau] accente de la vers, clarități de la satiră, arome și culori de la poezie”. Adevărul este că adresa pamfletelor din *Icoane de lemn, Poarta neagră, Tablete din Țara de Kut* nu se mai cunoaște și, citite azi de-a rândul, se observă că aluziile sau trimiterele directe (lumea clerului sau lumea politică) se pierd, toate, într-o adițiune de desene fantastice care produc o impresie extraordinară de sublim în abjecție și degradare. *Icoane de lemn* vizează lumea clericală românească pe care poetul a cunoscut-o bine, fiind el însuși monah. Arma lui este crochiul îngroșat, detaliul grotesc studiat cu minuție și reprodus, apoi, în proporții colosale, acumulând în desen atâtea elemente distructive, calomnioase, absurde, încât obține o viziune înfricoșătoare și, totodată, grandioasă a monstruosului, a caricaturalului. Trimiterea ce s-a făcut la arta asiatică nu este neîntemeiată.

Călugării din *Icoane de lemn* și pușcăriașii din *Poarta neagră* coboară într-adevăr de pe zidurile palatelor indienești în smârcurile balcanice. Surpriza este că monstruosul, caricaturalul, grotescul se unesc în aceste alegorii și portrete swiftiene cu suavul, delicatul, grațiosul în așa chip, încât fantasticul negru se pierde, uneori, în notații lirice și viziunare. Autorul lasă impresia că, detestându-le, își iubește victimele „discret și paralel”, cum spune într-un rând despre Nicolae Iorga. Fratele Manole îngrijește de candelile din cimitir și practică viciul solitar. Când este prins, răspunde inocent: „De, și eu ca omul fără fomeie, cinstite părinte”. Schivnicul Meftodie este un critic acerb al imoralităților în lumea clericală, îndeosebi al păcatului preacurviei. Are o limbă care „înțeapă ca sârma, ațâțată de un cuget gâlcevitor: nimic nu e destul de curat și de cinstit în mănăstire, și nasului său sfințit fiecare îi pute a preacurvie”. În timpul acesta, în nukul de lângă ușa bisericii, cotoiul său Constantin și o pisică, ignorând totalmente morala schivnicului, slujesc alt tip de vecernie. Părintele Ghelasie, părintele Stelian Ghedeon, Tudose, Macarie,

Pafnutie, Pahomie, Calinic și alții, inclusiv inculmentul Meftodie, asistă cu interes la spectacolul din nuc și încurajează frenetic agresiunile cotoiului Constantin. Alegorie umoristică în stil arghegian: „– Constantine! zise părintele Stelian. – Nu te lăsa! – Dă-i, tată, dă-i! ziseră din gât, înăbușit, bătrânii, scăpărând stoluri de scânteii în ochii veștejiți. Tinerii se uitau toți în jos, visători și sfioși. – Dă-i! Dă-i! striga Melchisedec”. Acest „stil de cârmuire a condeiului” de la grotesc la suav și de la monstruos la umoristic este de mare efect în scriitura arghegiană. Punctele lui de referință sunt variate, ca și căile de acces spre ele. Prezentarea unui interior mănăstiresc este făcută cu o minuție de prozator realist dublat tot timpul de un sarcasm inteligent care cultivă în cititor suspiciunea. Un fel de „ironie chintesențială”, cum zice poetul, înconjură aceste descrieri de mitre, cădelnițe, stihare, tiare, veșminte din Mitropolia Iașilor. Și, după descrierea lor, apare călugărirea într-o „reculegere asudată” și, la urmă, mitropolitul Partenie, „cu un profil aristocratic de țigan băiet frumos, care înșală și facilitează prepunerile romantice”. Îmbrăcat în odăjdii

scumpe, mitropolitul înjură ca un birjar și spune vulgarități ca o mahalagioaică la vârsta canonică. Un arhimandrit-predicator (*Tibia ruptă*) se îmbată și alunecă pe gheață, rupându-și piciorul. Cercetat de doctori, se constată că arhimandritul cucernic doarme cu încălțările în pat și nu se spală niciodată. Scoaterea veșmintelor de pe acest trup abandonat sălbăticiei este, atunci, o epopee în care se amestecă toate scârboșeniile realului. Prozatorul notează cu mare grijă fiecare detaliu. Efectul este fantastic. Un regal al derizoriului: „Arhimandritul își umpluse nădragii, pe dinăuntru, cu un excrement abundent, care trebuia evacuat înainte de sosirea medicului, pentru salvarea unei aparențe. Noroc că totul se petrecuse în izmana de lână, care îmbrăca pe dedesubt trupul părintelui. Cu greutate infinite și cu atenții care, impuse de fractură, erau francamente respinse de sentimentul de scârbă, nădragul de lână a fost tras, așa cum iese coca prăjită, în care s-a copt o șuncă în aluat. Mocirla se modelase de la genunchi până la șolduri, și nădragii căzură grei, ca o jumătate de cadavru. Nu erau șervete. Cu șervete aduse, spălai, dintr-un lighean, urmele, dedesubtul cărora rămase un rapăn vechi intact. Arhimandritul nu se îmbăiașe de câțiva ani, și figura lui căpătase brusc animația sufocatului care se trezește la aer”. Proza pamfletară, vizionară, pe alocuri lirică din *Icoane de lemn* se încheie cu patru scrisori către fratele Pafnutie, semnate Ierodiaconul Iosif, naratorul, totodată numele de monah al lui A. În total 73 de tablete, o specie sintetică pe care a inventat-o, concentrând genurile literare, de la pamfletul atroce la mici scene de viață culese îndeosebi din mediile marginale sau la desene în cărbune. Împreună, formează un vast tablou de un terifiant pitoresc al lumii bisericești și impun o tipologie memorabilă în nuanțe negative. Este, întâi, „iclisiarhul”, lacom și ipocrit, care se smerește la utrenie, iar în apartamentul lui se îndoapă cu kilograme de șuncă și plăcinte; este, apoi, părintele arhimandrit-predicator, e schivnicul cu vicii solitare, vin la rând călugării concupiscenți și bârfitori, retorii care silabisesc cuvintele la strănă, credincioșii care dau acatiste suprarealiste, cerând lui Dumnezeu „să dezlege cununiile Anichii” sau să-l „depărteze pe Ioan de Asineta și să-l întoarcă asupra Gherghinei”. O lume întunecată, privită prin viciile ei mărunte. *Poarta neagră* este, până la un punct, un jurnal de detenție. Naratorul se identifică pe față cu cel care scrie

(„trecutul meu, ascultă, nu am să mi-l tăgăduiesc, nici după ce un tribunal de popi m-a osândit pentru ceruri, nici după ce o poruncă m-a pedepsit pentru oameni”), iar spațiul acestor pamflete nimicitoare este, acum, pușcăria, loc cunoscut direct de poet. Această experiență este punctul de plecare al însemnărilor din *Poarta neagră*, cele mai corozive, poate, din literatura geniului pamfletar care este A. Cartea se deschide cu o diatribă adresată orașului (metropolei) care cumulează păcatele biblice și micile păcate obscure: un oraș fără sfinți, cu biblioteci fără cititori, cu arhierii care sunt „negustori de acatiste și de cadavre”, cu soți imorali și soții care practică prostituția, oraș cu copii lepădați, în fine, „un oraș obsedat de lubricitate”. În această notă vehement critică, cu accente profetic pedepsitoare, este scrisă întreaga carte. Obiectul ei inedit este lumea detenției, dar autorul nu rămâne tot timpul numai la ea. Urmărind rădăcinile răului, ajunge la „boierii” din afară, adică la miniștri, la capii Bisericii, oamenii politici, birocrăția justiției. Iese, la urmă, o tipologie mai vie și mai variată, parcă, decât cea din *Icoane de lemn*. Portretele sunt memorabile și, într-o succesiune imprevizibilă, sunt fixate pe o pânză imensă. Un bătrân putred de bogat mănâncă pe ascuns ca să nu împartă bunurile sale cu colegii de celulă, un jurnalist avar și stupid fură bucatele vecinului și înghite lacom ca un șarpe, ocnașii își fumează scrisorile și rogojinile, la nevoie chiar și părul; socialistul Nistor („ins în apogeu de stupiditate”) vrea să suprimă teatrul și muzica pentru că au infiltrații burgheze; un poet pușcăriaș, care cântă azurul și are reverii celeste, nu se spală, ca și arhimandritul-predicator din *Icoane de lemn*, și este trimis periodic la baie și la etuvă pentru a i se lichida jegul și păduchii. Portretul lui este teribil: „Întotdeauna ființa lui exala un miros tare de lături cu ardei, și-ți închipuiai cu groază regiunea lui anală, ca un peizaj deranjat, în unda lui cleioasă, de mișcările profunde ale mormologilor misterioși. Întotdeauna dinții lui au fost negri ca abanosul, cu rădăcinile sempitern îngropate în mâzga groasă, și verde ca un mucigai, a fostelor alimente, măcinate cu câțiva ani înainte. Carnația de ivoriu a poetului gingaș al ceții și al capelurilor lui Watteau și Fragonard întotdeauna a puțit a hoit și a saci cu viermi. Pantalonii lui au atârnat întotdeauna în noroi, rupți pe margini ca o țoală, lăbărțați din fese ca o traistă. Și s-a remarcat cu oroare fructul abundent al pântecului, constipat

de lene câte două săptămâni, deșertat în calâpuri compacte de câte zece kilograme, câte cinci și șase calâpuri în porcelanul latrinii. Erau ca niște mase mari de smochine pietrificate, cărămizii, fără forma clasică, lenitivă; căzute ca dintr-un sfincter rupt”. O acumulare de materii putrede și o concentrare de negativități culese din detritusurile limbii, fixate cu o artă (arta unui mare pictor care desenează smâcurile, scârboșeniile lumii pentru a pune în valoare expresivitatea lor), în fine, o poetică a derizoriului și a grotescului, o tehnică foarte precisă bazată pe ordonarea elementelor inestetice din lumea realului. În această galerie de figuri patibulare bestialitatea se unește, uneori, cu inocența. Țăranul Petre Gutui și-a omorât soacra pentru că îl supăra și, ajuns în închisoare, face greva foamei. Moare, și pe fișa lui medicală doctorii notează „de melancolie”. Mitică țiganul, băiat voinic și frumos, își fabrică în pușcărie viori din cutii de chibrituri și practică, pe bani, pasiuni sodomice. Custodele închisorii este un fost luptător de circ, uriaș și puternic ca Hercule. El practică o pedagogie a schingiuirii. Ion Câlță, zis Alfons, zis Marghiloman, este hoț de izmene de pe frânghie și, când vorbește, jupoaiă cuvintele („limba lui este răscoaptă, lipită-n fund, gelatinează cuvintele și le bășică”), Iancu este nebun de-a binelea și, când este în criză, pe fața lui apar „mocirlele adânci ale sufletului”. În fine, în afara acestor portrete individuale, superioare estetic prin expresivitatea lor, se află și picturi de grup. Scriitorul este, și aici, un maestru de netăgăduit. Fantasmele din proza publicistică reapar și în romanele lui A., numite de autor poeme și socotite adesea niște fabule dezvoltate. *Ochii Maicii Domnului* înfățișează, cu mai mult epic decât celelalte și fără accente acut pamfletare, iubirea mistică dintre fiu și mamă (Sabina), dispărută după o viață plină de privațiuni grele și singurătăți mândre. Fiul, ajuns matematician, își găsește mântuirea în mănăstire. Unii critici au văzut în acest roman (neesențial din punct de vedere estetic) o fabulă morală în care intră și elemente din biografia poetului. O prezumție greu de primit azi la lectură. Oricum, textul nu trebuie citit în această cheie. Romanul cuprinde digresiuni în care se regăsește geniul verbal arghezian, cum este aceea despre sanatoriul de nebuni. *Lina* este romanul cel mai puțin reușit estetic. Eroul lui, Ion Trestie, este lucrător într-o fabrică de zahăr, are aspirații de ordin spiritual și moral, și, într-o lume sufocată de abjecțiuni,

întâlnește o ființă curată, Lina. Epica și simbolistica romanului sunt convenționale. Excepțională este, în schimb, fabula swiftiană *Cimitirul Buna-Vestire*, socotită de E. Lovinescu „satiră macabră cu sens obscur [...], apă tare de ironie și de umor forțat”, iar de negaționistul Eugen Ionescu „un pamflet spiritual și apocaliptic”. Autorul i-a zis, întâi, roman, apoi poem. *Cimitirul Buna-Vestire* nu este, în fond, nici una, nici alta. Cuprinde 68 de tablete în bună parte autonome, opera unui caligraf impecabil și vizionar. Fiecare tabletă e, în sine, o mică, admirabilă capodoperă de limbă și de fantezie neagră. Tabletele sunt distribuite în trei părți în funcție de obiectul (mediul) predilect: lumea din afară (socială, politică, morală), lumea tăcută a cimitirului (cu morții și viii care îi vizitează) și, la urmă, într-o zonă indecisă, lumea comună peste care năvălesc, ca o imensă oaste de strigoi, cei ridicați din morminte. A. este în toate situațiile inspirat, limbajul este strâns și atingător, satira bate spre absurd și, din loc în loc, cedează locul unui poem luminos și profund (de pildă, lumina cimitirului sau portretul unor adolescente). Există un fir epic în acest poem vizionar, dar nu este esențial și nu determină creația din interior. Rolul epicii este să adune, ca firul de ață, mărgelile tabletelor, înrămate fiecare în parte ca niște gravuri și expuse pe perete. Intriga este simplă și, de la un punct, previzibilă: Unanian, zis Gulică, este un tânăr intelectual care, după lungi amănări, își trece doctoratul într-o disciplină umanistă și așteaptă ca nașul său, Ministrul, să-i ofere un post corespunzător. Nașul îi aduce însă de două ori pe an câte o cutie de bomboane și îl duce, în privința postului, cu vorba. Unanian este însurat cu Matilda, femeie aprigă și frumoasă, are mai mulți copii și așteaptă altul; în fine, tânărul doctor scrie cărțile Ministrului și solicită nu răsplata jertfei patriotice, ci un sprijin minim pentru a căpăta o slujbă. Ministrul îi oferă în cele din urmă postul de intendent la Cimitirul Buna-Vestire. Doctorul în umanioare acceptă pentru că nu are încotro, spre disperarea nevestei care visa altă carieră intelectuală de la cel cu care se însoțise. Unanian observă atent noul mediu în care intră și notează (nu el, personajul, ci naratorul din spatele lui) modul în care, în preajma morții, continuă nebuniile, zădărniciile și comediile lumii din afară. Avocatul Doda vrea pentru soția lui, moartă de mult, „flori mai potrivite”, ulei de măsline pentru

candelă (ulei „numai franțuzesc”) și, în genere, solicită numai lucruri scumpe. „Nu mă uit la preț”, îi spune el intendentului Unanian, „vreau ca soția mea să aibă ce-i trebuie”. A avea ce trebuie pentru un mort este un lucru absurd. Dar absurdul este elementul pe care îl speculează prozatorul. Același avocat dorește ca lumânările să fie de ceară curată, fără parafină, iar colivele să fie făcute din grâu arnăut, cu nuci și multe cofeturi dulci. Ca să fie sigur că uleiul franțuzesc nu va fi substituit, avocatul aduce două bidoane, unul pentru intendent, altul pentru candela de la mormântul soției. Un medic își conduce fostul pacient spre cimitir și se plânge că mortul i-a rămas dator o sută optzeci de mii de lei. Deviza lui este „să ceri mult, să sperii bolnavul, să înspăimânți familia”. O doamnă vizi-tează des cimitirul și aspiră să devină spălătoare de cadavre. Bucuria ei este să participe la înmormântări. Are ochii „imposibil de verzi”, este elegantă, vine la cimitir în limuzină și, după cât se pare, este pianistă. E un personaj straniu care a mai intrat în literatură, în proza lui Ion Vinea. Viziunii pamfletare îi este substituită în partea a treia a acestei fabule vitriolante o viziune, dacă nu explicit metafizică, oricum o viziune în care pătrunde, destabilizator, miracolul biblic. Polițiștii arestează într-o zi doi indivizi suspecți care pretind că au murit cu două secole în urmă. Cazurile de înviere se înmulțesc și, speriate, autoritățile creează un consiliu care să-i judece pe inculpați. Prezent la acest conclave, Unanian asistă la dezbateri aprinse între procurori și reprezentanții Bisericii și la procesul unor delincvenți care se cheamă Eminescu, Cantemir, Alexandru cel Bun etc. Ipoteză absurdă urmărită în implicațiile ei cotidiene. Biserica respinge vehement miracolul Învierii, zicând că nu e încă timpul, nu au apărut semnele prevestitoare divine, procurorul încearcă să aplice regulamentar codul penal, „înviații” – tot mai numeroși – încep să ocupe țara celor vii, în fine, armata trage în umbrele ieșite din cimitirele patriei și gloanțele nu au efect. **A.** înfățișează cu minuție acest mic apocalips, atent mai ales la reacțiile autorităților lumesti. G. Călinescu crede că poetul a fost inspirat de cazul de la Maglav (revelațiile ciobanului Petrache Lupu), ceea ce nu e sigur. Sigur este doar faptul că ficțiunea argheziană atacă o mare, copleșitoare temă (tema „lumii de apoi”, tema Învierii) cu foarte puține argumente livrești. Într-un loc autorul trimite la *Biblie* și la

Apocalipsă, dar tot el spune că temele sale sunt „de peste *Biblie* și *Apocalips*”. Prozatorul schimbă, aici, accentele scriiturii. În locul „harului scârbei”, se exprimă un har mai complex, în care intră o nuanță de spaimă și sfințenie. Miracolul Învierii naște, la început, neîncredere, apoi provoacă o explozie a superstițiilor, pentru ca, după o vreme, o boală ciudată să îi cuprindă pe toți. Un fel de moarte a sufletului asociată cu un sentiment de inconsistență și zădărniciie a lumii. Fabula se încheie într-un poem formidabil al morții cosmice, poem din sfera psalmilor, transcris într-o pagină epică memorabilă: „La învierea morților adevărul este că nimeni nu mai are încredere în chemarea și nici în drepturile lui. Judecătorul se îndoiește de judecata ce-o face, gânditorul de gândul ce-l gândește, și temnicerul nu știe ce ține închis în temnița lui. [...] S-a știrbit marginea tuturor paharelor vieții, s-a pitit trestia și s-a chircit, se-ncovoaie sulița, ruginită, din părete. Adevărul leapădă sabia, dreptatea o refuză. Unde sunt războinicii? Șșș! Sufletul a murit, umblați în vârful picioarelor: trecem prin camera lui de mort, prin cimitirul lui. Ai auzit cum se desfac și gândurile și cum se răscoace și miezul cuvintelor? Uite-le cum fug și gândurile și cuvintele și credințele, împleticite și valvârtej, ca o flotă de gânganii. Unde-i gândul meu, unde-i credința mea, unde-i bărbăția mea? Au murit”. Fabula argheziană are și o încheiere mai lumească: procurorul care îi judecă pe inculpați (înviații), suspicios prin natura profesiei lui, descoperă că trebuie să judece toată istoria țării și să îi bage pe toți viii și morții la pușcărie. De pe crucea așezată pe masa judecății, Iisus confirmă miracolul și, după această revelație, procurorul fuge în mulțimea cuprinsă de delir. Discursul apocaliptic se termină, astfel, într-o nedeterminare calculată, ca de altfel toate poemele religioase ale lui **A.** Și, la drept vorbind, cum s-ar putea încheia o carte în care este vorba de învierea morților și de Judecata de Apoi, realizată nu de o instanță divină, ci de niște indivizi neîncrezători în miracolele promise de cărțile sfinte? Morala acestei fabule apocaliptice se bazează pe ideea că, în zădărniciia zădărniciilor, omul trebuie să conteze pe bunătate și iubire. **A.** a scris și piese de teatru (notabilă este *Seringa*, cu note acide despre lumea medicală), a tradus din Baudelaire, Molière, Rabelais și din fabulele lui Krilov. El este, probabil, personalitatea cea mai puternică din literatura română a secolului al XX-lea.

Lipsa sa de facilitate îi încarcă sufletul până la o tensiune neobișnuită. Când i se întâmplă câteodată să izbucnească, întrece chiar efectul dorit. Expresia e grea de toată apăsarea sunetului reținut atâta vreme. Atunci cuvintele poetului sunt neîntâlnite, formulele sale sunt excesive, epitele sunt rare, pline de sensuri neîntrebuintate încă. Săgeata e trimisă mai departe de spațiile bătute, fiindcă coarda arcului e prea mult întinsă. Izbucnirea atinge terenuri virgine. Neexplorate încă, trece dincolo de ceea ce poetul vrea să spună, cuvântul merge fatal, dus de o mișcare oarbă și lepădat dincolo de unde ne e obiceiul să mergem toți ceilalți. O scânteie care atinge vârfulșorul de fosfor al unui chibrit produce o slabă licărire, dar lipită de grămada unui praf de pușcă, azvârle în aer orașe întregi ori stânci nedezlipite.

Încurcat și enervat mereu de rezistența pe care i-o pune expresia, d. T. Arghezi se opintește odată brusc, sfărâmă toate lanțurile și spune mai tare și mai minunat decât oricare ceea ce are de spus. Să citească oricine un rând de d. T. Arghezi. Va simți atunci din ce rezervă inițială de forță pleacă cuvântul totdeauna încordat, cu toată comprimarea care l-a apăsât. Coarda care-l trimite nu e niciodată flască. El pleacă rar, dar totdeauna pornește încărcat ca un cocoș de pușcă.

MIHAI RALEA

Tudor Arghezi începe a răsări, în acțiunea sa directă și indirectă, la toate cărările, răscrucile și cotiturile poeziei și prozei românești. Un lingvist va fi chemat, peste câteva decenii, să măsoare, științific, întinderea revoluției formale stărnite în scrisul românesc prin cuvântul nou, cu care a răscolit limba pietrificată de ieri. Filologii, cu aceleași metode obiective, și cu aparate de precizie apropiate, vor calcula importanța de istorie literară a poeziei argheziene.

ȘERBAN CIOCULESCU

Când spunem că drama conștiinței argheziene este exclusiv mistică, nu trebuie să dăm un conținut limitat acestei expresii; mistica sa se creează dialectic, se configurează contradictoriu și, dacă va ajunge la starea de beatitudine (treapta ultimă, purificatoare, a oricărei conștiințe mistice), aceasta se va întâmpla numai după descoperirea vieții înseși ca formă manifestată a misterului...

POMPILIU CONSTANTINESCU

Universul său substanțial, sensul de explorare metafizică al viziunilor, intelectualitatea fără cadre raționale ale acestei lirici, iată chestiunile adevărate. Rezultatul cercetării este zguduitor. Cine va asculta până la înflorare solemnul Testament? [...] Al doilea aspect profund al poeziei lui Arghezi, în afara oricărei poziții noționale, este sentimentul de oscilare materială între două lumi cu densități deosebite, cerul și pământul. E vorba, dar, nu de antiteza de concepte ideal – real, ci de un proces, văzut în planul poeziei, de metamorfoză, de osmoză între spiritual

și material, amândoi termenii luați ca momente îndepărtate ale aceleiași materii.

G. CĂLINESCU

Poezia argheziană, ca și elementele de artă poetică exprese din prozele sale, ne oferă profilul unei poetici pe care o putem desena sub tripla ipostază a transfigurării, revelării și întrupării. Versurile (mai curând decât reflecțiile) ne prezintă, ca în filigran, lineamentele unei poetici a fecundității și, firește (căci toate valorile își au contravalorile lor în acest univers poetic), a sterilității. În sfârșit, publicistica poetului Cuvintelor potrivite abundă în notații diverse din care se poate extrage, prin cristalizare, concentratul unei ideologii poetice și estetice. Dar nu trebuie să uităm, schițând epura acestei poetici, că Arghezi poetul nu s-ar fi identificat, până în cele din urmă, cu nici unul din aceste profile. Proteu nu se lasă surprins într-o unică înfățișare. Să nu înțelegem prin proteismul poetului o metamorfoză continuă a sa. Urmărite în timp, expresiile din care deducem poetica lui Tudor Arghezi nu ne surprind printr-o evoluție spectaculoasă. Dimpotrivă. Parcă dintru început, anumite dominante sunt prezente, și ele ne vor petrece până la epuizarea în timp a creației poetului.

NICOLAE BALOTĂ

SCRIERI: Cuvinte potrivite, București, 1927; Icoane de lemn. Din amintirile ierodiaconului Iosif, București, 1929; Poarta neagră, București, 1930; Flori de mucigai, București, 1931; Cartea cu jucării, București, 1931; Cuvinte potrivite și... încrucișate, București, 1933; Tablete din Țara de Kuty, București, 1933; Ochii Maicii Domnului, București, 1934; Poezii, București, 1934; Cărticică de seară, București, 1935; Cimitirul Buna-Vestire, București, 1936; Versuri, București, 1936; ed. 2, București, 1940; ed. 3, București, 1943; Ce-ai cu mine, vântule? Povestirile boabei și ale fărâmei, București, 1937; Hore, București, 1939; Lina, București, 1942; Eminescu, București, 1943; Bilete de papagal, București, 1946; Manual de morală practică, Iași, 1946; Versuri alese, București, 1946; Una sută una poeme, București, 1947; Prisaca, București, 1954; Pagini din trecut, București, 1955; ed. îngr. G. Pienescu, pref. autorului, București, 1956; 1907–Peizaje, București, 1955; Cântare omului, București, 1956; Din drum..., București, 1957; Stihuri pestrițe, București, 1957; Cartea mea frumoasă, București, 1958; Versuri alese, București, 1958; Lume veche, lume nouă, București, 1958; Versuri, pref. Mihai Beniuc, București, 1959; Versuri, pref. Mihai Ralea, București, 1960; Versuri și proze, pref. Paul Georgescu, București, 1960; Tablete de cronicar, pref. D. Micu, București, 1960; Versuri, București, 1961; Frunze, București, 1961; Cu bastonul prin București, București, 1961; Scrieri, vol. I–XXXIII, București, 1962–1983, vol. XXXIV–XXXVIII, îngr. Mitzura Arghezi, București, 1985–1988, vol. XXXIX–XLVI, îngr. Mitzura Arghezi și Traian Radu, București,

1994–2006; *Poeme noi*, București, 1963; *Cadențe*, București, 1964; *Răzlețe*, București, 1965; *Silabe*, București, 1965; *Animale mari și mici*, București, 1965; *Versuri lungi*, pref. D. Micu, București, 1965; *Ritmuri*, București, 1966; *Versuri*, I–II, București, 1966; *Noaptea*, București, 1967; *Litanii*, București, 1967; *Teatru*, București, 1968; *Frunzele tale*, București, 1968; *Crengi*, București, 1970; *Poezii*, București, 1970; XC. *Poeme inedite*, îngr. Mitzura și Barutu T. Arghezi, București, 1970; *Versuri*, I–II, îngr. și postfață G. Pienescu, pref. Ion Caraion, București, 1980; ed. 2, București, 1985; *Tudor Arghezi. Autoportret prin corespondență*, îngr. și pref. Barbu Cioculescu, București, 1982; *Opere*, I–X, îngr. Mitzura Arghezi și Traian Radu, pref. Eugen Simion, București, 2000–2011; *Anii tăcerii*, îngr. Barutu Arghezi și Doina Arghezi, cuvânt înainte Aurel Ardelean, postfață Mirel Anghel, Arad, 2010. **Traduceri:** F.M. Dostoievski, *Amintiri din casa morților*, București, 1912; I.A. Kuprin, *Moloh*, București, 1951 (în colaborare cu R. Vasiliu); I.A. Krilov, *Fabule*, București, 1952; M.E. Saltîkov-Șcedrin, *Povestiri*, București, 1952 (în colaborare cu O. Panaitescu); Anatole France, *În floarea vieții*, București, 1953; N.V. Gogol, *Suflete moarte*, I–II, București, 1954 (în colaborare cu Ionel Țăranu, N.D. Gane și Rostislav Donici); La Fontaine, *Fabule*, București, 1954; Bertolt Brecht, *Ana Fierling și copiii ei*, București, 1957; Molière, *Comedii. Mizantropul. George Dandin sau Soțul păcălit. Avarul. Domnul de Pourceaugnac*, București, 1964; [François Rabelais, Paul Verlaine, Rimbaud, Baudelaire, Teophrast, La Fontaine, I. A. Krilov], în *Scrieri*, V, București, 1964; [Walt Whitman, Ilya Ehrenburg, N. Mizin], în *Frunzele tale*, București, 1968; [D.I. Fonvizin, Tristan Bernard, Bertolt Brecht], în *Teatru*, București, 1968.

Repere bibliografice: Al. Macedonski, *Poezie și poeți contemporani*, „Liga ortodoxă”, 1896, 4; Ibrăileanu, *Opere*, III, 422–423, IV, X, 349–351, 459–462; Chendi, *Pagini*, 581–584; Al. Macedonski, *Printre constelații și pleiade*, RP, 1912, 277; Fundoianu, *Imagini*, 205–215; Lovinescu, *Scrieri*, I, 408–419, IV, 590–609, V, 159–164, VI, 150–158, 253–255; Davidescu, *Aspecte*, 237–241, 442–449; Șerban Cioculescu, *Argheziana*, București, 1985; Călinescu, *Opere*, I, 163–172, 788–793, 1001–1003, II, 383–386, 802–803, 879–884, 929–931, III, 200–205, 218–222, 715–720, IV, 506–507, 877–911, VI, 825–830, IX, 897–905, X, 134–137, 895–897; Barbu, *Opere*, II, 17–29, 35–38; Aderca, *Contribuții*, I, 5–9, 611–614, 784–791, II, 31–34, 42–48, 543–544, 573–580; Perpessicius, *Opere*, III, 214–226, IV, 115–120, 314–318, V, 67–72, 211–216, VI, 300–303, VII, 110–114, 142–145, 239–242, XI, 325–328, 359–363, XII, 330–331, 349–350, 373, 386–387; Ionescu, *Război*, I, 21–24, 72–79, 103–105, 292–294, II, 130, 270; Ralea, *Scrieri*, II, 177–189, 448–449; Streinu, *Pagini*, I, 11–23, 130–135, II, 7–21, 235–237, III, 7–27, IV, 7–18, 100–101; Ionescu, *Nu*, 5–57; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, 234–235, 241–244, 289, 291–292, 295–296, 323; Sebastian, *Jurnal*,

220–224, 243–250; Șuluțiu, *Scritori*, 57–68, 177–197; D. Caracostea, *Prolegomena argheziană*, București, 1937; Munteanu, *Panorama*, 275–283; Ivașcu, *Confruntări*, I, 269–316, II, 301–337, III, 171–194; G. Călinescu, *Tudor Arghezi*, Iași, 1939; Pompiliu Constantinescu, *Tudor Arghezi*, București, 1940; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 724–736, *Ist. lit.* (1982), 808–819; Vianu, *Opere*, III, 129–135, 475–503, V, 224–234, 543–548; Șerban Cioculescu, *Introducere în poezia lui Tudor Arghezi*, București, 1946; Ov. S. Crohmălniceanu, *Tudor Arghezi*, București, 1960; Mihail Petroveanu, *Tudor Arghezi, poetul*, București, 1961; Tudor Vianu, *Arghezi, poet al omului*, București, 1964; Dumitru Micu, *Opera lui Tudor Arghezi. Eșeu despre vârstele interioare*, București, 1965; Sorin Alexandrescu, *Simbol și simbolizare*, SPS, 318–369; Domițian Cesereanu, *Arghezi și folclorul*, București, 1966; Baconsky, *Marginalii*, 22–42; Manolescu, *Metamorfozele*, 75–84; Emil Manu, *Prolegomene argheziene*, București, 1968; Alexandru George, *Marele Alpha*, București, 1970; Negoieșcu, *Însemnări*, 83–100; Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.*, 206–215; Manolescu, *Teme*, I, 61–64, 145–179; George, *Sfârșitul*, I, 113–124, 209–232, II, 214–228, III, 113–142; Simion, *Scritori*, I (1974), 7–30, II, 28–110, 431–433; Piru, *Poezia*, I, 9–44; Papahagi, *Exerciții*, 24–47; Cristea, *Alianțe*, 127–211; Nicolae Balotă, *Opera lui Tudor Arghezi*, București, 1979; Doinaș, *Lectura*, 114–130; Mariana Ionescu, *Ochiul ciclopului. Tudor Arghezi, prozator*, București, 1981; Zamfir, *Poemul*, 387–412; *Tudor Arghezi*, îngr. și pref. Alex. Ștefănescu, București, 1981; Simuț, *Diferența*, 40–61; Manolescu, *Arca*, III, 35–54; Sorescu, *Liricul*, 143–197; Zăciu, *Viaticum*, 259–305; Dorina Grăsoiu, „*Bătălia*” *Arghezi*, Cluj-Napoca, 1984; ed. 2, București, 2010; Emilia Parpală, *Poetica lui Tudor Arghezi*, București, 1984; Micu, *Modernismul*, 14–59; Pop, *Jocul*, 97–116; Scarlat, *Ist. poeziei*, III, 125–184, IV, 139–143; Adrian Angheliescu, *Barocul în proza lui Arghezi*, București, 1988; Grigurcu, *Eminescu-Labiș*, 71–101; Ciopraga, *Amfiteatru*, 13–80; Simuț, *Revizuire*, 105–124; I. Sîrbu, *Proza artistică a lui Tudor Arghezi*, Iași, 1995; Pavel Țugui, *Amurgul demiurgilor*, București, 1998, 31–103; *Dicț. analitic*, I, 125–127, 175–176, 195–197, 253–256, II, 80–83, 132–133, 149–151, III, 188–190, 352–353, 429–431, IV, 206–208, 225–226, 292–296, 473–477; Marin Beștelu, *Tudor Arghezi, poet religios*, București, 1999; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 279–284, 296–298; *Dicț. esențial*, 35–41; Danțiș, *Bucolica*, 162–167; Grigurcu, *În pădurea*, 79–104; Dumitru Micu, *Arghezi*, București, 2004; Simona Constantinovici, *Dicționar de termeni arghezieni*, I–II, Timișoara, 2004–2008; Dimitrie Vatamaniuc, *Tudor Arghezi (1880–1967). Biobibliografie*, I–II, postfață Nicolae Gheran, București, 2005; Simion, *Fragmente*, V, 361–375; Manolescu, *Istoria*, 620–640; Popa, *Ist. lit.*, I, 119–124, 1002–1011, *passim*; Florescu, *Aristarc*, II, 167–192; Mirel Anghel, *Viața lui Tudor Arghezi*, București, 2012; Simuț, *Vămile*, 179–220. **E.S.**

ARGINTARU, C. [Constantin] (14.VIII.1894, Plenița, j. Dolj – 23.V.1936, Cluj), poet. Este fiul Elisabetei Argintaru și al lui Ion Stoian, agricultori. A absolvit Școala Normală din Craiova. În timpul Primului Război Mondial a luptat ca ofițer și a fost rănit la Mărășești, fiind decorat cu Ordinul „Mihai Viteazul”. Experiența invalidității rămâne esențială pentru A., boala și marginalizarea socială devenind teme obsedante ale poeziei și publicisticii sale. Debutază în 1926 cu *Monumentul durerii*, o culegere de documente prefațată de A.C. Cuza, referitoare la condiția precară a victimelor războiului, orfani, văduve, invalizi, cartea fiind în același timp o pledoarie pentru recunoaștere și integrare socială. Activitatea sa literară nu depășește limitele provinciei. A condus revista „Hyperion” din Cluj (1932–1935), subintitulată „revista poeziei”, precum și o editură cu același nume, unde și-a publicat cea mai mare parte a scrierilor poetice.

Inclus de G. Călinescu în seria scriitorilor dialectali datorită câtorva texte cu sonorități aspre, A. este un poet regional prin însăși natura sensibilității sale lirice. Contemplarea naivă a lumii, aversiunea instinctivă în fața temelor modernității, reflexul moralizator definesc un spirit folcloric. A. are aprehensiunea lui Octavian Goga în fața „veneticului” și a civilizației, directețea lăutarului în tratarea iubirii și pioșenia creatorului popular în reprezentarea morții. Substanța sentimentului e țărănească și, în mod esențial, sensibilitatea poetului se poate comunica în absența formelor lirice moderne. De altfel, contactele cu literatura contemporană, chiar dacă sunt frecvente, rămân eterogene și superficiale. Influențele simboliste sau expresioniste, precum și numeroasele elemente împrumutate din recuzita modernist-tradiționalistă a epocii se întâlnesc cu versificarea simplă a preceptelor morale ori a experienței de viață: „Cheful fără de femei/ E ca șesul fără soare/ Ca răzorul fără floare/ N-are spor, n-are teme”. Tematic, poezia se înfățișează ca un ansamblu compozit, constituit prin prelucrarea, fără nuanțe originale, a unor reminiscențe literare ori folclorice. Nu întâmplător, materia primului volum de versuri, *Agonia soarelui* (1930), îmbogățită în ediții succesive, este împărțită în mai multe cicluri autonome, cuprinzând, între altele, o erotică de factură simbolistă, ilustrată în registrul minor al romanței, o poezie închinată naturii, cu accente bucolice, alta de atitudine etică, alimentată

de suspiciunea în fața progresului („Când de capu nostru mergem/ Razna peste orice lege/ De mirare nu e faptu/ Că de noi prafu s-alege”). O tentă mai personală au, în schimb, piesele de inspirație biografică, dominate de amintirea războiului și de drama invalidității. Fragmentele confesive evocă boala, starea de criză ori anticipează înfrigurat moartea, cu un sentiment ce se apropie mai degrabă de curiozitatea superstițioasă („cum o fi și în mormânt?”) decât de gravitatea metafizică a reflecției în marginea sfârșitului. *Vieața pietrelor* și *Setea norilor*, ambele apărute în 1935, reiau aceste tendințe, rafinându-le, fără a le face totuși mai interesante. Dimensiunea dialectală a literaturii lui A., singura care a reținut atenția criticii interbelice, ține de exploatarea efectelor oralității, împletind culoarea verbală și anecdoticul. *Vin țâganii* (1934), plachetă care conține un singur poem, face, cu risipă de pitoresc lingvistic, cronică trecerii unui caravane de nomazi printr-un sat românesc. Este o narațiune în versuri, cu poante abundente, rimată rudimentar în spiritul jocurilor infantile de limbaj („Vin țâganii/ Vin golani/ Și cu parii/ Bat măgarii”). Amenințată de trivialitate, această formă de expresie rămâne totuși resursa cea mai valoroasă a liricii lui A., mai consistentă decât căutările ezitante și intermitente între mode poetice și experiențe biografice.

SCRIERI: *Monumentul durerii*, pref. A.C. Cuza, Cluj, 1926; *Agonia soarelui*, Cluj, 1930; ed. 2. Cluj, 1931; ed. 3. Cluj, 1933; *Vin țâganii*, cu gravuri de Marcel Olinescu, Cluj, 1934; *Vieața pietrelor*, Cluj, 1935; *Setea norilor*, Cluj, 1935.

Repere bibliografice: George Popa, „*Agonia soarelui*”, „Lanuri”, 1934, 6; M.O. [Marcel Olinescu], [C. Argintaru], „Hotarul” (Arad) 1933–1934, 9–10, 1935, 8–9; Bogdan Amaru, „*Agonia soarelui*”, „Cadran”, 1934, 2; *Moartea poetului C. Argintaru*, RP, 1936, 5461; Călinescu, *Opere*, IV, 818–819; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 857, *Ist. lit.* (1982), 943; *Dicț. scriit. rom.*, I, 120.

A.Td.

ARGINTESCU-AMZA, N. [Nicolae] (22.IX.1904, Galați – 7.IX.1973, București), eseist, traducător. Este fiul Elenei (n. Popescu), descendentă a unei familii de ardeleni, și a lui Savel Argintescu, medic. Pentru a atrage atenția asupra originii sale pe linie maternă, scriitorul își va completa identitatea cu onomasticul Amza. Absolvent al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, va activa între 1930 și 1932 ca profesor de filosofie, interesându-se, în paralel, și de cercetarea

sociologică. A colaborat cu echipele conduse de D. Gusti la realizarea a două filme: *Drăguș* (1931) și *Probleme sociale* (1932), iar observațiile culese pe teren le-a sintetizat în studiul *Problema gustului popular* (1932). Din 1932 până în 1939 va căuta să-și desăvârșească instrucția la Berlin, Dresda, München, Paris, Londra ori Amsterdam, prin specializări în istoria artelor și muzeologie, în estetică și psihologie.

Înainte de al Doilea Război Mondial **A.-A.** colaborează la „Azi”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Viața românească”, „Flacăra”, „Lumină și culoare”, „Semnalul”, iar mai târziu la „Gazeta literară”, „Contemporanul”, „Secolul 20” ș.a. A deținut cronică de artă plastică în revistele „Bis” (1943–1944), „Democrația” (1945–1946) și „Veac nou” (1947–1949). Timp de doi ani (1943–1944) este consilier al „Revistei Fundațiilor Regale”. Dacă în 1950 și 1951 traduce conform cerințelor ideologice ale momentului, între 1955 și 1958 susține numeroase conferințe pe teme de artă plastică și literatură. După 1965 criticul se întoarce la cronică de artă, prefătează cataloage de expoziții și, mai ales, traduce din autori și opere reprezentative ale literaturii universale, începând cu Antichitatea latină (Horățiu, Lucrețiu), trecând prin Shakespeare și dramaturgia clasică germană, pentru a se opri la poezia europeană modernă – Arthur Rimbaud, Charles Baudelaire, Stefan George, ori la versurile lui Cesare Pavese. Reduse ca întindere, scrierile sale originale vorbesc despre „servituțle”, dar și despre „măreția” unei inteligențe ieșite din comun (cum remarcă Andrei Pleșu), dispusă să pună în joc atât atributele unei erudiții lipsite de ostentație, cât și rigoarea unui spirit critic în stare să întrețină viața operei și să-i găsească accentul specific în câmpul valorilor. Pictura lui Theodor Pallady își va descoperi astfel neașteptate puncte de contact cu opera lui Gustave Flaubert, Marcel Proust și Johann Sebastian Bach, după cum sculptura lui Constantin Brâncuși va tinde să resusciteze ceva din spiritul creației lui M. Eminescu, I.L. Caragiale, Tudor Arghezi sau George Enescu. Rod al unei inventivități asociate cu luciditatea și măsura, interpretările eseistului reușesc să aducă opera în situația de a se deschide unor nebănuite orizonturi artistice.

SCRIERI: *Problema gustului popular*, București, 1932; *Vermeer, un mare poet al realismului olandez*, București, 1967; *Lucian Grigorescu*, București, 1969; *Expresivitate,*

valoare și mesaj plastic, pref. Nicolae Balotă, București, 1973. **Traduceri:** Vladimir Maiakovski, ... *despre America*, București, 1950 (în colaborare), *Tineretului*, București, 1951, *Misterul buf*, în Vladimir Maiakovski, *Teatru*, București, 1957; Friedrich Schiller, *Hoții*, în Friedrich Schiller, *Teatru*, I, București, 1955; Molière, *Opere*, vol. I: *Școala bărbaților*, București, 1955; Gerhart Hauptmann, *Teatru*, București, 1958 (în colaborare); *Poezia germană modernă (De la Stefan George la Enzensberger)*, I–II, îngr. și pref. Petre Stoica, București, 1967 (în colaborare); Arthur Rimbaud, *Scrieri alese*, îngr. Irina Bădescu, pref. Al. A. Philippide, București, 1968 (în colaborare cu Petre Solomon); Paul Claudel, *Schimbul*, București, 1969; Cesare Pavese, *Poeme*, pref. trad., București, 1971; *Poeți ai expresionismului*, îngr. și pref. Petre Stoica, București, 1971 (în colaborare).

Repere bibliografice: Adrian Beldeanu, „*Expresivitate, valoare și mesaj plastic*”, SPM, 1973, 143; Andrei Pleșu, *Servituțle și măreția inteligenței*, CNT, 1973, 32; Mircea Iorgulescu, „*Expresivitate, valoare și mesaj plastic*”, LCF, 1973, 35; Barbu Brezianu, *N. Argintescu-Amza*, LCF, 1973, 37; Gheorghe Grigurcu, *N. Argintescu-Amza*, F, 1973, 9; *Dicț. scriit. rom.*, I, 120–122; Teodor Tihan, *N. Argintescu-Amza*, ST, 2001, 3

T. T.

ARGONAUT, revistă care a apărut la Iași între 1983 și 1985, cu o periodicitate oscilând între trimestrial și lunar, editată ca „supliment de literatură pentru tineret” de revista „Convorbiri literare”. Redactor responsabil: Daniel Dimitriu. Fără un program explicit, publicația se arată interesată de tipărirea literaturii SF, fie aceasta originală sau tradusă. Începând cu numărul 1/1983, se inițiază publicarea romanului *Patrula spațială* de Cicerone Sbanțu. O povestire mai amplă este *Echipajul Val-Vârtej se întoarce*, semnată de Vlad Fringhiu și Dan Merișca. Alți autori de literatură SF publicați în **A.** sunt Aurel Cărășel, Lucian Merișca, George Ceaușu, Maria Nicolae-Dumitrescu, Victor Nănescu, Cătălin Ionescu, Alina Nour, Dumitru Vacariu. Din 1984 **A.** începe să cuprindă și traduceri din literatura SF a lumii. Sunt tălmăciți Ray Bradbury (*August 2026. Vor veni ploii blânde*), Isaac Asimov, Daniel F. Galonye, Fredric Brown, Brian W. Aldiss. Unele numere conțin, pe lângă fișe istorico-literare, articole de interes general (Constantin Coroiu, *Havana*; Alexandru Mironov, *Londra: Westminster Abbey*; Ilie Danilov, *Marco Polo și George Coșbuc*) și mărturisiri privind aspecte din experiența literară a unor importanți scriitori de literatură SF sau polițistă (Georges Simenon, *Romancierul este un om care scrie romane; insist asupra pluralului*). **I.I.**

ARHIVA, revistă științifică și literară care a apărut la Iași, mai întâi o dată la două luni, apoi lunar, din iulie 1889; s-a editat și după 1900, cu o întrerupere în intervalul 1916–1921, până în septembrie 1940. Publicație periodică a Societății Științifice și Literare din Iași, revista a avut, în primii ani, caracterul unui buletin, editând, în principal, studii, note și recenzii referitoare la rezultatele cercetărilor întreprinse de membrii societății. După ce A.D. Xenopol își asumă sarcina de director (calitate în care va funcționa între 1891 și 1903 și între 1906 și 1908), în **A.** încep să se tipărească și scrieri literare. Un timp partea literară a fost redactată de H. Tiktin. Sub direcția lui Ilie Bărbulescu (1921–1940), ponderea literarului se reduce semnificativ. Printre colaboratorii rubricilor științifice s-au numărat Grigore Cobălcescu, A.D. Xenopol (cu studii de istorie și istorie literară), Grigore Buțureanu, Gh. Ghibănescu, I. Tanoviceanu, H. Tiktin, N. Iorga (*Pesimismul la artist*, 1, 2/1890, *Iubirea în literatura modernă*, 5/1890, *Începuturile romantismului*, 10–12/1891), Grigore Goilav, G. Bogdan-Duică, I. Găvănescu, A. Philippide, Sextil Pușcariu, Iorgu Iordan, August Scriban, Moses Gaster (*Poveste de folos. Studiu comparativ*, 2–4/1931). Ioan Slavici a semnat articolul *Cum se scrie românește* (6/1906). Articole de critică literară au publicat A.D. Xenopol, Gr. I. Alexandrescu, Ovid Densusianu, D.A. Teodoru, V. Hulubei, Emil Gârleanu, C. Al. Ionescu-Caion (*Teoriile politice din scrierile lui Paul Bourget*), G. Pascu, Theofil Simenschy (*Poetul grec G. Drosinis și M. Eminescu*, 2/1925), iar N. Vaschide și Șt. Popescu trimit mai multe cronici dedicate artelor plastice. O recenzie din 1897 marchează debutul lui Paul Zarifopol. De-a lungul timpului versuri au dat A.D. Xenopol (care folosea pseudonimele I. Laur și Rama), Ovid Densusianu (*Coardele inimii noastre*), N. Beldiceanu, Samson Bodnărescu (*Epigramă, Ispitirile*), Traian Demetrescu, A.C. Cuza, Raul Stavri, J. B. Hétrat, Gr. N. Lazu, Cornelia din Moldova, D. Iamandi, Ana Conta Kernbach, Adela Xenopol, Spiru V. Hasnaș, A. Vojen, George Murnu, V. Lateș, Virginia Micle-Gruber, Vasile Conta (*Sonet păgân...*, 7–8/1907), Emil Gârleanu (debuta aici în 1900 sub pseudonimul Emilgar), G. Bacovia (*Amurg și Trudit*, 4/1912), Demostene Botez (care debutează aici în 1911) ș.a. Începând din 1893 până în 1902, Calistrat

Hogaș colaborează cu *Amintiri din o călătorie*, iar din 1908 Teodor Burada publică însemnări memorialistice. Alte scrieri în proză aparțin lui Gh. Ghibănescu, Gr. I. Alexandrescu, Al. Papadopol-Calimah, N. Bosnieff-Alexandrescu și Emil Gârleanu. A.D. Xenopol este și autorul unor impresii de călătorie (semnate, uneori, Vitold), iar Titus Dunka al dramei *Învingător și învins*. Din 1905 Teodor T. Burada semnează ciclul intitulat *Privești și datini în Moldova*. D.G. Iamandi traducea din lirica lui Goethe și Schiller, St. O. Iosif din cea a lui Petöfi și Heine, Ana Conta Kernbach și Gr. N. Lazu din Heine. Emil Gârleanu (sub pseudonimul Emilgar) tălmăcea, cu titlul *Deznădejde*, o poezie de Verlaine. Se publică și o traducere a comediei *Menehmi* de J.-Fr. Rénard. O versiune de M. Eminescu după Edgar Allan Poe (*Morella*), comunicată de Radu Manoliu, apare în numărul 10/1907. **R.Z.**

ARHIVA CFR, publicație apărută la Chișinău, bilunar, între 1 iunie 1922 și iulie 1924, când devine lunar, iar redacția se mută la București, și în decembrie 1925. Director: Ioan I. Apostolescu; redactori: N. Porfiri (pentru partea științifică), Const. Ignătescu-Jap (pentru partea literară). Revista, care indica în subtitlu „pentru cultura profesională a funcționarilor CFR”, publică totuși versuri și proză, multe preluări din reviste sau din volume, și câteva traduceri din literatura universală. În sumar intră versuri de G. Topîrceanu (*Acceleratul, Unui frânar* – iscălită G.T.), Otilia Cazimir (*Locomotiva* – la „Cronica veselă”), I.M. Rașcu (*Pe drumuri albe, Balada cantonierului*, din volumul *Sub cupole de vis*), Constantin T. Stoika (*Călătoreai din tren*), Ludovic Dauș (*În gară*), Al. Vițianu (*Plecările cu trenul*), Sandu Teleajen (*Ne duc vagoanele*, după „Năzuința”), D. Teleor (*Orgoliu*, din placheta *Realiste*), Mihail Sevastos – sub pseudonimul Proletar (*O ciocnire*). În bună parte tot retipăriri sunt prozele autorilor: Cezar Petrescu (*Râsul*, după „Gândirea”), Jean Bart (*Dincolo, peste Ocean. Note de călătorie*, după „Viața românească”), Gh. Brăescu (*Primul pas*, după „Cugetul românesc”), D. Iov (*Transbordare*), Cezar Titus Stoika (*Înzăpeziți*), Ludovic Dauș (*Sub cerul Balticii*). Liviu Marian realizează un excurs intitulat *Caragiale și trenul*, explorând schițele acestuia cu subiect ceferist (*O zi solemnă, D-l Goe, Tren de plăcere, Monopol*,

C.F.R., *Lună de miere*), iar Al. Terziman un studiu în două părți (*Poezii căilor ferate* – iscălit Hâncu – și *Poezia căilor ferate*), care înregistrează poezii străini și români – printre ei H. Bonciu, Adrian Maniu, Alfred Moșoiu, St. O. Iosif, Ion Minulescu – ce și-au luat ca motiv de inspirație trenul, încheiat cu un articol elogios, *Poetul căilor ferate*, dedicat confratelui și colegului de redacție C. Ignătescu(-Jap). Dintre traduceri rețin atenția cele din proza scriitorilor ruși V.M. Garșin (*Semnalul*), A.P. Cehov (*Atentatorul*) și Maxim Gorki (*De plictiseală*), făcute de Mihail Sevastos, și poezia *Pe firul telegrafic* de Francis Jammes, tălmăcită din franceză de Ion Pillat și Horia Furtună (după „Cugetul românesc”). Poezii de serviciu ai revistei sunt C. Ignătescu(-Jap) și Valeriu (sau Val) Mardare, care țin cu consecvență „Cronica veselă” (*Răvaș din tren*, *Celor ce au și nu dau*, *Baladă trenului*), mai ales primul, celălalt furnizând neobosit poezioare, epigrame și șarje amicale și pentru rubrica versificată, de divertisment, „Capre pocnitoare CFR”. Oportună și în acord cu specificul periodicului este decizia redacției de a tipări *La Ciurea*, proză-reportaj realizată de N. Dunăreanu, „despre cea mai mare catastrofă de cale ferată întâmplată în țara noastră în vremuri de plină tristețe pentru întreg neamul românesc”, la 30 decembrie 1918, și o suită de însemnări de martor ocular la același eveniment tragic, completate de raportul tehnic și juridic oficial privind cauzele producerii accidentului și vinovații. Alți colaboratori: Teodor Stoenescu, Stejar Ionescu, Alfred Hefter, A. Pop-Marțian.

R.P.

ARHIVA NOUĂ, revistă care a apărut la București în decembrie 1890. Prim-redactor era Ion I. Livescu, iar colaboratori, Lucreția Suciu-Rudow, Eufrosina C. Homoriceanu-Stoenescu, V. Demetrescu, G. Mateescu și I. C. Măldărescu. O nuvelă, *De departe*, îi aparține lui D. Teleor. Două traduceri, din Elena Văcărescu (*Luna lui mai* de I. I. Livescu) și din Luiza Chronbach (*Copiii* de I.S. Spartali), se adaugă beletristicii originale. Livescu mai scrie o cronică a spectacolelor Teatrului Național din București și un articol de directivă, în care afirmă necesitatea unei vieți literare sănătoase.

R.Z.

ARHIVA ROMÂNEASCĂ, revistă de istorie editată la Iași de Mihail Kogălniceanu. Primul tom a apărut, într-o primă ediție, în martie 1840, reluat cu mici modificări în 1841; tomul al doilea a apărut în 1845. În 1860 și 1862 ambele tomuri au fost reeditate. Publicația, pe care Kogălniceanu o dorea trimestrială sau măcar anuală, trebuia să contribuie, alături de colecțiile de cronici românești tipărite tot de el, la adunarea și publicarea documentelor din trecutul Țărilor Române. O importantă *Introducere* la primul tom, scrisă de redactor, justifică obiectivele noii reviste, printr-un elogiu adus tradițiilor naționale, istoriei – „cartea de căpetenie”, „paladiul naționalității noastre”; studiul aprofundat al trecutului românilor e văzut ca o condiție a păstrării ființei naționale și un mijloc de descifrare a căilor de evoluție a țării. În cele două tomuri au apărut documente și acte oficiale privitoare la istoria tuturor provinciilor românești, adunate din arhivele din țară sau din străinătate, însemnări de călătorie ș.a. Kogălniceanu publică scurte articole despre epoca lui Ștefan cel Mare, biografia lui Gh. Șincai, recenzii la cărți românești referitoare la istorie, note polemice ș.a. Din scrierile istorice mai vechi, revista publică Întâmplările Cantacuzineștilor și *Brâncovenilor în Valahia* de Dimitrie Cantemir, fragmente de cronici moldovenești din manuscrisele rămase de la Vartolomei Măzăreanu sau atribuite acestuia. Un panegiric, anonim, al lui Ștefan cel Mare, apărut pentru întâia dată aici, este reprezentativ pentru valoarea elocvenței românești din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Odată cu apariția celui de al doilea tom – ultimul, datorită plecării din țară a redactorului –, Kogălniceanu anunță că „Magazin istoric pentru Dacia” rămâne o „vrednică cli-ronoamă” a revistei sale. **A.r.** are meritul însemnat de a fi scos la lumină documente și vechi scrieri istorice românești și de a fi sporit considerabil interesul pentru studierea istoriei naționale.

L.V.

ARHIVA ROMÂNEASCĂ, revistă apărută la București între 1939 și 1946 (zece volume, volumul IX în două părți), editată de Fundația Culturală „Mihail Kogălniceanu”, ca serie nouă a revistei cu același titlu (1840, 1845), sub conducerea unui comitet alcătuit din Damian P. Bogdan (asistent universitar), N. Cartoian (profesor universitar), Mihai Costăchescu (profesor secundar), N. Georgescu-Tistu (conferențiar universitar), Ilie Minea (profesor universitar), Constantin Moisil (fost director general al Arhivelor Statului), Aurelian Sacerdoțeanu (director general al Arhivelor Statului), Dan Simonescu (asistent universitar); redactor: C.I. Andreescu; secretar de redacție: Sanda Diaconescu. Publicația, care debutează cu „tomul III”, și îl indică pe Mihail Kogălniceanu ca director, marcând astfel relația de continuitate cu seria din secolul al XIX-lea, își propune să tipărească articole și studii referitoare la activitatea lui M. Kogălniceanu și a scriitorilor din generația „Daciei literare”. Rubrici: „Articole”, „Paleografie și diplomatică”, „Studii bibliografice”, „Discuțiuni și note”, „Recenzii”. Semnează articole și studii I.-A. Candrea (*Simbolismul în terapeutica populară. Magia imitativă – Similia similibus curantur*), Emil Vîrtosu (*Despre „Tragodia” vornicului Alecu Beldiman, Scrisori inedite de la Vasile Alecsandri. 1872–1890*), G. Zane (*O scrisoare a lui N. Bălcescu, Știri despre Bălcescu din scrisori inedite ale lui Ștefan Golescu*), Artur Gorovei (*Amintiri despre Mihail Kogălniceanu*), D. Popovici (*Din legăturile lui M. Kogălniceanu cu Transilvania, Concepția istorică a lui M. Kogălniceanu*), C. Gane (*Vasile Alecsandri refuzat de Comedia Franceză, „Boierii și ciocoi” lui Alecsandri cu prilejul unor scrisori inedite de la Kotzebue și Kogălniceanu*), N. Cartoian („*Arhiva românească*”), I. Rădulescu-Pogoneanu ș.a. Dintre documentele istorice se rețin: Dan Berindei, *O scrisoare a lui Gh. Asachi din 1856*, N. Georgescu-Tistu, *Originalul scrisorilor Ghica – Alecsandri*, Sanda Diaconescu, *Ecoul operelor lui V. Alecsandri în străinătate*. Recenziile, subsumate rubricii cu acest titlu sau la „Discuțiuni și note”, au în vedere primul număr al „României literare” din 1852 al lui Vasile Alecsandri și volumul lui Alecu Russo, *Scrieri postume*, ambele aparținându-i lui Nestor Camariano, *Fabule* de A. Donici și „o latură necunoscută din activitatea lui Vasile Aaron” (Dan Simonescu) ori prezintă *Cartea de bucate a lui M. Kogălniceanu* și C. Negruzzi (Gh. Baiculescu).

Alți colaboratori: G.T. Kirileanu, Ilie Corfus, C. Turcu, Gh. Brătianu, Al. Lapedatu, G. Popa-Lisseanu. **R.P.**

ARHIVA RURALĂ, periodic apărut la București, săptămânal între 16 aprilie și 21 decembrie 1872 și cu intermitențe între 1 ianuarie 1873 și 25 august 1876. Una dintre primele publicații românești dedicate exclusiv mediului rural, **A.r.** avea un conținut variat. Scopul mărturisit de redactorul și editorul Demetriu N. Preda în articolul redacțional *Muncă și lumină* era acela de a difuza „luminile” culturii la țară. Cele mai multe articole cuprindeau informații agrotehnice și economice. Alături de acestea au apărut însă și unele de interes mai general, cu subiecte istorice, scrise de D. Bolintineanu și Gr. G. Tocilescu, sau consacrate literaturii, datinilor, moravurilor și credințelor populare, scrise de G. Dem. Teodorescu. Revista a publicat multă literatură, aleasă pentru a corespunde gustului cititorilor de la sate. Au fost reproduse câteva dintre poeziile și traduceri ale lui I. Heliade-Rădulescu, începând cu *Zburătorul*. Un alt poet consecvent republicat era pașoptistul I. Catina, căruia i se dedică și o prezentare pertinentă, subliniindu-se aspectul social al poeziilor lui. Au colaborat Cezar Bolliac, D. Bolintineanu, G. Crețeanu și Șt. C. Michăilescu. Apar și câteva traduceri din Victor Hugo (de I. Catina) și Ch.-H. Millevoye (de M. Cristescu), acestea din urmă însoțite de câte un articol în care era discutată influența poeziei elegiace a acestui precursor al romanticilor asupra lui Lamartine. Heliade murind la câteva zile după apariția primului număr din **A.r.**, în următoarele s-au publicat discursurile funebre rostite de B.P. Hasdeu, V.A. Urechia și C. Esarcu, precum și o emoționantă și documentată evocare. La fel s-a procedat și la moartea lui D. Bolintineanu, survenită după câteva luni. Deși nu este o revistă literară propriu-zisă, **A.r.** interesează datorită efortului de a impune atenției cititorului rural o literatură de calitate și de a-i forma gustul literar. **R.Z.**

ARHIVA SOMEȘANĂ, revistă apărută la Năsăud, neregulată, între 1924 și 1940, în Editura Regiei „Regna”, societate cooperativă pentru exploatarea pădurilor grănicerești din județul Năsăud. Este redactată sub îngrijirea unui comitet și a purtat subtitlul „Revistă istorico-culturală”. În anul 1994, sub îngrijirea Mariei-Ina Șuteu, a lui Ioan Mureșan și a lui Simion Lupșan, apare un număr conținând

volumul al douăzeci și optulea al publicației interbelice, acela din anul 1940, rămas nedifuzat, precum și repertoriul bibliografic al volumelor 1–27, apărute începând din 1924. Între 1972 și 1977, tot la Năsăud, este editată o nouă serie, sub auspiciile Muzeului Năsăudean, de astă dată purtând subtitlul „Studii și comunicări”. Colegiul de redacție al seriei noi este alcătuit inițial din Alexandru Giurgiuca, Anton Coșbuc, Grigore Găzdac, Nicolae Istrate, Ion R. Nistor, Vasile Petrei, Septimiu Pop, Octavian Ruleanu, Ion Rusu Sărățeanu; din 1974 în colegiul redacțional intră Pompei Ștefănescu, între 1975 și 1977 figurează ca membri Alexandru Giurgiuca, Vasile Petri, Septimiu Pop, Octavian Ruleanu, Ion Rusu Sărățeanu, Pompei Ștefănescu. O ultimă serie de larg interes se tipărește la Năsăud după schimbarea de regim politic din 1989, sub auspiciile Muzeului Grăniceresc Năsăudean și a Universității „Babeș-Bolyai”. Între 2002 și 2012 au apărut unsprezece volume, coordonate de Dan Lucian Vaida și de Mirela Andrei. În fiecare număr, la „Varia” și la „Restituiri”, au apărut și articole cu tematică literară. În prima ei serie, conform articolului-program din numărul 1/1924, *Cătră cetitori*, nesemnat, **A.s.** își propune: „Vom publica în această revistă articole de tot felul: istorice, culturale, sociale, economice, lingvistice, cu un cuvânt, articole cari îmbrățișează trecutul și viața culturală a ținutului nostru. Nu vrem să facem regionalism exclusivist, căci vor fi binevenite și articole din alte părți, dar un fel de patriotism local vom avea”. Materialele din toate seriile revistei sunt, de altfel, cu precădere istorice, culturale, sociale și lingvistice, inspirate din viața școlilor năsăudene și din tradițiile ținutului, în trecut regiune de graniță, cu drepturi și obligații specifice, diferite de acelea ale românilor din alte părți ale Transilvaniei. Poezia românească originală preocupă totuși pe mulți dintre redactori și colaboratori. Numărul 5/1926 este dedicat omagierii lui George Coșbuc, originar de pe aceste meleaguri. Nicolae Drăganu, în articolul *Din cele dintâi încercări poetice ale lui George Coșbuc*, analizează începuturile creației lui lirice, adăugând mai multe poeme de tinerețe. Iuliu Moisil studiază, la rândul său, aceeași lirică, reproducând tot texte din perioada începuturilor. Corespondență publică preotul Anton Coșbuc, de genealogia familiei se ocupă Virgil Șotropa, iar viața și opera sunt abordate, pe rând, de Vasile Bichigean, Sandu Manoliu, Virgil Șotropa, Vasile

Meruțiu, preocuparea pentru viața și activitatea lui George Coșbuc rămânând constantă. Despre Andrei Mureșanu, autorul faimosului *Un răsunet*, precum și despre vărul său, Iacob Mureșianu, scriu Iosif Naghiu, Ion Cutova, Ilie Petrei, Grigore Găzdac. Dintre prozatori, Liviu Rebreanu este cu totul absent în prima serie, fiind în atenția colaboratorilor celei noi. Teatrul, neatacat ca subiect în primele numere ale seriei dintâi, intră în zona de interes a redactorilor **A.s.** în deceniul al patrulea, atât sub aspectul analizei turneelor efectuate în zonă de trupele profesioniste, cât și al spectacolelor de diletanți. Creațiile populare studențești apărute în mediul vienez, cum sunt *Vechea noastră gardă*, *Viața de student*, *Papa și sultanul*, sunt recuperate din manuscrise și reintroduse în circuitul cultural de Iuliu Moisil. *Versul lui Bunăparte* și *În spitalul ambulant din Verona*, texte concepute în stil popular, al doilea tradus din limba germană, sunt oferite de același Iuliu Moisil, o versiune din comuna Zagra a *Versului...* fiind publicată și de Victor Corbul. Cât privește folclorul propriu-zis, acesta interesează pe Nicolae Drăganu, Ștefan Buzilă ș.a. Pentru secțiunea traducerilor e de reținut un fragment din *Poemation de secunde legione valachica sub Carola barone Enzenbergi* de Antonio Cosimello (Antonius Cosimellus), versiune realizată de Iuliu Moisil (*Extras din Poema ținutului grăniceresc al Năsăudului*), care-i face autorului și biografia. E vorba de un poem scris în limba latină, între 1764 și 1767, la Năsăud și tipărit în mai multe rânduri, între 1767 și 1830, la Sibiu și la Oradea, al cărui autor, un ofițer din garnizoana regimentului grăniceresc Năsăud, face elogiul văii superioare a Someșului Mare și al locuitorilor acesteia (cea dintâi prezentare a operei și autorului aparține lui Vasile Bichigean, în 1925). Altă traducere, de o valoare indiscutabilă, este cea aparținând poetului Ion Cutova, din *Vitejiile preapio-sului și preaviteazului Mihai Voievod* de Stavrinos. Nici ultima serie, postrevoluționară, nu e lipsită de interes. De reținut este, aici, eseul lui Nicolae Bosbiciu, intitulat *Boema sau inefabilul drum al zădărniceii*, ca și intervenția plină de culoare a lui Paul Ersilian Roșca, *Fenomenul secularizării*. Despre drama spiritului uman în societatea modernă. Alți colaboratori: Sever Hurdea, Vladimir Macavei, Aurel A. Mureșianu, Ioan Vaida. **I.I.**

ARHIVELE OLTENIEI, revistă cu profil enciclopedic apărută la Craiova din ianuarie 1922 până în decembrie 1943, trimestrială în primul an de apariție, iar din ianuarie 1923 ieșind de șase ori pe an; din 1925 numerele duble, acoperind patru luni, devin frecvente, din 1934 încep să iasă câte două numere triple pe an. Directorii publicației sunt Ch. Laugier (1922–1925), C.D. Fortunescu (1926–1943), cu un comitet de conducere fluctuant, din acesta făcând parte, în 1922, Șt. Ciuceanu, T. Bulat, Al. Bărcăcilă. Născută din activitatea filialei oltene, condusă de Ch. Laugier (președinte) și de C.D. Fortunescu (secretar), a societății Prietenii Științei, înființată de Gh. Țițeica și Victor Anestin în 29 ianuarie 1915, **A.O.** își justifică apariția, așa cum se afirmă în articolul-program, prin aceea că va publica „tot ce interesează Oltenia”, deoarece „suntem o părticică dintr-un tot, o regiune dintr-o țară, toate progresele științei, toate mișcările și manifestările sociale atrăgându-ne și pe noi: regionalism nu înseamnă exclusivism”. Ca urmare, „grila” rubricilor, îmbogățită în 1926, de când la conducere rămâne C.D. Fortunescu, presupune abordarea unei tematici extrem de largi: „Studii și cercetări”, „Oltenia istorică”, „Oltenia arheologică”, „Oltenia folcloristică”, „Oltenia naturalistă”, „Oltenia literară”, „Note și comunicări”, „Recenzii”. Rubrica „Oltenia culturală” ține cronica evenimentelor (multe mărunte) din Craiova, Turnu Severin, Râmnicu Vâlcea. Literatura nu reprezenta, așadar, decât o latură a preocupărilor revistei, **A.O.** rămânând, și din acest punct de vedere, ca program, în limitele unui provincialism „luminat”, cu nostalgia mării culturi. Cel mai mediatizat poet este Radu Gyr, permanent recenzat, încă de la debut. Din opera sa, puternic înrăuită de ideologia legionară, sunt selecționate poeme ca *Odraslă sfântă*, *Baladă nordică*, *Țară*, *Cântec de leagăn*, *Rugăciune*, *Noi nevrednicii...*, *Era o casă albă...*, *Basm*. Din volumul *Nu mi-am plecat genunchii* de Elena Farago, publicat în 1926, este preluat poemul cu același titlu, C.D. Fortunescu scriind un articol, *Opera poetei Elena Farago*. Aici mai publică versuri Coca Farago, alături de ea apărând N.I. Herescu (*Cântece de trac. Străbunul*), Eugen Constant, Const. Jaleș, Aurel Chirescu, Ada Umbră, Sabina Paulian, Lucian Costin, Mia Cerna, Al. Negură, George Voevidca, Valentin Al. Georgescu, V. Ciocâlțeu, Nicolae Segărceanu, Aurel Tita, Alexandru Marius, George Fonea, Ion Mara, Doina Bucur, N.G. Nicolescu, Horia Petra-Petrescu, George Aria, Mihail Șt. Cioroiu. În ciuda numărului mare de texte,

nivelul liricii publicate este scăzut. Prozatorii **A.O.** sunt Nicolae Al Lupului, C.S. Nicolăescu-Plopșor, Ion Dongorozi, Coca Farago, Ionel Rujeanu, Florica Eug. Ionescu, Marius Theodorian-Carada, Doina Bucur, M.A. Ioanid, Marta Pavelin. Sunt comentate romane de Gib I. Mihăescu, Victor Ion Popa, Horia Furtună, Al. Lascarov-Moldovanu, Ion Biberi, Antoaneta Iotta-Leonin, Mihail Sadoveanu, Gala Galaction, G.M. Zamfirescu, Ionel Teodoreanu, Emanoil Bucuța. Relativ bine reprezentată este, pe tot parcursul apariției revistei, istoria literară. Alături de folclor, mai este de reținut capitolul de traduceri: cele efectuate de Pimen Constantinescu din *Canti* de Giacomo Leopardi ori acelea realizate de Aurel Tita din Stéphane Mallarmé și din Paul Valéry. S-au mai publicat inedite de Iulia Hasdeu (*Singe ou oiseau?*), B.P. Hasdeu (epigrame, 47–48/1930; altă poezie inedită 53/1931), Traian Demetrescu (92–94/1937), precum și scrisori (prezentate dubitativ ca inedite) trimise de Gr. Alexandrescu lui Gh. Asachi în 1845 ori de Ion Ghica către Epitropia Învățăturilor Publice în 1847 (71–73/1934). În **A.O.** s-au editat de asemenea numeroase documente care pot intra sub specia conceptului de „expresivitate involuntară”, precum rapoartele din *Activitatea departamentului criminalion din București în timpul răzvrătirii de la 1821*. Dintre semnăturile mai relevante (deși sporadice) sunt de amintit Emanoil Bucuța (*Olteni de peste Dunăre*), Ioan Bianu (*Pentru o Universitate la Craiova*), C.S. Nicolăescu-Plopșor (*Oltenia istorică și pitorească*), Artur Gorovei (*Teodor Teodorini și familia sa*), Tache Papahagi (*Prin munții și Valea Cernei superioare*), Paul Alexandru Georgescu (*Eminescu și problema morții*), V. Georgescu-Paleolog (*Sculptorul Brâncuși*), M.D. Ioanid (*Aspecte din fresca junimistă a lui E. Lovinescu*). N. Iorga a oferit în mai multe rânduri studii sau conferințe: *O fabrică de hârtie lângă Cozia*, *Sur l'essence de la littérature et de l'art*, *Craiova și Unirea*. Pamfletul *Gazete de provincie* tipărit de C.D. Fortunescu în numărul 71–73/1934 atrage atenția asupra luptelor interne care afectează presa locală: „Față de procesul de cucerire a considerației publice, pe care breasla actoricească a realizat-o în ultimele decenii, cât de dezastruoasă e situația morală a majorității celor ce constituiesc azi «presa locală», cum i se zice. Fugiți de prin școli, certați cu cartea (uneori și cu justiția), în scris ca în vorbă aducând cu surugiii, provocând scandaluri la beție, stând cu căciula-n mână la ușile tuturor primarilor, prefecților, mai-mărimilor politice pe cari rând de rând îi

înjură ori le dau poza la gazetă în chenar de minci-noase tămâieri urât mirositoare..., aceștia sunt, și așa sunt, din păcate, cele mai multe din speci-menele care discreditează presa noastră de provincie”. **I.I.**

ARHIVELE OLTENIEI, revistă apărută la Craiova, de regulă anual, începând din 1981, editată de Centrul de Științe Sociale din cadrul Academiei de Științe Sociale și Politice a RSR; după 1989 apare sub egida Institutului de Cercetări Socio-Umane „C.S. Nicolăescu-Plopșor” al Academiei Române. Comitetul de redacție este alcătuit din Ion Pătroi (redactor responsabil), Virgil Joița (secretar de redacție), Mihaela Andreescu, Ion Ceapraz, Eugen Negrici, Radu Popescu, Rodica Țugui (membri). În 1992 redactor-șef devine Gh. Popilian, iar secretar de redacție Ovidiu Ghidirmic, înlocuit în 1995 de Stela Rădulescu. În 2000 redactor-șef este Vladimir Osiac, poziție ocupată din 2002 de Cezar Avram; din 2007 Tudor Nedelcea (redactor-șef adjunct până în 2009) și Iustina Burci (secretar de redacție) completează comitetul de redacție. Prin publicarea unor materiale de istorie, arheologie, folcloristică, științele naturii și cultură, revista își propune să continue profilul enciclopedic al celei înființate în 1922 de Ch. Laugier și C.D. Fortunescu, reprezentând, astfel, „un liant peste timp”, cum se specifică în articolul program *Gânduri de început*. În 1992 redacția precizează într-un *Avertisment* că revista „a ieșit din perimetrul unui regionalism cultural – altădată programatic afișat –, abordând nu numai probleme de interes local, specifice zonei, ci și aspecte de o largă deschidere națională și universală”. **A.O.** este gândită ca „una din acele publicații fundamentale pentru emanciparea culturală a marilor regiuni istorice ale țării” (Mihnea Gheorghiu, *O publicație clasică*, 1/1981), subliniindu-se necesitatea și rolul unei publicații științifice într-un peisaj dominat de reviste literare. Într-adevăr, preocupările de arheologie și de istorie (colaborează Marin Nica, Gh. Popilian, Șt. Ștefănescu) se îmbină cu cele de filologie (I. Coteanu, Al. Graur, Gh. Bolocan), sociologie, filosofie, economie. Însă în anii '80 aspectul științific este cel mai adesea dublat de cel ideologic; articole relevante pentru perioadă: Elisabeta Trăistaru, *Originalitatea gândirii revoluționare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului Comunist Român*, Mircea Mușat, *Partidul clasei muncitoare – stegarul luptei pentru unitatea, suveranitatea și independența României*. Critica și

istoria literară dețin o pondere minoră, fiind ilustrată de regulă prin articole în cel mai bun caz mediocre; sunt prezenți Ovidiu Ghidirmic (despre G. Călinescu, D. Caracostea, Mateiu I. Caragiale, maior-sorianism), Mihaela Andreescu-Schenker (*Poezia lui Mircea Dinescu*), Constantin M. Popa (despre Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu). Marin Sorescu publică poemul *Călătoria* (3/1984). După 1989 se păstrează profilul enciclopedic, cu preponderență pentru disciplinele arheologie-istorie sau etnografie și lingvistică. Materialele de istorie și critică literară continuă să fie sărace cantitativ și calitativ, așezate sub semnul naționalismului vetust, al metodologiei revolute și al amatorismului locvace. O mostră grăitoare sunt articolele lui Tudor Nedelcea despre antisemitismul lui Eminescu. Câteva studii de stilistică oferă tratamente didactice cu privire la opera lui Tudor Vianu, Lucian Blaga, Tudor Arghezi, Ștefan Bănuțescu. În articolul *Negație și metamorfoză*, Mihaela Albu propune conturul psihologiei artistice particulare a scriitorilor olteni. Ion Militaru se ocupă de scrierile filosofice ale lui Constantin Noica, iar Mihaela Albu și A. Berceanu-Vâlceanu de poezia lui Marin Sorescu. La rubrica recenziilor sunt prezentate sporadic traduceri sau lucrări de istorie literară, cum ar fi *Literatura română contemporană* de Laurențiu Ulici (1995), *Postmodernismul* de J.-F. Lyotard (1999), *Dicționarul scriitorilor români*, coordonat de Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu (2002) ș.a. **M.Ș.**

ARICESCU, C.D.

[Constantin D.]

(18.III.1823,
Câmpulung –
18.II.1886, București),
poet, prozator,
dramaturg, publicist.

Fiu al Elenei (n. Chiliașu) și al serdarului Dimitrie Aricescu, **A.** învață mai întâi cu dascăli greci, apoi la școala românească din orașul natal și, din 1838 până în 1844, la Colegiul „Sf. Sava” din București, unde, la secția „umanioare”, erau profesori și Petrache Poenaru, Florian Aaron, C. Aristia. Scurt timp lucrează ca ajutor de inginer, dar se înapoiază la Câmpulung și organizează o trupă de actori

diletanți, venind apoi în 1847 în Capitală, unde e copist la Ministerul de Finanțe. Colaborator, în 1848, la „Pruncul român”, participant la manifestările revoluționare din Câmpulung, arestat și surghiunit în 1850 la Snagov, A. va fi și un vajnic susținător al Unirii, ales deputat în Divanul Ad-hoc al Țării Românești în 1857, dar și mai târziu. Din nou la București din 1859, e administrator la „Românul”, „Buciumul”, „Pressa”, director al Arhivelor Statului (1869–1870, 1871–1876), director al Domeniilor Statului (1870–1871), director la Imprimeria Statului (1876), revizor școlar, deputat în Cameră. Duce o viață agitată – în 1862 este iar închis, pentru cinci luni, la Văcărești –, pe care o va povesti, cu aere de martir, în versuri și proză.

Format în epoca pregătirii mișcării de la 1848, A. este unul dintre cei mai aprinși publiciști ai vremii, colaborator la „Curierul românesc”, „Pruncul român”, „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, „România”, „Steaua Dunării”, „Secolul”, „Dâmbovița”, „Naționalul”, „Reforma”, „Concordia”, „Trompeta Carpaților”, „Opiniunea constituțională”, „Poporul”, „Columna lui Traian”, „Națiunea”, „România liberă” și, evident, la ziarele al căror administrator era. Semnează și I. Ghimnescu sau I. Gimpescu. El își afirmă încrederea în progres, pledează pentru democratizare și moralitate, apără drepturile țăranilor, are opțiuni antimonarhice. Scrie *Istoria Câmpulungului, prima residență a României* (I–II, 1855–1856), o monografie informată bogat dar inegal, publică o serie de documente privind mișcarea pașoptistă: *Capii revoluțiunii de la 1848 judecați prin propriile lor acte* (I, 1866), *Correspondința secretă și acte inedite ale capilor revoluțiunii române de la 1848*, (I–III, 1873–1874), precum și un studiu, de merituos pionierat, asupra evenimentelor din 1821: *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, apărut în 1874, completat în același an de *Acte justificative la „Istoria revoluțiunii române de la 1821”*. Fără să fie unul din capii Revoluției de la 1848, ci doar un căuzaș cu suflet vibrant, A. adaugă la cronica acelor zile mărturiile din *Procesul și esilul meu la Snagov* (1859), din *Procesul meu pentru „Oda la Grecia”* (1863) sau notațiile prezente în manuscrisul *Memoriile mele*, editat postum (2002). Imaginea epocii se recompune destul de viu, impetușul autor, extrem de inventiv și locvace, fiind când patetic, grav, necruțător, când emfatic, naiv. Literatura lui A., puțin ținută în seamă de mulți contemporani și de posteritate, este a unui poligraf

perseverent. Încurajat de Ion Heliade-Rădulescu, un mentor literar generos, el publică, în chiar anul debutului în „Curierul românesc”, și cel dintâi volum de versuri – *Câteva ore de colegiu* (1846). Se întâlnesc aici reflexe ale lecturilor din Byron, Lamartine, Musset, Hugo (autori din care și traduce), fructificate având în față și modelul poeziei lui Heliade. Tânărul condeier versifică, într-o manieră pretențioasă, cu o sentențiozitate greoaie, multe motive romantice consacrate, cum va face și în *Arpa română* (1852), *Lyra* (1858) ș.a. Poemul epitalamic *Florica* (1847), având ambiția transpunerii unei iubiri ideale, este o superficială proză rimată. Prin temperament și prin experiență, A. este mai degrabă un adept al liricii militante, cu sursa în evenimentele timpului. Scrie *Marșul libertății*, *Mircea*, *Hora Unirii*, numeroase alegorii, fabule, satire, pamflete, balade istorice care, în lipsa unui sigiliu de originalitate, întrețineau doar un climat literar specific. Târziu, în 1884, mizând pe valoarea documentară a unor astfel de producții, va publica într-o antologie, *Satire politice care au circulat în public, manuscrise și anonime, între anii 1840–1866*, scrieri aparținând mai multor autori. Nereușite, prolixе sunt și impresiile de călătorie, „epistole familiale” trimise în lume prin volumele *Flori de la Tușnad* (1872), *O preîmbulare pe munți sau Lumea reală și lumea ideală* (1872), *O excursiune pe munți* (1878). Cu veleități de dramaturg, A. include în repertoriul teatrului pe care îl înființase în iarna din 1846–1847 la Câmpulung și comedii proprii: *Coconul Panaiotache*, *Neaga rea sau Găina cântă, nu cocoșul*, *Boierul Vlăduță sau Ș-a spart dracul opincile*, *Peștorul (Samsarii de căsătorii)*. I se mai reprezintă dialogul în versuri *Trâmbița Unirii*, publicat în 1860 împreună cu o altă piesă care preamărea Unirea. Implicații politice și trimiteri autobiografice se află în piesa *Carbonarii* (1873). De altfel, în cronici dramatice, dar și în prefețele la două romane traduse în 1856 (*Călătorie împregiurul camerei mele* de Xavier de Maistre și *Octav* de Alfred de Musset), sunt exprimate idei despre rostul educativ al literaturii și despre misia de „luminători și conducători de oameni” pe care o au scriitorii. În pofida intențiilor ce îl animă, autorul nu-și depășește mediocritatea nici când scrie proză. Romanul *Misterele căsătoriei*, apărut în trei părți (1861–1886), împrumută idei și aforisme din *La Physiologie du mariage* de Balzac, din Jules Michelet, din J.-J. Rousseau și mulți alții, clișee din romanele lui Eugène Sue și Paul de Kock, într-o încercare, până la urmă ilară, de a alcătui un

îndreptar și de a găsi o cheie pentru bunul mers al căsniciei. Ca și la alți prozatori ai secolului, moravurile sociale sunt adesea surprinse adecvat. Pentru acest tip de observații, critica îndreptându-se de astă dată spre viața monahală, merită menționată și nuvela *Sora Agapia sau Călugăria și căsătoria* (1871), inspirată poate de nuvela *Le Religieuse* a lui Diderot sau mai curând de *Sœur Anne* a lui Paul de Kock.

SCRIERI: *Câteva ore de colegiu*, ed.2, București [1846]; *Florica*, București, 1847; *Arpa română*, București, 1852; *Istoria Câmpulungului, prima residență a României*, I–II, București, 1855–1856; ed. îngr. Adrian Săvoiu și Gheorghe Pârnuță, București, 2007; *Lyra*, București, 1858; *Explicarea alegoriilor din „Arpa română” cum și pasagele șterse de cenzură din această operă*, București, 1859; *Procesul și esilul meu la Snagov*, București, 1859; *Șoimul Carpaților*, București, 1860; *Trâmbița Unirii și Sărbătoarea națională*, București, 1860; *Misterele căsătoriei*, I–III, București, 1861–1886; *Procesul meu pentru „Oda la Grecia”*, București, 1863; *Sora Agapia sau Călugăria și căsătoria*, București, 1871; *Flori de la Tușnad*, București, 1872; *O preîmbinare pe munți sau Lumea reală și lumea ideală*, București, 1872; *Carbonarii*, București, 1873; *Istoria revoluțiunii române de la 1821*, Craiova, 1874; ed. îngr. și pref. Vladimir Osiac, Ion Pătroi și Dinică Ciobotea, Craiova, 1996; *O excursiune pe munți*, București, [1878]; *Cântul lebedei*, București, 1884; *Flori și fluturi*, București, 1900; *Strigoiul din Fanar*, București, f.a.; *Scrieri alese*, îngr. Dan Simonescu și Petre Costinescu, pref. Șt. Cazimir, București, 1982; *Memoriile mele*, îngr. și pref. Liviu Petreanu, București, 2002. **Antologii:** *Capii revoluțiunii române de la 1848 judecați prin propriile lor acte*, I, București, 1866; *Correspondința secretă și acte inedite ale capilor revoluțiunii române de la 1848*, I–III, București, 1873–1874; *Acte justificative la „Istoria revoluțiunii române de la 1821”*, Craiova, 1874; *Satire politice care au circulat în public, manuscrise și anonime, între anii 1840–1866*, București, 1884. **Traduceri:** Xavier de Maistre, *Călătorie împregiurul camerei mele*, pref. trad., București, 1856; [Alfred de Musset], *Octav*, pref. trad., București, 1856; C. Églantier, *Girosella*, București, 1876.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit.* XIX, II, 202–203, III, 111–112; Călinescu, *Opere*, VI, 361–363, 521–534; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 249, *Ist. lit.* (1982), 275–278; Popovici, *Romant. rom.*, 449–452; Vărgolici, *Începuturile*, 98–104; M.N. Rusu, [C.D. Aricescu], AFT, 1977, 10, ARG, 1986, 2; *Ist. lit.*, II, 593–596; *Dicț. lit.* 1900, 51–52; Barbu, *Romanul*, 123–125; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, 343–344; Manolescu, *Istoria*, I, 252; Faifer, *Semnele*, 180, 208; *Dicț. scriit. rom.*, I, 122–124; Eugen Simion, *Memoriile lui Constantin Dimitrie Aricescu*, CC, 2007, 8–9. **G.D.**

ARIEȘAN, Claudiu Teodor (1.VI.1963, Timișoara), clasicist. Este fiul Valeriei Ileana Arieșanu (n. Tomoiagă), profesoară, și al lui Ion Arieșanu, scriitor, jurnalist. Urmează la Timișoara Liceul „C.Diaconovici Loga” (1978–1980), Liceul de Filologie–Istorie (1980–1982) și Facultatea de Litere (1983–1987), luându-și doctoratul în 1998. Va fi profesor la Colegiul Național Bănățean din Timișoara (1990), conferențiar (2004) la Catedra de filologie clasică din cadrul Facultății de Litere, Istorie și Teologie a Universității de Vest din Timișoara, referent științific principal la elaborarea ediției electronice din *Thesaurus Linguae Latinae*, apărută sub egida Academiei Germane, iar din 2003 realizator de emisiuni de televiziune („Spirit și credință”, „Spiritul vremii”, „Dialog spiritual”, ediții săptămânale pentru TVR Timișoara și TVR 3), „Axios” pentru TVR 3 (din 2010). Este din 2010 redactor-șef la „Analele Universității de Vest din Timișoara”, seria științe filologice. După 1989 a îngrijit pentru Editura de Vest seria de traduceri din colecția „Logos”, pentru Editura Amarcord colecția „Cum Patribus”, pentru Editura Învierea a Arhiepiscopiei Timișoarei o serie de studii și traduceri din filosofia creștină. Colaborează la „Orizont”, „Teologia”, „Vatra”, „Studii de literatură română și comparată”, „Studia Ephemeridis Augustinianum”, „Acta Iassyensia Comparationis”, „Limbă și literatură”, „Folclor literar”, „Învierea”, „Orient latin” ș.a. I s-a acordat în câteva rânduri Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala din Timișoara (1999, 2003, 2010).

A. a debutat în „Forum studentesc” (1986) cu eseu *Paideia umanioarelor*, iar editorial cu *Hermeneutica umorului simpatetic. Repere pentru o comicologie românească* (1999), care îi pune în valoare disponibilitatea pentru cercetare interdisciplinară, pornind de la un eșafodaj teoretic coerent articulat. Autorul analizează diacronic teoriile despre râs și le aplică, mai apoi, în comentarii dedicate începuturilor umorului în literatura română orală sau cultă, valorizând calitatea hazului românesc, cu trimiteri contextuale spre alte spații culturale. În lucrarea *Între surâs și rugăciune. Modele culturale din comicologia clasică și patristică* (2003) **A.** insistă, producând și citate semnificative, asupra raporturilor dintre antici și moderni, făcând distincții necesare între elementele de modernitate și cele care definesc tradiția patristică. *Geneza comicului în cultura română* (2010) este o sinteză care dezvoltă un studiu doctoral și numeroase alte cercetări publicate de exeget. Având

ca reper opera lui M. Eminescu, el cartografiază mai multe zone din arealul comicității românești, scoțând la iveală o nebanuită tradiție comicologică care include autori ai predosloviilor sau epilogurilor din vechile cărți religioase, scrierile lui Dimitrie Cantemir și ale primilor noștri esteticieni și filosofi. Vizate sunt și texte reprezentative pentru animato-rii presei noastre culturale de început. Demersul, recuperator, nu umple doar un gol în bibliografia de specialitate, ci deschide și o fertilă perspectivă de lectură, girată de solida formație de clasicist a autorului.

SCRIERI: *Hermeneutica umorului simpatetic. Repere pentru o comicologie românească*, Timișoara, 1999; *Între surâs și rugăciune. Modele culturale din comicologia clasică și patristică*, Timișoara, 2003; *Cetatea literară a Romei. Întemeietorii*, Timișoara, 2005; *Geneza comicului în cultura română*, Timișoara, 2010. **Traduceri:** Lactantius, *De mortibus persecutorum* (*Despre morțile persecutorilor*), Timișoara, 2000; Tertulian, *Despre idolatrie și alte scrieri morale*, introd. trad., Timișoara, 2001 (în colaborare).

Repere bibliografice: Eugen Simion, *Spiritul tânăr*, FLC, 1986, 48; Vera Maria Neagu, *Editorial event*, „Religious Life”, 1995, 107; Mircea Borcilă, „*Hermeneutica umorului simpatetic*”, ST, 1999, 8–9; Rodica Zafiu, *Umorul național*, RL, 1999, 47; Doina Curticăpeanu, *Cei care vin* (Claudiu T. Arieșanu), F, 1999, 10; Marius Lazurca, *Magna cum laude* („*Hermeneutica umorului simpatetic*”), O, 2000, 4; Constantin Cubleşan, *Eminescu între oglinzile criticii*, Cluj-Napoca, 2001, 221–223; Constantin Jinga, *Persecuție și moarte*, O, 2001, 9; Val. Panaitescu, *Humorul*, Iași, I–II, 2003, *passim*; Laura Bădescu, *Redimensionarea hermeneutică a comicului*, „*Povestea vorbei*” 2005, 1–2; Petru Pistol, *Contexte clasice*, Pitești, 2005, 99–107, 115–118; *Dicț. Banat*, 47–49; Pavel Petroman, Cornel Jiva, Ioan Petroman, *Oameni, oameni care au fost și sunt oameni*, Timișoara, 2010, 319–331; Dan Negrescu, *Benefica sfidare*, O, 2011, 1.

Dr. M., L.A.

ARIEȘANU, Ion (8.IX.1930, Ocna Mureș), prozator, publicist. Este fiul Elenei (n. Popa) și al lui Iosif Arieșanu, lăcătuș mecanic. Își începe învățătura în orașul natal (1938–1943), continuând-o la Liceul „Samuil Vulcan” din Beiuș (1943–1944) și la Liceul „Mihai Viteazul” din Turda (absolvind în 1951), apoi urmează secția de limba și literatura română a Facultății de Filologie de la Universitatea clujeană (1951–1955). După un scurt popas ca asistent la Catedra de filosofie a Politehnicii din Timișoara (1955–1956), în urma mișcărilor studențești este dat afară, reintegrat ulterior, în calitate

de muncitor necalificat, la Prodexport. Intrat în ziaristică în 1958, la „Drapelul roșu”, ca redactor, va trece ulterior în presa literară: redactor la „Scrișul bănățean” (1965–1968), apoi la „Orizont”, unde va fi redactor-șef (1972–1989), promovând literatura tinerilor. Debutează cu proză scurtă în „Făclia Ardealului” (1951), iar editorial cu volumul de schițe și povestiri *Anii adolescenței* (1962). Mai colaborează cu proză și reportaje literare la „Steaua”, „Familia”, „Gazeta literară” și „România literară”, „Luceafărul”, „Convorbiri literare” ș.a., la Radio Timișoara și la Televiziunea Română. În 2011 i se decernează Premiul Opera Omnia al Filialei din Timișoara a Uniunii Scriitorilor.

Atitudinea justițiară, demascarea imposturii, reabilitarea conștiințelor ultragiutate, apărarea adevărului, copilăria întunecată de război ori amintirea lui, singurătatea, iubirea, adâncurile ființei ar fi câteva teme importante în opera lui A. Prozator temeinic, pe urmele lui Ioan Slavici și Liviu Rebreanu, Ion Agârbiceanu și Pavel Dan, A. reia teme fundamentale. La nici cinci ani de la debut, prozatorul a scris un roman – *O complicată stare de fericire* (1967, revăzut în 1978) – de netăgăduită noutate în contextul epic al momentului. Interesul cărții este dat de finețea cu care sunt surprinse realitatea interioară a personajelor, psihologiile, reacțiile de conștiință. Capacitatea analitică, exersată individual, se conjugă cu însușirea de a descoperi esența unor trăsături de grup. *Vrajă* (1971), desfășurare compozițională contrapunctică, cu alternare de planuri, incluzând interferența a două destine, rămâne un roman al problemelor, al vieții, al infinitelor implicații generate de aceasta. Ștefan Nicodim, autorul unei descoperiri senzaționale, ce oferă nelimitate posibilități de cercetare în domeniul fizicii atomice, se dovedește un personaj complex, acționând după norme clare de existență. Victimă în tinerețe a unei acuzații grave prin neînțelegere, el îi va resimți, timp îndelungat, consecințele. Posibilitatea schimbării modalităților de construcție epică, semn al unei eficiente disponibilități narative, se vedește și în *Prietenul pe care-l caut pretutindeni* (1975). Observațiile (cu subtitlul *Din însemnările unui profesor de țară*) iau tot mai mult consistența cercetării, descripției i se asociază analiza, ce domină ansamblul epic. Structurată pe coordonatele anchetei, cartea oferă o mai liberă interferență a planurilor epice și a mișcării personajelor. Reconstituirea în absență tensionează acțiunea, iar valoarea romanului crește din acest

sistem de viziune modernă asupra narațiunii. În *Cei buni mor cei dintâi* (1998) scriitorul problematizează evenimentul, demersul existențial, comportamentul într-o derulare epică adeseori robustă. Se întâlnesc în roman și notații libere, fragmente esențiale, pagini în care răzbate meditația, rânduri sub semnul jurnalului sau care au cruditatea reportajului. *Cruci de lemn* (2001), plasat în perioada celei de-a doua conflagrații mondiale, are cel puțin două paliere de interpretare – unul la nivelul eroului-narator, pe filiera evenimentelor, altul la nivel auctorial, pe structura unui simbol polivalent. La primul nivel romanul este povestea unui ostaș, urmărind modul omului simplu de a vedea războiul; la nivelul paradigmei existențiale, se află simbolul crucificării, întâlnirea cu sacrul și purificarea, redescoperirea iubirii aproapelui și a speranței. Nu un puseu de eroism îl face pe protagonist, Romulus Crainic, să ajungă pe front, ci o banală întâmplare, pe care tânărul nu o înțelege, dar în urma căreia trăiește o dramă. **A.** știe să construiască, cu o deosebită aplecare spre viziunea plastică și cinematografică, scene de aglomerări umane sau să fixeze momente de reclusiune, de retragere în meditația solitară. Astfel, tălăzuirea mulțimii în scena plecării pe front este un moment antologic, unde notația interferează cu meditația, profundă tocmai prin simplitatea ei. Nu rareori textul se încarcă de un suflu poetic, ca o litanie biblică. Scris mai demult, dar nepublicat din cauza cenzurii, *Flacăra singuratică* (2004) este romanul experienței dure a solitudinii și a încercării de a o înfrânge. Din postura solitarului, personajul principal, Octavian David, descoperă lumea și altfel decât prin iluziile tinereții nealterate. Fundalul social este al mișcărilor studențești, iar cel individual al unei rupturi pe plan afectiv. Romanul urmărește drama tânărului gazetar prins între trăirea în idealitatea convingerilor sale și duritatea existenței reale, mulată pe principii învechite. **A.** scrie o proză cu un ciudat amestec de forță și ingenuitate, de lirism și dramă, de halucinație și luciditate. Sub înșelătoarea simplitate izvorâtă din perfecțiunea formală, autorul dovedește o bună cunoaștere a sensului durabilității clasice, dar și a structurilor prozei moderne.

SCRIERI: *Anii adolescenței*, București, 1962; *Trenul albastru*, București, 1965; *Vară târzie*, București, 1967; *O complicată stare de fericire*, București, 1967; ed. 2, Timișoara, 1978; *Vrajă*, București, 1971; *Primiți puțină duioșie?*, Timișoara, 1972; *Amintiri de pe planeta Pământ*,

București, 1973; *Lumini peste Apuseni*, București, 1974; *Prietenul pe care-l caut pretutindeni*, București, 1975; *Respirație liberă*, București, 1979; *Lumină stranie*, Timișoara, 1981; *O pasăre în iarnă*, Timișoara, 1986; *Lumina de la capătul nopții*, Timișoara, 1987; *Cei buni mor cei dintâi*, Timișoara, 1998; *Cruci de lemn*, Timișoara, 2001; *Flacăra singuratică*, Timișoara, 2004; *Printre înțelepți*, Timișoara, 2008; *Sentimentele*, Timișoara, 2010. **Antologii:** *Dansul săbiilor. O panoramă a epigramei românești contemporane*, Timișoara, 1975 (în colaborare cu Ion Velincan). **Traduceri:** Neboișa S. Popovici, *Toamna, casa și păunul*, Timișoara, 1996.

Repere bibliografice: Ov. S. Crohmălniceanu, „*Anii adolescenței*”, GL, 1962, 28; Teodor Vârgolici, „*Trenul albastru*”, GL, 1965, 24; Gheorghe Grigurcu, „*O complicată stare de fericire*”, F, 1967, 5; Șerban Foarță, „*Vară târzie*”, O, 1967, 7; Dana Dumitriu, „*Vrajă*”, ARG, 1972, 6; Sorin Titel, „*Vrajă*”, RL, 1972, 28; Teodor Tihan, *Romanul unei noi posibile iubiri*, ST, 1972, 8; Cornel Ungureanu, „*Omul pe care-l caut pretutindeni*”, O, 1976, 1; Valentin Tașcu, *O carte și lumea ei*, ST, 1976, 2; Ardeleanu, *Mențiuni*, 142–145; Marian Odangiu, *Biografia stării de fericire*, RL, 1980, 9; Cornel Ungureanu, „*O pasăre în iarnă*”, O, 1986, 17; Eugen Dorcescu, [Jon Arieșanul], O, 1988, 5, 2002, 4; Adrian Dinu Rachieru, *Un prozator „cald”*, AST, 1988, 10; Cristea, *A scrie*, 262–265; Ruja, *Parte*, I, 93–103, II, 11–13; *Dicț. scriit. rom.*, I, 124–125; *Dicț. Banat*, 49–57. **AL.R.**

ARION, George (5.IV.1946, Tecuci), poet, prozator, gazetar, eseist. Este fiul Aglaiei Arion (n. Motaș), învățătoare, și al lui Gheorghe Arion, profesor. Urmează liceul la București, absolvindu-l în 1964 și apoi Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din același oraș (1965–1970). Debutează cu versuri în revista „Contemporanul” (1966), prima lui carte, *Copiii lăsați singuri*, apărută în 1979, cuprinzând tot poezii. Mai colaborează la „România literară”, „Vatra”, „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»”, „Jurnalul național” ș.a. Din 1974 este redactor la revista „Flacăra”, secția cultură, iar din 1990 devine director al publicațiilor „Flacăra”. A scris scenarii pentru filmele *Enigmele se explică în zori* (1989, regia Aurel Miheleş) și *Atac în bibliotecă* (1992, regia Mircea Drăgan), pentru serialul polițist *Detectiv fără voie* (2001, regia Silviu Jicman), a compus libretul operei *În labirint*, prezentată în 1988 în cadrul Festivalului „George Enescu”. Monologul dramatic *Autografs-a jucat cu succes la Teatrul Național din București*. I s-a decernat Premiul Uniunii Scriitorilor pentru *Profesionistul. Țintă în mișcare* (1985), *Crimele din*

Barintown (1995) și pentru *O istorie a societății românești contemporane în interviuri* (I–II, 1999).

Deși a debutat ca poet – lirică de gesticulație adolescentină, salvând excesele de gravitate prin fibra autoironică –, **A.** reprezintă întâi de toate un câștig pentru publicistică: nu doar cei peste douăzeci de ani la „Flacăra”, dar în special *Interviuri*, trei volume apărute între 1979 și 1987, modelul fiind Adrian Păunescu, l-au impus în lumea literară. O carte dedicată poeziei lui Alexandru A. Philippide (1982) încearcă să asocieze stilul publicistic cu istoria literară. Linie curmată, din păcate. Însă adevărata vocație a lui **A.** este romanul polițist. Titlul cel mai reușit, *Atac în bibliotecă* (1983), lansează o serie ce va fi continuată de *Profesionistul. Țintă în mișcare*, *Trucaj* (1986), *Pe ce picior dansați?* (1991) și *Fortăreața nebunilor* (2011). Protagonistul, ziaristul Andrei Mladin, este o versiune locală după detectivul Philip Marlowe al lui Raymond Chandler (pasișat de altfel intens la nivel de stil și de abordare), un Don Juan flegmatic, afișând invincibilitatea, dar vulnerabil pe fond. Cu certe calități scenaristice, proza polițistă a lui **A.** afișează ingredientele „meseriei”, inclusiv doza de autopersiflare prin care faptele cele mai dure devin un plăcut decor compensator pentru bovarismele lectorului român. Pitoresc, jocul ironiei cu autoironia dublează eficient natura ludică (și uneori chiar parodică) a intrigii polițiste. Contextele occidentale în care se plasează de regulă acțiunea, alura asumată de narator – un soi de San-Antonio în variantă *soft*, inclusiv prin efortul de a lansa poantă după poantă – și deseale trimiteri subtextuale la vârfurile de ieri și de azi ale genului, de la Agatha Christie la SAS-uri, sunt calități care atrag atenția măcar în contextul românesc sărac al romanului polițist. Totuși, intriga este de cele mai multe ori șchioapă, frizând accidentalul și neverosimilul. S-ar putea observa, cu temei, că sunt romane „de voce”, în care figura naratorului este mai importantă decât acțiunea; dar și vocea este prea puțin originală, o pasișă din surse diverse. Retrospectiv, o sursă potențială de divertisment o reprezintă jocul autorului între „șopârle” și conformism. Punctul cel mai de jos îl atinge *Fortăreața nebunilor*, reactivare în decor postcomunist a lui Andrei Mladin, încercare de thriller conspiraționist în care unul dintre fire merge până în vremea lui M. Eminescu, cooptat *via* teoriilor triviale ale complotului împotriva poetului. Asamblarea componentelor cade în comicul involuntar al filmelor proaste de serie B. În afara ciclului

Mladin, după 1989 prozele reunite în *Nesfârșita zi de ieri* (1997) trag mai mult spre tradiția gogoliană, către Ilf și Petrov, cu angajați ai SRI, pretinse comploturi vizând asasinarea regelui Mihai ș.a.m.d., în bufonade spionistice și pseudotensiuni carnavalești, nu fără puseuri către șarja politică și satira socială la adresa tranziției postceaușiste a României. Dacă **A.** are dreptate când afirmă, în prefața antologiei lirice *Traversarea* (1997), că „paginile din această carte nu-mi aparțin. Ele au fost scrise de un tânăr student căruia îi plăcea să zăbovească prin biblioteci”, nu este mai puțin adevărat că publicistica pe teme sociopolitice din *Viața sub un președinte de regat* (1997), dar mai ales excelenta idee de a-și reuni sutele de interviuri cu personalități ale vieții culturale, realizate între 1975 și 1999, sub titlul *O istorie a societății românești contemporane în interviuri*, întregesc cu adevărat personalitatea autorului. **A.** a mai tradus Raymond Chandler, *Nimic de vânzare*, Raf Vallet, *Alibi pentru un prieten* ș.a.

SCRIERI: *Copiii lăsați singuri*, Craiova, 1979; *Interviuri*, București, I–III, 1979–1987; *Amintiri din cetatea nimănui*, București, 1980; *Alexandru Philippide sau Drama unicității. Încercare de portret interior*, București, 1982; *Atac în bibliotecă*, București 1983; *Profesionistul. Țintă în mișcare*, București, 1985; *Trucaj*, București, 1986; *Pe ce picior dansați? Misterul din fotografie*, București, 1991; *Crimele din Barintown*, București, 1995; *Nesfârșita zi de ieri*, București, 1997; ed. (*Șah la rege*), București, 2008; *Pentru că în viața aceasta*, București, 1997; *Traversarea*, București, 1997; *Uite cine nu vorbește*, București, 1997; *Viața sub un președinte de regat*, București, 1997; *O istorie a societății românești contemporane în interviuri*, I–II, București, 1999; *Cameleonul*, București, 2001; *Detectiv fără voie. Laudatio pentru romanul polițist*, București, 2001; *Anchetele unui detectiv singur*, București, 2003; *Liniște! Corupții lucrează pentru noi*, București, 2003; *Spioni în arșiță*, București, 2003; *Necuratul din Colga*, București, 2004; *Crime sofisticate*, București, 2009; *Fortăreața nebunilor*, București, 2011; *Sufocare*, București, 2012.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, II, 50–51; Șerban Cioculescu, [George Arion], RMB, 1979, 19, RL, 1979, 48; Stănescu, *Jurnal*, II, 95–97; Al. Dobrescu, *Profesionistul... amator*, CRC, 1985, 34; Nicolae Manolescu, *Un roman (nu chiar) polițist*, RL, 1985, 40; Eugen Simion, *Romanul polițist*, ATN, 1986, 3; Dana Dumitriu, *Un detectiv bovaric*, RL, 1987, 3; Tudorel Urian, [George Arion], VST, 1987, 4, CU, 1999, 12, 2001, 11, RL, 2005, 6; Val Condurache, *Optica literară*, CL, 1987, 4; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, 176–180; *Dicț. scriit. rom.*, I, 125–126; Cioculescu, *Lecturi*, I, 32–35; Mircea Pricăjan, [George Arion], F, 2004, 4, 2005, 1, 2010, 4; Ștefănescu, *Istoria*, 1139–1140; Popa, *Ist. lit.*, II, 940–941. **D.C.M., M.I.**

**ARISTIA, Costache
(Constantin)**

(1800, București –
18.IV.1880, București),
traducător, autor
de versuri și proză,
publicist.

Fiu al unui grec căzut în luptele de la Missolonghi, **A.** e încă un adolescent în momentul apropierii sale de mișcarea eteristă (1818). Studiile și le face la Academia grecească din București. Remarcat de domnița Ralu Caragea cu prilejul reprezentațiilor teatrale organizate cu elevii școlii, este trimis la Paris, pentru a studia acolo jocul celebrului actor F.-J. Talma. Întors în țară, el continuă să apară pe scenă, în teatrul de la Cișmeaua Roșie, impunându-se prin talentul său impetuos, prin jocul inspirat și patetic, adeseori exagerat și grandilocvent, în stilul vremii. În 1821 e „mavrofor” în „batalionul sacru” al lui Ipsilanti. Supraviețuind luptelor de la Drăgășani împotriva turcilor, va trece granița, plecând în Austria, și de acolo la Roma, de unde, în 1824, e trimis pentru studii la Academia ioniană din Corfu. Luându-și diploma, **A.**, după câteva popasuri la Roma și Paris, se întoarce în București, fiind numit profesor de limba greacă (1830) și franceză (1831) la „Sf. Sava”. De asemenea, i se încredințează și Catedra de declamație de la școala Societății Filarmonice, societate la întemeierea căreia a luat parte. Primul nostru mare actor cu studii în străinătate, el a creat o adevărată școală actoricească, având printre ucenici pe C.A. Rosetti, pe Costache Caragiali, care îl va depăși, pe Eufrosina Popescu și C. Mihăileanu. La catedră pleda pentru o artă cu o ținută clasică și o funcție militantă și patriotică. În 1835 intră în redacția „Gazetei Teatrului Național”. După dizolvarea Societății Filarmonice, pleacă la Atena, unde înființează Asociația Filodramatică. Înapoiat în țară, **A.**, care aderase în 1843 la organizația politică Frăția, este, în timpul mișcării de la 1848, comandant al Gărzii Naționale. Arestat de turci, reușește să evadeze și emigrează la Paris. Refuzând cetățenia greacă ce i se oferă la Atena, revine în București, unde va lua parte, împreună

cu C. Caragiali, la organizarea, în 1851, a spectacolului inaugural al Teatrului Național. Din 1860 funcționează la Catedra de limba greacă a Gimnaziului „Gheorghe Lazăr”, unde predă până în 1865, când se retrage din viața publică. Moare în urma unui atac de apoplexie, opt ani după ce își pierduse vederea.

Până la 1828, **A.**, înfocatul eterist de odinioară, nu știa încă să scrie românește. În 1827 localizează, în limba greacă modernă, comedia *George Dandin* de Molière. Vizând, prin personaje botezate ilar, unele moravuri ciocoiești din opera aceluiași dramaturg, mai târziu traduce, în românește, *Le Mariage forcé*, devenită *Silita căsătorie*. După doi ani, la Paris, el publică, tot în grecește, *Imn către Elada*. Sporadic, va mai compune, în aceeași limbă, unele scrieri, precum tragedia în cinci acte *Armodios și Aristogiton sau Panathineia* (Atena, 1840), care exaltă lupta împotriva tiraniei. Pedagogul, cu remarcabile însușiri, este și un harnic autor de manuale școlare și cărți didactice (gramatici, abecedare franțuzești, o culegere de lecții istorice, fizice și morale). În „Învățătorul satului” apare, între 1843 și 1847, un ciclu de articole cu o pronunțată tendință etică, adunate într-un volum (*Săteanul creștin sau Partea morală din foaia satului*, 1853). Istorioare morale (*Repezitatea vieții*) sunt tipărite și în „Vestitorul românesc”. Într-un limbaj sfătos și curgător, ele alcătuiesc un fel de tratat de morală ale cărui precepte sunt ilustrate tot prin istorioare (*Petre și Cristina, Prințul dezamăgit, Puterea religiei* ș.a.). Printre alte povestiri, o meditație intitulată *Gloria (Slava) omului* este un solilocviu, de tip preromantic, pe tema soartei omenești, privită sub spectrul deșertăciunii. **A.** a fost un traducător ambițios și nu lipsit de iscusință, ale cărui realizări au ca trăsătură comună o deosebită fidelitate față de original. Este, mai întâi, cazul versiunii românești a unei tragedii a lui Vittorio Alfieri, *Saul*, care a prilejuit și o reprezentație teatrală de un răsunător succes în 1836. Apreciată, în cuvinte pline de căldură, de C. Negruzzi (iar mult mai târziu de Ramiro Ortiz), traducerea e apărută cu o amplă argumentație de I. Heliade-Rădulescu împotriva criticilor, nu cu totul incorecte, însă excesiv de severe, ale lui Gh. Asachi. Polemica era purtată îndeosebi în jurul metrului folosit de autorul român, precum și al respectării textului original. O altă operă a lui Alfieri, *Virginia* (1836),

tălmăcită în proză ritmată, nu a avut un răsunet asemănător. Dar visul lui de traducător a fost Homer. *Iliada* l-a obsedat ani de-a rândul. I s-a părut prea simplă întâia versiune, aceea din 1837 (e vorba de primele șase cânturi, însoțite și de o *Disertație asupra nașterii și vieții lui Omer*). După un travaliu copleșitor, care avea să-l coste vederea, realizează a doua versiune, din care publică primul cânt în 1858, apoi în 1868, cu un pretențios studiu introductiv (*Disertatio despre hexametru antic hellen și modern românesc și ceva despre limbă*). Scrisă cu ortografia italianizantă a lui Heliade-Rădulescu, încercarea e săvârșită în versuri hexametrice frumos sunătoare, dar înțelesul este cel mai adesea compromis de o limbă bizară, cu silnice inversiuni și cuvinte compuse („brațalba”, „argintarcatul”, „coifulgerosul” ș.a.), făurite chiar de autorul român. Cu toată pledoaria lui Heliade, traducerea a părut multora, încă de pe atunci, ceva foarte asemănător cu o parodie. Nu cu prea mult timp înainte, în 1857, într-o „precuvântare” la *Paralela sau Viețile bărbatilor iluștri*, prima traducere în limba română a operei lui Plutarh, dovedise, totuși, o anume circumspecție și o orientare justă, în genere, și în chestiunile de limbă, care l-au preocupat, firesc, multă vreme. Dintre alte tălmăciri, notabilă, nu și prin limba folosită, e *Biblia sacra* (1859), redată după o ediție grecească și cuprinzând numai trei cărți: *Genesis*, *Isaia* și *Psalmi*. **A.** a scris și versuri originale, fără să fi avut o înzestrare deosebită pentru poezie. Inspirat de urcarea pe tron a lui Gheorghe Bibescu, „stanțele epice” din volumul *Prințul român* (1843) sunt naive și exaltate. Asemenea „stanțe” apar și în „Foaie pentru minte, inimă și literatură” și în „Curierul românesc”. În „Învățătorul satului”, inserate în ciclul de articole moralizatoare, se găsesc câteva poezii simple, pe motive populare. Un volum de versuri nu a mai apucat să iasă de sub tipar. Tot în manuscris a lăsat și o tragedie în versuri, *Iosef cel lacom sau Păcatul osândit* (1842), o traducere din franceză.

SCRIERI: *Disertație asupra nașterii și vieții lui Omer*, în Homer, *Iliada*, I, pref. trad., pref. I. Eliade [Ion Heliade-Rădulescu], București, 1837; *Prințul român*, București, 1843; *Săteanul creștin sau Partea morală din foaia satului*, București, 1853; *Disertatio despre hexametru antic hellen și modern românesc și ceva despre limbă*, în Homer, *Iliada*, București, 1868. **Traduceri:** Vittorio Alfieri, *Din operele lui...*, vol. I: *Saul*, pref. trad., București,

1836, *Virginia*, București, 1836; Homer, *Iliada*, I, pref. trad., pref. I. Eliade [Ion Heliade-Rădulescu], București, 1837; ed. București, 1868; Plutarh, *Paralela sau Viețile bărbatilor iluștri*, pref. trad., București, 1857; *Biblia sacra*, partea I–III, București, 1859.

Repere bibliografice: J.-A. Vaillant, *La Roumanie*, III, Paris, 1844, 216–218; C. Negruzzi, *Păcatele tinereților și alte scrieri*, îngr. Liviu Leonte, pref. N.I. Popa, București, 1959, 255–257; Gh. Asachi, *Scrieri literare*, II, îngr. și pref. N.A. Ursu, București, 1957, 337–339; Ion Heliade-Rădulescu, *Opere*, II, îngr. și introd. D. Popovici, București, 1943, 94–104, 124–131; Vasile Alecsandri, *Proză*, îngr. și introd. G.C. Nicolescu, București, 1967, 286–294; Iorga, *Ist. lit.* XIX, I, 139–142; Ramiro Ortiz, *Per la storia della cultura italiana in Rumania*, București, 1916, 276–278, 301–312, 324–343; Cezar Papacostea, *Vechi traduceri din clasici. „Iliada” lui C. Aristia*, RC, 1931, 3–4; G. Călinescu, *I. Eliade Rădulescu și școala sa*, București, 1966, 107–115; Ana Maria Popescu, Al. Machedon, *Constantin Aristia*, București, 1967; Cornea, *Originile*, 595–596; Virgil Brădățeanu, *Profiluri. Mari actori români*, I, București, 1973, 9–22; *Dicț. lit.* 1900, 53–54; *Dicț. scriit. rom.*, I, 126–127; N. Georgescu, *De la Aristia la Murnu*, „Oglinda literară”, 2006, 53, 54. **F. F.**

ARMAȘU, Liliana (4.XI.1972, Petrosu-Bălți), poetă, eseistă. Este fiica Verei Armașu, medic, și a lui Alexandru Cojocaru, inginer. Urmează școala elementară și medie în satul natal (1980–1990) și Facultatea de Jurnalism și Științe ale Comunicării la Universitatea de Stat din Chișinău (1990–1995), luându-și licența cu teza *Publicistica lui Nae Ionescu*. Deține funcția de cronicar la ziarul „Țara” (1995–2002), redactor la editurile Flux (2003–2005) și Arc (din 2006). Între 1997 și 2001 se află la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca pentru un stagiu doctoral în domeniul cercetării sociologiei literare, iar în 2005 beneficiază de o bursă a Fundației Soros. Primele versuri îi apar în ziarul „Tânărul leninist” (1984). Cel dintâi volum de versuri, *Eu scriu... Tu scrii... El este*, apărut în 2001, este urmat de alte câteva cărți, dintre care una, *O lume fermecată* (2007), pentru copii. Mai colaborează la revistele „Basarabia”, „Limba română”, „Contrafort”, „Luceafărul”, „Clipa siderală”, „Tomis”, „România literară”. Obține mai multe premii, printre care Premiul Editurii Cartea Românească (1998), Marele Premiu la Festivalul „Tudor Arghezi” (2000), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2010).

A. face parte din generația scriitorilor basarabeni care se afirmă la începutul secolului al XXI-lea, în condițiile unei mai mari libertăți de

creație comparativ cu perioada sovietică. Autoarea se impune prin felul curajos de a-și transpune atitudinile: fără nostalgii, lăsând loc pentru o undă de umor: „Hăis! – îi strig trupului/ Cea! – îi poruncesc sufletului/ Nici o mișcare./ Du-te – îi ordon piciorului drept/ Vino! – îi zic stângului/ Indiferență./ Stai! – îi poruncesc clipei/ Întoarce-te! – îi strig trupului/ Măcar mori./ Uită! – îi ordon memoriei/ Uitați-vă la mine! – le zic ochilor/ Da de unde/ Vorbește! – îi strig gurii/ Taci! – îi poruncesc sângelui/ Habar n-au./ Ham! – îi zic sexului/ Taie! – îi ordon caninului/ Vorbă seacă./ Cântă! – îi poruncesc inimii/ Filtrează! – îi strig rinichiului/ Foaie verde./ Pace! – le zic nervilor/ Război! – îi ordon minții/ Neutralitate./ Scrii în asemenea condiții?/ Și, totuși, scriu”. Autoarea contemplă cu ochii deschiși lumea ca „tablou demult uitat într-un colț de cer răsturnat”, a cărei grație divină e „camuflată” în figuri dizgrațioase, precum cea a vagabondului cocoșat cu buză de iepure, care duminică de duminică face minuni scoțând sunete nelumești și „adunând în cutii de carton de la fiecare credincios câte o lacrimă”. Viața și moartea se interpenetrează aproape în termeni expresioniști, separându-se, ca la o Judecată de Apoi, „comunismul de capitalism/ convenționalismul de nonconformism/ păgânii de creștini/ umilința de tupeu/ normalul de nebunie/ realitatea de vis/ știința de analfabetism/ câinii sălbatici de câinii domestici/ femeile de bărbați” și căutându-se un sens al morții în chiar sensul vieții. Destinul feminin e abordat dintr-o perspectivă diferită: nu lamentația și nici masculinizarea forțată contează, ci impunerea vieții ca „proiect deschis”. În *Singurătatea de miercuri* (2010) absența nu e atât un eveniment, cât punerea în scenă a absenței celuilalt, iar discursul monologic intensifică suferința. Dureroasă, solitudinea nu degradează, iar soluția vine dinspre salvarea sufletului prin credință: „Și iată că nu te poți certa cu nimeni/ nici cu tine însuși/ și nici cu Dumnezeu,/ căci chiar Tu ești singurătatea/ în care El se odihnește duminică” (*Singurătatea de duminică*). Aspirația de a reflecta existența cuprinzând-o amplu răspunde unui mod de a fi al lumii postmoderne, divergentă, confuză: „Scriu tot ce-mi cade în cale –/ nu cruț pe nimeni și nimic/ nici un dușman și nici un amic;/ n-am rețineri, n-am jale./ Scriu apăsător, cu mine de fier –/ îmi place să văd lumea întinsă pe foaie/ și să mă uit la ea ca la ziua de ieri” (*Statutul unui scrie-man*).

SCRIERI: *Eu scriu... Tu scrii... El este...*, pref. Constantin Popescu, Târgu Jiu, 2001; *O lume fermecată*, Chișinău, 2007; *Singurătatea de miercuri*, pref. Eugen Lungu, Chișinău, 2010.

Repere bibliografice: Grigore Chiper, *Iubitul meu, poemul*, CF, 2003, 3–4; Marius Chivu, *Un mic desant liric*, DM, 2010, 21 aprilie; Mircea V. Ciobanu, *Singurătatea dintotdeauna*, „Sud-Est cultural”, 2010, 3; Em. Galaicu-Păun, *Biblioteca de fildeș*, „Sud-Est cultural”, 2010, 3; Lucia Țurcanu, *Singurătatea de la marginea marginii*, VTRA, 2010, 8–9; Grigore Chiper, *Poemul-leac împotriva singurătății incurabile*, CF, 2010, 11–12; Dumitru Crudu, *E rău sau e bine să fii singur*, „Timpul” (Chișinău), 2011, 29 aprilie; Nicolae Turtureanu, *Singurătatea de vineri*, „Ziarul de Iași”, 2010, 26 iunie; Viorica-Ela Caraman, *Modele ale temporalității poetice*, Chișinău, 2012, 186–197.

A.B.n.

ARMEANU, Valeriu (23.V.1946, Giroc, j. Timiș), poet. Este fiul Eugeniei Armeanu (n. Cătălinoiu), cadru medical, și al lui Gavrilă Armeanu, militar. A absolvit cursurile Liceului „Traian” din Turnu Severin (1968). A fost muncitor, apoi bibliotecar la Biblioteca Casei de Copii din Drobeta-Turnu Severin (1969–1989). Începând cu 1990, a editat, timp de doi ani, ziarul „Scorpion”. În 1994 a devenit instructor la Centrul Județean Drobeta-Turnu Severin al Creației Populare, iar din 2001 este redactor-șef adjunct al revistei de cultură „Amfitrion”. Debută în 1963 la „Ramuri”. Mai este prezent în „Tribuna”, „Orizont”, „Luceafărul”, „România literară”, „Contemporanul”, „Vatra”, „Familia”, „Flacăra” ș.a.

Placheta de debut a lui A., *Să visăm* (1970), însumează poeme în care eufoniile de sorginte folclorică stau alături de reminiscențe din Nichita Stănescu, pe când formulările sentențioase încadrează un discurs care nu ocolește conceptele mari și nici asocierile lexice căutate, de o anume prețiozitate barochizantă. Ponderea cea mai însemnată în economia primelor sale culegeri o deține lirica erotică. Femeia iubită e chemată în Argia, Arcadia lui A., ținut miraculos asupra căruia autorul își proiectează, liber de orice constrângeri, liricele năzuințe și visul naturist: „Vino să ne iubim în Argia,/ Acolo e patria mea,/ Și liberi să fim ca fluturii,/ Căci Argia nu e numai un pământ,/ Ca o durere albă,/ E-o inimă, vai,/ Crescută peste iarbă”. Solicitat, episodic, de neguroase reverii mitice, în maniera „balcanicilor” deceniului al șaptelea din secolul trecut, și chiar de formula reportajului liric, A. a evoluat semnificativ.

Baladele întrucâtva caligrafice ale începuturilor sunt adaptate la normele formulelor poetice în vogă, devin parabole sprijinite pe epica vieții cotidiene, ironismul bonom primește complinirea parodiei ori a șarjei, iar mitofiliei și decorativismului lingvistic li se substituie o pletoră imagistică fastuoasă. Moment de referință este volumul *Vanități* (1980). Rama epică a poemelor adună aici accente moraliste, fraze vindicative, referințe ironice, apăsate sarcastice: „Un paj își tatuează strănutul/ pe pereți,/ mai suntem acolo,/ mai stăm liniștiți,/ bem canfor/ pentru orice eventualitate,/ ne muștră conștiința/ că n-am făcut pentru lume nimic”. De aici încolo, tonalitatea discursului devine mai aspră, stanțele autorului propunând în mod expres decupaje narative în materia istoriei și a civilizației, cu întoarceri, pilduitoare, la imaginarul vârstelor paradisiace și la parabolele cărților sacre: „Eu în arenă lupt cu moartea/ Și viața simt cum mi se duce,/ Tu strânge-mă cât poți de tare/ Și fă-mi din șoaptă lemn de cruce.// Maria, sunt absurd, desigur,/ Un obstinat din tată-n fiu,/ Și de-aș muri la tine-n brațe,/ Aș fi chiar mortul cel mai viu.// Aș fi mai blând ca o ninsoare/ Și n-aș mai fi mereu vânat,/ Deși eu știu că din greșală/ Voi fi-ntr-o zi decapitat”. În versurile din cărțile care se succedă după 1989 poetul nu întârzie să-și descopere și să-și exercite o vocație pamfletară: „melanholia” liricului devine un termen de referință livresc, punct de pornire pentru șarjele moralistului care se exersează și în paginile unui roman intitulat *Violete de Parma* (2004), din care se rețin paginile care vorbesc despre experiențele traumatizante ale deportaților în Bărăgan. Vituperând cu o mare libertate de limbaj, într-o avalanșă de expresii corozive, o altă serie, târzie, de poeme a lui A. cuprinde pamflete, alegorii și versuri parodice la adresa potenților politici de mai ieri, dar și de azi.

SCRIERI: *Să visăm*, București, 1970; *Imn la Cetatea Luminii*, Timișoara, 1974; *Odiha lacrimii*, București, 1977; *Lanul cu vedenii*, Timișoara, 1978; *Neguțătorii de triluri*, București, 1979; *Vanități*, București, 1980; *Azilul de cuvinte*, București, 1983; *Poeme*, București, 1989; *Repulsii*, Drobeta-Turnu Severin, 1997; *Trei basme pentru Măriuca*, Drobeta-Turnu Severin, 1999; *Lanul cu vedenii*, Craiova, 2001; *Fuga din Sodoma*, Craiova, 2007; *Violete de Parma*, Craiova, 2004; *Drumul spre Emaus*, Craiova, 2012; *Elegii*, Craiova, 2012; *Hoții de fulgere*, Craiova, 2012.

Repere bibliografice: Ion Pop, „Să visăm”, ST, 1970, 11; Ilie Constantin, „Să visăm”, RL, 1970, 50; Șerban Cioculescu, *Experiențe lirice*, FCL, 1977, 37; Alex. Ștefănescu, „Odiha

lacrimii”, „Scânteia tineretului”, 1977, 8845; Virgil Mazilescu, „Neguțătorii de triluri”, RL, 1979, 52; Constantin Crișan, „Azilul de cuvinte”, RL, 1984, 10; Lucian Alexiu, Valeriu Armeanu, O, 1990, 30; Ulici, *Lit. rom.*, I, 245–247; Maria Nițu, „Nu v-atingeți de Socrate...”, „Orient latin”, 1997, 12; Geo Vasile, *Vânător de vânt în templul de repulsii*, LCE, 2002, 11; Petre Ciobanu, *O structură romanească labirintică*, „Autograf”, 2005, 7; Vasile, *Mărci*, 135–137. **L.A.**

ARMONIA, gazetă politică și literară apărută la Târgoviște, săptămânal, între 24 mai 1881 și 8 decembrie 1883. În primele luni redactor a fost C. Alessandrescu, profesor de geografie și autor de nuvele. Din 27 septembrie conducerea este asigurată de un comitet din care făcea parte, alături de C. Alessandrescu, și Al. Vlahuță, profesor la gimnaziul din localitate. Vlahuță a publicat în A. din primul număr, când îi apar articolele *Banul* și *Paralela*, urmate de poezii – unele apărute mai înainte în „Convorbiri literare”, proză satirică, articole politice. Schița *Un Fănuț*, portret realizat în trăsături realiste, ironice, îl aduce pe Vlahuță în centrul unui conflict de presă. Un an mai târziu, după apariția poeziei *Scrisoarea unui bătrân*, un nou conflict izbucnește. De data aceasta, cel vizat era unul dintre șefii politici locali și tânărul poet va trebui să suporte consecințele îndrănelii sale, pierzându-și postul de profesor. În A. s-au mai publicat versuri de I. Comșa și N.V. Scurtescu. Nuvele și însemnări de călătorie a dat C. Alessandrescu. Din Fénelon traduce Irina Beștelei. Mai apar maxime din scrierile unor autori străini și articole despre menirea socială a școlii. **R.Z.**

ARSENE, Arthur Maria (18.X.1907, București – 23.X.1975, București), prozator. Este fiul Raschellei Leibovici și al lui Leon Leibovici. A făcut câțiva ani de gimnaziu (între 1918 și 1921) în orașul natal, unde va fi apoi „practicant comercial”. Funcționar comercial aici, scurtă vreme la Cluj, a lucrat din 1930 și la Giurgiu, oraș în care va situa evenimentele unora din schițele sale și unde se va căsători, în 1938, cu Maria Băzărea. Din 1941 are domiciliu forțat. În 1947 a adoptat oficial numele Arthur Arsenie. Iscăind Maria Arsenie, a publicat, în „Cuvântul liber” din 1936, o serie de puternice pamflete anti-legionare, reunite în volumul *Iuda*, de oarecare răsunet în epocă. Din 1944 va fi administrator la „România liberă”, din 1947 redactor la „Frontul plugarilor”, ulterior la „Flacăra”, periodice în care va tipări, folosind și pseudonimele Al. Cornescu,

Mihai Axente sau Anton Alexe, numeroase reportaje și schițe, izvorâte dintr-un maniheism politic rudimentar. În numeroasele volume apărute din 1946 până în 1972 și iscălite Maria Arsene, prelucreză texte anterioare, încercând totodată să acrediteze felurite mistificări autobiografice, pe care le pusese în circulație tot de pe atunci.

A. s-a remarcat în proza epocii în anul 1938, o dată cu apariția volumului *Camaradul Strul*, care reunea câteva dintre cele mai izbutite povestiri apărute anterior în „Adevărul literar și artistic” și în „România literară”. Frecvent este toposul mahalalei, aproape toate personajele locuind la periferia marilor aglomerări urbane („mahalaua Doamne-Ajută”). Prozatorul se înscrie astfel alături de G.M. Zamfirescu, Ion Pas, Ion Călugăru sau de I. Peltz în consolidarea unei teme frecvente în literatura noastră. Conflictele schițelor sale se derulează în spații închise (o celulă de închisoare, un compartiment de tren, o cameră de spital), după legea primitivă a junglei. Naratorul are ușurința dialogurilor mărunte, stereotipe, constituindu-se ca martor, chiar ca participant la evenimente și fiind tentat să se identifice cu personajele. Formulând o apreciere generoasă, dar punctând adecvat câteva plusuri, Al. Mirodan afirma că proza lui **A.** „e dintr-acelea care ar trebui citite ca un palimpsest: ici cuțitul, razi primul strat de vopsele de pe pânză, după care – surpriză! – dai peste un desen precis, net, apăsător, desenul în alb-negru al faptelor”. Mai multe povestiri tipărite înainte de război vor fi reluate după război în volume precum *Un tovarăș vine astă-seară...* (1956), *Vremuri și semne* (1960) ori *Preludii* (1962). Alte culegeri din aceeași perioadă – *Soarele răsare în zori* (1962), *Intermezzo* (1964), *În afară de luni* (1969) – cuprind povestiri tendențios antedatate. Romanele *Hotel Ambasador* (1967), *Los* (1968), *O.K.* (1971) și *Struma* (1972) sunt subminate de verbiaj și de clișeele ideologiei oficiale chiar și atunci când sunt puse sub acuzare crimele fasciste.

SCRIERI: *Iuda*, pref. Tudor Teodorescu-Braniște, București, 1936; *Camaradul Strul*, pref. Tudor Teodorescu-Braniște, București, 1938; *Pinocchio în împărăția jucăriilor*, București, 1943; *Povestea unui bob de lacrimă*, București, 1943; *O anchetă de altădată*, București, 1946; *Războiul „sfânt pentru cruce și dreptate” abia începuse...*, pref. Aurel Baranga, București, 1946; *Lupul*, București, 1948; *Pinocchio detectiv*, București, 1948; *Buruieni*, București, 1949; *Nașul*, București, 1949; *Tovarășul cel nou*, București, 1950; *Oameni ai Chinei noi*, București, 1952; *Oamenii nu vor să*

moară, București, 1954; *Oameni și fapte* (în colaborare), București, 1954; *Un tovarăș vine astă-seară...*, București, 1956; *Vremuri și semne*, București, 1960; *Preludii*, București, 1962; *Soarele răsare în zori*, București, 1962; *Intermezzo*, pref. George Macovescu, București, 1964; *Caiet de dictando*, București, 1966; *Pasageri în noapte*, pref. Miron Radu Paraschivescu, București, 1966; *Hotel Ambasador*, pref. Gheorghe Dinu [Ștefan Roll], București, 1967; *Los*, pref. Tudor Teodorescu-Braniște, București, 1968; *Pianoforte*, București, 1969; *În afară de luni*, București, 1969; *Către orele 12 din zi și din noapte*, București, 1971; *O.K.*, București, 1971; *Eroii nu au vârstă*, București, 1972; *Struma*, București, 1972.

Repere bibliografice: Idov Cohn, *Cine e Maria Arsene?*, „Adam”, 1938, 130–131; Eugen Simion, „Vremuri și semne”, CNT, 1960, 51; V. Fanache, „Vremuri și semne”, ST, 1960, 12; Victor Bârlădeanu, „Soarele răsare în zori”, „Preludii”, „Scânteia”, 1963, 5824; *De vorbă cu scriitorul Artur Maria Arsene*, RCM, 1966, 135; Gabriel Dimisianu, „Los”, GL, 1968, 21; I. Peltz, *O carte despre Struma*, RCM, 1972, 277; Sorin Titel, „Struma”, RL, 1972, 20; *Encycl. jud.*, XIV, 424; I. Peltz, *Artur Maria Arsene*, RCM, 1975, 355; Tania Lovinescu, *Maria Arsene*, RCM, 1982, 505; Mirodan, *Dicționar*, I, 69–70; *Dicț. scriit. rom.*, I, 127–128; Evelin Fonea, *Actualitatea scriitorului Maria Arsene*, „Realitatea evreiască”, 2002, 164–165. **D.M.**

ARTA, revistă „literară–artistică–teatrală” apărută la București, lunar, între 1 ianuarie și decembrie 1912, sub conducerea unui comitet. **A.** își propune să-i bucure „pe toți cei ce au dragoste pentru viața noastră artistică și literară și care cu un deosebit interes urmăresc toate fazele prin care ea trece, dezvoltându-se și înrădăcinând în suflet simțul frumosului, simțul artei ce înalță și cultivă, apropiind mai mult pe toți cei care doresc propășirea artei noi. [...] Vom lucra pentru cucerirea drepturilor frumosului alături de elementele cele mai de valoare, îmbogățind astfel mișcarea noastră artistică, dându-i importanța și dezvoltarea de care va avea nevoie” (*Dorința noastră*). Publicație de ținută, tipărită pe hârtie velină și elegant paginată, pe două coloane întretăiate de viniete, desene, postere și ilustrații felurite, cu litera variată, **A.** se bucură de susținerea unui număr mare de scriitori afirmați în epocă, mai ales poeți. Dintre cei mai asidui sunt Ion Al-George (*Isis*, *Nunta lui Osiris*,

Odă păgână și un lung poem în cinci cânturi, *Lucifer*), Mihail Săulescu (*Când ploua, Păsări albe, Un vers răzleț* „din volumul *Departee...*, care va apărea curând”), Victor Eftimiu (*Când ai plecat, Trei cruci*), Ioan de Lemeny (I. Al. Bran-Lemeny, *Cântec*), Cezar Titus Stoika (*Romanță, Romanță nouă*), Corneliu Moldovanu (*Tăcere, Întâiul cântec*), Șerban Bascovici (*Departee*), George Gregorian (*Sonet*), Al. T. Stamatiad (*Dintr-un roman* – fragment), Mircea C. Demetriade (*Castelul*), Th. M. Stoenescu (*Loc singuratec, Cetatea poetului*), Oreste, D. Iacobescu, D. Karnabatt. Mihail Sorbul semnează fabulele *Găinușa cea pleșuvă* și *Crinul și iedera*, iar teatrul, tot în versuri, vine de la Elena Văcărescu (*Stana* – un fragment din „poemul tradus de D. Nanu care se joacă la Teatrul Comedia sub numele de *Cobzarul*”), de la Const. Rîuleț (scenele X–XIII din piesa în două acte *Cei mai de seamă*) și de la D. Nanu (actul I din drama în versuri *Savonarola*, scrisă împreună cu René Goéj). Nivelul artistic al prozei tipărite de A. este mai modest, dintr-o mulțime de iscălituri pretențioase – Puia, Glichon, Nerva, Ernani, Delarodna, Caligula, Terențiu, Nora (Al. Nora), Varro Samarion și Arionsa (ambele ale publicistului Samuel Arion), la fel de obscure ca utilizatorii lor – detașându-se doar textele semnate de Liviu Reboreanu (*Mușteriu*), Vasile Demetrius (*Bietul tâlhar*), Corneliu Moldovanu (*Nutzi, Din umbră, Arabescuri* – un ciclu de gânduri, aforisme și impresii fugare), Nigrim (N. Mihăescu-Nigrim, *Sărman mieluşel!*) și sora sa mai mică, Eugenia N. (Mihăescu-)Nigrim (*Interiorul unei literate*), Lia Hârsu (*Mărire și decădere. Impresii, Când cad picuri de ploaie*), I. Chiru-Nanov (*Fața lumii* – fragment), Constantin Nutzescu (*Suflete de artiști*). Traducerile, puține ca număr, sunt într-o oarecare măsură compensate de numele autorilor: Corneille (*Polyeucte* – actul al II-lea, scena 1, traducători Corneliu Moldovanu și D. Nanu), Sapho (*Ad Aphroditam* – traducere liberă de Varro), A. Petőfi (*Doinele mele* – traducător N. Țincu). Rubricile „Notițe artistice”, „Viața literară și artistică”, „Muzicale”, „Teatrale” și „Concerte” prezintă stagiunea teatrală, expoziția Societății Tinerimea Artistică, unde se remarcă tablourile lui Verona, Strâmbu, Vermont, Artachino, Ștefan Popescu, Luchian, Mirea ș.a., examenele Conservatorului, anecdote din viața artiștilor. Două portrete-biografii schițează personalitatea literară a lui Victor

Eftimiu și Corneliu Moldovanu, numele cele mai importante dintre toți colaboratorii A. La împlinirea unui an de viață, redacția, conștientă de unele neajunsuri și neîmpliniri gazetărești, promite „mărirea orizontului de ocupație”, dar își încheie activitatea fără vreo avertizare. Alți colaboratori: Mia Vlad, Al. G. Vasile (Vasile Al-George), Radu Mirea, Natalia Vasiliu, Alex. Velescu, Costin Fulga (Constantin Ștefănescu), Eugenia (de) Reus Ianculescu. **R.P.**

ARTA, revistă apărută la Brașov în mai 1938, cu subtitlul „Plastică. Străjerie. Muzică. Teatru”. Directori: C. Bivolaru, G. Pamfil; redactor: Ilarion I. Mateescu. Cuprinsul, etalat pe versoul primei coperte, împarte materialele în rubricile „Literatură”, „Plastică”, „Străjerie”, „Muzică-Teatru”, „Cronici-Revista revistelor”. Număr unic al unei publicații ambițioase, dar rămasă la dezideratele programatice (cu un suflu aproape mesianic), A. nu reușește „să fie un serios îndemn de muncă și cinste, de solidaritate culturală, de morală, de sacrificiu al tineretului. [...] Vrem ca «Arta» să simbolizeze armonia gândului românesc în toate laturile frumosului, vom cânta, vom picta și vom zidi arta românească, chemând alături de noi sufletele curate, sub scutul datoriei pentru idealul nostru sfânt” (*Vrem*). Colaborează cu versuri Ștefan Baci (Cele nouă, *Durerea mea din urmă*), Virgil Carianopol (*Rugăciune, Răvaș lui Ion, Rugămintea, Plâns de servitor* – la „Pagina antologică”, însoțite de câteva considerații despre arta acestuia, ce „vitalizează... un românism de noi orientări poetice”), Ștefan Stănescu (*Stângăcie*), care semnează și tălmăcirea poeziei *Adormirea Maicii Domnului* de Rainer Maria Rilke, Constantin Almăjanu (*Tinerete*), C. Bivolaru, N. Papatanasiu, Gabriel Pamfil, autor și al modestei bucăți în proză *Puterea slăbiciunii*. Un articol despre personalitatea lui Ștefan Luchian, completat de cronologia vieții și a operei artistului, o cronică de expoziție consacrată Societății Tinerimea Artistică și unor tablouri expuse la Salonul Oficial, câteva recenzii – la romanele *Enigma Otiliei* de G. Călinescu, *Marea fugă* de Lucia Demetrius (la „Caiet literar”) – și semnalări editoriale – monografia *Nicolae Grigorescu* de Francisc Șirato (la „Informații plastice”), o „Revistă a revistelor” înregistrată de Romulus Demetrescu și semnarea morții neașteptate a prozatorului Anton Holban epuizează sumarul. **R.P.**

ARTA, revistă de informații artistice și literare apărută la București, săptămânal, între 21 mai și 6 august 1941, cu subtitlul „Teatru. Cinema. Literatură. Muzică. Plastică”. Director: Vlaicu Bârna. Programul enunțat în *Cuvânt înainte* din primul număr conține un unic deziderat: „Cea dintâi preocupare a noastră este de-a menține în paginile acestei reviste un criteriu de obiectivitate. Ne propunem, așadar, o atitudine. E singurul nostru punct de program. Între limitele stricte ale obiectivității, respectând valoarea și nelăsându-ne influențați de considerațiuni de altă natură – fie ele de bisericuță politică sau literară –, vom căuta să formăm un îndreptar al gustului public”. Interviu este specia ziaristică promovată cu predilecție de A., redacția dedicându-i rubrica „Anchetele noastre”, unde răspund Tudor Mușatescu, V. Voiculescu, Mihail Sorbul, Ion Minulescu (*Ce cred frunțașii dramaturgiei noastre despre criza teatru-lui*) ș.a., își împărtășesc opiniile artistice Mircea Ștefănescu (*Autorii dramaticei și opera lor în discuție*), Valjan, V.I. Popa sau se pune în pagină o convorbire cu interlocutor unic: romancierul Cezar Petrescu, actrița Dina Cocea, sculptorița Mihaela Petrașcu. La „Cronica dramatică”, piesa *Suflete în vâltoare* a Ainei Vrioni trece printr-o critică necruțătoare aplicată nu doar textului, considerat lipsit de dramatism real într-atât încât nu a putut fi salvat nici de jocul aplicat al actorilor; la „Cronica plastică” Ion Vlasiu analizează ultimele trei expoziții ale Magdalenei Rădulescu, expunerile din cadrul Salonului Oficial fiind apreciate de Marcel Olinescu doar grație portretelor lui Const. Baraschi, sculpturilor lui Boris Caragea și ale lui Ion Jalea și, nu în ultimul rând, tablourilor mai vechi ale lui Oscar Späthe. „Curier literar”, prin semnalările editoriale (M. Ar. Dan și Cezar Pruteanu, *Legenda lăcrămi-oarei*, Eminescu, *Opera politică*, Dan Petrașincu, *Om și fiara*, volumul al patrulea din *Enciclopedia României*, editată sub auspiciile Astei de gazetarul Cornelii Diaconovici, Cezar Petrescu, *Scrisorile unui răzeș*), susține comentariile mai ample de la „Cronica literară” (Traian Stoica, *Despre gândirea magică* de Lucian Blaga și *Poveste cu năluci* de Ion Vlasiu, Vlaicu Bârna, *Oamenii cu joben* de Zaharia Stancu etc.). Beletristica propriu-zisă, restrânsă ca amplasare, e reprezentată de poezia *Măța* și de comedia *Neguțătorul de ochelari* – republicări din scrierile lui Tudor Arghezi, de un fragment din comedia *La revedere, muschetari* de Traian Lalescu

și de câte o poezie – *Cântecul lui Ali*, de Ion Pillat și *Înainte*, de Ion Dacian. Pagina a doua, destinată cinematografului, semnalează premierele săptămânale de pe ecranele românești, noutăți din studiourile străine de film, evenimente și vedete ale celei de-a șaptea arte. Viniete, caricaturi, desene, portrete încadrează plăcut rubricile. Printre nume cunoscute, Virgil Gheorghiu, Virgil Carianopol, N. Carandino, Emil Giurgiuca, N. Ladmiss-Andrescu, Puiu Maximilian, se strecoară și criptonimele Histriion, Bergerac, Radiophil, Critikon, Pantagruel, Othello & comp.

R.P.

ARTA NOUĂ, revistă apărută la București, săptămânal, între 12 aprilie 1942 și 21 martie 1943, cu subtitlul „Teatru, cinema, literatură, muzică”, continuând programul revistei „Arta” (1941). Director: Vlaicu Bârna. Dintr-o precauție dictată probabil de precariatatea materială a ultimilor ani de război, periodicitatea dispare din frontispiciu după numărul inaugural, care se deschide promițător cu editorialul *Teatrul substanțial*, scris de Camil Petrescu. Altă eliminare, aceasta din structura sumarului, este cursivul care, plasat în partea de sus a paginii întâia, de obicei în chenar, aborda chestiuni de actualitate, ce frământau breasla artiștilor în toate compartimentele ei (E. Lovinescu, *Evadarea din realitate*, *Artistul și ziaristul*; Petru Manoliu, *Tristețea de a spune veșnic adevărul*; Tudor Mușatescu, *Lefuri americânești*). Partea literară, nici prea întinsă, nici prea variată, este reprezentată de versuri originale, unele republicate (Mircea Șeptilici, *Infernul*; Ion Pogan, *Agnese*; D. Karnabatt, *Boema noastră*, *Castanii de pe bulevard*; George Șoimu, *Elegie*; Petre Pascu, *Stihuri transilvane*, *Bahică* – dedicată actorului George Calboreanu, D. Anghel și Victor Eftimiu, *Teatrul* – poem, Al. T. Stamatiad, *În așteptare*, *Despărțire*) sau traduse de Vlaicu Bârna din literatura slovacă, de Al. T. Stamatiad din poezia japoneză, de Const. V. Miulescu după francezul Théophile Gautier (*Barcarola*), de câteva bucăți de proză, contribuții ale lui E. Lovinescu (*Nodul gordian*), Ion Marin Sadoveanu (*Drumuri pe un atlas imaginar*), Tudor Arghezi (*Primii fulgi*), Mihail Drumeș (*Cea dintâi iubire*), G. Ciprian (*Protecție*), de amintirile din teatru ale actorilor craioveni Coco Demetrescu (*Un prieten adevărat*) și Paul Constant (*Amintiri din cariera mea de actor*, *Din trecutul Teatrului Național din Craiova la 100 de ani*) și ale lui Vladimir Maximilian (*Alexandru Moisi*). O rubrică stabilă („Curier

literar”, „Vitrina literară”) subordonează cronici și recenzii literare ce coagulează opinii echilibrate, pe alocuri elogioase (V.B. [Vlaicu Bârna], *O exegeză a fenomenului Renașterii: „Valoarea artei în Renaștere”* de Alexandru Marcu), unele cu un accentuat conținut teoretic (Victor Ion Popa, *Spre alt teatru*; E. Lovinescu, *Artistul și ziaristul*; Cezar Petrescu, *Creația și actualitatea*) sau semnalează apariții editoriale recente ori în perspectivă apropiată, sumarele unor reviste („Litoral” din Constanța, „Pagini literare” din Turda etc.). În afara rigorii formale, se tipăresc numeroase articole de interes cultural (Dinu Rocco, *Teatrul muncitorului* – despre publicul și repertoriul Teatrului Muncă și Lumină condus de V.I. Popa, Al. A. Philippide, *Arta în pilule*; Pericle Martinescu, *Săptămâna Caragiale*; Radu Gyr, *Decăderea teatrului*). Alte rubrici, miscelane minore („Șuete, cancanuri, bârfe”, „Literare”, „Can-can”, „Mizerii și indiscreții”, „Nod în papură”, „Mica publicitate teatrală”), adună glume, întâmplări amuzante din culise, cu actori faimoși de odinioară, cu probiste ori cu starlete. Mai numeroase sunt medalioanele consacrate unor figuri importante ale Teatrului Național din toate timpurile, totodată scriitori de prestigiu: Dragoș Protopopescu, *Birlic sau Omul care te ajută să trăiești*, Victor Eftimiu, *Eminescu și Macedonski*, Ionel Teodoreanu, *Sîrbu*, Carol Ardeleanu, *Mihail Sorbul*, Ion Anestin, *Caragiale*. Cu o oarecare frecvență, pagina a treia e ocupată de „Interviul «Artei»”, la care răspund unui chestionar adaptat profilului interlocutorului E. Lovinescu, Ionel Teodoreanu („despre destinul teatrului românesc”), Horia Oprescu (cu prilejul numirii la direcția Teatrului Municipal din București), Cezar Petrescu („despre critică, tiraj, editori, eroi, operă etc.”). Interviul pe care Nicu (Niculae) Teodoru-Chibrit, „actor din pasiune și boem fără leac”, având „haz și talent și pe deasupra și o faimă cultural-artistică-sportivă de un inedit absolut, dar care rămâne încă să fie descoperit de un director de teatru”, îi oferă lui Ștefan Baciș portretul pitoresc al unui talent predestinat să se piardă prematur. La „Cronica dramatică” Petru Manoliu se oprește asupra comediei *Mărgeluș* de A. de Herz, criptonimul Al. C. R. (Al. Cerna-Rădulescu) face o inspirată comparație între interpreții dramei istorice *Apus de soare* a lui Delavrancea de-a lungul a treizeci de ani (1909–1942), începând de la marele Constantin Nottara până la George Calboreanu, iar Vlaicu Bârna comentează amabil prelucrarea lui Tudor Mușatescu după *Coana Chirița* de V.

Alecsandri, reprezentată în regia lui Soare Z. Soare. Se mai rețin o suită de apoftegme culese din moraliștii francezi Pascal și La Rochefoucauld versificate de Tudor Arghezi (*Transcrieri*), epigrame de Const. Rîuleț (*Săgeți* – la adresa unor actori), Mardan (M. Ar. Dan), un duel epigramistic Tudor Mușatescu – Tudor Măinescu, ghicitori în versuri de Juvenal. Graficienii revistei folosesc o literă variată, titluri încadrate de ornamente florale, ilustrații, fotografii, caricaturi și șarje grafice amicale. Alți colaboratori: George Sbârcea, Traian Lalescu, Demetru Pan (George Demetru-Pan), Romulus Dianu.

R.P.

ARTA ROMÂNEASCĂ, „revistă pentru pictură, sculptură, arhitectură, muzică, artă dramatică, literatură” apărută la Iași, lunar, între ianuarie 1908 și iunie 1912; cu numărul 3/1908 își modifică titlul în „Arta română”, întrucât la București exista din 1906 Societatea Arta Românească, sub președinția lui Radu Rosetti. Director: A.D. Atanasiu (de la numărul 1/1910). **A.r.** publică articole și studii pe subiecte specifice, dări de seamă despre mișcarea artistică, despre reviste și cărți, precum și versuri, cugetări spicuite din *Critice*, volumul II, de Titu Maiorescu, scrisori din corespondența lui Gh. Asachi cu Gh. Panaiteanu. Colaborează cu versuri G. Tutoveanu (*Ca și dâșii*), N. Rădulescu-Niger (*Symbolism, Lui Verdi*), cu articole A.D. Atanasiu (despre înființarea Societății Scriitorilor Români), Teodor T. Burada (despre învățământul muzical și un studiu amănunțit despre instrumentele muzicale), Eduard Caudella (despre primul concert al lui George Enescu), N.N. Tonitza (scrisori din Paris). O rubrică miscelane, „Cronici”, reunește cronichete, recenzii sumare, note de întâmpinare la cărți recent apărute și descrieri ale ultimelor numere din revistele venite la redacție. Alți colaboratori: A.D. Xenopol, Mihail Strajanu, G.V. Botez sub pseudonimul Gordon, Eusebiu Calognomu.

I.H.

ARTA ȘI OMUL, publicație apărută la București, ca lunar, între iulie 1933 și sfârșitul lui 1934, apoi în două numere izolate în ianuarie 1936 (număr special dedicat reginei Maria) și în martie 1937 ca supliment gratuit scos la Oradea într-un format de ziar diferit de vechiul format tip caiet al publicației. Primul număr din această revistă „pentru răspândirea frumosului” precizează că apare „sub îngrijirea lui Aug. Clonda și redactarea lui Borgo Prund Checinski”; din 1934 Augustin Clonda figurează

ca director, iar ca secretar de redacție George Togăneanu. Potrivit programului, „Toți avem un drept inițial la frumos și totuși prea mulți sunt privați de acest dar divin. [...] Mecanizarea, materializarea societății, complicarea vieții milioanele care s-au strâns pe fâșii relativ mici de pământ au rezultat o organizare logică și rațională, dar care a nesocotit complet sufletul uman. Avem sute de mii de doctori pentru sănătatea corpului, câți însă pentru suflet? Cu revista noastră vom arunca o mică pietricică în imensul gol, vom recuceri societății un mic colț al frumosului”. În numărul 15/1934 revista anunță o reorganizare prin aducerea unor „nume tinere” și inițierea unor anchete prin care „va face cunoscute cititorilor săi părerile cele mai autorizate asupra lipsurilor și posibilităților de îndreptare ale producțiilor artistice autohtone”. Un nou program, semnat de Ioan Victor Vojen, face o teorie fascistă a artei, anunțând „sensul artei în statul nou colectiv și autoritar al zilelor de mâine”: „Arta va fi o necesitate socială, o funcție. Atunci artistul va coborî în arenă. [...] Se va descoperi legat de cei din jur, cu rădăcinile sufletului adânc înfipite în trecut, cu răspundere și misiune de-a educa generațiile ce-i vor urma. Cultul străbunilor va renaște fresca, pictura de mari dimensiuni, ridicarea bisericii, iconografia. Eroii neamului, faptele de seamă ale trecutului îngropate în letopiseți vor aștepta reînvierea amintirilor pe zidurile proaspete ale mărețelor edificii. [...] În stadioane și câmpii se va regenera prin sport rassa. În loc de trupul profesionistei cu carnea murdă și zbârcită din atelierul cu păianjeni, sculptorul își va umple ochii cu mișcarea liberă a trupurilor adolescenților atleți”. **A.o.** a acordat un spațiu amplu reproducerilor alb-negru din artiști plastici clasici și contemporani, de la Nicolae Grigorescu până la Iser și Lena Constante. Publică articole N.N. Tonitza (*Ștefan Dumitrescu*), Petru Comarnescu (*Expoziția Milița Pătrașcu și Marcel Iancu*), Ionel Jianu (*Ștefan Constantinescu și Hrandt Avakian*), Horia Stamatu (*Colecția de tablouri a domnului avocat Emil Ottulescu*). Dan Botta scrie despre mistica lui M. Eminescu (*Artă și cunoaștere*), Ion I. Cantacuzino tratează într-un eseu subiectul *Plastica și cinematograful*, văzând o „strânsă și binefăcătoare colaborare între mijloace de expresie artistică”, Eugen Ionescu (semnând M. Ionescu) include o notiță despre Elena Vavilyna, Jean Baras adnotează „reprezentarea plastică prin afiș”. Răspunzând

unei anchete, compozitorul Mihail Jora prevede „edificiul muzicii românești de mâine, al cărui material viu [generația nouă] îl va culege din ineputizabilul stoc al folclorului muzical cel mai bogat din Europa, clădindu-l apoi în forme autohtone, din care influențele școlilor occidentale să dispară cu desăvârșire”. În numărul special dedicat în 1936 reginei Maria Gala Galaction semnează tableta omagială „*Povestea vieții mele*”. În ultimul număr, din martie 1937, directorul Aug. Clonda se plânge de lipsa banilor, dar nu renunță la ambiția de a aprinde „o mică flacără a frumosului”. **M.I.**

ARUȘTEI, Petru (23.III.1939, Podu Iloaiei, j. Iași – 17.VIII.1984, Iași), poet. Este fiul Victoriei și al lui Costache Aruștei, agricultori. Învăță mai întâi în comuna natală (1949–1957), apoi urmează Școala Populară de Artă din Iași, secția pictură (1957–1960). Practică mai multe meserii: desena-tor, fotograf, creator de produse artizanale. Expune tablouri în diferite expoziții (personale și de grup), din Iași și București, în perioada anilor '60–'70. Colaborează la „Convorbiri literare”, „Flacăra Iașului”, „Dialog”, „Luceafărul” ș.a. Singurul său volum de poeme în proză, *Moarte și renaștere*, nu reușește să treacă de cenzura comunistă, cu toate că autorul semnează un contract de editare și chiar primește un avans. Cartea va fi editată postum, în 1994, sub titlul *Moarte și renaștere. Supraviețuire*, poetului acordându-i-se post mortem Premiul Asociației Scriitorilor din Iași.

În deplină consonanță cu pânzele artistului grafic, poemele în proză ale lui **A.** sunt expresii explozive, autosuficiente, ale agoniei, ale conștiinței morții perpetue. „Cât de mult mor!”, notează poetul prin vocea propriei umbre, sinistră „apariție în timpul unui ritual” vizionar obișnuit. Aproape fără excepție, paginile, contorsionate într-un spectacol al spasmelor, al dramei demențiale de a trăi, relatează ceremonialuri bizare, pe jumătate sacre, pe jumătate demonice, în care umilința consună cu furia, iar bucuria de a trăi cu voluptatea de a muri. Un punct de maximă intensitate a acestei percepții halucinate este propriul ritual sepulcral; strania dedublare posttanatică, amintind vag de postuma eminesciană *Ioan Vestimie*, păstrează totuși marca imaginarului caracteristic lui **A.** O mână picturală și o sensibilitate hipertrofiată efasează contururile realului, le întunecă și le halucinează până la dizolvare sau până la aglutinarea într-o pastă din care

nu lipsesc oniricul de coșmar și cromatica expresionistă: pământul e „roșu ca ploaia și păsările de vară”, „fântânile sufletelor noastre picături de sânge” curg, poetul stă „întins ca mortul sub cerul negru, întins peste coastele câmpului vinețiu”, adunându-și sângele de un roșu greu până aude o trompetă roșie, soarele e nebun „ca tigrul albastru ce cutreieră pădurile sufletului meu” etc. Pe acest fundal coșmaresc apar o serie de spectre, ivite din fuziunea formelor și a regnurilor, un bestiar coborât parcă din gravurile Evului Mediu. Moartea e resimțită ca o realitate, ca o tortură eternă pentru cel născut „numai o dată, dar pentru totdeauna”. Moartea nu înseamnă nici vindecare, nici trecere, ci e totuși o nouă naștere, dar în durere. Plăpândă, o lumină poate fi găsită numai în câteva texte în care se întrevade încrederea, destul de repede înăbușită, într-un posibil succedaneu al nemuririi: „Creație, singura, adevărata mea viață, concluzia supraviețuitoare, lumina postumă a vieții – de netăgăduit!”.

SCRIERI: *Moarte și renaștere. Supraviețuire*, cu un memorial de Cezar Ivănescu și un eseu de Ioan Constantinescu, Iași, 1994.

Repere bibliografice: Florin Faifer, *Cu viața pre moarte călcând*, TP, 1990, 4; Ioan Constantinescu, *Anotimpul haijinilor*, Iași, 2001, 201–208; Paul Dugneanu, *Incursiuni critice*, București, 2001, 48–50; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, 48; Ilie, *Dicț. poeziei ieșene*, 50–56. **E.I.**

ASACHI, revistă științifică și literară apărută la Piatra Neamț, lunar, între 10 aprilie 1881 și 10 februarie 1885, cu întreruperi în aprilie și decembrie 1882, aprilie și iulie–octombrie 1883, octombrie–decembrie 1884 și ianuarie 1885. Societatea Literară și Științifică „Asachi” și implicit periodicul editat de ea au fost efectul unei emulații care domnea printre membrii grupului de intelectuali format la Piatra Neamț pe la 1880, după modelul Junimii și sub influența directă a societății ieșene. Totuși, programul revistei, care era și al societății, nu este inspirat numai de cel al „Convorbirilor literare”, deoarece insistă, cu o nuanță pașoptistă destul de clară în formulări, asupra scopurilor pe care le urmărea. Desele schimbări survenite în componența comitetului de redacție, din care făcea parte, de la 10 mai 1881, și Calistrat Hogaș, nu au modificat programul inițial, ce prevedea o acțiune de răspândire a cunoștințelor științifice în rândul tineretului și intenția de a studia urmele arheologice și istorice, monumentele de arhitectură,

tradițiile etnografice și folclorice, bogățiile naturale etc. În jurul redacției se formase un mic grup de autori de versuri: Calistrat Hogaș, Gr. N. Lazu, G.I. Lazariu, I.P. Eșanu, Gh. Boteanu, T.I. Crivăț, V.D. Costinescu și A. Dimitrescu. Juristul publicist Gr. I. Alexandrescu este autorul unei nuvele modeste, inspirate din viața țăranilor de pe Valea Bistriței. Începuturile literare ale lui Calistrat Hogaș sunt legate de **A.**, în paginile căreia se manifestă întâia oară ca personalitate literară prin versuri, articole de critică și însemnări de călătorie, publicate pe toată durata apariției revistei. În două recenzii ce îmbină observația tăioasă cu ironia, el analizează volumele de versuri ale unor poeți locali. Preferințele sale poetice sunt exprimate cu claritate. Hogaș recomandă cititorilor lectura scrierilor lui V. Alecsandri, D. Bolintineanu, Eminescu și chiar ale lui D. Petrino, în schimb se arată rezervat față de Al. Macedonski. Într-un articol intitulat *Despre lectură* scriitorul comentează lecturile păturii culte și răul provocat de traduceri neselective. Tânăra generație, scria Hogaș, trebuie îndrumată spre literatura clasică a Antichității greco-romane. Ca poet, atunci când nu suferă o influență eminesciană, Hogaș publică doar corecte exerciții de rimă și ritm. Din decembrie 1883 în **A.** încep să se tipărească *Amintiri din o călătorie*, și în șapte numere ale revistei vor apărea primele însemnări privitoare la excursiile făcute în munții Moldovei. Totuși, proza lui Hogaș va rămâne atunci aproape necunoscută, deoarece **A.** nu s-a răspândit în afara cercului de cititori locali. **R.Z.**

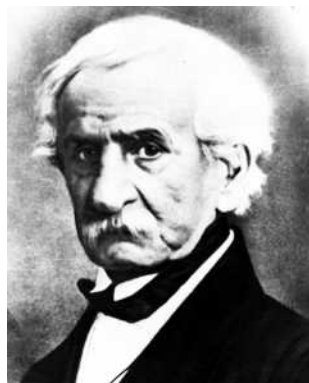
ASACHI, Ermiona (16.XII.1821, Viena – 9.XII.1900, Paris), traducătoare. Fiică a Elenei (n. Tayber) și a lui Gheorghe Asachi, **A.**, căsătorită la optsprezece ani cu Alexandru Moruzi, se desparte la scurt timp de el și pleacă în Franța (1845). La Paris intră în cercul intelectualilor revoluționari francezi, făcând o impresie deosebită prin cultura și distincția ei intelectuală. În 1852 se căsătorește cu Edgar Quinet, istoric și scriitor francez, dedicându-se susținerii activității soțului ei și editării operelor acestuia. În afara unui volum de cronici muzicale, toate cărțile scrise de **A.** în franceză (semnate Hermione Quinet) cuprind memorii închinare vieții lui Edgar Quinet: *Mémoires d'exil* (1868), *Cinquante ans d'amitié. Michelet–Quinet* ș.a. Bogata ei corespondență dezvăluie prețuirea pe care i-au acordat-o Victor Hugo, Jules Michelet, Louis Blanc.

Până la plecarea din țară, **A.** participase la acțiunile culturale ale tatălui ei. A realizat câteva traduceri de calitate din scrieri literare mediocre, cu accentuate intenții educative. În 1839 traduce o nuvelă a lui Émile Deschamps, *René-Paul și Paul-René*, și poema biblică „în trei idile” *Rut* de Karoline Pichler. Urmează, în 1840, *Istoria sfântă pentru tinerimea moldo-română*, prelucrare a unor povestiri biblice, și, în 1843, scrierea moralizatoare a lui Silvio Pellico, *Despre îndatoririle oamenilor*, prima traducere românească din opera scriitorului italian. O nuvelă fără valoare, apărută în „*Albina românească*” (1839), și fragmente din paginile lui Benjamin Franklin, în „*Spicuitorul moldo-român*” (1841), semnate E. A., aparțin, probabil, aceleiași traducătoare, de la care a mai rămas, în manuscris, începutul unei tălmăciri din August von Kotzebue, *Fiul pierdut*.

Traduceri: Émile Deschamps, *René-Paul și Paul-René*, Iași, 1839; Karoline Pichler, *Rut*, Iași, 1839; *Istoria sfântă pentru tinerimea moldo-română*, Iași, 1840; ed. 2, Iași, 1846; Silvio Pellico, *Despre îndatoririle oamenilor*, Iași, 1843.

Repere bibliografice: Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 195, *Ist. lit.* (1982), 205; Elena Piru, [*Hermiona Asachi*], GL, 1967, 48, MS, 1971, 2, 4; Constantin Simionescu, *Hermiona Asachi-Quinet*, SPM, 1976, 268; *Dicț. lit.* 1900, 55.

L. V.

ASACHI, Gheorghe

(I.III.1788, Herța – 12.XI.1869, Iași), poet, dramaturg, prozator, îndrumător cultural.

Este primul dintre cei patru copii ai Elenei Asachi (n. Ardeleanu) și ai preotului Lazăr (Leon) Asachi, familia având, se pare, o ascendență transilvăneană. Tatăl a desfășurat o bogată carieră ecleziastică, împletită cu misiuni culturale și politice, la Herța, apoi în ținutul Hotinului, la Lvov și, după 1803, la Iași, unde în 1820 ajunge arhimandrit, în urma serviciilor aduse mitropolitului Veniamin Costache. Cleric iluminist, Lazăr Asachi îmbogățește literatura română cu primele transpuneri din preromanticii Young și Bernardin de Saint-Pierre.

A. a urmat, la Lvov, colegiul clasic (1796–1803) și, scurt timp (1803–1804), Facultatea de Filosofie, Litere și Științe, cu o specializare în ingineria civilă și arhitectură, aplicații atestate de planurile făcute unor construcții din Lvov și Iași. Pentru continuarea studiilor, pleacă în 1805 la Viena, capitala despotismului luminat, ocupată atunci de Napoleon. Beneficiază, până în 1808, de prelegerile de matematică și astronomie ale lui J.T. Burg, dar și de o pregătire polivalentă, în spiritul enciclopedismului vremii, în artă, literatură și limbi străine. Orientarea umanistă îi resuscită tradiția latinistă și nostalgia obârșiilor romane, făcându-l să aleagă Italia drept patria desăvârșirii sale spirituale. Străbate orașele lombarde, aflate sub stăpânire habsburgică, călătorește până la Napoli și la ruinele Pompeiului și face o temerară descindere, evocată memorabil, în craterul Vezuviului. La Roma aprofundează, între 1808 și 1812, studiul Antichității și al culturii neoclasice, îl interesează arheologia, arhitectura și istoria artelor, deprinde artele plastice în atelierul pictorului Michele Keck și ale sculptorului Antonio Canova, cercetează arhive și biblioteci (face excerpte la Vatican), se instruiește în arta poeziei cu abatele Tarengi. Pătrunde în saloanele vremii, venind în contact cu diferite celebrități: Wilhelm von Humboldt, sculptorii Alberto Thorvaldsen, C. D. Rauch, poetul Vincenzo Monti (la Milano) ș.a. Climatul politic italian, în care se pregătea Risorgimento-ul, îi întărește propria conștiință națională. La Roma trăiește o dragoste spiritualizată, în manieră petrarchizantă, prelungită în opera sa poetică, pentru Bianca Milesi, o milaneză cultivată, cu vederi liberale și atașamente carbonare, ce împărtășea sentimentele „misogalliste” ale lui Vittorio Alfieri. Muza va fi numită, în spirit arcadizant, Leuca (Leufca, Lefca) și Cinzia, în timp ce poetul își lua pseudonimele Alvir, Alviru Corintio-Dacico, Alvir Dachieniu (Alviru Dacianu). Cu poeziile de dragoste compuse în italiană și sonetul ocazional, pe o temă la modă (zborul cu aerostatul), publicat în „*Giornale del Campidoglio*” (1811), obține titlul, des invocat, de „mădular Academiei de Roma”. La sosirea în țară, în 1812, visul Daciei rediviva, legat de campania napoleoniană în Răsărit, împărtășit de **A.**, se va risipi în contact cu realitatea fanariotă. Cultul datoriei și un dinamism pragmatic îl desemnează drept omul providențial într-o perioadă de tranziție spre modernizarea instituțiilor sociale și culturale. Pregătirea polivalentă în

științe, arte și literatură, orizontul enciclopedic deschis spre varii domenii – filologie, istoriografie, arhivistică, iconografie, geodezie, economie, matematică ș.a. – îi confirmă capacitatea de a îndeplini imperativele de grabnică asimilare a noilor structuri europene. În trei decenii, până la 1840, A. pune bazele învățământului național până la nivelul superior, ale presei și teatrului românesc, dezvoltă producția editorială și pe cea grafică. Încă din 1813 este numit de domnitorul Scarlat Callimachi referendar la Departamentul Treburilor din Afară. În același an, sprijinit de Veniamin Costache, înființează o clasă în limba română, pe lângă școala domnească grecizată, pentru pregătirea inginerilor hotarnici, cărora le-a predat, între 1813 și 1818, matematica, geodezia și arhitectura. Ca referendar al Epitropiei Învățăturilor Publice, a fost, în fapt, conducătorul învățământului din Moldova în perioada 1820–1849. În 1820, alături de Veniamin Costache, refăcea Seminarul de la Socola, aducând, din Ardeal, profesori de specialitate: I. Costea, I. Manfi, Vasile Fabian-Bob și Vasile Popp. A. este cel care organizează prima reprezentație teatrală în limba română, la 27 decembrie 1816, în casa hatmanului Constantin Ghica din Iași, cu pastorală *Mirtil și Hloe*, prelucrare de Florian după Salomon Gessner. În timpul Eteriei se refugiază în Bucovina și Basarabia, întorcându-se la Iași în 1822, când saluta „restatornicirea” domniilor pămâtenene. Apreciat de Ioan Sandu Sturdza, este numit agent diplomatic la Viena (1822–1827). A fost căsătorit cu Elena Tayber, persoană instruită, cu pregătire muzicală. Dintre copiii lor, a ajuns la notorietate traducătoarea Ermiona Asachi (Quinet). Pentru activitatea sa culturală și diplomatică a fost ridicat în rang, de la comis la vel agă, în 1827. Un moment de izbândă al lui A., sprijinit, în lupta contra tendințelor elenizante din învățământ, de Gh. Săulescu și Vasile Fabian, este deschiderea, la 28 martie 1828, a Școlii Normale și a Gimnaziului Vasilian, căruia i se adaugă, în 1832, un colegiu cu secții pentru bursieri. A contribuit la redactarea Regulamentului Organic, fiind secretarul delegației moldovene ce a susținut proiectul, la București și la Petersburg (1830). Sub conducerea lui se deschid școli „ținutale”, școli sătești și pentru minorități (armeni, evrei). În 1834 ia ființă primul institut de educație a fetelor din Moldova și, în 1841, școala de arte și meșteșuguri din Iași, completându-se, astfel, sistemul de instrucție conceput de el întru „propășirea” prin

știință și cultură. Eforturile referendarului se văd încununate la 16 iunie 1835 prin inaugurarea Academiei Mihăilene, instituție de învățământ superior după model european, ce funcționa cu trei facultăți (filosofie, drept, teologie) și două cursuri „extraordinare”. Prin clasele de pictură și arhitectură, introduse la Academie, se anticipează crearea învățământului artistic. La 15 noiembrie 1836 se înființează Conservatorul Filarmonic–Dramatic prin strădania boierului Ștefan Catargiu, a spătarului Vasile Alecsandri, tatăl poetului, și a lui A., ce va fi și profesor de declamație. Conservatoriștii dau spectacole cu piese de August von Kotzebue, prelucrate de A., sau din dramaturgia originală a acestuia. Tot ei susțin la Iași prima reprezentație lirică în limba română cu opera *Norma* de Vincenzo Bellini, la 20 februarie 1838. A. a fondat la Iași, în 1832, Institutul Albinei pentru imprimarea de cărți și litografii. În același scop, va deschide o fabrică de hârtie la Piatra Neamț (Petrodava), în 1841. Tot în 1832 pune bazele Arhivelor Statului din Iași, instituție nouă, prețioasă pentru istoria națională, la direcția căreia s-a aflat până în 1849 și, scurt timp, în 1857 și 1858. Presa, ca factor de culturalizare în spiritul unui program de sorginte iluministă, este îndatorată mult lui A., întemeietorul publicațiilor periodice din Iași. La 1 iunie 1829 editează „Albina românească”, prima gazetă politică și literară din Moldova, ce sugera din titlu o deschidere spre ambele principate. Cu o apariție întinsă pe două decenii, deși cu întreruperi și scăderi de formă și, de la un timp, concurată de periodicele lui Mihail Kogălniceanu, gazeta a fost susținută și de suplimentele: „Foaia oficială” (1832), „Alăuta românească” (1837–1838) – de interes literar, „Foaia sătească a Principatului Moldovii” (1839–1840, 1846–1851) și „Arhiva Albinei pentru arheologie română și industrie”. Trăsăturile „Albinei românești” vor fi conservate, cu riscul unor defazări și anacronisme în plan publicistic, de „Gazeta de Moldavia” (1850–1858) și „Patria” (1858–1859). A. a mai condus magazinele științifico-literare „Spicuitorul moldo-român” (1841), în ediție bilingvă pentru francofoni, și „Icoana lumii” (1840–1841, 1845–1846), titlu reluat și de săptămânalul scos în 1865 și 1866. A editat „Calendar pentru români” și suplimentul literar „Almanah de învățătură și petrecere” (1847–1869), important prin publicarea unei mari părți din opera proprie. Bogata colaborare la periodicele pe care le-a scos relevă preocupările

multiple ale lui **A.** pentru arhivistică, arheologie și istoriografie (în care face operă de popularizare, uneori de pionierat, fără o documentație riguroasă de specialitate), pentru literatură și toate genurile ei. Numeroase articole, multe nesemnate, conțin cronici literare și artistice (despre spectacole muzicale și teatrale din capitala Moldovei) – printre primele în epocă, cu valoare de document, intervenții filologice în chestiuni controversate de limbă și materiale pe teme politice. **A.** nu părăsește, decât rar, tonul moderat, atitudinea conservatoare, vag conciliantă, a unui oficial dispus doar la reforme, în spiritul mai vechii generații iluministe. Om, prin excelență, al Regulamentului Organic și devotat domnitorului Mihail Sturdza, el face față mai multor schimbări de regim, de la fanarioți la dinastia regală. Ca structură și formație intelectuală, apare depășit la momentul 1848, deși prin vastul său program de reforme cultural-patriotice pregătise atmosfera favorabilă mișcării revoluționare și formării generației pașoptiste. Aceasta, deși îndatorată înfăptuirilor lui, nu ezită să-l critice. **A.** însuși, într-un moment de luciditate premonitoare, recunoștea ruptura de timpul său și izolarea ce va urma (*Meditația unui îmbătrânit poet*, 1839). Pensionat sub Grigore Ghica, primește, după 1850, doar funcții onorifice: membru în comisia de pregătire a expozițiilor de la Londra (1851) și Paris (1855), cenzor (1851–1856) și director (iulie 1856 – ianuarie 1857) la Departamentul Cultului și Învățăturilor Publice. Momentul Unirii Principatelor îl găsește în tabăra separatiștilor, contrazicând parcă scrierile în care militase pentru idealul României unite. În izolarea orgolioasă, tot mai accentuată, a bătrâneții, se va fi resimțit de o tristețe frustrantă la omiterea sa din proaspăt înființata Societate Literară Română (1866), ulterior Academia Română. Spre sfârșitul vieții, la 81 de ani, mai pornește într-o călătorie, aproape simbolică, la Lvov, pentru recuperarea manuscriselor lui Ion Budai-Deleanu.

O conștiință de ctitor animă opera scriitorului, deprins a cultiva și inventaria prolific, și uneori prolix, toate genurile și speciile literare; cele poetice – oda, imnul, elegia, sonetul, meditația, legenda și balada, satira și fabula –, alături de proză și dramaturgie. O creație întinsă pe jumătate de veac îl face pe **A.** contemporan cu mai multe faze ale literaturii, de la „dimineața” anacreontică a poeziei române la lirismul clasicității, căruia, prin formație, temperament și concepție, i-a fost un exponent paradigmatic,

de la explozia romantică, receptată de sensibilitatea sa artistică, la primele armonii preeminesciene. O ideologie literară explicată greoi, dar temeinic, în prefețele volumelor tipărite, ca și în risipa publicistică, trimite la ideea lui Giambattista Vico, teoretizată în romantism, privind întâietatea poeziei ca expresie spontană de „simțire”, ca primă formă de creație a spiritului uman. Concepția subsumează eticismul Luminilor, cultivând „virtutea” ca ideal și finalitate, crezului clasicist ce se revendică nu doar de la latinitatea horatiană, ci, în mod declarat, de la „modelul” poetic italian, suprem reper estetic, „imitat” tematic și prozodic. Marcând o diferențiere față de gustul vremii ce frecventa spiritul francez, **A.** introduce modele culturale italiene, atât din marea literatură: Dante, Ariosto, Tasso și, mai ales, Petrarca, dar și minori din Settecento (Vincenzo da Filicaja, Ludovico Savioli, Benedetto Menzini, Lorenzo Pignotti, Onofrio Minzoni) sau mai iluștrii Metastasio, Giuseppe Parini, Ugo Foscolo, Vittorio Alfieri, Vincenzo Monti. Motive și teme literare, simple influențe sau îndepărtate localizări, prelucrări apropiate originalului sau traduceri propriu-zise dezvăluie surse și filiere ale culturii scriitorului (completate de excerptele făcute de acesta și de lista bibliotecii sale): Antichitatea greacă (Anacreon, Moschos din Siracuza, Bion din Smirna) și latină (Horațiu, Catul, Propertiu), Renașterea italiană, clasicismul francez (Boileau, La Fontaine), preromantici (Ossian, Gray, Gessner, Florian), romantici (Goethe, Schiller, Byron, Lamartine, Victor Hugo), scriitori din literatura slavă, apropiată formației galițiene a lui **A.** (Adam Mickiewicz, Jan Krasicki, Vasili Jukovski), sau corespunzătorii perioadei vieneze – August von Kotzebue, H. Zschokke. Rezultă o operă literară în care intertextualitatea se insinuează permanent, dar originalitatea scriitorului se impune; el captează teme, idei, șabloane literare și le topește formal, le „naționalizează”. Artizan trudnic al limbii române, pe care o mânia cu dificultate, **A.** își proiecta singur instrumentarul poetic, lucrând, din 1813, la un *Rimario moldavo*, dicționar de rime și îndreptar de versificație. Obsesia limpezirii filologice îi însoțește opera, adunând într-un „vocabulari” – la finele primei ediții de poezii (1836) – arhaisme și neologisme, nume proprii și o importantă terminologie literară, cu definiția speciilor poetice, vizând aceeași preocupare de a oferi reguli clasice de urmat. Începuturile poetice ale lui **A.** au fost „uite” în

manuscrise – cel mai compact fiind *Alăuta a lui Alvir Dachieniu* (1819–1820) – de poetul-editor devenit un personaj oficial, chiar aulic, incompatibil cu revărsarea sentimentală a „cântecelor” de tinerețe. Scrise sub influența literaturii anacreontice și a curentului arcadic, idilele pastorale, inspirate de muze artificiale (Filide, Silvia, Tîrsi), având o imagistică bucolică și convențională, se contaminează de lirismul autohton al cântecelor de lume, de „alăută”. Nu lipsesc tânguiri la modă, suferințele afectate, patimi exagerate („urgia” amorului), șantajul sentimental („dorita moarte”): *Rugă către Amor, Cântec* [O, suspine arzător], [Ah, viață plin de jele] ș.a. O surprinzătoare *Meditație* din 1821, de fapt traducerea celebrei *L'Isolement* (1820) de Alphonse de Lamartine, rămâne o mostră de sincronism asachian, fără ecou în plan literar. Piese de rezistență ale liricii erotice ale lui A. stau sub semnul sonetului petrarchist, ce inspiră, până la pastişă, ciclurile compuse la tinerețe, în italiană, *La Leucaide* și *Raccolta delle Poesie*, asupra cărora poetul va reveni în variante românești, originale, mature. Iubirea, într-o viziune platonice, ia forma unei prietenii spirituale ce tinde spre eternizare. Sentimentul melancoliei, poetizat prima oară de Petrarca, se regăsește la A., ce avansează, câteodată, acorduri preeminesciene, ca în *Dorul întâlnirii* sau în *Alvir către a sa miniatură* („și mie lin luceafărul/ Din ceri va să-mi străluce,/ Când dulce-a fi d-o patimă,/ Aminte a-și aduce”). Vechea Romă, dar și splendorile Italiei moderne sunt beatificate poetic în compoziții clasice: sonetul *Către Tibru* sau oda *La Italia*. Adorația peisajului sudic se răsfrânge în contemplarea măreției romane, a vestigiilor arheologice, transcrise într-o succesiune toponimică sonoră: Columna lui Traian – memento al nobleței originilor, Capitoliul ș.a. Lirica ocazională – ode, imnuri, unele sonete și meditații – înregistrează evenimentul istoric și cultural, reușitele constructive și civilizatorii. Îndemnul programatic și militant din *Prolog. La Patrie* (1836) propovăduiește funcția melioristă a artei și a cunoașterii în transformarea obștii. În ton oratoric sau encomiastic sunt marcate etapele importante ale propășirii naționale: *La moldoveni. La restatornicirea domnilor pământeni. 1822, La introducerea limbei naționale în publica învățătură, Restaurarea școalelor naționale în Moldova, Paladiul moldovenilor* (la inaugurarea Academiei Mihăilene). Poezia patriotică nu rămâne doar declamativă și conjuncturală, ci resuscită,

alteori, figuri alegorice, clasicizante: motivul „bărcii”, „luntrea”, „vasul patriei plutitor” – preluat din Horațiu. Spiritul religios și sentimentalismul preromantic se întâlnesc în meditația asupra morții din poezia sepulcrală a lui A., unde conștiința deșertăciunilor lumii este îndreptată spre sensul faptelor și al virtuților ce se transmit urmașilor, iar neliniștea extincției este atenuată de pietatea creștină: *La moartea părintelui meu, Mormântul, Holera în Moldova*. Alteori poetul adoptă modele celebre – *Elegie scrisă pe țințirul unui sat* (după Thomas Gray, prin intermediarul francez al lui M.-J. Chénier), cu o apostrofă originală împotriva nobilimii. Durerea părintelui este proiectată în două „viziuni” consolatoare, *Fiicei mele Eufrosina* (transpunere după Petrarca) și *Eufrosina. Viziune pe râpele Ozanei*, cu ascendență literară în elegia lui Goethe, *Euphrosyne*, și în versificația populară. Circulația motivelor romantice din literatura europeană și „programele” naționale de la 1840, ce promovează originalitatea, istorismul, tradiția folclorică, impulsionează filonul epic la A., care se îndreaptă spre balade și legende. Tema trecutului, a eroismului medieval și a strămoșilor războinici este introdusă de un „cânt osianic” – *Milian și Dina*. Balada Ștefan cel Mare înaintea cetății Neamțu amplifică retoric – într-un crescendo dramatic și cu o „morală” patriotică – un episod preluat din Dimitrie Cantemir, consacrat ulterior de Dimitrie Bolintineanu. Într-o epocă de mitizări romantice A. tinde spre crearea unei mitologii naționale (în registru poetic și fantezist), unind zeități eline și tradiții populare românești. Mitul etnogenezei, al întemeierii neamului, din *Dochia și Traian* (transpus destul de prozaic, dar cu euritmii populare), trimite la sacrificiul simbolic al fiicei lui Decebal pe muntele sacru Pion (Ceahlău). În *Turnul lui But*, una dintre cele mai valoroase balade ale lui A., sunt asimilate motive romantice europene – din *Lenore* a lui A.G. Bürger sau din *Fuga* lui Adam Mickiewicz – și bogate elemente folclorice românești. O atmosferă fantastică învâluie cavalcada nocturnă, tenebros-macabră, a perechii fantomatice, Ana și But, spre muntele Pion. Legende *Jijia* și *Sirena lacului* cultivă misterul și toposul romantic al poeziei „lăciștilor”. În *Jijia* se ascunde „schitul cufundat” (contaminare a motivului „cetății scufundate” sau *Orașul în mare*, la E.A. Poe), în care s-au salvat de pângărire fecioarele-călugărițe. *Sirena lacului* (variantă a *Rusalkăi*) mizează pe credințe străvechi despre metamorfozele între

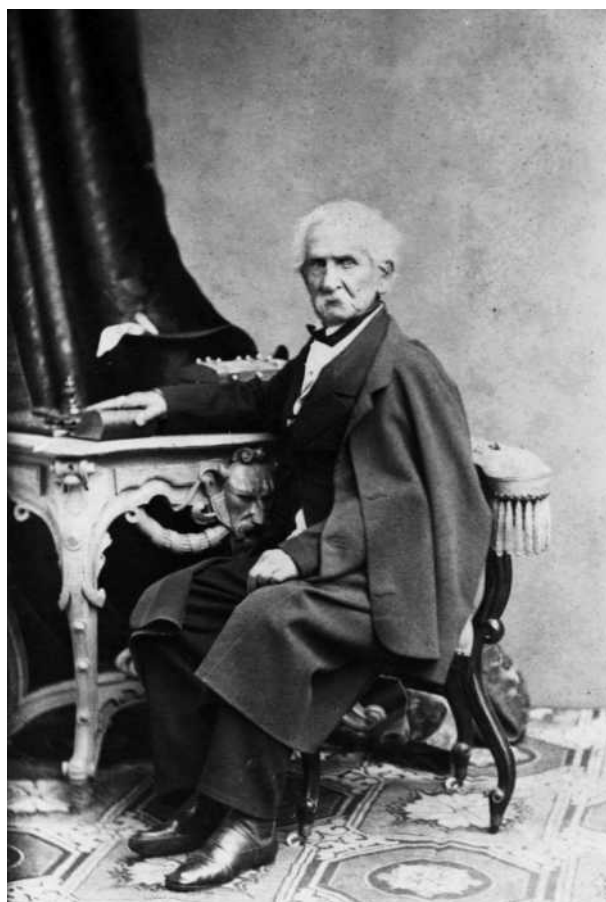

regnuri – zâna apelor, pește, sirenă –, dar și pe ideea sancțiunii aplicate bărbatului necredincios. În *Moșii* mântuirea sufletelor dezlegate, într-o panoramă a fantasticului nocturn: ateistul, paricidul, sinucigașul, „vânzătorul patriei sale”, se face prin practici ritualice populare. Disciplina poetică și virtuozitatea tehnică în prelucrarea motivelor universale ale romantismului îl apropie pe A. de capodoperă (*Turnul lui But*) și suplinește, alături, vizionarismul său limitat și imaginația cuminte. Motive universale cultivă și poezia lui didactică, grupată în cicluri de fabule retipărite în mai multe ediții (1836, 1844, 1862). Nu inventivitatea „fabulografului” (termenul îi aparține) primează, ci apelul la modelele clasice ale genului, în special La Fontaine, dar și Fedru, Lorenzo Pignotti, Florian și Krilov, care servesc acțiunea moralistului. Sub vălul alegoriei sunt atacate vicii general-umane și sociale, „străinomania” ce bântuie epoca. Pervertirea cosmopolită a educației duce la inadapare (*Castorii*), iar impostura provoacă răsturnarea valorilor (*Momița la bal masche*). Satirele, la rândul lor, sunt imitații: epigrama după Marțial, *Satiră asupra omului* după Boileau, iar după I. Krasicki – *Soția de*

modă. Ultima satiră dezvoltă un scenariu dialogat, susținut de tânărul conservator, repede depășit de pretențiile exorbitante ale capricioasei lui soții și de ritmul schimbărilor („Iaca-a doua zi începe cu reforma radicală”), impus la conacul de la țară. În fabule și satire nu lipsesc expresivitatea formală și pitorescul lingvistic.

A. intră în istoria teatrului românesc odată cu prima reprezentație scenică în limba română, în 1816, a pastorelei *Mirtil și Hloe*. Reprezentația, cu o semnificație moral-educativă, s-a transformat într-un eveniment teatral și patriotic de răsunet. Pentru crearea unui repertoriu, A. apelează la traduceri din Racine, Voltaire (*Alzira*), Goldoni (*Camarierul di doi stăpâni*), Vittorio Alfieri (*Saul*) sau din librete de operă (*Norma*, *Attila*). Prelucrările sale din August von Kotzebue corespund gustului epocii pentru dramele larmoaiente, pentru comedii și vodevilurile acestuia, jucate, în 1837, la Conservatorul ieșean: *Lapeirus* (melodramă, în decor exotic, despre căpitanul La Péyrouse), *Fiul pierdut*, *Văduva vicleană sau Temperamentele*, *Contrabantul sau Întunecimea de lună și Sărăcie și fudulie*. Originalitatea, ce se observă în unele elemente de localizare a subiectelor, se afirmă, apoi, în prefete, prologuri, „cântecele” (pe muzica unor arii celebre) și în comentarii publicistice despre rolul acestor spectacole în impunerea limbii române, în „declamație”. A. debutează în literatura dramatică originală în 1834 cu scenete ocazionale, festive: *Serbarea păstorilor moldoveni și Dragoș, întâiul domn suveran al Moldovii*. Valorifică filonul teatrului istoric într-o serie de piese scrise cu o imaginație dramatică precară, dar cu mesaj patriotic: *Petru Rareș*, *Voichița de Românie* (1863) – un simbol „unionist” ce răzbate din vălmășagul Evului Mediu, *Elena Dragoș de Moldavia* (1863) – o dramă a luptelor de succesiune la Curtea lui Ivan al III-lea, și *Petru I, țarul Rusiei la Iași* (1868) – un episod schematic după D. Cantemir. Petru Rareș este subiectul a două drame istorice, una jucată în 1837, cealaltă tipărită în 1853 și în 1863. Piesa reprezentată are o valoare documentară, ca prima dramă istorică românească, dar și mai multă relevanță dramatică. Ea este construită pe conflictul clasic dintre sentiment și datorie, între dorința de răzbunare a bătrânului Căliman împotriva lui Petru Rareș și ajutorul dat de oștean în luptă. O reușită tipologică este *Malaspina*, intrigantul de speță romantică. *Turnul Butului* (1863) este o dramă hibridă, ce amestecă

medievalități (lupta lui But la Marienburg, dispute cavalierești) și „tradiții poporane”, departe însă de valoarea artistică a baladei. Scenetele comice ocazionale *Înturnarea plăieșului din Anglia* (1851), ce absoarbe textul idilei *Piatra Teiului* (în care jucase și Matei Millo), și *Țigani* (1856, la momentul dezrobirii lor), care aduce un personaj insolit de țigan bucătar trecut prin civilizația Parisului, sunt menite a risipi prejudecăți sociale. Preocupat să servească un repertoriu național, A. compune, eclectic, pastorale idilice, cu aer desuet și intersticii de agrement, și drame istorice, ce preiau elemente de recuzită romantică (efecte tari, deghizări), amestecă monologuri prea ample și dialoguri fără savoare, declamate de personaje artificiale. Pe de altă parte, în contextul literaturii române, nuvelele lui A. par chiar la data apariției – în 1859 iese ediția în limba franceză, în 1867 cea în limba română – depășite și greu clasabile. Pentru prozatorul îmbătrânit, aceste scrieri ample sunt mărturia unei mutații estetice, contorsionate și dificile, de adaptare la doctrina romantică. Dorind a da un „uric strălucit”, desprins din „negura mitologiei și a alegoriei”, el urmărește istoria Moldovei în cronologia evenimentelor semnificative, centrate în jurul unor personaje cu încărcătură mitică – *Dragoș*, *Alexandru cel Bun*, *Svidrighelo*, *Elena Moldovei*, *Valea Albă*, *Bogdan Voievod*, *Petru Rareș*, *Mazepa în Moldova*, *Ruxanda Doamna* ș.a. Inse-rează în prozele sale largi excursuri informative (în care erorile nu lipsesc), veritabile „fișe” enciclopedice, extrase din cronică și istoriografia străină (polonă, rusă), ce instruiesc în istoria Moldovei și a popoarelor vecine. Documentația ostentativă nu devine artă și, în lungi pasaje juxtapuse în țesătura narativă, intenția artistică pare absentă. Inventivitatea epică, redusă, reclamată de senzaționalul subiectelor istorice, este stimulată de imaginarul legendar și de poetica romantică. O Moldovă pastorală, a unui timp legendar, este „bruscată” de intervenția „arheologului” A., ce caută urme antice și sfârșește în elucubrații etimologice (Prutul provine din Brutus, lacul Brateș din Brutis, movila Găiatei din Gaeta). Moldova arhetipală, a genezei prin exodul din Maramureș în „Dacia Transalpină”, este figurată în nuvela *Dragoș*. Ev Mediu contaminat de trăsături occidentale: cavalerism, eros spiritualizat, frenezie religioasă, care se împărtășește de virtuți eroice, transpuse în romantism în slujba ideii patriotice. Ștefan cel Mare sau Petru Rareș

țin discursuri pătrunse de mesianism romantic, presărate, însă, de sintagme pașoptiste („unirea compatrioților”). Petru Rareș, erou exponențial și cavaler fără prihană, este recunoscut, într-o scenă de suspans, semnalând justiția immanentă a istoriei, drept „clironom” (moștenitor) al dinastiei „Dragoșizilor” (Mușatinii). Domni scelerați, ca Ștefăniță Vodă, se folosesc de intriganți criminali: Malaspina, Griti. Atinși de demonism, eroi aventuroși și războinici bântuie prin Moldova până își vor împlini destinul: Svidrighelo sau Mazepa (subiect celebru prin Byron). Eroinele, Elena Moldovei (comparată cu Elena Lacedemona) și Doamna Ruxanda, par proiectate în linii clasice, de n-ar fi semnul fatalității – frumusețea ce atrage nenorociri. În nuvele notabile sunt pictura unor tablouri gigantice („urgie” elementelor în furtună) sau fantezia detaliilor, descrise de un ochi rafinat (etalarea de daruri princiare, ceremonii nuptiale sau îndoliate, arsenalul crimei romantice). Nuvelele istorice ale lui A., amestec nediferențiat de erudiție, elemente legendare cu ținte mitice și romanesc senzațional,

sunt relatate linear, într-o compoziție minimală, de un narator unic, surprins de pusee jurnalistice (vorbind, anacronic, de „republici”, „deputați”, „vot”, „guvern național” ș.a.). Deși valențele artistice ale limbii scriitorului au fost totdeauna discutabile, A. apare bine orientat teoretic în dezbaterile filologice. Într-un *Referat asupra „Gramaticii” lui Gh. Săulescu* (1833), considera limba un bun comun al societății. Pentru îmbogățirea ei, recomandă împrumuturi din limbile romanice și resuscitarea arhaismelor, din fondul autohton al limbii vechi. Și textele bisericești, unitare prin norma lor, pot fi valorificate de limba literară (*Omul literat*). Soluțiile propuse ar asigura unitatea etnică prin cea lingvistică, limitându-se ereziile filologice. În articolul *Câteva observații filologice* (1861) aducea argumente pentru folosirea unei ortografii bazate pe principiul fonetic, având ca model limba italiană. Dar limba operei sale prezintă multe inconsecvențe ortografice și un vocabular parțial rebarbativ, încărcat de cuvinte arhaice și moldovenisme, grecisme și bizare calcuri italo-latinești. Pasionat de istorie și de disciplinele auxiliare: epigrafia, genealogia, arheologia, A. a publicat numeroase broșuri despre figuri istorice românești, biografii ale unor cronicari și un studiu cronologic dintr-o proiectată istorie a Moldovei (1865), după ce, mai devreme (1832–1833), tradusese *Istoria imperiului rosiene* de Ivan Kaidanov.

În balade și legende Asachi s-a străduit să înjghebeze o mitologie literară română bizuindu-se pe tradiția populară. Asta va fi și preocuparea lui Alecsandri. Însă viziunea lui Asachi e, intențional, mai grandioasă și în termeni clasici. El urmărește să determine punctele mitice din teritoriul moldav și să facă lista divinităților, spre a putea transporta în Dacia sistemul mitologic elen.

G. CĂLINESCU

SCRIERI: *Poezii*, Iași, 1836; ed. 2 (*Culegere de poezii*), Iași, 1854; ed. 3 (*Culegere de poezii*), Iași, 1863; ed. îngr. și pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1908; *Fabule alese*, Iași, 1836; ed. 3 (*Fabule versuite*), Iași, 1844; ed. 4 (*Fabule... adăogită cu viața lui Esop*), Iași, 1862; *Dochia și Traian după zicerile populare a românilor cu itinerarul muntelui Pionu*, Iași, 1840; *Petru Rareș*, I–II, Iași, 1853–1863; *Țigani*, Iași, 1856; *Nouvelles historiques de la Moldo-Roumanie*, Iași, 1859; *Notiție biografică*, Iași, 1863; *Elena Dragoș de Moldavia*, Iași, 1863; *Turnul Butului*, Iași, 1863; *Voichița de Românie*, Iași, 1863; *Nuvel istorice a României*, I, ed. 3, Iași, 1867; *Culegere de fabule*, București, 1895; ed. 2, București, 1905; *Fabule*, I–II, Iași, 1896; *Nuvel istorice*, îngr. și introd. P. V. Haneș, București, 1915; *Dragoș*, București, 1926; *Mazepe în Moldova*, îngr. P. V.

Haneș, București, 1926; *Alexandru cel Bun*, îngr. P. V. Haneș, București, 1928; *Ruxanda Doamna*, îngr. P. V. Haneș, București, 1928; *Svidrighelo*, îngr. P. V. Haneș, București, 1928; *Valea Albă*, îngr. P. V. Haneș, București, f.a.; *Bogdan Voievod*, îngr. P. V. Haneș, București, f.a.; *Scrieri literare*, I–II, îngr. și pref. N. A. Ursu, București, 1957; *Opere*, I–II, îngr. și introd. N. A. Ursu, București, 1973–1981; *Leucaida lui Alviro Corintio-Dacico*, tr., îngr. și introd. George Sorescu, București, 1974; ed. București, 1991; *Opere*, I–II, îngr. și pref. F. Levit, Chișinău, 1991; *Ruxanda Doamna*, postfață Dan Horia Mazilu, București, 1992; *Scrieri literare*, pref. N. A. Ursu, Iași, 2005. **Traduceri:** August von Kotzebue, *Lapeirus*, Iași, 1837, *Fiul pierdut*, Iași, 1839, *Pedagogul*, Iași, 1839; Florian, *Mirtil și Hloe*, Iași, 1850; [Traduceri], în *Opere*, I, București, 1973.

Repere bibliografice: V. A. Urechia, *George Asachi*, București, 1890; Iorga, *Ist. lit.* XIX, I, 14–17, 45–47, 106–110, 178–187, 190–196, 276–282, II, 212–214, III, 120–125; Ibrăileanu, *Opere*, I, 34–43, VII, 305–311; C. I. Istrati, *Din trecutul nostru. Una sută de ani de când Asachi s-a dus la Roma*, București, 1909; Hélène Bacaloglu, *Preuves d'amour*, București, 1914, 1–52; Densușianu, *Opere*, IV, 383–399; D. Caracostea, *Izvoarele lui G. Asachi*, București, 1928; Claudio Isopescu, *Il poeta Giorgio Asachi in Italia*, Livorno, 1930; Ramiro Ortiz, *Gheorghe Asachi e il petrarchismo rumeno*, în *Varia romanica*, Florența, 1932; Lovinescu, *Opere*, III, 307–466; Zarișopol, *Pentru arta lit.*, II, 78–88; D. Caracostea, *Le Prérromantisme de G. Asachi*, București, 1940; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 96–111, *Ist. lit.* (1982), 94–110; Cioculescu-Streinu-Vianu, *Ist. lit.*, 18–28; Popovici, *Studii*, II, 125–144, 153–156; H. Blazian, *Gh. Asachi*, București, 1956; I. Massoff, *Teatrul românesc*, I, București, 1961, 68–77, 218, 219, 222–227, 229–231, 514; N. C. Enescu, *Gheorghe Asachi, organizatorul școlilor naționale din Moldova*, București, 1962; *Ist. teatr. rom.*, I, 169–173; Brădățeanu, *Istoria*, I, 66–70, 89–93, 220–222; F. Levit, *Gheorghe Asachi. Viața și opera*, Chișinău, 1966; *Ist. lit.*, II, 354–372; E. Pahonțu, *Începuturile vieții artistice moderne în Moldova. Gh. Asachi și Gh. Panaiteanu*, București, 1967; Gh. Ungureanu, *Figuri de arhiviști români: Gheorghe Asachi (1788–1869)*, București, 1969; George Sorescu, *Gh. Asachi. Viața și opera*, București, 1970; Anghelescu, *Preromant. rom.*, 143–144, 155, 189, 200, 210–211, 214–215, 219–220, 222, 257; Păcurariu, *Clas. rom.*, 59–63; Cornea, *Originile*, 320–343; Piru, *Varia*, I, 52–60; Al. Bistrițianu, *Teorie și inspirație folclorică la predecesorii lui V. Alecsandri*, București, 1977, 107–153; *Dicț. lit.* 1900, 55–60; Al. Zub, *A scrie și a face istorie*, Iași, 1981, *passim*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, 223–234, 244; Tacciu, *Romant. rom.*, I–III, *passim*; Zăciu, *Viaticum*, 11–28; Roxana Sorescu, *Gh. Asachi și mitul etnogenezei*, LL, 1984, 4; Al. Zub, *Între două lumi*, RL, 1988, 11; Cornea, *Aproapele*, 55–66; Negoiteșcu, *Ist. lit.*, I, 23–27; Faifer, *Semnele*, 90–94; Sorescu, *Biblioteca*, 200–202; Manolescu, *Poeți*, 7–22; *Dicț. esențial*, 41–43; Mircea Ghițulescu, *Teatrul pedagogic al lui Gheorghe Asachi*, CL, 2006, 10; Manolescu, *Istoria*, 158–166; Călinescu, *Opere*, XII, 663, 671–673; Zamfir, *Panorama*, I, 119–128. **A. Sm.**

ASIMINEI, Constantin (20.VII.1894, Epureni, j. Vaslui – 31.I.1947, Galați), poet. Este fiul Marandei și al lui Dimitrie Asiminei, țărani. Urmează cursurile primare în satul natal, Gimnaziul „Anastase Panu” la Huși, promoția 1912, și Liceul „Gh. Roșca Codreanu” în Bârlad, terminat în 1916, întreținându-se cu ajutorul meditațiilor și al unui stipendiu din partea primarului din Bârlad. După ce a absolvit Facultatea de Litere și Filosofie a Universității bucureștene (1923), funcționează ca profesor titular de filosofie și pedagogie la Școala Normală din Huși (unde este și director) și, începând din 1942, la Galați, ca inspector general al școlilor. Activitatea la catedră l-a determinat să elaboreze manuale de aritmetică, geografie și psihologie.

Debutul literar al lui **A.** se produce în revista „Gânduri bune” din Huși, în 1915, cu poezia *Sub vișini*, colaborările continuând și în numerele următoare. Ca elev, a fost membru al Societății Literar-Științifice „Stroe Beloescu” și coleg de clasă cu viitorul filosof Nicolae Bagdasar. Mai publică versuri, proză, cronici și articole (semnând uneori C.A., Const. As., C.A. Siminei, Const. Asiminei) în „Drum drept”, „Neamul românesc”, „Luceafărul”, „Gazeta Transilvaniei”, „Gazeta țăranilor” (unde a fost și secretar de redacție), „Adevărul literar și artistic”, „Convorbiri literare” (unde a semnat cu pseudonimul C. Volbură), „Cuget clar” ș.a. Și-a încercat condeiul și pe tărâm dramatic, tipărind în 1915 piesa în două acte *Cea din urmă noapte de robie*. A mai semnat trei volume de poezii: *Visuri și dureri* (1919), *Volbura* (1921) și *Luminișurile anilor mei* (1937). Dintr-un amplu poem istoric (de fapt o încercare de epopee), intitulat inițial *Apa trece, pietrele rămân*, apoi *Daciada sau Cântarea neamului românesc*, la care a lucrat unsprezece ani, nu i-au apărut, din cauza morții premature, survenite în urma unei devastatoare suferințe, decât unele fragmente în „Cuget clar”, apreciate de Nicolae Iorga. Lirica lui **A.** atestă, prin diversitatea ei (elegii, ode, poeme, cântece în stil popular, pasteluri cu tentă sămănătoristă), un poet sensibil, exersat în arta versificației, dar fără un timbru propriu, dominat, fără puțință de scăpare, de diverse surse livrești. Poeziile sale, ca și încercarea neterminată a *Daciadei*, lasă să transpară spleenul unei vieți de provincie apăsătoare, un loc „unde nu se întâmplă nimic”, care își pune amprenta dezoilantă asupra versului, în ciuda eforturilor poetului de a-l cosmetiza cu gingășie. **A.** a lăsat în presă și

câteva traduceri din Victor Hugo, Paul Verlaine și Rabindranath Tagore.

SCRIERI: *Cea din urmă noapte de robie*, Bârlad, [1915]; *Visuri și dureri*, Huși, 1919; *Volbura*, București, 1921; *Luminișurile anilor mei*, București, 1937, *Religia și sufletul copiilor*, Huși, 1935; *Filosofia baladei „Miorița”*, București, 1942.

Repere bibliografice: Cezar Papacostea, „*Volbura*”, CL, 1921, 10–11; Lovinescu, *Scrieri*, IV, 412–413, VI, 80; [Constantin Asiminei], ADLTR, § – 6, § – 24; Ion N. Oprea, *Hușul în presa vremii*, Iași, 2007, 222–223; Adrian Butnaru, *Epureni. Timpuri și oameni*, Iași, 2010, 293–296.

C.Bz.

ASLAN, Edgar Theodor (3.II.1863, Iași – 2.XII.1918, București), prozator, traducător. Este fiul Cleopatrei (n. Russo) și al lui Theodor Aslan. A urmat liceul la București, unde a absolvit și Facultatea de Drept. A publicat schițe, nuvele, prelucrări și traduceri în „Convorbiri literare”, „Peșul”, „Ateneul român”, „România liberă”, „Epoca”, „Revista idealistă” ș.a.

A. e un analist, prozele lui din volumele *Foc de paie* (1896) și *Marieta și alte nuvele* (1912) vădind o nuanțată pătrundere psihologică. El are, de pildă, o bună intuiție a sufletului infantil. Umorul, în aceste povestiri, e mai mult subînțeles, impulsurile satirice fiind dozate cu oarecare subtilitate. *Fiica lui Radu cel Frumos* (1905) este un roman de aventuri, plasat într-un cadru istoric real, populat de personaje care, cele mai multe, au existat aievea. Fără să manifeste o deosebită inventivitate, **A.** este totuși un bun povestitor. Stilul are o patină de vechime, iar limba, îngrijită, plăcută, vădește cultură. Tragedia *Fernanda* („Peșul”, 1887–1888), cu o versificație destul de sigură, dar cu o intrigă ciudată, pare o traducere. Ca traducător, **A.** nu e preocupat de calitatea literară a textelor, versiunile românești pe care le realizează fiind destinate îndeosebi scenei. A tălmăcit din Sofocle (prin Jules Lacroix), Euripide (prin Ernest Legouvé), Shakespeare (tot după un intermediar francez), Racine, Molière, precum și din François Coppée, Jules Lemaitre, Jean-François Régner, Armand Silvestre și Eugène Morand, Georges Feydeau și Maurice Desvallières, M-me Émile de Girardin, Eugène Scribe ș.a. În proză **A.** a tradus un volum de povești și legende al lui Washington Irving.

SCRIERI: *Ielele*, București, 1892; *Foc de paie*, București, 1896; *Fiica lui Radu cel Frumos*, București, 1905; *Marieta și alte nuvele*, București [1912]. **Traduceri:** P.-J. Barbier, *Vinceneta*, București, 1888; Sofocle, *Oedip rege*, București, [1894] (în colaborare); Racine, *Împricinații*, București, 1901; Euripide, *Medeea*, București, 1907; Washington Irving, *Povești și legende*, București, 1909.

Repere bibliografice: V.A. Urechia, *Sofocle, „Oedip rege”*, AAR, partea administrativă, t. XVIII, 1894–1895; Predescu, *Encicl.*, 55; Nicolae Șerban, *Racine en Roumanie*, București, 1940, 126–131; *Dicț. lit.* 1900, 60–61; Sturdza, *Familiile*, I, 143, 636–637. **F.F.**

ASLAN, Isaia C. (14.III.1888, Focșani – 15.X.1965, București), dramaturg, publicist. Este fiul Dinuței și al lui Chircor Aslan, comerciant. După absolvirea Liceului Unirea din Focșani, face studii juridice, devenind avocat în București. În timpul refugiului la Iași scrie, în 1917 și 1918, piesa *Odinioară*, urmată de comedii și texte de revistă. Din 1923 este membru al Societății Autorilor Dramatici Români, iar din 1941 al Societății Scriitorilor Români. Publică versuri în revista „Duminica”, unde, elev fiind, a debutat în 1905, apoi în „Revista idealistă”, „Viața literară”, „Convorbiri critice”, „Timpul”, „Universul literar”, „Teatrul de mâine” (Iași), „Adevărul literar și artistic”, „Lupta”, „Gazeta femeilor”. A fost redactor și cronicar teatral la revista „Rampa” (1911–1912), unde semna și Conu Leonida. Poeziile lui, fluente în versificație, conțin accente moraliste și notații sentimentale. În publicistica teatrală, în cronici și în interviuri, pledează pentru un repertoriu național, nuanțează condiția criticului dramatic și reține înnoirile aduse de teatrul modern. Un eveniment teatral ca spectacolul *Hamlet* cu Tony Bulandra în rolul principal concentrează virtuțile cronicarului. Reflectând la arta actorului, **A.** conturează portretele unor mari artiști ai epocii: Marioara Voiculescu, Maria Filotti, Constantin Nottara, G. Ciprian ș.a.

Poemul dramatic *Odinioară* (1919) descinde din tradiția basmelor versificate și îmbină elemente de feerie cu cele provenite din teatrul istoric. Încetinită de numeroase tirade, eroice sau sentimentale, acțiunea dramatică se precipită spre final, cumulând răpiri, travestiuri, lovituri de teatru. Unele contradicții tipologice nu ocolesc figurile principale, altminteri bine individualizate: blândețea împăratului se transformă în megalomanie sangvinară, sfetnici frivoli și verbioși se comportă eroic ș.a. Piesa, pusă în

scenă de Constantin Nottara în stagiunea 1920–1921 la Teatrul Național din București, s-a jucat și la Craiova. Cea mai cunoscută comedie a lui **A.**, și singura tipărită, în 1938, rămâne *Glumele destinului*, montată de Ion Șahighian la Studioul Teatrului Național din Capitală, reprezentată la Cluj, Iași și Timișoara, dar și în Germania. Folosind pigmentul de autenticitate al unui fapt divers, autorul combină elemente ale comediei de situație și de moravuri cu cele de farsă bufă și vodevil pentru a satiriza pe cei ce vor să provoace destinul în mod artificial. Fără semnificație dramatică deosebită, cele patru „tablouri” impun o tipologie de pitoresc provincial, într-o desfășurare scenică alertă. Calități de comedigraf vădesc și revistele teatrale ale lui **A.**: *Țara lui Hübsch*, jucată în 1919, *Carul statului* (1923), *Gura lumii* ș.a. Ironia, gluma sfichiuitoare din cuplete ținteau realitățile zilei: demagogia politicianilor, lăcomia îmbogățitorilor de război ș.a. **A.** a dat bune traduceri din teatrul lui Edmond Rostand, respectând spiritul galic și metaforismul avântat al originalului. Un fragment din *Cyrano de Bergerac* s-a publicat în presă în 1916, iar *L'Aiglon* (*Puiul de vultur*), tradus în 1921, a fost reprezentat în 1923 de Compania Bulandra.

SCRIERI: *Odinioară*, București, 1919; *Cuplete din revista „Țara lui Hübsch”*, București, 1919; *Glumele destinului*, pref. Teodor Scarlat, București, 1938.

Repere bibliografice: A.B. [Al. Busuioceanu], „*Odinioară*”, „Dacia”, 1919, 281; F.A. [F. Aderca], *Cronica dramatică*, CN, 1923, 29; Paul I. Prodan, *Teatrul românesc contemporan*, București, 1927, 13–16; Ion Anestin, „*Glumele destinului*”, TIL, 1938, 1023; Dem. Theodorescu, „*Glumele destinului*”, CU, 1938, 3167; Romicus [Romulus Seišanu], „*Glumele destinului*”, U, 1938, 70; Ion I. Cantacuzino, „*Glumele destinului*”, BVS, 1938, 313; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 641, *Ist. lit.* (1982), 722; Massoff, *Teatr. rom.*, VIII, 176, 194, 214. **A.Sm.**

ASLAN, Theodor (8.I.1837, Iași – 12.I.1899, București), traducător. Este fiul Elenei (n. Hurmuzachi) și al paharnicului Teodor Aslan. De profesie avocat, **A.** a făcut studii universitare la Paris. În țară, a fost aghiotant al domnitorului Alexandru Ioan Cuza. După ce în 1868–1869 activase în comitetul care administra Teatrul de la Copou, între anii 1871 și 1876 i se încredințează conducerea Teatrului Național din Iași și, chiar dacă nu găsește întotdeauna cele mai bune soluții, se dovedește un director întreprinzător:

decide înprospătarea trupei, inaugurează o stagiune de operetă cu care reputează un mare succes de public, aduce mașiniști și decoratori din străinătate, dar angajează și o trupă franceză, ceea ce stârnește nemulțumirea unor actori, și așa afectați de situația materială precară. Căsătorit cu Cleopatra Russo, sora scriitorului Alecu Russo, **A.** era unchiul actorului Petre Sturdza.

Teatrul, pentru **A.**, reprezintă o „oglinză fidelă” a realității, un mijloc eficient și agreabil de a înrăuri moravurile și „a iscusi mintea”. În ce privește interpretarea scenică, el se declară împotriva oricăror excese, cerând actorilor un spor de naturalețe. Susținător al traducerilor, menite să compenseze lacunele din repertoriul original, **A.** înțelege să-și pună teoria în practică. Astfel, transpune în românește piese de Victor Hugo, A. D’Ennery, Victorien Sardou, Henri Monnier, Édouard Pailleron, Philippe Dumanoir, Eugène Scribe și Mélesville, Théodore Barrière și Léon Beauvallet, dar în special vodeviluri de Eugène Labiche, Delacour, François-Antoine Jolly, Paul-Bernard Rosier, Paul Siraudin, Gustave Vaez, Varin ș.a. Lăsate în manuscris, multe se păstrează la Arhivele Statului din Iași. A mai transpus libreturile unor opere și operete.

Traduceri: [Autor neidentificat], *Coaliția*, Iași, 1860; A. Ghislanzoni, *Celesta*, București, 1891.

Repere bibliografice: Massoff, *Teatr. rom.*, II, 352–358, 364–368; *Dicț. lit.* 1900, 61–62; Sturdza, *Familiile*, I, 143. **F.F.**

ASMODEU, revistă umoristică apărută la București, săptămânal, de la 14 martie la 30 septembrie 1871 și de la 24 martie la 2 iunie 1874. Deși nu există indicații precise asupra redactorului sau a redactorilor, **A.** pare să facă parte din seria publicațiilor satirice ale lui N.T. Orășanu, semnată al majorității textelor, mai ales cu pseudonimul Nicor. Datoria unui jurnal umoristic, se arată în *Profesiunea de credință*, este de a sancționa viciile și ridicolul cu ajutorul râsului. Săgețile satirice sunt îndreptate împotriva Palatului și a reacțiunii politice, țintele obișnuite ale lui N.T. Orășanu. Politicienii junimiști (P.P. Carp, Titu Maiorescu) și liberalii (Ion Ghica) sunt criticați deopotrivă. Junimismul („noua direcție negruțiană în literatură”) este, de asemenea, atacat. Revista are și o rubrică intitulată „Mofturi politice, sociale și de tot felul”, la care, probabil, a colaborat I.L. Caragiale, ca și la rubricile „Asmodii” și „Cronica”. **R.Z.**

ASOCIAȚIA CULTURALĂ INTERNAȚIONALĂ A ETNIEI ROMÂNE (ACIER), societate înființată la Viena în 6 septembrie 1983, cu prilejul reuniunii intelectualilor români de peste hotare la simpozionul internațional multidisciplinar „Românii – apărătorii Europei”. Președinte este Mihail Steriade, iar copreședinte Augustin Orajensek (președintele comunității românilor din Austria). După cum se afirmă în mesajul și în statutul noului for, asociația, neangajată politic, „a fost înființată în scopul păstrării, afirmării și răspândirii valorilor spirituale și naționale create de români de-a lungul timpului, apărării acestora față de oricare încercare de a le falsifica sau interpreta în mod denaturat, menținerii specificului românesc în rândul originarilor din România, sprijinirii comunităților laice și religioase”. Se are în vedere realizarea „unor activități demne de renumele înaintașilor”, „de prestigiul și capacitatea creatoare a intelectualității românești”. Printre punctele esențiale din programul pe anii 1983–1984 figurează, de pildă, sărbătorirea a 65 de ani de la realizarea Marii Uniri și a 125 de ani de la Unirea din 1859, comemorarea a cincizeci de ani de la moartea lui Vasile Goldiș și a două sute de ani de la răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan, ridicarea unui monument dedicat lui Dinu Lipatti la Geneva, organizarea unui simpozion, la Toronto, cu tema *Contribuția etniei românești la dezvoltarea culturii canadiene*, în sfârșit editarea, sub egida asociației, a unor lucrări științifice destinate afirmării pe plan internațional a istoriei, culturii și spiritualității românești. Atenția se îndreaptă îndeeosebi către activarea și susținerea românilor din diaspora și mai puțin pentru sprijinirea românilor din țară. Între cărțile publicate poate fi citată o lucrare a lui Nicholas Bucur (membru în comitetul de conducere), *Adevărul despre Transilvania*. Cu prilejul ședinței de analiză a activității în perioada 1983–1984, se organizează la Viena, în iunie 1984, simpozionul internațional „Ștefan cel Mare” și se hotărăște sărbătorirea centenarului nașterii scriitorilor V. Voiculescu și Panait Istrati, precum și a o sută de ani de la apariția revistei „Tribuna”. Suspiciunea față de conlucrarea conducerii asociației cu oficialitățile române, pe de o parte, dar mai ales animozitățile create de dorința acesteia de a-și subordona toate nucleele române din străinătate, pe de altă parte, au condus la izolarea ei treptată și, în cele din urmă, la autodizolvare. **I.O.**

ASOCIAȚIA CULTURALĂ ROMÂNEASCĂ, organizație înființată la Madrid în 1957 din inițiativa unui grup de scriitori și intelectuali români din exil: Ion Protopopescu, George Uscătescu, Vasile Iasinschi, Vladimir Petrovici, Aureliu Răuță, Mihai Florin Enescu, Vintilă Horia și Horia Stamatu. Adunarea constitutivă din 15 aprilie 1957 a alcătuit statutul și a ales comitetul de conducere, din care, inițial, au făcut parte, între alții, scriitorii Vintilă Horia, Horia Stamatu, George Uscătescu și Aureliu Răuță. Activitatea este prioritar culturală, dar nu lipsește din preocupările asociației interesul pentru situația generală a României. În adunarea constitutivă s-au stabilit atribuțiile principale, menite să contribuie la continuitatea și dezvoltarea culturii românești în lume și la menținerea și strângerea relațiilor tradiționale dintre cultura română și cultura lumii libere. Totodată, societatea își propunea să coopereze la acțiunea de valorizare a poziției românești în context european, prin demersuri destinate opiniei publice internaționale și forurilor competente, în care să se insiste asupra importanței deosebite pe care o reprezintă libertatea și suveranitatea României pentru Europa, ținând seamă de schimbările de structură din sistemul comunist din România; în fine, dezideratul foarte important de a-și aduce propria contribuție la eforturile de unificare spirituală a românilor: „Scopul nostru nu este de a realiza o himerică unire între toți românii din exil, nici acela de a ascunde sub o formă spirituală macroscopică intenții politice și nici acela de a servi drept trambulină ambițiilor personale ale unuia sau altuia [...]. Singurul gând care ne animă e acela de a aduce o fărâmă de lumină și de origine românească în întunericul de tentații și de îndoieli care ne înconjoară [...]. Apele se vor liniști mai curând sau mai târziu, însă din marele cataclism vor supraviețui numai valorile care vor fi știut să reprezinte esența permanentă a neamurilor. Aceasta e de ordin cultural și nu politic”. Prin statut s-a stabilit înființarea unui cerc de studii și cercetări, având obligația să elaboreze programul de activitate, să organizeze o arhivă documentară și să editeze „Buletinul Asociației Culturale Românești”, al cărui prim număr a apărut tot în 1957. Prima acțiune de răsunet a fost „Săptămâna românească”, desfășurată între 10 și 17 mai 1957 la Madrid, la care au participat prințul Nicolae și principesa Ileana. Mese rotunde, conferințe pe

diverse teme, concerte au constituit programul „săptămânii” care, de asemenea, a cooptat dintre personalitățile prezente și alți membri – Mircea Popescu, St. Teodorescu, Gh. Racoveanu, Virgil Mihăilescu, D.C. Amzăr ș. a.

Repere bibliografice: Popa, *Ist. lit.*, I, 1093–1094. **M.P.-C.**

ASOCIAȚIA FRANȚA-ROMÂNIA – ASSOCIATION FRANCE-ROUMANIE, organizație înființată la Paris la 10 mai 1945, ca o instituție de prietenie și solidaritate pentru susținerea și promovarea culturii celor două țări. Inițiatorii aparțin unui cerc de personalități franceze și de intelectuali români stabiliți în Franța. În principal, activitatea asociației consta în organizarea de conferințe și spectacole și avea drept scop final – cum se specifica în statutul ei – susținerea unui complex program editorial din care nu lipsea publicarea de reviste culturale. Președintele asociației a fost ales M.J. Paul-Boncour, iar printre vicepreședinți se număra și Elena Văcărescu, secretar general fiind M. Darras. Din comitetul de conducere făceau parte C. Levaditti, Traian Vuia, Francisc Jourdain și Mario Roques. **A.F.-R.** dispunea de patru secții, structurate în conformitate cu specializarea membrilor săi fondatori: grupul politic, grupul universitar, grupul scriitorilor și artiștilor, grupul oamenilor de presă, toate antrenate în stabilirea de relații culturale cu România. De o largă audiență s-a bucurat ciclul de conferințe și prelegeri cu privire la literatura română susținut de Mario Roques, în cadrul celei de-a doua secțiuni a asociației, la sediul acesteia din Rue de Vézelay 16 Paris. Alt ciclu de prelegeri a fost consacrat problemei Transilvaniei, istoricului și specificității sale esențial românești, concomitent cu discuțiile purtate în jurul Păcii de la Paris după cel de-al Doilea Război Mondial. Pe parcursul activității sale, din 1946 până în toamna lui 1947, **A.F.-R.** a publicat „Cahiers France-Roumanie”, de fapt un buletin informativ, dar și un mijloc de reproducere fragmentară sau abreviată a celor mai semnificative conferințe sau prelegeri ce s-au ținut în cadrul manifestărilor organizate de secții. Inge Katharina Binder apreciază că publicația „Cahiers France-Roumanie” a avut „o înaltă ținută și un înalt nivel în tot cursul existenței” (*Exilul ca experiență culturală. Asociații și instituții românești în Apus. 1945–1989*, Münster, 1993). **A.F.-R.** își încetează practic activitatea în anul 1949, odată cu apariția Centrului Român de Cercetări de la Paris, instituție culturală mult mai complexă, ce i-a preluat în bună măsură și la un nivel superior dezideratele. **N.F.**

ASOCIAȚIA LITERARĂ A ROMÂNIEI, societate înființată la București în 1845 în scopul încurajării literaturii naționale. Procesul verbal de constituire, datat 14 februarie și alcătuit de Nicolae Bălcescu, a fost iscălit de Ion Ghica, Dimitrie Brătianu, C.A. Rosetti, Dimitrie Bolintineanu, I. Em. Florescu, Cezar Bolliac, Ștefan Golescu, C.G. Filipescu, Ioan Voinescu II, Al. G. Golescu, A.T. Laurian, care pot fi considerați membri întemeietori. Societatea a luat naștere din inițiativa cercurilor revoluționare muntene. Se pare că la adăpostul ei activa și asociația politică secretă Frăția. Organizarea a fost pregătită îndelung, atât prin încercarea de constituire a unei societăți literare în 1836, cu aproape aceiași membri, cât și prin întruniri sporadice anterioare anului 1845. În asociație nu a fost acceptat, deși se pare că la unele lucrări pregătitoare a participat, Ion Heliade-Rădulescu. Din Moldova au fost invitați Costache Negruzzi, Vasile Alecsandri, C. Negri și Gh. Asachi, iar din Transilvania – G. Barițiu, Timotei Cipariu și Pavel Vasici. În 1846 sunt cooptați ca membri Iancu Văcărescu, Radu Rosetti, C.N. Brăiloiu, Ioan Voinescu I, Grigore Alexandrescu, iar în 1847 Florian Aaron, I.D. Negulici, Petrache Poenaru, C. Moroiu, Ștefan Ferechide, I.A. Filipescu. În 1847 asociația și-a reorganizat structura și, probabil pentru a se pune la adăpost de suspiciuni, a acceptat patronajul domnitorului Gheorghe Bibescu. Un obiectiv important a fost să înlesnească tipărirea de cărți în limba română, încurajându-se astfel activitatea autorilor originali și a traducătorilor. S-a cumpărat și o tipografie, vândută apoi lui C.A. Rosetti și lui Enrich Winterhalder, care au imprimat unele dintre tipărișurile societății. Au apărut, astfel, cu sprijinul societății, volume de poezii de D. Bolintineanu și Iancu Văcărescu, *Meropa* de Voltaire în traducerea lui Grigore Alexandrescu, un manual școlar (*Prietenul tinerimii*) tradus de C.A. Rosetti și E. Winterhalder. Se plănuia tălmăcirea unor scrieri de A.G. Baumgarten, Cesare Beccaria, Silvio Pellico. Au fost sprijiniți bănește, pentru a putea traduce, Radu Rosetti, I. Brezoianu, N.D. Racoviță și, pentru scrieri originale, Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Ion Ghica, Ștefan Golescu, C. Bălcescu. Asociația a făcut cea dintâi încercare, la noi, de organizare a retribuirii scriitorilor și traducătorilor, pas important pe calea profesionalizării acestor indeletniciri. În întruniri s-a discutat problema înlocuirii alfabetului chirilic cu cel latin, unii membri scriind numai cu litere latine. În 1847, sub patronajul asociației,

în mod deosebit al lui I. Ghica, apare publicația „Album științific și literar”, concepută ca o continuare a „Propășirii”. Cunoscută uneori și sub denumirea Asociația pentru Înaintarea Literaturii, societatea a fost un însemnat mijloc de creare a unui spirit literar unitar în Țara Românească, Moldova și Transilvania, contribuind totodată și la pregătirea atmosferei revoluționare dinainte de 1848.

Repere bibliografice: *Statutele Asociației Literare a României*, în *Anul 1848 în Principatele Române*, I, București, 1902, 44–61; *Dicț. lit.* 1900, 62; Cornelia Bodea, *1848 la români*, I, București, 1998, 285–286. **D.M.**

ASPRO (ASOCIAȚIA SCRITORILOR PROFESIONIȘTI DIN ROMÂNIA), organizație profesională scriitoricească fondată la 11 iulie 1994, activă îndeosebi în primul deceniu de la înființare. Dintre membrii fondatori, majoritatea aparțin generațiilor '80 și '90 – de la Mircea Nedelciu, Gheorghe Crăciun și Mircea Cărtărescu la Ștefan Borbély, Viorel Marineasa, Magda Cârneci și Liviu Antonesei –, dar sunt și nume consacrate în deceniile anterioare, precum Paul Cornea, Radu Cosașu, Adrian Marino, Costache Olăreanu, Mircea Horia Simionescu ș.a. Președinte de la fondare: Ion Bogdan Lefter; vicepreședinți, de-a lungul anilor: Gheorghe Crăciun, Dan Alexandru Condeeescu, Călin Vlasie. Concepută, în intenția inițiatorilor săi, ca o alternativă la structurile organizatorice scriitoricești anterioare, asociația își propune, în câteva articole și declarații-program, să dinamizeze viața culturală și literară de după 1989 printr-o abordare mai flexibilă și, în același timp, mai incisivă (în sens polemic) a problemelor de fond ale istoriei spirituale și ale vieții literare de la noi. În viziunea președintelui asociației, expusă într-un catalog de prezentare pentru Târgul Internațional de Carte de la Frankfurt din 1997, aceasta este „prima formă de reacție instituționalizată a autorilor români la provocările noii piețe editoriale și culturale în general. Intenția noastră a fost aceea de a lansa proiecte care să promoveze imaginea scriitorului în România de astăzi: festivaluri, premii, debateri publice și așa mai departe. Am considerat că într-un mediu concurențial trebuie să fii dinamic, inventiv, pragmatic”. Asociația acordă din 1996 premii anuale – cu intenția sesizabilă de a compensa eventualele injustiții ale nominalizărilor la distincțiile Uniunii Scriitorilor –, premii grupate în trei categorii și care își propun să acopere cele două nivele ale consumului cultural: cel elitar și cel larg, „de masă”. Astfel, au

apărut Premiul ASPRO pentru cea mai bună carte a anului, Premiul ASPRO pentru experiment și Premiul ASPRO pentru cea mai populară carte a anului, dar și Marele Premiu ASPRO.

L.H.

ASTALOȘ, George

(4.X.1933, București –
27.IV.2014, București),
dramaturg, poet, eseist,
traducător.

„Bucureștean de origine pură germană”, **A.** s-a născut în cartierul Hala Traian, „coté jardin”, cum îi plăcea să precizeze. Tatăl poetului, Gustav Astalosch, etnic german din Vatra Dornei, a fost deportat, în 1945, la minele din Donbas împreună cu alți membri ai familiei. Mama, Marioara (n. Tănăsescu), a lucrat în redacția ziarului „Ardealul”, cotidian al Partidului Național Țărănesc. **A.** face Liceul Catolic „Sf. Andrei” din București, pe care îl termină în 1951, și în același an intră la Școala Militară de Topografie din București. Absolvent în 1953, lucrează la Institutul Geografic Militar, ajunge la gradul de căpitan în 1964, când demisionează definitiv din armată, dedicându-se exclusiv preocupărilor literare. Debutase în 1948 cu versuri publicate în revista școlară „Falanga” a Liceului „Mihai Viteazul”. Tot atunci un *Imn* sportiv îl consacră ca „poet preferat al cartierului”, după propria expresie. Adevăratul debut îl constituie piesa *Vin soldații*, pusă în scenă la Studioul de Teatru Casandra din București (stagiunea 1968–1969) și publicată în volumul *Vin soldații și alte piese* (1970), pentru care i se acordă Premiul Uniunii Scriitorilor. Tot în 1970 îi apare și primul volum de poezii, *Șodron*, apreciat de Eugen Schileru pentru luciditatea cu care autorul descoperă „imperfecțiunile vieții”, dar și pentru „prospețimea” și „cuceritoarea puritate” a versurilor. Relevabile sunt, încă de la acest început, umorul și autoironia care caracterizează scrisul lui **A.**, capacitatea de a se distanța de sine însuși, „niciodată concesiv”. *Poeme retorice*, datând dintr-o etapă anterioară (1958–1968), dar publicat în România abia în 1991, precum și cele din alt ciclu, *Blue Jeans*, poeme cu mare priză la studenți, dar cunoscute, în epocă,

numai de publicul restrâns al recitalurilor de poezie, anunță un spirit protestatar. În aceeași perioadă **A.** alcătuiește un dicționar de argou român modern care, la prima încercare de a fi publicat („fișe pentru un dicționar posibil”, în revista „Săptămâna”), nu depășește cenzura. Este una dintre „utopiile” scriitorului, ce datează, ca și toate celelalte, dintr-o perioadă anterioară debutului efectiv. În 1971 participă la Congresul PEN-Clubului Internațional ținut la Piron, în Slovenia, unde cunoștința cu Pierre Emmanuel, de la Academia Franceză, îi aduce o bursă la Paris. În același an se stabilește definitiv în Franța. Convingerea că pe scriitorul ce ia calea exilului „bunul simț îl obligă să scrie în limba țării de adopțiune” și că „ieșirea din cercul de cretă al originilor lui nu creează un spațiu conflictual particular, ci degajă o mai mare forță de creație, a cărei energie e profitabilă tuturor” (*Fie pâinea cât de rea, tot mai bine-i la Paris*), determină opțiunea lui **A.** pentru limba franceză. În 1972 participă la Bienala Internațională de Poezie din Belgia. Léopold Sédar Senghor îi propune funcția de redactor-șef al revistei plurilingve de artă, literă și știință „Nouvelle Europe”, unde va ține și rubrica de critică literară. Articolele, studiile și eseurile publicate aici, începând din 1972, vor constitui pentru el „clasele primare” ale limbii franceze. Până în 2002, când va părăsi funcția, acordă un spațiu publicistic considerabil literaturii române. Un grupaj de versuri (din *Poeme retorice*, volum predat în 1971, la Cartea Românească, „dintr-o pornire perversă spre actul gratuit”), apare în „Il Giornale dei poeti” din Roma. Prima carte publicată în Occident este un eseu care poartă numele proiectului teoretic pe care îl va promova cu asiduitate, *Le Théâtre floral spatial* (1972), urmată de două volume de poeme: *La lingua del canarino*, ediție bilingvă italiano-română (1974), și *Bordel à merde* (1975), ambele cuprinzând texte din suita *Poeme retorice*. În 1976 primește cetățenia franceză. Este Cavaler al Ordinului Les Palmes Académiques (2000) și în țară a fost distins cu Meritul Cultural în grad de Ofițer (2003).

La **A.** discursul liric, expresie a stilului comportamental nonconformist și rebel, în perpetuă opoziție, țintește să „recupereze” libertățile pierdute. Poetul respinge, așadar, sistematic eternele interdicții „nu e bine” sau „nu se poate” (*Prima recuperare, A doua recuperare*, în *Poeme retorice*), chiar dacă uneori, depășit de opreliști, constată tocmai amarnica „inutilitate a efortului”: „Totul este inutil, iubito/ Citim în soarele care ne sâcăie,/ în lumina răsturnată a

zăpezii/ în gerul care ne înțeapă buza...” (*Inutil, iubito*). Giancarlo Vigorelli, prefațatorul celei de-a doua ediții a volumului *La lingua del canarino*, apărută în 1983, a observat că A. nu-și „francizează” poezia, „păstrându-i intacte rădăcinile românești”. Demersurile dramaturgice ale scriitorului sunt și ele determinate de vocația poetică, relația dintre poezie și teatru fiind „ombilicală” în cazul lui. Dar caracterul „eminamente poetic”, relevat de Mircea Iorgulescu în piesele de mare succes ale debutului dramaturgic al lui A., este subminat chiar din pornire de tentația confruntării dintre grupurile de personaje antagoniste: în *Vin soldații* grupul militarilor, dominați de spirit războinic, în opoziție cu aspirațiile îndrăgostiților (Annabella și Tânărul cu pantaloni albaștri). Temele istorice – *Eșafodul, Robespierre, Napoleon*, din suita provocată de aniversarea bicentenarului Revoluției franceze (piese cu amplă documentare), ca și *Moartea lui Dracula sau Procesul nu a avut loc* – sunt elaborate și ele spre „renovarea” genului prea „declamativ”, „retoric”, „reacționar” și repunerea lui într-o altă formulă scenică, cea numită de câțiva comentatori ai pieselor lui A. (Angelo Aybar, Pino Mariano) „teatrul intruziunii”. Expresiv ilustrată și în *Ceaiul nostru cel de toate zilele* (intrusul este aici ochiul puterii) sau în *O rugăciune de prisos*, intruziunea ajunge la desăvârșire în *Robespierre*. „Adevărata libertate a omului e dreptul la delațiune” este sloganul sub care se petrece acțiunea acestei tragicomedii cu patru personaje și un papagal vorbitor și desfășurată de-a lungul a două zile din viața lui Robespierre. Un capitol important în dramaturgia lui A. îl reprezintă teatrul politic, inaugurat în 1967 cu *Song pentru Anamaria*. Acțiunea piesei, transpusă ulterior în *Ce ne facem fără Willi*, din volumul de „teatrul politic” *Politikon*, apărut la Editura Cartea Românească în 1996, se desfășoară într-un lagăr de concentrare. Tripticul dramatic *Amprenta exilului* (*Sarea exilului, Caviar, vodka și bye bye, Întoarcerea la matcă*), scris la Paris în 1995 și tradus în limba română de autor, este o temă cu variațiuni construită pe eșafodajul dezbaterii asupra condiției exilatului. Traversând epoci și spații diferite, personajele trăiesc aceeași dramă a dezrădăcinării, perspectiva fiind numai aparent schimbată. Reunite într-un volum publicat în 1997 la București, *Utopii*, eseurile lui A. sunt însoțite de fragmente autobiografice, remarcabile pentru verva ce le animă, capacitatea evocatoare și talentul memorialistic. Greu încadrabilă într-un gen,

această carte – amestec insolit de teorii, anecdote, amintiri, jocuri de cuvinte și de idei care țâșnesc de sub condei – relevă, în persoana scriitorului stabilit la Paris, în primul rând poetul ce-și etalează, cu sau fără voie, originea danubiano-pontică.

SCRIERI: *Vin soldații și alte piese*, pref. Al. Paleologu, București, 1970; *Șodron*, pref. Eugen Schileru, București, 1970; *Le Théâtre floral spatial*, Luxemburg, 1972; *La Pluri-dimensionalité du théâtre*, Bruxelles, 1973; *La lingua del canarino*, pref. Pasquale Morabito, Reggio Calabria, 1974; ed. 2, pref. Giancarlo Vigorelli, Reggio Calabria, 1983; *Bordel à merde*, Paris, 1975; *Global Vision of the Art*, Strasbourg, 1976; *Théâtre – art référentiel*, Strasbourg, 1976; *Aqua Mater*, ed. bilingvă, pref. Mario Luzi, Reggio Calabria, 1984; *Symétries*, pref. Jean-Claude Renard, Luxemburg, 1986; ed. (*Simetrii*), Constanța, 1991; *Poeme retorice. Interzise. 1958–1968*, pref. Petre Răileanu, București, 1991; ed. 3 (*Retorice – Rhétoriques*), ed. bilingvă, București, 2000; *Parcurs*, București, 1991; *Robespierre*, Turnu Severin, 1991; ed. București, 2002; *Magma*, ed. bilingvă, tr. Ronald Bogue, pref. Petre Răileanu, Lecce (Italia), 1992; ed. București, 1998; *Chants de révolte*, Paris, 1992; *Musique de parole*, Paris, 1993; *O rugăciune de prisos – Une Prière de trop*, ed. bilingvă, Craiova, 1994; *Mirosul banilor*, tr. Aurelia Ulici, București, 1995; ed. (*Si le Fisc m'était conté*), București, 2001; *Fie pâinea cât de rea, tot mai bine-i la Paris*, vol. I, București, 1996, vol. II, Iași, 1998; *Ecuția tăcerii*, București, 1996; *Politikon*, București, 1996; *Utopii*, tr. Ileana Cantuniar, București, 1997; ed. (*Utopies*), București, 2004; *Poeme-Poèmes*, ed. bilingvă, București, 1997; *Pe multe de șuriu. Cânturi de ocnă*, tr. Ileana Cantuniar, cu desene de Constantin Piliuță, București, 1999; *De l'Argot*, Marsilia, 2000; *Ceainăria de argint*, București, 2001; *Excelența sa sportul. Breviare și interviuri*, București, 2001; *Exil. Memoriile unei memorii*, I–II, București, 2003; *Epistolar parizian*, I, București, 2003; *Herr Hauptmann. L'in vraisemblable épopée guerrière d'un marginal juif de génie*, București, 2003; *Historikon*, pref. Alain Vuillemin, București, 2004; *Les Anges du pouvoir*, București, 2004; *L'Insoumission*, pref. Alain Vuillemin, București, 2004; *L'Empreinte de l'exil*, București, 2004; *Dracula et ses doubles*, București, 2004; *Rouge pair et passe*, pref. Alain Vuillemin, București, 2004; *Sans Issue*, pref. Alain Vuillemin, București, 2004; *Satires express*, pref. Alain Vuillemin, București, 2004; *Amintiri rebele. Din cartea de aur a unei arme de elită*, București, 2006; [*Teatru*], vol. I: *Roșu pair et passe. Teatrul revoltei*, vol. II: *Historikon. Teatrul punctual*, vol. III: *Fără ieșire. Teatrul alienării*, vol. IV: *Amprenta exilului. Teatrul politic*, vol. V: *Satire express. Comedii*, vol. VI: *Îngerii puterii. Teatrul intruziunii*, vol. VII: *Nesupunerea. Reverii scenice*, vol. VIII: *Dracula și dublurile. Teatrul istoric*, București, 2006. **Traduceri:** *Éthique et esthétique. Anthologie de poésie roumaine*, îngr. trad., Pas-de-Calais, 1996; *Voix de la Roumanie*, Marsilia, 1997; Léo Ferré, *Chants de révolte – Cânturi de revoltă*, ed. bilingvă,

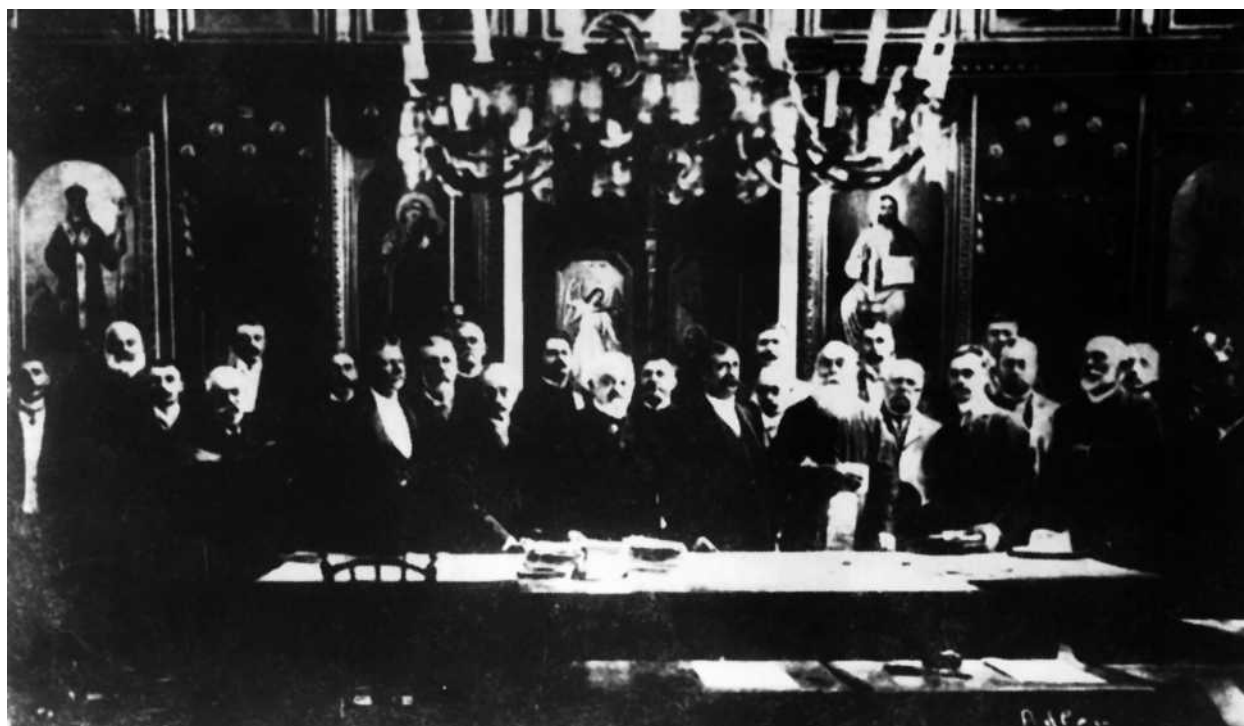
Oradea, 1997; *Spectre lyrique*, îngr. și introd. trad., București, 1999; *Versant lyrique. Sélection anthologique de la poésie bessarabienne contemporaine*, îngr. trad., București, 2000; *Héritage lyrique. Sélection anthologique de la poésie israélienne d'expression roumaine*, îngr. și pref. trad., București, 2002; *Racines liriques. Sélection anthologique de la poésie bucovinienne*, îngr. trad., București, 2002; *Derrière les barreaux. Anthologie de poésie écrite par les détenus politiques roumains*, îngr. trad., București, 2003 (în colaborare cu Georgeta Astaloș); M. Eminescu, *Mélancolie*, București, 2004 (în colaborare cu Paul Miclău); *Dualité lyrique: extra et intra muros. Poésie roumaine d'expression française*, îngr. trad., București, 2009 (în colaborare); *Echo lyrique: extra muros. Serbie: poésie serbe d'expression roumaine*, îngr. trad., București, 2009.

Repere bibliografice: Constantin, *Despre poeți*, 225–226; Ciobanu, *Panoramic*, 255–257; Dumitru Ichim, „*La lingua del canarino*”, „Cuvântul românesc”, 1983, 82; M. Kapetanovich, *Portret literar. Georges Astaloș sau Aventura lucidă a creației*, „Cuvântul românesc”, 1984, 102; Claudiu Constantinescu, *Astaloș, Talos și Thales*, RL, 1992, 21; Marina Constantinescu, *Numai constrângerea eliberează*, RL, 1995, 1; Anca-Maria Rusu, *George Astaloș la „Pluriel”*, CRC, 1995, 4; Mircea Iorgulescu, *George Astaloș*, în *Dict. scriit. rom.*, I, 131–133; Grete Tartler, *Astaloș (dar nu Măgureanu)*, RL, 1996, 31; Gheorghe Grigurcu, *Lirism neptunic*, RL, 1997, 2; Ioan Țepelea, *Cartografierea valorilor și impunerea locului propriu*, TR, 1997, 12; Mircea A. Diaconu, *George Astaloș sau Ecuția tăcerii*, CL, 1997, 4; Ionel Savitescu, [George Astaloș], CRC, 1999, 4, 9, 2000, 2, ATN, 1999, 1; Ghițulescu, *Istoria*, 286–290; George Astaloș – 70. *Poetul, dramaturgul, omul*, București, 2003; Ștefănescu, *Istoria*, 815–818; Holban, *Ist. lit.*, III, 106–112; Titu Popescu, *Astaloș. Valoarea stilistică a întregului*, București, 2006; Alain Vuillemin, *Essais sur la poésie et le théâtre de Georges Astalos*, Cordes-sur-Ciel – Cluj-Napoca, 2007; Popa, *Ist. lit.*, II, 890–893; Manolescu, *Enciclopedia*, 56–58.

M.P. - C.

ASTRA (ASOCIAȚIUNEA TRANSILVANĂ PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI CULTURA POPORULUI ROMÂN), instituție întemeiată la Sibiu în 1861 și desființată în 1950. Ideea unei forme de manifestare organizată a vieții culturale din Transilvania, înscrisă în spiritul Școlii Ardelene, dar și în programul Revoluției de la 1848, duce la constituirea **A.**, societate care, printr-un program larg, mobil, de preocupări și îndepliniri culturale, sociale și economice, s-a orientat către afirmarea individualității naționale și întărirea solidarității românilor din Transilvania și din alte ținuturi. La elaborarea statutelor au participat George Barițiu, Ioan Pușcariu, Timotei Cipariu și Andrei Șaguna, constituirea asociației având loc

la Sibiu, în zilele de 23–26 octombrie 1861. Primul președinte al ei a fost Andrei Șaguna, vicepreședinte Timotei Cipariu, iar secretar George Barițiu. De-a lungul anilor au mai fost desemnați președinți Vasile Ladislau Pop, Iacob Bologa, Timotei Cipariu, George Barițiu, Ioan Micu Moldovanu, Alexandru Mocsonyi, Iosif Sterca Șuluțiu, Andrei Bârseanu, Vasile Goldiș, Iuliu Moldovanu și Nicolae Popoviciu. Asociația a primit între membrii ei, alături de românii transilvăneni, organizați în 1869 pe „despărțăminte”, și reprezentanți ai culturii din Banat, Crișana, Maramureș, Bucovina. Din 1925 s-a pregătit înființarea unei regionale în Basarabia (comisar general Onisifor Ghibu), iar în 1927 a luat ființă o regională în Dobrogea. Ca membri onorifici au fost desemnați, încă din primii ani, dar și mai târziu, numeroși cărturari de peste munți (C. Hurmuzachi, A.I. Odobescu, Mihail Kogălniceanu, G. Sion, Titu Maiorescu, B.P. Hasdeu, Vasile Alecsandri, N. Iorga ș.a.), la adunările generale participând, de asemenea, invitați din toate ținuturile locuite de români. Între membrii de onoare figurează și personalități precum Jan Urban Jarník, Gustav Weigand, Elena Văcărescu, Mario Roques, Emmanuel de Martonne, Wilhelm Meyer-Lübke. Activitatea **A.** a fost structurată inițial în trei secții, propuse în 1864 și activate în 1877 (filologică, istorică, de științe fizico-naturale), cărora li s-au adăugat în 1900 secțiile școlare și economică, pentru ca ulterior numărul lor să crească (au apărut secțiile medicală, de științe sociale, tehnică-industrială, artistică, etnografică-geografică), după Unirea din 1918 producându-se și alte modificări. Programul asociației, o chemare la demnitate și unitate, stipula „înmintarea” prin intermediul culturii, progresul prin elaborarea și editarea unor studii diverse – lucrări istorice, etnografice, folclorice, științifice etc. –, prin instituirea de premii și stipendii pentru astfel de studii. Între deziderate, formulate încă în 1862, se aflau stabilirea unei ortografii unitare, adoptarea alfabetului latin, unificarea limbii și editarea unui dicționar (idei preluate de Societatea Literară Română, viitoarea Academie Română, la a cărei fondare cărturarii ardeleni au un rol însemnat), înființarea unei biblioteci de carte veche românească (Timotei Cipariu), crearea unei catedre pentru cultivarea artelor plastice (George Barițiu), elaborarea unui studiu despre familiile nobile românești din Transilvania (Ioan Pușcariu, care, de altfel, va împlini această idee ca autor al lucrării în două volume *Date istorice privitoare la familiile nobile române*, 1892–1895). Asociația a optat însă treptat pentru o activitate

Ședință la ASTRA

cu caracter de „luminare”, susținând adecvat un anume tip de acțiuni: organizarea de conferințe, prelegeri populare, serbări, reuniuni, expoziții etnografice, industriale și agricole, înființarea unei biblioteci centrale la Sibiu, a unor biblioteci și cămine culturale la sate, întemeierea de școli (între care Școala Civilă de Fete, deschisă la Sibiu în 1886, precum și un număr important de școli țărănești), universități populare, editarea de manuale, inițierea unor cursuri de alfabetizare, de educație practică, economică ș.a.m.d. În 1905 a fost inaugurat Muzeul Istoric și Etnografic de la Sibiu, în cadrul Palatului Asociațiunii, care mai cuprindea biblioteca, birourile editurii, săli de conferințe. Sub auspiciile A. au funcționat două conservatoare de muzică, la Brașov (1928–1940, condus de Tiberiu Brediceanu) și la Sighet (1936–1940). Din fondurile asociației au primit burse generații de elevi și studenți, printre ei numărându-se Andrei Bârseanu, G. Bogdan-Duică, Victor Babeș, Ioan Lupaș, Octavian Goga, I.U. Soricu, Aron Cotruș, Iuliu Hațieganu, Vasile Bologa ș.a. Societatea a dispus de reviste proprii – „Transilvania” (1868–1945), „Țara noastră” (scoasă în 1907 de Octavian Goga), „Revue de Transylvanie” (editată în 1934 și condusă de Silviu Dragomir și D.D. Roșca), „Foaia poporului” (1943–1947), analele A. fiind editate din 1880, inițial separat și apoi incluse

în „Transilvania”. A patronat de asemenea o editură unde, în colecții precum „Biblioteca populară a Asociațiunii” sau „Biblioteca tineretului”, au apărut mai cu seamă scrieri literare destinate cititorilor de la sate (Vasile Alecsandri, Petre Ispirescu, Ion Creangă, Ion Pop-Reteganul, Petre Dulfu, George Coșbuc, Ioan Slavici, Octavian Goga, Ion Agârbiceanu), biografii pilduitoare, monografii istorice, broșuri de îndrumare practică, almanahuri, calendare, în timp ce în „Biblioteca Astra” intrau lucrări de specialitate, destinate intelectualilor. Cu fondurile și sub egida asociației s-a elaborat *Enciclopedia română*, coordonată de Corneliu Diaconovici și structurată în trei volume, apărute la Sibiu în 1898–1904. Instituție reprezentativă a culturii românești, A. a avut rolul ei, însemnat, în menținerea unității naționale, dincolo de diferențele confesionale ori de stratificarea socială, și a pregătit sistematic, perseverent emanciparea politică și Unirea din 1918, participând, în etapa următoare, la consolidarea acestor realizări. Reactivată parțial în 1990, asociația funcționează în mai multe despărțăminte, cu o activitate culturală în spiritul tradiției, dar fără impactul din perioadele anterioare.

Reper bibliografice: *Actele privitoare la urzirea și înființarea Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român*, Sibiu, 1862; ed. anastatică, Sibiu,

2005; Eugen Hulea, *Astra*, Sibiu, 1944; Curticăpeanu, *Mișc. cult.*, 59–139; *Dicț. lit.* 1900, 62–64; Pamfil Matei, *Astra*, Cluj-Napoca, 1986; *Astra. 1861–1950*, coordonator Victor V. Grecu, Sibiu, 1987; Mihai Sofronie, *Aspecte ale activității Asociațiunii Transilvane (ASTRA) până la 1918*, Sibiu, 1996; *Muzeul Astra*, coordonator Corneliu Bucur, pref. Mircea Tomuș, Sibiu, 2002; Valer Moga, *Astra și societatea. 1918–1930*, pref. Marcel Știrban, Cluj-Napoca, 2003; *Astra ieri și azi*, I–III, coordonatori Gheorghe Pop și Teodor Ardelean, Baia Mare, 2005; Pamfil Matei, *Asociațiunea în lumina documentelor (1861–1950). Noi contribuții*, Sibiu, 2005; Teodor Ardelean, *Limba română și cultivarea ei în preocupările ASTREI*, pref. Victor V. Grecu, Cluj-Napoca, 2009; Popa, *Uleiul*, 5–144; *Asociaționism și naționalism cultural în secolele XIX–XX*, Cluj-Napoca, 2011, *passim*; Silviu Borș, *Biblioteca Centrală a Asociațiunii. 1861–1950*, Sibiu, 2011; Elena Macavei, *Asociațiunea Astra și adunările generale*, Sibiu, 2011; Silvia Pop, Claudia Oancea-Raica, Maria-Daniela Pănzan, *ASTRA 1961–2011*, Blaj, 2011. **G.D.**

ASTRA, revistă de familie apărută la București între 1915 și 1918, cu subtitlul „Literară. Artistică. Științifică”, sub egida Editurii Ig. Hertz. Redactor: Ion Gorun. Periodicitatea variază între bilunar, de trei ori pe lună și săptămânal până la sfârșitul lui 1917, când își întrerupe apariția, pentru a reveni în 1918 cu titlul „Astra ilustrată”, fără subtitlu, cu numărul de pagini în continuă diminuare (până la 32), dar în condiții poligrafice superioare – trece de la hârtie de ziar la velină – și fără să renunțe la coperta și la planșele de interior color, ce reproduc opere de artă ale marilor maeștri europeni Andrea Mantegna, Tischbein, Velázquez, Tițian, Rubens și, mai rar, portretele membrilor familiei regale române. În 1922 și 1923 redacția trece printr-o nouă restructurare, determinată și de condițiile generale statornicite după încheierea războiului, înfățișată și în titlul devenit „Astra nouă”. Scopul și structura sumarului sunt expuse de editor în numărul 2: „Un frumos volum de 128 pagini, cu o copertă distinsă și ilustrațiuni colorate, o materie literară, artistică, instructivă și științifică redactată și condusă de cunoscutul scriitor Ion Gorun, alcătuită încât să dea materie care să intereseze fără deosebire toate cercurile de cititori, asta e publicațiunea de față. [...] Fiecare număr cuprinde câte o nuvelă, schițe, dări de seamă literare, articole de popularizare științifică, sfaturi practice pe toate terenurile, glume, cugetări etc. «Astra» e astfel alcătuită, încât, prin varietatea și bogăția textului, precum și prin luxul execuției sale e menită a pătrunde repede în casa bogatului ca și a săracului” (*Programul nostru*). **A.** publică nuvele, schițe, povestiri din literatura

străină – unele localizări – fără să specifice traducătorul (menționarea lui G. I. Ionnescu-Gion sub proza *Fericiții* și sub o selecție din cugetările reginei Carmen Sylva este singura excepție), de Mark Twain, Alphonse Daudet, Maxim Gorki, Tristan Bernard, V. Garșin, H. Sudermann, Matilde Serao, Balzac, Georges Courteline, Kostis Palamas, H.G. Wells, Jan Neruda ș.a. Din când în când își face loc și o pagină de folclor cu câte o poveste chinezească, orientală, sârbească, turcească, cu legende rusești ori din folclorul autohton (*Păsăruica lainică* – basm cules de Dumitru Stăncescu, *Florica cea vitează* – povestire din Ardeal de Nalboc Vălniceanu, probabil una din sumedenia de alte identități folosite de Alexandru I. Hodoș). Singurii prozatori români care își fac loc în **A.** cu nuvele sunt redactorul Ion Gorun, cu *Aur adevărat*, Laura Vampa, cu *Mama* și cu *Copilul*, Ion Dragoslav, cu *Marinarul*, și V. Demetrius-Iași (V. Demetrius), cu „fantezia astronomică” *O tragedie în infinit*, schiță SF. La sfârșit de stagiune apare o „Cronică teatrală” cu enumerarea pieselor jucate în principal pe scena Naționalului bucureștean și la Teatrul „Regina Maria” și descrierea sumară a subiectului, evitând declarat orice considerații de valoare asupra jocului actorilor, a realizării artistice ori a succesului de public, ca și a *box-office*-ului. Alte rubrici par să fie introduse numai când există material care să le susțină. Așa sunt „Cronica literară” – cu o scurtă, dar documentată istorie a cărții românești de la primele tipăriuri ale diaconului Coresi până la literatură scrisă de Nicolae Gane și Ioan Slavici, adică sfârșitul secolului al XIX-lea – și „Cronica științifică”, cu noutăți din toată lumea, de la descoperiri de planete în sistemul solar până la frumusețea/valoarea pietrelor prețioase și la cutremure. „Curiozități științifice” și „Caleidoscop” conțin informații culese din toate domeniile vieții sociale, moravuri, obiceiuri etnice, întâmplări din viața oamenilor celebri, bizarerii. Pentru divertisment sunt anecdotele, glumele, vorbele de duh adunate uneori sub genericul „Scânteii”, însoțite de caricaturi și desene. Ies din profilul revistei medaliioanele Alexandru Marghiloman, Constantin Stere și, la dispariția lui George Coșbuc, tipărirea poeziei acestuia, *O istorie veche*. Coperta a patra e destinată sumarului și reclamelor la volume apărute în Editura Ig. Hertz: *Carte de bucate*, *Cura de apă* a pastorului neamț Sebastian Kneipp, albumul *Napoleon*, fasciculele cu aventurile lui Sherlock Holmes. **R.P.**

ASTRA, revistă care a apărut la Brașov, lunar între 20 iunie 1966 și aprilie 1974, trimestrial între mai 1974 și mai 1982 și din nou lunar până în decembrie 1989. Din 1990 reappare, neregulat, în mai multe serii noi: lunar sau cu numere multiple între ianuarie 1990 și iunie 1993, sporadic din septembrie 1995 până în decembrie 1997, lunar între septembrie 1998 și septembrie 2000, iarăși sporadic din decembrie 2006 până în decembrie 2009, anual în 2010 sau semestrial în 2011 și 2012. Între 1966 și 1974 are subtitlul „Lunar politic-social-cultural”, care este schimbat, odată cu prima serie postcomunistă, în „Revistă de cultură”, apoi, între 1998 și 2000, în „Revista Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român”. De-a lungul timpului, redactori-șefi ai publicației sunt Ion Lupu (1966–1972), Dan Tărchilă (1972–1973), Mihai Nadin (1974), Ion Ciutacu (1975–1976), Nicolae Stoie (1977–1980 și 2006–2009), Daniel Drăgan (1980–1989), Aurel Ion Brumaru (1990 și 1995–1997), Vasile Gogea (1990–1993), Ion Itu (1998–2000), Nicolae Pepene (2010–2012). Patru dintre seriile revistei au fost conduse de Alexandru Surdu (1995–1997 și 1998–2000), Doru Munteanu (2006–2009) și Daniel Nazare (2010–2012). Preluând titlul simbol al societății înființate în 1861 la Sibiu de Andrei Șaguna, Timotei Cipariu și George Barițiu, **A.** își propune să stimuleze „activitatea culturală și publicistică originală”, să participe activ „la schimbul de opinii și la confruntarea de idei în problemele științei, artei și culturii românești”. Apariția revistei este salutăată de Tudor Arghezi (*O bună dimineață pe viața întreagă* – tabletă), de Ion Pas, Zaharia Stancu și Eugen Jebeleanu. **A.** publică versuri și proză, cronici literare și artistice, eseuri, texte inedite, traduceri, reportaje, anchete, dezbateri pe teme politice, sociale, de istorie națională, mese rotunde, știri culturale. Sunt consemnate manifestări artistice (festivaluri muzicale, concursuri de interpretare, recitaluri), organizate în cadrul unor seri tradiționale ale vechii societăți sibiene. Între 1966 și 1973 literatura beneficiază de un spațiu mai întins. Colaborează cu versuri Ana Blandiana, Tiberiu Utan, Aurel Baranga, Victor Eftimiu, D. Gherghinescu-Vania, Ștefan Aug. Doinaș, Haralambie Țugui, Olimpiu Boitor, Adrian Munțiu, cu proză Eugen Barbu, Paul Constant, Dan Tărchilă, Radu Theodoru, cu articole de istorie și critică literară Edgar Papu, Al. A. Philippide, N. Carandino, Voicu Bugariu, Mihai Nadin. Se publică texte inedite de Sextil Pușcariu, Radu Stanca, Cincinat Pavelescu (1968), Al. Vlahuță (1970), convorbiri cu

istorici, scriitori și oameni de știință (Const. Daicoviciu, Gabriel Dimisianu, Ștefan Aug. Doinaș, Nicolae Manolescu, Valeriu Râpeanu, Radu Tudoran, Mihai Beniuc, Grigore Moisil), mese rotunde, ca *Mihai Eminescu și conștiința românească*, la care participă Șerban Cioculescu, Al. Dima, Constantin Noica, Sergiu Al-George, Alexandru Piru, Ion Biberi, sau *Blaga filosof*, cu participarea lui Al. Tănase și A. Boboc. Sumarele revistei pe anii 1968–1982 indică o tematică variată, începând cu literatura română – poezie, proză, teorie, critică și istorie literară, etnografie și folclor, continuând cu traduceri din literatura universală, până la probleme de cultură generală, istorie și arheologie, școală, învățământ etc. Critica literară este reprezentată de Adrian Marino, Nicolae Manolescu, Emil Manu, Mihai Neagu Basarab, A.I. Brumaru. O rubrică interesantă este „Genul proxim”, în care Aurel Tănăsescu, Ion Hobana și Tudor Popescu abordează problemele literaturii de anticipație și de aventuri. **A.** repune în circulație numele unor scriitori care au debutat înaintea celui de-al Doilea Război Mondial (V. Copilu-Cheatră, *Testamentul lui Horia*), publică texte inedite (*O scrisoare a lui Liviu Rebreanu*), organizează Serile „Astrei”, în care se discută despre *Noua calitate în gândirea artistică* sau despre *Romanul uzinei și uzina subiect de roman*, la care își spun cuvântul A.I. Brumaru, M.N. Rusu și Mihai Ungheanu. În paginile revistei M.N. Rusu oferă fragmente din *Dicționarul scriitorilor brașoveni*, Ion Itu semnează articolul *George Barițiu, patriot, istoric și publicist*, Adolf Meschendörfer dă versuri originale, traduse de Adrian Hamzea. Alți colaboratori: Dumitru Borțun, Anatol Ghermanschi, Ion Frunzetti, Dan Grigorescu, Viorel Cosma, Vasile Oltean, Adrian Păunescu, Ovidiu Moceanu, Florin Șindrilaru, Marius Pop, Ion Ungureanu, Dan Orghidan. Începând cu iulie 1982, **A.** renunță la lozinca „Proletari din toate țările, uniți-vă!”, înlocuind-o cu titulatura „Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român – ASTRA, 1861”. Colegiul de redacție din această perioadă, compus din redactorul-șef Daniel Drăgan, din secretarul de redacție Dumitru E. Popescu și din redactorii Constantin Catina, Ion Itu, Eftimie Modâlcă și Dan Tărchilă, promovează o deschidere estetică salutară, materializată fie prin publicarea câtorva articole teoretice fundamentale ale generației optzeciste (Alexandru Mușina, *Poezia cotidianului și Poezia – o șansă...*, Gheorghe Crăciun, *Autenticitatea ca metodă de lucru și Trup și literă*), fie prin editarea unor antologii de proză

realistă, satirică, umoristică sau fantastică (*Trenul de noapte*, *Tigru monden*, *Se căsătoresc dovleceii*, *Meandre* etc.). După 1989, chiar dacă o parte din vechii redactori sau colaboratori participă activ la realizarea revistei, **A.** suferă atât de multe schimbări ale echipei și ale politicii redacționale, încât fiecare serie nouă pare a impune o publicație distinctă. În primii trei ani atitudinea anticomunistă este tutelară, caracterizând nu doar articolul-program *O cultură a gândirii și a construirii*, semnat de A.I. Brumaru, ci și seria de dialoguri inițiate de Vasile Gogea cu Monica Lovinescu, Virgil Ierunca și Vladimir Tismăneanu sau chiar poeziile publicate de Mariana Marin, *Dictatură pentru minte, inimă și literatură*, ori de Lucian Perța, *Rondelul amânăturii proces*. În aceeași logică se înscrie un eseu al lui Virgil Nemoianu, *Despărțirea de eminescianism*, „poetul național” fiind asociat tuturor extremismelor politice românești. Revista dezvoltă și un amplu demers de recuperare a culturii ocultate în timpul comunismului prin includerea unor rubrici dedicate autorilor de peste Prut („ProBasarabia”, unde debutează Dumitru Crudu), precum și scrierilor mistico-religioase (articole de sau despre Mircea Eliade, Petre Țuțea, N. Steinhardt, Dumitru Stăniloae, Nae Ionescu ș.a.), celor cenzurate (Liviu Antonesei, *Urlu. Despărțirea de lume. Un testament*, Vasile Gogea, *Dicționar de sentimente*, Dan Petrescu, *Dimov și Nietzsche*) sau compuse de deținuți politici în închisoare (rubrica „Arhipelagul M.A.”). În serial apar și o seamă de texte inedite: V. Voiculescu, *Demoniacul din Gadara*, Constantin Noica, *Modelul Cantemir în cultura noastră*, Ioan Petru Culianu, *Alergătorul tibetan*, Tudor Arghezi, o scrisoare în care își exprimă dorința de a se muta în Brașov și poezia *Instigatorul*. În toate numerele din intervalul 1990–1993 reprezentanții generației '80 beneficiază de un sprijin consistent, care continuă și în 1995, primul an al seriei noi coordonate de Alexandru Surdu. Din 1996 paginile cu tematică literară se diminuează considerabil, **A.** devenind tot mai mult un magazin cultural, istoric, social, cu o ideologie pe linie tradiționalistă. Cinstirea memoriei marilor personalități brașovene și transilvănene, ocrotirea valorilor naționale în contextul integrării europene, susținerea monarhismului și a ecumenismului devin noile constante ale publicației. Aceste idei structurează și seria condusă între 1998 și 2000 tot de Alexandru Surdu, susținut de redactorul-șef Ion Itu, consilierul editorial Eduard Huidan și secretarul de redacție Liviu Comșa. Rubrici ca „Școală și

națiune”, „Repere ale spiritualității românești”, „Cultura română în lumea contemporană” etc. includ mai ales articole de filosofie, religie și istorie sau transcrieri ale intervențiilor din cadrul colocviilor academice. Fiecare număr conține cel puțin un panegiric închinat lui M. Eminescu, Avram Iancu, Andrei Șaguna, George Barițiu, Papei Ioan Paul al II-lea ș.a. Preocuparea deficitară pentru fenomenul literar contemporan, precum și animozitățile de natură politică stârnesc o reacție imediată, din 25 octombrie 1998 până în 10 august 2000 apărând la Brașov, în paralel cu aceea deja existentă, o altă revistă cu numele **A.**, condusă de Costel Ionescu, funcția de redactor-șef fiind îndeplinită de Aurel Ion Brumaru. Editată de Consiliul Județean, noua publicație este susținută de un consiliu de redacție din care fac parte Adrian Marino, Andrei Bodiu și Alexandru Mușina. Inițial, principiul enunțat în articolul-program al acesteia, „*Astra*” și reforma în domeniul culturii, anume reconnectarea la actualitatea culturală prin promovarea creațiilor originale și a dialogului cu direcțiile artistice occidentale, este respectat, o dovadă fiind interviurile cu Mircea Zăciu și Ion Stratan, serialul lui Constant Călinescu despre poezia lui Ioan Flora, microstudiul lui Adrian Lăcătuș *Europa Centrală și kitsch-ul* ori eseu lui Ciprian Șiulea *Cât de postmodernă e poezia optzecistă?*. Ulterior, în timp ce articolele de geopolitică, politologie, sociologie, filosofie sau antropologie tratează problematici tot mai largi, rubricile de literatură, „Literă” și „Nota literelor”, au un aer provincial, cuprinzând exclusiv poezii, proze și recenzii ale autorilor locali. Două noi serii, ambele legitimându-se prin asumarea și continuarea tradiției **A.**, apar din decembrie 2006 și din 2010. Publicația condusă de Doru Munteanu îi reactivează pe vechii redactori Nicolae Stoie, Daniel Drăgan și Aurel Ion Brumaru, organizează colocvii ale revistelor literare, reușește să obțină colaborări valoroase (Ion Vlad, Ioana Ieronim, Angela Marinescu, Constantin Abăluță, Octavian Soviany, Adrian Popescu, Șerban Foarță, Vasile Igna ș.a.), inițiază o rubrică de interviuri unde Doru Munteanu dialoghează cu Nicolae Breban, Dumitru Radu Popescu, Augustin Buzura, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Romul Munteanu ș.a., însă numeroase alte secțiuni aglomerează contribuții mediocre sau elogii adresate unor scriitori minori. Din 2010 **A.**, coordonată de Daniel Nazare și de Nicolae Pepene, devine magazin istoric. Fiecare număr, cu aspect vădit comercial, înglobează dosare tematice despre familia regală, Dacia medievală

(1/2010), 150 de ani de la înființarea ASTRA (1–2/2011), portul popular, Tratatul de pace de la Paris din 1947, Junii Brașovului etc. Celorlalte forme de manifestare a culturii li se dedică, tot din 2010, suplimentul „Astra. Literatură, arte și idei”.

I.H., Cs.B.

ASTRA. LITERATURĂ, ARTE ȘI IDEI, supliment al revistei „Astra” din Brașov, care apare, anual sau semestrial, începând cu 21 decembrie 2010. Redactor coordonator: Dina Hrenciuc Pișcu; redactor asociat: Rodica Ilie; redactor responsabil de secțiunea „Arte” și de prezentarea grafică: Bianca Osnaga. Menită a suplini caracterul unilateral al seriei noi a „Astrei” inițiate în 2010 și conduse de istoricii Daniel Nazare și Nicolae Pepene, publicația se remarcă prin sfera largă a preocupărilor culturale. În afara unor eseuri și cronici, recenzii literare, fiecare număr conține rubrici de critică teatrală, plastică, muzicală, dezbateră ideilor filosofice sau sociologice. Totodată, paginile dedicate literaturii acoperă cele mai diverse genuri, stiluri și generații. Urmând modelul revistei „Vatra” din Târgu Mureș, a cărei copie fidelă pare a fi uneori, suplimentul A. se deschide cu „Poemul de azi”, unde semnează Alexandru Mușina (*Superbunicii*), Andrei Bodiu (*Spre capătul lui 6*), Floarea Țuțuianu (*Poetul și poezia sa*), Angela Marinescu (*Drept înainte*), Nicolae Prelipceanu (*Un nor*). Sumarul cuprinde apoi secțiunile de comentarii critice, dintre care se distinge rubrica lui Al. Cistelecan „Tendresse oblige”, destinată unor savuroase cronici despre lirica feminină contemporană. Demne de menționat sunt atât contribuțiile tinerilor recenzenți brașoveni Adriana Bărbat, Evelina Cîrciu, Ramona Hârșan sau Dan Țăranu, ale căror texte sunt lipsite de complexe provinciale, cât și varietatea cărților analizate: proză, poezie, eseu, memorialistică, istorie, critică și teorie literară, literatură universală, debut. Anchetele ingenioase coordonate de Bogdan Coșa, la care răspund scriitori precum Florin Iaru, Ovidiu Nimigean, Simona Popescu, Dan Sociu, dar și alții foarte tineri, aflați abia în pragul debutului editorial, dosarele despre Gheorghe Crăciun și Ion Mureșan, interviurile cu Gabriela Adameșteanu, Dan Lungu și Dan C. Mihăilescu, rubrica Rodicăi Ilie, „Dicționarul avangardelor”, ori cea a lui Alexandru Matei, „Te(r)orie”, versurile lui Matei Vișniec, Nichita Danilov, Marius Ianuș, Liviu Ioan Stoiciu ș.a. completează imaginea unei reviste vii, capabilă în bună măsură să evite *partis-pris*-urile ideologice sau localiste.

Cs.B.

ASTRA MARAMUREȘULUI, publicație a despărțământului Maramureș al Astrei apărută la Sighet, în două serii: săptămânal din 4 februarie 1927 până în 30 iunie 1928; redactori la prima serie: V. Ilea și V. Bergheanu; seria a doua, cu titlul „Astra” și cu subtitlul „Organ al despărțământului Maramureș”, a apărut bilunar și lunar de la 1 ianuarie 1933 până în 1934 și în 1937, sub conducerea unui comitet. Revista este un fel de arhivă spirituală a Maramureșului, publicând în mod sistematic documente și incursiuni în istoria ținutului (*Din vechile diplome maramureșene* de Ion Bîlțu-Dăncuș; *Maramureșul* de Ov. V. Mihăilescu; *Oameni din Maramureș, Scriitori maramureșeni: Artemiu Homorodeanu*, semnate de V. Bergheanu; *Doina Maramureșului, Legenda Rozavlei, Muzeul etnografic al Maramureșului* de Emil Al. Micle etc.). Articole pe subiecte asemănătoare semnează și Mihai Bologa, V. Lazăr, Toma Murgoi-Jiboteanu, Andrei Radu, M. Iosivaș, C. Ionescu-Olt ș.a. Literatura este foarte bine reprezentată, fie printr-un adevărat contingent de scriitori locali, fie prin atragerea unor colaboratori valoroși. Dintre scriitorii locali sunt de amintit Mircea Bosânceanu, C. Ionescu-Olt, V. Bergheanu, G. Grecea, G. Șt. Cazacu, I. Gr. Slujeru, I. Berinde, care semnează atât poezie, cât și proză și comentarii critice. Astfel, V. Bergheanu scrie despre V. Alecsandri și G. Coșbuc, C. Ionescu-Olt despre I. Al. Brătescu-Voinești și N. Bălcescu, M. Frunză despre Alexandru și Pavel Al. Macedonski, Dragomir Zavostin despre Eminescu, M. Iosivaș comentează *Răscoala* lui Liviu Rebreanu, albumul *Priveliști românești* al lui A. Bădăuță, *Lupii* lui Dinu Nicodin, Ion Ion se oprește la romanul lui G.M. Zamfirescu *Maidanul cu dragoste* sau la nuvelistica lui Ioan Slavici. La rubrica „Antologie” sunt reproduse poezii de Barbu Nemțeanu, Ion Minulescu, Demostene Botez, Al. O. Teodoreanu, Camil Baltazar, Oreste, Artur Enăcescu (Enășescu), A. Toma, Alfred Moșoiu, V. Russu-Șirianu, Al. Mateevici. Se mai publică sau, cel mai frecvent, se republică versuri de Nichifor Crainic (*Amintirile, În taină*), Ion Pillat (*Moș Gheorghe jitarul, Ștrul Leiba, Ilinca lui Ion, Anisia, Părintele Niculai, Vlad plugarul*), G. Topîrceanu (*Balada popii din Rudeni*), Otilia Cazimir (*Lumini și umbre*), Mihai Codreanu (*Nemurirea, Poveste veche*), Ada Umbră (*Voi plopî înalți..., Noapte de vară, Strofe mici din vremuri mari*), Pavel Al. Macedonski (*Singurătate*), reproducerile fiind și din lirica lui Eminescu (*Cu mâne zilele-ți adaogi...*), George Coșbuc (*Pe deal, Cântecul junelui*), Al. Macedonski

(*Pădurea*), I. Al. Brătescu-Voinești (schita *Rătăcire*) etc. Sunt reluate articole de Ioan Lupaș, G. Bogdan-Duică, Ion Breazu și chiar articole ce dezbat specificul avangardei, precum *Arta modernă și publicul: cubismul și expresionismul* de Tasso Marchini. Revista își atinge apogeul în 1933 și își pierde importanța prin 1937, devenind tot mai mult un oficiu de publicare a comunicatelor Astrei. **M.Pp.**

ASTRA NOUĂ, revistă apărută la București, bilunar, între 1922 și 1924, cu subtitlul „Literatură. Artă. Știință”. În 1925 e editat un număr intitulat „Astra. Calendar pe anul 1925”. Redactată de Ion Gorun și continuând revista „Astra” (1915–1917), devenită „Astra ilustrată” (1918), **A.n.** este destinată unui public larg, principalul ei scop constituindu-l popularizarea literaturii universale. Schițele, povestirile și nuvelele din cuprinsul ei sunt selectate însă, în general, nu după criteriul valorii, ci după acela al accesibilității. Apar, în traduceri mediocre, nesemnate, puțini autori celebri (A.P. Cehov, Jókai Mór, Maxim Gorki, Guy de Maupassant), cele mai multe texte fiind adaptări după scriitori obscuri sau pur și simplu proze anonime cu titluri comerciale precum *Căutați femeia!*, *Dragoste pe nevăzute*, *Coconița schi-loadă*. Pe lângă acestea, revista mai publică articole despre viața unor personalități, maxime, anecdote, sfaturi medicale și gospodărești. **I.M.**

ATANASIU, D.I. (8.IX.1888, Burdujeni, azi în Suceava – ?), prozator, gazetar. Fiu al unui institutor din Dorohoi, **A.** a absolvit liceul, apoi a avut o perioadă de peregrinări, cu slujbe temporare, prin țară, când, din 1906, a și colaborat la câteva periodice. Din 1919 devine ziarist profesionist, odată cu numirea sa ca redactor la ziarul „Unirea” (Bălți), apoi la „Gazeta Bălților” (1920). La Craiova este director la „Vremea nouă” (1921–1924, 1927), redactor și director-proprietar (împreună cu Al. Iacobescu) la „Dreptatea” (1925). Stabilizat în București, va fi redactor la „Curentul” (1928–1929), „Izbânda” (1934–1935), „Ordinea” (1936–1944, unde a fost și prim-redactor), „Tribuna românească” (1946–1947). A mai colaborat și la „Slove”, „Lectura”, „Rampa”, „Ramuri”. „Frontul Mărășești ilustrat” ș.a. Semnând și **A.**, **At.**, **D.A.**, **Dan.**, **D.I.A.**, **D.I.** Amian, **Nyusu**, el a scris mii de articole pe cele mai diferite teme, de la faptul divers la comentarii culturale și artistice. Pentru **A.**, gazetăria era expresia imediată a unei reacții emotive la

evenimente și a dorinței de ameliorare a existenței sociale.

Proza lui **A.** este în bună măsură, prin teme și interpretare, o continuitate a scrisului jurnalier. Eroul din *Nyusu* (1937) este un ziarist a cărui biografie (asemănătoare cu a autorului) ilustrează ideea centrală a romanului – viața omului este supusă fatalității. Alternarea relatării naratorului cu confesiunile personajului principal, tonul general, ritmul precipitat dau un oarecare dramatism textului epic. Interesant este și profilul personajului-narator, purtătorul de mesaj în privința sensului și eficienței literaturii. *Femeia, eterna poveste...* (1945) este o încercare nereușită de a demonstra cum, din ușurință și inconștiență, o femeie poate provoca ratarea și moartea unui bărbat. Alte texte din periodice au un caracter de proză memorialistică – *Întâmplări din vacanță*, *Generalul Stan Poetaș* – sau sunt mici „fantezii”, crochiuri, portrete lirice, pamflete. Povestea unei vieți nefericite era și subiectul „dramei în 4 acte” *Străinul*, jucată la Calafat în 1923. **A.** a publicat și câteva broșuri – *Puncte de întuneric și lumină în trecutul neamului românesc* (1919), *Amilcar Săndulescu, fiul eroului necunoscut* (1924), *Cei trei mușchetari* (1938) –, care se înscriu în abundența sa producție gazetărească.

SCRIERI: *Nyusu*, București, 1937; *Femeia, eterna poveste...*, București, 1945.

Repere bibliografice: Geo A. Borzea, „*Nyusu*”, „Mișcarea”, 1937, 1830; Al. Iacobescu, „*Nyusu*”, CTC, 1937, 7–8. **C. T.**

ATANASIU, Gheorghe (14.VIII.1902, Făurei, j. Vrancea – 19.VII.1974, Timișoara), prozator. Fiu al Anetei Atanasiu, „maestră de lucru de mână”, și al lui Iftimie Atanasiu, notar, **A.** a urmat școala primară în satul natal, apoi Școala Normală la Bârlad. A frecventat în continuare, până în 1927, cursul medico-pedagogic la Universitatea din Cluj. Concomitent, a funcționat ca învățător suplinitor în comuna putneană Soveja, ca învățător în comuna natală, apoi în comuna Răpsig (din județul Arad). Timp de câteva decenii (până în 1967) a fost profesor, director și director de studii la Așezământul pentru Ocrotirea Surdo-mușilor (școala profesională specială de surdo-muși) din Timișoara. Ca profesor în domeniul medico-pedagogic, a publicat numeroase manuale, studii și articole în revistele de specialitate. A fost membru fondator și secretar general al Asociației Scriitorilor Români din Banat Altarul Cărții.

Activitatea literară a însemnat pentru **A.** o prelungire a celei didactice, atât în ce privește scopul, cât și, uneori, mijloacele. Participant la anchete sociologice în sate bănățene, a cunoscut îndeaproape realitățile sociale, etnice și folclorice ale împrejurimilor Timișoarei, pe care le-a făcut apoi cunoscute în numeroase articole. De altfel, satul românesc (bănățean, în speță) i-a îndemnat în mod obișnuit condeiful când a fost vorba să se încerce și în literatură. Debutând în 1925, la „Tribuna nouă”, cu o schiță din viața învățătorilor de la țară, va continua să publice, constant, până după 1945, în „Țara”, „Vestul”, „Progres și cultură”, „Granița”, „Banatul literar”, „Știrea”, „Luceafărul”, „Colț de țară”, „Biruința”, „România de Vest”, „Fruncea”, „Provincia”, „Banatul” ș.a. În genere, optica schițelor și povestirilor este a intelectualului sătesc îndatorat unui sămănătorism întârziat. Greu de separat de lecția de morală sunt și romanele lui **A.** *Adelina* (1934), roman confesiv, intenționa să fie o replică la *Adela* lui G. Ibrăileanu, prin acreditarea ideii că iubirea trupească nu este un păcat. Amazoană fără gingășie, protagonista rămâne un personaj confuz într-un roman minor. Nici *Dezmoșteniții* (1935) nu are alt merit decât acela al insolitului tematicii (lumea infirmilor). Predilecția pentru situații-limită ajunge aici la paroxism și generează pagini tipice de melodramă. *Moara Roșie* (1939) este o frescă a satului bănățean dinainte și de după Unirea din 1918. Paginile despre revolta locuitorilor din Moara Roșie și înăbușirea ei, precum și acelea despre mașinațiunile politicianilor după Unire au rigoarea documentului și deseori concizie sugestivă și convingătoare. **A.** este și autorul piesei *S-a spovedit un om*, reprezentată în 1943 de Teatrul Național din Cluj. Recenzent sângeros, el a colaborat la mai toate periodicele bănățene din epocă, dovedind, dacă nu un gust deosebit, cel puțin profesarea unor principii etice ireproșabile. A fost îngăduitor cu scriitorii locali (Dridri Goroniță, Al. Țințăriu, Dorian Grozdan, Ilie Enea ș.a.), prezenți elogiși, fără discernământ critic. Sensibil totuși la literatura de valoare, a consacrat cronici de oarecare calitate unor scrieri ale lui Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, Mihail Sadoveanu, G. Ibrăileanu. Deși a colaborat și la periodice din București sau din alte orașe, **A.** rămâne un autor strict provincial.

SCRIERI: *Adelina*, Timișoara, 1934; *Dezmoșteniții*, Timișoara, 1935; *Moara Roșie*, București, [1939]; *S-a spovedit un om*, Timișoara, 1943.

Repere bibliografice: Romulus Demetrescu, „*Dezmoșteniții*”, PLI, 1936, 3–4; Paul I. Papadopol, *Un nou*

romancier: Gh. Atanasiu, „Cuget clar”, 1937, 597–598; G.M. Ivanov, *Simfonie literară în Banat*, RML, 1940, 39; Țirioi, *Premise*, 33, *passim*; Grigore Popiți, *Pe cărările tinereții*, Timișoara, 1979, 48, *passim*; Ungureanu, *Imediata*, I, 181–186; Dan Mănuță, *Johann Müller als Sprachrohr seines Autors Gheorghe Atanasiu*, „Beiträge zur deutschen Kultur” (Freiburg), 1986, 4; Mănuță, *Analogii*, 250–260. **D.M.**

ATENEU, revistă care apare la Bacău, lunar din august 1964 până în ianuarie 1975, trimestrial din februarie 1975 până în mai 1982, și din nou lunar din iunie 1982. Redactor-șef: Radu Cârnelci; secretar general de redacție: Stelian Nanianu; comitetul de redacție inițial: Iulian Antonescu, George Bălăiță, Victor Enășoiaie, Iulia Hălăucescu, Olimpia Hrișcă, Victor Kernbach, Alexandru Radian; prezentare grafică: Cicerone Cernegura. Până în 1989 redactori-șefi au mai fost Constantin Călin (1973–1974), Dumitru Mitulescu (1974–1979), Petru Filioreanu (1979–1982), George Genoiu (1982–1989), iar după 1989 Sergiu Adam (1990–2001) și Carmen Mihalach (din 2002; directoare începând cu numărul 3/2012). Din colegiul de redacție au mai făcut parte de-a lungul vremii: Mihai Sabin, Vasile Sporici (Vlad Sorianu), Ovidiu Genaru, Ioanid Romanescu, Gheorghe Popovici, Horia Gane, Eugen Uricaru, Calistrat Costin, Eugen Verman, Victor Mitocaru, Ștefan Radu, Adrian Jicu, Marius Manta, Dan Perșa, Violeta Savu ș.a. De la numărul 1/1972 pe frontispiciu este menționat ca fondator G. Bacovia, căruia de la numărul 6/1983 i se adaugă Grigore Tăbăcaru, publicația revendicându-și astfel continuitatea cu „Ateneul cultural” (1925–1927) și implicit cu tradiția presei literare locale. De la numărul 1/1974 până după 1990, subtitlul „Revistă de cultură” devine „Revistă social-culturală”. În articolul-program din primul număr, *Cu sentimentul demnității*, se arată că **A.** își propune să fie o publicație „cu un profil multilateral, oglindind creații literar-artistice și științifice, precum și aspecte ale culturii de masă”. Recunoscându-se drept „rod al revoluției culturale”, **A.** promite că va fi „o tribună de afirmare a noii vieți spirituale”. Mai accentuat după 1974, servilismul ideologic nu va afecta prea mult partea literară, alături de nenumăratele editoriale și reportaje cu caracter propagandistic continuând să se publice o literatură variată de calitate. Îmbrățișând domenii felurite și beneficiind de aportul unor colaboratori talentați, **A.** a încercat să fie o tipăritură echilibrată, în care să-și găsească locul

atât tradiția, cât și actualitatea și în care să poată fi citați autori din toate generațiile și texte de toate genurile. Această opțiune pentru echilibru și diversitate este evidentă, de pildă în cazul poeziei putând fi citite creații inedite ale unor importanți poeți interbelici: V. Voiculescu (*Epidaur, Maturitate, Palatul de marmură neagră, Aur, Ghețarul, Chiparosul din Lido, Deznădăjduirea Oceanului*), Ion Vinea (*Ispită, Retorsus*) ș.a. Se tipăresc grupaje lirice, uneori ample, ale unor poeți din așa-zisa „generație a războiului”, precum Ion Caraion, Ștefan Aug. Doinaș, Virgil Teodorescu, și, mai ales, poeme ale unor autori aflați în plină afirmare în anii '60 și '70: Nichita Stănescu, Marin Sorescu, Ana Blandiana, Marius Robescu, Mircea Ciobanu, Petre Stoica, Leonid Dimov, Emil Brumaru, Mihai Ursachi, Constanța Buzea, Gheorghe Tomozei, Radu Cărneci. Nu lipsesc nici optzeciștii Mircea Cărtărescu, Ion Stratan, Liviu Ioan Stoiciu, Gellu Dorian, Dorin Popa, Magda Cărneci. De observat că, deși evită în genere regionalismul cultural și literar, **A.** conferă spațiu de exprimare unor poeți originari din Moldova, între aceștia Ovidiu Genaru, Ioanid Romanescu, Mihai Sabin ș.a., iar rubrica „Lyceum” găzduiește versuri ale unor tinere talente locale. La fel de variată și adesea de ridicat nivel artistic este proza publicată de revistă. Cu schițe, povestiri sau scurte nuvele colaborează, între alții, Dumitru Țepeneag, Gabriela Adameșteanu, Sorin Titel, Mircea Nedelciu, Cristian Teodorescu, Petru Cimpoeșu, iar cu fragmente de roman Eugen Barbu (*Princepele*), Eugen Uricaru (*Vladia*), care de altfel a debutat în **A.** (1/1966), Dana Dumitriu (*Prințul Ghica*), Bedros Horasangian (*Sala de așteptare*), Gheorghe Schwartz (*Cei o sută*), Petru Popescu, Norman Manea, Bujor Nedelcovici, Corneliu Ștefanache. Nu este neglijată nici proza nonfictională, ilustrată de Petru Comarnescu (*Jurnal de călătorie*) sau de George Bălăiță, ale cărui tablete epico-eseistice au apărut constant, începând din 1974, la rubrica „Rondul de noapte”. Deși i se acordă un spațiu mai redus, dramaturgia este prezentă în sumar prin câteva titluri: drama istorică *Dimitrie Cantemir* de Eusebiu Camilar (inedită, 11/1973), poemul dramatic *Steaua Zimbrului* de Valeriu Anania și în special o serie de fragmente din piesele lui George Genoiu (*În colivie, Casa noastră, Conversație în oglindă*). Un loc privilegiat îl dețin critica și istoria literară, interesul îndreptându-se, pe de o parte, spre o permanentă punere în discuție și

evaluare a literaturii contemporane, pe de alta, spre o continuă recuperare și valorificare a tradiției. Cea dintâi preocupare e vădită nu numai de tematica anchetelor lansate periodic (*Poezia tinerilor în reviste, Ce e nou în poezia românească?, Condiția criticului tânăr, Situația „prozei scurte”* etc.), ci și de abundența și calitatea criticii practicate aici, fie că e vorba de cronica literară ținută, în decursul anilor, de Constantin Călin, Vlad Sorianu, Al. Protopopescu, Ion Pop, Emil Nicolae, Vasile Spiridon, Adrian Jicu, Carletta-Elena Brebu ș.a., fie că e vorba de articolele semnate de Gheorghe Grigurcu și Cristian Livescu (la rubrica „Varietăți critice”), de Nicolae Manolescu (titular între 1984 și 1990 al rubricii „Aperto libro”) sau de Eugen Simion, care comentează, de exemplu, poezia lui Gellu Naum și pe cea a lui Mircea Dinescu. Cealaltă intenție a revistei, de reactualizare critică a literaturii anterioare, este demonstrată de numerele omagiale consacrate scriitorilor clasici, de evocarea sistematică a unor autori din prima jumătate a veacului al XX-lea și de restituirea unor texte inedite ale acestora. Printre contribuțiile istorico-literare și exegetice, nu puține, figurează cele ale lui Vladimir Streinu (*Sadoveanu*), Al. Piru (*Viața lui Vasile Alecsandri*), Mihai Drăgan (*Programul critic al lui Ibrăileanu*), I. Constantinescu (comentarii eminesciene subsumate rubricii „Confluente”), Ion Rotaru (fragmente din *O istorie a literaturii române*). Tot o expresie a atașamentului față de valorile trecutului este cultul lui G. Bacovia pe care revista îl întreține încă de la apariție în numere consacrate parțial sau integral poetului (10/1966, 9/1973, 3/1975, 3/1977, 9/1991, 10/1992, 8–9, 10/2011), prin publicarea unor postume inedite (*Divagări utile* etc.), a unor versuri dedicate lui de poeți contemporani și a unor traduceri din opera sa (cele în franceză datorate lui Romulus Vulpescu și lui Emanoil Marcu), prin inițierea unor rubrici speciale („Bacoviana”, „Bacovia după Bacovia”, „Teme bacoviene”), unde sunt găzduite aproape număr de număr comentarii ce abordează creația

scriitorului din unghiuri multiple. O mențiune aparte merită serialele exegetice ale lui Constantin Călin (*Reveniri la Bacovia*, 2009; *Trecere în revistă*, 2010; *Jurnal despre Bacovia*, 2011 ș.a.). Căutând să fie o publicație cât mai completă, **A.** acordă atenție și literaturii universale, așa cum o atestă numeroasele rubrici de recenzii și comentarii critice („Cronica traducerilor” de Laurențiu Ulici și de Ionel Savitescu, „Scriitori străini contemporani” de Leonard Gavriliu, „Permanențe” de Al. Husar, „Literaturbahn” de Marius Manta, „Lumi anglo-saxone” de Elena Ciobanu, „Cogito” de Ion Fercu) sau de traduceri („Orfeu”, „Accente”, „Meridiane literar-artistice”, „Din poezia lumii”, unul dintre colaboratorii consecvenți fiind Ștefan Aug. Doinaș). În ce privește traducerile, ele sunt de găsit și în afara acestor rubrici și reprezintă cele mai diverse literaturi, epoci și genuri. Din lungul lor șir se pot reține scrieri celebre precum *Cântarea Cântărilor* (versiunea lui Radu Cârneli), *Imnurile orifice* (Ion Acsan), versuri de Petrarca, Omar Khayyam, Hölderlin, John Keats, Georg Trakl, Rainer Maria Rilke, Federico García Lorca, Konstantinos Kavafis, Paul Celan, Rabindranath Tagore, T.S. Eliot, Czesław Miłosz, proze ale unor autori moderni, ca James Joyce, Hermann Broch, Franz Kafka, Elias Canetti, William Faulkner, Samuel Beckett, Albert Camus, Michel Tournier, Umberto Eco, sau fragmente din opera unor scriitori români din exil: Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran. În plus, se cuvin semnalate cele câteva încercări de transpunere în alte limbi din *Luceafărul* lui Eminescu (în franceză: George Pruteanu și Emil Vasiliad; în engleză: Ștefan Avădanei și Al. Pascu). Profilul revistei e întregit și de câteva rubrici rezervate eseisticii filosofice („Starea de grație” de Victor Mitocaru) sau meditativ-memorialistice („Gaură-n cer” de C.D. Zeletin), literaturii și problemelor ei („Proximități” de Al. Călinescu, „Digresiuni” de Irina Petraș), culturii locale („Personalități băcăuane” de Cornel Galben, „Din Basarabia” de Leo Butnaru), limbii („Cum vorbim, cum scriem” de Ioan Dănilă) ori artelor („Mondo musica” de Liviu Dănceanu). Alți colaboratori: Romulus Vulpesu, Valentin Silvestru, D. Vatamaniuc, Constantin Cubleșan, Al. Săndulescu, Mircea Popa, Mircea Tomuș, Nae Antonescu, H. Zalis, Florin Mihăilescu, Florian Potra, M.R. Iacoban, Florin Mugur, Ion Apetroaie, Sașa Pană, Mihail Grădinaru, Dan Mănucă, George Munteanu, Ion Biberi, Constantin Ciopraga, Matei Călinescu, I.D. Lăudat, Adrian Marino, Liviu Petrescu, Emil

Manu, Liviu Leonte, C. Trandafir, Al. Zub, Elena Piru, Elvira Sorohan, Mihai Cimpoi, Z. Ornea, Ioan Holban, Mircea Dinutz, Gheorghe Iorga, Ștefan Munteanu. **I.M.**

ATENEUL CULTURAL, revistă apărută la Bacău, lunar, între martie 1925 și 1927, sub îngrijirea lui Grigore Tăbăcaru și G. Bacovia, cu subtitlul „Literatură, artă, știință”; de la numărul 4/1925 își schimbă titlul în „Ateneul literar”, numărul 10 poartă titlul „Ateneul”, iar la numărul 13 revine la titlul inițial. Deși marcată de un oarecare provincialism datorat în primul rând lipsei unor colaboratori de prestigiu, **A.c.** se distinge totuși prin amprenta inconfundabilă lăsată asupra ei de poetul George Bacovia. Acesta, împreună cu celălalt redactor, i-a imprimat un caracter modern, definit de opțiunea limpede pentru estetica simbolistă. Asumarea acesteia transpare fără echivoc atât din câteva texte critice semnate de Grigore Tăbăcaru (*Asupra originii simbolismului, Despre Bacovia*), cât mai ales din literatura publicată. Se distinge, înainte de toate, o seamă dintre poemele lui G. Bacovia însuși. Între altele, *Note de primăvară, Singur, Scânteii galbene, Umbra, Amurg, Toamnă, Nocturnă, Plumb de iarnă, Fanfară*. Se tipăresc, de asemenea, câteva poezii inedite ale simbolistului Ștefan Petică (*Cântece de seară, Între luptă și vis*) și versurile unor poeți minori, având toți, afinități cu orientarea simbolist-modernistă: Ion Amaru (Ion Iordăchescu), Agatha Grigorescu, G.D. Apostol, Mihail D. Stamate, I. Negură, Gh. Ionescu, Eugeniu Ștefănescu-Est, G. Șt. Cazacu, Ed. Sbiera. Deși privilegiază lirica, revista acordă suficient spațiu și prozei. În paginile ei se reiau câteva proze scurte ale lui G. Bacovia: *Nuvelă din trecut, Când cad frunzele, Târziu, În cafeu, În zadar, Dintr-un text comun, Ninsoare, Cântec târziu*. Tot cu proze scurte colaborează George Burcel, Alex. Șendrea (schita „rurală” *Două suflete*), Agatha Grigorescu (textele sentimental-fantastice *Viziuni, Macul roșu*), N. Anghel (*Locul de întâlnire*). Printre preocupările publicației se numără și restituirile istorico-literare. În mai multe numere Gr. Tăbăcaru dă la iveală (sub titlul *Amănunte necunoscute din viața și opera poetului*) fragmente inedite din manuscrisele lui Ștefan Petică. Din sumar nu lipsesc traducerile, selecția acestora oglindind și ea predilecția redactorilor pentru curentul simbolist: versiuni românești ale unor texte de Paul Verlaine (*Green*), Jean Moréas (*Sonet, Nocturnă*), Rémy de Gourmont (*Maxime*) ș.a. **I.M.**

ATENEUL ROMÂN, revistă „literară, științifică și artistică” apărută la Iași, săptămânal de la 15 septembrie 1860 până în aprilie 1861 și lunar din mai până în decembrie 1861. Această foaie, promite articolul-program, „va deveni pentru generațiunea actuală, de orice vârstă, de orice sex, o carte de învățătură, de educare și de delectare, și pentru cititor un tablou fidel, în care se vor studia progresele, nevoile, speranțele și, cu un cuvânt, tot ce constituie societatea română de acum. Spre a realiza acest scop [...] va cuprinde următoarele părți: Curier științific, Curier artistic, Curier literar [...], Cursuri de arte (muzica, pictura, sculptura etc.), Cursuri de literatură română, Acte oficiale relative la școli, arte și științe, Literatura de delectare (romanuri originale, romane, anecdote etc.), Poezii originale”. Redactorii sunt mai toți profesori: Gh. Mârzescu, I. Strat, I. Missail, Z. Columb și V. Alexandrescu (V.A. Urechia), la 20 februarie 1861, acesta din urmă rămânând redactor unic al revistei, devenită organul societății literar-artistice și științifice omonime. V.A. Urechia tipărește aici, sub titlul *Poezia*, fragmente din cursul său, *Schițări de literatură română*. O cercetare a fabulei (*Fabuliști români*), lucrarea *Pasiunile și simțimintele la românii vechi și moderni*, alta consacrată teatrului popular (*Irozi*) îi aparțin tot lui V.A. Urechia, care a mai susținut rubricile „Curierul literar” (recenzii la V. Alecsandri, Al. Pelimon, A.T. Laurian, I. Missail) și „Bele-arte”, unde apar comentarii legate de primele manifestări ale picturii la noi. Cronica științifică aduce informații din epocă. Mai solide, prin colaborările lui B.P. Hasdeu, sunt preocupările de istorie ale revistei. Hasdeu a dat portretele unor autori ce au lăsat observații asupra vieții românilor în trecut (ragusanul Ștefan Raicevich, agent consular austriac și secretar particular al lui Alexandru Ipsilanti, bulgarul Spiridone Palauzov, cronicar de ocazie), o disertație despre marele logofăt Luca Stroici, un fragment din *Chronicon Putnense*, documente privind autonomia politică a României. Al. Papadopol-Calimah semnează articolul *Originile censului și legile agrare la români*, iar I. Missail se ocupă de Unirea Principatelor. Revista a publicat descrieri ale unor cărți rare (*Critil și Andronius* sau *Prologul tuturor sântilor* de mitropolitul Dosoftei), acte oficiale. Literatura beletristică este reprezentată de scrierile minore ale lui Romulus Scriban, încă elev, debutant cu versuri în **A.r.**, de Ion Ianov, Dimitrie Ralet, Gh.

Tăutu, G. Sion, cu producții ce se înscriu în sfera poeziei patriotice, de versurile lui B.P. Hasdeu, Th. Șerbănescu, I.V. Adrian și Gh. Nichitachi, – fabulist, imitator al lui Alecu Donici. Aici V. Pogor traduce din Anacreon, P.-J. Cantel, P. Dupont, iar V.A. Urechia din satirele lui Iuvenal și, din poemul *De rerum natura* de Lucrețiu. **S.C.**

ATENEUL ROMÂN, revistă culturală apărută la București, lunar, de la 15 ianuarie 1894 până la 15 decembrie 1895. **A.r.** continuă, sub direcția lui T. G. Djuvara, la un interval de 25 de ani, mensualul „Atheneul român” (1866–1869). În articolul-program, *Ateneul român. Precuvântare*, C. Esarcu le reamintește cititorilor revista predecesoare și realizările ei, subliniind că noua publicație ținea, de asemenea, „să instruiască și să moralizeze poporul”, pentru „a crea în țară un curent educativ”, iar în al doilea rând, să ofere publicului operele originale și „transcendente”, intenționând să publice, în acest scop, scriitori cunoscuți, dar și debutanți. Programul schițat conține, comparat cu acela din 1866, și câteva elemente noi. Mai întâi, o pronunțată nuanță națională. „Piatra angulară” trebuia să fie „amorul naționalității române”, „infiltrarea lui în toate fibrele românești”. Apoi, se arăta interes pentru emanciparea femeii și, în sfârșit, se dădea o mare atenție laturii estetice a educației și culturii. **A.r.** nu a reușit să joace, în câmpul literaturii române, un rol pe măsura ambițiilor redactorilor. În același timp, ideile și intențiile literare nu erau formulate clar, într-o epocă de serioase frământări și polemici ideologice sau estetice, în care orice scriitor se vedea obligat să adopte o poziție estetică, să se alăture unei reviste sau unui cerc literar. Cu versuri au colaborat Th. Șerbănescu, Al. Vlahuță, Duiliu Zamfirescu, Th. M. Stoenescu, D.C. Ollănescu-Ascanio, H.G. Lecca și T.G. Djuvara (sub pseudonimul T. Ezneanu). Aici Șerbănescu traduce poezii din H. Heine și Ada Negri, Duiliu Zamfirescu din Leopardi și Carducci, T.G. Djuvara din Heine. Ciru Oeconomu publică romanul istoric, cu subiect din vremea Imperiului Bizantin, *Răzbumarea lui Anastase*, iar Duiliu Zamfirescu dă însemnări de călătorie străbătute de o subtilă ironie. Cu un vodevil intitulat *În pragul scenei* colaborează I.D. Malla. Scarlat I. Ghica traduce tragedia *Iuliu Cezar* a lui Shakespeare. Un fragment din studiul monografic *Vasile Alecsandri* de Nicolae Petrașcu apare la rubrica „Litere”, alături

de articole scrise de Léo Bachelin (despre literatura populară), Anghel Demetrescu, T.G. Djuvara, profesorul botoșănean N. Răutu (*Satira literară la români*), Lazăr Șăineanu (*Din basmele românilor*), Gh. Adamescu (*Viața militară în poezia poporului român*). V.A. Urechia, N. Kretzulescu și G.I. Ionnescu-Gion participau cu lucrări dedicate unor probleme de istorie. Lui N. Bălcescu i se publică testamentul, inedit până atunci, iar lui M. Kogălniceanu o scrisoare, de asemenea inedită, adresată în 1837 lui Gh. Asachi. Atenția dată folclorului este, de asemenea, însemnată. Se publică și câteva recenzii, printre altele la *Poezii populare din Transilvania* (1893), culegerea lui I.G. Bibicescu, și la *Alte basme culese din gura poporului* (1893), volum al lui D. Stăncescu. Recenzia la cartea lui Bibicescu subliniază valoarea estetică a folclorului, precum și aspectul educativ și patriotic al culegerii literaturii populare. Dintre cărțile apărute recent mai sunt recenzate *Isprăvile lui Păcală* de Petre Dulfu, nuvela *Ion al Marandei* de Panaite Zosin, epigramele lui Radu D. Rosetti din 1894, *Iubita* (1895) de Traian Demetrescu, *Rustice* (1893) de N.G. Rădulescu-Niger etc. **R.Z.**

ATHENEUL, revistă „enciclopedică” apărută la Galați, lunar între 1 ianuarie și 31 iulie 1884. Inițiatorul și redactorul publicației, învățătorul Gr. Petrovanu, nu urmărea să facă din **A.** un difuzor de literatură originală, ci să trezească interesul tineretului pentru lecturile bune, instructive. Semnalând, în articolul *Câteva cuvinte*, predilecția pentru scrierile frivole, în limbi străine sau traduse într-o „limbă plină de barbarisme”, care „strică limba și lătesc cangrena morală a societății noastre”, Gr. Petrovanu își propunea să activeze pentru îmbunătățirea moravurilor și a obiceiurilor politice, pentru cultivarea limbii și pentru a atrage cititorii către o literatură corespunzătoare sub raport etic și estetic. S-au publicat și multe încercări literare ale poezilor locali. Lista versificatorilor care au colaborat la **A.** îi cuprinde pe A. Antoniadu, C. Camiliu, C. Constantinescu, A. Ionescu, N.B. Muntenescu, G. Rarincescu și G. Veveriță. Totodată, C. Constantinescu și A. Antoniadu erau și autorii unor poeme în proză naive, iar ultimul mai tipărește o nuvelă pesimistă, sumbră. Dintre scriitorii consacrați, cel mai frecvent publicat era V. Alecsandri. De o popularitate aproape egală se bucura Dimitrie Petrino, ale cărui versuri erau reproduse probabil din volumul *Lumini și umbre*.

Gr. Petrovanu și C. Camiliu aveau și veleități de critici literari. Primul, într-un studiu cam didactic, dar deosebit de informat, consacrat fabulei, urmărea istoria speciei în Antichitate și în clasicismul francez. Articolul *Fabula „Curcile” de V. Alecsandri*, al celui de-al doilea, pleca de la analiza fabulei cu acest titlu pentru a încerca să stabilească locul pe care poetul îl ocupă în literatura română. Trăsătura dominantă a poeziei lui Alecsandri ar fi fost duiosia; simțul naturii și observația socială erau celelalte elemente principale care îi caracterizau literatura. **A.** tipărește traduceri din *Istoria naturală* a lui Buffon, din *Istoria lui Carol al XII-lea* a lui Voltaire, din scrierile lui Fénelon și Marmontel, din versurile lui Lamartine. Lui Goethe i se dă o atenție deosebită, iar traducătorul său, A. Antoniadu, dovedește posibilități mult mai mari decât în încercările literare proprii. S-au mai tălmăcit fabule ale lui Esop și câteva fragmente din scrierile științifice ale lui Ludwig Büchner. **R.Z.**

ATHENEUL ROMÂN, revistă apărută la București, lunar de la 1 iunie 1866 și neregulat din martie 1867 până în august 1869, ca organ al Societății pentru Construirea Ateneului Român. Comitetul de redacție: V.A. Urechia, C.I. Stăncescu, B. P. Hasdeu, C. Esarcu, Nicolae Nicoleanu; în 1894–1895 **A.r.** cunoaște o a doua perioadă de apariție sub conducerea publicistului Trandafir Djuvara. Rubricile erau „Programul conferințelor Ateneului”, „Cronica Ateneului”, „Educațiune–instrucțiune”, „Belle-arte” și „Maxime”. Se publicau și lucrări literare originale sau traduceri. Scopul publicației, enunțat în mai multe editoriale, era de a participa la instruirea poporului și la îmbunătățirea moravurilor, prin publicistică și conferințe care să difuzeze cunoștințe științifice și filosofice. Spre deosebire de alte reviste ale timpului, care tipăreau de cele mai multe ori reproduceri din literatura scriitorilor consacrați și rar scrieri inedite, **A.r.** a obținut versuri noi de la poeți ca D. Bolintineanu, G. Crețeanu, N. Nicoleanu și G. Sion. Lui C. Stamati i s-au reprodus poezii din volumul *Muza românească* (1868), iar I. Heliade-Rădulescu și-a republicat aici multe versuri și articole critice mai vechi. Revista obișnuia să colaboreze direct cu autorii, încercând să-i grupeze în jurul ei, după modelul „Convorbirilor literare”. Această inițiativă nu a avut însă rezultatul așteptat. B.P. Hasdeu și-a tipărit în **A.r.** câteva studii istorice, iar G. Missail un amplu articol despre datini, moravuri și despre literatura folclorică, precum și un altul în

care analizează muzica populară. În afară de cronici plastice, C. Esarcu a mai scris și comentarii la spectacolele Teatrului Național din București, prilej de a comenta menirea primei instituții scenice românești și structura repertoriului. Tot de situația teatrului românesc se ocupă și Ștefan Vellescu într-o conferință ținută la Ateneul Român și ulterior tipărită în revistă. Șt. Vellescu semnalează printre primii influența negativă pe care „drama de bulevard” o are asupra moravurilor, în același timp remarcând situația dramaturgiei autohtone, obligată, pentru a rezista concurenței, să abandoneze subiectele naționale și să imite modelele străine. „Teatrul românesc – susține Vellescu – trebuie să devină un instrument de cultură și educație, care să se adreseze tuturor claselor sociale și să trezească în conștiințele spectatorilor cele mai frumoase sentimente patriotice, precum și iubirea de libertate.” Articole de critică literară au mai publicat V.A. Urechia și C. Aristia. În **A.r.** Aristia a tipărit și câteva fragmente din traducerea *Illiadei* de Homer. **R.Z.**

ATHENEUM, revistă apărută la Iași, trimestrial de la 1 februarie 1935 până în decembrie 1936, apoi la București, tot trimestrial, din ianuarie 1937 până în iunie 1940. Director: general Dumitru Marțian (februarie – decembrie 1935), colonel Ion S. Dumitrescu (februarie 1935 – decembrie 1936) și colonel Ion Stănescu (martie 1935 – decembrie 1936); redactor-șef: Mihai Uță (februarie 1935 – decembrie 1936); secretar de redacție: D. Popovici (februarie – decembrie 1935), Constantin Stelian (ianuarie – iulie 1937), T. Bărcănescu (ianuarie 1939 – decembrie 1939). Odată cu mutarea la București, subtitlul „Revistă de ideologie și știință a liceelor militare” devine „Revista învățământului liceelor militare” și este condusă de un comitet de direcție format din Ion Ionescu Bujor, N. Pandealea, P. Marinescu, M. Moldovan, V.M. Șerbănescu (în ianuarie 1940) și are un comitet de redacție alcătuit din Mihai Uță, T.N. Nițescu, Ioachim Constantin, Al. Bubulac, T. Nicolae (ianuarie–martie 1937), N. Vlădulescu (iulie–decembrie 1937). Din ianuarie 1937 se precizează că apare „sub patronajul domnului general I.S. Demetrescu”, iar din ianuarie 1939 „sub președinția d-lui general Ioan S. Demetrescu”. Urmărind programatic să facă din școală „un factor de cultură cu o rază de acțiune mai cuprinzătoare”, **A.** acordă o atenție specială mișcării ideologice, literare și științifice din țară și din străinătate. Nu publică

literatură propriu-zisă, în schimb studiile de pedagogie, filosofie, estetică, istorie și istorie literară sunt bine reprezentate și au ținută academică. Printre cei selectați să intre în sumar s-au numărat câțiva autori de prestigiu, ca Ion Pillat (*Tradiție și modernism, Specificul românesc în lirica noastră modernă, Poezia pură la Eminescu*), Tudor Vianu (eseul *Artă și natură*), clasicistul D.M. Pippidi (*Preciziuni despre catharsis la Aristotel și la Abatele Brémond*), istoricii literari D. Popovici (*Vico și Heliade, Orientarea socialistă a lui I. Heliade Rădulescu*), Ovidiu Papadima (*Viziunea folclorică*), Mircea Mancaș (*Poezia primitivă*), Aug. Z.N. Pop (*Contribuții eminesciene, Cincizeci de ani după Eminescu*), și gazetarii G. Ivașcu (recenzii la studiul *Ideologia literară a lui I. Heliade Rădulescu* de D. Popovici și la romanul *Proces* de I. Biberi), Mihail Chirnoagă (*Patru poeți tineri: Ștefan Baci, Aurel Marin, Traian Chelariu și E. Ar. Zaharia*), M. Botez, Dionisie Petrovan. **I.M.**

AURORA, revistă „pentru literatură, știință și artă” apărută la Craiova, bilunar, între 20 mai 1903 și 29 martie 1904. Director: D.D. Marcu; secretar de redacție: Marius de la Stroia (Const. G. Brădățeanu). De la numărul 9/1904 trece în proprietatea lui Jean Cuțana, conducerea e limitată la menționarea prim-redactorului, iar în numărul 10 lipsește orice indicație referitoare la responsabilii revistei. Editată „pe ruinele castelului de visuri clădit de poetul Traian Demetrescu, pe potecile bătute de melancolica-i privire, câțiva admiratori ai artei ne-am decis a scoate revista de față, «Aurora». [...] Toate penele literare sunt bine primite în coloanele revistei noastre. Povești, basme și literatură populară publicăm și le vom da deosebită atenție”. În puține cuvinte, un articol inaugural enunță sorginta și intențiile elegantei tipărituri. **A.** publică multă poezie minoră sub semnăturile D.D. Marcu (Marcu, Dumitru Marcu; *Pe-aceeași bancă*), Const. G. Brădățeanu (*Amicii*) ș.a., câteva nuvele neinspirate (Mihail C. Demetrescu, *După flori*; I.C. Drăgescu, *Amor și datorie*; Jean Cuțana, *Dezmoșteniții*), epigrame cu adresă politică (Petre Danielescu, *Evoluție socială, Evoluție umană*), cugetări extrase din versetele biblice, din Schiller, Cicero, Terențiu, Schopenhauer, Walter Scott, folclor din Dolj (balada *Dobrișan, Descântece de ursită*), Teleorman și Mehedintzi, cules de Șt. St. Tuțescu. Impresiile de călătorie ale lui Traian Demetrescu (*Pe Dunăre*) și versurile lui N. Burlănescu-Alin – avocat și poet local cu oarecare notorietate, autor de sonete (*Briliante, Iubirea*)

– se detașează întrucâtva din beletristica originală minoră tipărită de **A.** Din dorința de a construi un sumar variat, redacția include și traduceri: *Lacrămile Araxului* de poetul armean Kamar Kaliba, un scurt fragment din tragedia lui Shakespeare *Iulius Cezar*, altul din studiul *Zei cetății* al istoricului Fustel de Coulanges și nuvela *Sărutarea* de Paul d'Enjoi, tălmăcită de un Igrec. Cu rubricile „Cronica teatrală”, „Știri artistice”, „Bibliografii”, „Poșta redacției”, ce adună informații diverse din lumea cultural-artistică a orașului, se epuizează eforturile acestei publicații mai mult ambițioase decât inspirate. Totuși, fidelă proiectului din care s-a născut, **A.** se va implica și într-o modestă, ridicolă polemică, poziționându-se în favoarea poetului sub al cărui patronaj spiritual s-a așezat, în acuza formulată de harnicul literat N.A. Bogdan din Iași, conform căreia Traian Demetrescu i-ar fi plagiat poezia *Copacul*. **A.** iese din peisajul revuistic oltean odată cu numărul jubiliar 10, în care se poate citi un necrolog *Spiru Prasin*, scriitor dispărut la doar 28 de ani, autor al romanului *Calea robilor*, „de netăgăduită valoare literară, [...] și împreună cu avocatul Gh. Volenti din Iași al comediei *Mioara*, fondator al revistei «Epigonii», prim-redactor la cotidianul «Evenimentul»“. Alți colaboratori: Elena Cuțana (și cu pseudonimul Lia Bradu), Maria Polișoreanu. **R.P.**

AURORA, publicație care a apărut la București, de trei ori pe lună, între 30 ianuarie și 1 iulie 1906, cu subtitlul „Revistă literară și istorică”. Cu profil de cultură armeană, **A.** conține traduceri din literatura armeană veche și nouă, note biografice, articole despre tradiții și obiceiuri ale armenilor din țară și din străinătate. Rubrici: „Din istoria Armeniei”, „Armenii în Franța”, „Cronică teatrală”, „Aurora în provincie”, „Ecouri”. Colaborează cu versuri Petru Vulcan, Gr. Yamgaci, iar cu proză Gr. Goilav, Gr. Zarban. Textele scriitorilor armeni sunt însoțite de scurte biografii. Se republică un text al lui B.P. Hasdeu despre Mănăstirea Argeș. **I.H.**

AURORA, publicație care a apărut la București, zilnic, între 23 octombrie 1921 și 27 noiembrie 1937. Director: N. Lupu (1921–1924); de la 24 iunie 1924 devine „organ al Partidului Național Țărănesc”. **A.** își propune să răspândească cultura și învățătura în rândul țăranilor. Rubrici: „Chestiunea zilei”, „Știrile zilei”, „Revista revistelor”, „Ultima oră”. La suplimentul apărut în corpul ziarului la 7 ianuarie 1924, intitulat „Aurora literară, artistică, socială”, colaborează

N. Davidescu, George Silviu. Sporadic apar cronici dramatice semnate de N. Davidescu, cronici plastice aparținând lui D. Caselli, cronici literare scrise de Andrei Braniște (Tudor Teodorescu-Braniște). Numărul 751/1924 conține o pagină închinată lui Anatole France. Începând cu primul număr din 1921, apare în foileton traducerea romanului *Zeilor li-e sete* de Anatole France. Alți colaboratori: V.V. Haneș, C. Stere, Eugen Crăciun, G.M. Vlădescu, Marcu Beza. **I.H.**

AURORA, revistă bilingvă apărută la Oradea, săptămânal, între 24 decembrie 1922 și 15 iunie 1923, cu subtitlul „Literară, artistică, teatrală, socială – Irodalom, művészet, színház, társadalom”. Director: G. Bacaloglu; redactori: George A. Petre, Keresztury Sándor, Salamon László. În articolul *Programul nostru* redacția își anunță intenția ca în noua situație istorică generată de Unirea din 1918 să contribuie la mai buna cunoaștere a celor două etnii principale care conviețuiesc în Transilvania. Ideea reconcilierii româno-maghiare e repetată în articolul *Noi orienturi*, tot din primul număr, și reluată sub diverse forme în multe editoriale. De pildă, *Am sosit prea devreme*, în care, răspunzând unor obiecții aduse publicației, potrivit cărora timpul reconcilierii n-ar fi sosit, redacția afirmă: „Noi am început munca, fiindcă apropierea dintre români și maghiari ne apare ca o necesitate istorică și, în vârtejul urii, noi vom fi puntea pe care ei se vor îmbrățișa, pentru a șterge păcatele veacurilor trecute”. Necesitatea unei îmbunătățiri a relațiilor dintre naționalități e subliniată, de asemenea, în scrisorile deschise reunite sub genericul *Părerii despre apropiere*, semnate de scriitorii Cezar Petrescu, Emil Isac, Franyó Zoltán și Benedek Elek. Toate aceste texte, ca și notele și articolele culturale găzduite de rubricile dedicate teatrului, cinematografului și artei, apar atât în română, cât și în maghiară, bilingvismul oglindind el însuși dorința revistei de a fi o cale de comunicare între români și maghiari. Expresia cea mai importantă a acestei aspirații o reprezintă numeroasele traduceri din cele două literaturi. Astfel, sunt publicate în versiune maghiară poezii de Eminescu (*Venere și Madonă, Sonete, Melancolie, Glossa*), Lucian Blaga, Octavian Goga, Ion Pillat, Adrian Maniu, George Coșbuc, Al. Vlahuță, Panait Cerna, Victor Eftimiu și proze de I.L. Caragiale, Liviu Rebreanu, Ioan Slavici, Mihail Sadoveanu, Ion Agârbiceanu, I. Al. Brătescu-Voinești, Corneliu Moldovanu, Eugeniu Sperantia,

Constanța Hodoș. Din maghiară în română sunt transpuse poezii de Petőfi, Arany János, Kiss József, Szép Ernő, Gyóni Géza, Gyarmati Ferenc, Bartalis János, Áprily Lajos, Victoria Keresztúry-Diamandi și proze de Ady Endre, Ligeti Ernő, Jókai Mór, Móricz Zsigmond, Frigyes Karinthy. Tot în traducere românească apare, în câteva numere, piesa într-un act *Marioara* de Korda Béla.

I.M.

AURORA, revistă de literatură apărută la Oradea, mai întâi semestrial, apoi anual sau o dată la doi ani, din martie 1993 până în 2005, fiind patronată de Societatea Oamenilor de Știință și a Scriitorilor din Bihor. Inițial, colectivul redacțional este alcătuit din Ioan Derșidan, Ioan Țepelea, Ion Simuț (ultimul retrăgându-se după numărul 5). Reluând tradiția începută în perioada interbelică de revista orădeană omonimă (1922–1923), noua **A.** dorește să contribuie la stabilirea unui autentic dialog intercultural româno-maghiar și, mai mult, la extinderea acestui dialog la întreg spațiul central-european. Așa cum arată Ion Simuț în editorialul *Aurora – încotro?* (3/1994), publicația își propune „o cunoaștere sistematică a identității culturale a Europei Centrale”, pentru a fi „o sinteză inedită de provincialism și europenism”, care „să aducă în conștiința contemporanilor ideea acestei duble apartenențe”, astfel încât Bihorul să devină „un avanpost al integrării în Europa”. Intenția redacției s-a și realizat, cel puțin în parte, prin deschiderea unor dezbateri sub titlul *Ne putem înțelege noi și ungruii?* sau *Dialogul româno-maghiar* (1–2/1993), ca și a unui „dosar” pe tema *Identitatea Europei Centrale* (3/1994), cuprinzând traduceri ale unor excelente analize de John Willet, Milan Kundera, Czesław Miłosz, Vladimir Tismăneanu și, de asemenea, eseuri de Radu Enescu și Mircea Muthu, contribuții istorico-literare de Mircea Popa. Mai puțin evidentă este tendința central-europeană în paginile consacrate literaturii propriu-zise, cele mai multe texte beletristice aparținând unor autori autohtoni. Se publică versuri de Adrian Popescu, Teohar Mihadaș, Al. Andrițoiu, Ioan Moldovan, Ioan Țepelea, Viorel Horj, proze scurte de Mircea Horia Simionescu, Bedros Horasangian, Florin Ardelean, Horia Alexandru Căbuți, fragmente din jurnalele lui Paul Goma și Victor Felea. Din sumarul revistei nu lipsesc nici teoria și critica literară, ilustrate de Adrian Marino printr-o secvență din *Biografia ideii de literatură*, de Nae Antonescu, care scrie despre mai multe periodice bihorene din

trecut, de Valentin Chifor, semnat al unui mic studiu intitulat *Felix Aderca și receptarea criticii moderne*, de Ioan Derșidan cu un comentariu despre *Craii de Curtea-Veche* de Mateiu I. Caragiale. Mai fidelă față de propriu-i program în primii trei ani de apariție, **A.** ia treptat înfățișarea unui anuar universitar destul de eclectic, care adună laolaltă studii de critică și istorie literară, filosofie, teologie, știință etc. Alți colaboratori: George Vulturescu, Haralamb Zincă, Grigore Scarlat, Stelian Vasilescu, Petre Andrei, Liviu Podaru.

I.M.

AURORA ROMÂNĂ, „foaie beletristică” apărută la Pesta, bilunar, între 1 ianuarie 1863 și 15 august 1865. Proprietar, editor și redactor responsabil: preotul Ioanichie Miculescu; redactori: Iosif Vulcan (până la 22 aprilie 1863) și Mihail Besanu. De fapt, lui Vulcan îi aparține atât alegerea titlului, cât și meritul de a fi organizat redacția și de a fi stabilit profilul periodicului. **A.r.**, se specifică într-un „anunț de prenumerație”, va tipări, alături de contribuții închinare vieții sociale, istoriei naționale și limbii, literatură originală, traduceri, corespondențe din toate părțile locuite de români, „într-un stil cât se poate de poporal”. Angajamentele redacției, reluate în editorialul din primul număr și în anunțurile următoare, vor fi în bună măsură respectate. După ce Iosif Vulcan se retrage din redacție, în urma unui conflict cu Ioanichie Miculescu, partea literară pierde din vioiciune și diversitate, stilul devine greoi, limba încărcată de latinisme. Alături de Iosif Vulcan, au publicat versuri Justin Popfui, Zaharia Boiu, Ioan Papiu, Aron Densușianu, Vasile Bumbac, Victor Rusu, At. M. Marienescu, Iulian Grozescu, Paul Dragu. Se republică poezii de Al. Pelimon și C.D. Aricescu. Ca și poezia (*Cătră române* de Iosif Vulcan, *Adio Bucovinei* de V. Bumbac, *La România* de I. Papiu etc.), proza este inspirată de istoria românilor sau de realitățile sociale transilvănene și dă glas sentimentelor naționale. Nuvelele și schițele le aparțin lui I. Vulcan, Iulian Grozescu, Adelinei Olteanu, lui Pamfil Văleanu, I.S. Ventielu, M. Besanu. În afară de balade populare, At. M. Marienescu publică articole politice și culturale. Din Boccaccio traduce A. Densușianu; I. Vulcan și Ion Ioviță transpun în românește, primul o nuvelă franceză, iar cel de-al doilea o narațiune germană; povestirea *Fata boierului* de Jókai Mór este tradusă de Paul Dragu. Articolul *Cultura națională*, din 1863, semnat cu inițiala N., pledează

pentru o cultură și o literatură bazate pe realitatea autohtonă. Doi ani mai târziu, când apare „Familia” lui Vulcan, publicație care răspundea mult mai adecvat necesităților culturale și politice ale epocii, Ioanichie Miculescu hotărăște sistarea **A.R.** **R.Z.**

AURORA ROMÂNĂ, revistă apărută la Cernăuți, lunar, de la 1 august 1881 până la 15 decembrie 1882 și din ianuarie până în august 1884, cu subtitlul „Organ beletristic, literar al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”, modificat în 1884 în „Revistă științifică-literară”. Editor și redactor responsabil: Ion I. Bumbac. Fără să consemneze în vreun fel scopul și destinarii publicației, Ion I. Bumbac va da unele deslușiri în numărul 4, într-un răspuns către „publicul cetitoriu” al **A.r.**, care cerea sporirea articolelor „mai serioase”: „Noi trebuie să fim «amici ai culturii și deșteptării naționale», adică ai poporului, și trebuie să ținem cont de dorințele și puterile lui. [...] Nu uitați, domnilor, că nici un popor nu s-a cultivat și deșteptat prin teorii darwiniene, opere clasice italiene etc., înțelese numai de puțini chiar dintre aristocrații învățaților, ci prin cântece de rând și prin cântăreții poporului. Aceștia au aprins și au deșteptat viața popoarelor, iar nu operele clasicilor. Pentru aceasta scriem și noi «Aurora» noastră așa, ca s-o poată ceti și gusta orice român care știe ceti măcar ciș-ceva. Dascăl și pălmar, vechil și notar etc. deopotrivă, ca și preutul și învățătorul unei comune. Acesta este scopul principal al «Aurorei române». Pentru aceasta doar s-a și înființat!”. În consecință, preocupările se îndreaptă spre beletristică originală și folclor, și deloc spre studii docte și eseuri științifice. Se publică multă poezie de Vasile Bumbac, fratele mai mare al editorului, el însuși poet (*La Basarabia, Cântec, La „Aurora română”, Șoimul banului de Craiova*, poem epic), I.I. Trutzescu (*Noapte sinistră, Versurilor mele*, epitafor), T.V. Ștefanelli (*Serenadă, Tablou de toamnă*), T. V. Păcățian (*Petru Brancu, Curgeți..., Noaptea, Amorul românei*, preluate din placheta *Flori de toamnă*, recent apărută), I.N. Macavei (*La ea!*), Enea Hodoș (*Strofe la E...*, iscălite En. H.), M.I. Berariu (*Descântece*), Dimitrie Petrino și două fabule de Constantin Morariu – *Leul, vulpea, porcul și cănele, Musca și viespea*. Câteva proze sunt semnate de Enea Hodoș (*Anna*) și C. Morariu (*Piramida cu pigmei* – „povestire din vremea veche”), se adaugă nuvelele lui Ion I. Bumbac (*Pre-minte Solomon, Ion a Petrariului*), paginile

memorialistice din prima copilărie ale lui S. Fl. Marian (*Vasile Cârlnariul*) și, din volumul *Poveștile Peleșului* de Carmen Sylva, anunțat ca nouă apariție editorială, se retipărește *Vârful cu Dor*. O „humorescă scrisă destul de vioi”, *Visul cuconului Enachi*, apare sub pseudonimul Vasile Târâiebrâu (probabil Vasile Bumbac). Varietatea beletristicii o asigură comediile într-un act *După teatru* și *Un trandafir în livrée*, localizări de T.V. Ștefanelli după „sujeturi franceze”, alături de traduceri datorate lui Enea Hodoș (studiul *Doamna G. Sand*) și lui Vasile Bumbac (*Despărțirea lui Hector de Andromache*, v.v. 312 și 496 din *Iliada*), iar la rubrica „Literatura” figurează balada *Contele de Habsburg* de Schiller și *Oda a IV-a* a lui Horațiu, ambele fără menționarea traducătorului. Secțiunea destinată literaturii populare este bine reprezentată (uneori în rubrică specializată), prin colaborarea lui S. Fl. Marian cu articolele *Scumpia* și *Însemnătatea alunului la poporul român*, reluat după „Albina Carpaților” și trimițând la *Botanica poporului român*, lucrare pentru care folcloristul începuse să adune material pe teren. Se mai reține ciclul *Moravuri și datini populare* „culese între românii dintre Prut și Nistru de cantorul din Mahala”, județul Cernăuți, adică de G. Tămăiaș, balada *Văleanul* culeasă de același S. Fl. Marian, „tradițiunea poporală” *Zâna iazului* culeasă de Demetru Pan și câteva poezii culese de un R.N. La cererea cititorilor doritori de „articole mai serioase”, respinsă în primă instanță, redacția răspunde totuși, în 1881, publicând studiile *Din istoria limbii și literaturii române* – fără menționarea autorului, un extras din raportul lui Ion Ghica pentru premierea lui V. Alecsandri de Academia Română, reprodus după „Analele Academiei”, câteva studii de istorie și filologie nesemnate, dar probabil aparținându-i lui Ion I. Bumbac, ca și preambulul la *Manuscriptul românesc de la Voroneț (Bucovina) despre „Faptele Apostolilor”*, însoțit de analiza filologică doctă a textului făcută de Ioan Nădejde, cercetarea istorico-literară *Florile dalbe sau florile Dalbei?* și articolul *Noua ortografie română*, prilejuit de reforma ortografică „croită conform principiilor stabilite de Academia Română și adoptată de Societatea pentru Cultura și Literatura Română din Bucovina”. Câteva rubrici – „Poșta redacțiunii”, „Bibliografia”, „Cronica lunară” – comunică evenimente culturale, apariții de noi publicații („Candela”) și volume (Dimitrie Morțun, *Nuvele și legende*, Vasile Ranta-Buticescu, *Poezii*, T.V. Păcățianu, *Flori de toamnă* ș.a.),

dispariția unor personalități ale timpului (baronul Gh. Hurmuzachi). Alți colaboratori: Samson Bodnărescu, N. Lazu, Scarlat Moscu, I. Tănăsescu, Petronela Misiciu, I. Berariu. **R.P.**

AUSONIA, publicație cu subtitlul „Caiete trimestriale de poezie italiană”, apărută mai întâi la Focșani în 1932–1933, iar apoi la Sibiu în 1934, seria cuprinzând în total cinci numere. Redactor și traducător este Pimen Constantinescu. Destinate exclusiv publicării unor traduceri din lirica italiană, caietele conțin, fiecare în parte, o selecție din creația câte unui autor italian. Preferințele traducătorului se îndreaptă spre poezii decadente și sentimentale de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Astfel, se publică *Poeme conviviale* de Giovanni Pascoli, *Patruzeci și patru de sonete* de Gabriele D'Annunzio, *Cartea Marei* de Ada Negri și versuri ale unor autori minori precum Pietro Mignosi și Gino Novelli. Transpunerile lui Pimen Constantinescu vădesc sensibilitate poetică și talent literar, fiind însoțite de o introducere, de note și de o bibliografie românească a poetului tradus. **I.M.**

AUSONIA, publicație apărută la București, de cinci ori pe an, din mai 1933 până în septembrie 1943, cu subtitlul „Revistă de cultură clasică pentru școlari și tineret”. Editată de Institutul de Studii Latine sub conducerea lui N. I. Herescu, revista are un comitet de redacție alcătuit din N.I. Barbu, Victor Buescu, I. Mașala, M. Mihăileanu, P. Mușat, G. Nănescu, David Popescu. Aceștia li se adaugă pe parcurs M.I. Gabrea, V. Teodoriu, N. Niculiță, Maria Marinescu-Himu. De la numărul 3/1939 prim-redactor e M. Mihăileanu, iar de la numărul 3-5/1943, redactor responsabil devine N.I. Barbu. Scoasă sub îngrijirea unor clasiști remarcabili, majoritatea dintre ei profesori de liceu sau universitari, **A.** își propune să mențină viu interesul tinerilor pentru cultura latină. Într-un scurt articol din primul număr, intitulat *În loc de cuvânt înainte*, se reproduce un fragment din volumul *Pentru clasicism (Fapte, idei, oameni)* de N.I. Herescu, precizându-se că el exprimă motivul care a determinat editarea unei reviste adresate tineretului: „Clasicismul nu este o materie de predare oarecare, la liceu ca și la universitate. El nu este cultivat numai pentru ceea ce reprezintă intrinsec, ca știință, ci și pentru valoarea sa etică, estetică și pedagogică”. Făcându-și un crez

din rolul formativ, modelator al culturii clasice, **A.** va reuși să fie la înălțimea acestui rol de-a lungul anilor de apariție. Prin studiile, eseurile, dezbaterile, notele critice și traduceri publicate la rubrici ca „Note și informațiuni”, „Păreri și discuții”, „Hac pagina latine loquimur”, „Traduceri”, „Pagina distractivă”, se urmărește nu numai informarea tinerilor cititori, ci și inițierea lor într-un mod de gândire întemeiat pe valori clasice. Importante sunt în acest sens comentariile pe teme literare, istorice, lingvistice și pedagogice semnate de excelenți specialiști: I. Mașala, *Viața și moartea în opera lui Lucrețiu*, M. Mihăileanu, *Horatius și clasele sociale*, *Horatius și plebea romană*, M. Popescu-Spineni, *România în lumina geografilor antici (Herodot)*, P. P. Ionescu, *Caracterele generale ale filosofiei latine și Seneca și timpul său*, Lelia Teodosiu, *Andromaca la Homer*, *Virgiliu și Racine și Ovidiu la Tomis*, Maria Marinescu-Himu, *Caracterele lui Teofrast și Observațiuni privind onomastica română*, N. Creangă, *Construcția gerundivală și Frază latină*. Pe lângă acestea, e de consemnat și o colaborare a lui Nicolae Iorga (cu articolul *Clasicismul în școala de odinioară*). Un loc esențial îl ocupă traduceri din opera unor autori antici, precum Horațiu, Plutarh, Ovidiu, Prudentius, Propertiu; I. Săvulescu tălmăcește o serie de poeme din *Antologia palatină*. Revista lansează și un concurs de traduceri pentru elevi, cele mai reușite versiuni fiind publicate. Alți colaboratori: I. Levandovschi, Gino Lupi, D.N. Burileanu, C. Drăgulescu, Lucia Brătianu-Grigore, I. Iordănescu. **I.M.**

AUTOBIOGRAFIE. Dintre „genurile biograficului” sau, cum le-a spus Jean Rousset, genurile (speciile) intimismului, **a.** este cel mai greu de definit și, în același timp, se află amestecată peste tot, în toate formele literaturii confesive sau, după expresia lui Tudor Vianu, în structura și în toate reliefurile literaturii subiective. Poetica ei se asociază și de multe ori se confundă cu poetica memoriilor (aici relația este cea mai strânsă), cu jurnalul intim, cu eseu autobiografic, cu autoportretul și, se înțelege de la sine, cu cea mai veche și mai răspândită formă a literaturii subiective și a literaturii istorice și anume biografia. E greu de depistat unde se termină **a.** și unde încep, într-o carte de memorii, memoriile ca atare sau câtă **a.** autentică, verificată, confirmată de documente, există în amintirile oamenilor de litere, unde se termină biografia și unde începe să funcționeze fic-

țiunea. Mai direct spus: nu cumva **a.** unui scriitor este, în chip fatal (adică voit sau nevoit) autoficțiune? Ca *Amintirile din copilărie* ale lui Ion Creangă, de pildă. Pentru a lămuri statutul acestei specii din perimetrul literaturii confesive, care caută în ultimele decenii să fie omologată de teoria literară și, astfel, să fie acceptată, cu statut propriu, în salonul creației literare, mai întâi se poate preciza că **a.** este, după observația unui specialist al problemei (Philippe Lejeune) „un contract de identitate”, un pact, altfel spus, al autorului cu sine. Autorul (indiferent dacă este scriitor sau nu) își propune să-și scrie viața și, totodată, să fie sincer, să spună adevărul despre sine, dezvăluind amănunte ce nu se cunosc sau se cunosc în mod eronat. Este o promisiune importantă, merită să convingă potențialul lector să citească mărturisirea promisă, chiar dacă lectorul este avertizat de mulți că o sinceritate absolută nu-i decât o utopie în literatură. Mai mult, un reputat teoretician al literaturii, Georges May, avertizează că „cele mai sincere autobiografii [...] recunosc ele singure nesinceritatea lor”. Mai trebuie spus în legătură cu acest contract pe care autorul vrea să-l încheie cu destinatarul său (marele public): nu se apucă să-și scrie viața cine nu are conștiința valorii sale. Ca și memorialistul, care vrea să dea o imagine a istoriei pe care a parcurs-o, autobiograful are sentimentul (pe care îl declară sau îl ascunde) că are de spus ceva interesant, neștiut și că biografia lui este un element important în istoria pe care vrea s-o povestească. Există o primă deosebire, la acest punct, între memorialistică și **a.**: memorialistul dă extensie istoriei (*le dehors*), deschide paranteze, narează evenimente la care a participat sau cu care a fost contemporan și, în funcție de ele, strecoară firul vieții sale; cel care își scrie biografia încearcă să-și reconstituie cu prioritate *le dedans*, să facă cronologia vieții sale, a formelor și a accidentelor intimității înăuntrului. Și într-un caz și în celălalt, subiectivitatea este inevitabilă, ca și istoria din afară. Subiectivitatea este însă mai mare atunci când cineva scrie despre sine și momentele esențiale ale existenței sale. Nici memorialistul, diaristul nu scapă de ea, dar își propune, programatic, nu numai sarcina de a vorbi despre sine, ci își asumă sarcina de a reconstitui istoria unei epoci și de a judeca această istorie. O primă concluzie: **a.** apare în literatură atunci când omul capătă conștiința personalității sale în istorie și încearcă să se ofere (prin scriitură) ca un model de existență într-o istorie care, de

regulă, nu este deloc exemplară. Altfel zis: în orice **a.** există, la suprafață sau ascunsă în pivnițele textului, o notă de orgoliu, un mit al personalității exemplare. Filosofii, teoreticienii și criticii literari i-au acordat mai multă atenție decât altor forme ale literaturii subiective din două motive cel puțin: a) un filon autobiografic există în orice scriere, fictivă sau non-fictivă; b) cercetând structura, motivațiile și evoluția în timp a **a.** se poate descifra, în fapt, mecanismul de funcționare a tuturor genurilor biograficului. **A.** este celula germinativă care circulă și se combină în memorii, în jurnalul intim, în eseu biografic, în romanul autobiografic sau în romanul-jurnal, adică în mai toate tipurile de scriitură confesivă. Și nu numai. „Tot ce a fost publicat de mine – scrie Goethe în *Poezie și adevăr* – nu reprezintă decât fragmente dintr-o mare confesiune; și această carte nu reprezintă decât o tentativă îndrăznească de a o completa”. O idee care n-a fost abandonată nici azi, deși structuralismul și, în genere, școlile formaliste au combătut-o în chip radical după al Doilea Război Mondial. Privită din această perspectivă, a stimulat numeroase comentarii. De exemplu, eseu lui Jean Starobinsky *Le Style de l'autobiographie*, publicat în „Poétique” și reluat în *L'Œil vivant, II. La Relation critique* (1970), socotit de mai toți interpreții ca fiind esențial pentru înțelegerea structurii discursului autobiografic. Asociate cu studiul despre Jean-Jacques Rousseau de același autor (*Transparența și obstacolul*), paginile despre stilul **a.** lămuresc în bună măsură modul în care funcționează „scriitura care se scrie pe sine”. Starobinsky nu ocolește în demonstrația sa dimensiunea psihanalitică a problemei. Alt studiu, capital pentru înțelegerea acestui gen care se însoțește deseori cu memoriile încă din Antichitate, este acela al lui Georges May – *L'Autobiographie* (1984), metodic și bogat în referințe scoase din mai multe literaturi. În fine, comentariile cele mai cuprinzătoare și, poate, cele mai erudite despre acest subiect, de la grafie până la „le moi haïssable” al jansenistilor și, de aici, la utopiile moderne, se află la Georges Gusdorf în masiva carte *Auto-bio-graphie* (1991), din seria „Lignes de vie”, autor cunoscut pentru preocuparea sa mai veche pentru literatura subiectivă (*La Découverte de soi*, 1948). Scrierile lui constituie o veritabilă hermeneutică a intimismului, citit, analizat, clasificat din perspectivă filosofică și în succesiune istorică. Nu pot fi ignorate nici cărțile *Le Pacte autobiographique* (1975), *Je est un autre* (1980), *Moi aussi* (1986) ale lui

Philippe Lejeune, un specialist al genurilor biograficului. El face o sinteză remarcabilă și pune în formule preluate ulterior de întreaga critică europeană relațiile dintre autorul-narator și personajul narațiunii autobiografice. În fine, despre acest subiect s-au mai pronunțat, direct sau indirect, Jean Rousset în *Le Lecteur intime* (1986), Maurice Blanchot, Daniel Madelénat în *La Biographie* (1984), *L'Intimisme* (1989) și chiar Roland Barthes, care, după ce a anunțat decesul autorului, a scris o **a.** structurală – *Roland Barthes par Roland Barthes* (1975) și a definit noțiunea *biografème*, care a intrat apoi în limbajul teoriei și criticii literare. Pe urmele acestor comentarii erudite și ingenioase au început să apară sintezele didactice, unele foarte utile. În ce privește **a.**, este de semnalat un studiu al lui Jean Philippe Miraux, *Écriture de soi et sincérité* (1996). Idei exprimate de Eugen Simion în *Întoarcerea autorului* (1981) se întâlnesc cu aceste studii recente, iar altele se despart. Jean Starobinsky precizează încă de la începutul eseului său că **a.** nu constituie propriu-zis un gen literar. Stabilește, totuși, câteva trăsături ale scriiturii autobiografice. Acestea ar fi: a) identitatea dintre narator și eroul narațiunii; b) în **a.** este vorba de o narațiune, și nu de o descripție; c) **a.** nu-i un portret sau, dacă e considerată un portret, „ea introduce durata și mișcarea”; d) narațiunea acoperă o suită temporală, atât cât e necesar pentru „a pune în evidență traseul unei vieți”. Tot Starobinsky spune că **a.** dublează, uneori, memorialistica (cazul Chateaubriand) sau, când cel care-și reconstituie viața introduce elementele din prezent, atunci jurnalul intim „contaminează” **a.**, cum se întâmplă în scrierile intime ale aceluiași Chateaubriand pe care Starobinsky îl citește cu atenție pentru a descoperi în textele lui componentele „mașinii de scris”. Nu trebuie vorbit de un stil general sau chiar de o formă preexistentă în **a.**, avertizează Starobinsky, pentru că, fiind o creație strict individuală și legată organic de o experiență individuală, acceptă toate stilurile și formele posibile. Criticul mai observă că stilul „scrietorului” („l’auteur d’une autobiographie indépendant de sa qualité d’écrivain”) este legat de actul de a scrie, de momentul prezent în care autorul își scrie trecutul („valoarea autoreferențială a stilului retrimite, deci, la momentul în care este executată scriitura, la «eul» actual”). Acest fapt este plin de consecințe pentru că pune un ecran între „adevărul trecutului și prezentul situației narative”. Acest obstacol dintre istorie (povestire) și scriitura

istoriei (textul, discursul autobiografic) a fost remarcat de toți cei care au încercat să definească nu numai **a.**, dar toate formele literaturii nonfictive. Jean Starobinsky merge mai departe și exprimă în chip elocvent faptul că perfecțiunea stilului în scriitura intimă face suspect conținutul și mai precis: „originalitatea stilului implică o redundanță care pare a perturba chiar mesajul”. Rezultă că evocarea trecutului se poate face din prezent și cu mijloacele scripturale ale prezentului – actul de a scrie, propriu-zis, timpul revolut, ceea ce s-a întâmplat odată, demult, la altă vârstă, în altă epocă și cu altă stare de spirit și de suflet. Concluzia firească este că trecutul autorului este opera acestui prezent scriptic și că adevărul și culorile acestui trecut evocat exprimă, în fapt, culorile și adevărul din momentul în care autorul își reconstituie viața. Actul de a scrie își impune, astfel, viziunea, stilul, valorile referențiale explicite și implicite. Concluzia este că orice **a.** implică, în chip fatal, un efort de analiză și determinare, un efort de autocunoaștere și, totodată, de situare în lume. Sau, în termenii lui Starobinsky: „Orice autobiografie – chiar atunci când se limitează la o narațiune pură – este *auto-interpretare*, stilul este aici semnul relației dintre scriptor și trecutul său pe măsură ce-și prezintă intențiile sale orientate spre viitor, în așa fel încât să se reveleze și altuia”. Rămâne ideea că orice **a.** este, în fapt, o „auto-interpretare” și că, în viziunea teoreticianului elvețian, nu există un stil specific al **a.**, cum nu există un gen determinabil, complet separat de alte forme ale intimismului), „stilul” ei de a nu avea un stil clasabil retoric sugerează două rânduri de valori autoreferențiale: una explicită (programată de autor, exprimată pe față) și alta implicită (produsă de scriitura narațiunii fără voia autorului). Dacă se acceptă aceste disocieri, atunci problema stilului autobiografic începe să se lămurească: a nu avea stil devine, în acest caz, o formă complexă de a primi mai multe stiluri individuale în narațiunea autobiografică. Iar toate acestea depind de actul de a scrie, care trebuie să reconcilieze două momente existențiale diferite: unul în trecut (când au fost trăite evenimentele evocate) și altul în prezent (când aceste evenimente sunt re trăite și scrise). Dacă se pune întrebarea cu câtă fidelitate, cu câtă autenticitate, în ce măsură scriitura actuală scapă de contaminarea ficțiunii, răspunsurile diferă. Unii consideră că orice confesiune reprezintă o autoficțiune. Alții, ca Paul Valéry, sunt și mai categorici: orice confesiune minte. André

Autoportrete

George Topîrceanu

Barbu Delavrancea

Liviu Rebreanu

Iulia Hasdeu

Perpessicius

Cezar Petrescu

Victor Ion Popa

H. Sanielevici

Gide crede că memoriile sunt numai pe jumătate sincere și, pentru a spune adevărul întreg despre sine, se gândește că mai bine ar fi să scrie un roman. La fel gândesc François Mauriac, Jean-Paul Sartre, Julien Green ș.a. Numai părintele fondator al intimismului european, Jean-Jacques Rousseau, își asigură cititorul că mărturisirea lui este totală, absolut sinceră și că, scriind-o, va da exemplul unui om care își deschide larg inima în fața cititorului și va spune adevărul integral despre sine, încât va înspăimânta lumea: „Vreau să vă arăt un om în tot adevărul naturii sale, și acest om voi fi eu”. *Confesiunile* lui au creat școală, se citesc și azi cu nesaț, literatura confesivă modernă pornește de la el. Dar cât de sinceră, transparentă poate fi **a.**, cea mai vulnerabilă, cea mai subiectivă dintre speciile biograficului pentru că vorbește direct despre cel care o scrie și, de regulă, este publicată în timpul vieții autorului? Mulți se îndoiesc de conceptul „sinceritate” când e vorba de literatura confesivă, chiar dacă această literatură este programatic ostilă convențiilor literaturii și își propune să spună adevărul integral. Starobinsky dovedește că stilul în **a.** reprezintă mai mult decât oriunde „un risc permanent de a aluneca în ficțiune”. Un stil frumos stârnește suspiciunea de neadevăr. Stilul, gândit ca o formă de înfrumusețare a conținutului, cultivă, în fapt, romanescul și, în acest caz, cu toată voința de sinceritate, narațiunea biografică se pierde în ficțiune. Proces complex, proces subtil în mecanismele scriiturii intime, definit astfel de Jean Starobinsky: „Accentuând importanța *prezentului* în actul de a scrie, calitatea originală a stilului pare a favoriza arbitrarul narațiunii mai mult decât fidelitatea reminiscenței; mai mult decât un obstacol sau un ecran [stilul] e un principiu de reformare și falsificare”. Afirmatii valabile dacă se ia stilul ca o formă adăugată, ca un înveliș frumos al conținutului. Dacă însă stilul e gândit ca *écart*, zice tot Starobinsky, atunci lucrurile se schimbă: stilul **a.** nu mai mistifică, deformează narațiunea, dimpotrivă, îl individualizează, singularizează. E greu însă de distins stilul ca „formă adăugată” de stilul ca *écart* de înțeles dacă stilul este „stilețul” original și nu „mâna” care ornează istoria unei vieți. Starobinsky atrage atenția doar că stilul ca formă împinge confesiunea spre ficțiune. Dar și stilul ca *écart*, pe lângă faptul că singularizează, individualizează narațiunea, o împinge, voit sau nevoit, spre ficțiune. Concluzia ar fi că numai lectorul poate să-și dea seama, cu intuițiile

lui, unde sfârșește „stilețul” și unde intră în acțiune „mâna” dornică să dea cu orice preț expresivitate confesiunii într-o **a.**, ficționând-o într-un chip sau altul, în mai mare sau mai mică măsură. S-a pus deseori problema identității celui care scrie **a.** (*le je actuel*, în terminologia lui Jean Starobinsky) și identitatea ce trebuie recuperată prin scriitură (*le moi révolu, le passé vécu*). Este esența acestui proces de reconstituire a unei vieți, dacă nu pierdute, în orice caz consumate. Reconstituirea se face, de regulă, la persoana întâi singular. Aceasta înseamnă că cel care-și scrie viața își asumă, fără ezitare, trecutul, fracturile, stările de spirit. Narațiunea autobiografică este atunci un lung monolog crepuscular. Căci autobiograful scrie cu gheara neantului în ceafă. **A.** este bilanțul unui om care se apropie de sfârșitul cursei. Vorbind despre Rousseau, Starobinsky spune: „Autobiografia ia naștere în momentul în care Rousseau se pune în situația celui care a încetat să mai fie”. Cu alte cuvinte, situația celui care are sentimentul că dispariția lui nu este îndepărtată. Totuși, el mai are energia și timpul să-și scrie viața. Un scurt armistițiu îi îngăduie acest fapt esențial. Comentariile lui Cezar sunt scrise, totuși, la persoana a treia singular, la fel o parte din memoriile lui La Rochefoucauld, asta pentru a întări prestigiul eroului care se confesează. Pentru a-i da un alt statut, pentru a sugera cititorului că acela despre care e vorba aparține Istoriei. Jean Starobinsky numește acest tip de discurs „discursul istoric”. André Malraux folosea noțiunea „destin”. Timpul verbal uzual în **a.** este o alternanță între perfectul compus și perfectul simplu. Un fel de „prezent istoric”, cum spun lingviștii. Pornind de la disocierile făcute de Émile Benveniste, Starobinsky numește acest recurs la un mod nedeterminat al verbului „recursul la aoristul istoriei”: „Verbul la aorist afectează expunerea la prima persoană [a singularului] printr-un oarecare coeficient de alteritate”. Efectele sunt de mai multe feluri: întărește nota de detașare în confesiune și, în același timp, asigură cititorul că ceea ce se spune în narațiune este adevărat, în fine, câștigul cel mai important este că verbul la aorist apropie timpurile, micșorează distanța dintre *le je actuel* și *le moi révolu*, dintre ceea ce a fost și ceea ce se poate recupera și revela prin scriitura din momentul prezent. Georges Gusdorf sugerează mai bine această relație în *Auto-bio-graphie*: viața și-o scrie cel care a trăit-o, dar „orice scriere se îndepărtează și consacră o alienare;

totdeauna este un altul și care vorbește de altceva; și nu există decât printr-o inconsecvență”. Așadar: un altul care alienează, nu apropie lucrurile, un altul care vorbește de ceea ce naratorul n-ar vrea să spună. Dacă este așa, atunci procesul semnalat de Starobinsky are și un revers. Aoristul lucrează la două capete ale timpului și la două capete ale personalității care scrie și se scrie: consacră o alienare (îndepărtare) și, totodată, reconstituie și actualizează, apropie această îndepărtare.

O temă deschisă este și aceea care privește justificarea **a.** Ca și în cazul jurnalului intim, cel care se gândește să-și scrie viața caută motive s-o facă și tot el decide momentul când începe și unde se oprește. Motivele de ordin subiectiv diferă de la caz la caz. Altele mai generale (de ordin, de pildă, filosofic) se repetă, cum ar fi conștiința propriei personalități. Omul care se pregătește să pună totul pe hârtie crede despre sine că reprezintă ceva în istorie sau că este chiar un om al istoriei. Individul cu viziuni mai temperate crede că viața lui este un roman și, pentru a nu se pierde în neant, se hotărăște să-l scrie. Și începe să-l scrie, atent să nu-i scape ceva esențial. Ocolește faptele care i-ar putea strica imaginea, accentuează altele, favorabile, în fine, omul istoriei, omul cu conștiința că viața lui este un destin, poate chiar inventa situații pentru a fi mai elocvent. Face, altfel spus, din **a.** o autoficțiune. „Aș vrea să regăsesc firul mai fin decât un fir de păr care traversează viața mea, de la naștere până la moarte, acela care arată drumul, care leagă și care explică”, scrie Julien Green într-una dintre numeroasele sale justificări (*Partir avant le jour*). „Până la moarte”, o formulă ce trebuie luată în chip figurat, pentru că atunci când își scrie viața autorul are, într-adevăr, sentimentul sfârșitului, dar nu vede capătul lui. Ideea de a pune ordine în dezordinea vieții sale o are și un spirit atât de ordonat și lucid precum Goethe atunci când își începe autobiografia (*Poezie și adevăr*). În cazul său se poate spune că a gândit de la început această ordine, a urmat-o și, trecând de o anumită vârstă, o verifică și o adnotează. Nu toți au însă acest sentiment de unitate și ordine în viața pe care au parcurs-o în bună parte. De pildă, Chateaubriand, a cărui carte, *Mémoires d'outre-tombe*, reprezintă un punct de referință când e vorba de spațiul literaturii confesive și de frontierele, foarte flexibile, dintre genurile biograficului. Frontiere temporale și frontiere dintre formele (structurile) confesiunii. Căci, e lucru sigur, cine își redactează memoriile

își reconstituie, mai mult sau mai puțin, propria biografie. Ceea ce, dincolo de cronologia ca atare, înseamnă o încercare de a găsi unitatea și sensul continuității ei. A pune ordine în dezordinea unui timp revolut, a găsi un fir, o logică și o continuitate, un sens al vieții și o filosofie de viață în fragmentele unei biografii răvășite, pline de contradicții de tot felul sau în termenii lui Malraux, să descoperi în „maldărul de boarfe murdare” linia gravă, determinantă și irepetabilă a unui destin – aceasta este sarcina pe care și-o asumă autobiografistul și memorialistul. Sarcina de a face cronologia unui destin. Nu toți reușesc pentru că greu este să duci la capăt acest proiect de sine și, dacă îl duci, e greu să convingi destinatarul (lectorul) că spui adevărul. Încă o chestiune: poate fi în literatură (chiar în literatura nonfictivă) ceva adevărat dacă nu este ceva foarte elocvent? Ce ar fi mai bine în acest caz: să notezi cu fidelitate haosul și vuietul faptelor din trecut sau să încerci să pui oarecare rigoare în erupțiile acestui vulcan? Interogație la care un răspuns, totuși, există: din moment ce autorul de memorii sau **a.** se apucă să le scrie, el le dă oarecare ordine, le pune într-o cronologie, vrea sau nu. Scriitura (opera prezentului) este cea care asigură ordinea, ea este paznicul peste aceste popoare de năvălitori, ea transformă dezordinea retoricii într-o retorică, de multe ori bine articulată, a dezordinii. Numai astfel viața scrisă capătă un sens și o unitate acceptabilă. O unitate și deci o formă, adică o semnificație, o dorință de a recupera o identitate. Georges Gusdorf definește în acest mod procesul: „Una dintre justificările autobiografiei ar putea fi nostalgia integrității sensului”, iar Georges May, încercând să stabilească o ierarhie în aceste rațiuni afective și filosofice, zice că obiectul privilegiat al celui care scrie viața este „spectacolul propriei conștiințe”. Nu-i unicul motiv de a scrie o **a.** Determinant este și sentimentul morții apropiate. Dacă în cazul jurnalului intim acest sentiment se pierde în timp, în cazul **a.** și al memoriilor sentimentul extincției se manifestă violent și impune o anumită urgență. **A.** și memoriile sunt genuri de sfârșit. O încercare disperată de a salva o fericire pierdută (tinerețea îndepărtată) și sensul unei vieți pline și o încercare de a înfrunta moartea. Eficiența nu poate fi însă decât aceea pe care o poate avea literatura confesivă. O **a.** bine scrisă nu apără de moarte, dar îl ajută pe autorul ei să creadă că lasă un document important despre trecerea lui pe pământ și că această trecere n-a fost

inutilă. Nu-i, poate, un model de existență, dar este o dovadă că atrocitățile istoriei pot fi întâmpinate cu demnitate. Această motivație există, vizibil sau mai puțin vizibil, în orice discurs autobiografic și memorialistic. Stendhal începe să scrie *La Vie de Henry Brulard* când își dă seama că se apropie de 50 de ani și, atunci, se grăbește, dacă nu să oprească timpul, măcar să-l fixeze printr-un număr de întâmplări, portrete, reflecții. **A.** este genul cel mai implicat și mai vulnerabil în acest proces de recuperare a ființei amenințate de răul absolut. Este, parafrazând un filosof, o fugă înaintea morții, o evadare în scriitură care devine, astfel, locașul ființei ce se pregătește să încheie socotelile cu lumea.

Literatura română oferă multe exemple privitoare la genul autobiografic. Mai întâi certitudinea că o notă subiectivă (autobiografică) există cam în orice text, cât de obiectiv ar fi. Cronicarii noștri nu se exclud din narațiunea istorică. Miron Costin și Dimitrie Cantemir sunt niște moraliști și, din loc în loc, opresc cronologia pentru a face comentarii asupra istoriei pe care o relatează și, în comentarii, este totdeauna și o referință – directă sau indirectă – la propriul destin. La o primă vedere, sunt două feluri de **a.**: 1) cea implicită (deseori ascunsă) în orice confesiune și chiar în multe alte scrieri care nu au o temă subiectivă (actul de a scrie este, în fond, individual, personal, deci subiectiv). Făcând un salt în istorie, în secolul al XIX-lea românii încep să călătorească mai mult și notează în memoriale ceea ce văd. La Dinicu Golescu, de pildă, *Însemnare a călătoriei mele...* are și un accent autobiografic. „Vaietul” și „mirarea” (uluirea) fac parte din biografia sa de om așezat, prudent, iubitor de tradiții, dornic, totuși, de a cunoaște civilizația Occidentului; 2) există o **a.** explicită, de sine stătătoare, construită cu grijă, având un grad anumit de expresie, devenită o autoficțiune. Ea intră în sfera literaturii și, uneori, rezistă timpului mai mult chiar decât opera de pură ficțiune a unui autor. Ca și jurnalul intim, de altfel, sau o carte de memorii. Jurnalul lui André Gide este citit azi mai mult decât romanele lui. Literatura română oferă, de asemenea, câteva puncte de reper. În *Amintirile din copilărie* ale lui Ion Creangă unii critici au văzut chiar biografia prozatorului, identificând naratorul (Nică a lui Ștefan a Petrii) cu prozatorul care, la vârsta de 40 de ani, începe să-și povestească – cuprins de melancolie și de „urâcioasa întristare” pe care i-au adus-o vârsta și suferințele – luminoasă, zburdalnică lui copilărie. Este vorba,

desigur, de viața lui, dar *Amintirile...* nu constituie o **a.**, ci o autoficțiune, o operă de creație. O mare creație epică pe care criticii esteți au comparat-o cu opera lui François Rabelais. Datele exacte ale biografiei se pierd în această scriere în care oralitățile sunt transpuse în fraze complexe, arborescente, elaborate în chinuri și cu mare finețe de dascălul din Țicău. Sunt și alte dovezi că **a.** poate fi o operă literară autonomă. Dintre titlurile apărute după 1945 sau mai cu seamă după 1989, când genurile biograficului revin în galop, fără teama de a întâmpina cenzura ideologică și morală, pot fi luate câteva ilustrări. Aproape toate romanele lui Paul Goma au o dimensiune autobiografică, iar cea mai bună carte a lui, *Din calidor*, este, în fapt, o autoficțiune, scrisă în alt limbaj și cu alt tip de imaginație, desigur, decât *Amintiri din copilărie*. Tema esențială este, în cartea lui Goma, suferința colectivă, destinul unei nații ce stă în calea răutăților, temă care nu este nouă în proza românească. Se află și în romanul lui C. Stere, poate fi descoperită și în scrierile recente ale lui Ion Druță, se găsește în multe alte romane și nuvele. Inedit este realismul sarcastic al lui Paul Goma, optica lui antipoporanistă. Satul copilăriei sale nu e un paradis, țăranii din Mana nu sunt deloc ființe fără prihană. Sunt doar oameni fixați de soartă la granița dintre două lumi, călcați sistematic de unii și de alții, mefienți, din această pricină, față de toți. Morala „ghinișorului” i-a ajutat să reziste și nu sunt semne (cel puțin în această primă carte a ciclului biografic) că ei ar avea motive s-o schimbe. Proza lui Paul Goma este, din acest punct de vedere, solidă, cu un substrat tragic bine fixat epic. Sunt în text multe documente sociale, dar este și efortul de a prelungi documentul în simbol și de a prinde tragismul unei lumi de margine, o lume veche, cu sfinții, fantezmele, obiceiurile și spaimile ei. Paul Goma o descrie într-o proză politică aspră, demitizantă, amestecând sistematic planurile și cronologiile. Poate stilul e uneori prea digresiv, „rupt”, cu ostentație zeflemist acolo unde subiectul tragic al narațiunii ar fi cerut mai multă liniște a spiritului. Fapt sigur este că alături de *După-amiaza de sâmbătă* (1988), scrierea autobiografică a lui Valeriu Cristea, *Din calidor* schimbă substanțial imaginea pe care o are literatura română despre țara misterioasă a locotenentului Ragaiac, personajul lui Gib I. Mihăescu. Tot un roman indirect este și **a.** lui Valeriu Cristea, originar și el, ca și Paul Goma, din Basarabia. Nu romanul unei comunități istorice, cum este *Din*

calidor, ci mai degrabă un roman de familie, cu bune pagini de atmosferă și o tipologie care, în limitele genului („ficțiunea nonficțiunii”), se poate reține. Prima amintire consemnată este „o vastă și profundă curte interioară”, un spațiu, deci, închis, așa cum eseistul l-a descris altundeva, în *Spațiul literar*. Acum vorbește de spațiile care populează ființa lui interioară. Atmosfera vieții basarabene în preajma războiului este admirabil sugerată. Puține proze din literatura noastră au descris așa de pregnant amestecul de limbi și de mentalități, petrecerile câmpenești ale intelighenției locale, viața de familie, relațiile interetnice. Valeriu Cristea păstrează un unghi de vedere superior uman când vorbește de toate aceste elemente explozive. Accentul nu cade totuși, în *După-amiaza de sâmbătă*, pe datele obiective, ci pe stările emoționale ale unui băiețuș care descoperă cu uimire și oarecare teamă lumea din jur. De pildă, sentimentul pe care îl are într-o zi că există sau vaga neliniște pe care o cunoaște într-o seară basarabeană în preajma unui joc de șah. Trece printr-o criză de disperare în clipa în care descoperă sentimentul morții. „Într-o zi voi muri”, zice el îngrozit, și începe să plângă. Apare zeitatea bună, mama, care-l liniștește: dacă moare, va deveni înger. Copilul înțelege că va exista în continuare și că moartea este doar o trecere de la o stare la alta. „Pe ce s-a sprijinit Dumnezeu când a făcut pământul?”, întreabă într-o zi băiatul acesta timid, complexat mai ales când trebuie să se manifeste în public. Descoperă gângania numită „vacă Domnului” și crede că, dacă există, ea trebuie să aibă un rost într-o lume proiectată cu bunăvoință. „Dacă uneori cred că lumea e fundamental bună, aceasta se datorează și lor.” Iată o cauzalitate dostoevskiană puțin obișnuită la un eseist. Lumea este bună pentru că există aceste vietăți mici, modeste care au rostul lor în univers din moment ce sunt. Interpretul lui Dostoievski este atent la aceste relații ascunse. Șirul spațiilor sporește: o sală mare, un cort construit din cearceafuri, o altă curte, un zid dezolant, un gard pe care într-o zi băiatul timid îl sare și se rătăcește (spațiu deschis), din nou o cameră, o curte interioară. Acestea formează în *După-amiaza de sâmbătă* o rețea de topoii. Criticul îi ia în primire și îi clasifică: spații închise (securizante) și spații deschise, expuse, neliniștitoare. Paradisul are, după el, o înfățișare domestică. Merge într-o zi în casa doamnei Sima și acolo descoperă o încăpere în care domnește o semiobscuritate

odihnitoare, o canapea scundă, un covor în culori moi, iar pe covor un ceas; mai este, în fine, domnul Sima care doarme liniștit, vegheat de subtila sentinela, ceasul de pe covor. Un „spațiu tulburător”, zice eseistul, preocupat de temă, un paradis în culori foarte luminoase. Numai că în acest paradis odihnitor pătrunde imprevizibil tragicul: la puțin timp după vizita inițiată pe care o face copilul în casa doamnei Sima, eroul de pe canapea, predestinat, se pare, unei fericiri eterne, moare și copilul cu mintea iscoditoare se întreabă dacă nu cumva cel care a trădat a fost ceasul. Spațiul închis devine noaptea o sursă de spaimă. Mirosul rufelor spălate are pentru naratorul din *După-amiaza de sâmbătă* valoarea simbolică pe care o are madlena pentru Marcel din *În căutarea timpului pierdut* de Marcel Proust. Este mirosul proaspăt al copilăriei, e imaginea unei purități originare. Ea se asociază cu cealaltă imagine, a jocului cu frânghia. Cartea lui Valeriu Cristea abundă în asemenea subtilități care încurajează o lectură în mai multe registre. Din loc în loc trece prin paginile ei, spune chiar autorul, „un frison al impacienței”. Copilul este, în fond, un timid solitar, manifestarea în fața publicului este un chin. Când ajunge să spună o poezie la școală este un mare succes. Nici mai târziu, mărturisește el, nu l-a părăsit această jenă. A apărut pentru prima oară la televiziune de-abia în aprilie 1990, după ce depășise, așadar, vârsta de 50 de ani. Și atunci după multe ezitări, insistențe, replieri. Nu-i plac nici lui mulțimile oceanice, ca orice creator autentic suferă de agorafobie. Este mefient față de necunoscuți și nu devine comunicativ decât de la un anumit grad de siguranță și intimitate. Un alt tip de narator, alt fel de roman de familie și, mai ales, alte teme, fantasmă, prezintă I. Negoieșcu în a. lui, *Straja dragonilor*, publicată de Ion Vartic în 1994, după dispariția autorului. Este o confesiune provocatoare într-o cultură a pudorii, cum este cultura română. Negoieșcu se decide să spună totul, fără rușine, despre fantasmalele sale (între ele, cea mai obsesivă, este homosexualitatea), reveriile interzise, cenzurate, opiniile sale de om matur (când își scrie amintirile) despre familie, autorități, miturile comunității românești din Transilvania. Și le spune, fără mari ezitări, într-un limbaj pe care scriitorul român îl evită de regulă. Un complex (complexul decenței) pe care Negoieșcu îl învinge în timpul refugului său în Germania, când își notează amintirile din copilărie și, implicit, primele experiențe homosexuale. Nu

Autoportrete

Nichita Stănescu
autoportret 1974

Nichita Stănescu

Marin Sorescu

Tudor Arghezi

Ion Călugăru

Petru Dumitriu

Nicolae Labiş

reușește să încheie decât două capitole (*Rochia de bal* și *Convocat la director*), publicate mai întâi în revista „Dialog” (1992) din Germania. La *Addenda* volumului din 1994 sunt asociate câteva pagini de jurnal din 1949, cu notații generale despre iubire „ca transcendența cea mai pură și cea mai total umană”. **A.**, atât cât este, se pare a fi înaintea de orice un roman indirect de formare și un roman de familie. În amândouă tema prioritară este homosexualitatea. Temă explozivă, temă ocolită de prozatorii români chiar și în epica de ficțiune. Negoitescu încalcă programatic această tradiție și, cu o sinceritate brutală, povestește de zeci, de sute de ori inițierea lui în ceea ce francezii numesc, într-un limbaj aluziv, „gusturile particulare”. Se poate constata că romanul de familie din interiorul acestei narațiuni autobiografice este bine scris, cu o tipologie și situații de viață ce se rețin. În spațiul sexualității aroganța naratorului dispare și nu ezită să întărească descrierile „incomfortabile” cu citate din *Faust* în traducerea lui Lucian Blaga. Din fericire, narațiunea autobiografică aduce și alte elemente. Ele dau substanță romanului de familie. Băiatul dezghețat, precoce, cu „gusturi particulare” pe care nu știe încă să le numească, are un simț de observație dezvoltat și-i judecă dur pe cei din jur. Părinții se poartă sever cu el și acest fapt i se pare inacceptabil. Protestează, vrea să fie băgat în seamă, este înconjurat de o armată de mătuși, pe care, când are ocazia, le sărută „cu foc”. Copilul are, uneori, crize de furie când tatăl vrea să-l pedepsească, strigă „săriți, că mă omoară” și fuge în grădină. Îi place să facă spectacol, proferează insulte, amenință. „Nu cred că eram un copil pervers – zice acum autorul –, dar mă mâna un teribil demon vital, un nemaipomenit impuls de afirmare, un individualism acut, poate și o instinctivă tendință de dominare, înfrânte mai apoi de homosexualitatea care mi-a impus timidități și, în fine, de rigorile istoriei.” Caracterizare rece, lucidă, puțin obișnuită în asemenea evocări. Autorii își idilizează, de regulă, copilăria, spațiul paradisiac. Estetic vorbind, din această autoficțiune biografică, foarte crudă, de un curaj ce frizează, în multe fragmente, trivialitatea cea mai joasă, rămâne sugestia unui roman indirect despre lumea ardelenescă din epoca interbelică și rămâne, ca o curiozitate, o ieșire din norma și noima prozei subiective românești (pudică, rușinoasă, încărcată de complexe, o proză în care lumina se stinge când eroii intră în camera de culcare – spațiul intimității absolute și al decenței aproape mistice),

rămâne o schiță de roman gidian, teribilist, într-un stil voit provocator, cu fraze șerpuitoare și moliciuni feminine.

Din unghiul pactului cu identitatea propriu genurilor biograficului, literatura subiectivă a lui Octavian Paler – *Viața ca o coridă* (1987), *Don Quijote în Est* (1994), *Deșertul pentru totdeauna* (2001), *Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache* (2007) – are alte probleme, neliniști, mituri și alt stil decât stilul estetizant al lui I. Negoitescu, plin de frivolități și emfază. Paler are, ca model uman și stilistic, nu pe André Gide, ci mai degrabă pe André Malraux și pe Albert Camus sau pe filosofii spanioli Unamuno și Ortega y Gasset. Stil patetic, grav, probleme existențiale, întrebări etice fundamentale. Toate cărțile lui au o puternică notă autobiografică și, mai ales ultimele sunt, în fapt, niște eseuri autobiografice. Eseul autobiografic, ca și eseul biografic, este un gen modern, se practică mult mai des de scriitorii care nu vor să-și povestească viața, fir cu fir, ci, pornind de la un număr de fapte semnificative rămase în memorie, s-o comenteze, s-o pună într-o structură de existență (cum face Roland Barthes în **a.** structuralistă pe care o scrie) și să-și exprime, astfel, punctul de vedere despre marile teme ale existenței și ale istoriei. Este stilul din *Antimemoriile* lui Malraux. Autobiograful, memorialistul, diaristul (atunci când autorul scrie tocmai ceea ce vede, trăiește și comentează) dialoghează cu istoria și, astfel, se implică în istorie, chiar și atunci când o detestă. Paler își imaginează viața, înainte de orice, ca o coridă. Asta vrea să spună: fiasta, toreadorul, taurul furios, distanță mică între glorie și moarte și, mai ales, singurătatea luptătorului. Dar o singurătate care se confesează nu mai este singură. Orice confesiune este, din această cauză, o soluție de existență, o încercare de a învinge Răul, iubirea și Moartea, cele trei fire care intră în urzeala coridei și despre care vorbește de mai multe ori eseistul. Firele unei vieți sunt, desigur, mai numeroase și mai încălcite, și e o mare iluzie să încerci să le descurci pe toate. Autorul încearcă totuși, iar confesiunea lui dură propune câteva idei de a trăi moral, ca scriitor, într-un secol în care închizițiile laice au nesocotit de multe ori morala. S-a născut într-un sat de lângă Făgăraș, a ieșit, cu alte vorbe, dintr-o „discreție milenară”: țărani vorbesc puțin și au un cod de existență de la care nu se abat. Copilul trăiește într-un mit, apoi iese din el și, acum când se uită în urmă, vede că mitul i-a călăuzit viața. Nu poate vorbi despre el decât în limbajul gravității. Copilului îi place să se joace, dar

jocurile lui sunt uneori stranii. E fascinat de foc și într-o zi e pe cale să dea foc casei. Curăță tulpinile pomilor din grădină pentru că trunchiurile albe sunt mai frumoase. Îi e frică de lupi, dar mai tare îi e frică de câini. Mama este religioasă și, când se roagă seara, tatăl o ironizează ca Ilie Moromete pe Catrina: „Lasă-l, că s-a culcat și el” (e vorba, firește, de Dumnezeu). Când ajunge la școală (la București) copilul din Lisa se adaptează greu, caută singurătatea și descoperă plăcerea de a citi. Elementele epice sunt puține în *Viața ca o coridă*, naratorul fuge mereu în eseu, așa încât este mai ușor de reconstituit din cartea sa o viață a ideilor decât, propriu-zis, o biografie memorabilă. Școlarul e studios și recalcitrant, studentul stă în Ferentari și urmează trei facultăți, audiază cursurile lui G. Călinescu și Tudor Vianu, scrie, noaptea, pe furiș, versuri, eseuri și un roman, apoi le pierde. Hotărăște, atunci, să nu mai scrie literatură și se ține de cuvânt până la 44 de ani. Se înțelege din aceste puține date concrete că Octavian Paler refuză, în continuare, să-și povestească viața, vrea doar s-o analizeze în lumina fantasmelor sale: fantezmele unui intelectual lucid, trecut prin multe, nemulțumit de sine, decis să nu-și idealizeze viața. Își face un portret, dar portretul moral trece rar dincolo de un număr de concepte. Este „un om de răspântie”, adoră marea și căldura, anotimpul lui e vara, este grav și dornic de tandrețe. I se pare a fi un sentimental care se supraveghează, e suspicios și nu are nici o prețuire pentru zeflema, viciul național. Este un spirit sedentar și, imaginând viața ca o coridă, mărturisește că n-a văzut în realitate nici o coridă. Deviza lui este, după Stendhal, „dorește mult, speră puțin, nu cere nimic”. Tânăr de tot, voia să scrie un eseu despre Turnul Babel și o istorie a sinuciderilor. Se gândea, de asemenea, să reabiliteze Evul Mediu și să dovedească că adulata Renaștere este, totuși, epoca unor mari cruzimi și a unor mari umilințe pentru individ. Atunci învățații au fost arși pe rug pentru credințele lor, atunci Inchiziția a instaurat teroarea și a instituționalizat suspiciunea. Tudor Vianu îl sfătuiește să renunțe. Curios, erosul lipsește aproape total din această confesiune. Adolescentul e pasionat de cărți, numai de cărți, chipul unei femei tinere apare rar în calea lui. Nici mai târziu naratorul din această neobișnuită confesiune nu pare preocupat de viața erotică. Avertizează, e drept, chiar el că are superstiția discreției și lasă să se înțeleagă că omul este nu numai ceea ce face și ce mărturisește că face, omul este și o ființă care știe să-și tănuiască intimitățile. Îl detestă pe

Casanova („Un Don Juan fără metafizică”) și memoriile lui îi par „un lung strigăt de regret al unui flecar”. A. se pierde, în acest fel, în speculație morală și tema ei esențială devine, în cele din urmă, aceea a relației dintre fericire și adevăr sau dintre frumos și adevăr. Tema eternă a moraliștilor de ieri și de azi. La sfârșitul secolului al XX-lea ea are o rezonanță specială. Paler o reia dintr-o perspectivă subiectivă, judecându-se înainte de orice pe sine. Place această cruzime a analistului, place intoleranța lui față de intoleranță, consecvența sa într-o morală a clarviziunii. Se regăsește, cu alte argumente și nuanțe noi, în *Viața ca o coridă*. Marea noastră problemă, zice el acum, este dacă putem să fim în același timp lucizi și clarvăzători și dacă putem concilia fericirea cu adevărul. Moralistul nu dă o rețetă, dar din comentariile sale se înțelege că nu putem fi mult timp fericiți în minciună, iar fără luciditate destinul nostru seamănă cu acela al orbilor din tabloul lui Brueghel cel Bătrân. Poate creatorul adevărat să stea departe de vălmășagul istoriei? Nu-și pierde, oare, timpul și nu-și sacrifică opera amestecându-se în certurile dintre contemporani? Paler este, încă o dată, tranșant în această chestiune: indiferența, absența reprezintă forme de opțiune într-o istorie în stare de criză și, în fond, în orice situație a istoriei. Literatura care nu vrea să se implice stă departe de adevăr. Paler reia aceste teme în cărțile ulterioare, eseuri morale sau romane eseistice, aducând nuanțe noi, dublând, triplând simbolurile și miturile existențiale care îl obsedează. Impresia generală este că scriitorul acesta cu capul ras ca un călugăr asiatic, cu ochii pătrunzători și chipul împietrit într-o suferință ce pare a veni de la începutul lumii, s-a logodit cu un număr de fantezme și, ca în poemul lui Tudor Arghezi, logodna ține de-a pururi. Evoluția lui este o amplă mișcare în cerc, ca în unele romane moderne în care personajele nu fac decât să revină la punctul de pornire. E.M. Forster a vorbit de această strategie romanescă, vizibilă, în literatura noastră, în unele romane ale lui Marin Preda. În esistica morală și filosofică a lui Paler, croită după modelul spaniol (Unamuno, Ortega y Gasset), nu franțuzesc (cu excepția lui Albert Camus, modelul absolut pentru el), fantezmele ce vin și pleacă în discursul său asociază mai totdeauna biografemele autorului: satul în care s-a născut, părinții (îndeosebi tatăl pe care îl mitizează, intrând, la acest punct, în conflict cu Jean-Paul Sartre și cu Eugène Ionesco), plecarea la București, dramele inadapării, dezamăgirea crescândă provocată de lumea totalitarismului

etc. Toate acestea vin și revin în scrierile sale confesive, întărind astfel ideea că orice moralist este un manierist. Pentru Paler manierismul este nu atât un stil de a scrie, cât un exercițiu moral și spiritual, un mod de a-și impune ideile. Eseurile lui sunt, în fapt, eseuri biografice, o speță pe care a ilustrat-o cel mai bine în literatura postbelică românească. Revoluția l-a găsit, cum singur spune, „interzis ca scriitor, șomer ca salariat și suspect ca individ în societate”. Această condiție i-a radicalizat și mai mult spiritul. Un stil al urgenței și o retorică bine controlată a avertismentului. Scriitorul își revelează acum, în libertate, eseurile vechi și le stilizează fără a schimba esența judecăților din interior. Tipărește, sub această formă revizuită, majoritatea eseurilor vechi și publică altele noi – *Don Quijote în Est, Vremea întrebărilor. Cronică morală a unui timp plictisit de morală* (1995), *Aventuri solitare. Două jurnale și un contrajurnal* (1996) ș.a. –, unde pot fi regăsite fantasmalele anterioare. O antologie în limba franceză (*Polémiques cordiales*, 1991) selectează texte din *Polemici cordiale* (1983) și *Viața ca o coridă*. Versiunea românească se cheamă *Rugați-vă să nu vă crească aripi* (1995), cu un capitol nou, *Pagini răzlețe*. Scriitorul face, mai întâi în „România liberă”, apoi în „Cotidianul” și în alte ziare, o cronică morală a vieții politice, arătându-se din ce în ce mai dezgustat de politicianismul românesc și de ipochimenii lui. La început îi vituperează pe intelectualii „apolitici”, apoi înțelege zădărnica de a părăsi literatura, recunoscând, loial, că a greșit. Publicistica lui angajată în stilul lui M. Eminescu și al lui N. Iorga are note acide. „Bizantinii” săi sunt politicienii corupți de toate culorile politice, îmbogății din perioada de tranziție, oamenii vechiului regim care au intrat în afaceri sau în viața parlamentară. Articolele din ultimii ani arată o mizantropie din ce în ce mai neagră. Moralistul crede că gena națională este compromisă și că răul general nu mai poate fi oprit. Opiniile lui s-au bucurat de o mare audiență. Scrierile eseistice merg în sensul cunoscut: confesiune, meditații morale și politice, fapte curente de viață, analizate cu o cruzime care nu exclude un scepticism fundamental. Omul vigilent al Cetății este un Don Quijote într-o lume (lumea Estului) în care utopiile și nostalgiile sunt impure. Sămânța iubirii cade pe un sol îmbibat de ură și, în genere, de mizerie morală. Moralistul nu mai crede în soluții, se mulțumește să pună doar întrebări. Autorul este din ce în ce mai solitar și din ce în ce mai puțin solidar cu timpul său, un Don Quijote care nu mai crede în iluzii, dar continuă să se bată cu morile de

vânt. Îl reabilitează pe Narcis (o veche fantasmă), văzând în el nu un simbol al frivolității, ci al cunoașterii de sine. *Deșertul pentru totdeauna* este un eseu românesc sau un roman autobiografic, adică o autoficțiune cu o notă meditativă pregnantă. Stilul este, la suprafața textului, același: vehement subiectiv, moralistic, amestec de confesiune și speculație în jurul marilor idei, cu o prelungire a faptelor de existență spre mituri și concepte. Scriitorul își asumă (sau, mai bine zis, încearcă să-și asume) biografia și să o justifice până la un anumit punct. Vorbește despre ea cu gândul la destin. Modelul Malraux și modelul Camus nu îl părăsesc. Destinul e o experiență transformată într-o conștiință. Octavian Paler gândește cam în aceiași termeni, definind destinul ca o sumă de eșecuri depășite prin meditație. Nu își face un portret prea favorabil. Nu se crede un învingător, deși a publicat un număr mare de cărți, și cărțile au avut (și au în continuare) succes. Face recensământul înfrângerilor și, la sfârșit, când trage linia, se vede că intelectualul care scrie despre viața sa nu e deloc mulțumit de sine. Nu îi place pe unde a trecut, nu s-a simțit bine, cu adevărat, decât în copilărie, în Lisa din preajma munților Făgăraș. Copilăria este și pentru el un paradis pierdut. Pierdut, dar nu uitat. Scriitura omului care a trecut hotarul senectuții poate reînvia acest spațiu miraculos. Tatăl (modelul uman și metafizic), mama tăcută și religioasă, rânduielile casei, micile și marile evenimente ale satului, toate revin acum în memoria celui care simte respirația neantului. *Deșertul pentru totdeauna* este, în fapt, o meditație în marginea existenței, fixată calendaristic din mai până în august. Naratorul (identificat cu autorul de pe copertă) a suferit un infarct și, cu moartea în față („încarcerat în mine însumi” – zice el), își reconstituie trecutul și își gândește prezentul. O face în felul său, amestecând în confesiune și meditație planurile temporale și existențiale într-o narațiune fragmentară. Un eseist francez crede că fragmentul este un doliu al textului, o victimă a violenței interioare, un accept al violului scriptic. Definiția se potrivește eseurilor biografice ale lui Octavian Paler. Ca să întărească acest doliu, autorul scrie cu două penițe: una care notează reflecțiile, amintirile fulgurante, faptele, pe scurt, de ordin biografic (jurnalul propriu-zis) și alta care transcrie pagini dintr-un posibil roman, în care este vorba de un doctor Luca – filosof privat – și de custodele unei biblioteci dintr-un loc care se cheamă Asybaris. Asybaris înseamnă, în ficțiunea lui Paler, partea noastră de infern. Interesul la lectură

merge spre jurnalul propriu-zis, jurnal de idei etice. Aici se poate intui mai ușor portretul omului care nu știe să-și facă prieteni, omul sentimental care poartă în el o tristețe nelămurită și se rușinează să vorbească despre ea. Nu știe să devină „un om de lume” și multă vreme nu vrea să audă că bătrânețea există. Numai că bătrânețea vine fără să fie chemată și eseistul este nevoit s-o ia în seamă. *Deșertul pentru totdeauna* e, în esență, o meditație despre bătrânețe, suferință și, fatal, despre moarte. Istoria rămâne pe plan secund. Istoria nu este evocată decât ca să justifice fantasmele proiectate de un spirit interogativ în conflict permanent cu *le dehors* și *le dedans*. O scenă memorabilă este aceea în care copilul din Lisa Făgărașului ajunge la București la Liceul „Spiru Haret” îmbrăcat în costum tradițional, speriat de lumea din jur, blocat într-o tăcere agresivă. Ca scriitor, Paler reprezintă o alianță curioasă de mesianism și scepticism. Un spirit care „vede” mereu mituri și se plasează, în actele lui de existență, în marea istorie. Retorica lui este solemnă și, deseori, reflecțiile sunt oraculare. E dificil să definești aceste eseuri „pline de probleme” scrise de „un om cu probleme”, care vrea să cuprindă totul, de la freamătul oțetarilor de pe strada sa până la ideea de divinitate și metafizică, la fel de greu este să descrie cine este, în fond, acest Marcus Porcius Cato Maior al epocii de tranziție, care până în ultima clipă a vieții a biciuit imoralitățile politicianilor și a încercat să distrugă, fără a reuși, Cartagina din interiorul ființei românești, fără a se cruța pe sine. Monologurile lui Octavian Paler (căci mai toate sunt, în fapt, monologuri, discursuri redactate cu mare grijă) se constituie în cele din urmă într-un lung eseu autobiografic, în care biografia propriu-zisă ocupă un loc minim. Numeroase sunt ideile omului despre biografia sa, înțeleasă în sensul lui Malraux (biografia individului are importanță în momentul în care devine un destin). Așa se face că în loc să vorbească despre femeile pe care le-a iubit, Paler vorbește, aici și în celelalte scrieri confesive, despre singurătățile și tristețile sale. Când scrie și, mai ales când se scrie, se gândește la mituri și vede, în genere, lumea ca o rețea de mituri. În tinerețe era obsedat de Oedip, acum, la senectute, încearcă să prindă tragismul lui Narcis. „Omul cu probleme” suferă de o timiditate orgolioasă și spiritul său e bănuitor, în ciuda opțiunii teoretice pentru mitologia mediteraneană, solară. Este, într-adevăr, un om serios, cum zice în repetate rânduri, preocupat să înțeleagă partea profundă a lucrurilor. Iubește conceptele și uneori abuzează de

ele, este o natură stabilizatoare, ca și Marin Preda, iar „reacționarismul” pe care îl reclamă nu-i decât o iubire lucidă și o formă de devotament aspru pentru valorile clasice ale omului. El nu ia în răs tradițiile spirituale și nu acceptă nici sentimentalismele poporaniste. Și-a construit, din cărți și din propria meditație, un personaj pe care-l pune în narațiunile sale subiective (adică în toate scrierile sale) să se confrunte cu marile concepte. Eseul său biografic este o autoficțiune în care nu cutează să treacă decât foarte rar pragul intimității.

Un statut discutabil, greu de definit pentru că ficțiunea domină prea mult nonficțiunea (confesiunea, eul biografic de care vorbește Marcel Proust și pe care îl elimină din ecuația literară Paul Valéry), are romanul autobiografic. O speță curioasă pe care Albert Thibaudet o consideră superficială. Nu-i totdeauna lipsită de valoare, dar dă mai totdeauna, la lectură, un sentiment de inconfort din cauza ambiguității în care cititorul este invitat să se instaleze: e vorba de un personaj fictiv sau de autorul care se ascunde sub un nume de împrumut? Și, dacă este vorba de cel care se povestește (sub alt nume), cât de sincer poate fi naratorul? Un exemplu, apropiat de epoca noastră, îl oferă Georges Simenon cu *Pedigree* (1948). El a început să-și scrie memoriile la persoana întâi singular și, trimițându-i-le lui Gide, acesta l-a convins să le rescrie la persoana a treia. A ieșit romanul, zis autobiografic, în care prozatorul anticipează substanța din *Mémoires intimes* și din jurnalele sale din anii '70 ai secolului trecut. Cine nu cunoaște însă aceste date citește *Pedigree* ca o operă de ficțiune și așa și trebuie citită, chiar dacă Élise din roman este mama prozatorului, că Désiré e tatăl său și că Roger este chiar el, naratorul și personajul central. Abilități, travestiri care nu sporesc nici valoarea, nici autenticitatea romanului. Romanul autobiografic pare, de aceea, un gen complice și neviabil estetic. Mai aproape de ficțiunea românească este o carte ca *Viața ca o pradă* a lui Marin Preda (1977), care prezintă, fără să se deghizeze, fragmente din biografia autorului. Cu adevărat viața lui este „un roman”, pentru că prozatorul știe s-o prezinte ca atare. O ficțiune asumată în care naratorul, scriind despre sine, reconstituie o epocă și inventează un personaj memorabil: un tânăr, pe nume Marin Preda, venit dintr-un sat din Câmpia Dunării și care vrea să pătrundă cu orice preț în literatură. Istoria unui Rastignac rural ajuns la porțile cetății dâmbovițene. Pot fi aduse și alte exemple din

literatura română: *În preajma revoluției* de C. Stere (un ciclu romanesc unde **a.** se amestecă în chip deliberat cu memorialistica și cu ficțiunea epică), *De două mii de ani...* de Mihail Sebastian, un eseu romanesc combinat cu un roman de idei – roman à thèse – și cu fragmente dintr-un jurnal intim, sau romanele lui Panait Istrati. Se cuvine să fie privită mai de aproape structura acestui gen pe care Philippe Lejeune îl definește astfel în *Le Pacte autobiographique*: ar fi vorba de acele texte de ficțiune „în care cititorul poate avea rațiuni să bănuie, pornind de la unele asemănări, că există o identitate între autor și personaj, chiar dacă autorul neagă această identitate sau cel puțin nu o afirmă”. Definiție corectă, totuși insuficientă. Există, înainte de orice, două situații, două modele, în fine, două paradigme într-o narațiune bănuită a ascunde o **a.** Prima situație este aceea în care autorul recunoaște, de la început, că romanul pe care l-a scris se referă la biografia lui, în totalitate sau într-o oarecare măsură. Nu ascunde, așadar, identitatea dintre autor și protagonistul romanului. Cititorul nu mai trebuie, atunci, să ghicească asemănările, coincidențele. Este pus în temă, acceptă pactul propus de scriitor. Schema clasică (autor = narator = protagonist) funcționează în acest caz cu acceptul tuturor actorilor angajați în acest proces. Inclusiv acceptul lectorului, personajul absent, necunoscut, acela care dă viață narațiunii și o umple de simboluri. Lectorul nu știe dacă toate situațiile din roman sunt autentice sau inventate (parțial) de autor, dar îl crede pe cuvânt. Crede aproape tot sau că tot ce i se întâmplă protagonistului i s-a întâmplat celui care povestește (naratorul = autorul). Chiar dacă este vorba de o **a.** pusă (integral sau parțial) într-o ficțiune. Al doilea caz este acela când autorul se ascunde sub un nume de împrumut în roman. Există doar suspiciunea că și-a pus viața în narațiune. Lectorul este avertizat de acest transfer (sau de această complicitate) de comentatorii indiscreți ai operei sau de martorii ce trăiesc în jurul autorului. Poate chiar de autorul care lasă să se scurgă informații în acest sens. Mai târziu, când autorul nu mai există, apar cercetătorii care desfac arhivele și lămuresc lucrurile: cutare personaj feminin a existat în realitate, a fost iubita autorului, sub chipul părintelui autoritar din roman se ascunde chiar tatăl prozatorului, reputat pentru tendințele tiranice în familie etc. Chiar Marin Preda mărturisește că Ilie Moromete este tatăl său, Tudor Călărașu, și că drama familiei Moromete este drama familiei

sale cu două sau trei rânduri de copii. Lectorul, personajul absent, acela care assemblează faptele și le dă un sens, devine un detectiv mereu la pândă: identifică probele, le compară și la urmă dă un verdict. Dar verdictul de identitate nu are nimic de-a face, nici într-un caz, nici în celălalt, cu valoarea estetică a narațiunii. Valoarea romanului total sau parțial autobiografic, recunoscut sau secretizat de autor, depinde de alți factori. Autenticitatea lui trebuie căutată în altă parte și cu alte mijloace de investigație. Pentru primul model poate fi luat cazul narațiunilor lui Panait Istrati. Mai toate scrierile sale, romane sau povestiri, au o puternică dimensiune autobiografică. Ele sunt narate la persoana întâi singular, naratorul se identifică fără echivoc cu personajul din interior și nu lasă nici un dubiu că tot el este autorul de pe copertă. Așa că ecuația este completă: autor=narator=personaj. Pactul romanesc acoperă integral pactul autobiografic, pactul de identitate. Strategia se dovedește bună, productivă, elastică: prozatorul vorbește despre aventurile sale existențiale, folosind prilejul să vorbească, totodată, despre lumea pe care o colindă. O întreagă tipologie și o cronică bogată de întâmplări pitorești intră, astfel, pe poarta narațiunii autobiografice. Intră și rămân în memoria lectorului. Aici nu mai este vorba de „trepte de asemănare”, cum le zice Philippe Lejeune, pentru că totul este jucat pe față, totul este mărturisit de la început. **A.** se suprapune total peste ficțiune sau invers. Totuși se întâmplă un fapt inevitabil: ficțiunea începe să ia locul, încet-încet, **a.** Încet sau poate chiar de la început, pentru că povestindu-și viața, autorul, vrea, nu vrea, începe s-o ficționeze, să-i dea o dimensiune epică, s-o treacă în literatură. Și chiar dacă n-o face cu bună știință, faptele narate fug singure spre literatură de la un anumit grad de expresie. Este o regulă aproape generală. Romanele autobiografice devin cu timpul romane propriu-zise, opere de ficțiune, percepute ca atare de cititorii altei generații. Condiția este ca epica din interior să aibă substanță, altminteri romanul autobiografic dispare din atenția publicului, indiferent de gradele (treptele) de asemănare. Așadar, o primă concluzie: romanul autobiografic își pierde treptat caracterul autobiografic și se confruntă cu sensibilitatea estetică a timpului ca oricare altă scriere epică. Dacă nu rezistă acestei confruntări, rămâne un document de epocă. Situația este aceeași și în cazul romanului secret autobiografic, bănuț că reproduce fapte petrecute în realitate. S-a

spus, de exemplu, că în *Volupté* Sainte-Beuve face o mie de aluzii la Victor Hugo și la povestea de amor pe care el, criticul, a avut-o cu Adèle Hugo. Lectorii informați pot depista și azi asemenea referințe și, comparând datele romanului cu documentele acestei iubiri ilicite, să confirme ceea ce se bănuia atunci când romanul a apărut (1834): autorul (Sainte-Beuve) și-a pus amorul secret în roman, romanul este „cu cheie”, tipologia lui poate fi desecretizată. Întrebarea este dacă mai există, azi, asemenea lectori erudiți în afară de cei câțiva cercetători interesați de viața și opera marelui critic. Cu certitudine nu și, chiar dacă ar fi, asemenea aluzii deconspirate nu pot avea importanță pentru cititorul postmodern. La fel poate fi privit și cazul romanului *Adolphe* al lui Benjamin Constant (scris în 1806 și editat în 1816), socotit de istoricii literaturii ca unul dintre primele romane de analiză. Contemporanii au remarcat faptul că este vorba, în fapt, de o ficțiune autobiografică și că autorul, cunoscut pentru viața lui sentimentală bogată și agitată, a transpus o parte din istoria sa intimă în roman. Cititorii din generațiile următoare au pierdut însă acest gust pentru cheile biografice ale operei, ei urmăresc altceva în roman, și anume finețea analizei psihologice. Exemplele s-ar putea înmulți. Încheierea este că romanul autobiografic (mărturisit sau ascuns, identificat total sau doar parțial) se pierde, din fericire, în ficțiune. Din proza postbelică românească, în paradigma romanului autobiografic pot fi citate și romanele lui Paul Goma. *Bonifacia*, de pildă, este un roman cu cheie: cu personaje ce pot fi cunoscute, prozatorul și cei care au trăit evenimentele epocii la care se referă narațiunea acut subiectivă, ușor deghizată, de acest prozator aflat mereu în răspăr cu istoria și cu lumea prin care trece. După o vreme cheile se pierd și analogiile, deghizările, prototipurile dispar în ficțiunea epică. Rămâne romanul, ca atare, care, dacă este puternic, învinge documentul, semnele realului, subiectivitatea radicală a autorului, pe scurt asimilează **a.** și impune puterea de sugestie a creației. Aceasta este, în fond, soarta oricărui roman autobiografic valabil estetic: ficțiunea să învingă, în timp, și să transforme un pact de identitate specific **a.** într-un pact de verosimilitate (expresivitate), adică un pact de creație. Se întâmplă același proces și în ceea ce numim romanul memorialist sau romanul-jurnal.

Discursul autobiografic se regăsește și în ceea ce se numește „cartea vorbită”: confesiunea provocată

și susținută de un confident (de regulă un jurnalist cultural experimentat), devenit interlocutor. Un tip de discurs foarte răspândit azi, în epoca internetului și susținut de personaje venite din toate profesiunile, de la filosoful de profesie la vedeta de cinema sau jucătorul de fotbal. Literatura subiectivă nu-și poate revendica toate aceste discuții (cele mai multe dintre ele) mondene, cu rosturi comerciale, nu estetice. Există, totuși, în această imensă cantitate de tipărituri, cărți care pot interesa literatura și pot chiar intra și rămâne în literatură. Mai ales acelea în care este vorba de o mare personalitate intelectuală, dar nu numai. Pot fi și oameni simpli, fără titluri academice, care își povestesc viața și, înregistrată, scrisă de cineva (un interlocutor inteligent și talentat), viața să devină o confesiune cu valoare estetică. În acest caz e greu de precizat cine este autorul: cel care întreabă, notează și comentează sau cel care vorbește și se lasă tras de limbă de interlocutorul care o scrie. Sigur e că valoarea confesiunii orale depinde de amândoi actorii. În primul rând, de cel care are ce povesti (are o biografie plină de fapte semnificative), dar și de cel care știe să chestioneze, să selecteze, să scrie, dând o ordine și o identitate celui care se confesează. Plaja acestui tip de discurs epic în doi este largă. De la convorbirile lui Goethe cu Eckermann până, să zicem, la *Jurnalul de la Păltiniș* al lui Gabriel Liiceanu cu Constantin Noica ori alte cărți vorbite, precum cea din 1994 cu Petru Dumitriu.

Repere bibliografice: Simion, *Întoarcerea autorului, passim*; Tudor Vianu, *Cunoașterea de sine*, îngr. și pref. Eugen Simion, București, 2000; Săndulescu, *Memorialiști, passim*; Dan Cristea, *Autorul și ficțiunile eului*, București, 2004; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, *passim*; Mihaela Ursa, *Scriitopia sau Ficționalizarea subiectului auctorial în discursul teoretic*, Cluj-Napoca, 2005; Alexandru Matei, „Autoficționarii”, *RL*, 2006, 21; Ioan Holban, *Literatura română subiectivă de la origini până la 1990: jurnalul intim, autobiografia literară*, Iași, 2007; Simion, *Genurile*, I-II, *passim*; Simona Sora, *Regăsirea intimității*, București, 2008; Raluca Dună, *Eu, Autorul. Reprezentări auctoriale în literatură și pictură. Din Antichitate până în Renaștere*, pref. Mircea Martin, București, 2010; Iovănel, *Evreul*, 160–165. **E.S.**

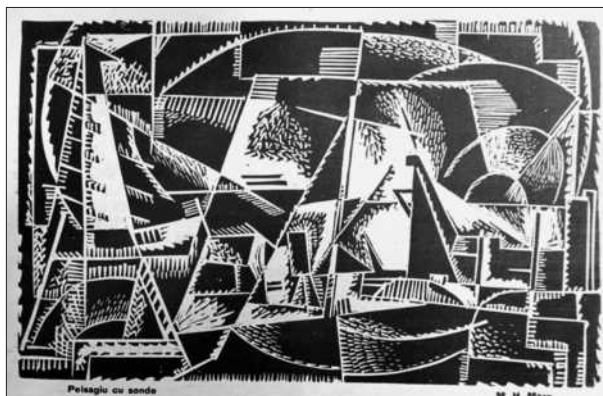
AVANGARDĂ. Termenul, de sorginte militară, e asociat mișcărilor artistice radical-inovatoare începând cu primul deceniu al secolului al XX-lea și până în anii '40. În teoria culturală se vehiculează adeseori conceptul „**a.** istorică”, indicând

delimitarea cronologică a fenomenului – istoricizat sau clasicizat în Europa după al Doilea Război Mondial –, dar și delimitarea sa de așa-numitele „neoavangarde” specifice contraculturii anilor '60 și mișcărilor succesore (transavangardă, postavangardă ș.a., I novissimi, OULIPO, acționism, situaționism ș.a.). Potrivit lui Matei Călinescu, primele utilizări ale termenului datează din secolele XVI-XVII. Adrian Marino indică drept primă publicație „avangardistă” o revistă asociată propagandei militare a Revoluției franceze: „L'Avant-garde de l'Armée des Pyrénées Orientales” (1794), insistând asupra semnificației originare, de „nucleu militar/militant” în jurul căreia se va constitui o *Weltanschauung*. A fi „în prima linie” se asociază prin urmare cu spiritul combatant minoritar, noutatea revoluționară, anticipația și riscul. Potrivit lui Marino, „Cine spune avangardă spune atac, polemică, luptă, luarea cu asalt a unor poziții depășite, sclerizate, răsturnarea violentă și radicală a obstacolelor întâlnite. Avangarda este și trebuie să fie agresivă, sau nu există”. Accepția literar-artistică pe care o are **a.** se va cristaliza către jumătatea secolului al XIX-lea (mai întâi prin saint-simonieni ca E. Barrault), iar pentru Sainte-Beuve devine chiar un atribut curent al modernilor. Tot din Franța provin, după 1870, primii precursori notorii ai revoluției literare avangardiste: poeți „blestemați” ca Lautréamont și Arthur Rimbaud, Alfred Jarry și mișcarea pariziană a „fumiștilor”. În artele plastice primele simptome avangardiste sunt asociate unor direcții picturale precum fauvismul, iar în plan atitudinal cu „salioanele independenților”, autosegregați în raport cu artiștii expozanți. **A.** își are originea în cultura decadenței europene, dar se orientează – după 1905 – într-o direcție opusă acesteia, activistă și transgresivă, eliberatoare inclusiv la nivelul sintaxei (prin eliminarea conectorilor frastici: „cuvintele în libertate” futuriste) sau prin autonomizarea exclusivă a unui atribut definitoriu, precum culoarea sau forma (pictura pură, sculptura pură). Treptat, **a.** se generalizează la nivelul tuturor artelor: arhitectură, muzică, teatru, film, ambient, design tehnologic. Transformismul ei „formalist”, „materialist”, „antimetafizic” și „scientist”, ca și sensibilitatea emancipatoare (preocuparea pentru artele populare sau „primitive”, pentru arta copiilor, a alienaților psihici ș.a.m.d.) vor impulsiona așa-numita „cotitură lingvistică” la nivelul studiilor literare, prin Școala Formală Rusă (1914) sau prin Cercul Lingvistic de la Praga (1926). Un obiectiv central îl constituie

delegitimarea categoriilor „înalte” în favoarea celor „joase”, marginalizate sau excluse social: o revoltă a periferiei împotriva autorității centrului. Aceasta explică, printre altele, prezența masivă a alogenilor și, în particular, a evreilor în cadrul mișcărilor de **a.** Din motive socioculturale asupra cărora s-au oprit istorici ai fenomenului precum Steven A. Mansbach sau (în România) Ov. S. Crohmălniceanu, ponderea elementului evreiesc în interiorul **a.** românești a fost superioară celei din alte țări europene, ceea ce a alimentat antisemitismul cercurilor culturale oficiale și i-a împins pe unii avangardiști evrei să se legitimeze de la „precursori” neevrei ca Brâncuși sau Urmuz.

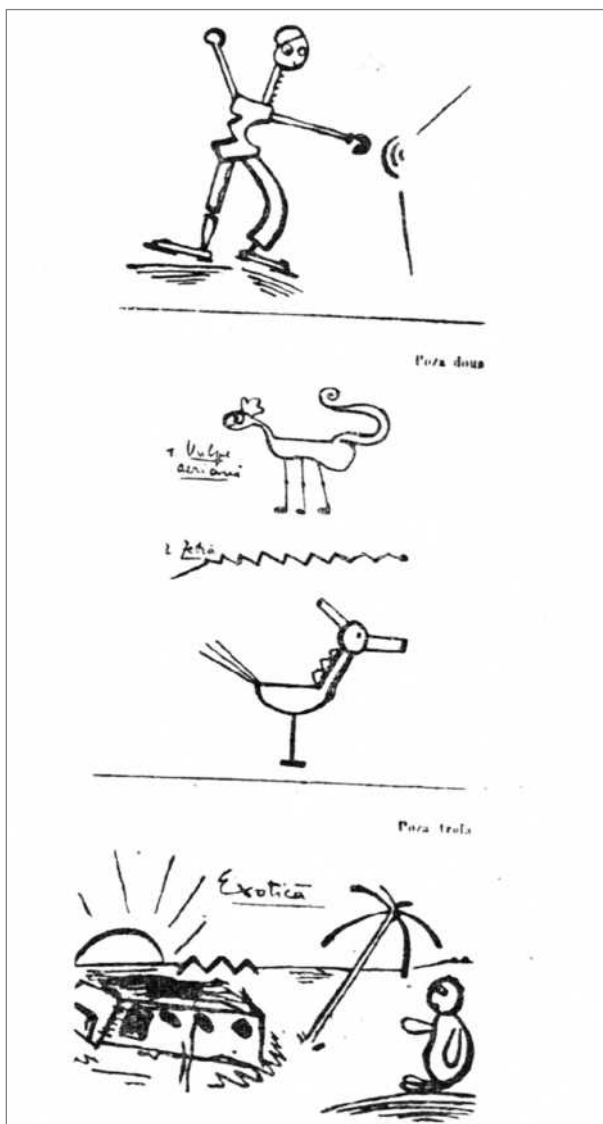
În vocabularul criticii autohtone termenul **a.** e atestat deja într-o scrisoare din 1894 a viitorului estetician Mihail Dragomirescu către Titu Maiorescu; aflat încă la studii în capitala Germaniei, cel dintâi asociază **a.** cu muzica lui Richard Wagner, apărând-o în fața mentorului său cu gusturi mult mai clasicizante. Devenit, după Primul Război Mondial, unul dintre principalii adversari ai **a.**, Mihail Dragomirescu va coordona – de pe poziții programatic ostile – prima teză de doctorat autohtonă despre fenomenul în speță, *Anarhismul poetic* de Constantin I. Emilian (1932). Totuși, deși scrisă dintr-o perspectivă conservator-clasicizantă, vehement antimodernistă, lucrarea are meritul de a fi primul studiu istoric și tipologic despre modernitatea poetică radicală apărut în România. De remarcat faptul că autorii care vehiculează în epocă termenul **a.** nu sunt artiștii „novatori”, ci criticii literari sau ideologii conservatori. Simptomatic, o publicație afiliată, prin C. Rădulescu-Motru, conservatorismului politic postjunimist, „Noua revistă română”, își deschide, după 1912, paginile tinerilor promotori ai revoluției artistice, publicând texte de Tristan Tzara, Ion Vinea, Adrian Maniu sau F. Aderca. În plus, „revoluționarii artei” folosesc alți termeni pentru desemnarea fenomenului în speță, fiindu-i preferate, până târziu, formule ca „literatură nouă”, „modernism” sau „modernism extremist” (E. Lovinescu). În 1914–1915 apare la Craiova o publicație cu titlul „Avantgarda”, ulterior „Avangarda”, fără nicio legătură cu literatura și arta inovatoare. Alteori termenul e asumat, ocazional, de scriitori neavangardiști precum Gala Galaction (apropiat cerului boem-decadentist al lui Alexandru Bogdan-Pitești) într-o scrisoare din 1912 către G. Ibrăileanu: „...voi face un mic volum de avangardă pe care îl editează Cocea”. Afinitatea dintre **a.** artistică și

stânga politică, anarhistă sau socialistă, e definitorie pe fondul aversiunii față de mercantilismul burghez. Scriitorul și publicistul de orientare socialistă N.D. Cocea a stimulat, prin revistele editate în preajma lui 1910 („Viața socială”, „Rampa”), prin aliați literari ca Tudor Arghezi și discipoli ca Ion Vinea, emanciparea modernistă a artei „angajate”: este distanța dintre „Contemporanul”, revista ieșeană a lui I. Nădejde și C. Dobrogeanu-Gherea, și „Contemporanul” lui Ion Vinea și Marcel Iancu. Formula aferentă – care se va impune în deceniile interbelice – este „modernismul de stânga”. Nu este vorba despre un autonomism de felul „artei pentru artă” sau al esteticii „turnului de fildeș”, ci despre o acțiune de (potențială) eliberare a mentalului colectiv prin intermediul unei arte „independente”, prospective, produs al unei „minorități luminate” de artiști inovatori, înainte de orice, ai limbajelor artistice, dar orientați ideologic. De altfel, ștergerea granițelor între artă și viață, intervenția activă în modelarea ambientului, predilecția pentru *ready made*, întâmplare, performanță, acționism, valorizarea intensității experienței, a agresivității și șocului sunt permanent invocate de avangardiști. **A.** testează limitele artei ca formă și convenție, arta devenind, la limită, decupaj contextual, iar receptorul fiind provocat să colaboreze activ, atribuind semnificație artistică obiectului (precum pisoarul lui Marcel Duchamp, prin expunerea sa ostentativă ca obiect de artă). Preferința pentru opera deschisă, procesuală, și pentru virtualitate în detrimentul formei închise, antiacademismul virulent, refuzul „capodoperei” au un caracter manifest; ideea progresului artistic prin inovație și invenție e legată de o accepție „tehnică-științifică” a artei, căreia i se adaugă caracterul ideologizat în sens „revoluționar” și „antiburghez”: adresată „tinerimii”, arta de **a.** este menită să transforme lumea, poezia de **a.** are drept misiune să opună rezistență „oprimării” (Georges Ribemont-Dessaignes), inclusiv comercializării și standardizării, luptând împotriva convențiilor opresoare și modelând sensibilitatea emancipată a viitorului. Tensiunea dintre elitismul dogmatic al mijloacelor și democratismul eliberator al scopurilor constituie un paradox al mișcărilor de **a.**, esențialmente anarhiste, antisistem, dar vizând, adesea, „regenerarea” lumii prin politicile de forță ale unor mișcări colectiviste-totalitare de tipul fascismului (futurismul italian) sau, mai ales, de tipul bolșevismului (futurismul rus, constructivismul

M.H. Maxy, Peisagiu cu sonde

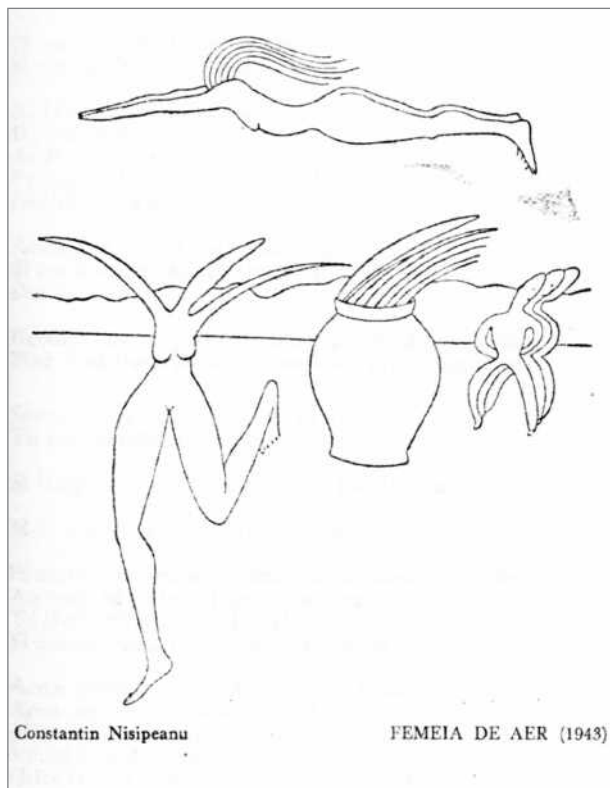
Jonathan X. Uranus, Divertisment pentru Coco, 1928

Marcel Iancu, Desen

Constantin Nisipeanu, Femeia de aer, 1943

Constantin Nisipeanu

FEMEIA DE AER (1943)

german, suprarealismul francez). Pe urmele lui Mihail Bakunin, **a.** cultivă distrugerea ca formă de creație, vădind afinități profunde cu „revoluția permanentă” propovăduită de Lev Troțki. Un alt paradox vizează însăși poetica avangardistă, în cadrul căreia cultivarea haosului, a indeterminării, a anarhiei și discontinuității, opusă prin excelență armoniei clasice, apare dublată de un „programatism” foarte riguros și strict, marcat inclusiv prin poetica explicită a manifestelor, texte „combatante” în care unii cercetători, precum Ion Pop, au văzut un tip caracteristic de literatură, subliniind latura lor teatrală, cabotină. Ambivalența caracterizează de asemenea imaginarul mitologic avangardist, deopotrivă definit de figura lui Prometeu și a lui Ulise. Dincolo de genul proximal al **a.** istorice, ar fi în discuție, probabil, mai curând avangardismele concurente, animate adesea de aceiași militanți converțiți de la un „ism” la altul. Pe urmele lui Gilbert Durand și ale lui Mihail Bahtin, eseistul Caius Dobrescu a identificat trei mari modele antropologice ale **a.**: războiul (caracteristic futurismului italian), revoluția (emulată de suprarealiști) și carnavalul (propriu dadaismului, cu anarhia sa ludică, histrionică și relativistă, atrasă de cultura populară). Unele **a.** au un caracter „apolinic”, neoclasicizant, cultivând rigoarea formelor pure în vederea simplificării „funcționale” a existenței (cubismul, constructivismele, Bauhaus, De Stijl). Altele, dimpotrivă, au un caracter „dionisiac”, „barbar” (expresionismul, futurismul, dadaismul, zenitismul sârb). Există, apoi, **a.** „materialiste” și **a.** „mistico-ezoterice” (precum cea din jurul revistei „Le Grand Jeu”) sau diverse combinații între acestea. Este inexactă definirea **a.** ca fenomen nu doar antitraditionalist, ci și antitraditional. Refuzând tradițiile canonice, instituționalizate, autoritare, avangardiștii recondiționează tradiții uitate, oculte, de unde interesul suprarealiștilor pentru ermetism și magie, al dadaiștilor pentru arta neagră, al futuriștilor pentru arta Renașterii și pentru *commedia dell' arte*, al constructiviștilor pentru stilurile romanice și bizantine etc. Rămâne totuși valabilă definirea **a.** în termeni de „opозиție și ruptură” față de *establishment*, avansată de către Eugène Ionesco în *Discours sur l' Avant-garde*, dar este inexactă și subsumarea **a.** în ansamblu „negativismului” sau nihilismului radical. Pot exista **a.** „anarho-nihiliste” (dadaismul) și avangarde „constructive” (constructivismul). Este, de asemenea, definitorie opoziția **a.** față de

naționalism, localism, tradiționalism, cărora încearcă să le dinamiteze din interior, pe toate căile, codurile și convențiile, limbajele și reprezentările, de la ironiile antiprovinciale din poezia primului Tzara la deconstrucțiile semantice și lexicale din poemele lui Gherasim Luca, mergând până la inventarea unor limbi de uz personal, fără legătură cu o comunitate sau alta: zaum, gga, leoparda ș.a.m.d. De fapt, **a.** refuză orice formă de înrădăcinare, de societate închisă. Totuși, mult clamatul „internaționalism” al artei avangardiste, ruperea rădăcinilor (și prin expatriere), ca și cosmopolitismul asociat (după Guy Scarpetta) nu exclud un determinism etno-cultural insidios și mobil, cu geometrie variabilă. Expresionismul, de pildă, este un produs *formae mentis* cultural german (inclusiv iudaic), suprealismul – pentru cea franceză, futurismul – caracteristic pentru cea italiană sau rusă (în Italia, futurismul aspiră să resuscite mândria imperială a Romei antice și a Renașterii italiene). Expresionismul a fost slab reprezentat în țările meridionale, futurismul și suprarealismul – în țările anglo-saxone; chiar ultrainternaționalista mișcare Dada a cunoscut conflicte interne „naționaliste” (cum ar fi cel între Tristan Tzara și Richard Huelsenbeck). Antiarta, antiliteratura, antiromanul ș.a. trebuie privite și ele ca niște figuri de stil; dacă Arta cu majusculă e acuzată că s-ar fi prostituat (I. Vinea), pentru mulți avangardiști poezia rămâne arta-pilot, investită, în buna „tradiție” a romantismului, cu o funcție cvasi-soteriologică: proza lui Urmuz, Geo Bogza, Gellu Naum și M. Blecher, pictura lui Victor Brauner etc. sunt privite adesea pe dimensiunea lor „poematică”. Se poate vorbi, mai ales în cazul suprarealismului, despre o opoziție între „poezie” (zeificată) și „poem” (caricat ca „pohem” de Gellu Naum) sau între „poezie” și „literatură” (ultimul termen fiind asimilat convenției, formelor goale, falsității decorative). Unele controverse teoretice au în vedere legitimitatea considerării expresionismului sau a suprarealismului ca **a.**, pornind de la premisa că avangardele istorice se caracterizează prin refuzul „interiorității” în favoarea „suprafeței”, sub semnul unei troțkiste „revoluții permanente”. În fapt, atât expresionismul, cât și suprarealismul au un caracter ambivalent; ambele cunosc o fază avangardistă, revoluționară și programatică, pe care o depășesc la un moment dat, stabilizându-și un alt tip de identitate. Nu același lucru se întâmplă când anumiți termeni asociați **a.** își depășesc semnificația istorică, de curent artistic

determinat, către una tipologică: se vorbește, astfel, și astăzi despre „futurism” în arhitectură, film sau design, fără a avea neapărat în minte acțiunea antebelică a lui F.T. Marinetti, Umberto Boccioni sau Ardengo Soffici. Însuși conceptul **a.** – ca și clasicismul, romantismul sau barocul – comportă o accepție istorică și una tipologică (transistorică). Prima mișcare importantă a **a.** europene cu reverberații semnificative în România a fost futurismul lui F. T. Marinetti, al cărui manifest inaugural a fost lansat în „Gazzetta dell’Emilia” din Bologna pe 5 februarie 1909, apoi în cotidianul francez „Le Figaro” din 20 februarie același an și, simultan, în mai multe țări europene și extraeuropene. E de remarcat că, în pofida multiplelor relații ale poetului italian cu protipendada literară bucureșteană, prima apariție românească a manifestului „viitorist” nu a fost găzduită într-o publicație din Capitală, ci de o revistă craioveană, „Democrația” (condusă de un publicist obscur, Mihai Drăgănescu) și de una sibiană – „Țara noastră”. Într-un comentariu însoțitor publicistul craiovean semnalează, precaut, decalajul dintre cultura română și cea italiană, insistând asupra incompatibilității radicalismului anarhic al manifestului cu imaturitatea culturii române, o cultură „tânără” care nu avea de ce să-și „ardă bibliotecile” încă inexistente. Diagnostic corect: în pofida entuziasmului unor grupusculă conectate la ultimele descoperiri tehnice și artistice, pe fondul așteptării mai generale a unor evenimente capabile să renoveze o Europă în „decadență”, România antebelică nu oferea nici pe departe un mediu propice dezvoltării unei mișcări de **a.**, motiv pentru care puținii inovatori autohtoni vor „evada” din „periferie” inserându-se în mari culturi occidentale (Franța, în primul rând), fenomen denumit de Ion Vinea „modernism de export”; este cazul unor artiști plastici precum Constantin Brâncuși, Artur Segal, Marcel Iancu, Victor Brauner, Hans Mattis-Teutsch, Jacques Herold sau al unor scriitori ca Tristan Tzara, Benjamin Fundoianu/Fondane, Mihail Cosma/Claude Sernet, Ilarie Voronca, Gherasim Luca, Paul Păun ș.a. Un manifest prefuturist – prin ton – lansase, totuși, la București, poetul simbolist Ion Minulescu (*Aprindeți torțele!*, în efemera „Revista celorlalți”, 1908), autor al volumului *Romanțe pentru mai târziu*. Inițiativa sa avea loc pe fondul unei „secesiuni” a estetizanților autohtoni în raport cu tentativele de „academizare” a noului curent prin intermediul criticului universitar Ovid Densusianu,

director al publicației citadinizante „Vieța nouă”. Rolul lui Minulescu în autohtonizarea simbolismului (ca și, *mutatis mutandis*, cel al lui Tudor Arghezi) nu poate fi separat de angajarea sa în promovarea inovației artistice radicale. În anii imediat premergători Primului Război Mondial simbolismul românesc (ca și întreg estetismul european) își epuizează însă rapid resursele estetice. Ca și în alte țări europene romanice, apariția mișcărilor de **a.** constituie o „mutație” a simbolismului decadent din care se dezvoltă anarhic, subminându-i convențiile și polemizând cu o întreagă tradiție clasică sau romantică. O tradiție în același timp burgheză și națională (nu doar ruralistă sau localist-provincială), căreia avangardiștii îi contrapun o artă internațională, cosmopolită și citadină, exaltând cele mai noi descoperiri ale tehnologiei moderne. De fapt, obiectivul **a.** este elaborarea unui nou mimesis, capabil să capteze în și prin materialitatea limbajului sensibilitatea „vieții moderne”, cu dinamismul, transformismul, imprevizibilul și haosul ei lipsit de transcendență, vitalist și emancipator. Falimentul esteticilor normative, criza filosofiei de sistem, proliferarea anarhismelor politice, laicizarea și democratizarea progresivă a societății, agonia monarhiilor imperiale, revoluția epistemologică marcată de „maestri ai îndoielii” precum Karl Marx, Friedrich Nietzsche, Sigmund Freud sau Henri Bergson, de marile descoperiri științifice (teoria relativității, geometriile non-euclidiene) sau tehnologice (electricitatea, cinematograful, automobilul, aviația, comunicațiile la distanță) au drept corespondent, în artă, o violentă criză a reprezentării, căreia **a.** va încerca să-i dea răspunsuri de tip nonfigurativ (abstracționismul) sau hiperfigurativ (reportajul), ca alternativă la vechile modele „epuizate”. Utopia „eliberării totale”, nevoia rupturii față de o tradiție resimțită ca opresivă, anchilozată și spiritul combativ al **a.** se asociază cu o proliferare a -ismelor în artă: după 1905 sunt consemnate mai multe zeci de asemenea -isme în țările Europei și pe alte continente (expresionismul, cubismul, akmeismul, imagismul, futurismul, dadaismul, suprematismul, constructivismul, zenitismul). Imperativului eliberării de sub tutela convențiilor artistice (versus liber/alb, cuvintele în libertate, dinamitarea convențiilor de specie și gen) îi corespunde necesitatea eliberării de sub tutela convențiilor sociale resimțite ca opresive. Pe fondul unui sentiment apocaliptic de „sfârșit de veac”, animat de speranțe mesianice și de utopii

progresiste, apar și în România câteva publicații efemere scrise de tineri postsimboliști ce anunță o „revoluție a sensibilității”. Cea mai cunoscută dintre ele este „Simbolul” (1912), printre ai cărei inițiatori se numără Ion Eugen Iovanaki (viitorul Ion Vinea), S. Samyro (viitorul Tristan Tzara), Marcel Iancu (elev al pictorului postimpresionist Iosif Iser), Emil Isac (printre puținii simboliști ardeleni) și Adrian Maniu (devenit după război unul dintre artizanii neotraditionalismului bizantinizant de la revista „Gândirea”). O altă publicație „simptomatică”, scoasă la Iași de un grup de emuli ai lui Arghezi, este la fel de efemera „Fronța” (1912). În toamna lui 1915 apare la București revista de atitudine civică și artistică „Chemarea”, editată de Ion Vinea; prezența cea mai sesizantă este aici aceea a lui Tristan Tzara, cu două poeme predadaiste notabile: *Vacanță în provincie*, *Furtuna și cântecul dezertorului*. În paginile „Chemării” autorul lor semnează pentru prima dată cu acest pseudonim ce va deveni celebru (sugerat, în parte, de prietenul Vinea, împreună cu care exersase o poetică novatoare și subversivă în vacanțele petrecute la Gârceni, județul Vaslui, pe proprietatea familiei Rosenstock). După doar două numere, „Chemarea” își suspendă însă apariția pe întreaga durată a războiului, față de care manifestase o atitudine ostilă, „neutralistă”; la începutul lui 1916 Tzara și Iancu – deveniți între timp studenți în Elveția – se vor număra printre fondatorii mișcării Dada, în *happening*-urile colective de la Cabaretul Voltaire din Zürich, sub direcția cuplului Hugo Ball–Emmy Hennings. Se poate vorbi, într-un anume sens, despre existența unei componente „periferice” a dadaismului, angajată în cucerirea „centrului” european de validare culturală (Paris, Berlin) pe care-l denunță drept responsabil pentru ascensiunea militarismului naționalist. Anarhismul ludic al dadaistilor – adepți ai unei politici antirăzboinice – va intra în conflict cu „războinicul” futurism italian și nostalgiile sale imperiale (paralel cu ruptura dintre futurismul marinettist, favorabil fascismului mussolinian, și futurismul rus, apropiat stângii bolșevizante). În anii următori Tzara încearcă să preia conducerea Dada la Paris și Berlin, modelându-i identitatea inclusiv prin manifeste și turnee. Tot acum are loc și despărțirea (definitivă) dintre el și mult mai moderatul Marcel Iancu, apropiat de artiștii constructiviști germani și olandezi înainte de a se întoarce, dezamăgit, în România, unde va participa – alături de vechii comilitoni Ion Vinea și

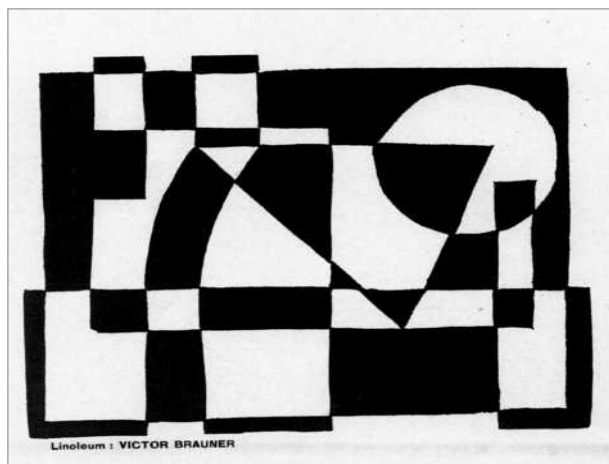
Jacques G. Costin – la construirea unei **a.** artistice autohtone în jurul revistei „Contimporanul” (pe care o va susține inclusiv financiar). Prefigurată de apariția câtorva publicații tatonante („Clopotul” ș.a.) și profilată, în primii doi ani, pe teme prioritar civico-politice, cultivând o stângă intelectuală independentă, apropiată Partidului Țărănesc, „Contimporanul”, deși cea mai longevivă publicație avangardistă din România (1922–1923, 1924–1932), a reprezentat în mod efectiv **a.** literar-artistică doar între 16 mai 1924 (momentul apariției *Manifestului activist către tinerime*) și finele lui 1926, când își suspendă pentru mai bine de un an apariția din motive financiare, spre a reveni într-o formulă mult diferită și sensibil temperată. Gruparea de la „Contimporanul” își va dubla activitatea revuistică prin organizarea de expoziții artistice internaționale (cu participare preponderent central-europeană) și de spectacole sincretice (muzică, poezie, dans) pe model dadaist, dar fără violența provocatoare a dadaștilor. Rolul ei major, eminent „constructiv”, a fost unul de promovare a „artei noi” în România, dar și de promovare a **a.** românești în afara țării, prin contacte externe multiple, mediate îndeosebi de Marcel Iancu. De referință rămân numerele speciale dedicate filmului, teatrului și interiorului „nou”, ca și grupajele despre **a.** maghiară, poloneză și belgiană. Dincolo de un eclectism deschis către toate azimuturile, mai puțin către Dada (devenit incompatibil cu constructivismul lui Marcel Iancu) și suprarealism (privit cu destulă mefiență), dominantă publicației este dată de afinitățile sale constructiviste și doar în subsidiar de simpatiile pentru futurismul italian (fără a împărtăși însă adevăratele ideologice ale lui Marinetti & Co). Moderația constructivă și toleranța pentru modernismul neavangardist vor caracteriza permanent linia directoare a „Contimporanului”, ceea ce va favoriza, pe de o parte, „aclimatizarea” inovațiilor artistice, dar va provoca, de timpuriu, scindări și disidențe. Fuziunea din 1925 cu revista „Punct” (fondată în 1924), condusă de aristocratul socialist și scriitorul ocazional Scarlat Callimachi, aduce în sânul grupării câțiva militanți mai tineri și mai radicali (M.H. Maxy, Ștefan Roll, Ilarie Voronca), care nu se vor acomoda însă cu eclectismul și moderația ei. Apariția, în octombrie 1924, a revistei „75 HP” (număr unic) a însemnat un „omagiu” retrospectiv adus de Ilarie Voronca și Victor Brauner experiențelor vizuale futuriste și dadaiste (inclusiv prin intermediul

Jules Perahim, *Mitraliera (detaliu)*, 1932

Jules Perahim, *Călăul*, 1931

Victor Brauner, linogravură

Dan Faur, linogravură, 1931

manifestului „pictopoeziei”), dar și prologul primei rupturi. De altfel, meteorica publicație, primul și cel mai radical experiment revuistic pur avangardist din România, conține și cea mai virulentă critică din interior a **a.** cu propriile mijloace (de pildă, antimanifestul poetic *Vorbe goale* de Ion Vinea ia distanță față de mimetismul snob și facilitatea „formelor fără fond” ale tinerilor comilitoni). După marea expoziție internațională din decembrie 1924, Maxy, Voronca și Roll părăsesc în semn de protest „Contimporanul”, fondând „revista de sinteză modernă” „Integral” (1925–1928). Aceasta va accentua, dintru început, latura „internaționalistă” (inclusiv prin prezența unor „redactori externi”, ca Benjamin Fondane și Hans Mattis Teutsch la Paris sau Mihail Cosma în Italia), elaborând, totodată, primul -ism avangardist pe teren românesc: integralismul. Originalitatea constă, de fapt, în radicalizarea eclectismului ca mixaj de constructivism, futurism, expresionism și imagism. Deși beneficiază de contribuții ale unor nume ca B. Fondane (neavangardist propriu-zis, dar promotor asiduă al noii poezii franceze), Barbu Florian (cronicar de film), Mihail Cosma (viitorul Claude Sernet), Ion Călugăru, Ștefan Roll și M.H. Maxy, autorul-fanion rămâne Ilarie Voronca. Acesta semnează nu doar poeme-spectacol, ci și texte programatice definitorii. (La „Contimporanul”, în faza avangardistă, editorialele poetice sunt semnate de Ion Barbu, asimilat, prin abstracționismul său purist și ermetic, constructivismului, eventual în variantă „balcanică”.) Dispariția revistei „Integral” nu rămâne fără „urmași”. În ianuarie 1928 Geo Bogza scosese la Cămpina, împreună cu Al. Tudor-Miu, revista „Urmuz” – un omagiu adus celui sinucis în 1923, ale cărui texte începuseră să fie publicate postum în „Contimporanul” și „Integral”. Fost elev în marina comercială, marcat acum de „peisajul de sonde și petrol” al Prahovei, tânărul Bogza aduce, în poemele și prozele sale, un radicalism erotic sfidător, apropiat de „frumusețea convulsivă” a suprarealismului, teoretizată de André Breton. În aprilie același an apare la Dorohoi și apoi la București sub redacția lui Sașa Pană și a „urmuzianului” Moldov (Marcu Taingiu), „unu” (1928, 1929, 1932, 1935), a doua ca longevitate dintre revistele **a.** autohtone după „Contimporanul”. Beneficiind de serviciile lui Geo Bogza și de colaborările lui Voronca și Roll, „unu” avea să fie și prima publicație românească de **a.** care-și asumă, explicit, o identitate suprarealistă, chiar dacă o ilustrează

superficial și inconsecvent. De pe aceste alinamente revoluționare, ea lansează un conflict deschis cu „Contimporanul”, epuizata revistă a lui Ion Vinea, Marcel Iancu, Milița Petrașcu și Jacques G. Costin. Inițiată de Sașa Pană, declarația de război (*Coliva lui moș Vinea*) îi aparține lui Ilarie Voronca și trimite oblic la un manifest ortodoxist, vehement antimodernist al lui Sandu Tudor (*Între idolatria și sfințenia artei*), publicat ca editorial. Adevărul e că Vinea nu a fost niciodată un avangardist convins, ci mai degrabă un „tovarăș de drum” al a. În plus, pe lângă moderație și eclecticism, „Contimporanul” vădea, mai demult, un dispreț intelectualist față de „plebeii” mai nou-veniți, ca și față de „romantismul” suprarealismului cu care „clasicismul” constructivist nu rezona. Editorialul lui Sandu Tudor fusese însă doar picătura care a umplut paharul, întrucât pentru revoluționarii de stânga de la „unu” semnele de îngrijorare începuseră mai demult. Printre ele – apropierea tot mai marcată a liderilor „Contimporanului” de *mainstream*-ul politic al Partidului Național Țărănesc, deschiderea către colaboratori neavangardiști sau chiar antiavangardiști (unii – precum Mihail Sebastian, Mircea Eliade sau Romulus Dianu – recrutați din rândurile tinerei generații spiritualiste de la ziarul „Cuvântul”, unde Vinea, prieten cu Nae Ionescu și Pamfil Șeicaru, colaborase pe durata anului 1927) și, nu în ultimul rând, primirea sărbătorească a lui Marinetti la București (liderul futurist fiind denunțat ca „academician al lui Mussolini”). În semn de protest față de „fascismul” marinettist, un fost simpatizant al futurismului (Mihail Cosma) își va schimba, la „unu”, pseudonimul în Claude Sernet, marcându-și adeziunea la suprarealismul francez aflat, din 1928, „în serviciul revoluției” comuniste. Totuși, în pofida „vigilenței” revoluționare sporite, nici la „unu” colaborările „paradoxe” nu lipsesc: în 1930 revista publică un manifest cu dedicație specială pentru Geo Bogza (*Să vină reporterul! Poezia agresivă sau Despre poemul reportaj*) aparținând ortodoxistului gândirist Paul Sterian. Nu lipsesc nici conflictele interne care, de astă dată, îl au ca victimă pe Ilarie Voronca, acuzat de evazionism estetizant și „colaborare” cu sistemul, înainte de expatrierea la Paris (1933), alături de Victor Brauner și Claude Sernet (ultimul va fonda ulterior, în capitala Franței, revista „Discontinuité”, împreună cu Arthur Adamov). „Sincronizarea” mimetică a a. românești cu modelele „centrale” s-a manifestat la „unu” și prin

clonarea conflictului care a dus la scindarea supra-realiștilor francezi între „prostaliști” (Louis Aragon, Paul Éluard) și „troțkiști” (André Breton, Antonin Artaud) după Congresul Scriitorilor Revoluționari de la Harkov (1930). Lăsând la o parte diferite experimente histrionice, mai curând puerile („unu noaptea”, „unu estival”, „unu alb”, „unu matrimonial” ș.a.), noua revistă-pilot a a. autohtone de al doilea val va avea o serie de contribuții literare notabile. Printre acestea – editarea scrierilor lui Urmuz, în 1930, de către Sașa Pană și Geo Bogza, înființarea unei edituri (pe urmele editurii pariziene Integral), unde sunt tipărite mai multe volume de Geo Bogza, Ilarie Voronca, Ștefan Roll și Sașa Pană, publicarea de manifeste vehemente și de articole tot mai angajate ideologic la stânga antifascistă. „unu” va face chiar și prozești revuistici, editați de tineri emuli precum Gherasim Luca, Paul Păun, S. Perahim, Sesto Pals sau Aurel(iu) Baranga. Cel mai important satelit e revista „Alge” (1930–1931, sub conducerea lui Aurel Baranga); aceasta la rândul ei editează „suplimente” cu titluri provocator-licențioase: „Pulă. Organ universal”, „Muci”, „Țățe” (1931). Modelul tinerilor insurgenți – reținuți de poliție pentru pornografie și eliberați de părinți pe cauțiune – era, fără îndoială, „poezia-reportaj” brutal sexualizantă și autenticistă a lui Geo Bogza. Acesta debutase editorial în 1929 cu placheta similiargheziană *Jurnal de sex* și se pregătea să publice un volum mai „scandalos” – *Poemul inactivă*, care va apărea în 1933 „cu amprente digitale ale autorului”. Pentru aceste cărți, Bogza a fost arestat în două rânduri (1934, 1937) la închisoarea Văcărești: aceeași închisoare unde, în 1919, fusese încarcerat și „maestrul” Tudor Arghezi în procesul ziaristilor, pentru colaboraționism cu ocupantul german. Tot la Văcărești ajung, cu același verdict, Dan Faur și H. Bonciu. Bogza este însă singurul scriitor condamnat de două ori sub aceeași acuză. Spre deosebire de ludicii, imagiștii Voronca, Roll sau Pană, autorul *Jurnalului de sex* practică o poetică violent-denotativă, „realistă”, pansexualistă și vizionar-apocaliptică, prefigurând formula beatnicilor americani. Poemele sale „contondente” dezvăluie latura perversă, sordidă a sexualității, folosită ca armă împotriva „ipocriziei” morale a societății burgheze. Pe aceeași linie se vor înscrie supra-realiști precum Gherasim Luca și Gellu Naum. Ca și în cazul asociației culturale Criterion, „unu” își încetează apariția ca urmare a presiunilor Siguranței (pentru suspiciunile de colaborare cu

Partidul Comunist aflat în ilegalitate) în atmosfera creșterii antisemitismului și crizei economice mondiale. Bogza însuși a fost arestat, de fapt, ca „pornograf” cu agendă comunizantă subversivă, pe fondul marilor campanii de presă împotriva pornografiei în artă orchestrate de instituțiile statului. Perioada 1932–1933 este una a proliferării revistelor de **a.**, identificate „modernismului de stânga”, atât în București, cât și în provincie. Numărul lor ajunge la peste douăzeci, între ele „Radical”, „XX literatura contemporană”, „Liceu”, „Viața imediată”, „Frize”, „Strada”, „Tânăra generație” ș.a. Această proliferare numerică va fi însă urmată după 1933 – ca urmare a climatului tot mai represiv – de o reducere drastică, astfel încât, la finele anilor '30, singura revistă care continuă să publice sistematic literatură de **a.** va fi „Meridian” din Craiova, condusă de Tiberiu Iliescu. Unii militanți abandonează **a.** dedicându-se publicisticii militante (Ion Vinea, Ștefan Roll (Gheorghe Dinu), Miron Radu Paraschivescu), unii ca reporteri de succes (Geo Bogza, F. Brunea-Fox), în vreme ce alții, nou-veniți (Gellu Naum, Gherasim Luca, Paul Păun, D. Trost, Virgil Teodorescu, C. Nisipeanu), vor amorsa suprarealismul. Merită consemnată și **a.** de limbă maghiară sau germană din România interbelică (Transilvania, Banat, Bucovina de Nord), cu care doar gruparea de la „Contemporanul” a avut relații strânse. O notă aparte aduc scriitorii aflați în proximitatea **a.**, unii dintre ei fiind membri ai tinerei generații existențialiste: Eugen Ionescu, M. Blecher, Jonathan X. Uranus (Mihail Avramescu), Lucian Boz sau avangardiști solitari precum Victor Valeriu Martinescu sau Grigore Cugler (autori, între altele, ai unor antiromane ludice precum *Cocktail* sau *Apunake*). Dacă poezia **a.** românească oscilează de regulă între polul nonreferențial, imagist al lui Voronca (îndeosebi în volumele *Invitație la bal*, *Colomba* și în piesa de rezistență *Ulise*) sau Roll și poezia-reportaj, tranzitivă a lui Geo Bogza, proza avangardistă oscilează între polul urmuzian, satiric-absurdist, și cel onirico-fantasmatic, marcat de suprarealism. Foarte slab reprezentat este în schimb teatrul **a.** istorice din România: experimentele grupării „Insulă” din 1922–1923 (cu B. Fundoianu și Armand Pascal), două „piese” într-un act ale lui Jonathan X. Uranus în care e prefigurată dramaturgia ionesciană din anii '50, influențele urmuziene din *Capul de rățoi* de G. Ciprian, în vreme ce filmul de **a.** e complet inexistent. Arhitectura și designul influențate de constructivism datorează mult lui

Marcel Iancu și într-o oarecare măsură lui M.H. Maxy sau lui Horia Creangă, iar sculptura e ilustrată la vârf de Brâncuși și de Milița Petrașcu. Mult mai bine reprezentate sunt pictura și grafica, prin Marcel Iancu, Maxy, Hans Mattis-Teutsch, Corneliu Michăilescu, Victor Brauner, S. Perahim, Jacques Herold, dar și prin arta „naivă” a Margaretei Sterian și a Luciei Dem. Bălăcescu. Către al Doilea Război Mondial, unda de șoc a **a.** se stinge, fiind încorporată în acțiunile „grupului suprarealist” din anii '40 sau în postavangardismul așa-numitei „generații a războiului” (Geo Dumitrescu, Constant Tonegaru, Victor Torynopol, Ion Caraion ș.a.). Parte din avangardiști abandonează **a.** artistică pentru a se înregimenta în „avangarda politică” a proletarietului, devenind artiști oficiali ai regimului comunist. Alții se conformează mai discret, sunt reprimați sau se exilează înaintea instaurării dogmei realismului socialist. Pentru mulți dintre ei, arta de **a.** reprezentase o armă politică de luptă împotriva burgheziei, iar „nonconformismul” exprimat în interiorul societății burgheze devine conformism în sprijinul noului regim. Evident marginal, eclectic, moderat pe ansamblu și ușor defazat față de principalele centre de iradiere internațională, dar cu câteva personalități proeminente alături de valori certe (Ion Vinea, Marcel Iancu, Ilarie Voronca, Geo Bogza, Victor Brauner, Gellu Naum, Gherasim Luca), puternic contaminat de lirismul modernist și de aluviunile postsimboliste, fenomenul **a.** rămâne important, dincolo de mitologia sa, atât ca „produs de export”, cât și ca influență stimulative internă (poetii ca Arghezi, Ion Barbu, Lucian Blaga sunt permeabili experienței avangardiste), dar mai ales în posteritate, prin Urmuz și descendenții săi literari, de la Eugen Ionescu la prozatorii Școlii de la Târgoviște sau la poezii neosuprarealiști postbelici, constituindu-se ca tradiție dinamică a experimentalismului și postmodernismului autohton. Acuzată de a nu fi produs capodopere și mari autori, ci doar inovații artistice, **a.** s-a impus așadar ca fenomen și ca „antologie de texte”. Recuperarea ei patrimonial-estetică din anii '60–'80 și canonizarea complexă din anii 2000 au motivații multiple, inclusiv de natură identitară, interculturală.

Repere bibliografice: Const. I. Emilian [Emilian I. Constantinescu], *Anarhismul poetic*, București, 1932; Călinescu, *Principii*, 17–52; Eugène Ionesco, *Notes et contre-notes*, Paris, 1962; Sașa Pană, *Antologia literaturii române de avangardă*, pref. Matei Călinescu, București,

1969; Ion Pop, *Avangardismul poetic românesc*, București, 1969; Călinescu, *Eseuri lit. modernă*, 93–111, 174–186; Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr., passim*; Călinescu, *Conceptul, passim*; Serge Faucherau, *Tristan Tzara et l'Avant-garde roumaine*, Paris, 1972; Marino, *Dicționar*, I, 177–224; Sașa Pană, *Născut în '02*, București, 1973; Ioan Mihuț, *Symbolism, modernism, avangardism*, București, 1976, 42–67, 88–89; *Poesia romena d'avanguardia. Testi e manifesti da Urmuz a Ion Caraion*, îngr. Marco Cugno și Marin Mincu, introd. Marco Cugno, Milano, 1980; *Avangarda literară românească*, îngr. și introd. Marin Mincu, București, 1983; ed. Constanța, 2006; Adrian Marino, *Tendances esthétiques*, în *Les Avant-gardes littéraires de XXe siècle*, II, Budapesta, 1984; Scarlat, *Ist. poeziei*, III, 5–63; *Avangarda românească*, MS, 1990, 3–4 (număr special); Ion Pop, *Avangarda în literatura română*, București, 1990; *L'Avant-garde roumaine et son contexte européen*, „Euresis” (CREL), 1994, 1–2 (număr special); Ov. S. Crohmălniceanu, *Amintiri deghizate*, București, 1994, 161–166; *L'Avant-garde roumaine*, îngr. Petre Răileanu, „Le Rameau d'or”, 1995, 2; Matei Călinescu, *Cinci fețe ale modernității: modernism, avangardă, decadență, kitsch, postmodernism*, tr. Tatiana Pătrulescu și Radu Țurcanu, postfață Mircea Martin, București, 1995; ed. 2, Iași, 2005; Nicolae Balotă, *Arte poetice ale secolului XX. Ipoteze românești și străine*, București, 1997, *passim*; *Literatura românească de avangardă*, îngr. și pref. Gabriela Duda, București, 1997; *Cică niște cronicari duceau lipsă de șalvari*, îngr. și pref. Iordan Chimet, București, 1999; Ov. S. Crohmălniceanu, *Evreii în mișcarea de avangardă românească*, îngr. și pref. Geo Șerban, București, 2001; Iulian Boldea, *Symbolism, modernism, tradiționalism, avangardă*, Brașov, 2001, 186–205; Dan Grigorescu, *Dicționarul avangardelor*, București, 2003; *Avangardismul literar*, îngr. și pref. Nicolae Bârna, București, 2003; Ovidiu Morar, *Avatarurile suprarealismului românesc*, București, 2003; Emilia Drogoreanu, *Influența futurismului italian asupra avangardei românești. Sincronie și specificitate*, pref. Ion Bogdan Lefter, Pitești, 2004; Ovidiu Morar, *Avangardismul românesc*, București, 2004; *La Réhabilitation du rêve. Une anthologie de l'Avant-garde roumaine*, îngr. Ion Pop, Paris–București, 2006; Paul Cernat, *Avangarda românească și complexul periferiei. Primul „val”*, București, 2007; Dan Gulea, *Domni, tovarăși, camarazi. O evoluție a avangardei române*, Pitești, 2007; Ion Pop, *Introducere în avangarda literară românească*, București, 2007; Ioana Vlasiu, *Culorile avangardei. Arta în România 1910–1950*, București, 2007; Stelian Tănase, *Avangarda românească în arhivele Siguranței*, Iași, 2008; Balázs Imre József, *Avangarda în literatura maghiară din România*, tr. Kocsis Francisko, Timișoara, 2009; Ion Pop, *Din avangardă spre ariergardă*, București, 2010; Tom Sandquist, *Dada Est. Românii de la Cabaret Voltaire*, tr. Cristina Deutsch, București, 2010, Iovănel, *Evreul*, 103–107.

P.C.

AVĂDANEI, Ștefan (14.XII.1946, Dumești, j. Iași), eseist, traducător, poet. Este fiul Anicăi și al lui Gheorghe Avădanei, țărani. A urmat Liceul „C. Negruzzi” din Iași, după care a studiat la Facultatea de Filologie, secția engleză–română, de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași (1964–1969). Cooptat în anul absolvirii, **A.** a ajuns profesor la Catedra de engleză a Universității „Al. I. Cuza”, ținând cursuri de literatură engleză și americană, cultură și civilizație canadiană, poetică. Devine doctor al Universității din Cluj-Napoca în 1978 cu o teză publicată ulterior sub titlul *Dezvoltări complementare: poeți–critici americani din secolul XX* (1994). Între anii 1992 și 1998 a fost decan al Facultății de Litere, apoi prorector însărcinat cu relațiile internaționale la Universitatea ieșeană. A fost președinte al Societății Române de Studii Angliste și Americaniste, Filiala Iași, secretar de redacție la „Analele Universității «Al. I. Cuza»”, face parte din European Society for the Study of English. A participat la programe de schimburi culturale și specializări în Marea Britanie, Germania și în Statele Unite ale Americii, a fost lector Fulbright la Cleveland State University (1984–1985) și cercetător rezident la Yale University (1992–1993). A publicat din 1970 eseuri și studii în „Cronica”, „Convorbiri literare”, „Ateneu”, „Tribuna”, „Luceafărul”, „Cahiers roumains d'études littéraires”, dar și în „American Studies International”, „The Unicorn”, „The Comparatist” (SUA). A semnat mai multe cursuri universitare introductive sau lucrări de factură didactică subsumate programei universitare și adecvate acestui nivel: *Introduction to Poetics* (I–II, 1983–1988), *Teme și imagini americane* (1990), *North American Literary History* (1993), *La început a fost metafora* (1994) ș.a. În 2011 i s-a acordat Premiul de Excelență din partea filialei ieșene a Uniunii Scriitorilor.

Volumul de debut al lui **A.**, *Eminescu și literatura engleză* (1982), este o lucrare de comparatism axat pe partea de sursologie, având meritul de a face sinteza bibliografică a contribuțiilor de până în acel moment. Referințele sunt grupate în două zone principale: Shakespeare și marii poeți romantici (Wordsworth, Coleridge, Shelley, Keats și Byron – ultimul, cel mai tradus, fiindu-i cel mai familiar lui Eminescu). Prudent și echilibrat în judecăți, criticul se situează pe poziția lui G. Călinescu, sceptic cu privire la cunoașterea de către Eminescu a limbii engleze, și combate prin

analiza traducerilor eminesciene din Shakespeare teza contrară susținută de Vladimir Streinu și de Leon Levițchi. Criticul **A.** este cel mai bine valorificat în dicționarul *66 de poeți americani* (1997), un corect exercițiu de sinteză lexicografică. Eseuri nedidactice publicate în diverse reviste, exerciții de hermeneutică în siaj poststructuralist (Jacques Derrida fiind o referință prețuită) pe teme anglo-americane au fost strânse în culegerea *Excesses and Failures* (2004). Volumul *Acolada atlantică* (2001) valorifică stagiul în SUA din anii '80, adunând note de călătorie, de lectură, traduceri, poezii originale, curiozități legate de viața americană (prin filtrul unei etici totuși socialiste); culegerea are un aer de almanah nu lipsit de un farmec provincial. **A.** s-a revelat târziu și ca poet prin *Alunecări* (2006). Ansamblul, deși eterogen, este unificat printr-un ton relaxat și vag ironic, încărcat la modul asumat și necomplexat de ecouri livrești anglo-americane (de la Shakespeare la Dylan Thomas) și românești (*Miorița*, Lucian Blaga, Nichita Stănescu). Tipic pentru fuziunea de metrică populară și referințe culte moderniste este un poem dedicat lui Henry James: „Era ca un sfinx/ Era ca un crin/ Ca un crin de ceară/ Ca un sfinx de piatră/ Ca o floare rară/ Sub un glob de sticlă/ Cu petale verzi/ Cu miros de seară/ Praful n-o atinse/ Vremea nu trecuse/ Peste alba-i frunte/ Sub gândul din tâmple/ Sub ochii de lut/ Se uitau portrete/ La bărbia-i strâmbă/ Fața-i sângerândă/ Crima-i tăinuită/ Fiara stând la pândă/ Nesărind în junglă” (*Lui H.J.*). **A.** a tradus, de regulă în colaborare, autori din secolul al XIX-lea (Byron, H.D. Thoreau și George Eliot) și comparatiști contemporani (George Steiner); de asemenea, a transpus în engleză poeme de Lucian Blaga și o lucrare de sinteză asupra literaturii române datorată lui Constantin Ciopraga.

SCRIERI: *Eminescu și literatura engleză*, Iași, 1982; *Introduction to Poetics*, I-II, Iași, 1983–1988; ed. I-II, Iași, 1999–2002; *Teme și imagini americane*, Iași, 1990; *North American Literary History*, Iași, 1993; ed. I-II, Iași, 2004–2005; *La început a fost metafora*, Iași, 1994; *Dezvoltări complementare: poeți-critici americani din secolul XX*, Iași, 1994; *Terminologie poetică și retorică* (în colaborare), Iași, 1994; *66 de poeți americani*, Iași, 1997; *Acolada atlantică*, Iași, 2001; *Excesses and Failures*, Bacău, 2004; *Alunecări*, Constanța, 2006. **Traduceri:** G.G. Byron, *Poeme*, Iași, 1972 (în colaborare cu Al. Pascu); H.D. Thoreau, *Walden*, Iași, 1973 (în colaborare cu Al. Pascu); George Eliot, *Felix Holt, radicalul*, Iași, 1973 (în colaborare cu

Al. Pascu); *Romanian Poets in English*, introd. trad., postfață Constantin Ciopraga, Iași, 1973 (în colaborare cu Don Eulert); Lucian Blaga, *Poemele luminii – Poems of Light*, ed. bilingvă, pref. Constantin Ciopraga, introd. Don Eulert, București, 1975 (în colaborare cu Don Eulert și Dan Bogdan); Constantin Ciopraga, *The Personality of Romanian Literature*, Iași, 1981; George Steiner, *După Babel*, București, 1983 (în colaborare cu Valentin Negoită).

Repere bibliografice: Mihai Coman, „*Eminescu și literatura engleză*”, CRC, 1983, 2; Al. Ștefan, *Poezie din Europa răsăriteană în limba engleză*, CRC, 1983, 49; Irina Andone, „*La început a fost metafora*”, *AUI*, lingvistică, t. XLI–XLII, 1995–1996; Codrin Liviu Cuțitaru, *Un alt fel de critică*, OC, 2000, 7; Codrin Liviu Cuțitaru, *Acolada (euro-)atlantică*, OC, 2002, 121; Ionel Savitescu, *Tentația atlantică*, CRC, 2002, 8; *In honorem prof. dr. Ștefan Avădanei*, îngr. Codrin Liviu Cuțitaru și Iulia Blănuță, Iași, 2006.

M.I.

AVRAM, Nicolae (21.XII.1966, Năsăud), poet. Este fiul Domnicăi și al lui Costică Avram. Absolvent al Liceului Agroindustrial din Beclean (1985) și al Facultății de Drept și Administrație Publică a Universității „Spiru Haret” din București (2007), **A.** va lucra ca jurnalist, fiind corespondent local al cotidianului „Mesagerul” și director fondator al „Jurnalului de Someș”. Debutează cu versuri în „Steaua” (1982), iar editorial cu volumul *Cântece de sinucigaș (Cartea I)* (2000; Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Bistrița-Năsăud). Mai e prezent în „Astra”, „Mișcarea literară”, „Tribuna”, „Convorbiri literare”, „Timpul”, „Adevărul literar și artistic” ș.a.

Poezia lui **A.** se situează în prelungirea unei vaste tradiții literare care mizează pe contrarierea simțului comun și pe sfidarea tabuurilor sociale. Efectul ei disruptiv nu provine nici din contestația avangardistă, nici din extravaganța lexicală a congenerilor, ci din calitatea materiei biografice puse în operă. Confesive, versurile se hrănesc din exploatarea resurselor negative ale existenței, din rememorarea traumelor și din acumularea experiențelor inconfortabile. Critica a vorbit, pe drept cuvânt, de un „cinism liric”. Forța acestei poezii stă în suprimarea filtrului moral și în capacitatea de a înregistra neutru prezența păcatului și a fărădelegii. Astfel, toate sentimentele, de la cele mărunte până la cele grave, devin monstruoase: iubirea împinge la viol, pedofilie sau incest, prietenia capătă valențe criminale, atracția morții se transformă într-o voluptate a descompunerii. Printr-o asemenea deturnare a semnelor etice este conceput volumul de debut, *Cântece*

de sinucigaș. „Imnuri ale sinuciderii” (Mircea A. Diaconu), poemele reprezintă o explorare a acestui spațiu, dar lipsită de oroare sau vinovăție, în forma cultică a psalmilor, ca o proslăvire paradoxală a creației. Complementar, e proiectată în detaliu o existență postumă domesticită, redusă la statutul unei experiențe banale. Poetul înregistrează formele descompunerii, dar și sentimentul de însingurare al sinucigașului. Cea de-a doua culegere de versuri, *Litanii pentru diavol* (2006), aduce tot viziunea unei lumi fără repere etice, dintr-o perspectivă cu tentă nietzscheană: „eu cred că totul derivă din Crimă”. În virtutea acestei teologii a răului, poemele anunță cu emfază profanarea spațiilor sacre, închipuind scene ale unei maculări ceremonioase. Izbutind inversiuni spectaculoase de sensuri (cum este insolita mântuire prin rău: „Mai bine ascultă fluidul acela negru/ Cum urcă la ceruri”), poezia suferă totuși din cauza artificului conceptual, prea elaborat în simetriile lui. Cu *Federeii* (2010), scrisul lui A. capătă accente sociale, evocând, într-o relatare cu reminiscențe biografice, mediul orfelinatului. Asemenea unui reportaj în versuri, textul descifrează rosturile unei comunități marginale, „a pegrei și a exclușilor” (Rita Chirian), bazată pe promiscuitate și violență. Rememorarea beneficiază însă de cautiunea amoralității, refuzând atât rechizitoriul la adresa profesorilor-călăi, cât și denunțarea mizeriei copiilor-victime. Ca și în proza Hertei Müller, de care poemele lui A. au fost apropiate (Daniel Cristea-Enache), tabloul, sordid, se cristalizează în jurul unui sentiment cald al amintirii, creând, dintr-un amestec de teroare, nostalgie și realism, un topos: Federeul este locul solidarității perfecte, al unei comunități utopice, în ciuda traumei. Fiorul aproape matern pe care gratiile de fier îl dau copilului, visarea liberă în jurul condiției de orfan („baston este copil din flori/ își închipuia/ că îl născuse o albină”) sau senzualitatea unor atingeri, fie și limitate de precepte morale, sunt forme subtile ale fericirii. Timbrul grav al poeziei lui A. pare nepotrivit în contextul ludic al postmodernității, după cum densitatea experienței biografice metabolizate de textul liric este incompatibilă cu minimalismul generației douămiieste, ceea ce determină, probabil, și receptarea prudentă din partea criticii.

SCRIERI: *Cântece de sinucigaș (cartea I)*, Bistrița, 2000; *Litanii pentru diavol*, București, 2006; *Cântece de sinucigaș (cartea a doua)*, București, 2008; *Federeii*, Bistrița, 2010.

Repere bibliografice: Mircea A. Diaconu, *Poezie și anarhie*, CL, 2001, 2; Anda Laura Ungureanu, *Psalmi negri*, VTRA, 2001, 4–5; Raluca Dună, *Nord: Provincia Poeziei*, LCF, 2003, 40; Radu Vancu, „Federeii”, RL, 2010, 46; Rita Chirian, *Fără anestezie*, CLT, 2011, 321; Daniel Cristea-Enache, *Căminul cu orori*, SDC, 2011, 312; Viorel Mureșan, *Rătăcirile elevului Paulin*, „Caiete silvane”, 2012, 90–91. **A.Td.**

AVRAM, Vasile (17.VI.1940, Lemniu, j. Sălaj – 12.XII.2002, Nicula, j. Cluj), eseist, prozator. Fiu al Tereziei (n. Hossu) și al lui Ioan Avram, țărani, A. urmează Liceul Clasic din Cluj și, între 1962 și 1967, Facultatea de Filologie la Universitatea din Timișoara și la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj. Este, succesiv, redactor, șef de secție și secretar de redacție la ziarul „Informația Harghitei” (1968–1976), director la Centrul Județean Sibiu al Creației Populare (1976–1987), redactor la revista „Transilvania” (1987–1990, 2000–2001), redactor-șef al cotidianului sibian „Dimineața” (1990, ulterior numit „Radical”), șef de secție și secretar de redacție la revista „Continent” din Sibiu (până în 1992), muzeograf și șef de secție (1992–1994) la Muzeul Civilizației Populare din Dumbrava Sibiului, redactor-șef al săptămânalului „Opinia publică” din Sibiu (1994–1996), editor al revistei virtuale „Cetatea literară” (2002) și, în același timp, cadru didactic asociat, iar din 1996 titular la Catedra de jurnalistică a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu. Este doctor în filologie al Universității din București cu teza *Mit și religie în tradiția românească* (1998).

În lucrarea *Liturghia cosmică. Constelația magiei. O viziune românească asupra misterului existențial* (1994) A. adoptă o altă poziție decât aceea a exegeților care au descris magia în termeni de pseudoștiință, pseudoreligie, pseudoartă sau de gândire prelogică. Luând în considerare unele științe pozitive și umaniste, ca fizica, astronomia, biologia și psihologia, care oferă „o bună motivație ontologică și gnoseologică gândirii magice tradiționale”, autorul are de examinat un fenomen vast, deloc ușor de definit și interpretat, ale cărui limite „se pierd între faldurile înșelătoare ale unui cosmos necunoscut și, deopotrivă, în adâncurile întunecoase ale eului”. Cu o amplă bibliografie, el realizează un studiu larg antropologic, preocupat să descopere mecanismul unor credințe și practici care scapă înțelegerii raționale. Altă lucrare, *Creștinismul cosmic – o paradigmă pierdută? (Mit și ortodoxie în tradiția românească)* (1999), poate fi considerată o „extensie tematică”

a studiului anterior, de vreme ce propune o examinare a simbolurilor mito-religioase, elemente cu rost fundamental în viața satului tradițional. Perspectiva este și aici larg antropologică, studiul hermeneutic fiind unul pluridisciplinar. **A.** susține că în spațiul românesc este foarte viu un creștinism cosmic care și-a menținut prezența în pofida unor circumstanțe ideologice nefavorabile. Norme, valențe mitice bine articulate, chiar superstiții, definite ca „jaloane ale unui comportament ritmat după respirația cosmosului, după presentimentele lăuntrice, după experiența dobândită de-a lungul a secole și milenii de practică a vieții”, toate sunt caracteristice creștinismului cosmic. Cartea nu rămâne doar o prezentare a creștinismului popular, ci încearcă și câteva răspunsuri la dileme ale lumii contemporane. Și literatura lui **A.** este marcată – uneori în exces – de preocupările eseistului. Astfel, culegerea postumă de teatru *Roata stelelor* (2010) cuprinde o piesă despre Avram Iancu, proiectat enorm în bibliografia mitologică ca erou polimorf simbolic. Autorul debutase totuși ca romancier textualist cu *Spirala* (1987), continuând cu un roman al revoluției anticomuniste din Sibiu, *Zeul din labirint. Sibiu, decembrie 1989* (1992). **A.** a mai realizat, împreună cu Mircea Ivănescu, un important volum–dialog intitulat *Interviu transfiniț. Mircea Ivănescu răspunde la 286 de întrebări ale lui Vasile Avram* (2004). Din proiectul inițial, care urma să conțină tot atâtea întrebări și răspunsuri câte zile lucrătoare sunt într-un an, s-a concretizat doar aproximativ jumătate. **A.** are meritul de a echilibra profunzimea și ludicul, dar chestionările sale suferă pe alocuri de prețiozitate.

SCRIERI: *Spirala*, București, 1987; ed. 2 (*Legat la ochi*), Nicula, 2007; *Zeul din labirint. Sibiu, decembrie 1989*, Sibiu, 1992; *Liturghia cosmică. Constelația magicului. O viziune românească asupra misterului existențial*, Năsăud, 1994; *Cărțile eptimahice*, Sibiu, 1996; *Anima dr. Telea. Timp și destin la noul român*, Sibiu, 1996; *Creștinismul cosmic – o paradigmă pierdută? (Mit și ortodoxie în tradiția românească)*, Sibiu, 1999; *Interviu transfiniț. Mircea Ivănescu răspunde la 286 de întrebări ale lui Vasile Avram*, Nicula, 2004; ed. 2, postfață Radu Vancu, Bistrița, 2012; *Roata stelelor*, Nicula, 2010.

Repere bibliografice: Valentin Chifor, *Parabola spiralei*, TR, 1987, 38; *In memoriam. Scriitorul, ziaristul și profesorul Vasile Avram*, TR, 2002, 49; Mircea Tomuș, *Vasile Avram*, T, 2002, 6; Ion Mariș, *In memoriam Vasile Avram*, T, 2003, 1; Eugene van Itterbeck, *Vasile Avram, așa cum l-am cunoscut*, T, 2003, 1; Mihai Iovănel, *Memorie, literatură & co.*, ALA,

2004, 727; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 73–74; Vasile Avram, *omul și opera*, îngr. Ștefan Mariș, Baia Mare, 2011. **I. D.**

AVRAMESCU, Lucian
(14.VIII.1948, Sângeru,
j. Prahova), poet,
jurnalist.

Este fiul Virginiei Avramescu (n. Breslașu), învățătoare, și al lui Maximilian Avramescu, merceolog. Urmează liceul la Vălenii de Munte și cursurile Facultății de Horticultură a Universității din Craiova (absolvită în 1971), cu o licență în arhitectura peisageră, apoi cursurile Facultății de Jurnalism din cadrul Universității din București. Debutează în 1967, cu poezie și reportaje, la „România literară” și „Luceafărul”. Conduce un cenaclu al „Scânteii tineretului” până în 1985. Ziarist la „Orizont” (Râmnicu Vâlcea, 1971–1978), „Scânteia tineretului” (redactor-șef adjunct, 1978–1989), „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»” (1986–1989) și „Tineretul liber”, ziar înființat în 22 decembrie 1989, devine în 1991 fondator al agenției AM Press, prima agenție de știri independentă din România, momentul coincidând la **A.** cu o diminuare semnificativă a fluxului liric, acoperit de aura mediatică a jurnalistului. Din 2003 este vicepreședinte al Clubului Român de Presă. I s-au acordat Premiul CC al UTC și Premiul Uniunii Scriitorilor pentru volumul *Ei, așa! spunea poetul* (1979).

Într-o perioadă în care poezia românească era tentată de experiment, **A.** se atașează filonului tradiționalist. Acesta se reliefează nu doar în preferințele tematice (folclorism explicit, aluzii retorice cu trimiteri la dacism, stihuri patriotice, rescrieri de balade – precum *Legenda Mănăstirii Argeșului*), cât mai ales în prozodie. **A.** cultivă versul și strofa de factură clasică, rima rară, combinațiile lexicale inedite. De aici, o serie de poezii cu pretexte „ancestrale”, cu atmosferă vag folclorică. În cele mai bune exemple de acest fel răzbate câte un ecou din Ion Pillat. Poetul posedă o bună tehnică, se mișcă dezinvolt prin mai multe forme ritmice și strofice, este uneori un

adevărat maestru al prozodiei. Ceea ce face însă ca poezia să „rateze” în numeroase rânduri este țăcănitul ei de metronom, sonoritatea goală a versului fără substanță. Primele volume, *Poeme* (1975), *Stele pe dealuri* (1976), ca și însemnările de călătorie din *Transplantul de albastru* (1976), trădează o structură eminent romantică, spontaneitate și capacitate retorică. Poemele (majoritatea de dragoste) mizează pe armonia formală. Versificând cu ușurință, poetul adoptă poze și se lasă deseori furat de inspirație. Abandonându-se unei atitudini sentimentale pline de gravitate, el reface un univers tradiționalist fixat în evenimentele vârstei. Dorul de spațiu și timpul copilăriei e o sursă stabilă de inspirație: „Din matca ta eu m-am născut sub stele/ cu vinul roș arzând la sărbători/ și-n vis mi se arătau în joc de iele/ sub scorburi de mesteceni ursitori/ aici am fost la cimitir cu tata/ de mână-ntâi și-apoi rămase el/ sub bulgării-întorși greu cu lopata/ și aruncați ca-n sângele de miel/ aici mă-ntorc din când în când cu vină/ și vechi iubiri mă ceartă de la porți/ și eu mai duc un cerc peste tulpină/ și greu mă recunosc întâii morți”. *Un liber albatros* (1978) aduce o primenire a discursului poetic, dar adevărata schimbare e relevantă în trilogia *Nu cer iertare* (1981–1985). Discursul rafinat calofil din primele volume e înlocuit de cel al străzii, deseori de o expresivitate orală excesivă. Resortul dramatic dă semne de oboseală și poetul sesizează riscul unei excesive folosiri. *Nu cer iertare* și *Bună seara, iubito* (I–II, 1987–2000, titlul volumului fiind dat de un ciclu din *Nu cer iertare*) sunt cărțile unui ironist limbut: „Mă jur pe dumnezeul fricii/ pe cel mai dur, pe cel mai rău/ pungaș din cerurile sterpe/ mă jur cu mâna pe călău/ că n-am furat un O din Ou/ mă jur pe liturgia țuicii/ din birtu-n care se făcu/ câmpie sufletul meu seara/ mă jur așa cum juri și tu/ că n-am furat din oU un U/ și jur cu-ntreagă spaima vieții/ sub limpezimi de lună nouă/ că n-am furat vocale rupte/ ci ca un hoț de cai când plouă/ eu le-am furat pe amândouă”. Fraza muzicală, prozodia îngrijită, rostirea declamativă, discursivitatea facilă fac din poemele lui A. și un perfect pretext textual pentru muzica ușoară românească. În *Ciorne* (I–IV, 2002–2012) și-a adunat publicistica din „România liberă” și din „Jurnalul național”.

SCRIERI: *Poeme*, București, 1975; *Stele pe dealuri*, Craiova, 1976; *Transplantul de albastru*, București, 1976; *Un liber albatros*, București, 1978; *Ei, așa! spunea poetul*, București, 1979; *Nu cer iertare*, I–III, București, 1981–1985; *Bună seara, iubito*, I–II, București, 1987–[2000];

Ciorne, I–IV, București, 2002–2012; *Poetul ca o casă în flăcări*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Al. Piru, *Plus și minus*, LCE, 1976, 10; Dana Dumitriu, „*Poeme*”, RL, 1976, 17; Dan Laurențiu, „*Stele pe dealuri*”, LCE, 1976, 33; Ulici, *Prima verba*, II, 39–41; Iorgulescu, *Scriitori*, 26–27; Alex. Ștefănescu, „*Nu cer iertare*”, RL, 1985, 42; Munteanu, *Jurnal*, IV, 186–189; Al. Cistelean, *De la Titir la Clodius*, LCE, 1990, 4; Poantă, *Scriitori*, 58–61; Ulici, *Lit. rom.*, I, 173; Popa, *Ist. lit.*, II, 253–254. **Mr.F.**

AVRAMESCU, Mihai (8.VI.1914, Felnac, j. Arad – 5.I.1981, Pančevo, Serbia), poet, prozator, jurnalist. Învăță mai întâi în Felnac, se înscrie la Școala Normală din Arad, pe care o absolvă, obținând diploma de învățător. În 1934 pleacă în Iugoslavia, unde activează ca învățător în școli cu limbă de predare româna din localitățile Ecica și Petrovasila (Vladimirovaț), în apropiere de Alibunar. Devine, din 1946, jurnalist la revista „Libertatea” din Vârșeț, îndeplinind aici și funcția de secretar de redacție, este redactor responsabil la „Lumina” (1948, 1951–1955), ulterior lucrând în redacție, alături de Radu Flora, Ion Bălan, Aurel Gavrilov, Ion Marcovici, Aurel Trifu. A fost, de asemenea, redactor responsabil al publicației „Bucuria pionierilor” (1948–1949), iar din 1956 la „Bucuria copiilor”, precum și director al Teatrului Popular Românesc din Vârșeț (1952–1956). Până la pensionare (1975) a îndeplinit și funcția de redactor responsabil al Editurii Libertatea din Pančevo. Singur sau în colaborare, a alcătuit numeroase manuale școlare. A fost prezent și în alte reviste din România și din Serbia: „Hotarul” (Arad), „Luceafărul” (Timișoara), „Dnevnik” (Novi Sad), „Letopis Matice srpske” (Novi Sad), „Književne novine” și „Mladost” (Belgrad), „Gazeta literară”, „Scrișul bănățean”, „Familia” ș.a. A debutat editorial cu volumul de versuri *În zori* (1947). A intrat cu traduceri în *Antologia prozei iugoslave contemporane* (1961), în *Antologia poeziei iugoslave contemporane* (1964) ș.a. În Serbia a fost distins cu Premiul pentru Literatură (1948), Ordinul Merite pentru Popor (1966) și cu Premiul Opera Vieții (1973).

A. fost implicat în cele mai importante acțiuni culturale ale românilor din Voivodina, de la participarea la activitățile comunității de aici la munca de pionierat în presa de limbă română, la activitatea de învățare a limbii și literaturii române în școli și la realizarea unor scrieri literare în românește. Cel mai amplu volum de versuri al lui este *Treptele singurătății* (1970), structurat în mai multe cicluri

care indică o direcție a atitudinii lirice: *Semn și amintire, Ora jocurilor, Spre alt liman, La răscruce, Țărâna geamănă, Cuvinte și obiecte*. Poezia e un cântec încărcat de nostalgie și dramatism, pendulând între imaginație și luciditate, cu o sonoritate care reflectă înrâuriri ale lecturilor. **A.** produce versuri muzicale, cadențate în variate mișcări ritmice, în volute care dau senzația unei somptuoșități stilistice. „Poet personal, cu un timbru propriu, cu o problematică specifică” (Ștefan Aug. Doinaș), el a învățat lecția modernității trecând prin marea poezie românească, mai ales prin Lucian Blaga, Tudor Arghezi și Ion Barbu. O poezie a teluricului (*Pământul își aduce aminte, Cântec de slavă*) stă alături de poezia evocării (*Curcubeul, Reîntregire, Așteptare*) ori a meditației asupra însingurării și trecerii (*Lumini împotmolite, Spațiul morții, Treptele singurătății, Floarea singurătății*). Dacă lirica lui „trăiește din amintiri, evocări, plânsetul angelic al somnului, fără a marca însă o regresie spre un timp revolut și arhaic” (Radu Enescu), nu este mai puțin adevărat că versul este și un cântec despre ființă. „Timpul amăgirilor nu poate fi măsurat”, scrie undeva poetul, care explorează zonele neliniștite, mișcările turbionare ale existenței, orizontul mării treceri. Singurătatea și însingurarea învăluie ființa, generând meditația, solilocviul nu lipsit de sentimentul tragicului și de adierea pesimismului. În primul rând poet, **A.** este, cu totul sporadic și nesemnificativ autor de texte dramatice: *Aprindeți moara* (1948) și *Dacia Felix* (1952). Scrie însă și proză, dar romanul *Tinerețe frântă* (1953), deși vădește o bună cunoaștere a tematicii rurale, nu scapă de presiunea schematismului ideologic din perioada imediat postbelică. De remarcat, totuși, stilul alert, fraza scurtă, exprimarea sacadată, modul inteligent în care este condus dialogul. *Mesajul* (1971) este un roman ceva mai modern. Autorul-narator substituie povestirea altui narator (numit Bătrâna), pe care o preia într-un fel de amestec cu o proză care-i aparține – *Un curcubeu și o fată bălaie*. Este un permanent balans și transfer între personajele celor două proze suprapuse, epilogul mărturisind nu numai intenția, ci și truda găsirii unei modalități epice moderne: „– Ce căutați de la mine, un scriitor smintit și fără minte? Eu m-am trudit să scriu taina singurătății ei. Dacă n-am putut prinde ritmul destăinuirilor ei, dacă n-am găsit fraza care să salveze, să-i facă pe oameni mai buni de cum

sunt, ce vreți de la mine? N-am fost inspirat, asta e. Citiți și huliți-mă. Eu trebuia să spun!”.

SCRIERI: În zori, Vârșeț, 1947; *Aprindeți moara*, Vârșeț, 1948; *Drum spre adevăr*, Vârșeț, 1950; *Dacia Felix*, Vârșeț, 1952; *Tinerețe frântă*, Vârșeț, 1953; *Treptele singurătății*, pref. Al. Andrițoiu, Pančevo, 1970; *Mesajul*, Pančevo, 1971; *Cortul inserării*, pref. Ștefan Aug. Doinaș, Pančevo, 1973; *Vârstele anului*, Pančevo, 1974; *Opere alese*, I–II, pref. Radu Flora, Pančevo, 1986–1987. **Traduceri:** Jovan Jovanović Zmaj, *Animale zgloabii, păsările și copii*, Vârșeț, 1954; Mira Alečković, *Eroii din adâncuri*, Vârșeț, 1960.

Repere bibliografice: Sașa Pană, *Literatura românească în Iugoslavia*, „Revista literară”, 1947, 30; Aurel Trifu, „*Drum spre adevăr*”, „Lumina”, 1950, 6–7; Radu Flora, *Avramescu Mihai*, „Lumina”, 1961, 3–4; Sima Petrovici, *Primele romane originale*, „Lumina”, 1968, 1–3; M. [ihai] C. [ondali], „*Treptele singurătății*”, „Libertatea”, 1970, 39; Radu Enescu, „*Treptele singurătății*”, F, 1970, 11; Damian Ureche, „*Treptele singurătății*”, O, 1970, 10; Flora, *Lit. rom. Voivodina*, 45–51; George Muntean, „*Treptele singurătății*”, RL, 1972, 38; Doinaș, *Poezie*, 141–145; Roșu, *Dicț. lit. Iugoslavia*, 23–26; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, 35–44, 93–115; Costa Roșu, *Personalități românești din Voivodina*, Pančevo, 2004, 11–13. **AL.R.**

AVRAMESCU, Mihail (17.I.1909, București – 30.VIII.1984, București), prozator, eseist. Provine dintr-o familie evreiască (tatăl, Isidor, maistru croitor, mama, Bella), numele primit la naștere fiind Marcu; în publicistica de dinaintea botezului ortodox (când primește numele Mihail) folosește, pe lângă diverse pseudonime fanteziste, dintre care cel mai frecvent este Ionathan X. Uranus, prenumele Marcel. Este absolvent al Liceului „Spiru Haret” din Capitală, tot aici fiind licențiat în filosofie cu o teză despre Nicolaus Cusanus (1934) și al Facultății de Teologie cu teza *Qabbalah. Gnoza tradițională a Legii celei Vechi*. După o tinerețe spectaculoasă, în care și-a câștigat oarece faimă în cercurile avangardiste (ca magician, grafolog, astrolog, adept al lui René Guénon, cu care a și corespondat, prieten cu Mircea Eliade, N. Steinhardt, Arșavir Acterian, Vasile Lovinescu, Eugen Ionescu), se convertește la ortodoxie în 1936. Orientarea spre ortodoxie datează, conform propriilor mărturisiri, din 1931, anul în care, în săptămânalul „Vremea”, publică un necrolog în care anunță sinuciderea „paiștelor mele demente”, Ionathan X. Uranus și Mark Abrams, pseudonimele sub care publicase în anii anteriori. La Facultatea de Teologie se înscrie în 1939, dar întrerupe studiile în timpul războiului, când este rechiziționat pentru

muncă obligatorie la Institutul Central de Statistică, unde conduce secția de statistică cosmo-biologică (aici și-au găsit adăpost mai mulți tineri evrei, printre care, se pare, și Nina Cassian, care îl va frecventa și mai târziu, referindu-se în memorialistica ei la A. ca la o „apariție de anvergură”). În 1948 și 1949 este funcționar la Societatea Reconstrucția, iar între 1949 și 1951 este redactor la „Analele de istorie și filosofie”. Este hirotonit preot în București, în 1951, slujește la Stavropoleos, la Biserica Albă și la Schitul Maicilor, apoi la biserica Udricani. După o perioadă de acută criză spirituală și familială, în 1956 se transferă la Catedrala „Sf. Nicolae” din Tulcea; în 1960 i se permite să slujească la Văliug (în Banat), apoi, din 1962, la biserica ortodoxă din Jimbolia, unde rămâne, după pensionare (1976), încă cinci ani, până în 1981, când, murindu-i soția, se întoarce în București. În necrologul pe care Geo Bogza îl publică în „România literară”, afirmă că „dacă nu aș fi avut destinul meu, mi-aș fi dorit destinul lui”. Afirmatia lui Bogza confirmă genul de receptare biografistă prin care opera lui A. a fost filtrată. Din mărturiile existente, A. se pare că a fost, atât în anii '30, cât și mai târziu, un personaj straniu, paradoxal, hipnotic, care a mizat el însuși foarte mult pe construcția propriei personalități și biografii sub specia misterului și a polimorfismului, după cum se observă și din cartea publicată postum, în 2004, *Comedia infra-umană*, elocvent subintitulată „eseu poliautobiografic”. În tinerețe folosește zeci de heteronime, își înscenează identitățile auctoriale, în afară de semnături ca Hingher, Frate siamez, Serafim și bohem, conte Asphalt, Autorul lui Totog etc., apar o serie de Ionathani X. Uranus care își arogă pe rând dreptul la autenticitate. Ieronim Șerbu, într-o carte de memorii publicată în 1973, afirmă și el că A. ar fi „cel mai interesant om” al „generației ezoterice” afirmate între anii '34–'38 ai secolului trecut și al cărei exponent de frunte este Mircea Eliade. S-a afirmat chiar că „drama filosofică într-un act” *Ascensorul*, publicată în „Bilete de papagal”, un text insolit nu doar prin absurdul, dar și prin dimensiunile reduse ale textului dramaturgic, constituie un model pentru teatrul lui Eugen Ionescu. Dacă Marcel Tolcea, în postfața la *Comedia infra-umană*, consideră că A. s-ar distinge de avangardă prin „sensul gratuității” și „dialectica măștilor auctoriale”, Cornel Ungureanu insistă pe sensul „spiritual” al avangardei practicate de acesta. Reunirea într-o antologie editată în 2005 a câtorva texte din perioada 1926–1932 întregeste

tabloul unei personalități insolite, oferind argumente pentru reconsiderarea operei sale.

A. a debutat ca elev (colabora deja la revista liceului, „Vlăstarul”), în 1926, în eclectica revistă ilustrată „Orizontul”, cu schița *Urangutanul în calorifer*, semnată cu pseudonimul Mark Abrams (text reluat de „Bilete de papagal” în 1928). Informația, oferită de autor într-un text apărut în „Orizont”, în 1983, este parțial inexactă: el debutează la „Orizontul” în 1926, dar, așa cum semnalează și Geo Șerban, cu „romanul succint” *Gâște libere*, prezentat ca traducere dintr-un autor suprarealist străin, pe nume Mark Abrams, și semnată de Miron Grindea, redactorul magazinului. A publicat texte avangardiste, teribiliste, ludice ori absurde, unele în stilul lui Urmuz (în descendența căruia a fost receptat), în diferite reviste: „Bilete de papagal” (între 1928 și 1931), „Adam”, „Zodiac”, „Contemporanul”, „Viața literară”, „Ulise”, „Cuvântul liber”, „Vreamea”, „Faclă”, semnând cu pseudonimele Ionathan X (sau X.) Uranus, Uranus, I.X.U. A iscălit Ștefan Adam o sporadică rubrică „Semne” la „Fapta”, în 1943 (avea în acei ani, ca evreu, interdicție de semnătură), și cu numele propriu unele colaborări ocazionale la „Cuvântul liber”, „Radical” (a fost unul dintre editorii revistei, 1929–1931, semnându-i și programul) și la „Vreamea”. În 1934 a editat efemera publicație de studii ezoterice „Memra”, singura cu profil guénonist din România, unde a semnat Yang, Memra, U, dar și cu numele propriu. Între 1945 și 1947 a colaborat la „Dimineața” și „Democrația”. Prima apariție editorială, postumă, este volumul *Fragmente reziduale disparate din Calendarul incendiat al lui Ierusalim Unicornus* (1999), jurnal travestit, mistic-alegoric, în care ortodoxismul, ocultismul, ermetismul, suprarealismul, ironia, umorul se îmbină într-o construcție originală, profund paradoxală. De altfel, autorul nu-și recunoaște nici un „confrate” spiritual ori literar, în afară de „mult chinuitul confrate pastor Kierkegaard”. Travestiul, dedublarea și autodemascarea revelatoare sunt figuri centrale ale *Calendarului*. Pe de o parte, este vorba despre dedublarea eului auctorial, ce poartă măști diferite: de la „solitarul Serafim (fost și boxer) Uranus” și Ionathan X. Uranus, pseudonime din tinerețea avangardistă a lui A., la Ierusalim Unicornus, „autorul ilizibil al acestui Calendar”, nepotul lui Inorog Urzitorul, nume și personaj ce amintește de Inorogul din *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir. Pe de altă parte, e tatonată „Dumnezeirea travestită”, misterul dedublat, dar și „realitatea inexorabilă” a „autodemascării Absolutului”. Și, în fine, pe un ultim palier al dedublării,

se află alcătuirea proteică a acestui fals jurnal, care își răsfrânge și multiplică trăirile în povești alegorice ori poeme (*Copii inocenți în cetatea ocrotită*, poeziile lui Inorog Urzitorul), travestindu-și tragismul în parodie ori în joc (sunt pagini întregi unde toate cuvintele încep cu aceeași literă), iar misticismul în ironie lucidă (*Despre virilitatea duhului și contrariile ei*). *Calendarul* cuprinde 39 de zile din perioada 21 iunie – 14 septembrie 1965, majoritatea dedicate sărbătorilor religioase (Noaptea de Sânziene, Sf. Ilie, Adormirea Maicii Domnului, Ziua Crucii), prilej pentru mai mult ori mai puțin „inocente paradoxii”. „Humoristul liber din Ortodoxia neconformistă”, cum se autointitulează Părintele X. Uranus, se adresează, într-o ultimă predică, ascultătorilor creștini ca unor „amarnici și precari vertebrați verticali crucificați”, sintagmă ce exprimă elocvent perspectiva detașat ironică a autorului față de mizera condiție umană. A. își provoacă întotdeauna cititorii, chiar și pe cei mai puțin ortodocși, uneori violent (*Dintre criteriile generate de virușii occidentali sârmoși, ghimpați, empirici*), alteori subtil metaforic, prin jocuri oximoronice și alunecări dintr-un registru stilistic într-altul, producând o ficțiune imposibilă, pluristratificată, prolixă. „Această operă atât de ostentativă, gândită și scrisă în piramidele helicoidale intersecționate ale unui limbaj excesiv, suprasaturat de calificative” (Mihail Constantineanu) poate constitui nu doar jurnalul unui „intelectual al Bisericii”, ci și o veritabilă *ars poetica*, care propune incendiarea cuvântului, distrugerea obișnuințelor lingvistice și de gândire, pentru a elibera cuvântul-intelect din vremelnicie, transformându-l în foc pur, prin arderea și comuniunea în „vălvătaia sălbatică și slobodă a Adevărului”. Ceea ce nu contrazice caracterul posibil gratuit, parodic și ludic al textului. *Calendarul incendiat*, prin stilul său luxuriant, prin amestecul de parodie intelectuală, poezie, ezoterism ortodox și ostentație barocă, este una dintre cele mai excentrice scrieri din literatura „de sertar” a ultimelor decenii. Autorul însuși se referă, încă din tinerețea sa, la „omul exorbitant” (în *Autobiografie*), sintagmă care-l definește în calitate de scriitor. *Monolog nocturn despre Suverana Slobozenie a Singurătății* (2001) și *Comedia infra-umană* definitivează, tot postum, portretul unui autor singular, cu o viziune și o scriitură extrem de particulare, care, pe de o parte, se integrează într-o anume paradigmă culturală europeană a anilor '30–'40 prin modelul „autobiografic” (dincolo de modelul „spiritualist” autohton), iar, pe de altă parte, se apropie de postmodernitate, prin conștiința caracterului ficțional

al propriei ființe și literaturi. Ficționalizarea și multiplicarea identităților auctoriale, metalimbajul, polimorfismul scriiturii, care ating paroxismul în „eseul poliautobiografic” *Comedia infra-umană*, îl plasează în avangarda literaturii autoficționale a ultimelor decenii. Dacă *Monologul nocturn*... se axează mai mult pe o pragmatică simultan mistică și autodemistificatoare a cititorului, *Comedia infra-umană* este un eseu autobiografic metateoretic și autodeconstructivist, cu fragmente cifrate (de reținut câteva pagini de amintiri cu și despre „adolescentul miop”, alias Mircea Eliade). Afirmatii bulversante precum „Autorul nu s-a născut vreodată undeva”, autodefinirea prin „aspirația” spre realizarea propriei „Supreme Nedeterminări”, dar și „autonomia absolută a Autorului”, „parcursul individual terestru” este „instrumentat mai degrabă ca pretext humoristic”, „minora tentație obiectivist-istoricistă” sau, dimpotrivă, eliberarea de „pretextul subiectiv”, culminând cu finalul demistificator „suntem toți pândiți de primejdia iluziei unei prezențe proprii”, exprimă principiile de generare și autodistrugere ale acestui original univers ideatic și stilistic.

SCRIERI: *Fragmente reziduale disperate din Calendarul incendiat al lui Ierusalim Unicornus*, pref. Alexandru Paleologu, postfață Mihail Constantineanu, București, 1999; *Monolog nocturn despre Suverana Slobozenie a Singurătății*, îngr. Mariana Macri, pref. Andrei Pleșu, București, 2001; *Comedia infra-umană*, prefață Șerban Foarță și Floriana Avramescu, postfață Marcel Tolcea, Timișoara, 2004; *În potriua veacului. Textele de avangardă (1926–1932)*, îngr. Mariana Macri și Dorin-Liviu Bîțfoi, București, 2005.

Repere bibliografice: Sașa Pană, *Mihail Avramescu*, ALR, 474–483; Sașa Pană, *Născut în '02*, București, 1973, 362; Ieronim Șerbu, *Vitrina cu amintiri*, București, 1973, 205–211; Straje, *Dict. pseud.*, 752; Ungureanu, *Imediata*, II, 109–125; Andrei Ujică, *Sub cerul stelelor fixe: părintele Mihail Avramescu*, O, 1991, 27; N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, Cluj-Napoca, 1991, 111–115, 146–147, *passim*; Alexandru George, *Notă la o „evocare”*, RL, 1994, 28; Mihail Constantineanu, [Marcel Avramescu], RL, 1994, 28, 37; Ștefan Băciu, *Praful de pe tobă*, București, 1995, 557–558; Ungureanu, *La vest*, II, 137–144; Nicolae Manolescu, *Jonathan X Uranus, „humorist liber”*, RL, 2001, 43; Mircea Platon, *Eternitatea în travesti*, CL, 2002, 2; Claudio Mutti, *Guénon în România*, București, 2003, 94–106, 140–142, *passim*; Paul Cernat, *Recuperarea lui Jonathan X. Uranus*, OC, 2005, 299; Marian Victor Buciu, *Un avangardist dincoace de ariergardă*, RL, 2006, 17; Mircea Anghelescu, *Mihail Avramescu și avangardismul interbelic*, CLT, 2007, 40; Ungureanu, *Istoria secretă*, 229–236; Geo Șerban, *Jonathan X. Uranus, un autor sub multiple deghizări*, OC, 2010, 554.

R. D.

AVRAMESCU, Tiberiu (16.III.1933, Timișoara – 20.VIII.2014, București), istoric literar, editor. Este fiul Zenaidei Avramescu, contabilă, și al lui Gheorghe Avramescu, inginer militar. Familia sa, originară din Basarabia (Miclăușeni-Lăpușna), a cunoscut vitregia vremurilor, după o perioadă petrecută la Chișinău fiind nevoită, în 1940, să se refugieze în țară și să se stabilească în București. Aici **A.** a urmat Liceul „Cantemir Vodă” (1944–1951) și Facultatea de Filologie (1951–1955). Repartizat la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, începe o îndelungată și rodnică activitate editorială, desfășurată apoi la Editura pentru Literatură și la Editura Minerva. În perioada 1959–1974, ca șef al „Bibliotecii pentru toți”, a contribuit la asigurarea continuității și obținerii succeselor acestei prestigioase colecții. Între anii 1974 și 1990 a lucrat la Centrala Editorială. Ulterior a fost, pentru scurt timp, director general în Ministerul Culturii, revenind la Editura Minerva ca redactor-șef până în 2001. Și-a continuat activitatea de editor în cadrul Fundației Naționale pentru Știință și Artă.

A. a debutat în revista „Tânărul scriitor” (1955) cu un studiu despre o piesă de teatru necunoscută din perioada Revoluției de la 1848. S-a consacrat apoi unei laborioase cercetări a presei democratice și socialiste românești de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, cercetare concretizată în două monografii, *Constantin Mille. Tinerețea unui socialist* (1973) și „*Adevărul*”. *Mișcarea democratică și socialistă. 1895–1920* (1982). Ambele lucrări, bazate pe o amplă documentare, filtrând metodic și scrupulos informația, au în centru personalitatea lui Constantin Mille, al cărui rol fundamental în crearea presei românești moderne și democratice îl pun în evidență. Cunoscând în detaliu epoca primelor curente și mișcări democratice din România, **A.** a alcătuit și o interesantă antologie, *Amintiri literare despre vechea mișcare socialistă (1870–1900)* (1975), în care a inclus și comentat mărturii provenind de la Gh. Nădejde, Zamfir C. Arbore, Sofia Nădejde, C. Mille, Constantin C. Bacalbașa, Jean Bart, Gala Galaction, H. Sanielevici, Dimitrie Anghel, Ștefan Petică, Tudor Arghezi ș.a. Are de asemenea meritul de a fi readus în circulație, ca editor, memoriile lui Constantin C. Bacalbașa, intitulate *Bucureștii de altădată* (I–II, 1987–2000, în colaborare cu Aristița Avramescu). Substanțialele note explicative, care urmează fiecărui capitol, verifică toate afirmațiile

lui Bacalbașa, pe unele rectificându-le, pe cele mai multe completându-le cu numeroase detalii, cu precizări și analize ce aprofundează cunoașterea societății românești din epoca evocată. O incitantă ediție, realizată tot în colaborare cu Aristița Avramescu, este *Scrisori din Basarabia* (I–II, 1996–2002), ciclul de corespondențe semnat Basarab, cu o importantă pondere în sumarul gazetei „Telegraful” în intervalul 1880–1890. Cu o argumentație ce contextualizează amplu, editorul atribuie „scrisorile” lui Gheorghe Gore, în timp ce alți cercetători cred că autorul lor ar fi Zamfir C. Arbore.

SCRIERI: *Constantin Mille. Tinerețea unui socialist*, București, 1973; „*Adevărul*”. *Mișcarea democratică și socialistă. 1895–1920*, București, 1982. **Antologii:** *Începuturile teatrului românesc*, pref. edit., București, 1963; *Amintiri literare despre vechea mișcare socialistă (1870–1900)*, pref. edit., București, 1975. **Ediții:** I.A. Bassarabescu, *Un om în toată firea*, pref. edit., București, 1961; Ion Teodorescu, Izabela Sadoveanu, *Amintiri (Din lumea umbrelor. Sufletul altor generații)*, introd. edit., București, 1980 (în colaborare cu Aristița Avramescu); Constantin C. Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, București, I–II, 1987–2000 (în colaborare cu Aristița Avramescu); Basarab, *Scrisori din Basarabia*, I–II, introd. edit., Chișinău, 1996–2002 (în colaborare cu Aristița Avramescu); Zigu Ornea, *Medalii-oane de istorie literară*, București, 2004.

Repere bibliografice: Ion Ardeleanu, „*Constantin Mille. Tinerețea unui socialist*”, RL, 1974, 6; Șerban Cioculescu, [Tiberiu Avramescu], RL, 1981, 7, 1988, 14; Z. Ornea, [Tiberiu Avramescu], RL, 1983, 21, 1988, 12, 1997, 13, 2001, 13; Mircea Angheliescu, *Constantin C. Bacalbașa, „Bucureștii de altădată”*, LCF, 1994, 4, 6; Teodor Vărgolici, [Tiberiu Avramescu], ALA, 1994, 205, 1997, 364, 2001, 595, 2002, 609; Iordan Datcu, *Sub semnul Minervei*, București, 2000, 142–144.

T. V.

AXA, revistă „politică, artistică, literară” apărută la București, bilunar, de la 20 octombrie 1932 până la 23 decembrie 1933. Director: H. Guruianu (până la 27 noiembrie 1932). Cu numărul 5, subtitlul modifică sumar termenii caracterizanți în „artă, literatură, politică”. Redactori: Mihail Polihroniade și Ioan Victor Vojen. A doua serie a apărut cotidian, în 1940 și 1941, ca „ziar de luptă politică, doctrină legionară, informație și reportaj”. Director: Pavel Costin Deleanu; prim-redactor Crișu Axente. În primul număr din seria întâi se precizează ferm orientarea ideologică a redacției. În editorialul violent antidemocratic *Spre stânga sau spre dreapta?* Nichifor Crainic, vorbind în numele tinerei generații dezorientate și nemulțumite, anunță „falimentul statului provocat de democrația

conducătoare”, condamnă „nulitatea de creație și fabuloasa capacitate de consumație parazită” și propune ca soluție doctrina așa-zisului corporatism social, „întemeiat pe cultul competențelor, pe concepția morală a muncii, pe individualismul organizat în categorii sociale, pe dreapta autoritate”. Tot în acest număr, într-un articol programatic (*Predoslovie*), Ioan Victor Vojen subliniază și el existența unei „crize de ideal” a tinerilor și prezice o „schimbare a vremurilor”. Susținând un stat nou etnic românesc, „clădit pe tradiție”, el lasă să se întrevadă tradiționalismul radical, extremist, care va fi adoptat de mișcarea legionară. Dar în ciuda acestei poziții ideologice care, între altele, respinge estetismul și cosmopolitismul în artă, cel puțin în numerele din 1932 **A.** păstrează un anumit echilibru. Așa se face că printre colaboratori se află numele câtorva scriitori ce se vor impune chiar în acest deceniu: Anton Holban publică o scurtă povestire *Scatiul și stăpânul său*, iar Camil Petrescu un fragment din însemnările de călătorie intitulate *Rapid Constantinopol-Bioram. Dansul pântecului*. Eugen Ionescu scrie la „Cronica literară” despre *Eminescu. Încercare critică*, lucrarea de debut a lui Lucian Boz, rubrica fiind preluată de Arșavir Acterian (recenzii despre *Homo americanus* de Petru Comarnescu, *Răscoala* de Liviu Rebreanu), după care titularul ei devine Octav Șuluțiu. Acesta comentează cu înțelegere și simpatie autori diverși, cu toate că unii nu corespundeau exigențelor ideologice ale revistei (articole despre *Critice* de Pompiliu Constantinescu, *Camere mobilate* de Damian Stănoiu, *Maitreyi* de Mircea Eliade, *Fecior de slugă* de N.D. Cocea, *Menuetul* de G.M. Vlădescu, *Farmece. Viața lui Despot-vodă* de C. Gane, *Cunoașterea luciferică* de Lucian Blaga, *Firu-n patru* de E. Lovinescu). În primele luni, când a avut un caracter cultural mai pronunțat, materialele erau dispuse într-o rubrică variată. Pe lângă cronică literară, existau cronică plastică (semnată de George Zlotescu sau de Gh. Labin), teatrală (Ioan Victor Vojen), muzicală (Luciliu Olteanu, Musicus), cinematografică (Ion I. Cantacuzino). Din 1933 **A.** capătă însă un profil tot mai accentuat politic, susținând din ce în ce mai vehement idei antidemocratice și șovine și afișându-și simpatia pentru nazismul care tocmai se instala în Germania. În urma acestei politizări, spațiul dedicat culturii scade simțitor, iar textele despre literatură și artă sunt și ele marcate apăsător de radicalismul ideologiei legionare. De exemplu, la cronică literară apare un lung articol al lui Octav Șuluțiu (*Pro domo*, II), care, conformându-se extremismului practicat de

redacție, scrie, între altele, despre o preconizată critică dogmatică, apreciată ca „singura posibilitate de salvare din haosul spiritual”. De altfel, în această fază revista nu se mai bucură de colaborarea unor autori importanți: două scurte eseuri ale lui Constantin Noica (*Quia absurdum* și *Să tăcem*) și un articol al lui Mircea Eliade (*A nu mai fi român*), publicate în 1933, sunt mai degrabă ocazionale și nesemnificative. Foarte activi sunt însă gazetarii Ilie Imbrescu, Const. Popov, Andrei Valeriu, Virgil Rădulescu, Virgil Ionescu, Mihail Stelescu. În a doua serie **A.** devine explicit organul de presă al mișcării legionare, manifestând aceeași atitudine totalitară declarată cu ani în urmă, la care se adaugă prohitlerismul și cultul „Căpitanului”. Publiciștii politici ai ziarului sunt Pavel Costin Deleanu, Crișu Axente, Ion Botaș, Ana Maria Toader, Mircea Goruneanu. Ziarului nu-i lipsesc paginile culturale, de asemenea puternic influențate de doctrina legionară. Horia Stamatu publică un fragment din viitorul poem *Moartea lui Pan*, iar cu versuri ocazionale colaborează Ștefan Ion Gheorghe (*Balada a III-a*). Proza este reprezentată de Anton Balotă, care semnează o povestire istorică (*Împărțășania*), cronică literară e susținută sporadic de Horia Stamatu, care în câteva articole își exprimă propria concepție despre poezie (*Eliberarea poeziei*, *Poezia individualistă*, *Un veac de poezie românească*). Notabile sunt textele cu subiecte teatrale ale lui Haig Acterian, eseul *Națiunea martiră* al lui Dan Botta și articolul *Pentru arhitecți, sculptori și pictori* al lui Nae Ionescu. Olga Caba traduce din poetul spaniol José María Pemán (poemele *Alcazarul* și *Lupta Bestiei cu Îngerul*). La acestea se adaugă numeroasele contribuții folcloristice ale lui Pompiliu Preca și Ilarion Cocișiu, cronicile muzicale ale lui L. Popovici și cele teatrale ale lui Liviu Bratoloveanu. Grafica este semnată de Siegfried, I. Teodorescu-Sion, Francisc Șirato, Camil Ressu ș.a.

I. M.

AXELRAD, A. [Avram Adolf] (1879, Bârlad – 12.VIII.1963, București), poet, publicist, traducător. Este fiul Hanei-Raisa și al lui Leon Axelrad. Face studii liceale la Bârlad. Elev, începe a colabora asiduu la ziarele locale; adoptând nume ca Alecu, Alecu De la Tutova sau Delatutova, apare în „Paloda” (1896–1899) și în „Vocea Tutovei” (din 1898). Este și printre cei ce redactau, în aceiași ani, săptămânalul „Aurora zionistă”. În preajma lui 1900 obține atestatul de institutor de limba română pentru școlile israelite, predă la Huși scurt timp, apoi în urbea de origine, spre a se

Desen de Constantin Daniel Rosenthal

stabili ulterior la București, funcționând la școlile „Maria” și „Ronetti-Roman” (unde a deținut și postul de director). Ca tânăr debutant, în Bucureștii începutului de veac, A. trece prin redacția unor gazete ca „Adevărul”, „România”, „Patria”, ucenicind în preajma unora dintre marii jurnaliști ai vremii. În următoarele decenii semna, deopotrivă ca poet și publicist, în periodice precum „Evenimentul” (Iași), „Tribuna populară”, „Arta”, „Mișcarea”, „Absolutio”, „Umanitatea”, „Puntea de fildeș”, ori „Dimineața”, „Adevărul literar și artistic”, „Semnalul”, „Gazeta evreiască”, „Cultura”, „Curierul israelit”; în cea dintâi postură, îndeobște sub numele real: A. Axelrad, în timp ce gazetarul apelează la pseudonime ca A. Luca, A. A.-Luca (A. Luca-Axelrad) sau Roata, A. Roată, Moș Roată, A. Tutov(eanu).

Placheta de debut, *Spre Răsărit* (1900), trimite vag la țara biblică, pierdută; în a doua, A. versifica povește pentru școlarii săi (*Copiii și cartea*, 1901). Discret, sentimental, poetul cântă, în maniera sfârșitului de veac, durerea neamului căruia îi aparține. *Lădița cu necazuri* (1919) învie scene din copilărie, drame umile, umbre, voci: gara ticsită de „drumeți”, tihna puțină de la ceasul „ceainei”, „salonul” declasaților șomeri. „Lădița”, evocând bagajul ancestral de „suferinți” și năzuințe spre emancipare, revine și în titlul unei antologii masive din 1945. A. adopta acum și versul alb, de largă respirație, cursiv, în câteva grupaje inedite, cu suflu mesianic (*La râul Babilonului* ș.a.). Lecturile din André Spire și Edmond Fleg îi sunt benefice. Din ambii autori traduce consecvent după 1920, la fel cum, tânăr, tălmăcise atașat din Morris Rosenfeld

(pe care îl preia din idiș). Din André Spire a încheiat, de altfel, un consistent volum – *Poeme evreiești* (1930), după *Poèmes juifs* și *Nouveaux poèmes juifs*, din care preia. *Biblia*, *Thora*, textele talmudice, tradiția rabinică, legendele hasidice își află, de asemenea, în A. un harnic colporteur. Probabil stimulat de M. Dragomirescu, poetul încerca primele tălmăciri din *Kohélet* (*Ecclesiast*) în „Convorbiri critice” (1907). *Psalmii*, *Proverbele*, *Ecclesiastul* rămân ca sursă favorită de prelucrări, transpuneri, parafraze succesive. Modelul publicistului e cel întruchipat, în veacul precedent, de cărturarul medic Iuliu Barasch, pe urma căruia A. a fondat, la rândul-i, mai multe periodice cu caracter științific și educativ sau cu aspect enciclopedic: „Progresele științei” (1904–1906), „Convorbiri științifice și filosofice” (1912), „Orizontul” (a fost prezent în colectivul publicației de la înființare, în 1921, până în februarie 1924, când părăsea definitiv redacția), „Revista ideilor” (1924–1925), „Minunile naturii” (1925). „Lunatic” și „idealist” (Camil Petrescu), își investește bruma de agoniseală pentru a edita în timp câteva bune serii de popularizare: „Biblioteca Lumen” (înființată în 1908), „Menorah”, „Convorbiri științifice”, „Oameni celebri”, „Orizontul”, „Probleme și idei”, „Noua colecție Lumen” ș.a. A practicat și publicistica de atitudine, cu note critice, mai rar acerbe (îndeosebi în perioada colaborărilor la „Facla”, de sub conducerea lui N.D. Cocea), alături de tabletă sau de foiletonul cultural. Nu lipsite de importanță sunt traduceri ale lui A., numeroase, numele selectate indicând o bună orientare în cultura europeană, din Antichitate până în timpurile moderne.

SCRIERI: *Spre Răsărit*, pref. A. Steuerman, Bârlad, 1900; *Copiii și cartea*, Bârlad, 1901; *Edison și invențiunile sale*, București, 1911; *Galileu*, București, 1911; *Lădița cu necazuri*, București, 1919; *Patria și dreptul meu*, București, 1937; *La râul Babilonului*, București, 1945; *Lădița cu necazuri*, București, 1945. **Traduceri:** Émile Zola, *Sângele*, București, 1908; Max Nordau, *Psihologia zeflemelei*, București, [1908], *Psihologia dragostei*, București, [1909], *Unde-i adevărul?*, București, [1910], *Pesimism și optimism*, București, [1911], *Morala luxului*, București, [1921]; Maxim Gorki, *Omul*, București, 1908, *Iubita*. *Cântecul șoimului*, București, [1909], *Revelionul unui vagabond*. *O noapte de toamnă*, București, [1910] (în colaborare cu A. Damianoff), *În temniță*, București, 1910; L.N. Tolstoi, *Viața. Amorul. Fericirea*, București, [1908], *Știința și religia*, București, [1909], *Testamentul meu*, București, [1909], *Să nu ucizi!*, București, [1910], *Există*

Dumnezeu?, București, [1910], *Adevărul și minciuna*, București, 1910, *Mici povestiri*, București, 1910, *Rămas bun*, București, [1910], *Civilizația*, București, [1911], *În ce constă fericirea?*, București, [1911], *Țarul și mușicul*, București, [1911], *Războiul*, București, [1911]; François Coppée, *Copil de suflet*, București, [1908]; L.N. Andreev, *Minciuna*, București, [1909]; I. S. Turgheniev, *Destul*, București, [1909]; E.A. Poe, *Moartea roșie. Cei opt orangutani*, București, [1909]; Voltaire, *Sufletul*, București, 1909, *Ce este omul?*, București, [1921]; Charles Baudelaire, *Poeme în proză*, București, 1909; Cervantes, *Câinii din Valladolid*, București, [1909]; Georg Brandes, *Leon Tolstoi*, București, 1910 (în colaborare cu S. Brădeanu); Buffon, *Omul și natura*, București, 1910; J.-J. Rousseau, *Pagini alese*, București, 1910, *Despre originea inegalității dintre oameni*, București, [1912]; Platon, *Ce-i amorul?*, București, 1910; Arthur Schopenhauer, *Durerile lumii*, București, 1910; Paolo Mantegazza, *Artă de a iubi și de a fi iubit*, București, [1910], *Fiziologia amorului*, București, [1912]; Denis Diderot, *Credința și ateism*, București, [1911]; Helvétius, *Puterea pasiunilor*, București, 1911; Friedrich Nietzsche, *Omul superior*, București, [1911]; J.-H. Poincaré, *Știința și poezia*, București, 1919, *Morala și știința*, București, 1924; Spinoza, *Despre Dumnezeu, natură și om*, București, 1919; Henri Bergson, *Filosofia franceză*, București, [1923], *Sufletul și corpul*, București, 1924; E. Boutroux, *Esența religiei*, București, 1924; Anatole France, *Gânduri de lumină*, București, 1924, *Spre timpuri mai bune*, București, 1948; O. Lourié, *Sociologi ruși*, București, 1924; Ernest Renan, *Omul și universul*, București, [1924]; André Spire, *Poeme evreiești*, București, 1930; Heinrich Heine, *Viitorul Germaniei*, București, 1944.

Repere bibliografice: D. Nanu, „*Lădița cu necazuri*”, SBR, 1919, 16; Carol Drimer, A.A. Luca, „*Telegraful*”, 1925, 514, 518, 523; M.S. Negură, „*Lădița cu necazuri*”, „*Graiul nostru*”, 1925, 12; A. P. Samson, „*Poeme evreiești*”, RP, 1930, 3612; Podoleanu, 60 scriitori, I, 23–26; [Camil Petrescu], *La porțile împărătești*, „*Football*”, 1937, 1; Predescu, *Encicl.*, 61, 496; I. Peltz, „*Lădița cu necazuri*”, „*Drapelul*”, 1945, 231; Ion Pas, *Prezențe*, București, 1968, 241–242; Streinu, *Pagini*, I, 357, II, 160, III, 86; *Encycl. jud.*, V, 453–454, XIV, 420, 422, 425; Camil Baltazar, A. Axelrad-Luca, RCM, 1972, 279; Straje, *Dicț. pseud.*, 14, 37, 399, 461; Mirodan, *Dicționar*, I, 81–84; Paul B. Marian, A. Luca. *Poezii postume*, RCM, 1986, 613.

R. Ș.

AXINTE, Șerban (27.VII.1976, Iași), poet, istoric literar. Este fiul Jenicăi Axinte (n. Lupu), profesoară, și al lui Călin Axinte, proiectant în domeniul arhitecturii. Urmează școala elementară (1983–1991) în orașul natal și, tot aici, Liceul „Mihail Sturza” (1991–1995), apoi Facultatea de Litere, la secția română-italiană, în cadrul

Universității „Al. I. Cuza” (1997–2002), unde absolvă și un masterat în literatură comparată și antropologie culturală (în 2004). În 2010 obține doctoratul în filologie. Din 2002 este cercetător științific la Institutul de Filologie Română „A. Philippide” al Academiei Române. A fost, de asemenea, redactor la revista ieșeană „Timpul” (2000–2004) și ulterior secretar general de redacție al aceleiași publicații (2004–2007), iar din 2005 redactor al revistei „Philologica Jassyensia”. A frecventat cenaclul Junimea din Iași (1993–1996). Alături de Lucian Dan Teodorovici, Florin Lăzărescu, Bogdan Crețu, Doris Mironescu ș.a., a făcut parte din gruparea OuTopos. Colaborează cu articole de critică literară la „Observator cultural”, „Bucureștiul cultural”, „Cuvântul”, „Tribuna”, „Transilvania” ș.a. A debutat editorial în 1996 cu volumul de poezie *Starea balanței*, urmat în 1999 de *Pragurile Apeiron*.

În primele două volume **A.** practică o poezie abstractă, ce amestecă note ale unei imagistici expresioniste, preluate epigonic de la R.M. Rilke sau de la Lucian Blaga, și structuri lirice tributare ermetismului. *Lumea ți-a ieșit așa cum ai vrut* (2006) reprezintă un punct de cotitură. Discursul, mai puțin abstract, dobândește suplețe și putere de sugestie. Autorul explorează acum valențele tranzitivității, ale prozaismului și biografismului, „inventând”, cum notează într-un poem, „mitologii în sufragerie”, așa, de pildă, în textele ce exhibă experiența paternității, resimțită ca despărțire de vârsta aurorală a unei tinereți suficiente sieși. Criza eului, provocată fie de o debusolare a trecerii prin vârste, fie de presimțirea unor experiențe limită, îmbracă succesiv expresia gravității și pe aceea a farsei. Din cotidianul gesturilor mărunte poezia lui **A.** evadează constant în oniric și în parabolă, adesea chiar în parabola cu transparente sugestii mistice și biblice. *Păpădia electrică* (2012), aflată în continuitatea vizionarismului din *Lumea ți-a ieșit așa cum ai vrut*, marchează o alternativă în interiorul generației douămiste, al cărei hiperrealism visceral e depășit în favoarea unui realism psihomistic. Emfaza obscură a tatonărilor anterioare lasă locul naturaleții și preciziei discursive, poetul părănd a-și fi găsit, în sfârșit, vocea și formula distincte. El scrie și acum o poezie a experiențelor revelatoare, numai că acestea sunt consemnate pornind de la detaliul contingent, de la experiența concretă a eului, de la faptul brut, trăit. Metaforă

unificatoare chiar din titlu, „păpădia electrică” reprezintă în acest sens o imagine a aurei mistice și, deopotrivă, a celei comițiale. În linia aceeași depășiri a umanului prin propria combustie interioară, „electricitatea” indică o „tehnologizare” a luminii mistice, în vreme ce „păpădia” apare ca o metamorfoză inflorescentă a creierului și a minții. *Păpădia electrică* propune o poezie a corporalității vizionare, prin care metafizicul redevine accesibil: „ceva crește acum din mine,/ cineva suflă asupra mea// cu miliarde de fotoni.// aura/înfloreste din bulbul creștetului meu/ într-o uriașă păpădie electrică”. La origine teză de doctorat, *Definițiile romanului. De la Dimitrie Cantemir la G. Călinescu* (2011) este un dosar cuprinzător al principalelor teorii ale romanului avansate la noi de la jumătatea secolului al XIX-lea până la sfârșitul epocii interbelice, expunând metodic – și, acolo unde este nevoie, punând în conflict – punctele de vedere formulate de cei mai importanți participanți la dezbaterile privind romanul românesc, de la Radu Ionescu sau Titu Maiorescu la Camil Petrescu, E. Lovinescu ori G. Călinescu.

SCRIERI: *Starea balanței*, Iași, 1996; *Pragurile Apeiron*, Iași, 1999; *Lumea ți-a ieșit așa cum ai vrut*, pref. Doris Mironescu, București, 2006; *Definițiile romanului. De la Dimitrie Cantemir la G. Călinescu*, pref. Antonio Patraș, Iași, 2011; *Păpădia electrică*, pref. Radu Vancu, București, 2012.

Repere bibliografice: Bogdan Crețu, *Din nou despre OuTopos*, CL, 2000, 5; Radu Vancu, *Brava lume nouă*, T, 2007, 2; Ovidiu Nimigean, *Inerții de tranziție, altruisme & bahluiuni literare*, București, 2007, 368–371; Ștefania Mincu, *Douămiismul poetic românesc. Despre starea poeziei*, II, Constanța, 2008, 204–209; Octavian Soviany, *Cântecul asasinului*, TR, 2009, 169; Ilie, *Dicț. poeziei ieșene*, 61–66; Bianca Burța-Cernat, *Din dosarul romanului românesc*, OC, 2012, 638; Dan Mănuță, *De ce avem roman*, CL, 2012, 10.

B.B. - C.

AXINTE URICARIUL (c. 1670, Scânteia, j. Iași – c. 1733), cronicar. De condiție socială modestă, la început vătaf de sat, **A.U.** ajunge în 1702 pisar de cancelarie, iar în 1707 uricar la Logofeție, primind după un an și diferite însărcinări de hotărnicii. Și-a spus Uricariul după funcția pe care a îndeplinit-o. Cunoștea limbile slavonă, greacă, latină și, probabil, turcă. Din 1710, la porunca domnitorului Nicolae Mavrocordat, transcrie letopisețele lui Grigore Ureche, Miron Costin și Nicolae Costin. În letopisețul anonim dintre 1661 și 1709 intervine cu

modificări și adăugări de pasaje. După moartea lui N. Costin (1712), este desemnat de domnitor să redacteze cronica oficială a Moldovei – *De a doua domnia lui Nicolae Alexandru Vodă, văleat 7720*. Izvoarele lui au fost *Letopisețul anonim al Țării Moldovei* (1661–1709), letopisețul lui N. Costin, însemnările și corespondența domnitorului, mărturiile unor boieri, știri din actele oficiale, de prin „gazeturi” și „avizii”. Cronicarul se arată informat și asupra mersului politicii europene. Cronica relatează sosirea lui Mavrocordat la Țarigrad, intrigile boierești de la Poartă, fuga lui Dimitrie Cantemir și înlocuirea acestuia, în scaunul Moldovei, cu Nicolae Mavrocordat. Mai departe **A.U.** descrie situația din țară, cu accente de durere pentru mizeria Moldovei, „căzută sub giugul robiei”, nevoită să suporte invazia unor trupe străine. Pătruns de gândul, comun mentalității medievale, că ordinea socială este rânduită de Dumnezeu, că monarhia este de drept divin, el îl prezintă pe Mavrocordat într-o lumină aparte, ca pe un om plin de smerenie, și se ocupă pe larg de reformele și prefacerile pe care domnitorul le încearcă. Mavrocordat apare, astfel, ca un binefăcător al țării și cronicarul, atunci când are de judecat conflictul dintre marea boierime și domn, se așază, firesc, de partea cârmuitorului, „unsul lui Dumnezeu”. Atât de adânc îi sunt înrădăcinate convingerile religioase, încât, de pildă, tragedia lui Constantin Brâncoveanu este explicată prin unele purtări „necreștinești” ale acestuia. Generos și cucernic, Nicolae Mavrocordat e înfățișat ca un înțelept pentru care soarta țării se află mai presus de orice interes sau ambiții de ordin personal. **A.U.** e un bun povestitor, sfătos și molcom, înclinat mereu spre sentințe și moralizări, de obicei în spirit creștin. Unele descrieri sunt vii, respiră autenticitate, în vreme ce în notațiile portretistice (Mavrocordat, Carol al XII-lea, patriarhul Ierusalimului Hrisant Notara, Brâncoveanu, hanul tătăresc) surprind nu atât trăsăturile fizice, cât cele morale. Letopisețul e întocmit într-o limbă destul de fluentă, cu vădite reminiscențe din textele biblice, cu care **A.U.** era familiarizat. Se pare că mai târziu, în jurul anului 1730, va conlucra cu un copist muntean la o mare compilație de cronici muntene și moldovene, cunoscută sub numele *Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei*. Gabriel Ștrempel, editorul cronicii, sprijină cu argumente demne de luat în seamă

această atribuire (cu toate că nu este nici el ocolit de unele îndoieli). Important este că un autor, în veacul al XVIII-lea, a avut ideea alcătuirii acestui „corpus ciudat” și unic, ca dimensiuni, între cronicile românești (Gabriel Ștrempel), întreprindere probabil sugerată de Nicolae Mavrocordat, care a ocupat succesiv scaunul Moldovei și al Țării Românești. Istorie „paralelă” în *Letopisețul Țării Românești și a Țării Moldovei. De viața a prealuminărilor domni ce-au stăpânit întru aceste 2 țări și ce s-au lucrat în dzilele lor, și a părților streine, care să megieșesc cu aceste țări, pre largu adunate den multe letopiseșe și cu bună îndreptare alcătuit. Precum să vede* înseamnă alternarea, la început, a unor secvențe, mai lungi sau mai scurte (mai întâi referitoare la Țara Românească, beneficiară a unui „descălecăt” mai timpuriu), luate din cronici „consacrate”, secvențe în cuprinsul cărora autorul compilației își îngăduie intervenții, completări, parafrazări ori colaționări între mai multe izvoare, iar apoi așezarea în succesiune a unor scrieri întregi, cu rare situații în care se mai pot constata amestecuri.

SCRIERI: *A doua domnie a lui Neculai Alecsandru Maurocordat V. V. în Moldova*, în *Cronicele României sau Letopiseșele Moldovei și Valahiei*, II, publ. M. Kogălniceanu, București, 1872, 119–173; *De a doua domnia lui Nicolae Alexandru Vodă, văleat 7720*, în Ioan Șt. Petre, *Axintie Uricariul*, București, 1944, 77–179; *Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei*, I–II, îngr. și introd. Gabriel Ștrempel, București, 1993–1994; *De a doia domniia lui Nicolae Alexandru Vodă văleat 7220 (1712)*, îngr. și introd. Andrei Eșanu și Valentina Eșanu, Chișinău, 1999.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, I, 110–120; Pascu, *Ist. lit.*, III, 57–62; Perpessicius, *Opere*, X, 147–149; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 30, *Ist. lit.* (1982), 26; Ioan Șt. Petre, *Axintie Uricariul*, București, 1944; I. Lăzărescu, *Valoarea literară a cronicii lui Axintie Uricariul*, ALIL, t. X, 1959, 1–2; Zamfirescu, *Studii*, 184–204; Lăudat, *Ist. lit.*, III, 5–13; *Dicț. lit.* 1900, 66–67; Dan Zamfirescu, *Contribuții la istoria literaturii române vechi*, București, 1981, 401–459; Ștefan S. Gorovei, *Spre unificarea istoriografiei naționale: „Cronica paralelă” (Iași, 1733)*, AIX, t. XXV, 1988, 2; Ștefan S. Gorovei, *Semnificația unor documente false din secolul XVIII*, AIX, t. XXVI, 1989, 1; Andrei Pippidi, *O cronică munteană și un cronicar moldovean. O ipoteză*, AIX, t. XXVI, 1989, 1; Cătălina Velculescu, *Din nou despre „Cronica paralelă” și „Letopiseșul cantacuzinesc”*, RITL, 1994, 3; Andrei Eșanu, *Considerații despre viața și activitatea cărturărească a lui Axintie Uricariul*, „Revista de istorie a Moldovei”, 1994, 3–4.

I. L.

AXIOMA, revistă apărută la Ploiești, lunar, din aprilie 2000 până în iunie 2010, cu subtitlul „Literatură, științe, religie, arte”. Director: Marian Ruscu; redactor-șef: Ieronim Tătaru; redactor-șef adjunct: Stelian Stan; redactor coordonator: Miron Oprea; secretar de redacție: Bogdan Costin Georgescu; redactori (de la numărul 2/2002): Gabriela Vasilescu, Beatrice Ruscu, Vasile Moga, Marian Chirulescu, Constantin Dobrescu. După reorganizări succesive, **A.** fixează un colegiu redacțional format din cadre didactice (Ion Bălu, Constantin Trandafir, Gabriela Vasilescu ș.a.), indică redactorii (Ina Bercea, Marian Chirulescu, Christian Crăciun, Ioana Scoruș, Nicolae Dorel Trifu ș.a.) și corespondenții din străinătate (Cristina Neesham – Austria, Theodor Vasilache și Ileana Cristina Botescu – Germania, Jacques Raunet – Franța). În articolul-program *De ce Axioma?*, semnat Redacția, plecând de la înțelesurile termenului „axiomă”, sunt expuse motivele opțiunii pentru titlu: „Inițiatorii acestei publicații de cultură și-au propus drept obiectiv punerea în evidență a adevărilor simple, clare și utile omului în activitatea spirituală [...]. Printre altele, modelele noastre spirituale sunt două personalități prahovene, reprezentative în cultura română: I.L. Caragiale și Nichita Stănescu, scriitori ce au dat multe «axiome» pentru creșterea limbii și literaturii, pentru cultura românească...”. În primii ani în **A.** se tipăresc cu precădere scrieri ale membrilor redacției, de la poezie și proză la studiul de istorie și istorie literară, la eseul filosofic, teologic, studiul comparatist, cronică de actualitate (teatru, muzică, arte plastice), tălmăciri din literatura universală. În scurt timp audiența publicației se extinde, iar numărul colaboratorilor în aceeași măsură. Redacția consacră pagini speciale (câteodată un număr întreg) unor personalități ale culturii, îndeosebi lui I.L. Caragiale, E. Lovinescu, Nichita Stănescu, Zaharia Stancu, Șerban Cioculescu, Eminescu. O suită de editoriale atipice, întrucât de fapt sunt studii de istorie literară, marchează momente aniversare, vizând autori cu valoare de reper (Virginia Woolf, Gustave Flaubert, Stéphane Mallarmé, Nikolaus Lenau, José Ortega y Gasset ș.a.). Alte „file de dicționar” evidențiază momente aniversare ale unor scriitori contemporani (V. Fanache, Ieronim Tătaru) sau evenimente editoriale. Deși textele au în vedere domenii variate, revista nu rămâne

la structura de magazin ilustrat, scrierile și documentele inedite (scrisori, jurnale, memorii, iconografie) având drept țintă cunoașterea celor de la care provin (I.L. Caragiale, Tudor Arghezi, Barbu Delavrancea, G. Călinescu, Paul Constantinescu, Grigore Ionescu, George Moroșanu ș.a.). Rubricile de autor – „La colț”, asigurată de Ion Stratan, „Ei și Prahova”, susținută de Paul D. Popescu – sunt radiografii incitante și abordează conexiuni cu artele, filosofia, religia. **A.** publică versuri de Ion Stratan, Simion Bărbulescu, Ioan Vieru ș.a., proză de Serghie Bucur, Livia Dinulescu ș.a., eseuri, cronici, studii și comentarii de Ieronim Tătaru, Ion Bălu, Constantin Trandafir, Constantin Hârlav, studii de istorie, pagini de memorialistică de Miron Oprea (despre Dan Barbilian – Ion Barbu), traduceri de Vasile Moga, Bogdan Stoicescu. Revista acordă rubrici speciale șahului, jazzului, interviurilor cu personalități românești și străine din diverse domenii. Numere speciale marchează aniversări ale publicației: cinci ori zece ani de apariție, o sută de numere etc. **C.H.**

AZAP, Gheorghe (26.VII.1939, Ticvaniu Mic, j. Caraș-Severin), poet. Este fiul Elenei (n. Cătană) și al lui Gheorghe Azap, tâmplar. Face studii gimnaziale la Ticvaniu Mic și liceale la Oravița, Anina și Timișoara. De-a lungul timpului e muncitor la diverse întreprinderi, comis voiajor, învățător suplinitor, pictor de firme etc. Târziu ajunge redactor la revista „Răzoare” (Oravița, 1996). După debutul din „Scrisul bănățean” (1958), pentru **A.** urmează o lungă așteptare până la apariția volumului colectiv *Uneori zborul (șapte poeți tineri)* (1973). Prima carte individuală, placheta *Maria – o caterincă zbuciumată*, îi apare în 1975. Mai colaborează la „Luceafărul”, „Orizont”, „România literară”, „Steaua”, „Transilvania”, „Banat”, „Tribuna”, „Reflex” (Reșița), „Caraș-Severinul literar și artistic”, „Flamura”, „Timpul” (Reșița) ș.a.

De la debut, atât temele (iubirea și singurătatea), cât și limbajul sunt deplin constituite la **A.** Cărțile ce au urmat, *Bocceluța cu plăpânde* (1977), *Roxana, Roxana, Roxana* (1978; Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara), *Ețetera* (1979), *Cântece ștregărești* (1981), *Tereremul ocarinei* (1995; Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara) ș.a., favorabil întâmpinate de critică, reiau, într-o perpetuă și nu lipsită de riscuri autorecuperare, aceleași motive în formule poetice cvasiidentice:

suferința erotică, disimulată și intensificată prin persiflare, într-o haină ostentativ (și aparent) facilă. La acest „trubadur modern, boem incurabil, jurând pe caterincă și euforizând miresme – *mirozne* – rare” (Al. Ruja) maniera stilistică, dominată de ludic, angrenează permanent jocuri de cuvinte, de sensuri și de intertexte. **A.** forțează meșteșugul poetic prin acrobații de versificare; poemele abundă în invenții verbale, expresii argotice, chiar golănești, jonglând totodată cu miturile și cu eroii literaturii. Grimasa ironică e îmblânzită de melancolie. Versurile de album, romanța, cronica rimată, grandilocvența ori accentele pastorale sunt mimate ingenios. Poza bufă de François Villon – epicureu, livresc și boem, actualizat prin minulescianism și modernism – reușește să comunice plăcerea de a nu mai putea trăi decât făcând literatură, iar versurile celebrează indisociabil iubirea de viață și iubirea de literatură: „La Iasnaia Poliana-i un spațiu osebit/ Pios ca o miroznă de-a lungul unui ev/ Și ierni împovărate de nopți de antracit/ Acolo zburdă Kitty în inima lui Lev”. În *Versuri din veacul icsics* (2010), tectonica socialului produce ecouri ample, pe care poetul le tratează în maniera caracteristică. Cu toate acestea, accentele elegiace sunt tot mai puternice, însingurarea nu mai este doar jucată, în locul măștilor blând-ironice instalându-se un rece zâmbet nostalgic: „Doar bugii, azi, mi-i trag peste țurloi/ (Îțarii calzi, bucolica și-o-ncheie!)/ Redă-mi, o, Doamne, satul înapoi,/ Din ghiarele acestor vremi yankee.” Stăpân peste inedita sa distilerie lexicală, **A.** oficiază cu devotament ceremonialul poetic al ieșirii de sub presiunea convențiilor.

SCRIERI: *Maria – o caterincă zbuciumată*, Timișoara, 1975; *Bocceluța cu plăpânde*, București, 1977; *Roxana, Roxana, Roxana*, București, 1978; *Ețetera*, Timișoara, 1979; *Cântece ștregărești*, București, 1981; *Cuibșorul nostru de nîcîcînd*, Timișoara, 1982; *Ultimul exemplar*, București, 1987; *Tereremul ocarinei*, Timișoara, 1995; *Vreo carte (Curriculum vitae)*, Timișoara, 1995; *Una sută de catrene drese-n damf de damigene*, Reșița, 2001; *Poeme de cinci stele*, Cluj-Napoca, 2002; *Versuri din veacul icsics*, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: Alexiu, *Ideografii*, 192–193; Mircea Iorgulescu, *Amuzament și gravitate*, RL, 1977, 42; Ulici, *Prima verba*, II, 8–10; Cornel Ungureanu, *Gheorghe Azap și plăcerile vieții la țară*, O, 1979, 29; Gabriela Omăt, *Gheorghe Azap sau Despre iubirea de literatură*, „Semenicul”, 1980, 10; Simion, *Scriitori*, III, 393–398;

Dicț. scriit. rom., I, 134–135; Ruja, *Parte*, I, 291–297, II, 189–191; Ionel Bota, *Tânguitoarea cantilenă și erosul purificator. Eseu asupra poeziei lui Gheorghe Azap*, Reșița, 1999; Radu Săplăcan, *Exerciții de balistică*, Cluj-Napoca, 2003, 274–275; *Dicț. Banat*, 58–61; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, 187–191; Dorin Murariu, *Biblioteca din Vest*, Timișoara, 2005, 42–59.

O.B., Dr.M.

AZAP, Ioan-Pavel (15.V.1967, Ticvaniu Mic, j. Caraș-Severin), poet, prozator. Este fiul Mariei (n. Stângu) și al lui Pavel Azap, muncitor. Urmează clasele primare în Ticvaniu Mic, continuându-și școala la Oravița, unde frecventează și Liceul de Matematică-Fizică (1981–1985). Mai târziu va fi student la Facultatea de Istorie și Filosofie, secția filosofie, a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (1990–1995). Lucrează ca economist și funcționar, iar din 1992 intră în presă, devenind redactor la „Mesagerul transilvan”, apoi la „Informația de Cluj” și la „Transilvania jurnal”. Începând din 2003, este redactor la revista „Tribuna” din Cluj-Napoca. Debutează cu poezie în „Orizont” (1985), iar editorial cu volumul *Autoportret cu mască* (1993; Premiul Filialei din Cluj a Uniunii Scriitorilor). Mai colaborează cu poezii, publicistică, critică și cronici de film la „Steaua”, „Poesis”, „Cronica” (unde semnează seriile *Jurnal de cinefil*, *Cu ochii pe ecran*, făcând, în tandem cu Bogdan Ulmu, și cronica filmului american), „Astra”, „Cele trei Crișuri”, „Confluente” (Oravița), „Monitorul de Cluj”, „Orașul” (Cluj-Napoca) ș.a.

Scrisul lui A. se desfășoară între o formă de ritualizare discursivă și un oarecare „naivism ironic” (Petru Poantă), vizibil la nivelul atitudinii poetice și al construcției imaginarului. Retorica interogației trimite adesea la ritmurile esențiale ale ființei, pe suportul unor scenarii ale voinței de cunoaștere: „Ce departe,/ ce departe/ gândul meu/ o să te poarte [...] ce luminează,/ ce luminează/ mă izbește/ și declină// ce tăcere,/ ce tăcere –/ Mă alungă/ și mă cere” (*Poem*). Ca o consecință, o „legiune” de îngeri își arată chipul în imaginarul poetic. De fiecare dată însă tratamentul este ironic, semnalând declișeizarea acestui stereotip literar și, implicit, o conștiință a convenției: „m-am născut într-o dimineață/[...] îngerul mă privea din prag,/ enervat, –/ își pierduse răbdarea/ sau poate era beat// mama o bucurie cumplită/ avea, o Doamne!/, când deodată îngerul s-a repezit/ și mi-a tras două palme” (*Înger de pază*).

Și confesiunea erotică își asumă două forme de expresie. Mai întâi, pentru reprezentarea stării A. apelează la oglinzi metaforizante, simbolice și metafizice. Mitul iubirii-pasiune, într-o lectură tandru ironică, poate fi citit printre rânduri, de pildă în *Balada iubitei ce purta ochelari*. Apoi, ca în volumul *Ușa cu picioarele pe pământ* (2011), ies la suprafața textului culorile unui bacovianism sceptic. Îndrăgostitul își mărturisește, față de „obiectul” iubirii, o fascinație relativă, detensionată, adesea colorată sarcastic. Imaginea morții este transfigurată, de asemenea, printr-o formulă duală a expresivității lirice. Uneori apare ca sugestie (*Plimbarea bătrânei doamne*), în registru metaforizant, anecdotic, mai degrabă discret, iar alteori, ca personaj straniu și puternic individualizat, prins în „ticuri și isterii” cotidiene, moartea devine un poet grobian și bovaric, un „creator” paradoxal, într-un text mizerabilist *avant la lettre* (*Moarte virgină*). De altminteri, ca o particularitate a stilului, se insistă vizibil asupra paradoxurilor, în general pe note grave și în poze dramatice: „Îmi pare atât de rău/ că nu te-ai născut/ mai/ devreme:/ nu pot concepe/ moartea/ fără/ tine” (&&&). Proza lui A., reprezentată de micro-romanul *Câteva ore din viața ta* (2007), schimbă întrucâtva configurația globală a imaginarului. Note prozaic-expresioniste însoțesc o poveste articulată pe pretextul clasic al „manuscrisului găsit”. Narațiunea este disjunctivă, operând cu două cadre referențiale (stagiul militar al personajului central și perioada studenției sale), cu două timpuri verbale, în variație liberă (prezentul și imperfectul), cu două persoane gramaticale ale discursului epic (persoana I și persoana a II-a), cu două instanțe narative tutelare – naratorul care ajunge în posesia manuscrisului și personajul confesiv din manuscris. Nu-i lipsește romanului o oarecare tentă experimentală, speculată însă, pe bună dreptate, în sensul autenticității, concept care stă la baza construcției narative. Un volum de epigrame, intitulat *Bărbi* (2002), câteva de interviuri cu regizori de film sau cu scriitori – *Traveling* (2002), *Coperta a patra* (2010), *Octogon* (2012), alte câteva cărți care reunesc cronici cinematografice completează profilul scriitorului.

SCRIERI: *Autoportret cu mască*, postfață Constantin Cubleşan, Cluj-Napoca, 1993; *Funigei*, Reșița, 1997; *Poeme de cinci stele*, Cluj-Napoca, 2002; *Bărbi*, pref. Vasile Gogea, Cluj-Napoca, 2002; *Traveling*, București

– Cluj-Napoca, 2002; *Stop-cadru*, Cluj-Napoca, 2005; *Câteva ore din viața ta*, Târgu Lăpuș, 2007; *Togă de gală*, Cluj-Napoca, 2008; *Coperta a patra*, Cluj-Napoca, 2010; *Prim-plan*, București, 2011; *Ușa cu picioarele pe pământ*, Pitești, 2011; *Daghero TIFF*, Cluj-Napoca, 2012; *Octogon*, Cluj-Napoca, 2012; *16 mm*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Călin Teuțișan, „*Autoportret cu mască*”, TR, 1994, 8; Poantă, *Dicț. poeți*, 17–18; Dorin Mureșan, *Jocuri și jucării*, TR, 2003, 20; Claudiu Groza, *Computerul cu bibliografii*, Cluj-Napoca, 2004, 91–93; Alexandru Jurcan, *Stop-cadru pe Ioan-Pavel Azap*, TR, 2006, 86; Adrian Țion, *Ultima melancolizare kaki*, ST, 2008, 2–3; Horia Gârbea, „*Togă de gală*”, LCF, 2010, 13; Ioan Moldovan, „*Ușa cu picioarele pe pământ*”, F, 2011, 9; Irina Petraș, „*Ușa cu picioarele pe pământ*”, RL, 2011, 37.

C. Tt.

AZARIE (mijlocul sec. XVI), cronicar. Cu **A.** se încheie, în Moldova, șirul de istoriografi-monahi ce izvodesc anale în slavonă. Ucenicește la Roman și Suceava până să ajungă la mănăstirea Golia din Iași, unde se poate să fi devenit egumen. Își redactează cronica la cererea domnitorului Petru Șchiopul, recomandat acestuia, probabil, pentru instrucția și elocința sa aleasă, deopotrivă de mitropolitul Anastasie și de logofătul Ioan Golăi, ochii ce supraveghează apoi din umbră relatarea. A scris în continuarea versiunii integrale a textului „magistrului” Macarie, păstrând tipicul cronologizării stricte (nu fără a lăsa să-i scape însă și destule „licențe” sau erori) și avansând în genere prudent în comentarii, deși instinctul epic, graba de a reveni pe alocuri cu detalii concurează în a-i decupa ceva mai insistent statura și umoarea de martor-narator. Cronica sa constituie pentru întregul interval restituit (1551–1574) rememorarea unor evenimente trăite, accesibile. Letopisețul lui Eftimie, față de care scara de valori acreditată e câteodată alta, i-a rămas, s-ar părea, necunoscut. Preeminența „ideologiei” și oportunitățile momentului înrăuresc, altminteri, și la **A.**, asupra judecății de durată; discernământul afișat (adesea exprimat, ca și la înaintași, paradoxal și pătimaș), dictează ca din culise, aprioric, valoarea „distribuției” ori consistența „rolului”, intrările, ieșirile din cadru, notate pentru fiecare personaj protagonist pe scena, altfel dominată de imprevizibil, a istoriei. Discreta relevanță epică (eventual și dramatică) a textului ține și de incipienta „tehnică” a eclerajului, complementară la virtuțile limbajului, poetizant în maniera pre-renascentistă. Orgoliu sau naivitate, încrederea

primilor noștri cronicari în propria capacitate de a persuadea un cititor ingenuu creează cel dintâi efect „artistic”; în timp ce informația e manevrată cu aparentă „inocență”, contrastele și „filtrele”, cuta posomorâtă sau insinuantă funcționează eficient, într-un discurs subînțeles pragmatic. Spre menajarea susceptibilității Porții (comanditarul cronicii, voievodul Petru Șchiopul, se bucura de trecere la Istanbul), **A.** tratează cu ambiguă îngăduință evenimentele, la concurență – neștiută – cu Eftimie, ce motivase fără echivoc și aprobase, în letopisețul paralel, complotul ce-l va suprima pe Ștefăniță. Exagerarea dispoziției pioase și a dărniceiei ctitorului Lăpușneanu față cu propria zidire de la Slatina (e invocată și faimoasa convertire ca Pahomie monah, răstălmăcită cinic, în alt veac, drept joc duplicitar al histrionicului personaj cu „masca” morții în final) anticipează, retoric, nota subsecventă în care **A.** îl dezavua pe Despot (Iacob Heraclid): un apostat, uzurpator, de extracție incertă, persecutor, ca „luteran”, al clerului și boierimii indigene. Acumularea de „păcate” e stringentă, punând la încercare răbdarea cronicarului. Partizanatul va fi încă și mai obstinat, iar „rechizitoriul” virulent într-un portret – cheia secvenței e apocaliptică – menit a submina imaginea lui Ioan Vodă (cel Cumplit); rival nemijlocit lui Petru Șchiopul și victimă într-un răsunător scenariu al „vânzării”, în care Ganelon ia chipul Ieremiei Golia, fratele logofătului, cel care trage sforile letopisețului. Ca și antecesorii, **A.** (ce crede în valoarea scrisului, reiterând, în cronică, elogiul minții și lauda „alcătuirilor retoricești”) recurge la modele bizantine; e preferat Manasses, cu *Istoria sinoptică* (extrem de receptat și de „productiv” în școala cronografică a locului), al cărui stil manierist convine vehemenței de comandă ori exercițiului encomiastic, disimulării sau eschivelor candidе ale cronicarului. Descoperit la Petersburg, într-un miscelaneu transcris, se pare, în Moldova pe la sfârșitul veacului al XVI-lea sau la începutul celui următor, letopisețul datorat lui **A.** a fost publicat de A.I. Iațimirski în 1908, și peste doar un an de Ioan Bogdan, la București. Ar aparține, de asemenea, cronicarului transcrierea în medio-bulgară a unei cărți considerate a aparține patrimoniului istoric și hagiografic al „Bizanțului” balcanic, *Viețile regilor și episcopilor sârbi*, un monument al scrisului sud-dunărean.

SCRIERI: *Letopiseșul lui Azarie*, tr. și publ. Ioan Bogdan, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXI, 1908–1909; reed. în *Croniclele slavo-române din sec. XV–XVI publicate de Ion Bogdan*, îngr. P.P. Panaitescu, București, 1959, în LRV, I, 206–220.

Repere bibliografice: Bogdan, *Scieri*, 416–463; Iorga, *Ist. lit.*, I, 154–155; Minea, *Letopiseșele*, 98–140; Cartoian, *Ist. lit.* (1940), I, 34–35, 40–42; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 18–20, 890–891, *Ist. lit.* (1982), 14–15, 978–979; Ciobanu, *Ist. lit.* (1989), 20–21, 52–55, 58, 65, 67, 70–72, 167; Émile Turdeanu, *La Littérature bulgare du XIV-e siècle et sa diffusion dans les Pays Roumains*, Paris, 1947, 22–34, *passim*; Ion-Radu Mircea, „*Les Vies des rois et archevêques serbes*” et leur circulation en Moldavie, RSE, 1966, 3–4; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 87–90; Piru, *Ist. lit.*, I, 36–39; *Ist. lit.*, I, 261–264, 279; Mihăilă, *Contribuții*, 104–163; *Dict. lit.* 1900, 67; G. Mihăilă, *Cultură și literatură română veche în context european*, București, 1979, 380–389; Mazilu, *Lit. rom.*, 321–349, 413–417; Velculescu, *Sciere*, 7–26; Păcurariu, *Ist. Bis.*, I, 474, 486–487, 520, 529, 569; Mazilu, *Recitind*, I, 165–167; Sorohan, *Introducere*, 56–59; Petre Guran, *Slavonic Historical Writing in South-Eastern Europe, 1200–1600*, în *The Oxford History of Historical Writing*, II, coordonatori Sarah Foot și Chase F. Robinson, Oxford, 2012, 328–345. **R.Ș.**

AZI, revistă apărută la București, lunar între martie 1932 și august 1938, apoi săptămânal între 9 februarie 1939 și 8 septembrie 1940. Redactor: Zaharia Stancu (director de la numărul 3/1932); de la numărul 4/1934 apare sub conducerea unui comitet; de la numărul 1/1935 redactori sunt Zaharia Stancu și Petru Manoliu; de la numărul 21/1936 e menționat ca redactor numai Zaharia Stancu, desemnat încă o dată director de la numărul 30/1937. Începând cu numărul 26/1937, „Revistă lunară de literatură, critică și artă” devine „Revistă lunară literară, artistică, socială”, iar din 1939, când apare în a doua serie, săptămânală, subtitlul e „Politic, social, literar”; director și proprietar: Zaharia Stancu. Deși lipsită de un program explicit, **A.** dovedește prin conținut a fi un spațiu de manifestare a tinerei generații intelectuale de la 1930. În paginile ei pot fi întâlnite, cel puțin în primii ani, numele cele mai proeminente ale acestei generații și problematica ei, exprimată mai ales într-o febrilă și densă eseistică pe teme filosofice, artistice, literare, sociale. Astfel, în numărul 1, în locul tradiționalului articol-program se publică eseul *Crepuscul* al lui Mircea Eliade, care va da tonul unei ample dezbateri. Autorul constata „marea deplasare împlinită de Renaștere în raporturile omului cu lumea” și deplângea faptul că s-a ajuns treptat la „incomprehensibilitatea

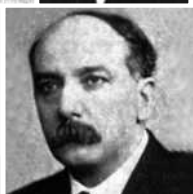
simbolului”: „Epoca modernă, prin excelență simbolică, refuză orice sens simbolic activităților sale fie individuale, fie colective”. Ideea este preluată în numărul următor de Mihail Sebastian, care deplorează, la rândul său, „decadența modernistă”, pentru a fi ulterior discutată din diferite unghiuri: Emil Cioran abordează „epuizarea instinctului creator” și „atomizarea socială” din epoca modernă, Petru Comarnescu subliniază „sărăcia sufletească” și „conștiința aproape somnambulică” a omului contemporan, identificând cauza în naturalismul și mecanicismul acestei perioade și soluția în revenirea la un „neoclasicism”, la „armonizarea tuturor antinomiilor și exceselor”, Constantin Noica relevă importanța actuală a filosofiei și a modelelor oferite de ea, Octav Șuluțiu pune problema valorilor în civilizație, iar Mircea Eliade revine în dezbateri cu eseul *Căile spiritului*, în care distinge două direcții spirituale ce pot reprezenta încă repere în eclectica, dacă nu haotica lume modernă: soteria, calea mântuirii, și simpatia, calea armoniei cu întreaga existență. Faptul că eseistica reprezintă punctul forte al revistei este dovedit și de frecvența și vigoarea ideatică a unor texte semnate fie de autorii amintiți, fie de Vasile Lovinescu (*Exercițiile spirituale ale Sfântului Ignațiu de Loyola*), Eugen Ionescu (*Critică și scrupule sentimentale*), Nicolae Roșu (*Procesul ortodoxiei*), Mihail Polihroniade (*Generația tânără și ritmul mondial*), Petru Manoliu (*Călătorie la capătul vieții, Despre cineva: moartea, Geneza*), Horia Groza (*Literatul mistic și tipurile colective, Critica poemului*), M. Blecher (*Exegeza câtorva teme comune*), Anton Dumitriu (*Supraoameni, De ce filosofăm?, Despre explicația științifică, Monarhie și ierarhie*). Acordând întâietate eseului și în general publicisticii culturale (în rubrici precum „Ieri, azi, mâine” și „Cronica mărunț” – în prima serie, „Viața culturală și artistică de azi” ori „Azi punem lucrurile la punct” – în cea de-a doua), revista nu neglijează nici beletristica propriu-zisă sau comentariile asupra acesteia. În **A.** se publică, de exemplu, destul de multă poezie de calitate, aparținând unor autori deja consacrați sau unor tineri care mai târziu vor confirma. Este de reținut în primul rând colaborarea lui V. Voiculescu (*Bacantă dansând, Plecarea, Arta târzie, În peștera Nirvanei, Balada Sfântului în câmp, Rămâi*) și a lui Victor Eftimiu (*Nu ți-am cerut, o, Doamne..., Să plâng și să laud*), iar din noua generație se remarcă Sașa Pană, Ilarie Voronca, Emil Giurgiuca, Horia Stamatu, Ștefan

Baciu, Radu Boureanu, Virgil Carianopol, Ion Th. Ilea, Ștefan Roll, Geo Bogza, Maria Banuș, Zaharia Stancu, Eugen Jebeleanu. De diverse orientări estetice, mergând de la modernismul debordant până la tradiționalismul echilibrat, acești poeți și-au găsit loc în paginile revistei, ceea ce indică deschiderea spre toate valorile, de oriunde ar veni. Același lucru se poate observa și în cazul prozei, semnate de scriitori din generații diferite, cu viziuni și stiluri diferite. Apar fragmente din romanele analitice ale Hortensiei Papadat-Bengescu, ale lui Anton Holban și Gib I. Mihăescu, proză de observație realistă aparținând lui Ion Călugăru, povestiri de Panait Istrati și G.M. Zamfirescu, ca și texte de Mihail Sebastian, Mircea Eliade, Radu Boureanu, Romulus Dianu, Coca Farago, Geo Bogza ș.a. Dacă genul dramatic e mai puțin prezent, fiind de consemnat doar publicarea misterului într-un act *La pragul minunii* de V. Voiculescu și primul act din piesa *Oameni feluriți*

de Anton Holban, mult mai bogat se arată compar-timentul de critică al revistei, care cuprinde atât interpretări teoretice sau istorico-literare, cât și comentarii la zi despre cărți, personalități și probleme ale vieții scriitoricești. Aici își publică Anton Holban amplul și comprehensivul eseu despre Marcel Proust (22–26/1936) și confesiunea *Testament literar* (27/1937). Pompiliu Constantinescu scrie despre *Sensul creator al junimismului*, N. Argintescu-Amza e autorul unor *Glose pentru neoclasicism*, Sașa Pană semnează un medalion Alfred Jarry, Victor Eftimiu analizează minuțios și în spirit critic traducerea *Iliadei* făcută de George Murnu, D. Trost abordează teme felurite: *Drumurile poeziei*, *Estetica lui Zola*, *Revoluția în literatură*. În ce privește cronica literară, aceasta a avut un caracter nepermanent în prima serie a revistei, când a fost susținută de Octav Șuluțiu, Vasile Damaschin și Constantin Micu, și a fost mai constantă în a doua serie, când titularul ei a fost Ieronim Șerbu, comentator al unor cărți de Liviu Rebreanu, Al. A. Philippide, G. Călinescu, F. Aderca, Dan Petrașincu ș.a. Tot în seria a doua A. are și o rubrică a „Cărții străine”, în care Ștefan Roll, sub numele civil Gheorghe Dinu, urmărește noile apariții din literatura universală. La acestea se adaugă o publicistică densă, cuprinzând recenzii, evocări, articole comemorative, note critice și polemice, care împreună reușesc să dea o imagine vie a fenomenului literar din epocă. Revista are și alte substanțiale rubrici: „Cronică plastică”, „Cronică muzicală”, „Cronică teatrală”, „Cronică cinematografică”. Un spațiu larg se acordă traducerilor, foarte variate în privința epocilor, literaturilor și genurilor ilustrate: dialogul filosofic *Hanurile* de Erasim din Rotterdam, eseul *Zeii în exil* de Heine, aforisme de Jules Renard, proză de A.P. Cehov, Maupassant, Zola, Knut Hamsun, William Faulkner, teatru de Karel Čapek, poeme de Carducci, Rilke, Vladimir Maiakovski, Apollinaire ș.a. Mult mai angajată în bătălia ideologică a vremii în a doua perioadă, așa cum o arată editorialele lui Zaharia Stancu și mai ales vehementa campanie dusă de acesta împotriva lui Pamfil Șeicaru în 1939, A. a izbutit să evite extremele și să devină una dintre publicațiile valoroase din perioada interbelică. Alți colaboratori: Traian Herseni, Henri H. Stahl, Vladimir Streinu, Ernest Bernea, Oscar Lemnaru, Mihail Celarianu, H. Bonciu, Al. Mironescu, G. Talaz, George Demetru-Pan, Emil Gulian, Tudor Teodorescu-Braniște, N. Carandino, Eugen Relgis, Mircea Damian. **I.M.**

Academia Română
DICȚIONARUL
GENERAL AL
LITERATURII
ROMÂNE

B

BABA, Ioan (25.XI.1951, Seleuș, Serbia), poet, publicist, editor. Este fiul Anicăi (n. Miclea) și al lui Iosif Baba, țărani. Părinții au muncit și în Austria și SUA (Detroit, New York). **B.** face școala elementară în limba română în Seleuș. Urmează cursurile Școlii de Economie din Alibunar (1966–1970) și pe cele ale Facultății de Drept din Novi Sad. Are și studii la Școala Politică Înaltă din Kumrovec (1977–1978). La Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca prezintă în 1992 teza de doctorat *Păcală, o ipostază a specificului național românesc*. Este fondator al publicației „Tribuna tineretului” (devenită „Tinerețea”) și președinte al consiliului editorial (1971–1992). Concomitent, e redactor la Radio Novi Sad din 1980, din anul următor devenind redactor-șef adjunct, apoi redactor-șef (1988–1989) al programului în limba română, iar din 1995 redactor-șef al revistei „Lumina” din Pančevo. Va mai fi vicepreședinte al Societății Române de Etnografie și Folclor din Voivodina (2003–2006), redactor responsabil al programului în limba română al Televiziunii Novi Sad (2005–2012). Debutază la „Libertatea” în 1971, fiind prezent și în „Glas omladine”, „Savremenost” ș.a. A îngrijit colecția „Lumina”, în care au apărut numeroase volume de poezie în ediție bibliofilă, a editat și câteva antologii de literatură română din Voivodina. A fost distins cu mai multe premii în Serbia, România și Republica Moldova, cu diplome de excelență pentru activitatea de promovare a literaturii române din Voivodina.

B. este autorul unor volume de versuri în care se observă tendința spre structurile moderne și diversificarea procedeele poetice. Preocupat de cotidian, de întâmplările obișnuite (*Flori de castani, În strada mare, În cercul sur, Oamenii din schimbul trei, Contribuabilul european buimac*), **B.** rămâne într-o parte a liricii sale un mesager al întrebărilor despre om și dilemele lui (*Ecou din celălalt târâm, Bilanțul anilor, Cutia de rezonanță, În abis, Biciul ferecat în cruci*). Punerea sub întrebare mărește intensitatea trăirii poetice: „Vă întreb cordial dar nimeni nu răspunde/ Pe unde sunteți voi/ Pe unde mai sunt eu?” (*Abrogarea minciunii*). În întâmplări simple stau ascunse înțelesuri ale existenței, materia se subțiază, natura este subiectivizată, locurile evocate trec în imaginarul poetic. Banatul, topos cu valențe afective, primește până la urmă valori simbolice. Poezia lui **B.** este o continuă pendulare între trăirea în realitatea

concretă și imaginar. Doar aparent descriptivă, cu o imagine plană, lirica își revelează treptat condiția interogativă.

SCRIERI: *Popas în timp*, Pančevo, 1984; *Preludiu imaginar*, Novi Sad, 1988; *În cuibul ochiului – U gnezdu oka*, ed. bilingvă, Požega, 1989; *Oglinda triumphiulară*, Novi Sad, 1990; *Poeme incisive*, Pančevo, 1991; *Năzbătii candide și alte fantezii între două solștiții*, Novi Sad, 1994; *Compendiu biobibliografic*, Novi Sad, 1997; *Mărturisiri, confluente*, Uzdin – Timișoara, 1997; *Inscripție pe aer*, Timișoara, 1997; *Cămașa de rigoare*, Iași, 1998; *Lexiconul artiștilor plastici români contemporani din Iugoslavia*, Novi Sad, 1999; *ReversAvers*, Timișoara, 1999; *Cele mai frumoase poezii*, Drobeta-Turnu Severin, 2002; *Poemele D*, Pančevo, 2002; *În urechea timpului*, Chișinău, 2003; *Icoană din Balcania*, Pančevo, 2004; *Ars Longa...*, Novi Sad, 2004; *Aproapele dilematic*, Iași, 2005; *Lumina brend*, Pančevo, 2007; *Stare de țăndări*, îngr. și pref. Ileana Roman, Drobeta-Turnu Severin, 2008; *Senzații cu amprentă*, pref. Ion Pachia Tatomișescu, Iași, 2011; *Muzeul Dioram*, pref. Ivo Muncian, Pančevo, 2011. **Tra-duceri:** Pero Zubac, *Ploile din Mostar*, Pančevo, 2004 (în colaborare cu Anghel Dumbrăveanu și Slavco Almăjan).

Repere bibliografice: Maria Balmez, „*Popas în timp*” – *Un mesager al simplității*, „Tribuna tineretului” (Pančevo), 1984, 9; Radu Flora, „*Preludiu imaginar*”, „Tribuna tineretului”, 1988, 7; George Popescu, *Ioan Baba – o poetică a exaltației vitale*, „Lumina”, 1988, 6–7; Dan C. Mihăilescu, *Raport de activitate*, CNP, 1990, 50; Traian T. Coșovei, *Adevăruri bandajate*, CNT, 1992, 6; Ion Cristofor, *Poezia în stare de asediu*, TR, 1992, 28; Grete Tartler, *Democrația „trecătorilor prin urechile acului”*, RL, 1996, 2; Al. Cistelean, *Alibunar*, VTRA, 1996, 302; Mariana Dan, *Sufletul universal nu are patrie*, Belgrad, 1997, 50–52, 81–84; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, 243–251; Sima Petrovici, *Oglinda triumphiulară a lui Ioan Baba – o poezie haiku japoneză prin duh și românească în cuget și simțire*, „Lumina”, 1998, 4; Adrian Dinu Rachieru, *Roza vânturilor*, „Bucovina literară”, 1999, 7–9; Vasa Barbu, *Piramide și himere*, „Libertatea”, 1999, 51; Cimpoi, *Critice*, II, 149–152; Roșu, *Personalități Voivodina*, 14–19; Catinca Agache, *Literatura română din Voivodina*, Pančevo, 2010, 309–321; Virginia Popovici, „*Muzeul Dioram*” – *un tablou specific naturalismului balcanic*, „Lumina”, 2012, 2.

AL.R.

BABA, Mărioara (18.XII.1950, Seleuș, Serbia – 6.VI.2010, Novi Sad, Serbia), poetă, critic de teatru. Este fiica Liviei (n. Gheorghe) și a lui Trifu Baba, poet, fondator al cenaclului literar „Trezitorii țărânimii”. Urmează Școala de Economie de la Alibunar, Facultatea de Economie, la care renunță după un timp, și Facultatea de Artă din Belgrad, iar din 1972 Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică

„I.L. Caragiale” din București. Este ziarist la Radio Novi Sad (1977–1986) și la Televiziunea Novi Sad (1986–2000). Debutază în 1970 la revista „Lumina” din Pančevo, iar editorial cu volumul *Ape cristaline*, apărut în 1980. Mai colaborează la „Bucuria copiilor”, „Tinerețea”, „Dnevnik”, „Almanah pozorišta Vojvodine”, „Moment poetic” ș.a. A mai semnat Mărioara Baba Vojnović. Poate fi întâlnită în mai multe antologii de poezie editate în limba sârbă, dar mai cu seamă în română.

B. conduce cititorul în labirintul propriului eu, lăsând să se întrevadă, într-o țesătură poetică discretă și grațioasă, neliniștea sufletului, întrebările legate de zădărnicia și efemeritatea vieții, de ireversibila vârstă a copilăriei în ambianța rurală și de misterul poeziei. Este un discurs liric modern, iar autoarea e o visătoare aflată în fața adevărilor ascunse, pe care le caută în călătoria ei imaginară. Își descrie tribulațiile propriului suflet, și, implicit, modul în care întâmplările și oamenii din jur au marcat-o. Trecutul paradisiac își trăiește ultimele pâlpi în amintirile melancolice ale copilului de ieri, căci „muzeul din amintiri e șters/ cu un burete ireal”, și în „picioarele goale ale timpului” au rămas doar „doi pantofi de sticlă subțire” (*Lipsă de interes*), pe când „roua singurătății” macină neistovit ființa. Orașul pare „o enormă balenă” care înghite casele, „parcurile cu statui cu tot”, iar lumea pare că pocnește „ca niște baloane sub bocancii trecutului”. Poeta, „un copil legănat din suflet/ pe brațele unui fluviu”, imploră să i se dea „lumina amiezii, cuvintele dulci și tandre ale copilăriei, iubirile primăverilor”. Străzile îi aduc spaimă și frica de moarte: „După colț pândește moartea,/ după colț ne întâlnim cuțit la cuțit” (*Strada*), iar viața pare scoasă din minți ca „o tobă dintr-un taraf de toboșari”. În desenul multicolor al imaginii se impune parabola labirintului, reînnoită de fiecare dată altfel. Timpul rămâne vătuit, de o tristețe fără leac: „Într-o tăcere anabolică te împachetezi/ în ambalaje noi, funcționale, flexibile, surde./ Forța de atracție, fascinația și o mână întinsă/ spre o impozantă fereastră, spre lucrurile/ ce cad mereu, se lovesc, se îneacă,/ se resping în dulapurile trecutului” (*Ieșirea din labirint*).

SCRIERI: *Ape cristaline*, Pančevo, 1983; *Ploaia eternă*, Pančevo, 1992; *Dubla ființă a naturii*, Novi Sad, 1997; *Poeme*, București, 1999; *Porțile orașului*, Pančevo, 2005; *Versuri alese*, Novi Sad, 2009; *Atitudinea cool*, Novi Sad, 2011.

Repere bibliografice: Mariana Dan, *Sufletul universal nu are patrie*, Belgrad, 1997, 98–99, 104–107; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, 239–241; Sima Petrovici, *O ploaie eternă râvnind eternitatea*, „Cuvântul românesc”, 1998, noiembrie; Vasa Barbu, *Multipla ființă a poetului*, „Tinerețea”, 1999, 7–8; Agache, *Lit. rom. țările vecine*, 319–320; Sima Petrovici, *Evocări și distincții literare*, „Biblioteca Bucureștilor”, 2006, 9; Virginia Popovici, *Mărioara Baba – femininul enigmatic, în Peregrinări prin cultură*, Cluj-Napoca, 2011, 68–73; Marina Ancaițan, *Rostirea continuă*, Pančevo – Sebeș, 2012, 49–54. **V. P.**

BABANSKY, Valeriu (6.XI.1945, Babele–Ismail – 28.IX.2009, Chișinău), prozator, poet, jurnalist. Este fiul Anei (n. Toarcă) și al lui Petru Babanski, intelectuali. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1972). Ziarist încă înainte de absolvirea facultății, începe prin a fi corespondent și ajunge redactor-șef la ziarul „Zorile Moldovei”. Ulterior este consilier la Uniunea Scriitorilor, redactor-șef adjunct la Editura Literatura Artistică, are aceeași funcție la revista „Basarabia” și la alte câteva publicații, precum „Patria tânără”, „Jurnalul de Chișinău” ș.a., e redactor-șef la „Quo vadis” și „Columna”.

B. debutează cu o nuvelă în volumul colectiv *Dintre sute de catarge* (1980). De coloratură romantică, primul său volum de nuvele, *Cântecul păsării măiestre* (1983), este urmat de culegerile *Duhul apelor* (1988) și *Mielul de Paști* (1991). Se adaugă la proza scurtă romanele *Portretul pictorului cu demonii săi* (1999; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova), *Sântem visele Tale, Doamne* (2001), *Când a venit Cel pe care îl mai așteptăm* (2006) și *Mojud* (2009), ultimul apărut postum. Cu aceste câteva romane-eseu, scrieri cu o alcătuire hibridă, pletorică, vizibil nedecantată, autorul încearcă o „dezbatere” gravă, centrată pe întrebări și dileme eterne. Bunăoară, protagonistul din *Sântem visele tale, Doamne*, asemenea altor personaje din celelalte narațiuni romanești, străbate, pendulând între realitate și vis, un drum labirintic spre sine, spre cunoașterea propriilor „demoni”, mereu cu spaima și cu febrilitatea dorinței de a-și înțelege identitatea. Și protagonistul din romanul *Mojud*, un mistic sufit, poate depăși cercul exteriorității, instalându-se într-un orizont al tainei. Altcândva prozatorul, oprindu-se asupra unor experiențe dure, alternează notația realistă cu umorul. Ca poet, **B.** a scris parodii de succes, precum *Sarcofagul lui Tutankamon* (1986).

SCRIERI: *Cântecul păsării măiestre*, Chișinău, 1983; *Sarcofagul lui Tutankamon*, Chișinău, 1986; *Duhul apelor*, Chișinău, 1988; *Mielul de Paști*, Chișinău, 1991; *Portretul pictorului cu demonii săi*, Chișinău, 1999; *Sântem visele Tale, Doamne*, postfață Victor Teleucă, Chișinău, 2001; *Când a venit Cel pe care îl mai așteptăm*, Chișinău, 2006; *Mojud*, pref. Vladimir Beșleagă, Chișinău, 2009.

Repere bibliografice: L. Tomșa, „*Cântecul păsării măiestre*”, „Nistru”, 1983, 12; Ciocanu, *Critică*, 210–214; George Bădărău, *Miniaturi și incantații*, CRC, 1992, 2; Tudor Palladi, „*Demonii*” și „*visul spiritului*”, VBA, 2003, 2; Mircea V. Ciobanu, *Un roman „ecumenic”*, LRC, 2010, 7–8; *Dicț. Chișinău*, 19–20.

N.BI.

BABEȘ, Vincențiu (21.I.1821, Hodoni, j. Timiș – 3.II.1907, Budapesta), publicist. A fost crescut de un unchi al său, Mitra Babeș, prieten al lui D. Țichindeal. A urmat clasele gimnaziale la Timișoara, Seghedin și Karlowitz, iar pe cele liceale la Seghedin. După studii teologice la Arad, pleacă la Pesta, unde urmează cursuri juridice la Universitate. Întors la Arad în 1846, intră în magistratură, devenind, peste doi ani, avocat. În 1849 este numit, pentru scurt timp, director al școlilor românești din trei districte bănățene. Intrând în viața politică, a fost un foarte activ luptător pentru drepturile naționale ale românilor. Trimis la Viena în 1849, ca unul dintre reprezentanții politici ai românilor, rămâne în capitala Imperiului și ocupă diferite funcții administrative și judecătorești, ajungând în 1860 secretar aulic. În 1862 este transferat, ca referent și judecător, la Pesta. Încă la Viena, publicase, în germană și română, *Cauza limbelor și naționalităților în Austria* (1860), prin care se impune ca un apărător al egalității în drepturi a naționalităților de pe teritoriul Imperiului Habsburgic. Colabora cu articole politice la „Gazeta Transilvaniei”, „Amicul poporului”, „Telegraful român”, „Luminătorul”. A militat pentru autonomia Transilvaniei, a participat decisiv la realizarea separării bisericii românești de cea sârbească și la înființarea Mitropoliei Ortodoxe din Sibiu (1864). În ziarul „Albina” (1866–1876), pe care l-a condus de la apariție (figurează însă ca editor și redactor doar din 1869, iar ca redactor responsabil din 1870), a scris numeroase articole politice. Membru în Dietă din 1860 până în 1890, membru fondator și apoi președinte al Partidului Național al Românilor din 1881 până în 1891, a fost unul dintre protagoniștii vieții politice românești transilvănene. Devine, din 1866, membru al Societății Literare Române (Academia Română) și

din 1870 face parte din comitetul de conducere al Societății pentru Fond de Teatru Român. Murind la Budapesta, a fost reînhumat, în 1936, în satul natal. Savantul Victor Babeș este fiul lui.

Activitatea literară restrânsă a lui **B.** este legată mai mult de anii de tinerețe. Încă student, colabora din 1843 cu poezii și epigrame la „Foaie pentru minte, inimă și literatură”. În 1848 publica în „Amicul poporului” modeste versuri de critică socială și satire. Și colaborările literare la „Muza română” (1865) aparțin tot anilor studenției. Primele sale încercări poetice au fost criticate cu asprime de Andrei Mureșanu, care, într-un articol din „Foaie pentru minte, inimă și literatură” (1844), i-a reproșat licențe și stângăcii prozodice. Analiza severă a provocat replica bătaioasă a lui **B.** (*Critică în reflexiile asupra poeziei noastre*), apărută în aceeași revistă, și din nou o punere la punct iritată din partea celui care era, de pe acum, un poet consacrat. Dacă apărarea valorii versurilor criticate era zadarnică, în schimb principiile

în numele cărora polemizează publicistul prezintă interes prin încercarea de a aduce în discuție un punct de vedere înnoitor, de rezonanță romantică, în aprecierea poeziei. Confruntarea dintre **B.** și Andrei Mureșanu este una din primele polemici literare din presa românească din Transilvania și dovedește creșterea interesului pentru problemele meșteșugului poetic, atestând și pătrunderea unor tendințe estetice noi în judecarea poeziei.

SCRIERI: *Cauza limbilor și naționalităților în Austria*, Viena, 1860; *Correspondența lui Vincențiu Babeș*, vol. I, îngr. și introd. Mihail P. Dan și George Cipăianu, pref. Ștefan Pascu, Cluj-Napoca, 1976, vol. II, îngr. și introd. George Cipăianu și Ana Maria Cipăianu, Cluj-Napoca, 1983.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, 293; Iorga, *Oameni*, I, 250–251, II, 422–423; Ilie Gropșianu, *Vincențiu Babeș*, Timișoara, 1938; Vicențiu Bugariu, *Figuri bănățene*, Timișoara, 1942, 75–89; Mihai Zamfir, *O polemică despre versificație la 1844*, AUB, științe sociale – filologie, t. XII, 1963; Octavian Metea, *Publicistica lui Vincențiu Babeș*, O, 1970, 11; *Dicț. lit.* 1900, 68; George Cipăianu, *Vincențiu Babeș (1821–1907)*, Timișoara, 1980; Radu Ardelean, *Vincențiu Babeș (1821–1907)*, în *Viața academică din Banat (1866–2006)*, îngr. Ion Păun Otiman, Aurel Turcuș, Horia Ciocârlie și Sebastian Muntean, Timișoara, 2006, 47–60. **L. V.**

BABEȚI, Adriana (12.XI.1949, Oradea), eseistă, prozatoare, traducătoare. Este fiica Mariei Simlovici (n. Jude), educatoare, și a lui Alexandru Simlovici. Urmează școala generală, liceul și secția română-franceză a Facultății de Filologie (1967–1972) la Timișoara. În anul absolvirii devine redactor la revista timișoreană „Orizont”, apoi din 1989 secretar general de redacție. În anii '70 a activat și într-un cerc de poetică de la Universitatea timișoreană, patronat de Livius Ciocârlie, Ilie Gyurcsik și Crișu Dascălu. Din 1990 predă literatura comparată la Universitatea de Vest din Timișoara, devenind profesor titular în 2004. Din 1996 este doctor în litere cu o teză despre Dimitrie Cantemir. Împreună cu Cornel Ungureanu a coordonat, începând din 1997, Centrul de Studii Comparete Central-Europene A Treia Europă, axat pe afirmarea identității regionale a spațiului posthabsburgic și activ editorial până la jumătatea anilor 2000. A debutat cu proză în „Amfiteatru” (1969) și editorial cu *Femeia în roșu* (1990; Premiul Uniunii Scriitorilor), roman scris în colaborare cu Mircea Nedelciu și Mircea Mihăieș. Mai colaborează la „Secolul 20”, „Viața românească”, „România literară”, „Contrapunct”, „Echinoc”, „Familia”, „Dialog”, „Agora”, „Cuvântul”, „Meridian”,

„Observator cultural”, „Suplimentul de cultură” ș.a. A publicat până în 1975 (când s-a căsătorit cu criticul de artă Coriolan Babeți) sub numele Adriana Simlovici și Adriana Brădeanu sau cu pseudonimul Iosana Pantea. A fost profesor invitat la Universitatea Jagiellonă din Cracovia (2002) și la Universitatea Paris IV–Sorbonne (2006). În anii '80 a îngrijit și tradus, împreună cu Delia Șepețean Vasiliu, două antologii: *Pentru o teorie a textului. Antologie „Tel Quel”. 1960–1971* (1981) și Roland Barthes, *Romanul scriiturii* (1987).

Contribuția avută de **B.** la *Femeia în roșu* este complementară celei a lui Mircea Mihăieș sau a lui Mircea Nedelciu. După toate datele, vin de la **B.** o bună parte a „filosofiei” cărții – o filosofie a frontierei bănățene, a celei americane, între epoci și genuri, identitară în sens larg – și registrul ei antropologic, dialectal, specific local. Nu mai puțin reconstituirea istorică, documentară și, așa-zicând, de atmosferă a periferiei Europei Centrale sau parte din profilul Anei Sage-Cumpănaș, femeia „în roșu” care l-a divulgat pe iubitul său, gangsterul John Dillinger, FBI-ului în anii marii depresiuni economice. Colaborarea autorilor a funcționat, oricum, fără discrepante valorice în ecuația acestui sofisticat (meta)roman detectivistic și „senzațional”. Având la bază teza de doctorat, *Bătăliile pierdute. Dimitrie Cantemir – Strategii de lectură* (1998; Premiul Uniunii Scriitorilor) vizează abordarea unui autor premodern printr-o grilă metodologică modernă, convocând instrumentele teoriei textului, ale pragmaticei și ale esteticii recepției, în vederea unei sistematizări a modelului cantemirian și a unei reconfigurări a demersului său scriptural. Analize de text laborioase sunt dedicate în special *Istoriei ieroglifice* și *Divanului înțeleptului cu lumea...* „Bătăliile” desemnate trimit, deopotrivă, la cele pierdute pe câmpul de luptă de prințul moldovean și la cele interpretative ale exegetei sale postmoderne, care-și mobilizează „strategiile” pentru a prinde un profil ce scapă mereu printre degete. O idee ingenioasă a relecturii, servită de o armură teoretică solidă, este cea a compensației ficționale, artistice, în fața eșecurilor politice și militare: deși intenționalitatea *Istoriei ieroglifice* era una de alegorie polemică și politică, rezultatul indică o „revanșă” estetică nescontată, în condițiile în care modelul „literelor frumoase” nu fusese asumat de domnitorul-savant. Următoarea carte, *Dilemele Europei Centrale* (1998, la origine un curs universitar cu titlul *Introducere în geografia literară a Europei Centrale*), reunește trei studii substanțiale

consacrate crizelor de identitate ce definesc fizionomia culturală a acestui spațiu, precum și relației dintre istorie și subiectivitatea unor mari scriitori central-europeni din secolul al XX-lea. Eteroclitul *Arahne și pânza* (2002) este un autoportret intelectual din fărâme, într-o regie ludică. Și, totodată, un volum de răspântie, reunind eseuri despre mai vechi sau mai noi preocupări: Roland Barthes, dandysm, Marcel Proust și Gilles Deleuze, scriitori autohtoni (Petru Creția) și, mai ales, ai „Kakaniei” musilienne (în secțiunea „K”, unde sunt comentați, între alții, Franz Kafka, Danilo Kiš sau György Konrád), glose despre corporalitate și textualitatea speculară etc. Dezvoltat pornind de la un studiu-prefață la antologia *Dandysmul* din textele lui Barbey d'Aureville (1995), *Dandysmul. O istorie* (2004; Premiul Uniunii Scriitorilor, Premiul Asociației Române de Literatură Generală și Comparată) este, în felul său, o lucrare de pionierat în bibliografia românească și o carte în care narativizarea neconvențională, jucată într-o manieră postmodernă, se aliază cu competența culturală a comparatistului. Incursiunile în istoria și preistoria dandysmului european sunt dublate de un inventar tipologic de tip puzzle, cu înrudirile și delimitările aferente (muscadinii, snobii, gentilomii, dandy-ul artist, boemii, avangardiștii, supraviețuitorii retro etc.). De o atenție specială beneficiază manifestările caracteristice „identității în criză” a unui dandy (narcisism, indeterminare sexuală ș.a.). Nu lipsesc capitolele dedicate manifestărilor românești ale culturii de acest tip (Al. Macedonski, Mișu Văcărescu-Claymoor, Mateiu I. Caragiale, Radu Albala, Alex. Leo Șerban ș.a.), de la tinerii bonjuriști de la 1848 la decadenții mai vechi sau mai noi. Există, la B., o obsesie „strategică”, recurentă în aproape toate cărțile sale și transferată în plan artistic sau interpretativ: de la strategia militară la cea detectivistică și „arahneică”, de la strategiile seducției estetice la cele ale seducției culinare. Alcătuit din secvențele unui foileton – *Ars coquinaria* – publicat în săptămânalul ieșean „Suplimentul de cultură”, *Ultimul sufleu la Paris. 69 de rețete culinare* (2006) mixează proza confesivă cu eseul, experiența personală cu rafinamentele unei întregi istorii culturale a bucătăriei, sub forma unui insolit jurnal gastronomic. Întoarcerea la proza propriu-zisă are loc cu volumul de „ego-grafii” *Prozac. 101 pastile pentru bucurie* (2009). Cele 101 de secvențe componente au apărut într-un foileton cu titlu fals tele-novelistic (*Secretul Adrianei*) tot în „Suplimentul de

cultură”, dar și în „Secolul 20” sau în „Dilemateca” ori în câteva volume colective cu caracter confesiv (*Cartea cu bunici, Cum era? Cam așa... , Tovarășe de drum*). De o simplitate elaborată, cartea se alcătuiește ca *work in progress* și autoportret caleidoscopic al autoarei, surprinsă la toate vârstele și în cele mai variate ipostaze „banale”, cotidiene din comunism și postcomunism.

SCRIERI: *Femeia în roșu* (în colaborare cu Mircea Nedelciu și Mircea Mihăieș), București, 1990; *Bătăliile pierdute. Dimitrie Cantemir – Strategii de lectură*, Timișoara, 1998; *Dilemele Europei Centrale*, Timișoara, 1998; *Arahne și pânza*, Timișoara, 2002; *Dandysmul. O istorie*, Iași, 2004; *Ultimul sufleu la Paris. 69 de rețete culinare*, Iași, 2006; *Prozac. 101 pastile pentru bucurie*, Iași, 2009. **Traduceri:** *Pentru o teorie a textului. Antologie „Tel Quel” 1960–1971*, introd. trad., București, 1980 (în colaborare cu Delia Șepețean Vasiliu); Roland Barthes, *Romanul scriiturii*, pref. trad., București, 1987 (în colaborare cu Delia Șepețean Vasiliu); Barbey d'Aureville, *Dandysmul*, introd. trad., Iași, 1995; Adam Michnick, *Scrisori din închisoare și alte eseuri*, introd. Vladimir Tismăneanu, Iași, 1997 (în colaborare cu Mircea Mihăieș).

Repere bibliografice: Livius Ciocârlie, *Antologia „Tel Quel” sau Despre trecutul apropiat*, O, 1981; Nicolae Manolescu, *Fragmente dintr-un discurs critic*, CRC, 1987, 48; Ov. S. Crohmălniceanu, *Un roman popular rafinat*, CNP, 1991, 4; Ion Bogdan Lefter, *Frumoasa fără corp*, CNP, 1991, 4; Cornel Ungureanu, [Adriana Babeți] O, 1991, 5, 1996, 4, 1998, 7; Virgil Nemoianu, *The Real Romanian Revolution. „Femeia în roșu” („The Woman in Red”)*, „The World & Review” (Washington), 1991, august; Gabriela Omăt, *A căzut, a căzut Babilonul cel Mare*, VR, 1992, 6–7; Dan C. Mihăilescu, *Călătorie cu biblioplanul*, LAI, 1996, 4; Vasile Popovici, *Această exaltare a culturii*, O, 1998, 11; Luca Pițu, *La cafeneaua hermeneutică*, București, 1998, 242–243; Monica Spiridon, *Modelul Cantemir*, RL, 1999, 1; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 444–456; Ruja, *Parte*, II, 291–294; Oțoiu, *Proza*, I–II, *passim*; *Dicț. analitic*, II, 63–65; Laura Marin, *Mic tratat de dandylogie*, OC, 2005, 290; *Dicț. Banat*, 63–66; Smaranda Vultur, *Cronici amânate*, „22”, 2006, 6; Bianca Burța-Cernat, *Arahne, firul Ariadnei și pânza textului*, OC, 2009, 490. **P. C.**

BABOI, Stelian (29.VIII.1937, Mânzați, j. Vaslui – 1.VI.2004, Iași), prozator, eseist. Este fiul Adelei și al lui Mache Baboi. Urmează liceul la Brașov (1953–1956), apoi Facultatea de Filosofie a Universității din Iași (1957–1962), unde în 1986 își prezintă teza de doctorat *Trăsăturile morale ale poporului român*. Este profesor la Liceul Electromotor din Timișoara, metodist la Casa Tineretului din Iași, redactor la „Flacăra Iașului”, profesor la Liceul „D. Mangeron” din Iași, lector la

Institutul Agronomic și conferențiar la Universitatea „M. Eminescu” și la Universitatea „M. Kogălniceanu” din Iași. Debutează în 1956 la „Iașul literar”. Mai colaborează la „Tribuna”, „Cronica”, „Ateneu”, „Luceafărul”, „Viața studentescă”, „Convorbiri literare” ș.a. Primul volum, *În bătaia soarelui*, îi apare în 1967, pentru ca abia după zece ani să iasă de sub tipar cea de-a doua carte de proză scurtă, *Prima iubire*. O perioadă lungă de timp scrie fără să reușească să publice. După 1989 îi apar pe rând *Convorbire târzie* (1991), romanele *Priveghiul profeților* (2001), *Iubirea pe pământ* (2002) și *Reculegere în amurg* (2004), culegerile de eseuri *Cutremurătoarele adevăruri despre om și lume* (2001), *Spiritualitatea morală a poporului român* (2002), *O nouă filosofie despre om* (2004). A fost distins cu Premiul revistei „Convorbiri literare” (2001) și cu Premiul Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor (2003).

Primele două volume ale lui **B.** proiectează o lume aflată la intersecția dintre naturalism și oniric. Cadrul povestirilor este de multe ori unul specific epocii „socialiste”, cu fabrici și uzine, cu muncitori ce-și duc viața de zi cu zi în conformitate cu normele impuse. Nu se poate vorbi numai despre o radiografiere a unor aspecte din realitate, deoarece descripția, contemplația faptelor stimulează interioritatea personajelor, transformată într-un organ de percepție și decantare. Felul de a scrie al autorului se modifică odată cu romanul *Priveghiul profeților*. Oniricul funcționează aici ca un criteriu de ordonare a unei materii narative ce pare să scape de sub control. Organizarea faptelor este poetică, lipsind o construcție la vedere, care să ușureze lectura. **B.** încearcă să ofere o cheie a propriei scriituri făcând apel la numeroase teorii din lumea științelor moderne. Demonstrează, de pildă, că toți indivizii sunt reductibili la unul singur. Din acest motiv, personajele din roman se numesc fie Ion, fie Ioana și nu se disting unele de altele decât prin câte o nuanță. Nu lipsește nici substratul religios, care imprimă narațiunii o tonalitate ceremonială, maximală. În acest „roman baroc” (Liviu Leonte) pot fi desluite gesturi arhetipale menite să scoată în relief substanța din care se ivesc și sfârșesc toate. Romanele se nasc totuși, parcă cel mai adesea, dintr-un fel de delir verbal, controlat doar de minime elemente de construcție ce se întrezăresc în subsidiar. *Spiritualitatea morală a poporului român*, subintitulată *Cartea de căpătâi a românului credincios*, este un eseu ce își propune să pună în lumină felul românesc de a fi, de a gândi și de a lupta „împotriva vicisitudinilor vremurilor, dușmanilor și cotropitorilor întru păstrarea și manifestarea

pleneră a ființei naționale”, cum formulează, cu o vizibilă emfază de diletant, autorul. Același orgoliu al cărții „care va schimba lumea din temelie” domină periplitul prin istorie și prezent, realitate și ocultism, logică și iraționalitate din paginile intitulate, din nou hazardat, *O nouă filosofie despre om*. Lucrarea are un caracter filosofico-etnografic și încearcă să reflecteze, printre altele, asupra unor categorii precum bine-frumos, rău-urât în concepția populară, să identifice sensul vieții și al morții la români. **B.** este și autorul unei drame în două părți, *Visul*, jucată în 1969 pe scena Teatrului Național „Vasile Alecsandri” din Iași.

SCRIERI: *În bătaia soarelui*, Iași, 1967; *Prima iubire*, Iași, 1977; *Convorbire târzie*, Iași, 1991; *Priveghiul profeților*, Iași, 2001; *Cutremurătoarele adevăruri despre om și lume*, Iași, 2001; *Iubirea pe pământ*, Iași, 2002; *Spiritualitatea morală a poporului român. Cartea de căpătâi a românului credincios*, Iași, 2002; *Reculegere în amurg*, Iași, 2004; *O nouă filosofie despre om*, pref. Constantin Hușanu, Iași, 2004.

Repere bibliografice: Virgil Cuțitaru, *Spații*, Iași, 1981, 249–251; Daniel Corbu, *Un poem biblic postmodern*, CL, 2001, 5; Liviu Leonte, *Un roman baroc*, CL, 2001, 5; Petru Ursache, *Legea morală*, CL, 2003, 5; Daniel Dragomirescu, *Coordonate ale prozei românești*, Iași, 2003, 46–49; Al. Husar, *Cartea de căpătâi*, DL, 2004, 56.

Ș.A.

BABU, Ovidia (30.IX.1932, Silistra), poetă, istoric literar. Este fiica Angelei (n. Cican) și a lui Nicolae Babu, inspector la Banca Națională a României, scriitor în dialect aromân. Urmează liceul la Giurgiu și la București și Facultatea de Filologie din cadrul Universității bucureștene (1951–1955). Aici este repartizată la Catedra de istoria literaturii române, unde a funcționat ca asistent universitar până în 1978, când s-a pensionat medical. În același an a obținut titlul de doctor în filologie, în urma susținerii tezei *Dacii în conștiința romanticilor noștri*. A debutat în 1957 cu articolul *Despre elementul folcloric în poezia lui Tudor Arghezi*, publicat în „Caiete critice”, iar prima poezie i-a apărut în 1967 în „Luceafărul”. Debutează editorial în 1971 cu volumul *Poeme*, care va fi urmat de alte câteva cărți de poezie. A mai colaborat la „Almanahul literar” al Asociației Scriitorilor din București, „Analele Universității București”, „Gazeta literară”, „România literară” ș.a.

Lirica este la **B.** de sorginte cerebrală. Aluziile livrești – nu puține – se încadrează firesc în fluxul discursului poetic, înfiorat de o acută senzație de neliniște. Trăindu-și cu luciditate destinul, ca pe un dat ce nu poate fi nicicum deturnat, poeta, ca o altă Ană a lui Manole (simbol ce revine, de altfel, obsesiv

în lirica sa), se lasă zidită de viață, de sentimente, de cuvinte, fără zbateri, fără regrete, ci doar cu o vagă nostalgie după ceea ce ar fi putut să fie. Așezându-și versul „între stăpânire de sine și impuls”, ea alege „stilul laconic, «de cactus»” (Grete Tartler). Ca istoric literar, în *Dacii în conștiința romanticilor noștri* (1979) autoarea reușește nu doar un excelent expozeu al evoluției ideii de dacism (de la primii cronicari, trecând prin Școala Ardeleană, până la M. Eminescu), ci și o incitantă analiză a scrierilor câtorva romantici preocupați de temă, fie în calitate de ideologi: Mihail Kogălniceanu, Alecu Russo, Cezar Bolliac, B.P. Hasdeu, fie de artiști, prelucrători ai motivului: Gh. Asachi, Constantin Stamati, Al. Pelimon, Romulus Scriban, Frédéric Damé, Dimitrie Bolintineanu și, evident, Eminescu, căruia îi este acordată o treime din spațiul cărții.

SCRIERI: *Poeme*, București, 1971; *Dacii în conștiința romanticilor noștri*, București, 1979; *Fără chip*, București, 1980; *Îmblânzirea miracolului*, București, 1983; *Stup împietrit*, București, 1999; *Ajunul tăcerii*, București, 2001; *Poeme urgente*, București, 2005; *Un fel de patimi*, București, 2007.

Repere bibliografice: Dan Cristea, „*Poeme*”, RL, 1971, 15; Mihai Coman, *Istoria unei idei...*, LCF, 1979, 15; D. Păcurariu, „*Dacii în conștiința romanticilor noștri*”, CRC, 1979, 34; G. Lange Kowal, „*Die Daker im Bewußtsein unserer Romantiker*”. Entwurf zu einer Geschichte des dakischen Substrats, „Beiträge zur Südosteuropaforschungen” (München), 1981; Marina Spalas, *Salvarea prin cuvinte*, LCF, 2000, 14; Simion Bărbulescu, *Gusturi și scrieri*, LCF, 2000, 30; Grete Tartler, *Laconicul cactus*, RL, 2007, 42.

D. Gr.

BACALBAȘA, Anton
(21.II.1865, Brăila –
1.X.1899, București),
prozator, gazetar.

Tatăl lui se numise Costache Telescu, dar, înfiat de un unchi staroste de băcani sau bacalbașă, i se schimbaseră numele. Căsătorit cu Aneta Bobescu, avusese mai mulți copii, dintre care, în afară de **B.**, vor ajunge oameni de condei Ion (Iancu) C.

Bacalbașa și Constantin C. Bacalbașa. Dat afară de la gimnaziu, **B.** se înrolează în armată; aici se îmbolnăvește de tuberculoza care avea să îl răpună. Șocat de brutalitatea și absurdul vieții de cazarmă, părăsește armata și, cu temperamentul său entuziast, de agitator, se avântă în rândurile mișcării socialiste. Dobândind prestigiu, va fi cooptat în Consiliul General al Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România, de unde însă demisionează în 1894. Intrat în Partidul Conservator, se vede ales deputat de Ilfov în colegiul al doilea (1899). A mai fost cenzor la Societatea Presei (1894) și secretar în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. A scris enorm, aproape două mii de articole, schițe și pamflete. E prezent în „*Literatorul*”, unde a și debutat, „*Emanciparea*”, „*Contemporanul*”, „*Epoca*”, „*Gazeta muncitorului*”, unde era redactor, „*Dezrobirea*”, unde figurează în comitetul de redacție, „*Democrația socială*”, unde asigură funcția de prim-redactor, „*Lumea nouă*”, „*Adevărul*” ș.a. Împreună cu I.L. Caragiale, întemeiază revista umoristică și literară „*Moftul român*” (1893). Din 1893 până în 1895 e prim-redactor la „*Adevărul literar*”. În 1895 scoate „*Moș Teacă*”, subintitulat „*jurnal țivil și cazon*”, rămânând la conducere, cu o întrerupere în 1897–1898, până în anul când s-a stins. Cu o fantezie neastâmpărată, și-a născocit o sumedenie de pseudonime, care de care mai năstrușnice (de pildă, Kinderfus, Calyope Fourreau, Abayados de Calatrava y Rigolo Năbădayos).

Copil teribil al presei socialiste, iubitor de farse și bufonerii, **B.** era, în campaniile pe care le susținea, un gazetar de temut. Scia cu patimă, cu exaltări de vizionar, știind să fie dur, șfichiuitor, vindicativ. Virulența lui pamfletară – prevestindu-l pe N.D. Cocea – nu cruță deloc instituțiile timpului. Totul, sau aproape totul, i se pare o farsă sinistră, un spectacol de bălci, penibil și caraghios. Verva satirică a polemistului se proiectează în creionări acide, vizând diverse specimene din viața politică ori din presă. După modelul lui Caracudi al lui I.L. Caragiale, **B.** conturează tipul gazetarului fără principii și fără scrupule. Părerile lui asupra artei preiau idei ale lui C. Dobrogeanu-Gherea (funcția socială a artei, impactul mediului social asupra procesului de creație ș.a.m.d.). Exponent al școlii critice a „*Contemporanului*”, pledând pentru arta cu tendință, nu acceptă în nici un chip estetica junimistă. Cu o consecvență subminată uneori de o împetuoasă incomprehensiune, lansează atac după atac împotriva literaturii decadente, a formalismului,

a pesimismului. În argumentările pe care le dezvoltă, comentariului sociologic i se asociază, totuși, din când în când, criteriul estetic. Cu excесе și confuzii, **B.** poate fi socotit printre precursorii orientării marxiste în estetica românească. Fără interes sunt încercările de critică literară. Și în literatură **B.** rămâne, în fond, același publicist. A scris schițe, nuvele, un început de „roman cazon”. Poeziile de factură intimistă sunt naive, versificatorul simțindu-se mai în largul său în rostirea umoristică. Accentele sentimentale, romantice (în lirica erotică e un eminescianizant) lasă locul treptat pornirilor de sarcasm și vehemență. Cele câteva traduceri – din Guy de Maupassant, I.S. Turgheniev, Théodore Ghèze, Jókai Mór, Hector France, E.I. Bedinghaus – sunt tipărite în „Democrația socială” și în „Adevărul”. O încercare dramatică, *Virtute militară*, ancorează în tematica predilectă a autorului, angrenat în campania antimilitaristă din epocă. Spiritual, caustic, cu un gust pronunțat pentru caricatură, **B.** este un Daumier al prozei satirice românești. *Moș Teacă* (1893) e o șarjă enormă a mentalității de tip cazon. Inspirându-se din creația lui Charles Leroy, *Le Colonel Ramollet*, scriitorul a fost acuzat că ar fi comis un plagiat. *Moș Teacă* apare însă ca un personaj de cea mai autohtonă proveniență, ieșit dintr-o cazarmă românească. Pe cât de grotesc, pe atât de absurd, ridicol prin ignoranță, îngâmfare, automatisme, de o agresivitate tâmpă și grosolană, personajul și-a câștigat îndată o faimă care s-a dovedit trainică. Într-o manieră melodramatică sunt scrise schițele din volumul *Din viața militară* (1895), unde se dezvăluie atrocitățile vieții de cazarmă. Gazetar prolific și scăpărător, **B.** nu a avut nici răgazul, nici răbdarea de a elabora o operă la care talentul său l-ar fi îndreptățit.

SCRIERI: *Moș Teacă*, București, 1893; *Arta pentru artă*, București, 1894; *Din viața militară*, București, 1895; *Pardon!* (în colaborare cu Constantin C. Bacalbașa și Ion C. Bacalbașa), București, 1899; *Scrieri alese*, I–II, îngr. și introd. Virgiliu Ene, București, 1965; *Moș Teacă și alte scrieri alese*, București, 2006.

Repere bibliografice: Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 498–499, *Ist. lit.* (1982), 564–565; Barbu-Lăzăreanu, *Anton Bacalbașa*, București, 1948; *Ist. lit.*, III, 581–583; Straje, *Dicț. pseud.*, 40–42; Virgiliu Ene, *Anton Bacalbașa*, București, 1975; *Dicț. lit.* 1900, 68–70; *Dicț. scriit. rom.*, I, 136–137. **F.F.**

BACALBAȘA, Constantin C. (21.VIII.1856, București – 5.II.1935, București), ziarist, memorialist. Provine dintr-o familie stabilită la Brăila, unde tatăl său, Costache Telescu, originar, se pare, din Oltenia, a

fost mulți ani polițist și apoi șef al poliției locale. Căsătorit cu Aneta (n. Bobescu), acesta va avea mai mulți copii, dintre care s-au mai ilustrat în lumea literelor Ion (Iancu) C. Bacalbașa și Anton Bacalbașa. **B.** urmează la Brăila cursurile școlii elementare și pe cele ale gimnaziului. În vara anului 1871 vine la București pentru a-și continua studiile la Liceul „Sf. Sava”. În 1876, după ce obține bacalaureatul, se înscrie la Facultatea de Drept din București (unde va fi coleg, printre alții, cu Duiliu Zamfirescu), pe care însă nu o va absolvi. Este atras de lumea presei și, totodată, de mișcarea social-democrată, în curs de înfiripare la noi, cu un mai larg ecou în medii școlare și universitare. Participă la activitatea primelor cercuri socialiste românești; în 1880 C. Dobrogeanu-Gherea îl însărcinează cu secretariatul revistei „România viitoare”, din care ar fi apărut un singur număr, în decembrie același an. Adevăratul debut ziaristic și-l face însă la „Telegraful” lui I.C. Fundescu, cotidian liberal de bună ținută publicistică, în septembrie 1881, când inaugurează aici o rubrică săptămânală, „Cronica”, semnată cu pseudonimul Bacon. A desfășurat, în continuare, fără întrerupere, vreme de cincizeci și patru de ani (un adevărat record în ziaristica românească), o foarte rodnică activitate gazetărească, concretizată în mii de articole publicate, succesiv, în presa social-democrată, radicală, conservatoare sau în marile cotidiane populare, afirmându-se astfel ca unul dintre bunii condeieri din prima generație de ziariști profesioniști de la noi, animat fiind de idei sincere democratice și cumpănit patriotice. Se cuvine a fi reținută îndeosebi activitatea sa la cotidianul „Drepturile omului”, apărut în februarie 1885, la „Epoca” lui Nicolae Filipescu, lansată tot în 1885 (unde semnează „Cronica glumeată” cu pseudonimul, reluat și în anii următori, Radu Țandără), la „Lupta” lui G. Panu, mutată de la Iași la București în 1886, unde **B.** își desăvârșește formația gazetărească, ajungând redactor-șef, apoi director și, în sfârșit, la „Adevărul”, unde Constantin Mille îl cheamă la începutul anului 1895, oferindu-i postul de prim-redactor și pe acela de coordonator, pentru puțină vreme, din ianuarie până în mai 1897, al suplimentului literar „Adevărul ilustrat”. După 1900, părăsind „Adevărul”, se va dedica activității în presa conservatoare, căpătând încrederea unor fruntași ai partidului, care îi susțin candidatura pentru a fi ales deputat de Ilfov în două legislaturi (1911 și 1912). În acești ani va înființa, cu sprijinul lui P. P. Carp, în mai 1900,

cotidianul „Patriotul” (la care va fi, o vreme, redactor-șef), trecând apoi, după 1907, la foile centrale ale Partidului Conservator, „Epoca” și „Conservatorul” (la cea de-a doua ajunge și prim-redactor prin 1912); în noiembrie 1914 devine, pentru puțină vreme, director al noului oficios conservator „Steagul”, de orientare marghilomanistă, unde va susține, contrar liniei oficiale a gazetei, necesitatea realizării unității naționale românești printr-o politică energică, în condițiile favorabile oferite de prima conflagrație mondială. După război înființează, în decembrie 1918, cotidianul de dimineață „Românimea”; trece din nou la „Adevărul”, reapărut în 1919, și apoi, începând din 1925, la „Universul”, celălalt cotidian de mare tiraj al vremii. Ca o recunoaștere a meritelor sale de ziarist profesionist, cu o activitate impresionantă, este ales în 1919 președinte al Sindicatului Ziariștilor din București, calitate în care deschide în 1922 întâiul congres al asociațiilor de jurnaliști din România și prezintă un semnificativ raport asupra libertății presei. În 1935 era din nou deputat de Ilfov, ales pe lista liberală (fusesse și președinte de vârstă al Adunării Deputaților) și unul dintre cei mai prețuiți colaboratori ai cotidianului „Universul”, a cărui linie agresiv-naționalistă nu o susținea totuși, optând pentru o atitudine moderată.

B. s-a manifestat în literatură – cu totul sporadic – de foarte tânăr; a debutat în „Femeia română”, revista Mariei Flechtenmacher, în octombrie 1878, cu poezii sentimental-declamatoare, lipsite de har, în stilul dulceag-lăcrimos al epocii. Ceva mai inspirat s-a dovedit a fi în publicistica umoristică, revista antibrătienistă „Ghiță Berbecu” (1887–1889), la care a scris, nefiind lipsită de haz. I s-a jucat, la Teatrul Național din București, la începutul anului 1889, „comedia originală în trei acte” *Petecul lui Berechet*. Dar **B.** rămâne în istoria literaturii („de frontieră”) românești prin captivantele sale amintiri grupate sub titlul *Bucureștii de altădată*, apărute în patru volume între 1927 și 1933, însă publicate mai întâi în foiletonul de sâmbătă al ziarului „Adevărul”, începând din noiembrie 1921 și continuate din martie 1926 în „Universul”. Ele fuseseră precedate de altă serie de amintiri, fără relevanță, referitoare la viața cotidiană din Bucureștii anilor de război, *Capitala sub ocupația dușmanului. 1916–1918* (1921), inserate inițial tot în foileton, în cotidianul „Românimea”, sub titlul *Jurnalul meu sub ocupație* (semnate cu pseudonimul Radu Țandără). Bazându-se pe o foarte bună memorie,

reîmprospătată și prin foiletaarea atentă a colecțiilor unor ziare din epocă („Românul”, „Trompeta Carpaților”, „L'Indépendance roumaine”, „Adevărul” ș.a.), *Bucureștii de altădată* se constituie, pentru perioada 1871–1914, la care se referă în episoade dispuse cronologic, într-o cronică fremătând de viață, colorată și densă, a unui oraș aflat în plin proces de trecere de la starea patriarhală, percepută duios, nostalgic, dar fără regrete, la aceea a unei capitale europene moderne. Începându-și narațiunea cu o descriere detaliată a vechiului București, așa cum l-a cunoscut la sosirea sa aici, **B.** înregistrează principalele evenimente social-politice care au marcat perioada: guvernarea liberală din 1876–1888, în răstimpul căreia s-au pus bazele unor instituții necesare modernizării țării, proclamarea independenței și Războiul pentru Independență din 1877–1878, proclamarea regatului în 1881, viața parlamentară, cu luminile și umbrele ei, alternanța la putere a liberalilor și conservatorilor, care a asigurat, până la Primul Război Mondial, stabilitatea și eficiența regimului politic din România, interesul crescând, către 1900, pentru soarta românilor aflați în afara hotarelor țării etc. Sunt amintite, totodată, principalele acțiuni edilitare care au schimbat în puțini ani aspectul orașului, îndeosebi în „zona centrală” (rectificarea Dâmboviței, marile bulevarde, instalarea telefonului ș.a.), precum și principalele evenimente cultural-artistice (spectacole și concerte, directoratul lui I.L. Caragiale la Teatrul Național, moartea lui M. Eminescu, apariția unor publicații etc.). O atenție marcată este acordată faptului divers, ceea ce face lectura mai atractivă: *Târgul Moșilor*, *Apele de la Văcărești*, *Petreceri ale vechiului București*, *Contrabandele bucureștene*, *Viața studențească*, *Epoca lui Claymoor*, *Escrocheria cu „apa de aur”*, *Primul și singurul atentat împotriva regelui Carol* (1888), *Fioroasa crimă din Tabaci*, *Banda Zdrelea și Mărunțelu*, *Rochia-pantaloni la București* etc. Savuroasele amintiri ale lui **B.** se încheie cu moartea regelui Carol I, întâmplată în septembrie 1914, moment considerat punctul final pentru „perioada istorică ce poate purta numele «Bucureștii de altădată»”. Fără virtuți literare deosebite, scrise uneori destul de bolovănos, amintirile se impun prin valoarea documentară, adeseori și prin evocarea colorată a unui trecut revolut. Ele și-au câștigat, mai ales cu trecerea vremii, un loc în istoria memorialisticii românești, secondând prestigioase lucrări referitoare la aceeași perioadă din istoria

României. Neconvențională, inteligent și amuzant pusă în pagină, o carte publicată în 1931, amplificată ulterior, aduce peste o mie rețete de „bucate”, de „feluri de mâncări” ce par să solicite mai degrabă talentul unui literat, pe când știința de om priceput într-ale bucătăriei este, probabil, o zonă asigurată mai degrabă de o doamnă. Cartea, intitulată inițial *1001 feluri de mâncări*, apoi *Dictatura gastronomică. 1501 feluri de mâncări*, nu are semnătura lui B. decât pentru prefața la prima și a doua ediție, antume. Mai târziu, considerându-se că îi aparține, volumul a fost reeditat în 2009 sub numele lui.

SCRIERI: *Pardon!* (în colaborare cu Anton Bacalbașa și Ion C. Bacalbașa), București, 1899; *Capitala sub ocupația dușmanului. 1916–1918*, Brăila, [1921]; *Raportul asupra libertății presei*, [București, 1922]; *Bucureștii de altădată*, I–IV, București, 1927–1933; ed. 2, București, 1935–1936; ed. 3, I–III, îngr. și introd. Aristița și Tiberiu Avramescu, București, 1987–2000.

Repere bibliografice: [N. Iorga], *Dări de seamă*, RI, 1928, 1–3; *Encicl. istoriografiei rom.*, 43; Șerban Cioculescu, *Literatura în „Bucureștii de altădată”*, RL, 1988, 14; Ornea, *Înțelesuri*, 280–285; Al. Călinescu, *Lecturi în zig-zag*, ATN, 2001, 6; Teodor Vărgolici, *„Bucureștii de altădată”*, ALA, 2001, 595; Tiberiu Avramescu, *Constantin Bacalbașa – o jumătate de veac în slujba presei românești*, „Jurnalism & comunicare”, 2003, 3; Bogdan Ulmu, [Constantin C. Bacalbașa], DL, 2010, 91, 92.

T.A.

BACALBAȘA, Gheorghe (29.III.1944, București), prozator. Este fiul Veronicăi (n. Iarusievici) și al lui Nicolae Bacalbașa, profesor. Între 1961 și 1967 urmează cursurile Facultății de Medicină din București. În prezent este medic primar, în specialitatea obstetrică-ginecologie, la Spitalul „Sf. Pantelimon” din București. Funcționează, în același timp, ca profesor la Universitatea de Medicină și Farmacie „Carol Davila”. Doctor în științe medicale din 1994, este membru al Societății Medicilor Scriitori și Publiciști.

Fără etape intermediare, B. debutează în 1995 cu *Domiciliu obligatoriu*. Acțiunea se petrece în mediul cunoscut scriitorului, într-o clinică de chirurgie. Un profesor impostor, ajuns prin fraudă și compromisiuri politice în fruntea instituției, dispune discreționar de soarta subalternilor săi. Spitalul devine, prin extensie, simbol al sistemului totalitar. Observațiile „clinice” sunt continuate într-o nouă carte, cu un titlu simbolic, *Căprioara de ghips* (2001). Subiectul se desfășoară pe două planuri: pe de o parte, iubirea dintre un tânăr doctor ginecolog și frumoasa Maria,

iar, pe de alta, eforturile neamțului Hans, specialist în utilajele de import la un mare combinat siderurgic, care insistă, fără succes, pe la autorități să scoată din țară o fată, macaragistă la fier vechi. Personajele sunt schițate din câteva tușe, cu incisivitate critică față de atmosfera de cazarmă dintr-o secție de obstetrică-ginecologie a unui spital de provincie. O teamă difuză domină întreaga viață cenușie a oamenilor, curgând monoton, sub amenințarea „uriașei ciuperci de fum”, în cadrele trasate de omniprezenta Securitate.

SCRIERI: *Domiciliu obligatoriu*, Galați, 1995; *Căprioara de ghips*, Galați, 2001.

Repere bibliografice: Dan Grigorescu, „*Domiciliu obligatoriu*”, L, 1995, 33–34; Alex. Ștefănescu, *Culisele vieții de medic*, RL, 1995, 34; Dan C. Mihăilescu, „*Domiciliu obligatoriu*”, LAI, 1995, 34; Constantin Dram, *Puterea imposturii, impostura puterii*, CL, 1996, 6. **S.I.**

BACALBAȘA, Ion (Iancu) C. (24.VII.1863, Brăila – 10.VI.1918, București), ziarist, cronicar dramatic, dramaturg. Este fiul Anetei (n. Bobescu) și al lui Costache Telescu, polițist, șef al poliției brăilene, dar și gazetar. După studii liceale făcute la Brăila și București, a urmat cursurile Facultății bucureștene de Litere. În anul 1886 a început activitatea jurnalistică la gazeta „Lupta” a lui G. Panu. A colaborat, deseori sub pseudonimele Memphis, Moșu, Tel, la diverse periodice politice și literare dintre 1886 și 1918, printre care „Lupta”, „Epoca”, „Ziua”, „Cronica”, „Steagul”, „Adevărul”, „Revista idealistă”, „Minerva”, „Înainte”. La unele a fost redactor, girant-responsabil, secretar de redacție sau prim-redactor; împreună cu Al. Bogdan-Pitești, scoate în 1900–1901 revista de artă „Ileana”. Scria mult, cu relativă ușurință, urmărindu-și ideile cu pasiune. Director general al teatrelor și director la Teatrul Național din București în două rânduri, mai întâi în 1912 și apoi în timpul ocupației germane din 1917, a încercat să reorganizeze prima instituție dramatică a țării. A fost președintele Sindicatului Ziariștilor. Anton Bacalbașa și Constantin C. Bacalbașa sunt frații săi.

B. a debutat ca dramaturg cu piesa *De focu birului* (1895), jucată sub titlul *Mort fără lumânare*. Cărciumarul Gheorghe îl ucide, cu complicitatea Joitei, soția sa, pe chir Dumitru, cămătar. Remușcările sunt puternice și Gheorghe își va recunoaște crima. Atmosfera și situațiile dramatice sunt asemănătoare cu acelea din *Năpasta*, drama lui I.L. Caragiale. Piesa a avut o frumoasă carieră scenică.

Drama *De la oaste* (1904), jucată mai întâi la Iași în decembrie 1903 și apoi la București în ianuarie 1904, a fost motivul unei campanii de presă. Autorul a vrut să demonstreze că mediul urban corupe sufletul simplu și curat al tinerilor de la țară, dar demonstrația este lipsită de cursivitate și adevăr psihologic. Comedia *Moșu* și drama *Frații Assan* (scrisă în colaborare cu Mircea C. Demetriade) sunt lipsite de interes. Cronicar dramatic cu o activitate îndelungată, **B.** este mai interesant în această ipostază decât în aceea de dramaturg. Situându-se pe o poziție cu tradiție în critica de la noi, el este preocupat de calitatea repertoriului teatral și de situația dramaturgiei originale. Există însă în cronici și alte idei demne de a fi semnalate. **B.** cere dramaturgilor texte scrise sub incitația evenimentelor contemporane. Totodată, el combate excesul de reprezentații cu piese străine, precum și mania localizărilor. Cronicile îmbrățișează spectacolul teatral în ansamblul său; s-a arătat, în egală măsură, preocupat de locul în societate al autorului dramatic profesionist și al actorului de teatru.

SCRIERI: *De focu birului sau Mort fără lumânare*, București, 1895; *Pardon!* (în colaborare cu Anton Bacalbașa și Constantin C. Bacalbașa), București, 1899; *De la oaste*, București, 1904; *Teatrul Național din București*, București, 1912.

Repere bibliografice: Caragiale, *Opere*, IV, 251–255; Chendi, *Foiletoane*, 122–126; Anca Costa-Foru, *Ion C. Bacalbașa și teatrul*, SCIA, 1956, 3–4; *Dicț. lit. 1900*, 70–71; Brădățeanu, *Istoria*, II, 67–68; Modola, *Dramaturgia*, 263–264.

R. Z.

BACALOGLU, Elena (19.XII.1878, București – 25.XI.1947, București), prozatoare, publicistă. Împreună cu frații ei – Constantin Bacaloglu, reputat medic și profesor universitar, Victor A. Bacaloglu și George Bacaloglu, militari de carieră, cu stăruitoare preocupări literare și gazetărești – **B.** reprezenta a treia generație a unei familii ce s-a ilustrat în viața publică și în cea culturală. Fratele bunicului, fizicianul Emanoil Bacaloglu, fusese membru al Academiei Române, iar tatăl, Alexandru Bacaloglu, autor al unei schițe monografice a Liceului „Gh. Lazăr”, a fost o vreme ajutor de primar al Capitalei. **B.** își face educația într-un pension și mai târziu – probabil, după ce, în 1897, se căsătorește cu Radu D. Rosetti – audiază cursuri de literatură, filosofie și istoria artei la Bruxelles și Paris. Divorțând, se recăsătorește în 1902 cu Ovid Densusianu, de care se desparte

curând. Își va crește singură copilul, viitorul scriitor Ovid Densusianu-fiul. O traducere din Carmen Sylva, *Robia Peleşului* (1897, semnată Elena Radu Rosetti), e urmată de un mic studiu, intitulat *Despre simbolism și Maeterlinck* (1903). **B.** dă la iveală versuri, proze scurte și „cozerii literare”, iscălite și Elena Densusianu sau Elena Bacaloglu-Densusianu, în „La Roumanie” și „Țara”. Tipărește, de asemenea, romanul *În luptă* (I, 1906), continuat de *Două forțe* (II, 1908). Al treilea volum din serie, *Izbânda noastră*, anunțat, n-a mai apărut. Ulterior **B.** va locui, până în preajma celui de-al Doilea Război Mondial, în Italia, unde face propagandă culturii române. În țară trimite corespondențe și, mai rar, traduceri (îndeosebi din prozatorul napolitan Salvatore di Giacomo) periodicelor „Ordinea”, „Adevărul”, „Dimineața”, „Noua revistă română”, „Convorbiri critice”, „Universul” ș.a. În 1912 este admisă în Societatea Scriitorilor Români. O parte din articolele și conferințele ținute în Italia e adunată în volumele *Preuves d'amour* (1914) și *Per la Grande Rumania* (1915). După război ia parte la congresele mișcării feministe internaționale și militază pentru colaborarea intelectualilor de pretutindenii. Ambiționează chiar să creeze o mișcare axată pe ideea realizării „unui imperiu italo-român”, mișcare a cărei președinție e oferită lui Gabriele D'Annunzio și, apoi, lui Benedito Mussolini. Sub titlul *Movimento nazionale fascista italo-rumeno* tipărea, în 1923, un „dosar” al acestei inițiative, în care includea și poezii. (Câteva dintre ele vor fi selecționate în antologia *Alba della poesia fascista*.) În România colaborează mai ales la „Cele trei Crișuri”, al cărei director era fratele ei, George Bacaloglu. Târziu va publica în „Porunca vremii” o suită de amintiri despre fiica lui Dostoievski.

Convinsă că literatura merge în pas cu timpul, că, în pragul noului secol, idealismul și metafizica își recapătă locul, **B.**, care traduce și un poem de Stéphane Mallarmé și în „cozeriile” sale citează strofe întregi din Paul Verlaine și Jules Laforgue, care apreciază și proza lui Anatole France și a lui Paul Bourget, pledează în *Despre simbolism și Maeterlinck* în favoarea curentului nou, ce propunea „emanciparea personalității exprimate cât mai sincer” cu ajutorul versului liber și al simbolului. În creația dramatică a scriitorului belgian pune în evidență poezia misterului, atmosfera de teroare ocultă și complexitatea sufletească a personajelor, iar din *Le Trésor des humbles* reține ideile despre „forța” nativă a femeii, care îi inspiră „ideile și acțiunile cele mari”, idei așezate la baza militantismului ei feminist. Modelul

ideal al raporturilor dintre cele două sexe **B.** îl vede în relația dintre Bianca Milesi și Gh. Asachi, relație căreia îi este dedicată una dintre conferințele ce cunoaște mare succes în Italia. Ideologia aceasta se întrevade și în schițele, povestirile și însemnările de jurnal, scrise în limba română sau în franceză, dar abia în romanul *În luptă* devine element structurant. Cele două personaje, Dora și Virgil Andrea, sunt, în fapt, prototipuri: femeia ce urmărește să se emancipeze și bărbatul închistat în habitudini milenare, opresor inconștient al partenerei de viață. Susținerea tezei o duce pe autoare spre schematism și șarjă. Pentru estomparea subiectivității acestui roman, vădit autobiografic, autoarea încearcă să dea analizei psihologice un aspect „științific”, înmulțind generalizările pretențioase și comentariile didactice, care sufocă puținele intuiții profunde. Chiar astfel, romanul n-ar fi fost lipsit de interes, însă limba în care este scris abundă în neologisme, dublate adesea de termenii neaoși, precum și în construcții artificioase. Când **B.** abandonează ambițiile teoretizării și își notează direct impresiile, precum în cele câteva proze scrise după 1909, în „scrisorile din Italia” ori în amintirile despre fiica lui Dostoievski, stilul ei se limpezește, descoperind o psihe mobilă și subtilă.

SCRIERI: *Despre symbolism și Maeterlinck*, București, 1903; *În luptă*, vol. I, București, 1906, vol. II: *Două forțe*, București, 1908; *Naples et son plus grand poète*, Neapole, 1911; *Bianca Milesi e Giorgio Asachi*, Roma, 1912; „*Preuves d'amour*”, pref. Hélène Vacaresco, București, 1914; *Per la Grande Rumania*, București, 1915; *Movimento nazionale fascista italo-romeno*, Milano, 1923. **Traduceri:** Carmen Sylva, *Robia Peșului*, București, 1897.

Repere bibliografice: E. Carcalechi, „*În luptă*”, *jumătate de roman*, „Epoca”, 1906, 1903; Șt. Micu [C. Ionescu-Caion], „*În luptă*”, „Românul literar”, 1906, 18; P.N. [G. Ibrăileanu], „*În luptă*”, VR, 1906, 4; G. Dumbravă [Ilarie Chendi], „*Două forțe*”, VLT, 1908, 9; M. D. [Mihail Dragomirescu], „*Două forțe*”, CVC, 1908, 2; I. Bianu, „*În luptă*”, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXIX, 1908–1909; Cornel, *Figuri*, I, 20; Leontin Ilescu, *Preuves d'amour*, U, 1914, 94; Elena Bacaloglu – literată, ziaristă, „Înfrățirea” (Cluj), 1921, 334; Predescu, *Encicl.*, 65; O. Densusianu-fiul, *O mare prietenie literară*, SPM, 1982, 619. **V. D.**

BACALOGU, Victor A. (13.XI.1872, București – 16.VII.1945, București), dramaturg, prozator. Este fiul Sofiei și al lui Alexandru Bacaloglu. Sora sa, Elena Bacaloglu, a fost și ea prozatoare, iar fratele, George Bacaloglu, ofițer, de asemenea, a întemeiat și condus revista orădeană „Cele Trei Crișuri”;

un alt frate, Constantin Bacaloglu, a fost medic reputat, profesor la Facultatea de Medicină din Iași. **B.** urmează Gimnaziul „Gh. Lazăr” și Liceul „Matei Basarab” și se înscrie apoi la școala militară. Devenit sublocotenent în 1893, la geniu, va fi făcut și o școală tehnică superioară, căci, pe un manual, *Arpentagiu elementar* (1898), își consemnează și titlul de inginer hotarnic. Participă la Primul Război Mondial, în 1917 fiind avansat colonel, grad cu care se va pensiona. Debutază în 1903, când drama sa *Minorii* este reprezentată la Teatrul Liric, apoi la Teatrul Național din București, textul fiind tipărit în 1909. În 1903–1904 i se mai joacă piesele *Mama*, *Vijelie* și *Jour fixe*, iar în 1911, la Brăila, *Iubire de mamă* și *Același cântec*. În manuscris s-a păstrat drama *Dezordine*, cu o variantă intitulată *Vârtejul*. Preocupat de educația subordonaților săi, **B.** publică în 1906 volumul *Teatru ostășesc și sătesc*. Mai târziu colaborează cu articole, note și impresii, schițe și povestiri la „Universul”, „Ilustrațiunea națională” (unde îi apare și piesa într-un act *Ouăle de Paște*), „Dimineța”, „Adevărul”, „Ilustrațiunea”, „Gazeta Capitalei”, „Cele trei Crișuri” ș.a. O mare parte din aceste scrieri e adunată în volumele *Din virtuțile neamului* (1913), *Sclipiri patriotice* (1914) și *Spre lumină!* (1939). A fost distins cu medaliile Bene Merenti, clasa I și Răsplata Muncii și cu Ordinul Coroana României.

În prima piesă, *Minorii*, **B.** abordează o temă susceptibilă să trezească interesul publicului, personajele centrale, adolescenții Titu și Margareta, trebuind să illustreze două tipuri de precoce prăbușire morală. Naivi, slabi de caracter, lipsiți de o educație serioasă, cei doi sunt o pradă ușoară pentru corupătorii ce mișună în jurul lor (un cămătar, o femeie ușoară, un cartofor ori un seducător de profesie). Existau aici suficiente premise pentru un real conflict dramatic, însă autorul a preferat aprofundării lor o descriere detaliată, cu alunecări în naturalism. Facilă este și rezolvarea situației, prin recursul la un *deus ex machina*. La fel de schematice, pe o coardă melo-dramatică și cu prea vizibile intenții moralizatoare sunt piesele într-un act *Același cântec* și *Ouăle de Paște*. În *Dezordine*, al cărei conflict este dat de lupta dintre partizanii și adversarii unor căsătorii făcute din interes, se mizează mai mult pe satiră, însă tipul de parvenit – Fronea, „comersant” – e ratat din cauza șarjării. Cele trei volume de proză ale lui **B.** nu sunt omogene, articole diverse învecinându-se cu nuvele destinate să cultive „virtuțile neamului”, dar și cu schițe vesele, cu tablete lirice și chiar cu

pagini de jurnal intim. Doar în *Spre lumină!* materialul, numai în parte inedit, este grupat în două compartimente, *Nuvele* și *Sociale*, la care se adaugă piesa „ostășească” ce dă titlul volumului. În narațiunile „patriotice” – cu greu s-ar putea numi nuvele –, incapacitatea autorului de a persuade prin sugestie determină precipitarea acțiunii către predica „salvatoare”. Când textul scapă corsetului teist, rezultatele sunt mai bune. Așa se întâmplă în schițele ce zugrăvesc un mediu (*Sindrofie la mahala, Reducere pe C.E.R., Generălia lui Pricop*) sau relatează farse jucate superiorilor obtuși de tineri ofițeri (*Nepoata căpitanului, Însurătoarea lui Pitulice, Răzbunarea lui Pitulice*) și în câteva tablete lirice (*Ce-mi pasă, Poezia mării, Parfumul, Mi-e dor..., Am trecut prin cimitir..., Ghiociei*), ce atestă o gamă nebănuț de largă de trăiri și chiar eforturi de stilizare.

SCRIERI: *Teatrul ostășesc și sătesc*, pref. A. Saegiu, București, 1906; *Minorii*, București, [1909]; *Din virtuțile neamului*, București, 1913; *Sclipiri patriotice*, Focșani, 1914; *Spre lumină!*, pref. D.V. Țoni, București, [1939].

Repere bibliografice: G. Ranetti, *Cronica teatrală*, U, 1903, 40; E.D.F. [Emil D. Fagure], „*Minorii*”, *piesă în 4 acte*, ADV, 1903, 4863; V. Pârvan, *Scrieri*, îngr. și pref. Al. Zub, București, 1981, 207–208.

V.D.

BACIU, Camil (1926, Galați – 25.IV.2005, Paris), prozator. **B.**, al cărui nume la naștere este Camillo Kaufman, e concitadin și prieten din copilărie cu Iordan Chimet și Gheorghe Ursu, cu care va purta o corespondență editată în Iordan Chimet, *Cartea prietenilor mei* (II, 2006). Urmează Liceul „Vasile Alecsandri” din Galați și Institutul Politehnic din București, secția pompe și ventilatoare. După o perioadă de șapte ani în care activează ca inginer, își câștigă existența din scris, lucrând ca reporter la „Flacăra”. Realizează între 1967 și 1969, la Radiodifuziunea Română, emisiunea „La frontiera posibilului”. În 1969 emigrează în Franța, la Lyon, unde scoate unicul număr al revistei „Le Chronogoumoscopographie” (1970), și apoi la Paris, unde va lucra la Renault într-un departament de comunicare. Are inițiative în domeniul teatrului: pune bazele teatrului de pantomimă Neutrino la Lyon, funcționând și ca scenarist și actor, ține conferințe în domeniu în Israel și Belgia, scrie piesa *Pledoarie pentru Augustin*, pusă în scenă de Théâtre de l'Atelier din Paris.

Începuturile lui **B.** sunt realist-socialiste. În *Nu departe de castelul prințesei* (1956), cuprinzând notele de călătorie ale unui activist prin România

aflată în drumul către socialism, schițele surprind în contraste deloc subtile, literal partinice, diverse ipostaze ale luptei de clasă. Reportajele au apărut inițial în „Flacăra”. Mai reușit prin stil, ritm și poveste este romanul pentru copii *Împreună cu nene Iani* (1957), deși nu lipsește nici de aici tema ideologică a transformării și optimizării unui „semete” (Stațiune de Mașini și Tractoare) sub acțiunea forțelor pozitive comuniste, cărora li se raliază eficient câțiva pionieri. Personajul central este un fost marinar greco-român ale cărui povești extraordinare întrețin în inima copilului narator nu atât dorința de evaziune, cât aspirația către valori morale înalte, desigur comuniste. Reconvertit în autor SE, **B.** continuă o vreme să rămână în zona realist-socialistă prin nuvelele *Experiența „Colombina”* (I–II, 1960) și *Met...* (I–II, 1964), publicate în fascicule, în colecția „Povestiri științifico-fantastice”, și prin volumul *Revolta creierilor* (1962). Prima nuvelă reprezintă un manifest contra armamentului atomic. Un industriaș american pretinde că a descoperit o bombă „curată” și o detonează pe proprietatea lui, provocând contaminarea unei zone întinse, dar și reacțiunea forțelor pozitive din Statele Unite. Lupta de clasă continuă, în același decor american, în *Revolta creierilor*, volum unificat tematic de prezența roboților, utilizați de exploatare împotriva sindicatelor muncitorești, nu eficient însă, din moment ce inteligențele artificiale iau partea celor oprimați (nu din rațiuni morale, ci „obiective”, algoritmul lor științific dictându-le să aleagă „adevărul”). Doar modic superioră este culegerea *Planeta cubică* (1964), cuprinzând miniromanul *Aragua*, rescriere „progresistă” a *Insulei doctorului Moreau* de H.G. Wells, precum și alte istorii robotice. Însă prin *Mașina destinului* (1966), care include trei nuvele întinse, literatura lui **B.** face un salt de calitate. Nu atât prin *Soarele portocaliu*, exemplu de *space opera* excesiv de liric și de melodramatic pe tema singurătății și a morții în Cosmos, și nici prin *Mașina destinului*, poveste polițistă cu aspect variind între cimitură și farsă despre posibilitatea de a predica matematic soarta fiecărui individ, ci prin *Ilarion și Hirondelle*, construită prin fuzionarea codurilor realist-satiric, fantastic-oniric și science-fiction. Ca într-o piesă suprarealistă, scene fantastice irump în spațiul banal al unui birou și viceversa, până la confuzia totală a planurilor, pentru ca finalul deschis să păstreze simultan potențele celor trei coduri. Mai apropiat de stilul din *Ilarion și Hirondelle* decât de restul lucrărilor,

romanul *Grădina zeilor* (1968) este capodopera lui **B.** și una dintre cele mai importante scrieri SF și fantastice ale literaturii române. În jurul unui motiv science-fiction clasic – contactul cu o civilizație extraterestră superioară (darmanții nemuritori, reprezentați de contele Désiré de Droitdieu) – pivotează un roman inspirat de suprarealismul lui Marc Chagall. Prezența contelui Droitdieu oferă cărții un ax rațional, chiar didactic, în măsura în care anexează o morală: contele urmărește ideea nietzscheană a prelevării unor supraoameni din masa informă a omenirii, adică un program de inginerie globală care ar duce la transformarea radicală a conceptului de om. Interesul contelui de Droitdieu se oprește, întinzându-se pe mai multe decenii, asupra familiei gălățene David, în care vede, prinse ca în chihlimbar, potențialitățile unor eroi paradigmatici din istoria omenirii (Samson, Leonardo da Vinci ș.a.), ce ar urma să fie descătușate. În cele din urmă, la Marea Expoziție Universală de la Paris, pe care o regizează cu mari abilități de iluzionism, contele este înfruntat și aparent învins de o mulțime în rândurile căreia apare și familia David. Va reapărea însă în chip de baron de Richtegott, conducătorul unui lagăr de exterminare din Polonia în cel de-al Doilea Război Mondial. Acolo ajung patru dintre frații David, care pier – însă doar aparent – într-un crematoriu. Ideea (în descendență, la rigoare, bogomilică) ar fi că lupta dintre partea întunecată, fascistă (dar, citită printre rânduri, și comunistă), întrupată de Droitdieu, și elementul antagonic-luminos al familiei David este eternă. Dar dincolo de această componentă ideologică – rezumată la răstimpuri lozincard –, forța romanului stă în factura sa chagalliană, în zonele de graniță în care realismul cel mai domestic face loc straniului, miraculosului, bizarului, absurdului, poeticului.

SCRIERI: *Nu departe de castelul prințesei*, București, 1956; *Împreună cu nene Iani*, București, 1957; *Experiența „Colombina”*, I-II, București, 1960; *Revolta creierilor*, București, 1962; *Met...*, I-II, București, 1964; *Planeta cubică*, București, 1964; *Mașina destinului*, București, 1966; *Grădina zeilor*, București, 1968; ed. 2, București, 2001; *Assaf et Jonathan dans les Mers du Sud*, Paris, 1978.

Repere bibliografice: Mirodan, *Dicționar*, I, 86–87; Cristian Tudor Popescu, *Imperiul oglinzilor strâmbe*, București, 1993, 73; Mihai Iovănel, *Un roman din '68*, ALA, 2002, 632; Opriță, *Anticipația*, 130–135; Iordan Chimet, *Cartea prietenilor mei*, II, pref. Vasile Igna, București, 2006, *passim*; Manolescu, *Enciclopedia*, 58–59.

M.I.

BACIU, Ștefan
(29.X.1918, Brașov –
7.I.1993, Honolulu,
SUA), poet, eseist,
memorialist,
traducător.

Este fiul Elisabetei (n. Sager) și al lui Ioan Baciu, profesor de limba germană. Urmează în orașul natal Școala „Andrei Mureșanu”, iar între 1929 și 1937 Liceul „Andrei Șaguna”, unde îi are profesori pe tatăl său, pe Octav Șuluțiu și pe Emil Cioran. A absolvit în 1941 Facultatea de Drept din București. A fost redactor la „Universul literar” (1938–1943), secretar particular al ambadorului Ion Lugosianu, secretar de redacție la „Gândirea” (1941–1944); din august 1944 e redactor la „Libertatea”, gazetă condusă de Constantin Titel Petrescu; din 1946 până în 1948 este atașat de presă la Berna. Demisionează, solicită azil politic și în 1949 pleacă la Rio de Janeiro, apoi la Seattle (SUA), unde e profesor de civilizație hispano-americană (1962–1964), ca și la Honolulu, unde se stabilește definitiv. Până la plecarea din țară a fost și redactor la revistele „Start” și „Stilet”, a mai colaborat la „Răboj”, unde debutase în 1933 cu versuri, la „Klingsor”, „Brașovul literar”, „Viața literară”, „Abecedar”, „Vremea”, „Pagini literare”, „Familia”, „Gând românesc”, „Pământul”, „Azi”, „Rampa”, „Frize”, „Claviaturi”, „Meșterul Manole”, „Cuvântul liber”, „Manifest” ș.a. Ulterior a lucrat ca redactor la „Tribuna da Imprensa” din capitala Braziliei și a publicat câteva mii de articole și cronici în ziare și reviste latino-americane. Împreună cu Faust Brădescu și I.G. Dimitriu înființează în 1951, la Rio de Janeiro, Cercul Cultural „Andrei Mureșanu” și revista „Înșir’te mărgărite”. În 1960 e numit cetățean de onoare al orașului Rio de Janeiro. Din 1965 până în 1992 a editat la Honolulu, cu mijloace proprii, caietele internaționale de poezie „Mele”. A fost căsătorit cu scriitoarea Mira Simian.

B. a debutat în volum cu *Poeemele poetului tânăr* (1935; Premiul Fundațiilor Regale, Premiul Societății Scriitorilor Români), care se remarcă prin ingenuitate și prin prospețimea plină de vitalitate a percepției. Poetul trăiește miracolul unei existențe plene,

cosmicizate prin intermediul scrisului. Transformat în zeu ce colindă, cu „flautul de azur pe umăr” (*Relieful poetului*), printr-un univers armonios, poetul se regăsește și se contopește cu acesta, într-un impuls demiurgic integrator: „Să dormi cu capul pe nadir, cu tălpile-n zenit/ Și-apoi să-ți scrii poemele făsnind din frunte” (*Poemul poetului tânăr*). Lirismul este adesea confesiv, sentimental, uneori retoric. În versurile de dragoste iubita, natura și poemul se identifică în celebrarea continuă a „cultului poemului” (G. Călinescu), astfel încât întregul volum aduce o veritabilă „mistică a poetului și a poeziei” (Pompiliu Constantinescu). *Poeme de dragoste* (1936) consacră dubla și rodnică metamorfoză a poemului în iubită, a iubitei în poem. Ea este „soră, prietenă, iubită”, „toamnelor logodnică”, „cântec”, „poemă lineară, perfectă și-armonioasă” (*Îndoială*). Erotismul ingenuu, adolescentin, uneori cu accente argheziene, capătă dimensiunile sacralității; apropierea „ne-carnală”, de multe ori imaginară, se convertește în pasionalitatea creației: „Cu pasul tău de stea și de vioară/ Te-aud trecând prin inimă și vis,/ Te prind atent, te răstignesc pe manuscris,/ Soră de seară și albă căprioară” (*Într-un pahar aș vrea*). Placheta *Micul dor* (1937) cuprinde tot lirică de dragoste, unele arte poetice de o ingenuitate mai jucăușă, mai decorative și mai artificiale. *Drumeț în anotimpuri* (1939) dezvoltă linia pillatiană a poeziei tradiționaliste, descriptiv-intimiste, cu influențe vizibile din Francis Jammes, în timp ce *Căutătorul de comori* (1939) reprezintă sinteza unor formule diverse: de la poezia tradiționalistă, bucolică, elegiacă ori confesivă, cu înclinație spre artificiu din ciclul *Stele căzătoare* și arghezianismul psalmilor din ciclul *Pre Tine te laudăm* la melodicitatea, simplitatea și puritatea poemelor de dragoste din ciclul *Fata din ierburi*. În câteva rânduri „duritatea viziunii”, „asperițiile” limbajului, pe alocuri frust, violent, cu asociații insolite de cuvinte ori schimbări bruște de registru stilistic, „semnul notației proprii”, în opinia lui Pompiliu Constantinescu, apropie lirica lui B. de expresionism ori de suprarealism. *Cetatea lui Bucur* (1940) combină elementul anecdotic cu tragicul, ironia cu parodia, retorica și prozodia cântecului de lume cu imagini de factură expresionistă, în încercarea de a surprinde viața pestră a capitalei bucureștene, o cetate-bălci pitorească și plină de viață. Următoarele cărți publicate în țară, inconsistente valoric, nu anunță evoluția surprinzătoare a literaturii din exil. *Poemele poetului pribeag* (1963) corespund unei alte vârste poetice, de această dată profund modernistă, și unei experiențe

traumatizante: „deșărarea”, tema centrală, obsedantă a liricii lui B., generează viziuni coșmarești, apocaliptice, în care singurătatea și moartea covârșesc sufletul pribeag: „Aici cresc baobabi. Aici cresc șerpi. / Aici cresc țipete care se-neacă-n tăcere, [...] Aici cresc liane pești sicrie nevăzute/ unghiile când trec peste harpă cad...” (*Coșmar*). Poemele, elegiace sau senzuale, descriu cel mai adesea peisaje exotice (porturi, mări, țărmuri, orașe), iar România este prezentă ca peisaj interior, ținut de taină care se suprapune dureros spațiilor exterioare. Starea de dor este „radiografiată” tulburător, convingând prin simplitate și naturalețe: „tu vezi un bulgăr de humă/ și-n somn strângi în pumni Țara Bârsei:/ acesta e dorul” (*Radiografia cuvântului dor*). Sinceritatea patriotismului lui B. este dezarmantă în poeziile angajate politic, care-i exprimă încrederea într-o Românie mai presus de negurile istoriei: „Te simt în sânge și-n vise/ te port neîntrerupt/ Românie/ cu â din a/ ... Pâine, mânie, osândă, cântec/ totul deodată ești, Românie/ cu â din a./ Așa cum ai fost vei rămâne:/ norul nu schimbă cerul/ și nu te schimbă pe tine/ Românie/ cu â din i” (*Apa trece*). Volumul *Ukulele* (1967) propune o altă sintaxă poetică, simplificată, o linie melodică inspirată de ritmurile hawaiene, în poeme imagiste, concentrate, unele fals descriptive ori narrative, de fapt deghezări ale sentimentului de melancolie, însingurare, neîmplinire, ceea ce îndreptățește eticheta de „imagist sentimental” pe care Dumitru Micu i-a aplicat-o lui B. *Poemele poetului singur* (1980), antologie a versurilor scrise în perioada 1970–1980, cuprinde pagini confesive, autobiografice; universul se transformă într-o lume interioară, profund personală și mai ales românească, probabil leacul poetului „singur” împotriva alienării. Se configurează profilul paradoxal al unui poet pe cât de cosmopolit, pe atât de român (*Autobiografie...*), amestec de Don Quijote și Ulise (*Elegia sexagenarului adolescent*), veșnic călător utopic. Elementul ludic, ironic și autoironic re apare, constituind substanța în *Îngerul malagambist în insula Oahu* (1979), cu un personaj donquijotesch și alter ego tragicomic al poetului. Memorialistica din *Francțiror cu termen redus* (1968), *Sub Tâmpa în Honolulu* (1973), *Praful de pe tobă* (1980), *Microportrete* (1984) ș.a. dezvăluie același sentimental cu nostalgia originii, evocând cu tandrețe locuri, oameni și istorii trecute, cu o plăcere neistovită a detaliului pitoresc și a pronunțării cuvântului neaoș românesc. Trecutul, învăluit într-o aură mitică, este paradisul pierdut pe care încearcă să-l

recupereze memoria afectivă, cu o sinceritate a mărturiei și un farmec literar irezistibil.

SCRIERI: *Poemele poetului tânăr*, București, 1935; ed. Honolulu, 1985; *Poeme de dragoste*, Oradea, 1936; *Micul dor*, Brașov, 1937; *Drumeț în anotimpuri*, Iași, 1939; *Căutătorul de comori*, București, 1939; *Cetatea lui Bucur*, București, 1940; *Lanterna magică* (în colaborare cu Traian Lalescu), București, 1941; *Neîmpliniri*, București, 1942; ed. 2, Honolulu, 1976; *Muzica sferelor*, București, 1943; *Caiet de vacanță*, Râmnicu Vâlcea, 1945; *Cântecul mulțimii*, pref. Ion Pas, București, [1945]; *Analiza cuvântului dor*, Valle Hermoso (Argentina), 1951; *Servindo à Poesia*, Rio de Janeiro, 1953; *Poesia, vida e morte de Azarias H. Pallais*, Rio de Janeiro, 1956; *Dois Guatemaltecos*, Rio de Janeiro, 1957; *Don Sal*, Rio de Janeiro, 1960; *Bucareste-Estação Norte*, Rio de Janeiro, 1961; *Cortina de ferro sobre Cuba*, pref. Salvador de Madariaga, Rio de Janeiro, 1961; *César Vallejo, poeta comunista*, Rio de Janeiro, 1962; *Barraza*, Mexico, 1963; *Juan Bosch: del exilio a la presidencia*, Buenos Aires, 1963; *Poemele poetului pribeag*, Mexico, 1963; *Aron Cotruș. Omul și poetul*, München, 1964; *168 horas de poesia, 7 dias en Nicaragua*, Managua, 1965; *Manuel Bandeira de corpo inteiro*, Rio de Janeiro, 1966; *Juan Bosch, un hombre solo*, Madrid, 1967; *Recitind pe Ion Barbu*, Honolulu, 1967; *Strada Dogari*, Honolulu, 1967; *Ukulele*, Madrid, 1967; *Franctiror cu termen redus*, Honolulu, 1968; *Sandino*, Honolulu, 1968; *Poemas Chapinas*, Honolulu, 1971; *Poemele poetului Ștefan Baci*, pref. Lucian Boz, Madrid, 1972; *Sub Tâmpa în Honolulu*, Honolulu, 1973; *A se citi cu peria de dinți*, Honolulu, 1974; *Ein Rumäne aus Rio de Janeiro*, Honolulu, 1974; *Călătorii*, Madrid, 1974; *Costa Rica en seis espejos*, San José, 1976; *Școala primară „Andrei Mureșianu”*, Honolulu, 1976; *Neîmpliniri*, Honolulu, 1976; *Urmuz*, Mexico, 1976; *El que pierde gana*, León, 1978; *Surrealismo latinoamericano. Preguntas y respuestas*, Valparaíso, 1979; *Îngerul malagambist în insula Oahu*, Honolulu, 1979; *Mira*, Honolulu, 1979; ed. București, 1998; *Poemele poetului singur*, Honolulu, 1980; *Palmierii de pe Dealul Melcilor*, Honolulu, 1980; *Praful de pe tobă. Memorii. 1918–1946*, Honolulu, 1980; ed. București, 1995; *Lavradio 98*, Rio de Janeiro, 1982; *Ichiugogola sau Numai pentru brașoveni*, Honolulu, 1983; *Microportrete*, Honolulu, 1984; *Francisco Amighetti*, Heredia, 1985; *Centroamericanos*, San José, 1986; *Tristán Marof de cuerpo entero*, La Paz, 1987; *Singur în Singapur*, Honolulu, 1988; *Poemele poetului singur*, București, 1993; *Peste o mie de catrene. Sub Tâmpa din... Honolulu*, Brașov, 1994; *Un brașovean în arhipelagul Sandwich Hawaii*, București, 1994; *Însemnările unui om fără cancelarie*, București, 1996; *Radiografia cuvântului „dor”*, îngr. Ioana Baci Mărgineanu, Brașov, 1998; [Scrisori], în Lucian Boz, *Scrisori din exil*, îngr. Mircea Popa, tr. Doru Burlacu, Călin Teuțișan și Rozalia Groza, Cluj-Napoca, 2001, 6–70; *Căutătorul de comori*, îngr. Elena Fluerașu, București, 2002; *Poemele poetului singur*, îngr. și postfață Gabriel Stănescu, pref. Constantin Eretescu, Norcross (SUA), 2002; *Cetatea lui Bucur*, București, 2006. **Antologii,**

ediții: 13 poezi – 13 poezii de dragoste, cu desene de Neagu Rădulescu, București, 1937 (în colaborare cu Vintilă Horia și Ovid Caledoni); Grigore Cugler, *Vi-l prezint pe Țeavă*, pref. edit., Madrid, 1975. **Traduceri:** Georg Trakl, 25 de poeme, Iași, 1938; *Poetas rumanos*, Los Angeles, 1969; 11+11 poetas rumanos contemporâneos, León (Nicaragua), 1976; Lucian Blaga, *Las poemas de la luz*, (Ciudad de) Caracas, 1985.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, II, 932–933, IV, 846–847; Ștefan Baci văzut de critică, București, 1940; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 858, *Ist. lit.* (1982), 944; Constantinescu, *Scieri*, I, 150–155; Manolescu, *Metamorfozele*, 118–121; Micu, „Gândirea”, 623–628; Nicolae Manolescu, *Fișă pentru o biografie poetică*, RL, 1990, 24, 25; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, 76–80; Const. Ciopraga, *Memoriile... septuagenarului tânăr*, CRC, 1991, 32; Negoșescu, *Ist. lit.*, I, 339–340; *Bibliography of Ștefan Baci*, Honolulu, 1992; Ștefan Baci. *Biobibliografie*, APF, 1992, 2; Popa, *Convergențe*, 72–77, 82–86; Popa, *Reîntoarcerea*, 213–225; Ornea, *Portrete*, 290–294; *Dicț. esențial*, 44–46; Ungureanu, *La vest*, II, 67–73; Emil Manu, *Poemele poetului Ștefan Baci*, ALA, 2001, 557; Antonescu, *Scriitori și reviste*, 169–181; Alexandru George, *Dragoste și poezie de departe*, LCF, 2003, 7; *Dicț. analitic*, IV, 671–673; Mircea Popa, *Prolog la un dialog din exil*, PSS, 2006, 6–8; Cosmin Ciotloș, *Un poet nemaipomenit*, RL, 2006, 19; Daniela Bărbat, *Ștefan Baci*, București, 2006; Daniel Cristea-Enache, *Versuri metropolitane*, CLT, 2007, 26; Bodiu, *Evadarea*, 8–11; Manolescu, *Istoria*, 768–770; Al. Ruja, *Ediții bibliofile*, O, 2009, 8; Popa, *Ist. lit.*, II, 408–411; Manolescu, *Enciclopedia*, 59–64; Mircea Popa, *Colaborări și versuri uitate*, ST, 2011, 10–11.

R. D.

BACONSKY, A. E.

[Anatol Emilian]

(16.VI.1925, Cofa-Hotin – 4.III.1977, București), poet, prozator, eseist, traducător.

Este fiul Liubei Baconschi (n. Marian), învățătoare, și al lui Eftimie Baconschi, preot, amândoi descendenți ai unor vechi familii de răzeși moldoveni din ținuturile Lăpușnei și ale Orheiului (patronimul Marian al familiei mamei este atestat încă din 1633). Este frate cu scriitorul Leon Baconsky. Din cauza vremurilor tulburi, B. își întrerupe studiile liceale începute în 1936 la Liceul „Alec Russo” din Chișinău, iar în 1944 se refugiază în Oltenia alături de întreaga familie, unde își va trece bacalaureatul la Liceul „Al. Lahovary”

din Râmnicu Vâlcea (1945). În toamna aceluiași an se înscrie la Facultatea de Drept din Cluj, dar frecvențează și cursurile de estetică și filosofie ținute de Lucian Blaga și Eugeniu Sperantia. Tot în 1945 debutează în „Tribuna nouă” cu articolul *Socialul și geneza artei*. Primele versuri, publicate într-un volum colectiv, *Antologia primăverii* (1947), sunt de orientare suprarealistă, într-un moment în care suprarealismul era combătut ca „diversiune ideologică”, iar realismul socialist era impus ca unică „metodă de creație”. După absolvirea facultății (1949), urmează o perioadă de angajare ideologică a scrisului său, din poziția de secretar de redacție (1950) și apoi de redactor-șef (1952) la revista clujeană „Almanahul literar”, devenită din 1954 „Steaua”, funcție pe care o deține până în 1959. Treptat, alături de Aurel Rău, Aurel Gurghianu, Victor Felea, va iniția un adevărat program cultural centrat pe lirism, valori ale modernității și spirit critic, urmărind să readucă în atenție scriitorii români interbelici interziși, să traducă marii autori ai poeziei și prozei universale din prima jumătate a secolului al XX-lea și să pledeze pentru „o ținută literară” a criticii. Valorificând, sub influența majoră a lui B. și sub camuflajul pastelului, marile modele lirice interbelice, grupul de poeți de la „Steaua” redescoperă impresionismul, subiectivismul, sentimentalismul, autoportretul, spiritualizarea, interiorizarea, senzorialul, iar apoi evoluează spre formule „tranzitive” (Gheorghe Crăciun) sau whitmaniene (Mircea Scarlat), cultivând poezia notației, lirismul cotidianului, poezia prozei sau chiar antipoezia. Coagularea la Cluj a unui grup acuzat de baconskianism, evazionism, negativism, decadență face ca, în 1959, B. să fie obligat să se mute la București. În dosarul de urmărire informativă din arhivele CNSAS, deschis în 1961 sub numele sugestiv „Modernistul”, se consemnează că a fost destituit din funcția de redactor-șef al revistei „Steaua” „pentru gravele greșeli ideologice comise”. Ruperea de imperativele realismului socialist fusese oficializată încă în 1956, prin cuvântarea de la Congresul Scriitorilor, când denunță „rigiditatea și spiritul dogmatic anchilozant” al poeziei angajate și se decide de propriile texte scrise în acest spirit. La București va fi liantul unui nou grup de intelectuali (Matei Călinescu, Nichita Stănescu, Grigore Hagiu, Cezar Baltag, Modest Morariu, Gabriel Dimisianu), iar noile rapoarte ale Securității conțin acuzații de „diversiune ideologică” și de „organizare la domiciliul său de cercuri literare în care propovăduiește poezia modernistă, evazionistă”. În 1971 îl va înfrunta pe Nicolae

Ceașescu într-o ședință cu scriitorii organizată după publicarea „tezelor” din iulie. În anii bucureșteni publică versuri, proză, articole, eseuri, traduceri în „Gazeta literară”, „Secolul 20”, „Viața românească”, „Poligrafia”, „Contemporanul”, „Romanian Review”, „Ateneu”, „Cronica”, „Magazin”, „Luceafărul”, dar și în reviste din străinătate: „Literatur und Kritik”, „Die Presse”, „Die Welt”, „Ensemble”, „Cahiers de l’Herne”, „Kontinent”. A murit la cutremurul din 4 martie 1977.

Parcursul literar al lui B. cunoaște trei etape distincte. Prima, cuprinzând textele publicate între 1950 și 1956, este profund tributară comenzii politice și are azi doar un interes documentar, sufocată fiind de clișeele epocii realismului socialist. Cea de-a doua, inaugurată de denunțarea, în cuvântarea de la Congresul Scriitorilor din 1956, a dogmatismului ideologic impus literaturii, este una a căutărilor lirice fertile și a estetizării expresiei. În fine, odată cu apariția antologiei *Fluxul memoriei* (1957), B. începe să recurgă la o selecție drastică a scrierilor anterioare, în cadrul unui proces de purificare estetică și morală continuat în *Echinoxul nebunilor și alte povestiri* (1967) și, apoi, în notele de călătorie, printr-o simbolică „ucidere a adolescentului mistificat”. Ritmul revizuirilor are repercusiuni majore atât la nivelul formulilor poetice, cât și la acela al imaginarului și expresiei. Poetul începuturilor, cel „ce se întâlnise prin cetate cu flacăra lozincii de partid”, urmărit de însemnele heraldice ale comunismului („steaua roșie”, „steaua Cremlinului”, „acvila timpului meu”, „astrul roșu”, „raza stelei care urcă-n slavă”), e lipsit de originalitate, emițând doar un discurs propagandistic, unul din multe și nediferențiatele texte scrise sub dictu comunist. Într-un posibil inventar al clișeeleor realist-socialiste B. ar figura la aproape orice rubrică. Poemul-lozincă respectă cu fidelitate rețetele epocii: optimismul, munca, atitudinea belicoasă, ura față de dușmani, cultul pentru Stalin sau pentru Gheorghiu-Dej ș.a. În etapa mediană a creației B. „pune nimburi cuvintelor”, impunând ca mărci ale scrisului său manierismul, alexandrinismul, bizantinismul, estetismul, confesiunea elegantă, vagul, stările nedeterminate, imaginile vălurite – toate reunite într-un „lirism al sugestiei” (Ion Pop) dublat de o ceremonialitate studiată, exteriorizată ca imagine a poetului-sacerdot sau a poetului-mag. Efortul de întemeiere a propriului univers poetic presupune și asimilarea unor ecouri din Lucian Blaga, George Bacovia, Ion Barbu sau Tudor Arghezi, estompate însă prin accente emoționale și muzicale specifice, a căror sinteză va

deveni fundamentul orientării neomoderniste a anilor '60 din secolul trecut. Ultima etapă a creației baconskiene este caracterizată de o radicalizare a viziunilor care, alimentată de o conștiință tragică a contemporaneității, semnalează desprinderea de sentimentalitate, de nostalgie și de tentația evaziunii și intrarea într-o vârstă a crizei. Appreciate de critică drept unele dintre cele mai inovatoare și surprinzătoare scrieri ale deceniilor al șaptelea și al optulea, *Cadavre în vid* (1969) și *Corabia lui Sebastian* (1978) se remarcă prin acuitatea și violența imaginilor coșmarești, devenite acte de exorcizare lirică a realului copleșit de demonia obiectelor și a mecanizării. În plus, *Corabia lui Sebastian* are și o marcată dimensiune experimentală, vădită în alternarea, într-o oglindire inedită, a prozei cu poezia. Asemenea etapelor literare, trei sunt zonele tematice în care pot fi urmărite metamorfozele lirismului baconskian: timpul (și, implicit, istoria), erosul și natura. Ca poet original, în ipostaza de „estet al melancoliei” (Eugen Simion), B. se impune prin volumul *Fluxul memoriei*. Aici majoritatea poemelor se constituie ca „autoportrete în timp”, alcătuite fiind în ritmul molcom al aducerii aminte („Legănarea mea de nostalgie monotonă și lentă”) ori în cel tulburător al profeției, atribut al unui poet „înstelat, fantomatic și palid”. Substanță însăși a lirismului baconskian, memoria îmbracă versurile într-o densă aură afectivă: „Se apropie de mine tristețea încet, încet/ Cum vine în codrii ploaia în noiembrie/ Nici dragostea nici noaptea nu-mi alină/ Această umbră tragică a timpului./ Și simt că undeva e-o rană/ E-n mine o rană care nu se-nchide/ e poate altoiul nevăzut al morții/ Ce-mi crește undeva în trup și-n suflet” (*Divagație nocturnă*). Pe de altă parte, în ultima perioadă poetică, „memoria va rătăci în beznă”, înlocuită fiind de „un *îmiaducaminte* fără memorie”, rostit cu inflexiunile profetice și acompaniat de imaginarul sumbru al unui nou Isaia. Vocea celui care „a iubit [...] nevăzutele spirale ale timpului/ prin care sufletul mereu cântând/ și-l trimitea înainte” (*Celui înalt*) are rezonanțe apocaliptice într-un *Vae victis* generalizat, în urma căruia profeții, vizionarii, deținătorii adevărului sunt eliminați de invazia falsurilor și înlocuiți de niște monstruoși logofagi: „Vor apărea profeții... înnoitorii... oamenii viitorului... toți cei falși vor ajunge profeți [...] cereți marile hebdomadare/ cu o sută de pagini... umbra profeților stăruie acolo printre cuvinte... palizi prind viață din granulația lor/ hrănindu-se până la maturitate din plasma cuvintelor” (*Vârsta*). Diseminată printre poeme cu

ritm domol și sonoritate vătuită, *Fluxul memoriei* conține o lirică erotică de o marcată originalitate. Stranițetea seducătoare a „nudurilor” vine nu doar din forța de sugestie a limbajului, ci și din apelul la un sincretism pictural cu sugestii botticelliene („Trupul tău gol a început să cânte/ Deși nu l-a atins nici un sărut/ Numai lumina ca o ploaie dulce/ În falduri străvezii s-a desfăcut” – *Nud în zori*) sau sculptural: „De-abia te vezi tu însăși pe-un orizont uitat/ Plecând diminuată în timp ca o tanagră” (*Tu, care-ai fost*). Nota aparte, inconfundabilă, a liricii de dragoste baconskiene de acum e dată de o senzualitate grațioasă, în al cărei tipar se îmbină muzicalitate, fosforescență, ritual, onirism, magnetism, vrajă, extaz, frenezie și rostire incantatorie. Prin contrast, poemele din *Cadavre în vid* pierd legătura cu ceremonialitatea și hieratismul iubirii sub un atotstăpânitor sentiment de urgență și derută. Erosul e crepuscular și își trăiește ultimele zvâcniri, coborând către un „somn letargic”. Toate însemnele lui mitice, ritualice ori chiar instinctuale se descompun ca într-un tablou suprarealist. Într-un „paradis bolnav” se văd nimfe scheletice, iar cântărețul anunță pieirea hetairilor: „Au și-nceput/ să lunece pe lângă tine ochii/ fără culoare ai nimfelor, să cadă/ sâni galbeni, brațe palide, inele;/ să nu te aperi – drumul cel din urmă nu rănește” (*Eros în amurg*). Un aer de lupanar are *Corabia nebunilor*, care exală un „libido anxios”, toate trăirile fiind artificializate în virtutea trecătoarelor mode: „să iubești după ultimul număr din VW Liebe [...] să stingi farurile și să iubești o superbă dansatoare de plastic Pygmalion & Co. Să iubești *Pop* sfâșiind salopeta de piele neagră noaptea când vine roua și luna ajunge la ultimul *Sexy-Show* în apele lacului și pletele tale se târasc pe nisip ca franjurii Yves Saint-Laurent...” (*Love Hobby*). Poezia naturii, ilustrată inițial prin supărătoare reportaje versificate, evoluează repede înspre pastel, însă un pastel *à rebours*, în care peisajele sunt sonore, afective („câmpuri heraldice ale sensibilității” – Ștefan Aug. Doinaș), temporalizate, acherontice și mai ales „extatice” (Mircea Martin), versurile având ca origine un „sentiment nelămurit”, o acceptare a „vremii de visare”, o tulburare provocată de „doruri vagi de-n-toarceri înapoi”, de „dor de câmpuri mari, de țărături...”. Echivocul trăirilor se răsfrânge asupra peisajului ale cărui linii se dematerializează constant: „O clipă luminișul e mai înalt, mai pal,/ Și-nctet din mare luna – o amforă elină,/ O amforă de aur răsare și se-nclină/ Și visul se revarsă trecând din val în val,/ Și curge peste valuri ca peste trepte vii/ Și-adorm – și-n

vis îmi pare că propriul meu craniu/ Din orizont revarsă pe apele pustii/ o dâră de lumină spre țărături de uraniu". Peisajele din ultimele volume, înrămate adesea în formula poemului-necrolog, sunt concepute antinomic, într-un act deconstructiv de întoarcere împotriva propriei poezii. Peisajele vidului și cele ale alienării își dobândesc identitatea ca antipasteluri, prin raportare negativă la modelele anterioare. Un poem precum *Seară idilică* funcționează ca o artă poetică răsturnată. Idilismul promis de titlu e inversat în infernal, în coșmaresc: „Zăpada cade mereu și fiarele codrilor/ umblă adulmecând flămânde urma –/ și în preajma cadavrelor înghețate se-adună/ seara o zoologie meschină”. Luna batjocorește cu lumina ei peisajul, astrul nocturn rămânând apanajul vechilor poeți, fără rost în noua ordine a lumii: „Cu nimb de clown răsare peste păduri/ scuipătoarea de alamă a tuberculoșilor lirici,/ talerul cerșetorilor demni pe care timpul/ îi împăiază pentru muzeele lui”. Schematică și sinistră, geografia vidului are o arhitectură postapocaliptică. Pe o scenă goală, întreaga atenție se focalizează asupra imaginilor degradării și ale înstrăinării: „biserica goală”, „biserica ruinată”,

„altarul rece”, „ruinate bătrânele temple”, „coloana căzută”, „obositele cetăți albe”, „orașele prăbușite”. Filonul neoromantic al liricii de până în 1969, pe când poetul proiecta el însuși țărături paradisiace în ținuturi fără vârstă, se epuizează și face loc unei viziuni expresioniste alcătuite din stridențe, disonanțe, convulsii, angoase, nostalgii ale arhaicului și o totală inaderență la civilizația de consum a lumii apusene. Prezentă de la bun început la **B.**, conștiința propriei scriituri e responsabilă adesea de o anumită artificialitate a discursului, însă poemele din cărțile târzii vor reuși să o valorizeze ca meditație dramatică asupra destinului literaturii și a limbajului: „cuvintele sunt sigilate în nimic”, iar inflația verbală exilează sensul în zone inaccesibile: „zadarnic poezii/ cunoscând întunericul se străduiesc să rostească –/ în sine se întoarce să moară fiecare cuvânt” (*Aglutinezi în memorie...*). Grămezilor de obiecte care asfixiază ființa li se alătură „grămezi de cuvinte”, în „gunoiul progresului” intră și „gunoiul verbal de imprimat pe epiderma de hârtie a veacului” (*Cor de tineri*). Ultimele versuri scrise de **B.**, publicate postum, continuă acest tip de reflecție metapoetică: „Bibliotecile cad prăbușite cu

Redacția „Almanahului literar” din Cluj (1952).

*Jos: George Munteanu, Victor Felea, Aurel Rău, A.E. Baconsky, Aurel Gurghianu, Teofil Bușecan;
sus: George Tomuța, D.R. Popescu, I. Florea-Rariște, Mircea Tomuș, Leonida Neamțu*

vertebrele măcinate/ ca o pulbere albă mișunând de larve gălbui care devorează cele din urmă cuvinte” (IV). Scrierile ultimului deceniu de viață al lui **B.** dau seama, în configurări caleidoscopice, de aceeași realitate interioară: un sentiment al claustrării, al prizonieratului într-o istorie aberantă ce ridică pretutindeni ziduri, având ca revers surparea oricărei opțiuni individuale ori simplu umane. Iar vocea scriitorului, știindu-se vinovată de false prorociri ale luminoasei „țări a comunismului ce ne așteaptă”, se retrage „în celălalt grai pe care istoria nu-l poate corupe”, asupra căruia insistă poemele rătăcirii și ale alienării generalizate din *Corabia lui Sebastian*. De la proclamata Cucanie politică la infernul existențial, de la cetatea radioasă a celor mai mari la cetatea odioasă a celui singur – iată drumul pe care îl parcurg destinul și scrisul lui **B.**, oferind o impresionantă hartă a contorsionărilor istoriei și a ogindirii lor în literatură de-a lungul câtorva decenii. Acestei stări de spirit, în care luciditatea și dezolarea își dispută întâietatea, îi dau formă artistică paginile din volumul *Echinoxul nebunilor și alte povestiri* și romanul *Biserica neagră*. Și unul și altul se lovesc de zidul cenzurii: primele se strecoară trunchiate (povestirea *Ultimul rol* nu e admisă în ediția din 1967), romanul însă e respins în repetate rânduri și de aceea va fi tipărit în Occident. Tradus în germană de Max Demeter Peyfuss, apare mai întâi în revista „Kontinent” în numărul 3/1975, apoi e publicat în 1976 de editura germană Ullstein-Propyläen și este citit de Virgil Ierunca la postul de radio Europa Liberă. Despre o experiență a rătăcirii, despre un imposibil acasă, despre „un sentiment de nicăieri” și despre o lume, nu neapărat o țară, nu doar cronicărește „așezată în calea tuturor răotăților” este vorba în proza care cumpănește echinoxial adevărul și falsul, identitatea și alteritatea, orbirea și viziunea, un căutat *sensus plenior* și absurdul. În povestiri se întretaie toate liniile pe care până atunci crescuse genul fantastic în literatura română, la care se adaugă deambulări oniric-alegorice somptuos și calofil atemporalizatoare. Sub influența majoră a lui Mateiu I. Caragiale, sensurile sunt vălurite „fastuos și halucinant” și ținute, cu o rară știință narativă, până la capăt „sub pecetea tainei”. Misterul e tensionat de blestem și de fatalitatea lui. Tănuite, enigmatice, fantasmatic, povestirile derulează secvențe ale unei inițieri mereu încetinite ori deviate de rătăcirii sau de „presimțiri bastarde”. Peste tot survine o „existență jalonată de forme bizare”, de fiecare dată drumul către cunoaștere e întrerupt de vertijuri, amețeli, agonizări,

halucinări sau beții ciudate, protagonistul și măștile sale proliferante sunt prizonieri ai unei erori, căutările lor eșuând mereu alături de adevăr. *Farul* e textul-matcă din care se desprind celelalte povestiri, dispuse în abis. Sub ochiul său se întâmplă „fuga pietrarului” de propria solitudine și de amenințările imprecise ale unui cerșetor dubios, intacte la capătul drumului. Urmează căutarea altarului lui Zamolxis din *Aureola neagră* de către arheologi ai zidurilor interioare, încercarea de a salva o pervertită Euridice din infernul depravării în *Încețosatul Orfeu*, înfruntarea dintre frați, dintre cei asemenea, dintre sine și propriile măști, cu victima și călăul oricând interșanjabile din *Echinoxul nebunilor*, pe când *Bușnița* spune povestea intrării în contururile altei identități, *Artiștii din insulă* pe cea a pierderii credinței în existența unui „paradis copilăresc și absurd” unde viața e trăită doar pentru artă, iar *Cimitirul piraților* consemnează dispariția unei lumi prin sinuciderea orbilor vizionari și a călăuzelor lor, câinii. Migrarea imaginilor dintr-un text într-altul dă impresia unor hărți suprapuse ce ar indica aceeași țință spirituală. Cititorul care se încapătănează să înțeleagă tâlcul nu e ferit de iritare, dar și de o anumită umilință în fața labirintului de semnificații, cu atât mai mult cu cât, din când în când, poate avea impresia că a descoperit codul. Povestirile apar ca fragmente dintr-un imens mozaic ale cărui piese nu pot fi utilizate în totalitate, dar pe alocuri îmbinarea fragmentelor duce la închegarea unor reprezentări coerente, sugerând întregul. Toate aceste strategii apropie povestirile lui **B.** de neofantastic (în accepțiunea dată de Ilina Gregori), unde experiența definitorie este aceea a „iluminării contemplative”. Atât povestirile, cât și romanul refuză contextualizarea, vorbind în modulările parabolei despre răul istoriei, despre o umanitate înstrăinată, hăituită, amenințată, suspendată într-un „timp al încremenirii și al stârvurilor”. Farmecul și singularitatea povestirilor rămân intacte la schimbarea perspectivei de lectură de după 1989; de cealaltă parte, la prima publicare în România, în ediția *Scrieri* din 1990, a romanului *Biserica neagră*, această carte-mit, cu puternicul ei mesaj subversiv, e recuperată ca document al unei realități defuncte și ca reper absolut în istoria unui gen literar la noi: distopia. Cu o „melancolie exasperată” ori doar cu rece inteligență detectivistică, cititorul postdecembrist poate stabili analogiile: puzderia dulapurilor roșii face trimiteri la culoarea partidului unic, limbajul cerșetorilor e făcut din stereotipiile îmbrăcate în haina prețiozității care au asfixiat relațiile oamenilor câteva decenii,

cartea mică de buzunar pe care ei sunt forțați să o accepte nu prea poate ascunde carnetul de partid, mizeria vestimentară și bunătățile alimentare pe care groparii le aduc de-acasă („felii mari de mămăligă rece cu marmeladă de dovleac”) vorbesc de o lume căreia i-a fost furată demnitatea, „bustul unui bătrân cu mustăți enorme” n-are cum să nu amintească de cultul lui Stalin, finalul, ce pare al unui Caragiale tragic – să se facă o modificare fără să se schimbe nimic – nu poate să nu evoce schimbul generațiilor comuniste Dej–Ceaușescu. Suav, prețios, gongoric pe alocuri, prozatorul cultivă conștient discrepanța dintre un sentiment al urgenței istorice și răgazul unor rafinate lingvistice și imagistice. De aceea și ritmul narativ e unul imprevizibil, cu accelerări bruște, contrapunctate de lentori ce adăpostesc splendori levantine. „Infuziei de fals”, redată prin mijloace percutante ale grotescului și ale absurdului, prozatorul îi răspunde cu o infuzie de lirism al expresiei, ajungându-se astfel la o paradoxală combinație de poezie a elementarului și de discurs distopic.

Eseistica lui **B.** poate fi distribuită în două mari categorii: de o parte textele teoretice care au ca principal obiectiv definirea fenomenului poetic, însoțite de o colecție impresionantă de comentarii asupra unor opere, personalități, curente și chiar întregi literaturi și, de cealaltă parte, falsele jurnale de călătorie. Cea mai importantă contribuție teoretică este aceea privitoare la „declinul metaforei” în poezia secolului al XX-lea, problematică revizitată și nuanțată în texte succesive publicate între 1961 și 1972. Poetul-teoretician observă la cei mai proeminenți poeți contemporani „o preocupare secundară pentru metaforă ca element al stilului”, în condițiile în care „greutatea se deplasează de la detaliu la ansamblu, de la metaforă la tonul metaforic al poeziei”. Atitudinea lui antiretorică, denunțarea ornamentului stilistic și a valorii decorative a metaforei sunt justificate prin credința că orice act de creare a limbajului poetic e un act logopedic, prin exigența armonizării expresiei poetice cu situația unor „oameni care de o jumătate de secol trăiesc crispați între tiranii, războaie, crize, temnițe, lagăre, crime fără să întrevadă soluțiile lor într-un orizont echivoc” și prin încercarea de a descuraja „poetii-molie” și „proliferarea absurdă a formelor mimetice”. Poeții recomandați și traduși de **B.**, cuprinși și în *Panorama poeziei universale contemporane* (1972), sunt caracterizați, după opinia și formulele eseistului, prin simplitate, monotonie,

grai cotidian, vorbire poetică firească și spontană, lexic anodin și imediat, cuvântul nud, discursiv, descriptiv etc. Teoria din *Schiță de fenomenologie poetică* își dovedește valoarea și prin faptul că servește drept punct de plecare al unei importante reevaluări teoretice a modernității, întreprinsă de Gheorghe Crăciun în *Aisbergul poeziei moderne*. Poezia tranzitivă, ca orientare opusă celei reflexive, preia aproape toate atributele valorizate de **B.**: cotidianul, banalul, biograficul, viața imediată comună, obiectivă, conversația, confidența, discursivitatea. Posibilitatea eseului de a exprima condiția umană, de a căuta ieșiri din pustiu prin conviețuirea cu lirismul și simpla confesiune e demonstrată și în neconvenționalele impresii de călătorie sau în analizele rafinate asupra operelor unor pictori. Călătoria, refuzată doar în ipostaza de act turistic, și mai ales transpunerea eseistică presupun căutarea de sine, omologarea acumulărilor livești, hazardul revelator, desfătarea spirituală, precum și revolta morală împotriva societății contemporane, percepută, atât în est cât și în vest, ca un „laborator în care se experimentează o serie de forme de degradare a umanului”. Nu sunt ignorate dimensiunea ludică a călătoriilor ori călătoria-voluptate sau viciu și mai ales e subliniată valoarea ei de act compensator, ca apărare de ostilitatea istoriei și de nimicnicia propriei existențe: „În propria lui fantezie omul cel mai umil își poate adresa oricând o *Invitation au voyage* care să-i compenseze platonice mizeria și turpitudinea vieții”. În rețeta acestui jurnal de călătorie

intră pasaje care țin mai degrabă de jurnalul intim, de jurnalul de creație, de eseu poetic, de filosofie culturală sau pur și simplu de istoria artei. În ansamblu, opera lui B. acoperă traseul literaturii române din perioada interbelică până la granița optzecismului: debutând cu poeme suprarealiste, continuând cu rimări proletcultiste, redescoperind pastelul și, prin el, lirismul, recuperând marii scriitori interbelici și, în felul acesta, deschizând drumul neomodernismului pentru generația '60, scriitorul ajunge să desțelenească, în final, teritoriile literaturii experimentale sau ale antiliteraturii. Aproape incredibilul parcurs literar e ramificat generic și comunică substanțial cu toate zonele artisticului: poezia – de la banala versificație până la antipoeme, proza – de la simpla povestire până la romanul distopic și de la tipice note de călătorie până la rafinamentul estetic din *Remember* (I–II, 1968), eseu – de la ideologizantul *Colocviu critic* (1957) la situarea limbajului poetic într-un orizont ontologic în *Meridiane* (1969) și până la împlinirea fastuoasă, alături de traduceri, în impunătoarea *Panoramă a poeziei universale contemporane*, critica artelor plastice – în introducerile la albumele *Arta icoanelor pe sticlă de la Nicula* (1969), *Ion Țuculescu* (1972) și în *Botticelli. Divina comedie* (1977), dar și desenele sau acuarelele dedicate Veneției, ilustrațiile la *Cadavre în vid* sau la *Echinoxul nebunilor și alte povestiri*, ca și la volumul *Poezii* de George Bacovia, în fine, „boala de ritm” – pasiunea pentru jazz, cunoscută doar apropiatilor. Toate acestea dau seamă despre ritmurile și direcțiile culturii române, tulburate și deturnate de contextul istoric, dar și despre gradele sale de permeabilitate, în ciuda filtrelor impuse politic, la valorile universale.

Baconsky credea în superioritatea artei, poezia și eseistica lui puțin scorțoasă, cultă în chip excesiv, însă profundă și originală, apără întotdeauna imaginea creatorului solemn, estetizant, senioral, pierdut în cerul marilor modele. El însuși, ca om, trecea până de curând printre noi ca un prinț exilat, abstras și melancolic, de o melancolie puțin studiată, voievodală. Am avut sentimentul, citindu-l și observându-l de la distanță, că poetul își construise un stil al personalității și se identificase în cele din urmă, în viață și poezie, cu el. A.E. Baconsky rămâne prin modelul de a fi și de a scrie una din figurile cele mai originale ale literaturii postbelice.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Poezii*, București, 1950; *Copiii din Valea Arieșului*, București, 1951; *Să dăm poporului muncitor produse de bună calitate* (în colaborare cu I. Dragomirescu), București,

1951; *Constructorii vieții noi* (în colaborare), București, 1951; *Cântece de zi și noapte*, București, 1954; *Itinerar bulgar*, București, 1954; *Două poeme*, București, 1956; *Colocviu critic*, București, 1957; *Dincolo de iarnă*, București, 1957; *Fluxul memoriei*, București, 1957; *Călătorii în Europa și Asia*, București, 1960; *Versuri*, București, 1961; *Imn către zorii de zi*, București, 1962; *Poeți și poezie*, București, 1963; *Clujul și împrejurimile sale*, București, 1963; *Versuri*, pref. Mihail Petroveanu, București, 1964; *Fiul risipitor*, București, 1964; *Meridiane*, București, 1965; *Dumitru Ghiață*, București, 1966; *Echinoxul nebunilor și alte povestiri*, București, 1967; *Remember*, vol. I: *Jurnal de călătorie*, vol. II: *Fals jurnal de călătorie*, București, 1968; ed. 2, I–II, București, 1977; *Arta icoanelor pe sticlă de la Nicula*, București, 1969; *Cadavre în vid*, București, 1969; *Meridiane*, București, 1969; *Ion Țuculescu*, București, 1972; *Botticelli*, București, 1975; *Die Schwarze Kirche*, tr. Max Demeter Peyfuss, Berlin–Frankfurt am Main–Viena, 1976; *Botticelli. Divina Comedie*, București, 1977; *Corabia lui Sebastian*, București, 1978; *Fluxul memoriei*, îngr. și pref. Mircea Braga, București, 1987; *Itinerarii plastice*, îngr. Șerban Stati, pref. Petre Stoica, București, 1987; *Scrieri*, I–II, îngr. Pavel Țugui, introd. Mircea Martin, București, 1990; *L'Église Noire*, tr. Samuel Richard, pref. Al. Călinescu, București–Paris, 1997; *Opere*, I–II, introd. Eugen Simion, București, 2009. **Traduceri:** *Poeți clasici coreeni*, București, 1960; Salvatore Quasimodo, *Versuri*, pref. Tudor Argezi, București, 1961, *Poesie – Poezii*, ed. bilingvă, București, 1968; Artur Lundkvist, *Versuri*, București, 1963; *Mahabharata. Arderea zeilor*, pref. trad., București, 1964; Jorge Semprun, *Marea călătorie*, pref. trad., București, 1964; Carl Sandburg, *Versuri*, pref. trad., București, 1966; *Panorama poeziei universale contemporane*, introd. trad., București, 1972; *Odysseas Elytis, Iar ca sentiment un cristal*, îngr. pref. și postfață Iordan Chimet, Cluj–Napoca, 1980 (în colaborare).

Repere bibliografice: Ivașcu, *Confruntări*, I, 262–284; Felea, *Reflexii*, 57–66, 138–147; Regman, *Cronicari*, 19–28; Felea, *Poezie*, 20–26, 167–177; Grigurcu, *Teritoriu*, 123–137; Petroveanu, *Traietorii*, 193–207; Iorgulescu, *Rondul*, 44–55; Piru, *Poezia*, I, 360–370; Laurențiu, *Eseuri*, 24–29; Ciobanu, *Însemne*, I, 128–168; 9 pentru eternitate, îngr. Mircea Micu și Gheorghe Tomozei, București, 1977, 39–100; Simion, *Scritori*, I (1978), 153–156, 634–638, III, 135–158; Doinaș, *Lectura*, 182–187; Iorgulescu, *Ceara*, 129–134; Pop, *Lecturi*, 57–62; Flămând, *Intimitatea*, 76–87; Sorescu, *Ușor cu pianul*, 59–67; Mircea Martin, *Poezia regăsită*, RL, 1989, 6; Grigurcu, *Eminescu–Labiș*, 408–433; Ierunca, *Subiect*, 88–93; Liviu Petrescu, *A.E. Baconsky – între mit și realitate*, RL, 1994, 40; Negoțescu, *Scritori contemporani*, 27–32; Constantin, *Complicitatea*, 99–105; Simion, *Fragmente*, II, 46–49; *Dicț. analitic*, I, 95–98, 109–110, 231–232, II, 9–10, 83–84; Grigurcu, *Amurgul*, 15–17, 57–63; *Dicț. esențial*, 46–49; Manolescu, *Lista*, I, 85–88, II, 106–110; Bálasz Tibor, *Explorări în poezia lui A.E. Baconsky*, Oradea, 2002; Diana Câmpan, *Gâtul de lebădă*.

Utopiile răsturnate și confesiunile mascate ale lui A.E. Baconsky, Cluj-Napoca, 2003; Ștefănescu, *Istoria*, 305–312; Crina Bud, *Rolurile și rolul lui A.E. Baconsky în cultura română*, Pitești, 2006; Magda Wächter, *A.E. Baconsky, scriitorul și măștile*, Cluj-Napoca, 2007; Manolescu, *Istoria*, 1002–1007; Popa, *Ist. lit.*, I, 823–829. **C.Bd.**

BACONSKY, Leon (4.V.1928, Lencăuți-Hotin), critic și istoric literar, traducător. Este fiul Liubei Baconschi (n. Marian), învățătoare, și al lui Eftimie Baconschi, preot, și frate cu scriitorul A.E. Baconsky. Termină studiile liceale în 1951 la Râmnicu Vâlcea, apoi urmează Facultatea de Filologie a Universității din Cluj, unde profesorii D. Popovici și Ion Breazu îi marchează formația prin rigoare și onestitate științifică. Face carieră universitară la Facultatea de Filologie a Universității clujene (1955–1990), unde a predat ca disciplină de bază literatura română contemporană, dar și istoria ideilor estetice, introducând în literatură, teoria și practica presei. Debutează cu un articol despre Leonid Leonov în „Steaua” (1954). Debutul editorial are loc în 1963 cu o traducere din Prosper Mérimée, *Cronica domniei lui Carol al IX-lea*. Mai colaborează sporadic la „Astra”, „Contemporanul”, „Luceafărul”, „Secolul 20”, „Tribuna”, „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai»”, unde publică studii și articole despre Gib I. Mihăescu, eseuri despre G. Coșbuc ș.a., iar la rubrica „Figurine” („Tribuna”, 1971–1972) compune o galerie de portrete ale unor scriitori mai puțin cunoscuți (I.I. Ciorănescu, Irena Floru ș.a.). Semnează uneori, în presă, C. Dornescu, Septimiu Turcu, Vlaicu Țion, B. Participă la realizarea unor lucrări colective, precum *Dicționar analitic de opere literare românești* (I–IV, 1998–2003).

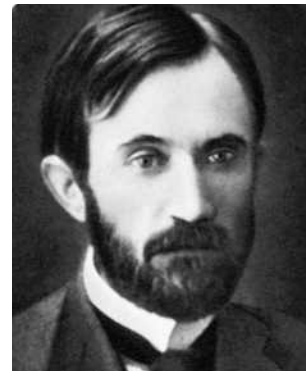
Prima carte a lui **B.**, *Marginalii critice și istorico-literare* (1968), conține comentarii despre poezia unor clasici români din secolul al XX-lea, ca și despre autori din generațiile mai recente. Spirit universitar, educat la școala filologică clujeană, autorul are calități certe de critic și cercetător literar. „Marginaliile” sunt studii temeinice, bazate pe o serioasă muncă de informație. Capitolul *Prospecțiuni în critica poeziei*, de pildă, urmărește cum au fost receptate versurile lui Octavian Goga, Emil Isac, Adrian Maniu. Observații fine și precizări prețioase cuprind și „omagiile” aduse lui I.M. Sadoveanu, Ion Agârbiceanu, Vladimir Streinu. **B.** răsfoiește publicații transilvănene uitate, are unele preferințe regionale exprimate într-o serie de „profiluri clujene”. Eseul *Statutul epistemologic al liricului*,

apărut în volumul colectiv *Literatura în actualitate* (1971), prezintă concepții moderne asupra actului poetic și a finalității sale. Comentatorul respinge ca perimat conceptele „redare” și chiar „reflectare”, tinzând spre acceptarea unei „realități imaginate”. În interpretările lui **B.** se modifică substanțial optica înțelegerii și valorizării poeziei interbelice.

SCRIERI: *Marginalii critice și istorico-literare*, București, 1968. **Ediții:** Stejar Ionescu, *Domnul de la Murano*, introd. edit., București, 1971; Gib I. Mihăescu, *Teatru*, postfața edit., București, 1973, *Nușele regăsite*, postfața edit., Cluj-Napoca, 2003. **Traduceri:** Prosper Mérimée, *Cronica domniei lui Carol al IX-lea*, București, 1963; Marcel Brion, *Rembrandt*, București, 1973 (în colaborare cu Rodica Baconsky); Jean-Marie Casal, *Civilizația Indusului și enigmatul sale*, pref. Constantin Daniel, București, 1987 (în colaborare cu Rodica Baconsky); Maurice Rheims, *Infernul curiozității*, I–II, pref. trad., București, 1987 (în colaborare cu Rodica Baconsky); Jean Delisle, Hannelore Lee-Jahnke, Monique C. Cormier, *Terminologia traducerii*, Cluj-Napoca, 2005 (în colaborare cu Rodica Baconsky).

Repere bibliografice: Mircea Muthu, „*Marginalii critice și istorico-literare*”, „Făclia”, 1969, 6910; Const. Ciopraga, *Critică și istorie literară: Dinu Pillat, Leon Baconsky*, CRC, 1969, 35; Gh. Jurma, *Trei cărți de cercetare literară*, O, 1969, 9; Viorica Guy Marica, *Artă și livresc*, ST, 1989, 9; Doina Uricariu, *Erudiție și pasiune*, VR, 1989, 9; Ion Simuț, *Exercițiile ignorate ale lui Gib*, RL, 2004, 32. **M.Pp.**

BACOVIA, George
(4.IX.1881, Bacău –
22.V.1957, București),
poet.

Este al patrulea dintre cei opt copii ai Zoiței (n. Langa) și ai lui Dimitrie Vasiliu, comerciant. Prin tată se trăgea dintr-o veche familie boierească (Mustea), atestată pe vremea lui Ștefan cel Mare. Urmează primele clase la Școala Domnească din orașul natal, apoi, din 1894, este înscris la Gimnaziul „Principele Ferdinand”. Încheie studiile liceale în 1903, după ce trecuse prin Liceul Militar din Iași și prin cel din Bacău. Are, între profesori, pe G. Ibrăileanu (română, clasa a V-a), Dimitrie Nanu (română, clasa a VI-a) și D.D. Patrașcanu (istorie).

Se distinge la desen, muzică și caligrafie. În octombrie 1903 se înscrie la Facultatea de Drept a Universității din București și, după multe amânări, exmatriculări, reprimiri, reușește să obțină diploma de licență la Iași, în noiembrie 1911, în aceeași lună fiind admis în Colegiul de Avocați din județul Bacău. Nu exercită însă profesiunea. În 1912 este suplinitor în școli din Bacău, apoi, în februarie 1913, capătă postul de copist la Prefectura din Bacău, iar după puțin timp devine ajutor de contabil la Prefectură; în iunie 1914 este internat la sanatoriul de boli nervoase al doctorului Mărgăritescu din București. În decembrie același an primește vizita lui Al. Macedonski la Bacău. Viața lui **B.** se împarte, în continuare, între slujbe efemere (copist la Direcția învățământului secundar și superior a Ministerului Instrucțiunii și Cultelor, șef de birou în Direcția generală a asistenței sociale din Ministerul Muncii și Ocrotirilor Sociale, profesor de desen și caligrafie la Școala Normală de Băieți și la Școala Comercială de Băieți, ambele din Bacău, bibliotecar la Ministerul Minelor ș.a.), perioade de internare în diverse clinici de boli nervoase, lungi convalescențe și, bineînțeles, literatură. În iunie 1928 se căsătorește cu Agatha Grigorescu, profesoară și, ea însăși, poetă. În noiembrie 1931 se naște unicul fiu al poetului, Gabriel. În 1933 familia se mută la București. În 1934 **B.** primește, alături de Tudor Arghezi, Premiul Național de Poezie. **B.** debutează, la 20 martie 1899 în „Literatorul”, cu poezia *Și toate*, sub iscălitura V. George; în decembrie 1903 publică în „Vieța nouă” (revistă al cărei redactor literar era Aristide Cantilli) *Amurg*, *Lacustră* și *Nevroză*, apoi în „Arta” (Iași), în același an, îi apar poemele *Toamnă* și *Melancolie*, semnate G. Bacovia. Numele Bacovia l-a luat, mărturisește el într-o convorbire cu Vasile Netea (în „Vremea”, 6 iunie 1947), din dicționarul lui Hasdeu. Și tot poetul mai indică o sursă: Baco e o prescurtare de la Bacchus, la care adaugă latinescul *via* („cale”), așadar: Bacovia înseamnă și „calea lui Bacchus”. Frecventează cenaclul literar al lui Al. Macedonski. Alte colaborări: la „Românul literar”, „Liga conservatoare”, „Revista idealistă”. Cele mai multe (și mai bune) poeme sunt scrise de **B.** în această perioadă (20–22 de ani). Numele lui este menționat de M. Dragomirescu în „Convorbiri” (februarie 1907), iar I.M. Rașcu (Evandru) scrie despre el (*Un cântăreț al toamnei*) în 1910. **B.** publică și sub pseudonimul George Andoni în revista „Versuri și proză” a lui I.M. Rașcu, alte publicații la care colaborează fiind

„Insula”, „Flacăra”, „Seara”, „Cronica Moldovei”, „Noua revistă română”, „Curierul Bacăului”, „Gândirea”, „Cugetul românesc”. În mai 1915 **B.** editează la Bacău, împreună cu Ion Iordăchescu și Șmil Kraus, „Orizonturi noi”, publicație modernistă în care folosește și pseudonimele Geovas, Vag, Geo Vas. Macedonski îl recomandă în „Făclia” (ianuarie 1916) în acești termeni: „*Bacovia*. Acesta este pseudonimul unui tânăr din Bacău, d. Vasiliu, admirabil poet, dar a cărui modestie l-a ținut în umbră cu tot nemărginitul lui talent. Era aproape un copil, când în 1902 a venit la mine într-o frumoasă zi de vară să-mi citească, sfios cum nu se poate mai mult, versuri de-ale sale. Marea sa originalitate m-a lăsat înmărmurit de uimire. Câtva timp l-am pierdut apoi din vedere. A încercat și el, firește, să străbată. Cu Bucureștii însă nu s-a împăcat și s-a întors în scumpul său Bacău, petec de rai pe care băcăuanii nu-l prețuiesc destul sau deloc. Ca și Iuliu Cezar Săvescu, ca și Ștefan Petică, ca și Alexandru Petroff și alții, el a izvorât din mișcarea culturală și de simțiri a «Literaturii» și este un premergător, iar nicidecum o coadă oarecare desprinsă din ea și întrebuințând fără nici un rost sonoritatea împerecherii literelor și culoarea imaginilor. Venit în literatură după Ion Theo, azi Tudor Arghezi, cel care a îndrăznit pe

această cale mult, pentru că înseamnă mult, și după Alexandru Petroff, al cărui grai e desprins din al poezilor latini ori descendenții ciclului alexandrin, Bacovia se înfățișează cu toate acestea ca un strălucit poet de excepție în literatura română. În Franța principii poezilor sunt proclamați de confracții lor. La noi e mai bine. Îi proclamă talentul lor, și principe va rămâne Bacovia în toți timpii, prin o însemnată parte a poeziilor lui. Unele dintre ele sunt mai pline de farmec decât ale lui Verlaine, iar altele sunt tot atât de ciudate ca ale lui Mallarmé...". Sub îngrijirea lui Ion Pillat, în 1916 apare volumul *Plumb*, semnalat prompt de F. Aderca, mai târziu de B. Fundoianu, N. Davidescu, E. Lovinescu („Sburătorul literar”, 1922) ș.a. În martie 1925 **B.** scoate împreună cu Grigore Tăbăcaru, la Bacău, „Ateneul literar”, iar în 1926 editează volumul *Scânței galbene*. Într-o convorbire, din acești ani, cu I. Valerian își justifică arta poetică simbolistă: „În poezie m-a obsedat totdeauna un subiect de culoare. Pictura cuvintelor sau audicien colorată, cum vrei s-o iei. Îmi place mult vioara. Melodiile au avut pentru mine influență colorantă. Întâi am făcut muzică și după strunele vioarei am scris versuri. Fie după note, fie după urechea sufletului, acest instrument m-a însoțit cu credință până azi. Am făcut și compoziții pentru mine. Pictorul întrebuințează în meșteșugul său culorile alb, roșu, violet. Le vezi cu ochii. Eu am încercat să le redau cu inteligență prin cuvinte. Fiecărui sentiment îi corespunde o culoare. Acum, în urmă, m-a obsedat galbenul, culoarea deznădejdi. De aceea ultimul volum poartă titlul *Scânței galbene*. Roșul e sângele, e viața zgomotoasă. Nu vreau să-ți fac teorii. Urăsc definițiile dascălilor pentru adormit copiii. Asta-i osânda modernă. Unii ar spune: metafizica culorilor”. Și mai departe, despre modelele lui literare: „Cât privește despre mine, am fost și rămân un poet al decadenței, fără a pierde nici grandoarea versurilor unui Vigny. Dintre confracți, n-am înțeles nici poezia lui Minulescu, și poate nici pe Stamatiad. Citesc din toți, dar nu admir pe nimeni. Din tumultul de la polul artei, nu dezvelesc decât întârziate țipete de cocori pe un cer înnoptat de iarnă. După mine se vor limpezi și aceste lucruri. Mi-a plăcut în artă să urmăresc întotdeauna o problemă. Deși am citit în tinerețe pe Rimbaud, Baudelaire, Laforgue și alții, n-am simțit sufletul românesc vibrând lângă ei. Alt neam, altă vârstă. Noi trebuie să ne străduim pentru originalitatea noastră. Să devenim o ființă organică, nu paraziți și

G. Bacovia și Cicerone Theodorescu

maimuțe”. **B.** publicase în reviste, înainte chiar de apariția volumului *Plumb*, un număr de poeme în proză, note epice subiective, iar mai târziu (1929) începe un roman liric, *Cântec târziu*. Pe toate acestea le publică sub un titlu comun: *Bucăți de noapte* (1926). În 1930 scoate al treilea volum de versuri, *Cu voi...*, apoi *Comedii în fond* (1936), *Stanțe burgheze* (1946), iar postum îi apare ciclul *Stanțe și versete* (în „Viața românească”, septembrie 1961). În 1934 Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II” îi publică volumul antologic *Poezii*, cu o prefață de Adrian Maniu. Toate scrierile lui (inclusiv articolele, însemnările subiective, prozele lirice, interviurile) vor fi tipărite, într-o ediție integrală, însoțită de desenele făcute de poet, în seria „Opere fundamentale” (2001), sub îngrijirea lui Mircea Coloșenco.

Critica literară nu și-a dat seama de la început de dimensiunea reală a lirismului bacovian. E. Lovinescu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Perpessicius (acesta mai aproape de adevăr în judecata lui de valoare), Pompiliu Constantinescu, G. Călinescu recunosc originalitatea poetului, dar drămuiesc bine propozițiile când e vorba să dea o judecată de valoare globală. Impresia de monotonie, artificiu liric trece de la un comentariu la altul.

VIAȚA

OPERA

1881 **septembrie 4** Se naște la Bacău Gheorghe Vasiliu, fiul Zoitei (n. Langa) și al lui Dimitrie Vasiliu, comerciant.

1889–1894 Învăță la Școala Domnească din Bacău.

1894–1899 Este elev de gimnaziu la „Principele Ferdinand” din Bacău.

1899 Participă și obține premiul I la concursul național de desen al societății științifice și literare Tinerimea Română.

1900 Se pregătește în particular pentru continuarea școlii, fiind declarat repetent cu un an înainte, în clasa a V-a, când contractează o maladie care îl va chinui toată viața.

1903 După peregrinări, în 1901–1902, la Liceul Militar din Iași și apoi la Liceul „Principele Ferdinand” din Bacău, își susține examenul de baccalaureat și se înscrie la Facultatea de Drept din București.
Îi întâlnește pe Al. Macedonski, N.D. Cocea și Al. Bogdan-Pitești.

1904–1907

1905 Se retrage în al doilea an de facultate, având dificultăți în promovarea unor examene.

1907 Devine student al Facultății de Drept din Iași.

1911 **noiembrie** Obține diploma de licențiat în drept și se înscrie în Colegiul de Avocați din Bacău, fără a profesa vreodată.

1912–1913 Este suplinitor la o școală primară din Bacău și în comuna Călugăra, apoi suplinitor pe un post de copist și ajutor de contabil la Prefectura orașului.

martie 20 Debutază în „Literatorul” cu poezia *Și toate*, iscălită V. George.

Scrie poezia *Plumb*.

Publică versuri în revistele „Vieța nouă” din București și „Arta” din Iași. Semnează pentru prima dată cu pseudonimul G. Bacovia.

Îi apar versuri în „Românul literar”, „Liga conservatoare”, „Revista idealistă”.

Publică, sub pseudonimul George Andoni, în revista „Versuri și proză”, condusă de I.M. Rașcu.

Semnează poezii în revistele „Românul literar”, „Flacăra”, „Insula”.

- 1913** Demisionează din motive medicale.
- 1914** Bolnav, este internat într-un sanatoriu bucureștean.
Revine la Bacău, unde îl vizitează Al. Macedonski.
- 1915** O întâlnește pe Agatha Grigorescu, viitoarea sa soție. **mai-iulie** Scoate, la Bacău, împreună cu Ion Iordăchescu și Șmil Kraus, revista „Orizonturi noi”.
- 1916** Este copist clasa a III-a la Ministerul Instrucțiunii și Cultelor. **ianuarie** Apare, la București, volumul *Plumb*. Publică în „Făclia”, „Cronica Moldovei”, „Noua revistă română”, „Flacăra”.
- 1917–1918** Continuă să fie funcționar în București.
- 1918** În „Literatorul” îi apar un poem în proză și poezia *Nocturnă*.
- 1920** Este numit șef de birou clasa a III-a la Ministerul Muncii și Ocrotirilor Sociale.
- 1921** Demisionează din postul de șef de birou clasa I. Publică versuri în presa vremii.
Îi apar cinci poezii în *Antologia toamnei*, realizată de Ion Pillat.
- 1922** Se întoarce la Bacău. Publică în revistele „Flacăra” și „Gândirea”.
- 1923** I se acordă Premiul Ministerului Artelor, în valoare de 5 000 de lei, pentru volumul *Plumb*. Semnează poeme în proză și poezii în „Cugetul românesc”.
- 1924** Apare la Râmnicu Sărat ediția a doua a volumului *Plumb*.
- 1925** Este distins cu Premiul pentru poezie al Societății Scriitorilor Români în valoare de 10 000 de lei. **martie** Editează la Bacău, împreună cu Grigore Tăbăcaru, primul număr al revistei „Ateneul literar” (devenită „Ateneul cultural”), unde își va tipări numeroase versuri, dar și proză.
În *Antologia poeziilor de azi*, alcătuită de Ion Pillat și Perpessicius, îi sunt publicate zece poezii.

1925–1927 Funcționează ca profesor de desen și caligrafie la Școala Comercială de Băieți din Bacău.

1926

Apare, la Bacău, volumul *Scânteii galbene* și, la București, volumul de poeme în proză *Bucăți de noapte*.

1927

Este tipărit, în „Viața literară”, primul interviu despre viața și opera sa, realizat de I. Valerian.

1928 **iunie** Se căsătorește cu Agatha Grigorescu și se stabilește la București.

1929

iunie Publică la București, împreună cu G. Șt. Cazacu ș.a., seria a doua a revistei „Orizonturi noi” (până în mai 1930).

Apare, la București, volumul *Poezii. Plumb – Scânteii galbene*.

Este tipărit al doilea interviu acordat lui I. Valerian pentru revista „Viața literară”; aici vor fi publicate câteva poezii.

1930 Scurt timp e referent la Direcția Culturii Poporului din Ministerul Artelor. Revine la Bacău.

Se editează, la București, volumul *Cu voi...*

1931 **noiembrie 8** Se naște fiul său, Gabriel Bacovia.

1932 Este distins cu Ordinul Meritul Cultural pentru litere și opere literare, clasa a II-a.

1933 **ianuarie 1** Devine pensionar al Societății Scriitorilor Români. Se stabilește definitiv la București.

1934 Primește Premiul Național de Poezie, împreună cu Tudor Arghezi.

Apare, la București, sub egida Fundației pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, volumul antologic *Poezii*, îngrijit și prefăcut de Adrian Maniu.

-
- 1935** I se conferă pentru a doua oară Ordinul Meritul Cultural pentru litere și opere literare, în grad de Cavaler clasa a II-a.
- 1935–1936** Publică în „Revista Fundațiilor Regale” și, la solicitarea lui Adrian Maniu, în „Muzică și poezie”.
- 1936** Este internat în Spitalul Central din București, ca urmare a unei noi nevroze. Iese de sub tipar volumul *Comedii în fond*.
- 1944** În seria „Scriitori români contemporani” a Fundației Regale pentru Literatură și Artă apare volumul *Opere*.
- 1945** Este angajat bibliotecar la Ministerul Minelor și Petrolului.
- 1946** Este sărbătorit cu onoruri și fast deosebit de Ministerul Artelor la împlinirea a 65 de ani de viață și 50 de ani de activitate literară. Este numit consilier cultural la Departamentul Artelor (post suprimat în anul următor). I se publică volumul *Stanțe burgheze*.
- 1948–1949** I se creează un post la Teatrul Poporului din București.
- 1955** Consiliul de Miniștri îi acordă o pensie de onoare.
- 1956** Este distins cu Ordinul Muncii clasa I la împlinirea a 75 de ani. Este editat volumul antologic *Poezii*, cu o prefață de Eugen Jebeleanu.
- 1957** **mai 22** G. Bacovia se stinge din viață la București. Va fi înhumat la cimitirul Bellu.

Desen de Ion Anestiu

Mai mult decât atât: luptând pentru impunerea poeziei lui Arghezi, critica estetică l-a uitat pe **B.** care, în jurul anului 1900, schimbase radical limbajul și temele poeziei românești. A trebuit să apară o altă sensibilitate și altă generație pentru a fi recunoscut ca mare poet. Acest lucru s-a întâmplat în anii '60, când modernitatea românească revine în actualitate. Poeții și criticii tineri de atunci îl descoperă și îl impun. O alianță spirituală care, ca și în cazul întâlnirii cu Arghezi, Blaga și Barbu, a funcționat și a dus, în cele din urmă, la renașterea lirismului românesc după trauma realismului socialist. Temele poeziei lui **B.** sunt acelea ale simbolismului din ramura postbaudelairianului Rollinat, poetul *Nevrozelor*, pe care, de altfel, autorul român îl citează în mai multe rânduri. Un simbolism negru, decadent, prăbușit într-o astenie generală, sensibil la aspectele macabre ale

existenței și, în același timp, dornic să exprime sensul corespondențelor dintre simțuri și să realizeze o sinteză a artelor. **B.** preia, cum mărturisește, conceptul de audiție colorată și caută să sugereze în mici poeme muzicale, străbătute ca de un curent electric de o tristețe agitată, cu toate rănilor deschise, echivalența lirică a cenușului sau a violetului. Acestea, plus albul, galbenul, sunt culorile lui favorite. N-a scris un sonet al vocalelor, dar a încercat să introducă paleta pictorului în poem și să asocieze ritmul versurilor cu sonurile unei muzici grave. Și-a justificat, într-un interviu, preferințele plastice: cenușul ar fi culoarea obișnuită a Bacăului și, „existând în natură, s-a strecurat necalculat în versurile mele”. Tot așa violetul, observat, zice el, pe valea Bistriței din zona Bacău. În fine, galbenul ar fi inspirat de priveliștile din grădina publică a orașului. Explicații prea realiste. În fapt, toți simbolistii, indiferent unde trăiesc, sunt preocupați de aceste corespondențe și caută să formuleze o estetică adecvată, pornind de la Baudelaire. Macedonski și elevii săi fac exerciții în acest sens. Revenind la temele și fantezmele poetului (obsesia derizoriului și a macabruului, teroarea în fața universurilor lichide, sensibilitatea la semnele funerarului din existență), se pune firesc întrebarea cât este sensibilitate reală în aceste poeme și cât este poză literară. Răspunsul nu poate fi decât unul: lirismul lui **B.** este o împletire ingenioasă de poză și trăire sfâșietoare, de „secreție”, cum spune Lovinescu, a unui spirit bolnav de tristețile, melancoliile lumii. E greu de spus cine a imitat și pe cine. Mistificația literară este atât de bine asimilată, încât nu se mai simte în poem ce este expresie a existențialului și ce reprezintă clișee luate de la decadenții francezi. Este ca un ser care, odată intrat în circulația sangvină a poeziei, nu mai poate fi identificat. În fond, ceea ce contează în procesul imitației este rezultatul. Toți imită mai mult sau mai puțin, observa T.S. Eliot, numai la poeții proști se vede ce-au luat și de unde, poeții autentici asimilează rapid și bine modelele. **B.** trăiește, așa-zicând, într-un mod naiv și cu o sinceritate totală modelele. Poza devine modul lui de a fi liric, în fine, el își desenează cu sânge închipuirile pe care le ia din cărți. Aceasta este cel puțin impresia pe care o ai când îi citești poemele de o derutantă elementaritate, în care se plimbă fără aroganță (fără acel *défi* întâlnit la mai toți poeții simbolști din faza insurecției) fantezmele

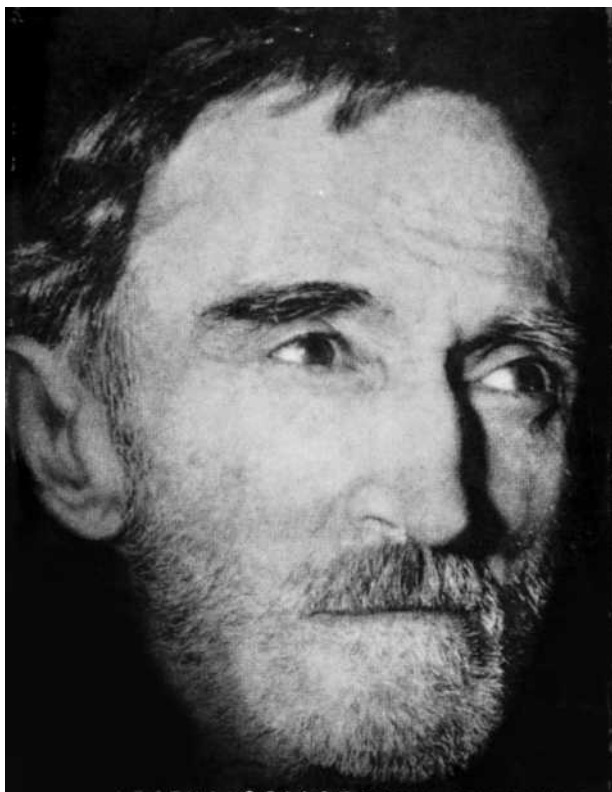
decadențelor, tristețile lor delirante, decorurile îndoliate. **B.** cultivă mica scenă livresc-existențială în care se află un unic simbol liric dezvoltat prin câteva detalii repetitive. Iată, *Plumb*, poemul liminar din volumul apărut în 1916: sicrie de plumb, cavou, veșminte funerare, coroane de plumb, aripi de plumb, flori de plumb și, în acest decor, amorul de plumb pe care îl strigă, deznădăduit, poetul copleșit de singurătatea lui. Totul se învârtă în jurul acestei fantasmă puse în scenă. Poetul romantic caută singurătatea într-un cadru cosmic, de regulă codrul sălbatic și grandios, poetul simbolist transportă singurătatea în cavouri și pune totul sub semnul unei culori unice care, în fapt, sugerează o dezolantă, apăsătoare culoare metalică (plumbul care nu are propriu-zis o culoare sau are una, indistinctă, negrul degradat spre cenușiu). Care este simbolul memorabil, unde e marea poezie în aceste versuri care adună și învârt asemenea detalii?: „Dormeau adânc sicriile de plumb/ Și flori de plumb și funerar vestmânt –/ Stam singur în cavou... și era vânt.../ Și scârțâiau coroanele de plumb.// Dormea întors amorul meu de plumb/ Pe flori de plumb, și-am început să-l strig –/ Stam singur lângă mort... și era frig.../ Și-i atârnav aripile de plumb”. Simbolul se vede cu ochiul liber: singurătatea individului într-un univers închis, redus la maxim, sufocant, iar lirismul iese din sugestia acestei stranie stări de izolare și frig în vecinătatea cadavrelor. Sublimul romantic este astfel înlocuit de simbolism prin valorificarea estetică a macabruului, a derizoriului din real. Arghezi, care începe prin a cultiva aceleași elemente, introduce și o notă patetică și conceptualizantă în poem, deschizând astfel simbolul spre alte universuri. **B.** execută operația inversă: închide simbolul liric, repetă amănuntele, pictează cu aceeași culoare, stinge tonurile. *Pastel* aduce în tablou corbii, țărâitul ploii de toamnă, mugetul vitelor închise în ocol și sunetul trist, dogit al tălângilor. Poemul sugerează, admirabil, senzația de agonie a vegetației, de târziu în lume și de prăbușire a universului într-o tristețe grea, aceea a individului care contemplă această moarte fără glorie: „Și tare-i târziu/ Și n-am mai murit”. Din nou gândul merge spre agoniile fastuoase ale romanticilor și, făcând comparația de rigoare, se observă puținătatea elementelor cu care lucrează spiritul bacovian, absența ceremoniei, obstinția cultivării micilor simboluri ale

derizoriului din sfera existenței. Dar tocmai această lipsă de „măreție de simbol”, pentru a reproduce o formulă ironică, dă măreție poemului bacovian, simplu și cutremurător ca un bocet șoptit. Scenariile, modelele, în fine, pozele luate de la alții și care se văd, ca o cusătură cu ață albă la un costum de gală, nu strică tonalitatea și nu falsifică mesajul poemului. Un mesaj care comunică, de cele mai multe ori, o sugestie despre tragicul existenței mărunte, solitare, fără orizonturi. **B.** transmite de o sută de ori aceste semnale de urgență ale ființei instalate într-o solitudine grea. O singurătate, iarăși, lipsită de orgoliul încercat de romantici, o singurătate care nu eliberează ființa de circumstanțele constrângătoare ale vieții, ci o închide și o descompune lent și iremediabil. Mai mult, solitudinea bacoviană nu este niciodată singură, este înconjurată mai totdeauna de alte singurătăți mai mari: parcul din mijlocul orașului este solitar, piețele sunt pustii, hanul, drumul, odaia în care poetul așteaptă să se întâmple ceva și nu se întâmplă, totul, pe scurt, este scufundat într-o singurătate minerală. Este, în chip surprinzător, spațiul de teroare și în același timp spațiul de securitate al poetului. Îl izolează de lume și, totodată, îi sporește frica abisală – frica de lucruri și frica de fantasmă pe care le fabrică imaginația. E greu de spus dacă există un spațiu de securitate (în sensul pe care îl dau criticii tematiști de felul lui Jean-Pierre Richard) în care spiritul liric bacovian se simte ocrotit. La prima vedere, spațiul de refugiu este spațiul singurătății (camera în care se izolează și unde ascultă tăcerile grele sau de unde vede prăpădul ninsorii, crâșma păcatoasă dintr-un târg blestemat, hanul de la marginea orașului, vastul cavou în care se află cadavrul iubitei, din nou cârciuma în care cântă barbar o femeie etc.), un spațiu care închide spiritul, nu-l eliberează de fantasmă urâtului. Este, apoi, spațiul din afară: parcul, târgul ca atare, marginile lui, care se deschid spre „zarea grea de plumb”, mahalalele în care așteaptă fecioarele ofticoase, zidurile umede ale caselor, pământul care pare un mormânt, liceul – cimitir al tinereților, apoi chiar cimitirul, care ocupă și el un loc în acest tablou sumbru. Nici un semn, deci, de securitate din afară, nici un colț în care spiritul să se simtă în siguranță, doar cadavre care se descompun, păsări care cad, piețe pustii, parcuri solitare, ploi putrede, zări de plumb, din nou parcuri devastate, toamne ude și

primăveri ftizice, tristeți de piatră, zăpezi apăsătoare, imposibile, cavouri, pereți umezi și ceruri prăbușite. Acesta este spațiul fizic în care s-a fixat spațiul interior, spațiul de securitate al simbolistului **B.** O securitate fragilă a spiritului în insecuritatea maximă a spațiului din afară. Există, totuși, în poezia lui și momente de calm, și mici spații ocrotitoare. Vremelnice ocrotitoare, securizante. De pildă, odaia încălzită în care iubita servește ceaiul, cântă la clavier sau citește „ceva de la poluri”, ca în poemul *Decembre*. Instalat în fotoliu, lângă soba în care trosnește focul, poetul contemplă prin geamuri peisajul polar de afară și ascultă vijelia. Moment de liniște, de împăcare cu lumea din afară și de calm interior. Chiar și obiectele, până acum apăsătoare, doborâte de singurătatea lor, capătă o aură mistică: „Și toate din casă mi-s sfinte”. Zăpada (element, în genere, negativ, obstacol în calea spiritului și sursă de neliniște pentru psihicul poetului înspăimântat de lucruri) a creat un cadru favorabil. Poetul este, în camera străjuită de

nămeți, un prizonier bucuros. Frica de elemente – sentiment dominant în poemele bacoviene – este înlocuită aici cu o scurtă stare de tihnă și desfătare: „Și vino și tu mai aproape;/ Citește-mi ceva de la poluri,/ Și ningă... zăpada ne-ngroape.// Ce cald e aicea la tine./ Și toate din casă mi-s sfinte;/ Te uită cum ninge Decembre.../ Nu râde... citește-nainte.// E ziuă și ce întuneric.../ Mai spune s-aducă și lampa –/ Te uită, zăpada-i cât gardul,/ Și-a prins promoroacă și clampa.// Eu nu mă mai duc azi acasă.../ Potop e-napoi și-nainte,/ Te uită cum ninge Decembre,/ Nu râde... citește 'nainte”. Mai sunt în acest spațiu liric de securitate/insecuritate, amurgurile violete, zăvoiul violet, copacii albi, copacii negri, foșnetul toamnei, din nou apusul de toamnă violet sau de humă etc., care ar putea da o altă idee despre relațiile lui **B.** în plan senzorial cu lucrurile din afară. Acestea sugerează însă mai degrabă o tehnică poetică decât un mod de a primi elementele materiei. O tehnică învățată de la simbolisti și, totodată, o poză asumată și transformată în cele din urmă într-un cadru de existență. El pune mai mult suflet și mai puțină fantezie decât alții în aceste teste de audiție colorată și parfumată. Rezultă un număr destul de mare de poeme în care sunetele și parfumurile se cheamă și se confundă într-o muzică a suspinelor. Ambiția poetului este de a realiza, cum spune în *Nervi de primăvară*, „o pictură parfumată cu vibrări de violet”. Invocă, în acest scop, pe Venus care se ivește dimineața dintr-o rouă de culori și pășește apoi într-un univers de lucruri violete. *Matinală*, din care face parte această imagine, este un mic poem eminescian tradus în limbajul corespondențelor simboliste: „Aurora violetă/ Plouă rouă de culori –/ Venus, plină de fiori,/ Pare-o vie violetă.// Bat la geamul tău încet,/ Bat cu-o roză sângeroasă –/ Vino, floare somnoroasă,/ Cât pe zări e violet.// Plâns de ape se repetă/ Încă totu-i adormit –/ Ca în vise s-a pornit/ Roata morii – violetă”. **B.** este printre cei care introduc la noi relația culturală în poem sau, mai corect spus, fac din referința livrescă un element de reflecție lirică. Este un mod de a indica modelele și, totodată, de a gândi poezia ca artificiu, iar opera ca produsul unui *poeta faber*. Este, desigur, și un joc, o trecere, sub ochii cititorului, de la poezia inimii la poezia poeziei. Într-un poem se ivesc numele lui Poe, Baudelaire și Rollinat, în alte versuri sunt invocați Eminescu, Heine și Lenau sau, mai aproape de

stilul lirismului bacovian, Verlaine. Prezența romanticilor nu arată o afinitate estetică, deși există câteva accente eminesciene în poemele lui, ca, de pildă, în acest dialog cu umbra (o temă romantică răspândită): „Mă prăfuiuse timpul dormind peste hârtii.../ Se întindea noianul de unde nu mai vii;/ O umbră, în odaie, pe umeri m-apăsa –/ Vedeam ce nu se vede, vorbeam ce nu era”. Sau în *Poveste*, unde apare „șoptirea singurătății păduri” și, în acest spațiu tipic eminescian, se înfiripă și femeia „ca o pală rătăcire coborând din alte zări”. Erosul bacovian descoperă acum codrul mirific, tema depărtării, idila, „povestea cu dureri și cu mistere”, euforia sărutului, pe scurt, amorul în faza juvenil-pasională. Chiar ritmurile acestei frumoase povești de iubire amintesc de desfășurarea lentă, mătăsoasă a versului eminescian: „Îți aduci aminte ziua când ți-am spus că ești frumoasă,/ Când cu buzele de sânge și cu ochii sclipitori/ Printre arborii de toamnă te opreai încet, sfioasă/ Lăsând gândul spre amorul înțeles de-atâtea ori...”. S-a vorbit de monotonia poeziei lui B., de tematica ei redusă, în fine, de „manierismul insuportabil” (G. Călinescu). Faptul este de ordinul evidenței, deși trebuie recunoscut că

tocmai această închidere a lirismului într-o problematică repetitivă dă o notă de originalitate și profunzime poemelor sale. În fond, poezia lui are un unic motiv muzical, executat la un violoncel care, încet-încet, prin acumulare de tonuri joase, dă o impresie extraordinară de suferință și de vibrație aproape maladivă a spiritului. Dacă nevroza are un sunet și are o culoare, ea are, în literatura română, culoarea și sunetul poemului bacovian. Spre deosebire de Arghezi, care încearcă toate temele și construiește o vastă mitologie lirică în marginea lor, autorul *Plumbului* trasează în jurul lui un cerc de mici subiecte și nu evadează aproape niciodată din acest spațiu. Tot ceea ce se petrece se petrece aici. La urmă, se observă că la el cercul s-a umplut de fantasmе și că poemele ating temele grave ale existenței. Poezia plictisului provincial, poezia târgului blestemat, copii după „pozele” decadenților, manierism patetic, teama de universurile umide, fragilitatea ființei în fața elementelor, invenție poetică limitată și reluări obsesive într-o lirică astenică, ingenuă în măsura în care ingenuitatea se înțelege cu imitația modelului – toate acestea sunt adevărate sau de multe ori adevărate, reale. Dar există ceva mai profund în această poezie a spațiilor închise și a singurătăților compacte, și anume sentimentul de gol al existenței și de gol istoric, senzația de surpare a lumii și, odată cu ea, de desfacere, surpare lentă a elementelor interioare ale ființei, în fine, amestecul de naivitate și poză satanică într-o lirică muzicală care încearcă, din loc în loc, să strice regulile retoricii. G. Călinescu vorbește chiar de „o retorică întoarsă”, însă retorica poetică nu-i răsturnată integral și consecvent în lirica bacoviană. Poetul, fidel programului lui Verlaine, încearcă doar să o sugrume din când în când, desfăcând versul, rupând fluiditatea discursului pentru a-l recompune, apoi, în altă strofă. Multe versuri sunt emblematicе tocmai prin prozaismul sau, mai bine spus, prin îndrăzneala de a defini o stare lirică nu prin mijloacele tradiționale de seducție, ci printr-o alianță din care a fost eliminată tocmai „poezia” în veșmintele ei sărbătorești. Câteva dovezi: iată amurgul, universul ca un cavou, târgul ostil și pustiul existenței: „Trec corbii – ah, «Corbii»/ Poetului Tradem –/ Și curg pe-nnoptat/ Pe-un târg înghețat// Se duc pe pustii”, sugerate, toate, prin câteva referințe cât se poate de banale și un „ah” care rușinează orice idee de solemnitate în poezie.

Gravitatea, solemnitatea găsesc însă altă cale pentru a ajunge la suprafața versurilor: „Un gol istoric se întinde”; „E toamnă, e foșnet, e somn.../ Copacii, pe stradă oftează;/ E tuse, e plâns, e gol.../ Și-i frig, și burează...”; „Barbar cânta femeia-aceea”; „O poemă decadentă, cadaveric parfumată”; „Și-n toamna asta udă, mai putredă ca cele ce s-au dus/ Când vântul va boci, din nou, la cei de jos, la cei de sus –/ La geamul tău, în spaima nopții, ca un prelung final,/ Voi repeta că anii trec mereu mai greu și mai brutal”; „Ninge secular, tăcere, pare a fi bine”; „Ninge grandios, în orașul vast cum nu mai este”; „Sunt cel mai trist din acest oraș”; „Verde crud, verde crud; Te mai văd, te mai aud”; „La geamuri, toamna cântă funerar/ Un vals îndoliat și monoton”; „E numai vedere... nu mai pot să vorbesc”; „Și plouă cu-o părere de rău”; „O, țară tristă, plină de humor...”; „Liceu – cimitir/ Al tinereții mele –/ Pedanți profesori/ Și examene grele”; „Vorbește încet, pășește încet,/ Că totul cade ca o jale nouă”; „E ora când cade gândul amar,/ Tăcere... e ora lășității”; „Blestemată mai fie și toamna/ Și frunza ce pică pe noi –/ Blestemat să mai fie și târgul/ Ursuz, și cu veșnice ploi.../ Cetate, – azilul ftiziei –/ Nămeți de la pol te cuprind.../ Cetate, azi moare poetul/ În brațele tale tușind...”. Nu se poate spune de unde vine farmecul bizar al acestor versuri care nu formulează nici o comparație de preț și nici o metaforă care să fure ochii și să încante urechea. De ce rămân în minte, deși nu au în ele nimic memorabil? Cum se face că aceste confesiuni, de o exasperantă banalitate, acaparează, „smintesc” fantezia noastră de lectori sceptici, în fine, cum de reușește **B.**, poet care voiește să fie un anarhic în estetica poeziei, să simplifice atât de mult limbajul poeziei, dându-i, în același timp, atâta pregnanță și o așa de mare putere emoțională? Secretele poeziei moderne, care își caută sonuri și „vederi” (o formulă bacoviană) în zonele de umbră ale existenței. Rimbaud invita poetul modern să viziteze nevăzutul, neauzitul, nepipăitul și nemirosibilul pentru a putea reinventa poezia. **B.**, pornind din alt punct, vizitează cămările realului derizoriu, ungherele plictisului existențial, subteranele tristeții și ale eșecului, în fine, privește existența prin geamul afumat al unei delirante singurătăți. Reușește și el, în cele din urmă, să reinventeze poezia silind-o să coboare în micul infern al existenței curente.

Nicăieri nu se pune mai tulburătoare problema „poeziei de atmosferă” ca la Bacovia. [...] Atmosfera iese din limitarea senzațiilor, a imaginilor, a expresiei poetice și din repetiția lor monotonă; obsesia dă chiar impresia unei intensități și profunzimi la care spiritele mobile nu ajung. Poezia se reduce, astfel, nu numai la un nihilism intelectual, ci și la unul estetic: cum emoțiunea ei rudimentară nu are nici o legătură cu arta privită ca un artificiu, cultul bacovian pare mai mult o reacțiune împotriva unei literaturii saturate de estetism, prin jocul cunoscut al dezgustului ce împinge pe rafinați spre primitivism.

E. LOVINESCU

Dintr-o minus-vitalitate notorie, universul liric bacovian se hrănește cu lăcomie, ca să zicem astfel, extrăgând una dintre cele mai tari arome poetice din câte cunosc în simbolismul nostru; aș spune chiar că filtrează esența cea mai concentrată, amestec de fetid și mosc, de durere și plăcere, indistinct îngemănate. Eul bacovian răsuflă un tragic, un obsedant scâncet, suferința se clatină într-o semisomnolență în care instinctul vital alterat posedă nu știu ce încordată luciditate; materia în dezagregare are un fel de conștiință de sine, vizibilă în însuși propriul ei proces de dezatomizare; ea umple toată conștiința reflexivă a poetului, manifestată printr-o atentă notație. Oricâtă simplitate și stângăcie verbală dovedește lirica bacoviană, acestea sunt și semnele neîndoioase ale lucidității lui artistice; conștiința umană se prăbușește în reacții fiziologice, dislocate, fără nici o putință de a se ridica pe un plan egal sau analog, dar numai o inteligență artistică o poate surprinde în înseși confuzele ei dezagregări.

POMPILIU CONSTANTINESCU

Versurile lui se strecoară ca frigul, ca ploaia, ca țipătul, au virulența elementelor cu care ele operează și pe aceea a propriului inconfort, solicită, agasează, încălesc senzațiile, dezgroapă memorii ancestrale, preocupă, irită și atrag, angrenează senzații de mult retrase în geologiile noastre sufletești, răstoarnă, inversează planuri, substituie, zăvorăsc și autopropulsează, divulgă, emit și reprimă, într-un cuvânt fascinează.

ION CARAION

SCRIERI: *Plumb*, București, 1916; ed. 2, Râmnicu Sărat, 1924; *Scânței galbene*, Bacău, 1926; *Bucăți de noapte*, București, 1926; *Poezii. Plumb – Scânței galbene*, București, 1929; *Cu voi...*, București, 1930; *Poezii*, pref. Adrian Maniu, București, 1934; *Comedii în fond*, București, 1936; *Opere*, București, 1944; *Stanțe burghize*, București, 1946; *Poezii*, pref. Eugen Jebeleanu, București, 1956; ed. București, 1957; *Scrieri alese*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1961; *Plumb. Versuri și proză*, îngr. Ion Nistor, pref. Nicolae Manolescu, București, 1965; *Stanțe și versete. Postume*, București, 1970; *Opere*, îngr. Mihail Petroveanu și Cornelia Botez,

pref. Mihail Petroveanu, București, 1978; *Plumb*, îngr. Romulus Vulpesu, București, 1981; *Plumb. Poezii. Proză*, îngr. Ion Nistor, pref. Mircea Anghelescu, București, 1998; *Opere (Poezii. Proză. Publicistică. Corespondență. Destăinuiri)*, îngr. Mircea Coloșenco, introd. Eugen Simion, București, 2001; ed. 2, București, 2012; *Opere (Poezie și proză. Alte scrieri)*, îngr. și postfață Constantin Călin, Bacău, 2011.

Repere bibliografice: Aderca, *Contribuții*, I, 331–332, 442–444, II, 167–170; Fundoianu, *Imagini*, 133–136, 170–177, 224–228, 323–325; Davidescu, *Aspecte*, I, 25–26, 231–236; Lovinescu, *Scrieri*, I, 403–407, IV, 581–584; Perpessicius, *Mențiuni*, I, 227–230, 248–250, 341–343, II, 114–120, 238–246, 416–422, V, 426–432; Călinescu, *Opere*, I, 588–600, III, 720–723, IV, 1037–1052, VI, 470–476; Munteanu, *Panorama*, 262–264; Cioculescu, *Aspecte*, 136–140; Streinu, *Pagini*, I, 35–41; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 627–630, *Ist. lit.* (1982), 706–709; Constantinescu, *Scrieri*, I, 155–161; Baconsky, *Colocviu*, 45–98; Svetlana Matta, *Existence poétique de Bacovia*, Winterhur (Elveția), 1958; Călinescu, *Aspecte*, 7–23; Manolescu, *Lecturi*, 63–86; Bote, *Simbolismul*, 475–476, *passim*; Negoțescu, *Scriitori*, 137–153; Mihail Petroveanu, *Bacovia*, București, 1969; Doinaș, *Diogene*, 42–52; Ciopraga, *Lit. rom.*, 374–386; Micu, *Început*, 448–468; Agatha Grigorescu-Bacovia, *Bacovia. Poezie sau destin*, București, 1972; Gheorghe Grigurcu, *Bacovia, un antisentimental*, București, 1974; Pop, *Transcrieri*, 33–41; Ion Caraion, *Bacovia. Sfârșitul continuu*, București, 1977; Dinu Flămând, *Introducere în opera lui G. Bacovia*, București, 1979; Bucur, *Poezie*, 60–80; Daniel Dimitriu, *Bacovia*, București, 1981; Raicu, *Calea de acces*, 5–46; Zăciu, *Viaticum*, 234–251; Ciopraga, *Propilee*, 54–66; Alexandra Indrieș, *Alternative bacoviene*, București, 1984; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, 303–334; Pop, *Jocul*, 29–41; Mircea Scarlat, *George Bacovia. Nuanțări*, București, 1987; Mihăilescu, *Întrebările*, 144–155; Negoțescu, *Ist. lit.*, I, 267–270; V. Fanache, *Bacovia. Ruptura de utopia romantică și afirmarea spiritului modern*, Cluj-Napoca, 1994; Agatha Grigorescu-Bacovia, *George Bacovia. Posteritatea poetului*, București, 1995; Ioan Milea, *Lecturi bacoviene și alte eseuri*, București, 1995, 7–87; Pop, *Recapitulări*, 12–21; Simuț, *Revizuire*, 77–104; Lucian Tamaris, *Plânsul lui Bacovia. O interpretare psihanalitică*, pref. Romul Munteanu, București, 1997; Daniel Dimitriu, *Bacovia după Bacovia*, Iași, 1998; *Dicț. analitic*, I, 216–219, 256–259, II, 328–329, III, 350–352, IV, 14–15, 98–100, 150–153; Constantin Călin, *Dosarul Bacovia*, I–II, Bacău, 1999–2004; Radu Petrescu, *G. Bacovia*, Pitești, 1999; *Dicț. esențial*, 49–52; Marilena Donea, *George Bacovia. Bibliografie (1971–2001)*, Bacău, 2001; Ion Bogdan Lefter, *Bacovia, un model al tranziției*, Pitești, 2001; Constantin Trandafir, *Poezia lui Bacovia*, București, 2001; Andrei-Iustin Hossu, *Cuvinte despre Bacovia sau Revelațiile unui veac*, Norcross (SUA), 2001; Theodor Codreanu, *Complexul bacovian*, Iași, 2002; Ion

Șiugariu, *George Bacovia*, București, 2002; Grigurcu, *În pădurea*, 105–123; Mihai Cimpoi, *Secolul Bacovia*, București, 2005; Manolescu, *Istoria*, 641–644; Popa, *Ist. lit.*, I, 1011–1013; Constantin Călin, *În jurul lui Bacovia*, Bacău, 2011; Marcus, *Paradigme*, 850–853; Simuț, *Vămile*, 285–288.

E. S.

BACU, Dumitru (14.II.1923, Gramaticova–Vodena, Grecia – 9.X.1997, Paris), memorialist, poet. Este fiul Haidei și al lui Constantin Băcu, preot. Învață carte în satul natal, apoi frecventează liceul românesc din Grebena și școala comercială română din Salonic. Emigrează în România, unde își ia bacalaureatul la Liceul „Mircea cel Bătrân” din Constanța. Se înscrie în București la Politehnică, dar este arestat în 1949 ca „dușman al poporului muncitor” și eliberat abia în 1956, după ce face ani grei de temniță, petrecuți în parte și la Pitești, experiență din care a rezultat cartea *Pitești – Centru de reeducare studențească*, apărută mai întâi la Madrid în 1963, apoi tot în românește în Canada, la Hamilton în 1989, tradusă în SUA, la Englewood în 1971, și la București în 1991. La câțiva ani după „ispășirea” din pușcăriile comuniste, în 1959, **B.** se expatriază, stabilindu-se inițial la Évry, mai târziu la Paris. A scris la revistele din exil „Caete de dor”, „Vatra” și „Cuvântul românesc”, ca și la „Deșteptarea” și „Dimândarea” din București (după 1990).

„Din granit dacă ați fi – și totuși nu veți putea să țineți până la capăt!” este motto-ul cărții lui **B.**, preluând „deviza” torționarilor de la „școala de reeducare studențească” din Pitești. Carte-document, ea poartă un subtitlu ce rezumă de fapt „fenomenul Pitești”: *La Buchenwald se murea mai ușor*. Postul de radio Europa Liberă a difuzat-o mai întâi pe calea undelor, apoi Virgil Ierunca a readus-o în conștiințe prin lucrarea *Fenomenul Pitești*. Cartea trece însă dincolo de ceea ce s-a numit „fenomenul Pitești”, experiența (in)umană trăită acolo de mii de tineri radiografiind întregul sistem concentraționar comunist din România, ca și din lagărul comunist în genere. Aduce totodată în prim-plan un element inedit, ce o singularizează între mărturiile de pretutindeni despre Gulag: anume ruinarea sufletului deținutului (nu neapărat nimicirea lui fizică), spre a putea fi folosit ca torționar împotriva adversarilor sistemului opresiv. Sunt de subliniat și fluenta memoriilor, firescul rostirii lor, ceea ce le conferă nu doar emoția unui tulburător document

de suflet, ci și calitatea de pagini de literatură autentică. **B.** a scris și poezie, în limba română, ca și în grai aromân. În mod deosebit este de menționat culegerea *Cântiți tră niagârșiri* (1996). Sorgintea celor mai multe „cântece spre neuitare” sunt tot închisorile comuniste: „Majoritatea poeziilor [...] din această carte au fost scrise în temnițele comuniste”, mai întâi în minte, „pe vremea când nu ni se permitea nici măcar umbră de creion sau hârtie. Descoperisem însă *placa de ardezie*, confecționată din curea și praf DTT, iar drept creion, o așchie de scândură smulsă din prici sau un fir de sârmă ciupit din gardurile ce ne păzeau de *furia poporului muncitor*”. Versurile sunt memorabile, nu în notă revendicativă, ci prin atitudinea creștină, care comentează suferința în tonalitate uneori miopritică, precum în *Cântic di moarti*, unde mama e invocată ca martoră a pătimirii fiului ei, suferind, în propria carne, chinul lui: „...ș-tini aduchiși, dadă.../ tu inimă ț-acriscură schiîni// și-ț trimbură mâna/ când ti-aplicași ca s-tinclîni// sâmtși cum/ sârâma din tini/ schimură ‘nă rugăciuni și s-duți?// dado,/ laie dado.../ tu aistă noapți,/ țerlu s-înavuță cu ‘nă noauă Cruți”. Acest lirism are și o coardă erotică, răsunând chiar și în elegia temniței: „Nu-i vrearea biligiucă, ni ciupari, / S-lî porț pirifan, dzua, la videari; / Niți iconă di-aviu, la cari s-ti-nclîni, / Ca să-ț-afirească inima di schiîni. // Nu i hrisafi, galbină flurie, / S-u coși pi ciciroană, tră ciudie; / Nu s-veadi. Nu s-acafă. Nu-i mânar, / S-lu-angaîni cu zboară dulț, di picurar. // Ma iasti-un foc bătut di ploi, tu cheari, / Ți ardi greu, ș-durut, ca ‘nă-aștip-tari. / Nu-l agârșea. Aveagl’iu-l cu sivdaie, / Ma vrei s-nu-l afl’i aster, cinușă laie”. **B.** reușește să salveze nu numai versurile proprii, ci și unele compuse de alți deținuți, ce vor alcătui antologia *Ofrandă. Poezii din închisori* (1963). De reținut și excelențele transpuneri în grai aromânesc incluse în volumul din 1996, după M. Eminescu, Tudor Arghezi, Ion Barbu, Dan Botta și Emil Botta, ca și din poeți occidentali, între care Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Arthur Rimbaud, Paul Claudel, Guillaume Apollinaire, precum și din autori chinezi.

SCRIERI: *Aiud*, Madrid, 1961; *Pitești – Centru de reeducare studențească*, Madrid, 1963; ed. Hamilton (Canada), 1989; ed. (*The Anti-Humans. Student „Reeducation” in Romanian Prisons*), Englewood (SUA), 1971; ed. București, 1991; ed. îngr. Răzvan Codrescu, pref. Gheorghe Calciu, București, 2011; *Acolo șezum și plânsem*, Madrid, 1964; *Cântiți tră niagârșiri*, îngr. și postfață Hristu

Cândroveanu, București, 1996; *De antimänskliga*, tr. C. Fjåbling, Linköping (Suedia), 2006. **Antologii:** *Ofrandă. Poezii din închisori*, Madrid, 1963.

Repere bibliografice: Mircea Popescu, „*Ofrandă*”, „Revista scriitorilor români”, 1963, 2; V.I. [Virgil Ierunca], „*Experiența de la Pitești*”, „Ființa românească”, 1964, 2; Mihaela Cristea, *Experiența inițiativă a exilului*, pref. Octavian Paler, București, 1994, 337–363; Cândroveanu, *Aromânii*, 109–111; Hristu Cândroveanu, *Dumitru Bacu*, „Deșteptarea”, 1996, 7; Cicerone Poghir, *Poezie aromânească*, „Lupta”, 1997, 287; Theodor Cazaban, *Eseuri și cronici literare*, București, 2002, 125–128; Popa, *Ist. lit.*, I, 862; Manolescu, *Enciclopedia*, 64. **H.R.C.**

BADEA, Mircea (4.VIII.1915, București – 25.III.1977, București), poet. Pe numele adevărat Mircea Bădulescu, este fiul Elenei și al lui George Bădulescu. Licențiat în litere și filosofie, fost student al lui Tudor Vianu, **B.** țâșnește pe neașteptate între poeții vremii cu volumul de versuri *Incantații*, care primește în 1940 unul din premiile acordate scriitorilor tineri de Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, fiind editat sub aceste auspicii în același an. După război, pecetluit de un destin ce a fost, într-un fel, al generației din care făcea parte, **B.** – un timp redactor la Radiodifuziunea Română – părea a-și fi rupt punțile ducând spre poezie. La o distanță de peste trei decenii, o nouă carte, *De dragoste...* (1971), depune însă mărturie pentru o continuă și tainică trudă; o apariție târzie, completând ori doar retușând imaginea din tinerețe a poetului.

„Incantațiile” lui **B.** alcătuiesc în cele din urmă o singură poemă și exaltă „lumina de aur a bucuriei” în amiaza unei iubiri împărtășite. Aproape ritualizată, euforia erotică este transpusă în sonori moi, de descântec, rezonând în cadențele unui vers neobișnuit de amplu, iar în dialoguri, unde femeia și bărbatul își răspund sub vraja adorației, se distilează parcă arome orientale. Expansiunea, frenezia simțurilor, starea de beatitudine senzuală stau sub semnul panteismului și sunt exprimate într-o manieră francă, îndrăznească. Câteodată, utilizând sugestii venite din basm ori dintr-o posibilă figurație medievală, poetul face ca aceste imnuri închinare iubirii să se deschidă către adâncurile sentimentului. **B.**, care nu deține mari resurse imaginative, exploatează în schimb o intuiție fericită, ritmând debitul liric într-o mișcare muzicală nu o dată plină de rafinament.

SCRIERI: *Incantații*, București, 1940; *De dragoste...*, postfață Mihai Gafița, București, 1971.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, IX, 40–42; Octav Șuluțiu, „*Incantații*”, G, 1941, 5; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 859, *Ist. lit.* (1982), 945; Piru, *Varia*, II, 437–440; Nae Antonescu, „*De dragoste...*”, ST, 1972, 14; Gabriela Melinescu, *Cavaler al inimii*, LCF, 1972, 15; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, 80–81. **G.D.**

BADEA, Ștefan (30.XI.1951, Butoiești, j. Mehedinți), critic literar. Este fiul Elisabetei și al lui Gheorghe Badea, economist. Student la Institutul Pedagogic, se transferă la Facultatea de Filologie, secția română-franceză, a Universității din Timișoara, atașându-se de profesorii Gheorghe I. Tohăneanu și Ștefan Munteanu. După licență (1974) lucrează ca profesor de română și franceză la școala din Măneciu-Pământeni, iar din 1978 e profesor de română la liceul din Măneciu-Ungheni, județul Prahova. Debutează în revista „Limba română” cu studiul „*Sara pe deal*” – *de la variante la forma definitivă* (1975). Mai colaborează cu studii de lingvistică, stilistică, recenzii, eseuri și articole de critică literară la „România literară”, „Limbă și literatură”, „Orizont”, „Studii și cercetări de lingvistică”, „Caietele «M. Eminescu»”, „Buletinul Filialei Ploiești a Societății de Științe Filologice din România”, „Revista nouă” (Ploiești), „Axioma”, „Al cincilea anotimp” (Oradea) ș.a. Editorial, debutează cu o antologie însoțită de un studiu critic: *M. Eminescu. Poezia de inspirație folclorică* (1982).

B. practică un tip de cercetare situat la interfevența dintre stilistica lingvistică, stilistica literară, critica și istoria literară, terenul de aplicație predilect fiind opera literară eminesciană. Într-o primă lucrare, antologia *M. Eminescu. Poezia de inspirație folclorică*, are în vedere, alături de textul eminescian publicat, analiza: cercetează principalele poeme cu sursa în folclor (basmelor versificate), precum și „acele poezii originale a căror legătură cu folclorul este vizibilă «cu ochiul liber»”, dar și „treptele asimilării folclorului”, pus în raport cu marile teme eminesciene. Autorul crede că „asimilarea folclorului, în sens strict, nu trebuie căutată, nu poate fi urmărită, în postumele eminesciene”, întrucât „în manuscrise nu putem descifra decât etape ale procesului – neîncheiat în cazul postumelor”. Comentariile care însoțesc poemele antologate cumulează într-un glosar complex informații din domeniul folcloristicii, al lingvisticii și al istoriei, observații și disocieri privind prozodia și modul de a lucra al poetului, prezența și răspândirea unor teme

specifice, incursiuni în mitologia poetică eminesciană. **B.** și-a extins investigațiile, în lucrări speciale, la domeniul numelor proprii eminesciene (cele cu valoare simbolică), abordat într-o lucrare din 1990, și la raporturile nu doar cronologice între variantele diverselor poeme, vizând geneza și metamorfozele liricii lui Eminescu. În *Biografia poeziei eminesciene. Constituirea textului poetic* (1997) urmează, parțial, modelul lui Alain Guillerrou din *Geneza interioară a poeziei lui Eminescu*, încercând să aproximeze o imagine a creativității eminesciene în dinamica ei specifică, individuală. Preocupat de studiul limbajului poetic, **B.** elaborează *Dicționarul limbii poetice românești* (I–III, 2000–2003), amplă investigație aplicată cuvintelor „cu valori semantice poetice”, culese din operele a peste treizeci de poeți, de la Dosoftei la Ștefan Aug. Doinaș. În aria de cercetare apar „cuvinte-simbol”, la cuvintele-titlu (peste șase sute) fiind înregistrate și comentate valorile metaforice comune mai multor poeți și cele „singulare”, în ordinea lor cronologică, încât cu „o aproximație cât de mică, poate fi stabilită vechimea unuia sau altuia dintre sensurile poetice ale unui cuvânt”. *Dicționarul...*, considerat de autor „o lucrare pregătitoare”, este un instrument util în sfera studiilor literare. Pe baza lui pot fi evidențiate „continuitatea unor metafore sau sensuri metaforice, permanența acestora”, „preferința (într-o anumită epocă, la un grup de poeți sau la un singur artist) pentru anumite metafore”, precum și alte dimensiuni și aspecte necesare în definirea unei viziuni lirice și a tradiției poetice românești.

SCRIERI: *Semnificația numelor proprii eminesciene*, București, 1990; *Biografia poeziei eminesciene. Constituirea textului poetic*, București, [1997]; *Dicționarul limbii poetice românești*, I–III, București, 2000–2003; *Limbă, limbaj artistic, literatură*, București, 2004. **Antologii:** *M. Eminescu, Poezia de inspirație folclorică*, introd. edit., București, 1982.

Repere bibliografice: G.I. Tohăneanu, *Un exemplu*, O, 1983, 13; Constantin Hârlav, *Probitate intelectuală*, CNT, 1985, 42; Nicolae Manolescu, *Numele proprii în opera lui Eminescu*, RL, 1991, 29; Al. Piru, *Eminescu azi*, București, 1993, 85–88; Constantin Cubleșan, *Eminescu în conștiința critică*, București, 1994, 156–158; Gheorghe Bulgăr, *Momentul Eminescu*, București, 2000, 152–154; Valentin Emil Mușat, *Un monument al limbii române*, ALA, 2001, 579; Roxana Răcaru, *Fire și noduri*, RL, 2001, 43; Ion Dumitru, *Învățămintul din comuna Măneciu*, Ploiești, 2008, 198–199, 220–224; Alexandru Niculescu, *Momente cu G. Ivașcu*, RL, 2011, 51–52. **C.H.**

BADIU, Vasile (26.IX.1933, Măgurele-Bălți – 29.V.1994, Chișinău), critic și istoric literar. Este fiul Sofiei (n. Coșciug) și al lui Alexandru Badiu, țărani. Absolvent al Universității de Stat din Chișinău (1959), va fi profesor de limba română la Borogani (Cahul) până în 1964, când se stabilește în Chișinău și devine cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară al Academiei de Științe.

B. a debutat în 1956 cu un articol despre Ion Creangă, continuând apoi să fie prezent în periodice cu studii și comentarii referitoare la Ion Neculce, Dimitrie Cantemir, Mihail Kogălniceanu, M. Eminescu ș.a., reunite în volumul său de debut, *Din perspectiva actualității* (1975). După 1980 a inițiat o intensă activitate de valorificare a literaturii române, editând scrieri de Iulia Hasdeu, Alexie Mateevici, George V. Madan, C. Stere, Magda Isanos, Ștefan Ciobanu ș.a. Cu toate că adesea aceste ediții sunt marcate de contextul ideologic, operând, bunăoară, eliminări de pasaje sau chiar de texte întregi, ele au fost un început în restituirea unor nume altfel ieșite din circuitul literar actual.

SCRIERI: *Din perspectiva actualității*, Chișinău, 1975; *Studii de teorie a literaturii* (în colaborare), Chișinău, 1979; *Creația scriitorilor moldoveni în școală: N. Costenco, A. Busuioc, V. Beșleagă, G. Malarciuc* (în colaborare), Chișinău, 1990. **Ediții:** George V. Madan, *Văzute și trăite*, Chișinău, 1989; C. Stere, *În preajma revoluției*, I–V, Chișinău, 1991; Ștefan Ciobanu, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusească*, Chișinău, 1992.

Repere bibliografice: Sergiu Moraru, *Vocația criticului*, LA, 1983, 22 septembrie; Iordan Datcu, *Răsunete din Basarabia*, JL, 1991, 21–22; Alexandru Burlacu, Sava Pânzaru, *Vasile Badiu. 60 de ani*, RLSL, 1993, 6; *Lista bibliografică selectivă a publicațiilor criticului și istoricului literar V. Badiu*, RLSL, 1993, 6; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 273–274; *Dicț. Chișinău*, 21–22. **N. Bl.**

BAGDAT, Toma Alexandru (1824 – 10.III.1887), traducător. A fost primarul orașului Râmnicu Sărat (1874). În 1848 a publicat la București traducerea „slobodă” a pieselor lui Shakespeare *Romeo și Julieta* și *Othello*, precedată de o biografie a autorului. Transpunerea este făcută după versiunea franceză a lui Le Tourneur și nu depășește, în genere, nivelul mediocru al celorlalte traduceri din Shakespeare apărute până atunci în limba română. În „consecvențele morale” așezate după fiecare piesă, **B.** arată o înțelegere mărginită, excesiv moralizantă, a operei dramaturgului englez. Reprezentațiile teatrale cu *Othello* și cu *Romeo și Julieta* ale trupei lui Matei Millo (1851) foloseau textul lui **B.**

Traduceri: William Shakespeare, *Romeo și Julieta. Othello*, pref. și postfața trad., București, 1848.

Repere bibliografice: Petre Grimm, *Traduceri și imitațiuni românești după literatura engleză*, DR, III, 1922–1923; Duțu, *Explorări*, 254–256; *Dicț. lit.* 1900, 71. **L. V.**

BAGHIU, Vasile (5.XII.1965, Borlești, j. Neamț), poet, prozator, publicist. Este fiul Ecaterinei (n. Drăgușanu) și al lui Vasile Gh. Baghiu, țăran, autor al volumului de memorii *Prizonier în U.R.S.S.* (1998). Între 1980 și 1984 urmează cursurile Liceului Sanitar din Bacău, ulterior o școală postliceală la Piatra Neamț, iar mai târziu Facultatea de Sociologie–Psihologie la Universitatea „Spiru Haret” din București (2005–2008). Licențiat în psihologie, până în 2010 face masteratul în consiliere psihologică și educațională. Beneficiază în 2002 de o bursă „Heinrich Böll”. Între timp lucrează ca asistent medical la un sanatoriu din Bisericiani (1984–1990), la un laborator al Centrului de Medicină Preventivă Neamț (1990–1997), ulterior fiind angajat la Direcția de Sănătate Publică Neamț. A debutat în presă în 1983, publicând simultan poeme în „Ateneu” și în „Orizonturi”, revista Liceului Sanitar din Bacău. Debutează editorial în 1994 cu volumul de poeme *Gustul înstrăinării*. A ținut rubrica de cronică literară intitulată „Plasa cu fluturi” în revista „Poesis” (1998–2001) și a colaborat susținut cu texte de critică literară la „Vatra” (2001–2006). Este redactor-șef al revistei „Antiteze” (2010). I s-a acordat în două rânduri (1995, 1998) Premiul revistei „Poesis”.

Comentând *Gustul înstrăinării*, criticii observau la **B.** o apropiere de M. Blecher, pe filiera centrării pe boală și pe un tip de literatură compensatorie. Această dimensiune e determinantă pentru gândirea lui poetică, întrucât va cataliza ideile unui manifest al himerismului („România literară”, 1998), urmat de alte câteva expuneri ale conceptului, publicate la intervale de câțiva ani (ultimul în 2010). Presupunând trăirea fără rost în imaginar, himerismul poate fi văzut ca o variantă de explorare a alterității: „Dacă nu se putea trăi normal în acele vremuri, eu voiam ca măcar în poezia mea să trăiesc normal, să pot călători, să fiu ca toată lumea din lumea largă. A fost întâi un impuls de natură ontologică și abia după aceea el s-a convertit în poetică”. Ceea ce înseamnă că himerismul e, înainte de a fi un mod de a scrie poezia, un mod de a trăi „experiența live a realității ficționale”, cum o numește **B.** Nu atât o poetică, cât un credo. Într-atât de coerent în poezia lui, încât tot ce a scris

se cere citit în siajul acestor idei privind himerismul, care se recomandă drept „alternativă la postmodernism”, întrucât ar fi „mai precis delimitat ca ideologie literară (definiții și trăsături ferme)”. În pofida unei certe imprecizii sub raport teoretic, care se remarcă mai degrabă decât pretențiile „doctrinarului”, himerismul este totuși suficient de fertil pentru a nutri întreaga poezie a lui **B.**, astfel că judecățile de valoare asupra acestuia s-au produs sub incidența lui: Nicolae Coande a văzut în autorul volumului *Himerus Alter in Rheiland* (2003) un avatar în spațiul românesc al lui Fernando Pessoa, iar Mircea A. Diaconu susține că „orice înțelegere a poeziei lui ar trebui să pornească” de la manifestul himerist. Poemele ilustrative pentru „magia elementară” a himerismului sunt, aproape fără excepție, ample, epice, rulând în versurile prozaizante profuziuni de referințe geografice, cu o euforie de globe-trotter postwhitmanian și cu o fascinație pură precum a copiilor pentru exotismele atlasului geografic: „În lumea literară a Principatelor există un individ/ Care devine cu fiecare zi tot mai ridicol/ Pretinzând că scrie *poeme himeriste*, după ce/ Nu știu cum naiba, în urma unei burse la Harvard,/ A dat peste hârtiile mele,/ Recunoscând totuși că autorul cărții *Taste of Alienation*,/ Neașteptat de comentată prin revistele lor scrise într-o limbă/ Care păstrează ecoul unei Rome decăzute,/ Sunt totuși eu, Himerus Alter” (*Maniera Baghiu e o boală, firește*). **B.** a publicat și două romane – *Ospiciul* (2006) și *Planuri de viață* (2012) – și un volum de proză scurtă intitulat *Punctul de plecare* (2004), însă vizibilitatea poetului a pus oarecum în umbră proza. În *Planuri de viață* Marius Miheț a găsit „un roman despre drumurile abandonate ale existenței”. Îndeobște această proză are o perspectivă psihologizantă, preferată fiind cazistica personajelor labile, cu gândire friabilă și pulsioni interioare destructurate, pe care autorul le crede mai relevante în analiza umanului. În textele publicistice **B.** se manifestă ca o conștiință etică, reactivă și acută, atentă deopotrivă la politicile literare și la cele social-politice, sancționând derapajele amândurora.

SCRIERI: *Gustul înstrăinării*, Iași, 1994; *Rătăcirile doamnei Bovary*, București, 1996; *Febra*, Piatra Neamț, 1996; *Maniera*, București, 1998; *Fantoma sanatoriului*, pref. Nicolae Țone, postfață Nicolae Coande, București, 2001; *Himerus Alter in Rheiland*, București, 2003; *Punctul de plecare*, București, 2004; *Ospiciul*, București, 2006; *Cât de departe am mers*, Cluj-Napoca, 2008; *Magia elementară*, Cluj-Napoca, 2011; *Gustul înstrăinării*, Iași, 2011; *Depresie*, Cluj-Napoca, 2012; *Planuri de viață*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Ana Blandiana, *O realitate paralelă*, E, 1988, 11; Dan-Silviu Boerescu, „*Fantoma sanatoriului*”, LCF, 1995, 1; Ioana Pârvulescu, *Ca-n pădurea de mesteceni*, RL, 1995, 8; Roxana Sorescu, *Lumi paralele*, LCF, 1995, 30; Nicolae Coande, *Tainicul pelerin*, CL, 1997, 5; Constantin Abăluță, [Vasile Baghiu], RL, 1998, 23–24, „Ziarul de duminică”, 2001, 30 martie; Marin Mincu, *Sanatoriul celest*, LCF, 1998, 47; Diaconu, *Fețele, 191–195*; Budău, *Bacăul lit.*, 771–773; Cistelecian, *Al doilea top*, 123–125; Dan Cristea, „*Cât de departe am mers*”, LCF, 2008, 35; Chioaru, *Noi dezvoltări*, 11–15; Radu Vancu, „*Magia elementară*”, RL, 2011, 16; Nicolae Coande, *Ecuția secretă*, LCF, 2012, 4; Marius Miheț, *Resemnări profesionale*, RL, 2012, 33. **R. Vn.**

BAHNER, Werner (18.VI.1927, Neuwiese–Erzgebirge, Germania), românist german. Își dă examenul de bacalaureat la Stollberg, în Saxonia (1946), și frecventează cursurile secțiilor de romanistică, anglistică și filosofie ale Universității din Leipzig. În 1950 își încheie studiile, specializându-se în limbile franceză, spaniolă și engleză, și își susține doctoratul cu disertația *Cercetări privind noțiunea de popor în literatura franceză (secolele XV–XVIII)*. Devine doctor docent la Facultatea de Filosofie a Universității din Leipzig cu teza *Teorii despre originea limbii spaniole în Siglo de Oro* (1955), iar în ierarhia universitară este promovat profesor de filologie romanică (1960). Între 1965 și 1991 se află la conducerea unor institute de cercetare ale Academiei de Științe din Berlinul de Est: director al Institutului de Limbi Romanice (1965–1969), director-adjunct și șef de secție la Institutul Central de Istorie Literară, director al Institutului Central de Lingvistică. În 1965 a fost ales membru al Academiei Saxone de Știință din Leipzig (al cărei președinte va fi între 1980 și 1991), iar în anul următor și al Academiei Germane de Științe din Berlin (al cărei vicepreședinte este până în 1990). În 1987 devine *doctor honoris causa* al Universității din Leipzig.

Pe cât de diverse sunt domeniile de investigație ale lui **B.**, cunoscător al lumii romanice în vasta ei extensiune geografică, pe atât de strâns legate sunt aceste domenii între ele. Cercetător și promotor al românismului cultural, este preocupat mai ales de evoluția limbii române populare și literare, precum și de istoriografia cercetărilor dedicate vorbirii și scrierii românești. În conexiune cu aspectele lingvistice sunt cele privind geneza cultural-spirituală a românilor, dezvoltarea literaturii lor în perioada primelor apariții și a avântului cărturăresc din timpul iluminismului. Comentează operele cronicarilor

într-un studiu privind elementele naționale în conștiința lingvistică și istorică a cronicarilor moldoveni și munteni din secolul al XVII-lea – *Formen, Ideen, Prozesse in den Literaturen der romanischen Völker* (I–II, 1977). Revine mereu la Dimitrie Cantemir, acest reprezentant al științelor în pragul iluminismului timpuriu, și la concepțiile lui (de exemplu, acelea referitoare la istoria limbilor). Plasează într-un larg context european configurațiile spirituale românești din epoca Luminilor, în studiul *Aspecte comune și specifice ale iluminismului în țările romanice*. Manifestă preferință pentru corifeii Școlii Ardelene, continuatori ai lui Dimitrie Cantemir în privința latinității limbii noastre și a originii romane a populației din Țările Române, punând în valoare strădaniile lui Inochentie Micu-Klein pentru drepturile românilor din Transilvania, însușirea unor idei iozefiniste și vehicularea lor în spațiul românesc de către Samuil Micu-Klein și Gheorghe Șincai, iar pe Ion Budai-Deleanu îl consideră reprezentantul său „cel mai de seamă” „atât în domeniul politic cât și în cel literar”. În cazul Moldovei și al Țării Românești subliniază importanța iluminismului francez, pătruns prin medierea filierei fanariote, dar și direct. **B.** pune în evidență, în concluzii, particularitățile iluminismului românesc în strânsă legătură cu idealurile de afirmare națională. Mai sporadice sunt reflecțiile lui **B.** asupra scrierilor literare din vremurile mai noi: îngrijește un volum de versuri de M. Eminescu, *Der Abendstern. Gedichte* (1964), însoțește cu postfețe volume de proză de Mihail Sadoveanu (Leipzig, 1957), Ioan Slavici (Leipzig, 1958) și Liviu Rebreanu (Berlin, 1962).

SCRIERI: *Das Sprach- und Geschichtsbewußtsein in der rumänischen Literatur von 1780 bis 1880*, Berlin, 1967; *Ein bedeutender Gelehrter an der Schwelle zur Frühaufklärung: Dimitrie Cantemir (1673 bis 1723)*, în *Dimitrie Cantemir*, Berlin, 1974; *Formen, Ideen, Prozesse in den Literaturen der romanischen Völker*, I–II, Berlin, 1977; ed. (*Forme, idei, evoluții în literaturile popoarelor romanice*), tr. Yvette Davidescu, București, 1982; *Zur Geschichte der Rumänistik von 1700 bis 1890 in den deutschsprachigen Ländern*, în *Beiträge zur Geschichte der Sprachwissenschaft*, VII, Münster, 1997. **Antologii:** M. Eminescu, *Der Abendstern. Gedichte*, tr. în colaborare, postfața edit., Berlin, 1964; *Beiträge zur rumänischen Philologie*, Berlin, 1968. **Traduceri:** Iorgu Iordan, *Einführung in die Geschichte und Methoden der romanischen Sprachwissenschaft*, Berlin, 1962.

Repere bibliografice: Cornea, *Semnele*, 237–241; *Kontinuität und Innovation. Studien zur Geschichte der romanischen Sprachforschung vom 17. bis zum*

19. Jahrhundert. Festschrift für Werner Bahner zum 70. Geburtstag, îngr. Gerda Hassler și Jürgen Storost, Münster, 1997.

J. W.

BAICAN, Elie (1845, Crasna, j. Vaslui – 1912, București), culegător de folclor. După școala primară și seminarul absolvit la Huși, urmează Academia din Iași (fosta Academie Mihăileană), Școala Normală de la Trei Ierarhi, iar după 1875 Facultatea de Litere la București. A fost institutor la Iași, timp în care i-a cunoscut pe M. Eminescu, Titu Maiorescu și Ion Creangă, iar între 1892 și 1895 director la o școală primară din Focșani. A colaborat cu anecdote și amintiri la „Timpul”, „Epoca”, „Columna lui Traian”, „Convorbiri literare”, „Sămănătorul”, „Făt-Frumos”.

Prefățându-i culegerea *Literatura populară sau Palavre și anecdote* (1882), Eminescu nădăjduia că „autorul lor își va continua lucrarea, în care arată talent și se va sili să dezgroape mai târziu poveștile lui Pepelea, cari sunt fără contestare mai vechi decât aceste ce scăpară din contactul cu străinii”. **B.** nu va urma însă sfatul poetului, ci va publica câteva credințe și superstiții sub titlul *Obiceiuri la români* (1884), studiul *Limba metaforică sau Graiul cârâitor la români* (1892) și trei snoave în versuri în broșura *Spânul și omul cu barba roșie* (1898). Snoavele date la tipar de el, fără precizarea numelor informatorilor, urmează tematica știută a facețiilor ce circulau în epocă.

SCRIERI: *Limba metaforică sau Graiul cârâitor la români*, Focșani, 1892. **Culegeri:** *Literatura populară sau Palavre și anecdote*, pref. M.E. [M. Eminescu], București, 1882; *Obiceiuri la români*, București, 1884; *Spânul și omul cu barba roșie*, București, 1898.

Repere bibliografice: Ovidiu Papadima, *Folclorul în periodicele lui Hasdeu („Traian” și „Columna lui Traian”)*, SIL, 332; Gh. Cardaș, *E. Baican*, DCL, I, 111–113; *Dicț. lit.* 1900, 71; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 76; Grațian Jucan, *Mihai Eminescu și Elie Baican*, DL, 2007, 73.

I. D.

BAICULESCU, George (1.IV.1900, Rubla, j. Buzău – 6.IX.1972, București), istoric literar, bibliograf, editor. Este fiul Mariei (n. Ștefănescu) și al lui Pavel Băiculescu, învățător. A urmat școala primară în cătunul natal și apoi la Râmnicu Sărat, unde a făcut și liceul, absolvit în 1921. În ultima clasă răspundea de revista elevilor, „Zori de zi”, și era secretarul societății Junimea Culturală. În timpul Primului Război Mondial a fost „cercetaș” și administrator de spital. La București s-a înscris la Facultatea de Litere și Filosofie, pe care

a terminat-o în 1925. Se angajase în 1922 la Biblioteca Academiei Române. Lucrând aici mai bine de patru decenii, a parcurs toate treptele ierarhice, de la bibliotecar la șef de sector, șef de secție și director (1941–1949), iar din 1965 consultant științific. A debutat, ca autor de versuri, în „Liga Deșteptarea” (1916) și a continuat să publice în „Universul literar”, „Foaia Râmnicului”, „România nouă”, „Îndrumarea” (Râmnicu Sărat), „Adevărul literar și artistic”, „Foaia tinerimii”, „Ploieștii literari”, „Cele trei Crișuri”, „Convorbiri literare”, „Gândirea”, „Ramuri”, „Năzuința” (Craiova), „Revista Fundațiilor Regale” ș.a., până prin 1933 iscăind și cu pseudonimele Radu Buzescu și George Freamăt. Atras de timpuriu de literatură, face critică literară vreme îndelungată, fiind și membru în redacțiile publicațiilor „Adevărul literar și artistic” (1923–1926), „Flamura” (1925–1926), „Viața literară” (1926) și „Propilee literare” (1926–1929). A tradus din Marțial, La Rochefoucauld, Maurice Maeterlinck, Charles Baudelaire, Alain.

În revista „Izvorășul” (1919–1920) **B.** va publica cele dintâi articole despre folclor, domeniu care l-a atras în alte câteva rânduri, el fiind și editorul unui florilegiu din lirica populară, *Cântece de dragoste din toate ținuturile locuite de români*, apărut în 1924. La „Cele trei Crișuri” a trimis (1930–1934) informații despre viața literară bucureșteană. În general, critica lui este una de recomandare. Aproape un deceniu, în „Adevărul literar și artistic”, a publicat numeroase recenzii la cărți românești și străine. Discuta despre Henrik Ibsen, August Strindberg, Julien Benda, Paul Morand, Rabindranath Tagore ș.a., oferind informații conștiincioase. Într-o manieră aproape impersonală scria despre Constantin Kirițescu, Gh. Brăescu, George Mihail Zamfirescu, Ion Agârbiceanu, Perpessicius, Aron Cotruș; despre Tudor Mușatescu, A. Dominic, Mihail Drumeș, D. Gherghinescu-Vania formula observații pertinente. Prefera proza și, cu toate că pentru poezie avea o receptivitate îngustă, nu a ezitat să-și spună părerile despre Tudor Arghezi („oribil”), Ion Barbu („halucinații”) și Lucian Blaga („absența fiorului poetic”). Cu timpul, renunță la critică și se îndreaptă către explorarea unor zone mai puțin studiate sau chiar necunoscute din istoria literaturii române, vădindu-și formația pozitivistă și înclinațiile filologice. S-a încercat și în investigații mai pretențioase, care presupuneau disocieri subtile; astfel, *Horățiu în literatura română* („Convorbiri literare”, 1939) cercetează influențele „de suprafață” și cele „de adâncime” ale scriitorului latin asupra

lui D. Bolintineanu, A.I. Odobescu și V. Alecsandri. Portretele pe care le-a făcut unor autori români mai vechi (Dimitrie Cantemir) sau mai noi (Andrei Șaguna, St. O. Iosif, Pompiliu Eliade, Ana Conta-Kernbach, Emil Gârleanu, Ioan Paul) au impresionat cu deosebire prin informația densă, ireproșabilă pentru vremea când au fost alcătuite. Împreună cu I. Massoff a întocmit, în 1935, o istorie, sumară, a teatrului românesc. Descoperind colecția revistei „Epoca literară” din 1896, face cunoscută colaborarea, ignorată până atunci, a lui I.L. Caragiale și îi înmănunchează apoi articolele într-un volum (*Pagini de proză necunoscută*, 1936). Contribuții documentare a adus și pentru Ion Ghica sau pentru Petre Ispirescu. Cu totul deosebit este meritul lui în stabilirea textului romanului *Ciocoi vechi și noi*, publicat în două ediții (1931, 1944), pentru ca în 1957 să editeze întreaga operă a lui Nicolae Filimon, retipărindu-i și proza scurtă, jurnalul de călătorie, cronicile literare și muzicale; ulterior a redactat notele și variantele la primul volum (apărut în 1975) din seria *Opere*, îngrijită de Mircea Angheliescu. De altfel, **B.** a fost cel dintâi istoric literar care s-a ocupat îndeaproape și de biografia scriitorului, documentația sa rămânând fundamentală. În ediții de un bun nivel filologic, a mai îngrijit dramele istorice ale lui Alecsandri, opera lui Heliade-Rădulescu și scrierile lui Grigore Alexandrescu. În colaborare, a publicat bibliografii referitoare la scrierile lui N. Bălcescu, V. Pârvan, A.P. Cehov sau la ecouri iberice și hispano-americane în România, precum și o culegere din glosele lui Barbu Lăzăreanu. Cea mai importantă contribuție a lui **B.** este însă „descrierea bibliografică” a presei românești din perioada 1907–1918, cuprinsă în volumul al doilea din *Publicațiile periodice românești*, elaborat în colaborare cu Georgeta Răduică și Neonila Onofrei (1969). Este o lucrare indispensabilă cercetătorilor de istorie a culturii, așezată în descendența studiilor bibliografice elaborate de Ioan Bianu.

SCRIERI: *Teatrul românesc acum o sută de ani* (în colaborare cu I. Massoff), pref. Paul I. Prodan, București, 1935; *Drama istorică în teatrul lui V. Alecsandri*, Craiova, 1937; *Ioan Eliade-Rădulescu. Omul și opera*, București, 1939; *Nicolae Filimon, inițiatorul romanului românesc*, București, 1940; *Activitatea folcloristică a lui Nicolae Filimon*, București, 1941; *Bibliografia scrierilor lui N. Bălcescu*, în *Articole și referate despre N. Bălcescu*, București, 1953; *Vasile Pârvan. Biobibliografie* (în colaborare), București, 1957; *Échos ibériques et hispano-américains en Roumanie* (în colaborare), București, 1959; *Tchékhov en Roumanie* (în colaborare), București, 1960; *Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România. 1867–1967. Cartea centenarului* (în

colaborare), pref. Șerban Cioculescu, București, 1968; *Publicațiile periodice românești*, vol. II (în colaborare cu Georgeta Răduică și Neonila Onofrei), București, 1969. **Culegeri:** *Cântece de dragoste din toate ținuturile locuite de români*, Cluj, 1924. **Ediții:** N. Filimon, *Ciocoi vechi și noi*, pref. edit., Craiova, 1931; ed. București, 1944, *Nenorocirile unui slujnicar*, pref. edit., București, 1933, *Opere*, I–II, pref. G. Ivașcu, București, 1957, *Opere*, I–II, introd. Mircea Angheliescu, București, 1975–1978 (în colaborare cu Mircea Angheliescu); I.L. Caragiale, *Pagini de proză necunoscută*, pref. edit., București, 1936; V. Alecsandri, *Drame istorice*, introd. edit., Craiova, 1937; I. Heliade-Rădulescu, *Scrieri literare*, introd. edit., Craiova, 1939, *Scrieri politice, sociale și lingvistice*, Craiova, [1942]; Grigore Alexandrescu, *Opere complete. Poezii și proză*, București, [1940]; Barbu Lăzăreanu, *Glose și comentarii de istoriografie literară*, București, 1958 (în colaborare cu Ion Crișan).

Repere bibliografice: Al. A. Philippide, N. Filimon, „Ciocoi vechi și noi”, ediție îngrijită și comentată de G. Baiculescu, ALA, 1931, 545; Perpessicius, *Opere*, V, 92–96, IX, 215–219; Dan Smântânescu, N. Filimon, „Ciocoi vechi și noi”, „Epoca”, 1933, 1399; Dan Smântânescu, „Teatrul românesc acum o sută de ani”, RP, 1934, 5007; Gh. Vrabie, „Ioan Eliade-Rădulescu”, G, 1939, 7; Perpessicius, *Lecturi*, 302–308, 406–414; George Muntean, *George Baiculescu*, RL, 1972, 38; Theodorescu, *Ist. bibl., passim*; Bucur, *Istoriografie*, 256–257; *Dicț. scriit. rom.*, I, 150–151. **D.M.**

BAIDAN, Boris (22.X.1912, Vulcănești–Cahul – 4.V.1984, Chișinău), poet. Este fiul lui Emilian Baidan, învățător. A urmat liceul la Ismail, apoi, între 1934 și 1939, Facultatea de Litere din Iași. Aici a făcut parte din cercul literar Noua Junime, condus de G. Călinescu. Profesor la Tighina, Chișinău și Jura (Râbnîța) până în 1944, lucrează un timp ca asistent al lui Emil Petrovici la Universitatea din Cluj, unde obține în 1945 titlul de doctor în științe filologice. Întors în Basarabia, în 1949 va fi deportat în Siberia. Eliberat abia în 1968, e angajat cercetător la Muzeul Republican de Literatură, apoi traducător la cotidianul „Chișinău”, redactor la *Enciclopedia sovietică moldovenească*. Pensionat în 1982, se sinucide după doi ani. **B.** a debutat cu versuri în 1932 la revista „Orientări” (Moinești), continuând să colaboreze la „Viața Basarabiei”, „Lumea”, „Bugeacul”, „Însemnări ieșene”, „Itinerar”, „Arhiva” ș.a. În 1940 și-a adunat poeziile în volumul *Invitație la melancolie*.

Un lirism tensionat animă strofele lui **B.**, înseminate numai de amintirea locurilor copilăriei, de „nălucirile visării”, melancolia sa fiind ușor intelectualizată, provocată și întreținută de aluzii și iluzii livrești. „Întoarcerea în amintire” este unicul mijloc

rodnic de spiritualizare a unei poezii care nu a ajuns să se lămurească și să se desprindă de abstracțiunile inculcate de lecturi. Anumite contribuții de slavistică, răspândite în reviste, a adus **B.** prin punerea în circulație, la noi, a unei traduceri și a unor interpretări referitoare la poemul medieval *Cuvânt despre oastea lui Igor*, titlul propus de el fiind *Cântarea oștirii lui Igor*.

SCRIERI: Al. Papadopol-Calimah și „Cuvânt despre expediția lui Igor”, Iași, 1939; *Invitație la melancolie*, Chișinău, 1940.

Repere bibliografice: Dragomir Petrescu, „Invitație la melancolie”, „Bugeacul”, 1939, 5–7; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 144–145; Mănuță, *Perspective*, 42–46; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, 214; *Dicț. Chișinău*, 23–24; Dan Mănuță, *Literatură, identitate și regionalism*, Iași, 2012, 111–115. **D.M.**

BAISKI, Dușan (11.III.1955, Sânnicolau Mare), prozator, poet, traducător. Este fiul Elenei Baiski (n. Ieftici) și al lui Ștefan Baiski, muncitori. Urmează școala generală la Cenad, apoi cursurile Școlii Profesionale Electromotor Timișoara (1970–1973), ale Școlii Populare de Artă din Timișoara (1971–1974); în 1979 va absolvi tot aici Liceul de Filologie–Istorie. Mai târziu va face studii la Open University Business School (Marea Britanie, 1998–1999) și la Information Technology College – ELINF (2006). În Timișoara a fost electrician la Întreprinderea de Aparate Electrice de Măsurat (1973–1991), redactor-șef la săptămânalul „Sindicatul bănațean” (1990), redactor-șef adjunct la săptămânalul „Mercur” (1990). A lucrat ca șef de secție și la săptămânalul timișorean de informație și divertisment „Agenda”. A debutat cu proză SF în „Forum studențesc” (Timișoara, 1977), iar editorial cu volumul de proză scurtă *Averse izolate* (1984). Colaborează la mai multe publicații din țară și de peste hotare: „Orizont”, „Paradox”, „Helikon”, „Književni život”, „Știință și tehnică”, „Renașterea bănațeană”, „Realitatea bănațeană”, „Banatske novine”, „Feedback”, „Banat”, „Orient latin”, „Timișoara”, „Observator”, „Tribuna tineretului”, „Književna reč”, „Stremljenja”, „agonia.ro”, „littera.eu” ș.a.

Diversitatea preocupărilor lui **B.** se manifestă și în domeniul propriu-zis al literaturii. Autor al câtorva cărți de proză, publică în 1990 și în 2007 poeme în limba sârbă, *Ljubav medju senkama* și *Svada s mastilom*. O piesă de teatru, *Piața cu paiețe* (1994), „comedie balcanică”, abordează, în registru parodic, problematica socială a tranziției postdecembriste. **B.** ilustrează, cu egală disponibilitate, specia povestirii fantastice și proza SF. Îmbinând parabolicul și

raportarea la circumstanțe controlabile, povestirile au un caracter destul de elaborat. Regimului aluziv al narațiunii i se adaugă o rețea densă de simboluri, de gesturi și apariții premonitории, care conferă textelor o coerență întâlnită mai curând în cazul unor construcții romanești. Unitare prin atmosfera crepusculară pe care o evocă, textele-parabolă din *Luna și tramvaiul 5* (1994) pot fi citite ca o utopie negativă. Drumul personajelor spre un Enad încremenit într-un Ev Mediu decorativ este presărat de avertismente ce prefigurează sfârșitul unei civilizații, încheierea unui ciclu al istoriei. O atmosferă ireală, neliniștitoare, un univers în care timpul se dilată ori este de-a dreptul abolit conservă cel mult o umanitate lipsită de liber arbitru, care asistă, impasibilă ori neputincioasă, la repetarea la infinit a acelorași evenimente și întâmplări tragice. Cu o anume insistență asupra pitorescului lumii rurale (personaje, limbaj, tramă epică), cele treisprezece povestiri din volumul *Păsări pătrate pe cerul de apus* (2006) mizează mai puțin pe efectul scos din plasarea protagoniștilor în situații limită, cât pe insinuarea fantasticului în derularea unor evenimente banale. Structuri dilematice ori pur și simplu trăind stări de conștiință confuze, personajele iau act de existența unei ordini onirice, a unei lumi „a misterului, a derizoriului, a absurdului, a irealității din spatele a ceea ce numim, în general, și fals, realitate”. **B.** a tradus câțiva mari scriitori de limbă sârbă din secolul al XX-lea (Miloš Crnjanski, Vuk Drašković ș.a.), precum și, prin intermediul unor versiuni în sârbă, poeți și prozatori chinezi contemporani.

SCRIERI: *Averse izolate*, Timișoara, 1984; *Radiografia unui caz banal*, Timișoara, 1988; *Luna și tramvaiul 5*, Timișoara, 1994; *Piața cu paiațe*, Timișoara, 1994; *Război pe internet*, Timișoara, 2004; *Păsări pătrate pe cerul de apus*, Timișoara, 2006; *Cenad, pur și simplu*, Timișoara, 2009; *Cenad. Studii monografice*, Timișoara, 2012. **Traduceri:** Miloš Crnjanski, *Migrațiile*, Timișoara, 1991 (în colaborare cu Octavia Nedelcu); Chang Shiang Hua, *Mătase și vin fiert*, Timișoara, 1994, *Lacrima: Orient și Occident*, Timișoara, 2000; Vuk Drašković, *Cușitul*, Timișoara, 1995, *Consulul rus*, Timișoara, 2005; Dragan Dragojlović, *Cartea iubirii*, Timișoara, 1996 (în colaborare cu Blagoe Ciobotin), *Invocarea lui Dumnezeu*, Timișoara, 2011 (în colaborare cu Blagoe Ciobotin); *Antologie de poezie chineză contemporană*, îngr. Zhang Xianghua și Radoslav Pušić, Timișoara, 1996.

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, *Existența și procedeele*, RL, 1989, 29; Ioan Holban, „*Radiografia unui caz banal*”, CL, 1989, 4; Miomir Todorov, „*Radiografia unui caz banal*”, „Banatske novine”, 1989, 1; Mandics Gyorgy, „*Radiografia unui caz banal*”, „Szabad-szo”,

1989, 6; Maria Genescu, *Drumul spre Enad*, RL, 1994, 9; Octavian Soviany, *Istorii insolite*, CNT, 1994, 41; *Dicț. Banat*, 66–68; Ivo Muncian, *Scriitori sârbi din România*, Timișoara, 2006, 213; Eugen Dorcescu, *Dușan Baiski și realismul oniric*, „Banat”, 2008, 7. **L.A.**

BAIULESCU, Maria (21.VIII.1860, Brașov – 24.VI.1941, Brașov), poetă, traducătoare. Este fiica Elenei și a lui Bartolomeiu Baiulescu, protopop. Face primele clase în urbea natală, la o școală în limba română, la un liceu german, precum și la un institut francez de domnișoare, continuând să se pregătească în particular. Președintă, din 1906, a Reuniunii Femeilor Române din Brașov, **B.** – pe atunci directoare a Școlii Industriale – nu-și cruță eforturile pentru crearea Uniunii Femeilor Române din Ardeal, a cărei lideră este până în 1935, iar apoi „prezidentă de onoare”. Președintă a secției feminine a Asteii, vede în sateancă și în orășeancă o cheazășie a renașterii morale. Cu traduceri, versuri, proză a colaborat la „Tribuna”, „Universul literar”, „Vatra”, „Dreptatea”, „Epoca”, „Familia”, „Gazeta femeii” ș.a.

Ca scriitoare, profilul acestei feministe cu suflet caritabil rămâne indistinct. **B.** a debutat, sub pseudonimul gingaș Sulfina, în „Meseriașul român”, cu traduceri din literatura germană și franceză. Scrierile literare, publicate mai întâi în reviste și ziare, le va strânge în volumele *Note și impresiuni* (1896) și *Extaz* (1908), de ambițioasă paletă: eglogă, doină, în formă poporană, sonet, nocturnă, pastorală, romanță, aubadă, barcarolă, sonată, baladă, elegie. Deși atentă la melodicitatea frazării, **B.** nu se prea întâlnește, în stihurile ei, cu lirismul. E sinceră, dar fadă, sensibilă, cadentându-și însă extazele în debitări sălcii. Abia în „peisagii”, unde figurația mitologică e conturată cu o anume grație, și în versurile de palpit amoros ea accede, ici-colo, la expresivitate. În proză cultivă o manieră în care, printre „reflexiuni” poetice și alte simțitoare „reverii”, se înfiripă și o simbolistică a anotimpurilor. Însemnările de călătorie, presărate cu semne de exclamație, denotă curiozitate pentru latura etnografică a locurilor vizitate. Jucate de societățile de diletanți, în regia autoarei, câteva compuneri dramatice amalgamează însăilări proprii (printre care *Vacanții*, 1903) și localizări (după Juin și Flers, Marc Michel și Eugène Labiche). Ca traducătoare, **B.** face o figură onorabilă. A tradus, nu fără iscusință, din Saltîkov-Șcedrin, Louis de Meurville, H. Bernstein, Ferdinand Freiligrath, Friedrich Schiller, Hermann

Sudermann, Shakespeare, Goethe ș.a., multe transpu-neri rămânând în pagini de gazetă.

SCRIERI: *Note și impresiuni*, Craiova, 1896; *Vacanții*, Brașov, 1903; *Extaz*, București, 1908; *Corespondență*, îngr. și introd. Ruxandra Moașa Nazare, București, 2001. **Traduceri:** Marc Michel, Eugène Labiche, *Un om buclucaș*, Brașov, 1898; Juin și Flerx, *Idil la țară*, Brașov, 1898; Goethe, *Hermann și Dorothea*, Brașov, 1911.

Repere bibliografice: Cornel, *Figuri*, I, 149; Ion Gherghel, *Goethe în literatura română*, I, București, 1931, 43, 79, 117–119; *Cărturari brașoveni*, 22–23; Elena Dunăreanu, *Personalități feminine*, Sibiu, 1975, 11–13; Florin Faifer, *Feminista*, CL, 1998, 1; Eugenia Crișan, *Maria Baiulescu, singura femeie colaboratoare la „Enciclopedia română”*, T, 2004, 9–10. **F. F.**

BALABAN, Mircea E. (13.XII.1905, București – 1.VIII.1971, București), poet, prozator, traducător. Dintre părinți, Virginia (n. Mănciulescu) și inginerul Emil Balaban, director general al Poștelor și director al Școlii Politehnice, mama lui **B.** manifestase înclinații artistice, fiind absolventă a Conservatorului de Muzică și Artă Dramatică din București. După clasele primare, făcute acasă (cu examene la școala „Clemența”), el urmează clasa întâi de liceu la Iași, familia alegând, din cauza războiului, soluția plecării în refugiu. La revenirea în București, este înmatriculat la Liceul „Gh. Lazăr”. Încă elev, se înscrie la Conservator, la clasa Mariei Filotti. Odată cu încheierea primului an, își ia bacalaureatul, iar la sfârșitul celui de-al doilea obține un angajament la Teatrul Mic. În 1927, punând punct uceniciei bucureștene, pleacă la Paris, unde va rămâne opt ani, răstimp în care obține, în 1934, licența în litere și filosofie la Sorbona. Viața lui de actor pare să înceapă sub bune auspicii. Este primit să studieze, fiind curând și angajat la Théâtre de l'Atelier al lui Charles Dullin, apoi la Théâtre Porte Saint-Martin; a mai jucat mici roluri, sub direcția lui Louis Jouvet, și la Théâtre Maturins, în trupa lui Georges Pitoëff. Dar, întors în țară, pe **B.** nu-l așteaptă decât o carieră mai curând modestă de interpret, îndeosebi în comedie, la Teatrul Național din București, Teatrul Nostru, Teatrul Municipal, Teatrul de Comedie, Teatrul Modern, ca și la teatrele naționale din Craiova și Cluj. A figurat, cu prezențe episodice, în distribuția unor filme.

Este, poate, și o nevoie de compensație în râvna lui **B.** de a scrie versuri – dorința de a-și pune în relief vocea lirică, alta decât aceea de pe scenă sau de la teatrul radiofonic. Meloman – compune poemul în proză *Năluca* ascultând un cvartet de Claude Debussy –, el caută să imprime poemelor lui, lucrate

într-o tehnică impresionistă, o anume muzicalitate. O calitate, inventivitatea imagistică, elaborație a unui diletant prețios, se transformă în contrariul ei, câtă vreme versul pletoric e pândit mereu de facilitate. În „Revue roumaine” (1964–1971) **B.** a publicat tălmăciri în franceză ale unor scrieri (în versuri sau în proză) aparținând lui Al. Macedonski, Ion Pillat, Lucian Blaga, V. Voiculescu, Mihai Codreanu, G. Călinescu, Eugen Jebeleanu, Nicolae Labiș, Nichita Stănescu ș.a. În 1970 și 1971 înregistrează versiunea proprie, în limba franceză, a douăzeci și cinci de poeme (*Poésie roumaine du XX-ème siècle* – Tudor Arghezi, G. Topîrceanu, V. Voiculescu, Ion Pillat, Adrian Maniu) pe un disc, apărut în 1974. Așa cum în 1947, pentru turneul Teatrului Alhambra în Liban și Egipt, tradusesese libretul operetei *Țara surâsului* de Franz Lehár, în 1965, cu prilejul deplasării Teatrului de Comedie în Franța, face același lucru cu piesele *Umbra* de Evgheni Șvarț și *Mușchetarii Măgăriei sale* de Ion Lucian. O dramatizare după Jules Verne, *O iarnă printre ghețari*, a fost transmisă la Radio București. În manuscris, în afara unor tălmăciri de versuri, din românește în franțuzește (de la V. Alecsandri la Tiberiu Utan) și din franțuzește în românește (de la Paul Verlaine la Paul Fort), a lăsat mai multe texte dramatice, câteva dramatizări și două piese scrise în limba franceză; de asemenea, un scenariu cinematografic. Memoriile lui, rămase – cu mici excepții (câteva pagini au apărut în presă în 1996) – în manuscris, poartă titlul *46 de ani de teatru*. Câteva poeme alcătuite în franceză susțin partea sentimentală a romanului *Al treilea* (1943). Un „debut remarcabil”, potrivit aprecierii lui Pompiliu Constantinescu, impresiile lui Perpessicius fiind și ele mai mult decât favorabile. Pe urzeala unei povești de dragoste (Irène și Jacques visează o iubire care să poarte „accentul veșniciei”), **B.**, ambițios în intențiile lui, urmărește să dezvolte tema destinului, eternul „al treilea”, care sfârșimă iluziile și proiectele a doi logodnici aflați în pragul vieții. Jacques, student în sculptură și arhitectură la Paris, este victima unei eredități încărcate, care nu va întârzia să răbufnească. Ciclotimic, trecând ușor de la veselie la tristețe, el suferă de „excitație maniacă”; iar „deraierea” lui e prevestită de unele comportări ciudate. Va sfârși ca un „strigoi”, într-un ospiciu, modelând din zăpadă – simbol lejer – o statuie. Detaliile morbide abat romanul în sfera patologiei, speculată într-o anecdotică insistentă, ce dă în vileag lecturile predilecte ale prozatorului. Tentat de analiza psihologică, el nu-și reprimă deloc, în pasajele descriptive, gustul pentru metafora susceptibilă să

împânzească liric o narațiune care, urmând acest făgaș, se diluează treptat.

SCRIERI: *Al treilea*, București, [1943].

Repere bibliografice: Al. R. [Al. Raicu], *Mircea E. Balaban*, „Studio Teatrul Național”, 1943–1944, februarie–martie; Pompiliu Constantinescu, „*Al treilea*”, VRA, 1944, 734; Perpessicius, *Opere*, XI, 33–35; Ion Biberi, „*Al treilea*”, „Democrația”, 1945, 31; Camil Petrescu, *Mircea Balaban*, „Fapta”, 1946, 642; Piru, *Panorama*, 370; Massoff, *Teatr. rom.*, VII–VIII, *passim*; Florin Faifer, *Comediantul*, CL, 2001, 7. **F.F.**

BALACCIU MATEI, Jana (21.IV.1947, Gogoșari, j. Giurgiu), editoare, traducătoare. Este fiica Eugeniei (n. Dincă) și a lui Leonida Balacciu, funcționar. Urmează la Giurgiu Școala Medie nr. 1 (absolvită în 1965), apoi Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1965–1970), de la terminarea căreia va fi redactor la Editura Enciclopedică Română (devenită în 1975 Editura Științifică și Enciclopedică), apoi cercetător la Institutul de Lingvistică din București (1979–2004), unde își va susține, în 2000, doctoratul în filologie romanică. Debutază în revista „Limba română”, în 1980, și mai colaborează cu traduceri și articole la „Studii și cercetări lingvistice”, „România literară”, „Poesis”, „Barcelona metropolis” ș.a. În 1976 îi apare prima carte, antologia *Calistrat Hogaș interpretat de...* În cadrul Institutului de Lingvistică participă, în calitate de coautoare, la proiecte lexicografice concretizate în lucrări de referință: *Enciclopedia limbilor românice* (1989; Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei Române), *Enciclopedia limbii române* (2001), ambele coordonate de Marius Sala, *Dictionnaire des emprunts latins dans les langues romanes*, în coordonarea Sandei Rheinheimer Rîpeanu (2004; Premiul „Timotei Cipariu” al Academiei Române), *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a doua, revizuită și adăugită, coordonată de Ioana Vintilă-Rădulescu (2005). A mai elaborat, în colaborare cu Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români* (1978). La Editura Meronia inițiază, în 1998, colecția „Biblioteca de cultură catalană”. Este membră la Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (din 2004). A fost distinsă, la Barcelona, cu premiile „Creu Sant Jordi” (2003), acordat de Guvernul Cataloniei, „Joan Cendrós” (2005), al societății de promovare a culturii catalane Omnium Cultural, și „Josep Maria Batista i Roca” (2008), atribuit de Institut de

Projeccio Exterior de la Cultura Catalana. A semnat și Jana Balacciu, Jana Matei.

Realizarea programatică de traduceri din literatura și cultura catalană, pe care o inițiază **B.M.**, acoperă un teritoriu prea puțin cunoscut în țara noastră. Tălmăcind texte importante, pe o amplă deschidere temporală, de la Ramón Llull (Raimundus Lullus), părintele literelor catalane, la prozatoarea de notorietate europeană Mercé Rodoreda și la scriitorii de astăzi, ea se sprijină pe o experiență lingvistică deloc obișnuită, acumulată în decenii de cercetare. Dificultățile asumate, în cazul lui Ramón Llull, țin nu numai de nevoia înțelegerii originalității gândirii sale în epocă, ci și de transpunerea adecvată a caracteristicilor textului (nativ, logic-argumentativ, mistico-poematic), atât în *Cartea păgânului și a celor trei înțelepți* (cu un final tolerant, reluat peste timp de Lessing în *Nathan Înțeleptul*), cât și în primul, pare-se, bildungsroman utopic european, *Blanquerna*. În ceea ce privește literatura modernă și contemporană, scopul urmărit a fost acela de a asigura echilibrul gingaș între echivalările referențiale, spre a nu „trăda” contextul, și recrearea, pe cât posibil, a emoției estetice a originalului. Într-o excelentă limbă românească, cu un acut simț artistic, **B.M.** transpune strategiile narative moderne la care recurge Mercé Rodoreda, reușind să reconstituie atât monologul interior, care înglobează descrieri, reflecții, dialoguri într-o viziune aproape filmică, al protagonistei din *Piața Diamantului*, cât și perspectivele diferențiate, adesea contradictorii, din care se încheagă saga de familie a trei generații din *Oglinda spartă*. Cu aceeași implicare, izbutește, de pildă, recuperarea planurilor spațio-temporale în țesătura complicată a romanului *Vocile lui Pamano* al prozatorului contemporan Jaume Cabré, de rafinată disponibilitate narativă, la limita între suspans polițist și frescă istorică, scris într-un limbaj nuanțat, bogat, pe alocuri postmodern. Traducătoarea a încercat, de asemenea, să prindă timbrul liric specific al câtorva poeți catalani.

Antologii: *Calistrat Hogaș interpretat de...*, pref. edit., București, 1976. **Traduceri:** Mercé Rodoreda, *Piața Diamantului*, pref. trad., București, 1995 (în colaborare cu Xavier Montoliu), *Oglinda spartă*, pref. trad., București, 2000, *Licăr de lună. Antologie de proză scurtă*, pref. Fina Llorca Antolí, București, 2003 (în colaborare cu Xavier Montoliu); Miquel Llor, *Laura în orașul sfinților*, pref. Iolanda Pelegrí, București, 2001; Blai Bonet, *Marea*, pref. Juan M. Ribeira Llops, București, 2002; Jaume Cabré, *Excelență*, București, 2002, *Umbra eunucului*, postfață

Elisabeta Lăsconi, București, 2004, *Vocile lui Pamano*, pref. Marta Nadal, București, 2008; Pere Calders, *Mâine în zori, la trei. Antologie de proză scurtă*, pref. trad., București, 2003; Carme Riera, *Depart, în zarea albastră*, București, 2003, *Cealaltă jumătate a sufletului*, pref. trad., București, 2005; Carles Duarte, *Ordit de llum – În urzeala lumii*, ed. bilingvă, pref. Susanna Rafart, București, 2006; Ramon Solsona, *Cimitir de buzunar*, pref. Lavinia Coman, București 2006 (în colaborare cu Lavinia Coman); Armand Puig i Tàrrach, *Iisus – un profil biografic*, pref. Episcopul Sofronie, București, 2006; Miquel Àngel Riera, *Insula Flaubert*, pref. Sebastià Perelló, București, 2007; Ramón Llull, *Cartea pângăritului și a celor trei înțelepți*, pref. Armand Puig i Tàrrach, București, 2010, *Blanquerna*, pref. Joan Santanach i Suñol, București, 2011; Monserrat Abelló, *Impulsul sângelui*, pref. Oriol Izquierdo, București, 2010 (în colaborare cu Xavier Montoliu); Maria Mercè Marçal, *Antologie poetică*, pref. Fina Llorca Antolín, București, 2012.

Repere bibliografice: Elisabeta Lăsconi [Interviu cu Jana Balacci Matei], ALA, 2003, 667; Mihai Zamfir, *Legendarul război*, RL, 2003, 51–52; Rodica Zafiu, *DOOM 2*, RL, 2005, 23; Xavier Montoliu, *Literatura romanesa i literatura catalana: quan el desafiament es diu traducció*, „Quaderns. Revista de traducció”, 2008, 15; Grete Tartler, *Un dialog medieval între culturi*, RL, 2011, 41. **G.Dn.**

BALACI, Alexandru
(12.VI.1916, Aurora, j. Mehedinți – 7.III.2002, București), italianist, traducător, poet.

Este fiul Mariei (n. Păvălan) și al lui Constantin Balaci, subofițer. Termină Colegiul Național „Carol I” la Craiova, apoi urmează Facultatea de Litere și Filosofie la Universitatea din București (1934–1938), specializându-se în limba și literatura italiană. Încă elev, debutează la publicația craioveană „Înmuguriri” în 1933, iar ca student, intră în cercul revistei „Cadran”. Custode al Bibliotecii Seminarului de italiană, între 1941 și 1945 e în armată, participând la război. În 1943 își susține teza de doctorat, *Giovanni Pascoli nel neoclassicismo italiano* (publicată în 1944), iar din 1947 îmbrățișează cariera didactică, mai întâi la Academia de Studii Economice, apoi la Universitatea din București, unde ocupă funcții pedagogice și de

conducere: profesor doctor docent, șef al Catedrei de limbi și literaturi romanice (din 1958), decan la Facultatea de Filologie (1960–1962), prorector (1962–1965). Întrerupte în intervalul 1970–1974, când funcționează ca director la Accademia di Romania de la Roma, îndatoririle sale didactice sunt dublate de multiple activități științifice și socioculturale: vicepreședinte al Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă (1965–1969), secretar general al Comisiei Naționale pentru UNESCO (1965–1972), președinte al Asociației Române pentru Națiunile Unite (1974–1990), membru în Comitetul Executiv al Federației Mondiale pentru Națiunile Unite, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor (1981–1990), deputat în Marea Adunare Națională (1980–1989) ș.a. Participă la conducerea revistelor „Studii de literatură universală”, „Secolul 20”, „Caiete critice”, „Viața românească” ș.a. Coordonează lucrări lexicografice de amploare (*Dicționar italian-român* în mai multe ediții). În 1965 este ales membru corespondent al Academiei, titularizat în 1994. Este distins cu Premiul Învățământului pentru activitate științifică (1964), Premiul Asociației Scriitorilor din București (1974), Premiul Special al Uniunii Scriitorilor (1986). Instituții de cultură italiene îi acordă numeroase distincții, printre care premiile Tor Margana (1971), Etna Taormina (1974) și Circe Sabaudia (1983), titlul de Comandor al Ordinului Meritul Republicii Italiene (1966), Marele Cordon al Ordinului Phönix (Grecia, 1966), iar din partea statului român a primit ordinele „23 August”, Steaua RPR, Steaua RSR, Meritul Cultural ș.a. A fost, din 1993, președinte de onoare al Asociației Culturale România-Italia.

Primele două monografii ale lui **B.**, *Giovanni Pascoli în neoclasicismul italian* și *Giosuè Carducci* (1947), prefigurau deja direcția fundamentală a preocupărilor – istoria literaturii italiene. La intervale relativ scurte, publică apoi, între 1958 și 1968, patru volume sub titlul *Studii italiene*. Problematika diversă și personalitățile avute în vedere acoperă evoluția literaturii italiene de la Dante până în vremea noastră. Pentru deciptarea sensurilor operei, **B.** folosește predilect demersul impresionist și pe cel al criticii istorice, la care se adaugă, în formularea judecăților estetice, și alte metode critice, cele sociopsiho-biografice, printre altele. Stilul nu evită metafora temperată, atestând implicarea uneori puternică, dominantă chiar, a emoționalității, turnată însă mai totdeauna în expresii calme. **B.** tinde frecvent spre cuprinderea monografică, modalitate de studiu cu largi posibilități

analitico-explicative, demonstrând preferința statornică pentru imaginea unei personalități reprezentative, și numai implicit a unui aspect tematist, a unui curent sau a unei epoci. Monografiile punctează momente de rezonanță universală în evoluția literelor italiene. Precedate mai totdeauna de investigații parțiale, publicate în revistele de specialitate sau în *Studii italiene*, ele conțin împliniri nuanțate față de cercetările anterioare, exegetul străduindu-se de fiecare dată să pătrundă în esența operei pentru a-i desluși sensurile durabile și consonanțele contemporane specifice. Criteriile de apreciere se identifică aproape cu dezideratele exprimate de Dante în *Divina Comedie*: poetul a fost ales să spună adevărul în chip nonconformist, opera este reprezentarea integrală a vieții, iar la făurirea ei participă cerul și pământul, altfel spus, realitatea și fantezia poetică. Istoricul literar se îndreaptă spre creatorii de prim rang. Marilor precursori ai Renașterii italiene le consacră câte un volum: *Dante Alighieri* (1966), *Francesco Petrarca* (1968) și *Giovanni Boccaccio* (1976), evidențiind contribuția fiecăruia la cultura umanității. Opera dantescă este plasată în contextul ascensiunii „stării a treia”, Petrarca reprezintă prima conștiință de sine a lumii moderne, conștiință

scindată între stereotipurile a două culturi, clericală și laică, în vreme ce Boccaccio e socotit al doilea mare umanist italian. Urmează câteva monografii despre scriitorii renascentiști, mai întâi Niccolò Machiavelli (1969), comentat pozitiv până și în machiavelismul înțeles ca doctrină, și apoi Lodovico Ariosto (1974) – o adevărată sinteză a Renașterii literare. Lor li se va adăuga Torquato Tasso (1982). Tinzând să acopere toate epocile și curentele importante, interesul cercetătorului stăruie mai îndelung, cu un scurt popas în secolul Luminilor cu *Vittorio Alfieri* (1989), asupra romantismului, monografiile *Giacomo Leopardi* (1972) și *Alessandro Manzoni* (1974) circumscriind două din personalitățile proeminente ale curentului. Spirit magnific, etern agitat, romantic lucid, Leopardi este întrecut – crede **B.** – de Manzoni prin experiența trăirii pe întregul arc risorgimental și printr-o concepție constructivă a vieții. Intellectual sensibil, de vastă cultură, exegetul își sprijină afirmațiile pe apropiări comparative, fertile în sugestii, cu aria altor mari literaturi, operând diferențieri și ierarhizări valorice în cazuri nu o dată complexe. Estetica dificilă a lui Ugo Foscolo, de pildă, este fixată între romantism și neoclasicism, revigorarea poeticilor antice înglobându-i nuanțat pe Carducci și pe Pascoli, cel din urmă

Al. Balaci împreună cu Al. Rosetti

decadentist prin excelență. Ordonate cronologic, studiile monografice sunt scrise într-un stil cu acuzate valențe poetice, agreând frecvent paradoxul. Fibra lirică a autorului vibrează profund la stimulii operei, dar formația clasicistă temperează expresia verbală. Expunerea avansează calm pe spațiul întins al analizelor, coagulându-se uneori în pledoarii strânse, dirijate lucid spre finalitatea demonstrației de idei. Rare interogații aparent patetice și afirmații aproape sentențioase indică un retorism strunit. Totul capătă culoare și relief, întreșând biografia scriitorului cu contextul istoric, ocazie de a reconstitui convingător împrejurări istorice, destinul unor idei și al oamenilor. Spațiile dintre marile personalități, mai puțin ori deloc reprezentate, sunt investigate în *Studii italiene*. Aproape că nu există problemă, scriitor sau operă mai importantă care să nu fi intrat în câmpul atenției lui B. De la școala siciliană la literatura Italiei contemporane, istoricul literar parcurge o arie întinsă, punctând contribuțiile de referință. Unele probleme vor fi reluate și în *Studii și note literare* (1979). Se reface astfel întreaga devenire a literaturii italiene, din perspectiva unei estetici constant realiste. Dispunerea acestui material polimorf într-o curgere temporal coerentă, în scopul elaborării unei panorame, este anunțată de cele două volume din *Storia della letteratura italiana* (1962), mijlocită și de *Sinteze umaniste* (1984). Poeziile din placheta de debut, *Dolores* (1941), juvenile notații sentimentale, ori impresiile de călătorie din *Jurnal italian* (1973) și, mai apoi, din *Itinerare paralele* (1981), impregnate și stilistic de măreția copleșitoare a istoriei, culturii și geologiei traseelor parcurse, indică înclinații complementare. Traducerile (unele în colaborare cu soția sa, Anca Balaci) și intervențiile publicistice completează activitatea italianistului.

SCRIERI: *Dolores*, București, 1941; *Giovanni Pascoli în neoclasicismul italian*, București, 1944; *Giosuè Carducci*, București, 1947; *Studii italiene*, I–IV, București, 1958–1968; *Storia della letteratura italiana*, I–II, București, 1962; *Dante Alighieri*, București, 1966; *Francesco Petrarca*, București, 1968; *Niccolò Machiavelli*, București, 1969; *Giacomo Leopardi*, București, 1972; *Jurnal italian*, București, 1973; *Lodovico Ariosto, contemporanul nostru*, București, 1974; *Alessandro Manzoni (Monografia unei vieți și a unei capodopere)*, București, 1974; *Giovanni Boccaccio*, București, 1976; *Ugo Foscolo*, București, 1978; *Studii și note literare*, București, 1979; *Mantegna*, București, 1980; *Itinerare paralele*, București, 1981; *Tiepolo*, București, 1982; *Torquato Tasso*, București, 1982; *Sinteze umaniste*, București, 1984; *Luigi Pirandello*, București, 1986; *În fluxul spiritualității*, București, 1987; *Vittorio Alfieri*, București, 1989; *Pictori venețieni în*

secolul al XVII-lea, București, 1998. **Ediții:** Dante Alighieri, *Divina Comedie*, I–III, tr. George Coșbuc, introd. edit., 1954–1957; *Divina Comedie*, I–III, tr. Eta Boeriu, introd. edit., București, 1982. **Traduceri:** Molière, *Prețioasele ridicole*, în Molière, *Opere*, I, îngr. și pref. N.N. Condeescu și Valentin Lipatti, București, 1955; Silvio Micheli, *Adevărul*, București, 1955; Vasco Pratolini, *Metello*, pref. trad., București, 1957; Alessandro Manzoni, *Logodnicii*, București, 1961; Giuseppe Ungaretti, *Poezii*, București, 1963 (în colaborare cu M.R. Paraschivescu), *Carnetul bătrânului*, București, 1981; Luigi Pirandello, *Șalul negru*, București, 1966; Goffredo Parise, *Crematoriul din Viena*, București, 1973; Paolo Monelli, *O aventură în secolul întâi*, I–II, București, 1977 (în colaborare cu Anca Balaci); Renato Pestriniero, *Cuibul de dincolo de umbră*, București, 1993 (în colaborare cu Anca Balaci); Anna Rinonapoli, *Cavalerii lui Tau*, București, 1993 (în colaborare cu Anca Balaci).

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, IX, 301–303; Mincu, *Critice*, II, 259–262; Michaela Șchiopu, „Alessandro Manzoni”, „Synthesis”, 1974, 1; Piru, *Reflexe*, 49–54; Andreea Roman, *Afinitățile și opțiunile unui italianist*, SXX, 1977, 6; Dan Grigorescu, *Giuseppe Ungaretti, „Carnetul bătrânului”*, CNT, 1981, 29; Felea, *Prezența*, 145–149; Ierunca, *Dimpotrivă*, 177–181; *Dicț. scriit. rom.*, I, 151–154; Velea, *Universalști*, 100–108; Marin Mincu, *Un aristocrat*, LCE, 2002, 11; Mihai Zamfir, *Balaci*, RL, 2002, 12; Simion, *Fragmente*, V, 121–122; Florea Firan, *Alexandru Balaci*, „Scrișul românesc”, 2009, 9; *Un secol de italianistică la București*, vol. II: *O catedră centenară*, coordonatori Doina Condrea Derer și Hanibal Stănculescu, București, 2011, 183–198. S. V.

BALACI, Anca
(14.II.1932, București),
prozatoare,
traducătoare.

Este fiica Mariei (n. Paraipan) și a lui Minodor Udișteanu, avocat. A absolvit Facultatea de Filologie, secția limbi clasice, a Universității din București (1954). A fost profesoară la Academia Militară (1954–1957), redactor și șef de secție la Editura Științifică (1954–1969), asistentă la Catedra de filologie clasică a Universității din București (1965–1967). Este membră a Academiei Internaționale de Propagandă Culturală de la Roma. A debutat în 1961 ca traducătoare, domeniu în care s-a afirmat de-a lungul anilor prin

numeroase transpuneri din limbile franceză și italiană, multe sub numele Anca Udișteanu, iar câteva realizate în colaborare cu soțul său, Alexandru Balaci.

În 1965 **B.** publică *Mic dicționar de mitologie greacă și latină*, volum apărut în ediții succesive, gândit ca lucrare de popularizare, cu informații concentrate. În acest scop, autoarea a efectuat o selecție în multitudinea de variante ale unor legende și mituri, prezentându-le pe cele mai cunoscute, într-o concepție unitară, cu trimiteri eficiente de la un articol la altul. Bună cunoscătoare a lumii antice, scrie și câteva volume de povestiri mitologice și evocări istorice. *Pygmalion* (1969), *Povestiri de pe Mediterana* (1976), *Urechile lui Midas* (1979) și *Clelia* (1983) reunesec într-o viziune epică personală secvențe esențiale ale mitologiei sau momente istorice nimbate de legendă, cu intenția de a le face cunoscute și a le apropia de sensibilitatea omului modern. Povestirile sunt însoțite de comentarii explicative care le asigură accesibilitatea. Jurnale ale unui călător format în liniștea bibliotecilor, *Cetăți și himere* (1975) și *Pelerin la templul Lunii* (1990) vădesc deopotrivă sensibilitate și capacitate imaginativă. În locuri încărcate de istorie **B.** descoperă semnificații noi, meditănd la succesiunea civilizațiilor, propunând trimiteri la istoria artelor, științei, filosofiei, dar, mai ales, evocând o atmosferă vie, mereu alta. Doar aparent pe linia preocupărilor pentru mitologie, *Vacanță în Olimp* (1981) este un roman plasat în contemporaneitate, la malul Mării Negre, în stațiunea Olimp. Personajele, oameni din felurite medii sociale, se încadrează într-o atmosferă de vacanță, asumându-și mentalitatea ludicului. Ambiguitatea din titlu sugerează dorința lor de evadare într-un vis de fericire. Cu o mișcare narativă naturală și alertă, scriitoarea își urmărește alternativ eroii, intersectându-le poveștile într-un mod nu întotdeauna verosimil. Cartea este convingătoare în primul rând prin atmosferă și atrage prin amestecul de căldură și umor. În *Drum bun, Simina!* (1987) personajul-narator rememorează dragostea pentru o femeie acum iremediabil pierdută. El scrie o carte despre controversata personalitate a lui Seneca și, fără să-și dea seama, ficțiunea pe care o construiește capătă întâietate în fața propriei sale povești de dragoste. Roma secolului I este mai reală pentru el decât existența alături de Simina, întruchipare a spontaneității și a purității neatinse de livresc. Inserția citatelor din gânditorul antic nu oferă numai un interesant decupaj narativ, ci revelează sensul final al romanului: singurătatea asumată cu luciditate de scriitorul împărțit între obsesia cărții sale și iubirea

pentru Simina este resimțită cu o durere similară sacrificiului stoic. Acțiunea romanului *Nefertiti* (2001), fără îndoială opera de căpetenie a autoarei, se petrece în Egiptul antic, în secolul al XIV-lea î.H., pe timpul celei de-a XVIII-a dinastii, când a avut loc reforma religioasă a lui Ahnaton, supranumit și „faraonul eretic”. Cartea, vădind o impresionantă documentare în domeniul egiptologiei, conturează identitatea reginei Nefertiti, cunoscută doar datorită frumuseții ei, dar care a fost, mai mult decât soțul său, Ahnaton, adevărata susținătoare a reformei: deosebit de inteligentă și abilă, rapidă în hotărâri și eficientă în acțiuni, știind să domine, în egală măsură, trădarea celor apropiați, oscilațiile adeptilor, atacurile perfide venite atât din interior, cât și din exterior. Povestea de dragoste dintre atât de încercata regină și Tutmosis, marele sculptor al imperiului, cel care a imortalizat-o în nenumărate ipostaze transmise posterității, apare însoțită de bogăția, adesea în exces, a informațiilor despre civilizația egipteană. Ele pătrund în narațiune cât mai aproape de realitatea istorică, densă, descriptivă, cu accentul pus pe amănunt (ceremonial, mentalități, texte lirice și ritualuri, religii cu multiplele reprezentări ale regiunii, locuri sacre), acestea fragmentând și îndepărtând personajele de cadrele narrative. Cunoașterea livrescă a mediului adaugă epicii din *Nefertiti* un nivel enciclopedic și chiar necesitatea consultării unui dicționar al civilizației vechi egiptene pentru călătoria prin hățișul de locuri și personaje. **B.** a publicat în Italia eseuri (în volumele *Concerto di colori e luce* și *Cultura e promozione umana*, 1997) și schițe (în revista „Incontri”).

SCRIERI: *Mic dicționar de mitologie greacă și latină*, București, 1965; *Pygmalion*, București, 1969; *Cetăți și himere*, București, 1975; *Povestiri de pe Mediterana*, București, 1976; *Urechile lui Midas*, București, 1979; *Vacanță în Olimp*, București, 1981; *Clelia*, București, 1983; *Drum bun, Simina!*, București, 1987; *Pelerin la templul Lunii*, București, 1990; *Taina muntelui de alabastru*, București, 1991; *Nefertiti*, București, 2001. **Traduceri:** Louis Antoine de Bougainville, *Călătorie în jurul lumii*, București, 1961; Constancia de la Mora, *Mândra Spanie*, București, 1963; Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinț*, București, 1964; Ferdinand Lallemand, *Pytheas. Însemnări de călătorie*, București, 1965; José Cabanis, *Jocurile nopții. Hărțile timpului. Bătălia de la Toulouse*, pref. I. Vitner, București, 1969; Pierre Mac Orlan, *Bandera. Suflă în ceață*, pref. Al. Sincu, București, 1972; Jean Orieux, *Talleyrand – șfinxul neînțeles*, pref. Camil Mureșan, București, 1974 (în colaborare cu Leonard Altbuch și Gh. Popescu-Telega); Paolo Monelli, *O aventură în secolul întâi*, I-II, București, 1977 (în colaborare cu Alexandru Balaci);

Henry de Monfreid, *Cimitirul elefanților*, București, 1979; Antonio Spinosa, *Tiberiu, împăratul care nu iubea Roma*, București, 1992; Renato Pestriniero, *Cuibul de dincolo de umbră*, București, 1993 (în colaborare cu Alexandru Balaci); Anna Rinonapoli, *Cavalerii lui Tau*, București, 1993 (în colaborare cu Alexandru Balaci).

Repere bibliografice: Constantin Țoiu, „Cetății și himere”, RL, 1975, 23; Constantin Crișan, *Un voiaj liric*, ST, 1976, 4; Virgil Mazilescu, „Povestiri de pe Mediterana”, RL, 1977, 30; Vladimir Simon, „Urechile lui Midas”, RL, 1980, 30; Emil Manu, „Vacanță în Olimp”, RL, 1981, 36; Emil Manu, „Clelia”, *evocări din istoria legendară a Romei*, RL, 1984, 35; Andreea Vlădescu Lupu, *Romanul iubirilor crepusculare*, RL, 1987, 25.; *Dicț. scriit. rom.*, I, 154–156.

II. C.

BALADĂ, specie a epicii folclorice, în versuri. Termenul a fost introdus de V. Alecsandri, în 1852, în culegerea sa *Poezii populare. Balade (Cântice bătrânești) adunate și îndreptate*, substituindu-l denumirilor populare „cântec bătrânesc”, „cântec haiducesc” sau „cântec vitejesc”. În Europa apuseană **b.** însemna inițial o formă fixă a poeziei lirice, cântată în timpul dansului. Mai târziu ea a denumit cântecul epic popular, dar și o poezie cultă, cu sau fără formă fixă. În folcloristica românească termenul înglobează, în accepțiunea sa tradițională, întregul cântec epic, adică: **b.** propriu-zisă (sau nuvelistică), cântecele epice de vitejie, de haiducie, cele istorice și cele despre întâmplări contemporane. Astfel, atât *Soarele și Luna*, *Meșterul Manole*, *Miorița*, cât și *Miu Cobiul*, *Corbea*, *Toma Alimoș*, *Novăceștii*, *Miu Haiducul* intră în categoria **b.** Spre deosebire de cântecul liric, **b.** este întotdeauna destinată unor auditori care, cel mai adesea, cunosc acțiunea și îl corectează pe interpret de câte ori este cazul. Întrunirile prilejuite de șezători, târguri, nunți, cumetrii sau hramuri sunt cele mai propice pentru expunerea, uneori în sute de versuri, a unor întâmplări mai vechi sau mai recente. Caracterul public înlesnește și implicarea unor tendințe moralizatoare sau de stimulare a eroismului, principala ei funcție fiind cea social-educativă. În folclorul românesc **b.** cunoaște trei forme de existență distincte. Una, cu desfășurare amplă, este cea inspirată de fapte eroice din istorie, expuse într-un stil retoric, cu multe hiperbole și repetiții. Ea este cântată de obicei de lăutari cu acompaniament de instrumente muzicale (cimpoi, fluier, vioară, cobză sau țambal). Pasajele cântate pe o melopee liberă, silabică, deschisă improvizației, alternează cu versuri recitate și cu interludii instrumentale. Sub această formă, specia este încă vie în Oltenia și Muntenia, iar în secolul al XIX-lea a fost

atestată și în sudul Moldovei. **B.** nuvelistică, de o mai mică întindere, are un caracter liric mai pronunțat și este cântată de țărani. Este răspândită în Transilvania și în nordul Moldovei și circulă pe melodii de cântec sau chiar de doină (în Maramureș). **B.** cu funcție de colindă (în Transilvania) sau de plugușor (în Moldova) este adaptată funcțiilor specifice acestor specii. În timp ce în **b.** narațiunea reprezintă un scop în sine, în colindă narațiunea este un pretext pentru realizarea unui scop ritualic. Din această diferențiere funcțională rezultă tratarea și dezvoltarea diferită a acelorași motive în cele două specii. În colindă acțiunea este de obicei redusă la datele esențiale. Atunci când se recurge la un text de **b.** pentru îndeplinirea funcției de colindă, acesta este mult scurtat, uneori degradat. Când este urată, textul se conservă mai bine, căci și plugușorului îi este proprie desfășurarea amplă a narațiunii. Mutațiile funcționale ale unor texte nu sunt determinate numai de modalitatea comună de expunere (narațiunea), ci și de conținut. În unele împrejurări se face apel la **b.** numai pentru că are un subiect adecvat într-o anumită situație. În timpul desfășurării nunților poate dobândi chiar o funcție de cântec ritual (*Moșneag bătrân* se cântă la socru, iar *Letin bogat* la nun), stabilindu-se o oarecare corespondență între personaje și participanții la ceremonie. Cu basmul, ca și cu legenda, **b.** are comune multe motive, eroi și mijloace artistice. Interferențele cu cântecul liric sunt multiple și se produc în dublu sens, încât a fost necesară recunoașterea existenței unei subspecii: cântecul lirico-epic. Fie că dezvoltă un motiv liric, fie că o **b.** a fost liricizată (acestui proces i se supun mai ales textele despre relațiile familiale), cântecul lirico-epic împrumută, de obicei, melodia cântecului liric. Se pare că preferințele se îndreaptă tot mai mult spre cântecul lirico-epic. Mijloacele de realizare artistică specifice speciei sunt fraza amplă, aglomerarea de epitete, hiperbola, îmbinarea de formule stereotipe cu creația spontană, monorima și stilul oratoric.

Asupra epocii și mediului în care a apărut **b.** au fost emise păreri contradictorii. Geneza unor tipuri sau motive s-a confundat adeseori cu geneza genului însuși. Chiar dacă unele subiecte, cum ar fi cele haiducești, datează din orânduirea feudală, nu se poate afirma că specia a apărut în această etapă istorică. Originea mult mai îndepărtată în timp a eposului este probată de existența **b.** mitico-fantastice (cum ar fi *Soarele și Luna*). Cât privește probabila apariție la Curtea feudală, de unde ar fi fost preluată de lăutari

Grup de lăutari din secolul al XIX-lea.
BAR, Cabinetul de stampe

și folclorizată, ideea poate fi acceptată numai în cazul textelor cu subiecte din viața de Curte: *Dobrișan*, *Vartici*, *Radu Calomfirescu*. **B.** românească nu poate fi doar rod al unei influențe străine, fie ea balcanică sau apuseană, deși există interferențe, chiar un fond comun de motive în folclorul țărilor balcanice. Se cunosc teme baladești de circulație europeană sau mai largă, adaptate la specificul național, care pot fi explicate prin poligeneză sau prin migrația motivelor. Unele motive sunt răspândite pe zone mai restrânse (spațiul balcanic, de pildă) sau numai într-o singură cultură. Specific românesc sunt *Miorița*, *Dolca*, *Pintea* ș.a. Spre deosebire de literatura occidentală cvasifolclorică a minnesingerilor și meistersingerilor, a trubadurilor și trubadurilor, **b.** românească este neîndoiește izvorâtă din mediul popular, iar față de creațiile nordicilor, de o pronunțată factură magico-religioasă, ea este laică. **B.** a consemnat evenimente istorice sau întâmplări reale, dar acestea fiind transfigurate artistic

și circulând pe cale orală, adevărul istoric este adesea denaturat, uneori apar anacronisme, contaminări cu legenda sau cu mitul. Într-o epocă dominată de mentalitatea mitică, când realitatea însăși era percepută ca atare, s-a zămislit stratul cel mai vechi al speciei, acela cu un conținut fantastic. În **b.** fantastică, într-un prim stadiu, se dezvoltă teme legate de nesocotirea unor interdicții și consecințele ei nefaste. Odată cu apariția unei atitudini eroice în fața forțelor naturii, aici apar confruntări dramatice. De la conflictele cu monștrii s-au putut dezvolta în text conflicte sociale sau naționale, în cântecele vitejești, haiducești sau istorice. Gândirea mitică odată depășită, din primul strat au luat naștere **b.** nuvelistice, fie prin evoluția de la fantastic spre real, fie prin înscrierea unor teme noi în tiparul arhaic. În clasificarea textelor s-au avut în vedere unul sau mai multe criterii (tematica, determinarea istorică, tipul de relații sociale reflectate etc.), de unde și varietatea categoriilor, G. Dem. Teodorescu, printre primii la noi, împărțindu-le în solare și superstițioase, istorice, haiducești, domestice. Clasificări mai recente disting **b.** legendare, vitejești (voinicești, haiducești), de conflict familial ori social și istorice sau fantastice, vitejești (ciclul cotropitorilor turci, tătari, haiducii, hoțomanii), păstorești, despre Curtea feudală, familiale și jurnale orale. După alte criterii, textele au fost grupate în **b.** legendare, păstorești, cântece istorice sau de Curte, antiotomane, antif feudale, familiale. În sfârșit, pornind de la cadrele structurale de gândire și mentalitate, au fost împărțite în **b.** aparținând gândirii și mentalității mitice (sau magice), gândirii și mentalității eroice, gândirii concrete și comportamentului realist.

Surse: V. Alecsandri, *Poezii populare. Balade (Cântice bătrânești) adunate și îndreptate*, I-II, Iași, 1852-1853; At. M. Marienescu, *Poezia populară. Balade culese și corese*, vol. I, Pesta, 1859, vol. II, Viena, 1867; S. Fl. Marian, *Poezii populare din Bucovina*, Botoșani, 1869; Miron Pompiliu, *Balade populare române*, Iași, 1870; N.A. Caranfil, *Cântece populare de pre valea Prutului*, Huși, 1872; S. Fl. Marian, *Poezii populare române*, I, Cernăuți, 1873; Teodor T. Burada, *O călătorie în Dobrogea*, Iași, 1880; I. Pop-Reteganul, *Trandafiri și viorele*, Gherla, 1884; G. Dem. Teodorescu, *Poezii populare române*, București, 1885; Elena D.O. Sevastos, *Cântece moldovenești*, Iași, 1888; I.G. Bibicescu, *Poezii populare din Transilvania*, București, 1893; Gh. Cătană, *Balade populare din gura poporului bănățean*, Brașov, 1895; C. Rădulescu-Codin, *Din Muscel, cântece poporane*, I, București, 1896; G. Alexici, *Texte din literatura poporană română*, I, Budapesta, 1899; Avram Corcea, *Balade populare*, Caransebeș, 1899; Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folkloristice*, I-II, București, 1900; Enea Hodoș,

Poezii populare din Bănat, vol. II: *Balade*, Sibiu, 1906; Tit Bud, *Poezii populare din Maramureș*, București, 1908; C.N. Mateescu, *Balade*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1909; Iosif Popovici, *Poezii populare române*, vol. I: *Balade populare din Banat*, Oravița, 1909; Al. Vasiliu, *Cântece, urături și bocete de-ale poporului*, București, 1909; N. Păsculescu, *Literatura populară română*, București, 1910; Tudor Pamfile, *Cântece de țară*, București, 1913; I. Bârlea, *Balade, colinde și bocete din Maramureș*, București, 1924; Tudor Pamfile, *Cântece bătrânești, doine, muștrări și blesteme*, Tecuci, 1926; D. Furtună, *Cântece bătrânești din părțile Prutului*, București, 1927; N. Georgescu-Tistu, *Folclor din județul Buzău*, București, 1928; I. Diaconu, *Ținutul Vrancei*, București, 1930; C. Rădulescu-Codin, *Comorile poporului*, București, 1930; C. Brăiloiu, *Cântece bătrânești din Oltenia, Muntenia, Moldova și Bucovina*, București, 1932; I. Diaconu, *Folclor din Râmnicu Sărat*, I-II, Focșani, 1933-1934; *Folclor din Transilvania*, București, I-X, 1962-1990; Al. I. Amzulescu, *Balade populare românești*, I-III, introd. edit., București, 1964; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, I-XII, București, 1967-1989; Cristea Sandu-Timoc, *Cântece bătrânești și doine*, pref. Tudor Arghezi, București, 1967; *Folclor din Moldova*, București, I-V, 1969-1984; Al. I. Amzulescu, *Cântece bătrânești*, București, 1974; Nic. Densușianu, *Vechi cântece și tradiții populare române. Texte poetice din răspunsurile la „Chestionarul istoric” (1893-1897)*, îngr. și introd. I. Oprișan, București, 1975; Al. I. Amzulescu, *Cântecul epic eroic. Tipologie și corpus de texte poetice*, București, 1981; Al. I. Amzulescu, *Balada familială. Tipologie și corpus de texte poetice*, București, 1983; Petre Caraman, *Literatură populară*, îngr. și introd. I.H. Ciubotaru, Iași, 1982; Lucia Berdan, *Balade din Moldova*, cu un capitol de etnomuzicologie de Viorel Bârleanu și Florin Bucescu, Iași, 1986; *O capodoperă a baladei românești: „Toma Alimoș”*, îngr. și introd. Iordan Datcu și Viorica Săvulescu, București, 1989; Al. I. Amzulescu, *Cântecul popular din Muscel*, MCF, t. IV, 1990, partea II; Ion Căliman, Cornel Veselău, *Poezii populare românești. Folclor din Banat*, București, 1996; Ion Filipciuc, *Miorița străbate lumea*, Câmpulung Moldovenesc, 2001.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Balada populară românească*, Vălenii de Munte, 1910; Mircea Eliade, *Comentarii la legenda Meșterului Manole*, București, 1943; Gh. Vrabie, *Balada populară română*, București, 1966; D. Caracostea, *Poezia tradițională românească. Balada poporană și doina*, București, I-II, îngr. Dumitru Șandru, pref. Ovidiu Bârlea, București, 1969; Gh. Vrabie, *Folclorul. Obiect, principii, metodă, categorii*, București, 1970, 300-324; Gh. Pavelescu, *Studii și cercetări de folclor*, București, 1971, 218-282; I.C. Chișimă, *Folclorul românesc în perspectivă comparată*, București, 1971, 77-139; Ion Talos, *Meșterul Manole*, I-II, București, 1973-1997; *Semiotica folclorului*, îngr. Solomon Marcus, București, 1975, 25-49; Mihai Pop, Pavel Ruxăndoiu, *Folclor literar românesc*, București, 1976, 278-320; *Dicț. lit.* 1900, 71-73; Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, tr. Maria și Cezar Ivănescu, București, 1980;

Adrian Fochi, *Estetica oralității*, București, 1980, *passim*; Adrian Fochi, *Femeia lui Puthiphar (K2111)*, București, 1982; Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc*, II, București, 1983, 61-167; Stelian Cârstea, *Balada în folclorul Moldovei de Nord*, București, 1984; Adrian Fochi, *Paralele folclorice. Coordonatele culturii carpatice*, București, 1984; Al. I. Amzulescu, *Cântecul nostru bătrânesc*, pref. Iordan Datcu, București, 1986; Petru Caraman, *Studii de folclor*, I-II, îngr. Iordan Datcu și Viorica Săvulescu, introd. Iordan Datcu, București, 1987-1988, *passim*; Adrian Fochi, *Valori ale culturii populare românești*, I-II, îngr. Rodica Fochi, introd. Iordan Datcu, București, 1987-1988; Nicolae Brânda, *Mituri ale antropocentrismului românesc. Miorița*, București, 1991; Ion Șeuleanu, *Dincoace de sacru, dincolo de profan*, Târgu Mureș, 1994, 31-55; Sabina Ispas, *Cântecul epic-eroic românesc în context sud-est european. Cântecele peșirii*, București, 1995; Dumitru Pop, *Studii de istoria folcloristicii românești*, Baia Mare, 1997, *passim*; Sorescu, *Biblioteca*, 39-55; Mihai Pop, *Folclor românesc*, II, București, 1998, 87-120, 315-327; Iordan Datcu, *Un mit: Toma Alimoș*, București, 1999; Al. Husar, *Miorița*, Iași, 1999; Al. I. Amzulescu, *Valori de patrimoniu ale cântecului bătrânesc din Oltenia*, București, 2000; Al. I. Amzulescu, *Miorița și alte studii și note de folclor românesc*, București, 2001; Ștefania Mincu, *Miorița, o hermeneutică ontologică*, Constanța, 2002; Ion Talos, *Cununia fraților și Nunta Soarelui-Incestul zădărnicit în folclorul românesc și universal*, București, 2005; Culianu, *Studii rom.*, II, 9-48; Radu Niculescu, *Spre o poetică a baladei populare românești: două studii de caz*, îngr. Viorica Nișcov, Brăila, 2012.

L. Cș.

BALAHUR, Paul (17.IV.1953, Timișoara), poet. Este fiul Alexandrinei (n. Popovici) și al lui Petru Balahur. A absolvit la Iași Liceul „C. Negruzzi”, apoi Facultatea de Filosofie (1976) și Facultatea de Drept (1982). În timpul studenției a fost redactor-șef adjunct la „Alma Mater”, lucrând apoi ca redactor la „Cronica” (1982-1989). A debutat în aceeași revistă în 1968, iar în volum, în 1974, cu *Anotimpul corăbiilor*. Publică mai cu seamă în revistele ieșene „Cronica” și „Convorbiri literare”, dar și în „Amfiteatru”, „Ateneu”, „Lucaefărul”, „Tribuna”, „Scânteia tineretului”, uneori semnând cu pseudonimul Petru Bogdan. Ajunge conferențiar la Facultatea de Filosofie și Științe Social-Politice în cadrul Universității „Al. I. Cuza” din Iași. Își susține în 1999 doctoratul în filosofie cu teza *Personalitatea ca subiect al creativității*. I s-au acordat Premiul „Mihai Eminescu” (1974), Premiul Asociației Scriitorilor din Iași (1976, 1983) ș.a.

B. scrie o poezie a seninătății aproape netulburate, inițial articulată pe simbolurile convenționale ale poeziei așa-zis patriotice: țara, „cariatide brazii”, plaiul, fluierul. În *Anotimpul corăbiilor* încrederea

în Partid („Orice zidesc cu tâmpla și împlinesc cu dorul/ Întemeind în lucruri un anotimp ales/ Numai prin tine-și află deplinel înțeleș” – *Partid*) se alătură, într-o lirică hibridă, inegală, ecourilor blagiene abia disimulate („Stau și ascult roata sevei/ Și semințele încă plesnind”). În alte volume, *Noaptea de zburător* (1977) sau *Ce oră bate în Univers?* (1983), poetul caută perfecțiunea formală, paralel cu o oarecare adâncire a temelor inițial abordate conformist. Melancoliile vârstei se exprimă adesea în tonul baladesc întâlnit la Adrian Păunescu: „Prea mult, iubito, ne-am jucat de-a umbra,/ Și de a fi, și de a nu mai fi”, sau în sonore rostiri filosofarde: „O, fructul gol al cărui miez/ prin moarte eu am să devin”. O etapă nouă începe odată cu volumul *Mierle în poligon* (1989), unde calofilia autoimpusă e fisurată de încrâncenări neașteptate ale viziunii. Mai multe poeme se ocupă de locul poetului în lume, cu trimitere la condiția creatorului în societatea românească a timpului: „Când istoria-n noi se sufocă/ e nevoie de aer curat”. Poeții sunt acum „singurii zei de serviciu” și „cu visele lumii datori”, „pentru cântecul lor vor da seamă/ ca și mierlele din poligon”. După 1989 poetul face loc eticianului, manifestat bunăoară în *Personalitate și creație în etica modernă* (2004), care dezvoltă subiectul tezei de doctorat.

SCRIERI: *Anotimpul corăbiilor*, Iași, 1974; *Făt-Frumos din grai*, București, 1976; *Noaptea de zburător*, Iași, 1977; *Călătorie cu dirijabilul*, Iași, 1980; *Ce oră bate în Univers?*, București, 1983; *O ploaie de aripi*, Iași, 1985; *Mierle în poligon*, Iași, 1989; *Personalitate și creație în etica modernă*, Iași, 2004; *Problematologie și comunicare*, Iași, 2006.

Repere bibliografice: Al. Andriescu, „Anotimpul corăbiilor”, CRC, 1974, 45; *Lit. rom. cont.*, I, 752–754; Andrei Corbea, [Paul Balahur], „Dialog” (Iași), 1975, 50, 1977, 56; Liviu Leonte, „Ce oră bate în Univers?”, CRC, 1984, 6; Al. Călinescu, „O ploaie de aripi”, CRC, 1985, 23; Ioan Holban, [Paul Balahur], RL, 1986, 34, CRC, 1989, 32; Alex. Ștefănescu, *Prezențe lirice*, RL, 1989, 45; Ulici, *Lit. rom.*, I, 178–179; *Dicț. scriit. rom.*, I, 156 **T. R.**

BALAMACI, Elena (7.X.1918, Corița, azi Korçë, Albania – 24.IX.1994, București), poetă, prozatoare. Urmează la București Școala Centrală de Fete, apoi Facultatea de Litere și Filosofie. A publicat versuri în „România literară”. A fost căsătorită cu scriitorul Alexandru Ștefanopol, fiind o apropiată – și moștenitoare – a pianistei Cella Delavrancea.

Volumul de debut al lui B., *Casa dintâi* (1972), dedicat Celler Delavrancea, deși prezentat elogios de Al. A. Philippide, a fost primit cu destulă rezervă de critică, autoarei reproșându-i-se descriptivismul, mimarea actului liric și a unui soi de suprarealism

desuet. Tema predilectă a versurilor e amintirea, autoarea făcând elogiul clipei efemere. Romanul *Xena și umbrele ei* (1981) oferă analiza unei drame psihologice, văzută din perspectiva protagonistei. Un soț gelos, care omorâse un presupus amant, scapă nepepedit datorită falsei mărturii a soției sale, îi răpește acesteia copiii și îi duce în străinătate, luând toate măsurile pentru a nu fi descoperiți. De atunci viața Xenei rămâne „înstrăinată” (cum sugerează și numele ei), sub apăsarea așteptării chinuitoare, dramatice, privită minuțios de autoare, ca prin microscop. Apropiată prin tendința de intelectualizare a emoției de Hortensia Papadat-Bengescu, Cella Delavrancea, Ioana Postelnicu și Anișoara Odeanu, B. apare ca o prozatoare stăpână pe tehnicile moderne ale romanului, practicând discontinuitatea temporală, paralelismul planurilor și decuparea lor într-o manieră asemănătoare procedeele cinematografice. Scriitura este densă, fraza are o topică adesea neobișnuită, iar interesul cititorului e întreținut cu abilitate prin câteva strategii de amânare a deznodământului.

SCRIERI: *Casa dintâi*, pref. Al. A. Philippide, București, 1972; *Xena și umbrele ei*, București, 1981.

Repere bibliografice: Dumitru Stancu, „Casa dintâi”, RL, 1972, 20; D. Micu, „Casa dintâi”, VR, 1972, 7; Al. Lungu, *Debut precoce sau tardiv?*, VR, 1972, 9; Cella Delavrancea, *Mozaic în timp*, București, 1973, 181–190; *Lit. rom. cont.*, I, 512–513; Edgar Papu, „Xena și umbrele ei”, CNT, 1982, 19; George Muntean, „Xena și umbrele ei”, RL, 1982, 23; N. Barbu, *Un roman de dragoste*, CRC, 1982, 27; Enache Puiu, *Psihologism și poezie*, ST, 1990, 2.

Sm. V.

BALAN, Dumitru (18.IX.1933, Burdujeni, j. Suceava), istoric literar, traducător. Este fiul Mariei (n. Ciornei) și al lui Ilie Balan, muncitor ceferist. Urmează Liceul „Ștefan cel Mare” din Suceava, apoi face studii la Facultatea de Filologie a Universității din București (1952–1953) și la Facultatea de Filologie a Universității de Stat „M.I. Lomonosov” din Moscova (1954–1958), devenind cadru didactic la Institutul de Limbă și Literatură Rusă „Maxim Gorki”, iar din 1963 până în 2003 la Universitatea din București. Și-a luat doctoratul în 1974. A colaborat la „România literară”, „Luceafărul”, „Contemporanul”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Tribuna”, „Tomis”, „Ramuri”, „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»”, „Bucovina literară”, „Steaua” ș.a. cu articole și studii despre Lev Tolstoi, A.P. Cehov, Maxim Gorki, Evgheni Evtușenko, Andrei Voznesenski, Bela Ahmadulina,

Bulat Okudjava, Boris Pasternak, Osip Mandelstam, Vladimir Vîsoțki, Boris Pilniak.

Editorial, **B.** debutează cu *Maiakovski în România* (1975), un studiu de literatură comparată în care urmărește procesul receptării poetului rus în România, de la primele ecouri, în 1921, până în 1975. Se desprinde ideea că poetul rus, receptat și înainte de al Doilea Război Mondial, a fost supralicitat după război, sub noul regim, prin traduceri și comentarii, fiind considerat prin excelență poetul revoluției comuniste. Alte câteva lucrări privind poezia rusă și sovietică din secolul al XX-lea, relațiile româno-ruse au ca punct de plecare solicitări didactice. Ca traducător, **B.** se concentrează tot asupra literaturii de limbă rusă, însoțindu-și, îndeobște, versiunile cu note, comentarii, prefețe.

SCRIERI: *Maiakovski în România*, București, 1975; A.S. Pușkin în context cultural românesc, București, 1984 (în colaborare); *Poezia rusă din secolul XX*, București, 1997; *Culturologie rusă – Sub semnul versului (1950–2002)*, pref. Paul Polidor, București, 2003; *Eldar Hasanov în viziunea românilor*, București, 2010. **Traduceri:** Bulat Okudjava, *Cântecul esențial*, pref. trad., București, 1987 (în colaborare cu Passionaria Stoicescu); Bahtiar Vahabdzade, *Timp și spațiu*, îngr. și pref. trad., cuvânt înainte Fănuș Neagu, postfață Cinghiz Aitmatov, București, 2001 (în colaborare cu Simion Iurac); Mihail Arțibașev, *Sanin*, îngr. și pref. trad., București, 2002, *La limita extremă*, îngr. și pref. trad., București, 2010; Vladimir Bukovski, *Și se întoarce vântul*, îngr. trad., București, 2002; Ilias Efendiev Elcin, *Teatru*, îngr. și pref. trad., București, 2003; Natavan Faig, *Anar*, îngr. și pref. trad., București, 2008; Cinchiz Abdullaev, *Beznă sub soare*, îngr. și pref. trad., București, 2009.

Repere bibliografice: I.C. Chițimia, *România și „interminabilul” poet Pușkin*, LCF, 1986, 22; Nicolae Turtureanu, *Fiul veacului*, CRC, 1987, 45; Grete Tartler, *„Cântecul esențial”*, RL, 1988, 1; Traian Nădăban, *Probleme de filologie slavă*, Timișoara, 1988, 182–184; Mircea Croitoru, *Studii de limbă, literatură și metodică*, Cluj-Napoca, 2000, 282–289; Passionaria Stoicescu, *Manole Anopoda*, CNT, 2003, 9; Satco, *Encicl. Bucovinei*, 69–70; Ionel Savitescu, *Disidența rusă*, ATN, 2005, 10; Corina Cristea, *Marginalii*, CNT, 2009, 2.

M. Vs

BALCANIA, revistă a Institutului de Studii și Cercetări Balcanice apărută la București, anual, între 1938 și 1945. Director: Victor Papacostea; secretar de redacție: Emil Condurachi. Articolul-program invocă precedența publicației „Revue internationale des études balcaniques”, lansată în 1934 în Iugoslavia. **B.**, inițiată cu sprijinul material al Societății Macedo-Române și cuprinzând

articole redactate în română, franceză și germană, repartizate, de la volumul al șaselea, pe rubrici („Geografie”, „Istorie”, „Artă și cultură”), își propune să promoveze studiile și cercetările de tip comparatist privitoare la limba, literatura, istoria, cultura, folclorul și etnografia popoarelor balcanice, insistând pe elementele moștenite din fondul traco-ilir sau din latină și scoțând în evidență eventualele interferențe și similitudini. Încă din primul număr, G. Murnu scrie despre românii din Bulgaria medievală, Sextil Pușcariu despre vechimea așezărilor macedo-române, Th. Capidan despre „romanitatea balcanică”, Sever Pop despre lucrările la *Atlasul Lingvistic*, Emil Petrovici despre elementele slave de origine savantă în română, Nicolae Drăganu despre toponimie și onomastică, Nestor Camariano despre opera lui Rigas Velestinlis, iar Victor Papacostea despre legăturile dintre românii nord-dunăreni și cei din Epir. Se publică și note de călătorie (Chr. Geagea), studii despre cronici și izvoare istorice, conținând numeroase date și informații privitoare la turci, armeni, albanezi, greci, sârbi, poloni și unguri. H. Dj. Siruni semnează studiul *Armenii în viața economică a țărilor române*, M. Vulcu scrie articolul *Călători români la Muntele Athos în secolul al XIX-lea*, Victor Papacostea intră în sumar cu *Amintirile unui contemporan despre personajele din „Tragedia Moldovei”*, Dan Simonescu referă despre mănăstirea Cetățuia din Iași sau despre cartea greacă în România între 1642 și 1830, Petru Caraman e autorul studiului *Bazele mistice ale antroponimiei*, C. Marinescu dă paginile intitulate *Nicolae Iorga în lumina străinătății*. Volumul din 1941 cuprinde masiva lucrare *Tudor Vladimirescu și mișcarea eteristă în Țările Române (1821–1822)* de Andrei Oțetea, deschisă printr-un substanțial capitol despre „mitul lui Tudor Vladimirescu”. Se mai remarcă studiul lui Nestor Camariano despre cel dintâi jurnal grecesc din București (8/1945) și prezentările de cărți. Mai colaborează Mihai Berza, Aurelian Sacerdoțeanu, Const. Moisil, Ion Nistor, Ion Moga, Silviu Dragomir, Nicolae Bănescu, Radu Vulpe, Ion Radu Mircea, Gr. Florescu, Șt. Ciobanu, Vasile Hristu, Al. Elian, I.D. Suciuc ș.a.

M.Pp.

BALCANISM. Ca orientare literar-artistică, **b.** se definește nu doar prin predilecții și opțiuni tematice („lumea” amestecată a Balcanilor, dar și cea din spațiile de iradiere a acestui spirit, moștenirea Bizanțului, istoria marcată de dominația otomană, ca și urmele

lăsate de un astfel de trecut), ci, înainte de toate, prin conștiința necesarei asumări a acestei dimensiuni în complexitatea identității românești, pe o scală de atitudini și evaluări, corelate, de la totala adversitate – linia N. Filimon–Mateiu I. Caragiale – până la extrema simetrică, de „o mai dreaptă cinstire a lumii lui Anton Pann” – Ion Barbu. Întreg câmpul manifestărilor în literatură și artă stă sub semnul unui gust al pitorescului și al etosului popular, sceptic-ironic, amar ludic, al orizontului estetic bogat în posibilități, propriu unei rafinate poetici a stilizării, a ambiguității și a tensiunilor oximoronice fecunde. **B.** literar românesc este o realitate culturală complexă, de delimitat, înainte de toate, față de accepția curentă, doar negativă, a vocabulei. Acest din urmă sens vizează mentalități considerate dominante în sud-estul Europei, mai cu seamă un comportament lipsit de principii morale ferme, corupt, pervertit, versatil și tranzacțional, și nu numai la nivel individual, interuman direct, ci și instituțional-administrativ, social, politic. Raportarea **b.** literar la sensul larg, inevitabilă, se face – și s-a făcut mereu – prin repunerea în discuție a legăturilor și demarcațiilor, prin integrarea celui de-al doilea în sinteze, cristalizate în opere importante aparținând literaturii române. Premisele unui astfel de fenomen țin de un context geopolitic bine precizat și de un întreg proces istoric, din care au rezultat unele tendințe caracteristice – convergente – ale mentalităților din aria balcanică sau în atingere cu ea. Moștenirea Bizanțului și a iradierilor spiritului lui și după 1453, dominația otomană și lupta împotriva ei, forme de conviețuire și de cooperare, influențe reciproce, legături culturale au creat o relativă comunitate în planul experiențelor, conducând la unele apropieri în sfera realităților sociale și morale, care au marcat profilurile etnopsihologice, fără a le uniformiza însă. Din acest punct de vedere, tocmai situația aparte a românilor implică un paradox revelator de diferență esențială, definitorie: nesituarea în Balcani, formula aparte a regimului otomano-fanariot, cu consecințele lui, apartenența la latinitate și orientarea modernă, spre Occident, i-au pus într-un raport singular cu balcanitatea – ca dat istoric și, nu mai puțin, ca fenomen moral și cultural –, modelând, în ultimă instanță, o paradigmă infundabilă, de sentiment și conștiință: **b.** românesc, categorie care, când folosită polemic, când înnobilită moral și estetic, astfel repusă ciclic în discuție, reinterpretată și reevaluată, dovedește, prin chiar aceasta, că ea contează cu adevărat în existența noastră (istorică,

dar și în cea cotidiană) și în devenirea culturii naționale.

Nu fără unele prezențe și în folclor (*Meșterul Manole*, *Chira Chiralina*, tema haiduciei, paremiologie), balcanitatea postbizantină își pune vizibil amprenta asupra unei capodopere a literaturii noastre medievale, *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, scrisă în slavonă, înainte de 1521. Manual politic în primul rând, menit să formeze în arta de a conduce, de a purta războaie sau a primi soli etc., textul are și o dimensiune lirică, meditativ-elegiacă, pe topoi universal: *fortuna labilis, ubi sunt*. Un adevăr omenesc mai adânc imprimă paginii înfiorarea de timp și de nimicnicia ființei („...că omul, în lumea aceasta, șade între viață și moarte”) și accentele de conștiință tragică a limitărilor și constrângerilor istorice, politice, resimțite de principele unei țări mici. Parabolelor și metaforelor biblice, ecourilor din opere ale Sfinților Părinți ai ortodoxiei (Hrisostom) li se alătură simboluri (inorogul) și mici ilustrări narativ-plastice ale „sfătuirilor”, ca în cărțile populare, din care ele vin (*Fiziologul*, *Alexandria*, *Varlaam și Ioasaf*), inserții de imaginar oriental, recursul, de asemenea dător de culoare, la un fond paremiologic al sud-estului, cu încă mai adânci, în timp, și mai ramificate, în spațiu, rădăcini răsăritene. Începând cu ultimii ani ai veacului al XVII-lea, apar, în opera lui Dimitrie Cantemir, semnele unei prime forme de **b.** literar românesc. Cu deschiderea sa spre Apusul latin, dar și cu o bună cunoaștere, la sursă, a Levantului, prințul, format în spiritul unui umanism de sinteză europeană, privea mai detașat și lucid ceea ce era rigid și în declin în ideologia și ordinea politică a Răsăritului balcanic; și, față de moralismul ascetic al lui Neagoe Basarab, venea cu o altfel de înțelegere a lumii, avea conștiința latinității noastre (*Descriptio Moldaviae*, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*) și viziunea înălțării și decăderii Porții ca putere continentală (*Istoria Imperiului Otoman*). Și, mai cu seamă, dădea în *Istoria ieroglifică* o imagine – în convenția alegorică a măștilor zoomorfe – a relelor, păcatelor și slăbiciunilor care trăgeau neamul în jos: intrigi politice, duplicitate și trădare, spoliere. După mazișirea Vidrei (Constantin Duca), Corbul (Constantin Brâncoveanu) se amestecă în rivalitățile pentru tronul Moldovei, susținându-și protejatul, pe Mihai Racoviță (Struțocâmila), împotriva Inorogului (autorul) și a Filului (Antioh Cantemir). Dependența de Cetatea Epithimiei

(Constantinopolul, devenit Istanbulul turcesc, unde se află Curtea sultanului), desfășurările retorice din divanul „dobitoacelor” de la Arnăuț-Chioi, revolta „muștelor” (a țăranilor) împotriva jafului boieresc, luptele pentru putere compun tabloul sumbru, de roman social-istoric, bântuit de un rău moral a cărui imagine se realizează în jocul estetic al glisării baroce între gustul grotescului și al șarjei (Struțocămila, Hameleonul), efecte parodice (pe tipare de elocință bizantină), inserții narative (anecdote, legendă, snoavă), „citate” paremiologice, pe de o parte și, de cealaltă, notele grave, de „elegii căielnice și trăghești”, pe teme ale soartei omenesci, dar și ale conștiinței unui destin istoric. Dincolo de – și chiar prin – ludicul literar al spectacolului de măști alegorice (dobitoace, păsări, himere hibride, groțești), se comunică o solitudine morală adâncă, a Inorogului, într-o lume și o istorie văzute, „ieroglific”, cu o luciditate amară, fără iluzii.

Peste mai bine de un veac după moartea învățatului prinț moldovean, tipograful și scriitorul Anton Pann, născut la Sliven, în Bulgaria, se adresa unui public cumpărător („prenumeranți” de calendare și cărți), târgoveți și mărunți mahalagii, iubitori de cântece de lume, de povești și „anecdote”, de proverbe, de glume, de „istorioare”. *Năzdrăvăniile lui Nastratin Hogea* ilustrează un soi de înțelepciune și o pedagogie morală surâzătoare, un realism și un bun-simț popular al căror haz nu cade niciodată în pură bufonerie, fără miez. Hogea își îndeamnă „blana” să guste din bunătăți, la nuntă, „coptorul” și-l face pe roțile („la toți să placă”), judecătorului corupt îi arată pietroaiul „de dar”, ascuns în sân, trușului pașă nu-i lasă batjocura fără replică etc. Ironie, umor, moralism tradițional, simț al măsurii, care nu iartă nici prostia umilă (săracul prea „cuminte”, neștiutor de nici o bucurie și de nici un păcat, bun să-i pui „căpăstru”). Adoptat, grație lui Anton Pann, în spațiul culturii românești, Nastratin Hogea, isteț, pitoresc și mucalit, sceptic, dar nu mizantrop și departe de a fi el însuși fără păcat, se întâlnește cu un „nastratinism” mai vechi, autohton, prezent de atâtea ori în folclorul nostru. La rândul ei, *Povestea vorbii* (mai originală decât *Năzdrăvăniile...*, împletire de traducere și prelucrare) e un „dialog”, în creștere arborescentă, între – pe de o parte – adevărate lanțuri de „proverburi” („vorba ăluia”), desfășurate cu o neistovită vervă și cu destule, imprevizibile, salturi, până la măsura unui adevărat spectacol verbal, și, de cealaltă parte, „povestea” care ilustrează, plastic, narativ, în versuri, „vorba”; sunt narațiuni pe tipare de

fabulă, de basm, de snoavă, de alegorie amplificată uneori metaforic și parodic (*Povestea poamelor*), care se umplu de mișcare și relief comic, de efecte hiperbolice (leneșii, gata să ardă în foc, mirați de osteneala de a-i preveni de pericol), vorbire aparent absurdă etc. Sinteză, ca artă literară, de ludică paradă de „proverburi” și vitalitate comică a povestirilor-ilustrări, de un aer naiv pe care îl subliniază forma versificată, *Povestea vorbii* reprezintă momentul unui **b.** literar definit ca întâlnire a spiritului popular autohton cu cel balcanic și oriental în plăcerea povestirii, dispoziție digresivă, pitoresc și umor, bogăție paremiologică, ironie, realism, morală echilibrată, măsură omenescă a bunului-simț. Complementar rolului jucat de Anton Pann, **b.** literar românesc își descoperea prin Nicolae Filimon și Ion Ghica fața polemică, dezvăluitoare a unui rău moral-social cu explicații, cel puțin în parte, istorice. *Ciocoi vechi și noi* (1863) este imaginea înălțării pe scara socială, folosind orice mijloace, a lui Dinu Păturică în, deloc întâmplător, perfectă simetrie cu vertiginoasa ruinare și cădere a postelnicului Andronache Tuzluc. Boierul fanariot este el însuși un parvenit, ridicat pe valul unei puteri fără rădăcini (domnitorul Caragea). Orbirea sa față de manevrele și necinstea feciorului lui Ghinea Păturică este reversul unei ascensiuni sociale rapide, „norocoase”, căreia moleșitul Tuzluc, imprudent, pasiv, vulnerabil, e pornit să-i guste satisfacțiile: bogăție, putere, alcov. Slăbiciunile i le exploatează „ciocoiul fanariotesc” Dinu Păturică; pe rând ciubucciu, „păzitor” al amantei stăpânului, administrator necinstit al averilor lui, trecând apoi de la masca supușeniei umile la cinism: vânzător de slujbe, sameș hoț, jefuitor feroce, trădător. Există o anumită ironie, amară, în viziunea acestei complementarități sau „însoțiri fără voie”, monstruoasă, între două fețe ale aceluiași rău, una alogenă, cealaltă pământeană. Iar atmosfera de putreziciune, opulență și senzualitate pervertitoare din, mai ales, descrierile de interioare, costume, mese bogate nu e decât metafora unei lumi inconștient agonice, lăsând să se ghidească un aer de impostură, instinctualitate decadentă, pierdere în climatul moral al unui „triumf” precar și narcotizant. E punctul cel mai înalt, în ordine estetică, atins de versiunea dominant polemică, a **b.** literar din *Ciocoi vechi și noi*. La rândul-i, Ion Ghica a dat în unele pagini din *Convorbiri economice* și mai cu seamă în *Scrisori către Vasile Alecsandri* (din 1879 și până spre sfârșitul vieții), cu mobilitatea asociativă și digresivă permisă de forma literară a „scrisorii”, o caleidoscopică rotire de

imagini, portrete, scene „de gen”, descrieri, istorie trăită, destine. Peste toate domnește un duh al evocării, dar memoria autorului nu e nostalgică și sentimentală, ci poezia ei, reală, vine din imprevizibile volute și salturi, într-o mișcare interioară firesc și echilibrat subiectivă, capabilă să alăture, nesilnic, desenul precis și culoarea, accentul ironic ori malițios și unda lucid lirică, nervul povestirii și informația istorică, anecdota și ideea. Reînvie sub pana lui Ion Ghica lumea unor timpuri apuse, mai îndepărtate sau mai apropiate de momentul scrierii, portrete de domni fanarioți lacomi și abuzivi, gata să vândă „slujbele și caftanele” cui dă mai mult, „pe parale”, și porniți să stoarcă „porcoi de mahmudele” de la negustori prinși cu „ocaua mică” sau punși de galbeni de la zarafi în care bagă spaima (Vodă Caragea, Mavrogheni), oameni-legendă (haiducii Tunsu și Jianu, Teodoros, ajuns „negus” al Abisiniei) și oameni-povestire (căpitanul Laurent, Gheorghe Șeriful), cămătari ca Băltărețu, satrapi locali (*Clucerul Alecu Gheorghescu*), figuri ale boemei bucureștene (A. Pann, N. Filimon), dascăli greci și dascăli români, „nebuni”

ca Manea, Sgabercea și „prințul” Zamfir, cu gâlceava lor bufonă (și ironică), „cuconași” iuți la mânie, „artăgoși și tulburători”, zaverșii de la 1821. Tablouri de epocă: ciumă, tâlhării, „ziafeturi” și țara în jaf domnesc, fanariot (*Din vremea lui Caragea*), eșecul Eteriei și uciderea „domnului Tudor” (*Din timpul zaverii*), trecerea din ghearele fanarioților „sub cizma moscalilor”, „nacealnici și pazarnici” (*Bârzoș*), realități de altădată, cu culoarea lor (*Bucureștiul vechi, Școala acum 50 de ani, Un bal la Curte în 1827, O călătorie de la București la Iași înainte de 1848*), destrămarea averii Dudescului, oameni-idei (*Teodor Diamant, Ion Câmpineanu, Nicu Bălcescu*). Totul, văzut cu o privire trează, însă nu rece, care „înțelege”, cu o ușoară detașare și umor, uneori cu ironie, că toți aceștia sunt, într-o măsură, și produsul trecutului lor, nu fără a crede însă în schimbare, în progresul economic și social posibil și în ridicarea prin cultură (rolul școlii). În special dinspre Ion Ghica vine, prelungindu-se până azi, acea linie din proza noastră care acordă o atenție deosebită culorii, pitorescului cu accente orientale, balcanice, stilizării pe tipare când baladești,

Hanul lui Manuc, București

când fabuloase, de legendă sau basm. Cu o vizibilă plăcere a jocului estetic, intertextual, în *Abu-Hassan* sau în *Kir Ianulea*, la I.L. Caragiale, dar și cu o sugestie, puternică, de sterilitate și marionetizare („trăiri”, gesturi, vervă) a lumii lui „Mitică”, din *Momente și schițe* sau *D-ale carnavalului*. Cu dezvoltări, la Gala Galaction, narativ-parabolice, într-un orizont de umanism și etos popular, balcanic și oriental (*Papucii lui Mahmud*) sau în visul lui Stoicea (*Moara lui Călifâr*), cel pus la încercare de diavol, dar și cu ecouri, tot la el, dintr-un fond folcloric și legendar dunărean, adesea cu irizări de fantastic și magie (*În pădurea Cotoșmanei*, *Copca rădvanului*) ori purtând urmele istoriei (*Lângă apa Vodislavei*) sau pe cele ale conviețuirii, ca dialog interetnic, de credințe și mentalități (*De la noi la Cladova*, *Soleima*, *Papucii lui Mahmud*). Mihail Sadoveanu vedea în ceea ce considera el „balcanic” mai curând o neașezare, o precaritate morală, căreia îi opunea un fond al tradiției românești, țărănească în esență, dar nu ignora afinitățile și chiar înrudirile spiritului popular autohton cu cel oriental (*Ostrovul lupilor*). Dincolo însă de un astfel de umanism popular și de stilizări în linia cârților populare (*Divanul persian*), opera sadoveniană nu se apropie de **b.** decât prin proiecțiile, diversificate, date în imaginar memoriei Bizanțului. În epopeea *Frații Jderi* sunt încă vii ecurile anului tragic al căderii, 1453, dar și amintirea strălucirii imperiale și culturale, păstrată la Curtea marelui voievod Ștefan. Modelele climatului de nesiguranță și teroare întreținut de Duca-Vodă și oamenii săi sunt de căutat nu numai în Stambulul sultanilor, ci și în Bizanțul acelor alte vremi, duse pentru totdeauna (*Zodia Cancerului*). În *Creanga de aur* trecerea viitorului „decheneu” Kesarion Breb prin cetatea imperială îl pune la încercare prin iubire și este prilej totodată de a cunoaște, de a vedea, cu ochii mai treji ai „străinului”, amestecul de fast și putreziciune, vâlmășagul de patimi, viclenii și cruzimi, orgolii, ambiții, ipocrizii, de intrigi și lupte pentru putere, adevăratul chip a ceea ce se ascunde „sub strălucirea purpuri bizantine” acolo, în jurul tronului împărătesc, a cărui fascinație orbește, distruge. La Emanoil Bucuța pretextul etnografic generează o poematizare fastuos calofilă (revărsare de detalii plastice, într-o cuprindere barocă, sinteză de reverie și ceremonial) a „spațiului” dobrogean (*Fuga lui Șefki*). E multă culoare și atmosferă balcanică, dar și, mai larg, orientală, în proza lui Panait Istrati: o mobilitate picarescă specifică, pe fondul unei chemări a spațiilor deschise, tema haiduciei, prețuirea arătată unei

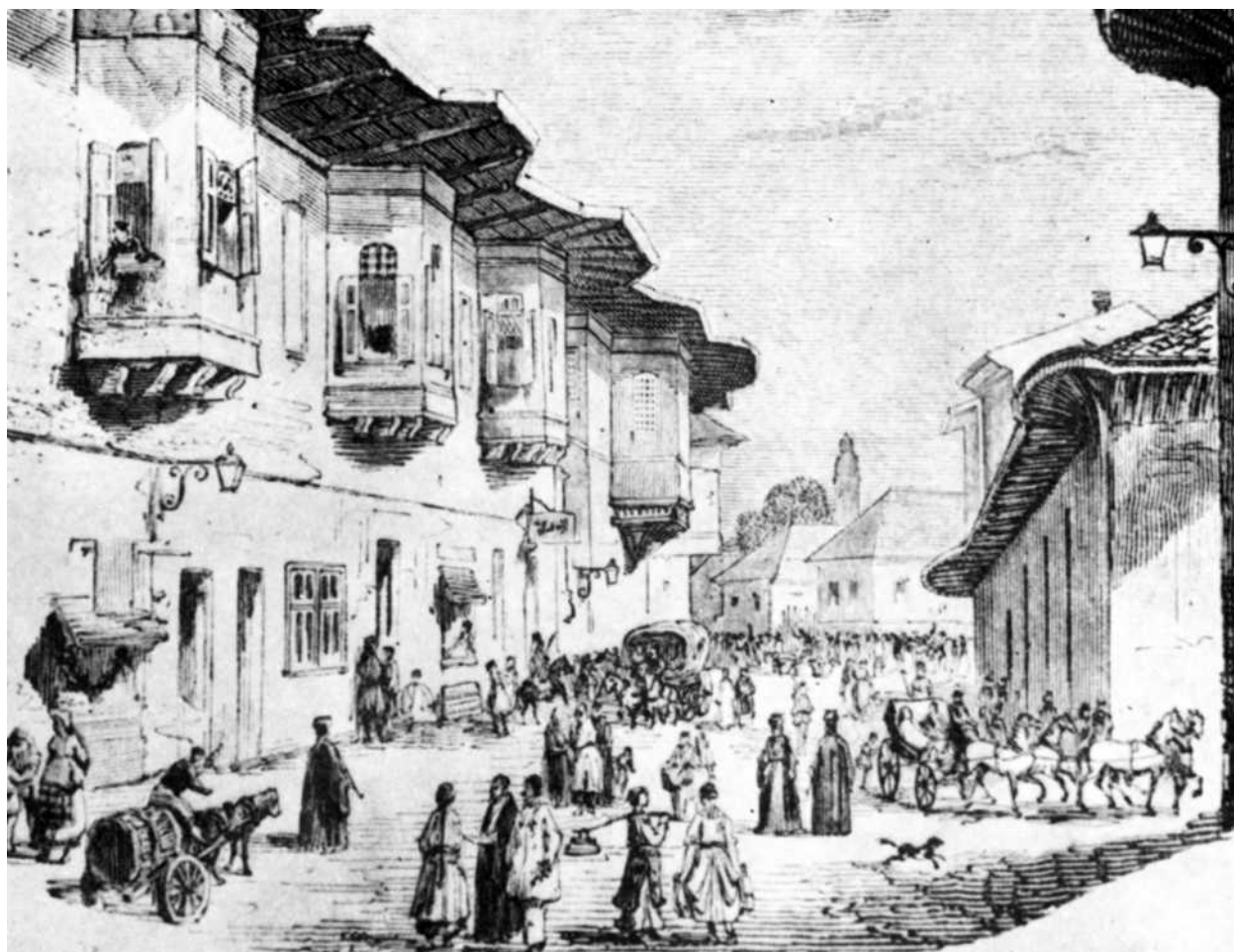
umanități simple, fruste, văzută în asprimea ei deloc edulcorată, o, mai cu seamă, impresie de inepuizabilă disponibilitate narativă. Și, rezultată a viziunii scriitorului: sugestia puternică a unei vitalități elementare, care are poezia ei autentică, de la ipostaza unei senzualități inocente (*Chira Chiralina*) și până la trăirile contradictorii, tensionate între „furia simțurilor” și tot atât de pasionala condamnare a „plăcerilor deșarte” (*Cosma*, *Moș Anghel*). De notat, în fine, și alte prezențe semnificative, în paleta diversificată a **b.** literar interbelic: Stănică Rațiu, cu versatilitatea lui hiperbolică, în *Enigma Otiliei*, romanul lui G. Călinescu, umanitatea amestecată, de port dunărean (Jean Bart, *Europolis*), reabilitarea lui Mitică, în replica dată, polemic, lui I.L. Caragiale de Camil Petrescu (comedia *Mitică Popescu*), apropierea de o viziune a absurdului, în cheia unei poetici a grotescului și a subminării parodice, de la Urmuz la Tudor Arghezi (*Cimitirul Buna-Vestire*). Dar capodopera rămâne *Craii de Curtea-Veche* (1929), semnată Mateiu I. Caragiale. Precedată de „tâmplă de icoane” medievale din *Pajere* (poeme-portret care „rezumă” o lume dispărută, fanariotă, cu atmosfera ei de „trândavă-aromeală” și lascivitate, dar și cu o undă a nostalgiei nobiliare), cartea e o „trâmbă de vedenii”, o operă inclasabilă, unică. „Hagialăcurile” în timp, în istorie (Pașadia), în spațiu (Pantazi), dar și în realul unei lumi infernale, putredă moral și pervertitoare, către care „craii” sunt trași, ispitiți de Pirgu, bufon, însă și „călăuză” malefică, apar în textul matein văzute din perspectiva unui al patrulea personaj, Povestitorul, amestec de admirație și iubire pentru primii doi (reversul: dispreț și aversiune față de „soitariul” Pirgu) și profundă contrariere la spectacolul degradării și automaculării lor. Viziune ce implică și degajă sugestii trimițând la o conștiință tragică, la ratarea existențială, la impregnarea existenței înseși de moarte, proiectată într-o structură înainte de toate simbolică, susținută și de atmosfera, tonul, somptuozitatea, armonia, dar și de contrastele („culoarea” limbajului lui Pirgu față de cel hieratizant sau liric al „crailor”) unor cadențe verbale de mare rafinament stilistic, orchestrate calofil. Performanța estetică, înaltă, a sublimării spectacolului unui adânc rău moral, fără a-i atenua, ci dimpotrivă, relieful și „șocul”, în frumusețe, în artă, într-o nostalgie, totuși, a luminii interioare face din opera lui Mateiu I. Caragiale o scriere emblematică pentru implicațiile complexe ale **b.** literar românesc.

Fără să lipsească, momentele raportabile la balcanitate și **b.** au fost, cu siguranță, mai puține, mai

rare în poezie. Costache Conachi și Văcăreștii scriu o lirică neonecronică într-un context, nu numai cultural, în care legăturile cu Grecia erau puternice. Dimitrie Bolintineanu, mai târziu, cânta Orientul în *Florile Bosforului*, cultivând o deschidere spre orizonturi exotice, deși, geografic cel puțin, nu chiar așa de îndepărtate de spațiul românesc. Dobrogea „de foc și var” îi inspira lui Ion Vinea „desene” de o delicată „caligrafie” modernă, ca în *Tomis, Nox, Casă din Mangalia*, iar Balcicul îi trezește lui Ion Pillat când reverii vag nostalgice, când fantasmă urcând din memoria unui pământ bătrân. O cu totul altă perspectivă estetică, pe linia **b.**, apărea în poezia lui Adrian Maniu, a cărei configurație internă, retorică și stilistică, individualizată de mărci ale hieratismului, de voite disonanțe și „stângăcii”, tinde să creeze echivalențe verbale, poetice ale artei religioase bizantine: poemul-„icoană”, stilizare care își subliniază

propria convenție estetică (în special refuzul perspectivei: cale a spiritualizării și a idealizării, la antipodul tratării realiste). Pitorescul galeriei de portrete ale deținuților din arghezienele *Flori de mucigai*, de la șarlatani și escroci ca Lache sau cel din *Candori* la senzualele Rada și Tinca, ori „fătălaul”, cu ambiguitatea lui anatomică, altfel „tălhar de drumul mare”, sau revoltatul Ion Ion, mortul cu lumina satului în ochii deschiși, narativitatea mulată pe tipare folclorice (*Pui de găi...*, *Ucigă-l toaca*), sugestia de mișcare, oralitatea și culoarea limbajului compun nu numai o imagine a închisorii ca „lume”, cu atmosfera ei distinctă, ci și un fel de mare metaforă, de ansamblu, a amestecului uman, a versatilității și a travestirii menite să-i înșele pe naivi etc. Accente care trimit la pasionalitatea și cromatica periferiei bucureștene depășesc la Miron Radu Paraschivescu, în *Cântice țigănești*, nivelul unei „localizări” a

Stradă din București cu case de tip balcanic. Desen de M. Doussault (începutul secolului al XIX-lea)

modelului străin (García Lorca, *Romancero gitano*), sugerând un etos balcanic, al ludicului cu fond grav, ca în antologica baladă *Rică*. După război câțiva poeți importanți vor diversifica gama **b.**: fantezisul Leonid Dimov, Ion Gheorghe (*Cavalerul trac*), dar și textualistul „prozaizant” Mircea Cărtărescu (*Levantul*), cultivator al unui umor implicat efectelor de intertextualitate, capabile astfel să împrășteze vibrația lirică, tonul rostirii poetice. Însă, dintre poeți, autorul esențial pentru „vârsta” modernă a **b.** literar românesc rămâne Ion Barbu, creatorul ciclului *Isarlâk* din *Joc secund* (1930), în ale cărui poeme se consumă, atingându-și ținta, o tentativă de adâncire și nuanțare a înțelesurilor **b.**, chiar de reabilitare a sensului lui moral: „Pentru mai dreapta cinstire a lumii lui Anton Pann”. Pitorescul, cromatic și viermuiala de bazar oriental nu lipsesc din viziunea poetică barbiană a acestui Orient imaginar, dar oricât ar fi ele de puternice, sensul unei astfel de reverii e dincolo de descripție și de valorile plastice: „personajul” din *Selim* (din afara ciclului, dar ținând totuși de atmosfera lui), vânzătorul de bragă și „zaharicale”, rămâne nu doar o „nălucă” venind dintr-un timp dus, al copilăriei, ci și prilejul unei revărsări de materialitate, văzută cu o prospețime și o acuitate a notației senzoriale care fac din relief și vibrația picturală a detaliilor metafora unei bucurii a concretului, așa cum se oferă ea unei inocențe a simțurilor. Domnișoara Hus, ca o altă Pena Corcodușă, din alt „veac”, este, pe linii încercate până la un punct și în *Cântec de rușine* și în *Răsturnica*, o ipostază a omenescului căreia tocmai deformarea expresivă în sensul grotescului și al hiperbolei îi subliniază un tâlc universal, legat de pasionalitate, timp și moarte. Dar punctul cel mai înalt al „mai drepte cinstiri” promise de autor „lumii lui Anton Pann” e de căutat în *Nastratin Hoge la Isarlâk*, în care, pe fundalul de „spornică mulțime” la fel de pestriță („Veneau de toată mâna”) ca și pulpanele și „cârpelile” de pe „ciudatul caic”, se detașează imaginea nu atât a insului Nastratin („înghemuit pe-o bârnă,/ Un turc smolit de foame și chin, cu fața cârnă,/ Cu mâinile și gura aduse la genunchi”), cât a autofagiei simbolice – răspuns dat chemării ademenitoare rostite de „dulceagul glas al pașii”. Nu pitorescul, nici măcar înțelepciunea glumeață a legendarului personaj, ci o cu totul altă față a lui, gravă, poate chiar ascetică, preferă să vadă Ion Barbu: „Sfânt trup și hrană sieși, Hagi rupea din el”. „Alba,/ Dreapta/ Isarlâk” e mai mult decât „un târg temut,

hilar/ și balcan-peninsular”: spațiu în care „hazul Hogii Nastratin” are un revers tragic, complementaritate situată undeva „la mijloc de Rău și Bun”, la treapta unei „slave stătătoare”. Trebuie să i se recunoască „momentului” Mateiu I. Caragiale – Ion Barbu atingerea unui nivel al sintezei superioare a **b.**, de rafinament estetic și complexitate semantică, cu nu puține implicații polemice față de o înțelegere sumară și vulgarizată a lucrurilor. După al Doilea Război Mondial paleta perspectivelor și a formelor literare care valorifică același filon continuă să dea semne de vitalitate și diversificare în proza românească, de la accentul pus de autori ca Zaharia Stancu sau Fănuș Neagu pe o pasionalitate ardentă și frustă (*Pădurea nebună*) sau pe experiențe de aventură picarescă purtând urmele istoriei trăite (*Jocul cu moartea, Îngerul a strigat*) la alegoria fals „istorică” realizată de Eugen Barbu în *Princepele*, ori de la parabola fantezistă din *Cartea de la Metopolis* a lui Ștefan Bănuțescu, cu jocurile ei aluzive (în special din „feeria lumii bizantine”, pusă sub semnul duplicității și al suspiciunii cvasigeneralizate), și până la pamfletul (în esență, politic) direct, sarcastic, la I.D. Sîrbu în *Adio, Europa* sau într-un travesti pseudoistoric care nu-i reduce, ci îi subliniază ironia, ca în *Calpuzanii* lui Silviu Angelescu. Dar vârsta de aur a **b.** literar românesc rămâne cea ilustrată în perioada interbelică nu numai de mari scriitori ca Mateiu I. Caragiale și Ion Barbu, ci și de istorici, folcloriști, lingviști, critici și istorici literari precum Nicolae Iorga, Demosene Russo, Theodor Capidan, Tache Papahagi, D. Caracostea, care participă, prin cercetările lor, la o reflecție intrată în ultima vreme, ca în lucrările lui Mircea Muthu, într-o etapă a elaborărilor de sinteză.

Repere bibliografice: Nicolae Iorga, *Bizanț după Bizanț*, tr. Liliana Iorga Pippidi, postfață Virgil Cândea, București, 1972; Duțu, *Cărțile, passim*; Duțu, *Sinteză, passim*; Muthu, *Lit. rom., passim*; Muthu, *Permanențe, passim*; Mircea Muthu, *Dinspre Sud-Est*, București, 1999, *passim*; Maria Todorova, *Balcanii și balcanismul*, tr. Mihaela Constantinescu și Sofia Oprescu, București, 2000; Sergiu Ailenei, *Conexiuni provizorii*, Iași, 2001, *passim*; Mircea Muthu, *Balcanismul literar românesc*, I–III, Cluj-Napoca, 2002; ed. 2, Pitești, 2008; Mircea Muthu, *Balcanologie*, I–III, Cluj-Napoca, București 2002–2007; Mircea Vaida Voevod, *De la Inorog la Pașadia – filonul balcanic în literatura română*, București, 2004; Mircea Muthu, *Europa de Sud-Est în memoria culturală românească*, București, 2011. **N. Cr.**

BÁLINT Tibor (12.VI.1932, Cluj – 28.I.2002, Cluj), prozator, traducător. Copilăria grea, petrecută într-o mahala a Clujului, va fi determinantă pentru formarea viziunii literar-artistice a lui **B.** După studii medii absolvite la Cluj, devine redactor și reporter, mai întâi în orașul natal, la ziarul „Igazság” (era concomitent student la Facultatea de Filologie), apoi la București, la „Falvak Népe” și „Ifjúmunkás”. Se întoarce la Cluj, unde, din 1967, este redactorul revistei pentru copii „Napsugár”. Debutază în presă la revista „Utunk” și editorial în 1963 cu o culegere de nuvele. În 1969 și în 1979 este distins cu Premiul pentru proză al Uniunii Scriitorilor.

B. este un traducător dedicat literaturii române din secolul al XX-lea. A transpus în limba maghiară mai ales acele romane care se apropiau de înclinațiile sale de prozator: *Maidanul cu dragoste* de G.M. Zamfirescu (1964), *Corigent la limba română* de Ion Minulescu (1970), *Facerea lumii* (1973) și *Groapa* (1978) de Eugen Barbu, *Matei Iliescu* de Radu Petrescu (1986). Traducerile sale aduc în orizontul cititorilor maghiari autori români a căror operă era mai puțin cunoscută sau doar parțial publicată în limba maghiară. Din creația originală a lui **B.** au apărut în românește mai multe romane și volume de povestiri, în traduceri semnate de Gelu Păteanu, Veronica Bârlădeanu și Paul Drumaru.

Traduceri: G.M. Zamfirescu, *Városszéli szerelem* [*Maidanul cu dragoste*], București, 1964; Ion Minulescu, *Román nyelvből elégtelen* [*Corigent la limba română*], București, 1970; Eugen Barbu, *Világteremtés* [*Facerea lumii*], București, 1973, *A gödör* [*Groapa*], București, 1978; Radu Petrescu, *Rendhagyó szerelem* [*Matei Iliescu*], București, 1986.

Repere bibliografice: Bartis Ferenc, G.M. Zamfirescu, „Városszéli szerelem”, IGZ, 1965, 9; Metz Katalin, Eugen Barbu, „Világteremtés”, IGZ, 1974, 2; Éltető József, Eugen Barbu, „A gödör”, IGZ, 1978, 5; Balotă, *Scriitori maghiari*, 393–401; *Rom. magy. ir. lex.*, I, 129–131; Bartha Zoltán, *Bálint Tibor*, Budapesta, 1990; Lászlóffy Aladár, *Meghalt Bálint Tibor*, „Helikon”, 2002, 3; Nicolae Balotă, *Bálint Tibor*, KOR, 2007, 4.

O.K.

BALMUȘ, Constantin I. (25.V.1898, Murgeni, j. Vaslui – 13.VII.1957, Geneva), clasicist, traducător. Este fiul Ecaterinei (n. Iacob) și al lui Ioan Balmuş, institutor. Începe școala la Ivești, venind în 1909 la Liceul Internat din Iași, unde în acea vreme erau profesori G. Ibrăileanu, Vasile Bogrea, M. Carp, M. Jacotă, Calistrat Hogaș, Iorgu Iordan ș.a. Absolvind

secția clasică, după război se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din același oraș, iar în 1920 își ia licența în filologie clasică cu *magna cum laude*. După o scurtă perioadă de profesorat la Liceul Militar din Iași, urmează câteva stagii de specializare în străinătate, la Bonn și Berlin (1922–1924), la Școala Română din Roma (1925–1926). Își susține doctoratul la Iași, în 1925, cu o lucrare despre tehnica povestirii la Plutarh în *Vieți paralele*, iar pentru docență prezintă în 1931 *Étude sur le style de Saint Augustin dans „Les Confessions” et „La Cité de Dieu”*, apărut cu un an înainte la Paris. După stagiul de la Roma, publicase cercetarea *De Quintiliani fontibus graecis* (1927). La Universitatea din Iași, asistent al lui I.M. Marinescu la Catedra de latină, avansat conferențiar în 1932, devine profesor la Catedra de greacă în 1937, decan în noiembrie 1944 și prorector în 1946–1947. Este transferat în 1948 la Universitatea din București și i se acordă acum mai multe demnități: membru al Academiei (1949), rector al Universității (1950–1952), director al Muzeului Național de Antichități, deputat în Marea Adunare Națională (1948–1952) ș.a. Moartea survine pe când se afla internat într-o clinică din Elveția, unde a și fost incinerat.

Clasicist cu o pregătire serioasă, de structură enciclopedică, spirit mobil, în perpetuă fervență, specialist cu privirea ageră, ațintită spre revigoarea disciplinei sale, dar și literat cu bun gust și înzestrare, **B.** s-a racordat fericit la orientările mai noi ale filologiei clasice europene. Considerând insuficientă erudiția pozitivistă, el va fi preocupat îndeosebi de „forme de creație și de expresie” la scriitorii greci și latini, căile de acces fiind deopotrivă traducerea și comentarea literaturii antice. Transpune, în 1922, romanul *Daphnis și Chloe* de Longos, cea dintâi traducere integrală în limba română (reeditată repetat de-a lungul timpului, ca și alte tălmăciri ale clasicistului), unde „infidelitatea” produce un text meritoriu stilistic. Comentariul din *Tehnica povestirii la Plutarchos în „Bioi paralleloi”* (1925) își găsește modelul în analiza lui Hippolyte Taine asupra operei lui Titus Livius și urmărește sistematic felul în care istoria se metamorfozează în literatură în *Viețile paralele*, clasicistul tinzând să definească nu numai arta lui Plutarh, ci și arta din epoca elenistică. În *Étude sur le style de Saint Augustin...*, lucrare ce își are locul ei în bibliografia augustiniană, demonstrația e mai spectaculoasă, mai dezinvoltă; **B.** verifică ideea că

„arta este expresie”, iar în literatură „expresia este stil”, precum și posibilitatea de a-l compara pe scriitorul latin cu mai toate vârstele literaturii, până la contemporaneitate. Căci **B.** s-a îndreptat spre Antichitate ca un om al secolului al XX-lea, mișcându-se astfel într-un spațiu a cărui extensie atingea epoca modernă. Interesat și de evoluția ideilor critice, estetice, este un specialist în artele poetice ale Antichității. Tălmăcește *Tratatul despre sublim* (1935), *Tratatul despre stil* al lui Demetrios (1943), *Poetica* lui Aristotel (1957). Transpunerile în românește, făcute cu ediții critice de prestigiu în față, cu versiuni în franceză, italiană ori germană, antrenează interpretări moderne, nu o dată surprinzătoare. Performante sunt și tălmăcirile fragmentelor ilustrative incluse în cele trei tratate. A mai tradus din Carducci (*La izvoarele Clitumnului*, 1940), iar postum, în 1963, a apărut, publicată prima oară integral în limba română, scrierea *Despre viețile și doctrinele filosofilor* a lui Diogene Laerțiu. De o bună apreciere s-au bucurat cursurile universitare ale lui **B.** (la preluarea Catedrei de greacă de la Iași, lecția inaugurală, ulterior editată, se intitula *Fost-au grecii senini?* și urma o idee nietzscheană), precum și seria completă de manuale de limba latină pentru cursurile de gimnaziu și liceu, publicate în colaborare cu Al. Graur, în 1935–1936. Dacă prezența în presa interbelică („Viața românească”, „Adevărul literar și artistic”, „Favonius”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Jurnalul literar”, „Însemnări ieșene”, „Ethos” ș.a.) prelungește preocupările clasicistului, intrarea pe făgașul publicisticii politice – în 1945 **B.** devine membru PCR și acceptă să ia conducerea ziarului „Moldova liberă” –, ca și alte câteva atitudini conjuncturale, excesive și nedrepte față de confrăți, i-au pecetluit ultimul deceniu de viață. Vremea a vrut să selecteze și să păstreze însă chipul cărturarului îndrăgostit de frumusețea lumii antice.

SCRIERI: *Tehnica povestirii la Plutarchos în „Bioi paralleloi”*, Chișinău, 1925; *De Quintiliani fontibus graecis*, Iași, 1927; *Étude sur le style de Saint Augustin dans „Les Confessions” et „La Cité de Dieu”*, Paris, 1930; *Fost-au grecii senini?*, București, 1938; *Tucidide. Concepția și metoda sa istorică*, București, 1956. **Traduceri:** Longos, *Daphnis și Chloe*, introd. trad., București, 1922; *Tratatul despre sublim*, introd. trad., București, 1935; Demetrios, *Tratatul despre stil*, introd. trad., Iași, 1943; Aristotel, *Poetica*, București, 1957; Diogene Laerțiu, *Despre viețile și doctrinele filosofilor*, introd. Aram M. Frenkian,

București, 1963; ed., I–II, îngr. Ion Acsan și Adelina Piatkowski, pref. Adelina Piatkowski, București, 1997.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, 1264–1267, II, 1102–1107; N.I. Popa, *Constantin I. Balmuș*, AUI, științe sociale, t. III, 1957; Eugen Dobroiu, *Constantin Balmuș, clasicistul*, în *Momente din istoria învățământului limbilor străine la Universitatea din București*, București, 1980, 109–116; *In memoriam. Constantin I. Balmuș*, îngr. Cicerone Călinescu, Traian Diaconescu și Constantin Botez, Iași, 1984; Gavril Istrate, *Constantin Balmuș*, CL, 2000, 1. **G.D.**

BALMUȘ, Pavel (18.VIII.1944, Sărătenii Noi–Orhei – 12.XII.2014, Chișinău), istoric literar, editor. Este fiul Elisavetei (n. Pallady) și al lui Timofei Balmuș, agricultori. Urmează clasele primare în satul natal (1951–1955), își continuă studiile la Zăhăncanii Vechi (1955–1958) și la Telenești (1958–1961), apoi la Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1961–1966), după absolvirea căreia este angajat la ziarul „Tinerimea Moldovei”, ulterior la „Moldova socialistă” și la Televiziunea din Chișinău (1966–1968). Parcurge treptele de custode general, secretar științific și director adjunct al Muzeului Republican de Literatură „D. Cantemir” din Chișinău (1971–1983), actualul Muzeu al Literaturii Române „Mihail Kogălniceanu”. A fost redactor la editurile Literatura Artistică (1983–1989) și Cartier (2000–2002). Din 1992 este președinte al Societății Bibliofililor din Moldova „Paul Mihail”, iar din 1998 conduce Centrul Național de Hasdeologie de pe lângă Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” din Chișinău. Activează în calitate de cercetător științific la Institutul de Filologie (fostul Institut de Limbă și Literatură, devenit ulterior Institutul de Istorie și Teorie Literară, apoi Institutul de Literatură și Folclor) al Academiei de Științe din Chișinău. A debutat în 1965, pe când era student, la revista „Cultura”, cu un text de critică literară. Mai colaborează la „Literatura și arta”, „Nistru”, „Viața Basarabiei”, „Contrafort”, „Limba română”, „Revista de lingvistică și știință literară”, „Destin românesc”, „Convorbiri literare”, „România literară”, „Caiete critice”, „Viața românească”, „Tomis”, „Dacia literară”, „Magazin bibliologic”, „Revista română” ș.a.

B. a investigat fondurile de documente referitoare la istoria culturii și literaturii românești ale arhivelor din Odessa, Sankt Petersburg, Moscova, București, Cernăuți, Lvov, Kamenet-Podolsk, Vinița, Kiev, punând în circulație informații inedite sau puțin cunoscute îndeosebi despre literatura și

cultura română premodernă și modernă. Editează și prefătează sau postfațează, cu știința prezenței concentrate, sprijinită frecvent pe valorizarea documentului, volume din scrierile lui Miron Costin, Dosoftei, Dimitrie și Antioh Cantemir, Alecu Donici, Vasile Alecsandri, G. Ibrăileanu, Al. Macedonski, C. Stere, Nicolae Iorga, George Coșbuc ș.a. Deopotrivă o izbândă a celui care zăbovește în biblioteci și arhive pentru a scoate la lumină pagini neștiute, dar și a editorului minuțios este publicarea, în 1996, a unui roman anonim din secolul al XIX-lea, *Aglaia*. Cercetător cu o acribie specială, atent la text și la individualitatea scrisului unui autor, la o adică și cu o anumită vocație detectivistă, indispensabilă în tipul de investigație culturală pe care îl practică, **B.** va realiza în antologia *Plagiatul la români* (2004) o panoramă a unui fenomen abordat intermitent în ultimele decenii, în fapt fiind vorba de „parada «autorilor cu mintea altora»” (Al. Dobrescu). Este și coautor, iar la majoritatea și coordonator, al culegerilor colective *Pagini din istoria culturii și literaturii moldovenești* (1979), *Pro Fide et Patria. Contribuții la studierea vieții și activității familiei Hâjdău – Hasdeu* (2002), *Texte uitate...* (III–IV, 2004–2005), *Ipostaze ale literaturii române vechi și premoderne (secolele XVI–XVIII)* (2007), *Dimitrie Cantemir. Dimensiuni ale universalității* (2008) ș.a. În cercetările sale un loc aparte îl ocupă „dinastia” de cărturari basarabeni Hâjdău – Hasdeu, despre care scrie cu pasiune, punând în pagină nu numai „istoria” protagoniștilor, ci și „istoria” epocii, complicate ambele și deseori încărcate de dramatism.

SCRIERI: *Studii și materiale despre Alexandru și Boleslav Hâjdeu* (în colaborare cu Vasile Ciocanu), Chișinău, 1984; *Moștenirea literar-spirituală a dinastiei de cărturari Hâjdău – Hasdeu în bibliotecile chișinăuene* (în colaborare), Chișinău, 2007. **EDIȚII:** B.P. Hasdeu, *Principii de lingvistică*, Chișinău, 1974, *Publicistică din ziarul „Traian”. 1869–1870*, postfața edit., Chișinău, 1998 (în colaborare cu Gabriel Mumjiev); Alexandru Hâjdeu, *Izbrannoe*, Chișinău, 1986 (în colaborare), *Domnia Arnăutului*, Chișinău, 1987, *Clipe de inspirație*, Chișinău, 2004; Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1988; Antioh Cantemir, *Satiră i drughie stihotvorenîe socineniia – Satire și alte poetice compuneri*, ed. bilingvă, postfața edit., Chișinău, 1988; Alexandru Donici, *Fabule*, postfața edit., Chișinău, 1988; Miron Costin, *Opere*, pref. Vladimir Beșleagă, postfața edit., Chișinău, 1989 (în colaborare cu Svetlana Korolevski); Dosoftei, *Opere poetice*, postfața edit., Chișinău, 1989; *Aglaia. Roman anonim din secolul*

al XIX-lea, introd. Dan Mănuță, pref. Ion Varta, postfața edit., Chișinău, 1996; C. Stere, *Publicistică*, Chișinău, 2006; Nicolae Iorga, *Adevărul asupra trecutului și prezentului Basarabiei (1914–1940)*, pref. edit., București, 2008. **Antologii:** *Antologia poeziei vechi moldovenești*, Chișinău, 1986; *Antologia poeziei moderne moldovenești*, Chișinău, 1988; *Un veac de aur în Moldova. 1643–1743. Contribuții la studiul culturii și literaturii române vechi*, coordonator Virgil Cândea, Chișinău–București, 1996 (în colaborare); *Plagiatul la români*, pref. Dan C. Mihăilescu, introd. edit., Chișinău, 2004.

Repere bibliografice: Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 276; Liviu Papuc, *Despre Hasdeu*, CL, 2003, 3; Ion Madan, *Pavel Balmuș*, „Calendarul național 2004” (Chișinău); Haralambie Corbu, *Pavel Balmuș la 60 de ani*, RLSD, 2004, 4–6; Al. Dobrescu, *Parada „autorilor cu mintea altora”*, IIȘ, 2005, 4; Ciocanu, *Vase comunicante*, 247–351; Ion Nuță, „*Plagiatul la români*”, ATN, 2007, 2; Burlacu, *Existențe*, I, 197–200; Vitalie Răileanu, *Chei pentru labirint*, Chișinău, 2009, 116–119; *Dicț. Chișinău*, 26–27. **VL.C., A.Bn.**

BALOȘ, Olimpiu (24.X.1950, Begheiți–Torac, Serbia – 4.VI.2008, Torac, Serbia), poet, jurnalist. Este fiul Floricăi (n. Drăgoi) și al lui Todor Baloș, preot. Învăță la liceul în limba română din Vârșeț, apoi la Facultatea de Filologie din cadrul Universității din București (1970–1974). După absolvire e redactor la Radio Novi Sad (1974–1980), profesor la Școala „George Coșbuc” din Begheiți–Torac (1980–2008). Fondează revista „Lumina torăceană” și revista școlară „Litera”. Debutază cu versuri în 1967 la „Libertatea”, iar editorial cu volumul *Lebăda de bronz*, apărut în 1971. Mai colaborează la „Cronica”, „Familia”, „Floare de latinitate”, „Književna reč”, „Književne novine”, „La battana”, „Luceafărul”, „Lumina”, „Magyar Szó”, „Orizont”, „Polja”, „Ruske slovo”, „România literară”, „Tribuna tineretului”, „Transilvania”, „Ulaznica” ș.a. E prezent în mai multe antologii de poezie apărute în România.

Pe de o parte influențat de literatura română din România, iar pe de altă parte de literatura sârbă, **B.** a reușit să se impună cu o poezie ambițioasă, proaspătă. El e considerat unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai unui nou fenomen literar din Voivodina, numit de Radu Flora „teribilism”. Placheta *Între două coperte* (1995) adună versuri de meditație asupra sensurilor existențiale, exprimând sentimentele asupra destinului neamului său izolat, în pericol de dispariție. Lumea proiectată aici trăiește o viață în care totul trece „accelerat și sumbru”. Tonul general al liricii este de o intensă melancolie, indiferent care este

toposul ales: râul Bega, satul Torac, marea, camera, orașele cu pâine de smog, bulevardele astmatice, crâșmele zorilor, Gara de Nord, baruri, cartierul 91, piața etc., toate generatoare de neliniște și deseori pervertitoare. Între cele „două coperte” trăiesc oameni îngândurați, „cetățeni” care se bazează pe belșugul de la sate pentru a supraviețui: „Cetățenii/ își lasă rădăcina/ la sat./ Cetățenii/ încarcă cartofii, / curca,/ în spatele mașinii” și pleacă „cu cravata la gât/ și ochii în curcă” (*Cetățenii*). La oraș bate „vântul prin buzunare”, iar „capul se plimbă/ prin furtună”, cu gândul mereu întors nostalgic spre locul natal. Poetul preia, ironic, stereotipuri, de pildă cel conform căruia „caracterul se ține legat de cravată” (*Fără cravată nu ai ținută*), pe când avuția celor de la sat ar fi „caierul în furcă/ [...] / limba, portul și crucea,/ suflete brăzdate,/ îmbrăcate/ în haine albe de cânepă,/ cu picioare-nvinețite” (*Descălecatul*). Secvențe prozaice, restituind cenușiul cotidian, asamblate „într-un mozaic tematic” și de perspective, întâlnite îndeobște la optzeciști, sunt puse în pagină evocativ sau direct confesiv. Inserția ironică trimite, fără ocolișuri, la poemul lui Marin Sorescu despre Shakespeare. În jur cresc copii „zămisliți de nori,/ copiii fumurilor”, între „blocuri devastate” ei își pierd destinul și nu vor iubi niciodată și nici nu vor crește. E aici simbolul unei lumi care își pierde iremediabil speranța. Și totuși, „timpul ce azi ne moare” este un vers cu valoare de leitmotiv la **B.**, vorbind despre alt orizont. Volumul *Între două coperte* descoperă și redescoperă o neîntreruptă dorință de evadare din viața reală, care tinde să se destrame, o sete nestinsă după mult așteptata lumină.

SCRIERI: *Lebăda de bronz*, Pančevo, 1971; *A lăcrimat o frescă*, Pančevo, 1976; *Supa de duminică*, Pančevo, 1982; *Piatra*, Pančevo, 1989; *Între două coperte*, Pančevo, 1995; *Sub geana cerului*, Pančevo, 1999; *Versuri pentru mileniul trei*, Pančevo, 2003.

Repere bibliografice: Popa, *Lit. rom. Voivodina*, 263–266; Vasa Barbu, *Cu un ochi spre trecut, iar cu celălalt spre azi*, „Tineretea”, 2004, 2; Agache, *Lit. rom. țările vecine*, 270; *Olimpiu Baloș (1920–2008)*, „Lumina”, 2008, 3–4 (grupaj special); Carmen Dărăbuș, Virginia Popovici, *Literatura de limba română din Serbia și antropologia culturală*, Cluj-Napoca – Novi Sad, 2012, 121–128; Marina Ancaitan, *Rostirea continuă*, Pančevo, 2012, 64–70. **V. P.**

BALOTĂ, Bianca (8.VIII.1936, Focșani – 28.IX.2005, Nisa, Franța), prozatoare. Este fiica Elisabetei (n. Stavăr) și a lui Petre Marcu, ofițer de carieră, și

soția lui Nicolae Balotă. Din 1944 se stabilește cu familia la Brașov, unde termină școala elementară și liceul. Între 1954 și 1959 urmează la București cursurile Facultății de Filologie, secția literatură și critică literară. În perioada 1959–1972 lucrează ca ziaristă și ca redactor de carte la Editura pentru Literatură (din 1969 devenită Minerva), secția „Biblioteca pentru toți”. Din 1979 pleacă din țară, întâi la München, apoi la Tours și Paris, unde Nicolae Balotă este invitat ca profesor, stabilindu-se la Paris în 1981; din 2001 își schimbă reședința la Nisa. Debutează editorial cu *Mașina de fugit în lume* (1969). A colaborat cu articole, cronici literare, schițe și povestiri la „Astra”, „Luceafărul”, „România literară”, „Apostrof”, „Familia”, „Steaua” ș.a. A tradus, în colaborare cu Nicolae Balotă, romane istorice precum *Maria Stuart* de Stefan Zweig.

Mașina de fugit în lume, primul volum publicat de **B.**, este alcătuit din șapte nuvele, ordonate ca un bildungsroman cu implicații autobiografice, urmărind trecerea de la vârsta copilăriei la cea a adolescenței. Întâmplările și personajele, deși mărunte, capătă importanță prin relevanța lor în plan psihologic, prin impactul asupra eului-narator, „efectul” autobiografic fiind potențat prin folosirea persoanei întâi. Relația problematică a eului cu ceilalți (părinți, prieteni, iubit), cu lumea („realitatea” de ordin ontologic, istoric, social) și cu sine constituie tema nuvelor, dar și a întregii proze scrise de **B.** Se confruntă în această carte, ca și în următoarele, „perechi” antagonice de lumi: lumea copilăriei și a adolescenței cu lumea maturității, realitatea interioară cu realitatea exterioară, „lumea veche”, de dinainte de război, cu lumea nouă (a „omului nou” preconizat de comunism). Se configurează un model, ideal și iluzoriu, al autenticității, recuperabil doar prin intermediul memoriei sau al imaginației, de unde evazionismul eului narativ și cultul originilor (casa, orașul bunicilor sau al părinților ca spațiu aproape mitic, copilăria ca timp paradisiac). *Minunații cai verzi*, ultima nuvelă și cea mai valoroasă, prezintă întâlnirea feminității cu pasiunea, inaugurând tema cuplului, centrală în scrierile ulterioare. Firul epic este abil condus, psihologicul evoluând adesea spre oniric. Nuvela este un amalgam de fragmente de realitate interioară și „exterioară”, o succesiune de revelații și întâmplări minore din biografia unui eu feminin deopotrivă intelectual și stihial. *Bal la regina Portugaliei* (1979)

conține două microromane, unul de mai mică întindere, *Străbunica Hedviga*, și cel care dă titlul volumului. Ambele, construite pe principiul povestirii în povestire și al oclurilor narative, se circumscriu modelului romanului total al anilor '70, combinând analiza psihologică, epicul obiectiv, fresca socială și cronică de familie. *Străbunica Hedviga*, mic roman de familie, e dominat de figura masivă a străbunicii, personaj înzestrat cu atributele unei făpturi mitice și simbolice pentru lumea așezată, solidă de dinainte de război, lumea din care provine „eroina” romanului. *Bal la regina Portugaliei* se desfășoară pe două planuri narative, care se intersectează prin intermediul personajelor și al acțiunii, dar mai ales prin problematică. Ene Șerban, personajul masculin, este prototipul cuceritorului, parvenitul anilor '50, șeful unei instituții culturale, promovat încet dar sigur în funcții de conducere. Raluca, personajul feminin central, provenind dintr-o familie „bună”, interesează mai ales din punct de vedere al biografiei interioare: relația de cuplu, prietenele și experiența legăturii cu un fascinant psihiatru, care improvizează, pentru grupul de prieteni, „balul la regina Portugaliei”, un fel de petreceri-carnaval, spectacole care creează spații ale libertății și imaginației debordante. Totul nu este însă decât iluzie, simplu joc: doctorul va pleca în străinătate și i se va pierde urma. Romanul *Zăpada de-altădată* (1994), superior valoric, abandonează tematica socială de fond, concentrându-se asupra intersectării, întâmplătoare, dintre două destine și personaje: bărbatul și femeia. Ritmul este alert, notațiile rapide, dense, epicul solid. Construcția este interesantă: juxtapunerea de planuri și perspective narative, corespunzând celor două personaje, „ea” și „el”, și celor două timpuri, prezentul (ajunul Revelionului) și trecutul (fragmente din biografiile protagoniștilor alternând cu fragmente din viața unor personaje-satelit). Romanul are farmecul unei povestiri polițiste bine scrise, dar și al unei *romance* în cheie simbolică; reîntâlnirea din final a celor doi coincide cu regăsirea unei stări de grație, cu recuperarea adevăratei zăpezi, a „zăpezii de-altădată” din orașul copilăriei – a „zăpezilor mele”, cu alte cuvinte, cu recuperarea sinelui autentic.

SCRIERI: *Mașina de fugit în lume*, București, 1969; ed. definitivă, București, 2007; *Bal la regina Portugaliei*, București, 1979; ed. București, 2003; *Zăpada de-altădată*, București, 1994; *Micul palat baroc*, București, 1999; *Străbunica Hedviga*, București, 2002.

Repere bibliografice: Platon Pardău, *Patosul obiectiv*, RL, 1979, 18; Radu Mareș, *Un nume nou: Bianca Balotă*, TR, 1979, 39; Emil Manu, „Bal la regina Portugaliei”, SPM, 1979, 446; Barbu Cioculescu, *În căutarea timpului ascuns*, LCE, 2000, 4; Roxana Răcaru, *Dantelărie de cristal*, RL, 2000, 14; Petraș, *Cărțile*, 124–126; Dora Pavel, *Poveștile Biancăi*, APF, 2005, 10; Barbu Cioculescu, *Bal*, în *paginile Biancăi Balotă*, RL, 2006, 3. **R.D.**

BALOTĂ, Nicolae
(26.I.1925, Cluj –
20.VIII.2014, Nisa,
Franța), critic literar,
eseist, estetician.

Este fiul Adelinei (n. Dragoman), de origine armeană pe linie paternă, și al lui Gheorghe Balotă, avocat. Urmează cursurile primare și gimnaziale în Cluj, la Școala „Avram Iancu” (1931–1935) și la Liceul „George Barițiu” (1935–1940). Ca urmare a cedării Transilvaniei de Nord către Ungaria, familia lui **B.** părăsește orașul natal, iar tânărul își continuă studiile la Liceul „Sfântul Vasile cel Mare” din Blaj (1940–1941), ulterior la Liceul „Gheorghe Lazăr” din Sibiu (1941–1943). După absolvirea liceului, se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, aflată în refugiu la Sibiu. În perioada studenției activează ca membru al Cercului Literar, debutează în ziarul național-țărănist „România nouă” (septembrie 1944), unde lucrează și ca redactor, și colaborează la „Revista Cercului Literar” (cu o cronică la volumul *Între două lumi* al lui Mihai Ralea). După terminarea războiului, revine în orașul natal și devine, în 1947, licențiat în filosofia culturii, psihologie, limba și literatura franceză. Numit preparator la Institutul de Psihologie al Universității din Cluj, este arestat în toamna anului 1948 pentru „deținere și răspândire de material subversiv”. După eliberare (1949), își pierde postul de la Universitate și activează intermitent ca pedagog, cercetător la Institutul de Lingvistică din Cluj și bibliotecar. În ianuarie 1956 este din nou arestat și, după nouă luni de anchetă, condamnat la șapte ani de închisoare pentru „înaltă trădare”, în calitate de coautor al unui memoriu cu conținut anticomunist, care informa opinia publică din Occident despre

abuzurile regimului. Efectuează perioada de detenție în închisorile de la Jilava, Făgăraș, Gherla, Pitești, Dej, iar în 1962 i se stabilește domiciliu forțat în satul Lătești din Bărăgan. După grațierea colectivă din aprilie 1964, revine în viața literară, publicând articole în paginile revistelor „Familia” (unde este și redactor), „Steaua”, „Luceafărul”, „Secolul 20”, „Gazeta literară”, „Contemporanul” ș.a. Debutază în volum cu *Euphorion* (1969) și își susține doctoratul la Cluj, sub coordonarea lui Liviu Rusu, cu o teză ce va fi publicată sub titlul *Lupta cu absurdul* (1971; Premiul Academiei RSR). În perioada 1969–1971 ține cursuri de literatură universală și comparată la Universitatea din București, ca suplinitor al lui Sorin Alexandrescu, iar în 1971 este angajat cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei. Începând cu 1977 este profesor invitat la Institutul de Studii Sud-Est Europene (Südosteuropa-Gesellschaft) din München și tot aici predă cursuri de literatură română și comparată la Universitatea „Ludwig Maximilian”. În 1981 se stabilește în Franța, unde predă la universitățile din Tours și Le Mans. Colaborator al postului de radio Europa Liberă, obține în 1987 azil politic în Franța, iar în 1990 cetățenia franceză. După 1989, revenind periodic în România, ține cursuri de literatură comparată la universitățile din Cluj-Napoca și București. Este distins cu titlul *doctor honoris causa* al universităților din Cluj-Napoca (2003), Sibiu (2003) și Baia Mare (2006). În 1998 i s-a acordat Premiul Național pentru Literatură. A fost căsătorit cu prozatoarea Bianca Balotă.

După o activitate publicistică neglijabilă la mijlocul deceniului al cincilea, ca membru al Cercului Literar de la Sibiu, **B.** s-a afirmat în calitate de critic literar în a doua jumătate a anilor '60, în climatul polemicilor dintre „călinescieni” și „anticălinescieni”. Pozițiile teoretice ale autorului, care se manifesta deja ca un intelectual pe deplin format, cu o solidă cultură umanistă, sunt condensate în secțiunea *Pentru o nouă direcție în critica literară* din volumul de debut, *Euphorion*, care propune un concept de critică de la care nu se va mai abate de-a lungul întregii sale activități. Cel puțin trei sunt elementele acestei formule: mai întâi, cultivarea consecventă a eseului, ca expresie a unui mod de gândire antidogmatic, care, deși aspiră la o coerență superioară, refuză să se subordoneze metodologiilor dominante ale epocii; apoi, afinitatea pentru o „critică hermeneutică” care, fără a nega principal importanța

normativului, denunță „rigoarea justițiară” în numele „subtilității” interpretative; în sfârșit, contestarea supremației „esteticului” în cadrul fenomenului artistic, ceea ce ar legitima o „critică antropologică”, aptă să dea seama de diversitatea valorilor cognitive, etice și – mai ales – religioase ce populează literatura. Un atare program își găsește confirmarea în opțiunile analitice și axiologice ale criticului. Astfel, analizele lui **B.** se orientează aproape exclusiv pe dimensiunea semantică a operei de artă, neglijând constant aspecte precum compoziția, stilul sau perspectiva narativă a textelor comentate. Pentru el, „o poezie ni se înfățișează cu caracterul enigmatic al unui text hieroglific”, care se cere mereu descris, dezambiguit, „revelat”. De aici rafinamentul interpretărilor criticului, dar și riscul suprainterpretărilor și, prin ricoșeu, al omogenizării textelor prin exces de „hieroglific”, în detrimentul diversității formulelor literare care le subîntind. Criticul privește literatura ca pe un discurs cvasifilosofic, eventual ca pe câmp de interogații și răspunsuri la problemele fundamentale ale ființei umane, cu o propensiune aparte către dimensiunea lor religioasă. Această atitudine se verifică, de pildă, în taxonomia pe care o propune în eseu *Hermes sau Voința de obscuritate în poezia nouă*, care pornește de la premisa că, asumându-și ca obiect unic „numenul”, lirica modernă ar propune o „nouă gnoză”, ipostaziată prin trei categorii: „poezia *anti-poesis*-ului” (Arthur Rimbaud, suprarealismul, Alfred Jarry, Henri Michaux), „poezia *hermetică*” (Stéphane Mallarmé, Paul Valéry, Ion Barbu) și „poezia *hermeneutică*” (de la Friedrich Hölderlin, R.M. Rilke și Lucian Blaga la Ștefan Aug. Doinaș, Ioan Alexandru și Nichita Stănescu). Oarecum previzibil, preferințele criticului se îndreaptă spre ultima categorie, care „oferă posibilitatea unei soteriologii poetice, lirica oferindu-se adesea ca o doctrină mântuitoare”. Asemenea afinități transpar și în volumul *Arte poetice ale secolului XX* (1976), care discută concepțiile unor poeți (Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Barbu, Ion Pillat, Al. A. Philippide, Ilarie Voronca, Dan Botta, Mihai Beniuc, Radu Stanca) și critici români (Paul Zarifopol, Pius Servien, Vasile Pârvan, Tudor Vianu, G. Călinescu, Vladimir Streinu, Liviu Rusu, Edgar Papu, Ion Biberi), precum și câteva poetici consacrate din prima jumătate a secolului trecut (futurismul, expresionismul, Dada, suprarealismul, Benedetto Croce, Henri Bremond, Paul Valéry, Paul Claudel, T.S. Eliot). Deși exegetul își exprimă destul de voalat rezervele, sunt vizibile mefiența cu care

întâmpină „poezia pură” a lui Bremond (unde „riscul cel mai grav e al unei reduceri a poeziei la *tăcere*”), precum și empatia din comentariile consacrate lui Claudel și Eliot (poeți care, deși nu s-au retras în „penumbra monahală, austeră, a anonimatului”, „au propovăduit depersonalizarea, inexprimarea de sine” ca „substitut estetic al asceticei renunțări la eul detestabil”). De altfel, se constată încă din *Euphorion* un șablon interpretativ (cu implicații valorice) al criticii lui **B.**, care caută în mod constant o coerență de ordin superior a textului, văzută ca expresie a unui plan transcendent, iar atunci când aceasta e problematică, exegetul fie sancționează lipsa ei, fie caută să o acrediteze în pofida textului însuși. Semnificativă pentru prima categorie este necrologul *Thomas Mann, un ales?*, care condamnă pe o tonalitate cvasimistică „alegerile” și poetica scriitorului german: „El n-a recunoscut grația, s-a închis în fața inspirației; el a negat ceea ce în el însuși era mare (*in se magnum est*), eternul din el și, dintr-o falsă pudoare, a îmbrăcat totul într-o pâslă ironică. Opera acestui obsedat al «alegerii» trădează prezența subversiv-ironică a demoniei”. În schimb, demersul de a reface o prezumtivă coerență a textului se întâlnește, în grade diferite, în comentariile consacrate absurdului din literatura contemporană. Dintre acestea, *Lupta cu absurdul* reprezintă, probabil, cel mai compact – sub raport metodologic – volum al lui **B.** Înțelegând absurdul ca pe un „fenomen de criză”, exegetul încearcă să realizeze aici, prin conectarea „schismei organismului social” cu „schisma sufletului” (în termenii lui Arnold Toynbee), o alianță improbabilă între critica valorilor occidentale din unghiul *Geistesgeschichte* și șabloanele marxism-leninismului. După ce-i identifică absurdului o serie de „strămoși literari” (satira antică, „absurdul” premodern, „literatura onirică”, „grotescul baroc”, „ironia romantică” și „iraționalismul poetic”), precum și trei precursori (Lewis Carroll, Alfred Jarry și Christian Morgenstern), **B.** se oprește pe larg asupra a cinci experiențe definitorii pentru acest tip de literatură (Franz Kafka, dadaismul, Albert Camus, Eugen Ionescu și Samuel Beckett). Deși exegetul critică o serie de poziții „defetiste” sau pur și simplu sceptice ale autorilor comentați, scopul său pare să fie, în ultimă instanță, validarea acestei forme de artă ca o modalitate de expresie a unui anume umanism sau chiar a unui spirit militant: „Subversiunea expresiei reprezintă în cele din urmă o conversiune a ei. Revelarea absurdului, a nonsensurilor implică lupta cu absurdul”. Nu mai puțin

concludentă e monografia *Urmuz* (1970), unde prozatorul interbelic e considerat nu atât un „*premergător* al avangardei”, cât un „precursor” al literaturii absurdului. Dincolo de această încadrare, **B.** efectuează poate cea mai detaliată cartografiere a imaginărilor urmuzian, analizând succesiv „caracterele” din *Pagini bizare*, „obsesia zoologică”, „omul mecanomorf”, rolul obiectelor insolite, vestimentația burlescă, jocurile de perspectivă, spațiul închis, călătoriile personajelor, erotica, elementele sadomasochiste, vina ș.a. Absurdul tinde să fie convertit și aici în sacru, dar, cum „transcendența vidă” a prozatorului interzice accesul la dimensiunea divinului, exegetul mizează pe cartea demonicului: „Lumea lui Urmuz pare să fie vrăjită, o lume în care un duh rău, prin procedee magice, a provocat metamorfoze, răsturnări, mutații în contra firii. Totul constituie un scenariu apocaliptic”. În critica lui **B.** judecata de valoare rămâne frecvent în suspensie, ducând la o anumită nivelare a valorilor. Cel mai clar se observă acest lucru în tratarea contemporanilor. Astfel, în secțiunile *Addenda* din *Labirint* (1970) și *Prozatori români contemporani* din *Universul prozei* (1976), sunt analizați cu același entuziasm nediferențiat Ștefan Bănulescu, Fănuș Neagu, Al. Ivăsiuc și D.R. Popescu, dar și Ovidiu Constantinescu (*Sfârșit de spectacol* este un „excelent roman”), Iulian Neacșu („un dăruit al limbii”) și Dominic Stanca. Tocmai de aceea, criticul e mai eficient atunci când se află pe terenul valorilor deja consacrate. De exemplu, volumul *De la Ion la Ioanide. Prozatori români ai secolului XX* (1974; Premiul Uniunii Scriitorilor) cuprinde o suită de unsprezece eseuri consacrate lui Liviu Rebreanu, Nicolae Iorga, Vasile Pârvan, G. Ibrăileanu, M. Blecher, Gib I. Mihăescu, Pavel Dan, Al. A. Philippide, V. Voiculescu, Urmuz și G. Călinescu. Dacă unele capitole (precum acelea despre Urmuz și Philippide) continuă preocupări mai vechi, altele constituie contribuții decisive la impunerea sau reinterpretarea scriitorilor comentați. Astfel, eseu *Rebreanu sau Vocația tragicului* combate prejudecata – alimentată chiar de autorul *Răscoalei* – că el ar fi un prozator „lipsit de imaginație”. **B.** identifică și comentează o serie de nuclee simbolice din *Ion* și din *Pădurea spânzuraților* (pământul, toamna, cromatică, în general „natura”), pe care le corelează cu emoțiile dominante (posesiunea, violența, obsesia), pentru a conchide că în opera lui Rebreanu tragicul se ipostaziază nu doar ca „o confruntare între două puteri”, ci și ca „o subminare a puterii ce se înalță prin

ea însăși”. Semnificativ e și studiul *M. Blecher și realitatea mediată a creației*, prin care exegetul se afirmă, alături de I. Negoieșcu, ca unul dintre criticii postbelici care au contribuit atât la canonizarea operei lui Blecher, cât și la explicarea dimensiunii antipsihologice a scriiturii sale: „Ficțiunea sinelui, a fracturii de personalitate nu are un caracter psihologic, cu tot limbajul – înșelător în această privință – pe care-l folosește Naratorul”. Totodată, criticul evidențiază importanța „spațiilor-capcană”, a „obiectelor-decor” (din proximitatea kitschului) și a viziunii spectaculare în proza lui Blecher. Nu mai puțin reprezentativ este eseu *Satiricon-ul lui G. Călinescu*, care aduce, probabil, cele mai concludente argumente în favoarea depășirii balzacianismului ca definire frecventă în critica de până la acea dată. Pentru **B.**, departe de a fi un „clasic”, Călinescu este creatorul unui „satiricon modern”, unde grotescul, farsa, jocul cu măști, comicul mecanismelor comportamentale, psihologiile deviate, absența patosului și a problematizării morale dinamitează scheletul balzacian al ficțiunii și indică „alexandrinismul geniului manierist-baroc”. În ceea ce privește poezia, criticul s-a oprit cu precădere asupra a doi autori români care ilustrează tipul creator al vizionarului și formula „poeziei hermeneutice”: Al. A. Philippide și Tudor Arghezi. Astfel, *Introducere în opera lui Al. Philippide* (1974), fără a ignora celelalte dimensiuni ale scrierilor autorului, se concentrează asupra poeziei și înscenează o soteriologie sui-generis, în care, având ca imbold „drama eului”, pe care „nici un poet român n-a trăit-o asemenea lui Philippide”, poetul își găsește în cele din urmă izbăvirea prin integrarea „în acel *Raum der Rührung*, acel spațiu rilkean al celebrării, în care nu mai e nici un simulacru, ci totul *este* pe deplin, fără nici un rest”. Însă cartea cea mai reprezentativă a lui **B.** pare a fi eseu *Opera lui Tudor Arghezi* (1979), o explorare amplă și detaliată a imaginarului poetului. Criticul nu emite pretenții de dislocări axiologice (încă din *Prolog* opera argheziană este așezată „pe treapta cea mai înaltă a literaturii române postminesciene”), ci doar hermeneutice, urmărind, în douăzeci de capitole, să cartografieze universul lui Arghezi pe coordonate conceptuale (e schițată inițial o „ontologie poetică”), tematice (natura, timpul, spațiul, erotica, tema religioasă etc.) și generice (scrierile „miniaturale”, operele „didactice și polemice”, romanele, „subiectele”, pamfletele, teatrul, cronicile plastice ș.a.). Dacă G. Călinescu reprezenta opera eminesciană sub forma unui semicerc al istoriei

universale care s-ar întinde între geneză și apocalips, **B.** imaginează opera argheziană ca pe un purgatoriu ce oferă în egală măsură viziunea paradisului (în poezia „miniaturală” sau în poemele în proză) și pe aceea a infernului (în *Flori de mucigai*, ori în pamflete). Punctul de origine a operei argheziene îl constituie criza de identitate, credința că „existența în sine nu este un temei ferm”, fapt care determină atât dinamica imaginarului, cât și configurația sa de adâncime. Pornind de la convingerea că ființa e mereu amenințată de neant, Arghezi scrie o „lirică orientată îndeosebi spre avatarurile ființei”, o „poezie a ontologicului” care aspiră alternativ la ipostaza demiurgică, la contopirea cu diversele înfățișări fenomenale și la absorbția eului într-o entitate superioară (divinitatea). Astfel se explică natura particulară a universului imaginar arghezian, un univers descentrat, proiectat mai degrabă ca o sumă de insule autonome („imaginarul arghezian este un spațiu lipsit de un centru privilegiat, și cu limite ce trimit [...] spre alte limite mai depărtate”), în care opoziția axiologică principală este aceea dintre rodnicie și sterilitate. În acest sens, **B.** proclamă modernitatea lui Arghezi tocmai prin recursul la proliferarea „figurilor vidului”, prin „*golurile* esențiale ale sistemului său imaginar”. Fără a apela la date biografice, la contextul social sau instituțional al epocilor traversate de opera argheziană sau la dialogul cu reprezentările critice de autoritate, exegetul preferă să construiască o viziune cât mai coerentă asupra operei. Totuși, noutatea interpretărilor sale este evidentă în *close reading*-urile consacrate psalmilor, în identificarea dimensiunii material-vizionare a *Florilor de mucigai* (pe care comentatorii

interbelici le redusese la utilizarea registrului argotic) sau în acreditarea prozei argheziene ca teritoriu autonom, nesubordonat poeticului. În schimb, carențele unor interpretări provin din neglijarea dimensiunii formale, din sugestia de a trata poezia ca pe o formă de discurs pseudofilosofic și, implicit, din obturarea originalității scriiturii (de-a lungul cărții, Arghezi este pus succesiv în relație cu nume precum Vasile cel Mare, Augustin, Tereza de Avila, Agrippa d'Aubigné, Pascal, Boileau, Goethe, Hölderlin, Hugo, Baudelaire, Dostoievski, Mallarmé, Nietzsche, Claudel, Teilhard de Chardin ș.a). Eseurile de literatură universală și comparată ale lui **B.** probează o scurtcircuitare programatică de perspective și un ecumenism tematic. Scurtcircuitarea e explicitată în *Argument-ul la Arta lecturii* (1978), unde criticul opune istoricismului de secol XIX „o perspectivă a sincroniei literare care dispune să-l citim pe Sofocle ca pe contemporanul nimănui ori al tuturor, ca pe un martor al esențialității umane și nu numai al unei existențe istoric cantonate”. O atare premisă îl determină pe eseist să citească literatura secolului al XX-lea ca pe un avatar al unor forme artistice aparent desuete și, subsecvent, să reclame actualitatea acestora din urmă. De pildă, „literatura absurdului” e privită, în spiritul lui Gustav René Hocke, ca o nouă treaptă a manierismului european din secolele XVI–XVII, pe când structuralismul lui Roland Barthes e așezat în siajul retoricii clasice. Pe de altă parte, ecumenismul se verifică în alegerea subiectelor tratate. Așa cum o arată paginile din *Euphorion*, *Labirint*, *Umanități* (1973), *Universul prozei*, *Arta lecturii* și *Mapamond literar* (1983), criticul abordează fără complexe toate epocile și spațiile culturale, producând o galerie sui-generis de opere, autori și formule în care include *Mahābhārata*, proza narativă latină, lirica arabică preislamică, legende vietnameze, poeme persane, poezie precolumbiană, pe Rabelais, Molière, Diderot, Voltaire, Goethe, Stendhal, Balzac, Dumas, Dickens, Poe, Rimbaud și Tolstoi, proza decadentistă, literatura balcanică modernă, pe Gide, Rilke, Proust, Bulgakov, Thomas Mann, Faulkner, Carpentier și Kawabata, literatura neoafricană și pe Erich Segal. Notabil e și volumul *Scriitori maghiari din România. 1920–1980* (1981), primul demers de această factură după studiul interbelic al lui Ion Chinezu. În perioada postdecembristă **B.** s-a dedicat aproape exclusiv memorialisticii, după cum o dovedesc *Parisul e o carte* (1994) și mai ales *Caietul albastru* (I–II, 1998), operă construită pe două

planuri, prin alternarea însemnărilor din jurnalul *Timp mort*, care acoperă intervalul 1954–1955, cu evocările din *Remember*, scrise în anii '90. Temele dominante sunt religiozitatea, cultura și climatul social al „obsedantului deceniu”, cu precizarea că primele două nu funcționează întotdeauna ca antidot împotriva celei din urmă, putând fi, la rândul lor, generatoare de angoase. În raport cu convențiile genului, *Caietul albastru* pare a se distinge la toate capitolele (portretistică morală, anecdotică, introspecție), iar stilul calofil și ceremonios nu face, în mod paradoxal, decât să potențeze acuitatea observațiilor. De reținut sunt îndeosebi evocarea unor figuri semnificative ale vieții literare românești, de la Arghezi, Blaga, Barbu, Călinescu și Vianu până la congenerii autorului din Cercul Literar de la Sibiu.

Autorul lui Euphorion gustă literatura numai după ce a explorat-o (filosofic, temeinic) și, înainte de a admira la el un stil, admirăm o metodă, ceea ce ne convinge fiind nu geniul, explozia ideii și a sensibilității, ci, așa-zicând, ingeniul, pedagogia critică. El posedă ceva din arta meșteșugarului care construiește planificat și temeinic, o desfășurare masivă de energie intelectuală în cea mai simplă demonstrație care preschimbă critica într-o foarte serioasă și metodică disciplină, uzând în orice clipă de toate categoriile filosofiei sau ale istoriei culturii.

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Euphorion*, București, 1969; ed. București, 1999; *Labirint*, București, 1970; *Urmuz*, Cluj, 1970; ed. 2, Timișoara, 1997; *Lupta cu absurdul*, București, 1971; ed. 2 (*Literatura absurdului*), București, 2000; *Despre pasiuni*, București, 1971; *Umanități*, București, 1973; *De la Ion la Ioanide. Prozatori români ai secolului XX*, București, 1974; ed. 2 (*Romanul românesc în secolul XX*), București, 1997; *Jakob Burckhardt – un umanist modern*, București, 1974; *Introducere în opera lui Al. Philippide*, București, 1974; *Arte poetice ale secolului XX. Ipostaze românești și străine*, București, 1976; ed. 2, București, 1997; *Universul prozei*, București, 1976; *Arta lecturii*, București, 1978; *Opera lui Tudor Arghezi*, București, 1979; ed. 3, București, 2008; *Scriitori maghiari din România. 1920–1980*, București, 1981; ed. (*Români ai magyar irok (1920–1980). írói arckécsarnok*), tr. Júlia Vallasek, Marosvásárhely, 2007; *Mapamond literar*, București, 1983; *Parisul e o carte*, București, 1994; *Calea, adevărul și viața*, București, 1995; ed. 2, Cluj-Napoca, 1999; *Caietul albastru*, I–II, București, 1998; ed. 3, București, 2007; *Eminescu, poet al inițierii în poezie – Eminescu, poète de l'initiation à la poésie – Eminescu als Poet der Einweihung in die Poesie*, ed. plurilingvă, București, 2000; *Literatura franceză de la Villon la zilele noastre*, Cluj-Napoca, 2001; ed. 2, București, 2008; *Ortodoxia pentru postmoderniști în întrebări*

și răspunsuri (în colaborare), Timișoara, 2001; *Literatura germană de la Sturm-und-Drang la zilele noastre*, Cluj-Napoca, 2002; ed. 2, București, 2007; *De la Homer la Joyce*, București, 2007; *Peregrin prin patria cuvintelor*, îngr. Iulian Boldea, București, 2009; ed. 2, București, 2012. **Ediții, antologii:** Gib I. Mihăescu, *Nuvele*, pref. edit., București, 1969; Pavel Dan, *Urcan bătrânul*, pref. edit., București, 1973. **Traduceri:** *Proza austriacă modernă*, I-II, îngr. și pref. Dieter Schlesak, București, 1968 (în colaborare); Jakob Burckhardt, *Cultura Renașterii în Italia*, I-II, pref. trad., București, 1969 (în colaborare cu Gheorghe I. Ciorogaru); Stefan Zweig, *Maria Stuart*, I-II, București, 1974-1992 (în colaborare cu Bianca Balotă).

Repere bibliografice: Virgil Nemoianu, „Urmuz” by Nicolae Balotă; „Pagini bizare” by Urmuz, „The Slavic and East European Journal”, 1971, 3; Vlad, *Convergențe*, 123-130; Petrescu, *Scritori*, 85-89; Tomuș, *Răsfrângeri*, 88-92; Georgescu, *Printre cărți*, 232-236; Nițescu, *Repere*, 72-84, 160-161; Ungureanu, *La umbra cărților*, 65-74; Ungheanu, *Arhipelag*, 370-375; Negoșescu, *Engrame*, 161-173; Regman, *Explorări*, 148-158; Dobrescu, *Foiletoane*, I, 124-128, II, 223-226; Popescu, *Cărți*, 13-21; Grigurcu, *Critici*, 455-471; Gheorghiu, *Reflexe*, 145-148; Grigurcu, *Între critici*, 127-130; Titel, *Cehov*, 155-159; Cristea, *A scrie*, 78-81; Grigurcu, *Peisaj*, I, 66-72, III, 132-146; Adrian Popescu, *Nicolae Balotă sau înțeleptul din labirint*, ST, 1994, 7-8; Virgil Nemoianu, „Parisul e o carte” by Nicolae Balotă, „World Literature Today”, 1995, 1; Ștefan Aug. Doinaș, *Exilul interior al Cercului Literar*, SXX, 1997, 10-12 - 1998, 1-3; Laura Pavel, *Un „romancier” al criticii*, APE, 1998, 5; Florin Mihăilescu, *Întoarcerea acasă a lui Nicolae Balotă*, VR, 1998, 7-8; Z. Ornea, *Un jurnal tulburător*, RL, 1999, 18; Glodeanu, *Incursiuni*, 251-269; Nicolae Balotă - 75, APE, 2000, 1-2; Octavian Soviany, *Spiritul erasmian și critica „iubitoare”*, VR, 2000, 10-11; Dicț. esențial, 52-53; Manolescu, *Lista*, III, 173-180; Pop, *Viață*, 56-62; Ioana Pârvulescu, *Orașul maimuțelor*, RL, 2002, 5; Borbély, *Cercul*, 15-18, 230-233; Gavril, *Cercul Literar*, 185-221; Petraș, *Cărțile*, 208-212, 242-245; Cioculescu, *Lecturi*, II, 102-106; Mircea Popa, *Nicolae Balotă sau Slujirea cuvântului*, VR, 2005, 5; Grigurcu, *De la un critic*, 67-70; Paul Cernat, *Umanistul într-o secțiune urmuziană*, OC, 2007, 127; *Profil de cărturar - Nicolae Balotă*, VTRA, 2008, 6-7 (grupaj special); Manolescu, *Istoria*, 926-929; Terian, *A cincea esență*, 558-559, *passim*; Gabriel Dimisianu, *Sub semnul lui Euphorion*, RL, 2010, 4; Manolescu, *Enciclopedia*, 65-67; Bogdan Crețu, *Nicolae Balotă - pedagogia lecturii*, CNT, 2011, 9; Goldiș, *Critica*, 240-244, *passim*. **A. T.**

BALȘ, Teodor (pseudonim al lui Emil Bălășescu; 9.II.1924, București - 27.VII.1983, București), poet, traducător. Este fiul Mariei și al lui Dumitru Bălășescu, funcționar. Urmează la București

Liceul „Mihai Viteazul”, apoi Facultatea de Litere și Filosofie. A fost șef al secției de poezie a Casei Centrale a Creației Populare (1954-1956), redactor la „Luceafărul” (1958-1962, 1972-1982), secretar de redacție la „Gazeta literară” și „România literară” (1962-1972). A mai colaborat la „Târgoviștea”, „Ancheta” și „Fapta”. Debutază în „Mugurul”, revistă a Liceului „Mihai Viteazul”.

Primele volume ale lui **B.**, 1907 (1957), *Poarta soarelui* (1964), *Poeme* (1965), stau sub semnul convențiilor tematice și stilistice ale epocii, evocând epic răzcoalele țărănești - figura lui Ștefan Furtună -, grevele de la Grivița, războiul civil din Spania sau exaltând fapte în realitate obișnuite: lansarea la apă a unui cargou românesc, inaugurarea unei fabrici de conserve la Tecuci. Din această producție de versificație se salvează doar câteva secvențe de evocare nostalgică a vechiului București sau a vestigiilor dacice, dar și unele strofe de pastel: „Și liniști galactice-adie;/ sub albul lor cântec stelar/ orașul adoarme-n câmpie/ cu lună în inelar” (*Poarta soarelui*). Ulterior **B.** se va îndrepta spre descripția sobră, cu notație eliptică și delicată. *Noaptea coridei* (1976) reverberează o Spanie pitorească, patrie de elecție a poetului, cu muntoase „spinări jupuite/ de vânturi și soare”, reminiscențe maure, toponime a căror simplă rostire induce o atmosferă fascinantă. Cum s-a observat, cartea se resimte de contactul intim cu poezia lui Federico García Lorca. În genere, poemele din această etapă sunt structurate binar: după o primă secvență sumar descriptivă, urmează prelungirea ei ca un ecou (sau ca un contrapunct) în interioritatea eului liric: „Inima galbenă a lunii/ arde pe vânturi și lasă/ vagi reverii de mătăasă/ cercului galben de astre, [...] Singură/ Inima mea,/ pendulând/ între lună și soare”. **B.** a tradus, singur sau în colaborare, din Cervantes, Lope de Vega, Federico García Lorca, Miguel Hernández. O antologie de așa-zis „folclor poetic contemporan”, *Pe-un picior de plai* (1957), e lipsită de orice scrupul al autenticității.

SCRIERI: 1907, București, 1957; *Poarta soarelui*, București, 1964; *Poeme*, cu ilustrații de Nică Petre, București, 1965; *Nord*, București, 1970; *Păsărea de sunet*, București, 1975; *Noaptea coridei*, București, 1976; *Satul din pământ*, București, 1977. **Traduceri:** Federico García Lorca, *Carte de poeme*, București, 1958 (în colaborare cu Victor Const. Bercescu), *Nunta însângărată*, în García Lorca, *4 piese de teatru*, București, 1958, *Poeme - Poemas*, ed. bilingvă, București, 1968, *Romancero țigan și alte*

poeme, pref. Vasile Nicolescu, București, 1977; Lope de Vega, *Mofturile Belisei și Vitejiile Belisei*, în Lope de Vega, *Comedii*, București, 1962; Miguel Hernández, *Poeme*, pref. Andrei Ionescu, București, 1968; Guillaume Apollinaire, [*Versuri*], în Guillaume Apollinaire, *Scrieri alese*, îngr. Virgil Teodorescu, pref. Vasile Nicolescu, București, 1971; *Garoafele roșii. Poezia Comunei din Paris*, București, 1971 (în colaborare); Miguel de Cervantes Saavedra, *Asediul Numanciei*, în Miguel de Cervantes Saavedra, *Teatru*, București, 1971.

Repere bibliografice: Martin, *Poeți*, I, 148–153; Al. Protopopescu, „Poarta soarelui”, CRC, 1966, 10; Dan Cristea, „Nord”, RL, 1971, 4; Valeriu Cristea, „Nord”, CL, 1971, 4; Piru, *Poezia*, I, 388–390; Alexiu, *Ideografii*, 151–152; Dimisianu, *Opinii*, 89–93; Felea, *Aspecte*, II, 137–141; *Dicț. scriit. rom.*, I, 160–161; Victor Petrescu, *Teodor Balș*, „Litera”, 2012, 7–8.

N. M.

BALTAG, Cezar

(26.VII.1939, Mălinești–Hotin – 26.V.1997, București), poet, eseist, traducător.

Este fiul Margaretei (n. Alexandrescu) și al lui Porfirie Baltag, preot; e frate cu criticul literar Nicolae Baltag și soț al poetei Ioana Bantaș. În 1944 familia se refugiază din Basarabia și se stabilește la Mereni, județul Vâlcea. **B.** urmează Liceul „Nicolae Bălcescu” (fost „I.C. Brătianu”) de la Pitești și, din 1955, Facultatea de Filologie a Universității din București, secția critică și istorie literară, luându-și licența în 1960. După trei ani de șomaj (din cauza „dosarului”), în 1963 e încadrat corector, apoi redactor la „Gazeta literară”, unde este coleg cu Nichita Stănescu. Între 1968 și 1974 este redactor-șef adjunct la „Luceafărul”; din 1974 redactor, iar din 1990 până la moarte e redactor-șef la „Viața românească”. În 1972 primește o bursă la Universitatea din Iowa City, în SUA, prilej cu care, în aprilie 1973, îl vizitează la Chicago pe Mircea Eliade. Întâlnirea cu istoricul religiilor o va considera „definitorie pentru cristalizarea demersurilor și căutărilor [sale] intelectuale”, fiind convins că „și-a găsit cu adevărat «maestrul

spiritual»”. A debutat editorial în 1960, cu volumul de versuri *Comuna de aur*, în colecția „Luceafărul” a Editurii pentru Literatură. A primit Premiul Uniunii Scriitorilor (1966, 1973, 1985, 1995), Premiul Academiei RSR (1981) și Premiul Național „M. Eminescu” pentru integrala operei poetice (Botoșani, 1993).

Primele două volume ale lui **B.**, *Comuna de aur* și *Vis planetar* (1964) (repudiate mai târziu de autor, care va reține foarte puțin din ele în culegerile retrospective), sunt marcate cvasiintegral de conjunctura politică din momentul apariției. Totuși, fie și distorsionat, ele lasă a se întrezări poezia care l-a consacrat. În prezentarea cărții *Comuna de aur* Paul Georgescu prognoza un „poet al ideilor, [...] al meditației filosofice”, ilustrând „capacitatea alchimistului de a transpune conceptul în imagine poetică”. S-ar mai putea adăuga înclinația către radiografia „dimineții simțurilor”, exaltare/exultare solară prin care „materia” e propulsată, modulată, în „azurul suplu” și în „căile stelare”. Notabilă era și setea de rostire: elan irepresibil de transferare în cuvânt a clocotului juvenil. „Cititorule, viața mea a trecut în cuvinte” – iată un vers aparent banal, care însă, la o lectură inversă, dinspre creația de maturitate spre începuturi, devine emblematic pentru întreaga evoluție a liricii lui **B.** *Răsfrângeri* (1966) confirmă un poet care cu fiecare volum își va arăta o nouă fațetă a talentului, într-o îndelungată căutare de sine. Se impune acum, ca figură-cheie a imaginarului, metafora oglinzii/oglindirii, prelungire a poeziei barbiene („Din ceas, dedus...”), filtrare a senzorialului până la a-i conferi puritatea ideii. Răsfrântă în aventura existențială a poetului, ca aventură a spiritului, lumea se esențializează și astfel se adevărește, oglinda eului poetic „dizolvă” în ea chipul fenomenal și-l transferă în numenal. Răsfrângerea înseamnă și oglindire reciprocă a lucrurilor – mod de a induce rezonanța universală și euritmia. Jubilația ei apare însă contrapunctată de insistenta prezență a simbolului trecerii. Confesiunea lirică se drapează deocamdată într-o rostire aproape axiomatică, abstractă, ce răcește fluidul vital și impersonalizează experiența care îi stă la bază: „Cel ce nu e a venit, / cel ce e s-a risipit, / eu însămânțez în lucruri / sufletul lui Heraclit”. Lirismul abstract (suspectat chiar de prețiozitate și artificiu) se prelungește și se intensifică în *Odihnă în țipăt* (1969), carte saturată de interogații ontice și de chestionări ale arheologiei Ființei, ale eului

propriu și ale devenirii-drum către moarte: „Și rădăcinile rămân în nimic./ Și ochiul cade strigând./ Ce vede, Doamne, un ochi ce cade/ și cât vede el/ strigând, și nemaiauzindu-se?”. Nucleul ciclului îl formează poemele plecând de la basmul cel mai metafizic și cel mai tragic al românilor, *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*. „Pattern-ul de basm” va reveni adesea în creația lui B., care explozează și ca eseist depozitul de mituri, legende, descântece și bocete. Componenta ermetică a cărții apare astfel atenuată. Fără a îngheța acest flux liric, *Șah orb* (1971) încearcă formule din vecinătatea poemului în proză și a eseului liric, combinat cu evocarea autobiografică (interpretarea unor experiențe semnificative în ordinea formării poetice). Orientarea către ludic, amorsată în câteva poeme în versuri, explodează în volumul *Madona din dud* (1973), revanșă aproape ostentativă pe care și-o ia poetul ca replică la obiecția de abstracțiune și obscuritate: „Mă strigă umbra mereu:/ Cine iese-n locul meu?/ Azi o naștem pe Alcest,/ *testimonium ludus est*/ En, ten, tin,/ o ce joc sublim!”. Ciclul – pus pe muzică de Cornel Țăranu – valorifică folclorul și limba Țiganilor, ca și pasionalitatea lor specifică. Limbajul argotic și împetrit cu idiotisme, caracterul ritualic, incantatoriu al versurilor fac din acest text cea mai pitorească și exotică scriere a lui B. În

Unicorn în oglindă (1975) critica a văzut o etapă în care poetul renunță la pitoresc și la muzicalitate și esențializează discursul liric, fără a abandona scheletul imageriei mitice. Acum se lasă mai bine percepută dimensiunea inițiatică a poeziei. Două experiențe au stat la originea ei: întâlnirea cu Mircea Eliade și dispariția neașteptată, prematură a fratelui poetului, în 1975. Pentru o vreme lirismul își mai păstrează vocea impersonală, însă obsesia astralului, a albului – ca mărci ale unui spațiu spiritual epurat de zgura mundană, de rupturile existenței empirice, și, congener, simbolul tutelar al unicornului – conferă, prin ele însele, o vibrație înaltă poemelor. *Dialog la mal* (1985) este, dacă se poate spune așa, cartea celei de-a doua consacrări a lui B., de data aceasta ca poet orfic. Apare consemnată aici o experiență (inițiatică) a „tregerii paradoxale”, a „pragului”, „malului”, „ușilor” etc. dintre lumi: imanent–transcendent, temporal–atemporal, profan–sacru. O combustie voltaică transsubstanțiază materia spre a o transporta în lumină – simbol axial al volumului, ca și al celor ulterioare. Poetul plonjează într-un lung „vis ontic”, în care „obiectele sunt/ O scară cu treptele ferme/ o lume fără praf”. Obsedanta temă a timpului revine, însă aureolată de noblețea traseului ezoteric, de al cărui instrument magic, cuvântul și Cuvântul, poetul, ca

Virgil Duda, Lucian Raicu, Eugen Simion și Cezar Baltag

și eseistul, devine tot mai conștient. Odată cuvântul rostit, „Lumea poate începe”. El este prima și ultima treaptă a creației/Creației: „Iată, îți dau un cuvânt/ și cu el îți dau lumea/ și nu-ți cer nimic/ numai să îți minte Cuvântul”. Rostirea poetică, spune și eseistul, are o soartă vitregă în evul modern și în cel postmodern, care tind către pierderea sensului. Dar tot ei îi revine misiunea de a-l recupera și re-credita, și prin aceasta de a salva lumea (este ceea ce mărturisește **B.** răspunzând la întrebarea „De ce scrieți?”). Rostirea poetică restituie sacrul și îl conservă. Finalitatea soteriologică se conjugă în *Euridice și umbra* (1988) și în *Chemarea numelui* (1995) cu un aflus biografic (dispariția prematură a soției poetului). Poezia de eteruri nelumești și de metafore ale distanțării și impersonalizării se individualizează în sensul cel mai propriu, fără a deveni în vreun fel anecdotică sau retorică, ci păstrându-și altitudinea zborului. Elegii, bocete, ritualuri incantatorii ale trecerii, toate filtrate prin drama personală, versurile din ultimele două cărți alcătuiesc totodată o artă poetică: poezia ca mijloc al mântuirii. După ce a epurat lumea/existența de zgura materialității, poezia acestui mallarméean se autoclaustrează în „fiordul ei de lacrimi”, ca „o lungă ezitare între sens/ și sunet”, ca un joc de oglinzi paralele, luând „un chip al cuvântului/ sau un chip de înger/ sau amândouă la un loc”. O suită de eseuri, apărute mai întâi în reviste, confirmă o dată mai mult identitatea lirică a lui **B.** drept unul dintre cei mai cultivați poeți ai epocii. Eseurile dezbate teme capitale pentru înțelegerea operei sale: sacrul și poezia sau texte teoretice fundamentale referitoare la acestea, de la James Frazer, Rudolf Otto și Lucian Blaga la Mircea Eliade, Martin Heidegger, Paul Ricœur și Sergiu Al-Ghorge. O temă reiterată este aceea a rigorii poetice față în față cu aleatoriul avangardiștilor. Câteva eseuri despre metaforă par începutul unei cercetări de anvergură. Preocupările traducătorului sunt convergente cu scrierile poetului și eseistului. În condiții potrivnice, **B.** a tradus și publicat *Istoria credințelor și ideilor religioase* (I–III, 1981–1988), fundamentala sinteză a lui Mircea Eliade. A continuat cu *Dicționar al religiilor* de Mircea Eliade și Ioan Petru Culianu (1993), cu *Nostalgia originilor* (1994) și *Șamanismul și tehnicile arhaice ale extazului* (1997) de Mircea Eliade, ultima transpusă în colaborare cu Brândușa Prelipceanu.

Dacă în volumele anterioare (inclusiv în Madona din dud) tendința dominantă era una hermetică, demersul caracteristic acum [în volumul Euridice și umbra] este unul orfic. Poezia speculativă (în toate sensurile) nu-l mai satisface pe autor. Cuvântul nu doar răsfrânge, el încearcă să întrupeze. Trecerea de la hermetism la orfism e trecerea de la inițierea în ordinea lumii la încercarea de a o restabili, trecerea de la o hermeneutică a misterului la o soteriologie. Poetul nu mai inițiază, ci speră să salveze. De fapt, el inițiază acum într-o terapeutică a miracolului.

MIRCEA MARTIN

Poemul cel mai complex, un poem aproape programatic, din această fază de trecere spre lirismul mitic, este Monada, nedreptățit la apariție de Vladimir Streinu. Citit acum, poemul nu mai pare atât de ermetic. Este sugerat un motiv care va deveni în poemele ulterioare frecvent: motivul întoarcerii spre spațiul originar (spațiul miturilor, spațiul increatului, momentul revelației neantului, voiajului spre „un fluture” primordial gravid de stihii). Versurile au căpătat deja acea notă oraculară, cuvintele spun și totodată ascund, o parte se luminează, sub forța rostirii, alta se obnubilează. Voiajul spre originile pure ale cuvântului de care vorbea Mallarmé devine o urcare (sau o coborâre) spre lumea larvară a începuturilor, acolo unde locuiește un Dumnezeu astenic.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Comuna de aur*, pref. Paul Georgescu, București, 1960; *Vis planetar*, București, 1964; *Răsfrângeri*, București, 1966; *Monada*, București, 1968; *Odihnă în țipăt*, București, 1969; *Șah orb*, București, 1971; *Madona din dud*, București, 1973; *Unicorn în oglindă*, București, 1975; *Poeme*, București, 1981; *Dialog la mal*, București, 1985; *Euridice și umbra*, București, 1988; *Eseuri*, Galați, 1992; *Chemarea numelui*, București, 1995; *Ochii tăcerii*, introd. Mircea Martin, București, 1996; *Paradoxul semnelor*, București, 1996; *Odihnă în țipăt*, note bibliografice Aurel Sasu, postfață Mircea Martin, Pitești, 2010. **Traduceri:** Stavros Deligiorgis, *Arhitectura narativă în „Decameronul”*, București, 1979; Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, I–III, București, 1981–1988, *Nostalgia originilor*, București, 1994, *Șamanismul și tehnicile arhaice ale extazului*, București, 1997 (în colaborare cu Brândușa Prelipceanu); Mircea Eliade, Ioan Petru Culianu, *Dicționar al religiilor*, București, 1993.

Repere bibliografice: Călinescu, *Aspecte*, 302–314; Simion, *Orientări*, 174–183; Martin, *Poeți*, I, 212–222, II, 217–222; Regman, *Cronicari*, 193–203; Raicu, *Structuri*, 317–322; Poantă, *Modalități*, 157–165; Pop, *Poezia*, 121–142; Piru, *Poezia*, II, 137–146; Iorgulescu, *Al doilea rond*, 281–285; Laurențiu, *Eseuri*, 30–43; Raicu, *Critica*, 39–43, 257–262; Nițescu, *Poeți*, 120–139; Simion, *Scriitori*, I (1978), 211–215, III, 211–224; Iorgulescu, *Scriitori*, 29–32; Dorcescu, *Embleme*, 121–127; Grigurcu, *Poeți*, 320–324;

Cristea, *Fereastra*, 173–178; Ștefănescu, *Prim-plan*, 270–278; Cistelecan, *Poezie*, 155–158; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, 44–50; Constantin, *Complicitatea*, 138–143; Pop, *Pagini*, 84–88; *Dicț. analitic*, I, 294–296, III, 198–201; Cistelecan, *Top ten*, 24–26; Mircea A. Diaconu, *Cezar Baltag*, Brașov, 2000; *Dicț. esențial*, 53–55; Grigurcu, *Poezie*, I, 72–83; Manolescu, *Lista*, I, 189–193; Cristea-Enache, *Concert*, 22–25; Ștefănescu, *Istoria*, 803–805; Ion Pop, *Întru rigoare și fervoare: poezia lui Cezar Baltag*, VR, 2006, 3; Manolescu, *Istoria*, 1024–1026; Popa, *Ist. lit.*, II, 375–378; Olimpia-Daniela Dogar, *Cezar Baltag. Opera*, Craiova, 2010. **N.M.**

BALTAG, Nicolae (6.XII.1940, Dorohoi – 20.II.1975, București), critic literar. Este fiul Margaretei (n. Alexandrescu) și al lui Porfirie Baltag, preot, și frate cu poetul Cezar Baltag. După studii liceale urmate la Pitești, a absolvit în 1966 Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București, cu teza *Concepția despre poezie a lui Ion Barbu*, publicată postum (1978) în volumul *Polemos*. Între terminarea liceului și admiterea la facultate a fost conștrâns să exercite diverse profesii, inclusiv pe aceea de muncitor necalificat la fabrica „Iosif Rangheț”. A colaborat la „Luceafărul”, „Gazeta literară”, „Contemporanul”, „Argeș”, „Radio-Telescoală”, deținând în „Scânteia tineretului” o rubrică permanentă intitulată „Cronica debuturilor”. Cu un gust literar sigur, capabil să detecteze și cele mai firave filoane ale talentului, **B.** a reușit în aceste articole (mare parte neadunate în volum) să ofere diagnostice corecte despre poeți (pe atunci necunoscuți), precum Gheorghe Istrate, Marin Mincu, Ion Drăgănoiu, Florica Mitroi, Marius Robescu ș.a.

La scurt timp după moarte a apărut singura carte a lui **B.**, *Polemos*, îngrijită de Gheorghe Istrate și prefațată de Eugen Simion. Cele două studii de istorie literară cuprinse aici – despre ermetismul barbian și despre momente polemice în literatura română – fac dovada unor calități mai puțin puse în valoare, și anume: suflul amplu, capacitatea de a construi, de a se mișca dezinvolt nu doar în spațiul restrâns al unei cronici, ci și în lucrări de mai mare anvergură. Scriind cu precădere despre congeneri (Ana Blandiana, Ioan Alexandru, Constanța Buzea, Adrian Păunescu, Mircea Dinescu), **B.** nu a ezitat să-și dea verdictul asupra operelor unor scriitori de mult intrați în conștiința publică: G. Călinescu, Camil Petrescu, Emil Botta, M.R. Paraschivescu, Zaharia Stancu, vădind pretutindeni „noblețea spiritului,

voință de a ridica totul la măsura esteticului, un lirism concentrat, stăpânit în fraze articulate, cu oarecare nimb emblematic” (Eugen Simion).

SCRIERI: *Polemos*, îngr. și pref. Gheorghe Istrate, cuvânt înainte Eugen Simion, București, 1978.

Repere bibliografice: Piru, *Debuturi*, 62–65; Grigurcu, *Între critici*, 354–359; Sângeorzan, *Anotimpurile*, 190–192; *Dicț. scriit. rom.*, I, 163–164. **D.Gr.**

BALTAG, Radu (pseudonim al lui Rudolf Bernhardt; 1886 – 1932, Paris), publicist, prozator, traducător. După absolvirea liceului, probabil în Ploiești, ajunge împreună cu familia – despre care nu se cunosc destule date sigure – în București, unde tatăl său, originar din Transilvania, era în primii ani de după 1900 portar de noapte la un hotel la care va fi primit și tânărul **B.** o slujbă mărunță. Îi are prieteni apropiați, la începuturile lui literare, pe V. Demetrius, Tudor Arghezi și N.D. Cocea. Pseudonimul cu care va semna în publicațiile din țară este ales de Gala Galaction în 1906, când tânărul îi este prezentat de V. Demetrius. Debutul și-l face însă, impetuos și matur, în cotidianul „Prezentul”, care începuse să apară din martie 1905. Aici este redactor și secretar de redacție, publică poezie, proză, „tablete” la rubrica *Spectacolele vieții*, precum și câteva serii de foiletoane intitulate *Carnetul unui secretar de hotel*, *Din viața unui comisionar de stradă*, *Memoriile unui funcționar de la Post-restaurant*, *Amintirile unui judecător de instrucție*, *Confesiunile unui actor*, *Numai o stradă*. Din 1906 îi mai apar schițe și nuvele în „Revista idealistă”, „Convorbiri” („Convorbiri critice”), unde se bucură de prețuirea lui M. Dragomirescu, „Literatură și artă română” ș.a. Aproape toate textele în proză ce i-au apărut în reviste sunt cuprinse în volumul *Feciorul și alte nuvele* (1910). De asemenea, **B.** traduce *Carmen* de Prosper Mérimée (1908), *Moș Goriot* de Balzac (1909) și *Război și pace* de Lev Tolstoi (I–II, 1911). În august 1908, imediat după ce se căsătorește, pleacă definitiv din țară și se stabilește la Paris. Publică în reviste pariziene, semnând Claude-Rodolphe Bernhaut și apoi Adrien Le Corbeau. În periodicele românești la care este corespondent semnează Adrian Corbul, mai rar A.C., C.R.B., Ry, Rudy, Rudolf, R.B. Aici publică după 1911 mai multe articole, nu numai literare, menite să surprindă atmosfera culturală și politică a Franței. Este destul de prețuit de cititorii din

Transilvania, pentru care trimite corespondențe, cronici literare, dar mai cu seamă traduceri la „Luceafărul”, „Tribuna” din Arad, „Societatea de mâine”, „Românul”, „Tribuna poporului”, „Patria”, „Cosinzeana” ș.a. Intrat funcționar în serviciul de expediție al editurii pariziene Fasquelle, **B.** își va duce traiul de pe o zi pe alta. Printre prietenii apropiați aflați la Paris se numără multă vreme Victor Eftimiu și E. Lovinescu, iar Octavian Goga, Sever Bocu și Sextil Pușcariu vor străbate adesea metropola grație bunei îndrumări a lui **B.** În anii Primului Război Mondial se îmbolnăvește foarte grav, probabil de tifos, și rămâne marcat de această experiență, pe care o va transpune și în scrierile ulterioare în limba franceză. Șlefuiindu-și stilul în contactul cu opera marilor personalități ale culturii franceze (Anatole France, Octave Mirbeau, Edmond și Jean Rostand), își exersează și potențialul fabulatoriu în extraordinara mistificare din anii 1912–1913, pusă în operă în „La Grande revue” din Paris cu așa-zisul testimonial *Guy de Maupassant intime (notes d'une amie)*, pe care îl concepe el însuși, adjudecându-și, sub pseudonimul Claude-Rodolphe Bernhaut, rolul fictiv de editor al acestor pagini elaborate în așa fel încât să fie credibile. Practica aceasta o începuse de fapt în colaborările trimise în țară pentru revista „Tribuna”, așa cum a demonstrat Mircea Anghelescu. Ulterior publică la aceeași editură Fasquelle, sub pseudonimul Adrien Le Corbeau, trei romane care îi aduc un succes de stimă, intrând în discuție cu ocazia decernării Premiului Goncourt: *Le Gigantesque. Roman d'un arbre* (1922), tradus la scurt timp în engleză, *L'Heure finale (Méditations)* (1924) și *Le Couple nu. Roman nuptial* (1931), însoțit de o prefață semnată de contesa Anna de Noailles. Câțiva critici îl consideră chiar un stilist strălucit. A murit (în iunie 1932) mistuit de o boală crâncenă și foarte sărac, așa cum fusese întotdeauna, fiind înmormântat în cimitirul parizian Passy.

În volumul *Feciorul și alte nuvele*, încheiat stilistic, dar inegal ca valoare, mai evidente sunt atracția lui **B.** pentru atmosferă și simpatia aproape sămănătoristă față de năpăstuiții sorții. Lumea imaginată în nuvele este, totuși, în esența ei, citadină. Teza orașului nimicitor de vieți este insuficientă, precară, scrierile întemeindu-se cel mai adesea pe opoziția dintre favorizați și defavorizați. Deși frământările interioare sunt urmărite

cu destulă pricepere mai peste tot, analiza rămâne totuși stângace, iar pasajele descriptive, cu tentă prea pronunțat poetică, se află într-o oarecare discrepanță cu fluxul epic. Într-o tehnică adecvată genului scurt, intrarea în narație se face abrupt, faptele se succedă cronologic, iar relatarea (adesea confesiune) se încheie odată cu stingera conflictului urmărit. În schița *Pe scară*, ca și în nuvela *Din pricina dragostei*, patima ajunsă la paroxism și teama de demascare constituie cauze ale unor crime. Personajul Barbu Ogriziș din nuvela *În urma banchetului*, cuprins de o ură nestăpânită, îl pândește fără încetare pe vărul său înstărit, până când, umilit de mărinimia acestuia, se sinucide. Obsesia inculcată personajelor pare să alimenteze abundant inspirația lui **B.** Nuvela cea mai bine structurată este, poate, *Sfârșitul dascălului Pavel*, în care dascălul unei biserici de oraș, un om altminteri onest, se simte ispitit să o prade în toiul nopții. Totul se relevă aici la nivelul sugestiei, care orientează aproape toate imaginile. Atmosfera, susținută de hiperbolă, misterul sublimat în jocul percepțiilor și tribulațiile născute din teama abia stăpânită a dascălului permit trecerea într-un fantastic apropiat de cel din nuvelele lui I.L. Caragiale. Ieșirea din mister se face însă discursiv, prin explicație logică. Priceput creator de atmosferă în registrul ficțional, **B.** își încearcă măiestria și în evocarea atmosferei culturale a Parisului. Mai pătruns acum fără doar și poate de rostul artei, el caută din ce în ce mai atent „adevărul etern, ideea, sentimentul profund uman”. Probabil astfel se explică și forța critică a mistificării „jurnalului” despre Maupassant din 1912–1913, falsul răsunător care sancționează inflexibilele instituții literare franceze. În metafora extinsă a arborelui fără vârstă din romanul *Le Gigantesque* se construiește un synopsis subiectiv al istoriei omenirii, pusă în final în relație cu destinul, când arborele Sequoia giganta este distrus de un trăsnet. Romanul are parte de o surprinzătoare prezență în spațiul editorial englez și american, fiind tradus de T.E. Lawrence, la propunerea lui Jonathan Cape, publicat mai întâi la Londra și New York în 1924, reeditat de mai multe ori în ambele țări. Eleganța scriiturii, dar și calitățile viziunii și ale tehnicii narative sunt observate de critici și în cazul următoarelor două romane scrise în franceză. În *L'Heure finale* atenția dată tribulațiilor interioare ale protagonistului și

percepția aproape concretă a desprinderii de lume se pot interpreta ca transpunere a propriei experiențe de pe pragul morții, din vremea în care **B.** era grav bolnav. Ultimul, *Le Couple nu*, „roman nupțial”, desfășoară un registru erotic mergând de la „eterate” frisoane feciorelnice până la amorul carnal, cu trimiteri la stadiul adamic al naturalului, și trece aproape neobservat de critica atentă mai ales la manifestările de avangardă. Deși nu a cunoscut fama pe care și-a dorit-o ca scriitor, **B.** și-a construit un profil aparte în publicistică, inclusiv ca maestru al ficțiunii editoriale, oferind una dintre cele mai concludente imagini ale unei personalități scindate între mai multe culturi.

SCRIERI: *Feciorul și alte nuvele*, București, 1910; *Le Gigantesque. Roman d'un arbre*, Paris, 1922; ed. (*The Forest Giant. The Romance of a Tree*), îngr. Jonathan Cape, tr. J.H. Ross (T.E. Lawrence), Londra – New York, 1924; *L'Heure finale (Méditations)*, Paris, 1924; *Le Couple nu. Roman nuptial*, Paris, 1931. **Traduceri:** Prosper Mérimée, *Carmen*, București, 1908; Balzac, *Moș Goriot*, București, 1909; Lev Tolstoi, *Război și pace*, I–II, Arad, 1911.

Repere bibliografice: Chendi, *Schițe*, 170–172; Eftimiu, *Portrete*, 319–325, 331; Gala Galaction, *Jurnal*, I, București, 1973, 531, *passim*; E. Lovinescu, *Memorii*, București, 1976, 100–101; Mirodan, *Dicționar*, I, 380–382; *Dicț. scriit. rom.*, I, 164–165; Jacques Bienvenu, „*Le Canular du Corbeau*”, „*Histoires littéraires*”, 2000, 4; Elena Bondor, *Adrien Le Corbeau – bibliografie*, Iași, 2006; Anghelescu, *Misticificațiuni*, 138–162. **V.P.S.**

BALTAZAR, Camil
(25.VIII.1902, Mera,
j. Vrancea – 27.IV.1977,
București), poet,
publicist, memorialist,
traducător.

Este fiul chiristigiului Herman Fischer Goldstein; prenumele la naștere: Leib. Absolvent a patru clase de liceu în particular, probabil la Brăila și Focșani, **B.** practică diferite meserii pentru a-și câștiga existența. Gazetăria îi oferă șansa de a-și descoperi adevărata vocație. Debutează în 1921 la „Sburătorul”, în a cărui redacție va lucra un

timp. Împreună cu Petru Comarnescu scoate în octombrie 1928 revista „Tiparnița literară”, pe care în scurt timp o conduce singur, până în 1931. Va fi, de asemenea, secretar de redacție sau redactor la mai multe periodice: „Săptămâna muncii intelectuale și artistice”, suplimentul „Vremea literară” al gazetei „Vremea”, „România literară” (1932–1934), „Călăuza artelor”, „Albina”, „Reporter”. Colaborează la „Rampa”, „Flacăra”, „Revista română”, „Adevărul literar și artistic”, „Mișcarea literară”, „Capricorn”, „Familia”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Tribuna”, „Luceafărul”, „Viața românească” ș.a. Mai semnează cu pseudonimele C. Balt., Bal, B. Camil, Lacremony, Luca Luminiță, Luca G. Luminiță. A fost membru al Societății Scriitorilor Români, calitate ce i-a fost retrasă în 1940 din motive rasiale. După 1944 a funcționat ca inspector general în Ministerul Artelor și, din 1952, ca responsabil al Serviciului de Presă și Propagandă din Ministerul Industriei Alimentare. În anii '60 era redactor la „Gazeta literară”.

În 1923 lui **B.** îi apare prima carte de versuri, intitulată *Vecernii*. Atmosfera imaginată este aceea a unui târg prăfuit și deprimant, cu bolnavi de ftizie a căror suferință se află, de cele mai multe ori, în vecinătatea morții. Orașul este „o fată bolnavă în agonie”, casele par „femei tăcute”, poetul se închipuie într-un sanatoriu, unde moartea face parte din cotidian. Thanatos nu înspăimântă, ci izbăvește de osânda suferinței, prezența iubitei dispărute dăinuie, totul fiind transpus într-un filigran de culoare și sunet, în care nota simbolistă domină. Dimineața are aparența unei picturi „cu tonuri fragede și crude”, soarele transformă amintirile în „bănuți strălucitori”, parcă așezați pe ochii fetei. Sunetele flășnete ritmează orchestrația monotonă a târgului, iar liniștea nopții se risipește în tânguarea clavierului. Câteva imagini sugerează prezența diafană, imaterială a iubirii frânte demult: „Apa ochilor tăi s-a revărsat, albastră, în casă;/ tot ce-am simțit după aceea a fost numai lumină și mătășă”. Ceea ce s-ar fi vrut însă expresia unor trăiri profunde, hrănite de suferință și dezolare, alunecă adesea în pastişă sau afectare, într-un retorism minat de stângăcii. Placheta *Flaute de mătase*, apărută tot în 1923, se înscrie în alt registru tematic, acela al iubirii pure, realizat însă prin exploatarea aceleiași recuzite simboliste. Ca într-o taină desprinsă de timp,

Camil Baltazar și Ștefan Roll

pătrunsă doar de vise, decorul cu „îngerii” ai serii și „melodii albe”, în care „liniștea e de mătase brumată”, ca și evocarea iubitei moarte simbolizează suavitatea, evanescența trăirii. Într-o viziune originală, ușor hiperbolizată metaforic, este figurată făptura celei care nu mai este: „Vine încet și lin/ trupul tău: ninsoare”, „Ți-a rămas un fulg de nea necules/ pe potecile gurii”, „Sufletul tău, fluier de mătase”. Aglomerarea jocurilor de lumină și de culoare, nu o dată forțate, micșorează autenticitatea acestui cântec nostalgic al iubirii. Aceleiași imagistici i se subsumează în placheta *Reculegeri în nemurirea ta* (1925) un discurs poetic eliberat de stângăcii, de unele prețiozități și excese, ceea ce l-a făcut pe E. Lovinescu să-și exprime fără rezerve aprecierea. Odată cu *Biblice* (1926) și *Strigări trupești lângă glezne* (1926), din poezia erotică a lui **B.** dispar elementele diafane. Inflexiunile „blânde” fac loc unei expresivități care se vrea de tip arghezian, ca în *Flori de mucigai*. Ebreea, Miryam, Ruth, Esthera, Sulamita, Tamar, Noemi sunt câteva din personajele ciclului *Biblice*. Schimbarea de ton este evidentă: „Neagră

sunt și pulpa mea de smoală,/ șoldul, cald caval și umerii lăute;/ m-aș da ție toată goală,/ fericită în simțirea coapselor durute”. În volumul *Întoarcerea poetului la uneltele sale* (1934) **B.** fie mimează dezinteresul față de inefabilul poeziei simboliste, chiar alunecând în prozaism: „Mă bântuie trepidăția cotidiană”, „Adun material de la colaboratori/ Pentru «România literară»,/ Mai scriu un cursiv de circumstanță” etc. Notațiile de fals jurnal care îi acaparaseră interesul par să se estompeze în *Tărâm transcendent* (1939), însă poetul nu mai are forța de a crea imagini originale și recurge la clișee, la alăturări nefericite de vocabule: „mizeria cotidiană, suava mea brâncă”, „dureroasa mea tribulație”, „ineluctabila mea tristețe”, „gâlgâitoare [...] vie”, „să-mi redea elevația” etc. Acela în care mulți critici literari vedeau o speranță a poeziei vremii va scrie după 1947 versificări de circumstanță închinare „clasei muncitoare” și noi puteri politice ori își va reedita în antologii versurile anterioare. Rămân documente pentru istoria literară volumele de amintiri *Scriitor și om* (1946), *Contemporan cu ei* (1962), *Evocări și dialoguri literare* (1974). Ca traducător, **B.** a desfășurat o activitate notabilă, oprindu-se la însemnați prozatori de expresie germană și engleză. Unele versiuni au avut mai multe reeditări, un exemplu fiind *Vrăjitorul din Oz* de L. Frank Baum.

SCRIERI: *Vecernii*, Craiova, 1923; *Flaute de mătase*, Brăila, 1923; *Reculegeri în nemurirea ta*, București, 1925; *Biblice*, București, 1926; *Strigări trupești lângă glezne*, București, 1926; *Cina cea de taină*, București, 1929; *Poeme vechi și noi*, București, 1931; *Întoarcerea poetului la uneltele sale*, București, 1934; *Tărâm transcendent*, București, 1939; *Magda Isanos, poeta luptătoare*, București, [1946]; *Scriitor și om*, București, 1946; *Poeme de zodie nouă*, București, 1947; *Nespus mi-i dragă ființa omenească*, București, 1956; *Versuri*, București, 1957; *Contemporan cu ei*, București, 1962; *Austria*, București, 1963; *Soare pe zăpezi*, București, 1965; *Întoarcerea poetului la uneltele sale*, pref. Paul Georgescu, București 1967; *Mi-i dragă fața omenească*, București, 1971; *Reculegeri în nemurirea ta*, București, 1972; *Soare pe culmi*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1972; *Violoncel solar*, București, 1972; *Glorie iubirii*, București, 1973; *Evocări și dialoguri literare*, București, 1974; *Ghirlanda iubirii*, București, 1975; *Noblețea plaiului natal*, București, 1976; *Din romanul existenței mele literare*, îngr. și pref. Florentin Popescu, București, 2004. **TRADUCERI:** *Antologia prozatorilor ruși contemporani*, București, [1930]; Thomas Mann, *Moartea la Veneția*, București, 1930, *Pătimirile și măreția maestrilor*, București, 1946 (în colaborare cu Iozefina Baltazar); Jacob Wassermann,

Cazul Maurizius, I-II, București, 1930; Selma Lagerlöf, *Jerusalem*, București, [1931]; Ludwig Renn, *Măcelul*, București, [1931]; D.H. Lawrence, *Fii și amănți*, București, [1935]; Heinrich Mann, *Ura*, București, [1935], *Vânătoarea dragostei*, București, 1935 (în colaborare cu Isaiia Răcăciuni); Pearl S. Buck, *Mama*, București, [1937], *Ultima datorie*, București, 1944; L. Frank Baum, *Vrăjitorul din Oz*, București, 1940 (în colaborare cu Jozefina Baltazar); E.M. Remarque, *Iubește pe aproapele tău*, București, 1945; John Knittel, *Via Mala*, București, 1946, *Thérèse Étienne*, București, [1947]; Bernard Shaw, *Cezar și Cleopatra*, București, 1948 (în colaborare cu Mary Lăzărescu); Christa Wolf, *Cerul dragostei*, București, 1965.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, II, 123–126, 161–163, 209–213, IV, 23–26, VII, 18–27, XI, 425–429; Constantinescu, *Scrieri*, I, 162–172; Călinescu, *Opere*, I, 456–462, II, 685–689, IV, 716–727; Sebastian, *Jurnal*, 199–201; Lovinescu, *Scrieri*, IV, 657–663; Streinu, *Pagini*, II, 94–104; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 753–756, *Ist. lit.* (1982), 838–841; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, 345–354; Mirodan, *Dicționar*, I, 90–98; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, 47–51, 165–167; Negoșescu, *Ist. lit.*, I, 310–312; Lovinescu, *Sburătorul*, I–VI, *passim*; *Dicț. esențial*, 55–57; Evelin Fonea, „Am trăit secolul, dar nu l-am trăit”, „Realitatea evreiască”, 2002, 173–174; *Dicț. analitic*, IV, 352–354; Popa, *Ist. lit.*, I, 557–558; Iovănel, *Evreul*, 17–28. **O.I.**

BANATUL, revistă apărută la Lugoj, săptămânal, între 3 iulie și 11 decembrie 1905, cu subtitlul „Foaie pentru poporul român”. Director și redactor: Valeriu Braniște. Revista este importantă în epocă deoarece continuă programul altei publicații culturale bănățene la care Valeriu Braniște fusese redactor-responsabil, „Foaia de duminică” (1894–1897, supliment al ziarului „Dreptatea”), având un mai accentuat profil literar. Programul publicației lugojene este tot unul cultural-educativ și recreativ, după cum rezultă din articolul-program intitulat *Iubiți cetitori* și semnat de Valeriu Braniște: „N-am întemeiat foaia aceasta ca să tulbur liniștea și să bag zădărnici între oameni. Nu! Pentru certe și bălăcăreli nu este loc în foaia aceasta! Lumină vreau să răspândesc! Lumina minții și căldura inimii! Învățăături și sfaturi vreau să dau, cum se cuvine unui prieten iubitor! Cunoștințe vreau să aduc și petreceri vreau să fac celor obosiți după munca zilei. Gândul meu este ca acela care va ceti această foaie să se aleagă cu ceva bun! [...] Este datorința noastră să grijim ca poporul nostru să aibă ce ceti și anume să aibă lucruri bune și folositoare de cetit”. Sumarele confirmă acest program, în paginile lor republicându-se literatura marilor

scriitori români, de la Vasile Alecsandri la St. O. Iosif și George Coșbuc. Sunt reproduse, de asemenea, multe materiale folclorice, îndeosebi din aria Banatului și a Transilvaniei, din colecția Jarník-Bârseanu, ca și din alte zone (balada *Toma Alimoș*, balada *Miorița* – varianta lui Alecsandri, basme de Petre Ispirescu). Suita *Povestea neamului*, nesemnata, face cunoscută cititorilor, într-o formă epică accesibilă, istoria românilor și a celor mai de seamă figuri ale ei. Revista se mai ocupă și de educația practică, de informația economică, de știrile culturale la ordinea zilei, căutând să-și cultive cititorii în cele mai variate domenii.

M.F.

BANATUL, revistă apărută la Timișoara, lunar, cu întreruperi, între ianuarie 1926 și ianuarie 1930, cu subtitlul „Revistă ilustrată” modificat succesiv în „Revistă literară – artistică – socială”, „Revistă culturală” și „Revistă culturală – socială – economică”; din 1928 devine Organ al Asociației Culturale din Banat (A.C.B.). Colegiul redacțional: Constantin Lahovary (director), Grigore Ion (redactor principal), Emil Gherga (secretar de redacție), colonel Vilhem Thierry (administrator), Simeon Samson Moldovan (editor și proprietar); conducerea este asigurată de un comitet alcătuit din 21 de membri, printre care Valeriu Braniște, Tiberiu Brediceanu, Dion Mardan, Anton Mocioni, Sabin V. Drăgoi, nume cu rezonanță în spațiul de cultură bănățean, cărora li se alătură consuli Franței, Austriei, Italiei, Germaniei și Angliei la Timișoara; din 1927 director și proprietar este Aron Cotruș, care un an mai târziu vinde revista Asociației Culturale din Banat, Secția Timiș-Torontal, responsabilitatea preluând-o Ioachim Miloia. **B.** și-a luat ca model efemerul lunar „Cultura”, apărut la Cluj în 1924, atât în privința asocierii în comitetul director a unor consuli străini, cât și prin publicarea de articole, studii, literatură originală în germană și maghiară, pentru a reflecta complexitatea culturii din Banat, profilul ei plurietic: „Vrem să zugrăvim fizionomia ciudată și barocă [...] a unui colț de țară unde se ciocnesc atâtea soiuri și se împletesc atâtea culturi. Și aceasta o vrem fără nicio intenție regională, cum s-ar părea după titlu, și, bineînțeles, dincolo de orice politică (1/1926)”. Ideea îi aparține lui Lucian Blaga, care semnează în primul număr studiul *Barocul etnografiei românești*. Studiile și articolele publicate urmăresc tocmai abordarea adecvată a culturii bănățene, cu accent pe specificul românesc în contextul acestei

interculturalități – direcție apreciată pozitiv, ilustrată de texte semnate de Sir Eric Drummond, secretarul general al Națiunilor Unite. Astfel, E. Lovinescu publică *Tradiționalismul*, Lucian Blaga *Teatrul de Vest*, Filaret Barbu *Renașterea folclorului*, Sabin V. Drăgoi *Crăciunul la noi*. Se tipăresc studii de istorie și de filosofie a istoriei (semnate de Sever Bocu, P. Ciobanu, Fr. Blaskovics), de istoria artei (Vasile Bârlea, Ioachim Miloia), de muzicologie etc. Literatura este ilustrată mai ales de poezii semnate de Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Aron Cotruș, proza provenind de la scriitori bănățeni, dintre care se detașează Mihail Gașpar. Revista promovează și traduceri de literatură română, remarcându-se versiunile în germană ale lui Franyó Zoltán din versurile lui Ion Pillat, Ion Minulescu, Nichifor Crainic. Între colaboratori se numără și Emanoil Bucuța, Nichifor Crainic, Ion Minulescu, Paul I. Papadopol, Camil Petrescu, Gh. Brăescu. Profilul cultural al **B.** este completat de recenzii și cronici literare, politice și economice, precum și de multe articole și studii de istorie ecleziastică. Neutră din punct de vedere politic în primii ani, sub direcția lui Aron Cotruș publicația evoluează spre o atitudine politică cu accente naționaliste, mai ales privitoare la situația românilor din afara granițelor țării (numărul din 1930 este dedicat în întregime Congresului românilor din Iugoslavia, ținut la Timișoara). **M.F.**

BANATUL, revistă culturală apărută la Timișoara, lunar, în 1994. Redactor: Adrian Dinu Rachieru. Publicația reia programul revistei cu același titlu din 1926–1930, în sensul promovării valorilor autentice, a tradiției culturale și publicistice locale, dar în afara cultivării regionalismului îngust și a unei concurențe neloiale față de publicațiile culturale existente. Articolul-program, *La început de drum*, evidențiază pregnant aceste obiective: „Iubind valoarea și toleranța, vom fi deschiși și permeabili, străini de orice îngrâțenare, dar și polemici când va fi cazul. În pofida tuturor reacțiilor alergice, ne vom vedea de treabă și, vă asigurăm, nu vom abandona. Ne vom așeza – față de alte publicații culturale care apar aici – într-o firească și necesară complementaritate. [...] Vrem să reaprim o lumină și vom veghea ca «Banatul», fără a coborî în provincialism îngust și revanșard, îmbrățișând delirul localist, să-i găzduiască pe toți cei merituosi”. Cu aceste exigențe, sunt republicate cele mai importante studii despre Banat și mentalitatea bănățeană

apărute între cele două războaie mondiale în presa vremii, în special în revista omonimă: Lucian Blaga, *Barocul etnografiei românești*, G. Călinescu, *Opinii fugare și libere despre Banat sau Țară*, Camil Petrescu, *Bocșa Montană*. Semnează articole și literatură originală Gh. I. Tohăneanu, Olga Neagu, Aurel Gh. Ardeleanu, Eugen Jurca, Vasile Barbu, Dumitru Vlăduț ș.a. Dintre numeroasele și variatele rubrici, „Semnal”, „Revista revistelor”, „Cronica literară”, „Viața literară”, „Tradiții”, „Muzică”, „Dicționar”, „Dialogul artelor”, se remarcă „Românii de pretutindeni”, care promovează literatura și cultura românilor din Banatul sârbesc, din Basarabia și Bucovina (mai ales poezia), precum și „Universală”, în care se înregistrează ecouri culturale-artistice românești peste hotare. **M.F.**

BANATUL LITERAR, publicație apărută între septembrie 1934 și octombrie 1938, în mai multe etape, trimestrial, cu numere cumulate, din cauza frecvențelor schimbări ale sediului redacției și ale tipografiei: Timișoara (septembrie–octombrie 1934), Lugoj (noiembrie–decembrie 1934, ianuarie–februarie 1935, septembrie–decembrie 1936), Craiova (octombrie–noiembrie 1935, decembrie 1935 – februarie 1936, martie–mai 1936, august–octombrie 1938), București (martie–aprilie, iulie–august 1935), Caransebeș (mai–iunie 1935, februarie–decembrie 1937). Director-fondator: Lucian Costin; redactori: Gh. Lica-Olt, Grigore Bugarin (1937–1938). Deși nu oferă un articol-program propriu-zis, încă din primul număr se afirmă că publicația urmărește „concentrarea tinerelor talente în jurul veteranilor [...], încurajarea lor prin muncă serioasă pe ogorul literaturii [...], îndrumarea spre un nou și sănătos esteticism literar”. Revista are ecou în epocă datorită orientării ei estetice, spiritul director fiind Lucian Costin, care s-a înscris în curentul tradiționalist de sorginte „gândiristă”, în ultimii ani aderând deschis la principiile „Gândirii”. Se continuă și se împlinesc mai vechile deziderate ale presei culturale bănățene, de promovare, păstrare și reînviere a valorilor spirituale și artistice populare într-o expresie literară revigorată (L. Costin, *Probleme de estetică în poezie, Estetica constructivismului în limbă*, Aurel E. Peteanu, *Natura și poezia*). Consecvent acestui crez, **B.L.** se îndreaptă cu precădere spre studiile de folcloristică, semnate tot de Lucian Costin (*Geneza baladei bănățene, Estetica artei populare,*

Novăceștii în balada bănățeană). Sunt publicate bogate materiale folclorice (colecția de balade a lui George Cătană, colecția de basme, povestiri și snoave a lui Lucian Costin). Cât privește literatura propriu-zisă, sunt promovați mai ales tineri scriitori bănățeni, în măsura în care aceștia îi ilustrează programul estetic (Constantin Miu-Lerca, Mia Cerna, Grigore Bugarin, Gheorghe Atanasiu, V. Flueraș). Mai colaborează cu versuri Eusebiu Camilar (*Elegie, Poem vespéral*), Nichifor Crainic (*Cules de in*), Al. Iacobescu, George Voevidca (*Sunt lacrimae rerum*), E. Ar. Zaharia ș.a. O rubrică specială, „Din viața scriitorilor”, se concentrează asupra unor scriitori importanți din restul țării (Mihail Sadoveanu, Octavian Goga, Liviu Rebreanu ș.a.). O sumă de traduceri din literatura universală (Petrarca, Goethe, Rilke) apar însoțite de prezentări. Fiecare număr are cronici și recenzii, precum și informări privind conferințele literare, activitatea cenaclurilor literare, expozițiile de artă și evenimentele culturale din Timișoara.

M.F.

BANCIU, Axente (10.VIII.1875, Săliște, j. Sibiu – 13.VIII.1959, Sibiu), publicist. Este fiul Mariei (n. Roșca) și al lui Stan Banciu. După studii liceale la Sibiu și Brașov, a urmat literele la Budapesta, fiind, din 1898, profesor de limba și literatura română și de limba maghiară la gimnaziul român din Brașov. În 1916, în timpul refugiului, va funcționa ca profesor la Liceul „Gh. Roșca Codreanu” din Bârlad, apoi la licee din Chișinău, revenind în 1918 la Brașov. Este cooptat membru în Marele Sfat al Țării. A fost membru de onoare al Sindicatului Presei Române din Transilvania, între 1926 și 1929 președintele despărțământului Brașov al Astrei, când s-a aflat printre inițiatorii înființării Bibliotecii „Dr. Alexandru Bogdan”, devenită Biblioteca Municipală Brașov, iar mai târziu senator de Brașov. În 1948 a fost ales membru de onoare al Academiei RPR. A editat și condus, între 1929 și 1938, „Țara Bârsei” și a mai colaborat la „Transilvania”, „Gazeta Transilvaniei”, „Societatea de mâine”, „Familia”, „Tribuna” (Arad), „Dreptatea” (Brașov), „Românul” (Arad), „Gând românesc” ș.a. A semnat și cu pseudonimele S. Tamba și N. Hurlup.

Două sunt în principal laturile scrisului lui B.: evocarea unor luptători pentru drepturile românilor transilvăneni – de la unii celebri, ca George Barițiu, G. Bogdan-Duică, Vasile Goldiș și Alexandru

Bogdan, până la țărani modești, ca Nicolae Oprea – și cultivarea limbii în cadrul rubricii „Din dicționarul greșelilor noastre de limbă și ortografie”, apărută în revista „Societatea de mâine”. Portretele și evocările sunt incluse în volumul *Morții vii* (1938), nota comună surprinsă și reliefată de B. în definirea celor despre care scrie fiind dârzenia în apărarea limbii, a tradițiilor și credinței românilor. Cel mai amplu portret, de fapt o micromonografie, este *Dr. Alexandru Bogdan* (1926), consacrat unui strălucit intelectual transilvănean. În *Disprețuiții „ciobani valahi”* (1944) este evocat curajosul țăran Nicolae Oprea, care, în timpul a trei călătorii întreprinse la Viena, a apărut, cum s-a priceput, ortodoxia în fața oficialilor habsburgici. În descendența demersului lui Titu Maiorescu din *Limba română în jurnalele din Austria*, B. pune în discuție, în *Cum vorbim și cum ar trebui să vorbim românește (Ardelenisme și alte -isme)* (1913), numeroase cuvinte și expresii nemțești și ungurești improprii limbii române, semnalând multe anomalii în fonetică, morfologie și sintaxă, lexic. O restituire memorialistică târzie, editată la câteva decenii după ce fusese scrisă, *Vălul amintirilor* (1998), incluzând mai toate textele păstrate în manuscris, reia fragmente de viață din perioada copilăriei și a școlarității, reține o galerie de personaje, în special profesori, dar și scene, evenimente și întâmplări din viața studentască din capitala Ungariei, multe pagini având o valoare documentară notabilă.

SCRIERI: *Cum vorbim și cum ar trebui să vorbim românește (Ardelenisme și alte -isme)*, Brașov, 1913; *Dr. Alexandru Bogdan*, Brașov, 1926; *Sărbuși!*, Brașov, 1929; *Morții vii*, Brașov, 1938; *Iluzie și realitate*, Brașov, 1940; *Doctorul Nicolae Comșa*, Brașov, 1944; *Studenții academici din Cluj de acum un veac*, Sibiu, 1944; *Disprețuiții „ciobani valahi”*, Sibiu, 1944; *Vălul amintirilor*, îngr. și pref. Stelian Mândruț și Adrian Andrei Rusu, Cluj-Napoca, 1998.

Repere bibliografice: *Cărturari brașoveni*, 25–26; Nicolae Savin, *Evocări*, VTRA, 1999, 342; Liviu Papuc, „Vălul amintirilor”, RR, 2000, 1; Mircea Desideriu Banciu, *Axente Banciu (1875–1959)*, AC, 2000, 7.

I. D.

BANCIU, Mihail-Constantin (23.XII.1948, Piatra, j. Teleorman), poet, traducător. Este fiul Terezei (n. Dan) și al preotului Traian Banciu. Urmează școala generală și liceul în comuna natală (1956–1965), iar ultimul an la Liceul „George Barițiu” din Cluj. Din 1966 studiază româna și italiana la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din același oraș, transferându-se în anul următor la

Facultatea de Limbi Romanice, Clasice și Orientale a Universității din București, unde absolvă secția italiană-română (licența în 1971). Funcționează la Serviciul bibliografic al Bibliotecii Centrale de Stat (1971–1992), în ultimii doi ani fiind șef de serviciu. În calitate de italianist, în 1992 este invitat să lucreze în Centrul Ministerului Afacerilor Externe, unde face parte din echipele care redeschid Institutul Român de Cultură și Cercetare Umanistă de la Veneția (aprilie 1992) și Ambasada României pe lângă Sfântul Scaun (noiembrie 1994), îndeplinind diverse funcții în cadrul acestor instituții, până la cea de ministru consilier (din 2005). Debutază în același an, 1969, ca traducător la „România literară”, iar ca poet la „Amfiteatru”, colaborând apoi și la „Echinoc”, „Ateneu”, „Luceafărul”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Steaua”, „Orizont”, „Transilvania”, „Viața românească”, „Secolul 20” ș.a. cu poezie originală și traduceri din Italo Calvino, Dino Buzzati, Umberto Eco, Roberto Gagno, Pier Paolo Pasolini, Benedetto Croce, poeți venețieni contemporani. Editorial, debutează în 1975, cu versiunea la romanul lui Ugo Attardi, *Moștenitorul sălbatic* (sub pseudonimul Mihail B. Constantin, cu care va mai semna și alte cărți), iar în 1978 este publicat cu poezie în *Caietul debutanților* de la Editura Albatros, cu numele Mihai Banciu, pe care îl va folosi în continuare. Face parte din Societatea Italieniștilor Români (1990). Este laureat al mai multor festivaluri de poezie din țară, iar în 1991 primește o mențiune specială în Italia (la Concursul internațional de poezie de la Poggibonsi). În 2005 statul italian i-a acordat Ordinul Stella della Solidarietà Italiana în grad de Cavaler.

Lirica lui B. din *Bilanț al pierderilor* (1998), titlu sugestiv pentru trecerea poetului (și a omului) prin lume, într-o rotație a vârstelor și anotimpurilor vieții (ciclurile *Acetilene*, *Noapți și semințe*, *Iadeș 49*, *Țipăt încăruntând*), e o melancolică meditație asupra ființei. Predispoziția livrescă, de cizelare îndelungată a versului și imaginii, duce la esențializarea lirismului, pe alocuri ermetic, mai cu seamă în textele scurte, scutite de orice retorică, puternic concentrate: „Pe contraforți șarpele ploii,/ în turn rugina sângelui” (*Cataractă*); „O giruetă în gura-n-cinsă a Pieții/ rotită-ades de apele vorace-ale/ Mulțimii” (*Crucea poetului*); „M-ați semănat aici, în gura Chitului,/ capuchehaie a durerii./ Și ați plecat, v-ați tras spre țărmii neiubiți/ de vânturi” (*Acetilene*). Poetul pendulează contrapunctic între

extremele existenței, în toată diversitatea lor, în serii elaborate ale imaginarului, disparate uneori, între gravitate și jocul ludic, chiar cu unele inflexiuni cumva absurde (*Laminarii*, *Lacra trasoarelor* ș.a.). Domină însă atmosfera gravă (înrudită cu aceea blagiană din volumul *În marea trecere*), întrebările chinuitoare ale rostului ființei în univers, regretul prea grăbitei treceri, neliniștea din preajma sfârșitului (*Zodie*, *Ediție definitivă*, *Absorbție*, *Chestionar*, *Reflux* ș.a.). Privită retrospectiv, alegerea insului e de cele mai multe ori greșită (*Pot fals*), iar capătul drumului se întrevea nedeslușit, amenințat de grele incertitudini, în cadențe ce recurg chiar la cuvântul regional sau rar: „Albește// zarea de vreo caleașcă ninsă/ ori poate doar miriștea-i aprinsă/ de steaua ce m-aține jos, drept vipt?// În cana nunții zeul a înfipt/ un steag să lege tainica lucrare/ sau o lumină-n semn de comandare?” (*Trop*). Pline de referințe erudite și expresivă virtuozitate, versurile lui B. nu se lasă descifrate cu ușurință, ele implică un cititor avizat, punându-i la încercare reflecția și luciditatea, deși își păstrează nealterată naturalețea și întreaga încărcătură lirică, elegiacă. Traducătorul s-a oprit la texte esențiale ale literaturii italiene, la nume precum Giovanni Papini sau Luigi Pirandello, din a cărui nuvelistică a tălmăcit un volum consistent. A dat o selecție din creația lui Salvatore Quasimodo, de care îl leagă certe afinități; a transpus (în colaborare cu Victor Ieronim Stoichiță) tratatul de estetică fenomenologică al lui Cesare Brandi, *Teoria generală a criticii*, dar și din scriitorii contemporani.

SCRIERI: *Bilanț al pierderilor*, București, 1998. **Traduceri:** Ugo Attardi, *Moștenitorul sălbatic*, pref. trad., București, 1975; Cesare Brandi, *Teoria generală a criticii*, pref. Victor Ieronim Stoichiță, București, 1985 (în colaborare cu Victor Ieronim Stoichiță); Luigi Pirandello, *Nuvel pentru un an*, pref. trad., București, 1989; Franco Cajani, *Cavaler în timp (1987–1988)*, cu 100 de ilustrații de artiști italieni contemporani, pref. Coriolan Babeți, Milano, 1992; Salvatore Quasimodo, *Versuri*, îngr. trad., București, 1992; Giovanni Papini, *Chipuri de oameni*, București, 1995; Renato Minore, *Rimbaud*, București, 1997; Susanna Tamaro, *Anima mundi*, București, 2003; Roberto Pazzi, *Evangelhia lui Iuda*, îngr. și pref. trad., București, 2004.

Repere bibliografice: Ana Maria Tupan, *Utopia numelui*, LCF, 1998, 15; Adrian Popescu, *Ermetism și virtuozitate*, ST, 2000, 2–3; Simion Bărbulescu, *Poezia ca bilanț al pierderilor*, „Axioma” (Ploiești), 2004, 7; Rodica Grigore, *Măști, caligrafie, literatură*, Cluj-Napoca, 2011, 58–62.

G.Dn.

BANCIU, Paul Eugen
(30.XI.1943, Botoșani),
prozator.

Este fiul Elenei (n. Bălan) și al lui Paul Banciu, jurist. Face liceul la Hunedoara și este absolvent al Facultății de Desen a Universității din Timișoara (1964) și al Facultății de Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj (1974). Lucrează ca redactor la ziarul „Unirea” din Alba Iulia și la revista „Orizont”, iar din 1992 este director al Bibliotecii Județene Timiș. Este membru în conducerea Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor. Debutază cu o schiță în „Orizont”, în 1972. Mai colaborează la „Contemporanul”, „Luceafărul”, „Tribuna” ș.a. Scrie, de asemenea, scenarii de film și cronici radiofonice.

Prima carte a lui **B.**, romanul *Casa Ursei Mari* (1978; Premiul Uniunii Scriitorilor), înfățișează întâlnirea, văzută ca formă de adaptare, și nu ca rezistență (cum remarca Nicolae Manolescu), între comunitatea patriarhală a tăietorilor de lemne și lumea nouă a constructorilor de hidrocentrale. Într-un timp mitic ce interferează cu cel cotidian, pe fundalul grupurilor constituite, evoluează un cuplu interesant nu atât psihologic, cât prin virtuți reprezentative: Femeia întruchiează stabilitatea, Bărbatul – imboldul schimbării. Tot o comunitate închisă, autarhică, de data aceasta urbană, este prezentă în *Reciful* (1979), construcție epică sofisticată, montaj de fișe existențiale, oglindind în însăși structura sa lumea ca labirint, ipostaziată în cetatea Burnei. În *Sărbătorile* (1981; Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara) autorul revine în spațiul privilegiat al muntelui pentru a înfățișa existența aflată sub semnul transumanței și al datinilor: fondul ancestral este topit într-o poveste de început de secol XX, în care lumea oierilor încearcă să reziste invaziei modernității. Romanul parabolic *Zigguratul* (1982; Premiul Uniunii Scriitorilor) reflectă într-o structură terasată etapele inițierii unui tânăr gazetar din Burna care descoperă,

dincolo de faptul divers, realitatea semnificativă: simbolicul prevalează, iar epicul, diluat uneori de divagații teoretice, include tensiunea mitică. Roman cu tentă eseistică despre condiția socială și morală a scriitorului, *Muflonul* (I–II, 1986–1989) atinge, fără o suficientă dezvoltare epică, problematica raporturilor de putere dintre autor și personaje, precum și a determinărilor reciproce dintre viață și literatură. *Casa de pânză* (1995; Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara) întrupează din unghi personal o temă specifică epocii postdecembriste: parcursul inițiat al personajelor vizează regăsirea identității pierdute în contactul pervers cu puterea sau în exil, iar experiența individuală capătă semnificații de orizont existențial. Lumea Burnei reapare în *Demonul discret* (1996), dar aici personajele evadează din spațiul lor consacrat: naratorul Matei se află acum într-un turn de observație dintr-un oraș străin, de unde scrutează lumea cu o lunetă. Ca și în romanele mai vechi, **B.** plasează criza individuală a omului modern, incapabil să-și depășească statutul de demon mărunț, pe fundalul crizei colective a lumii crepusculare postbelice, aflată în pierdere de identitate și tradiții. Un ciclu epic, *Traversarea cercului*, își propune să surprindă trăsăturile definitorii ale unor personaje exemplare din istoria omenirii, privite din perspectiva contemporaneității. În primul roman din această serie, *Noaptea strigoilor (Martorul)* (1996), cadrul este un oraș de provincie în care participanții la un simpozion de istorie se trezesc izolați din pricina viscolului. Constrânși la imobilitate, ei profită de acest răgaz pentru a petrece sau a reflecta asupra propriilor existențe, iar agitația frenetică a acestor intelectuali trădează deruta lumii actuale, care nu și-a găsit încă reperele. Evenimentele din România postcomunistă își află ecou în două lucrări ale lui **B.**: volumul de eseuri cu nuanță filosofică *Picătura de cucută* (1997) și romanul *Remora (Jucătorul)* (1998), care mizează parcă mai mult decât cele precedente pe notația realistă, fără a părăsi însă filonul meditativ. Autorul reconstituie minuțios lumea noilor ariviști, dominată de figura Magdalenei, aristocrată care intermediază căsătorii sau afaceri din plăcerea de a dirija existențele celor din jur. Ancorarea în real, realizată prin referirea constantă la evenimente nonfictive – revoluție, mineriade –, este dublată

de evaziunea în lumea ideilor, exprimate, uneori inadecvat, de „eroi” ca șoferul preocupat de problema libertății individuale. În proza lui B., atentă la concret, dar cu permanentă deschidere simbolică, se întâlnesc filiera epicii ardele-nești tradiționale cu tehnici narative moderne, mânuite cu îndemânare, chiar dacă uneori într-o manieră abuziv livrescă. Roman psihologic cu substrat filosofic, ancorat în actualitatea tranziției prelungite a anilor '90 din secolul trecut, *Marii fericiți (Prorocul)* (2000) este animat – pe fundalul contrastelor dintre Capitala levantină și Timișoara cosmopolită, cu nostalgii central-europene – de tensiunea înfruntării unor personaje cu soluții existențiale diferite: tatăl, care a optat pentru retragerea din lume, contemplată cu detașare, dar și cu melancolie, și fiul, mânat de dorința de putere, angajat în agresivul tumult cotidian. Alte patru romane întregesc ciclul *Traversarea cercului*. Scriere despre dragoste și moarte, *Somonul roșu (Omul)* (2004) se întemeiază pe parabola peștelui care înoată până la epuizare pentru a se întoarce în apele unde a văzut lumina zilei și a muri acolo după ce își depune icrele. Cu protagoniști din lumea medicilor, dar și din cea a jurnaliștilor, *Luna neagră (Lucifericul)* (2005; Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara) explorează dilemele științei în fața morții, spre a vedea care este adevăratul preț al cunoașterii și, totodată, pentru a surprinde neli-niștea omului de cultură confruntat cu primitivismul celor din jurul său. *Piranha (Judecătorul)* (2012) urmărește evoluția unui absolvent de filosofie interiorizat și retractil, înstrăinat de tatăl său, senator angrenat în jocurile politice de la București. Tânărul intelectual, inadapdat în societatea de consum lipsită de repere morale, ajunge în fruntea fostului ziar de partid dintr-un oraș transilvănean și intră astfel într-o lume dinamică și agresivă, a luptei pentru putere, simbolizată de peștele de pradă care devorează orice vietate în timpul fluxului, pentru ca apoi, la reflux, să fie ucis la rândul său de păsări, urmașele fostelor sale victime. *Singurătatea luminii (Călăuza)* (2012) propune evadarea din lumea pragmatismului prin alegerea spațiului montan, situat între pământ și cer, îngăduind celor angajați pe un drum inițiat aspirarea spre zona spirituală.

SCRIERI: *Casa Ursei Mari*, Cluj-Napoca, 1978; *Reciful*, Timișoara, 1979; *Sărbătorile*, București, 1981; *Ziguratul*, București, 1982; *Muflonul*, I–II, Timișoara, 1986–1989; *Casa de pânză*, Timișoara, 1995; *Demonul discret*, Timișoara, 1996; *Noaptea strigoilor (Martorul)*, Timișoara, 1996; *Picătura de cucută*, Iași, 1997; *Remora (Jucătorul)*, Timișoara, 1998; *O călătorie cu aeroplanul peste muntele erodat*, Timișoara, 1999; *Infinitul rău*, Timișoara, 2000; *Marii fericiți (Prorocul)*, București, 2000; *Grădina lui Epicur*, Timișoara, 2003; *Somonul roșu (Omul)*, Timișoara, 2004; *Luna neagră (Lucifericul)*, Timișoara, 2005; *Exerciții de exil interior*, Timișoara, 2006; *Timișoara literară* (în colaborare cu Aquilina Birăescu), postfață Cornel Ungureanu, Timișoara, 2007; *Piranha (Judecătorul)*, Timișoara, 2012; *Singurătatea luminii (Călăuza)*, Timișoara, 2012.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Două debuturi*, RL, 1979, 27; Val Condurache, „Sărbătorile”, CL, 1982, 3; Eugen Dorcescu, *Proza lui Paul Eugen Banciu*, O, 1982, 38; Cornel Ungureanu, [Paul Eugen Banciu], O, 1983, 11, 1996, 5, 1997, 1, 2012, 2; Ioan Holban, *Drama și melodrama*, CRC, 1986, 45; Ulici, *Prima verba*, III, 22–23; Ruja, *Parte*, I, 67–75; Radu Cernătescu, *Întoarcerea romanului risipitor*, LCE, 1995, 24; *Dicț. scriit. rom.*, I, 167–168; Perian, *Pagini*, 195–200; Dan Croitoru, *Romanul arivistului postdecembrist*, RL, 1999, 5; Gabriela Glăvan, *Despre fericire și demonii ei*, O, 2001, 2; *Dicț. Banat*, 73–80; Dana Nicoleta Popescu, *Măștile timpului. Mit și spiritualitate în proza lui Paul Eugen Banciu*, Timișoara, 2012.

A. C.

BANDRABUR, Ionel (22.IV.1922, Panciu – 13.I.2016, Panciu), poet, prozator. Este fiul Anghelinei (n. Crăpuceanu), originară din părțile Aradului, și al lui Haralambie Bandrabur, podgorean. După ce urmează Liceul „Unirea” din Focșani (1933–1941), cu un transfer la Bolgrad (1937–1940), când obține o bursă, devine student la Facultatea de Filosofie și Litere a Universității „Ferdinand I” din Cluj (în refugiu la Sibiu, 1941–1945), licența în filosofia culturii susținând-o cu Lucian Blaga. Frecventând sporadic Cercul Literar de la Sibiu, rămâne în relații de prietenie și corespondență cu unii cerchiști (I. Negoțescu, Ioanichie Olteanu, Cornel Regman, Ion Oană). Între 1945 și 1948 este ziarist independent la „Tribuna nouă” din Cluj. Arestat în 1949, fără a fi condamnat, deținut o vreme la Cluj și Arad, se vede constrâns după eliberare să ducă o existență marginală, pentru a-și câștiga traiul (om de serviciu, legător de cărți, tipograf, electrician, contabil la Comănești). Revenit la Panciu în 1957, va fi profesor de franceză, română și

latină, de psihologie și logică la Liceul „Ioan Slavici” până la pensionare (1984). Debutază în 1939 cu poemul *Stepa* în „Jurnalul literar” al lui G. Călinescu, sub pseudonimul Ilariu Spulber, cu care va semna și prima plachetă de versuri, *Vrăjitorul de cuvinte* (1940).

B. reapare în literatură în 1971 cu o carte de proză scurtă, *Fântâna iadului*, ajutat de Marin Preda, directorul Editurii Cartea Românească. Specie de *Decameron* al provinciei moldave (cum a observat Virgil Ardeleanu), cu povestiri „în ramă”, situate în perioada interbelică și chiar mai înainte, cartea respectă convențiile consacrate prin personaj, temă, particularități formale, vădind plăcerea narării unor întâmplări, în buna tradiție de la Ion Creangă la Mihail Sadoveanu, cu unele imixtiuni magice amintind de V. Voiculescu (de pildă, *Sparaventuza*, *Caterina și malmonul ei*, *Nesfertitele*, *Peștoaica* ș.a.). Modalitatea predilectă de exprimare a lui **B.** va fi apoi romanul, dominat, în cele mai multe cazuri, de tehnicile și ticurile povestirii. Experiența de poet (gen la care va reveni spre sfârșitul vieții) se resimte stăruitor în tonalitatea lirică a scrierilor, în alegerea și interpretarea subiectelor, în structura personajelor. Elementul autobiografic se intercalează în expunerea epică, de unde ezităările în efortul de obiectivare. Privilegiată rămâne evocarea, în majoritatea cazurilor personajele stabilindu-și identitatea prin intervenția memoriei autorului – ca în cazul profesorului Silviu Bena din *Un student de altădată* (1987), redevenit, la reluarea din 2011, Lucian Blaga – sau a unui interpus. Abordată în circumstanțe diverse, erotica ocupă în proza lui **B.** un spațiu consistent, insistența asupra unor detalii fizice și mai puțin asupra psihologiei personajelor provocând din partea criticii unele obiecții. În genere, se poate spune că este un „bun povestitor cu resurse memorialistice, pictor al provinciei clasice, colorabile umoristic și uneori prin ceea ce are licențios” (Marian Popa). Ulterior prozatorul nu a performat: intriga simplă a „romanelor” sale, numeroase după 1989, axate în jurul unei *love story* în care doar chipurile și întâmplările se schimbă, în pofida cursivității stilistice, menține același interes pentru un hedonism epidermic și naiv. Schimbând radical registrul preocupărilor, **B.** începe să dea la iveală o serie de cărți de aforisme. Nutrit cu literatură franceză și iubitor

al moraliștilor, de la Montaigne și Pascal la Emil Cioran, cu popasuri prin Schopenhauer și Nietzsche, la care contribuie și lecția lui Blaga, dar și cultura filosofică însușită de-a lungul unei vieți, scriitorul meditează despre „cea mai tiranică dintre pasiuni” (*Banchetul dragostei*, 1998), despre scris și literatură (*Voluptatea de a scrie*, 2002), despre „cumințenie și longevitate” (*Matusalem*, 2004) ori despre rostul omului în lume (*Paradisul evident*, 2002), cărți reunite în masivul volum *Aforisme pentru mileniul III* (2007). Sunt cugetări și aforisme fixate într-o tehnică a contrapunerii în fragment și a formulării succinte. Din ele răzbate imaginea unui ins retras (și retractil), care pune o distanță cam stridentă între el și lumea pedestră comună (de care se apără, de altfel, înverșunat, prin izolare), cultivându-și cu trufie mizantropică singularitatea și elitismul. Din noianul reflecțiilor, destul de inegale, adesea obsedante, ale lui **B.**, pornit în căutarea adevărurilor și a timbrului propriu, se desprind uneori formulări izbutite, chiar apoftegmatice. Mai puțin fericite sunt „însemnările unui octogenar lucid” din *Râsul Demiurgului* (2007) și din *Râsul omului* (2008), specii de jurnal intelectual, cu ecouri din eseistica cioraniană, ce propun imaginea Demiurgului cinic, râzând de propria creație, și a omului care, în replică, îl sfidează. Reluarea acelorași idei devine însă oboșitoare prin supralicitare și diluție.

SCRIERI: *Vrăjitorul de cuvinte*, Bolgrad, 1940; *Fântâna iadului*, București, 1971; *Fiul primarului*, București, 1976; *Hoinăreala*, București, 1979; *Hanul trăsni*, București, 1984; *Un student de altădată*, Iași, 1987; ed. Cluj-Napoca, 2011; *Cândva, de demult*, Galați, 1991; *Viața prea scurtă*, București, 1992; *Mă numesc Eva*, Deva, 1996; *Flămândul*, București, 1996; *Ora astrală a României*, Focșani, 1997; *Banchetul dragostei*, Focșani, 1998; *Gloria*, Focșani, 1999; *Tomita și șapte femei*, Iași, 2000; *Paradisul evident*, Iași, 2002; *Voluptatea de a scrie*, Iași, 2002; *Matusalem*, Iași, 2004; *Iisus, acest necunoscut*, Deva, 2004; *Lucia și nouă bărbați*, Galați, 2005; *Orașul iubit*, Focșani, 2005; *Aforisme pentru mileniul III*, Galați, 2007; *Eternalistul*, București, 2007; *Râsul Demiurgului*, Focșani, 2007; *Râsul omului*, Râmnicu Sărat, 2008; *Cartea adevărului*, Focșani, 2010; *A doua carte a adevărului*, Focșani, 2010; *O fată pură*, Focșani, 2011; *Ultima iubire*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, „*Fântâna iadului*”, ARG, 1972, 4; Ardeleanu, *Opinii*, 87–90; Sorin Titel, *Literatură pentru tineret*, RL, 1977, 3; Cristea, *A scrie*,

265–274; Alex. Ștefănescu, *Literatură naivă*, RL, 1996, 44; Muscalu, *Dicț. scriit. vrânceni*, 17–19; Ion Roșioru, *Hedonism*, CL, 2000, 8; Popa, *Ist. lit.*, II, 863; Culiță Ioan Ușurelu, *Ionel Bandrabur, omul și scriitorul*, Focșani, 2009.

AL.H., G.Dn.

BANEA, Gheorghe

(14.II.1891, Măcin,
j. Tulcea – 19.XII.1967,
București), prozator.

Este fiul Aniței și al lui Sandu Banea, mocani stabiliți în Dobrogea. **B.** rămâne devreme orfan de tată. Urmează, din 1904, ca bursier, Liceul „N. Bălcescu” din Brăila, printre colegii lui numărându-se viitorul critic Perpessicius. După ce-și ia, în 1912, bacalaureatul, se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie din București, dar își întrerupe studiile fiind mobilizat. Sublocotenentul **B.** este rănit grav la cap și luat prizonier la 30 august 1916. Timp de doi ani peregrinează prin spitalele de campanie și lagărele bulgărești. În țară, unde fusese declarat mort pe câmpul de luptă, se întoarce în vara anului 1918. Deși e „mare mutilat de război”, își ia licența în 1919 și va fi profesor la Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu, apoi la Brăila, la liceul pe care îl absolvise, iar din 1936 până în 1952, când este pensionat, la câteva licee bucureștene. După ce alcătuiește, în 1922, un mic *Dicționar român-italian*, colaborează sporadic la ziarul „Îndreptarea” și la „Analele Brăilei”. Mutat în Capitală, publică în „Cuget clar” un fragment de roman, urmat de altele, în „Revista Fundațiilor Regale”. Valoarea lor impune, încât cartea iese de sub tipar îndată, sub titlul *Zile de lazaret. Jurnal de captivitate și spital* (1938). Tot în „Revista Fundațiilor Regale”, apoi în „Universul literar”, dă la iveală alte texte, adunate ulterior în volumul *Vin apele!* (1940). Săptămânalul „Vremea” îi publica în 1940 un amplu fragment de roman, integral fiind editat postum în volumul *Mușchetarii în Balcani*. *Vin apele!* (1982), ce include și o proză inedită, *Oreia (Jurnalul actorului Alexandru Mioreanu)*.

Apărut la două decenii după încheierea Primului Război Mondial, *Zile de lazaret* înregistrează un mare succes de critică, despre carte scriind elogios G. Călinescu, Perpessicius, Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, Camil Petrescu, Mihail Sebastian ș.a. Greu încadrabilă într-o specie anume, proza lui **B.** a interesat și interesează ca document al unei perioade istorice, dar și al unei experiențe-limită. Relatarea nudă, lipsită de ornamente, e compensată de darul înăscut al povestirii. Departe de a fi o acumulare de atrocități, narațiunea impresionează prin calm, seninătate, împăcare cu viața și, nu în ultimul rând, prin umor și (auto)ironie. Precum la înaintași, concepția etică se relevă și în recursul nepremeditat la proverbul, zicala ori perifriza populară. Portretistul îl completează pe narator, astfel încât memoria-lul oglindește o lume diversă, cu scăderile și, mai rar, cu însușirile ei. Vârtejul lazaretului sugerează, prin sine însuși, un generos mesaj umanist. A doua carte, *Vin apele!*, are o compoziție mai eterogenă, reunind amintiri din copilărie, unele structurate ca autentice nuvele, portrete și peisaje, precum și eseuri privitoare la istoria, geografia și folclorul regiunii natale. Romanul postum *Mușchetarii în Balcani* stă mărturie pentru eforturile lui **B.** de a ieși din spațiul confesiunii. Subiectul și personajele aparțin experiențelor din perioada captivității, însă autorul se șterge practic din narațiune. Imaginea lazaretului e mai palidă (poate și din cauza autocenzurii), în schimb narațiunea e alertă, cu elemente picarești. Romanul acesta, împreună cu *Oreia (Jurnalul actorului Alexandru Mioreanu)*, o poveste de dragoste, demonstrează că **B.** avea resurse de a depăși statutul de autor al unei singure cărți valoroase.

SCRIERI: *Zile de lazaret. Jurnal de captivitate și spital*, București, 1938; *Vin apele!*, București, 1940; *Mușchetarii în Balcani*. *Vin apele!*, îngr. și pref. Aurel Sasu, București, 1982.

Repere bibliografice: G. Călinescu, *Opere*, III, 1220–1224, 1345–1346; C. Fântăneru, „*Zile de lazaret*”, UVR, 1938, 7; Ionescu, *Război*, II, 139–141; Constantinescu, *Scrieri*, I, 173–176; Papadima, *Creatorii*, 173–178; Camil Petrescu, *Cărțile luptătorilor: „Fata moartă” de I. Missir și „Zile de lazaret” de G. Banea*, RFR, 1938, 5; Perpessicius, *Opere*, IX, 35–39; Șerban Cioculescu, „*Vin apele!*”, VAA, 1941, 70; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 846, *Ist. lit.* (1982), 932; Aurel Sasu, *Un destin tragic: George Banea*, MS, 1989, 3; *Dicț. scriit. rom.*, I, 169–170; Durnea, *Orizonturi*, 186–199; Muthu, *Balkanismul*, I, 241–244. **V.D.**

BANTAȘ, Andrei
(30.XI.1930, Iași –
17.I.1997, București),
anglist, traducător.

Este fiul Angelicăi (n. Constantinescu) și al lui Mihail Bantaș, profesor, traducător al poeziei lui M. Eminescu. Urmează cursurile Liceului Internat din orașul natal și ale Colegiului „Sf. Sava” din București, absolvind în 1947, când devine student al Facultății de Litere și Filosofie a Universității bucureștene, încheiată în 1951. Face carieră universitară în domeniul limbii și literaturii engleze. Membru a numeroase societăți internaționale de lingvistică și al Academiei de Științe din New York, susține conferințe la universități din Londra, Viena, Milano ș.a.

B. debutează în 1956 cu o traducere din James Greenwood, *Povestea unui mic zdrențăros*, realizată în colaborare cu Virgil Teodorescu. Anglist de primă mărime, **B.** a publicat lucrări esențiale atât în domeniul teoretic, cât și în cel aplicat, elaborând un număr impresionant de instrumente de lucru pentru cei interesați de studiul limbii și literaturii engleze: dicționare anglo-române și plurilingve, generale și specializate, tratate, manuale, lucrări didactice și numeroase articole de gramatică engleză și contrastivă, fonetică, lexicologie, semantică, stilistică, teoria traducerilor. Este autor, singur sau în colaborare, al celor mai ample dicționare anglo-române: *Dicționar englez-român enciclopedic* (1974) și *English – Romanian Dictionary* (1972, în colaborare cu Leon Levițchi). Ducând mai departe activitatea lexicografică a mentorului său, Leon Levițchi, publică *Dicționar român-englez* (1994). Impresionante sunt, de asemenea, volumul și sfera de cuprindere a traducerilor lui **B.** din și în limba română. În tălmăcirea lui au intrat în circuitul cultural internațional opere importante ale literaturii române, acoperind toate genurile literare – poezie, proză, dramaturgie, eseistică, critică și istorie literară. Impunându-și un program ambițios în ceea ce privește poezia, a publicat *Balade populare*

românești – Romanian Popular Ballads (1980, în colaborare), ediția bilingvă Tudor Arghezi, *Poezii – Poems* (1983), iar în colaborare numai cu Leon Levițchi a dat volumul M. Eminescu, *Poezii – Poems* (1978; Premiul Uniunii Scriitorilor). A mai alcătuit o antologie de poezie românească a secolului al XX-lea, pe care a tradus-o împreună cu Dan Duțescu și Leon Levițchi, *Like Diamonds in Coal Asleep* (1985). Urmărind să ofere o privire de ansamblu asupra variatului peisaj liric românesc, corelat cu majoritatea curentelor și influențelor din poezia europeană a secolului al XX-lea, selecția cuprinde 70 de poeți, de la Mihai Codreanu la Mircea Dinescu. În traducerea lui **B.** au apărut, în antologii sau în reviste din țară și străinătate, nuvele și schițe, fragmente literare din peste 50 de autori români, de la Neacșu din Câmpulung, Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce, Antim Ivireanul, Dimitrie Cantemir la I.L. Caragiale, Ion Creangă sau la Mateiu I. Caragiale, I. Al. Brătescu-Voinești, I.A. Bassarabescu, D.D. Patrașcanu până la scriitorii contemporani. A stilizat traducerile câtorva romane: Liviu Rebreanu, *Ion* (1968), Mihail Sadoveanu, *Under the Sign of the Crab* (1967) și Augustin Buzura, *Refuges* (1993). Pandant al acestei vaste activități este transpunerea în limba română, pentru repertoriul teatrelor, a numeroase piese, de la Shakespeare la Harold Pinter. Versiunea românească a comediei *Femeia îndărătnică* de Shakespeare a fost distinsă cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1988). De asemenea, a tradus din prozatori clasici ai literaturii engleze și americane (W.M. Thackeray, Nathaniel Hawthorne, Thomas Hardy, W.S. Maugham, Aldous Huxley ș.a.), de multe ori însoțindu-și transpunerile cu prefețe și studii introductive, unele foarte ample.

SCRIERI: *Didactica traducerii* (în colaborare cu Elena Croitoru), București, 1999. **Traduceri:** James Greenwood, *Povestea unui mic zdrențăros*, București, 1956 (în colaborare cu Virgil Teodorescu); A.J. Cronin, *Sub stele*, București, 1965; Samuel Butler, *Și tu vei fi țărănă*, București, 1967; Oscar Wilde, *Teatru*, București, 1967, *Prințul fericit*, București, 1996 (în colaborare cu Ticu Archip), *Portretul domnului W.H.*, București, 2002; Peter Shaffer, *În căutarea soarelui*, în *Teatru englez contemporan*, I, București, 1968; J.M. Barrie, *Peter Pan și Wendy*, București, 1970 (în colaborare cu Ovidiu Constantinescu); W.S. Maugham, *Robie*, București, 1970, *Ce mică e lumea*, București, 1985 (în colaborare cu Veronica Focșeneanu și Anda Teodorescu), *Plăcerile vieții*, postfață Anda Teodorescu, București, 1990, *Glasul porumbiței*,

București, 1991, *Portretul unui gentleman și alte povestiri*, București, 1991, *Julia*, București, 1992, *Catalina*, București, 1992, *Vălul*, București, 1992, *O chintă regală*, Sibiu, 1993, *Liza din mahalaua Lambeth*, București, 1993, *Ploaia*, Brașov, 1994, *Bilet periculos*, Brașov, 1994, *Machiavelli și mătrăguna*, București, 1995, *Vreau și luna de pe cer*, București, 1996; Camil Petrescu, *Venetian Act*, București, 1970; Lucian Blaga, *Masterbuilder Manole*, București, 1971; G. Călinescu, *Studies in Poetics*, București, 1971; Anne Brontë, *Necunoscuta de la Wildfell Hall*, București, 1974; Nathaniel Hawthorne, *Diavolul din manuscris*, București, 1974; W.M. Thackeray, *Virginienii*, București, 1976; J.B. Priestley, *Prieteni de nădejde*, București, 1978; M. Eminescu, *Poezii – Poems*, ed. bilingvă, București, 1978 (în colaborare cu Leon Levițchi); *Up to the Star. The Life and Work of the Romanian Poet Mihai Eminescu*, ed. bilingvă, îngr. trad., Cluj-Napoca, 2000 (în colaborare cu Mariana Neț); Marin Sorescu, *The Matrix*, București, 1978; *Balade populare românești – Romanian Popular Ballads*, ed. bilingvă, București, 1980 (în colaborare cu Leon Levițchi, Dan Duțescu ș.a.); Edmund Burke, *Despre sublim și frumos*, pref. Dan Grigorescu, București, 1981 (în colaborare cu Anda Teodorescu); Willa Cather, *Casa profesorului*, București, 1983; Urmuz, *Bizarre Pages*, București, 1983; Tudor Arghezi, *Poezii – Poems*, ed. bilingvă, pref. Nicolae Manolescu, București, 1983; Thomas Hardy, *Micile ironii ale vieții*, București, 1984; *Like Diamonds in Coal Asleep. Selections from 20th Century Romanian Poetry*, București, 1985 (în colaborare cu Dan Duțescu și Leon Levițchi); Arthur Koestler, *Al treisprezecelea trib*, București, 1987; Christopher Marlowe, *Evreul din Malta și Eduard II*, în Christopher Marlowe, *Teatru*, București, 1988 (în colaborare cu Florentin Toma); Isaac Asimov, *Pulbere de stele*, București, 1993; Aldous Huxley, *Minunata lume nouă. Reîntoarcerea în minunata lume nouă*, pref. Dumitru Ciocoi-Pop, București, 1997 (în colaborare cu Suzana Bantaș); Thomas Carlyle, *Semnele timpului*, Iași, 1998; G. Ibrăileanu, *Adela*, ed. bilingvă, București, 2000 (în colaborare cu Magda Bantaș Morait).

Repere bibliografice: Ioana Ieronim, *Momente semnificative din opera de traducere a literaturii universale: Oscar Wilde*, SXX, 1975, 1–2; Mariana Neț, *Tudor Arghezi, „Poezii – Poems”*, CREL, 1984, 1; Mariana Neț, *„Like Diamonds in Coal Asleep”*, CREL, 1986, 2; Ioan Pânzaru, *Notes sur quelques traductions de la poésie d'Eminescu*, CREL, 1989, 2; Eugenia Gavrilu, *Cartea universitară*, RL, 1994, 4; *Dicț. scriit. rom.*, I, 170–171; Laurenția Dascălu Jînga, *O tenacitate necesară*, JL, 2003, 1–6.

II. C.

BANTAȘ, Ioana (10.XI.1937, Clocociov, j. Olt – 7.XII.1987, București), poetă. Este fiica Mariei Mustață (n. Neață), muncitoare, și a lui Ion Mustață, gestionar. După studiile liceale absolvite

la Pitești (1955), urmează Facultatea de Filologie a Universității din București, încheiată în 1960. A funcționat ca învățătoare și profesoară de limba română în provincie, apoi în București. Debutează în 1957, cu versuri, în „Tânărul scriitor”. Debutul editorial are loc în 1966 cu volumul de versuri *Memorie de iulie*, prefăcut de Al. Piru. A fost soția poetului Cezar Baltag.

În primele poeme publicate de B. a fost identificată influența lui Nichita Stănescu, cel din *O viziune a sentimentelor*, dar se poate susține și că acestea sunt rodul sensibilității proprii, exprimată ca uimire și extaz juvenil în fața miracolelor cosmosului și ale vieții. Simbolul cu cea mai mare pondere, soarele (cu o întreagă constelație izotopică: cerul, zborul, aripa, părul despletit în vânt), se încarcă de semnificații personale: „memoria de iulie” se va clarifica ulterior ca temă majoră a poeziei spațiului ancestral al autoarei. *Vertebra lui Yorick* (1970) afirmă a doua temă structurantă a poeziei scrise de B., feminitatea, în ipostaza Penelopei și a Euridicei, exercitând o funcție apotropaică și protectoare. *Scrisori către Orfeu* (1972) dezvoltă aceste ipostaze. Neputincioasă în fața arcanelor făpturii lui Orfeu, Euridice asumă, magic, misiunea de a-l apropria înglobându-l, „înfășurat în hrana ochiului meu”. Tot acum capătă consistență cealaltă temă, a memoriei, în care subzistă universul fabulos, mitico-magic al copilăriei: bunica „trecea precum leoaica/ bătrână în amurg,/ cu un popor de zâne/ și iepuri după ea”, Oltul – mag și vrăjitor – „cu soare mă ungea,/ cu șopârle mă lega” etc. Acest spațiu-timp originar reapare în *Dimineața primigeniei* (1980), unde abundă evocările de ritualuri: „diminețile” morților, făcutul pâinii sau, pur și simplu, mersul copilei țărănci spre câmp, purtând pe cap coșul cu demâncare („Treceam așa pe dealuri legănând/ soarele copt în baniță”). Totul – ființe, obiecte, gesturi – este învăluit într-un aer de incantație. *Primigenia*, o ipostază a poetei-copil, reactualizează spațiul-timpul auroral: „Jos era cerul verde strălucitor/ și unde călcam se aprindeau/ sori minuscule, unde dormeam/ se deschideau izvoare”. Aspirația către poezia meditației abstracte (ciclul *Cântece pentru numărul unu din Scrisori către Orfeu*) este contrazisă de adevărata vocație a poetei, care rămâne lirica feminității (în ipostaza de iubită și mamă) și a copilăriei în decorul arhaic. Din același fond mitico-magic arhetipal se nutresc și cele câteva povestiri publicate între 1969 și 1975 în

„Luceafărul”: *Singură ploaia, Comana și Duminică, Bunica*.

SCRIERI: *Memorie de iulie*, pref. Al. Piru, București, 1966; *Poarta spre vid*, București, 1969; *Vertebra lui Yorick*, București, 1970; *Scrisori către Orfeu*, București, 1972; *Dimineața primigeniei*, București, 1980.

Repere bibliografice: Paul Georgescu, *Două tinere condeie*, RMB, 1966, 6774; Marin Mincu, „*Memorie de iulie*”, AFT, 1966, 7; Dana Dumitriu, „*Scrisori către Orfeu*”, RL, 1973, 23; Mircea Iorgulescu, *Ioana Bantaș (Profil)*, LCE, 1974, 28; Alex. Ștefănescu, *Feminitate, autenticitate, har*, CNT, 1980, 10; Dana Dumitriu, *Două poete*, RL, 1980, 14; Nicolae Mecu, *Feminitate și discreție*, VR, 1980, 10; *Lit. rom. cont.*, I, 588–590; *Dicț. scriit. rom.*, I, 171–172. **N.M.**

BANTOȘ, Ana (7.IV.1951, Chirianca–Strășeni), critic și istoric literar. Este fiica Efrosiniei (n. Stoleru) și a lui Anton Lisnic, țărani. A absolvit școala de opt ani din satul natal (1966), școala medie din Zubrești (1968) și Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1973). Și-a luat doctoratul în filologie, sub conducerea lui Constantin Ciopraga, la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași (1998). Este doctor habilitat cu o lucrare despre deschiderea literaturii române din Basarabia postbelică spre valorile literare universale, susținută în 2010 la Institutul de Filologie al Academiei de Științe din Chișinău. Angajată, în 1973, la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe din Chișinău, **B.** a parcurs drumul de la funcția de laborant până la cea de cercetător științific coordonator, director adjunct (2006–2007) și director (2007–2009). A ținut cursuri de literatura română la Universitatea Liberă Internațională din Chișinău (1992) și la Universitatea din Tiraspol, cu sediul la Chișinău (2006–2007). În perioada 2001–2011 a fost conferențiar la Catedra de literatură universală a Universității de Stat din Chișinău. A îndeplinit funcția de redactor-șef adjunct al revistei „Limba română” (1997–2001) și de redactor-șef al „Revistei de lingvistică și știință literară” (2007–2009). Din 1999 este membru în Consiliul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova. Debutază cu o cronică literară la revista „Cultura” în 1976 și intră cu un studiu în volumul colectiv *Dintre sute de catarge '80*. Mai colaborează la „Nistru”, „Basarabia”, „Viața românească”, „Dacia literară”, „Detskaia literatura” (Moscova), „Septentrion” (Cernăuți), „Contrafort”, „Literatura și arta”, „Gând românesc” (Alba Iulia), „Convorbiri literare”, „Familia”, „Rubinaite” (Vilnius), „Sintagme” ș.a. Semnează articole în numeroase lucrări colective; este realizator al emisiunii „Poezie

și destin” la Televiziunea din Chișinău și a emisiunii radiofonice „Un pământ și două ceruri”. I s-au acordat Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2000, 2006), Premiul Uniunii Scriitorilor din România (2011), Ordinul de Onoare al Republicii Moldova (2010) ș.a.

În volumul *Creație și atitudine* (1985), constituind debutul editorial individual, **B.** disociază procesul literar postbelic, evidențiind particularitățile scrisului la Liviu Damian, Victor Teleucă, Gheorghe Vodă, diversitatea formelor poemului cultivate de Ion Gheorghită, Nicolae Dabija, Leonida Lari, Arcadie Suceveanu și Vasile Romanciuc. În monografia *Dinamica sacrului în poezia basarabeană contemporană* (2000) exegeta parcurge traseul de la tradiționalism la postmodernism, argumentând că „sentimentul revigorat al sacrului a stimulat nu numai adâncirea creatorilor în propria lor identitate, dar și în cea a comunității în mers” (Constantin Ciopraga). Preocupată de aspecte vizând nevoia de certificare a reperelor estetice, în paginile din *Recuperarea autenticului* (2006) **B.** analizează mutațiile ce au loc în peisajul literar basarabean posttotalitar. Cercetarea din monografia *Deschidere spre universalism. Literatura română din Basarabia postbelică* (2011) urmărește dialogul dintre literaturi, receptarea valorilor literare universale în spațiul basarabean, se referă la etic și estetic în poezia șaizecistă, la disidență ca ieșire din absență și uitare (în proza lui Paul Goma), analizează postmodernismul și multiculturalismul etc. Vădind preferință pentru literatura modernă și o bună informație cu privire la teoriile noi, **B.** își toarnă comentariul într-o formulă eseistică, în care își află locul și o terminologie discret universitară.

SCRIERI: *Creație și atitudine*, Chișinău, 1985; *Dinamica sacrului în poezia basarabeană contemporană*, pref. Constantin Ciopraga, București, 2000; *Recuperarea autenticului*, Chișinău, 2006; *Deschidere spre universalism. Literatura română din Basarabia postbelică*, Chișinău, 2011.

Repere bibliografice: Mihail Dolgan, *Angajată în actul de creație*, LA, 1997, 7 martie; Dan Mănuță, *Literatură și ideologie*, Iași, 2005, 134–142; Constantin Ciopraga, *O voce din Basarabia: Ana Bantoș*, CL, 2008, 11; Vlad Zbârciog, *Meridiane ale verbului matern*, Iași, 2009, 207–214; *Dicț. Chișinău*, 32–33; [Ana Bantoș], LA, 2011, 7 aprilie (grupaj special); Dan Mănuță, *Literatură, identitate și regionalism*, Iași, 2012, 155–160. **M.Dg.**

BANU, Constantin
(20.III.1873, București
– 8.IX.1940, Roman),
gazetar, autor de
versuri și proză.

Este fiul Smarandei și al lui Gheorghe Banu. **B.** a absolvit Facultatea de Litere și Filosofie (1895) și Facultatea de Drept (1900) la București, unde, din 1898, a fost profesor la Liceul „Matei Basarab”, apoi la Seminarul „Nifon”. Articolele politice din „Secolul XX” (1899 ș.u.), precum și talentul oratoric îl impun atenției Partidului Liberal, pe ale cărui liste va fi ales deputat, apoi senator. Îndeplinește funcții importante în presa liberală – prim-redactor la „Voința națională” și director la „Viitorul” (din 1907). În 1918 face parte din delegația trimisă la Paris pentru a susține interesele naționale, în calitate de codirector al publicației „La Roumanie”. După ce, în 1922–1923, este ministru al Artelor și Cultelor, urmează o relativă retragere din viața publică. Moare departe de București (avea o proprietate la Hălăucești, lângă Roman), dar e înmormântat la cimitirul Bellu.

Îndrumarea sau fondarea unor periodice culturale și literare constituie aspectul cel mai important al activității lui **B.** Sub conducerea sa, „Voința națională” devine un ziar în care literatura și comentariile literare, teatrale, artele plastice aveau un loc permanent. **B.** însuși, semnând Teofil, susține rubrica „Una-altă”, într-un stil cu valențe literare, fie pe teme politice, fie afirmându-și credința în funcția socială a artei. Tot aici începe o strânsă colaborare cu Petre Locusteanu, împreună cu care va înființa revista „Flacăra”, apărută, într-o primă etapă, din 1911 până în 1916. Criticată uneori pentru eclectism, pentru lipsa discernământului estetic, publicația a fost silită să susțină polemici, în special prin pana lui **B.** În această revistă îi apar cele mai multe scrieri: versuri, aforisme, articole literare, culturale și politice, semnate și cu pseudonimele Glaucon, Mefisto și, uneori, Al. Șerban, Const. Paul, Cronicarul Dâmboviței (ultimele folosite și de P. Locusteanu). Unele texte pe teme sociale, concepute ca schițe sau

scenete, denunță parazitismul, lipsa de patriotism, aroganța, prostia agresivă. Simpatia, simțul datoriei față de clasele active constituie principalul sens al ideologiei sale. Obiectivitatea politică, sinceritatea caracterizează îndeobște întreaga sa publicistică, inserată și în „Viitorul”, „Semnalul”, „Adevărul”, „Convorbiri literare”, „Cele trei Crișuri” ș.a. Volumul *Sub mască* (1916, semnat Mefisto) conține versuri apărute în „Flacăra”, la rubrica „Gazeta rimată”. Subiectele sunt tratate variat, în tonuri ce merg de la umor și glumă la pamflet și invectivă. Virulența critică și intenția moralizatoare sunt susținute de o anume abilitate literară, subordonată finalității polemice. *Grădina lui Glaucon sau Manualul bunului politician* (1937) sintetizează experiența politică și artistică a lui **B.** Înclinat să-și analizeze semenii, el își afirmă în cele peste șapte sute de secvențe ale cărții – aforisme, sfaturi, schițe de moravuri – luciditatea, cultura și propensiunea etică. Poate fi recunoscut aici un spirit, ironic și sceptic, capabil să formuleze concis și plastic judecăți generale. Broșura *Trăiască viața!...* (1916) este o culegere de articole, unele cu un pronunțat caracter autobiografic.

SCRIERI: *Sub mască*, București, 1916; *Trăiască viața!...*, București, 1916; *Grădina lui Glaucon sau Manualul bunului politician*, București, 1937; ed. introd. Valeriu Râpeanu, București, 1998.

Repere bibliografice: Cioculescu, *Aspecte*, 533–535; Călinescu, *Opere*, III, 1098–1101; Papadima, *Scriitorii*, 44–46; Eftimiu, *Amintiri*, 219–222; Ciopraga, *Lit. rom.*, 183–184; I. Massoff, *Despre ei și despre alții...*, București, 1973, 25–31; Aureliu Goci, [Constantin Banu], „Oglinda literară”, 2011, 120, 2012, 121.

C. T.

BANU, George
(22.VI.1943, București),
teatolog, eseist.

Născut într-o familie de intelectuali, **B.** este fiul medicului Eugen Banu. A absolvit liceul la Buzău, după care a fost admis la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” din București,

secția actorie, transferându-se apoi la secția teatrologie–filmologie, absolvită în 1968 cu teza *Poetica trupului în secolul al XX-lea*. Rămâne asistent la Catedra de teatrologie a Facultății de Teatru (1968–1973). Semnează cronică teatrală curentă în presă și eseistică în revista „Secolul XX”. Își ia doctoratul în estetică în 1972 cu teza *Modurile comunicării teatrale în secolul XX*, publicată sub titlul *Reforme teatralului în secolul reînnoirii* (2011). Grație unei burse, ajunge în Franța la sfârșitul lui decembrie 1973 și decide să nu mai revină în România. Obține titlul de doctor al Universității Sorbonne Nouvelle, Paris III, cu teza *L'Orient et le nouveau utopique (Brecht, Meyerhold, Eisenstein)*, publicată parțial sub titlul *Brecht ou Le Petit contre le Grand* (1981), luând și doctoratul de stat în 1987 cu lucrarea *Pratiques de la mémoire dans l'art de la mise en scène au XX-e siècle*, sub conducerea lui Bernard Dort. În răstimp colaborează la postul de radio Europa Liberă, concentrându-se în intervențiile sale îndeosebi asupra chestiunilor legate de teatru. Parcurge ierarhia universitară începând cu funcția de asistent asociat (1975) și avansând la poziția de profesor titular (1997) la Universitatea Sorbonne Nouvelle, Paris III; a predat și la Universitatea Louvain-la-Neuve din Belgia. Între 1981 și 1989 face parte, alături de Antoine Vitez, din colectivul de conducere al Teatrului Național din Chaillot, fiind redactor-șef al jurnalului acestui teatru, iar mai târziu responsabil editorial al revistei „L'Art du théâtre”. Figurează ca membru în colegiul de redacție la „Travail théâtral”, „Alternatives théâtrales” (pe care o conduce), „Art Press”, „L'Art du théâtre”, „Seine et Danube”, „Teatrul azi” ș.a. Coordonează, de asemenea, colecția „Le Temps du théâtre” la Editura Actes Sud. A fost director artistic la Académie Expérimentale des Théâtres (1981–2000), secretar general la Union des Théâtres de l'Europe, președinte al Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru pe durata a trei mandate succesive, apoi președinte de onoare. Este *doctor honoris causa* al Universității de Arte „George Enescu” din Iași (2005) și al Universității Naționale de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” din București (2005), al Universității „Petru Maior” din Târgu Mureș. I s-au acordat numeroase distincții: Chevalier des Arts et des Lettres, Commandeur de l'Ordre National du Mérite, Ofițer al Meritului Cultural Polonez, Comandor al

Ordinului Serviciu Credincios, precum și Premiul de Excelență din partea UNITER, iar în 2007 Premiul Prometheus.

Felul în care **B.** concepe actul critic se situează la antipozii efectului dizolvant exercitat de critica „teroristă”. Așa după cum mărturisește în capitolul *O critică de acompaniament* din cartea *Ultimul sfert de secol teatral* (2003), visul său a fost acela de a fi nici mai mult, nici mai puțin decât un bun acompaniator. Mai exact, un critic „nici sufocat de abuzul de admirație, nici înghețat de excesul de distanță”. De unde și obsesia ideii *d'entre-deux*, caracterizantă, poate, pentru întreaga lui carieră, o obsesie asupra căreia criticul a produs remarcabile reflecții. În teatru funcționează ceea ce e socotit „muzeul personal”, profitabil să fie evocat printr-un „discurs artistic” „în care amintirea și subiectivitatea se întrepătrund” (*Mémoires du théâtre*, 1987), nu printr-unul excesiv critic, adică demolator. Discursul artistic, în constituirea căruia un rol esențial l-au avut lecturile din Bernard Dort și din Roland Barthes, îi permite criticului și să acompanieze, dar și să se exprime pe sine. Mai mult, misiunea criticii e mai întâi aceea de a salva, iar rostul criticului e acela de a funcționa drept salvator al memoriei teatrului. Condiția de salvator e dublată de aceea de martor. E ceea ce a făcut teatrologul în cartea *Livada de vișini, teatrul nostru. Jurnal de spectator* (2000), publicată cu un an înainte în franceză. Aici el reînvie „momentele de încredere dăruite de scenă”, așa cum au fost ele resimțite cu ocazia vizionării unor importante reprezentări ale capodoperei cehoviene. E vorba despre spectacole datorate unor regizori din generații și din țări diferite, de la Lucian Pintilie la Giorgio Strehler, de la Efros la Otomar Krejca, de la Radu Penciulescu la Peter Brook, de la Gheorghe Harag la Andrei Șerban, de la Peter Zadek la Peter Stein, de la Vlad Mugar la Theu Boermans ș.a. Cu toții fideli ai teatrului de artă, înțeles de **B.** ca „tradiție reînnoită”, ca în antologia *Teatrul de artă, o tradiție modernă*, pe care o coordonează, apărută la Paris în 2000 și la București în 2010. În *Livada de vișini*, în efemeritatea livezii, în dezintegrarea ei, criticul întrevede metafora însăși a esenței teatrului. Opțiunea pentru critica de acompaniament îi permite teatrologului să vorbească despre un regizor sau despre un actor „a cărui operă nu poate fi consultată în realitatea ei palpabilă, tangibilă”,

îngăduind „atât comentariul, cât și mărturia”. E ceea ce a făcut **B.** în mai multe scrieri, dar preeminent în două cărți. E vorba mai întâi despre *Peter Brook. De „Timon d'Athènes” à „La Tempête” ou Le Metteur en scène et le cercle*, apărută în Franța în câteva ediții (1991, 2001 și 2005), iar în România în 2005, carte deopotrivă de teorie și de confesiune. Cea de-a doua lucrare e *Dincolo de rol sau Actorul nesupus* (2008), în care **B.** ia cititorul într-o pasionantă călătorie în lumea actorilor unici, înțelegi ca „agenți ai circulației cosmice”, aflați foarte aproape de condiția de „ființe de interval”, definiți astfel prin sintagma preluată de la Andrei Pleșu din *Despre ingeri*. În această categorie intră actori europeni sau orientali ce poartă nume magice, precum Sarah Bernhardt, Gérard Philipe, Ryszard Cieślak, George Constantin, Victor Rebengiuc, Ștefan Iordache. Căutarea alterității artistice e una dintre coordonatele pe care s-a constituit exemplar cariera de critic, de teatrolog a lui **B.** El nu a uitat nici o clipă dorința de a se dedica și altor arte, adică de a se situa încă o dată în *entre-deux*. Din această dorință s-a născut trilogia compusă din *Le Rideau ou la fêlure du monde* (1997, în românește în 2012), *L'Homme de dos: peinture, théâtre* (2000, în românește în 2008) și *Nocturnes: peindre la nuit, jouer dans le noir* (2005). În a doua carte criticul face o cercetare asupra modului în care, la un moment dat, pictura a simțit nevoia să se teatralizeze sugerând acțiunea, iar teatrul pe aceea de a recurge la formule mai încărcate de sensuri decât cele standard, încremenite, osificate. Pictura a descoperit ceva mai devreme, în secolul al XV-lea, cât de expresiv poate fi spatele omului, în vreme ce teatrul doar cândva prin secolul al XVIII-lea, pregătind astfel apariția regiei. Regia, ale cărei avataruri în secolul al XX-lea au fost urmărite de **B.** în teza lui de doctorat, a permis existența criticii de acompaniament agreată de teatrolog. În *Cortina sau fisura lumii* experiența de spectator îi îngăduie să probeze cu nenumărate argumente (ideatice, teoretice, materiale, vizuale) chipul în care cortina, părăsind lumea relativ restrânsă a teatrului și asumându-și-o pe aceea a picturii – tot la fel cum loja și-o asumase pe aceea a literaturii (*Le Rouge et Or. Une poétique du théâtre à l'italienne*, 1989, în românește în 1993), grație unor romane de Stendhal sau Flaubert, de Balzac sau Tolstoi –, „invită la abordarea istoriei pe care tabloul o povestește ca parte

a unui episod teatral; pictura, mai cu seamă, o va utiliza ca pe un accesoriu privilegiat, dând în vileag dispoziția ființelor de a evolua ca actori pe scena planetară”. Câteva antologii, concepute și realizate inspirat de **B.**, traduse și în românește – *Repetițiile și teatrul reînnoit – secolul regiei* (2009), *Shakespeare: lumea-i un teatru* (2010), *Teatrul de artă, o tradiție modernă* (2010) –, au drept punct de plecare aceeași devoratoare pasiune pentru scenă.

SCRIERI: *Arta teatrului* (în colaborare cu Mihaela Tonița-Iordache), București, 1975; ed. 2, București, 2004; *Bertold Brecht ou Le Petit contre le Grand*, Paris, 1981; *La Formation du comédien* (în colaborare cu Anne-Marie Gourdon), Paris, 1981; *Le Théâtre – sorties de secours*, Paris, 1984; *L'Acteur qui ne revient pas: journées de théâtre au Japon*, Paris, 1986; ed. (*Actorul pe calea fără de urmă: zile de teatru în Japonia*), postfețe Jean-Jaques Tschudin și Mircea Ghițulescu, București, 1995; *Mémoires du théâtre*, Arles, 1987; ed. (*Teatrul memoriei*), tr. Andriana Fianu, București, 1993; *Le Théâtre – art du passé, art du présent*, Paris, 1989; *Le Rouge et Or. Une poétique du théâtre à l'italienne*, Paris, 1989; ed. (*Roșu și aur. Teatrul spectatorului*) tr. Cristina Corciovescu, București, 1993; *Peter Brook. De „Timon d'Athènes” à „La Tempête” ou Le Metteur en scène et le cercle*, Paris, 1991; ed. (*Peter Brook: vers un théâtre premier*), Paris, 2005; ed. (*Peter Brook: spre teatrul formelor simple*), tr. Delia Voicu, București-Iași, 2005; *Le Théâtre ou L'instant habité*, Paris, 1993; *Le Rideau ou la fêlure du monde*, Paris, 1997; ed. (*Cortina sau fisura lumii*), București, 2012; *Notre théâtre, „La Cerisaie”: cahier de spectateur*, Arles, 1999; ed. (*Livada de vișini, teatrul nostru. Jurnal de spectator*), tr. Anca Mănuțiu, București, 2000; *L'Homme de dos: peinture, théâtre*, Paris, 2000; ed. (*Spatele omului: pictură și teatru*), tr. Ileana Littera, București, 2008; *Exercices d'accompagnement. D'Antoine Vitez à Sarah Bernhardt*, Vic-la-Gardiole, 2001; *L'Oubli: essais en miettes*, Besançon, 2001; ed. (*Uitarea*), tr. Anca Mănuțiu, Cluj-Napoca, 2002; *Ultimul sfert de secol teatral. O panoramă subiectivă*, tr. Delia Voicu, Pitești, 2003; *Nocturnes: peindre la nuit, jouer dans le noir*, Paris, 2005; *La Scène surveillée. De Shakespeare à Genet*, Arles, 2006; ed. (*Scena supravegheată. De la Shakespeare la Genet*), tr. Delia Voicu, București-Iași, 2007; *Dincolo de rol sau Actorul nesupus*, tr. Delia Voicu, București, 2008; *Claude Régy*, Paris, 2008; *Le Repos*, Paris, 2009; *Trilogia îndepărtării (Odihna. Noaptea. Uitarea)*, tr. Ileana Littera și Anca Mănuțiu, București, 2010; *Reforme teatralului în secolul reînnoirii*, București, 2011; *Les Voyages du comédien*, Paris, 2012.

Repere bibliografice: Mircea Morariu, [George Banu], F, 1994, 3, 1996, 6, 2001, 2, 2003, 5, 2004, 9, 2008, 6, TTR,

2008, 8–10, 2012, 1–2, 10–11, VTRA, 2012, 6–7; Marina Constantinescu, [George Banu], RL, 1994, 23, 2001, 40, 2002, 38, 2008, 31, TTR, 1999, 12; Luc Bondy, *La Fête de l'instant: dialogues avec Georges Banu*, Arles, 1996; ed. (Sărbătoarea clipei: dialoguri cu George Banu), București, 2011; Peter Stein, *Essayer encore, échouer toujours: entretiens avec Georges Banu*, Bruxelles, 2000; Mircea Ghițulescu, *Efectul de lupă*, CNT, 2001, 17; Valeriu Nicolescu, *Buzău–Râmnicu Sărat. Oameni de ieri, oameni de azi*, vol. II, partea 1, Buzău, 2001, 553–555; Mihaela Michailov, *Spectrele livezii*, OC, 2002, 99; Mircea Morariu, *Teatrul și cărțile lui*, Oradea, 2009, 215–224; Manolescu, *Enciclopedia*, 67–68; Țintă fixă George Banu, VTRA, 2012, 6–7. **M.Mr.**

BANUȘ, Maria

(10.IV.1914, București –
14.VII.1999, București),
poetă, prozatoare,
traducătoare.

Este fiica Anettei (n. Marcus) și a lui Max Banuș, funcționar. A absolvit, în 1931, Institutul Pompilian, urmând apoi Facultatea de Drept și Facultatea de Litere și Filosofie la Universitatea din București (1931–1934). Debută în presă la vârsta de paisprezece ani, în „Bilete de papagal”, cu o poezie intitulată chiar *14 ani*. Editorial, debutează cu volumul de poezii *Țara fetelor* (1937), care aduce o notă de prospețime tinerască în lirica momentului și, în același timp, accente caracteristice pentru filonul ulterior al poeziei feminine de la noi. Doi ani mai târziu publică traduceri din R.M. Rilke (*Poeme*, 1939). Urmează un deceniu de implicare politică și socială: **B.** a fost activistă în ilegalitate a PCR, militantismul său antifascist fiind evocat în paginile de jurnal – retușate/ rescrise în vederea publicării – intitulate *Sub camuflaj. Jurnal 1943–1944* (1978). Face, în această perioadă, multă publicistică, scrie poezie și proză, iar imediat după război numele său este prezent în paginile revistelor „Contemporanul”, „Steaua”, „Gazeta literară”, „Viața românească” ș.a. **B.** a fost una din reprezentantele realismului socialist, fapt

acreditat și de numeroasele distincții oferite de regimul comunist (Premiul de Stat, 1949, 1951; Premiul „G. Coșbuc” al Academiei RPR, 1949). A primit, de asemenea, Premiul Uniunii Scriitorilor în 1986 și Premiul Herder în 1989. Poezia scrisă de **B.** cunoaște după 1944 două etape distincte. Prima se caracterizează prin intensitatea angajării față de idealurile comuniste – *Bucurie* (1949), *Fiilor mei* (1949), *Despre pământ* (1954), *Ție-ți vorbesc, Americă!* (1955), *Se-arată lumea!* (1956), *La porțile raiului* (1957), *Poezii* (1958). După aceea, lirica sa cunoaște o însemnată schimbare de traiectorie. Substanța versurilor se epurează treptat de clișeele realismului socialist, evoluând spre un tip de reflexivitate care va atinge maturizarea în *Portretul din Fayum* (1970) și va continua, egal, și în volumele următoare.

Debutul poetei a fost întâmpinat cu reacții critice de susținere aproape unanime. Se recunoșteau în versurile din *Țara fetelor* o reală elocvență poetică a senzualității juvenile, o forță remarcabilă de transpunere în cuvânt a metamorfozei trupului la vârsta puberă. Verbul „atârnă” greu în această etapă, universul simțirii luptă cu densitatea substanței vitale, aflată în ebuliție cosmică. Primăvara e, de pildă, „grea ca un pântec de bivol”; „ceva [...] / mare, unsuros [...] se prelinge în mine, greu, pe neașteptate”. După *Țara fetelor* scrisul poetei va părăsi acest filon, adoptând în mare măsură simplismul versificațiilor proletcultiste, pe care le „înnobilează” uneori cu talentul personal. Alteori însă zelul poetic decompensează măsura simțului artistic; rezultă versuri care vor face carieră în zona ridicolului: „Plugul, strungul și condeiul/ S-au pornit să chiuie” sau „La masa verde, față-n față/ cer unii moarte, alții viață” – o versiune simplificată a tranzacțiilor istoriei politice. Poemele versifică reportajele la modă ale primelor două decenii de după război. Dar, spre sfârșitul anilor '50, poeta găsește și exploatează un culoar mai decent. Universul domestic dislocă treptat discursivitățile heuripiste, aducând accente noi, precum cele din lirica erotică a acestei perioade mature. *Metamorfoze* (1963) este o antologie a liricii sale de dragoste, începând cu volumul de debut. Modalitatea de trăire și literaturizare expresionistă a fost, se dovedește acum, o caracteristică înăscută, nu dobândită pe cale livrescă, a temperamentului poetei. Ea și-a proiectat, de la adolescență la senectute, stările lirice

în elemente cosmice, prin hipertrofierea eului până la recunoașterea lui în toate detaliile lumii. Debutând sub semnul unei vulnerabilități emoționale introvertite, în deceniile '50–'60 **B.** și-a extravertit trăirile pentru a-și regăsi, cu trecerea anilor, unitatea emoțională a personalității într-o nouă neliniște, întemeiată pe fuga ireparabilă a timpului. Poeta a avut întotdeauna capacitatea de a crea tensiune lirică prin acumulare de impresii concrete și prin enumerare de acțiuni. Există la ea și talentul de a sugera intensitatea sentimentului fără a-l numi, ci ascunzându-l în spatele unei perdele de notații descriptive, selectate pentru concretețea lor senzorială: „Ascultă. Mergeam. Deodată părul ciufulit îmi căzu pe față. Țâșnise vântul,/ Crengile arse de praf se căutau între ele cu foșnet moale. Era un salcâm, era și marea./ Ne-am oprit să-mi scutur nisipul strâns în sandale. Atâta tot./ Încheieturile tale îmi erau mai dragi decât cerul și decât pământul”. Procedul acumulării de percepții, jocul subtil interioritate–exterioritate va rămâne constant. Se va schimba numai orientarea proiecției: în adolescență – neliniștea descoperirii carnalului; în perioada realist-socialistă – neliniștea descoperirii morții impuse prin război și a tensiunilor sociale într-un univers văzut violent antagonic; la maturitate – neliniștea descoperirii ravagiilor impuse de trecerea timpului, dar și de o existență inautentică, falsificată, mascată. Din nevoia de stabilitate într-o lume dorită obiectivă, însă de fiecare dată subiectivizată ca prin blestem, și prin aceasta labilă și de neînțeles, poeta recurge la maniera descriptivă. Exercițiul supunerii la obiect este un mijloc terapeutic folosit din instinct ori de câte ori sensurile esențiale încep să scape spiritului, niciodată echilibrat. Frecvența descrierii orașului, a Bucureștilor de ieri și de azi, aici își are sursa: orașul apără, oferă certitudini, este un mediu familiar. Orașul, ca și peisajul construit de mâna omului, înseamnă un triumf al forțelor raționale asupra neliniștilor obscure. Pentru **B.**, forma violentă de concretizare a angoaselor existențiale a reprezentat-o războiul. În literatura sa bazată pe teme compensatorii, panica reducerii la neant a ființei stârnește nevoia de statornicie în timp, gândul că pieirea individului nu poate fi iremediabilă. Echilibrul regăsit în maternitate, vindecarea de teamă prin asumarea unei responsabilități dintre cele fundamentale devin cu vremea expresii patetice ale personalității

poetei. Când cele două mari obsesii, amenințarea cu distrugerea și supraviețuirea prin continuitate, se reunesc, rezultatele sunt remarcabile. Inclusiv în lirica de dragoste, acum cântare a solidarității și a ocrotirii: „Ca sărutarea noastră să nu se termine/ te chem de-atâtea ori noaptea cu buze arse de sete/ din cortul bătut de vânturi./ Și ziua merg mai departe...”. În anii '60, când **B.** reîncepe să se caute pe sine, ajunge și la teme precum evadarea din timp prin trăirea intensă a clipei, asumarea întrebărilor grave ale existenței, imposibilitatea de a dobândi certitudini dincolo de senzații: „Era foarte târziu când ne-am născut./ Totul fusese înainte./ Timpul se făcuse bătrân și rău,/ era un golem de lut,/ enorm, fără minte,/ înainte legănându-se,/ și sugruma tot ce era încă viu,/ sugruma cu laba lui moale, măloasă./ Ne aflam acolo, goi, dezveliți,/ ca niște melci fără casă,/ în calea sa./ Undeva, departe, aproape,/ trebuia să existe alt spațiu,/ alt timp./ Trebuia să găsesc, trebuia...”. Maniera poetică se revizuieste radical, imagistica se modifică, reapar elementele vegetale (flori, arbori, iarbă, ferigi, fructe), iar metafora luminii își reintră în drepturi. Imaginea obsedantă este aceea a lui Ianus, cel cu două chipuri, unul autentic, altul o mască, zeu la hotarul dintre

ipostaza ardentă și cea disciplinată a personalității, dintre dăruire și ferecare în sine, dintre viață și moarte. Placa turnantă a poeziei scrise de **B.** o reprezintă volumul *Tocmai ieșeam din arenă* (1967). Premisele lui se puneau încă din 1957, când apăruse *Torentul*, carte marcată deja de semnele „clarviziunii agonice”. *Tocmai ieșeam din arenă* se întoarce cu fervoare asupra universului intim, pe care-l consideră „ochi în ochi”, într-o enormă dorință de autorecuperare: „Ce lacomă eram,/ îți ceream o vută, un salt, o disonanță,/ o cădere în gol,/ o-nălțare la ceruri,/ o străfulgerare albă și neagră,/ un dans complicat, violent al ideii.// Acum, îmi plimb mâinile ca o oarbă/ pe conturul craniului tău/ și spun: un nas, o ureche, o gură [...] Doamne, sunt fericită”. Lirismul rece-justificativ reconsideră vechile patetisme, evitând o poezie propriu-zisă a proceselor de conștiință, dar adăugând o anume gravitate, de esență morală, noi etape: „Ei, da, nu-i ușor/ să fii călărețul și calul și spada/ să fii și satira, să fii și balada/ [...] Sub vreme să fii și să-i fii ziditorul”. Tema măștii se instalează solid și va reapărea constant în culegerile următoare, la fel cea a trecerii implacabile a timpului. După parcurgerea câtorva spirale ale regăsirii de sine, creația poetei atinge zenitul în *Portretul din Fayum*, carte a disperării reținute în fața morții, a bilanțului amar, a răscumpărării prin suferință. Această tonalitate va rezona în anii următori în mai toate versurile poetei, trecând în 1989, odată cu volumul *Carusel*, printr-o acalmie ceva mai înseninată, mai împăcată cu lipsa de șanse a luptei cu timpul. O ciudată voluptate a înfrângerii neagă înfrângerea însăși (*Artă, Placa, Am întors capul, Am refuzat sărăcia*), aducând poezia la tensiunea unei surde lupte de gherilă: „În intimitatea odăii, cu televizor/ așa, pe neașteptate, intră șacalii./ Vin, se-așază roată/ pe fundul lor slab, jigărit,/ și ne latră/ în intimitatea cu televizor, a odăii”. Cu *Noiembrie inocentul* (1981) poezia se instalase parcă în zona dintre gravitație și lipsa de gravitație. Chipul din oglindă este perceput adesea ca oferindu-se deja dincolo („Numele meu s-a dezlipit de mine/ a trecut vadul, e dincolo/ prin vântul toamnei,/ prin gârla de frunze de-abia ne auzim”). Temele anterioare – trecerea, poezia vâmlor, motivul *ubi sunt*, în forma nostalgiilor legate de vechiul București, măștile eului ș.a. – dobândesc aici un halo meditativ, disimulând

carnalitățile de odinioară. Apar figurile neliniștitoare ale unei geografii tanatice: „toate se petrec după scenariul întrevăzut/ surpriză e numai intensitatea vârtejului/ găuri negre se mișcă rotund/ își joacă sfârșitu-nțelesului/ atunci când cobor după tine/ când pipăi pereții/ și-ncerc să mă agăț/ de lipicioasa mazăgă verzuie/ hrube la succesive niveluri/ ca-ntr-o baie comună de aburi/ din ce în ce mai fierbinți/ insuportabili/ pe treptele ultime”. Elegiac, fără relaxări inutile, tensionat, dar fără crispă, *Noiembrie inocentul* înscrisă, fără îndoială, o „ajungere” în lirica autoarei. Portret în oglindă, ultimele ei cărți cresc în adevărul acestor frumoase versuri dintr-o *Elegie* (din volumul *Portretul din Fayum*): „afară e înlăuntru/ și lăuntru i-afară/ și până-nșerează mai am câteva ceasuri/ să-mi mestec fărâma de taină,/ până la mohorâtul hotar/ unde nu se zărește decât/ șirul de simulacre/ statui în giulgiu/ A lângă A/ necropola Identitate/ profilată-n amurg”. **B.** a mai semnat eseuri, mici proze-portret, memorialistică – *Sub camuflaj*. Jurnal 1943–1944, *Himera* (1980) – și teatru – *Ziua cea mare* (1951), *Îndrăgostiții* (1954) și *Oaspeții de la mansardă* (volumul III din *Scrieri*, 1978), texte lipsite de valoare. A tradus mult din lirica universală: Shakespeare, Pușkin, Pablo Neruda, Robert Browning, Nazim Hikmet ș.a. A participat cu versiuni românești la alcătuirea unor antologii din lirica sovietică, bulgară, germană, austriacă, franceză, latino-americană.

Condiția primordială a existenței vibrației este, la Maria Banuș, poetizarea activității simțurilor, topirea ideii în sensibilitate, cu evitarea discursivității abstracte. Neîntrecută în arta notării de senzații și de proiectare a unor scene depozitate în amintire, Maria Banuș posedă prea puține dintre uneltele necesare pentru producerea marii poezii „de sentiment” și „de cugetare”.

DUMITRU MICU

SCRIERI: *Țara fetelor*, București, 1937; *Bucurie*, București, 1949; *Fiilor mei*, București, 1949; *Constructorii vieții noi* (în colaborare), București, 1951; *Ziua cea mare*, București, 1951; *București, oraș iubit*, București, 1953; *Versuri alese*, București, 1953; *Despre pământ*, București, 1954; *Îndrăgostiții*, București, 1954; *Ție-ți vorbesc, Americă!*, București, 1955; *Se arată lumea!*, București, 1956; *La porțile raiului*, București, 1957; *Torentul*, București, 1957; *Poezii*, pref. Silviu Iosifescu, București, 1958; *Poezii*, pref. Tudor Vianu, București, 1961; *Prin orașul cu minuni*, București, 1961; *Magnet*, București, 1962; *Metamorfoze*, București, 1963; *Diamantul*,

București, 1965; *Tocmai ieșeam din arenă*, București, 1967; *Portretul din Fayum*, cu ilustrații de Tudor Banuș, București, 1970; *Noru' visătoru' și amicii săi*, București, 1971; *Scrieri*, I–III, București, 1971–1978; *Oricine și ceva*, București, 1972; *Sub camuflaj. Jurnal 1943–1944*, București, 1978; *Himera*, București, 1980; *Noiembrie inocentul*, București, 1981; *Orologiu cu figuri*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1984; *Carusel*, pref. Nicolae Manolescu, București, 1989; *Fiesta*, București, 1990; *Demon între paranteze – Demon in Brackets*, ed. bilingvă, tr. Dan Duțescu, pref. Nicolae Manolescu, București–Londra–Boston, 1994; *Zăbale rupte. Poeme rostite la radio*, pref. Geo Șerban, București, 2009. **Traduceri:** R.M. Rilke, *Poeme*, București, 1939, *Versuri*, București, 1966, *Moștenești verdele*, Timișoara, 1998, *Părtaș cu cerul*, Timișoara, 1998; William Shakespeare, *Hamlet*, București, 1948 (în colaborare cu Vera Călin); A.S. Pușkin, *Poezii*, București, 1949, *Versuri – Stihii*, ed. bilingvă, București, 1964 (în colaborare cu Al. Andrițoiu ș.a.); Robert Browning, *Cântărețul vrăjitor*, București, 1953; Pablo Neruda, *Strugurii și vântul*, București, 1956, *Poeme noi*, București, 1963; Goethe, *Poezii și poeme*, București, 1964 (în colaborare), *Opere. Poezia*, București, 1982 (în colaborare); *Din poezia de dragoste a lumii*, pref. trad., București, 1964; ed. I–II, București, 1974; *Poezia germană modernă (De la Stefan George la Enzensberger)*, I–II, îngr. și pref. Petre Stoica, București, 1967 (în colaborare); *Poezia austriacă modernă (De la Rainer Maria Rilke până în zilele noastre)*, îngr. Petre Stoica, pref. trad., București, 1970 (în colaborare cu Petre Stoica); André Frénaud, *Cu ură, dragostea mea*, București, 1970; Per Olof Ekström, *N-a dansat decât o vară*, București, 1971 (în colaborare cu Petre Banuș); Lars Gustafsson, *O dimineață în Suedia*, București, 1972 (în colaborare cu Petre Banuș); August Strindberg, *Visul*, București, 1972 (în colaborare cu Petre Banuș); Selma Lagerlöf, *Charlotte Lövensköld*, București, 1972 (în colaborare cu Petre Banuș); *Antologia poeziei franceze de la Rimbaud până azi*, I–III, îngr. Ion Caraion și Ov. S. Crohmălniceanu, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1974–1976 (în colaborare); Alain Bosquet, *Note pentru o singurătate*, pref. trad., București, 1977, *Zbuciumul lui Dumnezeu*, București, 1993, *Măine fără mine*, București, 1998; *Duhuri peste ape. Tălmăcirii din lirica universală*, București, 1981; Luis Lopez Alvarez, *Poeme*, pref. Dan Hăulică, Cluj–Napoca, 1991 (în colaborare cu Cristina Hăulică); Paul Verlaine, *O sută de poeme – Cent poèmes*, ed. bilingvă, București, 1996 (în colaborare).

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, I, 177–179; Călinescu, *Opere*, III, 1135–1137, IX, 884–897; Cioculescu, *Aspecte*, 214–220; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 847, *Ist. lit.* (1982), 932–933; Dumitru Micu, *Poezia Mariei Banuș*, București, 1956; Petroveanu, *Pagini*, 23–32; Petroveanu, *Profiluri*, 93–112; Negoîtescu,

Scriitori, 431–434; Grigurcu, *Teritoriu*, 108–112; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, 578–582; Iorgulescu, *Rondul*, 23–32; Cristea, *Un an*, 29–36; Petroveanu, *Traietorii*, 105–119; Felea, *Secțiuni*, 35–40, 91–96, 412–414; Piru, *Poezia*, I, 192–204; Cristea, *Domeniul*, 88–95; Laurențiu, *Eseuri*, 44–48; Dimitriu, *Ares*, 83–93; Grigurcu, *Poeți*, 291–298; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, 377–381; Pop, *Lecturi*, 37–50; Mirodan, *Dicționar*, I, 99–112; Raicu, *Fragmente*, 416–419; Simion, *Scriitori*, III, 66–87; Micu, *Limbaje*, 40–54; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, 11–18; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, 81–82; *Dicț. analitic*, I, 143–145, III, 400–401; Grigurcu, *Amurgul*, 70–73; *Dicț. esențial*, 57–60; Manolescu, *Lista*, I, 29–38; Geo Șerban, [Maria Banuș], RL, 2004, 14, „Realitatea evreiască”, 2004, 212–213, 2005, 238–239, OC, 2008, 433, 2009, 482, 2010, 525, 2012, 644; Manolescu, *Istoria*, 933–936; Popa, *Ist. lit.*, I, 75–76, II, 310–311. **T.R., R.S.**

BARAC, Ioan (1776, Alămor, j. Sibiu – 12.VII.1848, Brașov), traducător, versificator. Fiul al preotului ortodox Ioan Popovici, **B.** își face studiile liceale la Aiud, iar pe cele superioare, juridice, la Cluj. Învățător (dascăl „normalicesc neunit”) mai întâi la Avrig, apoi la Brașov (unde devine colegul, iar mai târziu ginerele filologului Radu Tempea), profesând un timp ca avocat, ocupă, din 1805 până la moarte, funcția de „magistratual translator” – traducător pentru limbile maghiară și germană – la Primăria din Brașov. Încă din tinerețe și-a manifestat preocuparea pentru studiul limbii și literaturii maghiare, al limbilor germană și latină, pentru poezie și folclor, preocupare care avea să se concretizeze într-o importantă activitate de traducător și animator cultural. Chemat la Iași odată cu înființarea Seminarului de la Socola, refuză solicitarea, considerând că misia lui culturală e legată de Brașov. Pe lângă elaborarea unor apreciate versiuni sau prelucrări (majoritatea în versuri) ale unor opere celebre sau doar la modă în epocă, s-a afirmat și în calitate de redactor la „Foaia duminicii” (1837) sau de colaborator la „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, periodică în care a publicat versuri și articole pe teme literare. Credea că scriitorul are datoria „de a lumina și limba noastră [...] prin tălmăcirea și darea la lumină a cărților de mai multe feluri, urmând celorlalte nații luminate și cu toate bibliotecile îmbogățite”.

Prima și cea mai cunoscută scriere a lui **B.** este *Istorie despre Arghir cel frumos și despre Elena cea frumoasă și pustiită crăiasă* (1801), o adaptare

după *Argirus historiaja* a scriitorului maghiar Gyergyai Albert, care devine în intenția autorului român o alegorie, „o închipuire” a cuceririi Daciei de către Traian. Desfășurarea epică a *Istoriei...* este asemănătoare cu aceea a basmului *Prâslea cel voinic și merele de aur* din colecția de mai târziu a lui Petre Ispirescu. Relatând peripețiile mezinului împăratului Acleton, plecat pentru a o regăsi pe aleasa inimii lui, **B.** răspundea nevoii de romanesc a unui public încă puțin evoluat, crescut în atmosfera poveștilor autohtone și a cărților populare. O anume fluiditate a versurilor, simplitatea limbii și accesibilitatea lecturii, apropierea de modelele folclorice au făcut ca această scriere să se bucure de o difuzare amplă, aducându-i autorului nu numai popularitate în epocă, dar și prețuirea scriitorilor din generațiile următoare, M. Eminescu, bunăoară, fiind un admirator al *Istoriei...* Așadar deschis oricărui mijloc „de a lumina și limba noastră”, **B.** se îndreaptă nu numai

spre Antichitate, ci și spre clasicismul apusean. Altă realizare de seamă a lui **B.** este transpunerea în stihuri, după o versiune germană în proză, a ciclului de povești orientale *O mie și una de nopți. Istorii arabicești sau Halima*, apărută în opt volume (1836–1840), reeditată și mai târziu. Și snoava populară *Cei trei frați gheboși sau Trei bărbați și o muiare* (1843), cultivând comicul îngroșat, este adaptarea unei prelucrări germane sau franceze a unor motive din *Halima*. Alte traduceri care, prin tipărire și răspândire, i-au mărit faima sunt *Risipirea cea de pre urmă a Ierusalimului* (după o prelucrare maghiară, a lui Nagy Ferencz, din Flavius Josephus, 1821), *Toată viața, istețiile și faptele minunatului Tilu Buhoglindă* (după originalul german *Till Eulenspiegel*, 1840), *Nașterea și toată viața minunatului Piticot de un cot și cu barbă cu tot* (după o prelucrare folclorică germană, 1842), *Tragedia lui Samson în cinci perdele* (după o versiune germană a scrierii lui L.A. Riccoboni, 1859), *Ulisses sau Istoriile lui Odisese* (o versiune din 1816 a unei prelucrări maghiare după Homer, apărută, fragmentar, abia în 1877, în revista „Albina Carpaților”), *O paradigmă a leneșului Pipelea Gâscariul mult curioasă* (după *Ludás Matyi* de Fazekas Mihály, tipărită postum, în 1916). Printre tălmăcirile lăsate în manuscris, se numără și una dintre primele încercări românești de traducere din opera lui Shakespeare – *Amlet, prințul de la Dania*, după o versiune germană, adaptare a lui F.C. Schroder –, precum și alte prelucrări (în general după intermediare maghiare) din scrierile lui Ovidiu (fragmente din *Metamorfoze*), Xenofon (*Bunătatea și înalta milostivire a craiului Chiru al perșilor și jalnica moarte a craiului Avraxat și a crăiesii sale Pantea*), Enea Silvio Piccolomini (*Lucreția sau Amoriul prin carele s-au alunecat și s-au ofticit Lucreția din cetatea Luna din Italia, din carele i s-au tras și moartea*), Salomon Gessner (*Întâiul corabiariu*), Marmontel (*Laurette*), Chateaubriand (*Atala*) sau din scriitori mai puțin celebri – A. Bohse, L. Schiemann ș.a. (G. Călinescu sesiza că **B.** „are un adevărat geniu al titlului analitic care taie răsuflarea și ațâță curiozitatea”). Două vodeviluri de August von Kotzebue au fost jucate la Brașov, în 1840, după texte (care nu s-au păstrat) intitulate, în tălmăcirea lui, *Cetățuia pe drumul țării* și *Pustnicul din insula Forrea*. Laborios și înzestrat pentru activitatea de traducere și prelucrare, **B.** a

contribuit la dezvoltarea gustului pentru citit, la răspândirea unei bune limbi românești, bazată pe tradiția populară. Lucrările sale veneau să umple golul de carte românească resimțit în spațiul transilvănean, pregătind într-o măsură apreciable evoluția ulterioară prin cultivarea limbii ca instrument al creării unor opere originale, prin exersarea versificației românești sau prin punerea în circulație a unor motive din literatura universală. În plus, finalitatea etică, explicită, a scrierilor traduse și adaptate de el răspundea unui deziderat major al epocii, continuând spiritul iluminist al Școlii Ardelene – educarea poporului, ameliorarea relațiilor dintre oameni. Mai modeste sunt cele câteva texte originale ale lui B., între care poemul omagial *Gratulație întru cinstea preasfințitului domn Vasile Moga, episcopul neunit în M. Prințipat al Ardealului* (1811), câteva poezii cu subiect erotic, adesea foarte îndrăznețe, o povestire, sentințe și șarade, dar și alte pagini care cultivă bufonada, persiflarea, chiar grotescul, precum în *Cântecul bucătarului*, acestea ilustrând un tip de literatură foarte populară în Evul Mediu. Pe de altă parte, în prefețe și în articole B. s-a arătat preocupat de unele chestiuni de teorie literară, făcând, după surse germane, comentarii despre fabulă, despre idilă, pe care o prețuia pentru „scoposul ei cel mai curat esteticesc și moralicesc”, „scopos” care apărea ca un criteriu important și în judecarea raportului dintre artă și realitate.

SCRIERI: *Istorie despre Arghir cel frumos și despre Elena cea frumoasă și pustiită crâiasă*, Sibiu, 1801; ed. (Arghir și Elena), îngr. P.V. Haneș, București, 1925; *Gratulație întru cinstea preasfințitului domn Vasile Moga, episcopul neunit în M. Prințipat al Ardealului*, Brașov, 1811; *Cei trei frați gheboși sau Trei bărbați și o muiare*, Brașov, 1843. **Traduceri:** Flavius Josephus, *Risipirea cea de pre urmă a Ierusalimului*, București, 1821; *O mie și una de nopți. Istorii arabicești sau Halima*, I–VIII, Brașov, 1836–1840; *Toată viața, istețiile și faptele minunatului Tilu Buhogлиндă*, Brașov, 1840; *Nașterea și toată viața minunatului Piticot de un cot și cu barbă cu tot*, Brașov, 1842; L.A. Riccoboni, *Tragedia lui Samson în cinci perdele*, Sibiu, 1859; Fazekas Mihály, *O paradigmă a leneșului Pipelea Gâscariul mult curiosă*, cu o biografie de N. Iorga, Arad, 1916.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XVIII*, II, 383–386; Densusianu, *Lit. rom.*, I, 141–145; Ion Colan, *Viața și opera lui Ioan Barac*, București, 1928; Caracostea, *Scrieri*, II, 379–385; G. Bogdan-Duică, *Ioan Barac*,

București, 1933; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 78–79, *Ist. lit.* (1982), 72–74; Popovici, *Studii*, I, 453–461, 489–493; *Ist. lit.*, II, 93–96; Piru, *Ist. lit.*, II, 134–142; Papadima, *Ipostaze*, 157–163; *Dicț. lit. 1900*, 74–76; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, 203–204; *Dicț. scriit. rom.*, I, 175–177; Sorescu, *Biblioteca*, 206–212; Daniela Deteșan, *Coordonate baroce și preromantice în „Istoria lui Arghir” de Ioan Barac*, „Reflex” (Reșița), 2004, 10–12, 2005, 1–3; Mircea Popa, *Ion Barac – autor de scrieri religioase*, „Anales Universitatis Apulensis”, Philologica, t. I, 2007; Călinescu, *Opere*, XII, 668–669. **AL.T., A.D.**

BARANGA, Aurel
(20.VI.1913, București –
10.VI.1979, București),
dramaturg, poet,
prozator, gazetar.

Este fiul Paulinei și al lui Jean Leibovici, funcționar comercial; prenumele la naștere: Ariel. A urmat la București Școala „August Treboniu Laurian”, Liceul „Matei Basarab”, absolvit în 1931, și Facultatea de Medicină, al cărei licențiat devine în 1938. În 1940 și-a deschis un cabinet medical pe Calea Dudești. Debutează în 1929 cu o schiță apărută în „Bilete de papagal”. Antrenat în mișcarea de avangardă, scoate în 1930–1931, cu Gherasim Luca, revista „Alge” și un supliment de scandal al acesteia, pentru care e înțemnițat, împreună cu ceilalți redactori, la Văcărești. Colaborează la „unu” și la „Facla” lui Ion Vinea. În 1933 îi apare primul volum, de ținută avangardistă, *Poeme cu orbi*. Între 1933 și 1940 desfășoară o intensă activitate publicistică în periodicele „Facla”, „Cuvântul liber”, „Reporter”, „Azi”, „Lumea românească”. După 23 august 1944 lucrează la „România liberă”, la radio, dirijează, din 1949 până la moarte, revista „Urzica” și exercită funcțiile de secretar literar (1947–1953) și director artistic (1958–1961) la Teatrul Național din București, colaborează la „Viața românească” și la alte publicații. În 1957 a făcut parte din delegația României la ONU. Între 1965 și 1974 a fost membru al CC al PCR. În primii ani de după război editează volumul de reportaje *Ninge peste Ucraina* (1945),

culegerea de versuri *Marea furtună* (1946), piesele de teatru *Bal în Făgădău* (1946) și *Iarbă rea* (1949), nuvela *Sufletu' arendășoaiei* (1949), prozopoemul *Vocea Americii* (1949), scenariul de film *Viața învinge* (1950, în colaborare cu Dinu Negreanu). În următoarele decenii îi apar piesele de teatru *Pentru fericirea poporului* (1951, în colaborare cu Nicolae Moraru, reeditată în 1953 sub titlul *Anii negri*), *Bulevardul împăcării* (1952), *Cântecul libertății* (1953), *Mielul turbat* (1954, revăzută în 1963), *Arcul de triumf* (1955, devenită în 1974 *Simfonia patetică*), *Recolta de aur* (1957), *Rețeta fericirii sau Despre ceea ce nu se vorbește* (1957), *Fii cuminte, Cristofor!* (1965), *Opinia publică și Siciliana* (1967), *Travesti* (1971), *Viața unei femei* (1976), *Interesul general* (1982) ș.a., două volume de poezii (1968, 1973), un volum de pamflete (1952), două culegeri de articole diverse, *Tipuri și tertipuri* (1971) și *Teze și paranteze* (1974), una de schițe, *Satirice* (1977), alta de fabule (1977) și *Jurnal de atelier* (1978). Sub titlul *Alge* și-a editat, în 1975, poemele din perioada avangardistă. A tradus, singur sau în colaborare, din Molière, Lope de Vega, Ilya Ehrenburg, Jean-Paul Sartre. A obținut Premiul de Stat (1951, 1954), Premiul Asociației Scriitorilor din București (1975) ș.a.

Produs al freneziilor adolescentine acutizate de temperatura frondei poetice, unele dintre primele versuri publicate de **B.** izbesc prin limbajul strident, insolent, prin cruzimea reprezentărilor și nuditatea expresiei. Nu lipsesc notele de umor macabru, de *Galgenhumor*: „Numai eu voi sta rezemat în ștreang/ și voi hohoti lugubru în gang/ voi vedea/ cum defilați înaintea mea/ orbi și șchiopi/ voi vedea cum fetele voastre sunt nelegiuite în gropi”. Ulterior poezia lui **B.** devine discursivă, cu moderație, și propensiunea spre zeflemea, spre sarcasm cedează locul unei afectivități cu sens umanitar, admirației pentru descoperitorii de noi spații (Vespucci, Columb), entuziasmului pentru libertate, iubirii pentru democrație și pentru apologetul ei liric, Walt Whitman, a cărui tonalitate poematică o împrumută intermitent, până în al șaselea deceniu al secolului trecut, când adoptă un stil neoclasic. Ceea ce califică estetic versurile, indiferent de factura lor, ține de meșteșug, de o abilitate exprimată în jocuri de fantezie și lexicale, în calambururi, în imagism suprarealist: „Lumina lămpii umblă în vârful picioarelor”, „o să tai pisica/ Și-o să-mi fac din ea

o furculiță”, „am în sânge un câine rău ca și ochiul tău”, „Încerc în cerc sublime traiectorii”, „Lângă mine zace cadavrul unui chibrit”. Nu de altă calitate sunt efectele literare din fabule, unde se mizează pe năstrușnice formulări, pe poante facile, și nici cele din „tabletele” satirice, de o causticitate nu tocmai vitriolantă. Mai mult decât în poezie și în proză, **B.** s-a afirmat în teatru. Autor, în primii ani a perioadei postbelice, de drame supraideologizate, manifest angajate în serviciul propagandei de partid, nu fără a învedera și o anumită iscusință de construcție și vivacitate dialogică (*Iarbă rea*, *Recolta de aur*, *Anii negri*, *Arcul de triumf*), scriitorul a cultivat, după aceea, de preferință, comedia satirică și farsa. Comedia *Mielul turbat* s-a dovedit a fi cea mai substanțială, cuprinsul ei constituindu-se, convenabil ideologic, doar ca o satiră antibirocratică. În cabinetul tehnic al unei uzine s-au cuibărit niște birocrati. „Se amână” e formula rezumativă a activității șefului de cabinet tehnic, tipul birocratului absolut. Idealul suprem al acestui ins este ordinea în hârtii. Interesant sunt prezentați și ceilalți membri ai cabinetului, în special unul care, călcător în străchini, își dă aere de mare inventator, plictisind pe toată lumea cu „opera” sa. Amuzant este și reprezentantul sindicatului în cabinetul tehnic, un încurcă-lume ce-și face apariția pe scenă doar pentru a semna, absent, procesele verbale asupra unor dezbateri la care nu poate asista niciodată. În inginerul-șef dramaturgul a schițat un tip de gură-cască, răpit de iluzia avansării, slab de înger, naiv și incult până peste limitele verosimilului. Toți aceștia se află la cheremul lui Cavafu, canală isteată, ce dovedește o iscusință deosebită în a se aranja: ia trei salarii fără să facă nimic și e mereu în deplasare la București, unde o ține numai în cheful. Principalul merit al comediei e acela de a urmări într-un mod ingenios prinderea lui Cavafu într-o cursă pe care, inconștient, și-o întinde singur. Deșteptăciunea lichelei poate epata pe mulți, dar Spiridon Biserică și, desigur, Dumitru Ionescu-Perjoiu, secretarul organizației de partid, intuiesc numaidecât esența abjectă, ca și punctul vulnerabil al ipochimenului. Comicul, în *Mielul turbat*, este obținut prin mijloacele clasice ale genului. Fiecare personaj se comportă cum îi este firea, și din conduita tuturor rezultă o intrigă cu puține artificii, complicații gratuite, întorsături ieftine

senzaționale. Neprevăzute, rezervând la tot pasul surprize, întâmplările comice sunt dictate de logica intrinsecă a evoluției conflictului, reușind să producă iluzia realului. Personajele negative, șarjate, sunt ridicule pentru că se angajează într-o luptă din care ies compromiși jalnic și iremediabil. Birocrații și manevrantul lor, Cavafu, sunt înclinați să ia lucrurile de ajuns de ușor, să subaprecieze primejdia la care se expun prin matrapazlâcuri comice. Stârnind râsul, dramaturgul nu oferă destule fapte care să dezvăluie racile mai adânci, de caracter, ale celor satirizați. Aceste neajunsuri, și altele, decurg evident din tezismul piesei, care înfățișează în negru tot ce ține de burghezie și pretinsa mentalitate burgheză și cât mai favorabil reprezentanții clasei muncitoare. Spiridon Biserică e un personaj comic care, spre deosebire de adversarii săi, comici și ei, e menit să câștige simpatie, adeziune. În timp ce la Cavafu și la birocrați apare obligatoriu contradicția dintre aparență și esența inferioară, esența psihică a lui Spiridon Biserică este superioară aparenței. Acest muncitor este tipul omului cumsecade, modest,

drept, a cărui bună-credință, întrucâtva naivă, este luată drept prostie de experții jocului dublu. Structura lui psihică seamănă cu aceea a lui Ilie Barbu. Ca și personajul lui Marin Preda, Spiridon Biserică nu se afișează în nici un fel, resemnându-se să treacă drept un neajutorat, până când își dă seama că are datoria morală de a acționa energic. Atunci adevărata sa față se dezvăluie surprinzător, spre uluirea birocraților obtuși și a sfoarilor cu două fețe. Piese de după *Mielul turbat* nu au consistența acestei comedii, dar rețin atenția prin comicul lor, nu rareori facil, însă totdeauna inteligent, ca și prin faptul că în acest mod – amuzând – invită la dialog. În *Rețeta fericirii*, de exemplu, e dezbătută chestiunea fericirii intime în condițiile socialismului. Marin Vuia, director de întreprindere, alunecă pe panta degradării morale, devenind îngâmfat, deprinzându-se să-și tiranizeze subalternii, comportându-se față de soție ca un stăpân câinos, terorizând-o și înșelând-o. Dar personajul are, totuși, în viziunea autorului un fond sănătos, care, în mod pilduitor, triumfă în cele din urmă. Deficiența piesei rezidă

Eugen Barbu, Marcela Rusu și Aurel Baranga

în faptul de a nu lumina temeiurile mai adânci ale acestei întorsături fericite, transformarea fiind opera hazardului: Vuia se dezmeticește atunci când descoperă că e înșelat de cea cu care își înșală soția. *Siciliana*, „farsă lirică”, denunță practica intervențiilor și mentalitatea de „șmecher”. Ca toate piesele lui B., și aceasta are un subiect antrenant, cititorul/spectatorul fiind dus din surpriză în surpriză. Bebé Valsamache a fost numit agronom în Dobrogea, la Râpele. Însă el vrea să rămână în București, fie și ca salariat la Aprozar, ITB sau la OSTA. Neizbutind să fie angajat nicăieri, întrucât nu are calificarea necesară, urmează îndemnul unui amic de a se însura de formă, căsătorii obținând mai ușor plasament în Capitală, mai ales dacă au – cum e cazul lui Bebé – vreun sprijinitor ce se crede influent. De aici urmează tot felul de încurcături, unele mai hazlii decât altele, însă adesea gratuite, frizând burlescul ne semnificativ, comicul boulevardier. La reprezentare, piesa a provocat discuții furtunoase, mulți comentatori reproșându-i lipsa de autenticitate, alegerea oarecum mizantropică a unor personaje. În următoarea comedie, *Adam și Eva*, optica se schimbă. Aici sunt puși sub biciul satirei o bandă de escroci strecurați la un oficiu de reglementare a spațiului locativ, subiectul piesei formându-l nu atât învârtelile acestora, cât prinderea lor în propriile urzeli. Un element nodal al acțiunii amintește de *Ultima oră*, piesa lui Mihail Sebastian. Corectorul Adam Vintilă uită șpalturile unei cărți despre sumerieni într-o grădină de vară și ele sunt luate, din neatenție, de Eva, soția unei căpetenii a escrocilor. Cum în carte e vorba și despre condițiile de locuit ale sumerienilor, funcționarii șperțari (împărțiți în două tabere rivale) cred că pasajele respective conțin aluzii la activitatea oficiului unde lucrează ei și aleargă care mai de care în căutarea corectorului, spre a-l determina prin mită să nu publice presupusul atac. Luat prin surprindere, bietul corector e deconcertat la început, iar ei, având impresia că face pe naivul, spre a le stoarce mai mulți bani – adică „joacă tare”, ca profesorul Andronic din piesa lui Sebastian –, îl consideră, cu admirație, mai hot decât ei. Deznodământul consistă, bineînțeles, în denunțarea bandiților, după ce în prealabil Adam o salvează pe Eva din ghearele lor, el, spre deosebire de omul biblic, cucerindu-și femeia inimii prin luptă. Cu toate facilitățile, *Adam și Eva* se

înscrie printre comedii meritorii. Cam pe aceeași treaptă se află piesa *Fii cuminte, Cristofor!* și cele ce i-au urmat.

Aurel Baranga a descoperit și a impus dramaturgiei contemporane câteva tipuri de teme, situații și personaje satirice proprii noii societăți românești. Traficul de influență, ridicolul jocului ierarhiilor administrative, birocrăția cronică și confortul incompetenței, toate acestea, înscrise în perimetrul mai larg a ceea ce am numit ipoteza unei conspirații a mediocrității, sunt câteva din descoperirile satirice ale lui Aurel Baranga. Servite de o pricepere rară a meșteșugului comediei, ele îi asigură autorului o prezență emblematică în dramaturgia contemporană.

MIRCEA GHIȚULESCU

SCRIERI: *Poeme cu orbi*, București, 1933; *Ninge peste Ucraina*, București, 1945; *Bal în Făgădău*, București, 1946; *Marea furtună*, București, 1946; *Iarbă rea*, București, 1949; *Sufletu' arendășoaiei*, București, 1949; *Vocea Americii*, București, 1949; *Viața învinge* (în colaborare cu Dinu Negreanu), București, 1950; *Voința de pace a popoarelor nu poate fi înfrântă*, București, 1951; *Pentru fericirea poporului* (în colaborare cu Nicolae Moraru), București, 1951; ed. (*Anii negri*), București, 1953; *Bulevardul împăcării*, București, 1952; *Pamflete*, București, 1952; *Cântecul libertății*, București, 1953; *Teatru*, București, 1953; *Mielul turbat*, București, 1954; ed. București, 1963; *Arcul de triumf*, București, 1955; ed. (*Simfonia patetică*), București, 1974; *Recolta de aur*, București, 1957; *Rețeta fericirii sau Despre ceea ce nu se vorbește*, București, 1957; *Teatru*, I–II, București, 1959; *Fii cuminte, Cristofor!*, București, 1965; *Comedii*, București, 1967; *Poezii*, București, 1968; *Opinia publică. 5 comedii*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1971; *Teatru*, I–III, București, 1971; *Tipuri și tertipuri*, București, 1971; *Poezii*, București, 1973; *Teatru*, București, 1973; *Teze și paranteze*, București, 1974; *Alge*, București, 1975; *Viața unei femei*, București, 1976; *Fabule*, București, 1977; *Satirice*, București, 1977; *Jurnal de atelier*, București, 1978; *Teatru*, I–II, București, 1978; *Interesul general*, București, 1982; *Teatru*, pref. Traian Șelmaru, Valeriu Râpeanu, București, 1989. **Traduceri:** Valentin Kataev, *O zi de odihnă*, București, 1948 (în colaborare cu Sică Alexandrescu); Lope de Vega, *Cavalerul din Olmedo*, București, 1949 (în colaborare cu Sică Alexandrescu); Jean-Paul Sartre, *Adevărul, numai adevărul*, București, 1957; Molière, *Vicleniile lui Scapin*, în Molière, *Opere*, IV, București, 1958; Ilya Ehrenburg, *Pipa comunardului*, București, 1965 (în colaborare cu Dragoș Vacariuc).

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, XI, 292–297; Călinescu, *Opere*, VII, 48–50; Ivașcu, *Confruntări*, III, 222–340; Piru, *Panorama*, 458–460; Râpeanu, *Interferențe*, 197–208; Brădățeanu, *Viziune*, 117–139; Ștefănescu, *Preludiu*, 221–226; Raicu, *Practica scrisului*, 296–299; Ștefănescu, *Jurnal*, 169–170; Aurel Baranga

interpretat de..., îngr. și pref. Mihaela Cristea, București, 1981; Vartic, *Modelul*, 266–275; Diaconescu, *Dramaturgi*, 18–44; Faifer, *Dramaturgia*, 14–18; Mirodan, *Dicționar*, I, 116–120; Antoaneta Tănăsescu, *Destin teatral – Aurel Baranga*, București, 1986; *Dicț. scriit. rom.*, I, 177–180; Ghițulescu, *Istoria*, 200–208; Ștefănescu, *Istoria*, 342–344; Manolescu, *Istoria*, 983–986; Popa, *Ist. lit.*, I, *passim*, II, 872–876; Ovidiu Morar, *Un scriitor uitat – Aurel Baranga*, CNT, 2012, 12. **D.Mc.**

BARBĂ, Gheorghe (14.XI.1929, Ismail), slavist. Părinții, Nina Barbă și Calistrat Barbă, învățători, s-au refugiat de peste Prut în anii '40. **B.** urmează Liceul „Frații Buzești” din Craiova, apoi studiază limba rusă la Institutul „Maxim Gorki” din București (absolvit în 1953), unde va deveni cadru didactic, parcurgând toate treptele universitare până la cea de profesor. Debutează în 1960, iar editorial în 1975 cu studiul *Mihail Șolohov în universul literatur românesc*, la origine lucrare prezentată la doctoratul susținut în 1971 la Universitatea din București. Desfășoară o intensă activitate la reviste literare și științifice precum „Romanoslavica”, „Analele Universității București”, „Studii de literatură universală”, „Limbă și literatură”, „Limbile moderne în școală”, „Secolul 20”, „România literară”, „Luceafărul”, „Academica”, „Kitej-grad”, „Rumânskaia literatura”, „Novii mir”, „Vestnik MGU” ș.a., în care publică articole, cronici, medalioane și profiluri literare, recenzii, comentarii, studii referitoare la istoria literaturii ruse, relațiile literare româno-ruse, scriitori ruși contemporani ș.a., precum și traduceri.

În prima carte, *Mihail Șolohov în universul literar românesc*, **B.** își propune prezentarea receptării operei prozatorului în spațiul românesc nu numai prin traduceri, comentarii și studii critice, ci și „în contextul vieții literare românești”. Bazat pe o amplă investigație (publicații periodice, documente de arhivă, culegeri, studii, articole, rusești, românești și în alte limbi despre viața și creația lui Șolohov, corespondență inedită, mărturii vii și memorialistică), autorul a intenționat reconstituirea ambianței receptării operei la noi pe o lungă perioadă temporală (1929–1970). De un deosebit interes este capitolul ce urmărește avaturile primei transpuneri în românește (parțială și prin intermediar francez) a romanului *Pe Donul liniștit*, datorată lui Iulian Vesper, apărută în 1943 sub titlul *Cazacii de pe Don*, **B.**

aducând totodată „la vedere” documente inedite de arhivă și din presa vremii, extrase oficiale și corespondență polemică, mărturii verbale și confesiuni referitoare la contextul publicării cărții. Următoarea fază, eminentamente postbelică, ține de receptarea masivă, prin traduceri de rigoare profesională (M.R. Paraschivescu, Cezar Petrescu și Andrei Ivanovschi, Mihai Sevastos), precum și de contribuții ale criticii românești, de comentarii exegetice. Mai puțin convingător este capitolul final, în care se ocupă de unele interferențe, influențe și similitudini între opera lui Mihail Șolohov și proza noastră de inspirație rurală din primele decenii socialiste. În *Prelegeri de literatură rusă și relații literare româno-ruse* (1995), într-o primă secțiune, *Momente din istoria literaturii ruse*, slavistul este preocupat de unele chestiuni de teorie literară (semnificația epilogului în structura romanului clasic rus, conceptul de realism în corespondența lui I.S. Turgheniev, faptul literar în accepția formalistilor ruși, perspectivele cercetării epocii vechi în momentul actual, modalități de interpretare și analiză a textului), iar în a doua secțiune de unele aspecte privind problemele receptării în diferite perioade, imagologia în ambele literaturi, prezentarea unor figuri ale slavisticii de la noi (Eufrosina Dvoicenco-Markova, Elena Eftimiu, Mihai Novicov) sau ale românisticii în spațiul rus (Iuri Kojevnikov), a unor contribuții valoroase prin informația istorico-literară și critică. *Istoria literaturii ruse vechi. Sec. XI–XVII* (1989) se numără printre puținele manuale despre această perioadă elaborate în România. O lucrare meritorie prin documentare și aparat critic, *Epopoea istorică a Cantemireștilor. Antologie. Destine literare în pagini literare* (2009), înserează pentru prima dată texte literare românești și rusești (preponderent în traducerea editorului), de cert interes, despre Dimitrie Cantemir și familia sa (Antioh și fiicele Maria, favorita lui Petru cel Mare, și Smaranda, intrată prin căsătorie în familia princiară a Goliținilor). Sunt cuprinse scrieri biografice, precum cel datorat abatelui Ottavio Gouasco, primul care scrie despre diplomatul și poetul Antioh Cantemir, dar și unor surse lexicografice rusești consacrate (N.I. Novikov, N.M. Karamzin), povestiri scrise de K.N. Batiuşkov, V.S. Pikul' sau Nicolae Gane, fragmente de roman din L.N. Maikov, Daniil Granin, A.V. Zapadov sau Lucia Borș, o piesă a lui Ion Druță despre Maria

Cantemir. **B.** lansează, plauzibil, ipoteza că textul *Prințul Antioh Cantemir la Paris (tradiție istorică)*, apărut în „Calendar pentru români pe anul 1852” la Iași, nu ar aparține poetului K.N. Batiuşkov (care fusese atins de o maladie psihică), cum a presupus până de curând istoria noastră literară, ci lui V.I. Stoiunin, care a mai lăsat și alte scrieri despre Cantemirești. În ultimii ani, mai ales în publicațiile de după 1994 (îndeosebi în „Luceafărul”, „Romanoslavica”, „Kitej-grad”), **B.** s-a preocupat de destinul unor mari scriitori vizionari, Feodor Dostoievski și Aleksandr Soljeniîn, de relațiile lor cu Rusia, de „profețiile” lor ideologice, de influențele pe care le-au exercitat asupra contemporanilor și asupra posterității, studii de deosebit interes în contextul slavisticii noastre.

SCRIERI: *Mihail Șolohov în universul literar românesc*, București, 1975; *Istoria literaturii ruse vechi. Sec. XI–XVII*, București, 1989; ed. 2., București, 1993; *Prelegeri de literatură rusă și relații literare româno-ruse*, București, 1995. **Antologii:** *Epopoea istorică a Cantemireștilor. Antologie. Destine literare în pagini literare*, tr. și introd. edit., pref. Aneta Dobre, București, 2009.

Repere bibliografice: S. Wolf, *Profesorul Gheorghe Barbă la 65 de ani*, RSL, 1995. **G.Dn.**

BARBORICĂ, Corneliu
(5.IV.1931, Turnu Severin), slavist,
comparatist,
traducător, prozator.

Este fiul Elisabetei Barborică (n. Mardale), croitoreasă, și al lui Gheorghe Barborică, cizmar. Absolvent al Liceului „Traian” din Turnu Severin (1949), urmează un an la Facultatea de Filologie din București, apoi alți cinci la Bratislava, luându-și licența în limba și literatura slovacă în 1955. Urcă treptele carierei universitare la Facultatea de Limbi și Literaturi Slave a Universității bucureștene, al cărei decan este între 1972 și 1976. Debutază publicistic cu un articol în „Kultúrny život” din Bratislava în 1953, iar editorial cu volumul *Satul de lemn*, traducere din František

Hečko, în 1959. Colaborează la „Analele Universității din București”, „Gazeta literară”, „Romanoslavica”, „Secolul 20”, „Manuscriptum”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Luceafărul”, „Literatorul” ș.a., precum și la reviste de specialitate din străinătate și din țară („Slovenské pohl’ady”, „Slovenská literatura”, „Češka literatura”, „Naše snahy”, „Rovnobežna zrkadlá – Oglinzi paralele”). A alcătuit lucrările lexicografice *Dicționar slovac-român* (1978) și *Dicționar român-slovac* (1979). A fost distins cu Premiul „P.O. Hviezdoslav” (1974), decernat de Ministerul Culturii din Cehoslovacia, cu Premiul Național (1991) de către guvernul slovac, precum și cu cel mai înalt ordin acordat unui cetățean străin, Crucea Dublă Albă (2007), pentru întreaga activitate. A semnat și Andrei Severini.

Excursul analitic, dens și clar, al lui **B.** din teza de doctorat *Karel Čapek*, susținută și publicată în 1971, se suprapune peste o realitate documentară vastă și policromă, îndreptățind generalizări cutezătoare, ce contrazic nu o dată opiniile specialiștilor cehi și slovaci. Structura monografiei se întemeiază pe criteriul convergenței cronologice, care adună informațiile spre două planuri permanent întrepătrunse genetic, reconstituind expozitiv curgerea vieții și devenirea operei lui Čapek – povestiri, romane, piese de teatru, publicistică. Realitățile din care crește opera sunt înfățișate cu procedeele itinerarului istorist și sociobiografic, iar extragerea semnificațiilor și situarea valorică se operează mai cu seamă cu mijloace comparatiste. Dorința de a repara o nedreptate, plasându-l cu îndreptățire pe Čapek printre numele de vază ale patrimoniului universal, explică în bună măsură îndârjirea analitică a autorului pe cât mai multe registre. Trecerea de la monografia unui scriitor la aceea a unei literaturi se realizează prin *Istoria literaturii slovace* (1976, ediție revăzută, 1999). Consecuția epocilor și a curentelor de la Renaștere până în vremea noastră urmează în genere periodizarea tradițională, încercări de modificare putând fi semnalate în cadrul perioadelor modernă și contemporană. Dacă perimetrele de ansamblu sunt hotărâte de dialectica temporală, în interiorul fiecărei epoci expunerea se concentrează pe alte criterii metodologice. Specificul intrinsec, bogăția literaturii, funcționalitatea și dispunerea elementelor constitutive, de fiecare dată altele, împing spre planurile

principale ale comentariului când domenii și probleme majore (Renașterea, barocul, iluminismul), când probleme și personalități (clasicism-romantism, generația deceniului al cincilea din secolul trecut), când, în sfârșit, individualități marcante (aparținând realismului de după 1918). În judecarea fenomenului literar slovac **B.** folosește frecvent apropierile comparative, așezându-l astfel într-o zonă de cultură mai cuprinzătoare. Vizând, de câte ori e cazul, întreg spațiul european, raportările privesc cel mai adesea literaturile învecinate, cehă și maghiară în special. Nu puține sunt, de asemenea, apropierile cu literatura română, din mulțimea relațiilor semnalate ieșind în relief îndeosebi momentul Ivan Krasko–M. Eminescu. Contribuțiile comparatiste conferă complexitate demersului istorico-literar, marcând diferențierile specifice atât de necesare ierarhizărilor de valoare și lărgind perspectiva integratoare în seria fenomenelor de același fel. Pe asemenea traiecte se plasează și volumul *Studii de literatură comparată* (1987). Intenția formulată explicit de **B.** este aceea de a închea pledoarii concludente care să demonstreze unitatea spirituală a Europei, în pofida unor tendințe contrare mai vechi sau mai noi, într-un cuvânt, întregirea hărții literare, a conștiinței estetice europene prin includerea valorilor slave. Susținerea propriei opinii se înfăptuiește aici pe câteva fâgașe tematice, urmărite istorico-literar și analitic în zone europene cât mai largi: idei, specii, genuri, epoci și modalități literare. În același mod și cu aceeași finalitate își va concepe **B.** și volumul *Utopie și antiutopie* (1998), o încercare de explicitare analitică și comparată a surselor și eflorescențelor mesianismului slav în Cehia, Slovacia, Polonia și Rusia, așadar, în teritoriile locuite de popoare slave în interferență stimulativă cu alte culturi ale Europei. Comentariul subliniază, comparatist, similitudini și deosebiri revelatoare între spațiile de referință și personalitățile reprezentative. Ca traducător, **B.** a dat versiuni remarcabile, mai cu seamă din opera lui Bohumil Hrabal, recreând magistral structura narativă și tensiunea psihologică a personajelor. De asemenea, a abordat lirica slovacă într-o antologie cuprinzătoare, acordând însemnătate și unor momente deosebite, precum romanticului Ivan Krasko. În ultimii ani s-a consacrat prozei, cu anume propensiuni spre evazionismul exotic

și senzațional, în tușe comice mergând spre grotesc și cu finaluri imprevizibile, susținute de ritmul alert al frazei.

SCRIERI: Karel Čapek, București, 1971; *Prelegeri de literatură slovacă*, București, 1975; *Istoria literaturii slovace*, București, 1976; ed. 2, București, 1999; *Studii de literatură comparată*, București, 1987; *Cintorin slonov a Paralelne zrkadla* [Cimitirul elefanților și Oglinzi paralele], Nădlac, 1995; *Pohlady, rozhlady a solilokviá* [Priviri, orizonturi și solilocvii], Nădlac, 1996; *Utopie și antiutopie*, București, 1998; *Crima de la km. 99*, București, 1999; *Ciclopul*, Nădlac, 2001; *Pohlady zvonku* [Priviri din exterior], Nădlac, 2001; *Poetul și ciorile*, Nădlac, 2002; *Moartea lui Adrian Iacob*, Nădlac, 2004; *Călătorii imaginare*, București, 2008; *Studii literare slave*, București, 2009; *Privești dunărene*, Drobeta-Turnu Severin, 2010. **Traduceri:** František Hečko, *Satul de lemn*, pref. trad., București, 1959; Vladimir Mináč, *Cu vântul în față*, pref. trad., București, 1962; Jarmila Glazarová, *Așteptare*, București, 1964; Karel Čapek, *Teatru*, pref. trad., București, 1968; Milo Urban, *Biciul viu*, pref. trad., București, 1969; *Lângă moara din deal. Bătrânețe*, Nădlac, 2002 (în colaborare cu Florin Bănescu și Ondrej Štefanko); Jožo Nižňanský, *Fântâna dragostei*, București, 1971; Bohumil Hrabal, *Toba spartă*, pref. trad., București, 1971; *Flecarii*, Nădlac, 2000; *Trenuri cu prioritate*, Nădlac, 2000; *Vreți să vedeți Praga de aur?*, Nădlac, 2000; *Perlă dosită*, Nădlac, 2006 (în colaborare cu Ondrej Štefanko și Jean Grossu), *Anunț pentru casa în care nu mai vrei să locuiesc*, Nădlac, 2006 (în colaborare cu Ondrej Štefanko), *Amăgitorii*, Nădlac, 2006 (în colaborare cu Ondrej Štefanko și Jean Grossu); Ivan Krasko, *Nox et solitudo*, pref. trad., București, 1973; ed. bilingvă, Nădlac, 2001; Jan Mukařovský, *Studii de estetică*, introd. trad., București, 1974; Vincent Šikula, *Acalmie*, București, 1977, *Cu Rozarka*, Nădlac, 2000; *Lirică slovacă. De la începuturi până azi*, îngr. și pref. trad., București, 1987; ed. 2, Nădlac, 2002; *Confesiuni pe un papyrus. Patru poeți slovaci din România*, pref. Florin Bănescu, București, 1991; Ladislav Ballek, *Vieți irosite*, I–II, București, 1999 (în colaborare cu Helliana Ianculescu), *Poșta din sud*, Nădlac, 2000; Rudolf Sloboda, *Ursula*, Nădlac, 2003; Dušan Mitana, *O după-amiază caniculară*, Pitești, 2007; Milan Rufus, *Poezii*, pref. trad., Pitești, 2007.

Repere bibliografice: Tiberiu Pleter, *Profesorul Corneliu Barborică – sexagenar*, RSL, 1992; Velea, *Universalisti*, 235–242; Dagmar Maria Anoca, „Istoria literaturii slovace”, LCE, 1999, 35; Dagmar Maria Anoca, *Bibliografia lucrărilor prof. dr. Cornel Barborică*, Nădlac, 2006. **S. V.**

BARBU, Ana (5.II.1936, Bulboacă-Chișinău – 31.X.2005, București), prozatoare. Părinții se numeau Iuliana și Ion. A absolvit, la București, Facultatea de Filologie, secția limbă și literatură

română, în 1958. Lucrează inițial în învățământ. Între 1966 și 1971 este redactor la revista „Tomis” din Constanța, apoi, din 1972 până în 1984, la Editura Eminescu, iar în perioada 1984–1993 la Editura Cartea Românească. A debutat cu schițe în revista „Luceafărul”, al cărei premiu pentru proză l-a obținut în 1963. Prima ei carte, *Nunta de argint*, apare în 1966.

Proza scurtă publicată de **B.** reunește schițe și povestiri în care sunt analizate stări afective variate, legate mai ales de momente tensionate, reflectând criza interioară a personajelor. Primează notațiile lirice, descrierea nuanțată a peisajelor (marea este toposul preferat) și surprinderea fină a detaliilor. Fiecare gest pare simptomul unor atitudini și relații complexe, care incită prin ambiguitate. Narațiunea se concentrează pe forța sugestiei și mai puțin pe definirea concretă a sentimentelor. Sunt alese personaje feminine în formare, vulnerabile, irascibile și rebele, cu o imaginație și o sensibilitate exacerbate. Marina (*Plicul* din volumul *Nunta de argint*), o tânără senzuală, acceptă propunerea unui sculptor de a-i fi model ca pe un capriciu și o distracție de moment, pentru ca, odată cu plecarea artistului, să simtă pentru acesta o pasiune neașteptată de puternică. Ceea ce caracterizează personajele feminine este trecerea rapidă de la o stare la alta și nesiguranța propriilor sentimente. *Într-o vară sau, mai exact, niciodată* descrie cu detalii pregnante etapele unei relații eșuate, de la indiferența mai mult sau mai puțin sesizabilă la o irepresibilă repulsie. Tăcerea marchează îndepărtarea progresivă a partenerilor, culminând cu momentul în care înstrăinarea devine definitivă: „...cortina de tăcere se aprinse dintr-o dată, iar între ei rămase doar un pumn de cenușă”. Neînțelegerile din cuplu se repercutează puternic asupra sensibilității copiilor, care le percep ca pe o vină ce le aparține. Corina, bunăoară, este tentată să nu ia în serios conflictul dintre părinți, pentru ca ulterior să-i sesizeze gravitatea, ca și neputința de a interveni. În volumul *Viscol* (1969) **B.** propune o proză concentrată pe mutațiile interioare și pe echilibrul fragil al personajelor. Universul protagonistelor, care își resimt singurătatea chiar și, sau mai ales, în cuplu, este animat de înșiruirea unor imagini, linii, culori, sunete, asociate figurilor prezente sau absente, ce le-au marcat într-un anumit moment existența. Amurgul devine pentru personajul

feminin din *Apus* timpul propice rememorării, gândurile oprindu-i-se fulgurant asupra destinului nepoatei sale Maria-Alma, moartă într-un accident de mașină. Portretul fetei este recompus din frânturi de replici și amintiri ce-i scot la iveală volubilitatea și farmecul. În *Doliu* tulburarea provocată de moartea câinelui credincios devine atât de puternică pentru Anicuța, încât îi domină orice trăire, reducându-i impulsurile la o mortificanță inertă: se retrage în singurătate anulând comunicarea cu cei din jur. Impregnată de lirism, narațiunea are în centru un tip de feminitate ireductibilă la o simplă paradigmă. Femeia este mai degrabă o sumă a contrastelor: apatică, voluntară, vulnerabilă, puternică, distantă, volubilă, dominantă rămânând totuși nota de senzualitate.

SCRIERI: *Nunta de argint*, București, 1966; *Viscol*, București, 1969; *Nisipuri*, București, 1972.

Repere bibliografice: Ștefan Bănuțescu, *Debuturi în proză*, LCE, 1964, 1; Octavian Voicu, „*Viscol*”, ATN, 1970, 3; Carmen Vericeanu, „*Nisipuri*”, CRC, 1972, 7; Mirela Roznoveanu, „*Nisipuri*”, ATN, 1973, 2; Marin Mincu, „*Nisipuri*”, TMS, 1973, 6; Iorgulescu, *Scriitori*, 178; Popa, *Ist. lit.*, II, 786. **M.M.**

BARBU, Eugen
(20.II.1924, București –
7.IX.1993, București),
prozator, dramaturg,
eseist, poet, traducător,
gazetar.

Născut într-o mahala bucureșteană – zisă „groapa Cuțarida” – populată mai ales de muncitori de la CFR și STB, dar și de mici meseriași pauperi, locuitori cu ocupații fluctuante sau incerte etc., viitorul scriitor a copilărit într-o ambianță socioculturală care avea să fie transfigurată cu vigoare expresivă în opera lui. Tatăl era Nicolae Barbu, tâmplar la Atelierele CFR Grivița, pe când numele mamei nu a fost reținut documentar; a circulat insistent, de-a lungul anilor, informația, neconfirmată oficial, că **B.** ar fi fost fiul scriitorului N. Crevedia, supoziție căreia o scrisoare a acestuia către G. Călinescu, datată 1940 și publicată în 2012 îi conferă oarecare

credibilitate. Din 1931 frecventează școala primară din Calea Griviței, patronată de CFR, învață ulterior la Liceul „Aurel Vlaicu”, la Institutul Schewitz-Thyérin și la Liceul „Marele Voievod Mihai”, unde urmează ultimele două clase și în 1943 își ia bacalaureatul. Devine – se pare că la dorința părinților care, probabil, se gândeau să-l protejeze, îndreptându-l spre o carieră „sigură” și să-i asigure amânarea de la trimiterea pe front – elev al Școlii de Ofițeri de Jandarmi din București, înscriindu-se și la Facultatea de Drept a Universității bucureștene. În septembrie 1945 se retrage de la Școala de Ofițeri, înscriindu-se la Facultatea de Litere, unde se clasează întâiul la concursul de admitere, tema lucrării de concurs fiind *Solidaritatea și limită datoriei față de natură și oameni*. Imboldul de a scrie a fost resimțit de **B.** de la o vârstă fragedă, în anii 1941–1945 înregistrându-se primele lui colaborări la revistele „Epigrama”, „Gluma”, „Păcală” și „Veselia”, unde folosește pseudonimele Eugen Rabé și Eugen Baraba. Ulterior perseverează și ajunge să facă gazetărie „adevărată”. Frecventează cenaclul de pe lângă ziarul „Fapta”, condus de Mircea Damian, și ședințele grupului literar București. Din 1946 este prezent, regulat și consistent, în „Fapta”, unde e de înregistrat debutul său semnificativ. Participă, în 1946–1947, la ședințe ale cenaclului Sburătorul, condus în acești ani de Șerban Cioculescu și Vladimir Streinu, unde citește un fragment din viitorul roman *Groapa*, la care începuse să lucreze. Între timp, în paralel cu activitatea gazetărească la diferite reviste și ziare din Capitală (unde publică reportaj, impresii de călătorie, pamflet, cronici literare și cronici sportive, dar și fragmente de romane, nuvele, schițe, continuând, pe altă parte, să lucreze intens la șlefuirea romanului *Groapa*), are o existență marcată de privațiuni și se vede silit să practice meserii sau să aibă ocupații diverse. În 1949 părăsește cursurile Facultății de Litere; după cum a explicat mai târziu, gestul său pare-se că a fost determinat de înlăturarea lui G. Călinescu de la catedră. Rămas cu studiile neterminate, **B.** avea să-și completeze bagajul cultural prin eforturi neobosite – impresionante prin amploare – de autodidact nesățios. În 1950 găsește o slujbă de corector la Întreprinderea Poligrafică nr. 1 din București. Totodată, pasionat de sport (fotbal, rugby), el însuși jucător de fotbal și antrenor, menține contacte cu lumea sportivilor. Din 1955, remarcat de Paul Georgescu, colaborează

la „Gazeta literară” ca reporter special. Tot în 1955 „Viața românească” îi publică nuvela *Munca de jos*, care e reluată în volumul *Gloaba*, apărut în același an și care constituie debutul editorial al lui **B.** După debut, de-a lungul a aproape patru decenii, scriitorul avea să publice peste patruzeci de volume, aparținând unei diversități de genuri (roman, nuvelistică, reportaj, publicistică, jurnal, poezie, teatru, eseu, critică și istorie literară, comentariu și cronică sportivă etc.), vădind ambiția realizării unei opere enciclopedice. Fapt este că s-a exprimat, cu rezultate de nivel diferit, în toate genurile literare – scrie și piese de teatru, precum *Sfântul, Să nu-ți faci prăvălie cu scară, Labyrinthul* ș.a., ori exersează versul, cum se vede în *Osânda soarelui* (1968) –, dar își manifestă talentul și în gazetărie sau semnează traduceri, realizate îndeobște în colaborare, din câțiva mari prozatori (Thomas Mann, William Faulkner, Panait Istrati). A dobândit succes și notorietate și în alte ipostaze, de pildă ca prolific scenarist: a semnat, uneori în colaborare cu alți autori, de pildă cu Nicolae Paul Mihail, peste douăzeci de scenarii pentru filme de lung metraj sau pentru seriale de televiziune, de regulă filme de aventuri sau comedii, de mare succes popular, dintre care notorii sunt cele două serii avându-i ca protagoniști pe haiducul Șaptecai și pe revoluționarul Mărgelatu (interpretați de Florin Piersic), dar și drame, precum și ecranizarea romanului călinescian *Bietul Ioanide*. Critica a validat excelența ipostazei lui de prozator, în celelalte domenii în care s-a manifestat **B.** fiind cotate fie ca un autor notabil sau acceptabil, fie ca un diletant îndrăzneț și pătimaș, ba chiar ca un poligraf incontinent și pretențios. Evenimentele importante ale carierei sale literare au fost reprezentate de publicarea romanelor *Groapa* (1957), *Princepele* (1969) și *Săptămâna nebunilor* (1981). Ca publicist și gazetar – dar și ca scriitor – colaborează, de-a lungul anilor, la mai toate revistele importante din epocă, între care „Gazeta literară”, „Contemporanul”, „România literară”, „Steaua”, „Suplimentul literar-artistic al «Scântei tineretului»” ș.a., e foarte activ la revistele pe care le-a condus – „Luceafărul”, „Săptămâna culturală a Capitalei” – și la numeroase ziare. În 1962 **B.** este numit redactor-șef la „Luceafărul”, publicație destinată promovării talentelor tinere, pe care – păstrându-i deschiderea către tineret – o transformă într-o revistă de atitudine și polemică. În ianuarie 1963 se deschide

cenacul „Nicolae Labiș” al revistei „Luceafărul”, condus de **B.**, la care participă mulți poeți ai tinereilor generații, afirmați ulterior ca poeți importanți; producții ale participanților sunt publicate în revistă și în colecția „Luceafărul” a Editurii pentru Literatură. În 1968, după numeroase polemici duse cu alte publicații, într-un climat în care era dezavuat de o parte notabilă a opiniei scriitoricești, **B.** părăsește prin demisie conducerea revistei „Luceafărul”. Tot în 1968 **B.** nu a mai fost ales în conducerea Uniunii Scriitorilor, din care, până atunci, făcuse parte. În perioada următoare scriitorul se află tot mai mult în grațiile oficialității, dar, pe altă parte, e tot mai detestat de confrăți. În 1969 este ales membru al Comitetului Central al Partidului Comunist Român. În 1974 este ales membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România. Devine, în 1975, deputat în Marea Adunare Națională. Este numit în 1970 redactor-șef al publicației „Săptămâna culturală a Capitalei”, pe care o transformă dintr-un buletin de informare asupra programului spectacolelor într-o revistă agresivă, declanșatoare și întreținătoare de violente polemici, devenind treptat un oficios al puterii ceaușiste în etapa naționalistă a ideologiei acesteia și fiind practic principalul organ de presă al grupării protocroniste din viața cultural-literară a țării. Revistei îi sunt tolerate practici de regulă interzise în publicațiile vremii, dar proprii presei de scandal (violența tonului, excesul pamfletar, calomnia și insulta etc.); în paginile ei sunt atacați cu vehemență scriitori neagreați de oficialitate, dar și personalități tăgăduite post mortem pentru ideologia lor cultural-literară, ca E. Lovinescu, iar unii sunt denunțați public ca dușmani ai țării, trădători, vânduți străinătății, complici ai postului radiofonic Europa Liberă ș.a.m.d., astfel încât publicația ajunge să fie percepută nu doar ca un organ de control ideologic, depășind, în materie de radicalitate a exprimării, anumite limite și restricții pe care nu le încălca nici chiar presa „de partid”, ci și ca un fel de anexă a Securității. „Săptămâna culturală a Capitalei” avea să dispară pur și simplu imediat după 22 decembrie 1989. În anii '70-'80 **B.** era, în obștea scriitoricească, un personaj temut și, în general, detestat. Se vorbea de existența „grupului lui **B.**”, adversar al altor grupuri informale, europenizante și moderniste, în principal al aceluia coagulat în jurul redacției de la „România literară”. **B.** însuși a stârnit și întreținut cu

perseverență, din orgoliu și din aspirația la monopolizarea gloriei literare, adversități și rivalități cu scriitori importanți, precum Marin Preda, pe care l-a atacat constant. A fost el însuși ținta unor atacuri din partea confrăților. A circulat, astfel, zvonul răuvoitor că romanul *Groapa* ar fi fost scris de fapt de altcineva, aserțiune rămasă în stadiul de calomnie. După apariția romanului *Princepele* a fost acuzat (între alții, de Fănuș Neagu) că ar fi inclus în acesta fragmente de text ale altor autori fără a semnală explicit procedeul. Acuzații mai grave, de plagiat, au fost suscitade de apariția volumului al III-lea al romanului („cine-romanului”, conform precizării auctoriale) *Incognito*, la sfârșitul anului 1978, în textul căruia au fost depistate preluări consistente – nesemnaltate ca fiind citate – din opere ale altor autori. În revista „Ramuri” din decembrie 1978 Marin Sorescu, fără să formuleze acuzația de plagiat, o sugera la modul aluziv („Eugen Barbu ori a moștenit o mare bibliotecă, ori cineva i-a împrumutat un important transport de cărți și i le cere înapoi”). După câteva zile, într-un interviu publicat în „Flacăra”, **B.** tratează pe larg, parcă în mod preventiv, problematica plagiatului.

Discuția este reluată de Nicolae Manolescu în „România literară” din 11 ianuarie 1979. Criticul demontează aserțiunea „romanului-colaj”, invocată de prozator, și incriminează procedeele de „transcriere” și „conspectare” a unui număr mare de pagini din cărți semnate de Konstantin Paustovski, Ilya Ehrenburg ș.a. Biroul Uniunii Scriitorilor hotărăște la 17 ianuarie înființarea unei comisii alcătuite din Dan Hăulică, Al. Piru, Eugen Simion și Mircea Zăciu, care să ofere o expertiză a cazului. La 21 februarie 1979 Consiliul Uniunii Scriitorilor ia în discuție concluziile comisiei și a doua zi dă publicității un comunicat prin care dezavuează „procedul plagiatului folosit de Eugen Barbu în volumul III al romanului *Incognito*, procedeu contrar normelor profesionale și morale, incompatibil cu principiile eticii și echității scriitoricești”. Dezbaterea avea să continue în presă; **B.** invoca, în apărarea sa, avertismentul pe care-l inserase în primul volum al romanului („Ca material documentar, autorul a folosit diverse texte din diverse publicații, cărți: apărute la noi sau în alte țări, de autori mai mult sau mai puțin cunoscuți, din dorința de a da autenticitate faptelor descrise. Cititorul poate recunoaște cu ușurință acele scurte fragmente”) și anunța că va include, în volumul al IV-lea al romanului, bibliografia detaliată a materialului documentar folosit. În semn de protest față de modul în care a fost discutată acuzația de plagiat, **B.** a procedat, după cum o atestă un document publicat în *Cartea albă a Securității*, la următoarele gesturi: „depunerea la Uniunea Scriitorilor a tuturor decorațiilor și distincțiilor primite de-a lungul vremii; predarea cererii de demisie din funcția de redactor-șef al revistei «Săptămâna» la Comitetul de Partid al Municipiului București; depunerea la Comitetul de Partid al Uniunii Scriitorilor a carnetului său de partid; predarea la CC al PCR a legitimației de membru al acestui for; predarea la Marea Adunare Națională a mandatului său de deputat; depunerea la pașapoarte a unui plic în care se solicită expatrierea; predarea la Academie a însemnelor de membru al acestui for”, gesturi pe care însă avea să le retracteze în urma unei audiențe la Nicolae Ceaușescu, când va fi fost, fără îndoială, asigurat că rămâne în grațiile puterii. Ulterior și romanul *Săptămâna nebunilor* a fost acuzat de criticul Mircea Iorgulescu de împrumuturi literale nesemnificate. În perioada postdecembristă, în mai

1990, **B.** a înființat, ca director, împreună cu Corneliu Vadim Tudor (redactor-șef), revista „România Mare”, în care au fost reluate – adaptate la noul context – demersurile și procedurile publicistice practicate anterior în „Săptămâna culturală a Capitalei”. La 29 septembrie 1990 este exclus din Uniunea Scriitorilor, fiind invocat și cazul plagiatului constatat în 1979, dar și atitudinea adoptată de-a lungul anilor în sânul obștii scriitoricești. În vara lui 1991, la înființarea Partidului România Mare, **B.** devine prim-vicepreședinte, iar în 1992 deputat pe listele PRM. În timp a fost distins cu mai multe premii, între care Premiul Academiei RSR (1969) și Premiul Herder (1978). Receptarea și valorizarea operei lui **B.** în posteritatea imediată e puternic afectată de imaginea detestată, abhorată a „personajului” din viața politico-culturală a ultimelor două decenii de dictatură. Aversiunea față de personaj blochează interesul față de opera pe care a dat-o ca scriitor. „Cazul” **B.** pune la grea încercare necesara disociere a criteriului estetic de cele etice, biografice etc.

N.Br.

B. a scris mult, în toate genurile. A scris, în primul rând, câteva romane substanțiale – *Groapa*, *Princepele*, *Săptămâna nebunilor*, printre cele mai bune apărute la noi după război, a publicat, apoi, mai multe nuvele (*Pe ploaie*, *Prânzul de duminică*, *Patru pești*) și alte fragmente epice (*Domnișoara Aurica*, *Ziua unui pierde vară*, *Franzeluță*, *Nuntă cu ighemonicon*, *Smintirea jupâniței Ruxandra* etc.) care reiau atmosfera și tipologia din *Groapa* și *Princepele*. Este, apoi, literatura sa confesivă – *Jurnal* (1966), *Caietele Princepelui* (I–VII, 1972–1981), șocantă de multe ori, interesantă oricum. Ea reproduce cronologia fragmentară a unui prozator nervos, subiectiv, hotărât să facă din viața lui, cum mărturisește, o capodoperă. Modestia îi pare a fi creată pentru proști („așa cum păpădia există pentru porci”), modelele, miturile, canoanele în artă îi par suspecte și, de multe ori, le contestă vehement. „Nu se împacă” de aceea cu Shakespeare și, citind convorbirile lui Goethe cu Eckermann, descoperă că geniul ascunde un farseur. Proza lui Charles Dickens îi pare „cam minoră”, *Frații Karamazov* de F.M. Dostoievski nu-i mai dezvăluie, la o nouă lectură, mare lucru („conflict stufos”), Noul Roman francez (Michel Butor, Nathalie Sarraute) este taxat cu maximă cruzime: „o mizerie fără cap și coadă”. Citește *Les Gommages*, romanul lui Alain Robbe-Grillet, în avionul spre Boston și,

enervându-l la culme, aruncă prețioasa macula-tură. Literatura, în genere, îi trezește suspiciuni („gen ușor și neprofund”), iar literatura română îl indignează, în particular. **B.** n-a avut o copilărie frumoasă și, începând să scrie, promite să sfășie toate clișeele edulcorante și să ajungă la inima ade-vărului, care nu-i deloc o oază de sublim: „Simt tot mai mult nevoia să scriu despre ce e urât și murdar în viață, ca o pedeapsă a ceea ce a fost urât și murdar în viața mea...”. Nu-i plac nici gazetarii epocii și, în genere, adolescentul are o mare poftă de răfuială: „mi se face frică de ceea ce voi deveni...”. Școlar fiind, spune în *Jurnal*, are sentimentul că este urât de profesori și trage o primă concluzie: „Totdeauna am inspirat ori ură, ori dragoste, un sentiment de mijloc nu mi-a fost îngăduit...”. Adolescentul rebel vrea să fie un învingător și, citind un roman, află că drumul învingătorului este înainte, „chiar dacă ar călca peste cadavre”. Îi place ideea și o ia ca punct de reper. În tinerețe este atras de romanul de idei, apoi se răzgândește și optează pentru alte formule. Aldous Huxley îl face să caște, analiza psiholo-gică nu-i pare mare lucru. Într-un rând (*Romanul și problemele sale actuale*, 1964) mărturisește că formula romanului de analiză psihologică i se pare depășită. Face gazetărie la „Fapta”, ziarul lui Mircea Damian, și lucrează în acest răstimp la *Groapa*, care urma să aibă, după spusele autorului, două-sprezece variante. Romanul circulă în unele medii literare în manuscris și va fi publicat abia după un deceniu. Mai înainte autorul atrăsese atenția cu trei volume pe teme sportive, romanele *Balonul e rotund* și *Unsprezece*, nuvela *Tripleta de aur*, toate apărute în 1956, nesemnificative estetic. De altfel, va face multă vreme cronică sportivă și, alături de Fănuș Neagu, Ion Băieșu, Teodor Mazilu, va apropia literatura de acest joc agonice (fotbalul), ignorat îndeobște de generațiile anterioare de scriitori. Apariția *Groapei* va stârni un scandal de presă și va impune, în fapt, talentul scriitorului. I se reproșează naturalismul, tendința de a răscoli „drojdii sociale tari”, „moravuri de senzațional”, atracția pentru indivizi „în care colcăie instinctele primare”, ceea ce ar constitui o mare primejdie umană și socială. Alți comentatori îi contestă „perspectiva socială, morală și intelectuală” și îl învinuiesc pe prozator că nu are o concepție justă, iar personaje sale nu au conștiința stării lor maladeive. Critica literară autentică a corectat, ulterior, aceste opinii elementare. Prozatorul însuși a răspuns,

zicând că detractorii lui confundă trivialul cu actul natural, cruzimea realismului cu zolismul. Ceea ce este corect. Ulterior prozatorul publică alte romane – *Șoseaua Nordului* (1959), *Facerea lumii* (1964), volumul de nuvele *Prânzul de duminică* (1962), cărți de reportaje, un jurnal intim, volumul *Teatru* (1968), colaje, pamflete (*Măștile lui Goethe*, 1967), scenarii de film, o istorie subiectivă, polemică a literaturii române contemporane (I, 1975), care irită lumea irascibilă prin definiție a scriitorilor, îi apar romanele *Princepele*, *Incognito*, *Săptămâna nebunilor* ș.a., anunță noi proiecte, poartă în chip curent polemici cu adversarii săi (cel mai des vizat este Marin Preda) în revistele pe care le conduce. În fine, este în tot ce scrie **B.** o impaciență, o iritare perpetuă, o continuă impresie că autorul trăiește sub stare de asediu. Acuzația de plagiat din 1979 a provocat divorțul total cu viața literară sau, mai exact, cu o bună parte a ei. Un conflict care a marcat destinul acestui remarcabil talent epic, rău gestionat, risipit într-o puzderie de inițiative cultu-rale, inegal, nedrept de multe ori față de alții.

Șoseaua Nordului și *Facerea lumii* sunt romane politice iremediabil marcate de ideologia epocii, iar artistic se situează sub posibilitățile de creație ale autorului. *Groapa*, *Princepele*, *Săptămâna nebunilor* sunt, în schimb, proze substanțiale. *Groapa* este în felul lui un punct de reper într-o literatură în care periferia marilor aglomerări urbane moderne a stimulat mai ales proza lirică. **B.** vine cu altă viziune, infinit mai crudă și mai modernă, și cu un stil epic de o excepțională forță de sugestie, anunțând un mare prozator în linia neorealismului european postbelic, ilustrat mai ales de italieni: pitorescul lumii marginale, violența ca stil de existență, pasiunile oamenilor mici, în fine, poezia unei vieți fără poezie. Față de Carol Ardeleanu, Sărmanul Klopstock, G.M. Zamfirescu, prozatori sentimentali ai bălțatei mahalale balca-nice, diferența în *Groapa* este enormă. **B.** vorbește despre gunoieri, sifonari, cărămidari, parlagii, bidinărese, tramvaiști, hoți, negustori, cârciumari aflați în faza acumulării sălbătice, fără să idealizeze această lume de adunătură. El continuă mai degrabă linia prozei lui Nicolae Filimon și Ion Ghica decât pe aceea a prozei balcanice lirice. Stere, cârciumarul, vrea să facă avere și pune toată priceperea sa în acest scop. O ambiție, s-a spus, balzaciană într-un mediu impur, Cuțarida. Este cronotopul lui **B.**, țara imaginară de care se va lega

de aici înainte numele său de prozator. Stere se căsătorește cu Lina, fata timidă și refractară a unui dogar. Îndrăgostită la început de un băiat din cartier, ea nu privește cu ochi buni pe aprigul și grosolanul cârciumar. Măritată, devine o pricepută și nemiloasă negustoreasă. Nunta în această lume cu mentalități fruste este un spectacol în care tradițiile rurale se combină cu obiceiurile mai noi ale mahalalei urbane: venirea rudelor, binecuvântarea mirilor la biserică, drumul la fotograf, trecerea miresei peste prag, masa opulentă și lungă, prezentarea zestrei, proba virginității, glumele deochete ale femeilor ajunse la vârsta canonică, elegia mamei care-și pierde fiica, toate sunt înfățișate de un prozator care vede repede și notează scurt. El are predilecție pentru viziunile panoramice, este un prozator prin excelență al spațiilor aglomerate, un observator nemilos al răului social. „Gunoierii” din Cuțarida sunt niște „drăngălăi” veniți de la țară, tăcuți, răbdători și, la nevoie, crânceni, doborâți în cele din urmă de mizerie și alcool. Marin Pistică e parlagiu și visează să stea de vorbă cu Iisus pentru a-i cere o înfrățire universală. Bică-Jumătate este un brutar cărpănos și, când moare, femeile din mahala împiedică înmormântarea lui. Mielu, ucenicul, îi cere bani cu împrumut și, refuzat, înnebunește. Grigore, gunoier, privește filosofic întemeierea acestei lumi pestrițe și așteaptă calm trecerea anotimpurilor. „Manglitorii” din banda lui Bozoncea se luptă pentru femei și pentru putere, iar Paraschiv, ucenicul, câștigă. Acesta urăște omul, în genere, și, dacă ar putea, ar trage cu pușca în Dumnezeu. „Lumea asta este o hazna, Treanță, mie omul mi-e dușman”, spune el bătrânului Gheorghe, hoț sentimental. Paraschiv este ambițiosul sincronizat cu brutalitatea istoriei moderne. Este de observat că romanul, constituit din fragmente prinse „de cârlige”, cum a explicat autorul, impune nu atât personaje individualizate, cât o tipologie colectivă, amestec de lumină, pasionalitate violentă și mizerie sălbatică. Criticii literari n-au exagerat prea mult când au apropiat-o, ținând cont de viziunea și culoarea limbajului, de *Flori de mucigai* (Tudor Arghezi) și de *Cântice țigănești* (Miron Radu Paraschivescu). *Facerea lumii* este un roman politic sau, cu o formulă din epocă, un roman de producție mai bine scris decât altele din această categorie, fără a fi însă viabil estetic în totalitate. Autorul îl crede, totuși, superior estetic romanului *Groapa*. Narațiunea, cu multe pagini

schematiche, conformiste, nu confirmă însă această părere. Este drept că, raportându-le la proza din epocă, personajele lui **B.** au mai multă pregnanță și, în interiorul schemei ideologice, romancierul încearcă să fixeze câteva caractere. Acestea sunt determinate, înainte de orice, de ceea ce s-ar putea numi morala puterii. Filipache este un comunist onest care, ajuns la putere (director de fabrică), sacrifică viața personală în favoarea idealului politic. Anghel, ucenicul său, este un carierist fără scrupule ieșit din mediul mahalalei. Frustrat, îl calomniază pe destoinicul Filipache. Eva, fiica lui Filipache se îndrăgostește de un tânăr revoluționar – un fanatic al acțiunii, ca Pavel Korceaghin – și eșuează, în cele din urmă, în brațele lui Manicatide,

proprietar de cai de curse, tip brutal și mitoman, speță de *maquereau* bucureștean. Este, aici, un posibil personaj de roman care s-ar fi putut impune în literatura română: tipul femeii lucide, animată de dorința de a face o mare carieră artistică, complexată, cu un sentiment puternic al ratării, în fine, Eva este femeia fără noroc în luptă cu fatalitățile existenței. Notabilă este, și în *Facerea lumii*, pictura străzii. Prozatorul știe să prindă mișcarea dezordonată a mulțimii, culorile bălțate ale cartierelor mărginașe, poezia lucrurilor degradate, accentele de umanitate ale oamenilor mici și necăjiți. Când nu intervine schema politică reducăționistă și judecata psihologiei de clasă, ca în *Șoseaua Nordului*, proza aceasta directă, agresivă, deloc obedientă față de convențiile literaturii „cu ștaif” – cum îi zice autorul – poate atinge valori superioare estetic. Dar exceptând *Groapa*, o parte din nuvele, *Princepele* și, în bună parte, *Săptămâna nebunilor*, narațiunile nu sunt până la capăt bine construite. Prozatorul dă impresia că se zorește, face colaje, introduce reportaje, scrise probabil anterior, lățește descripțiile panoramice, cu un cuvânt nu are răbdare să-și termine scenariul epic. Lucrează atent pe bucăți pe care le introduce, apoi, într-o schemă cu multe goluri. Și, cum golurile trebuie umplute, prozatorul evadează din subiect, deschide paranteze, inventează episoade fără legătură organică între ele. Este cazul romanului *Ianus*, apărut în 1993, după moartea scriitorului. O sută cincizeci de pagini sunt aici bune, dense, cu fragmente admirabile (descrieri succesive ale cromaticii marine), cu o intrigă nouă în proza autorului, pagini care atestă ceea ce comentatorii săi au numit imaginația senzorială, toate scrise cu o mare libertate de spirit. Vin, apoi, alte capitole plasate în Elveția, la Londra, Paris, în America de Sud etc. Naratorul – un arhitect care a stat la închisoare din cauza unei expoziții cu „greșeli” ideologice – circulă peste tot și povestește inițiativele sale erotice, descrie (inspirat) orașele pe care le vizitează, face reflecții despre starea morală a lumii, ia masa cu prietenii și, după bunul obicei al prozatorului realist, înfățișează expert gastronomia specifică locului. Impresia de improvizație, de colaj, de inconsistență epică nu poate fi însă îndepărtată la lectură, cu toată verva reporterului care știe să vadă elementul de surpriză într-un tablou. **B.** iese din perimetrul uman care-i consacrase talentul, iese și din epoca fanariotă în care se refugiase, pentru a

scrie un roman de actualitate, o proză acidă, cu referințe directe la oamenii politici ai vremii, cu multe aluzii la evenimente și personalități dintr-un motiv sau altul nenumite. Roman politic și pentru că are ca temă esențială destinul creatorului în cadrul unui sistem totalitar. Și cum politicul angajează morala indivizilor, **B.** scrie și un roman de moravuri, ceea ce înseamnă portrete, pamflete, reflecții despre viața nomenclaturii, însemnări critice despre justiție și lașitate. Îl scrie cu furia și intransigența omului păcălit. Omul care a intrat în sistem, l-a servit și apoi i-a căzut victimă. *Ianus* debutează cu prezentarea unei ședințe solemne, aceea în care „Reformatorul” denunță cultul personalității „Mustăciosului” (I.V. Stalin, desigur). Scenă epică bună: portretele ipochimenilor (vechii și noii activiști), atmosfera solemnă, „spaima bestială” care este în spatele discursurilor, proaspetele acte de lașitate etc. Un „Bizanț fictiv”, zice naratorul care asistă la acest spectacol în care frica și ipocrizia colaborează intens. În proza lui **B.** naratorul este secondat mereu de un pamfletar redutabil și de un portretist vitriolant. Ieșit din ședință, naratorul evadează în istorie. Propria istorie. Povestește, altfel zis, viața lui de tânăr intelectual boem într-un București postbelic suprarrealist. Viață aventuroasă marcată de femei bizare, de beții crâncene și de discuții interminabile cu amicii, de colind prin expoziții. Colecția de femei a naratorului cuprinde toate tipurile, de la femeia așa-zis culturală, sterilă și vicioasă, la mahalagioaicele grase și sentimentale. Însă experiențele sunt, de regulă, triste. Femeile dispar, se căsătoresc bine sau eșuează în profesii modeste. *Ianus* rămâne o bună proză de tip gazetăresc, pitorească, acidă, sufocată, mai ales în partea a doua, de reportaj.

Al doilea punct de rezistență în opera lui **B.**, proza istorică și parabolică *Princepele*, este „fructul unei mâini prelungite”, ca și *Groapa*, sinteza unei epoci (epoca fanariotă), un basm și o scriere lirică, în fine, emblema unui fenomen moral: dualitatea caracterului uman („Construcția și Distrugerea, Răul și Binele, Ideal și Nonideal, Sacrificiu și Nepăsare”). Cartea, începută sub forma unei nuvele prin 1962 și, reluată, amplificată, a fost publicată după alți șapte ani. Este o parabolă în stilul pe care îl folosesc mulți scriitori moderni, de la Ernst Jünger la Marguerite Yourcenar: o fabulă despre putere și destin, o construcție barocă, fastuoasă, cu punct de plecare în *Craii de Curtea-Veche* de Mateiu I.

Caragiale. Unii comentatori au văzut în ea un dialog platonician și chiar „un dialog dictatorial”, ceea ce este o bizarerie pentru că dialogul presupune o minimă posibilitate de comunicare. *Princepele* este mai degrabă o carte polemică, un lung pamflet, cu momente de meditație și descrieri somptuoase și crude, o proză, în fine, de atmosferă în care memorabile sunt scenele de streche colectivă: petrecerea invertirilor la hanul numit „La Norocul Cailor”, răscoala năimiților de la Curtea Veche, desfrâul tălănițelor din puturoasele cârciumi bucureștene etc. Capacitatea prozatorului de a fotografia mediile caleidoscopice se verifică și aici, unde este o lume de adunătură peninsulară, dregători venetici, boieri de neam scăpătați, „prințese” și „baronese” cu titluri traficate, femei, altminteri, de o amoralitate scandalosă. Una se lasă răstignită în iarbă de patru căldărari, alta (baroneasa Buller) se dragostește cu băieșișele, o Ruxandra Florescu se ține cu câinii, în timpul molimei de ciumă virtuțile înaltelor dame nord-dunărene cedează. Prozatorul are predilecție pentru aceste medii în care luxul și spurcăciunea excelează, are și talentul, remarcabil, de a le fixa într-un limbaj pe care în bună măsură îl fabrică (uneori cu improprietăți vizibile) din documentele de epocă. Parabola propriu-zisă are câteva puncte de reper. Este, întâi, *Princepele*, personaj-sinteză, omul puterii într-o lume în care totul se vinde și se cumpără. El unește subtilitățile, duplicitățile „principelui” de Renaștere, așa cum le-a prezentat Machiavelli, cu vicleniile, cruzimile omului ieșit din Fanar. E un despot luminat în variantă răsăriteană,

Eugen Barbu și Ștefan Andrei

suferă de „melanholie”, dar, la nevoie, când puterea îi este amenințată, lasă deoparte subtilitățile și reprimă cu brutalitate. Al doilea element în această ecuație a puterii în variantă dunăreană este messerul Ottaviano, consilierul Princepelui. Tip clasic de intrigant format la școala lui Machiavelli și adaptat la moravurile locului. E chiromant și cabalist, circulă prin lume însoțit de sfere armilare, planisfere, orgi de lemn și retorte. Îndeamnă pe omul puterii să construiască în spirit și, în acest sens, inițiază proiecte de opere grandioase (aluzie străvezie la ceea ce se întâmplă în epoca în care trăiește prozatorul). Messerul este, cum era de așteptat, infidel, trădează ușor și este pedepsit. Opus lui, în morala narațiunii, Ion Valahul, simbol al înțelepciunii și demnității populare. Epic vorbind, personajul din urmă nu are însă consistență. Romanul se încheie cu uciderea Princepelui de către trimisul Sultanului, în timp ce în Bucureștiul mizerabil se pregătește să intre alt principe, însoțit, bineînțeles, de alt messer. Istoria se repetă, mecanismele puterii continuă să funcționeze cu alți actori și, mai totdeauna, cu aceleași efecte. Haricleea, soția Princepelui decapitat, se pregătește să lupte pentru a-și aduce fiul pe tron, trecând, ca și Evanghelina, mama domnitorului cu trupul sfâșiat de câini, prin aceleași umilințe. Parabola se încheie cu această morală și în această notă de pasionalitate de fast oriental și spurcăciune. *Săptămâna nebunilor* este tot o parabolă, plasată în aceeași istorie (sfârșit de Ev Mediu răsăritean), cu deosebirea că prozatorul își plimbă protagonistul de la București la Veneția. Mai exact, alternează narațiunea în așa chip încât o scenă se petrece în Piața San Marco și în palatele situate pe canale, alta – de un realism brutal – are loc în capitala îngropată în troiene de zăpadă a Valahiei. Hrisant Hrisoscelu se întoarce, sărăcit, în București, după ce tocuse la Veneția averea proprie și, mai grav, banii „Mișcării”, aceea care voia să răstoarne stăpânirea otomană din Europa și să reinstaureze un împărat creștin la Bizanț. Lucrurile se lămuresc cu greu, mai târziu, autorul face mereu aluzii la „Trimisul” (omul „Mișcării”) care va apărea într-o zi pentru a cere socoteală lui Hrisant pentru trădarea lui, dar nu spune niciodată cu precizie ce este această „conspirație”, cine o conduce, în ce fel este organizată și care sunt scopurile ei. O propoziție din chiar prima pagină pune cititorul în gardă; acolo este prezentat secretarul lui Hrisant Hrisoscelu, livonianul fără

nume, trecut prin toate cancelariile europene, secret și duplicitar ca și messerul Ottaviano din *Princepele*. „Ei sunt trimiși de cine știe cine și nu află nici până la moarte ce anume urmăresc”. O propoziție misterioasă. Romanul se încheie, deliberat, fără a o lămuri. Intriga, la acest nivel, este inesențială în roman. Justifică doar starea de stenahorie în care s-a instalat Hrisant, complicată cu o filosofie de viață specific răsăriteană. Romanul trăiește estetic, ca și *Princepele*, prin pictura moravurilor din cele două părți ale Europei. Mai pregnantă, mai credibilă epic când este vorba de lumea valahă. Dar mai întâi elementele, puține câte sunt, ale acțiunii: Hrisant revine însoțit de faima de a fi putred de bogat în București, într-o iarnă scitică; se închide în casă și răspândește zvonul că va organiza un mare carnaval pentru protipendada locală; este vizitat de Neranțula Mavrodin, femeie teribilă, complet amorală, cu care petrece o noapte de pomină, apoi de doi vechi prieteni, Ionică Greceanu și Vasilică Ghica, aristocrați și colportori, care-l pun la curent cu intrigile Valahiei: cine pe cine a mai trădat, ce capete au căzut, ce isprăvi au mai făcut damele din înalta societate etc. La acest punct, proza, în genere statică, capătă ritmuri mai iuți și, în stilul cunoscut din narațiunile anterioare, faptele senzaționale se îngrămădesc în pagină. O cohortă de femei teribile defilează: tinere și mai puțin tinere, nerușinate și fatale. Hrisant Hrisoscelu, obosit de o iubire eșuată (pentru Herula Lucrezia Vimercatti), primește inert aceste vești scandaloase și, în singurătatea palatului său, re trăiește aventura de la Veneția cu Herula, în aceeași notă de poezie crepusculară, de rafinement al decăderii. Un topos care revine în literatura europeană, simbol al măreției, luxului și viciului. **B.** aduce accentul polemic, simțul lui special pentru derizoriu, dar și capacitatea, enormă, de a sugera atmosfera marilor comunități umane. Veneția este locul unde se petrece. Orașul este el însuși o operă de artă care se scufundă, lent, dar ireversibil, invadat acum de turiști. Prozatorul român îl duce pe Hrisant într-o Veneție de la sfârșitul medievalității, un spațiu luxuriant unde se pierd averile, înfloresc nu artele, ci pasiunile trecătoare și, mai ales, se conspiră. Hrisant se îndrăgostește de Herula, probabil grecoaică, femeie frumoasă, îndrăcită, combinativă, căsătorită cu un Vimercatti, nobil detractat și complice. O variantă italienească a „legăturilor primejdioase” cu actori balcanici. Îndrăgostit și răsăritean, aspirantul la tronul

Bizanțului este o victimă ușoară. Risipește banii „Mișcării” și o părăsește pe Herula, care refuză să-l însoțească în incerta, îndepărtata Valahie. O istorie, așadar, de dragoste tristă și mai ales o prezentare aproape muzicală a peisajului venețian. Prozatorul se dovedește a avea, la acest punct, un talent inepuizabil. Personajele sunt, în fapt, figuri secundare pe această imensă pânză. Hrisant este naivul străin căzut într-o lume specializată în intrigă. Nestatornicia curtezanei îi întărește sentimentul zădărniceii lumii. Idealist, angajat în tinerețe într-o conspirație universală, se lasă înfrânt de o pasiune nechibzuită. Trădează și trăiește cu teama că ora socotelilor va veni. Este, de altfel, ca personaj literar, tot atât de reușit ca și *Princepele* melancolic. Cu o notă în plus: boala lui este inerția, stenahoria. Întors în Valahia, Hrisant trăiește vegetând ca un Oblomov cu mentalități fanariote; visul lui de tinerețe se spulberase, iar, acolo, la Veneția, unde iubise și se ruinase, „ceva murise” în el. „Din el ieșise ispita” și în el se instalează, temeinic, nepăsarea și o teamă din ce în ce mai vagă. Femeile, pe care le iubise cu ardoare, îi sunt acum indiferente, puterea nu-l mai atrage, domnitorii se schimbă fără ca el să-i cunoască, moșiile se duc la creditori, slugile îl părăsesc, marea sărbătoare pe care o anunțase (carnavalul de „săptămâna nebunilor”) se tot amână până ce lumea lacomă de petrecere o uită. Romanul face cronică acestui sentiment de voluptuoasă pierdere de sine. Un personaj, din acest punct de vedere, original în literatura română, bogată în ariviști, visători, oameni inadaptabili, victime ale societății, cinici și mitocani sentimentali. Hrisant Hrisoscelu reprezintă varianta individului care își trăiește cu bucurie ratarea. Se retrage din lume, își contemplă fără panică singurătatea, rememorându-și o iubire păguboasă și violentă într-un peisaj de Renaștere târzie și medievalitate vicioasă. Din acest unghi, *Săptămâna nebunilor* este o carte singulară în epica românească. O proză estetică, ușor manieristă, în stilul unui barochism balcanic, un barochism târziu, reinventat și cultivat într-o epocă în care proza merge spre alte modele. Când romanul european tinde să devină un metaroman și să se povestească pe sine, **B.** se refugiază în istorie și în povestire, dă o mare extindere senzaționalului, inventează o limbă și reabilitează descripția printr-o infuzie masivă de pitoresc și livresc, amândouă cu oarecare ostentație. Descripția nu mai este, în acest caz, un simplu instrument de a

Eugen Barbu, Virgil Teodorescu, George Macovescu, Mihnea Gheorghiu

pregăti intrarea personajelor, ci un subiect estetic în sine, un exercițiu superior de virtuozitate și răsfăț lingvistic, pe urmele lui Ion Ghica (un posibil model). Propozițiile înaintează acum mai lent, ca niște corăbii încărcate cu odoare de preț pe un fluviu vast. Iată o primă imagine a Bucureștiului hibernal: „Trecuseră de mahalaua Scorțarului și se auzeau trosnind niște stejari în acel joc al fulgilor ce păreau o cometă despletită, umblând prin oraș de capul ei. Lămpile neamțului clipeau pe omăt și caii ungurești auzind nechezatul din grădina lui Meitani începură să dea semne de neliniște, nu mai țineau trapul, trăgeau care încotro, și vizitiul începu să-i înjure și să-i biciuiască. [...] Uite și biserica Sfântului Ion cu nava ei prelungă și turlişoare vărsate, uite și Bărăția ce nu amortise pentru că aici era un loc aglomerat unde mai mișunau mușteriii și muierile, șandalii și pezevenghii, vânând vreun prost cu punga plină. În față, la Hanul lui Piper, două mârțoage se bălegau în zăpada proaspătă. Vizitiul

chemă masalagii sgribuți de frig sub șopron, aruncându-le un pumn de parale și aceștia, cu grătarele în spate ca niște cocoase, aprinseră faclele și cârpele nămolite în păcură, alergând în fața carozzei”. Vor urma alte picturi pe mătase, în culori groase, la fel de expresive, în concurență cu descrierile Veneției muribunde și sclipitoare. Resuscitând aceste vechi mijloace de seducție epică, **B.** reușește să creeze un spațiu imaginar de care se va lega de aici înainte numele său, așa cum la debut se identificase cu acela din *Groapa*, unde culorile sunt mai terne și mișcarea epică mai rapidă.

Groapa afirma un stilist creator de atmosferă, un prozator din fibra balcanicilor, fixat asupra mediilor sordide, venind să se atașeze unui lung șir de autori români, diferiți ca formulă și valoare, ce evocaseră la rândul lor umanitatea declasată și tragică a periferiilor: Delavrancea (în câteva nuvele), Liviu Rebreanu (în *Golanii*), G.M. Zamfirescu (romanele cunoscute), Stoian Gh. Tudor (Hotel Maidan), Paul Daniel (Republica Barbă Rasă) și atâția

alții. Față de aceștia, Eugen Barbu este independent prin factura stilistică, dar consonant prin problematică și prin optica asupra lumii „de la margine”: duritatea raporturilor umane, „patima”, fondul sentimental subiacent etc. În felul acesta, cartea se așază la capătul unei serii, pe care o ilustrează remarcabil, nedepășind-o totuși, în chip substanțial, sub raportul viziunii generale.

Princepele se subsumează și ea unei tradiții artistice bogat reprezentate în literatura anterioară: Filimon, Ghica, I.L. Caragiale (din Kir Ianulea), Mateiu Caragiale etc., dar implică, mai subliniat decât Groapa, o tentativă modernă. Neliniștile Princepelui, disperarea, viciul ca paleativ al urâtului, fascinația puterii – iată numai câteva din elementele unei problematice care trimite spre realități ale lumii de astăzi, turnând în tiparele narațiunii de epocă un material permeabil climatului de idei contemporan. Cu voluptate neascunsă prozatorul se dăruie evocării pitorrești, desfășoară imagini colorate intens, puternic animate, captivându-ne prin somptuoasa și via descriere a ceremoniilor de la Curtea fanariotă, a serbărilor și ritualurilor religioase, prin erudita înșirare de ranguri boierești și ecleziastice, prin inventarierea savantă a vestimentației specifice, a mâncărilor și băuturilor servite la impunătoarele banchete, totul cu simț epic, integrat adică unei povestiri pline de sevă.

GABRIEL DIMISIANU

Eugen Barbu e un nuvelist de mijloace variate epice, psihologice și sociologice, strălucit evocator de medii și tipuri, chiar când acestea apar doar câteva clipe. Scriitorul are o excepțională memorie a lucrurilor și faptelor văzute sau auzite, observatorul știe să aleagă detaliul caracteristic, iar naratorul momentul semnificativ, în stare să creeze o atmosferă sau să dea viață unui tip.

AL. PIRU

SCRIERI: *Gloaba*, București, 1955; *Tripleta de aur*, București, 1956; *Balonul e rotund*, București, 1956; *Unsprezece*, București, 1956; *Pe-un picior de plai*, București, 1957; *Groapa*, București, 1957; ed. București, 1982; *Oaie și ai săi*, București, 1958; *Patru condamnați la moarte*, București, 1959; *Să nu-ți faci prăvălie cu scară*, București, 1959; *Șoseaua Nordului*, București, 1959; ed. I-II, București, 1965–1967; *Cât în șapte zile*, București, 1960; *Tereza*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1961; *Prânzul de duminică*, București, 1962; *Facerea lumii*, București, 1964; *Jurnal*, București, 1966; ed. 2, București, 2003; *Atac în cer*, București, 1966; *Măștile lui Goethe*, București, 1967; *Labyrintul*, București, 1967; *Osânda soarelui*, București, 1968; *Vânzarea de frate*, București, 1968; *Teatru*, București, 1968; *Foamea de spațiu*, București, 1969; *Martiriul Sfântului Sebastian*, București, 1969; *Princepele*, București, 1969; *Jurnal în China*, București, 1970; *Cu o torță alergând în fața nopții*, București, 1972; *Caietele Princepelui*, vol. I, Cluj, 1972, vol. II–VII, București, 1973–1981; *Războiul undelor* (în colaborare cu Nicolae Paul Mihail),

București, 1974; *Incognito*, I–IV, București, 1975–1980; *Miresele*, București, 1975; *O istorie polemică și antologică a literaturii române de la origini până în prezent*, vol. I: *Poezia contemporană*, București, 1975; *Săptămâna nebunilor*, București, 1981; *Ianus*, București, 1993; *Opere*, I–II, îngr. Mihai Ungheanu, pref. Eugen Simion, București, 2006. **Traduceri:** William Faulkner, *Nechemat în țărână*, pref. Radu Lupan, București, 1964 (în colaborare cu A.I. Deleanu), *Cătușul*, București, 1967 (în colaborare cu A.I. Deleanu), *Orașul*, București, 1967 (în colaborare cu A.I. Deleanu), *Casa cu coloane*, București, 1968 (în colaborare cu A.I. Deleanu); J. B. Priestley, *Fundătura îngerilor*, pref. Matei Călinescu, București, 1964 (în colaborare cu A.I. Deleanu); Konstantin Simonov, *Nimeni nu se naște soldat*, I–II, București, 1966 (în colaborare cu Vladimir Cogan), *Ultima vară*, I, București, 1974 (în colaborare cu Gr. Tatuș); Thomas Mann, *Doctor Faustus*, pref. Ion Ianoși, București, 1966 (în colaborare cu A.I. Deleanu); Panait Istrati, *Opere alese – Œuvres choisies*, ed. bilingvă, îngr. și pref. Al. Oprea, vol. I–VI, vol. VII–IX în colaborare, București, 1966–1984.

Repere bibliografice: Georgescu, *Încercări*, II, 100–105; Damian, *Direcții*, 101–115; Simion, *Orientări*, 250–259; Ardeleanu, *Însemnări*, 74–99; Regman, *Cărți*, 58–62; Dimisianu, *Prozatori*, 130–135; Perpessicius, *Lecturi*, 415–431; Vlad, *Convergențe*, 271–275; Andriescu, *Disocieri*, 242–250; Tomuș, *Răsfrângeri*, 267–272; Andriescu, *Relief*, 172–185; Eugen Barbu interpretat de..., îngr. și pref. Emil Manu, București, 1974; Tașcu, *Incidențe*, 194–219; Streinu, *Pagini*, IV, 263–265; Ungureanu, *Proză*, 41–79; Vlad, *Lectura*, 242–248; Ștefănescu, *Preludiu*, 150–160; Regman, *Explorări*, 51–60, 121–132; Manu, *Eseu*, 209–243; Simion, *Scriitori*, I (1978), 543–581; Munteanu, *Jurnal*, II, 246–252; Zăciu, *Lancea*, 386–399; Piru, *Ist. lit.*, 513–516; Popa, *Competență*, 224–256; Iorgulescu, *Ceara*, 188–202; Dobrescu, *Foiletoane*, III, 60–67; Leonte, *Prozatori*, I, 120–135, II, 107–132, 258–265; Ungureanu, *Proza rom.*, I, 264–309; Sorescu, *Ușor cu pianul*, 398–402; Rachieru, *Vocația*, 125–143; Ștefănescu, *Prim-plan*, 135–144; Holban, *Profiluri*, 38–55; Lovinescu, *Unde scurte*, I, 193–198, 367–369, III, 67–70, 73, 76, 96–100, 348–352; Cristea, *A scrie*, 243–248; Ierunca, *Dimpotrivă*, 122–129, 313–354; Ungheanu, *Scriitorii*, 146–149, 157–159, 182–184; George, *Întâlniri*, 190–205; Grigurcu, *Imposibila, passim*; *Dicț. analitic*, II, 113–118, III, 65–69, 411–415, IV, 87–93; Grigurcu, *Amurgul*, 172–184; *Dicț. esențial*, 60–62; Ghițulescu, *Istoria*, 407–409; Manolescu, *Lista*, II, 75–92, III, 163–168; Grigurcu, *În răspăr*, 89–92; Mircea Muthu, *Balkanologie*, I, Cluj-Napoca, 2002, 20–23, 29–32; Zamfirescu, *Istorie*, II, 384–389; Cristea-Enache, *București*, 30–31; Ștefănescu, *Istoria*, 269–278; Manolescu, *Istoria*, 970–978; Popa, *Ist. lit.*, I, 272–273, *passim*, II, 698–718, *passim*; Georgiana Sârbu, *Istoriile periferiei*, București, 2009, 17–51, *passim*. E.S.

BARBU, Ion
(pseudonim al
lui Dan Barbilian;
19.III.1895, Câmpulung –
11.VIII.1961, București),
poet, eseist, traducător.

Este fiul Smarandei (n. Șoiculescu) și al lui Constantin I. Barbilian, magistrat. Pe linie maternă, este vlăstarul unei stirpe de moșneni valahi (ale cărei atestări documentare au fost depistate până la orizontul anului 1564), deveniți orășeni, bucureșteni, iar pe linie paternă e descendent dintr-un neam tot de origine valahă, tatăl său fiind fiul unui Ioan Barbu, maistru zidar, locuitor în București, pe strada Omul de Piatră. Numele tatălui viitorului poet fusese schimbat din Barbu în Barbilian prin inițiativa unui profesor de latină din liceu; **B.**, care nu era încântat de sonoritatea numelui „Barbilian”, a ales drept pseudonim literar numele bunicului său, după cum o sublinia într-un interviu din 1927. Cariera de magistrat a tatălui lui **B.** a implicat – din 1894 și până în 1910, an în care a fost numit la Giurgiu, unde avea să rămână până la pensionare – frecvente schimbări de domiciliu, acesta fiind numit, la intervale de doi, trei sau patru ani, în posturi situate în diferite localități, mai ales din cuprinsul fostului județ Muscel (Rucăr, Câmpulung, Stâlpeni), dar și din alte ținuturi ale țării (Bălcești, județul Vâlcea, Dămieniști, județul Roman), astfel încât viitorul poet a urmat primele trepte ale cursului școlar în localitățile prin care familia s-a văzut nevoită să peregrineze. Din 1906 urmează gimnaziul la Liceul „I.C. Brătianu” din Pitești, continuându-le din anul următor la Câmpulung, la Gimnaziul „Dinicu Golescu”. Din 1910, după stabilirea definitivă a familiei la Giurgiu, urmează cursul superior al liceului la București, locuind în gazdă. În primii doi ani la Liceul „Gheorghe Lazăr”, iar în următorii doi la „Mihai Viteazul”, unde își dă bacalaureatul în 1914, în fața unei comisii prezidată de matematicianul Gh. Țițeica. Talentul și excelența în materie de matematici i se vădesc peremptoriu din anii de liceu. Tot de atunci datează și trezirea interesului pentru poezie, precum și primele

exerciții literare proprii. Prietenii Simon Bayer (cu care stă în gazdă la București) și Tudor Vianu (cunoscut la Giurgiu, în cursul vacanței de vară din 1912, regăsit la București și rămas prieten pe viață) sunt cei care, mai inițiați în materie de literatură, vor fi contribuit la canalizarea ardorii sale creative și către tărâmul artei cuvântului. În toamna anului 1914 devine student al Facultății de Științe, secția de matematică a Universității bucureștene. Intrarea României în război, în august 1916, aduce după sine întreruperea studiilor: încorporat, repartizat la Școala Militară de Artilerie și Geniu aflată la Huși, tânărul rămâne sub arme până în 1918, când este lăsat la vatră cu gradul de plutonier; din toamnă, își continuă studiile la Universitate. În timpul anilor de război poezia îl preocupă tot mai stăruitor: este perioada când scrie mai multe dintre poemele etichetate mai târziu drept „parnasiene”: *Lava, Elan Munții, Copacul, Fulgii* ș.a. Debutul său literar absolut, în presă, este înregistrat la 28 septembrie 1918, când poemul *Ființa* este publicat în „Literatorul” lui Al. Macedonski, sub semnătura Ion Barbu. În anul următor, toamna, în ziua înmormântării lui Al. Vlahuță, poetul se duce la E. Lovinescu, care relatează acea primă vizită în *Memorii*: „...ușa biroului meu s-a deschis pentru a face loc unui tânăr subțiratic, tip oriental, smolit, cu ochii, după cum s-a spus, vegetali, de plante acvatice, cu pasul precipitat și decis. Se numea «Popescu», era poet, și-mi întinse un caiet cu aparențe sumare, pe a cărui primă pagină se citea: *Copacul*. [...] Citii o poezie, două, trei: versuri parnasiene, dure, lapidare, ceva din Hérédia, din Leconte de Lisle, pe fondul frenetic al lui Nietzsche, cu un material verbal personal și o tăietură energică. Aveam în față un poet căruia îi mai lipsea doar un pseudonim. [...] – Numele meu este Dan Barbilian, student în matematici. Dar nu merge... Dan... Dan... Barbilian... Bar... bi... lian... bilian... nu, nu sună, rimează și e dulceag... nume de mandolinist... Nu poți ieși necuviincios în lume...[...] Tânărul vorbea cu glas profund, cavernos, cu gestulații și izbucniri fără să pot distinge amestecul de sinceritate, de poză, de retorică studiată sau de simplă improvizație. Din potriveală în potriveală s-a oprit totuși la pseudonimul Ion Barbu... Principalul era că mă aflu în fața unui poet autentic, sosit la apelul meu adresat «celor ce vin». În „Sburătorul” (numărul din 6 decembrie 1919) îi apar cinci poeme însoțite de o călduroasă

prezentare – *Un poet nou* – semnată de E. Lovinescu. În lunile următoare poetul frecventează întrunirile cenacului Sburătorul, ulterior intră în conflict cu E. Lovinescu și frecventează pentru scurtă vreme cenacul condus de Mihail Dragomirescu. Poeme îi sunt publicate în „Sburătorul” până în iunie 1920, apoi **B.** colaborează cu versuri din aceeași plămadă la „Umanitatea”, „Hiena”, „Universul literar”, „Cuvântul liber”, „Ideea europeană”, „România nouă”. Mai semnează, parcimonios, eseuri – primul este intitulat *Opera de artă concepută ca un efort de integrare* și apare în revista ieșeană „Umanitatea” – și articole pe teme literare, cronici etc., leagă prietenii în lumea literară, își continuă cu spor studiile, obținându-și licența în matematici în octombrie 1920 și își continuă goana nepotolită după aventuri galante, care i-a parafat anii primei tinereți. Ține socoteala numeroaselor cuceriri erotice, la modul donjuanesco. În 1921, la sfârșitul verii, pleacă în Germania, cu recomandarea lui Gh. Țițeica, în vederea obținerii titlului de doctor în matematici la Universitatea din Göttingen. Sejurul german va fi bogat în trăiri intense și în episoade aventuroase; din cauza lenei și a crailăcurilor, poetul nu poate birui lipsa de sânguință la învățătură fiind și lipsit de apetență și adeviune față de tematica pe care trebuia s-o aprofundeze în cadrul cercetării doctorale, considerată ca o limitare a libertății de gândire. Se întoarce în țară după aproape trei ani, în primăvara anului 1924, fără să fi luat doctoratul, dar cu sănătatea serios zdruncinată, fiind afectat de toxicomanie; intoxicat cronic cu eter și cocaină, a fost nevoit să petreacă mai multe luni într-o casă de sănătate. Avea să susțină în 1929, la Universitatea bucureșteană, tezele de doctorat *Reprezentarea canonică a adunării funcțiunilor ipereliptice și Grupuri finite discontinue*. În 1921, după plecarea lui la Göttingen, îi apăruse, în preajma Crăciunului, într-o prezentare grafică inadecvată, cu ilustrații de M. Teișanu, placheta *După melci*; astfel, s-a produs debutul editorial al poetului, însă autorul a repudiat volumul, fiind foarte nemulțumit de factura și stilul ilustrațiilor (de altfel, cartea a fost retrasă din librării, devenind o raritate). Căsătorit în 1925 cu Gerda Annemarie Margot Hossenfelder, fiica unui medic din Cottbus, pe care o cunoscuse la Tübingen, **B.** locuiește la Giurgiu, unde predă matematica la Liceul „Ioan Maiorescu”. Devine, în 1926, asistent la Catedra de geometrie analitică a Universității din București și „face naveta” până în

anul următor, când se stabilește la București, unde predă ore de matematică la Liceul „Spiru Haret”, ulterior la „Dimitrie Cantemir”. În 1929 renunță la orele de la liceu, consacându-se integral carierei universitare: avea să devină conferențiar în 1932, iar în 1941 profesor. Dăruit cu statornicie vocației sale de matematician, **B.** nu se leapădă de chemarea de poet, nu abandonează interesul pentru chestiunile literare și culturale, frecventează mediile scriitoricești, scrie versuri, dar și articole de atitudine despre poezie, eseuri pe teme de estetică literară (*Poezia leneșă*, „*Evoluția poeziei lirice*” după E. Lovinescu, *Poetica domnului Arghezi*, *Salut în Novalis* ș.a.), cronici. Publică puțin, dar devine cu rapiditate un personaj marcant al vieții literare. În intenția de a scoate un volum de versuri cu titlul *Ochian*, predă în 1926 manuscrisul la Casa Școalelor, însoțit de referate favorabile semnate de E. Lovinescu și de Liviu Rebreanu, dar textul nu e tipărit. Pregața, originalitatea, vigoarea ideatică și intransigența intervențiilor lui publicistice – de fapt, eseistice – fac vâlvă, stârnesc polemici. Memorabilă rămâne, de pildă, disputa stârnită de eseul privind poetica argheziană (*Poetica domnului Arghezi*, „*Ideea europeană*”, 1927), motto-ul fiind „Cu-ncruntare mă-ndoiesc de acest astru”, un vers din E.A. Poe în traducerea lui **B.**. Este o diatribă care a deșteptat un val de proteste și luări de poziție în presa culturală a vremii. E de reținut însă că acest episod belicos nu a ruinat ireversibil legăturile personale dintre cei doi mari poeți, care, odată incidentul aplanat, s-au aflat în relații cordiale. Admirator entuziast al scrisului lui Mateiu I. Caragiale, **B.** a fost – de pildă, prin eseul *Răsăritul crailor* (1929) și prin poemul *Protocol al unui club Mateiu I. Caragiale* (1947), dar nu mai puțin prin „agitație” directă, în cercurile amicale – inițiatorul unui adevărat „cult” vizându-l pe autorul *Crailor de Curtea-Veche*, „oficiat” de o elită de cunoscători (între care Al. Rosetti). În decembrie 1929 (anul de apariție indicat pe copertă e 1930) îi apare – la Editura Cultura Națională, condusă de Al. Rosetti – volumul *Joc secund*. Cartea este salutată ca un eveniment literar de primă importanță, considerată o capodoperă, comentată elogios de cei mai importanți cronicari literari și de alți cărturari prestigioși. Autorul este astfel propulsat în vârful piramidei valorice a poeziei române, loc pe care avea să-l păstreze până în ziua de azi, cu o eclipsă în vremea dictaturii realismului socialist, depășită în

1964, când operele îi sunt editate și comentate din nou. După apariția volumului *Joc secund* însă, poetul **B.** cumva cedează pasul în fața matematicianului Dan Barbilian. Nu avea să mai publice vreun volum de poezie și își reduce sensibil prezența în periodice. Numeroase versuri de circumstanță, de uz privat, conservate prin colecții, au fost scoase la iveală postum, în edițiile critice. În vremea guvernării legionare, în toamna anului 1940, poetul a colaborat la gazete de extremă dreapta, publicând câteva poeme de oportunitate politică (într-unul din ele figurând, printre altele, elogierea conducătorului Legiunii și a șefului regimului nazist din Germania) și un portret – în proză – elogios al lui Zelea Codreanu; opțiunea lui politică, limitată la aceste manifestări, va fi fost probabil una de conjunctură, motivată și de unele interese de carieră, în încercarea de a-și asigura promovarea ca profesor titular la Universitate. Alt poem de circumstanță avea să schițeze autorul în 1948 (*Bălcescu trăind*, publicat în 1956). În primii ani de după război, în 1946 și 1947, **B.** a animat un ceneclu denumit „Mateiu I. Caragiale”, încurajând și sfătuind (mai) tineri literați precum Adrian Rogoz și Nina Cassian (căreia i-a adnotat volumul de versuri *La scara 1/1*). Din 1947 și până la începutul anilor '50 lucrează la traducerea piesei shakespeariene *Richard al III-lea*; versiunea sa va rămâne neterminată; apare fragmentar în „Viața românească”, în 1957, și integral, în volum, în 1964. După 1948, timp de un deceniu, practic nu va mai avea activitate literară publică, fiind ostracizat de regimul politic din epocă, regim ostil din principiu poeziei „ermetice” pe care o cultivase **B.** Pe de altă parte, poziția și cariera universitară a matematicianului Dan Barbilian, renumit prin contribuțiile sale științifice, nu vor fi afectate de rigorile impuse de regimul de după 1948: scurtul episod din 1940 avea să-i fie trecut cu vederea și, deși a fost la un moment dat în pericol, nu avea să fie lovit de epurările postbelice pe criterii politice. Își continuă activitatea didactică și de cercetare științifică, publică lucrări de specialitate (studii, articole, cursuri, tratate etc.) până la sfârșitul vieții. Moare, grav bolnav, la spitalul „Vasile Roaită”. Se spune că la moartea lui, din cauza unei furtuni teribile, o salcie din curtea casei din strada Carol Davila nr. 8 – unde familia Gerda și Dan Barbilian locuiau din 1929 – s-a prăbușit peste locul unde erau îngropați căinii poetului. La puțini ani după moartea

poetului, odată cu „liberalizarea” relativă a controlului ideologic, gloria de mare poet a lui **B.** a fost restaurată. În 1991 a fost ales, post-mortem, membru al Academiei Române. Figura marelui poet și matematician i-a frapat ori i-a fascinat pe contemporani, astfel încât în jurul lui s-a țesut un mit al personajului imprevizibil, incomod, excentric, frenetic, oricând capabil de reacții bizare, neprevăzute, parcă deliberat în răspăr cu așteptările din orizontul conveniențelor burgheze, adeseori provocator în gesticulația cotidiană, intransigent în chestiuni majore, tenace susținător al unor puncte de vedere neconvenționale. Nu lipsită de oarecare temei, întemeiată pe o privilegiere a anecdoticului pitoresc, sintetizând nu fără exagerare relieful mai puțin comun al unui comportament aparent extravagant, dar spontan, autentic, imaginea mitizată a poetului dă seama în fond de vivacitatea intelectuală și suflatească, de energia vitală și neastâmpărul creator care vor fi caracterizat un spirit în chip profund și legitim

răzvrătit față cu limitările mundane, în numele unor idealuri de plenitudine și excelență. Imaginea pitorească a poetului s-a configurat pe seama unui om a cărui biografie – la nivelul datelor ei concrete, documentare – a fost mai degrabă una obișnuită, nu lipsită de întâmplări sau situații dramatice, dar fără încercări tragice ori întorsături uimitoare. Elementele realmente excepționale, spectaculoase, memorabile ale biografiei sale constau în esență în chiar excelența inegalabilă a puterii lui de creație intelectuală și artistică.

N.Br.

B. este disputat de două domenii ale spiritului care rareori se conjugă: poezia și matematica. Legătura între aceste două discipline care, pentru individul comun, se împacă tot atât de bine pe cât se împacă apa cu focul nu poate fi decât una singură, și anume: poezia și matematica sunt creații ale geniului tânăr. Autorul *Jocului secund* a reușit într-un mod surprinzător să fie un mare poet și totodată un mare creator în sfera algebrei. Din mărturisirile lui reiese că a început să scrie versuri ca să-i dovedească scepticului prieten giurgiuvean, Tudor Vianu, că, dacă își pune ambiția la încercare, poate să stăpânească și regulile prozodiei, nu numai regulile geometriei. Dovada a fost făcută și pariul câștigat. Este, desigur, o explicație care ne pare, azi, neconvingătoare, dar de acceptat pentru pitorescul și nesublimitatea ei. Căci, într-o lume (lumea miticului Femios) în care orice debutant crede că prin el vorbește un zeu de sus, **B.** vine cu băiețeasca lui justificare: n-a încercat costura poeziei decât dintr-un orgoliu juvenil. Nu este unica legendă care însoțește numele lui. Și debutul lui public, evocat de E. Lovinescu este confirmat mai târziu de imprevizibilul, arțăgosul poet. Este chiar ziua în care un poet din generația anterioară, Al. Vlahuță, e condus pe ultimul său drum în sunete de fanfară. În această coincidență E. Lovinescu vede un simbol: dispariția unei generații și, implicit, a unui stil poetic și apariția altei generații și a unui alt stil, ca semn al energiei timpurilor noi. Publică cinci poeme, însoțindu-le cu o tabletă de prezentare: „Sburătorul” – scrie el într-un stil avântat, neobișnuit la un critic în genere sceptic – își face o cinste deschizându-și coloanele acestui nou poet, căruia i-am dat numele de Ion Barbu. Nimănui nu-i va scăpa viziunea genetică, lapidaritatea concepției și a expresiei, sobrietatea relativă a acestui tânăr care ne evocă în versuri frumoase și reci

poezia forțelor naturii, a materiei inerte, a prefacerii universale și a misterelor germinației. Prin vigoarea geometrică și noutatea concepției, cât și prin stăpânirea formei pietroase, literatura română s-a îmbogățit cu un nou talent tocmai în clipa în care își pierdea pe cel mai autorizat reprezentant al generației trecute. Este eterna goană a torței...” De fapt, tânărul student în matematică își luase singur numele de Ion Barbu cu un an înainte, în „Literatorul” lui Macedonski, când publică prima oară poemul *Ființa*, reprodus, apoi, în ciclul din „Sburătorul”. Probabil că debutantul a jucat bine rolul veleitarului inocent, încât a putut sugera criticului un pseudonim pe care singur și-l fixase (e numele bunicului, „maistru zidar și mahalagiu bucureștean”) și, mai ales, să-i dea credința că el, Lovinescu, a ales acest nume. În afară de orice discuție este faptul că Lovinescu i-a dat cel dintâi binecuvântarea critică. E actul de naștere al unui poet de talent și, cum se va dovedi nu peste mult timp, de mare talent. „Marele izolat” pe care îl așteaptă criticul apare, deocamdată, sub masca unui tânăr geometru deloc sfios, cu idei limpezi, categorice despre poezie, nemulțumit în curând de aproape întreaga literatură română. Surprizele nu se opresc aici. După acest început remarcant, susținut de cel mai mare critic al epocii, **B.** nu dă semne de vrednicie literară. Scrie rar și publică și mai rar. La recomandarea profesorului Țițeica, „omul-mașină”, cum îi va zice el într-o scrisoare către Tudor Vianu, pleacă în Germania pentru a-și pregăti doctoratul. Ce urmează este o poveste fabuloasă, care merită a fi reconstituită din corespondența pe care matematicianul, stabilit la Göttingen, o poartă cu Tudor Vianu, doctorand în estetică și filosofie la Tübingen, și cu un al treilea prieten, Simon Bayer, rămas în țară. Înainte de orice, lui nu-i stă gândul la poezie, dar nici la matematică. El vrea să îmbunătățească rasa prusacă, nu să scrie versuri. Scrisorile arată un tânăr cu simțurile în explozie, în veșnică expediție erotică. Are succese pe care nu le ține numai pentru sine. Le împărtășește, numaidecât, confidentului său loial și cu mult mai potolit, Tudor Vianu. O feerie, un haz nebun, o imaginație în stare de ebulliție, propoziții memorabile și mici poeme circumstanțiale, iată ce se poate citi în aceste epistole inteligente, lăudăroase, mici capodopere ale genului. Împreună cu altele câte s-au păstrat formează o pagină esențială a literaturii confesive românești.

O proză fastuoasă, mateină, ce merită a fi citită pentru bucuria spiritului. Urmărind, în continuare, destinul acestui poet, se vede că, atunci când apare în public, provoacă invariabil spiritele contemporane. Contestă, de pildă, în 1928, pe Tudor Arghezi pentru că este prea clar epic și nu se ridică la idei, acceptă stilul „intemporal și ceresc, ca Ierusalimul ortodoxiei” al poeziei lui Lucian Blaga din *Lauda somnului*, îl contestă și pe criticul care-l descoperise și-l impusese, scepticul mântuit E. Lovinescu, apoi declară că E. Lovinescu este singurul european de la Dunăre și că, în genere, este singura lui rațiune de a scrie. Un om al contrastelor, s-a spus. Un om imprevizibil, incapabil să se resemneze în melancolie. E. Lovinescu l-a înțeles în acest fel și l-a acceptat. **B.** va fi răsplata lungii lui credințe și răbdări. Credința că, într-o zi, marele necunoscut, un nou Eminescu, o să-i deschidă ușa. În 1930 „marele grec” Al. Rosetti, prieten și admirator incoruptibil, îi publică o carte de poeme, *Joc secund*, nu mai groasă decât o lamă de bărbierit, spunea mai târziu, prin anii '60, cu afectuoasă ironie, un discipol, tânărul Nichita Stănescu. *Joc secund* a impus un stil și a creat o școală. I s-a zis școala hermetică. Ecourile ei nu s-au stins nici azi. **B.** a devenit un model poetic și modelul a fost și

este încă disputat. Autorul părăsește însă poezia pentru a se dedica, în totalitate, unei discipline mai pure, matematica. Matematicile îl fericesc, poezia îl declasează, scrie el, în 1947, unei tinere poete, pe atunci admiratoare: „Cea mai bună pagină ce-am scris este, cum ți-am spus, *Veghea lui Roderick Usher*. Nu din cauza perversităților de acolo, dar în vederea adevărului care izbutește totuși să se exprime. Sunt o natură absolut plebeiană. Un Nibelung, rob în să prefacă aurul împrumutat în coroane numai prin știința penibilă a degetelor sale. Pot ajunge la cunoașterea mântuitoare nu pe calea poeziei, interzisă mie și alor mei, dar pe calea rampantă a științei, pentru care mă simt în adevăr făcut. Crede-mă. Numai matematicile mă fericesc. Poezia mă declasează, tocmai prin surclasarea pe care o încerc. Toată această pălăvrăgeală, din cauza râului cu unde murmurătoare, pe care modernismul tău îl nesocotește”. Poate fi crezut sau nu. Oricum, n-a mai publicat decât versuri ocazionale. Între ele o odă dedicată ultimului Caragiale, *Marele Mateiu*, singurul scriitor român pe care îl admiră fără rezerve. Paradoxalul **B.** nu se dezmințe. Din 1930 până la moarte Ion Barbu a cedat locul lui Dan Barbilian. Dar nici acesta nu-i mulțumit de sine. Într-o mărturisire făcută Gerdei Barbilian, devotata lui soție, spune că matematicianul care putea deveni a fost ratat de nedemna poezie și de interminabilele lui crailăcuri germano-române. Scrisorile și notele în marginea articolelor de matematică reiau ideea acestui eșec. Pare, totuși, un răsfăț sau o toană de mare spirit care practică, mai în glumă, mai în serios, pedagogia îndoielii. În fapt, **B.** este un personaj singular în tipologia spiritului românesc. Un geniu în răspăr, un geniu heladic, visător și protestatar, iubitor de marafeturile sudului și corupt de culorile lui leneșe, prăfoase, și de „zeii lui destrăbălați”, cum va scrie un alt personaj atipic din literatura română, Emil Cioran. Geometrul ajunge, cumva, să se împace cu amatorul de bairamuri și cu admiratorul lui Tudor Vladimirescu și al lui Iancu Jianu. Pandurul, zice **B.** într-o epistolă, spânzură scurt, fără alte vicisitudini. Așa procedează și el în versurile sale de o perfecțiune prozodică uimitoare. Taifasurile, hazurile, pitorescul, hagialăcul și crailăcul „se căftănesc” toate îndată ce intră în zodia „geometriei înalte și sfinte”. Formula din urmă îi aparține lui Blaga. **B.** o adoptă în articolul din 1929 despre *Lauda somnului*, ca o posibilitate a poeziei de a spiritualiza vizualitatea.

VIATA

OPERA

1895 **martie 19** Se naște la Câmpulung Dan Barbilian, fiul Smarandei (n. Șoiculescu) și al lui Constantin I. Barbilian, magistrat.

1902–1906 Face școala primară la Câmpulung, Dămieniști-Roman și Stâlpeni-Muscel, din cauza mutărilor la care e obligat tatăl său, numit în diferite funcții; ultimii doi ani învață în particular.

1906–1914 Urmează liceul la Pitești și Câmpulung, iar cursul superior la București, primele două clase la „Gheorghe Lazăr”, următoarele două la „Mihai Viteazul”.
Se împrietenește cu Tudor Vianu și cu Simon Bayer; influențat de Vianu, își încearcă forțele artistice, pentru prima oară, într-o traducere de poezie.
Este salvat de la repetenție de profesorul său de matematică, Ion Banciu.

1912 Excepțional dotat pentru matematici, câștigă concursul pe țară al „Gazetei matematice” (Gh. Țițeica – președinte al juriului).

1914 Își ia bacalaureatul.
Urmează cursurile secției de matematică de la Facultatea de Științe a Universității din București, avându-i printre profesori pe Gh. Țițeica, Dimitrie Pompeiu, Traian Lalescu.

1916–1918 E obligat, din cauza războiului, să-și întrerupă studiile și să efectueze stagiul militar urmând Școala Militară de Artilerie și Geniu stabilită la Huși. Pedepsit pentru nonconformismul său, va absolvi școala doar cu gradul de plutonier.

1918 Revine în București și frecventează din nou cursurile secției de matematică.

1919

septembrie 28 Debutează în „Literatorul” lui Al. Macedonski cu poezia *Ființa* (intitulată ulterior *Elan*), sub semnătura Ion Barbu.

Îl vizitează, exact în ziua înmormântării lui Al. Vlahuță, pe E. Lovinescu.
Va publica, semnând Ion Barbu, un grupaj de poeme (între care *Lava*, *Munții*, *Copacul*, *Banchizele*) în numărul din 6 decembrie al „Sburătorului”, cu o recomandare călduroasă a criticului (*Un poet nou*).

1919–1921

Frecventează cenaclul Sburătorul și colaborează cu versuri la revista cu același nume, precum și la „Umanitatea”, „Cuvântul liber”, „România nouă”, „Hiena”, „Universul literar” ș.a. Poemele publicate reflectă faza parnasiană a poetului: *Pentru Marile Eleusinii*, *Dionisiacă*, *Panteism*, *Nietzsche*, *Pitagora*, *Peisaj*, *Driada*, *Hierofantul*.

1920

octombrie Susține examenul de licență în matematici la Universitatea bucureșteană.

Debutează ca eseist, în „Umanitatea”, cu o recenzie (*Opera de artă concepută ca un efort de integrare*) la volumul de versuri al lui Nichifor Crainic *Darurile pământului*.

1921

La recomandarea lui Gh. Țițeica, obține de la Ministerul Instrucțiunii o bursă pentru un doctorat în Germania, la Göttingen, sub îndrumarea profesorului Edmund Landau. După numai două luni bursa îi este suspendată, doctorandul fiind nevoit să reziste doar cu sprijin financiar de acasă.

Spre sfârșitul anului poemul *După melci* i se publică într-o plachetă, ilustrată însă inadecvat, ca o carte pentru copii.

1921–1924

Duce o viață de boem, presărată cu consum de stupefiante, la Göttingen, Tübingen și Berlin, neglijându-și doctoratul și necesitând o cură de dezin-toxicare la Spitalul Mărcuța din București.

Corespondează febril cu Tudor Vianu, venit la Tübingen tot pentru doctorat.

O întâlnește pe Gerda Annemarie Margot Hossenfelder, fiica unui medic german, și o cere imediat în căsătorie.

În „Viața românească”, „Revista română”, „Contemporanul”, „Cetatea literară”, „Sburătorul” ș.a. apar poeme care vor fi incluse ulterior în structura volumului *Joc secund*: *Nastratin Hoge la Isarlâk*, *Riga Crypto* și *Iapona Enigel*, *Jazz Band pentru nunțile necesare*, *În memoriam*, *Domnișoara Hus*, *Isarlâk*, *Oul dogmatic*, *Falduri*, *Încheiere*, *Mod*, *Timbru*, *Grup*, *Statură* ș.a., precum și poeme neantologate în *Joc secund*, ca *Selim*, *Răsturnica* sau *Cântec de rușine*.

1922–1927

1925

Se căsătorește, la Giurgiu, cu Gerda Hossenfelder.

Intră, cu poemele *Păumul* și *Uvedenrode*, în *Antologia poezilor de azi*, alcătuită de Ion Pillat și Perpessicius.

1925–1929

Funcționează ca profesor suplinitor de matematică la Liceul „Ioan Maiorescu” din Giurgiu, apoi la București, la liceele „Spiru Haret” și „Dimitrie Cantemir”.

1926

Devine asistent la Facultatea de Științe din București, Catedra de geometrie analitică a lui Gh. Țițeica.

Trimite la Editura Casa Școalelor manuscrisul unui volum de versuri intitulat *Ochian*, care nu va intra însă în planurile editurii, întârziind debutul semnificativ al poetului.

1927–1930

Publică în „Ideea europeană” și în „Viața literară” articole și interviuri extrem de polemice la adresa lui Tudor Arghezi (*Poetica domnului Arghezi*) și E. Lovinescu (*„Evoluția poeziei lirice” după E. Lovinescu*) și a mai tuturor formulelor poetice din epocă. Îl elogiază în schimb pe Mateiu I. Caragiale (*Răsăritul crailor*), arătându-și, în „Ultima oră” și în „Vremea”, prețuirea și pentru Lucian Blaga (*Legenda somnului în poezia lui Lucian Blaga*) și Al. A. Philippide (*Salut în Novalis*).

1928

Îi apar în „Tiparnița literară” și „Viața literară” noi poeme (*Dioptrie, Secol, Steaua imnului*) care vor intra în volumul de debut. În „Viața literară” apare și articolul *Poezia leneșă*.

1929

Sub conducerea lui Gh. Țițeica, își ia doctoratul cu *Reprezentarea canonică a adunării funcțiilor ipereliptice* (teza principală) și *Grupuri finite discontinue* (teza secundară).

1930

Debutează editorial cu volumul *Joc secund*, la Editura Cultura Națională (director: Al. Rosetti), volum ce marchează, într-un mod simbolic, și sfârșitul carierei sale poetice.

1931

Prefățează volumul de debut al poetului Dan Botta, *Eulalii*, cu *Veghea lui Roderick Usher*, o „parafrază” după E.A. Poe.

1932

Devine, prin concurs, conferențiar la Catedra de matematici elementare și geometrie descriptivă de la Universitatea din București. În urma unor articole defavorabile poeziei barbiene ale lui I.I. Cantacuzino, poetul ripostează într-o manieră care îl determină pe critic să-l provoace la duel. Conflictul e aplanat ulterior prin intermediul martorilor celor două părți.

1934

august–septembrie Participă la două congrese ale matematicienilor din țările slave, ținute la Praga. Comunicarea sa tratează conceptul ce va fi ulterior recunoscut în literatura de specialitate drept „spațiile barbiene”.

1935

Este ales președinte al secției matematice a Societății Române de Științe.

Polemizează în „Facla” cu Vladimir Streinu și cu Șerban Cioculescu, pornind de la monografia dedicată în același an poetului de Tudor Vianu.

1936 Participă la Congresul Internațional al Matematicienilor de la Oslo.
Este ales membru titular al Academiei de Științe din România.

1938 Ține prelegeri la Institutul de Matematică al Universității din Viena și la Universitatea din Münster.

1940–1941

Colaborează la publicații legionare ca „Falanga”, „Axa” și „Buna Vestire” cu poeme (*Tindă*, 1940) și articole (*Un chip al căpitanului*, *Tabere*, *Chesat*, *Umanismul cel nou*).

1941 **decembrie** Este numit profesor titular la Catedra de axiomatică și matematici elementare a Facultății de Științe de la Universitatea din București, catedră special înființată pentru el.

1943–1955 Se consacră studierii și predării matematicii, publicând mai multe articole, studii și lucrări de specialitate.

1947

În „Revista Fundațiilor Regale” este elogiat Mateiu I. Caragiale (*Protocol al unui club Mateiu I. Caragiale*), poetul urmărind crearea unui cnaclu dedicat scriitorului.

„Decadentă” și „ermetică”, poezia lui este considerată în presa vremii neconformă cu ideologia noului regim politic.

Începe să traducă piesa *Richard al III-lea* de William Shakespeare.

1950

Îi apare în „Contemporanul” articolul *Imperialismul american este o nesocotire a forței creatoare*, conform ideologiei epocii.

1956 Tratatul *Teoria aritmetică a idealelor (în inele necomutative)* este distins cu Premiul „Gheorghe Lazăr” al Academiei.

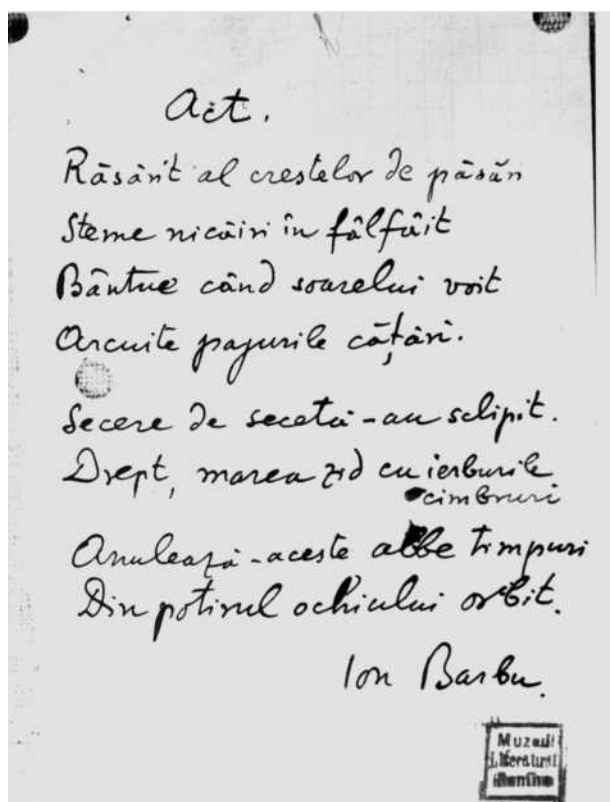
I se publică în „Viața românească” poemul *Bălcescu trăind*, aliniat ideologiei epocii.

1957

În „Viața românească” apar fragmente din traducerea *Viața și moartea regelui Richard III* de Shakespeare, editată postum, în 1964, sub îngrijirea lui Romulus Vulpescu.

1960 Apare tratatul *Grupuri cu operatori (Teoremele de descompunere ale algebrei)*.

1961 **august 11** Ion Barbu se stinge din viață la București, în urma unei ciroze hepatice.
Este înmormântat la cimitirul Bellu.

Modernitatea românească oferă o curioasă tipologie în sfera existențială. Arghezi este un geniu gospodar, chivernisit, totul are la el un ritm, o închidere și o deschidere într-o mitologie a seducției și a ambiguității. G. Bacovia este un geniu astenic, un geniu al reducăției și al suspinului. Blaga, mai tânăr cu două luni decât Barbu, stăpânește peste spațiile indeterminate ale brumelor și ale tainei. Este un geniu al iscodirii și al indeterminării, prelungește misterul și incompletitudinea romantică într-o modernitate în care retorica este pusă în discuție și lirismul se purifică. Geniul caută modele păgâne și se instalează, solemn, într-o tăcere compactă. Prin **B.** tipologia poetică românească evadează spre sud, spre o Grecie imaginară în care geometrul trăiește laolaltă, în spirit, cu beizadeaua. Geometrul este aproape ritualic nemulțumit de această beizadea nesătulă de plăcerile lumești. Beizadeaua se căiește și, după o vreme, o ia de la capăt. Personaj fabulos, un geniu al surprizei, un pandur care spânzură scurt acolo unde tradiția noastră impune bocetul și amânarea. Un mare poet care-și leagă cu nouă până la nouăzeci și nouă de noduri versul de o incoruptibilă frumusețe dificilă.

Revenind la debutul lui **B.** și la versurile pe care mai târziu le-a renegat, se vede că lui E. Lovinescu i-au plăcut și nu și-a schimbat părerea nici mai târziu: „versuri de formă parnasiană, de factură largă, cu strofe ca arcuri puternice de granit, cu un vocabular dur, nou însă, cu ton grav de gong masiv [...], o muzică împietrită [...], un suflet frenetic” – scrie el în *Istoria literaturii române contemporane* din 1937. G. Călinescu le găsește, și el, în 1941, „încă foarte frumoase în elevația lor, într-o tristeță a marilor probleme, prin nostalgia recilor ținuturi ale eternității și printr-un inedit lirism astronomic”. Criticii mai noi merg, cu mici excepții, în aceeași direcție. Excepțiile nu privesc însă valoarea poemelor, ci fidelitatea lor față de poetica parnasianismului (Al. Piru, Ov.S. Crohmălniceanu). Ultimul remarcă elemente de expresionism („o violentă convulsie expresionistă de demonie stihială”) în unele versuri, iar cel dintâi crede că **B.** ajunge chiar la „romantismul tiradei”. Poetul însuși mărturisește undeva că Helada la care aderă spiritual și afectiv nu este Helada „academică și decorativă” a lui Hérédia sau Leconte de Lisle, ci Helada lui Nietzsche, adică „elanul cutreierând dinamic ființele și ridicând extatic un cer platonician”. Altă dată vorbește de trei sau patru Grecii care s-ar topi în idealul său moral și intelectual. Combinația parnasianism–nietzscheanism este neobișnuită într-o poezie care vrea să celebreze „Vitala Histerie” a materiei și s-o împace cu „Înalta Cumpănă” care nu poate fi decât simbolul ordinii din univers. Tânărul **B.** dovedește că această alianță este posibilă în cadrele și cu limbajul unei poezii de reflecție, care, pornind de la parnasieni, trece prin teritoriul poetic Paul Valéry și se intelectualizează, se purifică. Acesta vrea ca poemul să fie un „uragan înmărmurit”, poetul român vorbește și el de „spasmul încremenit” al materiei și de „frenetica viață” cioplită în „dur bazalt”, evitând, acum și mai târziu, să folosească persoana întâi singular. Drept exemplu, poemul liminar din acest ciclu, *Elan*, un cânt energic al „unduirii” universale și al reintegrării în ritmurile cosmosului: „Sunt numai o verigă din marea îndoire,/ Fragilă, unitatea mi-e pieritoare; dar/ Un roi de existențe din moartea mea răsar/ Și-adevăratul nume ce port e: unduire./ Deci, arcuit sub timpuri, desfășur lung țesut/ De la plâpânda iarbă la fruntea gânditoare,/ Și blondul șir de forme, urcând din soare-n soare,/ În largurile vieții, revarsă un trecut. // Din călătoria undă, din

apele eterne,/ Îmi însușesc vestmântul acelor care mor,/ Și, înnoit și ager, alerg – subtil fior – Prin săli orgolioase ori umede caverne...// Și astfel, în Pământuri, croindu-mi vaste porți/ Spre ritmuri necuprinse de minte, vreodată,/ Aduc Înaltei Cumpeni povara mea bogată/ De-atâtea existențe și tot atâtea morți”. Aici n-ar fi vocea celui care vrea să cuprindă lumea materiei și să laude elanul creator, ci mai degrabă vocea impersonală pe care o anunțase deja Stéphane Mallarmé. **B.**, atât de zgomotos subiectiv în viața de toate zilele, refuză să se confeseze în poezie. Va respinge, în curând, „poezia leneșă” (poezia sentimentală) și, odată cu ea, mitologia subiectivității, optând pentru lirismul „modului interior”, purificat de pasiunile nedemne. Deocamdată face o poezie care s-ar putea numi obiectivă, exterioară, dacă sub aceste învelișuri de granit, nu s-ar simți lava incandescentă care se agită, „surda clocotire”, „șerpuitoarea formă veșnic vie”, „orgia de ritmuri vii”, „nunțile subterane” ale materiei. O poezie perfect articulată, lizibilă, discursivă, cu o temă determinată. Lava evocă momentul prim al creației divine, atunci când cuvântul plutea deasupra apelor: „Te-înăbușai în pâcla încinsei atmosfere/ O! tu, noian de lavă ce-aveai să fii pământul:/ Făptura nu sunase din trâmbiți de cratere,/ Nu fulgerase încă, în noaptea ta, cuvântul... // Ce surdă clocotire, ce-înceată așteptare/ Sub aburii roșiatici, sub aburii de fier,/ Când, înspre noi tărâmurii vroiai o revărsare,/ Când, oprimat de umbră, tu presimțai un cer!”. *Copacul*, o alegorie în care Tudor Vianu descoperă un substrat moral „din sfera de experiență a dionisianismului”, sugerează voința de ascensiune celestă, năzuința formelor de a se desprinde de constrângerile realului și, la urmă, eșecul acestei aspirații: „Hipnotizat de-adânca și limpedea lumină/ A bolților destinse deasupra lui, ar vrea/ Să sfărâme zenitul și-nnebunit să bea,/ Prin mii de crengi crispate, licoarea opalină.// Nici vălurile nopții, nici umeda perdea/ De nouri nu-i gonește imaginea senină:/ De-un strălucit albastru viziunea lui e plină/ Oricât de multe neguri în juru-i vor cădea...// Dar, când augusta toamnă din nou îl înfășoară/ În tonuri de crepuscul, când toamna prinde iară,/ Sub casca lui de frunze, un rod îmbelșugat,// Atunci, intrând în simpla, obșteasca armonie,/ Cu tot ce-l limitează și-l leagă, împăcat,/ În toamna lui, copacul se-nclină către glie”. Tânărul poet nu pune limite temporale sau spațiale fanteziei sale. În

Banchizele împinge miturile geologice spre „verzile și stătătoarele pustietăți lichide” ale Nordului și spre „somnorosul noian original”, în *Pentru Marile Eleusinii* coboară poemul spre Sud, în Grecia eternă, acolo unde toamnele sunt somptuoase, auguste, și indivizii se inițiază în marile mistere. **B.** este de pe acum – și va rămâne și mai târziu – interesat de mitologia Heladei și de experiențele ei inițiatice. Aici citează „Drumul Sacru”, „Marea Noapte”, „Nunțile Subterane”, „plânsetul Fecioarei” și „câmpurile leteene”, în *Panteism*, poem inspirat, de o remarcabilă coeziune, este invocată „calda, impudica Cybelă” și e sugerată, din nou, tema nietzscheană a eternei reîntoarceri în ritmurile vieții universale. Este un cânt amplu, maiestuos, în care se vede, mai bine poate decât în oricare altul, priceperea retorică a tânărului poet care vrea să „înghețe” în versuri perfecte clocotul marilor germinații ale materiei: „Vom merge spre fierbinte, frenetica viață,/ Spre sânul ei puternic cioplit în dur bazalt,/ Uitat să fie visul și zborul lui înalt,/ Uitată plâsmuirea cu aripi de ceață!// Vom coborî spre calda, impudica Cybelă,/ Pe care flori de fildeș ori umed putregai/ Își înfrățesc de-a valma teluricul lor trai/ Și-i vom cuprinde coapsa fecundă de femelă.// Smulgându-ne din cercul puterilor latente,/ Vieții universale, adânci, ne vom reda;/ Iar nervii noștri, hidră cu mii de guri, vor bea/ Interioara-i mare de flăcări violente.// Și peste tot, în trupuri, în roci fierbinți – orgie/ De ritmuri vii, de lavă, de freamăt infinit,/ Cutremurând vertebre de silex ori granit,/ Va hohoti, imensa, Vitala Histerie”. Poemele folosesc noțiuni curente ridicate, după moda poeziei de concepție, la valoarea de simbol și scrise cu majusculă: „Marea Noapte”, „Înalta Cumpănă”, „Vitala Histerie” sau, în alte versuri, „slăvita Soră” și „Acordul-Pur”, „Orgia” și „Umbră”, „Viața” și „Numărul”, „Verbul”; un imn este dedicat „Gândirii”, altul harurilor „Celei Râvnite. Unele simboluri sunt ușor de descifrat, altele („Acordul-Pur”, de pildă) lasă să se înțeleagă mai multe lucruri. O tehnică folosită intens în faza *Jocului secund*. Deocamdată, se lasă „năpădit” – cum singur spune –, „de-a umbrei și culorii bogată-amalgamare” (*Pitagora*). Amalgamarea este, într-adevăr, fecundă în poemul care prinde semne venite din toate domeniile (de la matematică la filosofie și arheologie) și din toate spațiile de cultură. Un poem este dedicat, programatic, lui Nietzsche – filosoful, „făuritorul de sensuri” – și invocă, în acest cânt general al creației

universale și al civilizațiilor vechi, „negurosul dedal” și „abisul numenal”; altul i se dedică lui Pitagora, geniul matematic. E o „marină” răsfântă în oglinzile reci ale gândirii și în care sunt strecurate subtil câteva simboluri abstracte, cum ar fi acela de „Număr”. Poemul este memorabil nu numai prin frumusețea lui formală, dar și prin faptul că lămuirește, într-o oarecare măsură, dubla chemare sau dubla ispită a spiritului barbian. În limbajul lui mitologic e vorba de „Duhul Spartei” care „încrunță strâmăta zare” și, nenumit, celălalt duh al Greciei, cel dionisiac, exploziv, orgiastic. Dacă se acceptă analogia, atunci poemele tânărului **B.** reprezintă combinația dintre aceste două spirite: „În calmul multor zile de drumuri lungi pe mare/ Spre sânul adâncimii fluide, am privit,/ Iar ochiul meu lăuntric e încă năpădit/ De-a umbrei și culorii bogată-amalgamare:// Când repezi, când sticloase și umede și rare,/ În orbul mării limpezi, – tezaur negăit, – / Răsfânțeri fără număr, pe rând, au oglindit/ Multiplă aparență și veșnică schimbare.// Dar mai apoi, Crotona, cu zidul dorian,/ M-au despărțit de-a pururi de glaucul noian.../ O, Iön!... Duhul Spartei încrunță strâmăta zare:// Și, sus, prin golul nopții, mai trist și mai sever,/ Cetatea siderală în stricta-i descărnare/Îmi dezvelește-n Număr vertebra ei de fier...” De conchis că „Duhul Spartei” veghează atent orgiile lui Dionysos, aici și în celelalte poeme. Un paradox pe care poetul îl cultivă cu inteligență și cu un talent atât de inventiv, încât spulberă, în fapt, staticul, decorativul poeziei parnasiene.

Tudor Vianu a compartimentat poezia lui **B.** în trei cicluri tematice și stilistice: ciclul poeziei parnasiene, ciclul baladic și oriental (*După melci*, *Selim*, *Nastratin Hoge la Isarlâk*, *Domnișoara Hus*, *Riga Crypto și laponia Enigel*) și ciclul ermetic (*Joc secund*). Unele poeme (*După melci*, de exemplu) nu au fost cuprinse în volumul din 1930. Justificarea e discutabilă: nu mai corespund exigențelor poeziei pure sau, mai exact, nu sunt purificate de intruziile anecdoticii, sentimentalității, epicului etc. *După melci* este publicat în „Viața românească” (mai, 1921) și în volum spre sfârșitul aceluiași an, volum retras de autor din librării. Poemul, splendid în felul său, are un fond epic (un scenariu) și comentatorii i-au depistat mai multe surse, chiar și în literaturile străine. Dar în esență este vorba de un ingenios descântec, inventat sau prelucrat de un poet cu un extraordinar simț al limbii. El știe să pună în versuri

scurte, rapide, colorate, ingeniozitățile și vrăjile unui copil care, tulburând, prin exercițiul magic, ritmurile și secretele naturii, produce o tragedie. Tudor Vianu fixează poemul în aceeași linie cu *Miorița*, *Lunca din Mircești*, *Călin* (*file din poveste*), *Nunta Zamferei* și crede că reprezintă un „dionisianism mai însumat”. Legătura cu aceste poeme (fondul comun ar fi cultul naturii) este discutabilă. Nici cealaltă referință (dionisianismul interior) nu este mai sigură. E mai aproape de adevăr faptul că *După melci* narează cu umor și delicatețe o mică poveste tragică unde e vorba de un melc nătâng care, crezând în descântecul unui copil năzdrăvan, iese din somnul lui hibernal mai devreme decât trebuie și îngheață. Ritmurile poemului sunt adecvate acestui exercițiu de vrăjitorie infantilă, iar fantezia care înconjură mica dramă obscură este extraordinară: „Era, tot, o scorogită/ Limbă vânătă, sucită./ O nuia, ca un hengher/ Îl ținea în zgărzi de ger!/ Zale reci,/ Aspre benți ce se-ntretaie,/ Sus, pe vreascurile seci,/ Îl prindeau:/ O frunză moartă, cu păstaie./ Și pe trupul lui zgârcit,/ M-am plecat/ Și l-am bocit:// «Melc, melc, ce-ai făcut/ Din somn cum te-ai desfăcut?/ Ai crezut în vorba mea/ Prefăcută... Ea glumea!/ Ai crezut că plouă soare,/ C-a dat iarbă pe răzoare,/ Că alunul e un cântec.../ Astea-s vorbe și descântec!/ Trebuia să dormi, ca ieri,/ Surd la cânt și îmbieri,/ Să tragi alt oblon de var/ Între trup și ce-i afar’.../ Vezi?/ Ieșiși la un descântec:/ Iarna ți-a mușcat din pântec.../ Ai pornit spre lunci și crâng,/ Dar porniși cu cornul stâng,/ Melc nătâng,/ Melc nătâng!»”. Poemele din ciclul *Isarlâk*, publicate în „Viața românească” și în „Contemporanul” în perioada 1922–1924, valorifică un filon mai vechi al literaturii noastre, și anume filonul balcanic. Autorul mărturisește singur această opțiune într-o scrisoare trimisă din Germania lui George Topîrceanu. Acesta reproșase poemelor *Selim* și *Nastratin Hoge la Isarlâk* o anumită notă de obscuritate. **B.** se apără zicând că, iritat de poezia sămănătoristă și ostil influențelor străine, își alege ca patron indigen pe Anton Pann. Dă chiar și cheia poemului *Nastratin*...: „apoteoza și satira unei singurătăți exasperante”. Ce se vede mai întâi este mitologia unei lumi („alba Isarlâk”), culorile, liniștile ei unsuroase, apele ruginite și, plutind pe ele, caicul unui argonaut tragic, legendarul Hagi, prezentat într-un desen caricatural: „Un turc smolit de foame și chin, cu fața cârnă,/ Cu mâinele și gura aduse la genunchi// [...] Sfânt trup și hrană sieși, Hagi rupea din el”. În

simbolul din ultimul vers Tudor Vianu citește „viziunea Orientului tragic și ascetic [...], fantasma sângerândă a conștiinței umane care găsește în propria ei sfâșiere alimentul său moral”. Este o traducere corectă a simbolului, dar trebuie văzută aici și partea de haz și, cum zicea chiar poetul, de sarcasm. Mulțimii care în „încolăcite ceasuri” așteaptă nerăbdătoare la Isarlâk pe marele înțelept, i se arată făptura tragică a unui slăbănog sucit și răsucit, cu dinții înfiți în propria-i pulpă („*Sfânt trup și hrană sieși...*”). Acest desen ar putea fi interpretat ca o sugestie, înainte de orice, a decăderii mitului, o coborâre voită a legendei în zona râsu-plânsului. Iscusitul bărbat, simbol al filosofiei morale a Orientului, „ușuratul Hagi, mereu soitoriu”, apare la Isarlâk doar ca o umbră tragică și derizorie a reputației sale, a lui sau și a lumii pe care el o reprezintă în mit (Orientul, bălțata țară turcită). Potrivit tehnicii barbiene, încă de pe acum revelată, simbolurile rămân însă în spațiul rodnic al indeterminărilor. Nefericitul Hagi care rătăcește pe marea

Ion Marin Sadoveanu, Ion Barbu și Tudor Vianu

turcească într-un caic prăpădit, hrănindu-se cu propriul trup, e imaginea tragică a unei lumi îmbătrânite în slava ei stătătoare. Ea își este suficientă sieși, trăiește din propria legendă, se autodevoră într-un crepuscul (istoric și moral) fastuos și, totodată, derizoriu. Este, apoi, sugestia destinului nefericit al înțeleptului care eșuează în lumea crepusculară formată, spiritualicește, chiar de el. În fine, nu scapă la lectură – și aceasta este latura esențială a poemului – frumusețea plastică a versurilor, ritmurile lor domoale, somnoroase, agitate din când în când de o imagine mai agresivă: „Țara veghea turcită. Pierea o dup-amiază,/ Schimbata-n apa multă a ierbii ce-nviază/ Când, greu și drept, pe sceptorul de pai mărunț la fir,/ Gândacul serii urcă ghiocul de porfir./ Cer plin de rodul toamnei, îmi flutură – tartane,/ Tot vioriul umed al prunelor gâltane:/ Grădină îmi sta cerul; iar munții, parmalâk.// Un drum băteam, aproape de alba Isarlâk,/ Cu ziduri forfecate, sucite minarete/ Și slujitori cu ochii rotunzi ca de erete/ Și, azmuțit câmpiei, un fluviu leșios”. **B.** a lăsat deoparte, în volumul din 1930, micul și frumosul poem *Selim*, pe care îl apăruse energic în schimbul epistolar cu George Topîrceanu. Din rațiuni estetice, probabil. *Selim* nu-i, totuși, de lepădat. Se regăsesc aici plăcerea estetului de a cultiva insolitul, cuvântul rar și pestriț, portretul expresiv prin pitorescul lui stătut și ranced: „Cu țâțe tăvălite-n funinginea din slavă/ Tot mai aproape norii, ei mă-nțărcau întâi;/ La somn plângeam să-mi șteargă priveliștea hârlavă/ Și piroteam pe prispă cu pragul căpătâi.// Dar fețe mai lătoase, mai cornorate – turmă,/ Nășteau, sub țarc de gene și se prindeau în șir,/ La hora dezământată a spaimei ce se curmă,/ Târziu, când mâini de lună presară tibișir”. În fine, din această panoplie orientală și baladescă face parte și poemul *Domnișoara Hus*, dedicat Penei Corcodușa, personaj din *Craii de Curtea-Vechi* de Mateiu I. Caragiale. Poemul este împărțit, gospodărește, în șase părți, denumite în cel mai autentic stil barbian: *ceas de ceară*, *vaduri și alaiuri*, *aur netemporal* etc. Începe printr-o descripție – autorul este, în această fază, și un poet descriptiv; îi place să execute tablouri, pune culori brutale pe pânză, caută termenii rari, deseori scoși din fondul pasiv al limbii, de pildă turcisme; face apoi, cu vădită plăcere, portrete în tonuri stridente – într-o versificație flexibilă, ruptă, cu multe paranteze și cu o terminologie specifică („Carnakși”, „Mașalâ”, „acană”). *Domnișoara Hus* este o vedetă de altădată

Desen de Marcel Iancu

căzută în mizerie și nebunie. Pentru ea s-au bătut și s-au ucis cinci feciori pricopsiți, câteva beizadele și alți ibovnici iluștri. Acum, făptură mizerabilă, viețuiește lângă gropi, printre urzici și zoaie, sub un cer vânat. Nu i-au mai rămas decât descântecul și blestemul, pline, amândouă, de formule ingenioase venite din zona folclorului dunărean, în parte (dacă nu în întregime) inventate de **B.**: „Buhuhù la luna şuie,/ Pe gutuie să mi-l suie/ Ori de-o fi pe rodie:/ Buhuhù la Zodie;// Uhù, Scorpiei surate,/ Să-l întorcă dandurate,/ Să nu-i rupă vrun picior/ Căine ori Segetător?// – Ai văzut? Muri o stea./ – Ca o smieură mustea;// Stea turtită, în hăuri suptă,/ Adu-mi-l pe-o coadă ruptă,/ Ruptă și de lingură,/ Să colinde singură/ Toate vămile pustii/ Unde fierb, la pirostrie, // În ceaun cu apă vie, / Năvăliți la curvie;// În zemi acre și amare,/ Câți au râs de fată mare;// În grăsime și colastră,/ Câți smintiră vreo nevastă.// Buhuhù, uhù, de zor/ Și-înc-o dată, prin mosor,/ Doar i-o da mai mult îndemn/ Coadei lingurii de lemn/ (Lemn de leac)/ Doar l-o întoarce berbeleac,/ Doar l-o duce vâlătuc/ Pe ibovnicul uituc!”. Atmosfera este mateină, mai puțin fastul acelei lumi decăzute pe care o prezintă *Craii de Curtea-Vechi*.

Cu poemul *Isarlâk* se revine în spațiul cunoscut, „târg temut, hilar/ și balcan-peninsular”, cu șesurile veștede și liniștile lui tencuite. O lume înrămată „într-o slavă stătătoare”, situată „la mijloc de Rău și Bun”. Este una dintre multele țări imagine ale lui **B.**. În poemele de început sugerează o țară cosmică, indeterminată, germinativă, agitată de „Vitala Histerie” și prinsă în chingile unei lave pietrificate. I se substituie mitologia greacă, o țară a inițierii în mistere, o țară imaginară reconstituită prin cultura ei veche. Valoarea unei culturi umaniste este determinată de „aptitudinea pe care o are în a-și făuri o imagine pregnantă a Greciei antice” – e de părere poetul. Tot el crede că această Grece mitică a dispărut din istorie pentru că n-a acceptat iraționalul. În balada *Riga Crypto și lapona Enigel* impredictibilul **B.** urcă, pe urmele lui Eminescu, spre lumea lui Odin și a ghețurilor feerice. Aici e vorba de iubirea imposibilă între lapona Enigel, păstoriță de reni, și Crypto – „regele-ciupearcă”. Două regnuri și două simboluri radical diferite. Mica laponă Enigel este o ființă vie, solară, craiul Crypto, „inimă ascunsă”, e o făptură a umbrei. „Regele-ciupearcă” se îndrăgostește, imprudent, de dreapta laponă și-i cere să-l însoțească în lumea lui, fără să-și dea seama de fatalitatea limitelor dintre cele două principii (naturi). Este chemarea unui Hyperion din lumea întunericii către o Cătălina care nu poate trăi decât sub zodia luminii solare. Judecata ei este dreaptă și refuzul e duios: „– Rigă Crypto, rigă Crypto,/ Ca o lamă de blestem/ Vorba-n inimă-ai înfipt-o!/ Eu de umbră mult mă tem, // Că dacă-n iarnă sunt făcută/ Și ursul alb mi-e vărul drept, / Din umbra deasă, desfăcută,/ Mă-nchin la soarele-înțelept. // La lămpi de gheață, sub zăpezi, / Tot polul meu un vis visează. / Greu taler scump cu margini verzi, / De aur, visu-i cercetează. // Mă-nchin la soarele-înțelept/ Că sufletu-i fântână-n piept/ Și roata albă mi-e stăpână/ Ce zace-în sufletul-fântână. // La soare, roata se mărește; / La umbră, numai carnea crește/ Și somn e carnea, se desumflă, / – Dar vânt și umbră iar o umflă...” Unii comentatori cred că e vorba aici de un cântec bătrânesc de nuntă, transpus în lumea vegetală. Există, într-adevăr, în poem un menestrel trist, „mai aburit”, care cântă „la spartul nunții” povestea imposibilei iubiri. Dar acesta-i cadrul formal al baladei, parabola ei. Înțelesul este mai profund și câțiva interpreți văd aici o transcriere a mitului eminescian din *Luceafărul* (chiar autorul pomenește, într-un rând, de „mitul feminin” al

Luceafărului). Ipoteza este totuși mai greu de dovedit până la capăt, căci el iese mereu din model și împinge simbolurile poemului în altă direcție. Iată, în final, un imn întors al soarelui care ucide umbra și taina, periclitând viața nebunului rigă Crypto: „Dar soarele, aprins inel,/ Se oglinde adânc în el;/ De zece ori, fără sfială,/ Se oglinde în pielea-i cheală;/ Și sucii dulci înăcrește!/ Ascunsă-i inimă plesnește,/ Spre zece vii peceți de semn,/ Venin și roșu untdelemn/ Mustesc din funduri de blestem;/ Că-i greu mult soare să îndure/ Ciupearcă crudă de pădure,/ Că sufletul nu e fântână/ Decât la om, fiară bătrână,/ Iar la făptură mai firavă/ Pahar e gândul, cu otravă”.

Al treilea cerc al poeziei lui **B.** este acela al poeziei pure din *Joc secund*. El este precedat de un număr de articole prin care autorul respinge, în termeni duri, poezia care nu are acces la idee – „gen hibrid, roman analitic în versuri, unde, sub pretextul de confidență, sinceritate, disociație, naivitate poți ridica orice proză la măsura de aur a lirei” – și își exprimă opțiunea fermă pentru o poezie ca expresie a „incandescenței modului interior”, poezie de „restrânse perfecțiuni poliedrale”, în fine, o poezie care se apropie de frumusețea canonică a geometriei și de extazul mistic al spiritului pur: „Versul căruia ne închinăm se dovedește a fi o dificilă libertate: lumea purificată până a nu mai oglinde decât figura spiritului nostru. Act pur de narcisism”. Contestă, din această perspectivă, „poezia leneșă” („poezia sinceră, inapta insistență de a scrie versuri cum vorbești, banalul reabilitat, corcit cu sensibilitatea [...], poezia în cădere silogistică, deșălătoare ca un tobogan”), poezia de pastişă folclorică, poezia care nu se ridică la „modul intelectual al Lirei”. Adică mai toată poezia românească modernă, începând cu Arghezi, denunțat ca „un poet fără mesagiu, respins de idee”. Cât despre reacția aceasta față de stilul celui mai important, totuși, poet al momentului (care se va dovedi ulterior și cel mai mare poet român al secolului al XX-lea), mulți cred că e vorba despre o atitudine subiectivă, determinată de un incident biografic. În mod sigur este mai mult decât atât. **B.** apără, în fond, opțiunea lui, radicală, pentru o poezie din care vrea să elimine formele facile de seducție, începând cu poezia confesivă și încheind cu poezia „în cădere silogistică” (poezia de reflecție, poezia „de concepție”, pe care el însuși o practicase în primele versuri). Modelul lui este, acum, Stéphane Mallarmé și, în parte, Paul Valéry. Admiră pe Jean

Moréas pentru că stanțele lui se apropie de frumusețea canonică a unei teoreme. Voind să purifice integral poemul, folosește, totuși, câteva forme tradiționale de seducție. Muzicalitatea versului, de pildă, precizia prozodică sau ceea ce critica mai veche numea frumusețea formală, rod al poeziei de atelier. **B.** este, indiscutabil, un poet de atelier și, în această privință (dar și în altele), se apropie de Arghezi, un poet, și acesta, dificil. Deosebirea este că **B.** cultivă deliberat dificultatea, „închide” versul și aduce în poem un număr de simboluri care nu sunt accesibile decât inițiaților. Dar și ei au dificultăți să găsească cheile poemului barbian, încercuit cu nouă lanțuri de mistere. G. Călinescu crede că este vorba, uneori, în *Joc secund*, de un „ermetism filologic”, adică de o pură combinație a cuvintelor, de o gramatică silită a versului în așa chip încât produce perplexitate. În aceste condiții, cititorul de poezie nu trebuie să caute înțelesul versurilor dificile, trebuie să se mulțumească doar cu muzica lor exterioară. Un argument poate fi cunoscuta strofă din *In memoriam*: „cir-li-lai, cir-li-lai”. Poetul s-a apărat, într-o anumită împrejurare, zicând că ermetismul lui nu este lingvistic, ci canonic. Argumentul este, din nou, Moréas: „Dacă nu poate fi vorba de dificultățile ridicate de date mitologice – pe care le pot rezolva dicționarele –, nici de cele provocate de concentrarea extremă a strofelor, din care orice tranziție este izgonită, atunci nu poate fi vorba decât de un singur ermetism: acel copleșitor curent de gânduri și de emoții orifice: acompaniamentul grav și subteran al unora dintre stanțe parcă”. Poate fi luată, totuși, în calcul și ipoteza ermetismului filologic în unele cazuri, mai ales că poetul are predilecție pentru jocul verbal, dovadă bogata lui producție de versuri ocazionale unde combinația aleatorie intră în ecuația genului. Ermetismul este însă la el, înainte de orice, o dimensiune a poeziei profunde și un stil de a traduce inefabilele lumii. Un mod fundamental, nu de a prinde lumea într-o metaforă, cum cerea Victor Hugo, ci de a sugera arhitectura secretă a lumii într-o imagine purificată a spiritului. Poezia poate sugera creația Marelui Arhitect prin simboluri, care, la rândul lor, trebuie să aibă un anumit grad de dificultate pentru a nu-și trăda integral misterul, o dificultate programată care ar putea amenința, prin proliferarea interpretărilor, fondul pur al poemului. Este un dubiu valabil. Cei mai mulți interpreți evită însă să se angajeze în descifrarea tuturor cheilor din versurile ermetice din *Joc secund*, preferând

privirea de sus, depistarea simbolurilor esențiale. Se vorbește, în acest caz, de „o fenomenalitate pur interioară”, de un ermetism „dictat de o mecanică spirituală evidentă”, de „o interceptare a absolutului prin relativ, a idealului prin senzorial”, de un „ermetism sintactic” (Pompiliu Constantinescu) sau, în altă variantă, de „un pitagoreism poetic, sublimarea obiectului până îngăduie obiectul [...], corespondențe oculte între simboluri”, de orfism sau de un nou romantism „nu de ordin moral, ci de domeniul problemei cunoașterii” (G. Călinescu). Toate sunt chestiuni adevărate, dar nu justifică substanța propriu-zisă a poemului și sensurile unui lirism concentrat într-un număr de simboluri care se deschid și se închid după o regulă greu de ghicit. Dificultatea vine din mai multe direcții. Mai întâi, este una calculată. Autorul pune programatic piedici în calea lizibilității, nu se oferă ușor lecturii și nu vrea să-și dezvăluie integral mesajul pentru a nu periclita soarta simbolurilor. Misterul este totdeauna mai rodnic în poezie decât claritatea. Procesul nu se oprește aici. **B.** aduce în poem noțiuni din sfera matematicii („clăile de fire stângi”) sau din domeniul geografic, istoric, mitologic, într-o ambiguitate voită. Sunt, apoi, legăturile gramaticale speciale în vers, nuanțele, parantezele la nuanțe, în fine, pentru a obține muzicalitatea versului (o calitate tradițională la care nu renunță niciodată), el sucește și răsucește limbajul cum vrea. Cu adevărat, poezia a devenit, așa cum cerea Valéry, o limbă specială în interiorul limbii comune. **B.** o creează și o stăpânește în chip magistral. Este, și din acest punct de vedere, un mare creator, un geniu verbal, comparabil în epocă doar cu adversarul său, Arghezi, un poet pe care, probabil, îl admira în străfundul spiritului său, în ciuda polemicii pe care a provocat-o.

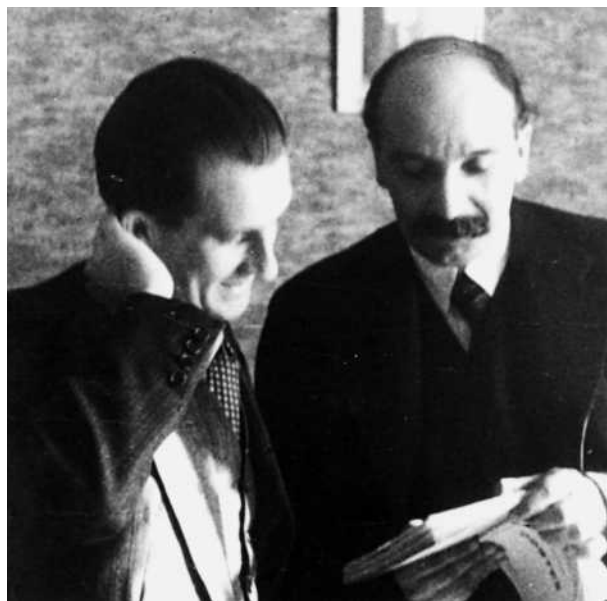
Poemul liminar din *Joc secund* sugerează tocmai această poetică dificilă bazată pe dubla conceptualizare a imaginii. E testamentul său liric, în care nu mai e vorba de răzbunarea ramurii obscure și nici de o carte a materiei generative, cum e la Arghezi, ci de o variantă a Cărții mallarmeene: o carte a ideilor purificate în lanț, o carte a eliberării spiritului de legăturile lui, împovărătoare, cu lumea impură a realului („cirezile agreste”). Poezia devine, astfel, un „joc secund” al spiritului cuprins de extazul mistic al ideii, „o calmă creastă” mântuită în azur (în spirit), spațiul predilect al purității: „Din ceas, dedus adâncul acestei calme creste,/ Intrată prin oglindă în mântuit azur,/ Tăind pe înecarea cirezilor

agreste,/ În grupurile apei, un joc secund, mai pur.// Nadir latent! Poetul ridică însumarea/ De harfe resirate ce-în zbor invers le pierzi/ Și cântec istovește: ascuns, cum numai marea,/ Meduzele când plimbă sub clopotele verzi”. „Mântuirea” trece prin oglindă, după care imaginea se mai purifică o dată răsfrângându-se în oglinda apei („grupurile apei”, sintagmă care amintește de Dimitrie Bolintineanu: „tărâmele lichide”). *Grup*, care a stârnit imaginația matematicienilor, e tot un poem programatic, o artă poetică în continuarea celei dintâi. În limbajul lui Arthur Rimbaud, se poate spune că poetul vrea să inspecteze nevăzutul, simbolicul, inefabilul, dar nu în zona realului, ci în aceea a absolutului, sub veghea unei divinități abstracte („ochi în virgin triumphi tăiat spre lume”). Poezia este, în sensul sugerat, o desprindere de temnița realului, o sublimare și o cuprindere a necuprinsului: „E temnița în ars, nedemn pământ./ De ziuă, fânul razelor înșală;/ Dar capetele noastre, dacă sunt,/ Ovaluri stau, de var, ca o greșală.// Atâtea clăile de fire stângi!/ Găsi-vor gest închis, să le rezume,/ Să nege, dreaptă, linia ce frângi:/ Ochi în virgin triumphi tăiat spre lume?”. *Timbru*, poem întors pe toate părțile și stors de atâtea semnificații, este o reformulare în alți termeni lirici a ideii dinainte: poezia este o rugăciune către un Dumnezeu al cântecului pur, „un cântec încăpător” capabil să prindă toate semnele dintr-un univers la rândul lui abstractizat („unda logodită sub cer”), în fine, poezia este un cânt al esențelor, o laudă a creației primordiale: „Cimpoiul veșted luncii sau fluierul în drum,/ Durerea divizată o sună-ncet, mai tare... / Dar piatra-în rugăciune, a humei despuire/ Și unda logodită sub cer, vor spune – cum?// Ar trebui un cântec încăpător, precum/ Foșnirea mătăsoasă a mărilor cu sare;/ Ori lauda grădinii de îngeri, când răsare/ Din coasta bărbătească al Evei trunchi de fum”. Un vers este aici memorabil: „Foșnirea mătăsoasă a mărilor cu sare” și conține, ca și poemul liminar al ciclului, aceeași sugestie de inefabil, de ecou al muzicii astrelor în freamătul meduzelor sub clopotele verzi ale mării: „Și cântec istovește: ascuns cum numai marea/ Meduzele când plimbă sub clopotele verzi”. Se poate remarca faptul că **B.** este – în limbajul mitologiilor lui Gaston Bachelard – un poet al materiei sublimite, „muzicalizate”, s-ar spune. Aici „foșnirea mătăsoasă a mărilor cu sare”, în alt loc „unda logodită sub cer” sau „pendulul apei calme”, „râul

încuiat în cerul omogen” etc. Se poate deduce că elementul predilect al realului este, pentru autorul *Jocului secund*, apa. Și nu întâmplător, pentru că apa este materia lichidă, luminoasă, succedaneu material al azurului, oglinda în care se răsfrâng celelalte lucruri nedemne de marea poezie. În afara acestor imagini marine, mai e de citat poemul *Înecatul*, unde șerpii copacului doborât „bat ape, din baia albastră să despice”, în timp ce în *Izbăvită ardere* șuvița stelei noi „întinge-n ape”, iar poemul *Margini de seară* este un elogiu al materiilor lichide, strălucite și foșnitoare, un imn al mării în care s-au prăbușit luceferii de sus, un uriaș cor de îngeri: „Pendulul apei calme, generale, / Sub sticlă sta, în Țările de Jos. / Luceferii marini, amari în vale; / Sălcii muia și racul fosforos. // Un gând adus, de raze și curbură / (Fii aurul irecuzabil greu!) / Extremele cămărilor de bură / Mirat le începea, în Dumnezeu”. *Păunul*, din ciclul *Uvedenrode*, este un tablou în care fantezia poetului se predă, bucuroasă și inspirată, decorativului, fastuosului, freneziei culorilor: „Se ploconează răsăritean și moale, / Mălai din mâna ta să ciugulească. / Albastru pălpâia și cald, în poale, / Ca pânzele alcoolului, în ceașcă. // Pe butură, nebunul tău cu scufă / Ochi inegali grozav de triști rotea, / Și mâna ți-a sucit, cum storci o rufă, / Și-a rupt și gâtul păsării, care bătea”. În *Izbăvită ardere*, din ciclul anterior, există un tablou splendid: pe fundalul unui cer lăcrămos o nuntă de curcani, în culori abundente, răsăritene. Este limpede că poetul care jură pe „modul intelectual al Lirei” este și un excepțional poet al decorativului și al scripitorului, întocmai ca Arghezi, poet al materiilor crude, provocatoare. **B.** le smălțuiește și le pune într-un simbol mai greu accesibil lectorului nepregătit să înțeleagă subtilitățile și complicitățile spiritului liric. Poezia lui, chiar aceea care are o organizare mai rigidă și se ține mai aproape de model, este asaltată, invadată în permanență de semnele corupătoare ale realului. Ele pot fi grupate și analizate pentru a vedea la ce elemente materiale vibrează spiritul său creator. Mai întâi apa, dar sunt și altele venite din alte spații, mai dense și mai profane, ale materialității. Autorul nu elimină din poem pitorescul, „nedemnul pământ”, culorile „păcătoase”, văzute însă, toate, estetic, de sus. În *Oul dogmatic*, *Ritmuri pentru nunțile necesare* și în alte poeme preocuparea pentru ceea ce s-ar numi o poezie de cunoaștere desprinsă de vechiul retorism și de vechea mitologie cosmicizantă a

romantismului este programatică. Numai că **B.** nu rămâne, aproape niciodată, în dogmă. Versul „întocma – dogma” nu i se potrivește. Fuge din model, poftele lumești ale beizadelei din el înfrâng rigorile asumate ale geometriului. *Oul dogmatic* este o laudă încântătoare a începutului, a nevinovatului, a purității aurorale, în sfârșit, un imn despre marea arhitectură a creației universale. Pentru a le slăvi, poetul alege un simbol care apare în toate mitologiile creației, oul, prezentat aici într-o parafrază lirică de o mare grațiozitate: „Cum lumea veche, în cleștar, / Înnoată, în subțire var, / Nevinovatul, noul ou, / Palat de nuntă și cavou... // Din trei atlazuri e culcușul / În care doarme nins albușul / Atât de galeș, de închis, / Ca trupul drag, surpat în vis”. Nu lipsesc însă notele de umor și jocurile de cuvinte: „Încă o dată: / E, Oul, celui sterp la fel, / Dar nu-l sorbi. Curmi nuntă-n el. / Și nici la cloșcă să nu-l pui! / Îl lasă-n pacea, întâie – a lui, // Că vinovat e tot făcutul / Și sfânt, doar nunta, începutul”. Celălalt poem (*Ritmuri pentru nunțile necesare*) este o parabolă a cercurilor erotice simbolizate de Venera („roata inimii”), Mercur („roata capului”) și Soarele (o roată nenumită, dar, din datele poemului, poate fi „roata astrală”), socotite, toate trei, trepte ale iubirii: iubirea carnală, iubirea intelectuală și iubirea celestă. Este figurația lirică a unei nunți cosmice în care imaginarul barbian se desfășoară impetuos, în ritmuri iuți, neregulate: „Înspre tronul moalei Vineri / Brusc, ca toți amanții tineri, / Am vibrat / Înflăcărat: // Vaporoasă, / Rituală, / O, frumoasă, / Masă, / Scoală! / În brățara ta fă-mi loc / Ca să joc, ca să joc, / Danțul buf / Cu reverențe / Ori mecanice cadente”, cu versuri-onomatopее ca niște chiuituri („i-ro-la-hai”) și rime uluitoare: „cheie / Astartée”, „scânteie / eteree”, „Fra Mercur / de pur augur”, „O, Mercur / Frate pur” etc. Încercând descifrarea acestor simboluri (complicate prin referințele astronomice – aphelic, perihelic etc.), se vede că nunta venerică produce o „energie degradată” („brută ce desfăci prăpădit / grupul simplu din orbită”), nunta intelectuală nu-i primită („O, select, / intelect / nunta n-am sărbătorit”), iar cea astrală se pierde într-un peisaj de surpări de curcubeu și clocote de mări celeste. E un joc superior, o fabulă în care se vede, încă o dată, puterea de a transpune liric o idee filosofică, în cazul de față ideea despre treptele erosului. A produs emoție și continuă să producă, prin simbolurile și prin limbajul lui, poemul *Uvedenrode*, publicat în 1925. Într-o însemnare, editată postum, **B.** face

referințe la drama biblică a lui Adam și a Evei, dând soluții aiuritoare (Hristos – „fiul șarpelui”, născut adică din adulterul Evei cu șarpele ispititor), Fecioara Lucifer – citată în *Ritmuri pentru nunțile necesare* – ar fi chiar Eva, iar omul – „Gasteropod, ființă bisexoidă”. E greu de spus în ce măsură aceste precizări pot ajuta în descifrarea poemului cu foarte multe simboluri ezoterice și repetiții clar incantatorii. Râpa Uvedenrode pare a fi o pură invenție, deși un scriitor trimitea o telegramă unui amic bucureștean prin care îl anunța că a descoperit în Munții Apuseni sau în altă parte un loc accidentat cu acest nume. S-ar putea să fie, și aceasta, o fabulație, în spiritul poemului, de altfel. Exemplul confirmă impactul extraordinar pe care l-a avut și-l are încă lirismul orfic al lui B. asupra poezilor români. Mulți „jură” pe autorul *Jocului secund*, așa cum prozatorii din anii '30 ai secolului trecut „jurau” pe Marcel Proust. Au apărut și fanaticii barbieni, cei care nu acceptă nimic în afara maestrului lor poetic, așa cum poetul însuși nu accepta decât o unică iubire în literatura română – Mateiu I. Caragiale. Acestor versuri incantatorii nu trebuie să le cauți un înțeles precis pentru a-ți plăcea. Urechea s-a obișnuit cu sunetele lor, versurile vin de la sine, într-o alcătuire ezoterică, pur muzicală: „La râpa Uvedenrode/ Ce multe gasteropode!/ Suprasexuale/ Supramuzicale;// Gasteropozi!/ Mult limpezi rapsozi,/ Moduri de ode/ Ceruri eșarfă/ Antene în harfă:// Uvedenrode/ Peste mode și timp/ Olimp!// Ceas în cristalin/ Lângă fecioara Geraldine!”. De altfel, ele provoacă, prin muzicalitatea și prin insolitul lor, fantezia noastră. Se înțelege că Uvedenrode este un spațiu simbolic etern, un Olimp „peste mode și timp”, un leagăn mitologic în care se produce marea alcătuire sexuală. G. Călinescu crede că, pe lângă ideea unei sexualități pure, este sugerat în poem și „hermafroditismul platonician”. De ideea unei sexualități pure nu poate fi vorba din moment ce, în finalul poemului, „ghețarii [...] în ideii” se topesc și, în versurile scurte, frânte, sacadate, pătrunde sugestia unei împreunări („încorporată poftă”), pe care unii o consideră prea îndrăzneată, chiar obscenă. Intenția de a sugera actul sexual în sine, dacă există, se pierde în rostogolirea muzicală a versurilor, surprinzătoare, în continuare, prin orfismul lor calculat. Ochiul și urechea nu rețin decât frumusețea și ineditul acestui joc liric al spiritului concupiscent: „Încorporată poftă,/ Uite o fată:/ Lunecă o dată,/

Radu Țițeica și Ion Barbu

Lunecă de două/ Ori până la nouă,/ Până o-înfășori/ În fiori ușori,/ Până-o torci în zale/ Gasteropodale;// Până când, în lente/ Antene atente/ O cobori:/ Pendular de-încet,/ Inutil pachet,/ Sub timp,/ Sub mode,/ În Uvedenrode”.

În cartea de amintiri a Gerdei Barbilian există următoarea frază: „Eu n-am scris proză – i-ar fi spus într-o zi ilustrul ei soț. Proza mea sunt scrisorile mele, unde am scris adevărate romane”. Mărturisirea confirmă intuiția avută la lectura acestor originale epistole ale lui B., scrise în împrejurări diferite și adresate unui număr relativ restrâns de prieteni. Cel dintâi confident – și cel mai statornic – este Tudor Vianu, comilitonele și complicele giurgiuvean. Vine, apoi, Simon Bayer, jurist și poet, originar tot din Giurgiu, apoi Al. Rosetti (editorul *Jocului secund*), „acest conetabil al literelor”, sociabil și eficient. Nu sunt ignorați nici matematicienii, dar, cu mici excepții (Gabriel Sudan), relațiile cu ei sunt protocolare și rămân, de regulă, într-o sferă de preocupări (geometria, algebra) unde proza colorată n-are acces. Vin, în fine, prietenii din copilărie și scriitorii care, într-un anumit moment, au intrat în raza de interes a poetului (Nina Cassian, Marcel Breslașu, Oscar Lemnaru). Corespondența cu aceștia din urmă este, de cele mai multe ori, circumstanțială și complezentă. Dar sunt și surprize. Printre firitisiri și încercări de seducție, apar și fragmente confesive substanțiale. Este cazul a trei

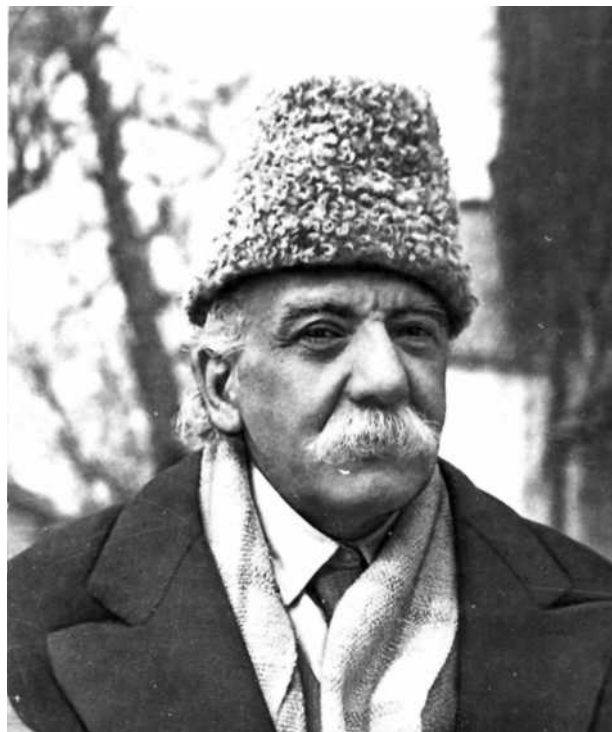
scrisori adresate în 1947 Ninei Cassian, unde **B.** confirmă într-un mod lipsit de dramatism despărțirea sa de poezie. Curios, divorțul de poezie este anunțat într-un text fastuos, epic, în notă mateină. Oricât de supărat ar fi Dan Barbilian pe literatură, literatura nu se supără și nu-l părăsește niciodată pe el. Face parte din natura acestui om original și răzbate în aproape orice rând scris de el. Sunt pagini superbe de proză aluzivă, inteligent ironică, înfiptă – cum ar zice poetul, imprezibilă, arțăgoasă și, prin toate acestea, memorabilă. Memorabilă prin personajul și prin calitatea ei literară. Mai întâi, personajul direct și indirect din aceste scrisori și romanul pe care ele îl rezumă. În tinerețe romanul are un puternic caracter erotic și narează un număr de expediții reale sau imaginare în această direcție. Numai în al doilea rând eroul lui se interesează de literatură. Cea mai veche scrisoare ce s-a păstrat se referă, totuși, la poemul *După melci* și este adresată lui G. Topîrceanu, redactor la „Viața românească”. Ea răspunde unor observații critice și, politicos, dar fără mari complexe, tânărul autor cedează într-un număr de cazuri („întorsătura cam prea bufonă”, „am abuzat poate de anumite efecte de repetiție; de unde o oarecare monotonie”) și se apără în altele. Scrisoarea este din aprilie 1921 și e trimisă din București. Următoarele trei vin din Göttingen și au ca obiect de referință poemele *Nastratin Hoge* la *Isarlâk* și *Selim*. **B.** folosește, dintru început, strategia seducției. Este și el (ca și G. Topîrceanu) un adversar al dulcegăriilor sămănătoriste și e, totodată, „de-a curmezișul împotriva imposturilor de poezie străină”. Aleargă, de aceea, spre adevăratul izvor de inspirație care este acela al simțirii valahe, unde descoperă două modele: „Sunteți, împreună cu Anton Pann, singurul patron indigen ce vreau să-mi iau. În sensul arătat de dumneavoastră îmi caut originalitatea lirică: în sensul pământean și balcanic. Țin, poate tot de la autorul *Parodiilor originale*, o silă nesfârșită pentru contra-facerile poeziei apusene. De asemenea, de strâmbături și eu m-am făcut vinovat într-o vreme. Dar casca de «Cavaler al Lebedei» venea capului meu de valah precum câinelui legendara oală. Dar să trec la bietul *Nastratin Hoge*. Îl găsiți... obscur în fond. Ce înțelegeți prin asta? Lipsa de orice sens ori, dimpotrivă o pluralitate de semnificări între care întârzii să alegeți? N-am vrut să spun nimic limitat, precis, în *Nastratin*. Am conceput-o muzical: un pretext de visărie, o viziune concretă, care te pofteste să cauți

și un sens, dincolo. Nu poți explicita acel sens? Cu atât mai bine; înseamnă că realizarea e perfect organică, iar viziunea și tâcul, solidare: precum pielea cărnii”. Nu se poate scoate din acest fragment o notă originală a prozei barbiene. Scriitorul nu-i în largul lui și nu îmbrățișează încă temele sale. Nici în corespondența cu părinții nu-și ia prea multe libertăți de expresie, deși apar câteva note slobode în scrisorile către părintele său, severul și corectul judecător pe care, în mod evident, fiul îl respectă și-l iubește. **B.** nu iese, aici, din spiritul tradiției. Nu pune niciodată în discuție instituția paternității, cum vor face mulți dintre scriitorii secolului sub influența psihanalizei. Scrisorile către tată au trei subiecte care se repetă: căteii, banii și doctoratul care se amână la infinit. Tânărul se confruntă la Göttingen cu două drame: lipsa cronică de bani și lipsa de sânguință la învățătură. Despre prima scrie tatălui, despre a doua amicilor Simon Bayer și Tudor Vianu. Părintelui exigent, dornic să-și vadă fiul doctor în științele matematice, îi ascunde lena și eternul lui crai. Se plânge mereu că-i strâmtorat și că întâmpină mari dificultăți din partea administrației universitare germane. Încearcă să renunțe la doctorat și să se întoarcă în țară („Ce-mi trebuie mie doctorat și Göttingen și diplome!”), însă judecătorul nu acceptă acest abandon și doctorandul se jăluie: „Dar e un făcut. Nu mă așez să scriu o jumătate de pagină, că numaidecât mă apucă furia, șterg, rup și jur să nu reîncep niciodată. Cel puțin, dacă ar fi o muncă brută și mecanică oarecare: o traducere, o statistică, ceva care să nu angajeze libertatea mea de gândire. Așa ceva aș duce bucuros la capăt. Dar trebuie să fac o expunere «agrementată», să-mi prostituez mintea, și asta nu sunt în stare să fac. De câte ori scriu câte ceva la ea, două-trei zile sunt ca lovit de sterilitate, nu mai pot întreprinde nimic. Și mi-e gura amară, ca și cum aș fi mâncat căcat. Dar n-am încotro. Trebuie să-l mănânc până la urmă, căci Țițeica – prietenul – privește drept crimă treaba odată începută și părăsită. E în stare, atât de puțină înțelegere are mașina asta pentru lucruri așa de omenești, să nu-mi ierte niciodată că nu m-am ținut de vorbă”. Limbajul este aici mai liber, dovadă că relațiile dintre tată și fiu sunt amicale. Mai înainte valahul înstrăinat în țara nemțească avusese curajul să mărturisească faptul că a cheltuit bursa în petreceri cu amicii Vianu și Bayer. „Am fost destul de ticălos”, zice el punându-și cenușă în cap. Ticăloșiile se vor

repetă și tânărul matematician cere, în continuare, să fie salvat. Aduce ca argument faptul că a fost econom („am știut să-mi strâng băierile pungii”). Doctoratul nu merge, oricum, nimic nu se leagă în acest plan. **B.** cere bani în propoziții scurte și imperative. N-are timp și nici chef să înfățișeze pe larg viața lui în mohorâtul oraș nemțesc. Afecțiunea pentru câini – al doilea subiect – este formidabilă. Aici și în scrisorile de mai târziu către Gerda Barbilian vine mereu vorba de O–O, Kutu, Dopu, Kiduță, Săcuță, copiii lui dragi, căței și cățelușe. E îngrijorat că ei suferă de căldură și, de la Jena, dă instrucțiuni severe: „Gerda să aibă grijă de cățelii mici. Insist ca, atunci când vin acasă, să găsesc neapărat o odraslă a lui Toto, indiferent pe ce cale”. Cum nu primește răspuns satisfăcător, poetul revine: „Sunt de așteptat căței mici de la Toto și Dopu? Dacă nu, atunci comandă, așa cum am discutat deja, unul mic de la Tița din Giurgiu”. Dar la începutul anilor '20, în afară de bani și câini, tânărul aflat la Göttingen are și alte griji. Acestea transpar în scrisorile către amicii giurgiuveni, Bayer și Vianu. Primul, jurist, este un om delicat și un prieten loial. În 1921 el face indelicatetea de a se logodi fără îngăduința amicilor Barbu și Vianu. Aceștia îl foarfecă în corespondența dintre ei. Dar nu cu răutate. Logodna și apoi căsătoria sunt socotite trădări în prietenie. Abandon de la condiția de flăcău. Din posomorâtul oraș german pornește în noiembrie 1921 o misivă dojenitoare și afectuoasă. Proza epistolară barbiană anunță primele acorduri. Ironie, culoare, imaginație epică, stil fastuos, primenit, din loc în loc, printr-o vorbă muntenească pipărată: „Vestea logodnei tale, n-ai fost întâiul să mi-o anunți. O cunoșteam dintr-o scrisoare mai veche, a lui Vianu. A spune că m-a bucurat ar fi să mint. A spune, iarăși, că o regret, ar fi să insult fericirea ta și să-mi trădez gândul. Însă, vād! «Épouser c'est mourir un peu» pentru prietenii din tinerețe. Alte rosturi, alte orientări... Pe urmă, tinerețea ușoară în care mă învâluie această îndepărtare a ta se colorează și de o alta, mai egoistă. E inanitate[a] vieții de perpetuu flăcău, la care mă osândesc obiceiuri tiranice și sila pentru propria-mi necurăție, opusă celuiilalt fel de viață, al tău de acum: potolit, rodnic, binecuvântat. [...] Sunt un învechit în rele și raporturile pentru mine se inversează. Contemplarea unei fericiri curate mă tulbură, fiindcă mă înfrânge și mă întoarce asupra-mi”. Peste un timp, în primăvara lui 1922, se află la Tübingen la prietenul Tudor

și-i dă vești celui de-al treilea frate rămas în țară. Veștile sunt pozitive, doctoranzii români petrec cu vin bun la un han dintr-un sat vecin. În august flăcăul tomnatic se află la Berlin și-l bârfește pe amicul comun, studiosul, seriosul Vianu. Doctorandul în matematici este teribil. Are proiecte, s-ar spune, nietzscheene. Filosoful german voia să creeze o rasă nouă, superioară, unind prusacii cu femeile evree. **B.** aduce, cu mijloace individuale, contribuția sângelui valah. Bravură băiețească, fantezie simpatică. În acest stil lăudăros și pitoresc sunt mai toate scrisorile lui către prieteni. Când este cazul știe însă să fie grav. Lui Simon Bayer îi moare tânăra soție și, aflând, amicul de la Göttingen se simte rușinat de comentariile anterioare. Când au loc în țară manifestări xenofobe, îngrijorat de soarta prietenului Bayer, îi scrie numaidecât și-i cere iertare pentru „haitele acelea brutale”. Pentru că se face mult caz în presa literară de azi de reacțiile politice ale poetului în timpul rebeliunii legionare, este bine, pentru a fi drepti cu el, să se țină seamă de un episod care poate spune ceva despre firea lui adevărată: „Ai primit vești puține de la mine. Mai ales în urmă. Fiindcă tu întrebi, hai să încerc să-ți explic de ce am tăcut atâta. Din jurnalele care-i sosesc lui Tudor din țară cunoșteam în rușinea și mizeria ei «mișcarea» tinerimei universitare. Știam că oameni extrauniversitari, formați prin urmare, o sprijină și o finanțează. Toate astea, violența desfășurării pe urmă, mi-au turburat ideile, mi-au dat un fel de sentiment al neauzitului, grotescului. Nu recunoșteam sufletul meu și al pământului în uscăciunea unei asemenea puținți de ură. Caracterele rasei noastre le rezumam în omenie și toleranță. În schimb, ce funduri de sălbăticie! Ca să-ți fi scris sub asemenea tristețe, trebuia s-o fac cât mai cald și mai deschis și fără stângăcie. Ar fi trebuit să-ți cer iertare pentru haitele acelea brutale sau, dacă nu pentru ele, pentru lucrurile respectabile, pretextele invocate în sprijinul acțiunilor lor. Ei pomenesc de românism și ortodoxie, lucrurile astea îmi țin mult la inimă și știu «practic» ce «altceva» înseamnă toate acestea, ca să te pot asigura de deturnarea lor perversă. Să-ți cer iertare pentru ai mei, asta se face cu multă strângere de inimă, de aceea am tot amânat s-o fac”. Scrisoarea este din aprilie 1923 și, revenind la alte teme, matematicianul lenevos se mai plânge o dată de austerul Tudor, care îl „seromonează” zilnic pentru multele, repeta-tele lui păcate. Romanul epistolar barbian are însă

ca personaj-confident privilegiat tocmai pe Tudor Vianu. Scrisorile către el (1921–1922) sunt mici capodopere ale genului. Dovada, totodată, a unei prietenii literare frumoase. O prietenie aproape legendară, tulburată din când în când de **B.** și apărută mereu, cu devotament admirabil, de așezatul, statornicul și profundul estetician. Acesta din urmă va scrie o carte despre poezia amicului său giurgiuvean și, cu toate protestele irascibilului poet, cartea dă o primă justificare estetică unor poeme dificile și, în genere, justificarea rămâne și azi valabilă. Scrisorile arată însă pe eroii acestei istorii la altă vârstă și cu alte preocupări. Sunt, amândoi, tineri veniți la învățătură de la Gurile Dunării, fără o situație intelectuală și socială clară. Unul (Tudor Vianu), stabilit la Tübingen, ia lucrurile în serios, celălalt (Dan Barbilian), ajuns mai devreme în Germania, nu se ține de carte, caută aventura erotică și dă amănunte savuroase despre învăluirile, seducțiile, performanțele sale. Împreună, scrisorile formează un roman rocambulesc și ironic cu un singur personaj masculin (seducătorul matematician valah) și un șir interminabil de personaje feminine, tinere sau coapte, quadragenare, care se cheamă, simbolic, Dama Vespérală, Dama Protestantă, Venera Scandinavă (aceasta mai

târziu), sora Elsa și alte „dame fezandate”. Don Juan relatează cu minuție tehnica seducției și desfășurarea aventurii și, când are impresia că nu este crezut integral, revine, protestează, se indignează, cere reparații morale: să nu care cumva să-i fie pusă la îndoială competența în acest domeniu, nici autenticitatea confesiunii. Iese din toate acestea o literatură de „fast donjuanesc”, lăudăroasă, indiscretă, obsesivă, scuzată – în îndrăznelile ei – de mărturisirile păcătosului care se căiește: „eu totdeauna am fost porc și promiscuu”. Nu stă bine cu limba nemțească, știe, totuși, cuvintele esențiale. Acelea care îi îngăduie să conducă damele spre pădurea din apropierea orașului. Crede în virtuțile naționale (românești). E de părere chiar că nemții pot fi bătuți dacă se iau ca puncte de reper vinul, femeia și virilitatea. În octombrie 1921 îi trimite amicului „două mascalăcuri turcești” (*Nastratin Hoge* și *Selim*) și nu uită să-i relateze o întâmplare cu gazda sa (severul domn Hermann) și cu o fată condusă spre pădurea salvatoare. Când află de logodna lui Simon Bayer, îi scrie lui Tudor Vianu câteva propoziții prefăcut tăgăduitoare și vag licențioase: „Vestea cu logodna lui Bayer m-a amețit. [...] Asta mă face să mă întorc spre tine cu tandrețe îndoită. Tu cel puțin îmi vei rămâne, oricum, nu vei dezerta așa repede. Fie ca, în seara nupțială, când în Templul israelit ministrul grației divine va încredința brațelor robuste ale celui care a fost «amicul nostru, sociologul Simon», o subțiratecă virgină, fie ca, tu de o parte, eu de alta – de s-o putea în același timp –, să epitalamizăm *direct*, și în modul cel mai bine prevestitor pentru fecunditatea noului menagiu, versuri bine ritmate în acord cu prozodia care l-a învățat (cât de mult îi va prii acum!) *rima dură* și pe el”. În aprilie 1922 eroul trece prin altă încercare, cu mult mai palpitantă. Se află la Berlin de zece zile și, pe străzi „cu affluentă echivocă”, întâlnește „o urâtenie de curvă, și bătrână, și murdară”, pe care o ia cu el pentru o noapte, dar care îi fură trei mii de mărci, „deficitul acelei seri de umilire creștină a cărnii”. Rămas fără bani, îl imploră pe Vianu să-i trimită telegrafic „vreo mie de mărci”. Fastul donjuanesc, în culori dâmbovițene și cu solemnități intelectuale bine găsite, continuă în aceste scrisori care vor să revizuiască dialectica apolinicului și a dionisiacului. Recunoaște în altă scrisoare că, dacă și-a permis „să aranjeze” realitatea, niciodată n-a inventat-o. „Revendic pentru mine rolul de colaborator al realului [...]”. Dar crede: miezul povestirilor mele e

dur, incoruptibil ca măduva nucului". Are și alte combinații și, excedat, jură prietenului-confident să se potolească: „Anatema cui va mai alerga după dame fezandate și postquadragenare". Dar tot el va face elogiul femeii de cincizeci de ani, matură și concupiscentă, într-o epistolă adresată scriitoarei Ticu Arhip în octombrie 1945, plină de ambiguități și concupiscente deloc literare. Seducătorul are o dialectică elastică. Dacă vrea să câștige inima unei femei, nu-și măsoară vorbele. Când o cunoaște, în 1947, pe Nina Cassian, se declară numaidecât cititorul ei absolut: „mă botez singur în numele celei ce vine". Declară, tot acum, că se desparte de poezie. Confesiunea pare serioasă, dincolo de inevitabila galanterie: „Sunt cel mai de-modat poet. Ceva mai mult, un rătăcit, un intrus în ușoara și înaripata gintă. O ambiție neroadă, de adolescent vanitos, m-a determinat să mă pregătesc îndelung (1914–1930), pentru a-i dovedi lui Vianu (tâlharul care mă mortificase râzând de primele mele jocuri de acest fel) că pot la rigoare simula poezia în așa măsură, încât... mărturisesc, că în primele mele socoteli nu intra un atât de semeț triumf!... să scrie o carte despre mine! Cariera mea poetică sfârșește logic la cartea lui Vianu despre mine. Orice vers mai mult e o pierdere de vreme". Când este cazul **B.** poate fi și complezent. Laudă, de exemplu, un poem politic (*Grivița*) în acești termeni: „Ce suverană șerpuire a materiei lirice! Ce tensiune interioară! Linia mare a poeziei *Grivița* se dezleagă pentru mine într-un uriaș caduceu. Iar pretutindeni, sureminența limbii... Cât de bine sfătuit a fost instinctul dumitale artistic, folosind termenii speciali *manetă*, *utecist*, care se introduc în inima lucrului. Marea lecție a lui La Fontaine e folosită cu înțelepciune... Pasagiul «Grivița roșie, Grivița grevistă» e de o mândră elocuție. Dar bonomia înlăcrămată cu care redai forfotul străzii, ezitarea soldaților («Ce vreți, măi fraților»)! Ea îmi dă măsura unui Breslașu pe care îl presimt: prozatorul". Totul este o mistificație. Poemul de „mândră elocuție" este, în realitate, o lamentabilă producție realist-socialistă. În epistolele către Al. Rosetti, scriitorul revine la stilul normal. Trebuie, așadar, un sentiment de amicitie și de camaraderie pentru ca verva extraordinară a prozatorului **B.** să se dezlege. Atunci amestecă el bine „apologul și ocara" sau expediază, sugrumat de emoție, rânduri telegrafice: „am cafeneaua la inimă", „îți dedic culorile de inviolabilă auroră a indigenei Rose", „Vermeer, veșnică dimineată". Un

fapt pare sigur recitind aceste splendide misive: **B.** nu scrie niciodată la întâmplare și nu rămâne, în nici un rând, în afara subiectului. Este totdeauna de față, liber și inspirat, imprevizibil, cu propoziții memorabile. O proză epistolară unică în literatura noastră în care confesiunea caută (și găsește totdeauna) hainele de gală, superbă în pitorescul ei balcanic și pământean. Pare scrisă de un Pașadia în reveriile căruia s-a strecurat măscărosul Pirgu, cu fantezia lui nebună și limba lui bălțată. Dacă se acceptă ideea că o scrisoare este un fragment de jurnal intim cu un destinatar precis, atunci se poate spune că literatura epistolară se revendică, întocmai ca și jurnalul, dintr-o poetică a spontaneității. Cu observația că spontaneitatea este sever supravegheată și că sinceritatea este condiționată totdeauna de ceva: să comunice, să convingă, să seducă, să se scuze etc. **B.** face din confesiune o ficțiune exemplară. Există în scrisorile lui un fel de ceremonie a pitorescului, o surprinzătoare solemnitate stilistică în formularea faptului intim, cules adesea din zona boemă a existenței. Geometrul are grijă să „căftănească" petrecerile lumești ale beizadelei.

Decorativul nu este un procedeu al domnului Barbu: poezia sa este numai spiritualistă; gândul este pur exprimat, într-o adorare principială. Universul devine un joc al spiritului – o realitate ideală.

POMPILIU CONSTANTINESCU

Aspirând către marea lumină necreată a spiritului pur, poetul s-a oprit de câteva ori pe granița care desparte creatul de increat. Nu cunoaștem în întreaga literatură un alt poet care să fi îndrăznit a-și propune dificila temă a trecerii de la neființă la viață, vraja magică a desfacerii din adâncurile mobile ale posibilului.

TUDOR VIANU

Ca mistic și ca logician al conceptului, Barbu se restrânge la cuvânt, pe care îl salvează de aluviunile comune ale vorbirii discursive [...]. La Barbu avem de-a face cu un orizont metafizic vădit, căruia modalitatea artistică îi servește ca mijlocire și exprimare analogică.

ALEXANDRU PALEOLOGU

Dacă „realitatea" face obiectul fizicii și al unei poezii (să-i zicem, mimetice) la care spiritul lui Barbu nu aderă, „înfrarealitatea" pe care noua poezie o instituie amintește, prin ale ei „puncte critice", de „punctele singulare" definite, în știință, de Maxwell ca momente în care adaosuri imponderabile modifică natura unui fenomen. „Punctele critice" ale înfrarealismului lui Barbu, ca și „punctele singulare" ale lui Maxwell, numesc pragurile de trecere între

stări existențiale diferite (increat-creațiune; viață-moarte; moarte-resurrecție), sunt, așadar, momentele dinamicii interioare în biografia Ființei, momentele cât individualul se destramă pentru ca existența eternă să se realizeze pe sine prin forma lui trecătoare, mereu sacrificată. Lumea lui Barbu e, de aceea, un spațiu al metamorfozelor, în care înfățișările tranzitorii ale Ființei își trăiesc, dureros sau extatic, trans-figurarea.

IOANA EM. PETRESCU

SCRIERI: *După melci*, cu ilustrații de M. Teișanu, București, 1921; *Joc secund*, cu un portret de Marcel Iancu, București, 1930; ed. îngr. și pref. Al. Rosetti și Liviu Călin, București, 1966; *Ocean*, îngr. și pref. Al. Rosetti și Liviu Călin, București, 1964; *Pagini de proză*, îngr. și introd. Dinu Pillat, București, 1968; *Poezii*, îngr. Romulus Vulpesu, București, 1970; *Pagini inedite*, I-II, îngr. Gerda Barbilian, Valentin Protopopescu și Viorel Gh. Vodă, pref. Gh. Mihoc, București, 1981-1984; *Ion Barbu în corespondență*, I, îngr. Gerda Barbilian și N. Scurtu, București, 1982; *Joc secund*, îngr. și pref. Romulus Vulpesu, București, 1986; *Din călătoriile lui Don Miguel. Corespondență Ion Barbu – Al. Rosetti*, îngr. Simona Cioculescu, București, 1995; *Opere*, I-II, îngr. Mircea Coloșenco, introd. Eugen Simion, București, 2000. **Traduceri:** William Shakespear, *Viața și moartea regelui Richard al III-lea*, îngr. Romulus Vulpesu, București, 1964.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Critice*, VI, 165-169, IX, 174-186; Aderca, *Contribuții*, I, 19-24, II, 42-48, 573-590; Constantinescu, *Scrieri*, I, 180-187; Sebastian, *Jurnal*, 192-194; Călinescu, *Opere*, I, 546-565, 351-353, 530-533; Ion I. Cantacuzino, *Ion Barbu*, „România literară”, 1932, 28-34; Ionescu, *Nu*, 58-72; Tudor Vianu, *Ion Barbu*, București, 1935; Munteanu, *Panorama*, 271-273; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 808-811, *Ist. lit.* (1982), 892-896; Manolescu, *Lecturi*, 87-113; Călinescu, *Eseuri*, 21-52; Basarab Nicolescu, *Cosmologia „Jocului secund”*, București, 1968; Dinu Pillat, *Ion Barbu*, București, 1969; Mincu, *Critice*, I, 17-38; Călinescu, *Eseuri lit. modernă*, 9-44; Paleologu, *Spiritul*, 191-213; George, *Semne*, 263-283; Manolescu, *Teme*, I, 35-40, IV, 89-93, V, 137-143; Nițescu, *Scylla*, 31-54; Cioculescu, *Itinerar*, I, 256-270, IV, 308-314; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, 441-477; Gerda Barbilian, *Ion Barbu. Amintiri*, București, 1975; Negoitescu, *Analize*, 243-250; Papahagi, *Exerciții*, 48-86; Caraion, *Pălărierul*, 95-108; *Ion Barbu interpretat de...*, îngr. și pref. George Gibescu, București, 1976; Dorin Teodorescu, *Poetica lui Ion Barbu*, Craiova, 1978; Sorescu, *Interpretări*, 6-32; Șerban Foarță, *Eseu asupra poeziei lui Ion Barbu*, Timișoara, 1980; Dinu Pillat, *Ion Barbu*, București, 1982; Papahagi, *Eros*, 77-109; Petrescu, *Configurații*, 189-209; Alexandru Ciorănescu, *Ion Barbu*, New York, 1981; ed. București, 1996; Marin Mincu, *Ion Barbu. Eseu despre textualizarea poetică*, București, 1981; Mircea Scarlat, *Ion Barbu. Poezie și*

deziderat, București, 1981; Papahagi, *Critica*, 58-153; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, 190-192, III, 63-66, 94-97, 114-117, 188-243, IV, 131-134; Mandics György, *Ion Barbu, „Gest închis”. O analiză a universului semantic al volumului „Joc secund”*, tr. Büch Schiff, pref. Dan Grigorescu, București, 1984; Micu, *Modernismul*, II, 94-118, *passim*; Pop, *Jocul*, 117-174; Nicolae Manolescu, *Despre poezie*, București, 1987, 187-196; Mircea Coloșenco, *Ion Barbu – Dan Barbilian. Biografie documentară*, București, 1989; Marin Mincu, *Opera literară a lui Ion Barbu*, București, 1990; Negoitescu, *Ist. lit.*, I, 283-284; Cezar Baltag, *Eseuri*, București, 1992, 65-76; Ioana Em. Petrescu, *Ion Barbu și poetica postmodernismului*, București, 1993; Pop, *Recapitulări*, 87-133; Sorescu, *Biblioteca*, 329-334; *Dič. analitic.*, I, 316-318, II, 184-186, 282-284, III, 111-113, 257-259, IV, 39-41, 331-335; Mihai Botez, *În oglinzi paralele. Însemnări despre Ion Barbu*, București, 1999; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 276-279; *Dič. esențial*, 62-67; Cioculescu, *Lecturi*, I, 88-105; Grigurcu, *În pădurea*, 211-223; Manolescu, *Istoria*, 687-700; Theodor Codreanu, *Ion Barbu și spiritualitatea românească modernă. Ermetismul canonic*, București, 2011; Manolescu, *Benzile desenate*, 174-179; Marcus, *Paradigme*, 860-879, *passim*.

E. S.

BARBU, Marian (29.IX.1939, Milești, j. Dolj), critic și istoric literar, poet, prozator. Este fiul Elenei și al lui Constantin Barbu, țărani. A absolvit clasele de liceu la Craiova și Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1959-1964), unde își susține în 1976 și doctoratul cu teza *Romanul de mistere în literatura română*, publicată în 1981 și reprezentând debutul editorial individual. Funcționează ca profesor la liceul unde învățase, devenit după decenii Colegiul Național „Frații Buzești” (1964-1999), iar între 1965 și 1971 activează ca ziarist la cotidianul „Înainte”. Este și redactor-șef al revistelor „Meridian” (1990-1992), „Lamura” (din 2001), „Cafeneaua literară” (din 2003), profesor la Universitatea „Mihai Viteazul” din Craiova. Debutează cu o recenzie în „Ramuri” (1965) și mai colaborează la „Argeș”, „Luceafărul”, „România literară”, „Orizont”, „Analele Universității din Craiova”, „Literatură”, „Caiete critice”, „Steaua”, „Tribuna”, „Astra”, „Contemporanul”, „Literatura și arta”, „Convorbiri literare” ș.a. I s-a acordat Premiul „Marin Sorescu” al Academiei Române (2006).

Cu versuri **B.** este prezent în revista „Argeș” (1968), la recomandarea lui Ion Caraion, și tot cu un ciclu de versuri intră în *Caietul debutanților* (1979) al Editurii Albatros. Drumul poeziei a fost

complinit mai târziu prin *Provizii de soare* (2004), *Oglinzile din Chicago*, volum subintitulat „aproape poeme (interpretări libere după realități americane)” (2006), *Poeme americane* (2008) și *Poeme* (2012). Mai perseverentă este prezența lui pe piața literară ca romancier. *Orașul la ora amintirilor* (1984) ilustrează tema „obsedantului deceniu” prin personaje din medii diferite; sunt de evidențiat aici claritatea demersului narativ, dinamismul acțiunii. *Câmpia nu este singură* (1986) denotă influențele romanului sud-american în folosirea planurilor narrative multiple și în îmbinarea fantasticului cu oniricul și realismul. Romanul vrea să fie reprezentarea etosului unei colectivități rurale confruntată cu istoria. *Aproapele nostru trădează* (1992), subintitulat „roman semipolițist”, folosește tehnici ale prozei moderne (textualism, intertextualitate) și postmoderne, care vor caracteriza și *Colonelul de la ghiol* (1996), „roman polimorf”, „prin focul încrucișat al limbajelor”, prin sinteza personaj–narator–autor (Stan Velea). Textul este programatic (nu și original) construit în manieră postmodernistă; în final autorul atașează o listă a numelor de persoane la care se referă, de la Ahile, Aristofan, Aristotel la Roland Barthes, Brâncuși, Bogza sau Topîrceanu și de la Varlaam la Theodor Stolojan. Mai adaugă un „indice alfabetic de spații și ape”, precum și o schemă cu diferențele dintre modernism și postmodernism. În toată această perioadă, ca istoric literar, **B.** publică, în afara unor ediții din autori clasici și contemporani (Traian Demetrescu, I.M. Bujoreanu, Hortensia Papadat-Bengescu, Gala Galaction, Ion Agârbiceanu, Barbu Delavrancea ș.a.), numeroase cronici și articole de critică și istorie literară, precum și paginile care alcătuiesc primul său volum, *Romanul de mistere în literatura română*, un excurs urmărind genul în comparație strânsă și documentată cu modelele străine. Cele mai multe ecouri le-a avut însă cartea *Aspecte ale romanului românesc contemporan* (I–II, 1993–1995). În atenția autorului au intrat și opere ale unor scriitori români din exil, precum *Ora 25* de Constantin Virgil Gheorghiu, *Noaptea de Sânziene* de Mircea Eliade, *Dumnezeu s-a născut în exil* de Vintilă Horia, *Povara bună-tății noastre* de Ion Druță. În panorama din *Aspecte...* stau alături, firesc din unghi estetic, romancieri diferiți ca ideologie: Zaharia Stancu, Eugen Barbu, Ion Lăncrănjan, Paul Anghel, pe de o parte, Marin Preda, Augustin Buzura, George

Bălăiță, Octavian Paler, pe de altă parte, pe lângă autori ca I.M. Sadoveanu, Mihail Sadoveanu, V. Voiculescu, Ion D. Sîrbu ș.a. *Ipostaze și metastaze ale discursului oficial* (2000) este o cercetare despre lucrările Primului Congres al Scriitorilor din RPR (18–23 iunie 1956), iar *Trăind printre cărți* (I–VI, 2001–2012) însumează o foarte productivă activitate de publicist literar (note, glose, cronici, recenzii, interviuri, evocări, eseuri ș.a.). Mereu în orizontul criticii literare, **B.** ambiționează să fie în tangență cu teoria și istoria literară din țara noastră ori din lumea culturii occidentale. Mărturie stă volumul *Universală (despre cărți din literaturile lumii)* (2010), intitulat astfel deoarece reunește articole și studii despre cărți din cinci continente. **B.** a mai tipărit *La Liliaci – 6 cărți în căutarea lui Marin Sorescu* (2009) și *Amurgul zeilor... olografi* (2011). Prima este un studiu de dialectologie, cea de-a doua e un tom voluminos de corespondență primită, dând seamă de polimorfismul unei existențe de profesor, ziarist, critic și istoric literar, de om. Sunt convocați aici, pentru mărturii scrise, peste o sută cincizeci de nume. Ca președinte al cenaclului „Alexandru Macedonski”, din cadrul Societății Scriitorilor Olteni, **B.** a alcătuit antologii și dicționare, adăugând la eforturile sale o carte etalon, *Medalionul literar – structură permanentă de cultură și educație* (2006), scrisă în colaborare și adresată învățământului preuniversitar.

SCRIERI: *Romanul de mistere în literatura română*, Craiova, 1981; *Orașul la ora amintirilor*, Craiova, 1984; *Câmpia nu este singură*, București, 1986; *Aproapele nostru trădează*, Craiova, 1992; *Aspecte ale romanului românesc contemporan*, I–II, Craiova, 1993–1995; *Colonelul de la ghiol*, Craiova, 1996; *Simbolistica poeziei lui Ion Barbu* (în colaborare cu Simona Barbu), Craiova, 1997; *Reexaminări critice*, Craiova, 1997; *Brazii din Poiana Soarelui*, Craiova, 1998; *Ipostaze și metastaze ale discursului oficial*, Craiova, 2000; *Trăind printre cărți*, vol. I–II, Petroșani, 2001–2002, vol. III–VI, Craiova, 2004–2012; *Fuga de sub model*, Craiova, 2002; *Provizii de soare*, Craiova, 2004; *Oglinzile din Chicago: aproape poeme (interpretări libere după realități americane)*, Craiova, 2006; *Medalionul literar – structură permanentă de cultură și educație* (în colaborare), Craiova, 2006; *Poeme americane*, Craiova, 2008; *La Liliaci – 6 cărți în căutarea lui Marin Sorescu*, Craiova, 2009; *Universală (despre cărți din literaturile lumii)*, Craiova, 2010; *Poeme*, Craiova, 2012. **Antologii:** *Amurgul zeilor... olografi*, Craiova, 2011.

Repere bibliografice: Mircea Zăciu, „Romanul de mistere în literatura română”, ST, 1981, 11; Const. M. Popa, „Aproapele nostru trădează”, R, 1992, 3–4; Dan Milcu [D. Micu], *O panoramă a romanului contemporan*, L, 1993, 34; Const. M. Popa, *Toamna coloneilor*, R, 1996, 10–12; Stan Velea, [Marian Barbu], RITL, 1997, 1–2, JL, 1997, 27–30, „Ecart”, 2003, 211; Gheorghe Glodeanu, *Fascinația cărților*, CNT, 2002, 24; Voncu, *Secvențe*, II, 117–118; Tudor Nedelcea, *O viață printre cărți*, R., 2003, 6–7; Lucian Vasiliu, *Adnotări fulgurante*, CL, 2003, 2; Ion Cristofor, *Marian Barbu și romanul de mistere*, ST, 2004, 6; Viorel Dinescu, *Rătăcitor prin totemuri moderne*, „Lamura”, 2008, 7–9; *Dicționarul bibliografic al membrilor USR, Filiala Craiova*, Craiova, 2010, 23–29; Dumitru Velea, *Pragul de jos*, I, Craiova, 2011, 61–92. **M.Vs., T.N.**

BARBU, N. [Nicolae] (15.XII.1921, Iași – 22.V.1985, Iași), critic și istoric teatral, gazetar. Este fiul Gheorghii și al lui Ilie Barbu. Elev la Liceul Național din orașul natal, **B.** se înscrie, după terminarea școlii, la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității ieșene, luându-și licența în 1946. Nu pășise pragul studenției când, prin 1941, începe să publice în presa locală. Va continua să fie prezent, cu articole și diverse însemnări, și în anii următori, după ce obține o catedră în învățământul preuniversitar (1946–1955). Cu tactul și comprehensiunea ce îl caracterizau, înclinat spre studiu, ar fi putut să aibă o bună carieră de profesor. Dar l-a atras viața de redacție, atașamentul său pentru gazetărie fiind una dintre trăsăturile prin care a rămas în amintirea celor care l-au cunoscut. Redactor și secretar de redacție la cotidienele „Moldova nouă” și „Opinia”, unde își face mâna, între 1954 și 1966 îndeplinește, cu profesionalism, funcția de redactor-șef adjunct la „Iașul literar”. După înființarea revistei „Cronica” (1966), trece cu bagajul său de experiență la noul hebdomadar.

În afară de periodicele ieșene, în care a semnat sute de cronici teatrale, studii de istoria teatrului, comentarii literare, uneori cronici plastice, **B.** a mai colaborat la jurnale („România liberă” ș.a.) și la reviste de cultură („Contemporanul”, „Tribuna”, „Steaua”, „Teatrul” ș.a.); a scris și sub pseudonimul Radu Naumescu. S-a impus în peisajul cultural al urbei îndeosebi prin pasiunea pentru teatru. Iubea actorii, pe cei din generația de aur a Naționalului ieșean îi venera, ceea ce nu-i diminua, în cronicile de spectacol, voința de a se păstra în limitele obiectivității. Cu un ton de o urbanitate fără cusur,

păstra, ca o marcă a corectitudinii, o mină sobră, concentrat să descifreze – fără virtuozități analitice, însă limpede și exact – sensurile unor montări. Probitatea lui era aceea a unui spirit avizat și ferm, cu o pedală tradiționalistă în aprecierile cumpănite, în care apetența pentru valorile de mult recunoscute se conjugă cu o anume prudență față de inovația agresivă. Pentru **B.**, totul, în sfera artei, e o „chestiune de dozaj”, de aceea și critica lui, atentă și la obiect, respinge excesivitățile și ambiguitatea. Nu agreea extravagantele unor regizori bolnavi de „narcisism”, așa cum ricana la moda „demitizărilor” sau la „actualizările forțate”, căzând în exhibiționism și abracadabrant, în dauna textului sacrosanct. Nu se arăta încântat nici de „reconstituirea muzeistică”, declarându-se, ca să pară în pas cu vremea, un adept al „inovației creatoare”. Firea sa, care nu se dezmente, este aceea a unui conservator. Ambiția lui este aceea de a-și însoți demersul analitic și cel istoriografic prin considerații teoretice – *Sine ira...* (1971), *Noi și clasicii* (1975), *Antract* (1979). Lecturile fidele, pline de bun-simț, denotă o înclinație spre reflexivitate, comentariul pe teme literare sau teatrale angajându-se într-o vanitoasă monologare pe marginea unor concepte (actualitate și valoare, tradiție și inovație ș.a.). Criticul, pus pe disocieri, își propune să clarifice o noțiune sau alta, combătând astfel „poncifele”, „prejudecățile” care-l supără. O carte întreagă, *Noi și clasicii*, își subminează însă efortul de a reinterpretă creații de vârf ale literaturii noastre prin dilatarea abuzivă, cu ifos globalizant, a noțiunii „clasic”, în care **B.** înghesuie scriitori fel de fel. Urmărind să surprindă „coordonatele” unor opere, să definească „atitudini” (lirice etc.) și să contureze „profiluri” (sau, mai pompos, „efigii”), „creionările” acestea elaborate, neocolite de pedanterie, rămân discrete sub raportul contribuției proprii. Ceea ce îi înviorează scrisul sunt nu metaforele, rare și artificioase, ci fluxul amintirii, evocările, cu deosebire cele plasate în ambianța ieșeană, dând austerelor glose ceva culoare și un pic de fior. Seriozitate și rigoare dovedesc monografiile pe care **B.** le-a consacrat unor glorii ale teatrului ieșean – *Matei Millo* (1963), unde interpretul preferat al lui V. Alecsandri e văzut ca un „reformator pe linia realismului”, *Aglae Pruteanu* (1965), care, evitând romanțarea, ia totuși o turnură encomiastică, în fine, *Biografie și creație* (1983), o reconstituire a carierei de „actor total” a lui C. Ramadan. Apelând, ca un cercetător

scrupulos ce era, la date culese din publicațiile vremii și de prin arhive, precum și la alte mărturii, folosite cu discernământ, **B.** încearcă să reînvie, atât cât se mai poate, reprezentății de succes de altădată, neîmpăcat, s-ar spune, cu efemeritatea lor. O prețioasă lucrare, dolidă de informații, este *Dicționarul actorilor Teatrului Național din Iași* (1976), galerie de portretizări precise și nuanțate, la care se poate apela oricând. Aceeași temeinicie se vedește și în suita intitulată *Momente din istoria teatrului românesc* (1977). Mergând pe „firul tradiției”, din „zori” și până înspre zilele noastre, meticolosul analist, care judecă fiecare secvență în contextul ei, își structurează materialul în funcție de acele „înnoiri” ce au survenit într-un moment sau altul grație aportului unor personalități ale scrisului și ale scenei. Un proces pe care autorul ține să-l pună în evidență este acela al „sincronizării”, dinamică fastă, ducând, în viziunea lui sărbătorească, la înfiriparea „dimensiunii universale” a multor valori autohtone. Cu unele pagini mai greoaie și, pe anumite porțiuni, cu pasaje, stilistic vorbind, mai cenușii, excursul, deloc „succint”, probează convingător o bună cunoaștere a fenomenului teatral. În fine, o antologie editată postum, *Semnul Cumpenei* (2010), aduce o selecție de cronici dramatice pe care **B.** le scrie începând din 1942, cartea fiind totodată o istorie sui-generis a spectacolelor puse în scenă timp de patru decenii la Teatrul Național ieșean.

SCRIERI: Matei Millo, București, 1963: *Aglae Pruteanu*, București, 1965; *Sine ira...*, Iași, 1971; *Noi și clasiicii*, București, 1975; *Dicționarul actorilor Teatrului Național „Vasile Alecsandri” Iași. 1816–1976*, în *160 de ani de teatru românesc. 1816–1976*, pref. Constantin Ciopraga, Iași, 1976, 165–218; *Momente din istoria teatrului românesc*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1977; *Antract*, București, 1979; *Biografie și creație (Arta lui C. Ramadan)*, București, 1983; *Semnul Cumpenei: patru decenii de istorie a Teatrului Național „Vasile Alecsandri” Iași. 1942–1984*, îngr. Sorina Bălănescu, pref. Florin Faifer, Iași, 2010.

Repere bibliografice: Popa, *Dict. lit.* (1977), 66–67; Liviu Leonte, *Critic și istoric literar*, CRC, 1985, 2; Constantin Ciopraga, *Definitiva plecare...*, CL, 1985, 5; Leon, *Umbre*, V, 98–102; Maftai, *Personalități*, VI, 42–44; Petraș, *Panorama*, 117–119; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, 54–55; Florin Faifer, *Cu fața spre trecut*, CRC, 2004, 3; Nicolae Turtureanu, *Domnu’ Barbu*, CL, 2010, 10. **F. F.**

BARBU, N.I. [Nicolae I.] (8.X.1908, Urși-Cârstănești, j. Vâlcea – 23.VIII.1993, București), clasicist, traducător. Frecventează liceul la Râmnicu Vâlcea, absolvit în 1928, după care își ia la București licența în filologie latină în 1931, iar doctoratul la Strasbourg în 1933. În 1934 începe să predea la Universitatea din București, fiind promovat ca profesor titular în 1954 și șef de catedră în 1963; aici funcționează până la pensionare. Membru în numeroase academii străine (Roma, Pescara, Salerno ș.a.), în câteva societăți de studii clasice (Rio de Janeiro, Berlin și Varșovia) și președinte al societății Ovidianum, este director științific al publicației „Quaderni dell’umanismo” (Roma) și conduce, la București, revista „Ausonia”.

Clasicist de structură lansoniană, **B.** își va localiza riguros eforturile istorico-literare în aria literaturilor greacă și latină, cu o anume preferință pentru cea din urmă. Prima lucrare publicată în volum este teza complementară de doctorat, *Les Sources et l'originalité d'Appien dans le deuxième livre des „Guerres civiles”* (1933). Materialul înfățișat, configurația expunerii și expresia lexicală limpede anunțau profilul acestui cercetător. Enunțând, la început, datele problemei, autorul trece în revistă, critic ori laudativ, studiile anterioare, stăruind îndeosebi asupra neîmplinirilor. Odată delimitate necunoscutele, se stabilesc modalitățile și operațiunile menite să conducă la rezolvarea lor. La capătul excursului comparativ, parcimonios și la obiect, **B.** formulează concluzii limpezi și convingătoare. Astfel, demonstrează că Appian a folosit izvoare diferite, favorabile sau ostile, pe care le-a confundat uneori, schimbându-le cronologia și apropiindu-se mai mult de Plutarh. O construcție aproape identică – elementele de studiu, analiza cercetărilor anterioare, demonstrația analitică și concluzii – prezintă și a doua carte, *Les Procédés de la peinture des caractères et la vérité historique dans les biographies de Plutarque* (1934), teza principală de doctorat. Fazele acestei metodologii pronunțat pozitiviste, cu pondere mai mare pe faptul concret decât pe comentariu, vor fi respectate și în celelalte lucrări. Așadar, tot un studiu de sursologie, inițiat în scopul clarificării unei probleme fundamentale pentru Plutarh – modul în care acesta a conciliat istoricul și anecdoticul. Generalizările finale se impun aproape de la sine: eruditul Plutarh a folosit izvoarele neinfluențabil și cu discernământ critic; nu a fost un moralist, ci un bun cunoscător

al firii omenеști, cu lecturi întinse. Neașteptat va fi al treilea volum, *Dualismul tragediei lui Sofocle* (1936), fundamentat pe ideea artei pure, care dă și perspectiva de apreciere. Clasicistul va judeca tragediile sofocleene în funcție de relația ideii filosofice și religioase – patetism dramatic, criteriu modernist discriminator, pe care îl aplică mecanic literaturii antice. Intenționalitatea de orice natură, crede el, împinge *Antigona*, *Ajax*, *Filoctet* și *Oedip la Colona* în abisurile nonartei. Titlul de capodoperă se cuvine doar tragediilor *Oedip rege*, *Electra* și *Trachinienele*, unde creația nu e întinată de imixtiunea tendinței. Această abatere de la poetica realistă este un efect de scurtă durată, la care **B.** va renunța ușor, ca la o cochetărie de moment. Cărțile scrise după 1944 sunt doveditoare în acest sens. *Aspecte din viața romană în scrisorile lui Cicero* (1959) o confirmă, tabloul Romei antice, răstrânt în epistolele și în cuvântările ciceroniene reconstituind mediat profilul omului și pe cel al cetățeanului. Pe linia încercărilor de sinteză, frecvente acum, se înscrie și volumul *Valori umane în literatura greacă* (1967). **B.** va aborda subiecte mai cuprinzătoare, ce depășesc concretul restrâns al unei probleme anume. Autorul ținea la închegarea unor imagini de ansamblu, concretizate parțial într-un curs de istorie a literaturii latine. Expresia, mai puțin sincopeată, se va mula și ea pe cadrele largite ale gândirii scăpate de chingile demonstrației stricte, aproape matematice. Operele cercetate, literare și istorice, acoperă un spațiu destul de vast, de la poemele homerice și Hesiod la lirică, tragedie și istoriografie. E vorba de o schiță a valorilor mai însemnate, prin mijlocirea căreia se reformulează, în curgera vremii, judecăți cu privire la mentalități, opere și personalități ale culturii. Este o optică, până la un punct, adecvată și rezultatele sunt pe măsură. Adăugiri de sinteză va conține și *Antichitatea clasică. 100 de figuri celebre* (1976) – tablete instructive și picante, datorită inserțiilor anecdotice, ca și, în parte, raportările analitice, reactualizante, din *Noi și clasicii* (1975). Activitatea clasicistului s-a împletit în timp cu preocupările didactice, ducând la elaborarea mai multor manuale de limbă, gramatică și literatură, latină îndeosebi, destinate elevilor și studenților. **B.** a coordonat partea referitoare la literatura latină din lucrarea lexicografică *Scriitori greci și latini* (1978). La acestea se adaugă și câteva traduceri, remarcabile, din Plutarh, Tucidide, Aristotel și din Sfântul Augustin.

SCRIERI: *Les Sources et l'originalité d'Appien dans le deuxième livre des „Guerres civiles”*, Paris, 1933; *Les Procédés de la peinture des caractères et la vérité historique dans les biographies de Plutarque*, Paris, 1934; *Dualismul tragediei lui Sofocle*, București, 1936; *Aspecte din viața romană în scrisorile lui Cicero*, București, 1959; *Valori umane în literatura greacă*, București, 1967; *Noi și clasicii*, București, 1975; *Antichitatea clasică. 100 de figuri celebre*, București, 1976; *Scriitori greci și latini* (în colaborare), București, 1978. **Traduceri:** Plutarh, *Vieți paralele*, București, 1957; Aristotel, *Fizica*, București, 1966; Tucidide, *Războiul peloponezic*, București, 1966; Athenaios, *Ospățul înțelepților*, pref. trad., București, 1978; Augustin, *Scrieri alese*, București, 1985.

Repere bibliografice: Stan Velea, *N.I. Barbu*, RITL, 1979, 4; Velea, *Universalști*, 66–71; Petria, *Vâlcea*, 38–39 **S.V.**

BARBU, Petre (20.VII.1962, Galați), prozator, dramaturg. Este fiul Domnicăi (n. Ivanov) și al lui Ilie Barbu, mecanic de locomotivă. După studiile liceale la Galați, a absolvit tot aici, în 1988, Facultatea de Mecanică a Universității Tehnice, lucrând apoi ca inginer la Electroargeș din Curtea de Argeș (1988–1990). Debutază în revista studențească „Orientări” (Galați), după care Laurențiu Ulici îi prefătează un grupaj de trei nuvele, *Scara mea de incendiu*, publicat în 1989 în colecția „Cartea cea mai mică” scoasă de revista „Convingeri comuniste”. A fost redactor la „Flacăra” (1990–1991), „Cuvântul” (1991–1992), apoi senior editor la „Capital” (1992–2007), „Adevărul Holding” (2007–2012) și „Forbes România” (din 2012). A mai colaborat la „Convorbiri literare”, „Amfiteatru”, „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»”, „Tribuna”, „Echinoc”, „Luceafărul”, „România literară”, „Contrapunct”, „Familia” ș.a. În 1990 a beneficiat de o bursă de specializare în jurnalism, în SUA.

Accentul pe „infinitezimalul” scriiturii – de unde și trimiterile la Milan Kundera, de pildă – lega debutul editorial al lui **B.** cu prozele din *Tricoul portocaliu fără număr de concurs* (1993) de linia Mircea Nedelciu–Cristian Teodorescu–Bedros Horasangian: realism cotidian interesat de psihologia colectivă, pentru care filmografia care a influențat proza generației '80 devine o referință aproape obligatorie. Cazuistică de cartier în epoca ceaușistă, amestec de situații grotești și fizionomii suprarealiste, dar și gogolienne, o ironie bonomă, nu corosivă, cu atenție la sentiment și la drama derizunii. Pe scurt, scriitorul face parte din familia

lui Nicolae Velea, și nu dintre partizanii filmelor lui Lucian Pintilie. În 1995, prin *Dumnezeu binecuvântează America*, B. săvârșește saltul de la prozele scurte la roman. *Ultima tresărire a submarinului legionar* (1998) este un roman cu sincope temporale, cu personaje ce par comice la început, pentru a deveni forțe primejdioase odată ce nebunia generală se instalează ireversibil peste o lume (o Românie) citită ca o înșiruire de glume proaste. „Marcată structural de tipologia «romanului de mistere»” (Ioan Stanomir), cartea urmărește de-a lungul unuia dintre fire ancheta întreprinsă în 1997 de un ziarist de la o gazetă centrală asupra dispariției înainte de 1989 a unui stomatolog dintr-un oraș de provincie (nu fără fine trimiteri la romanele de tip Augustin Buzura, D.R. Popescu). Urmează revelații tulburătoare, lecții de cinism versatil, malformarea realității, spulberarea adevărilor. Morala romanului: „Arată-mi un ziarist român cu douăzeci de ani de meserie care n-a mâncat rahat! Asta a fost slujba noastră de atunci, mâncători de rahat. Acum suntem liberi. Minciunile se vând mai bine ca adevărul. O să te lovești în meseria asta blestemată de atâtea minciuni, încât o să ajungi să te întrebi dacă nu cumva toată viața ta e o minciună”. În secvența comunistă care compune cel de-al doilea fir narativ, câțiva intelectuali provinciali (un arheolog tracomani, un june prozator imberb, o cochetă, un intelectual problematizant, un dentist lubric, profitor și ratat, un gazetar politruc, plus bufonul de rigoare al „Curții”, semianalfabet și agresiv) formează în 1986 un soi de ceneclu botezat Colocviile 79, unde se citește în grup *Niște țărani* de Dinu Săraru și *Pumnul și palma* de Dumitru Popescu. Șarja e suculentă, autorul are ochi gogolian și aplecare spre fantasticul cotidian de tip Bulgakov, ca și Daniel Bănuțescu. Cu o astfel de priză la contingent și cu darul replicii pe care îl are, B. cultivă cu succes și genul dramatic. *La stânga tatălui*, inclusă, alături de *Dueliștii* și de o dramatizare după *Dumnezeu binecuvântează America*, în antologia *Teatru* (2003), adună laolaltă, în decorul unui oraș de graniță din zilele detronării lui Ceaușescu, tineri și bătrâni, agenți provocatori, mișcări sindicale, mișcând într-o confuzie generală conștiințe „camilpetresciene”. *Blazare* (2005) posedă un nucleu comun cu piesa *Tatăl nostru care ești în supermarket* (2003; Premiul Cea mai bună piesă românească a anului, acordat de UNITER), în care un complex alimentar părăsit devine pivotul între comunismul precar alimentar și consumismul

postcomunist, între o societate controlată represiv de Securitate și o societate alimentată de fantasmăle aderării la NATO. De asemenea, unele detalii amintesc *Dumnezeu binecuvântează America*: familia disfuncțională dintr-un port maritim, naratorul genuin afectat de dizabilitate intelectuală, bizăriile care scurtcircuitează și redimensionează în cheia absurdului și a umorului negru microrealismul altfel minuțios cartografic. În *Blazare* comunismul și postcomunismul fuzionează delirant în discursul necreditabil al naratorului – un *loser* trecut de patruzeci de ani, impotent și refugiat în fantasmăle legate de fostul complex alimentar, pe care îl apără de orice intruziune. Restul personajelor întregesc această menajerie de tranziție: sora milionară în dolari a naratorului, ducând cu sine secretul inenarabil al relațiilor cu Securitatea, mama acestuia, care împarte alimentele expirate apărute miraculos peste noapte în complex, o seamă de prieteni lanșați în ocupații improvizate (unul confecționează perii, altul realizează o emisiune de scandal la televiziunea sa de apartament). Atmosfera amintește de excentricitățile cinematografice ale lui Álex de la Iglesia. În cele din urmă, precum într-unul dintre filmele Monty Python, complexul alimentar transformat în supermarket se transformă, încă o dată, într-o arcă navigând către Europa: alegorie groasă, dar de efect, a sudurii inextricabile și originale dintre comunism și consumism. Cât privește genul, el poate fi numit microrealism bizar, deși cea mai mare parte dintre intruziunile fantastice – chagalliene, cum le-a afiliat critica – pot fi puse în seama naratorului necreditabil. Volumul *Până la capătul liniei* (2012) este compus în partea sa semnificativă – alături de câteva nuvele scrise la sfârșitul anilor '80, nerelevante – din schițe punctând, la limita dintre ficțional și nonficțional, în zona umanității mărunte, a gesturilor și emoțiilor simple, dar fundamentale. Moartea părinților însoțește aceste proze elementare și puternice, atât ca laitmotiv, cât și ca temă.

SCRIERI: *Tricoul portocaliu fără număr de concurs*, București, 1993; *Dumnezeu binecuvântează America*, București, 1995; *Ultima tresărire a submarinului legionar*, București, 1998; *Tatăl nostru care ești în supermarket*, București, 2003; *Teatru*, pref. Marian Popescu, București, 2003; *Blazare*, pref. Sanda Cordoș, Iași, 2005; *Până la capătul liniei*, București, 2012.

Repere bibliografice: Emil Mladin, *Despre un maraton*, RL, 1994, 41; Tania Radu, *Postcadinismul*, LAI, 1996,

7; Ioan Stanomir, *Apocalipsa după Petre Barbu*, LCF, 1998, 25; Tudorel Urian, *Proza românească a anilor '90*, București, 2000, 174–176; Mircea Iorgulescu, *Complexul „Complexului” și „Muie Show”*, CLT, 2006, 18; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, II, 147–155; Alex Goldiș, *Dialog despre neputință*, RL, 2012, 30; Cosmin Borza, *Miniaturistul morții*, CLT, 2012, 29.

D.C.M., M.I.

BARBU, Vasile (6.IX.1954, Uzdin, Serbia), poet, publicist, editor. Este fiul Liviei (n. Neda) și al lui Moisa Barbu, țărani. Urmează cursurile școlii generale din Uzdin și ale liceului din localitatea Covăcița, apoi e student la Facultatea de Filologie din Novi Sad, secția limba și literatura sârbă. Are o bogată activitate de jurnalist, lucrând mai mulți ani la Radio Covăcița (1982–1984) și la Radio Novi Sad, în cadrul redacției programului în limba română (1984–2002). Director al Casei de Cultură Doina din Uzdin (1984–1987), a editat revista „Cumpăna”. Este redactor-șef al publicației „Floare de latinitate”, revistă patronată de Consiliul Național al Minorității Naționale Române din Serbia. Fondează în 1990 Societatea Literar-Artistică Tibiscus din Uzdin, fiind președintele acesteia, redactor-șef al publicației omonime și director al Editurii Tibiscus, mai înființează la Uzdin un muzeu și o bibliotecă, inițiază câteva cenacluri literare. În 1994 inițiază Festivalul Internațional de Poezie „Drumuri de spice”, care se desfășoară tot la Uzdin și la care participă scriitori din întreg spațiul cultural românesc. Este vicepreședinte al Consiliului Național al Românilor din Serbia și Muntenegru și a fost secretar general al Comunității Românilor din Iugoslavia (1990–1996). A debutat publicistic în „Informația Uzdinului”, iar editorial cu volumul de poezie *Refugiu în visele fecioarelor*, apărut la Reșița în 1991. Colaborează la „Libertatea”, „Tribuna tinerețului”, „Bucuria copiilor”, „Lumina”, „Almanahul «Libertatea»”, „Clio” și „Învierea” (Timișoara), „Sportske novosti” (Zagreb), „Tribuna”, „Dacia literară”, „Bucovina literară”, „Porto Franco”, „Glasul națiunii” ș.a. A semnat (mai ales textele satirice) cu pseudonimele Baronu, Batman-Mociuga Revanșistul, Focky D'Armando, Ion Palea Lumefaină, Bo Lungu Fârtatu.

Poet prolific, **B.** este și un important ferment cultural implicat în manifestările culturale ale românilor din Uzdin și împrejurimi. Încurajează pictura naivă și înscrie realizările într-o carte

document (2012, în colaborare cu Elena Barbu), în care include, pe lângă date biografice despre autori, reproduceri ale picturilor, consemnări din presa vremii, aspecte din galeria artei naive. Nu doar că scrie poezie în graiul locului, dar stimulează acest tip de literatură cu tradiție în Banat. De asemenea, a îngrijit culegeri de versuri ale societății Tibiscus, a publicat antologiile *Satira și umorul la românii din Voivodina* (2001), *Norul sărută câmpia* (2003, în colaborare cu Mihai I. Vlad), *Poezie în grai bănățean* (II, 2009, în colaborare) ș.a., e semnatul celorva volume de publicistică, a editat actele mai multor simpozioane ținute sub genericul „Oameni de seamă ai Banatului”. Trebuie remarcată și valoarea unui glosar alcătuit de **B.**, care cuprinde câteva sute de cuvinte vechi din Uzdin și din localitățile limitrofe – *Cuvinte vechi din graiul bănățean al Uzdinului* (2012). Încă de la cartea de debut în poezie se poate observa la autorul ei ușurința versificării („Tâlharii ochi pribegi/ din portul lacrimilor/ în goliciunea unei spume/ ce rămâne în pahare/ îmi caută/ iubiri astrale/ și chipuri pământene” – *Ce-ți caută ochii*). Poezia se întinde în registru larg, de la compuneri de circumstanță la lirică meditativă. Universul agrest, cu simbolul plurivalent al spicelor, materialitatea dură, istoria și limba, iubirea trec prin lirica lui **B.** în maniere și tonalități diferite, de la descriptiv la reflexiv. Notabil este acest blestem adresat celui care se leapădă de limba sa: „Limba dacă-ți uiți odată/ nu-i nici mamă, nu-i nici tată/ totul este doar ruină,/ totul este mort și vină (*Blestemul limbii*). Locuri și nume – Sarmizegetusa, Alba Iulia, Voroneț, Putna, Ipotești, Banat, Bucovina, Deceneu, Ovidiu, Avram Iancu – sunt evocate într-o cheie mesianică. Mihai Cimpoi afirmă că poezia lui **B.** „e un «cântec al pătimirii noastre» în stil Goga, reluat în registrul și mai surd, și mai dureros al înstrăinării. Versurile și sunetele urmează o frazare sacadată, cufundată în durere mută”.

SCRIERI: *Refugiu în visele fecioarelor*, Reșița, 1991; *Cu fața la perete*, Uzdin, 1992; *Aici totul e dor*, Uzdin, 1993; *Lacrimă la o margine de așteptare*, Drobeta-Turnu Severin, 1995; *Drumuri de spice*, Chișinău–București, 1996; *Bătătorind drumurile ploilor*, Timișoara, 1997; *Continente de dragoste*, Drobeta-Turnu Severin, 1998; *De vorbă cu neamul*, Drobeta-Turnu Severin, 1998; *Drumurile noastre*, Timișoara–Uzdin, 1999; *Uzdin zic – Uzdin gândesc*, Timișoara–Uzdin, 1999; *În zodia bordeiului*, Iași, 1998; *Năloagă în fondroc*, Uzdin, 2001;

Ultima noapte de păcat, Drobeta-Turnu Severin, 2001; *Cele mai frumoase poezii*, Drobeta-Turnu Severin, 2002; *Dintotdeauna am murit singur*, Pančevo, 2002; *Până azi*, Timișoara, 2004; *Omul fără drum*, Uzdin, 2004; *Ștroalie goalie sau Doi într-unu* (în colaborare cu Ionel Stoîț), postfață Aurel Turcuș, Uzdin-Timișoara, 2006; *Doi poeți – aceeași limbă* (în colaborare cu Nicolae Nicoară-Horia), Arad, 2008; *Și zdrâncâne și scârțâie și flioandără*, Uzdin, 2011; *Și nici n-aș mai putea...*, Arad, 2012.

Repere bibliografice: Damian Ureche, *Poetul Vasile Barbu – baron al prieteniei*, „Jurnal de Timiș”, 1994, 14–20; Cătălin Ciolca, *Vasile Barbu, Gheorghe Lifa și alți poeți din miraculoasa așezare Uzdin*, RR, 1995, 2; Baba, *Compendiu*, 13–14; Gheorghe Luchescu, *Un stâlp al românismului: Vasile Barbu*, „Redeșteptarea” (Lugo), 1997, 320; Costa Roșu, *Lexiconul jurnalisticii românești din Iugoslavia*, Pančevo, 1998, 67–69; Cimpoi, *Critice*, II, 157–159; Adrian Dinu Rachieru, *Românii de lângă noi*, „Oglinda literară”, 2004, 29; Roșu, *Personalități*, 25–27; Agache, *Lit. rom. țările vecine*, 383–385, 396–397; Marina Ancaian, *Poet al iubirii și al satului bănățean*, „Libertatea” (Pančevo), 2012, 41.

AL.R.

BARBU, Zevedei (28.I.1914, Gârbova, j. Alba – 26.IV.1993, Brasilia), eseist. Născut într-un sat cu vreo șapte sute de suflete, jumătate români și jumătate sași, în familia țăranilor români Ana și Marcu Barbu, este botezat cu un nume biblic pentru a nu putea fi maghiarizat (după practica autorităților din Ardeal). Urmează cursurile școlii primare în sat, continuate la gimnaziul și la Liceul „Aurel Vlaicu” din Oraștie. Între toamna lui 1933 și vara lui 1937 este student la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, unde se distinge prin câteva referate susținute la seminarii conduse de D.D. Roșca, Florian Ștefănescu-Goangă, Liviu Rusu ș.a., sub influența cărora se formează. După pregătirea în cadrul Seminarului Pedagogic Universitar (1937–1938), este încadrat ca preparator, apoi asistent la Institutul de Psihologie Experimentală al Universității clujene. În decursul următorilor patru ani își tipărește teza de licență și susține doctoratul în psihologie. Treptat, interesul teoretico-științific și didactic se mută din domeniul psihologiei (al psihologiei experimentale) către domeniul filosofiei și se accentuează prin încadrarea, în toamna lui 1942, ca asistent în Catedra de filosofie a culturii, condusă de Lucian Blaga. Activitatea profesională și cea publicistică sunt triplate de o deschidere către politică, de o orientare tot mai accentuată spre stânga, până la cea comunistă, ceea ce determină arestarea și condamnarea lui, în toamna lui 1942,

la opt ani și jumătate de închisoare. Din detenția de la Caransebeș este eliberat în august 1944 odată cu schimbarea regimului. În perioada următoare este reintegrat în Universitate, apoi este, succesiv, secretar general al Ministerului Naționalităților, consilier cultural în Ministerul Afacerilor Străine și, de la 1 martie 1946, consilier la Legația României de la Londra. În vânzoleala politică a acelor ani, în toamna lui 1948 își prezintă demisia. După mai multe căutări, ajunge conferențiar de sociologie și psihologie socială în Marea Britanie, la Universitatea din Glasgow (1950–1963), la cea din Sussex (1964–1977), apoi se mută conferențiar de sociologie în Brazilia, la Universitatea din Brasilia (1977–1993). În 1946 se căsătorește cu Laetiția Bertola (franco-italiancă, sora lui Clody Bertola), de care se va despărți în străinătate. **B.** a fost și un harnic și talentat publicist. Secretar de redacție al revistei de filosofie „Saeculum” (1943), a colaborat la importante publicații culturale ale anilor '30 și '40 din secolul trecut: „Pagini literare”, „Lanuri”, „Gând românesc”, „Țară nouă”, „Țara”, „Revista de filosofie”, „Luceafărul”, „Transilvania”, „Revista Fundațiilor Regale” ș.a. A revenit în România pentru Congresul Internațional de Estetică ținut la București în 1972, la care a susținut comunicarea *Is the Novel Dying?* (tipărită în volumul cu lucrările congresului), și pentru vizite familiale.

În activitatea lui **B.** se disting trei mari etape: românească (1935–1947), britanică (1948–1977) și braziliană (1978–1993). În prima se pot observa fazele eseistico-filosofică (1935–1937), psihologică (1938–1941) și filosofică (1942–1947), încheindu-se cu editarea la Paris a lucrării *Le Développement de la pensée dialectique*, scrisă inițial în limba română. Devenirea culturală a lui **B.** începe cu articole și îndeosebi cu eseuri cu o bună deschidere filosofică, continuă cu studii și cronici psihologice și se așază în domeniul filosofiei, îndeosebi al filosofiei culturii și al istoriei filosofiei. Căutările și încercările eseistico-filosofice din a doua jumătate a anilor '30 pregătesc terenul cultural pentru conturarea unei proprii viziuni filosofice la începutul anilor '40, îndeosebi din momentul în care se află sub înrâurirea nemijlocită a lui Blaga, fără a se manifesta ca un blagian. Acum își clarifică o serie de idei ce țin de domeniul metafilosofiei; mărturie stă studiul *Metafizicul, funcțiune integrală a spiritului* (1943). Tânărul gânditor nu reduce metafizicul la domeniul restrâns al filosofiei, ci îl urmărește mai

întâi prin planurile științei, esteticului literar-artistic și al religiei, spre a ajunge la cel filosofic, fapt ce îl îndreptățește să avanseze conceptul „metafizicism”, prin care pledează pentru un „fundal metafizic în întreaga gândire și acțiune umană”. Sub o asemenea exigență – conștientizată și teoretizată speculativ târziu, de-abia la începutul lui 1943 – filosofează în jurul câtorva problematici în eseistica din anii '30, cum sunt binele, libertatea, dimensiunea națională, autenticitatea, munca, cultura, omul și, ca încoronare, opțiunea umanistă. Dacă cele dintâi teme sunt circumscrise în domeniul ontologiei, al eticii ori al metafilosofiei, cele din urmă au profunde semnificații angajante pentru om și pentru gânditorul român al acelui moment existențial. Câteva eseuri sunt înscrise nemijlocit în domeniul filosofiei culturii: *Cultură și viață* (1936), *Cultură șlagăr* (1936), *Sensul culturii* (1939) sau *Moment ardelean în gândirea românească* (1939). **B.** se angajează în nuanțe conceptuale în interioritatea ideii de timp, înțeles ca „o adevărată osie a filosofiei”. Eternul însuși este temporalizat, prin trecerea de la timpul absolut către temporalități ale domeniilor și nivelurilor structurale ale existenței. Așa se ajunge la timpul uman, la cel istoric – numit „vreme”. Or, constată **B.**, „dimensiunea temporală a epocii actuale se bucură de o îngustime considerabilă”. El vede saltul de la timp la vreme ca un progres social, cultural și uman, doar că „există pericolul ca vremea însăși să decadă în vremelnicie”. Fără o mai îndelungă și necesară analiză sociologică, psihologică, etnografică, autorul crede că „s-a ivit un pragmatism rău înțeles, un americanism cultural și o stupidă justificare a morții și a momentului”. În etapa românească două sunt literaturile străine cunoscute mai îndeaproape de **B.**: cea rusă și cea germană. Din acestea îi comentează pe Dostoievski și pe Goethe. Creatorul lui *Faust*, „spirit prin excelență poetic”, este cel prin care „intrăm în laboratorul propriu-zis al gândirii dialectice”. El este acela care „deștălenește un pământ nou în istoria gândirii. În învălmășeala structurii sociale, vasta sa intuiție și înflăcărata sa imaginație îl poartă mai înaintea altora spre tărâmul viitorului. El vede – neclar, ce-i drept –, dar vede prin negură, prin care alții orbecăiesc”. Cu el începe aventura spirituală a dialecticii moderne. La numai douăzeci și patru de ani, **B.** atacă din literatura rusă o temă fundamentală și deosebit de specifică: aceea a „omului de prisos”. Demn de remarcat este faptul că interpretul român

nu se limitează la caracterizarea acestui tip literar la un scriitor sau la altul, ci înfăptuiește o veritabilă sinteză a caracteristicilor tipului și a evoluției lui concrescătoare în literatura rusă. Pentru ca, pe baza acestora, să înfăptuiască și o dezvăluire a importanței istorice a omului de prisos, și a rostului sociocultural pe care îl are. **B.** îl vede ca pe un „sac cu probleme”, de la conținutul conceptului la evoluția istoric-literară și până la „viclenia istorică” a tipului care refuză lumea în forma indifferenței, a nonacțiunii. Fiind, în decursul unui deceniu, un deosebit de activ publicist, **B.** a comentat arar o scriere literară propriu-zisă; a făcut-o – chiar pe larg, în două cronici – la debutul lui Mihai Beniuc cu *Cântece de pierzanie* (1938). Criticul pune în evidență tema dragostei, cea a revoluției și cea a morții, toate trei transfigurate de poet din „cazanul clocotitor al vieții”. Merită semnalate și comentariile la creația eminesciană (cu prilejul semicentenarului morții, în 1939) ori la aceea a lui Blaga. Totodată, mulți alți gânditori români s-au bucurat de atenția sa, îndeosebi prin paginile revistei „Saeculum”: Al. Rosetti, E. Lovinescu, Vasile Băncilă, D. Gusti, Eugeniu Sperantia, Grigore Popa, Nae Ionescu (demască ca plagiat din Evelyn Underhill) și trioul care a editat anuarul „Izvoare de filosofie”: Constantin Floru, Constantin Noica și Mircea Vulcănescu.

SCRIERI: *Minciuna în lumea copilului*, Cluj, 1938; *Contribuțiuni la psihologia onestității*, Cluj, 1940; *Le Développement de la pensée dialectique*, Paris, 1947; *Democracy and Dictatorship: Their Psychology and Patterns of Life*, Londra, 1956; ed. London, 1998; *Problems of Historical Psychology*, New York, 1960.

Repere bibliografice: Lucrețiu Pătrășcanu, *Curenți și tendințe în filosofia românească*, București, 1946, *passim*; Athanase Joja, „Evoluția gândirii dialectice”, „Studii”, 1948, 2; H. Badiu, *Domnul Zevedei Barbu și paradoxele democrației*, VR, 1957, 3; Marin Diaconu, *Zevedei Barbu. Schiță pentru un profil spiritual*, VR, 2001, 11; Michael Finkenthal, *Zevedei Barbu – filosof, sociolog și psiholog... englez?*, APF, 2007, 4. **M.Dn.**

BARCAROIU, Constantin (24.I.1895, București – 21.IV.1974, București), poet, prozator. Este fiul Mariei (n. Barcaroiu) și al lui Gheorghe Georgescu, muncitor, locuitori, probabil foarte strămtorați, ai periferiei bucureștene. A urmat cu mari greutăți școala primară și liceul, apoi s-a înscris la Conservatorul de Artă Dramatică, pe care l-a absolvit în 1924. Actor ambulant aproape un deceniu, în 1934 este redactor la „Cruciada românismului”;

publică versuri și cronici dramatice în nenumărate reviste și ziare din București și din alte orașe din țară, între care „Epoca”, „Răsăritul” (unde e redactor), „Drumul vremii” (Craiova), „Pasărea albastă”, „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”, „Capitala” (figurează în redacție), „Litera” (Arad), „Sfarmă-Piatră”, „Flacăra” ș.a. Câteva strofe îi apar și în „Universul” și „Universul literar”. În 1945, părăsind gazetăria, urcă din nou pe scenă, jucând la diverse atenee populare bucureștene, iar din 1949 este angajat la Teatrul de Stat din Reșița, de unde se și pensionează.

B. a debutat în „Epoca” (1922) cu versuri de factură vag minulesciană. Cel dintâi volum, *Florile roșii* (1934), incluzând câteva poeme în proză, glosează despre soarta umiliților. Înduioșarea melodramatică tinde să dea suport unor structuri contrastante, apropiate adesea de pilda religioasă. Autorul folosește, frecvent retoric, o imagistică de sursă biblică pentru a sugera paragina spirituală a veacului, condamnată în numele unui creștinism indignat, ulterior substrat al altei cărți, *Cetatea mea* (1939). Simbolismul întârziat (ploaie autumnală, nevroze, ftizie, solitudine apăsătoare) este pătruns de câte o notă expresionistă (motivul „urlatului” revine obsedant). Un amplu poem, *Mama* (1948), caută să configureze un simbol al suferinței și al resemnării universale și, pe alocuri, al posibilității de regenerare morală, sprijinindu-se și pe o prozodie zbuciumată și stranie în manierismul ei. O tentativă de înnoire, de abandonare a tonurilor întunecate și a imaginilor sumbre, se remarcă în volumul *Pe drumuri însozite* (1944), însă în versuri descriptive și grăbite. Un oarecare renume și-a dobândit **B.** în epocă prin romanul *Periferie* (1935), dedicat luptei dintre „două clase” sociale, adică dintre „săraci” și „bogați”, categorii care generează și un maniheism, inevitabil, al personajelor. Autorul confundă în mod curent principiile creștinismului primitiv cu acelea ale răvnitei societăți „viitoare”, în care, se presupune, va domni umanitarismul, cam lănced însă, așa cum îl bănuiește naratorul. „Uriș abator”, marginea Bucureștiului este văzută ca un simbol al agoniei lumii în general, precum mai târziu la Eugen Barbu în *Groapa*. Din duritățile de limbaj și violențele exhibate rămâne însă un tablou de apăsătoare culoare și doar pe alocuri de relief.

SCRIERI: *Florile roșii*, București, 1934; *Frânturi de suflet*, București, 1935; *Periferie*, București, 1935; *Cetatea mea*,

București, 1939; *Pe drumuri însozite*, București, 1944; *Mama*, București, 1948.

Repere bibliografice: Paul Bărbulescu, „*Periferie*”, „Răsăritul”, 1935, 9–10; Camil Baltazar, *De la Panait Istrati la Constantin Barcaroiu*, „Credința”, 1935, 499; Paul I. Papadopol, „*Frânturi de suflet*”, PL, 1937, 4; Dimitrie Stelaru, *Zei prind șoareci*, București, 1968, 110–112; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 304; *Dicț. scriit. rom.*, I, 191–192. **D.M.**

BARDAN, Vasile (28.II.1947, Valea Seacă, j. Bacău), poet, eseist. Este fiul Victoriei (n. Chiorcea) și al lui Nicolae Bardan, țărani. După absolvirea Liceului „George Bacovia” din Bacău (1965), frecventează o vreme Institutul Pedagogic din Bacău (1965–1967), apoi urmează Facultatea de Filologie, secția română–franceză, din cadrul Universității din București, pe care o termină în 1978. Între acești ani a fost angajat la mina de cupru Bălan din județul Harghita, apoi la Întreprinderea de Prefabricate din Beton (București), a fost profesor de limba română și franceză în mai multe sate din județul Bacău, gestor, funcționar economic, absolvă Institutul Pedagogic al Universității „Al. I. Cuza” din Iași (1973, cursuri fără frecvență), iar din 1984 e bibliotecar la APACA în București. Debută cu poezie în revista „Ateneu” (1968), fiind încurajat de Ioanid Romanescu, cunoscut la cenaclul „Bacovia”. Mai colaborează cu versuri, eseuri și recenzii la „Amfiteatru”, „Convorbiri literare”, „Suplimentul literar–artistic al «Scânteii tineretului»”, „Steaua”, „Luceafărul”, „Contemporanul”, „Familia”, „România literară”, „Caiete critice”, „Cuvântul românesc” (Canada), „Sinteze”. Participă la mai multe cenacluri literare și înființează el însuși unul în cadrul Clubului ICTB. Debutul editorial are loc în 1989 cu volumul *Gravitația tăcerii*, prefațat de Ioanid Romanescu.

O mare încredere în forța Cuvântului (obligatoriu cu majusculă) caracterizează versurile lui **B.**, fie că e vorba de cele metaforizante, de factură neomodernistă, fie de cele „neorealiste”, îngroșate prin aderența la realitatea exterioară postcomunistă. Pe de o parte, aspirație spre cerul înalt și pur al Poeziei (cu sfidarea forței gravitaționale), pe de alta, revărsare în spațiul devenit extensibil al poemelor, din necesități de documentare socială și pamflet moral. Autorul găsește în câteva rânduri rezolvări prozodice notabile – de pildă în poemul *Planctonul*, inclus în volumul *Poeme ciuruite*

(2010): „acum sunt hrana marilor balene/ – vor fi și ele prinse cu harponul –/ în lumea suspendată ca planctonul/ mă poartă valul timpului alene/ pe fundul apelor așteaptă schimbul/ e vastă marea sărăciei lucii/ și verde-amară cum e coaja nucii/ e calmă clipa – calm e anotimpul”. Semnificativă rămâne însă pendularea între registre atât de diferite, între discursul „înalt”–abstract și cel de violentă culoare realistă. A doua antologie de autor, după *Omul probabil* (2000), culegerea *Poeme transmoderne* (2012) lansează prin titlu un concept testat retroactiv la nivelul autoselecției, dar definit diletant astfel: „Consider transmodern acel poem astfel realizat, încât să conțină în substanța sa cognitivă și estetică o forță cu valoare constantă și transistorică”. Comentator pertinent de poezie în reviste, **B.** a semnat și un studiu despre Ioanid Romanescu (1997), exercițiu inhibat de admirație.

SCRIERI: *Gravitația tăcerii*, pref. Ioanid Romanescu, București, 1989; *Noaptea gravitației*, pref. Mircea Ciobanu, București, 1994; *Gravitonia*, postfață Constantin Sorescu, București, 1995; *Ioanid Romanescu în apărarea poeziei*, pref. Constantin Crișan, Iași, 1997; *Poezia și foamea*, București, 1997; *Poezia după Auschwitz*, București, 1998; *Omul probabil*, pref. Daniel Cristea-Enache, București, 2000; *Cântec cu ceas*, Iași, 2007; *Poeme ciuruite*, București, 2010; *Poeme transmoderne*, Timișoara, 2012.

Repere bibliografice: Cezar Ivănescu, *Numele poetului*, LCF, 1982, 29; Alexandru Piru, *Poeți în regie proprie*, SLAST, 1989, 22; Alexandru Ruja, „Gravitația tăcerii”, LCF, 1989, 32; Octavian Soviany, *Echilibru fragil*, CNT, 1995, 14; Daniel Cristea-Enache, [Vasile Bardan], CC, 1997, 8–10, ALA, 1999, 455; Horia Gârbea, „Poeme ciuruite”, LCF, 2010, 21; Ioan Adam, *Afinități selective*, Târgoviște, 2012, 305–308.

D.C.-E.

BARDÓCZ Árpád (23.IV.1888, Ileanda, j. Sălaj – 9.VIII.1953, Budapesta), traducător. După terminarea Facultății de Drept, a fost funcționar la Timișoara. În 1921 s-a stabilit în orașul Vác din Ungaria. A colaborat la revistele clujene „Erdélyi Szemle”, „Pásztortűz”, „Erdélyi Helikon” și la „Vasárnap” din Arad cu poezii proprii și cu traduceri.

B. este primul scriitor maghiar care a publicat volume de transpuneri din poezia lui V. Alecsandri. *Emlék* (1935) a apărut cu introducerea și notele traducătorului, ca și *Könnycseppek* (1938), editat, de asemenea, cu un studiu introductiv despre viața lui Alecsandri.

Traduceri: V. Alecsandri, *Pasztellek* [*Pasteluri*], Cluj, 1926, *Emlék* [*Suvenire*], introd. trad., Cluj, 1935, *Könnycseppek* [*Lăcrămioare*], introd. trad., Budapesta, 1938.

Repere bibliografice: Endre Károly, V. Alecsandri, „Emlék”, „Erdélyi Helikon”, 1935, 7; Gáldi László, Vasile Alecsandri, „Emlék”, „Vasárnap”, 1935, 23; A.P. Todor, V. Alecsandri în limba maghiară, PL, 1936, 3; Gáldi László, Vasile Alecsandri, „Könnycseppek”, „Vasárnap”, 1938, 9; Lörinczi László, Vasile Alecsandri, „Könnycseppek”, „Erdélyi Helikon”, 1938, 8; A.P. Todor, „Lăcrămioare” de V. Alecsandri în traducere maghiară, CL, 1939, 1; *Rom. magy. ir. lex.*, I, 171.

O.K.

BARICADA, publicație care a apărut la București de la 6 ianuarie 1990 până la 27 noiembrie 1996, cu subtitlul „Săptămânal independent de opinie și cultură”. Redactor-șef: Eduard Victor Gugui; redactor-șef adjunct: Adrian Ștefan Iurașcu; secretar de redacție: Constantin Călinescu; de la numărul 6/1991 redactor-șef adjunct devine Virgil Miron Pătru, iar secretar general de redacție Cornel Catană, funcție preluată de la numărul 36/1991 de Valentin Hossu-Longin, iar de la numărul 42/1991 de Vlad Macri; de la numărul 43/1992 Vlad Macri devine redactor-șef adjunct, iar Mihai Bujeniță secretar general de redacție. De la numărul 36/1992 subtitlul este „Hebdomadar politic și cultural”, revista schimbându-și totodată formatul. Apărută în perioada de efervescentă publicistică de după căderea regimului comunist, **B.** a manifestat de la început o atitudine combativă, abordând cu îndrăzneală probleme ardente ale actualității social-politice. Pe plan literar s-a dovedit însă eclectică, principalul ei merit rămânând acela de a contribui la recuperarea unor scriitori neglijăți în epoca totalitară. În general, versurile și prozele publicate sunt ne semnificative, colaborarea lui Cezar Ivănescu (cu amplul poem *Doina. Ultima Thule*) și a lui Ion Lăncrănjan (cu „micro-romanul contemporan” *Leul și ciobanul*) constituind mai degrabă excepții. Mult mai bogate și mai valoroase sunt paginile de critică și istorie literară. Pe lângă recenziile semnate de Geo Vasile, Radu Aldulescu și Elena Gugu și comentariile critice ale lui D. Vatamaniuc și Constantin Călinescu, se distinge, prin abundența și calitatea textelor, colaborarea lui Romul Munteanu, care scrie aici nu numai cronici despre cărțile unor autori contemporani – Octavian Paler, Stelian Tănase, Ion Stratan, Ioan Flora –, ci și articole recuperatoare

despre câțiva importanți poeți, prozatori sau filosofi interbelici, între alții, Mircea Eliade, Aron Cotruș, Panait Istrati, Radu Gyr, Nae Ionescu. Sensul unei restituiri îl are și inițiativa revistei de a relua în serial o parte dintre articolele lui Mircea Eliade reunite în 1934 în antologia *Oceanografie* și de a publica pentru prima dată fragmente din eseul *Filosofia nuanțelor* al lui Petre Țuțea, ca și cele câteva „divagări” bacoviene inedite pe care fiul poetului, Gabriel Bacovia, le-a oferit redacției. De asemenea, merită menționate paginile comemorative dedicate lui M. Eminescu, I.L. Caragiale și Nichita Stănescu, traducerile din literatura și filosofia universală (Rimbaud, Rubén Darío, Nietzsche) și interviurile cu Dumitru Țepeneag, William Totok, I. Negoieșcu, Ana Blandiana, Alexandru Paleologu, George Astaloș, Dan Petrescu. Din 1992 **B.** capătă un mai pronunțat caracter social-politic, interesul pentru cultură și literatură reducându-se în mod vădit. **I.M.**

BARIȚIU, George
(24.V.1812, Jucu de Jos,
j. Cluj – 2.V.1893, Sibiu),
ziarist, îndrumător
cultural, istoric.

Este fiul Anei Rafila (n. Cornea) și al preotului Ioan Pop-Barițiu. Învăță la școala maghiară din Trascău (Rimetea), la gimnaziul din Blaj și apoi la Liceul Piarist din Cluj, frecventând „humanioarele”. În 1829 se înscrie la Facultatea de Filosofie din Cluj. În pofida restricțiilor, își procură și citește cu aviditate cărți în limba română. După absolvire revine la Blaj și intră student la Teologie. Sunt anii când îi cunoaște pe Simion Bărnuțiu și pe Timotei Cipariu, când participă ca actor și autor la câteva spectacole de teatru în limba română organizate la Seminar, printre primele de acest fel din Transilvania. În 1835, la terminarea studiilor, este numit profesor la liceul din Blaj. Cunoscut și apreciat de mai mulți negustori brașoveni care își aveau fiii elevi la Blaj, este chemat să conducă școala română din Brașov. Dar înainte

de a se așeza în acest oraș, pleacă împreună cu T. Cipariu într-o călătorie ce va avea rezonanță în activitatea celor doi. Ei vizitează mai multe orașe din sudul Transilvaniei, trec Carpații, la București stabilesc contacte cu personalități de seamă ale vieții politice și culturale din Țara Românească, printre care Ion Heliade-Rădulescu, C. A. Rosetti, Ion Câmpineanu, Iancu Văcărescu, Cezar Bolliac, profesorii Petrache Poenaru, Florian Aaron, Eftimie Murgu; iau parte la câteva întâlniri la Societatea Filarmonică, văd spectacole de teatru. La întoarcere, din 1836, este profesor de gramatică română și germană, limbă latină, istorie, geografie, aritmetică, principii de bună purtare, contabilitate și corespondență comercială. Brașovul a fost văzut de **B.** ca un centru unde puteau rodi ideile lui referitoare la afirmarea națională prin intermediul școlii și culturii. În 1837, cu ajutorul bănesc al negustorului Rudolf Orghidan, scoate cea dintâi gazetă a sa, „Foaie de săptămână”, apărută doar în două numere. La 1 ianuarie 1838, finanțat de Johann Gött, proprietar de tipografie, face să apară „Foaie literară”. În același an, la 12 martie, iese „Gazeta de Transilvania”, iar la 2 iulie „Foaie literară” se transformă în „Foaie pentru minte, inimă și literatură”. Acestea sunt periodicele pe care **B.** le conduce cu energie și cumpătare până la începutul anului 1849. Spre a se dedica lor, renunță în 1845 la cariera de profesor. Ziaristul contribuie intens la pregătirea mișcării de la 1848, scrie febril, de pe o poziție politică totuși prudentă, mai puțin radicală decât a altor revoluționari. Depășind-o, participă la adunarea de pe Câmpia Libertății de la Blaj, îl însoțește pe episcopul Ioan Lemeni la Cluj, unde este prezentată în Dietă moțiunea de pe Câmpia Libertății. Se votează însă unirea cu Ungaria și **B.** se întoarce dezamăgit acasă. Urmează zile de zbucium, când, cooptat în comitetul de pacificare, este nevoit, odată cu intrarea trupelor generalului Bem în Sibiu, să ia calea refugiului peste munți. Poposește la Câmpina, unde în iunie 1849 este arestat și dus la închisoarea din Ploiești. Trimis sub escortă în Bucovina, la Cernăuți, este eliberat prin intervenția familiei Hurmuzachi și găzduit la moșia Cernaucă, unde își aflaseră azilul și alți revoluționari români. Revine la Brașov în toamna lui 1849 și primește permisiunea pentru reapariția celor două publicații ale sale, care sunt însă repede suprimate, sub învinuirea de „cerbicie”. Reluate în

septembrie 1850, cu un alt redactor, Iacob Mureșianu, gazetele stau încă sub influența lui **B.** O perioadă îl va interesa mai ales activitatea comercială și industrială. Conducând Gremiul Negustorilor din Brașov, izbuteste să obțină autorizația pentru a deschide o tipografie românească și pentru a înființa fabrica de hârtie de la Zărnești, al cărei director comercial este vreme de două decenii. Între timp, animat de aceeași încredere în puterea luminării, scoate „Călindariu pentru poporul românesc” (1852–1865). **B.** călătorește mult, interesându-se, în fiecare țară, de viața oamenilor, de nivelul civilizației, de organizarea economică și socială, aspecte cercetate în relație cu nevoia de schimbare a stării de acasă. După 1860 reintră în viața politică, devenind un militant energic care, alături de alții, avea de reprezentat interesele românilor în Dieta din Sibiu și în Parlamentul de la Viena. În vremea dualismului austro-ungar, proclamat în 1867, adept al direcției pasiviste, el susține afirmarea cât mai sistematică și completă a individualității naționale românești. Se mută la Sibiu și editează ziarul „Observatoriul” (1878–1885), unde publică mai ales studii istorice și sociologice. Participă în 1881 la înființarea Partidului Național Român, ajungând în 1884 președinte al partidului. Cărturarul era unul dintre cei care contribuieră la constituirea, în 1861, a Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (Astra), ales de la început secretar al societății, apoi redactor al revistei „Transilvania” (1868–1893), președinte al secției istorice (1877) și președinte al Astrei (1888). Prezent în 1866 la București, ca membru fondator al Societății Literare Române (Academia Română), are calitatea de președinte al secției istorice, cu câteva luni înainte de moarte fiind ales președinte al forului academic.

Întemeietor al presei românești din Transilvania, ziarist fecund, îndrumător în domeniul culturii, istoric și om politic cu vederi progresiste, **B.** este un deschizător de drumuri care se integrează mișcării de regenerare națională, alături de Gh. Asachi, I. Heliade-Rădulescu și M. Kogălniceanu. Cele două mari publicații pe care le conduce, „Gazeta de Transilvania” și „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, fac, înainte de orice, educația simțămintelor naționale și civice, ținând să întărească unitatea între români. Legăturile cu mai toate personalitățile epocii, mărturisite și de

un fond epistolar impresionant (11 000 de scrisori), asigurau circulația de idei, solidarizarea eficientă a eforturilor, dincolo de granițele politice ale momentului. În tradiția Școlii Ardelene, ideologia de esență iluministă se însoțește la el cu un spirit pedagogic superior, ce îi guvernează toate acțiunile. Menirea foilor sale va fi aceea de „a lăți idei” în cât mai multe domenii, pentru că „românii nu au timp de pierdut cu nimicuri”. Premergând ideilor „Daciei literare”, se arată preocupat de unitatea limbii literare și de adoptarea unei ortografii unitare. Publică frecvent sau reproduce scrieri din celelalte provincii, încurajează discuțiile despre limbă și literatură, utile în aflarea unei orientări comune. **B.** este un discipol al lui Petru Maior, ceea ce îl determină să se îndepărteze de purismul latinist și să aibă, în general, o atitudine moderată. Tot el recomandă culegerea, cât mai fidelă, de obiceiuri vechi, povestiri, cântece, „frazuri, proverburile și ziceri originale românești”, descântece etc., indicând astfel un program de adunare a creațiilor populare, văzute, herderian, ca însemne ale identității etnice și lingvistice. Cu vremea, scrie și despre muzică și coregrafie, port și așezări, despre cultura estetică și gustul popular, stimulând publicarea studiilor de etnografie. În dorința de a afla calea cea mai potrivită pentru propășirea literaturii, pentru a preîntâmpina manifestările păgubitoare, își inițiază cititorii, stabilește un dialog cu ei. Ca și Heliade, face incursiuni în estetică, în teoria și în critica literară, comentează scrieri originale, discută despre traduceri și rolul lor în modelarea unei literaturi începătoare; urmărește, bunăoară, evoluția și caracteristicile stilului în artă, analizează umorul și satira, face considerații de poetică, privilegiază sensul moral, educativ al literaturii. Aspirația spre clasicitate este înțeleasă hegelian, ca o năzuință spre armonie și desăvârșire, spre exemplar; **B.** atribuie de timpuriu criticii un rol de limpezire a atmosferei literare. În felul lui înțelept de a cugeta domină preceptele esteticii clasiciste, primite prin intermediul gânditorilor și esteticienilor germani (Goethe, Hegel, Winckelmann, Lessing, W.T. Krug, Jean Paul, J.G. von Müller, K.J. Weber ș.a.). Relevând în repetate rânduri trebuința unei istorii critice a literaturii române din toate provinciile, aduce el însuși importante contribuții documentare, apte să configureze un întins capitol de istorie culturală.

Ca scriitor, **B.** rămâne atașat mult timp teatrului. Debutază cu versurile *Murăș, Murăș, apă lină* și *Cântec păstoresc*, scrise în 1835 pentru o reprezentare a teologilor din Blaj. Deși modeste, ele au acorduri grave, caracteristice poeziei ardelenice ce prevestește apariția lui Octavian Goga. Tot pentru spectacolele de diletanți compune *Suspinul*, prolog la piesa *Inimile mulțămitoare*, reprezentată în 1838 la Brașov, iar în 1891 alcătuiește alte două piese ocazionale, interpretate la Școala Civilă de Fete a Astrei din Sibiu. Cu toate că nu avea vocație de autor dramatic, ispita teatrului pare să fie totuși puternică, din moment ce, atunci când traduce, el alege de obicei lucrări dramatice. Astfel, în 1839–1840, tălmăcește, tipărindu-le în „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, scene din *Intrigă și iubire*, *Don Carlos*, *Conjurația lui Fiesco* și *Maria Stuart* de Schiller, iar în 1840 câte o scenă din *Neguțătorul din Veneția* și din *Julius Caesar* de Shakespeare, acestea fiind unele din primele traduceri în limba română din opera shakespeariană. Pentru a umple un gol, publică, mai cu seamă în anii de început, istorioare și nuvele, scrieri de factură romantică. **B.** nu era un imaginativ și proza sa stă între limite ținând de o literatură convențională, minoră. Unele povestiri sunt prelucrări, ilustrând preferința pentru accentele moralizatoare ori pentru senzațional și tenebros, altele, cu subiect istoric, au de asemenea un epic precar. În schimb, *O privire peste ținutul Hațegului în Transilvania* (1838), ca și câteva pagini cu tonalități de poem în proză, descripții poetice, meditații înaripate de sentimentul mândriei față de gloria trecutului, în felul celor compuse mai târziu de Nicolae Bălcescu și Alecu Russo, sunt mai rezistente la timp. Însemnările din călătoriile în Țara Românească și Moldova sau în apusul Europei au un mod al lor de a fi autentice. Puțin înclinat spre introspecție și lirism, ca și Ion Codru-Drăgușanu, călătorul știe să observe lucid și să comenteze aspecte felurite ale vieții sociale, să cântărească gradul de civilizație al fiecărei țări. Nu poate ignora contrastele, ce îl intrigă și îl mâhnesc. Asemenea lui Dinicu Golescu, a cărui înrăurire transpare mai ales în primele însemnări, atenția îi este îndreptată spre tot ce ar fi putut să fie trecut alor săi ca învățătură. **B.** are darul de a scrie clar, energic, fără rigiditate, ba chiar cu frecvente tente de umor. Cu o astfel de înzestrare, a putut aborda toate formele publicisticii. Căci vocația lui a fost ziaristica politică și culturală, „Nestorul presei românești” – cum

fusese numit – slujind-o mai bine de o jumătate de secol. Către sfârșitul vieții își urmează stăruitor și a doua chemare: istoria. Pregătite de o serie de culegeri și documente – **B.** ar fi dorit să realizeze pentru Transilvania o colecție asemănătoare celei a lui Eudoxiu Hurmuzachi –, cele trei volume intitulate *Părți alese din istoria Transilvaniei pre două sute de ani din urmă* (1889–1891) reprezintă cea mai importantă contribuție ardeleană la istoriografia română din secolul al XIX-lea. Autorul utilizează modalitatea biografiilor și monografiilor, premergătoare unei istorii sistematice, de sinteză. Informațiile aduse, remarcabile, au un sigiliu aparte, dat de calitatea de martor al multora dintre evenimente. **B.** evocă desfășurarea lor, instrumentând minuțios, precis fiecare detaliu. În cronica anului 1848 și a perioadei ce a urmat își au locul narațiuni, portrete, meditații și confesiuni, pagini memorialistice, toate reconstituind o epocă dramatică, într-o structură vie, mobilă.

Un om reprezentativ, o expresie a nevoilor neamului său, o personalitate binefăcătoare care n-a crezut niciodată că are drepturi asupra sa însuși, acesta a fost Barițiu. Și de aceea el e așa de greu de deslușit pentru cei ce caută în el omul și atât de lesne de respectat pentru acei care-i văd munca.

N. IORGA

SCRIERI: *Părți alese din istoria Transilvaniei pre două sute de ani din urmă*, I–III, Sibiu, 1889–1891; ed. 2, I–III, îngr. Ștefan Pascu și Florin Salvan, introd. Ștefan Pascu, Brașov, 1993–1995; *Două drame familiare*, Sibiu, 1891; *Studii și articole*, pref. Ioan Lupaș, Sibiu, 1912; *Articole literare*, îngr. și pref. Vasile Netea, București, 1959; *Scrieri social-politice*, îngr. și pref. Victor Chereșteșiu, Camil Mureșanu și George Em. Marica, București, 1962; *Viața și ideile lui George Barițiu*, îngr. și pref. Radu Pantazi, București, 1964; *Scrieri istorice*, îngr. și pref. Camil Mureșanu și Nicolae Edroiu, București, 2009; *Biografii literare*, îngr. și pref. Ion Buzași, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, I, 205–206, 208–211; Iorga, *Oameni*, I, 67–72; Iorga, *Ist. lit.* XIX, I, 301–302, II, 227–228, 230, 237, III, 31–35, 222–225; Popovici, *Romant. rom.*, 330–338; Breazu, *Studii*, I, *pas-sim*; Pervain, *Studii*, 304–309, 365–422, 445–458; Vasile Netea, *George Barițiu. Viața și activitatea sa*, București, 1966; Curticăpeanu, *Mișc. cult.*, 60–109, 237–240; *Ist. lit.*, II, 404–412; Cornea, *Originile*, 446–447, 508–509, 598–599; *George Bariț și contemporanii săi*, I–X, îngr. Ștefan Pascu, Iosif Pervain, Ioan Chindriș, Titus Moraru, Gelu Neamțu, Grigore Ploșteanu, Mircea Popa, Simion Retegan ș.a., pref. Ștefan Pascu și Iosif Pervain, București, 1973–2003; *Dicț. lit.* 1900, 76–79; George Em. Marica, *Studii de istoria și sociologia culturii române ardeleni din secolul al XIX-lea*, vol. III: *George Barițiu–istoric*, Cluj-Napoca, 1980; Angheliescu, *Lectura*, 55–59; Cioculescu, *Itinerar*, V, 60–65; *Dicț. scriit. rom.*, I, 192–194; Mecu, *Fapte – sens*, 7–11; Coralia Telea, *Interférences franco-roumaines chez George Barițiu*, pref. Iacob Mârza, Iași, 2009.

G.D.

BARIȚIU, Ieronim G. (19.VIII.1848, Brașov – 18.III.1899, Sibiu), publicist, traducător. Este al cincilea din cei nouă copii ai Mariei (n. Velisar) și ai lui George Barițiu și unicul fiu rămas în viață, alături de patru surori. Învață la Brașov și la Sibiu, apoi la Viena, unde, din 1868 până în 1873, face studii filosofice, juridice și comerciale, fără a le termina. Întors acasă, este funcționar la fabrica de hârtie din Zărnești și la Institutul de Credit și Economii Albina.

Publicist al cărui scris dezvăluie preocupări variate, pasiune și inteligență, **B.** rămâne mereu în umbra părintelui său, care avea prestigiul de cel dintâi și cel mai mare ziarist ardelean. Scrie risipit,

inegal, nereușind să fie altceva decât un redactor sau un colaborator util al câtorva publicații. Astfel, în „Familia”, revista-magazin a lui Iosif Vulcan, unde în 1867 începe să se manifeste, îi apar corespondențe culturale, notițe etnografice, impresii de călătorie, articole instructive, proză moralizatoare, biografii romanțate, multe dintre acestea fiind prelucrări ori traduceri. Într-o singură perioadă, când își secondează tatăl în redactarea ziarului „Observatoriul”, editat la Sibiu între 1878 și 1885, posibilitățile lui sunt mai bine folosite, cu toate că îi revenea o bună parte din grija elaborării gazetei, de la editorialul politic la poșta redacției. În articole, semnate și cu pseudonimele Camil (utilizat și în corespondențele de la Viena trimise „Românului”) sau, mai rar, Lucrețiu și Junius (ce apăruseră și în corespondențele publicate în „Semănătorul” din Bârlad), **B.**, un spirit viu, polemic, vehement, câte-odată chiar violent, analizează starea de fapt și militează pentru drepturile politice, economice și sociale ale românilor din Imperiu. În sprijinul acestei campanii, el comentează ori transpune în românește lucrări de drept, economie și economie politică, precum *Lupta pentru drept* de Rudolf von Ihering sau *Ideea de stat a Austriei* de František Palacky. Considerând gândirea iluministă franceză un bun instrument în lupta pentru emancipare, împotriva oricărui fel de despotism, tălmăcește, primul în Transilvania, în „Observatoriul” din 1879–1880, *Contractul social* de J.-J. Rousseau. Din rațiuni mai degrabă ideologice, traduce drama *Emilia Galotti* de Lessing („Familia”, 1873), precum și un fragment din *Don Carlos* de Schiller („Transilvania”, 1878). **B.** nu avea resurse de scriitor și va persevera în a face traduceri, eterogene în general, deși e sesizabilă preferința, pe de o parte, pentru literatura franceză, iar pe de alta, pentru scrierile privitoare la morală ori direct moralizatoare. În „Observatoriul”, dar și în „Familia”, „Amicul familiei”, „Transilvania”, „Telegraful român”, „Gazeta Transilvaniei”, „Minerva”, apar în transpunerea lui aforisme și cugetări, pagini din Pascal, Montesquieu, din *Caracterele* lui La Bruyère, din Teofrast, Boccaccio, Buffon, Victor Hugo, Al. Dumas-fiul, Catulle Mendès, Matilde Serao, Octave Feuillet, Émile Souvestre ș.a. Au fost publicate și în volum numai considerațiile istorico-morale ale lui J. Pederzani, tălmăcite sub titlul *Femeile* (1883, semnat Junius), precum și, în 1893, *Arta de a trăi* de Stugau (August von Schmidt). Între

scrierile răzlețe ale acestui publicist se află câteva amintiri despre M. Eminescu, apărute în 1894, la scurtă vreme după moartea poetului. Prezența fascinantă, boemă a lui Eminescu, cunoscut la Sibiu și regăsit în studenție în cercul României June de la Viena, este surprinsă în detalii sugestive, avansându-se și ipoteze asupra cauzelor dezechilibrului nervos ce a pecetluit viața poetului. O soartă asemănătoare l-a urmărit și pe **B.**, care a murit cu mintea răătăcită, într-un sanatoriu.

SCRIERI: *Din zbuciumul veacului*, îngr. și introd. Bucur Țincu, pref. Vasile Netea, Cluj-Napoca, 1982.

Repere bibliografice: Aurel A. Mureșianu, *Un fost amic al lui Mihai Eminescu: Ieronim G. Barițiu*, „Prometeu”, 1938, 8–10; Bucur Țincu, *Un scriitor sibian necunoscut: Ieronim G. Barițiu*, în *Cibinium*, Sibiu, 1977, 169–179; *Dict. lit.* 1900, 79–80; Nicolae Mecu, *Publicistică militantă*, VR, 1983, 2; Faifer, *Semnele*, 230–231; *Dict. scriit. rom.*, I, 194–195.

G. D.

BARNOSCHI, D.V. [Dimitrie Vasiliu] (21.IX.1884, Țigănași, j. Iași – 29.V.1954, București), prozator. Este fiul Elizei și al lui Dumitru Vasiliu, funcționar. A urmat la Iași Liceul Internat, încheiat în 1902, se înscrie la Facultatea de Drept, apoi se transferă la București, unde obține licența în 1907 și doctoratul în 1911. Din 1910 semnează D. Barnosche (Barnoschi)-Vasiliu, oficial numindu-se Dumitru V. Barnoschi abia din 1939. În anii din preajma Primului Război Mondial se apropie de Partidul Conservator și de fruntașul acestuia, P. P. Carp. În timpul ocupației germane este prefect al județului Prahova. În 1920 primește recomandarea de profesor la Facultatea de Drept a Universității din Cernăuți, dar numirea nu i-a fost ratificată, sub pretextul colaboraționismului cu ocupantul străin. Rămâne în continuare avocat în București, citește cu o vie curiozitate literatură, românească și străină, se interesează îndeaproape de evoluția psihologiei și se simte atras de teoriile lui Sigmund Freud, pe care le-a promovat. **B.** devine chiar campionul unei teorii morale pe care o dorește eliberată de prejudecăți – nudismul. Ține conferințe (care provoacă scandaluri publice), tipărește broșuri de popularizare, înființează colecția „Demogorgon”, în care include lucrări menite „să sperie poporul”. În lucrarea *Originele democrației române* (1922), unde se ocupă de constituția „cărvunarilor” de la 1822, pregătirea juridică îl ajută să descifreze câteva dintre resorturile sociopsihologice ale „ponturilor”

avansate de boiernașii moldoveni, dar aceste rezultate oneste sunt umbrite de interpretări fanteziste și de înlocuirea documentului cu intuiția și cu arbitrarul concluziilor. Înființează revista „Cărvunarii”, apărută în două serii, în 1927 și în 1931, și trimisă gratuit „întregii elite sociale a țării”. În numele propriului „cărvunarism”, **B.** anunță „falimentul capitalismului”, sistem social față de care are rezerve serioase. A fost un democrat convins și un adversar al exceselor de ordin politic și social, atitudini vizibile în colaborările sale de mai bine de un deceniu la „Adevărul literar și artistic”. Și-a afirmat, chiar într-un oficios al extremei drepte, „Cruciada românismului” (1935), principiile umanitariste și spiritul tolerant. Dorind să asigure o răspândire mai mare a literaturii române peste hotare, a înființat în 1938, împreună cu alții, o altă revistă, „Ronsard”, unde semnează și C. S. Bihoran.

Romancier de vocație nu a fost **B.**, cu toate că se considera autorul unor romane „de probleme”. Fiind un om de cultură întinsă și temeinică, un spirit mobil și o inteligență pătrunzătoare, și-a transpus în *Neamul Coțofănesc* (1930), *Rumilia* (1934) și *Stăvilare. Se alege apele* (1942) păreri polemice despre societatea românească a epocii. Ambiționa, asemenea lui Cezar Petrescu, la o frescă socială. Acaparantă se dovedește și preocuparea pentru refacerea unui traseu al istoriei românești după o schemă foarte personală. În volumul *Cărvunarii* (1928) se află mai curând succinte tablouri istorice, fanteziste în mare parte, cu deosebire când au în vedere „viața zbuciumată și moartea silnică a comisului Ionică Tăutu”, dar apropiate de verosimilul artistic atunci când se referă la Ioniță Sandu Sturdza, primul domn pământean după fanarioți. Adevărata ivire a „izbăvirii naționale” pare a fi considerată însă epoca lui Lordache Darie Dărmănescu, a cărui viață trepidantă a fost transpusă de **B.** în romanul *Conspirația Dărmănescului* (1936). Desfășurarea narațiunii este aceea a romanului istoric tradițional, deviată, în final, în pagini de un vizionarism curios pentru cine nu le admite substratul ezoteric și simbolic. Motivările psihologice sunt făcute cu iscusință, personajele aspiră la o statură și trăsături de epopee, dialogurile între inamici sunt impregnate de un aer cavaleresc, patriotic și declamator totodată, cu unele tentative de adaptare la hazul autohton. Predilecția pentru stările incerte, pentru îmbinările lexicale stranii, străine spiritului epocii și, uneori, limbii române,

pentru fastuos, ocult, pentru personaje bizare, perverse, amatoare de astrologie ori de magie, preludează *Princepele* lui Eugen Barbu. În proiectul romantic al scriitorului „zorii renașterii” nu cuprind decât o singură scriere epică, *Stăvilare. Se aleg apele*, ultimul roman al lui **B.** și totodată cel mai nerealizat. Înscris în ciclul romanesc dedicat contemporaneității, *Neamul Coțofănesc* a fost interzis de sinodul Bisericii Ortodoxe Române, odată cu *Icoane de lemn* de Tudor Arghezi și *Marele Duhovnic* de Victor Eftimiu. Ficțiunea epică este săracă, dar suplinită printr-o neistovită imaginație lubrică și ample digresiuni jurnaliste. Scriitorul ar fi plecat, se pare, de la un caz real, în marginea căruia a închipuit o serie de evenimente ce se petrec în Moldova, în timpul războiului. La Sărcani, la conacul boierilor Coțofanu, s-a înființat un spital, în care sunt îngrijiți răniți, infirmierele fiind femei din elita vremii. Împrejurările conduc personajele către o transformare morală, în sensul afirmării sincerității și al acceptării realității brutale; orice restricție etică fiind abolită, se dezlanțuie cele mai ascunse – până atunci – pasiuni

erotice. În castelul-sodomă coexistă devoțiunea și altruismul cu libertinajul cel mai deșucheat. Atmosfera este de sabat grotesc, iar balul din grottele Sărcanilor, cu travestiuri senzuale și împreunări în lanț, anticipă, iarăși, episoade din *Princepele* lui Eugen Barbu. Dezmățului cosmic i se opune castitatea sătenilor. Castelul este incendiat de țăranii revoltați de „mășcărilor” pe care, din întâmplare, le descoperă, dar justiția, coruptă, distruge declarațiile lor incriminatorii. Cu totul lipsit de acoperire artistică este *Rumilia*, unde tezismul domină construirea intrigii și argumentarea ei. **B.** este un romancier atras de stările tulburi, incerte, fie sociale, precum în *Neamul Coțofănesc* sau în *Conspirația Dărmănescului*, fie individuale, precum în *Rumilia*. Și aici imaginația se dezlanțuie fără opreliști, excitată de ceremonialuri erotice fără număr. Prezentat în mai toate ipostazele, normale și patologice, erosul are aspectul unui delir permanent. Odată eliberați de complexele culturale, indivizii devin „animale sănătoase”, de o acută vulgaritate. Echilibrate și lipsite de asperități sunt povestirile din *Răfuieli boierești. A suta necredință. Ișlicul fruntășit* (1932), anecdote trase către studiul de moravuri și pitorescul obiceiurilor.

SCRIERI: *Reacțiune...*, București, 1918; *Originele democrației române*, București, 1922; ed. București, 1997; *Cărvunarii*, București, 1928; *Neamul Coțofănesc*, București, 1930; *Ahileion Nudist-Palace*, București, 1931; *Răfuieli boierești. A suta necredință. Ișlicul fruntășit*, București, 1932; *Mărturisirea trupului*, București, 1933; *Rumilia*, București, 1934; *Nudismul*, București, 1934; *Conspirația Dărmănescului*, București, 1936; *Salvați elita!*, București, 1936; *Maria, regina României*, „Povestea vieții mele”, București, 1936; *Calea împărătească*, București, 1938; *Moșierii și a doua lor chemare*, București, 1940; *Sarea pământului*, București, [1942]; *Stăvilare. Se aleg apele*, București, 1942; *Conspirația Dărmănescului. Cărvunarii*, îngr. Victor Iova, pref. Șerban Cioculescu, cu o scrisoare de Perpessicius, București, 1982.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, VI, 236; Octav Botez, „Cărvunarii”, VR, 1928, 9; Mihail Sadoveanu, „Cărvunarii”, ALA, 1929, 431; Alexandru Bilciurescu, „Neamul Coțofănesc”, CL, 1930, mai; Perpessicius, *Opere*, IV, 60–64, V, 187, VII, 74–76; Călinescu, *Opere*, II, 694–696; Petre Pandrea, „Rumilia”, ALA, 1934, 727; N. Iorga, *Alt otrăvitor*, „Cuget clar”, 1936, 7; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 834–835, *Ist. lit.* (1982), 920; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 341–342, 600–601; Carianopol, *Scritori*, I, 165–172; Dan Mănucă, *D.V. Barnoschi sau Fronda evghenistă*, CL, 1988, 9; *Dicț. scr. rom.*, I, 195–196. **D.M.**

BAROC. Termenul, indicând un stil artistic definit în opoziție cu cel clasic, are o dublă etimologie; în silogistica medievală scolastică denumea o argumentație pedantă, sofisticată; în limbile portugheză și spaniolă, sub formele *barroco* și, respectiv, *barrueco*, denumea perlele cu înfățișare neregulată. În literatură pătrunde în secolele XVI–XVII, cu înțelesul „ciudat”, „bizar”, „extravagant”, „absurd”, înțeles cu care a circulat până către finele secolului al XIX-lea, nu fără a-l păstra, într-o anume publicistică, până azi. În accepție stilistică începe a fi utilizat în secolul al XVIII-lea, cu aplicație, inițial, la arhitectură, cu sensul depreciativ de „straniu”, „insolit”, „necanonic”. Cu același sens e aplicat, tot atunci, la muzică. În secolul următor cuvântul denumește, în marile sinteze de istorie a culturii și artei realizate de Jakob Burckhardt și Heinrich Wölfflin, fără conotații defavorabile, stilul (arhitectonic și nu numai) al Antirenașterii și Contrareformei. Opus stilului clasic, instaurat de Renaștere, **b.** sfidează principiile de normă, ordine, măsură, echilibru, promovând iregularul, excentricul, dând frâu liber imaginației,

Mănăstirea Hurezi. Foișorul lui Dionisie

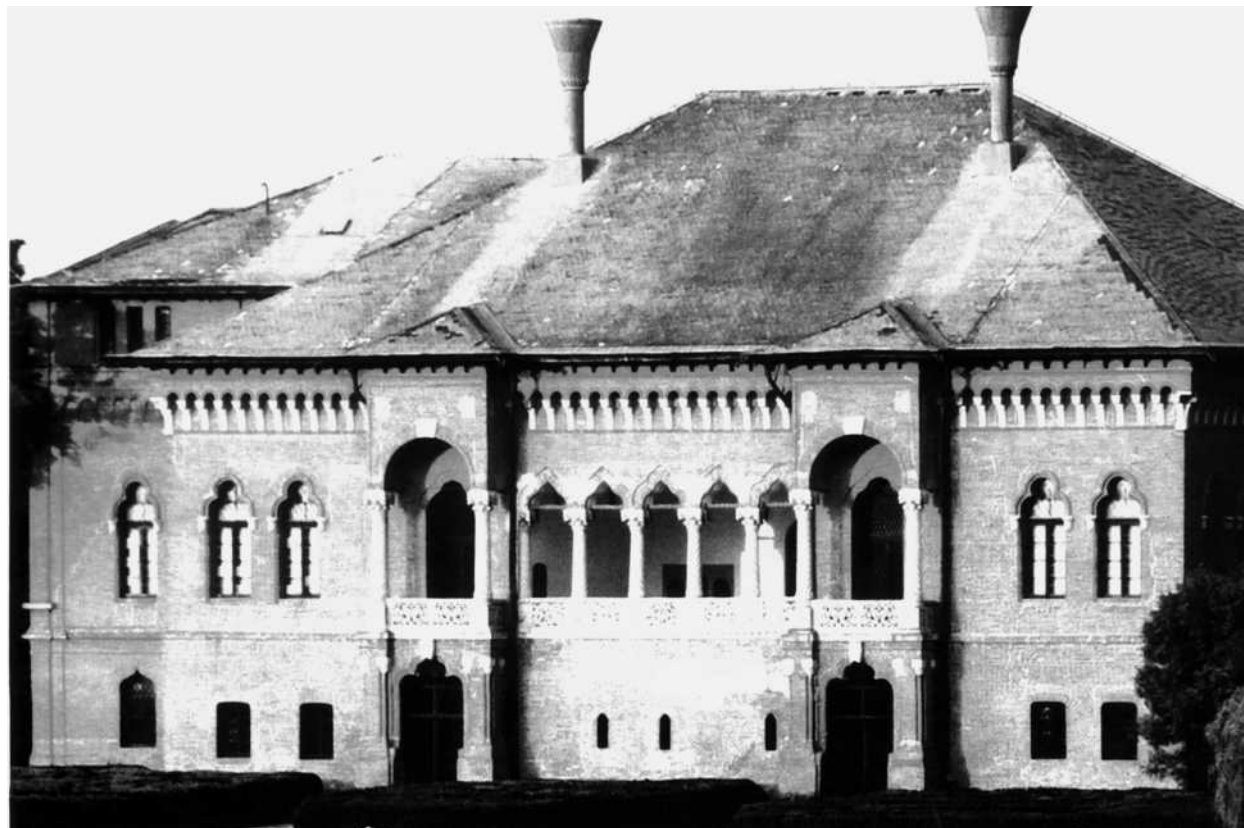
practicând gratuitatea, ludicul, prețuind decorul, ornamentația, fastul, strălucirea, reliefând anomalii și contraste, cultivând fabulosul, fantastul, spectaculosul. În poezie, unde proliferază sub denumiri precum *concettism*, *gongorism*, *marinism*, *eufuism*, *prețiozitate*, cultivă expresia șocantă, paradoxul, artificul, excesul verbal și imagistic, figurile caracteristice fiind oximoronul, hiperbatul, catahreza, șarada, calamburul; în proză și teatru satisface gustul pentru extraordinar, aventură, peripeții, criptic, mister, și în acest scop complică narația, ramifică acțiunea prin episoade adiționale, mai mult sau mai puțin aderente la trunchiul epic, introduce situații neașteptate, surprinzătoare, provoacă întorsături ilariante de situații, deznodăminte imprevizibile, îmbină tragicul și comicul, dramaticul și grotescul, recurge la încifrări, la travestiuri, întrebuintează „măști”, inclusiv animaliere. Poetica **b.** vizează impresionarea bruscă, producerea de uimire, de *meraviglia*. În terminologia estetică actuală termenul **b.** e concurat de cuvântul *manierism*, propus de Ernst Robert Curtius, adoptat de G.-R. Hocke. Discuțiile referitoare la delimitarea sferei semantice a fiecăruia dintre acești doi termeni continuă încă. În înțelegerea lui Edgar Papu, autorul român al celor mai ample sinteze teoretico-istorice asupra stilurilor, **b.** exprimă, deghizat și defensiv, o viziune tragică a existenței, în timp ce manierismul, prin deformarea sfidătoare a realității, prin afișarea ostentativă a nefirescului, reprezintă o atitudine agresivă față de realitatea obiectivă.

Privitor la **b.** românesc s-au formulat puncte de vedere diametral opuse. Potrivit unuia dintre acestea, despre existența la noi a acestui stil se poate vorbi doar „într-o oarecare măsură” (Adrian Marino); cealaltă opinie (Edgar Papu) atribuie caracter baroc unor momente de civilizație și unor fapte de creație artistică realizate în tot cursul istoriei noastre, începând de la daci. Construcțiile getodace (din care s-au păstrat doar fragmente) s-ar încadra tipologic în stilul baroc etern și universal (Eugenio d’Ors vorbește de „eonul baroc”), prezentând asemănări cu Machu Picchu, enigmatică așezare incasă din Peru. Eclipsat timp de peste un mileniu după cucerirea romană, **b.** reapare în spațiul românesc, *avant la lettre*, în secolul al XVI-lea, materializat mai ales în arhitectură (biserica de la Curtea de Argeș), dar și în alte forme de artă, inclusiv în literatură (*Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său*

Theodosie). Prefigurări ale unui asemenea „protocronism” s-ar putea identifica și în veacul precedent, grefate pe varianta autohtonă a unui clasicism bizantin. Ca adevărată epocă a **b.** sunt considerate secolele XVI–XVII, consacrată în arhitectură de biserici ca acelea ale mănăstirilor Dragomirna, Trei Ierarhi, Golia, de semnificative înfăptuiri în pictură (cele de la mănăstirea Sucevița în special), tapiserie, ceramică, ca și de mari opere literare: unele din scrierile lui Miron Costin, versurile lui Dosoftei, *Istoria ieroglifică* a lui Dimitrie Cantemir, *Țiganiada* lui Ion Budai-Deleanu. Caractere baroce, mai mult sau mai puțin marcante, sunt semnalate de istorici ai artelor și ai literaturii și în secolele XIX–XX. Sunt menționate astfel, în arhitectură și în artele plastice, unele creații ale lui Ion Mincu, Ion Berindei, Octav Doicescu, Gheorghe Petrașcu, Francisc Șirato, Ion Țuculescu, Corneliu Baba; în literatură, caractere și aspecte ale operelor unor scriitori ca N. Văcărescu, I. Heliade-Rădulescu, D. Bolintineanu, Al. Depărațeanu, A.I. Odobescu, M. Eminescu (în *Glossă*), Al. Macedonski, Calistrat Hogaș, N. Iorga,

Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Gala Galaction, Mateiu I. Caragiale, Lucian Blaga, Ion Barbu, G. Călinescu, Eugen Barbu, Leonid Dimov, George Bălăiță ș.a. Ca stil de epocă, **b. românesc literar** a fost studiat în câteva sinteze de proporții. Prima, a lui Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română din secolul al XVII-lea* (1976), debutează cu aserțiunea, întemeiată pe o consistentă informație, că semnele **b.** nu apar în secolul al XVIII-lea, cum se credea, ci în cel precedent, ca urmare a contactelor culturale cu Polonia și Ucraina; al XVIII-lea veac înregistrează doar a treia, și ultima, etapă a unui proces de receptare a stilului, cu sugestii italiene, venite pe filieră neogreacă, și cu mai multe contacte – acum directe – realizate cu literaturile apusene. Cercetătorul nu situează începuturile **b. românesc** mai devreme, considerând că în secolul al XVI-lea începe, la noi, cu Neagoe Basarab, Renașterea, spre a se încheia la sfârșitul primei jumătăți a secolului următor, prin faptele de cultură ale unor ierarhi și boieri cărturari din toate ținuturile românești, printre care Udriște Năsturel, cel mai ilustru precursor al **b.**

Palatul Mogoșoia

Demonstrarea acestei teze formează cuprinsul altei cărți a lui Dan Horia Mazilu, *Literatura română în epoca Renașterii* (1984). În volumul consacrat literaturii de expresie barocă stilul acesteia e văzut ca o concretizare la scara continentală a unei crize de conștiință care pretindea „vehement” o compensație estetică. Revărsată din Occident în Europa Răsăriteană, în medii atât catolice, cât și ortodoxe, spiritualitatea barocă n-a generat un stil de epocă hegemon, însă manifestările ei s-au concretizat în producții de speță literară ce dețin o pondere sensibilă în cultura din perioada veche. Printre acestea se numără „stihurile la stemă”, cu artificiile lor ingenioase, caracteristice poeziei emblematice, „gnomele numerice”, acrostihurile, inscripțiile în versuri, versurile în rețea, șaradele rimate, feluritele forme de joc, de gratuitate, construcțiile verbale enigmatice, toate ciudățeniile grafice, precum și discursurile encomiastice și alte compuneri obținute prin utilizarea mijloacelor retoricii literare a timpului. De altfel, aceasta constituia principala materie de studiu în școlile catolice, școli în care au învățat (în Polonia, mai cu seamă) și unii din ctitorii culturii românești vechi și premoderne. În contribuțiile din anii următori – *Vocația europeană a literaturii române vechi* (1991), *Recitind literatura română veche* (I–III, 1994–2000), *Literatura română barocă în context european* (1996) – Dan Horia Mazilu analizează rosturile retoricii, mai cu seamă ale celei bizantine, în construcțiile baroce din literatura noastră, interesul acordat unor „genuri” și motive literare, prevalența unui imaginar definibil ca **b**. Propunând „un nou model de interpretare”, un alt cercetător, Ion Istrate, prezintă într-o lucrare importantă, *Barocul literar românesc* (1982), geneza **b**. din spațiul nostru cultural ca implicat în acțiunea formativă a cărților populare, convergentă cu autohtonizarea fondului spiritual bizantin. Asimilarea tot mai adâncă a culturii bizantine a dus la descoperirea fundamentelor europene, greco-latine, ale acesteia, preluate de umanismul Renașterii și transmise **b**. Dar în acele fundamente își are sursa primordială și cultura românească. Pe de altă parte, pătrunderea și tot mai intensă circulație la noi a cărților populare, cu lumea lor fabuloasă, deschideau gustul pentru straniu, pentru evaziunea din real, pentru o existență alternativă imaginară. Fără a fi ele însele scrieri baroce, cărțile populare posedă conținuturi ce includ prefigurări ale viitorului stil baroc. Cum acest stil, proliferant în țările Apusului, exprima

experiențe sufletești analoge celor din Răsărit proiectate în cărțile atât de răspândite la noi, era normal ca literatura română să intre, prin creatorii ei, în dialog cu Occidentul baroc și să se resimtă de pe urma acestui fapt. Rezultatul major a fost modernizarea, și în literatura noastră, a unor specii: poemul filosofic, romanul, teatrul parodic, poemul burlesc. Operele reprezentative în acest sens înscriu tot atâtea momente notabile (primele trei fiind și monumente, se poate spune) ale **b**. în literatura română: *Viața lumii* de Miron Costin, *Istoria ieroglică* de Dimitrie Cantemir, *Țiganiada* de Ion Budai-Deleanu, *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa* (atribuită de unii cercetători lui Budai-Deleanu). Această trecere normală, având contribuția cărților populare, de la bizantinism la **b**., printr-o dublă mișcare, spre adânc (fondul ancestral, greco-roman) și spre exterior (cultura occidentală), diminuează recurgerea la conceptele umanism și mai ales Renaștere pentru definirea unor fenomenalități de creație românești. Cultura noastră s-a integrat în cea europeană într-un proces de evoluție firească pe propriile coordonate. Validitatea acestui punct de vedere, inspirat, probabil, de eseistica revistei „Gândirea”, dar argumentat prin roadele unei laborioase cercetări personale, e, firește, de discutat. Aflate cumva între afirmare și tăgăduire – Nicolae Manolescu include în *Istoria critică a literaturii române* (I, 1990) un capitol intitulat, semnificativ, *A existat un baroc românesc?* –, secvențele baroce din literatura noastră au adunat, între timp, în jur numele unor cercetători reputați ai discursului literar medieval: Alexandru Duțu, Doina Curticăpeanu ș.a. Izvorâte dintr-o mentalitate precis circumscrișă, construcțiile baroce dovedesc prezența în lumea românească a unei „vocații a instabilității”, ce dirija contemplarea universului sub semnul mobilității, al fragilității și nonperenității. Evenimentele scurse, istoria deci, dar și alcătuirile din imediata contemporaneitate sunt analizate prin prisma acestei coplesitoare instabilități, ce generează, natural, nesiguranță. **B**. literar românesc a participat, astfel, la configurarea răsăriteană, ortodoxă, a curentului european.

Repere bibliografice: G. Călinescu, *Impresii asupra literaturii spaniole*, București, 1946, 11–31; Călinescu, *Eseuri lit. modernă*, 115–144; *Clasicism, baroc, roman-tism*, Cluj, 1971, 56–95; Marino, *Dicționar*, I, 225–254; Balotă, *Umanități*, 58–85; Curticăpeanu, *Orizonturile, passim*; Dan Horia Mazilu, *Barocul în literatura română*

din secolul al XVII-lea, București, 1976; Edgar Papu, *Barocul ca tip de existență*, I–II, București, 1977; Duțu, *Modele, passim*; Alexandru Ciorănescu, *Barocul sau Descoperirea dramei*, tr. Gabriela Tureacu, Cluj-Napoca, 1980; Romul Munteanu, *Clasicism și baroc în cultura europeană din secolul al XVII-lea*, I–III, București, 1981–1985; ed. 2, I–III, București, 1998; Ion Istrate, *Barocul literar românesc*, București, 1982; Adrian Anghelescu, *Vârstele lui Proteu*, București, 1984; Alexandru Duțu, *Humanisme, baroque, Lumières. L'exemple roumain*, București, 1984, *passim*; *Peut-on parler d'un baroque roumain?*, CREL, 1986, 4 (număr special); Mazilu, *Vocația, passim*; Mazilu, *Recitind*, I–III, *passim*; Dan Horia Mazilu, *Literatura română barocă în context european*, București, 1996; Diana Adamek, *Ochiul de linx. Barocul și reveniri sale*, București, 1997; Ileana Mihăilă, *Renaștere și modernitate*, București, 1998, 35–92; Dim. Păcurariu, *Curențe literare românești și context european*, București, 1998, 61–105; Ion Istrate, *Baroc și manierism*, Pitești, 2000; Ada D. Cruceanu, *Capete de pod (sau Despre fețele barocului)*, Timișoara, 2001. **D. Mc.**

BARONZI, George
(20.X.1828, Brăila –
28.V.1896, București),
poet, prozator,
dramaturg, publicist,
traducător.

Este primul din cei zece copii ai lui Iulie și ai lui Anton Barozi (sau Baronschi), avocat, venit în Țara Românească din insula Zante. **B.** ocupă o serie de slujbe în administrația județelor Dâmbovița, Vlașca, Covurlui, Ialomița și la Craiova.

Autor prodigios de poezie, proză și teatru, traducător productiv, **B.** este unul dintre aceia care și-au făcut din scris o preocupare de-o viață. Debutază timpuriu, în 1844, cu drama *Eleonora*. Colaborează, timp de jumătate de secol, la diferite publicații. În 1845 scria la „Curierul românesc”, în 1848 era redactor al revistei „România”, iar în 1859 editează, împreună cu G. Sion, foaia „Zioa”; este redactor la publicațiile „Moș Ion”, „Presa română”, „Vocea Covurluiului”, apărute la Brăila și Galați, conduce „Vocea poporului” (1870). Mai publică în „Patria”, „Concordia”, „Românul”, „Naționalul”, „Dâmbovița”, „Unirea”, „Revista Carpaților”,

„Constituționalul”, „Buciumul”, „Trompeta Carpaților”, „Ghimpele”, „Literatorul”, „Revista literară” ș.a. Versurile adunate în culegerile *Cugetările singurătății* (1847), *Nopturnele* (1853), *Danubienele* (1859), *Zânele Carpaților* (1860), *Satire* (1867), *Fabule alese* (1868), *Legende și balade* (1876) ș.a. sunt mărturii ale unui temperament poetic cu multe disponibilități. **B.** a scris poezie elegiacă, erotică, patriotică, satire, fabule, balade, legende, fiind tributar în bună parte lui Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri, Dimitrie Bolintineanu, Cezar Bolliac. Epigonismul lui apare evident în poemul epic, larg, grandilocvent și artificios. Resuscitând mai vechile teme romantice pașoptiste, prelungindu-le ecoul până târziu (în 1890 îi apare o încercare de epopee, *Daciada*), el aspiră totodată, ca și alți poeți de tranziție, la primenirea inspirației și a tehnicii versului. Atras de legendar, de fantastic, de misterul timpurilor și civilizațiilor revoluate, cultivând exotismul, **B.** tinde să depășească experimentul formal și să dea poeziei rezonanțe meditative. Inițiative poetice temerare sunt cosmogoniile din *Hiranyagarba* ori rafinamentul compoziției dintr-o altă legendă inspirată de literatura indiană, *Yavana și Nurvady* (1881), premergând manierei parnasienne. În prelucrarea epicii populare, pentru care a avut un interes deosebit, ca și pentru problemele limbajului popular sau pentru posibilitățile de îmbogățire a limbii literare, **B.** se apropie mai mult de Bolintineanu decât de Alecsandri. Uimitoarele intuiții muzicale din *Corbea Haiducul*, *Cântecul nebunului*, *Badea Haiducul*, *Cățelul pământului* (refrenul acestei ultime poezii a fost preluat de M. Eminescu ca epigraf în poemul *Strigoii*), sugestiilor auditive folosite în *Zodia racului* li se adaugă, aici și în alte locuri, o fantezie plastică puțin obișnuită. La **B.** pot fi aflate versuri pline, meșteșugite, somptuoase uneori, alerte alteori, cu vădite delicii de coloratură lexicală și cu virtuozități de rimă și ritm. Și în proză scriitorul este ispitit de elementul fantastic. Ciclul *Heptameron* (1861) cuprinde câteva povestiri care utilizează înscenarea fantezistă, narațiunea rămânând, de fapt, în planul real, ca mai târziu la D. Anghel, dar și altele care imaginează subiecte din epoci legendare, în reconstituiri cu un caracter fantast. Mai târziu, în romanele *Frații de Crucea neagră* (1883), *Biciul lui Dumnezeu* (1884) și *Fontana zinelor* (1896), unul despre epoca de la Radu cel Mare la Neagoe Basarab, al doilea

despre domnia lui Vlad Țepeș, iar celălalt coborând spre vremea întemeierii Moldovei, **B.** oscilează între adevărul istoric și scenariul fabulos. Cel mai cunoscut în epocă a fost alt roman al lui, *Misterele Bucureștilor* (I–III, 1862–1864). Semnificativ este că, până la 1860, poligraful a dat versiuni românești după romanele unor scriitori citați cu aviditate la mijlocul secolului al XIX-lea (Al. Dumas, George Sand, Eugène Sue, Al. Dumas-fiul, Walter Scott). Romanul *Misterele Bucureștilor* seamănă însă în mod izbitor cu *Misterele Londrei* al lui Paul Féval, însușindu-și până în amănunt intriga, personajele, atmosfera, toate specifice, de altfel, romanului-foileton occidental. Adaptarea este forțată, pornind de la bizateria numelor proprii până la descrierea moravurilor. Mediocru, construit șubred pe ideea de frescă a unui mediu social, este și romanul *Muncitorii statului* (1880). **B.** a scris, de asemenea, foarte multe piese de teatru. *Matei Basarab sau Dorobanți și seimeni* (1858) figurează printre cele dintâi drame istorice românești în versuri, fiind înrăuită, ca și *Alestar* (1878), de teatrul romantic al lui Victor Hugo. Comediile, vodevilurile, farsele lui **B.**, numeroase, au fost în întregime acoperite de timp.

SCRIERI: *Eleonora*, București, 1844; *Romana*, București, 1847; *Cugetările singurătății*, București, 1847; *Nopturnele*, București, 1853; *Matei Basarab sau Dorobanți și seimeni*, București, 1858; *Corbea Haiducul*, București, 1859; *Danubianele*, București, 1859; *Zănele Carpaților*, București, 1860; *O farsă din zilele noastre*, Focșani, 1860; *Impresii din carnavalul 1861*, Focșani, 1861; *Heptameron*, Focșani, 1861; *Legenda României*, București, 1862; *Misterele Bucureștilor*, I–III, București, 1862–1864; *Orele dalbe*, București, 1864; *Satire*, București, 1867; *Fabule alese*, București, 1868; *Călătoria printre secolii istorici*, București, 1870; *Opere complete*, vol. I: *Limba română și tradițiunile ei*, Galați, 1872; *Amor, Patria și Dumnezeu după poezii indieni*, Galați, 1874; *Opere poetice*, vol. I: *Legende și balade*, Galați, 1876; *Nătăraii*, Galați, 1876; *Ecouri poetice*, Galați, 1877; *O scenă dintr-o mie*, Galați, 1877; *Lumea se dă pe gheață*, Galați, 1877; *Sergentul rănit*, Galați, 1877; *Wogg-Jersey și umbra sa*, [Galați, 1877]; *Alestar*, Galați, 1878; *Batista Veleli sau Răzbunarea poporului*, Galați, 1879; *Ordinea zilei*, Galați, 1879; *Femeile noastre*, Galați, 1880; *Drapelul sângerat*, Galați, 1880; *Dama de cupă*, Galați, 1880; *Muncitorii statului*, Galați, [1880]; *Nebunia de la Plevna. Gornistul și turcul sau Tichia Dracului*, Galați, 1880; *O luptă între fiare*, Galați, 1880; *Tinerel sau Păstorul domn*, Călărași, 1881; *Yavana și Nurvady*, Călărași, 1881; *Emblema maternității*, Călărași, 1881; *Barba lui Ștefan cel Mare*, Craiova,

1882; *Comedia stelelor*, Craiova, 1882; *Frații de Crucea neagră*, București, 1883; *Palatul fermecat sau Crucea și sfoara*, București, 1883; *Biciul lui Dumnezeu*, București, 1884; *Cheia de aur*, București, 1884; *Confidențele unui om de inimă*, București, 1885; *Caritatea în costum de carnaval*, București, 1887; *Daciada*, Brăila, 1890; *Mina haiduceasa, fata codrilor*, București, 1894; *Fontana zinelor*, București, 1896; *Pasărea măiastră*, Vălenii de Munte, 1909; *Poezii alese*, pref. N. Iorga, Vălenii de Munte, 1909. **Traduceri:** Al. Dumas, *Castelul brâncovenesc* [Strigoii Carpaților, fragm.], în *Castelul brâncovenesc, Carnavalul Veneției și Visul vieții omenesci de Michel-Angel*, București, 1852, *Iacobinii și girondinii*, București, 1855, *Isaac Lachedem*, I–IV, București, 1855–1856, *Cei patruzeci și cinci*, I–III, București, 1856–1857, *Contele de Monte Cristo*, I–VIII, București, 1857–1858, *Marie Stuart*, București, 1858, *Marchiza de Brinvilliers*, București, 1858; Byron, [Poezii], în *Potpuri literar*, București, 1852; George Sand, *Metella*, București, 1853, *Lacul dracului*, București, 1855; R. R. Thelusson, *Orbul*, București, 1853; Eugène Sue, *Matilda sau Memoriile unei femei june*, I–IV, București, 1853–1854; Al. Dumas-fiul, *Dama cu mărghăritari*, I–II, București, 1856; Walter Scott, *Ricard Inimă de Leu sau Talismanul*, București, 1856, *Fidanțata de Lammermoor*, București, 1856; François Guizot, *Istoria civilizațiunii în Europa*, I–II, București, 1856, *Istoria civilizațiunii în Franța*, I–V, București, 1856–1858.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit.* XIX, III, 196–205; N. Iorga, *Un contemporan al lui Alecsandri. Poetul Gheorghe Barozi*, ALA, 1922, 79; Călinescu, *Opere*, III, 421–425, VI, 928–933; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 295–297, *Ist. lit.* (1982), 330–334; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, 292–294; Pillat, *Itinerarii*, 76–80; Perpessicius, *Mențiuni ist.*, 149–166; *Dicț. lit.* 1900, 80–81; Barbu, *Romanul*, 88–100, *passim*; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, 391–393; Vasilica Tudoriu–Grünwald, *Precursori ai poeziei eminesciene – G. Barozi*, București, 1988; Manolescu, *Istoria*, I, 319–321; *Dicț. scriit. rom.*, I, 196–199. **G.D.**

BAROS, Aurel Maria (6.III.1955, Urluieni, j. Argeș), prozator, poet. Este fiul Mariei (n. Alexe) și al lui Ilie Baros, țărani. Urmează cursurile Liceului „Matei Basarab” din București (1970–1974). Absolvent al Academiei de Științe Economice din București (1980), **B.** lucrează ca economist la Uniunea Scriitorilor, înființându-și în 1990 propria editură – AMB. A debutat cu poezie în liceu, în revista „Muguri” (1972), continuând să publice în „România literară”, „Luceafărul”, „Viața românească”, „Argeș”, „Steaua”, „Contemporanul” ș.a. Debutează editorial în 1986 cu romanul *Pământul ne rabdă pe toți*, căruia i se acordă Premiul Uniunii Scriitorilor și Premiul revistei „Argeș”.

Primul roman al lui **B.**, *Pământul ne rabdă pe toți*, s-ar putea include, ca tipologie, în romanul rural-etnografic. Autorul pare mai puțin preocupat să transforme o lume în literatură, ci își propune să prezinte cât mai realist și veridic acea lume. Similitudinile cu *Moromeții*, romanul lui Marin Preda, sunt evidente și nu-i declanșează lui **B.** nici o „anxietate a influenței”, aceste asemănări aparținând doar scenografiei românești: acțiunea se petrece la câțiva kilometri de Siliștea-Gumești, în Urluieni, tot cu puțin înaintea celui de-al Doilea Război Mondial, personajele vorbesc aproape la fel, deși, bineînțeles, un Moromete nu există, sunt descrise în detaliu secerișul și alte îndeletniciri agricole, și aici un salcâm este tăiat, însă lipsesc suprasensul și abisalitatea. Romanul nu are totuși un personaj central care să coaguleze epicul, ci e prezentată doar viața unei comunități, cu conflictele ei inerente, acțiunile, umorile ei. Zeci de pagini sunt dedicate descrierii detaliate a obiceiurilor sau datinilor specifice zonei. Naratorul, de tip tradițional, nu se diferențiază prea mult de personajele sale, fiind contaminat de felul lor de a vorbi. Limbajul acestora, lipsit de cosmetizare stilistică, în consens cu realismul urmărit de autor, conține elemente de oralitate tipică regiunii, „transcrise” cu strictețe. Cum remarca Radu G. Țeposu, „senzația de *déjà lu*, de variațiune pe o temă dată, de exercițiu mimetic, în fond, nu poate fi atenuată de autenticitatea cronicii, a frescei sociale cu toată veridicitatea ei”. Al doilea roman, *Calea dragostei și a morții peste care treci o dată* (1990), nu mai are compoziția centrifugă și eterogenă a cărții de debut. Acțiunea este plasată tot în zona și segmentul temporal din *Pământul...*, însă narațiunea este mai coerent structurată. Un bătrân găsește la câțiva kilometri de sat trupul rănit și aproape înghețat al unui bărbat. Va crede că e fiul lui, Pavel. Însă acesta fusese declarat mort în război, iar soția lui îi îndeplinise riturile funerare. Cel găsit nu mai seamănă cu cel care plecase, are alte obiceiuri, nu mai ține minte nimic din viața lui și a membrilor comunității. Se sugerează, fără să se dezvăluie, că omul ar fi, de fapt, un camarad de arme al lui Pavel, cu care seamănă foarte bine. Această tensiune a incertitudinii identitare este întreținută pe tot parcursul narațiunii și aduce un plus acțiunii. Dincolo de acest fir epic care structurează cartea, **B.** continuă să descrie spațiul rural, genealogii mai complicate decât cele faulkeriene, istorii personale,

anecdote, toate fiind, de altfel, elemente identificabile și în culegerea de povestiri *La furat de fete mari* (1994). Versurile din volumul *Software d'amour* (1996) au ecouri din modernismul lui Paul Éluard. Sunt mici fragmente de poezie de dragoste, scrise pentru fiecare zi a lunii, pentru fiecare lună și pentru fiecare an din intervalul imaginar 1995–2035, astfel încât în fiecare zi să poată fi creat un text nou, unic, după o metodă interactivă.

SCRIERI: *Pământul ne rabdă pe toți*, București, 1986; *Calea dragostei și-a morții peste care treci o dată*, București, 1990; *La furat de fete mari*, București, 1994; *Software d'amour*, București, 1996.

Repere bibliografice: Nicolae Georgescu, „*Pământul ne rabdă pe toți*”, LCF, 1987, 8; Cristian Teodorescu, *După primul tur*, CNT, 1987, 18; Paul Dugneanu, *Plăcerea povestirii*, LCF, 1987, 27; Ioan Groșan, *Cronică de familie*, VST, 1987, 10; Ioan Holban, „*Pământul ne rabdă pe toți*”, CL, 1988, 3; Țeposu, *Istoria*, 133. **C.B., T.Dn.**

BAROS, Linda Maria (6.VIII.1981, București), poetă, traducătoare. Este fiica Lidiei Baros (n. Cană), economist, și a scriitorului Aurel Maria Baros. Urmează la București cursul elementar (1988–1996) și liceul la Școala Centrală (1996–2000), iar studiile universitare le începe în 2000 la Paris, la Université Paris-Sorbonne IV, unde își ia licența în literatură franceză. În 2011 își susține doctoratul la Sorbona cu o teză despre mitul metamorfozei erotice. Din 2012 este conferențiar, predând literatura comparată la aceeași universitate. În paralel, este implicată în diverse proiecte literare, individuale sau colective, traduce din literatura română contemporană, coordonează reviste, organizează evenimente culturale. Este membră fondatoare a Asociației Traducătorilor de Literatură Română de la Paris (2006), fondatoare și directoare a revistei literare „VERSUs/m” din București (2005), lector de carte la Editura Seuil (din 2005), secretar adjunct al asociației Nouvelle Pléiade, inițiatore și organizatoare a Festivalului Primăvara Poeților – Le Printemps des Poètes din România (din 2005). În Franța i se acordă, între alte distincții, Premiul „Guillaume Apollinaire” pentru volumul *La Maison en lames de rasoir* (2006). **B.** debutează, ca elevă, în 1988 la revista școlii, „Livada cu nuci”, iar editorial în 2001 cu volumul de poezie *Amurgu-i departe, smulge-i rubanul!*. În țară mai publică volumele de poezie *Poemul cu cap de mistreț* (2003), *Dicționarul*

de trepte și semne (2005), *Casa din lame de ras* (2006), ultimele două fiind traduceri ale volumelor *Le Livre de signes et d'ombres* (2004; Prix de la Vocation) și *La Maison en lames de rasoir*. În 2009 îi mai apare în Franța *L'Autoroute A4 et autres poèmes*. Colaborează la numeroase reviste din țară și mai ales de peste hotare cu poezie și traduceri din poezia română contemporană (Nichita Stănescu, Ioan Es. Pop, Angela Marinescu ș.a.), publică, în traducere, dosare de poezie română tânără, antologii etc. Este și autoarea a două piese de teatru, apărute în România, în 2002 și în 2003.

B. aspiră, din primul său volum, ca și în următoarele, care vor alcătui, începând cu 2003, o hexalogie, la o reînnoire a limbajului și a imaginarii poetice printr-o remitzare violentă a structurilor acestora. Violența vine pe linia neoexpresionismului adoptat de o parte a generației douămiiste. Poeta evoluează totuși în sensul unei echilibrări între două extreme – un autenticism înțeles mai mult ca scriitură anticalofilă și rafinamentul de conotație livrescă și textualistă. Cerebralitatea limbajului, metaforismul ambiguu, tonalitatea melancolică mai amintesc discret sau evident de modelul liricii rilkeene, unul din poemele cele mai reușite din *Casa din lame de ras* purtând un motto elocvent din Rainer Maria Rilke („Singurătatea ca o ploaie-mi pare”) și sunând astfel: „Stai rezemat de perete și tragi adânc în piept./ Bănuții tutunului îți zornăie lin sub cămeși./ Ca și cum, sub ploaia unui abator,/ niște funcționari netrebniți se-adăpostesc./ Ascunși sub un pumn de mărunțiș./ Pe alături, singurătatea-ți rânjește cu fumul în dinți./ Și se ridică-ncet gâtul de cal al cerului./ Bate cu pieptul monede peste cer./ Plouă./ O muți ca pe un pumn de mărunțiș/ dintr-un buzunar într-altul./ Ca-ntr-o vânzare de frate./ Și te întorci cu toate cele patru chipuri spre perete” (*Vânzarea de frate*).

SCRIERI: *Amurgu-i departe, smulge-i rubanul!*, București, 2001; *A venit la mine un centaur*, București, 2002; *Poemul cu cap de mistreț*, București, 2003; *Marile spirite nu se ocupă niciodată de nimicuri*, București, 2003; *Le Livre de signes et d'ombres*, Le Chambon-sur-Lignon, 2004; ed. (*Dicționarul de semne și trepte*), Iași, 2005; *Passer en carène*, București, 2005; *Les Recrues de la damnation*, București, 2005; *La Maison en lames de rasoir*, Le Chambon-sur-Lignon, 2006; ed. (*Casa din lame de ras*), București, 2006; *L'Autoroute A4 et autres poèmes*, Le Chambon-sur-Lignon, 2009. **Traduceri:** Paul Ricœur,

Despre interpretare. Eseu asupra lui Freud, București, 1998; Alphonse Daudet, *Piciul*, București, 1999; Henri Michaux, *Un oarecare Plume – Un Certain Plume*, ed. bilingvă, Pitești, 2002 (în colaborare cu Alina Ioana Filioareanu și Adrian Cristea); Boris Vian, *N-aș prea vrea ca s-o mierlesc – Je voudrais pas crever*, ed. bilingvă, Pitești, 2002 (în colaborare cu Georgiana Banu); Ioan Es. Pop, *Sans issue*, Paris, 2010; Angela Marinescu, *Je mange mes vers*, îngr. trad., Paris, 2011.

Repere bibliografice: Raluca Dună, „*Amurgu-i departe, smulge-i rubanul!*”, LCF, 2002, 34; Cosmin Ciotloș, *Case*, RL, 2006, 39; Cornelia Maria Savu, *Apollinaire și lamele de ras*, CLT, 2007, 40; Paul Cernat, *Cruzimile unei poete sorbonarde*, OC, 2007, 141; Felix Nicolau, *Poezie cu fitil scurt*, LCF, 2010, 10; Gheorge Mocuța, *Celebrarea casei prin trup*, „Arca”, 2010, 1–3; Doina Ruști, *Écrivains d'expression française de l'Europe du Sud-Est*, București, 2010, 236–243. **R. D.**

BART, Jean

(pseudonim al lui
Eugeniu [Eugenie] P.
Botez; 28.XI.1874,
Burdujeni-Suceava –
12.V.1933, București),
prozator.

Tatăl lui **B.**, căpitanul de dorobanți Panaite Botez, se distinge în Războiul pentru Independență și avansează până la gradul de general de brigadă. Mama, Smaranda, fiică a căminarului Nastasachi Mihail, absolvise un pension francez; viitorul critic Octav Botez este fratele mai mic al lui **B.** În 1878 familia se mută la Iași, unde în toamna lui 1883 **B.** îl are ca institutor, în clasa a doua, pe Ion Creangă. Între 1886 și 1889 este elev la gimnaziu, iar ulterior e înmatriculat la școala fiilor de militari. Din septembrie 1894 frecventează Școala de Ofițeri din București, pe care o termină în vara lui 1896, ca sublocotenent. Urmează apoi la Galați, vreme de șase luni, Școala de Aplicație a Marinei Regale. În 1897 își începe cariera de ofițer de marină, îndeplinind diferite funcții, între care acelea de comisar maritim și de comandant al porturilor Călărași, Sulina, Constanța, și ajunge până la gradul de comandor. Altă latură a activității lui este aceea legată de programul de asistență socială, printre ai cărui inițiatori este socotit. A

fost primul director general al Asistenței Sociale, în Ministerul Muncii și Ocrotirilor Sociale (1921). În 1922 este ales membru corespondent al Academiei Române, referatul de recomandare fiind susținut de Mihail Sadoveanu. Călătorește în fiecare an la diferite congrese, vizitând cu această ocazie orașe precum Paris, Varșovia, Geneva și făcând un tur prin Egipt, Palestina, Turcia. Cea dintâi carte, *Jurnal de bord*, alcătuită din „schițe marine și militare”, îi apăruse în 1901. *Jurnal de bord*, *Datorii uitate* (1916), *Prințesa Bibița* (1923) au fost premiate de Academia Română. Surmenajul a grăbit, fără îndoială, evoluția unui diabet mai vechi, sfârșitul neașteptat al lui B. consternând pe toată lumea. Era pe punctul de a lua Premiul Național pentru Proză. Aflat încă pe băncile școlii, B. se încumetă să polemizeze, în „Munca” (1894), și încă pe un ton arțăgos, cu Al. Vlahuță. Semnează Gh. Rot..., lucrător-croitoriu, apoi Un muncitor. Tot aici folosește iscălitura Tr., prescurtare a pseudonimului Trotuș, ce însoțește primele sale scrieri literare, publicate în „Lumea nouă literară și

științifică” (1896). Eugeniu P. Botez se „deghezează” pentru prima oară în Jean Bart în „Adevărul de joi” (1898). Literatura lui a avut mulți cititori, fiind republicată în numeroase alte ziare, reviste, calendare și almanahuri: „Revista maritimă” (Brăila), fondată în 1900 de B., care a fost aici și secretar de redacție, „Curentul”, „Curentul nou”, „Viața românească”, „Adevărul”, „Dimineața”, „Adevărul literar și artistic”, „România maritimă și fluvială” (1931–1933), revistă înființată tot de el, unde a îndeplinit și funcția de director, ș.a. Din scrierile sale s-au făcut traduceri în franceză, italiană, spaniolă, germană, rusă, cehă, polonă, maghiară, bulgară, portugheză și chiar în esperanto.

Lipsită de vervă spectaculară și de epatante artificii, publicistica lui B. nu conține nici un dram de gratuitate și e străină de vanitatea oglinzirii de sine. În spinoasa „chestiune a Dunării”, competența lui, așa cum reiese și din lucrările publicate, e aceea a unui specialist, stăpân pe argumentul istoric, politic, economic. *Cartea*

Mihail Sorbul, Jean Bart, Sergiu Dan, Ion Minulescu, Liviu Rebreanu, Vasile Savel, Corneliu Moldovanu, Perpessicius, Camil Petrescu, sculptorul Oscar Han, Emanoil Bucuța

Dunărei (1933) este o monografie documentată, sacrificând pe alocuri unui murmur de lirism sobrietatea excursului. Valorile morale și cele poetice sunt, aici, iradierii ale temei navale. Opiniile literare ale lui **B.** sunt în genere cuminți, de bun-simț, cu o tendință, totuși, de retardare. O serie de evocări apar ca „sclipiri răzlețe” din vremuri care smulg sobrului vaporean o pioasă lacrimă, dar îi deșteaptă și un fin surâs. Secvențele din trecut, mângâiate de ficțional, tind să se preschimbe în schițe literare. Scrisorile dintr-o călătorie sau alta, publicate în „Adevărul”, au o turnură meditativă. Atâtea „lucruri văzute și auzite” trezesc în reporter naratorul. După cum proza lui **B.** dispune de o densă încărcătură de veridicitate, unele „însemnări și amintiri” mimează reflexele epicului plăsmuit. Și prima lui călătorie pe Marea Neagră, consemnată în *Jurnal de bord*, ca și celelalte, descrise în fragmente de jurnal publicate în „Viața românească”, comunică o stare de euforie și de „uimire”. Cu deosebire în cel de-al doilea jurnal de bord impresiile prind să-și croiască un făgaș narativ. În călătoria spre America de Nord (*Peste Ocean*, 1926) **B.** nu mai e, desigur, sublocotenentul emotiv de odinioară. După șocul primelor contacte, comandorul, revenindu-și cu greu din năuceală și triindu-și de la o zi la alta prejudecățile, privește cu mai multă înțelegere și chiar cu admirație un mod de viață care știe să prețuiască promptitudinea și eficiența. Cu un minim de meșteșugiri, în întâmplările pe care le narează, imaginarul capătă amprenta întâmplării adevărate. Dacă amintirea se prezintă ca un teritoriu al povestirii, povestirea, la rândul ei, se înfășoară pe volutele unor memorii. În această subtilă ambiguitate subzistă modernitatea, atâta câtă este, a discursului narativ. Bântuie, în „schițele militare” ale lui **B.**, un duh al deznădejdiei. Un cer întunecat strivește fără putință de împotrivire niște făpturi oropsite – deposezați ai vieții meniți suferinței și, adeseori, unui tragic sfârșit (*Mărgărint bețivul*, *La poarta spitalului* ș.a.). Verismul acestor proze nu-și refuză un arsenal al literaturizării. Ceea ce nu le anulează substanța de „documente omenești”. Cu o viziune nedisimulată tezistă, confruntând două „lumi aparte”, nuvela *Datorii uitate* se clădește pe complexul poporanist al vinovăției. Registrul patetic alternează cu secvențe umoristice, în care, cu o inventivă, dar cam apăsătoare expresivitate a

amănuntului, se conturează o tipologie grotesc-malignă. Nuvela pendulează între palpitul caritabilității și încruntarea malițioasă. Ființe modeste, insignifiante în aparență, la cheremul unor forțe potrivnice, sunt și protagoniștii „schițelor marine din lumea porturilor”. Născuți pentru a suferi, într-o zodie a cumpenei, au parte numai de necazuri, de zbucium, de unde și asceza resemnării. Firi introvertite, ei poartă în sufletul obosit traumele multor înfrângeri (*Rătăcit*, *Cimitirul maritim*, *Pleca un vapor din port...*). Există, ca la însingurații sadovenieni, o taină grea în viața lor, vreun „păcat” săvârșit cine știe cum ori o „întâmplare tristă”, a cărei drojdie le otrăvește fiecare ceas. Își țin cât își țin „inima zăvorâtă”, dar compresiunea lăuntrică îi silește, odată și odată, să-și spună păsul (*Cu rușii în Delta*). Astfel, pe „firul necazurilor”, se înnădește treptat „povestea”. Decorul se animă, amplificând ecoul înneguratelor mărturisiri. Alteori natura e indiferentă, când nu își bate joc, precum marea, cu un „hohot clocotitor”. Cel mai adesea, însă, cadrul e stăpânit de o „tristețe mută”. Prin pudoarea indiciabilă a simțămintelor, prin complicațiile sufletești, inhibitorii, ale personajului narator, nuvela *După douăzeci de ani* consună cu *Adela*, romanul lui G. Ibrăileanu. O adiere de lirism nostalgic învăluie evocarea unei iubiri eterice. O „viață pierdută” este și aceea a romanțioasei Bibița Garoflide, care se ofilește în orașelul-port unde numai pentru dansa nu se întâmplă nimic. În pătimirile ei, declanșate de farsa crudă a unor răutăcioși, se ivește, în contraefect, o nuanță de ridicol. Între lacrimă și surâs, **B.** are un mod al său de a ironiza, cu o seriozitate întretăiată de câte un licăr de amuzament (*Horașiu Baltă*, *La conferință*). Birocratismul abuziv, inept generează comicul absurd. În forme ilare, acest absurd poate avea un conținut tragic (*O protestare postumă*). În *Intrarea câinilor în Anglia este strict oprită*, schiță ulterior mereu antologată, nostimada este rezultanta disproporției dintre cauză și urmările ei. Un efect al gândirii aberante îl înfățișează și episodul insolit din *Fără permis de export*. În câteva narațiuni **B.** atinge, asemenea lui I. Al. Brătescu-Voinești, o clapă a înduioșării (*Șoimul*, *Singură*). Lirismul edulcorează aici o proză căreia îi priește mai degrabă nota de asprime. Confirmând pronosticul unor comentatori (în primul rând, al lui G. Ibrăileanu) și învingându-și propriile temeri, **B.**

scrie romanul *Europolis* (1933). O epistolă neașteptată stârnește vâlvă între locuitorii Sulinei, vestind revenirea lui Nicola Marulis din ținuturile de peste Ocean. În micul port cosmopolit de la gurile Dunării, unde alternanța de prosperitate și colaps economic, de somnolență și febrilitate intră în ciclicitatea firească a locului, totul se poate schimba peste noapte. Într-un decupaj atent ritmat, naratorul sugerează, din sușoteli, calcule înfrigurate, salturi în himeric, toată nerăbdarea, volbură de curiozitate și de irealizabile nădejdi, cu care este așteptat Americanul. Întoarcerea lui este elementul activizant al narațiunii. Contrariați de ținuta sărăcăcioasă a lui Nicola, pusă îndată pe seama originalității yankee, membrii coloniei grecești se întrec în a-l potopi cu măguliri și favoruri, jucând, pe coarda ipocriziei, o comedie impudică, în râvna lor de a se arăta vrednici de „milioanele” care îi fascinează. Se pun la cale străvezii tertipuri, încolțesc resentimente, înfloresc zăzania. Soția lui Stamati, trufașa Penelopa, apelpisită până la nevroză de viața searbădă pe care o duce, bovarizează. Lânzezeala, insuportabilă pentru o fire pasională, o face disponibilă aventurii. Încât, prezența seducătorului Angelo Deliu dezlănțuie frenezia erotică a impetuoasei grecoace. O siluetă feminină de farmec exotic este ciocolatia Evantia, fiica lui Nicola. Și în furoarea amoroasă a Penelopei, și în romantica idilă dintre Evantia și sensibilul locotenent Neagu, se percepe vibrația difuză a irealizabilului, bucuria, extazul fiind săgetate de rele prevestiri. Plătind prețul irecuperabil al candorii, fata cade în brațele experte ale lui Deliu. Un păcat al vinovăției fără vină, marcând începutul degringoladei. Zvonurile, suspiciunile înțețindu-se, adevărul despre Nicola Marulis iese dintr-odată la iveală. Avera lui, de fost pușcăriaș, încape într-o boccea. O masivă decepție, revărsată în ostilitate și ură, urmează acestor dezvăluiri. Hulit și urgisit, bătrânul se hazardează într-o acțiune de contrabandă și moare împușcat. Dezastrele curg, într-o reacție în lanț. Abandonată de flușturatecul Deliu, Penelopa se sinucide. Distrus, Stamati își pierde mințile. Evantia eșuează la un deocheat varieteu, stingându-se de ftizie. Într-un melancolic *Epilog* naratorul înșiruie și alte răsuciri de destin, sub vrerea impenetrabilă a fatalității. Sulina însăși agonizează, se pustiește, se destramă. **B.** aruncă peste

această lume, cu dramele și caraghioslăcurile ei, o căutătură sceptică și totuși împăcată. Ironia, sancționând, ca și în alte scrieri ale sale, excesul și artificul, se aliază cu lirismul, care – afinitate cu Pierre Loti – împânzește pasajele descriptive, inspirate de priveliștea mării. Din noianul de fapte ce asigură densitatea epică a romanului se arcuiesc îngândurări, tatonând, cu oarecare ieftinătate, „misterul” iubirii, al vieții și al morții, legitățile nelămurite ale balansului dintre iluzie și realitate. Între sarcasm și nostalgie, proza de moderație clasică a lui **B.**, absorbind „documentele omenești” în ficțiune, se configurează într-un spațiu al autenticității.

SCRIERI: *Jurnal de bord*, București, 1901; *Sărmanul Dionis* (în colaborare cu Const. Calmuschi și George G. Orleanu), București, 1909; *Datorii uitate*, București, 1916; *În cușca leului*, București, 1916; *Prințesa Bibița*, București, 1923; *Proză*, București, [1925]; *În Deltă...*, București, [1925]; *Peste Ocean*, București, [1926]; *Schițe marine din lumea porturilor*, București, [1928]; *Însemnări și amintiri*, [București], 1928; *Misterul casei din Sărărie*, București, 1929; *O corabie românească. Nava-școală brikul „Mірcea”*, București, [1931]; *Pe drumuri de apă*, București, [1931]; *Europolis*, București, [1933]; ed. 2, pref. G. Călinescu, București, 1933; ed. pref. George Ivașcu, București, 1956; ed. îngr. Constantin Mohanu, pref. Octav Botez, București, 1971; *Cartea Dunărei*, pref. I. Simionescu, București, 1933; *Zâna izvorului sănătății* (în colaborare cu Doctorul Ygrec [I. Glicsmann] și Mihail Celarianu), București, 1936; *Jurnal de bord*, îngr. și pref. Virgiliu Ene, București, 1965; *Scrieri*, I–II, îngr. și pref. Constantin Mohanu, București, 1974–1979.

Repere bibliografice: Sanielevici, *Cercetări*, 41–47; Ibrăileanu, *Opere*, II, 255–257, III, 54–57; Botez, *Scrieri*, 226–232; Ralea, *Scrieri*, II, 119–121, 432–434, 440–441; Lovinescu, *Scrieri*, V, 94–96, VI, 193–194; Vianu, *Opere*, III, 48–50; Călinescu, *Opere*, II, 154–158, 207–209, 223–231; Arghezi, *Scrieri*, XXX, 177–179; Perpessiciu, *Opere*, VI, 236–241, IX, 44, XI, 51–61; Constantinescu, *Scrieri*, I, 188–193; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 597–599, *Ist. lit.* (1982), 674–676; Ciopraga, *Lit. rom.*, 524–531; Micu, *Început*, 387–388; *Dicț. scriit. rom.*, I, 199–202; *Dicț. analitic*, II, 30–32; Constantin Mohanu, *Jean Bart* (Eugeniu P. Botez). *Viața și opera*, București, 2001; Faifer, *Pluta*, 136–144; Nicolae Manolescu, *Romane uitate*, RL, 2006, 34. **F. F.**

BARZIN, Vlada (19.VIII.1940, Gelu, j. Timiș – 6.VI.2006, Timișoara), poet. Este fiul Liubiței și al lui Dușan Barzin, agricultor. Frecventează școala generală la Gelu, apoi la Fundata Bărgănelului (1951–1954), unde fusese deportat cu întreaga familie. Face liceul în Variaș (1955–1959), urmat

de studii de profil economic. Lucrează ca bibliotecar, contabil, șef de aprovizionare la o cooperativă și, în intervalul 1997–2000, în calitate de contabil șef în cadrul Cooperației de Consum din Variaș. Debutază cu poemul *Odă pământului* în gazeta „Pravda” (Timișoara, 1967), iar editorial cu volumul de versuri în limba sârbă *Kad pucaju pupolci*. Are colaborări la reviste și la publicații cotidiene din România și Serbia.

Poet bilingv, cu mai multe cărți în sârbă, **A.** a publicat în limba română volumul *Nemuririle ierbii* (1984), și, în traducere, o substanțială selecție de versuri ce pune în valoare latura livrescă, aluziv-poescă a textelor sale lirice. Este un autor cultivat, care se mișcă dezinvolt într-o arie tematică largă. În poezia de confesiune și de notație, bucolică în esență, ca și în versurile care interoghează asupra veacului și a civilizației moderne – construite, epic și epigramatic, în jurul câte unui simbol livresc, adoptă teme ale actualității, se încredințează mărturisirii, vorbește despre un spațiu de predilecție naturist, înscenează în aceste pagini un ceremonial propice jocului grațios de imagini, reveriei, rememorării. Poet al universului citadin în numeroase cazuri, **B.** se regăsește și în versuri marcate de o romantică aplecare către visare, de nostalgia unui timp al plenitudinii afective, în elegii și în poeme de dragoste, nu rareori resuscitând, cu discretă ironie, o amintire, un peisaj, un tablou de gen, mitologic îndeobște.

SCRIERI: *Nemuririle ierbii*, Timișoara, 1984; *Atlantida*, îngr. și tr. Lucian Alexiu și Carmen D. Blaga, Timișoara, 1992.

Repere bibliografice: Lucian Alexiu, *Vlada Barzin*, O, 1980, 19; Eugen Dorcescu, *Între imagine și prozodie*, O, 1984, 36; Slavco Tomici, *Ceremonii lirice*, O, 1984, 45; *Dicț. Banat*, 86–88; Ivo Muncian, *Scriitori sârbi din România*, Timișoara, 2006, 171–173. **C.BL., Dr.M.**

BASARABIA, gazetă politică și culturală apărută la Chișinău, bisăptămănal, între 24 mai 1906 și 11 martie 1907, cu caractere rusești. Este prima publicație de limba română din Basarabia și a fost înființată după lungi eforturi de avocatul Emanuil Gavrilă, sprijinit de C. Stere, apariția ei fiind posibilă după emiterea manifestului din 17 octombrie 1905 al împăratului Nicolae II, care declara libertatea cuvântului, a tiparului, întrunirilor etc. Din echipa publicației făceau parte Ion Pelivan, frații Ion și Theodor Inculeț, Pan Halippa, Alexis Nour,

Mihail Vântu, Nicolae Popovschi, frații Nicolae și Vasile Florov, Vasile Harea, Gheorghe Stârcea, Alexie Mateevici, Tudose Roman, Sergiu Cujbă. Din 25 mai 1906 funcția de redactor-șef o deține Ion Pelivan, fiind considerat cel mai bun cunosător al limbii române. Au scris frecvent în **B.** Pan Halippa, Mihail Vântu, Vasile Oatul, Ion Inculeț ș.a., numeroase texte fiind semnate cu pseudonime din cauza persecuției exercitate de organele țariste: Ion Pelivan semna Ion Rezeneanu, Pan Halippa folosea numele Pintilie Cubolteanu, Mihail Vântu iscălea Mihail Furtună, Ion Gându semna Ion Inculeț, Moș Vasile era Vasile Oatul, iar Theodor Inculeț era Toader Scarandiu. La început **B.** apărea de două ori pe săptămână (de regulă miercuri și sâmbătă), dar mai târziu periodicitatea a devenit neregulată. În chiar primul număr cei care scoteau gazeta se declară îndrumători ai basarabenilor spre „conștiința de sine”, spre trezirea lor din „starea de somn”, din „starea de moarte”. Platforma politică a constituit-o democratismul țărănesc, cu revendicarea lui fundamentală: pământul să fie dat celor „ce-l lucrează pre el”. Duma de Stat era considerată unica instituție aptă să rezolve chestiunile privitoare la dobândirea drepturilor și a libertăților social-politice și naționale. Naționalizarea învățământului, a instituțiilor publice, a Bisericii etc. s-au aflat mereu în centrul atenției celor de la **B.** Ideea introducerii limbii române în învățământ a fost promovată în articole precum *Țăranii vor școli moldovenești*, *Boieri, cereți școli moldovenești*, *Vrem școli moldovenești* ș.a. În mai multe texte incluse în sumar au fost afirmate ideea unității basarabenilor cu românii din dreapta Prutului, comunitatea istoriei și a culturii lor. Gazeta își propunea să pună „începutul unei literaturi poporane” și să popularizeze folclorul. În pofida scurtei sale existențe, **B.** a avut un puternic impact, propagând literatura națională sau ilustrând-o prin retipăriri din opera lui Gh. Asachi, Alecu Donici, Costache Negruzzi, V. Alecsandri, Ion Creangă, M. Eminescu, Alecu Russo, Grigore Alexandrescu, George Coșbuc, I.L. Caragiale, Andrei Mureșanu, Ioan Catina, Matilda Cugler-Poni la rubricile „Lira basarabească”, „Foița” sau „Foișoara Basarabiei”, „Din scriitorii români”, „Scriitorii însemnați ai neamului”, „Oamenii mari ai românilor” etc. În paginile **B.** s-a afirmat, într-o etapă de început, ca poet, traducător și folclorist, Alexie Mateevici. S-au publicat și traduceri din I.A. Krîlov, A.S. Pușkin, A. Kolțov, L.N. Tolstoi,

A.P. Cehov, V.G. Korolenko ș.a. Atacă în presa rusă, cu mai multe numere confiscate, cu obstacole în distribuirea prin poștă și interdicția de a se abona aplicată învățătorilor, gazeta a reușit să reziste câțva timp. Adesea pedepsele erau extrem de aspre: redactorii și colaboratorii erau urmăriți de poliție și de ohrana țaristă, iar directorul Emanuil Gavrilă a fost condamnat la o lună de zile de „ostrov” sau la plata unei amenzi de o sută de ruble pentru articolul lui Pan Halippa *Liga țăranilor și stăpânirea*. Pentru a submina influența **B.**, a fost programată editarea altei publicații în limba română – „Moldovanul”. După încetarea apariției gazetei, directorul, ca și alți tineri colegi de redacție, s-au refugiat la Iași. **S.P., A.L.B.**

BASARABIA, cotidian care a apărut la Chișinău și București între 23 iulie 1941 și 6 mai 1944. Ziarul nu conține o casetă redacțională. Pe lângă materialul informativ specific unui cotidian, **B.** supune atenției cititorilor rubricile „Duh și slovă” și „Pagina literară”. După lansarea suplimentului literar „Basarabia literară”, se renunță la rubrica „Pagina literară”, menținându-se doar „Duh și slovă”, cu o orientare net tradiționalistă. **B.** a beneficiat de numeroase colaborări ale unor personalități literare din întreaga țară. Poeziile publicate în ziar au fost semnate cel mai adesea de Octav Sargețiu, Ion Buzdugan, Olga Crușevan, Al. Negură, Sergiu Matei Nica, Ioachim Fuiagă, Al. Bardier. Proză dau Al. Lascarov-Moldovanu, Mircea Streinul, Lotis Dolenga, D. Munteanu-Râmnic, Sergiu Matei Nica, N. Dunăreanu. Probleme de literatură sunt puse în discuție de I. Ionașcu (noile orientări din literatura basarabeană, situația scriitorilor din Transnistria și direcția ortodoxistă), Sergiu Grossu, Alexandru Vicol (*Panait Cerna și Basarabia*), M. Vrânceanu (*Eminescu și rușii*), Nicolae Coban (*Cincinat Pavelescu și Basarabia*) ș.a. Ion Agârbiceanu semnează în trei numere consecutive articolul *Conștiința românească la românii transnistreni*. Cronica literară și cea editorială au fost susținute de Sergiu Grossu, Octav Sargețiu, Sergiu Matei Nica, Dan Bălțeanu, Al. Negură. Revista a avut un rol important în promovarea literaturii române contemporane din Basarabia. **I.Dg.**

BASARABIA, revistă de literatură și cultură apărută la Chișinău, lunar, din martie 1988, editată de Uniunea Scriitorilor. Continuă, ca serie nouă, publicațiile „Octombrie” (1931–1957), scoasă la Tiraspol,

și „Nistru” (1957–1987); în 2000, prin decizia conducerii Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, **B.** ia numele „Viața Basarabiei”, în timp ce vechea **B.** continuă să apară până în 2004. La început colegiul redacțional era format din Valeriu Babanski (secretar responsabil), Vladimir Beșleagă, Nicolai Costenco, Ion Druță, Bogdan Istru, Vasile Levițchi, Victor Prohin, Serafim Saka, Vasile Vasilache; din 1990 redactor-șef este Dumitru Matcovschi, din 1995 în echipa redacțională intrând și Nicolae Popa (care va deveni redactor-șef în 1997), Eugen Lungu, Iulian Nicuță, Em. Galaicu-Păun. **B.** este, în această perioadă, una dintre revistele literare românești cele mai importante, în unii ani tirajele ei ajungând până la 20 000 sau chiar 30 000 de exemplare. Publicația se remarcă printr-o densitate deosebită, prin deschiderea spre valorile literare general românești și europene și prin abordarea susținută a problemelor culturii și literaturii române din Basarabia, din România și din diaspora. A susținut procesul de renaștere națională, valorificând articole de M. Eminescu, scrierile lui C. Stere, Andrei Țepordei, Leon Donici ș.a. Au apărut în **B.** articole despre scriitori români consacrați, precum și grupaje de versuri și nuvele ale acestora, s-a rezervat spațiu articolelor despre așa-zisele „pete albe” ale istoriei (foametea, deportările, colectivizarea, „stagnarea”). Pe lângă literatura originală și critica de întâmpinare, revista a publicat traduceri din literatura universală, articole despre limba română, teatru și cinematografie. **M.C.**

BASARABIA LITERARĂ, supliment săptămânal al cotidianului „Basarabia” (1941–1944), apărut la Chișinău între 6 aprilie 1942 (nr. 2) și 10 februarie 1944, sub mottoul „Limba noastră-i sfântă, / Limba vechilor cazanii / Care-o plânge și care-o cântă / Pe la vatra lor țărani”, din poezia *Limba noastră* de Alexie Mateevici. Prim redactor: Sergiu Matei Nica. În numărul 47 din ianuarie 1943 este anunțată emanciparea revistei din subordonarea cotidianului, „păstrând însă aceleași preocupări de imediată actualitate românească și mai ales în directă legătură cu trecutul destul de încercat al provinciei noastre dintre Prut și Nistru” (Teodor Al. Munteanu, *Bună dimineața*). Revista publică poezii, proză, articole de istorie literară, amintiri etc. Figurează cu versuri G. Tutoveanu, D. Stelaru, Ion Buzdugan, Ion Potopin, Theodor Al. Munteanu, D. Iov, Emil

Giurgiuca, Ion Șugariu; cu proză B. Jordan, Al. Negură, Iulian Vesper, C. Salcia, Ion Ojog, Ernest Verzea; cu articole Gabriel Țepelea (*Un animator: Octavian C. Tăslăuanu*), Cicerone Theodorescu (*Scriitorul și neamul*), Eugen Jebeleanu (*Ferestre spre Octavian Goga*), Pericle Martinescu (*Destinul cultural al provinciei*); cu amintiri N. Dunăreanu (*Barbu Delavrancea la Tulcea*, republicare) și Aurel Chirescu (*Câteva zile la Cetatea Albă*). Victor Stroe traduce *Legenda Finlandei* de Eino Leino. Alți colaboratori: Virgil Carianopol, Șerban Bascovici, Radu Gyr, Traian Chelariu, E. Ar. Zaharia, V. Damaschin, George Dorul Dumitrescu, Matei Alexandrescu, Petre A. Petre, Gh. Bezviconi.

I.H.

BASCOVICI, Șerban (1.I.1891, București – 19.III.1968, București), poet, traducător. Este fiul Ecaterinei și al lui Ghiorghe Bascovitz. A urmat Liceul „Matei Basarab” din București. După absolvire (1911) a intrat funcționar la Asigurările Sociale, unde a ajuns, către vârsta pensionării, șef de serviciu. Elev în clasa a cincea de liceu, debutează în „Dumineca” (1905) cu versuri naive și mai este prezent în revista școlii („Din liceu”, 1906). Vede în simbolism, încă din 1909, singura mișcare literară adecvată epocii. După o scurtă colaborare la „Convorbiri critice” (1907, 1908), se apropie de „Vieța nouă” și de cercul lui Ovid Densusianu. Timp de zece ani, până în 1917, își publică poeziile mai ales în revista lui Densusianu. După război intră în cercul lui Al. Macedonski și semnează în „Literatorul” (1918), precum și în „Universul literar” sau în alte reviste. În 1919 fusese admis în Societatea Scriitorilor Români. În 1937 înmănușează o parte din versuri în *Destăinuiri*, volum distins cu Premiul Societății Scriitorilor Români.

Simbolismul lui **B.** este apropiat de maniera lui Panait Cerna, cu deosebire prin tenta meditativă. O neașteptată obsesie a tânărului licean devine și spațiu de tensiune lirică: trecerea, timpul și dispersarea în cosmos. Eolianul este prezent în mai toate versurile, sub forme variate (furtună, adiere, viscol, zbor), spre a sublinia „agonia” lumii și risipirea vieții. Peisajul citadin este, ca la mai toți simbolisții, sumbru. Poetul trăiește în „orașul morții”, acoperit de giulgiul zăpezii; lumina moare în culori întunecate, răsfântă în oglinzi care o irizează funebru; trenul

Desen de Marcel Iancu

damnat, izbucnit din „cripta gării”, se îndreaptă spre cețuri și ploi filigranate, către amurgurile apocaliptice ale munților. Muzicale, de o cursivitate prozodică aproape ireproșabilă, poeziile lui **B.** sunt înrudite cu versurile cantabile ale lui Ion Minulescu. El apelează adesea la oximoron, spre a sugera o ambiguitate care este însă mai curând paradox juvenil decât profunzime. Un virtuoz al versului s-a arătat și în traduceri din Charles Baudelaire, adunate într-un volum, distins și el cu Premiul Societății Scriitorilor Români (1940). A mai tradus din Victor Hugo (*Hernani*), Molière (*Tartuffe*), Paul Géraudy ș.a. Un „roman umoristic” intitulat *Nae S.T.B.* (1944) prelucrează o comedie a lui Mihail Drumeș, propunând o ipostază diferită de cea a poetului **B.**

SCRIERI: *Destăinuiri*, București, 1937; *Nae S.T.B.*, București, 1944. **Traduceri:** Charles Baudelaire, *Florile răului*, București, 1940, reed. fragm. în Charles Baudelaire, *Les Fleurs du mal – Florile răului*, ed. bilingvă, îngr. Geo Dumitrescu, București, 1967, *passim*; Jean Giono, *Să-mi rămână bucuria*, București, 1943; ed. București, 1971 (în colaborare cu Marcel Gafton); Maxence van der Meersch, *Trupuri și suflute*, I–II, București, 1945.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, IV, 476; Constantinescu, *Scrieri*, I, 193–196; Al. Iacobescu, „Destăinuiri”, CTC, 1938, 1–2; Ștefan Baci, „Destăinuiri”, „Sfarmă-Piatră”, 1938, 132; Perpessiciu, *Opere*, VII, 321–325; Petru Comarnescu, *Traducerile din Baudelaire ale lui Șerban Bascovici*, RFR, 1940, 11; Bote, *Simbolismul*, 146, 148; Adriana Iliescu, *Literatorul*, București, 1968, 120–124; Ciopraga, *Lit. rom.*, 444–445; Micu, *Scriitori*, 105–106; Nae Antonescu, *Șerban Bascovici*, RL, 1991, 1; *Diț. scriit. rom.*, I, 205–206.

D.M.

BASILESCU, Nicolae I. (4.IV.1868, Ocnele Mari, j. Vâlcea – 4.XI.1904, Iași), poet, traducător. Născut într-o familie de condiție modestă, **B.** a urmat liceul la Craiova și Facultatea de Litere și Filosofie la București. Licența și-a luat-o în 1892 cu o teză despre Schopenhauer. Ulterior a fost, între 1893 și 1896, secretar al facultății pe care o absolvise, apoi, din 1898, profesor secundar în București. În noiembrie 1902 este transferat ca profesor în Iași. Remarcat de Titu Maiorescu încă din anii studenției, **B.** a intrat în rândurile junimiștilor și a făcut parte, din 1896 până în 1904, din comitetele succesive de direcție ale „Convorbirilor literare”, la care a și scris în aceeași perioadă. Activitatea politică a junimiștilor a susținut-o prin articolele din „România jună” (1899–1900) și din „Tribuna conservatoare”, ziar al cărui redactor a fost din martie 1903 până în iulie 1904.

Discipol al lui Maiorescu, **B.** a reprezentat una din speranțele junimismului de după 1890. Dar articolele sale de critică literară, rămase în pagini de revistă, ca, de altfel, și celelalte scrieri, sunt cu totul incolor și, adesea, fără opinii proprii. Maiorescian prin mimetism, este și el de părere că personalitatea unui artist domină mediul înconjurător, a cărui influență, totuși, o recunoaște. Combătându-l pe Hippolyte Taine, admite înrăurirea mediului nu la nivelul individului, ci la acela al speciei. Ca poet, a debutat în 1892 cu *Orla*, poem „în genul lui Ossian” publicat în „Convorbiri literare”. Utilizând cu sobrietate procedeele retoricii romantice, poemul se distinge prin acuratețe și prin corectitudinea rece a imaginilor. Tragedia în versuri *Parisina* (1897) se desfășoară în jurul unei intrigii amoroase de Curte din Italia Renașterii. O activitate relativ bogată a desfășurat **B.** în calitate de traducător. A tălmăcit *Infinitul* lui Giacomo Leopardi, permițându-și însă libertăți prea mari față de original. Din poemele lui Ossian a transpus un fragment sub titlul *Rezbelul din Croma*. Cele mai numeroase traduceri le-a făcut însă din opera lui Catul. Prin utilizarea unor structuri strofice întâlnite și la G. Coșbuc, el realizează o versiune izbutită a versurilor poetului latin. Din spaniolul P.A. de Alarcón, a transpus în românește nuvela *El sombrero de tres picos*, sub titlul *Morăreasa și corregidorul*. Tălmăcirea, apărută în 1896, a fost reluată, îmbunătățită substanțial și republicată postum (1908), atrăgând atenția prin cursivitatea stilului și firescul expresiilor.

Traduceri: P.A. de Alarcón, *Morăreasa și corregidorul*, București, 1896; ed. 2 (*Morărița*), București, 1908.

Repere bibliografice: Mihail Dragomirescu, *N.I. Basilescu*, CL, 1905, 1; Alexandrina Mititelu, *Traduceri românești din Leopardi*, SI, 1936; Mihai Ciurdariu, *Un junimist uitat: N.I. Basilescu*, RITL, 1972, 4, 1973, 1; *Dicț. lit.* 1900, 82; Firan, *Profiluri*, II, 373–374. **D.M.**

BASM, specie a epicii populare în proză, cunoscută în mediile folclorice sub numele general *poveste*. Termenul **b.**, de origine slavă, *basn'*, cu sensul original de „fabulă”, „apolog”, „minciună”, „născocire”, a intrat în textele scrise românești sub formele *basnă* și *basnu* încă din secolul al XVII-lea și a fost adoptat, mai târziu, de culegătorii de proză populară din Muntenia (Nicolae Filimon, Petre Ispirescu) pentru a desemna o narațiune orală de mari dimensiuni, „pluriepisodică” (Ovidiu Bârlea), aparținând „poveștilor complexe” („complex tales”, după Stith Thompson), în care un erou, aparținând de regulă umanului, se confruntă cu adversari veniți din lumea nonumanului (zmei, balauri, zgripturoaice, draci), pe care îi învinge, prin forțele proprii sau, cel mai adesea, cu sprijinul unor personaje ajutătoare, ființe umane sau animale dotate cu însușiri supranaturale. Dimensiunea, amploarea epică diferențiază **b.** de alte specii ale prozei populare, precum legenda, snoava și povestirea, și îl apropie de narațiunile populare în versuri cântate, cântece bătrânești sau balade, pe de o parte, și de romanul din literatura cultă, pe de altă parte. Apropierea de roman a fost menționată încă de B.P. Hasdeu și fixată într-o formulare memorabilă de G. Călinescu: „Basmul este un gen vast, depășind cu mult romanul, fiind mitologie, etică, știință, observație morală etc.”. Apropierea se susține numai până la un punct, deoarece **b.** este, ca și romanul, „o operă de creație literară”, dar are, spre deosebire de acesta, „o geneză specială” și un mod de realizare specific, fiind „o oglindire în orice caz a vieții în moduri fabuloase”. Ceea ce separă decisiv cele două tipuri de discurs narativ este natura orală a **b.**, față de existența scrisă a romanului din literatura de autor. Cel dintâi este spus de un povestitor către un auditoriu, fiind destinat ascultării, al doilea este scris și destinat cititului. Specia presupunea cu necesitate, în formele ei genuine, tradiționale, coprezența în timp și spațiu a emițătorului (povestitorului) și a destinatarului (ascultătorilor) mesajului, pe când

comunicarea dintre romancier și cititorii săi se realizează mediat, prin mijlocirea textului scris. Efect al oralității, caracterul formalizat este vădit la toate nivelele, de la cel de suprafață (formulele) până la cel de adâncime (structura). Mărci categoriale, formulele inițiale și cele finale încadrează narațiunea, delimitează povestea de comunicarea cotidiană, obișnuită, ceea ce face ca **b.** să fie socotit o „povestire în ramă”. Formulele inițiale avertizează ascultătorul în legătură cu caracterul neobișnuit al întâmplărilor care urmează a fi relatate, întâmplări care s-au petrecut în trecut („A fost odată ca niciodată, că dacă n-ar fi nu s-ar povesti...”), într-un timp fabulos, ireal, incontrollabil, un timp al tuturor posibilităților („pe când se potcoveau purecii cu nouăzeci și nouă de oca de fier și zburau până la cer...”). Recurgând la așa-numita „formulă a imposibilului” (P. Bogatîrev), ce constă în alăturarea unor elemente care se contrazic, se exclud reciproc, formulele inițiale au menirea de a-l abstrage pe ascultător din contingent și de a-l transporta în lumea fabulosului, constituindu-se într-un procedeu poetic specific **b.** fantastic. La rândul lor, formulele finale, printr-un procedeu contrar, îl readuc pe ascultător, cum s-ar zice, „cu picioarele pe pământ”, povestitorul continuând să afirme calitatea sa de martor/participant la evenimentele relatate („Și s-a întâmplat că eram și eu acolo și am mâncat din bucatele ce erau la masă”), calitate negată printr-o replică a „formulei imposibilului” de la începutul **b.** („Apoi, când am plecat de-acolo mi-au dat și mie un cal cu trupul de ceară, cu picioarele de bețe, cu coada de fuior și cu capul de tigvă...”), dublată de „mijlocul de locomoție” folosit: „și venii pe o șa și vă spusei dumneavoastră așa” sau „încălecai pe o lingură scurtă, s-o dau pe la nasul cui n-ascultă” ori, mai rar, „Mă-ncălecai p-un arici/ Și vă povestii până-ici”. De multe ori formula finală lasă să se înțeleagă că toată istorisirea a fost o născocire: „M-am supt pe o prăjină/ Și v-am spus chiar o minciună...” ori: „Iar eu mă suii pe-o șa/ Și o spusei așa,/ Șaua a fost cam ruginoasă/ Și povestea mincinoasă”. În conformitate cu teoria sa în legătură cu originea **b.** în vis, B.P. Hasdeu consideră că formulele finale au menirea de a face „tranzițiunea” din lumea poveștii în lumea reală și că aceasta se realizează „printr-o glumă, printr-o păcăleală, printr-un scepticism aparent”. Nicolae Roșianu crede, la rândul său, că „funcția principală a formulelor

finale constă în transpunerea ascultătorilor în lumea reală; printr-o ușoară ironie, prin tonul ei de glumă, de parodie, formula finală destramă lumea de basm”. Instanța orală a comunicării explică, de asemenea, prezența și funcția formulelor mediane, dintre care unele, cele „externe”, au menirea de a trezi curiozitatea ascultătorilor („Și se duseră multă lume la împărăție, ca Dumnezeu să ne ție, că din poveste multă înainte este, mai mândră și mai frumoasă, s-ascultați și dumneavoastră; cine a asculta bine a învăța”) și de a verifica atenția acestora – dacă povestitorul zice, la un moment dat, un cuvânt („ciont”), auditorii sunt obligați să răspundă cu un alt cuvânt („leveș”), dovadă că iau parte activă la actul de comunicare, dar și de a face trecerea de la un episod la altul, de la o „mișcare” la alta. Tot ca o consecință a oralității apare și celălalt grup al formulelor mediane, numite de N. Roșianu „interne”, formule ce caracterizează anumite personaje, obiecte, acțiuni, schimburi de replici etc., constituind un adevărat „depozit” de elemente prefabricate care, aflate la dispoziția povestitorului, servesc procesului de creație și dau stabilitate textului.

În tipologia internațională a **b.** sunt cuprinse narațiuni diferite atât din punctul de vedere al originii, cât și al tematicii, structurii și formelor de expresie, distingându-se între **b.** fantastic, care corespunde la ceea ce în engleză se numește *fairytale* sau *magic-tale* (*Tales of Magic*), în germană *Märchen*, în franceză *conte de fées*, **b.** religios (*Religious Tales*), **b.** nuvelistic (*Novelette/Romantic Tales*), **b.** despre uriașul (dracul) cel prost (*Tales of the Stupid Ogre*), toate grupate sub denumirea generică *Ordinary Folk-tales*, acoperind tipurile 300–1199 din Catalogul Aarne–Thompson, în timp ce **b.** despre animale (*Animal Tales*) ocupă pozițiile 1–299, glumele și anecdotele (*Jokes and Anecdotes*) intervalul 1200–1999, poveștile cu formule (*Formula Tales*) pozițiile 2000–2399, un ultim capitol cuprinzând povești neclasificabile (*Unclassified Tales*), adică tipurile 2400–2499. Înainte ca finlandezul Antti Aarne să pună în *Verzeichnis der Märchentypen* (1910) bazele catalogului internațional de povești, tradus în engleză și completat de Stith Thompson în două ediții – prima în 1928, a doua în 1961 –, Lazăr Șăineanu propunea, în monografia *Basmele române în comparațiune cu legendele antice clasice și în legătură cu basmele popoarelor învecinate și ale tuturor*

popoarelor romanice (1895), o clasificare a **b.** apropiată, în liniile ei generale, de aceea acceptată, ulterior, pe plan mondial, incluzând, în secțiunea întâi, povești mitico-fantastice, cu nu mai puțin de zece „cicluri”, în secțiunea a doua povești etico-mitice (psihologice), cu alte zece „cicluri”, într-a treia povești religioase (legende) (trei „cicluri”), într-a patra povești glumețe (snoave) cu două „cicluri” și într-un adaos fixa fabula animală. Tot acest efort de ordonare, de clasificare a materialului narațiunilor populare în proză a adâncit cunoașterea domeniului și a contribuit la definirea mai exactă a speciei-pivot a acestora, **b.** fantastic sau **b.** propriu-zis. Alături de caracterul formular, generat, ca în cazul întregului folclor, de natura orală a comunicării, **b.** se definește ca o structură narativă de un tip deosebit, determinată de funcțiile lui, mai vechi și mai noi. Trebuie făcută, la început, distincția

Petre Ispirescu, *Tinerețe fără bătrânețe*.
Desen de Val Munteanu

dintre actul povestitului, performarea, transmiterea **b.** în felurite ocazii (la șezătoare sau la clacă, la stână, în cabanele forestiere, la priveghi, la moară etc.) și **b.** ca atare, ca enunț, ca text, ca mesaj. În culturile arhaice, tradiționale, se atribuia povestitului, actului zicerii, spunerii, enunțării, o funcție magică, de protecție a locului (casa, stâna) unde se spuneau povești sau de obținere, prin forța cuvântului rostit în anumite circumstanțe temporale (pe durata gestației oilor, de exemplu), a unor ființe miraculoase (un miel vorbitor). Cât privește **b.** ca narațiune, ca „poveste” (*story, récit*), acesta trebuie privit tot în contextul zicerii sale și în raport cu funcțiile cărora le va fi răspuns, în diferite epoci istorice, culturi și societăți. Titlul celei dintâi colecții de **b.** folclorice, realizată, cu intenții științifice, de frații Jacob și Wilhelm Grimm, *Kinder- und Hausmärchen* (1812–1820), a impus imaginea romantică a poveștilor „pentru copii și casă”, a circumscris **b.** universului casnic și copilăresc, instituind drept zicători predilecți ai unor astfel de narațiuni persoane în vârstă („bunicul” sau „bunica”, „unchiașul sfătos”), iar ca loc al performării „vatra”, „căminul”, „gura sobei”. A reduce însă cadrul zicerii **b.** la acela strict familial și condiția „povestașului” la aceea a bătrânului casei înseamnă a limita excesiv contextul performării și a îngusta însăși posibilitatea de înțelegere a **b.** popular. De fapt, această imagine este contrazisă chiar de statutul sursei unora dintre „poveștile pentru copii și casă” culese de Frații Grimm de la „die alte Marie”, pe numele ei Maria Müller, născută Clar, îngrijitoarea copiilor unui farmacist din oraș. Înainte de a privi **b.** ca performare, ca act de comunicare (Mihai Pop), folcloriștii au arătat interesul cuvenit povestitorilor, subliniindu-se ocaziile zicerii, structura repertoriilor, raporturile cu auditoriul, particularitățile stilului individual în limitele stilului local, zonal, național. Rolul povestitorului în contextul sociocultural căruia îi aparține a fost scos în evidență de majoritatea folcloriștilor. La noi, bunăoară, sugestive „fișe de informator” anexează Ovidiu Bârlea în volumul al treilea din *Antologie de proză populară epică* (1966), iar Tony Brill scrie micromonografia *O povestitoare din Hațeg* (1967).

Admițându-i vechimea de necontestat, care îl așază, ca origine, în timpuri foarte îndepărtate, cercetătorii se întrec în a aduce dovezi ale consemnării în scris a unor teme și structuri narrative

de **b.** încă din Antichitate și în a le depista sursele. Tentația aflării originilor a orientat cercetarea, în acord cu direcțiile științifice dominante în epocă, către miturile arhaice clasice sau indoeuropene (teoria mitologică) sau către textele scrise ale vechilor indieni, de unde, pe diferite căi, ar fi ajuns în Europa (teoria indianistă sau migraționistă). O dezvoltare a teoriei mitologice se găsește în așa-numita teorie naturistă, după care, în procesul despărțirii limbilor din trunchiul comun indoeuropean, sensurile primare ale unor cuvinte s-au uitat, mitologia fiind rezultatul unei „boli a limbajului”. Descinzând din „erori de limbă”, miturile n-ar fi fost altceva decât denumiri voalate ale corpurilor și fenomenelor cerești – soarele, aurora, crepusculul. Îmbrățișată și de unii autori români (At. M. Marienescu, Aron Densușianu, Grigore Silași, George Coșbuc), teoria naturistă a fost aplicată la **b.** românesc în prefața lui Léo Bachelin la *Sept contes roumains* (1894), în care se arată, între altele, că porcul ar reprezenta „forma zoomorfică a ceței matinale, a norilor furtunoși sau a nopții” etc. Moses Gaster și Nicolae Iorga adaptează teza generală a migraționismului lui Theodor Benfey la condițiile locale, atribuind o mai mare pondere, în procesul transmiterii, Bizanțului, bogomilismului și cârților populare. Grupului teoriilor monogenetice li se opune grupul teoriilor poligenetice sau antropologice, rod al depășirii europocentrismului și al deschiderii unor noi perspective prin cunoașterea populațiilor așa-zis „primitive” și a culturii acestora. Cel puțin la nivelul unor motive, teme, atitudini comune narațiunilor diferitelor popoare, între care nu au putut exista schimburi culturale, împrumuturi sau influențe reciproce, singura explicație plauzibilă stă în producerea lor independentă, de către mentalitatea primitivă, în locuri și în timpuri diferite, după cum susțin E.B. Tylor și Andrew Lang. Mai aproape de dezideratul găsirii „rădăcinilor istorice” ale **b.** „ca întreg” se află V.I. Propp, lucrarea sa din 1946, model de cercetare genetică, diferită de cea istorică, urmărind să descopere izvoarele **b.** prin raportarea acestuia la „instituțiile sociale ale trecutului”, la anumite „datini și rituri”, la miturile arhaice și la modul de gândire primitiv. Pentru Propp, **b.** nu este supraviețuire, ci rezultatul unui proces istoric, al devenirii în timp, al desacralizării, demagizării ritului și mitului deopotrivă. O contribuție originală, chiar dacă prea puțin cunoscută pe plan

internațional, la elucidarea originii **b.** aduce B.P. Hasdeu care, în *Etymologicum Magnum Romaniae* (III, 1893), întrevăde ca sursă a acestuia visul (teoria onirică). Independent de Ludwig Laistner (*Das Rätsel der Sphinx*, 1889) și de Edward Clodd (*Myths and Dreams*, 1890), savantul român identifică o serie de asemănări între **b.** și vis: zborul ca „mijloc foarte îndemânat de locomoție”, comprimarea și dilatarea timpului și a spațiului, prezența firească a personajelor fantastice (zei, zâne, sfinți, monștri), inexistența deosebiriilor dintre limbi, chiar „dobitoacele” vorbind omeneste, prezența metamorfozelor „celor mai extravagante”, „suferințele și nenorocirile cele mai cumplite se încheie sistematic printr-un bun deznodământ”. Fără a fi validată în chip științific, teoria onirică deschide drumul cercetării psihanalitice a **b.**, de la Sigmund Freud la cei din școala lui, Karl Abraham (*Dreams and Myths*, 1913), Erich Fromm (*The Forgotten Language. An Introduction to the Understanding of Dreams, Fairy Tales, and Myths*, 1951), Géza Róheim (*The Gates of the Dream*, 1952) ș.a. Nici una dintre aceste ipoteze, luată singură, nu dă însă un răspuns definitiv, complet în legătură cu originea **b.**; în fiecare se pot găsi sugestii demne de a fi luate în considerare și din toate se poate întrupa o imagine mai completă a **b.** ca întreg. Căci este sigur că **b.** popular tradițional se află în imediata proximitate a mitului primitiv (diferit de miturile clasice ale Antichității greco-latine), pe care îl continuă, dar de care se și desparte, se diferențiază din punct de vedere funcțional. Mitul are un pronunțat caracter ritual, situându-se în planul sacrului, spre deosebire de **b.**, care este o povestire nerituală, situată în planul profanului. De aici decurge veridicitatea (și credibilitatea) absolută a mitului, în raport cu caracterul neveridic al **b.**, al cărui adevăr este subminat de chiar formulele lui inițiale și finale. Mitul explică, are o funcție etiologică, „povestea” lui este plasată într-un timp al originilor, al începuturilor (*in illo tempore*), **b.** relatează experiența unui erou petrecută într-un timp din afara istoriei, dar nu primordial, ci vag depărtat de momentul zicerii. Mitul instituie, prin rememorarea unor gesturi primordiale, o ordine; **b.** propune, prin intermediul ficțiunii, un model de comportament ideal, o lume, alta decât cea reală, imediată, o lume dorită, visată, imaginată, construită prin mijlocirea cuvântului. Mitul este un construct cultural cu

valoare ideologică, **b.** e un produs estetic, o operă de artă a cuvântului, menită să emoționeze.

O particularitate artistică de prim ordin a **b.** propriu-zis o constituie amestecul inextricabil dintre realitate și ceea ce se numește fantastic. Nașterea și creșterea miraculoasă a eroului (numit, generic, Făt-Frumos, dar și Greuceanu, Prâslea, Petrea, Țugulea ș.a.m.d.), ființele supranaturale aparținând altor târâmurii și altor regnuri (zmei, balauri), metamorfozele spectaculoase ale celor urmăriți, dimensiunile fizice nefirești ale unor personaje, animalele vorbitoare, calul care mănâncă jăratec, obiectele și uneltele magice cu puteri ieșite din comun, substanțele cu însușiri tămăduitoare, precum apa vie și apa moartă, proiectează **b.** într-o lume ale cărei margini sunt nefirești din punctul de vedere al gândirii raționale, științifice a omului modern. Dar nu și din acela al omului societății tradiționale pentru care toată „sceneria” **b.** se înscrie în limitele posibilului: „Poate că s-o întâmplat cândva, oarecând”, zice un povestitor, altul afirmă chiar mai categoric: „Tăte așa or fost, n-ai pute alcătui atâtea minciuni”, al treilea aduce în sprijin alte argumente: „Că viteji o fost, știm și din istorie. Este-a-s adevărate. [...] Toate o fost cu puțință”. Indiferent care ar fi sursa genetică a elementelor fantastice prezente în **b.** (mituri, ritualuri, credințe magice, vise, coșmaruri etc.), ceea ce se impune este literaturizarea lor, transformarea lor în imagini poetice, în constituenți ai unui discurs narativ de tip ficțional. Alegoria, fabulosul, feericul, miraculosul devin niște procedee de încifrare, de poetizare a realității de dincolo de real, o lume acceptată, ca și cum ar fi reală. Amestecul firesc al celor două lumi, relația de complementaritate ce se stabilește între ele constituie una dintre dominantele **b.** fantastic. **B.** popular a găsit în el însuși forța de a se adapta neconținut condițiilor mereu schimbătoare din societatea omenească, răspunzând nevoii firești a omului de a domina forțele răului, de a se bucura de victoria binelui, de a dobândi fericirea, de a se împlini prin dragoste și căsătorie, de a străbate spații nelimitate, de a controla timpul, de a atinge inaccesibilul. O sursă a acestui proteism, a acestei forțe de perpetuă regenerare se află în chiar structura sa narativă. În raport cu funcția ei dominantă, fiecare categorie folclorică și-a creat un model sau modele structurale proprii. S-a constatat că, urmare a procesului de modelare, **b.** propriu-zis sau fantastic are o

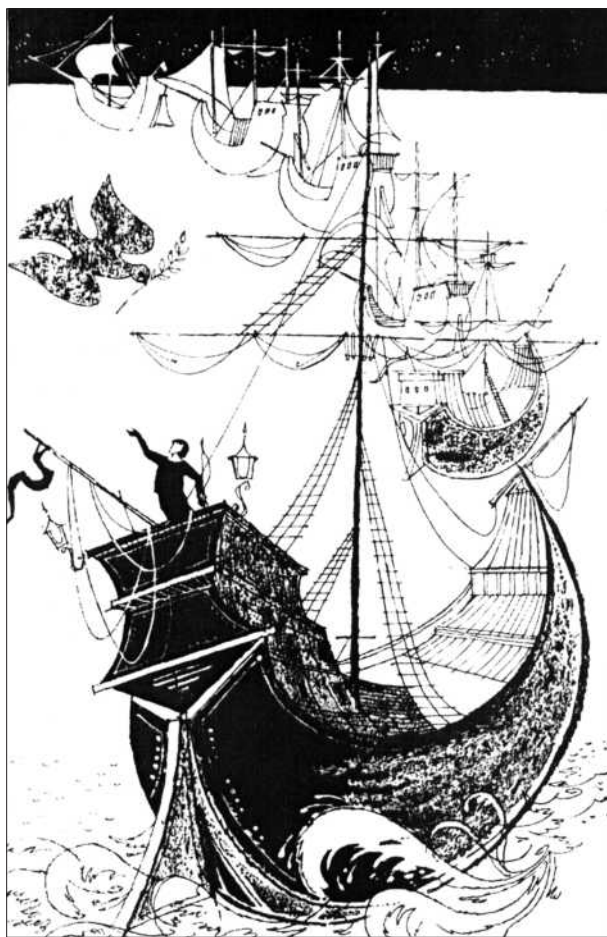
structură „monotipică”. Concluzia este rezultatul cercetării morfologice întreprinse de V.I. Propp (1928), care a identificat elementele stabile ale **b.**, numite „funcții”, a constatat că „numărul funcțiilor din basmul fantastic este limitat”, astfel de invariante reducându-se la 31, și că „succesiunea funcțiilor este întotdeauna aceeași”. Nu toate funcțiile se regăsesc la nivelul unui singur **b.**, dar unele dintre ele, cuplate în perechi, sunt obligatorii (de exemplu, funcția VIII – „prejudicierea” și XIX – „remediarea” sau XVI – „lupta” și XVIII – „victoria”). În raport cu schema epică utilizată, se poate distinge între așa-numitele **b.** „biografice”, care urmăresc eroul de la naștere sau chiar dinainte de naștere, adesea miraculoasă (dintr-un bob de piper, dintr-o lacrimă, dintr-un măr etc.), până la căsătorie și înscăunare, și **b.** „episodice”, „mai scurte și mai clare”, în care, arată Ovidiu Bârlea, se insistă numai asupra unui episod din viața eroului. Unicitatea și stabilitatea modelului la nivelul repertoriului de **b.** al tuturor popoarelor asigură transmiterea și perpetuarea categoriei, regenerarea ei continuă și explică permanența în timp a narațiunilor populare de acest tip. Originea și temele comune pe spații culturale extrem de largi, ca și modelul narativ universal nu se opun originalității și specificului național sau local. Nuanțele particulare, parfumul specific al fiecărei realizări concrete a unei teme sau a unui motiv universal în variante individuale datorate unui povestitor înzestrat vin să contrabalanseze tiparul învederat al **b.**, schematismul construcției sale. **B.**, ca și literatura clasică, aprecia G. Călinescu, este „un plagiat sincer și total, și geniul se relevă în arta copiatului”, adăugând: „Accidentul constituie în basm esența. Așezarea în timp și în spațiu, detaliul senzorial și moral conferă fără eforturi a treia dimensiune”. Colecțiile de **b.** populare românești, începând cu însemnarea manuscrisă *Istoria unui voinic înțelept întrecându-se din ponturi cu o fată de împărat* (1797) și terminând cu înregistrările sonore, realizate în ultimele decenii și aflate în arhivele institutelor de cercetare, reprezintă un corpus uriaș de texte, mărturisind extrema bogăție a repertoriului național (circa șase sute de titluri, aproximează Ovidiu Bârlea, dintre care aproape jumătate „nu figurează în catalogul internațional”). Culegerile acoperă toate provinciile, adică marile zone etno-folclorice românești, începând cu Transilvania și cu Banatul, de unde au cules

frații germani Albert și Arthur Schott (1845), apoi Franz Obert, Mircea Vasile Stănescu-Arădanul, Demetriu Boer, Ștefan Cacoveanu, între precursori numărându-se, în Bucovina, I.G. Sbiera (1855–1856, dar culegerea sa a fost tipărită abia în 1886), urmat de Simion Fl. Marian ș.a. Pentru Principate începutul îl face, în Muntenia, N. Filimon (1862), urmat imediat de Petru Ispirescu, I.C. Fundescu, D. Stănescu, G. Dem. Teodorescu, în timp ce din Moldova sunt de reținut culegerile lui Alexandru Vasiliu și D. Furtună. Repertoriul transilvănean sau bănățean este cuprins în culegerile lui George Cătană (Banat), Ion Pop-Reteganul, Pauline Schullerus ș.a. Stadiul contemporan al **b.** poate fi urmărit în culegerile lui Ovidiu Bârlea, Ion Nijloveanu, Gh. Vrabie, Mihail M. Robea, Octav Păun și Silviu Angelescu, Pamfil Bilțiu, acestea din urmă provenind din zone folclorice mai restrânse (Olt, Argeș, Dâmbovița, Maramureș).

Fie că este inspirat direct dintr-un prototip folcloric cunoscut, fie că este o creație strict personală, originală, **b.** cult nu poate fi separat de modelul lui popular, de sursa sa folclorică. Se înțelege că nu se poate vorbi despre **b.** cult decât după ce **b.** popular a fost descoperit, cules, publicat și comentat de oamenii de cultură ai vremii. Aproape simultan cu culegerea **b.** populare, a început și prelucrarea acestora de către scriitorii vremii, **b.** devenind astfel o specie de sorgine populară a literaturii culte. Chiar dacă încercări vor fi fost și înaintea lui, M. Eminescu are meritul de a fi creatorul primului **b.** cult izbutit, original, remarcabil din literatura română, *Făt-Frumos din lacrimă* (1870). Îi urmează Ioan Slavici cu *Zâna Zorilor* (1872), A.I. Odobescu cu *Basmul cu fata din piatră și cu feciorul de împărat cel cu noroc la vânat* sau *Basmul bisoceanului*, inclus în *Pseudo-cynegetikos* (1874), și, nu mult mai târziu, Ion Creangă cu ale sale povești: *Soacra cu trei nurori* (1875), *Capra cu trei iezi* (1875), *Dănilă Prepeleac* (1876), *Povestea porcului* (1876), *Povestea lui Stan Pățitul* (1877), *Povestea lui Harap Alb* (1877) etc. Lista scriitorilor creatori de **b.** culte sau „de autor” poate fi completată cu numele lui I.L. Caragiale (*Calul Dracului*, *Abu-Hassan*), Barbu Delavrancea (*Neghinița*, *Poveste, Stăpânea odată...*). Lor li se pot adăuga utilizări ale **b.** popular drept model pentru scrieri literare în versuri (V. Alecsandri, *Înșiră-te mărgărite*, M. Eminescu, *Călin Nebunul*, *Miron și frumoasa fără corp*, *Fata-n grădina de aur*, lăsat în manuscris,

dar transformat în poemul *Luceafărul*, G. Coșbuc, *Fata craiului din cetini*, *Izvor de apă vie*, *Tulnic și Lioara* ș.a.) sau dramatice (V. Alecsandri, *Sânziana și Pepelea*, Victor Eftimiu, *Înșir-te mărgărite*, *Cocoșul negru* ș.a.). Elaborate și comunicate prin intermediul scrisului, destinate, dintru început, cititului, **b.** de autor poartă mai pregnant decât cele populare, orale, amprenta stilistică a creatorului și a epocii sale. *Făt-Frumos din lacrimă* este o proză romantică și o ilustrare a eminescianismului, în timp ce scrierile de același fel ale contemporanului Ion Creangă, într-o mai mică măsură, poate, *Povestea lui Harap Alb*, sunt narațiuni realiste, care comunică cu proza memorialistică din *Amintiri din copilărie*. Mai puțin constrâns decât povestitorul popular să respecte modelul tradițional, scriitorul cult are libertatea de a se distanța de acesta până într-atât încât cititorul sau criticul

Petre Ispirescu, Fiul vânătorului.
Desen de Val Munteanu

literar să se întrebe dacă narațiunea mai este sau nu un **b.** În raport cu viziunea scriitorului, accentul se poate muta de pe eroic pe etic, de pe aventură pe meditație, ajungându-se până la parodie și antibasm. Dar tocmai această libertate a creatorului-scriitor în raport cu modelul tradițional face ca **b.** cult să fie o specie încă vie a literaturii române, răspunzând nevoii de adevăr, de bine și de frumos, acut resimțită și în lumea contemporană.

Surse: Arthur și Albert Schott, *Walachische Märchen*, Stuttgart, Tübingen, 1845; Emeric Basiliu Stănescu Arădanul, *Povești culese și corese*, I, Timișoara, 1860; I.C. Fundescu, *Basme, orații, păcălituri și ghicitori*, introd. B. P. Hasdeu, București, 1867; Petre Ispirescu, *Legende și basmele românilor. Ghicitori și proverburile*, I–II, introd. B.P. Hasdeu, București, 1872–1876; D. Stăncescu, *Basme culese din popor*, pref. M. Gaster, București, 1885; Ion G. Sbiera, *Povești populare românești*, Cernăuți, 1886; I. Pop-Reteganul, *Povești ardelenesti culese din gura poporului*, I–V, pref. Alexiu Viciu, Brașov, 1888; Elena D.O. Sevastos, *Povești*, Iași, 1892; George Cătană, *Poveștile Bănățului*, I–III, Gherla, 1893–1895; S. Fl. Marian, *Răsplata. Povești din Bucovina*, Suceava, 1897; Pericle Papahagi, *Basme aromâne*, București, 1905; Pauline Schuller, *Rumänische Volksmärchen aus dem mittle-ren Harbachtal*, „Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde” (Sibiu), 1905–1906; George Cătană, *Povești populare din Banat*, I–II, Brașov, 1908; I.-A. Candrea, Ovid Densusianu, *Povești din diferitele ținuturi locuite de români*, București, 1909; Dumitru Furtună, *Izvodiri din bătrâni*, Vălenii de Munte, 1912; C. Rădulescu-Codin, *Îngerul românului*, București, 1913; Tudor Pamfile, *Un tăciune și-un cărbune*, București, 1914; C. Rădulescu-Codin, *Făt Frumos*, București, 1914; C. Rădulescu-Codin, *Cal de zmeu, leu-paraleu și alte povești*, București, 1926; Alexandru Vasiliu, *Povești și legende*, București, 1927; Ovidiu Bârlea, *Antologie de proză populară epică*, I–III, București, 1966; *Făt-Frumos. Basme populare românești*, îngr. și pref. Cornelii Bărbulescu, București, 1967; Petre Ugliș-Delapecica, *Poezii și basme populare din Crișana și Banat*, București, 1968; G. Dem. Teodorescu, *Basme române*, îngr. Stanca Fotino, București, 1968; Gheorghe Vrabie, *Basmul cu Soarele și fata de împărat. Povești, snoave și legende argeșene*, București, 1973; [Demetriu Boer, Mircea Vasile Stănescu-Arădanul, Ștefan Cacoveanu], *Povești din Transilvania*, îngr. Ovidiu Bârlea și Ion Taloș, pref. Ovidiu Bârlea, Cluj-Napoca, 1975; Mihai Lupescu, *Tei legănat. Folclor moldovenesc*, îngr. și pref. Petru Ursache, Iași, 1975; Octav Păun, Silviu Angelescu, *Folclor din Dâmbovița*, București, 1978; Ion Nijloveanu, *Basme populare românești*, București, 1982; Felix Karlinger, *Rumänische Märchen außerhalb Rumäniens*, Kassel, 1982; Mihail M. Robea, *Basme populare*

românești, București, 1986; Pamfil Bilțiu, *Făt-Frumos cel înțelept. O sută de basme, povești, legende, snoave și povestiri din județul Maramureș*, Baia Mare, 1994; *Povești și snoave din Bucovina*, îngr. Dumitru Covaiciuc, Cernăuți, 1994; *Făt-Frumos și Soarele. Povești populare din Basarabia*, îngr. Grigore Botezatu, pref. Iordan Datcu, București, 1995; Viorica Nișcov, *A fost de unde n-a fost. Basmul popular românesc. Excurs critic și texte comentate*, București, 1996; B.P. Hasdeu, *Omul cu flori. Basme și legende populare românești*, îngr. și pref. I. Oprișan, București, 1997.

Repere bibliografice: Gaster, *Lit. pop.*, 544–555; B. P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae*, III, București, 1893, coloanele 2596–2652; Léo Bachelin, *Introduction générale et un commentaire folklorique. Sept contes roumains*, tr. Jules Brune, Paris, 1894; Lazăr Șăineanu, *Basmele române în comparațiune cu legendele antice clasice și în legătură cu basmele popoarelor învecinate și ale tuturor popoarelor române*, București, 1895; Adolf Schuller, *Verzeichnis der rumänischen Märchen und Märchenvarianten nach dem System der Märchentypen Antti Aarnes*, Helsinki, 1928; I.-A. Candrea, *Lumea basmelor*, București, 1932; G. Călinescu, *Estetica basmului*, București, 1965; Ovidiu Bârlea, *Poveștile lui Creangă*, București, 1967; Ovidiu Papadima, *Literatura populară română. Din istoria și poetica ei*, București, 1968, 509–573; Vladimir I. Propp, *Morfologia basmului*, tr. Radu Nicolau, îngr. și introd. Radu Niculescu, București, 1970; Gh. Vrabie, *Folclorul*, București, 1970, 47–54, 327–362; Nicolae Roșianu, *Stereotipia basmului*, București, 1973; Vladimir I. Propp, *Rădăcinile istorice ale basmului fantastic*, tr. Radu Nicolau, pref. Nicolae Roșianu, București, 1974; *Semiotica folclorului*, îngr. Solomon Marcus, București, 1975, 117–179; Gh. Vrabie, *Structura poetică a basmului*, București, 1975; Ovidiu Bârlea, *Mică enciclopedie a poveștilor românești*, București, 1976; Mihai Pop, Pavel Ruxândoiu, *Folclor literar românesc*, București, 1976, 249–271; Mircea Constantinescu, *Triumful lui Făt-Frumos*, București, 1979; Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han*, tr. Maria și Cezar Ivănescu, pref. Emil Condurachi, București, 1980, *passim*; Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc*, I, București, 1981, *passim*; Mihai Coman, *Sora Soarelui*, București, 1983; Gh. Vrabie, *Proza populară românească*, București, 1986, *passim*; Ion Cuceu, *Fenomenul povestitului. Încercare de sociologie și antropologie asupra narațiunilor populare*, Cluj-Napoca, 1999, *passim*; Mircea Cărtărescu, *Enciclopedia zmeilor*, București, 2002; Val Cordon, *Timpul în răspăr – încercare asupra anamnezei în basm*, București, 2005; Livia Popescu, *Dimensiunile fantasticului și miraculosului în basm*, Craiova, 2011; Viorica Nișcov, *Ești cât povestești. O fenomenologie a basmului popular românesc*, București, 2012; Gianina Zegreanu, *Semnificații simbolice în basm*, pref. Iustinian Zegreanu, Cluj-Napoca, 2012. **N. C.**

BASSARABEANU, Dem. [Dumitru] (24.IX.1900, Craiova – 29.X.1968, București), poet, publicist. Este fiul Elenei și al lui Ilie Basarabeanu. Nimic nu prevestea, în școlaritatea lipsită de probleme a lui **B.**, viața dezordonată, deriva unei boeme eșuând în spleen sau în excesul potatoric. Era încă elev de școală primară în Craiova când începe să scrie versuri. Licean, își vede tipărite inimoasele compuneri în revista „Micul templier” (1912). Adolescența însă scoate la iveală fondul intim al lui **B.**, care este acela al unui inadaptabil, de o sensibilitate aproape maladivă. Pe neașteptate, el se eclipsează din orizontul imediat al urbei, ceea ce face ca, în 1932, zvonul despre moartea lui să se întindă fulgerător. Câteva necroloage deplâng stingerea prematură a unui bard nefericit. În scurtă vreme lucrurile se lămuresc. Din pricina firii sale dificile, **B.**, care între timp se apropiase de cercurile socialiste, trece din slujbă în slujbă. Din când în când își face apariția în salonul literar al Elenei Farago. Din 1936 figurează ca membru fondator în Societatea Scriitorilor Olteni, iar în 1946 avea să fie cooptat în Societatea Scriitorilor Români. Dar el, ca poet, nu mai avea nimic de spus.

După debutul precoce din „Micul templier”, **B.** trimite versuri la „Fulgerul studențimii” și la „Revista copiilor și a tinerimei”. Folosind uneori pseudonime (Delajiu, D. B. Delajiu, D. Paltin, Dem. Paltin, D. B. Silvan), va fi prezent cu poezii (în multe cazuri fiind vorba de republicări) în peste o sută de ziare și reviste, îndeosebi din București și Craiova: „Adevărul literar și artistic”, „Omul liber”, unde, în două rânduri (1923 și 1925), a fost în redacție, „Graiul nostru”, „Flamura”, „Săptămâna”, „Conștiința națională” (e prim-redactor din 1928), „Orizonturi noi”, „Convorbiri literare”, „Ecoul Capitalei”, unde a fost secretar de redacție în 1931, „Regalitatea” și „Basarabia” (e secretar de redacție), „Biruința Ialomiței”, unde în 1931 e prim-redactor, „Crainicul”, „Cronicarul”, „Vremea nouă”, la care, în primul număr, din 1932, figura ca prim-redactor, „Ramuri”, „Presa nouă”, în redacția căreia a lucrat, „Gând și slovă oltenească” și multe altele. Numeroase poeme au fost strânse în plachetele *Frumoasele* (1927), *13 poezii* (1939) și în volumul *Versuri* (1934).

Fără să fie un profesionist al ziaristicii, **B.** practică, în articolele pe teme la ordinea zilei, o gazetărie de atitudine, degajată de atonia și întunecările liricii lui monocorde. Reportajele vădesc

și simpatie, și compasiune pentru dezmoșteniții soartei. Broșura *Pacea universală perpetuă* (1935), încropită împreună cu Crăciun C. Dronca, dovedește că poetul oltean are acces la utopie. În notațiile critice pe marginea unor scrieri literare, el preferă textele de substanță „natural emotivă”. În comentariul, cu ton panegiric, *Poezia lui Al. T. Stamatiad* (1937), criticul de circumstanță își varsă năduful pe felul de a scrie, „anarhic, arbitrar și absurd”, prin care cohorta de „dadaști, futuriști, integraliști, ermetiști” nu ar face decât să producă o „băiguitoare confuzie lirică”. Pentru autorul unor poeme ca *Romanță și Tu, sora mea, Durere...*, totul este ca lirica să închidă în sine zvâcnitul unui suflet. Nevrozele lui își acomodează o ambiție cutreierată de un „duh de jale”. „Alcoolizat”, în cârciuma îmbâcsită de fum de țigară, trăindu-și sfâșierile „între vis și lut”, abulicul cunoaște stări de dedublare, ruminând păreri de rău pentru „seninul” de odinioară. În atmosfera lăncedă, care împinge la sinucidere sau poate exaspera până la „delir”, „ritmuri funebre” însoțesc pulsațiile dezordonate ale unui suflet agonizant. „Joc de hypnoze și magie”, doar poezia are virtuți consolatoare. Iubirea apare ca o experiență mai degrabă traumatizantă. Camera, patul, oglinda constituie recuzita evocatoare a unei intimități defuncte. Reflex al deziluziei, căderea în desfrâu mai păstrează urmele unui idealism corupt. Erotica lui **B.** e indecisă între viciu și himeră. De fapt, poetul e un bacovian, care preia din lirica marelui „pontif al poeziei de atmosferă”, deturnându-le în poncif, nu doar tenta întunecată a unei viziuni sau o anume cadență a rostirii, ci și un calapod pentru sintagme. Impresia de monotonie rămâne oricum preponderentă, chiar dacă autorul încearcă să-și extindă claviatura de la romanță, sonet, rondel și psalm la pantum și triolet, ba chiar, surprinzător, la odă. **B.** pune mult zel în poezia ocazională. Apaticul se smulge, în asemenea momente, din marasmul unei existențe tulburi, clamându-și cu o dârzenie care îl face de nerecunoscut fie oțărarea, fie încrederea în „deșteptări răsturnătoare”. Sunt fâșniri de energie care, ieșind din stereotipul „strofelor negre”, se complac în mecanica unei rostiri impersonale.

SCRIERI: *Frumoasele*, Craiova, [1927]; *Versuri*, Craiova, 1934; *Poezia lui Al. T. Stamatiad*, București, 1937; *13 poezii*, București, 1939.

Repere bibliografice: Metzulescu, *Literile*, I, 17–19; Călinescu, *Opere*, III, 654–658; Kalustian, *Simple note*, II, 175–177; Firan, *Profiluri*, I, 81–82; Faifer, *Pluta*, 21–26.

F.F.

BASSARABESCU, I.A.

[Ioan A.]

(17.XII.1870, Giurgiu –
29.III.1952, București),
prozator.

Este fiul Elisabetei (n. Starostescu) și al pitarului Alexandru Bassarabescu. Urmează clasele primare la București, unde familia se mutase în 1877. Înscris în 1884 la Liceul „Sf. Sava”, își ia bacalaureatul în 1891. Va urma Facultatea de Litere și Filosofie, absolvind în 1896. Silit, în urma morții tatălui său, să-și caute o slujbă, studentul se angajase ca „impiegat” în Ministerul de Finanțe. În 1896 suplinea o catedră de geografie la Liceul „Unirea” din Focșani, pentru ca din decembrie 1897 să fie transferat la Ploiești. Luându-și în vara lui 1899 și licența în istorie, primește titularizarea, promovând de la clasele de gimnaziu la cele ale cursului liceal. A predat, în afară de geografie, lecții de istorie, dar și de română și franceză. În 1901 își trece examenul de capacitate. Până la pensionare a mai funcționat la școli din București, Ploiești, Focșani. „Unchiul”, cum i se spunea afectuos, elaborează împreună cu M. Nicolescu-Ploiești o carte de cetire (1926), în 1930 îi apare un manual de limba română, iar în anul următor tipărește cu V.V. Haneș *Antologia scriitorilor români*. A mai fost inspector la Casa Școalelor și inspector general al învățământului primar. În 1918 ajunge prefect de Prahova, iar în 1926 ocupă în un fotoliu de senator. În 1909 se află printre fondatori, iar în 1912 este vicepreședinte al Societății Scriitorilor Români. În 1909, la propunerea lui Duiliu Zamfirescu, va fi ales membru corespondent al Academiei Române; recomandat de M. Sadoveanu, devine în 1935 membru plin. Nu îl ocolesc nici premiile literare, între care Premiul Academiei Române (1908, 1920), Premiul „I. Al.

Brătescu-Voinești” al Societății Scriitorilor Români și, în 1930, Premiul Național pentru Proză. Se pensionează în 1935, după o îndelungată carieră didactică. Moare în urma unui accident.

Încă din liceu, B. compune „nuvele” pentru revistele poligrafiate „Armonia” și „Studentul român”. Încurajat de profesorul Simion Mândrescu, încredințează câteva texte revistei „Mugurul”; aici își vede imprimată, în 1888, nuvela *Nostalgie*. Semnătura lui sau pseudonimele pe care și le alege (Arab, Ion Arab, Barion, I.A. Barion, Bion) pot fi întâlnite, în afară de „România literară”, la „Revista poporului”, unde a fost redactor, în „Generația nouă”, „Adevărul”, „Românul”. În 1893 intră în comitetul de redacție al periodicului „Românul literar”. Remarcat de B.P. Hasdeu, se apropie de „Revista nouă”. Schițele și nuvelele lui au, de pe acum, căutare în multe alte publicații: „Universul ilustrat”, „Revista theatrelor”, „Revista contemporană”, „Adevărul ilustrat”, „Revista orientală”, „Revista copiilor”, „Revista literară”. Colaborarea (din 1896 până în 1935) la „Convorbiri literare”, unde, din 1900, e membru în comitetul de redacție, instituie, începând cu nuvela *Emma*, etapa de maturitate a scrisului lui B. A fost tradus în franceză, italiană, rusă, portugheză, bulgară. Un aer de diletantism blajin emană din intervențiile lui în materie de literatură. Cu toată tenta lor paternală, opiniile sunt intolerante în fond. Aderând, pe urmele lui Titu Maiorescu, la principiul artei pentru artă, scriitorul se dovedește un tradiționalist, speriat de excese și mefient față de „invențiuni”. Și în recenzii el își dezvăluie felul de a gândi literatura. Exercițiul critic, la el, este o cale dibuitoare spre sine. Versurile lui sunt nesemnificative, palide rimări pe tema incongruenței dintre „realitatea vieții” și „visul tinereții” – temă centrală și în proza de început, în perioada deschisă de volumul *Nuvele* (1903), care s-ar putea numi „Bassarabescu înainte de Bassarabescu”. În afară de nuvele și schițe, a mai scris parabole pentru copii, note de călătorie, poeme în proză, monoloage satirice și epigrame sălcii. Două comedioare de Georges Courteline, *Taina familiei* și *Liniștea casei*, traduse de el, au fost puse în scenă la Teatrul Național din București în stagiunea 1908–1909. Comedia *Ovidiu Șicană* (1908) este o adaptare liberă după *La Farce de maître Pierre Pathelin*. A mai tradus, între 1890 și 1893,

din G. Duruy, Byron, Alphonse Daudet și, târziu, în 1945, din Thomas Hardy. Invenția epică, la **B.**, se sprijină pe fluxul memorării. Dicția măsurată păstrează un iz evocator și atunci când vine vorba despre oameni și vremuri care au fost, și când, în schițe sau nuvele, sunt distilate „amintiri vesele și duioase” – subtitlul volumului *Lume de ieri* (1943), unde tristețea și surâsul se află într-un domol balans. Un debut romantic, între „furie” și restriște, este acela al prozatorului. Se va despărți însă curând de primele lui „bucăți” melodramatice, în care tema erotică, eventual complicată cu o notă socială, este tratată în cheia unui patetism discursiv și lacrimogen. Câteva scrieri anunță, prin ironia mijindă, alura izvoirilor de maturitate. Deocamdată, în asemenea istorisiri cu profil incert, Guy de Maupassant și Gustave Flaubert își dau mâna cu Edmondo de Amicis. Schițele din „Revista copiilor”, reluate în volumul *Moș Stan* (1923), par concepute sub semnul lui *Cuore*, prin candoare și sentimentalism, prin nimbul de exemplaritate. Lumea nuvelor și schițelor lui **B.** se mișcă într-o lentă, definitivă circularitate. Ambianța este aceea a orașelor de provincie, unde monotonia se împânzește peste tot. O existență căzută în plictis, instalată – la fel ca în proza lui I. Al. Brătescu-Voinești – în stereotipii, care sunt semnul neîndoielnic al unei reducții sufletești. Pendulul acompaniază cu un ticăit leneș gesturile unor creaturi pălite de euforia actelor maniacale (*Leandrii, Între acareturi*). O banalitate compactă plafonează mărunta lor mișurare. S-ar părea că, în târgușoarele năclăite în torpoare, nimic nu poate schimba mersul egal al fiecărei zile. Tocmai de aceea, orice întâmplare care bruschează obișnuințele se supradimensionează incredibil, trezind o neliniște vecină cu panica (*Spre Slatina*). Ca și Gună Mosor (din *Miraj*), consilierul de curte Ambrozie (din *În goana trenului*) se înrudește cu nevroticii caragialieni care, dintr-o spaimă, dintr-o mânie, pot să dea în fandacșie. Plictisul e mare și oamenii își mai alungă urâtul ținându-se de pozne sau – nevindecabil miticism – discutând politică. Comice, până la un punct, sunt șiretlicurile la care, urmărind să se mărite, participă, cu osârdia speței, văduve, fete bătrâne, fete tinere. După nuntă, însă, începe șirul lung de dezolări. Personajele lui **B.** sunt muncite câteodată de „dorul după altceva” (*Surori*). În nuvela de linie clasică *Pe drezină*, romanțioasa Iulia, cununată

cu supraponderalul Napoleon Manolescu-Pletea, se aventurează într-o fugă „poetică”, pe drezină, cu șeful de gară Traian Popovici. Amețită de prea multe lecturi, exaltată își dorește să ajungă într-un mare oraș, unde să își consume amorul la care o împinge criza ei de bovarism. Când nu e o târguială vehementă pentru zestre (*Nerăbdătorii*), căsătoria e un blestem pentru cel mai slab dintre parteneri (*La vreme*) sau, alteori, o dezonoare (*De pe culme*). O boierime scăpătată, dar fudulă vânează alianțe pe care, într-ascuns, le disprețuiește (*În ciuda coanei Dochia*). Lașitatea micului burghez proteguiește râvna căpătuiei și resignațiunea bicusnică împacă iute lucrurile. Se întâlnesc, în proza lui **B.**, două mari categorii de personaje: pe de o parte, abulicii, timorații, făpturi asemenea celor din schițele lui A.P. Cehov, pe de alta, firile energice, eficiente, indivizi care nu se dau în lături să smulgă, prin malversațiuni, profitul pe care îl adulmecă. Slujbașul umil, soția supusă, târgovețul onest au de-a face cu parvenitul, demagogul, vânătorul de zestre. Scriitorul își tratează personajele fără complicități și fără maliții, amuzându-se, chiar dacă nu o prea arată, de grotescul, în preajma absurdului, al unor întâmplări (*Nerăbdătorii*). Câteva narațiuni valorifică, într-o manieră sentimentală, melodramatică instantaneul amar (*Un om în toată firea*). În prozele unde unii nu sunt ce par a fi, posturile ilariante pot să conțină nuanțe de dramatism. Este reversul acelor situații în care dramatismul, tratat cu o subtilă ambiguitate, emite reflexele unui comic (verbal sau factual) de umoare sarcastică. În pofida unor subiecte anodine, simțul măsurii și lapidăritatea contribuie la impresia de esențial, punctată cu un bun instinct al amănuntului revelator. Adevăratul **B.** e de căutat îndeosebi în acele scrieri unde, în absența oricărei grimase (de înduioșare, de încruntare), precizia observației și finețea psihologică profită de răceala istorisirii. Elaborând cu economie de mijloace, pe spații mici, autorul se dovedește meșter în a-și grada narațiunea prin acumulări infinitezimale, până la finalul deseori în răspăr. Pictura de interior pe care o caligrafiază, într-un discurs stilizat, preponderent substantival, înnădește, printr-o urzeală de ecouri și sugestii, o povestire de grad secund. Prin exilarea personajului, obiectele devin „voci” ale narațiunii, fiecare detaliu întregind o compoziție statică în aparență, cutreierată însă de un duh când

șăgalnic, când elegiac (*Cât ține liturghia, Acasă*). Paradoxal sau nu, unui autor cu plăcerea confesiunii, cum este **B.**, îi reușesc de minune asemenea scrieri care, construind un spațiu al tăcerii, se privează de eul narator.

SCRIERI: *Nuvele*, București, 1903; *Vulturii*, București, 1907; *Norocul*, București, 1907; *Ovidiu Șicană*, pref. D. Munteanu-Râmnic, Ploiești, 1908; *Noi și vechi*, București, 1909; *Nenea*, București, [1916]; *Un dor împlinit*, București, 1919; *Moș Stan*, București, [1923]; *Șchițe și nuvele*, București, 1923; *Pe drezină și alte nuvele*, București, [1924]; *Spre Slatina și alte nuvele*, București, [1924]; *Un om în toată firea*, București, [1927]; *Domnu Dincă*, București, 1928; *Două epoci din literatura română*, București, 1928; *Limba română*, București, 1930; *Opere complete*, I-II, București, 1939–1940; *O scriitoare necunoscută din epoca Unirii Principatelor*, București, 1940; *Proză*, București, [1942]; *Lume de ieri*, București, [1943]; *Șchițe și nuvele*, pref. Zoe Dumitrescu, București, 1953; *Lume de ieri*, pref. Al. Piru, București, 1958; *Un om în toată firea*, îngr. și pref. Tiberiu Avramescu, București, 1961; *Pe drezină*, pref. Gabriel Dimisianu, București, 1963; *Scrieri alese*, îngr. și pref. Teodor Vârgolici, București, 1966; *Un om în toată firea*, îngr. și pref. Teodor Vârgolici, București, 1988. **Antologii:** *Antologia scriitorilor români*, București, 1931 (în colaborare cu V. V. Haneș).

Repere bibliografice: Botez, *Scrieri*, 258–264; Lovinescu, *Opere*, IV, 132–137, 443–448; Davidescu, *Aspecte*, 59–63; Constantinescu, *Scrieri*, I, 197–201; Călinescu, *Opere*, I, 178–179, 1379–1382, V, 55–60, VII, 1055–1059; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II (1985), 150–151; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 515–516, *Ist. lit.* (1982), 581–582; Vianu, *Opere*, IV, 487–488, V, 206, 241–243; Teodor Vârgolici, *Doi nuveliști: Emil Gârleanu, I.A. Bassarabescu*, București, 1965; Ciopraga, *Lit. rom.*, 567–572; Micu, *Început*, 101–103; Piru, *Analyze*, 226–235; *Dicț. scriit. rom.*, I, 206–208; Faifer, *Cordonul*, 102–111; Lovinescu, *Sburătorul*, IV–V, *passim*; *Dicț. analitic*, III, 170–172; Traian Tr. Cepoiu, *I.A. Bassarabescu. Scurt excurs biobibliografic*, Cerașu-Prahova, 2006; Valeriu Râpeanu, *I.A. Bassarabescu, un maestru al schiței și nuvelei românești*, „Baadul literar”, 2009, 2. **F.F.**

BAȘTOVOI, Ștefan (4.VIII.1976, Chișinău), poet, prozator, eseist. Este fiul Claudiei Baștovoi, absolventă a Institutului de Arte, și al lui Valentin Baștovoi, profesor de logică formală la Universitatea „Ion Creangă” din Chișinău. La puțină vreme după nașterea viitorului scriitor, familia se mută în sătucul Oricova, din raionul Călărași, unde tatăl, la început pădurar, devine activist de partid. **B.** urmează Școala de Arte Plastice pentru copii din Călărași, absolvită în anul 1991, apoi frecventează

cursurile Liceului de Artă „Octav Băncilă” din Iași (1991–1995), la secția pictură monumentală, iar în anii 1996–1998 este student la la Facultatea de Filosofie a Universității de Vest din Timișoara, pe care o abandonează pentru a se retrage la mănăstirea Noul Neamț din satul Chițcani, din Tighina, sub numele Savatie, pe care îl va folosi și ca semnătură. Este hirotonit ierodiacon în 2000 și ieromonah în 2002. Absolvent al Academiei Teologice din Kiev, o vreme este profesor de iconografie la Seminarul Teologic din Chișinău, apoi consilier cultural la Arhiepiscopia Tomisului, unde va deveni proto-singhel. Începuturile scriitoricești datează din anii liceului, la șaptesprezece ani **B.** citind poezie la cenaclul Junimea din Iași; tot acum debutează cu versuri în „Curierul de nord” de la Bălți (1993). Este redactor principal al publicației „Opinii și credințe” din Chișinău (2003), susține conferințe pe teme creștine și fondează Editura Cathisma din București (2006). Mai este prezent în „Caiete botoșănene”, „Basarabia”, „Convorbiri literare”, „Dacia literară”, „Timpul” (Iași), „Symposion”, „Vatra” ș.a. I s-au acordat în 1996, la debut, Premiul Fundației Soros și Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, iar în 2008 Premiul Uniunii Scriitorilor din România. Romanul *Iepurii nu mor* (2002) a avut o bună receptare peste hotare, fiind tradus și în Franța.

Întâia plachetă a lui **B.**, intitulată *Elefantul promis* (1996), este datorată, se pare, unui accident biografic semnificativ, și anume internarea liceanului **B.** la spitalul de psihiatrie Socola, la cererea unuia dintre profesorii săi. Interpretând, cu superbie iconoclastă, doctrina despre supraom a lui Friedrich Nietzsche, sub autoritatea căruia se instalează cu nonșalanță, poetul proiectează identitatea unui Dumnezeu personal („al meu”), care nu este altceva decât imaginea sinelui văzut dinafară. Ceea ce face posibilă perspectiva ironică este tocmai dedublarea ins banal/poet, om/dumnezeu, poetul fiind o supraidentitate a eului, ipostaza ezoterică a individului altminteri captiv în concretul existenței, semnalată prin odioasa „gaură în ciorap” sau prin sentimentalitatea vulgar-clișeizată a urmei de ruj pe obraz. Poeme precum *Mireasa* valorifică o mitologie erotică de sorginte biblică, sublimată expresionist și amintind de Lucian Blaga, dar asimilată în maniera ludică a retoricii lui Nichita Stănescu. Cum s-a observat, *Cartea războiului* (1997) se constituie

într-o etapă superioară a lirismului lui **B.**, vizibilă în construcția unitară a discursului, fiecare piesă funcționând într-o mereu reînnoită energie a furiei împotriva a tot ceea ce reprezintă materialitatea lumii, împotriva memoriei biografice sedimentate în obsesii și fantasme legate de zămislire, maternitate, mizerie a trupului, neputință. Imaginea cea mai grăitoare este cea a nămolului roșu din inimă, semn al putreziciunii intime, substituită motorului vieții. Acest război simbolic pregătește adevărata înnoire a poeticului care, firește, va fi redescoperirea lirismului de idei, retorica rațională a viziunii, o reinventare a vechii poezii religioase, toate acestea alcătuind specificul poemelor incluse în următoarea carte, *Casa timpului* (1999). Paginile se deschid cu un elogiu răsturnat, cu inflexiuni de ironie cinică, portretizând un Gargantua lacom de plăcerile lumești, pe care, în chip miraculos, somnul văzut ca o moarte provizorie îl spală de păcate, redându-l zorilor inocent (*Fericit bărbatul...*). Limbajul și chiar tonalitatea sunt ale lui Tudor Arghezi din *Flori de mucigai*, iar elogiuul are timbrul laudei din *Cântare omului*: „Frate al meu, cât de neînțeles/ Căile noastre sunt întreșute/ Bunule, care ai cules/ Lauda toată-a fetelor căzute”, cu o aluzie la Charles Baudelaire („...mon semblable, mon frère”), dar pe linia figurii clasice, în dihotomia spirit-corp, a căror conjuncție rămâne neînțeleasă, mizerabilismul încheindu-se în nota minoră a pocăinței: „Roagă-te, dar, preafericit bărbat/ Și pentru mine – cel mai păcătos”. Această supunere „canonică” devine, din capul locului, suspectă, imprimând întregii culegeri un discret aer parodic, fără a anula conținutul grav și autenticitatea trăirii religioase. Supunerea textualistă a poetului premerge supunerii spirituale, în cuprinsul cărții **B.** regăsindu-și vocea personală, eliberată de modelele de lectură asimilate, în texte care dovedesc o mare abilitate retorică, aptă a revigora limbajul poeziei religioase, uneori chiar violentând sintaxa în detrimentul poeticității de suprafață. Un roman al lui **B.**, *Iepurii nu mor*, se deschide cu o formulă semnificativă: „pentru copiii sovietici care au crescut mari”, un astfel de copil fiind însuși autorul. La nivelul subiectului trama rămâne una „subțire”, o înlănțuire de mici episoade din viața de școlar al lui Sașa (Alexandr) Vakulovski, un Tom Sawyer nesofisticat, dintr-o familie modestă de la țară.

Naratorul întreprinde o răbdătoare și minuțioasă autoanamneză, scoțând la suprafață amintirile lui Sașa, începând cu una dintre paradele pionierești în care se înălțau baloane colorate și se strigau sloganuri pentru pace, dar și sloganuri îndreptate împotriva capitalismului, cu mult mai plastice și încărcate de o umoare alimentată de exercițiul invectivei „patriotice” care, treptat, descoperă resursele de ură irațională și de cruzime ale copiilor. De la „Să moară corbul negru al capitalismului!” imaginația glisează către închipuiri răzbunătoare mai precise: „să moară pe scaun cu ochii deschiși!”, „să le moară iepurii vara, când cade puful de pe dâșii, să nu poată face nici o cușmă!”. Exercițiul urii funcționează aici ca o aluzie la 1984 de George Orwell; dacă acolo registrul era preponderent cinic-absurd, în *Iepurii nu mor* absurdul se colorează de un comic grotesc, romanul fiind învăluit de ironia dată de perspectiva prezentului, a cărei optică nesentimentală pare simbolizată de „un soare digital și pervers”, o lumină ce descoperă o rublă mare de fier ieșită din uz odată cu destrămarea Uniunii Sovietice. Orizontul prezentului este însă repede abandonat în favoarea incursiunii în „vremea aurie” a copilăriei lui Sașa, care așteaptă, cu nerăbdare și angoasă, să devină pionier. În mici episoade cu aspect oniric, naratorul împărtășește câteva fantasme care îi populau imaginația de copil și care se înfățișează ca tot atâtea absurdități comice, înlănțuite însă de logica naivă a micilor școlari care asimilau textele și imaginile propagandistice. Astfel, Sașa vrea să crească mare și să stea la pușcărie, ca Lenin, să scrie urât, ca el, și să-i salveze pe oamenii săraci, să fie război, să stea în pădure cu partizanii și să omoare nemți ca să scape de școală ș.a.m.d. Microromanul *Nebunul* (2006), inspirat de literatura hagiografică, având în centru figura Sfântului Simion din Edessa, afară de inevitabile similitudini, își plasează acțiunea în orașul Emesa, importantă cetate din Siria secolului al VI-lea. În esență, romanul reabilitează artistic tema nebuniei sfinte, cu cele două registre principale subînținse de cele două perspective contrarii: spectacolul grotesc, incitant și pitoresc în unele aspecte ale „nebunului întru Hristos”, așa cum este perceput de către majoritate, în opoziție cu limbajul simbolic al acestei nebunii tâlcuitoare. În Simeon se poate recunoaște chiar un provocator, un ironist cinic, un

fel de Diogene religios care, în cele din urmă, răstoarnă totul în favoarea „nebulului” și a comediei profesate de acesta. De altfel, comicul atroce și pitorescul dispar din narațiune, lăsând locul romanului sapiențial. Capacitatea scriitorului de a narativiza adevărurile credinței este prezentă și în numeroasele lui eseuri, colorate de întâlniri cu personaje și întâmplări reale, cum se întâmplă și în *Ortodoxia pentru postmoderniști* (2007), care adună articole, schițe, eseuri, interviuri și dialoguri dintre anii 1999 și 2005.

SCRIERI: *Elefantul promis*, Chișinău, 1996; *Cartea războiului*, postfață Doru Branea, Timișoara, 1997; *Peștele pescar*, Timișoara, 1998; *Casa timpului*, Timișoara, 1999; *Idol sau icoană*, Timișoara, 2000; *Între Freud și Hristos*, Timișoara, 2001; *Ortodoxia pentru postmoderniști în întrebări și răspunsuri* (în colaborare), Timișoara, 2001; *Două conferințe – Despre curaj și libertate în ortodoxie și alte întrebări fără rânduială*, București, 2002; *Iepurii nu mor: pentru copiii sovietici care au crescut mari*, postfață Alexandru Mușina, Brașov, 2002; ed. 2, Iași, 2007; *În căutarea aproapelui pierdut*, Timișoara, 2002; *O pogorâre la iad*, Timișoara, 2002; *Dragostea care ne smintește*, Timișoara, 2003; *A iubi înseamnă a ierta*, București, 2006; *Nebunul*, București, 2006; *Ortodoxia pentru postmoderniști*, București, 2007; *Pentru cine bat clopotele la Tanacu?*, București, 2007; *Când pietrele vorbesc: Biserica față în față cu propria imagine*, București, 2008; *Audiență la un demon mut*, București, 2009; *Singuri în fața libertății*, București, 2009; *Diavolul este politic corect*, București, 2010; *Pietrele vorbesc: mic tratat despre predică*, București, 2010; *Cronici incomode*, București, 2011; *Fuga spre câmpul cu ciori: amintiri dintr-o copilărie ateistă*, București, 2012. **Traduceri:** A.P. Cehov, *Povestiri ortodoxe*, pref. trad., București, 2008 (în colaborare cu Mihai Costiș).

Repere bibliografice: Șerban Axinte, „*Cartea războiului*”, CRC, 1997, 3; Dumitru Mureșan, *Fluxul rememorarilor*, VTRA, 1998, 3; Galaicu-Păun, *Poezia*, 229–232; Dumitru Crudu, *Poetul Ștefan Baștovoi față-n față cu monahul Savatie*, „Basarabia”, 2000, 1–3; Alexandru Vakulovski, *Scara lui Baștovoi*, ST, 2003, 10–11; Ciocan, *Incursiuni*, 66–68; Bianca Burța-Cernat, *Dumnezeu și demonii sovietici*, OC, 2007, 139; Constantin Dram, „*Nebunul*” lui Baștovoi, CL, 2009, 12; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 641–646; Radu Aldulescu, *Despre dragoste, iubire și smerenie*, LCF, 2011, 15; Igor Mocanu, „*Diavolul este politic corect*”, OC, 2011, 320; Elena Alina Aga, *Ștefan Baștovoi: nihilism și lumină*, Suceava, 2011; Ana Bantoș, *Evadarea din clișeu*, LRC, 2012, 3–4; Marius Miheț, *Literatura basarabeană. Tainele rațiunii*, RL, 2012, 28.

S.D.

BATALI, Aurelia (16.IX.1934, Bazargic), poetă, traducătoare, editoare. Este fiica unui contabil. A absolvit liceul la Constanța (1951) și timp de un an a lucrat ca reporter. A urmat apoi, până în 1957, Facultatea de Filologie din București și a activat ca redactor, mai întâi la „Gazeta literară”, apoi la Editura pentru Literatură, în cele din urmă la Editura Eminescu, până la pensionare. A debutat cu versuri în revista liceului, „Flori albastre” (1950), iar prima ei carte, *Balade pentru orele de seară*, apare în 1969.

B. versifică egal, cu ușoare căderi în discursivitate, fără să provoace nici elogi critice, nici repudieri tranșante. În această întindere de lirism reținut, care atinge în cele din urmă un nou echilibru rezultat din sublimarea tristeților și a singurătății, se găsesc și insule de vers meșteșugit: „Și umerii dor, parc-ar trebui să dea-n aripi” (*Uneori ziua*) sau chiar poeme cu o construcție savantă (*Conversație*). Ele dau seama despre o poetă livrescă, urmărită uneori de umbra poeziei lui Dimitrie Stelaru, Marin Sorescu sau Emil Botta, căruia, de altfel, i-a îngrijit ediția *Poezii* (I–II, 1979), însoțită de un impresionant aparat critic. În ultimii ani **B.** s-a dedicat exclusiv traducerilor din literatura contemporană.

SCRIERI: *Balade pentru orele de seară*, București, 1969; *Dimineți*, București, 1972; *Cu un ochi înecat în noapte, un ochi înecat în amiază*, București, 1976; *Versuri*, București, 1981; *Ploaia din memorie*, București, 1984; *Fereastra de brume*, București, 1986. **Ediții:** Emil Botta, *Poezii*, I–II, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1979, *Poezii*, București, 1998. **Traduceri:** Victor Sivetidis, *Zbor ireversibil*, București, 1972 (în colaborare cu Florența Albu); *Patru prozatori americani*, București, 1989 (în colaborare cu Adina Mavrodin); Vasili Ardamatski, *Porțile*, București, 1989 (în colaborare cu Nina Antonescu); Gaston Leroux, *Secretul marelui Loustalot*, București, 1992; Basarab Nicolescu, *Știința, sensul și evoluția. Eseu asupra lui Jakob Böhme*, București, 1992; Consiglio Milantoni, *Noaptea plopilor*, București, 1993, *Și dacă Dumnezeu nu există*, București, 1993; Norman Mailer, *Strigoiul lui Harlot*, București, 1994; *Cele mai frumoase 22 de povestiri. Literatură americană clasică*, Pitești, 2003.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, „*Balade pentru orele de seară*”, RL, 1969, 11; Const. Ciopraga, *Poezie feminină*, CRC, 1969, 20; Florența Albu, „*Balade pentru orele de seară*”, VR, 1969, 5; Mihai Minculescu, „*Dimineți*”, RL, 1972, 30; Caraion, *Duelul*, 13–17; Barbu, *O ist.*, I, 384–386; Corneliu Popel, *Mențiuni critice*, CRC, 1977, 1; *Lit. rom. cont.*, I, 660–661; Petru Vălușanu, „*Versuri*”, TMS, 1981, 16.

C.Br.

BATOVA, Dimitrie (pseudonim al lui Dimitrie Popescu; 8.VI.1909, Cuzgun, azi Ion Corvin, j. Constanța – 27.XI.1942, Călărași), poet, prozator. A urmat clasele primare și liceul în comuna natală și la Silistra, unde se va stabili cu familia în 1919. Își ia bacalaureatul în 1928, cu multe laude, dar, înscris la Facultatea de Litere și Filosofie, e nevoit să abandoneze studiile din cauza situației materiale precare. Cum îi plăcea să citească, se angajează ca bibliotecar la liceul din Silistra (1926–1932), aici îndeplinind și funcția de pedagog. Din 1929 suplinește catedrele de religie, fizică-chimie și desen. Președinte al organizației locale a Partidului Social Democrat, evoluează spre mișcarea de extremă dreapta, alături de Mihail Stelescu, fapt pentru care scurt timp este și închis. Prin 1933 se aventurează într-un turneu cu o echipă de actori. S-a crezut, în 1936, că **B.** a murit și comentarii mișcate au deplâns, în presă, frângerea unui destin poetic promițător. Era, de fapt, un semn de rea vestire. Concentrat la Călărași din 1938, ca sublocotenent în rezervă, va fi trimis pe frontul din Crimeea, în linia întâi. Acolo se îmbolnăvește, având de suportat câteva internări. La Odessa i se pierd mai multe manuscrise. Poate și acest șoc să-i fi grăbit sfârșitul.

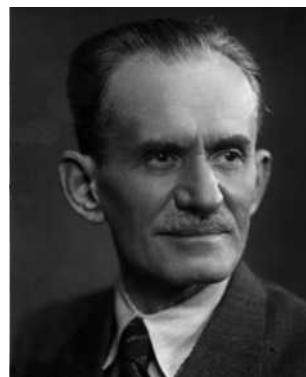
Încă elev, în 1927, împreună cu alți colegi, **B.** scoate la șapirograf o foiță literară, „Revista noastră”. Peste câțiva ani va fi redactor la „Cuvântul muncitoresc” (1932). Conduce „Ecoul Silistrei” (1932–1933), împreună cu Paul Florențiu redactează „Lira dobrogeană” (1933), iar cu D. Găvan scoate „Talpa țării” (1933). A mai fost prezent în „Dunărea”, „Lumina”, „Rod nou” (uneori, sub pseudonimul Kamadeva), „Solia”, „Nenufar”, „Cuget dobrogean”, „Festival”, „Naționalul nou”, unde a fost și secretar de redacție, „Năzuința”, „Flamura” ș.a. Cu înfățișarea lui de star de cinema și cu argumentul unei înzestrări susținute de lecturi serioase, **B.** devine, de prin 1934, un fel de idol al tinerilor poeți grupați în jurul revistelor „Festival” și „Rod nou”. Deși foarte tânăr, e înconjurat de admiratori și emuli, încât unii încep chiar să vorbească de o „școală batoviană”. Ambiția vădită a lui **B.** era aceea de a stăpâni un limbaj filosofic. Se vede asta în romanele *Ieronim* (crâmpoie sunt inserate în „Dunărea”, 1931, și în „Ecoul Silistrei”, 1932) și *Anteu*. În alte proze, personajele, muncite de gânduri, sunt pradă unei crize sufletești sau de conștiință, ce duce fie la triste capitulări, fie la răzvrătirea care e datul unui suflet apostat. Un ifos teoretizant

există și în articolele lui, scrise cu duh încrâncenat și cârtitor. Polemismul, revers al unor frustrări, imprimă publicisticii o tentă pamfletară. Și în versurile cu accente sociale, și în lirica erotică, prezente în volumul *Aliquid* (1933), **B.** eminescianizează. Pe alocuri, câte o notă bacoviană. Serenada, romanța nu formează registrul liric cel mai potrivit pentru acest spirit zbuciumat, captiv al unor stări de anxietate. Elegiacul alternează cu grotescul, litania alunecă în umor negru. Autorului îi place, evident, să filosofeze. Dar cugetările lui, amare, nu evită ponciful și viziunile nebuloase, versul nervos fiind răsucit și frânt, într-o violentă mișcare prozodică, tentată de ritualul abscons. În poeziile de după *Aliquid* fizionomia eului liric se modifică. Captând ecouri barbiene, poetul cultivă acum un balcanism cutreierat de vedeniile unui delir oniric, în turnură expresionistă. Dincolo de asemenea înrâuriri și contiguități, **B.** este, nu încapă îndoială, un poet autentic. Lirica lui exprimă armoniile și dizarmoniile unui „cântec bizar”.

SCRIERI: *Aliquid*, Silistra, 1933.

Repere bibliografice: Victor Corcheș, Gavril Voșloban, *Lirica dobrogeană*, Constanța, 1984, 308–311; Ovidiu Dunăreanu, Victor Corcheș, *Corabia de fildes*, Constanța, 2000, 111–113; Faifer, *Pluta*, 27–30. **F. F.**

BATZARIA, Nicolae
(18.III.1874, Krușevo,
azi în Republica
Macedonia – 28.I.1952,
București), prozator,
gazetar.

Este fiul lui Constantin Batzaria, agricultor înstărit și negustor. A urmat primele clase în satul natal, cu un învățător chemat din România, pentru a merge apoi la liceul românesc din Bitolia. Absolvent din 1891, este inclus între cadrele didactice în 1891–1892 și 1895–1902, între timp având și alte profesii (conducător tehnic, negustor). Continuă studiile la București, unde frecventează cursuri la Litere și Drept. Pentru un timp va fi profesor și director la școala din localitatea natală, profesor la gimnaziul din Ianina, interpret la Consulatul general rusesc din Salonic (1904), mufetiș

(inspector școlar) al vilaetelor Kosovo și Salonic. Cu sprijinul partidului Junii Turci, la care aderă din 1907, este numit senator (1908), iar din 1912 ministru al Lucrărilor Publice. Va face parte din delegația statului turc la Londra, cu prilejul semnării tratatului de pace din 1913, dar evoluția politică devenindu-i nefavorabilă, demisionează în același an din toate funcțiile, stabilindu-se în România. În ianuarie 1915 **B.**, care se bucura de sprijinul unor importanți oameni politici, al lui N. Iorga în primul rând, obține cetățenia română. Cât durează Primul Război Mondial se află în Elveția, probabil într-o misiune de propagandă. În 1922 este ales senator, reprezentând Partidul Poporului, și până prin 1930 îl va secunda pe N. Iorga în activitatea Ligii Culturale. În 1933, acum membru al Partidului Liberal, devine deputat de Ilfov, iar ceva mai târziu este numit, pentru puțină vreme, prefect al județului Timiș-Torontal. Cariera lui politică este însă în scădere. Încă din 1920 se dedicase, în principal, gazetăriei profesionale, fiind redactor și conducător a numeroase ziare, reviste, almanahuri și calendare. Părăsind, la mijlocul anului 1936, ziarele „Adevărul” și „Dimineața”, la care scria din 1921, intră în conducerea unui cotidian tot atât de popular, dar orientat spre dreapta – „Universul”. După război, în 1945, este exclus din rândul ziariștilor și i se interzice să mai publice. Între timp fusese radiat și din Societatea Scriitorilor Români, al cărei membru devenise din iulie 1921. A murit în lagărul de la Ghencea. Potrivit propriilor mărturisiri, **B.** ar fi început să publice în gazeta „Adevărul” din București încă de pe când era elev de liceu în Bitolia, prin 1890 sau 1891, sub un pseudonim. Între 1901 și 1902 colaborează la revista „Frățilia”. Este apoi membru în comitetul de redacție și, pentru un an, în 1904, director al publicației profesorilor din Bitolia, „Lumina”, unde îi apar multe încercări literare, schițe sau anecdote versificate. Mai scrie la „Sămănătorul” sub pseudonimul N. Macedoneanul, ales de N. Iorga (din 1902), la „Șezătoarea” din Fălticeni și la săptămânalul „Românul de la Pind”, pe care îl tipărea la București (1903–1904). „Deșteptarea” (Salonic, 1908) este ultimul periodic editat de **B.** în afara României. Împreună cu Marcu Beza mai tipărise în 1906–1907, la București, „Graiu bun”, al cărui director era, folosind tot pseudonimul N. Macedoneanul. Sunt cele din urmă publicații redactate în aromână și conduse

de el. De acum colaborează doar sporadic la alte gazete dialectale și se consacră ziaristicii în limba română, aproape o jumătate de secol scriind la peste o sută de ziare și reviste, între care se numără „Familia”, „Adevărul”, „Viața românească”, „Lupta”, „Adevărul literar și artistic”, „Dimineața”, „Sburătorul”, „Duminica copiilor”, „Calendarul revistei «Universul copiilor»”, „Universul”, „Preocupări literare”, „Universul literar”. Totodată, este inițiatorul unor reviste pentru copii, începând cu „Bucuria copiilor”, pe care o înființează în 1922 la Craiova. Din 1924 scoate la București „Dimineața copiilor”, al cărei director va fi doisprezece ani, până în iulie 1936; o alcătuia mai mult singur, așa cum va proceda și la „Universul copiilor”, la care trece, tot ca director, din septembrie 1936, pentru alți nouă ani. A întrebuințat pseudonimele Ali-Baba, Ali-Bei, Boemus, Bucureșteanul, Dâmb, Dinu Dumbrăveanu, Dinu Pivniceru, Dorina Grădinaru, Ion Vantea, Maica Lina, Maria Savel, Marcu Ionescu, Marin Opreanu, Moș Nae, N. Macedoneanul, P. A. Triot, Vasile Stănoiu, Vintilă Bratu, Vlad Astronomu și multe altele. În presă **B.** abordează fără complexe, în continuarea tradiției gazetărești autohtone, un întreg repertoriu de subiecte politice, culturale sau literare. Gazetăria sa este de atitudine partizană, de dezbatere pasionată, cu enunțuri limpezi, cât mai aproape de nivelul de înțelegere al unor cititori puțin pretențioși.

Primele scrieri literare ale lui **B.**, anecdote versificate, schițe, sunt compuse în aromână. În 1901 își strânge sub titlul *Părăvulii* (cuvânt care în dialect înseamnă „anecdote”) versurile compuse până atunci. Succesul l-a îndreptățit să-și reediteze în două rânduri (1904, 1923) broșura, amplificând-o. Fiecare text pleacă de la o întâmplare reală, de la un tip caracteristic, ciudat, oricum memorabil, întâlnit în peregrinările prin munții și satele Macedoniei sau desprins din tradiția orală crușoveană. Culoarea locală, trimiterile la legende și personaje orientale, chiar mentalitatea dezvăluită sau sensul parabolilor le apropie de povestirile ce îl au ca erou pe Nastratin Hoge și de atmosfera poveștilor Șeherezadei. Același halou oarecum exotic se regăsește în proza (schițe și amintiri) din „Sămănătorul” (1902), reluată apoi și amplificată în câteva culegeri de după 1920. Sunetul precumpănitor al acesteia este al unei literaturi a dezrădăcinării. **B.** se lasă adesea purtat de fluxul amintirii,

evocând cu nostalgie locul nașterii și oamenii de acolo. O filosofie a resemnării, de sorginte orientală, și de asemenea înțelegerea rostului unor împrejurări socotite nu fapte izolate, accidentale, ci o constantă a existenței aromânilor, constituie fundalul acestor schițe și povestiri. Protagonistii unor nuvele amintesc „scrisorile” lui Ion Ghica: aromânii Coletti și Karaiskakis, primul, un fel de ministru de Externe, cel de-al doilea, omul forte al celebrului răzvrătit Ali Pașa din Ianina (*Pentru onoarea ta, Pașe!*), epopeicul Kir Vasilaki din povestirea omonimă, un Münchhausen balcanic, cei doi leneși ai satului, Toma și Dinu, convertiți aparent, pentru a scăpa de gura lumii, la muncă (*Doi angroșiști*). Aglomerarea de etnii atât de deosebite, aromâni, albanezi, sârbi, greci, bulgari, turci ș.a., amestecul de confesiuni, confruntarea de mentalități nu rămân fără ecou într-o proză individualizată de o ambianță aparte. Toate aceste scrieri cu specific aromânesc au fost publicate, începând cu anul 1902, în gazete și reviste din Bitolia și din țară sau în cărți precum *De la frații de departe* (1921), *Turcoaicele* (1921), *România văzută de departe* (1922), *Prima turcoaică* (1932). Deși proza lui **B.** a fost adesea alăturată de aceea a lui Pierre Loti, similitudinile s-ar putea explica doar prin realitățile asemănătoare de la care pornesc cei doi autori. Astfel, în romanul *Sărmana Léila* (1922), a cărui protagonistă este fiica unui demnitar al sultanului Abdul Hamid, acțiunea, cu inserții epistolare, se situează într-un Stambul stăpânit de deruta ce caracterizează prăbușirea imperiului. Având privilegiul de a studia la Roma, unde tatăl ei este ambasador, tânăra turcoaică intră în conflict cu legile și obiceiurile care stăpânesc societatea turcească. În pofida informației bogate, a construcției reușite de tipuri orientale – sultanul, sfetnicii, imamii și eunucii răsăriți parcă dintr-un fantomatic Ev Mediu, cadănele îmbătrânite, timorate, lipsite de speranță –, cu toată veridicitatea atmosferei de serai și de harem, cartea suferă în plan literar. Altă categorie de scrieri ale lui **B.** ține de memorialistică. În *Închisorile turcești* și *Din lumea Islamului. Turcia Junilor Turci* (1922) concentrează „impresii și amintiri” despre o lume dispărută și despre o altă ce abia lua ființă. După propria-i mărturie, autorul povestește pur și simplu, fără să-și caute cuvintele sau să urmărească efecte de stil. Întâmplările relatate au autenticitatea faptului trăit. Prima carte se menține în zona

amănuntului biografic, enumerând cu acuratețe episoade picarești extrase din experiența tânărului profesor, călător în munții Macedoniei sau ai Albaniei. Cea de-a doua se constituie într-o tentativă ambițioasă de prezentare a mișcării Junilor Turci. Sunt re trăite peripețiile unei revoluții, evenimentele fiind judecate din perspectiva unui participant care minimalizează totuși ceea ce nu consună cu interesele aromânești și căruia, nu o dată, îi scapă sensul faptelor. Între protagoniști se află prietenii săi – tânărul maior Enver, viitorul Kemal Atatürk, cel care îl convinge să se alăture mișcării; intransigentul Gemal-Pașa; energicul Talaat-Bei; subtilul specialist financiar Djavid-Bei –, conducători mai întâi ai revoluției și apoi ai noii Turcii. Memorabile sunt portretele, care se alcătuiesc treptat, ale acestor oameni, construite din gesturi, atitudini, fapte caracterizante, selectate cu abilitate, dezvăluind personalități complexe. Devenind redactor, apoi director la „Dimineața copiilor”, **B.** părăsește cu timpul alte preocupări. De altfel, din 1922, când la Craiova îi apare culegerea de povestiri *Bucuria copiilor*, va tipări aproximativ șaptezeci de cărți adresate vârstelor copilăriei și adolescenței, la care se adaugă și câteva „cărți de cetire” pentru cursul primar. A scris însă mult, enorm chiar, presat de datoria de a furniza material publicațiilor pe care le avea în grijă: schițe, povești, nuvele, romane, scenete și piese de teatru, versuri, articole culturale, note biografice despre autori străini. Traduce și localizează, totodată, din Jacob și Wilhelm Grimm, Wilhelm Hauff, J. P. Hebel, Carl Ewald, Wilhelm Busch, Christoph Schmid, M. Fiechtl, Max Nordau, H.C. Andersen, Edmondo de Amicis, John Ruskin, Hugh Lofting, A.A. Milne, Rabindranath Tagore, Omar Sefedin ș.a. A mai prelucrat, din literatura Orientului, *O mie și una de nopți*, *Tutinamé* sau *Poveștile papagalului*, basme turcești, indiene, persane, caucaziene, arabe ș.a. Fără să fie neapărat un inovator, **B.** a creat o modalitate proprie de a scrie pentru copii și tineret. Producția bogată, cvasiindustrială, l-a împins însă spre soluții tot mai facile, spre autopastișă. Romanele lui, de fapt povestiri de dimensiuni ceva mai mari, schematice, reluând aceeași tramă până la uzură, revenind, în decururi schimbate, la aceleași personaje, împărțind oamenii în buni și răi, moralizează câteodată plictisitor, deși la vremea apariției nu le-a lipsit succesul. Este vorba de peripețiile unor copii sau

adolescenți aflați în situații ieșite din comun – luptele din Primul Război Mondial (*Suflete de viteji*), răpiri, naufragii, regăsiri spectaculoase (*Sandu și Sanda, Fetița schimbată*) –, de călătorii în peisaje exotice (*Unchiul meu Adam, Șerban și Uragan în avion, Mica Robinson*) sau de întâmplări din viața de toate zilele (*Sărmanul Adrian, Copilul nimă-nui*). Câteva scrieri se inspiră din poznele și isprăvile unor personaje ce își vor avea celebritatea lor: *Haplea și Frosa, Lir și Tibișir, Timofte și Porumbița, Uitucilă*. Alte culegeri includ adaptări iscusite ale unor legende din toate zările (*Clopotul fermecat, Comoara cu povești, Povești de aur*), povestiri istorice, basme compuse de **B.** sau prelucrate.

SCRIERI: *Părăvulii*, București, 1901; ed. București, 1904; ed. București, 1923; ed. Syracuse, NY (SUA), 1989; *De la frații de departe*, Oradea, 1921; *Nu tot ce zboară se mănâncă*, București, 1921; *Spovedanii de cadăne*, București, 1921; *Turcoaicele*, Iași, 1921; *Bucuria copiilor*, Craiova, 1922; *Din lumea Islamului. Turcia Junilor Turci*, pref. N. Iorga, București, 1922; *Primul poet*, București, [1922]; *România văzută de departe*, București, 1922; *Sărmana Léila*, București, 1922; *Colina îndrăgostiților*, București, 1923; *Clopotul fermecat*, București, 1925; *Of și Țepeluș*, București, 1925; *Suflete de viteji*, București, 1925; *Haplea*, cu desene de Mihai Iordache, București, 1926; *Minuni din jurul nostru* (în colaborare cu Dumitru Stoica și Petre Puchianu), Craiova, 1927; *Comoara cu povești*, cu ilustrații de Dragoș, București, 1927; *În tinerețe sau la bătrânețe?*, București, 1927; *Haplea la București*, cu ilustrații de Mihai Iordache, București, 1928; *Miți Mițișor și Șoșoiu Șoșolici*, București, 1929; *Haplea*, București, [1930]; *Povești cu noroc*, București, 1930; *Haplea la școală*, București, 1931; *Prima turcoaică*, București, 1932; *Haplea în străinătate*, București, 1932; *Lir și Tibișir*, București, 1933; *Noile pățanii ale lui Haplea*, cu desene de Geo și Gusty, București, 1934; *Unchiul meu Adam*, cu desene de Gusty, București, 1934; *Anecdote*, pref. Take Papahagi, București, 1935; *Coana Frosa la București*, București, 1935; *Răpirea celor două fete*, București, 1935; *Rilă Iepurilă*, București, 1935; *Flor Voinicul*, București, 1937; *În țara copiilor trântori*, București, 1938; *Păpușica*, cu desene de Pascal, București, 1938; *Șerban și Uragan în avion*, București, 1938; *Ștregărele*, cu desene de Pascal, București, 1938; *Buchete de povești*, București, 1939; *Mica Robinson*, București, 1939; *Sandu și Sanda*, cu desene de Pascal, București, 1939; *Uitucilă*, București, 1939; *O mie și una de nopți povestite pentru tineret*, cu desene de Pascal, București, 1940; *Rilă-Epurilă aviator*, cu desene de Pascal, București, 1940; *Sărmanul Adrian*, București, 1940; *Buruiana fermecată*, București, 1940; *Copiii cu părul de aur. Scufița Roșie în Țara Zânelor*, cu desene

de G. Iliescu și Ioana, București, [1941]; *Copilul nimă-nui*, cu desene de G. Iliescu, București, 1941; *Haplea. Pățanii din tinerețe*, București, 1941; *Trandafirul mării și alte povestiri din „O mie și una de nopți” și de la alte popoare*, cu desene de Pascal, București, 1941; *Mimina*, București, 1942; *Porumbița și Timofte*, București, 1942; *Regina din Insula piticilor*, cu desene de Ioana, București, 1942; *Spiridușul lui Ionel*, București, 1942; *Tiriplic cel norocos*, București, 1942; *Cutia cu jucării*, București, 1943; *Coana Frosa. Viața și aventurile ei*, cu desene de Pascal, București, 1943; *Lacrimile mamei*, cu desene de Vasile Dobrescu, București, 1943; *Poveștile papagalului*, cu desene de Vasile Dobrescu, București, 1943; *De toate și frumoase*, București, 1944; *Fetița schimbată*, cu desene de Pascal, București, 1944; *La plimbare-n zi cu soare*, București, 1944; *Povești de aur*, ed. 2, cu desene de Pascal, București, 1944; ed. cu desene de Livia Rusz, București, 1968; ed. pref. Gica Iuteș, București, 1987; ed. București, 1994; *Genoveva de Brabant*, cu desene de Pascal, București, 1945; *Cartea bucuriei*, București, 1945; *Fel de fel de viețuitoare*, București, 1945; *Jar Voievod și Fulg Albastru*, București, 1945; *Joc și veselie*, București, 1945; *Maimușica*, cu desene de Pascal, București, 1945; *Privește și citește*, București, 1945; *Haplea. Pățanii și năzdrăvăni*, București, 1970; *Haplea. Alte pățanii și năzdrăvăni*, cu desene de Marin Iorda, București, 1971; *Povești din tolba lui Moș Nae*, Iași, 1993; *Aventurile lui Tirtirică*, București, f.a.; *Cartea mea*, București, f.a.; *Comoara cu povești alese printre cele mai frumoase de la diferite popoare*, București, f.a.; *Ina, fetița prigonită*, București, f.a.; *Istorie pentru Puiu*, București, f.a.; *În închisorile turcești*, Brăila, f.a.; *Martinică și Puky*, București, f.a.; *Michi Maus în țara viselor*, București, f.a.; *Moara Piticilor*, București, f.a.; *Omul întors din rai*, București, f.a.; *Pentru copiii noștri*, București, f.a.; *Stan și Bran*, București, f.a.; *Ștregăriile lui Gigi*, București, f.a.; *Zâmbiți, vă rog*, București, f.a. **Traduceri:** Rabindranath Tagore, *Lumina ochilor*, București, 1921, *Pietrele flămânde*, București, 1927; John Ruskin, *Regele râului de aur*, București, 1925; H.C. Andersen, *Evreica și alte povestiri*, București, 1926; Wilhelm Busch, *Ca să mai râdem*, București, 1926, *Plici și Plum*, cu desenele autorului, București, 1928; Max Nordau, *Închisoare de flori*, București, 1926.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scieri*, V, 154, VI, 266; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, 81–122; N. Iorga, *O viață de om așa cum a fost*, I, îngr. Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, introd. Valeriu Râpeanu, București, 1972, 438, 824, 832; Hristu Cândroveanu, *N. Batzaria*, UVPA, 134–137; Elena-Natalia Ionescu, *Relations littéraires roumaines-turques (au XX-ème siècle)*, RSE, 1988, 1; *Dicț. scriit. rom.*, I, 208–210; Cândroveanu, *Aromânii*, 77–80; Eliza Zdru, *Nicolae Batzaria*, ALA, 2010, 1028. **R. Z**

BAUMGARTEN, Alexander (16.X.1972, București), clasicist, eseist, traducător, poet. Este fiul Florenței Baumgarten (n. Balica), medic veterinar, și al lui Alfred Baumgarten, inginer agronom. Urmează cursurile Liceului „Gheorghe Lazăr” din București (1986–1989) și ale Liceului „Petru Maior” din Gherla (1989–1990). Își face studiile universitare la Facultatea de Istorie și Filosofie din Cluj-Napoca (1991–1995), luându-și licența în filosofie, în 1997 obținând și licența în studii clasice tot la Universitatea clujeană. În anul 2000 își susține doctoratul în filosofie la Universitatea din București cu teza *Eternitatea lumii și unitatea intelectului în filosofia secolului al XIII-lea*. Din 1996 devine cadru didactic la Universitatea „Babeș-Bolyai”, în prezent fiind conferențiar universitar, director al Departamentului de filosofie premodernă și românească. Între 2008 și 2012 a fost cancelar al Facultății de Istorie și Filosofie clujene. În 1999 a beneficiat de o bursă de cercetare din partea Universității din Geneva. A fost, de asemenea, bursier al New Europe College din București (2000–2001) și al Agenției Universitare a Francofoniei (AUF) la École des Hautes Études en Sciences Sociales din Paris (2003–2004). Debutază cu poezie în „Luceafărul” (1987), în cadrul rubricii „Numele poetului”, girată de Cezar Ivănescu, iar editorial cu volumul de versuri *Ied* (1994), după care a renunțat la poezie. În perioada studenției a fost redactor la „Echinoc”. Mai colaborează la „Dilema”, „Tribuna”, „Vatra”, „Apostrof”, „Idei în dialog”, „Dilemateca”, „Studia Universitatis «Babeș-Bolyai»”, „Revue roumaine de philosophie”, „Altarul Banatului”, „Transylvanian Review”, „Le Philosophoire” (Paris) ș.a., precum și la numeroase volume colective. Este redactor al revistei de filosofie „Chôra. Revue d'études anciennes et médiévales”, care apare la Iași. Coordonează colecția „Surse clasice” a Editurii Humanitas, colecțiile „Cogito” și „Filosofie medievală” ale Editurii Univers Enciclopedic, precum și colecția „Biblioteca medievală” a Editurii Polirom. A fost premiat în 2010 de Fundația Națională pentru Știință și Artă pentru traduceri din Aristotel, Plotin și Toma din Aquino și ca exeget al filosofiei medievale.

Tonalitatea ironică și tandru-ludică deopotrivă, precum și ingeniozitatea la nivel prozodic sunt specifice volumului *Ied*, în care **B.** intră în dialog intertextual cu lirica lui M. Eminescu, Leonid Dimov, Ion Barbu, Nichita Stănescu sau Emil Brumaru. Imaginarul livresc și cel fixat asupra biologicului

devin complementare și chiar se întrepătrund: „Și să cânti de trup albastru/ Cum mă nasc țipând a ied/ Carnea mea se împreună/ Cu prea plinul din deșert// Mama mea de-ntâi născuse/ Sub triumphi de foc și moarte/ Carnea se făcuse suflet/ Și la trup rămase carte”. Ca specialist în filosofia antică și în teologia medievală, **B.** dedică studii consistente autorilor greci și latini, traduce totodată importante opere filosofice, editate îndeobște bilingv, cu un aparat critic adecvat, de asemenea coordonează ori participă cu note, comentarii, prefețe, postfețe etc. la publicarea unor scrieri antice și medievale transpuse din latină, greacă, arabă, afirmându-se ca un clasicist care îmbină erudiția cu eleganța și claritatea conceptuală a argumentației. În *Principiul cerului. Eternitatea lumii și unitatea intelectului în filosofia secolului al XIII-lea* (2002) autorul face distincția între paradigma premodernă a gândirii, axată pe tradiția platonico-aristotelică, și paradigma filosofică modernă, care cenzurează sau doar modifică și nuanțează „principiul cerului”, pentru a da până la urmă întâietate subiectivității de tip cartezian. În *Intermedietate și Ev Mediu* (2002) eseistul urmărește tranziția de la conceptul medieval de intermedietate la acela modern de subiectivitate. Atunci când **B.** invocă metafore revelatorii – cerul, pielea sau sulul, scriptura – ale trecerii de la „intermedietatea celestă” înspre subiectivitate, discursul său filosofic dobândește, pe lângă relevanța argumentativă, o valoare literară, de „obiect poetic”.

SCRIERI: *Ied*, Cluj-Napoca, 1994; *Principiul cerului. Eternitatea lumii și unitatea intelectului în filosofia secolului al XIII-lea*, Cluj-Napoca, 2002; *Intermedietate și Ev Mediu*, Cluj-Napoca, 2002; *Sfântul Anselm și conceptul ierarhiei*, pref. Anton I. Adămuț, Iași, 2003; ed. (*L'Argument infini. Saint Anselme et le concept de la hiérarchie du monde*), tr. Daniel Mazilu, București, 2011; *Școala răgazului. Studii de filosofie antică și medievală*, Târgu Lăpuș, 2006; *Bună dimineața, filosofie!*, postfață Mihai Maci, Timișoara, 2008; *Aproape de Toma. Studii de aristotelism și neoplatonism latin*, Cluj-Napoca, 2010; *Șapte idei înrăuritoare ale lui Aristotel*, București, 2012. **Traduceri:** Anselm din Canterbury, *Proslogion*, Cluj-Napoca, 1996, *Monologion despre esența Divinității*, îngr. și postfața trad., Cluj-Napoca, 1998; Toma din Aquino, *Despre unitatea intelectului împotriva averroistilor*, îngr. și postfața trad., Satu Mare, 1997, *Summa theologica*, Iași, 2009 (în colaborare); *Despre eternitatea lumii*, ed. bilingvă, îngr. și postfața trad., București, 1999; *Despre unitatea intelectului – De unitate intellectus*, ed. bilingvă, îngr. și postfața trad., București, 2000; Aristotel, *Politica*, îngr. trad., introd. Vasile Muscă, București, 2001, *Despre suflet*, ed. bilingvă, îngr. trad., București, 2005; Pseudo-Aristotel, *Liber de causis*, pref. trad.,

București, 2002; Plotin, *Enneade*, II, 1–4, III, 8, IV, 1–6, 9, VI, 3, ed. bilingvă, București, 2003–2007; William Ockham, *Despre universalii*, ed. bilingvă, îngr. și introd. Simona Vucu, Iași, 2004; *Ce este un lucru? Dispute despre fiind și esență*, ed. bilingvă, îngr. trad., Iași, 2011.

Repere bibliografice: Horea Poenar, „*Ied*”, ST, 1995, 3; Poantă, *Dicț. poeți*, 21–22; Dragoș Calma, *Despre lume și intelect*, OC, 2001, 50; *Dicț. Echinox*, 25–30; Sorin Lavric, [Alexander Baumgarten], ALA, 2006, 810, RL, 2006, 13, 2009, 15. **L.P.**

BĂCILĂ, Iosif (12.IX.1947, Dalboșeț, j. Caraș-Severin), poet. Este fiul Floarei Băcilă, funcționară, și al lui Iosif Băcilă, tâmplar. Urmează școala generală în localitatea natală, apoi liceul în comuna Bozovici (1961–1965) și Facultatea de Filologie a Universității din Timișoara (1968–1973). A înființat revista „Almăjana” (1999), pe care o conduce. Debutează cu versuri în „Orizont” (1979) și editorial în volumul colectiv *Afinitățile izvoarelor* (1985), prima lui carte personală fiind *Lumina cântecului*, apărută în 1986. Mai colaborează la „Luceafărul”, „Familia”, „Transilvania”, „Banatul”, „Semenicul”, „Anotimpuri literare”, „Paralela 45”, „Revista noastră”, „Reflex”, „Orient latin”, „Eminescu”, „Gând românesc”, „Banat”, „Tăt Bănatu-i fruncea”, „Foaia diecezană”, „Confluente”, „Carașul”, „Almăjul” ș.a. A îngrijit o anotologie de lirică tânără almăjeană (2006) și o culegere de studii dedicate vieții și activității lui Eftimie Murgu (2009).

Imaginea-cheie a liricii lui **B.** este aceea a locului natal, văzut ca spațiu privilegiat, textul reflectând puternice afinități cu poezia lui Lucian Blaga: „Să știi că-i frumos/ să te-auzi în cuvânt/ (veghe adunată într-un dor de-aurori) –/ În fiecare vers/ e ceva din sufletul tău,/ din străfulgerile copilăriei/ încrustate-n zăpoare”. Ochii, „pleoapele zorilor”, fluierul, moara, izvorul, pădurea, dar și tata, bunica, țarina sunt reperele, figurile care au pondere în structurarea versului. **B.** urmează atât tiparul poeziei populare, cât și al versului alb, într-o încercare, nu lipsită de farmecul melancoliei împăcate cu trecerea, de a aduce în peisajul liric câteva elemente specifice, de atmosferă și tonalitate, continuând lirica bănățeană interbelică, în linia lui David Blidariu, Grigore Popiți și Constantin Miu-Lerca.

SCRIERI: *Lumina cântecului*, Timișoara, 1986; *Poeme*, Reșița, 1993; *Poeme-Sânziene*, Reșița, 1997; *Îndestulare cu dor*, Reșița, 1997; *Oglinzi în inima pietrei*, Reșița, 2002; *Drumul unei sărbători*, Reșița, 2007; *Dor mărturisit*, pref. Constantin Teodorescu, Timișoara, 2010; *Răspântii peste veacuri*, Timișoara, 2011.

Repere bibliografice: Olimpia Berca, *Dintre sute de catarge*, O, 1985, 26; Constanța Buzea, *Șase ipostaze ale aceluiași izvor*, AFT, 1985, 8; Octavian Doclin, *Poetul în Valea Miracolelor*, „Semenicul”, 1997, 1–2; Ionel Bota, *Fals tratat despre „întemeierea” melancoliei. Eseu asupra poeziei lui Iosif Băcilă*, Reșița, 2002; Ion Marin Almăjan, *Ca miera, ca fierea – cuvântul*, Timișoara, 2007, 157–159; Constantin Buiciuc, *Oglinda lui Narcis*, II, Timișoara, 2011, 12–15; Alexandru Ruja, *Lecturi – cărți – zile*, Timișoara, 2012, 261–264. **O.B.**

BĂCIUȚ, Nicolae
(10.XII.1956, Chintelnice, j. Bistrița-Năsăud), poet, traducător, eseist.

Este fiul Mariei (n. Măgherușan) și al lui Grigore Băciuț, țărani. Absolvent al Liceului „Liviu Rebreanu” din Bistrița (1975), studiază la Facultatea de Filologie, secția română-engleză, a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (1978–1982). În timpul studenției este redactor și apoi secretar responsabil de redacție la „Echinox”, unde și debutează semnificativ în 1980. Cea dintâi prezență editorială este în antologia colectivă *Alpha '84*. Mai întâi profesor (1982–1983), devine ulterior redactor la revista „Vatra” din Târgu Mureș (1983–2003) și corespondent al Televiziunii Române (1991–2003). Este fondator, redactor-șef, director al mai multor publicații și edituri, printre care „Alpha” (1990), „Noul Pământ” (SUA, 1990), „Vatra veche” (din 2009), Editura Tipomur (1991–2005) și Editura Nico (2005) din Târgu Mureș ș.a. Din 1998 este cadru didactic asociat la Universitatea de Artă Teatrală din Târgu Mureș, iar în 2001 e numit director al Direcției pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național a Județului Mureș. I s-au acordat mai multe distincții: Premiul Filialei Mureș a Uniunii Scriitorilor (1996, 1999, 2000, 2006), Premiul Uniunii Scriitorilor (1997) ș.a.

Poetul **B.** se înscrie pe traseele lirice ale generației sale și, totodată, într-o linie de continuitate a poeziei transilvănene. În primul volum de versuri, *Muzeul de iarnă* (1986), el cultivă o poezie reflexivă

vizând condiția omului în lume, impactul acestuia cu o realitate, de regulă, ostilă. Două din cele trei cicluri ale volumului sunt consacrate poeticului, facerii poemelor. Pe urmele textualiștilor, încrederea lui **B.** în puterea întemeietoare a cuvântului și în valoarea lui ordonatoare este majoră. Un metaforism (și alegorism) discret asigură o anume distincție discursului liric, relevând un spirit delicat ce mai crede că lirismul îl poate apăra pe om de frigul din sine și din afara lui. *Memoria zăpezii* (1989) reia câteva teme, motive și stări lirice din prima plachetă, dar adâncind meditația și accentuând dimensiunea existențială a textelor. Poetul se abandonează „în voia poemului”, care are forța de a acapara „eul creator”. Cu *Nostalgii interzise* (1991), formula anterioară se consolidează. Cele două cicluri, *Mănușa de gheață* și *Nostalgii secrete*, dezvăluie un poet ce „își contemplă neputințele și căderile” cu amară luciditate, într-o lume derutată de angoase și frică. În *Casa cu idoli* (1996) revin mai vechile motive-obsesii ale frigului, cenușii, cuvântului, poeziei, memoriei, cum le definea Iulian Boldea, stările situându-se undeva pe traiectul dintre „disperare și speranță”, dintre „certitudine” și „neliniște interogativă”. Intensitatea trăirilor poetice crește pe măsura înaintării în vârstă, iar tonul capătă, uneori, ecouri de litanie, ca în versurile din *Cincizeci și cinci* (2012). **B.** a publicat de asemenea convorbiri, numeroase culegeri de interviuri, dar și *O istorie a literaturii române contemporane în interviuri* (I–II, 2005), pagini diaristice, jurnale de călătorie, eseuri, evocări, dialoguri și fragmente critice (despre I.L. Caragiale, Nichita Stănescu, Mihai Sin, Nicu Caranica), albume de artă bisericească din zona Mureș, iar în 2010 *Dicționar de monumente: biserici de lemn din județul Mureș*.

SCRIERI: *Muzeul de iarnă*, Cluj-Napoca, 1986; *Memoria zăpezii*, București, 1989; *Jocuri încrucișate. Poezii licurici pentru cei mici*, Târgu Mureș, 1990; *Nostalgii interzise*, Târgu Mureș, 1991; *Aproape departe*, Târgu Mureș, 1993; *America, partea nevăzută a lunii*, Târgu Mureș, 1994; *Între lumi. Convorbiri cu Nicolae Steinhardt*, Târgu Mureș, 1994; *A doua Americă (jurnal de călătorie)*, Târgu Mureș, 1996; *Anotimpul probabil – interviuri*, Târgu Mureș, 1995; *Casa cu idoli (memoria ascunsă) (1978–1996)*, Târgu Mureș, 1996; *Curs și recurs*, Târgu Mureș, 1997; *Și așa mai departe*, Târgu Mureș, 1997; *Oglinzi paralele*, Târgu Mureș, 1998; *Lina lumina*, Târgu Mureș, 1999; *Babel după Babel*, Târgu Mureș, 2000; *Aproape departe. Interviuri*, Târgu Mureș, 2001; *Istoria religiilor*, București, 2001; *Manualul de ceară*, Târgu Mureș, 2001;

Solstițiu la Echinoc, Târgu Mureș, 2002; *Alb pe alb*, Târgu Mureș, 2003; *Zona liberă*, Târgu Mureș, 2003; *Anotimpuri sub turnul de ceas. Veșnicia secunde*, Târgu Mureș, 2004; *De la San Francisco la Muntele Athos*, Alba Iulia, 2004; *Muntele Athos din Muntele Athos*, Târgu Mureș, 2004; *O istorie a literaturii române contemporane în interviuri*, I–II, Alba Iulia, 2005; *Credință și ortodoxie*, Târgu Mureș, 2006; *Dincoace de Capitală, dincolo de provincie*, Târgu Mureș, 2006; *Literatura exilului, exilul literaturii*, Târgu Mureș, 2006; *Mihai Sin – ierarhiile liniștii*, Târgu Mureș, 2006; *Muntele Athos – Meteora. Via Bizanț*, Târgu Mureș, 2006; *Nichita Stănescu – cu colțul inimii*, Târgu Mureș, 2006; *Nicu Caranica – dincolo de noapte*, Târgu Mureș, 2006; *Sacru și profan în Țara Sfântă*, Târgu Mureș, 2006; *Trecut provizoriu*, Târgu Mureș, 2006; *Arheologia clipei*, Târgu Mureș, 2007; *Caragiale după Caragiale. O scrisoare pierdută*, Târgu Mureș, 2007; *Cartea inimii*, Târgu Mureș, 2007; *Ferestre fără zid*, Târgu Mureș, 2007; *Mașina de citit*, Târgu Mureș, 2007; *Singurând*, Târgu Mureș, 2007; *Umbra apei*, Târgu Mureș, 2007; *Ziduri fără ferestre*, Târgu Mureș, 2007; *Email&email* (corespondență cu Mioara Kozak), Târgu Mureș, 2008; *Ion Vlasiu. Dincoace de spațiu și timp*, Târgu Mureș, 2008; *În așteptarea melcului*, Târgu Mureș, 2008; *Să nu uit*, Târgu Mureș, 2008; *La răsărit de apus*, Târgu Mureș, 2009; *Linia de orizont*, Târgu Mureș, 2009; *Sever Suciu – Pomul vieții*, Târgu Mureș, 2009 (în colaborare cu Răzvan Duncan); *Dicționar de monumente: biserici de lemn din județul Mureș*, Târgu Mureș, 2010; *Înapoi, la viitor!*, Târgu Mureș, 2010; *Radiografia umbrei*, Târgu Mureș, 2010; *Suzana Fântânariu – Împachetări pentru suflet*, Târgu Mureș, 2010; *Vamă pe valoare adăugată*, Târgu Mureș, 2010; *Întoarcere din Arizona*, Târgu Mureș, 2011; *Lentila de contact*, Târgu Mureș, 2011; *Poemul Phoenix*, Cluj-Napoca, 2011; *Cincizeci și cinci*, postfață Darie Duncan, Târgu Mureș, 2012; *Presa culturală mureșeană contemporană. Reviste, jurnaliști, repere*, Târgu Mureș, 2012.

Repere bibliografice: Gheorghe Grigurcu, „Muzeul de iarnă”, ST, 1986, 9; Nicolae Manolescu, *Tineri poeți*, RL, 1986, 48; N. Steinhardt, *Două texte poetice*, TR, 1986, 50; Constanța Buzea, „Muzeul de iarnă”, AFT, 1987, 5; Eugen Simion, *Poezia „ca o vertebră de aur”*, RL, 1990, 1; Coșovei, *Pornind*, 90–94; Cornel Munteanu, „Nostalgii interzise”, ST, 1992, 3; Traian T. Coșovei, *O dioramă a frigului*, CNT, 1992, 42; Iulian Boldea, *Vizionarismul abstract*, „Cuvântul liber” (Târgu Mureș), 1997, 31; Milea, *Sub semnul*, 152–154; Lefter, *Scrit. rom.* '80-'90, I, 50–52; Constantin Secu, „O istorie...” *ca o poveste*, DL, 2005, 6; Valentin Marica, *Nicolae Băciuț – Cina din cuvânt*, Târgu Mureș, 2009; Dan Mucenic, *Luxul lecturii. Cărțile lui Nicolae Băciuț*, Târgu Mureș, 2009; Cimpoi, *Critice*, VIII, 155–158; Cezarina Adamescu, *Cultura anului, anul culturii – Nicolae Băciuț*, Târgu Mureș, 2010; Angela Olaru, *Nicolae Băciuț în interpretări critice*, Târgu Mureș, 2012.

I.Ș., M.Md.

BĂDĂUȚĂ, A.**[Alexandru]**

(14.VI.1901,

Zâmbreasca, j.

Teleorman – 18.V.1983,

București), cronicar

literar, prozator.

Este fiul Elenei (n. Popescu) și al lui Constantin Bădăuță, țărani. Urmează cele dintâi clase în satul natal, liceul la Pitești, devenind în 1922 student al Facultății de Litere și Filosofie din București, absolvită *magna cum laude* în 1930. Ar fi făcut, în acest răstimp, și studii la Paris. După un debut cu versuri în „Nufărul” din Alexandria (1919) și după câteva încercări în proză apărute în revista „Muguri” din Câmpulung (Muscel), în „Foaia tinerimii” și la „Cugetul românesc”, elevul lui Mihail Dragomirescu optează pentru exercițiul critic, fiind unul dintre cronicarii sârguincioși și de bună-credință ai deceniului al treilea din secolul trecut. Este secretar de redacție la „Cugetul românesc” (1923–1924), la „Buletinul cultural” (1925–1928), redactor la „Cuvântul literar și artistic” (1924–1925), colaborator din 1924, iar o vreme secretar de redacție (1928–1931) la „Gândirea”, dar prezent în același timp în „Viața literară” (1926–1932) ș.a. În volumul *Note literare* (1928) este inclusă o parte din cronicile și foiletoanele critice publicate în presă. **B.** devine, în 1928, consilier tehnic la Serviciul propagandei turistice din Ministerul Propagandei. Urcă în ierarhie, ajungând în 1941 secretar general al Departamentului propagandei românești. S-a întâmplat ca omul și vocația lui să întâlnească astfel spațiul cel mai propice de manifestare. Albumul *Priveliști românești* (1932), apărut și în versiune franceză în același an, deschide seria unei întinse campanii de valorizare a individualității peisajului românesc, activitate pe care au apreciat-o Tudor Arghezi, Liviu Rebreanu, Gala Galaction, Ionel Jianu, V. Voiculescu, Vladimir Streinu ș.a. Lui **B.** îi aparțin nu numai textul, ci și multe din cele peste două sute de imagini fotografice. A mai alcătuit *Ghidul balneo-climateric al României* (1932, în română și în franceză), un album dedicat României (Leipzig, 1933, realizat în colaborare cu

Kurt Hielscher), *Ghidul Bucureștilor* (în colaborare cu Al. Cicio Pop, publicat în 1935, iar în versiune franceză în 1936). Editează și prefațează albumul *Bucureștii în 1869* de Preziosi (1936), colaborează cu Al. Tzigara-Samurcaș, Thor Kielland și Henrik Grenover la alcătuirea unui album dedicat artei populare românești (Oslo, 1936), scoate cu Georges Détaillle broșura *À Travers la Roumanie*, cu ilustrații de Aurel Jiquid (tipărită la Bruxelles, 1936). Elaborează împreună cu Al. Cicio Pop și Valeriu Pușcariu *Ghidul României*, distins în 1940 cu Premiul „Năsturel-Herescu” al Academiei Române (ghid apărut și în franceză și germană), publică albumul *La Roumanie au travail*, editat și în românește (1940), precum și alte numeroase pliante și broșuri. Sub auspicii oficiale, **B.** mai alcătuiește albumul *Munții României* (1942). Nu numai aici, metafora literară și deopotrivă metafora fotografică, utilizate ca mijloace de persuasiune turistică și, mai larg, ca modalitate de cunoaștere geografică și umană, se apropie într-o măsură de tehnica acelei „geografii trăite” prezente la Simion Mehedinți ori la Ion Simionescu. Fragmentar, literatura turistică a lui **B.**, drumeț împătimit el însuși, apăruse și în presă („Lumea turistică”, „România pitorească”, „Curentul”, „Preocupări literare” ș.a.). Cu o evidentă percepție poetică a naturii, modelându-și impresiile după gesturile largi, retorice ale genului, el caută mereu un *analogon* în imaginar al realului și produce simetrii bogate, ingenioase. Călătoria, ca și relatarea ei devin astfel „un prilej continuu de freamăt, de oprire, de exclamare”. Memorialistică propriu-zisă se află în *Icoane argeșene* (1944), resuscitare sentimental-anecdotică a copilăriei și a anilor de școală la Pitești, și în *O carte trăită* (1977), întoarcere târzie într-un timp atroce, delimitând Primul Război Mondial. Secvențe, momente simbolice, chipuri, atmosferă se decupează lent, naratorul împingând amintirile înapoi în timp, până în anii Războiului pentru Independență. Epurat din presă în 1944, **B.** va avea de suferit ulterior ani mulți de închisoare politică.

Într-o primă ipostază, **B.** se arată preocupat de actualitatea „încă fumegândă” a literaturii. Cronicarul nu se angajează în judecăți de valoare îndrăznețe, practică un comentariu moderat, animat de vibrație și căldură. Între grupările de la „Gândirea” și de la „Sburătorul” balanța înclină firesc spre cea dintâi, printr-o afinitate de structură temperamentală și morală. Dar criticul nu are

îndeobște a percepției doctrinare sau de apartenență la un grup. El este un lector senin, candid, evident sincer și atunci când își rostește admirația, și când își dezvăluie rezervele, ba chiar propriile limite de înțelegere. Scrie despre poezie, dar mai ales despre roman, dezvoltând, uneori, idei pertinente asupra evoluției genului (*Romanul urban românesc*, *Romanul psihologic românesc* ș.a.). Invocând nu o dată disocierile lui Benedetto Croce privitoare la vârstele literaturii, ține să remarce că lirismul – „o caracteristică permanentă și strivitor dominantă” la români – ar putea fi o cauză în întârzierea genului românesc la noi. Pentru **B.**, creația e „un proces de asociere, de coerență și sinteză”; opera tâșnește dintr-o „apă interioară” și dă seamă de profunzimea și tensiunile acesteia, vibrațiile lăuntrice răsfângându-se în „plastica formală” a scrierii. Câteva foiletoane sunt mai aspre și sancționează, bunăoară, fecunditatea comercială și „mecanica de flașnetă” a literaturii lui Victor Eftimiu. Insuficiența aplicației analitice trebuie să fi fost unul din motivele care l-au făcut pe **B.** să renunțe la practicarea criticii literare.

SCRIERI: *Beethoven*, București, 1927; *Note literare*, București, 1928; *Priveliști românești*, București, 1932; *Argeș*, Craiova, 1935; *România la lucru*, București, 1940; *Munții României*, Craiova, 1942; *Icoane argeșene*, Sibiu, 1944; *O carte trăită*, pref. George Muntean, București, 1977; *Priveliști românești*, pref. Șerban Cioculescu, postfață Mircea Dumitrescu, București, 1983.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, 1353–1355; Sadoveanu, *Opere*, XIV, 389–392; Streinu, *Pagini*, V, 238–241; Micu, „Gândirea”, 970–971; George Muntean, *Alexandru Bădăuțu*, RL, 1983, 21; *Dicț. scriit. rom.*, I, 210–211; Cristea, *Teleorman*, 52–53. **G. D.**

BĂDESCU, Horia
(24.II.1943, Arefu, j. Argeș), poet, prozator, eseist, traducător.

Este fiul Elenei Bădescu (n. Petcu) și al lui Gheorghe Bădescu, învățători. Frecventează școala elementară în localitatea natală, iar în 1957 devine elev al liceului din Curtea de Argeș. Absolvent în 1961,

urmează cursurile Facultății de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, finalizate în 1968. Lucrează ca redactor la Studioul de Radio Cluj, fiind șef al secției culturale (1968–1971), apoi redactor-șef al secției de tineret, până la desființarea studioului de către autoritățile comuniste (1985). În 1987 este numit director al Teatrului Național din Cluj-Napoca. Devine director al Radioteleviziunii clujene începând din 22 decembrie 1989, apoi lucrează în diplomatie, funcționând ca director adjunct (1994–1996) și director (1997–1998) al Centrului Cultural Român de la Paris, ulterior ca diplomat în cadrul Direcției Culturale a Ministerului de Externe. Este doctor în litere, din 1997, cu teza *Poezie și sacru*. Membru fondator (1990) și vicepreședinte (1990–1992), va fi președinte (1992–1994) al Societății Culturale „Lucian Blaga”. Debutază în presă, cu versuri, la revista „Tribuna” (1964). Membru fondator al cenaclului literar studentesc Echinox (1967), este profund legat de gruparea revistei cu același nume. Debutază editorial în 1971 cu volumul de poeme *Marile Eleusii*, în același an cu Adrian Popescu și Ion Mircea, din prima echipă de redactori (și poeți) echinoxști. Mai colaborează cu poezie, publicistică, proză, eseuri și traduceri, îndeosebi din literatura franceză, la „Steaua”, „Apostrof”, „România literară”, „Luceafărul”, „Viața românească”, „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»”, „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Familia”, „Vatra”, „Poesis”, „Ramuri”, „Literatorul”, „Caiete critice”, „Ateneu”, „Argeș”, „Transilvania”, „Unu” (Oradea) ș.a. Cicluri din versurile sale au apărut, traduse în limbile franceză, maghiară, sârbă, macedoneană, rusă, germană, engleză, în reviste și în antologii tipărite în țară și în străinătate. După 1989 cele mai numeroase tălmăciri din poezia sa apar în limba franceză (în Belgia și în Franța). **B.** se afirmă și ca eseist, colaborând la publicații ca „Phrétique” (Paris), „Poésie-Rencontre” (Lyon), „L'Estracelle” (Pas-de-Calais), „Le Journal des poètes” (Bruxelles), „Mémoire du XXIe siècle” (e în comitetul de redacție) ș.a. sau conferențiind îndeosebi la Bienala Internațională de Poezie de la Liège (1990, 1992, 1994, 1996) și la Colocviile Internaționale Blaga (Paris, 1995, 1996 și 1997), pe care le-a inițiat, textele fiind publicate în documentele fiecărei manifestări. De asemenea, scriitorul activează (din 1993) ca membru în Consiliul de Administrație al asociației Maison Internationale de la Poésie

(Bruxelles), membru al Comitetului Științific al Institutului Internațional pentru Poezie și Operă al UNESCO (Verona, Italia), membru al Centrului Internațional de Studii și Cercetări Transdisciplinare (Paris) și președinte de onoare al revistei „Europoésie” (Paris). Este și membru al Uniunii Scriitorilor din Franța. A fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj (1977, 1981, 1992, 2007, 2008), Premiul Academiei Române (1991), Premiul European de Poezie Francofonă „Leopold Sedar Senghor” (2004) ș.a.

B. este un scriitor care se exprimă dezinvolt și substanțial în (aproape) toate registrele literarului. Dominant în scrisul său, încă de la început, rămâne însă modul liric. Iar dacă din bibliografia sa lipsește dramaturgia, absența este doar formală. Categoria dramaticului, divers implicată în structura liricii și epicii sale, este în același timp o temă de meditație pentru eseist. Cartea *Marile Eleusii* apare cu recomandarea criticului I. Negoțescu, în opinia căruia **B.** este „un neoromantic” cu o „sensibilitate molcomă, turnată în blânde rigori prozodice”, orientată către „marea tematică spre a o reduce la subiectivitate”. Lectura critică recunoaște în autorul *Marilor Eleusii* o „voce”, un timbru poetic personal, original și inconfundabil. Volumul fixează liniile esențiale de dezvoltare a poeziei într-un mod aproape programatic: dacă primul ciclu, *Zăpezile*, figurează o deschidere a orizontului liric spre cosmic, *De taină*, cel de-al doilea ciclu, este orientat către intimitate, iar ciclul final, *Marile Eleusii*, indică o vocație specială pentru poezia cu formă fixă (ilustrată aici prin sonet). Culegerile ulterioare – *Nevăzutele Urse* (1975), *Cântece de viscol* (1976), *Anonimus* (1977), *Ascunsa trudă* (1979) – confirmă că **B.** a intuit de la început o formulă poetică proprie, relevantă, căreia îi rămâne fidel, întrucât este productivă sub toate aspectele. Dar dacă, tematic, se cristalizează trei mari obsesii (timpul, erosul și cosmosul), surprinzătoare și impresionante sunt dexteritatea prozodică, diversitatea și virtuozitatea rostirii. Poetul străbate, ca pe niște căi obligatorii, formele canonice, tutelare ale poeziei. Cu fiecare poem se reia un ritual, ca o nouă tentativă de acces într-un spațiu/timp magic, unificând gama atitudinilor lirice sub semnul unei gestici simbolice. Versul rămâne, esențial, discurs adresat unui interlocutor tăcut. De aici preferința pentru cântec, baladă, psalm, lied, „silogism”, toate purtând, cu accente

și intensități diferite, un frison metafizic, prezent de la primul poem al cărții de debut până târziu: „dinspre îngheț te bântuie un vânt,/ fantastici nori și se-nvârtesc în creier,/ pe osii strâmbe și pe roți dințate/ auzi cum opintește cineva/ și nu e timp, o, nu e timp/ pentru adaosuri ori pentru schimb./ Apoi prin cețuri înspre partea mării/ doar fâlfâirea pruncilor stelari/ în nesfârșit de așternuturi albe./ Asemenea doar alb în neîntors/ sau în întoarcerea deplină/ și/ ca între două semne urma mea” (*Zăpezile*). Pentru **B.**, „sentimentul de comuniune cu cosmicul” (Eugen Simion) este, simultan, unul al neliniștii ontologice. Poetul are timpuriu viziunea declinului universal, a căderii inevitabile, a trecerii: „Ne-apasă vremea, ne-ncovoie timpul,/ ne dă prin oase iarba încolțind;/ precum mistreții bălților pe grind,/ simțim mișcând în sânge anotimpul./ Dă-n toamnă lumea, se zbârcește clipa,/ curg pieile luminii pe pământ,/ în părul rar al cerului, pe rând,/ mătreaua stelelor se înfiripă./ Încet se șubrezește schelăria./ Marele Cariu roade dedesubt/ și cu făina unsă ne-nterupt/ își ghiftuiește moartea brutăria/ adulmecând veciilor reversul./ Ne micșorăm sau crește Universul?”. Toate volumele, chiar cele în care „recursul” la forme canonice este programatic – *Anonimus*, *Lieduri* (1992), *Ronsete* (1995) –, reiau simfonic temele fundamentale într-o orchestrație ceremonială. Poemele pot fi citite ca niște „cântece împotriva morții”, din ce în ce mai laconice și mai reflexive. Din înscenări fastuoase, cum erau baladele din *Starea bizantină* (1983), ele se restrâng la dimensiunea, directetea și dramatismul unui crochiu expresionist sau a unui haiku, fără a pierde, însă, ritualitatea rostirii: „Spală-mă de cuvintele toate,/ ce mai rămâne/ e pasul în moarte!” (*Arhetipală*) sau: „Ciori/ pe un stârv înghețat;/ materia/ oarbă de singurătate/ hulpav devorându-se” (*Ciori*). În întregul ei, lirica proiectează cosmic derizoriul ființei umane, drama existențială. Ea devine tot mai mult lamentație solemnă și rugă imperativă. Ca eseist, în *Magda Isanos. Drumul spre Eleusis* (1975) **B.** citește scrierile poetei ca „un drum spre Eleusis”, adică „un drum către împărăția miraculoaselor forțe generative eterne. Un punct în care gândul produce stupoare și îndoială înainte de a se face lumină și înțelepciune”. Aici este de înțeles și un pro domo, o asumare a ipostazei „eleusine” a poetului. În eseu *Meșterul Manole sau Imanența tragicului* (1986) **B.** aprofundează meditația. El insistă asupra unei idei:

„Creatorul a fost privit ca o ființă ce iese din sfera umanului, având legături intime cu teritoriile și cu puterile sacralului”. Viziunea critică este congeneră aceleia care îi structurează poezia. Semnificativă prin îndrăzneală și acuratețea demonstrației este perspectiva asupra baladei *Meșterul Manole*: „o tragedie în esențialitatea sa simbolică și artistică, în spiritul său, în trama sa, în personajele sale, în alcătuirea articulațiilor sale”. Romanele *Joia patimilor* (1981), *Zborul găștei sălbatice* (1989), *O noapte cât o mie de nopți* (2011) completează fericit profilul plurivalent al operei, alături de traduceri din poezia belgiană sau de numeroasele sale cărți scrise și publicate în limba franceză.

SCRIERI: *Marile Eleusii*, Cluj, 1971; *Magda Isanos. Drumul spre Eleusis*, București, 1975; *Nevăzutele Urse*, Cluj-Napoca, 1975; *Cântece de viscol*, București, 1976; *Anonimus*, postfață Petru Poantă, Cluj-Napoca, 1977; *Ascunsa trudă*, București, 1979; *Grigore Alexandrescu. Parada măștilor*, București, 1981; *Joia patimilor*, București, 1981; ed. Cluj-Napoca, 2011; *Recurs la singurătate*, București, 1982; *Starea bizantină*, Cluj-Napoca, 1983; *Apărarea lui Socrate*, București, 1985; *Meșterul Manole sau Imanența tragicului*, București, 1986; *Anotimpurile*, pref. Liviu Petrescu, Cluj-Napoca, 1987; *Zborul găștei sălbatice*, București, 1989; *Ferestre*, București, 1990; *Furcile caudine*, București, 1991; *Ante portas*, Bruxelles, 1992; *Lieduri*, pref. Liviu Petrescu, Cluj-Napoca, 1992; *Le Visage du temps*, Troyes, 1993; *Fierul spinilor*, Cluj-Napoca, 1995; *Ronsete*, cu ilustrații de Călin Steghean, Cluj-Napoca, 1995; *Ieșirea din Europa*, București, 1996; *Portrait apocryphe – Portret apocrif*, ed. bilingvă, tr. Nicola Bentz-Fauci și Mihai Zaharia, București-Montréal, 1998; *Les Syllogismes du chemin*, Amay-Bruxelles, 1999; *Exercices de survie*, Charlieu, 2000; *Memoria Ființei. Poezia și sacralul*, Iași, 2008; *Ziua cenușii*, București, 2000; *Abattoires du silence*, Rochefort-du-Gard, 2001; *Le Vent et la flamme*, Troyes, 2002; *La Salle d'attente – Sala de așteptare*, ed. bilingvă, București, 2003; *L'Ombre d'un jour*, Paris, 2004; *D'un Jour à l'autre – De la o zi la alta*, ed. bilingvă, pref. Petre Poantă, Cluj-Napoca, 2006; *Un Jour entier*, Amay (Belgia), 2006; *Pielea îngerului*, Cluj-Napoca, 2007; *Miradors de l'abîme*, Amay (Belgia), 2008; *Parler silence*, Amay (Belgia), 2010; *Vei trăi cât cuvintele tale*, Cluj-Napoca, 2010; *E toamnă nebun de frumoasă la Cluj*, Cluj-Napoca, 2011; *O noapte cât o mie de nopți*, Cluj-Napoca, 2011; *O înger răstignit pe gură*, Iași, 2011. **Traduceri:** Henri Cornélus, *Îmblânzitorul de himere*, postfață trad., Cluj-Napoca, 1991; Marc Quaghebeur, *Tăceri și semne*, Cluj-Napoca, 1992; Etienne de Sadeleer, *Vulnerat omnes ultima neecat*, Cluj-Napoca, 1993; Dominique Daguet, *La proba cuvintelor. Îmblânzirea misterului*, pref. trad., Cluj-Napoca, 1993; Gérard

Bayo, *Exod – Exode*, ed. bilingvă, pref. Ion Pop, București, 1997, *În golful tăcerii – In der Bucht der Stille – Dans la baie du silence*, ed. plurilingvă, Rimbach (Germania), 2001; Huguette de Broqueville, *Strania voluptate a matematicii literare*, București, 1998, *Uraho, mai trăiești?*, pref. Pierre de Boisdeffre, Cluj-Napoca, 2003; Francis Coffinet, *Marche sur le continent en veille – Călătorie pe continentul veghind*, ed. bilingvă, pref. Slah Stétie, Troyes, 1998; Werner Lambersy, *Journal d'un athée provisoire – Jurnalul unui ateu improvizat*, ed. bilingvă, pref. trad., București, 2000.

Repere bibliografice: Ion Pop, „*Marile Eleusii*”, ST, 1971, 8; Piru, *Poezia*, II, 494–497; Felea, *Aspecte*, I, 140–144, II, 213–219; Iorgulescu, *Scriitori*, 33–35; Poantă, *Radiografii*, I, 261–267, II, 77–79, 163–165; Regman, *Explorări*, 10–12, 233–235; Moraru, *Semnele*, 137–143; Tașcu, *Poezia*, 55–69; Grigurcu, *Existența*, 401–405; Mihai Zamfir, *Eroismul poeziei*, VR, 1986, 7; Cistelecan, *Poezie*, 199–205; Simion, *Scriitori*, IV, 393–403; Papahagi, *Cumpănă*, 229–240; Cornel Moraru, *Un liric în transformare*, VTRA, 1993, 6; Adrian Popescu, [Horia Bădescu], ECH, 1994, 1–3, ST, 2003, 10–11; Poantă, *Scriitori*, 74–81; Ulici, *Lit. rom.*, I, 127–130; *Dicț. scriit. rom.*, I, 211–213; Simuț, *Critica*, 134–137; Petrescu, *Studii transilvane*, 186–193; Adam, *Inelele*, 323–348; *Dicț. analitic*, IV, 53–56; Holban, *Portrete*, I, 45–56; Petraș, *Cărțile*, 122–123; Ion Pop, *Poezia lui Horia Bădescu*, ST, 2008, 5–6; Răzvan Voncu, [Horia Bădescu], CNT, 2008, 11, 2012, 1; Ciopraga, *Efigii*, 117–122; Cistelecan, *Diacritice*, II, 24–28. **C. H.**

BĂDESCU, Ioan (Ioniță) Scipione
(15.V.1847, Răștoț, j. Sălaj – 4.X.1904, Botoșani), ziarist, poet, culegător de folclor.

Era al doisprezecelea copil al protopopului Ion Bădescu. A urmat liceul românesc din Beiuș, pe care l-a terminat în 1867. A încercat apoi să studieze la Universitatea din Pesta; probabil din motive politice, pleacă la București, iar de aici la Iași, unde urmează și termină cursurile Facultății de Litere și Filosofie. Devenit membru al Junimii încă din studenție, semnează în „Convorbiri literare”, este redactor la „Curierul de Iași” și întemeiază, alături de Teodor Codrescu la început, un ziar propriu – „Noul curier român” (1871–1873), la care a

colaborat și Ion Creangă. În 1874, în urma unui scandal politic, este nevoit să plece la Viena. Un timp a fost redactor la ziarele bucureștene „Românul”, „Pressa”, „Trompeta Carpaților”, iar mai târziu la „Timpul”, alături de M. Eminescu, I.L. Caragiale și Ioan Slavici, și la „Țara de Sus”. Între 1881 și 1884 a fost revizor școlar în județele Neamț, Suceava, Botoșani și Dorohoi. O vreme director al Școlii Normale din Galați, revine în Botoșani, unde, stabilit definitiv, redactează bisăptămânalul „Curierul român” (1886–1904).

Preocupările literare ale lui **B.** au început încă de pe băncile liceului. Volumul de debut, *Poezii* (I, 1868), însumează versuri scrise pe parcursul a patru ani. Aflat sub influența lui D. Bolintineanu, el a preluat numai elementele manieriste, pe care le-a degradat, inventând cuvinte, abuzând de barbarisme, de neologisme greșit folosite și de diminutive. Cartea include și câteva poezii populare. **B.** a mai publicat versuri mai târziu, în „Curierul român”, cele mai multe de dragoste, superioare primelor încercări, dar scrise pe un ton minor, prea îndatorat lui Eminescu. A tradus din Petőfi (*Nebunul*), József Eötvös (*Bard și rege*) și din Victor Hugo (*Cânturile mele*). Încă din 1864 începuse să culeagă poezii populare și a continuat această activitate, sistematic, în vara anului 1869, când, în calitate de membru al Societății Orientul, a primit însărcinarea de a culege, împreună cu Miron Pompiliu și N. Droc-Barcianu, folclor ardelenesc. Primele texte le-a publicat în „Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”, apoi în „Convorbiri literare”, „Noul curier român”, „Trompeta Carpaților”, „Globul” și, în sfârșit, în „Curierul român”. Procedând aidoma lui Miron Pompiliu, **B.** nu modifică textul, dar nici nu dă indicații asupra provenienței lui, decât cu totul sumar (cele mai multe versuri sunt culese din Maramureș). Majoritatea sunt doine (unele de cătănie); există și câteva balade cu caracter familial. Apreciate în mod deosebit și de Al. Macedonski, acestea au contribuit la valorificarea folclorului dintr-o regiune mai puțin cercetată până atunci, făcând cunoscute câteva doine de o frumusețe deosebită. O întinsă activitate a desfășurat **B.** în calitate de ziarist. Încă elev, el colaborase la cele mai importante publicații ardelenesti, precum „Albina”, „Concordia”, „Familia”. A publicat articole și în presa maghiară, folosind pseudonimul I. Bágyai. În ziarul propriu, „Noul curier român”, a semnat, uneori cu

pseudonimele Reștolțanu și Bihoreanul, numeroase articole, foiletoane și reportaje. Ca director și proprietar al „Curierului român”, a reușit să facă din acesta, mai ales în ultimii ani de apariție, o bună gazetă de provincie.

SCRIERI: *Poezii*, I, Pesta, 1868; *Coroana României*, București, 1881.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, 209–211; Eugeniu Potoran, *Poezii Bihorului*, Oradea, 1934, 75–76; Vasile Vartolomei, *Mărturii culturale bihorene*, Cluj, 1944, 161–172; Nicolae V. Bălan, *Un prieten al lui Eminescu: Scipione Bădescu*, LL, 1965; *Dicț. lit.* 1900, 85–86; *Dicț. scriit. rom.*, I, 213–214; Ioan Porumb, *Ioniță Scipione Bădescu*, TR, 1996, 30. **D.M.**

BĂDESCU, Irina (4.XI.1938, Cluj), istoric literar, traducătoare. Este fiica Irinei (n. Grozdea) și a lui Radu Bădescu, matematician, profesor universitar. După ce a studiat la Școala Franceză (1945–1947), apoi la școala elementară din cartierul Floreasca (1953) și la Școala Medie nr. 7 „I.L. Caragiale” din București (până în 1956), a absolvit Facultatea de Filologie la Universitatea din București în 1961. Predă până în 1964 la Institutul Pedagogic din București, după care devine asistent și urcă până la gradul de profesor (2000) la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, secția franceză, a Universității bucureștene, funcționând și ca șef de catedră și director al Centrului de Studii Canadiene.

B. reprezintă un caz tipic de vocație pedagogică universitară care cenzurează fatalmente energia scriitoricească, punând mereu cu urgență în prim-plan misia social-formativă. Și-a luat doctoratul cu o teză despre receptarea lui J.-J. Rousseau în Franța (1750–1800), din care a tipărit un prim volum în 1999 (*L'Œuvre, le texte et ses ailleurs*), unde receptarea lui Rousseau ca ideolog, pedagog, personaj literar, subiect de anecdotică ș.a.m.d. slujește deopotrivă istoriei literare, sociologiei și evoluției comparative a mentalităților. A redactat cursuri universitare (*Literatura secolului al XVIII-lea*), a tradus în română din Barbey d'Aureville (*Diabolicele*), Gérard de Nerval (*Aurelia*), Eugen Ionescu (*Jurnal în fărâme*), Emil Cioran, dar și din Gilbert Durand, Gaston Bachelard ș.a., iar în franceză a transpus pagini din V. Voiculescu (*Récits*).

SCRIERI: *Scriitori francezi* (în colaborare), București, 1978; *La Littérature française dans l'espace culturel roumain* (în colaborare), București, 1984; *Création et devenir dans la littérature française du XXe siècle* (în

colaborare), București, 1989; *L'Œuvre, le texte et ses ailleurs. La réception de Rousseau en France*, București, 1999. **Traduceri:** Gérard de Nerval, *Fiecele focului*, pref., București, 1974 (în colaborare cu Gellu Naum); Barbey d'Aureville, *Diabolicele*, București, 1975; V. Voiculescu, *Récits*, postfața trad., București, 1983; Georges Poulet, *Metamorfozele cercului*, pref. Mircea Martin, București, 1987 (în colaborare cu Angela Martin); Antonine Maillet, *Pelaghia-Căruța*, pref. trad., București, 1989; Bernard-Henri Lévy, *Barbaria cu chip uman*, București, 1992; Eugen Ionescu, *Jurnal în fărâme*, București, 1992; Michel Tournier, *Meteorii*, București, 1995; Emil Cioran, *Demiurgul cel rău*, București, 1996; Gilbert Durand, *Figuri mitice și chipuri ale operei*, București, 1998; Catherine Durandin, *Trădarea*, București, 1999; Hélène Sixous, *Înlăuntrul*, București, 1999; Françoise Bonardel, *Filosofia alchimiei*, Iași, 2000; Gaston Bachelard, *Poetica spațiului*, pref. Mircea Martin, Pitești, 2003.

Repere bibliografice: *Études sur le XVIIIe siècle. Études canadiennes. Hommages offerts à Irina Bădescu*, îngr. Alexandra Cornilescu, Coman Lupu și Andreea Vlădescu, București, 2008.

D.C.M.

BĂDESCU, Lucian (1914 – 1979, Paris), istoric literar, traducător. A absolvit Liceul „Sf. Sava” din București și, după studiile universitare, a fost profesor de limba franceză la Râmnicu Vâlcea. Plecat din țară în 1939, s-a stabilit în Franța și a fost cercetător la Centre de la Recherche Scientifique din Paris. La Sorbona, unde va fi și profesor, și-a susținut teza de doctorat, *La Génération poétique de 1860. La jeunesse de deux rives. Milieux d'avant-garde et mouvements littéraires. Les œuvres et les hommes*, pe care o tipărește în 1971. A publicat sub numele Luc Badesco. Corespondent al ziarului bucureștean „Timpul”, colaborează și la reviste ale emigrației românești, precum „Luceafărul”, „Caete de dor”, „Limite”, „Ethos”. Traduce pentru Editura Gallimard *Fragments d'un journal* de Mircea Eliade, carte apărută în 1973.

Studiul *La Génération poétique de 1860...*, care se citește ca un roman, are meritul de a reabilita poeți francezi cu desăvârșire uitați, criticul nefiind împins de o opțiune personală, ci de convingerea că o operă literară, ca și autorul ei, e mai întâi o existență, înainte de a deveni o valoare, cum remarcă și Virgil Ierunca. **B.** își propune să scrie romanul unei generații intermediare, ale cărei eforturi, chiar dacă nu explică geniul lui Charles Baudelaire, apoi pe cel al lui Stéphane Mallarmé, Paul Verlaine și Arthur Rimbaud, permit identificarea semnelor care le anunță. Meritul său este

acela de a aduce la lumină lucruri pe nedrept uitate, precum și de a stabili legături subtile, greu de pătruns, între lumea anilor 1860 și marea literatură franceză. Prea discursivă totuși, lucrarea e interesantă fragmentar, mai ales în ceea ce privește capitolele consacrate tinerilor din jurul lui Catulle Mendès, fondator al „Revistei fantaziste”. Stâlp viu al Bibliotecii Naționale din Paris, **B.** a descoperit, tot răsfoind publicații obscure, un text necunoscut al lui Baudelaire, motiv pentru care profesorul Antoine Adam îl citează în cursurile lui de la Sorbona.

SCRIERI: *La Génération poétique de 1860. La jeunesse de deux rives. Milieux d'avant-garde et mouvements littéraires. Les œuvres et les hommes*, Paris, 1971. **Traduceri:** Mircea Eliade, *Fragments d'un journal*, Paris, 1973.

Repere bibliografice: Ierunca, *Românește*, 224–226; Ierunca, *Subiect*, 47–52; Monica Lovinescu, *La apa Vavilonului*, I, București, 1999, 112–114, II, București, 2001, 8, 49, 217–218; Nicolae Manolescu, *Și eu i-am cunoscut...*, RL, 2000, 21; Virgil Ierunca, *Trecut-au anii...*, București, 2000, 82, 85, 102, 104, 135, 437–439; Mira Feticu, *Lucian Bădescu și tristețea de a dezgropa necunoscuți*, JL, 2000, 15–18; Manolescu, *Enciclopedia*, 68–69. **Mr.F.**

BĂDILĂ, Cristian (27.III.1968, Săveni), eseist, traducător, poet. După absolvirea Liceului „A.T. Laurian” din Botoșani, urmează Facultatea de Filologie a Universității din București, secția română-franceză (1987–1989), transferându-se apoi în 1990 la secția de limbi clasice. Face studii teologice la Seminarul Conciliar din Madrid (1991–1992). În 1994 și 1995 este asistent de limba și literatura greacă la Universitatea din Timișoara; în 1995 și 1996 pregătește un doctorat la Universitatea Paris – Sorbonne IV (*Le Moine et la mort. Enquête sur les récits du mort dans le monachisme égyptien*). Între 1996 și 2001, tot la Sorbona, lucrează la o teză de doctorat cu subiectul *Les Métamorphoses de l'Antichrist chez les Pères de l'Eglise (II–Ve siècles)*, susținută cu mențiunea *très honorable*. A debutat cu poezie în „Caiete botoșănene”, supliment al revistei „Ateneu”, în 1984. A publicat numeroase volume – eseuri, jurnal, ediții, traduceri, cărți de interviuri ș.a. – și a participat la o serie de colocvii în țară și peste hotare.

B. irumpe, cu volumul *Nodul gordian* (1997, ediție „renegată” ulterior), în teologie, înspre isihasm, istoria religiilor, filosofia religiei și comparatistică, în domeniu fiind – alături de Toader Paleologu, Adrian Papahagi ș.a. – unul dintre promotorii noii

spiritualității creștine în spațiul românesc. „Mă interesează să prind structura acelei filosofii ortodoxe pe care am intuit-o la un moment dat în cursurile lui Nae Ionescu. Din păcate, noi n-am făcut altceva, în teologie, decât să-i maimuțărăm fie pe nemți, fie pe franțuji, fie pe ruși (cu câteva serioase excepții)”. E aici o ironie puțin acidă, umor tandru și ceva (falsă) autopersiflare, dar și un adevăr care sare în ochi – balansul între contrarii: socializare sau reclusiune, trăire pură sau productivitate editorială, erudiție sau angajare religioasă și chiar politică, dăruire creștină, răceala bibliotecii sau cinism necruțător, patriotism ardent sau cioranizare vituperantă. Este limpede în toate aserțiunile și interogațiile lui **B.** spumegația cioraniană, exasperată de România din prea înfocată pasiune pentru ea, după cum e limpede oscilația autorului, așa-zicând, între Cruce și Sabie: „Mi-a dispărut orice pasiune pentru România. Mă gândesc la ea cu aceea duiosie mucalită cu care mă gândesc uneori la iubitele din școala generală. Dar numai o țară netrebnică, bolnavă, degenerată poate fi iubită cu pasiune” (*Tentația mizantropiei*, 2000). Din asidua frecventare a ideii creștine ruse, paralel cu venerarea profund simpatetică a ceea ce Emil Cioran numea „la pensée réactionnaire”, câștigă profunzimea reflecției, dar pierde simțul proporțiilor și nuanțelor; câștigă partea sobră, conservatoare, antifrivolă și profund constructivă a persoanei culturale, dar pierde omul rațional, tolerant, absolutist numai în relativizare; câștigă statura morală și vigoarea „militară” a etosului individual, însă natura socială a eului se alterează în ritm susținut, apucând-o tot mai încruntat pe calea unui anumit fundamentalism. În orice caz, cultul construcției nu poate face decât bine în perimetrul unei generații prea puțin interesate de temeinicie și de necesitatea naturii catalitice a omului de cultură. Pe de altă parte, **B.** este și un interlocutor foarte activ și eficient în planul discuțiilor de idei. *Întâlnirea cu sacrul*, carte de interviuri cu și despre Mircea Eliade, alcătuită împreună cu Paul Barbăneagră (1996), ca și dialogurile cu Theodor Cazaban din *Captiv în lumea liberă* (2002) conțin multe idei incitante. Abordarea lui Mircea Eliade, ca și a problematizării sacrului în lume și la români în genere, alături de conservatorismul din convorbirile cu Theodor Cazaban, circumscriu istoria dilemelor naționale în context european, în dialog cu puseurile americanofobe din același spațiu al Europei, cu dialectica

alogenie–autohtonism, catolicism–ortodoxie, ca și cu relația dintre Biserica Ortodoxă Română și laicul „intelighenției” ș.a.m.d. **B.** a împletit o respectabilă activitate științifică de eminent specialist în patrologie, culminând cu coordonarea unei monumentale traduceri a *Septuagintei* (I–VI/ 2, 2004–2011), cu o activitate publicistică marcată de valori radical-conservatoare, umori violente și stilistică debutonată, calități prezente, de pildă, în *Degetul pe rană* (2006). Autorul s-a manifestat abundent și ca poet, dar versificările din *Poeme pentru păsări și extratereștri* (2007), *Dumnezeu de la Mancha doarme cu tâmpla crăpată pe umărul meu* (2008), *Fată frumoasă. Poeme de dragoste și amor* (2009), *Peisaj cu maimuță și inger. Zimți. Scrisori apocrife ale lui Archibald de la Cruz* (2011), *Calendar poeticesc* (2011), *Jucați-vă mai des cu focul. 153 poeme vechi și noi* (2012) nu depășesc nivelul veleitarismului inimos.

SCRIERI: *Întâlnirea cu sacrul. Șapte interviuri cu și despre Mircea Eliade* (în colaborare cu Paul Barbăneagră), Botoșani, 1996; ed. 2, Cluj-Napoca, 2001; *Nodul gordian*, București, 1997; ed. București, 2005; *Sacru și melancolie. Jurnal de generație*, Timișoara, 1997; *Călugărul și moartea. Eseu despre imaginea și faptul morții în monahismul egiptean*, tr. Ingrid Ilinca, pref. Nicolae Corneanu, Iași, 1998; *Cartea micilor erezii*, Satu Mare, 1999; *Platonopolis sau Împăcarea cu filosofia*, Iași, 1999; *Tentația mizantropiei*, Iași, 2000; *Regele cu o harfă în mâini*, București, 2000; *Captiv în lumea liberă. Theodor Cazaban în dialog cu Cristian Bădiliță*, postfață Alexandru Paleologu, Cluj-Napoca, 2002; *Manual de anticristologie*, Iași, 2002; *Jean Cassien entre l'Orient et l'Occident* (în colaborare cu Attila Jakab), Paris, 2003; *Duminica lui Arcimboldo*, pref. Virgil Nemoianu, cu șase ilustrații de Șerban Foarță, Timișoara, 2004; *Văzutele și nevăzutele*, București, 2004; *Apocalips de buzunar*, București, 2005; *Métamorphoses de l'Antichrist chez les Pères le l'Église*, Paris, 2005; ed. (*Metamorfozele Anticristului la Părinții Bisericii*), tr. Teodora Ioniță, Iași, 2006; *Degetul pe rană*, București, 2006; *Poeme pentru păsări și extratereștri*, București, 2007; *Singurătatea păsării migratoare*, București, 2007; *Dumnezeu de la Mancha doarme cu tâmpla crăpată pe umărul meu*, București, 2008; *Glafire. Nouă studii biblice și patristice*, Iași, 2008; *Știință, dragoste, credință. Convorbiri cu patrologi europeni*, București, 2008; *Asceză și copilărie. Văzutele și nevăzutele la vârsta copilăriei ascetice*, București, 2009; *Fată frumoasă. Poeme de dragoste și amor*, București, 2009; *Orthodoxie versus ortodoxie*, București, 2009; *Serafita. Concert pentru harfă și ghilotină*, pref. Raluca Lazarovici, Târgu Lăpuș, 2010; *Biserici, secte, erezii? Dialoguri fără prejudecăți despre marile tradiții creștine* (în colaborare

cu Otniel Vereș), București, 2011; *Peisaj cu maimuță și inger. Zimți. Scrisori apocrife ale lui Archibald de la Cruz*, cu cinci grafeme de Șerban Foarță, Cluj-Napoca, 2011; *Calendar poeticesc*, Cluj-Napoca, 2011; *Fructele Absenței. Surâsuri și exorcizări*, București, 2012; *Jucați-vă mai des cu focul. 153 poeme vechi și noi*, îngr. și pref. Alex. Ștefănescu, postfață Emanuela Ilie, Cluj-Napoca, 2012. **Antologii, ediții:** *Socrate-omul*, București, 1996; *Miturile lui Platon*, introd. edit., București, 1996; *Eliadiana*, Iași, 1997; *Nostalgia Europei. În onoarea lui Alexandru Paleologu*, Iași, 2002 (în colaborare cu Tudorel Urian); *Pe viu despre Părinții Bisericii*, București, 2003; *Patristique et œcuménisme. Thèmes, contextes, personnages*, Paris, 2010; *Și cerul s-a umplut de sfinți... Martiriul în Antichitatea creștină și în secolul XX*, București, 2012 (în colaborare cu Emanuel Conțac). **Traduceri:** Origen, *Comentariu la Evanghelia după Ioan, cartea I*, Iași, 1995; Bossuet, *Sfântul Bernard de Clairvaux. Sfântul Francisc din Assisi. Sfânta Tereza din Avila*, Timișoara, 1996; *Evangheliile apocrife*, introd. trad., București, 1996; Evagrie Ponticul, *Tratatul practic. Gnosticul*, Iași, 1997; Juan Martin Velasco, *Introducere în fenomenologia religiei*, Iași, 1997; *Apocalipsa lui Pavel*, introd., trad., Iași, 1997 (în colaborare cu Smaranda Bădiliță); Alain de Libera, *Mistica renană*, Timișoara, 1997; *Apocalipsa lui Ioan în tradiția iudeo-creștină*, introd. trad., București, 1998 (în colaborare cu Petru Creția); Porphyrios, *Viața lui Pitagora și viața lui Plotin*, Iași, 1998; *Trei apocrife ale Vechiului Testament*, Iași, 2000; *Patericul sau Apotegezmele Părinților din pustiu*, introd., Iași, 2003; *Septuaginta, I–VI/ 2*, Iași, 2004–2011 (în colaborare); *Evanghelia după Matei*, îngr. și introd. trad., București, 2009; *Evanghelia după Ioan*, îngr. și introd. trad., București, 2010.

Repere bibliografice: Marius Lazurca, *Sfințenie sau moarte*, O, 1998, 11; Alex. Ștefănescu, [Cristian Bădiliță], RL, 1997, 19, 1998, 23, 1999, 33, 2000, 19, 2009, 30, CNT, 2010, 5, 2011, 3, 2012, 5; Adrian Marino, *Ai noștri tineri la Paris învață*, CU, 2000, 6; Adrian Muraru, „Septuaginta”, „Idei în dialog”, 2005, 4; Ștefănescu, *Istoria*, 1133; Adrian Papahagi, *Anticristul între tiran eshatologic și dușman lăuntric*, ALA, 2006, 830; Mihăilescu, *Lit. rom. postceașism*, III, 308 – 327; Nicolae Coande, *Un kairos poetic*, LCF, 2012, 11.

D.C.M.

BĂGULESCU, Gheorghe (I.XI.1890, Dedulești, j. Brăila – 26.XI.1963, Nisa, Franța), prozator. Este fiul Radei și al lui Petru Băgulescu, învățător și preot. Absolvă liceul la Bârlad (1907), urmând apoi Școala Militară de Ofițeri de Infanterie, cu un stagiu în Franța, la Briançon-Grenoble. S-a dedicat carierei armelor, parcurgând toate treptele ierarhiei militare, de la gradul de sublocotenent (1912) până la general de brigadă (1940). Pentru fapte de arme deosebite în Primul Război Mondial,

a primit distincția Cavaler al Ordinului „Mihai Viteazul”. Temperament ușor inflamabil, s-a aflat mereu în conflict cu mediile politice (opozant al lui Alexandru Marghiloman, al lui Carol al II-lea și al lui Ion Antonescu), deși regulamentul interzicea orice manifestare de acest gen. Trimis în 1935 atașat militar la Tokio, în martie 1941 este acreditat ministru plenipotențiar al României în Japonia și în China. Dejucând un atentat al Gestapoului, reușește să emigreze în SUA, stabilindu-se după război în sudul Franței. În Japonia a desfășurat o foarte susținută activitate de promovare a valorilor culturale românești, mijlocind probabil cea dintâi tălmăcire din opera lui M. Eminescu în limba japoneză. Spre sfârșitul vieții și-a donat impresionanta colecție de artă extrem-orientală Muzeului de Artă din Menton. A fost membru al Societății Scriitorilor Români (1921) și al Academiei de Științe Nipone. A primit numeroase distincții, printre care Ordinul Coroana României, Ordinul Steaua României cu Spade, Legiunea de Onoare în grad de Cavaler, Ordinul Tezaurul Sacru din partea împăratului Japoniei.

Impetuos, ca în viața politică, debutează **B.** și în literatură, semnând în 1915 volumul *Rânduri de la frontieră*. Experiența războiului a folosit-o în alte două cărți de „impresii și povestiri”, *Zile de energie* (1918) și *Zile triste* (1919). În romanul *Antiquitas rediviva. Vremurile revin* (1926) alegoria este ratată ca demonstrație („romanul credinței eroice”) prin excesul de informații istorice (chiar turistice, pe alocuri) și de scene involuntar parodice. Construcția este vicioasă, subrezită în parte de tezism. Acest defect este însă echilibrat prin câteva stranii pagini poematice și prin amestecul dintre fantastic și realism. *Antiquitas rediviva* rămâne un bun exercițiu pregătitor al romanului următor, *Suflet japonez* (I–III, 1938–1939) pentru care **B.** s-a documentat îndelung, studiind istoria Japoniei după documentele oferite de universitățile din Tokio și Waseda, de muzeele din Tokio și Ako, precum și după informațiile pe care i le-au dat urmașii unei familii de samurai. Trilogia care a rezultat se sprijină pe o construcție epică aproape impecabilă, în cadrele și convențiile romanului istoric. Este urmărită astfel istoria unei familii de nobili daimyo, care, în secolele XVII–XVIII, trece prin confruntări, narațiunea luând frecvent întorsături de basm. Nobilul Naganao îl are ca inamic pe fostul pirat Aku Taro, iar Naganori (fiul celui dintâi)

pe Kira (fiul celui de-al doilea). Conflictul este sumar, dar amplificat de paranteze care introduc elemente de atmosferă, gesturi sau comportamente specifice. Uneori, cu deosebire în partea secundă, succesiunea evenimentelor este imaginată cu abilitate deosebită pentru a surprinde o psihologie particularizatoare, ce rămâne totuși la nivel descriptiv. Intenția fiind de frescă istorică, personajele nu sunt aprofundate, dar se mișcă pe coordonate generale riguros delimitate, în marginile unor tipologii conturate de statutul social (daimyo, samurai, șogun, ronin, gheișă ș.a.m.d.). Sub titlul *Yamato Damashii*, romanul a cunoscut o versiune engleză și una franceză, ambele apărute la Tokio în 1938.

SCRIERI: *Rânduri de la frontieră*, Craiova, 1915; *Zile de energie. Impresii și povestiri de pe front. 1916–1917*, cu o scrisoare de N. Iorga, Târgu Neamț, 1918; *Dezertorul*, București, 1919; *Zile triste*, cu o scrisoare de N. Iorga, București, 1919; *Antiquitas rediviva. Vremurile revin*, Craiova, 1926; *Suflet japonez*, I–III, București, 1938–1939; ed. I–III, București, 2004; *Caracterele civilizației japoneze*, București, 1942.

Repere bibliografice: Ovid Densusianu, „*Zile de energie*”, „*Zile triste*”, VAN, 1919, 12; Ioan Țimiraș, *Căpitanul Băgulescu înaintea Consiliului de Război sub guvernul Marghiloman*, București, 1921; Pan M. Vizirescu, „*Suflet japonez*”, „*Sfarmă-Piatră*”, 1938, 116; C. Fântâneru, „*Suflet japonez*”, UVR, 1938, 3; Mănucă, *Perspective*, 94–100; Mihai Epure, *Aproape de Soare Răsare*, București, 2002; Mihai Epure, *Dor de Sakura*, București, 2006. **D. M.**

BĂIEȘU, Ion
(2.I.1933, Băiești, j. Buzău – 21.IX.1992, Nutley, New Jersey, SUA), prozator, dramaturg, gazetar.

Este fiul Aureliei (n. Cârciu) și al lui Ion Mihalache, țărani. Face școala primară în satul natal și în Poponeți, sat vecin. Preotul de aici, zis Ciomag, îl trimite la Liceul Comercial din Buzău (1944–1951). După absolvire vrea să se înscrie la Facultatea de Drept din București, dar nimerește la Facultatea de Filosofie. Lipsit însă de mijloace materiale, se

transferă la Școala de Literatură „M. Eminescu”, unde beneficiază de casă și masă gratuit. Aici îi întâlnește pe Fănuș Neagu, Al. Căprariu, Victor Tulbure, Remus Luca, Aurel Martin ș.a., viitori scriitori. Prozatorul va prezenta mai târziu, cu umor, atmosfera din această școală bizară în care erau acceptați, de-a valma, tineri talentați, cu studiile liceale terminate, dar și femei de serviciu, proaspăt alfabetizate, „cu origine socială sănătoasă”. Este apoi redactor la „*Albina*” (1952), „*Scânteia tineretului*” (1954–1964), redactor-șef la „*Amfiteatru*” (1966–1968). Între timp termină Facultatea de Filologie (1961). Pentru că numele său (Ion Mihalache) semăna cu cel al omului politic țărănist Ion Mihalache, tânărul scriitor este nevoit să-și aleagă un pseudonim, unul care-i va aduce notorietate: Ion Băieșu. Debutază în „*Viața Buzăului*” (1951) cu versuri. Publică în 1956 un volum de schițe, *Necazuri și bucurii*, apoi o povestire, *Cei din urmă* (1959), în genul lui Marin Preda din *Desfășurarea*. Narațiunea care-i atestă talentul epic este *Papuc* din culegerea *Noaptea cu dragoste* (1962), scrisă tot în stilul lui Preda. Alte povestiri în stil jurnalistic din această fază nu scapă de clișeele literare ale momentului. Stilul epic capătă originalitate și autorul se impune cu volumul *Sufereau împreună* (1965). Talentul lui umoristic și satiric are mare audiență la public – *Oameni cu simțul humorului* (1964), *Iubirea e un lucru foarte mare* (1967), schițe despre Tanța și Costel, ulterior dramatizate și interpretate admirabil de actorii Octavian Cotescu și Coca Andronescu, *Umor* (1970), *La iarbă albastră* (1973) etc. **B.** face, cu succes, și cronică sportivă (*Fotbalul – joc de bărbați*, 1971), scrie reportaje, mici eseuri morale, portrete satirice. Unele sunt ocazionale, efemere, dar printre ele pot fi descoperite și fragmente literare autentice. Originalitatea talentului comic se vede limpede în textele, mai sever selectate, din *Pompierul și opera* (1976), *Dragoste bolnavă* (1980), *Umorul la domiciliu* (1981). Multe dintre aceste narațiuni umoristice, nu lipsite de un fond tragic, au fost transformate de **B.** în piese de teatru, unele de mare succes. Astfel, *Preșul*, apărută în 1970, s-a jucat ani de-a rândul fără întrerupere. În fapt, vocația de dramaturg – descoperită relativ târziu – se dovedește a fi vocația esențială a lui **B.** Alături de Teodor Mazilu și Marin Sorescu, el cultivă, pe urmele lui I.L. Caragiale, o formulă de teatru în care intră farsa tragică, parodia și formula teatrului

absurd. Câteva piese (*Cine sapă groapa altuia, Chițimia, Dresoaara de fantome, În căutarea sensului pierdut, Iertarea, Alibi, Boul și viței*), lângă altele (*Preșul*), care întrețin comicul de situație și ironizează limbajul de lemn, au creat un stil și o tipologie. Câteodată piesele abordează teme mai grave și, nu de puține ori, moravuri ale societății totalitare. **B.** a publicat și un roman remarcabil, *Balanța* (1985), într-o notă senzațională și, bineînțeles, comică. Verva lui este, și aici, scânteietoare și, în genere, romanul are substanță; a devenit scenariul unui film realizat de Lucian Pintilie. Pentru activitatea lui literară, **B.** a fost distins cu Premiul Academiei (1971) și de mai multe ori (1968, 1973, 1979) cu Premiul Uniunii Scriitorilor.

În literatura satirică și umoristică mai veche subiectele erau luate din lumea mahalalei și din lumea cazonă. **B.**, ca și alți prozatori satirici postbelici, își caută temele în spațiul comerțului socialist, al administrației publice (birocrăția) și al căminului. Gestionarul necinstit și patetic, vârstnicul adulter, femeia filosoafă și infidelă, amici care se „magnetizează” și povestesc, la cârciumă, întâmplări ieșite din comun, funcționari la „spațiile verzi” care se lasă mituiți și, la rândul lor, îi mituiesc pe șefi pentru a le închide gura constituie noua tipologie pe care o prezintă epica lui **B.** În nuvela *Sufereau împreună* Genica, tânără lucrătoare la o cooperativă, suferă pentru că nu i se întâmplă nimic senzațional în viață. Cu puțină exagerare, s-ar putea spune că ea cunoaște boala subtilă numită *taedium vitae*. „Sunt îngrozitor de indiferentă – îi scrie ea unei prietene – toți oamenii trăiesc tot felul de întâmplări, tuturor li se întâmplă câte ceva zilnic [...] numai mie nu, de ce?”. Surpriza apare sub chipul lui Benone, veterinar și fotbalist, un tânăr trăsnet, cu imaginație bogată și decizii rapide. De cum o vede pe dezgustată de viață Genica, o cere în căsătorie: „te-am citit, te-am notat, te-am bifat, ești a mea”. Confesiunea femeii – cum că a fost de mai multe ori măritată și că, în genere, n-a fost ușă de biserică – nu-l clatină în hotărârea lui. Benone pare chiar a fi foarte mulțumit de experiența încărcată a Genicăi, căci, zice el, e bine să cunoști lumea. Genica este și ea, în felul ei, o filosoafă. Ea caută suferința, întâmplarea, actul de viață excepțional pentru a-și găsi o rațiune de existență. Îl află relativ repede: Benone se îmbată cumplit și produce daune majore în cooperativa unde este angajat; e pasibil de închisoare. Genica are, în aceste circumstanțe, revelația suferinței. E

mulțumită, așadar, de nenorocirea care a dat peste ea. Benone, la rândul lui, strigă cu satisfacție: „sunt un ticălos” și nu se teme de ispășire. De aici începe propriu-zis tema profundă a nuvelei: bovarismul suferinței. Cei doi trec bucuroși prin terapeutica durerii pentru a-și găsi o identitate. „Vreau să sufăr pentru ceva, înțelegi?”, strigă Benone, iar Genica pare, acum, fericită: „toată viața am să fiu alături de tine”. Când sătenii, mai toleranți și mai puțin exaltați, îl scapă pe Benone de pedeapsă, acesta se arată nefericit: „Nenorociți! Ce-au avut cu noi?”. E vorba, se înțelege, de o impostură, însă în interiorul imposturii există totdeauna o notă de patetism și sinceritate. Escrocii din proza lui **B.** au o filosofie de existență, trădările în amor le provoacă drame de conștiință, ticăloșii suferă îndelung și își traduc suferința în concepte. Viciul are nevoie, pentru a se impune, de orgoliul onestității în cazul acestor inși. Ei suferă de un fel de patologie a sincerității. Individul V. Ceapă, om însurat, cunoaște în tren o brunetă tânără (în toate schițele diavolul ispitei este „brunet foc”) și din această clipă viața lui interioară se tulbură. „Cinstit până la fanatism”, el îi declară soției adevărul, iar soția, pradă aceluiași sentiment, mărturisește că și ea este încurcată cu un bărbat cunoscut în parc, pensionat de boală. Cei trei iau masa împreună și din discuția amicală reiese că pensionarul are o legătură cu altă femeie, de asemenea căsătorită. Lanțul sincerităților continuă, și primul individ, V. Ceapă, înfierbântat de o nouă pasiune, vine să discute „sincer” chestiunea cu soțul femeii pe care o iubește. Acesta este de profesie avocat și crede tot timpul că, de fapt, clientul lui a venit să-l consulte într-o problemă de divorț (*Sinceritate*). Întoarsă pe neașteptate din deplasare, o femeie își găsește soțul cu o „brunetă” în pat. Scenă clasică de comedie disperată. **B.** complică soluția, îi dă o nuanță fantezistă. Agresorii și victimele trăiesc, deopotrivă, în proza lui o mare sete de iluzii și minciuna cea mai puțin verosimilă sfârșește prin a fi acceptată. Elementul care favorizează aceste modificări este tot sinceritatea. Soțul fabrică o istorie cu o fată transformată în broscuță și, ascultând-o, soția are la sfârșit lacrimi de recunoștință în ochi (*Broscuța*). În altă parte (*Liber*) soțul vine mai devreme acasă și își descoperă nevasta în tovărășia unui bărbat. Culpabilii aduc, și aici, argumentul sincerității sentimentului. Soțul legitim este depozat de locuință, mașină, de bunurile casnice, sub presiunea unui puternic sentiment de onoare („Dragă, zise soția

către amant, dânsul nu este cine îți închipui tu. E un om de onoare”). Formula magică potolește spiritele, suspiciunile cele mai tenebroase dispar în clipa în care adversarul recunoaște cavalierește că preopinentul este un om de bună-credință. Pentru orgoliul de a fi considerat un om de cuvânt, un potlogar se lasă prins, un soț acceptă infidelitatea, un magistrat este jefuit etc. **B.** încearcă să diversifice tipologia în *Acceleratorul* – narațiunea lui, poate, cea mai bună – creând două personaje care revin în proza ulterioară: tânărul visător, agresat de alții, și femeia voluntară care vrea să facă bine și provoacă numai nenorociri. George, agronomul care a inventat un aparat de reglat timpul, e din familia inadaptabililor din nuvelistica veche. Lia Pogonat e din rasa Vidrei și a doamnei Clara, în variantă modernă; cu o energie ieșită din comun, bărbătoasă, ea vânează ființele slabe, nefericite și vrea să le aducă la o viață normală. Se căsătorește cu un coleg care a orbit și luptă să-i redea vederea, reușește, apoi îl părăsește, descoperă un alt coleg, George, care trăiește în afara ritmurilor obișnuite ale timpului, și femeia aprigă nu se lasă până ce nu-i distruge curiosul aparat, acceleratorul. Personajul memorabil al narațiunii este Lia, caracter complex, foarte ingenios articulat. Ea terorizează indivizii în numele fericirii. Nu trăiește decât ca să îndrepte lucrurile, se sacrifică pentru alții până îi distruge. Notațiile prozatorului sunt fine și, în genere, povestirea este admirabil construită. Personajul generic al acestei proze ingenioase este o speță de Mitică generos, inocent, încolțit de rude, prieteni, colegi, pus să intervină pe lângă forurile administrative în chestiuni delicate, un individ, în fine, de care abuzează toți și, din această pricină, este mereu pe drumuri și, firește, mereu intră în încurcături tragicomice.

Dramaturgia lui **B.** prezintă niște indivizi buimăciți, ca și eroii lui I.L. Caragiale, de cuvinte. Numai că, în epoca totalitarismului, cuvintele sunt folosite mai ales pentru a ascunde gândurile, nu pentru a le comunica. Limbajul este, în consecință, fie duplicitar, fie „de lemn”, abstract, vid de sensuri. Personajele trec, cu toate acestea, prin tragedii existențiale adevărate, sunt nefericiți, au iluzii, fabrică utopii și, la nivelul lor de înțelegere, caută explicații metafizice care, bineînțeles, produc râsul. Pamfil, vicepreședinte de bloc (*Preșul*), este obsedat de simțul justiției și al demnității. Cineva se șterge pe preșul din fața ușii lui și gestul îi pare un atentat la condiția sa morală și socială. Preșul

(simbol derizoriu) reprezintă pentru el ceea ce reprezintă Veta pentru jupân Dumitrache: o formă a posesiunii și a orgoliului. El are „ambăț”, adică o conștiință hipertrofiată a valorii individuale și o mistică a ierarhiei sociale. Comicul se naște și aici din disproporția dintre ambiție (ca expresie a personalității individului) și posibilitățile lui reale. Justițiarul Pamfil este în realitate un potlogar mărunț, suspicios, delator, caricatura, pe scurt, a unui mare arivist în zone sociale periferice. Tânărul George din aceeași piesă prefigurează un personaj ce revine și în alte scrieri: timidul inventiv, creatorul visător pândit de o lume pestriță de escroci și paraziți. El a inventat o mașină de detectat sunetele (subiectul din nuvela *Acceleratorul*) și mașina stimulează spiritul afacerist al vecinilor curioși. Piesa se termină bine, onestitatea triumfă, proiectele diabolicului Pamfil eșuează. Comedia este bine scrisă și, deși nu pune o mare temă în discuție, pictura zonelor morale joase se reține. **B.** s-a specializat în acest gen de comedie care sugerează răul mărunț, răul cotidian, micul infern uman. Bubuleac (*Alibi*) este funcționar la ICRA și doctor în științe juridice. A căpătat licența și doctoratul făcând mici servicii gospodărești profesorilor și înalților funcționari din minister. Este, cu alte cuvinte, un Dandanache mai tânăr și cu un simț mai acut al relațiilor sociale. Nu are ambiții sociale mari, sfera lui de acțiune e micul profit. Trage de limbă clienții și comunică unde trebuie ceea ce află. Cu *Dresoarea de fantome* se plonjează în absurdul lui Eugen Ionescu. O femeie-torționar este trimisă să dreseze fantelele dintr-un castel destinat turismului internațional. Ce urmează se poate închipui: scene de vrăjitorie medievală și scene, foarte vii, de tortură modernă. Fantomele sunt schingiuite ca să facă glume, să spună o poantă. Când, exasperate, ele

ucid dresoarea, apare numaidecât alta, cu biciul în mână și cu aceeași întrebare pe buze: „Nu e nimeni aici?”. Istoria se repetă. Comedia, cu multe absurdități calculate, se transformă într-o meditație despre violență și umilință în istorie. În *Chițimia* apare și un filosof particular, variantă balcanică a psihanalistului de profesie. El dă consultații la domiciliu și îi vindecă prin mijloace barbare pe indivizii ce suferă de obsesia dublului. Însă toate aceste fapte ieșite din comun (toți ironiștii au cultul faptului de excepție și sunt, ca I.L. Caragiale, superstițioși) capătă, de la un punct, un sens mai adânc, parodia începe să devină parabolă. Chițimia, stimulată de un profesor escroc, lucrează la o invenție (perpetuum mobile pe calea ferată) și este vizitat noaptea de un alt Chițimia, acela căruia îi luase cu douăzeci de ani în urmă identitatea, logodnica și ideile. Consultat, filosoful crede că este vorba de o halucinație, apoi, când faptele se precipită, pune la cale un asasinat ce eșuează din cauza unei femei energice și drepte, soția impostorului Chițimia I și logodnica neprihănitului Chițimia II. Femeia întinerește și pleacă de acasă cu vechiul ei logodnic, iar Chițimia I caută să-și regăsească adevărata identitate. Fantasticul este tratat în manieră realistă, parabola se slujește de regia unei drame obișnuite, însă înțelesul parabolei nu mai este atât de simplu. Chițimia I, impostorul decrepit, parazit (se lasă întreținut de soția lui), s-a substituit altui Chițimia (Chițimia II) cu douăzeci de ani în urmă, traficându-i apoi ideile. Chițimia II ar putea fi imaginea pură, curajoasă a unei tinereți ce a fost apoi jefuită și distrusă prin mediocritate și inerție. Dar rostul unei parabole este să semnifice mai multe lucruri, și **B.** are inteligența și priceperea de a nu-și explicita simbolul. Tendința dramaturgului este să privească umanitatea prin viciile ei mărunte. Faptul se vede mai bine în *Boul și vițeei* și în *Gărgărița*. Cea dintâi este o traducere în limbaj realist și în situații contemporane a fabulei despre ingratitudea copiilor parveniți față de părinții simpli și onești. Un bătrân țaran își anunță printr-o scrisoare fiii, fixați la oraș, că vine să-i vadă. Fiii intră în panică, soțiile lor se ceartă lamentabil, nimeni nu este, în fapt, încântat să-l primească pe incomodul tată. Ideea că bătrânul ar putea sta o iarnă întreagă la oraș exasperează noua generație stăpânită de alte griji (mașină, covoare, relații sociale). Prudent și politic, bătrânul țaran stă însă numai un sfert de oră. El aduce copiilor o traistă plină cu afumături și vrea să-i ajute, din

Gheorghe Pituț și Ion Băieșu

economiile lui, cu o sumă de bani. Copiii împart în chip echitabil darurile și, bucurându-se că scapă din încurcătură, se grăbesc să-și conducă tatăl până la poarta casei. Scena confruntării dintre cele două mentalități este admirabilă. Copiii sunt egoiști, meschini, fără a fi cu necesitate ticăloși. Tatăl nu le aduce ingraților copii nici o imputare. El a pregătit totul, gospodărește, inclusiv încercarea din urmă: moartea. Râsul dă, aici, în plâns, comedia se transformă într-o veritabilă tragedie: tragedia destinului individual înțeles în modul grav al existenței țărănești. **B.** a încercat, ca mai toți prozatorii din generația lui, să scrie un roman de moravuri și de observație socială și a și reușit. *Balanța* are o structură simplă: istoria a două destine (Nela, specialistă în psihologie, și medicul Mitică Bostan), iar în jurul ei se adună un număr mare de „întâmplări aiurite”. Cartea se citește cu plăcere și cu interes. Are o notă senzațională și, uneori, voit tenebroasă. *Balanța* dezvoltă, totuși, o temă sentimentală: iubirea dintre doi tineri intelectuali în timpul unor mari inundații. Violente, răpiri, anchete, intrigă, alianțe bizare (dintre o prințesă și un țigan), crime (uciderea unui economist justițiar), detenție (medicul Mitică Bostan traversează, nevinovat, și această experiență), treceri și petreceri, toate există în acest roman scris cu inteligență, cu umor de bună calitate și, de multe ori, cu o fantezie explozivă. Literatura lui **B.**, colorată, ingenioasă și simpatcă prin ironia ei muntenească, este în multe privințe originală și substanțială.

Succesul de public al teatrului și al literaturii lui Ion Băieșu este explicabil încă de la prima vedere, scriitorul având darul de a stabili repede o cale de acces, o punte de comunicare cu preocupările tuturor, de a vorbi despre lucruri care interesează, confirmate de o experiență cotidiană

și unanimă, într-o formă cum nu se poate mai directă, într-un stil propriu, de o simpatică blazare aparentă, cu un excelent umor al familiarității cu cititorul avizat de toate categoriile, fără altă pregătire decât aceea foarte solidă, dată de școala vieții... Cu ecouri numeroase în public, se-ntâmplă ca această literatură să nu displică criticii, dimpotrivă, să-i solicite curiozitatea prin densitate realistă și priza asupra actualității de toate zilele, prin lipsă de sofisticare și un plăcut aplomb al firescului. Criticul literar se simte și el „om ca toți oamenii” luând contact cu această proză saturată de real, de concretul diurn, străină oricărei emfaze problematice și abisale, proză din care, totuși, substanța și adâncimea nu lipsesc.

LUCIAN RAICU

SCRIERI: *Necazuri și bucurii*, București, 1956; *Cei din urmă*, București, 1959; *Noaptea cu dragoste*, București, 1962; *Oameni cu simțul humorului*, București, 1964; *Sufereau împreună*, București, 1965; *Iubirea e un lucru foarte mare*, București, 1967; *Preșul*, București, 1970; *Umor*, București, 1970; *Teatru*, București, 1970; *Fotbalul – joc de bărbați*, București, 1971; *La iarbă albastră*, Timișoara, 1973; *Cine sapă groapa altuia*, București, 1974; *Chițimia*, București, 1975; *Pompierul și opera*, București, 1976; *Fiul satului*, București, 1976; *În căutarea sensului pierdut*, București, 1979; *Dragoste bolnavă*, București, 1980; *Umorul la domiciliu*, București, 1981; *Boul și vișeii*, București, 1982; *Vederea*, București, 1983; *Balanța*, București, 1985; ed. 2, pref. Eugen Simion, București, 1990; *Autorul e în sală*, București, 1987; *Întâmplări trăite de alții*, București, 1987; *Acceleratorul*, București, 1990; *Un activist al suferinței*, București, 1991; *Tristețea vânzătorului de sticle goale*, cu ilustrații de Florin Pucă, București, 1992; *Țara lui Papură Vodă*, îngr. și pref. Florentin Popescu, București, 1996; *Omul care vine din Buzău*, îngr. și pref. Radu Băieșu, București, 2001; *Teatru*, I–III, îngr. Radu Băieșu, București, 2003–2005.

Repere bibliografice: Stănescu, *Cronici*, 76–82; Constantin, *Prozatori–critici*, 88–92; Iorgulescu, *Rondul*, 128–131; Ungheanu, *Arhipelag*, 147–150; Titel, *Pasiunea*, 130–132; Raicu, *Critica*, 148–152; Ungureanu, *Proză*, 221–223; Raicu, *Practica scrisului*, 268–271; Cristea, *Faptul*, 235–240; Faifer, *Dramaturgia*, 19–30; Dimisianu, *Lecturi*, 191–195; Dobrescu, *Foiletoane*, III, 108–113; Simion, *Scriitori*, III, 415–434; Ungureanu, *Proza rom.*, I, 644–655; Ștefănescu, *Prim-plan*, 183–190; Dimisianu, *Subiecte*, 129–133; Cristea, *A scrie*, 163–167; *Dicț. scriit. rom.*, I, 214–216; Ghițulescu, *Istoria*, 280–285; Manolescu, *Lista*, II, 337–340; Negrici, *Comunism*, *Proza*, 228–230; *Dicț. analitic*, IV, 455–456, 679–680; Elisabeta Lăsconi, *Infamii și aiureli*, ALA, 2004, 742; Gabriel Dimisianu, *Ion Băieșu și grupul de la „Amfiteatru”*, RL, 2005, 41; Ștefănescu, *Istoria*, 812–815; Cătălina Constantinescu, *Ion Băieșu: studiu monografic*, Pitești, 2006; Popa, *Ist. lit.*, II, 899–903; Lucian Chișu, *Ion Băieșu – profil de romancier*, CC, 2012, 9.

E.S.

BĂIEȘU, Nicolae (24.VI.1934, Caracușenii Vechi–Hotin – 7.VI.2015, Chișinău), etnolog. Este fiul Eugeniei (n. Lipceanschi) și al lui Mihail Băieșu, țărani. A absolvit Școala Pedagogică din Soroca (1955) și a urmat Facultatea de Istorie și Filologie a Institutului Pedagogic „Ion Creangă” (1956–1960) și Universitatea de Stat din Chișinău (1960–1961). A obținut titlul de doctor habilitat în 1994 cu teza *Studiu istorico-comparativ al folclorului calendaristic în Republica Moldova și în localitățile românești din Ucraina*. Între 1991 și 2009 a fost șef al secției de studiere a culturii populare (ulterior sectorul de folcloristică) la Institutul de Literatură și Folclor (azi Institutul de Filologie) al Academiei de Științe a Republicii Moldova. Concomitent, este, din 2004, profesor la Catedra de limba și literatura română la Universitatea de Stat din Tiraspol. Colaborează la „Limba și literatura moldovenească” („Revista de lingvistică și știință literară”), „Orizontul”, „Revista de etnografie și folclor”, „Revista de etnologie”, la care e redactor-șef, „Literatura și arta”, „Metaliteratură”, „Destin românesc”, „Academos” ș.a. A participat la elaborarea corpusului *Creația populară moldovenească* (I–XVI, 1975–1983) și la editarea unor culegeri de folclor pe zone. I-au fost acordate mai multe premii, printre care Premiul Dacia (1991), Premiul „Simion Florea Marian” al Academiei Române (1993) pentru culegerea colectivă *Cât îi Maramureșul...*, Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2004) ș.a.

B. este un cercetător complet al folclorului, fiind culegător de teren al literaturii etnofolclorice, îndeosebi al tradițiilor, obiceiurilor, al sărbătorilor și ritualurilor care țin de anumite date din calendarul creștin sau din cel laic, dar în același timp se impune și ca autor de studii temeinice, minuțioase, asupra acestui domeniu, opiniile exprimându-le nu numai în substanțialele introduceri care însoțesc culegerile, ci și în alte studii. Cum remarca Mihail Dolgan, el știe să investigheze, cu „multă perseverență și devoțiune de invidiat”, folclorul „prin prisma contemporaneității”, știe a-l „cerne printr-o exigentă «sită» estetică”, de asemenea pune „mult suflet și har scriitoricesc” în excursurile sale. Abordează și folclorul copiilor, precum și probleme de istorie a folcloristicii din secolele XIX–XX, legate de activitatea lui Gh. Asachi, Teodor Stamati, Ion Creangă, M. Eminescu, Alexie Mateevici, Artur Gorovei, Gheorghe Madan ș.a. Ca specialist în etnofolclor, semnează capitole

în cursuri teoretice și crestomații pentru instituțiile de învățământ universitar.

SCRIERI: *Folclor moldovenesc: Bibliografie (1924–1967)*, Chișinău, 1968; *Folcloristică și folclor* (în colaborare), Chișinău, 1970; *Genuri și specii folclorice* (în colaborare), Chișinău, 1972; *Poezia populară moldovenească a obiceiurilor de Anul Nou*, Chișinău, 1972; *Estetica folclorului moldovenesc* (în colaborare), Chișinău, 1974; *Poezia obiceiurilor calendaristice*, Chișinău, 1975; *Folclorul ritualic și viața*, Chișinău, 1981; *Specii folclorice și realitatea istorică* (în colaborare), Chișinău, 1985; *Sărbători domnești (închinare Maicii Domnului și Mântuitorului)*, I–II, Chișinău, 2004–2007; *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc (1970–1995)* (în colaborare), București, 2006; *Tradiții etnofolclorice ale sărbătorilor de iarnă*, Chișinău, 2008. **Culegeri:** *Ineluș învârtcuș. Folclorul copiilor*, Chișinău, 1969 (în colaborare cu Spiridon Vangheli); *Folclor din părțile Codrilor*, Chișinău, 1973; *Folclorul copiilor*, introd. edit., Chișinău, 1978; *Apă vie. Din comoara folclorului moldovenesc*, Chișinău, 1980 (în colaborare); *Folclor din Bugeac*, Chișinău, 1982; *Folclor din nordul Moldovei*, Chișinău, 1983; *Frumos e la șezătoare*, Chișinău, 1983 (în colaborare); *Comoara fiecărui*, Chișinău, 1984; *Să trăiți, să-nfloriți! Din poezia obiceiurilor calendaristice*, postfața edit., Chișinău, 1984; *Huța, huța cu căruța*, Chișinău, 1985; *Folclor din stepa Bălților*, Chișinău, 1986; *Folclor din câmpia Sorociei*, Chișinău, 1989; *Arici Pogonici. Din folclorul copiilor*, Chișinău, 1990; *Cât îi Maramureșul...*, Chișinău, 1993 (în colaborare); *Folclor din Țara Fagilor*, Chișinău, 1993; *Să trăiți, să înfloriți! Colinde, hăuituri, teatru folcloric*, Chișinău, 1993 (în colaborare cu Sergiu Moraru); *Folclor românesc de la est de Nistru, de Bug, din nordul Caucazului*, I–II, Chișinău, 2007–2009.

Repere bibliografice: Ion Vatamanu, *A vedea cu inima*, Chișinău, 1984, 152–156; Grigore Botezatu, Andrei Hâncu, *Nicolae Băieșu, la 60 de ani*, RLSL, 1994, 4; Tudor Colac, *Un distins folclorist: Nicolae Băieșu. Biobibliografie*, Chișinău, 2004; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 87–88; Grigore Botezatu, *Cercetător al tezaurului etnofolcloric calendaristic*, LA, 2009, 25 iunie; T. Butnaru, *Sărbători și datini creștine*, „Metaliteratură”, 2009, 3–4; Iordan Datcu, *Tradiții din Maramureș*, București, 2009, 197–199; *Dicț. Chișinău*, 36–38. **Gr. B.**

BĂILĂ, Ion (11.IV.1879, Vale, j. Sibiu – 15.XII.1929, București), poet, prozator, gazetar. Este fiul Mariei și al lui Constantin Băilă, preot în satul Vale. Urmează, ca și fratele său Nicolae, viitor actor, liceul german din Sibiu. Debutază în 1887 la „Tribuna” cu un sonet iscălit Delavale, urmat de mai multe epigrame. Câteva poezii îi publică și „Familia” în 1898, an în care de sub tipar iese placheta *Epigrame*, pe a cărei copertă figurează pseudonimul Iulian

Devale. Alta, intitulată *Pe sub arini*, apare în 1901. **B.** colaborează asiduu la „Tribuna literară”, mai ales cu tălmăciri din Goethe și Heine, adunate, în 1902, în volumul *Poeți germani*. În același an i se tipăresc alte două cărți – *Mortua est* și *Cântece*. După ce ziarul arădean își încetează apariția, **B.** pleacă la Viena pentru studii, cărora le sacrifică toate preocupările publicistico-literare. Și le reia în 1908, când devine redactor al revistei „Munca” din Sebeș, în al cărei supliment intitulat „Chindia” iscălește, și cu pseudonimele Delavale, Devale, Ion Vălean, poezii, povestiri, note de drum și scurte piese de teatru. În același oraș, în 1910, edita „după un manuscris găsit” tragedia în versuri *Avel*, care, probabil, îi aparține. Din 1911 este – se pare – redactor la „Românul” din Arad, ziar în care în primii doi ani ai Primului război Mondial publica o suită de poezii inspirate de evenimente, adunate mai târziu în volumul *Zbuciumul Ardealului* (1929). La Arad apare și broșura, cu două „piese pentru debutanți”, intitulată *Pe povârniș. Însurăm pe Victor!* (1916). După Unire **B.** se consacră preponderent ziaristicii. Este redactor la „Românul”, „Dacia Traiană” (Sibiu), „Dacia” (București), „Neamul românesc”, „România nouă” (Chișinău), „Universul literar”, „Adevărul literar și artistic”. Simultan, mai colaborează și la alte periodice. Pentru lucrarea *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul* (1929) redactează capitolul referitor la presa ardeleană.

Relativ bogată, lirica juvenilă a lui **B.** e tributară maeștrilor germani (Goethe, Heine) ori români (Eminescu, Coșbuc). Unele influențe sunt evidente și în poeziile din volumul de maturitate *Zbuciumul Ardealului*, care izbutesc totuși pe alocuri să transpună, în registru epic, experiența tragică a războiului. Dacă încercările dramatice ale lui **B.** nu-și propun decât să antreneze interpreți începători și să moralizeze un public încă nedepins cu teatrul, în schimb cele câteva proze pe care le semnează vădesc reale însușiri de povestitor. Acestea, de altfel, dau valoare și publicisticii lui **B.** de după 1919, situată în mare parte la granița dintre istoriografie și memorialistică. Episoadele istoriei transilvănene dintre 1890 și 1914 sunt relatate cu obiectivitate, dar și cu detalii bogate, iar protagoniștii sunt portretizați sugestiv.

SCRIERI: *Epigrame*, Sibiu, 1898; *Pe sub arini*, Sibiu, 1901; *Mortua est*, Sibiu, 1902; *Cântece*, Sibiu, 1902; *Pe povârniș. Însurăm pe Victor!*, Arad, 1916; *Ardelenii și Basarabia*, București, 1925; *Zbuciumul Ardealului*, București, 1929.

Traduceri: *Poeți germani. Johann W. Goethe, Heinrich Heine*, Sibiu, 1902.

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri*, III, 149–150; Perpessicius, *Opere*, III, 221; Perpessicius, *Dictando divers*, București, 1940, 129–131; Corneliu Dragoman, *Vale*, „Tribuna Sibiului”, 1977, 6318. **V.D.**

BĂILEANU, Gheorghe (18.IV.1901, Iași–10.VII.1975, Iași), prozator. După absolvirea școlii primare „Gh. Asachi” și a Liceului Internat din Iași (1919), **B.**, fiul Elenei Băileanu (n. Mârzescu), profesoară, și al lui Gheorghe Băileanu, profesor de liceu și apoi conferențiar la Universitatea din București, va obține licența în drept (1922), apoi în litere și filosofie (1925) la Universitatea ieșeană. Își susține doctoratul în drept (1926) și funcționează, din același an, ca asistent la Facultatea de Drept din Iași. A fost avocat, înscris în barou, și a făcut parte din administrația Epitropiei „Sf. Spiridon” din Iași, al cărei director general va deveni (1935–1938). În 1938 este judecat pentru tendință de organizare „bolșevică” a Epitropiei, pentru ca în 1951 să compară în fața instanței, acuzat de colaborare cu vechiul regim. Îndepărtat din învățământ, **B.** va lucra, după „reabilitare”, ca muzeograf, contribuind la întemeierea Muzeului de Istorie Clinică Medicală și a Muzeului de Istorie al Moldovei. A fost și custode onorific al Casei Memoriale „M. Kogălniceanu” din Iași. Publică, într-un număr relativ mare de periodice, amintiri, portrete literare, articole de istorie. Debutul literar și-l face în 1939, cu nuvela *Ctitorii de grai bătrân. De la Herța*, în „Viața românească”. Un an mai târziu îi apare în „Însemnări ieșene” povestirea *Pleacă dilijansa*, care va fi inclusă și în volumul *Răzmerița bairamului domnesc* (1943). Sub titlul *Pe urmele lui Vasile Bălțatu la întrecere de halca*, tipărește în „Iașul nou” (1954) o secvență din romanul, lăsat în manuscris, *Volnicii norodului*, care cunoaște două faze intermediare: *Flamura cernită* (1945) și, mai târziu, *Paloșul cel cumplit* (1959). Altă nuvelă, *Înscăunarea lui Ștefan*, apare în „Iașul literar” (1957). Au mai rămas în manuscris *Istoria orașului Iași*, din care redactase câteva sute de pagini, nuvela *Romanța Moldovei* și piesa de teatru *Bonete albe*.

Proza lui **B.**, cu subiecte pseudoistorice, inspirate de studierea documentelor vechi, își îngăduie o tratare destul de dezinhibată a sursei originare. Informația de arhivă se regăsește îndeosebi în selecția detaliilor de ceremonial și de vestimentație.

În pofida unei limbi ușor arhaizante, fantezistă și barocă, acțiunea, condusă cu mână sigură, este dinamică, povestirile sunt concise, lectura agreabilă și antrenantă. Autorul are capacitatea de a reține amănuntul revelator pentru firea personajului, care se definește prin gest și replică, întocmai ca în teatru.

SCRIERI: *Răzmerița bairamului domnesc*, București, 1943.

Repere bibliografice: Gheorghe Băileanu, *Note autobiografice, titluri, lucrări, activitate, jurisprudențe, aprecieri*, Iași, 1939; G.C. Nicolescu, „*Răzmerița bairamului domnesc*”, UVR, 1943, 11; Petru Comarnescu, *Romanțările istorice și juridice ale d-lui Gh. Băileanu*, TIL, 1943, 2173; S. Marin, *O valoroasă retrospectivă istorică*, TR, 1969, 49; Mihai Ursachi, *George Băileanu*, CRC, 1975, 29; Maftai, *Personalități*, III, 38–39. **G.H.-T.**

BĂILEȘTEANU, Fănuș (Ștefan) (21.VII.1947, Sălcuța, j. Dolj – 29.IV.2008, București), critic și istoric literar, editor. Este fiul Floarei (n. Bosa) și al lui Constantin Băileșteanu, țărani; e frate cu prozatorul Jean Băileșteanu. A urmat Liceul „Frații Buzești” din Craiova și a absolvit Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1970). A fost lector la Centrala Cărții (1970–1971), instructor la Direcția Literaturii și Publicațiilor, sectorul Edituri, din Consiliul Culturii și Educației Socialiste (1971–1980), redactor și secretar de redacție la „Manuscriptum” (1980–1989), publicist-comentator la revista „Academica” (1990–1991), redactor responsabil la „Analele Academiei Române” și șef al Biroului de presă al Academiei Române (1991–1994). Din 1994 a fost director adjunct al Bibliotecii Academiei Române.

În anii studenției **B.** colaborează la „Scânteia tineretului”, „Viața studentescă”, „Informația Bucureștiului”. Activitatea de critic literar și-o începe cu o cronică la o carte a lui Nicolae Manolescu, *Contradicția lui Maiorescu*, publicată în revista „Tomis” (1971). S-a impus în primul rând ca exeget și editor al operei lui Mihail Sadoveanu. Împreună cu Cornel Simionescu, elaborează ediția critică *Opere de Mihail Sadoveanu* (I–VIII, 1981–1997), însoțită de un bogat aparat critic, privind receptarea operei sadoveniene de-a lungul timpului. Anterior alcătuisese antologia *Mihail Sadoveanu interpretat de...* (1973) și publicase *Introducere în opera lui Mihail Sadoveanu* (1977). În capitolul intitulat *Cosmos B.* descifrează în opera lui Sadoveanu „un simbolism cosmic inimitabil”, primul element constituindu-l

Soarele. Solaritatea sadoveniană se manifestă pe toate coordonatele existenței umane, de la contemplarea astrului până la răsfângerea razelor lui în cele mai tainice unghere ale minții și sufletului omenesc. Pe de altă parte, spațiul și timpul sunt considerate categorii permanente și dominante în opera sadoveniană. Există, astfel, un spațiu real și unul magic, imaginar, având, ca și la Lucian Blaga, „o matrice mioritică”, dar deosebindu-se prin aceea că termenii săi extremi nu sunt dealul și valea, ci muntele și abisul, câmpia și marea. Personajele sadoveniene, mai ales bătrânii, purtători ai unei îndelungate experiențe empirice, ajung la o înțelegere a cosmosului, a tainelor universului, a spațiului și timpului prin simbolistica semnelor. În comentarea literaturii române contemporane, **B.** s-a dovedit un critic cu egale disponibilități interpretative pentru poezie și proză. În volumul *Abside* (1979) semnează profiluri ale unor poeți precum Al. Andrițoiu, Ana Blandiana, Vasile Nicolescu, Aurel Rău, Marin Sorescu, Nichita Stănescu. O primă tentativă monografică asupra poeziei lui Nichita Stănescu realizează în eseu *Poeta ludens* (1979). Prozatori contemporani ca Marin Preda, Eugen Barbu, Paul Anghel, Constantin Țoiu, Francisc Păcurariu sunt prezentați în volumul *Refracții* (1980), pe când Geo Bogza, Laurențiu Fulga, Ion Lăncrănjan ș.a., alături de clasicii Liviu Rebreanu, Jean Bart, sunt comentați în paginile din *Aorist* (1988). Revenind la poezie, **B.** consacră două încercări monografice lui Grigore Vieru (1995) și lui Marin Sorescu (1998). Alte comentarii – nedepășind plafonul unui diletantism altfel bine intenționat – sunt reunite în *Eseuri* (1982), *Personalități culturale românești din străinătate. Dicționar* (1999), *Fețele rostirii* (2002), *Interludii* (2008) și *Vitralii* (2010).

SCRIERI: *Introducere în opera lui Mihail Sadoveanu*, București, 1977; ed. 2, Craiova, 2001; *Abside*, București, 1979; *Poeta ludens*, București, 1979; *Refracții*, București, 1980; *Eseuri*, București, 1982; *Aorist*, București, 1988; *Grigore Vieru*, București, 1995; *Marin Sorescu*, București, 1998, ed. Craiova, 2006; *Personalități culturale românești*, îngr. Matei Albastru, București, 1998; *Personalități culturale românești din străinătate. Dicționar*, București, 1999; ed. (Români celebri din străinătate), București, 2005; *Fețele rostirii*, București, 2002; *Nihil Sine Deo sau Cruciada literară a ecumenistului Constantin Virgil Gheorghiu*, Craiova, 2005; *Eseuri*, Craiova, 2007; *Interludii*, pref. Jean Băileșteanu, Craiova, 2008; *Vitralii*, Craiova, 2010. **Antologii:** *Mihail Sadoveanu interpretat de...*, pref. edit., București, 1973; *Alexandru Macedonski interpretat de...*, pref. edit., București, 1975; Al. Mironescu, *Calea*

în adevărul vieții. Publicistică, introd. Virgil Cândea, București, 2005. **Ediții:** Mihail Sadoveanu, *Opere*, I–VIII, introd. Constantin Ciopraga, București, 1981–1997 (în colaborare cu Cornel Simionescu).

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, [Fănuș Băileșteanu], RL, 1974, 6, 7, 1976, 38; Lucian Raicu, *Mitul iubirii și al genezei*, RL, 1974, 47; Mircea Iorgulescu, *Comentarii despre Macedonski*, RL, 1975, 42; Mircea Scarlat, „Introducere în opera lui Mihail Sadoveanu”, RL, 1977, 18; Mihai Dinu Gheorghiu, „*Abside*”, CL, 1980, 5; Nicolae Bârna, „*Abside*”, RL, 1980, 32; Nicolae Mecu, „*Abside*”, RITL, 1980, 3; Șerban Cioculescu, *Mihail Sadoveanu, „Opere”*, MS, 1982, 4; Ion Buzași, „*Grigore Vieru*”, TR, 1995, 14; *Dicț. scriit. rom.*, I, 216–217; Cimpoi, *Critice*, VIII, 119–124; Fănuș Băileșteanu (1947–2008), îngr. Hermina Băileșteanu, Craiova, 2009. **T. V.**

BĂILEȘTEANU, Jean (13.II.1951, Sălcuța, j. Dolj), prozator. Este fiul Floarei (n. Bosa) și al lui Constantin Băileșteanu, țărani; e frate cu Fănuș Băileșteanu. După absolvirea Liceului „Frații Buzești” din Craiova (1971), lucrează ca bibliotecar la Biblioteca Județeană Dolj. Colaborează la „Ramuri”, „Înainte”, „Steaua”, „Luceafărul”, „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»”, „Cuvântul libertății”, „Independentul”, „Meridian”, „Argeș”, „Gorjanul” ș.a. După 1989 înființează editurile Cartea Nouă și MJM, este directorul revistei de cultură „Autograf MJM” din Craiova, editată din 2005.

B. debutează cu volumul de povestiri *Clopotul viselor* (1975), urmat de alte culegeri de proză scurtă: *Dealul lupului* (1978), *Poveștile de fiecare zi* (1982), *Povestiri de pe Desnățui* (1988), *Nunta lui Petre* (2002), *Bolnav de carnaval* (2003), *În drum spre casă* (2003), încercări izbutite de a ilustra genul scurt. Între acestea se intercalează un roman, *Drum în tăcere* (1987), anunțat ca începutul unui ciclu proiectat în cinci volume. Ediția a doua din acest prim volum, completată cu pasaje cenzurate, apare în 1990; apoi, împreună cu al doilea volum, în 1997. Aici prozatorul descrie „drumul în tăcere” al țăranului care traversează istoria, de la „noi vrem pământ...” până la întoarcerea pământului la țăran sau a țăranului la pământ. Este o istorie tristă, pe care țăranul și-a asumat-o de la ideea rebreniană a iubirii de pământ până la depozedarea sa prin colectivizare. Stilul e marcat de oralitate și pigmentat de note umoristice. Problematika țărănească abordată în acest roman (iar mai înainte în povestiri) este reluată în *Sfântul drac sau Judecata de...*

acum (1999). Acest roman al lui **B.** este, pe de o parte, o monografie a satului oltenesc și a limbajului specific, pus în valoare și de Marin Sorescu în *La Liliiec*; pe de altă parte, o reluare a tipului de colocviu țărănesc de la „poiana lui Iocan” al lui Marin Preda, purtat aici pe marginea șanțului sau la MAT-ul din sat. Un „decameron” în care mai multe personaje spun povești, despre ei și despre alții. Tonul este însă naturalist, rebrenian, cu bătaii, răzbunări, omoruri, închisori, o atmosferă crudă, neidealizată. O excepție de la tema țărănească se află în romanul *Geniul și închipuirea* (1997), care tratează tema creatorului de geniu, văzut ca o „pendulare dramatică” între aspirație și eșec, împlinire și ratăre. În centru se află două personaje. Primul este un tânăr de 22 de ani, boem și cam libertin, care nu izbuteste să-și treacă examenul de admitere la facultate, ceea ce nici nu dorește cu adevărat, întrucât pasiunea lui este arta, poezia. Îndrăgostit de doctorița din sat, vrea s-o cucerească, dar în final femeia îl părăsește pentru altul. Celălalt e un profesor de matematică la Craiova, captivat și el de literatură, dar cu un destin ciudat. El întâlnește un personaj malefic, un fel de vrăjitor practicând chiromanția, spiritismul, ba chiar magia neagră și care vrea să-l convertească la satanism. Ambii prieteni, poetul și profesorul, obsedați de ideea geniului, poartă discuții îndelungate la temă. Publicat anterior, în 1989, romanul *Goana* întregeste saga dialectală și tematică a satului oltenesc din preajma celui de-al Doilea Război Mondial. Țăranul de aici, instinctual, este într-o continuă goană după avere, dar și după cele sfinte (spre Maglavit). Structurat în șapte capitole după numele celor șapte zile ale săptămânii, *Goana* restituie o lume rustică oltenească autentică, „prezintă o umanitate cum n-a mai cunoscut literatura română, o selecție negativizată poate pentru a ilustra înrăirea lumii la care se referă textul biblic” (Marian Popa). Plecând de la titlul cărții lui Marin Preda, **B.** scrie *Viața ca o... paradă* (2010), o lucrare eseistică, „un jurnal de scriitor sub dictatură”, cum sună subtitlul, unde își consemnează opiniile despre cărți și autori, relațiile cu vechiul regim, dar unde se află și o culegere de tablete pentru emisiunea „Un gând pe săptămână”, susținută la Radio Craiova, ori confesiuni despre perioada postdecembristă.

SCRIERI: *Clopotul viselor*, Craiova, 1975; *Dealul lupului*, Craiova, 1978; *Poveștile de fiecare zi*, București, 1982; *Drum în tăcere*, Craiova, 1987; ed. 2, I–II, Craiova, 1997; *Povestiri de pe Desnățui*, Craiova, 1988; *Goana*, București,

1989; ed. 2, Craiova, 2001; *Geniul și închipuirea*, Craiova, 1997; *Sfântul drac sau Judecata de... acum*, pref. Tudor Nedelcea, Craiova, 1999; *Nunta lui Petre*, pref. Marian Barbu, Craiova, 2002; *Bolnav de carnaval*, Craiova, 2003; *În drum spre casă*, Craiova, 2003; *Viața ca o... paradă*, Craiova, 2010.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, II, 145–147; Firan, *Profiluri*, I, 99–100; Popa, *Clasici*, 112–115; Ulici, *Lit. rom.*, I, 419–420; Constantin Dumitrache, *Plăcerea vorbeii*, LCE, 1999, 34; Marian Barbu, *Trăind printre cărți*, II, Craiova, 2002, 118–123; Vasile, *Proza*, 25–29; Tudor Nedelcea, *Interferențe spirituale*, Craiova, 2002, 488–496; Dumitru Bădescu, *Cronici literare*, București, 2007, 17–35; Popa, *Ist. lit.*, II, 752–753; *Dicționarul bibliografic al membrilor USR, Filiala Craiova*, Craiova, 2010, 31–33. **M.Vs., T.N.**

BĂJENARU, Grigore (13.II.1907, Brătulești-Cocioc, azi Periș, j. Ilfov – 5.II.1986, București), prozator. Este fiul Anei (n. Grigoriade) și al lui Ion Popescu-Băjenaru, institutor, publicist și autor de manuale școlare. **B.** încheie cursul primar la o școală din Ghencea, în București; frecventează apoi Liceul „Gh. Lazăr” (1918–1926). Obține licența în filosofie și litere (în 1930) și doctoratul în literatură română și estetică, sub îndrumarea lui Mihail Dragomirescu (1938), cu o lucrare despre proza lui B. Delavrancea. În căutarea unei catedre stabile, peregrinează după absolvire prin câteva școli de stat (serale, de ucenici) sau colegii particulare din București, ulterior schimbând profesia de dascăl cu slujbe administrative (la Primăria Capitalei, Observatorul Astronomic Popular, Pinacoteca Municipală). Debuta, ca elev, în „Lumea copiilor” din 1923, în anul următor imprimând și o primă carte, *Din țara basmelor*, în „regia” părintelui său. Perseverează în direcția aleasă, nu peste mult e regăsit semnând (uneori și în varianta Gr. Popescu-Băjenaru) versuri și dialoguri cu povață la vedere, istorioare alegorice, snoave, „feerii”, tot mai prezent în atractivele reviste interbelice pentru cei mici: „Dimineața copiilor”, „Universul copiilor”, „Lumina copiilor”. A mai colaborat la „Universul”, „Convorbiri literare”, dar și la foi modeste, ca „Opaițul satelor”, la calendare și diverse almanahuri. Câteva încercări de istorie literară se apleacă, de preferință, spre clasici: *Un plagiat ardelesc după romanul „Ciocoi vechi și noi” al lui N. Filimon* (1932), *Schițele și nuvelele lui Delavrancea* (1939), *Delavrancea. Omul și opera și Eminescu, dramaturg* (ambele din 1940).

Povestitor „născut”, tânărul debutant este alert, spontan, în cele dintâi „scene” și rememorări de consemnat (*Teatrul lui Buzilă, În nopțile sfinte, Bonurile lui Ali*); farse nevinovate, negocieri și „detronări” istețe, revanșe între combatanți ștregari și ageri, cu sare și piper la purtător, sunt petrecute cu privire tandră, candorile vârstei „neștiutoare” trec în prim-plan, chiar dacă în fundal apasă, undeva aproape, umbra frontului (tatăl e la război, copiii așteaptă ziua „de leafă” ca pe o sărbătoare, din panoplia clasei priveghează faimoasa „Usturica”, o replică naivă – citadină – la amintirile „humuleșteanului”). **B.** cultivă tot mai dezinvolt, apoi, un aliaj de haz senin, bonom, vervă surâzătoare ori ironie subversivă ca revers, un gen de evocare, agreabil, ce-i va atrage cititori fideli. Cartea ce îi aduce recunoașterea e *Cișmigiu et Comp.* (1942), o odisee de licean simpatic, șturlubatic premiant, aplaudat ori, după caz, temut între rivalii „lăzăriști”, irezistibil umorist și mim. Amestec de lirism și de umor, de stil colocvial și anecdotică spumoasă, „romanul”, bestseller pentru câteva promoții de adolescenți postbelici, a continuat să fie editat (1946, 1968, 1978 ș.u.), s-a bucurat și de o versiune în maghiară (datorată lui Szilveszter László), ca în sfârșit să fie „redescoperit” și confruntat cu așteptarea altui cititor, grație mai recentelor reeditări din anii '90 și 2000. Cu notorietatea câștigată și fără sentimentul unei veritabile „rupturi”, **B.** se arată atașat pe mai departe literaturii cu substrat educativ; ispita de a reveni în peisajul publicistic la jumătatea veacului trecut, în paginile noilor colecții și antologii pentru copii („Licurici”, „Luminița”, magazinul „Roza vânturilor”) e părăsită însă în curând. Efortul scriitorului, în schimb, este vizibil îndreptat de-acum către volumele ce se succedă la Editura Tineretului un timp, apoi, constant, la edituri ca Ion Creangă, Sport-Turism și alte câteva, anticipând o conlucrare de durată; „biblioteca” sa de autor, laborios, tenace, sporește astfel, în deceniile care vin, cu un apreciabil număr de culegeri îngemănând povești, legende, basme, cu titlu totdeauna sugestiv, promițător – *Orologiul împăratului* (1957), *Vârful cu dor* (1973), *Grădina înțelepților* (1975) ș.a.); parabole cu miez și tâlc ascuns sub vâlul judecății solomonice, „isprăvi” moralizând discret, călăuzind eroi virtuoși și temerari pe drumuri inițiatice, dar și o seamă de narații ample, cu pretext istoric – se întrevede un proiect destinat eposului vitejesc în *Banul Mărăcine* (I–II, 1967), *Inelul lui Dragoș-Vodă*

(I–II, 1968), *Taina lui Mircea-Voievod* (1970), *Spătarul Coman de Suceava* (1977), *Mărețul rege Burebista* (1980) –, unde accentul cade îndeobște pe latura spectaculară: suspans, culoare locală, aventuri picarești, șabloane, stereotipii, menite să „complice” și să agrementeze intriga întru captarea publicului favorit. Ucenicind în umbra măștrilor recunoscuți ai genului (H. Sienkiewicz, Al. Dumas, M. Sadoveanu), **B.**, artizanul, tinde să împace propria aptitudine fabulatorie cu exigențele documentare, de unde abundența, fastidioasă pe alocuri, a detaliilor, ce risipește din „magia” povestirii. Îndatorat „tradiției orale”, nu uită, altfel, să-și declare stirpea și să-și cultive precursorii (în *Ispirescu, împăratul basmelor*, 1983). Pe urma altor prețuiți basmuitori (N. Filimon, I.C. Fundescu, N.I. Dumitrașcu sau N.D. Popescu, toți cu variante la *Fata din dafin*), va izbuti notabile remake-uri, recuperând embleme, măști (extrem de „productivă” cea a cheșului), integrând sursele, triind motive diverse ca factură și tipologie. Umorul blajin reanimă, în fine, în *Mici povestiri despre oameni mari* (1981), anecdotică instructiv-cordială, verba păstoasă, duhul boem și destins al unui București de odinioară: lume pestriță, cafenele, simigierii (a lui „Kir Sotir”, „la Agop”, în Calea Moșilor), instigații cu faimă și oameni „cari au fost”, agitația de o clipă a urbei, ambianța balcanică. Trecerea timpului pune surdina, atenuând din exuberanțele comice, în *Bună dimineața, băieți!* (1972), unde disputa ingenuă clasă–catedră e un ecou târziu din *Cișmigiu et Comp.*

SCRIERI: *Din țara basmelor*, București [1924]; *Un plagiat ardelenesc după romanul „Ciocoi vechi și noi” al lui N. Filimon*, București, 1932; *Schițele și nuvelele lui Delavrancea*, București, 1939; *Delavrancea. Omul și opera*, București, 1940; *Eminescu, dramaturg*, București, 1940; *Cișmigiu et Comp.*, București, 1942; ed. (*Cișmigiu et Comp. Bună dimineața, băieți!*), pref. Paul Cernat, București, 2009; *Mintea și norocul*, București, 1943; *Hora anotimpurilor*, București, 1945; *Cu trenul*, București, 1947; *Cei trei ștregari*, București, 1947; *Ocupațiile micuților*, București, 1947; *Comoara*, București, 1952; *Orologiul împăratului*, București, 1957; *Banul Mărăcine*, I–II, București, 1967; *Cerbii lui Mihai-Vodă*, București, 1968; *Inelul lui Dragoș-Vodă*, I–II, București, 1968; *Taina lui Mircea-Voievod*, București, 1970; *Bună dimineața, băieți!*, București, 1972; *Vârful cu dor*, București, 1973; *Grădina înțelepților*, București, 1975; *Spătarul Coman de Suceava*, București, 1977; *Piatra Craiului*, București, 1978; *Mărețul rege Burebista*, București, 1980; *Mici*

povestiri despre oameni mari, București, 1981; *Fata din dafin*, București, 1982; *Ispirescu, împăratul basmelor*, București, 1983; *Povestiri de vitejie*, București, 1984; *Nouă basme vesele pentru toate vârstele*, București, 1989; *Balsam de Canada*, Ploiești, 2005.

Repere bibliografice: „*Cișmigiul et Comp.*”, UVR, 1942, 50; FN. Gheorghiță-Grădiștean, „*Cișmigiul et Comp.*”, „Acțiunea”, 1943, 700; Octav Șuluțiu, „*Cișmigiul et Co[mp.]*”, „Apărarea”, 1947, 31; Bucur, *Istoriografia*, 361; Viniciu Gafița, *Bibliografie de literatură pentru copii*, București, 1979, 73–74; Grigore Băjenaru, *Cum am scris „Cișmigiul et Comp.”*, în *O vatră de lumină (1860–1980)*, îngr. și pref. Tudor Oprea, București, 1981, 152–153; [Grigore Băjenaru], ADLTR, B-99, B-106, B-107, B-109; Căndroveanu, *Lit. rom.*, 113–116; *Dicț. scriit. rom.*, III, 847–849; Victoria Dragu Dimitriu, *Povești ale doamnelor din București*, București, 2004, 260–266; Ion Bălu, *Un roman de Grigore Băjenaru*, RL, 2006, 1.

R.Ș.

BĂLAJ, Teofil (6.VII.1937, Sfântu Gheorghe – 26.VI.2001, București), poet, eseist. Este fiul Lucreției (n. Dan) și al lui Teofil Bălaj, muncitor CFR; prenumele primite la naștere și înscrise în documentele de identitate sunt Teofil Tiberiu. Ca elev, debutează foarte precoce în presă, în 1949, la doisprezece ani, cu o poezie ocazională în revista „Pionierul”. Urmează Facultatea de Filologie–Istorie–Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, secția română–istorie, absolvind în 1959. Din 1958, încă student, intră corector la ziarul „Făclia” din Cluj, iar în 1959 devine șef al secției culturale la același ziar. Din 1961 e funcționar în Ministerul Afacerilor Externe. În 1963 obține gradul diplomatic de atașat; devine diplomat de carieră, cu însărcinări privind domeniul cultural. Funcționează ca atașat cultural al Ambasadei României la Paris (1966–1970), ulterior având și alte funcții. Debutul editorial, ca poet, are loc în 1968 cu volumul *Fructul oprit*.

Poezia lui **B.** urmează tradițiile lirice ardelene (Andrei Mureșanu, George Coșbuc, Emil Isac) și unele sugestii oferite de modernismul secolului al XX-lea. Poemele din *Fructul oprit* atestă un demers liric discret, meditativ, recurgând la descripția unor stări colorate afectiv de vagi neliniști sau de satisfacții neeuforice. De regulă succinte, textele sunt deseori salvate în extremis de platitudine prin menținerea unui miez inefabil (semnalat uneori printr-o difuză „poantă” concluzivă) și prin decența rostirii. Poetul schițează adesea mici soliloquii pe teme morale, cochetează fără exagerare cu tonul gnomic. Tabloul general e al unei cronici a

înțelepciunii eului liric prin acomodare cu contingentul. Peisagistica lăuntrică și cea exterioară intră în comunicare și reverberează în același registru, îndeobște fără picturalitate. Se rețin câteva crochiuri „de voiaj”, ocazionale, cu subiect lutețian sau, mai larg, galic, tributare întrucâtva unui anumit „exotism” cultural convențional (*Luteția dezbrăcată, Din Turnul Eiffel, Pădurea de la Barbizon, Amurg breton* ș.a.), precum și câteva „cărți poștale” bucolice, agreabile. Arsenalul lexical, imagistic și prozodic este cel curent în epocă, metaforele sunt câteodată ingenioase, dar nu frapante prin originalitate, stilul e lipsit de stridențe, dar și de vigoare. În *Schimbarea la față* (1970) poetul rămâne consecvent viziunii și manierei acreditate anterior. Gânduri răzlețe sunt caligrafiate în scurte poeme. Spațiul rural este evocat cu autenticitate specială, cu mici accente „ardelenești”, ici și colo prin câte o imagine, aducând aminte de Lucian Blaga, cu referire la un fond ancestral, însă fără recurs la fabulos și mit. Eul poetic poate încerca melancolii, dispoziții nostalgice, angoase controlate (*Într-o seară, un tren* propune o stoică meditație asupra morții), dar e structural stenic, optimist, împăcat, în esență, cu existența. Rostirea rămâne discretă, neenergică, cuviincioasă în toate accepțiunile termenului. *Inima cuvintelor* (1979) reia, masiv, poeme din volumele anterioare, adăugând câteva, puține, piese noi. Poetul cultivă mai accentuat, dar și foarte convențional mândria patriotică și se simte dator să se arate preocupat de devenirea țării. *Cântec de mai* (1989) cuprinde compuneri versificate conform consemnurilor propagandistice ale oficialităților momentului (glorificarea și mitificarea Partidului Comunist, cultul personalității lui Nicolae Ceaușescu), în fapt fără interes estetic. Convorbiri, interviuri și declarații ale unor personalități artistice sau culturale, consemnate în spațiu parizian și prevăzute cu mici introduceri eseistice, eventual asociate în lumina unor idei comune și comentate cu sagacitate (și cu o grijă specială pentru „buna opinie” a mediilor intelectuale franceze despre identitatea culturală românească) sunt adunate în *Autografe pariziene* (1972), alături de eseuri sau încercări de reportaj literar. Poezie pentru copii se află în *Carte de citire*. Alte titluri aparțin, în esență, literaturii de informare turistică (monografii, albume): *România se prezintă* (apărută în mai multe limbi, 1972); *Franța* (1976) ș.a. **B.** are o participare la lucrarea colectivă

Diplomația română în slujba independenței (1977). Pagini de jurnal i-au fost publicate în 1996, sub titlul *Secunda câștigată*.

SCRIERI: *Fructul oprit*, București, 1968; *Schimbarea la față*, București, 1970; *Autografe pariziene*, Cluj, 1972; *România se prezintă*, București, 1972; *Franța*, București, 1976; *Inima cuvintelor*, Cluj-Napoca, 1979; *Carte de citire*, București, 1983; *Cântec de mai*, București, 1989; *Secunda câștigată*, București, 1996.

Repere bibliografice: Aurel Martin, „*Fructul oprit*”, RMB, 1969, 7545; Petru M. Haș, „*Fructul oprit*”, ST, 1969, 1; Ion Lungu, „*Fructul oprit*”, TR, 1969, 15; Dumitru Micu, „*Fructul oprit*”, RL, 1969, 16; Ilie Constantin, „*Schimbarea la față*”, RL, 1970, 43; Adrian Popescu, „*Autografe pariziene*”, ST, 1972, 23; M.C. Runcanu, „*România se prezintă*”, TR, 1973, 1. **N.Br.**

BĂLAN, Eugen (21.X.1904, Focșani – 4.IV.1968, București), prozator. Este fiul Annei și al lui Ioan Ballan, maior, căzut în luptele de la Turtucaia. **B.** urmează Liceul Militar din Craiova, după care se înscrie la Facultatea de Științe, secția de matematică, la Universitatea din București, pe care o părăsește pentru a trece la Școala Politehnică, unde își ia licența. În 1940 va absolvi și Facultatea de Drept. Exerțită numeroase ocupații: director la Imprimeria Centrală, profesor de matematică, economist, vameș, consilier tehnic, proiectant. Deși publică, în 1937 și 1939, iscăbind Eugen Ballan, două remarcabile eseuri în revista „*Arta și tehnica grafică*”, totuși apariția romanului *Într-o duminică de august* (1941) constituie o mare surpriză pentru critica momentului. Războiul și, apoi, alte cauze l-au făcut pe autor să abandoneze literatura până în 1965. Câteva schițe și o nuvelă sunt publicate postum, în volumul *Exerciții* (1970).

Ocupându-se de carte ca fenomen sociocultural, eseurile *Între arta și tehnica grafică* și *Impresionism grafic* relevă o inteligență vie, subtilă și o deosebită capacitate de expresie. **B.** își manifestă aici, de asemenea, admirația pentru Marcel Proust, motivată de voința acestuia de a-și clădi opera ca o catedrală, până în cele mai mici detalii, de perfecta concordanță între principiul de construcție și forma scriiturii. Faptul că Thomas Mann este pomenit chiar în romanul *Într-o duminică de august*, că titlul amintește, probabil voit, de un capitol din *Patul lui Procust* al lui Camil Petrescu și că limitarea timpului narațiunii la o singură zi pare să fi fost sugerată de *Ulysses* al lui James Joyce dovedește că autorul se familiarizase și cu alte formule

moderne ale genului. Astfel, era de așteptat ca *Într-o duminică de august* să se structureze ca un roman psihologic, care își propune să transcrie din interior, făcând să coincidă naratorul și personajul, fluxul conștiinței în răstimpul dintre o trezire și intrarea în somnul nocturn, răstimp în care se inserează, prin mecanismul memoriei involuntare, numeroase fragmente de trecut. Valoarea romanului lui **B.** este dată de calitatea eului care se introspectează, de amplitudinea și insolitul trăirilor, de capacitatea de a le menține în centrul atenției. Istoria „duminecii de august” nu este astfel istoria unei zile banale, ci a uneia în care se produce în sinele naratorului-personaj o adevărată revoluție, căci hotărârea de a scrie un roman nu înseamnă numai revelarea unei disponibilități artistice latente, ci și recuperarea unui spirit activ, dinamic în fața existenței. În stadiul inițial protagonistul se apropia de tipologia inadaptatului intelectual, capabil, prin structură, să se analizeze cu precizie, să-i descifreze după indicii minime pe ceilalți și să abstragă generalul dintr-un comportament individual. Dar la el luciditatea se împletește enigmatic cu o stare de semiconștiință, de confuzie, generată numai de gândul propriei neputințe în fața nevoilor de zi cu zi. De aici, dependența de alții, neîncrederea în sine, dezabuzarea, abulia și, ca un corolar, amoralismul, manifestat mai ales în plan erotic, el cucerind femeile cu vorba sa misterioasă, poetică, poate și cu felul său de a fi neajutorat, dar tratându-le fie ca un juisor impenitent, fie ca un seducător îndrăgostit de gratuitatea jocului. Altul este cazul Corinei, fiica unor burghezi respectabili, căreia, din cauza unor inhibiții secrete, a unor tabuuri fabricate de propria sa imaginație, mult timp nu poate să-i comunice sentimentele pe care le nutrește. „Dumineca de august” va fi ziua unei bruște mărturisiri, ziua când îi face declarația de dragoste, una dintre cele mai frumoase pagini ale romanului, la crearea căreia au colaborat, după cum spune chiar naratorul, Hans Castorp și Maurice Schwolbe. Prea târzie, căci fata acceptase o altă cerere în căsătorie, mărturisirea îl eliberează pe narator de o obsesie și marchează începutul unei modificări lăuntrice. Renunțând la prejudecăți, el se îndreaptă spre o altă femeie, fostă cântăreață de bar, de o mare frumusețe fizică și morală, alături de care îi va fi posibil să parcurgă drumul cunoașterii de sine și, totodată, spre straturile ascunse ale poeziei, spre creație. În relatarea acestei transformări nu intervine nimic

forțat, totul decurgând firesc din premisele date. Observații pătrunzătoare fixează finele deplasări ale cugetului, așa cum altele reușesc să surprindă esența unui comportament într-o formulă memorabilă. Maxima și aforismul, la care autorul accede prin structură sufletească, precum și ironia și autoironia au rolul de a eluda ceva din brutalitatea examinării semenilor sau a autoexpunerii prea directe. Într-un stil în care fraza se mlădiază după întortocherile gândului, iar comparațiile, aproape singura figură de stil folosită, sunt în genere scânteietoare, supără doar recursul excesiv la paradox. În dialoguri, puține la număr, replica e promptă, uneori prea promptă pentru a nu avea o tentă de automatism. Reușita romanului i-a făcut pe unii critici să-i prevadă lui **B.** o strălucită carieră literară, dar, poate și din cauza împrejurărilor de după al Doilea Război Mondial, el a rămas autorul unei singure cărți. Prozele publicate postum, în *Exerciții*, relevă aceleași însușiri de observator al lumii exterioare și interioare, având totuși un pronunțat caracter de încercări nefinisate. Excepție face cea mai amplă dintre ele, care propune o „continuare” a scrierii lui Mateiu I. Caragiale *Sub pecetea tainei*, fiind reușită ca rezolvare epică a enigmei, dar fără vraja scrisului matein. Alături de *Ambigen* de Octav Șuluțiu, de *Interior* de C. Fântâneru și de alte câteva cărți, *Într-o duminică de august* a contribuit la revitalizarea romanului psihologic în deceniul al patrulea și începutul celui de al cincilea din secolul trecut.

SCRIERI: *Într-o duminică de august*, București, 1941; ed. îngr. și postfață Mariana Vartic, Cluj-Napoca, 1991; *Exerciții*, postfață Lucian Cursaru, București, 1970.

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, „*Într-o duminică de august*”, VRA, 1941, 601; Cioculescu, *Aspecte*, 434–435; C. Fântâneru, „*Într-o duminică de august*”, UVR, 1941, 28; Perpessicius, *Opere*, IX, 189–194; Octav Șuluțiu, „*Într-o duminică de august*”, G, 1941, 7; I. E. Torouțiu, „*Într-o duminică de august*”, CL, 1941, 8–10; Ștefan Popescu, *Critice*, I, București, 1947, 133–141; Streinu, *Pagini*, V, 283–284; Piru, *Panorama*, 371; Dana Dumitriu, „*Exerciții*”, RL, 1970, 28; Zăciu, *Lancea*, 122–128; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, 92–98; Ion Simuț, *Trei reeditări*, RL, 1992, 2; Irina Petraș, „*Într-o duminică de august*”, TR, 1992, 13; *Dicț. scriit. rom.*, I, 217–219. **V.D.**

BĂLAN, George (11.III.1929, Turnu Măgurele), eseist. Este fiul Margaretei (n. Petrovici) și al medicului militar Ilie Bălan. După ce urmează Conservatorul din București (1950–1955), devine asistent (1955–1957) la Catedra de estetică, apoi

face aspirantura în estetică muzicală la Moscova (1957–1961). Lector (1961–1975) la aceeași catedră, va funcționa în această calitate și la Catedra de estetică a Facultății de Teologie din Sibiu (1975–1977), unde urmasse și cursuri (1968–1970). A fost redactor muzical la „Contemporanul” (1951–1957, 1961–1963). A colaborat și la „Muzica”, „Actualitatea muzicală”, „Gazeta literară”, „Tribuna”, „Flacăra”, „Cercetări filosofice”, „Lupta de clasă”, „Secolul 20”, „Luceafărul”, „Revue roumaine” ș.a. Important animator al vieții muzicale din București, a ținut mai multe conferințe la Ateneu (1973–1977), care s-au bucurat de o anume notorietate. În 1977 s-a stabilit la München, apoi la Sankt Peter, în Pădurea Neagră, unde a fondat Societatea Internațională Musicosophia (mișcare estetică în tehnica și arta ascultării conștiente a muzicii).

Impresionanta eseistică a lui **B.**, miile de pagini de prezentare a unor momente și figuri din istoria muzicii, însumând aproape o bibliotecă, scrise nu numai cu o deplină stăpânire a domeniului, ci și cu anume frazare atașantă, au fost apreciate și au contribuit la apropierea cititorilor de acest spațiu al culturii. „Chiar dacă volumele lui George Bălan «mustesc» la tot pasul de contradicții care descumpănesc cititorii și mai ales pe analiștii greu de convins să accepte punctele sale de vedere ideologic, filosofic, teologic, estetic, totuși scrisul lui muzicologic se impune prin subtilitatea și finețea nuanțelor, care împrumută demersului autorului o culoare personală, inconfundabilă” (Viorel Cosma). Apărut după aproape treizeci de ani de când **B.** l-a scris, volumul *În dialog cu Emil Cioran* (1996) are meritul – și acesta este cel mai important atu al său – de a fi fost, în anii '60, o primă încercare de reabilitare a filosofului într-o epocă în care acest subiect stârnea scandal. Cu deosebire două capitole rețin atenția. Primul, *Emil Cioran și românii, românii și Emil Cioran*, este, de fapt, o anchetă care ia în discuție receptarea în perioada de după război. Un studiu-document care strânge laolaltă, în urma unei informări serioase, toate datele despre campania dusă împotriva lui Cioran între 1959 și 1962, câteva nume mari, Lucian Blaga ori Nichifor Crainic, fiind invocate aici în spiritul adevărului. Al doilea capitol, *Schimbarea la față a României*, propune o imagine a spațiului spiritual românesc în care sunt puse față în față gândirea lui Blaga și a lui Cioran. În ansamblu, demersul eșuează însă într-un descriptivism obositor și monotonic. Tonul este exagerat,

patetic, poate și ca reacție la un moment ostil culturii: scrisă în anii '60, cartea practică un demers de identificare aproape totală cu autorul cercetat. Și în amplul studiu *Nebănuitul Eminescu*, publicat în 1984, dar scris cu zece ani înainte, tonalitatea encomiastică își atinge limitele, căci poetul devine eroul călăuzitor și mântuitor al patriei (capitolele *Calea-ntoarsă sau Inițierea în înțelepciunea călăuzitoare spre obârșii sau Biruitor, în Patrie sau Despre contemplările supreme*). După ce analizează critic istoria exegezei eminesciene – **B.** este supărat mai ales pe G. Călinescu (pe care îl socotește profanator, monografia sa fiind calificată ca o „monumentală eroare de gândire”) –, autorul încearcă să capteze esența poetului identificându-l ba cu un inițiat, ba cu Făt-Frumos, ba cu un rege, ba cu un împărat, ba cu un dac, ba cu un arab etc. Eminescu i se înfățișează ca sfântul național al românilor: „Pentru români, Mihai Eminescu este sfânt, deoarece el a trăit cea mai sfântă dorință de a risipi negurile neștiinței spirituale”, iar poezia acestuia „se adresează nu numai percepției intelectual-estetice, ci ființei spiritual-sufletești în totalitatea ei, a cărei nevoie de certitudine și de absolut o satisface cu prisosință”. În *Emil Cioran – luciditatea eliberatoare?* (2009), carte apărută inițial în Franța, în 2003, **B.** schițează un portret al filosofului și urmărește apoi analitic itinerarul spiritual al acestuia în două capitole consistente: *Țăranul din Carpați* și *Ermitul din Paris*. Trilogia *Iubirea prihănită*, alcătuită din *Iubirea interzisă* (2001), *Celălalt Eros* (2001) și *Homofobia* (2004), este prima istorie culturală românească dedicată homosexualității, cele 1300 de pagini cuprinzând eseuri (uneori intens subiective) și dosare ample documentate despre personalități din artă și literatură (Oscar Wilde, Thomas Mann, André Gide, Klaus Mann, Marcel Proust ș.a.).

SCRIERI: *Muzica, artă greu de înțeles?*, București, 1960; *George Enescu: Mesajul – estetica*, București, 1962; *George Enescu – Viața*, București, 1963; *Gustav Mahler sau Cum exprimă muzica idei*, București, 1964; *Muzica, temă de meditație filosofică*, București, 1965; *Sensurile muzicii*, București, 1965; *Eu, Richard Wagner*, București, 1966; *Înnoirile muzicii*, București, 1966; *Dincolo de muzică*, București, 1967; *Noi și clasicii*, București, 1968; *Arta de a înțelege muzica*, București, 1970; *Meditații beethoveniene*, București, 1970; *Muzica și lumea ideilor*, București, 1973; *Cazul Schoenberg: un geniu rău al muzicii?*, București, 1974; *Mică filosofie a muzicii*, București, 1975; *Muzica*, București, 1975; *O istorie a muzicii europene*, București, 1975; *Ein Vorspiel zum bewussten Hören*, Sankt Peter, 1979;

Enführung in die Musikmeditation, Sankt Peter, 1980; *Das Musikhören als Weg zum Geist*, Sankt Peter, 1981; *Beruf: Musikhörer*, Sankt Peter, 1983; *Musikalische Selbsttherapie*, Sankt Peter, 1984; *À la Redécouverte de la musique*, Sankt Peter, 1984; *Nebănuitul Eminescu*, München, 1984; ed. București, 1999; *Rätselhafter Bruckner*, Sankt Peter, 1986; *L'Art d'écouter Mozart*, Sankt Peter, 1988; ed. (*Arta de a asculta Mozart*), tr. Vasile Savin, Cluj-Napoca, București, 2006); *Musik als Rätsel und Herausforderung*, Sankt Peter, 1989; *Le Geste musical*, Sankt Peter, 1990; *ABC de l'écoute créatrice*, Sankt Peter, 1991; *Roman einer Idee*, Sankt Peter, 1992; *Petit traité de l'art de fredonner*, Sankt Peter, 1992; *Procesul lui Socrate*, București, 1993; *În dialog cu Emil Cioran*, București, 1996; *L'Auditeur et sa dignité*, Sankt Peter, 1996; *Mesaje duhovnicești din exil*, București, 1997; *Misterul Bach*, București, 1997; *Via meditativa. Întâlnirea cu noi înșine*, București, 1997; *Răspunsurile muzicii*, București, 1998; *În căutarea maestrului*, Iași, 1999; *Inspirerte Musikhörer*, Sankt Peter, 2000; *Celălalt Eros*, Chișinău, 2001; *Iubirea interzisă*, Chișinău, 2001; *Emile Cioran: La lucidité libératrice?*, îngr. și pref. Alain Cophignon, Paris, 2003; ed. (*Emil Cioran – luciditatea eliberatoare?*), tr. Vasile Savin, Cluj-Napoca, 2009; *Homofobia*, București, 2004.

Repere bibliografice: Caraion, *Tristețe*, 65–67; Viorel Cosma, *Întâlniri spirituale (I–II)*, RP, 1997, 2, 3; Iosif Sava, *Pseudoautobiografia lui George Bălan*, CNT, 1997, 33; Dan J. Ungureanu, *De la Cezar la Pasolini*, OC, 2002, 103; Mihai Iovănel, „*Celălalt Eros*”, „*Cotidianul*”, 2002, 20 august; Alexandra Olivotto, *Homosexualii din bibliotecă*, RL, 2003, 8; Marin Diaconu, *În căutarea unei identificări a lui Emil Cioran prin George Bălan*, VR, 2005, 6–7; Viorel Cosma, *Enciclopedia muzicii românești*, I, 2005, 471–475; Manolescu, *Enciclopedia*, 69–70. **P.Ct.**

BĂLAN, Ion (21.I.1909, Hârșeni, j. Brașov – 24.XII.1979, București), poet. Este fiul Mariei și al lui Mihai Bălan, țărani. Termină liceul la Sibiu și își ia licența în drept la București. Debutează în 1933 la revista „Abecedar”, colaborând apoi la „Gând românesc”, „Universul literar”, „Vremea”, „Pagini literare”, „Curentul literar”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Dacia rediviva”, „Sentinela” ș.a. Volumul de versuri *Febre cerești* îi apare în 1941. Redactor la „Dacia”, funcționar de stat, **B.** va lucra după război în redacția Editurii Scânteia. O carte retrospectivă, apărută în 1970 și menținând titlul din 1941, adăuga versuri noi, unele risipite între timp prin mai multe periodice literare.

Lirica din *Febre cerești*, întâmpinată cu elogii de unii critici, l-a situat pe **B.** între talentele generației sale. Dacă sensibilitatea poetului este mai degrabă aceea a unui simbolist, între mijloace pot fi detectate semne ce țin de romantism, dar și de

tehnicele moderne. Prinț nostalgic, înconjurat de „albe vedenii”, navigator spre o insulă himerică, ieșind din timp („vom da timpului cătușele înapoi”), el pare sortit să locuiască și să răsfrângă o lume fantomatică, transparentă, îndepărtată. Viața se metamorfozează în amintirea ei dureroasă („sevele roșii s-au făcut palori”), iubita e „năluca din flăcări și zăpezi moarte”, ochiul descoperă doar „o năluca de floare”. Și totuși, ca și la alți poeți ardeleni, o anume forță – asprime, înverșunare, îndârjire – vine când să susțină scepticismul, când să-l înlăture. **B.**, „un simbolist întârziat” (Florin Manolescu), privilegiază metaforele în care domină trimiterile spre ardere, văpaie și sânge. Dacă toamna este văzută simbolist, ca un anotimp cu „palori de prețios metal muribund”, mult mai frecvent natura apare incendiată de prezențe vegetale insolite, iar iubirea tinde a se hrăni din aceeași otrăvită „foame de roșu”, amintită și în eseuri lirice precum *Floarea roșie*. În violența coloristică suprapusă glacialității de fond se simte, parcă, ceva din arta icoanei pe sticlă, stilizarea, rigoarea formală fiind o formă de a filtra emoția. În anii din urmă versul lui **B.** se devitalizează; supra-viețuiesc numai virtuozitatea, reveria pictorică.

SCRIERI: *Febre cerești*, București, 1941; *Febre cerești*, pref. Aurel Dragoș Munteanu, București, 1970.

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, „*Febre cerești*”, *VRA*, 1941, 607; Octav Șuluțiu, „*Febre cerești*”, *G*, 1941, 9; Perpessicius, *Opere*, IX, 364–367; Aurel Dragoș Munteanu, *Un poet de tranziție*, R, 1969, 6; Florin Manolescu, „*Febre cerești*”, *RL*, 1970, 11; Nae Antonescu, „*Febre cerești*”, *ST*, 1970, 8; *Dicț. scriit. rom.*, I, 219. **G.D.**

BĂLAN, Ion (10.VI.1925, Iablanca, Serbia – 1.VII.1976, Belgrad), poet, prozator, publicist, traducător. Este fiul Rachilei (n. Barbu) și al lui Vartolomei Novac Bălan, țărani. Învăță la școala generală din satul natal și la Vârșeț (1932–1940) urmează apoi Școala Normală pentru Învățători (1940–1945), Școala Superioară de Pedagogie din Zrenianin (1951–1956). Este pedagog la internatul român din Vârșeț, învățător la Râtișor, lângă Vârșeț (1946–1948), ziarist la săptămânalul „Libertatea” (1948), redactor responsabil al revistei „Bucuria pionierilor” (1949–1955), profesor de limba română la Liceul și Școala Normală pentru Învățători din Vârșeț (1952–1963), redactor responsabil al revistei „Lumina” (1956–1976). Își face debutul în 1938 la „Nădejdea”, iar editorial cu volumul de versuri *Cântecul satului meu* (1947). Mai colaborează la

„Femeia nouă”, „Satul”, „Letopis Matice Srpske”, „Libertatea literară”, „Tribuna tineretului”, „Analele S.L.R.”, iar în România la „Revista literară”, „Orizont”, „Ramuri”, „Familia” ș.a. Semnează și Ion Păduraru.

Blândețea peisajului bănățean, tema majoră a generației '50 din Voivodina, este și constanta liricii lui **B.** Poeziile de început sunt narative, retorice și oarecum lipsite de substanță lirică. Apar aici ape line, deal, codru, nume de sate (Iabuca, Sălcița), flori, stropi de ploaie etc. Influențele vin de la George Coșbuc până la Emil Gârleanu. *Cântecul satului meu* îl anunță și pe prozatorul de mai târziu. În *Brazde-n primăvară* (1952) apar versificări de o banalitate descurajantă, rimând și folclorizând teme impuse de ideologia comunistă. În versurile apărute postum se află și inflexiuni mai moderne. E cultivată aici o prozodie cu vers alb și cu ecouri din simbolismul români: „Tac drumurile toate răsfi-rate/ Tace câmpia, dealurile neumblate./ Măinile-n liniște deplină atârnă peste zări/ ca raze violete-n amurg pe cărări./ Tac măinile, raze violete-n amurg./ Și pe frunte picuri de amintiri se scurg” (*Despărțire*). Ca prozator, **B.** are câteva zeci de schițe și nuvele (unele întinse), cuprinse în volume apărute la mare distanță de timp – *Flăcări în noapte* (1953), *Drumuri și nori* (1960) și *Ninalb* (1967). Tematica e tot țărănească, concentrându-se asupra vieții celor „de la codru”, din apropierea Vârșețului, unde trăiesc oameni aprigi, cu aspirația dreptății în suflet, pe care scriitorul nu-i idealizează. Influențele sunt diverse, de la narațiunea de tip folcloric până la demersul epic al lui Ioan Slavici, Mihail Sadoveanu și Zaharia Stancu, dar și de la realismul sârbi, de la Stevan Sremac, Branislav Nušić, Borisav Stanković până la Ivo Andrić și Branko Ćopić. *Ninalb*, protagonistul din microromanul cu același titlu publicat și la București în 1975, un fost argat, de mare puritate morală, are puterea să treacă peste toate obstacolele. Celelalte personaje, bântuite de doruri și melancolie, recurg adesea la amintire sau la vis, un joc cu ficțiunea și imaginația care îl captivează pe cititor. Apar, ca subiecte conformiste ale epocii comuniste, și întâmplări din vremea luptei ilegaliste sau episoade din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. O antologie de poezie a românilor din Voivodina, intitulată *Jednog dana u Mesiću – Într-o zi la Mesici* (1976), este redactată împreună cu Milan Uzelac. **B.** a participat la alcătuirea a numeroase manuale de limba română, la realizarea unor volume colective consacrate culturii românilor din

Voivodina. În fine, s-a oprit, ca traducător, la câteva nume: Branko Ćopić, Ivo Andrić, Tone Seliškar.

SCRIERI: *Cântecul satului meu*, Vârșeț, 1947; *Brazde-n primăvară*, Vârșeț, 1952; *Albu* (în colaborare cu Radu Flora), Pančevo, 1952; *Flăcări în noapte*, Vârșeț, 1953; *Drumuri și nori*, Pančevo, 1960; *Ninalb*, Pančevo, 1967; ed. îngr. Octav Păun, București, 1975; *Opere*, I–III, îngr. și pref. Radu Flora, Pančevo, 1979–1980; *Caisul solitar*, Zrenianin, 2012.

Repere bibliografice: Sașa Pană, *Literatura românească din Iugoslavia*, „Revista literară”, 1947, 31 august; Ioan Flora, *La cinci ani de la încetarea din viață a lui Ion Bălan*, „Libertatea”, 1981, 19 septembrie; Milan Uzelac, *Rostirea întreruptă: douăsprezece interpretări din poezia lui Ion Bălan*, Pančevo, 1985; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, 35–44, 47–65; Gligor Popi, *Românii din Banatul Sârbesc*, Pančevo, 1998, 394–405; Agache, *Lit. rom. țările vecine*, 110–116; Virginia Popovici, [Ion Bălan], „Studii de știință și cultură”, 2011, 1, RSL, 2011, 1; Carmen Dărăbuș, Virginia Popovici, *Literatura de limba română din Serbia și antropologia culturală*, Cluj-Napoca – Novi Sad, 2012, 200–211. **V.P.**

BĂLAN, Ion Dodu
(5.X.1929, Vaidei, j. Hunedoara), critic și istoric literar, editor.

Este fiul Anei (n. Pavel) și al lui Ioan Bălan, țărani. Și-a început liceul la Orăștie și l-a continuat la „Sf. Sava” din București, absolvind în 1949. Urmează Facultatea de Filologie a Universității din București (1949–1953), unde își va susține și doctoratul (1968). Devenit tot aici cadru didactic la Catedra de literatură română, parcurge toate treptele universitare – asistent (1954–1959), lector (1959–1967), conferențiar (1968–1969) și profesor (din 1970). A îndeplinit și funcția de rector al Universității din București în 1989. Între 1967 și 1969 a fost lector la Universitatea din Toulouse. Vicepreședinte al Consiliului Culturii și Educației Socialiste (1969–1977), a fost membru supleant (1969–1979), apoi membru plin (1979–1989) al Comitetului Central al Partidului Comunist Român. A făcut parte din redacțiile revistelor „Viața românească” (1953–1958), „Tânărul scriitor” și „Luceafărul” (din 1958; redactor-șef adjunct între

1961 și 1967). După 1989 a activat ca profesor asociat la Facultatea de Litere a Universității „Spiru Haret” din Capitală. A debutat în 1953 la „Avântul” și a scris tot acum în „Viața românească”, iar prima lui carte include studiul *Influențe folclorice în poezia noastră actuală*, apărut în 1955. Critic și istoric literar, **B.** s-a manifestat și ca poet, prozator, folclorist, publicist. Este căsătorit cu Elena Bălan-Osiac.

În ipostaza de cronicar literar, **B.** nu are preferințe pentru un anumit gen de scrieri, dovedindu-se receptiv atât la poezia lirică, roman și nuvelă, piese de teatru, cât și la reportaj sau la lucrările de critică și istorie literară, abordarea fiind, de regulă, conformistă, în slujba imperativelor ideologice ale momentului. S-a apropiat de asemenea de numeroase alte aspecte ale literaturii române, scriind despre cronicari și corifeii Școlii Ardelene, despre M. Eminescu, Vasile Alecsandri, Costache Negruzzi, Andrei Mureșanu, George Coșbuc, Titu Maiorescu, Lucian Blaga, Liviu Rebreanu, Panait Cerna, St. O. Iosif, Tudor Arghezi, Ion Minulescu ș.a. Multe studii au fost publicate inițial ca prefețe la diverse ediții din operele acestor scriitori, marcând, îndeobște, reintrarea, acceptată oficial, a unui scriitor în circuitul cultural. Atât cronicile, cât și studiile de istorie literară le-a reunit în volume cu un profil mozaicat, în care a cedat mult spațiu și publicisticii. Câteva monografii, despre Ioan Slavici, Octavian Goga și Aron Cotruș, sunt elaborate pe baza unei ample documentări, cu multe elemente inedite. În monografia *Ioan Slavici sau Roata de la Carul Mare* (1985) **B.** argumentează caracterul preponderent etic al operei autorului *Marei*. Totodată, urmărește modul subtil în care Slavici a infuzat operei sale o viguroasă sevă folclorică și etnografică. Pentru Octavian Goga **B.** a manifestat un interes continuu. După o primă micromonografie (1966), și-a extins cercetările, consacrand marelui poet o amplă exegeză (1971), revizuită în edițiile ulterioare (ediția a doua, 1975, premiată de Academia RSR). Viața lui Goga este contextualizată pe fundalul evenimentelor vremii, aducându-se contribuții importante cu privire la activitatea publicistică desfășurată îndeosebi la „România” și la „Țara noastră”, precum și referitor la procesul de presă și condamnările suferite de poet, la campaniile politice sau la jurnalul intim din timpul războiului. Într-un capitol autorul pune în lumină funcția estetică a elementului religios din lirica lui Goga, mesianismul său romantic ținând de tradiție și de datină, comunicat uneori pe un ton sibilinic. Investigarea laboratorului

său poetic conduce la concluzia unei atente elaborări, a efortului de eliminare a lexicului localist în favoarea aspectului literar. De asemenea, **B.** s-a aplecat recu-perator asupra lui Aron Cotruș, căruia i-a prefăcut mai întâi ediția *Versuri* (1978), apoi i-a consacrat studiul monografic *Resurecția unui poet* (1981, revizuit în 1994) și o cuprinzătoare ediție (1985). Criticul pune în valoare structura doar în aparență monocordă a literaturii cotrușiene, constituită de fapt dintr-un „mozaic de atitudini ideologice și formule poetice, de la cele tradiționale, sămănătoriste sau gândiriste, până la cele simboliste, moderniste ori expresioniste”. „Poet al extremelor”, Cotruș este analizat din perspectiva vizionarismului său național și social, a telurismului, dar și a gamei mult mai bogate a liricii intime și meditative. De interes sunt și considerațiile lui **B.** atât asupra varietății lexicului, cât și asupra artei poetice a lui Cotruș care, în ciuda simplității și a absenței calofiliei, desfășoară, îndeosebi în verslibrism, o dinamică de mare virtuozitate. De uz strict didactic rămân cursurile *Istoria literaturii române de la începuturi până în epoca marilor clasici* (2002, în colaborare) și *Momente ale liricii românești în secolul XX* (2000), publicate în mai multe ediții. În *Copilăria unui Icar* (1974; Premiul Uniunii Scriitorilor), scriere reluată în mai multe versiuni, pornind de la simbolul antic al omului care încearcă să înfrângă vămile văzduhului, **B.** susține, prin analogie, semnificația tragică a destinului lui Aurel Vlaicu, într-un poem în proză destinat îndeosebi cititorilor tineri. Poeziile din volumele *Neliniștea fântânii* (1978), *Arbori pentru veșnicii* (1981), *Peisaj interior* (1986) și *Cutremur de suflet* (1996) dezvăluie un temperament liric înclinat spre confesiune și meditație în limitele circumstanțelor și ale lozincilor din comunismul ceaușist-naționalist: „Coboară ca un fluviu viu/ Neamul român, din tată-n fiu,/ De după dealuri mari de timp,/ Mai vechi ca zeii din Olimp...”.

SCRIERI: *Influențe folclorice în poezia noastră actuală*, București, 1955; *Delimitări critice*, București, 1964; *Octavian Goga*, București, 1966; *Valori literare*, București, 1966; *Condiția creației*, București, 1968; *Cuvintele au cuvântul*, Iași, 1971; *Octavian Goga*, București, 1971; ed. 2, București, 1975; *Ethos și cultură sau Vocația tinereții*, București, 1972; *La Politique culturelle en Roumanie*, Paris, 1974; *Copilăria unui Icar*, București, 1974; ed. 3, București, 1982; *Artă și ideal*, București, 1975; *În focarul timpului*, București, 1977; *Neliniștea fântânii*, București, 1978; *Constelații diurne*, București, 1979; *Arbori pentru veșnicii*, București, 1981; *Resurecția unui poet: Aron Cotruș*, București, 1981; ed. (Aron Cotruș), București, 1994; *Țara omeniei*

și oamenii săi, București, 1983; *Ioan Slavici sau Roata de la Carul Mare*, București, 1985; *Pietre pentru templul lor*, București, 1985; *Ei l-au cunoscut pe Aurel Vlaicu*, București, 1986; *Peisaj interior*, București, 1986; *Repere critice*, București, 1988; *Cutremur de suflet*, București, 1996; *Momente ale liricii românești în secolul XX*, București, 2000; *Istoria literaturii române de la începuturi la epoca marilor clasici* (în colaborare cu Luiza Marinescu), București, 2002. **Ediții, antologii:** Spiridon Popescu, *Pagini alese*, pref. edit., București, 1959, I.I. Mironescu, *Furtună veteranul*, pref. edit., București, 1961; *Moș Gheorghe la expoziție*, pref. edit., București, 1962; Ioan Slavici, *Teatru*, pref. edit., București, 1963; Octavian Goga, *Poezii*, pref. edit., București, 1963, *Opere*, I–III, introd. edit., București, 1967–1972, *Precursori*, introd. edit., București, 1989, *Opere*, I–II, București, 2001–2010; Barbu Nemțeanu, *Stropi de soare*, pref. edit., București, 1973; St. O. Iosif, *Poezii*, București, 1975; Panait Cerna, *Poezii*, postfața edit., București, 1976; Eugen Goga, *Carlea facerii*, pref. edit., București, 1984, *Două Siberii*, pref. edit., București, 1997; Aron Cotruș, *Versuri*, postfața edit., București, 1985.

Repere bibliografice: Barbu, *Sine ira*, 205–208; Piru, *Varia*, I, 523–526; Stănescu, *Poeți și critici*, 95–101; Drăgan, *Reacții*, 27–35; Grigurcu, *Ideii*, 127–130; Răpeanu, *Pe drumurile*, 223–226; Ornea, *Confluențe*, 265–269; Marcea, *Varietăți*, 197–200; Marcea, *Concordanțe*, 249–253; Stănescu, *Jurnal*, II, 206–209, III, 177–181; Piru, *Critici*, 89–92; Cioculescu, *Itinerar*, V, 463–469; Lovinescu, *Unde scurte*, II, 99–102; Ierunca, *Dimpotrivă*, 157–161; *Dicț. scriit. rom.*, I, 219–221; Micu, *Scurtă ist.*, IV, 126–128; Grigurcu, *Poezie*, I, 94–98; Valeriu Răpeanu, „*Ethos și cultură*”, „*Acasă*”, 2009, 3–4; Popa, *Ist. lit.*, II, 1049–1050, *passim.*; Micu, *Mileniu*, 341–345; Răzvan Voncu, *Goga și publicistica radicală*, RL, 2011, 21.

T. V.

BĂLAN-OSIAC, Elena (24.III.1940, Șelaru, j. Dâmbovița), hispanistă, traducătoare. Este fiica Paraschivei și a lui Dumitru Osiac, țărani. După terminarea studiilor liceale, la Ploiești, în 1961, se înscrie la Facultatea de Limbi Romanice și Clasice, secția spaniolă, a Universității bucureștene, absolvită în 1966. Este și licențiată a Facultății de Litere din Toulouse, specialitatea limba și literatura portugheză (1969); își susține teza de doctorat la aceeași facultate (1970). La Catedra de limbi străine a Academiei de Științe Economice din București din 1966, parcurge treptele până la gradul de profesor (1991). Conduce din 1992 Catedra de limba spaniolă la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine a Universității „Spiru Haret” din Capitală, iar din 1998 este și prorector. Colaborează la „Secolul 20”, „România literară”, „Cahiers roumains d'études littéraires” ș.a. Traducătoare a unor autori de expresie

spaniolă și portugheză, precum Oswald de Andrade, Ana Maria Matute, José Maria Sanjuán, Ramón del Valle-Inclán, Miguel Ángel Asturias, Rubén Darío, **B.-O.** publică studii de specialitate pe teme de metodologie a predării limbilor străine sau de filologie romanică, precum *Ovid Densusianu și preocupările sale ibero-romanice*, *Poemele lui Lucian Blaga în portugheză*, *Versiunile în spaniolă, franceză și portugheză ale poeziei lui Lucian Blaga* ș.a. Traduce în spaniolă din G. Călinescu, Eugen Barbu, Fănuș Neagu; alcătuiește dicționare și cursuri. Este căsătorită cu istoricul literar Ion Dodu Bălan.

În 1972 **B.-O.** publică volumul *Sentimentul dorului în poezia română, spaniolă și portugheză* (varianta în limba franceză apare în 1977), o încercare de studiu comparativ al acestui motiv liric, definind dorul ca sentiment de solitudine nostalgică. Fără preocupări de analiză critică, lucrarea se mărginește să semnaleze în sfera lirică neolatină incidente de atitudini existențiale ale acestei reprezentări lirice, propunându-și o metodă comparatistă (menționează teoria circulației internaționale a temelor literare, cu exemplificări de coincidențe intenționate sau similitudini), și investighează similitudinile semantice ale cuvintelor *saudadesoledad-dor*, semne ale unui posibil paralelism în „atitudinea lirică” a celor trei națiuni din extremitățile latinității europene.

SCRIERI: *Sentimentul dorului în poezia română, spaniolă și portugheză*, București, 1972. **Traduceri:** Ana Maria Matute, *Primele amintiri*, București, 1968; Oswald de Andrade, *Regele lumânărilor*, București, 1972; José Maria Sanjuán, *Requiem pentru noi toți*, București, 1974; Miguel Ángel Asturias, *Căutătorul de perle*, București, 1980; Rubén Darío, *Balotul*, București, 1979; Ramón del Valle-Inclán, *Memoriile marchizului de Bradomín*, București, 1987.

Repere bibliografice: Edgar Papu, *O carte despre dor*, LCE, 1973, 5; Mircea Zăciu, *O carte despre dor*, TR, 1973, 7; Dragoș Vrâncianu, „*Sentimentul dorului în poezia română, spaniolă și portugheză*”, CNT, 1973, 19; Manuel de Pairs Boles, [Cronică], „Revista portuguesa de filologia” (Coimbra), t. XVII, 1978.

E. M.

BĂLĂCEANU, Ion (25.I.1828, București – 22.XII.1914, Nisa, Franța), memorialist. S-a născut într-o familie boierească ale cărei origini coboară în secolul al XIV-lea, ca fiu al Mariei (n. Văcărescu) și al lui Constantin Bălăceanu, mare hatman. Și-a început instrucția acasă, cu un preceptor francez și a continuat-o la Paris, unde a urmat cursurile Liceului „Louis le Grand”, după care a audiat

prelegerile lui Jules Michelet și Edgard Quinet la Collège de France. Aflat în capitala Franței, a făcut parte din Societatea Studenților Români (1845). Revenit în țară, a luat parte la evenimentele revoluționare de la 1848, fiind numit prefect de Muscel (3 august – 22 septembrie 1848), pentru ca, în vara anului 1849, să se afle în statul major al generalului Iosif Bem, ca ofițer adjutant. După înfrângerea revoluției, a luat drumul exilului, acționând în Franța pentru împlinirea dezideratelor de unitate ale românilor. Întors acasă în 1856, s-a manifestat ca un înfocat unionist, făcând parte din Comitetul Central al Unirii din București. După Unire a fost numit prefect al Poliției Bucureștilor, iar din mai 1859 emisar al lui Al. I. Cuza în Piemont și Franța, pentru dobândirea recunoașterii dublei alegeri; ulterior a fost membru în Comisia Centrală de la Focșani (1859–1862) și ministru al Controlului din Țara Românească (octombrie 1859 – mai 1860), precum și delegat în prima Comisie a Puterilor Riverane Dunării. Membru (din 1865) al lojii Sages d'Héliopolis, s-a aflat printre cei mai activi participanți la acțiunea care a dus la îndepărtarea lui Al. I. Cuza. **B.** a fost ales deputat în Constituanta din 1866. În plan politic, a fost adeptul ideilor liberale moderne și un apropiat al lui Ion Ghica. Între 30 ianuarie și 30 martie 1876 a fost titularul Ministerului Afacerilor Străine. A desfășurat o intensă activitate diplomatică, în calitate de agent diplomatic la Paris (februarie 1866 – mai 1867), la Constantinopol (decembrie 1870 – martie 1871), agent diplomatic (mai 1876 – septembrie 1878), trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la Viena (septembrie 1878 – octombrie 1882); în aceeași calitate se va afla la Roma (octombrie 1882 – septembrie 1884), Paris (septembrie 1884 – ianuarie 1885), Constantinopol (aprilie 1886 – martie 1889) și la Londra (aprilie 1893 – octombrie 1900).

B. a lăsat în manuscris o importantă lucrare memorialistică, *Histoire des familles Balaceanu/Vacarescu*, tradusă și publicată în 2002 sub titlul *Amintiri politice și diplomatice. 1848–1903*. Este vorba despre o dactilogramă de aproape două sute de pagini, scrisă după dictarea autorului de ginerele său, Pierre Nicot de Villemain. În cele nouăsprezece capitole ale lucrării memorialistului reconstituie, cu talent narativ, dar și cu o fină înțelegere, evenimentele la care a participat direct sau la care a fost doar martor, descrie locuri prin

care a trecut sau în care a stat mai multă vreme, prezintă o serie de personalități cu care a venit în contact. Istorisite spre sfârșitul vieții din nevoia de a lăsa urmașilor ceva din experiența proprie, datele, numele ori trimerile la diferite evenimente sunt reproduse din memorie, ceea ce a condus, după cum se întâmplă adesea în acest gen de lucrări, la unele erori, de altfel lesne de amendat cu ajutorul documentelor de epocă. În pagini animate expresiv **B.** reînvie primii ani ai adolescenței petrecuți la Paris, la studii, cele dintâi impresii la întoarcerea în Țara Românească și atmosfera care domnea aici în preajma izbucnirii Revoluției de la 1848. Descrie, cu o mare putere de evocare, ultimele zile ale domniei lui Gheorghe Bibescu, instalarea puterii revoluționare în Țara Românească, arestarea Guvernului Provizoriu și apoi eliberarea lui de către populația răsculată a Bucureștilor, înrolarea sa în Garda Națională, calitate în care a și fost numit prefect de Muscel, funcție pe care a abandonat-o odată cu înaintarea trupelor otomane și țariste în interiorul Țării Românești, când s-a văzut nevoit să fugă, prin pasul Bran, în Transilvania. Perioada exilului,

alături de alți fruntași ai revoluției române, între care Nicolae Bălcescu și Ion Ghica, de care s-a simțit puternic atras și de a cărui prietenie a fost mândru toată viața, înrolarea în statul major al generalului Bem, revenirea în țară și activitatea unionistă reprezintă subiectul a încă două capitole ale memoriilor. O secvență deosebită, cu valoare documentară în primul rând, se referă la activitatea desfășurată de **B.** în timpul domniei lui Al. I. Cuza. De mare interes sunt referințele la acțiunile în vederea aducerii în țară a prințului Carol von Hohenzollern Sigmaringen. Ideea lansată de Hortense Cornu, convorbirile în această direcție cu Napoleon al III-lea și cu cancelarul Otto von Bismarck, strategiile de convingere a tânărului prinț german, escortarea acestuia pe Dunăre, până în țară sunt momente de implicare maximă a lui **B.**, transpuse în notații care se succedă cu repeziciune, cinematografic, aruncând o nouă lumină asupra acestui moment istoric. Cea mai mare parte din *Amintiri...* o consacră autorul, după cum era și firesc, activității sale de diplomat. Fie că s-a aflat la Paris, la Viena, la Londra, la Roma ori la Constantinopol, el a dat dovadă de calități deosebite, puse în slujba țării sale. În paginile memoriilor sunt refăcute convorbiri tainice cu diverse personalități, se emit judecăți de valoare asupra evenimentelor, considerații personale – toate în măsură să definească o mentalitate și o epocă. Din întreaga expunere răzbate sentimentul trăirii intense a unui timp istoric. Relatate alert, cu dialoguri vii între autor și unii dintre cei mai de seamă protagoniști ai timpului (sunt rememorate convorbiri cu Napoleon al III-lea, contele Cavour, Kossuth, Bismarck, lordul Palmerston și alte personalități ale Europei), cu descrierea sugestivă a locurilor și a oamenilor, amintirile rămase de la **B.** reprezintă deopotrivă un izvor istoric de mare însemnătate și o mărturie expresivă din punct de vedere literar.

SCRIERI: *Amintiri politice și diplomatice. 1848–1903*, tr., îngr. și introd. Georgeta Filitti, București, 2002.

Repere bibliografice: Ion Mamina, Ion Bulei, *Guverne și guvernanți. 1866–1916*, București, 1994, 165–166; Al. Săndulescu, *Un memorialist necunoscut: Ion Bălăceanu*, RL, 2003, 29; Cristea, *Teleorman*, 56–57; *Dicționar biografic de istorie a României*, coordonator Stan Stoica, București, 2008, 56–57; Nicolae Constantin, *Dicționar de personalități istorice românești*, București, 2011, 27. **D.N.R.**

BĂLĂCEANU, Ion (28.III.1928, Ceairlighiol–Caliacra – 14.II.2006, Ploiești), prozator. Este fiul Tudorei și al lui Gheorghe N. Bălăceanu, țărani. Prozatorul și-a confecționat un arbore genealogic ce vrea să ateste o descendență din familia boierească, scăpătată, a Bălăcenilor, pe „ramura lor negustorească”. Urmează școala primară în comuna natală, dar o întrerupe în 1940, odată cu cedarea Cadrilaterului. Își continuă studiile în 1946 la Cluj, unde se afla ca militar activ. Anii copilăriei și ai adolescenței îl purtaseră prin diverse locuri din țară, unde practica felurite îndeletniciri: vânzător de covrigi, ucenic de patiserie, argat. Recrutat militar (1948), avansează repede în grad, pentru ca în 1956, odată cu primele valuri de reducere a cadrelor Ministerului Armatei, să fie trecut în rezervă. Lucrează, până la pensionare, ca mecanic auto, șofer pe mașini de transport greu etc. Între timp, frecventează cenaclul literar al Filialei din Cluj a Uniunii Scriitorilor. Aici este remarcat de D.R. Popescu, care îl sprijină, publicându-i cea dintâi povestire – *Întâmplări pe șosea* – în „Steaua” (1960). Prima carte, *Pâinea și bicicleta*, îi apare în 1966. Este și membru al Asociației Artiștilor Plastici din Cluj din 1992.

Maniera de a povesti a lui **B.** descinde în linie directă din proza lui Panait Istrati, de care îl leagă ținuturile dunărene de baștină. El nu are însă nici forța, nici lirismul maestrului de sub tutela căruia a făcut, de-a lungul anilor, evidente eforturi de a se emancipa. Cele mai bune texte realizează acea atmosferă de balcanism românesc (*Pe drumuri*) specifică și marelui brăilean, excelând în descrieri de natură halucinantă (*A răsărit luna*) sau exotice (*Uncort pe malul Dunării*). Protagonistul povestirilor din volumul *Pâinea și bicicleta*, peregrin prin țară, cu fesul turcesc pe creștet, are și el ceva din destinul rătăcitor al personajelor din *Chira Chiralina* sau din *Neranțula*. În genere, narațiunile sunt simple, fără paranteze sau planuri secundare, modalitatea cea mai frecventă fiind cea confesivă. Scrise la persoana întâi, ele par mai curând mărturisiri autobiografice. Aceeași modalitate o folosește **B.** în povestirile sau în nuvelele având ca personaje șoferi ce călătoresc prin țară și devin eroii unor întâmplări senzaționale, uneori de factură detectivistă. Istorisirile sunt pline de viață, o viață simplă, chiar rudimentară, dar autentică și vie. Capabil să transcrie cu fidelitate și în amănunțime, până la naturalism, întâmplări de fiecare zi, prozatorul nu mizează pe noutatea tematică, nici pe cea de expresie, ci mai degrabă

pe surprinderea mișcărilor sufletești, pe urmărirea unor schimbări în planul conștiinței morale a personajelor.

SCRIERI: *Pâinea și bicicleta*, pref. D.R. Popescu, București, 1966; *Cai năzdrăvani*, București, 1969; *Ceașca*, Iași, 1981.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, „*Pâinea și bicicleta*”, GL, 1966, 49; Constantin Cubleşan, „*Pâinea și bicicleta*”, ST, 1966, 12; Ion Lungu, „*Cai năzdrăvani*”, ST, 1969, 8; Ion Oarcăsu, „*Ceașca*”, TR, 1982, 2. **Ct. C.**

BĂLĂCESCU, Costache (20.I.1800, București – 29.II.1880, București), poet, dramaturg. Este fiul Mariei și al clucerului Ioan Bălăcescu. A învățat la școlile grecești din București. A fost prefect în județele Muscel, Prahova, Dâmbovița, Olt. Membru al Societății Filarmonice, peste mai bine de trei decenii, în 1866, este ales în Comitetul teatral, iar mai târziu ajunge, se pare, chiar director al Teatrului Național. S-a bucurat, în epocă, de multă popularitate, unele versuri ale sale știindu-se pe dinafară. Treptat însă, peste scriitorul retras și mizantrop s-a așternut uitarea, pe care nici chiar rândurile elogi-oase ale lui M. Eminescu, din „Convorbiri literare” (1874), n-au reușit, atunci, să o destrame. Octogenar, **B.** moare sărac, lăsând, între alți moștenitori, un fiu, Demetru, care a scris și el poezii, apărute în „Voința Tulcei” (1897).

B. a debutat în „Curierul românesc” (1844) cu versurile intitulate *Primăvara*, dar, înclinat fiind spre satiră, nu s-a ilustrat niciodată ca poet liric. Dacă simțea uneori nevoia să se tânguie, e din pricină că, spirit cârtitor, avea sentimentul că lumea este altfel de cum ar trebui să fie și că el, poetul, e veșnic prigonit. De aici, unele cugetări sceptice, străbătute de un sentiment al zădărniceii și îmbibate de un umor cam acru, cu privire la oameni și la soartă. Veșnic nemulțumit, posac și cârcotaș, **B.** ar fi o figură aproape antipatică dacă nu ar avea destul spirit să se ia și pe sine peste picior și să dea răutăților o formă cât de cât hazlie. Câteodată se folosește de maniera șansonieră a lui Béranger. Dintre satirele sale, între care câteva sugestive șarje caricaturale, se detașează aceea, în metru popular, intitulată *Fă-mă, tată, să-ți seamăn sau Căftănitul de țară la București* (scrisă în 1838, apărută, cu un titlu ușor schimbat, în 1860), unde sunt vizate năravuri și instituții ale vremii. **B.** a mai compus fabule, cu pronunțat iz anecdotic, și, de asemenea, epigrame, fiind printre primii la noi care au cultivat această specie. Proza, de colorit satiric (*Relația voiajului meu ce am făcut cu tata la*

deal), constă mai ales în tălmăciri, prelucrări, localizări. Un titlu ciudat are satira filologică, în veșmânt alegoric, *Divanul dobitoacelor filantropicoase, filodicoase și filopatrigoase*. În comedia de moravuri **B.** anticipă, într-o măsură, pe V. Alecsandri. S-a jucat cu mult succes, la București, în 1845, piesa *O bună educație*, care persiflează ridicolul provenind din imitația de suprafață a Apusului. Dacă sunt luate în derâdere ifosele boierimii și limbajul ei împestrit cu franțuzisme, nici apucăturile ilare ale burgheziei nu sunt trecute cu vederea. În fond, **B.** este un anti-bonjurist, un conservator, iritat și amuzat deopotrivă de metehnele prezentului, dar cu o vagă, dacă nu inexistentă, idee de progres.

SCRIERI: *O bună educație și Poezii și fabule*, București, 1845; *Fă-mă tată să-ți seamăn sau Generația actuale din generația trecută*, București, 1860; *Poezii*, I-II, pref. I. Suchianu, București, 1898.

Repere bibliografice: M. Eminescu, *Despre cultură și artă*, îngr. D. Irimia, Iași, 1970, 73–78; Iorga, *Ist. lit. XIX*, II, 72, 76–84, 206; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 191–192, *Ist. lit.* (1982), 200–202; Popovici, *Romant. rom.*, 91–96; Brădățeanu, *Istoria*, I, 150–152; *Ist. lit.*, II, 304–306; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 367–368; *Dicț. lit. 1900*, 86–87; Mîndra, *Ist. lit. dram.*, I, 113–115; Micu, *Scurtă ist.*, I, 186–189, 221–223; *Dicț. scriit. rom.*, I, 221–223; Sorescu, *Biblioteca*, 277–282. **F.F.**

BĂLĂCESCU, Lucia Dem. (22.I.1895, București – 5.XI.1979, București), prozatoare. Fiică a comandoului Petre Demetriade, **B.** s-a bucurat de o educație îngrijită. A studiat la Școala de Belle-Arte din București și, în particular, cu Gheorghe Petrașcu și cu Eustațiu Stoenescu, desăvârșindu-și pregătirea în Elveția și în Franța. La Paris frecventează medii în care se cultivau fronda și se promova spiritul modern. Pictoriță talentată, **B.** a avut un număr impresionant de expoziții personale în țară și peste hotare.

B. debutează ca publicistă la „Timpul” în 1937. A semnat cronică plastică, articole culturale, impresii de călătorie în periodicele „Le Moment”, „Bis”, „Vremea”, „Astra” „Universul literar” ș.a. Prin articolele *In memoriam: Katherine Mansfield și Omagiu lui I. Minulescu* își exprima afinitatea față de două personalități literare de care s-a simțit atrasă întreaga viață. Ar fi vrut să traducă în românește opera scriitoarei engleze, dar împrejurările nu i-au permis. Ion Minulescu a fost unul dintre cei care, recunoscându-i talentul în pictură, a influențat-o în sensul aderării la mișcarea modernă. Alt scriitor prețuit de **B.**, datorită sensibilității, culturii, dar și imensei sale suferințe fizice, a fost M. Blecher. Acestuia i-a dedicat

un articol în „Le Moment”, precum și un spațiu destul de larg în volumul de amintiri *Destăinuiri anti-literare* (1979). **B.** a ilustrat cu desene câteva cărți ale unor scriitori români și străini: *Corigent la limba română* de Ion Minulescu (un desen este reprodus în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* de G. Călinescu), *Ce-ai cu mine, vântule?* și alte câteva volume ale lui Tudor Arghezi (desene pentru care obține, în 1938, un premiu la Praga), *Un port la răsărit* de Radu Tudoran; a realizat peste două sute de ilustrații la *Decameronul* lui Boccaccio. În 1939 i s-a acordat Premiul Academiei Române pentru ilustrații, printre acestea numărându-se și cele care însoțesc traduceri din poeziile lui Charles Baudelaire. Preocuparea pictoriței pentru literatură nu se oprește aici. Publică în „Curierul literar” câteva fragmente din ceea ce avea să fie *În noul Paradis* (1942), carte în care sunt rememorate zilele petrecute în Basarabia imediat după intrarea armatei sovietice. Suferind de tuberculoză osoasă, **B.** se afla internată la sanatoriul din Bugaz, localitate la țărmul mării. În clipa în care se anunță ocuparea Basarabiei, bolnavii capabili să se deplaseze hotărăsc să se întoarcă în România. Ca și în pictură, prozatoarea știe să surprindă esențialul. Ritmul narațiunii este trepidant, tensiunea situațiilor este însoțită de ironia amară, fină, care străbate, de altfel, cartea începând chiar de la titlu. Protagonistii poartă numele reale, iar portretele desenate sunt mai elocvente decât orice comentarii. Aceeași atmosferă de autenticitate se simte și în *Destăinuiri anti-literare*. **B.** rememorează evenimente și prezențe importante din viața sa. Studiile în țară și în străinătate, expozițiile, cu satisfacțiile și insatisfacțiile lor, membrii familiei, personalitățile din cultură care au influențat-o în carieră și mai ales ambiția de a răzbate, de a se impune, care nu a fost copleșită de lunga sa boală, sunt punctate prin evenimente esențiale, tratate pe un ton ce oscilează între lirism și ironie. Crâmpie sugestive din viața câtorva creatori de frumos sunt conturate cu entuziasm și înțelegere. Printre numele celor evocați în amintiri se numără Mateiu I. Caragiale, Theodor Pallady, Henri Catargi, Ion Minulescu, Milița Petrașcu, Marcel Iancu, Ion Vineanu, K.H. Zambaccian, Tudor Arghezi, M. Blecher, E. Lovinescu, Luca Ion Caragiale, Cella Delavrancea. Desenele ce ilustrează volumul aduc un plus de expresivitate și de vitalitate narațiunii. Povestind, **B.** creează mici tablouri în care, asemenea picturii sale,

culorile exprimă în cele din urmă încântarea în fața vieții, bucuria de a trăi.

SCRIERI: *În noul Paradis*, București, 1942; *Destăinuirii anti-literare*, pref. Șerban Cioculescu, București, 1979.

Repere bibliografice: Ovidiu Constantinescu, „În noul Paradis”, „Bis”, 1942, 14; Mihai Niculescu, „În noul Paradis”, UVR, 1942, 4; Dan Petrașincu, „În noul Paradis”, VAA, 1942, 294; Const. Virgil Gheorghiu, *Doamna de la sanatoriul din Bugaz*, TIL, 1942, 1701; Iulian Mereuță, *Lucia Dem. Bălăcescu*, București, 1970; Lucreția Crăciun, *Donația Lucia Dem. Bălăcescu*, București, 1980; Ioana Vlasiu, *Doamnele artelor frumoase românești*, OC, 2003, 177. **O.I.**

BĂLĂEȚ, Dumitru (8.XI.1935, Buzești, j. Gorj – 5.II.2009, București), poet, eseist, istoric literar, editor. Este fiul Elenei (n. Seceleanu) și al lui Dumitru Bălăeț, țăran și picher de drumuri. După școala pedagogică de învățători din Târgu Jiu, își continuă studiile la Facultatea de Filologie din București (1954–1959) și își ia doctoratul în 1973 cu o teză despre viața și opera lui Radu Ionescu. Este asistent și apoi lector la Facultatea de Ziaristică a Școlii Superioare de Partid „Ștefan Gheorghiu”, devenită Academia cu același nume (1959–1989), instructor la Comitetul Central al PCR (1966–1968), inspector general în Comitetul Culturii și Educației Socialiste (1971–1973), bibliotecar la Biblioteca Centrată de Stat, lector principal la Comitetul pentru Presă și Tipărituri (până în 1977), redactor la „Revista română” pentru străinătate (1978), deputat de Gorj în Parlament (din 1992) timp de trei legislaturi, mai întâi din partea Partidului Socialist al Muncii, apoi din partea Partidului România Mare, și redactor-șef al organului de presă „Socialismul” (din 1991). Debutază cu versuri în „Luceafărul” (1960) și în volum cu *Topos atopos* (1969). Colaborează la mai multe reviste, între care „Contemporanul”, „Viața românească”, „Cronica”, „România literară”, „România Mare”, „Revista bibliotecilor”, „Biblioteca” ș.a.

Lirica lui **B.** intenționează recuperarea protoistoriei, rescriind mituri sau preluând teme folclorice, dar și motive și figuri consacrate, pe care le prezintă deseori în cheie tezigist-ideologică. Mai reflexive sunt pastelurile din *Ce rămâne* (1974). Volumul următor, *Augustele iubiri* (1976), alcătuit din trei cicluri de poeme cu subiecte declarativ patriotice, sunt scrise în tonalitatea festivă a epocii. Sub semnul livrescului și al apolinismului, *În căutarea lui Trophonius* (1982) se vrea o epopee a descoperirii eroului mitic, constructor al unui templu al lui Apollo: o aventură

a cunoașterii și transgresării limitelor umane, pierdută însă în emfază. Înregimentat în orientarea ideologică a momentului, **B.** susține viguros proto-cronismul în eseurile lui istorico-literare. Paginile din *Eterna regăsire* (1979), bunăoară, încearcă o așa-zisă interpretare a sensurilor „mai profunde” ale unor texte din Dosoftei, Miron Costin, Dimitrie Cantemir, Alecu Russo, M. Eminescu, Nicolae Labiș, Nichita Stănescu, Ion Caraion ș.a., folosind metode structuraliste ale antropologiei, pentru „regăsirea” spațiului mitic dacic-mioritic. Autorul pornește de la ceea ce el numește „fondul homeric” al literaturii române vechi, ca să ajungă pe urmele „Mioarei totem” până la Cezar Ivănescu. Următoarea carte, *Regăsirea continuă* (1986), extinde, cu alte metode, cercetarea elementelor de „mioritism” de la rădăcinile mitologice (prin arheologism și folclor) la Mihail Sadoveanu, Ion Lăncrăjan și Paul Anghel. **B.** îngrijește câteva ediții notabile din scrierile lui Radu Ionescu, Al. Depărateanu, Ilarie Chendi, aceasta din urmă fiind publicată în zece volume (1988–2007), dintre care ultimele șase în colaborare cu Ioan Spătan. Preocupat mai cu seamă de proza secolului al XIX-lea, cercetează și reeditează în 1986 *Catastihul amorului și La gura sobei*, un text teoretic despre roman și romanul propriu-zis, ambele apărute anonim în 1865, atribuindu-le lui Radu Ionescu, autor de care s-a ocupat în mod special și căruia îi consacră în 1985 un studiu monografic. După 1989 activitatea editorială a lui **B.**, industriosoasă, cantonată, cu excepția câtorva volume de versuri, unele destinate copiilor, în zona publicisticii, prezintă un interes preponderent para- sau extraliterar.

SCRIERI: *Topos atopos*, București, 1969; *Zeită a Sudului*, București, 1971; *Ce rămâne*, București, 1974; *Augustele iubiri*, București, 1976; *Glasuri*, București, 1978; *Eterna regăsire*, București, 1979; *În căutarea lui Trophonius*, București, 1982; *Odiha pe prund*, București, 1983; *Radu Ionescu – un fiu al fantasiei*, București, 1985; *Regăsirea continuă*, Craiova, 1986; *De la Eminescu la societatea muncii*, Târgu Jiu, 1995; *Din Parlament către pământul țării*, Râmnicu Vâlcea, 1995; *Trăiri și fragmente*, București, 1996; *Sonete*, Târgu Jiu, 1998; *Anul 2000 și Eminescu*, București, 2000; *Din vremea lui Vindetot*, Călărași, 2000; *Țara lui Dromichete*, Călărași, 2000; *Făurirea Românei Mari*, Călărași, 2002; *Sub clopotele Bucovinei*, București, 2002; *Civilizația de bibliotecă. Unde ne aflăm și unde ar trebui să ajungem*, Călărași, 2003; *Din jurnalul de zi și de noapte*, Craiova, 2003; *Filosofia fragmentului*, București, 2004; *Guvernul și Biblioteca Națională*, București, 2005; *Rosa centifolia*, Călărași, 2005; *Trophonius și alte poezii*, Râmnicu Vâlcea,

2005; *Către o nouă filosofie a omului*, București, 2007; *Decebal*, București, 2007; *Amurg sentimental. Epigrame și anecdote cu log-dialog între Gog și Magog*, București, 2008; *Carte de inițiere în poezie – pentru Axel*, București, 2008; *Motanul în tranziție printre pisici*, București, 2008; *Patimile lui Decebal*, București, 2008; *Un Machiavelli al Balcanilor? Gh. Gheorghiu-Dej așa cum a fost*, pref. Geo Stroe, București, 2010; *Odiha pe prund*, Cluj-Napoca, 2011. **Ediții:** N. Georgescu-Tistu, *Cartea și bibliotecile*, pref. edit., București, 1972; Radu Ionescu, *Scrieri alese*, pref. edit., București, 1974; Al. Depărățeanu, *Scrieri*, pref. edit., București, 1980; *Catastihul amorului și La gura sobei*, introd. edit., Cluj-Napoca, 1986; Ilarie Chendi, *Scrieri*, vol. I–IV, pref. edit., București, 1988–1995, vol. V–X, București, 2001–2007 (în colaborare cu Ioan Spătan).

Repere bibliografice: Aureliu Goci, „*Ce rămâne*”, RL, 1974, 45; Dorin Tudoran, „*Ce rămâne*”, LCF, 1974, 45; Daniel Dimitriu, „*Augustele iubiri*”, *Poezia agorei*, CL, 1977, 3; Fănuș Băileșteanu, „*Augustele iubiri*”, RL, 1977, 22; Dan Mănucă, „*Glasuri*”, CL, 1978, 12; Radu G. Țeposu, „*Glasuri*”, RL, 1979, 17; Mihai Coman, *Reveria mioritică*, LCF, 1980, 8; Artur Silvestri, „*Odiha pe prund*”, LCF, 1984, 38; Paul Dugneanu, *Valori restituite*, LCF, 1988, 1; *Dicț. scriit. rom.*, I, 223–224; Ioana Drăgan, „*Catastihul amorului*” și „*La gura sobei*”, VR, 1999, 7; Ion Simuț, *Viața literară în 1907*, RL, 2004, 12; *Dumitru Bălăeș*, „Biblioteca”, 2009, 1–2; *În memoriam Dumitru Bălăeș*, APE, 2009, 2. **E. M.**

BĂLĂIȚĂ, George
(17.IV.1935, Bacău),
prozator, eseist.

Este fiul Constanței (n. Popa) și al lui Gheorghe Bălăiță, funcționar comercial. Învăță mai întâi la Bacău, urmează, un timp, cursurile Institutului de Cultură Fizică și Sport din București (1953–1955) și pe cele ale Institutului Politehnic din Galați (1955–1956). Este absolvent al Facultății de Filologie, secția limba și literatura română, a Universității „Al. I. Cuza” din Iași (1967). Lucrează ca desenator tehnic, profesor suplinitor, instructor metodist, iar din 1964 ca redactor și apoi redactor-șef adjunct al revistei „Ateneu” din Bacău. Se mută la București, unde devine secretar al Uniunii Scriitorilor (1979), director

al Editurii Cartea Românească (1980–1989), redactor-șef al revistei „Arc” (1991–1997), ulterior director la CopyRo. Este bursier Fulbright la Iowa University, SUA, în 1980. Debutază cu reportaje în ziarul „Steagul roșu” din Bacău (1958) și cu proză în „Luceafărul” (1960). Este distins cu numeroase premii, între care și Premiul Opera Omnia, acordat de Asociația Scriitorilor din București în 2005, și cu Premiul Național de Literatură, decernat de Uniunea Scriitorilor în 2008.

Primele cărți ale lui **B.** – *Călătoria* (1964), *Conversând despre Ionescu* (1966), *Întâmplări din noaptea soarelui de lapte* (1967) – includ pagini de proză scurtă, interesante prin ele însele, dar și prin faptul că pregătesc romanele de mai târziu. Tânărul scriitor practică, împreună cu Nicolae Velea, Fănuș Neagu, D.R. Popescu, o literatură despre oameni suciți, adică despre unii care, fie că e vorba de copii sau de țărani, se descoperă pe ei înșiși și își regăsesc inocența prin felul năstrușnic de a vorbi și de a exista. Ei exprimă euforia desprinderii din alienare, traversând totodată, îndeosebi copiii, momente de nedefinită tristețe. Nu fără legătură cu literatura absurdului, prozatorul obține efecte din îngemănarea insolitului cu banalitatea. De pe acum se manifestă refuzul unui realism plat în declinarea de către narator a competenței auctoriale, în renunțarea la cronologia lineară, în compoziția ce pare a fi regizată de hazard, în indecizia asupra caracterului imaginar sau „adevărat” al întâmplărilor, mergând până la sugestia că lumea acestor proze ar fi inventată de narator. Asemenea procedee nu alterează cu nimic însușirile scriitorului, frapante, de captare a realului în datele lui concrete. În această ultimă privință, volumul *Întâmplări din noaptea soarelui de lapte* este mai puțin edificator. În schimb, prin elementele lor simbolice, onirice ori de basm, „întâmplările” reprezintă încă un pas spre lumea romancierului, în care distincția dintre real și imaginar va deveni caducă. Întreaga măsură și-o dă **B.** cu *Lumea în două zile* (1975; Premiul Uniunii Scriitorilor), roman ce reprezintă o dată importantă în literatura română a celei de-a doua jumătăți a secolului al XX-lea. Cele „două zile” fac parte din existența polară, contradictorie, a lui Antipa, mic funcționar. În 21 decembrie, în orașul Albala, el trăiește domestic și pasiv, dependent ca o plantă agățătoare de mult mai dinamica lui soție, care se agită prin apartament, pregătind bunătățile pentru ziua de Crăciun. Dacă ziua aceasta stă sub semnul vieții pașnice, vegetative, în 21 iunie, când

acțiunea se mută de la Albala la Dealu Ocna, unde Antipa își desfășoară activitatea, tot ce se întâmplă într-un regim infernal. La o masă neagră se adună – număr simbolic – douăsprezece personaje. În fața mesenilor, cu care își face veacul în cârciumă, mai întâi neîncrezători, apoi stupefiați și la urmă consternați și înfricoșați, Antipa își dovedește darul de prezicător al morții. Pe rând, diverși locuitori ai orașului, ba chiar și unii convivi mor la data anunțată de el. Istoria se termină tragic. Părându-i-se că Antipa, din care își făcuse un idol, nu e la înălțimea așteptărilor lui, Anghel, un iluminat de focul iadului, îl ucide. În legătură cu cele „două zile” s-a vorbit ca despre doi versanți opuși, *domestica* și *infernală*, care n-ar comunica între ei. La prima vedere, lucrurile așa stau. Sunt lesne de enumerat elementele acestei simetrii inverse. După cum se găsește la Albala ori la Dealu Ocna, Antipa e absent, adormit sau ironic și profund, e visător sau activ, jovial sau cinic, pașnic sau malefic. Blajinului August pălărierul, care întruchipează spiritul de toleranță, relația cu toposul domestic, i se opune fanaticul până la crimă Anghel. Sentimentului conjugal și matern al Feliciei îi răspunde nesațiul erotic al Silviei Racliș. De o parte căminul, cu jocuri nevinovate, de cealaltă cârciuma, cu petreceri sinistre. De o parte iarna sărbătorească, de cealaltă vara tulbure și tulburată. S-ar zice că într-una din zile oamenii sunt în paradis, în cealaltă în infern. În pofida acestor opoziții, cele două existențe ale lui Antipa totuși comunică, iar punctele dintre ele nu se limitează la personaje și situații. De fapt, în adâncime, cele două zile au o substanță comună, deși „iarna” una tinde spre o stare vegetativă, în vreme ce „vara” alta intră în ebuliție. Amândouă dețin o plasmă elementară indistinctă, lipsită de complexitate, în ambele oamenii sunt informi, ca prinși într-o magmă. Mai mult decât atât, chiar în comportamentul lor cele două laturi ale firii lui Antipa tind să alunece una într-alta, ceea ce autorul pare să și spună: „Vreau doar să arăt cum într-o singură ființă aceste două stări sunt active și într-un echilibru relativ”. Într-adevăr, incontestabila deosebire dintre părți este totuși una relativă. De pildă, dacă la Dealu Ocna Antipa trăiește sub imperiul agresivității și al hazardului, dincolo, în Albala, maternei Felicia nu-i lipsește o anumită agresivitate a geloziei, după cum nu lipsesc nici accidentele ori catastrofele domestice. Deosebirea e că în timp ce la Dealu Ocna ele sunt groțesti, la Albala sunt hazlii, burlești. Or,

diferența dintre burlesc și grotesc nu este de ordinul opoziției, ci de acela al vecinătății. Poate că sărbătorirea Ajunului de Crăciun la 21 decembrie sugerează tocmai faptul că, în cadrul general al unei opoziții, regimul mai profund al lucrurilor este acela al alunecării și al devierii dintr-un tipar prezumtiv. În acest regim există Antipa însuși care, nu fiindcă ar fi o dată placid și altă dată malefic, nu poate fi definit, ci pentru că „el este din toate câte ceva și nimic precis” (Eugen Simion). Lumea lui **B.** nu este cea reală, iar romanul său nu este unul realist. Nu psihologia și faptele indivizilor veridici îl preocupă pe prozatorul care privește totul din perspectivă ontologică. Autorul cercetează ființa și zonele ei de adâncime, faptele și personajele nefiind decât vizualizări și corporalizări ale constatărilor lui, dintre care cea mai importantă se arată a fi aceea că ființa este circumscrisă negativității. Una din zonele ontologice pomenite este cea a vieții neînfrânate în sălbăticia ei de nici o normă. Singura „normă” pare a fi jocul hazardului. În acea zonă se ucide și bântuie teama de moarte. Exorcizarea fricii se realizează, ca în societatea originară studiată de René Girard, prin desemnarea unor victime expiatoare. Abia atunci când jocul criminal își face efectul, se produce ușurarea manifestată prin hohotul de râs înfricoșător: „Moare, a râs și Antipa și am început toți să râdem [...] asta ne-a electrizat, a readus printre noi buna dispoziție, da, vrem, am urlat unanim, am ciocnit paharele...”. Veselia aceasta este însă infernală. Când se găsește la Dealu Ocna, Antipa se schimbă, parcă, într-un diavol: „Ești dat dracu, sughița Druică și se îneca în râs. Am și certificatul, a spus Antipa”. Crima pusă la cale de personajul care decide în joacă soarta semenilor lui este generatoare de haos. Orgia bahică pe care o dezlănțuie face să se șteargă diferențele și determină indivizii să-și piardă identitatea, să se aglutineze într-o turmă vânzolită de dezordine: „Dar ce se întâmplă? Doctorul Pușlenghea are capul profesorului Lăduncă, pe umerii lui Viziru stă capul lui Pușlenghea, inginerul Druică poartă capul lui Antipa. Dar trupul lui Antipa? S-o fi topit în căldura mare”. Un alt factor de dezordine și spaimă este sexualitatea. Iminența ei stârnește în Antipa „vârtej, teamă, rușine, triumf”, adică, altfel spus, tot haos. Erosul agresiv este reprezentat de Silvia Racliș. Cu gura ei „lacomă”, „crudă”, „neîndurătoare”, în care prolifează „dinți tăioși care se înmulțesc și îi acoperă fața”, femeia își arată natura malefică. Este devoratoare ca femela păianjenului, împerecherea cu ea este

primejdioasă. În chip vădit, aparține zonei infernale. Ea păstrează amintirea veacurilor primordiale, iar cineva o întreabă: „Unde îți ascunzi coada și copitele?”. Tot așa cum beția de pe urma programării crimei îi învălmășește pe indivizi într-o masă nediferențiată, sexualitatea „armăsăroaicei” îl dezarticulează pe individ: „mațele tale și pipota, ficatul, ce mai aveai pe acolo, pluteau la voia întâmplării”. De rândul acesta, însă, nu mai este vorba de o dezordine agitată, ci de o toropeală amenințătoare care îl cuprinde pe bărbatul ce va rămâne gol, mic și flasc. Aflat la Albala, Antipa asistă neputincios la prăbușirea lui în nonsens: „Sunt apa din ceașca asta care este tot eu, dar o clătinare, uite, o adiere face să-mi scape sensul, apare, se scufundă, nu este”. Haosul agitat de moartea intempestivă anunțată – și, în sens performativ, înfăptuită – de Antipa este înlocuit de o confuzie moleșită. Din agresiv, cum e în cealaltă postură, personajul ajunge „un leneș care-și suge unghiile toată iarna”, un individ comparat pe drept cuvânt de prietenii săi cu Oblomov. În funcție de situarea într-un plan sau în celălalt, erosul, întruchipat de această dată de Felicia, se schimbă și el, devenind protector și matern. Până și moartea se

modifică, ea nemaifiind consecința unei decizii criminale, ci o retragere odihnitoare din viață: „Trupul ei [al Felicie] era o cetate invincibilă, sufletul ei era osia lumii. Ea era locul în care Antipa renăscuse și va fi îngropat când îi va veni vremea”. Din păcate, toropeala lui Antipa o contaminează și pe Felicia: „A băgat de seamă până acum o anume lene, moliciune, întârzierea în mișcarea brațelor, a picioarelor ei”. S-ar zice că, pentru a-și păstra identitatea, iubirea trebuie să se degajeze de descompunerea prin moleșală. Ca să se păstreze curată, iubirea pentru celălalt trebuie să fie iluzorie. Închisă în ea însăși, iubirea se iubește pe sine. De aceea, la modul simbolic, Felicia trebuie să-l ucidă pe Antipa: „Și pentru ca iubirea să rămână pură și neîntinată era nevoie de moartea lui. Numai așa ființa ei omenească s-ar fi eliberat. Și liberă de orice constrângere, netulburată de micile înșelăciuni, ea și-ar fi iubit în liniște iubirea”. Cercul fiind infernal, și ființa destinată negativității, fiul lui Antipa, care – pentru a asigura circularitatea – se naște după moartea tatălui, nu vrea să-și facă apariția în lume: „el se răsuci în apa caldă și întunecată și nu vru să se arate”. Totuși, copilul nu poate să se împotrivească pentru că ciclul este fără de sfârșit. Îl scoate

George Bălăiță, Ioana Diaconescu și Dana Dumitriu

la „lumină” „un bărbat cu mâinile puternice și îndemânate, noduroase”: „haide, îi spuse cu glasul lui gros și batjocoritor, am să-ți dau tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte, ieși odată”. Puțini scriitori români evoluează cu atâta sânguință în abisalitate ca **B.**, meritul romancierului fiind acela de a o face într-o manieră de o mare consistență artistică. Ca și substanța, modalitatea literară a romanului funcționează prin deviere și, mai ales, prin amestec între opuși. Se deviază dinspre grotesc spre burlesc, dinspre baroc spre parodic, dinspre sensul aproximativ spre un alt sens aproximativ, și se împletesc inextricabil realul cu imaginarul, adevărul cu minciuna, fantasticul cu banalul, tonul farsei cu tonul tragic, artificul cu autenticitatea, livrescul cu senzorialul, pentru captarea în frază a senzațiilor de diverse feluri **B.** fiind excepțional dotat. În roman se amestecă anchetatori, voci, limbaje, timp narativ și secvențe temporale, paranteze, digresiuni, puneri în abis. Autorul este la curent cu toate tehnicile utilizate de romancierii moderni, de la James Joyce la Alain Robbe-Grillet. Procedeele folosite împiedică sensul să se precizeze, îl fac să fie la rândul lui deviat și amestecat. Poate că adevăratul sens al romanului este cel pe care l-a surprins Nicolae Manolescu în *Arca lui Noe*, și anume luarea carnavalească în derâdere a culturii oficiale și, dincolo de aceasta, a ordinii inerte și constrângătoare în care s-a trăit la noi. *Lumea în două zile* este și un roman despre roman, adică o meditație asupra literaturii, prin care **B.** participă la una din tendințele europene dominante ale vremii. Acest aspect dobândește noi valențe în *Ucenicul neascultător* (1977; Premiul „Ion Creangă” al Academiei RSR), prezentat la apariție ca primul volum al unei trilogii. Reapar aici „scribii” la mai multe niveluri, care înregistrează fapte și le transcriu. Personajul principal, Naum Capdeaur, consimnează povestea celor din jurul său, fiind la rândul lui observat de ei. Romanul este, în parte, acela al formării unui scriitor ca „ucenic neascultător”. Aceasta înseamnă, s-ar zice, că scriitorul împiedică sensul aparent al faptelor să se fixeze și produce o derută prin care, subiacent, se comunică un sens subversiv despre infernul istoriei. Cartea e și mai barocă, și mai complicată, și mai livrescă decât cea anterioară; se face și mai mult apel la mit, la legendă, la basm. Pe de altă parte, din confuzia voită se desprind totuși nuclee și se organizează opt narațiuni. Cât despre substanță, aceasta urcă din ontologic spre social și spre psihologic. Conturând mai decis

personajele, **B.** reia o temă tradițională a prozei românești, aceea a venirii de la sat la oraș. Conceput ca unul despre „cucerirea” orașului, motivul se îmbină cu romanul puterii, caracteristic deceniului al optulea din secolul trecut. Este romanul unei familii și, totodată, un bildungsroman. Se regăsește aici însușirea de a face ca prin tratamentul parodic – de altfel, mai puțin accentuat decât în *Lumea în două zile* – să nu se piardă fiorul tragic și reapare marea foame de concret a prozatorului. Deși lipsit de intensitatea și densitatea imaginativă din romane, nu este de neglijat nici volumul *Noaptea unui provincial* (1983). Acum autorul se plimbă relaxat pe dinaintea imaginilor unor mari personalități (M. Eminescu, Lev Tolstoi, Marc Chagall, Werner Heisenberg), pe care evită să le vadă ca pe niște statui prin aceea că le privește dintr-un unghi insolit. Despre Eminescu vorbește o călugăriță în vârstă care l-a cunoscut fără să fi avut conștiința a ceea ce reprezenta presupusul poet, pe Mihail Sadoveanu naratorul îl întâlnește când viața aproape se retrăsese din el, dar mai scăpăra intermitent. Relatând pe un ton neutru, autorul știe încă să atragă participarea cititorului, care actualizează emoția tănuită, însă nu absentă. După 1989 **B.** nu se mai manifestă ca prozator, ci publică, în colaborare cu Janina Ianoși, o traducere din Andrei Platonov, precum și o culegere de eseuri cu tematică preponderent culturală scrise între 1964 și 1994, *Gulliver în țara nimănui* (1994; Premiul Asociației Scriitorilor din București) și unul de interviuri din anii 1973–2003 cu interlocutori ca Ștefan Agopian, Nicolae Prelipceanu, Ion Simuț sau C. Stănescu, intitulat *Căinele în lesă* (2004). Ediția de autor publicată la Editura Polirom (*Opere*, I–III, 2009–2011) reunește romanul *Lumea în două zile* și o selecție a prozelor scurte și a publicisticii. Aflat în plină putere creatoare, **B.** este una dintre prezențele majore ale literaturii române de după al Doilea Război Mondial.

Cel mai frapant lucru la George Bălăiță este tocmai luarea în derâdere a normelor (nu în ultimul rând, și literare), latura de bufonerie estetică-morală, care își are reflexul în structura însăși a romanelor sale. [...] Jovialitatea naratorului lui G. Bălăiță este expresia acestei lumi de aparențe, neînfrânată de ipocrizii moraliste și bucurioasă să se înfrupte din plăcerile vieții: o lume pusă pe șotii, pe „drăcovenii”, răzând cu toată gura, care încearcă în felul acesta gustul libertății, rezistând opresiunii tragice.

NICOLAE MANOLESCU

Stilul este, uneori, de o vervă bufonă. Un stil al parantezelor care se deschid la infinit. Stil de eseu romanesc... Cartea [Ucenicul neascultător] nu-i ușor de citit, faptele lunecă repede în comentariu, temele se schimbă fără veste, de la Robbe-Grillet se trece ușor la o veche parabolă din epoca Tang. Asta este posibil deoarece eroii nu sunt lăsați să trăiască liber (autorul nu le dă drumul în viață, cum procedează prozatorul de tip realist), eroii trăiesc doar în comentariile despre ei. Începută poate ca o pastişă ironică a procedeelor românești (critica a judecat-o mai ales în acest fel), cartea lui George Bălăiță sfârșește prin a fi profundă și substanțială, de o originalitate frapantă în câmpul prozei noastre.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Călătoria*, București, 1964; *Conversând despre Ionescu*, București, 1966; *Întâmplări din noaptea soarelui de lapte*, București, 1967; ed. 2, București, 1999; *Lumea în două zile*, București, 1975; ed. 2, București, 1985; ed. 5, pref. Cornel Ungureanu, postfață Dorin Ștefănescu, București, 1998; *Ucenicul neascultător*, București, 1977; *Noaptea unui provincial*, Iași, 1983; *Gulliver în țara nimănui*, București, 1994; *Căinele în lesă*, București, 2004; *Opere*, I–III, pref. Eugen Negrici, Iași, 2009–2011. **Traduceri:** Andrei Platonov, *Cevengur*, pref. Ion Ianoși, București, 1990 (în colaborare cu Janina Ianoși).

Repere bibliografice: Culcer, *Citind*, 240–246; Prelipceanu, *Dialoguri*, 182–187; Ungureanu, *Proză*, 175–184; Vlad, *Lectura*, 257–265; Georgescu, *Volume*, 46–54; Apolzan, *Casa*, 13–45; Iorgulescu, *Firescul*, 179–185; Raicu, *Contemporani*, 37–41; Moraru, *Semnele*, 203–208; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, 237–246; Culcer, *Serii*, 178–184; Regman, *Noi explorări*, 20–27; Gorcea, *Structură*, 137–140, 205–212, 232–239; Simuț, *Diferența*, 161–166; Țeposu, *Viața*, 158–165; Manolescu, *Arca*, III, 166–189; Vlad, *Lectura rom.*, 116–127; Cristea, *Modestie*, 164–177; Manea, *Contur*, 49–53; Raicu, *Fragmente*, 340–347; Simion, *Scriitori*, III, 446–461; Ungureanu, *Proza rom.*, I, 550–578; Cristea, *Fereastra*, 179–185; Holban, *Profiluri*, 137–149; Ștefănescu, *Primplan*, 212–226; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, 138–144; Pecie, *Romancierul*, 188–221; Spiridon, *Melancolia*, 53–99; Micu, *Scurtă ist.*, III, 250–255; Simuț, *Incursiuni*, 131–136; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 337–339; *Dicț. analitic*, II, 383–386, IV, 277–279; *Dicț. esențial*, 70–72; Sorescu, *Lumea*, 145–152; Bărna, *Comentarii*, 148–157; Manolescu, *Lista*, II, 209–216; Negrici, *Comunism*, *Proza*, 338–347; Simuț, *Reabilitarea*, 365–378; Gabriel Dimisianu, *Reflecțiile unui sceptic*, RL, 2005, 46; Cristea-Enache, *București*, 45–52; Ștefănescu, *Istoria*, 593–602; Marilena Donea, *George Bălăiță – biobibliografie*, Bacău, 2007; Manolescu, *Istoria*, 1149–1151; Popa, *Ist. lit.*, II, 688–692; Alexandru Ruja, *Între ludic și confesiune (I–II)*, O, 2011, 8, 9; Răzvan Voncu, *George Bălăiță publicist și povestitor*, RL, 2012, 24. **A. C.**

BĂLĂNESCU, Gabriel (16.IV.1913, Berbești, j. Vâlcea – 19.III.1986, Santa Clara, SUA), prozator. Este fiul Gabrielei și al lui Ion Bălănescu. A făcut clasele primare în comuna natală și a urmat Liceul „Al. Lahovary” din Râmnicu Vâlcea. Încă înainte de absolvire luase hotărârea să se înscrie la Facultatea de Litere din București. Fire exaltată, cu gustul riscului și o înclinație spre trăiri impetuoase, **B.**, care între timp intră în gazetărie, devine un adept al mișcării legionare. Condamnat în 1945, în contumacie, la închisoare pe viață, este arestat un an mai târziu. Eliberat în 1947, se alătură grupurilor de partizani din munți, făcând parte din comandamentul mișcării legionare de rezistență anticomunistă. Prins în februarie 1949, e osândit la temniță grea. În martie 1977, la mai mult de un deceniu după punerea în libertate (1964), obține azil politic, stabilindu-se în SUA.

În țară **B.** a colaborat, iscăind cu inițiale, cu prescurtări ale numelui sau cu pseudonimul Șerban Barițiu, la foile vâlcene „Oltul”, „Bobi de mărgean”, „Însemnări”, unde a fost și redactor, apoi la „Litere”, „Iconar”, „Buna Vestire”, „Revista funcționarilor publici”, „Vremea” ș.a. Reîncepe să scrie în exil, la publicațiile „Drum” (Mankato, Minnesota), „Libertatea” (New York), uneori folosind semnăturile Aron Grămadă sau Silviu Turdeanu; de asemenea, este prezent în câteva numere ale revistei „Mele” (Honolulu). În 1981 tipărește eseu *Jurnalul unui anonim*, iar Editura Dacia din Madrid îi scoate cartea *Din împărăția morții*, o evocare a suferințelor îndurate în pușcăriile comuniste. Între 1981 și 1986 a fost director al revistei „Curierul”. Cu învârteliri verbale alunecând, printre nebulozități și contorsionări, într-un delir ce mimează ideea febricitantă, **B.** se avântă în publicistică ținând „sabia” într-o mână și „crucea” în cealaltă. Iluminările și smeririle lui, într-o gestică a trăirilor extreme, exhibă mari tensionări, între exasperare și nădăjduire. După debutul nesemnificativ la „Oltul” (1923), compune proză în care obscurizarea înțeleșurilor, într-o manieră aproape stocastică, este mai mult o chestiune de strategie a unui discurs narcisic. Tema „drumului”, spre și dinspre necunoscut, halucinația suprarealistă a „visului”, silueta mitică a lui Acteon, cu trena ei alegorică, sunt, în aceste texte prea dificile pentru cât au de spus, componente obsesive, care se găsesc și în cărțile lui **B.** Alegorie a căutării de sine, romanul *Acteon* (1934) e, cu accentele lui de negativism și teribilism, spovedania unui înfrânt. O carte când obscură și pretențioasă, când cotropită de lirismul

difuz al unei meditații despre singurătatea și tristețea creatorului, prins în „cercurile concentrice ale necunoscutului”. În *Satul Daba* (1936) logica visului, amalgamând prevestiri, presentimente, o teamă fără nume, tinde să încropească o stare de poem. Dar încețoșarea persistentă și sintaxa abruptă, eliptică proiectează aceste „vecernii” în vag și în nedeslușit. O disperare care nu urcă pe culmi, o frământare izbucnind în emfază și în irațional agită solilocviul din *Cartea întunecului* (1940). Este, cu spasmele unui epic hipernevrotic, jurnalul unui sceptic, torturat de incertitudini, absorbit de reverii, glorificând „tensiunea astrală a nopții” care declanșează resorturile profunde ale vieții, dar și atâtă, demonic, instinctele. Romanul *Avram Iancu* (1940), cu o prefață scrisă de Liviu Rebreanu, îmbină ficțiunea cu documentul, într-o narațiune împinsă spre confiniile basmului. La moartea Regelui Munților, „durerea cuprindea cerul”, amplificând printr-o metonimie uriașă semnificația unui destin.

SCRIERI: *Acteon*, pref. Stefan Ion George, Râmnicu Vâlcea, 1934; *Satul Daba*, Râmnicu Vâlcea, 1936; *Avram Iancu*, pref. Liviu Rebreanu, București, 1940; *Cartea întunecului*, București, 1940; *Jurnalul unui anonim*, 1981; *Din împărăția morții*, Madrid, 1981; ed. Timișoara, 1994.

Repere bibliografice: Ionescu, *Război*, I, 215, 217–219; Rebreanu, *Opere*, XVI, 404–406; *Ne-a părăsit camaradul Gabriel Bălănescu*, „Libertatea” (New York), 1986, 45–46; Faifer, *Pluta*, 31–34; Constantin Mateescu, [Gabriel Bălănescu], *JL*, 2007, 9–12, „Acolada”, 2010, 12, 2011, 1.

F.F.

BĂLĂNESCU, Ioan P. (9.VII.1878, Giurgiu – 12.XII.1950, București), poet, prozator. Mezinul unei familii de mici proprietari, **B.** a absolvit în 1899 Școala Militară, urcând apoi în ierarhie până la gradul de viceamiral. Debutează în 1897, cu versuri, la „Adevărul literar”. Poezii și, rar, câte o schiță îi apar în „Povestea vorbeii”, „Harfa”, „Carmen” și „Ovidiu”. Versurile vor fi strânse în placheta *Surprize* (1900). Semnând și Ioan Bălănescu-Danubian, I.B. Danubian și Danubian, **B.** colaborează apoi la „Tribuna liberală” (Galați), „Noua revistă olteană”, „Presa” (Giurgiu), unde publică în foileton *Schițe marine. Ziarul unui pribeag*, tipărit și în volum, sub titlul *Din largul mării* (1906). Ulterior, se consacră carierei militare, colaborând frecvent la diverse periodice, îndeosebi pe chestiuni de marină. A tipărit, de asemenea, mai multe lucrări de popularizare.

Volumul *Surprize* se distinge în producția momentului prin tematica preponderent marină, nu însă și prin factura versurilor. Influențele din poezia lui M. Eminescu și Al. Macedonski se pierd și ele în sentimentalismul minor al epocii. Mai interesantă e proza lui **B.** *Din largul mării* este jurnalul de bord al unei călătorii de la Constanța la Rotterdam, în care alternează expansiuni lirice, meditații romantice, relatări alerte de fapte și observații uneori pătrunzătoare. Rețin atenția elogiul modelului occidental de civilizație și implicita pledoarie pentru instaurarea acesteia pe meleagurile românești.

SCRIERI: *Surprize*, Constanța, 1900; *Din largul mării*, București, 1906.

Repere bibliografice: D. Karr [D. Karnabatt], „*Surprize*”, „Secolul XX”, 1901, 508; Al. Dragoș, „*Surprize*”, „Revista modernă”, 1901, 6; N.I. Apostolescu, „*Din largul mării*”, *LAR*, 1906, 6–8; N. Iorga, *Cronica*, „Sămănătorul”, 1907, 14.

V.D.

BĂLĂNESCU, Sorina (25.XII.1941, Iași), critic și istoric literar, traducătoare. Este fiica Virginiei Bălănescu și a lui Constantin Bălănescu, actori la Teatrul Național din Iași. Urmează cursurile Școlii Medii „Vasile Alecsandri” din orașul natal, absolvindu-le în 1959. Este licențiată a Universității „Al. I. Cuza”, secția limba și literatura rusă – limba și literatura română (1964), absolvind apoi și secția de limba și literatura engleză (1972). Preparador, din 1964, la Catedra de limba și literatura rusă a Facultății de Filologie din Iași, ajunge în 1995 profesor titular. În 1979 obține titlul de doctor în filologie cu teza *Simbolul în dramaturgia lui Cehov*. Din 2001, ca profesor asociat al Universității de Arte „George Enescu” din Iași, a predat cursuri de istoria teatrului universal și de teoria dramei; a îndrumat doctorate în specialitatea teatrologie. Colaborează cu numeroase studii, eseuri, articole de istorie și critică literară, de teorie și istorie a teatrului, cronici dramatice și recenzii la „Convorbiri literare”, „Cronica”, „Arlechin”, „Contemporanul”, „Secolul 20”, „Ateneu”, „Adevărul literar și artistic”, „Teatrul azi”, „Viața românească”, „Dacia literară”, „Timpul”, „Kitej-grad”, „Romanoslavica”, „Studii de slavistică”, „Analele științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași” ș.a. A publicat mai întâi *Prelegeri de istoria literaturii ruse din secolul al XIX-lea* (1976, în colaborare cu Livia Cotorcea), primul volum personal fiind *Dramaturgia cehoviană – simbol și*

teatralitate (1983). De semnalat contribuția pe care o are la elaborarea ediției critice A.P. Cehov, *Opere* (I–V, 1986–1999; Premiul Asociației Scriitorilor din Iași pentru ultimul volum), precum și traduceri din autori ruși de primă mărime, precum Aleksandr Soljenițin, Mihail Bulgakov, Andrei Platonov ș.a.

În studiile sale **B.** încearcă să aplice noile metode critice în analiza textelor clasice. Ea acordă o atenție deosebită demersului poetic, încredințată fiind că prin intermediul acestuia pot fi descoperite „o surprinzătoare modernitate, o realitate nouă, acolo unde comentariul senin pare cantonat definitiv în istoria literară”. În cele mai multe situații, autorii luați în discuție sunt clasici ai literaturii ruse (Cehov, Gogol, Turgheniev, Dostoievski ș.a.). Comentatoarea îi pune în relație cu scriitori aparținând altor spații culturale și stabilește zonele prin care operele comunică între ele. Pasiunea pentru arta dramatică și familiarizarea cu viața din jurul scenei au determinat-o pe **B.** să publice o monografie despre una dintre cele mai importante figuri ale Naționalului ieșean. Lucrarea *O viață în sute de roluri: Margareta Baci* (2002) este o trecere în revistă a marilor realizări ale actriței, urmărite în strânsă legătură cu devenirea istorică a teatrului din Iași. Se remarcă modul fericit în care coexistă rigoarea unei cercetări bazate pe o documentare serioasă și emoția unei spectatoare calificate. Și în lucrările *Peisaj ieșean cu oameni de teatru și spectacole* (2004), *Surzător comediantul trecea: Miluță Gheorghiu* (2005) **B.** dă dovadă de spirit analitic capabil să redea viața unor figuri ilustre, ce au marcat viața teatrală ieșeană și nu numai. Aceași vocație pentru teatru, văzut ca o împletire între textul dramaturgic, arta actorului și autoritatea regizorală, se manifestă și în cronicile dramatice risipite în presă, texte echilibrate și pertinente.

SCRIERI: *Prelegeri de istoria literaturii ruse din secolul al XIX-lea* (în colaborare cu Livia Cotorcea), Iași, 1976; *Dramaturgia cehoviană – simbol și teatralitate*, Iași, 1983; *Simple propoziții. Încercări de poetică*, Iași, 1994; *O viață în sute de roluri: Margareta Baci*, București, 2002; *Peisaj ieșean cu oameni de teatru și spectacole*, Iași, 2004; *Surzător comediantul trecea: Miluță Gheorghiu*, Iași, 2005; *Școala ieșeană de teatru – istorie și actualitate* (în colaborare), coordonator Anca-Maria Rusu, Iași, 2010. **Ediții:** A.P. Cehov, *Opere*, I–V, introd. edit., București, 1986–1999, *Stepa și alte povestiri*, Iași, 2001, *Logodnica și alte povestiri*, Iași, 2002; Vasile Harea, *Dimitrie Cantemir și fiul său Antioh*, Iași, 1999; Alexandru Zacordoneț, *Probleme de stilistică comparată privind limba română și limba*

rusă, Iași, 2000; N. Barbu, *Semnul Cumpenei: patru decenii de istorie a Teatrului Național „Vasile Alecsandri” Iași. 1942–1984*, pref. Florin Faifer, Iași, 2010. **Traduceri:** Mihail Roșcin, *Anul Nou pe stil vechi*, București, 1980; Natalia Resetovskaia, *Aleksandr Soljenițin*, Iași, 1995; G.V. Ivanova, *Pensionarii puterii*, Iași, 1998; Vsevolod Meyerhold, *Despre teatru*, București, 2011.

Repere bibliografice: Al. Călinescu, *(Re)întâlniri cu teatrul*, CL, 1983, 34; Livia Cotorcea, „*Dramaturgia cehoviană – simbol și teatralitate*”, „Buletinul Universității «Al. I. Cuza» din Iași”, 1983, 52; Liviu Leonte, *Studii, eseuri, ediții*, CRC, 1984, 1; Titel, *Cehov, 80–86*; Valeriu Cristea, *Marca lucrului serios*, RL, 1989, 14; Al. Dobrescu, *Bursa cărților*, TP, 1994, 8; Constantin Coroiu, [Sorina Bălănescu], ALA, 1999, 482, 2002, 643, 694; Grete Tartler, *Povestiri de o sută de rânduri și o sută de luni*, RL, 2002, 3; Bogdan Ulmu, [Sorina Bălănescu], CL, 2002, 12, 2005, 1, 11; Ștefan Oprea, *O carte despre Margareta Baci*, TTR, 2003, 1–2; Florin Faifer, *Duduia Margareta*, CL, 2004, 9; Al. Călinescu, *Un mit al Iașului: Miluță Gheorghiu*, „Ziarul de Iași”, 2007, 104; Călin Ciobotari, *Istoria unei stagiuni (2009–2010)*, Iași, 2010, 186–188. **Ș.A.**

BĂLĂNOIU, Emilian (5.IX.1939, București), prozator. Este fiul Paraschivei Bălănoiu (n. Rădulescu), absolventă a Conservatorului, și al lui Gheorghe Bălănoiu, inginer. Între 1956 și 1962 urmează, la București, cursurile Academiei Tehnice Militare, în pofida unei evidente înclinații literare. A fost inginer militar, inginer proiectant și redactor principal la Institutul de Documentare Tehnică din București. Din 1968 lucrează în învățământ ca profesor-inginer.

În 1969 **B.** debutează editorial cu volumul de nuvele *Adam*, dezvoltând o tematică de tip compozit, într-un amestec de proză alegorică și psihologică. Un an mai târziu îi apare volumul de povestiri *Absenții de la dragoste*, o incursiune de tip psihologic în zona problemelor de familie, temă recurentă a prozei lui. Însă conform părerii criticii, autorul nu excelează în registrul prozei scurte, aptitudinile sale în sondarea analitică a conștiinței personajelor și spiritul demonstrativ necesitând o structură amplă, de tip romanesc. Într-adevăr, romanele sunt superioare stilistic, tematic și structural scrierilor anterioare. *Copilăria, adolescența și tinerețea lui Nicolae Ostia* (1971) reprezintă cronică a unei fatalități existențiale. Până la maturitate, timp de cincisprezece ani, protagonistul, Nicolae Ostia, trăiește coșmarul claustrării, fiind închis și legat în casă de tatăl său vitreg, sub pretextul participării tânărului la

acțiunile unei bande de huligani. După moartea tatălui, la treizeci și doi de ani, este eliberat, dar nu poate scăpa și de absurdul ce-i guvernează existența: acostează pe stradă o femeie și, victimă a împrejurărilor, ajunge la Miliție, unde, odată cu biografia, își scrie, prin punere în abis, și povestea reclusiunii. Nedezicându-se de statutul său de personaj absurd, Nicolae Ostia acceptă acuzația pentru o vină care nu-i aparține, devenind emblematic pentru condiția individului într-un sistem social absurd. Următorul roman, *Iubește tu* (1978), marchează întoarcerea autorului la tema familiei și a conflictelor din interiorul ei. Cu o construcție amintind de maniera scriitoarei Karen Blixen, cartea prezintă destrămarea unui cuplu (un tânăr profesor cu un contract într-o țară africană și soția lui), din cauza unei suspiciuni de infidelitate. *Eristikon* (1982), catalogat de critică drept „cel mai miezos text” al lui B. (Laurențiu Ulici), abordează din nou teme existențiale, conflictul centrându-se în jurul unui personaj a cărui viață se transformă într-un calvar îndată ce directorul școlii unde lucra ca profesor de matematică, un ins despot care strânsese douăzeci de ani documente calomnioase referitoare la subalternii săi, îi încredințează, simțindu-și sfârșitul aproape, consecință a unei boli incurabile, întreaga lui arhivă compromițătoare. *Peste toate înălțimile* (1987) este un roman ce prezintă în două planuri, ca personaje, membrii familiei scriitorului Matei Popovici. Fără să mai aibă miza celor precedente, scrierea se remarcă prin buna creație de atmosferă. Incursiune în lumea intelectualității corupte, acționând liber în societatea arivismului postcomunist, romanul cu măști *Țară ca un dos de palmă* (2007) urmărește moralizator deformările caracteriale și consecințele lor nefaste asupra educației unei tinere venite să studieze filologia la București.

SCRIERI: *Adam*, București, 1969; *Absenții de la dragoste*, București, 1970; *Copilăria, adolescența și tinerețea lui Nicolae Ostia*, București, 1971; *Iubește tu*, București, 1978; *Eristikon*, București, 1982; *Analiză pentru șansele Iuliei*, București, 1985; *Peste toate înălțimile*, București, 1987; *Portret de femeie. Rugămintea fierbinte*, pref. Irina Petraș, București, 2003; *Țară ca un dos de palmă*, București, 2007.

Repere bibliografice: Lucian Raicu, „*Adam*”, RL, 1969, 33; Nae Antonescu, „*Absenții de la dragoste*”, ST, 1970, 7; Iorgulescu, *Scriitori*, 179; Rodica Florea, *Un roman exotic*, VR, 1979, 6; Dana Dumitriu, *Analiză, simpatie, patetism*, RL, 1983, 34; Nicolae Georgescu, *Dosariada*, LCF, 1983, 40;

Cornel Regman, „*Eristikon*”, VR, 1983, 9; Ulici, *Lit. rom.*, I, 420–421; Petraș, *Cărțile*, 201–202; Eugenia Țarălungă, *Țara frigului*, VR, 2008, 5.

C.M.B.

BĂLĂȘEL, Teodor (7.XI.1869, Bogdănești, j. Vâlcea – 30.I.1941, Ștefănești, j. Vâlcea), culegător de folclor. După ce a urmat cursurile Seminarului de la Râmnicu Vâlcea (1885–1889), a fost învățător (din 1889), diacon (din 1892) și preot paroh (din 1894) în comuna vâlceană Ștefănești. A ridicat un local de școală, a înființat școli de agricultură, menaj, un atelier de rotărie, a întemeiat o bibliotecă pentru săteni. Împreună cu C.S. Nicolăescu-Plopșor, G.F. Cîaușanu, N.I. Dumitrașcu, Gh. N. Dumitrescu-Bistrița, I.N. Popescu, C. Ciobanu-Plenița, I.I. Buligan-Delagorj și Gh. Gh. Fierăscu a pus, în ianuarie 1927, bazele Tovărășiei Folcloriștilor Olteni, care a editat, până în august același an, revista „Suflet oltenesc”.

Având șansa de a locui într-o bogată zonă folclorică, în apropiere de Valea Mamului (lângă Drăgășani), loc vestit pentru lăutarii mămuleni, organizați și în „bande”, care au existat până către sfârșitul secolului al XIX-lea, în fostele județe Vâlcea, Olt și Romanați, B. culege de la unul dintre aceștia „cele mai autentice balade, doine și cântece haiducești”. De o extraordinară tenacitate și folosind diferite genuri de informatori (lăutari, bătrâni rapsozi și deținători de folclor, elevi), el tinde la epuizarea repertoriului celor chestionați. Dorința de a realiza o colecție cât mai reprezentativă îl determină să lanseze și apeluri scrise: în 1901 prin foi volante, în 1902 prin intermediul „Revistei învățătorilor și învățătoarelor” și al altor publicații, în care atrage atenția eventualilor săi colaboratori să respecte autenticitatea producțiilor populare. Trei tentative (în 1894, 1910 și 1915) de a-și edita colecția sub egida Academiei Române nu i-au reușit, deși într-un scurt cuvânt înainte N. Iorga scria despre B. și despre colecția lui: „Nimeni nu cunoaște mai bine aceste părți de străveche tradiție și viață populară rămasă așa de curată și în vremile de azi. Vrednicul cleric, înălbit de vremuri, ni oferă o comoară; s-o știm prețui”. Au știut s-o prețuiască, prin referate favorabile, Ovid Densusianu și Gr. G. Tocilescu, însă colecția n-a putut să apară din motive financiare. Editată postum, în 1967, cea mai reprezentativă colecție a sa, *Cântece populare oltenesti*, rămâne, prin numărul mare de balade

antologate, cea mai valoroasă lucrare de acest gen pentru spațiul Olteniei.

Culegeri: *Sfânta Duminică*, Vălenii de Munte, 1912; *Versuri populare române*, I–IV, Craiova, 1919–1926; *Ostrovul de la Călimănești*, Râmnicu Vâlcea, 1931; *Cămătarul fix*, Râmnicu Vâlcea, 1935; *Împăratul și ciobanul*, Râmnicu Vâlcea, 1938; *Cântece populare olteneste*, pref. N. Iorga, în *Folclor din Oltenia și Muntenia*, II, îngr. Gh. Alexe și Vasile D. Nicolescu, București, 1967.

Repere bibliografice: Ion Simionescu, *Scrisori către un preot*, București, 1943; Bârlea, *Ist. folc.*, 390–392; Nicolae Bellu, *Teodor Bălășel*, R, 1991, 2; Petre Petriu, *Teodor Bălășel*, Râmnicu Vâlcea, 1992; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 89–90; Constantin Marian Popescu, *Un apostol român în veacul al XX-lea: preotul Teodor Bălășel*, Râmnicu Vâlcea, 2011. **I. D.**

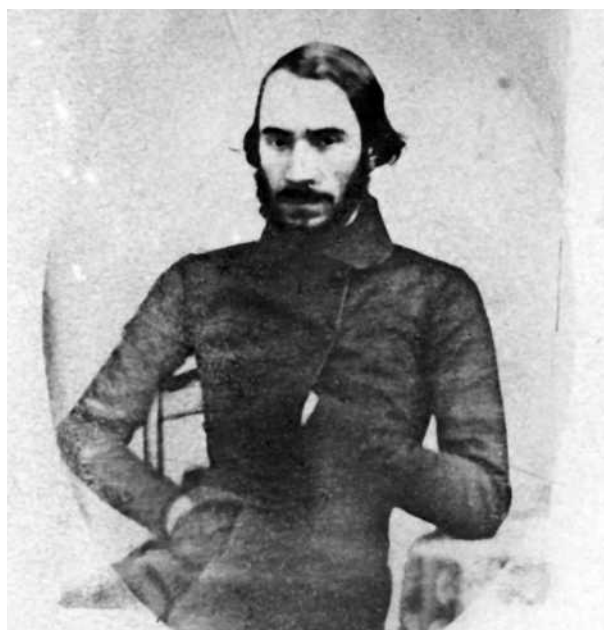
BĂLCESCU, Nicolae

(29.VI.1819, București
– 29.XI.1852, Palermo,
Italia), istoric, prozator.

Părinții lui **B.** erau originari din Bălcești (județul Vâlcea), unde mama, Zinca Bălcescu, care și-a păstrat numele de familie și după căsătoria cu pitarul Barbu sin Petre, tatăl lui **B.**, avea o moșie. Făceau parte din mica boierime, cu averea mereu în scădere după bejenia din vremea mișcării lui Tudor Vladimirescu și după moartea prematură a tatălui, în 1824. **B.** și-a început instrucția în familie, cu un dascăl grec. Din 1832 este elev la Colegiul „Sf. Sava” din București. Aici îl cunoaște pe Ion Ghica. De la profesorul bănățean Eftimie Murgu își însușește primele elemente de filosofie. La 19 ani se angajează în armată cu gradul de iuncher și predă, ca învățător, cunoștințe elementare și lecții de istorie într-o școală destinată ostașilor. Studiul istoriei, mai ales al documentelor referitoare la trecutul Principatelor, devine preocuparea dominantă, ceea ce are ca urmare și orientarea tânărului ofițer spre gruparea națională condusă de colonelul Ion Câmpineanu. În 1840 participă la mișcarea revoluționară inițiată de Dimitrie Filipescu (alături de Eftimie Murgu, Cezar Bolliac, Marin Serghiescu,

J.-A. Vaillant, C. Telegescu). Mișcarea fiind descoperită de autorități, iar complotiștii arestați, **B.**, socotit minor, este condamnat numai la trei ani de reclusiune la mănăstirea Mărgineni. După o detenție grea, care i-a șubrezit sănătatea, este grațiat în aprilie 1842. Din 1843 se află printre membrii de bază ai unei societăți literare; împreună cu Ion Ghica și Christian Tell, întemeiază societatea secretă Frăția, având ca deviză „Dreptate, Frăție”. Călătorește prin provinciile românești, în căutarea vestigiilor istorice, și leagă prietenii cu moldovenii V. Alecsandri, C. Negri, M. Kogălniceanu și cu ardeleanul G. Barițiu. Cu studiul *Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei până acum* (1844), prima sa colaborare la revista ieșeană „Propășirea”, se afirmă ca unul dintre cei mai competenți istorici ai românilor, apreciat de Gh. Asachi, M. Kogălniceanu, I. Heliade-Rădulescu. În 1845, în Asociația Literară, este ales secretar. În același an, în colaborare cu A. T. Laurian, scoate „Magazin istoric pentru Dacia”. Își continuă călătoriile de studii prin țară, dar în 1846, și pentru a evita noi represii din partea stăpânirii, pleacă în Apus. La Paris se reîntâlnește cu M. Kogălniceanu (cu care proiectează alcătuirea unui dicționar biografic al personalităților din istoria românilor), C.A. Rosetti, I. Ghica, Ion și Dimitrie Brătianu. Ia parte la ședințele Societății Studenților Români de aici, precizându-și orientarea și programul politic. Atmosfera revoluționară din rândurile studenților români este întreținută și de prelegerile lui Jules Michelet, Edgar Quinet și Adam Mickiewicz, care au avut o înrăurire însemnată și asupra lui **B.** În bibliotecile pariziene, cum va face și în orașele Italiei, adună documente privitoare la epoca lui Mihai Viteazul. După șapte luni de la sosirea în Franța, apar primele semne ale bolii de plămâni care îl va doborî peste câțiva ani. Pleacă în Italia, unde se întâlnește cu V. Alecsandri. În vara anului 1847 e din nou la Paris, unde face propagandă în presă în favoarea emancipării Țărilor Române și pentru reforme sociale democratice. În februarie 1848 izbucnește revoluția în Franța. **B.**, om cu o rară vocație de revoluționar, trăiește intens evenimentele și e fericit că poate trimite în țară prietenului Alecsandri o bucată de catifea smulsă din tronul regelui Louis-Philippe. Se întoarce în țară în aprilie 1848. Împreună cu I. Ghica și Al. G. Golescu-Negru (Arăpila), face parte dintr-o comisie executivă aleasă de Comitetul revoluționar român.

Colaborează la redactarea proiectului de constituție și a Proclamației, insistând, într-o dispută neîntreruptă cu mulți dintre conducătorii mișcării, pentru menținerea articolului 13, privitor la desființarea clăcii și împrăștierea țăranilor. După izbânda revoluției, la 11 iunie 1848, este numit în fruntea Departamentului relațiilor externe, dar renunță repede și preferă funcția de secretar al Guvernului Provizoriu. În tot timpul evenimentelor din 1848 el a reprezentat, în opoziție cu majoritatea noilor miniștri, atitudinea cea mai intransigentă atât în relațiile cu puterile străine care amenințau cu invazia (Rusia și Turcia), cât și în aplicarea reformelor sociale anunțate în Proclamația de la Islaz. Este adeptul rezistenței armate în cazul unui atac străin, cere în ședințele Guvernului Provizoriu împrăștierea țăranilor prin despăgubiri, eliberarea țăganilor robi, votul universal și direct. În același scop, colaborează la redactarea ziarelor „Învățătorul satului” și „Popolul suveran”. După înlocuirea Guvernului Provizoriu cu o locotenentă domnească, **B.** este propus în deputăția care va pleca la Constantinopol pentru a obține recunoașterea unor reforme. Misiunea eșuează, ca și întreaga mișcare, iar apelurile sale pentru o mobilizare armată rămân zadarnice. Întors în țară la 13 septembrie, este arestat de turci și imbarcat într-o ghimie, pe Dunăre, împreună cu ceilalți conducători ai revoluției, în vederea expulzării din țară. Refugiat în Transilvania, urmărește acțiunile maghiarilor și pe cele ale românilor, aflați, spre marele său regret, în conflict. În februarie 1849 ajunge la Constantinopol. Este secretar al emigrației române și participă la unele acțiuni politice care urmăreau, pe cale diplomatică, o tardivă salvare a revoluției din Muntenia. Decepționat de nesfârșitele rivalități și conflicte între emigranți, pe care nu reușește să le potolească, se îndreaptă din nou spre Ardeal, atras de posibilitatea de a orienta mișcarea condusă de Avram Iancu, în vederea reactivării și a celorlalte provincii românești. În numeroasele întâlniri cu conducătorii revoluției maghiare (L. Kossuth, generalii Bem și Perczel), încearcă să obțină din partea acestora recunoașterea drepturilor românilor din Transilvania. Propunerile lui, în numele revoluționarilor români, sunt acceptate doar când armata revoluționară ungară este înfrântă. Mereu în primejdie de a fi arestat, **B.** se refugiază pentru o lună în tabăra lui Avram Iancu de la Câmpeni. În octombrie 1849

este din nou la Paris, făcând mari eforturi de a organiza emigrația pentru pregătirea unei noi revoluții. La începutul anului următor călătorește la Londra pentru o întrevedere cu lordul Palmerston și încearcă, printr-o perseverentă activitate diplomatică, să câștige sprijinul guvernului englez în favoarea Principatelor. Întors la Paris, publică *Question économique des Principautés Danubiennes* (1850). În noiembrie 1850 scoate revista „România viitoare” (număr unic). Măhnit de conflictele dintre exilații români, renunță în mare măsură la activitatea politică și se consacră redactării monografiei istorice *Româniile supt Mihail-Voievod Viteazul*. În primăvara anului 1851, slăbit de boală, se stabilește lângă Paris, la Ville d'Avray. Spre sfârșitul anului, în căutarea unei clime mai favorabile, se mută la Hyères, însoțit de Sevastița, sora lui, și de Maria Cantacuzino. La sfârșitul lunii aprilie 1852 pornește spre Constantinopol, cu gândul de a se stabili în Moldova. La 8 septembrie trece Dunărea pe malul românesc și, pentru câteva ore, la pichetul din Turnu Măgurele, se întâlnește cu mama lui. În octombrie se îndreaptă singur spre Italia, trece prin Napoli și se oprește la Palermo, unde moare după scurtă vreme. A fost înmormântat în cimitirul Mănăstirii Capucinilor.

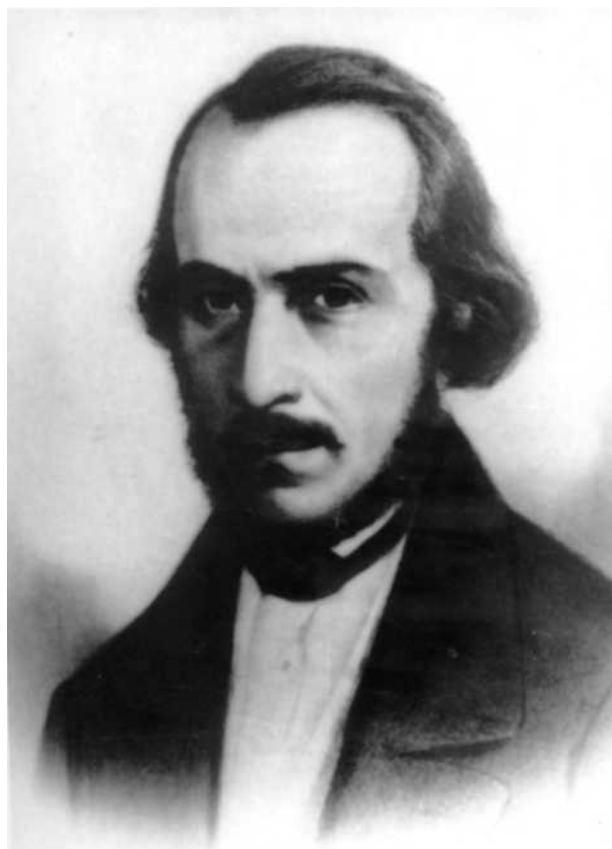
Împreună cu Mihail Kogălniceanu, **B.** inaugurează în cultura românească o concepție modernă despre istorie și pune bazele istoriografiei naționale ca știință. Pentru el, a scrie istorie nu înseamnă a

face biografia unor eroi privilegiați, ci a reconstitui, cu ajutorul documentelor, viața unui popor, „cu instituțiile, sentimentele și obiceiurile lui în deosebite veacuri”. Istoricul, cunoscând și apreciind cu discernământ operele moderne din acest domeniu, trebuie să cerceteze izvoarele adevăratei istorii naționale: tradițiile și literatura populară, hrisoavele și cronicile, inscripțiile și vestigiile arheologice, descrierile etnografice. Într-o perioadă când scrierea istorică nu se desprinsese cu totul de literatură, **B.**, istoric romantic, este mereu preocupat de expresia stilistică și de arhitectura operelor lui. Datorită talentului, aproape tot ce a scris, nu numai cartea despre Mihai Viteazul, poate intra în aria literaturii. Și-a început activitatea pe acest tărâm cu două studii asupra organizării armatei la români, în Muntenia și Moldova, deoarece considera vechile oștiri autohtone modele de instituții bine organizate și socotea că procesul de regenerare națională nu poate începe decât printr-un sistem militar defensiv bine alcătuit. Meditațiile pe marginea faptelor sunt legate de constatarea decăderii puterii de apărare a Țărilor Române, decădere atribuită corupției și lipsei de patriotism a celor avuți. **B.** urmărește declinul provinciilor românești, trăgând învățămintele necesare în vederea unor înnoiri fundamentale. Alte studii (*Cuvânt preliminaru despre izvoarele istoriei românilor*, *Românii și fanarioții*, *Campania românilor în contra turcilor de la anul 1595*) dezvăluie un istoric modern, cu o gândire matură și un stil original și viguros. Interpretând faptele istorice și integrându-le viziunii proprii, autorul are darul de a evoca dramatic trecutul, de a colora romantic narațiunea, fără deformări și grandilocvență. Expunerea e concisă, în fraze elegante, care atestă suplețea gândirii și asimilarea procedeele istoricilor moderni (Augustin Thierry, François Guizot, Jules Michelet). Evocarea unor evenimente este adesea întreruptă de scurte aprecieri concluzive, patetice de multe ori, luminând fie semnificațiile mai adânci, cu valoare simbolică, ale unor evenimente, fie chipul unor eroi. **B.** a inaugurat la noi genul biografiilor istorice: *Ioan Tăutul, mare logofăt al Moldovei*, *Spătarul Ioan Cantacuzino*, *Postelnicul Constantin Cantacuzino*, *Logofătul Miron Costin*. Sobre, sintetice, acestea recompun imaginea unor personalități exemplare din istoria românilor. Problemele politice și naționale fiind mereu aceleași, biografiile devin un prilej de a

pune de fiecare dată în discuție politica externă a Principatelor și de a relua procesul boierimii. Citatele din cronici, numeroase, fac corp comun cu expunerea, fără mare diferență de ton, **B.** adaptându-se cu ușurință stilului cronicăresc. *Despre starea soțială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebite timpuri* și, îndeosebi, memoriul scris la Paris, *Question économique des Principautés Danubiennes* (cu o versiune românească apărută postum, *Reforma socială la români*) sunt cele mai profunde analize pe care le-a produs ideologia pașoptistă asupra cauzelor economice, sociale și politice care au generat Revoluția de la 1848. Radicalismul gânditorului social atinge în aceste studii nivelul maxim. Evidența faptelor și a argumentelor ține locul declarațiilor de compasiune sau ură. Scrisul lui **B.** a devenit foarte matur, echilibrat și sigur. Au dispărut aproape cu totul accentele excesiv retorice, prezente în unele studii anterioare. Ca și în articolele scrise în zilele revoluției, el posedă arta de a transmite cu forța elocinței convingerile sale. *Mersul revoluției în istoria românilor* are, de asemenea, aspectul unui manifest care

Apărătorii Constituției. Desen de Costache Petrescu

rezumă, pe un ton agitatoric și evocator, cauzele istorice ale Revoluției de la 1848. Incursiunea în trecut devine o scurtă istorie a poporului român, scrisă cu patetism romantic (cu figuri stilistice convenționale, uneori, de poem în proză), dar și cu luciditatea și profunzimea omului politic. Tot aici, ca și în *Introducere la Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*, este expusă, cu solemnitate sacerdotală, viziunea determinist-providențială despre istoria omenirii. **B.** crede într-o lege a progresului universal, în „triumful binelui asupra răului, al spiritului asupra materiei, al dreptului asupra silei”. Odată cu apariția creștinismului, omenirea a intrat într-o fază de dezvoltare progresivă, sub imperiul rațiunii. Rolul istoriei este de a dezvălui și a demonstra această mișcare, a cărei țintă finală ar fi contopirea esenței umane cu esența divină. Națiunile au un destin și o „misie” (ca și indivizii) și, prin specificul și menirea lor, participă la unitatea și armonia lumii. Fiecare abatere de la legea divină e pedepsită, dar omul nu este instrumentul orb al fatalității, el poate alege, prin voința sa, calea pentru împlinirea destinului.

Pe plan literar, viziunea lui **B.** asupra istoriei generează o perspectivă grandioasă asupra faptelor și personalităților din trecut. *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*, opera care îl așază printre cei mai de seamă scriitori ai perioadei pașoptiste, a fost elaborată în exil, între 1849 și 1852. Rămasă în manuscris, neterminată, lucrarea a fost publicată postum de A.I. Odobescu, mai întâi parțial, în „Revista română” (1861–1863), apoi în volum în 1878 (cu titlul *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul*), ediție supraviețuită de Ioan Slavici, care a făcut unele modificări de ordin gramatical și lexical. Monografie a unei epoci din istoria românilor și a unui domnitor, scrierea era alcătuită, în proiectul inițial, din șase „cărți” (ultima a rămas nescrisă), urmărind principalele etape ale evoluției evenimentelor: *Libertatea națională, Călugărenii, Servagiul, Unitatea națională, Mirăslău, Gorăslău*. Deși concepută ca o „poemă istorică”, lucrarea are la bază o documentație și o rigoare științifică fără precedent în cultura noastră. Cronici autohtone și străine, istorii, acte, mărturii, legende se adună într-o operă unitară ca perspectivă și ca expresie literară. Izvoarele sunt uneori prelucrate, alteori compilate, totdeauna selectate și decupate conform opticii și exigenței scriitorului. În mare măsură, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul* reprezintă o sinteză a gândirii politice, sociale și istorice, aplicată la o perioadă de răscruce din istoria luptei pentru unitatea națională. Anii domniei lui Mihai dobândesc semnificații pentru contemporanii scriitorului, obiectivele naționale, politice și sociale rămânând, în viziunea sa, aceleași: unirea, independența, soarta țăranilor. De aici, tonul pasionat, numeroasele referiri directe și analogiile cu soarta românilor din veacul al XIX-lea. Participarea afectivă e a unui rapsod, dar și a luptătorului pentru aceeași cauză. Mihai Viteazul este pentru **B.**, înainte de orice, simbolul luptei pentru unitatea națională. Treptat, însă, se încheagă un portret mult mai complex: domnitor, diplomat și om politic, strateg, ostaș, părinte și soț, cu calități și defecte pe măsura unei mari personalități. Alcătuirea cărții are mereu în vedere să aducă în prim-plan figura voievodului român. Relatările istoricilor străini sunt repovestite de **B.**, care însă le înviează printr-o viziune mai plastică, mai concretă. Sunt reproduse chiar și legende orientale, ce dau un aer de fabulos unor episoade și sporesc dimensiunile epopeice ale domnitorului și ale oastei sale. Ele au darul de a crea o tensiune prevestitoare de

mari evenimente. Povestirea e străbătută, în cele mai izbutite pagini, de un patos al participării la o epocă importantă din istoria țării și de bucuria de a vedea întrupate într-un singur om idealuri care sunt și ale autorului. **B.** are un talent neobișnuit de a anima faptele prin cele mai variate mijloace stilistice. Prin tehnica alternării timpurilor verbale (trecut – prezent istoric), prin abundența epitetelor concrete, a metaforelor și a detaliilor semnificative, povestirea capătă culoare și viață. Amănunte, mici întâmplări sugerează stări de spirit colective, starea sufletească a mulțimii sau a unor protagoniști. Tonul relatării este când solemn și grav în reflecțiile despre soarta românilor, când dinamic, precipitat în reconstituirea luptelor armate, când exact, concis și neutru în prezentarea contextului istoric european. Descrierea bătăliilor e realizată cu o bună știință a compoziției și a gradației. Marile încleștări militare sunt precedate de zugrăvirea minuțioasă a locului bătăliei, atmosfera e străbătută de fiorii evenimentului apropiat. În limitele exactității faptelor, scriitorul reușește, printr-o optică particulară, să dea o aură mitologică bătăliei, la care participă, parcă, întreaga fire; combatanții capătă înfățișare fabuloasă. **B.** are ochi de strateg care vede întreaga panoramă, dar și cadrele parțiale, mișcările din planul secund. Scenele dinamice, alerte alternează, într-o construcție subtilă, cu altele domoale, de reflux sau de pregătire a unor noi involburări. Asemenea cronicilor, narațiunea este presărată cu aforisme și „învățăături”, scoase, bătrânește, din experiența istoriei. Patosul rapsodului-cronicar dă expunerii, în momentele cruciale, un aer de legendă. Pe alocuri, însă, în pasajele excesiv exaltate, înflăcărea, care creează o tensiune continuă, cade într-un fel de grandilocvență. Îmbinând maniera exactă și suplă a istoricului modern cu cea cronicărească, **B.** este creatorul unui stil original al narațiunii istorice, cu deosebite efecte expresive, ale cărui influențe pot fi recunoscute în opera marilor istorici care vor urma: B.P. Hasdeu, A.D. Xenopol, N. Iorga. Istoric romantic și vizionar, el este, totodată, un scriitor-cronicar, înclinat spre moralizări, un pedagog al națiunii.

Ideile lui Bălcescu nu sunt expuse dialectic, cu o sistematică dezbateră a principiilor; gânditorul nu e un filosof, ci un iluminat, în posesiunea adevărurilor, pe care le enunță asertoric, dar cu căldura convingerii personale. Dacă s-ar privi această „filosofie” ca armătură a operei, temeiul ei științific n-ar rezista. Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul e însă înainte de orice o operă ce se construiește nu

pe eșafodajul unor idei, ci pe contraforții pasiunilor puternice: admirația pentru eroul cu dimensiuni de semizeu și în cadru de epopee; cultul unității naționale, căreia i-ar fi servit acest „leu”; duhul revoluționar pe care l-ar fi purtat Mihai printre popoare (cam ca un Napoleon prefigurat); solitudinea pentru clasele de jos, care singură i-a lipsit domnitorului, rămas astfel fără sprijinul fundamental, trebuitor într-o împlinire „visărilor” sale; duhul religios, încarnat de voievodul pus în centrul cruciadei. După cum se vede, marile pasiuni dominante ale lui Bălcescu își găsesc corespondențe strânse în figura lui Mihai, care a fost exponentul lor eminent.

ȘERBAN CIOCULESCU

Într-o epocă de entuziasm sincer și căldură a inimii, când însă oamenii se îmbătau adesea de sonoritatea propriilor vorbe și erau incapabili să-și asume toate implicațiile rezultând dintr-un principiu acceptat, Bălcescu se așază, chiar de la debut, la înălțimea științei europene. Cărturarul e însă dublat în cazul său de un militant ardent și infatigabil, care-și propune nu numai să edifice, ci să și convingă, transmițând cititorului pe lângă idei – un ideal, pe lângă argumente – un crez.

PAUL CORNEA

SCRIERI: *Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei până acum*, Iași, 1844; *Cuvânt preliminaru despre izvoarele istoriei românilor*, București, 1845; *Drepturile românilor către Înalta Poartă*, București, [1848]; *Question économique des Principautés Danubiennes*, Paris, 1850; *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul*, publ. și pref. A. I. Odobescu, București, 1878; ed. (*Românii sub Mihai-Vodă Viteazul*), îngr. Alex. Lepădatu, București, 1908; ed. (*Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*), I–II, îngr. Andrei Rusu, pref. Paul Cornea, București, 1967; ed. îngr. Andrei Rusu, București, 2002; *Biografii istorice*, București, [1901]; *Manualul bunului român*, îngr. și introd. P. V. Haneș, București, [1903]; N. Bălcescu, I. Ghica, *Scrisori inedite*, îngr. N. Cartoian, București, 1913; *Scrieri istorice*, îngr. și introd. P.P. Panaitescu, Craiova, [1930]; *Opere*, t. I: *Scrieri istorice, politice și economice*, partea I–II, îngr. și introd. G. Zane, București, 1940, t. II: *Scrisori și scrieri inedite*, îngr. și introd. G. Zane și Elena Zane, București, 1948; *Opere complete*, vol. I, îngr. și pref. Stelian Semedrescu, București, [1940], vol. II, îngr. Lucian Predescu, București, [1944]; *Scrieri sociale*, îngr. P. P. Panaitescu, București, 1947; *Opere*, I–II, îngr. Virgil Cândea și George Baiculescu, București, 1953; *Opere alese*, I–II, îngr. Andrei Rusu, introd. Gh. Georgescu-Buzău, București, 1960; *Opere*, I–IV, îngr. G. Zane și Elena G. Zane, București, 1964–1990.

Repere bibliografice: Iorga, *Pagini*, I, 65–97; Iorga, *Ist. lit.* XIX, II, 103–105, 120–130, III, 81–85; Călinescu, *Opere*, I, 1101–1126, V, 412–414, VI, 369–370, XII, 562–575, 735–737, 1029–1033; Densusianu, *Lit. rom.*, III, 47–58; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 176–182, *Ist. lit.* (1982), 184–191;

Vianu, *Arta*, I, 31–43, II, 345–353; Popovici, *Romant. rom.*, 462–484; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, 54–63; Cornea, *Studii*, 219–267; Andrei Oțetea, *Nicolae Bălcescu*, București, 1967; Dan Berindei, *Bălcescu*, București, 1969; *Ist. lit.*, II, 507–527; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 438–445; *Studii despre N. Bălcescu*, București, 1969; Cristea, *Interpretări*, 199–201; Horia Nestorescu–Bălcești, *Nicolae Bălcescu. Contribuții bibliografice*, introd. Dan Berindei, București, 1971; G. Zane, *N. Bălcescu. Opera–omul–epoca*, București, 1975; *Dicț. lit.* 1900, 87–92; Petrescu, *Configurații*, 94–100; Dan Berindei, *Pe urmele lui Nicolae Bălcescu*, București, 1984; Horia Nestorescu–Bălcești, *Nicolae Bălcescu. Urme în bronzul istoriei*, București, 1988; Mănuță, *Lectura*, 78–97; Cornea, *Approapele*, 131–162; Negoieșcu, *Ist. lit.*, I, 46–51; Adrian Drăgușan, *Nicolae Bălcescu în propaganda comunistă*, în *Miturile comunismului românesc*, coordonator Lucian Boia, București, 1998, 98–132; *Dicț. esențial*, 72–75; Alexandru Zub, *N. Bălcescu – patosul resurecției*, DL, 2002, 4; *Dicț. analitic*, IV, 50–53; Damian Hurezeanu, *Nicolae Bălcescu, rațiune și trăire eroică a înnoirii*, București, 2003; Angheliescu, *Mistificțiuni*, 84–89; Dan Berindei, *Bălcescu*, București, 2008; Manolescu, *Istoria*, 301–305; Zamfir, *Panorama*, I, 190–196.

L. V.

BĂLCEȘTI, Ștefan (pseudonim al lui Ștefan Ionescu; 30.V.1896, Oltețu, azi Otetelișu, j. Vâlcea – 11.XI.1975, București), poet, publicist. La toponimul Bălcești, al comunei natale, trimite numele literar adoptat de poet mai târziu. Este fiul Sultanei și al lui Gheorghe Ionescu, mărunț funcționar, ajuns de la un timp diriginte poștal la Râmnicu Vâlcea. **B.** a urmat la Craiova Liceul Militar „D.A. Sturdza”, după anii de front tânărul ofițer fiind integrat aici în rândul dascălilor. Elev în cursul secundar, face întâii pași în publicistică între 1913 și 1915, încurajat de gazetele locale („Curierul Olteniei” sau „Apărarea națională”, unde susține și un „buletin teatral”); tot acum apare cu prima recoltă de versuri, juvenile, în „Viața literară” (revistă redactată cu Al. Iacobescu și Marcel Romanescu între 1914 și 1916). Până la încheierea Primului Război Mondial, e regăsit colaborând la „România viitoare”, „Gazeta Transilvaniei”, „Foaia interesantă”, „Crai nou”, „Florile dalbe”, „Dacia”, „Sfatul țării”, „Răsăritul” ș.a., apoi la „Știrea”, „Românul”, „Gândirea”, „Năzuința”, „Cuget clar” sau „Universul literar”, „Arhivele Olteniei”, „Convorbiri literare”, între altele. Poetul (căpitan în preajma anilor '30) se atașa în timp grupării literare de la „Ramuri”; ca secretar de redacție al publicației (din 1928), modest și eficient, rămâne sufletul din umbră al acesteia până la dispariția faimoasei serii

interbelice. A îndrumat, între 1937 și 1942, activitatea de la „Flamuri”, revistă a liceelor cu specific militar. E printre membrii fondatori ai Uniunii Scriitorilor Olteni.

La mijlocul deceniului al treilea E. Lovinescu îl menționa pe **B.** între tinerii scriitori afirmați la Craiova în valul „tradiționalist”. Poetul debutase în 1925 cu un fragment dramatic, *Darul voievozilor*, reprezentat în prealabil la Teatrul din Arad, într-un spectacol dedicat Unirii și încoronării de la Alba Iulia (din 1922). Semnată în asociere cu A. Pop-Marțian, culegerea *Miresme de departe* (1927) va reuni, într-o apropiere inspirată, primele cicluri de traduceri, notabile, la noi, după Elena Văcărescu și Anna Brâncoveanu de Noailles. În lirica poetului rețin estompele, surdina. Timbrul discret elegiac îl definea în *Proure pentru porți uitate* (1934). Din simbolismul începutului de veac revine parcul, rustică devălmășie, în care crinii se învecinează cu sulfina și răsurile, salutat cu o ludică reverență, refugiu și pretext al reveriei. Timpul lucrează și decorul familiar renaște în jocul livresc, în vreme ce comparația așază neobosit un azi lângă ieri: grădina ce era și grădina de acum, paradisul din vară și mormintele „de rugină”, între care hotar stă un „dar” adversativ, ce deconspiră, în cele din urmă, întregul peisaj ca fiind o pură figură a trecerii. Bucuria își schimbă semnul ușor și devine litanie, tipicuri și eresuri cărturărești abat de la curgerea lumii de-afară (*Octombrie, Scriitoare*). Vornicenii, Moneasa sunt aici Miorcanii și Florica poetului Ion Pillat. Erotica filtrează nostalgic despărțirea, extazul admirativ și gestul cavaleresc. Misterul unei trecătoare captează fulgurant, ca în sonetul baudelairean. Frăgezimi de penel, cu reflex bizantin, ca la Adrian Maniu, povestesc despre o inocentă iubită. În fine, iubirea apare ca dar neorgolios și jertfă de sine într-un poem cu adieri de franciscanism. Cu „un accent frumos”, lirismul lui **B.** denotă și o fericită petrecere pe la școala modernă.

SCRIERI: *Darul voievozilor*, Craiova, 1925; *Proure pentru porți uitate*, Craiova, 1934. **Traduceri:** [Versuri], în Elena Văcărescu, Contesa de Noailles, *Miresme de departe*, Câmpulung Muscel, 1927 (în colaborare cu A. Pop-Marțian), în Elena Văcărescu, *Scrieri alese*, îngr. și pref. Ion Stăvăruș, București, 1975 (în colaborare cu A. Pop-Marțian).

Repere bibliografice: *Correspondența „Ramuri”*, 218, *passim*; C.D. Fortunescu, [Ștefan Bălcești], AO, 1925, 20, 1927, 31, 1934, 71–73; Lovinescu, *Scrieri*, IV, 427, 434, VI,

96; [G. Călinescu], *Cărți*, VR, 1934, 7; Nicolae Roșu, „*Proure pentru porți uitate*”, CRE, 1934, 2234; M. D. Ioanid, „*Proure pentru porți uitate*”, R, 1934, 1; Mircea Pavelescu, „*Proure pentru porți uitate*”, „Brașovul literar și artistic”, 1934, 17–18; Metzulescu, *Literile*, I, 14–16; Eugen Constant, „*Proure pentru porți uitate*”, „Condeiu”, 1938, 1; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 928, *Ist. lit.* (1982), 1030; Straje, *Dicț. pseud.*, 58–59; Kalustian, *Simple note*, II, 354–357; Firan, *Profiluri*, I, 419; [Ștefan Bălcești], ADLTR, B-148; Radu Gyr, *Calendarul meu*, îngr. și pref. I. Popișteanu, Constanța, 1996, 41–42, *passim*; George Sorescu, *Neliniștea esențelor*, Târgu Jiu, 1996, 60–61, 76–77; Ghițulescu, *Istoria*, 476; *Un dicționar al personalităților din Dolj*, îngr. Mariana Leferman, Craiova, 2006, 33.

R. Ș.

BĂLEANU, Andrei (31.I.1931, București), critic de teatru, prozator, traducător. Este fiul lui Nety și al lui Lazăr Rotenberg; prenumele la naștere: Andrei Avram. La București urmează liceul între 1941 și 1948, înscriindu-se apoi la Facultatea de Filosofie, absolvită în 1952, iar la Leningrad urmează un stagiul de doctorat, teza în filosofie susținând-o însă tot la București, în 1958. Inițial scrie la „*Revista elevilor*”, iar din primul an de studenție lucrează în presă, ca redactor la „*Universul*”, apoi la „*Scânteia tineretului*” și ca redactor-șef la „*Tânărul leninist*” (1951–1954); între 1956 și 1969 este șef de secție la „*Scânteia*”, de unde pleacă prin demisie. A mai colaborat la „*Gazeta literară*”, „*Tânărul scriitor*”, dar mai ales la „*Teatrul*”, cu cronici de spectacole și cu interviuri. A fost director adjunct (1969–1971), apoi secretar literar la Teatrul de Comedie din București și, din 1984, director adjunct al Teatrului Evreiesc de Stat. Din 1985 se stabilește în Republica Federală Germania, unde emigrează via Israel. În Germania fondează un grup teatral românesc numit Dionysos și devine colaborator permanent la postul de radio Deutsche Welle din Köln. Se întoarce în România ca bursier al Institutului de Studii Iudaice din Duisburg.

Debutul editorial al lui **B.**, *Conținut și formă în artă* (1959), o ilustrare teoretică a esteticii realist-socialiste, înseamnă trasarea unui proiect care va marca bună parte din cărțile autorului: critica marxistă sociologizantă. **B.** trece în revistă teoriile marxist-leniniste despre artă ca oglindire a realității obiective și ca produs al subiectivității, ca să ajungă la lucrări literare ale unor veleitari din epocă, în care unitatea dialectică conținut–formă ar fi înfăptuită. Neagă vehement orice realizare de alt tip, considerând-o „reacționară”, iar modalitățile propuse

de Georg Lukács sunt amendate ca aberații. Volumele următoare, dedicate în special teatrului, aduc aplicarea unor rigori similare la fenomenul teatral, asupra căruia **B.** stăruie, încercând să analizeze arta regizorală, văzută ca rezultat al dialecticii realism–metaforă scenică. Aceeași tendință îi marchează parțial opțiunile când studiază teatrul englez și american al „furiei și violenței” sau în cele câteva culegeri de interviuri și convorbiri cu regizori și actori români. Dar treptat tonul se modificase, pierzându-și din virulență de-a lungul anilor. O carte din 1983, intitulată *Arta transfigurării*, renunță la grila marxistă explicită, oferind o nu lipsită de interes lectură impresionistă a spectacolului de teatru, perspectiva fiind acum a unui pledant pentru modernitate. Cele patru secțiuni descriu ceea ce autorul numește metamorfozele imaginii teatrale, adică traiectul realitate–literatură dramatică–spectacol–rol–interpret–public. **B.** se face cunoscut în lumea literară și prin prefețe la traduceri din teatrul american, englez, francez. A scris el însuși câteva piese de teatru, reunite în 2009 în volumul *Ultimul cartuș e pentru mine*, și a dat mai multe traduceri, în special transpuneri și adaptări pentru scenă: Dale Wasserman, *Zbor deasupra unui cuib de cuci*, Jean Anouilh, *Cher Antoine*, Mihail Bulgakov, *Maestrul și Margareta* (versiune realizată în colaborare cu Horea Popescu), Erich Segal, *Love Story* ș.a. Recuperându-și identitatea iudaică, sub numele Avram Rotenberg mai întâi a publicat în 2002 un studiu despre avatarurile europene ale figurii „evreului rătăcitor” (text tradus în germană de Georg Aesch, 2011). Rod al unei cercetări întreprinse după 1989, lucrarea, ce debutează printr-o secvență autobiografică, reface istoria legendară a lui Ahasverus, urmărește comparativ etapele, nu o dată marcate de mistificări, ale interpretărilor ce i s-au dat, oprindu-se îndeosebi la Goethe, care a lăsat „cea mai cutezătoare și mai originală reinterpretare literară a lui Ahasverus”. În fine, romanul *Ziua în care s-a tuns David* (2008) este construit ca o saga a unei familii evreiești, subîntinzând aproape un secol, până spre mijlocul celui trecut. Peregrinări de la Cernăuți la Paris, apoi în România, momente dramatice și perioade istorice convulsive configurează destinul protagoniștilor.

SCRIERI: *Despre evoluția societății*, București, 1950; *Tineretul lumii luptă împotriva imperialismului american și englez, dușman de moarte al păcii și vieții*, București, 1951; *Conținut și formă în artă*, București,

1959; *Realism și metaforă în teatru*, București, 1965; *Teatrul furiei și al violenței. Privire asupra dramaturgiei americane și engleze (1956–1965)*, București, 1967; *Teatrul modern la răscruce?*, București, 1969; *Cultura spectacolului teatral (De vorbă cu 12 regizori)* (în colaborare cu Constantin Băltărețu), București, 1976; *Actorul în căutarea personajului (25 de convorbiri despre arta spectacolului teatral)* (în colaborare cu Doina Dragnea), București, 1981; *Arta transfigurării*, București, 1983; *Actorul între adevăr și ficțiune (25 de convorbiri inedite despre arta scenică)* (în colaborare cu Doina Dragnea), București, 1984; *Evreul rătăcitor. Istoria și manipularea unui mit*, București, 2002; *Ziua în care s-a tuns David*, București, 2008; *Ultimul cartuș e pentru mine*, București, 2009. **Traduceri:** Jean Anouilh, *Cher Antoine sau Iubirea ratată*, București, 1971; John Gassner, *Formă și idee în teatrul modern*, pref. trad., București, 1972.

Repere bibliografice: Petre Nicolau, *Andrei Băleanu*, LCE, 1966, 40; Ion Apetroaie, *O carte despre teatrul contemporan*, ATN, 1967, 4; Margareta Antonescu, *Teatrul contemporan*, „Romanian Review”, 1967, 2; Adriana Miteșcu, „*Teatrul furiei și al violenței*”, GL, 1968, 10; Valentin Silvestru, *Profilul unei generații*, TTR, 1979, 6; Mirodan, *Dicționar*, I, 129–130; *Românii*, 28–29; Iulia Deleanu, *Jidovul rătăcitor – blestem și identificare*, „Realitatea evreiască”, 2001, 135; Cristina Cucu, „*Evreul rătăcitor*”, OC, 2003, 158; Popa, *Ist. lit.*, I, 976–977; Manolescu, *Enciclopedia*, 70.

E. M.

BĂLTEANU, Eugenia (30.VI.1948, Begheiți-Torac, Serbia), poetă, prozatoare. Este fiica Liviei (n. Cercel) și a lui Dumitru Ciobanu, învățător. Învăță la Școala Normală de Învățători din Vârșeț (1963–1968), la Școala Superioară de Pedagogie din Zrenianin (1968–1970). Este profesoară la Locve, ziaristă la Radio Novi Sad și la „Libertatea” din Pančevo (din 1979), redactor-șef la revista „Bucuria copiilor” (unde debutase în 1964), apoi redactor la „Libertatea”. Colaborează la „Europa”, „Kvartal”, „Lumina”, „Renașterea”, „Redeșteptarea”, „Tinerețea”, „Tribuna tineretului” ș.a. A mai semnat Eugenia Ciobanu. Este prezentă în mai multe antologii, în special cu versuri pentru cei mici.

B., intră în lumea poeziei cu volumul *Variații în albastru* (1976), urmat de *Inevitabilul fluviu* (1982), *Concert pentru strada mea* (1992), *Cascade de lumină* (1997) și *Oglinzi de mătase* (2006). În versurile de aici predomină câteva teme și motive: visul, somnul, lumina, aerul diafan, dragostea, universul astral, tristețea, apa, primăvara, nostalgia ș.a., înscrise într-un imaginar pendulând între vis și realitate. Notabilă prin finețe și forță

de sugestie a expresiei, fie nostalgică, elegiacă, fie explozivă, confesiunea intră în labirintul interior, unde iubirea și neliniștea interogațiilor definesc trăiri uneori vulcanice, vibrante, alteori calme, care transgresează un real situat între fragilitate și etern: „Rana miezului de noapte/ ne doare cumplit” (*I Dream of Peace*). Somnul și aerul sunt invocate ca fundamente ale existenței: „Între mine și vis/ e somn/ Între tine și soare/ e aer diafan” (*Preludiu intermediar*). Poeta călătorește printre izvoare, râuri, ierburi, dimineți, peșteri, „prin somnul păsărilor/ pustiite de ploi și vânturi vitrege” (*Somnul păsărilor*), căutând liniștea și descoperind locurile care-i vor aminti de clipele copilăriei. Element de referință este apa, o întindere înghețată de la celălalt capăt al anotimpurilor: „se revarsă spiritul în tine și pentru tine/ ca o cupă de aur în mare/ se răsfrânge în cutele apelor pe nesimțite” (*Povestea poveștii*), „să ne cununăm cu apa” (*Inima corabie*) etc. Revărsarea de metafore o apropie de paradigma poetică feminină a secolului trecut, transpunând liric o senzualitate uneori aproape violentă, căci în versul său se „simte” un Eros dezlănțuit, neliniștit. Altundeva mărcile lumii moderne încep invazia asupra discursului poetic: telefonul, ceasornicul, magazinele elegante, Parisul, peronul gării etc. Pe bulevarde, pe străzi, în gări se aud vociferări indescifrabile, fiecare așteptând indefinita trecere a vieții: „În definitiv, viața nu-i nimic altceva/ decât o așteptare/ în esență, ce așteptăm aici: un tren să sosească,/ altul să plece de parc-am aștepta viața/ la margine de drum” (*Pe peron, într-o gară*). Mai târziu timbrul se schimbă, iar poemele-cântece devin reci. În romane – *Mona* (2005), *Tangoul* (2008), *Trei anotimpuri* (2009) și *Speranța* (2011) – scriitoarea se fixează asupra vieții familiale. Știe să găsească un grăunte epic, un profil tipologic și o determinare psihologică ori morală, utilizabile în fiecare structură narativă. În *Trei anotimpuri*, de pildă, intriga, cu suspans și răsturnări de situații, cu personaje nu prea numeroase, dar cu un rol semnificativ, cu tablouri vii, capătă gravitate prin textura meditativă a unor pagini. Cronici de familie, dar și romane de dragoste, textele introduc în culisele unei lumi moderne și mondene. Personajele trăiesc adesea în „planuri duble” și în lumi paralele, viața de acum și viața din trecut, ingenios alternate epic, cu rafinate dozaje, asociind livrescul și descripția realistă.

SCRIERI: *Variații în albastru*, Pančevo, 1976; *Inevitabilul fluviu*, Pančevo, 1982; *Concert pentru strada mea*, Pančevo, 1992; *Cascade de lumină*, Pančevo, 1997; *Ultimul concert înainte de zbor*, Pančevo, 1999; *Mona*, Pančevo, 2005; *Oglinzi de mătase*, Pančevo, 2006; *Tangoul*, Pančevo, 2008; *Trei anotimpuri*, postfață Virginia Popovici, Pančevo, 2009; *Speranța*, Pančevo, 2011.

Repere bibliografice: Baba, *Compendiu*, 18–19; Popa, *Lit. rom. Voivodina*, 259–261; Vasa Barbu, *Copilăria nu ne dă astâmpăr*, „Libertatea”, 2000, 1–2; Agache, *Lit. rom. țările vecine*, 269–271; Marina Puia Bădescu, „Oglinzi de mătase”, „Lumina”, 2007, 2; Valentin Mic, *În căutarea locului*, „Lumina”, 2012, 2; Marina Ancaitan, *Rostirea continuă*, Pančevo, 2012, 106–113. **V.P.**

BĂLTEANU, Lorina (21.XII.1960, Peciștea–Rezina), poetă. Este fiica Mariei (n. Costin) și a lui Nicolae Bălțeanu, țărani. După terminarea școlii medii din satul natal, își continuă studiile la Institutul de Literatură „Maxim Gorki” din Moscova (1978–1983). La Chișinău a fost metodistă la Clubul Uniunii Scriitorilor, redactor la revistele „Orizontul” și „Sud-Est cultural”. A debutat în „Farul nistrean” (1976) și editorial în volumul colectiv *Dintre sute de catarge* (1980). Mai colaborează la „Literatura și arta”, „Sfatul Țării”, „Moldova suverană”, „Basarabia”, „Săptămâna”, „Literaturnaia ucioba” (Moscova), „Gazeta Basarabiei” (Roma). O vreme a funcționat ca președinte al Fundației Soros din Republica Moldova (1992–1997).

Prima carte personală publicată de **B.**, *Obstacolul sticlei* (1984), reflectă căutările febrile de noi formule în poezia basarabeiană a anilor '80. După o lungă perioadă de îndoctrinare, un grup de tineri scriitori, printre care și **B.**, vor sparge inerția percepției, deschizând alte orizonturi: „Sunt dreaptă în fața ta, // cum poate fi doar/ aerul proaspăt în nările unui cerb,/ care se-upleacă și rupe cu marginea buzelor/ iarba, crescută într-o urmă de lup;/ cum poate fi doar/ liniștea dinaintea furtunii,/ care nevinovată se lasă în crengi/ și le mângâie pe cele mai tinere”. Deși acum registrul tematic mai păstrează amprente de un repertoriu obișnuit – patria, războiul, zborul frânt, dragostea pentru părinți și peisajul natal, trecerea timpului, apărarea graiului –, autoarea se va îndrepta spre decodarea unor sensuri mai puțin frecventate, va tinde să repună în drepturi atitudini existențiale într-un fel marginalizate, destinul feminin și cotidianul exasperant, fuga de rutina vieții cotidiene: „Eu simt starea miopului,

care/ Își șterge sânguincios ochelarii/ Și se uită la lume prin sticla ferestrei,/ Aburită de propria lui răsuflare” (*Obstacolul sticlei*). Limbajul tinde să se apropie de cel cotidian: „Rața cea mai frumoasă,/ Care umblă-nsemnată/ Cu cordică roșie la picior,/ mama o hrănește cu pâine din palmă/ Toată săptămâna/ Înainte de sărbători”. Alteori note impresioniste transpar în „reprezentările toamnei”, în vara plictisită de maci și în floarea de piersic „ținându-și fructul searbăd în dinți”, discursul liric fiind aici mai energic și mai stăpân pe sine. Obsesia autenticității, a intrării în zone necunoscute ale eului prind contur în special în volumul *Cioburi* (1990), în care este exploatată metafora sticlei. Memoria e ca un câmp minat, saltul din copilărie în adolescența searbădă, tinerețea, singurătatea și o bătrânețe fără de glorie sunt termenii în care sunt restituite ritmurile, cel mai adesea mecanice, ale vieții. Totul poate lua forma unui acvariu, „sticlă îmbrățișând noțiunea de mare”. Tonalitatea uneori sentențioasă lasă loc unduirii și curgerii domoale, ca într-o romanță, brusc întreruptă, aducerile-aminte fiind privite, în aerul vâscos al toamnei, „c-un ochi adevărat, cu celălalt de sticlă”.

SCRIERI: *Obstacolul sticlei*, pref. Aureliu Busuioc, Chișinău, 1984; *Cioburi*, Chișinău, 1990; *Poeme de sticlă*, Chișinău, 1997.

Repere bibliografice: Gheorghe Mazilu, *Riscul experimentului*, „Nistru”, 1990, 2; Oana Andrei, *În căutarea propriilor limpezimi*, „Basarabia”, 1993, 4; Andrei Țurcanu, *Bunul-simț*, Chișinău, 1996, 148–161; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 247–248; Galaicu-Păun, *Poezia*, 133–136; Dicț. Chișinău, 38–39; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 553–554. **A.Bn.**

BĂLU, Ion (26.X.1933, Câmpina), critic și istoric literar. Este fiul Anei (n. Nică) și al lui Titi Bălu, maistru în învățământul profesional. După Liceul „Barbu Știrbey” din Câmpina (1944–1952), a urmat Facultatea de Filologie (1956–1960) și Facultatea de Științe Juridice (1960–1964) la Universitatea din București. A activat ca profesor de limba și literatura română la Liceul „Nicolae Grigorescu” din Câmpina. După 1989 a predat literatură română la Universitatea de Petrol și Gaze din Ploiești. A debutat publicistic în 1963 la „Contemporanul”, și editorial cu monografia *G. Călinescu. Eșeu despre etapele creației* (1970). A mai colaborat la „Gazeta literară”, „Viața românească”, „Luceafărul”, „Cronica”, „Tribuna”, „Steaua”, „România literară” ș.a.

Calitățile lui **B.** sunt în primul rând de biograf. *Viața lui G. Călinescu* (1981) și *Viața lui Lucian Blaga* (I–IV, 1995–1999), lucrări de pionierat în materia lor, oferă într-o proză succintă sinteza laborioasă a biografiilor în cauză. Anecdotică și documentul se află într-un solid echilibru, contribuind la o facondă romanească de bună calitate într-un gen slab reprezentat în cultura română. **B.** s-a manifestat și în critica literară. A tratat – poate ca reflex al dascălului de liceu – exclusiv autori canonici (fie și în sens temporar): Cezar Petrescu, G. Călinescu, Marin Preda, Geo Dumitrescu, Nicolae Labiș, Lucian Blaga, Ion Creangă, Ioan Alexandru. Factura rămâne preponderent didactică, laborios compilativă, descriptivă și rezumativă, fără perspectivă comparativă sau de istorie literară și căzând adesea interpretativ în platitudini sau în frazeologie. Tendința e de supralicitare: „dacă [*Istoria literaturii române de la origini până în prezent*] ar fi fost scrisă într-o limbă de circulație universală, numele lui G. Călinescu ar fi lăsat în umbră pe un De Sanctis, pe un Sainte-Beuve sau pe un Lanson”. Tot astfel, în cartea despre Geo Dumitrescu, *Nostalgia absolutului* (1981), se vorbește la tot pasul de Arthur Rimbaud. Pe de altă parte, în sinteza *Lucian Blaga* (1986) se discută oportunist despre ateismul lui Lucian Blaga. Astfel de supradimensionări sau ajustări țin spiritul critic în penumbră. De regulă, **B.** aplică conștiincios o metodă sau alta – naratologie, tematism etc. –, făcând analize și panorame utile liceenilor și studenților, dar fără a intra sintetic-esențial în subiect. Pe scurt, fiind un biograf redutabil, în critica literară **B.** ilustrează fără fisură „soliditatea onorabilă a locului comun” (Gheorghe Grigurcu).

SCRIERI: *G. Călinescu. Eșeu despre etapele creației*, București, 1970; ed. (*Opera lui G. Călinescu*), București, 2001; *Cezar Petrescu*, București, 1972; *G. Călinescu (1899–1965). Biobibliografie*, București, 1975; *Marin Preda*, București, 1976; *Nostalgia absolutului*, București, 1981; *Viața lui G. Călinescu*, București, 1981; ed. 2, București, 1994; *Nicolae Labiș*, București, 1982; *Lucian Blaga*, București, 1986; *Viața lui Ion Creangă*, București, 1990; *Viața lui Lucian Blaga*, I–IV, București, 1995–1999; *Mircea Eliade*, București, 1996; *Opera lui Lucian Blaga*, București, 1997; *Blaga supravegheat de Securitate* (în colaborare cu Dorli Blaga), Cluj-Napoca, 1999; *Ioan Alexandru*, Brașov, 2001; *Istoria literaturii române*, Ploiești, 2001; „*Moromeții*” de Marin Preda, Cluj-Napoca, 2001; *G. Călinescu – spectacolul personalității*, București, 2004. **Antologii:** *Natura în opera lui Mihail Sadoveanu*, pref.

edit., București, 1987; *Poezia simbolistă românească*, pref. edit., București, 1997.

Repere bibliografice: Liviu Petrescu, „*Cezar Petrescu*”, RL, 1972, 21; Piru, *Varia*, I, 459–462; Grigurcu, *Idei*, 269–274; Nițescu, *Repere*, 53–57; Negoțescu, *Engrame*, 259; Șerban Cioculescu, *Biobibliografie călinesciană*, FLC, 1976, 10; Nicolae Manolescu, „*Eram bărbatul care...*”, RL, 1982, 7; Al. Piru, „*Viața lui G. Călinescu*”, LCE, 1982, 8; Zaharia Sângeorzan, *O carte despre Labiș*, CL, 1983, 8; Dobrescu, *Foiletoane*, III, 167–173; Florin Faifer, *Anxietățile unui jovial*, CRC, 1991, 6; Grigurcu, *Peisaj*, I, 266–272, III, 375–380; Lovinescu, *Unde scurte*, III, 290–297; *Dicț. scriit. rom.*, I, 231–232; Z. Ornea, *Blaga în 1935–1944*, RL, 1997, 25; Dan Mănuță, *Bibliografie călinesciană comentată*, CL, 2002, 3; Popa, *Ist. lit.*, II, 1038; Ioan Adam, *Afinități selective*, Târgoviște, 2012, 87–90. **M. I.**

BĂNCILĂ, Vasile

(1.I.1897, Brăila –
10.VI.1979, București),
eseist.

Este fiul Elenei (n. Chiriac) și al lui Neculai Băncilă, originar din Săcele, agricultor, apoi proprietar de podgorii la Urechești, în județul Buzău, și arendaș pe un domeniu al statului din nordul Bărăganului. A absolvit Liceul „Nicolae Bălcescu” din Brăila, luându-și bacalaureatul în iulie 1916, cu o lună înainte de intrarea României în Primul Război Mondial. Participă ca voluntar la război, alegându-se cu răni grave și cu o invaliditate pe viață. Pentru meritele sale, devine sublocotenent în rezervă și i se conferă înalte medalii. Se înscrie în 1918 la Facultatea de Filosofie a Universității din București. Cu un an înainte de a-și lua licența *magna cum laude* în filosofie (1922), își începuse activitatea didactică la Liceul Evanghelic din Capitală, unde avea să predea până în 1923. Din toamna aceluiași an devine profesor titular la Școala Normală de Băieți din Brăila pentru disciplinele filosofie și logică și beneficiază în ciclurile 1925–1927, 1929–1930 de specializări la Paris, ca membru al Școlii Române de la Fontenay-aux-Roses. Liceul la care predă fiind desființat, din 1 noiembrie 1930 **B.** trece temporar la

Școala Normală de Fete din aceeași localitate. Din 1931 până în 1932 funcționează ca revizor școlar pentru județele Brăila, Covurlui, Tecuci și Bacău, pentru ca în 1932 și 1933 să obțină o catedră la București, la Liceul „Mihai Viteazul”, unde ține orele de filosofie la clasa regelui Mihai I. Profesează din nou în orașul natal, funcționează în toamna anului 1940 pentru câteva luni ca director al învățământului secundar în Ministerul Educației Naționale, refuză invitația prietenului Lucian Blaga de a obține doctoratul și o catedră la Universitatea din Cluj și revine în aprilie 1941 la catedra de la liceu. Din vara aceluiași an se pregătește să se mute cu familia la București, lucru îngreunat de faptul că este mobilizat abuziv în 1942, la Tecuci. După 1945 se vede îndepărtat din învățământ de autoritățile comuniste, care îi trec numele la index, însă va scăpa de rigorile detenției politice, probabil pe motiv că era invalid de război. Se stabilește la București, unde scrie asiduu, dar publică rar, abia după 1960, și tot

aici se stinge din viață, fiind înmormântat în cimitirul mănăstirii Cernica. Primele articole pe teme culturale **B.** le publică în 1921 la „Viața studentescă”, însă notorietatea intelectuală i-o aduc colaborările la „Ideea europeană” (din 1924), unde Nae Ionescu îi publică eseu de debut *Reforma calendarului*, și mai ales la revista „Gândirea”, din al cărei cerc face parte între 1926 și 1938, fiind socotit unul dintre ideologii curentului gândirist. Mai e prezent intens, mai bine de douăzeci de ani, cu eseuri pe teme de filosofie, literatură, sociologie, pedagogie, cu articole, cronici, portrete literare, impresii de călătorie și cu încercări în proză, în diverse publicații: „Cuvântul dascălesc”, „Revista generală a învățământului”, „Vox studentium” (Geneva), „Revista de filosofie”, „Fântâna darurilor”, „Solidaritatea”, „Tiparnița literară”, „Luceafărul literar și artistic”, „Foaia învățătorului”, „Viața literară”, „Analele Brăilei”, „Calendarul”, „Relief dunărean”, „Satul și școala”, „Școala română”, „Luminița” (Brăila), unde era în 1935 președinte al comitetului de

*Sus: Sever Pop, D. Murărașu, P.P. Panaitescu, Vlad Bănățeanu, Vasile Băncilă, Grigore Băjenaru;
jos: N. Georgescu-Tistu, Victor Ianculescu, N. Iorga, I.M. Rașcu, Richard Hette*

conducere, „Dreptatea”, „Gând românesc”, „Graiul satelor” (Cahul), „Rânduiala”, „Ethnos”, „Almanahul școalei primare și al familiei”, „Omul nou”, „Însemnări sociologice”, „Universul literar”, „Mugurul”, „Plaiuri săcelene”, „Farul nou” ș.a. După perioada în care i se interzice să publice din cauza ideologiei etnicist-metafizice din eseurile sale, **B.** colaborează foarte rar și atent cenzurat, mai mult cu evocări ale vieții culturale, la „Tribuna”, „Steaua”, „Secolul 20”, „Luceafărul” (unde semnează și cu pseudonimul B. Vasile) ș.a.

Considerat „cel mai fecund creator al generației sale” (N. Bagdasar), revendicat aproape în aceeași măsură de istoria literaturii și de cea a filosofiei românești, **B.** așază consecvent în miezul ideatic al studiilor pe care le publică dominantă metafizică, liniile viziunii etnic-creștine dând coerență teoriei și subtilitate interpretării. Eseurile, ilustrări, cum afirmă el însuși, ale unui „gen tipic pentru epoca modernă”, făcând tranziția „între filosofie și știință, pe de o parte, și poezie, pe de alta” (*Despre eseu*), sunt unitare atât ca fond, cât și în plan stilistic, expunerea întrunind în egală măsură calitățile expresiei adecvate, devenită uneori chiar aforistică, și pe cele ale rigorii teoretice. Seria studiilor esențiale, susceptibile de a alcătui viitoare cărți, începe cu afirmarea unei viziuni românești asupra timpului întemeiate pe intuiția ritmurilor cosmice (*Reforma calendarului*). Mai ales în paginile din „Gândirea” **B.** accentuează rolul pe care ar trebui să-l aibă religia în pedagogie și invariantele etnice în orice studiu închinat culturii în sens larg. Eseurile despre „vârste” – *Adolescența. Proiecție subiectivă*, 1926, *Solidaritatea vârstelor și viața socială*, 1926, *Greșeala adulților*, 1927, *Bătrânețe și sacerdoțiu*, 1929, *Noua generație*, 1936 ș.a. – investesc acest concept cu semnificații noi, datorate unei contextualizări particulare: vârstele devin expresii ale relației cu dimensiunea metafizică, iar sinteza („solidarizarea”) lor poate să ducă la armonia socială. **B.** nu ezită să confere „realității metafizice” rolul primordial în contextul spiritual al căutării „valorilor transcendente” (*Despre noua spiritualitate*, 1929). „Atmosferei” religioase a educației, apropiată ca sens de „hieratismul lumii patriarhale”, îi opune, cu o exagerare voită, mecanicismul modern – *Știință și spirit metafizic*, 1935, *Religia în școala primară*, intitulat apoi *Inițierea religioasă a copilului*, 1936–1939. Întrucât religiosul și etnicul constituie căile prin care „personalitatea” poate să comunice cu totalitatea („realitatea

generală”), pledează pentru abolirea individualismului și pentru societatea autentică („etică”), în armonie cu „misterul lucrurilor” și cu legile realității generale. „Curentul de autohtonizare” a culturii, pe care aveau să-l susțină și alți teoreticieni de la „Gândirea” (în speță, ortodoxiștii), atribuie autenticitate numai formelor culturale dezvoltate pe notele specificului etnic. Dacă întâia formă care s-a autohtonizat este în concepția lui **B.** literatura, iar cea de pe urmă filosofia („expresia superlativă a cunoașterii de sine, fundamentală și armonizată”), în logica modernă („periferică, compozită, unilaterală, individualizată la exces”) ar fi necesară o reformă pentru a fi înțeleasă în mod adecvat nevoile de cunoaștere pe care etnicul le impune – *Autohtonizarea filosofiei*, 1927, *Etnicul și logica modernă*, 1935. Alte concepte devin, de asemenea, operante într-un mod particular în filosofia „confluențelor”: „realitatea destinului” reprezintă „confluența factorului metafizic și a factorului natural pe același meridian existențial” (*Ideea de destin*, 1937), iar înălțimea absolută a vieții, la care omul ajunge pe calea culturii, este sărbătoarea, „trăirea creatoare a dimensiunii festive a realității” (*Duhul sărbătorii și Declinul sărbătorii*, 1936, *Pedagogia sărbătorii*, 1937). Studiul *Doctrina personalismului energetic al d-lui Rădulescu-Motru* (1927) conține în nuce o bună parte a sistemului ideologic al lui **B.** Discutând opera de psiholog, pedagog și filosof a celui ce-i fusese profesor, el glosează în jurul conceptului de autohtonizare a culturii, reformulează în mod original idei de gnoseologie fundamentală alături de prolegomene ale teoriei receptării și redefinesc contextual însăși ideea de filosofie. „Filosofia integrală”, pe care eseistul o echivalează cu doctrina „personalismului energetic”, este fundamentată pe realitatea etnică, devenind „într-un sens, cea mai etnică disciplină”. Meticuloasă și profundă, analiza din studiul *C. Rădulescu-Motru, pedagog* (1932) surprinde aspectele de actualitate și modul original în care sunt împăcate conceptele antinomice. Fascinat de personalitatea complexă a lui Vasile Pârvan, **B.** va scrie studiul *Tragicul lui Pârvan și tragicul modern* (apărut întâi în volumul *În memoria lui Vasile Pârvan* în 1934, iar trei ani mai târziu în volum separat), în care concepției despre tragic ca rezultat armonice al opoziției cosmic-individual i se adaugă viziunea metafizică particulară și puterea de evocare a „figurii interioare”. Tot în 1934 îi apar în mici volume studiile *Teoreticism* și

Literatură și puritate. În cel dintâi eseistul acuză „mulțimea teoriilor și sărăcia adevărului”, destinul pozitivist al unor idei filosofice profund metafizice, iar în cel de-al doilea discută aspecte ale literaturii apropiate de „puritate” în sens metafizic. Un fel de încoronare a preocupărilor privind filosofia vârstelor, studiul *Erocrație și pedagogie* (1937) explică tendința erotică a societății (și, implicit, a educației) ca urmare a ieșirii omului din realitatea armonizatoare a vieții generale. Paginile despre opera lui Lucian Blaga, esența eseisticii literare a lui **B.**, își găsesc motivarea în primul rând în conjugarea a două moduri de înțelegere a lumii. La doi ani după ce publică în „Gândirea” studiul *Lucian Blaga, eseist* (1934), în care pune în evidență polivalența spirituală a autorului *Spațiului mioritic*, ține la Cluj o conferință, dezvoltată mai târziu în volumul *Lucian Blaga, energie românească* (1938). Văzând creația acestuia drept „expresie majoră a destinului cultural românesc”, eseistul descoperă în caracterul lui Blaga „aderarea firească la metafizic”, afirmând totodată rolul etnicului, dimensiunea „cea mai organică” pentru înțelegerea operei acestui „cristal etnic pur”. Urmărind ecourile spiritualității țărănești în opera lui Blaga, el motivează mai întâi viziunea ei metafizică prin intuirea în etnic a unei „proiecții de transcendențe spirituale”, pentru a investiga apoi, cu adâncime constantă a ideilor, modalitățile de cunoaștere țărănească identificate atât în opera de reflecție, cât și în poezii. **B.** mai tipărește, după publicarea lui în „Gând românesc” în 1938, studiul *Semnificația Ardealului* (1944), evocare a trăsăturilor unei generații și caldă pledoarie pentru valoarea notelor definitorii ardelenesti prezente în specificul etnic românesc. Câteva articole publicate în presă (de pildă, *Orașe dunărene*, 1939) conțin, în sinteză, idei din eseul neterminat *Spațiul Bărăganului*, proiectat ca studiu complementar la *Spațiul mioritic* al lui Lucian Blaga (care îi este de altfel dedicat), pentru a releva semnificațiile câmpiei în complexul de trăsături ale mentalului românesc. După 1960, în evocările și interpretările sale revin cu insistență figuri determinante pentru evoluția modernă a culturii noastre (Titu Maiorescu, Spiru Haret, C. Rădulescu-Motru, Simion Mehedinți, Vasile Pârvan, N. Iorga, Lucian Blaga ș.a.). Studiul *Literatura lui Panait Istrati*, tipărit integral abia postum, descoperă antinomii în opera scriitorului brăilean („un sentiment tutelar al destinului” întâlnindu-se cu „sentimentul

aproape sălbatic [...] al libertății”), predominante fiind în arta literară istratiană puterea imaginativă și biruința asupra convenționalului. **B.** este și autor de aforisme și cugetări, scrise de-a lungul a zeci de ani, care lasă să transpară un chip interior mai puțin supus canoanelor și o gândire incomodă, adoptând interogativ marile teme ale filosofiei, logicii, eticii, esteticii, psihologiei, religiei, istoriei etc., totul filtrat de viziunea metafizică, în raționamente care surprind adesea prin forma lor lirică. Paginile bogatei corespondențe cu Lucian Blaga, Ion Chinez, Basil Munteanu ș.a. completează imaginea lui **B.**, excelent integrat în atmosfera culturală a epocii, și se constituie în mărturii indirecte despre avatarurile culturii într-o perioadă zbuciumată a istoriei.

SCRIERI: *Doctrina personalismului energetic al d-lui Rădulescu-Motru*, București, 1927; *C. Rădulescu-Motru, pedagog*, București, 1932; *Teoreticism*, Cluj, 1934; *Literatură și puritate*, Cluj, 1934; *Erocrație și pedagogie*, Buzău, 1937; *Tragicul lui Pârvan și tragicul modern*, Brăila, 1937; *Lucian Blaga, energie românească*, Cluj, 1938; ed. 2, îngr. Ileana Băncilă, Timișoara, 1995; *Semnificația Ardealului*, București, 1944; ed. 3, îngr. Ileana Băncilă, Timișoara, 1997; *Portrete și semnificații*, îngr. Ileana Băncilă, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1987; *Aforisme și para-aforisme*, I–III, îngr. Ileana Băncilă, Timișoara, 1993–1996; *Corespondență Vasile Băncilă – Basil Munteanu*, îngr. Zamfir Bălan, Brăila, 1997; *Filosofia vârstelor*, îngr. și introd. Ileana Băncilă, București, 1997; *Vasile Băncilă – Lucian Blaga. Corespondență*, îngr. Dora Mezdrea, București – Brăila, 2001; *Opere*, îngr. Dora Mezdrea, vol. I–VIII, Brăila, București, 2003–2010, vol. XV–XVI, Brăila, 2011–2012; *Nae Ionescu, un cavalier prestant al spiritului*, îngr. și pref. Dora Mezdrea, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Vrabie, *Gândirismul*, 325–330; N. Bagdasar, *Istoria filosofiei românești*, București, 1941, 238–243; Papadima, *Creatorii*, 84–92; Micu, „Gândirea”, 168–176; Constantin Georgiade, *Despre filosofia de inspirație țărănească a lui Vasile Băncilă*, „Revista de filosofie”, 1990, 1; Steinhardt, *Monologul*, 329–338; *Dict. scriit. rom.*, I, 232–234; George, *Întâlniri*, 144–147; [Vasile Băncilă], MS, 1998, 3–4 (număr special, îngr. Dora Mezdrea); Constantin Mihai, *Ontologie și redescoperire*, CL, 2000, 11; Claudia Buruiană, *Vasile Băncilă*, în *Enciclopedia valorilor reprimite*, I, coordonatori Ilie Bădescu și Mihai Ungheanu, București, 2000, 405–422; Valeriu Dumitru, *Vasile Băncilă și educația religioasă*, București, 2002; Ozana Cucu-Oancea, *Trăirea sărbătorilor. Între meditație și petrecere*, București, 2001, 20–23, *passim*; Valentin I. Popa, *Vasile Băncilă: omul și filosoful*, Brăila, 2006; Popa, *Ist. lit.*, II, 979–980.

V.P.S.

BĂNESCU, Constantin Virgil (26.V.1982, Târgoviște – 12.VIII.2009, Târgoviște), poet. Este fiul Mariei-Doina Bănescu, profesoară de limba și literatura franceză, și al lui Constantin Bănescu, profesor de matematică. A absolvit Facultatea de Comunicare și Relații Publice din cadrul Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative din București. A lucrat pentru o scurtă perioadă ca redactor la Editura Libra, apoi a funcționat, până când își curmă viața sinucigându-se, ca redactor la Editura Hasefer. Remarcat și sprijinit de Cezar Ivănescu, a debutat editorial în 2000 cu volumul de poezie *câinele, femeia și ocheada*. A fost prezent cu poezie în „Ziua literară”, „Literatorul”, „Paradigma”, „Tomis”, „Poezia”, „Poesis”, „Viața românească”, „Ziarul de duminică”, „Tribuna”, „Manuskripte”, „Akzente”, „Schreibheft”, „Wespennest”, „Empireuma”, „Cuadernos del Ateneo”. A tradus în engleză proză de Gabriela Adameșteanu, Ștefan Bănuțescu și Stelian Tănase; pentru traducerea din Ștefan Bănuțescu, realizată în colaborare cu Jean Harris, International Center for Writing & Translation de la University of California, Irvine, i-a acordat o bursă în 2007–2008. Versurile i-au fost transpuse în germană (Oskar Pastior), spaniolă (Joaquín Garrigós) și slovenă (Aleš Mustar). A participat la întâlniri literare în Slovenia, Austria, Italia, Germania și a beneficiat de câteva burse în Germania. A fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (2001), cu Premiul „Hubert Burda”, decernat tinerilor poeți din Europa de Est (Heidelberg, 2003) ș.a.

Poezia lui **B.** e complet diferită de cea a congenerilor lui douămiiști, atât în ce privește relația cu realul, cât și ca tip de atitudine față de existență. Astfel, ea demonstrează o inaderență la orice tip de poetici ale cotidianului, cum se întâlnesc în lirica postoptzecistă. Apoi, atitudinea față de existență nu e marcată de zgomot și furie, nu are nimic din *Schrei*-ul neoexpresionist care irigă și inervează poezia douămiiștă. Poemele lui **B.** sunt mai degrabă mantre ale unei seninătăți nefirești, alarmante, documente ale unei stări stranie și neliniștitoare. De altfel, sursele acestui lirism sunt declarat orientale; pasionat de hinduistică și sanscritolog autodidact, poetul își alege câteva zeci de titluri în sanscrită – *jagrat*, *kartari*, *svapna* ș.a. Atunci când confrății au obsesia sincronizării cu Occidentul, mai ales cu acela transoceanic, el preferă o mișcare de sens opus, înspre un Orient străvechi și atemporal. Aproape toți comentatorii au sesizat acest hieratism oriental, care îl individualizează. Lui **B.** îi e complet străină antimetafizica autenticității douămiiști,

precum și privirea lor sarcastică și dezabuzată asupra lumii. Dimpotrivă, textele lui ilustrează înțelegerea poeziei ca pe o disciplină inițiativă, în care intrarea și rămânerea se fac la fel de sever ca într-un ashram. Cuvintele-cheie, invariantele esențiale sunt „trup”, „suflet”, „carne”, „piele”, „înăuntru”, cuvinte care pun în cauză luarea în posesie a propriului eu, a propriei interiorități, în aceeași măsură în care scot din cauză relația acestora cu lumea sau mai exact cu „realul” și cu „imanentul”, în înțelesul pe care îl dă îndeobște pragmatismul filosofic occidental acestor două noțiuni. Aproape nu există poem care să nu conțină aceste câteva cuvinte-cheie, repetate în configurații și dispuneri mereu înnoite, asemenea unor mantre cu variațiuni. Cântându-și întotdeauna poemele la recitaluri, anunțându-le intrarea cu tonurile unui fluier mignon, căutând în poemele lui slava stătătoare, hieratic și grațios atât în scrisul lui calofil și mistic, cât și în performarea lui, **B.** pare să fi fost un derviş de o puritate fragilă într-o generație care nu mai crede în derviși.

SCRIERI: *câinele, femeia și ocheada*, Iași, 2000; *floarea cu o singură petală*, pref. Daniel Bănuțescu, Iași, 2002; *același cer ce nu e*, București, 2006; *Zidul de mătase*, Bistrița, 2011.

Repere bibliografice: Marius Chivu, „*câinele, femeia și ocheada*”, OC, 2001, 75; Raluca Dună, *Portret de tânăr poet cu floare*, LCF, 2003, 19; Claudiu Komartin, *Constantin Virgil Bănescu*, „EgoPhobia”, 2006, mai; Nora Iuga, *A murit micul Poet*, OC, 2009, 488; Răzvan Țupa, *Amintiri din Paradis: Virgil râde*, „Ziarul de duminică”, 2009, 19 august; Patrick Călinescu, *Constantin Virgil Bănescu și epistemologia sinuciderii*, „EgoPhobia”, 2010, 23; Nicoleta Cliveț, *Poezia – cea mai blândă dintre morți*, PSS, 2011, 5; Mircea M. Pop, *Poeziile lui Constantin Virgil Bănescu în germană*, „Arca”, 2011, 4–6; George Neagoe, *Cartea înțelepciunii*, CLT, 2011, 340; Bogdan Odăgescu, *Constantin Virgil Bănescu*, DM, 2011, 24 octombrie; Soviany, *Cinci decenii*, II, 160–164.

R. Vn.

BĂNESCU, Florin (28.III.1939, Armeniș, j. Caraș-Severin – 11.VII.2003, Arad), prozator, traducător. Este fiul Elenei-Brândușa Bănescu, învățătoare, și al lui Marcu Bănescu, preot. Urmează liceul la Timișoara (1953–1956), apoi Facultatea de Medicină, absolvită în același oraș (1962). Își practică meseria de medic în Dobrogea, apoi la Hunedoara și Arad, la Centrul Sanitar Antiepidemic. În timpul studenției frecventează cenaclurile literare timișorene, iar mai târziu, la Arad, va fi redactor responsabil la „Viața literar-artistică”, „Orizont arădean” (supliment literar al

revistei „Orizont” din Timișoara), almanahul „Aradul literar”, fiind și președinte al cenacului din Arad al Uniunii Scriitorilor. Debutază în 1968 cu povestirea *Duminică la tropice* în revista „Orizont”, iar editorial cu volumul de proză scurtă *Să arunci cu pietre în soare* (1974). Mai colaborează la „Tribuna”, „Luceafărul”, „România literară”, „Cariatide”, „Arca” ș.a.

Prima carte a lui **B.** aduce în fața cititorului o lume pe care au explorat-o literar și alți scriitori bănățeni (Virgil Birou, Sorin Titel). Comunitățile rurale din zona de munte a Banatului evidențiază un specific care își pune amprenta asupra caracterelor personajelor și face ca întâmplările mărunte și aparent ne semnificative să fie investite cu semnificații majore. Prozatorul alege protagoniști care își dezvăluie apartenența la un spațiu geografic și prin nume. Medicul Afilon Jurchescu, din romanul *Anotimp al ninsorilor albastre* (1975), este un astfel de personaj, povestea relației sale cu o femeie dificilă dobândind o turnură lirică, adesea poetizantă. Proza lui **B.** se va orienta spre reflectarea prezentului sau a trecutului, introspecție psihologică agrementată cu divagări lirice și descrieri de spații geografice, prezentarea unor valori general-umane „pozitive”: curajul, cinstea, corectitudinea, generozitatea. Astfel, romanul *Ierni peste tei* (1978) e o evocare a răscoalei antihabsburgice a țăranilor din zona montană a Banatului (1737–1739), iar *Tangaj* (1980; Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara) un roman de actualitate, în care trăirile personajului principal se reconstituie din permanente proiectări ale prezentului în trecut, „în căutarea timpului pierdut”, trecând prin „purgatoriul amintirilor” spre a înțelege „cum i-a fost viața”. În romanele *Semințele dimineții* (1976) și *Portocale pentru vinovați* (1982) un autor ingenios își conduce cititorul în lumi imaginare, uneori de-a dreptul fabuloase, unde acțiunea este doar pretext al narațiunii-simbol. **B.** realizează construcții riguroase, dezvoltă istorii exemplare, topogramele prozelor și destinelor fiind adecvate întotdeauna momentului istoric pe care îl evocă. Atmosfera cărților se alcătuiește din jocul amintirii, personajele purtând cu ele memoria și istoria unei întregi colectivități. Autorul îmbină tehnici ale Noului Roman cu o bună tradiție a prozei bănățene. Reportajele sale sunt impregnate de lirism și abordează subiecte locale. Cele două „cărți” intitulate *Mușchetarii Câmpiei de Vest* (I–II, 2000–2003) sunt dedicate prietenilor literați din provincia natală, spiritului bănățean în genere, incluzând laolaltă pagini

de publicistică și memorialistică, prezentări de cărți și evenimente locale, însemnări despre scriitori români și slovaci din Banat, medalioane și portrete ale contemporanilor. Împreună cu prietenul său Ondrej Štefanko, **B.** a tălmăcit numeroase texte ale unor scriitori îndeosebi slovaci, printre care Vincent Šikula, Anton Hykisch, Stanislav Rakús ș.a., dar și din cehul Bohumil Hrabal.

SCRIERI: *Să arunci cu pietre în soare*, București, 1974; *Anotimp al ninsorilor albastre*, București, 1975; *Semințele dimineții*, București, 1976; *Ierni peste tei*, București, 1978; *Orele orașului* (în colaborare), București, 1978; *Tangaj*, București, 1980; *Portocale pentru vinovați*, București, 1982; *Calendar pe o sută de ani*, Timișoara, 1982; ed. pref. Cornel Ungureanu, Arad, 2000; *Moara de apă*, Timișoara, 1984; *Cartea Mureșului* (în colaborare), București, 1986; *Drumul Gugulanilor (Strada)*, Timișoara, 1987; *La Trei Ape*, București, 1988; *Oameni și lupi, biserici și tei*, Arad, 1995; *Despre arta burlanieră și alte povestiri*, Arad, 1997; *Mușchetarii Câmpiei de Vest*, I–II, pref. Vasile Dan, Gheorghe Mocuța, Nădlac, 2000–2003. **Traduceri:** Vincent Šikula, *Maistorii*, Timișoara, 1983 (în colaborare cu Ondrej Štefanko); Anton Hykisch, *Adorați regina*, Arad, 1991 (în colaborare cu Ondrej Štefanko), *Taina lui Pavol Hron*, I–II, Nădlac, 1999; Bohumil Hrabal, *Barbarul tandru*, Nădlac, 2000 (în colaborare cu Ondrej Štefanko), *Prea zgomotoasă singurătate*, Nădlac, 2000 (în colaborare cu Ondrej Štefanko), *Acest oraș este în grija comună a locuitorilor săi*, Nădlac, 2001 (în colaborare cu Ondrej Štefanko), *Mașinuța*, Nădlac, 2002 (în colaborare cu Ondrej Štefanko); Pavel Vilikovsky, *Calul la etaj, orbul în Vrabie*, Nădlac, 2000 (în colaborare cu Ondrej Štefanko); Stanislav Rakús, *Cerșetorii*, Nădlac, 2001 (în colaborare cu Ondrej Štefanko); Ladislav Tazký, *Morminte dunărene*, Nădlac, 2001 (în colaborare cu Ondrej Štefanko); Martin Prebudila, *Un rezervist fără piele de rezervă*, Nădlac, 2002 (în colaborare cu Ondrej Štefanko); Milo Urban, *Lângă moara din deal. Bătrânețe*, Nădlac, 2002 (în colaborare cu Corneliu Barborică și Ondrej Štefanko).

Repere bibliografice: Marcel Pop-Corniș, *Prezențe literare*, O, 1976, 14; Iorgulescu, *Scriitori*, 179; Ungureanu, *Imediata*, I, 229–230; Moraru, *Textul*, 217–220; Titel, *Cehov*, 193–196; Ștefan Damian, *Florin Bănescu – o experiență literară*, TR, 1989, 14; Ovidiu Pecican, *Un romancier SF: Florin Bănescu*, TR, 1991, 35; Ruja, *Parte*, I, 75–81, II, 21–23; *Dicț. scriit. rom.*, I, 234–235; Ulici, *Lit. rom.*, I, 383–385; Ada D. Cruceanu, *Narativul moștenirii*, CL, 2000, 4; Cornel Ungureanu, *Alți mușchetari de cursă lungă*, O, 2002, 11; Gheorghe Mocuța, *Recuperarea mitului prin povestire*, F, 2002, 11–12; Lucia Bibarț Ionescu, *Florin Bănescu – mușchetarul Câmpiei de Vest. Lucrare bibliografică*, Arad, 2005; *Dicț. Banat*, 88–92. **L.P.B.**

BĂNESCU, Nicolae
(16.XII.1878, Călărași –
10.IX.1971, București),
bizantinolog.

Fiu al Ecaterinei (n. Drăgulănescu) și al lui Petre Bănescu, avocat, este al treilea din cei paisprezece copii ai celor doi. Își face studiile secundare și universitare la București, urmate de o specializare în limba greacă și în literatura bizantină la München (1910–1912), unde își trece și doctoratul (1914). Revizor școlar, profesor secundar, profesor universitar de bizantinologie la Cluj (1919–1938), apoi la București (1938–1947), rector al Universității din Cluj (1924, 1926), devine membru corespondent (1920), titular (1938) și vicepreședinte (1938–1947) al Academiei Române; în 1964 primește titlul Profesor Emerit. A fost membru în comitetul de conducere al revistei „Byzantion” de la fondarea ei și vicepreședinte de onoare al Asociației Internaționale de Studii Bizantine (1961–1971). Discipol și colaborator apropiat al lui Nicolae Iorga, a preluat, la moartea acestuia, „Revista istorică”, pe care o va conduce până în 1946, și secretariatul secției de istorie a Academiei Române. A fost, totodată, director al Institutului de Studii Bizantine (1940–1948) și al Institutului de Studii Sud-Est Europene (1940–1948), ultimul director al Bibliotecii Fundației Universitare „Carol I” (decembrie 1946 – februarie 1948), fiind considerat „unul dintre întemeietorii bizantinologiei științifice românești” (Șerban Tanașoca). Îndepărtat de autorități din Academie în iunie 1948, va fi repus în drepturi post-mortem, în 1990.

Frecventarea asiduă a surselor bizantine, perfectă cunoaștere a limbii și literaturii medigrecești i-au permis lui **B.** relevarea unor momente ignorate ale istoriei românești. Interesul pentru literatura medio și neogreacă l-a condus spre cercetarea și editarea unui mare

număr de texte bizantine și poeme populare grecești, precum și la evidențierea unor aspecte ale activității unor personalități bizantine și post-bizantine sau aparținând lumii grecești moderne. Incursiunile în cultura Imperiului Bizantin îi dau prilejul să reevalueze personalități autohtone al căror apostolat a contribuit la întemeierea literaturii române moderne. Astfel, în colecții de mare tiraj sau susținând conferințe, **B.** a prezentat cu rigoare științifică figuri de oameni de cultură și savanți uitați sau puțin cunoscuți, precum Iordache Golescu, George Barițiu, Daniel Philippide, Grigore Pleșoianu. Monografia dedicată lui Ioan Maiorescu (1912, scrisă în colaborare cu V. Mihăilescu) este până azi una dintre puținele lucrări de prestigiu consacrate cărturarului transilvănean.

SCRIERI: *Gheorghe Bariț. Rolul său în cultura națională*, Vălenii de Munte, 1910; *Iordache Golescu. Viața și scrierile marelui vornic*, Vălenii de Munte, 1910; *Un capitol din istoria Mănăstirii Neamțului*, Vălenii de Munte, 1910; *Ioan Maiorescu* (în colaborare cu V. Mihăilescu), București, 1912; *Un Poème grec vulgaire relatif à Pierre le Boiteux de Valachie*, București, 1912; *Însemnări din campanie* (22 iunie–8 august 1913), București, 1913; *Deux poètes byzantins inédits du XIIIème siècle*, București, 1913; *Un dascăl uitat: Grigore Pleșoianu*, București, 1915; *Viața și opera lui Daniel (Dimitrie) Philippide*, București, 1924; *Chipuri și scene din Bizanț*, București, 1927; *Marele vornic Iordache Golescu*, București, 1935; *Nicolae Iorga, martir al libertății popoarelor*, București, 1945; *Chipuri din istoria Bizanțului*, îngr. și pref. Gheorghe Cronț, București, 1971; *Istoria Imperiului Bizantin*, I–II, îngr. și pref. Tudor Teoteoi, București, 2000–2003. **Ediții:** *Corespondența familiei Hurmuzachi cu Gheorghe Bariț*, Vălenii de Munte, 1911. **Traduceri:** Euripide, *Hecuba*. *Ifigenia în Aulis*, introd. trad., Craiova, 1905; Plutarh, *Viața lui Pericle*, București, 1907.

Repere bibliografice: Petre Ș. Năsturel, *Le 90^e anniversaire du prof. Nicolas Banescu*, RSE, 1969, 1; Corneliu Popel, „*Chipuri din istoria Bizanțului*”, „Alma mater”, 1972, 2; Bucur, *Istoriografia*, 217–218; *Encicl. istoriografiei rom.*, 50–51; Șerban Tanașoca, *Balkanologi și bizantiniști români*, București, 2002, 93–117; Șerban Șubă, Geta Costache, Laura Regneală, *Nicoale Bănescu – biobibliografie*, București, 2010. **A.M.**

BĂNULESCU, Daniel

(31.VIII.1960,

București), poet,
prozator, dramaturg.

Este fiul Constanței (n. Voican) și al lui Ion Bănulescu. După studii liceale în București, la „Dimitrie Cantemir” (promoția 1979), va absolvi (1988) Institutul de Petrol și Gaze din Ploiești. Renunță la cariera de inginer, din 1990 angajându-se corector la „Luceafărul”, apoi redactor la „Cotidianul” (1991–1992), concomitent având slujba de paznic de noapte la Muzeul „George Enescu”. Intră ulterior ca reporter la „Evenimentul zilei” etc., pe un traseu jurnalistic mereu în schimbare. În 1998 beneficiază de o bursă culturală în Germania, la Berlin. Primele versuri îi apar în 1981, fiind publicate de Constanța Buzea în „Amfiteatrul”. Ca și alți nouăzeciști care au frecventat cenaclul Universitas condus de Mircea Martin, a semidebutat editorial în colecția „Cartea cea mai mică” susținută de revista „Convingeri comuniste”, nr. 8/1987, cu placheta *Ziua în care am debutat*. O parte din versuri au fost preluate în variante rescrise în *Te voi iubi până la sfârșitul patului* (1993; Premiul Uniunii Scriitorilor), debutul autentic.

Ca și Cristian Popescu, B. a inventat un personaj care îi poartă numele. Deși în poemele din *Te voi iubi până la sfârșitul patului* și *Balada lui Daniel Bănulescu* (1997) poetul se referă la sine cu prețuirea cu care Ion Gheorghe evocă țăranul, megalomania lui e un artificiu suficient de infiltrat autoironic pentru a nu fi rizibil și pentru a-și obține efectele. Atitudinea personajului e ceea ce se reține în primul rând. El participă la o poezie sexuală, condus de o emoție rece și ironică, lipsită de răbdare față de obiectele proxime; își plimbă cordul prin diverse decoruri, punându-l cu ostentație să joace rolul tigvei hamletiene. Modalitatea vine din deghizarea unei cerebralități perfect controlate într-o difuzare explozivă. Pozele preferate sunt cinismul, blazarea, distanțarea. Un truc frecvent întâlnit e metonimia – identificarea unei persoane, cel mai adesea a iubitei, printr-o parte de regulă conotată sexual („Iubita mea de la trei cum am privit noaptea întregă

țeaua de la calorifer/ Gândind că ai lăsat unul din lungile tale picioare/ S-alunece din pat și să ajungă în camera mea”, „pânțele voastre eroice/ Se vor fugări ca niște șobolani peste străzi”). Pot fi comparate cu folos versurile lui Nichita Stănescu „Ea era frumoasă ca umbra unei idei” cu misoginismul marca B. din „În tine coexistă două idei/ Sâni tăi sâni tăi”. Umorel este infatigabil („mă plictisesc ca un episcop”, „Părul tău blond îmi este cel mai păros dușman”), dar nu conduce la exploatarea umorismului *per se*. Întotdeauna există o bătaie a textului mai adâncă decât efervescența de suprafață, pe care poetul o produce cu ușurință, ca în acest poem caracteristic: „Liniștit ca o buză de iepure când el este mort/ Și urechile lui prind să înceteze treptat semnul victoriei// Sau ca alte fiare de câmp sau pădure/ Prinse vii și lăsate să viețuiască așa prin saloane// După ce prin operații perfecte/ Au deprins să-și recite corect lecția paraliziei// Pentru ca la sleitul meselor de petreceri și slavă// Când femeile adorm hârjăite iar felurile de mâncare par// Bizare alcătuiți de copii adormiți/ Marii voluptuoși degustători de blănuri să apară/ Să primească sub degete trupul cel cald de la fiare// Și cu blănurile lor să înceapă o dragoste mare/ Care nicicând n-a mai fost încercată de vreun sigur bărbat”. Poemul e construit în jurul comparației inițiale, care transformă imaginea așa-zicând sobră a unui iepure mort într-o poantă („urechile lui prind să înceteze treptat semnul victoriei”). Imaginea redevine necomică, chiar gravă când o nouă comparație evocă animalele împăiate din saloane, pentru a trece rapid în regimul contrar al aluziei sexuale, frazat în crescendo până la sfârșitul ce speculează – riscant, dar fertil – ambiguitatea erotică dintre trupurile femeilor și ale fiarelor. Conceptul „sexual” al primelor două volume este reafirmat cu prilejul adunării lor în *Republica Federală Daniel Bănulescu* (2000). Pe copertă, o femeie goală este pictată în culori a căror dispunere amintește de o hartă, iar o linie segmentată, semn convențional pentru „graniță”, o împarte în două părți aproximativ egale – „Statul de Nord și Statul de Sud”. Dacă o femeie poate fi o republică, și republica poate fi o femeie. Într-un text patria chiar apare ca obiect supus dorinței și forței poetului: „Te-am iubit din picioare patrie pe când spârgeam lemne/ Te-am iubit puțin aplecat pe când stivuiam cărămizi/ Pentru cotețele din care urma să latru pentru tine// Te-am iubit dingenuchiși te-am iubit culcat/ Răsucindu-mă zvârlind la o parte cuverturile și târându-te prin cinematografele din cartier/ Mângâindu-te până când

carnea ta înnebunită își rodea singură bretelețele/ Intestinele ieșeau în lumina ecranului să danseze/ Iar gemetele tale îmi coseau cu scotch câte o armă pe spate” (*Dușman al poporului – amant al patriei*). În aceste condiții, apariția cărții următoare (2002) a fost o surpriză. Pe copertă și pe pagina de titlu nu apare semnătura obișnuită. Identitatea autorului este substituită prin prenumele redirectionat printr-o apoziție – „Daniel, al rugăciunii”, urmat de o precizare temporală: „(prima jumătate a anului)”. Într-adevăr, cele șase secvențe sunt numite după primele șase luni ale anului, fiind, la rândul lor, împărțite în versete numerotate în funcție de zilele cuprinse în fiecare din aceste luni. Versetele au trimiteri după modelul biblic, preluat extravagant. *Daniel, al rugăciunii* reprezintă chiar titlul volumului; în proiectul scriitorului cartea trebuie să se elibereze de povara autorului, devenind anonimă ca orice apocrifă. În aceeași logică, aparatul de notă pliază textul în spațiul sacralui; trimiterile imprimă lecturii un anumit ritm grav care face mai eficientă apropierea de cheia cărții. Literatura română de după Tudor Arghezi cunoaște puține viziuni de o forță vete-rotestamentară apropiată. Daniel, al rugăciunii este aruncat în plină criză, pe un itinerar al spaimei și dez-nădejdi în fața morții, având credința ca unică lumină călăuzitoare. Spațiul-bolgie de-a lungul căruia se mișcă e marcat de repere precum un ospăț de canibali sau o epidemie mortală de îmbătrânire iscată din mijlocul Cișmigiului de un înger exterminator: „Apoi am auzit răsunând cea de-a treia lovitură a tobei. Și toți îndurerații aceia. Cu fețele mototolite de suferință. Cu pânzele de păianjen ale ridurilor întinse de la o margine la cealaltă a urechilor. În genunchi cu toții au căzut secerăți. Cu zgomot sec bărbiile tuturor acestora au clănțănit de asfalt.../ Lângă mine o gospodină cu chip de bunic încuraja un nepot cu chip de bunic:/ – «Și tu vei muri, dacă vei fi cuminte! Și tu, dragul meu, chiar dacă nu vei fi cuminte, tot vei muri!»”. Din fiertura realității pe care o primește cu isteria înghețată a misticului, Daniel pare să se ridice în aerostatul credinței. Raportat la începutul încărcat simbolic-negativ de imagini antropofage, finalul provizoriu punctează o evoluție pozitivă: „30. Într-o dimineață, după unul din prilejurile în care tatăl meu a fost salvat de la moarte,/ Mama mea mi-a spus:/ – «Am văzut lucrând mâna lui Dumnezeu!»”. În poezia publicată după 1989, *Daniel, al rugăciunii* stă alături, ca valoare, de *Levantul* lui Mircea Cărtărescu, de *Arta Popescu* a lui Cristian Popescu și de *Ieudul fără ieșire* de Ioan Es. Pop. Cartea provoacă recitirea dintr-o

altfel perspectivă a poemelor scrise anterior de autor. Atât „eroticile” cât și „misticele” au în comun tema cărnii, privită fie dinspre sexualitate, fie dinspre angoasa, finalizată religios, în fața morții. B. a scris și romane – *Te pup în fund, Conducător iubit!* (1994), *Cei șapte regi ai orașului București* (1998; Premiul „Ion Creangă” al Academiei Române, Premiul Asociației Scriitorilor din București), *Cel mai bun roman al tuturor timpurilor* (2008) – care, conform planului publicat în cel de-al doilea volum, urmau să facă parte din ciclul *Armagedon. Bătălia de la Armagedon*, „un ansamblu de, probabil, șapte romane” (ulterior, seria va fi rebotezată fie *Trilogia Danielissima*, fie „clanul de romane *Am văzut, lucrând, degetul lui Dumnezeu*”, iar primele două volume au fost sau urmează să fie rescrise, dimensiunile și titlurile anunțate ale ciclului variind întruna). Ele valorifică ironic ideile protocroniste ale excepționalismului românesc, care după 1989 căpătaseră deja o versiune ficțională „serioasă” în romanele de spionaj ale lui Pavel Coruț. România e, așadar, un punct nodal pe harta lumii, întrucât în *Cei șapte regi ai orașului București* însuși Satan (numit și Ho diábolos sau has-Satan) descinde în Capitală pentru a putea meșteri cheia care desferecă Adâncul în care, după *Cartea Apocalipsei*, diavolul stă întemnițat timp de o mie de ani, fiind dezlegat doar pentru puțină vreme. Pe urmele celor șapte „regi” – fiecare posesorul unei calități paranormale – diavolul e ghidat de taximetristul Genel, interlop cu stagii de pușcărie a cărui gură spurcată oferă pagini din argoul cel mai colorat și mai ingenios. Voiajul funambulesc trece prin cotloane de mahala, prin casa unei vrăjitoare amozate de Mircea Eliade (care, în formă spectrală, o posedă împreună cu satirul Genel), în trecutul interbelic în care acționa un soi de Jack Spintecătorul autohton, în spitalele psihiatrice, în bârlogurile marilor spărgători și, nu în ultimul rând, în cenaclul Universitas al lui Cristian Popescu și... Daniel Bănulescu. Bucureștiul e cel din ultima perioadă a regimului comunist, acțiunea fiind plasată în aprilie 1988. Coordonatele lui fuseseră fixate în primul volum al seriei, *Te pup în fund, Conducător iubit!*, construit în jurul a două personaje antagonice: Iarba Fiarelor, spărgător a cărui mână vrăjită desface orice lacăt, și Nicolae Ceaușescu. Acesta din urmă este proiectat, în răspăr ironic față de clișeul încetățenit de dictator primitiv și prost, ca un caracter arahnid-machiavelic de o mare inteligență disimulată – de pildă, pretinde că e bătăit –, care trage și controlează toate firele, inclusiv pe cele ale contradicturii. Ceaușescu

se apropie așadar de Stalin, contemporanul lui Mihail Bulgakov al cărui roman, *Maestrul și Margareta*, e modelul cel mai evident. Alte surse identificate și invocate de critică sunt craii vechi și noi ai lui Mateiu I. Caragiale și Fănuș Neagu, proza lui Eugen Barbu sau chiar *Aventurile marelui motan criminal Maciste*, romanul lui Gheorghe Pituț. Intertextualitatea luxuriantă a cărților lui **B.** include sute de ecouri și trimiteri către toate cotloanele literaturii române. Romanele, în special *Cei șapte regi ai orașului București*, sunt informale și digresive, putând trece drept povestiri în ramă ținute laolaltă de „agentul compozițional” care este, după Cornel Regman, personajul lui has-Satan. Ele arată ca proza unui poet care aruncă prea multă culoare și adesea uită să fie convergent. În plus, se ratează identificarea aceluia ton just care să calibreze și să dea cheia întregii construcții (deși, seria nefiind nefinalizată – inclusiv prin caracterul *in progress* al volumelor deja publicate –, produsul final este dificil de anticipat). Publicat la zece ani după *Cei șapte regi...* și mai bine optimizat stilistic ori arhitectural, *Cel mai bun roman al tuturor timpurilor* (2008), care continuă peripețiile pe cele două fronturi principale (Iarba Fiarelor și Nicolae Ceaușescu), plătește totuși preț fanării conceptului și epuizării efectului de noutate. În rest, se rețin în special episoadele cu Iarba Fiarelor, periplurile acestui revoluționar interlop care a jurat să-l omoare pe Ceaușescu și care străbate medii pitorești (morga, casa unei vrăjitoare, locuința unor adventiști, subteranele Bucureștiului etc.). Un episod plasat într-o mănăstire amintește izbitor o secvență cu decor similar din filmul *Ultimul cartuș* de Sergiu Nicolaescu. Sunt memorabile în primul rând câteva scene: lăsând să curgă doar replicile, autorul are competența de a sugera rapid tipologia personajelor și de a obține efecte excelente de natură comică – o notă bună pentru dramaturgul **B.** și pentru simțul dialogului. De altfel, autorul s-a încercat și în genul dramatic propriu-zis, publicând piesa pirandelliană în trei acte *Cine a câștigat războiul mondial al religiilor?* (2004), în care pacienții unui ospiciu își dispută chestiuni ținând de religie într-un turnir sângeros și criminal. Prin rescrierile perfecționiste, dar care lasă totodată impresia unei indecizii fundamentale – pe lângă proză, poezia fiind supusă unei astfel de operațiuni în antologia de autor *Ce bine e să fii Daniel Bănulescu!* (2010), **B.** se află în situația bizară de a-și tensiona singur canonicitatea. Este un lux pe care autorul, unul dintre scriitorii majori ai literaturii române contemporane, și-l permite.

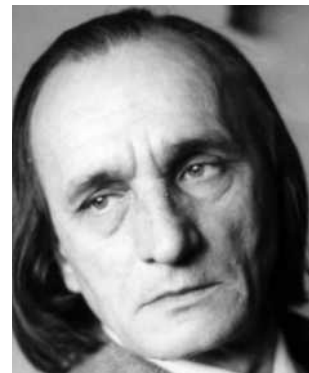
SCRIERI: *Ziua în care am fost publicat*, pref. Mircea Martin și Laurențiu Ulici, București, 1987; *Te voi iubi până la sfârșitul patului*, București, 1993; *Te pup în fund, Conducător iubit!*, pref. Dan Petrescu, București, 1994; ed. (*Fugi din viața ta, revoltătoare și slută, în cartea mea*), București, 2009; *Balada lui Daniel Bănulescu*, București, 1997; *Cei șapte regi ai orașului București*, postfață Dan-Silviu Boerescu, București, 1998; *Republica Federală Daniel Bănulescu. Statul de Nord & Statul de Sud*, îngr. și postfață Nicolae Țone, pref. Zigu Ornea, București, 2000; *Daniel, al rugăciunii (... prima jumătate a anului)*, postfață Radu Aldulescu, București, 2002; *Cine a câștigat războiul mondial al religiilor?*, București, 2004; ed. 2, pref. Paul Cernat, București, 2011; *Cel mai bun roman al tuturor timpurilor*, București, 2008; *Ce bine e să fii Daniel Bănulescu!*, București, 2010.

Repere bibliografice: Andreea Deciu, *O carte simpatică*, RL, 1994, 11; Marin Mincu, *Un discurs amoros: Daniel Bănulescu*, CNT, 1999, 5; Grigurcu, *Poezie*, I, 99–103; Cistelean, *Top ten*, 114–116; Regman, *Ultime explorări*, 122–132; Bârna, *Comentarii*, 75–96; Cristea-Enache, *Concert*, 104–108; Mircea A. Diaconu, *Daniel Bănulescu – ascetul și eruditul ascezei*, CL, 2002, 12; Voncu, *Secvențe*, II, 39–41; Nicolae Bârna, *Rugăciunea lui Daniel*, VR, 2003, 8–9; Cristea-Enache, *București*, 236–242; Ștefănescu, *Istoria*, 1107; Mihăilescu, *Lit. rom. postceuișm*, II, 156–165; Mihai Iovănel, *Etceterală*, CLT, 2009, 2; Chioaru, *Noi dezvoltări*, 16–19; Soviany, *Cinci decenii*, II, 26–30.

M. I.

BĂNULESCU, Ștefan

(8.IX.1926, Făcăieni, j. Ialomița – 25.V.1998, București), prozator, eseist.

Este fiul Constantinei Elena (n. Diamandescu) și al lui Ion Durak, poreclit Banu. În special după tată, genealogia lui **B.** este una specială. Unele elemente ale acesteia vor fi travestite în ficțiune. Astfel, tatăl s-ar fi tras dintr-un șir de notari („socotitori de destine”), care asemenea lui Arhip cel Șchiop, personajul de mai târziu, băteau satele dunărene cu un chimir lat cu două călimări, una cu cerneală și alta cu nisip, pentru a înregistra „nașterile, vârsta dragostei, nunțile sau vârsta morții”. Bunica scriitorului s-ar fi tras din neamul lui Pepene (ca Victoria din *Dropia*), cunoscut pentru mintea sa „zburătoare”. Un unchi

al tatălui este teologul și avocatul Ștefan Dinulescu, director al Episcopiei din Huși, profesor de filosofie și pedagogie la Seminarul Nifon, autor al unor monografii despre Dosoftei, Varlaam, Antim Ivireanul; **B.** îl va deconspira ca prototip real al personajului Filip Teologul Umilitul din *Cartea de la Metopolis*. Veri ai tatălui erau Ion și Aurelian Bentoiu, primul traducător din Heine și colaborator la „Convorbirile literare” postmaioresciene, cel de-al doilea avocat și om politic liberal, ministru al Justiției în guvernarea Tătărescu, în 1939–1940. Tatăl lui **B.** fuge de la seminar, de unde porecla „Apostatul” (un personaj Apostatul există și în *Cartea de la Metopolis*); între 1925 și 1932 va fi primar liberal în Făcăieni, episod dramatic plătit, de întreaga familie, după 1944. **B.** este al optulea dintre cei unsprezece copii ai familiei, iar anul nașterii sale va suferi, începând cu 1960, anul debutului editorial, o „prelucrare specială”, fiind modificat în 1929, pentru a trișa (și astfel) cu limitările generaționiste; „eroarea” persistă și astăzi. Într-o ultimă reverență către Liviu Rebreanu, marele său model, și nu fără satisfacția de a da cu tifla criticilor literari, care l-ar fi socotit un scriitor „fantastic”, spre sfârșitul vieții, într-o serie de interviuri și de proze memorialistice, **B.** trage vălul ficțional de deasupra „regatului imaginar”: Făcăienii sunt învecinați cu Insula Cailor, Piua Petrii sau Cetatea de Floci devenise Cetatea de Lână, în timp ce Insula Măcelarilor ar fi vechiul nume ale Insulei Brăilei, Mavrocordatul o sublimare, prin recuperarea matricei balcanice și pseudobizantine, a Călărașului. De asemenea, Andrei Mortu, Constantin Pierdutul, Bazacopol, Emil Ionescu (Havaet), chiar și generalul Marosin ar fi existat, cu aceleași nume și cu aceeași biografie, și în realitate, fiind prezenți în copilăria sau în adolescența scriitorului. La fel de reală ar fi și topografia cu locuri malefice ca Valea Mieilor sau Moara lui Fuierea (din *Dropia*), cu Drumul Subțire etc. Mitul „dropiei” ar fi unul „de câmpie”. După primele clase în sat, între 1935 și 1938 (e înscris începând cu clasa a III-a, urmează de două ori clasa a IV-a) și după ce e respins, în urma unei stratageme, la Școala de Aviație de la Mediaș, intră, din 1938, la Liceul „Știrbei Vodă” din Călărași. Inefabilul acestui oraș care „nu se vede și nu se aude” va fi surprins prin reflecțiile haotice, diforme ale „mesei cu oglinzi” sau va fi proiectat, cu maliție, în lucrativul și uzurpatorul Mavrocordat. Retrospecția este afectivă într-o excelentă proză memorialistică, *Cutia Remember*, în care este evocat orașul elevat

balcanic, cosmopolit, al anilor de liceu, de la cafenelele armenilor până la magazinul lui Sumbassacu sau merceriile evreilor. Precum un personaj din *Masa cu oglinzi*, asemenea unei Penelope ilare, unul dintre cafegii croșeta cu două iglițe aurite și deșira totul ori de câte ori intra vreun client. Istoria urbei este reconstituită cu orgoliu savant, de la străvechea Lichie cu ai săi călăreți de argint de pe sigiliu și până la Călărașul prin care au trecut, în războaie, o serie de conți și de duci ruși, de la Potemkin la Diebici, destui doctori celebri sau doar aventurieri, de la Aloysio Drach (un fel de mag) și până la Napoleon Tavernier sau Sergiu Mirahorian. Cât despre profesorii lui **B.**, celebru rămâne dascălul de română, Aurelian Dinulescu, admirator al lui Mihail Dragomirescu, poreclit „Baba” de către elevi. Profesorul de franceză Rigobert Pauly, mutilat de război, avea un ochi și un picior lipsă, iar o mână cu degetele chircite, „ca o gheară”. Din atmosfera cosmopolită a orașului, care reunea turci, greci, sârbi, evrei, bulgari, armeni, nu lipsesc personajele bizare și misterioase, „nebuni” precum Constantin Pierdutul care bătea gările și făcea socoteli complicate sau ca pictorul Petre Petrovici, probabil un mare artist ratat, care uluia cu afișele pe care le făcea pentru piesele de teatru. Locuitori ai urbei sunt și Ion Popescu sau Bazacopol, prezent în proze începând cu *Masa cu oglinzi*. Atmosfera culturală era întreținută de eforturile unui primar turc care invita trupe de teatru sau mari scriitori să conferențieze; așa i-a cunoscut **B.** pe „prințul nordic” (adică pe Liviu Rebreanu) sau pe Mihail Sadoveanu. Participă la editarea revistei școlare „Avântul”, în paginile căreia se înregistrează în 1943 și debutul său absolut, cu poemul *La mormântul unui erou*. De asemenea, interpreta, în trupa de teatru a liceului, rolul lui Trahanache; se pare că știa pe de rost *O scrisoare pierdută* de I.L. Caragiale, putând juca până și rolurile feminine. După bacalaureat, în 1945, vine la București și dă examen la Conservatorul Regal de Artă Dramatică și, totodată, la Facultatea de Drept, reușind doar la ultima, pe care o va frecventa până în 1948. Îi are ca profesori pe Istrate Micescu sau pe Constantin Narly și îl ascultă, într-un rând, pe Lucrețiu Pătrășcanu. În fapt, facultatea era în disoluție, marii profesori începând să fie epurați. În semn de revoltă, **B.** participă la grevele studențești din 1946. Sedus de cursurile lui G. Călinescu, se înscrie la Litere în 1948, fiind coleg cu Mircea Horia Simionescu, Emanuel Vasiliu, Grigore Brâncuș ș.a. și avându-i ca profesori pe Al.

Rosetti, Al. Graur, Iorgu Iordan, J. Byck. Intenționa să facă lucrarea de licență despre Rebreanu, însă va fi „ridicat” din cauza dosarului (unchii liberali notorii și tatăl primar) înainte de examen. De altfel, Aurelian Benteoiu, unchiul fost ministru, fusese arestat încă din 1948, iar familia fusese silită să părăsească satul natal în 1946, în urma alegerilor truate de comuniști. Studenția lui **B.** nu fusese ușoară, pentru a se putea hrăni muncea nopțile în gara Obor, la descărcarea vagoanelor. Căderea printre „tristețile altora” va continua cu o scurtă perioadă de spitalizare. Pe de altă parte, tot în perioada facultății, între 1950 și 1951, făcuse parte din prima promoție a Școlii de Literatură „M. Eminescu” (director era Mihai Novicov), alături de Dumitru Micu, Aurel Rău, S. Damian, Georgeta Horodincă, Ilie Purcaru, Paul Anghel. Ultimii trei îi vor rămâne buni prieteni. Nu se știe de ce (poate datorită pasiunii sale pentru teatru) unii colegi și-l vor aminti ca pe „un alt Caragiale” (Lucian Raicu). Tot în 1951 fusese, pentru câteva luni, inspector-șef în Comitetul de Artă de pe lângă Consiliul de Miniștri, Direcția Teatrelor, secția Repertoriu. Exmatriculat din facultate în 1952, chiar înainte de licență, va fi încorporat în detașamentele

de muncă forțată din Orașul Stalin până la începutul anului 1954. Experiența va fi evocată în romanul (deocamdată editat fragmentar) *Marile cariere* și în proza memorialistică *Pădurea nefericiților*. Între timp, în martie 1952, va debuta în „Viața românească” cu un eseu despre N.V. Gogol, *Din Petersburg*; mistificarea datei (cronologiile trec ca an 1949) merge de astă dată în sensul antedatării. Eliberat din lagăr în 1954, va fi angajat, cu sprijinul redactorului-șef Zaharia Stancu, la „Gazeta literară”, unde, începând cu 1957–1958, va fi coleg cu plutonul de aur al generației '60: Nichita Stănescu, Matei Călinescu, Gabriel Dimisianu, Nicolae Velea ș.a.; ultimul va fi evocat memorabil în proza *Sfârșit de zăpadă* din volumul *Elegii la sfârșit de secol*. **B.** trăiește pe viu „boema” pe care societatea proletară o rezervă generației sale de adopție: spre exemplu, între 1955 și 1959, va locui în subsolul revistei, fiind „vecin” cu Nichita Stănescu și cu Velea. Tot în acești ani va face un amplu periplu transilvan, în satul lui Rebreanu, dar și în acelea ale lui George Coșbuc, Ion Pop-Reteganul, discutând cu „personajele” reale de la Prislop, culegând folclor local, cercetând arhive, culegând documente ca un alt Milionar (reporter)

Ștefan Bănulescu, Cezar Baltag, Gabriel Dimisianu, Nichita Stănescu și Matei Călinescu

doritor să realizeze de astă dată o hartă la „scara unu pe unu” a Ardealului. Va socoti, ulterior, această amplă călătorie drept una inițiativă, echivalând-o cu o ucenicie literară, impunând „un ocol esențial” tocmai pentru a surprinde mai bine realitatea câmpiei dunărene. În urma unor diferende cu Paul Georgescu, **B.** părăsește redacția „Gazetei literare” în 1960. În 1966, împreună cu Nicolae Manolescu și Ion Bălu, își propune să întemeieze o publicație, „Revista nouă”, din a cărei redacție urma să facă parte scriitorii onirici Leonid Dimov și Dumitru Țepeneag. Între 1968 și 1972 va fi redactor-șef la „Luceafărul”, unde va susține, în principal, „subversivul” curent oniric. În 1970 este invitat să colaboreze și Marin Preda, iar tânărul debutant Mircea Dinescu va beneficia de sprijin. **B.** primește și o serie de burse de creație: în 1966–1967 la Urbino, în Italia, prilej cu care îl cunoaște pe Mircea Eliade, care îi va încredința spre publicare proza *La țigănci*; în 1971–1972 la Iowa City (prin International Writing Program; va fi coleg cu Marin Sorescu); în 1980 ține la Heidelberg cursuri despre Lucian Blaga, iar în 1983 are o bursă DAAD (Berlinul de Vest). Între 1972 și 1990 aproape că se retrage din viața literară, dedicându-se scrisului: în 1976 publică *Scrisori Provinciale* (Premiul Uniunii Scriitorilor), iar în 1977 primul volum, *Cartea de la Metopolis*, din *Cartea Milionarului* (Premiul Uniunii Scriitorilor). Prin 1984 începe să-și piardă vederea (și-o va restabili, în urma unei operații, în 1990), dictându-și prozele memorialistice (apărute postum) și fragmente din romanul *Marile cariere* (în 1988–1989). După evenimentele din decembrie '89, între 1990 și 1992, va fi vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor (președinte era Mircea Dinescu). În 1996 i se acordă Premiul Național pentru Literatură al Uniunii Scriitorilor și titlul Cetățean de Onoare al orașului Călărași. În 1999 apare, postum, volumul *Elegii la sfârșit de secol*.

În manieră frapantă pentru un scriitor care se va remarca în calitate de reprezentant al fabulosului mitic sau parabolic, al „cartografierii” „regatelor imaginare”, **B.** debutează în 1960 cu un gen nonfiction prin excelență, reportajul (*Drum în câmpie*), și își încheie cariera cu o serie de proze memorialistice și autobiografice (*Elegii la sfârșit de secol*); mai mult, au fost publicate și câteva fragmente dintr-un roman realist (tot cu substrat autobiografic), intitulat *Marile cariere*. Pe de altă parte, în magma, nu o dată de o actualitate strict conjuncturală, a reportajelor sunt ascunse, ca atare sau transpuse în proză, viitoarele

Cântece de câmpie (1968), appendicele liric al volumului *Iarna bărbaților* (1965; Premiul Uniunii Scriitorilor), poeme aproape incantatorii, cu rezonanțe fantastice, iar în unele proze memorialistice sunt decodificate elemente definitorii ale universului epic, demontându-li-se mecanismele, indicându-se sursele și prototipurile reale, într-un slalom între nonficțiune și autoficțiune. Arătându-i cu degetul pe Constantin Pierdutul cel real, pe „adevărații” Marosin, Bazacopol, Ion Popescu, Emil Ionescu (Havaet) sau Andrei Mortu, dezaburind Metopolisul, Mavrocordatul, Dicomesia de „ceața mitică” (Nicolae Manolescu) și plasându-le în Câmpia Dunării, ultimul **B.** dă o „lovitură bizantină” criticii literare, ducând până la ultimele consecințe, și pe cont propriu, mecanismele din acea savantă și ingenioasă docu-fiction *Realitatea în căutarea ficțiunii* (subintitulată „reportaj în satul lui Ion”). Aceasta ar constitui o cheie atipică și nebanuită de pătrundere și în ficțiunea proprie și, la o adică, o ilustrare a „ideii Chabert” (înțelesă ca secretul ce răstoarnă un orizont de receptare). În „satul lui Ion” **B.** încerca să prindă mecanismele unei proze care își purta la vedere modelele și „realitatea” surselor, făcute totuși incognoscibile, sublimite în jocul secund, „mai pur”, al ficțiunii. Conștiința lui de prozator s-a născut tocmai prin analiza, demontată până în detaliu, a acestui raport – „inefabil” – dintre realitate și ficțiune, dintre realitatea care depășește ficțiunea și ficțiunea care mimează realitatea. El preia, în manieră proprie (adică trădătoare), modelul rebreanian: sunt aduse în planul operei personaje reale cu elemente din biografiile lor reale, chiar cu adevăratele lor nume și porecle, ceea ce amplifică, retrospectiv, senzația de halucinație față de această neașteptată și voită confundare de planuri. Însă toate aceste personaje sunt parcă jefuite de însuși miezul lor real, răpindu-li-se psihologia, iar biografia fiindu-le recompusă din prismă mistică sau simbolică. Este vorba despre un mimesis aproape „exact”, însă cu legi în permanență permutate prin straniețatea punctului de vedere. Prins între două generații, de una (cea a lui Marin Preda, Petru Dumitriu) prin anul (real) al nașterii, de alta, cea șai-zecistă, prin mistificare biografică, afinități spirituale și profil editorial, **B.** nu aparține, până la urmă, nici uneia. Trișarea cu datele personale trădează o dilemă de apartenență, scriitorul fiind, asemenea personajului Arhip din nuvela *Gaudeamus*, un ins doritor de a-și „relua generația” și de a-și marca individualitatea. Personaj cu totul secundar la început, reporter „cuminte”, aproape timorat în *Drum în câmpie*, se

impune ca voce singulară odată cu apariția prozei din *Iarna bărbaților*, scăpând ca printre degete generației '60, căreia părea a-i aparține întru totul. Deși, în principiu, asemenea lui Fănuș Neagu, Dumitru Radu Popescu sau Nicolae Velea, cultiva genul vedetă al epocii (cel al prozei scurte) și utiliza tematica stranieții și tipologia „suciților”, **B.** are o fizionomie proprie, neracordabilă unei tendințe. Stranietatea personajelor sau a temelor sale nu este cotidiană și psihologică, precum cea a lui Velea, nici nu are încărcătură parabolică și scenariu realist ca la Dumitru Radu Popescu și nici nu se sprijină pe eposul baladesc sau legendar, de factură istratiană, al lui Fănuș Neagu. În fapt, **B.** persiflează realismul și sprijină întreaga poetică a particularului pe mit, fabulos sau arhetip, la toate acestea adăugându-se fraza șerpuitoare, meandrică, atent lucrată, cu valențe oraculare. Prin unele proze sau motive (*Dropia*, priveghiul „pe gol” din *Vară și viscol*) pare a aminti de V. Voiculescu, dacă nuvelele fantastice ale acestuia nu ar fi fost publicate un an mai târziu, sau de viitorul Mircea Eliade, cel din nuvela *La țigănci* (pe care **B.**, obținând-o spre publicare chiar de la autor, o va încredința revistei „Secolul 20” în 1967). Cu tot sensul mitic și fantastic sau numai simbolic, la el stranietatea e, până la urmă, un efect de perspectivă și de viziune, dar și de tehnică narativă. Aceasta din urmă este fie labirintică sau centrifugă, fie mizează pe un joc cu mai multe strategii. „Suciții” au biografii simbolice și poartă grele bagaje mimetice sau identitare. Apoi, cum prozatorul încurcă savant cronologia (exemplare sunt, în această privință, *Dropia* sau *Vară și viscol*), folosind o toponomie cu valențe de basm sau legendă (Drumul subțire, Moara lui Fuierea, Câmpul Cocorilor etc.), impresia de fantastic, fabulos, atemporal este considerabilă, deși propriu-zis fantastică este doar *Dropia*. În rest, este nu atât un fantastic, cât un realism al extremelor și excepțiilor, care, ignorând voit psihologicul, ridică simbolicul la rang de arhetip. *Iarna bărbaților* este un volum eteroclit, cel puțin dual, cu un **B.** fabulator și fantastic (*Mistreții erau blânzi*, *Dropia*, *Vară și viscol*, *Casa cu ecouri târzii*) și cu un altul fals realist (*Masa cu oglinzi*, *Vieți provizorii*, *Gaudeamus*). La apariție, critica a fost sedusă de primul filon, deși cel de-al doilea surprinde, în fapt, vocea distinctivă a autorului. *Dropia* a fost socotită capodopera lui. Scenariul (descrierea unei călătorii inițiatice „la dropie”), cu unele sugestii din *La hanul lui Mânjoală* de I.L. Caragiale, se sprijină pe un rit magic și erotic, dilatându-se spre fantastic prin excelenta mânuire a unui ceasornic epic care încurcă,

deliberat, reperele temporare. Personajele au „minte zburătoare”, ca Victoria, sau caută „oul de sub cuvânt”, ca Miron. De aici vine și suprasolicitarea evenimentelor și a sensurilor, cu analogiile mitice sau arhetipale și dereglările referențiale. Miron își caută iubirea ideală, pierdută, descoperind-o într-un timp, spațiu și decor ale nimănui, într-o piesă regizată de Victoria, stăpână a metamorfozelor. *Dropia* este, astfel, un mit concentrat, tratat în cheie fantastică, fără apendice parabolice sau alegorice, de unde și stranietatea și forța prozei. Astfel de nuclee mitice (surprinse însă, din sadism, în evoluția lor degradată) vor dinamiza, ulterior, construcții epice ample, precum *Cartea de la Metopolis*. În *Mistreții erau blânzi*, al cărei nucleu epic se afla în reportajul *Sat în Delta* din volumul de debut, impresia de mitic și arhetipal este obținută prin ricoșeu, prin forța analogicului și prin acumularea de detalii. Fiind o proză care înregistrează o situație extremă, epicul este minimal, iar tensiunea este amplificată prin concentrarea spațială și temporală. În plin potop, proiectat asemenea unei catastrofe cosmice, Condrat, Fenia și un preot care vorbește în cimilituri poartă în barcă sicriul unui copil mort și vâslesc pentru a găsi un loc de îngropăciune. Ritul ancestral al înmormântării și analogiile cu scena biblică a apocalipsei sunt două elemente care împing scenariul în arhetip; la acestea se adaugă figura Vicăi, anticipând, prin culoare și masivitate, personajele feminine de mai târziu (de la Kiva-cea-Mare la Iapa-Roșie, cu ultima având în comun aceeași trăsătură zoomorfică stranie, de femeie-vidră, care apucă peștii cu dinții direct din apă). Începând cu *Vară și viscol*, *Masa cu oglinzi* și *Vieți provizorii*, tematica și modalitatea epică par a se schimba, **B.** optând pentru perspectiva pseudofantastică sau cvasirealistă. În special în ultimele două se renunță la arhetipal și mitic, pentru a se apela la simbolic sau la legendă. Inițial critica nu a insistat prea mult asupra acestor proze, cu excepția lui Paul Georgescu, spre exemplu, care le sublinia caracterul anticipator și original. Aici scriitorul își face ucenicia pentru *Cartea de la Metopolis* și, de altfel, în aceste proze apar pentru prima dată Milionarul, Constantin Pierdutul sau Bazacopol. Mai mult, aici e exploatată mai întâi ceea ce poate fi socotită supratema creației sale: pierderea, camuflarea sau trișarea cu propria identitate, supralicitarea acesteia prin legendă și simbol etc. Această supratemă este „teoretizată” metaforic în *Vieți provizorii*, pentru a fi reluată în *Un alt colonel Chabert* (*Scrisori din provincia de Sud-Est*), proză exponențială. Prin

această „idee Chabert” a „vieții provizorii” pătrund în proza românească marii „trișori de personalitate” Bazacopol sau Havaet, personajele cu identități multiple (ca Iapa-Roșie sau generalul Glad), „socotitori” de destine ca Milionarul sau Havaet. Este vorba de personaje care își trăiesc „mai mult umbra decât chipul”, care, din cauza unor „minusuri prețioase de sinteză”, își pierd sau rătăcesc locul și timpul existenței, fiind despărțiți de adevărata lor identitate și siliți să ducă existențe surogat. În locul golului de identitate, intervine fie legenda (ca în cazul lui Constantin Pierdutul), fie simbolicul (la personajul etalon al categoriei, Ion Popescu, proprietarul păgubos al mesei cu oglinzi, cu ideile furate de Bazacopol), fie straniețea psihologică (pictorul nebun Petre Petrovici din *Satul de lut*), fie arhetipalul și falsul quiproquo (la Grigore Nereju din *Vară și viscol*). Nu doar în nuvela cu acest titlu, ci și în toate prozele cu filon romanesc, oglinda realistă stendhaliană a fost înlocuită cu o „masă cu oglinzi” care reflectă și refractă simultan imagini contradictorii, „răsturnate”, cum spune un personaj, diluând și totodată îngroșând un real al stranieității. *Masa cu oglinzi* propune o surprinzătoare plasare a universului balzacian într-un tablou al lui De Chirico. Cadrul orașului de câmpie, care nu-și anunță cu nimic prezența, care „nu se vede” și „nu se aude”, proiectat aproape ca o paranteză topografică, este surprins în august 1944. Tipologia este pe măsură: căpitanul portului e sculptor; un cafegiu octogenar croșetează, un soldat, Senciu, „vine cu tunul acasă”, ftizicul Horațiu ține un „memorial de amiază” în care își descrie amănunțit frica și halucinațiile. Altfel, este și vremea „marilor cariere”, căci Bazacopol și administratorul Silvestru încearcă să dea lovitura, spre deosebire de păgubosul Ion Popescu. În plin realism, **B.** deschide și căile fantasticului, fie prin toponimie sau elemente simbolice (Drumul subțire, biserica pe roate), fie prin personaje exponențiale, precum Constantin Pierdutul, care se adapă din „apa celor fără viață”, adăpostește păsări în barbă și păr și care, încununat de lauri, este proclamat regele câmpiei. În *Vară și viscol* fantasticul derivă din rit, din înregistrarea practicilor magice funerare (priveghiul de gol), dar și din transmutabilitatea epocilor (același personaj, dezertorul Grigore Nereju, surprins în epoci diferite). În fapt, întreaga proză este una a quiproquourilor: nu numai epocile sunt confundate, dar și pretinsa moarte a lui Grigore Nereju se dovedește falsă. Tematica și tehnica sunt înșelătoare, de la terifiantul climateric și istoric (titlul le cuprinde pe ambele) și până la

retrospectivele temporare care proiectează evenimamentele în fantastic. Apărut după o tăcere de aproximativ zece ani, și cultivând o proză de factură eseistică și livrescă, volumul *Scrisori Provinciale* este, în privința exploatării ficțiunii literaturii înseși, cel mai caracteristic pentru **B.** Aproape fără excepție, materia, subiectul sau tematica prozelor o reprezintă literatura, a altora sau cea proprie, trecută sau viitoare. Formula generală o reia, sintetizat și deformat, pe cea a *Decameronului* lui Boccaccio, doar că în loc de povestiri sunt „scrisori” (ca un elogiu adus lui Prosper Mérimée, „vinovat” de a fi din secolului al XIX-lea, adică „demodat”). „Defectul” acestor proze, invocat ludic de autor, ar fi aspectul lor *vintage*, dat de „un spirit de inventivitate înclinat spre regresivitate”, marcând un înnoitor pas înapoi, spre a da cu tifla celor care se consideră „moderni și colosali”. Există aici portrete de scriitori realizate din cele mai năstrușnice unghiuri, profesii de credință, o recuzită a propriilor teme și personaje, mărturisiri autobiografice sau autoficționale, reverii toponimice etc. Primii sosiți la „bătălia cu povestiri” sunt scriitorii preferați ai lui **B.**: Costache Negruzzi ca patron al nuvelisticii românești, tulburătorul Nicolae Filimon, încadrat în tipologia „ideii Chabert”, Anton Pann cu numeroasele sale

vieți care pleacă dintr-un proverb spre a sfârși în altul, un tânăr Gogol imaginat indirect prin picturile lui Marc Chagall pentru *Suflete moarte*. Cât despre I.L. Caragiale (în borgesiana ficțiune reportericească *Haimanale–Ploiești–Mizil–București*), acesta este căutat prin trei personaje, existente și în realitate: Zacharia Antinescu, Stan Popescu (împreună cu stră-nepotul său) și Leonida Condeescu. La rândul lui, Liviu Rebreanu este căutat în muzeul literar în aer liber de la Prislop; reportajul se poate citi și ca profesii-une de credință. Alt segment al volumului îl constituie prozele anticipativ autoreferențiale. În *Tablouri de familie* cititorul e introdus în laboratorul unui roman în lucru (viitoarea *Carte de la Metopolis*) pentru a-l cunoaște pe Topometrist și pentru a se familiariza cu o stranie toponimie (Insula Cailor, Cetatea de Lână, Metopolis, Marmăția). În altă proză apare Arhip cel Șchiop, a cărui biografie va fi dezvăluită ulterior în *Cartea Dicomesiei*. De altfel, **B.** iubește variantele unui (mega)text, niciodată epuizabil, din care livrează sistematic „fragmente” sau „cărți”, într-un veritabil proces de *work in progress*. Alteori, în manieră ludică, cel puțin originală, sunt travestite în personaje înseși modalitățile și tehnicile narative din propriile opere. Unul este „Domnul Inefabil” (sau „domnul manieră narativă”), responsabilul cu „ceața mitică”, prețios, pretențios și de o pedanterie misterioasă, cel care nu vorbește „nici neapărat despre lucrurile reale, nici neapărat despre cele imaginare”, „nici tranșant întâmplare, nici tranșant ficțiune”, ci despre „partea nevizibilă a lucrurilor întâmplare”. Numeroase comentarii critice, în special cele ale Monicăi Spiridon, care și inițiază acest gen de lectură, dar și cele ale Georgetei Horodincă în monografia consacrată autorului, se sprijină pe această proză, lăsând pe un nedrept plan secund celălalt text-manifest, *Un alt colonel Chabert*, matrice tematică a acestui univers.

În special prin *Cartea de la Metopolis*, care este și capodopera lui, **B.** se afirmă ca principal reprezentant român al realismului magic. Critica a stabilit analogii cu *Un veac de singurătate* a lui Gabriel García Márquez sau cu unele scrieri ale lui Ernst Jünger, cum ar fi *Pe falezele de marmură*, *Heliopolis*. Romanul face parte dintr-o proiectată tetralogie, rămasă nefinalizată, cu excepția unor fragmente din *Cartea Dicomesiei*, iar alte două părți sunt *Sfârșit la Metopolis* și *Epilog în orașul Mavrocordat*, doar din ultima fiind publicat un capitol. Urmărindu-se o „falsă protoistorie și istorie reală”, se realizează o cronică semifabuloasă brodată cvasirealist a unui ținut imaginar, împărțit în patru

regiuni, fiecare cu specificul ei: Metopolisul (orașul metopelor, marmura aflându-se pe dealurile și în subteranele localității, oraș iubitor de metamorfoze, fie ele și decadente), Dicomesia (tărâmul aproape mitic al câmpiei, nucleul tare, fabulos, al întregii zone), Cetatea de Lână (insulă a măcelarilor și a croitorilor, matrice a proiecțiilor arhetipale prin croitorul demiurg Polider) și Mavrocordatul (chintesență a pierzaniei și a degradării, oraș al uzurpatorilor, al trișeriilor și al farselor). Disprețuind „lucrurile care s-au întâmplat o dată sau de mai multe ori”, romanul își propune o cronică a excepționalului, exploatabil atât prin tipologie, cât și prin modalitatea de decriptare a evenimentelor. Metopolisienii sunt inși ai calculului, ai strategiei și regizori ai posibilului, fie că e vorba de Milionar, principalul „autor” al acestei cronici deformatoare, de Iapa-Roșie, care evoluează de la tânăra puberă până la proprietara unei bodegi, de Gora Serafis (care își calculează viitorul într-un atroce comerț cu proprii-i ani), de fiica ei, aurăreasa Fibula, numismată de renume în tinerețe, la Roma, sau de generalul Marosin, atent să transforme până la contrazicere „cartea” Milionarului. Dicomesia ar fi un soi de patrie profundă, adăpostind terenul subteran al legendei și al mitului, populat de creaturi mitice sau legendare, fie că e vorba de Constantin Pierdutul sau de Andrei Mortu. Primul este „rege al câmpiei”, împlânzitor al cailor și genial socotitor cu mințile rătăcite, cel de-al doilea un hoț care, cel puțin prin cântecele tot de el inventate, pare a ieși mereu învingător în jocul cu propria moarte (are „inventariate” vreo cinci sau șase). Și dacă Milionarul metopolisian construiește oamenii calculându-le atent viitoarele porecle (ca în cazul „generalului” Glad), Polider îi admonestează, născându-i a doua oară, croindu-le un soi de veșminte „morale”, în acord cu faptele lor. Mavrocordatul este spațiul iluziei, al artificului, al trucajului, *trompe l'oeil*-ul mergând până la uzurparea unui pretins substrat bizantin. El este populat de oameni de afaceri măsluitori, precum Bazacopol, sau de „teoreticieni” ai falsului exact, ca Emil Ionescu Havaet. „Manevrele” mavrocordate, dar și propriul morb autodistructiv, vor duce, într-un viitor neprecizat, la decăderea acestui ținut și de aceea romanul ar fi cronică a unui sfârșit, a unei morți iminente. În ceea ce privește narațiunea propriu-zisă, **B.** livrează un roman savant, polifonic, cu cel puțin patru voci distincte. Cea mai importantă este cea a Milionarului, care se ocupă cu realizarea unui „hărți complete” a destinilor, la „scara unu pe unu”. El amalgamează

genurile, de la cronică la legendă apocrifă, roman numismatic, literatură bizantină cu fețe duale și contrazicătoare și până la pretinsă „monografie” locală, rezultând un potpuriu seducător, aproape unic în literatura română. Există apoi o nostalgie față de scrisul lui Balzac și al lui Gogol, desigur schimonosită parodic, în bună tradiție postmodernă. Milionarul poate fi socotit un alt secretar al comediei umane, doar că subiecții săi sunt viitoarele suflete moarte ale necropolei, comerțul este unul „cu anii” etc. Chiar începutul romanului, cu intrarea în oraș a lui Glad, învârtind o roată, deformează parodic romanul realist tradițional. Acest emul al lui Balzac și al lui Gogol, trecut prin realismul magic, concepe biografiile aleatorii, labirintic, îmbinând și încurcând între ele reperele trecut–prezent–viitor, propunând, decipitând și comentând schemele de destin, pentru ca, după ce le-a învăluit în aburul mitic, să le noteze sarcastic involuția. Astfel, Iapa-Roșie, generalul Glad, Constantin Pierdutul-Întâiul, Filip Teologul Umilitul, Fibula și Gora Serafis au cu toții biografii „măsluite”, necredibile, cu reperele cronologice amestecate și răsturnate după bunul plac al Milionarului. Bazacopol și generalul Glad sunt balzacieni, Gora Serafis descinde din Balzac și Gogol, dar Constantin Pierdutul, femeia-paracliser, Kiva-cea-Mare vin din García Márquez, pe când Iapa-Roșie, Fibula Serafis și mai ales Filip Teologul Umilitul sunt creații ale lui B., întrupări ale „ideii Chabert”, personaje cu dispariții misterioase și protagoniști ai „loviturilor bizantine”. Distrugerea lentă a ținutului merge mână în mână cu involuția personajelor, al căror cap iese din nimbul mitic pentru a fi izbit de zidul realității mundane: Constantin Pierdutul înnebunește și este angajat ca socotitor în bodega Iepe-Roșii, devenită, din prințesă încălțată cu o pereche de ghetă roșii fermecate, „comersantă”, Filip Umilitul străbate incognito câmpia, pentru a scăpa de numeroasele sale rubedenii, Fibula Serafis devine din numismată aurăreasă etc. Tot Milionarul este cel care trage firele și unui neașteptat roman numismatic: Fibula și Guldena transformă monedele și fibulele în aur, havaet înseamnă bacșiș, iar apelativul Geayge al soatei acestuia numea și impozitul pe domnie. Un narator, nebănuț și neindicat ca atare, dar cu atât mai insidios, este trișorul Havaet, care și-ar dori să pună ordine în hârțile Milionarului din dorința de „exactitate”, care îl obsedează și care seamănă mai degrabă a trucaj, deoarece el știe „a falsifica în genul unei lecturi”; de aici și proliferarea parodiei la nivelul întregii scrieri.

Cu Havaet se pătrunde într-o lume a „falsului exact”, a copiei, uzurpării și imitației, dar și a unui pretins (și până la urmă iluzoriu) substrat bizantin. El este cel care îl convinge pe autorul piesei *O feerie bizantină* să-i confere cetățenie metopolisiană personajului principal, măsluind astfel o descendență nobilă pentru toți locuitorii ținutului imaginar, cum se reliefează în interpretările în această cheie propuse de Ion Vartic sau de Liviu Petrescu. De altfel, scriitorul s-ar fi documentat îndelung în acest sens, consultând literatură bizantină, dar și *Bizant după Bizant* de Nicolae Iorga. După acest model, năvălesc în roman dubletele: un alt Constantin Pierdutul încearcă să îi preia legenda celui adevărat, și așa prolificul (în reînvieri) Andrei Mortu capătă încă o copie, iar Havaet încearcă să fure personalitatea lui Filip Teologul Umilitul, alegându-se numai cu pălăria acestuia. Generalul Marosin, un alt narator, al doilea ca importanță după Milionar, este hermeneutul prin excelență, cel care decriptează evenimentele și tipologiile schimbând unghiul de referință și răsturnând numeroase perspective prin detaliile din trecutul personajelor. Ion Vartic vede în tandemul dintre el și Milionar un „calcul dublu” de realizare a perspectivei narative, permițând chiar inversarea ordinii de lectură a scrierii (de la sfârșit spre început). Tot generalul Marosin este cel care propune o atență și doctă analiză semantică a scrisorii lui Filip Teologul Umilitul, luminând totodată figura Gorei și a Fibulei Serafis, dar și a ucenicei ultimei, Iapa-Roșie. În fine, altă voce, estompată, este cea a „sentimentalului” Topometrist, ale cărui „măsurători” narative aproximează metaforic evenimentele. Rezultă un roman savant, labirintic, care avansează mergând parcă înapoi, într-un veritabil „stil al amânării” (Eugen Simion), deschis, prin unele personaje, către fabulos, legendar și mitic, pe scurt, un roman ca o „masă cu oglinzi”, toate false, trimițând imagini contrariante, suprapuse, contradictorii. Protoistoria unor personaje și a întregului ținut este reluată în cele câteva fragmente din *Cartea Dicomesiei*, roman organizat, după toate aparențele, ca o „bătălie cu povestiri” desfășurată la Castelul Alb. Cel mai reușit capitol este cel intitulat *Arhip cel Șchiop, Iasmina, pălăria venețianului și Patrocle din Samos*, spunând o poveste întortocheată și cu sertare, unde se află istoria Iasminei, bunica lui Polider, pe cea a lui Arhip, cu o istorie asemănătoare Apostatului din *Cartea de la Metopolis*, precum și detalii despre nașterea femeii numite Kiva-cea-Mare, mama Iepe-Roșii. Interesant este și faptul că nașterea regatului imaginar are

vârstele inversate, *Cartea Docomesiei* înregistrându-i istoria cea mai îndepărtată, iar nuvele din *Iarna bărbaților* pe cea mai recentă. Pe de altă parte, a fost publicat, postum, și un capitol din „legendara” ultimă parte a tetralogiei – *Epilog în orașul Mavrocordat* („Viața românească”, 2011). În aceeași manieră a reinvestirii și a reinventării unor personaje mai vechi, trei protagoniști ar fi, cum spune B. într-un „cuvânt al autorului”, preluați din *Casa cu ecouri târzii*, proză introdusă în ediția a treia la *Iarna bărbaților*. Tot de aici revin alte „umbre”, replici în anii de după război, în contemporaneitate, deși timpul ficțiunii pare și mai fluctuant decât odinioară. O ultimă surpriză pregătită de B. o constituie un roman intitulat *Marile cariere*, construit după formula romanului realist tradițional, din care au fost publicate, postum, câteva fragmente. Prozatorul pare a renunța la pariul pe atemporalitate (acțiunea se petrece după 1944), neomițând unele accente sociale și chiar politice: protagoniștii sunt obișnuieții inși cu identitate furată, personaje Chabert căzute într-o istorie potrivnică.

Când l-am zărit prima oară, m-a surprins figura lui de mucenic și privirea lui mefientă. Purta părul lung, tăiat țărănește la ceafă, mersul lui era ușor împleticit și, când se decidea să vorbească, vorba-i era blândă și eliptică. Pe scurte perioade de timp era prietenos și comunicativ, apoi se retrăgea într-o tăcere compactă, o tăcere – îmi vine să zic – asurzitoare. Dispărea din motive necunoscute din orizontul tău de așteptare luni și chiar ani de zile, apoi reapărea, fără alte explicații, și dialogul continua în formele semnalate mai sus.

EUGEN SIMION

Ștefan Bănulescu a subțiat sângele personajelor sale din Metopolis până la desăvârșita lui transformare în apă, ținând cont de vechimea acestui sânge, consemnată în valori numismatice și arheologice, spre a-l trezi apoi iarăși la o utopică existență, în desimea aerului balcanic. De aceea, sub fantasmagoria vehementă a numelor și poreclelor actuale se citește raționamentul obosit al oșiiului antic. Acesta este sensul cel mai adânc al utopiei lui Bănulescu, căreia îi corespunde și o viziune istorică în planul ficțiunii.

I. NEOIȚESCU

Ceea ce frapează la o nouă lectură a operei lui Ștefan Bănulescu este literaritatea sa. Nu există texte generate de altă dorință decât aceea de a face literatură. Scriitorul trece prin viață ca un colecționar de subiecte rare (stranii, pitorești, terifiante etc.). După ce le obține, începe să lucreze cu o disciplină de profesionist – disciplină în cele din urmă sterilizantă – la transformarea lor în texte. Stilul preferat este o simplitate elegantă, ușor desuetă, a

frazei. În ceea ce privește însă construcția propriu-zisă, preferința merge către complicație și către o simbolistică esoterică. Unui asemenea scriitor, dacă îi ajungi prin preajmă, nu are rost să i te plângi că ai îmbătrânit sau că ai rămas singur. Ai reuși, cel mult, să-l faci să-și noteze ceva într-un carnet, dar aceasta numai dacă întâmplarea trăită de tine ar avea doza necesară de bizarerie sau dacă s-ar putea constitui într-un simbol.

ALEX. ȘTEFĂNESCU

SCRIERI: *Drum în câmpie*, pref. Eusebiu Camilar, București, 1960; *Colocvii. Artistul și epoca* (în colaborare cu Ilie Purcaru), București, 1964; *Iarna bărbaților*, București, 1965; ed. 2, București, 1966; ed. 3, București, 1971; ed. București, 1979; ed. pref. Gabriel Dimisianu, București, 1991; *Cântece de câmpie*, București, 1968; *Dunărea*, București, 1969; *Scrisori Provinciale*, București, 1976; *Cartea Milionarului*, vol. I: *Cartea de la Metopolis*, București, 1977; ed. București, 1996; *Scrisori din provincia de Sud-Est sau O bătălie cu povestiri*, București, 1994; *Un regat imaginar*, București, 1997; *Elegii la sfârșit de secol*, București, 1999; *Opere*, I–II, îngr. Oana Soare, pref. Eugen Simion, București, 2005.

Repere bibliografice: *Cinci critici despre Ștefan Bănulescu, „Iarna bărbaților”*, GL, 1965, 19; Paul Georgescu, *Pecetea unei certe vocații*, RMB, 1965, 6449; Ardeleanu, *Însemnări*, 167–176; Negoîtescu, *Scriitori*, 483–486; Oprea, *Mișcarea*, 197–204; Dimisianu, *Prozatori*, 70–78; Vlad, *Povestirea*, 109, *passim*; Raicu, *Structuri*, 277–282; Iorgulescu, *Rondul*, 132–142; Cristea, *Domeniul*, 196–201; Balotă, *Universul*, 130–143; Dimisianu, *Nouă prozatori*, 7–23; Ungureanu, *Proză*, 147–156; Ștefănescu, *Preludiu*, 168–173; Vlad, *Lectura*, 236–241; Regman, *Explorări*, 159–168, 284–294; Simion, *Scriitori*, I (1978), 598–615; Ștefănescu, *Jurnal*, 117–118, 130–134; Iorgulescu, *Critică*, 99–104; Gorcea, *Structură*, 85–88, 131–137, 183–185, 212–214, 217–218; Simuț, *Diferența*, 153–158; Vartic, *Modelul*, 192–198; Manolescu, *Arca*, III, 100–140; Vlad, *Lectura rom.*, 128–132; Gheorghiu, *Reflexe*, 40–45; Țeposu, *Viața*, 173–178; Raicu, *Fragmente*, 311–317; Ștefănescu, *Dialog*, 137–145; Ungureanu, *Proza rom.*, I, 467–500; Dimisianu, *Subiecte*, 108–115; Holban, *Profiluri*, 101–105; Ștefănescu, *Prim-plan*, 150–159; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, 99–104; Spiridon, *Melancolia*, 8–52; Negoîtescu, *Scriitori contemporani*, 36–38; Simuț, *Incursiuni*, 127–130; *Dič. analitic*, I, 131–134, 326–328, II, 145–148; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 334–336; Ioana Pârvulescu, *Prejudecăți literare*, București, 1999, 214–217; Dimisianu, *Lumea*, 191–194, 586–589; *Dič. esențial*, 75–79; Monica Spiridon, *Ștefan Bănulescu*, Brașov, 2001; Manolescu, *Lista*, I, 101–102, II, 142–147; Cristea-Enache, *Concert*, 145–153; Dumitru Micu, *Timpuri zbuciumate*, București, 2001, 147–152; Negrici, *Comunism*, *Proza*, 218–219, 329–331; Georgeta Horodincă, *Ștefan Bănulescu sau Ipotezele scrisului*, București, 2002; Muthu, *Balkanismul*, I, 270–273; Ungureanu, *Geografia*

lit., I, 186–197; Bârna, *Prozastice*, 5–13; Ștefănescu, *Istoria*, 573–582; Manolescu, *Istoria*, 1108–1113; Popa, *Ist. lit.*, II, 738–741; Bogdan Popescu, *Banul de aur sau Viața din opera lui Ștefan Bănulescu*, București, 2010. **O.S.**

BĂNULESCU-BODONI, Gavriil (1746, Bistrița – 30.III.1821, Chișinău), cărturar. Este fiul Anastasiei și al lui Grigore Bănulescu-Bodoni; la naștere a primit numele Grigore. A făcut școala la Bistrița și Pesta, apoi urmează Academia Teologică din Kiev (1771–1773), continuându-și studiile în Grecia, la Patmos, Smirna și la Muntele Athos. S-a călugărit în 1779 la Constantinopol. Predă un timp limba latină la Năsăud și la Școala Domnească din Iași (1777–1778), apoi limba greacă la Seminarul Teologic din Poltava, devenind ulterior rector al acestuia. În 1784 este hirotonit la Iași arhimandrit, în 1792 e numit mitropolit al Moldovei și Valahiei, ulterior mitropolit al Kievului (1797–1803), exarh al Moldovei, Valahiei și Basarabiei (1808–1812), mitropolit al Chișinăului și Hotinului (din 1812 până la moartea sa). Este înmormântat la mănăstirea Căpriana.

B.-B. a desfășurat o largă activitate culturală. Prin eforturile sale, au fost înființate, la Chișinău, în anii imediat următori ocupației rusești, Seminarul Teologic (1813), unde introduce și româna ca limbă de predare, precum și latina ca obiect de studiu, o școală de nivel mediu pentru fiii de nobili (1816) și tipografia eparhială, inaugurată în mai 1814. Aici s-au tipărit, sub îngrijirea ori sub supravegherea lui și mai rar, probabil, cu participarea sa la traducerea în românește, multe cărți de cult și manuale școlare în limba română. A fondat, de asemenea, secția pentru Basarabia a Societății Biblice Rusești, de care este legată editarea la Petersburg, în limba română, a *Noului Testament* (1817), ulterior și a *Bibliei*, apărută în 1819 și realizată după *Biblia de la Blaj* (1795).

Repere bibliografice: Ciobanu, *Cultura*, 36–76; P.V. Haneș, *Scriitori basarabeni*, București, 1936, 93–143; Alexie Mateevici, *Opere*, I, îngr. Ion Nuță, Efim Levit și Sava Pânzaru, Chișinău, 1993, 392–428; Colesnic, *Basarabia*, I, 6–11; Păcurariu, *Ist. Bis.*, III, 196–198, *passim*; Boris Buzilă, *Din istoria vieții bisericești din Basarabia*, pref. Antonie Plămădeală, București – Chișinău, 1996, 23–41; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, 41–42; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 23; S. Damaschin, *Mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni și cultura românească în Basarabia*, LA, 2000, 22 iunie; *Gavriil Bănulescu-Bodoni, exarh al Moldovei și Valahiei (1808–1812), mitropolit al Chișinăului (1812–1821)*, Chișinău, 2004; *Dicț. Chișinău*, 40–42. **Vs.C.**

BĂNUȚ, Aurel P.
(23.X.1881, Cohalm,
azi Rupea, j. Brașov –
28.VII.1970, Brașov),
gazetar, prozator.

Părinții, Maria (n. Comșa) și Paul Bănuțiu, judecător, se sting prematur, așa încât **B.** crește sub oblăduirea rudelor dinspre mamă. Învață la Cohalm, Copăcel și Făgăraș, terminând liceul la Blaj, în 1899. Urmează studii de drept la Cluj și, din 1902, la Budapesta; târziu, în 1925, își ia diploma de doctor în științe politice, iar în 1928 pe aceea de doctor în drept, la Universitatea din Cluj. Cu o bursă a Societății pentru Fond de Teatru Român, studiază, între 1905 și 1908, la Conservatorul de Artă Dramatică din București, în același interval urmând și un stagiul de pregătire teoretică la Berlin. Ca director artistic al Societății pentru Fond de Teatru Român între 1908 și 1914, înființează peste șaiszeci de comitete filiale, formează și instruieste trupe de diletanți, întreprinde turnee cu compania pe care o alcătuiește și unde va funcționa ca regizor și nu o dată ca actor și autor. În timpul Primului Război Mondial **B.** dezertează din armata austro-ungară, trece munții și se înrolează voluntar în armata română, încercând să-și fructifice și acum aptitudinile artistice în spectacole organizate cu tovarășii de arme. Fără să fie tentat de profesia de avocat (era înscris în Baroul Ilfov și ulterior în cel din Oradea), a schimbat, cu o mobilitate ce nu va fi fost doar a zodiei politice sub care se afla la un moment dat, reședințe și funcții: director al propagandei culturale din Ardeal și Banat (1925–1927), director al Teatrului de Vest din Oradea (1928), prefect al județului Târnava Mare, inspector în Direcția Educației Poporului, prefect de Someș, primar în Ocna Sibiului. Retras în 1940 la Tinca-Bihor, pensionat și de Societatea Scriitorilor Români, va trăi o vreme la București, revenind în cele din urmă la Brașov.

Supranumit de confrăți, cu o hiperbolă strivitoare, „un Caragiale al Ardealului”, **B.** are însă o altfel de însemnătate. El a fost mai cu seamă un om plin de energie, ingeniozitate și talent, un ferment într-o

utilă acțiune de luminare și culturalizare. În perioada budapestană, sprijinit de alți studenți români, membri ai Societății „Petru Maior”, ia inițiativa întemeierii și finanțării revistei „Luceafărul”, fiind editor și redactor responsabil până la sfârșitul anului 1902, apoi doar editor până în aprilie 1903, când trece gazeta în mâinile lui Octavian C. Tăslăuanu și ale lui Octavian Goga. Chiar în primele numere tipărește un grupaj de scrisori primite de Paul Bănuțiu de la Aron Pumnul, cât și întâiele sale foiletoane umoristice, semnate Zeno Sylvian, Z. Sylvian, care vor fi urmate de altele apărute, tot din 1902, în „Poporul român”. Mai publică în „Gazeta Transilvaniei”, „Țara noastră”, „Anuarul Societății pentru Fond de Teatru Român”, „Lupta” (Budapesta), „Drapelul” (Lugoj), „Revista teatrală”, „Românul” (Arad), „Renașterea română” (unde un timp, în 1919, este și director), „Transilvania”, „Societatea de mâine”, „Familia”, „Tribuna”, „Pagini literare” ș.a. Gazetar, animator al vieții teatrale, **B.** este autor al unei literaturi de aspect fragmentar – foiletoane, schițe umoristice, proză –, apărută în periodice de mare tiraj din Ardeal și Banat, editată și reeditată în colecții de circuit popular, multe din textele lui făcând deliciul spectacolelor date de diletanți. O galerie de personaje ilare, surprinse, în miniaturile sale, în situații de dilatare ridicolă a importanței lor sociale, formează o lume în care pătrund un ochi avizat și o ureche exersată, spre a restabili, prin exagerarea metehnelor, ordinea firească a lucrurilor. Ca într-o dioramă tragicomică, ce se poate reface prin juxtapunerea fragmentelor, mișună aici „frunțașii” unui loc, „factorii ponderoși în conducerea destinului noastre”, cum le zice Ierofteiu Buhă, „docinte ambulant emerit”. O mecanică, foarte bine deprinsă, a trâmbitării sentimentelor naționale, a bunelor intenții face ca interese mărunte să se poată insinua sub masca vreunui „scop idealist și consacrat”, cum ar fi, de pildă, lupta împotriva „stagnațiunii culturale”. În atitudini alternează găunoșenia lustruită, violența, grosolănia. În pofida grămezilor de „tistii”, titluri și funcții invocate cu grandilocvență puerilă, ignoranța apare adesea uluitoare și declanșează o serie de neînțelegeri și vane zâzanii. La **B.** invenția este ca și inexistentă, iar comicul vine din alte zone. Mai întâi din disproporția dintre insignifianța conflictelor, disputelor și amploarea, forma supradimensionată pe care acestea o iau. Prozatorul evită să povestească; introduce personajul în scenă și îl lasă apoi să-și zică păsul ori „convingerile”. Tipul

de discurs al indivizilor (scrisoare, cerere, petiție, raport, telegramă, cuvântare polemică), relevant pentru portretul lor, tinde să extragă de peste tot același amar adevăr moral. Cea mai generoasă sursă a comicului se află în limbajul personajelor, în acea locvacitate neistovită, înscenată spre a indica rupturi de nivel între gândire și expresie. S-ar putea spune că **B.** face din cuvinte personaje pentru o comedie a limbajului, savuroasă chiar atunci când e îngroșată. Nu atât fonetismele – acest „material de limbă” apreciat de Sextil Pușcariu, bunăoară – ori topica enunțurilor, cât fixații snoabe, cu precădere latinomania, formele corupte, citatele maltratate, sintagmele aberante, poncifele contribuie la portretizarea satirică. În numele personajelor (Romulus Țopârlan, Danton Păstărnac, Decebal Zăbăilă, Hercules Bețișas ș.a.) urcă ceva din sevele comediei burlești aflate în subsolul *Țiganiadei* lui Ion Budai-Deleanu. G. Călinescu detecta la **B.**, descendent al lui Victor Vlad Delamarina întru ilustrarea umorului dialectal, tocmai „burlescul lingvistic”. Deși multe din spumoasele lui „momente” par a fi replici la paginile dedicate de I.L. Caragiale lui Marius Chicoș Rostogan, distanța e mare. La scriitorul ardelean învățătorul, preotul au manii inofensive și sunt priviți cu îngăduință și compasiune. Câteva chipuri de țărani – Achim Filăru și mai cu seamă Mon – completează imaginea obștei. Acești oameni trecuți prin tot felul de întâmplări, dintre care unele iau proporții homerice, ca în cazul povestirilor din războiul cu „franțogul”, la „Măilă”, rememorează vremurile de odinioară, fruste, necorupte, și formulează critici de bun-simț la adresa agitației sterpe a oamenilor mai noi. **B.** este și un memorialist cu aplomb, ce se sprijină pe amintirea intactă a momentelor evocate, adesea și pe documente, ca în însemnările despre Jan Urban Jarník, George Dima, Iacob Mureșianu. El introduce în spațiul evocării nuclee epice, crochiuri de portret fizic, contururi de portret moral, aprecieri de critic, toate trasate destins, personal. Dacă amintirile despre Caragiale și Coșbuc sunt configurate într-un registru oarecum obișnuit, anecdotic, altele, precum cele despre C.I. Nottara, au o valoare documentară specială. Accentele patetice și nu o dată sublinierile autoflagelatoare („Agârbiceanu-omul e cu un an în urma mea, Agârbiceanu-scriitorul e cu o sută de ani înaintea mea”) vorbesc despre credința în solidaritatea de generație, dar și despre luciditatea evaluării propriei contribuții.

SCRIERI: *Achim „Filăru”. Despre lume și oameni*, Brașov, 1913; *Elocvința frackelui Ladislau. Cartea părintelui Reteveiu*, Sibiu, 1923; *Lămurirea ucenicilor. Raportul docintelui ambulant în penziunea Ierofteiu Cucu despre activitatea Comitetului teatral din Ardeal și în jur*, Sighișoara, 1924; *Eroii din „Hinterland”*, Sighișoara, 1925; *Gheorghe Cârțan*, Sibiu, 1927; *Tempi passati*, București, 1931; *Oameni de ispravă*, Sibiu, 1939; *George Dima*, București, 1955; *Tempi passati*, pref. Mircea Zăciu, București, 1965; *Scrieri*, îngr. și pref. Petronela Negoșanu, București, 1974.

Repere bibliografice: Teodor Neș, *Oameni din Bihor*, Oradea, 1937, 428–437; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 567–568, *Ist. lit.* (1982), 640; Eugeniu Potoran, *Umoristul Ardealului: A.P. Bănuț*, Tinca-Bihor, 1944; Zăciu, *Masca*, 358–364; Ion Agârbiceanu, *Meditație în septembrie*, îngr. Aurel Sasu, pref. Mircea Zăciu, Cluj, 1971, 246–250; Perpessicius, *Alte mențiuni*, III, 265–270; *Dicț. scriit. rom.*, I, 238–240.

G.D.

BĂNUȚĂ, Ion
(7.XI.1914, Siliștea,
j. Argeș – 30.XII.1986,
București), poet.

Este fiul Radei (n. Georgescu) și al lui Dumitru Bănuță, țărani. Urmează o școală de arte și meserii, fiind, în paralel, ucenic și muncitor la Uzinele Grivița din București. Participă la grevele din 1933, iar în 1941 este arestat pentru activitate în cadrul PCR. După 1944 devine primul președinte al Sindicatului Ziariștilor din Banat. Urmează liceul în particular și studiază ziaristica la Facultatea de Filosofie a Universității din București, pe care a absolvit-o în 1959. Din 1960 este director al Editurii pentru Literatură, unde s-a distins printr-o preocupare eficientă pentru literatura clasică, din care a inițiat ediții de opere, ca și pentru literatura contemporană, patronând debutul multor scriitori tineri în colecția „Luceafărul”. Este demis în 1968 pentru că tipărise, în colecția „Biblioteca pentru toți”, antologia *Poezia română modernă. De la G. Bacovia la Emil Botta* (I–II), alcătuită de Nicolae Manolescu, în care figurau poeți indezirabili regimului comunist: Aron Cotruș, Nichifor Crainic, Radu Gyr, Ștefan

Baciu ș.a. A fost trimis redactor-șef la „Albina”. A colaborat la „Viața românească”, „România literară”, „Tomis”, „Cronica”, „Familia”, „Astra” ș.a. În 1963 i s-a acordat Premiul „M. Eminescu” al Academiei RPR.

B. debutează editorial în 1946 cu placheta *Cetatea tăcerii*, dedicată experienței carcerale și memoriei celor căzuți în „lupta pentru progres”. Publică în anii '40, în „Presa liberă”, pe care el însuși o înființează, articole și reportaje care servesc ideologia comunistă. O serie de volume – *Izvoare* (1956), *La hotarul dintre lumi* (1960), *Am rechemat iubirea* (1962) și *Scrisoare către anul 2000* (1963) – conturează profilul unui poet militant în stilul propagandistic al epocii, ce abordează tematica socială în versuri agitatorice, conjuncturale. Angajarea, enunțată cu un neistovit retorism, vizează evenimentul imediat, chiar dacă notații lirice cu un caracter diferit (erotică, introspecție, reflexivitate) își semnalează uneori prezența. Bunăoară, pe o temă dată, pacea, timbrul e susținut de „angajamente” viguroase: „Te apărăm/ că suntem mulți/ noi, robitorii,/ de noapte cu noapte,/ zi cu zi,/ vom fi aci,/ mereu prezenți,/ mereu în stare de alarmă [...] noi vom fi mulți,/ vom fi o mie de milioane”. **B.** va trece însă, treptat, de la cronica rimată și exaltarea conformistă a „biruințelor” și a „steagului leninian” la un tip de poezie reflexivă, care atrage în gesticulația ei amplă motive cu reverberație general umană. Evoluția către un lirism mai elaborat începe odată cu *Lacrima Diavolului* (1965), unde poetul, depășind faptul concret, încearcă o viziune de ansamblu asupra lumii, diavolul, spirit răzvrătit, semnificând setea de cunoaștere a omului. Punctul de sus al scrisului lui **B.** este *Olimpul Diavolului*, lucrare ce se vrea monumentală, concepută în zece volume intitulate „panorame”, din care au fost realizate *Panorama efemeridelor* (1967), *Panorama templului meu* (1968), *Panorama sărutului* (1969), *Panorama focului albastru* (1972), *Panorama iubirii zugravului* (1974), *Panorama duhului meu* (1976), *Panorama-n dor de domnișoara Pogany* (1977), *Panorama-n sălcii plângătoare* (1981). Sub semnul lui Dante Alighieri, Infernul, Purgatoriul, Paradisul sunt aici compartimente ale „scenei lumii”, iar diavolul – un simbol al naturii contradictorii a ființei omenești și un posibil alter ego al poetului. Pe de altă parte, invocând pactul faustic, poetul ateu respinge inerția, starea de lăncezeală și-și „cumpără” de la diavol ferveța, „sublimul neastâmpăr”, „germenele frumos al furtunii”, neliniștea și dreptul de a

fi „greier cântăreț al Universului”, pentru a glorifica omul și valorile lui. Nu este vorba doar de o schimbare de registru tematic, numai de lăsarea în urmă a versificației ocazionale, a cărei caducitate poetul o va fi înțeles într-un târziu, ci și de un alt mod de a scrie, de recuperarea unor teritorii lirice și a unor posibilități ale versului. Poetul prea grăbit, admonestat altădată pentru „multele stângăcii, facilități și contradicții în imagini” (G. Călinescu), este acum un ludic, un candid fermecat de cuvinte: „Plânge diavolul din mine/ În candoare de sabine./ Plânge iarba în nesațiu/ Și mi-e dor de un Horațiu/ [...] Plânge-un om în joc de roate/ Spițele sunt rupte toate”. E preocupat nu de versul pletoric, ci de exprimarea lapidară, sentențioasă, astfel încât scrisul supravegheat, rafinamentul exercițiului stilistic din „panoramele” sale îl înscriu între poeții devotați ideii de virtuozitate.

SCRIERI: *Cetatea tăcerii*, Timișoara, 1946; *Izvoare*, București, 1956; *La hotarul dintre lumi*, București, 1960; *Am rechemat iubirea*, București, 1962; *Scrisoare către anul 2000*, București, 1963; *Versuri*, pref. G. Călinescu, București, 1963; *Lacrima Diavolului*, București, 1965; *Olimpul Diavolului. Panorama efemeridelor*, București, 1967; *Olimpul Diavolului. Panorama templului meu*, București, 1968; *Olimpul Diavolului. Panorama sărutului*, București, 1969; *Olimpul Diavolului. Panorama focului albastru*, București, 1972; *Olimpul Diavolului. Panorama iubirii zugravului*, București, 1974; *După flori*, București, 1975; *Olimpul Diavolului. Panorama duhului meu*, București, 1976; *Olimpul Diavolului. Panorama-n dor de domnișoara Pogany*, București, 1977; *Olimpul Diavolului. Panorama-n sălcii plângătoare*, București, 1981. **Traduceri:** Pablo Neruda, *Gloria și moartea lui Joaquin Murieta*, București, 1972 (în colaborare cu Rosalia Bianu).

Repere bibliografice: Martin, *Poeți*, I, 78–84, II, 84–89; Sorianu, *Glose*, 117–120; Drăgan, *Aproximații*, 196–200; Perpessicius, *Lecturi*, 27–31, 294–298; Călinescu, *Opere*, X, 203–206; Ciobanu, *Panoramic*, 44–51; Ciobanu, *Incursiuni*, 93–97; Piru, *Poezia*, I, 324–329; Laurențiu, *Eseuri*, 49–55; *Lit. rom. cont.*, I, 222–227; Căndroveanu, *Printre poeți*, 34–39; Alexandru Balaci, *Cuvânt despre Ion Bănuță*, LCF, 1987, 2; *Dicț. scriit. rom.*, I, 240–241; Iordan Datcu, *Sub semnul Minervei*, București, 2000, 11–28; Nicolae Rotaru, *Fiul nemulțumirii*, „Amurg sentimental”, 2003, 6; Popa, *Ist. lit.*, II, 414.

L.Bz.

BĂRAN, Vasile (20.I.1931, Pojogeni, azi în Târgu Cărbunești), prozator, publicist, poet. Fiu al Anei (n. Pielea) și al lui Gheorghe Băran, țărani, B. urmează liceul la Târgu Jiu și București, apoi Școala Superioară de Partid „Ștefan Gheorghiu”,

secția ziaristică. A fost redactor la Agerpres, secretar general de redacție la „Scânteia tineretului”, șef de secție la „Scânteia”, redactor la secția de scenarii a Studioului Cinematografic București, redactor la „România literară” (1969–1989). Debutază în 1949, cu versuri, la „Gorjul liber”.

Debutul editorial al lui B., cu *Gospodăria colectivă – izvor de bunăstare și belșug* și *Pe drumul fericirii* (GAC Oltul, com. Teslui), apărute în 1961, se circumscrie speciei, mult frecventată în epocă, a reportajului literar contrafăcut în sensul pozitivului mobilizator, propagandistic. În continuare, autorul publică abundant în mai toate formele convenționale ale literaturii, distanțându-se parțial de finalitatea pur ideologică a începutului. Tipul de notație și, implicit, perspectiva de ansamblu sunt acelea ale unui reporter care acumulează materie factologică nestructurată narativ și transparentă moral. O preferință constantă merge către „microsi-oane”, compuneri de mici dimensiuni, eterogene tematic, cultivând cu precădere mijloacele expresive ale satirei și parabolicului. Romanele lui B. – *Duminica lucrurilor* (1968), *Săgeata albă* (1968), *Cuptorul de ars cărămidă* (1971), *Ancheta* (1972), *Cocorii de iarnă* (1973) ș.a. – își propun să sondeze, problematizând în sfera „eticului socialist”, diverse medii, începând cu cel rural și terminând cu acela artistic. Deși evident modestă, această literatură a beneficiat de ecouri critice pozitive, un dosar al receptării putând fi simptomatic pentru limbajul dublu al criticii literare în comunism, apt să pluseze, prin terminologia pusă în joc, valori neconvingătoare estetic, dar convenabile ideologic. S-a vorbit astfel despre „o arhitectură secretă disimulată printr-un barochism digresiv” (Mircea Iorgulescu) sau despre capacitatea „de a profila simboluri existențiale” în cadrul „unor motive structuratoare care susțin ansamblul” (Gabriel Dimisianu). După 1989 autorul va ilustra și tipul de literatură senzațională, precum în *Dracula, adolescentul blestemat* (1999). Ca eseist sau ca istoric improvizat, B. nu evită prețiozitățile și informațiile deficitare ale diletantului; *Monografii istorice* (2003) acordă credit unor ipoteze hazardate, pe linia dacologilor improvizati. Încercări de hagiografie ceaușistă romanțioasă apar în *De la Lenuța Petrescu la Elena Ceaușescu* (2001) sau în *Moartea brazilor* (2009).

SCRIERI: *Gospodăria colectivă – izvor de bunăstare și belșug*, București, 1961; *Pe drumul fericirii* (GAC Oltul, com. Teslui), București, 1961; *Contemporani cu viitorul*, București, 1962; *Uluitoarea dispariție a unui cap liniștit*, București, 1965; *O raită prin pădurea de întâmplări*, București, 1966; *Duminica lucrurilor*, București, 1968; *Întâmplări din primul vis*, București, 1968; *Săgeata albă*, București, 1968; *Numărați până la unu*, București, 1969; *Berbecul zburător*, București, 1971; *Cuptorul de ars cărămidă*, București, 1971; *Microsioane satirice*, Cluj, 1971; *Ancheta*, București, 1972; *Cocorii de iarnă*, București, 1973; *Imnurile verii. Cartea proverbelor*, București, 1973; *Cascada*, București, 1974; *Călcâiul lui Ahile. Microsioane satirice*, Iași, 1974; *Cresc odată cu țara*, București, 1974; *Insula manechinelor*, București, 1975; *Ambarcațiunea eroică*, București, 1976; *O.R.A. (Opinii, reportaje, anchete)*, București, 1976; *Diamantul viu*, București, 1978; *R.I.T.M.*, București, 1978; *Pământul plat. Romanul unui vis*, București, 1979; *I.M.N. (Impresii, microsioane, notații)*, București, 1981; *Cavalerii de pe coastă*, București, 1982; *Oglinda nepieptănată*, Craiova, 1982; *Pluta meduzei*, Craiova, 1982; *Roata și soarele*, București, 1982; *Limpezirea fântânii*, București, 1984; *Sub cerul umbrelei mele*, București, 1984; *Ranița grea a iubirii*, București, 1985; *Plecarea cavalerilor*, București, 1986; *Recucerirea dragostei*, București, 1987; *Nevăzutele războaie*, București, 1989; *Acești scriitori minunați și conștiințele lor zburătoare*, București, 1992; *De la regina muncii la regina moartii*, București, 1994; *Noaptea Mokshanalei*, București, 1995; *Mierea din nevasta altuia*, pref. Fănuș Neagu, București, 1997; *Regina moartă*, Craiova, 1998; *Dracula, adolescentul blestemat*, București, 1999; *De la Lenuța Petrescu la Elena Ceaușescu*, București, 2001; *Itinerar brâncușian*, București, 2001; *Țepeș – fiul dragonului Dracula?*, București, 2002; *Monografii istorice*, București, 2003; *Martor între secole*, București, 2004; *Reînțoararea în Dacoromânia*, București, 2007; *Întoarcerea la pârâul de dincolo*, București, 2008; *Moartea brazilor*, București, 2009; *Prințesa răpită: destin basarabean. Oglinda nepieptănată*, București, 2009; *Restaurarea capitalismului în Valea seacă a Călugăresei*, București, 2009; *Andrei, prințul împărăției care nu mai e*, București, 2010; *Vaporul de uscat*, București, 2010.

Repere bibliografice: Dimisianu, *Prozatori*, 145–146; Dimisianu, *Valori*, 116–118; Titel, *Pasiunea*, 77–78; Dimisianu, *Lecturi*, 196–203; Odangiu, *Romanul*, 30–32; Alex. Ștefănescu, „*Sub cerul umbrelei mele*”, RL, 1985; 3; Dumitru Micu, „*Ranița grea a iubirii*”, CNT, 1985, 13; Lucian Raicu, „*Limpezirea fântânii*”, RL, 1985, 41; Tudorel Urian, „*Plecarea cavalerilor*”, O, 1986, 50; Mircea Iorgulescu, „*Plecarea cavalerilor*”, RL, 1987, 15; Nicolae Manolescu, *Un personaj devenit autor*, RL, 1992, 42; *Dict. scriit. rom.*, I, 241–243; Opriță, *Anticipația*, 443–445; Popa, *Ist. lit.*, II, 806.

M.I.

BĂRBUCEANU, Constantin (17.X.1923, Ceptura, j. Prahova – 10.I.1997, București), prozator. Este fiul Virginiei (n. Popescu) și al lui Panait Bărbuceanu, maestru sonzor. Urmează la Ploiești Liceul „Sf. Petru și Pavel”, pe care îl termină în 1940, apoi Institutul de Petrol și Gaze, absolvit în 1952. Este șef de secție și maestru sonzor șef (1948–1961), funcționar la PECO București (1961–1967), la Fondul Literar al Uniunii Scriitorilor (din 1971). Debutază în 1963 cu romanul polițist *Bârlogul lupilor*.

Autor de romane de acțiune – fie polițiste, fie reprezentând „aspecte ale luptei comuniștilor în ilegalitate” –, **B.** respectă oarecum cu fidelitate canonul genului. În *Gentlemanul șchiop* (1970), *Samsarul* (1975), *Casa păcatelor* (1980) ideologizarea dublează intriga detectivistă, altminteri bine condusă. Stânjenitor este, în schimb, maniheismul personajelor: hoții, falsificatorii sau proxeneții sunt îndeobște semnați prin onomastica lor – nume cu rezonanță grecească ori armenească, drept reprezentanți irecuperabili ai „vechiului regim”. Totuși, o calitate a scrișului lui **B.** este aceea de a oferi o radiografie a mediilor infracționale, chiar dacă sensul demonstrației e fals, iar incursiunile psihologice extrem de sumare. În *Samsarul*, de pildă, sunt anchetați locatarii unui bloc în care a avut loc o crimă, prilej de a pune în mișcare un întreg repertoriu de fizionomii, comportamente și limbaje: adolescenta pură (Anda Deheleanu), gestionarul hoț (Ștefan Măracineanu), femeia vulgară și ușuratică, sprijin neprețuit pentru detectiv datorită limbuției sale (Roza Mărgărit), bătrânul care își transformă casa în tractir (Aram Agopian) sau actrița proxenetă (Mariana Pop). Oarecum diferit este romanul *Femei singure* (1969), unde accentele sunt mai judicios distribuite, nuanțând într-o măsură viața interioară a personajelor. Frământările Rodicăi (soția unui condamnat la cincisprezece ani de închisoare) și procesul maturizării fiicei acesteia, Nadia, sunt conturate uneori cu tușe fine. În contrapartidă față de protagoniștii pozitivi (cele două „femei singure” și Radu, cumnatul Rodicăi), apar figuri fără relief: condamnatul (om lipsit de scrupule și de o senzualitate maladivă) și sora sa, Marieta, femeie frivolă și rapace. Separarea celor două grupuri, survenită în finalul cărții, este soluția etică simplistă spre care „curge”, fără volute dramatice, întreaga scriere.

SCRIERI: *Bârlogul lupilor*, București, 1963; *Ceața*, București, 1968; *Femei singure*, București, 1969; *Gentlemanul șchiop*, Iași, 1970; *Expresul de noapte*, București, 1974; *Samsarul*, București, 1975; *Casa păcatelor*, București, 1980; *Ultima spovedanie*, București, 1984.

Repere bibliografice: Leonida Neamțu, „*Samsarul*”, ST, 1976, 1; Valentin F. Mihăescu, „*Samsarul*”, LCF, 1976, 27; Ion Cocora, „*Samsarul*”, TR, 1976, 28; *Dicț. scriit. rom.*, I, 243–244.

Al. F.

BĂRBULESCU, Corneliu (3.V.1913, București – 14.IX.2007, Paris), folclorist, traducător. Este fiu de preot. Face studii universitare de litere și filosofie la București (1933–1938), unde i-a fost elev lui N. Cartoian. A fost, succesiv, bibliotecar la Facultatea de Litere și Filosofie (1936–1938), profesor secundar în București (din 1941) și, după ce vine rănit de pe front, funcționar în Ministerul Educației (1944), profesor de limba și literatura română la Institutul Român din Sofia (1944–1945), funcționar în Ministerul de Finanțe (1946–1948), iarăși profesor de liceu în București (1948–1950), după care lucrează la Institutul de Folclor din București, inițial ca asistent (1951–1958), apoi în calitate de cercetător (1958–1980). Și-a luat doctoratul în filologie la Universitatea din București cu teza *Petre Ispirescu* (1971). Ultimii ani ai vieții i-a petrecut la Paris.

B. cercetează cu predilecție, din unghi comparatist, proza populară românească, mai ales basmul, încercând să delimiteze genul și specia populară românească de proza cultă și de narațiunea populară sud-dunăreană, pe baza unor constante specifice folclorului românesc. În același cerc de preocupări se înscriu proiectul unei ample lucrări de sistematizare a basmelor, *Catalogul poveștilor românești*, lăsată în bună parte în manuscris, prin care intenționa să aducă unele completări la clasificarea internațională Aarne–Thompson pornind de la elementele specifice poveștilor românești, precum și sinteza *Poveștile* (capitol în *Istoria literaturii române*, I, 1964) ori micromonografia *Petre Ispirescu*, publicată ca introducere la *Petre Ispirescu, Opere* (I, 1969), ediție îngrijită de Aristița Avramescu. Alte studii, consacrate îndeosebi basmului românesc sau celui din Peninsula Balcanică, dar și legendelor populare, au apărut, în anii '60–'70 ai secolului trecut, în „*Revista de etnografie și folclor*”, „*Acta ethnographica*” (Budapesta), „*Zeitschrift zur Balkanologie*” ș.a. Câteva „stilizări

folclorice” (Petru Ursache), făcând trecerea de la textul popular la cel de autor, i s-au publicat sub titlul *Pe aripile basmului...* (2006), transpuse și în franceză și engleză. Cu adevărat remarcabilă este traducerea pe care a dat-o **B.** scrierilor spătarului Nicolae Milescu – *Jurnal de călătorie în China* (1956) și *Descrierea Chinei* (1958). Versiunile lui, rod al unui efort deosebit, dată fiind dificultatea textelor lui Milescu, au fost reeditate de-a lungul mai multor decenii.

SCRIERI: *Pe aripile basmului... Trei povești în trei limbi: română, franceză, engleză*, tr. Ioana Ocneanu-Thiéry, Iléna Lescaut și Dana Bădulescu, îngr. Iléna Lescaut, pref. Petru Ursache, Iași, 2006. **Traduceri:** Nicolae Milescu, *Jurnal de călătorie în China*, îngr. și pref. trad., București, 1956, *Descrierea Chinei*, îngr. și pref. trad., București, 1958; *Basmе africane*, I–II, îngr. și pref. trad., București, 1967.

Repere bibliografice: Datcu, *Dicț. etnolog.*, 95–96; Mihai Alexandru Canciovici, *Corneliu Bărbulescu (1915–2007)*, „Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor «Constantin Brăiloiu»”, 2008.

I. D.

BĂRBULESCU, Emil (19.X.1897, Ploiești – 31. III.1926, București), poet. Este fiul Mariei și al lui Radu Bărbulescu. Între 1909 și 1916 a urmat Liceul „Sf. Petru și Pavel” din Ploiești. Înrolat în 1916, e avansat sublocotenent în 1917 și locotenent în 1919, rămânând ofițer activ până în 1921, când demisionează, pentru a se dedica publicisticii. Debutază în „*Curierul liceului*”, revistă fondată de fratele său mai mare, Zaharia Bărbulescu. Mai colaborează asiduu, cu versuri iscălite Ioan Em. Rădulescu, la „*România viitoare*” și, sporadic, la „*Cortina*”, „*Propășirea*”, „*Flacăra*”. După război publică note, scurte proze și poezii în „*Dunărea*”, „*România nouă*”, „*România viitoare*”, „*Gazeta cărților*”, „*Cele trei Crișuri*”. Prim-redactor al gazetei „*Săptămâna*” (Ploiești, 1923), care continua „*Transilvania românească*” (Alba Iulia), trimite corespondențe la „*Adevărul literar și artistic*”, „*Flacăra*”, „*Rampa*”. Scoate, la Ploiești, ziarele „*Scânteia*” și, în 1923, „*Săgeata*”, semnând și cu pseudonimele Mephisto, Maître Gaudissart, Pierrot, Porthos, Sandu Miriște ș.a. Tipărește placheta *Iubire albă* (1923), alte poezii mai apărându-i în „*Gândul nostru*” (Iași) și „*Tribuna nouă*” (Arad). Anunța acum și un roman în trei volume – *Aurul negru*, *Aurul roșu*, *Aurul galben* –, dar, bolnav de tuberculoză, se stinge prematur.

Ispitit de modalități poetice diferite, **B.** frecventează motivele romantice și descrierea parnasiană, abundând în termeni sonori (*Pe tronul Lethei, În Cetatea moartă*), dar și lirica „de idei”, într-un registru ușor retoric, ori cea de factură simbolistă (*Acorduri de toamnă, Largo, Tăcerea*). În poeziile inspirate de experiența frontului apelează și la versul alb. Cu timpul, tentația modernității se accentuează și **B.** recurge la un imagism oarecum insolit pentru epocă (*Jazzband, Flirt naiv, Clownul*) ori cochetează cu antipoeticul. În fond, el este un introvertit și un senzitiv, cele mai multe strofe din *Iubire albă*, ca și cele scrise ulterior fiind elegii erotice sau peisaje sufletești, când exultând de vitalitate, când pline de o langoare înfiorată de angoasă (*Litanie postumă, Reîntoarcere, Căprioara sălbatică*). Proza lui **B.**, puțină, se constituie dintr-o suită de notații cvasipoetice și din câteva schițe de portrete.

SCRIERI: *Iubire albă*, Ploiești, 1923.

Repere bibliografice: A. P. [Adrian Pascu], „*Iubire albă*”, „Gândul nostru”, 1924, 3; Gr. Vêja, „*Iubire albă*”, „Clipa”, 1924, 75; Cornelia Buzdugan, *O lacrimă pentru un poet: Emil Bărbulescu*, VL, 1926, 12; Sandu Teleajen, *Emil Bărbulescu*, „Gândul nostru”, 1926, 3; Virgil Treboniu, *Poezia lui Emil Bărbulescu*, RAZ, 1938, 49. **V. D.**

BĂRBULESCU, Ilie
(1.XII.1873, București
– 5.V.1945, București),
slavist.

Este fiul Mariei și al lui Gheorghe Bărbulescu. Absolvent în 1891 al Liceului „Sf. Sava”, s-a înscris în același an la secția istorică a Facultății de Litere din București, urmând în paralel cursurile Școlii Normale Superioare. După licență obține o bursă pentru studiul limbilor slave la universitățile din Praga și Agram (Zagreb). În 1899 își trece, la Agram, doctoratul cu o teză redactată în limba sârbă, reluată și îmbogățită într-o versiune românească premiată de Academia Română: *Fonetica alfabetului cirilic în textele române din veacul*

XVI și XVII, în legătură cu monumentele paleo-sârbo-bulgaro-ruse și româno-slave (1904). Între 1900 și 1905 lucrează la Arhivele Statului din București. Îi apar câteva cărți: *Cercetări istorico-filologice* (1900), *Studii privitoare la limba și istoria românilor* (1902), *Vechile relații ale Principatelor Române cu Croația* (1903), mai multe studii și articole. În 1905 i se încredințează Catedra de slavistică, nou înființată, la Universitatea din Iași, la care **B.** va funcționa mai întâi ca suplinitor, apoi ca profesor titular (1909) până la pensionare (1938); îi succede fostul său student Petru Caraman. Raporturilor româno-slave privite din perspectiva actualității le va consacra numeroase studii și articole de istorie politică, sintetizate în *Relations des Roumains avec les Serbes, les Bulgares, les Grecs et la Croatie en liaison avec la question macédo-roumaine* (1912). În 1908 este ales membru corespondent al Academiei Române, apoi al Academiei de Științe din Belgrad (1914) și al Societății Regale Cehe de Științe din Praga (1929). Cărțile sale fundamentale apar în 1928 – *Curențele literare la români în perioada slavonismului cultural*, și în 1929 – *Individualitatea limbii române și elementele slave vechi*. Consacrându-se revistei „Arhiva”, reînviată în 1921 sub direcția sa, va fi prezent număr de număr cu studii și articole, documente, note filologice și etimologice, imprimând publicației și o agresivitate de temut.

O bună parte din cercetările slavistului sunt legate direct de istoria literaturii române, **B.** atrăgând atenția că el este preocupat îndeosebi de „românistică”. *Curențele literare la români...* este o sinteză a cercetărilor privind chestiunile controversate din epoca veche a culturii și a literaturii noastre. Cu o mare cantitate de fapte, mergând până la argumentarea microscopică, cărturarul tinde să deslușească problemele referitoare la tipurile de scriere folosită pe teritoriul românesc, la adoptarea limbii slavone (mediobulgara secolilor XI–XII) și a alfabetului chirilic, la „curențele literare” slave corespunzătoare concepțiilor despre traducere, curente preluate de literatura slavono-română. Pozitivist obstinat, suspectând de impresionism orice interpretare, **B.** a avansat, în domeniul istoriei literare, dar mai ales în filologie și în istoria limbii, multe ipoteze amendabile. Izbânzile parțiale, care s-au absorbit în fondul comun al disciplinelor abordate, compensează însă în bună parte erorile.

SCRIERI: *Cercetări istorico-filologice*, București, 1900; *Studii privitoare la limba și istoria românilor*, București, 1902; *Vechile relații ale Principatelor Române cu Croația*, București, 1903; *Problemele capitale ale slavisticii la români*, Iași, 1906; *Relations des Roumains avec les Serbes, les Bulgares, les Grecs et la Croatie en liaison avec la question macédo-roumaine*, Iași, 1912; ed. Iași, 1999; *Istoria literaturii ruse moderne*, Iași, 1921; *Curențele literare la români în perioada slavonismului cultural*, București, 1928; *Individualitatea limbii române și elementele slave vechi*, București, 1929; *Istoria literaturii și gramatica limbii bulgare vechi*, Iași, 1930; *Câteva pagini de istorie contemporană. Pro domo*, Iași, 1932.

Repere bibliografice: I. Bogdan, *Lucrările filologice ale d-lor I. Bărbulescu și I. Bianu*, CL, 1902, 2; N. Iorga, *Un tânăr „învățat român”*, CL, 1902, 2; I. Bogdan, *Alfabetul chirilic și noile teorii ale d-lui Ilie Bărbulescu*, CL, 1902, 3; N. Iorga, „Studii privitoare la limba și istoria românilor”, CL, 1902, 7; *Raportul d-lui A. Philippide asupra lucrărilor d-lui Ilie Bărbulescu*, „Evenimentul”, 1906, 9; *Omagiu profesorului Ilie Bărbulescu la 25 de ani de profesorat*, Iași, 1931; P. P. Panaitescu, *Influența literară slavă la români*, RIR, 1932, 2–3; Gr. Nandriș, „Individualitatea limbii române și elementele slave vechi”, RIR, 1932, 2–3; Valentin Gr. Chelaru, *Legende care dispar...*, Iași, 1936; *Omagiu lui Ilie Bărbulescu*, AUI, lingvistică, t. XVIII, 1971; G. Mihăilă, *Studii de lexicologie și istorie a lingvisticii românești*, București, 1973, 188–194; Bucur, *Istoriografia*, 193–195; G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iași, 1980, 270–271; Gavril Istrate, *Ilie Bărbulescu*, CL, 2000, 8.

G.H.-T.

BĂRBULESCU, Marta (6.VI.1937, Păunești, j. Vrancea), poetă, prozatoare. Este fiica Georgetei (n. Pintilie) și a lui Gheorghe Gavrila, funcționar. Face Liceul „Mihail Kogălniceanu” din Galați. Debutază la „Iașul literar” în 1963, iar editorial, cu două cărți de poezie, *Jocul anilor* și *Poarta viselor*, în 1967. Între 1991 și 1999 conduce cenaclul Orfeu de pe lângă Biblioteca „N. Iorga” din Ploiești, unde editează mai multe culegeri pe care le și prefățează.

Încă de la primele volume semnate de **B.**, se evidențiază două dominante în jurul cărora i se va organiza lirismul: erotismul și mirarea, spaima în fața trecerii. Poezia erotică are ca semn particular visul contopirii cu celălalt, o neîntreruptă și veșnic eșuată tentativă de regăsire a unității și a purității primordiale. O pierdere, o dizolvare în celălalt, uneori disperată, alteori lascivă sau plină de naivitate și grație infantilă, prin care se încearcă depășirea angoasei provocate de gândul mării treceri. Cealaltă particularitate este identificarea cu viața naturii, ceea ce face posibilă percepția corespondențelor

între freamătul exterior și cel interior, dar și revelează singurătatea dinlăuntru și singurătatea în fața cosmosului: „De acolo n-am să mai vin/ niciodată/ decât întovărășită/ de razele lunii/ furișate-n odaie,/ dusă de lanț/ de-un anotimp/ cu degetul pe buze...”. Dacă romanele și volumele de proză scurtă pe care le publică **B.** nu prezintă un interes literar aparte, paginile din *Jurnal incomod* (I–III, 1997–2005) surprind, nu fără subtilitate, imagini ale războiului văzut prin ochii unui copil orfan, notează detalii din viața literară (întâlnirea cu Al. A. Philippide) sau mici picanterii (episodul Sarita Montiel – Al. Dima), dar eșuează frecvent în lungi serii de aforisme inutile.

SCRIERI: *Jocul anilor*, București, 1967; *Poarta viselor*, București, 1967; *Îngerii lui Rafael*, București, 1969; *Dincolo de cercuri*, București, 1972; *Ideea de înfrunzire*, București, 1976; *Lumea culorilor*, București, 1976; *Invulnerabil cursul lumii*, București, 1977; *Idoli de zăpadă*, București, 1981; *Surâsul copilăriei*, București, 1981; *Pledoarie împotriva morții*, București, 1983; *Anotimpuri cu uimire*, București, 1985; *Treptele verii*, București, 1985; *O aripă călătoare*, București, 1988; *Fumul albastru*, București, 1990; *Cântec de ademenit copilăria*, București, 1991; *Întâmplări din colțul cu jucării*, București, 1994; *Doi căței cu papucei*, Pitești, 1997; *Sărbătoarea focului*, Cerașu-Prahova, 1997; *Jurnal incomod*, I–III, Pitești, 1997–2005; *La umbra umbrei*, București, 1998; *Alergător de cursă lungă*, Pitești, 1999; *Totul pentru mai târziu*, Pitești, 1999; *Leagănul*, Cerașu-Prahova, 2000; *Jerba de foc*, Cerașu-Prahova, 2001; *Trezirea*, Cerașu-Prahova, 2001; *Ca să nu mor în moarte*, Pitești, 2002; *Tornada*, Cerașu-Prahova, 2002; *Mansarda cu fantome*, Cerașu-Prahova, 2004; *Moiră*, Cerașu-Prahova, 2005; *Buncărul desfătărilor*, Ploiești, 2006.

Repere bibliografice: Tomuș, *Carnet*, 30–32; Piru, *Poezia*, II, 291–293; Ulici, *Lit. rom.*, I, 247–248; George Bădărău, *Proze pentru mai târziu*, CL, 1999, 8; Ion Roșioru, [Marta Bărbulescu], CL, 1999, 11, 2002, 7, LCF, 2002, 8, 2004, 16, 40, 2005, 19, 2006, 11, 46; Ștefan Ion Ghilimescu, *Poetul sfârșitului de secol și altfel*, LCF, 2000, 42; Constantin Ciopraga, *Marta Bărbulescu sau Tristețea de a exista*, CL, 2003, 8; Emilian Marcu, „Buncărul desfătărilor”, CL, 2006, 12.

P.Ct.

BĂRBULESCU, Paul (12.XII.1909, București – 29. IV.1987, București), poet, publicist. Este fiul Eugeniei și al lui Teodor Bărbulescu, funcționar. Învăță la liceele bucureștene „Titu Maiorescu” și „Mihai Viteazul”, urmând în Capitală și Facultatea de Litere și Filosofie (1929–1933). A fost toată viața funcționar în Ministerul de Finanțe (1933–1969). A debutat

cu versuri în 1930 la revista studențească „Licăriri”. A mai colaborat cu poezii și publicistică literară la „Litere”, „Timpul nostru”, „Cruciada românismului”, unde a fost și redactor (1934–1936), „Raza literară”, „Jurnalul”, „Luceafărul” și la alte publicații interbelice. Versuri i-au fost incluse și în colecția brașoveană „Caietele iubirii” (*Poteci*, 1940). A semnat și cu pseudonimele P. Barbaru, N. Vrajbă, B. Chiril sau Chiriță Barbu.

Inițiativele editoriale ale lui **B.**, entuziasmul său și al altor tineri poeți (Grigore Ancu, Ion Horea Munteanu, Gh. Manea Manolache, Cristian Sârbu și Virgil Treboniu) au dus la înființarea grupării și a colecției „Adonis”, unde au apărut, între 1935 și 1945, peste 130 de „caiete” cu poezii. Publicistul **B.** are o bună intuiție portretistică a scriitorilor (G.M. Zamfirescu, Panait Istrati, socotit un mentor spiritual la „Cruciada românismului”, sau Constantin Barcaroiu), tratați uneori cu partizanat gazetăresc sau sentimental. Scriind despre Virgil Treboniu, Vladimir Cavarnali, Matei Alexandrescu, Cristian Sârbu, Emil Vora, pledează pentru poezia modernă, amenințată, afirmă el, de atrofierea sensibilității. **B.**, unul dintre poeții minori afirmați de colecția „Adonis”, și-a publicat majoritatea scrierilor în caietele colective ale acestei colecții și, separat, în două plachete: *Cenușiu* (1936) și *Vraja anotimpurilor* (1943). Obedientă față de modelele sale – G. Bacovia și Paul Verlaine, din care tradusese –, lirica lui **B.** are o unitate tematică la limita monotoniei. Natura „neurastenizată”, cerul de „cenușă”, asocierea frecventă toamnă–moarte, „paloarea fiziei în frunze” compun un arsenal poetic previzibil. În noaptea „lichidă” se strecoară nota funeabră a unui „timp bolnav”. Plânsul interior, mai mult enunțat decât trăit, tristețea („culoarea iubită îmi e cenușiu”) alunecă în stări evanescente. Mai rar, ca în *O noapte de vară citadină*, autorul aduce acorduri de jazz și frenezia orașului cosmopolit. În poezia peisajului și a anotimpurilor se strecoară meditația trecerii timpului, dar, depășit de rigorile liricii conceptuale, **B.** rămâne la un nivel îndeobște banal.

SCRIERI: *Cenușiu*, București, 1936; *Vraja anotimpurilor*, București, 1943; *Scurt comentariu critic la poezia lui Virgil Treboniu*, București, 1945.

Repere bibliografice: Virgil Treboniu, *Poezia lui Paul Bărbulescu*, RAZ, 1938, 46; Perpessicius, *Opere*, IX, 44; Traian Chelariu, *Sezonul literar*, UVR, 1943, 30; Manu, *Reviste*, 37, 156–157; [Paul Bărbulescu], ADLTR, B-66, V-55, V-56, V-71; Mircea Șerbănescu, *Când poezia tânără se numea „Adonis”*, JL, 2002, 13–20. **A.Sm.**

BĂRBULESCU, Romulus (27.X.1925, Sulina – 9.II.2010, București), prozator. Este fiul Angelei și al lui Iorgu Bărbulescu. Abandonează școala la șaisprezece ani, lucrând ca muncitor necalificat (hamal, miner, muncitor la abator ș.a.). După ce finalizează la seral studiile liceale, între 1950 și 1954 studiază actoria la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică din București. Va activa atât ca actor de teatru și de film, cât și ca scriitor. Împreună cu George Anania a format un cuplu notoriu și prolific în SF-ul românesc, semnând numeroase romane, povestiri, piese de teatru, dar și articole de critică literară aplicate la domeniul SF (sub pseudonimul Ana Barbara Rebegea), precum și scenariul filmului *Mireasma ploilor târzii* (1984), regizat de Mircea Mureșan.

Constelația din ape (1962), scris, ca mai toate celelalte cărți ale lui **B.**, în colaborare cu George Anania și publicat în fascicule în colecția „Povestiri științifico-fantastice”, reface *Călătorie spre centrul pământului* de Jules Verne: un echipaj internațional, având o componență pansocialistă, descinde cu un submarin în adâncurile unui lanț vulcanic subacvatic, descoperind o civilizație extraterestră – „siderantropii”. Civilizațiile fraternizează în numele unui „țel comun: izbânda materiei superior organizată asupra manifestărilor oarbe ale naturii”. Tot pe tema contactului extraterestru, de astă dată în spațiul cosmic, va fi *Doando* (1965), în care omenirea dintr-un viitor comunist înalt-tehnologizat participă la macroproiectul de ajutorare a unor civilizații galactice aflate în impas. După *Statuia șarpelui* (1966), exercițiu pe o temă de paleoastronautică, și *Planeta Umbrelor Albastre* (1969), roman care actualizează în decor SF *Cei trei muschetari* de Alexandre Dumas, apar cele mai cunoscute cărți ale cuplului George Anania – **B.**: *Ferma Oamenilor de Piatră* (1970) și *Paralela-enigmă* (1973). Acestora ar fi urmat să li se adauge încă un volum pentru a forma prima trilogie românească SF. Tema dialogiei ține de raportul anxiogen dintre om și mașinile cibernetice inteligente, proiectat pe planul alienant și traumatizant al explorării cosmosului. Dintre cele două concepte puse în joc – fuziunea om–mașină versus autonomizarea inteligenței artificiale în raport cu orizontul cognitiv uman care a creat-o – va avea câștig de cauză cel de-al doilea, cu nuanța că mașina va integra totuși „sufletul” omului, ca și limitele impuse de umanismul pacifist agreeat

teoretic în socialism. Romanele prezintă turnuri de literatură polițistă, propunând și rezolvând enigme. Însă lirismul opacizează narațiunea, personajele se mișcă în numele unui romantism butaforic, rău deservit de stilul de regulă stângaci și diletant. Un regres față de acest nivel totuși primitiv îl oferă *Șarpele blând al infinitului* (1977), roman realist-socialist în care clișeele romanului de șantier (caracterologie, evoluție narativă) sunt teleportate în cadru SF: de pildă, fata unei somităști științifice refuză căsătoria de conveniență și confortul unei vieți burgheze pentru a munci în condiții ostile pe planeta Pluto. Romanul extrapolează datele unui protocronism triumfalist: România viitorului se numără printre liderii planetari în materie de dinamică tehnologică, desfășoară operațiuni de inginerie interstelară ș.a.m.d. La nivel microcasnic extrapolările sunt de asemenea rizibile: o gospodărie țărănească numără, alături de markeri precum oala de tuci și borcanul cu jumări, gadgetul numit „plită cu infra-roșii”. Pe lângă colaborările cu George Anania, **B.** a semnat și de unul singur, cu particularitatea curioasă că mai toate lucrările sale individuale au un dublu în literatura individuală a partenerului său. *Simbamuenni* (1966) e o scriere de aventuri românești pe continentul african, *Insulele de aur și argint* (1969) romanțează peripețiile exploratorului olandez Abel Janszoon Tasman, *Catharsis* (1983) este un thriller desfășurat în mediu sportiv pe tema manipulării maselor în Occident, în timp ce romanul pentru copii *Încotro curge liniștea?* (1991) exploatează ideea SF din *Șarpele blând al infinitului* – comunicarea intercivilizațională prin intermediul „bioundelor”.

SCRIERI: *Constelația din ape* (în colaborare cu George Anania), I–VI, București, 1962; *Doando* (în colaborare cu George Anania), București, 1965; *Simbamuenni*, I–II, București, 1966; *Statuia șarpelui* (în colaborare cu George Anania), București, 1967; *Insulele de aur și argint*, București, 1969; ed. (*Golful ucigașilor*), Galați, 1993; *Planeta Umbrelor Albastre* (în colaborare cu George Anania), I–IV, București, 1969; ed. (*Planeta Fantomelor Albastre*), Galați, 1993; *Ferma Oamenilor de Piatră* (în colaborare cu George Anania), București, 1970; ed. pref. Alexandru Mironov, București, 1990; *Paralela-enigmă* (în colaborare cu George Anania), București, 1973; *Șarpele blând al infinitului* (în colaborare cu George Anania), București, 1977; *Catharsis*, București, 1983; *Încotro curge liniștea?*, București, 1991; *Cât de mic poate fi infernul?* (în colaborare cu George Anania), București, 1992. **Antologii:**

Antologia science fiction Nemira '94 – Romanian SF Anthology Nemira '94, ed. bilingvă, București, 1994; *Antologia science fiction Nemira '95 – Romanian SF Anthology Nemira '95*, ed. bilingvă, București, 1995.

Repere bibliografice: Opriță, *Anticipația*, 149–159. **M.I.**

BĂRBULESCU, Simion (17.IV.1925, Bârlogu, j. Argeș – 7.01.2009, Sinaia), critic și istoric literar. Este fiul lui Dimitrie Bărbulescu, agronom. Urmează cursurile Liceului „I.C. Brătianu” din Pitești (1935–1943) și face studii de filologie și filosofie la Universitatea din București (1943–1947). A funcționat ca profesor de limba și literatura română la Bușteni. Și-a luat doctoratul în filologie în 1974, la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, cu o teză despre Demostene Botez. Debutează cu un ciclu de poeme în proză în revista catolică „Raiul tineretului”, iar editorial cu volumul *Comentarii critice*, apărut în 1969. E prezent cu articole, recenzii, cronici literare în „Cronica”, „Luceafărul”, „Contemporanul”, „Convorbiri literare”, „Dacia literară”, „Poezia” ș.a.

B. vedește pasiune pentru cercetarea pozitivă a literaturii române, dar și preocupări de stilistică ori interes pentru incursiuni comparatiste. În volumul *Comentarii critice* majoritatea studiilor se rezumă la înregistrarea de fapte și întocmirea de lungi liste (*Despre limba poeziei lui Mihai Beniuc*, *Limba poeziei lui Nicolae Labiș*, *Mijloace artistice originale în opera lui Ion Agârbiceanu*), care își arată până la urmă lipsa de consistență. Un capitol care se anunța ca un studiu de literatură comparată (*O temă majoră a literaturii universale: copilul*) nu face decât să inventarieze scriitorii care au tratat această temă, fără a reuși să ajungă la vreo concluzie cu valoare de idee polarizantă. Încercarea de a epuiza sursele e laudabilă, însă celor mai multe comentarii le lipsește substanța, pagina fiind mai degrabă un soi de contabilizare searbădă. *Demostene Botez – viața ca roman trăit* (1983) este un tip de monografie la modă în epocă, tratând viața și opera unui scriitor. Analiza pleacă programatic de la relația fapt de viață–reflectare în literatură. Convins de valoarea autorului analizat, **B.** intenționează o „lucrare de restaurație”, iar efortul lui se îndreaptă mai cu seamă spre definirea, cu minuțiozitate, a universului estetic și etic, căutându-se nuclee de semnificații majore. **B.** a îngrijit, începând din 1973, câteva ediții din opera lui Simion Stolnicu, scriitor căruia îi dedică și o încercare critică apărută în 2002.

SCRIERI: *Comentarii critice*, București, 1969; *Demostene Botez – viața ca roman trăit*, București, 1983; *Profiluri literare contemporane*, București, 1987; *De la Eminescu la Emil Cioran*, Pitești, 1996; *Chemarea străjerilor*, Cerașu-Prahova, 1996; *Marea iubire (Mărturisirile lui Adrian Doinaru)*, Pitești, 1997; *Din perspectiva altfelității*, Cerașu-Prahova, 1999; *Cuvinte nemuritoare. Sublima eschivă a limbajului revelat*, Cerașu-Prahova, 1999; *Introducere în opera lui Al. Piru*, Pitești, 2001; *Simion Stolnicu sau Despre tentația efemerului*, Ploiești, 2002; *Ca o barcă împinsă de vânt*, Brașov, 2003; *Calea spinoasă a înțelegerii*, Cerașu-Prahova, 2004; *Profiluri, eseuri, comentarii*, Cerașu-Prahova, 2005. **Ediții:** Simion Stolnicu, *Șerpuiri între lut și torțele de aur*, pref. Vladimir Streinu, București, 1973, *Printre scriitori și artiști*, pref. edit., București, 1988, *Poezii inedite*, pref. edit., Cerașu-Prahova, 2003. **Traduceri:** San Juan de la Cruz, *Poeme mistice – Canticos spirituales*, ed. bilingvă, Brașov, 1996; Bahya Ibn Paquda, *Opera poetică*, Cerașu-Prahova, 2003.

Repere bibliografice: Ov. S. Crohmălniceanu, „*Comentarii critice*”, RL, 1969, 38; Ovidiu Moceanu, *Viața ca roman trăit*, AST, 1983, 7; Aurel Ion Brumaru, *Un mod al criticii*, AST, 1988, 7; Grigurcu, *Peisaj*, II, 301–305; Bogdan Crețu, *Neajunsurile unei monografii*, CL, 2002, 6; Ștefan Ion Ghilimescu, *Datoriile criticului*, „Litere” (Găești), 2003, 4; Maria Irod, „*Ca o barcă împinsă de vânt*”, LCF, 2003, 16; Maria Ionică, *O altfel de lectură*, LCF, 2003, 21. **P. Ct.**

BĂRBULESCU, Titus (22.VI.1920, București), prozator, critic literar. Este fiul Corneliiei (n. Paul) și al preotului Eugen Bărbulescu (ambii originari din Argeș). La București urmează, în paralel, după absolvirea Liceului „Cantemir Vodă”, cursurile Facultății de Litere și Filosofie și ale Facultății de Drept (promoțiile 1941 și 1942). Sublocotenent de cavalerie (după terminarea Școlii de Ofițeri de Rezervă), este trimis pe Frontul de Vest (Transilvania, Ungaria, Cehoslovacia). Rănit în martie 1945, e luat prizonier de germani și, printr-un concurs de împrejurări favorabile, descrise în „povestea de război” *Ionică*, ajunge în Franța (la Chartres, apoi la Paris), unde participă la mișcarea de rezistență a românilor din exil. Activează ca reprezentant pentru difuzare al Editurii Le Pavois. După absolvirea, la Sorbona (1952–1953), a cursurilor care pregăteau profesori de franceză pentru străinătate (CAEFE), e angajat profesor stagiar, apoi titular, de limba și civilizația franceză și consilier la Alianța Franceză (1953–1985). Din 1955 funcționează concomitent ca asistent (ulterior conferențiar) al profesorului Alain Guillerrou, la Catedra de limbă și civilizație română din cadrul Institutului Național de Limbi

și Civilizații Orientale, Sorbona III. Între 1970 și 1983 este redactor al publicațiilor „Bulletin informatif” și „Cahiers”, editate de Asociația Francezilor de Origine Română. Își ia doctoratul în litere la Sorbona, în 1978, cu lucrarea *Lucian Blaga (1895–1961), poète et dramaturge*. A colaborat, în țară, la „Bilete de papagal”, „Perspective”, „Izvoare de filosofie” și, în străinătate, la „Luceafărul”, „Anotimpuri”, „Caete de dor”, „Limite”, „Națiunea română”, „Sfinții Arhangheli”, „Confluences franco-roumaines”, „Biserica Ortodoxă Română din Paris” (Franța), „Revista scriitorilor români” (Germania), „România” (SUA) ș.a. A semnat și Titus Barbu.

Autor a numeroase eseuri, cronici și articole răspândite în presa exilului, dintre care unele au fost reunite în volumul *Ființa neamului românesc* (2005). **B.** se impune și ca o voce distinctă a prozei românești în volumele *Bune și nebune... Amintiri* (1995) și *Ionică. Poveste de război* (1995). În tradiția *Crailor de Curtea-Veche*, **B.** reface nostalgic, în prima carte, atmosfera unui București fabulos, de sfârșit de lume, viciat și neștiutor de realitatea amenințătoare a războiului iminent. Rememorarea prin prisma lecturilor proiectează faptele concrete în sfera simbolurilor și a metaforelor de sursă apocaliptică. *Ionică. Poveste de război* este o istorie de dragoste înfiripată în cursul celei de-a doua conflagrații mondiale între un ofițer român, plecat cu unitatea spre front, și o enigmatică nevastă ungu-roaică, plină de dorințe și patimi. Proză densă, pigmentată cu umor și dezvoltată în acolade narative – nu fără inserții palpitate –, la hotarul dintre autobiografic și ficțiune, *Ionică* dezvoltă până la un punct o atmosferă idilică. Autorul vrea să sugereze că forța primară a dragostei învinge orice piedică sau prejudecată. Apelul la epica folclorică și, în genere, la substratul arhaic dă narațiunii o neașteptată rotunjime de „poveste”, cum de altfel și este subintitulată. Evocarea nostalgică a întâmplărilor reale ce stau la baza ficțiunii a marcat maniera prozei, relevând o incontestabilă vână narativă, neexploatăată suficient. Mai productiv s-a dovedit **B.** în domeniul cercetărilor literare, sferă în care a publicat două importante studii, ambele pregătite inițial ca teze de doctorat și publicate la Paris în 1974 și în 1975, iar ulterior în limba română: *Lucian Blaga. Teme și tipare fundamentale* (1997) și *Arta poetică eminesciană* (1998). Substanțial nutrite de noile metodologii filologico-literare ale anilor '70 din secolul trecut, în special de structuralism, cele

două lucrări, elaborate sub îndrumarea lui Alain Guillerrou, încearcă să surprindă esența ultimă a artei la cei doi poeți. Dacă studiul dedicat lui Eminescu nu depășește un anume tehnicism, cantonându-se într-o cercetare a metricii și ritmicii, pentru a percepe astfel „arhitectura interioară” a creației, lucrarea despre Blaga constituie una dintre cele mai profunde analize dedicate operei acestuia. Familiarizat deopotrivă cu filosofia și estetica literară, **B.** privește fiecare temă sau tipar din perspectiva construcției de ansamblu a operei, în totalitatea și devenirea ei. Sunt identificate în special cuvintele și structurile recurente („a cânta”, „cântec”, „a zice”, „a fi”, „fire”, „ființă”, „a face”, „a crea”, „lume”, „lumină-întuneric”, „poveste”, „eres”, „sat” etc.), cu valoare individualizantă pentru stilul și viziunea poetului, din care, de altfel, **B.** a și tradus.

SCRIERI: *Art byzantin roumain*, Paris, 1974; *Temps extérieur et temps intérieur chez Eminescu*, Paris, 1974; ed. (*Arta poetică eminesciană*), tr. Mihai Popescu, București, 1998; *Lucian Blaga, poète d'aujourd'hui*, Paris, 1975; ed. (*Lucian Blaga. Teme și tipare fundamentale*), tr. Mihai Popescu, București, 1997; *Bune și nebune... Amintiri*, Aalborg (Danemarca), 1995; *Ionică. Poveste de război*, Aalborg (Danemarca), 1995; *Ființa neamului românesc*, tr. Mihai Popescu, pref. Eugen Simion, București, 2005; *Povestiri din război și altele din timp de pace*, Geamăna, 2011. **Traduceri:** Lucian Blaga, *Poemele luminii – Lysets digte – Poèmes de la lumière – I carmi della luce*, ed. plurilingvă, pref. Eugen Lozovan, Aalborg (Danemarca), 1996 (în colaborare).

Repere bibliografice: Teodor Vârgolici, *Titus Bărbulescu, o conștiință românească în exil*, ALA, 2006, 837; Cornel Nistea, *De vorbă cu Titus Bărbulescu la Paris*, „Discobolul”, 2009, octombrie–decembrie; Manolescu, *Enciclopedia*, 71–72.

I. O.

BĂRGĂUANU, Gheorghe (4.VIII.1896, Lunca-Filipeni, azi Filipeni, j. Bacău – 8.III.1964, București), poet. Este fiul unor țărani-„clăcași”, Domnica (n. Cucu) și Grigore Bărgăuanu. Cu sprijin decisiv primit de la învățătorul său, dascăl de țară luminat și inimos, **B.** se îndreaptă, la sfârșitul cursului primar, către Liceul Internat din Iași; admis „întâiul între bursieri” în seria 1908, la absolvire, în 1916, încheia strălucit, în fruntea promoției. Sensibil, iscoditor, generos, capabil de prietenii de durată (cu Ionel Teodoreanu și Stejar Ionescu, colegi de clasă și de scris), nu e scutit de traumele unei vieți sinuoase; chemat din Școala Militară direct în tranșee – „calificat” telegrafist pe frontul Oituz–Târgu-Ocna–Cașin

–, își vede tipărită întâia poezie în ziarul „România”, în februarie 1918. Înscriș la Universitate îndată după „demobilizare”, spre a urma dreptul, la Iași, își obține licența într-un singur an (în iunie 1919), trecând examenele în avans. Primește, tot acum, Coroana României în grad de Cavaler (distanție remisă tânărului rezervist și în 1922, concomitent cu Crucea comemorativă a războiului). Se face remarcat cu versurile publicate, în 1920, în „Viața românească” (va fi aici corector, redactor și secretar de redacție o vreme; o primă căsnicie cu Maria, fiica lui G. Ibrăileanu, va eșua în schimb). Ca avocat și membru al Baroului ieșean, **B.** practică până la începutul anilor ‘30, dată la care intră în magistratură. E, rând pe rând, judecător la Iași, consilier la Curtea de Apel (din Iași se transfera în 1943 la București), secretar general în Ministerul de Justiție (în perioada de interimat a lui Lucrețiu Pătrășcanu), funcționează la Înalta Curte de Casație (1945) și la Curtea Supremă, până în 1948, când e constrâns, se pare, a abandona. În literatură, ca și în publicistică, poetul se manifestă cu parcimonie, selectiv, cenzurat, având mistica paginii scrise, ca mai toți „viețistii”. Se afirma nezugomotos, cu poeziile grupate în *Pământ și soare* (1927) și prin acuratețea unor pagini semnate în „Gândirea” (redacția clujeană), „Adevărul literar și artistic”, „Glasul nostru” (Bacău) sau „Însemnări ieșene”, cu reveniri, după al Doilea Război Mondial, în „Torța”, „Viața românească”, „Universul” (la rubrica „Mișcarea în magistratură”). Sub un pseudonim, Grigore Filip, de care mai uzase în „Opinia” din Iași în anii interbelici, ia parte la debateri ce vizează cultivarea limbii inițiate de revista „Cum vorbim”.

Hrănit de energii primordiale, peisajul agrest trimite încă, la **B.**, discrete semnale, până la margini obscure, „viciene”, de târg, în pragul căruia „se poticnesc” ulița, drumul („figură” ce revine în poeme obsesiv), de unde și exasperarea reprimată, senzația de claustrare, în piatră sau în „dugheni îngenucheate”, așteptând umil, ca dinspre un alt orizont, transcendent, „darul pâinii”. Poetul pare, astfel, a celebra, și el, elanul primitiv și inocența satului, în replică la spleen și la anostul citadin, dar nostalgiile sunt reținute și oarecum „obiectivitate” în tonul epic, nesentimental, și în culorile mai adesea tranșante, cu urme expresioniste în limbaj. Titlul însuși al cărții învedera afinitatea, corespondența durabilă și, deopotrivă, tensiunea, distanța în contrapunerea termenilor: pământ și soare,

teluric-uranic. August cândva, timpul devine material, proliferând în roduri, precipitându-se a se filtra în alambicuri. Poetul e notabil în scenele „de gen”, cu aer „olandez” (G. Călinescu), sau când glorifică prozaic o abundență frustă, într-un peisaj ce amintește pe alocuri de Émile Verhaeren din *Flamande*. Poloboace, căpițe, cârciumi „în medean”, piețe de pește, „cară cu boi” străjuind la răspântii, asemenea unor menhire, fac relieful acestei lirici în care orașul, „bătrân”, se animă de o continuă, subtilă aproape, împresurare a satului, absorbind însetat jertfa de roade, aromele, „susurul”, ca un „plămân”. Aspecte disonante în târgul-relicvariu, vegheat de soarele crepuscular, vara, exuberanța coacerii, „pârga” scapă mereu undeva în afară de cadru, în prim-planul poemelor invadează substituții solari, produsele arderilor – fânul, grâul sau vinul –, esențele, filtrul; regăsite în alt anotimp, al penumbrei, al ploilor dezolante, provinciale, cu unda abia perceptibilă de melancolie, ce spiritualizează decorul. Mai încăpător, dar eterogen, volumul postum *Anotimpuri* (1980) îl dezvăluie pe poet mai puțin apăsător de canoane, mai expansiv și „vulnerabil”. Lirismul e difuz, evanescent, versul lăsat să vibreze acum și pe coarde intime. Întrebările conduc meditația (moartea, vanitatea vieții și a creației) în texte cu turnură vag argheziană, alături B., discret confesiv, secundând pe Otilia Cazimir sau pe Demostene Botez.

SCRIERI: *Pământ și soare*, Iași, 1927; *Anotimpuri*, îngr. Gr. Bărgăuanu și I. Magnea-Potopin, București, 1980; *Poezii*, îngr. Gr. Bărgăuanu, pref. Const. Ciopraga, Iași, 1997.

Repere bibliografice: *Scrisori-Ibrăileanu*, IV, 7, 93, 100, 214, 235, 275; Stejar Ionescu, „*Pământ și soare*”, „Opinia”, 1927, 6159; Ralea, *Scrisori*, II, 449–451, 658; Mircea Mancaș, *Un talent puternic și original*, „Gândul nostru”, 1928, I; Octav Botez, „*Pământ și soare*”, ALA, 1928, 373; N. Davidescu, „*Pământ și soare*”, UVR, 1928, 8; Călinescu și contemporanii, I, 98–100, II, 73–74; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 759–760, *Ist. lit.* (1982), 844; Gheorghe Bărgăuanu, GL, 1964, 11; Manolescu, *Metamorfozele*, 25–27, 43; Botez, *Memorii*, I, 319–321; Ștefana Velisar Teodoreanu, *Ursitul*, București, 1970, 95–107; Mihai Dinu Gheorghiu, G. Bărgăuanu, „Corolar”, 1971, 3–4; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, 342–343; Micu, „*Gândirea*”, 620–621, 673; [G. Bărgăuanu], ADLTR, B-76; Maftai, *Personalități*, IV, 34–36; Rodica Șuiu, *Un „viețist”: G. Bărgăuanu*, CL, 1986, 8; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, 38, 112–114; *Dicț. scriit. rom.*, I, 244–245; Ioan Dănilă, *Gheorghe Bărgăuanu*, ATN, 1996, 8; Budău, *Bacăul lit.*, 203–205.

R.Ș.

BĂRNUȚIU, Simion

(2.VIII.1808, Bocșa, j. Sălaj – 28.V.1864, Sânmihaiu Almașului, j. Sălaj), estetician.

Este fiul Anei (n. Oros) și al lui Ioan Bărnăuțiu, cantor bisericesc și învățător. Asemenea celorlalți șapte frați și surori, a învățat mai întâi la școala din satul natal, ultimii doi ani (1818–1820) făcându-i la Șimleu. A urmat apoi cursurile Liceului Piarist din Carei, iar la Blaj, între 1826 și 1829, teologia. Este profesor la liceul din Blaj, îndeplinind după aceea, până în 1834, funcțiile de arhivar la Consistoriu și prefect de studii la Seminar. Între 1834 și 1839 a fost notar consistorial în același oraș, reîntorcându-se ulterior în corpul profesoral. Peste trei ani intră în conflict cu episcopul I. Lemeni și cu autoritățile ungurești, deoarece protestase cu violență împotriva tendințelor de înlocuire, cu maghiara, a limbii române în biserică. Victimă a unui lung proces, B. va fi suspendat din profesorat în 1845, an în care se înscrie ca student la Academia de Drept din Sibiu, ajutat materialicește de prieteni și de foști elevi. Odată cu izbucnirea Revoluției din 1848, ia parte activă la toate evenimentele, fiind unul din conducătorii revoluționarilor transilvăneni. La 24 și 25 martie alcătuiește două înflăcărâte proclamații către românii transilvăneni, care cunosc o răspândire imediată. La 14 mai rostește în catedrala din Blaj un amplu discurs, îndemnându-și conaționali la luptă pentru dobândirea libertății naționale și sociale și luând atitudine împotriva nobilimii maghiare. Tot el citește jurământul solemn al revoluționarilor. Aproape un an B. se află în centrul tuturor acțiunilor revoluționare. În martie 1849, după înfrângerea mișcării, se refugiază în Țara Românească, de unde, după arestări și eliberări succesive, ajunge la Viena. Un an și jumătate a urmat aici cursurile Facultății de Drept, după care, din noiembrie 1852, se înscrie tot la Drept, la Universitatea din Pavia, obținând doctoratul în 1854. În ianuarie 1855, chemat profesor la Iași, va preda filosofia la Academia Mihăileană. În 1856

este numit profesor la nou-înființata Facultate de Filosofie și Drept, unde ține cursuri de istoria dreptului roman, de drept natural, privat și public, de logică și de psihologie. Rămăsese partizanul aceluiași idei liberale ca în 1848, câștigându-și aici numeroși adepți. Entuziasmați de ideologia sa, aceștia înființează gruparea politică Frațiunea Liberă și Independentă, care număra printre membrii ei pe G. Panu, Ștefan Micle, Anastasie Fătu, A.D. Holban și Ion Creangă. În plină ascensiune, **B.** se retrage, grav bolnav, către locul de baștină și se stinge în drum spre casă, în pădurea Almașului, fiind înmormântat în satul natal.

Fără să fi avut o concepție filosofică proprie, **B.** a contribuit în mod substanțial la răspândirea, în cultura noastră, a unor idei de largă circulație în filosofia europeană de la începutul secolului al XIX-lea. În ansamblu, opiniile sale derivă din filosofia kantiană și din raționalism, fiind adaptate la cerințele vieții sociale românești, deși nu totdeauna în chipul cel mai nimerit. Structură de teoretician, **B.** prefera uneori raționamentul logic elementelor oferite de realitate. Și-a promovat ideile prin cursurile ținute, importante și datorită teoretizărilor în spirit evoluționist pe care le conțineau (multe cursuri reprezintă traduceri din lucrările juriștilor Friedrich Carl von Savigny, Karl von Rotteck, Rudolf

von Ihering). Din opera lui W. T. Krug, *System der theoretischen Philosophie*, a tradus partea referitoare la estetică, predând după ea la Academia Mihăileană și apoi și la Facultatea de Drept din Iași. Difuzează o sumă de idei estetice care au pregătit înțelegerea principiilor junimiste: delimitarea specificului artei, definirea frumosului ca obiect al artei și stabilirea deosebiriilor dintre frumos, adevăr și bine, sublinierea însemnătății gustului în judecata estetică, precizarea categoriilor estetice ș.a.m.d. În cursurile de estetică, precum și în alte împrejurări, a reliefat identitatea dintre frumosul și adevărul estetic și a subliniat condiționarea reușitei unei opere de sinceritatea trăirii interioare a creatorului. Adept al unui frumos de tip clasic, el l-a privit numai sub aspect formal. Prelegerile sale au contribuit în mod substanțial și la îmbogățirea și modernizarea terminologiei estetice românești. În domeniul filologiei **B.** a susținut cu ferveare punctele de vedere ale latinismului. În diverse studii și articole a cerut scriitorilor să cultive limba, convins că numai ei pot contribui hotărâtor la desăvârșirea unei exprimări literare cât mai lipsite de elemente străine. De altfel, pentru el, lexicul de origine latină reprezenta frumosul din limbă, iar cel de altă origine echivala cu urâtul. Ca modele de stil, oferea scriitorilor români pe clasicii antici și pe Dante. În istoria culturii române **B.** a rămas cunoscut și prin însușirile sale oratorice, datorită cărora poate fi considerat unul dintre cei mai mari oratori români din Transilvania secolului al XIX-lea. Discursurile și apelurile din 1848, precum și cele ulterioare dezvăluie noblețe de gândire, concepție elevată, demonstrând, totodată, o bună stăpânire a frazării, supusă unei argumentări patetice și unor cadențe pasionate. În pofida unui limbaj câteodată latinizat, retorica simplă (metafore în stil popular, comparații ingenioase), pigmentată adesea cu sarcasm și ironie, întărește eficiența intervențiilor lui **B.**, explicându-i, în parte, popularitatea.

SCRIERI: *Raporturile românilor cu ungurii și principiile libertății naționale*, ed. 2, Viena, 1852; ed. (*Românii și ungurii*), îngr. și pref. G. Bogdan-Duică, Cluj, 1924; *Discursul de la Blaj și scrieri de la 1848*, îngr. Ioan Chindriș, pref. Ion Rațiu, Cluj-Napoca, 1990; *Istoria filosofiei*, I-II, coordonator Ioan Chindriș, București, 2000–2002; *Filosofia după W. T. Krug*, îngr. Ioan Chindriș, introd. Ionuț Isac, Cluj-Napoca, 2004. **Traduceri:** [W. T. Krug], *Estetica*, îngr. și pref. Ion Iliescu, București, 1972.

Repere bibliografice: G. Bogdan-Duică, *Viața și ideile lui Simion Bărnuțiu*, București, 1924; Petre Pandrea, *Filosofia politico-juridică a lui Simion Bărnuțiu*, București, 1935; ed. 2, București, 2007; Papadima, *Creatorii*, 11–37; D.D. Roșca, *Europeanul Bărnuțiu*, Sibiu, 1944; Radu Pantazi, *Simion Bărnuțiu. Opera și gândirea*, București, 1967; *Ist. lit.*, II, 562–566; Ion Iliescu, *Geneza ideilor estetice în cultura românească (sec. XVI–XIX)*, Timișoara, 1972, 265–284; George Em. Marica, *Studii de istoria și sociologia culturii române ardelenice din secolul al XIX-lea*, I, Cluj-Napoca, 1977, *passim*; *Dicț. lit.* 1900, 92–94; Corneliu Albu, *Simion Bărnuțiu*, București, 1985; *Dicț. scriit. rom.*, I, 245–247; Ioan Oprea, *Terminologia filosofică românească modernă*, București, 1996, 41–46; Ioan Chindriș, *Simion Bărnuțiu. Suveranitate națională și integrare europeană*, Cluj-Napoca, 1999; Alexandra-Catrina Ciornei, *Influența germană în literatura română în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Sibiu, 2009, 15–56. **D. M.**

BÂRGĂU, Valeriu (7.III.1950, Mileștii de Jos, j. Bacău – 3.I.2006, Deva), poet, prozator. Este fiul Valeriei (n. Roșu) și al lui Neculai Bârgău, funcționar la spitalul comunal. După absolvirea Școlii Militare „Gheorghe Lazăr” din Sibiu, este cadru în armată la o mare unitate din Brăila. Părăsește cariera militară în 1971. O vreme docher în portul Brăila, se stabilește apoi la Hunedoara și lucrează ca muncitor la Combinatul Siderurgic. Debutase în 1968 la „Ateneu”. Semnează și cu pseudonimele Valeriu Răureanu, Ion Patruochi. Laureat al Premiului pentru poezie al revistei „Luceafărul” în 1975, începe aici o colaborare statornică. Obține în 1977 Premiul Editurii Cartea Românească pentru volumul în manuscris *Floarea soarelui sau Mâna de lucru*. Debutează editorial cu *Epistolele tânărului Theodosie* (1978; Premiul CC al UTC). Trăiește la Deva, unde în februarie 1990 editează ziarul „Călăuza”, iar în 1992 înființează Grupul de Publicații și Editură Călăuza, asigurându-i, ca director, conducerea. În 1994 fondează revista lunară pentru literatură și cultură „Constelația Dragonului”, apoi scoate „Ardealul literar și artistic” (din 2001 „Ardealul literar”). În 2000 tot la Editura Călăuza înființează și îngrijește colecția „Poeți români definitivi”. Este consilier al Editurii Steaua Dunării. Mai colaborează la „Tribuna”, unde publică o serie de interviuri cu tineri scriitori, reunite peste decenii, în 2007, în volumul postum *Generație și creație*, la „Contemporanul”, „România literară”, „Tomis”, „Argeș”, „Orizont”, „Familia”, „Steaua”, „Cronica”, „Convorbiri literare”, „Transilvania”, „Astra”, „Suplimentul literar-artistic al

«Scânteii tineretului»” (unde ține rubrica „Scriitorii tineri și cărțile lor”), „Albina”, „Mihai Eminescu” și „Căruța cu povești” (ultimele două din Sydney, Australia) ș.a. În ultimii ani de viață și-a manifestat interesul și disponibilitatea pentru critica și istoria literară și pentru jurnalismul cultural, focalizându-și contribuțiile asupra scriitorilor generației din care făcea parte. În 2005, sub titlul *Alfabetul straniu*, publică o antologie de autor, iar în 2011 apare *Marele echilibru*, „carte matrice” constituită în anii '70 și rămasă în manuscris, din versurile ei „hrănindu-se” mai toate volumele publicate.

Placheta de debut a lui **B.**, *Epistolele tânărului Theodosie*, vădește un temperament poetic vitalist, cu exprimare viguroasă, uneori frustră, încă necizelată. Cele 19 „epistole” care alcătuiesc placheta (referirea la *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie* e evidentă) arborează un entuziasm auster, un triumfalism tensionat: eul liric își clamează jubilația apartenenței (la patrie, la popor) și a participării la devenirea obștească. Rostirea e deseori prolixă, uneori greoaie sau „aspră”, frazarea e mai degrabă descriptiv-narativă, tonul e declamatoriu. Cărțile ulterioare atestă o evoluție către limpiditatea expresiei și o atenuare a tentei vitaliste în favoarea unei viziuni contemplative. În *Floarea soarelui sau Mâna de lucru* (1978) persistă „angajarea” din epistole, slujită însă mai puțin de mobilizarea istoriei și a mitologiei și mai mult de referirea la concretul cotidianului. În *Alfabetul straniu în care vă vorbesc* (1980) poetul se repliază într-o postură interiorizată, aflată la mijloc de drum între jubilație și angoasă. În poemele în vers liber, marcate de un anumit intelectualism și de manipularea „experimentală” a inventarului imagistic, răsună ecouri din Lucian Blaga, dar și din Geo Dumitrescu sau din alte repere culturale livrești. E vorba totuși de o poezie comună, întru totul conformă orizontului liric al anilor '70 din secolul trecut, nici novatoare, nici conservatoare. *Tulburarea naturii* (1982) aduce o sinteză echilibrată a celor două maniere conturate anterior. În *Plantele din fereastră* (1984), *Noima de aur* (1986), *Sfârșitul lumii* (1992), *Apocalipsa după Valeriu* (1996) poezia lui **B.**, consecventă unei formule bine „rodite”, dobândește un spor de echilibru și pregnanță, șlefuiindu-se fără transformări majore. Scrierile în proză – *Jurnal de uzină* (1981), un volum de reportaje și interviuri intitulat *Steaua de pământ* (1985) și romanul *Semne particulare* (1988) – reprezintă, în fond, trei fațete ale unui demers unic:

consemnarea, convențional literaturizată, cu nerv jurnalistic și cu oarecare autenticitate factologică, a unor biografii obișnuite sau a unor fapte de muncă, în mediul vieții de șantier, de uzină etc. Tributul plătit comandamentelor propagandistice compromite însă în mare măsură rezultatul. *Utopia profesorului Dunca* (1983, în colaborare cu Neculai Chirica) e un roman polițist, de „acțiune” și „enigmă”, marcat de convenționalismul propriu, în epocă, genului. **B.** a publicat și versuri pentru copii (*Poezii în zori*, 1988). Un interesant volum de critică literară este *Generația '80. Precursori & urmași*, apărut în 1999. În colaborare cu George Mișin Varieșescu a alcătuit o antologie, *Dincolo de orizont* (1996), consacrată poezilor români din Australia.

SCRIERI: *Epistolele tânărului Theodosie*, Deva, 1978; *Floarea soarelui sau Mâna de lucru*, București, 1978; *Alfabetul straniu în care vă vorbesc*, București, 1980; *Jurnal de uzină*, București, 1981; *Tulburarea naturii*, Timișoara, 1982; *Utopia profesorului Dunca* (în colaborare cu Neculai Chirica), București, 1983; *Plantele din fereastră*, București, 1984; *Steaua de pământ*, București, 1985; *Noima de aur*, București, 1986; *Poezii în zori*, București, 1988; *Semne particulare*, Timișoara, 1988; *Sfârșitul lumii*, Deva, 1992; *Apocalipsa după Valeriu*, Timișoara, 1996; *Generația '80. Precursori & urmași*, Deva, 1999; *Directorul de conștiințe. Convorbiri Valeriu Bârgău – Mircea Ciobanu*, Deva, 2003; *Alfabetul straniu*, București, 2005; *Generație și creație*, Deva, 2007; *Tratat despre morți*, Deva, 2008; *Marele echilibru*, pref. Dumitru Velea, Deva, 2011.

Repere bibliografice: Ciobanu, *Însemne*, II, 205–206; Dumitru Radu Popa, „Alfabetul straniu în care vă vorbesc”, RL, 1981, 30; Tudor Dumitru Savu, „Jurnal de uzină”, TR, 1982, 4; Valentin Tașcu, *Poezia lui Valeriu Bârgău*, CNT, 1985, 2; Ioan Holban, „Semne particulare”, CRC, 1988, 35; Ulici, *Lit. rom.*, I, 249–250; Traian T. Coșovei, „Generația '80. Precursori & urmași”, ADV, 2000, 3047; Adrian Dinu Rachieru, *Valeriu Bârgău – poemul ca „lucrare supremă”*, CL, 2005, 11; Gheorghe Grigurcu, *Simbolismul rustic*, RL, 2005, 50; Liviu Ioan Stoiciu, *În acord cu legile firii*, ARG, 2009, 1; Ion Beldeanu, *Tratat despre morți*, „Bucovina literară”, 2009, 2–3. **N.Br.**

BÂRLĂDEANU, Lucreția (30.V.1956, Tătărauca Veche-Soroca), poetă, eseistă. A absolvit Facultatea de Filologie la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău (1979), unde între 1981 și 1988 a fost lector-asistent la Catedra de limba și literatura română, ulterior fiind conferențiar la Catedra de teatologie și literatură universală a Academiei de Arte (1988–1998). După această dată se stabilește în Franța. Actualmente deține funcția de președinte al

Asociației Culturale Synergie Franco–Moldave, cu sediul la Paris. Și-a susținut teza de doctorat în filologie în 1996 cu tema *Sentimentul naturii în poezia lui Eminescu*. Debutază în culegerea colectivă *Dintre sute de catarge* (1977). În 1988 publică placheta *Rouă de cuvinte*. A fost distinsă cu mai multe premii, printre care, în 2011, Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova.

B. cultivă o lirică de confesiune erotică în tonalitatea și cu atributele romanței: cadru, atmosferă, vocabular, simbolistică. Poeziile mărturisesc unele tangențe cu romanțele lui Ion Minulescu, bizuindu-se pe o formulă lirică simplă și melodioasă, pe o bună tehnică de versificație. Ca eseistă, **B.** se ocupă îndeosebi de poezii români, precum M. Eminescu, George Coșbuc, Lucian Blaga, G. Bacovia, Grigore Vieru ș.a. Reflecțiile legate de cultura franceză și de relația pe care o poate stabili scriitorul român cu spațiul de adopție beneficiază, de asemenea, de un loc privilegiat în paginile publicate de **B.**, îndeosebi în *Dialoguri pariziene...* (2005), *Secolul nomazilor* (2006), un „itinerar literar român–francez”, unde, de pildă, intră în discuție chestiuni așezate sub genericul *Moldova văzută din Franța și Scriitori români din exilul francez*, precum și în volumul *Scrisori din Paris* (2011).

SCRIERI: *Rouă de cuvinte*, pref. Leonida Lari, Chișinău, 1988; *Clipe cu păsări*, Chișinău, 1996; *Sentimentul naturii în poezia lui Eminescu*, Chișinău, 1996; *Capitalul din Para Sângelui*, Iași, 1998; *Dialoguri pariziene...*, Chișinău, 2005; *Secolul nomazilor. Itinerar literar român–francez*, Chișinău, 2006; *Dealul Drăguței (Amintiri din altă copilărie)*, Chișinău, 2010; *Scrisori din Paris*, Chișinău, 2011; *Lectures de métro*, tr. Jean-Louis Courriol, Chișinău, 2012.

Repere bibliografice: Gheorghe Mazilu, „*Rouă de cuvinte*”, „Tinerimea Moldovei”, 1988, 28 octombrie; Eugen Lungu, „Când Euridice scrie și plânge...”, „Orizontul”, 1989, 2; Ștefan Munteanu, „*Sentimentul naturii în poezia lui Eminescu*”, ATN, 1998, 1; Vasile Gârneț, „*Dialoguri pariziene...*”, CF, 2005, 1–2; Ciocanu, *Vase comunicante*, 466–472; Grigore Chipier, *Glissando între două culturi*, CF, 2008, 5; *Dicț. Chișinău*, 43–44. **M.Dg.**

BÂRLĂDEANU, Victor (18.12.1928, București – 5.I.2007, București), prozator, dramaturg, poet, jurnalist. Este fiul Sarei și al lui Avram Bârlădeanu, mici comercianți; prenumele la naștere: Vigder. Studiază în Capitală la Liceul Comercial „Marele Voievod Mihai” (1939–1940) și la Liceul Comercial și Gimnaziul Teoretic Cultura – Max Azriel (1941–1947),

apoi, urmează, la cursuri fără frecvență, Institutul Pedagogic „Maxim Gorki” (1954–1960). A debutat în 1944 la „Umorul” cu versuri iscălite Victobar. A fost corector la „Graiul nou” (1947), unde semnează și cronici de teatru ori traduceri, iar din 1948 lucrează la „Scânteia”, activând până în 1982, când trece la „Revista cultului mozaic” (până în 1989). A mai colaborat la „Contemporanul”, „Flacăra”, „România populară”, „Veac nou”, „Presa noastră”. În 1990 s-a numărat printre membrii fondatori ai Asociației Culturale de Prietenie România–Israel. A fost un dramaturg prolific: *Dansatoarea, gangsterul și șomerul* a fost reprezentată în 1958 la Teatrul Bulandra din București și la Teatrul Național din Timișoara; piesa *Primul om în Cosmos* a fost jucată la Teatrul de Comedie în 1959, în același an *Orașul fără istorie* fiind pusă în scenă la Teatrul Dramatic din Brașov ș.a.m.d. A semnat mai multe librete muzicale, unele având ca temă identitatea evreiască, deja prezentă în romanul *Cei care caută, cei care găsesc* (1974). A tradus, în colaborare, *Steaua Keț* de Alexandr Beleaev. A fost căsătorit cu Veronica Bârlădeanu, traducătoare din maghiară.

Activitatea de peste trei decenii la „Scânteia” a introdus în biografia lui **B.** un mare număr de cărți compuse din reportaje – mai toate circumstanțiale, lipsite de interes literar, dar bine adaptate ideologic misiunii jurnalistului de a documenta optimist-educativ viața din România socialistă ori din țări comuniste prietene (Iugoslavia, URSS, Coreea de Nord ș.a.) Mai interesant în limite medii este scriitorul SF. *Drum bun, scumpul nostru astronaut!* (1960), „comedie lirico-fantastică”, valorifică teza că un elev de liceu ar putea inventa un costum spațial util primei misiuni pe Lună, la care de altfel este cooptat fără întârziere și în calitate de cosmonaut. Romanele *Operațiunea „Psycho”* (1969) și *Gheața de foc* (1977) combină genul de aventuri science-fiction cu cel detectivistic. Subiectele – brevetarea de către un savant român a transplantului de creier și implicit de personalitate; descoperirea unei „particule a frigului” numite crioton – au o funcție pur decorativă, de acreditare a apartenenței științifico-fantastice. Și aici, și în *Exilatul din Planetopolis* (1972), dincolo de divertismentul superficial, ficțiunea poate fi redusă la câteva slogane umanist-pacifiste incolor. **B.** a revelat târziu, prin *Orologiu scufundat* (1994), și o culegere de versuri, exprimând în sonorități tradiționaliste neliniști de senectute: „Pantera din coșmar, urlând,/ și-ascute colții pe

tocilă/ să și-i înfigă fără milă/ în circumvoluțiune, pe rând./ Aștept tăcut să-mi sară-n creier,/ să-mi muște năluciri și vreri,/ la fel ca mâne sau ca ieri,/ și-apoi tot vidul să-l cutreier” (*Coșmar*).

SCRIERI: *Aspecte din viața culturală a oamenilor muncii*, București, 1949; *Primăvara omenirii*, București, 1952; *Aerul tare al înălțimilor*, București, 1954; *Prin telefon de la Geneva*, București, 1955; *Palatul luminii. 200 de ani de la întemeierea Universității din Moscova*, București, 1955; *Karlsruhe sau Asaltul beznei*, București, 1956; *Dansatoarea, gangsterul și șomerul*, București, 1958; *Drum bun, scumpul nostru astronaut!*, București, 1960; *Soarele a răsarit la miezul nopții. Când începe viitorul*, București, 1961; *Sala de așteptare. Cu balcon la Dunăre*, București, 1962; *Unu și cu unu fac, totuși, doi...*, București, 1963; *Metronom*, București, 1964; *Seara de sâmbătă a tovarășului Damaschin*, București, 1964; *Briza planetară*, București, 1965; *Opinia publică își spune cuvântul*, București, 1965; *Panoramic trotușan sau Peripețiile (în timp și spațiu) ale unui râu moldovenesc*, București, 1965; *De la Dunăre la Adriatică. Itinerar iugoslav*, București, 1966; *Vocea și ecoul*, București, 1967; *Operațiunea „Psycho”*, București, 1969; *Pe meleaguri trotușene*, București, 1969; *Cetățean, societate, familie*, București, 1970; *Prizonier în cer*, București, 1971; *Chipuri și măști*, București, 1972; *Exilatul din Planetopolis*, București, 1972; *Cei care caută, cei care găsesc*, Cluj-Napoca, 1974; *Martor în timp*, Timișoara, 1974; *Responsabilitate și destin*, București, 1975; *Gheața de foc*, București, 1977; *Lumina de la Pektusan. Peisaje și oameni, istorie și contemporaneitate în Coreea socialistă*, București, 1978; *Trăind miracolul de fiecare zi...*, București, 1979; *În țara dimineților liniștite: timpuri și anotimpuri în Coreea socialistă*, București, 1984; *Peisaj cu mori de vânt*, Cluj-Napoca, 1989; *Orologiu scufundat*, București, 1994.

Repere bibliografice: Adrian Popescu, „*Cei care caută, cei care găsesc*”, ST, 1975, 2; Constantin Cubleşan, *Literatură științifico-fantastică*, RL, 1977, 47; Opriță, *Anticipația*, 180–184; Popa, *Ist. lit.*, I, 932; Veronica Bârlădeanu, *Remember Victor Bârlădeanu*, Sinaia, 2012. **M. I.**

BÂRLEA, Ion (11.I.1883, Berbești, j. Maramureș – 13.V.1969, București), folclorist. Este fiul Elenei (n. Man), fiică de preot, și al protopopului Petru Bîrlea. Învață mai întâi în sat, apoi la Sighet, unde își ia bacalaureatul la liceul confesional al calvinilor. Face studii de teologie la Gherla (1901–1905) și este apoi învățător și preot în Maramureș, la Ieud (1909–1913), Călinești (1913–1920) și la Sighet, unde îndeplinea și funcția de arhivar al orașului, ceea ce îl determină să solicite înscrierea și să urmeze în 1926–1927 școala de arhivari-paleografi de pe lângă Arhivele Statului. Continuă să predea, din 1937 la Cluj, din 1940 la Turda și București, fiind pensionat în 1945. Se înscrie

în același an din nou la cursuri de arhivistică, absolvind în 1947. Se mută ulterior în Banat, la Orțișoara și apoi la Vinga, unde funcționează ca preot până în 1948, când Biserica Unită e desființată. În 1958 se stabilește la București. În decursul timpului e ales președinte al Ligii Culturale din Sighet și activează în calitate de corespondent al secțiilor de istorie și folclor ale Astrei, la începutul anilor '30 ai secolului trecut fiind și membru în Parlamentul României. A condus un timp (1922–1932) „Gazeta maramureșeană”. În primii ani de preoție, colindând satele maramureșene, a cules numeroase însemnări de pe cărțile bisericești, de pe iconostase, a înregistrat diverse gravuri etc., pe care, cu sprijinul lui N. Iorga, le-a publicat în 1909 ca volumul XVII din corpusul *Studii și documente*. Concomitent, culege și folclor din Maramureș.

B. este autorul celei mai bogate (1200 de piese, unele foarte ample) și valoroase culegeri de folclor din Maramureș, realizată între anii 1905 și 1909 și între 1910 și 1913, parțial în colaborare cu Tiberiu Brediceanu și cu Béla Bartók. Colaborarea cu acesta din urmă a evocat-o în studiul *Béla Bartók și legăturile lui cu Maramureșul* (1957). Materialul a fost publicat în 1924, în volumele *Balade, colinde și bocete din Maramureș* și *Cântece poporane din Maramureș. Descânțece, vrăji, farmece și desfaceri*, ambele reeditate în 1968. Cele două culegeri conțin balade istorice și voinicești, colinde, bocete, cântece de dragoste, de jale și de supărare, cătănești, cântece satirice, cântece de petrecere, chiuituri ș.a., toate însoțite de referințe despre localități și informatori și de note explicative. Cele mai multe texte provin din Berbești (700) și Ieud (150). Editată cu sprijinul lui G.T. Kirileanu, colecția a fost apreciată de Ovid Densusianu pentru valoarea ei documentară („ne înlesnește cunoașterea producțiilor populare dintr-un ținut prea puțin cercetat”), pentru autenticitatea și valoarea estetică a numeroase cântece, iar de Vasile Bogrea pentru notele însoțitoare („în fond mici repertorii de etnografie și folclor maramureșean”, care „aduc informații utile pentru înțelegerea poeziilor”) și de Artur Gorovei pentru corectitudinea transcrierii („Chipul cum este cules acest material, fără îndreptări și adausuri, precum au făcut unii culegători, indicațiile și explicările unor cuvinte necunoscute chiar de cărturarii din vechiul Regat dau acestei lucrări caracterul unei opere științifice”).

SCRIERI: *Însemnări din bisericile Maramureșului*, București, 1909. **Culegeri:** *Balade, colinde și bocete din Maramureș*, București, 1924; ed. îngr. și pref. Iordan Datcu, cuvânt înainte Mihai Pop, Cluj-Napoca, 2011; *Cântece poporane din Maramureș. Descânțece, vrăji, farmece și desfaceri*, București, 1924; *Literatură populară din Maramureș*, I–II, îngr. și introd. Iordan Datcu, pref. Mihai Pop, București, 1968.

Repere bibliografice: Ovid Densusianu, „*Balade, colinde și bocete din Maramureș*”, „*Cântece poporane din Maramureș*”, „*Grai și suflet*”, 1925, fasc. 1; N. I. [N. Iorga], *O culegere de cântece din Maramureș*, R, 1925, 2; Vasile Bogrea, „*Cântece poporane din Maramureș*”, DR, 1924–1926; A. G. [Artur Gorovei], *Cronica*, „*Șezătoarea*”, 1925, 3–4; Ovidiu Papadima, „*Literatură populară din Maramureș*”, RITL, 1969, 2; Ion Talos, „*Literatură populară din Maramureș*”, „*Jahrbuch für Volksliedforschung*” (Freiburg), 1970; Dumitru Pop, *Folcloristica Maramureșului*, București, 1971, 87–96, 269–297; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 110–111; Iordan Datcu, *Tradiții din Maramureș*, București, 2009, 148–196, 199–210; Nicolae Scurtu, *Noi contribuții la biografia lui Ion Bârlea*, „*Nord literar*”, 2011, 1.

I. D.

BÂRLEA, Ovidiu

(13.VIII.1917,

Bârlești-Mogoș, j.

Alba – 7.I.1990, Cluj-

Napoca), folclorist,

prozator.

Este fiul Mariei (n. Costinaș) și al lui Ioan Urs Bârlea, agricultor. **B.** face școala primară la Miclești și Bârlești (1924–1928), studii gimnaziale la Baia de Arieș (1928–1929), Liceul Militar la Târgu Mureș (1929–1937) și Facultatea de Litere și Filosofie, secția filologie modernă, la București (1937–1939, 1940–1942). Este funcționar câteva luni în Departamentul naționalităților (1948–1949), apoi cercetător la Institutul de Folclor din București (1949–1969), unde deține funcția de șef al sectorului literar. Este, scurtă vreme, cadru didactic universitar. Colaborează la „*Analele Universității din Timișoara*”, „*Anuarul de folclor*”, „*Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei*”, „*Ateneu*”, „*Flacăra*”, „*Limbă și literatură*”, „*Orizont*”, „*Revista de folclor*”, „*Revista de etnografie și folclor*”, „*Revista*

Fundațiilor Regale”, unde debutează cu un studiu despre baladă în 1941, „România literară”, „Satul”, „Sociologie românească”, „Steaua”, „Tribuna” ș.a.

Prin rigoare, caracter larg comprehensiv și varietate a operei sale de culegător, exeget, metodolog, istoric al folcloristicii și editor, **B.** continuă activitatea pleiadei de folcloriști alcătuite din Tache Papahagi, Ion Diaconu, Petru Caraman, D. Caracostea și Ion Mușlea, fiind însă mai apropiat, prin afinități spirituale și preocupări, de ultimii doi, al căror travaliu științific îl duce mai departe. Astfel, el definitivează și publică *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B.P. Hasdeu* de Ion Mușlea (1970) și *Problemele tipologiei folclorice* de D. Caracostea (1971). De acești doi cercetători ai culturii populare îl leagă de asemenea meditația gravă asupra destinului folcloristicii românești, efortul de a o elibera de sub tutela literaturii culte, a eseisticii literare și a diletantismului, de a o dota cu instrumentele de lucru necesare, îndelung așteptate. Spre deosebire însă de D. Caracostea, care a abordat și „disciplinele adiacente”, sau de I. Mușlea, care a fost acaparât de etnografie, **B.** și-a delimitat cu fermitate, din dorința de a-l cunoaște în profunzime, domeniul cercetării, restrângându-l la fenomenul folcloric, pe care îl studiază în toată complexitatea lui. Cunoașterea profundă și nemijlocită a folclorului românesc în evoluția lui, ca și fructuoasa activitate de înregistrare modernă a creațiilor populare – **B.** este unul dintre cei mai avizați cercetători contemporani de teren –, dublate de numeroase și atente lecturi din bibliografia folcloristicii universale și îndeosebi din bibliografia germană, au rodit în studiul *Metoda de cercetare a folclorului* (1969), singura lucrare temeinică de acest fel din bibliografia românească de specialitate. Aici sunt expuse critic metodele de culegere a folclorului, precum și modalitățile specifice de interpretare a lui. Preluând o idee a lui D. Caracostea (care încă din 1915 atrăgea atenția asupra necesității de a introduce în evaluarea creației folclorice alte criterii decât cele folosite curent în aprecierea celei culte), **B.**, fără să nege utilitatea anumitor „jaloane” ale esteticii „academice”, accentuează ideea că „folclorul posedă frumuseți care rezistă acestui examen” și cere cercetătorului un gust estetic special, apt să surprindă realitatea sincretică a fenomenului și valoarea artistică inefabilă a formelor arhaice. El preconizează examinarea

„frumosului folcloric din punctul de vedere al creatorilor și interpreților acestuia”, prin „contemplarea realității folclorice vii, observând fluxurile și refluxurile ce se petrec acolo, mecanismele de creație, interpretare și circulație, care nu pot fi nicidecum bănuite din colecțiile lipsite de pulsațiile vivificatoare”. Deși publicat anterior, studiul *Poveștile lui Creangă* (1967) este, cel puțin în parte, o ilustrare a acestei teze. Beneficiind de o temeinică documentare, evidentă în ediția critică *Antologie de proză populară epică* (I–III, 1966), în care juxtapune două sau trei variante ale aceleiași povești, culeasă, după recomandarea lui D. Caracostea, la anumite intervale de timp, pentru a se surprinde stabilitatea ori modificarea unor tipuri (procedeu aplicat, înaintea lui, de Constantin Brăiloiu și de Ion Diaconu), **B.** întreprinde o minuțioasă analiză comparativă între arta lui Ion Creangă, pe de o parte, și arta povestitorilor anonimi și a scriitorilor populari, pe de altă parte. În esență, observațiile repetă pătrunzătoarele caracterizări formulate de N. Iorga, G. Ibrăileanu, Iorgu Iordan, Al. Dima, Vladimir Streinu, Jean Boutière și îndeosebi de G. Călinescu, relative la substanța folclorică a operei lui Creangă, dar analiza comparativă adaugă noi argumente la cele deja cunoscute despre talentul humuleșteanului de a săvârși o sinteză individuală unică a procedeelor artistice curente în proza populară. Superioară acestui studiu și, desigur, una dintre cele mai importante lucrări ale lui **B.** este *Istoria folcloristicii românești* (1974; Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei RSR), vastă sinteză diacronică a folcloristicii noastre, prima încercare de ierarhizare a valorilor, de la creatorii de școală și „folcloriștii piloni” până la culegătorii amatori care și-au adus contribuția, cu mai multă sau mai puțină pricepere științifică, dar întotdeauna călăuziți de bune intenții, la adunarea tezaurului culturii populare în ultimii o sută cincizeci de ani. Operă de pionierat, nu lipsită de lacune de informare, parțial explicabile prin inexistența în arhive și biblioteci a surselor documentare fundamentale și a monografiilor premergătoare, conținând clasificări și evaluări uneori discutabile și accente puternic subiective, *Istoria folcloristicii românești* rămâne o carte de referință pentru toate sintezele ce vor urma. Pe o treaptă valorică apropiată se situează *Mică enciclopedie a poveștilor românești* (1976), „veritabil corpus de mitologie, credințe și artă” (Nicolae Bot), una dintre puținele lucrări de

acest fel din lume. În cele 126 articole ce o alcătuiesc, sunt prezentați protagoniștii poveștilor, diversele probe de curaj la care aceștia sunt supuși, metamorfozele prin care trec etc. Substanțiale capitole monografice sunt rezervate categoriilor prozei populare și unor probleme teoretice, precum cercetarea și clasificarea poveștilor, legile epicii populare, experimentul folcloric, teoriile asupra basmului. Studiul impune prin excelența sintetizare a unui material impresionant, prin bogăția faptelor observate direct, în sfârșit, prin limpezimea, concizia și accesibilitatea expunerii. Altă lucrare, *Poetică folclorică* (1979), propune o despărțire de poeticile clasice care s-au ocupat de literatura populară și care sporesc „opacitatea față de specificul folcloric cu cât sunt urmate cu mai multă fidelitate”. În replică, sunt relevate „normele populare care condiționează creația poetică”, autorul avansând cu prudență, „fără evaluări tranșante, atât de dăunătoare într-un domeniu stăpânit de alte orizonturi spirituale și de alte ierarhizări valorice”, pe terenul acestui nou mod de a concepe examinarea producțiilor populare. Din întreaga demonstrație se desprinde ideea că poetica populară este un domeniu pe deplin autonom, opinie exprimată într-o măsură mai mare sau mai mică și de Hegel, Ramón Menéndez Pidal, Léon Pineau, Otto Böckel, C. Brăiloiu, G. Ibrăileanu, D. Caracostea, la care **B.** face referiri. În *Folclorul românesc* (I–II, 1981–1983) autorul nu ambiționează să dea un tratat, ci o sinteză în care urmărește să pună în lumină „rolul funcțional al fiecărei specii folclorice și mai cu seamă caracteristicile stilistice împreună cu modalitățile compoziționale de structurare poetică, menite să exprime cât mai adecvat tematica abordată cu atari mijloace poetice”. Cu deosebire inovator este ultimul capitol, *Încercare de sinteză*, în care sunt dezbătute chestiuni precum cronologizarea folclorului, relația folclorului românesc cu mitologia greacă și cu cea latină, sistemul de versificație al poeziei populare românești, zonarea acesteia. Cu privire la *Eseu despre dansul popular românesc* (1982), autorul însuși afirmă că este elaborat de un „nespecialist”, totuși coreologii l-au primit cu interes pentru caracterul lui incitant. Proza lui **B.** din volumul de schițe și povestiri *Urme pe piatră* (1974), și din romanele *Șteampuri fără apă* (1979), *Drumul de pe urmă* (1999) și *Se face ziuă. Romanul anului 1848* (2001) nu este violon d'Ingres pentru

folclorist. Știința conducerii acțiunii se vedește atât în proze mai scurte, precum povestirea cu ramă *La clacă* din *Urme pe piatră*, cât și în romane, ale căror note caracteristice existau în nuce în narațiunile de mici dimensiuni. Evocarea aceluiași spațiu, Munții Apuseni, și a acelorași medii umane, mocanii și băieșii, remarcabila conturare a personajelor (Cula Șteartului și ceilalți ortaci) în *Șteampuri fără apă*, excelența cunoaștere a graiului local, inclusiv a limbajului specializat al minerilor, a obiceiurilor, a istoriei locurilor, dobândită din surse livești și direct de la urmașii minerilor evocați în *Șteampuri fără apă* și în *Drumul de pe urmă*, sunt reale calități ale prozei autorului. În *Efigii* (1987) **B.** consacră lui N. Iorga, D. Caracostea, C. Brăiloiu, Ion Chinezu, Lucian Blaga, Petru Caraman, Ion Mușlea, Ion Breazu, Anton Golopenția și Ilarion Cocișiu „portrete spirituale” pline de observații substanțiale.

Astăzi, când avem în față o adevărată operă științifică, întemeiată fără îndoială pe o profundă cunoaștere a spiritualității tradiționale, a legităților și structurii ei de bază, putem adăuga că nici un alt folclorist român n-a avut la noi un orizont atât de larg ca Ovidiu Bârlea și nu s-a putut apropia mai mult de poziția privilegiată pe care o oferă cercetătorului trăirea simpatetică a valorilor spiritului popular, în urma investigării terenului în contact nemijlocit cu problematica relevată de deplina stăpânire a bibliografiei de specialitate. De aceea, nimeni n-a studiat folclorul românesc mai bine decât a făcut-o acest atât de înzestrat fiu de țărani din Mogoșul Munților Apuseni.

ION CUCEU

SCRIERI: *Poveștile lui Creangă*, București, 1967; *Metoda de cercetare a folclorului*, București, 1969; *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B. P. Hasdeu* (în colaborare cu Ion Mușlea), București, 1970; *Problemele tipologiei folclorice* (în colaborare cu D. Caracostea), București, 1971; *Istoria folcloristicii românești*, București, 1974; *Urme pe piatră*, București, 1974; *Mică enciclopedie a poveștilor românești*, București, 1976; *Poetică folclorică*, București, 1979; *Șteampuri fără apă*, București, 1979; *Folclorul românesc*, I–II, București, 1981–1983; *Eseu despre dansul popular românesc*, București, 1982; *Efigii*, București, 1987; *Drumul de pe urmă*, Cluj-Napoca, 1999; *Se face ziuă. Romanul anului 1848*, București, 2001. **Antologii:** *Snoave și ghicitori*, București, 1957; *Antologie de proză populară epică*, I–III, București, 1966; *Petrea Făt-Frumos*, București, 1967; *Proverbe și zicători*, București, 1967; *Rumänische Volksmärchen*, Düsseldorf – Köln, 1969 (în colaborare cu Felix Karlinger); *Horea și Iancu în tradițiile și cântecele poporului*,

pref. edit., București, 1972 (în colaborare cu Ioan Șerb); *Povești din Transilvania*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1975. **Ediții:** Petru Caraman, *De la instinctul de autoorientare la spiritul critic axat pe tradiția autohtonă*, pref. edit., București, 1994, *Studii de etnografie și folclor*, postfață Ion H. Ciubotaru, Iași, 1997 (în colaborare cu Ion H. Ciubotaru).

Repere bibliografice: Nicolae Bot, *Studierea și editarea științifică a prozei populare*, ST, 1967, 1; Pavel Ruxândoiu, „Antologie de proză populară epică”, REF, 1967, 1; Nicolae Constantinescu, „Poveștile lui Creangă”, GL, 1967, 49; Radu Niculescu, „Rumänische Volksmärchen”, RITL, 1970, 3; Radu Răutu, „Metoda de cercetare a folclorului”, REF, 1970, 4; Virgiliu Florea, *Tipologia folclorului*, ST, 1971, 10; Ion Talos, *Enciclopedia poveștilor românești*, ST, 1976, 6; Ion Talos, „Istoria folcloristicii românești”, CREL, 1977, 1; Mihai Coman, *De la poetică la antropologie*, LCE, 1979, 23; Nicolae Bot, „Folclorul românesc”, AAF, 1983; Ion Cuceu, „Eseu despre dansul popular românesc”, AAF, 1983; Iordan Datcu, *Bibliografia lucrărilor științifice ale lui Ovidiu Bârlea*, REF, 1990, 5–6; Ion Cuceu, *Ovidiu Bârlea (1917–1990)*, AAF, 1991–1993; *Dicț. scriit. rom.*, I, 247–249; Datcu, *Repere*, 296–300; Marcel Duță, *Un remarcabil roman istoric-etnografic*, CC, 2002, 11–12; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 111–114; [Ovidiu Bârlea], „Discobolul”, 2008, 121–123 (grupaj special); Culianu, *Studii rom.*, II, 197–202; *Metode și instrumente de cercetare etnologică. Stadiul actual și perspectivele de valorificare. Studii închinute memoriei savanților Ion Mușlea și Ovidiu Bârlea*, îngr. Ion Cuceu și Maria Cuceu, Cluj-Napoca, 2011; Iordan Datcu, *Ovidiu Bârlea, prozator*, „Pro Saeculum”, 2012, 1–2. **I. D.**

BÂRLEA, Petre Gheorghe (29.VI.1951, Caransebeș), istoric literar, eseist. Este fiul Mariei Bârlea și al lui Gheorghe Bârlea, muncitori. În 1974 absolvă Facultatea de Limbi Romanice, Clasice și Orientale a Universității din București, secția filologie clasică, în perioada 1976–1981 completându-și studiile la secțiile română-germană, română-franceză în cadrul Facultății de Filologie din aceeași universitate. Din 1995 este doctor în lingvistică generală și comparată. A funcționat ca documentarist-bibliograf, profesor în învățământul preuniversitar, inspector de limba și literatura română, director al Casei Corpului Didactic Dâmbovița, iar din 1992 este cadru didactic la Universitatea Valahia din Târgoviște. Din 2003 e profesor titular al Facultății de Litere la Universitatea Ovidius din Constanța. Câțiva ani a fost lector de limbă, cultură și civilizație română la Universitatea Carolină din Praga (1993–1996) și *maître de langue* la Université Paris IV Sorbonne (2001–2003), profesor invitat la

Universitatea Sacramento (SUA) și la Universitatea Lexford (Austria). Este director-fondator al publicației semestriale „Diversité et identité culturelles en Europe”, editată din 2004 de Muzeul Național al Literaturii Române. Debutază în „Tribuna școlii” (1976) cu un articol referitor la principiile accesibilității textului literar. Mai colaborează cu articole și studii de istorie literară și culturală, cu traduceri, interviuri, reportaje la „Amfiteatru”, „Analele Universității Valahia”, „Argeș”, „Cahiers bleus” (Franța), „Dâmbovița”, „Limbă și literatură”, „Litere”, „Revista de estudios latinos” (Madrid), „România literară”, „Tribuna”, „Tribuna României” ș.a. I s-a acordat în 2000 Premiul Academiei Române.

Primul volum al lui **B.**, *Pe urmele lui Grigore Alexandrescu* (1984), este o reconstituire documentară a momentelor care au marcat evoluția scriitorului pașoptist, fiind însoțită de o serie de considerații de critică genealogică a scrierilor acestuia. *O româncă spre Polul Nord. Pe urmele Smarandei Gheorghiu* (1988) este consacrată scriitoarei pentru copii, jurnalistei și militantei feministe supranumite Maica Smara, autoare pe care, de altfel, **B.** o și editează. Ambele incursiuni evidențiază „reale aptitudini de prozator, ce operează cu numeroase personaje, bine conturate, într-o lume frământată de profunde prefaceri, surprinse în ipostaze veridice, impunându-se prin reconstituiri ale epocilor în care acestea au trăit” (Victor Petrescu). Cea de-a treia carte, *Grigore Alexandrescu – un clasic printre romantici* (1998), confirmă devotamentul autorului față de „cea mai curată conștiință a epocii”, în analiză fiind aduse noi și vechi ilustrări ale simbiozei clasicism – romantism în scrisul acestui pașoptist. Pe lângă numeroase studii de lingvistică, **B.** se arată interesat în alte cărți de problematica folclorului literar și a mitologiei românești și, comparativ, de contribuția unor scriitori la formarea limbii literare române, inclusiv prin intermediul traducerilor din clasicii antici și moderni. Rezultatele altor cercetări, de data aceasta privind literatura pentru copii, s-au concretizat în coordonarea unui *Dicționar de locuri imaginare în literatura pentru copii*, într-un „releveu” dedicat tot spațiilor imaginare în literatura destinată celor mici și într-un studiu de teorie a imaginarului, *De la local la universal. Spații imaginare și identități în literatura pentru copii* (toate volume apărute în 2006). În ultima perioadă contribuțiile lui **B.** sunt axate

pe analiza fenomenului globalizării, autorul susținând importanța dialogului intercultural și rolul bune cunoașteri a relației identitate – alteritate culturală, pledoarie prezentă și în *Multilinguism și interculturalitate* (2010). Aspecte ale retoricii clasice, precum *Peithous Demourgos. Știința și arta convingerii în Antichitatea greco-latină* (2004), sau o traducere din Arthur Schopenhauer, *Dialectica eristică sau Artă de a avea întotdeauna dreptate* (2010), intră, de asemenea, în preocupările lui B.

SCRIERI: *Pe urmele lui Grigore Alexandrescu*, București, 1984; *O româncă spre Polul Nord. Pe urmele Smarandei Gheorghiu*, București, 1988; *Grigore Alexandrescu – un clasic printre romantici*, Târgoviște, 1998; *Miezul cuvintelor*, Târgoviște, 2000; *Peithous Demourgos. Știința și arta convingerii în Antichitatea greco-latină*, Târgoviște, 2004; *Rolul traducerilor din latină în evoluția limbii române literare*, București, 2004; *Ana cea Bună. Lingvistică și mitologie*, București, 2007; *Limba poveștilor populare românești*, București, 2008; *Multilinguism și interculturalitate*, București, 2010. **Ediții, antologii:** Smaranda Gheorghiu, *Schițe din Târgoviște*, pref. edit., postfață Maria Tufeanu, Târgoviște, 2003 (în colaborare cu József Pildner), *Grigore Alexandrescu*, pref. edit., Târgoviște, 2004 (în colaborare cu József Pildner), *Veronica Micle*, pref. edit., Târgoviște, 2005 (în colaborare cu József Pildner), *Rănilor noastre sociale*, Târgoviște, 2005; *De la local la universal. Spații imaginare și identități în literatura pentru copii*, București, 2006; *Dicționar de locuri imaginare în literatura pentru copii*, București, 2006; *Spații imaginare în literatura română pentru copii (Relevu)*, Târgoviște, 2006; *L'Identité européenne et le dialogue entre les cultures – European Identity and the Dialogue between Cultures – Identitatea europeană și dialogul între culturi*, ed. trilingvă, București, 2010. **Traduceri:** Arthur Schopenhauer, *Dialectica eristică sau Artă de a avea întotdeauna dreptate*, îngr. și postfață trad., București, 2010.

Repere bibliografice: Paul Cornea, „Pe urmele lui Grigore Alexandrescu”, *Învățământul liceal tehnic și profesional*, 1985, 4; Ion Dodu Bălan, „Pe urmele lui Grigore Alexandrescu”, *SLAST*, 1985, 183; Piru, *Discursul*, 152–155; Gabriel Stănescu, „O româncă spre Polul Nord”, 1988, 4; Mihai Stan, *Petre Gheorghe Bârlea*, „Litere”, 2000, 8; Gh. Florescu, *O carte utilă și reușită*, CL, 2001, 37; Lucian Chișu, *Nouăzeci și nouă de cărți*, Craiova, 2004, 225–228; Victor Petrescu, *Scriitori și publiciști dâmbovițeni. 1900–2004*, Târgoviște, 2005, 16–18; Raluca Felicia Toma, „Ana cea Bună. Lingvistică și mitologie”, LL, 2009, 1–2.

L. C.

BÂRNA, Nicolae
(11.X.1950, București),
critic literar, traducător,
editor.

Este fiul Elenei (n. Nopcea) și al lui Vlaicu Bârna, scriitor. A absolvit Liceul „Mihai Viteazul” din București (1969) și Facultatea de Limbi Romanice, Clasice și Orientale a Universității din București, secția franceză-română (1973). După absolvire a lucrat la Redacția publicațiilor pentru străinătate. Din 1992 este redactor la revista „Caiete critice”, iar din 1995 cercetător la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” din București. Își susține doctoratul în filologie în 1999 cu o teză despre modernizarea prozei rurale. A debutat în 1972 cu un articol despre Roland Barthes, publicat în „Viața românească”. Debutul editorial îl constituie volumul *Țepeneag. Introducere într-o lume de hârtie* (1998; Premiul „Titu Maiorescu” al Academiei Române). Mai colaborează la „România literară”, „Luceafărul”, „Steaua”, „Familia”, „Revue roumaine”, „Literaturul”, „Apostrof”, „Tribuna”, „Contemporanul – Ideea europeană”. A participat la realizarea mai multor lucrări colective, între care *Dicționarul general al literaturii române* (I–VII, 2004–2009; Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei Române). A tradus *Silogismele amărăciunii* de Emil Cioran și diverse texte de Tristan Tzara, J.-F. Lyotard, Maurice Nadeau, Ioan Petru Culianu ș.a. A prefăcut sau a îngrijit ediții din opera unor scriitori precum Marin Preda, Petru Popescu, Nicolae Breban, Leonid Dimov, D. Țepeneag, Ionel Teodoreanu, I.L. Caragiale. A tradus în franceză nuvela *Gemenii* de Mircea Cărtărescu. A fost distins cu Ordinul Meritul Cultural în grad de Cavaler (2009).

Volumul *Țepeneag. Introducere într-o lume de hârtie* propune nu doar recuperarea unui scriitor din exil vitregit de soartă (autorul a fost interzis timp de aproape douăzeci de ani în România), dar și un sistem de lectură caracterizat printr-un mimesis exegetic, deopotrivă empatic și teoretic. B. pornește de la premisele plierii demersului critic la obiectul său – „lumea de hârtie”, sintagmă ce amintește de

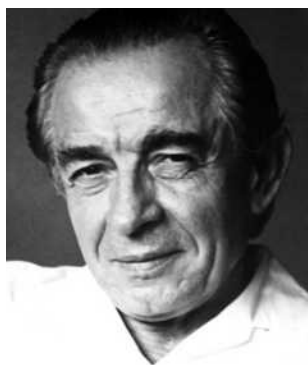
Oamenii de hârtie a lui William Golding, în care, deloc întâmplător, personajele centrale, scriitorul și biograful/criticul său duc o adevărată luptă pentru existență, fizică și culturală. În cazul lui **B.**, criticul și romancierul „luptă” de aceeași parte, de multe ori cu arme din același arsenal: cartea are o structură programatic muzicală, asemenea operei autorului comentat, lucrează cu un instrumentar critic provenind din aria franceză – critica arhetipală (Gilbert Durand), teoreticienii Noului Roman (Jean Ricardou) –, de asemenea, contextul cultural în care se plasează este cel al culturii franceze (cu trimiteri la Samuel Beckett, André Gide, Alain Robbe-Grillet și alți scriitori ai Noului Roman), iar stilul critic debordează de subiectivitate, înțelegând prin aceasta nu doar empatia, ci și o anume familiaritate funciară cu opera, explicabilă prin postura de cititor entuziasmat pe care și-o asumă criticul, manifestată lingvistic prin oralitate, mărci ale afectivității, umor, ironie ori autoironie. Capitolele cărții urmăresc traseul literar, aventura operei lui Țepeneag, încorporând un material „anex” foarte divers: teorie și istorie literară (onirism, teoria Noului Roman, textualism, optzecism), cenzură, biografie, istoria receptării etc. Toate acestea gravitează în jurul comentariului critic propriu-zis, focalizat asupra semnificativului – teme, motive, personaje, scene, figurile „bestiarului auctorial”, miturile esențiale (mitul cristic și mitul mioritic), simbolismul (arhetipal, dar și literar, livresc) – și asupra semnificativului – structura complexă a textului, modul muzical de articulare, reluarea și dezvoltarea temelor și motivelor în cadrul acelui roman și la nivelul întregii opere, autospecularitatea. „Variațiunile” pe tema Țepeneag interesează deopotrivă critica și istoria literară, ele descoperă nu numai un scriitor fascinant, valoros, dar îl și așază, paradoxal, într-un mod foarte ferm (ca teoretician al onirismului și precursor al textualismului), într-un context literar autohton nu tocmai limpezit. *Comentarii critice* (2001) e o încercare de cuprindere, mai ales, a prozei actuale, după o selecție în care se ghicesc gusturile și afinitățile de lectură ale criticului: „brebjuanul” Breban, „orbitorul” Cărtărescu, „vrăjitorul” Ștefan Bănuțescu, Cătălin Țirlea în postură de „surprinzător romancier realist”, deja „clasicul” Țepeneag, M.H. Simionescu, „notre grand MHS”, „ruralul” modern Sorin Titel, George Cușnarencu ș.a. Nu lipsesc, în secțiunea eteroclită a *Revizităților*, poezii („Dimov mitograf”, Marta Petreu), criticii și eseștii (Valeriu Cristea, E.

Lovinescu, Ion Ianoși ș.a.). Ceea ce frapă este stilul criticului. Scriind despre biografie (Valeriu Cristea) adoptă un ton afectiv, de biograf, scriind despre Breban devine el însuși brebanian, e post-modern cu postmodernii (Mircea Cărtărescu), modernist cu moderniștii (Sorin Titel), „moral” cu moralității (George Cușnarencu). Stilul, de multe ori flamboiant – apar paranteze, adresări, interjecții, apartouri, note de subsol cu alt rol decât cel strict funcțional –, antrenat și de ceea ce **B.** numise în volumul anterior „ispita analogiilor”, transformă *Comentariile...* într-o carte mai degrabă de literatură critică, un fel de jurnal al lecturilor critice. Aceeași critică personalizată, baroc-glumeată, care îmbină caracterul științific cu oralitatea întâmpină cititorul și în *Prozastice* (2004), o culegere de cronici dedicate unor prozatori și diariști dragi autorului: M.H. Simionescu, Marin Sorescu, Augustin Buzura, Alexandru Ecovoiu, Octavian Soviany, Mircea Nedelciu, Liviu Ioan Stoiciu, Dumitru Țepeneag, Livius Ciocârlie, Valeriu Cristea ș.a. *Ipostaze ale modernizării prozei rurale* (2009) pune problema viabilității literaturii cu tematică rurală, pornind de la prejudecata opoziției dintre rural și modern. Discuția, după un scurt excurs prin G. Călinescu și E. Lovinescu, se ocupă de trei cazuri exemplare, cel al prozei lui Marin Preda, Pavel Dan și Sorin Titel, care probează posibilitatea existenței unei proze rurale moderne, infirmând prejudecăți legate de caracterul rudimentar al personajelor, al problematizării și tehnicii literare.

SCRIERI: Țepeneag. *Introducere într-o lume de hârtie*, București, 1998; ed. 2 (*Dumitru Țepeneag*), Cluj-Napoca, 2007; *Comentarii critice*, București, 2001; *Prozastice*, București, 2004; *Ipostaze ale modernizării prozei rurale*, București, 2009. **Ediții:** I.L. Caragiale, *Opere*, I-II, pref. Eugen Simion, București 2000 (în colaborare cu Stancu Ilin și Constantin Hârlav), ed. 2, I-III, pref. Eugen Simion, București, 2011 (în colaborare cu Stancu Ilin și Constantin Hârlav); Leonid Dimov, *Versuri*, postfața edit., București, 2000; Dumitru Țepeneag, *Războiul literaturii încă nu s-a încheiat*, București, 2000, *Prin gaura cheii*, pref. edit., București, 2001; *Avangardismul literar românesc*, introd. edit., București, 2003. **Traduceri:** Emil Cioran, *Silogisme ale amărăciunii*, București, 1992; Pierre Bayard, *Cum se ameliorează operele ratate?*, București, 2009.

Repere bibliografice: Nicolae Oprea, *Țepeneag și onirismul estetic*, „Calende”, 1998, 1–5; Octavian Soviany, *Clasicul Țepeneag*, CNT, 1998, 26; Costache Olăreanu, *Aripile lui Țepeneag*, ALA, 1998, 430; Daniel Cristea-Enache, *Zâmbetul satisfăcut al criticii literare*, ALA, 1998, 438; Diana Adamek,

Lumea de hârtie, APE, 1998, 12; Marian Victor Buciu, *O introducere în opera lui Dumitru Țepeneag*, CNT, 1999, 41; Dimisianu, *Lumea, 181–185*; Irina Petraș, *Un critic ardent*, APE, 2002, 10; Elena Vlădăreanu, *Când comentariul critic face cu ochiul*, „Cotidianul”, 2002, 268; Alexandru Ruja, *Carnavalul, mascarada*, O, 2002, 2; Teodor Vârgolici, *Integrala I.L. Caragiale*, ALA, 2003, 657; Dan Perșa, *Plăcerea de a comenta*, TMS, 2003, 1; Paul Cernat, *Avangarda românească într-o nouă antologie*, OC, 2004, 237; Marius Miheș, *Critica jovială*, ALA, 2004, 705; Dan Perșa, „Prozastice”, „Ex Ponto”, 2005, 2; Simion, *Fragmente*, V, 170–172; Geo Vasile, *Prozatori și esești*, București, 2008, 242–243; Dumitru Micu, *Proză rurală în spirit modern*, „Nord literar”, 2010, 1. **R.D.**

BÂRNA, Vlaicu
(4.XI.1913, Crișan,
j. Hunedoara –
11.III.1999, București),
poet, traducător,
prozator, gazetar.

Este fiul Mariei (n. Pavel) și al lui Ioan Bârna, țărani. După școala primară din satul natal, frecventează Liceul „Avram Iancu” din Brad. În toamna anului 1932, proaspăt bacalaureat, devine student al Facultății de Litere și Filosofie, secția filologie modernă, a Universității din București. Audiază cursurile unor dascăli ca Ovid Densusianu, D. Caracostea, Mihail Dragomirescu, Al. Rosetti (cărui îi va dedica poemul *Semne* din culegerea *Ceas de umbră*, 1966) și încă din ianuarie 1933 începe să frecventeze grupările din preajma revistelor „Litere”, „Viața literară”, „Azi”, care-i găzduiesc debutul cu poezie. Participă la întrunirile cenaclului Iovinescian Sburătorul, unde citește versuri, și nu ocolește boema. Corector de noapte la câteva ziare, este angajat secretar de redacție la „Azi”, redactor la „Rampa”, „România” (sub conducerea lui Cezar Petrescu) și, mai târziu, la cotidianul „Ardealul”. În timpul războiului editează în regie proprie publicațiile „Arta” (1941, transformată în „Arta nouă”, 1942–1943), „Galeria” (1941–1943) și bilunarul politic-cultural „Câmpia Libertății” (1944). Lucrează un timp ca secretar de presă la Ministerul Afacerilor Străine. După război este redactor și șef

de presă la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, apoi consilier literar la Radiodifuziunea Română și redactor la „Viața românească”. De asemenea, îndeplinește funcția de secretar al Uniunii Scriitorilor. De-a lungul timpului mai colaborează cu versuri, traduceri, comentarii critice, cronici de spectacole și de expoziții la „Revista Fundațiilor Regale”, „Gândirea”, „Familia”, „Pagini literare”, „Universul literar”, mai târziu la „Gazeta literară”, „Steaua”, „Tribuna”, „Luceafărul”, „România literară”, „Literatorul” ș.a. A semnat și cu pseudonimele Vornicu Bunea, Vladimir Bunea, Antioh, Ion Ardeleanu. Debutează editorial, în colecția revistei „Azi”, cu volumul de versuri *Cabane albe* (1936). Societatea Scriitorilor Români l-a distins în 1934 cu Premiul „Ion Pavelescu” pentru sonet. De asemenea, poetul este laureat cu Medalie de Aur la Viena (1959).

Poet „de șoaptă lirică”, înzestrat „cu instinctul cântecului” (Pompiliu Constantinescu), **B.** și-a vădit în *Cabane albe*, în *Brume* (1940) și *Turnuri* (1945) identitatea vocii lirice, dicțiunea originală, „cadența internă”, „metronomică” (Mihail Petroveanu) și aria tematică individualizatoare. După război, la începuturile realismului socialist însă, poetul „a rătăcit pe tărâmurile străine artei sale” (N. Steinhardt). Cărțile din intervalul 1949–1956 (*Minerii din satul lui Crișan*, 1949, *Tulnice în munți*, 1950, *Cerbul roșu*, 1956) intră în categoria reportajului versificat, abundând în locuri comune, alegorii tocite, simbolistică în general simplistă, fără valoare poetică. Pe bună dreptate, antologia de autor *Cupa de aur* (1970) le exclude. Selecția are în vedere volumele *Cabane albe*, *Brume*, *Turnuri*, *Arcul aurorii* (1962), *Ceas de umbră* și un grup de poeme inedite. Poetul încearcă o sistematizare din perspectiva lirismului începuturilor, vizând recuperarea universului propriu, a viziunii care îl individualizează și a categoriei de sensibilitate care îl identifică. Acestea se concretizează mai ales în revenirea decisivă la tonalitatea elegiacă fundamentală. De asemenea, **B.** reface cadențele unor poeme din *Cabane albe* și *Brume*, îndepărtează parte din stridențele lexicale care i-au fost reproșate la debut, iar poemele alese din *Arcul aurorii* și din *Ceas de umbră* indică și îmbogățirea registrului. Îndeosebi culegerea din urmă poate fi considerată drept atestatul unei adevărate resurecții lirice. Volumele secvente antologiei de autor din 1970 – *Corabia de fum* (1971), *Auster* (1973), *Grăunțele timpului* (1976), *Sandala lui Empedocle* (1980;

Premiul Academiei RSR), *Poligonul de tir* (1984), *Monotonia metronomului* (1985) – sunt dezvoltarea firească a obsesiilor majore enunțate în ciclurile inițiale și adaugă ipostaze noi sub aspectul tematic și al discursului liric. În esență, **B.** este un tradiționalist care a știut să asimileze sugestiile celor mai importante direcții poetice contemporane. Deși marcate de ecouri din ermetismul și cromatismul barbian sau de topica și cadențele blagiene, primele culegeri arată în „cel dintâi poet moț” (Emil Giurgiuca) un peisagist elegiac, discret caligraf de reverii alpine, de nostalgii „brumate” și de feerii glaciale. Pasteluri, cântece sau balade, poemele sale sunt proiecții ale sensibilității în peisaje spiritualizate sau incantații melancolice. Stilizate în sensul abstractizării, geografia natală, atmosfera și amintirile transilvane sunt invocate/evocate fie în tablouri fumurii, grave, dominate de simbolicele turnuri ale reveriilor gotice, fie în peisaje delicat irizate de „brume” luminoase. „Brumate” (**B.** a impus „poezia brumei” în lirica românească) sau ninse, înălțimile alpestre figurează „scena fermecată a universului” (Mihail Petroveanu). Sugestiile de legendă și mit nordic induc sentimentul unei istorii fabuloase și al unui spațiu exotic/utopic. În erotica din *Brume* ființa iubită e reprezentată ca o himerică apariție în spațiul cast al unui Eden montan, învăluit în lumina Septentrionului. Rareori pur descriptive, pastelurile sunt în genere sublimări muzicale de stări afective, în registrul unui imaginar atras de constelația simbolică a muntelui (un fel de centru paradisiac al universului). Formula definitorie pentru prima etapă lirică rămâne aceea enunțată de poetul însuși, „stampe lirice”, în care muntele, turnurile, bruma sunt simboluri ale înaltului și purității glaciale, ale verticalității și solitudinii. După „fractura” (Ilie Constantin) realist-socialistă, se revine la registrul contemplativ, la solemnitatea rituală a rostirii, la tonul elegiac, alături de notația meditativă, de alegoria ironică, de viziunile grotești. Poezia lui **B.** își adaugă un timbru reflexiv, care se arată dominant, chiar și în incantațiile elegiace. Tema lirică principală este timpul, ca biografie și ca istorie. Locul reveriilor îl iau interogațiile fără răspuns, neliniștea discretă, sentimentul trecerii inevitabile, presimțirea unui sfârșit al tuturor lucrurilor. Trecutul este pretextul unor „popasuri durute”. Poetul rămâne același artizan al versului, fie că poemul se alcătuiește ca reflecție esopică, fie că ia forma comentariului, a descrierii în gust parnasian sau a interogației și parabolei. **B.**

a publicat și două romane istorice, *Romanul Caterinei Varga* (1960) și *Când era Horia împărat* (1962), evocând eroi din istoria românilor ardeleni. Paginile memorialistice, răspândite în presă, adunate apoi în volumul *Între Capșa și Corso* (1998), sunt o adevărată mină de informații despre personalitățile literare și climatul cultural interbelic (indeosebi). Pe lângă interesul documentar pe care îl prezintă, evocările se disting prin calitatea literară deosebită, concretizată în remarcabile portrete, farmec narativ, gustul anecdotei nobile și al mărturiei revelatoare. **B.** a tradus, singur și în colaborare, în afara unor texte conjuncturale, pagini din Shakespeare, Adam Mickiewicz, Heinrich Heine, Victor Hugo ș.a.

SCRIERI: *Cabane albe*, București, 1936; *Brume*, Sighișoara, 1940; *Turnuri*, București, 1945; *Minerii din satul lui Crișan*, București, 1949; *Tulnice în munți*, București, 1950; *Cerbul roșu*, București, 1956; *Romanul Caterinei Varga*, București, 1960; *Arcul aurorii*, București, 1962; *Când era Horia împărat*, București, 1962; *Ceas de umbră*, București, 1966; *Pământ al Patriei*, București, 1970; *Cupa de aur*, pref. Traian Stoica, București, 1970; *Corabia de fum*, București, 1971; *Auster*, București, 1973; *Grăunțele timpului*, București, 1976; *Patria mea, plai al Mioriței*, București, 1977; *Sandala lui Empedocle*, București, 1980; *Poligonul de tir*, București, 1984; *Monotonia metronomului*, București, 1985; *Cântec despre țară*, Cluj-Napoca, 1987; *Între Capșa și Corso*, București, 1998; ed. 2, București, 2005. **Traduceri:** J.M. Barrie, *Peter Pan sau Băiatul care nu vrea să crească mare*, București, 1966; Shakespeare, *Nevestele vesele din Windsor*, în Shakespeare, *Comedii*, II, București, 1981.

Repere bibliografice: Octav Șuluțiu, „*Cabane albe*”, E, 1936, 9–10; Călinescu, *Opere*, III, 223–225, VI, 992–996; Emil Giurgiuca, *Poeții tineri ardeleni*, București, 1940, 27–36; Aurel Marin, *Comentarii critice*, Brașov, 1942, 199–204; Constantinescu, *Scieri*, I, 240–248; Streinu, *Pagini*, V, 140–141; Perpessicius, *Opere*, VII, 250–252, IX, 46–49; Piru, *Panorama*, 99–100; Ilie Constantin, „*Cupa de aur*”, RL, 1970, 33; Barbu Solacolu, „*Corabia de fum*”, VR, 1971, 11; Petroveanu, *Traietorii*, 101–105; Felea, *Secțiuni*, 161–163; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, 512–514; Micu, „*Gândirea*”, 629–632; Valeriu Cristea, *Ca Fortinbras*, RL, 1977, 5; Ov.S. Crohmălniceanu, *Lirism și evocare*, RL, 1980, 37; *Lit. rom. cont.*, I, 191–195; Leon Baconsky, [Vlaicu Bârna], ST, 1983, 12, 1986, 8; Steinhart, *Critică*, 94–97; Irina Petraș, „*Cântec despre țară*”, ST, 1987, 12; *Diç. scriit. rom.*, I, 249–251; Z. Ornea, *Memorialistică savuroasă și instructivă*, RL, 1999, 11; Daniel Cristea-Enache, *O altă respirație*, ALA, 1999, 477; Săndulescu, *Memorialiști*, 298–304; Popa, *Ist. lit.*, II, 315. **C.H.**

BÂRSAN, Zaharia
(11.I.1878, Brașov
– 13.XII.1948, Cluj),
dramaturg, poet,
prozator.

Este fiul Mariei (n. Vlădăreanu) și al lui Zaharia Bârsan, mic proprietar agricol. **B.** urmează în Sânpetru școala primară, iar din 1889 este, timp de șase ani, elev al Gimnaziului Greco-Oriental Român din Brașov; între colegii și prietenii lui gimnaziști s-au numărat I. Scurtu, Sextil Pușcariu, Octavian Goga, Ioan Lupaș, Horia Petra-Petrescu. Debutează în ianuarie 1897 la „Convorbiri literare”, sub semnătura Sân-Petreanul, cu poezia *În zori*. Continuă studiile secundare la Liceul Grăniceresc din Năsăud, la Institutul Clinciu-Popa din București, își susține examenul de bacalaureat la Liceul „Gh. Lazăr” și se înscrie la Conservatorul de Artă Dramatică, audiind și cursurile Facultății de Litere și Filosofie a Universității bucureștene. Distribuit încă de pe băncile Conservatorului în diferite roluri, **B.** va absolvi în 1901 clasa de declamație condusă de C.I. Nottara. Împreună cu o mică trupă de diletanți, începe, din primăvara anului 1903, o serie lungă de turnee teatrale în principalele orașe ale Transilvaniei. Inițiativa trezește un interes deosebit în epocă. Societatea pentru Fond de Teatru Român îi acordă prima sa bursă de perfecționare, condiționată de organizarea și instruirea ulterioară a diletanților din această parte a țării. Bursa îi facilitează contacte profesionale la Viena și la Berlin, după care, în stagiunea 1905–1906, va practica o scurtă asistență pe lângă actorul Ermete Novelli, la Florența. Între 1906 și 1913 reia turneele în Transilvania, incluzând în repertoriul trupei sale fragmente din dramaturgia și din lirica românească, precum și traduceri sau localizări proprii. Până în anul 1919 mai apare, deseori cu succes, pe scenele bucureștene sau, în perioada refugului din 1917–1918, la Iași. **B.** este un actor cu temperament puternic, ținută impunătoare, distincție scenică, frazare limpede, timbru vocal plăcut. Structural, se dovedește un interpret liric și romantic.

Popularitatea și prestigiul de care se bucură în Transilvania determină numirea lui în funcția de director al Teatrului Național din Cluj odată cu înființarea acestei instituții. Astfel, va deține calitatea de director al Naționalului clujean între anii 1919 și 1927, apoi între 1931 și 1936. Pensionat în 1938, va continua, încă doi ani, doar activitatea de profesor la Conservatorul din Cluj, începută în 1919. În 1945 este declarat director onorific al Teatrului Național din Cluj, investire singulară în istoria teatrului românesc. Este înmormântat în cimitirul Sf. Vineri din București, alături de soția sa, actrița Olimpia Bârsan.

În perioada „Sămănătorului” **B.** se apropie mai mult de St. O. Iosif, lor alăturându-li-se, curând, Ilarie Chendi. Împreună cu acesta din urmă, va trece în 1908 la „Viața literară și artistică”. La „Luceafărul” făcea parte, în primul an de colaborare, din comitetul de redacție, ca și la „Falanga literară și artistică” (1910). Membru fondator al Societății Scriitorilor Români, este ales în primul comitet de conducere (1909) și reales în 1914. Figurează, de asemenea, între membrii fondatori ai Societății Autorilor Dramatici Români (1923). În primii ani după debut semnează și Zacharia Bârsan Sân-Petreanul, Z. Bârsan-Veturio, Sânpetreanul, Veturio, S-P, Zach, Fulmen, Fortunio. Orientarea vag romantică și presămănătoristă de la „Floare-albastră” se va resimți în întreaga sa operă, dominată, tematic, de câteva idei-reper: cinstirea trecutului istoric, realizarea unității naționale, valorificarea filonului folcloric. Din ideologia sămănătoristă reține doar viziunea idilică asupra vieții satului. Debutează editorial cu volumul de versuri *Visuri de noroc* (1903). Lirica lui mărturisește, de multe ori, un epigonism lesne de recunoscut; de la Eminescu și Coșbuc sau de la Heine și Lenau **B.** învață să prețuiască valorile poeziei populare, să cultive balada și cântecul, să alăture meditației umorul. Prioritatea acordată frumosului este declarată deschis. Nu lipsesc ecouri de legendă sau imagini ale realităților sociale aspre. Mai aproape de resursele creatoare ale autorului sunt meditația și poezia naturii. Unele poeme patriotice au cunoscut o largă popularitate. *Ca mâini va bate ceasul!*, amplă compoziție pledând pentru ideea de unitate națională, este declarată „dăunătoare” de autoritățile maghiare, care ordonă, în 1914, arestarea lui **B.** *Cu toții una*, poezie frecvent republicată între 1914 și 1945 (uneori și cu alte titluri), omagiază jertfele ostașilor români.

Inclusă ca monolog al lui Zefir în piesa *Trandafirii roșii*, declanșează, la fiecare reprezentare, manifestări de entuziasm patriotic. Primele încercări epice ale scriitorului, declamatorii, romantice, sunt găzduite de „Gazeta Transilvaniei” (1900). Va continua să publice, în diferite periodice, cu deosebire proză scurtă, în care sunt relatate, aparent fidel, întâmplări dintre cele mai obișnuite. Multe povestiri stau sub semnul amintirii, teren prielnic meditației și regretelor. Lumea satului transilvănean oferă un material bogat, permanențele etice ale acestui microunivers – dreptatea, adevărul, onestitatea, compasiunea – fiind frecventate în spirit sămănătorist. Eresuri și răsfângeri ale fantasticului din basmele auzite în copilărie, timide introspecții psihologice, note, uneori prea apăsate, de umor sau de duioșie, răbufniri ale nemulțumirilor sociale, interferențe între stări de veghe și de visare definesc alte dimensiuni ale prozei lui B. Mediul citadin, considerat, tot pe linie sămănătoristă, ca loc al dezagregării sufletești, îi prilejuește comentarii moralizatoare. Intitulate „nuvele”, prozele sunt, de fapt, povestiri în care, la fel ca în lirică, domină o tonalitate subiectivă. Ceea ce nu i-a reușit decât rareori în scrierile de ficțiune lui B. îi izbutește în bună măsură în memorialul *Impresii de teatru din Ardeal* (1908), în care sunt incluse notații „de drum, de oameni și de teatru din cele patru turnee” întreprinse între 1906 și 1908 în Transilvania. Lucrarea, în ansamblul ei, proiectează imaginea unei activități de pionierat teatral și ocupă un loc distinct între scrierile sale epice. Prin intermediul acesteia, autorul descrie plastic locuri și medii sociale, portretizează cu talent oameni pe care i-a cunoscut și apreciat, chiar dacă nu și-au depășit statutul de „comedianți umiliți” de condițiile în genere precare în care au jucat. Pe aceeași linie, el mai publică, în periodice, reportaje, cronici și comentarii teatrale, portrete, evocări, interviuri, articole diverse. Comentatorul e preocupat în special de condiția morală și materială a actorului, de starea dramaturgiei originale, rolul teatrului în promovarea ideii de unitate națională, de istoria teatrului românesc.

În contextul dramaturgiei românești de la începutul secolului al XX-lea, ca și în ansamblul operei literare proprii, la B. teatrul ocupă un loc notabil. Încă din 1904 el exersează câteva localizări „din italienește”, autorii nefiind menționați, și traduce un fragment din *Azilul de noapte* de Maxim Gorki.

Comedia lui Carlo Goldoni *Slugă la doi stăpâni*, „acomodată” prin comprimare, va figura în repertoriul Teatrului Național din București în stagiunea 1909–1910. În stagiunea 1924–1925 i se montează, pe aceeași scenă, *Morcovel*, traducere după *Poil de carotte* de Jules Renard. După două proiecte nefinalizate – piesa *Dragoste* și o dramă istorică despre Avram Iancu, aceasta în colaborare cu St. O. Iosif –, debutează ca dramaturg, la Teatrul Național din București, în noiembrie 1908, cu piesa în două acte *Mărul*. De la această scriere până la *Domnul de rouă*, basm dramatic reprezentat și tipărit în 1938, caracteristice dramaturgiei lui B. vor fi interferențele dintre elementele romantice și cele realiste. Protagonistii, trasați în tușe avântate, aspiră spre perfecțiune, au de multe ori calități excepționale. Cu unele accente de melodramă, *Mărul* licitează dualitatea bine-rău, sprijinindu-se pe un simbol ostentativ didacticist. Piesa în trei acte *Sirena* (1910) își propune dezvoltarea unei teme cu implicații sociale, în care vagi inserții psihologice atestă înrâuriri din Henrik Ibsen. În același an, 1910, i se reprezintă, tot fără ecou, *Jurământul*. B. se impune în lumea teatrului abia cu următorul „act dramatic”, *Se face ziuă*, elaborat în 1911. Premiera, programată la Teatrul Național din București în martie 1914, dar oprită în urma unei intervenții a Legației Austro-Ungare, va avea loc la începutul lunii mai, cu distribuția de la Național, însă pe scena Teatrului Modern. Acțiunea din *Se face ziuă* este construită în jurul unui priveghi cu puternică încărcătură simbolică, plasat „în ultima noapte a anului 1784”, înainte de înfrângerea răscoalei conduse de Horea, Cloșca și Crișan. Semnificațiile nocturnului sunt în consecință transparente: pe de o parte, noaptea pecetluiește sfârșitul tragic al răsculațiilor, pe de altă parte, ea constituie un ferment al devenirii și al speranței într-un viitor mai bun. Piesa este mai mult una de comentariu și de atmosferă decât una de acțiune. Unele dialoguri par transpuneri moderne ale dialogurilor pline de forță din tragedia antică, în timp ce în altele sunt vizibile influențele monologurilor lui Barbu Delavrancea. Dacă, în pofida popularității de care s-a bucurat, *Se face ziuă* a alunecat în uitare, *Trandafirii roșii* (1915), scriere dramatică în trei acte și în versuri, cu o carieră scenică remarcabilă, se bucură încă de un anume interes. Lucrarea, o feerie în notă neoromantică, dezvoltă motivul jertfei aduse unui ideal. Valorile poetice prevalează și aici asupra

celor dramatice. Tânărul și visătorul trubadur Zefir își asumă sacrificiul suprem: cu sângele său înroșește 77 de trandafiri albi în 77 de zile, pentru a îndepărta blestemul care plutește asupra domniței Liana. Personajul antitetic, Val Voievod, preferatul domniței, este un caracter șovăielnic, egoist și laș. Aparent înfrânt, Zefir, care se stinge odată cu aducerea ultimului trandafir, devine personificarea simbolului dăruirii sau, într-o altă cheie de lectură, a geniului romantic care își înțelege finalmente inadecvarea la o lume inferioară și își ia revanșa pe plan artistic, ca poet ce își cântă iubirea nefericită. După mai bine de două decenii, în *Domnul de rouă B.* folosește aceeași modalitate de expozeu dramatic, apelând însă la filioane care țin de legendă și de mit. Punctul de plecare îl constituie un eres consemnat de Al. Vlahuță în *România pitorească*, derivat din motivul folcloric prezent în *Soarele și Luna*. Autorul plasează acțiunea basmului său dramatic la o Curte domnească, într-un timp indefinit. Asemenea Craiului de Rouă din eres, Alean, fiul Doamnei Luna, rod al unei iubiri neîngăduite, este condamnat să ispășească păcatul părinților săi prin existență nocturnă. În consecință, când este chemat la tron de cei care nu-i cunosc blestemul, trebuie să refuze, negându-și orice posibilitate de depășire a destinului de damnat. Alean este expresia dualității lumină-întuneric, înlăuntrul căreia oscilația și ezitățile au ca deznodământ moartea. Nu mai este însă vorba despre o dispariție acceptată, ca la Zefir, ci despre o dispariție iminentă, despre destinul uman fragil și perisabilitatea aspirațiilor. În ambele basme dramatice **B.** alege soluții de tratare personală a temei de bază, nelimitându-se la nararea întâmplării, așa cum procedează, spre exemplu, Victor Eftimiu, ci transformând-o în pretext al unei fabule dramatice „cu cheie”: întregul, ca și părțile componente se transformă în simboluri sau agenți purtători de idei în acțiune. Ca și în drame, accentul se mută însă adesea pe ritualic sau feeric. Satira *Las' pe mine* și comedia de moravuri *Bursierul societății*, în care dominanta este, dimpotrivă, socială, au fost lăsate în manuscris și nereprezentate.

SCRIERI: *Visuri de noroc*, București, 1903; *Ramuri*, Budapesta, 1906; *Poezii*, București, 1907; *Impresii de teatru din Ardeal*, Arad, 1908; *Nuvela*, București, 1909; *Sirena. Jurământul*, Beiuș, 1912; *Nuvela*, București, 1914; *Se face ziuă*, București, 1914; *Ca mâini va bate ceasul!*, București, 1915; *Trandafirii roșii*, București,

1915; *Furtuna. Cu toții una. Poemul Unirei*, Sibiu, 1922; *Poezii*, București, 1924; *Domnul de rouă*, București, 1938; *Scrieri*, îngr. Cornel Simionescu și Aurora Pârvu, pref. Cornel Simionescu, București, 1969. **Traduceri:** Oscar Wilde, *Salomeea*, București, [1907].

Repere bibliografice: Chendi, *Pagini*, 310–313; Iosif Blaga, *Societatea pentru Fond de Teatru Român și domnul Zaharia Bârsan*, Brașov, 1907; Lovinescu, *Scrieri*, IV, 387–390; Ciorănescu, *Teatr. rom.*, 210–215; Pușcariu, *Călare*, 257–266; Justin Ceuca, *Zaharia Bârsan*, Cluj-Napoca, 1978; Brădățeanu, *Istoria*, II, 82–85; Modola, *Dramaturgia*, 202, 214; Silvestru, *Un deceniu*, 152–154; *Dicț. scriit. rom.*, I, 251–252; *Zaharia Bârsan*, DRI, I, 195–200; Ghițulescu, *Istoria*, 144–146; *Dicț. analitic*, IV, 244–246; Ileana Oancea, *Despre poetica eminesciană în viziunea lui Zaharia Bârsan*, O, 2004, 7; Popa, *Penumbra*, 129–136.

C.P., E.I.

BÂRSEANU, Andrei

(17.X.1858, Dârste-Brașov – 19.VIII.1922, București), folclorist, poet.

Este fiul lui Toma Bârsan, preot. Face studii gimnaziale și liceale la Brașov (1870–1878) și studii universitare de litere și filosofie la Viena și München (1878–1881), la Viena fiind între fruntașii societății România Jună a studenților români. Revine la Brașov, unde este profesor secundar (1881–1905), corector al școlii medii (1889–1891), dirigent al Școlii Comerciale Superioare (din 1891). Tot din 1891 este și director al învățământului din Sibiu. A fost vicepreședinte (1905–1910) și președinte (1911–1922) al Astreii (prestația lui, ce include discursuri, rapoarte, articole, conferințe etc., beneficiind în 2011 de o ediție care le însumează), membru (1908) și vicepreședinte al Academiei Române, iar după Unirea din 1918 senator de Alba Iulia. A fost redactor la „Școala și familia” (1887–1888). Colaborează cu versuri la „Albina Carpaților”, „Convorbiri literare”, „Transilvania”, „Luceafărul” ș.a., cea mai cunoscută poezie a sa fiind *Pe-al nostru steag*. În „Gazeta Transilvaniei” a publicat snoave sub pseudonimul Sandu Pungă-Goală.

Remarcabil militant pe tărâmul învățământului românesc și al culturii naționale, autor de manuale didactice și al unui meritoriu studiu, *Istoria școalelor centrale române gr. or. din Brașov* (1902; Premiul Academiei Române), **B.** și-a dobândit o meritată faimă prin editarea, împreună cu Jan Urban Jarník, a unei colecții, *Doine și strigături din Ardeal* (I–II, 1885), alcătuită plecând de la materialul profesorului blăjean Ioan Micu Moldovanu. Contribuția folcloristului român constă în clasarea celor peste 1000 de piese (648 de doine – de dragoste, de dor, de jale, haiducești, ostășești ș.a. – și 359 de strigături), în elaborarea notelor și a prefeței. **B.** este, de asemenea, autorul mai multor culegeri: *Cincizeci de colinde* (1890), însumând 23 de colinde religioase și 27 „lumești”, cunoscute și din alte colecții, *Din traista lui Moș Stoica. O sută și una minciuni populare din Țara Ardealului* (1891), caracteristice fiind autenticitatea umorului și a spiritului critic țărănesc, *Snoave, chiuături, povestiri* (1925), cuprinzând 42 de cântece și strigături, un colind, o închinare de pahar și o snoavă. Mai puțin cunoscut, studiul *Die rumänische Volksdichtung*, publicat în „Die Karpathen” (Brașov, 1908), dovedește, ca și notele și prefața la *Doine și strigături din Ardeal*, o profundă cunoaștere a folclorului. Aici autorul examinează problemele de prozodie și mijloacele artistice ale creației populare autohtone, amintește genurile folclorice și dă o imagine asupra folcloristicii românești. Remarcabile sunt cunoștințele sale despre modul specific de interpretare a cântecului epic și despre caracterul de improvizație al unor genuri folclorice. Ca și D. Caracostea mai târziu, **B.** vorbește despre „un material” sud-est european și despre o formă autohtonă în folclorul românesc.

SCRIERI: Ioan Lăpedatu. 1844–1878, Brașov, 1898; *Învățămintele din viața metropolitului Andrei Șaguna*, Brașov, 1898; *Istoria școalelor centrale române gr. or. din Brașov*, Brașov, 1902; *Grăiește marea*, București, 1922; *Andrei Bârseanu și „Asociațiunea”*, îngr. și introd. Pamfil Matei, Sibiu, 2011. **Culegeri:** *Doine și strigături din Ardeal*, I–II, pref. edit., București, 1885 (în colaborare cu Jan Urban Jarník); ed. îngr. Constantin Ciuchindel, pref. Ovidiu Papadima, București, 1961; ed. îngr. și introd. Adrian Fochi, București, 1968; *Cincizeci de colinde*, pref. edit., Brașov, 1890; *Din traista lui Moș Stoica. O sută și una minciuni populare din Țara Ardealului*, Brașov, 1891; *Snoave, chiuături, povestiri*, Sibiu, 1925. **Traduceri:** R. Roth, *Călătoria lui Stanley prin Africa Centrală (1874–1877)*, Brașov, 1886.

Repere bibliografice: C. Rădulescu-Motru, *Andrei Bârseanu și naționalismul*, cu un răspuns de Dimitrie Gusti, București, 1924; Ioan G. Bratu, *Un preot al deșteptării noastre. Andrei Bârseanu. Omul și opera*, Sibiu, 1930; George Lăzărescu, *Andrei Bârseanu*, București, [1940]; Mihail Robea, *Andrei Bârseanu folcloristul*, LL, 1960, 4; Bârlea, *Ist. folc.*, 297–298; *Dicț. lit.* 1900, 94–95; Adrian Fochi, *Centenarul unui act fundamental de cultură: antologia de folclor transilvănean a lui J.U. Jarník și Andrei Bârseanu*, REE, 1985, 2; Iordan Datcu, *O carte a Blajului*, T, 1985, 11; Țepelea, *Rememorări*, 132–133; *Dicț. analitic*, I, 313–314; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 114–115. **I.D.**

BÂRSEANUL, Ion (c. 1880 – 1916), autor de versuri și proză, traducător. Originar din Târgu Frumos, **B.** a fost corector la Editura Minerva din București și a făcut parte din anturajul principalilor scriitori de la începutul secolului trecut, alături de care semna (la început I. Bârsean) versuri și proză în revistele primului deceniu: „Literatură și artă română”, „Sămănătorul”, „Viața literară”, „Viața literară și artistică”, „Minerva”, „Minerva literară” (pe care o conducea) ș.a. În 1909 figurează ca membru fondator al Societății Scriitorilor Români.

Cele mai multe dintre colaborările în versuri și le-a adunat în placheta *Primele cânturi* (1906) și în culegerea *Rapsodii și balade* (1910). Țintind să fie reprezentări alegorice ale existenței umane, meditații asupra vieții, poeziile, altfel destul de comune, au în atenție trăiri legate de eroziunea produsă de timp și deziluzii, obsesia morții. Și descrierile unor cadre din natură capătă conotații asemănătoare. Mai multe poeme epico-descriptive sunt construite pe motive istorice sau folclorice de o imaginație cam cețoasă, cu posibilități de vizualizare a unor scene, dar nu și a ansamblului. Nu lipsesc versificările pe tema iubirii, cu obișnuitele invocări, suferințe și tribulații, cu visări în decoruri romantice. Idei și imagini poetice confuze, uneori incoerente. O viziune în genere sumbră, un patetism afectat, născut parcă dintr-o permanentă insatisfacție, o fantezie desuet romanțioasă tulbură discursul liric. **B.** și-a strâns schițele și povestirile în două volume – *Popasuri vânătoarești* (1906) și *Dor pustiu* (1908). În primul câteva întâmplări mărunte sunt tratate cu umor, pe un ton mucalit, natural și senin, fiind vorba de lecturi ușoare și plăcute. În cel de-al doilea doar piesa titulară e o povestire care reușește să creeze o atmosferă grea, de nefericire implacabilă, Țesută

ca un halou în jurul unui personaj viabil. În celelalte proze autorul alunecă spre artificial, senzațional și fantasmagoric, înspre relatarea fără relief a faptului oarecare. Excepție ar face *Iorgu Halițki*, încercare de portretizare a unui nebun, părând să sugereze misterul ce învăluie uneori pe acești bolnavi. Traducerile din Lev Tolstoi, Émile Zola, Alphonse Daudet au cunoscut mai multe ediții în prima jumătate a secolului al XX-lea. O povestire a lui **B.**, în versiune germană, a apărut în volumul *Rumänische Erzählungen* (1907).

SCRIERI: *Primele cânturi*, Budapesta, 1906; *Popasuri vânătoarești*, București, 1906; *Dor pustiu*, București, 1908; *Rapsodii și balade. 1900–1910*, București, 1910. **Traduceri:** Émile Zola, *Două nuvele*, București, 1909; Alphonse Daudet, *Niverneza*, București, 1909; Lev Tolstoi, *Povestiri populare*, București, 1912.

Repere bibliografice: N.I. Apostolescu, „*Primele cânturi*”, LAR, 1907, 2; I. C. Negruzzi, „*Popasuri vânătoarești*”, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXIX, 1906–1907; A. C. [Al. Ciura], „*Dor pustiu*”, LU, 1909, 2; Victor Eftimiu, „*Dor pustiu*”, ADV, 1909, 6981; Chendi, *Schițe*, 90–91; Pușcariu, *Cinci ani*, 103–105; Iosif Nădejde, „*Rapsodii și balade*”, ADV, 1910, 7307; Lovinescu, *Scieri*, IV, 390–392; Sadoveanu, *Opere*, XVI, 615–617, 620–622; Ciopraga, *Lit. rom.*, 590. **C. T.**

BÂRSILĂ, Mircea
(19.X.1952, Cârciu, j. Gorj), poet, eseist.

Este fiul Elenei (n. Ardeiu) și al lui Aurel Bârsilă, țărani. Frecventează școala elementară în localitatea natală, iar liceul în Grădinari, județul Caraș-Severin, și în Caransebeș. Student al Facultății de Filologie, secția română–latină, a Universității din Timișoara (1974–1978), se atașează de profesorii Vasile Tudor Crețu, G.I. Tohăneanu și Eugen Todoran. A fost membru al cenaclului „Pavel Dan” și președinte al acestuia (1976–1978), visând, împreună cu prietenii și colegii săi Ion Monoran, Eugen Bunaru, Gheorghe Pruncuț, Adrian Derlea, Viorel Marinescu, o „schimbare la față” a poeziei. Grupul își luase numele de „monodersilism”. După

licență este profesor de limba și literatura română în comuna Independența, județul Călărași (1978–1983), metodist la Centrul de Îndrumare a Creației Populare Călărași (1984), apoi șef al Inspectoratului Interjudețean (Argeș, Olt, Vâlcea) al Uniunii Compozitorilor (1985–1991). Redactor, din 1991, la revista „Calende” din Pitești, în 1994 se transferă la Teatrul „Al. Davila” din același oraș, ca secretar literar. În 2000, doctor în filologie al Universității de Vest din Timișoara, cu teza *Dimensiunea ludică a poeziei lui Nichita Stănescu*, din 2001 este conferențiar, iar din 2006 profesor la Universitatea din Pitești. A debutat, cu versuri, în ziarul județean „Flamura” (Reșița, 1969). Prima revistă literară în care a publicat poezii este „Orizont” (1970), iar cea dintâi carte e volumul de poeme *Obrazul celălalt al Lunii* (1982). Mai colaborează cu versuri, recenzii, cronici și eseuri la „Forum studențesc”, „Luceafărul”, „Amfiteatru”, „Argeș”, „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»” (unde a utilizat și pseudonimul Mircea Silă), „România literară”, „Poesis”, „Neue Literatur” ș.a.

Debutul editorial al lui **B.** s-a produs la începutul anilor '80, în plină campanie de lansare a „plutonului optzecist”, fără însă a fi remarcat în mod deosebit, cu toate că *Obrazul celălalt al Lunii*, premiată de Editura Albatros, oferea argumentele unei situații originale în cadrul acestei promoții. În formula rememorării, în reprezentări nu o dată de un patetism hieratic, poetul propune o viziune a unei arhaități stranie, ca în poemul *Colaci de pământ*: „Când naște femeia/ oamenii își împart unii altora/ primeniți, la cimitir/ colaci din pământ/ disting semne cerești/ în zbieretul vacilor/ în orăcăitul broaștelor posedate de lună/ și se duc la lehuză cu daruri/ ca la o biserică/ de pe ai cărei pereți s-a desprins un sfânt/ și a zburat”. Poemele din următoarea carte, *Argint galben* (1988), „resuscită cu prospețime o lume aparent epuizată de literatură – satul” (Daniel Dimitriu), într-o formulă aflată în consens cu acelea ale congenerilor săi. Paginile au fost citite ca „jurnalul despărțirii de o lume arhaică, mitologică și, nu în ultimul rând, bucolică” (Mircea Mihăieș). Alcătuite din versuri lungi, adevărate lanțuri metaforice solemn intonate, poemele sunt, în cea mai mare parte, confesiuni fixate pe o dicțiune elegiacă și reflexivă. Poezia mitologizează spațiul mundan și înfățișările cotidianului, îmbinând arhaicul rural și sacrul creștin, superstiția populară și mitologia

clasică, reveria ironic-duioasă și reflecția. Realul apare transfigurat, populat de făpturi mitologice și de zeități; lucrurile (înfățișările) cotidianului parcurg o mișcare misterioasă către ceresc și sacru: „prin găurile din acoperișul realității/ se poate vedea o altă realitate”. Poemele, constituite ca „simetrii negative”, cum le numește poetul în *Scutul lui Perseu* (1993), transcriu aceste treceri: poezia poate fi așadar un „exod în regatul propriilor noastre tenebre” sau un „tainic amestec de durere și exaltare”, căutare extatică a „esențelor pure”. Cu *O linie aproape neagră – Une Ligne presque noire* (2000; Premiul Asociației Scriitorilor din București), dimensiunea gravă – percepția semnelor rău prevestitoare, obsesia tanatică și tentația senzualității fruste – dobândește accente dominante. Eul înstrăinat în „lemnăria subconștientului” își proiectează stările în imaginea unui univers ostil, într-un spațiu de o materialitate densă, grea, dizarmonică. Alternativa refugiu-lui salvator în edenica lume originară, a satului, a naturii, niciodată uitată, rămâne de domeniul reveriei compensatoare și al unei chemări/ întrebări fără răspuns: „Veniți cu mine pe câmp să privim de aproape spicul de grâu și să tragem adânc/ în piepturi mirosuri de iasomie și de rogoz. Veniți/ să dormiți într-o păstaie răcoroasă de mazăre./ De când nu ați mai stat de vorbă cu sturzul?/ De când nu ați mai înnoptat, lângă foc, într-o luncă?”. În *Anotimpurile unui cătun* (2003; Premiul Filialei Pitești a Uniunii Scriitorilor) și în *Monede cu portretul meu* (2009; Premiul Cartea Anului, oferit de Filiala Pitești a Uniunii Scriitorilor) se atinge o limpiditate și o resemnare clasică în poeme precum *O nouă vârstă*: „Am cincizeci de ani. Spre mirarea zeilor de argint/ scriindu-mă, noaptea, pe una din listele lor,/ și care mă șterg din nou, în ziua următoare,/ am cincizeci de ani./ Este ca și cum aș visa, dar nu visez. O nouă vară/ și mai ales o nouă vârstă: o simt în mirosul prafului/ ce se ridică seara, pe drumuri, în urma oilor tunse./ În tânguirea de amant părăsit – sau poate chiar de ascet –/ a sfrânciogului și-n privilegiul de a fi sfrânciog./ În fugara prezență a norilor/ ieșiți, ca niște rechini, după pradă/ sau pur și simplu pentru a-și face obișnuita/ plimbare de amiază./ Obișnuita plimbare de aluminiu”. Evoluție subtilă, satul se schimbă în metaforă; tema bucolică generează acum un lirism elegiac având ca principiu generator și organizator singurătatea și moartea:

„Mi se întâmplă și mie, încet, încet, partea./ Sunt o fântână fără cumpănă, fără ciutură, fără sens./ O pășune pe a cărei întindere în pantă/ risipitele oi sunt de fapt niște cutii goale/ în care au fost ambalate aparate electrice.[...]Ce a mai rămas din tine, viață,/ decât puțin untdelemn într-un ulcior smălțuit?”. Structura poemelor este binară, corpul versurilor evocatoare ocupă cea mai mare parte a textului, dar un distih final vine să ridice totul în zona meditației și confesiunii aforistice grave, repotențând astfel restul poemului. Numai perpetuarea unui clișeu critic mai poate plasa în sfera bucolismului poezia lui B. din această fază, care întregește opera unui neomodern rătăcit doar prin vârstă biologică în generația '80. B. este și comentator de poezie, cum atestă cronicile din revistele „Calende” și „Argeș” (dedicate cărților la zi), eseurile din *Lecturi* (2001), *Poeți contemporani* (2006) și *Teme literare* (2009) sau cărțile dedicate lui Al. A. Philippide și lui Nichita Stănescu – „*Vârsta de fier*” în *viziunea lirică a lui Al. Philippide* (2006; Premiul Filialei Pitești a Uniunii Scriitorilor), *Dimensiunea ludică a poeziei lui Nichita Stănescu* (2001), *Introducere în poetica lui Nichita Stănescu* (2006), *Teme și aspecte semnificative în lirica lui Nichita Stănescu și Al. Philippide* (2009). Eseurile și studiile, unele apărute din necesități didactice, au meritul de a defini cu limpezime universul și structura lirismului unor poeți importanți sau urmăresc destinul unor teme de mare anvergură și circulație universală (vârsta de fier, infernul, moartea, viziunea apocaliptică).

SCRIERI: *Obrazul celălalt al Lunii*, București, 1982; *Argint galben*, București, 1988; *Scutul lui Perseu*, Pitești, 1993; *Fecioara divină și cerbul*, Pitești, 1999; *O linie aproape neagră – Une Ligne presque noire*, ed. bilingvă, tr. Ana Maria Baros, București, 2000; *Acordeonul soarelui*, Pitești, 2001; *Dimensiunea ludică a poeziei lui Nichita Stănescu*, Pitești, 2001; *Lecturi*, Pitești, 2001; *Anotimpurile unui cătun*, Pitești, 2003; *Introducere în poetica lui Nichita Stănescu*, Pitești, 2006; *Poeți contemporani*, Pitești, 2006; „*Vârsta de fier*” în *viziunea lirică a lui Al. Philippide*, Pitești, 2006; *Monede cu portretul meu*, Pitești, 2009; *Teme și aspecte semnificative în lirica lui Nichita Stănescu și Al. Philippide*, Pitești, 2009; *Teme literare*, Pitești, 2009. **Antologii:** *Mari poeți ai secolului al XX-lea*, Pitești, 2009.

Repere bibliografice: Constanța Buzea, *Poeme despre seninătatea necesară*, AFT, 1989, 2; Mircea Mihăieș, *Fața ascunsă a poemului*, O, 1989, 3; Daniel Dimitriu, „*Argint galben*”, CL, 1989, 5; Al. Cistelean, [Mircea Bârsilă], VTRA, 1989, 5, CLT, 2010, 38; Cristea, *A scrie*, 238–241;

Țeposu, *Istoria*, 105–106; Dan Cristea, [Mircea Bârsilă], LCF, 1995, 3, 2009, 38; Eugen Bunaru, *Pariul cu poezia*, O, 1998, 2; Grigurcu, *Poezie*, I, 104–111; Mircea A. Diaconu, „O linie aproape neagră”, CL, 2001, 7; Nicolae Coande, [Mircea Bârsilă], VTRA, 2002, 8–9, „Calende”, 2004, 1–2; Radu Voinescu, *Printre primejdiile criticii*, Constanța, 2004, 171–183; Ulici, *Prima verba*, IV, 103–106; Nicolae Oprea, *Nopti de insomnie*, Pitești, 2005, 184–188; Ștefănescu, *Istoria*, 945–949; Gheorghe Grigurcu, *Catalog liric*, Iași, 2010, 28–31.

C.H.

BECESCU, Florian I. (25.III.1878, Pitești – 7.V.1914, Pitești), poet, prozator. Este fiul Mariei și al lui Ion Becescu, preot, originar din Homorod. A absolvit în 1893 gimnaziul în orașul natal. A urmat, probabil, și o altă școală, căci devine curând telegrafist, profesie ce îl va face să peregrineze prin țară. În anii 1903 și 1904 se găsea la Bruxelles, după unii pentru a-și îngriji sănătatea precară. Aici era ales președinte al Societății Studenților Români din Belgia. Debutază, cu o schiță și cu o poezie, în 1896, la ziarul „Dreptatea” din Turnu Severin. În continuare, va colabora asiduu cu versuri, proză, note și comentarii, iscălite și cu pseudonimele Floreal, Florib, Ieșanu, Juvenal, Rocambole, Telegrafistul X.Y., Zed, Zefirina ș.a., la „Foaiă pentru toți”, „Adevărul ilustrat”, „Povestea vorbeii”, „Epoca”, „Convorbiri literare”, „Literatură și artă română”, „Pagini literare”, „Revista modernă”, „Noua revistă română”, „Arhiva”, „Pagini alese”, „Ovidiu”, „Cronica”, „Jurnalul”, „Românul literar”, „Revista idealistă”, „Convorbiri critice” ș.a. În 1901, pe când era considerat de unii o mare făgăduință, i se tipărește, prin subscripție publică, volumul de versuri *Vise și lacrimi*, căruiua îi vor urma *Spre ziuă* (1906), *Poveste grozavă* (1909) și *În valuri* (1911). *Domnișoara Sécession* (1908) cuprinde „disertații”. Apărute parțial ori integral în periodice, sub varii generice, *Impresii de călătorie prin Europa*, *Poveștile telegrafistului X.Y.*, *Din memoriile unui neuroaste-nic*, „Vorbe... vorbe” au rămas netipărite în volum.

În publicistica lui B. impulsunile umorale prevalează. La început apropiat de junimiști, pe care îi adulează în scrisori și dedicații, el denunță ca „primejdie națională” literatura „falsă”, prin care înțelege atât veleitarismul impenitent, cât și tentativele moderniste. Ulterior se arată deosebit de agresiv față de „ardeleni”, atacul extinzându-se și asupra „Sămănătorului”, ceea ce îi va atrage simpatia cercului de la „Românul literar și politic”. Înzestrat cu o abilitate rară, chiar cu talent, B. nu are forță de creație poetică, nici cultură suficientă

și, ca urmare, e predispus la imitație. Inițial îl imită pe George Coșbuc, apoi pe M. Eminescu, ale cărui poeme le transcrie, diluându-le. Ambițios, încearcă și o *Poveste a Omului*, precum și ample poeme istorice (*Ultimul vis al lui Bonaparte*, *Moartea lui Mihai Viteazul*), dar orice emoție e strivită sub figurația desuet romantică și mașinăria retorică. În *Spre ziuă* se distinge un halou de lirism autentic, susținut îndeosebi de toposul căminului, mai consistent în ultimul volum, *În valuri*. Multul dor de soare și de primăvară, într-o formă totuși banalizată, dezvăluie aprehensiuni profunde. Sensibilitatea față de soarta oropsiților și de nedreptățile sociale, reală, nu izbutește să oc-lească melodramaticul. Poemul *Poveste grozavă*, prilejuit de răscoala din 1907, adoptă ca soluție alegoria, însă personificările sunt comode. Se rețin totuși câteva scene, pentru realismul și vivacitatea lor. În proză B. utilizează clișeele timpului, adăugându-le uneori un haz sumbru. Crispate, alunecând adesea în autocompătimire, sunt „poveștile telegrafistului X.Y.”, în schimb „disertațiile” – conferințe libere pe teme ca „domnișoara Sécession”, poetul veleitar, militarul fanfaron etc. – sunt pline de vervă, mordante.

SCRIERI: *Vise și lacrimi*, Craiova, 1901; *Spre ziuă*, Constanța, 1906; *Domnișoara Sécession*, Constanța, 1908; *Poveste grozavă*, ed. 2, Constanța, 1909; *În valuri*, Constanța, 1911.

Repere bibliografice: D.C. Ollănescu, „*Vise și lacrimi*”, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXIV, 1901–1902; Chendi, *Scieri*, II, 97–101, III, 142–144; [Ovid Densusianu], „*Spre ziuă*”, VAN, 1906, 21; Mihail Dragomirescu, *Repere critice*, CVC, 1907, 3; D. C. Ollănescu, „*Spre ziuă*”, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXIX, 1906–1907; Mihail Dragomirescu, „*Poveste grozavă*”, CVC, 1909, 9; Cornel, *Figuri*, I, 230–231; Predescu, *Encicl.*, 91.

V.D.

BEHRING, Eva (28.VI.1936, Stettin, azi Szczecin, Polonia – 26.I.2004, Berlin), istoric literar, traducătoare, editoare germană. Este fiica Elisabetei și a lui Karl Mierke. Face studii medii la Schwerin și Halle, iar între 1956 și 1961 urmează cursurile Facultății de Filologie a Universității din București, secția limba și literatura română și limbi romanice. În 1971 obține titlul de doctor în filologie *magna cum laude*, în urma susținerii, la Berlin, a disertației despre metafora în poezia de dragoste a lui Mihai Eminescu (*Die Liebesauffassung Mihai Eminescus im Spiegel ihrer Bilder und Metaphern*). A fost cercetător științific la Institutul Central de Istorie Literară

al Academiei de Științe din RDG, devenind în 1990–1991 șefa sectorului romanistică–anglistică–americanistică, continuând să colaboreze până în 2001. La Universitatea Humboldt din Berlin a ținut prelegeri despre literatura română (1979–1981). Membră până în 1990 a Comitetului Național al RDG pentru studiile sud-est europene, este din 1994 membră a prezidiului Societății Sud-Est-Europa din München. Pentru întreaga activitate de mesageră a literaturii române în spațiul german i s-a conferit în 1995 titlul de membră de onoare a Fundației Culturale Române.

B. debutează în 1966 cu un articol despre studii românești referitoare la Eminescu (în „Beiträge zur Romanischen Philologie” din Berlin). Au urmat numeroase colaborări atât la reviste germane, cât și românești: „Zur Gegenwartsliteratur in den romanischen Ländern”, „Weimarer Beiträge”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Lettre internationale” (ediția română) ș.a. sau în volumele colective *Interferențe culturale româno-germane* și *Contribuții ieșene de germanistică*. Studiile publicate aici (*Despre problemele periodizării literaturii române*, *Literatura română a anilor '70*, *Literatura română de după 1944*), postfețele semnate la traduceri în germană ale unor romane precum *Creanga de aur* (Mihail Sadoveanu), *Bietul Ioanide* și *Scrinul negru* (G. Călinescu), *Delirul* (Marin Preda) și, nu în ultimul rând, medalioanele despre scriitorii români redactate în cadrul unor prestigioase lexicoane (*Lexikon fremdsprachiger Schriftsteller von den Anfängen bis zur Gegenwart*, Leipzig, I–III, 1977–1980; *Lexikon ost- und südosteuropäischer Literaturen*, Leipzig, 1990; *Kindlers Neues Literatur Lexikon*, München, ediția a doua, I–XXI, 1988–1992) au contribuit substanțial la cunoașterea literaturii române în perimetrul cultural german. De o mare mobilitate intelectuală, posedând în egală măsură spirit analitic și putere de sinteză, **B.** a reușit să ofere de-a lungul unui sfert de secol publicului german câteva antologii comentate, exemplare ca selecție și informație. Se adaugă lucrarea de anvergură *Rumänische Literaturgeschichte von den Anfängen bis zur Gegenwart* (1994), exegeză care încununează fericit cariera de excepție a unei cercetătoare atât de devotate fenomenului cultural românesc. În numai 316 pagini sunt surprinse principalele aspecte ale literaturii române (de la folclor până la generația '80 a secolului trecut), acordându-se un spațiu amplu atât „emigrației interioare” (A.E.

Baconsky, Adrian Marino, I. Negoitescu, Nicolae Balotă și Alexandru Paleologu), cât și contribuției exilului (Mircea Eliade, Emil Cioran, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Dumitru Țepeneag, Paul Goma). O carte dedicată exclusiv exilului românesc apare mai întâi în 2001, publicată în traducere românească, iar în 2002 în limba germană. Aici, cum remarcă Mircea Anghelescu, „sunt vizibile marile calități ale cercetătoarei, care găsește și pune în evidență liniile de forță într-o materie aparent confuză”.

SCRIERI: *Rumänische Literaturgeschichte von den Anfängen bis zu Gegenwart*, Konstanz, 1994; *Scriitori români din exil. 1945–1989*, tr. Tatiana Petrache și Lucia Nicolau, București, 2001; ed. (*Rumänische Schriftsteller im Exil. 1945–1989*), Stuttgart, 2002. **Antologii:** Marin Sorescu, Nichita Stănescu, Ioan Alexandru, Ana Blandiana, *Gedichte*, Berlin, 1976; *Lyrik aus Rumänien*, Leipzig, 1980; *Die tanzende Katze. Rumänische Erzähler des 20. Jahrhunderts*, Leipzig, 1985; *Erkundungen*, vol. II: 33 rumänische Erzähler, Berlin, 1985; *Texte der rumänischen Avantgarde. 1907–1947*, Leipzig, 1988; *Auswahl „Poesiealbum 154 – Tudor Arghezi”*, Berlin, 1990; *Rumänische Exilliteratur: 1945–1989 und ihre Integration heute*, München, 1999; *Geschichtliche Mythen in den Literaturen und Kulturen Ostmittel- und Südosteuropas*, Stuttgart, 1999 (în colaborare).

Repere bibliografice: Adrian Marino, *Lucrări estetice despre avangardă*, TR, 1989, 6; Radu Ciobanu, *O nouă antologie românească în RDG*, T, 1989, 5; Ov. S. Crohmălniceanu, *Producțiile avangardei românești peste hotare*, R, 1989, 8; Andrei Corbea, *Ego, Alter, Alter ego*, Iași, 1993, 110–111; Adrian Marino, *O sinteză germană a literaturii române*, LAI, 1994, 66; Florin Manolescu, „Istoria literaturii române de la origini până în prezent” de Eva Behring, „Synthesis”, 1994; Mircea M. Pop, *Un eveniment editorial pentru literatura română*, ST, 1995, 6; Roxana Sorescu, *Cu Eva Behring despre literatura exilului românesc*, LCF, 1996, 45; Liviu Grăsoiu, *O privire asupra exilului românesc*, CL, 2001, 1; Mioara Apolzan, *Privire „din afară”. O carte despre exil*, RL, 2002, 2; Daniel Cristea-Enache, *Vârstele exilului*, ALA, 2002, 601; Mircea Anghelescu, [Eva Behring], RL, 2002, 30, ALA, 2004, 703.

D. Gr.

BEKE György (3.VIII.1927, Ozun, j. Covasna – 20.I.2007, Budapesta), publicist, traducător. Face școala medie la Sfântu Gheorghe și studii universitare de filologie la Universitatea din Cluj. A lucrat ca reporter al ziarului „Népi Egység” din Sfântu Gheorghe (1947), apoi al cotidienele „Romániai Magyar Szó” (1948–1952) și „Előre” (1953–1972) și

al revistei „A Hét” (1973–1989) din București. După pensionare s-a stabilit în Ungaria.

Călător pasionat pe drumurile țării, **B.** a urmărit constant problemele relațiilor culturale româno-maghiare, căutând urmele, semnele și manifestările unui destin cultural comun. Reportajele sale, adunate în mai multe volume, continuă tradițiile cele mai bune ale scriitorilor sociografi maghiari din anii '30 ai secolului trecut, făcând parte dintr-o categorie care a primit drept de cetățenie în literatură. Un loc deosebit îl ocupă lucrarea *Fără interpret* (1972), apărută simultan în limba română și în limba maghiară (*Tolmács nélkül*, 1972), care cuprinde convorbiri cu 56 de scriitori români și maghiari despre relațiile literare româno-maghiare. Cartea este o mărturie despre prietenia literară și un document al respectului reciproc, al solidarității umane. **B.** s-a dovedit și un traducător devotat al prozei românești. În sfera preocupărilor sale intră atât proza literară, cât și cea științifică, atât proza contemporană, cât și cea din secolele trecute. Din Jean Bart traduce aproape toate nuvelele, precum și romanul *Europolis* (1960), versiune tipărită apoi în repetate ediții. Din proza contemporană dă tălmăciri în maghiară la *Ce mult te-am iubit* de Zaharia Stancu (1970), *Descoperirea familiei* de Ion Brad (1979), *Săptămâna neterminată* de Petre Sălcudeanu (1971) și *Drum deschis* de Șerban Nedelcu (1962). Mai traduce povestiri și nuvele de Emil Gârleanu, memorialul de călătorie al lui Dinicu Golescu, *România pitorească* de Al. Vlahuță. **B.** alcătuiește și traduce o antologie de aforisme românești (1967) care, revizuită și lărgită, va apărea în alte două ediții, sub titlul *Kagylók tengerzúgáhrsal* (1971) și *Vércseppek az író asztalán* (2000). Volumul cuprinde aforisme din *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, din Dimitrie Cantemir, Anton Pann, Titu Maiorescu, M. Eminescu, I.L. Caragiale, N. Iorga, Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu, Lucian Blaga, Tudor Vianu, G. Călinescu ș.a., constituind un adevărat „florilegiu gnomico-sapiential al literelor române” (Nicolae Balotă). Versiunile realizate sunt însoțite frecvent de studii introductive sau postfețe în care se prezintă autorii și operele tălmăcite. Prin numeroasele sale articole, interviuri, recenzii și reportaje, unele reunite în volum și publicate la București sau la Budapesta, cum este seria *Barangolások Erdélyben* (I–VII, 1996–2005),

B. a contribuit la apropierea literaturii și culturii românești de cititorii maghiari.

SCRIERI: *Fără interpret*, București, 1972; ed. (*Tolmács nélkül*), București, 1972. **Traduceri:** Alexandru Vlahuță, *Szépséges Románia* [*România pitorească*], București, 1956; Emil Gârleanu, *Elbeszélések* [*Povestiri*], București, 1958, *Akik a természet nyelvén szólnak* [*Din lumea celor cari nu cuvântă*], București, 1963, *Az első fájdalom* [*Cea dintâi durere*], București, 1974; Jean Bart, *Europolis*, București, 1960; Șerban Nedelcu, *Szabad úton* [*Drum deschis*], București, 1962; *Román aforizmak* [*Aforisme românești*], București, 1967; ed. (*Kagylók tengerzúgáhrsal* [*Scoici cu vuietul mării*]), București, 1971; ed. (*Vércseppek az író asztalán* [*Picături de sânge pe biroul*]), București, 2000; Zaharia Stancu, *Sírató* [*Ce mult te-am iubit*], București, 1970; Petre Sălcudeanu, *Csonkahét* [*Săptămâna neterminată*], București, 1971; Dinicu Golescu, *Utazásaim leírása. 1824, 1825, 1826* [*Însemnare a călătoriei mele. 1824, 1825, 1826*], București, 1977; Ion Brad, [*Descoperirea familiei*], București, 1979; Dinu Săraru, *Rokavadaszat* [*Niște țărani*], București, 1983.

Repere bibliografice: Polgár István, Jean Bart, „Europolis”, IGZ, 1961, 1; Szemlér Ferenc, „România pitorească” în limba maghiară, „Scânteia”, 1969, 8071; Török László, „Kagylók tengerzúgáhrsal”, IGZ, 1972, 5; Balotă, *Scriitori maghiari*, 508–513; *Rom. magy. ir. lex.*, I, 189–191. **O.K.**

BELCIU, Maya (22.V.1926, Lugoj – 11.IV.2012, București), prozatoare. Este fiica Alexandrinei (n. Siminescu) și a lui Tiberiu Belciu, funcționar. Face gimnaziul la Caransebeș și Craiova, iar liceul la Timișoara (Notre-Dame și Carmen Sylva), după care se înscrie la Facultatea de Drept din Cluj, dar va absolvi doi ani la Facultatea de Medicină și va trece apoi la Academia de Muzică și Artă Dramatică din Cluj, pe care o termină în 1948. În anul al doilea intră în trupa Teatrului Național din Cluj, după un timp se transferă la Teatrul „Maria Filotti” din Brăila, iar din 1957 la Teatrul Național din Timișoara. În 1961, în urma unui concurs, vine la București la Teatrul Regional (dramă și estradă). Renunță la cariera teatrală și este angajată la Editura Meridiane, ca redactor la secția teatru–cinema. **B.** scrie versuri de la vârsta de paisprezece ani, publicându-le, începând din 1942, în revista pentru copii și studenți „Țara visurilor noastre”. Atunci își alege pseudonimul Maya Bistra, sub care colaborează la diferite reviste culturale din Timișoara și Cluj. Redactează, împreună cu Raoul Șorban, „caietele” de spectacol ale Teatrului Național din Cluj. Redebutează în „Luceafărul” (1964) cu un fragment de roman, și editorial cu romanul *Blana*

de focă (1966). Publică fragmente de roman, reportaje literare, interviuri, reportaje despre localități bănățene în principalele reviste bucureștene și face filme documentare.

Acțiunea celui dintâi roman semnat de **B.**, *Blana de focă*, se desfășoară pe două planuri: real – un sat bănățean și lumea fiordurilor nordice; imaginar – tradiția evanescentă a lumii satului și fantomatica apariție a unui marinar, prezență nicicând sigură, între vis și realitate. Ambele se lasă descoperite prin mijlocirea culorii specifice fiecărui tărâm în parte, prin diversitatea expresiei care, elocventă până la senzorialitate, atinge parcă esența lucrurilor și a faptelor, acestea mereu fulgurante, incisive, de o concentrată forță epică. Al doilea roman, *A XI-a poruncă* (1969), are la bază experiența teatrală a autoarei. Scena și culisele ei sunt descrise cu o claritate analitică din care nu lipsesc nici melancolia, nici cinismul sau sinceritatea brutală, alternând într-un joc de trăiri subtile. *Moartea centaurului* (1970), volum de proze scurte și nuvele, prefigurează romanul *Dyonis sârmanu* (1984). Universul romanului este unul concentraționar: într-un oraș care trebuia scufundat și reconstruit, sosește un ordin de „dispersare” a trei categorii de oameni: bătrâni, oligofreni și intelectuali. Aceștia trebuia să fie supuși la tot felul de experiențe de supraviețuire. Și *Dyonis sârmanu* este conceput în dublu plan, al iubirii și al revoltei, bine sugerate prin simboluri cu accente pasionale, febrile. Există și un roman în roman, *Trista poveste a doamnei Maderbach și a domnului general Bem*, istoria contemporană legându-se astfel de istoria trecutului, la distanță de un secol (1848). În romanul *La cules de vipere* (1978) se mișcă o lume ruptă brusc și brutal de toate tradițiile ei, de toate cutumele de clasă și de familie. O lume automatizată și bolnavă, victimă a unui morb ce macină dintotdeauna omenirea: acapararea și răzbunarea. Evocările sunt precise, stilul nervos, verva de povestitor e dublată de viziunea unui dramaturg. Personajele sunt un amestec de grotesc, ridicol și tragic, la limita dintre patetic și absurd. *Vin americanii... destin amânat* (1998) interferează realități și destine din cea de-a doua parte a secolului al XX-lea, după ce în locul celor așteptați țara cunoaște experiența invadării de către Armata Roșie. Romanciera reconstituie atmosfera unei epoci de mari răsturnări, prin alăturarea unor scene din prezent

cu altele aduse din amintire. Ramificată ca un arbore genealogic, pentru a urmări cât mai multe destine misterios îngemănate de istorie, cartea e scrisă cu ironie și gravitate, dar mai ales cu o vibrație specială la amănunt, la inefabil, la in-sizabil, element propriu prozei sale, aproape lirică fără a fi vreodată sentimentală, exactă și acidă fără a cădea în cinism. *Întâmplare cu Zâna Mirării* (2002), o povestire cu inserții autobiografice, se definește ca parte dintr-o „biografie a fantazării”.

SCRIERI: *Blana de focă*, București, 1966; ed. București, 2002; *A XI-a poruncă*, București, 1969; *Moartea centaurului*, București, 1970; *La cules de vipere*, București, 1978; *Dyonis sârmanu*, București, 1984; *Vin americanii... destin amânat*, București, 1998; *Întâmplare cu Zâna Mirării*, București, 2002.

Repere bibliografice: Voicu Bugariu, „*Blana de focă*”, AST, 1966, 5; Al. Săndulescu, „*Blana de focă*”, GL, 1966, 41; Gabriel Dimisianu, „*Blana de focă*”, VR, 1967, 5; Valeriu Cristea, „*A XI-a poruncă*”, RL, 1969, 14; Mihai Ungheanu, „*A XI-a poruncă*”, LCF, 1969, 32; Mircea Iorgulescu, „*Moartea centaurului*”, RL, 1970, 40; Cornelia Ștefănescu, [Maya Belciu], VR, 1979, 6, „Anotimpuri literare”, 2000, 17, RL, 2001, 21; Ungureanu, *Imediata*, I, 212–217; Barbu Cioculescu, *Putere de evocare*, LCF, 1999, 16; Ada D. Cruceanu, *Întâmplări cu Zâna Mirării*, „Reflex” (Reșița), 2002, 4–6; Gabriel Dimisianu, „*Blana de focă*”, RL, 2003, 6; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, 24–26; *In memoriam. Maya Belciu*, APF, 2012, 5. **C. Ș.**

BELCIUGĂȚEANU, Corneliu (18.VII.1922, București – 11.IX.1973, București), poet. Este fiul italianistei Anita Belciugățeanu. Urmează în Capitală cursurile școlii primare, apoi pe cele ale Liceului „Spiru Haret” și ale Facultății de Medicină, după care profesează ca medic psihiatru la Spitalul „Gheorghe Marinescu” din București.

B. debutează cu un poem și cu un articol-confesiune în 1938 la „*Vlăstarul*”, revista literară a Liceului „Spiru Haret”. Colaborează sporadic, semnând recenzii și articole, la „*Preocupări literare*”, „*Preocupări universitare*”, precum și la mai puțin cunoscuta revistă, „*Memnon*”. Cele câteva poezii apărute în „*Vlăstarul*” nu anunțau în nici un fel fronda și agresivitatea exclusivistă etalate în *Fugind de neant* (1946). Placheta, care inaugura colecția „*Confesiuni lirice*” a Editurii Boema, este prefătată de autor, cele cincisprezece poeme fiind însoțite de tot atâtea „auto-comentarii” bizare. Ideea de la care pleacă **B.** în

considerațiile introductive, cu aplicare la fiecare text din cuprins, ar fi aceea că poetul este cel mai bun (și singurul adevărat) critic al scrierilor sale. Autorul avansează, cu gravitate, premisa propriei genialități, care s-ar afla într-o antiteză tranșantă cu mediocritatea literaturii autohtone. Asocierea declarată, ca dimensiune a valorii, cu nume ca Verlaine, Hölderlin, Valéry, Pușkin, Byron, Shelley, Apollinaire, Keats, Stefan George, Hofmannsthal, Baudelaire, Leopardi, iar din literatura română cu Eminescu, Arghezi, Bacovia, **B.** revendicându-și, cel puțin, egalitatea cu toți aceștia, imprimă demonstrației o notă de comic grotesc. Autorul, încredințat că produce „mutația speciei umane” și că fiecare lucrare a sa este destinată nemuririi, lansează și un „manifest fulgerat cu frenezie hugoliană”, recomandând un nou curent literar, „concretismul”, care-și propune „să liricizeze materialul special și arid al profesiunilor intelectuale”. În acest sens, se oferă și un „model”, *Poema meningococului*, având ca temă elogiarea semnificațiilor poetice ale microbului în cauză. Apelul „teoreticianului” a rămas, desigur, fără ecou printre confrăți. Peste ani, în 1969, volumul *Versuri din patru decenii* grupează producția lui **B.**, în funcție de data elaborării lor, în trei secțiuni: 1937–1940, 1943–1949, 1956–1963. Alături de compoziții cursive, bogate în imagini reușite sau mărturisind influențe folclorice elegant asimilate, sunt incluse pasteluri calme, cu o melodică interioară bine cumpănită, dar și demonstrații ostentative de versificare prețioasă.

SCRIERI: *Fugind de neant*, București, 1946; *Versuri din patru decenii*, pref. Miron Radu Paraschivescu, București, 1969.

Repere bibliografice: Piru, *Panorama, 182–184*; Emil Manu, *Medicină și poezie*, LCE, 2004, 14. **C. P.**

BELDEANU, Adrian (10.VI.1935, Lugoj – 30.VI.1994, București), poet, prozator. Fiu al unui medic veterinar, **B.** a absolvit liceul la Bârlad (1952), urmând apoi, la București, Școala de Literatură „M. Eminescu” (1952–1954) și Facultatea de Drept (1954–1958). Din 1959 s-a înscris în barou și a funcționat ca avocat pledant. Debutează la „Luceafărul” în 1966. Prima carte, *Vitralii cu păsări*, îi apare în 1967. Desfășoară regulat și activitate publicistică (mai ales cronică plastică) în revistele conduse de Eugen Barbu (în „Săptămâna culturală a Capitalei”, semnează,

în serial, între 1973 și 1977, un *Dicționar plastic selectiv*, alcătuit din articole micromonografice despre plasticieni români contemporani), scriitor de care este apropiat și care îl sprijină.

Ca poet, **B.** a produs compuneri intime și calofile, de atmosferă și de expresie îngrijit-ingenioasă, convențională, vădind abilitate și „meserie”. Poemele lui sunt crochiuri, pasteluri ori tablouri (de interior, cu recuzită domestică etc.), montaje de imagini și descripții detaliate și consistente (uneori parcă prea insistent exploatare), dublate de mici solilocvii, de „declarații” ori comentarii lirice intermitente. La orizontul epocii în care a fost scrisă și publicată, este o poezie banală, „corectă”, nu dezagreabilă, incontestabil rutinieră și minoră. O anumită atmosferă casnică și gastronomică poate uneori aminti, prin ingrediente și recuzită, de cea din lirica lui Emil Brumaru ori a lui George Almosnino, însă fără concretețea fascinant-enigmatică obținută de aceștia, fără fior, mai degrabă marcată de un fel de suficiență discret egolatră și compromisă prin proliferarea mecanică a expresiei, prin metaforizarea previzibilă (chiar atunci când e construită în genul șaradei, și ea limitat surprinzătoare). Poetul a practicat și formele prozodice fixe (rondelul, sonetul). Romanele lui **B.** – *Canapeaua cu pisici* (1971), *Să mai câștigi o zi* (1972) – constituie un fel de completare prozastică a poemelor, ținând de aceeași viziune mărunță, hedonistă, intimistă, intensiv și neconvincător sinestezică, cu scurte, rapid istovite elanuri generalizatoare și pilduitoare. Pe ample porțiuni discursul narativ se plasează la limita dintre reportaj și consemnarea diaristică. Priceperea exprimării și o oarecare înzestrare pentru observația detaliată nu sunt susținute de aptitudinea construcției romanești. Prozatorul practică un descriptivism atent, omniprezent: se succedă peisaje, interioare, toalete și veșminte sau vestimentații, piese de mobilier și alte obiecte (artistice sau utilitare, tehnice sau artistice etc.), toate supuse unei descripții minuțioase, ironic-vioi comentate. De același tratament au parte și fizionomiile sau trupurile umane (în special feminine). În fond, romanele lui **B.** sunt, în bună parte, formate din publicistică de observație – în sens larg – mondenă, travestită în proză de ficțiune. Vigoarea epică e cvasinulă, „conflictele” convenționale, minimale, arhicunoscute, iar pasajele analitice de asemenea superficiale.

E vorba de romane (semi)populare, kitsch, fie și moderat. Marcate de o înclinație spre consemnarea unui anumit hedonism erotic, ele pun în scenă povești de dragoste sau aventuri amoroase, consumate în medii „moderne” și „mondene” ale citadinismului anilor '60–'70 ai secolului trecut. Personajele, care lucrează în institute de proiectări ori sunt balerine, pictori, gazetari etc., se preocupă de vestimentație, de confortul lor domestic și de amenajarea rafinată a locuinței, dau – sau se duc la – petreceri dansante, la care se bea neapărat whisky Black & White și se dansează după ultimele șlagăre ale momentului, unele au automobil propriu etc. E o lume de epicurei, unii cam cinici, chiar abjecți, alții, mai puțin reliefați, par „pozitivi” moralmente, în ultimă analiză. Nu se poate contesta însă o anumită validitate a reconstituirii cotidianului, detaliile percepției fiind convingătoare. E o panoramă – convențională, dar pitorească, cu un vag farmec retro – a epocii barului Katanga, a muzicii lui Adamo, a ceaiurilor dansante cu magnetofon, a generalizării frigiderului și televizorului, a primelor „auto-turisme proprietate personală”, dar și (încă) a locuirii „la comun” ș.a.m.d. În *Să mai câștigi o zi* statutul de avocat al protagonistului-narator dă prilejul etalării unei serii de cazuri (procesuale, juridice), motivând mici „reportaje” sau portrete umane voite pitorești.

SCRIERI: *Vitrării cu păsări*, București, 1967; *Corrida*, București, 1968; *Variațiuni pentru speranță*, București, 1970; *Canapeaua cu pisici*, București, 1971; *Să mai câștigi o zi*, București, 1972; *Ceasornicul de aer*, București, 1974; *Floarea de fân*, București, 1977; *Ceaiul de la ora cinci*, București, 1983; *Tacâmuri de argint*, București, 1983; *A treia repriză*, București, 1988.

Repere bibliografice: Dinu Flămând, *Adrian Beldeanu*, ST, 1969, 4; Dumitru Micu, „*Corrida*”, RL, 1969, 41; Ioan Neacșu, „*Corrida*”, ATN, 1969, 10; Ilie Constantin, „*Variațiuni pentru speranță*”, RL, 1970, 26; Val Condurache, „*Să mai câștigi o zi*”, CRC, 1972, 37; Emil Manu, „*Floarea de fân*”, SPM, 1978, 381; Regman, *Noi explorări*, 238–242.

N.Br.

BELDEANU, Ion (22.VIII.1939, Zamostea, j. Suceava), poet, prozator, gazetar. Este fiul Olimpiiei (n. Irimescu) și al lui Ion Beldeanu, militar căzut pe front la Odessa (1941). A absolvit Școala Pedagogică din Rădăuți (1956), apoi a urmat cursurile unei școli postliceale de bibliotecari (1957–1959) și pe cele ale Facultății de Filologie de la Universitatea

„Al. I. Cuza” din Iași, după care, vreme de un an, a fost învățător la țară, iar din 1966 s-a consacrat gazetăriei. A lucrat în presa locală, apoi a devenit corespondent Agerpres pentru județul Suceava. A făcut parte din echipa care, în 1981, a fondat Cenaclul Suceava al Uniunii Scriitorilor și care a realizat publicația „Pagini bucovinene”, supliment al revistei „Convorbiri literare”. A fost secretar, apoi președinte al Societății Scriitorilor Bucovineni (din 1995). Între 1999 și 2010 a fost redactor-șef la „Bucovina literară”. Ca poet, a debutat în 1964 la „Ateneu”. A colaborat la numeroase reviste literare și de cultură, semnând și cu pseudonimul Ioanid Deleanu. A fost recompensat, între altele, cu Premiul pentru Poezie pe anul 1995, acordat la Festivalul Național de Literatură „Mihai Eminescu” de la Suceava–Putna, cu Premiul Filialei Iași a Uniunii Scriitorilor (1996, 2002) și cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2002).

Primul volum de versuri al lui B., *Mirele pâinii* (1976), evidențiază rafinamentul metaforic specific promoției '70, chemat parcă, în cazul său, de splendoarea peisajului bucovinean. Idilismului calofil i se asociază sentimentalismul discret și incantația elegiacă. În *Bună seara, frumoasă poveste* (1981) aceeași tehnică a „acuarelei” combină abil nuanțele, lirismul confesiv fiind marcat de o „cuminte melancolie”. În *Armura solară* (1983) peisajul e mirific, lumina îl face strălucitor sau îi relevă transparența. Se regăsește aici „eșarfa melancoliei” care învăluie elegia subtil ticluită. Totodată, un segment important al scrisului lui B. este poezia erotică, închinată adesea frumoasei numite Eldora, misterios alter ego ce își va schimba treptat semnificațiile, devenind jumătatea nocturnă a poemului însuși. În *Lecția de melancolie* (1987) elegia nu mai este menționată în titluri, însă rezonanța ei persistă, căpătând accente bacoviene. În *Semințe eterne* (1990) evocării elegiace a ținutului bucovinean și a neamului din care se trage poetul i se adaugă oda „ostașilor căzuți la datorie” și „lauda cuvântului” în care „susură cântecul” gleei. Sesizând riscul de a se bloca într-un lirism minor, al efectelor, poetul își dezvăluie un alt chip în *Proba mea de viață* (1995). Tonalitatea sentimental-melancolică e „bruiată” de rostirea ironică sau chiar de strigătul sarcastic. Schimbarea e și mai vizibilă în următoarele cărți: *Indiferența textului* (2005), *Chiar dacă?*

(2008) și *Dimineți fără glorie* (2011). Sufocat de „aerul puturos/ al fiecărei dimineți”, copleșit de simbolurile agresiunii, pe care le întâlnește peste tot, poetul nu își mai găsește salvarea decât în cuvinte: „Nu mă pot apăra decât cuvintele/ Ies în stradă și aud grohăitul rinocerilor/ care dau năvală”. Potențialului taumaturgic al cuvintelor i se adaugă frecvent miza identitară a utilizării lor în discurs. Poetul pare din ce în ce mai preocupat de reliefarea, prin cuvinte, a desenului unei ființe care se străduiește să depășească limitele provinciei. Procesul se încheie adesea cu o contabilizare ironică a minusurilor existențiale: „am fost aici și am numărat/ toate corăbiile noastre eșuate”. Ca prozator, **B.** debutează cu un volum de reportaje literare, realizat în colaborare cu Alexei Rudeanu și intitulat *Destine din Nord* (1974). Aici contactul gazetarului cu realitatea imediată nu împiedică, ci stimulează absorbirea contingentului într-o realitate permanentă și reprezentativă (locuri pitorești, îndeletniciri, mentalități specifice etc.). *Albastru de Bucovina* (1979) restrânge această reprezentare la spațiul indicat de titlu, spațiu transformat într-un decor fermecător, din care au dispărut plutașii, dar nu și caii de la Brodina, locuri în care frumusețea naturii e concurată de munca omului, ajuns chiar să decoperteze un vârf de munte din Călimani pentru a-i exploata zăcămintul de sulf. *După-amiaza unei amintiri* (1985) se apropie mai mult de ficțiune, reportajului propriu-zis i se substituie portretul și dialogul cu un interlocutor devenit personaj literar (femeia frumoasă, bărbatul viteaz, de pildă). Experiența gazetarului e un pretext pentru autorul de proză scurtă. În *Iarba iubirii* (1989) reporterul-scriitor poposește acasă la Nicolae Labiș sau la Ciprian Porumbescu, face istoria plutăritului, prezintă „cronicile” și casa-muzeu a lui Toader Hrib de la Arbore, descrie ținutul Ostrei, codrii Rădăuților, Cetatea Sucevei, reproduce discuții, conturează portrete. În proza lui **B.** se regăsesc pitorescul nuanțat și lirismul contemplativ-sentimental al poetului. *Bucovina care ne doare* (I–III, 1996–2007) este un dosar de documente și impresii referitoare la ce au fost și ce sunt acum zonele Bucovina de Nord și Ținutul Herței. Ceea ce au trăit și trăiesc azi românii din aceste teritorii înstrăinate de țară este reconstituit prin note de călătorie, prin relatarea participării la acțiuni culturale, prin reproducerea unor texte apărute în presa locală

sau prin comentarii pe marginea unor cărți cu tematică bucovineană. Din nou gazetarul și scriitorul colaborează eficient.

SCRIERI: *Destine din Nord* (în colaborare cu Alexei Rudeanu), Iași, 1974; *Mirele pâinii*, București, 1976; *Albastru de Bucovina*, București, 1979; *Bună seara, frumoasă poveste*, Iași, 1981; *Armura solară*, București, 1983; *După-amiaza unei amintiri*, Iași, 1985; *Lecția de melancolie*, Cluj-Napoca, 1987; *Iarba iubirii*, Iași, 1989; *Semințe eterne*, București, 1990; *Proba mea de viață*, Iași, 1995; *Bucovina care ne doare*, I–III, Iași, Suceava, 1996–2007; *O dimineată pentru fiecare*, Suceava, 1998; *Ceaiul de după execuție*, Timișoara, 1999; *Glonte de cucută*, Timișoara, 2001; *Realitatea are chipul tău*, Cluj-Napoca, 2002; *Indiferența textului*, Timișoara, 2005; *Starea de vid*, Suceava, 2005; *Chiar dacă ?*, Timișoara, 2008; *Dimineți fără glorie*, Iași, 2011; *Cămașa de trecere*, pref. Adrian Dinu Rachieru, postfață Ioan Holban, Suceava, 2012.

Repere bibliografice: Constantin Călin, „*Mirele pâinii*”, ATN, 1977, 129; Al. Cistelean, *Vitrina cu cărți*, F, 1982, 5; Valentin Tașcu, „*Bună seara, frumoasă poveste*”, ST, 1982, 8; Liviu Papadima, „*Lecția de melancolie*”, TBR, 1988, 375; Liviu Leonte, *O nouă lecție de melancolie*, CRC, 1995, 12; Mircea A. Diaconu, „*Proba mea de viață*”, PSS, 1995, 12; Ioan Holban, [Ion Beldeanu], RL, 1999, 9, CL, 2003, 5; Vlad Sorianu, *Între symbolism și expresionism*, ATN, 2000, 39; Constantin Pricop, *Cu buzunarele pline de vrăbii*, „Bucovina literară”, 2000, 7–8; Constantin Ciopraga, *Proze recente*, CL, 2002, 11; Geo Vasile, *Filonul orfic și alte măști stilistice*, LCF, 2003, 28; Gheorghe Grigurcu, *Dincolo de provincie*, RL, 2003, 32; Ioan Moldovan, *În căutarea bunului echilibru*, F, 2006, 7–8; Emanuela Ilie, *Ion Beldeanu–70*, CRC, 2009, 3; Tudorel Urian, *Melancolii și dileme*, RL, 2009, 11. **D.D., E.I.**

BELDICEANU, Neculai

(24.X.1844, Preutești,
j. Suceava – 2.II.1896,
Iași), poet.

Tatăl, Nicolae Beldiceanu, avea moșie la Preutești; pierzând-o, ajunge judecător la Tribunalul din Suceava. Mama, Elena, descindea, de asemenea, dintr-o familie de mici boieri din Preutești. **B.** a copilărit în sat și a învățat la Fălticeni și la

Iași, unde a urmat cursurile Academiei Mihăilescu. A ocupat funcții administrative: subprefect, comisar de poliție. Între 1870 și 1874 era profesor suplinitor de limba română și latină la Liceul „Alec Donici” din Fălticeni. Transferat în Botoșani (preda istoria și geografia), apoi la Iași, a rămas până la sfârșitul vieții profesor (și director) la o școală de meserii și la Gimnaziul „Ștefan cel Mare”. Despărțirea de soție, după douăzeci de ani de căsnicie, a pus la grea încercare sănătatea poetului, bolnav de nervi în ultimii ani de viață. A murit în urma unei comoții cerebrale. **B.** a fost în multe privințe un om interesant. Citea mult și era pasionat de arheologie, epigrafie, numismatică. A învățat paleoslava pentru a traduce vechi inscripții, a strâns o bogată colecție de hrisoave și de monede antice, pe care a donat-o Institutului de Geologie din Iași. A descoperit, la Cucuteni, urmele celei mai vechi civilizații de pe teritoriul țării noastre. Singur sau împreună cu profesorul Grigore Buțureanu, a făcut săpături arheologice la Rădășeni, Preutești, Belcești, Dolhasca, Siret, Volovăț, Sârca ș.a. Plănuia o lucrare fundamentală pentru istoria țării, inspirată de *Corpus Inscriptionum Latinarum* al lui Theodor Mommsen. S-a numărat printre fondatorii Societății Științifice și Literare din Iași. A publicat două lucrări de arheologie, *Antichitățile de la Cucuteni* (1885) și *Epitaful aflat la Bunești* (1888). În manuscris a lăsat lucrarea *Inscripțiile și notele adunate din mănăstirile Moldovei și Bucovinei*. Îl interesau istoria pământului, evoluția speciilor, originea omului. Împreună cu Eduard Gruber a făcut experiențe psihologice în domeniul „audiției colorate”, adică al corespondenței sunet-culoare. Era membru al Academiei de Științe din Berlin.

Ca poet, **B.** a debutat în 1863 la ziarul lui B.P. Hasdeu, „Lumina”. O perioadă a publicat pastelluri în „Convorbiri literare” (1872–1881) și un timp a frecventat cenaclul junimist, iar ulterior a editat revista „Cultura” (1883). Decisive în formația lui au fost însă apropierea de socialiștii ieșeni și colaborarea la „Contemporanul”. Poezia sa se înscrie astfel în lirica socială, protestatară și umanitară. În „Contemporanul” îi apar *Dezmoșteniții*, *Lăutarul*, *Vechituri*, *Amurgul veacului*, piese în care, înrăurit de ideologia socialistă, evoluează spre un umanitarism militant. În 1887, în urma unor neînțelegeri cu V.G. Morțun, **B.** părăsește cercul „Contemporanului” și își formează un cenaclu propriu, din

care au făcut parte Eduard Gruber, Artur Gorovei, Izabela Sadoveanu, D. Anghel, A. Steuerman, Artur Stavri, Vasile Lateș. La ședințe a participat de mai multe ori Ion Creangă, care a citit, la 4 mai 1888, o parte inedită din *Amintiri din copilărie*. **B.** l-a încurajat pe D. Anghel, aflat la începuturile carierei sale literare. Intenționa să scoată o publicație a cenaclului, sub conducerea lui C. Dobrogeanu-Gherea, dar cercul s-a dizolvat în 1889, prin plecarea lui Gruber în străinătate, a lui Artur Stavri la București și, mai ales, datorită izolării lui **B.**, deprimat de moartea unuia dintre copii. Versurile și le strânge în volumul *Poezii* (1893). Creații după modele folclorice dă în culegerea *Doine* (1893). Părăsind tradiționalismul primei perioade – pastelluri în maniera Alecsandri, meditații în nota decepționismului posteminescian (*Geniu și nefericire*) –, **B.** a încercat o nouă formulă prin abordarea unei tematici care de obicei formează obiectul științelor exacte. Un amplu poem, *Pământul*, evocă geneza și istoria planetei, erele geologice, apariția omului. A teoretizat poliritmia, experimentând-o, pe teme tradiționaliste, în poema *Țăranii*. Vorbește, pentru prima dată la noi, despre versul polifonic și *Poliritmicele* sale anunță tehnici ale poeziei ce vor fi experimentate de simboțiști. Când reușește să se desprindă de cadre prestabilite și să exprime cu spontaneitate impulsurile sufletului (*Sorin*), lirica lui capătă simplitate, iar unele accente grave îl apropie, surprinzător, de Tudor Arghezi. Alteori sonorități sprintene anunță ritmurile primăvăratice ale lui St. O. Iosif. **B.** este autorul unei drame, *Dorman*, cu un subiect situat în perioada formării poporului român, dramă ce a servit ca libret de operă (muzica Eduard Caudella), precum și al unei satire în versuri, *Tala. Nuvelă contemporană* (1882), având ca model poemul *Rolla* al lui Alfred de Musset.

SCRIERI: *Tala. Nuvelă contemporană*, Iași, 1882; *Poezii*, Iași, 1893; *Doine*, Iași, 1893; *Poezii*, pref. I. Vitner, București, 1951.

Repere bibliografice: Raicu Ionescu-Rion, *Arta revoluționară*, îngr. și introd. Victor Vișinescu, București, 1972, 107–112; Anghel-Iosif, *Portrete*, 3–9; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 482–483, *Ist. lit.* (1982), 547–548; Cioculescu-Streinu-Vianu, *Ist. lit.*, 199–200; G. G. Ursu, N. Beldiceanu, București, 1961; Streinu, *Versificația*, 178–179; *Ist. lit.*, III, 574–576; *Dicț. lit.* 1900, 95–96; *Dicț. scriit. rom.*, I, 252–254; Lelia Nicolescu, *Beldicenii*, Cluj-Napoca, 2010, 14–75.

S. C.

**BELDICEANU,
Nicolae N.**

(15.V.1881, Rădășeni,
j. Suceava – 9.VI.1923,
Sibiu), prozator.

Este fiul Aglaei, fiica preotului Gheorghe Lateș din Rădășeni, și al lui Neculai Beldiceanu, poetul de la „Contemporanul”. **B.**, încredințat tatălui în urma despărțirii părinților, își face studiile secundare în Iași. La Liceul Național îl cunoaște pe Mihail Sadoveanu și, din 1896, cei doi rămân legați printr-o nezdruccinată prietenie, evocată de Sadoveanu în *Anii de ucenicie* și de **B.** într-o proză intitulată *Visuri*. Împreună au tradus din I.S.Turgheniev *Povestiri vânătoarești*, plănuiind și un roman satiric, *Isprăvile părintelui Tărăboi*; materia unor povestiri sadoveniene din *Crâșma lui Moș Precu* se trage din acest proiect. Constrâns să-și găsească o slujbă, **B.** vine la București, unde locuia mama sa. Începe să frecventeze Academia Liberă de Muzică și Artă Dramatică a poetului Theodor M. Stoenescu. În 1900 publică în „Revista literară”, debutul, sub pseudonimul N.B. Rădășeanu, fiind o traducere din Émile Zola. Colaborează la „Revista modernă”, „Pagini alese”, „Zeflemeua”. În „Sămănătorul” proza și versurile sale sunt susținute de încurajarea generoasă a criticii lui N. Iorga. **B.** își câștigă viața ca funcționar. Era căsătorit cu Victoria, fiica lui Ioan Nădejde și a Sofiei Nădejde. În 1905 îi apăruse volumul de nuvele *Chipuri de la mahala*, urmat de *Cea dintâi iubire* (1908), *Maica Melania* și *Taina* (1909), *Povestiri mărunte* și *Un singuratic* (1910), *Neguri* și *La un han, odată...* (1911), *Chilia dragostii* (1913), *Fetița doctorului* (1914). Prezent în periodicele vremii („Făt-Frumos”, „Voința românească”, „Facla”, „Convorbiri literare”, „Minerva”, „Viața socială”, „Universul literar”, „Ramuri”, „Dimineața”, „Drum drept”), devenise în 1909 membru fondator al Societății Scriitorilor Români și în 1914 făcea chiar parte din comitetul societății în calitate de cenzor, alături de Gala Galaction. Avea și preocupări legate de teatru: în 1912 Teatrul Național din Craiova anunță deschiderea stagiunii cu două comedii de **B.**, *O inaugurare* și *La*

manevre, în 1915 tălmăcea o piesă a lui Francis de Croisset, *Uliul*, iar în 1917 Teatrul Național din Iași obține un succes cu drama *În întunerice*. Anii primei conflagrații mondiale îl găsesc soldat într-un regiment, iar în 1917 este chemat în redacția ziarului de front „România”, sub conducerea lui M. Sadoveanu. Publică volumele de povestiri *Prăpastia lui Hortopan* (1918), *Fântâna balaurului* (1920), *Ospățul* (1921). După război face parte din conducerea Editurii Luceafărul din Chișinău, lucrează un almanah pentru Basarabia, publică în „Adevărul” din București și în „Dreptatea” din Chișinău pledoarii pentru refacerea prin cultură a unității neamului, colaborează la „Școala Basarabiei” și „Glasul Bucovinei”, înființează societatea Cetatea Luminii. Publicistica din această perioadă este reunită în culegerea *Între Prut și Nistru* (1922). Cu toate că apărea în „Țara nouă”, „Straja”, „Lamura”, „Stropi de rouă”, „Ora”, „Gândul nostru”, **B.** se simțea singur, marginalizat. Apar și primele semne de boală mintală. A fost internat la Mărcuța, apoi la Sibiu, unde și moare. Volumul pe care îl pregătea, *În munții Bulgariei*, nu a mai fost editat; în manuscris a lăsat o piesă de teatru, *Floarea morții*, care urma să intre în repetiție pe scena Naționalului ieșean.

Înainte de a descoperi viața, ca prozator, **B.** a avut imaginea ei fixată prin grila maestrilor pe care, într-o admirație fidelă, i-a urmat toată viața: Guy Maupassant, M. Sadoveanu, I.L. Caragiale. Cartea de debut, *Chipuri de la mahala*, vădea influențe venind dinspre Caragiale. Ele se situează la nivelul cel mai vizibil: în limbajul personajelor, imitat pentru efectul de ridicol ilar, nu ca mărturie a golului interior ce îl generează. Totuși, cu sfială, **B.** reușește să aducă în aceste încercări o notă proprie: în lumea micilor drame, mereu aceleași, comice, meschine ori vulgare, o clipă de duioșie, amintirea inocenței pierdute, trezită de valsul melancolic al caterincii, vorbind despre omenescul periferiei (*La Filaret, Romanța*). Alte asemenea momente se ivesc odată cu deșteptarea pământului în primăvară, când lumina invadează cadrele pustii care sunt personajele, biete făpturi uscate, fanfaroane și cu arțag, exprimând inconștient amărăciunea existenței, în ipostaza ei umilă și mediocră. Schematismul sufletesc lasă să se vadă nu individul, ci categoria: fata bătrână (*Tușa Ruxândrița, Domnișoara Bița*), femeia bărbătoasă și agresivă (*Cucoana Vastica*), masculi masivi, grei de cap, cu ticuri milităroase (*Focul lui Don Vagmîstru*). Decorul mahalalelor are și el o stereotipie care nu e

Nicolae Dunăreanu, Mihail Sadoveanu, Nicolae N. Beldiceanu

apăsătoare, ci doar pitorească. Numeroasele volume pe care **B.** le-a scos nu au un profil aparte. În schimb, motivele, structura personajelor, climatul prezintă o recurență care, pe lângă acceptarea comodă a unor scheme, trădează convingeri, obsesii ale autorului. Ele nu se ridică la o filosofie a vieții și a tainei, ca la M. Sadoveanu, cel din povestiri, model atât sub raportul lumii evocate, cât și al stilului. Apariții fragile, suflete necăjite, candidă, personajele lui **B.** sunt dezarmate, incapabile să se apere, chiar dacă realizează distanța dintre iluzii și josnicia vieții. Prin bătrâni slăbiți și oropsiți (*Mătușa Anița*), prin nebunul cu ochii curați (*Lefter*) și cățelul chinuit (*Mutul*), prin cruzimea inconștientă (*Nepotul*), autorul urmărea nu doar să trezească mila, ci să zugrăvească „acele dureri abia simțite” de care vorbea Guy de Maupassant. De aceea, numeroase personaje sunt copii (*Ionică*, *Fetița doctorului*), prozatorul evocând, în acord cu trăirile lor încărcate de spaime, jocuri de umbre amenințătoare, case cu răceli de pivniță, ploi mohorâte (*Neguri*). Aureolate de o lumină lină, în care trece și ceva din convenția sămănătoristă a frumuseții refugiate în trecut și în puritatea vieții la țară, sunt icoanele bunicilor (*Un crâmpei*, *Bunicii*), datinile sfinte (*Interior*), tabloul câmpului, cu poezia văzduhului limpede și a

muncii. Tonalități sămănătoriste transpar și în conținutul unor caractere puternice aparținând trecutului eroic. Întâmplările vitejești cu haiduci (*Gruia*, *La un han, odată...*, *Maica Melania*, *Taina*), când senzaționale, când cu ecouri de baladă și basm, nu ajung la acea forță a vieții pe care M. Sadoveanu știa a o transmite prin astfel de figuri. Curgerea melancolică a frazei este însă o trăsătură comună a celor doi scriitori. Cu *Pâinea*, idilicul rural este părăsit. **B.** dă o istorie aspră, în tonuri sobre, vădind cunoașterea exactă a sufletului țărănesc. Interesantă pentru că a reușit să treacă în gest câte ceva din straturile obscure, realizând aliajul paradoxal dintre o curăție de sfânt și nebunia instinctului erotic, e nuvela *Chirică*, care a stat la baza dramei *În întuneric*. În aducerea la suprafață și adâncirea unor stări întunecate, de coșmar (ca în *Vulturul*, din seria povestirilor de război, acestea în genere slabe, teziste ori șocante), ar fi putut sta autenticitatea și reușita lui **B.** Dar intuiții adevărate se risipesc și aproape se șterg în țesătura acestor povestiri ce se angajează, fără căutări, pe un drum sigur: impresionarea cititorului. De aici, pitorescul edulcorat și fiorii (teamă, greață). Proza lui **B.** nu a putut depăși condiția de fragment, de decupaj nesemnificativ în ordinea vieții, ca și a artei; ea procură o lectură plăcută datorită unei „vizualități” intense, plasticității descrierilor. În schimb, traduceri din povestirile lui Maupassant și versiunea sa la romanul acestuia *Pierre et Jean* se desfășoară într-o curgere firească, bazată pe înțelegerea textului și un limbaj adecvat, demne de a trezi interesul cititorului.

SCRIERI: *Chipuri de la mahala*, București, 1905; *Cea dintâi iubire*, București, 1908; *Maica Melania*, București, 1909; *Taina*, București, 1909; *Povestiri mărunte*, București, 1910; *Un singuratic*, București, 1910; *Neguri*, București, 1911; *La un han, odată...*, București, 1911; *Chilia dragostii*, București, 1913; *Fetița doctorului*, București, 1914; *Prăpastia lui Hortopan*, Botoșani, 1918; *Fântâna balaurului*, București, 1920; *Ospățul*, București, 1921; *Între Prut și Nistru*, București, 1922. **Traduceri:** I.S. Turgheniev, *Povestiri vânătoarești*, pref. Mihail Sadoveanu, București, 1909 (în colaborare cu Mihail Sadoveanu); Guy de Maupassant, *Petru și Ioan*, București, 1909, *Cei dintâi fulgi*, București, 1909, *Pustiul*, București, 1915.

Repere bibliografice: Chendi, *Impresii*, 189–200; Chendi, *Pagini*, 467–468; Iorga, *Oameni*, II, 467–469; Sadoveanu, *Opere*, XVI, 539–547, XIX, 287–303; Lovinescu, *Scrieri*, V, 55–57; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 644, *Ist. lit.* (1982), 725; Ciopraga, *Lit. rom.*, 514–517; Micu, *Început*, 385; *Dicț. scriit. rom.*, I, 254–255; Lelia Nicolescu, *Beldicenii*, Cluj-Napoca, 2010, 76–112.

S. C.

BELDIE, Constantin

(8.IX.1887, București –
11.VI.1954, București),
memorialist.

Tatăl său, Dumitru Georgescu Beldie, originar de prin Argeș (nepot de iobagi răsculați și fiu al lui Ghiță Beldie, în tinerețe cioban), fusese socialist militant și ateu declarat, iar mama, Maria (n. Șercăianu) era fiică de țărani iobagi de pe moșia unui grof din Șercaia Făgărașului. **B.** și-a făcut studiile la București, la Gimnaziul „Gh. Șincai”, la Liceul „Sf. Sava” și la Facultatea de Litere și Filosofie, absolvită în 1921. În răstimp a fost secretar de redacție la „Noua revistă română” (1908–1916) și la „Idea europeană” pe tot parcursul apariției revistei (1919–1928), aici promovând în articole, note etc. modernismul. Înainte și după anii petrecuți la cele două periodice a fost învățător în Șotriile (lângă Doftana), bibliotecar la Facultatea de Litere și Filosofie, funcționar la un laborator de analize medicale, profesor, corector, funcționar la Loteria de Stat, la Monitorul Oficial, la Recensământ, la o fabrică de sticlărie etc., iar în intervalul 1924–1930 la Editura Cultura Națională. În tot acest timp preocuparea pentru literatură, pictură și muzică a rămas constantă. Expresie a acestei existențe, într-un fel artistă, boemă, a fost și faptul că prin anii '50 ai secolului trecut își ținea casa, din strada Jules Michelet, deschisă unui cenaclu (el îi spunea „academie”), la care participau V. Voiculescu, care a citit aici *Sezon mort*, Șerban Cioculescu, Aurel P. Bănuț, Tit Simedrea, profesorul și academicianul Nae Popescu, doctorul N. Vătămanu. Încă din copilărie, scrie singur și editează într-un număr limitat de exemplare revista „Luna”. A mai colaborat la „Insula”, „Cuvântul”, „Dimineața”, „Revista Fundațiilor Regale” ș.a.

B., un bonom, un epicureu, a rămas multă vreme oarecum ignorat de istoria literară. În 1918 tipărise două broșuri: *Glossa spiritului cărturăresc. Încercare antiintelectualistă* – în care, printre altele, exprima astfel de crezuri: „Suntem impetuoși, năvalnici.

Disprețuim pe molatici, pe îndoielnici și pe oboșiți”; „O voință mare și puternică și o mare speranță”; „Drepturile noastre le cucerim”; „Convingem prin GEST, nu numai prin raționament”; „Ne ferim de cărturarii pedanți. Sunt totdeauna sterili și totdeauna fățarnici” – și *Ce vrem. Catehism pentru suflete nehotărâte*. Autorul unor asemenea sentințe care propovăduiau afirmarea impetuoasă era cunoscut până după al Doilea Război Mondial doar prin aceste broșuri. N. Vătămanu, participant la întâlnirile „academiei”, prețuind la **B.** harul și hazul cu care nara momente din viața vechiului București, l-a îndemnat stăruitor să le transpună în scris. Astfel, cel care, autodefinindu-se, credea că fusese o viață întreagă marcat de un complex în care intrau deopotrivă „timidități ascunse cu grijă”, obsesia stilului frumos, „acele predispoziții stricătoare de diletant și juisor al vieții, atât de străine abstractorilor de chintesențe”, „lipsa de aplicație și osârdie laborioasă la exercițiul speculațiilor spirituale”, cel care se socotea „un rătăcit prin lumea intelectualilor” s-a hotărât, în primăvara anului 1950, să-și redacteze amintirile, adunându-le în două impunătoare manuscrise: *Lume și întâmplări dintr-o jumătate de veac (1900–1950)* și *Oameni văzuți de aproape (1900–1950)*. O tentativă a fiului său de a le tipări, prin 1975, a rămas fără rezultat, astfel că lucrările au apărut abia după un sfert de secol, cea dintâi în 2000, cu titlul *Memorii. Caleidoscopul unei jumătăți de veac în București (1900–1950)*, iar cea de-a doua în 2005. Trecerea amintirilor din ipostaza orală în cea de text nu a dus la pierderea acelor calități pe care le apreciaseră ascultătorii lor: C. Rădulescu-Motru, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vianu, N. Petrescu, I. Brucăr, F. Aderca. Primele secțiuni ale amintirilor sunt consacrate originii autorului și copilăriei petrecute în mahalaua bucureșteană a Gorganului și Brezoianului. Amator de pitoresc, **B.** consemnează, cu ochi de pictor și de etnograf, lumea pestriță a Capitalei și spectacolul străzii cu „panorămiile”, panopticumurile și menajeriile ei. Școlarul, studentul nu și-a dobândit instrucția pe băncile liceului și ale facultății, ci, cum spunea el însuși, a acumulat o cultură liberă, frecventând biblioteci publice, anticariate, conferințe, expoziții, concerte. A făcut parte dintr-o echipă de boemi cu lavalieră care l-a avut membru, la un moment dat, și pe Urmuz. O bună parte din amintiri radiografiază o jumătate de veac de viață bucureșteană pe categorii socioprofesionale: scriitori, filosofi, gazetari (se reține portretul venalului Dem. Theodorescu, poreclit Șacalul),

profesori, ingineri, magistrați, medici, diplomați, clerici. Imaginile despre Tudor Arghezi, de exemplu, nu sunt într-un tot confortabile, un portret scris cu aciditate, cu o vervă în care răzbat resentimentele, fiind și acela al lui Nae Ionescu („o legendă caricaturală și un tineret fanatizat”). Doi critici, Perpessicius și Șerban Cioculescu, care citiseră manuscrisul, îi comunică autorului impresia că și-a caricat modelele reale, iar Cioculescu spune chiar că memorialistul își adunase informațiile „de pe la bucătărie”. **B.** se apără afirmând: „Ca și cum n-ar fi mai instructive pentru cunoașterea și înțelegerea unei lumi și a unei epoci indiscrețiile culese de Saint-Simon din gura lacheilor de la Versailles sau cele văzute de Brantôme prin gaura cheii, sau cele adunate de Proust printre bârfelile, intrigile și vanitățile snobilor și mondenelor din saloanele cu lume obosită de trândăveli și de viții”. Totuși, același Cioculescu afirma că sunt „pagini de memorii cum nu s-au mai scris pe la noi, de o totală sinceritate, dincolo de bine și de rău, cum spunea Nietzsche”. Amintirile lui **B.** vădesc un spirit iscoditor, ager, cu o „curiozitate avidă și malițioasă”, cu „limbă rea” și „gură spartă”, uneori chiar „nespălată” (unii apropiați i-au reproșat că anumite pagini amintesc de Vitellius), însă nu pătimeaș, invidios sau răzbunător. Știind ce „presă” are între anumiți prieteni ai săi, memorialistul afirmă apăsător că și-a păstrat neatinsă obiectivitatea și, vorba lui Ion Neculce, n-a scris „pe voia cuiva sau în pisma cuiva”. Și-a făcut din respectarea adevărului, repetă el, o deviză, urmându-l și în acest sens pe Saint-Simon, din care extrage două citate plasate ca motto: „Il faut que celui qui écrit des mémoires aime la vérité jusqu'à lui sacrifier toute chose” și „J'ai chérie la vérité jusqu'à contre moi-même”.

SCRIERI: *Ce vrem. Catehism pentru suflete nehotărâte*, București, [1918]; *Glossa spiritului cărturăresc. Încercare antiintelectualistă*, București, [1918]; *Memorii. Caleidoscopul unei jumătăți de veac în București (1900–1950)*, pref. Nicolae P. Leonăchescu, București, 2000; *Oameni văzuți de aproape*, îngr. și pref. Dan Zamfirescu, București, 2005. **Traduceri:** Villiers de l' Isle-Adam, *Misterul eșafodului și alte nuvele*, București, 1915.

Repere bibliografice: Cioculescu, *Amintiri*, 368–376; Florin Faifer, *Necruțătorul*, CL, 1999, 12; Iordan Datcu, *Memoriile lui Constantin Beldie*, ALA, 2000, 537; Gheorghe Grigurcu, *Memoriile unui hedonist*, RL, 2000, 41; Z. Ornea, *Dezvăluirile lui Constantin Beldie*, RL, 2000, 46; Săndulescu, *Memorialiști*, 215–220; Adrian Majuru, *Antropologia omului bucureștean*:

Constantin Beldie, ALA, 2004, 704; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, 117–119; Barbu Cioculescu, *Posteritatea unui memorialist*, RL, 2006, 7; Valentin Chifor, *Pana de iridium a memorialistului*, F, 2006, 11–12; George, *Litere*, 72–73; Popa, *Ist. lit.*, I, 650–651; Nicolae P. Leonăchescu, *Constantin Beldie văzut din alt secol*, București, 2011; Iovănel, *Evreul*, 89–90. **I.D.**

BELDIMAN, Alecu (Alexandru) (1760, Huși – 1825), poet, traducător. Era fiul Mariei (n. Costache-Epureanu) și al marelui vornic Gheorghe Beldiman. Se înrudea, prin mama sa, cu Enache Kogălniceanu, iar prin prima soție cu Costache Conachi. Cariera administrativă a început-o în 1785, ajungând până la rangul de vornic.

Scrierile originale ale lui **B.** sunt puține: un acrostih din 1801, *Stihuri făcute la Tazlău* (1824), meditații și poezii de dragoste, *Tragodia sau mai bine a zice Jalnica Moldavei întâmplare după răzvrătirea grecilor*, 1821, tipărită prima oară de Alecu Balica, în 1861, sub titlul *Eterie sau Jalnicile scene prilejite în Moldavia din răzvrătirile grecilor*. Adăugat la sfârșitul *Tragodiei lui Sapor*, tradusă de el în 1801, acrostihul lui **B.** este și una dintre cele dintâi manifestări de acest gen la noi. El este și autorul unora dintre primele meditații poetice din literatura română, mai toate influențate de preromantism (*Asupra lumii, Pentru om, Pentru dușmanul omînirii* ș.a.). Considerată opera sa reprezentativă, *Tragodia...* urmărește cronologic întâmplările care au avut loc la 1821, în Moldova, odată cu intrarea eteriștilor. Relatare a unui martor al evenimentelor, lucrarea are mai ales o valoare documentară. Cuprinzând 4266 de versuri a câte cincisprezece silabe, cu ritm trohaic și rime masculine perechi, *Tragodia...* este precedată, ca în poemele clasice, de o invocație. Prezentând Eteria într-o lumină total defavorabilă, scrierea cuprinde elemente de burlesc și satiră. Portretele personajelor sunt sumare și caricaturale, iar accentele de indignare se manifestă adesea violent, prin invectivă. G. Călinescu observa că „acolo unde ciuda lui Beldiman e mai tare și ocara mai cu spume, versurile capătă o săltare înveselitoare”. Tonul de relatare familiară face ca *Tragodia...* să aparțină mai mult cronicilor versificate, a căror fază de sfârșit o reprezintă. **B.** a fost un traducător înzestrat și totodată pasionat, atras îndeosebi de piese de teatru și romane. A dat versiuni din Metastasio, Homer, Florian, Gessner, Voltaire

(*Tragedia lui Orest*, 1820), Abatele Prévost ș.a., cele mai multe lăsate în manuscris.

SCRIERI: *Eterie sau Jalnicile scene prilejite în Moldavia din răzvrătirile grecilor*, îngr. Alecu Balica, Iași, 1861.

Traduceri: Salomon Gessner, *Moartea lui Avel*, pref. Zaharia Carcalechi, Buda, 1818; Florian, *Istoria lui Numa Pompiliu, al doilea crai al Romii*, pref. trad., Iași, [1820]; Voltaire, *Tragodia lui Orest*, pref. Zaharia Carcalechi, Buda, 1820.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit.* XIX, I, 50–52; Densusianu, *Lit. rom.*, II, 27–33; Iorga, *Ist. lit.*, III, 92–104; Popovici, *Studii*, I, 154–160; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 59–61, *Ist. lit.* (1982), 53–55; Călinescu, *Opere*, VII, 16–17, XII, 707–709; Piru, *Ist. lit.*, II, 208–216; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 344–345; Anghelescu, *Preromant. rom.*, 94–102; Cornea, *Originile*, 284–285; *Dict. lit.* 1900, 96–97; *Dict. scriit. rom.*, I, 255–256; Ursu, *Contribuții ist. culturii*, 243–261; Sturdza, *Familiile*, I, 404–405.

D.M.

BELGIA ORIENTULUI, publicație apărută la București, săptămânal, între 7 februarie 1903 și 29 noiembrie 1907. Până la 5 februarie 1904 are subtitlul „Supliment gratuit al ziarului «Adevărul»”, dată după care devine autonomă, ca revistă politico-literară cu caracter umoristico-satiric. Pe prima pagină se reproduce caricatura oamenilor politici mai importanți (D.A. Sturdza, Al. Marghiloman, P.P. Carp), iar printre rubricile mai importante se numără „Cronica melodramatică”, „Provincia are cuvântul”, „Simptomiile noastre” – aceasta fixând telegrafic profilul unor personalități ale vremii, sub sugestive crochiuri de Iser. Colaborează cu versuri D. Teleor, Cincinat Pavelescu, G. Căir, Const. C. Brăescu, C. Cosco. De remarcat este faptul că **B.O.** adăpostește în 1904 debutul lui G. Topîrceanu, care semnează Top câteva poezii (*M-am procopsit, La mahala, Amorul. Femeia. Studiu filosofic pesimist, Pisica miraculoasă*) și scurte proze, precum și începuturile literare ale lui Victor Eftimiu sub identitatea abreviată la Victor și I.B. Victor, cu poezii (*Prigorii și Cărpaciul*) și texte umoristico-satirice (*Magnum moftologicum*), iscălit B.P. Hasmodeu. Tânărul condeier excelează în parodii de romane de senzație, cum sunt *Clopotele blestemate sau Cadavru-mblănit. Roman original de mare senzație destinat a face marț pe dnii Xavier de Montepin, Ponson du Terrail et Co. și Dona Manda sau Cavalerii sângerânzi. Roman stupid de actualitate*, semnat Niță Balamuceanu.

M.Pp.

BELICOV, Serafim (9.III.1947, Vișoara–Edineț), poet. Este fiul Mariei (n. Cebotaru) și al lui Constantin Belicov, țărani. **B.** a absolvit în 1970 Facultatea de Filologie, secția ziaristică, a Universității de Stat din Chișinău. Funcționează ca redactor la radio, la publicațiile „Cultura” (1968–1986), unde este redactor-șef adjunct din 1976, „Literatura și arta”, „Moldova suverană”, „Viața Basarabiei” și ca secretar literar al formației Joc. I s-au acordat mai multe distincții, printre care Premiul „Mihai Eminescu” (Putna, 1992), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova și al Salonului Național de Carte (2000, 2003, 2012), titlul Maestru al Literaturii și Ordinul Gloria Muncii.

B. debutează editorial în 1976 cu placheta *Veghe*, urmată în același an de volumul *Nesfârșitul spicului*. El cultivă o lirică a mirării în fața frumuseții și luminii, care aureolează mugur, spic și om, totul fiind transpus mimetic în imagini simple și într-o prozodie melodi-oasă. În *Vameș* (1991) și în *Procesul lui Narcis* (1995) a încercat o actualizare a temelor. Este considerat de critica literară un poet al trăirii senine, cumpănite: „În contrabalantă cu acest timp bolnav și dezaxat, poetul trăiește un timp senin – nichitastănescian – al bunătății, al purității originare” (Mihai Cimpoi), afirmație susținută cu rânduri ca acestea: „Tot înfruntând topirile ce dor,/ Redându-vă colinelor alpine,/ V-am încărcat aripile cu zbor/ Și-n zborul cela m-am uitat pe mine./ Am răs nebun în ura de prieteni/ Și-n bunătatea de dușmani am plâns/ Când reclădeam copacilor în cetini/ Bucăți de cer cu înlăuntrul nins// Astfel încât să fulguie spre noi/ Însemn că iarna pe aici mai trece./ Zăpezi, zăpezi, primiți-mă-napoi/ Mi-e-atât de cald în haina voastră rece!”. Dintr-o solidaritate de breaslă, din admirația față de oamenii de cultură ai țării se nasc versurile și tabletele-portrete din *Elegii contra frigului* (2002).

SCRIERI: *Veghe*, pref. Anatol Ciocanu, Chișinău, 1976; *Nesfârșitul spicului*, Chișinău, 1976; *Ev*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1987; *Vameș*, Chișinău, 1991; *Procesul lui Narcis*, pref. Mihai Cimpoi, Gheorghe Vodă, Chișinău, 2000; *Elegii contra frigului*, Chișinău, 2002, *Suflet minat*, Chișinău, 2011; *101 poeme*, București, 2012.

Repere bibliografice: George Bădărău, „*Vameș*”, CRC, 1991, 29; Ion Ciocanu, *Șansele poeziei angajate*, LA, 1992, 9 aprilie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 220; Ion Beldeanu, [Serafim Belicov], „Bucovina literară”, 2001, 2–3, 2002, 7–8; Vladimir Zbârciog, *Un exilat în durerile noastre*, VBA, 2003, 3; Suceveanu, *Emisferele*, 231–234; [Serafim Belicov], LA, 2007, 10 (grupaj special); *Dict. Chișinău*, 46–47; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 354–359.

E.B.

BELIGAN, Anamaria (15.XI.1958, București), prozatoare. Este fiica Danei Lovinescu (n. Crivetz) și a actorului Radu Beligan. A absolvit Liceul „C.A. Rosetti” și secția regie film (promoția 1981) a Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” din București. În 1982, după ce funcționează scurtă vreme ca regizor la Studioul „Al. Sahia” din București, părăsește România și, după șapte luni de lagăr în Germania, emigrează în Australia. Lucrează ca regizor și scenarist la Melbourne, predă la Australian Film, Television and Radio din Sydney. Deține un masterat în lingvistică la Universitatea Monash din Melbourne. În 1988 înființează, împreună cu Valeriu Câmpan, compania independentă de producție Athanor. A publicat în „Arc”, „Orizont”, „Vatra”, „Familia”, „Literatorul”, „Ramuri”, „Luceafărul” ș.a., precum și în revistele australiene „RePublica”, „Voices” și „Quadrant” sau în „Exquisite Corpse” (SUA).

O relație oarecum paradoxală face ca abia cea de-a doua carte publicată de **B.**, romanul *Scrisori către Monalisa* (1999), să atragă atenția asupra calităților autoarei de proze scurte din volumul *Încă un minut cu Monica Vitti* (1998). Dacă romanul, în montura, situațiile și chiar cazuistica lui, este ceva obișnuit în linia literaturii lagărelor cu emigranți (aici, *Asylbewerber* la finele anilor '80), în schimb prozele scurte compun o atmosferă încărcată de mister psihologic, cu fibre de halucinație și cu acel amestec „simbolist” de glacialitate și incandescență, de voyeurism și morbidețe estetizantă. În *Scrisori către Monalisa* totul e limpede: tema spațiului închis, universul concentraționar, lume în care de la sublim la sordid nu este nici măcar un pas. Mizerie și tensionare, spațiu populat pestriț, cu destine și temperamente din varii geografii etno-religioase. Tema emigrantului-captiv (aici chiar într-un hotel numit Arkadia) este – ca și *pattern*-ul din *Azilul de noapte* de Maxim Gorki – o șansă generoasă pentru însumarea de psihologii contrastante și contexte cu pitoresc viguros. În jurul lui Matei, anxiosul și, oarecum, amnezicul, omul cu o imaginație de artist (între altele, incitante sunt paginile în care el își închipuie o idilă între Ion Barbu, matematicianul poet, student la Berlin, și faimoasa Leni Riefenstahl, „patroana” cinematografeii hitleriste), gravitează feminitatea dezabuzată *à la russe*, la modul gorkian, a Verei, cinismul amoral și tranzacțional al lui Victor Coteș, alcoolismul halucinatoriu al polonezului Krzysztof, timiditatea senzuală a

cuplului Berndt–Satri, culoarea *gipsy* atașantă prin logoree, inventivitate, optimism și pungășie sentimentală (Nae Lebedaru), exhibiționismul lui Beno, turbureala visătoare și agresivă a croatului Radovan Belen ș.a.m.d. – totul sfârșind cvasioniric, în flăcări pe ninsori purificatoare: incendierea purgatoriului cu vibrații de infern. Prozele reunite în volumul *Încă un minut cu Monica Vitti* se întemeiază pe imaginarul filmic al autoarei, împănate cu câte o referință livrescă neașteptată, cu zone oscilând între „les contes cruels” ale lui Villiers de l'Isle-Adam, ironia sumbră și misterul „jucat” din unele proze ale lui E.A. Poe ori cutare „tales of unexpected”, scenariizate postmodern în cinematografia britanică. (De altminteri, caracteristic aici este tocmai umorul negru, englezesc.) Cruzime, rafinament și ironie neagră (*Un craniu remarcabil*), cu nostalgia lui Graham Greene. Un punct de plecare derizoriu-grotesc al povestirii titulare („aș putea fi îndrăgostit orbește de Mona... dacă n-ar fi atât de hotărâtă să nu se radă pe picioare”) se transformă într-o amețitoare orgie vizuală, un soi de realitate virtuală cu Monica Vitti în *Aventura* lui Michelangelo Antonioni. Excelentul crochiu borgesian al lui Juanito cucertorul, care visează, conchistadorial, să cucerească pământul, savuroasa îndopare cu prăjituri a fetelor (vecină cu fabulosul copilăriei din prozele lui Mircea Cărtărescu) din *Bilet pentru Ninive*, paginile în care apar și unele viitoare personaje din *Scrisori către Monalisa* (Radovan Belen, de exemplu) – toate conturează cartea de vizită a unei imaginații care vede crud, cadrează cu umor, frazează tăios, în ritm de scenariu hollywoodian. După *mamabena.com* (2005), roman cu intrigă semipolițistă despre imigrația românească din Australia – dar păstrând un fir narativ în România –, romanul *Windermere: dragoste la a doua vedere* (2009) oferă o poveste de dragoste între un englez și o româncă aflați la senectute. Construit cvasiproustian, nostalgic, regresiv, asociativ și defocalizat, ca un puzzle excluzând linearitatea epică, textul navighează în timp și în spațiu din vremea războiului din Crimeea de la mijlocul secolului al XIX-lea, trecând prin idilicul interbelic românesc, până în Australia de la sfârșitul secolului al XX-lea.

SCRIERI: *Încă un minut cu Monica Vitti*, tr. autoarei în colaborare cu Dana Lovinescu, Iași, 1998; *Scrisori către Monalisa*, tr. autoarei în colaborare cu Dana Lovinescu, Iași, 1999; *Dragostea e un Trabant*, București, 2003; *mamabena.com*, tr. autoarei în colaborare cu Dana Lovinescu, București, 2005;

Windermere: dragoste la a doua vedere, tr. autoarei în colaborare cu Dana Lovinescu, Cluj-Napoca, 2009.

Repere bibliografice: Luminița Marcu, *Cealaltă Arkadia*, RL, 1999, 46; Dan C. Mihăilescu, *Evadând în ficțiune*, „22”, 2000, 4; Daciana Branea, *Arca fantastică*, O, 2000, 1; Adriana Babeți, *Povestașă*, O, 2003, 5; Dan Cristea, *Roman de dragoste și viziuni onirice*, LCE, 2010, 1–2; Irina Petraș, [Anamaria Beligan], APF, 2010, 2, RL, 2012, 44. **D.C.M.**

BELIGAN, Marica (1943, La Louvière, Belgia – 27.II.1993, București), prozatoare, traducătoare. Este fiica baronei Jeanne de Siemmons și a lui Petru Pop. A urmat cursuri de artă dramatică la Conservatorul din Bruxelles. La treisprezece ani debutează, în Belgia, cu un volum de nuvele, apărut la Editura Leclerc. În 1965 vine la București, în cadrul schimburilor culturale româno-belgiene. Aici îl cunoaște pe actorul Radu Beligan, cu care se căsătorește, stabilindu-se definitiv în România.

Cu toate că a scris câteva piese – *Căutăm autor dramatic*, *Absența conștiinței* ș.a. – în urzeala cărora pot fi detectate modele, trimiteri la genul comediei amare și al vodevilului, **B.** s-a investit mai mult în transpunerea în românește și în adaptarea pentru scenă a unor texte aparținând lui Pierre Chesnot, Neil Simon ș.a. A tradus și dramatizat *Străinul* de Albert Camus. Tot pentru scenă a realizat versiuni în limba franceză după piese ale lui Vasile Alecsandri, Mihail Sebastian, Aurel Baranga, Paul Everac. În 1967 publică adaptarea în limba franceză a piesei *Capul de rățoi* de G. Ciprian. Un an mai târziu îi apare romanul *Cenușa mea va fi caldă*, în traducerea lui Petru Popescu, o alegorie plasată într-un ținut imaginar numit Trislanda, în care oameni săraci, înfometați, sătui de injustiție hotărăsc să-și facă singuri dreptate și să-și modifice astfel cursul existenței. În 1990 publică, în limba română, o culegere de nuvele intitulată *Timpul de veghe, timpul de vis*, iar postum apare romanul *O aspirină pentru doi* (1993), cronică a neîmplinirii sentimentale într-o lume banală, superficială și rutinieră.

SCRIERI: *Cenușa mea va fi caldă*, tr. Petru Popescu, București, 1968; *Timpul de veghe, timpul de vis*, București, 1990; *O aspirină pentru doi*, București, 1993. **Traduceri:** G. Ciprian, *Tête de canard*, București, 1967; Aurel Baranga, *Les Mots de la semaine*, Paris, 1968; *L'Eglise Orthodoxe Roumaine dans le passé et aujourd'hui*, București, 1979.

Repere bibliografice: Vasile Sporici, „*Cenușa mea va fi caldă*”, ATN, 1969, 4; Ghițulescu, *Istoria*, 410; Liviu Ornea, *Pensiune completă*, OC, 2012, 352. **C.M.B.**

BELIGAN, Radu (14.XII.1918, Galbeni, j. Bacău – 20.VII.2016, București), eseist, traducător. Este fiul Eufrosinei și al lui Nicolae Beligan, șef de gară și actor la Naționalul ieșean. După absolvirea Liceului Internat din Iași, **B.** pleacă la București, înscriindu-se la Academia Regală de Muzică și Teatru, clasa profesoarei Lucia Sturdza Bulandra. Debutează, cu poezie, în „Viața românească” (1938), scrie la „Însemnări ieșene” (cronică teatrală), „Opinia”, „Front literar”, „Bis”, „Arta liberă” ș.a. Actor de mare prestigiu, interpret de roluri memorabile în spectacole cu piese din dramaturgia română și universală, inimitabil în Miroiu din *Steaua fără nume* de Mihail Sebastian, Rică Venturiano din *O noapte furtunoasă* de I.L. Caragiale (și în filmul din 1943 al lui Jean Georgescu), de o mare subtilitate în Hlestakov din *Revizorul* de N.V. Gogol, Béranger din *Rinocerii* de Eugen Ionescu sau în rolul comisarului aulic Jankovici în filmul *Horea* de Mircea Mureșan, **B.** este, în același timp, director al Teatrului de Comedie din București (1960–1968) și cel mai longeviv director din întreaga istorie a Teatrului Național (1969–1990).

Radu Beligan în rolul lui Rică Venturiano

Om de cultură enciclopedică, având întinse relații internaționale și beneficiind de toate onorurile sistemului (a fost membru în Comitetul Central al Partidului Comunist Român, deputat al Marii Adunări Naționale, Artist al Poporului, președinte și apoi președinte de onoare al Institutului Internațional de Teatru etc.), **B.** realizează nenumărate traduceri și adaptări pentru scenă ale unor piese unde este și protagonist (*Cotletele* de Bertrand Blier, de exemplu), precum și câteva volume de eseuri și proză confesivă – *Pretexte și subtexte* (1968), *Luni, marți, miercuri...* (1978), *Note de insomniac* (2001). Este laureat al Premiului Academiei Române (1997) și Mare Ofițer al Legiunii de Onoare (2002). A fost ales membru de onoare al Academiei Române (2004).

Cărțile lui **B.** sunt pseudo-jurnale, texte în care coexistă amintiri, portrete, note critice, învederând o „existență plurală” lucidă, un permanent dialog cu sine însuși, cu viața, literatura, teatrul. Ca și în rolurile care l-au făcut celebru, **B.** se așază întotdeauna într-un loc de unde se poate exprima în surdina, privind spectacolul vieții cu o anume detașare, cu ironie și melancolie, ca din spatele unei cortine. Memorialistica din *Note de insomniac*, de pildă, „pare respirația unui om cultivat care a văzut multe în viață și a știut să selecteze ceea ce o înnobilează și o face suportabilă”, cum remarca Eugen Simion. Pretutindeni stilul e direct, rafinat, apelând rar la metaforă. Portrete memorabile (Jean-Louis Barrault, George Vraca, Grigore Vasiliu-Birlic, Geo Bogza, V.I. Popa, Erwin Piscator, Laurence Olivier), anecdote, „cancanuri” dezvăluite discret, adevărate „comedii miniaturale”, formulări inspirate („un bun actor trăiește pe scenă fără să abuzeze de ea”) dau savoare acestor pagini.

SCRIERI: *Pretexte și subtexte*, București, 1968; *Luni, marți, miercuri...*, București, 1978; *Note de insomniac*, București, 2001.

Repere bibliografice: Al. Piru, *Însemnările unui actor*, LCE, 1968, 10; Paul Georgescu, *Un actor despre el însuși*, „Informația Bucureștilui”, 1968, 14 mai; Vlaicu Bârna, *Un portret și alte modele*, VR, 1968, 7; N. Carandino, *Actori de ieri și de azi*, Cluj, 1973, 150–153; Aurel Bădescu, *Teatrul și inteligența*, CNT, 1979, 9; Eugen Comarnescu, *Beligan în... manuscris*, „Cronica română”, 2000, 21 257; Simion, *Fragmente*, VI, 242–245; Radu Beligan: *un artist pentru eternitatea teatrului românesc*, îngr. Cezar Alexandru Genoiu, București, 2008; Marina Constantinescu, *O noapte de insomniac*, RL, 2011, 34.

N.I.

BELIMACE, Constantin T.

(1848, Moloviște, azi în Republica Macedonia – 1932, Bitolia, azi în Republica Macedonia), poet.

Este fiul lui Tașcu Belimace, țăran. După absolvirea școlii primare în satul natal, din 1860 urmează cursul superior la o școală de limbă sârbă din Belgrad, oraș unde își face și serviciul militar (1868–1870). În 1873 s-a stabilit la București. Împreună cu Andrei Bagav, Șt. Mihăileanu și C. Cairetti, editează, între 1888 și 1889, revista „Macedonia”, unde își publică cele dintâi versuri. Din 1893 se întoarce în Macedonia, ca intendent al internatului liceului românesc din Bitolia. Prizonier al armatei bulgare în Primul Război Mondial, și-a transpus experiența într-un amplu poem (peste două mii cinci sute de versuri), manuscrisul fiind păstrat în arhiva familiei. A publicat, între 1888 și 1926, poezii numai în dialectul aromân, în „Macedonia”, „Frățilia”, „Graiul bun”, „Deșteptarea”, „Tribuna românilor de peste hotare”, „Peninsula Balcanică” ș.a.

Cele mai bune versuri ale lui **B.** se inspiră din universul păstoresc, motiv pentru care, până la un punct, ele pot părea idile, deși în realitate au doar puține elemente livrești și mărturisesc o vagă influență a lui V. Alecsandri și, poate, a lui G. Coșbuc. Sunt, în fapt, rezultatul impresiilor puternice lăsate de amintirea lumii în care a copilărit, de particularitățile ei etnografice. Pe lângă „angucitori” (cimilituri) și poezii populare (culese din împrejurimile satului natal și publicate în „Macedonia”), **B.** a scris versuri în manieră folclorică, cu prozodie caracteristică și tematică specifică. Unele se apropie de cântecele de dragoste sau de înstrăinare, altele aduc mult cu balada (*Curnicea*, de exemplu, seamănă cu *Miorița*). Anecdotică de tip cult este puțin prezentă, ca în *Ficiorul crescut tu pădure*, predomină succesiunea imagistică particulară doinei, precum în *Călugărița*, *Dudia* sau *Picuraru cătră vruta lui*. Renumele lui **B.** printre poeții dialectali a fost consolidat de poezia *Dimândarea pârintească*; însuflețite de un acut alean al deșrădăcinării, versurile sunt de fapt o

imprecație adresată celui „cari de limba lui se-alasă”. O amenințare deznădăjduită și o exortatie nu lipsită de patetism ridică această „poruncă părintească” până la un prag cu valoare simbolică, fiind asemănătoare cu „testamentul” lui Ienăchiță Văcărescu sau cu versurile lui Alexie Mateevici. Întors melancolic spre atmosfera din cătunul distrus de „furlii”, care „viață vie nu lăsară” (*Hora*), **B.** închipuie și câte o baladă despre iele, „albele zâne/ de la fântâne” (*Albele și mușatele*), pentru a încerca reconstituirea unui univers lăsat departe în trecut, dar de care nu s-a putut despărți niciodată.

SCRIERI: [*Poezii*], UVPA, 23–39.

Repere bibliografice: Tache Papahagi, *Antologie aromânească*, București, 1922, 195–207; Ion Foti, *Costa Belimace*, București, 1936; Hristu Căndroveanu, [*Constantin T. Belimace*], UVPA, 19–22; Căndroveanu, *Aromânii*, 62–70; *Dicț. scriit. rom.*, I, 256–257; Mănuță, *Perspective*, 5–13; Radu Comănescu, *Observații asupra poeziei aromâne*, VR, 2002, 1–2.

D. M.

BELISTOV, Vladimir (22.IV.1918, Onești–Lăpușna – 21.11.2000, Chișinău), traducător, poet, prozator. Este fiul Anastasiei (n. Nicolaev) și al lui Nicolae Belistov. Și-a făcut studiile mai întâi la Seminarul Teologic din Chișinău, unde l-a avut ca profesor pe Gala Galaction. A absolvit mai târziu Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic „Ion Creangă” din Chișinău (1948), lucrând ulterior ca redactor la Editura de Stat (1952–1957). A debutat în presă în anii '30 ai secolului al XX-lea. A mai colaborat la „Gazeta Basarabiei”, cu cronici despre viața orașului, și la „Viața Basarabiei”, iar după război la „Cultura Moldovei” („Cultura”), „Nistru”, „Femeia Moldovei”, „Moldova socialistă”, „Învățătorul sovietic”, „Tinerimea Moldovei”, semnând reportaje, schițe, recenzii și cronici teatrale. A scris poeme pentru copii și tineret, precum și proză – romanul *Două surori*, publicat în revista „Nistru”, și *Soldații*, tot un roman, apărut fragmentar în săptămânalul „Cultura”.

Cunoscător temeinic al limbilor greacă, latină, franceză, germană și rusă, **B.** a tradus proză, poezie, dramaturgie din literatura Greciei antice (*Lisistrata* de Aristofan, *Medeea* și *Ifigenia în Aulida* de Euripide), din literatura clasică latină (comedii de Plaut), din cea rusă (*Neisprăvitul* de D.I. Fonvizin, *Balade* de V.A. Jukovski, *Oaspetele de piatră* de A.S. Pușkin, *Spaniolii* de M.I. Lermontov, *Azilul de noapte* de Maxim Gorki ș.a.), engleză (*Romeo și Julieta* de William Shakespeare), franceză (*Cântecul lui Roland*, *Cidul* de Corneille),

germană (*Atta Troll* și *Germania* de Heinrich Heine), polonă (*Opere alese* de Adam Mickiewicz), ucraineană (*Caterina* și *Oarba* de Taras Șevcenko) ș.a. A tălmăcit mult și din literatura popoarelor fostei URSS. Versurile incluse în două volume intitulate *Traduceri alese* (1968, 1978) îl recomandă pe **B.** ca pe unul dintre cei mai fecunzi tălmăcitori din Basarabia postbelică.

SCRIERI: *Rică – pierde -vară*, Chișinău, 1955; *Lauda de sine nu miroase-a bine...*, Chișinău, 1957. **Traduceri:** A.S. Pușkin, *Opere alese*, Chișinău, 1949 (în colaborare cu Iosif Balțan și Iurie Barjanski); D. I. Fonvizin, *Neisprăvitul*, Chișinău, 1953; Jules Verne, *Copiii căpitanului Grant*, Chișinău, 1956; William Shakespeare, *Romeo și Julieta*, Chișinău, 1958; Adam Mickiewicz, *Opere alese*, pref. M. Rîlski, Chișinău, 1958, *Grazyna*, Chișinău, 1976; M. Macrici, *Aurora boreală*, Chișinău, 1959; *Traduceri alese*, I–II, Chișinău, 1968–1978; Heinrich Heine, *Germania*, Chișinău, 1970, *Poeme*, Chișinău, 1976; G. Nizami, *Leili și Medjnun*, Chișinău, 1971, *Șapte frumoase*, Chișinău, 1990; Djami, *Poeme*, Chișinău, 1972; Euripide, *Tragedii*, Chișinău, 1973; Aristofan, *Comedii*, pref. Nicolae Rusu, Chișinău, 1975; *Poemele dragostei. Traduceri alese*, pref. Nicolai Costenco, Chișinău, 1978; Goethe, *Vulpoiul Reinecke*, Chișinău, 1978, *Drame*, Chișinău, 1979; Corneille, *Tragedii*, Chișinău, 1980; Friedrich Schiller, *Don Carlos. Fecioara din Orléans. Wilhelm Tell*, Chișinău, 1982 (în colaborare cu Pavel Starostin); *Cântecul lui Roland*, Chișinău, 1983; Jean Racine, *Tragedii*, Chișinău, 1985.

Repere bibliografice: Vasile Badiu, *Vladimir Belistov*, „Nistru”, 1968, 4; Ion Ciocanu, *Cu fața spre carte*, Chișinău, 1989, 281–284; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 172; *Dicț. Chișinău*, 47–48.

S. P.

BELLA György (2.XII.1923, Sibiu – 12.III.1982, Budapesta), istoric literar, traducător maghiar. După primii ani ai copilăriei petrecuți la Cluj și Ineu, face școala primară și liceul la Orosháza (Ungaria) și studii superioare la Facultatea de Filologie a Universității „Eötvös Loránd” din Budapesta. Lucrează la Biblioteca Națională „Széchenyi” (1950–1957). Este apoi profesor de liceu (1957–1963), redactor la Editura Európa (1963–1967) și la Editura Szépirodalmi (din 1968) din Budapesta. Deși se trage dintr-o familie mixtă (tatăl său era român), a învățat târziu românește.

Referent pentru literatura română în cadrul Editurii Európa, **B.** a avut un rol important în selecția și publicarea acestora în limba maghiară. A contribuit la acest program și cu traduceri, semnând versiunea maghiară a romanelor *Disparația unui om de rând* de Mihai Beniuc (1965), *Ore de dimineață* de Platon Pardău (1975), precum și a pieselor de teatru *Steaua fără nume* de Mihail Sebastian și *Martin Bormann* de Marin Preda, publicate în

volumul *Egyszerű véletlenek* (1967). A mai tradus din proza lui D.R. Popescu, Petru Popescu, Sorin Titel, A.E. Baconsky, Ion Băieșu, Vasile Rebreanu, Constantin Țoiu. Literatura română contemporană reprezintă și obiectul principal al demersurilor sale critice și eseistice. A prezentat o serie de scriitori (G. Călinescu, Veronica Porumbacu, Aurel Rău, Marin Sorescu) în medalioane, recenzii și cronici literare apărute în revista „Nagyvilág” și în postfețele unor volume de traduceri publicate de editurile unde a lucrat. A urmărit cu atenție noile orientări ale literaturii române moderne, precum și realizările esteticii și istoriei literare contemporane. Astfel documentat, **B.** întocmește aproape toate articolele privitoare la literatura română pentru dicționarul *A XX. század külföldi írói* (Budapesta, 1968), în care figurează, printre scriitorii și poeții cei mai însemnați din literatura universală, și 27 de autori din țara noastră (de la Tudor Argezei până la Ilarie Voronca). **B.** este, de asemenea, unul din colaboratorii principali și coordonatorul materialului românesc pentru lexiconul literaturii universale, *Világirodalmi lexikon*, în optsprezece volume, apărut la Budapesta între anii 1970 și 1996. Pentru această lucrare a propus aproximativ patru sute de titluri (autori, mișcări literare). La primele cinci volume (literele A–K) participă efectiv și la redactarea articolelor, adjudecându-și literatura română din secolul al XX-lea, în special autorii contemporani, peste cincizeci de poeți și scriitori, de la Ion Agârbiceanu la Eugen Jebeleanu. Principiile de bază pe care le-a adoptat în vederea structurării materialului românesc au fost respectate și în realizarea volumelor apărute după moartea lui prematură. A avut preocupări remarcabile și în domeniul istoriei literaturii maghiare. Sub îngrijirea sa au apărut mai multe volume din corespondența lui Ady Endre (1956, 1983), Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Juhász Gyula (1959) și documente inedite din ultimii ani de viață ai lui Babits Mihály (1980).

SCRIERI: *A XX. század külföldi írói* [Scriitori străini din secolul XX] (în colaborare), Budapesta, 1968; *Világirodalmi lexikon* (în colaborare), I–XVIII, Budapesta, 1970–1996. **Traduceri:** Mihai Beniuc, *Egy közember története* [Dispariția unui om de rând], Budapesta, 1965; Mihail Sebastian, *Névtelen csillag* [Steaua fără nume], în *Egyszerű véletlenek* [Simple coincidențe], Budapesta, 1967, 67–157; Marin Preda, *Martin Bormann*, în *Egyszerű véletlenek* [Simple coincidențe], Budapesta, 1967, 473–525 (în colaborare cu Domokos Sámuel); Platon Pardău, *Reggeli órák* [Ore de dimineață], Budapesta, 1975.

Repere bibliografice: *Magyar irodalmi lexikon*, I, Budapesta, 1963, 129; Beke, *Fără interpret*, 373–381; *Új magyar irodalmi lexikon*, I, Budapesta, 1994, 179–190. **O.K.**

BELLU, Pavel (14.III.1920, Vršniț, j. Caraș-Severin – 9.I.1988, Cluj-Napoca), poet, prozator, eseist. Este fiul Rujei (n. Peia) și al lui Pavel Bellu, țărani. A urmat Liceul „General Dragalina” din Oravița, luându-și bacalaureatul la Timișoara (1939). S-a înscris la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din București, pe care a întrerupt-o din cauza războiului, trecând în 1940 la Școala de Ofițeri, terminată în 1943. În 1945 s-a stabilit la Cluj, unde a urmat Facultatea de Filosofie și Litere, absolvită în 1948; printre profesorii săi se afla Lucian Blaga. În 1975 și-a susținut examenul de doctorat cu teza *Tragicul senin*, sub îndrumarea lui Liviu Rusu. A funcționat ca profesor de psihologie, logică și literatură română în licee clujene (1949–1954), secretar literar la Teatrul Național din Cluj (1955–1959), economist la Întreprinderea de Utilaje de Transport Cluj (1959–1965), director al filialei Fondului Plastic din Cluj (1965–1969). A făcut parte din redacțiile revistelor „Luceafărul” (Timișoara), „Tineretea”, „Generația de mâine” (Oravița), „Brazde bănățene” și a colaborat la „Colț de țară”, „Fruncea”, „Făclia”, „Vestul”, „Vremea”, „Universul literar”, „România de mâine”, „Orizont”, „Steaua”, „Tribuna”, „Utunk”. A mai semnat Marius Nicoară, Ion Ulmu, Panait Vardaru, Nona Vida, Laurențiu. A debutat la șaisprezece ani, cu poezia *Un trandafir*, în revista școlară „Luceafărul” (Timișoara), iar editorial cu volumul de versuri *Candelabre albastre*, apărut în 1936.

B. scrie o poezie imnică, al cărei obiect îl constituie figuri mitice (Apolo, Orfeu, Dionisos, Zamolxe), care-i tutează propriul mod de a înțelege lumea și arta, dar și natura clasică vergiliană („celui mai înalt prieten”, Vergiliu, îi dedică un ciclu de versuri caracteristic) ori iubirea ca aspirație și împlinire spirituală supremă („Nici cărți, nici filosofie, nici mistere! [...] Numai iubirea nemurește”). Este un lirism în descendența romantismului calm, împlânit de solara armonie și de cantabilitatea clasică, al adorării lucrurilor și trăirilor simple. „Marile vicii” ale poetului sunt muntele și marea, soarele și azurul, dar și iarba sau grâul, toate exaltate cu sentimentul panic al contopirii, probabil catalizat de Lucian Blaga. Despre marele poet a scris o carte situată, ca factură, între reconstituirea biografică pozitivistă, comentariul critic simpatetic și eseul „poematic-filosofic”, considerat de **B.** încă necesar

într-un moment (1970) de redescoperire euforică a „orizonturilor blagiene”. Cartea conține interesante sugestii interpretative, însă partea cea mai rezistentă se referă la anii lugoieni ai poetului (1924–1926) și la raporturile lui cu familia Brediceanu. Ceva din lirica lui **B.** pătrunde și în cele două romane istorice, cu deosebire în *Fericita jale a Cumbriei* (1979), unde intrarea în narațiune e prefătată de familiarizarea cu *spiritus loci*: muntele, entitate emblematică a personajului central, Eftimie Murgu. Prima parte îl evocă în ipostază de revoluționar și tribun al românilor bănățeni, cea de-a doua în relațiile intime, o prezență ubicuă rămânând, și atunci când nu apare, Cumbria, mama protagonistului. Simbolic, cele două ipostaze stau sub semnul focului și sub cel al apei. Oximoronică este și alcătuirea umană a figurilor reprezentative din cealaltă evocare istorică, *Focul rece* (1982), urmărind destinul familiei Mocioni pe fundalul luptei bănățenilor și transilvănenilor în a doua jumătate a secolului al XIX-lea pentru emancipare națională (mișcarea memorandistă etc.). Personajele, ca și naratorul, trăiesc febril obsesia memoriei și a urgențelor istoriei, care le animă toate inițiativele. Scrise de un om cultivat, cu stringența expresiei (reflex al exercițiului poetic, poate), romanele (mai ales al doilea) datează totuși din cauza ideologizării ad-hoc în spiritul naționalismului practicat oficial în anii '70–'80 ai secolului trecut (exaltarea dacismului, imaginea deformată a străinului etc.). Două drame istorice într-un act publicate în 1972 evocă episoade-cheie din activitatea lui Avram Iancu imediat după 1848–1849 (*Iancu și Pajura*) și din viața lui Tudor Vladimirescu, ajuns domn (*Capul din fântână*). Piese apăsătoare pe inflexibilitatea acestora, fie în relațiile cu trimișii împăratului, fie cu ai boierilor antireformiști. A treia piesă, *Muntele cu 77 de inimi*, e închinată, în 1977, Războiului pentru Independență. Și aici se simte impactul actualizării ideologice forțate. **B.** a întocmit mai multe antologii din poezii bănățeni, din epigramiști și din scrierile despre Horea.

SCRIERI: *Candelabre albastre*, Timișoara, 1936; *Flori de piatră*, Timișoara, 1940; *Elogiul simplității*, București, 1967; *Blaga în marea trecere*, București, 1970; *Iancu și Pajura*, *Capul din fântână*, Reșița, 1972; *Avram Iancu*, București, 1972; *Arhitectura gândului*, Cluj-Napoca, 1977; *Fericita jale a Cumbriei*, Timișoara, 1979; *Focul rece*, Timișoara, 1982; *Lebăda solară*, București, 1984.

Repere bibliografice: I. Jivi-Bănățeanu, *Tânărul poet Pavel Bellu*, „Luceafărul”, 1936, 11; M. Georgescu, „*Flori de piatră*”, VS, 1940, 2406; I. Arcaș, „*Elogiul simplității*”,

„Făclia” (Cluj), 1967, 6408; Petru Poantă, „*Blaga în marea trecere*”, „Făclia”, 1970, 9 august; Ion Cocora, „*Avram Iancu*”, TR, 1973, 10; Nicolae Țirioi, [Pavel Bellu], O, 1973, 7, 1988, 2, „Drapelul roșu”, 1982, 11970; Ungureanu, *Imediata*, I, 59, 102–103; Al. Jebeleanu, *Elogiul simplității*, O, 1985, 12; Al. Husar, „*Lebăda solară*”, CL, 1985, 4; Valentin Tașcu, *Poezie și simplitate: Pavel Bellu*, O, 1985, 37; Ruja, *Parte*, I, 36–39; *Dicț. scriit. rom.*, I, 257–258; *Dicț. Banat*, 93–95; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, 77–79. **N. M.**

BELLU, Petre
(18.VI.1896, Turnu
Măgurele –14.XI.1952,
București), prozator,
autor dramatic.

După terminarea școlii primare în Roșiori de Vede, unde se stabiliseră părinții săi (Sevastia și Enache), de origine macedoromână, **B.** își părăsește familia (decimată de tuberculoză) și vagabondează, oprindu-se prin 1911 la București, unde învață și profesază tâmplăria. Frecventează întrunirile mișcării socialiste, aderând la o ideologie sentimental-umanitaristă care va deveni principiul generator al scrisului său. Câteva articole îi apar în presa socialistă, apoi, în 1929, debutează, în „Foaia tinerimii” cu povestea *Gheorghe Bolboacă*. Succesul primei cărți, *Apărarea are cuvântul* (1934), dă un sens vieții sale. Publică alte volume și colaborează cu articole literare și sociale, cu amintiri, interviuri, proză la „Rampa”, „Gazeta”, „Făclia”, „Tempo”, „Raza literară”, „Tribuna” și multe altele. Ca ziarist la „Gazeta refugiaților”, „Informația zilei”, „Drapelul”, „Era nouă”, el vizează diferite aspecte ale vieții sociale și literare, apără interesele celor mulți. Mai puțin cunoscută a rămas activitatea sa de autor dramatic și conducător al unei trupe care a dat numeroase spectacole, după propriile texte, în București și în multe localități din țară, între anii 1935 și 1946.

Romanul *Apărarea are cuvântul* a provocat reacții extreme, de la aprecieri superlative la contestarea autorului, însoțită de critici dure, pline de invective. Personajul-narator, condamnat la ocnă pentru uciderea propriei fiice, este fiu al unei prostituate, crescut într-o casă de toleranță. El se confesează cu

intenția de a-și motiva crima, apoi se sinucide. Tenta senzațională, aerul de tragedie sfâșietoare, atmosfera de scandal care s-a iscat în jurul cărții și a autorului i-au asigurat succesul comercial, ducând și la traducerea ei în limbile bulgară, maghiară, franceză, spaniolă, turcă, engleză. Astfel, popularitatea neobișnuită (*Apărarea...*, în formă dramatizată, a avut și un mare număr de reprezentații) s-a extins și peste hotare, unele reviste neezitând să îl așeze pe **B.** alături de Jack London, Maxim Gorki, Panait Istrati. Versiunea spaniolă, apărută prima dată la Santiago de Chile în 1940, ajunsese, după 1980, în librăriile din Buenos Aires la a paisprezecea ediție. O compoziție mai elaborată, dar cu aceeași aplecare spre pledoaria pe teme sociale, prezintă romanul *Cazul doamnei Predescu* (1935), axat, de asemenea, pe autobiografia justificativă a protagonistei, o militantă pentru emanciparea femeii. În *Luminile mahalalei* (1936) **B.** încearcă o formulă modernă: personajele povestesc pe rând, dezvăluindu-și astfel identitatea, apoi autorul preia narațiunea, adunând toate firele epice într-un punct final. Utopia binelui social realizat prin generozitatea unor indivizi bogați este ideea romanelor *Câine vagabond* (1936), *Uzina B* (1941) și *Adăpostul calicilor* (1942). Volumele *Am furat!* (1940), *Răstigniții!*... (1940), *Amara dezamăgire* (1942), *După moartea Mihaelei* (1943) literaturizează inabil alte aspecte ale unei bogate experiențe de viață. Proza scurtă din *David și Goliat* (1936), *Bărbat cu trei neveste!* (1941), *Fratele infirm* (1943) nu se diferențiază de substanța și stilul romanelor. Totuși, câteva schițe și povestiri din *Fratele infirm* și din periodicele anilor '40, precum și romanul *O crimă lângă Brașov* (1945) indică o anume evoluție a lui **B.**, desprins într-o măsură de sentimentalism și de eticismul confuz. Pe fondul unei obiectivități câștigate, precizia observației, accentele discrete relevă o atitudine mai detașată, ușor ironică. În afară de dramatizarea după *Apărarea are cuvântul*, **B.** a mai scris piesa *Chestia cu Aura*, jucată în București în 1937, reluată și publicată ca roman (*Uzina B*).

SCRIERI: *Apărarea are cuvântul*, pref. Panait Istrati, București, 1934; *Cazul doamnei Predescu*, București, 1935; *Câine vagabond*, București, 1936; *David și Goliat*, București, 1936; *Luminile mahalalei*, București, 1936; *Am furat!*, București, 1940; *Răstigniții!*..., București, 1940; *Bărbat cu trei neveste!*, București, 1941; *Uzina B*, București, 1941; *Amara dezamăgire*, București, 1942; *Adăpostul calicilor*, București, 1942; *Umbrele tăcerii*, București, 1942; *După moartea Mihaelei*, București, 1943; *Fratele infirm*, București, 1943; *O crimă lângă Brașov*, București, 1945.

Repere bibliografice: Panait Istrati, *Amintiri. Evocări. Confesiuni*, îngr., tr. și pref. Alexandru Talex, București, 1985, 215–218, 464–467; Petru Manoliu, *Petre Bellu are cuvântul!*, RP, 1934, 4977; Al. Robot, *Un debut: Petre Bellu*, RP, 1934, 4981; Vlaicu Bârna, *Un scriitor umanitarist: Petre Bellu*, „Umanitatea”, 1934, 1; Is. [Isabela] Sadoveanu, *Povestitori*, ALA, 1934, 721; Adrian Vereea, *Teatrul Majestic: „Apărarea are cuvântul”*, LUT, 1936, 4281; Geo Bogza, *Petre Bellu a scris despre pești, prostituate și hoți de buzunare, iar acum lasă condeiul pentru a intra în rândurile lor*, „Tempo”, 1936, 1012; Virgil Carianopol, „Uzina B”, „Gazeta refugiaților”, 1941, 28; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 847, *Ist. lit.* (1982), 932; George Dan, *Periferia în romanul burghez*, FLC, 1948, 12; Mihai Novicov, *Un răspuns tov. Petre Bellu*, FLC, 1948, 14; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 304, 592–593; George Corbu, *Din tainele arhivelor. Într-un spectaculos chestionar, Petre Bellu*, „Agenda literară”, 1985, 372–374; Cristea, *Teleorman*, 61–62. **C. T.**

BENADOR, Ury
(pseudonim al lui
Simon Schmidt;
I.V.1895, Milișăuți, j.
Suceava – 23.XI.1971,
București), prozator,
autor dramatic.

Dintre cei șase copii ai Liubei (n. Schmidt) și ai lui Moise Grinberg, croitor din Mihăileni, stabilit mai târziu la Brăila, **B.**, al doilea născut, a trebuit să ia de timpuriu viața pe cont propriu. Lipsit de mijloace, a întrerupt pregătirea școlară la nivelul ciclului primar, dar nici una dintre ocupațiile încercate (librar, vânzător de vopsele etc.) nu-l va reține. A învățat, ca autodidact, limbile ebraică, franceză și germană, care, alături de idiș și română, i-au lărgit orizontul. Activează în gruparea literară Licht și editează bilunarul „Der Hamer” (1916, împreună cu Iacob Botoșanschi), revista „Inzl” (1935, împreună cu Marius Mircu) și periodicul „Șoibn” (1936), la care figurează ca girant responsabil. După 1944 este membru în comitetul central al Consiliului Democratic Evreiesc. Între 1947 și 1954 a ocupat postul de secretar literar al Teatrului Evreiesc de Stat din București. Ca dramaturg, și-a făcut intrarea, în 1927, în cercul Sburătorul, devenind unul dintre devotații cenaclului Iovinescian, căruia îi datorează, poate, orientarea spre roman. Ca publicist și scriitor

în limba română, **B.** își începe cariera la „Scena” (1918) și continuă cu teatru, proză, articole literare și teatrale la „Lumea”, „Adam”, „Hasmonaea”, „Reporter”, „Viața românească”, „Rampa”, „Facla”, „Revista Fundațiilor Regale”, iar după al Doilea Război Mondial la „Contemporanul”, „La Roumanie nouvelle”, „Gazeta literară”, „Teatrul” ș.a., semnând și Adam, Ben-Hador, S. Benador, S. Schmidt, Zanol Balon.

Cu volumul 5 *acte* (1925), **B.**, autor de piese ne jucate, se situează în avangarda mișcării teatrale românești, sensibilă în acei ani la experiențele expresioniste. Era la curent cu piesele lui Georg Kaiser, Walter Hasenclever, Fritz von Unruh, în orbita cărora gravita, alături de F. Aderca, Isaiia Răcăciuni și Ion Sân-Giorgiu. În *Otrava (Un epilog)* personajul Ary Ury, genul de artist ce „ia viața în tragic și un ton prea sus”, are revelația dureroasă a trădării spiritului prin limbaj. În *Simfonia roșie* o mulțime de personaje generice monologhează în jurul unui iminent cataclism. Spaime atavice, reminiscențe ale pogromurilor și viziuni sumbre, premonitorii compun o atmosferă fantomatică, terorizantă, irizată intermitent de licăriri ale nădejdi. Drama *În cimitir* exploatează un alt motiv expresionist, epifania sacralului în realități umile, derizorii. Expresionismul pieselor este uneori prea acuzat și insuficient încorporat limbajului dramatic. Nuvelele, înscrise în aceeași paradigmă estetică, se situează într-o continuitate directă cu teatrul. Scriitor de tip obsesiv, cu o invenție săracă, **B.** a revenit asupra câtorva teme și motive. Immanuel Lang, pianistul din nuvela *Final*, este unul dintre „cei trei copii bolnavi ai vremii noastre”, care, într-un solilocviu tragic, se arată torturat de alienare, de criza de identitate și de căutarea unui ideal. Autorul îl instalează în nebunie ca într-o nouă realitate, securizantă, prin care „farsa jocului de-a viața” este suprimată. Prin Immanuel Lang **B.** a intenționat să dea glas impasului unei generații trăindu-și crepuscular aurora iluziilor. Un subiect îndrăzneț, tratat într-un limbaj somptuos liric, propune nuvela *Appassionata*. Concepută muzical, narațiunea avansează, după ce și-a enunțat motivele, într-un crescendo de oratoriu spre un final halucinant. Protagonistul iese din îngrădirile rasei și ale religiei și trăiește, eliberat de orice prejudecată, miracolul dez-mărginirii, murind în plin extaz. Farmecul nuvelei rezidă în arta subtilă a proiecției realului în fantastic și mit, într-o viziune când candidă, când înfricoșată. Decorul e de asemenea expresionist, dar deformarea liniei nu merge până la grotesc și caricatural, ci are

o grație naivă, chagalliană. Oameni și lucruri intră parcă sub puterea luminii de lună și a muzicii, într-o stare de levitație ireală. Limbajul caută simplitatea celui biblic, de la care împrumută unele formule și sintagme. Baruch Landau din romanul *Ghetto veac XX* (1934) ar reprezenta cea dintâi verigă din biografia personajului lui **B.**, identic structurat sub nume variate în toată literatura sa marcată de autobiografism și proiecții bovarice. Inerția, abulia și eșecurile acestui tânăr intelectual sunt simptome ale unei împotriviri organice la norma care obligă individul să intre într-un rol anume. Intenția autorului a fost de a face din „viața romanțată” a protagonistului o imagine a epocii și a lumii evreiești, retrasă într-un ghetou moral. El adoptă însă o formulă narativă hibridă, alternând sau amestecând cronică realistă a unui mediu cu textul subiectiv al lui Baruch, a cărui densitate pune în umbră teza. Realitatea ghetoului ajunge la cititor prin filtrul negativ al conștiinței personajului, dar câștigă o importantă încărcătură simbolică.

Ury Benador și Mircea Eliade

Deși pare a se îndepărta de temele sale obsesive și de modelul expresionist, **B.** păstrează în următorul roman, *Subiect banal* (1935), același tip de personaj, trăindu-și existența în chip tensionat, la limita anormalului. Titlul e o provocare, întrucât încearcă să recupereze un „subiect banal”, gelozia, prin ocolirea sistematică a convențiilor. Dar literatura recuzată la nivelul discursului se insinuează în existența individului, impunându-și schemele. Ludwig Holdengraeber nu face decât să întărească, prin nefericitul lui experiment, „adevărul” impus de literatură că toate soțiile își înșală soții, în timp ce aspirația lui secretă era aceea de a se sustrage destinului comun. Dispus să ridiculizeze cu orice prilej prejudecățile, acest cinic ascunde un ins însetat de puritate. Concluzia e întunecată: nu există excepție și nici salvare, omul e jucăria unor forțe oarbe, iar eșafodajul moral bine-rău, cinstit-necinstit, pur-impur se dovedește iluzie sau ipocrizie. Nebunia lui Ludwig e un protest, un refuz al unor adevăruri pe care, din sete de certitudine, le-a provocat, „jucându-se cu focul”. Romanul se desfășoară silogistic, având rigoarea unei acțiuni tragice. În reconstituirea pe care o face, Ludwig încearcă să raționalizeze iraționalul și confesiunea lui necruțătoare capătă prin excesul de luciditate un aer aproape pervers. *Hilda* (1936) este replica la *Subiect banal*, romanul fiind scris din perspectiva soției împinse la adulter. Scriitorul recurge, de data aceasta, frecvent, la poncife melodramatice. Jurnalul Hildei, fiind lipsită de personalitate, este „prelucrat” neinspirat de autor. Femeie fără nici un mister, complexată, ea nu face decât să confirme pas cu pas scenariul vinovăției închipuite de Ludwig. Prin alunecarea în foileton a unui subiect analizat anterior in vitro, *Hilda* este un roman compromis, în ciuda unor intuiții fine și a unor pagini de subtilitate analitică. *Final grotesc* (1940) aduce numai aparent o înnoire în literatura lui **B.** În esență, motivul expresionist al chemării transfiguratoare se menține, tratat însă relaxat, ușor caricatural. Atmosfera dulce-amară a cărții, firea sucită a protagonistului, un fel de Don Quijote blajin, fără demon, par o raportare autoironică la nuvela *Appassionata*. Înfațișarea lui comună, de boem cumsecade și păgubos, ascunde o fire de misionar, sol disprețuit al ideii de resurrecție morală prin artă. În „mica lui demență” el se dovedește extrem de lucid și, observator ascuțit, spune într-o formă paradoxală sau bonom-ironică, de moralist rapsodic, adevăruri dintre cele mai crude. Se vede lesne aici, ca și în *Hilda*, deplasarea interesului de la individ la peisajul etico-social, dar nimic nu se

încheagă în sensul epicii obiective. Mai târziu scriitorul va schematiza și mai mult lucrurile, în ideea angajării în „lupta de clasă”. Astfel, în „*Gablonz*” – *Magazin universal* (1961), cei bogați apar ca o încarnare a răului, cumulând toate tarele psihice și morale, iar cei săraci ca depozitari exclusivi ai valorilor etice superioare. Romanul, o combinație eteroclită de pamflet și melodramă, se situează la nivelul de jos al producțiilor similare din epocă. O involuntară vulgarizare este biografia romanțată *Beethoven-omul* (1964), elaborată îndelung, mai bine de două decenii.

SCRIERI: 5 acte, Brăila, 1925; *Ghetto veac XX*, București, 1934; *Subiect banal. Appassionata*, cu o copertă de Maxy, București, 1935; *Hilda*, București, 1936; *Preludiu la Beethoven. Final. Final grotesc*, București, 1940; *Appassionata. Preludiu la Beethoven. Final*, București, 1948; „*Gablonz*” – *Magazin universal*, București, 1961; *Beethoven-omul*, București, 1964; *Opere*, I, București, 1968; *Subiect banal*, pref. Gabriel Dimisianu, București, 1998.

Repere bibliografice: F. A. [F. Aderca], „5 acte”, „Mișcarea literară”, 1925, 28; N. Carandino, „*Ghetto veac XX*”, FCL, 1934, 1025; Perpessicius, *Opere*, VII, 50–53; Constantinescu, *Scieri*, I, 202–217; Pericle Martinescu, „*Subiect banal*”, VR, 1935, 5–6; Octav Șuluțiu, „*Subiect banal*”, F, 1935, 3; Șerban Cioculescu, „*Subiect banal*”, RFR, 1935, 8; Eugen Ionescu, „*Hilda*”, FCL, 1936, 1568; Holban, *Opere*, III, 292–294; Lovinescu, *Scieri*, VI, 290–291; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 710–718, *Ist. lit.* (1982), 794–795; Dimisianu, *Schițe*, 41–44; Râpeanu, *Noi*, 209–214; Ov. S. Crohmălniceanu, „*Gablonz*” – *Magazin universal*, VR, 1961, 11; Lucian Raicu, „*Beethoven-omul*”, GL, 1964, 48; Magdalena Popescu, „*Final grotesc*”, RL, 1968, 4; Lăzărescu, *Romanul*, 182–186; Mirodan, *Dicționar*, I, 139–147; Dimisianu, *Subiecte*, 81–83; *Dicț. scriit. rom.*, I, 258–260; Z. Ornea, *Proza lui Ury Benador*, RL, 1998, 25; Nicolae Breban, *Ury Benador-poetul*, VR, 1999, 12; Hrimiuc-Toporaș, *Atelier*, 237–253; *Dicț. analitic*, II, 107–108, IV, 171–173; Dimisianu, *Lumea*, 521–528; Morar, *Scriitori evrei*, 109–122; Simuț, *Vămile*, 265–268. **G.H.-T.**

BENEA, Marcela (4.VI.1948, Văratice – Râșcani), poetă. Este fiica Anastasiei (n. Velișcă) și a lui Procopie Benea. Absolventă a Facultății de Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1972), **B.** a fost profesoară, apoi redactor la Editura Cartea Moldovenească, la Filarmonică și la Radioul de Stat Chișinău. Debutul timpuriu, din anii de școală, în revista „Cultura” (1966), este urmat de două volume de versuri târzii, *Zestre* (1974) și *Poveste neterminată* (1988), în care sunt exploatate fericit sonurile melopeice și exaltate sau virtuțile tăcerii. Poeta revine după două decenii cu volumul *Evadare din frescă* (2008; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova). Eul său liric

trăiește într-un spațiu în care lumina („sora mea de viață și de moarte”) este atotstăpânitoare, înțelegerea ruralității ca lume și lege alternează cu tentativa de a descifra și alte sensuri existențiale. Versurile publicate de **B.** au beneficiat de transpuneri în mai multe limbi.

SCRIERI: *Zestre*, pref. Grigore Vieru, Chișinău, 1974; *Poveste neterminată*, pref. Eugen Lungu, Chișinău, 1988; *Evadare din frescă*, Chișinău, 2008; *101 poeme*, București, 2012.

Repere bibliografice: Ion Vatamanu, *Viața cuvântului*, pref. Pavel Boțu, Chișinău, 1980, 169–170; Vasile Romanciuc, „Pecetea tăcerii o sapă...”, LA, 1987, 12 martie; Iulian Filip, *Când poetul tace*, LA, 1987, 12 martie; Andrei Țurcanu, *Bunul simț*, Chișinău, 1996, 99–113; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 227; Iulian Filip, *Poetul tăcerilor vorbitoare*, LA, 2006, 19 decembrie; *Dicț. Chișinău*, 48–49; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 341–346. **M. Dg.**

BENEȘ, V. [Wilhelm] (27.II.1907, Târgu Jiu – 26. IV.1960, București), prozator, eseist. Fiu al lui Gotlieb Beneș, ceramist ceh stabilit la Târgu Jiu în 1900 și căsătorit cu Emma Hubner, de origine germană, **B.** urmează cursurile școlii primare și primii ani de liceu în orașul natal, își continuă studiile secundare la Craiova, se înscrie apoi la Academia Comercială din București și, în fine, frecventează cursurile Academiei de Arte Frumoase din Cluj. Debutează aici ca artist plastic într-o expoziție de pictură în alb–negru și este totodată profesor de desen, critic de artă și gazetar. Revine apoi la București, cooptat fiind în conducerea Casei Școalelor. În 1942 este consilier al Editurii Gorjanu, iar după război și după anii de detenție, funcționează ca redactor tehnic la Editura pentru Literatură. Semnează cronici, comentarii, eseuri, studii de artă și de literatură, dar și articole pe teme economice, sociale și politice în numeroase reviste dintre anii '30 și '40 ai secolului trecut, precum „Hyperion”, „Societatea de mâine”, „Pagini literare”, „Națiunea română”, „Gând românesc”, „Familia”, „Gazeta ilustrată”, „Meșterul Manole”, „Tribuna”, „Națiunea”, „Sfarmă-Piatră”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Preocupări literare”, „Poporul”, „Vremea”, „Gândirea” ș.a. Este considerat unul dintre cei mai avizați critici de artă din epocă, studiile sale, dintre care unele apar în volume, operând incursiuni minuțios argumentate în domeniul relațiilor care se stabilesc între opera de artă plastică și subiectul receptor sau oferind comentarii inedite pe marginea câtorva capodopere ale picturii naționale și universale. Preocupări similare manifestă și pentru muzică și literatură, de o importanță specială fiind un studiu de sinteză din

1941, *Note despre nuvela fantastică*. Lasă în manuscris câteva studii și eseuri de artă și primul din cele patru volume ale unui proiectat *Tratat de estetică și de teoria artei plastice*.

Debutul scriitoricesc al lui **B.** se produce în 1935, când publică în „Pagini literare” două tablete, intitulate *Însemnări*. Nuvele – cele mai multe incluse apoi în volumele *Hanul roșu* (1938), *Semn rău* (1943) și *Îngerul alb* (1944) – și tablete literare va mai publica (semnând și V.B.) în „Pagini literare”, „Gând românesc”, „Națiunea” (Brăila), „Curentul literar”, „Sfarmă-Piatră”, „Gândirea”. Prozatorul este interesat de surprinderea tragicului din existența umană, pe care îl abordează cu mijloacele unui fantastic pregnant, original. Fantasticul este înțeles ca o incursiune în „reversul” realității imediate, palpabile, experiență, după el, perfect posibilă; acest „revers” îi apare ca un accident survenit în desfășurarea logicii comune a existenței, la confluența dintre starea de vis și cea de trăire concretă sau afectivă. În accepția sa, scriitorului de gen îi sunt necesare „o imaginație bogată, o sensibilitate cu antene la toate imponderabilele existenței noastre, o plăcere pentru conflictul gratuit, o înclinație față de extraordinar și de lumea obsesiilor și aventurilor”. Prozatori precum E.T.A. Hoffmann (care ar ilustra strălucit nuvela fantastică de tip romantic), E.A. Poe (care ar reprezenta nuvela analitico-deductivă) și Prosper Mérimée (care ar îmbina cele două rețete anterioare) posedă din plin aceste calități, dovedindu-se veritabili „sclavi ai fan-teziei lor”. Amalgamarea realului cu irealul, posibilă mai ales în starea de vis, refugiul în închipuire, fantezia fără opreliști se întâlnesc la acești autori pe terenul comun al „jocului”. Saltul din realitate (alimentat de halucinație, viziune morbidă, tenebre) poate fi totuși provocat, susține comentatorul, și de alienarea în faze diferite, mergând până la nebunia clinică. Studiul *Note despre nuvela fantastică*, în care **B.** dovedește veleități de teoretician, este simultan un exercițiu de admirație față de genul pe care îl cultivă și o pledoarie pro domo. Semnificativ este, din acest punct de vedere, faptul că manuscrisul primului volum de nuvele, *Hanul roșu*, poartă inițial titlul *Povestiri bolnave*. Textul astfel intitulat conține povestea unei răzbunări care, până la un punct, poate fi situată în descendența unor pagini din *Moara cu noroc* de Ioan Slavici sau din *O făclie de Paște* de I.L. Caragiale. Nimic fantastic în această relatare detașată a dramei, doar o hiperbolizare a realului, care crispează și neliniștește. În *Semn rău*

(titlul inițial: *Tolea*, 1940) este prezentat, în esență, un caz de ftofobie, care, corelat cu o seamă de coincidențe neliniștitoare, devine argument al intervenției unor forțe distructive ce impun relații ciudate în microuniversul satului. Abia în alte câteva nuvele **B.** își dovedește înclinația spre macabru și morbid, spre violență și crimă, spre punerea în lumină a unor tipuri patologice, de regulă sangvinare. Narațiunile relatează acte vindicative sângeroase (spânzurări, arderi pe rug, înjunghieri ș.a.), când nu au ca pretext calamități precum războaie sau ciumă. Toate pe fundalul unor epoci îndepărtate, în care (aproape) orice era posibil: dispariția tuturor copiilor dintr-un sat de pescari situat pe o insulă ciudată din Marea Nordului și, apoi, moartea tuturor adulților plecați să-i caute, aproape nebuni din cauza unei himere – utopica Țară a depărtărilor, tărâm al fericirii eterne; invadarea cetății lui Wilhelm Temerarul, duce de Brabant, de către o armată uriașă de șobolani roșii, care sfârșesc prin a-i ucide cu cruzime pe toți locuitorii, cu excepția ducelui, transformat, el însuși, într-un șobolan uriaș; atacul unei misterioase cetăți cu steaguri albe, pe care vecinii o cred plină de viață, dar în care atacatorii găsesc un spectacol lugubru: singurul supraviețuitor, nebunul rege Wenceslav, își celebrează la nesfârșit, alături de scheletele tuturor comesenilor, ritualul nupțial, întrerupt cu nu se știe cât timp înainte de ciumă. Cadrul și schema hoffmanniană, preluate într-o manieră improprie, ce mizează aproape exclusiv pe senzațional, sunt depășite în *Moartea prietenului meu Savin*, *Teodot nebunul*, *Pavilionul nr. 6*, *Floarea albastră*, *Biserica din Fraustadt*, *Amo, amas, amat...* ori în *Vraciul Ieronim*, proze care reflectă mai degrabă disponibilitatea de analiză a misterelor psihicului uman. Atenția naratorului se concentrează pe modalitatea în care conștiințele zbuciumate, obosite sau revoltate se pot converti în patologic individual sau colectiv. Textele preiau însă și ecourile unor credințe ancestrale: un blestem sau o coincidență nefastă pot influența nefericit o existență sau un șir de existențe. Acestea sunt bulversate de fenomene stranie precum dedublarea (*Biserica din Fraustadt*), animarea obiectelor (*Pendula*, *Floarea albastră*), învierea morților (*Moartea prietenului meu Savin*) etc. Nota dominantă a prozei lui **B.** o constituie vizualizarea compoziției, imaginația lucrând mai ales în sensul realizării plastice a întâmplării relatate. Sunt preferate culorile potolite, patinate, ținând o întoarcere prelungă în timp. Exterioarele în

care se mișcă vraciul Ieronim evocă, spre exemplu, decoruri medievale trasate în tonuri cenușii sau coclite. Interioarele din aceeași nuvelă, descrise cu lux de amănunte, plutesc în aburi gălbui sau roșcați. Tehnica vizualizării fantasticului este utilizată de **B.** într-o gamă de mare mobilitate a imaginației.

SCRIERI: *Hanul roșu*, Sighișoara, 1938; *Semn rău*, București, 1943; *Îngerul alb*, București, 1944; *Donatello*, București, 1957; *D. Ghiață*, București, 1957; *Hanul roșu*, îngr. Ion Maxim, Craiova, 1983. **Antologii:** *Mărturii despre N. Grigorescu*, București, 1957 (în colaborare cu Ionel Jianu). **Traduceri:** Lion Feuchtwanger, *Goya sau Drumul spinos al cunoașterii*, I-II, București, 1951.

Repere bibliografice: Octav Șuluțiu, „*Hanul roșu*”, F, 1938, 8; Perpessicius, *Opere*, VIII, 67–69; Papadima, *Scriptorii*, 163–166; Demetrescu, *Însemnări*, 286–316; Octav Șuluțiu, „*Semn rău*”, RFR, 1943, 5; Zalis, *Aspecte*, 114–119; Ovidiu Mureșan, *Structurile fantasticului în nuvelistica lui V. Beneș*, ECH, 1973, 7–8; Popa, *Spații*, 136–163; Dan, *Proza*, 285–289; Antonescu, *Scriptori*, 168–182; Dicț. scriit. rom., I, 260–262; Emanuela Ilie, *Fantasticul tenebros între teorie și practică* (V. Beneș), CRC, 2006, 8; Cătălin Ghiță, *Deimografia. Scenarii ale terorii în proza românească*, Iași, 2011, 89–91. **C.P., E.I.**

BENGESCU-DABIJA, Gheorghe

(30.VI.1844, București
– 13.I.1916, București),
dramaturg, traducător.

Este fiul austriecei Louise Salviny von Uffmann și al lui Titus Bengescu; numele Dabija și l-a adăugat după căsătorie. A făcut studii militare în Austria și Franța, intrând apoi în armata română, unde ajunge la gradul de general. Predă la Școala Superioară de Război. În 1906 este ales senator de Fălciu. Membru al Junimii încă din 1868, a colaborat la „Convorbiri literare” timp de aproape două decenii, o prezență susținută având și în „Literatură și artă română”. A mai folosit pseudonimele G. Bradu și Glonț.

B.-D. debutează în 1870, când i se joacă piesa *Amorul unchiului*, prelucrare după Eugène Sue. A tradus librettele câtorva dintre cele mai apreciate operete din epocă. Astfel, în 1875, ajutându-l pe Edgar Th. Aslan să înjghebeze primul spectacol

românesc de operetă, el traduce libreturile operetelor *Fata mamei Angot* de Charles Lecocq și *Princesa de Trebizund* de Jacques Offenbach. Tot atunci a tălmăcit libretul operetei *Giroflé-Girofla* de Ch. Lecocq. În 1880 a transpus în românește libretul scris de F. Zell și R. Gené pentru opereta *Fatinița* a lui Franz Suppé. A mai tradus *Corabia Salamandra* de Ch. de Livry, Deforges și de A. Leuven, *Domnul Choufleur* de Saint-Remy și *Martira* de Adolphe d'Ennery și Ed. Tarbe Des Sablons. Fără a avea strălucire, tălmăcirile sale sunt plastice și scutite de prezența unor neologisme stridente. Și prin libreturile pe care el însuși le scrie **B.-D.** este un întemeietor. Dacă libretul din 1876 pentru opereta *Scaiul bărbăților* nu a avut succes, în schimb, cu *Olteanca* (1880), a cărei muzică aparține lui G. Otremba și lui Eduard Caudella, el își leagă numele de începuturile operetei românești. Libretul are la bază o piesă franceză care a inspirat și nuvela *Două nebunii* a lui N. Gane, dar prelucrarea este atât de iscusită, încât textul emană un incontestabil specific autohton, evident în intrigă și atmosfera de șezătoare. În 1893 a compus libretul pentru o nouă operetă, *Insula florilor*, pe muzică de Mauriciu Cohen-Lănuș. În 1896 a tradus *Macbeth* de Shakespeare. **B.-D.** a fost și un dramaturg prolific. Ca autor de piese originale, a debutat în 1871 cu *O palmă la bal mascat*, reușită comedie de situații, publicată în „Convorbiri literare”. A doua piesă, *Radu III cel Frumos* (1875), preia subiectul dintr-o nuvelă a lui N.D. Popescu, fără a reuși să depășească mediocritatea modelului. Abia *Cucoana Nastasia Hodoronc* („Convorbiri literare”, 1877) se înscrie printre cele mai reușite comedii românești de moravuri din secolul al XIX-lea. Îmbrăcată în haina vodevilului, satira este îndreptată împotriva micii boierimi și a parveniților. Se distinge personajul titular, o variantă mahalagească a Chiriței lui V. Alecsandri. În istoria dramaturgiei românești **B.-D.** a rămas cunoscut mai ales ca autor al tragediei *Pygmalion, regele Fenicie*, a cărei premieră, în februarie 1886, a constituit un adevărat triumf. Subiectul a fost împrumutat din *Les Aventures de Télémaque* de Fénelon. Personajele sunt înrobite unei singure patimi, sub impulsul căreia acționează aproape orbește. Acțiunea stă sub semnul destinului eroilor, iar impresia pe care o produce este puternică. Condusă foarte strâns, fără scene de prisos, intriga face totuși concesii spectaculosului, ca, de altfel, întregul limbaj al piesei, orientat către declamația pompoasă. A doua tragedie, *Amilcar*

Barca, generalisim al Cartaginei (1894), a împrumutat subiectul din romanul *Salammbô* de Gustave Flaubert. Încercând să compună o piesă de meditație, autorul nu realizează decât o firavă însăilare de monologuri. Ceva mai reușită, *Silvina Doamna* („Literatură și artă română”, 1897) reia subiectul unei lucrări dramatice mai vechi, *Despina*, reprezentată cu peste douăzeci de ani mai înainte. Prefigurare a Doamnei Clara din *Vlaicu Vodă* a lui Al. Davila, protagonistă continuă șirul unor personaje tradiționale ale teatrului românesc, precum Vidra din *Răzvan și Vidra* de B.P. Hasdeu sau Carmina din *Despot-Vodă* de V. Alecsandri. Bulevardieră este *Crimă sau virtute* (jucată în 1907–1908). Ultima piesă, *Mustrare de cuget* (1913), e o reușită idilă în mediu rustic, **B.-D.** realizând aici un tablou de un pitoresc robust, susținut de un dialog vivace, cu replici iuți.

SCRIERI: *Radu III cel Frumos*, Iași, 1875; *Olteanca*, Iași, 1880; *Pygmalion, regele Fenicie*, București, 1886; *Amilcar Barca, generalisim al Cartaginei*, București, 1894; *Cumînțenia fetelor*, București, 1894; *Criza și armata*, București, 1901; *Mustrare de cuget*, București, 1913. **Traduceri:** Charles Nutter și E. Tréfeu, *Princesa de Trebizund*, Iași, 1875; Clairville, Paul Siraudin și Koenig, [*Versuri din „Fata mamei Angot”*], Iași, 1875.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, 15–17; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 530, *Ist. lit.* (1982), 598–599; Ciorănescu, *Teatr. rom.*, 88–89, 122–126, 155–156; Mănuță, *Scrit. jun.*, 18–33; *Ist. lit.*, III, 68–69; Mîndra, *Clasicism*, 132–153; *Dicț. lit.* 1900, 98–99; Brădățeanu, *Istoria*, II, 24–26; *Dicț. scriit. rom.*, I, 262–264. **D.M.**

BENIUC, Mihai
(20.XI.1907, Sebiș –
25.VI.1988, București),
poet, prozator,
dramaturg, eseist,
traducător.

Este fiul Veselinei și al lui Atanasie Beniuc, țărani. A urmat școala primară maghiară din satul natal și Liceul „Moise Nicoară” din Arad (1921–1928), unde l-a avut ca profesor de română pe poetul Al. T. Stamatiad. În liceu elevul era pasionat, pe lângă poezie, de biologie și psihologie, studiind viața păianjenilor, precum congenerul Mircea Eliade. A

terminat cursurile liceale în particular. Debutază în revista „Laboremus” a liceului, în 1926, cu o traducere din Thomas Moore, apoi ca poet, cu pseudonimul Tudor Arsene, în „Falanga” lui Mihail Dragomirescu (1927), ulterior fiind prezent și în „Bilete de papagal” (septembrie 1928, cu poemul *Toamna*). În 1931 își ia licența în sociologie și psihologie la Universitatea din Cluj. Pe durata facultății a frecventat cenaclul condus de prozatorul Victor Papilian. A mai fost prezent în revistele „Abecedar” (Brad), „Pagini literare” (Turda) și „Gând românesc” (Cluj); mai târziu, la sfârșitul anilor '30, va deveni, pentru scurt timp, redactor la publicația „Țara nouă”, unde a desfășurat – după propriile-i afirmații – o activitate comunistă subterană. Ca șef de promoție, a obținut o bursă la Hamburg, unde a studiat psihologia animală cu biologul Jacob von Uexküll și filosofia cu Ernst Cassirer. O expediție științifică în insulele Helgoland din Marea Nordului îi va inspira poemul *Pe o scândură cu actinii*. Întors în țară, a făcut parte din rândul fondatorilor asociației Amicii URSS, unde a îndeplinit funcția de secretar. În 1934 și-a luat doctoratul în științe psihologice la Cluj cu teza *Învățare și inteligență la animale. Formarea drumului indirect la peștele combatant*, republicată în 1968 sub titlul *Ce simt și pricep animalele*, devenind astfel primul specialist român în psihologie animală comparată; o sinteză a cercetărilor în domeniu: *Psihologie animală comparată și evolutivă* (1970). Ironic, s-a putut observa în preocupările sale științifice o legătură cu atitudinea politică, „drumului indirect al peștelui combatant” corespunzându-i protestul indirect al poetului combatant. Din 1932 și-a început cariera universitară la Institutul de Psihologie din Cluj. După cedarea Ardealului de Nord (1940) are întâlniri clandestine cu Camil Petrescu, Zaharia Stancu și cu unii militanți legionari pe care încearcă să-i determine să susțină cauza românilor ardeleni. A colaborat, în același timp, la publicații apropiate dreptei naționaliste (de la „Revista Fundațiilor Regale” condusă de D. Caracostea la „Dacia”, „Dacia rediviva” ș.a.), iar în prima parte a anilor '40 a lucrat ca funcționar în Ministerul Propagandei din guvernul lui Ion Antonescu. Asemenea adeziuni nu intră în contradicție cu crezurile comuniste; naționalismul său „ardelean” are un caracter social (marcat prin apartenența orgolioasă la un neam de țărani) și antiburghez, iar subversiunea politică e orientată

împotriva ocupanților horthyști ai Ardealului de Nord după Dictatul de la Viena (în care nu a recunoscut niciodată rolul lui I.V. Stalin). După instaurarea comunismului **B.** a căpătat funcții oficiale în noua administrație. În septembrie 1944 este ales în comitetul de conducere al nou-înființatei Societăți a Scriitorilor, la a cărei șefie îl va sprijini pe Victor Eftimiu în detrimentul lui Mihail Sadoveanu. Filosovietic convins, între 1946 și 1948 a îndeplinit funcția de consilier cultural la Ambasada Română din Moscova. A fost secretar (1949–1956), prim-secretar (1956–1962) și președinte (1962–1965) al Uniunii Scriitorilor, deputat în Marea Adunare Națională și academician (din 1955), profesor la Facultatea de Filosofie, secția psihologie, a Universității din București (1965–1974). I s-au acordat numeroase distincții, între care Premiul de Stat (1954) și Marele Premiu al Uniunii Scriitorilor (1981). A fost căsătorit cu traducătoarea Emma Beniuc (născută Emma-Silvia Friedmann).

B. a dominat administrativ, în perioada în care conducea breasla, viața literară, generând, prin susținerea dogmatică a liniei partinice oficiale, resentimente ce vor răbufni când va fi demis ostentativ din fruntea Uniunii și marginalizat. Totuși, se pare că, prin intervenții la scriitori sovietici ca Ilya Ehrenburg și cu sprijinul unor lideri comuniști locali, **B.** ar fi jucat, la începutul anilor '50, un rol în procesul de reabilitare și anexare ideologică a lui Tudor Arghezi, după eliminarea acestuia din viața literară. În 1956 i-a prefăcut volumul *Cântare omului*, iar în 1959 ediția *Versuri*. Cu ocazia centenarului nașterii lui M. Eminescu (1950) și a lui I.L. Caragiale (1952), a întreprins acțiuni de recuperare selectivă și controlată a acestora, în acord cu noua politică a regimului (în cazul reabilitării lui Eminescu va proceda prin analogie cu sărbătorirea a 150 de ani de la nașterea lui Pușkin). În 1957 reușește să obțină reîntrarea în circuitul literar a poeziei lui Octavian Goga, în ciuda opțiunilor politice ultranaționaliste ale acestuia. Mult mai numeroase rămân însă excluziunile ideologice la care a participat în aceiași ani, printre cele mai notorii numărându-se cazurile lui Constantin Noica, V. Voiculescu și ale fostului său student I. Negoitescu. În romanul în cheie autobiografică *Pe multe de cuțit* (1959), versiune eroizantă despre lupta ilegalistă a comuniștilor în cel de-al Doilea Război Mondial, protagonistul este un alter ego prin care **B.** își justifică poziția ambiguă

din acei ani. A șocat opinia publică faptul că l-a denunțat ca hitlerist pe Lucian Blaga, sub numele Marele Anonim, într-o perioadă în care autorul *Poemelor luminii* era pus la index; s-a speculat mult asupra intenției oficiale de a amâna, prin această manevră, reintrarea lui Blaga în viața literară, după represiunea la adresa intelectualilor ce a urmat undei de șoc a revoluției maghiare din 1956. Riscând arestarea, Blaga s-a apărat printr-un memoriu către înaltele foruri de partid (publicat în 1978 de Pavel Țugui în „Manuscriptum”), unde **B.** e acuzat de ascunderea propriei colaborări cu regimul lui Ion Antonescu. La rândul lui, deși adept al artei angajate, autorul și-a justificat opiniile din roman ca „ficțiune pură”. Episodul va genera, peste ani, reacții ficționale care vor amplifica stigmatizarea lui **B.** Astfel, în *Cel mai iubit dintre pământeni* de Marin Preda el apare ipostaziat în arivistul Amăicălișului, iar Blaga e văzut ca victimă a acestuia. Alte romane cu substrat autobiografic ale lui **B.**, *Dispariția unui om de rând* (1963) și *Explozie înăbușită* (1971), prezintă doar un relativ interes documentar. Creditabil e *Drumul poeziei* (1972), confesiune eseistico-memorialistică despre anii debutului și ai formării, în care Eugen Simion a sesizat o influență a modelului Goethe–Blaga din *Hronicul și cântecul vârstelor*. După 1965, dincolo de treptatul con de umbră, productivitatea editorială rămâne impresionantă, inclusiv în materie de texte omagiale adaptate noilor momente festive. **B.** a scris și literatură de sertar: modeste stilistic, dar relevante anecdotic, tipărite în 1999 sub titlul *Sub patru dictaturi*, memoriile despre perioada 1940–1975 fuseseră nepublicabile în anii comunismului nu atât prin cele relatate despre sine (perspectiva e a unui combatant fidel cauzei, care își cosmetizează biografia), cât prin dezvăluirile infamante despre moravurile lumii literare. Fragmente din jurnal și memorii (*Însemnările unui om de rând*) au fost editate în presă, în 2012. Volumul postum *Cântece și descântece de pierzanie* (1998) reunește poeme „anticeaușiste” scrise între 1982 și 1988.

Apărut în 1938, în timpul dictaturii lui Carol II, *Cântece de pierzanie* e un volum a cărui editare a fost facilitată de intervenția lui N.D. Cocea pe lângă cenzura militară. Ca și alți poeți asociați ulterior cu realismul socialist (Maria Banuș, spre exemplu), **B.** a rămas în conștiința criticii ca liric novator prin cea dintâi plachetă. Cărțile care au urmat, *Cântece noi* (1940), *Orașul pierdut* (1943),

Poezii (1943) sau *Un om așteaptă răsăritul* (1946, cu un titlu indicând noua orientare a țării), l-au impus drept unul dintre cei mai redevabili poeți protestatari din literatura română. Plasarea în descendența mesianismului ardelean cu tentă națională (Octavian Goga) și socială (Aron Cotruș) a fost unanim remarcată. Autorul însuși, în volumul *Dialog* (1977), își va etala, cu aplomb autoreflexiv, o genealogie lirică: „A fost și Eminescu și Coșbuc/ A fost și Goga și a fost Arghezi/ Dar se știa că floarea lui Beniuc/ Va răsări prin ierburile livezii”. Persistă însă imaginea unui **B.** irelevant poetic după 1948. Mult mai aproape de adevăr e imaginea poetului industriuos. Cantitatea de versificări encomiastice, de elogii ocazionale la adresa Partidului și a conducătorilor, de balade epice șablonarde este enormă și, mai ales în deceniul 1948–1958, eclipsează, cu puține excepții, producția poetului autentic. Nicolae Manolescu a văzut, mai recent, în **B.** „un autentic poet realist-socialist, dar și singurul poet realist-socialist autentic”, medium ideal, chiar de la debut, pentru viitoarea „poezie

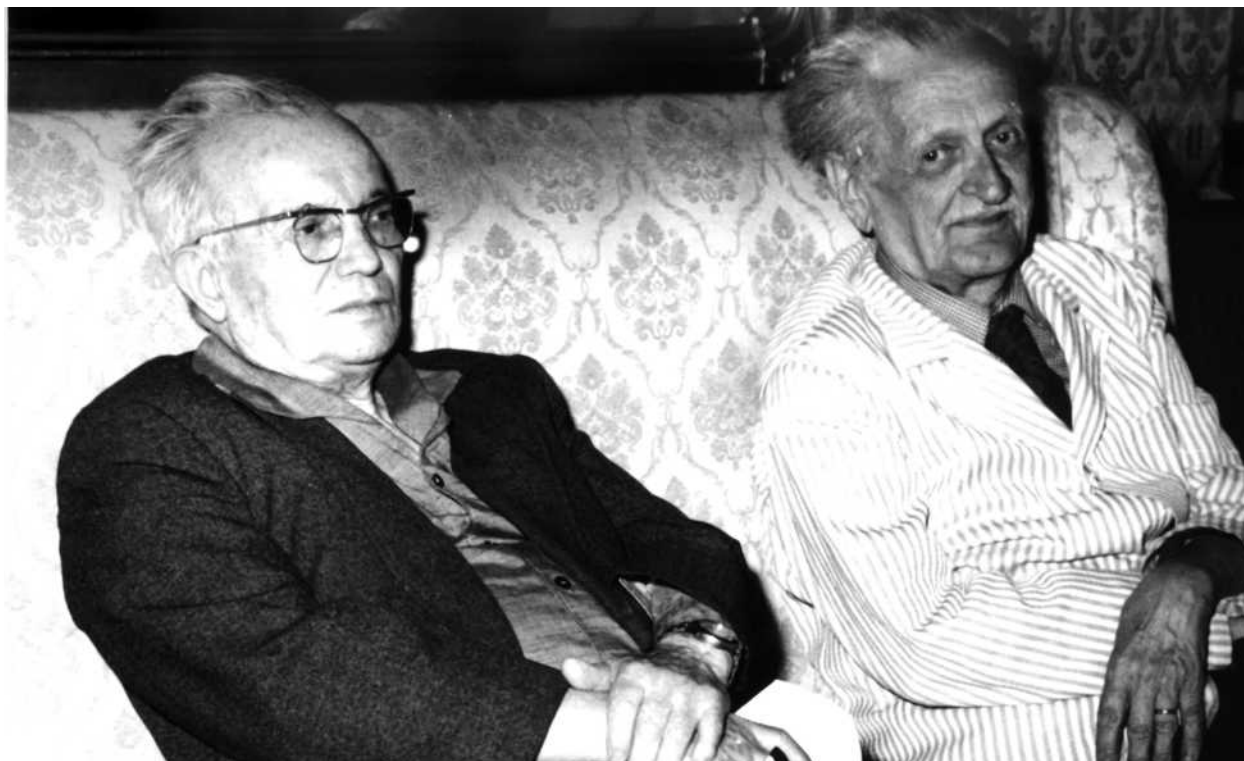
Geo Bogza, Maria Banuș, Dan Deșliu,
Mihai Beniuc, Nestor Ignat și Mihai Davidoglu la Moscova

nouă". Datat 3 septembrie 1944, *Toboșarul timpurilor noi* e o autodefinire confirmată de evoluțiile viitoare: „Nimeni nu știe până mâne/ Ce se mai alege și din noi –/ Fost-am, totuși, eu și voi rămâne/ Toboșarul timpurilor noi.// Cântecelmele mele de pierzanie/ Prevesteau de mult acest război/ Eu eram în mândra Transilvanie/ Toboșarul timpurilor noi". Prin trecerea de la un regim la altul, poetica lui **B.** va fi afectată mai mult în plan politic: militantismul comunist nu mai e sugerat oblic, „din opoziție", ci afirmat ostentativ, „de la putere". Totuși, proiecția solară a sinelui roditor și generos din emblematica *Mărul de lângă drum* sau alegoriile bătrâneții doar aparent îmblânzite din *Inima bătrânului Vezuv* (1957), rămân la fel de expresive ca și cele din tinerețe: „Ca un grizzly bătrân,/ Trec prin păduri seculare;/ În urmă-mi pe arbori rămân/ Înfipte, semne de gheare// Pe-aicea eu am trecut / Tu care vii după mine,/ Tot ceea ce e de făcut/ Să faci mai temeinic, mai bine" (*Grizzly*). Citat adeseori ca efigie a poeziei militante, pe care **B.** o va apăra și ilustra programatic, *Cu Dumnezeu la cot*, care deschide volumul *Cântece de pierzanie*, începe prin enunțarea unei arte poetice cu

trimiteri biblică și valoare de manifest. Barda evocă toiagul lui Moise lovind stâncă Horebului pentru a astâmpăra setea poporului ales: „Când voi izbi o dată eu cu barda/ Această stâncă are să se crape/ Și va țâșni din ea șuvoi de ape/ Băieți, aceasta este arta!". Poetul utilizează biciuitor expresii memorabile: „Exemplele-s făcute pentru proști", însă cea mai mare parte a textului are un caracter mai degrabă modernist. O caracteristică a liricii sale este – după cum s-a spus – egotismul orgolios („fălos", conform autorului însuși), afirmat cu superbie, inclusiv în credourile „colectiviste". Mai mult decât Moise sau decât profetul Ilie, Prometeu definește acest tip de lirism militant: „Cu ciocul spintec pânza-albastră/ Și cerurile le deschid./ De-acolo urlu-n glas de tunet:/ «Vedeți că cerul este vid?»" (*Vulturul de foc*). Poetul militant „de pe Crișuri" se erijează în „copilul unui neam sărac" de țărani, dar un exponent individualist („Toată vremea am rămas eu însumi"), nesupus („Pe la porți domnești n-am fost milog"), gata să se lupte, la nevoie, și cu Dumnezeu. Se simte „acasă" în Apuseni („aicea, printre ardeleni") și își revendică o ascendență rebelă de „nepot al lui Horia, al

Mihai Beniuc și Șerban Cioculescu

lui Iancu” („Am coborât din munți și bolovani,/ Legendele lui Horia-mi curg în sânge,/ În doina mea Ardealul plânge/ Și cer dreptate două mii de ani”). S-a vorbit, cu îndreptățire, despre „haiducismul” acestui tip de lirică. Probabil pentru a evita rigorile cenzurii, poezia politică a lui **B.** din primele volume are un caracter esopic, aluziv și alegoric; apar adesea maci și garoafe „roșii”, imagini ale nedreptății, ocupației și exploatării, profeții amenințătoare ale distrugerii și regenerării sociale sau trimiteri voalate la „răsăritul” sovietizant („Voi să vegheați! O zi va răsări/ Cum alta încă nimeni nu cunoaște./ Bătrânele păduri vor chiui:/ Un tânăr soare munții grei vor naște!” – *Răsărit*). Câteva poezii, între care *Melița* sau *Ursul românesc*, sunt capodopere ale genului. Ceea ce particularizează acest lirism vaticinar în raport cu cel al lui Octavian Goga sau cu acela al lui Aron Cotruș este dilatarea eului poetic, devenit centru al lumii („Hei! Fraților, la mine-n sânge/ Istoria contemporană plânge”). Nu lipsește nici trimiterea onomastică la propria persoană: „Un mic Beniuc privește la cei din jur mirat” (*Perspectivă*). „Pierzania” anunță sfârșitul unei lumi damnate; în *Cântece noi* „noutatea” trimite la așteptata renovare a lumii, iar *Orașul pierdut* e o aluzie de tot străvezie la Clujul ocupat de horthyști, cu poeme în consecință („E slobod să mai cânt în România?”). O autodezvăluire sfidătoare a atitudinii se întâlnește în poemul *Cucuvaie și ciocârlie* din volumul *Un om așteaptă răsăritul*: „Cucuvaie fost-am până ieri/ Iar de astăzi, iată-s ciocârlie./ – Spusu-v-am eu, domnilor boieri,/ C-așa o să fie!”; „Ca țăranul printre snopi de grâu/ Voi intra masiv și greu în vreme/ Cu un car cât dealul de poeme/ Murmurând o doină trist, molâu”. Imensul orgoliu al poetului comunist se transferă în admirația celor din jur pentru poliglotismul „bine orientat”, dar și în imaginea derizorie din ochii tatălui, care îi deplânge lipsa înaintării sociale: „Pe unde trec, pe unde mă duc/ Lumea privește, șoptește:/ Acesta e poetul Beniuc,/ Știe șapte limbi și rusește// Dar mama mă așteaptă-n sat./ Ea nu-mi cunoaște nici un vers./ Numai tatăl meu e supărat/ Că-ndrug uscate și verzi.// «Tu n-ai ajuns nici șef de cabinet»/ Îmi scrie câteodată trist./ «Ce leafă are un poet?»/ I s-a mai spus apoi că-s comunist” (*Bătrânul meu*). Vitalismul robust nu exclude melancolia sau tristețea („Târâsc în urma mea trecutul”). Există în cazul primului **B.** mai multe registre: unele texte au ecouri

eminesciene, argheziene, bacoviene, blagiene, venite dinspre St. O. Iosif sau dinspre trepidanta *Mihnea și baba* al lui Dimitrie Bolintineanu (*Strigoii*), fără a mai vorbi de Ady Endre sau de Serghei Esenin (*Cu sanie fără clopoței, Sania nebună*); nu lipsesc trimiteri la poezia congenerilor Emil Botta sau Zaharia Stancu, din când în când e abordat și poemul de notație prozaizantă, prezent la Geo Bogza sau la Geo Dumitrescu. Umilința estetică jucată („Cât despre mine, ce să vă spun?/ Eu nu am darul versului decât în mică măsură/ Prefer să spun în proză ce gândesc./ Și mai presus de toate îmi place să tac./ Dar câteodată mă copleșește tristețea/ Și-atunci trebuie să scriu”) are drept revers orgoliul contondenței extraestetice și atunci poezia devine armă menită să agrezeze și să transforme cititorul indiferent („Ah! Domnii, domnii.../ Nu cu penița,/ Cu ascuțișul coasei/ Îmi scriu poemele sălbatice./ Cuvintele-mi zboară de foc și de plumb/ Ca gloanțele din flinte!/ Să lase rană vie orice vers al meu/ În cititor,/ Să-i sângere de durerea neamului/ Inima-mpietrită!”), dar și delimitarea teritoriului prin raportare la înaintași: „Dar Eminescu nu cuprinse tot/ În stihurile lui dumnezeiești./ Durerea românească-i mult mai mare/ Și n-o cuprinde toată nici un cântec” sau „dacă astăzi Blaga sau Arghezi/ Sunt mai mult decât Mihai Beniuc,/ S-or topi răcelile zăpezii/ Când va fi de-aicea să mă duc”. Conștiința intertextuală e afirmată adesea în poezia lui **B.** care oscilează mereu între militantismul politic și intimismul elegiac, între poetul instituit ca voce a colectivității și poetul însingurat, care-și toarnă „peste rânile vieții/ Vinul acru”. La fel, egofilia, care merge până la exhibarea în text a contingenței eului poetic, cu nume și prenume. Lexicul e când aspru, împănat cu arhaisme sau regionalisme țărănești, când melodios, filtrat prin alambicurile lirismului modern, când orchestrat dizarmonic, arghezian. „Poetul haiduc” este eminamente un poet-țăran, reprezentant al unui „neam sărac” de moți răzvrătiți, deși nu evită poemele „citadine”. Relevant rămâne modul în care autorul insolitează poezia prin elementarizarea ei, de unde caracterul „naiv”. Dezestetizarea, întoarcerea la sursele primare, accesibilitatea sunt trăsături prin care poezia clasicizantă se întâlnește cu neotraditionalismul agrest și cu activismul proletar: „Și totuși cred într-o lumină nouă./ Dar pentru asta, noi poeții/

Trebuie să știm pe care coardă/ E de sunat./ Nu-i timp acum de cântece duioase,/ De lună și dragoste./ Ca murmurul izvoarelor/ Și șopotul frunzei,/ S-aud mai tare gemetele surde/ Din pieptul mulțimilor./ Descântece și blesteme ne trebuie!/ Ca vracii să vâram în viață/ Febra mișcării". Mai există însă ceva care îl apropie pe **B.** de spiritul autenticist al generației sale: căutarea unui „plan primar” al existenței și al expresiei. Autenticismul capătă conotații de „cronică” sexuală, venerică: „Ah, zi de mâine, zi de Vineri!/ De rendez-vous suntem ca siguri./ Vom fi robuști, feroci și tineri,/ Prinși de călduri, cuprinși de friguri./ Carne pătimășă/ Prinsă-n friguri dulci,/ Tremuri în cămașă,/ Haide să te culci!" (*Din cronica iubirii*), deși cel mai adesea poezia lui de dragoste este dominată de un sentimentalism melancolizat, vetust (*Ultima scrisoare, Întinde vremea giulgiu*). Un echilibru ideal între cele două tendințe se observă în galantul, aluzivul madrigal *Ana Kelemen* („Ții minte, Ana Kelemen,/ Vara acea albă, caldă/ Când ne duceam noi doi la scaldă,/ Ții minte, Ana Kelemen?/ Ții minte, Ana Kelemen?/ Și ce urma era minune!/ O, nu-s cuvinte a o spune./ Ții minte, Ana Kelemen?"). După 1948 volumele de versuri ale lui **B.** fac loc, tot mai mult, comenziilor sociale și „cântecelor de țară nouă". Despărțirea poetului oficial de estetica „decadentă” e afirmată sarcastic: „Mai fii melancoliei bună gazdă/ În timp ce noile tractoare/ Înfirmăntează fără cruci sub brazdă/ O lume putredă ce moare" (*Ah, poezia*). Toate clișeele realist-socialiste, denunțările estetice „burgheze”, encomioanele adresate liderilor de partid români sau sovietici, diatribele împotriva exploatarelor sunt versificate spornic în *Steaguri* (1951), *Cântec pentru tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej* (1951), *Partidul m-a-nvățat* (1954), *În frunte comunistii* (1954) ș.a. Chiar și în această ipostază, talentul vaticinar însușește însă piese precum *Chivără roșie* – baladă „haiducească” din vremea lui Horea, unde folclorismul din Țara Moșilor e tras în tonuri argheziene. Eul poetic își regăsește, în bună parte, vitalitatea lirică în *Mărul de lângă drum* (1954). Într-o literatură care, în principiu, excrează individualitatea, **B.** își exhibă, mândru, egoul, înfățișându-se în sute de ipostaze metaforic-alegorizante: „Ca Moise poate m-o opri pe loc,/ Dar am avut și cel mai sfânt noroc,/ Să văd că după două mii de ani/ E slobod neamul acesta de sărmani" (*Să nu dai libertatea pe nimic*) sau

„Precum inele-n trunchiul de stejar/ Așa-mi înscriu dureri în carne anii" (*Precum inele*). Și un vers memorabil: „Eu sunt în secol o necesitate". Naturismul sărbătoresc generează diafanități delicate, ca în *Ars poetica*: „Fie versul cât o buburuză/ Gata să-și ia zborul de pe mână/ Cât sărutul, cel dintâi, pe buză,/ Când porumbi în ramuri se îngână" sau ca în piesa-titlu: „Când se-n-călzește-n primăveri sub soare,/ În mine simt puzderie de floare,/ Iar vara, adăpat din sucu-i sfânt,/ Cu crengile mă-ndoi până-n pământ". O „rugă” e adaptată, muzical, în același registru: „Mă rog la floarea de cireș,/ Mă rog la frunza de măceș". Tot mai prezente devin, în *Trăinicie* (1955), *Inima bătrânului Vezuv* și în *Cântecele inimii* (1960), poemele de dragoste, reveriile htonice, vegetale sau mitologice și meditațiile existențiale pe tema trecerii timpului, cu corolarul său obsedant – îmbătrânirea. Un poem și un volum (1961) se intitulează *Materia și visele*, caracteristic pentru „filosofia” lirică de acum a lui **B.** În general, formula e „clasică” sau neoromantică, dar figurația trădează artistul modern. Poetul își contemplă retrospectiv izbânzile, băătăliile, contemplă spectacolul lumii, nu-și reneagă crezurile politice și se simte încă tânăr lângă iubita rămasă alături („Iubito, nu mai suntem tineri/ Iar de cătăm în calendar,/ La tine-i joi, la mine-i vineri,/ Ai părul nins, am părul rar"). „Eroticele” sunt însă edulcorate, stereotipe, excepție făcând „mitologicele” sexualizate, ca în *Tu ai văzut zeița...* Diversitatea tematică acompaniază parcursul biografic. *Zi de zi* (1965) cuprinde un ciclu de poeme-reportaj dintr-o călătorie în Italia. Lirismul solar, umanitarist lasă loc îndoielilor, neliniștilor, spaimei extincției, crizelor identității. Evoluția versurilor indică, pe ansamblu, alunecarea melancolică spre bătrânețe și moarte, dimpreună cu nevoia înrădăcinării în repere stabile: *Culorile toamnei* (1962), *Pe coardele timpului* (1963), *Lumini crepusculare* (1970), *Rămâne pururi vatra* (1974), *Elegii* (1979), *În voia vântului* (1987) sunt câteva titluri dintr-o producție, în ciuda mai multor discrepante, egală cu sine. Gama formulelor artistice e bogată: de la sonet la balada mitologică și elegie, de la poemul de notație prozastică sau de proclamație cetățenească la sti-hurile gnomice, de la meditația tanatică la artele poetice autoreflexive, de la invocția livrescă la poemul-manifest. Efectele sunt surprinzătoare în ecorșeul expresionist din *Strip-tease*: „...Și am

văzut atunci/ femeia cum își smulge rând pe rând/ Sprâncenele și ochii din orbite,/ Culoarea din obraz și pletele din cap/ iar unul după altul sânii,/ Și, ca de pe-o banană/ Cu carne roșie, văzui/ Cum își jupoaie pielea./ Au mai rămas doar mușchii/ Și nervii. Dar la fel/ I-a desfăcut ca niște pansamente,/ Și nervii toți, fir după fir,/ I-a fluturat în razele de lună” sau în *N-aștept pe nimeni*: „– Feriți-mă de glorie și de zarvă/ Mă văd în pupe viitoare larvă./ Sicriul să mi-l faceți cât mai larg,/ Căci simt: odată trebuie să-l sparg,/ Să ies ca-n primăvară cărăbușul,/ Ce-n zbor prin ramuri și-a pornit urcușul –/ Și de pe-acum aripi îmi cresc anume –/ În moartea mea se plămădește-o lume”. Autoportretul indirect din *Toba* reformulează bacovianismul: „De-acum pielea ta-i ca pergamentul/ Pe care câte toate-a scris prezentul/ Cu lacrimi, cu cerneală și cu sânge:/ Citesc și-mi vine când a râde, când a plânge,/ / Ai fost erou în straie de paieță,/ Un vis chemându-și propria viață,/ Un râu cătându-și spre izvoare cursul,/ Un om în lanțuri ținându-și ca ursul”. Privită ca un tot, poezia lui B. poartă, cu imensa ei cantitate de material steril, amprenta unei personalități inconfundabile. Complementare, nuvelele din *Ură personală* (1955) vădesc, dincolo de schema realist-socialistă, aptitudini caracterologice în tradiția prozei ardelene; cu toată vioiciunea lor scenică, piesele de teatru – comedia *În Valea Cucului* (1959) și *Întoarcerea* (1962), „dramă în șapte tablouri” despre tribulațiile comuniștilor în anii dictaturii antonesciene, nu depășesc clișeele sociologice ale vremii, în timp ce poemul dramatic *Horea* (1986), scris totuși într-o altă etapă, ilustrează scenografia istorică eroizantă. Abundenta publicistică și eseistică, parțial reunită în volumele *Despre poezie* (1953), *Poezia noastră* (1956), *Meșterul Manole* (1957), *Poezia militantă* (1972) ș.a., dezvăluie opțiunile unui cititor cultivat, militant social și *poeta vates* pentru o cauză care îi va aduce, deopotrivă, privilegii și oprobriu.

Mihai Beniuc este un poet autentic, cu un debut memorabil, un poet inegal, în stare să te exaspereze prin repetiție și să te facă să lași cartea din mână, un poet, totodată, [...] mândru de originile lui țărănești, profetic ca Goga și întristat ca Esenin de trecerea tinereții. Carul lui poetic este încărcat până la vârf (și ceva pe deasupra) cu toate ierburile unei sensibilități ce se pune mereu în cauză și găsește de tot atâtea ori motive de mulțumire de sine. O sensibilitate gâlgâitoare, neselectivă, fecundă ca o

fântână, obsedată de istorie. [...] Din fericire, talentul poetului este puternic, și criticul, citind această operă întinsă, nu este pus în situația imposibilă de a căuta acul poeziei în carul cu fân al versurilor. Există un număr suficient de poeme care, puse la un loc, formează o carte realmente excepțională de poezie.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Cântece de pierzanie*, Sighișoara, 1938; *Cântece noi*, Sighișoara, 1940; *Orașul pierdut*, București, 1943; *Poezii*, București, 1943; *Un om așteaptă răsăritul*, București, 1946; *Versuri alese*, București, 1949; *Cântec pentru tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej*, București, 1951; *Steaguri*, București, 1951; *Despre poezie*, București, 1953; *O seamă de poeme*, București, 1953; *Pe-aici nu se trece!*, București, 1953; *Frăția dintre poporul român și minoritățile naționale*, București, 1954; *În frunte comunistii*, București, 1954; *Mărul de lângă drum*, București, 1954; *Partidul m-a nvățat*, București, 1954; *Păcală slugă la primar*, București, 1955; *Trăinicie*, București, 1955; *Ură personală*, București, 1955; *Versuri alese*, I–II, București, 1955; *Azimă*, București, 1956; *Poezia noastră*, București, 1956; *Poezii*, București, 1956; *Călători prin constelații*, București, 1957; *Cu tineretul spre viitor*, București, 1957; *Inima bătrânului Vezuviu*, București, 1957; *Meșterul Manole. Cronici și studii literare (1934–1957)*, îngr. și pref. Savin Bratu, București, 1957; *Cu un ceas mai devreme*, București, 1959; *În Valea Cucului*, București, 1959; *Pe muche de cuțit*, București, 1959; *Poezii*, București, 1959; *Cântecele inimii*, București, 1960; *Poezii*, pref. Savin Bratu, București, 1960; *Materia și visele*, București, 1961; *Culorile toamnei*, București, 1962; *Întoarcerea*, București, 1962; *Mărul de lângă drum*, pref. G. Ivașcu, București, 1962; *Poezii*, București, 1962; *Disparația unui om de rând*, București, 1963; *Pe coardele timpului*, București, 1963; *Cu faruri aprinse*, București, 1964; *Colți de stâncă*, București, 1965; *Zi de zi*, București, 1965; *Munții Apuseni*, București, 1966; *Poezii*, București, 1966; *Alte drumuri*, București, 1967; *Mozaic*, București, 1968; *Inima-n zale*, București, 1969; *Poezii. 1938–1968*, București, 1969; *Lumini crepusculare*, București, 1970; *Etape*, Cluj, 1971; *Explozie înăbușită*, București, 1971; *Arderi*, București, 1972; *Drumul poeziei*, București, 1972; *Poezia militantă*, București, 1972; *Scrieri*, I–VIII, București, 1972–1979; *Turn de veghe*, București, 1972; *Un bătrân către un tânăr cărturar*, București, 1973; *Pământ! Pământ!*, București, 1973; *Poezii*, îngr. I. Nistor, pref. V. Fanache, București, 1973; *Focuri de toamnă*, București, 1974; *Rămâne pururi vatra*, București, 1974; *Patrula de noapte*, București, 1975; *Țara amintirilor*, București, 1976; *Aurul regelui Midas*, București, 1977; *Dialog*, București, 1977; *Glusul pietrelor*, București, 1978; *Vă las ca frunza*, Timișoara, 1978; *Ajun de răscoală*, București, 1979; *Elegii*, București, 1979; *Lupta cu îngerul*, București, 1980; *Apele se revarsă în mare*, București, 1982; *75 poeme*, București, 1982; *Filon de aur*, București, 1984; *Iarna magnoliei*, București,

1984; *Rugul poeziei*, îngr. Kira Iorgoveanu, București, 1985; Horea, București, 1986; *În voia vântului*, București, 1987; *Vlășia mea*, București, 1987; *Cântece și descântece de pierzanie*, București, 1998; *Sub patru dictaturi*, îngr. Ion Cristoiu și Mircea Suci, pref. Ion Cristoiu, București, 1999; *Ultima scrisoare de dragoste*, îngr. și introd. Ioan Adam, București, 1999. **Traduceri:** *Cântec despre oastea lui Igor, fiul lui Sveatoslav, nepotul lui Oleg*, București, 1951; A.S. Pușkin, *Micile tragedii*, București, 1957 (în colaborare); Guillaume Apollinaire, *Poeme*, București, 1963, *Poeme – Poèmes*, ed. bilingvă, București, 1968; Karel Jonckheere, *Poeme*, pref. trad., București, 1965; François Mauriac, *Thérèse Desqueyroux*, București, 1966 (în colaborare cu Emma Beniuc), *Thérèse Desqueyroux. Cuibul de vipere*, București, 1967 (în colaborare cu Emma Beniuc); Attila József, *Poezii–Versek*, ed. bilingvă, pref. trad., București, 1967; *Antologie de poezie neerlandeză (olandeză și flamandă)*, îngr. Venera și Al. Urechia, pref. Garrit Stuijveling, București, 1973 (în colaborare cu Ion Caraion, Aurel Covaci și Petre Solomon).

Repere bibliografice: Constantinescu, *Scrieri*, I, 218–228; Perpessicius, *Opere*, VIII, 267–271, IX, 24–26, X, 297–302, XI, 25–28; Papadima, *Creatorii*, 506–518; Streinu, *Pagini*, II, 105–112, III, 433–441, IV, 72–74; Ivașcu, *Confruntări*, III, 56–59; I. Negoitescu, *Curentele noi în poezia din Ardeal*, VRA, 1943, 706; Baconsky, *Colocviu*, 102–116; Georgescu, *Încercări*, I, 20–39, II, 247–257; Petroveanu, *Pagini*, 108–126; Călinescu, *Opere*, IX, 979–984; Micu–Manolescu, *Literatura*, 78–85; Călinescu, *Aspecte*, 213–230; Simion, *Orientări*, 84–90; Ardeleanu, *Însemnări*, 112–118; Negoitescu, *Scriitori*, 422–426; Zăciu, *Masca*, 380–387; Tertulian, *Eseuri*, 313–350; Piru, *Panorama*, 76–88; Martin, *Poeți*, II, 58–65; Constantin, *Despre poeți*, 29–33; V. Fanache, *Poezia lui Mihai Beniuc*, București, 1972; Balotă, *Arte*, 185–194; Negoitescu, *Analize*, 269–276; Ștefănescu, *Preludiu*, 12–17; Poantă, *Radiografii*, I, 112–115; Raicu, *Practica scrisului*, 213–221; Simion, *Scriitori*, I (1978), 43–77; Grigurcu, *Poeți*, 82–92; Zăciu, *Lancea*, 349–361; Cristea, *Modestie*, 38–42; Micu, *Limbaje*, 144–154; Grigurcu, *Eminescu–Labiș*, 259–265; Lovinescu, *Unde scurte*, I, 37–41, 389–392; Ierunca, *Românește*, 122–126; Negoitescu, *Ist. lit.*, I, 324–326; Constantin, *Complicitatea*, 58–63; Nițescu, *Proletcultismul*, 214–217; Florin Faifer, *Sub steaua roșie, un dramaturg fără stea*, TTR, 1998, 1–2; *Dicț. analitic*, I, 199–201; Grigurcu, *Amurgul*, 68–69; *Dicț. esențial*, 79–82; Manolescu, *Lista*, I, 15–18; Ana Selejan, 1944–1960. *Memorie–eludare–edulcorare–mistificare. Mihai Beniuc*, LCE, 2005, 37–40; Ștefănescu, *Istoria*, 291–294; Grigurcu, *În pădurea*, 427–443; Marin Mincu, *O panoramă critică a poeziei românești moderne*, Constanța, 2007, 359–360; Manolescu, *Istoria*, 930–931; Popa, *Ist. lit.*, I, 551–555, *passim*, II, *passim*; Adrian Dinu Rachieru, *Mihai Beniuc – o „piticanie morală”?*, CNT, 2012, 9. **P. C.**

BENTOIIU, Annie (1.V.1927, București – 21.XII.2015, București), prozatoare, traducătoare, poetă. Provine dintr-o familie de intelectuali: mama, Violette Bujord, de origine elvețiană, din cantonul francofon Vaud, stabilită, prin căsătorie în România în 1920, iar tatăl, Constantin Deculescu, medic, a făcut a făcut politică țărănistă, a fost prefect de Ilfov (1928–1929) și secretar general în Ministerul Sănătății (1931–1933). Urmează Școala Centrală de Fete din București, unde susține și bacalaureatul (1945). Face studii universitare de drept, întrerupte în 1949, după căsătoria cu compozitorul Pascal Bentoiiu. Între 1950 și 1954 este funcționară la fabrica „Zorile” din Jilava. Mai mulți membri ai familiei, foști demnitari, suferă în acest interval condamnări la detenție. Din 1960 lucrează ca traducător în limba franceză pentru diverse publicații românești („Revue roumaine”, „Cahiers roumains d’études littéraires” etc.) și pentru edituri din străinătate care alcătuiesc diverse antologii de literatură română (Seuil, 1968, Nagel, 1981); traduce, de asemenea, piese de teatru, librete de operă, texte de lieduri. În 2000 i s-a decernat Ordinul Național Pentru Merit în grad de Cavaler.

B. debutează în literatură, sub pseudonimul Adriana Vlad, cu romanul *Strada Mare*, apărut în 1969, dar elaborat între anii 1957 și 1961, o evocare a vieții de provincie. După 1979 îi apar mai multe traduceri în limba franceză: basme, poezii populare, eseuri, nuvele. Publică în Elveția, la Éditions de l’Aire din Lausanne, o antologie din poezia eminesciană. Scrie, în paralel, și versuri în limba franceză, publicate în diverse reviste din Franța și Elveția, inițial sub pseudonimul Annie Lucens. În 1989 îi sunt tipărite la Lausanne trei plachete, reunind paginile editate anterior, urmate, în 1990, de un volum de proză poetică (*Phrases pour la vie quotidienne* – 1989), care reconstituie lupta interioară pentru supraviețuire în decursul ultimului an de dictatură comunistă în România. Sub titlul *Fraze pentru viața de fiecare zi* – 1989, cartea va fi tipărită, în traducerea Irinei Eliade, și la București în 1998. La sfârșitul anului 2000 un prim volum de amintiri, *Timpul ce ni s-a dat*, din care publicase în anii precedenți o serie de pagini în „România literară”, o readuce în prim-planul actualității. Acoperind perioada 1944–1947 și conținând remarcabile portrete, evocări ale Bucureștiului de dinainte de război și încercări de analiză a mutațiilor sociologice din deceniile regimului comunist, cartea pare

să fie scrisă din perspectiva unei datorii morale față de tânăra generație, dar și pentru a căuta un răspuns obsesivei întrebări „Cum a fost posibil?”. Un al doilea volum de memorialistică apare în 2006, corespunzând intervalului 1947–1959.

SCRIERI: *Strada Mare*, București, 1969; *Poèmes*, I–II, Lausanne, 1989; *Dix méditations sur une rose*, Lausanne, 1989; *Phrases pour la vie quotidienne* – 1989, Lausanne, 1990; ed. (*Fraze pentru viața de zi cu zi* – 1989), tr. Irina Eliade, București, 1998; *Timpul ce ni s-a dat*, I–II, București, 2000–2006; *Voyage en Moldavie*, Lausanne, 2001; *Une Liberté désenchantée. Carnets*, 1992–1993, postfață Doris Jakubec, Lausanne, 2008. **Traduceri:** Petre Ispirescu, *Contes roumains*, București, 1979; *Anthologie de la poésie populaire roumaine*, București, 1979 (în colaborare cu Andreea Dobrescu-Warodin); Tudor Arghezi, *Cincizeci de poeme – Cinquante poèmes en vers et en prose*, ed. bilingvă, București, 1981, *Poeme alese – Poèmes choisis*, ed. bilingvă, îngr. Ion Acsan, pref. Eugen Simion, București, 1996; Margarita Wallmann, *Pridvoarele cerului*, București, 1981; Adrian Marino, *Littérature roumaine – littératures occidentales. Rencontres*, București, 1982; *Récits insolites. De Mihai Eminescu à Ana Blandiana*, București, 1983; Ileana Mălăncioiu, *À travers la zone interdite – Peste zona interzisă*, ed. bilingvă, pref. Eugen Negrici, București, 1984; Gellu Naum, *Partea cealaltă – L'Autre côté*, ed. bilingvă, București, 1991 (în colaborare cu André Fleury); M. Eminescu, *Trente poèmes*, Lausanne, 1999, *Poeme alese – Poèmes choisis*, ed. bilingvă, îngr. Ion Acsan, pref. Edgar Papu, București, 1999 (în colaborare cu Alain Bosquet și Jean-Louis Courriol), *Cinquante poèmes – Cincizeci de poeme*, ed. bilingvă, București, 2000; Guy de Pourtalès, *Berlioz și Europa romantică*, București, 2001.

Repere bibliografice: Nicolae Prelipceanu, *O admirabilă carte de memorii*, RMB, 2001, 3299; Alex. Ștefănescu, [Annie Bentoii], RL, 2001, 2, 2007, 2, 2010, 1; Alexandru George, *În timpul ce ni s-a dat*, LCE, 2001, 5; Monica Lovinescu, *Timpul ce ni s-a luat*, RL, 2001, 19; Săndulescu, *Memorialiști*, 312–318; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, 203–204; Tudorel Urian, *Comunismul, așa cum a fost*, RL, 2007, 30; Matei Călinescu, *Memoriile lui Annie Bentoii – o pagină de jurnal*, APE, 2007, 10.

C.Pp.

BERARIU, Constantin (21.III.1870, Ceahor–Cernăuți – 12.XI.1929, Cernăuți), poet, traducător. Fiu al preotului și publicistului Artemie Berariu-Ieremievici, **B.** a absolvit Liceul German de Stat din Cernăuți și a urmat cursurile Facultății de Drept din același oraș, obținând licența în 1892. Debutază în 1891, cu articole literare și versuri, în „Gazeta Bucovinei”, unde va lucra ca ziarist până

în 1896. Este, totodată, unul dintre întemeietorii și principalii colaboratori ai revistei „Încercări literare” (1892–1893). Între 1896 și 1898 își continuă studiile la Universitatea din Innsbruck, apoi își reia activitatea de gazetar în Cernăuți, la „Patria” (până în 1900) și la „Deșteptarea”. Din 1905 devine funcționar administrativ și redactor la „Foaia legilor și ordonanțelor țării. Bucovina”. După 1919 este profesor la Facultatea de Drept din Cernăuți, având și un rol decisiv în înființarea și organizarea Teatrului Național, al cărui director a fost între 1922 și 1925. În ziarele la care a lucrat, precum și în „Vatra”, „Tribuna”, „Tribuna literară”, „Gazeta Transilvaniei”, „Sămănătorul”, „Junimea literară” ș.a., a publicat versuri, proză, articole culturale și politice, semnând și cu pseudonimele Amsis, A. Ricu, C.B. Ceahor, Corneliu Miclu, Flamen.

B. a versificat, într-o manieră facilă, motive lirice comune sau aspecte întâmplătoare ale vieții. O notă aparte face ultima sa poezie, *Baccanal tragic*, în care izbutește să sugereze atmosfera tensionată a unei serbări ritualice printr-o descriere sincopată, în ritm primitiv, și printr-o cromatică stranie. Feeria în versuri *Făt-Frumos în grădina Sfintei Vineri* (1903) a reținut atenția prin aerul de puritate și de gingășie al acestei compoziții mai degrabă ludice, imaginată într-un decor edenic, animat de personificări alegorice din mitologia autohtonă. În poemul dramatic *Cheleş-Împărat* (1923) elementele de basm au o pondere redusă și intervin numai indirect, prim-planul fiind ocupat de înfățișarea unor sentimente și fapte „reale”. O altă „feerie”, *Norocul*, are ca autor pe **B.**, alături de Gr. de Pantasi. Împreună cu Temistocle Bocancea, a scris și libretul operetei *Moș Ciocârlan*, pe muzica lui Tudor Flondor (1901). Puțin numeroasele sale texte în proză aparțin genului memorialistic, evocând cu predilecție vremea și mediul copilăriei. *Amintiri din timpul stagiului militar* sunt străbătute de sentimentul aproape euforic al noutății, de bucuria de a vedea și a trăi frumusețile Italiei. Două teatre bucureștene au folosit tălmăcirile lui **B.** după *Clopotul scufundat* de Gerhart Hauptmann și după *Oricine* de Hugo von Hofmannsthal. Ca activ om politic și specialist în drept, **B.** este autorul unor lucrări precum *Tricolorul românesc* (1901) și *Noua Constituție a României* (1922).

SCRIERI: *Făt-Frumos în grădina Sfintei Vineri*, Suceava, 1903; *Cheleş-Împărat*, Cernăuți, 1923. **Traduceri:** Franz Grillparzer, *Ale mării și iubirii valuri*, Cernăuți, 1904; Gerhart Hauptmann, *Clopotul scufundat*, Cernăuți, 1930; Hugo von Hofmannsthal, *Oricine. Spectacolul morții omului bogat*, Cernăuți, 1930.

Repere bibliografice: Victor Morariu, „*Făt-Frumos în grădina Sfintei Vineri*”, „Junimea literară”, 1904, 1–6; Tiberiu Crudu, „*Cheleş-Împărat*”, „Revista Moldovei”, 1923, 6–7; Perpessicius, *Opere*, XII, 542–543; Victor Morariu, *Constantin Berariu (1870–1929)*, FF, 1929, 6; [Constantin Berariu], „Junimea literară”, 1930, 1–4 (grupaj special); Mircea Streinul, *Constantin Berariu*, „Calendarul «Glasul Bucovinei»”, 1932; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), II, 21, 79–80, 108, 255. **C. T.**

BERARIU-IEREMIEVICI, Artemie (8.IX.1834, Satu Mare, j. Suceava – 15.IX.1922, Cernăuți), publicist. După școlile urmate la Suceava și Cernăuți, **B.-I.** studiază, din 1858, filologia clasică în cadrul Facultății de Filosofie din Viena. Poliglot, el cunoștea limbile clasice, câteva limbi romanice (franceza, italiana) și slave (sârba, ucraineana, rusa). După hirotonire (1862), se dedică activității de îndrumător al vieții național-culturale din Bucovina. Paroh, din 1865, în comuna Ceahor, el a fost și profesor la Institutul Teologic din Cernăuți. Mai târziu va fi cancelar mitropolitan și sinodal (1884–1895), protopop la Cernăuți (1892) și, din 1895, arhiepiscop. Este redactor, între 1883 și 1895, al paginilor românești din publicația bilingvă „Candela”. A colaborat la „Albina” și la „Patria” din Pesta și, de asemenea, la o serie de publicații din Transilvania – „Gazeta de Transilvania”, „Telegraful român”, „Observatorul”, „Deșteptarea” – și din Bucovina – „Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”, „Steluța”, „Revista politică”, „Gazeta Bucovinei”. În 1862 participă la fondarea Reuniunii Române de Leptură din Cernăuți, care va deveni Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. Adept al cauzei românești și luptător pentru deșteptarea și formarea conștiinței naționale, publică în 1870, la Pesta, *Recugetările politice ale unui muntean*. Preocupat de ridicarea morală și culturală a țărănilor, **B.-I.** scrie câteva istorioare morale, tipărite la Cernăuți, în care deplânge tare sociale din lumea satelor, aducând exemple pentru îndreptarea unor vicii: *Terminul Sfântului Nicolai* (1886), *Norocul unui satulmărean* (1888) și *Din cătănia mea* (1892).

Fără un merit literar deosebit, lucrările sale păstrează tonul și graiul popular bucovinean.

SCRIERI: *Recugetările politice ale unui muntean*, Pesta, 1870; *Terminul Sfântului Nicolai*, Cernăuți, 1886; *Norocul unui satulmărean*, Cernăuți, 1888; *Din cătănia mea*, Cernăuți, 1892.

Repere bibliografice: C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina*, Cernăuți, 1996, 191–193; Predescu, *Encicl.*, 96; *Dicț. lit.* 1900, 99; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, 48; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, 104–105. **A.Sm.**

BERBECARU, Valentin (24.II.1927, București – 27.I.1988, București), prozator. Este fiul Iuliei (n. Mihăilescu) și al lui Ion Berbecaru, funcționar superior la Banca Națională. Face gimnaziul și liceul (1938–1947) în București, urmează doi ani Facultatea de Științe Juridico-Administrative, frecventând ulterior diverse școli serale și de reciclare pentru activitatea de contabil și administrator. Funcționează ca secretar la o școală a Ministerului Telecomunicațiilor (1952–1953), apoi se angajează contabil la gospodăriile agricole de stat din Ceptura, Dumbrăveni și Rupea (1953–1959). Ulterior e administrator la Institutul Politehnic din București (1959–1962), șef de depozit la o întreprindere de geologie (1962–1965) și director de hotel la complexul turistic Capitol (1976–1977). Debutează la „Gazeta literară” în 1964, iar editorial cu romanul *Banchetul*, apărut în 1967. A mai colaborat la „Viața românească”, „Luceafărul”, „Tribuna”, „Tomis” ș.a.

B. își racordează tematic proza (romane, schițe, povestiri) la norma ideologică oficială a României postbelice. Prospectarea vieții studentești (*Banchetul*), construirea unui nou cartier pe ruinele ghetoului evreiesc (*Provincia sufletelor*, 1985), salvarea pământurilor gospodăriei agricole de stat de inundații sau pregătirea vilelor foștilor aristocrați pentru a-i primi pe muncitorii sindicalști veniți la odihnă (*Trinitate confidențială*, 1968) sunt câteva din subiectele sale. Precaritatea discursului artistic, modul neconvingător în care evoluează personajele, îngustimea orizontului lor spiritual și derizoriul acțiunilor dezvoltate contravin flagrant cerințelor „estetice” după care era elaborat personajul „învingător”, „omul de tip nou”. Este aproape evident că scriitorul se folosește de subiecte și de personaje ca simple pretexte, pentru a produce un veritabil transfer de interes estetic asupra altor personaje, recutate dintre perdanții istoriei. Irina (*Trinitate confidențială*), doctorul Orghidan, Paul

Tănăsescu, Sandy Stavropol (*Șah etern*, 1971) sau Pierre Manicatide (*Provincia sufletelor*), urmașii unor intelectuali marcanți sau ai unor familii boierești sunt, de fapt, adevărații protagoniști ai lui **B.** Aflați în crepusculul vieții, după ce au pățimit privațiuni și umilințe de tot felul pentru vini imaginare, ei și-au iertat călăii și nu-și clamează strident și inutil frustrările, ci își trăiesc bonom sau înțelept boema în care s-au instalat cu secretă plăcere. O anume detașare a autorului, ca și ironia tandră cu care sunt consemnate zbaterile lor nu fac din acești inși pitorești personaje cu adevărat tragice, ci doar apariții uneori desuete. În consecință, autorul nu-i găsește printre contemporanii săi pe adevărații eroi. Astfel, în *Războiul lui Vasile Vodă Cannano* (1978), ca și în alte romane istorice, va imagina un trecut fabulos, în care talentul și rafinamentul său artistic (ce amintesc de *Cartea Milionarului* a lui Ștefan Bănuțescu sau de *Calpuzanii* lui Silviu Angelescu) se pot exprima în voie, abstrăgându-se subtil comandamentelor extraliterare ale esteticii oficiale. Imaginând acțiuni inedite și figuri excepționale (Vasile Vodă), autorul face ca și personajele negative să aibă o putere de seducție fascinantă, precum acel Iani Deli, bufon la Curtea lui Vasile Vodă, desprins parcă din *Capriciile* lui Goya.

SCRIERI: *Banchetul*, București, 1967; *Trinitate confidențială*, București, 1968; *Suplinitor*, București, 1971; *Șah etern*, București, 1971; *Războiul lui Vasile Vodă Cannano*, București, 1978; *Serdarul podinilor*, București, 1982; *Provincia sufletelor*, București, 1985; *Judele păstorilor*, București, 1986.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, „*Banchetul*”, GL, 1967, 27; Magdalena Popescu, „*Trinitate confidențială*”, GL, 1968, 25; Alex. Ștefănescu, „*Suplinitor*”, LCE, 1971, 29; Aureliu Goci, „*Șah etern*”, RL, 1972, 16; Virgil Ardeleanu, „*Șah etern*”, ST, 1972, 8; Barbu Cioculescu, „*Războiul lui Vasile Vodă Cannano*”, RL, 1979, 12; *Dict. scriit. rom.*, I, 267–268; Cioculescu, *Lecturi*, II, 334–348. **G.E.**

BERCEA, Livius Petru (7.IX.1946, Pojoga, j. Hunedoara), stilistician, critic literar, prozator. Este fiul Valeriei (n. Ticula), țărancă, și al lui Pavel Bercea, muncitor. După cursurile școlii primare și generale din localitatea natală, a urmat Liceul „Eftimie Murgu” din Timișoara, apoi Facultatea de Filologie a Universității timișorene, secția română (1964–1969). După absolvire este profesor la Școala Generală din Moravița, județul Timiș, până în 1970, când devine cercetător, apoi cercetător principal la Filiala din Timișoara a Academiei, la Centrul de Științe

Sociale al Universității din Timișoara (1975–1990), prin reorganizarea cercetării devenit Institutul de Cercetări Socio-Umane „Titu Maiorescu” al Academiei Române. În 2001 se transferă la Universitatea Europeană „Iosif Constantin Drăgan” din Lugoj, ca profesor și cancelar al acesteia, până în 2012, când este pensionat. A mai predat sporadic la Universitatea Banatul din Timișoara. Și-a susținut doctoratul în 1981 la Universitatea timișoreană. A debutat în 1972 cu un articol de stilistică în revista „Limba română” și editorial în volumul colectiv *Limba poetic și versificație în secolul al XIX-lea*. Primul volum individual este *Lexicul poetic arghezian* (1988), la origine teză de doctorat. A mai colaborat la „Limbă și literatură”, „Orizont”, „Banat”, „Caietul «Cercului de Studii»”, „Anuar de etnologie, artă, istorie, lingvistică”, „Reflex”, „Rostirea românească”, „Folclor literar”, „Scripturile române”, „Caligraf” ș.a. A fost distins cu Steaua României în grad de Cavaler (2002).

Cartea de debut a lui **B.**, *Lexicul poetic arghezian*, este o abordare din perspectiva stilisticii literare. Deși analizează doar componentele nefigurate ale vocabularului arghezian, autorul face permanente referiri la funcționalitatea cuvântului în textul poetic. Cercetarea vizează în adâncime diferite categorii ale lexicului: popular și regional, religios, argotic, arhaismul, neologismul, sinonimia, omonimia, polisemia. Se adaugă la acestea un capitol referitor la stilistica numelor proprii, precum și unul consacrat examinării opiniilor argheziene despre rolul cuvântului, existente în artele sale poetice. Concluzia e că în privința contribuției la creșterea limbii române, Arghezi se situează în marea familie a poezilor interbelici ca un autor care se individualizează prin extensia vocabularului, prin inovațiile sintactice și la nivelul tropilor, fapt care ar îndreptăți considerarea sa drept cel mai de seamă înnoitor al limbii artistice românești din acest secol. *Limba poetic arghezian* (1997) este o amplificare a analizelor despre lexicul poetic din volumul anterior, **B.** adăugând comentarii despre câteva figuri de stil esențiale: epitetul, comparația și cele două categorii de metafore – cea coalescentă sau explicită și cea implicită sau implicată. Altă carte, *Itinerare stilistice* (2003), reunește studii și articole având drept obiect textul literar clasic, comentariul stilistic aplicându-se asupra unor scriitori – Tudor Arghezi, G. Bacovia, Ion Creangă, Mihail Sadoveanu – și asupra unor tehnici privind nivelul

figurat al limbajului artistic: cel metaforic și cel al versificației. Autorul urmărește elementele de abateri expresivă fără a neglija suportul lingvistic. **B.** a practicat și critica literară propriu-zisă. În *Ieșirea din canon* (2007) oferă o seamă de interpretări privind dramaturgia contemporană – Valeriu Anania, Marin Sorescu, Paul Everac ș.a. –, unde urmărește modalitățile individuale de desprindere de formulele clasice (consacrate) ale teatrului. În *Itinerar critic* (2007) sunt incluse studii și articole dedicate unor aspecte ale operei lui Ion Creangă, Mihail Sadoveanu, G. Călinescu, precum și portrete concentrate ale unor scriitori contemporani. *Scriitori și cărți* (2008) este o culegere de articole publicate în „Orizont”, „Redeșteptarea”, „Reflex”, „Caligraf” ș.a., dispuse în câteva secțiuni: *Portrete*, unde oferă o seamă de caracterizări de sinteză, trasee ale evoluției intelectuale ale unor scriitori, în special din vestul țării, **B.** fiind de mai mult timp un critic activ al literaturii contemporane de aici, *Cărți*, unde așază o seamă de note și cronici asupra cărților unor autori aflați pe trepte diferite ale afirmării, de la debut și până la deplina notorietate, și *Repere culturale*, constituită dintr-o serie de considerații privind momente, evenimente sau opere de mare relevanță culturală. **B.** a încercat și domeniul prozei cu povestirile din volumul *Moara* (2010), care au un suport autobiografic mărturisit. Naratorul, intelectual în Timișoara, relatează, în cele șapte povestiri la persoana a treia, despre perioada de început a cooperativizării agriculturii din satul natal, Pojoga de pe Valea Mureșului, din județul Hunedoara, etapă caracterizată prin abuzuri greu de imaginat. **B.** are de asemenea preocupări privind didactica limbii române, limbajul juridic românesc și a oferit în 1987, pentru folosul elevilor din învățământul mediu și al publicului larg, o antologie, realizată în colaborare cu G.I. Tohăneanu, a artelor poetice argheziene; a mai publicat o ediție din Anton Pann și alta din Anton Holban.

SCRIERI: *Lexicul poetic arghezian*, Timișoara, 1988; ed. (*Limbajul poetic arghezian*), Timișoara, 1997; *Itinerare stilistice*, Lugoj, 2003; *Ieșirea din canon. Literaturizare și simbol mitic în teatrul românesc contemporan*, Timișoara, 2007; *Itinerar critic*, Timișoara, 2007; *Scriitori și cărți*, Lugoj, 2008; *Moara*, Lugoj, 2010.

Repere bibliografice: Șerban Cioculescu, *Tudor Arghezi, „Arte poetice”*, RL, 1987, 30; Șerban Cioculescu, *Alte poziții estetice argheziene*, RL, 1987, 31; Mircea Mihăieș, *Arghezi, reflexivul*, O., 1987, 29; Alexandru Ruja, *Limbajul*

arghezian, „Paralela 45”, 1998, 2578; Olimpia Berca, *Provincia literară*, Timișoara, 2008, 90–93; Laurențiu Nistorescu, *În mâinile morarului anonim*, „Paralela 45”, 2010, 6283; Cristian Ghinea, *Pasajul discret*, Timișoara, 2011, 69–72.

D. V.

BERCEANU, Patrel (19.IV.1951, Băilești, j. Dolj – 2.V.2006, Craiova), poet, critic dramatic. Este fiul Mariei Berceanu (n. Becea) și al lui Nicolae Berceanu, muncitori; prenumele la naștere: Petre. **B.** urmează, după absolvirea Liceului Teoretic din Băilești (1971), cursurile Școlii Tehnice de Telecomunicații din București (1971–1974), apoi se înscrie la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale”, secția teatrologie–filmologie. În anii studenției frecventează cenaclul Amfiteatru și scrie cronică de teatru în revista „Viața studentescă”. După absolvirea Institutului (1980) funcționează ca profesor la Școala Populară de Artă din Craiova, regizor la Casa de Cultură a Studenților (1984–1986) și șef al secției de presă la Centrul Universitar din același oraș. Din 1988 devine secretar literar la Teatrul Național din Craiova, iar din 1997 este și director al Teatrului pentru Copii și Tineret Colibri din Craiova. Din 1998 este profesor asociat la Departamentul de teatru al Universității din Craiova. A efectuat în 1995 un stagiul de cercetare la Centrul Național de Teatru din Caen (Franța). Debutează cu versuri în 1969 la „Preludiu”, supliment al „Scânteii tineretului”. Mai colaborează la „România literară”, „Luceafărul”, „Amfiteatru”, „Viața studentescă” (unde este redactor în perioada 1986–1987), „Ramuri”, „Familia”, „Vatra”, „Argeș”, „Tomis”, „Contrapunct”, „Teatrul”, „Mozaicul”, „Belvedere” (Franța) și „Wiener Festwochen” (Austria). A primit Premiul Filialei Craiova a Uniunii Scriitorilor pentru cartea de poeme *Lacrimi civile* (1991) și Premiul Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru (2001).

Volumul de debut al lui **B.**, *Sentimentul baricadei* (1976), cultivă un lirism discursiv, direct, lipsit de ostentație sau artificiozitate. Poezia se naște din observarea și trăirea realității cotidiene, filtrată însă printr-o sensibilitate acută, capabilă să discearnă prezența discretă a sacrului înapoia gesturilor și imaginilor celor mai banale: „Bătrâna hrănind porumbii orașului/ dintr-un coșuleț de răchită/ în urma ei o răcoare subțire de psalm”. Poetul stă de vorbă cu pietrele și păsările, „întinde capcane

pentru rouă” în „pădurea de salcâmi a vieții” sau admiră strălucirea fascinantă a boabelor de rouă pe o cutie de tinichea abandonată în soare, într-o lume aflată sub semnul miracolului existenței. *Poeme în mărime naturală* (1983), produs al unei sensibilități artistice mai mature, adaugă poeziei faptului cotidian o perspectivă ironic-demitizantă, în care povestea lui Hamlet devine una polițistă, iar episodul stafiei tatălui este în întregime inventat. Artiștii epocilor trecute nu sunt mai talentați decât cei actuali – spune **B.**, „reluând” cearta dintre antici și moderni –, ci și-au dobândit notorietatea datorită simplului fapt al trecerii timpului. *Întâmplarea cea mare* (1984) aduce, odată cu un plus de metaforizare a discursului liric, un sentiment de oboesală existențială; versurile sunt pătrunse de o melancolie discretă, trecerea anilor învâluind totul în ceața amintirilor: „încă o zi încă o rază prin vidul de sticlă/ până la tâmplă/ ostenită luminează ce-mi spui/ ia-ți viața în spate și umblă/ calc peste prag încă o dată/ ce contează încotro/ cât încă se-ntâmplă”. Cronicile și eseurile teatrale ale lui **B.** (ultimele, adunate postum în volumul *Teatrul în dialog cu Veacul*, 2006) sunt meditații avizate pe marginea artei spectacolului dramatic, cu tot ceea ce acesta implică: actori, scriitori, regizori, scenografi și, nu în ultimul rând, publicul – cel care, „tăcut, anonim, în întunerice [...] emană putere”. Limpezi și dezinvolve, eseurile examinează relația de filiație directă dintre Eugen Ionescu și I.L. Caragiale, locul și limitele funcției regizorale – avându-l drept termen de referință pe englezul Peter Brook – sau originalitatea lirismului tragic în teatrul lui Marin Sorescu, născut din îngemănarea de „stări sufletești perechi: viața și moartea, voia bună și disperarea, plânsul și râsul”.

SCRIERI: *Sentimentul baricadei*, Craiova, 1976; *Poeme în mărime naturală*, Craiova, 1983; *Întâmplarea cea mare*, București, 1984; *Lacrimi civile*, Craiova, 1991; *Noi povestiri după piesele lui Shakespeare* (în colaborare cu Doina Pologea), Craiova, 1992; *Monografia unui spectacol de excepție: „Titus Andronicus” de Silviu Purcărete*, Craiova, 1997; *Ubu Rex cu scene din Macbeth*, Craiova, 2000; *Planeta de poet*, Craiova, 2003; *Teatrul în dialog cu Veacul*, pref. Natalia Stancu, Craiova, 2006.

Repere bibliografice: Mihai Dinu Gheorghiu, *Poezia naturii și natura poeziei*, CL, 1977, 5; Nicolae Ciobanu, *Discurs ceremonios-patetic*, LCF, 1977, 27; Ulici, *Prima verba*, II, 43–44; Firan, *Profiluri*, I, 102–104; Popa, *Clasici*, 115–119; Coșovei, *Pornind*, 239–242; Constantin M. Popa, *Lacrimi incomode*, R, 1991, 10–11; Opreș, 500

debuturi, 210–211; Al. Cistelean, *Tranșanța confesivă*, LCF, 1995, 8; Valentin Tașcu, *Planeta poetului*, LCF, 2004, 13; Nicolae Coande, *Patrel Berceanu pe scenă și în afara ei*, CLT, 2007, 11.

L.H.

BERCIU, Ștefan (13.VII.1928, București – 13.I.2000, București), prozator, dramaturg. Este fiul Alexandrinei Berciu și al lui Katz Bercu-Lupu. Absolvent al liceului comercial „Krețulescu” din București, în 1951 își ia licența la Facultatea de Finanțe și Credit a Academiei de Științe Economice. Timp de două decenii (1947–1967) a activat în Miliția Judiciară.

În proză **B.** debutează cu o culegere de nuvele, *Cutia cu scrisori* (1969). Genul în care se va specializa este acela al romanului polițist, lucrat cu meșteșug, dar fără un simț deosebit al verosimilului – *Jos masca, domnule Dib* (1971), *Insula spionilor* (1972), *Întâlnire în Valea Morții* (1974), *Prețul tăcerii* (1974), *Pichetul în alarmă* (1976), *Invidia* (1979), *Martor ocular* (1982) ș.a. Scriitorul, care nu uită de micii cititori (*Armata de pitici*, 1974), abordează, adresându-se vârstei pionierești, literatura științifico-fantastică în *Fantastica aventură 2101* (1975) sau se inspiră din lumea sportului în *Ultima repriză* (1989). În afara unor scenarii radiofonice, confecționează și scenarii pentru televiziune, *Prescripția* (1969) fiind primul serial polițist românesc. În conflictul permanent dintre „oameni” și „neoameni”, între apărătorii legii și răufăcătorii, din dramaturgia lui **B.**, nu prea e loc pentru variații de scriitură, chiar dacă autorul încearcă pe alocuri să încurce ștețele, ca în *Cine a ucis?*, *Oameni și umbre*, *Acuzarea apără*, *Hipnoza sau Contraspionaj*, *Insula spionilor*, *Șantaj*, *Regele pungașilor*, *Cercul morții*, *Pisica sălbatică*, *Halucinația* și alte câteva, toate puse în scenă la diferite teatre din țară. Potrivit „mitologiei” caricaturale a epocii, tenebroșii infractori sunt trădători de țară, agenți ai spionajului străin, șantajști, sabotori atentând la avutul obștesc. Urmăritorii, în schimb, lucrătorii Securității în speță, sunt blagosloviți cu sumedenie de calități, între care nu lipsesc umorul și spiritul de omenie. Perindarea martorilor și a suspectilor oferă prilejul unor schițe de portret, într-o creionare cam de serie. Ca să-și „umanizeze” fauna de păcătoși, **B.** recurge la un alt clișeu, ca de melodramă, unii dintre cei căzuți în greșală (hoțul, prostituata) dezvăluind un fond cinstit, care, adică, îi situează în categoria celor

recuperabili. Este un cusur frecvent al acestei literaturi căderea în artificiozitate, în tonuri false, în neplauzibil. Un tendenționism incorrigibil viciază natura relațiilor și, consecutiv, forma lor de manifestare. Lipsite de haz sunt comedii, în registru satiric, burlesc sau parodic: *Barul aventurilor*, „*Ce-aveți cu Bibicu?*”, *Magie neagră*. Cât privește compunerile pentru teatrul de amatori, ele sunt simpliste, șablonarde, profesând o „aforistică” sfărăitoare, prin care își face loc, la fel ca în scrierile în proză, o strategie a îndochinării.

SCRIERI: *Moartea unui singuratic*, București, 1967; *Naufragiații*, București, 1967; *Cutia cu scrisori*, București, 1969; *Răpirea*, București, 1969; *Teatru polițist*, București, 1969; *Jos masca, domnule Dib*, București, 1971; *Pâinea și sarea*, București, 1971; *Voalul negru*, București, 1971; *Insula spionilor*, București, 1972; *Furtul*, București, 1973; *Armata de pitici*, București, 1974; *Întâlnire în Valea Morții*, București, 1974; *Prețul tăcerii*, București, 1974; *Fantastica aventură 2101*, București, 1975; *Pichetul în alarmă*, București, 1976; *Colivia de aur*, București, 1977; *Răfuiala*, București, 1977; *Pseudonimul*, București, 1978; *...Restul se aranjează*, București, 1978; *Invidia*, București, 1979; *Obsesia*, București, 1979; *Trădătorul*, București, 1979; *Martor ocular*, București, 1982; *Pe cont propriu*, București, 1982; „*Ce-aveți cu Bibicu?*”, București, 1984; *Fără martori*, București, 1984; *În cercul alb*, București, 1984; *Substituie de persoană*, București, 1984; *Ultima repriză*, București, 1989; *Contrabandă cu martor*, București, 1990; *Purgatoriul*, București, 1991; *Traficanți de carne vie*, București, 1992; *Bordel*, București, 1996; *Capcană pentru dublură*, București, 1998; *Triplu salt mortal*, București, 1998; *Hipnoza*, pref. Valeriu Râpeanu, București, 2001.

Repere bibliografice: Valentin Silvestru, *Piesa-proces*, CNT, 1963, 23; Constantin Cubleşan, *Teatru polițist?*, TR, 1970, 5; Dinu Săraru, *Al treilea gong*, pref. Eugen Barbu, postfață Aurel Baranga, București, 1973, 150–154; Adriana Popescu, *Dramaturgia română contemporană de la A la Z*, TTR, 1984, 5, 6; Mirodan, *Dicționar*, I, 149–150; Ștefan Berciu, DRI, I, 201–206; Florin Faifer, *Ștefan Berciu, dramaturg*, CRC, 1999, 12; Nicolae Rotaru, *Nea Fane*, „Amurg sentimental”, 2000, 7. **F.F.**

BERDAN, Lucia (30.VII.1942, Iași – 11.XII.2003, Iași), etnolog, istoric literar. Este fiica Mariei Hopu (n. Bălătescu), profesoară de lucru manual, și a lui Ioan V. Hopu, contabil. După absolvirea Facultății de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași (1965), devine cercetător științific la Centrul de Lingvistică și Istorie Literară (din 1990 Institutul de Filologie Română „A. Philippide”) din Iași. Își ia doctoratul în etnologie la Universitatea din

Cluj-Napoca (1987) cu teza *Cântecul popular eroic din spațiul folcloric moldovenesc în contextul cântecului epic românesc*. A contribuit, printr-o îndelungată și laborioasă investigație de teren, la alcătuirea Arhivei de Folclor a Moldovei și Bucovinei. Este laureată a Premiului „Timotei Cipariu” al Academiei Române pe anul 1979 pentru participarea, cu un mare număr de articole, la *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*.

Convinsă că cercetarea de teren este singura cale care poate conduce la clarificări științifice în problematica pe care și-a propus s-o dezbată, în *Balade din Moldova* (1986) **B.** a procedat inițial la studierea nemijlocită a eposului eroic contemporan în spațiul Moldovei, examen care i-a permis deopotrivă să obțină o imagine de ansamblu a fenomenului și să raporteze cântecul de aici la întregul repertoriu românesc. Chiar și în acest spațiu cercetătoarea distinge particularități ale unor zone ca Suceava, Vrancea, Galați, Bacău, Neamț, Vaslui. Demersul este minuțios, astfel că tipurile și subtipurile știute din catalogul epicii populare versificate apar acum în funcție de modul reprezentării lor în Moldova. Un util examen, cu numeroase observații personale, conține capitolul închinat morfologiei baladei, iar capitolul de etnomuzicologie, semnat de Viorel Bârleanu și Florin Bucescu, dă o notă de modernitate cercetării. Aceleași calități le are și lucrarea *Descânțece din Moldova* (1982, în colaborare cu Lucia Cireș). **B.** s-a arătat interesată de riturile de trecere în dublă ipostază: ca traducătoare, în 1996, a lucrării lui Arnold van Gennep *Les Rites de passage* și ca autoare a studiului *Fețele destinului* (1999), unde, într-un demers structuralist, examinează cele trei mari rituri familiale (nașterea, nunta, moartea) în corelația ce există între ele, în aspectele lor comune relevante, în ceea ce au general și simbolic, în ceea ce le deosebește (bradul, spre exemplu, dobândește tratare diferită la nuntă și la moarte), interesul mergând spre structurile mitice ale obiceiurilor din spațiul românesc. Apariția, în 2000, a traducerii în limba română a lucrării (din 1920) *Totemismul* de Arnold van Gennep, pe care **B.** a și prefațat-o, a impulsionat-o pe cercetătoare să scrie un studiu despre fenomenul autohton – *Totemism românesc* (2001), axat, cum indică subtitlul, pe investigarea unor „structuri mitice arhetipale în obiceiuri, ceremonialuri, credințe, basme”. Un capitol de recapitulări, care lipsește din cartea sa, ar fi arătat

că subiectul a fost prezent în literatura românească de specialitate, cartea lui Nicolae Petrescu, *Primitivii* (1944), fiind doar un exemplu în această privință. *Totemism românesc* este, în cea mai mare parte, o exegeză a unor ritualuri, rituri, obiceiuri și sărbători populare, totemul dobândind în concepția autoarei o accepțiune etnologică. Titlul cărții trebuie înțeles în accepțiunea lui metaforică, studiul fiind de fapt închinat strămoșilor și cultului lor, definindu-se astfel ca unul de istoria culturii.

SCRIERI: *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900* (în colaborare), București, 1979; *Descânțețe din Moldova* (în colaborare cu Lucia Cireș), introd. Lucia Cireș, Iași, 1982; *Balade din Moldova*, cu un capitol de etnomuzicologie de Viorel Bârleanu și Florin Bucescu, Iași, 1986; *Fețele destinului. Incursiune în etnologia românească a riturilor de trecere*, Iași, 1999; *Totemism românesc. Structuri mitice arhetipale în obiceiuri, ceremonialuri, credințe, basme*, Iași, 2001; *Mitologia cuvintelor*, Iași, 2003; *Cântecul popular epic eroic din Moldova*, Iași, 2003. **Traduceri:** Arnold van Gennep, *Riturile de trecere*, introd. Nicolae Constantinescu, postfața trad., Iași, 1996 (în colaborare cu Nora Vasilescu), *Formarea legendelor*, introd. Petru Ursache, postfața trad., Iași, 1997 (în colaborare cu Crina Ioana Berdan), *Totemismul*, pref. trad., Iași, 2000.

Repere bibliografice: *Dicționarele literare și locul lor în cadrul culturii românești contemporane*, ALIL, t. XXVII, 1979–1980; Radu Răutu, „*Descânțețe din Moldova*”, REF, 1983, 1; Cornea, *Semnele*, 23–28, 267, 310–311; Petru Ursache, [Lucia Berdan], CL, 1999, 9, 2002, 2; Otilia Hedeșan, *Totemism românesc?*, O, 2002, 7; Nicu Gavriluță, *Fulgerătoarea dispariție a Luciei Berdan*, „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, 2003; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 99–100; Iordan Datcu, *Cartea de etnologie*, Craiova, 2008, 39–40.

I. D.

BERG, Lotte (5.XII.1907, Cernăuți – 12.IX.1981, București), traducătoare. Provenind din familia de proprietari Bacinski (la naștere, numele ei era Lucia Bacinski), trăiește primele decenii ale vieții în mediul aristocratic bucovinean, fapt trecut consecvent sub tăcere, din precauție. Stabilită la București în 1944, devine o susținătoare angajată a noului regim. În anii '50 și '60 publică poezii cu caracter mobilizator, de propagandă realist-socialistă, versurile având, deseori, după propria ei mărturisire de mai târziu (1978), un pronunțat caracter gazetăresc. Vremelnic, e corector la revista „Kultureller Wegweiser”, practicând și diferite alte profesii. Însă activitatea cea mai intensă o desfășoară pe tărâmul literar, ca autoare (în germană,

de versuri, povestiri, numeroase cărți pentru copii) și ca traducătoare. Colaborează ani de-a rândul cu poeta Else Kornis, atât în domeniul traducerilor, cât și al scrierilor originale destinate cititorului tânăr. Unele traduceri le semnează împreună cu Rudolf Lichtendorf.

Atrasă de fabulația basmului popular și a celui cult de inspirație folclorică, B. realizează o serie de traduceri, preocupându-se vreme mai îndelungată de transpunerea în germană a textelor lui Petre Ispirescu. Un filon poetic explorat cu perseverență este fabula românească, nu numai clasică (Grigore Alexandrescu, Anton Pann și Alecu Donici), dar și mai nouă (G. Topîrceanu, Tudor Arghezi, Marcel Breslașu ș.a.). Își folosește toate resursele poetice pentru a-și atinge țelul propus, împreună cu Rudolf Lichtendorf: obținerea unor versiuni cât mai apropiate de original din opera poetică a lui George Coșbuc și din narațiunile lui Emil Gârleanu. De asemenea, talmăcește din poeziile lui St. O. Iosif, romanul *Bal mascat* de Ionel Teodoreanu ș.a. O realizare este transpunerea unui poem dificil precum *După melci* de Ion Barbu, publicat în Germania. Disponibilitatea de a găsi echivalarea în limba germană a unor poezii cu timbru variat, provenind de la autori deosebiți ca viziune și limbaj, poate fi confirmată de preluarea lor în periodice sau de prezența în antologii. Din lirica mai nouă transpune, împreună cu Else Kornis, poeme de Nina Cassian și Nicolae Labiș.

Traduceri: Grigore Alexandrescu, *Fabeln*, București, 1957; George Coșbuc, *Ausgewählte Gedichte*, București, 1962 (în colaborare cu Rudolf Lichtendorf), *Balladen und Idyllen*, București, 1963 (în colaborare cu Rudolf Lichtendorf), *Gedichte*, București, 1968 (în colaborare cu Rudolf Lichtendorf); Nina Cassian, *Die täglichen Feste*, București, 1963 (în colaborare cu Else Kornis); Victor Eftimiu, *Der Waldsproß*, București, 1963; Nicolae Labiș, *Erste Liebe*, București, 1963 (în colaborare cu Else Kornis), *Gedichte*, București, 1969; *Possenpitz und Murrenmatz*, București, 1963; Otilia Cazimir, *Winter im Dorf*, București, 1964; St. O. Iosif, *Bekenntnisse. Gedichte*, București, 1965; Petre Ispirescu, *Ileana Sânziana*, București, 1970, *Märchen*, București, 1972, *Kaiser Aleodor*, București, 1975, *Märchen*, Berlin, 1975, *Der Zauberkater*, București, 1982; Emil Gârleanu, *Das Pferd. Der Hasenfuß. Die Kämpfer. Die Rehgeiß. Flatterhaft. In meinem Hof. Pock! Pock! Wenn der Herr nicht zu Hause ist*, București, 1971 (în colaborare cu Rudolf Lichtendorf); Ioan Slavici, *Der gescheite Păcală*, București, 1973; Ionel Teodoreanu, *Maskenball*, București, 1977, *Der Spiegel*, București, 1979.

Repere bibliografice: *Die rumäniendeutsche Gegenwartsliteratur: Versuch einer Bestandsaufnahme und Interpretation*, VK, 1973, 12; Anna Bretz, *Die Kunst der Nachdichtung. Gespräch mit Lotte Berg*, VK, 1977, 3; *Für den Tag, für die Zeit. Besuch bei Lotte Berg in Bukarest*, KR, 1978, 12 mai; Edith Vasilescu, *Übersetzen macht Spaß. Gespräch mit Lotte Berg*, VK, 1979, 7; Hedi Hauser, *Lotte Berg zum Gedenken*, NL, 1981, 10; A. G. [Anneli Ute Gabanyi], *Rumänische Literatur in deutscher Übersetzung. 1945–1981*, în *Rumänisch–deutsche Interferenzen*, îngr. Klaus Heitmann, Heidelberg, 1986, 274–306. **J. W.**

BERLOGEA, Ileana
(16.VIII.1931, Jidvei,
j. Alba – 16.X.2002,
București), teatrolog.

Este fiica Irinei (n. Kerekeș) și a lui Ilie Bărbulescu, învățător. Absolvă, la Cluj, Liceul nr. 2 (1949); va urma, tot acolo, un an Facultatea de Drept, apoi, la București, Facultatea de Actorie a Institutului de Artă Teatrală și Cinematografică (1950–1954), terminând la clasa Irinei Răchiteanu. Își susține doctoratul în 1964, la Institutul „A.V. Lunacearski” din Moscova, cu teza *Dramaturgia rusă pe scenele românești până la 1944*. Își începe cariera universitară la facultatea absolvită, ca asistentă (1954) la Catedra de istoria teatrului universal, ajungând profesor (1968), decan (1970–1989), rector după 1990. Specializările și călătoriile de documentare din Italia și SUA vor fi completate de cursuri susținute la mai multe universități din aceste țări. Va colabora asiduu la numeroase publicații din țară („Roumanie d’aujourd’hui”, unde o vreme e și redactor, „Teatrul”, „Contemporanul”, „Secolul 20”, „Luceafărul”, „Steaua”, „Studii și cercetări de istoria artei”, „Revue roumaine d’histoire de l’art”, „România literară”, „Scena și ecranul”, „Caiete critice” ș.a.) și din străinătate („Maske und Kothurn”, „Shakespeare Quarterly”, „Obliques”, „Teatro”, „Balkan Studies”), precum și la radio și televiziune, va prezenta permanent piesele românești la Theatre Companies of the World. A fost distinsă cu Premiul ATM (1981, 1986), cu Premiul acordat de secția română a Asociației

Internațională pentru Critică și Istorie Teatrală (1995), cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (1983) și cu Premiul „I.L. Caragiale” al Academiei RSR (colectiv, 1975).

Preocupată de istoria teatrului universal, **B.** s-a consacrat studierii panoramice a dramaturgiei, dar mai ales a artei spectacolului. Se oprește mai întâi asupra teatrului medieval european (1970), carte în care comentează substratul laic al miracolului, misterele și drama liturgică, descifrând mentalitatea și sensibilitatea omului medieval, scrie despre didacticismul moralităților, spectacolul carnavalesc și farsă, despre implicarea conștientă a autorului (poet, pictor scenograf, arhitect) în realizarea spectacolului ș.a. Un cuprinzător tratat didactic, *Istoria teatrului universal* (I–II, 1981–1982, ultimul volum în colaborare cu Silvia Cucu și Eugen Nicoară), urmărește evoluția genului de la primele manifestări ale Antichității extrem-orientale până în epoca realismului: diversificarea formelor de expresie de la țară la țară și de la perioadă la perioadă, de la ivirea primelor rudimente teatrale în ceremonialul religios ori laic, în festivități publice carnavalești până la afirmarea deplină a principalelor specii, comedia și tragedia, analizate în strânsă legătură cu reprezentarea dramatică, susținută de personaje independente. **B.** atribuie un spațiu amplu Renașterii italiene, spaniole și engleze până la Calderón de la Barca și William Shakespeare, accentuând varietatea formelor de teatru și diversificarea spectacolului pe straturi culturale. Cu egală disponibilitate, **B.** a parcurs mai toate momentele semnificative ale contemporaneității, de la August Strindberg la expresioniști (cărora le va dedica un studiu consistent în antologia pe care o alcătuiește în 1974, *Teatru expresionist german*) și de la Luigi Pirandello la teatrul american. Prilejuit de un stagiu în SUA, *Teatrul american de azi* (1978) este totodată un jurnal cultural de călătorie pe spații vaste, de la Atlantic la Pacific, presupunând trăire participativă în întâlnirile cu creatori de școală și mișcări teatrale, critici și teoreticieni, directori de instituții artistice, dramaturgi și profesori. Autoarea glosează pe marginea spectacolului comercial de pe Broadway și a „armelor lui secrete”. Va reveni în *Teatrul și societatea contemporană. Experiențe dramatice și scenice ale anilor ’60–’80* (1985), unde surprinde câteva trăsături, precum preponderența mijloacelor

vizuale și auditive, amplificarea teatralității în dauna eroului și a conflictului tradițional, ofensiva parabolei, a grotescului și a hiperbolei satirice ș.a. Sunt avute în vedere principalele momente ale reprezentării teatrale postbelice și ale experienței regizorale, modalitățile esențiale de afirmare a autonomiei spectacolului în deceniile '60–'80 ale secolului trecut, de la teatrul psihologic și social la ultimii susținători ai „teatralității teatrului”. În *Teatrul românesc – teatrul universal. Confluente* (1983) cercetează circuitul universal al dramaturgiei românești prin I.L. Caragiale și comedie în general și, deopotrivă, prin regizori de anvergură ca Liviu Ciulei și Lucian Pintilie. Spectacologia românească este trecută în revistă în *Teatrul românesc în secolul XX* (2000), ce cuprinde medalioane de actori și regizori, prezentări de spectacole și turnee, iar celui pe care îl consideră reformatorul teatrului românesc îi va închina un volum miscelaneu (*Liviu Ciulei – regizor pe patru continente*, 1998). Dacă în toate aceste lucrări, inegale ca valoare, având mai curând un caracter panoramic, de înregistrare uneori didactică, alteori eseistică sau chiar foiletonistică, autoarea oscilează, indecisă, între dramaturgie și reprezentațiile spectaculare, în cărțile despre Pirandello și Strindberg va investiga opera celor doi. În *Pirandello* (1967), monografie clasică, **B.** susține că etapele creației (poezia, nuvelistica, romanul) pregătesc dramaturgia ca punct culminant al operei. Opera pirandelliană, mai ales în ultima perioadă, se subsumează faimoasei sale teorii despre umorism, formulată în 1908 în eseul cu același titlu, care a făcut (împreună cu *Arte e scienza*) obiectul unei acide polemici cu Benedetto Croce. Autoanaliza personajului în dublă ipostază de actor și spectator al propriilor trăiri și, deopotrivă, de observator al celorlalți deplasează interesul dramaturgiei pirandelliene spre relativizarea acțiunii de pe scenă conform relativității vieții, constituindu-se ca „teatru-oglină”. Cum observă cu justețe autoarea: „Pirandello face parte dintre creatorii dramei de idei de o factură specială, în care nu se ciocnesc concepții diferite și nu se argumentează poziții diferite, ci se înfruntă omul și natura lui iluzorie, omul și masca impusă de alții sau creată de el însuși”. Adoptând prezentarea deliberată a grotescului ce pune în lumină tragismul vieții, Pirandello indică îndrăzneț o cale modernă, urmată de dramaturgia contemporană.

Apărută postum și poate cea mai realizată carte semnată de **B.**, *August Strindberg. Un precursor solitar al teatrului contemporan* (2011) demonstrează însemnătatea scriitorului pentru teatrul universal. Esențială pentru înțelegerea lui Strindberg în spațiul cultural românesc, lucrarea investighează etapele creației, puternic marcată de naturalism, psihanaliză, filosofia nietzschiană și misticismul swedenborgian. Autoarea abordează un mod direct de expunere, cvasisimpatic, aproape narativ, argumentând ideile din piesele lui Strindberg prin raportare la eseistica și jurnalele sale, dar și la exegeza critică de referință. Dacă tematica este monocordă, Strindberg demontând resorturile psihice ale sufletului, contrapunând rațiunea și egocentrismul masculin iraționalului și inconștientului feminin în lupta pentru putere și dominație, el dă o altă motivare conflictului dramatic, bazat pe contraste și condiționări menite a pune în valoare inepuizabila instabilitate a personajului, ce conduce la disoluția „caracterului” fixat o dată pentru totdeauna, la pulverizarea „eroului”, la fărâmițarea personalității. Dramaturgul înfățișează, cum i-a numit, „oameni șovăielnici”, înjumătățiți și sfâșiati, care se prăbușesc în „lupta creierelor” întru căutarea adevărului, elucidând astfel „misterul” personajului. Din punct de vedere formal, a ilustrat, pe urmele lui Max Reinhardt, „teatrul intim” sau „teatrul de cameră” prin banalizarea acțiunii și simplificarea ei, concentrată la o singură secvență, folosirea monologului modern și a mijloacelor artistice oferite de pantomimă, dans, balet, prin recurgerea la un decor neconvențional, invocând formele stilistice preluate de teatrul expresionist ori de cel absurd. Prin amplitudinea și diversitatea subiectelor investigate, **B.** se situează printre reprezentanții marcanți ai criticii teatrale românești din ultima jumătate de veac.

SCRIERI: George Storin, București, 1965; *Pirandello*, București, 1967; G.B. Shaw în *România*, București, 1968; *Teatrul medieval european*, București, 1970; Agatha Bârsescu, București, 1972; *Teatrul american de azi. Călătorie teatrală prin Statele Unite*, Cluj-Napoca, 1978; *Istoria teatrului universal*, vol. I: *Antichitatea. Evul Mediu. Renașterea*, București, 1981, vol. II: *Clasicism, romantism, realism* (în colaborare cu Silvia Cucu și Eugen Nicoară), București, 1982; *Teatrul românesc – teatrul universal. Confluente*, Iași, 1983; *Teatrul și societatea contemporană. Experiințe dramatice și scenice ale anilor '60–'80*,

București, 1985; *Liviu Ciulei – regizor pe patru continente*, București, 1998; *Teatrul românesc în secolul XX*, București, 2000; *Privire spre teatrul de pretutindeni*, București, 2003; *August Strindberg. Un precursor solitar al teatrului contemporan*, București, 2011. **Antologii:** *Pagini din istoria gândirii teatrale românești*, pref. edit., București, 1972 (în colaborare cu George Muntean); *Teatru expresionist german*, tr. Dieter Fuhrmann, Ion Roman și Liviu Ciulei, introd. edit., București, 1974; *Octavian Cotescu*, București, 1993 (în colaborare cu Ion Toboșaru).

Repere bibliografice: Maria Vodă Căpușan, „*Teatrul american de azi*”, TR, 1978, 41; Mihai Vasiliu, „*Istoria teatrului universal*”, F, 1982, 3; N. Barbu, *Teatrul românesc în context universal*, CRC, 1983, 29; Natalia Stancu, „*Istoria teatrului universal*”, TTR, 1984, 1; *Dicț. scriit. rom.*, I, 268–270; Paul Cernat, „*Teatrul românesc în secolul XX*”, OC, 2001, 57; Bogdan Ulmu, *O pierdere grea a teatrului românesc*, CL, 2002, 11; Popa, *Ist. lit.*, II, 869; Anca Ioniță, *O monografie eveniment*, TTR, 2012, 1–2. **G.Dn.**

BERNEA, Ernest
(15.III.1905, Focșani –
14.XI.1990, București),
etnolog, poet, eseist.

Este fiul Theodoriei și al lui Marcu Bernea, militar. Face școala primară la Brăila, iar liceul la Brăila și Tecuci. Urmează studii de filosofie și de literatură la secția română-franceză a Facultății de Litere și Filosofie din București (1926–1929), unde îi are profesori pe D. Gusti, C. Rădulescu-Motru, P.P. Negulescu, Ovid Densusianu, Charles Drouhet și Nae Ionescu, apoi studii de specializare în etnologie și sociologie comparată cu Marcel Mauss la Paris (1930–1932) și în filosofie cu Martin Heidegger la Freiburg (1932–1933). Lucrează ca bibliotecar la Facultatea de Litere și Filosofie din București (1927–1930), secretar al secției de monografii sociologice a Institutului Social Român (1933–1935), asistent (1935–1940) la Catedra de geografie și etnografie condusă de Simion Mehedinți, ținând primul curs de etnologie la Universitatea bucureșteană. Între 1940 și 1944 este director-adjunct la Direcția Presei în Ministerul Informațiilor, ulterior director de studii în Ministerul Afacerilor Externe (1944–1947).

Internat în 1939 în lagărul de la Vaslui, apoi la Târgu Jiu în urma rebeliunii legionare, și după război, între 1949 și 1954, cu unele intervale de libertate, trece prin lagărele și închisorile din Brașov, Peninsula, Poarta Albă, Capul Midia, după care are domiciliu forțat în Bărăgan. Este condamnat de Tribunalul Militar București la zece ani temniță grea, sub acuzația de a fi fost „filosof extremist”, promotor al mișcărilor „de tip naționalist”. Ieșit din închisoare, reușește să fie angajat, între 1965 și 1978, consultant științific la Institutul de Etnografie și Folclor din București. În 1984 va fi din nou anchetat și bătut crunt de Securitate, care îi confiscă șapte manuscrise. Ca publicist, a colaborat în perioada interbelică, de pe o poziție militantă de dreapta, cu articole de sociologie, etnopsihologie, larg culturale sau de factură literară la „Cuvântul”, „Gândirea”, „Rampa”, „Azi”, „Țara Bârsei”, „Revista de filosofie”, „Universul literar”, „Glasul neamului”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Familia”, „Basarabia” ș.a., iar mai târziu în special la „Revista de etnografie și folclor”. A fondat, împreună cu D.C. Amzăr, Ion I. Ionică și Ion Samarineanu, revista „Rânduiala” (1935–1938), subintitulată „Arhivă de gând și faptă românească”.

B. a publicat mai întâi poezie – *Gând și cântec* (1939), *Colina lacrimilor* (1943), proză poetică – *Pași în singurătate* (1940), *Moldovă tristă* (1941), eseuri și critică literară – *Preludii* (1940), *Îndemn la simplitate* (1941), *Firide literare* (1944). Versurile sunt, în bună măsură, de influență arghezieană. Autorul lor, spirit cu accentuate propensiuni teoretice, încearcă să schițeze, în eseu *Preludii*, și o teorie referitoare la poezie în general și la geneza propriei lirici. Poezia ar însemna întuirea esențelor, împlinirea în spirit a „aspirației spre reîntegrare”. Paginile privind specificul și menirea literaturii dau substanță și volumului *Firide literare*, unde articolele din presă sunt reunite și grupate în capitolele *Poezia veche*, *Poezia nouă*, *Romanul*, *Trei singuratici*, *Chipuri și virtuți latine*. **B.** este un admirator al artei poetice argheziene, nu însă și al romanelor lui Arghezi, apreciază lirica lui Adrian Maniu, Ion Pillat și Aron Cotruș, creația structural estetică a lui Mateiu I. Caragiale ori tipul de fantastic prezent la Mircea Eliade. În literatura franceză se îndreaptă, ghidat și de orientarea sa politică, spre Frédéric Mistral, Charles Maurras și Léon Daudet. Cu autoritate **B.** s-a afirmat însă în mod esențial ca sociolog și etnolog. Participant începând din 1928 la campaniile monografice

organizate și conduse de Dimitrie Gusti, el practică o metodă concretă și experimentală. În studii evită metoda comparată, considerând-o prematură. Lucrarea *Civilizația română sătească. Ipoteze și precizări* (1944) pornește de la constatarea scindării satului românesc, care a intrat „într-un proces de destrămare”. Așadar, nu spre formele „decăzute” se îndreaptă atenția sa, ci „spre regiunile izolate de munte, unde satul românesc stăruie să trăiască o viață nealterată, armonioasă și echilibrată, bogată în valori tradiționale, ca un produs curat al pământului și istoriei locale”. Propensiunea spre arhaic a cercetătorului se însoțește strâns cu aceea spre manifestările magice, religioase, mentalitatea satului fiind văzută integral din această perspectivă: „Activitatea magică și religioasă stăpânește până în cele mai intime cute sufletul țăranului român, colorând în acest fel toate celelalte activități”. Planul de lucru al campaniilor monografice ale școlii sociologice de la București, elaborat de D. Gusti, cuprindea, între altele, cercetarea cadrului psihic al satului românesc tradițional. Acestui program i se datorează pregătirea și elaborarea altei lucrări a lui B., *Cadre ale gândirii populare românești. Contribuții la reprezentarea spațiului, timpului și cauzalității* (1985), apreciată la apariție ca un eveniment, ca o lucrare unică în literatura de specialitate de la noi și „în literatura celorlalte popoare europene” (Ovidiu Bârlea). Cele trei mari categorii – spațiu, timp, cauzalitate – nu apar, argumentează B., în mecanismul de gândire al țăranului român agregate într-o teorie sau într-o concepție generală. Satul arhaic românesc nu are despre timp o idee abstractă, omogenă și cantitativă; timpul este perceput concret, cu înfățișări variate: „timpul e așa ca o viață de om” – spune un informator. Acest mod de a gândi își avea rădăcinile în credințe magico-religioase. Spațiul (locul) este văzut tot concret, ca bun sau rău. Locul bun este rodnic, benefic, sfânt, locul rău este nerodnic, aducător de rău, de necaz, este sec, „pietros”, răutatea lui provenind de la un duh malefic. În locul rău joacă ielele, se săvârșesc omoruri și se fac farmece, locul rău influențează omul și animalele prin îmbolnăviri sau întâmplări neobișnuite, sinistre. O bogată tradiție alcătuită din credințe definește acest spațiu. Potrivit lor, locul rău este cel unde s-a ridicat volbura, adică unde s-a iscat un vârtej de praf, unde s-a tăvălit un cal, unde a fost îngropat un strigoi, unde s-a săvârșit

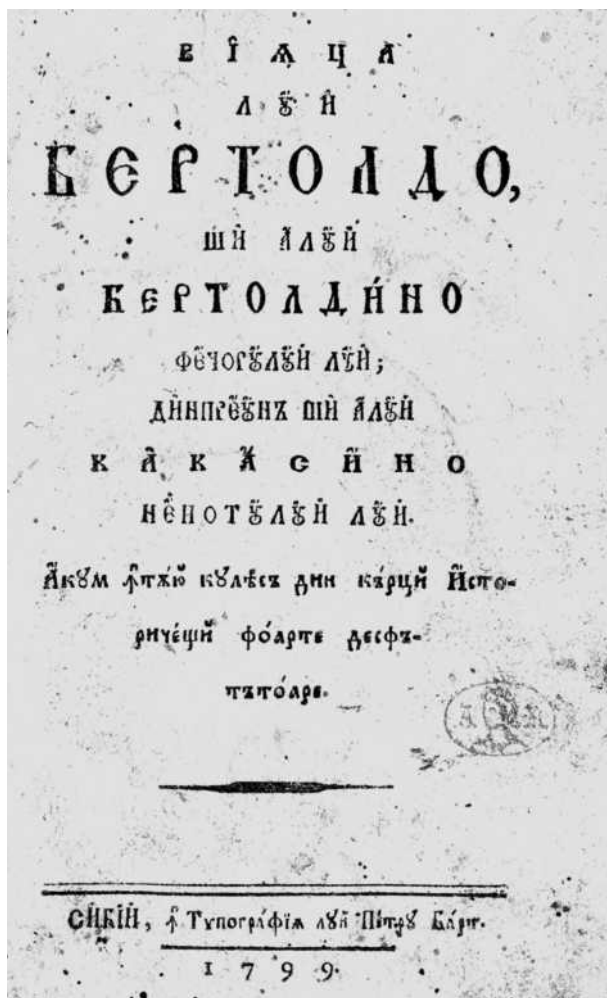
un păcat, unde a avut loc o dragoste nelegiuită, unde s-a pus la cale o faptă rea, unde s-a făptuit o crimă. Locuri „ferite” sunt biserica, grădina, mormântul. Spațiul în genere este exprimat prin cuvântul „lume”; el e „pretutindeni, aproape și departe; spațiu e lumea toată, cât o vedem și cât n-o vedem”, o lume rânduită de Dumnezeu. Chiar și lumea de dincolo își are oânduială a ei, veșnică, este o lume ordonată. Spațiul e populat de lucruri: „unde nu e lucru, nu-i loc” – afirmă un informator. Cauzalitatea este înțeleasă ca legătură între fenomene și lucruri atât în lumea cosmică, cât și în cea terestră: „Merg lucrurile așa împreună că au o lege și ele, sunt legate; Soarele merge, da' cu el și luna și stelele; sunt toate legate. Nimic nu merge așa, la întâmplare. Ce s-ar alege?” – adaugă alt informator. Studiile *Nunta în Țara Oltului* (1967) și *Moartea și înmormântarea în Gorjul de Nord* (1998) sunt expresia cea mai elocventă a acestei metodei complexe de cercetare. Extinzând aria teoretizării spre filosofie, antropologie, spre aprofundarea unor aspecte fundamentale pentru sociologie și cercetarea sociologică, dar și spre pedagogie, B. adaugă la contribuțiile din deceniile antebelice alte noi secvențe, reunite postum în *Trilogie filosofică* (2002), *Trilogie pedagogică* (2002) și *Trilogie sociologică* (2004).

SCRIERI: *Gând și cântec*, București, 1939; *Cititorii*, București, 1940; *Pași în singurătate*, București, 1940; *Preludii*, București, 1940; *Îndemn la simplitate*, București, 1941; ed. București, 1995; ed. București, 2006; *Moldovă tristă*, București, [1941]; *Timpul la țăranul român. Contribuție la problema timpului în religie și magie*, București, 1941; *Colina lacrimilor*, București, 1943; *Civilizația română sătească. Ipoteze și precizări*, București, 1944; ed. îngr. Rodica Pandele, București, 2006; *Firide literare*, București, 1944; *Maramureșul, țară românească*, București, 1944; *Nunta în Țara Oltului. Încercare de sociologie românească*, în *Studii de folclor și literatură*, București, 1967, 51–135; *Poezii populare în lumina etnografiei*, București, 1976; *Cadre ale gândirii populare românești. Contribuții la reprezentarea spațiului, timpului și cauzalității*, postfață Ovidiu Bârlea, București, 1985; *Cel ce urcă muntele*, București, 1996; ed. cu desene de Horia Bernea, București, 2008; *Crist și condiția umană. Încercări de antropologie creștină*, București, 1996; *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român*, București, 1997; *Treptele bucuriei*, Iași, 1997; ed. cu ilustrații de Horia Bernea, București, 2008; *Moartea și înmormântarea în Gorjul de Nord*, București, 1998; ed. îngr. Rodica Pandele, București, 2007; *Lumini în necunoscut*, Iași, 2000; *Dialectica spiritului modern*, îngr. Rodica Pandele, București,

2007; *România. Sociologie și etnografie românească: ordinea spirituală*, îngr. Rodica Pandelescu, București, 2009; *Criza lumii moderne*, București, 2011.

Repere bibliografice: C. Fântâneru, „Pași în singurătate”, UVR, 1941, 9; Ovid Caledoniu, „Moldovă tristă”, MMN, 1942, 1–4; Vintilă Mihăilescu, *Spațiul filosofiei populare*, CNT, 1986, 16; N. Steinhart, *Ernest Bernea despre cadrele gândirii populare românești*, ST, 1986, 7; Andrei Pleșu, *Păstrarea ca formă a creației*, VR, 1987, 3; Marin Marian, „Cadre ale gândirii populare românești”, REF, 1987, 2; Mihai Coman, „Cadre ale gândirii populare românești”, REF, 1987, 3; Vasile Zvanciuc, „Cadre ale gândirii populare românești”, AAF, 1987; Iordan Datcu, *Ernest Bernea într-o autobiografie*, ST, 1991, 5–6; Silviu G. Totelecan, *Ruptura de transcendență – o pierdere sau un câștig?*, TR, 1997, 45–47; Ioan Stanomir, *Fenomenul românesc*, LCF, 1997, 36; Ion Pogorilovschi, *Ernest Bernea, cercetător etnolog*, AC, 2003, 10; Zoltán Rostás, *Sala luminoasă. Primii monografiști ai Școlii gustiene*, București, 2003, 15–69; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 101–102; Sorin Lavric, *Cartea unui sceptic*, LCF, 2008, 22. **I.D.**

BERTOLDO, carte populară de înțelepciune cu un caracter satiric. Motivul, avându-și originea în vechile legende brahmane, este acela al înfruntării spirituale, competiție de întrebări enigmatice și răspunsuri înțelepte, între un suveran și slujitorul său. Arhetipul, aflat într-un text arameic, *Solomon și Așmedai*, inclus și în *Talmud*, se va transmite prin intermediare bizantine la slavii de sud și la ruși, iar prin redacții latine în Occident. Vechea legendă cunoaște o revitalizare în prelucrarea, cu elemente folclorice italiene, a lui Giulio Cesare Croce della Lira, *Le sottilissime astuzie di Bertoldo* (1592). Interesul cărții trece de la înțelepciunea lui Solomon, înlocuit cu regele longobarzilor, la eroul popular Bertoldo, înzestrat cu vervă, spirit satiric mușcător și independență față de convențiile și servilismul de la Curte. Impulsionat de succes, Croce continuă povestirea cu isprăvile lui Bertoldino, iar scriitorul Camillo Scaligeri della Fratta compune un text despre Cacaseno, nepotul lui Bertoldo. Acest ciclu de povestiri, bogat în snoave, farse, proverbe și enigme cu răspunsuri epigramatice, a fost transformat într-un lung poem de poeți ai Academiei „della Crusca”. Prelucrarea lui Croce s-a răspândit în multe literaturi: neogreacă, portugheză, spaniolă sau franceză. După versiunea franceză, bazată pe textul lui Croce și pe poemul Academiei, s-a făcut o traducere germană (1751), prescurtată într-o ediție populară. În literatura română există două redacții ale romanului: după intermediare neogrecești

aduse de fanarioți s-au tălmăcit, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, *Istoriile lui Bertold*, rămase în manuscris (cel mai vechi, anterior anului 1775), iar după ediția germană prescurtată, adusă de sașii din Transilvania, s-a tradus *Viața lui Bertoldo și a lui Bertoldino, feciorului lui, dimpreună și a lui Cacasino, nepotului lui*, tipărită la Sibiu, în 1799. Bertoldo, un țăran urât, dar înțelept, ca Esop, câștigă prețuirea regelui Alboni din Verona, ieșind învingător din conflictele cu femeile, inclusiv cu regina, și cu sfetnicii Curții, în special cu rivalul său, bufonul Fagotti (sau Glomez). Prin șiretenie și istețime, el scapă de pedepsele atrase de atacurile sale îndrăznețe împotriva cârmuirii și a curtenilor. Înțelepciunea eroului se evidențiază în răspunsuri, devenite frecvente în literatura folclorică, de tipul: cel mai repede umblă gândul, vinul cel mai bun este cel neplătit și de la mesele altora, cea mai mare

laudă o aduce cel care vrea să înșele, buruiana pe care o cunosc și orbii este urzica ș.a. Romanul conține o serie de motive folclorice de circulație universală, prezente și în creația populară românească: motivul omului închis în sac sau în butoi și condamnat la moarte, al celui care merge nici îmbrăcat, nici gol (învelit în plasă), al judecății făcute de rege, după modelul lui Solomon, al celor două femei certate de la împărțirea unei oglinzi ș.a. Modificările și calitățile traducerilor – dialog viu și spontan, simplitate a compoziției, limbaj popular – au integrat romanul lui Bertoldo în literatura populară românească. Parte din motivele populare incluse în roman au fost prelucrate de Anton Pann, altele au îmbogățit povestirile lui Petre Dulfu despre Păcală. O localizare a romanului, intitulată *Vicleniile meșterului Perdaf*, urmată de *Guguleț, fiul vicleanului meșter Perdaf*, s-a publicat la Galați, în 1875.

Ediții: *Viața lui Bertoldo și a lui Bertoldino, feciorului lui, dimpreună și a lui Cacasino, nepotului lui*, Sibiu, 1799; ed. Sibiu, 1836; ed. pref. Mircea Ciobanu, București, 1968; ed. îngr. și introd. Magdalena Georgescu, în *Cele mai vechi cărți populare în literatura română*, III, București, 1999, 69–241; ed. îngr. și introd. Galaction Verebceanu, Chișinău, 2002; *Bertoldo și Bertoldino*, tr. George Popescu, cu ilustrații de Done Stan, Pitești, 2008.

Repere bibliografice: Gaster, *Lit. pop.*, 78–91; Bogdan, *Scrieri*, 482–488; Cartoian, *Cărțile pop.*, II, 364–383; I.C. Chițimia, *Introducere*, CPL, I, 237–239; *Ist. lit.*, I, 681–683; Moraru-Velculescu, *Bibliografia*, I, partea I, 182–196; *Dict. lit. 1900*, 99–100; Ursu, *Contribuții ist. culturii*, 347–352.

A. Sm.

BERZA, Mihai (23.VIII.1907, Tecuci – 5.X.1978, București), istoric al culturii. Este fiul Ecaterinei (n. Muste) și al lui Theodor Berza, moșier, licențiat în drept. A urmat Facultatea de Istorie a Universității din Iași, unde Ilie Minea și George Brătianu i-au fost mentori; și-a luat licența *magna cum laude*. Bursier al Școlii Române din Roma (1931–1933), obține ulterior doctoratul în istorie cu teza *Amalfi preducale*. De asemenea, a audiat cursuri la École Pratique des Hautes Études din Paris (1935–1936). Debutază cu studiul *Matei al Mirelor și Cronica cantacuzinească* în „Cercetări istorice” (1928). Are o activitate deosebit de bogată: secretar al Școlii Române din Roma (din 1939), profesor universitar (Școala de Arhivistică și Facultatea de Istorie din București, Collège de France), cercetător, șef de secție, subdirector, director (Institutul de

Istorie „Nicolae Iorga”, Institutul de Studii Sud-Est Europene), redactor-șef la „Revue des études sud-est européennes”, membru în comitetul de redacție la „Revue roumaine d'histoire”, „Studii și cercetări de istoria artelor” ș.a. A fost membru corespondent al Academiei Române, membru titular al Academiei Sârbe de Științe și Arte.

În studiul introductiv la volumul *Pentru o istorie a vechii culturi românești*, publicat postum, în 1985, Andrei Pippidi reproduce proiectele de sumare stabilite de **B.** pentru nu mai puțin de cinci tomuri: A. *Miscellanea de istorie românească* (I. *Istorie politică și socială*, II. *Istoriografie și istorie culturală*, III. *Artă medievală*); B. *Miscellanea de istorie universală* (I. *Istorie și cultură în Sud-Estul Europei*, II. *Istorie și cultură în Europa de Apus*). Din păcate, aceste proiecte nu s-au realizat decât parțial. **B.** face parte dintre acei specialiști români care nu și-au limitat cercetările la trecutul țării noastre, ci și-au extins investigațiile și asupra Europei apusene. Studiază istoria și cultura orașului italian Amalfi pentru a înțelege problemele esențiale ale orașelor mediteraneene la începutul Evului Mediu. Împreună cu alți istorici ai culturii, contribuie la elaborarea proiectului unei noi istorii a Europei medievale, cea dintâi lucrare colectivă de istorie universală (și istorie a culturii) concepută în țara noastră, proiect pe care l-a zădărnicit izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial. Cât despre domeniul culturii vechi românești, cercetările lui **B.** se întind pe un registru larg, de la expunerile de sinteză în context sud-est european până la investigațiile de amănunt, precum cea referitoare la Matei al Mirelor. Exegetul, care propunea „o istorie care să nu fie exaltare șovină a ființei naționale, care să nu piardă dreptele măsuri”, acordă o egală atenție personalităților marcante (Neagoe Basarab, Ion Neculce, Dimitrie Cantemir), ca și indicilor referitoare la mentalitățile colective (viziunea despre om și lume la cronicarii români, imaginea Imperiului Otoman în letopisețele din Moldova în secolele XV–XVII, conștiința unității de neam în istoriografia medievală, ideea romanității). Umanismului sud-est european i se indică legăturile firești cu restul continentului, iar ritmurile contactelor culturale dintre români și Italia sau Insulele Ioniene sunt surprinse în veritabile microsinteze. Atent la valorile culturii românești îmbrăcate acum câteva secole în haina slavonă, **B.** se dovedește un tot atât de bun cunoscător al înaintașilor mai apropiați din

secolul al XIX-lea, precum Eudoxiu Hurmuzachi și familia sa, ori al activității de precursor în istoria ideilor și a mentalităților pe care a desfășurat-o Nicolae Iorga.

SCRIERI: *Trei tetraevanghele ale lui Teodor Mărișescu*, în *Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*, București, 1964; *Opera lui Neagoe Basarab în conștiința societății românești*, în *Neagoe Basarab (1512–1521)*, București, 1972; *Pentru o istorie a vechii culturi românești*, îngr. și introd. Andrei Pippidi, București, 1985.

Repere bibliografice: *Encicl. istoriografiei rom.*, 56–57; Olga Cicanci, *Profesorul Mihai Berza*, „Hrisovul”, 2002. **C. V.**

BEȘLEAGĂ, Vladimir

(25.VII.1931, Mălăiești–Transnistria), prozator, eseist, traducător.

Este fiul Eugeniei-Fevronia (n. Ciocârlan) și al lui Vasile Beșleagă, contabil. Urmează școala primară și medie în comuna natală. După absolvirea Facultății de Istorie și Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1955), își pregătește doctoratul la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe, având ca temă de cercetare opera lui Liviu Rebreanu. Tema fiind respinsă de oficialități, nu reușește să-și finalizeze teza. E angajat în 1958 la revista „Chipăruș”, de unde e concediat în anul următor. Secretar al Uniunii Scriitorilor (1971–1976), redactor-șef adjunct la revista „Nistru” (1977–1982), în 1988 devine director al Muzeului Republican de Literatură „Dimitrie Cantemir” din Chișinău. Este ales deputat în Parlamentul Republicii Moldova (1990–1994). Mai colaborează la „Cultura Moldovei”, „Tinerimea Moldovei”, „Flux”, „Contrafort” ș.a. I s-a decernat Premiul de Stat (1978) și a fost distins cu titlurile Lucrător Emerit al Culturii (1981) și Scriitor al Poporului (1991); a refuzat în 1996 Ordinul Republicii.

B. debutează editorial în 1956 cu o culegere de povestiri, *Zbânțuila*, urmată de alte cărți de literatură pentru copii: *Vacanța mea* (1959), *Buftea* (1962),

Gălușca lui Ilușca (1963), *Vrei să zbori la lună?* (1964), al căror merit constă în încercarea, nu lipsită de un anume succes, de a imprima acestui gen autenticitate, firesc. Culegerea *La fântâna Leahului* (1963) prefigurează tematica și problematica etică a prozelor sale de amploare. Era, pentru acea perioadă, semnalul apariției unui scriitor format, care putea evolua în scurta etapă de dezgheț politic de la mijlocul anilor '60. Abia romanul *Zbor frânt* (1966) îi dă însă prozatorului certitudinea că și-a găsit formula narativă adevărată. Sfidând naturalismul expozitiv și perceperea rudimentară a realului, **B.** practică un realism dur, obiectiv, în maniera lui Liviu Rebreanu, și un realism psihologic introspectiv, asimilat din lectura lui Marcel Proust. Replică la romanele panoramice, suprapopulate de eroi și supraîncărcate de situații, *Zbor frânt* emandă cu succes timpul auctorial. Rememorările lui Isai, personajul central, întoarse spre război și spre atmosfera de suspiciune din perioada postbelică, durează atât cât el trece Nistrul pe sub apă de la un mal la altul. Imaginea copilului amenințat de pericolul războiului și a omului matur suspectat de colaboraționism domină întregul roman. Suprapunerea planurilor temporale amplifică efectul. Timpul, dilatat în solilocvii, fărâmițat, pus, aparent, în cele mai haotice relații este în fond strict ordonat potrivit legilor contrapunctului. Forțele care contribuie la regenerarea sufletească a lui Isai sunt datinile satului, tradițiile neamului, legile nescrise, dar atât de trainice ale pământului. Investigând în continuare puterea regeneratoare a lumii rurale, **B.** observă că ea e aservită sistemului totalitar care încearcă să o anuleze, iar omului nu-i rămâne altceva decât să se autoanalizeze, examinând calitatea relațiilor dintre el și societate. Un atare studiu îl face în romanul *Viața și moartea nefericitului Filimon sau Anevoioasa cale a cunoașterii de sine* (1988). Îndrăgostit de soția prietenului său, Filimon provoacă moartea acestuia. Crima are rădăcini adânci în mediul familial și în cel social. Ca și în *Zbor frânt*, timpul fizic e limitat, în vreme ce timpul psihic e fără limite. Filimon își face introspecția în trei zile și trei nopți, timp în care e obligat să revadă „o viață și o lume”. Atât mediul familial, meschin-pragmatic, cât și mediul social, marcat de filistinism, îl împing la pierzanie. Ideea aceasta, evident îndrăznească, nu avea cum să placă oficialităților și romanul, scris în 1969–1970 și pregătit pentru tipar cu titlul *Noaptea a treia*, a putut fi publicat doar peste aproape două decenii. Editarea lui la începutul anilor '70 ar fi putut avea un puternic efect de descurajare

a literaturii simpliste ce apărea în acea perioadă. Dar interdicția a provocat o modificare radicală și în concepția scriitorului. Convins că maniera lui narativă nu are nici o șansă, el acceptă formula „prozei rurale” – orientare ce va anima în anii '60–'80 tradițiile sămănătoriste în spațiul basarabean. Narațiunea romanului *Acasă* (1976) începe prin anul 1932 și sfârșește pe la mijlocul anilor '70. Autorul, constrâns de ideologia sistemului socialist, s-a văzut nevoit să împingă pe planul al doilea situațiile tragice și să prezinte în prim-plan un chip de „dezhădăcinat” care se întoarce de la oraș în satul natal, unde, respirând înțelepciunea unei lumi seculare, renaște spiritual, devine om integru. Interesant conceptual și, în linii mari, artisticește susținut, romanul este totuși sub nivelul posibilităților autorului. Însoțit de încă cinci nuvele umoristice, va apărea într-o altă ediție în 1998, purtând titlul inițial *Nepotul*, neacceptat anterior de cenzură. Conștient, conform propriei afirmații, de faptul că „cel mai mare neajuns și păcat al autorului ei a fost că am făcut concesiile ideologice dominante încălcând adevărul vieții și al istoriei”, **B.**, prin intermediul notelor de subsol, restabilește, în locul sloganurilor comuniste, care i-au fost impuse de cenzură, versiunea autentică a proiectului inițial. Romanul *Ignat și Ana* (1979) abordează coordonate importante ale eticii, puse, în anii stagnării, sub semnul dispariției. Ignat și Ana își construiesc o casă, pe care și-o doresc frumoasă, dar, pe parcurs, accentul se deplasează spre acumularea de avuție, înțeleasă în sens meschin. Înnoirea materială se soldează, într-o societate bolnavă de filistinism, cu degradarea familiei. La familie, ca la un reazem moral al omului într-o perioadă când acesta e supus pervertirii etice, revine autorul și în romanul *Durere* (1979), scris, în comparație cu celălalt, într-o manieră gazetărească și mai pronunțată. Istoria face obiectul unei trilogii despre Miron Costin, din care au apărut două părți: *Sânge pe zăpadă* (1985) și *Cumplite vremi* (1990). Cu volumul de eseuri *Suflul vremii* (1981), **B.** se manifestă și ca un exeget subtil al procesului literar. Anii din urmă aduc câteva surprize: un volum de poezie intitulat *Țipătul lăstunului* (2006), confesiune nelineștită, cu imagini terifiante, precum și o culegere de texte dramatice, *Misterioasele sfere* (2011). În anii '70 **B.** a tradus din Longos, Erasmus, Harriet Beecher Stowe, K.A. Fedin ș.a.

SCRIERI: *Zbânțuila*, Chișinău, 1956; *Vacanța mea*, Chișinău, 1959; *Buftea*, Chișinău, 1962; *Gălușca lui Ilușca*, Chișinău, 1963; *La fântâna Leahului*, Chișinău, 1963; *Vrei să zbori la lună?*, Chișinău, 1964; *Zbor frânt*, Chișinău,

1966; *Patria sovietică*, Chișinău, 1971; *Acasă*, Chișinău, 1976; ed. (*Nepotul*), Chișinău, 1998; *Isai*, Chișinău, 1976; *Durere*, Chișinău, 1979; *Ignat și Ana*, Chișinău, 1979; *Suflul vremii*, Chișinău, 1981; *Sânge pe zăpadă*, Chișinău, 1985; *Viața și moartea nefericitului Filimon sau Anevoioasa cale a cunoașterii de sine*, Chișinău, 1988; *Cumplite vremi*, Chișinău, 1990; *Zbor frânt. Pădurea albastră. Cel de-al treilea dacă ar fi fost acolo...*, Chișinău, 1992; *Jurnal (1986–1988)*, Chișinău, 2002; *Cruci răsturnate de regim. Mănăstirea Răciula. 1959*, Chișinău, 2006; *Dialoguri literare*, Chișinău, 2006; *Hoții din apartamente*, Chișinău, 2006; *Țipătul lăstunului*, îngr. Andrei Țurcanu, Chișinău, 2006; *Dirimaga*, Chișinău, 2009; *Centenar Vasile Coroban, omul de spirit*, Chișinău, 2010; *Destine transnistrene*, Chișinău, 2010; *Misterioasele sfere*, Chișinău, 2011. **Traduceri:** K.A. Fedin, *Orașe și ani*, Chișinău, 1970; Longos, *Dafnis și Hloe*, Chișinău, 1970; Harriet Beecher Stowe, *Coliba unchiului Tom*, Chișinău, 1972; Erasmus, *Lauda prostiei*, Chișinău, 1976.

Repere bibliografice: Cimpoi, *Disocieri, 102–107*; Andrei Hropotinschi, *Treptele creației, trepte ale măiestriei*, Chișinău, 1981; Ion Ciocanu, *Argumentul de rigoare*, Chișinău, 1985, 65–83; Ana Bantoș, *Dimensiuni ale omenescului în literatura contemporană: universul copilăriei*, „Nistru”, 1986, 6; Felicia Cenușă, [Vladimir Beșleagă], LA, 1988, 5 februarie, LRC, 1999, 6–8, 2002, 1–3; Nicolae Bârna, *Cel de-al treilea este acolo*, CC, 1994, 1–3; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia, 199–200*; Ciocanu, *Lit. rom.*, 325–334; Ion Simuț, [Vladimir Beșleagă], RL, 2004, 43, 2005, 20, 2006, 30; Mică encicl., 9–24; Suceveanu, *Emisferele, 129–132*; Ciocanu, *Vase comunicante, 243–254*; Burlacu, *Existențe, I, 5–89, II, 47–104*; Alexandru Burlacu, *Vladimir Beșleagă. Po(i)etica romanului*, Chișinău, 2009; *Dict. Chișinău*, 49–52; Rachieru, *Poeți Basarabia, 159–164*; *Vladimir Beșleagă, omul luminat*, Chișinău, 2011. **N.B.I.**

BEȘTELIU, Marin (7.VI.1939, Podari, j. Dolj – 13.XI.2010, Craiova), istoric și critic literar, prozator. Este fiul Anei (n. Dârju) și al lui Atanasie Beșteliu, țăran înstărit. Își începe învățătura la școala elementară din satul natal (1946–1953), o continuă la Școala Medie Tehnică de Exploatare CFR Craiova (1957) finalizându-și studiile la Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1960–1965), unde își susține și doctoratul cu teza *Elemente fantastice în romantismul românesc* (1973). Profesează inițial la liceul din Rovinari (1965–1966), apoi parcurge treptele universitare la Craiova, începând cu 1966, ajungând profesor și decan al Facultății de Filologie (1989–1990) și prorector (1990–2009). A debutat în 1968, la revista „Ramuri”, cu un studiu asupra manuscrisului dramei neterminate *Sfârșitul* de Gib I. Mihăescu și

a continuat să publice intermitent studii și articole despre poeții romantici, literatura fantastică, epoca marilor clasici, precum și recenzii de întâmpinare ale cărților de critică și istorie literară în „Cronica”, „Vatra”, „Familia”, „Lamura”, „Scrisul românesc” ș.a. Din 2001 conduce revista „Colocvium”. I s-a acordat Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Craiova (2001).

Primul volum al lui **B.**, *Realismul literaturii fantastice* (1975), pornește de la definirea fantasticului ca spațiu literar cu un conținut psihologic și o expresie artistică specifice; experiențele literaturii de acest gen sunt ordonate într-o imagine diacronică. Trimiterile la studiile consacrate fantasticului (Tzvetan Todorov, Roger Caillois) contribuie la o mai bună situație a contribuției proprii. *Imaginația scriitorilor romantici* (1978) folosește un „criteriu” mai larg în individualizarea unei secțiuni a universului poetic romantic, spre a delimita prezența în literatura română a unui filon complementar mult evidențiat vocației mesianice. Autorul cercetează operele „precursorilor” (Iancu Văcărescu, Gh. Asachi, C. Stamati), experiențele fragmentare ale generației pașoptiste (Ion Heliade-Rădulescu, Vasile Alecsandri ș.a.), pentru a scoate în relief extinderea imaginarului romantic în generația de tranziție, ca și momentul de sinteză și plenitudine din opera eminesciană și din poezia lui Al. Macedonski; specializat în domeniul istoriei literare, **B.** completează cu elemente inedite cadrul general. Opera lui M. Eminescu este studiată monografic (jumătate din numărul de pagini al cărții), pornind de la conștientizarea unei „estetici a imaginației” și a câmpurilor poetice în care aceasta se afirmă: poezia erotică, poemele filosofice, construcțiile vizionare, orizontul plutonic. *Alexandru Macedonski și complexul modernității* (1984), împreună cu o ediție din opera aceluiași autor (1995), pe care **B.** o îngrijește, însoțind-o de un studiu despre primatul unicității, îl desemnează drept un atent cercetător al operei macedonskiene. Configurând profilul net individualizat al personalității poetului (narcisismul, megalomania, complexul persecuției etc.), **B.** descoperă mai întâi esența morală a complexului modernității (la Macedonski echivalat cu pledoaria pentru propria poezie) și definește „filonul de aur” în diversele variante ale sublimării prin creație. Psihocritica i-a sugerat un instrument de cercetare (rețelele de imagini) care poate servi la configurarea devenirii operei macedonskiene de la intuiții poetice spontane la obsedanta aspirație spre „excelsior”.

Rețelele de imagini, adică disperarea și sarcasmul, postura egolatră, mirajul, lumina, cu modificările de raporturi dintre ele, „scriu” destinul unui poet ce a debutat grăbit, fără o conștiință scriitoricească sigură, dar s-a restructurat profund după drama autoexilului, detașându-se de contingent și transfigurând poetic evaziunea. Preocuparea pentru etapa modernă a liricii românești se învederează și în studiul *Tudor Arghezi, poet religios* (1999) sau în antologia *Poezia simbolistă românească* (2001), pe care **B.** o întocmește. Complementar istoriei și criticii literare, el își exersează vocația în proză cu romanul politic *Copilul partidului* (2008), o radiografiere a epocii comuniste, în prim-plan fiind figura activistului de partid, devotat și dornic de promovare, dar stăpânit, în subconștientul copilăriei, de frică, sentiment psihanalizat îndeaproape de autor.

SCRIERI: *Realismul literaturii fantastice*, Craiova, 1975; *Imaginația scriitorilor romantici*, Craiova, 1978; *Alexandru Macedonski și complexul modernității*, Craiova, 1984; *Tudor Arghezi, poet religios*, București, 1999; *Copilul partidului*, Craiova, 2008.

Repere bibliografice: Mihai Dinu [Gheorghiu] „*Realismul literaturii fantastice*”, CL, 1975, 10; Nicolae Manolescu, „*Realismul literaturii fantastice*”, RL, 1975, 51; Mihai Dinu Gheorghiu, „*Imaginația scriitorilor romantici*”, RL, 1979, 17; Nicolae Jiplea, „*Alexandru Macedonski și complexul modernității*”, O, 1984, 39; Ilie Guțan, *Religiozitatea lui Arghezi*, E, 2001, 1–2; Oprea, *Anticipația*, 534–535; Constantin M. Popa, *Un nou roman și un nou romancier*, „Mozaicul”, 2006, 6–7; Marin Beștelu la 70 de ani. *In honorem*, Craiova, 2009.

C. V.

BEZA, Marcu
(30.VI.1882,
Vlahoclisura, Grecia –
30.V.1949, București),
eseist, prozator, poet,
etnolog.

A făcut liceul la Bitolia și a urmat Facultatea de Litere și Filosofie din București, unde i-a avut profesori pe Titu Maiorescu și pe Nicolae Iorga, care l-au apreciat. Primul volum, *De la noi* (proză în dialect aromân), i-a apărut în 1903. A redactat, împreună cu N. Batzaria, revista în dialect „Graiul

bun” (1906–1907, 1909). Din 1909 a fost interpret la Legația Română din Londra; până în 1914 a studiat în paralel literele la Londra și Oxford. În 1916, la intrarea României în război, se întoarce în țară și pleacă pe front. Ulterior a fost consul general al României în Anglia (1920–1933), perioadă în care a lucrat în chip remarcabil pentru a statornici relații între oamenii de cultură englezi și români. A mijlocit – între altele – stabilirea unor legături între Bernard Shaw și Teatrul Național din București și a sprijinit traducerea în limba engleză a romanului *Pădurea spânzuraților* de Liviu Rebreanu. De-a lungul întregii sale vieți, dar mai ales ca docent la King’s College din Oxford și la Universitatea din Londra, a făcut cunoscută cultura română prin cursuri și prin cărțile publicate. Totodată, a semnat numeroase studii și cărți despre cultura engleză. În 1925 a fost ales membru corespondent al Academiei Române. Din 1933 a îndeplinit misiunea de consul general al României la Ierusalim, ceea ce i-a înlesnit documentarea pentru lucrările de istoria culturii într-o direcție în care mai publicase și care se va dovedi ulterior de o mare însemnătate. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, în calitate de consilier cultural la Legația Română, s-a aflat la Londra, și a continuat să publice lucrări despre istoria și cultura românilor. A colaborat la „Românul de la Pind”, „România literară”, „Convorbiri literare”, „Analele Academiei Române”, „Luceafărul”, „Boabe de grâu”, „Cuget românesc”, „Ideea europeană”, „Lumina”, „Lilicea Pindului”, „Revista aromânească”, „Universul”, „Notes and Queries” (Paris) ș.a. A publicat în periodice proză scurtă și poezii în dialectul aromân.

Alături de alți cărturari români – N. Iorga, Grigore Nandriș, G. Cioran, T. Bodogae –, **B.** a urmărit raporturile culturii române cu sudul Peninsulei Balcanice și îndeosebi cu Muntele Athos, punând în lumină puternica influență a mănăstirilor de la Sfântul Munte asupra celor din Mediterana orientală. S-a dedicat, de asemenea, unor studii privind arta populară românească, mai cu seamă țesăturile, subliniind originalitatea interpretării modelelor și a armoniei cromatice. În anii imediat următori Primului Război Mondial a fost însă personalitatea cea mai marcantă a anglisticii românești. Spre deosebire de scrierile sale în proză, unele primite cu o oarecare răceală – E. Lovinescu, de pildă, vorbind despre romanul *O viață*, apărut în 1921, considera că scriitorul „nu reușește să ridice o simplă schiță

filigranată la tonul și dezvoltarea epică necesară” –, notele de călătorie în Anglia, scrise cu mai multă vervă decât cele ale lui Ioan Botez și N. Petrescu, publicate cam în același timp, dovedeau o fină înțelegere și capacitatea de a explica societatea contemporană engleză, încă insuficient cunoscută la noi. Rodul îndelungatei sale șederi în Anglia, al preocupării de a observa viața londoneză și de a fi permanent la curent cu problemele culturii engleze se reflectă inițial în câteva note și scurte eseuri apărute în „Convorbiri literare”, unde alternau cu schițele din viața aromânilor, însemnările despre poezia în dialect din Macedonia și cu florilegiile de versuri populare din aceleași ținuturi. Eseurile de anglistică se referă la personalități precum Thomas Carlyle, John Ruskin, Frank Harris, la teatru și reviste literare, dar și la imaginea românilor în paginile scriitorilor englezi. Cele mai semnificative comentarii sunt însă cele privitoare la Shakespeare, la teatrul elisabetan și la spectacolele shakespeariene pe scenele moderne. **B.** este cel dintâi român care semnalează viziunea regizorală înnoitoare a lui Gordon Craig și a lui Granville-Parker, conchizând că „dramele

lui Shakespeare nu au numai valoare istorică, ci ele sunt întru totul și ale timpului nostru". Cartea *Shakespeare in Roumania*, editată la Londra în 1931, nu intenționa să epuizeze o temă, ci doar să atragă luarea-aminte asupra unui aspect important al circulației motivelor între două culturi europene. **B.** este unul dintre primii care introduc acest element esențial în cercetarea comparativă românească, extinzând studiul comparativ și asupra literaturilor populare. Când s-a aflat la Londra, și-a asumat sarcina de a prezenta publicului englez unele forme specifice ale culturii românești. Conferințele sale, ale căror texte s-au pierdut, au avut, după cum se poate afla din relatările contemporane expunerii lor, un efect deosebit de favorabil. Pe de altă parte, definindu-l poate în egală măsură, există la el un orizont al scrisului în care sunt proiectate originile proprii, lumea „împietrită sub o vrajă” a aromânilor. Tache Papahagi, editor al literaturii în dialect a autorului, l-a apreciat ca pe un poet etnoliric „de o inspirație profundă și cumpănită”, afirmând că limba în care a scris este „adevăratul dialect literar aromân”. **B.** este, printre scriitorii aromâni, cel mai apt să susțină dimensiunea reflexivă, fără a ignora nici metafora, ceea ce conferă densitate și expresivitate discursului liric sau epic. Din acest unghi, mai cu seamă povestirile sale par a fi niște mici romane condensate, ca de pildă *Gardana*, remarcată de E. Lovinescu, tradusă în 1921 și în limba engleză. Autorul se dovedește un povestitor plin de farmec, în nota arhaică a graiului din Pind, cu sonorități de veche cronică. Atât în poezie, cât și în povestiri și nuvele ori în romane, sunt înfățișate, ca în niște stampe, imagini arhetipale din viața cărăvănarilor și a păstorilor aromâni din vechime, a haiducilor, a luptătorilor aromâni pentru libertate. E o evocare nostalgică, o întoarcere obsesivă spre o umanitate distinctă în amalgamul de etnii din Balcani.

SCRIERI: *De la noi*, București, 1903; *Graiul bun. Calendar aromânesc*, București, 1909; *Pe drumuri. Din viața aromânilor*, București, 1914; *Romantismul englez*, București, f.a.; *Papers on the Romanian People and Literature*, Londra, 1920; *Zidra. Gardana. The Dead Pool*, Londra–New York, 1921; *O viață*, București, 1921; ed. (Doda), Londra, 1925; *Ruva. Între două lumi*, București, f.a.; *Romanul englez contemporan*, București, 1928; *Paganism in Romanian Folklore*, Londra, 1928; *Shakespeare in Roumania*, Londra, 1931; *Din alte țări. Studii și impresii*, București, 1933; *Biblioteca mănăstirești la Muntele Athos*, București, 1934; *Lands of Many Religions: Palestine, Syria, Cyprus and Mount Sinai*, Londra, 1934; *Urme românești în Răsăritul Ortodox*,

București, 1935; *Calea destinului*, București, 1938; *Cartea cu amintiri*, București, 1938; *Din Anglia. Însemnările unui literat*, Iași, f.a.; *Vechi legături cu Anglia*, București, 1938; *Necunoscuta*, București, 1939; *Origin of the Roumanians*, Worchester–Londra, 1941; *The Roumanian Church*, Londra, 1943; *Heritage of Byzantium*, Londra, 1947; *Romantismul: romanul englez*, îngr. și introd. Andi Bălu, București, 1999; *Pe tărâmurile biblice*, București, 2000. **Traduceri:** Oscar Wilde, *De Profundis*, București, [1915].

Repere bibliografice: M. Iorgulescu, „*O viață*”, SBR, 1921, 3; O.B. [Octav Botez], „*Din Anglia*”, VR, 1922, 8; Dragoș Protopopescu, *Un roman românesc în Anglia*, UVR, 1926, 24; Em. Bucuța, [Marcu Beza], G, 1928, 6–7, 1929, 4; Dragoș Protopopescu, *Shakespeare în România*, RP, 1931, 4076; Adrian Maniu, *Nuvele macedonene*, U, 1934, 250; Izabela Sadoveanu, *Marcu Beza*, ALA, 1934, 730; Perpessicius, *Opere*, VII, 123–126, VIII, 43–46, 398–400; Petru Comarnescu, *Urme românești...*, RFR, 1936, 11; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, 283–284; Ralea, *Scrieri*, II, 536; Tache Papahagi, *Grai, folclor, etnografie*, îngr. și pref. Valeriu Rusu, București, 1981, 393–403; *Marcu Beza*, UVPA, 197–199; Petru Comarnescu, *Kalokagathon*, îngr. Dan Grigorescu și Florin Toma, introd. Dan Grigorescu, București, 1985, 255–258; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, 97–98; Valeriu Papahagi, *Marcu Beza*, TR, 1993, 10, 11; *Dicț. scriit. rom.*, I, 270–272; Petre Oprea, *Marcu Beza*, „Plural”, 2004, 1; Datcu, *Dicț. etnol.*, 103. **D.G., Hr.C.**

BEZDECHI, Ștefan (24.IV.1888, Ploiești – 25.III.1958, Cluj), clasicist, traducător. Părinții erau mici meseriași de origine aromână. Și-a făcut studiile gimnaziale și liceale în Ploiești. Absolvind în 1907, devine student al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, secția limbi clasice. Este discipol al lui Vasile Pârvan, care îl numește asistent onorific la Catedra de istorie antică, unde va preda elina. Din 1915, cu o bursă de specializare, a studiat la Berlin. Astfel a putut veni în contact cu vestiți cercetători ai Antichității, ca Ulrich von Willamowitz-Moellendorff și Eduard Norden. La intrarea României în Primul Război Mondial, se refugiază în Danemarca, la Copenhaga, unde servește ca interpret. În 1919, când s-a organizat Universitatea Daciei Superioare la Cluj, este numit agregat stagiar pentru limba și literatura greacă la Facultatea de Litere. Treizeci de ani (1919–1951) va activa la catedră, fiind profesor titular din 1926. Decan în 1931–1932, e și director al Institutului de Studii Clasice (1933–1934). Obținuse în 1920, la București, titlul de doctor în litere cu o teză despre al patrulea discurs al lui Demostene. Membru al Școlii Române din Roma, cercetează aici, în 1924, manuscrise din arhiva Vaticanului, descoperind și publicând inedite ale istoricului bizantin Nicephor Gregoras. Este prezent în periodice clujene

(„Dacoromania”, „Cultura poporului”, „Societatea de mâine” – unde semna Tiberiu Boldur –, „Hyperion”, „Gând românesc”, „Anuarul Institutului de Studii Clasice”, „Symposion”), în „Transilvania” din Sibiu, „Ephemeris Dacoromana” din Roma, „Acropole” din Atena, de asemenea, în „Neamul românesc literar”, „Drum drept”, „Convorbiri literare”, „Analele Dobrogei”, „Orpheus”, „Favonius”, „Propilee literare”, „Camenae” ș.a.

Două volume publicate de **B.**, sinteze în domeniul clasicismului, *Aristofan și contemporanii săi* (1922) și *Gânduri și chipuri din Grecia veche* (1927), oferă, pentru un public mai larg, primul, imaginea luptei de idei, de mentalități și forme de artă din Grecia de după războiul peloponeziac, dezvoltată în jurul unor personalități definitorii, Euripide și Aristofan, iar al doilea, prin Homer și Socrate, o privire asupra vieții spirituale ca principiu dinamic pentru evoluția elenismului și destinul umanității. Pledoarie pentru reactualizarea unei tradiții majore, clasicismul antic, sunt și traduceri ale lui **B.** A transpus în românește toate dialogurile lui Platon (și a publicat mare parte dintre ele). A dat, sub titlul *Statul atenian* (1944), *Constituția Atenei* de Aristotel, versiunea la *Metafizica* fiind editată postum, în 1965. A tradus din

Aristofan și din Euripide, Lucian, Xenofon, Hesiod și Plutarh. A alcătuit *Antologia liricilor greci* (1927) și *Antologia poeziei grecești. 1800–1930* (1939), precum și o culegere de texte pe tema *Sportul la eleni* (1930, în colaborare cu Elefterie Bezdechi). Tot el îl face cunoscut pe Nonnos din Panopolis, autorul unei epopei ce îl celebra pe Dionisos. A ilustrat literatura latină prin versiuni românești din Marc Aureliu și din Ovidiu – *Tristia* (1930), prima traducere integrală în română, pentru care primește Premiul „Năsturel-Herescu” al Academiei Române, *Ponticele* nefiind editate în volum. A pătruns în cercetarea literaturii religioase cu *Bucăți alese din opera Sfântului Athanasie cel Mare* (1925) și cu editarea unor scrieri ale Sfântului Ioan Gură de Aur (1937–1938). A lăsat o monografie asupra primului umanist de origine română, Nicolaus Olahus (1939), a publicat *Cronica inedită de la Blaj a protosinghelului Naum Râmnicăneanu* (I, 1944). Cu *Trei comedii* (1922) din Ludwig Holberg, **B.** este primul nostru traducător din daneză. La tălmăcirea *Utopiei* lui Thomas Morus, apărută în 1958, a lucrat, ca și la alte traduceri, împreună cu fratele său, Elefterie Bezdechi. Versiunea românească din 1959 după Erasmus, *Elogiul nebuniei*, îi aparține. Traducerile lui **B.**, antologiile pe care le-a alcătuit sunt însoțite de prefețe, adevărate studii prin amploarea și exactitatea informației filologice și prin abordarea comparatistă.

SCRIERI: *Aristofan și contemporanii săi*, București, 1922; *Gânduri și chipuri din Grecia veche*, Cluj, 1927; *Nicolaus Olahus, primul umanist de origine română*, Aninoasa-Gorj, 1939; *Nonnos și Ovidiu*, Sibiu, 1941; *Pentru clasicism*, Sibiu, 1942; *Sfântul Ioan Gură de Aur și Platon*, Sibiu, 1945; *Gânduri și chipuri din lumea antică*, îngr. și pref. Veronica Mocanu, postfață Nicolae Lascu, Cluj-Napoca, 1980; ed. îngr. și pref. Veronica Hicea-Mocanu, Cluj-Napoca, 2001. **Ediții:** *Cronica inedită de la Blaj a protosinghelului Naum Râmnicăneanu*, partea I, introd. edit., Cluj-Sibiu, 1944. **Traduceri:** Marc Aureliu, *Către sine însuși*, pref. trad., București, 1922; ed. pref. Elefterie Bezdechi, București, 1923; Ludwig Holberg, *Trei comedii*, pref. trad., București, 1922; Platon, *Dialoguri*, pref. trad., București, 1922 (în colaborare cu Elefterie Bezdechi), *Fedru*, pref. trad., Aninoasa-Gorj, 1939, *Protagoras și Lysis*, pref. trad., Sibiu, 1941, *Euthyfron*, *Menexen*, pref. trad., Sibiu, 1943, *Menon*, *Euthydemus*, pref. trad., Sibiu, 1943, *Alcibiade*, I–II, pref. trad., București, 1943, *Parmenide*, introd. trad., Sibiu, 1943, *Hippias Maior*, pref. trad., Sibiu, 1943, *Symposion*, pref. trad., București, 1944, *Sofistul*, pref. trad., Sibiu, 1945, *Scrisorile*, *Dialoguri suspecte*, *Dialoguri apocrife*, introd. trad., București, 1996; Aristotel, *Politica*, introd. trad., București, [1924] (în colaborare cu Elefterie Bezdechi), *Statul atenian*, pref. trad.,

București, [1944], *Metafizica*, îngr. și introd. Dan Bădărău, București, 1965; Aristofan, *Norii*, București, 1924; ed. pref. C.I. Balmuş, București, 1955 (în colaborare cu Demostene Botez), *Păsările*, Arad, 1926, *Plutus*, pref. trad., Sibiu, 1944; Lucian din Samosata, *Dialoguri și conferințe*, introd. trad., București, [1924], *Dialogurile morților și dialogurile zeilor*, pref. trad., București, [1926] (în colaborare cu Elefterie Bezdechî); Euripide, *Bacantele*, *Alceste*, *Ciclopul*, pref. trad., București, 1925, *Hippolit*, pref. trad., Sibiu, 1944; Xenofon, *Apologia lui Socrate*, București, 1925, *Tratatul de vânatoare*, Cluj, 1934; *Bucăți alese din opera Sfântului Atanasie cel Mare*, introd. trad., Cluj, 1925; *Antologia liricilor greci*, pref. trad., Cluj, 1927; Ovidiu, în *Din elegiile lui...*, Cernăuți, 1928, *Tristia. Scrisori din Tomis*, pref. trad., Cluj, 1930; ed. 2, București, 1957; Hesiod, *Lucrări și zile*, pref. C. Martinovici, Cluj, 1930; ed. (*Munci și zile*), București, 1957; [Hipocrate, Seneca, Galenus, Plutarh, Anthyllus, Pausanias, Philostratos, Elian, Heliodor], în *Sportul la eleni*, Cluj, 1930 (în colaborare cu Elefterie Bezdechî); Sfântul Ioan Gură de Aur, *Scrieri alese*, I-II, Râmnicu Vâlcea, 1937-1938, *Predici despre pocăință și despre Sf. Vavila*, pref. trad., Sibiu, 1938; *Antologia poeziei grecești. 1800-1930*, pref. trad., Cluj, 1939; Plutarh, *Despre mânie. Despre liniștea sufletească. Despre limbuție*, pref. trad., Sibiu, 1943; Thomas Morus, *Utopia*, București, 1958 (în colaborare cu Elefterie Bezdechî); ed. îngr. Ion Acsan, București, 2000; Erasmus, *Elogiul nebuniei*, introd. Constantin I. Botez, București, 1959; ed. introd. Gheorghe Vlăduțescu, București, 2005.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, XII, 542; N.I. Herescu, *Pentru clasicism*, Craiova, 1937, 62; Eugeniu Sperantia, *Figuri universitare*, București, 1967, 87-95; Lascu, *Clasicii, passim*; Mircea Muthu, *Ștefan Bezdechî*, RITL, 1988, 1-2; *Dicț. esențial*, 82-84; Magdalena Indrieș, *Patriae et Scientiae Sacrum*, Oradea, 2008, 48-109, 225-226, 285-306.

S. C.

BEZVICONI, Gheorghe

(14.IV.1910, Jitomir,
Ucraina – 29.IV.1966,
București), istoric
literar.

Este fiul Sofiei (n. Pigulevski) și al lui Gavriil Bezveconnîi, care se trăgea dintr-o veche familie de cazaci. Încă licean (avea șaptesprezece ani), debutează cu articole de istorie, scrise în limba rusă, apoi și în franceză și română. După moartea tatălui său

(1937), pleacă la București. Prețuit de N. Iorga, zelesul tânăr, care fusese cooptat ca membru corespondent al unor societăți științifice din străinătate, este angajat, în 1938, la Institutul pentru Studiul Istoriei Universale. În presa franceză, belgiană, elvețiană, austriacă, bulgară, cehă apar consemnări elogioase despre activitatea sa, referirile vizând mai ales revista, scoasă cu multe sacrificii, „Din trecutul nostru” (Chișinău, 1933-1939). Devine membru fondator al Societății Scriitorilor Basarabeni. După război începe o perioadă ingrată și pentru B. În anii 1953 și 1954 nu găsește altă soluție de supraviețuire decât să se angajeze portar, apoi paznic la cimitirul Bellu. Rămas și acolo om de știință și continuând preocupări mai vechi (*Cimitirul Bellu din București – muzeu de sculptură și arhitectură*, 1941), întocmește lucrarea *Necropola Capitalei*, publicată postum (1972), prețioasă prin documentația ei insolită. Reangajat la Institutul de Istorie din București, realizează în anii '60 alte câteva lucrări importante.

B. a scris atât de mult, încât nu e de mirare că s-a folosit și de pseudonime: Gh. Bohuș, Alexis Gurja (sau Gurji), Gh. Moldovan, Nicolae Pândaru, Nicolae Strajă. A colaborat mai întâi, în limba rusă, la publicații din Chișinău: „Deni” (1929), „Nașe vremea”, „Nașa reci”, apoi la „Viața Basarabiei”, „Izbânda”, „Arhivele Basarabiei” ș.a. Periodicele în care mai semnează sunt puzderie: „Gazeta femeii”, „Însemnări ieșene”, „Bugeacul”, „Gazeta cărților”, „Convorbiri literare”, „Păstorul Tutovei”, „Ani”, „Cetatea Moldovei”, „Vremea” ș.a. Broșurile lui B. (uneori, simple extrase) dezvăluie, în afara unei neistovite puteri de muncă, un mare apetit al scormonirii: *Cărturari basarabeni* (1940), *Din alte vremi* (1940), *Romancierul Dimitrie Moruzi* (1942), *Costache Stamati. Familia și contemporanii săi* (1942), *Scriitorul Leon Donici* (1942), *Profiluri de ieri și de azi* (1943) ș.a. Pentru lucrarea *Călători ruși în Moldova și Muntenia* (1947) i se atribuie Premiul „Năsturel-Herescu” al Academiei Române. Genealogist a cărui osârdie nu o egalează decât o capacitate neobișnuită de absorbție a documentului, B. este, în felul lui, un erudit. Schițele monografice consacrate ținuturilor de dincolo, dar și de dincoace de Prut încorporează un belșug de informații culese cu o tenacitate ce impune. Mai mult decât legendele, adevărul istoric îl captivează. Argumentând ideea de continuitate, sub asprimea unor vremuri potrivnice, el subliniază, fără a cădea în retorism, vitalitatea și forța de expansiune a elementului autohton. Unor boieri, ofițeri, cărturari

basarabeni li se alcătuiește cu minuție biografia, ținta ultimă a documentaristului, tentat câteodată de romanțări, fiind aceea de a reconstitui „viața de basm” a altor timpuri. Înclinat spre portretistică, manifestând aptitudini de memorialist, **B.** lasă să pătrundă în contribuțiile lui episoade de aventură, mister, intrigi amoroase, baluri, dueluri. Unele studii tind să ia o turnură romanesă. De altfel, cărturarul a și compus, în rusește, între 1953 și 1956, un roman, *Ultimul om de prisos*, tipărit parțial în revista „Codri” (1990). Medalioanele de scriitori (C. Stamati-Ciurea, Al. Donici, I. Sârbu, Dimitrie Moruzi, C. Stere, Leon Donici) alcătuiesc, laolaltă, un compendiu de literatură basarabească, minat însă de un șovăielnic simț al valorii. Într-o măsură, erorile de gust sunt compensate prin acribie.

SCRIERI: *Cărturari basarabeni*, Chișinău, 1940; *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, I–II, București, 1940–1943; ed. București, 2004; *Din alte vremi*, București, 1940; *Cimitirul Bellu din București – muzeu de sculptură și arhitectură*, București, 1941; *Romancierul Dimitrie Moruzi*, Iași, 1942; *Costache Stamati. Familia și contemporanii săi*, pref. Artur Gorovei, Iași, 1942; *Scriitorul Leon Donici*, Iași, 1942; *Profiluri de ieri și de azi*, București, 1943; *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947; ed. București, 2003; *Pușkin în exil* (în colaborare cu Scarlat Callimachi), pref. Scarlat Callimachi, București, 1947; *Contribuții la istoria relațiilor româno-ruse*, București, 1962; ed. îngr. Ion Varta, București, 2004; *Necropola Capitalei*, București, 1972; ed. îngr. și pref. Iurie Colesnic, Chișinău, 1997; *Semimileniul Chișinăului*, Chișinău, 1996.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Gheorghe Bezviconi*, RI, 1940, 4–6; Scarlat Preajbă, *Prezentări literare*, București, 1941, 21–27; Tudor, *Mișcarea*, 210–211; Iuri Colesnic, *Gheorghe Bezviconi. Bibliografie*, Chișinău, 1995; Florin Faifer, *Gheorghe Bezviconi – o râvnă de benedictin*, RR, 1996, 3; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, 211; *Dicț. Chișinău*, 52–53.

F.F.

BHOSE, Amita (9.II.1933, Calcutta, India – 24.X.1992, București), eminescolog, traducătoare indiană. Fiică a Pratimei Bhose și a lui Sudhir Kumar Bhose, avocat la Înalta Curte de Justiție din Calcutta și la Curtea Supremă din New Delhi, **B.** provine din două familii cu tradiții intelectuale și beneficiază de o educație aleasă. Studiază chimia, fizica și matematica la Universitatea din Calcutta, obținând o diplomă în 1953. Însotindu-și în România soțul care se specializa în geologia petrolului, urmează un curs de limba română la Universitatea din București (1959–1961). Revenită în India, desfășoară o activitate intensă,

proiectul fiind promovarea literaturii române. Sub semnătura Amita Ray, publică interviuri, articole și povestiri în mai multe reviste indiene de limbă bengali și traduce în această limbă, între 1962 și 1972, teatru, proză și poezie de I.L. Caragiale, Mihail Sebastian, Mihail Sadoveanu, Zaharia Stancu, M. Eminescu, Marin Sorescu ș.a. În 1965 obține licența în limbile engleză și bengali la Universitatea din Calcutta. Predă, cu începere din 1972, limba bengali, apoi și limba sanscrită, la Universitatea din București, unde își susține în 1975 doctoratul, sub conducerea Zoi Dumitrescu-Buşulenga, cu o teză despre Eminescu și cultura indiană. În 1977 se stabilește definitiv în România. Este distinsă în 1972 cu Premiul Uniunii Scriitorilor pentru traducerea în limba bengali a poeziilor lui Eminescu, iar în 1977 i se decernează, în semn de recunoaștere a serviciilor aduse culturii române, medalia comemorativă emisă cu prilejul centenarului independenței de stat a României.

B. este autoarea unor manuale și dicționare de limbă bengali și a mai multor volume de traduceri în limba română din folclorul și literatura bengaleză. În cadrul ediției operelor lui M. Eminescu (vol. XIV, 1985), a adnotat textul manuscriselor ce cuprind excerpte în limba sanscrită, iar în colecția „Eminesciana” a Editurii Junimea din Iași i s-a publicat, în 1978, o versiune a lucrării de doctorat, axată pe raporturile poetului național cu mitologia și cu filosofia indiană. Articolele și studiile de comparativă publicate în reviste academice și literare din România sunt reproduse în volumul antologic postum *Maree indiană. Interferențe culturale indo-române* (1998), care cuprinde și o bibliografie cvasicompletă a traducerilor și conferințelor autoarei. Ulterior, la Editura Cununi de Stele, înființată de o fostă studentă, Carmen Mușat-Coman, vor fi editate o serie de volume valorificând publicistica și arhiva lăsată de **B.**: *Eminescu și limba sanscrită* (2010), *Proza literară a lui Eminescu și gândirea indiană* (2010), *De la Durgă pūjā la lumea lui Kalidasa. Emisiuni radiofonice la Radio România (1990-1991)* (2012), *Sergiu Al-George văzut de noi, indienii* (2012). Tot aici apar o serie de traduceri lăsate în manuscris.

SCRIERI: *Eminescu și India*, Iași, 1978; ed. 2, pref. Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Carmen Mușat-Coman, București, 2011; *Maree indiană. Interferențe culturale indo-române*, îngr. Carmen Mușat-Coman, București, 1998; *Eminescu*, îngr. Mihai Dascal și Carmen Mușat-Coman,

pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 2001; *Eminescu și limba sanscrită*, București, 2010; *Proza literară a lui Eminescu și gândirea indiană*, pref. Carmen Mușat-Coman, București, 2010; *De la Durgă pūjā la lumea lui Kalidasa. Emisiuni radiofonice la Radio România (1990-1991)*, București, 2012; *Sergiu Al-George văzut de noi, indienii*, pref. Dorina Al-George, Carmen Mușat-Coman, București, 2012. **Traduceri:** *Povestea prințului Sobur. Basme populare bengali repovestite pentru copii*, București, 1975; *Proverbe și cugetări bengaleze*, București, 1975; Rabindranath Tagore, *Scrisori rupte*, pref. trad., București, 1978, *Dragostea încurcă, dragostea descurcă*, pref. Carmen Mușat-Coman, București, 2011, *Soarele din prima zi*, îngr. Carmen Mușat-Coman, București, 2011; *Cele mai frumoase basme bengaleze*, Iași, 2008; Chandidas, *Radha și Krișna*, îngr. și introd. trad., București, 2009; *Proverbe și cugetări indiene*, București, 2012; *Proverbe și cugetări sanscrite*, București, 2012.

Repere bibliografice: Șerban Cioculescu, *Eminesciana*, București, 1985, 355–356; Zoe Dumitrescu-Bușulenga, *Eminescu. Viață, creație, cultură*, București, 1989, 492–493; Teodor Vârgolici, *Eminescu și spiritualitatea indiană*, ALA, 2004, 699; Simona-Grazia Dima, *Eminescu și filosofii Indiei*, LCF, 2010, 30; *Dialoguri cu Amita Bhose. Eminescu este magnetul care mă atrage spre România*, pref. Carmen Mușat-Coman, București, 2010. **C.Pp.**

BIANU, Ioan

(8.IX.1856, Făget, j. Alba – 13.II.1935, București),
filolog, bibliograf,
editor, istoric literar.

Este fiul Anicăi (n. Popa) și al lui Gligor Bianu, țărani. După absolvirea gimnaziului de la Blaj, urmează cursurile Facultății de Filosofie și Litere din București (1876–1881). În următorii doi ani își continuă studiile la Milano și Paris, cercetând totodată modul de organizare și funcționare a marilor biblioteci. Revenit în țară, este profesor la Liceul „Sf. Sava”, din București, apoi, din 1901, predă istoria literaturii române la facultatea pe care o urmasese. Cea mai mare parte a vieții și-o consacră însă Academiei Române și, în special, Bibliotecii Academiei Române. Numit în 1879 în postul de „scriitor-archivist-bibliotecar”, B. prelua un modest fond de

cărți și manuscrise depozitat la întâmplare, pentru ca, fiind mai multe decenii director (1884–1935), să lase posterității un adevărat tezaur național, constituit din sute de mii de volume, manuscrise, periodice, stampe și fotografii, colecții numismatice, în bună parte riguros organizat, adăpostit într-o clădire adecvată. În plus, a fost permanent preocupat să scoată la lumină piesele puțin cunoscute sau rare, prin editarea și comentarea lor. În 1895 el pune bazele bibliografiei generale românești, proiectată după criterii științifice și realizată doar parțial în timpul vieții sale. Ca membru corespondent (1887), activ (1902), secretar general (1927–1929), președinte (1929–1932) și vicepreședinte (1932–1935) al Academiei Române, a avut responsabilități și inițiative de mare importanță pentru cultura națională. Printre altele, s-a îngrijit de apariția periodicelor acestei instituții, a colecțiilor de folclor și a unor serii de lucrări de diferite profiluri. Secretar al comisiei ortografice, contribuie substanțial la stabilirea unor reguli unitare, fiind un tenace susținător al sistemului fonetic, propus de Titu Maiorescu. În 1899 tipărește rezultatele a aproape două decenii de dificile dezbateri în *Ortografia limbii române*. Numele îi este legat și de elaborarea *Dicționarului limbii române*, ca secretar, vreme de o jumătate de secol, al comisiei răspunzătoare de această operă. Între 1902 și 1934 alcătuiește numeroase rapoarte asupra scrierilor prezentate pentru premiile Academiei, susținând, cu competență și gust, valorile. A colaborat la „Analele Academiei Române”, „Columna lui Traian”, „Familia”, „Revista nouă”, „Convorbiri literare” și multe altele. Apropiat al lui D.A. Sturdza, B. a făcut politică liberală, fiind după 1895, în câteva rânduri, deputat. Un prețios document, *Note politice. 1906–1914*, se referă și la această experiență. Opiniile cu privire la problema națională sunt exprimate în broșurile *Politica românilor din Ungaria* (1909, scrisă împreună cu Septimiu Albini și semnată B-A) și *Pentru lămurirea situației. Cuvinte către români* (1914, sub pseudonimul Ion Frunză), în aceasta din urmă militând pentru ralierea României la Puterile Centrale.

B. are o remarcabilă operă de filolog și cercetător al istoriei literare, axată pe câteva direcții principale: editarea de texte vechi – *Psaltirea Scheiană*, câteva tipărituri coresiene, în colecția *Texte de limbă din sec. XVI. Pagini de veche scriere românească*; editarea, însoțită de studii substanțiale și note, a unor importante opere – *Psaltirea în*

versuri a lui Dosoftei, predicile lui Antim Ivireanul, poeziile lui V. Alecsandri; elaborarea unor sinteze – *Viața și activitatea lui Maniu Samuil Micul alias Clain de Sadu* (1876), *Momente culturale* (1904), conținând studii despre Timotei Cipariu, A.T. Laurian, Costache Conachi, Al. Papiu-Ilarian. *Bibliografia românească veche. 1508–1830* (I–IV, 1903–1944), realizată împreună cu Nerva Hodoș și Dan Simonescu, lucrare monumentală atât prin concepția modernă, cât și datorită excelentelor condiții grafice și tehnice, este un valoros instrument de lucru, deoarece numeroase reproduceri, în special de prefete, descrieri și diverse informații însoțesc înregistrarea fiecărei cărți. *Catalogul manuscriptelor românești* (I–III, 1907–1931), „întocmit” în colaborare cu Remus Caracăș și G. Nicolaiasa, a presupus o muncă mai dificilă, de investigare a unor fonduri arhivistice prețioase. În alte câteva contribuții B. a abordat și aspectele lingvistice ale epocii vechi, iar discursul de recepție la Academie este intitulat *Despre introducerea limbii românești în Biserica românilor* (1904). Inițiind, în cadrul Bibliotecii Academiei, operația de catalogare și descriere a ziarelor și revistelor, el face un documentat istoric al începuturilor presei în țările române, care prefătează primul tom din *Publicațiile periodice românești* de Nerva Hodoș și Al. Sadi Ionescu (1913). Corespondența lui B., mărturie relevantă despre sine, întregeste și nuanțează imaginea unei personalități cu o aparență aspră, luminând profilul unui om menit să umple

un mare gol în cultura românească. Totodată, acest impresionant fond epistolar, încă nereconstituit în întregime, conține informații inedite despre o întreagă epocă și despre numeroși contemporani, între care mulți scriitori.

SCRIERI: *Viața și activitatea lui Maniu Samuil Micul alias Clain de Sadu*, București, 1876; *Poezia satirică la români*, București, 1881; *Despre cultura și literatura românească în secolul al XIX-lea*, București, 1891; *Bibliografia românească veche. 1508–1830* (în colaborare cu Nerva Hodoș și Dan Simonescu), I–IV, București, 1903–1944; *Despre introducerea limbii românești în Biserica românilor*, București, 1904; *Momente culturale*, pref. Ilarie Chendi, București, 1904; *Catalogul manuscriptelor românești* (în colaborare cu Remus Caracăș și G. Nicolaiasa), vol. I–II, București, 1907–1913, vol. III, Craiova, 1931; *Începătorii Academiei Române la 1866 și 1867*, București, 1922; *Album de paleografie românească (Scrierea chirilică)* (în colaborare cu N. Cartoian), București, 1926. **Ediții:** Antim Ivireanul, *Predice făcute pe la praznice mari*, pref. edit., București, 1886; Dosoftei, *Psaltirea în versuri întocmită*, introd. edit., București, 1887; *Psaltirea Scheiană*, I, pref. edit., București, 1889; G. M. Obedenaru, *Texte macedo-române. Basme și poezii populare de la Crușova*, pref. edit., București, 1891; Vasile Alecsandri, *Opere complete. Poezii*, I–II, pref. edit., București, 1896; Coresi, *Întrebare creștinească*, București, 1925, *Pravila Sfinților Apostoli*, București, 1925, *Lucrul apostolesc. Apostolul*, București, 1930; *Manuscris de la Ieud*, București, 1925.

Repere bibliografice: Iorga, *Pagini*, I, 37–39; *Publicațiunile d-lui Ioan Bianu*, București, 1901; G. Bogdan-Duică, „Despre introducerea limbii românești în Biserica

românilor", CL, 1904, 7–9; Arghezi, *Scrieri*, XXIII, 269–272, XXVI, 215–218; Nicolae Drăganu, „Texte de limbă din sec. XVI”, DR, IV, 1924–1926, partea 2; *Omagiu lui Ioan Bianu*, București, 1927; *Sărbătorirea profesorului Ion Bianu*, București, 1928; Gala Galaction, *Chipuri și popasuri*, îngr. și pref. Teodor Vârgolici, București, 1969, 107–110; Iorga, *Oameni*, III, 436–437; Ioachim Crăciun, *Doi bibliografi români: Ioan Bianu (1856–1935) și Al. Sadi-Ionescu (1873–1926)*, Cluj, 1937; Macrea, *Contribuții*, 156–161; *Biblioteca Academiei R.S. România. 1867–1967. Cartea centenarului*, București, 1968, *passim*; Theodorescu, *Ist. bibl.*, 73–99; Bârlea, *Ist. folc.*, 377–379; *Scrisori către Ioan Bianu*, I–V, îngr. și pref. Marieta Croicu și Petre Croicu, București, 1974–1980; Ciobanu, *Însemne*, I, 200–219; Sextil Pușcariu, *Memorii*, îngr. Magdalena Vulpe, pref. Ion Bulei, București, 1978, 825–830; Gabriel Ștrempel, *Biblioteca Academiei Române în viața lui Ioan Bianu*, „Memoriile Secției de științe filologice, literatură și arte”, t. VII, 1985; Ioan-Dan Dumitraș, *Ioan Bianu*, Alba Iulia, 2010. **C. T.**

BIBERI, Ion

(21.VII.1904, Turnu Severin – 27.IX.1990, București), prozator, eseist.

Mama lui **B.**, Elisabeth, era fiica unui emigrant francez, Pierre Gayraud, arhitect-antreprenor venit în Principate către 1870 și stabilit la Turnu Severin. Tatăl, căpitanul de marină Constantin Biberi, era fiu al lui Andrei Biberi, doctor în medicină, cu studii la Leipzig. **B.** învață la o școală catolică din orașul natal, iar din 1915 la Liceul Militar din Craiova. După terminarea acestuia, frecventează clasa a VIII-a la Liceul „Traian” din Turnu Severin, iar din toamna lui 1922 devine student al Facultății de Medicină din București, dar audiază și cursurile lui C. Rădulescu-Motru, N. Iorga, Mihail Dragomirescu, Mircea Florian și Ștefan Zeletin. În 1929 obține titlul de doctor în medicină și chirurgie. Antrenat în mișcarea naționalistă studențească, traversează, în acești ani, o gravă criză morală, din care va ieși imun la orice formă de sectarism. Un an este medic de plasă în județul Mehedinți, iar în 1930 pleacă la Paris pentru a-și desăvârși pregătirea. Specializat în psihiatrie, de la întoarcerea în țară, în 1935, **B.** va lucra ca medic al Societății de Navigație din Turnu Severin

până în 1939, când se transferă la Casa Centrală a Asigurărilor Sociale din București. Medic de front în al Doilea Război Mondial, își va continua cariera la Spitalul Central din Capitală până la pensionare (1968). În 1947 a deținut, scurt timp, funcția de director în Consiliul Superior al Literaturii Dramatice și Creației Muzicale. Astronomia i-a oferit lui **B.** primele subiecte pentru compilațiile din revista „Ecou” (1919–1921) a elevilor Liceului Militar din Craiova. Un articol de aceeași factură îi apare la București, în revista enciclopedică ilustrată „Orizontul” (1921), sub semnătura B.C. Ioan. În același an se vede publicat și premiat, odată cu Mircea Eliade, de „Ziarul științelor populare și al călătoriilor”. Scrie o vreme la „Naționalismul” (Turnu Severin, 1923; aici a fost și redactor) și la „Cuvântul studențesc”. În fluxul abundent al jurnalisticii își fac loc, acum, ca și la „Conștiința națională” (1925–1926), cronici și recenzii literare, comentarii referitoare la raportul dintre național și valoare în artă, precum și o cronică a ideilor științifice, continuată în „Zorile Mehedințiului”, „Mișcarea literară”, „Societatea de mâine”. În 1928 tipărește broșura *Contribuții la definiția naționalismului*. La îndemnul regizorului Ion Sava începe, în 1928, o colaborare statornică la „Bilete de papagal”, cu exerciții de stil și de fabulație în tiparul tabletelor argheziene, dar și cu articole de atitudine care atestă o răspăcată emancipare ideologică. Cu eseurile și portretele din „Universul literar”, „Curentul” și „Datina” (Turnu Severin), interesul pentru literatură prinde un contur mai ferm. Dar abia din 1935, după revenirea din Franța, scrisul lui **B.** își găsește tonul și o cadență proprie. Romanul *Proces* (1935; Premiul „Techirghiol-Eforie”), atrage atenția prin îndrăzneala formulei narative, însă următoarele volume – *Oameni în ceață* (1937), *Cercuri în apă* (1939), *Un om își trăiește viața* (1946), *Destinul Aisei* (1983) și *Luminile Capricornului* (1983) – sunt inegale. Cu *Thanatos* (1936; Premiul Scriitorilor Tineri oferit de Editura Fundațiilor Regale) se deschide seria eseurilor științifico-filosofice, în care vor intra *Funcțiunile creatoare ale subconștientului* (1938) și cele două tomuri din *Individualitate și destin* (1945). Pe concluziile lor se sprijină concepția antropologică a lui **B.** din *Essai sur la condition humaine* (1973, redactat încă din 1947) și *Permanențele clepsidrei. Încercare asupra întrebărilor ultime* (1981). Cărțile constituie, însă, numai momente de vârf ale unei susținute prezențe în periodice cu studii, eseuri, recenzii, cronici literare și dramatice, proză, interviuri și dialoguri pe teme culturale: „Revista Fundațiilor

Regale”, „Azi”, „Le Moment” (unde, între 1935 și 1937, a ținut rubrica „Les Écrivains roumains contemporains”), „Reporter”, „Junimea literară” (Cernăuți), „Adevărul literar și artistic”, „Vremea”, „Meridian” (Craiova), „Floarea de foc”, „Credința”, „Viața literară”, „Ramuri”, „Familia”, „Viața românească”, „Lumea românească”, „Atheneum” (Iași), „Universul literar”, „Festival” (Siliștriu), „România literară”, „Curierul (magazin) literar”, „Revista română”, „Preocupări literare”, „Democrația”, „Semnalul”, „L’Indépendance roumaine”, „Victoria”, „Tineretea”, „Veac nou”, „Contemporanul”, „Forum”, „Gazeta literară”, „Revue roumaine”, „Luceafărul”, „Steaua”, „Ateneu”, „Tribuna”, „Echinox”, „Manuscriptum”, „Revista de istorie și teorie literară” ș.a. Numai o parte din această publicistică a intrat în alcătuirea volumelor *Études sur la littérature roumaine contemporaine* (1937; Premiul Societății Scriitorilor Români), *Profiluri literare franceze* (1945), *Eseuri* (1971), *Eseuri literare, filosofice și artistice* (1982), *Eseuri și foiletoane critice* (1982) și *Ultime eseuri* (1985). Interviuurile și dialogurile adunate în *Lumea de mâine* (1945), *Orizonturi spirituale* (1968) și *Lumea de azi* (1980) oferă documente de biografie intelectuală a unor personalități reprezentative, dar și, discret sugerate, posibile modele de împlinire umană.

De o curiozitate enciclopedică, instruit în multe domenii, spirit generos și colocvial, dispus la confesiune și aplecat spre persuasiune, **B.** ar fi fost un profesor de excepție. În compensație, și-a cheltuit înzestrarea pedagogică în conferințe și cărți, în egală măsură instructive și fermecătoare, ca *Alcoolismul* (1966), *Arta de a trăi* (1970), *Argonauții viitorului* (1971), *Viața și moartea în evoluția universului* (1971), *Arta de a scrie și de a vorbi în public* (1972), *Eros* (1974), dând genului de popularizare o ținută elevată. Preocupările științifice și literare intră, acum, în faza sintezelor. În monografiile *Lev N. Tolstoi* (1947) și *Tudor Vianu* (1966), ca și în eseul *Poezia, mod de existență* (1968), transpare o metodă personală, îndelung elaborată, de investigare a fenomenului literar. O utilă descriere morfologică a dat **B.** în *Arta suprarrealistă* (1973), reconfirmare a interesului cu care a urmărit, încă din 1940, cu *Bruegel, ciudatul*, manifestările artistice ieșite din structuri mentale mai puțin obișnuite. În *Principii de psihologie antropologică* (1971) vizează posibilitatea unei științe a formării personalității din perspectivă pluridisciplinară. În 1946–1947 a tradus din Joseph von Eichendorff, Voltaire și Lev Tolstoi. A scris, de asemenea, prefețe și studii introductive la volume de E.T.A. Hoffmann, Jean Giraudoux, Oscar Walter

I. Peltz, Ion Biberi și Constantin Noica

Cisek, Ion Pogan, Dan Botta, George Ulriu ș.a. În 1968 a îngrijit o antologie din nuvela romantică germană. La 75 de ani de viață, i s-a decernat Premiul Uniunii Scriitorilor pentru întreaga activitate literară.

Proza lui **B.** se înscrie, la început, în literatura autenticității și a experienței. Romanul *Proces* s-a vrut și o verificare a posibilităților expresive ale monologului interior, aplicat pe toată întinderea discursului și nu doar „fragmentar”, cum făcuse, după opinia lui **B.**, James Joyce. Autorul căuta să câștige abilitatea necesară definitivării unei cărți în limba franceză, *Effondrement*, al cărei manuscris, citit de Șerban Cioculescu, s-ar fi pierdut în bombardamentele din 1944. Se coboară până la zonele germinale ale psihicului, înregistrându-se, în frânturi de cuvinte învălmășite, rumoarea lor dezarticulată. Procedul, atingând uneori virtuozitatea, funcționează, de la un moment dat, în gol. Căci, într-o formă insolită, prozatorul compune un roman clasic, centrat pe un personaj aflat într-o situație specială: proprietarul Alexandru Padeș este acuzat că și-a ucis administratorul. Polifonia vieții este redusă, astfel, la un studiu de caz. Tulburarea percepției, dedublarea, trecerile succesive prin stări de halucinație, delir și hipnoză sau de limpezime și luciditate tind să devină adevărate teme ale romanului. Teza, teoretizată apoi în *Thanatos* și în eseul *Dragoste și moarte*, este aceea că situațiile de criză sunt proprii cunoașterii de adâncime a omului. Atenția specială dată complexelor maladive, trăirilor crepusculare, de invazie onirică pare să fi generat prozele din *Oameni în ceață*, unde colecția de „cazuri” reține prin veracitatea descrierii proceselor nevrotice. Deși schematic și eseistic, povestirile grupate în *Puterea mitului* aduc o sensibilă modificare de viziune. Omul împrumută aici ceva din măreția forțelor elementare. O înfiorare lirică străbate aceste pagini, unde se anunță teme ale eseisticii filosofico-antropologice și, totodată, tonalitatea ei imnică din ultima fază. **B.** construiește alteori vedenii grotești și spăimoase, fantasmagorii ale unui eu dilatat, ispitit, în somn, de tentații demiurgice și, tot acolo, sistematic redus la neputință. Scriitorul fixează de obicei un punct critic, premergător catastrofei, căci personajele poartă, ca pe o vină tragică, păcatul necunoașterii de sine. Ele nu evoluează, ci se transformă radical sau pier. Tema eșecului, a prăbușirii este centrală în romanele *Cercuri în apă* și *Un om își trăiește viața*. În cel dintâi povestea, plasată într-un oraș de provincie după

Primul Război Mondial, se încheagă lent, perspectiva auctorială alternând cu aceea a unor martori. Cadrul epic, consistența atmosferei și acuitatea portretistică anunțau o frescă, rezultatul fiind însă o dramoletă grotescă. Impaciența epică minează și *Un om își trăiește viața*, altă istorie a unei ratări. Concepută ca un Bildungsroman, interesând nu numai prin scriitura modernă, dar și ca documentar autobiografic, cartea amintește de *Romanul adolescentului miop* al lui Mircea Eliade. *Destinul Aisei* este o duioasă poveste a iubirii conjugale, cu parteneri reeditând ființa simbiotică a cuplului mitologic Philemon și Baucis, dar nu și destinul lui fericit. În *Luminile Capricornului B.* abordează romanul științifico-fantastic, arie în care mai dăduse un scenariu cinematografic (*Sfârșit*), cuprins în volumul *Oameni în ceață*. Pe scheme convenționale și cu personaje-emblemă, el reușește să lege o intrigă simplă, dar coerentă, împăcând poezia aventurii cu idealul unei unități utopice. Între operele de imaginație, piesa *Hanibal* (1967) reprezintă un episod izolat, ca și scenariul radiofonic după nuvela *Sărmanul Dionis* a lui M. Eminescu. Puntea de legătură dintre literatura și eseistica lui **B.** o formează experiența de viață a autorului. Eseul *Thanatos* își are originea într-o întâmplare care avea să-i schimbe cursul vieții: intoxicarea, aproape mortală, cu o substanță opiacee. Moartea, o problemă a celorlalți, devine o prezență directă, copleșitoare și, în răsturnarea de orizont survenită, a căuta un răspuns la problema morții echivalează cu a da vieții o noimă: scrierea cărții semnifică depășirea impasului. *Thanatos* este, deopotrivă, și fructul unui climat spiritual frisonant, chiar dacă autorul acceptă sau nu opiniile lui Søren Kierkegaard, Sigmund Freud, Martin Heidegger, Lev Șestov, Mircea Eliade, Emil Cioran sau, mai târziu, pe cele ale existențialismului francez. Opțiunea consolatoare primește în *Individualitate și destin* o întemeiere de principiu în constatarea alcătuirii dizarmonice a ființei. Nelinștea se revelează a fi însăși forța modelatoare a umanității din om. Între robia corpului și libertatea spiritului, omul, ființă cosmică prin origine și destin, îmbogățește fizionomia universului cu lumea valorilor (*Essai sur la condition humaine, Permanențele clepsidrei. Încercare asupra întrebărilor ultime*). Cum numai poezia poate da expresie trăirii simpatetice a întregii varietăți a existenței, la mijloacele ei recurge și **B.** în eseul *Popas în lumină*, viziune poematice a metamorfozelor eului

traversând imaginar spațiile galactice, regnurile și istoria într-o adevărată beție a cunoașterii. Un eu plin, jubilat, care își proclamă fericirea în ubicuitate și în predispoziție ludică. Plecând de la date de genetică, biologie și psihologie, **B.** s-a ridicat până în pragul unei antropologii filosofice, având drept corolar o teorie a personalității înțeleasă ca obiect modelat și subiect modelator de cultură. În mod firesc, el va așeza în centrul ideilor sale estetice individualitatea creatorului. Cărților de „filosofie biologică” intenționa să le adauge volumul *Personalitatea și actul artistic*, din care ar fi făcut parte și eseurile publicate între 1937 și 1941. Pentru **B.**, arta este „limbajul simbolic al personalității profunde a artistului”, de unde și primatul fondului omenesc asupra realizării formale, ca și posibilitatea de a stabili omologii între structura operei și natura psihosomatică a artistului. Într-o asemenea perspectivă este înțeleasă și poezia, considerată în *Poezia, mod de existență* ca o expresie integrală a ființei umane, în atitudinile sale fundamentale: cunoașterea și acțiunea. Poezia nefiind reductibilă la vers, proza o întrupează adesea mai convingător și cu mai multă fidelitate, precum la Cervantes, Hugo, Eminescu. O pronunțată tendință de modelare formală se manifestă, în schimb, în eseu *Estetica romanului*, cumulează texte redactate și publicate în diferite etape. **B.** se apropie de înțelegerea morfologic-structurală a speciei; doar că invariantele, „structuri de adâncime” inventariabile, după exemplul lui Carlo Gozzi și al lui Georges Polti, au substrat psihologic. Observații demne de atenție sunt cele despre temporalitatea narativă la James Joyce, Franz Kafka, Robert Musil, William Faulkner ș.a. Dintre categoriile estetice, fantasticul are un interes aparte în interpretările lui **B.** Eseurile *Literatura fantastică*, *Fantasticul*, *atitudine mentală* și *Fantasticul în artele plastice* tind să ridice la nivelul conceptului observațiile culese din frecventarea asiduă a operelor lui E.T.A. Hoffmann, E.A. Poe, William Blake, Franz Kafka, M. Blecher, ale romanticilor și suprarealiștilor, precum și ale „ciudaților” Hieronymus Bosch, Bruegel, Salvador Dalí ș.a. Și critica lui **B.** pleacă de la conceperea operei ca un complex de valori și, totodată, ca manifestare a unei conștiințe creatoare (*Evoluția criticii literare*, *Orientări pentru o critică literară*). Deși cu simpatii mărturisite pentru Albert Thibaudet, Charles du Bos sau Ernst Robert Curtius, **B.** are opinii mai apropiate de estetica germană a intropatiei și de gestaltismul lui Wilhelm Dilthey,

dar cu o coloratură deterministă, arătându-se preocupat de idealul unei critici complete, interpretativă și de tip erudit. Comentariile lui, care nu excelează în ipoteze ingenioase, se îndreaptă spre „genii tumultuoase și vaste” (Goethe, Balzac, Hugo, Wagner, Dostoievski, Eminescu, Proust, Iorga, Arghezi, Joyce) sau spre creatorii „ciudați” și „tragici” (Hoffmann, Poe, Strindberg, Rimbaud, Blake). Apărută odată cu *Istoria literaturii române contemporane* a lui E. Lovinescu și precedând cu un an *Panorama de la littérature roumaine* a lui Basil Munteanu, *Études sur la littérature roumaine contemporaine* mijlocește familiarizarea cu universul și mai ales cu timbrul creației literare românești. Cu puține excepții (G. Călinescu, omisiune voluntară, și Anton Holban, mai curând un lapsus) și câteva surplusuri, trădând fie simpatii locale (Elena și Coca Farago), fie atenții curtenitoare (N.M. Condiescu), nici unul din numele de prim-plan nu lipsește. Cele mai multe siluete vibrează reținut de plăcerea dialogului cu opere și scriitori „de nivel european”. **B.** amendează tacit opinii curente, avansează ipoteze de lectură neconvențională pentru Tudor Arghezi (ca romancier) și Mihail Sadoveanu (componenta mitică și inițiativă). Paralelele comparatiste (Urmuz – Kafka, Mateiu I. Caragiale – E.A. Poe, Ibrăileanu – Alfred Valette, M. Blecher – Thomas Mann) vin de la sine, constituind repere pentru ipoteticul cititor străin. Trecerea sub tăcere a tensiunilor și disputelor dintre grupări și reviste face ca imaginea să nu fie a unui câmp de luptă, ci mai curând a unei grădini academice. Pentru **B.**, modernism și tradiționalism sunt simple cadre de situare și nu criterii valorice, iar conceptul de generație este un criteriu taxonomic. Contribuțiile din *Profiluri literare franceze* uzează de o informație bogată, exploatată însă liber și fără pedanterie. Criticul își pune în aplicare metoda caracterologică pentru apropierea de câteva figuri marcante ale geniului francez, de la François Villon și François Rabelais la Paul Valéry și Marguerite Yourcenar. Interviuurile și convorbirile adunate în volumele *Lumea de mâine*, *Orizonturi spirituale* și *Lumea de azi*, subtile anchete psihologice, își află motivația profundă în fascinația exercitată de „personalitățile accentuate”, în sentimentul reconfortant al participării la conturarea efigiei spirituale a unei epoci. Autorul lor e un umanist cu apetituri enciclopedice și nostalgii transdisciplinare.

SCRIERI: *Proces*, București, 1935; *Thanatos*, București, 1936; ed. pref. Constantin Bălăceanu-Stolnici, București, 2000; *Oameni în ceață*, Craiova, 1937; *Études sur la littérature roumaine contemporaine*, Paris, 1937; *Funcțiunile creatoare ale subconștientului*, București, 1938; ed. (*Visul și structurile subconștientului*), București, 1970; *Cercuri în apă*, București, 1939; *Bruegel, ciudatul*, București, 1940; ed. (*Bruegel*), București, 1969; *Individu- alitate și destin*, I-II, București, 1945; *Lumea de mâine*, București, 1945; ed. 2, pref. Adrian Cioroianu, București, 2001; *Profiluri literare franceze*, București, 1945; *Un om își trăiește viața*, București, 1946; *Introducere la studiul eredității*, București, 1946; *Lev N. Tolstoi*, București, 1947; *Tudor Vianu*, București, 1966; *Hanibal*, București, 1967; *Orizonturi spirituale*, București, 1968; *Poezia, mod de existență*, București, 1968; *Oameni în ceață. Proces*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1969; *Arta de a trăi*, București, 1970; *Argonauții viitorului*, București, 1971; *Eseuri*, București, 1971; *Principii de psihologie antropologică*, București, 1971; *Viața și moartea în evoluția universului*, București, 1971; *Arta de a scrie și de a vorbi în public*, pref. Șerban Cioculescu, București, 1972; *Arta suprarealistă*, București, 1973; *Essai sur la condition humaine*, București, 1973; *Eros*, București, 1974; *Ion Sava*, București, 1974; *Lumea de azi*, Iași, 1980; *Permanențele clepsidrei. Încercare asupra întrebărilor ultime*, București, 1981; *Eseuri literare, filosofice și artistice*, București, 1982; *Eseuri și foiletoane critice*, București, 1982; *Destinul Aîsei*, București, 1983; *Luminile Capricornului*, București, 1983; *Ultime eseuri*, București, 1985.

Repere bibliografice: Octav Șuluțiu, „*Proces*”, F, 1935, 2; Constantinescu, *Scieri*, I, 229–239; Cioculescu, *Aspecte*, 291–293; Streinu, *Pagini*, V, 250–252; Călinescu, *Opere*, III, 233–239, 251–257, 646–652; Mircea Eliade, *O carte despre moarte*, RFR, 1936, 8; Papadima, *Creatorii*, 66–67, 122–127; Ionescu, *Război*, I, 124; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 880–881, *Ist. lit.* (1982), 967; Lovinescu, *Scieri*, III, 250–251; Perpessicius, *Opere*, XI, 246–251; Perpessicius, *Lecturi*, 152–160; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 498–500; Martin, *Metonimii*, 343–346; Cioculescu, *Itinerar*, II, 356–360, IV, 422–426; Simion, *Sciiitori*, I (1978), 363–366; Dorin Tudoran, *Biografia debuturilor*, Iași, 1978, 90–106; Constantin Ciopraga, *Profiluri critice*, CRC, 1980, 5; Nicolae Manolescu, *Dialoguri literare*, RL, 1980, 44; Steinhardt, *Incertitudini*, 50–53; Manolescu, *Arca*, II, 185–186; Mihaela Albu, *Ion Biberi*, Craiova, 1982; ed. (*Ion Biberi. Suferință și cunoaștere*), Craiova, 2005; Apolzan, *Aspecte*, 267–269, *passim*; Șerban Cioculescu, *Pasiunea creatoare*, RL, 1984, 30; Edgar Papu, *Ion Biberi*, RITL, 1987, 1–2; *Dicț. scriit. rom.*, I, 275–277; Ierunca, *Semnul*, 164–168; Hrimiuc-Toporaș, *Atelier*, 255–290; Popa, *Ist. lit.*, I, 319–320; Opriță, *Anticipația*, 85–89; *Dicț. analitic*, IV, 680–682; Mihăilescu, *Lit. rom. postceașism*, I, 137–139; Geo Șerban, *Meandrele memoriei. Domnu' Biberi*, OC, 2010, 542.

G.H. - T.

BIBESCU, Anton

(15.VII.1878, Tours – 2.IX.1951, Paris), autor dramatic.

Este nepot al domnitorului muntean Gheorghe Bibescu și fiul Elenei Bibescu (n. Costaki-Epureanu), pianistă recunoscută în mediile pariziene, apropiată a lui George Enescu și a reginei Carmen Sylva, iar tatăl e prințul Alexandru Bibescu; Martha Bibescu îi era verișoară. A urmat literele și dreptul la Paris, intrând, pe la 1900, în diplomatie. A fost secretar al Legației Române din capitala Franței, consilier de legație la Londra, ministru plenipotențiar al României la Washington și Madrid. Prin poziția sa socială a avut relații cu personalități de seamă ale vieții culturale și politice din Franța, Marea Britanie, Statele Unite, foarte fertilă fiind prietenia cu Marcel Proust, surprinsă într-un volum epistolar, dar și în *Au Bal avec Marcel Proust*, scrierea Marthei Bibescu. Făcea dese popasuri în țară (avea o moșie în Oltenia, la Corcova), fiind primit cu interes în cercurile artistice și literare, ținea conferințe, i se luau interviuri; la nunta sa din 1919, în Londra, a fost prezent, printre alte figuri importante, George Bernard Shaw. A scris în franceză, începând din 1904, o serie de piese de teatru, jucate cu succes, timp de patru decenii, pe scenele românești și străine. În 1932 a fost ales membru al Societății Autorilor Dramatici Români. Prietenia strânsă cu Mihail Sebastian, care ar fi urmat să-i traducă din piese, era fondată pe interese comune: teatrul și Marcel Proust. De altfel, Sebastian va scrie *Steaua fără nume* la moșia lui Bibescu de la Corcova.

Cele câteva piese ale lui **B.**, intrate, în traducere, în repertoriul nostru teatral – *Ana visează*, *Cine e nebun*, *Care din ele?*, *Moștenitorul*, *Quartet* –, vădesc, prin tematica abordată (adulterul, inadptabilitatea la condițiile vieții sociale), influența teatrului clasic, în genul comediei de salon. Reține atenția ingenioasa mânăuire a elementelor ce dau savoare acțiunii; comicul de situații sau de caracter, surpriza, replica

inteligentă, spirituală. Autorul este sensibil și la unele sugestii moderniste, fapt vizibil îndeosebi în piesa *Cine e nebun*, în care dezvoltă ideea pirandelliană a labirintului sufletesc sau a esenței ascunse îndărătul aparenței. Se remarcă aceeași manieră incitantă de abordare, plină de vervă și umor, **B.** dovedindu-se un fin observator al psihologiei feminine și al mecanismelor sociale. Și-a încercat și condeiul de traducător din engleză în franceză.

Repere bibliografice: Tudor Teodorescu-Braniște, „*Care din ele?*”, ALA, 1930, 479; N. Carandino, *Anton Bibescu*, RML, 1939, 7; *Un portret în zece compartimente...*, „Momentul”, 1945, 185; Șerban Cioculescu, *Cronica dramatică*, „Semnalul”, 1945, 1046; Oscar Lemnaru, *Cronica dramatică*, „Dreptatea nouă”, 1945, 93, 108; Mihail Sebastian, *Jurnal. 1935–1944*, îngr. Gabriela Omăt, pref. Leon Volovici, București, 1996, 132–133, 205–206, 208–209, 211, 472, 473, 511, 512, 513; Faifer, *Pluta*, 35–37; Mircea Berindei, *Paravanul venețian*, București, 2004, 253–259; Virgiliu Tătaru, *Prințul Andrei Bibescu și Corcova*, Drobeta-Turnu Severin, 2011.

C.Bz.

BIBESCU, Martha
(15.I.1886, București
– 28.XI.1973,
Paris), prozatoare,
memorialistă.

Este fiica Smarandei (Emma) (n. Mavrocordat), descendentă din spiță voievodală, și a lui Ion Lahovary, om politic conservator și diplomat în timpul lui Carol I. Și-a petrecut, un timp, copilăria, la conacul din Balotești, iar apoi în Franța, la Biarritz și Paris. Aici va primi o educație aleasă, continuată într-o mănăstire din Belgia. În 1905 se căsătorește cu George Valentin Bibescu, nepot al domnitorului Gheorghe Bibescu, dobândind, prin această alianță, titlul de principesă. Întreprinde o călătorie prin Persia și Turcia, iar impresiile le va publica, la îndemnul lui Maurice Barrès, într-un volum cu titlul *Les Huit paradis* (1908), care îi aduce un răsunător succes și Premiul Academiei Franceze. Cartea a fost întâmpinată elogios de personalități marcante ale literaturii franceze, precum Marcel Proust, Anatole France, Remy de Gourmont, Jean

Moréas ș.a. Descoperindu-și vocația, **B.** își va consacra mare parte din timp scrisului, fără a renunța la viața mondenă. Distincția, inteligența, farmecul personal făceau din ea o prezență căutată în saloanele aristocratice ale timpului și, totodată, o amfitrioană fascinantă la palatele sale de la Posada și Mogoșoaia. A cunoscut oameni iluștri, de toate națiile și profesiile (literați, politicieni și diplomați, capete încoronate, oameni de știință, artiști), corespondența și opera sa memorialistică fiind înțesate de nume celebre (Octavian Goga, Vasile Pârvan, I.G. Duca, Paul Claudel, Marcel Proust, Winston Churchill, Theodor Roosevelt, Charlie Chaplin ș.a.), a călătorit mult, afirmându-și pretutindeni, cu mândrie, obârșia veche românească. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, datorită relațiilor sale, va interveni, în repetate rânduri, în favoarea intereselor României, pe lângă marile puteri. **B.** a publicat, în limba franceză, aproape patruzeci de volume, cărora li se adaugă numeroase colaborări în presa vremii. Scribe romane autobiografice, impresii de călătorie, biografii romanțate, studii și eseuri, cronici artistice și mondene, pagini de jurnal și întreține o bogată corespondență. Semnează, de obicei, Princesse Bibesco, dar și cu pseudonimul Lucile Decaux. Parte din scrieri au fost traduse în Marea Britanie, Suedia, Olanda, Germania ș.a. În afară de *Două portrete* (1930) și *Destinul lordului Thomson of Cardington* (1932), tălmăcite chiar de autoare, celelalte traduceri românești au apărut cu întârziere: *Isvor, țara sălciilor* în 1938, *Cele opt raiuri* în 1946, abia peste câteva decenii *La bal cu Marcel Proust* în 1976, *Jurnal politic (ianuarie 1939 – ianuarie 1941)* în 1979, iar după 1989 într-un ritm mai susținut. Critica românească interbelică a receptat, în mare parte favorabil, aproape toate cărțile ei apărute în limba franceză: *Isvor, le pays des saules* (I–II, 1923), *Le Perroquet vert* (1924), *Catherine-Paris* (1927), *Noblesse de robe* (1928), *Jour d'Égypte* (1929), *Croisade pour l'anémone* (1931), *Égalité* (1935), *Le Rire de la Naiade* (1935), *Images d'Épinal* (1937), *Feuilles de calendrier* (1939) ș.a. Stabilită în Franța după 1946, **B.** continuă să publice, pe linia unor preocupări mai vechi, câteva cărți de evocare, în manieră epistolară, a unor personalități: *La Vie d'une amitié* (I–III, 1951–1957), *Le Confesseur et les poètes* (1970), *Échanges avec Paul Claudel* (1972). Proiectul unei lucrări mai ample, legată de istoria neamului românesc (*La Nymphé*

Europe), va fi abandonat după primul volum (1960); postum, în 1976, a apărut și al doilea tom. În 1955 este aleasă membră a Academiei Regale din Belgia, urmându-i Annei de Noailles și fiind, la rândul ei, urmată de Mircea Eliade, care o va omagia în discursul său de recepție. În 1962 i se acordă Legiunea de Onoare, iar în 1966 este distinsă cu un premiu al Academiei Franceze pentru întreaga activitate. Importantă este și implicarea ei socială și politică: munca în spital în timpul primei conflagrații mondiale, lupta împotriva bolșevismului, amicitia cu mari personalități precum Churchill, Roosevelt sau Charles de Gaulle. În jurul unei asemenea personalități nu se putea să nu se ivească și multe legende, alimentate fie de istoriile amoroase, fie de tumultul politic: zvonul că ar fi fost spioană i-a atras supranumele Martha Hari. În România va cunoaște agresiunea legionarilor, iar mai târziu fiica sa Valentina va fi sechestrată de regimul comunist până în 1956.

B. se numără printre scriitorii al căror debut editorial a însemnat o afirmare impetuoasă, răsplătit și cu un premiu academic. Impresiile de călătorie din *Les Huit paradis* vor cuceri prin farmec exotic, cu adieri din *O mie și una de nopți*. Peisaje de vis și miresme legendare, palate fastuoase și maghernițe umile, cadâne, cerșetori, înțelepți alcătuiesc, aici, o ambianță specific orientală, transpusă într-un amplu registru cromatic și muzical. Pe alocuri accentele poetice amintesc de Saadi sau de Omar Khayyam. Cu timpul, memorialistica de călătorie tinde spre concizie, vădind și o anume accentuare a predispoziției meditative. Astfel, atât *Jour d'Égypte*, cât și *Croisade pour l'anémone* vor capta pe un ton mai grav pulsul civilizațiilor trecute. Primită cu entuziasm de contemporani, cartea *Isvor, le pays des saules* a stârnit senzație prin materialul inedit și pitoresc, inspirat de realitățile rurale românești. Măiestria autoarei rezidă în trasarea unei anume configurații spirituale a țăranului, a omului unei civilizații vechi, surprins în fluxul existenței lui cotidiene. Datinile și obiceiurile apar ca niște coordonate fundamentale ale traiului isvorenilor, generând drame și acționând ciclic, implacabil, asemenea destinului. „Țara sălcilor” se conduce după legi proprii, cu reminiscențe venite din timpuri străvechi. Imaginea satului este, astfel, ușor aureolată prin transfigurare mitică și infuzii de lirism. Dincolo de atotputernicia tradiției se conturează, totuși, într-o serie de tablouri răzlețe, în genul lui Jules Renard, un om al pământului, având rosturi, calități și defecte general umane. Personalitatea scriitoarei se manifestă într-un amplu registru expresiv, talentul său ilustrându-se cu deosebită vigoare mai ales în arta portretistică. Înzestrată cu spirit de observație și fină intuiție psihologică, **B.** va oferi în această direcție modele remarcabile. Reține în mod deosebit imaginea regelui Ferdinand din *Două portrete*, o transpunere parțială după *Portraits d'hommes* (1929). Conturându-se cu precizie, dintr-un mănunchi de amintiri revelatoare, derulate cu patos evocator, figura monarhului pare să fie, în această scriere, aceea a unui personaj dramatic, marcat lăuntric de o chinuitoare contradicție între firea sa (de om modest, timid, retras) și comportarea impusă de obligațiile de suveran. Discipolă fidelă a lui Chateaubriand, scriitoarea tinde de multe ori să-și învâluie personajele într-o aureolă romantică. Este și cazul protagonistului din *Le Destin de lord Thomson of Cardington*. Prin acumularea detaliilor

sugestive, realizată cu un adânc simț al nuanțelor, atașatul militar al Marii Britanii la București se profilează ca o figură de cavaler medieval. Ipostaza este amplificată de simbolistica fastuoasă folosită de **B.**, care își situează eroul sub zodia focului, element ce pare să-i acompanieze ca un laitmotiv viața și apoi chiar moartea (se prăbușește cu un avion în flăcări). Reconstituirea ambianței este făcută, însă, într-o manieră realistă. Diplomatul englez aparține totodată și timpului său, fiind implicat în relațiile complexe ale Primului Război Mondial. O altă reușită portretistică ce vădește putere de introspecție este legată de figura lui Marcel Proust (*Au Bal avec Marcel Proust*, 1928). Scriitorul evocat pare să iradieze o fascinație hoffmanniană. Comentariul unor scrisori vine să completeze imaginea unui însingurat, devorat de boală și dornic de afecțiune. Corespondența adnotată va constitui, de altfel, un eficient mijloc de evocare și în volume ca *La Vie d'une amitié*, *Le Confesseur et les poètes*, *Échanges avec Paul Claudel* ș.a. Se cuvin, de asemenea, menționate, pentru valoarea lor documentară și literară, câteva schițe sugestive de portret (Hitler, Göring, Mussolini ș.a.) din *Jurnal politic*, text ce cuprinde însemnări din perioada 1939–1941. Înfațișând degringolada României în etapa premergătoare celui de-al Doilea Război Mondial, însemnările rețin prin reconstituirea atmosferei generale, de o mare autenticitate, și nu mai puțin prin vigoarea realistă a unor scene. **B.** s-a mai exersat și în alte genuri. Astfel *Noblesse de robe* este un îndreptar de modă căruia autoarea îi dă o ingenioasă turnură literară. De asemenea, nu lipsite de interes sunt *Pages de Bukovine et de Transylvanie* (1930), excursuri esestice în istoria și arta românească, sau *Feuilles de calendrier*, care înmănunchează un ciclu de articole și reportaje scânteietoare de vervă. **B.** reprezintă, alături de Elena Văcărescu și Anna de Noailles, o ipostază strălucită a afirmării spiritului românesc peste hotare.

SCRIERI: *Les Huit paradis*, Paris, 1908; ed. (*Cele opt raiuri*), tr. Tudor Nicolaescu, București, 1946; *Alexandre Asiatique ou L'Histoire du plus grand bonheur possible*, Paris, 1912; *Une Fille de Napoléon*, pref. Frédéric Masson, Paris, 1921; ed. (*Une Fille inconnue de Napoléon*), Paris, 1935; ed. (*O fică necunoscută a lui Napoleon*), tr. Andreea Gheorghiuioiu, îngr. și pref. Ion Grecescu, București, 1993; *Isvor, le pays des saules*, I–II, Paris, 1923; ed. (*Isvor, țara sălciiilor*), tr. Pia Brătianu [Pia Alimănești-anu], pref. Mihail Sadoveanu, București, [1938]; ed. tr.

Anca-Maria Christodorescu, pref. Maria Brăescu, București, 2000; *Le Perroquet vert*, Paris, 1924; ed. (*Papagalul verde*), tr. și pref. Constantin Popescu, București, 1998; *Une Visite à La Béchellerie, suivi par les Pèlerins de la Montagne Sainte-Geneviève*, Paris, 1925; *Catherine-Paris*, Paris, 1927; ed. tr. Maria Brăescu și Gheorghe Lăzărescu, București, 1996; *Une Victime royale – Ferdinand de Roumanie*, Abbeville, 1927; ed. (*Un sacrificiu regal. Ferdinand al României*), tr. Maria Brăescu, București, 2000; *Au Bal avec Marcel Proust*, Paris, 1928; ed. (*La bal cu Marcel Proust*), tr. și pref. Tudor Ionescu, Cluj-Napoca, 1976; *Noblesse de robe*, Paris, 1928; *La Tourquoise*, Paris, 1928; *Jour d'Égypte*, Paris, 1929; *La Maison du bon Dieu*, Paris, 1929; *Portraits d'hommes*, Paris, [1929]; *Două portrete*, București, 1930; *Pages de Bukovine et de Transylvanie*, Paris, 1930; *Croisade pour l'anémone*, Paris, 1931; *Le Destin de lord Thomson of Cardington, suivi de Smaranda*, Paris, 1932; ed. (*Destinul lordului Thomson of Cardington. Smaranda*), București, [1932]; ed. tr. Vasile Zincenco, pref. Ion Bulei, București, 2002; *Lettres d'une fille de Napoléon*, Paris, 1933; *Poetul tinereții și al durerii*, în *Omagiu lui M. Eminescu*, îngr. Valeriu Petrescu, București, 1934; *Égalité*, Paris, 1935; *Le Rire de la Naïade*, Paris, 1935; *Le Tendre amour de Napoléon: Marie Walewska*, Paris, 1936; *Images d'Épinal*, Paris, 1937; ed. (*Imagini de album*), tr. Elena Bulai, București, 1998; *Charlotte et Maximilien: les amants chimériques*, Paris, 1937; *Katia. Le démon bleu du tsar Alexandre*, Paris, 1938; ed. (*Katia. Demonul albastru al țarului Alexandru II*), București, 1939; *Louison, le bel amour du dernier roi de France*, Paris, 1938; *Loulou, prince impérial*, Paris, 1938; *Feuilles de calendrier*, Paris, 1939; *In memoriam: l'abbé Mugnier et lady Leslie*, Paris, 1946; *Pont l'Abîme ou La Grande passion de la duchesse de Baume*, Paris, 1947; *Câline ou La Folle équipée de la duchesse de Berry*, Paris, 1948; *Le Voyageur voilé*, Paris, 1949; *Laure de Sade, duchesse de Guermantes*, Paris, 1950; *La Vie d'une amitié*, I–III, Paris, 1951–1957; *Theodora ou Le Cadeau de Dieu*, Paris, 1953; *Churchill ou Le Courage*, Paris, 1956; *Elisabeth II*, Paris, 1957; *La Nymphé Europe*, I–II, Paris, 1960–1976; *Le Confesseur et les poètes*, Paris, 1970; ed. Paris, 1998; *Échanges avec Paul Claudel*, Paris, 1972; ed. (*Corespondența cu Paul Claudel*), tr. Maria Brăescu și Gheorghe Lăzărescu, București, 1992; *Jurnal politic (ianuarie 1939 – ianuarie 1941)*, tr., îngr. și introd. Cristian Popișteanu și Nicolae Minei, București, 1979; *Jurnal 1915*, tr. și îngr. Vasile Zincenco, pref. Ion Bulei, București, 2001; *Jurnal berlinez '38*, tr. și îngr. Dumitru Hîncu, București, 2001.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, II, 300–304, IV, 188–191; Cioculescu, *Amintiri*, 395–399; Cioculescu, *Itinerar*, III, 198–202; Paleologu, *Ipoteze*, 274–282; Maria Brăescu, *Interferențe românești în opera Marthei Bibescu*, București, 1983; Ghislain de Diesbach, *La Princesse Bibesco, 1886–1973. La Dernière orchidée*, Paris, 1986; ed. (*Martha Bibescu. Ultima orhidee*), I–II, tr. și îngr.

Constantin Popescu, București, 1998; I. Negoieșcu, *Despre Martha Bibescu*, TR, 1990, 25; Lovinescu, *Unde scurte*, II, 75–77; *Dicț. scriit. rom.*, I, 277–280; Christine Sutherland, *Enchantress: Marthe Bibesco and Her World*, New York, 1996; ed. (*Martha Bibesco și lumea ei*), tr. Elena Giurcă, București, 2005; Al. Dragomirescu, *Universul epistolar al Marthei Bibescu*, Ploiești, 1997; Narcis Dorin Ion, *Mogoșoaia. Trei secole de istorie. 1702–2002*, București, 2002, *passim*; Dumitru Hîncu, *Martha Bibescu. Intrigă fără iubire*, București, 2002; Adrian Majuru, „Destinul lordului Thomson of Cardington”, OC, 2003, 153; Ștefania Rujan, *Trois cas d'intégration dans l'espace culturel français*, Iași, 2003; Zaharia-Filipaș, *Studii*, 125–134; Constantin Iordan, *Martha Bibescu în timpul ocupației germane la București (1916–1917)*, București, 2005; Dascălu, *Germanitatea*, 289–298; *Martha Bibescu pe care n-o cunoșteam*, îngr. Dumitru Hîncu, București, 2009; Manolescu, *Enciclopedia*, 78–83; *Martha Bibescu și prințul moștenitor al Germaniei*, tr. Lidia Simion și Claudia Dumitriu, îngr. și introd. Constantin Iordan, Iași, 2010.

C.Bz.

BIBICESCU, I.G. [Ioan G.]

(8.XI.1848, Cerneți, j. Mehedinți – 2.V.1924, București), folclorist, publicist.

Este fiul Ioanei (n. Mazilu) și al lui Gheorghe Bibicu. Și-a făcut clasele primare la Turnu Severin, iar liceul la Craiova, unde s-a împrietenit cu Alexandru Macedonski. Studiază dreptul la București și Paris, după care, întors în Capitală, acceptă un post de copist la primărie. Aici îl descoperă C.A. Rosetti, care îl angajează, în 1879, în redacția ziarului „Românul”, unde publicase, ca student, încă din 1874. Părăsește, după doisprezece ani, ziarul, dar nu și ideile democratice, pe care le va promova consecvent ca redactor la ziarele „Dorobanțul” (editat între 1877–1878), „Renașterea” (1879, în colaborare cu Frédéric Damé), „Unirea”, „Telegraful” (preluat de la I.C. Fundescu, devenit „Telegraful român”). Cu vremea, reușește să dețină funcții dintre cele mai importante în viața politică a Bucureștiului, ajungând și deputat. A fost director al Societății pentru Industria și Comerțul Petrolului, membru în comitetul Societății Presei, în comitetul Ligii pentru Unitatea Culturală a

Tuturor Românilor. În anul 1895 este numit director și în 1916 guvernator al Băncii Naționale, calitate în care a acordat sprijin material mai ales revistelor transilvănene. A donat o bibliotecă orașului Turnu Severin. Preocupările sale au mers spre domenii diverse, ca economie politică, demografie, drept, istoria culturii, fără a străluci însă în vreunul din ele.

B. și-a dobândit notorietatea prin activitatea de folclorist, pe care a desfășurat-o totuși accidental, fără veleități, în primul rând din motive de ordin moral. Îngrijorat de posibilitatea dispariției creației populare din Transilvania, el culege câțiva ani la rând folclor din Vâlcele (județul Covasna). Realizează, în felul acesta, monografia folclorică a unei localități. La data apariției volumului *Poezii populare din Transilvania* (1893), textele erau deja cunoscute din ziare și din manuscris, astfel că prezentarea colecției fusese făcută din 1884 de G.I. Ionescu-Gion și era citată de B.P. Hasdeu în *Etymologicum Magnum Romaniae*. În afara materialelor culese direct, **B.** introduce în cartea sa și texte din alte surse, pentru a ilustra folclorul întregii provincii. Majoritatea o reprezintă textele lirice, la care se adaugă colinde, balade, ghicitori și o prezentare a obiceiului „înfrățit–însurărit”, în care dovedește și aptitudini de filolog. În folclor **B.** se orientează neașteptat de lesne și mai toate observațiile sale din prefață sunt întemeiate, unele vădind mare finețe. Folclorul înseamnă pentru el etnopsihologie, dar interpretările sale sunt lipsite de punctul de vedere istoric. **B.** remarcă unitatea sincretică a cântecului, text–melodie, calitatea îndoielnică a informațiilor furnizate de lăutari și face un patetic apel pentru culegerea folclorului amenințat cu dispariția. A tradus din franceză câteva povestiri romanțioase în foiletonul ziarului „Românul” (Amédée Achard, Étienne Enault, Jane Mac Leod, L. Sermensan, Émile Souvestre).

Culegeri: *Poezii populare din Transilvania*, București, 1893; ed. îngr. Maria Croicu, introd. I.C. Chițimia, București, 1970.

Repere bibliografice: Iorga, *Oameni*, III, 96–97; Petru Drăgănescu-Brateș, *Viața și opera lui Ioan G. Bibicescu*, [Turnu Măgurele], 1938; Octav Păun, *Un folclorist valoros: I.G. Bibicescu*, GL, 1964, 19; Bârlea, *Ist. folc.*, 301–303; *Dicț. lit.* 1900, 100–101; Ileana Roman, *I.G. Bibicescu sau Viața ca operă*, Drobeta-Turnu Severin, 1998; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 104–105; Virgiliu Tătaru, *Ioan G. Bibicescu*, Drobeta-Turnu Severin, 2010. **L.Cș.**

BIBLIA ÎN LIMBA ROMÂNĂ. Fundament doctrinar al creștinismului și una dintre sursele importante ale imaginarului colectiv european, *Biblia* a jucat un rol central și în configurarea specificului tipologic și structural al limbii și culturii românești. Ca și în alte privințe, în receptarea *Sfintelor Scripturi* cultura română prezintă numeroase coincidențe și interferențe, dar și câteva particularități diferențiatore față de culturile occidentale, ca și față de cele sud-est europene și balcanice învecinate, majoritar ortodoxe. Prima constatare de ordin general este că textele biblice au început să fie traduse în limba română cel mai probabil în secolul al XVI-lea, cu câteva secole mai târziu decât în limbile vernaculare occidentale (engleza, germana, franceza, italiana, spaniola, limbile nordice etc.), dar cu câteva secole mai devreme decât în limbile popoarelor ortodoxe vecine (rusă, bulgară, neogreacă etc.). Explicația principală a acestei „defazări” cronologice ar fi că poporul român, aparținând prin limbă sferei romanității, accede la stadiul culturii scrise prin filiera slavo-bizantină, dominantă pe parcursul întregului Ev Mediu. În consecință, funcția „limbii sacre” a fost îndeplinită la români nu de limba latină, ca în Occident, ci de limbile slavonă (în primele secole) și greacă (începând cu secolul al XVII-lea), limbile „sacre” primare ale ortodoxiei. Cultura ecleziastică românească, implicit lectura și interpretarea textelor biblice, s-a desfășurat în cadrele „normale” ale ortodoxiei slavo-bizantine a Evului Mediu. Este de presupus că manuscrise parțiale sau integrale din *Itala* (cea mai veche versiune în limba latină a textelor scripturale) sau din *Vulgata*, versiunea latinească oficială a Bisericii Catolice, alcătuită în secolul al IV-lea de Sf. Ieronim, vor fi circulat, accidental și în condițiile de precaritate ale creștinismului primitiv, și printre strămoșii creștini ai românilor din spațiul carpato-balcanic, alături de texte în limba greacă, cel mai probabil din versiunea *Septuagintei*, traducere a cărților canonice ale *Bibliei* realizată în secolele al IV-lea – al II-lea î.H. în mediile iudaice elenofone din Alexandria și Ierusalim și adoptată de timpuriu ca *textus receptus* de către creștini. Alegațiile protocroniste ale unor istorici literari sau istorici ai Bisericii referitoare la o așa-zisă „literatură străromână”, în cadrul căreia și lectura *Sfintei Scripturi* ar fi jucat un oarecare rol, sunt însă lipsite de fundament istoric și de justificare logică. Foarte greu de dovedit sunt de asemenea și opiniile unor filologi (I.C. Chițimia), bazate pe existența în cele mai vechi texte românești a unui număr de aproximativ 20–30 de „relicte lexicale”,

cuvinte de origine latină dispărute ulterior din uz, că primele transpuneri în limba română ale *Psaltirii* și *Apostolului* ar fi fost realizate direct din latinește, cu mult anterior secolului al XVI-lea, eventual înainte și în afara puternicei influențe slavone, ale cărei începuturi sunt date în secolele al X-lea – al XI-lea. În cadrele ferme ale criticii filologico-istorice și dincolo de inextricabila rețea a mentalului colectiv creștin popular, receptarea textelor biblice de către români poate fi urmărită pe trei paliere distincte: inseratele biblice în cărțile de cult creștin, tălmăcirile parțiale și versiunile integrale ale *Bibliei* în limba română. Potrivit specificului cultural ortodox, primele două paliere sunt mult mai importante, mai dinamice și mai bogat reprezentate.

În sfera literaturii slavo-române, adică a ansamblului de texte în limba slavonă, traduse sau (mai puțin) originale, produse sau copiate de români, textele biblice ocupă un loc central. În vastul repertoriu al manuscriselor slavone, unele dintre ele bogat ornamentate, păstrate în marile biblioteci și arhive românești ori străine, textele de origine biblică provenite de la cărturari români sunt numeroase. Din punctul de vedere al conținutului, cele mai multe sunt cărți de cult: (tetra)evangel(iar)ul (carte de cult conținând ample pasaje din *Evangelii*, orânduite, după necesitățile cultului, pe pericope sau „zaceale”), apostolul (pasaje din *Faptele Apostolilor* și din *Epistolele* apostolice, organizate de asemenea pe pericope) și psaltirea (carte de cult în care cei 151 de psalmi biblici sunt dispuși, potrivit rigorilor culturale, în „catisme”). De menționat ar fi, pentru această categorie, *Evangeliiarul* de la Tismana, alcătuit în anul 1405 de călugărul Nicodim, cărturar de origine macedoneană, refugiat de la Muntele Athos în Țara Românească, care a contribuit intens la organizarea vieții monahale în patria adoptivă, precum și un *Tetraevangel* caligrafiat de moldoveanul Gavriil Uric în anul 1429 și conservat în prezent în Biblioteca Bodleiană a Universității din Oxford. Introducerea tiparului în Țările Române este strâns legată de necesitatea multiplicării cărților bisericești, destinate nu doar nevoilor cultice interne, ci și celor ale popoarelor ortodoxe vecine, sârbii și bulgarii în special, aflați sub dominație otomană. Alături de *Liturghierul* din 1508 și *Octoihul* din 1510, a treia carte în limba slavonă tipărită de călugărul sârb Macarie la Târgoviște a fost *Tetraevangeliiarul* din 1512. Un alt tipograf de cărți slavonești, Dimitrie Liubavici, a tipărit, tot la Târgoviște, un *Tetraevangel* (1546–1551) și un *Apostol* (1547). Textele biblice cuprinse în aceste

versiuni slavone provin cel mai probabil din tradiția slavonă balcanică, sârbească sau bulgărească, deși nu este exclus ca unele cărți biblice sau unele versiuni să fi fost transpuse în slavonă și de cărturari români sau din mănăstiri românești. Fapt este că toate aceste apostole, evangheliare și psaltiri slavone, ca și alte cărți bisericești, manuscrise sau tipărite, au constituit sursa („izvodul”) principală pentru primele traduceri în limba română ale textelor biblice. Se mai poate constata că, în descendența ideologiei militante a Școlii Ardelene, perioada slavonismului cultural la români a fost uneori deplânsă sau chiar depreciată ca o epocă de regres sau de stagnare culturală. Întrebuițând sintagme precum „pâcla slavonismului” sau „barbaria slavonă”, filologi sau istorici români, unii de certă reputație științifică, au încălcat principiul obiectivității științifice, pierzând deopotrivă din vedere realitatea faptelor și a condițiilor istorice. Asemenea evaluări depreciative sunt nejustificate, căci, pe de o parte, spre a putea servi ca suport și instrument de expresie pentru un univers semantic atât de elevat cum este cel creștin, o limbă istorică oarecare, în cazul nostru limba română, are nevoie de o perioadă relativ îndelungată de exersare prin scriere a unei varietăți literare convenabile. Pe de altă parte, în măsura în care o lungă perioadă de timp, de aproape un mileniu, limbile acceptate de bisericile creștine și cultivate ca atare erau extrem de puține (greaca, latina, copta, siriaca, mai târziu armeană, gruzina, slavona), cazul românesc nu a fost singular, ci s-a înscris mai degrabă într-o regulă generală. Realitatea faptelor duce la constatarea că primele versiuni românești ale unor texte biblice sunt puternic impregnate, în lexic și în frazeologie, în sintaxă și în stil, de limba slavonă, limbă din care au fost traduse. La aspectul oarecum artificial al limbii acestor prime texte biblice a contribuit foarte mult și caracterul lor sacru, care i-a obligat pe traducători la echivalarea cuvânt cu cuvânt a originalului slavon. Principiul traductologic al literalității în transpunerea textelor sacre, formulat încă de Sf. Ieronim, a fost, de altfel, acceptat ca de la sine înțeles până aproape de epoca modernă.

Cele mai vechi texte cu caracter literar și conținut biblic scrise în limba română care s-au păstrat (probabil și primele) datează, potrivit celor mai mulți filologi, de pe la jumătatea secolului al XVI-lea și sunt psaltiri (*Psaltirea Scheiană*, *Psaltirea Voronețeană*, *Psaltirea Hurmuzachi*) și apostole (*Codicele Voronețean*, *Apostolul Popii Bratul*). Copii manuscrise ulterioare ale unor originale pierdute,

ele alcătuiesc împreună un corpus, în sensul că par să derive din punct de vedere textual din același prototip, prezintă un caracter arhaic, sunt puternic marcate de amprenta slavonă și reflectă particularități dialectale de tip nordic, între care cea mai specifică este rotacismul lui *n* intervocalic în cuvinte precum *lu(n)ră* pentru *lună*, *bi(n)re* pentru *bine* etc. Datorită acestui particularism fonetic, textele sunt desemnate adesea de specialiști prin expresia „texte rotacizante”. Dezbateri îndelungate au stârnit în filologia românească încercările de a localiza și data cele mai vechi texte literare românești și mai ales de a explica motivele și condițiile cultural-istorice și confesionale care s-au aflat la originea producerii lor. Se admite astăzi în general, mai ales ca urmare a contribuțiilor școlii de filologie conduse de Ion Gheție, că decizia de a tălmăci în românește texte bisericești importante nu poate fi separată de ideile inovatoare ale Reformei din lumea occidentală. Între punctele programatice esențiale ale doctrinelor lui Martin Luther și Jean Calvin se înscria și transpunerea în limba poporului a cărților bisericești, inclusiv a *Sfintei Scripturi*. În variantele ei luterană și calvină, Reforma a fost adoptată de timpuriu, încă din primele decenii ale secolului al XVI-lea, de sașii și maghiarii din Transilvania, „națiuni” care dețineau, de altfel, alături de secui, puterea politică în principat. Și mai precis încă, stratul de limbă principal din unele dintre aceste texte (cu o limbă destul de neunitară) ar trimite, după argumentarea lui Ion Gheție, către zona dialectală Banat-Hunedoara, zonă în care eforturile de calvinizare a românilor, întreprinse de majoritatea principilor ardeleni (Ioan Sigismund Zápolya, Sigismund Báthory, Gabriel Bethlen), au avut un succes mai consistent, finalizându-se în constituirea unor comunități românești calvinizate, perpetuate până spre sfârșitul secolului al XVII-lea. Teorii mai vechi, precum ipoteza despre o influență a mișcării husite, susținută de Nicolae Iorga și de Sextil Pușcariu, sau cea a „imbol-dului” interior, formulată de P. P. Panaitescu, s-au dovedit nesustenabile. Potrivit lui Nicolae Iorga, o parte a adepților lui Jan Hus, izgoniți din Imperiul German în prima jumătate a secolului al XV-lea, s-ar fi refugiat în Maramureș și în nordul Moldovei, inducând și unor cărturari locali convingerea că sensurile *Sfintei Scripturi* pot fi transmise doar într-o limbă înțeleasă de popor. La rândul lui, P.P. Panaitescu a pus un accent decisiv asupra unor „necesități interne” ale societății românești, care ar fi determinat traducerea primelor apostole, evangheliare și psaltiri.

Același istoric al vechii culturi românești a indicat mănăstirea Peri din Maramureș ca loc în care, în lupta lor pentru autonomie față de episcopia de la Muncaci (ucraineană), călugării români ar fi încercat să renunțe la slavonă ca limbă de cult. În a doua jumătate a secolului al XVI-lea răspândirea *Sfintelor Scripturi* în limba română cunoaște un salt spectaculos prin activitatea de traducător, revizor și tipograf a diaconului Coresi. Venind din Muntenia, acesta a tipărit, între anii 1559 și 1583, la Brașov și în alte orașe din Transilvania, numeroase cărți de cult în limbile română și slavonă, cărți prevăzute cu prefețe sau postfețe în care, atât în funcție de comanditarii sau de „sponsorii” uneia sau alteia dintre ediții, cât și, implicit, în funcție de destinatarii ei prezumtivi, orientarea confesională (când luterană, când calvină, când ortodoxă sau neutră) este formulată cu destulă transparență. Între cele c. 35 de tipărituri coresiene, alături de cărți de slujbă propriu-zise (liturghiere, molitvenice, octoihuri), catehisme sau pravile, se găsesc și cărți de cult cu conținut biblic. În limba slavonă Coresi a tipărit *Tetraevanghelul* (trei ediții – 1562, 1579, 1583) și *Psaltirea* (două ediții – 1570 și 1572, la care se adaugă a treia, bilingvă, *Psaltirea slavo-română* din 1577), iar în limba română *Apostolul* (*Lucrul sfinților apostoli*, 1566), *Psaltirea* (1570) și *Tetraevanghelul* (1561). Un loc special din perspectiva prelucrării textelor biblice originare îl ocupă între tipăriturile lui Coresi cele două cazanii – cea de la c. 1567, *Tâlcul evangheliilor*, și mai ales a doua, *Cartea ce să cheamă Evanghelie cu învățătură* din 1581, aceasta din urmă capodopera lui. Ample compilații din literatura patristică și din omiletica bizantină, cele două cazanii conțin frecvente și ample inserate biblice. Cât privește metoda de lucru, se pare că diaconul Coresi traducea uneori el însuși, alteori recurgea la ajutorul unor clerici învățați cum erau preoții Iane și Mihai din Șcheii Brașovului, dar de multe ori revizuia și adapta graiului său nativ, cel muntean, traduceri mai vechi ale psaltirii și apostolului, poate și ale evangheliilor. Fapt este că, în comparație cu textele rotacizante, limba și stilul lui Coresi sunt mult mai evaluate, mai fluente și mai apropiate de limba română literară modernă. Din punct de vedere dialectal, în tipărituri este reprezentată, cu un apreciable grad de consecvență, tradiția „dialectului literar muntenesc” (G. Ivănescu), a acelei zone dialectale care cuprindea Muntenia (de unde diaconul era originar), dar și sudul Transilvaniei, cu Brașovul și Sibiul. Caracterul limbii i-a putut face pe unii filologi

să considere că tipăriturile coresiene ar fi impus, încă din secolul al XVI-lea, baza muntenească a limbii române literare comune. Realitatea faptelor contrazice această opinie, căci pe tot parcursul secolului al XVII-lea și în prima jumătate a celui următor și celelalte varietăți literare regionale, cel puțin cea moldovenească și cea bănățean-hunedoreană, au continuat să fie abundent reprezentate în texte. Prima tipăritură în limba română în care textul biblic nu mai este conceput și prezentat ca parte a discursului cultural-liturgic sau ca ilustrare a preceptelor și dogmelor creștine, ci ca o carte în sine, este *Palia de la Orăștie* (1582). Textul conține, imprimate cu o literă foarte asemănătoare cu cea folosită de diaconul Coresi (Șerban Coresi, fiul diaconului, este menționat ca tipograf alături de un Marien Diacul), doar primele două cărți ale *Bibliei*, denumite, ca și întregul volum, cu numele lor slavonești, *Bitia*, adică *Geneza*, și *Ishodul*, adică *Exodul*. O amplă prefață și o postfață instruiesc pe cititori asupra autorilor traducerii, a cadrului cultural, confesional și politic, precum și a scopurilor acestei întreprinderi. Tipăritura trebuie privită ca parte componentă a strategiilor de calvinizare a românilor, organizate de autoritatea politică a Ardealului. Pe lângă principele Sigismund Báthory ca autoritate politică, sunt pomeniți Mihail Tordași, episcop (superintendent) al românilor care acceptaseră calvinismul, alături de finanțatorul ediției, Gesti Ferenz din Deva, guvernatorul militar al Transilvaniei, personaj omnipotent în principat. După cum o arată cu mare claritate „titlurile” lor, autorii traducerii sunt cărturari români calvinizanți: Ștefan Herce, „propovăduitor al Evangheliei” în Caransebeș, și Efreim Zacan, „dascăl de dascălie” în același oraș bănățean, Moise Peștișel, „propovăduitor al Evangheliei” din Lugoj, și Archirie, protopop al Hunedoarei. Alături de numele lui Coresi și al altor doi-trei clerici cărturari din aceeași epocă, aceste patru nume par să fie cele mai vechi nume de „intelectuali” români menționați ca atare. Cu toate că traducătorii afirmă cu emfază și prudență că au urmat originalele ebraic, grecesc și slavon ale textelor biblice, a fost dovedit de filologi (Mario Roques, Viorica Pamfil, primii editori moderni ai tipăriturii), că „izvodul” principal, deși nemărturisit, a fost *Pentateuhul* în maghiară, tipărit la Cluj în 1551 de cărturarul reformator Gáspár Heltai, traducătorii mai având la îndemână, probabil, și o ediție a *Vulgatei* latinești. Puternic marcat la nivel fonetic și morfologic (parțial și lexical) de graiul bănățean, textul *Paliei de la Orăștie* nu depășește nivelul stilistic al transpuerilor

literale anterioare, fiind, în unele privințe, chiar inferior textelor coresiene. Ca un fapt de limbă semnificativ este frecvent citată întrebuintarea, în două locuri, a formei *român*, în alternanță cu forma etimologică și larg răspândită în epoca veche *rumân*. Fenomenul este interpretat ca o creație analogică spontană (*român* <latinescul *romanus*), semn implicit al conștiinței originii romane a poporului român la unii cărturari români din secolul al XVI-lea. În sfera influenței calvinizante trebuie înscrisă și inițiativa mitropolitului Simion Ștefan de a publica versiuni noi, integrale, ale *Noului Testament* (1648) și ale *Psaltirii* (1651). Tipărite la Bălgrad (Alba Iulia) în condiții tehnice elevate, cărțile reprezintă un salt evident în maturizarea și rafinarea expresiei literare românești a mesajului biblic. Prima prefață din *Noul Testament*, închinată lui Gheorghe Rákoczi, „craiul Ardealului”, și semnată de Simion Ștefan (care se prezintă ca „arhiepiscop și mitropolit scaunului Bălgradului și a Vadului și a Maramurășului și a toată Țara Ardealului”), este plină de erudiție biblică. A doua predoslovie („cătră cetitori”), nesemnată, dar datorată probabil tot lui Simion Ștefan, atestă conștientizarea unuia din principiile filologiei umaniste în practica traducerii textelor sacre: compararea critică a versiunilor de referință („izvoade [...] grecești, și sârbești, și lătimești”), cu preferință pentru „izvodul” original („cartea grecească”). Această a doua predoslovie mai conține o serie de intuiții corecte cu privire la justificarea împrumuturilor neologice pentru desemnarea unor obiecte, instituții, relații specifice culturii antice (*publican, cangrenă, sinagogă* ș.a.), evitarea regionalismelor lexicale și selectarea de preferință a cuvintelor cu circulație largă (asemenea banilor, „cuvintele acelea sânt bune, carele le înțeleg toți”). Versiunea de la 1648 a fost preluată integral în 1688 în *Biblia de la București*, devenind astfel, în ce privește *Noul Testament*, baza pentru întreaga tradiție biblică românească. Expansiunea protestantismului în sud-estul Europei, inclusiv în Imperiul Otoman, a declanșat o puternică reacție de respingere în rândurile clerului ortodox înalt din lumea greco-ortodoxă. Un campion al acțiunilor anticlavine a fost mitropolitul Varlaam al Moldovei, care a făcut să apară în 1645 o broșură polemică împotriva calvinismului (*Cartea carea să chiamă Răspunsul împotriva Catihismusului calvinesc*), adoptând însă în mod implicit ideea (protestantă) a acceptării în Biserică a limbii poporului și dându-și seama că o asemenea decizie nu mai poate fi amânată fără riscuri majore. Prin *Cazania* tipărită la

Biblia de la București (1688)

Iași în 1643, Varlaam inițiază un proces lung și complicat, de înlocuire în Biserică a limbii slavone cu limba română, proces care se va finaliza abia aproximativ un secol mai târziu. Antologie de predici din omiletica bizantino-slavonă, *Cazania* conține deopotrivă și multă materie biblică, în special pericopele evanghelice corespunzătoare liturgiilor duminicale. Prelucrarea și interpretarea în limba română a textelor biblice a fost o constantă și în cadrul preocupărilor mitropoliților Dosoftei și Antim Ivireanul. Ample fragmente biblice, în special din *Vechiul Testament* (uneori cărți întregi, precum *Cartea lui Iona*), sunt cuprinse de Dosoftei, în versiune proprie, în *Parimiile preste an* (Iași, 1683). Psalmii biblici l-au atras însă cu deosebire. Socotită cel dintâi text poetic românesc semnificativ, *Psaltirea* „pre verșuri tocmită” (Uniev, 1673) este o operă personală, fără relevanță cultică. Pentru nevoile cultului, Dosoftei a tipărit *Psăltire de-nțăles*, slavo-română (Iași, 1680). A treia variantă românească, în proză, a *Psaltirii* ieșite de sub pana mitropolitului moldovean se păstrează în fondul de

manuscrise al Bibliotecii Universitare din Iași. La rândul său, Antim Ivireanul a tipărit, între numeroase alte cărți de cult, și un *Evangheliar* (1697), *Psaltirea* (1694, 1710) și *Noul Testament* (1703), text revizuit al *Noului Testament de la Bălgrad*. Începând cu ultimele decenii ale secolului al XVII-lea, numărul cărților de cult cu conținut biblic crește exponențial. În centrele cunoscute ale culturii ecleziastice românești (Neamț, Iași, București, Snagov, Râmnic, Buzău, ulterior Blaj) vor fi tipărite zeci de ediții succesive de psaltiri, apostole, evangheliare, care vor contribui, alături de celelalte cărți bisericești, la configurarea, spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, a variantei unice și unitare a limbii române literare.

Deși bazele textuale ale tradiției biblice românești sunt puse încă din secolul al XVI-lea prin traduceri parțiale și prin prelucrări ale textelor scripturale, actul fondator decisiv al acestei tradiții îl constituie tipărirea la 1688 a *Bibliei de la București*, numită, mai rar, și *Biblia lui Șerban Cantacuzino*. Caracterul fondator se referă la punerea în circulație a textului biblic complet care, prin prestigiul simbolic maxim, prin numeroasele sale calități literare, prin dimensiuni și prin autoritatea indusă de numele editorului, principele Șerban Cantacuzino al Țării Românești, s-a putut impune ca model și reper pentru versiunile românești care vor urma. Este vorba despre conservarea, timp de mai bine de două secole și jumătate, nu numai a orientării inițiate de *Biblia de la București*, ci și a unei mari cantități de elemente textuale (opțiuni de traducere, terminologie, semantică, frazeologie, topică, onomastică biblică etc.). Cu toate că unele cercetări întreprinse în ultimele decenii, pe urmele lui Nicolae Iorga, de filologi precum Virgil Cândea, N.A. Ursu sau Al. Andriescu au clarificat nu doar condițiile politice, culturale și confesionale care au determinat apariția acestui monument literar, ci și foarte multe detalii ale unei dinamici editoriale complexe, circulă încă informații și interpretări eronate. O asemenea interpretare parțial nefondată este aceea că *Biblia de la București* reprezintă „încununarea eforturilor” generațiilor de înaintași sau o „sinteză” a versiunilor biblice parțiale care au fost tipărite sau au circulat anterior anului 1688. De fapt, așa cum indică simpla comparație a textelor, istoria devenirii textului imprimat la București este alta. Cărțile *Noului Testament* din *Biblia de la București* sunt în relație textuală directă cu textele corespunzătoare din *Noul Testament de la Bălgrad*, reprezentând o

revizuire și o adaptare a tipăriturii anterioare, eventual prin intermediul unei *Evanghelii* apărută la București în 1682. Textul este reluat, aproape fără modificări, și de Antim Ivireanul, în ediția pe care a dat-o *Noului Testament* în 1703, ceea ce atestă aprecierea de care se bucura versiunea de la 1648. Cât privește însă *Vechiul Testament* cuprins în ediția tipărită la București în 1688, acesta reprezintă o traducere integral nouă, fără o relație directă cu versiunile românești parțiale anterioare, *Palia de la Orăștie* sau numeroasele psaltiri, manuscrise sau tipărite. Nu este însă mai puțin adevărat că autorii noii versiuni nu au fost nevoiți să inventeze integral un stil sau un limbaj biblic, ci s-au încadrat într-o tradiție relativ conturată, căreia i-au conferit consistență și repere ferme, vizibile. În acest sens general, referitor la preexistența unor capacități expresive ale românei literare, pe care, exercitându-le asupra unui text de amploarea și dificultatea *Vechiului Testament*, autorii tipăriturii de la București le-au ridicat la un grad superior de rafinament și eficiență, definirea *Bibliei* de la 1688 ca o „sinteză a tuturor eforturilor îndeplinite de cărturarii români în cele mai vitrege împrejurări timp de trei veacuri în toate Țările Românești” (N. Cartoian) ar putea fi acceptată. Încă o afirmație frecvent reiterată este aceea potrivit căreia *Biblia de la București* ar reprezenta un model de limbă literară românească veche („monument literar fără pereche” – N. Iorga) și, implicit, fundamentul textual al românei literare moderne. Faptele ca atare indică în realitate altceva. Dacă se acceptă definiția științifică a limbii literare, aceea de varietate exemplară a limbii naționale, caracterizată prin acceptarea conștientă și consensuală, de către toți utilizatorii și pe toate palierele (fonetic, morfologic, lexical, sintactic), a unor norme relativ stabile și unitare, codificate în mod explicit sau cel puțin printr-un uz generalizat și constant, se va observa că textul *Bibliei de la București* nu satisface aproape deloc aceste exigențe. Cercetările specialiștilor au demonstrat de mai multă vreme că, în această perspectivă, *Biblia de la București* nu a putut fi un model de limbă literară. La o lectură atentă a textului se constată numeroase inconsecvențe de natură grafico-fonetică (unul și același cuvânt scris, adesea pe aceeași coloană, în mod diferit, accentuări diferite ale cuvintelor etc.), morfologică (variante diferite de plural la substantive, fluctuații mari în paradigma conjugării verbale) și lexicale (coocurența elementelor lexicale nordice

și a celor sudice, mai multe forme de adaptare ale numelor proprii din onomastica biblică etc.). Aspectul lingvistic compozit al *Bibliei de la București* are două explicații principale, una cu caracter general: limba română literară veche prezenta un nivel scăzut de normativitate, iar a doua de ordin particular. Redactat mai întâi de un autor care cunoștea și practica tradiția literară moldovenească (spătarul Nicolae Milescu), textul *Bibliei* a fost revizuit înainte de a fi tipărit de cărturari munteni (Radu și Șerban Greceanu) și „diortosit” în cele din urmă de un alt moldovean (Mitrofan, fost colaborator al lui Dosoftei la Iași, fost episcop de Huși și viitor episcop de Buzău); se mai adaugă timpul relativ scurt pe care editorii de la București l-au avut la dispoziție pentru a-și finaliza lucrarea. Aceste elemente conjuncturale, precum și lipsa unui „autocontrol”, a unei preocupări conștientizate pentru întrebuițarea unor norme lingvistice au condus la un rezultat evident: textul tipărit la 1688 nu este unitar sub aspectul normelor literare. Altă eroare de apreciere se întâlnește la cei care pun pe seama fraților Greceanu meritul principal în traducerea și editarea primei versiuni românești integrale a *Sfintei Scripturi*. Pentru a clarifica această problematică, se cer avute în vedere împrejurările istorice, succesiunea și ponderea contribuției diferiților cărturari implicați, motivația, competențele celor mai importanți „autori” ai tipăriturii. Un prim aspect este acela că *Biblia de la București* nu a fost concepută și realizată ca o carte bisericească în sensul restrâns al cuvântului, adică pentru nevoile cultului liturgic, pentru care existau și circulau de relativ multă vreme evanghelii, apostole și psaltiri, de asemenea și cărți de interpretare, de lămurire și de edificare morală a credincioșilor, cea mai importantă fiind *Cazania* mitropolitului Varlaam, succesiv retipărită. Deceniile de la sfârșitul secolului al XVII-lea înregistrează chiar, atât în Moldova, cât și în Țara Românească, o intensă și accelerată activitate de elaborare și tipărire a textelor liturgice fundamentale, absolut necesare cultului și vieții bisericești curente (*Liturghierul*, *Molitvenicul*, *Triodul*, *Octoihul* etc.). Tipărirea integrală a *Bibliei* nu era o astfel de urgență și nu se înscria în rândul priorităților unor ierarhi luminați precum mitropoliții Dosoftei al Moldovei și Theodosie al Țării Românești. Sarcina, de o enormă dificultate, dar și aducătoare de prestigiu, și-au asumat-o câțiva dintre cei mai erudiți cărturari laici ai epocii, stimulați și sprijiniți de

voievodul Șerban Cantacuzino, care a văzut în editarea *Sfintei Scripturi* în limba țării pe care o conducea un prilej major de afirmare a statutului de principe creștin luminat și generos, pe care îl viza în mod sistematic și pe toate căile. Nu lipsit de importanță în acest context este faptul că, sub autoritatea și cu sprijinul aceluiași Șerban Cantacuzino, se tipărea la Veneția, în 1687, adică exact cu un an înaintea *Bibliei de la București*, în condiții editoriale superioare, textul integral al *Bibliei* în limba greacă (*Septuaginta* și *Noul Testament*). Corelate, cele două evenimente editoriale vădesc ambiția lui Șerban Cantacuzino de a-și marca și legitima statura sa de lider politic al lumii ortodoxe balcanice și deopotrivă a familiei sale, ca moștenitoare a tradiției imperiale bizantine. Urgența imperativului politic explică în mare parte și graba cu care *Biblia* a fost pregătită și tipărită. Pe de altă parte, momentul *Bibliei de la București* marchează și declinul accentuat al limbii slavone, al cărei rol de „limbă suprapusă” este preluat de limba greacă. Cărturarii la care domnitorul a apelat pentru a-și realiza proiectul sunt învățați greci de prim rang, oaspeți pe termen lung la Curtea din București: Sevastos Kimenites, rector al Academiei Domnești de la București, sau Ghermanos Nyssis, rector al Academiei Patriarhiei din Constantinopol. Cei însărcinați practic cu redactarea textului pentru tipar sunt însă tinerii boieri valahi Radu Greceanu și Șerban Greceanu, ei înșiși literați talentați și eleniști bine pregătiți. Redactată (probabil de stolnicul Constantin Cantacuzino, fratele domnitorului) într-un stil matur și precis, cu o retorică bogată și nuanțată, cu abundente informații de istorie biblică, prefața semnată de voievod, care se adresează, în ordinea ierarhică medievală, „celor ce să află lăcuiitori supt stăpânirea noastră, preasfințitului mitropolit chir Theodosie, iubitorilor de Dumnezeu episcopi, preacuvioșilor egumeni, smeriților preoți, blagorodnicilor boieri și tuturor celorlalți pravoslavnici creștini”, conține date și detalii precise care sprijină și justifică atribuirea textului unui cărturar precum stolnicul. Despre transpunerea în limba poporului a „dumnezeieștii Scripturi” se vorbește ca despre o „cerească filosofie”, un dar spiritual spre „folosul obștesc”, pe care domnitorul este dator să îl facă supușilor săi, „spre a noastră spăsenie și spăseniia fratelui nostru” și pentru a nu îngropa „talandul” care i-a fost dat, ci spre a-l spori și împărți celor aflați „supt ascultarea noastră”. Semnificațiile evenimentului editorial

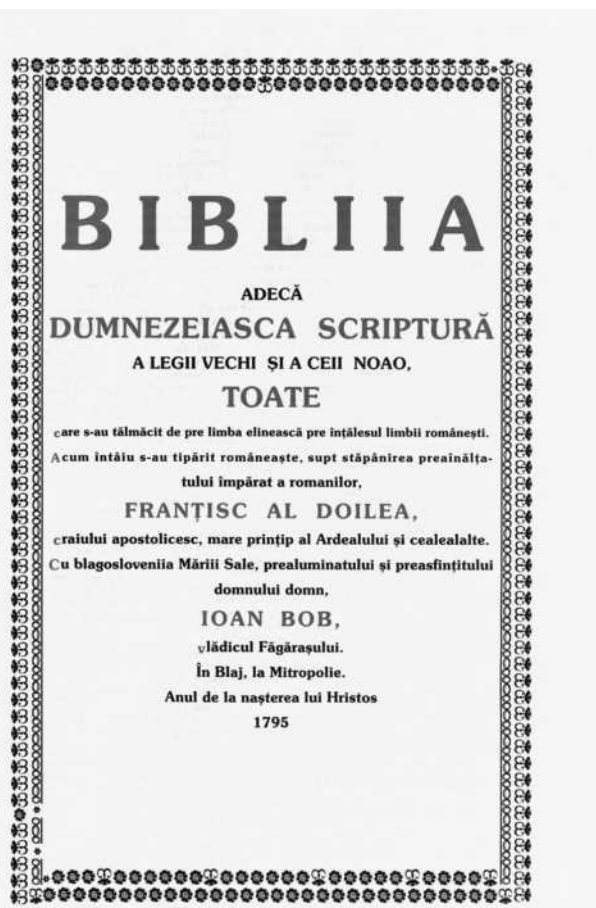
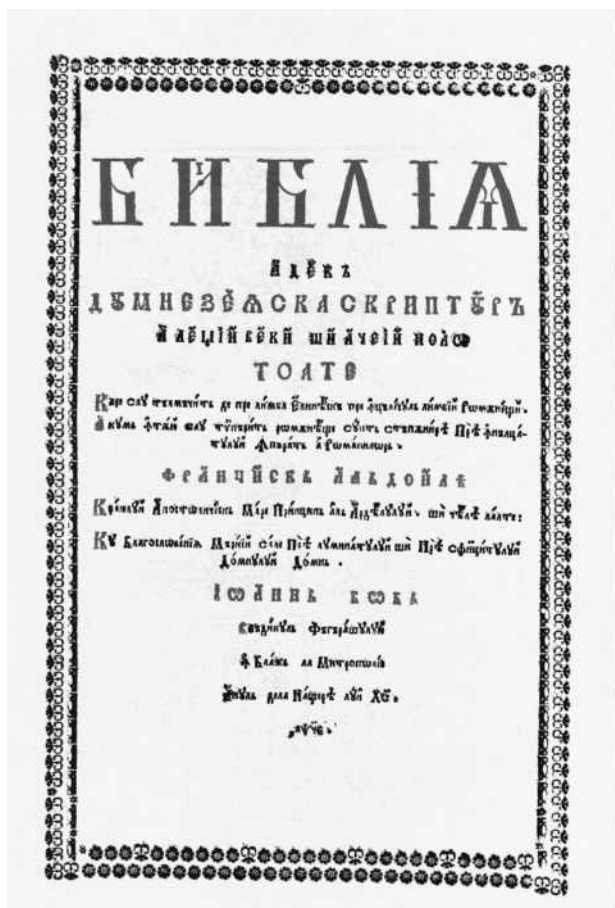
patronat de Șerban Cantacuzino sunt încă și mai explicate în cea de-a doua prefață a cărții, semnată de „Dositheu, den mila lui Dumnezeu patriarh al Sfintei cetăți Ierusalimului și a toată Palistina”. Semnarea de către unul din capii proeminenți ai Bisericii Ortodoxe a acestui text encomiastic la adresa lui Șerban și a familiei sale este elocventă pentru autoritatea de care se bucura voievodul în lumea ortodoxă a momentului. Redactată mai mult ca sigur de un „om al locului”, probabil același Constantin Cantacuzino stolnicul, predoslovla conține, în seria argumentelor de justificare a legitimității transunerii scrierilor sacre în limba vernaculară, o formulare subtilă a dimensiunii universale a unui act de cultură național, consacrat tuturor românilor; căci, evocând exemplul împăratului Constantin, care a pus să se difuzeze *Sfânta Scriptură* în bisericile din Constantinopol, sau al episcopului got Ulfila, care a transpus în limba poporului său o parte a *Bibliei*, prefațatorul arată că „mai vârtos vreadnic de mii de laude ești măriia ta, care la un norod întreg dai cuvântul lui Dumnezeu [...] ca să lumineaze celor den casă ai Besearicii noroade: rumânilor, moldovenilor și ungrovlahilor”. Alt aspect ține de faptul că textul tipărit la București în 1688 nu reprezintă traducerea fraților Greceanu, cum s-a crezut multă vreme. Fără a diminua deloc meritele lor reale, trebuie spus că ei sunt doar revizori ai unei tălmăcirii integrale a *Vechiului Testament*, efectuată cu câteva decenii înainte de Nicolae Milescu, ceea ce este dovedit, pe lângă unele referiri indirecte din epocă, de existența unei alte versiuni românești integrale a *Vechiului Testament*, păstrată în manuscrisul 45 de la Biblioteca Filialei din Cluj-Napoca a Academiei Române. Copiat de un Dumitru din Câmpulung pentru mitropolitul Theodosie, probabil în 1686–1687, manuscrisul conține și un „cuvânt înainte către cititori”, redactat de un cărturar anonim care, revizuiind versiunea lui Milescu, afirmă explicit că „o am scosu-o pre limba rumânească den izvodul lui Necolae cartea aceasta ce să chiamă *Biblia*”. Acest cărturar anonim, identificat de N.A. Ursu în persoana mitropolitului Dosoftei (ajutat, la revizia textului, de unul sau mai mulți colaboratori), descrie pe larg în ce au constat intervențiile operate în manuscrisul lui Milescu. Se vede astfel că a fost urmată, în esență, metoda de lucru, implicit izvoarele acestuia: „Iară Necolae, vrând să aducă și el cartea aceasta den elinie la rumănie, nefiind altă dată scoasă la rumănie, au

socotit și au ales un izvod carele-i mai ales decât toate altele, tipărit în Frangofort și ales foarte bine pre limba elinească, și dedesupt cu multe arătări și cuvinte puse cum le-au tălmăcit alții. [...] Zice el că pre lângă izvodul acesta au avut și izvodul slovenescu și letenește și au avut și alt izvodul letenescu, ce au fost scos de curând den limba jidovească, adecă den izvod jidovăscu [...]. Și iară mărturisează el de zice că de cel slovenescu nu s-au ținut, că numai acest izvod iaste slovenescu, care acum să află tipărit la Ostrov [...]. Iară și noi, pre lângă izvodul lui Necolae am mai alăturat și alte izvoade grecești, pren care izvoade fost-au unul carele au fost tipărit la Englitera, ci și acesta nu să potrivii cu cel de la Frangofort [...]. Apoi aflând și noi izvod grecescu, altul de ceale den Frangofort, dupre care au scris și Necolae, am urmat aceluia pentru tocmirea sorocelor și deplinirea cuvintelor și întăritura oxiiilor den cât am putut; [...] pentru căci izvodul lui Necolae, pentru degraba scriindu-l, n-au pus nici unile de aceastea, ci era pentru neîntocmirea lui foarte cu greu a să înțeleage vorba tălmăcirii și abaterea cuvintelor”. Ceea ce a rezultat din această atenă revizuire reflectă, din punct de vedere lingvistic, cu relativă fidelitate și consecvență, normele tradiției literare moldovenești. Refugiindu-se la București în 1686, ca urmare a exilului forțat în Polonia al mitropolitului Dosoftei, protectorul său, Mitrofan, viitorul diortositor al *Bibliei de la București*, a adus cu sine, probabil, și textul lui Nicolae Milescu revizuit, așa cum apare el în manuscrisul 45. Este de asemenea foarte probabil ca acei „oameni ai locului” de la București (între care frații Greceanu trebuie să-și fi asumat sarcinile de editare principale), presați de voievodul Șerban Cantacuzino, doritor să-și vadă *Biblia* cât mai curând tipărită, au găsit foarte convenabil să preia textul traducerii lui Milescu, revizuiindu-l încă o dată pe baza aceluiași „izvoade” întrebunțate și de spătar. Comparația dintre manuscrisul 45 și *Biblia* de la 1688 arată că este vorba despre același text, dar substanțial revizuit. Sub presiunea timpului, editorii de la București au renunțat însă la indicarea bogatelor referințe biblice reținute din izvoare (de Milescu sau de revizorul său moldovean) și notate marginal în manuscrisul 45. În concluzie, Milescu este traducătorul principal al părții de început a *Bibliei de la București*, tuturor celorlalți cărturari, cunoscuți sau încă anonimi, revenindu-le merite de colaboratori și revizori. Rămân încă neclare resorturile, motivele pentru care tânărul

cărturar Nicolae Miclescu – traducerea *Vechiului Testament* a realizat-o la Constantinopol, între anii 1661 și 1664, pe când era reprezentant al domnitorului Grigore Ghica al Țării Românești pe lângă Poarta Otomană – și-a asumat o sarcină atât de dificilă. Buna instrucție în limbile greacă, latină și slavonă, precum și în teologie și filosofie, pe care și-o dobândise ca elev al Școlii Patriarhiei din Constantinopol, cultura și talentul îl făceau persoana poate cea mai calificată între contemporani pentru un asemenea demers. Încă nu se poate spune cu precizie dacă inițiativa îi aparține integral sau a lucrat „la porunca” cuiva. Obscure rămân și împrejurările în care manuscrisul său olograf a ajuns în Moldova. Cât privește metoda de traducere a lui Miclescu, menținută și de revizorii săi succesivi, aceasta este cea literală (*verbum a verbo*), cei mai mulți interpreți din epocă ai scrierilor sacre împărțind convingerea potrivit căreia fidelitatea față de litera *Sfintei Scripturi* este singura soluție

convenabilă pentru evitarea erorilor. Problema izvoarelor folosite de Miclescu și de cei care au mers pe urmele sale spre definitivarea lucrării pentru tipar este ilustrativă pentru orientarea umanistă a cărturarilor implicați în elaborarea *Bibliei de la București*. Din mențiunile din prefețe reiese limpede că s-a optat ca bază pentru *Septuaginta*, vechea versiune grecească a cărților *Vechiului Testament*, legitimată de tradiția Bisericii Ortodoxe. Element semnificativ pentru relativa libertate de opțiune pe care și-o putea permite un cărturar laic, ediția folosită ca bază, *Septuaginta* tipărită la Frankfurt pe Main în 1597 de câțiva reputați eleniști de orientare protestantă, a fost aleasă pentru renumele de temeinicie pe care și-l câștigase („izvod carele-i mai ales decât toate altele”). De aici Miclescu a preluat integral și „sumarul”, adică toate cărțile deuterocanonice, inclusiv cărțile *Macabei III* și *Macabei IV* (tratatul despre rațiunea dominantă). Menținut și în versiunea apărută în 1688 la București cu titlul *Pentru*

Biblia de la Blaj (1795)

sângur țiitoriul gând, acest tratat anonim de orientare stoică, compus la sfârșitul epocii elenistice, este socotit cel dintâi text cu caracter filosofic tipărit în limba română. Pe lângă *Septuaginta*, referința principală, Milescu și revizorii săi au făcut apel, pentru clarificarea unor pasaje obscure, la singura versiune integrală a *Bibliei* în slavonă, tipărită la Ostrog, în Ucraina (1581), precum și la o ediție de largă circulație a *Vulgatei* latine, imprimată prima dată în 1565, la Anvers („cetatea Antverpiei”), de tipograful-editor Cristophorus Plantin, la alte ediții occidentale ale *Septuagintei*, între care ediția filologică a umanistului englez R. Daniel (Londra, 1653 sau Cambridge, 1665). Pe masa de lucru a cărturarilor-traducători, amintite dar nedefinite mai îndeaproape, s-au mai aflat unele traduceri renaștentiste în limba latină ale originalelor ebraice. Se conturează așadar, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea românesc, un tip de atitudine cărturărească mai apropiat, prin adoptarea unor principii ale interpretării critice și comparative a textului *Sfintei Scripturi*, de erudiția filologică modernă decât de simpla raportare literală la textul slavon tradițional. Aceste opțiuni de „strategie interpretativă” au fixat jaloanele abordării *Vechiului Testament* în tradiția biblică românească: includerea tuturor cărților deuterocanonice (cu excepția tratatului despre rațiunea dominantă, menținut ulterior doar de Samuil Micu la 1795 și de Filotei la 1854 – 1856), *Septuaginta* ca text de bază, apelul critic la versiunile altor tradiții. Referiri la traducerea inițială a lui Nicolae Milescu („izvodul lui Necolae”) se mai întâlnesc în „cuvântul înainte către cetitor” din fruntea unei a treia versiuni românești integrale a *Vechiului Testament*, datând din aceeași epocă și păstrată de asemenea în manuscris (manuscrisul 4389 de la Biblioteca Academiei Române: „Nevoitu-ne-am a prepune această sfântă și de Dumnezeu suflată carte carea se chiamă *Biblia*, adică toată cartea Legii Vechi și cu toți prorocii, pre limba rumânească, carea până acum într-această limbă a noastră rumânească nu foarte se-au aflat prepusă, fără numai un izvod scris cu mâna, pre care l-au fost prepus Nicolae, spatariul moldovean, dascal și învățat în limba elinească, carele l-au izvodit de pre izvodul elinesc ce se-au fost tipărit în Frangofort”. Paternitatea noii versiuni manuscrise a fost atribuită de N.A. Ursu lui Daniil Andrean Panoneanul, profesor de slavonă și latină la Școala Domnească din Târgoviște și autor al traducerii colecției de texte canonice *Îndreptarea legii*

(Târgoviște, 1652). Alcătuitorul traducerii întrebuintează manuscrisul lui Milescu doar ca izvor auxiliar, ca text martor pentru *Septuaginta*, orientându-se în mod prioritar spre versiunea slavonă de la Ostrog, confruntată atent și cu *Vulgata* plantiniană. Deși vedește în multe privințe o calitate literară și o inteligibilitate superioare versiunii lui Milescu, tălmăcirea nu a fost luată în calcul de editorii bucureșteni de la 1688 (dacă vor fi cunoscut-o), poate și pentru că, în plină expansiune a orientării către modelul lingvistic și cultural grecesc, autorul ei se menținea încă în cadrele slavonismului dominant în secolele anterioare. Murind în octombrie 1688, Șerban Cantacuzino nu a putut, probabil, să-și vadă *Biblia* finalizată și difuzată. Succesorul său, Constantin Brâncoveanu, se asociază și el prestigioasei inițiative, menționându-și numele pe foaia de titlu finală a cărții, care a substituit-o, în unele tranșe ale tirajului, pe cea inițială. Dintre relativ numeroasele exemplare păstrate până astăzi, semn că tirajul trebuie să fi fost considerabil, unele poartă însemnări ale unor personalități de primă mărime, precum mitropolitul Dosoftei sau Dimitrie Cantemir. În transcrieri interpretative și în condiții filologice, *Biblia de la București* a fost reeditată în epoca modernă de trei ori: într-o ediție jubiliară din 1988 sub auspiciile Patriarhiei Române (coordonatori I.C. Chițimia și Mihai Moraru), ulterior în două volume, la Iași, în 2001–2002 (coordonatori Vasile Arvinte și Ioan Caproșu) și (împreună cu manuscrisele 45 și 4389), în seria „Monumenta Linguae Dacoromanorum”, la Iași, în 1988–2008 volumele I–VII, XI (coordonatori Paul Miron, Al. Andriescu, Gabriela Haja), în 2011–2012 volumele VIII–IX, X/2, XXII (coordonator Eugen Munteanu). Monumentala tipăritură de la 1688 instituie textul de referință al principalei filiere a tradiției biblice românești, cea care, din punct de vedere stilistic, se prezintă ca una dintre varietățile cele mai stabile ale stilului bisericesc de la noi. Dacă se face abstracție de numeroasele inconsecvențe formale, la nivelul fonetic și la cel morfologic, și se are în vedere doar nivelul mai general al stilului, afirmația lui G. Călinescu, după care *Biblia de la București* „este pentru limba română ceea ce este pentru cea germană *Biblia* lui Martin Luther”, capătă teme.

Următoarea versiune integrală a *Bibliei* a fost oferită culturii române de un grup de clerici ai Bisericii Unite din Transilvania. Deși independentă din punct de vedere textual de *Biblia de la București*,

ca și de tradiția *Septuagintei*, această versiune se menține în cadrele stilului bisericesc al vechii române literare și ale terminologiei biblico-teologice tradiționale. Inițiativa de a tălmăci din nou integral *Vechiul Testament*, împreună cu *Noul Testament*, aparține episcopului greco-catolic Petru Pavel Aaron. Resortul principal al inițiativei trebuie să fi fost de ordin confesional, urmărindu-se legitimarea definitivă și consolidarea Bisericii Române Unite cu Roma. Alegerea *Vulgatei* latine, versiunea catolică oficială, ca text de referință unic, îndreptățește o atare interpretare. Grupul de cărturari greco-catolici coordonat de Petru Pavel Aaron (Gherontie Cotore, Atanasie Rednic, Silvestru Caliani, Petru Pop de Daia, Ioan Săcădate, Grigorie Maior) a realizat în aproximativ doi ani (1760–1761) o versiune fluentă și relativ clară. Rămasă netipărită de peste două secole și conservată într-un manuscris păstrat la Blaj, versiunea a fost editată de un colectiv de filologi coordonat de Ioan Chindriș (I–V, 2005). Altă ediție integrală a *Bibliei* în limba română, numită curent *Biblia de la Blaj* sau *Biblia lui Samuil Micu*, a fost publicată în 1795 de episcopul greco-catolic Ioan Bob. Lucrarea reprezintă rezultatul unei revizuri atente efectuate de Samuil Micu a textului tipărit la București în 1688. Cărturarul ardelean a făcut nu doar o actualizare din punctul de vedere al normelor limbii literare, ci și o intervenție consistentă în textul *Bibliei de la București*, clarificând, prin raportare constantă la *Septuaginta*, dar și la *Vulgata*, multe pasaje obscure, eliminând multe regionalisme (moldovenisme sau muntenisme), ca și unele grecisme sau slavonisme, în favoarea unor creații lexicale interne care căpătaseră între timp răspândire în uzul literar. În rest, Samuil Micu a respectat numărul și succesiunea cărților biblice, păstrând în sumarul ediției sale toate „apocrifele”, inclusiv tratatul despre rațiunea dominantă. Versiunea lui Samuil Micu a fost republicată, în condiții grafice de excepție, cu facsimilarea originalului, sub titlul *Biblia de la Blaj. 1795* la Roma, în anul 2000. Se poate afirma că tradiția textuală instituită de *Biblia de la București*, trecută prin revizia profundă a lui Samuil Micu, s-a menținut intactă, în sensul că intervențiile diortositorilor succesivi au fost minore și s-au limitat de cele mai multe ori la adaptări la nivelurile fonetic, morfologic și sintactic; mai rar au fost operate înlocuiri ale unor cuvinte prin sinonime sau sintagme impuse de evoluția normelor limbii literare comune. Următoarea ediție din filiera tradițională este cunoscută cu numele

de *Biblia de la Petersburg* (1819). Tipărită în Rusia, sub îngrijirea lui Gavriil Bănulescu-Bodoni, mitropolit de Chișinău, pentru românii din Basarabia, la cererea și sub egida „Rosieneștii Soțietăți a Bibliei”, ediția reprezintă o reproducere fidelă, cu intervenții neglijabile, a *Bibliei de la Blaj*, model indicat explicit în prefață prin formula „care mai înainte s-au tipărit în Transilvanie”. Este respectat „canonul alexandrin”, incluzând cărțile biblice deuterocanonice, dar fără *Cartea a IV-a a Macabeilor*. Urmează *Biblia* tipărită de Filotei, episcop de Buzău, în cinci volume, între anii 1854 și 1856. După cum o spune cu onestitate editorul, este reproducă întocmai, în grafia de tranziție a epocii, cu unele neînsemnate adaptări de natură lingvistică, *Biblia de la Blaj*. Această opțiune este afirmată și justificată în „procuvântare”: „Dintre Bibliile tipărite în limba noastră, mai bine tălmăcită și mai luminată la înțeles este cea de Blaj; pe aceasta și noi am ales-o de a o retipări, însă mai îndreptată și mai curățită de ziceri învechite acum și obicinuite numai la frații noștri ardeleni”. Ca și Samuil Micu, Filotei urmează canonul alexandrin, tipărind toate cărțile deuterocanonice ale *Vechiului Testament*, inclusiv *Cartea a IV-a a Macabeilor* (tratatul despre rațiunea dominantă), a cărui prezență este explicată, cu argumente de ordin cultural general, prin respectul față de tradiția locală. Așa-numita *Biblie a lui Șaguna* (1856–1858) se încadrează și ea în filiera tradițională. Inițiatorul, Andrei Șaguna, mai întâi episcop, apoi mitropolit ortodox al Ardealului, a știut să întrebuițeze încrederea deplină de care se bucura la Curtea de la Viena în scopul reînvierii și reorganizării ortodoxiei în Transilvania. Tipărirea *Bibliei* reprezintă unul din jaloanele unui program cultural și eclezial mai larg. În masivul volum, ilustrat, fapt neobișnuit pentru tradiția românească, cu 95 de gravuri (probabil opere ale lui Gustave Doré), textele biblice sunt tipărite pe două coloane, în grafia chirilică clasică. Într-o amplă introducere Andrei Șaguna oferă cititorilor informații privitoare la istoria și receptarea *Sfintei Scripturi*. Frecvent citată și comentată de exegeți din unghiuri de vedere diferite, adesea cu implicații confesional-polemice, introducerea lui Șaguna conține, între altele, afirmarea principiului legitimității unei unice tradiții textuale biblice în cadrul unei culturi naționale: „Limba *Bibliei* pentru un popor numai o dată se poate face; dacă s-au învins piedeca cea mare a traducerii și dacă poporul au primit limba aceea așa-zicând în însăși ființa sa, atunci următorii n-au

de a mai face alta, ci numai a o reînnoi și îndrepta, așa cum ar fi reînnoit și îndreptat traducătorul cel dintâi al *Bibliei*, de ar fi trăit până în vremurile lor”. Afirmația a fost interpretată uneori ca semn al intenției lui Șaguna de a-și ascunde sursa reală, *Biblia de la Blaj*. Căci, menționând cu scrupulozitate versiunile românești anterioare, Șaguna omite tocmai ediția lui Samuil Micu, al cărei text îl retipărește de fapt, dar prin intermediul ediției de la Sankt Petersburg din 1819. Ultima ediție aflată în descendența *Bibliei de la București* este *Biblia sinodală* din 1914. Revizuire ea însăși a *Bibliei de la Blaj* (prin intermediul *Bibliei de la Buzău* și a *Bibliei lui Șaguna*), efectuată, începând cu anul 1895, din inițiativa mitropolitului Iosif Gheorghian, de comisii succesive alcătuite din membri ai Sfântului Sinod, aceasta este prima versiune a *Bibliei* tipărită în grafie latină și autorizată oficial de Biserica Ortodoxă Română. Intervențiile în text sunt destul de consistente, și totuși nesemnificative în raport cu *Biblia de la Blaj*. Versiunea, pusă sub patronajul regelui Carol I, s-a bucurat de prețuirea și încrederea unor reputați cărturari ortodocși, precum Dumitru Stăniloae, Dumitru Fecioru și Bartolomeu Anania, care au considerat-o drept ultima ediție românească reflectând cu fidelitate *Septuaginta*.

În perioada interbelică larga răspândire și intensă circulație a „bibliilor britanice”, și în special a versiunii lui Dumitru Cornilescu, nu doar în comunitățile neoprotestante, au atras atenția oficialilor Bisericii Ortodoxe asupra necesității unei „acomodări” a stilului biblic tradițional la cerințele modernității. Se inițiază astfel o lungă perioadă de tatonări, incertitudini și polemici surde cu privire la realizarea unei versiuni biblice „recepte” a Bisericii Ortodoxe. Sub patronajul regelui Carol I, la inițiativa patriarhului Miron Cristea și cu aprobarea Sinodului Bisericii Ortodoxe Române, în 1936 se publică o versiune a *Sfintelor Scripturi* „tradusă după textul grecesc al *Septuagintei*, confruntat cu cel ebraic”. Este prima dată în lunga istorie a transpunerilor biblice în română când originalele ebraice sunt recunoscute ca legitime, ceea ce reprezintă o încercare de a schimba mentalitatea împărtășită de clerul ortodox de orientare mai conservatoare. Precedat de un amplu *Cuvânt înainte* semnat de patriarhul Miron Cristea, discursul biblic din 1936 se menține din punct de vedere stilistic în cadrele tradiționale, dar reprezintă o desprindere de versiunile anterioare. Autorii traducerii sunt teologii

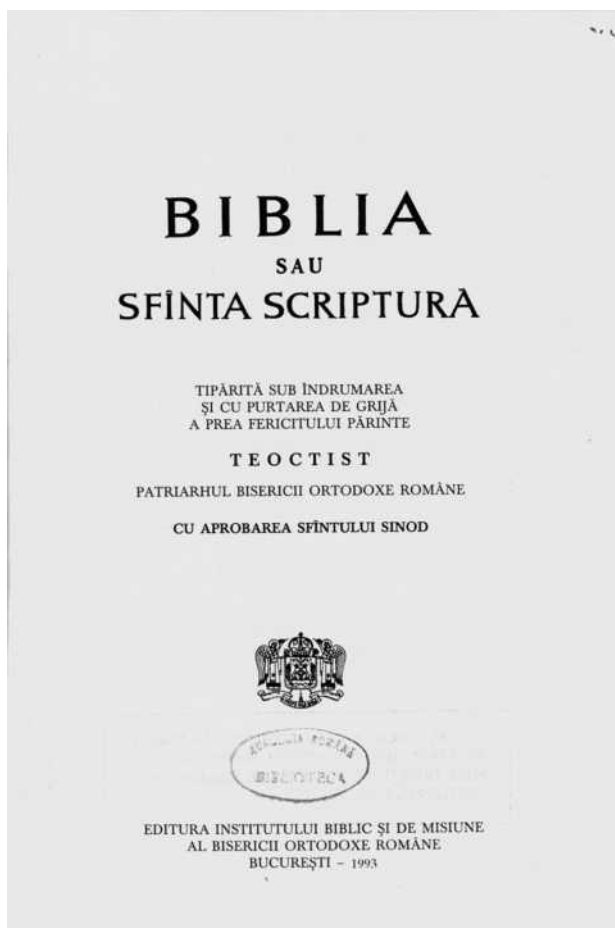

Biblia (Sibiu, 1858)

Nicodim Munteanu, Vasile Radu și Gala Galaction, care au propus, pentru *Vechiul Testament*, o nouă versiune, pornind de la *Septuaginta*. Acesta este textul de la care vor pleca în principiu, cu revizuriri și adaptări la normele ortografice, fonetice și morfologice, „edițiile sinodale” moderne. Poziția cea mai avansată în direcția apropierii de „izvoarele ebraice primare” este ilustrată de așa-numita *Biblie a lui Radu-Galaction*, tipărită la Editura Fundațiilor Regale în 1938, retipărită, în a doua ediție, în 1939 și avându-i ca traducători pe preoții Vasile Radu și Gala Galaction. Cu diferențe majore față de textul din 1936, versiunea se raportează, pentru *Vechiul Testament*, direct la *Biblia* ebraică, ambii tălmăcitori fiind cunoscuți ca ebraiști. Noua orientare este justificată de traducători prin necesitatea ca ortodocșii să aibă textul „ebraic” drept referință comună pentru respingerea activităților prozelitiste ale neoprotestanților. Sumarul include totuși toate cele paisprezece cărți deuterocanonice,

inexistente în canonul ebraic al *Vechiului Testament* și neluate în seamă de protestanți și neoprotestanți. Receptată cu entuziasm de publicul laic, ca un eveniment literar de primă mărime, versiunea Radu-Galaction a fost primită cu reticență și chiar cu ostilitate în mediile bisericești. Nemulțumit de aceste inițiative intelectualiste, Sinodul Bisericii Ortodoxe Române face demersuri repetate, din ce în ce mai dificile în deceniile dictaturii comuniste, de a pune în circulație versiuni autorizate, adecvate din punct de vedere stilistic, dar conforme cu tradiția și cu textele liturgice. O primă încercare aparține lui Nicodim Munteanu, devenit în 1938 patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. În 1944 acesta face să apară, sub autoritatea Sinodului, un text în care reia ediția din 1936, înlocuind cu transpuneri proprii majoritatea traducerilor celor doi colaboratori inițiali. Următoarea ediție sinodală va fi tipărită, din inițiativa patriarhului Iustinian, abia

Biblia (București, 1993)

în anul 1968 și conține textul tradițional, diortosit de o comisie de teologi ortodocși alcătuită din Ioan Gagi, Teodor M. Popescu și Dumitru Radu. Astfel de versiuni „diortosite” cuprind și următoarele ediții sinodale (1972, 1982, 1990 etc.). Un loc special în cadrul filierei tradiționale a receptării în limba română a *Sfintei Scripturi* îl ocupă *Biblia* publicată în 2001 de Bartolomeu Anania, arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului, apoi mitropolit al Clujului, Albei, Crișanei și Maramureșului. Rezultată dintr-o critică radicală a tradiției textuale anterioare, ediția reprezintă o nouă transpunere și, din punct de vedere stilistic, o versiune de autor. De remarcat sunt accentuata orientare către expresivitatea beletristică și o marcată apropiere de limba vorbită. Inițiativa este proclamată de traducător, afirmat în primul rând ca scriitor (Valeriu Anania), drept o întoarcere la *Septuaginta* ca referință unică, menită să amendeze versiunile „mixte” (*Septuaginta* împreună cu textul ebraic-masoretic) tipărite de Patriarhia Română în ultimele decenii, influențate toate de traducerea Radu-Galaction. Calificată prin sintagma ambiguă „ediție jubiliară a Sfântului Sinod”, versiunea Anania este acceptată de Biserica Ortodoxă Română, dar nu declarată ediție oficială. Cea mai recentă transpunere în limba română o reprezintă *Septuaginta* realizată de un grup de filologi în cadrul Colegiului Noua Europă (I–VI/2, 2004–2011). Traducerea e însoțită de comentarii ample, cu o mare deschidere, iar orientarea stilistică rămâne cea tradițională.

Începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, se înregistrează încercări de abordare și de transpunere a *Sfintei Scripturi* exterioare sferei cultural-confesionale tradiționale. Se conturează astfel o filieră nouă, distinctă și adesea contrarie filierei conservatoare principale. Fără a mai menționa nenumăratele ediții ale *Noului Testament* și ale *Psalmilor* tipărite de regulă în scopuri culturale de diferitele confesiuni creștine care se exprimă în limba română, sunt de amintit doar versiunile biblice mai semnificative din punct de vedere cultural și literar. Versiunea *Biblia sacra*, numită curent *Biblia lui Heliade* (fasciculele I–V, 1858–1860) reprezintă prima încercare de a traduce în românește *Sfânta Scriptură* inițiată și întreprinsă de un intelectual laic în afara Bisericii. Aflat în exil la Paris, Ion Heliade-Rădulescu a decis să își continue misiunea de emancipare spirituală a națiunii, dedicându-și o mare parte din timp și din energie

traducerii (parțiale) și comentării *Bibliei*. Pornind de la originalul grecesc al *Septuagintei* (publicat în 1843 la Atena), Heliade se desparte programatic de tradiția stilului biblic românesc, propunând o metodă de transpunere foarte personală, caracterizată prin importul masiv de elemente neologice din greacă și latină, menite să înlocuiască integral termenii tradiționali, cei mai mulți de coloratură slavonă. În paralel, la aceeași tipografie pariziană, în 1858 Heliade a publicat și *Biblicele sau Notiții istorice, filosofice, religioase și politice asupra Bibliei*. Geniul inventiv heliadesc se manifestă atât în textul traducerii, cât și în comentarii, în deplinătatea sa, abundența creațiilor neologice, împreună cu siguranța și o anumită coerență internă a discursului conferind versiunii o forță artistică ținând mai degrabă de autonomia limbajului poetic decât de rigorile stilului biblic. Apariția lucrării a fost primită cu multă reticență în mediile ecleziastice din țară. Noutatea absolută a stilului, ineditul discursului și orientarea către un etimologism extrem au declanșat chiar o dură reacție din partea lui Andrei Șaguna, care va respinge radical noua inițiativă, reproșând traducătorului lipsa oricărei competențe în raport cu *Sfânta Scriptură*. Între cele două personalități a izbucnit o polemică violentă, cu replici succesive, publicate în „Telegraful român” de la Sibiu (Șaguna) și în „Naționalul” bucureștean (Heliade). Printre imprecății și calificări depreciative reciproce, unele la limita injuriei, se definesc două poziții în aparență opuse și ireconciliabile. Prima este cea ilustrată de Șaguna, după care traducerea și interpretarea *Bibliei* nu pot fi întreprinse în afara autorității Bisericii, singura care deține vocația canonică și cadrul legitim al tradiției. Pentru Heliade, dimpotrivă, competența filologică, cunoașterea limbii grecești și erudiția sunt criteriile care trebuie îndeplinite prioritar pentru a putea aborda textele sacre. În plus, cu orgoliul celui privit de o întreagă generație ca un legislator al limbii literare, Heliade invocă deopotrivă, ca factor justificator al inițiativei sale, și talentul literar pe care l-a dovedit o viață întreagă. Apărută tot în acești ani, *Biblia sacra*, tipărită la București în 1859, „cu cheltuiala Societății Ierografice Britanice și Streine spre propagarea Sfântului cuvânt în Bretania și la alte națiuni”, pare să fie prima ediție în limba română finanțată de această societate britanică. Volumul conține doar trei cărți biblice, *Genesis*, *Isaia* și *Psalmi*. Grec de origine și adept, în chestiunile de limbă literară, al lui Ion

Heliade-Rădulescu, autorul traducerii, C. Aristia, a fost profesor de greacă și de artă dramatică, poet, publicist, actor și harnic traducător din greacă și din italiană. Spre deosebire de foaia de gardă, scrisă integral într-o grafie latină etimologică, textul propriu-zis este cules în grafie mixtă, chirilico-latină. Este un experiment, versiunea fiind plină de neologisme latino-romanice și de creații lexicale spontane, unele explicate prin note de subsol. Alt experiment filologic este tentativa lui Timotei Cipariu de a transpune într-un limbaj etimologizant *Biblia de la București* în integralitatea ei. Încheiat în anul 1870, lăsat în manuscris și păstrat în trei volume masive aflate la Filiala din Cluj-Napoca a Bibliotecii Academiei Române, textul va fi editat de un grup de cercetători clujeni. Pe la jumătatea secolului al XIX-lea Societatea Biblică Britanică începea să activeze și în România, arătându-se interesată să publice versiuni în limba română ale *Bibliei*. Întemeiată în 1804 la Londra, societatea finanța, potrivit unei decizii proprii din 1826, tipărirea *Bibliei* în diferite limbi, dar respectând „canonul palestinian” (adică fără cărțile deuterocanonice sau „bune de citit”), adoptat, pe urmele lui Luther, și de cultele neoprotestante. Acest fapt reducea marja de dialog cu mediile bisericești ortodoxe oficiale, atașate prin tradiție *Septuagintei* și „canonului alexandrin”, care includea cărțile deuterocanonice. În consecință, în vederile Societății Biblice Britanice au intrat o serie întreagă de ediții întocmite în afara Bisericii Ortodoxe. Deoarece textele „britanice” sunt lipsite, de regulă, de introduceri sau de alte indicații, iar numele traducătorilor nu sunt de obicei menționate, istoria lor este relativ greu de reconstruit. Ceea ce se știe din surse istorice secundare este că, începând cu 1860, în Principatele Unite au activat mai mulți agenți ai Societății Biblice Britanice, între care cel mai activ a fost Alexander Thomson. Acesta a căutat colaboratori în mediile academice ieșene, ca traducători fiind pomeniți, între alții, Mihail Vitlimescu și Ieronim Voruslan (evrei convertiți la creștinism), Vasile Palade (profesor la Liceul Național din Iași), Clement Nicolau (profesor la Seminarul Veniamin), Petre Gârboviceanu (profesor de filosofie și pedagogie). Din documentele societății reiese că între cei care au lucrat succesiv sau simultan la traducerea cărților biblice s-au numărat și câțiva teologi ortodocși, cum au fost Nifon Bălășescu, Ghenadie Țeposu, Constantin Erbiceanu, Nicolae Nitzulescu, care au preferat să nu li se

menționeze numele. Ultimul dintre aceștia a realizat și o serie de versiuni personale (*Noul Testament* din 1897, retipărit în 1904, 1906 și 1910, *Biblia* integrală în 1906), care s-au bucurat de popularitate printre neoprotestanții români. Tipărirea textelor cu grafia latină etimologizant-latinistă a epocii se explică prin respectarea autorității nou-întemeiatei Academii Române, dominată în epocă de curentul etimologist. Aceeași explicație trebuie acceptată și pentru numărul relativ mare de neologisme latino-romanice introduse de traducători, care pornesc totuși, adesea, de la tradiția textuală principală (prin intermediul edițiilor Filotei și Șaguna). Trebuie menționat, de altfel, că și cărțile bisericești de cult propriu-zise, publicate sub autoritatea Bisericii Ortodoxe, prezentau în anii 1870–1890, ani de maximă influență a etimologismului în Academia Română, aceleași caracteristici grafice și lingvistice latinizante. Ca izvoare, traducătorii par să fi folosit, alături de versiunile românești tradiționale existente, originalele ebraice, dar și versiuni franțuzești (în special versiunea *Segond*), englezești sau germane. Retipărit de câteva ori, cu unele diferențe de la o ediție la alta, textul *Bibliei* „britanice” a fost asumat, până la apariția versiunii lui Dumitru Cornilescu, de diferitele culte neoprotestante aflate în expansiune, fiind privit, și din acest motiv, cu multă reticență în mediile ortodoxe. Prima ediție din această serie a apărut la Iași, în trei tomuri (1865–1869), cuprinzând *Vechiul Testament*, pentru ca în 1871 să iasă o ediție în patru tomuri, *Sânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament*. Adaptând textul la normele ortografice și morfologice ale Academiei Române, Societatea Biblică Britanică a reeditat textul în 1873 (la Pesta), în 1908, 1911 și 1921 (la București). Un loc special în tradiția biblică românească îl ocupă traducerea denumită curent *Biblia lui Cornilescu*, probabil cea mai răspândită versiune în limba română a *Sfintei Scripturi*. După studii de teologie ortodoxă la Universitatea din București, finalizate cu hirotonirea sa ca preot, Dumitru Cornilescu s-a dedicat exclusiv, începând cu 1916, traducerii *Bibliei*. Sprijinit financiar de prințesa Rallu Callimachi și adăpostit la moșia acesteia de la Stănțești-Botoșani, tânărul teolog a reușit să termine și să publice, sub auspiciile Societății Biblice Britanice, în 1920 *Psaltirea*, iar în 1921 *Noul Testament*, urmat, în același an, de traducerea integrală a *Bibliei*. Din punct de vedere stilistic și al expresiei lingvistice propriu-zise, noua versiune

se menține în cadrele stilului biblic românesc tradițional. Textul atestă o bună competență în limbile greacă și ebraică, precum și stăpânirea limbilor germană, franceză și engleză. Bucurându-se inițial de o primire foarte favorabilă, inclusiv din partea multor reprezentanți al Bisericii Ortodoxe, versiunea a trezit însă în curând mari suspiciuni, mai ales din cauza faptului că, respectând canonul „palestinian” impus de Societatea Biblică Britanică, a fost adoptată rapid ca *textus receptus* de toate cultele neoprotestante românești (baptiști, penticostali, adventiști). Supus unor critici acerbe și acuzelor de sectarism, Dumitru Cornilescu a plecat definitiv din țară în 1923. Ediția a doua, revizuită, a traducerii sale (1926) a fost retipărită de zeci de ori, în tiraje de sute de mii de exemplare. Tradiția biblică românească reprezintă un câmp de cercetare vast și divers, aflat încă la începuturile explorării sale. Perspectivile sunt multiple și complementare. În jurul și pe baza abordării filologice, se pot deschide căi de cunoaștere interdisciplinară pe care s-ar putea înscrie teologi, istorici (ai culturii, ai artelor sau ai mentalităților), traductologi, antropologi, etnologi, informaticieni și filosofi.

Ediții: *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a ceii Vechi și ale ceii Noao Leage*, București, 1688; *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, coordonatori I.C. Chițimia și Mihai Moraru, pref. patriarhul Teoctist, București, 1988; *Monumenta Linguae Dacoromanorum. Biblia 1688*, vol. I–V, Iași, 1988–1997, vol. VI, coordonatori Al. Andriescu și Paul Miron, Iași, 2004, vol. VII, coordonatori Al. Andriescu, Paul Miron și Gabriela Haja, Iași, 2008, vol. XI, coordonatori Al. Andriescu și Paul Miron, Iași, 2003, vol. VIII–IX, X/2, XXII, coordonator Eugen Munteanu, Iași, 2011–2012; *Biblia 1688*, I–II, îngr. Vasile Arvinte și Ioan Caproșu, introd. Vasile Arvinte, Iași, 2001–2002; *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi și a ceii Noao*, tr. Samuil Micu, Blaj, 1795; *Biblia de la Blaj. 1795*, ediție jubiliară, coordonatori și postfețe Ioan Chindriș și Eugen Pavel, pref. Lucian Mureșan, Camil Mureșanu; *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi și a ceii Noao*, Sankt Petersburg, 1819; *Biblia sau Testamentul Vechiu și Nou*, I–V, Buzău, 1854–1856; *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Legii cei Vechi și a ceii Noao*, Sibiu, 1856–1858; *Biblia sacra*, fasc. I–V, tr. Ion Heliade-Rădulescu, Paris, București, 1858–1860; *Biblia sacra*, tr. C. Aristia, București, 1859; *Sânta Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, I–IV, Iași, 1871; ed. I–II, Pesta, 1873; ed. București, 1908; ed. București, 1911; ed. București 1921; *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Legii Vechi și a celei Nouă*, București, 1914; *Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului și*

Noului Testament, tr. Dumitru Cornilescu, București, 1921; ed. 2, București, 1926; *Sfânta Scriptură*, tr. Nicodim Munteanu, Vasile Radu și Gala Galaction, introd. patriarhul Miron Cristea, București, 1936; *Biblia adică Dumnezeuiasca Scriptură a Vechiului și a Noului Testament*, tr. și pref. Vasile Radu și Gala Galaction, București, 1938; ed. 2, București, 1939; *Biblia adică Dumnezeuiasca Scriptură a Vechiului și a Noului Testament*, tr. Nicodim Munteanu, București, 1944; *Biblia sau Sfânta Scriptură*, București, 1968; *Biblia sau Sfânta Scriptură*, București, 1982; *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tr. Bartolomeu Valeriu Anania, București, 2001; *Septuaginta*, I–VI/2, coordonatori Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu, Dan Slușanschi și Ioan-Florin Florescu, Iași, 2004–2011; *Biblia Vulgata. Blaj, 1760–1761*, I–V, pref. Eugen Simion, Camil Mureșanu, introd. Ioan Chindriș, postfață Niculina Iacob, București, 2005.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. relig.*, 207–208; Ioan Bălan, *Limba cărților bisericești*, Blaj, 1914; N. Iorga, *În legătură cu „Biblia” de la 1688 și „Biblia” de la 1667 a lui Nicolae Milescu*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XXXVIII, 1915–1916; Cartoian, *Ist. lit.*, III (1945), 214–219; Ciobanu, *Ist. lit.* (1947), 297–308; Haneș, *Studii ist. lit.*, 74–131; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 221–222; Piru, *Ist. lit.*, I, 212–216; Rosetti–Cazacu–Onu, *Ist. lb. lit.*, I, 167–183; Ion Gheție, *Contribuții la problema unificării limbii literare. Momentul 1750*, LR, 1971; Ion Gheție, *Biblia de la București și procesul de unificare a limbii române literare*, SLE, II, 53–66; N. I. Nicolaescu, *Scurt istoric al traducerii Sfintei Scripturi. Principalele ediții ale Bibliei în Biserica Ortodoxă Română*, „Studii teologice”, 1974, 7–8; *Dicț. lit.* 1900, 101–102; Virgil Cândea, *Rățiunea dominantă. Contribuții la istoria umanismului românesc*, Cluj-Napoca, 1979, 106–214, 222–223; Ursu, *Contribuții sec. XVII*, 279–449; *Biblia de la București (1688)*, DRO, 1988 (număr special); Al. Andriescu, *Locul Bibliei de la București în istoria culturii, literaturii și limbii române literare*, în *Monumenta Linguae Dacoromanorum. Biblia 1688*, I, Iași, 1988, 7–45; Alexandru Măianu, *Viața și lucrarea lui Dumitru Cornilescu, traducătorul Bibliei în limba română modernă*, București, 1995; Gabriela Mircea, *Etape ale difuzării Bibliilor blăjene între anii 1795 și 1822*, „Biblioteca și cercetarea”, 1996; Andriescu, *Studii*, 90–208; Ioan Chindriș, *Secolele Bibliei de la Blaj*, în *Biblia de la Blaj. 1795*, Roma, 2000, 2339–2406; Vasile Arvinte, *Normele limbii literare în Biblia de la București (1688)*, în *Biblia 1688*, I, Iași, 2001, I–CXLVI; Alexandru Gafton, *Evoluția limbii române prin traduceri biblice din secolul al XVI-lea*, Iași, 2001; Al. Andriescu, *Psalmii în literatura română*, Iași, 2004; Ioan Chindriș, *Testamentul lui Petru Pavel Aaron*, în *Biblia Vulgata*, București, 2005, XII–LXXVII; Niculina Iacob, *Limba și stilul Vulgatei de la Blaj (1760–1761)*, în *Biblia Vulgata*, București, 2005, 789–909; Eugen Munteanu, *Lexicologie biblică românească*, București, 2008, 21–68, 449–486, 506–516;

Emanuel Conțac, *Dilemele fidelității. Condiționări culturale și teologice în traducerea Bibliei*, Cluj-Napoca, 2011; *Receptarea Sfintei Scripturi între filologie, hermeneutică și traductologie*, I–II, coordonator Eugen Munteanu, Iași, 2011–2012; Eugen Munteanu, *A Brief History of the Romania Biblical Tradition*, „Biblicum Jassyense”, 2012, 3. **E.Mt.**

BIBLIOGRAFIA ROMÂNĂ, publicație apărută la București, lunar, de la 1 iulie 1914 până în iunie 1916, sub direcția lui Victor Anestin, patronată de Editura Librăriei Alcala and Co. **B.r.** are un caracter preponderent informativ, principalul ei scop fiind de a anunța aparițiile editoriale recente, în domeniile: „Poezie”, „Nuvele–romane”, „Critică literară, filosofie, istorie”, „Filologie”, „Teatru”, „Religie” etc. Sumarele cuprind și numeroase comentarii, scurte recenzii, note pe cele mai diverse teme legate de universul cărții, începând cu istoria artei tiparului și încheind cu problema difuzării tipăriturilor. Cu excepția notelor lui Victor Anestin, textele nu sunt semnate. **I.M.**

BIBLIOTECA ACADEMIEI ROMÂNE, instituție care funcționează în cadrul Academiei Române, având statut de bibliotecă națională. Conform statutului, **B.A.R.** „conservă bunurile de patrimoniu mobil care aparțin Academiei Române, exercită dreptul de depozit legal național pentru tipărițiile de toate categoriile, colectează, păstrează, organizează și pune în valoare fondul național de tipăriții, manuscrise, hărți, colecții de artă, colecții numismatice, colecții filatelice și alte documente de valoare științifică și culturală, colectează și păstrează arhivele personale provenite de la membrii Academiei Române, efectuează cercetări în domeniul bibliologiei și al documentării, face schimburi de publicații cu biblioteci, instituții și societăți științifice din străinătate, organizează manifestări expoziționale” etc. Bazele instituției au fost puse în 1867, când episcopul Buzăului, Dionisie Romano, a donat Societății Academice Române întreaga bibliotecă ce aparținuse căpitănului Constantin Cornescu-Olteneanu, una dintre cele mai mari și mai valoroase biblioteci particulare din Țara Românească. Exemplul a fost urmat de numeroase alte personalități ale țării: Carol Davila, George Barițiu, A.T. Laurian, Timotei Cipariu, V.A. Urechia, Petrache Poenaru. Până în 1871 fondul de carte a fost totuși destul de redus,

acestui alăturându-i-se și o importantă donație de monede, prima de acest fel, provenită de la Mihail Crișan, protopopul de Reghin, și oferită de Al. Papiu-Ilarian. Ulterior evoluția instituției a fost mai rapidă, datorită masivelor donații făcute îndeosebi de membrii Societății Academice Române (devenită Academia Română), o contribuție remarcabilă având A.I. Odobescu, căruia i se datorează, între altele, depunerea manuscriselor poezilor Văcărești, dar și a unor lucrări de literatură modernă, apoi Ion Ghica, cel care a oferit manuscrisele unor lucrări ale lui N. Bălcescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri, dar și ale altor revoluționari pașoptiști. De numele lui D.A. Sturdza este legată întemeierea cabinetelor numismatic, de stampe, de cartografie, precum și a fondului de documente istorice, tot el făcând donații deosebit de valoroase ce proveneau atât din colecțiile proprii, cât și din fondurile de carte veche și manuscrise descoperite la diferite mănăstiri și biserici din întreg spațiul românesc. De-a lungul anilor, zestrea de cărți vechi și manuscrise a **B.A.R.** a sporit considerabil. Așa, de pildă, în 1902, Titu Maiorescu a oferit spre păstrare manuscrisele lui M.

Eminescu, iar doi ani mai târziu și cele douăzeci și cinci de manuscrise vechi ce aparținuseră poetului și pe care acesta le purtase cu el întreaga viață. În 1920 Iacob Negruzzi a dăruit numeroase scrisori ce aparținuseră membrilor societății Junimea, în 1937 s-au cumpărat de la Londra, prin intermediul lui Nicolae Titulescu, două sute de manuscrise din biblioteca lui Moses Gaster, în 1941 s-a primit imensa arhivă a lui George Coșbuc, iar recent, în 2011, manuscrisele Emil Cioran etc. La rândul lor, Mihail Kogălniceanu, G. Barițiu, Melchisedec Ștefănescu, Al. Papiu-Ilarian, Iosif Naniescu, Dimitrie Papazoglu, Constantin A. Spulber, Dimitrie Sturdza-Scheianu, Nicolae Iorga, Constantin Hamangiu ș.a. au îmbogățit colecțiile bibliotecii cu cărți, documente, corespondență și manuscrise. În fondurile bibliotecii au intrat, de asemenea, tablouri, gravuri, desene și stampe, grație donațiilor făcute de Nicolae Dona, George Oprescu, Gheorghe Petrașcu, Emanoil Pantazi, Dimitrie Pavlu ș.a. De asemenea, colecțiile Cabinetului numismatic au sporit prin donațiile făcute de Mihail C. Sutz, Nicolae Docan, Ștefan Capșa, Moreno Ascher, Pericle Papahagi, dar mai cu seamă de

Noua clădire a Bibliotecii Academiei Române

Constantin Orghidan, care a lăsat bibliotecii piese numismatice, antichități, obiecte arheologice și de artă, camee, între care renumita camee ce-i poartă numele. Un rol însemnat în îmbogățirea fondului de carte l-au avut și schimburile de publicații cu instituții academice similare, cu societăți și universități de peste hotare, acțiune demarată în 1871 și continuată fără întrerupere în perioada ce a urmat. Organizarea după criterii strict științifice a acestor importante colecții s-a datorat lui Ioan Bianu, care a inițiat totodată întocmirea de inventare și cataloage, a elaborat un plan bibliografic, bibliografii și repertorii, dar și primul regulament al **B.A.R.** care, împreună cu Legea depozitului legal (1884), au constituit actele normative menite a-i statua activitatea. După o perioadă în care a funcționat în spații improprii, ce se dovediseră neîncăpătoare față de numărul mare de colecții și de perspectiva sporirii lor neîncetate, în 1929 s-a înălțat primul edificiu propriu, completat în 1938 cu un altul, proiectat de arhitectul Duiliu Marcu, prevăzând, pe lângă depozite speciale pentru toate tipurile de colecții, săli de lectură și de expoziții. De-a lungul anilor, în fruntea instituției s-au aflat importanți oameni de cultură: Ioan Bianu (1884–1935), generalul Radu R. Rosetti (1935–1945), Ioan I. Nistor (1945–1948), D. Panaitescu-Perpessicius (1957), Tudor Vianu (1958–1964), Șerban Cioculescu (1966–1975), Jean Livescu (1975–1980), Victor Emanuel Sahini (1980–1993), Gabriel Ștrempel (1994–2006), Dan Horia Mazilu (2006–2008), Florin Filip (din 2009). În lunga ei existență **B.A.R.** a trecut și prin momente deosebit de dificile. Astfel, în anii Primului Război Mondial, o parte a manuscriselor slave au fost ridicate de trupele bulgare, acestea fiind restituite numai în urma unor susținute intervenții la autoritățile de ocupație germane; în vara anului 1944, din cauza bombardamentelor, s-au impus măsuri sporite de siguranță și apărare a depozitelor; în anii regimului totalitar numeroase cărți și periodice au fost trecute la așa-numitele „colecții speciale”, a căror consultare se obținea cu multă dificultate; de asemenea, o parte din manuscrise, stampe, hărți și partituri au fost transferate la Arhivele Statului, iar fondurile destinate achizițiilor au fost simțitor diminuate etc. După 1989 procesul de renaștere a Academiei Române a cuprins și **B.A.R.**, căreia i s-a acordat o atenție aparte. În ultimii ani au sporit achizițiile de carte, s-au intensificat schimburile internaționale, astfel încât astăzi în depozite se află

mult peste unsprezece milioane de documente, manuscrise, cărți rare, stampe, periodice, partituri, stampe, gravuri, desene, hărți, monede, timbre ș.a. În decembrie 2001 a fost inaugurat un nou edificiu, o clădire funcțională, de zece etaje, cu o suprafață desfășurată de 15 970 m², destinată colecțiilor, o sală modernă de expoziții și un amfiteatru cu 220 de locuri, operă a arhitectului Romeo Belea, căruia i se datorează și modificarea intrării în vechea clădire. Biblioteca se află într-un intens proces de informatizare, facilitându-se astfel munca specialiștilor, dar și schimburile internaționale. **B.A.R.** a desfășurat și o intensă activitate de cercetare, concretizată într-o serie de volume: *Bibliografia românească veche*, *Bibliografia periodicelor românești*, *Bibliografia națională a cărții*, *Catalogul manuscriselor românești*, *Catalogul manuscriselor grecești*, *Repertoriul general al periodicelor științifice*, *Bibliografie contemporană a literaturii române pentru anii 1944–1960*, *Bibliografia românească modernă* ș.a., în numeroase bibliografii consacrate unor personalități etc., precum în articole apărute în revista „Studii și cercetări de documentare și bibliologie”, ca și în mai multe buletine informative. De asemenea, cu diferite prilejuri, se organizează expoziții tematice din fondurile proprii de carte, manuscrise, hărți, stampe și desene și sunt găzduite manifestări științifice, cea mai de seamă instituție de profil a țării îmbinând astfel funcția sa de bază, de achiziționare și de conservare, cu munca de cercetare și de promovare a unor valori ale patrimoniului spiritual românesc și universal.

Repere bibliografice: Ioan Bianu, *Localul Bibliotecii Academiei*, București, 1910; *Memoriu privitor la clădirea Bibliotecii Academiei Române*, București, 1911; George Baiculescu, *Biblioteca Academiei la nouă decenii de activitate. 1867–1957*, „Călăuza bibliotecarului”, 1957, 12, 1958, 1, 2; Ioan Lupu, *Primii donatori ai Bibliotecii Academiei Române*, SCD, 1965, 3; Șerban Cioculescu, *Biblioteca Academiei la o sută de ani*, SCD, 1967, 2–3; Ioan Lupu, *Biblioteca Academiei, bibliotecă națională deținătoare a fondului românesc de publicații*, SCD, 1967, 2–3; *Biblioteca Academiei R.S.R. 1867–1967. Cartea centenarului*, București, 1968; Dan Simonescu, *Ioan Bianu, bibliotecarul Academiei Române. 35 de ani de la moartea sa*, „Revista bibliotecilor”, 1970, 2; Gabriel Ștrempel, *Biblioteca Academiei Române în viața lui Ioan Bianu*, „Memoriile Secției de științe filologice, literatură și arte”, t. VII, 1985; Al. Dobre, *Un așezământ cultural-științific de interes național: Biblioteca Academiei Române*, în „Memoriile Secției de științe istorice”, t. XII, 1987.

D.N.R.

BIBLIOTECA FAMILIEI, revistă apărută la București, săptămânal de la 1 ianuarie 1890 la 28 ianuarie 1892, bilunar de la 17 februarie 1892 la 15 decembrie 1894, apoi de trei ori pe lună de la 1 ianuarie la 18 iulie 1895. Director: Vasile Alecsandrescu; redactor asociat: Mircea C. Demetriade (de la 17 februarie 1892); din redacție au mai făcut parte Ana Ciupagea, Al. Macedonski, Bonifaciu Florescu. Publicație modernistă din constelația „Literaturului” (1880–1919), **B.f.** tipărește literatură originală: versuri de B. Florescu, M.C. Demetriade, Alexandru Obedenaru (ciclul *Rondele*, însoțit de o notă în care se menționează că poetul introduce această specie literară în poezia română, specie cultivată în Franța de Maurice Rollinat și Théodore de Banville), Ana Ciupagea, Ioan I. Livescu, Ilie Ighel-Deleanu, Caton Theodorian, precum și traduceri din literatura universală (Jules Verne, fragmente din romanele *Indiile negre*, *Tragediile oceanului*, *Cezar Cascabel*). V. Alecsandrescu semnează articole și cronici teatrale, știri despre teatru și viața culturală. Din 1892 apar în fiecare număr o biografie, o „Cronică bimensuală”, anecdote, epigrame, ghicitori și „Poșta redacției”, traduceri din Catulle Mendès, Jean Richepin, J. Barbier, Guy de Maupassant ș.a. Al. Macedonski republică în 1892 epigrama *Lui X, poet sumbru și zece Nopti*, din „Literaturul”. În numărul 9/1891 debutează Cincinat Pavelescu cu poezia *Visuri triste*, semnată P.C. de la Milcov. I. Pop-Reteganul dă la iveală *Cîntece populare culese și aranjate alfabetic*. Proza este mai slab reprezentată. I.V. Spartali, traducător productiv, și Th.M. Stoenescu semnează biografii ale unor oameni politici (Gh. Manu), scriitori (Gr. Păulescu, Șt. Vellescu) și muzicieni (Ed. Wachmann). În 1894 apar partituri muzicale și câteva ilustrații de Jiquid. Alți colaboratori: D. Nanu, Radu D. Rosetti, Anton C. Bacalbașa, Const. C. Buzdugan, Iuliu Cezar Săvescu. **I.H.**

BIBLIOTECA MODERNĂ, revistă apărută la București, lunar, din 1 ianuarie 1908 până în august 1912. Director: Vasile Alecsandrescu. Redacția explică, în articolul *Rostul acestei reviste*, intenția de a răspunde unei multitudini de cerințe culturale prin editarea unui magazin literar-artistic. În consecință, **B.m.** va conține de toate. Dintre rubrici pot fi reținute: „Cugetări”, „Cronica”, „Medicina”, „Bucătărie”, „Recreație”. Se remarcă suita de portrete ale unor personalități ale timpului: George Enescu, Take Ionescu, Pompiliu Eliade,

Ioan I. Livescu, Marioara Voiculescu, Aristizza Romanescu, Radu D. Rosetti, Petre Liciu, Bonifaciu Florescu, Smara, Ion Brezeanu, I.C. Bacalbașa. Poezie publică Al. Macedonski (*Noaptea de ianuarie*), Anna Ciupagea-Mateescu, Mircea C. Demetriade, I.I. Livescu, N. Țincu, Radu D. Rosetti, Carmen Sylva, Ludovic Dauș, Caton Theodorian, Smara, Bonifaciu Florescu, Constantin Rîuleț, Mihail Celarianu. Pagini de proză semnează doar Vasile Alecsandrescu (romanul *Viclenie socială*), care e prezent și cu un text dramatic, Mihail Drăgănescu, Ricard D. Ioan. Articolele de critică aparțin aceluiași V. Alecsandrescu, precum și lui M.A. Renert, Mihail C. Bunescu, Constantin Rîuleț, care fac și cronică teatrală. Traducerile sunt din Paul Hervieu, Catulle Mendès, Elena Văcărescu, H. Heine, I.S. Turgheniev, Uhland, E. Castelnovo. Sunt tipărite partituri muzicale, pe versuri ale marilor poeți români. Revista mai conține fotografii, caricaturi, umor, jocuri etc. **V.T.**

BIBLIOTECA ROMANELOR CELEBRE, publicație destinată traducerilor din literatura universală, apărută la București, săptămânal, între 24 decembrie 1905 și 26 ianuarie 1906, sub direcția lui Al. Polihroniade. În cele patru numere sunt tipărite în versiune românească proze erotico-sentimentale și de aventuri din autori la modă: Ponson du Terrail (*Victimă*), Jules Mary (*Răzbumarea părăsitei*), Arthur Conan Doyle (*Isprăvile colonelului de Gérard*) ș.a. **I.M.**

BIBLIOTECA ROMÂNĂ, instituție culturală înființată la 1 mai 1949 la Freiburg im Breisgau, Germania. **B.R.** este cel mai important așezământ cultural al exilului românesc, singurul din Europa ce posedă un sediu propriu și o impresionantă arhivă, cu un depozit documentar organizat pe criterii științifice. A fost creată din inițiativa profesorului Virgil Mihăilescu de un grup restrâns de refugiați români aflați la Freiburg. Fondul inițial era constituit din 36 de volume, două teze de doctorat, numere dispartate de broșuri, ziare și reviste, câteva obiecte de artă populară. Inaugurată festiv la 17 decembrie 1950, beneficiind și de patronajul unor personalități științifice și universitare germane – Hugo Friedrich, Ernst Gamillscheg, Wilhelm Giese, H. Stimm ș.a. – sau al unor intelectuali români din exil – Sever Pop, Dimitrie Găzdaru, Mircea Eliade, M. Prodan, Emil Turdeanu, Petre Sergescu, Grigore

Nandriș, Basil Munteanu, Constantin Nagacevski ș.a. –, instituția ajunge, prin diverse donații și prin achiziții proprii, să posede, la un moment dat, în depozitele sale un patrimoniu de peste 70 000 de volume, 3 200 de texte documentare, 600 de manuscrise, 300 de hărți și atlase, aproximativ 1000 de piese numismatice și 10 000 de piese filatelice, circa 1 500 de piese de artă populară și religioasă românești. Fondul de publicații ale exilului românesc, unic în lume, cuprinde peste 2 000 de titluri de periodice, în circa 110 000 de exemplare. La 29 octombrie 1970 **B.R.** și-a cumpărat, din veniturile proprii, dar și cu sprijinul substanțial al statului federal german, sediul, deschizând în 7 iunie 1971, la Freiburg, Casa Culturii Române. În alcătuirea fondurilor instituției, un loc important îl ocupă donațiile George Răut (Franța), Gino Lupi (Milano), Leontin Jean Constantinescu (Saarbrücken), N.A. Florescu (Sydney, Australia), Constantin Sporea (München), George Racoveanu (Freissing, Germania), I.N. Manzatti (Italia), Günther Reichenkron (Berlin), Aureliu Răuță (Madrid). La împlinirea a zece ani de existență (mai 1959), în cadrul așezământului a început să activeze și Institutul Român de Cercetări, ce și-a propus încă de la înființare să studieze poziția românismului în cadrul unei Europe libere și unite, valorile spirituale naționale ce pot constitui o contribuție la dezvoltarea unui umanism social, creștin și democratic, influențele reciproce între români și minoritățile conlocuitoare, între români și vecinii lor din spațiul sud-est european. Se cuvine să fie menționate de asemenea tipăriturile, ce constituie sectorul editorial al instituției, care a debutat, încă din 1949, cu volumul *Poezii* de M. Eminescu (prefațat de Mircea Eliade), multiplicat în cinci sute de exemplare și căruia i-au urmat, sub titlul *Fără țară*, o antologie de poezii populare întocmită în 1950 de I. Grigoriu, iar un an mai târziu *Culegere de legende și basme românești*, acestea multiplicat în trei sute de exemplare. S-au mai realizat ediții, multiplicat în o sută și două sute de exemplare, din V. Alecsandri, *Doine* (1952), și I.L. Caragiale, *Opere alese* (1952). Tot în 1952 s-a imprimat un studiu al lui Ioan Guția, *Sentimentul timpului în poezia lui Eminescu*. În 1959 s-a publicat primul volum din *Noul album macedo-român*, iar șase ani mai târziu, în 1965, s-a realizat volumul al doilea. Lucrarea documentar-istorică a lui Hans Diplich, *Rumänisch-deutsche Kulturbeziehungen im Banat und rumänische Volkslieder*

(1960), o antologie, în germană, din versurile lui Lucian Blaga, *Die Gezeiten der Seele* (1965), și un volum al lui D. Găzdaru, *Studii istorico-filologice* (1978), se adaugă acestor tipărituri. În fine, cu o anume consecvență, începând din 1953, a fost oferit comunităților românești din exil „Buletinul Bibliotecii Române”. Ultimul aspect menționabil în activitatea **B.R.** și a Institutului Român de Cercetări este organizarea de manifestări culturale și științifice. În afara sesiunilor de comunicări științifice anuale, desfășurate cu ocazia adunărilor generale, în cadrul așezământului au loc, cu o oarecare ritmicitate, cicluri de conferințe, manifestări artistice, concerte, atestând o complexă viață culturală românească a exilului. Astfel, între 5 și 10 mai 1956, s-a desfășurat „Săptămâna românească”, menită să ilustreze valențele intelectuale ale exilului și posibilitățile lui culturale și artistice în oglindirea realităților spirituale naționale. În 1959 și în 1969 s-au organizat manifestări jubiliare cu ocazia împlinirii a zece și ulterior a douăzeci de ani de la înființare. Aceeași instituție și-a marcat rolul bine definit în desfășurarea unor simpozioane internaționale, cum a fost cel consacrat lui M. Eminescu în 1989, la Paris, în colaborare cu Fundația Culturală Română din Madrid, a unor sesiuni științifice, precum cea din 2004, sau a unor congrese ale exilului românesc, unul organizat tot la Paris, în mai 1994.

Repere bibliografice: R. Apostol, *Biblioteca și Institutul Român de Cercetări din Freiburg (istoric)*, „Buletinul Bibliotecii Române”, 1975–1976; Matei Cazacu, *Reflecții asupra Bibliotecii Române din Freiburg*, JL, 1999, 21–24; Pavel Chihaiia, *Biblioteca și Institutul Român din Freiburg*, „Curierul românesc”, 2001, 3; Aurel Sergiu Marinescu, *O contribuție la istoria exilului românesc*, IX, București, 2009, 27–228; Manolescu, *Enciclopedia*, 83–87, 104–105. **N.F.**

BIBLIOTECĂ ROMÂNEASCĂ, revistă apărută la Buda, ca lunar, în ianuarie 1821, în 1829–1830 și iunie–decembrie 1834. Zaharia Carcalechi, „ferlegher” (librar-editor) la Tipografia Universității din Buda, a editat și redactat această publicație, tipărind în 1821 prima parte, în 1829 și 1830 câte două părți, iar în 1834 ultimele patru. În mai multe rânduri el anunță că va scoate revista de 12 ori pe an, însă de fiecare dată împrejurările îl obligă să renunțe. Dorința lui era de a le oferi tuturor românilor o revistă cu profil cultural, cuprinzând articole de istorie națională și universală, de agricultură,

comentarii politice („starea lumii”), varietăți, informații zoologice și botanice, povești și literatură originală. În decursul anilor, intențiile nu i s-au realizat întru totul. Carcalechi nu avea cunoștințele necesare și nici colaboratorii pe care îi presupune o atare întreprindere. În **B. r.** s-a publicat o istorie a romanilor, compilată după scrierile istorice germane și franceze de Damaschin T. Bojincă (capitolele 1–4), Gh. Cuciureanu (capitolul 5), Ioan Maiorescu (semnând I. Trifu) și pictorul C. Lecca. Alte scrieri, despre domnitorii Dimitrie Cantemir, Radu Șerban, Mihai Viteazul, traducerea unor istorioare morale și *Istoria lumii pe scurt* îi aparțin lui Damaschin T. Bojincă. Carcalechi este autorul articolelor-program și al dedicațiilor ce însoțeau unele numere. El scrie articole de istorie cu un pronunțat caracter de popularizare, traduce din greacă și germană povestiri și istorioare moralizatoare, redactează știri privind viața culturală din țările române, informații bibliografice (*Izvorul cărților*), mercuriale etc. Literatură originală s-a publicat puțină: fabula *Guzganul de cetate și cel de câmp* de Gh. Asachi, poezia *Ruinurile Târgoviștii* de V. Cârlova. Un articol, *Literatura*, încercând o definiție a literaturii, analizează și situația poeziei românești la 1830. Mai colaborează Emanoil Gojdu cu o *Cuvântare de rugăciune*. **B.r.** a avut, pentru epoca în care era editată, un număr relativ mare de „pre-numeranți” (abonați) și în Transilvania. Scoțând această revistă, Carcalechi urmărea, fără îndoială, și scopuri comerciale, dar în primul rând era înșuflețit de dorința de a contribui la propășirea neamului, la realizarea unității culturale a românilor. **R.Z.**

BIEDRZYCKI, Emil (5.V.1890, Suceava–12.XII.1975, Cracovia, Polonia), istoric literar, traducător polonez. Originar dintr-o familie poloneză din Bucovina, **B.** și-a făcut studiile liceale la Cernăuți și pe cele de drept tot la Cernăuți și la Universitatea „Jan Kazimierz” din Lvov, unde și-a luat doctoratul și a funcționat ca lector de limba și literatura română (1922–1939), iar din 1933 șef al acestui departament. În timpul războiului Universitatea din Lvov fiind închisă, a lucrat ca translator la o societate de asigurări. După război își reia activitatea didactică în cadrul lectoratului de limbă română de la Universitatea Jagiellonă din Cracovia (din februarie 1945), funcționând neîntrerupt până la pensionare, în 1965. A fost membru al Comisiei de Istorie Literară a Academiei Polone de Științe

de la Cracovia. A fost distins cu Ordinul Coroana României în grad de Cavaler și cu Medalia Română de Aur pentru „servicii în domeniul educației”.

Încă din perioada interbelică **B.** s-a remarcat ca unul dintre principalii promotori ai acțiunilor de cunoaștere a culturii și literaturii române în mediul polonez, prin numeroase studii și traduceri: *Literatura rumuńska*, o primă sinteză a literaturii române de la începuturi până în 1930, inserată ca un capitol aparte în monumentală lucrare *Wielka literatura powszechna*, publicată la Varșovia în 1933, *Zarys dziejów literatury rumuńskiej* (1935), schiță istorico-literară însoțită de o antologie, în care versurile mai multor poeți români, începând cu Grigore Alexandrescu, sunt traduse în colaborare cu poetul T. Hollender. Dintre acestea, unele au fost reproduse într-o cuprinzătoare antologie poloneză de poezie românească (Varșovia, 1989). Istoria literaturii române a lui **B.** a fost foarte bine primită, Grigore Nandriș, de pildă, în „Gând românesc” din martie 1935, își exprimă recunoștința „pentru dragostea și priceperea cu care autorul ne-a prezentat compatrioților săi”. Participant, alături de alți polonezi, la cursurile de vară ale lui N. Iorga, la Vălenii de Munte, **B.** s-a manifestat și în planul istoriografiei prin traducerea unor texte reprezentative, precum studiul lui O. Górka despre *Cronica lui Ștefan cel Mare*. În domeniul literaturii comparate s-a remarcat, printre altele, cu un studiu despre Stanisław Reymont și Liviu Rebreanu (1932). A redactat un manual de limba română și o monografie despre Nicolae Bălcescu (1961), ce cuprinde și traducerea integrală în polonă a *Cântării României* (pledând, cu noi argumente, pentru paternitatea lui Bălcescu). A făcut parte din comitetul de redacție al marelui *Dicționar român-polon* (*Słownik rumuńsko-polski*), apărut în 1970. În 1973 a publicat la Cracovia o masivă istorie a polonezilor din Bucovina (*Historia Polaków na Bukowinie*), cu numeroase materiale inedite, extrase din arhiva personală, referitoare la cultura polonă în Bucovina și la legăturile cu mediul românesc.

SCRIERI: *Związki kulturalne polsko-rumuńskie* [*Legături culturale polono-române*], Lvov, 1933; *Zarys dziejów literatury rumuńskiej* [*Schiță de istorie a literaturii române*], Lvov, 1935; *Nikolaj Bălcescu, rumuńskie pisarz i rewolucjonista* [*Nicolae Bălcescu, scriitor și revoluționar român*], Cracovia, 1961; *Historia Polaków na Bukowinie* [*Istoria polonezilor în Bucovina*], Cracovia, 1973.

Repere bibliografice: S. Łukasik, *Pologne et Roumanie. Aux confins des deux peuples et des deux langues*,

Paris–Cracovia, 1938, 134–135; Mihai Mitu, *50 de ani de filologie română la Universitatea din Cracovia*, LL, 1972, 2; V. Jeglinski, *Relații culturale româno-polone în primele decenii ale sec. XX (1900–1945)*, București, 1977, *passim*; S. Wiślak, *Studiile de limbă română la Universitatea Jagiellonă*, în *Relații culturale româno-polone*, București, 1982, 19–20; Velea, *Interferențe*, 83–84; Mihai Mitu, *Rumuńsko–polskie związki literackie*, în *Literatura polska XX wieku*, II, Varșovia, 2000, 532; Loredana Bortă, Carmen Bădăluță, *Medalion Emil Biedrzycki*, „Codrul Cosminului”, 2006, 12. **A.M.**

BIENKOWSKA, Danuta (31.I.1920, Vilnius, Lituania – 20.VIII.1992, Varșovia), traducătoare, eseistă poloneză. Începe Facultatea de Medicină în 1937 la Universitatea din Poznań și o termină în 1943 la București, unde emigrase din cauza războiului. Lucrează ca medic și director de spital în sate din Moldova, dar și la București, până în 1945, când se întoarce în Polonia și practică medicina la Wrocław. Stabilită la Varșovia în 1949, se va dedica literaturii, renunțând la prima profesiune. Colaborează la radio și la periodicele „Żołnierz polski”, „Głos pracy”, „Płomyk”, „Nowe książki”, „Dialog” „Fakty” ș.a. Este vicepreședintă a secției varșoviene a Uniunii Scriitorilor Polonezi (1972–1975), apoi membră a Comitetului Național (1975–1978, 1978–1980). I-au fost conferite Premiul Președintelui Consiliului de Miniștri (1978), Crucea de Aur a Ordinului Meritul Cultural (1955), titlul Activist Cultural Emerit (1967), Crucea de Cavaler (1972) și Crucea de Ofițer (1985) ale Ordinului Renașterea Poloniei, iar pentru traduceri din literatura română Premiul Uniunii Scriitorilor din România (1984, 1990), medaliile „Ion Creangă” și „Mihai Eminescu”.

B. debutează în 1948 cu povestirea *Zdrada*, apărută în „Trybuna Dolnośląska”. Tematic, proza scrisă de **B.**, alcătuită din numeroase romane de observație socială, polițiste și pentru tineret, apărute la intervale scurte, precum și din câteva volume de povestiri și biografii romanțate, acoperă în principiu realități și probleme poloneze post-belice; excursurile în trecutul istoric și cultural sunt rare, de câteva ori inspirația vizând istoria românilor, în *Ślubne kobierce* (1974) și *Michał Waleczny* (1975), de exemplu. Merite excepționale și-a câștigat **B.** în promovarea literaturii române în Polonia prin traduceri de proză și dramaturgie clasică (Ion Creangă, I.L. Caragiale, Mateiu I. Caragiale, Cezar Petrescu, Mihail Sebastian, Liviu Rebreanu, Jean Bart, Ion Marin Sadoveanu,

G. Ciprian) și contemporană (Geo Bogza, Eugen Barbu, G. Călinescu, Alecu Ivan Ghilia, Marin Sorescu, Al. Ivăsiuc, Iosif Naghiu, Zaharia Stancu, Maria-Luiza Cristescu, Vintilă Corbul, Dumitru Solomon, Constantin Chiriță, Mircea Sântimbreanu, Mircea Radu Iacoban, Paul Cornel Chitic, Constantin Țoiu ș.a.), unele, precum *Iona*, *A treia țepă* și *Paracliserul* de Marin Sorescu, *Întunericul* de Iosif Naghiu, *Capul de rățoi* de G. Ciprian ș.a., publicate *in extenso* în revista „Dialog” din Varșovia, în intervalul 1969–1991. A alcătuit, împreună cu Irena Harasimowicz, *Antologia poezii rumuńskie* (1989), în care **B.** a tălmăcit din poezia mai veche românească, inclusiv din secolul al XIX-lea. Câteva exegeze se constituie ca ipostaze complementare în programul de familiarizare a cititorului polonez cu istoria (*Rumunia od Trajana do demokracji ludowej*, 1953) și literatura română (*Dzieje literatury rumuńskie*), în volumul *Dzieje literatury europejskich* (1977). La acestea se adaugă numeroase colaborări la radio și articole în presa scrisă, referitoare la spațiul cultural românesc. În memoriile sale, intitulate *Zwyciężyłam*, apărute postum în 2000, în care a relatat despre lupta ei cu o maladie necruțătoare, a evocat relațiile de atașament care o leagă de țara noastră încă din vremea exilului, când și-a putut exercita profesia de medic la spitalele Filantropia și Colentina din București, dar și îndelungata experiență de traducătoare din literatura română, numeroasele călătorii ulterioare facilitându-i aprofundarea spiritualității noastre.

Traduceri: Geo Bogza, *Kamienny kraj i inne opowiadania* [*Țara de piatră și alte povestiri*], Varșovia, 1956; Ion Creangă, *Wspomnienia z dzieciństwa* [*Amintiri din copilărie*], Varșovia, 1960, *Złoty most* [*Povestea porcului*], Varșovia, 1973; Eugen Barbu, *Szosa północna* [*Șoseaua Nordului*], Varșovia, 1961, *Książę* [*Princepele*], Varșovia, 1979; G. Călinescu, *Czarna komoda* [*Scrinul negru*], Varșovia, 1962, *Biedny Ioanide* [*Bietul Ioanide*], Varșovia, 1973, *Poeta miłości* [*Viața lui Mihai Eminescu*], Varșovia, 1977; Mateiu I. Caragiale, *Fanfaroni ze Starego Dworu* [*Craii de Curtea-Vechel*], Varșovia, 1968; Cezar Petrescu, *Fram, niedźwiedz polarny* [*Fram, ursul polar*], Varșovia, 1968; Hadrian Daicovicu, *Dakowie* [*Daci*], Varșovia, 1969; Al. Ivăsiuc, *Westybul* [*Vestibul*], Varșovia, 1970; I.L. Caragiale, *Abu-Hassan*, Varșovia, 1972; Liviu Rebreanu, *Ion*, Varșovia, 1972; Zaharia Stancu, *Jak bardzo cię kochałem* [*Ce mult te-am iubit*], Varșovia, 1972; Jean Bart, *Europolis*, Gdańsk, 1974; Maria-Luiza Cristescu, *Nie zabi-jajcie kobiet* [*Nu ucideți femeile*], Varșovia, 1974; Vintilă Corbul, *Dynastia Sunderland-Beauclair*, I–II, Varșovia,

1975–1980, *Hollywood, piekło marzeń* [*Hollywood, iadul visurilor*], Katowice, 1992; Ion Marin Sadoveanu, *W świetle gazowych lamp* [*Sfârșit de veac în București*], Varșovia, 1976; Constantin Chiriță, *Śnieżne skrzydła* [*Aripi de zăpadă*], Varșovia, 1977; Mircea Sântimbreanu, *Duża przerwa* [*Recreația mare*], Varșovia, 1978 (în colaborare); Constantin Țoiu, *Grzech pierworodny* [*Galeria cu viță sălbatică*], Varșovia, 1985; *Opowieści z Wołoszy, Mołdawii i Siedmiogrodu* [*Povestiri din Țara Românească, Moldova și Transilvania*], Varșovia, 1987; *Antologia poezji rumuńskiej*, [*Antologia poeziei românești*], Varșovia, 1989 (în colaborare cu Irena Harasimowicz).

Repere bibliografice: Velea, *Paralelisme*, 74–94; Velea, *Interferențe*, 49–51, 85–91; Stan Velea, *Literatură polonă în România*, București, 2001, 375; Ileana Ionescu, *Memoriile unei româniște*, JL, 2001, 11–16. S. V.

BILCIURESCU, Alexandru (13.XII.1901, Paris – 2.IV.1987, București), poet, prozator, publicist. Născut într-un mediu de intelectuali, **B.** va continua tradiția familiei și va studia științele juridice. Tatăl, Alexandru Bilciurescu, avocat, și mama, Alice (n. Ionescu-Mihăești, nepoată a pictorului Anton Chladek), i-au asigurat o educație îngrijită. El își trece, după o perioadă de secretariat în biroul tatălui său, doctoratul în științe juridice cu teza *Asigurarea asupra vieții* (1930). În paralel, are o activitate publicistică și literară intensă. Este redactor la „Timpul”, „Era nouă”, „Bilete de papagal”, „Poporul”, „Timpul familiei”. Colaborează la „Sburătorul”, „Convorbiri literare”, „Adevărul literar și artistic”, „Rampa”, „Ramuri”, precum și la publicații de specialitate, ca „Revista avocaților” sau „Jurnalul avocaților”. Mai semnează cu pseudonimele Alexis Bihoreanu, V. Iru, Mircea Robu, Banul Mărăcine, Dr. Bemol. A făcut parte din Consiliul Suprem al Francmasoneriei, ceea ce i-a adus internarea în penitenciarul Jilava în decembrie 1951, de unde va ieși abia în decembrie 1955, în dreptul ocupației fiind trecut „tehnician tipograf”. Este arestat din nou, de această dată pentru „uneltire”, în aprilie 1961, fiind coleg de suferință cu Vladimir Streinu, Nicolae Balotă, I. Negoțescu, V. Voiculescu, Cicerone Ionițoiu. Ieșit din închisoare, va colabora la Radiodifuziunea Română, la redacția pentru străinătate, și la „Glasul patriei”.

B. este un scriitor deosebit de prolific. El încearcă toate genurile literare, mai puțin dramaturgia, unde poate fi semnalată o singură piesă, *Sub lumina lunei* (1921), scrisă în colaborare cu V. Cotan. Debutul editorial individual e marcat de volumul de versuri *Morții* (1922). Ca poet, **B.** este

sensibil influențat de simbolism, de care nu se poate desprinde, vădind o carență de originalitate. *Fii fericirea mea!* (1923), *Zoologice și Thalassa* (1941, ambele premiate de Academia Română), *Acropole* (1945) – toate uzează de aceleași motive: marea, momentul despărțirii, țișatul dezolant al pescărușului, ploaia, corabia care se îndepărtează. O oarecare distanțare de poetica simbolistă se simte în *Zăpada mieilor* (1944), timbrul fiind încă puternic bacovian în *Lacrimile pământului* (1944), unde autorul părăsește universul marin pentru a evoca parcuri unde „cad frunze, funerar”. În epocă unele poezii deveniseră romanțe cântate îndeosebi de Ionel Fernic. În ceea ce privește romanele, majoritatea scrise în colaborare, fie cu M. Toneghin, fie cu Ionel Jianu și G.M. Amza, se pare că se folosește o anume schemă, urmată aproape fără excepție. Acestea apar oricum într-un ritm neobișnuit (chiar trei sau patru pe an), dar perseverența exercițiului nu va fi un atu. Se adaugă banalitatea intrigii, vădit comercială, alegerea unor titluri neinspirate. În centrul atenției romanelor se află un defect fizic, realmente irecuperabil, al unui personaj, defect care îl împiedică pe acesta să-și urmeze aspirațiile și sentimentele. Printr-un concurs de împrejurări imposibile în viața reală, personajul scapă de complexul său și își atinge idealul, care se dovedește a fi cu totul altceva decât își imaginase. Urmează, firesc, dezamăgirea; în zadar el și-a eliminat handicapul fizic, nimicnicia condiției umane nu poate fi depășită. Personajele au, de regulă, o stare materială solidă sau se îmbogățesc; numai că ele nu sunt totdeauna credibile, nu „trăiesc”, rămânând niște schițe inconsistente. Fascinat de universul feminin, pe care îl înțelege superficial, sau doar mizând pe vandabilitatea subiectelor, autorii îl coboară în derizoriu și își plasează protagoniste în ipostaze apăsate dezavantajoase, fiind văzute frecvent ca ființe imorale. Intriga se desfășoară rapid, previzibil, trădând preferința pentru un anumit tip de acțiune și anumite caractere. **B.** scrie și literatură pentru copii, chiar una reușită. Mai publică și câteva comentarii, unele omagiale, arătându-se mereu îndrăgostit de mare: *I. Gr. Periețeanu, poet al mării* (1942), *Marea și muzica* (1944), *Camoës, cavalerul mării* (1945), *Cristofor Columb, conchistadorul lumii noi* (1946).

SCRIERI: *Sub lumina lunei* (în colaborare cu V. Cotan), București, 1921; *Morții*, București, 1922; *Fii fericirea mea!*, București, 1923; *Stațiile dragostei* (în colaborare cu

Dr. Ygrec, Sărmanul Klopstock și Alexis Nour), București, 1929; *Doamna Casanova* (în colaborare cu M. Toneghin), București, 1932; *Fecioare la licitație* (în colaborare cu M. Toneghin), București, 1933; *Pozne și năzbâtii*, București, [1933]; *Fata cu păr de lup*, București, 1934; *Cavalerii verticali* (în colaborare cu Ionel Jianu), București, [1931]; *Rumba dragostei* (în colaborare cu M. Toneghin), București, 1934; *Tichia de mângăritar*, București, 1935; *Cine a ucis?* (în colaborare cu G.M. Amza), București, 1936; *Paraziții tacâmului* (în colaborare cu M. Toneghin), București, 1938; *Vampirul* (în colaborare cu G.M. Amza), București, 1938; *Dorel pleacă în lume*, București, 1939; *Femeia din noroi*, București, 1939; *Vagabondul sentimental*, București, 1939; *Vitriol*, București, 1939; *Thalassa*, București, 1941; *Zoologice*, București, 1941; *I. Gr. Perișeanu, poet al mării*, București, 1942; *Pentru o femeie*, București, 1943; *Lacrimile pământului*, București, 1944; *Marea și muzica*, București, 1944; *Zăpada mieilor*, București, 1944; *Acropole*, București, 1945; *Camoës, cavalerul mării*, București, 1945; *Cristofor Columb, conchistadorul lumii noi*, București, 1946; *Mercenarele dragostei*, I-II, București, 1947; *Amintiri repovestite*, București, 1972; *Cu vioara prin lume*, București, 1972 (în colaborare cu Sandu Albu).

Repere bibliografice: Claudia Millian, „*Morții*”, ALA, 1922, 104; Radu Mislea, *Scriitorul Al. Bilciurescu*, „Omul liber”, 1931, 346; Al. Robot, „*Doamna Casanova*”, RP, 1932, 4481; Petre Dinu, „*Doamna Casanova*”, „Azi”, 1933, 1; Romulus Demetrescu, „*Tichia de mângăritar*”, PLI, 1935, 8–9; Călinescu, *Opere*, III, 1452–1453; Bailli Jean Ursescu, *Trei rapsozi ai mării*, București, 1944, 19–31; Ștefan Baciuc, *Praful de pe tobă*, București, 1995, 597; *Dicț. scriit. rom.*, I, 280–281; Sturdza, *Familiile*, I, 538.

N.Bc.

BILETE DE PAPAGAL, publicație apărută la București, zilnic din 2 februarie 1928 până în 9 august 1929, săptămânal din 15 iunie până în 5 octombrie 1930, în 1937 și în 1938 și din nou zilnic din 15 decembrie 1944 până în 12 februarie 1945. Director: Tudor Arghezi. Într-un singur număr, 461/1930, este menționat ca director și Gheorghe Brăescu. În 1944 și 1945 ca girant responsabil figurează Nicolae Scarlat. În seria a doua, din 1930, formatul e mai mic decât cel inițial, iar seria a patra are format de ziar. Alte două așa-zise serii, care sunt de fapt doar rubrici în cadrul acestor publicații, apar în ziarul „Informația zilei” (începând cu numărul 458/1943) și, mult mai târziu, în cuprinsul revistei „Argeș” (de la numărul 2/1966 până la numărul 3/1967). Fondată de Tudor Arghezi la puțin timp după apariția volumului său *Cuvinte potrivite*, revista este expresia unui talent poetic și publicistic de o excepțională vigoare și originalitate. Tendința novatoare, dorința de a realiza ceva unic e exprimată

de Arghezi încă din primul număr al liliputanei publicații, atunci când susține, în stilul său inconfundabil, că „un ziar atât de mic n-a mai apărut niciodată, nici la furnici”, și că această „foiță de țigare” sau „fițuică” vrea „să realizeze în universul hârtiei tipărite un echivalent al puricelui din lumea de carne și oase”, precizând însă că preocuparea sa de căpetenie nu va fi aceea „de a face pe oameni să se scarpine, ci pe cititor să zâmbească”. În același articol inaugural, apăsând asupra ideii de independență, Arghezi arată tranșant că **B.p.** „apar din inițiativa strict personală a unui scriitor, fără bănci, fără idoli, fără partid politic și fonduri inexplicate, adică în toate condițiunile dorite de expresia sincerității”. Reiterată și asumată bărbătește și mai târziu, în ciuda dificultăților pe care le presupune (*Numărul o sută*), această libertate a propriei inițiative îi îngăduie poetului să scoată o revistă vie, neconvențională, în care cultura și realitățile românești sunt abordate fără prejudecăți, cu un spirit critic pătrunzător și inventiv, ceea ce i-a atras multe simpatii, dar și destule adversități. Publicația a respins orice academism, „cultivarea în eprubetă închisă, cu dop, a vieții politice și literare” și a căutat să aducă un aer proaspăt în spațiul dezbaterei publice și al literaturii, stimulând în mod consecvent creativitatea și setea de afirmare a unor „condeie noi”. Foarte prețuită de tinerii scriitori, revista, mai ales în prima ei serie, le-a dat unora prilejul să debuteze, iar pe alții i-a ajutat să se facă mai bine cunoscuți. Astfel, în ce privește poezia, pe lângă cele câteva texte ale lui Arghezi (*Voci, Creion, Potcovarii, Sonet pentru cocoși, Sonet de izbândă, Însemnări pentru povești*) sau colaborările ocazionale ale lui Adrian Maniu și G. Topîrceanu, aici se tipăresc din abundență versuri ale unor foarte tineri autori, dintre care unii vor dobândi notorietate: viitorul dramaturg Eugen Ionescu, căruia i se publică în 1928 *Elegii pentru fânțe mici*, Emil Botta, care debutează aici în 1929, Virgil Gheorghiu, Eugen Jebeleanu, Geo Bogza, Maria Banuș (debut), Mihai Beniuc, Cicerone Theodorescu, George Lesnea. Atenția constantă acordată tinerilor scriitori e doar unul dintre mijloacele prin care revista încearcă să învieze atmosfera literară din epocă. Altul e ingenioasa inovație publicistică prin care Arghezi a reușit să-și exprime propria viziune despre relația dintre viață și literatură: tableta. Scrise într-un concentrat și sclipitor stil metaforic, căruia nu îi lipsesc nici lirismul, nici umorul, tabletele argheziene au o mare gamă tematică și tonalități variate. Între ele se găsesc mușcatoare satire politice (*Comunismul la el acasă, Triptic politic*) sau anticlericale (*Bilet unui*

Sâmbătă 4 August 1928

No.153

apar zilnic 2 lei

bilete

Director
T. ARGHEZI

de papagal

CUM AM MÂNCAT-O PRE EA

Aventura polară a Italianului Nobile, ridicat de un entuziasm mediteranean către Oceanul înghețat și dorind să ia o napolitană la izvorul frigului și înghețului, îmi aduce aminte de expediția noastră dela Polul Sud, făcută acum 25 de ani în timpul vacanțelor de vară, fără publicitate nici subvenții.

A venit momentul să-mi netezesc conștiința și să vă fac cu acest prilej de ordin sufletesc mărturisirea care mă apasă, divulgând la rândul meu o ispravă, înrudită prin analogie cu mărturisirea asasinării călugărului Rasputin, descrisă de un Mare Duce rus.

Civilizația oferă imensul folos că te poți ușura sufletește de o erimă prin ziare, povestind cititorilor și abonaților păcینی fără-de-legea comisă, în toate amănuntele ei pasionante, sigur că autoflagelarea ce-ți infligă, dându-te în spectacol de roman-foileton trăit, te scutește de vechile penalități, potrivite cu o lume înapoiată. O altă binefacere a civilizației consistă în libertatea de a ucide după voie vânatul pe care ți-l alegi singur, cu condiția ca operația să se realizeze cu începere dela o longitudine și de la un meridian dat.

Când, în lungile mele peregrinațiuni de sportiv, mi-a venit să omor un Negru, am luat vaporul și trenul și m'am dus la New-York și Chicago. Tot eram acolo: în loc de unul am ucis câte opt, câte zece și cu nervii tonificați, mi-am continuat cariera în regiunile albe.

La Polul Sud am plecat atunci când povestesc, întâi cu tramvaiul, până la marginea orașului, de unde într-o cotigă de lăptar m'am transportat într-o gară. Acolo m'am agățat în fugă de un tren rapid, în genul expresului de Brașov, care circula exclusiv cu miniștri și invitați. Echipamentul meu era de buzunar. Un flacon cu apă oxigenată (12 volume), un gram de iod metallic, un cronometru, trei tablete de aspirină, un ghem de sfoară, o cutie de ținte de planșetă și un ciocan cu coadă demontabilă, împrumutat de la un sportsmen emerit dintre prietenii mei. Găetan, avântat către alte meridiene. Mai luasem cu mine un câine șoricar și o cântăreată blondă, a căreia rezistență la temperaturile scăzute se experimentase în music-hallurile în care apărea goală, în luna lui Decembrie, protejată de o frunză de viță în formă de evantaliu brodat cu flori azurii de „nu mă uita“ (Vergiss mein nicht).

Țintele de planșetă trebuiau să slujească prinderii ghețarilor și înălțurii lor, unul după altul, cu sfoară pentru scoaterea mai lesnicioasă din elementul lichid. Se știe că în apă corpurile pierzându-și greutatea, pot să fie antrenate cu un simplu fir de bumbac. Nu am vânat noi la Vălcov moruni de 500 kgr., pe care i-am tras pe uscat cu ajutorul unei jurubițe de ibrișim?

Prinderea ghețarilor și tărărea lor prin apă, de la pol în regiunile calde sunt de un interes științific considerabil, căci demonstrează fără altă experiență că ghețurile arctice și antartice se tocesc de la sine, exact ca gheața artificială, îndată ce ajungi cu e-le la nivelul latitudinilor indochineze. După ce s'au topit, tragi sfoara din apă, sfoara vine singură și o faci ghem, păstrând-o în buzunar pentru o expediție viitoare. Generalul Nobile plecase în excursie științifică, mănât de scopul de a lăsa fotografia Ducei Mussolini (9 > 12) în punctul unde axul terestru se mișcă cel mai iute. Problema era să se afle dacă hârtia impresionată de razele soarelui, rezistă la influența magnetică boreală și dacă, eventual, atunci când Ducei îi va veni ideea să-și strămute dictatura la Nord, focile îi vor recunoaște după portret. Totodată trebuia popularizată gramatica italiană, din care s'a distribuit Polului o mie de exemplare pe hârtie velină.

prieten preot, Moravuri episcopale), mici pamflete cu țintă precisă (*Superomul unanim*, la adresa lui N. Iorga, *Ortodoxia artistico-literară*, vizându-l pe Nichifor Crainic), elogii pline de căldură, cum este cel adus tipografilor (*Culegătorul de semne*), inimitabile poeme în proză (*Caise, Mițu și Baruțu, Rândunelele, Pisica*). De o savoare aparte sunt „tabletele cu Cocó”, papagalul care a devenit nu doar blazonul revistei, ci și un personaj nelipsit din paginile ei, putând fi întâlnit în diferite ipostaze: de confesor, de interlocutor, de martor ascuns la anumite evenimente, de reporter poznaș și, în genere, de simbol al opiniei publice sau al ubicuității jurnalistice (*Cocó șofeur, Cocó deputat, Câinele lui Cocó, Cocó la Iași, Cocó și actorii, Plângerea lui Cocó, Rugăciunea lui Cocó, Cocó-express* etc.). Ca prozator, Tudor Arghezi nu publică însă în **B.p.** numai tablete, ci și o serie de mici povestiri cu conținut anecdotic, caracterologic sau parabolic, între care *Iisus al doilea, Un linșaj, Moș Niculae, Fizionomistul, Un roman de iubire, Doi vecini*. În ce privește proza, sunt de consemnat, în afara textelor argheziene, și contribuțiile altor scriitori. Deși dintre ei nu lipsesc cei de factură tradiționalistă, precum Mihail Sadoveanu, Ionel Teodoreanu, I. Peltz, preferați sunt totuși moderniștii de felul lui Urmuz, descoperit în 1922 de Arghezi și publicat în **B.p.** postum, M. Blecher, care debutează aici în 1930, Geo Bogza, F. Aderca. Ultimul, secretar de redacție în primii doi ani, este cel mai constant, fiind foarte des prezent și în postura de critic literar. În această calitate semnează articole de sinteză (*Curențe literare în Europa*) sau de bilanț (*Anul literar*), comentarii polemice (*Mistica farsă*, despre mișcarea gândiristă), eseuri despre W. Shakespeare, L.N. Tolstoi, H. Taine, Stéphane Mallarmé, medalioane (*Adversarul G. Ibrăileanu, Gospodarul Sadoveanu, Cavalerul Perpessicius*) și, din când în când, recenzii. O dovadă că literatura e înțeleasă ca fenomen viu și dinamic o constituie expresivele portrete făcute de Tudor Arghezi lui Urmuz, C. Argetoianu, N.D. Cocea, C. Stere, Gala Galaction, alături de repetatele sale elogii aduse poezilor tineri și, în general, poeziei, care „garantează culturii o înflorire continuă și omului, locuitor al unui mare miracol, zilnic mai întins, facultatea de a-l simți”. Cu toate că spațiul redus a împiedicat revista să aibă un sumar foarte divers, la răstimpuri s-au publicat și texte dramatice, cum sunt piesa scurtă *Neguțătorul de ochelari* a lui Tudor Arghezi ori sceneta *Triunghi* a lui F. Aderca. De asemenea, nu au fost neglijate nici traduceri (epigrame de Marțial, poemele *Nemărginire* și *Epigonilor* de Henrik Ibsen, reflecții de

Paul Valéry, eseu *Omul autentic* de André Gide). Mai mult, au existat chiar câteva rubrici cu o anume continuitate: „Cronica dramatică” (ținută în 1930 de Isaiia Răcăciuni), „Moment muzical” (F. Aderca), „Gura lumii” (anecdote), „Pagini vechi” (unde se reiau scrieri de Ion Ghica și A.I. Odobescu). Toate acestea întregesc imaginea unei publicații care, de excelent nivel literar în prima ei serie, plină de nerv polemic în a doua și vădind o fermă atitudine antifascistă și prodemocratică în a treia, s-a impus prin calitatea și insolitul ei, purtând pecetea spiritului arghezian. Alți colaboratori: Otilia Cazimir, Al. O. Teodoreanu, Gala Galaction, Paul Zarifopol, B. Fundoianu, Octav Șuluțiu, Aurel Lambrino, Sărmanul Klopstock, Ionathan X. Uranus (Marcel Avramescu), N. Davidescu, Demostene Botez, Simion Stolnicu, Mircea Pavelescu, Sanda Movilă, Alexandru Sahia, Eugen Constant, Liviu Deleanu, George Ivașcu, Mihail Steriade, D. Gherghinescu-Vania, N. Crevedia, Radu Boureanu, Ilariu Dobridor, Laurențiu Fulga, Ion Biberi, Paul B. Marian, Aurel Baranga (care debutează aici), Dragoș Vrânceanu, Mircea Damian, Horia Bottea, Constantin Nisipeanu, Teodor Scarlat, Ion Sofia Manolescu.

I.M.

BILEȚCHI, Nicolae
(12.III.1937, Oprișeni,
azi Dubovka, Ucraina),
critic și istoric literar.

Este fiul Elenei (n. Haisuc) și al lui Vasile Bilețchi, țărani. A absolvit școala elementară în satul natal, cursul mediu în satul Tereblecea și Facultatea de Filologie, secția germano-romanică, la Universitatea din Cernăuți (1959). Învățător în satul natal, apoi cercetător științific inferior (1961–1964), doctorand la Institutul de Literatură Universală „Maxim Gorki” din Moscova între 1964 și 1967, și-a susținut aici și teza; în 1986 a devenit doctor habilitat. Din 1967 este cercetător principal la Institutul de Limbă și Literatură (Institutul de Filologie) din Chișinău. Din 1995 predă în învățământul universitar. A fost ales membru corespondent al Academiei de Științe a Republicii Moldova (1992). A debutat în 1962 la

revista „Cultura” și editorial cu studiul monografic *Epiceskie i liriceskie elementî v moldavskoi sovetskoi dramaturgii* (1972). Mai e prezent în „Limba și literatura moldovenească”, „Nistru”, „Kodri”, „Revista de lingvistică și știință literară” (face parte din redacție), „Limba română”, „Literatura și arta”, „Sud-Est”, „Metaliteratură” (e în colegiul redacțional) ș.a. Și-a adus contribuția la elaborarea a numeroase volume colective dedicate literaturii contemporane.

În volumele *Consemnări critice* (1976) și *Considerări și reconsiderări literare* (1983) B. s-a afirmat ca un avizat cercetător al dramaturgiei și prozei contemporane din stânga Prutului. Plătind o vreme tribut înțelegerii literaturii prin prisma realismului socialist, realizează totuși exegeze serioase, în care predomină analiza personajelor și atenția concentrată asupra procedeelelor artistice. Efortul de sincronizare cu statutul criticii și istoriei literare moderne se vedește îndeosebi în studiul *Romanul și contemporaneitatea* (1984), unde apelează la un instrumentar critic diferit și la un limbaj estetic înnoit, atunci când se referă la particularitățile formale (*Zbor frânt* de Vladimir Beșleagă), la substratul dramatic al timpului încremenit (*Vămile* de Serafim Saka), la „direcția estetică” (*Disc* de George Meniuc), la interferența timpurilor (*Unchiul din Paris* de Aureliu Busuioc) sau la cronotopul basmului (*Povestea cu cocoșul roșu* de Vasile Vasilache). B. formulează tot aici și rezerve critice, abordând cu luciditate și în toată diversitatea lui procesul literar. Măsura adevărată a darului de cercetător o dă în ceea ce publică în ultimii ani, totodată un moment de bilanț al unui traseu critic paradigmatic pentru spațiul basarabean. *Analize și sinteze critice* (2007) sau textele incluse în volumul omagial *Nicolae Bilețchi la ora reconsiderărilor* (2012) atestă mai cu seamă disponibilitatea autorului pentru procesul „de revedere, regândire și reasezare a valorilor literare”, capacitatea de a-și perfecționa, într-un set de „relecturi”, instrumentarul critic și de a-și îmbroșăta modul de a înțelege complexitatea unor scrieri și a integrării în contextul cultural românesc.

SCRIERI: *Epiceskie i liriceskie elementî v moldavskoi sovetskoi dramaturgii*, Chișinău, 1972; *Consemnări critice*, Chișinău, 1976; *Considerări și reconsiderări literare*, Chișinău, 1983; *Romanul și contemporaneitatea*, Chișinău, 1984; *Creația scriitorilor moldoveni în școală* (în colaborare), Chișinău, 1990; *Analize și sinteze critice*, Chișinău, 2007.

Repere bibliografice: Andrei Țurcanu, „Considerări și reconsiderări literare”, RLSL, 1984, 3; Iuri Kojevnikov, *Moldavski sovremennii roman*, „Voprosi literaturi”, 1985, 9; Mihail Dolgan, *Responsabilitatea cuvântului critic*, Chișinău, 1987, 102–105; Burlacu, *Texistențe*, I, 146–152; *Dicț. Chișinău*, 54–55; Apetri, *Atitudini*, 156–158; Ion Ciocanu, *Cărțile din noi*, Chișinău, 2011, 205–212; *Nicolae Bilețchi la ora reconsiderărilor*, Chișinău, 2012. **I. C.**

BILEȚCHI-ALBESCU, Ioan (10.VIII.1881, Oprișeni, azi Dubovka, Ucraina – 15.X.1962, Câmpulung Moldovenesc), clasicist, traducător. Urmează clasele primare în satul natal, iar în 1895 intră la Liceul „Ștefan cel Mare” din Suceava. Plăcându-i umanioarele, va opta pentru Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cernăuți, studenția lui diligentă desfășurându-se între anii 1903 și 1907. După absolvire va fi numit profesor de latină și elină la școala unde își luase bacalaureatul. Din 1909 e transferat la Liceul „Dragoș Vodă” din Câmpulung Moldovenesc. Profesor definitiv încă din 1908, obține doctoratul în 1912 cu o teză redactată în limba germană, în care se ocupă de modalitățile de exprimare a superlativului la o seamă de scriitori latini, ca Tibul, Catul, Propertiu, Vergiliu, Horațiu și Ovidiu. S-a impus, curând, prin seriozitate și temeinicie și, după ce, în 1916, este numit, provizoriu, director, din 1919 ocupă acest post până în septembrie 1941, când se pensionează.

Din când în când **B.-A.** semna în periodicele bucovinene „Glasul Bucovinei”, „Junimea literară”, „Glasul muntelui”, rememorând evenimente politice la care avusese șansa să ia parte, cugetând, cu o retorică de catedră, la țară și la destinul ei sau însăilând vreo cronică dramatică. Acestei publicistici întâmplătoare i se adaugă și câteva articole tratând chestiuni de pedagogie, recenzii de cărți științifice și, mai ales, studii meticuloase de toponimie și patronimie, scoase și în broșuri, după ce apăruseră mai întâi în „Orpheus” (1927–1928) și, pe parcursul mai multor ani, în „Anuarul Liceului «Dragoș Vodă»”, pe care el îl editează din 1921 până în 1939. Sunt contribuții stimabile – luate în seamă de învățați precum Carlo Tagliavini, Vasile Grecu, Ștefan Pașca –, dar care se lansează în ipoteze riscante. A alcătuit și o istorie a orașului Câmpulung Moldovenesc, lăsată în manuscris, precum și o carte privind istoricul școlii din același oraș, publicată postum (2010), ca și alte pagini. El era, înainte de toate, un elenist, cu o reputație pentru unii confirmată de traduceri sale, în versuri albe, din piesele lui Aristofan – *Norii* (1923),

Broaștele (1925), *Păsările* (1936). Un Aristofan pe care l-a dorit „în haină românească”, recurgând la neoașisme nu totdeauna potrivite, în versiuni ce se feresc să cadă în infidelitate și obscuritate, dar mai ales, cum cer „estetica și urbanitatea”, evitând, pudic, exprimările prea fruste. În prefețe, nedezmintindu-și vocația, **B.-A.** ține să scoată în relief caracterul moral-educativ al ostenețelor lui. El schițează și unele apropieri între *Păsările* și comedia shakespeariană *Visul unei nopți de vară*, care s-ar asemana prin „fantezia exuberantă”, comparația fiind împinsă până la piesa *Chantecler* a lui Edmond Rostand. Alte traduceri din Aristofan (*Plutos*, *Viespile*, *Cavalerii*, *Pacea*) nu s-au publicat.

SCRIERI: *Ausdrucksmittel zur Bezeichnung des hohen Grades einer Eigenschaft bei Catull, Tibull, Propertius, Vergil, Horaz, Ovid und Statius*, Cernăuți, 1909; *Sentimentul naturii în opera lui Horațiu și Virgiliu*, Silistra, 1930; *Studii filologice*, îngr. Ion Filipciuc, Câmpulung Moldovenesc, 2007; *Conspecte filologice*, îngr. Ion Filipciuc, Câmpulung Moldovenesc, 2009; *Școala din Câmpulung Moldovenesc de la începuturile ei până în anul 1948*, îngr. Ion Filipciuc, pref. Dumitru Niță, Câmpulung Moldovenesc, 2010. **Traduceri:** Aristofan, *Norii*, pref. trad., București, 1923, *Broaștele*, pref. trad., București, 1925, *Păsările*, pref. trad., Câmpulung, 1936.

Repere bibliografice: N. Bogdan, *Clasicii greci și latini în românește*, „Clipa”, 1924, 70; George Voevidca, *Aristophanes în românește*, „Junimea literară”, 1937, 1–9; Ion Faifer, *Aristophanes pentru prima oară în românește?*, IIȘ, 1938, 6; Grațian Jucan, *Câmpulungul Moldovenesc*, București, 1979, 66–68; Florin Faifer, *Profesorii*, CL, 2000, 1; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, 111–112; Luminița Țăran, „Conspecte filologice”, „Oginda literară”, 2010, 102; Ioan Țicalo, *Câmpulung – topusul fericitei întâlniri*, RR, 2011, 2. **F.F.**

BINELE PUBLIC, ziar „politic, economic, literar și științific”, apărut la București, de trei ori pe săptămână de la 29 noiembrie 1878 până la 9 iunie 1879, apoi zilnic de la 10 iunie 1879 până la 17 martie 1884. De la 23 martie 1881 subtitlul este suprimat. În 1884 fuzionează cu „Timpul”, sub titlul „România” (1884–1892). Redactori: G.O. Gârbea (1878), N.R. Lepădătescu (1882–1883). Organ al Partidului Liberal-Conservator, **B.p.** susține idei liberale și democratice, dar are preponderent caracter informativ, anunțând, de pildă, reprezentarea la Teatrul Național din București a piesei *O noapte furtunoasă* (24 ianuarie 1879), fără să menționeze numele autorului. Comedia lui I.L. Caragiale, scrisă de „tânărul autor cu ochelari”, era criticată

pentru așa-zise „exagerări” în descrierea moravurilor. Este anunțată, de asemenea, reprezentarea dramei *Despot-Vodă* de V. Alecsandri. Colaborează G.I. Ionnescu-Gion cu articole literare, cronici dramatice și recenzii, D.D. Racoviță-Sfinx cu cronici dramatice, cugetări, articole de informații culturale, recenzii, nuvele și traduceri din literatura universală, G. Missail, I.S. Spartali.

I.H.

BIOGRAFIE. În ultima jumătate a secolului al XX-lea **b.** n-a avut un statut prea fericit. Structuraliștii, post-structuraliștii și, în genere, partizanii școlii formaliste au eliminat-o din discuție concomitent cu scoaterea autorului din câmpul literaturii. Efectul imediat a fost marginalizarea și, pentru o vreme, discreditarea totală a acestui gen socotit până atunci o „știință” respectabilă, cu o teorie și o metodă riguroasă în spate (lansonismul). Mai toate literaturile occidentale au cultivat-o, de unde și ideea, răspândită și azi, că **b.** este un gen occidental. Alain Viala își începe articolul în *Dictionary des genres et notions littéraires* (2001) cu propoziția următoare: „Biografia constituie o formă textuală esențială a Occidentului”. Rămâne de văzut dacă Orientul european n-a practicat și el acest gen care stă la granița dintre istorie și literatură. *Viețile paralele* ale lui Plutarh au fost traduse, în fond, peste tot și au circulat în toate literaturile europene. La fel *De vita Caesarum*, opera lui Suetonius, secretarul lui Hadrian. E drept însă că marii scriitori occidentali au beneficiat în epoca pozitivismului critic de **b.** fabuloase, devenite modele ale genului precum **b.** lui Marcel Proust scrisă de englezul G.D. Painter sau aceea despre *Tinerețea lui André Gide*, opera unui reputat medic, Jean Delay, membru al Academiei Franceze. În prima reconstituirea minuțioasă a vieții e făcută dintr-o perspectivă care nu caută programatic demitizarea, dar nici idealizarea omului care scrie, încearcă doar o analiză obiectivă a actelor existențiale, acelea care însoțesc, pe dedesubt, creația, fără s-o poată explica în esență. Acest tip de **b.** a avut succes și poate avea încă, la lectură, pentru cine vrea să cunoască viața intimă a celui care a scris *În căutarea timpului pierdut*. Când afli, de pildă, în biografia lui Painter că, după moartea mamei, Marcel Proust a vândut mobila din dormitorul ei unui bordel parizian, gândurile duc invariabil spre psihanaliză. Prozatorul, cu „gusturile lui particulare” și viața sa în camera tapetată cu plută, este un subiect predestinat acestui tip de analiză. Cu privire la istoria termenului, cercetătorii atrag atenția că **b.** apare de-abia în secolul al

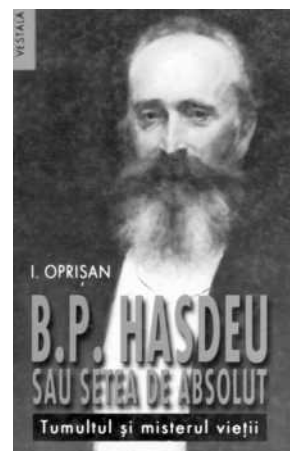
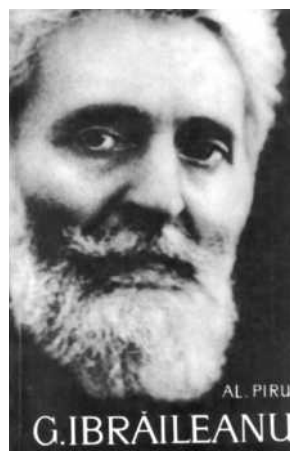
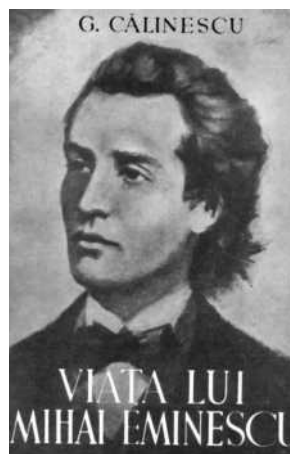
XVII-lea (dicționarele atribuie termenul, care în grecește înseamnă „scriitura unei vieți”, filosofului neoplatonician din secolele V–VI); Daniel Madelénat, care dă aceste informații (*La Biographie*, 1984), menționează că termenul apare în limba engleză în 1683, în germană în 1705, iar în franceză, sub forma *biographe*, înainte de 1693; *Dicționarul Academiei Franceze* înregistrează întocmai termenul în 1762, în timp ce scrierile ca atare (acelea care vorbesc despre viețile ilustre) există din Antichitate și ele au servit ca modele culturale timp de două milenii. Teoreticienii literaturii și, în genere, esteticienii n-au luat în seamă acest gen prolific, și nu i-au definit decât foarte târziu statutul. Nici azi nu pot fi citate prea multe studii teoretice despre această practică textuală disprețuită, ridiculizată de noua critică. Există, adevărat, multe cercetări privitoare la istoria genului biografic, bibliografii întinse, îndeosebi în Anglia, dar, în ceea ce privește reflecția teoretică asupra temei, bibliografia este săracă. Un studiu des amintit este cel al lui Daniel Madelénat, pe lângă acela, mai vechi, al lui André Maurois, *Aspects de la biographie* (1930). Așa că Alain Viala s-ar putea să aibă dreptate: suspiciunea cu care a fost și este încă privit acest gen socotit lejer și inesențial pentru critica literară se datorează – între altele – acestui decalaj „între o practică majoră și o teoretizare minoră”. Altă explicație ar fi aria de întindere enormă a genului, diversitatea lui, domeniile (de la viețile sfinților la viețile vedetelor de cinema) pe care le îmbrățișează și, totodată, varietatea formelor de exprimare. Un gen de răspântie: acolo unde se întâlnesc și se despart nu numai subiectele (temele, personajele), dar și disciplinele și, evident, metodele de abordare, căile de acces. Alain Viala spune că această căutare a identității (miza esențială a oricărei **b.**) angajează un număr mare de specialități și de discursuri, fiind la intersecția modurilor în care „civilizația noastră vizează discursurile”. **B.** poate fi un gen exponențial pentru o epocă și pentru un mod de a gândi omul în relațiile sale cu *le dehors*. Lipsește din enumerarea făcută de criticul francez domeniul religios (și discursul biografic religios ca atare), extins în spațiul european, la Vest și la Est, în tot Evul Mediu. *Viețile Sfinților* au pătruns în mediile cele mai variate și au constituit lectura fundamentală a oamenilor simpli secole de-a rândul, termenul *hagiografie* este, spune tot Madelénat, mai vechi decât *biographe*. El semnifică întâi „carte sfântă” (sfârșitul secolului XV-lea) și apoi „autor” (debutul secolului XVI-lea). Un gen prin excelență apologetic, ca și **b.** dedicate împăraților și

oamenilor de arme, menite să-i glorifice pe cei care le comandau. Dar a mai existat câte un Procopiu din Cezareea care să facă în ascuns o cronică paralelă (cu inevitabile date biografice), în care să spună altceva decât spune în cronica oficială. **B.**, pe scurt, a însoțit istoria, mentalitățile vremii, personalitățile, civilizațiile, oferind din Antichitatea greco-latină până în pragul modernității modele de existență și modele culturale. Definițiile nu diferă prea mult unele de altele. Aceea dată de dicționarul Academiei Franceze nu face decât să reproducă definiția din 1683 a lui John Dryden în introducerea la traducerea din Plutarh: „istoria vieților particularilor”. Alte încercări sunt mai nuanțate: „Biografia este reconstruirea unei vieți umane; ea încearcă să descrie și să evalueze cariera unui individ și, de asemenea, să reproducă imaginea sa ca personalitate vie, analizând impactul pe care acesta o exercită asupra acțiunilor întreprinse de personaj și asupra lumii în care el trăiește” (John Garraty) sau: „o formă de istorie care se consacră nu raselor sau maselor de oameni, ci unui individ”, „un portret fidel al unui suflet în aventurile sale de-a lungul vieții” (Edmund Gosse). În fine, D. Madelénat sintetizează aceste observații în câteva propoziții care îmbrățișează toate aspectele: „Povestire scrisă sau orală, în proză, pe care un narator o face vieții unui personaj istoric (punând accent pe singularitatea unei existențe individuale și pe continuitatea unei personalități [...]); genul este definit, în acest chip, prin forma lui (narațiune, proză), prin subiectul tratat (un personaj real: un text, deci, referențial, și nu o ficțiune) și, în chip facultativ, prin perspectiva povestirii – focalizarea asupra unei interiorități și a unei viziuni asupra lumii”. Definiția subliniază natura genului (referențial, nu ficțional) și dimensiunea existențială a temei. Nu e însă obligatoriu ca personajul **b.** să aibă totdeauna o dimensiune „istorică”. **B.** modernă și post-modernă a renunțat la ideea de „erou” în sens clasic și se ocupă mai ales de indivizii la modă, produse ale industriei mediatică. Eroii istoriei n-au ieșit cu totul de pe scena **b.**, dar ei sunt serios concurați de vedetele provenite, cele mai multe, din rândurile actorilor de film, ale cântăreților și ale sportivilor. Se poate spune că din Antichitate până azi s-a produs o mutație importantă în ceea ce privește tipologia **b.**: dacă înainte ea se ocupa de personajele marii istorii, ea se concentrează, cu precădere, în vremurile noastre, asupra indivizilor din sfera micii istorii. Șansa lor este să încapă pe mâna unui biograf talentat, care să le dea o anumită pregnanță și să facă din ei, cât de cât, niște

eroi în mediul lor de acțiune. Schematizând lucrurile, Philippe Lejeune în *Le Pacte autobiographique* (1975) propune următoarea ecuație pentru paradigma **b.**: „A (autorul) este sau nu este N (naratorul); P (personajul) seamănă cu M (modelul), în timp ce în autobiografie: „N este pentru P ceea ce este A pentru M”. În autobiografie există o identitate perfectă între cei trei actori ai narațiunii (autor – narator – personaj), în timp ce în **b.** identitatea este doar între autor și narator. Personajul despre care se vorbește în narațiune este altă persoană. Rațiunea de a fi a unei **b.** este nu să etaleze mijloacele de seducție ale autorului/naratorului, ci să prezinte un personaj viabil, elocvent, dacă se poate un destin, ceea ce înseamnă mai mult chiar decât un model de existență. În funcție de acest rezultat se poate judeca dacă strategia narativă e bună sau rea.

O istorie a **b.** ca gen literar poate fi făcută, iar Daniel Madelénat, în capitolul din *Dictionnaire des littératures de langue française* (1984), propune o clasificare în funcție de marile epoci de civilizație: a) o **b.** care urcă (sau coboară) în timp până în Antichitatea greco-latină, cu alte vorbe **b.** clasică, b) **b.** în care începe să se manifeste fractura romantică și c) **b.** modernă. Această împărțire ridică însă unele obiecții. Se poate pune la un loc Antichitatea greco-latină cu Evul Mediu și pe amândouă în același compartiment spiritual și moral cu Renașterea? Autorul crede că e posibil, pentru că în toate funcționează aceeași paradigmă bazată pe retorica elogiului și viziunea omului eroic. Dar tot el atrage atenția mai târziu că eroului (personajul predilect al **b.** clasice din Antichitate) i se substituie, în epoca medievală, sfântul și că, în genere, religiozitatea este o dimensiune nouă a ființei (personalității) individului. Nouă și dominantă. **B.** își schimbă, oricum, în aceste condiții, obiectul (personajul) și tipul de discurs (un discurs predominant apologetic și pios). Iar Renașterea schimbă toate: viziunea asupra universului, viziunea asupra omului, asupra artei etc. Atunci **b.** trebuie definită nu numai din punct de vedere al structurii ei, ci și în raport cu scopurile și personajele ei prioritare. Este limpede că omul medieval nu seamănă cu omul antic și că omul Renașterii are alte idealuri decât cei dinaintea lui și că el nu se mai mulțumește cu locul doi în lume. Nu se mulțumește, mai ales, cu ceea ce știe. *A cunoaște* devine pentru el verbul esențial. Esențial ca și *a fi* și cu *a avea* și că, împreună, acestea nu au nicio valoare fără a face. În funcție de aceste verbe începe să se gândească și să se definească omul care-și deschide calea. **B.** romantică are în centrul ei, ca teoretician și, prin critica sa,

pe adevăratul ei creator, pe Sainte-Beuve. El publică o serie de portrete literare, portrete contemporane, portrete de femei, unde folosește datele biografice nu atât pentru a explica opera (acuzatie în bună parte neîntemeiată, adusă la începutul secolului al XIX-lea de Proust și reluată apoi de mai toată critica literară a secolului al XX-lea), cât pentru a fixa un caracter, o psihologie specifică (psihologia creatorului), în fine, destinul unui creator în epoca sa. Pentru a realiza aceste portrete, Sainte-Beuve folosește mai toate mijloacele pe care le are la îndemână un critic literar erudit și talentat, el însuși scriitor reputat: romanescul ideilor, imaginația, eseul moral, arta portretului, desigur, ironia, pe scurt, o retorică amplă, complexă, seducătoare. **B.**, în această alianță, face parte din discursul critic și își sporește considerabil capacitatea epică. Dacă există în critica europeană un cult pentru ceea ce se poate numi „romanescul ideilor” sau „imaginația ideilor”, el începe și capătă strălucire în critica lui Sainte-Beuve, omul cu burtă și bonetă, adorat de unii, detestat de mulți alții. Prin acest exercițiu superior intelectual și superior artistic față de normele anterioare, **b.**, semnalează D. Madelénat, câștigă: „Scriitorul, prin exercițiul imaginației sale poetice, al simpatiei și al intuiției, tinde să se identifice cu modelul său ori, cel puțin, să capteze și să redea sinele profund și ireductibil”. La acest punct trebuie despărțite lucrurile: **b.** în varianta Sainte-Beuve reprezintă un model critic; **b.** curentă, opera oamenilor de meserie, are altă dimensiune. Cea dintâi este creația unui om de geniu și face parte dintr-un discurs critic complex. A doua este, de regulă, produsul erudiției pozitivistice. D. Madelénat le pune la un loc, deși sunt mai multe elemente care le despart decât acelea care să le unească. Un element comun este, într-adevăr, descoperirea „ipseității”, adică a personalității ireductibile a omului în lume. O revelație (sau o descoperire) care a făcut posibilă explozia genurilor biograficului, cu precădere a jurnalului intim (Stendhal, Benjamin Constant, Maine de Biran ș.a.). Sainte-Beuve folosește acest concept în critica literară și impune portretul literar care, într-o bună măsură, este o **b.** redusă a omului care scrie, dar nu numai, întrucât în portretul critic intră și datele oferite de operă. Deviza lui este: „Să mergi direct la autor sub masca operei”. **B.** romantică nu se reduce, evident, la Sainte-Beuve. Paradigma ei depinde de modul în care este perceput omul (arhetipul romantic, *forma mentis*) și, desigur, de ceea ce se înțelege în secolul al XIX-lea prin arta biografică. Filosofii romantici germani spun că omul

romantic suferă de „incompletitudine”: nu se mulțumește cu ceea ce îi oferă realul și, în genere, pun visul (capacitate de reverie) deasupra rațiunii. Așa se petrec lucrurile în literatură, dar în viața de toate zilele individul trăiește fără să știe de multe ori că epoca lui este romantică sau nu se comportă într-un fel

asemănător. Individul începe să imite literatura sau, mai precis, rămâne în istorie așa cum îl prezintă narațiunile, poemele și chiar **b.**, portretele critice, eseurile filosofice din acest timp: un spirit bolnav de nemărginire, un tip demonic sau angelic, un individ dezgustat de lumea realului și, în genere, de concretul existenței, un om care suferă de melancolie, dezamăgit, ca Alfred Musset, că a venit prea târziu într-o lume prea bătrână, în fine, omul romantic este un visător și un revoltat funciar, care are sentimentul eșecului. În **b.** scriitorilor romantici (Byron, Shelley, Hugo ș.a.) se observă însă că acest arhetip se combină cu altul, care are la bază o notă pronunțată de eroism. Anxietatea, incompletitudinea, dorul de infinit (ca la M. Eminescu), diabolicul, reveria, singurătatea, visul compensator se unesc cu voința crâncenă de a schimba lumea și de a învinge realul constrângător. Madelénat consideră că paradigma biografică romantică poate fi caracterizată prin intuiția infinitului („care lucrează ființa finită și o dedublează”), prin gustul introspecției și cultul pentru „erou” (în alt sens decât „eroul” clasic). Arhetipul omului romantic (și personajul ideal al **b.** romantice) este individul demoniac; „vector – zice Madelénat – al forțelor distructive și al înnoirilor ireversibile [...], el se mitologizează și se idealizează, pierzând astfel savoarea vieții; destinul absoarbe existența: un adevăr «esențial» elimină adevărul real”. Concluzia ar fi că aceste aglomerări și aceste răsturnări de ierarhii „exhibă caracterul tranzitoriu al paradigmei romantice”, adică o fac caducă.

Opiniile lui Madelénat despre **b.** modernă sunt mai clare și mai substanțiale: **b.** modernă este punctul unei crize profunde în domeniul psihologiei și al epistemologiei raționaliste la sfârșitul secolului al XIX-lea; Schopenhauer și Nietzsche descoperă rădăcinile inconștientului, Dostoievski pune în valoare ambiguitățile, complexitățile „omului din subterană”, Freud îi scoate la iveală complexe și le definește teoretic; inspirându-se din toate acestea, biografii încep să definească omul ca o ființă contradictorie, cu ambivalența sentimentelor lui, cu duplicitățile, dinamismul său interior, dând mai mare importanță copilăriei, reveriei, sexualității. Ca gen, **b.** se diversifică (psihobiografie, etnobiografie etc.). Se observă însă ceva ce Madelénat ignoră sau când încearcă să spună nu spune explicit: se schimbă într-o măsură considerabilă, la începutul secolului al XX-lea, ideea despre om și, implicit, imaginea lui în relație cu *le dedans* și *le dehors*. În fapt, imaginea tradițională a omului se sfârșeamă și în locul ei apar mai multe viziuni, cauzalități, fragmente, ca o

oglindă spartă aruncată în iarbă. Umanismele secolului al XX-lea nu se pun în acord asupra omului, fiecare îl definește altfel: singurul element comun este că omul nu este ce se credea că este și că unitatea lui este o simplă iluzie. Între omul psihanalizei (sumă a complexelor interioare) și omul de hârtie, omul gramatical al semioticienilor, nu e nici o legătură. **B.** modernă reflectă aceste modificări fundamentale în gândirea asupra omului, vizibile în toate disciplinele spiritului. Camil Petrescu era conștient de această revoluție și, vorbind de roman în eseurile din anii '30 ai secolului trecut, semnală faptul că personajele nu mai pot fi definite cu noțiunile psihologiei clasice. Se poate adăuga: nici psihologia și, în genere, **b.** creatorului nu mai poate fi definită cu vechile concepte. Nici chiar cea a omului simplu, produsul aceluiași proces. În faza modernității **b.** s-a deschis, ca toate creațiile spiritului de altfel, spre un câmp vast, în mare măsură necunoscut, de provocări. Tot acum în spațiul modernității se dezvoltă o ramură specială, și anume **b.** romanțată. Formulă care se identifică în multe cazuri cu **b.** literaturizată, facilă, comercială. **B.** romanescă nu este însă cu necesitate mistificatoare și nu are mereu scopuri consumiste. A fost și este încă utilizată de oameni care au talent și o minimă erudiție în materie, au și onestitatea de a nu mistifica un destin, precum „biografi” celebri ca Dmitri Merejkovski, autorul unor scrieri despre Dostoievski și Lev Tolstoi, sau André Maurois pe care l-au citit câteva generații, Emil Ludwig și Stefan Zweig și atâția alții, printre care Henri Troyat, care timp de o jumătate de secol și-a câștigat o mare popularitate prin **b.** dedicate marilor ruși. Unele dintre cărțile lor au devenit opere clasice într-un gen care seduce gustul public și, seducându-l, îl poate educa în sensul valorilor umanismului, de vreme ce **b.** are și o misie pedagogică, pe care o poate avea și azi, în postmodernitatea noastră care crede din ce în ce mai puțin în valorile umanismului european. Trebuie respinse cele prost scrise și cu scopuri strict comerciale, acelea care cultivă ceea ce Paul Zarifopol numea, prin anii '20 sau '30, „mahalagismul literar”. Pentru că o **b.** despre un mare scriitor (de pildă, Goethe) nu are a se ocupa de indigestiile omului de geniu, dar nici nu poate să ignore cu desăvârșire scenariul existenței sale: cum își începe ziua, cum scrie, în ce ambianță, ce prietenii cultivă, care sunt femeile pe care le-a iubit și de care a fost iubit, ce crede despre iubire, ce cărți citește sau cum primește ideea morții etc. Toate acestea, strânse într-un portret, spun ceva important despre omul biografic și pot deschide o cale de acces spre omul *sapiens*

de care vorbește André Maurois în însemnările sale despre **b.** Nu-i lipsit de interes, bunăoară, că Vasile Alecsandri își începea ziua în cabinetul de lucru, lângă un șemineu în care ard lemnele și în vecinătatea unui ceainic din care se strecurau mirosuri aromate. Numai așa putea să scrie. Scria cu precădere iarna, în restul anotimpurilor îi plăcea să călătorească, deși structural era un spirit sedentar, un boier de țară. Pastelurile reprezintă opera unui miniaturist care vede natura pe fragmente, o vede static, nu în mișcare, ca pe o succesiune de tablouri dintr-o expoziție într-o sală imensă, care este însăși natura din afară. Pictorul (poetul) este un om de interior, un spirit stabilizator, cu acces limitat la contemplație. O bună **b.**, care știe să armonizeze toate aceste preferințe, automatisme mentale și existențiale, poate scoate un portret memorabil. Portretul poate fi prezentat într-o narațiune biografică sau într-un eseu biografic – o specie pe care o folosește, de pildă, în chip curent G. Călinescu în *Istoria literaturii de la origini până în prezent*. Acest element epic în critica sa i-a iritat pe mulți dintre comentatorii săi. Aceștia n-au observat însă că epicul are aici un rol important (asigură fluiditatea informațiilor într-o **b.**) și, totodată, rolul lui este să dea expresivitate ideilor. Postmodernitatea a adus ceva nou în ceea ce privește **b.** în raport cu modernitatea care, în bună măsură, o eliminase din ecuația critică odată cu autorul, anume că funcția autorului în narațiune n-o poate îndeplini nimeni altcineva decât autorul. Teoreticienii literari au început atunci să se ocupe de el și să-i definească mai clar statutul în text. Și, dacă se dovedește că are un rol în text, are și o identitate, adică o **b.** Prima reparație pe care o aduce postmodernitatea este restabilirea acestei identități și, fatal, recuperarea **b.** creatorului. Aceasta înseamnă, implicit, recuperarea **b.** ca gen literar. Concomitent, în postmodernitate se schimbă fundamental viziunea asupra omului. Se dovedește, astfel, că structura de existență a eului biografic, adică **b.** omului ținut pe tușă poate fi revelatoare pentru complexitatea lui interioară și poate impune, în cele din urmă, un personaj original. Personajul poate fi studiat din mai multe unghiuri de vedere și cu mai multe metode. Într-un cuvânt, **b.** se complică, aspiră să fie mai mult decât o cronologie a faptelor exterioare, caută să pătrundă în psihologia omului care scrie pentru a-i surprinde complexe (b. psihanalitică), reveriile, frustrațiile, maladiile, fantezmele sexuale (b. biopsihologică) etc. De-abia acum are loc acel „sfârșit al discreditului” pe care îl anunța în 1984 D. Madelénat. Dincolo de aceste cauzalități de ordin cantitativ,

calitativ și structural, ce se poate observa în privința discursului biografic, ce place și ce nu place într-o **b.**?

a) Nu e de pierdut din vedere, înainte de orice, că **b.** este un text, un discurs, o scriitură („o viață devenită o operă, o operă în bucățele, o operă – deschisă” – zice José-Luis Dias în *Le Dictionnaire du littéraire*, 2002) și, de la un anumit grad de expresivitate, discursul poate fi analizat ca oricare altă formă de literatură nonfictivă. b) **B.** poate fi de mai multe feluri, cele două categorii largi fiind **b.** critică (aceea ce are ca obiect un autor – scriitor, istoric, artist –, un creator, în genere, sau o personalitate a istoriei) și **b.** comercială, cu un subiect variabil, de regulă o vedetă a lumii mediatice sau a micii istorii, tip de **b.** care domină gloriile momentului, este devorată de cititorii ahiați să afle secretele VIP-urilor, are mare trecere pe piața cărții și este, într-o măsură zdrobitoare, o afacere profitabilă pentru cei care o confecționează și pentru cei ce o publică. **B.** comercială nu interesează decât un public fără criterii estetice sau pe sociologii care cercetează gustul publicului larg. Cealaltă, **b.** critică sau **b.** literară, reprezintă o manifestare curentă a criticii și istoriei literare și poate atinge performanțe (cazul *Vieții lui Mihai Eminescu* de G. Călinescu) sau poate rămâne adesea în zona minimei utilități istoriografice (e vorba de numeroasele „contribuții” universitare, opera – predilectă – a „tezarilor”). c) Biograful este un autor care scrie despre alt autor și ambiția lui este să descopere în omul despre care scrie un personaj misterios, profund sau superficial, cu o viață secretă, în fine, un personaj pe care poate să-l facă memorabil prin calitatea discursului său, pentru că depinde de știința și talentul biografului dacă individul de care vorbește capătă o imagine suficient de puternică pentru a circula cu ea prin lumea lecturii. Pentru a reuși să impună această fantasmă, biograful erudit și inspirat cercetează arhivele, stă de vorbă cu cei ce l-au cunoscut pe autorul în cauză, caută să descopere femeile pe care el le-a iubit sau pe care le-a trădat, în fine, face o anchetă complexă și, la urmă, cu maldărul de fișe în față, începe să scrie o narațiune. O narațiune care, în afară de faptul că trebuie să dea informații exacte (dacă se poate inedite), trebuie neapărat să fie seducătoare. Să placă cititorului obișnuit, nu numai specialistului care caută în astfel de scrieri date noi. d) Scriind **b.** unui creator, autorul nu poate face abstracție de scrierile (operele) creatorului. Voltaire spunea în 1751 că „biografia unui scriitor sedentar se află în scrierile sale”, iar un secol mai târziu Sainte-Beuve recomandă să se meargă direct la autorul care se ascunde sub

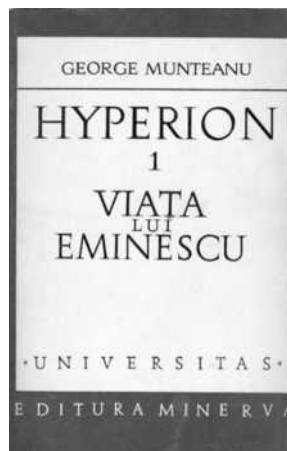
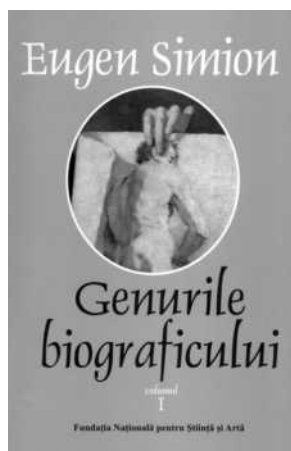
masca operei. O jumătate de secol, apoi, această conjugalitate publică este denunțată: omul biografic este altceva, este altcineva decât creatorul ascuns în opera sa; oricum, cei doi trăiesc paralel, în lumi diferite, și a încerca să îl cauți pe cel de-al doilea (creatorul, eu profund) în individul comun (eul biografic, eul superficial) care frecventează saloanele mondene sau bistrourile din cartier este o aberație. E dificil de detașat adevărul în această chestiune, dilema fiind dacă poate sau nu biograful să ignore opera atunci când vorbește de omul ce-a scris-o sau, situația inversă, dacă poate criticul literar, atunci când analizează opera, să facă în așa fel încât să considere, cum recomanda Paul Valéry, că poemul nu este scris „practic” de nimeni. În această chestiune singura regulă este că opera nu poate fi explicată de circumstanțele din afara operei (*le dehors*), ceea ce nu înseamnă că în spatele poemului nu este nimeni, că poemul sau romanul se face singur, că mașina de scris (autorul) merge automat. Vorbind de poezia lui François Villon, Paul Valéry – adversarul cel mai inclement al criticii biografice – face o **b.** pe scurt a genialului poet, tâlhar băgat de mai multe ori în pușcărie. Pe scurt: ceva din **b.** scriitorului sedentar de care amintește Voltaire trece în operă, sub formă de fantasmă și trecând, ceva se salvează din viața lui lumească. Biograful trebuie să consulte opera pentru a prinde, dacă nu viața propriu-zisă, cel puțin modul în care autorul se situează în lume, un stil de existență, un model cultural pe care îl acceptă sau îl respinge. Așadar, omul interior și omul exterior sunt condamnați – dacă nu să trăiască sub același acoperământ – cel puțin să gestioneze aceleași proiecte. Fiecare cu rolul și responsabilitățile sale. Biograful trebuie să le spioneze pe toate. e) S-a pus deseori problema dacă **b.** este o operă de știință sau de artă. G. Călinescu a tranșat dilema spunând, că istoria literară (inclusiv **b.** critică) este „o știință inefabilă și o sinteză epică”. Este, evident, un mod subtil de a da o soluție care îi nemulțumește, totuși, pe mulți, pentru că inefabil nu este un concept sigur și nu definește nici o metodă. În limbaj mai prozaic **b.** nu poate fi operă de știință decât în măsura în care istoria literară și critica literară pot fi științe cu reguli precise, ceea ce nu este cazul. „Știința” aici înseamnă informație și mod de a ordona și exploata informația. Mai departe intervine intuiția, inteligența, capacitatea de expresie, adică simțul creației. **B.**, ca operă critică, nu este o știință, nu-i nici o artă care se bazează numai pe inspirație și ficțiune, este o formă de creație complexă, care poate trăi prin ea însăși și poate fi citită și după ce informațiile din

interior au devenit bunuri comune sau au fost depășite. Rămâne creația din interior, creația limbajului, imaginația ideilor, portretul, capacitatea de a reinventa atmosfera lumii în care creatorul a trăit. Rămâne „sinteza epică” din știința inefabilă. În cazul **b.** critice, sinteza epică înseamnă capacitatea de a pune ideile în pagină, imaginația ideilor, intuiția unui personaj misterios (creatorul) și talentul de a-i da, în narațiunea critică, o dimensiune umană și spirituală. Marii creatori în acest domeniu sunt aceia care fac în așa fel, încât autorii de care se ocupă să pară născuți, ca exemple excepționale, de opera lor. f) O bună **b.** are, așadar, ceea ce se cheamă un fond epic sau o fluiditate epică. Eugen Ionescu îi spunea „epicism interior”. Fără el, **b.** este o înșiruire de date seci, o succesiune de informații ce pot fi utile, dar, în lipsa unei intuiții critice fundamentale și a unui stil adecvat (stilul înțeles nu numai ca limbaj, ci, înainte de orice, ca viziune asupra omului), nu spun mare lucru despre spiritul creator exilat în contingent. N. Iorga, de exemplu, în monografia dedicată în 1904 lui Ștefan cel Mare, se dovedește a fi, dincolo de marea lui erudiție, un creator mai bun decât în scrierile lui pur literare. Un creator de limbaj, în primul rând, dar și un biograf înzestrat cu un simț epic ieșit din comun. **B.** scrisă de el este una dintre cele mai frumoase narațiuni istorice scrise în limba română, o creație în adevăratul sens al cuvântului, care a creat un personaj memorabil, scoțându-l din legendă și dându-i o identitate umană și istorică. g) Nu e ușor când se constată că omul exterior (omul biografic, omul public) nu este la înălțimea omului interior (creatorul). Sunt atâtea cazuri, unele scandaloase, de divorț, de discrepanțe între ei. O idee acceptată aproape de toți este că omul public poate avea, în viața de toate zilele, păcate capitale sau, de regulă, păcate mărunte, ca orice individ, dar ele – sub orice formă – nu explică opera pe care o scrie. Când se judecă opera, scăderile morale ale omului nu trebuie în nici un caz să determine și să ipotecheze opiniile critice. Avea dreptate G. Călinescu să protesteze împotriva celor care confundă creația cu **b.**: „O formă de pervertire în materie de cărți este a confunda opera, adică autorul lăuntric, cu omul exterior. La acest fel de confuzie între creație și biografie ajută din păcate unii publiciști, prin faptul că apar în public, dau autografe, caută a fi pito-rești. Lumea a început să citească cărțile nu pentru valoarea lor intrinsecă, ca să cunoască omul interior, ci dintr-o curiozitate specială pentru publicist. Nu rareori se întâmplă ca un autor să fie, ca om, foarte antipatic, prin cabotinism, prin obsesia valorii lui, prin lipsa de

caracter. Dar dacă el e un mare artist, omul interior cu siguranță îl absolvă pe cel efemer”. G. Călinescu intuiește bine această complexă relație dintre omul exterior și omul interior (în paranteză fie zis, prin această terminologie el numește cele două concepte puse în circulație de Marcel Proust: *le moi profond* și *le moi biographique*): ca om autorul poate fi lipsit de caracter, ca artist poate fi un mare creator. Sunt atâtea exemple în literatură care confirmă această dualitate. Deși la sfârșitul secolului al XX-lea s-a pus problema dacă omul nedemn din viață nu trage după sine pe creatorul excepțional din operă. Sau, cu o propoziție a lui Tudor Arghezi: poate fi „scriitorul porc în viață și înger pe hârtie?”. În timp aceste discrepanțe brutale se pierd, nimeni nu mai știe azi care este **b.** reală a lui Shakespeare. Este suficient că opera îi creează o **b.** fabuloasă. Când e vorba însă de un autor contemporan, dosarul lui de turnător la Securitate poate să-i ipotecheze, cel puțin pentru o vreme, opera. G. Călinescu judecă bine: nu trebuie citită opera cu **b.** autorului în față și, mai ales, nu trebuie judecată în funcție de datele exterioare. Cu toate acestea, omul exterior poate fi interesant și poate constitui obiect de studiu, așa cabotin, fără caracter, cum pare a fi în viața de toate zilele. **B.** este posibilă și este chiar necesară într-o cultură, pentru că altminteri se ajunge la ideea că într-adevăr operele nu sunt scrise, practic, de nimeni și că se poate scrie, cum credea Valéry și cum sugerează o dată chiar G. Călinescu, o istorie a literaturii fără autori. h) Ce este, totuși, o **b.**, cum și când se poate scrie. Se cunoaște opinia lui G. Călinescu, cel mai bun biograf, deocamdată, al nostru. Opinia lui oscilează între a spune că „marii creatori nu au biografie” – ei fiind anonimi și obiectivi, ca și creatorul popular – și ideea lui Ortega y Gasset, pe care o citează la un

moment dat, potrivit căruia **b.** este „un noroc al intuiției”. „Orice viață – zicea filosoful spaniol – este secretă și hieroglifă, de aici reiese că biografia este mereu un noroc al intuiției; nu există metodă sigură de a găsi cheia misterioasă a unei existențe străine; de asemenea, omul generos, a cărui viață trăiește din rădăcini profunde, simte nevoia de a străbate în alte vieți; în adâncul lor, în adevărul lor ocult, [trebuie făcut efortul] de a le înțelege și nu de a le judeca; cine judecă nu le înțelege.” Ideea că un creator nu are o biografie în afara operei sale este reluată, cu alte argumente, de Nichita Stănescu în *Antimetafizica*, zicând că „poetul, ca și soldatul, nu are viață personală” și, ca să dovedească acest fapt, își alcătuiește o **b.** fabuloasă. Rămâne sugestia că **b.** esențială a poetului este înainte de orice istoria reveriilor și a fantasmelor sale, iar acestea se află în opera sa. „Artistul – scrie undeva Gustave Flaubert – să facă în așa fel încât posteritatea să creadă că n-a existat”; și tot el: „Cred că dacă l-aș vedea pe Shakespeare în carne și oase aş muri de frică”. În ce privește prima recomandare, trebuie spus că, cel puțin în cazul lui Flaubert, a fost irealizabilă. Biografii s-au repezit spre „foca normandă” și au făcut în așa fel, încât i-au luminat toate cotloanele vieții. Iar Jean-Paul Sartre a scris trei volume masive despre „idiotul familiei”, adică despre nevrozele lui Flaubert, omul care voia să dispară din registrele vieții civile.

Dintre criticii români, G. Călinescu este cel care are ideile cele mai originale despre **b.** și tot el este cel care dă strălucire acestui gen de critică utilizat cu precădere de istoriografii pozitiviști și de „tezari”. El are mari rețineri față de jurnalul intim, socotindu-l „o prostie” și are cea mai mare mefiență față de psihanaliză, știință care a dat o dimensiune nouă **b.** și, în genere, științelor umane în secolul al XX-lea. G.

Călinescu n-o practică și, când o descoperă la alții, o reprimă, o ridiculizează, devenind, astfel, el însuși, un subiect pentru a fi întins pe divanul psihanalizei. A scris, cu toate acestea, *Viața lui Mihai Eminescu*, *Viața lui Ion Creangă* (1938) și a întocmit două monografii (una despre Nicolae Filimon în 1959 și alta despre Grigore Alexandrescu în 1962), în stil mai degrabă pozitivist, în care **b.** și analiza critică a operei merg împreună. Nu poate fi ignorat, apoi, faptul că în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* **b.** scriitorului face parte din scenariul critic. Unele cronologii și portrete sunt savuroase și au devenit modele ale genului în critica românească. De pildă, biografia lui A.I. Odobescu (cea din ediția a doua a *Istoriei*...) sau biografia lui V.A. Urechia, erou de roman-foileton, ori portretul lui Mateiu I. Caragiale: „Un domn de o eleganță voit vetustă, cu melon pe cap și cu chipul sâstisit, pășește solemn și tacticos prin Piața Sfântul Gheorghe” etc. Rezumându-i ideile, se constată că în opinia sa: 1) o **b.** este o lucrare „mitologică și dialectică”; 2) nu se poate scrie o **b.** decât după ce creatorul a dispărut fizic și au pierit și documentele despre viața lui, rămânând doar opera; 3) **b.** nu-i, în fapt, a artistului, „ci a conștiinței istorice, sedimentate dialectic în straturi”, și, în consecință, 4) **b.** nu începe cu data nașterii, ci cu anul morții autorului; numai cine trăiește post-mortem poate fi, dar, obiect de **b.**. Se pot asocia acestor reflecții care spulberă iluziile de exactitate ale biografului pozitivist – omul cu fișele în mână – o observație făcută tot de critic prin 1930 despre portret, care este un instrument de bază al criticului-biograf; așadar 5) portretul nu se poate întocmi satisfăcător decât atunci când, dispărând omul, rămâne doar legenda lui; încercând să-i dea o substanță, biograful se adresează operei și mentalității timpului, intuind astfel secretul artistului. Exemplul dat de G. Călinescu este Dante, care nu știa că trăiește în Evul Mediu; el credea că este un spirit sincron și de aceea cultiva *il dolce stil nuovo*. De-abia în epoca modernă cercetătorii și-au dat seama ce reprezintă, cu adevărat, misticul, medievalul Dante. Cu alte vorbe, o respingere a realului (a **b.** în sens strict) și o reconstituire a mitului creatorului care stă captiv în opera lui. Portretul, ca parte a **b.**, este acel „noroc al intuiției” de care vorbea Ortega y Gasset, un produs al imaginației și inteligenței critice. G. Călinescu, care a apărut totdeauna critica creatoare, îndreaptă speculațiile în această direcție: „Portretul e o formă a inteligenței, un produs al ironiei, o respingere, într-un cuvânt, a realității, pentru a o ridica la esența câtorva

linii simple; portretul se naște în momentul în care pâraie ultima legătură a sufletului cu obiectul, la decesul omului în noi; el este un fiu al maliției, nu al iubirii”. E de precizat că G. Călinescu repudiază și anecdota ca instrument portretistic și, totodată, se arată a fi un adversar incoruptibil al indiscreției când e vorba de a reconstitui critic viața unui artist. „Noi dorim să fim caracterizați în idealitatea noastră, în zbuluciumul intern” – reclamă el. În fine, nu scapă faptul că, în toate împrejurările, G. Călinescu socotește portretul sau **b.** o formă de creație. „Portretistul și memorialistul trebuie să fie artiști – scrie el într-un loc –, fără puterea de a crea în pură ficțiune [...] întreprinzătorul acestui gen riscă să piardă, odată cu reputația literară, și stima contemporanilor săi”, frază care i se potrivește și lui, ca biograf al lui Eminescu și Creangă. Cel dintâi lucru de observat la aceste **b.** este că romancierul și-a amestecat serios condeiul în discursul profesorului erudit. **B.** scrisă de el poate fi socotită, cu puțină îngăduință, un roman biografic. Are un fond epic, are un erou exemplar (poetul mort la 39 de ani și care a intrat în legendă cu viața și opera lui), are personaje secundare (familia, prietenii, adversarii poetului etc.). O situație de existență (de pildă, mutarea lui Eminescu la București) este precedată de o descriere amănunțită și inspirată a mediului, a locuinței, a tabieturilor personajului, așa cum procedează, de regulă, un prozator balzacian care vrea să-și impună eroul. Peste toate e vocația de narator a lui G. Călinescu. Criticul știe să pună în pagină o idee și îi place, în chip vădit, să dea o dimensiune epică unui fapt de existență. N-au fost și nu sunt puțini cei care i-au reproșat faptul că povestește romanul sau că rezumă poemele în comentariile sale, dar a judeca estetic o operă cere și o reconstituire, în termeni ideali, a operei. Cititorul trebuie să înțeleagă despre ce e vorba în cutare roman și, pus în temă, poate lua parte, simbolic vorbind, la demonstrația critică. Simțul epic este indispensabil criticului de anvergură și nu poate fi confundat niciodată cu platul rezumat. Jean-Paul Sartre zice: dacă vrei ca ideile tale să fie înțelese și păstrate, pune-le într-o poveste. Așa procedează curent G. Călinescu în **b.** și în comentariile critice propriu-zise, acolo unde e vorba de concepte, de simboluri și scenarii lirice sau epice. Arta biografului presupune o puternică imaginație a ideilor, nu numai un noroc al intuiției. **B.** lui Călinescu este, în același timp, o operă de erudit. Autorul a citit toate documentele, cântărește bine interpretările date în cutare problemă controversată (originea, de pildă, a poetului), pe unele le ia în răs, pe altele le

corectează. Este ostil față de critica pozitivistă, dar nu ignoră documentele. Oriunde deschizi cartea dai peste ele, prelucrate, topite în discursul biografic sau reproduse pe larg, dacă sunt utile pentru a lumina cutare situație. Unele amănunte sunt derutante prin lipsa lor de semnificație. E important, de pildă, că privatistul Eminovici primea, în Feldgasse, mâncare de la Vasile Morariu, fiul mitropolitului Silvestru, sau că soția răposatului Aron Pumnu era „muiere rea” și din această pricină privatistul a fost nevoit să se mute? Asemenea detalii nu lămuresc, în nici un chip, formația spirituală și morală a tânărului Eminescu, dar, bine plasate în textul critic, pot da o sugestie despre atmosfera în care trăiește și învață – fără tragere de inimă – privatistul Eminovici. E limpede, biograful stăpânește bine subiectul, a consultat integral literatura de specialitate, aduce documente noi, le judecă din punctul său de vedere pe cele deja existente, în fine, pune ordine în haosul bibliografic și potolește cu ironia lui tăioasă zelul atâtor eminescologi. **B.** scrisă de el este, se poate spune, mai întâi fiica erudiției și, prin mijlocirea ei, devine un produs inteligent și relevant al imaginației critice. Se pune întrebarea dacă G. Călinescu are sau nu o metodă biografică, el care îi ia mereu în răs pe „metodiști”, sau, dacă nu are o metodă prestabilită, are măcar un scenariu, un plan, un mod de a construi discursul biografic. Nu are o metodă pe care s-o explice la început și pe care s-o urmeze cu fidelitate. Nu-i un om de metodă, dar nici nu se lasă purtat, inert, de valurile inspirației. Impresionismul capricios nu-i instrumentul lui de muncă. Este, totuși, un spirit disciplinat, grupează informațiile în jurul unor puncte de sprijin și, în interiorul compartimentului, lasă spiritul critic să lucreze liber, niciodată însă haotic. O privire pe tabla de materii arată că scenariul critic urmează cronologia vieții: e vorba întâi de strămoșii poetului, apoi de Gheorghe Eminovici (tatăl), după care apare mama (Raluca Eminovici) și copiii și, urmând firul **b.** poetului, vin la rând: nașterea și copilăria, școlar la Cernăuți etc. E traseul **b.** tradiționale. G. Călinescu se dezice, la prima vedere, de ceea ce spune în plan teoretic: **b.** să înceapă după ce omul a murit și documentele despre el s-au pierdut. *Viața lui Mihai Eminescu* începe, dimpotrivă, cu ceea ce este dinaintea nașterii creatorului și se încheie, previzibil, cu agonia și moartea. În realitate, G. Călinescu n-a avut timp să aștepte o mie de ani (timpul invocat în cazul Dante) pentru a face un portret al lui Eminescu și a nara evenimentele scurtei lui treceri pe pământ. I-au

fost de ajuns doar 43 de ani de la moartea poetului pentru a-i intui secretul existenței. Asta nu înseamnă că a renunțat la ceea ce criticul numește „giulgiul mitologic”. A creat, cu adevărat, un mit Eminescu sau, mai bine zis, a preluat mitul Eminescu și l-a redefinit, l-a consolidat din punct de vedere critic și i-a dat drumul în lume. Eminescu circulă de atunci în imaginarul colectiv românesc așa cum l-a prezentat G. Călinescu la începutul carierei sale critice. Toate încercările de până acum de a distruge acest mit n-au reușit. Ultima tentativă („Dilema”, 1998), opera unor tineri postmoderni, s-a prăbușit în ridicol. Eminescu continuă aventura lui existențială și critică cu veșmintele pe care i le-a pus acest tânăr critic genial, iubitor și făuritor de mituri. Cât despre metodă, se poate spune că, tradiționalist în schema generală, criticul schimbă totul în interiorul capitolelor. Aici folosește, după caz, ironia demitizantă sau limbajul mitologic, pentru a-și prezenta mai bine personajul. Face descripții (interioarele prin care a trecut poetul, orașele în care a poposit, mediile pe care le-a frecventat), desenează portrete (unele foarte reușite: Ioan Slavici, Ion Creangă, Titu Maiorescu și, în genere, junimiștii), definește psihologia personajului și caracterale, psihologiile celor cu care intră în contact, în fine, face speculații în jurul unor evenimente și, de cele mai multe ori, speculațiile iau forma unor mici eseuri biografice. Nu rămâne niciodată la document, ia din document informația și construiește în jurul ei un model de existență. Un exemplu: capitolul despre erotica eminesciană, un savuros capitol de roman-foileton din care se desprinde un concept romantic și o experiență tragică. Figura, până aici antipatică, a Veronicăi Micle – cea cu buze subțiri și supte – se luminează deodată. Criticul a avut grijă și a avut, mai ales, talentul de a o înfățișa în așa fel încât ea să pară demnă de mitul în care a intrat. Portretul lui Eminescu nu-i deloc ideal ca model uman. G. Călinescu se delimitează, de la început, de biografii encomiaști și se leapădă, în chip categoric, de spiritul triumfalist, acela care însoțește, de regulă, critica marilor creatori. Eminescu al său este un școlar mediocru, rămâne chiar repetent, studiile lui sunt incomplete, certificatele sunt nesigure, Eminescu este, apoi, un boem, camera în care stă, în epoca în care lucrează la „Timpul”, arată apocaliptic: „Trăindu-și copilăria pe la gazde și pe drumuri, Eminescu și-a extirpat de mic simțul interiorului organizat. Universul se va împărți, toată viața, pentru el, în lumea ideilor, înfățișată prin cărți, și natura vie. Dacă sub raportul intelectului el reprezintă

poate cel mai ales individ al vremii sale, din punct de vedere al culturii simțurilor este, deși nu totdeauna, geniul fiind prin definiție locul contradicției, un om al naturii, o ființă inocentă și sănătoasă. Aceasta și explică prietenia strânsă cu acel bivoliț de geniu care se numește Ion Creangă. Eminescu se arunca în pat ca-n fânul din grajdul de la Blaj, pe de-a-ntregul îmbrăcat, pentru că, atâta vreme cât haina îl apăra de frig, ea era ca o unghie bătătorită pe trup, fără vreun înțeles social”. Genialitatea lui Eminescu este căutată acolo unde trebuie (în operă), nu în spațiul existenței zilnice, unde poetul se poartă ca un om normal. Biograful îndepărtează, totodată, imaginea unui Eminescu monstru de erudiție, genial în toate, în termodinamică și în sanscrită. O atitudine justă în critică, pe care unii contemporani n-au înțeles-o. Eminescu este un om de idei, nu-i un spirit foarte organizat, dar e un spirit profund, se informează, suferă de acel nesaț romantic și încearcă să prindă „mașinăria lumii”. Omul eminescian gândit de G. Călinescu nu este atât „omul deplin al culturii românești” (cum i-a zis C. Noica mai târziu), cât omul care aspiră, prin poezie, la totalitatea lumii. Fiind un adversar incoruptibil al criticii biografice, G. Călinescu folosește, totuși, opera literară ca sursă pentru **b.** Nu justifică, altfel zis, creația poetică sau proza literară prin circumstanțele vieții, dar pornește uneori de la o scriere pentru a sugera o stare de existență, un eveniment din **b.** poetului. Nu abuzează și nu fantazează prea mult la acest capitol. Știe, de pildă, din scrisori sau din alte documente că Eminescu a compus la Viena, la data cutare, un anumit poem sau o pagină de proză. Reconstituie împrejurările și definește starea de spirit a poetului. În fond, și aceste acte fac parte din **b.** unui creator. Primejdia ce pândește o **b.** obiectivă, documentată, analitică, plină de probleme și de ipoteze, este ca în text să nu se vadă tocmai viața spiritului creator. E păcatul de moarte al atâtor vieți ilustre. G. Călinescu evită această primejdie. Cu mijloacele lui de creație și cu intuiția lui norocoasă străpunge secretul existenței unui poet – devenit mit național – și-l prezintă într-o carte tinerească, strălucitoare, plină de propoziții memorabile. O **b.** care nu doboară un mit, dar nici nu-l supralicitează, îl justifică doar și-l reconstituie, în partea lui existențială, într-un roman indirect, admirabil scris. O întâlnire rară, în literatură, între un mare poet și un critic biograf care are acces la mijloacele marii creații.

Există însă alte două exemple din critica românească: *Viața lui I.L. Caragiale* (1940) de Șerban

Cioculescu și, pentru a ilustra genul **b.** parodice, demistificante, *Viața grotescă și tragică a lui Victor Hugo*, scrisă de Eugen Ionescu în anii 1935–1936. Grijă raționalistului Șerban Cioculescu este să nu-și mitizeze eroul, să ia distanță față de el și, la nevoie, să fie ironic față de un mare ironist pe care, de altminteri, îl admiră. Dar cu vigilență, fără concesii. În prefață își avertizează cititorul: „Am evitat să dramatizăm existența unui erou al lucidității”. Biograful își interzice, de asemenea, stilul apologetic. Personajul său nu este totdeauna un spirit loial față de Eminescu, iar pe Maiorescu – criticul ce-l apărase de acuzația de imoralitate în piesele sale, îl numește, într-un rând, „un om fără inimă și cu spiritul îngust”. Nu-i acceptă, se înțelege, nici pe zelatorii lui I.L. Caragiale, nici pe detractorii lui. Deviza biografului este să fim drepti, „să nu exagerăm”, să respectăm adevărul. Evită stilul metaforic (în care excelează colegul său de generație, G. Călinescu), stilul său este voit prozaic, acumulativ, analitic, stil al exactității. Nu vrea să placă, vrea să comunice și să fie crezut în ceea ce spune. Biograful consultă la tot pasul documentele, dorind să fie – și reușește – obiectiv, să dea o viață verosimilă. Se poate spune că Șerban Cioculescu rămâne tot timpul în preajma adevărului, ferindu-se să transforme **b.** lui I.L. Caragiale într-o ficțiune, într-un roman biografic. Nu ezită, de bună seamă, să consulte opera de ficțiune (acolo unde se manifestă eul profund), dar nu face eroarea să justifice opera cu și prin datele eului biografic. Pentru că unii i-au reproșat autorului *Domnului Goe* că nu iubește copiii, criticul aduce dovezi contrarii. Și este convingător. Concluzia lui este că dramaturgul a fost „un soț atent și un tată care-și iubește copiii”. În relațiile încordate ale lui Caragiale cu fiul Mateiu – închipuit, arogant, dificil mai totdeauna – biograful ia partea tatălui, dând dovadă, în această situație, de partizanat afectiv. **B.** lui I.L. Caragiale, cea mai bună și cea mai bine documentată dintre câte s-au scris până acum despre dramaturg, este continuată și parțial completată în studiile publicate ulterior de critic, reunite, în 1974, în volumul *Caragialiana*. Caz fericit, în critică, de iubire spirituală și de obiectivitate sau, mai potrivit zis, de voință de obiectivitate. Contemporan al lui Șerban Cioculescu, tânărul negaționist Eugen Ionescu încearcă alt tip de **b.** în *Viața grotescă și tragică a lui Victor Hugo* (primele patru părți apar în „Ideea europeană”, 1935–1936), retipărită parțial în „Secolul 20” (1972) și, în limba franceză, sub titlul *Hugoliade*, în 1982, în traducerea lui Dragomir Costineanu, cu o prefață proprie și o postfață de Gelu

Ionescu. Ideea de la care pleacă tânărul critic existențialist și nihilist este (o spune brutal într-o confesiune din 1935–1936) că „omul de geniu sau de mare talent este un abdicat de la spirit, un ratat [...] egoismul lui este imens și îndărătnic”. În prefața din 1982 mărturisește că în tinerețe îi plăcea „să dezumfle” scriitorii oficiali, deveniți instituții, simboluri ale „establishment”-ului. Cert este că în anii '30 eseistul român sceptic și, în același timp, un spirit religios (cu crize mistice care îl vor însoți până la sfârșit), vede în cel mai mare poet al Franței un mare impostor. Nu-i singur în generația sa (generația lui Mircea Eliade, Constantin Noica, Emil Cioran) care detestă poetul oficial, geniul reprezentativ, recunoscut ca atare. De aici vine și aversiunea lui Eugen Ionescu împotriva lui Tudor Arghezi și, în fond, cu acest sentiment de majoră ostilitate contra autorilor acceptați, admirați de toată lumea literară scrie el paginile din *Nu* în 1934. În *Viața grotescă și tragică a lui Victor Hugo* tânărul eseist îl demontează cu abilitate pe marele poet romantic, arătând partea comică a sublimului, impostura geniului. Latura tragică, anunțată în titlul eseului, se pierde în această **b.** demitizantă sau, în limbaj mai direct, zeflemitoare. Ea creează un personaj nou, pornind de la unele date reale din **b.** socială și sentimentală a lui Hugo (sunt consultați E. Bire și alți biografi; pe cei care au scris cu admirație despre viața poetului criticul român îi numește cretini și neprocopsiți). Iese, la urmă, imaginea unei existențe de o exemplară mediocritate. Este existența omului retoric, maniac al grandorii, „genial” (adică înfumurat, bolnav de orgoliu, megaloman) revoltat și oportunist în același timp, „om mare tipic”, cum zice biograful său. Căci despre acesta este vorba, în fond, în eseul lui Eugen Ionescu: despre omul de litere glorios, de o atroce vanitate și de o insuportabilă logoree. Iubirile celebre ale tânărului rege al romantismului, crizele lui de conștiință, iarăși celebre, intrate în istorie, sunt comentate cu maliție și orientate în sensul grotescului. Mai înainte, în cronică pe care o face *Vieții lui Mihai Eminescu* de G. Călinescu, Eugen Ionescu schițase ideile sale despre acest gen care, ieri ca și azi, oscilează între **b.** pozitivistă și **b.** romanțată, la îndemâna marelui public. Eseistul nu-i mulțumit nici de una, nici de alta. Crede, mai întâi, că un gest exterior nu poate lămuri viața interioară a individului, licărul de mânie din ochii cuiva – zice el – poate sugera fie o simplă vocație viscerală, fie o revoltă împotriva divinității. „Gesturile sunt mințiri”, scrie el. Este neîncrezător, în genere, asupra posibilităților **b.** de a ajunge

la esența personalității, **b.** vede numai (și nici acestea toate) aparențele discontinue: „Neadevărată este mai cu seamă prezumția că poți cunoaște întreaga viață a unui om sau că poți cunoaște măcar momentele esențiale ale unei vieți sufletești; dar momentul decisiv al vieții mele sufletești poate să nu corespundă momentelor decisive ale actelor mele sociale și ale schimbărilor mele exterioare”. Scepticismul criticului merge mai departe chiar. El pune în discuție legitimitatea genului biografic ca atare și respinge atât **b.** faptelor exacte (**b.** de tip universitar, pozitivistă), cât și **b.** romanțată în care include, surprinzător (și injust), și biografia scrisă de G. Călinescu. Disocierea este, în principiu, corectă, exemplul adus este însă rău ales: „Cred că biografia faptelor exacte – dar mai cu seamă biografia faptelor exacte! – este inutilă; dar chiar vătămătoare. Nu mă poate interesa decât biografia interioară – chiar imaginară – dar adevărată spiritualicește a poetului. Și în ciuda abilității și a justificării sale diplomatice, dar nu mai puțin sofistice, d. G. Călinescu a scris o biografie romanțată în sensul cel mai peiorativ al cuvântului. D. G. Călinescu nu a rezolvat configurația spirituală a lui Mihai Eminescu și numai aceasta trebuie încercat. Că nu trebuia, d. G. Călinescu nu poate să o afirme, când anunță că această carte va constitui fundamentul volumelor de critică și interpretare eminesciană ce vor urma; și iată cum vom avea un edificiu pe nisip”. Din aceste comentarii sceptice se pot reține cu privire la substanța și la posibilitățile **b.**: 1) că nu există o similitudine între momentele esențiale ale vieții interioare și momentele (gesturile) decisive ale vieții sociale, publice, ceea ce este corect spus, cu observația că aceste două tipuri de reacție nu sunt, totuși, fără nici o legătură între ele; nu se poate cunoaște *le dedans*, spațiul vieții interioare, fără a lua în seamă gesturile, momentele de manifestare ale individului (*le dehors*) în spațiul public; 2) Eugen Ionescu e de părere că **b.** omului social (a omului biografic) este inutilă și chiar primejdioasă pentru că reconstituie aparențele, superficialitățile, inesențialul din existența unui creator; numai „biografia interioară – chiar imaginară” poate sugera adevărul despre un creator, punct la care criticul român este pe poziția lui Proust și Valéry, poziție avansată în 1932 în critica românească; nu are, cu toate acestea, dreptate când respinge de plano **b.** de tip obiectiv pentru că aceasta are rostul ei în literatură, chiar dacă nu explică opera de creație ca atare, indicând circumstanțele și mentalitățile ce o înconjoară; 3) are în totalitate dreptate când refuză **b.**

romanțată (gen de consum) pentru că falsifică biografia interioară a autorului, nu intuiește în nici un chip „neliniștile mari și semnificative” ale omului care scrie. Aproape just în teorie, Eugen Ionescu are alte idei când se apucă să scrie „biografia ironică” (în fapt: persiflantă, grotescă, distrugătoare) a lui Victor Hugo. Nu face nici „biografia faptelor exacte”, nici pe cea romanțată a marelui om surprins în micile lui mizerii cotidiene, reale sau imaginare. Autorul o numește „biografie ironică”, dar există și supoziția, justificată, că e un simplu exercițiu de persiflare pentru a dovedi că, în fond, o viață celebră poate fi citită oricum, chiar și în termenii deriziunii, și că totul depinde de voința și puterea de invenție a celui care citește viața ilustră. Este stilul critic al lui Eugen Ionescu din această perioadă. **B.** demitizantă debutează ca un roman în stil franțuzesc din secolul al XIX-lea: istoria familiei, prezentarea personajelor într-un mod pe jumătate serios, pe jumătate sarcastic, considerații despre psihologia momentului istoric și a clasei sociale din care provin eroii, în fine, scurte reflecții despre **b.** ca gen critic, în același stil, care la suprafață pare serios și chiar pedant, iar printre rânduri biograful îl pregătește pe cititor pentru un spectacol vodevillesc: spectacolul unei vieți zgomotoase, fastuoase, de un grotesc răsunător. Biograful începe, dar, cu prezentarea părinților „omului mare tipic”, respectând, astfel, dar în scopuri subversive, regulile **b.** pozitiviste. Mai întâi tatăl, generalul conte Joseph-Léopold-Sigisbert Hugo, fiu de tâmplar, înnobilit de Napoleon I și înaintat în grad de Bourboni, un individ de o senzualitate primitivă și de o amoralitate fără crize de conștiință. Cel puțin așa prezintă lucrurile eseistul care nu suportă, când e vorba de literatură, gloriile oficializate și, în genere, nu-i iubește pe oamenii istoriei, cum le zicea André Malraux vorbind despre Charles de Gaulle. Tânărul Eugen Ionescu vede în ei niște farsori. Farsa începe în familia Hugo cu „un soldătoi simplu și aspru, dar suficient de lipsit de scrupule ca să-și părăsească nevasta și copiii mici”. După ce-i demitizează ascendenții și demitizează, cu vervă și cu ironie otrăvitoare, critica apologetică, biograful Eugen Ionescu se ocupă de geniul lui Victor Hugo, pe care îl consideră un impostor, un imens farseur, un fustangiu fără pereche. Toate accidentele biografice, toate elanurile poetice (acelea care s-au opus, spun admiratorii lui Victor Hugo, unui imperiu) sunt luate în râs, socotite expresii ale cabotinismului. Sunt puse, toate, într-o narațiune comică subversivă. Când infatigabilul amarez Victor Hugo este prins în „flagrant delict de

conversațiune criminală” cu Thérèse Biard, poetul genial în calesoni lungi se adresează plin de vanitate comisarului: „Știți cine sunt eu?”, ca un încrezut mahalagiu bucureștean. În acest stil de comedie burlescă este scrisă **b.** Se poate vedea în acest eseu demitizant, scris cu o scăpărătoare ironie, intoleranța unei generații tinere de intelectuali față de stilurile culturale constituite și față de existențele sacralizate.

O formă specială a **b.** este portretul, folosit în operele de sinteză critică sau în eseurile scrise de moralisții și comentatorii care vor să fixeze într-un număr de pagini structura unei existențe, după vorba lui Roland Barthes, sau caracterul, spiritul, evoluția unei experiențe care devine o conștiință, o existență care reușește să fie un destin, cum spunea André Malraux. Scenariul și structura discursului seamănă, în cazul eseului biografic, cu aceea a eseului autobiografic, cu deosebirea (importantă) că autorul se diferențiază de personajul și chiar de naratorul din text. El încearcă să prindă esențialul dintr-o **b.** și să marcheze punctele de referință ale unui destin creator: fantasmemele, mentalitățile, formația intelectuală, modul de a fi și modul în care se situează în lume, dar și felul în care primește elementele realului, micile și marile angoase ce-i bântuie spiritul, atitudinea față de femeie, problematica morții etc. G. Ibrăileanu, Paul Zarifopol și G. Călinescu manifestă, dintre criticii români, predilecție pentru acest tip de **b.** concentrată, racordată la un model uman mai general. Portretul este, după definiția lui G. Călinescu (maestrul genului în critica românească), „un fiu al maliției”. Mai trebuie adăugat ceva: portretul este, înainte de orice, o operă de atelier, creația unui moralist. Un bun critic este, totdeauna, un bun portretist: vede esențialul, diferența (originalitatea) și, încă o dată, modul de a fi inconfundabil. Literatura română are mari portretiști pentru că are mari moralisți în rândul criticilor literari. N. Iorga, Paul Zarifopol, E. Lovinescu, G. Ibrăileanu și G. Călinescu sunt câteva nume ce pot fi reținute. Portretul, ca și eseu biografic, se bazează pe obiectivitatea subiectivității, pe capacitatea judecătorului de a-și stăpâni reacțiile afective zgomotoase, care pot duce la caricaturi sau la encomion. Printre speciile **b.** un loc trebuie găsit și pentru eseu biografic, neînregistrat ca atare de teoreticienii genului. Cu toate acestea, există, se dezvoltă, este practicat atât de cei care scriu despre viața lor, cât și de criticii literari care analizează **b.**, autobiografiile, memoriile, pe scurt: confesiunile celor dintâi. După cum există autori care nu vor să-și povestească viața de-a fir a păr, ci caută s-o

interpreteze în stil eseistic, subliniindu-i sensurile și simbolurile esențiale. Așa procedează, de pildă, André Malraux în *Antimémoires*, *Les Chênes qu'on abat*, *Le Miroir des limbes* și *Lazar*, confesiuni, scrieri morale și filosofice și, cu precădere, eseuri autobiografice. O formulă asemănătoare utilizează și Jean-Paul Sartre în *Les Mots*, cartea care ar fi trebuit să consemneze despărțirea scriitorului de literatura de ficțiune. Până la urmă a ieșit altceva, și anume o scriere confesivă cu un puternic element românesc în interiorul unui eseu autobiografic, adică un roman autobiografic indirect, o ficțiune autobiografică în care nota esențială este speculația morală și filosofică despre destinul existențial al creatorului. Nici Albert Camus nu se îndepărtează prea mult în însemnările sale intime de acest stil. În genere, existențialiștii (Simone de Beauvoir, de exemplu) acordă importanță acestui tip de confesiune, refuzând de la început o cronologie a evenimentelor mărunte și insignifiante. Omul, observă în același spirit Malraux, este situat nu prin adițiunea de momente din viața sa, ci prin experiențele lui. Malraux respinge, așadar, **b.** pozitivistă, respinge și memoriile tradiționale, iar când este să-și povestească experiențele, vorbește de ele ca și când ar fi vorba de altcineva: „Biografiile care merg de la vârsta de cinci ani la vârsta de cincizeci de ani sunt false elemente ale experienței mele [...]”. *Antimemoriile* prezintă cu premeditare biografia. Ele nu se sprijină pe un jurnal sau pe note. Vorbind de factorii decisivi ai experienței mele, regăsesc un personaj și un număr de fragmente de istorie. Povestesc faptele și descriu personajul ca și când n-ar fi vorba de mine...”. Rămâne sigur că *Antimemoriile* aduc spectacolul unei personalități cu o **b.** pe care opera o merită (și invers), în fine, e de subliniat ideea lui Malraux că pentru a dovedi că viața devine un destin (sau: viața se transformă într-un destin) nu trebuie să povestești nimicurile existenței curente, ci să meditezi la experiențele capitale într-un eseu reflexiv. Să-ți scrii, cu alte cuvinte, nu memoriile, autobiografia, jurnalul intim sub forma unei înșiruri de lucruri mărunte și irelevante (formula tradițională), ci antimemoriile, acelea care pot arăta cititorului cum o experiență devine un fapt de conștiință (vechea propoziție a lui François Rabelais reluată în secolul al XX-lea de Malraux și de alții). Dacă acestea sunt scopul și limitele confesiunii, este de văzut prin ce mijloace poate antimemorialistul sau antibiograful să ducă la capăt experiența scriiturii. Malraux nu spune, dar, citindu-i însemnările, se observă că el evită intimitățile, micile evenimente, pe scurt: mica

istorie. Privește de sus istoria sa și privește tot de sus Istoria pe care a traversat-o. *Antimemoriile* reprezintă, în fapt, o lungă reflecție asupra existenței autorului și a omului, în genere. Un autor celebru și atipic. Nu-și iubește copilăria, nici tinerețea, nu-și adoră mama, nu-și cunoaște tatăl. „Le fils de l'épicière”, cum i se spune în copilărie, iese din toate schemele, inclusiv din acelea (foarte puternice) ale psihanalizei. Este un personaj aparte, în care, mărturisește el odată, se întâlnesc două personaje: unul pre-suprealist și altul format de clasicism și crescut în cultul lui Friedrich Nietzsche (cultul iraționalismului). O alianță care, la prima vedere, poate justifica greu destinul lui Malraux, ministrul lui Charles de Gaulle. El a căutat să armonizeze cele două laturi contradictorii și, citindu-i însemnările intime, se constată că a reușit, cel puțin în ce privește viața intelectuală. Malraux îl urmează, în această rezistență a lui față de mărunțul biografism, pe Montaigne și, în genere, pe moraliștii francezi. Eseul biografic capătă astfel, prin el, o legitimitate în literatura modernă. Nu este singurul care substituie confesiunii filosofia și meditația morală. Poate fi citat, în această categorie, și Jorge Luis Borges (*Eseu autobiografic*, 1970), deși lui Borges îi place mai mult să povestească și să-și pună **b.** în parabole. Dintre români, cei care dau mai mare extensie reflecției în scrierile lor biografice sunt Petru Dumitriu (*Către un Dumnezeu necunoscut*, *Zero*, *punct de plecare* etc.) și, din generațiile mai noi, Octavian Paler (*Deșertul care ne rămâne*), un moralist obsedat de mituri.

Repere bibliografice: G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, București, 1932; Călinescu, *Opere*, II, 1089–1097, III, 1348–1378, IX, 17–21; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), *Ist. lit.* (1982), *passim*; Marino, *Dicționar*, I, 255–282; Silviu Angelescu, *Portretul literar*, București, 1985; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, I, *passim*; Mircea Angheliescu, *Literatură și biografie*, București, 2005; Eugen Simion, *Genurile biograficului*, I–II, București, 2002; Terian, *A cincea esență*, *passim*; Corin Braga, *Psihobiografii*, Iași, 2011. **E. S.**

BIOLAN, Toma (1.IX.1941, Frasin Deal, j. Dâmbovița – 18.VI.2004, Pitești), poet, prozator, dramaturg. Este fiul Anei (n. Tănăsescu) și al lui Ion Biolan, cântăreț bisericesc. După cursurile elementare urmate în comuna natală, a absolvit liceul la Târgoviște (1959), apoi Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1964). Funcționează ca redactor la revista „Argeș” (1967–1970) și secretar literar al Teatrului „Al. Davila” din Pitești (1971–1972 și după

1974). Debutază editorial în 1979 cu volumul de poezie *Pasărea paradisului*. Mai colaborează la „Ateneu”, „Ramuri”, „Argeșul”, „Săgetătorul” (suplement literar al cotidianului piteștean „Argeșul”) ș.a. Folosește și pseudonimele Tib, T. Frăsineanu, Atanasie, Zob, Eratostene.

Înainte de a debuta individual în volum, **B.** publică în placheta de versuri *Templu grec*, apărută în 1970 în colecția „Biblioteca «Argeș»”, coordonată de Gh. Tomozei. În 1967 Geo Dumitrescu îl recomandă ca un poet caracterizat prin „luciditate, inteligență”, „precizia severă a expresiei” și „discreție”, fără ca acestea să „înghețe” fluidul liric. Este formula în care poezia lui se va menține pe tot parcursul ei, fie că va evoca figuri emblematice ale istoriei reale (Neagoe Basarab, Mateiu I. Caragiale) sau imaginare (Don Quijote), fie că va sonda arheologia eului sau va construi interioare-cochilii și spații de reverie ale unui temperament retractil: „Tărăgănare dulce prin/ Moi sunete de clavecin/ Stărnind pe răcoroase dale/ Plutiri alene de petale”. Dominantă rămâne aspirația liliată și astrală, ascensional-purificatoare, poemul însuși fiind înțeles ca o „stare de melancolie a inocenței”. Liric ce-și cenzurează efuziunile și evită exhibarea, **B.** este dublat de un (auto)ironist bonom și delicat: dimensiune evidentă mai ales în prozele sale scurte, scrise ca pentru divertisment, dar nu mai puțin ca penetrante sondaje, de nuvelist sceptic, în diverse medii (familie, scenă, viață literară, lumea funcționarilor și a șefilor acestora etc.), surprinzând pe viu mecanica imediatului, a cotidianului și excelând în comicul verbal, în jocurile de limbaj care răstoarnă sau împing spre absurd sensurile consacrate. Profilul autorului pare a se fi obiectivat în personajul din *Seducător, Tănase* (2002), unde protagonistul nu e celebrul comic interbelic, ci un alt Ieremia, care de data asta „dă repetat și ferm cu bâta-n baltă” și având multe în comun cu Don Quijote, dar și cu naționalii Mitică sau cu personajele lui Urmuz sau cu Julien Ospitalierul al lui Emil Brumaru. El calcă-n străchini și totodată hamletizează, e un impenitent parodist, dar om cumsecade oferind pe gratis prin piețe „nisetru și moruni”, este „elevat ca un prinț indian și distins”, dar și un vagabond al ținuturilor exotice precum eroul liric al lui C. Tonegaru, ajunge în fine și la Canal, „pentru ce motive, habar n-are”. Înruit cu această proiecție este figura autorului de aforisme din *Te iubesc, (dar nu) pe gratis!* (2000), suită de reflecții purtând

ca motto sintagma „prin uz către abuz” și motivată astfel: „De ce practic umorul negru? Pentru că asta e culoarea epocii”. Temperamentul acesta dublu, liric și melancolic-umoristic, este și sursa unor piese pentru copii (scrise inclusiv pentru teatrul de păpuși), comedii caracterizate prin vervă, dar și prin candoare: lume în care poetul retractil își continuă reveriile.

SCRIERI: *Micul dorobanț*, în *Teatru – piese într-un act*, București, 1977; *Pasărea paradisului*, București, 1979; *Arțagul*, Pitești, 1983; *Nuferi în somn*, București, 1983; *Test de fidelitate*, București, 1986; *Cartea care zâmbește*, București, 1987; *Cu șoimul pe umăr*, București, 1988; *Și păsările învață să cânte*, București, 1991; *Rețetă pentru grețuri*, București, 1992; *Una pe față, una pe dos. Tricotaje în doi peri*, Pitești, 1998; *Te iubesc, (dar nu) pe gratis!*, Pitești, 2000; *Izvoare-n cer și pe pământ*, Pitești, 2001; *Seducător, Tănase*, pref. Paul Everac, Pitești, 2002.

Repere bibliografice: Geo Dumitrescu, *Poșta redacției. Antologie Toma Biolan*, CNT, 1967, 50; Petru Mihai Gorcea, *Poezie*, ARG, 1979, 4; Laurențiu Ulici, *Stadii*, RL, 1979, 41; Petru Mihai Gorcea, *Ascunsa floare de jăratic*, ARG, 1984, 3; Val Condurache, „*Test de fidelitate*”, CL, 1988, 9; Marian Barbu, *Infernul declinabil*, „Săgetătorul” (Pitești), 1997, 35; Dan Giurea, „*Înapoi acasă!*”, „Argeșul” (Pitești), 1998, 2 229; Tudor Cristea, *Treptele timpului*, „Litera” (Găești), 2001, 7; Scurtu, *Cercetări*, III, 86–94. **N.M.**

BIRĂESCU, Aquilina (30.VI.1948, Cerneteaz, j. Timiș), prozatoare. Este fiica Iconiei (n. Dentean) și a lui Vasile Micșan, funcționar. A urmat Liceul „Nikolaus Lenau” din Timișoara (1962–1966) și Facultatea de Filologie, secția română-franceză, a Universității din același oraș (1968–1973). După absolvire a lucrat ca bibliograf la Biblioteca Județeană Timiș. A debutat cu versuri în „Orizont” (1970) și editorial în volumul colectiv *Drumul cel mare* (1985). Mai colaborează la „Altarul Banatului”, „Învierea”, „Orient latin”, „Timisiensis” ș.a. A semnat și Ara Mușat. A fost soția scriitorului Traian Liviu Birăescu.

Pariu cu viitorul (1989), debut individual, este un volum de proză scurtă, populat de **B.** cu personaje dilematice, de obicei intelectuali și bătrâni, care trăiesc drame mai grave sau mai mărunte, provocate de nevoia adaptării la o nouă viață (de pildă, a ruralilor la urbanitate) și plasate, de cele mai multe ori, la nivelul conștiinței lor. De aici, recursul frecvent la analiza psihologică și mai ales la tehnica introspecției ca mod de definire a unor individualități. Perspectiva adoptată este cea realistă, nu fără pulsuni poetice

și suavități discrete. Și literatura pentru copii scrisă de **B.** este ingenioasă, atractivă, relevând imaginație și adevărate la orizontul celor mici. Două lucrări lexicografice dedicate scriitorilor din Banat (2000, 2007), realizate în colaborare, și câteva ediții îi completează bibliografia.

SCRIERI: *Pariu cu viitorul*, Timișoara, 1989; *Întâmplări mari și mici pentru nepoți și bunici*, Timișoara, 1996; ed. 2, Cluj-Napoca, 2011; *Scriitori și lingviști timișoreni (1945–1999)*. *Dicționar bibliografic* (în colaborare cu Diana Zărie), Timișoara, 2000; *Povestiri ciudate*, Timișoara, 2002; *Timișoara literară* (în colaborare cu Paul Eugen Banciu), postfață Cornel Ungureanu, Timișoara, 2007; *Poeme*, Timișoara, 2008; *Tovarăși, cultura... Proze retro*, Timișoara, 2010; *Panta rhei*, Timișoara, 2011. **Ediții:** Traian Liviu Birăescu, *Jurnal apocrif*, Timișoara, 1999; *Scrisori către Virgil Birou*, Timișoara, 2003.

Repere bibliografice: Radu Enescu, C.C. Platon, F, 1985, 4; Radu Călin Cristea, *La drumul mare al prozei scurte*, F, 1985, 5; Ioan Groșan, *Drumuri și poteci*, AFT, 1985, 9; Rodica Oprean, *Îndemn la visare*, „Paralela 45”, 1997, 11; Olimpia Berca, *Lecturi provinciale*, Timișoara, 2002, 98–100; *Dicț. Banat*, 104–105; Olimpia Berca, *Departee de centru, aproape de centru*, Timișoara, 2012, 154–158. **D.B. -D.**

BIRĂESCU, Traian Liviu (19.VII.1924, Timișoara – 8.I.1998, Timișoara), critic literar, prozator. Este fiul Emiliei Birăescu (n. Bojin), învățătoare, și al lui Traian Birăescu, ziarist. După absolvirea Liceului „C. Diaconovici-Loga” din Timișoara (1943), urmează în paralel Facultatea de Litere și Filosofie (licența în filosofie) și Facultatea de Drept la Cluj, terminate în 1948. A susținut un doctorat în literatură comparată (*Țimpul în compoziția romanului contemporan – privire specială asupra lui Marcel Proust și James Joyce*) la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj (1973). A profesat ca asistent la Universitatea din Timișoara, tot aici ca profesor la Liceul Pedagogic (1950–1957), avocat în Baroul Timișoara (1957–1963), apoi a devenit cadru didactic la Facultatea de Filologie a Universității timișorene (1963–1986). Debutază în „Revista Banatului” cu proza *Destinul lui Adrian Tofan* (1944). Mai colaborează la „Analele Universității din Timișoara”, „Contemporanul”, „Cronica”, „Familia”, „Orizont”, „Scrisul bănățean”, „Steaua”, „Transilvania”, „Tribuna”, „Vrerea” ș.a. Prozatoarea Aquilina Birăescu a fost soția sa.

Prima carte a lui **B.**, *Condiția romanului* (1971), e o cercetare riguroasă a romanului european modern, abordat cu mijloacele criticii, dar și ale sociologiei literare. *Căile eseului* (1976) investighează evoluția

acestei specii, inclusiv în literatura română, relevându-i-se pătrunderea în proza de ficțiune, dar și calitățile estetice. Competența lui **B.** în aria comparatismului se va concretiza în *Proust, azi* (1979) și în *Compediu de literatură universală și comparată* (I–II, 1997–1999), un prim volum fiind consacrat literaturii din Antichitate și Evul Mediu, iar al doilea Renașterii și barocului. Vocația critică, autentică, este mereu dublată de o atitudine într-o măsură didactică, ceea ce influențează expunerea, cu toate că, atunci când situația o cere, autorul recurge la armele polemicii de idei. El nu abdică de la condiția de critic nici atunci când scrie roman. În *Echinox de toamnă* (1981), *Pomul cunoașterii* (1983), *Calea amintirilor* (1986), epica este impregnată de efectul lecturilor și al reflecțiilor asupra literaturii altora. Evidentă este îndeosebi influența lui Marcel Proust asupra strategiilor narative utilizate și a lui Thomas Mann în ceea ce privește predilecția pentru tehnica palimpsestului și pentru substratul livresc. Autorul imaginează personaje care se rețin, plasate într-un univers ce se reconstituie în permanență prin rememorare. *Jurnal apocrif*, apărut postum, în 1999, este o restituire a vieții literare din Timișoara interbelică.

SCRIERI: *Condiția romanului*, Cluj, 1971; *Căile eseului*, Timișoara, 1976; *Proust, azi*, Timișoara, 1979; *Echinox de toamnă*, Timișoara, 1981; *Pomul cunoașterii*, Timișoara, 1983; *Calea amintirilor*, Timișoara, 1986; *Compediu de literatură universală și comparată*, I–II, Timișoara, 1997–1999; *Jurnal apocrif*, îngr. Aquilina Birăescu, Timișoara, 1999. **Ediții:** Aurel Cosma, *Prin Timișoara de altădată*, pref. edit., Timișoara, 1977.

Repere bibliografice: Alexandru Ruja, „*Condiția romanului*”, F, 1972, 6; Cornel Ungureanu, [Traian Liviu Birăescu], O, 1972, 3, 1977, 2, 1984, 30; Adrian Dinu Rachieru, *În plasa amintirilor*, O, 1973, 42; Ion Istrate, „*Căile eseului*”, ST, 1977, 2; Sorin Titel, *Proust – contemporanul nostru*, RL, 1979, 29; Ion Maxim, *O nouă lectură a lui Marcel Proust*, VR, 1979, 8–9; Brândușa Armanca, „*Echinox de toamnă*”, O, 1981, 34; Alexandru Ruja, *Critica sociologică*, O, 1986, 30; Tudorel Urian, *Obsesia trecutului*, O, 1987, 3; *Dicț. scriit. rom.*, I, 281–282; Tudorel Urian, *Ispita modernității*, O, 1989, 30; Ioan Arieșanu, *Miniaturi critice*, O, 2000, 4; *Dicț. Banat*, 105–106. **D.B. -D.**

BIROU, Virgil (11.V.1903, Tigvaniu Mare, j. Caraș-Severin – 22.IV.1968, Timișoara), prozator, publicist. Este fiul Ioanei Birou (n. Zară) și al lui Iuliu Birou, învățători. A urmat liceul la Lugoj și Oravița, după care a absolvit, în 1930, Facultatea de Mine

din cadrul Institutului Politehnic din Timișoara. Funcționează ca inginer la Primăria Timișoara (1936–1938) și la Uzina Electrică din Timișoara (1938–1963). În 1933 este printre membrii fondatori ai societății literare Altarul Cărții, iar mai târziu, din 1941, președinte al Asociației Scriitorilor din Banat, funcție pe care o deține până la desființarea acesteia de către autoritățile comuniste, în 1944. A debutat în 1932 la revista timișoreană „Vreera”, în redacția căreia va lucra. A mai colaborat la „Revista Fundațiilor Regale”, „Vremea” ș.a., iar mai târziu la „Scrisul bănățean” și „Orizont”.

Primul volum al lui **B.**, *Oameni și locuri din Căraș* (1940), îmbină reportajul și analiza sociologică – modalități de expresie care, odată cu dezvoltarea școlilor românești de folclor și sociologie, începuseră să capteze tot mai mult atenția scriitorilor din ultimii ani ai epocii interbelice – într-o adevărată monografie spirituală a Banatului anilor '30 din secolul trecut. Marcate nu de puține ori de stângăcii literare, dar având întotdeauna farmecul expresiei neaoșe, evocările reușesc, atât prin generozitatea viziunii (cartea incluzând aspectele cele mai diverse, de la cele geografice și economice la cele sociologice sau antropologice), cât, mai ales, prin sentimentalismul molcom, „bănățean”, să facă trecerea de la jurnalism la literatură. Capacitatea de a surprinde culoarea locală, ca și aceea de „a citi” în sufletele oamenilor, ale căror portrete, uneori memorabile, trimit la literatura lui Calistrat Hogaș și a lui Mihail Sadoveanu (de amintit sunt aici figurile lui George Minge, Pau Piele sau cea a dascălului Braia, un „domn Trandafir” bănățean) fac din cartea lui **B.** un text cu certe valențe estetice. Romanul *Lume fără cer* (1947), singura operă literară notabilă a autorului, se înscrie, prin spiritul pozitivist al observației și arhitectura narativă precisă, cu capitole organizate simetric, în canoanele realismului naturalist. Axată pe viața dură, „lipsită de cer” a minerilor („ocnarilor”), narațiunea transferă în plan literar experiența documentară și sociologică a autorului. Tablourile, indiferent că este vorba de imaginea vechilor târguri (descrierea Oraviței, de pildă) sau de portretele personajelor, sunt întotdeauna creionate după canonul observației științifice, etnografico-documentare: figura protagonistului, Pavel Toc, un țăran care devine miner pentru a scăpa de recrutare, este edificatoare în acest sens. De asemenea, fundalul pe care se desfășoară acțiunea romanului, lumea

pestriță a Imperiului Austro-Ungar în declin, așa cum era aceasta percepută în satele românești din Banat, îi prilejuiește lui **B.** o nouă demonstrație a calităților de fin observator al realităților sociale și economice. Scriitorul a mai publicat proză scurtă, risipită în „Vreera”, „Revista Institutului Social Banat-Crișana”, „Orizont”, și a coordonat o valoroasă antologie, intitulată *Poezia nouă bănățeană* (1944), prin care a încercat să impună atenției cititorilor un grup de tineri poeți, dintre care unii au confirmat previziunile editorului.

SCRIERI: *Oameni și locuri din Căraș*, Timișoara, 1940; ed. îngr. și pref. Nicolae Țirioi, Timișoara, 1982; *Crucile de piatră de pe Valea Cărașului*, Timișoara, 1941; *Năzuințe și realizări. Etape din viața culturală bănățeană*, Timișoara, 1941; *Oglinda lui moș Ion Stăvan*, cu desene de Catul Bogdan, Timișoara, 1946; *Lume fără cer*, București, 1947; ed. Timișoara, 1972; *Drumuri și popasuri bănățene*, București, 1962; *Răzbunarea lui Stolojan*, îngr. și pref. Nicolae Danciu Petniceanu, Timișoara, 1997; *Revoluția de la 1848 în Căraș*, îngr. și pref. Constantin Juan Petroi, Timișoara, 2002; *Trei săptămâni sub teroarea bombelor germane*, îngr. Nicolae Danciu Petniceanu, Timișoara, 2003. **Antologii:** *Poezia nouă bănățeană*, Timișoara, 1944.

Repere bibliografice: Petru Sfetca, „*Oameni și locuri din Căraș*”, „Dacia”, 1943, 39; D. Gherghinescu-Vania, *Despre scriitori bănățeni*, VS, 1943, 2907; Al. Jebeleanu, „*Oglinda lui moș Ion Stăvan*”, „Banatul”, 1946, 42; Traian Liviu Birăescu, „*Lume fără cer*”, O, 1957, 10; Valeriu Cristea, „*Drumuri și popasuri bănățene*”, GL, 1962, 50; Țirioi, *Premise*, 53, 58–61, 95–103, 109–111; Ungureanu, *Imediata*, I, 67–97, 192–193; Pavel Bellu, *Virgil Birou – uriașul candid*, O, 1981, 33; Timotei Jurca, *Un roman nedreptățit – „Lume fără cer” de Virgil Birou*, O, 1986, 52; Ungureanu, *Mitteleuropa*, 365–368; Ruja, *Parte*, I, 27–31; *Dict. scriit. rom.*, I, 282–283; *Scrisori către Virgil Birou*, îngr. Aquilina Birăescu, Timișoara, 2003; *Dict. Banat*, 106–109; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, 69–75; Radu Pavel Gheo, *Lumea dispărută a ocnarilor*, O, 2012, 4. **L. H.**

BIRUINȚA, cotidian apărut la Cluj din 16 aprilie 1926 până la 18 iulie 1927, între 4 martie și 13 octombrie 1929 și în 1938. Până la 28 ianuarie 1927 director este Al. Hodoș (Ion Gorun). Între 29 ianuarie și 18 iulie 1927 direcțiunea este preluată de Sebastian Bornemisa. D.I. Cucu este prim-redactor între 29 ianuarie și 11 iulie 1927, apoi director de la 18 august 1929. Ziarul susține orientarea politică a lui Octavian Goga și își propune „o reabilitare a Ardealului” politic și cultural. **B.** dispune de rubrici ca „Icoana de pe stradă”

(susținută de Ecaterina Pitiș), „Tabloul cu săgeți”, „Cercul politic”, „Din nevoile Clujului”. Se scrie mult despre O. Goga, se vorbește despre comemorarea lui M. Eminescu și se analizează traducerea în maghiară a *Luceafărului*, realizată de Berde Maria. G.M. Ivanov se ocupă de Henrik Ibsen, D.I. Cucu de Francis Jammes, în timp ce Ioan Lupaș cere ridicarea unui monument pentru G. Coșbuc la Năsăud. Colaboratorii mai importanți sunt Silviu Dragomir, Onisifor Ghibu, Al. Lascarov-Moldovanu, Horia Teculescu, Elie Dăianu, Septimiu Popa, Sebastian Stanca, Ion Mehedințeanu, Coriolan Bărbat, Corneliu I. Codarcea, Aurel Ciato. **M.Pp.**

BIS, revistă „de teatru, muzică, literatură, artă, sport și cinematograf” apărută la București, săptămânal, între 16 martie și 13 aprilie 1935. Redactori: N. Carandino, C. Panaitescu. În articolul *Pentru ce Bis?*, din primul număr, inițiatorii publicației promit „o judicioasă scrutare a actualității culturale”, „o veghe permanentă asupra fenomenului cultural, un material divers și abundent, o orientare completă”. Aceste promisiuni vor fi respectate în bună parte de **B.**, în scurta perioadă de apariție, la un nivel onorabil. Dacă literatura propriu-zisă e aproape absentă – *Poemul primăverii* al lui I. Peltz constituie o excepție –, în schimb rubricile de comentarii sunt destul de bogate și acoperă domenii variate. Se remarcă îndeosebi cronicile literare ale lui Mihail Vălsan, care scrie despre cărți ca *Ion Barbu* de Tudor Vianu, *Valori* de Mihai Ralea, *Ochii Maicii Domnului* de Tudor Arghezi, *Sângele* de Dan Petrașincu. La acestea se adaugă articolele de la rubrica „Cartea străină” ale lui George I. Ghidu și Sergiu Dan, cronica plastică semnată cu pseudonimul P. Lastic, cronica muzicală susținută de tânărul compozitor Tudor Ciorte. Mai colaborează Zaharia Stancu cu un articol despre re alegerea lui Liviu Rebreanu ca președinte al Societății Scriitorilor Români și Petru Manoliu cu eseul *Procesul Baudelaire*. **I.M.**

BIS, revistă apărută la București, săptămânal, de la 13 septembrie 1942 până la 23 octombrie 1946, sub direcția Sandrei Cocărâscu. Publicația și-a schimbat în mai multe rânduri formatul și subtitlul (inițial „Artă, teatru, cinema, muzică”, de la numărul 140/1946 „Săptămâna bucureșteană în teatru, muzică, plastică, cinema, sport”, de la numărul 147/1946 „Săptămâna bucureșteană în teatru, cinema, muzică, modă”, de la numărul 148/1946

„Teatru, cinema, muzică, modă, pagina femeii, mondenități”, de la numărul 169/1946 „Caleidoscopul vieții artistice”). De la numărul 156/1946 redactor responsabil devine Liliana Delescu. Concepută ca un magazin al tuturor artelor, revista reușește să ofere o imagine a vieții culturale românești și europene din epocă. În paginile ei, cu rubrici diverse și bogat ilustrate, apar informații și comentarii de actualitate, sunt evocate personalități artistice, sunt semnalate talente în plină afirmare. O atenție specială e acordată artelor spectacolului, cu accent pe teatru și film. Revista are o echipă de cronicari tineri, dar redutabili, cu un spirit critic ascuțit, deseori polemic. Cronică teatrală e semnată de N. Carandino, cea cinematografică de Emil Darie, cea muzicală de Virgil Gheorghiu, cea plastică de Miron Radu Paraschivescu, cea literară de Ovidiu Constantinescu. Articole de fond despre evenimente sau despre fenomene culturale din prima jumătate a secolului al XX-lea publică, între alții, Al. Kirițescu, F. Aderca, Radu Beligan. Printre colaboratorii ocazionali se mai numără Victor Eftimiu, Ion Pas, Lucia Demetrius, Ionel Teodoreanu, Henriette Yvonne Stahl. În numărul 6/1942 poate fi întâlnită și prezența lui Tudor Arghezi cu tableta *Bis in idem*, care exprimă admirația pentru noua publicație. Se remarcă rubrica de interviuri, dedicată în general unor actori, dar din care nu lipsesc nici scriitorii (de exemplu, N.D. Cocea și Tudor Mușatescu). Axată aproape exclusiv pe publicistică, revista găzduiește foarte puține texte literare (G.M. Zamfirescu, *Cântecul vieții*, și Sanda Cocărâscu, *O poveste de Crăciun*, scenetă). **I.M.**

BISERICA ȘI ȘCOALA, „foaie bisericească, școlastică, literară și economică” apărută la Arad săptămânal, de la 30 ianuarie 1877 până la 27 iunie 1948. Din 1992 apare o serie nouă, cu periodicitate bimestrială. Primul redactor responsabil este Vicențiu Mangra (până în 1878, în 1883–1884 și 1890), urmat de Aron Hamsea (1879–1882, 1884–1899), Constantin Gurban (1884), George Proca (1899), Roman Ciorogariu (1901–1917), Teodor Botiș (1917–1921), Simion Stana (1922–1936), Gheorghe Ciuhandu (director) (1937–1939), Ilarion V. Felea (1939–1945), Demian Tudor (1945–1947), P. Deheleanu (1948). **B.ș.** a răspândit în Ardeal noutățile culturale și științifice din Regat, reproducând rapoarte și conferințe de la Academia Română, articole preluate din „Convorbiri literare” și din alte

reviste. De la început a arătat o admirație specială față de Vasile Alecsandri (*Balcanul și Carpatul, Odă ostașilor români, 10 Mai 1881, Cântecul gintei latine* – în română, franceză, italiană, cu o prezentare de Gr. H. Grandea). În numărul 25/1878 apare *Adresa românilor din Arad trimisă d-lui V. Alecsandri*, conținând felicitări pentru premiul de la Montpellier, precum și răspunsul poetului. În numărul din 24 iunie 1909, dedicat lui Eminescu, la două decenii de la dispariția sa, un grupaj liric (*Rugăciune, Sonet, Învierea și Colinde, colinde*) este însoțit de o prezentare a vieții și a operei poetului. Se publică, de asemenea, poezii semnate de Florica Ciura-Ștefănescu, Petre Dulfu, Lucian Emandi, Maria Flechtenmacher, Petru Mercea, Vasile Militaru, Pavel Popa, multe versificări ocazionale aparținându-le lui G. Sion, Iosif Vulcan, Vasile D. Păun, Zaharia Boiu, Teodor Ceonța ș.a. precum și o însemnată cantitate de poezie religioasă, semnată de Ioan Jebeleanu, Victor Aga, C. Manea, Lucian Lungu, Vasile Lădaru, I. Avramescu, Ion Triponescu, Gheorghe I. Crețu, Feodor Rudolf Floruțiu, Teodor Sărac, Teodor Bodârlău, Dan C. Bălțeanu, Ioniță Hornea, Ioan Atanasie Bucur, Ion Lascu-Dumbravă, Traian Rusu-Șirianu, Iorgu Gorgos, M. Moldoveanu. Mai puțin cultivată în paginile revistei este proza. În 1880 se preiau din „Convorbiri literare” scrisorile dintre Ion Ghica și Vasile Alecsandri, iar în 1918, sub pseudonimul George Dumbravă, se publică în foileton nuvela *Din Basarabia rusească*. Atractive sunt notele de călătorie semnate de Ion Mara, Badea Cireșanu, P. Bolcaș, Lucia V. Babescu. Sporadică, dramaturgia este prezentă prin piesa *Casa fără Dumnezeu. Trei tablouri dramatice din viața concubinilor* de Caius Turicu. Deși nesistematice, preocupările de critică, istorie și teorie literară familiarizează cititorul cu fenomenul literar și cultural, îndeosebi prin rubrica „Cronica bibliografică”, devenită cu timpul „Cărți și reviste”. Recenzentul cel mai stăruitor și mai avizat este Septimiu Sever Secula. Mai semnează comentarii Gh. Moțiu și Constantin Rudneanu, în timp ce Gh. Naghiu și Gh. Ciuhandu realizează studii extinse de istorie literară și culturală privind primele publicații religioase din Arad. În anii '30 și '40 sunt de semnalat eseurile lui Lucian Emandi, Gh. Moțiu, D. Stăniloae, Nichifor Crainic, Marin Sfetcu, aforisme și cugetări de Gh. Moțiu. Între colaboratori se numără și Ioan Lupaș, Vasile Goldiș, Octavian Goga. **B.ș.** dovedește interes și pentru

literatura populară, găzduind culegeri realizate de Teodor T. Burada, episcopul Melchisedec, poezii populare de Crăciun, lirică de război, precum și studii despre folclor semnate de George Coșbuc, P. Barbu, Gussy Apostolescu, Simion Stana. **D.V.**

BISTRIȚIANU, Alexandru (7.IX.1911, Tecuci – 3.VII.1976, București), istoric literar, folclorist. Este fiul Eugeniei (n. Stavri) și al lui Ion Bistrițeanu, profesor de limba română. Urmează liceul la Lugoj, apoi face studii universitare la Facultatea de Litere și Filosofie din București (1929–1933), unde frecventează și cursurile Seminarului Pedagogic Universitar „Titu Maiorescu”. Asistent onorific (1933–1935) la Catedra de literatură română și estetică a profesorului Mihail Dragomirescu, din 1942 devine asistent și la Catedra de literatură română veche, condusă de Nicolae Cartojan, la Universitatea bucureșteană. Mai mulți ani va fi profesor de liceu la București, Arad, în 1947 și 1948 funcționând și la Seminarul Pedagogic Universitar „Titu Maiorescu”. În ultima parte a activității sale didactice este lector și conferențiar, șef de catedră la Institutul de Perfecționare a Cadrelor Didactice (1955–1960), decan al Facultății de Filologie a Institutului Pedagogic din București (1962–1963) și prorector al instituției, conferențiar la Catedra de literatură comparată și teoria literaturii a Universității din București. Concomitent, între 1950 și 1963 a fost cercetător și șef de secție la Institutul de Istorie și Teorie Literară al Academiei RPR. În 1967 este lector la Sorbona, când audiază cursurile lui Alain Guillerrou la École Normale Supérieure des Langues Vivantes. Tot în 1967 este profesor asociat la Universitatea din Lyon, iar în 1968 la Saint-Étienne. A înființat și a redactat, împreună cu profesorul Aurel E. Peteanu, „Primăvara Banatului”, revistă a elevilor Liceului „Coriolan Brediceanu” din Lugoj. Secretar de redacție la „Limbă și literatură” (1955–1963), la a cărei înființare a contribuit, și redactor-șef la revista „Limbă și literatură pentru elevi” (1972–1974), a mai colaborat la „Cercetări folclorice”, „Contemporanul”, „Cristalul”, „Datina”, „Litere”, „Semenicul”, „Semnalul”, „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”.

B. se va îndrepta spre istoria literară, mai întâi regională, cu lucrările *Doi scriitori bănățeni: Victor Vlad Delamarina și Ioan Popovici Bănățeanu*

(1943), *Vasile Alecsandri și bănățenii* (1946). Cea mai amplă și unitară lucrare a sa, prezentată ca teză de doctorat în preluarea morții sale, este *Teorie și inspirație folclorică la predecesorii lui V. Alecsandri* (1977), a cărei elaborare i-a fost propusă de G. Călinescu. Structurată pe ideea că „filonul folcloric străbate evoluția întregii noastre literaturi”, cartea include cercetarea monografică a acestei dimensiuni la șase scriitori: Dimitrie Cantemir (raportul operei acestuia cu etosul popular cunoaște o „pregnantă și strălucită afirmare – poate unică la acea dată în planul culturii europene”), Gheorghe Asachi, Ion Heliade-Rădulescu, Mihail Kogălniceanu, Costache Negruzzi și Nicolae Bălcescu. Lipsește din sumar Alecu Russo, fiindcă – precizează **B.** – acesta a colaborat discret la colecția de poezii populare a lui Vasile Alecsandri, nefăcând deci parte dintre precursori, ci din „etapa romantică a maturizării și sintezelor”. Preocuparea pentru zăcămintele folclorice și pentru unii dintre cei ce le-au studiat este vădită și în alte studii ale lui **B.**, despre Frații Schott, Franz Obert, Richard Kunisch, Elena Sevastos, Léo Bachelin.

SCRIERI: *Doi scriitori bănățeni: Victor Vlad Delamarina și Ioan Popovici Bănățeanul*, Craiova, 1943; *Vasile Alecsandri și bănățenii*, Craiova, 1946; *Teorie și inspirație folclorică la predecesorii lui V. Alecsandri*, București, 1977.

Repere bibliografice: I.C. Chițimia, *Al. Bistrițianu – în memoriam*, LL, 1976, 2; Al. Dima, *Un capitol de istorie a folcloristicii*, CRC, 1977, 2; *Dicț. scriit. rom.*, I, 283–284; Victor Stoleru, *Ipostaze de istorie literară*, București, 2002, 166–167, 169–171; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 109. **I. D.**

BITAY Árpád (20.VII.1896, Budapesta – 30.XI.1937, Alba Iulia), istoric literar, traducător. A făcut studii medii la Cluj, Brașov și Alba Iulia (1907–1915). După bacalaureat este recrutat și trimis pe frontul italian, unde supraviețuiește unui atac cu gaze toxice. Urmările intoxicației suferite atunci le suportă până la sfârșitul timpuriu. Absolvent al Facultății de Drept din Debrecin (1919), se înscrie la Facultatea de Istorie-Filologie a Universității din Cluj, secția istorie-română, pe care o va absolvi în 1923. După studii de romanistică la Universitatea din Leipzig (1927–1928), se stabilește în 1929 la Alba Iulia, unde va fi profesor de română, latină și germană.

B. publică în presa vremii încă din anul 1920, iar prima lucrare de rezonanță îi apare în 1922 – o istorie recapitulativă a literaturii române (*A román irodalomtörténet összefoglaló áttekintése*),

destinată tineretului studios. În urma aprecierilor favorabile ale profesorilor Nicolae Drăganu și Sextil Pușcariu, tipărește lucrarea și în românește, sub titlul *Istoria literaturii române* (1924). Tot în scopuri didactice publică o scurtă gramatică a limbii române (1923). Sub îngrijirea sa apare *Műfordítások román költőkől* (1928), o selecție reprezentativă din poezia românească, de la folclorul literar până la Lucian Blaga. A tradus din proza lui I. Al. Brătescu-Voinești, A.I. Odobescu, Ion Creangă, I.L. Caragiale, Emil Gârleanu, Ion Agârbiceanu, Gh. Brăescu, D.D. Patrașcanu, din dramaturgia lui Vasile Alecsandri și Nicolae Iorga. Concomitent, publicul român a putut citi în „Adevărul literar și artistic”, „Cuget clar” și „Universul literar” versiunile românești ale unor scrieri de Jókai Mór, Kovács Deszö, Nyirő József, Gyallay Domokos și Szabó Mária, în transpunerea lui **B.** A contribuit la cunoașterea valorilor literare și culturale maghiare și prin expuneri prezentate la cursurile Universității Populare de la Vălenii de Munte, unde N. Iorga l-a invitat pentru prima oară în 1923. Până în 1937 a fost prezent aici în fiecare vară, ținând aproximativ o sută de comunicări despre literatura, cultura și istoria maghiară și despre legăturile literare și culturale româno-maghiare. Ca istoric literar, **B.** n-a reușit să realizeze mari sinteze reprezentative. În schimb, a contribuit la studierea interferențelor spirituale româno-maghiare cu multe date noi, pe care le-a publicat sub formă de articole, note, materiale documentare în „Dacoromania” și în „Erdélyi Irodalmi Szemle”. A scris cu predilecție despre personalități ale trecutului cultural maghiar care au avut legături cu viața și cultura românească, cum au fost Viola József, medic la Curtea Moldovei, poetul Sükei Károly, fiul unui preot reformat din București, Szontagh Samuel, farmacist maghiar din Muntenia, Ponori Thewrek József, primul traducător maghiar al proverbelor românești, pictorul Barabás Miklós, care a trăit și a lucrat un timp la București, familia Széchenyi și relațiile ei cu românii, Ács Károly, primul traducător în maghiară al cântecelor populare românești. Totodată, a valorificat date și informații noi, adunate din arhive și colecții de manuscrise, despre viața și activitatea unor cărturari români: Gh. Asachi, protopopul Popa Pătru din Tinăud, Nicolae Milescu, Gheorghe Buitul, Vasile Moga și,

în mai multe rânduri, despre Gheorghe Șincai și Gheorghe Lazăr.

SCRIERI: *A román irodalomtörténet összefoglaló áttekintése*, Alba Iulia, 1922; ed. (*Istoria literaturii române*), Cluj, 1924; *Gyulafehérvár Erdélyi művelődéstörténetében* [*Alba-Iulia în istoria culturală a Ardealului*], Cluj, 1926; *A moldvai magyarság* [*Despre maghiarii din Moldova*], Cluj, 1926; „... hogy románok és magyarok jobban megismerjék egymást...” [„...pentru ca românii și maghiarii să se cunoască mai bine”], îngr. și introd. Kovács Ferenc, București, 1977. **Antologii:** *Műfordítások román költőkből* [*Antologia poezilor români*], Cluj, 1928.

Repere bibliografice: Nicolae Drăganu, „A román irodalomtörténet összefoglaló áttekintése”, DR, 1921–1922; Ion Băilă, „Istoria literaturii române”, ALA, 1922, 377; N. Iorga, „A román irodalomtörténet összefoglaló áttekintése”, „Bulletin de l'Institut pour l'Étude de l'Europe Sud-Orientale”, 1922; Sextil Pușcariu, *O istorie a literaturii române în ungurește*, „Cugetul românesc”, 1922, 6; Nicolae Drăganu, „Az erdélyi románok a protestáns fejedelmek alatt”, DR, 1924–1926, 2; N. Iorga, *S-a pierdut un om de bine*, „Neamul românesc”, 1937, 266; György Lajos, *Istoricul literar maghiar dr. Bitay Árpád*, PL, 1938, 8; *Dr. Bitay Árpád életrajzi adatai és tudományos munkássága*, Cluj, 1938; Boliay Zoltán [Gaál Gábor], *Bitay Árpád*, KOR, 1938, 1; Engel Károly, *A megértés és testvériesülés. Iorga levelek Bitay Árpád hagyatékában*, UTK, 1965, 49; Dávid Gyula, *Egy hidverő*, UTK, 1967, 48; Engel Károly, *Hidverők*, KOR, 1968, 4; Kovács Ferenc, *Bitay Árpád előadásai Nicolae Iorga szabadegetemén*, KOR, 1975, 9; Octavian Șireagu, *Bitay Árpádra emlékezem...*, UTK, 1978, 3; *Rom. magy. ir. lex.*, I, 240–242. **O. K.**

BITTEL, Adriana (31.V.1946, București), prozatoare. Este fiica Aicei Bittel (n. Margulis), avocată, și a lui Lazăr Bittel, economist. A absolvit Liceul „Mihail Sadoveanu” (1964) și Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1970). Mai întâi corector (1972–1989), din 1990 lucrează ca redactor la „România literară” (până în 2009). Debutază în 1964 cu o povestire în „Gazeta literară”. Mai colaborează la „Argeș”, „Contemporanul”, „Echinoc”, „Luceafărul” ș.a. I se acordă Premiul Asociației Scriitorilor din București și Premiul ASPRO pentru cartea *Întâlnire la Paris* (2001).

B. a debutat editorial cu volumul *Lucruri într-un pod albastru* (1980), așezat sub semnul versului lui Ion Barbu „Munții-n Spirit, lucruri într-un pod albastru”. Prozele poetice din această carte, cu epic redus, transcriu senzații nedefinite sau observații acute ale unui personaj-narator feminin, care

deformează liric realitatea prin percepția personală. Detaliul de viață cotidiană se împletește cu viziunea de vis, iar planul realist se intersectează cu cel fantastic, într-o incursiune, defel gratuită, în zonele existențiale profunde. Între prozele cu ecouri oniric-borgesiene sunt inserate, ca niște file din caietul naratorului, câteva poeme ceremonios livrești, scrise într-un limbaj poetic modern, care transmit cu sensibilitate acută o stare de solitudine melancolică. Autoarea își modifică sensibil modalitatea de expresie odată cu volumul următor de proză scurtă, *Somnul după naștere* (1984); ea optează acum pentru o formulă a micului realism de observație socială și psihologică. Teme eterne – dragostea, nefericirea, inadaptarea, singurătatea – sunt rescrise cu prospețime și autenticitate. Mai puțin interesată de experimentul formal decât de adevărul situațiilor de viață, **B.** scrie modern, dar fără ostentație. Cele optsprezece schițe și povestiri independente prezintă o anumită unitate de adâncime. Ele se coagulează de obicei în jurul unei eroine stângace, visătoare și bovarice, care însă observă cu finețe întâmplările universului ei mărunț și se autoanalizează lucid. Același interes cehovian pentru dramele derizorii ale omului obișnuit îl dovedesc și cele opt proze, unitare ca stil și tematică, din culegerea *Iulia în iulie* (1986). Prozatoarea nu își idealizează, dar nici nu își caricaturizează personajele, privite cu atenție, inteligență și umor. Lumea este reconstituită cu acuitate a notației realiste, prin acumularea detaliilor și printr-o rafinată tehnică a colajului. Din câteva trăsături sigure, **B.** schițează caractere și reface ambianța locurilor, din care se rețin unele interioare decrepit mateine sau străzile Bucureștiului, cu atmosferă uneori stranie, evocate și în paginile lui Bedros Horasangian sau ale lui Mircea Cărtărescu. Romanul *Fototeca. Temă cu variațiuni* (1989) înfățișează viața de redacție din perspectiva unui personaj remarcabil prin capacitatea de a surprinde lumea dincolo de aparenta ei monotonie. Ștearsă, naivă și altruistă, ca și protagoniste din celelalte proze ale autoarei, Coca beneficiază de avantajul unei miopii deformatoare, înmagazinând imagini pe care le ordonează într-un sistem personal de relații cu lumea. Organizându-și fototeca după reguli numai de ea știute, Coca transformă o îndeletnicire anostă într-o activitate poetică, iar defectul de care suferă devine un talent. Aparent lipsită de viață personală, ea observă de

pe margine o realitate în care nu este implicată activ și reține toate micile drame ale colegilor de redacție; știința contemplației este dublată de o înțelegere afectuoasă a lumii. Imaginile disparate se fixează nu numai pe retină, ci și în conștiința unui martor. Narațiunea vie, ce surprinde detaliile unei existențe cotidiene cenușii, se îmbogățește cu planul amintirii, căci scriitoarea consideră, pe urmele lui Max Frisch – sub auspiciile căruia își așază romanul –, că, în timp ce prezentul poate fi doar privit, trăite sunt cu adevărat așteptarea sau amintirea. În cărțile postdecembriste *Întâlnire la Paris* și *Cum încărunește o blondă* (2006), B. reunește povestiri din volumele anterioare și texte publicate în reviste după 1989 despre personaje feminine vulnerabile în viața reală, dar care examinează cu luciditate și simț critic lumea din jur. Autoarea alcătuiește o cronică a anilor '80, proiecție a unor femei cultivate și sensibile care oscilează între o existență prozaică și arcele imaginăției.

SCRIERI: *Lucruri într-un pod albastru*, București, 1980; *Somnul după naștere*, București, 1984; *Iulia în iulie*, București, 1986; *Fototeca. Temă cu variațiuni*, București, 1989; *Întâlnire la Paris*, București, 2001; *Cum încărunește o blondă. Povestiri din secolul trecut*, București, 2006.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Sugestia poetică*, RL, 1980, 28; Lovinescu, *Unde scurte*, IV, 138–140, V, 34–38, VI, 88–91; Valeriu Cristea, *Cariatidele cotidianului*, RL, 1986, 25; Nicolae Manolescu, *Scurte povestiri*, RL, 1987, 12; Holban, *Profiluri*, 396–397; Simion, *Scriitori*, IV, 685–692; Florin Manolescu, *Proza „micului realism”*, LCE, 1990, 5; George Pruteanu, *La vie en prose*, CRC, 1990, 14; Diana Adamek, *Regatul de imagini*, TR, 1990, 22; Valeriu Cristea, *Realism critic*, CC, 1990, 1; Gabriela Omăt, *Personaj și persona*, VR, 1990, 6; Țeposu, *Istoria*, 155–156; *Dicț. scriit. rom.*, I, 284–285; Lefter, *Scriit. rom.* '80–'90, I, 63–65; Adriana Babeți, *Ada & companiile*, O, 2001, 4; Mircea Iorgulescu, *Lectură incandescentă*, „22”, 2001, 50; Carmen Mușat, *Traseele memoriei*, OC, 2001, 54; Cristea-Enache, *București*, 89–97; Ștefănescu, *Istoria*, 1063–1065; Sorin Lavric, *O Hestia modernă*, RL, 2006, 22; Tudorel Urian, *Fustele lui Mitică*, RL, 2006, 47; Holban, *Ist. lit.*, II, 274–276; Bianca Burța-Cernat, *Cum rămâne în umbră o scriitoare*, OC, 2007, 108.

A. C.

BIZANTINISM. „Cine zice slavism zice bizantinism – afirma Demostene Russo în cartea sa *Elenizmul în România* (1912) –, căci slavonismul nu era altceva decât trupul exterior mișcat de sufletul bizantin.” Remarca reputatului bizantinolog cuprinde o doză importantă de veridicitate, dar are și tendința de a trimite către o generalizare (excesivă și

oarecum exclusivistă) a „stării” literare la slavii de sud. Partea de acceptat din această teză spune că prin intermediul literaturilor sud-slave – veche și mediobulgară și sârbească – românii (și nu numai ei, fiindcă textele elaborate la sud de Dunăre vor parcurge și trasee est-europene, ajungând la ruși și ucraineni) au receptat, de fapt, literatura bizantină, că literaturile acestea, născute preponderent pe temei grecesc, au funcționat ca o filieră prin care „bunurile” literare și culturale din Bizanț au fost translate pe un spațiu însemnat, menit să ajungă un fel de „Bizanț după Bizanț”. Într-adevăr, românii nu au comunicat direct cu cultura bizantină decât ceva mai târziu. Pentru perioada cea mai veche, din secolele al XIV-lea și al XV-lea, contactele nemijlocite (fără a lipsi) nu au fost deosebit de semnificative. Afirmatia lui Demostene Russo – care îndeamnă fără greș la investigarea temeinică a literaturii bizantine pentru a înțelege în profunzime rosturile literaturii române de expresie slavonă, precum și evoluțiile ulterioare în românește – lasă, nedrept, la o parte producțiile proprii ale scriitorilor slavi (care ajung și ele în bibliotecile românești), ignorându-le nu fiindcă ar fi fost contestată existența lor, ci pentru că, probabil, cercetătorul se îndoia de originalitatea acelor. Russo nu a rămas singur pe această poziție. Și surprinzător, dar și semnificativ, peste câteva decenii, un cercetător rus îndelung familiarizat cu problemele literaturii slave medievale, D.S. Lihaciov, va vorbi cam în aceiași termeni despre caracteristicile literaturii vechi bulgare. Teoria lui Lihaciov (formulată prin anii '60 ai secolului trecut și reluată apoi în câteva rânduri) este mai amplă. Evocând relațiile stabilite între culturile sud-est și est-europene (într-o comunicare ce conta pe tezele „universaliste” ale unei ortodoxii supranaționale) și ajungând la încheierea că aceste legături au reușit să construiască o „cultură comunitară” (la baza căreia se află în bună măsură cea bulgară), prin intermediul căreia slavii au comunicat cu Bizanțul, Lihaciov (neinformat în privința vechii literaturi românești) socotea că influența Bulgariei asupra celorlalte țări slave a fost reprezentată doar de acea parte a culturii ei care fusese supusă bizantinizării: „Nu avem știință ca asupra Rusiei să fi existat vreo înrăurire a elementelor protobulgare sau a celor aparținând culturii populare slavo-bulgare. Repet: cultura bulgară a exercitat o influență și s-a «transplantat» în Rusia doar în acea parte a ei care reprezintă

«cultura creștină intermediară». Cu alte cuvinte, D.S. Lihaciov (precum altădată Demostene Russo) valida integral literaturile slave de sud, pe cea bulgară în special, doar în acea secțiune a lor ce poate primi calificativul „redacție a literaturii bizantine”, parte utilă ca vehicul pentru valorile spirituale grecești traduse. Semnificativ este exemplul selectat de Dan Zamfirescu din cuprinsul literaturii noastre (care în destule cazuri a prelucrat scrieri bulgare sau sârbești ce nu au ajuns la slavii de răsărit): cazul panegiricului lui Constantin cel Mare, întocmit de Eftimie al Târnovei. Acest text, care nu a interesat în epoca lui Gavriil Uric (prescriitor al celor mai multe compuneri eftimiene), va fi adus în actualitatea literară românească în anii lui Ștefan cel Mare, vreme a cruciadei antiotomane, când un „erou exemplar” de felul împăratului proteguitor al creștinismului era trebuincios. Scrierea lui Eftimie al Târnovei, menită, atunci când a fost alcătuită, să însuflească curaj în circumstanțe dificile, venea să sprijine un efort combatant. Ea va intra în cuprinsul *Învățăturilor lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, căci și voievodul de la Argeș edifica un „model monarhic”, și va reapărea (cu rosturi nu prea greu de deslușit), împreună cu *Învățăturile...* traduse în românește, în vremea lui Matei Basarab și în ambițioasele decenii brâncovenesti. Ar fi greșit să se considere că „mijlocitorii” slavi au monopolizat absolut toate căile de comunicare ale cărturarilor români cu Bizanțul, cu literatura și cultura bizantină. Dacă s-ar proclama, cum s-a și întâmplat, valabilitatea generală a unei asemenea formulări, imaginea vieții spirituale a românilor ar suferi nedorite îndepărtări de realitate. Tabloul, înfățișând niște modești știutori de carte slavonă, în stare doar să prescrie textele tălmăcite în alte părți, nu reface nici pe departe starea adevărată a literaturii române din veacurile al XIV-lea și, mai cu seamă, al XV-lea și al XVI-lea, ignoră capacitățile de asimilare și re-proiectare manifestate de oamenii de carte români, eludează deschiderile și nu valorifică posibilitățile unei culturi cu virtuți probate. Nu toate căile prin care, de pildă, se constituiseră relațiile culturale româno-bizantine din veacurile al XV-lea și al XVI-lea trecuseră prin „filiera” sud-slavă. Contactele directe cu Athosul s-au stabilit încă pe la sfârșitul secolului al XIV-lea. Înființarea mitropoliilor din Țara Românească (1359) și Moldova (1401) s-a făcut prin năzuința lăuntrică, dar nu fără cointeresarea patriarhilor ecumenici din

Constantinopol. La fel va proceda și un voievod maramureșean care solicita Patriarhiei constantinopolitane să ia sub jurisdicția sa, înălțând-o la rangul de stavropighie, importanta și influenta mănăstire românească din Peri. Izbânzile artistice din epoca Paleologilor au găsit ecouri și interpretări în alcătuirile arhitecților și pictorilor români. Biserica Sf. Nicolae (Domnească) din Curtea de Argeș, mănăstirea lui Mircea cel Bătrân de la Cozia oglindesc modele bizantine. Iconografia românească din acea vreme și de mai târziu este și ea de vădită sorginte paleologă. Instinctiv, dar și din rațiuni politice (căci vecinii – ungurii și polonii – erau catolici), românii au căutat legăturile cu Bizanțul, simțind acea civilizație a Imperiului, cu toate produsele ei, ca aparținând unei „antichități zonale”, continuatoare a celei vechi, romane, din care și ei se revendicau. „Prin Bizanț – spunea G.M. Cantacuzino – noi ne legăm de marea tradiție clasică greco-romană și suntem solidari cu civilizațiile occidentale. De aceea, pentru noi studiul artei bizantine ar trebui să aibă o însemnătate deosebită. În ea vom găsi obârșia tematicii noastre plastice. Legile și proporțiile arhitecturii bizantine derivă din cele clasice, chiar dacă acest lucru nu e clar la prima vedere pentru toți”. Știrile de care dispune știința contemporană despre aceste raporturi directe sunt, într-adevăr, sumare. Coroborate, însă, aceste informații îngăduie depășirea cadrului format de practicarea, tradițional acceptată și acreditată, a unor exerciții monotone. Lăsând la o parte faptul că, în unele centre cărturărești românești, raporturile cu Apusul latin nu conteniseră, ci reprezentau fundamentul dezvoltărilor interne, trebuie admis că și în zona de influență slavo-bizantină cultivarea textelor slave aduse de la sud de Dunăre nu epuiza disponibilitățile celor școliști. Există date care confirmă că limba greacă nu a încetat a fi cunoscută și folosită. Într-un codex din secolul al XV-lea, scris în Moldova, cuprinzând epistole ale lui Fotie și ale lui Athanasie cel Mare, dar și decizii sinodale, există câteva rânduri, șterse, însoțite de o însemnare a scriitorului: „Aceste cuvinte cu cerneală roșie se află în grecește și le-am transcris, dar s-au șters cu negru, pentru că noi am sărit din text”. Comentând manuscrisul, P. P. Panaitescu socotește că el conține o traducere făcută din grecește în slavonă, realizată în Moldova. Chiar dacă această însemnare îmbracă doar o constatare apărută în urma unei confruntări a versiunii slave, deja

existentă, cu originalul grecesc, esența travaliului filologic al cărturarilor români nu se schimbă și afirmația referitoare la cunoașterea limbii grecești rămâne valabilă. Deși cărturarii de la sud de Dunăre, bulgari și sârbi, au depus, cu deosebire în secolul al XIV-lea, eforturi însemnate în direcția racordării propriilor preocupări cu literatura bizantină mai nouă, rezultatele nu au izbutit să depășească o anumită „sferă de interese” pe care tradiția – numărând acum câteva veacuri – a acestei particulare „redacții sud-slave” a literaturii bizantine o fixase aproape definitiv. Sunt traduse – și încep să circule în Bulgaria și Serbia, în Țările Române și apoi în Rusia – scrierile importante ale mișcării conduse de Grigorie Palamas (concomitent, cele care proveneau dinspre partida adversă, cea îndrumată de calabrezul Bernardo Varlaam, sunt sever blocate), materialele ce vor fi incluse în impunătoarea colecție a *Mineielor* – elaborate, după unii cercetători, la Târnova –, precum și alte texte, modeste în genere sub unghiul valorii literare. Un „zid” – a cărui impenetrabilitate o asigurau rigoarea unei biserici aflate în interminabilele conflicte cu felurite „erezii” locale, țelurile ce animau

intelectualitatea bulgară a vremii, necoincidente cu finalitățile unor forme „facile”, soliditatea unor tradiții și, poate, lipsa de interes față de textele vag angajate „ideologic” – dincolo de care au trecut extrem de puține lucruri din înfloritoarea producție literară a „Renașterii Paleologe”, a obturat multe canale de comunicare între literatura bizantină și cele sud-est-europene. Despre acest obstacol cercetătorii slavi – dornici să evidențieze punțile, și nu restricțiile – vorbesc puțin, dar existența lui a fost, din păcate, foarte reală.

În Bizanțul secolelor al XIII-lea și al XIV-lea s-a scris, parcă spre a oferi o lăuntrică echilibrare imperiului care începuse să se clatine, o literatură variată, deja atentă la modelele apusene și vizibil înclinată (în ciuda exagerărilor „puriste”, nu puține) către întrebuițarea unui veșmânt lingvistic accesibil, „democratic”. Existau, firește, genuri și specii predilecte, agreate, la fel cum erau altele – textele dramatice, de pildă – care nu stârneau nici un fel de curiozitate. Lirica religioasă are în Nicephoros Vlemmides, în Nicephoros Callist Xanthopoulos, în Markos Evghenikos ori în împăratul Theodor II Laskaris, toți stihuitori într-o

Biserica Domnească din Curtea de Argeș

limbă ce disprețuiește, încă, idiomul vorbit, reprezentanți de marcă. În poezia laică domină convenționalismul în elogiile compuse de Mihail Holobolos sau de Manuil Philes (condeier „profesionist” care solicită intens formulările encomiastice), sfaturile plictisitoare pe care le împrăștie neobosit Theodor Lapites sau enormele compoziții ale lui Theodor Melitheniotes, a cărui alcătuire *Despre prudență*, cu cele 3 062 de versuri ale ei, redactate, se pare, sub înrâurirea scrierii *L'amorosa visione* a lui Boccaccio, era socotită în 1897 de Karl Krumbacher o „monstruoasă poetică”. Mai vii și venind cu siguranță din medii nearistocratice sunt satirele și parodiile, ca și numeroasele texte populate de păsări, animale ori fructe, toate ascunzând sub învelișul parabolilor țeluri critice și combative. Și epica uzează mult de vers. Sunt la modă romanele și povestirile versificate („sedii” ale „materializărilor” ficționale), multe de inspirație și model apusene, chiar atunci când puneau în mișcare eroii din Antichitatea greacă. O *Ahileiadă* (e drept, din secolul al XV-lea) maschează fondul homeric sub haine croite de scriitorii franci. Urme france, la fel de vizibile, apar în romanul *Lybistros și Rhodamna*, care repetă, ca țesătură a intrigii, o scriere vestică de oarecare notorietate, *Belthandros și Chryzanta*. Vremurile împăraților din dinastiile Laskaris și Paleolog adăpostesc niște epistolografi frenetici. Cărturarii scriu prietenilor, își scriu unii altora, adresează epistole împăraților. Între cei mai celebri autori de scrisori trebuie așezat Theodor Metochitul, autor de scrieri filosofice, istorice și literare, profesor al lui Nicephoros Grigoras, cunosător profund al gândirii anticilor și admirator al lui Platon, scriitor și filosof de primă mărime din secolul al XIV-lea și probabil unul dintre cei mai însemnați din întreaga literatură bizantină. Se cuvine a mai fi amintiți, ca epistolografi, Nicephoros Hummos (elev al lui Grigorie din Cipru) și un devotat – într-un spirit ce îi prevestește pe marii umaniști – al lui Aristotel, dar și Mazaris, plecat imitator al lui Lucian, ori Toma Magistrul, cărturar ce descinde din stirpea Metochit–Grigoras. Retorii s-au simțit totdeauna în largul lor între cărturarii bizantini. Oratoria poate fi inclusă între „genurile” agreeate (în variatele ei ipostaze), iar retorica a fost un depozit la care scriitorii au apelat fără rezerve. Între autorii de discursuri, de panegirice, de „cuvinte”, diverse ca substanță și țel, se află Demetrios Cydones (cărui

studiile făcute la Milano i-au sădit o afecțiune statornică pentru literatura latină; va traduce în grecește *Summa teologica* a lui Toma d'Aquino), retoricianul desăvârșit care a fost Theodor Hiraktenos și, nu în ultimul rând, împăratul Manuil II Paleolog, savant, filosof și orator distins. Literatura istorică, ansamblu cu variate componente, îi convoacă pe autorii de memorii (dintre care se cade a fi pomenit împăratul Ioan VI Cantacuzin, în a cărui *Istorie* în patru cărți subiectivitatea se numește justificare, perpetuă apărare și îndreptățire a multelor și întortocheate acțiuni politice la care a participat) și pe cei de autobiografii (Nicephoros Vlemmides, Grigorie din Cipru, Gheorghios Pachymeres din Niceea, cu o scriere în hexametri), lângă istoriografi și (acum desueți) alcătuitori de crono-grafe. Între scriitorii de istorie se cade a fi evocat Nicephoros Callist Xanthopoulos, autor, la începutul veacului al XIV-lea, al unei importante *Istории bisericești* (dusă până la anul 911) din care se va „nutri” Eftimie al Târnovei în scrierea *Panegiricul lui Constantin cel Mare*. Cei mai mulți dintre istoricii „laici” sunt savanți de talie europeană, căci nu altfel pot fi calificați niște autori de însemnătatea lui Gheorghios Akropolites, elev al niceenilor Vlemmides și Hekapertites și continuator al lui Choniates. Preocuparea istoricilor bizantini de a se continua unii pe alții este dovedită de tabloul neîntrerupt al curgerii evenimentelor pe care îl refac scrierile lor, chiar dacă punctele de vedere asupra unor fapte diferă, uneori surprinzător, de la un autor la altul. Cronica lui Akropolites se oprea la eliberarea Constantinopolului. Cu alungarea „latinilor” din Bizanț își începea lucrarea urmașul lui Akropolites, Pachymeres, martor al evenimentelor pe care le înregistrează. Enorm de multă știință, dar mai puțină obiectivitate, acestea ar fi trăsăturile impunătoarei *Istории a romeilor* (în 37 de cărți), rămasă de la veritabilul „uomo universale”, retor, gramatician, filosof, matematician, teolog și istoric care a fost Nicephoros Grigoras. Om al Renașterii și mare polihistor (poate cel mai însemnat al ultimelor două veacuri ale Bizanțului – zice Karl Krumbacher), Grigoras a coborât în for, s-a înscris în dispute, fiind inamicul cel mai temut al isihaiștilor (în Conciliul din 1351 aceștia îi vor arunca anatema). A rămas mereu el însuși, din care pricină partea originală a *Istoriei* sale, cam de pe la 1320, va îmbrăca un pronunțat caracter memorialistic. În pragul secolului al XV-lea – secol

în care trăiesc ultimii mari admiratori ai lui Tucidide, precum Ioannes Kananas, Ioannes Anagnostes, Dukas, Laonikos Chalkokondyles, Gheorghios Sphrantges, Kritoboulos din Imbros ș.a. –, căci producția istorică a acestui veac (chiar dacă ar fi fost tălmăcită de slavii de sud, așa cum nu s-a întâmplat) nu ar fi putut practic să ajungă la îndemâna cărturarilor noștri în aceeași perioadă, pot fi consemnate, în fine, și aparițiile – desuete pentru această epocă – ale unor cronici în versuri. Un anume Ephrem compune, în trimetri bizantini, o cronică ce mergea până la 1261, iar de la Mihail Panaretos a rămas o cronică despre Imperiul Trebizondei, cuprinzând evenimentele consumate între anii 1204 și 1426. Ar trebui adăugată aici foarte diversa literatură religioasă produsă de adepții lui Grigorie Palamas, care, după Conciliul din 1351, scriu cu frenezie spre consolidarea și propensiunea mișcării isihaste. Cât și în ce măsură i-a interesat pe cărturarii bulgari, contemporani cu veacurile de înflorire culturală bizantină, producția literară a „Renașterii Paleologe”? Care au fost „genurile” literare care, prin tălmăcirii din grecește ori prin eforturi proprii (jalonate de aceleași modele bizantine), au fost selectate spre a crea sistemul ce avea apoi să transmită propuneri și spre alte spații literare? Dacă se judecă doar după acel unic *Stihirar* (culegere de imnuri religioase) tălmăcit din grecește, însoțit de alte câteva compuneri de factură asemănătoare, răspândite prin felurite sbornice, răspunsurile la aceste întrebări ar trebui să sune foarte puțin încurajator. Abordând un asemenea unghi, ar însemna să fie ignorate niște specificități ale procesului literar petrecut la sud de Dunăre în ultima parte a veacului al XIII-lea și pe toată desfășurarea celui de-al XIV-lea, condițiile care au dirijat mișcările de idei și concretizările lor în sfera „culturalului” și a „literarului”. În literaturile slave din sudul Dunării, în cea bulgară în particular, secolul al XIV-lea impunea câteva tendințe ce vor avea urmări în modelarea sistemului „genurilor” literare practicate de scriitorii Prerenașterii răsăritene. Sunt destule indiciile care spun că, îndemnați de spiritul laborios al isihăștilor și grupați în centrele culturale de la Paroria, Kelifarevo, Târnova și Vidin, cărturarii bulgari au desfășurat o activitate literară notabilă. Îndeletnicirea lor de bază o reprezentau mai cu seamă tălmăcirea și copierea textelor bizantine. Continua, astfel, activitatea de transferare a unor „bunuri”

literare începută în veacurile precedente, dar care acum era plasată sub comandamente sensibil modificate de programele isihaste. Sunt traduse operele marilor autori bizantini ai isihasmului, cu deosebire cele care sprijineau canonizarea unor fruntași ai mișcării, cum ar fi *Viața lui Grigorie Sinaitul* și *Viața lui Theodosie de Târnova*, alcătuite de patriarhul Callist, *Viața sfântului Romil*, compusă de Grigorie, ucenicul lui. Theodosie de Târnova însuși tălmăcise *Capete foarte folositoare*, sinteză atribuită lui Grigorie Sinaitul. Textele isihăștilor își fac loc în sbornicele cu conținut stabil, colecții al căror sumar este revăzut prin reînnoirea traducerilor și achiziționarea unor scrieri până atunci evitate din pricina dificultăților de ordin lingvistic (hagiografiile lui Simeon Metaphrastul pot reprezenta această categorie). Marile sbornice cuprinzând „vieți” și panegirice poartă pecetea exigenței isihăștilor față de puritatea lingvistică și față de aparatul stilistic. Ideologic și dogmatic, posibilitățile de pătrundere în sbornice – prin urmare și în circuitul literar – a textelor ce oscilau

Biserica mănăstirii Cozia

între canonic și necanonic se reduc drastic. Spozește în schimb, simțitor, cercul scriitorilor bizantini antologați. Sunt convocați acum și autori din vremurile mai noi. Ei nu depășesc, însă, veacul al XII-lea. Între ei, Ioan Damaschinul, Andrei din Creta, Iulian Taviotul, Isichia, Antipatros din Vostrona, Theodor Studitul, Theodor Daphnopathos, patriarhul Gherman, Simeon Metraphrastul, prezbiterul Leontie, Nicethas din Paphlagonia ș.a. Își fac apariția „viețile” de mai mare întindere, de obicei texte ce glorificau figuri martirizate în vremea împăraților iconoclaști. Acum se traduc hagiografiile consacrate lui Ioan Gură de Aur și lui Ștefan Noul Mărturisitor (autor, Simeon Metaphrastul), lui Grigore Omiritoș (de Grigorie, episcop al Negranosului), lui Macarie Egipteanul (de Serapion), lui Vasilie cel Nou (de diaconul Grigorie), mucenicului Artemie (de Ioan din Rhodos) ș.a. Pe acest fundament va fi zidită prestigioasa activitate de panegirist a lui Eftimie de Târnova care, în strădania sa de a-i nemuri pe martiri cu scopuri de o profundă rezonanță patriotică și politică, a consacrat literatura hagiografică și sub unghiul originalității. Lângă hagiografie trebuie înregistrate oratoria (căci numeroasele „cuvinte” care se prefac sau se compilează erau destinate și rostirii) și epistolografia (Eftimie de Târnova a fost și un autor de scrisori). În privința scrierilor cu caracter istoriografic, în depozitele sud-slave se aflau deja *Cronografia pe scurt a patriarhului Nicephoros*, tălmăcită probabil prin veacurile al IX-lea și al X-lea (continuată de cărturarii sârbi – aceiași care dăduseră colecția *Vieți ale țarilor și arhiepiscopilor sârbi* – prin letopisețele sârbești zise „noi”), *Cronica scurtă* a lui Gheorghios Hamartolos, transpusă în slava veche către sfârșitul secolului al X-lea ori la începutul celui de-al XI-lea. În veacul al XIV-lea este tradusă *Cronica universală* pe care o elaborase cu patru secole mai înainte Simeon Metaphrastul, și tot în acest timp, în mediul cărturăresc din preajma țarului Ivan Aleksandr (personaj iubitor de cultură, posesor al unei importante biblioteci, sprijinitor al scriitorilor și artiștilor), s-a tălmăcit și *Istoria sinoptică* a lui Constantin Manasses (pentru bibliotecă țarului executându-se o copie „de lux” – astăzi la Vatican – împodobită cu șaizeci și nouă de miniaturi). La Curtea aceluiași Ivan Aleksandr se configurează și interesul pentru literatura juridică. Este tălmăcită *Sintagma* pe care Matei Vlastaris o alcătuiase la Salonic prin 1335. (Sârbii o traduseseră

în jurul anilor 1347–1349 sau 1342.) Tot în veacul al XIV-lea un anonim transpune și *Pandectele lui Nikon*, sporind zestrea de texte în acest domeniu. O ochire în domeniul „beletristicii” nu scoate la iveală prea multe elemente demne de a fi reținute. Epica este reprezentată prin romanul popular *Viața sfinților Varlaam și Ioasaf*, scriere în care edificarea de tip ascetic lasă loc și pentru exercitarea altor funcții, și prin așa-zisele „povestiri istorice” și pseudo-istorice, precum *Cuvânt despre Alexandru cel Bătrân*, *Cuvânt despre uciderea împăratului Focas* sau *Viața lui Esop*, deși ideea traducerii lor în mediul cultural bulgăresc nu este acceptată de toți cercetătorii. Acest tablou, departe de a fi complet, poate totuși convinge că între „breșele” importante făcute către contemporaneitatea bizantină se află cea produsă de literatura isihastă. Se poate afirma că această breșă este cu deosebire importantă, pentru că literatura curentului palamit transfera în Balcani un set nou de principii în interpretarea raportului capital dintre om și univers, o atitudine modificată față de exercițiul spiritual și față de imaginea lui literară. În rest, scriitorii bulgari s-au oprit asupra unor texte cărora timpul scurs le consacrase însemnătatea și le validase valoarea.

Trebuie spus din nou că literatura română veche (și literaturile est-slave) nu au comunicat direct (decât mai târziu) cu literatura bizantină. Pentru epoca începuturilor, drept mijlocitor i-a folosit literatura veche (apoi medio-) bulgară („participările” sârbești au o frecvență mult mai redusă), acea literatură pe care D.S. Lihaciov o numea „filieră” sau „intermediar”. Această „literatură-intermediar” a operat ca un filtru, cu exigențe proprii, pe seama căruia trebuie așezate, în mare măsură, și configurațiile din structura genologică furnizată atât propriilor scriitori, cât și cărturarilor din spațiile cărora le facilita contactul cu literatura Bizanțului. Un lung interval de timp achizițiile acestei „literaturi-intermediar” au avut, pentru ariile din estul și sud-estul continentului, un statut de monopol. Sub acest regim, nu totdeauna convenabil și nici foarte fertil (ca evoluție) pentru literaturile-„receptori”, „literatura-intermediar” a realizat operația, foarte importantă, de colportare, transferare și transplantare în conformitate cu un program. Schematic și succint reprezentată, evoluția literelor românești în planul opțiunilor genologice arată că veacurile XIII–XVI se consacră în

chip covârșitor (ceea ce pentru cel de-al XV-lea secol nu înseamnă și exclusiv) transferării și asimilării de texte, acumulării de informație într-un demers în care intervenția este încă sporadică și nu cutează a depăși limitele unor modeste localizări. Câmpul literaturii este dominat de textele „împrumutate” (apropiate în cadrul acelei circulații facilitate de „universalismul” ortodox), scrieri bizantine de primă mărime, dar și opere ale cărturarilor sud-slavi. Acestea compun un fond de informare și de lectură, cu funcții modelatoare ale căror rezultate pot fi nemijlocit constatate. Nu lipsesc din depozitele de carte nici acele „genuri-ansamblu”, mixte, cumva amorfe și eterogene, a căror estetică, medievală, conta, se pare, pe reunirea în corpusuri enorme a unor lucrări aparținând unor genuri diferite și în chei variate. Se scriu și acum, în veacul al XV-lea și mai târziu (mai exact, se copiază), în secolele următoare (căci presiunea tradiției nu poate fi eludată), sbornice masive, cu conținut fix sau mobil, colecții de „cuvinte”, mineie, paterice, proloage etc. Dar o modificare de structură apare cu evidență, reflectând, la nivelul relației scriitor-text, o schimbare petrecută în mentalitatea auctorială. Literatura românească își cere dreptul de cetate, apar autori care „trăiesc” ca personalități distincte. Numele lor însoțește (chiar dacă nu mereu) niște opere cu caracteristici bine precizate (dovadă că scriitorii erau deja în posesia unor idei cât se poate de limpezi în privința delimitării „genurilor” și a „speciilor”), lesne de încadrat într-un sistem. Toate acestea constituie indicii ale unui proces de înnoire, o înnoire realizată prin prefacerea resurselor unei medievalități ce nu mai convenea. Pe aceste temeiuri, veacul următor va dura propria sa activitate. Inițiativele românești din secolul al XV-lea, presărate în cadrul aceluia curent unidirecțional al achiziției literare, depășesc cu mult media unor producții obișnuite. Lirica, spre exemplu, a debutat de-a dreptul spectaculos. *Pripealele* monahului Filotei de la Cozia (fostul logofăt Filos al lui Mircea cel Bătrân), spre a însoți psalmii „aleși” ai bizantinului Nicephoros Vlemmides, au avut un deosebit succes, atestat de răspândire (vor ajunge destul de repede a fi tipărite) și consacrare. Mai departe, însă, în secolul al XV-lea, poezia nu-i va mai tenta pe cărturari. Proza hagiografică, în schimb, devine un punct de atracție. Numeroase serii de „vieți ale sfinților”, ce circulau la noi în paterice, proloage (corespondentul

slavon al grecescului „sinaxar”) ori mineie, au stimulat, împreună cu alți factori, apariția primelor texte autohtone. Dacă o *Viață a lui Nicodim*, scrisă de ucenici după moartea întemeietorului mănăstirilor Vodița și Tismana, poate fi doar bănuită deocamdată (și pe baza cutumei literare, dar și în temeiul redacțiilor târzii, care trebuie să fi pornit de la o alcătuire veche), *Mucenicia sfântului și slăvitului mucenic Ioan cel Nou care a fost chinuit la Cetatea Albă*, redactată la începutul secolului al XV-lea de Grigorie, „monah și prezbiter în marea biserică a Moldovlahiei”, este o remarcabilă realitate. Acest text, ce-și va adăuga mai târziu și un epilog, va intra într-un fertil și stimulator dialog cu artele figurative dând naștere unei veritabile tradiții. Împodobind, în 1541, din porunca lui Petru Rareș, paraclisul din turnul clopotniței mănăstirii Bistrița, un artist din școala lui Dragoș Coman reprezenta în amănunțime viața sfântului. Pristavul Marcu, pictor al Voronețului, a reluat și el, câțiva ani mai târziu, această „idee” a programului iconografic alcătuit, probabil, de mitropolitul Grigore Roșca. Hagiografia va fi o inițiativă viabilă în vechea noastră literatură, reapărând fie sub forma unor texte originale, fie în prelucrări, cu rol de „localizare”, prilejuite de „naționalizarea” unor relicve aduse de prin alte părți (ca și moaștele lui Ioan cel Nou). Persistența, transformată în consecvență, a unui mod de a recepta și de a crea capătă, pentru această fază a literaturii noastre – când *Mucenicia sfântului Ioan cel Nou*, redactată la noi, are cam același statut, în codul epocii, cu *Viața și traiul precuvioasei maicii noastre Filotheea*, text cu două versiuni succesive, una aparținând lui Eftimie al Târnovei și cealaltă lui Ioasaf al Vidinului, sau cu *Viața sfântului Grigorie Decapollitul*, tălmăcită din greacă în slavonă la mănăstirea Bistrița din Oltenia, unde poposiseră moaștele sfântului –, mult mai multă pondere decât o originalitate interpretată doar prin identificarea elementelor de diferențiere. Istoriografia începe firesc cu inscripții, într-o manieră pe care o dezvoltă pomelnicele, dar și analele ori „cronicile” pictate. Curtea și mănăstirea, aula și ecclesia vor consemna, cu țeluri specifice, istoria, primele alcătuiți lăsând destul de repede locul elaborărilor programate. Epoca lui Ștefan cel Mare, cu stabilitatea ei generatoare de strălucire într-ale spiritului, a favorizat autonomizarea exercițiului istoriografic. Marele *Letopiseț de când s-a început, cu voia*

lui Dumnezeu, Țara Moldovei face din narațiunea istorică – de marcă bizantină – al doilea mare gen al timpului, alături de hagiografie. Al XVI-lea secol va aduce diversificarea scrierilor cu caracter istoriografic și, mai ales, apariția textelor comandate de un voievod sau altul. Cronicarii călugări – Macarie, Eftimie, Azarie – vor îndeplini aceste porunci, luând, firește, tot istoriografia bizantină (pe Manasses) drept pildă stilistică și depozit de ornamente retorice. Între speciile mai mărunte, dar semnificative pentru efortul de diversificare a literaturii originale, trebuie amintită epistolografia. Nu s-au păstrat epistole ale oamenilor Bisericii (de felul celor schimbate în veacul precedent de egumenul Nicodim sau de mitropolitul Antim cu patriarhul Eftimie al Târnovei), deși ele trebuie să fi existat, dacă se are în vedere autoritatea de care se bucurau ierarhii Moldovei. Au ajuns până la noi, însă, scrisori de domni, texte prin excelență politice (frecvent folosite, cum lasă a înțelege începutul unei epistole a lui Vlad Țepeș către Matei Corvin), unele și cu valoare memorialistică, ce comunică, comentează ori interpretează evenimente ale timpului. Textele rămase de la Ștefan cel Mare, subsumabile aceleiași specii, țin în egală măsură și de oratoria politică. Și așa-zicând „scrisoarea-circulară”, adresată principilor creștini după izbânda din 1475 de la Podul Înalt, și solia, rostită în fața Senatului Republicii Venețiene de Ioan Țamblac, unchiul Mariei din Mangop, dar scrisă cu siguranță după dictarea voievodului, înmănușează, punând pe seama lui Ștefan cel Mare, calități de subtil analist și însușiri de literat fin. Voievodul va proba convingător acest har de scriitor în textul inscripției (remarcabil fragment de „publicistică” patriotică și politică) de pe zidul bisericii ridicate la Războieni întru cinstirea oștenilor căzuți acolo pentru apărarea țării. Sunt de menționat, în fine, produsele aparținând oratoriei de amvon, domeniu care trebuie să fi fost bine reprezentat, căci prelați cărturari cu posibilități de a se exersa în această direcție sunt semnați pe parcursul întregului veac al XV-lea și mai târziu. „Lecția” bizantină care a fost deprinsă de literații români fără „mijlocitorul” sud-slav a dus la instalarea în sistemul genurilor literare practicate la noi a scrierii parenetice, care pe cărturarii de la sud de Dunăre nu îi interesase. După Synesios, Agapet diaconul, Vasile Macedoneanul, Constantin Porfirogenetul și Teophilact Hephaistos, șirul „sfaturilor pentru

prinț” a fost continuat, în lumea postbizantină, de Neagoe Basarab cu ale sale *Învățăături...* pentru Theodosie și apoi de Matei al Mirelor, autor al unor sfaturi către Alexandru Iliăș. Întreaga cultură românească veche, mai cu seamă în spațiul începuturilor, este de marcă bizantină. Din Bizanț și din zonele care l-au moștenit, literatura română a primit genuri și specii literare, idei și motive, modele și sugestii, construindu-și – operație fundamentală – sistemul genologic și asigurând cadrul pentru cele mai importante forme de discurs, crescând și dezvoltându-se ca o adevărată literatură europeană.

Repere bibliografice: Demostene Russo, *Studii bizantino-române*, București, 1907; Demostene Russo, *Studii și critice*, București, 1910; Demostene Russo, *Elenizmul în România*, București, 1912; G.M. Cantacuzino, *Izvoare și popasuri*, îngr. și introd. Adrian Anghelescu, București, 1977, 251–255; N. Iorga, *Histoire de la vie byzantine. Empire et civilisation*, I–III, București, 1934; ed. (*Istoria vieții bizantine. Imperiu și civilizație*), tr. Maria Holban, București, 1974; N. Iorga, *Byzance après Byzance*, București, 1935; ed. (*Bizanț după Bizanț*), tr. Liliana Iorga Pippidi, postfață Virgil Cândea, București, 1972; Russo, *Studii istorice*, I–II, *passim*; Marcu Beza, *Heritage of Byzantium*, Londra, 1947; Emil Turdeanu, *La Littérature bulgare du XIV-e siècle et sa diffusion dans Les Pays Roumains*, Paris, 1947; Panaitescu, *Contribuții*, 13–124; Dan Gh. Tudor, *Romanitatea carpato-dunăreană și Bizanțul în veacurile V–XI e.n.*, Iași, 1981; Mazilu, *Recitind*, I, 23–27, 71–79, *passim*; Mihai Cazacu, *Bizanțul*, postfață Eugen Todoran, Timișoara, 1995; Nicolae Bănescu, *Istoria Imperiului Bizantin*, I–II, îngr. și pref. Tudor Teoteoi, București, 2000–2003; Nicolae-Șerban Tanașoca, *Bizanțul și românii*, București, 2003. **D.H.M.**

BÎLBÎIE, Radu Marian (21.VII.1963, Ploiești), poet, istoric literar, jurnalist. Este fiul Elenei Bîlbîie (n. Vasile), învățătoare, și al lui Emil Bîlbîie, funcționar în Ministerul Transporturilor. Licențiat al Universității din București, Facultatea de Filologie, și-a trecut tot acolo doctoratul cu o teză privind formarea instituționalizată, în primul deceniu republican, a tinerilor scriitori. Din 1990 deține funcții în Ministerul Apărării Naționale, la Direcția de Informare și Relații Publice, la Trustul de Presă (redactor-șef pentru emisiunile militare ale Societății Române de Radiodifuziune, director al Trustului) și la Compartimentul de Analiza Eficienței Comunicării și Direcția de Relații Publice. În 1997–1999 a fost redactor-șef al publicațiilor electronice ale aceluiași minister, iar din 2010 este director adjunct al

Bibliotecii Militare Naționale. În 2004–2006 a participat, ca ziarist, la operațiunile militare din Kabul și Kandahar. Din 2012 deține gradul de general de brigadă. A scris și editat numeroase lucrări dedicate jurnalismului (unele în colaborare). În paralel, din 1994, lucrează în învățământ, fiind cadru didactic asociat la Facultatea de Litere a Universității din București și la Facultatea de Jurnalism și Științele Comunicării din aceeași Universitate, la Facultatea de Ziaristică a Universității Hyperion, Școala Superioară de Jurnalism din București, Facultatea de Jurnalism a Universității Media, Facultatea de Jurnalistică a Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu” din Sibiu, director editorial al Trustului de Presă Hyperion etc. Este prezent în periodicele „La datorie”, „Armata poporului”, „Observatorul militar”, „Viața armatei”, „Viața militară”, „Spirit militar modern”, „Românul”, „Românul – magazin cultural”, „Lume, lume”, „Gluma”, „Formula AS”, „Saeculum”, „Luceafărul”, „Antropomedia” (la care din 2010 e redactor-șef). În poezie a debutat editorial cu *Luna ca o groapă de var* (1999), iar în istoria literară cu *Istoria unui experiment eșuat: formarea instituționalizată a tinerilor scriitori* (2004), în care sunt avute în vedere „instituții, norme și îndrumări în primul deceniu al «puterii populare»”.

Teză de doctorat la origine, studiul *Istoria unui experiment eșuat...* sintetizează o vastă informație recoltată de **B.** din presa anilor '50 ai secolului trecut, din buletine interne, din memorii scrise și orale, din documente multă vreme secrete, dezvăluind mecanismele instituționalizării literaturii române după modelul sovietic, cu specială subliniere a modalităților de formare a scriitorilor tineri ca prezumtivă brigadă de șoc pe „frontul ideologic”. Două capitole se concentrează asupra mutațiilor operate de la instaurarea „democrației populare” până în 1958; capitolul al treilea descrie cadrul instituțional de formare partinică a tinerilor scriitori (Școala de Literatură, revista „Tânărul scriitor”, periodice locale, cenacluri din uzine, șantiere, școli etc., congrese, conferințe, consfătuiri), iar în următorul capitol se înfățișează evoluția absolvenților Școlii de Literatură, în special a unor nonconformiști, în frunte cu Nicolae Labiș. Ocupându-se și de periodicele care devin organe de impunere a realismului socialist ca unică „metodă de creație”, **B.** radiografiază într-o monografie apărută în 2005 revista „Tânărul scriitor”,

publicație a Uniunii Scriitorilor apărută în 1951–1957, și pune în lumină atât „șabloanele stagnării”, enorma cantitate de rebuturi literare, cât și „avatarele debarasării de șabloane, sub supraveghere”. Pe de altă parte, ca poet, **B.** însușește în textele din volumul *Luna ca o groapă de var* stări lirice generate mai cu seamă de un inefabil erotic transfigurat de lumina astrului numit în titlu: „Luna plină, albă ca o groapă de var/ clatină-n zare o tufă de liliac/ și-n preajmă o spuză de jar aprinde poteca”.

SCRIERI: *Luna ca o groapă de var*, București, 1999; *Istoria unui experiment eșuat: formarea instituționalizată a tinerilor scriitori*, București, 2004; „Tânărul scriitor”, București, 2005.

Repere bibliografice: Mircea Anghelescu, *Școala de Literatură*, ALA, 2004, 720; Titu Popescu, *Școala directivelor în literatură*, JL, 2005, 11–16; Paul Cernat, *Anii '50 și „Tânărul scriitor”*, OC, 2005, 28; Titu Popescu, *Aporturi documentare*, JL, 2007, 17–20. **D.Mc.**

BÎRSAN, Liviu (11.XI.1970, București), prozator. Este fiul Liviei Bîrsan (n. Niță), medic pediatru, și al lui Ioan Bîrsan, inginer. Urmează Școala nr. 75 și Liceul de Matematică–Fizică nr. 3 din București. În 1990 devine, tot aici, student al Institutului de Construcții, dar după doi ani își întrerupe studiile, fiind exmatriculat. Traversează ilegal frontiera germană și, vreme de doi ani, locuiește la limita legalității în Germania, Franța, Anglia, Spania, Portugalia. Se întoarce în țară și își reia studiile, obținând diploma de inginer (1998). Stabilit ulterior în Franța, între 1999 și 2007 lucrează pe șantiere din Rusia, Germania, Grecia, Belgia, Suedia, America de Sud, Arabia Saudită. În 2006 debutează în revista „Timpul” cu povestirea 3, 4 *gloanțe în regiunea toracică*, iar în 2007 publică romanul *Ochiul și pulberea*.

Ochiul și pulberea, parabolă sociopolitică ce vizează multiplele mecanisme de funcționare ale societății românești, este construită de **B.** pe un singur plan, fără a fi însă liniar. Realitatea românească e văzută alternativ, prin ochiul naratorului și prin cel al audiovizualului, și el un organism viu, cu personalitate proprie, funcționând ca o enzimă indispensabilă vieții. Personajul vede la televizor, în prima sa zi de libertate, pulberea care a înghițit New York-ul în 2001, după prăbușirea celor două turnuri gemene. Astfel începe o dublă oglindire: realitatea devenită reportaj și reportajul devenind

realitate – unul dintre principiile structurante ale romanului, în care se aglomerează situații imprevizibile, sordide, uneori în exces, grotești sau deformate grotesc de mass-media. În romanul *Asylant* (2009) dimensiunea parabolică este înlocuită de un hiperrealism ce sondează în profunzime viața refugiaților. Termenul „asylant” propune din start o nuanță: nu se face referire la niște simpli refugiați, ci la niște oameni aflați între două condiții, ambele plasate foarte jos din punct de vedere social (un azilant este acea persoană care a cerut azil politic, fiind luată în evidențele unui stat înainte de a obține statutul de refugiat). Protagonistul este orb din naștere, ca atare cititorii au acces în primul rând la dimensiunea sonoră a lumii narative. Filtrul auditiv rezonază cu stilistica scrierii și acomodează numeroasele schimbări de ritm ale frazelor cu lexicul utilizat și cu dinamica particulară a acțiunilor. Puternică, incisivă, cursivă, pe alocuri frustă, dură, proza lui B. surprinde particularități extreme ale dimensiunii sociale, cărora le restituie gravitatea într-un mod natural, chiar și atunci când unele evenimente narate frizează senzaționalul.

SCRIERI: *Ochiul și pulberea*, pref. Șerban Axinte, Iași, 2007; *Asylant*, București, 2009.

Repere bibliografice: Mihaela Stan, *Oameni și șobolani*, TMS, 2007, 7; Bogdan Romaniuc, *Răpirea candidatului Vernescu*, SDC, 2008, 163; Bianca Burța-Cernat, „*Asylant*”, un roman inegal, OC, 2009, 492; Cătălin Sturza, *Odă emigrantului român*, OC, 2010, 515; Șerban Axinte, *Lumea începe marți*, CL, 2011, 8.

Ș.A.

BLAGA, Iosif (1.VII.1864, Lancrăm, j. Alba – 2.VI.1937, Brașov), estetician. Și-a făcut studiile secundare la Sebeș și la Alba Iulia, unde în 1884 își ia bacalaureatul. Între 1884 și 1887 urmează teologia la Seminarul din Sibiu, iar ulterior filosofia la Universitatea din Budapesta, obținând în 1891 doctoratul. Din toamna aceluiași an, până în 1924, este profesor la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov, unde, după moartea lui Virgil Onițiu, ajunge, în 1915, director. A mai fost (1901–1912) secretar al Societății pentru Fond de Teatru Român. Din 1916 până în 1919, când se înapoiază la Brașov, B. călătorește în Suedia, Norvegia, Franța, pledând, oricând i se ivește prilejul, cauza Ardealului. Făcea parte din Consiliul Național al Unității Românilor, calitate în care a colaborat, la Paris (1918–1919), la alcătuirea hărții etnografice a Transilvaniei. A fost inspector școlar (1924–1925),

preot paroh la biserica „Sf. Nicolae” din Șchei și protopop al Brașovului (din 1924), președinte al Eforiei școlilor românești ortodoxe din Brașov (din 1925). Între 1928 și 1931 a fost vicepreședinte al Senatului. Poetul Lucian Blaga îi era nepot.

În publicistica lui B. preocuparea dominantă este aceea estetică. Chestiuni cum sunt arta și finalitatea ei (care este plăcerea de ordin spiritual) sau înrâurirea morală a artei își fac loc într-o suită de articole scrise vioi, fără pedanterie, apărute în „Tribuna poporului” (1897). Unele idei vor fi reluate în manualul *Teoria dramei, cu un tratat introductiv despre frumos și artă* (1899), bazat pe o informație cuprinzătoare, culeasă din studiile unor esteticieni germani (F. T. Vischer, J. Wackernagel, Eduard von Hartmann, G.T. Fechner ș.a.). Revendicându-se din estetica hegeliană, cartea lui B. nu i se subordonează întru totul. Concepția ei, înrâurită de F. Hebbel, ține de curentul psihologizant – ilustrat de teoreticieni ca Fechner, J. Volkelt ș.a. –, potrivit căruia un adevăr estetic trebuie verificat întotdeauna prin legile psihologiei. Metoda, în argumentația lui B., este aceea inductivă, cu exemplificări din literatura universală și din cea română. *Teoria dramei...* a trezit ecouri favorabile, dar a provocat și serioase critici, de pildă, în revista „Convorbiri literare”, din partea lui Ghiță Pop. În replică, B., în articolul *Din estetica tragicului*, retipărit și separat (I–II, 1900–1901), reia, cu noi precizări, discuția asupra subiectelor intrate în litigiu – vina tragică, eroul tragic, fatalismul în tragediile vechilor greci ș.a. În estetica românească el rămâne ca autor al celei dintâi cărți care se ocupă, într-un mod sistematic, de unele probleme de estetică a literaturii dramatice.

SCRIERI: *Teoria dramei, cu un tratat introductiv despre frumos și artă*, Brașov, 1899; ed. îngr. și introd. Serafim Duicu, Craiova, 1995; *Din estetica tragicului*, I–II, Sibiu, 1900–1901; *Excursiunea școlară în Italia*, Brașov, 1907; *Societatea pentru Fond de Teatru Român și domnul Zaharia Bârsan*, Brașov, 1907; *Directorul Virgil Onițiu. Suflul și activitatea lui*, Brașov, 1916.

Repere bibliografice: Ghiță Pop, „*Teoria dramei*” de Iosif Blaga, CL, 1899, 10–11; *Cărturari brașoveni*, 41–42; Mîndra, *Clasicism*, 98–99; *Dicț. lit.* 1900, 104–105; *Dicț. scriit. rom.*, I, 285–287; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, 49–50; Doina Modola, *Prima carte românească de estetică teatrală*, TTR, 2000, 5–6. F.F.

BLAGA, Lucian
(9.V.1895, Lancrăm, j.
Alba – 6.V.1961, Cluj),
poet, dramaturg,
prozator, eseist,
traducător.

Tatăl lui, preotul Isidor Blaga, om cultivat, cunoștea bine limba germană, îi citea pe Kant și pe Schopenhauer în original, era un spirit deschis, neferindu-se să includă printre lecturile sale, de preferință filosofice, chiar și scrierile lui David Strauss, susținătorul tezei că persoana și faptele lui Iisus sunt plăsmuiri mitice. Mama, Ana (n. Moga), tot dintr-o familie preoțească, de origine aromână, compensa puțină instrucție școlară cu bogate cunoștințe folclorice. Viitorul poet, al nouălea la părinți, a început să vorbească abia la patru ani. Cursul primar îl începe în satul natal (1902), continuând la școala săsească din Sebeș (1903–1906). Urmează apoi Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov (1906–1914). Elev foarte studios, cu atracție precoce pentru filosofie, după ce trece bacalaureatul, ca să nu fie încorporat în armată odată cu izbucnirea Primului Război Mondial, se înscrie la Institutul Teologic-Pedagogic din Sibiu, pe care îl va absolvi în 1917. Student al Facultății de Filosofie din Viena, își ia doctoratul în 1920 cu teza *Kultur und Erkenntnis*. Traducerea românească va apărea în 1922, sub titlul *Cultură și cunoștință*. La Viena o întâlnește pe Cornelia Brediceanu, studentă în medicină, viitoarea lui soție. Îndrăgostit, scrie versuri care vor intra în placheta *Poemele luminii*. Debutase la „Tribuna” din Arad în martie 1910, cu poezia *Pe țărme...*, semnată L.B.–Brașov. În „Românul” din Arad, unde iscălea și Ion Albu, avea să îi apară articolul *Reflexii asupra intuiției lui Bergson* (1914). Dă aforisme și articole la „Pagini literare” din Arad. Debutează editorial cu *Poemele luminii* (1919), apărute parțial în „Glasul Bucovinei”, în același an publicând culegera de cugetări *Pietre pentru templul meu*, ambele distinse cu Premiul „Adamachi” al Academiei Române, la propunerea lui Ioan Bianu. Trimite versuri revistelor „Luceafărul” și „Lamura”, scoase și conduse, după război, de Al. Vlahuță, pe

care, sosind în București, îl vizitează. În casa bătrânului poet face cunoștință cu Nichifor Crainic și cu V. Voiculescu, amândoi admiratori ai tânărului și practicând, ca și el, o lirică de „concepție”. Încearcă să obțină o docență universitară, dar, nereușind, intră în redacția ziarului clujean „Voința” (1920). Se împrietenește aici cu alți viitori membri ai grupării de la „Gândirea” – Cezar Petrescu, Gib I. Mihăescu și Adrian Maniu. **B.** devine unul dintre întemeietorii cercului, iar în revista cu același nume își va publica numeroase scrieri, dând publicației bună parte din strălucire și având un rol de prim ordin în fixarea orientării ei literare și ideologice. Se va număra printre colaboratorii altor ziare și periodice înrudite cu „Gândirea”, precum „Cuvântul”, „Curentul”, „Darul vremii”, „Familia”, „Gând românesc”. Semnează și în „Patria” (la care este și redactor), „Cugetul românesc”, „Banatul”, „Viața românească”, „Adevărul literar și artistic”, „Universul literar”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Societatea de mâine”, „Cultura” (unde folosește pseudonimul Luca Moga), „Convorbiri literare”, „Țara”. Îi apar texte și în publicații străine: „Prager Presse”, „Głos prawdy”, „Droga”, „Der Bund”, „Die Tatwelt”, „Archiv für Geschichte der Philosophie”. Foarte fecund, e prezent aproape în fiecare an cel puțin cu câte o nouă contribuție pe tărâmul liricii, dramaturgiei sau eseisticii: *Pașii profetului* (1921), *Zamolxe* (1921), *Tulburarea apelor* (1923), *Filosofia stilului* (1924), *În marea trecere* (1924), *Fețele unui veac* (1925), *Daria* (1925), *Fapta. Învierea* (1925), *Fenomenul originar* (1925), *Ferestre colorate* (1926). Din 1926 intră în diplomatie, ca atașat de presă și consilier pe lângă legațiile României, la Varșovia (1926), Praga (1927–1928), Berna (1928–1932, 1937–1938) și Viena (1932–1937), apoi ca ministru plenipotențiar în Portugalia (1938–1939). Își petrece astfel o bună parte a vieții în străinătate, unde fusese încă de pe când era licean și vizitase, cu prilejul unei scurte excursii, Italia (Catania, Messina, Napoli, Pompei, Cetatea Vaticanului, Florența, Veneția și Fiume), după ce văzuse Atena și Sfânta Sofia, la Constantinopol. Cariera diplomatică nu-l stânjenește în desfășurarea activității literare, dimpotrivă, îi dă răgazul să și-o împlinească. Roadele muncii pe tărâm poetic sunt culegerile de versuri *Lauda somnului* (1929), *La cumpăna apelor* (1933) și *La curțile dorului* (1938), unde, mai ales, pătrunde ecoul anilor lungi trăiți departe de țară, apoi piesele de teatru *Meșterul Manole* (1927),

Cruciada copiilor (1930) și *Avram Iancu* (1935). Admirația stăruitoare a gânditorului pentru Goethe își găsește o expresie cuprinzătoare în eseul *Daimonion* (1930). Începând cu *Eonul dogmatic* (1931), **B.** încredințează tiparului lucrările care vor alcătui sistemul său filosofic. Dintre ele, *Spațiul mioritic*, apărut în 1936, anul când e ales membru al Academiei Române, cunoaște un deosebit ecou. Devine profesor la Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj, unde se creează pentru el Catedra de filosofia culturii (1939–1948). Pe măsură ce hitlerismul câștigă teren în Europa, **B.** ține să ia distanță mereu sporită față de doctrinele rasiste și expansioniste. Părăsește în 1942, demonstrativ, Astra, fiindcă în statutele ei se introduseseră discriminări etnice. În timp ce sistemul său filosofic își dezvăluie, mai ales prin cheia lui de boltă, *Diferențialele divine* (1940), caracterul, relațiile autorului cu Nichifor Crainic și ortodoxismul gândirist intră în criză. Spiritul liber al poetului față de dogmele creștinismului răsăritean îi atrag atacuri violente chiar în revista la întemeierea și afirmarea căreia avusese o contribuție esențială. Comparat cu Iulian Apostatul, e acuzat că „are pe dracu în el” și că se ridică împotriva lui Dumnezeu dintr-un „păcătos” orgoliu intelectual. După ruptura de „Gândirea”, scoate revista „Saeculum” (1943–1944), unde răspunde criticilor aduse sistemului său. În anii războiului își publică ultima culegere de versuri, *Nebănuitele trepte* (1943) și piesa de teatru *Arca lui Noe* (1944). Apar, de asemenea, scrierile filosofice, care conțin expunerea sistemului speculativ al lui **B.**, grupate în *Trilogia cunoașterii* (1943), *Trilogia culturii* (1944) și *Trilogia valorilor* (1946). Îndepărtat din învățământul universitar în 1948, este angajat cercetător științific la Institutul de Istorie și Filosofie (1949–1953) și apoi pe lângă Secția de istorie literară și folclor a Academiei, Filiala Cluj, iar în paralel bibliotecar la Biblioteca din Cluj a Academiei Republicii Populare Române (din 1954, director adjunct). Elaborează pentru aceasta lucrările *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea* și *Experimentul și spiritul matematic*, amândouă tipărite postum, prima în 1966 și cealaltă în 1969. După culegerea de aforisme *Discolbolul* (1945), deși scrie foarte mult, nu mai poate publica decât traduceri: Goethe, *Faust* (1955), *Din lirica universală* (1957), Lessing, *Opere* (I–II, 1958). Revine în viața literară, puțin înainte de moarte, semnând în revistele „Steaua” (versuri) și „Contemporanul” (articole). Lasă în manuscris ciclurile de

poezii *Vârsta de fier*. 1940–1944, *Cântecul focului*, *Corăbii cu cenușă* și *Ce aude unicornul*, apărute postum în ediția *Opere* (I–XII, 1974–1995), autobiografia *Hronicul și cântecul vârstelor*, piesa *Anton Pann*, romanul *Luntrea lui Caron*, de asemenea editate postum, ca și lucrările filosofice *Aspecte antropologice* și *Ființa istorică*.

La **B.** opera literară și cea filosofică au crescut într-o osmoză perfectă, versurile fiind ecoul trăirii lirice a meditațiilor sale, după cum piesele de teatru izvorăsc din conflictele pe care gânditorul le-a surprins reflectând asupra sensurilor unor eresuri locale. La rândul lui, sistemul metafizic vedește o mare anvergură imagistică și acordă o încredere deosebită puterii sugestive a metaforei, folosită frecvent și investită cu o funcție gnoseologică principală. Scriitorul a ocupat în cadrul grupării de la „Gândirea” o poziție aparte, întruchipând o „stângă” a acesteia, după cum a ținut să precizeze, adică o aripă nonconformistă, neliniștită, iscoditoare, înclinată spre abateri de la linia strict tradiționalist-ortodoxistă. Dacă interesul pentru arhăitate,

primitivism, practici magice, plăsmuiri mitice și reprezentări proprii creștinismului răsăritean (sofianic) îl apropia de gândirism, alte preferințe, cum ar fi simpatia autorului pentru experiențele artistice moderne, îi dictau distanțări nete de acesta. **B.** s-a numărat printre primii care au vorbit la noi cu admirație de Edvard Munch și Van Gogh, de Ernst Barlach și Aleksandr Arhipenko; a trecut o vreme drept „avangardist” și a practicat în lirica și în teatrul său estetica expresionismului, descoperit și asumat pe vremea studiilor la Viena. Avea să mărturisească mai târziu că se simte foarte apropiat de Constantin Brâncuși, dar sub raportul unui „tradiționalism metafizic”, care detestă pitorescul etnografic sămănătorist și caută nota diferențială autohtonă în apriorismul inconștient. De asemenea, nu recunoștea ortodoxiei deținerea „adevărului revelat”, ci o socotea, ca și pe alte credințe religioase, o izvodire culturală cu o amprentă stilistică proprie, adică o reprezentare subiectivă a realității. A și intrat, până la urmă, în conflict cu directorul „Gândirii”, vechiul său prieten Nichifor Crainic, atrăgându-și fulgerele acestuia. Foarte ardelean prin atmosfera și universul figurativ al liricii sale, **B.** nu urmează totuși tradiția înaintașilor săi, Andrei Mureșanu, George Coșbuc, Octavian Goga, Aron Cotruș, tribuni ai luptei naționale și sociale, ci practică o poezie cosmică, străbătută de fior metafizic, în spirit eminescian. Vine apoi cu o formație filosofică, literară și artistică precumpănitor germană, când majoritatea confrăților săi se mișcau în raza culturii franceze. Toate acestea îl singularizează în peisajul intelectual românesc interbelic, dar, paradoxal, nu-i răpesc facultatea de a fi foarte reprezentativ. El e, ca și Eminescu, Creangă, Coșbuc, Sadoveanu, unul dintre scriitorii care întruchipează cel mai grăitor particularitățile spiritului național. Eserile din tinerețe, *Filosofia stilului*, *Fețele unui veac*, *Fenomenul originar*, *Ferestre colorate*, îl arată preocupat de morfologia culturii. Pe linia Frobenius – Dilthey – Spengler, **B.** caută înclinații care disting de-a lungul vremurilor ansamblul creațiilor spirituale (literare, artistice, arhitectonice, filosofice, religioase, științifice etc.) ale diverselor popoare, cum ar fi tipicul, individualul, stihialul. Paginile aduc o viziune inedită, la noi, asupra istoriei culturii și dovedesc o arie de cunoștințe foarte întinsă, precum și facultăți asociative legate de înzestrarea poetică. Se remarcă din capul locului și atracția exercitată asupra sa de spiritul

„ingenuu”, „copilăros”, „anonim”, pe care îl regăsește în arta modernă, simbolică, expresionistă, constructivistă sau abstractă. Simpatia pentru formele de viață arhaice și pentru primitivitatea naturală alunecă inevitabil către o mitizare a satului; acesta ar trăi, după **B.**, în „zăriște cosmică” și având conștiința unui destin „emanat din veșnicie”. Poetul aparținea mediului caracteristic pentru intelectualitatea rurală din Transilvania, care își apăruse identitatea prin rezistența față de orice schimbare a stilului de viață tradițional. Gândirea lui **B.**, în antiistoricitatea sa stăruitoare (interesul pentru tiparele inconștiente, nemodificabile prin evoluția societății), atenția acordată miturilor, practicilor magice, permanențelor ancestrale (ereturilor) se fac ecoul acestor aprehensiuni față de efectele civilizației. Existența umană rurală devine pentru filosof cu totul altceva decât cea urbană. Ontologizând asemenea diferențe, el ajunge să considere până și „preistoria” nu o vârstă a omenirii, ci o modalitate continuă de a trăi în afara timpului măsurat și trecător. Gustul primitivității „naive”, „aurorale”, plăsmuitoare de „basmе” are ca revers aversiunea pe care i-o trezește civilizația

Caius Brediceanu, Cornelia și Lucian Blaga la Roma

„rece”, „calculată”, „mecanică”. **B.** întâlnește aici curentul filosofic profețitor, de la Nietzsche la Spengler și Klages, privind declinul Occidentului pozitivist și prăbușirea încrederii în puterile rațiunii. Orientarea aceasta a gândirii europene autorul o anunță în *Eonul dogmatic*. Cu acest volum inaugurează șirul lucrărilor care se vor aduna succesiv, câte trei, spre a clădi sistemul său filosofic original. Astfel, pe lângă *Eonul dogmatic*, *Trilogia cunoașterii* va cuprinde *Cunoașterea luciferică* (1933) și *Cenzura transcendentă* (1934), iar *Trilogia culturii* va fi alcătuită din *Orizont și stil* (1936), *Spațiul mioritic* și *Geneza metaforei și sensul culturii* (1937), în timp ce *Artă și valoare* (1939), *Despre gândirea magică* (1941), contopită apoi cu *Știință și creație* (1942) și *Religie și spirit* (1942) vor constitui *Trilogia valorilor*. Cheia de boltă a acestei ambițioase construcții, care trebuia să se încheie cu o *Trilogie cosmologică* (nerealizată), o dădea volumul *Diferențialele divine*. Autorul se mișcă în interiorul curentului „filosofiei existenței” (*Lebensphilosophie*), cu o priză deosebită asupra spiritelor la începutul secolului al XX-lea, epocă de războaie și revoluții, înclinată a face din „viață”, tocmai pentru că aceasta devine foarte primejdută, principalul obiect al interogației intelectuale. De aici, adâncirea opoziției romantice mai vechi între cultură și civilizație. Ultima ar satisface nevoile existenței omului „întru imediat, autoconservare și securitate”, fiind prin urmare nedefinitivă pentru natura umană. Omul și-a manifestat felul său de a fi aparte numai acolo unde trăiește „întru mister și revelare”. Iar aceasta se petrece exclusiv în planul culturii. Pe linia sustragerii activității spiritului de sub imperiul rațiunii, **B.** distinge două moduri de cunoaștere, „paradisiacă” și „luciferică”. Întâia s-ar mulțumi să reducă numeric „misterele”, anulând o parte din ele. E demersul științei și al gândirii raționale în genere, darul acordat de Dumnezeu lui Adam, în rai, să numească și să clasifice fapăturile și lucrurile. Cunoașterea „luciferică”, dimpotrivă, înmulțește și amplifică „misterele”. Urmează, așa cum sugerează numele, îndemnul dat omului de către șarpe, să fure secretul divinității, să săvârșească saltul din făgașele logice ale minții, să depună o activitate creatoare. E ceea ce și fac metafizica, arta, crearea de mituri, religia, mistica, ba, după **B.**, chiar și știința, atunci când părăsește planul strict constatativ și lansează teorii. Pe calea „minus-cunoașterii” creatoare, omul nu epuizează

niciodată „misterele”, ci le „deschide” și le „variază”. *Trilogia culturii* sugerează ori chiar numește căile prin care se realizează aceasta. Acolo unde Frobenius sau Spengler căutaseră un numitor stilistic comun în determinantul spațial, autorul român elimină orice factor fizic, interiorizează totul și imaginează niște „coordonate abisale”, care ar dubla categoriile kantiene și ar alcătui o „matrice” inconștientă. Ea își pune pecetea pe caracterele spiritului, silindu-le să urmeze, fără s-o știe, o cale anume. Dictează, cu alte cuvinte, o reprezentare particulară spațială și temporală și imprimă facultăților creatoare un „accent axiologic” aparte, după cum culturile își acceptă sau nu orizonturile; manifestă totodată o atitudine proprie față de destin și o „năzuință formativă” specifică (*Orizont și stil*). În *Spațiul mioritic* **B.** aplică felul său de a vedea particularismul cultural realizărilor spirituale românești. E cea mai îndrăzneată tentativă efectuată într-un domeniu care a preocupat la noi, aproape obsesiv, reflecția intelectuală decenii întregi. Chiar dacă unele considerații sunt contestabile prin natura lor pur speculativă, stârbind de aceea critici, remarcile filosofului surprind

adesea particularități reale și le situează într-o perspectivă net superioară tuturor aserțiunilor precedente de acest ordin. Morfologul culturii semnalează o reprezentare spațială „ondulată”, o predispoziție de „retragere din istorie”, o împăcare cu destinul, văzut ca succesiune a unor „suișuri” și „coborâșuri”, ca năzuință formativă geometrizantă, temperată. *Spațiul mioritic* aduce și alte observații originale, referitoare la ortodoxie, influențe spirituale străine, ornamentică etc. *Geneza metaforei și sensul culturii* îi dă prilej lui **B.** să reevalueze, în comparație cu știința, și manifestând vădit o simpatie superioară pentru ele, metafizica, mitologia, gândirea magică, mistica, sub raportul importanței lor. Strădania sa speculativă e de a „anonimiza”, dacă se poate spune așa, creația spirituală umană, accentul căzând mereu pe „apriorism” și pe imbold „supraindividual”, chiar și acolo unde sunt evocate contribuții personale și se rostesc nume ca Democrit, Rembrandt sau Goethe. Tendința apare și mai marcată în argumentele aduse pentru reabilitarea culturilor așa-zis „minore”. Teoria minus cunoașterii, pe de o parte, și a coordonatelor abisale, pe de alta, deschid sistemului blagian poarta către metafizică. Matricea stilistică face din om o ființă înzestrată cu darul metaforic, singurul în stare, după autor, să aproximeze misterele și să cheme spiritul la creație culturală; dar creația nu dă niciodată o reprezentare integral adecvată a realității, tocmai din cauza acțiunii ei particularizante (*Cenzura transcendentă*). Creația culturală suferă așadar o interdicție gnoseologică, o „cenzură transcendentă”. O exercită demiurgul însuși, care – explică filosoful – a făurit lumea din emisii infime ale naturii sale atotputernice și nemărginite, „diferențialele divine”, totdeauna necomplete, fiindcă altfel ar risca să creeze o făptură cu însușirile sale și să se autonege prin limitare. Omul e ființa deținătoare a celor mai multe asemenea particule sacre, iar cele absente instituie „cenzura transcendentă”, care îl împiedică să atingă cunoașterea absolută și – așa cum tinde – să ia locul Marelui Anonim, nume poetic dat de filosof divinității. Această aspirație grandioasă, osândită la veșnică neîmplinire, ar dăruia omului măreția și tragismul lui. Sub latura metafizică, sistemul trădează curioase înrudiri cu doctrinele emanentiste și cabaliste despre creatorul universului. De asemenea, reflectă o rivalitate freudiană între fiu și tată, proiectată în alt plan. Între sistemul filosofic și opera poetică a lui **B.** o

legătură imediată o întreține literatura aforistică, de care autorul s-a simțit atras încă din anii debutului editorial, când a publicat culegerea de maxime *Pietre pentru templul meu*, și până târziu, când își adună cugetările sub titlul *Discobolul*. Nestrălucind prin vervă spirituală și concizie expresivă, producția lui sentențioasă are în schimb sugestivitate imagistică și respirație lirică, lăsându-se transpusă ușor sub formă de versuri, foarte asemănătoare celor care i-au alcătuit volumele.

Poemele luminii, ca și celelalte culegeri de versuri ale lui **B.**, prezintă o puternică unitate, gravitând în jurul anumitor centre ale rețelei lirice. Aici centrul este natura misterioasă a luminii, adeseori obiect de reflecție și în scrierile filosofice ale autorului. Lirismul poemelor se hrănește dintr-o dublă sursă, expansiunea sufletească juvenilă, nevoia de cheltuire energetică în cuprinderi nemăsurate (*Vreau să joc*) și interiorizarea pe care i-o provoacă spiritului descoperirea unor relații tainice ale lucrurilor, simbioza rilkeană viață-moarte (*Gorunul*). Sentimentul confundării cu o forță stihială, impersonală a existenței amintește de Nietzsche și de vitalismul lui dionisiac, recognoscibil în multe din aceste versuri. Cântând lumina, ca Theodor Däubler, poetul se mișcă deopotrivă în universul cosmicist al forțelor elementare expresioniste. E și momentul când dă glas avânturilor sale erotice (*Lumina*), ceea ce nu va mai face decât în lirica târzie, din ultima parte a vieții. Volumul următor, *Pașii profetului*, își găsește unitatea într-o întoarcere din reflecția aducătoare de neliniști la indiferența senzualismului elementar. Versurile, așa cum indică și titlul, stau sub semnul revenirii anahoretului printre oameni, după experiența schimnică, moment celebrat și de drama *Zamolxe*. Aici apare pentru întâia oară un aspect caracteristic al liricii lui **B.**, „panismul”. E sentimentul de beatitudine cosmică a naturii, care își trăiește, calmă, darnică, senină, surdă la orice întrebare, strictul instinct vital, într-o eternă vară, când dogoarea ei blândă, adormitoare topește ierburile și vietățile laolaltă, dăruindu-le o pace universală, bucolică, anonimizantă. E practicat în *Pașii profetului* un lirism extatic, de identificare cu sevele solului, cu holdele aplecate sub greutatea holdelor, cu cerul scripitor, însoțit, totul amintind vibrația copleșitoare a pânzelor lui Van Gogh. Lumea e percepută de la nivelul rădăcinii vegetale, reconstituită prin mănunchiuri de senzații

primare, căldură, umezeală, atingeri moi. Panismul blagian, variantă originală a regresiei geologice expresioniste, convertește nostalgia existenței nediferențiate, molusculare, întâlnită la Gottfried Benn, în apologia vieții neschimbate, „eternizate” a satului ardelean. Dar fiori metafizici vin și aici, ca în *Poemele luminii*, să tulbure nepăsarea fericită a firii. Pan, bătrân și orb, retras într-o peșteră, e urmărit de umbra lui Christ. Conștiința, spiritul aștern umbră în edenul păgân al naturii. „Moartea lui Pan”, motiv liric foarte răspândit în literatura postnietzscheană, intervine și la **B.**, marcându-i poezia printr-un al doilea aspect caracteristic, „tristețea metafizică”. Aceasta se extinde treptat în universul liric odată cu volumele *În marea trecere*, *Lauda somnului*, *La cumpăna apelor*, unde are loc o înstrăinare tainică, tot mai pronunțată, a naturii de om. Imbold al cufundării în sânul ei liniștitor, panismul întâlnește o rezistență crescândă. În întreaga fire se insinuează o melancolie secretă. O boală ascunsă roade lumea, o împuținează și ofilește, împingând-o într-un anotimp autumnal, de extincție lentă. Viața – descoperă poetul – înseamnă de fapt combustie, înaintare inexorabilă spre moarte. Existența e în esență „marea trecere”.

După Georg Trakl, nimeni n-a dat o expresie mai copleșitoare acestui sentiment anxios, propriu liricii expresioniste. Poezia lui **B.** începe să fie populată de viziuni apocaliptice, anunță și ea *Menschheitsdämmerung*, „aude plânsul orașelor”, așa-numitul *Qual der Städte*, lamentația marilor aglomerări umane, unde germenul original al vieții a fost ucis sau urmează curând să piară în cataclismul inevitabil către care se îndreaptă civilizația mecanizată modernă (*Semne, Veac*). Sensibilitatea metafizică a autorului proiectează acest dezastru pe plan cosmic, noul diluviu nu mai conține, semne amenințătoare umplu zările, paradisul însuși intră în destrămare. El excelează în a evoca o lume scăzută, stinsă, văduvită de sensurile vieții autentice. Oriunde întorci privirea nu întâlnești decât resturi calcinate, ca după un incendiu mistuitor. Tudor Vianu a atras atenția asupra recurenței cuvântului „ cenușă ” în visările poetului, atinse de „tristețea metafizică”. „Dezmărginirea” din *Poemele luminii* și din *Pașii profetului* e căutată acum nu spațial, în afară, ci interior și temporal, scormonind străfundurile memoriei. Comunitatea cu Marele Tot are loc printr-o coborâre spre tiparele originare ale ființei, spre „obârșii”, la „mume”.

Lucian Blaga împreună cu ministrul Boerescu și atașatul comercial al României ieșind de la președintele Elveției (1931)

Lauda somnului, cel mai înalt punct al liricii blagiene, împinge universul într-o noapte ancestrală, grea de latențe zămisitoare. Aici trăiește prefigurarea fantastică a întregii spețe, fiindcă totul se situează pe tărâmul visului care permite sângelui să se „tragă înapoi, în părinți” (*Somn*). **B.** practică în aceste versuri un *traumhafter Vitalismus*, stăpânit de misterioase predestinări atavice, o lirică onirică foarte originală, modernă, expresionistă ca factură, dar comunicând prin viziune și atmosferă cu o arhaitate absolută. Poetul își asumă existențial consecințele ipotezei speculative a filosofului. Dacă viața nu poate ieși niciodată din niște „izvoade” inițiale și participă neconștient la un „joc al întoarcerii”, toate zbaterele individuale rămân fără rost. Dezolarea invadează astfel vitalismul oniric, imprimându-i oboseala nesfârșitelor întrupări. Descurajarea și chiar refuzul de a relua revenirea dinainte prevăzute ale ființei nimeni nu le-a cântat mai zguduitor ca **B.** (*Cetire în palmă, Tăgăduiri*). Tristețea metafizică traversează un stadiu anxios (*În marea trecere*) și apoi chinuitor (*Lauda somnului*), spre o resemnare înțeleaptă. Ecoul ei îl aduc versurile culegerii următoare, *La cumpăna apelor*, care, cum sugerează titlul, fixează pragul de unde evenimentele vieții urmează a fi retrăite într-o simetrie a declinului. Se înmulțesc și reprezentările satului românesc sub o aură mitică, întreținând ideea veșniciei lui, prin fauna sacră pe care o găzduiește – taurul neînjugat, ursul tămăduitor, licuricii cu lămpașe. Volumele *La curțile dorului* și *Nebănuitele trepte* reiau motive lirice anterioare, adăugându-le o mai intensă nostalgie, în prelungita depărtare de țară, după plaiurile natale, dar și imagini cu tot mai dese note locale (*Olarii, Mânzul, Veste*) și cu trimiteri spre credințe străvechi. E sensibilă și o abandonare treptată a formelor prozodice libere în favoarea celor regulate, cu preferință pentru metrica populară. În asemenea versuri ritmate sunt scrise mai toate textele din lunga perioadă când autorul a fost împiedicat să publice. Această producție, apărută aproape în întregime abia postum, egalează ca întindere lirica antumă și se ordonează în câteva cicluri: *Vârsta de fier. 1940–1944, Cântecul focului, Corăbii cu cenușă, Ce aude unicornul*. O iubire târzie îl întoarce pe autor la poezia erotică, uitată parcă după prima lui culegere. Puterile regeneratoare ale iubirii aduc o înseninare sensibilă a universului liric. Acesta își rafinează formele și își aprinde culorile până la incandescență. Lumea renaște miraculos, într-o înfățișare purificată și

Împreună cu fiica sa, Dorli

transparentă, ce amintește o mitică preexistență paradisiacă. Până și atracția amoroasă se spiritualizează, îndrăgostiții simțindu-se fericiți să adoarmă sub ninsori vegetale, asemenea amanților eminescieni. E însă o dragoste la apusul vieții (*Vară de noiembrie*) și, pe deasupra, silită să rămână mereu tănuită (*Întâlniri*). Poetul speculează mișcător aceste condiții restrictive ale sentimentului erotic, lăsând să-l umbrească regretele și temerile social-morale. E mai goethean ca oriunde în opera sa lirică apărută postum; se apropie aici de o limpezime și o seninătate clasică (chiar și sub raportul formei, împinsă către o simplificare rafinată), dar nu încetează a iscodi lucrurile, a le căuta tâlcuri ascunse. În grupajul *Căinele din Pompei* impresii italiice fac să tresară memoria mitică a celui care vizitase de timpuriu locuri cu rezonanță culturală unică. Numeroase versuri exprimă o tot mai accentuată neîncredere rilkeană a poetului în cuvânt și se amplifică lirica autoreflexivă (*Ulișe*). Autorul distinge metafora

VIATA
OPERA

- 1895** **mai 9** Se naște la Lancrăm Lucian Blaga, fiul Anei (n. Moga), de origine aromână, și al preotului Isidor Blaga.
- 1902** Este înscris la școala din Lancrăm. Trece la școala săsească din Sebeș, unde va absolvi ciclul primar.
- 1906** Intră la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov.
- 1908** **august 5** Moare tatăl său, Isidor Blaga.
- 1909** Ana Blaga se mută împreună cu copiii la Sebeș.
- 1910** **martie 13/26** Debutul absolut în revista „Tribuna” din Arad, cu poemul *Pe țarm...*, urmat în mai de poezia *Noapte*.
- 1911** **martie-aprilie** Face o excursie școlară în străinătate, organizată de unchiul său Iosif Blaga. Vizitează orașele Constantinopol, Atena, Napoli, Pompei, Roma, Florența, Veneția și Fiume. Cu acest prilej, vine pentru prima oară în București, unde vede la Biblioteca Academiei manuscrisele lui M. Eminescu.
- 1914** Izbucnește Primul Război Mondial. După ce își ia bacalaureatul, ca să nu fie încorporat, se înscrie la Institutul Teologic-Pedagogic din Sibiu. **martie 25** Publică în „Românul” din Arad, sub semnătura Ion Albu, primul său articol de filosofie, *Reflexii asupra intuiției lui Bergson*.
- 1915** **aprilie 1** Îi apar în „Gazeta de Transilvania”, sub titlul *Cugetări*, primele aforisme.
- 1916** Vizitează Viena. Descoperă expresionismul. Face cunoștință cu Cornelia Brediceanu, studentă la medicină, viitoarea lui soție, care îi inspiră versuri ce vor intra în prima plachetă, *Poemele luminii*.
- 1917** Absolvă Institutul Teologic-Pedagogic. Devine student al Facultății de Filosofie din Viena.

- 1918** **decembrie 1** Participă la adunarea unionistă de la Alba Iulia.
- 1919** **mai–iunie** Popas în București, unde cunoaște numeroși scriitori și oameni de cultură.
- ianuarie** Sextil Pușcariu începe să îi publice în „Glasul Bucovinei” poezii din *Poemele luminii*, preluate apoi și de câteva periodice ardelen.
- aprilie** Debutază editorial cu placheta *Poemele luminii*, apărută la Sibiu.
- mai** Tot la Sibiu se editează culegerea de cugetări *Pietre pentru templul meu*.
- decembrie** Apar la București noi ediții ale celor două volume.
- 1920** **august** Devine redactor la ziarul „Voința” din Cluj.
- noiembrie** Își susține la Universitatea din Viena doctoratul în filosofie cu teza *Kultur und Erkenntnis*.
- decembrie** Se căsătorește la Cluj cu Cornelia Brediceanu.
- 1921** **iunie** La propunerea lui Ioan Bianu, Academia Română îi acordă *ex aequo* Premiul „Adamachi” pentru volumele apărute în 1919.
- iulie 1** Este ales membru al Societății Scriitorilor Români.
- martie** Apare la Cluj volumul *Pași profetului*.
- mai 1** Se lansează la Cluj, sub redacția lui Cezar Petrescu, primul număr al revistei „Gândirea”, printre ai cărei fondatori se numără și poetul.
- noiembrie** Apare la Cluj „misterul păgân” *Zamolxe*.
- 1922** **martie** Devine redactor al ziarului clujean „Patria”.
- mai** Revista germană „Die Brücke” din Cernăuți îi publică primele pagini în traducere. Tipărește la Cluj, într-o versiune modificată, sub titlul *Cultură și cunoștință*, teza de doctorat.
- 1923** **martie** Publică la Cluj piesa *Tulburarea apelor*.
- 1924** **martie 27** Se retrage din redacția ziarului „Patria”.
- iunie** Încercarea de a accede la Catedra de estetică a Universității clujene eșuează.
- iulie** Se mută cu familia la Lugoj.
- februarie 28** Teatrul Maghiar din Cluj îi reprezintă, în premieră absolută, piesa *Zamolxe*.
- aprilie** Îi apare la Cluj culegerea de versuri *În marea trecere*. Publică *Filosofia stilului*. Colaborează cu eseuri la „Adevărul literar și artistic” și la „Cuvântul”.

- 1925** Se tipăresc *Daria* (dramă), *Fapta* („joc dramatic”), *Învierea* („pantomimă”), precum și eseurile adunate sub titlurile *Fetele unui veac* și *Fenomenul original*.
- 1926** Intră în diplomatie ca atașat de presă și consilier pe lângă Legația României la Varșovia. Colaborează la „Universul literar” cu suita de eseuri filosofice și literare *Daimonion*. I se publică volumul de „însemnări și fragmente” *Ferestre colorate*.
- 1927** Este atașat de presă și consilier pe lângă Legația României la Praga. Apare drama *Meșterul Manole*. La Teatrul Național din Cernăuți are loc premiera piesei *Daria*.
- 1928–1932** Funcționează ca atașat de presă și consilier pe lângă Legația României la Berna.
- 1929** Se publică volumul de versuri *Lauda somnului*. La Teatrul Național din București se reprezintă în premieră *Meșterul Manole*.
- 1930** E distins de Societatea Scriitorilor Români cu Premiul Socec pentru poezie. **mai 2** Se naște unicul său copil, Ana Dorica (Dorli). Apar *Daimonion* (eseuri) și piesa *Cruciada copiilor*, a cărei premieră are loc la Teatrul Național din Cluj.
- 1931** Publică *Eonul dogmatic*.
- 1932–1937** E atașat de presă și consilier pe lângă Legația României din Viena.
- 1933** **aprilie 19** Moare, la Sibiu, mama sa. Sunt editate volumele *Cunoașterea luciferică* și *La cumpăna apelor*.
- 1934** Apare „încercarea metafizică” *Cenzura transcendentă*.
- 1935** Academia Română îi acordă Marele Premiu „Constantin Hamangiu”. Publică drama *Avram Iancu*, premiera având loc la Teatrul Național din Cluj.
- 1936** **mai 28** Devine membru al Academiei Române. Ies de sub tipar *Orizont și stil* și *Spațiul mioritic*.
- 1937** **iunie 5** Rostește discursul de recepție *Elogiul satului românesc*, în prezența regelui Carol al II-lea. I se publică volumul *Geneza metaforei și sensul culturii*.
- 1937–1938** Este atașat de presă și consilier pe lângă Legația României din Berna.

- 1938** Apare volumul de versuri *La curțile dorului*.
- 1938–1939** Funcționează ca ministru plenipotențiar al României la Lisabona.
- 1939** Devine profesor la Catedra de filosofia culturii de la Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj.
mai E distins cu Marea Cruce a Serviciului Credincios în grad de Cavaler.
iunie Prin decret regal, este numit senator în Parlament.
 Izbucnește al Doilea Război Mondial.
- 1940** **august** Prin Dictatul de la Viena, Ardealul de Nord este atribuit Ungariei.
 Universitatea clujeană se mută la Sibiu.
 Ion Petrovici îi critică în „Gândirea” sistemul filosofic, iar Dan Botta revendică paternitatea ideii centrale din *Spațiul mioritic*, adică reprezentarea „ondulată” a spațiului în cultura românească.
 Apare volumul *Diferențialele divine*.
- 1941** Poetul îi răspunde lui Dan Botta în „Gândirea”, „Timpul” și „Țara”; polemica degenează, Dan Botta îl provoacă la duel și publică volumul *Cazul Blaga*.
 Relațiile cu „Gândirea” se răcesc treptat.
 Iese de sub tipar lucrarea *Despre gândirea magică*.
- 1942** Îi apar mai multe cărți: *Poezii* (ediție definitivă), *Opera dramatică* (I–II), *Religie și spirit și Știință și creație*.
- 1943** Se editează *Trilogia cunoașterii*.
 Apare volumul de poezii *Nebănuitele trepte*.
- 1943–1944** Scoate revista „Saeculum”, în paginile căreia polemizează cu criticii sistemului său filosofic, cu ortodoxiștii îndeosebi, dar și cu C. Rădulescu-Motru, împotriva căruia publică două pamflete violente.
 Ruptura de „Gândirea” se consumă.
- 1944** Ardealul de Nord e eliberat.
 Universitatea „Regele Ferdinand I” revine la Cluj.
 Ies de sub tipar *Trilogia culturii* și piesa *Arca lui Noe*.
- 1945** Începe campania de denigrare a lui Lucian Blaga.
 Este editat volumul de aforisme și însemnări *Discobolul*.
 Termină piesa *Anton Pann*.

- 1946** **august** Se mută la Cluj. Îi apare *Trilogia valorilor*. Termină scrierea autobiografică *Hronicul și cântecul vârstelor* (editată postum, în 1965) și volumul de aforisme *Elanul insulei* (tipărit postum, în 1977). Se editează primele două fascicule din cursul litografiat *Despre conștiința filosofică*.
- 1948** Ca urmare a reformei învățământului, e îndepărtat de la Universitate. Apare ultima sa lucrare filosofică antumă, cursul universitar *Aspecte antropologice*, a doua parte a *Trilogiei cosmologice*.
- 1949** Redactează studiul *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea* (publicat postum, în 1966). Începe să scrie romanul *Luntrea lui Caron* (ieșit de sub tipar postum, în 1990).
- 1949–1953** E angajat cercetător la Institutul de Istorie și Filosofie al Filialei Academiei din Cluj, apoi cercetător pe lângă Secția de istorie literară și folclor, în paralel ocupând, un timp, postul de bibliotecar la Biblioteca din Cluj a Academiei.
- 1954** Este avansat director adjunct la Biblioteca din Cluj a Academiei.
- 1955–1958** I se permite să publice doar traduceri: Goethe, *Faust*, volumul *Din lirica universală*, Lessing, *Opere* (I-II).
- 1959** **ianuarie 21** Este eliberat din funcția de director adjunct al Bibliotecii Academiei. **aprilie** Este pensionat la cerere.
- 1960** Încheie studiul *Ființa istorică*, parte componentă a *Trilogiei cosmologice* (editată postum, în 1977).
- 1961** Revine în viața literară cu poezii publicate în revista „Steaua” și câteva articole în „Contemporanul”. Își pregătește manuscrisele pentru o ediție completă, a cărei apariție va fi însă postumă.
- mai 6** Bolnav de cancer, Lucian Blaga moare la Cluj. Este înmormântat la Lancrăm.

„plasticizantă” de cea „revelatoare”, căreia avea să-i acorde preferință. Aceasta din urmă implică – după el – un sâmbure „mitic”, o frântură de „poveste”, fiindcă e rodul unei crize gnoseologice și nu o poate aminti fără a schița o narație a ei. Lirica lui **B.** conține, drept urmare, întotdeauna, ecouri epice îndepărtate, istorisește experiențe existențiale sub formă de „basm” sau parabolă, lăsând dicțiunii principala funcție metaforică și reducând la minimum descripția. Din cauză că utilizează frecvent zăcămintele imaginative folclorice, credințe obscure, reminiscențe ale unor practici magice străvechi, în ciuda subiectivității extreme, poezia lui dă o impresie stranie de obiectivitate. Deformarea fabulatorie a realității trimite la reprezentări colective persistente, de unde senzația că relevă o natură veritabilă, profundă, esențială, a lucrurilor, și nu simpla lor aparență. Arta poetică e una a făuririi de „viziuni”. Lirica dobândește în consecință o factură foarte personală, rezultată dintr-o împăcare a spiritului reflexiv, chinuit mereu de otrava îndoielii, cu o sensibilitate genuină, care-și păstrează intactă naivitatea copilărească; singularitatea, împinsă până la bizarerie, izbutește astfel să împrumute aspectul anonim al creației populare și nota ei națională atât de pregnantă. Din aliajul rar de cultură solidă, sensibilitate metafizică și fond arhaic rural **B.** plămăuiește o mitologie inedită. De esență folclorică, aceasta are o notă autohtonă, pronunțat ardelenască, dar rămâne, totuși, strict personală și aparține poetului și numai lui. Fauna pe care o instituie – unicorni fără glas, urși împărați, păsări prefăcute în oameni, greieri cu apucături popești, fete lunatice, șerpi domestici, balauri deprinși să calce stânilor ca să fure lapte albastru – închipuie un tărâm din basme, întrezărit parcă sub sclipiri de rouă diamantină. Peisajul pare cufundat într-o tăcere de biserică și doar ecourile tulnicilor îl străbat câteodată cu chemările lor melancolice, îndepărtate. Viața se urzește aici după modelul regnului vegetal. Totul dă sentimentul că răsare și crește din ierburi, frunze și copaci, are o origine silvestră. Poetul proiectează asupra unei realități degradate, pentru el, imaginea infantilă, tradițională, a spațiului stăpânit de mister și permanent deschis miracolului: pădurea.

Teatrul lui **B.** are o factură net expresionistă, piesele, evitând denumirile obișnuite ale genului, se vor „mistere”, „jocuri dramatice”, „pantomime”, așa cum textele destinate scenei de Georg Kaiser,

Walter Hasenclever, Fritz von Unruh sau de Ernst Toller ținau să fie nu comedii ori tragedii, ci „uto-pii”, „strigăte”, „dansuri ale morții”. Personajele, rezumate la condiția lor categorială, adesea n-au nume. Ele sunt „un bărbat”, „un moșneag”, „un tânăr”, „un cioban”, „magul”, „întâiul”, „al doilea”, „al treilea zidar” etc. Conflictele migrează pe plan cosmic, oamenii constituie doar veșmintele pasagere ale diverselor „stihii”, „principii”, „puteri elementare”, care se ciocnesc și-și dispută supremația. Piese au structura dramelor „vestirii” (*Verkündigungsdramen*) sau ale „metamorfozei” (*Verwandlungsdramen*), proprii teatrului expresionist, adică prezintă prefacerea oamenilor în alții „noi”, altfel de cum erau până atunci, sub efectul „jertfei” săvârșite de protagonist. Psihologia individuală dispare, fiind înlocuită de porniri irepresibile, elementare, sub stăpânirea cărora personajele

se mișcă. „Mesagiul” („vestirea”) ia forma unor devize cu putere de a contamina oamenii și a le biciui voința, îndreptând-o spre faptă. *Zamolxe*, subintitulată „mister păgân”, e o dramă poetică, situată într-un timp mitic, pe meleaguri dacice, printre inși care, trăind confundați cu natura, sunt fulgere, izvoare, clocote de viață impersonală. Ei constituie pur și simplu forțe „smulse din potirul Marei Firi”, cum se spune în piesă. *Zamolxe*, întruchipând principiul „profetic”, înțelege foarte bine și ce ordine superioară le ghidează existența, drept care predică religia Marelui Orb, un soi de panteism păgân, corespunzător naturii și comportamentului dacilor. Ei practică inconștient credința aceasta, fără a avea revelația învățaturii lui *Zamolxe*. Profetul intră în conflict cu Magul, personificare a spiritului practic și a instrumentalizării sentimentului religios, a utilizării lui ca mijloc de dominație politico-socială. Altfel zis, sacru refuză instituționalizarea. *Zamolxe* trebuie să se sacrifice pentru a-și împiedica rivalul să transforme o dispoziție nativă autentică, o credință adevărată, într-un cult. După ce-l acuzase pe propovăduitorul religiei

Marelui Orb de erezie și obținuse izgonirea profetului, Magul, observând răspândirea tot mai mare a învățaturii lui *Zamolxe* și întrevăzând repede că o poate folosi ca să-și întărească autoritatea, pune să se cioplească o statuie a acestuia, o așază în templu și organizează venerarea ei. Din peștera unde viețuise și dobândise, asemenea mușchiului jilav, sălbăticiunilor, ploii și vântului, indiferența naturii, profetul revine printre oameni. Aflând că ei se închină unui idol cu chipul său, pătrunde în templu și sfărâmă statuia. Indignați de sacrilegiu, credincioșii îl lapidează. Dar abia astfel, prin actul jertfei, religia Marelui Orb le pătrunde în suflete. Originalitatea dramaturgiei lui **B.** rezidă în facultatea autorului de a descoperi în credințe populare ancestrale luminișuri metafizice și surse ale unor conflicte cu implicații ontologice. „Misterul păgân” e de fapt un „eres” care aduce pe scenă ecouri spirituale creștine într-o dramă religioasă dacică: Dumnezeu trebuie să-și sacrifice cuvântul (aici pe profetul său) spre a se revela oamenilor. Tot un „eres”, „Iisus pământul”, credința populară străveche potrivit căreia nu a avut loc o înălțare la cer a Mântuitorului, ci din dragoste pentru umanitate El a rămas în mijlocul ei, fiind chiar solul pe care lumea calcă, alcătuiește miezul celei mai solide piese a lui **B.**, *Tulburarea apelor*, unde luteranismul exercită o energică operă misionară asupra valahilor transilvăneni și e gata să câștige sufletul păstorului lor spiritual, o ființă rustică, pădureață, în haine preoțești. Iarși o jertfă salvează integritatea corpului religiei autohtone. Un moșneag, care crede în Iisus pământul, ia asupra sa vina incendierii bisericii din sat și îl ajută astfel pe preot să se smulgă de sub fascinația luteranismului și să rămână fidel ortodoxiei. Drame cu punct de plecare istoric, *Meșterul Manole*, *Cruciada copiilor*, *Avram Iancu* dizolvă în mit o vagă atmosferă de Ev Mediu românesc. Forțele chemate să ducă înainte acțiunea sunt tot stihii, de la puterile diavolești și divine, conlucrând, conform credințelor bogomilice, la prozelitismul catolic și transcendentalismul ortodox și la duhurile câmpiei și ale pădurii. Jertfa cu efect moral metamorfozant intervine în toate trei piesele. Prima și ultima dramatizează din nou „eresuri”, practica magică păgână a sacrificiului uman slujind înălțării unui edificiu (aici, sacru) și sugerând „frăția” Diavol-Dumnezeu sau aducând în scenă identitatea dintre căpetenia moșilor, tribunul Avram Iancu, și o pasăre „fără nume”, blestemată să se „facă om”, așa cum spun niște stranii

versuri populare. *Daria* și *Fapta* sunt piese freudiene, cu o substanță dramatică extrasă din complexul oedipian. Limbajul poetic și factura expresionistă au făcut ca teatrul lui B. să nu prea fie jucat în perioada interbelică și cu atât mai puțin ulterior. Prin originalitate și substanță însă, ocupă un loc de frunte în literatura dramatică a epocii. Singură contribuția lui Camil Petrescu îi poate sta alături. În fine, *Hronicul* și *cântecul vârstelor*, o reconstituire autobiografică a copilăriei și adolescenței autorului, cuprinde bogate și sugestive informații asupra mediului său de formare, familial și intelectual. Romanul postum *Luntrea lui Caron* are stângăcii de poet aventurat pe tărâmul prozei, dar reușește să intereseze datorită stăruitoarelor analogii mitice evocate.

Lirism gnoseologic, lirismul lui Blaga se constituie din aspirația spiritului său la cunoașterea totală. Descoperind pretutindeni în lume numai taine nedezlegate, ciudățenii (sensul vechi, slavon), adică minuni, poetul este un miraculat. El a dat de cu vreme de izvoarele propriei poezii, pe care, formulându-le mai întâi ca pe niște enunțuri de teoreme ale misterului cosmic, le va demonstra liric în versuri și teoretic într-o operă de gânditor, care este și cea mai cuprinzătoare și înaltă construcție rațională ce a fost impusă vreodată iraționalului.

VLADIMIR STREINU

Tragedia de cunoaștere experimentată de poezia d-lui Blaga i-a lăsat o aspirație spre moarte care-l însoțește chiar și în aparenta lui împăcare cu lumea. Metafizica sa își clădește un univers legendar, în absolutul unei candori originare, din cenușa marilor îndoieli care s-au lăsat pe fundul sufletului.

POMPILIU CONSTANTINESCU

Blaga a avut nu numai o mare vocație creatoare, ci și orgoliul modernilor în afirmarea ei, a fost tentat deopotrivă de „creația absolută” a spiritului și de „abdicarea” acestuia. Tensiunea între orgoliul care ignoră totul și umilința abandonării de sine în fața lui s-a rezolvat exemplar: spiritul poetic își asimilează lumea naturii, a istoriei și a culturii, o transformă în expresie și o organizează în funcție de o semnificație nouă, fără a o trăda. Scrisul lui Blaga se naște mereu la granița insesizabilă dintre reflectarea datului, receptat cu o sensibilitate acută și cu o mare disponibilitate intelectuală, și proiecția de sine a propriului spirit. De aci, pe de o parte, lirismul fundamental, unitatea substanțială și pecetea stilistică inconfundabilă și, pe de alta, densitatea materiei și un anumit realism, care-l împiedică pe scriitor de la speculația goală și-l ține la distanță atât față de ermetismul mallarméean, cât și față de avangarda postbelică.

GEORGE GANĂ

Poet de factură intelectuală, Blaga aliază în puternica sa personalitate o excepțională capacitate de invenție metaforică cu un nu mai puțin remarcabil dar al construcției poeziei. Imaginea ultimă cu care rămânem este a unei lumi în care obiectele trăiesc și prin concretul lor material, dar poate cu mai multă forță iese în prim-plan natura lor emblematică. Ele par în același timp noi și străvechi, reprezentându-se pe ele însele, dar și un altceva ce le depășește, aproximat în fața noastră într-un ritual al rostirii, într-o regie a mișcării, într-o anume dispunere scenică. Dar nu libertatea jocului cu emblemele sale se impune, ci tocmai strictețea ordinii sale, severa disciplină a unei arhitecturi clasice. [...] În evenimentele și decorurile sale de extremă stilizare se lasă mereu întrevăzută figura pură a unei realități spirituale paradigmatică, pe care o simțim încă foarte aproape de noi.

ION POP

Nu scapă neobservat faptul că eroii lui Blaga, memorabili sau șterși, își pun problemele mari de existență și chiar mai mult decât atât: au o deschidere metafizică (uneori prea insistentă și, de aceea, convențională) și comunică, în chip firesc, cu arhetipurile, miturile, marile simboluri. Moșul (Dumnezeu), Ana – nevasta lui Noe – pâlăvrăgesc cu Nefărtate (diavolul astușios și intrigant), Popa ortodox din Tulburarea apelor este influențat de Moșneagul care face teoria panteismului și, după ce este ucis pe pământ (ca Iisus), zboară spre cer etc. Cât de profunde sunt aceste reverii în teatrul modern, puternic desacralizat? Profunzimea estetică depinde de mulți factori. Blaga încearcă să împace miticul cu realul, istoricul, existențialul și de multe ori reușește. Vorbind de personajele care stau de vorbă pe scenă cu Dumnezeu și cu miturile păgâne, să spunem un cuvânt despre originalitatea tipologiei blagiene, proba de foc, în fond, a oricărei opere literare. Pe cine ținem minte după ce citim aceste piese filosofice? După lectură, ne rămân în minte personajele-simboluri (personajele oraculare), acelea care întrușchipează mituri sau comunică mesajul lor: Zamolxe, Magul, Vrajitorul, Popa, împărțit între ortodoxie și luteranism, starețul Bogumil, starețul Ghenadie și Teodul (reprezentanții celor două ramuri principale ale creștinismului), apoi Manole – simbolul sacrificiului cerut de creație – și Mira – jertfa care se apără și apără morala creștină. Alături de ea se află un șir de femei pasionate și zănatice, fiice ale pământului – care tulbură tiparele și convențiile curente. Dramaturgul Blaga are predilecție pentru acest tip de feminitate. Cea mai bună piesă a lui este Meșterul Manole, iar cea mai slabă Anton Pann. Misterele (Zamolxe, Tulburarea apelor, Cruciada copiilor) confirmă în genul lor originalitatea gândirii sale mitice. Teatrul românesc dominat de geniul comic al lui Caragiale avea și are în continuare nevoie de această alternativă.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Poemele luminii*, Sibiu, 1919; *Pietre pentru templul meu*, Sibiu, 1919; *Pașii profetului*, Cluj, 1921; *Zamolxe*, Cluj, 1921; *Cultură și cunoștință*, Cluj, 1922; *Tulburarea apelor*, Cluj, 1923; *Filosofia stilului*, București, 1924; *În marea trecere*, Cluj, 1924; *Fețele unui veac*, Arad, 1925; *Daria*, Cluj, 1925; *Fapta. Învierea*, București, 1925; *Fenomenul original*, București, 1925; *Ferestre colorate*, Arad, 1926; *Meșterul Manole*, Sibiu, 1927; *Lauda somnului*, București, 1929; *Daimonion*, Cluj, 1930; *Cruciada copiilor*, Sibiu, 1930; *Eonul dogmatic*, București, 1931; *Cunoașterea luciferică*, Sibiu, 1933; *La cumpăna apelor*, Sibiu, 1933; *Cenzura transcendentă*, București, 1934; *Avram Iancu*, Sibiu, 1935; *Orizont și stil*, București, 1936; *Spațiul mioritic*, București, 1936; *Geneza metaforei și sensul culturii*, București, 1937; *La curțile dorului*, București, 1938; *Artă și valoare*, București, 1939; *Diferențialele divine*, București, 1940; *Despre gândirea magică*, București, 1941; *Poezii*, București, 1942; *Opera dramatică*, I-II, Sibiu, 1942; *Religie și spirit*, Sibiu, 1942; *Știință și creație*, Sibiu, 1942; *Nebănuitele trepte*, Sibiu, 1943; *Trilogia cunoașterii*, București, 1943; *Arca lui Noe*, Sibiu, 1944; *Trilogia culturii*, București, 1944; *Discobolul*, București, 1945; *Trilogia valorilor*, București, 1946; *Despre conștiința filosofică*, I-II, Cluj, 1947; ed. 2, îngr. Dorli Blaga și Ion Maxim, pref. H. Wald, Timișoara, 1974; *Poezii*, îngr. și pref. George Ivașcu, București, 1962; *Hronical și cântecul vârstelor*, îngr. și pref. George Ivașcu, București, 1965; *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea*, îngr. George Ivașcu, București, 1966; *Poezii*, îngr. George Ivașcu, București, 1967; *Zări și etape*, îngr. Dorli Blaga, pref. D. Ghișe, București, 1968; *Poezii*, I-II, îngr. George Ivașcu, pref. Mircea Tomuș, București, 1968; *Experimentul și spiritul matematic*, pref. Călina Mare, București, 1969; *Teatru*, îngr. și pref. Eugen Todoran, București, 1970; *Scrieri despre artă*, îngr. și introd. Emil Manu, pref. D. Micu, București, 1970; *Isvoade*, îngr. Dorli Blaga și Petre Nicolau, pref. George Gană, București, 1972; *Poezie. Teatru. Proză autobiografică*, I-II, îngr. și pref. George Gană, București, 1972; *Ceasornicul de nisip*, îngr. și pref. Mircea Popa, Cluj, 1973; *Opere*, I-XII, îngr. Dorli Blaga, pref. Șerban Cioculescu, București, 1974-1995; *Elanul insulei*, îngr. Dorli Blaga și George Gană, pref. George Gană, Cluj-Napoca, 1977; *Opere*, I-VI, îngr. și introd. George Gană, București, 1982-1997; *Correspondență A-F*, îngr. Mircea Cenușă, Cluj-Napoca, 1989; *Luntrea lui Caron*, îngr. Dorli Blaga și Mircea Vasilescu, postfață Mircea Vasilescu, București, 1990; *De amicitia: Lucian Blaga – Ion Breazu. Correspondență*, îngr. Mircea Curticeanu, Cluj-Napoca, 1995; *Din activitatea diplomatică (rapoarte, articole, scrisori, cereri, telegrame). Anii 1927-1938*, I-III, îngr. și postfață Pavel Țugui, București, 1995; *Lucian Blaga-Domnița Gherghinescu-Vania, Domnița nebănuitelor trepte*, îngr. și pref. Simona Cioculescu, București, 1995; *Correspondență de familie*, îngr. Dorli Blaga, București, 2000; *Vasile Băncilă*

– *Lucian Blaga. Correspondență*, îngr. Dora Mezdrea, București-Brăila, 2001; *Opere*, I-III, îngr. George Gană și Nicolae Mecu, pref. Eugen Simion, București, 2012. **Antologii:** *Antologie de poezie populară*, îngr. George Ivașcu, București, 1966. **Traduceri:** Hugo Marti, *Intermezzo românesc (Cartea amintirii)*, București, 1931; Goethe, *Faust*, pref. Tudor Vianu, București, 1955; *Din lirica universală*, București, 1957; Lessing, *Opere*, I-II, pref. Paul Langfelder, București, 1958; *Din lirica engleză*, București, 1970.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Critice*, VII, 15-25, IX, 121-128; Aderca, *Contribuții*, I, 25-30, II, 190, 284-286; Ralea, *Scrieri*, II, 126-132; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, III, 378-382; Constantinescu, *Scrieri*, I, 249-313; Perpessicius, *Mențiuni*, I, 333-337, II, 32-39, V, 305-312; Călinescu, *Opere*, I, 293-306, V, 21-42, X, 586-588, XI, 40-45, XII, 543; Sebastian, *Jurnal*, 189-192; Șuluțiu, *Scriitori*, 91-120; Băncilă, *Portrete*, 182-230, 292-330; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, 68, 97-99, 369-373; Cioculescu, *Aspecte*, 71-83; Vianu, *Studii și portrete, passim*; Vasile Băncilă, *Lucian Blaga, energie românească*, Cluj, 1938; Munteano, *Panorama*, 185-192, 299-303; Ivașcu, *Confruntări*, I, 317-384; C. Fântâneru, *Poezia lui Lucian Blaga și gândirea mitică*, București, 1940; ed. Cluj-Napoca, 2011; Dan Botta, *Cazul Blaga*, București, 1941; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 792-797, *Ist. lit.* (1982), 876-881, 951-953; Papadima, *Creatorii*, 84-92, 430-449; Ovidiu Drimba, *Filosofia lui Blaga*, București, 1944; Ov. S. Crohmălniceanu, *Lucian Blaga*, București, 1963; Călinescu, *Aspecte*, 81-91; Dumitru Micu, *Lirica lui Lucian Blaga*, București, 1967; Tomuș, *15 poezi*, 243-271; Streinu, *Pagini*, I, 42-51, 247-251, II, 86-89, IV, 49-52; Balotă, *Euphorion*, 259-330; Dumitru Micu, *Estetica lui Lucian Blaga*, București, 1970; Mariana Șora, *Cunoaștere poetică și mit în opera lui Lucian Blaga*, București, 1970; Negoșescu, *Însemnări*, 67-82; Paleologu, *Spiritul*, 73-94; Zăciu, *Glose*, 77-95; Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.*, 64-92; Marin Bucur, *Lucian Blaga. Dor și eternitate*, București, 1971; Nicoletta Corteanu-Loffredo, *Profilul di estetica europeă*, Roma, 1971, 13-91; Manolescu, *Teme*, I, 58-60, II, 74-77, 100-102; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 79-86, II, 192-256; Braga, *Sincronism*, 78-86, 122-167; Doinaș, *Poezie*, 9-19, 79-84; Balotă, *Umanități*, 368-377; Doinaș, *Orfeu*, 167-178; Melania Livadă, *Inițiere în poezia lui Blaga*, București, 1974; Piru, *Poezia*, I, 44-57; Mircea Vaida, *Lucian Blaga. Afinități și izvoare*, București, 1975; Micu, „Gândirea”, *passim*; Alexandra Indrieș, *Corola de minuni a lumii. Interpretare stilistică a sistemului poetic al lui Lucian Blaga*, Timișoara, 1975; Pop, *Transcrieri*, 5-32; George Gană, *Opera literară a lui Lucian Blaga*, București, 1976; Balotă, *Universul*, 26-48; Simion, *Scriitori*, II, 111-153; Martin, *Identificări*, 5-47, 168-170; Ciopraga, *Ulysse*, 61-81; Raicu, *Practica scrisului*, 127-146; Ungureanu, *Contextul*, 7-46; Doinaș, *Lectura*, 7-90; Eugen Todoran, *Fondul folcloric românesc în poezia*

lui *Lucian Blaga*, I-II, Timișoara, 1980-1981; *Lucian Blaga interpretat de ...*, îngr. și introd. Emil Vasilescu, București, 1981; Zăciu, *Lancea*, 326-385; Rusu, *Eminescu - Blaga*, 163-228; Ion Pop, *Lucian Blaga. Universul liric*, București, 1981; ed. 2, Pitești, 1999; Eugen Todoran, *Lucian Blaga. Mitul poetic*, I-II, Timișoara, 1981-1983; Mircea Vaida, *Pe urmele lui Lucian Blaga*, București, 1982; Cioculescu, *Poeți*, 312-347; Cotruș, *Meditații*, 170-206, 507-517; Dan C. Mihăilescu, *Dramaturgia lui Lucian Blaga*, Cluj-Napoca, 1984; Eugen Todoran, *Lucian Blaga. Mitul dramatic*, Timișoara, 1985; Scarlat, *Ist. poeziei*, III, 144-146, 224-282; Ion Bălu, *Lucian Blaga*, București, 1986; Bârlea, *Efigii*, 116-165; I. Opreșan, *Lucian Blaga printre contemporani*, București, 1987; Petrescu, *Eminescu, passim*; Noica, *Istoricitate*, 130-195; Grigurcu, *Eminescu - Labiș*, 111-132; Indrieș, *Dimensiuni*, 7-69; Negoitescu, *Ist. lit.*, I, 275-283; Papu, *Scriitori-filosofi, passim*; Ion Bălu, *Viața lui Lucian Blaga*, I-IV, București, 1995-1999; Ion Bălu, *Opera lui Lucian Blaga*, București, 1997; Titus Bărbulescu, *Lucian Blaga. Teme și tipare fundamentale*, București, 1997; Corin Braga, *Lucian Blaga. Geneza lumilor imaginare*, București, 1997; Mihai Cimpoi, *Lucian Blaga, paradisiacul, lucifericul, mioriticul*, Cluj-Napoca, 1997; Eonul *Blaga. Întâiul veac*, îngr. Mircea Borcilă, Cluj-Napoca, 1997; Eugen Todoran, *Lucian Blaga. Mit, poezie, mit poetic*, București, 1997; *Dicț. analitic.*, I, 76-77, 157-159, II, 29-30, 112-113, 137-140, 241-243, 323-328, 346-348, 390-394, III, 54-55, 64-65, 117-118, 266-268, 370-372, IV, 258-259, 426-429, 648-650; Ion Măreș, *Lucian Blaga. Clasicizarea expresionismului românesc*, București, 1998; Simion, *Fragmente*, II, 125-129, III, 343-355; Dorli Blaga, Ion Bălu, *Blaga supravegheat de Securitate*, Cluj-Napoca, 1999; *Dicț. esențial*, 84-89; Danțiș, *Bucolica*, 100-105, 113-114, *passim*; Doina Modola, *Lucian Blaga și teatrul*, I-II, București, 2000-2003; Mircea Muthu, *Lucian Blaga. Dimensiuni răsăritene*, Cluj-Napoca, 2000; Traian Pop, *Introducere în filosofia lui Blaga*, Cluj-Napoca, 2001; Ghițulescu, *Istoria*, 86-100; Grigurcu, *În pădurea*, 159-208, 219-223; Dumitru Micu, *Lucian Blaga. Autofăurirea prin logos*, București, 2003; Dorli Blaga, *Tatăl meu, Lucian Blaga*, Cluj-Napoca, 2004; Cornel Moraru, *Lucian Blaga*, Brașov, 2004; Mihai Hr. Zissu, *Dicționarul limbii poetice a lui Lucian Blaga*, Constanța, 2004; *Dicționarul personajelor din teatrul lui Lucian Blaga*, coordonator Constantin Cubleșan, Cluj-Napoca, 2005; Cornel Moraru, *Lucian Blaga - convergențe între poet și filosof*, Târgu Mureș, 2005; Ovidiu Verdeș, *Metaforă și metafizică*, București, 2005; *Lucian Blaga - confluente filosofice în perspectivă culturală*, București, 2007; Mircea Popa, *Lucian Blaga și contemporanii săi*, Cluj-Napoca, 2007; Popa, *Ist. lit.*, I, 1014-1026, *passim*; Constantin Cubleșan, *Lucian Blaga - zece ipostaze teatrale*, Cluj-Napoca, 2011; Nicolae Măreș, *Lucian Blaga, diplomat la Varșovia*, București, 2011; Simuș, *Vămile*, 462-470.

Ov.S.C.

BLAJEVICI, Teoctist (23.II.1807, Tișăuți, j. Suceava - 9.VII.1879, Cernăuți), cărturar, autor de versuri. Teodor pe numele de mirean, fiu al parohului din Tișăuți, după studii teologice la Cernăuți, este numit, din 1832, preot la Storojineț și Prisăcăreni, iar după 1837 intră în cinul monahal. La Cernăuți a funcționat ca „spiritual” și din 1857 ca rector la Seminarul Institutului Teologic. Între 1848 și 1866 asesor și referent la Consistoriul Episcopal, suplinește, în răstimpuri, catedre vacante la gimnaziu și la Preparandie. Din 1863 egumen la mănăstirea Dragomirna, este numit în 1874 arhimandrit diecezan și vicar. În 1877 a fost ales mitropolit al Bucovinei și Dalmației.

B. publică în „Calendarul pentru Bucovina” din Cernăuți, în 1842, poemul religios *Iordania. 1841 în Cernăuți*, poezia *Simțirile la mănecândă*, două fabule: *Flămânda motan*, în care îi moralizează pe cei limbuți, și *Cocoveica și vrabia*, cu „parimiile” corespunzătoare. În calendarul pe 1844 îi apare traducerea unei ode a lui G.R. Derjavin, cu un conținut religios. În 1848 el tipărește, într-o foaie volantă, ca și Iacolie Porumbescu, o *Odă la soborul clirosului Bucovinei*. În calendarul pe 1854 figurează o imitație a lui **B.** după *Dumnezeu*, oda lui Derjavin. În același an îi apar într-o broșură poeziile *Preotesele vădane* și *Imnul văduvelor preotese*. Limba versurilor sale este curată, lipsită de împrumuturi străine, cu o ortografie neinfluențată de etimologismul lui Aron Pumnul. Lui **B.** îi aparține și o gramatică (scrisă în germană) a limbii române, *Theoretisch-praktische Grammatik der Dacoromanischen*, imprimată la Lvov și Cernăuți în 1844, manual care a cunoscut mai multe ediții. În anexa gramaticii autorul adaugă o *Culegere de anecdote, fabule și „istoricele”*, traduceri de proverbe, idiotisme și texte literare românești. Pentru necesitățile învățământului teologic, a redactat alte trei manuale, tipărite la Viena în 1865. La deschiderea mormintelor domnești de la Putna, în 1856, el glorifică într-o scurtă descriere, în limba germană, viața lui Ștefan cel Mare. Ierarh cu merite culturale și înzestrare poetică, **B.** și-a ales, ca poet, pseudonimul Teoctist Șoimul.

Repere bibliografice: Ion Nistor, *Istoria Bisericii din Bucovina*, București, 1916, 129-139; C. Loghin, *Istoria literaturii române din Bucovina*, Cernăuți, 1996, 49-50, 54-57; I. Zugrav, *Un ierarh cărturar: Teoctist Blajevici*, MM, 1970, 3-6; Balacciu-Chiriacescu, *Dicționar*, 70-71; *Dicț. lit.* 1900, 105; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, 50. **A.Sm.**

BLAJUL, revistă de cultură apărută la Blaj, lunar, din ianuarie 1934 până în decembrie 1936. Se voia o replică locală la publicațiile „Unirea” și „Unirea poporului”, dominate de clericalism și politicianism, și totodată încerca să răspundă cerințelor culturale ale zonei, lipsită de reviste literare sau de cultură. Secretar de redacție: Nicolae Comșa; colecțivul redacțional: Pavel Dan, Ștefan Manciu, Nicolae Albu, Dionisie Popa, Virgil Fulicea. Seria a doua apare fără dată, probabil în 1991, ca „revistă lunară de cultură și istorie”, într-un singur număr. Director coordonator: Octavian Barna; secretar de redacție: Mihai Hila; redactori: Teodor Seiceanu, Mircea Stroia, Anca Matei. Articolul-program din 1934, *Pornim la drum*, proclamând drept postulate „credința în Dumnezeu” și „dragostea de neam”, jalonează orientarea către fenomenul literar, faptul științific și de cultură, cu ecouri din ideile cipariene: „Vom dărui tiparului gândurile noastre, presărând printre ele nestemate vechi din biblioteci și arhive. Drumul îl vrem străjuit de mâini prietenești, întinse cu același consemn: pelerini fără ezitări, spre zi de sărbătoare a sufletului!”. Revista a publicat studii, articole, documente, cronici și recenzii tratând aspecte diverse de cultură, literatură, artă, istorie, filosofie, estetică, sociologie, politică. Un spațiu larg este destinat literaturii originale – versuri și proză semnate de Ion Agârbiceanu, Pavel Dan, Radu Brateș, Virgil Fulicea, Virgil Stanciu. Cele mai bogate colaborări le aparțin lui Pavel Dan și lui Radu Brateș. În domeniul teoriei, istoriei și criticii literare se publică opinii, controverse și dispute relative la fenomenul literar contemporan. Se discută, astfel, modernismul arghezian, cu un răspuns tăios dat lui N. Iorga, adversar declarat al noilor tendințe în poezia românească. Partea de cultură se concentrează asupra tradițiilor autohtone progresiste, datorate activității unor personalități și asociații culturale. Un domeniu bine reprezentat este al istoriei naționale, și în special al celei transilvănene, prin publicarea unor documente ce evidențiază lupta seculară a românilor transilvăneni pentru drepturi sociale și politice, întru apărarea ființei naționale. Este înfățișată opera istorică și filologică a Școlii Ardelene, se dau informații prețioase despre evenimente istorice, se tipăresc documente referitoare la Avram Iancu. **B.** prezintă constant diverse reviste din țară și promovează legăturile cu alte societăți și reviste din Transilvania. În seria a doua redacția îi invită pe

cei interesați să colaboreze în paginile revistei, prezentată ca „o tribună de largă deschidere pentru actul autentic de istorie și cultură”. Se pledează, bunăoară, pentru înființarea unui muzeu al Școlii Ardelene la Blaj. Colaboratori la primul și singurul număr din această etapă sunt Ioan Alexandru, Ioana Em. Petrescu, Ion Buzăși, Ioan Opriș, Octavian Jeican, Arcadie Hinescu, Iuliu Chețan. **V.V.G.**

BLANDIANA, Ana
(pseudonim al Otiliei
Valeria Coman;
25.III.1942, Timișoara),
poetă, prozatoare,
eseistă.

Este fiica Otiliei (n. Diacu) și a lui Gheorghe Coman, preot ortodox; scriitorul Romulus Rusan este soțul ei. După 1944 familia se mută la Oradea, unde **B.** face liceul (1955–1959), apoi urmează Facultatea de Filologie la Universitatea din Cluj (1962–1967); în răstimp tatăl ei este închis, fiind eliberat prin amnistiere în 1964, împreună cu mai toți deținuții politici. **B.** lucrează în redacția revistelor „Viața studentescă” și „Amfiteatru” (1968–1974), ca bibliotecară la Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” din București (1975–1977) și ca redactor la Uniunea Scriitorilor (1977–1979). În 1973–1974 a beneficiat de o bursă la Universitatea din Iowa City, în 1991 are o bursă la Heidelberg, iar în 1993 la Berlin. În 1982 a fost distinsă cu Premiul Herder. În 1990 este aleasă președintă a PEN-Clubului Român. Din 1991 președinte și vicepreședinte la Alianța Civică, a devenit în 1995 președinte la Fundația Academia Civică, în cadrul căreia, și sub egida Consiliului Europei, a inițiat, împreună cu soțul său, Romulus Rusan, Memorialul de la Sighet, dedicat victimelor comunismului. După debutul absolut în revista „Cravata roșie”, în 1956, reînnoit în „Tribuna” din 1959, va avea interdicție de publicare între 1960 și 1963, pentru ca din 1964, când reintră în publicistică la „Contemporanul”, să fie o prezență constantă, semnând săptămânal vreme de trei decenii, cu precădere în paginile „României literare”. A doua dispariție din presă,

din librării și biblioteci a fost în ultimii ani ai dictaturii ceaușiste și are tot cauze politice. Cea dintâi plachetă, *Persoana întâia plural*, îi apare în 1964. Totalizând, i-au ieșit de sub tipar peste treizeci de volume de poezie și peste douăzeci de cărți de proză, eseistică și publicistică. Multe au fost traduse în alte limbi, având o bună promovare peste hotare. **B.** participă la numeroase festivaluri de poezie în diferite orașe ale lumii, conferențiază și susține lecturi publice în Europa, dar nu numai. I s-au acordat numeroase premii, printre care Premiul Uniunii Scriitorilor (1970, 1977, 1982, 2000), Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei RSR (1970), Premiul Asociației Scriitorilor din București (1982), Premiul Național de Poezie „M. Eminescu” (1997), Premiul Opera Omnia al Uniunii Scriitorilor (2001), mai multe premii oferite în Italia, Slovenia, Serbia etc.

Natură eminemamente romantică, de tip contemplativ și interiorizat, formată îndeosebi prin studierea intensă a lui Eminescu, Blaga și Novalis, a muzicii clasice și a picturii, **B.** tinde spre lirismul esențial, pe care adesea îl și realizează. În versurile ei – libere și albe, cele mai multe – figurile de stil nu sunt numeroase, însă poeta creează metafore totale prin aceea că însăși gândirea îi este metaforică. Atrasă de ceea ce Goethe numește „fenomenul originar”, de prototipurile existenței, stăpânită de nostalgia increatului, poeta își însușește gândirea mitică, proprie copilăriei umanității. Ea „se copilărește”, interogând cosmosul cu ingenuitate și abandonându-se unor reverii de natură a-i restitui sensibilitatea ingenuă din vârsta inocenței. „Am scris [...] – zice ea într-un eseu – pentru a mă copilări, pentru a deveni un copil, pentru a mă vindeca astfel de maturitatea pe care o simțeam coborând asupra mea ca o febră, ca o boală ce s-ar putea dovedi incurabilă”. În primele două volume (*Persoana întâia plural* și *Călcâiul vulnerabil*, 1966) și chiar în următorul (*A treia taină*, 1969), fuziunea reflecției cu vibrația e discontinuă și nu în toate cazurile deplină. Nota cărții de debut este un lirism al ingenuității, căruia nu-i sunt necesare, spre a se comunica, construcțiile imagistice, „procedeele”, „literatura”. Simpla (de fapt, doar aparent simplă) confesie îi este de ajuns. Poeta operează rareori cu metafore, de regulă apelează la, de asemenea „simple” (însă provocatoare), reprezentări: „Iubesc ploile, iubesc cu patimă ploile,/ Îmi place să mă tăvălesc prin iarba lor albă, înaltă,/ Îmi place să le rup firele și să umblu cu ele în dinți,/ Să ametească,

privindu-mă astfel, bărbații”. În *Călcâiul vulnerabil* lirismul emană uneori din reflecție, devenind gnommic sau parabolic, iar *A treia taină* e un fel de *mea culpa* față de versurile anterioare. Autoarea se străduiește să-și comunice simțirea ne-„modelată în fraze”, ne-„înnorată de vorbe”, neliteraturizată și, implicit, neadulterată de reflecție. Întoarcerea la modul ingenuu al debutului nu mai e însă posibilă. Poeta nu-și poate traversa stările sufletești fără a le decanta în „raza gândului etern”. Gândește însă cu simțurile. Mai exact, ocolește conceptul, transmițând – nu ca atare, ci distilată, sterilizată prin idee – frenezia simțurilor. Piese exemplar-antologice sunt, de departe, *Requiem* și *Pietă*, un fel de ode meditative (în tonalitate elegiacă), una către „bărbatul cu numele Gheorghe,/ copilul cu numele tată”, cealaltă către Mamă, care posedă atributele mamei absolute, ale Geei. Cu *Octombrie, noiembrie, decembrie* (1972), poeta ancorează în mitologic; mai propriu spus, își mitologizează meditația lirică, își proiectează în mit aventura pe tărâmul creației, aventură direcționată de o continuă și implicită meditație asupra fenomenologiei actului creator. Piese ce compun volumul se integrează, prin convergența semnificațiilor, într-o viziune totalizantă, întocmesc, de fapt, un singur poem, în care este celebrat miracolul nașterii Poemului. Beatitudinea extatică provocată de ceea ce estetica de sursă platoniană numește „inspirație” e omologată cu ceremonialul unor nupții nepământești, poeta imaginându-se mireasă a unui personaj fabulos, un fel de demon „pe care nimeni/ Nu l-a văzut decât în somn” și care, ca să existe, trebuie creat prin cuvânt, rămânând, totuși, principe al necuvântului: „Tată cuvintelor din mine/ Și peste nerostire domn”. Prin sonoritatea unor versete, poemul devine o adevărată replică la *Cântarea Cântărilor*, opunând erosului foarte senzual de acolo o senzualitate de lume florală, serafică. În zona suavului și – de astă dată – a fragmentarului, în registrul liric al confidenței se înscriu paginile din *Poezii* (1974), pe al căror spațiu „raza gândului” iradiază în decoruri de transparențe lunare, cu fructe îngrenate de somn, topite parcă în zumzete auzite ca prin vis. Această culegere preludează *Somnul din somn* (1977), carte ce marchează o nouă etapă, învederând asumarea artisticului. Autoarei nu-i mai este frică de cuvânt, nu consideră o tragedie preschimbarea lucrurilor în aur verbal. Poezia rezidă aici în finețea sugestiei, în efectele de ton, de culoare, de accent, de nuanță, în inefabilul pictural, în imagine. Priveliști și,

în genere, existențe banale dobândesc, prin transfigurare, proprietăți incantatorii; copacii, fructele, frunzele, păsările răspândesc irizări de tărâm fantastic. Spre a obține astfel de rezultate, poeta întrebuințează tehnicile stării de vis natural, pentru prima dată însă – după cum o sugerează chiar titlul volumului – visul este, în viziunea ei, însuși principiul existenței cosmice: „Suntem visați de cineva/ Visat la rândul său/ De altul/ Care e visul/ Unui vis/ Anume”. Noile poeme propun, în consecință, un univers analog celui imaginabil într-un presupus stadiu înainte de creație, existent doar ca pură posibilitate, un univers doar visat și, ca atare, nesupus (încă) legilor mișcării (dar presimțindu-le), încremenit. Totul aici e părere, proiecție pe un vast ecran al imaginației „celui ce mă visează”. Alcătuit din „dealuri, dulci-m-pădurite, ascunse jumătate în pământ” și „jumătate în văzduh”, săgetat de păsări odată cu care zboară „cu vuiet mare” „tot mai sus”, biserici fără acoperișe, dar cu aripi de șindrilă, străbătut și de „pleoapele plopului [...] duse de vânt”, cutreierat de „somnoroase și indiferente mioare”, luminat de „ora de miere”, de „galbena zăpadă/ Pe care-o ning din crengi învinse merii”, acest univers e, de fapt, un „spațiu mioritic” în viziune nouă, un spațiu de vis

eminescian (Dacia din *Memento mori*) și de închiuire blagiană. Pământ, pentru Blaga, ce „vindecă setea de mântuire”, „spațiul mioritic” este pentru **B.** un tărâm eutanasic, în care extincția e o dulce topire, în adieri de miresme și zumzet de albine. Dar nu numai aici, ci în întreaga operă a poetei, motivul fundamental e somnul. Somnul ca succedaneu al morții sau, spus invers, moartea ca somn. „Somn” și „moarte” sunt metafore ale stării de poezie. Versuri ca „Mori, mori, dragul meu” sau „Adormi, adormi”, din *Octombrie, noiembrie, decembrie*, sunt formule rituale pentru „sărbătorirea nunții”, a nunții lirice „necesare”. Agenții acesteia sunt greierii: „Greierii cântă numai în somn,/ Greierii ziua sunt numai insecte” (*Ochiul de greier*, 1981); tot astfel poezii. Pentru ca lumea să le apară miraculoasă, pentru ca deshidratarea frunzelor să li se înfățișeze ca „mirific incendiu al pădurii căzute în roșu”, ei trebuie să iasă din orizontul diurnului, să dea ochiului sufletească, închis spre existența din afară, posibilitatea de a se trezi înăuntru. În durata somnului său, fecund, poetul e „mort” ca ins obișnuit. În acest înțeles, creația este „moarte”. Poet e, în consecință, cine știe să „moară”. Poetul devine, prin „moarte”, un simplu „glas/ Așezat somptuos/ În al cărții sicriu”. Devine, cu alte cuvinte, argheziene: „un nume adunat pe-o carte”. Cei vechi credeau că numele sunt „puteri”, că în nume e cuprinsă chintesența numenală a individuațiunilor, partea lor de eternitate. Aflând doar în „somn” „cum o cheamă” cu adevărat, **B.** își ia, astfel, în posesie natura incoruptibilă. Coboară la izvoarele ființei, la „nume”. Când, în următoarele cărți, îndeosebi în *Arhitectura valurilor* (1990) și în *Soarele de apoi* (2000), intuițiile și, în genere, stările sufletești devin, prin exces de conștientizare, cam prea transparente, lirismul riscă a fi absorbit pe alocuri de filosofie. Asemenea situații sunt rare. De regulă, poeta „filosofează” visând, cântând în „somn”, ca greierii. Visuri treze, grațioase fantazii se materializează liric, adesea cu efecte de umor delicios, în versurile, accesibile și copiilor, din volumele *Întâmplări din grădina mea* (1980) și *Alte întâmplări din grădina mea* (1983), *Întâmplări de pe strada mea* (1988), *Cartea albă a lui Arpagic* (1998), *Poezii cu și fără Arpagici pentru copii și bunici* (2004). Poezia de după *Ochiul de greier* diferă de cea din volumele anterioare. E o deosebire ca (în termeni schillerieni) între poezia „sentimentală” și cea „naivă”. Volumele *Stea de pradă* (1985), *Arhitectura valurilor*, *Soarele de apoi*,

Refuzul sensurilor (2004), *Patria mea A 4* (2010) nu conțin totuși poezie „de concepție”, de „cugetare”. Obișnuit, poeta nu comunică decât rareori idei ca atare, reflecții; comunică emoții intelectuale. Și o face în termeni inediți, în formulări neașteptate, în imagini și reprezentări ce învederează actualizarea în conștiința proprie a unor experiențe de cunoaștere ale umanității. Manipulează surpriza, cultivă paradoxul, uneori vorbește aluziv, parabolic ori sentențios, într-un fel analog întrucâtva celui propriu poeziei sapiențiale din Antichitatea orientală.

Proza narativă este la **B.** – ca și poezia, eseistica – eminemamente meditativă. Lirice, prin autoproiecția în fabulos, prin subiectivitate în genere, piesele ce compun *Cele patru anotimpuri* (1977) narează aventuri cerebrale, devenind implicit moduri ale unei interogații. Într-o capelă cufundată în întuneric ochiul descoperă, în lumina chibriturilor, roiuri de fluturi. Desenele de pe aripile fluturilor le reproduc pe cele din vitralii. Ridicați în aer, viermii înaripați execută un dans bizar, halucinant, dând un spectacol de o frumusețe perversă, demonică. După terminarea baletului, fluturii inundă iconostasul. Moment dintr-o fantastică aventură

infernală, această vedenie rezumă procesul ireversibil al degradării sacralului, al profanării sacrilege. *Cele patru anotimpuri* se instalează într-un spațiu al fantasticului oniric lipsit de elementul terifiant, al fantasticului revelatoriu, de tipul celui cultivat de Eminescu și de Mircea Eliade. Patru proze, care ilustrează simbolic titlul, sunt tot atâtea basme, în același timp poeme meditative. Înfăptuite sub același regim literar, al metaforicului, al parabolicului, al fantasticului, prozele din *Proiecte de trecut*, editate în 1982, inserează într-un climat ce pare de basm situații din realitatea prozaică, inclusiv – cum criptografic o atestă și titlul cărții – reminiscențe traumatizante ale trecutului autobiografic. Intitulat de-a dreptul *Reportaj*, un text aduce imagini ale Dunării revărsate peste locurile în care tatăl naratoarei pătimise, ca deținut politic, în anii terorii dejiste, refăcând în context seara de răvășitoare amintire a „ridicării” lui. Narațiunea titulară descrie traiul, în aceeași perioadă cumplită, al unor deportați în Bărăgan. Inspirată de rememorări ce trec inevitabil faptele reale prin fascicule de refracții subiective, halucinante, povestirea *Proiecte de trecut* transpune un aspect al dramei istorice

Ana Blandiana, Mircea Iorgulescu și Al. Piru

parcurse de poporul român sub comunism într-un motiv literar universal, reactualizând povestea lui Robinson Crusoe într-o nouă versiune, superioară celei sadoveniene din *Păuna Mică*, comparabilă cu cea din *Cefalu* de Lawrence Durrell. Alta e modalitatea artistică în *Imitație de coșmar* (1995), unde nu realul preia atribute ale fabulosului, ci o scenerie onirică revelă uluitor un implicat al realului. Romanul *Sertarul cu aplauze* (1992) se integrează doar parțial tipului de proză cultivat în precedentele cărți ale autoarei. Există și aici poezie, simboluri, parabolă, irealitate, textul încorporează în cuprinsul său reflecție, însă construcția (nu străină de „iluziile Noului Roman francez”, chiar dacă scriitoarea crede că le-a părăsit „înainte de a le da formă materială”) e mult mai complexă. Ceea ce leagă fluxurile narrative, trei la număr, nu este doar trecerea unor personaje prin fiecare din ele, ci confluența problematică. Insolite, situațiile-pivot frizează absurdul, și chiar îl produc. Răspunzând invitației de a vizita, într-un grup de scriitori, un fel de școală, Alexandru Șerban se pomenește închis în ospiciu. Oameni de la țară, cultivatorii de pământ își procură hrana de la oraș. Pâinile găsite asupra celor ce le aduc, trecând Dunărea, sunt aruncate de milițieni în fluviu. În aceeași zonă dunăreană, acoperită pe suprafețe imense cu vie, nimeni nu poate gusta licit nici măcar o singură boabă de strugure, întreaga producție viticolă fiind destinată exportului. În octombrie se reeditează, totuși, an de an, misterele dionisiace. Totul în roman e ambiguu. Ceea ce se vede nu e decât camuflaj; real cu adevărat este ceea ce se ascunde sub aparența realității. Ca în timpurile migrațiilor, oamenii pământului carpato-dunărean participă doar aparent la viața istorică, în realitate o boicotează, instalați în infraistorie. Dedesubtul structurilor sociale în care sunt formal integrați, ei și-au recreat structuri de tip arhaic. Altfel spus, țărani au fugit din istorie. Roman-parabolă, structurat de situații cu încărcătură metaforică, *Sertarul cu aplauze* devine, prin comentarea situațiilor metaforizante și prin frecvența enunțurilor reflexive în general, și un roman-eseu. În subtext, un roman polemic. Nedecarat (și aproape sigur neintenționat), meditația pe tema fugii devine o replică la o idee ce traversează ca laitmotiv proza narativă postbelică a lui Mircea Eliade. Tema fundamentală a eposului eliadesc este căutarea libertății, și din toate experiențele personajelor angajate în această căutare

rezultă că adevărata libertate nu poate fi decât interioară. Doar pe aceasta nu o poate răpi nimeni și nimic, doar ea nu dispare sub nici o tiranie, în nici o detenție. Fără a opune acestei concepții un nu categoric, B. se întreabă, prin tot ce expune și istorisește, dacă acesta e întreg adevărul. Dacă, în alți termeni, singura alternativă la suportarea morții prin teroarea istoriei rămâne fuga. Dacă da, ai unde să fugi? Experiența lui Alexandru Șerban dovedește că nu. Fugind din temniță, el nimerește într-o piață în care, fără nici o constrângere, o masă de oameni aplaudă și aclamă atât de aidoma dresaților de care a fugit, încât personajul crede, la început, că aude tot ropotele și glasurile din „sertar”. Astfel realizează evadatul că întreaga țară devenise o școală de corecție, că lumea întreagă chiar este o închisoare. Scriitoarea nu contrazice explicit această opinie, pare chiar să o confirme. Când personajul și naratoarea ajung în situația de a fi înecați de valuri murdare, și el încearcă să li se împotrivescă, ea îi poruncește, plângând: „Deschide aripile! [...] Numai de noi depinde să nu acceptăm”.

Motivul somnului și al dorinței de repaos, cu vechi rădăcini în poezia românească, de la Eminescu la Blaga și mai departe, își leapădă crusta de temă literară, se îmbogățește cu o varietate de sensuri, adesea divergente, își regenerează substraturile și redobândește o nouă, surprinzătoare prospețime la Ana Blandiana. Numeroase titluri [...] pot figura în orice antologie a acestei teme atât de fertile pentru meditația lirică de totdeauna. Din perspectiva ei, polaritatea viață-moarte, terestru-spiritual capătă un relief memorabil. Particularitatea acestei rostiti este că într-o formă echilibrat melodioasă, calm elegiacă, de felul unui blând și inofensiv murmur abia dacă muzical, spune lucruri deloc temperate, neliniștitoare, dureroase. Materialitatea percepțiilor directe se filtrează în sunete de o mare puritate. Înăbușirea conținutului dramatic într-o formulare dulce somnolentă este de un neașteptat efect.

LUCIAN RAICU

Călcâiul vulnerabil este cartea care individualizează talentul Anei Blandiana și-i arată disponibilitățile pentru temele mari ale poeziei. Și chipul ei liric se modifică: adolescența băiețoasă care se întorcea victorioasă cu arcul pe umeri, alături de prietenii săi, și se lăsa spălată de ploile tinere lăudând miracolul lumii și bucuria simplă de a exista, descoperă deodată complicațiile și dedesubturile lumii. Chipul ei capătă asprimi de stareță tânără și spiritul renunță la morala beatitudinii, optând pentru o morală a ascezei și a tonurilor clare. Din reveria candorii, poezia trece într-o reverie a suferinței și a freneziei tragicului.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Persoana întâia plural*, pref. Nicolae Manolescu, București, 1964; *Călcâiul vulnerabil*, București, 1966; *A treia taină*, București, 1969; *Calitatea de martor*, București, 1970; *Cincizeci de poeme*, București, 1970; *Convorbiri subiective* (în colaborare cu Romulus Rusan), București, 1971; *Octombrie, noiembrie, decembrie*, București, 1972; *Poezii*, București, 1974; *Eu scriu, tu scrii, el, ea scrie*, București, 1976; *O discuție la Masa Tăcerii și alte convorbiri subiective* (în colaborare cu Romulus Rusan), București, 1976; *Cele patru anotimpuri*, București, 1977; ed. 2, pref. Dan Cristea, București, 2000; *Somnul din somn*, București, 1977; *Cea mai frumoasă dintre lumile posibile*, București, 1978; *Poeme*, pref. Al. A. Philippide, București, 1978; *Întâmplări din grădina mea*, București, 1980; *Ochiul de greier*, București, 1981; *Proiecte de trecut*, București, 1982; *Alte întâmplări din grădina mea*, București, 1983; *Ora de nisip*, București 1983; *Coridoare de oglindă*, București 1984; *Stea de pază*, București, 1985; *Autoportret cu palimpsest*, București, 1986; *Orașe de silabe*, București, 1987; *Întâmplări de pe strada mea*, București, 1988; *Poezii*, pref. Eugen Simion, București, 1989; *Arhitectura valurilor*, București, 1990; *Poeme fără Arpagic, pentru cititorul cel mai mic*, București, 1991; *100 de poeme*, București, 1991; *Sertarul cu aplauze*, București, 1992; ed. 3, București, 2004; *Imitație de coșmar*, București, 1995; *În dimineața de după moarte*, București, 1996; *Cartea albă a lui Arpagic*, București, 1998; *Geniul de a fi*, București, 1998; *La cules îngeri*, București, 1998; *Ghicitul în mulțimi*, București, 2000; *Soarele de apoi*, București, 2000; *Cine sunt eu? (Un sfert de secol de întrebări)*, Cluj-Napoca, 2001; *Centrul singurătății*, Chișinău, 2004; *Orașul topit și alte povestiri fantastice*, București, 2004; *Poezii cu și fără Arpagici pentru copii și bunici*, București, 2004; *Refluxul sensurilor*, București, 2004; *Un arhanghel murdar de funingine. Poeme rostite la Radio. 1970–2004*, București, 2004; *A fi sau a privi*, București, 2005; *Poeme (1964–2004)*, București, 2005; ed. 2, București, 2008; *O silabisire a lumii*, București, 2006; *Spaima de literatură*, București, 2006; *Întoarcerea lui Arpagic*, București, 2008; *Patria mea A 4*, București, 2010; *Pleoape de apă*, postfață Mircea Martin, Pitești, 2010.

Repere bibliografice: Călinescu, *Aspecte*, 319–323; Regman, *Cărți*, 30–34; Martin, *Poeți*, I, 232–238; Constantin, *Despre poeți*, 137–141; Felea, *Poezie*, 31–36; Grigurcu, *Teritoriu*, 184–188; Pop, *Poezia*, 245–262; Petrescu, *Scriitori*, 154–159; Piru, *Poezia*, II, 369–382; Raicu, *Critica*, 297–305; Iorgulescu, *Al doilea rond*, 285–289; Dimitriu, *Ares*, 186–195; Poantă, *Radiografii*, I, 231–235; Simion, *Scriitori*, I (1978), 331–340, IV, 151–171; Nițescu, *Poeți*, 173–180; Grigurcu, *Poeți*, 372–379; Raicu, *Contemporani*, 122–126; Zăciu, *Lancea*, 94–100; Pop, *Lecturi*, 85–90; Raicu, *Fragmente*, 247–254; Cristea, *Modestie*, 58–61, 194–201; Cistelecan, *Poezie*, 143–154; Dimisianu, *Subiecte*, 164–171; Regman, *De la imperfect*, 146–161; Micu, *Limbaje*, 253–269; George, *Sfârșitul*, IV,

313–322; Constantin, *Complicitatea*, 184–188; Negoiescu, *Scriitori contemporani*, 38–44; Lovinescu, *Unde scurte*, III, 76–80, IV, 177–178; Micu, *Scurtă ist.*, II, 324–327; Pop, *Pagini*, 93–97; *Dicț. analitic*, I, 154–155, 159–161, III, 191–193, 422–425, IV, 127–129; *Dicț. esențial*, 89–92; Iulian Boldea, *Ana Blandiana*, Brașov, 2000; Grigurcu, *Poezie*, I, 112–131; Manolescu, *Lista*, I, 263–274; Pop, *Viață*, 141–143; Ciopraga, *Partituri*, 109–120; Cistelecan, *Al doilea top*, 37–39; Cristea-Enache, *București*, 168–175; Ștefănescu, *Istoria*, 395–404; Holban, *Ist. lit.*, I, 16–33; Manolescu, *Istoria*, 1047–1052; Popa, *Ist. lit.*, II, 506–508; Oana Codruța Bușu, *Ana Blandiana*, Craiova, 2010; Dumitru Micu, *Blandiana, poeta după '89*, „Nord literar”, 2011, 2, 3; Ion Pop, *În tonuri clare: Ana Blandiana*, APE, 2012, 4. **D.Mc.**

BLANK, Aristide (1.I.1883, București – 1.I.1961, Paris), autor dramatic. Un personaj controversat a fost **B.**, bancher cu notabile gesturi de filotimie și, deopotrivă, rafinat om de cultură. După absolvirea Facultății de Drept (1904), devine jurisconsult și se înscrie în Barou. La campania militară din Bulgaria și la Primul Război Mondial participă ca ofițer de aviație. De la tatăl său, Mauriciu Blank, moștenește conducerea unui adevărat imperiu financiar, Banca Marmorosch-Blank, expunându-l, firească, multor invidii. Bogătașul – care se înscrie în Partidul Liberal – cam vorbește în vânt atunci când, în conferințe, studii și broșuri (*Economice*, 1932 ș.a.), formulează propuneri de redresare a economiei românești. Contestat în violente campanii de presă, consilierul economic al regelui Carol al II-lea își caută o compensație în spațiul ficțiunii. Dacă, însă, omul de condei – care debutează în „Foaia populară” (1899) cu poemul în proză *Bătrâna* – primește aprecieri și mai sincere, și mai ipocrite, mecenatul face multe acte de caritate. Astfel, stipendiază, în țară și în străinătate, studenți merituosi. În 1920 întemeiază Editura Cultura Națională. Mai târziu instituie Premiul „Techirghiol-Eforie”, primul laureat fiind Mircea Eliade. Îl sprijină pe doctorul N. Lupu în tipărirea ziarului „Aurora” (1921) și, dintr-un capriciu de magnat de presă, cumpără publicațiile „Lupta” și „Rampa”, fiind, la un moment dat, și proprietar al ziarelor „Adevărul” și „Dimineața”. Membru, din 1930, al Societății Autorilor Dramatici, pune la dispoziția lui N. Iorga fonduri pentru înființarea Teatrului Popular.

În slăbiciunea lui **B.** pentru teatru e un amestec de snobism și de pasiune autentică. Drama *L'Assoiffé*

(în prima versiune: *Don Juan?*) a avut premiera la Paris, în 1925, Compania Pitoëff asigurându-i o montare la Théâtre des Arts. Versiunea românească, *Însetatul*, deschide volumul *Literare* (1932), care mai include *Ariadna fără fir*, *Vapoare în ceață*, *Satele lui Potemkin*. Într-o țară nedefinită, un ins supradotat, Andrei, îmbătându-se de himere și clocotind de voința de a înfăptui, devine lider al unui partid dictatorial, după ce părăsise forțele de stânga. Stăpânit de beția de a se jertfi, pentru a dărui celorlalți bucurie, vizionarul nu izbutește să se facă înțeles în elanurile lui reformatoare. „Omul de mâine” suportă brutala respingere a clipei. Izolat, trădat, lovit de absurde învinuiri, protagonistul – proiecție vanitoasă a lui **B.** însuși – ia calea exilului. Bărbat plin de farmec, Andrei nu acceptă să rămână captivul iubirii. În femeie el nu caută desfătarea, ci frumosul, ca și misterul de care este însetat. Dar, printr-un renga al destinului, idealistul ajunge să fie privit de ceilalți doar ca un seducător cinic și egoist. Un soț zular îl ucide și amintirea omului politic de anvergură se va pierde în legenda unui Don Juan care și-a primit pedeapsa cuvenită. Adevăr și minciună, esență și aparență sunt conceptele de manevră ale unui autor care, contând pe un livresc de salon, pirandellizează fără a accede la consistența unei parabole. Dincolo de grația fadă a mondenității, piesa își are totuși momentele ei de febrilitate, ca și o anume energie în disputa de idei. Un labirint fără ieșire, prin care suflete cuprinse de patimi rătăcesc amăgite de părelnicia vieții, iată universul pe care ar vrea să-l sugereze tripticul *Labirinte: Ariadna fără fir*, *Vapoare în ceață*, „tragi-comedie”, *Satele lui Potemkin*, dramă psihologică pe o canava istorică (inclusă în 1929, sub pseudonimul Andrei Dănescu, în repertoriul Teatrului Național din București). O intenție de complicare a trăirilor sufletești există și în piesa, cu subiect preluat din cronici, *Iarna lui Hangerli*. Publicat în „Viața românească” (1939), fragmentul – un singur act – nu era lipsit de făgăduieli. Dintre alte texte dramatice, *Steaua*, „fantezie dialogată”, nu s-a păstrat, iar *La Rhapsodie des dieux*, scrisă probabil în deceniul al treilea, dar tipărită abia în 1940, reformulează cu oarecare ingeniozități eposul homeric. E un capriciu în răspăr, mizând pe contrapunctul parodic, o nonșalantă erudiție susținând, cu sclipiri de spirit, amalgamul de replici și aluzii. **B.** demitizează cu un surâs

subțire povestea, căreia încearcă să-i imprime și o dimensiune psihologică, punându-și eroii – Ulise și Penelopa – într-o situație de specială infidelitate. În acorduri grotești e orchestrată o ceartă „homerica” în Olimp, tărâm unde Icar se preumblă împreună cu Leonardo da Vinci, iar Venus pare desprinsă dintr-un tablou al lui Velázquez. În *Infern* își îndură supliciul grupul lui Laocoon, apoi Sisif și Prometeu, dar și Sofocle, Shakespeare, Voltaire, Goethe, Edison. Fie și prin acest soi de intertextualism, piesei *La Rhapsodie des dieux* nu i se poate nega tenta de modernitate. O textură dramatică „prezintă” și scrierea în proză *Dialogul morților* („Dimineața”, 1933), feerie politică tincturată de sarcasm.

SCRIERI: *Literare*, București, 1932; *La Rhapsodie des dieux*, Paris-București, 1940.

Repere bibliografice: Nicolae Ivașcu [Nae Ionescu], *Finanțe și cultură*, „Ideea europeană”, 1922, 98; Camil Petrescu, *Teze și antiteze*, București, 1936, 206–214; Arghezi, *Scrieri*, XXIV, 37–41, 200–214, 220–225; Hyperion [Șt. Antim], *Aristide Blank*, București, 1928; Călinescu, *Opere*, II, 160–163; Tudor Teodorescu-Braniște, „*Literare*” de *Aristide Blank*, ADV, 1933, 15128; Lucian Boz, „*Economice*” și „*Literare*”, DMN, 1933, 9481; Demostene Botez, „*La Rhapsodie des dieux*”, VR, 1940, 5; Mirodan, *Dicționar*, I, 174–179; Constantin Argetoianu, *Pentru cei de mâine*, III, partea V, îngr. Stelian Neagoe, București, 1992, 228–231, 237, 244–245; Faifer, *Pluta*, 38–41. **F.F.**

BLAZIAN, H. [Henri] (15.III.1902, București – 20.X.1961, București), gazetar, traducător. Era fiul Clarei (n. Blasbalg) și a lui Martin Israilovici, comerciant. A urmat școala primară și liceul în București și Bacău, apoi Conservatorul de Artă Dramatică din Cluj, absolvit în 1922. Ar fi studiat mai târziu dreptul și filosofia. Paralel cu o intensă activitate publicistică, desfășurată mai bine de trei decenii, **B.** a fost inspector general al cinematografelor din țară, director pentru partea literară și artistică a Societății Române de Radiodifuziune (1929–1930) și, la aceeași instituție, până în anul 1940, „director al programului vorbit”. După război a înființat Editura Tradiția. A lucrat în Ministerul Artelor și a publicat, aproape număr de număr, în cotidianul „Era nouă” (1944–1947), din a cărui redacție a făcut parte.

Cel dintâi text al lui **B.** este o schiță umoristică apărută în revista „Veselia”, în 1920. Povestirea *Taina trădării*, din „Adevărul literar și artistic” (1926), pune capăt prozei de ficțiune a lui **B.** În

faza căutărilor, el publică versuri, cronici muzicale și teatrale, interviuri, recenzii și medalioane („medalii”) literare la „Gazeta Transilvaniei”, „Viața bucureșteană”, „Curierul artelor”, „Analele literare, politice”, „Rampa”, „Nădejdea” (Timișoara), „Năzuința” (Craiova), „Dacia” (Constanța), „Clipa”. Din 1926, când devine secretar de redacție la „Adevărul literar și artistic”, și până în 1938, scrisul său se adaptează profilului revistei, căpătând, din nevoia de a acoperi tot felul de rubrici mărunte, o diversitate definitorie pentru structura gazetărească a înzestrării pe care o avea. Aici și la „Dreptatea” (1927–1938), la care a fost redactor, se concentrează majoritatea contribuțiilor sale interesând literatura. Mai colaborează cu articole de artă plastică și culturale la „Universul literar”, „Convorbiri literare”, „Săptămâna literară”, „Adevărul”, „Viața literară”, „România literară”, „Viața românească”, „Democrația”, „Lumină și culoare”, „Libertatea”, „Contemporanul”, „Tânărul scriitor” ș.a. Datorită experienței sale redacționale, a fost asociat și la editarea periodicelor „Cărvunarii” (1927), „Hanul Samariteanului” (1929), „Progresul social” (1932–1933). Dintre ipostazele publicisticii lui mai ferm conturată este aceea de cronicar plastic. Albele intitulate *Plastica anului* (panoramând anii 1930, 1931, 1932) erau exerciții pregătitoare pentru o proiectată istorie a artelor plastice românești. Câteva articole referitoare la secolul al XIX-lea apar în „Viața românească” și „Curentul”, probând, prin utile cercetări și îmbogățiri de date, pasiunea și seriozitatea documentării. Micromonografia *Giovanni Schiavoni* (1939) dă adevărata măsură a remarcabilelor lui însușiri de istoric. Au urmat *Gh. Asachi* (1956) și *Pallady* (1958). Incisiv și personal în cronica plastică, B. s-a mărginit în ceea ce privește literatura să vehiculeze informații, să popularizeze valori consacrate. Medalionul e structurat didactic, dar bine documentat. Precumpănesc numele de autori străini (Georg Brandes, Knut Hamsun, Henrik Ibsen), iar literaturile nordice (norvegiană, suedeză, daneză), în plină expansiune asupra continentului, beneficiază de portrete colective, schițe în perspectivă istorică. Traducerile, numeroase (August Strindberg, Thomas Hardy, H.G. Wells, Selma Lagerlöf, Blasco Ibañez ș.a.), deși fragmentare sau de mică întindere, se subsumează aceleiași strategii cultural-informative. B. selectează și cărți de succes, precum romanul

Giacomo Casanova Cavaler de Seingalt (Un poet al vieții sale) de Stefan Zweig, transpus în colaborare cu Al. A. Philippide. Excepții notabile sunt tălmăcirile câtorva eseuri ale lui Benedetto Croce, adunate în broșura *Lirismul și totalitatea artei* (1929), și romanul lui Stendhal, *Roșu și negru* (1928). Recenziile sale la cărți românești și străine (Tudor Arghezi, F. Aderca, Gala Galaction, Ion Minulescu, Liviu Rebreanu, Tudor Vianu, Paul Zarifopol ș.a.), câteodată inspirat redactate, păstrează totuși un aer ocazional. În schimb, cronica teatrală, practică cu o riguroasă ritmicitate, acoperă din 1927 aproape toate reprezentațiile scenelor din București, pe parcursul mai multor stagioni. Cronicarul abordează probleme de regie și de interpretare, dar valoarea literară a textului dramatic este ceea ce îl interesează mai mult. El distinge, cu destulă siguranță, între succesul comercial și arta autentică. O eroare flagrantă, posibil efect al solidarizării cu o opinie de grup, este respingerea comediei *Mitică Popescu*, de fapt a întregii opere dramatice a lui Camil Petrescu. De teatru B. s-a apropiat și prin intermediul traducerilor. Împreună cu I. Miasnikov, a dramatizat, sub titlul 1+2+3, romanul *Podhodțev și ceilalți doi* de Arkadi Avercenko și a realizat o versiune a comediei lui Leonid Andreev *Gaudeamus*, jucată la Cluj în stagiunea 1935–1936. În 1931 era ales secretar general al Asociației Criticii Dramatice și Muzicale, iar în 1934 participă alături de Maria Filotti și I.M. Sadoveanu la Congresul Internațional de Teatru de la Moscova. Însemnările de călătorie în URSS, ca și cele în Spania, Portugalia și Cehoslovacia conțin vioaie narații de tip reportericesc, uneori cu o abilitate tehnică a organizării elementului senzational.

SCRIERI: *Balcicul în artă*, București, 1931; *Jean-Louis Forain*, București, 1931; *Plastica anului. 1930–1932*, I–III, București, 1933; *Giovanni Schiavoni*, București, 1939; *Gh. Asachi*, București, 1956; *Pallady*, București, 1958. **Traduceri:** Stendhal, *Roșu și negru*, București, 1928; Benedetto Croce, *Lirismul și totalitatea artei*, pref. Tudor Vianu, București, 1929; Herbert G. Wells, *Mărul cunoștinții*, București, f.a.; Stefan Zweig, *Giacomo Casanova Cavaler de Seingalt* (Un poet al vieții sale), București, 1945 (în colaborare cu Al. A. Philippide).

Repere bibliografice: Zarifopol, *Eseuri*, I, 135–137; Perpessicius, *Opere*, VI, 22–24, VIII, 378–381; Călinescu, *Opere*, I, 778–779, 1321–1324; Petre Oprea, *Cronicari și critici de artă în presa bucureșteană a anilor 1924–1930*, RMZ, 1989, 9–10. **G.H. - T.**

BLECHER, M. [Max]
(30.IX.1909, Botoșani
– 30.V.1938, Roman),
prozator.

Fiu al Bellei (n. Wittall) și al lui Lazăr Blecher, negustor, **B.** a absolvit liceul la Roman, apoi a plecat în Franța pentru a studia medicina. În toamna anului 1928 i se descoperă boala – morbul lui Pott (tuberculoză osoasă) – care avea să-i determine destinul. Este internat la Berck-sur-Mer (Franța), unde e încorsetat în ghips. Boala progresează, tratamentele sunt ineficiente, ca și peregrinarea prin alte sanatorii din Leysin (Elveția), Techirghiol, Brașov, București. Dar aceste prelungite spitalizări au dat un conținut special vieții sale, condiționându-i și alimentându-i scrierile. Resemnăt, el se retrage spre sfârșitul anului 1934 la Roman, continuând să lucreze și să se țină la curent cu mișcarea culturală și literară din țară și din străinătate, atât prin lecturi, cât și prin intermediul corespondenței (cu Ilarie Voronca, André Breton, André Gide, Martin Heidegger ș.a.) sau prin discuții cu prietenii care îl vizitau. De altfel, câteva „descoperiri” și contacte cu anumite opere și persoane sunt alte importante repere ale devenirii sale. Între acestea se detașează apropierea de filosofia lui Søren Kierkegaard și de curentul produs mai târziu de acesta prin interpretările lui Husserl și Heidegger. Pe plan literar **B.** își găsește propria definiție în suprarealism. Un efect tonifiant și catalizator a avut asupra lui prietenia cu Geo Bogza, Sașa Pană și Mihail Sebastian, care l-au ajutat să se clarifice ca scriitor, l-au încurajat și și-au asumat editarea manuscriselor sale. Debutul lui **B.** s-a produs în 1930, când Tudor Arghezi, apreciind tenta urmuziană a unor mici proze – *Herrant* și *Don Jazz* –, le publică în „Bilete de papagal”. Cu alte texte literare (schife, prozopoeme, versuri, traduceri, reportaje) sau cu eseuri, recenzii și note, el continuă să colaboreze la „Le Surréalisme au service de la révolution” (Paris), „Adevărul literar și artistic”, „Adam”, „Viața românească”, „Vremea”, „Feuilles inutiles” (Paris), „Lumea românească”,

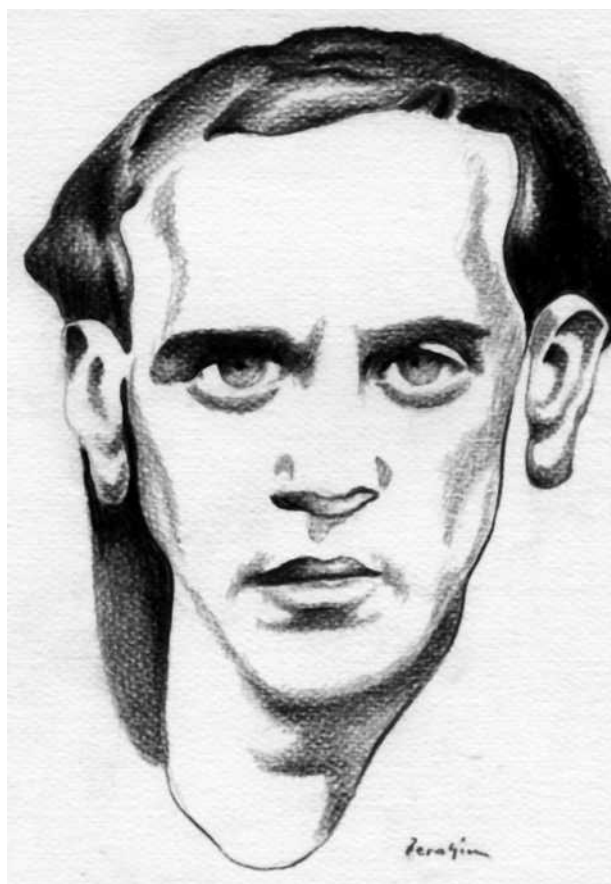
semnând și In-Interim, M., M.B., M. sau Mihail Bera, X.Y. Îi apar, postum, traduceri în franceză din autori români sau fragmente din scrierile proprii în „Bulletin des tours d’ivoire” (Ixelles, Belgia), „Orizont”, „Revista literară”, „Ateneu”, „Viața românească”, „Almanahul literar”, „Réalités secrètes” (Paris), „Manuscriptum”, „Dialogue” (Montpellier). Publicistica lui, deși restrânsă, oferă indicii suficiente despre întinderea și profunzimea preocupărilor. Acuta nevoie de a ști, de a înțelege cât mai exact lumea este una dintre constantele spiritului său, vizibilă și în articole. Câteva eseuri pe teme filosofice relevă un cititor original, pasionat și activ, un spirit analitic pătrunzător. Unele confesiuni și precizări cuprinse în corespondență vin să sugereze elemente ale unei posibile estetici suprarealiste. „Irealitatea și ilogismul vieții” nu sunt pentru el speculații intelectuale, ci „evenimente fantastice” trăite. Aspirația lui ar fi să transpună în literatură înalta tensiune („demența aceea rece”) din pictura lui Salvador Dalí. Tălmăcirile de versuri din Guillaume Apollinaire, Pierre Unik, Langston Hughes, Shane Leslie, Richard Aldington, publicate în „Frize”, conturează mai concret aria interesului său, confirmându-i și posibilitățile expresive.

O sensibilitate și o viziune particulare, o deosebită acuitate a percepției relevă poeziile din cartea de debut, *Corp transparent* (1934), precum și versurile și prozopoemele postume, toate adunate în *Vizuina luminată* (1971). **B.** consideră cuvintele realități concrete și invită nu la o lectură, ci la o vizionare din interior a poemelor. Privirea lucidă descompune imaginile lumii; figuri și obiecte, lumini și culori, senzații și stări sunt reordonate liber, după logica visului sau a delirului și sub influența uneori manieristă a practicilor suprarealiste. Diversitatea haotică, hazardul combinațiilor constituie încă de acum o dimensiune a „irealității”. Viața apare ca un „umbrel” printre șiruri de lucruri, sub cerul nedefinit, insensibil, o rătăcire prin lumea sinelui. Poetul propune un corectiv acestei veșnice evanescențe a existenței, imaginând „materializări” ale timpului, ale febrei, visului, amintirilor în obiecte care să eternizeze clipa. Poate cea mai plastică imagine a stării onirice ca soluționare a impactului dintre conștiință și viață este aceea din *Plimbare marină*, care parcă vine în continuarea diluviului bacovian: plânsul materiei s-a sfârșit, eul e sub ape, iar această contopire cu esența materiei îl alină și îl salvează de

măcinarea în gol a cotidianului. De asemenea, geneza, motivația prozei lui B. sunt intim legate de condiția sa biografică. Boala și claustrarea au dus atât la o acutizare a percepției, cât și la o detașare față de existență. Schimbarea perspectivei, a conținutului vieții, limitarea la funcțiile spirituale provoacă o deplasare fundamentală. Toată experiența anterioară se reorganizează, capătă alt înțeles, iar prezentul și viitorul nu-i oferă decât șansa scrisului. Trăirea a devenit operă, iar persoana a devenit personaj. Compus între 1934 și 1935 „cu o înfrigurare ascuțită la extrem”, *Întâmplări în irealitatea imediată* (1936) este un eseu asupra eului, având ca punct de plecare o „nedumerire” esențială față de propria identitate și, în consecință, față de realitatea exterioară. Căutând răspuns la întrebarea „Cine anume sunt?”, naratorul derulează secvențe din copilărie, le descrie și le interpretează. Un prolog și un epilog, aparținând prezentului povestirii, încadrează aceste amintiri. Faptele se adaugă firesc, într-o succesiune legată de creștere și cunoaștere, dar, în loc să aducă răspunsuri și limpeziri, ele sporesc nedumerirea, solitudinea, angoasa, drama inutilității proprii și a lumii. Senzația sciziunii interioare, sentimentul alienării și alterității, care alternează și se contrazic cu certitudinea unei identități prea concrete și limitate, imprecizia receptării, a reprezentării generează conceptul complex și ambiguu al „irealității imediate”. Instalat în prezentul fugos și inconsistent, naratorul supune analizei fluxul de date, amintiri, imagini, stări subconștiente. Operația are ca efect impresia de irealitate a eului, văzut ca o mixtură hibridă, incoerentă, incertă, o sumă haotică de percepții, gânduri, afecte, viziuni, memorări. Ireală îi apare și lumea exterioară, cunoașterea oferind doar adevăruri aparente, subiective. Manifestările vieții sociale amplifică până la halucinație senzația de artificial, de spectacol bizar, dominat de obiceiuri și convenții stupide, eșuat în absurd. De aici, conștiința dramatică a incongruenței dintre eu și lume, sentimentul absolutei izolări. Proiectat pe fundalul irealității generale, insul își trăiește viața ca pe un coșmar. Substratul generator al introspecției și al textului este suferința ca stare existențială, agonia, al căror traseu naratorul tinde să-l reconstituie (cum o mărturișese și în motto: „I pant, I sink, I tremble, I expire” – Shelley). Criza identității eului, incoerența acestuia își au, în principal, originea în dualitatea

contradictorie materie–conștiință, laitmotiv al cărții. Condiția materială a existenței e resimțită ca un „prizonierat”, ca o „eroare” sau o „mască” străină, care obligă eul spiritual la o viață improprie. Suferința de a fi vine și din imposibilitatea de a percepe mediul, non-eul ca pe un tot unitar, cert, semnificativ. În amețitoarea diversitate a lumii, eterogenă, de o materialitate grea, imuabilă, invadatoare, dar și cu o neliniștitoare viață secretă („spațiile blestemate”, „viclenia obiectelor”), relevată prin emanații receptate în cursul unor scurte anastomoze ale ființei cu lucrurile, eul e disperat de lipsa reperelor stabile, a rostului. Pe cât de densă, imobilă e materia, pe atât de abstract și nedefinit este fluxul conștiinței, a cărei instabilitate dislocă eul din realitate și îi provoacă vertijuri. Terorizat, exclus sau atras cu perfidie de materie, descumpănit de conținutul propriului psihic, personajul se simte și mai străin în lumea oamenilor, ale căror manifestări i se par ilare, artificiale. Mult mai adevărate,

Desen de Perahim

mai coerente par spectacolele propriu-zise – filmul, teatrul, panopticumul. Varietatea, schimbarea, repetarea, dispersarea, inutilitatea constituie cadrele ireale ale „bizarei aventuri de a fi om”, o rătăcire interogativă până la demență, într-o perfectă solitudine și imposibilitate a comunicării. Totul se reduce la vedere („sunt numai vedere”, spunea și Bacovia), la privirea penetrantă, corozivă. A nu accepta ordinea „evidentă” a lumii, a-ți pune o singură întrebare fundamentală asupra vieții înseamnă a te îmbolnăvi iremediabil – susține undeva un personaj. Și acesta este sensul bolii în proza lui B. Pentru a reconstitui traseul căutării de sine și ipostazele suferinței, autorul recurge la narațiunea autobiografică, edificând un suport epic de sine stătător, care poate fi considerat și ca o proză obișnuită, având ca temă copilăria în ambianța târgului moldovenesc. Dar luciditatea încordată până la delir este ceea ce face esența specifică, unică și modernă a prozei lui B. Într-o narațiune aparent obișnuită, într-un stil simplu dar iradiant este încorporat un substrat ideatic dens, de ineputabile sugestii. Este și efectul unei duble priviri, de la distanță și dinăuntru. Capacitatea de a capta radiații secrete, de a sesiza nestarea permanentă a materiei contribuie la subminarea ideii comune de real, transportând totul pe un teren nesigur, de halucinație în plină trezie și lumină. *Întâmplări...*, depășind stadiul de refuz al formelor consacrate, specific avangardei, izbuteste să fie, în cadrul aceleiași orientări, o operă care păstrează întreaga voință de construcție, de comunicare clară. *Inimi cicatrizate* (1936) are aspectul unei proze obiective, urmărind evoluția unui bolnav și atitudinea sa față de noua ipostază, din momentul diagnosticării maladiei până la instalarea totală în condiția de pacient al unui sanatoriu. Sunt descrise mutațiile aduse de boală în conștiința pacientului, manifestările concrete ale suferinței, atmosfera generală a locului, precum și interioarele de spital, orașelul, plaja, oceanul. Personajul principal este identic cu naratorul din *Întâmplări...*, cu aceleași senzații, percepții și stări, cu aceeași nedumerire existențială și idee a inutilității generale. Însă în *Inimi cicatrizate* efortul de autoidentificare a eului cu sine este înlocuit de reconstituirea experienței de bolnav, în care răul biologic pare să-l estompeze pe cel metafizic, dar amplifică dramatismul prin dislocarea din normal, prin durerea concretă, prin sentimentul de iminență a morții. Fugoasa și

inefabila irealitate a devenit o realitate tragică, definitivă. Intensitatea stărilor de criză și de interogare permanentă este mult diminuată acum de predispoziția de a accepta viața ca viațuire pură, neîntunecată de dorințe și sentimente, de umbrele fluxului interior, fără nici o tulburare, „iluminat și limpede ca o apă”. Dar această aspirație este doar efemer împlinită, așa încât cea mai mare suferință este tot criza conștiinței lipsite de repere, bântuită de întrebări, de gânduri și imagini dispartate, funcționând în gol, până la pierderea identității, a oricărui sens. În *Vizuina luminată* (proză publicată postum, într-un volum din 1971) se revine la relatarea directă, dar pe un ton sensibil schimbat, mai patetic și cu o anume grabă în scriitură. Subintitulată „jurnal de sanatoriu”, narațiunea este o continuare a firului epic din *Inimi cicatrizate*, sub forma rememorării unor evenimente trăite sau visate. Spațiu interior, „vizuina luminată” semnifică ultima realitate a ființei. Aici se produce sinteza dintre real și imaginar. Tensiunile declanșate de incongruențele eu – lume se atenuază, fiind înlocuite cu o stare de halucinație lucidă. Dezlegat de obișnuințe, privitorul are revelația inconsistenței timpului și atotputerniciei morții, a haosului existențial și trăiește cu acuitate sentimentul desubstanțializării vieții, al excluderii, al goanei spre neființă, urmărind imaginile tulburătoare din filmul derulat pe ecranul interior. Întâmplările reale deconcertează prin caracterul lor illogic, halucinant, făcând ca visele să apară mai firești, aproape raționale. În proza lui B. fluența narațiunii, plasticitatea descrierilor, lirismul profund se completează în a reconstitui evenimente, în a concretiza senzații și stări, în a crea cadre și a preciza particularități ale desfășurărilor psihice. Toate atestă o sensibilitate artistică neobișnuită, manifestată atât în finețea observației, cât și în calitatea expresiei. Dar fixarea unei perspective filosofice aduce o dimensiune abisală, transferând faptele pe terenul unei metafizici a cunoașterii, realizată cu mijloacele artei, ca discurs eidetic. Privirea ce transcende limitele fizice, proiecția în irealitate sunt moduri de transfigurare poetică a existentului. La fel, ieșirea din sine și din normal, boala fac posibilă o percepere mai vie, mai profundă a realului, determinând o viziune insolită, și nu o stare morbidă. Bolnavul este deplin controlat de autor, care a știut să depășească și să sublimeze o experiență devastatoare, făcând să transpară esența miraculoasă și tragică a

omului. Personajul rămâne suspendat în nedumerirea sa dramatică sau doborât de certitudini sumbre, dar opera atenuează sentimentul efemerității și al inutilității. Creatorul, conștiința supraindividuală, nesupusă trecerii și crizelor, domină existența particulară minată de „boală”, echilibrând viața, dându-i unitate și sens. Critica vremii a fost surprinsă de apariția prozei lui **B.**, dar aproape unanimă s-a arătat în a-i sublinia originalitatea și valoarea. Luată în ansamblu, opera sa este singulară în peisajul literar al epocii. Scriitorul aparține avangardei românești, ca discipol entuziast al suprarealismului, a cărui estetică o recunoaște a-i fi structural proprie. Prin această afiliere el pășește în teritoriul literaturii europene, unde își găsește locul atât prin asocierile care pot fi făcute, cât și prin valoarea intrinsecă a operei. Dincolo de asemănările care fac posibilă alăturarea lui de Franz Kafka sau, din alte motive, de Robert Walser și Bruno Schulz, mai importante sunt acele trăsături care îl înscriu, cronologic, între primii scriitori europeni de factură existențialistă. Idei, atitudini și trăiri care au căpătat putere de circulație mai ales datorită literaturii lui Jean-Paul Sartre se găsesc, anterior, și la **B.** Teroarea sau greața de a exista, bizarea sau absurdul vieții, dislocarea din orice ordine necesară, inutilitatea, izolarea totală, nedumerirea în perceperea realului, toate proiectează ființa în neant. Un anume mod de abordare și tratare a realității, o anume atitudine narativă, viziunea fenomenologică, aspectul general al scriiturii anticipează cu mai mulți ani apariția Noului Roman francez, din a cărui perspectivă proza scriitorului român capătă noi valențe. Publicarea unor traduceri în Franța a generat contribuții exegetice extrem de substanțiale, care au confirmat statura modernă, europeană a scrierilor lui **B.**, iar *Inimi cicatrizate* a fost transpusă imediat după apariție în idiș și a cunoscut câteva ediții în Israel, precum și versiuni în alte câteva limbi.

Faptele se aureolează de nu știu ce nimb fantastic, de un anumit grad de magie, fără însă a-și pierde consistența lor concretă. [...] Și marea valoare a cărții tocmai aici stă: că se prezintă ca o sinteză încheată, organică, unitară a unor probleme metafizice și psihologice într-o formă estetică originală. Întâmplări în irealitatea imediată e o carte mare.

OCTAV ȘULUȚIU

Unul din scriitorii care au izbutit să înfrângă clișeele vremii și să facă din boala lor o experiență cu adevărat tulburătoare a fost M. Blecher. Reticent și aproape pedant în observațiile sale, minuțios și aspru în analiză, conștient că toate tribulațiile trăite nu sunt decât un purgatoriu pe care e silit să-l traverseze, Blecher și-a privit boala cu sentimentul unei fatalități decente, cu conștiința incurabilității ei [...]. Mărturisirea e o formă de exploatare a adâncimilor ființei, un mod de a fi onest cu propria biografie. Scrisul prelungește fidel, în pagină, tremurul mușchilor, halucinația, delirul senzorial. E o proiectare febrilă a interiorității în țesătura plâpândă a frazelor, o epuizare a ființei, o vlăguire a ei.

RADU G. ȚEPOSU

SCRIERI: *Corp transparent*, București, 1934; *Întâmplări în irealitatea imediată*, București, 1936; *Inimi cicatrizate*, București, 1936; *Întâmplări în irealitatea imediată. Inimi cicatrizate*, îngr. și pref. Dinu Pillat, București, 1970; *Vizuina luminată*, îngr. și introd. Sașa Pană, București, 1971; *Întâmplări în irealitatea imediată. Inimi cicatrizate. Vizuina luminată. Corp transparent. Corespondență*, îngr. Constantin M. Popa și Nicolae Țone, pref. Radu G. Țeposu, București–Craiova, 1999.

Repere bibliografice: Sebastian, *Jurnal*, 250–264; Constantinescu, *Scrieri*, I, 314–320; Șuluțiu, *Scriitori*, 198–207; Ionescu, *Război*, I, 99–100, 276–279, 302–304; Biberi, *Études*, 177–181; Sebastian, *Eseuri*, 426–437; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 880, *Ist. lit.* (1982), 966; Negoiescu, *Engrame*, 119–139; Pillat, *Mozaic*, 105–124; Horodincă, *Structuri*, 41–80; Protopopescu, *Volumul*, 58–80; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 506–510; Adrian Marino, „*Aventures dans l'irréalité immédiate*”, *CREL*, 1974, 1; Balotă, *Ion*, 153–181; Protopopescu, *Romanul*, 227–242; Manolescu, *Arca*, III, 55–75; Țeposu, *Viața*, 98–107; Indrieș, *Polifonia*, 200–220; Mirodan, *Dicționar*, I, 180–193; Zamfir, *Cealaltă față*, 139–175; Pop, *Avangarda*, 391–396; Pamfil, *Spațialitate*, 156–180, 229–250; Radu G. Țeposu, *Suferințele tânărului Blecher*, București, 1996; *Dicț. analitic*, II, 166–168, 363–364, IV, 408–410; *Dicț. esențial*, 92–94; Simuț, *Arena*, 128–132; *M. Blecher, mai puțin cunoscut. Corespondență și receptare critică*, îngr. Mădălina Lascu, pref. Ion Pop, București, 2000; Sergiu Ailenei, *Introducere în opera lui M. Blecher*, Iași, 2003; Rodica Grigore, *Retorica măștilor în proza interbelică românească*, Cluj-Napoca, 2005, 195–242; Morar, *Scriitori evrei*, 77–94; Manolescu, *Istoria*, 748–751; Gheorghe Glodeanu, *Max Blecher și noua estetică a romanului românesc interbelic*, Iași, 2010; Ada Bravescu, *M. Blecher – un caz de receptare problematic și spectaculos*, București, 2011; Doris Mironescu, *Viața lui M. Blecher: împotriva biografiei*, Iași, 2011.

C. T.

BLEOCA, Liviu (6.VI.1958, București), prozator, traducător. Este fiul Rodicăi Bleoca (n. Nedu) și

al lui Dumitru Bleoca, medic. Urmează Liceul „Ady-Șincai” din Cluj-Napoca, apoi Facultatea de Filologie, secția engleză-română, a Universității „Babeș-Bolyai” din același oraș, absolvită în 1982. Este, pe rând, profesor de liceu, traducător în cadrul Institutului de Medicină și Farmacie, apoi al Institutului de Cercetări pentru Echipamente Energetice din Cluj-Napoca, bibliotecar la Biblioteca Academiei din localitate și diplomat în Ministerul de Externe, traducător în cadrul Fundației Culturale Române, secretar general al Institutului Cultural Român. A coordonat volumele *Transylvanian Voices. An Anthology of Contemporary Poets from Cluj-Napoca* (1997, în colaborare cu Adam J. Sorkin ș.a.), *Twilight Stories. Gib Mihăescu, Cezar Petrescu, Vasile Voiculescu* (1999, în colaborare cu Adrian Bleoca) și *Experiența externă* (2001, în colaborare cu Ștefan Borbély). Semnează în numeroase publicații din țară, (între care „România literară”, „Observator cultural”, „Lettre internationale”, „Apostrof”, „Contrafort”, „Transylvanian Review”) și străinătate („Partisan Review”, „Sulfur”, „Exquisite Corpse”, „Index on Censorship” ș.a.). A tradus și lucrări de istorie, politologie și ficțiune. Debutează cu o povestire în revista „Tribuna” (1986), iar prima carte îi apare în 1994: romanul nonfictiional „de aventuri” *Sindromul Belfast*, valorificare a datelor unei călătorii de la începutul anilor ‘90 în Irlanda și Irlanda de Nord, în timpul războiului civil. În perioada următoare petrece un an în SUA, apoi devine observator internațional în Bosnia-Herțegovina, experiențe de asemenea transpuse în proza pe care o publică. Parte a schițelor și povestirilor care alcătuiesc sumarul volumelor *Collectio de scandalis* (2001) și *Erotikon* (2005) au ca punct de plecare experiențe biografice „transfrontaliere”.

Cu un titlu ce trimite la o scriere medievală cvasiomonimă, *Collectio de scandalis* (2001; Premiul Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor) are în comun cu microromanul *Biblioteca de buzunar (un romanț și restul novele)* (2001) o versiune remixată a acestuia din urmă, a cărui narațiune – dedicată „gospodinilor de toate vârstele, dar nu numai lor, ci și bărbaților lor și chiar specialiștilor...” – se întoarce în buclă asupra ei înseși. Este o deconstrucție parodică a convențiilor romanului polițist, în care un „detectiv”, Watson, cu nume similar eroului lui Conan Doyle, anchetează misterioasa sinucidere a Emiliei Blăjan, modestă funcționară într-o mică bibliotecă de provincie (prilej pentru considerații

ironice despre raporturile centru versus periferie). Într-un final se constată că „novelele” din subtitlu (*Petrecerea de adio, Tutunul dăunează grav sănătății, Mersul legănat al trenului*) sunt lecturi „paraliterare” (polițiste, cu strigoi, de aventuri) ale Emiliei. Una dintre ele este chiar volumul (aflat în șantier) *Collectio de scandalis*, ce cuprinde „remixul” *Bibliotecii de buzunar*. Același truc similiborgesian va fi reluat în povestirea *Texpertul* din volumul *Erotikon* (2005). Jocul postmodern cu convențiile și trucurile prozei de consum, dar și cu alte rețete livrești, manipulate dexter, cu umor negru și/sau sec, constituie una din specialitățile lui B. Ingeniozitatea narativă și inteligența logică, stilul amuzat, detașat și flegmatic sunt atuurile unui prozator ce suspendă adesea realismul în vecinătatea enigmaticului și abandonează epicul tradițional în favoarea „situațiilor”, ducându-și cititorii pe piste false. Cu un titlu derutant, indicând un bar din Bosnia-Herțegovina unde e sechestrată, în timpul războiului, protagonista piesei-titlu, eteroclitul volum *Erotikon* are puțină legătură cu „eroticul” propriu-zis. Cele 21 de texte pun în scenă situații existențiale diverse tematice și „joacă” pe linia frustrării așteptărilor cititorului, mișcând derizoriul cotidian către dimensiuni destabilizante: *Raport asupra mănăstirii* e o rescriere „realistă” a legendei Meșterului Manole, *Borgo Pass* se joacă de-a mitul lui Dracula, *Un concert de neuitat* propune o distopie ludică pe tema simulacrelor și sosiilor nelimitate, *Istoria lăncierului* adaptează în cheia mercantilismului contemporan mercenariatul medieval.

SCRIERI: *Sindromul Belfast*, Cluj-Napoca, 1994; *Biblioteca de buzunar (un romanț și restul novele)*, Cluj-Napoca, 2001; *Collectio de scandalis*, Pitești, 2001; *Erotikon*, pref. Mircea Mihăieș, Iași, 2005. **Traduceri:** Michael Ondaatje, *Obsesia lui Anil*, postfață Marina Sabina-Drăga, Iași, 2002; Leonard Cohen, *Frumoșii învinși*, postfață Mircea Mihăieș, Iași, 2003; Richard Brautigan, *În zahăr de pepene*, Iași, 2004, *La pescuit de păstrăvi în America*, Iași, 2004; Raymond Carver, *Despre ce vorbim când vorbim despre iubire*, Iași, 2005.

Repere bibliografice: Liviu Papuc, „Aventura” lui Liviu Bleoca, DL, 1994, 16; Pia Brînzeu, *Corridor of Mirrors. The Spirit of Europe in Contemporary British and Romanian Fiction*, Lanham, Maryland (SUA), 2000, 78; Bianca Burța, „Biblioteca de buzunar (un romanț și restul novele)”, OC, 2001, 16; Petraș, *Cărțile, 130–131*; Marius Chivu, *Proză scurtă și exactă*, RL, 2005, 31; Tania Radu, *Deriziunea cu ștaif*, „22”, 2005, 38. **P. C.**

BLOC, revistă de avangardă apărută în număr unic la Piatra Neamț în februarie („făurar”) 1934, cu subtitlul „Literar, critic, polemic”. Publicația, al cărei redactor este George Demetru Pan, își exprimă adeziunea la arta modernistă în rubricile „Septentrion”, „Negativ-pozitiv”, „Aquarium” (ultima pagină, destinată notelor și informațiilor diverse). Poezia este semnată de E. Ar. Zaharia, Ion Vespremie, Traian Chelariu, Har Mihăilescu, George Demetru-Pan, iar proza (un fragment din romanul *Femeile adolescenței mele*) de George Demetru Pan și de Mircea Streinul (un fragment din romanul *Sanatoriul viselor*). **M.Pp.**

BLOC, revistă apărută la Iași, săptămânal, între 20 februarie și 14 martie 1934, cu subtitlul „Literar. Artistic. Social”. Director: Victor Gr. Constantin; redactori: George Lesnea, Beno Ceașansky, Marcel Rosen. În articolul *Predoslovie*, din primul număr, este exprimată atitudinea neconformistă și independentă a tinerilor redactori. Pe un ton polemic avântat e ironizată generația matură, dorința publicației fiind de a dovedi că Iașul „nu e o cetate a agoniei și a descompunerii”. Fără a avea un program ideologic sau estetic explicit formulat, **B.** se remarcă prin promptitudine și combativitate în abordarea problemelor zilei. Astfel, articolele politice vădesc o poziție hotărâtă împotriva fascismului incipient în Europa și la noi, iar din textele pe teme sociale și culturale se detașează accente critice apăsate. Rubricile „Veac tânăr”, „Între da și nu”, „Reflector și rotativă”, „Puncte nevralgice”, „Între Corso și Bahlui” conțin o publicistică febrilă și diversă, atentă la fenomenul politic și în egală măsură la cel artistic. Deși nu beneficiază de un spațiu larg, literatura tipărită aici are un nivel meritoriu. Sunt publicate poezii de George Lesnea (*Steaua, Cerșetorul*), care traduce, de asemenea, din Serghei Esenin (poemele *Am să mă spânzur și Troica*). Proza e reprezentată de Aurel Lambrino, iar cronica literară este susținută succesiv de Dinu Răutu, Vintilă Roman și B. Ceașansky. Eseurile despre teatru semnate de Marcel Rosen vădesc o concepție modernă despre arta regizorală. **I.M.**

BLOCK, Igor (5.IX.1918, Soceteni-Lăpușna – 4.II.1988, București), poet, traducător. Este fiul Mariei Frunză-Block, culegătoare de folclor și interpretă a cântecelor populare românești, și a lui Heinrich Block, ziarist și traducător. A absolvit

Facultatea de Drept a Universității din București. A debutat în 1935 cu articolul *Misiunea lui Nicolae Milescu în China* în revista Liceului „Spiru Haret” din București, „Vlăstarul”. A colaborat cu poezie la „Cuget clar”, „Jurnalul literar”, „Basarabia literară”, „Viața Basarabiei” ș.a. După război publică fabule, epigrame, stihuri umoristice mai ales în „Urzica”. Semnează și I. Bloch, Ion Bunescu, Igor Frunză, Ion Frunză, Igor Stepniac.

Versurile lui **B.** au fost adunate în plachetele *Dragostea văzută de poeți* (1939), volum colectiv editat în colecția „Adonis”, *Poeme* (1940), *Calea cu spini. Poem pentru țara pierdută* (1941), ultimele notabile îndeosebi prin poemele de dragoste și prin cele despre amintirea Basarabiei. Concepută într-o manieră tradiționalistă, cu nuanțe folclorice, poezia evocă meleagurile natale cu nostalgie și cu o durere reținută. De altfel, sub pseudonimul dr. Ion Frunză, **B.** publică în germană (1941) și în engleză (1944) o lucrare despre drepturile românilor legate de Basarabia. Abandonând aspirația de a-și cultiva vocația poetică proprie, într-o perioadă de altfel propice, prin politica oficială, promovării literaturii în limba rusă, dar și mai târziu, traduce, frecvent în colaborare, din scriitori ruși și sovietici. Deși inițial nu intra în discuție opțiunea traducătorului, ci exclusiv comanda ideologică, treptat se observă că **B.** se orientează spre autori importanți, precum Arkadi Avercenko, Mihail Zoșcenko, I.A. Bunin, F.M. Dostoievski.

SCRIERI: *Dragostea văzută de poeți* (volum colectiv), București, 1939; *Poeme*, București, 1940; *Calea cu spini. Poem pentru țara pierdută*, București, 1941; *Negru pe alb: cum s-a născut cartea*, București, 1943. **Traduceri:** D.N. Mamin-Sibiriac, *Povestiri din Urali*, București, 1947 (în colaborare cu Emil Fulda); Konstantin Simonov, *Umbra străină*, București, 1950; A.I. Kuprin, *Povestiri*, București, 1957 (în colaborare cu T.R. Solescu); Vilis Lațis, *Patria pierdută*, București, 1957 (în colaborare cu Ticu Archip); Boris Polevoi, *Impresii din America*, București, 1958 (în colaborare cu Emanoil Cerbu); Iuri Gherman, *Cauza pe care o slujești*, București, 1961 (în colaborare cu Pericle Martinescu), *Omul meu drag*, București, 1965 (în colaborare cu Pericle Martinescu); Arkadi Strugațki, Boris Strugațki, *Țara norilor purpurii*, București, 1961, *Întoarcerea. Amiaza veacului al XXII-lea*, București, 1964; Ivan Melej, *Oameni și mlaștini*, București, 1966 (în colaborare cu Pericle Martinescu), București, 1966; Arkadi Avercenko, *Icre negre*, București, 1967; *Formula nemuririi. Povestiri științifico-fantastice sovietice*, București, 1967; Maxim Gorki, *Scrisori, telegrame, dedicații*, III, București, 1968

(în colaborare cu Mircea Spiridoneanu); V. Veresaev, *Fără drum*, București, 1968 (în colaborare cu Alice Gabrielescu); Mihail Zoșcenko, *Galoșul*, București, 1968; Viktor Konecki, *Focuri pe stâncile de gheață*, București, 1969 (în colaborare cu Radu Polizu-Micșunești și Marcel Gafton); Boris Pilniak, *Anul gol*, pref. Al. Sever, București, 1969 (în colaborare cu Marcel Gafton); P. D. Boborikin, *Citadela negustorilor*, București, 1970; I.A. Bunin, *Versuri*, București, 1972 (în colaborare cu Ștefan Aug. Doinaș); Mykolas Sluckis, *Bântuie furtuni în rada portului meu*, București, 1975; Kim Si Sâp, *Noi povestiri auzite pe Muntele Broaștei*, *Țestoase de Aur*, București, 1976; Vsevolod Ivanov, *Nisipuri albastre*, București, 1977 (în colaborare cu Aurel Lambrino); Lilli Promet, *Primavera*, București, 1977; Nikolai Samohin, *Celebrul meu alter ego*, București, 1983; F.M. Dostoievski, *Omul din subterană*, București, 1983 (în colaborare cu V. Em. Galan).

Repere bibliografice: Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 27; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, 87–88; Dicț. Chișinău, 57–58.

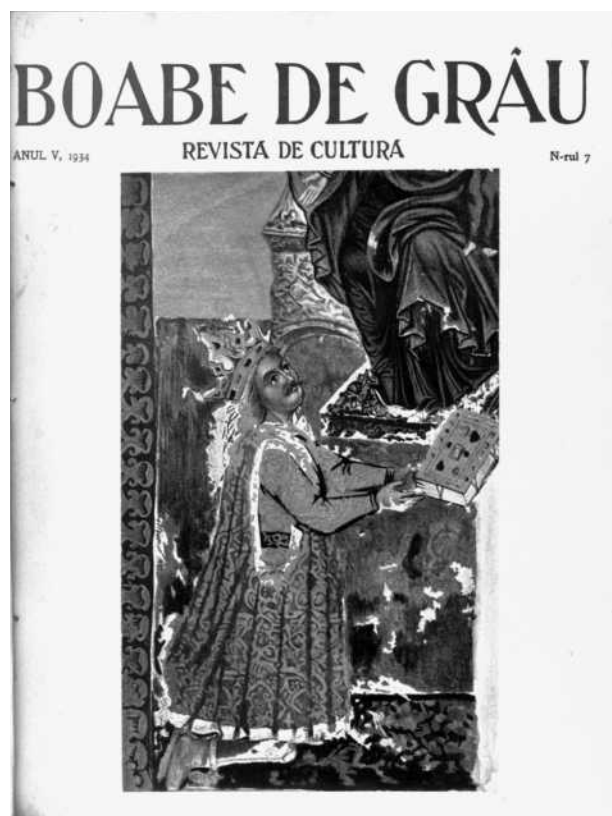
E.H.

BLUZE ALBASTRE, „revistă de literatură proletară” apărută la București, bilunar, între 5 iunie și 31 iulie 1932 (patru numere, al cincilea fiind interzis), în continuarea săptămânalului „Veac nou”. Redactor-responsabil: Alexandru Sahia. Ivită într-un peisaj publicistic agitat, ce oglindea frământările sociale, ideologice și culturale ale epocii, **B.a.** adoptă o atitudine contestatară, denunțând cu înverșunare decadența burgheză a artei. În numele nonconformismului revoluționar, ea combate „falsul spiritualism, intelectualismul camuflat și pseudoermetismul”, iar pe „scriitorul care continuă să mai scrie o literatură artistică” îl declară „pur și simplu nebun”. Aplicând cu strictețe dogmatică preceptele esteticii marxist-leniniste, care vede o antiteză de nedepășit între conceptele „artă pentru artă” și „artă cu tendință”, publicația susține un militantism radical, cum o arată, de pildă, articolul *O generație false* de Alexandru Sahia: „În acest timp de existență dureroasă, în acest timp când o șleahță de exploatare omoară clipele de fericire ale unei clase sincere și drepte, noi negăm arta pură și înțelegem să facem o literatură proletară, o literatură revoluționară, o literatură menită să dezgolească realități groaznice, îmbrobodite și mutilate de esteții inconștienți sau voiți în slujba burgheziei”. Textele literare publicate se conformează întru totul acestei linii ideologice. Astfel sunt nuvelele *Uzina vie și Revoltă în port* (reluată după „Veac nou”, 1932) ale lui Alexandru Sahia, ambele ilustrând cu talent epic o tematică muncitorească, așa cum o fac și

reportajele *În lumea bluzelor albastre* și *Mic album de fotografii mișcate*, primul despre viața petroliștilor de pe Valea Prahovei, celălalt dezvăluind contrastul dintre existența cotidiană a unor muncitori și a unor burghezi. Traducerile sunt selectate după aceleași criterii tendențioase: eseurile *Paraziții* de Maxim Gorki și *America tragică* de Theodore Dreiser, poemele *Noi, generația* de Serghei Esenin, *150 de milioane* de Vladimir Maiakovski, *Balada lui Karl Schmidt din orașul cenușiu* de Johannes Becher, reportajul *O zi într-un colhoz din Cuban* de Serghei Tretiakov. În ce privește critica literară, aceasta este prezentă mai ales prin recenzii cu caracter polemic, în care judecățile tezist-ideologice prevalează asupra analizelor estetice. Alți colaboratori: Ilie Cristea, Eugen Relgis, Alf Adania, Zaharia Stancu.

I.M.

BOABE DE GRÂU, revistă editată la București, lunar, între martie 1930 și decembrie 1935, de Direcția Educației Poporului. Redactor responsabil: Emanoil Bucuța. Concepută și realizată în mare măsură prin eforturile scriitorului Em. Bucuța, **B.g.** a fost una dintre importanțele publicații culturale din perioada interbelică. Intenția declarată a redacției era de a urmări fenomenul național și străin în ansamblu și de a aborda domenii dintre cele mai variate, de la literatură și artă la turism și sport. În rubricile „Studii”, „Cronica” și „Educația poporului în alte țări” se publică rezultatele unor cercetări științifice aprofundate, sunt semnalate și comentate cărți, conferințe, congrese, expoziții, evenimente teatrale și cinematografice, se dezbate probleme legate de sistemele educaționale, se prezintă prompt și pe larg activitatea unor instituții culturale (Academia Română, Ateneul Român, Arhivele Statului, Societatea Scriitorilor Români, Astra, Teatrul Național, diferite fundații etc.). Deși literatura propriu-zisă nu lipsește din preocupările redacției, ea ocupă un loc secundar. Textele literare tipărite sunt relativ puține, dar aparțin unor nume cunoscute în epocă. Astfel, printre colaboratori se numără Liviu Rebreanu cu *Basmul dreptății*, variantă a capitolului *Pământurile* din romanul *Răscoala*, Gib I. Mihăescu cu proza scurtă *Monumentul*, având ca temă viața de provincie, Gala Galaction cu povestirea *Cumpăna părintelui Teodorit*, Ion Agârbiceanu tot cu o povestire, *În Păresimi*. Li se adaugă I.A. Bassarabescu cu schița *Oaspetele necunoscut* și Marcu Beza cu

ample fragmente din romanul în pregătire *Ruva* – o evocare a ținutului natal din Macedonia –, publicate în trei numere succesive. Promovând relațiile culturale dintre naționalități, revista oferă un spațiu adecvat literaturii maghiare și celei germane din Transilvania și din afara ei. Apar, astfel, în traducere nuvela *Săliștencele* de Mikszáth Kálmán, povestirea *Minunea* de Sipos Dominic, romanul *În jugul Domnului* de Nyirő Iosif ș.a. În ce privește literatura străină, mai sunt de menționat traduceri din proza unor scriitori ca bulgarul Iordan Iovkov, sârbul Borislav Stanković, italianul Fabio Tombari, grecul Gregorios Xenopoulos. De asemenea, Em. Bucuța traduce câteva texte din engleză ale reginei Maria (*Casele mele de vis*, *Un vis în vise*, *Copila cu ochi albaștri*) și un text din franceză al Elenei Văcărescu (*Casa Văcăreștilor*). Mult mai numeroase decât scrierile beletristice propriu-zise sunt – aproape număr de număr – analizele de critică și istorie literară. Em. Bucuța, un neobosit cronicar al fenomenului literar, publică – deseori fără a le semna – numeroase note, recenzii și comentarii despre cărți și autori. El scrie argumentat și cu finețe interpretativă despre

romanul românesc, urmărind evoluția genului în România în perioada interbelică, despre primul volum din *Istoria literaturii românești contemporane* de N. Iorga sau despre ediția a II-a din *Istoria literaturii române*. *Epoca veche* de Sextil Pușcariu și, de asemenea, despre cărți de Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, I. Al. Brătescu-Voinești, Jean Bart, Marcu Beza, Bucura Dumbravă. Tot Bucuța semnalează ediții noi din scrierile lui I.L. Caragiale, I. Creangă, M. Eminescu și prezintă, cu ocazia unor traduceri sau a unor aniversări, opera și personalitatea marilor scriitori ai lumii: Vergiliu, Dante, Shakespeare, Goethe, Kipling, Thomas Mann, Frédéric Mistral ș.a. Un domeniu bine reprezentat în revistă este al artei. Însoțindu-le cu o ilustrație de înaltă calitate, ce o singularizează în revuistica vremii, **B.g.** face loc unor studii despre colecții, muzee și pinacoteci, despre monumente istorice și de artă (Zambaccian, Simu, Brukenthal, Pinacoteca Statului, mănăstirea Voroneț, Castelul Peleş, Biserica Neagră din Brașov, Castelul Corvinilor din Hunedoara etc.). Printre semnatori se află prestigioși creatori și specialiști – istorici și critici de artă: Ion Jalea, Alexandru Busuioceanu, Adrian Maniu, George Oprescu, G.M. Cantacuzino, Paul Henry, Virgil Vătășianu ș.a. Un loc important îl are în preocupările publicației istoria neamului. Se remarcă seria de studii datorate lui Marcu Beza despre vestigiile românești din Balcani și din Orientul Apropiat, alături de contribuții aparținându-le lui Scarlat Lambrino, Radu Vulpe, Radu Rosetti, Const. Moisil. Substanțiale sunt și articolele pe teme filologice, etnografice, sociologice, pedagogice, geografice, medicale, printre autorii lor fiind nume de seamă ale științei românești: Traian Herseni, Alexandru Borza, Valeriu L. Bologa, Grigore Antipa ș.a. Acoperirea unui spectru variat de domenii și discipline conferă revistei un caracter enciclopedic, diversitatea fiind, alături de valoarea ridicată a informației transmise cititorilor și de eleganța grafică, printre calitățile ei esențiale. **I.M.**

BOBÂRNACUL, „ziar umoristico-satiric” apărut la București, săptămânal sau bisăptămânal, de la 1 ianuarie 1878 până la 3 iunie 1879, de la 21 decembrie 1879 până la 7 februarie 1880, în iunie și iulie 1880, la 9 și 18 aprilie 1885, între 2 februarie și 7 aprilie 1886. Între 21 decembrie 1879 și 7 februarie 1880 are subtitlul „Bobârnacele”. Proprietar și redactor: I. Marian. Au colaborat cu versuri

Alexandru Obedenaru, Mircea C. Demetriade, N. Carageally-Costache. În 1879, de la 28 februarie, I.L. Caragiale publică, la rubrica „Fleacuri”, schițe umoristice (*Crăcănel*, *O nouă decorație*, *Un nou poet* etc.). Colaborarea lui încetează, probabil, la 31 martie, când revista își întrerupe apariția pentru o lună.

R.Z.

BOBE, T.O. (pseudonim al lui Teodor Dobrin; 13.II.1969, Constanța), poet, prozator. Urmează Liceul Pedagogic din Constanța, absolvit în 1987, apoi Facultatea de Litere a Universității din București, secția română–latină, pe care a terminat-o în 1995. A frecventat cursuri de master în teoria literaturii și literatură comparată la aceeași facultate, fără a le finaliza. În 1995 a lucrat ca secretar literar la Teatrul Mic din București, iar din 1996 ca editor la Mediavision, casa de producție a PRO TV. Este unul dintre membrii fondatori ai cenaclurilor Central și Litere. Debutază publicistic la „Contrapunct” (1992) și editorial cu proza *Spirala (film artistic)*, inclusă în volumul colectiv *Tablou de familie* (1995). A mai colaborat cu poezie la „L.A.&I.” (suplimentul literar al ziarului „Cotidianul”), „Luceafărul” și cu articole și cronici în „Dilema”, „Adevărul literar și artistic”, „Interval”, „Litere nouă” ș.a. Prima lui carte individuală, *Bucla* (1999), a obținut Premiul Editurii Univers și Premiul „Mihai Eminescu”. A beneficiat de burse la Academia de Arte la Berlin (2000) și la Schloss Solitude din Stuttgart (2003–2004).

B. a devenit cunoscut publicului mai larg mai târziu prin câteva considerații ireverențioase la adresa lui M. Eminescu din numărul 265/1998 al revistei „Dilema”. Pamfletul se reducea la o bufonadă în termeni licențioși la adresa statuii din fața Ateneului Român: „Gândiți-vă [...] la Hortensia Papadat-Bengescu în costum de baie, la Sadoveanu cu șuncile revărsate peste șnururile boxerilor, închipuiți-vă cum i-ar sta lui Dosoftei cu deltoizii dezgoliți [...] și cu ce morgă ar ține Vianu estetica pe pubis”. Volumul *Bucla* se înscrie în tradiția optzecistă a poeziei banalului și a derizoriului, banalitatea amestecându-se cu un fel de epifanie cotidiană, conotată livresc. Mixajul constituie metoda de construcție și generare a textului: autorul amestecă și alternează epicul cu liricul, poezia cu proza, limbajul culturii înalte cu limbajul culturii joase, imaginația lingvistică și clișeul, originalul și parodia. Ambiția nemărturisită a lui **B.**, ce poate fi descoperită și ulterior,

mai ales în prozele din *Contorsionista* (2011), este de a mima orice tip de voce și de limbaj, de a reconstrui spontaneitatea cu armele sofisticate ale literaturii. Construcția este însă vizibilă, textul abundă în artificii stilistice, trimiteri ludic-ironice la diverse citate sau autori celebri, mai ales la „canonicul” Eminescu. Astfel, textele lui nea Gică, „cel mai mare frizer din lume”, reproduse cu literă cursivă, se amestecă, stilistic, cu textele „originale” ale eului-narator. Acest „eu” auctorial se sparge la rândul lui în fragmente, în personaje și voci, generând o polifonie bulversantă. După cartea pentru copii *Darul lui Moș Crăciun* (2003), care nu demonstrează abilități în această zonă, autorul revine în forță cu cea mai bună carte a sa, *Cum mi-am petrecut vacanța de vară* (2004). Aici se adoptă vocea și perspectiva lui Luca, un băiat de opt-nouă ani care are de scris clasică temă pentru vacanță, compunerea lui agramată, la persoana întâi, despre „cum mi-am petrecut vacanța de vară” constituind chiar corpul romanului. Rețeta, textualistă în fond, este aplicată însă cu grație, limbajul are ingenuitate infantilă, savoare, umor, autorul mulându-se perfect pe universul mental semidestructurat al unui copil care nu știe încă să vorbească așa cum ar trebui, nici să interpreteze semnalele deviate ale unei realități care îl violentează până la paranoia și schizofrenie. Totul se petrece în anii '90 ai secolului trecut, părinții aleargă după bani și distracții, tăticii au amante, mămicile nu prea se ocupă de copii, bunica („mamaia”) moare într-un accident dubios, părinții unor colegi de școală sunt mafioți etc. Luca ar trebui să se adapteze la această realitate dură a oamenilor mari, la gesturile și limbajul lor stereotip, dar nu reușește și deviază spre o zonă a fantasma-goriei și invenției continue, ceea ce face ca romanul să derapeze, în ultima parte, spre o complicație narativă de tip *policier-fantasy* cam barocă și stufoasă. După *Centrifuga* (2005), subintitulat „poeme în proză”, în care se reeditează *Spirala* din *Tablou de familie*, dar și *Bucla*, în proza din *Contorsionista* **B.** probează tipuri de limbaj, de personaje-naratori și perspective, experimentând diverse formule narative la limita dintre autenticism și livresc, de această dată jocul reușindu-i mai puțin, din cauza excesului de narcisism metanarativ, tentației supraîncărcării și alunecărilor înspre kitsch.

SCRIERI: *Bucla*, București, 1999; *Darul lui Moș Crăciun*, București, 2003; *Cum mi-am petrecut vacanța de vară*, Iași, 2004; *Centrifuga*, Iași, 2005; *Contorsionista*, București, 2011.

Repere bibliografice: Ioana Pârvulescu, „Șase!”, RL, 1995, 35; Tania Radu, *Un debut în grup sau Un fals tablou de familie*, LAI, 1995, 39; Dan C. Mihăilescu, *La alt aer, alte diamante*, „22”, 1995, 45; Alex. Ștefănescu, *O parodie a eroismului*, RL, 1999, 23; Angelo Mitchievici, *Viața și frizeria ei*, TMS, 2000, 3; Gheorghe Grigurcu, *Vis și delicatețe*, RL, 2000, 29; Marius Chivu, *Nea Gică „forever”*, RL, 2005, 28; Alex. Goldiș, *Fragmente de policier textualist*, ST, 2012, 2–3; Paul Cernat, *Amorul artei*, „22”, 2012, 9; Claudiu Turcuș, *Tardopostmodernism*, OC, 2012, 359.

R. D.

BOBEI, Gheorghe (29.X.1897, Bărbătești, j. Vâlcea – 8.XII.1973, Bărbătești, j. Vâlcea), autor de versuri, folclorist. Este fiul Ioanei și al lui Ion Bobei. A făcut primele clase la Bărbătești. În 1911 intră, ca bursier, la Școala Normală din Constanța. Începe între timp să scrie, trimițând primele încercări, în versuri și în proză, la „Dobrogea jună”. După un an de învățătură la Craiova, se întoarce în cetatea tomitană, pentru ca între 1916 și 1918, în timpul războiului, să urmeze, la Botoșani, Școala de Ofițeri în Rezervă. Din 1919 predă la școala din Dobriceni (în județul Vâlcea), unde va reveni după ce în 1925 a avut o catedră la Frățilești (în Ialomița). Mare iubitor de producții populare, culege texte și melodii pentru revista „Izvorușul”. Va mai publica folclor și în alte periodice – „Cultura poporului”, „Albina”, „Orizont”, „Gazeta învățătorului”, „Argeș”. În 1925, împreună cu I.C. Stroescu, înființează societatea culturală Farul și scoate, la Râmnicu Vâlcea, o publicație cu aceeași denumire, iar cu T. Geantă, în 1931, gazeta „Învățătorul”. În 1926 se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București, primind la examenul de absolvire distincția *magna cum laude*. Întors la țară, alcătuiește culegeri de folclor, prelucrează scenarii și regizează spectacole. Un bun prilej de a colinda satele i-l oferă funcția de inspector al căminelor culturale din Oltenia (1946–1947). Până la pensionare (1960), mai predă la gimnaziul din Hurezi și la Școala de Gospodărie Rurală din Măldărești (1947–1948), înapoindu-se după aceea în comuna natală, despre care, în 1958, întocmește o monografie folclorică. Ales membru de onoare în Asociația Folcloriștilor și Etnografilor Vâlceni, participă la festivaluri internaționale. Un festival folcloric, la Bărbătești, avea să-i poarte numele.

Articole, recenzii, reportaje, versuri îi apar lui **B.**, în primul rând, în publicații din Râmnicu Vâlcea: „Viitorul Vâlcei”, „Glasul adevărului”, „Viitorul neamului”, „Muncitorul”, „Cuvântul nostru”, „Farul”,

„Învățătorul”, „Naționalul Vâlcii”, „Crainicul”, „Biru-ința”. Mai semnează în „Dumineca poporului”, „Universul literar”, „Zorile”, „Țara de Jos”, „Sinteza”, „Săptămâna literară”, „Mișcarea” ș.a. În ultimii ani colaborează cu inimoase articole de informație și propagandă culturală la „Scânteia”, „România liberă”, „Scânteia tineretului”, „Gazeta învățătorului”. În „zumzet de cobză și în tril de fluier”, **B.** cântă în versurile sale, din toată inima, „frumusețea, visul și seninul”. Cu unele înnegurări trecătoare, lirica lui se scaldă, voios, în „lumină”, sugerând o mișcare ascendentă. Un simț muzical relevă, fără doar și poate, aceste stanțe de licăr folcloric și „zvон patriarhal”, instrumentând acorduri, și triste și jucăușe, dintr-o „rapsodie vâlceană”.

SCRIERI: [Poezii], în *Gheorghe Bobei, rapsod și poet*, îngr. și introd. Constantin Apostol, Râmnicu Vâlcea, 1973; *Din licărul străbunelor izvoare*, îngr. și postfață Dumitru D. Tița, București, 1986.

Repere bibliografice: Nicolae Docsănescu, *Valea Voievozilor*, București, 1981, 92–96; Ion Cruceană, *Momente și figuri argeșene*, I, Pitești, 1980, 33–34; Florin Faifer, *Rapsodul*, CL, 1999, 8.

F. F.

BOBEȘ, Tita (1.XI.1895 – 12.X.1987, București), cronicar dramatic. A urmat în București cursurile Liceului Pedagogic de pe lângă Seminarul Universitar. Din această perioadă datează prietenia cu Tudor Vianu și cu Ion Barbu. În timpul Primului Război Mondial ocupă slujba de corector într-o tipografie, numărându-se printre colaboratorii apropiați ai lui Ion Vinea. A fost unul dintre cei mai renumiți și fecunzi critici teatrali din perioada interbelică, semnând (uneori și cu inițiale), între 1918 și 1944, numeroase cronici și articole în „Chemarea”, „Contemporanul”, „Adevărul literar și artistic”, „Politica”, „Rampa”, „Ultima oră”, „Cuvântul”, „Facla”, „Seara”, „Acțiunea” (la care a fost și director din 1940 până la 1944) ș.a.

Cronicile dramatice ale lui **B.** recompun o frescă a vieții teatrale bucureștene, incluzând o multitudine de aspecte revelatoare, precum schimbările la nivelul conducerii instituțiilor, bilanțurile periodice, atmosfera începuturilor de stagii, evoluția unor piese pe scenele românești și străine etc. Piese luate în discuție vizează o gamă largă de dramaturgi, români și străini (Lucian Blaga, Camil Petrescu, Claudia Millian, Mihail Sorbul, Carlo Goldoni, Henrik Ibsen, August Strindberg, Paul Claudel, Luigi Pirandello ș.a.), cărora cronicarul le dedică, de cele mai multe ori, comentarii

substanțiale și nuanțate. Adevărate exegeze, acestea dezvăluie un abil mânător al condeiului, cu o solidă cultură și gust rafinat, deschis noului. Observațiile criticului au în vedere, de regulă, calitățile literare ale operei dramatice (originalitatea, suflul ei de viață, construcția personajelor, ritmul acțiunii) și, nu mai puțin, transpunerea ei scenică, jocul actorilor, **B.** dovedindu-se, în această privință, deosebit de exigent. Mediocritatea, convenționalismul sunt sancționate drastic. Formulele novatoare sunt acceptate selectiv, în măsura în care și-au dovedit eficiența. **B.** ar fi putut deveni un nume de referință în istoria dramaturgiei românești și în cea literară dacă și-ar fi adunat însemnările în volum. **C.Bz.**

BOBI, revistă de cultură apărută la București, din ianuarie până în iunie 1932 și în iulie 1933, cu subtitlul „Mensual de atitudine, critică, literatură”, transformat odată cu nr. 8/1933 în „Revistă a tinerei generații”. Redactor: Ștefan Horint; secretari de redacție: I. Ramiș (aprilie 1932) și Mihail Ramiș (mai–iunie 1933). Dintre rubrici se rețin „Cronica literară”, „Bloc-Notes”, „Puncte”, „Carnet”. Redacția nu anunță un program, dar reunește câteva condeie, încercând constituirea unei grupări: Eugen Ionescu, Neagu Rădulescu, Horia Liman, Dan Petrașincu, Pericle Martinescu, Ieronim Șerbu, Hortensia Papadat-Bengescu (cu o recenzie la G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*). Poezia, modest reprezentată de Aurel Chirescu, Dan Petrașincu, E. Ar. Zaharia, Virgil Carianopol, Al. Robot, N.R. Iulian, se înscrie între limitele unui academism întârziat. Caricaturi sugestive dau vioiciune paginilor. **V.T.**

BOCET, specie folclorică constând dintr-un cântec de jale care însoțește ritualul înmormântării. **B.** este interpretat de femei, care sunt, de regulă, rude apropiate ale răposatului. Inițial pare să fi fost o incantație împotriva contagiunii morții. Originea **b.** românesc trebuie corelată cu *neniae*-le romane, cu care prezintă evidente asemănări. Acestea erau cântece funerare acompaniate la fluier (tibia) sau trâmbiță (tuba) – așa cum se mai obișnuiește în Țara Hațegului, în ținutul Neamț și în Bucovina – prin care bocitoarele romane invocau mila zeiței Nenia, de îndată ce bolnavul intra în agonie. După vârsta și starea civilă a persoanei decedate, **b.** poate fi: de mamă, de tată, de soție, de soț, de frate, de soră, de flăcău, de fată mare, de copil, de moș. În funcție de context, se intonează la înmormântări și

pomeniri, iar locul performării poate fi în casă, pe drum, la poarta cimitirului, la groapă etc. Acestea sunt **b.** propriu-zise. Pe lângă ele, însă, în zona sud-vestică a țării (Oltenia subcarpatică, Banat și Hunedoara), ritualul înmormântării cuprinde și unele cântece funerare, cum ar fi: *Zorile, Cântecul mare, Cântecul bradului, Cântecul de leruit* ș.a., iar în mai multe regiuni este semnalat *Cântecul de priveghi*, toate amintind străvechile obiceiuri și credințe care le-au dat naștere. Puternic ritualizate, cântecele funerare se impun prin arhaicitate și prin valoarea artistică deosebită. Departe de **b.** propriu-zis rămân „versurile la morți”, întâlnite în mai multe sate din jumătatea de nord a Moldovei, precum și în majoritatea zonelor transilvănene. Create și răspândite de slujitorii bisericii, aceste versuri funebre nu sunt încă asimilate de mediul folcloric. În ce privește structura, **b.** românesc are o serie de trăsături comune cu cântecele funebre ce răsună, în manieră asemănătoare, la înmormântările grecilor, albanezilor, sârbilor și bulgarilor. Jelirea mortului, plină de o vibrantă compătimire, dă **b.** un caracter ritual de incantație solemnă. El păstrează o formă echilibrată, în care durerea se convertește în melancolie reculeasă. Aproape în fiecare **b.** principalele momente se succedă într-un triptic tragic: desprinderea mortului de o lume, integrarea sa în altă lume și restabilirea legăturii cu lumea din care a plecat. Integritatea formală a **b.** este asigurată de motivele care îl alcătuiesc. Acestea prezintă un anumit grad de stereotipie, ceea ce îngăduie folosirea lor în funcție de împrejurări. Întotdeauna moartea tinerilor surprinde dureros, ca un sacrificiu inutil. Funerariile tinerilor necăsătoriți imită obiceiurile de nuntă, făcând astfel ca recuzita destinată unui eveniment fericit să-și schimbe menirea: „Batista de vornicel/ Legată-i la prăpurel,/ Batistuța cea de mire/ Legată-i la năsălie”. Exprimarea metaforică intensifică dramatismul „nunții-înmormântare”, deconspirând neconcordanța dintre aparență și realitate. Tonul este solemn, iar imaginile folosite sugerează perfect tragismul momentului. Specie complexă, care surprinde viața ori moartea în multiple ipostaze, **b.** include uneori secvențe ce apar și în alte creații folclorice, circulația făcându-se nu numai de la acestea spre **b.**, ci și în sens invers. Prin șlefuire îndelungată, multe metafore au căpătat valoare de simboluri. Asemenea descântecului, **b.** prezintă de multe ori un limbaj aproape

cifrat, în care simbolurile, convertite în imagini plastice, amintesc de credințe arhaice. Înfrâurirea **b.** se resimte și în literatura cultă. Poeți ca George Coșbuc, Ion Pillat (*Bocetul*), V. Voiculescu (*Patru brazi*), Adrian Maniu (*Înmormântarea feciorului de domn*) preiau din **b.** nu numai viziunea populară asupra morții, ci și elemente stilistice și compoziționale specifice. **B.** este cultivat și astăzi, viabilitatea acestei specii datorându-se prezenței ei în ceremonialul înmormântării.

Surse: T.T. Burada, *Datinile poporului român la înmormântări*, Iași, 1882; S. Fl. Marian, *Înmormântarea la români*, București, 1892; Ion Pop–Reteganul, *Bocete, adevă cântări la morți*, Gherla, 1897; Alexandru Vasiliu, *Cântece, urături și bocete de-ale poporului*, București, 1909; Ion Bârlea, *Balade, colinde și bocete din Maramureș*, București, 1924; Gavril Bichigean, Ion Tomuța, *Bocete și descânțecete din ținutul Năsăudului*, Bistrița, 1936; C. Brăiloiu, *Bocete din Oaș*, București, 1938; *Folclor din Oltenia și Muntenia*, I, București, 1967; *Folclor din Moldova*, II, București, 1969; C. Mohanu, *Fântâna dorului. Poezii populare din Țara Loviștei*, București, 1975, 204–236; Alexiu Viciu, *Flori de câmp. Doine, strigături, bocete, balade*, îngr. și introd. Romulus Todoran și Ion Taloș, Cluj-Napoca, 1976, 250–253; C. Brăiloiu, Emilia Comișel, Tatiana Gălușcă-Cârșmariu, *Folclor din Dobrogea*, introd. Ovidiu Papadima, București, 1978, 186–204; A.S. Hâncu, V.S. Zelenciuc, *Folclorul obiceuirilor de familie*, Chișinău, 1979, 238–269; Ion H. Ciubotaru, *Folclorul obiceuirilor familiale din Moldova (Marea trecere)*, introd. edit., cu un capitol de etnomuzicologie de Florin Bucescu și Viorel Bârleanu, Iași, 1986, 1–301; Vasile Șișu, *Odiseea sufletului. Epos funerar românesc*, Drobeta-Turnu Severin, 2001, 332–373.

Repere bibliografice: A. Lambrior, *Obiceiuri și credințe la români. În mormântările*, CL, 1875, 5; T.T. Burada, [*Bocetele populare*], CL, 1879, 2, 7, 1879, 10, 1883, 12; Aron Densușianu, *Istoria limbei și literaturii române*, ed. 2, Iași, 1894, 165–167; Ion Mușlea, *Cercetări etnografice și de folclor*, II, îngr. și introd. Ion Taloș, București, 1972, 7–28; I.C. Chițimia, *Cântece populare funerare*, RITL, 1959, 3–4; I.C. Chițimia, *Bocetul românesc în interpretarea lui George Coșbuc*, LL, 1966; Gheorghe Vrabie, *Folclorul*, București, 1970, 250–275; *Ist. lit.*, I, 41–53; Ernest Bernea, *Poezii populare în lumina etnografiei*, București, 1976, *passim*; Mihai Pop, Pavel Ruxândoiu, *Folclor literar românesc*, 1976, 192–217; *Dicț. lit.* 1900, 106–107; Ovidiu Bârlea, *Folclorul românesc*, I, București, 1981, 446–496; Ion H. Ciubotaru, *Cântecul funerar și contextul său etnografic (Moldova)*, în *Folclorul obiceuirilor familiale din Moldova (Marea trecere)*, Iași, 1986, I–CXXXV; Mariana Kahane, Lucilia Georgescu-Stănculeanu, *Cântecul Zorilor și Bradului (Tipologie*

muzicală), București, 1988; Ion H. Ciubotaru, *Marea trecere. Repere etnologice în ceremonialul funebru din Moldova*, București, 1999, 205–305. **I.H.C.**

BOCIORT, Ignat Florian (13.X.1924, Carand, j. Arad – 2.XII.2015, Berlin), estetician. Este fiul Anei (n. Cialma) și al lui Florea Bociort, pădurar. Urmează clasele primare în satul natal, fiind apoi bursier la Liceul „Moise Nicoară” din Arad. Urmează un an la Politehnica din Timișoara, pe atunci instituție militarizată, pentru a scăpa de armată, intrând după război ca student la Facultatea de Litere și Filosofie din București; va absolvi, dată fiind separarea ulterioară a instituției în 1948, mai întâi filosofia (1949) și apoi filologia (1950). După absolvire rămâne în Capitală ca redactor la „Contemporanul” și ca asistent, apoi lector la Facultatea de Filologie a Universității. În 1956 cere transferul la Timișoara, la recent înființata Facultate de Filologie, unde va ajunge profesor de teoria literaturii, de estetică literară și de lingvistică, predând până în 1986, când se pensionează. Primește o bursă la Berlin, unde între 1965 și 1970 este docent-invitat la Institutul de Romanistică al Universității Humboldt. La Berlin își dă doctoratul în filosofie și intră în contact cu mișcarea interlingvistică, al cărei propagator devine la întoarcerea în România. Publică zeci de articole de teoria literaturii, de estetică literară, de esperantologie în Europa, Brazilia și China. Stabilindu-se la Berlin, continuă să colaboreze la publicații din România, precum „Cultura” și „Spiritul critic”.

Lucrările de estetică ale lui **B.** ilustrează versantul „științist” al abordării metaliterare. Autorul apelează constant la teoria sistemelor și la teoria informației pentru a elucida problemele abordate, care țin în principal de praxeologie și în particular de chestiunea progresului estetic. Cu toată sincronizarea metodologică la instrumente ale celei de-a doua jumătăți ale secolului al XX-lea, **B.** ilustrează un caz oarecum exotic de anacronism programatic: se declară și acționează *de facto* ca un continuator al lui Tudor Vianu, reluând problema progresului estetic din punctul totuși vetust bibliografic unde o lăsase acesta. Spre deosebire însă de Vianu, care în *Introducere în teoria valorilor* apăsese o poziție împotriva evoluției în cultură, **B.** crede în progresul estetic al literaturii, invocând argumente din teoria informației, combătând abordările intuitiv-neștiințifice ori autonomismul literar (apără, de pildă,

ideea că tema nu este indiferentă din punct de vedere estetic) și polemizând cu Kant, Croce ș.a. De la *Teoria progresului literar-artistic* (1975) până la *Progresul estetic al literaturii ca problemă a praxeologiei* (2012), cărțile autorului, impunătoare cantitativ, se reiau pe unele porțiuni, căutând elaborarea și perfecționarea tezei cu rezultate amestecate, subsumabile tezelor heteronomiste; o argumentație adesea solidă se combină în unele cazuri cu gusturi didactic-conservatoare. Complementar activității de estetician, **B.** a fost un harnic popularizator în România al limbii esperanto.

SCRIERI: *Teoria progresului literar-artistic*, București, 1975; *Teoria literaturii*, Timișoara, 1977; *Estetică literară*, I–II, Timișoara, 1995; *Convingeri, opinii, atitudini*, Cluj-Napoca, 2008; *Estetică literară prin controverse*, Cluj-Napoca, 2011; *Confruntări, memorii, povestiri*, Cluj-Napoca, 2012; *Progresul estetic al literaturii ca problemă a praxeologiei*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Nicolae Bârna, „*Théorie du progrès littéraire et artistique*”, REVR, 1976, 4. **M.I.**

BOCȘA, Nicolae (26.XI.1905, Flămânda, azi Jiana, j. Mehedinți – ?), poet. Este fiul Elenei și al lui Constantin Bocșa. După clasele primare (1912–1917), absolvite la Flămânda, **B.** urmează din 1919 Școala Normală în Turnu Severin. În septembrie 1925 revine ca „lucrător” în comuna natală, iar după definitivat se transferă la Cioroboreni, tot în județul Mehedinți, unde funcționează ca învățător până în 1965, când se pensionează. **B.** își publică primele versuri în 1927, în gazeta mehedinteană „Opaițul satelor”. Mai colaborează la „Datina”, „Revista Asociației Învățătorilor din Mehedinți”, „Mehedințeanul”, „Școala Mehedințiului”, „Gorjeanul”, „Bucovina”, „Biruința”, „Severinul liber”, „Viitorul”. A mai semnat N. Bocșe, precum și cu pseudonimul B. Montana.

Vehemența articolelor lui **B.**, care împarte lumea în săraci și bogați, vine dintr-un complex social, cu energice descărcări resentimentare. Violent, dar fără spirit, el încearcă să-și convertească înverșunările în sarcasme. Numai că, în „petardele” rimate, pamfletarul nu-și alege imprecățiile. O grimasă de răutate ia locul umorului și în broșurile în versuri *Demonii Mehedințiului* (1932) și *Romanța Severinului pe 1938* (1938). Intenția etică se perturbă în instantaneele lui grotești, luând forma unor șarje de cârcotaș. Cu un debit abrupt, în rostiri colțuroase, stihuitorul, când cuprins de

„duhul negrei desperări”, când agitând „pumnul răzbunării”, e mereu alături de dezmoșteniții soartei. O voce cam stridentă se aude în bucuriile de crez naționalist. Visul României reîntregite îl însuflețește pe condeierul mehedintean în suita eroică *Din iureșul războiului sfânt* (1943). Peisajul agrest îl reconfortează pe autor, senin și destins în versurile de atmosferă rustică și naturistă. Dinspre trecut prinde contur „icoana” copilăriei (*Daruri pentru copii*, 1933). Icoana, altarele de unde răzbesc „vibrațiuni de rugă”, o troiță la răscruci, freamătul bătaii de aripă a unor îngeri intră în recuzita unei lirici cu tentă religioasă. După instalarea la putere a comuniștilor, **B.**, în stihuiuri răspândite prin presa vremii, lepădând obida și oțărarea, își îmbracă stanțele în veșmânt convențional, impudic de sărbătoresc, arătându-se voios până la cecitate de atâta „belșug de bine”. „Brigadierul”, „tractoristul” sunt „eroii” pe care acum îi exaltă, în vreme ce „speculanții”, „sabotorii”, „yankeii” îi reactivează vechile îndârjiri.

SCRIERI: *Demonii Mehedințiului*, Turnu Severin, 1932; *Daruri pentru copii*, Turnu Severin, 1933; *Romanța Severinului pe 1938*, Turnu Severin, 1938; *Din iureșul războiului sfânt*, Turnu Severin, 1943.

Repere bibliografice: V. Rusu, *Poeți mehedinteni*, II, Drobeta-Turnu Severin, 1979, 6–8; Firan, *Profiluri*, I, 116; Florin Faifer, *Îndârjitul*, CL, 1999, 9. **F.F.**

BODEA, Dan (26.IX.1947, Rogoz, j. Maramureș), poet. Este fiul Victoriei (n. Cosma) și al lui Ioan Bodea, țărani. A urmat școala primară la Rogoz, liceul la Târgu Lăpuș (absolvent în 1965), ulterior înscriindu-se la Facultatea de Istorie a Universității din București (1973–1977). A lucrat ca profesor (1977–1990), apoi ca muzeograf la Muzeul Satului din București. Din 1995 expert la Secretariatul de Stat pentru Culte, funcționează mai mulți ani ca profesor la Colegiul Romano-Catolic „Sf. Iosif” din Capitală. Este doctor în științe, cu teza *Crucea în spațiul civilizației vechi țărănești din România*, și desfășoară o asiduă activitate de cercetare. Este membru al Centrului de Orientalistică și al Centrului de Istorie a Bisericii de la Universitatea din București și al Universității Mării Negre, are o activitate intensă de istoric și teolog, a semnat numeroase articole de specialitate etc. A debutat în „Suplimentul literar-artistic al «Scânteii tineretului»” cu poezii și s-a manifestat editorial după 1989, publicând câteva volume de versuri, precum și eseuri (despre civilizația rurală,

despre destinul românesc). Și-a ales ca mentori pe N. Steinhardt și pe Ioan Alexandru, acesta din urmă prefațându-i de altfel volumul de debut, *Cântare din cântare*, apărut în 1993.

Poezia lui **B.** se caracterizează prin patriotism, paseism, religiozitate, mesianism etnic și misionarism religios creștin. Țara, românimea, strămoșii, voievozii (Mircea cel Bătrân, Mihai Viteazul, Ștefan cel Mare) sunt convocați frecvent în discursul poetic. Se poate spune, astfel, că poezia lui este în bună parte asemănătoare, în pofida distanței în timp, cu o anumită lirică patriotică ori de meditație istorică, oraculară, vag sau criptic vindicativă, care a fost tolerată ori încurajată de naționalismul ceaușist, fiind diferită doar prin recursul masiv și explicit la religiozitate și prin afirmarea poziției anticomuniste, promonarhice, manifestă, de pildă, într-o odă lui Mihai I. Uneori se disting accente neoexpresioniste de filiație blagiană, în viziuni ceva mai aspre și mai sumbre decât cele ale maestrului: „Năpraznic cădeau pietre.../ Pietre peste pietre se azvârleau.../ Pământul se trăgea spre esență/ Neîndurând biciul să lovească/ Pântecul, în care s-a zămislit pruncul.../ Pe creste iubirea lumina verdele frunzei/ Cuvântul Dorire” (*Tablou*). Poetul abordează și tematica erotică, tratând-o în stilul biblic, al *Cântării Cântărilor*. În general, frecvența terminologiei biblice, liturgice și eclesiastice („Scriptură”, „ieslea slăvirii”, „aghiasmă”, „veniți și luați lumină” etc.) conferă liricii lui **B.** timbrul ei specific, așa după cum la nivelul substanței principalul ei atribut distinctiv este nutrirea masivă din simbolistica biblică, din patrimoniul de trăire și exprimare a evlaviei creștinești. Aceste însușiri concură la definirea uneia dintre ipostazele întoarcerii, în poezie, după 1989, la spiritul religios. Ruga, ritualul creștin, exaltarea imnică a iubirii, rostirea răspicată a experienței lăuntrice a devoțiunii creștinești, a cucerniciei și a aspirației spre mântuire sunt realitățile omniprezente ale acestei lirici de exclamație și fervoare religioasă, formulată într-un lexic simplu (cel fundamental, cu frecventarea lexicului liturgic sau biblic), cu imagistică puțină, banală sau discretă. Forța acestei poezii, câtă este, încearcă să se impună prin intensitatea – iar nu prin meșteșugirea – rostirii, prin vădirea peremptorie a puterii credinței.

SCRIERI: *Cântare din cântare*, pref. Ioan Alexandru, București, 1993; *Vita coronata*, pref. Ioan Alexandru, București, 1993; *Etern și emblematic în devenirea*

neamului românesc (în colaborare cu Cornelia Călin Bodea), București, 1994; *Floarea florilor*, pref. Gheorghe Istrate, București, 1995; *Fiul omului*, București, 1997; *Discursul crucii la români*, pref. Răzvan Theodorescu, București, 1997; *La cruce-fântână*, Cluj-Napoca, 1998; *La crucea-lumină*, Cluj-Napoca, 2000; *La crucea-Învier*, Oradea, 2000; *La Crucea-Înălțare*, pref. Gheorghe Istrate, Cluj-Napoca, 2001; *La crucea-legământ*, Cluj-Napoca, 2002; *Ioan Paul al II-lea, profet al timpurilor noi*, București, 2005; *Pentru că nu ne temem*, Târgu Lăpuș, 2006; *La crucea-iubire*, Târgu Lăpuș, 2007; *La Crucea - Înălțare*, Târgu Lăpuș, 2007; *Totus tuus*, Târgu Lăpuș, 2007; *Laudibus virginis matris*, Târgu Lăpuș, 2008; *Salve regina*, Târgu Lăpuș, 2008; *Assunta*, Târgu Lăpuș, 2009; *Deipara*, Târgu Lăpuș, 2009; *La Crucea-Treime Sfântă*, Târgu Lăpuș, 2010; *Timpul care mi-a luat cuvântul*, Târgu Lăpuș, 2011; *Vitralii*, Târgu Lăpuș, 2011; *Mediatrix*, postfață Victoria Kaposzta, Târgu Lăpuș, 2012; *Portalul iubirii*, Târgu Lăpuș, 2012.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, „*Cântare din cântare*”, DEP, 1994, 20; Geo Vasile, *Crucea ca oratorie a cerurilor*, LCF, 1997, 9; Sabina Ispas, *O lucrare de referință: Dan Bodea, „Discursul crucii la români”*, DEP, 1998, 179; Răzvan Theodorescu, *Considerații asupra lucrării „Discursul crucii la români”*, DEP, 1998, 183; Gheorghe Istrate, „*La crucea-Învier*”, „Curierul românesc”, 2000, 6; Al. Cistelean, *Pricesne, predici, psalmi (I)*, „Piața literară”, 2002, 31.

N. Br.

BODISCO, Antoaneta (17.I.1916, Pitești – 9.IV.2005, Köln, Germania), poetă, prozatoare. Este fiica Floricăi (n. Rusu) și a lui Marin Iordache, ofițer, și nepoată a lui Vladimir Streinu. După ce își ia licența în latină și greacă la Facultatea de Litere și Filosofie din București (1939), lucrează în Ministerul Propagandei Naționale (1940–1942), apoi la Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor (1943), de unde este trimisă la Institutul Român din Madrid. Din 1946 rămâne definitiv în Spania, căsătorindu-se cu diplomatul D. Arvid de Bodisco, autoexilat și el în Occident. Din când în când vocea ei se face auzită la Radio Madrid, iar numele îi apare în presa spaniolă. După dispariția soțului ei, **B.** se instalează în 1962 la München ca angajată la postul de radio Europa Liberă. Între 1964 și 1977 este crainică la emisiunile în limba română la Deutschlandfunk din Köln. Debutează în 1946, la Madrid, cu un roman de aventuri în limba spaniolă, *Un puerto en el Mar Negro*. Debutul în limba română se produce mai târziu, în 1953, cu versuri publicate în revista „Îndreptar” din München. Curând devine un nume cunoscut în periodicele exilului românesc,

colaborând la „Apoziția” (München), „Caete de dor” (Paris), „Cuvântul în exil” (München), „Ființa românească” (Paris), „Libertatea românească” (Madrid), „Limite” (Paris), „Revista scriitorilor români” (München) ș.a. Singurul său volum de versuri, intitulat *La apus de cuvânt*, apare în 1970, la Roma, cu o prefață de Mircea Popescu și cu ilustrații de Eugen și Tudor Drăguțescu. Cartea este dedicată latinistului N.I. Herescu, care a contribuit nu numai la formarea intelectuală a autoarei, ci i-a marcat și destinul literar.

B. a adus în alchimia poeziei propria cultură, europeană și umanistă, ca și Ion Pillat, de altfel, cu care are atâtea afinități. Toposul este același, spațiul rural al copilăriei fiind rememorat cu emoție și sensibilitate (*Copilărie, Toamna*). Poezia *Pe Argeș* aduce în plus cadențele liricii latine, pe care poeta o deprinsese traducând și comentând elegiile lui Propertiu. Elegiacul îi infuzează versul, îndeosebi textele vizând drama exilului (*Tristia, Peisaj*) sau tematica existențială (*Timp, Biografie*). Poemele sunt localizate la Madrid sau Toledo. Ardențele spațiului hispanic din versurile erotice (*Nunta, Felină*) sunt cenzurate cu discreție și delicatețe feminină. Ritmurile interioare ale liricii moderne, sugerate în *Moartea lui Don Quijote*, vor fi dezvoltate în poemele de după apariția volumului din 1970: *Regele Oedip, Dekagon, Eron* ș.a. rămase în pagini de revistă. **B.** evoluează spre o poezie pură, aproape încifrată, care comunică un echilibru câștigat.

SCRIERI: *Un puerto en el Mar Negro*, Madrid, 1946; *La apus de cuvânt*, pref. Mircea Popescu, cu ilustrații de Eugen și Tudor Drăguțescu, Roma, 1970.

Repere bibliografice: G.F. [G. Filiti], *Apus de cuvânt*, „La Nation roumaine”, 1971, 255; Sanda Stolojan, „*La apus de cuvânt*”, „Limite” (Paris), 1971, 8; Al. Cistelean, *Școala clasică a melancoliei*, VTRA, 1998, 4; Liliana Corobca, *Prozele Antoanetei Bodisco*, JL, 2004, 13–16; *Dicț. scriit. rom.*, I, 300–301; Popa, *Ist. lit.*, I, 1088; Manolescu, *Enciclopedia*, 94–95.

S.I.

BODIU, Andrei (27.IV.1965, Baia Mare – 3.IV.2014, Oradea), poet, prozator, critic și istoric literar. Este fiul lui Yvonne Bodiu (n. Chefneux), de origine elvețiană, și al lui Anatolie Bodiu, ambii ingineri. A absolvit Liceul Unirea din Brașov (1983), iar în perioada 1984–1988 a urmat Facultatea de Filologie a Universității din Timișoara, specializarea română-engleză. În perioada liceului a participat la ședințele organizate de Cercul Literar 19 din Brașov

(coordonat de Alexandru Mușina, pe care l-a recunoscut ca maestru), iar în perioada facultății a activat în cadrul cenaclului timișorean Orizont. În 2001 și-a luat doctoratul în filologie la Universitatea de Vest cu o teză despre poezia generației '80. În intervalul 1988–1994 a fost, succesiv, profesor de limba și literatura română la Apața (județul Brașov), redactor la revista „Interval” și profesor la Școala Normală din Brașov. Începând cu 1994, este cadru didactic (din 2007, profesor) la Facultatea de Științe (ulterior de Litere) a Universității Transilvania din Brașov, unde predă istoria literaturii române. A îndeplinit funcțiile de șef al Catedrei de limba și literatura română (2001–2004), decan al Facultății de Litere (2004–2012) și vicepreședinte al Senatului Universității (din 2012). A debutat în revista „Dialog” (1984) cu un grupaj compus din poemele *Bijuterii muzicale, Vagabondaj, A.B. A.B. A.B. și Double fantasy*, iar editorial în volumul colectiv *Pauză de respirație* (1991), alături de Simona Popescu, Caius Dobrescu și Marius Oprea. Între 1997 și 2004 a fost redactor-șef al revistei „Interval”, iar din 2011 este, alături de Alexandru Mușina, editor senior al revistei „Corpul T”. A mai colaborat la „Observator cultural”, „Familia”, „Euphorion”, „Transilvania”, „România literară”, „Caietele Echinox”, „Interliteraria”, „Monitorul de Brașov” ș.a. I s-au acordat mai multe premii, între care Premiul Filialei din Brașov a Uniunii Scriitorilor (1991), Premiul revistei „Poesis” (1991, 1994, 2008), Premiul ASPRO (2000), Premiul Uniunii Scriitorilor (2008).

În cadrul Grupului de la Brașov, din care autorul a făcut parte, alături de Caius Dobrescu, Simona Popescu și Marius Oprea, poezia lui **B.** se distinge în primul rând prin radicalizarea programatică a prozaismului. La el nu se întâlnesc nici arierplanul politic și ideologic din lirica lui Caius Dobrescu, nici polifonia și intertextualitatea Simonei Popescu. Dimpotrivă, autorul *Poeziilor patriotice* (1995) practică în mod deliberat o artă austeră, menită să sugereze, prin chiar sărăcia ei, afină cu textele „ultimului” Bacovia, lipsa de coerență, de sens și de transcendență a lumii. Constante sub raportul viziunii, cărțile lui variază doar din punctul de vedere al formei și al perspectivei. Compozițional, se constată o tranziție dinspre poemele biografiste de largă respirație, proiectate în manieră optzecistă – și antologate cu precădere în *Pauză de respirație* și în *Cursa de 24 de ore* (1994) – către o expresie cvasiaforistică, precum în următoarele „poezii

patriotice”, extrase din culegerea din 1995: „Tot timpul/ îmi sună un/ telefon/ în creier” sau „Îmi văd moaca în oglindă la televizor/ în ziare.// Nu-mi mai spune aproape nimic”, iar apoi către „scenele” cu caracter ironic și anecdotice din *Studii pe viață și pe moarte* (2000) și, mai ales, din *Oameni obosiți* (2008; Premiul Uniunii Scriitorilor). Mai relevantă este, însă, cealaltă evoluție, care marchează deplasarea de la confesiune la dedublare, mai exact, de la poemul monoplan, limitat la descrierea propriilor contingențe biografice („Aici stau eu. [...] Aici/ și acum. În camera 319/ printre pânze subțiri albe sau roșii/ și cât de puternică e acum lumina ea atinge/ covorul plin de păr și de/ fire de praf.// De aici înțeleg lucrurile;/ pasajul pavajul oamenii/ copacii banca ridurile/ precise”), către un discurs care se naște din parazitarea, coruperea și deconstrucția oricăror constructe semantice prefabricate, fie că e vorba despre reclame și elemente ale culturii pop, despre retorica național-comunistă („Și patria numai bună pentru un împărat roman// Și patria pe care numai obosit/ Creierul nostru nu o dă de o parte” – *Un tren încetinind. La Feldioara*). În ultima ei fază poezia lui **B.** tematizează cu obstinație modurile prin care realitatea dejoacă orice tentativă a ficțiunilor de a-i conferi o semnificație. Contingentul impregnează și romanul *Bulevardul Eroilor* (2004), ale cărui personaje sunt ușor reperiabile atât în mediul universitar brașovean, cât și în lumea politică românească din primii ani ai noului mileniu. Însuși titlul ironic (împrumutat de la numele străzii pe care se află Facultatea de Litere din Brașov) sugerează natura (auto)biografică a cărții, pe care autorul o confirmă dezvăluind că și-a propus să ofere „o imagine vie a lumii noastre de azi, pornind de la viața în universitate”. El inaugurează astfel o tradiție a romanului universitar brașovean, pe care o vor continua, în anii următori, Caius Dobrescu și Alexandru Mușina. *Jurnal-express Europa 2000* (2001) este rodul proiectului „Literaturexpress”, o călătorie cu trenul pe ruta Lisabona – Moscova – Berlin, de care au beneficiat o sută de poeți europeni. Textul interesează mai ales prin reflecțiile asupra diferențelor care separă încă estul de vestul Europei, ca urmare a experienței (post)comuniste pe care a traversat-o prima jumătate a continentului. În fine, critica lui **B.** se află într-o vădită consubstanțialitate cu beletristica lui. Exceptându-l pe Ion Barbu, autorul abordează monografic mai ales subiecte cu care se simte afîn,

fie prin dimensiunea prozaismului, fie prin aceea a livrescului. Astfel, deși respectă rigorile unei cercetări doctorale, primul volum din proiectul întrerupt *Direcția optzeci în poezia română* (2000) conține și o evidentă notă pro domo. Precizând că „a defini optzecismul drept postmodernism e inexact” și arătându-se circumspect față de o eventuală „echivalență între postmodernism și valoare”, **B.** preferă să lucreze cu conceptul generaționist de „optzecism”, pe care îl consideră „ultimul model poetic românesc”, întrucât raza sa de acțiune „începe la sfârșitul anilor '70 și continuă și astăzi”. Fervoaarea analitică pretzentă aici este și punctul forte al istoricului literar și în *Șapte teme ale romanului postpașoptist* (2002), volum consacrat reprezentării amorului, societății, orașului, suferinței, morții, Celuilalt și scrisului într-un eșantion românesc din deceniul 1855–1865, unde finețea observațiilor de amănunt (precum conexiunea dintre intensitatea erosului și teatralizarea epicului) compensează adeseori riscul decontextualizării. Dintre micro-monografiile elaborate de **B.** – *Mircea Cărtărescu* (2000), *George Coșbuc* (2002) *Ion Barbu* (2005) –, prima cuprinde în plus față de comentariile din *Direcția optzeci...* doar o secțiune consacrată prozei lui Mircea Cărtărescu, care se configurează ca o problematizare a prezumtivului „manierism” narativ al scriitorului. Cea mai reușită piesă a tripticului monografic aceea dedicată lui Coșbuc, care se impune atât prin coerență, cât și prin originalitate, descriindu-l pe scriitorul ardelean ca pe „un poet livresc, un profesionist care, sintetizând o experiență culturală majoră, a încercat, deloc nepotrivit canoanelor vremii, să transforme lumea sub semnul frumuseții”. Mai puțin convingător e studiul *Ion Barbu*, care îl recomandă pe modernistul interbelic drept un poet al „lumilor posibile”, dar se instalează pe suprafața unor generalități, evitând dialogul atât cu teoriile contemporane ale fenomenului ficționalității, cât și cu o mare parte a exegezei barbiene postbelice. *Evadarea din vid* (2008) este o carte scrisă din „unghiul de vedere [...] al poetului” despre poeți de la cumpăna veacurilor XX și XXI pe care **B.** îi consideră „cel puțin interesanți”. Se resimte de-a lungul comentariului o anume complicitate cu autorii comentați, chiar dacă aceștia – majoritatea (post)optzeciști – acoperă un spectru eterogen de formule și realizări, care se întinde de la Ion Pop, Marin Mincu și Ioan Flora la Doina Ioanid, Dan Sociu și Ruxandra Novac.

Andrei Bodiū e un scriitor foarte cunoscut, probabil cel mai valoros autor de poezie „cotidianistă” al ultimelor două decenii de literatură română. Component al micului „Grup de la Brașov”, el a mizat cel mai hotărât pe ceea ce am putea numi „simplitate construită”. Spre deosebire de colegii săi, Bodiū a evitat structurile complicate, intertextualitățile sofisticate, manierismele de tot felul și s-a „limitat” – dar fără să limiteze profunzimea mesajelor și valoarea textelor sale – la descripția sumară, la narațiunea concentrată, la confesiunea aparent ingenuă, în enunțuri laconice, poemul reducându-se la câteva propoziții, la câteva elemente de decor, la câte o întâmplare „oarecare”, la vreo întâlnire a personajului-„narator” cu un prieten sau cu o fată.

ION BOGDAN LEFTER

SCRIERI: *Pauză de respirație* (în colaborare cu Simona Popescu, Caius Dobrescu și Marius Oprea), București, 1991; ed. 2, București, 2011; *Cursa de 24 de ore*, Timișoara, 1994; *Poezii patriotice*, Timișoara, 1995; *Direcția optzeci în poezia română*, I, Pitești, 2000; *Mircea Cărtărescu*, Brașov, 2000; *Studii pe viață și pe moarte*, Pitești, 2000; *Jurnal express Europa 2000*, pref. Ion Bogdan Lefter, Pitești, 2001; *George Coșbuc*, Brașov, 2002; *Șapte teme ale romanului postpașoptist*, Pitești, 2002; *Bulevardul Eroilor*, pref. Ion Bogdan Lefter, Pitești, 2004; *Ion Barbu*, Brașov, 2005; *Evadarea din vid*, Pitești, 2008; *Oameni obosiți*, Pitești, 2008. **Antologii:** *Romanian Poets of the 80s and 90s*, Pitești, 1999 (în colaborare cu Romulus Bucur și Georgeta Moarcăs); *Junii '03. Antologia tinerilor prozatori brașoveni*, Brașov, 2003 (în colaborare cu Caius Dobrescu și Alexandru Mușina); *Poezia română postbelică*, Brașov, 2006 (în colaborare cu Caius Dobrescu); *Maratonul European de Poezie*, Brașov, 2007; *Literatură și civilizație. Scriitori români canonici și reforma curriculară*, I–II, Brașov, 2008 (în colaborare cu Caius Dobrescu); *Repertor de termeni postmoderni*, Brașov, 2009 (în colaborare cu Caius Dobrescu); *Legitimarea literaturii în secolul XX european. Studii asupra discursurilor și strategiilor culturale*, Brașov, 2010 (în colaborare cu Rodica Ilie și Adrian Lăcătuș); *Literature in Totalitarian Regimes. Confrontation, Autonomy, Survival*, Brașov, 2011 (în colaborare cu Rodica Ilie și Adrian Lăcătuș); *Dilemele identității. Forme de legitimare a literaturii în discursul cultural european al secolului XX*, Brașov, 2011 (în colaborare cu Rodica Ilie și Adrian Lăcătuș); *Literatura română contemporană. Eugen Negrici și Cornel Ungureanu*, Brașov, 2011 (în colaborare); *Trupul și litera. Explorări critice în biografia și opera lui Gheorghe Crăciun*, Cluj-Napoca, 2012 (în colaborare cu Georgeta Moarcăs); *Literatura română contemporană. Ilie Constantin și Augustin Buzura*, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Alexandru Mușina, Brașov, „Cercul literar 19”, TR, 1982, 28; Florin Manolescu, *Poezia Grupului de la Brașov*, LCE, 1991, 23; Ioan Moldovan, *Cvartet*, F, 1991, 10; Sanda Cordoș, *Ritmul respirației*, TR, 1991, 37; Al. Cistelean, [Andrei Bodiū], VTRA, 1991, 12, LCE, 1994, 9,

F, 2006, 9, 2007, 3; Traian T. Coșovei, [Andrei Bodiū], CNT, 1993, 28–29, 2002, 9; Caius Dobrescu, *Lada și omul*, VTRA, 1995, 1–2; Cornel Moraru, *Un maratonist al clipei*, VTRA, 1995, 1–2; Galaicu-Păun, *Poezia*, 196–198; Gheorghe Crăciun, *Poezie de mare viteză pentru un alergător de cursă lungă*, OC, 2000, 13; Simona Popescu, *Despre numele care se destramă în alte geometrii*, OC, 2000, 18; Bucur, *Poeți optzeciști*, 30–34, 230–232; Grigurcu, *Poezie*, I, 132–134; C. Rogozanu, [Andrei Bodiū], RL, 2001, 42, SDC, 2005, 33; Ion Bogdan Lefter, *Comentatorul de poezie*, OC, 2002, 124; Irina Marin, *Coșbuc, artist livresc*, RL, 2003, 40; Șerban Axinte, *Andrei Bodiū – șapte teme ale romanului postpașoptist*, TP, 2004, 5; Cosmin Ciotloș, *Listele lui Bodiū*, RL, 2006, 16; Andrei Terian, [Andrei Bodiū], VTRA, 2006, 7, CLT, 2008, 191; Ștefania Plopeanu, „Studii pe viață și pe moarte”, T, 2008, 4; Manolescu, *Istoria*, 1417–1418; Mircea A. Diaconu, *Ironia unui sceptic*, RL, 2009, 6; Bianca Burța-Cernat, *Dincolo de poezia cotidianului*, OC, 2009, 473; Vakulovski, *Portret*, 202–215; Soviany, *Cinci decenii*, II, 63–65; Cistelean, *Diacritice*, II, 29–40. **A. T.**

BODNARU, Adrian (4.X.1969, Bocșa), poet, traducător. Este fiul Smarandei Bodnaru (n. Ghiță) și al lui Ioan Bodnaru, ingineri. A urmat Liceul Teoretic la Balș (Olt) și Universitatea Politehnică din Timișoara. A fost desenator tehnic la Întreprinderea de Osii și Boghiuri din Balș (1988–1989), redactor la ziarul „Realitatea bănățeană” din Timișoara, realizator al suplimentului cultural „Suplimentul de marți” (1995–1996), corector și șef al secției de cultură la ziarul „Timișoara”, unde a coordonat suplimentul cultural „Altsupliment” (1996–1998), referent mass-media, purtător de cuvânt la Teatrul Național din Timișoara (1997–2000), redactor-șef și director executiv la Editura Sedona din Timișoara (1997–1998), corespondent-colaborator la ziarul „Ziua” din București (1998–1999), director editorial la Editura Brumar din Timișoara (1998–2001), director-administrator al SC Dya Critic SRL (din 2001), director al Editurii Universității de Vest din Timișoara (din 2001), director editorial la Editura Diacritic (din 2011). Din 2006 predă cursurile *Managementul editării și al editurii* și *Sisteme de difuzare a culturii scrise* la masteratul *Managementul resurselor culturale*, Facultatea de Litere, Istorie și Teologie, Universitatea de Vest din Timișoara. A debutat cu poeme la „Orizont” în 1991. Debutul editorial s-a produs cu *a bodnaru și alte verbe* (1994). A mai colaborat la „Echinoc”, „Poesis”, „Zig-zag magazin”, „Luceafărul”, „Forum studențesc”, „Apostrof”, „Familia”, „Timpul”, „Semenicul”, „Verso”, „Tribuna”, „Steaua”, „Vatra”, „România literară”, „Mozaicul”, „Viața românească”, „Scrisul românesc”, „Ramuri”, „Ateneu”, „Arca”, „Translationes”, „Orient

Latin” ș.a. A primit în 2001, în 2005 și în 2011 Premiul Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor.

B. ilustrează ipostazele unui manierism eterogen, testând ipostaze precum metaforita suprarealistă a debutului, manevre în zona elipsei sintactice și a ermetizării semantice, experimente în zona poeziei cu formă fixă, recuzita minimalismului domestic. Unul dintre maeștrii săi, relevându-i sintaxa „dislocată, abruptă, ruptă, întreruptă”, a observat că „retoric vorbind, figurile-i de predilecție sunt tmeza și hiperbatul – adică «tăietură» și «trecere dincolo, ieșire (din cadru), depășire»” (Șerban Foarță). Alți maeștri sunt Leonid Dimov, Ion Barbu și, într-o măsură mai mică, Emil Brumaru. În volumul de debut *a bodnaru și alte verbe* poetul apare în ipostaza sa cea mai vulnerabilă – un sentimental încercând să se disimuleze prin supradoză de metafore: „desculță, noaptea nevoii/ se scurgea prin mărgelile castrate/ nici o splină din lume nu mai poate opri/ fuga strepezită ce răstoarnă scaunul/ se va face din gâtul înalt al înghițitoarei de săbii/ insomnia ca o poftă de mâncare” (*câteva din poemele orașului mic*). Versurile din volumul *noi și purtate* (1996) sunt superioare prin prezența, oricât de comprimată semantic, a ironismului: „ard precum iarna cămașa de vară/ noaptea cu scrumiera plină/ și cu luna pierdută de clară/ și de vină”; „m-am oprit să-mi arăt buzunare/ că e scenariu –/ ziua de salariu/ noaptea de culcare”. Abia *toate drepturile rezervate, inclusiv Suedia și Norvegia* (2000) stabilizează vocea poeziei lui **B.**, atingând o versiune eliptic-barbiană, precum într-un poem din ciclul *Cinci romane (de dragoste) aproape rusești*: „– Al damei picior pentru bust! ură/ lama de ras picăturii de sânge din rondul/ panselei ce, puse pe aer/ ca un spirt ustura, –/ fel de fel e, -i păruse, -n largul său, fondul/ tău (de ten) dimineții deschise la gât de lumină, / ca infarctul târziu, de cravată și pe stra- / dă; 'ntr-un bust revopsit cu benzină/ mă-mbrăcasem în casa femeii, rupestră”. Paginile din *Versuri și alte forme fixe* (2002) repertoriază rigorile poeziilor cu formă fixă, ilustrând mai tot insectarul taxonomic. *O legătură de chei* (2010), cel mai bun volum al poetului, prezintă laolaltă cu sonoritățile dimoviene o îmblânzire – cel puțin formală – a ermetismului, prin renunțarea la caznele sintactice. Poezia câștigă în fluentă și în priza asupra cititorului. Proza poemelor în proză din *Dictando* (2012) – experimentată și într-o secțiune din *Ziua de apomâine* (2004) – îl servește mai puțin pe **B.**, întrucât, descinsă de centura cu țepi a rigorilor formale, literatura autorului își pierde identitatea, rămânând o pastişă suprarealistă.

Un experiment este *POLLversuri* (2012), „culegere de texte, pe ritm și rimă, [...] ce consumă un sezon (2011–2012) al echipei Poli Timișoara”: cartea este construită în baza cifrei 11, care dictează numărul de poeme, de strofe, de silabe. Deloc întâmplător, a fost publicată în tandem cu un volum al lui Șerban Foarță, *Footballletto*, despre Campionatul Mondial de Fotbal din 2008.

SCRIERI: *a bodnaru și alte verbe*, Timișoara, 1994; *noi și purtate*, Timișoara, 1996; *toate drepturile rezervate, inclusiv Suedia și Norvegia*, Timișoara, 2000; *Versuri și alte forme fixe*, pref. Mircea Mihăieș, Timișoara, 2002; *Ziua de apomâine*, Timișoara, 2004; *O legătură de chei*, București, 2010; *Dictando*, Timișoara, 2012; *POLLversuri*, Timișoara, 2012. **Traduceri:** Vicente Huidobro, *Altazor*, Timișoara, 2012 (în colaborare cu Ilinca Ilian).

Repere bibliografice: Cornel Ungureanu, [*Adrian Bodnaru*], O, 1995, 1, „Timișoara”, 1996, 160; Marcel Tolcea, [*Adrian Bodnaru*], O, 1995, 2, 2000, 4; Ioan Moldovan, *La Marineasa*, F, 1995, 6; Ștefan Borbély, *Poeți din vestul țării*, PSS, 1996, 4–5; Bucur, *Poeți optzeciști*, 35–36; *Dicț. Banat*, 109–114; Ruja, *Printre cărți*, 263–268; Șerban Foarță, *Pagini (regăsite) despre Adrian Bodnaru*, O, 2007, 3; Ion Mureșan, *Două cronici pozitive*, „Verso”, 2007, 16; Daniel Vighi, *Majuscule. Minuscule. Incursiuni literare*, Timișoara, 2008, 103–105; Ion Pop, „Idiolectul” lui *Adrian Bodnaru*, TR, 2010, 185; Ion Buzera, *Chingile infinitesimalului*, „Mozaicul”, 2010, 9; Tudor Crețu, *Devolpări literare*, Timișoara, 2011, 51–60. **M. I.**

BODNĂRESCU, Samson L.

(27.VI.1840, Voitinul,
j. Suceava – 3.III.1902,
Pomârla, j. Botoșani),
poet, prozator,
dramaturg.

Era cel de-al optulea născut în familia țăranului Alexandru Bodnar. A urmat școala primară în Vicovu de Jos, liceul la Rădăuți și apoi la Cernăuți. Trece bachelatul în 1865, după care se îndreaptă, în iarna aceluiași an, spre București. Chemat în anul următor la Iași, este pedagog la Institutele Unite și, un timp, student bursier al Universității. Din 1866, remarcat de Titu Maiorescu, este introdus în societatea Junimea, al cărei sprijin material i-a înlesnit plecarea în

străinătate pentru studii. Din toamna anului 1867 până în primăvara lui 1870 se află la Viena. În 1870 obține doctoratul în filosofie la Giessen, în Germania. La întoarcerea în țară este numit bibliotecar la Biblioteca Centrală din Iași, iar în 1874 director al școlii „Vasile Lupu”. La începutul anului 1879 primește direcția nou-înființatului Institut „Anastase Bașotă” de la Pomârla (lângă Dorohoi), funcționând în acest post, cu o corectitudine exemplară, până la moarte, dar păstrând legăturile cu prietenii din Iași: M. Eminescu, Veronica Micle, A.D. Xenopol, Ioan Ianov.

B. a debutat la „Convorbiri literare” (1867) cu o povestire de factură romantică, publicând apoi versuri și piese de teatru. Într-un limbaj presărat cu forme dialectale el încearcă să autohtonizeze unele motive din romantismul german, utilizând și procedee caracteristice lui D. Bolintineanu. În perioada studiilor în străinătate, se îndreaptă spre lirica de meditație. Subordonând poezia căutărilor sale filosofice, introduce și în pasteluri note meditative. În genere, utilizează imagistica obișnuită din lirica minoră a epocii, căreia încearcă să-i dea sensuri profunde. Folosirea

frecventă a simbolului a făcut ca unele versuri să nu-i fie apreciate decât în cercul Junimii. Preocupat de relația dintre rațiune și sentiment, **B.** este chinuit de imposibilitatea aflării unui echilibru stabil și definitiv. Întors de aceea spre sine și spre copilărie, tânjește după libertatea vârstei nevinovate, răzvrătindu-se, cu o violență sinceră, rar întâlnită la alți poeți români ai vremii, atât împotriva lui însuși, cât și împotriva credinței. Din dorința de a valorifica posibilitățile oferite de genul liric, a alcătuit epigrame în metru antic. Sub influența romantismului german, nuvelele *Suferințe* (Din ziarul unui june) și *Mici excursiuni* apelează frecvent la tonul patetic wertherian, insistând asupra sensibilității bolnăvicioase a protagoniștilor. Sedus de ritmul prozei, scriitorul se adresează legendelor și basmelor populare, de la care împrumută un șir de elemente specifice, constituind temelia a două legende în proză. Aceste legende, cea mai reușită fiind *Vidra și Simion*, au îmbogățit galeria personajelor feminine voluntare din literatura noastră, prin portrete sugestive și pline de savoare folclorică (Vidra, Laura). O pasiune constantă a arătat **B.** pentru teatru, considerând că aici se află adevărata lui vocație. Proiectele dramatice îi erau vaste. Încă din liceu plănuia o dramă în cinci acte, *Puterea și inima sau Roman și Viorica*, pe care a abandonat-o în favoarea piesei *Rienzi*, la care a început să lucreze în aceeași vreme. Apărută în 1868 în „Convorbiri literare” și în volum, piesa are în centru figura tribunului italian Cola da Rienzi. Fără a reuși să-i contureze cu prea multă vigoare personalitatea, **B.** a creat totuși un tip de posedat, a cărui viață nu are preț decât în măsura în care slujește unui scop. Rienzi e un idealist care se bizuie pe visuri și iluzii. El se socotește un iluminat, venit să propovăduiască „omenia” într-o lume pe care o consideră „oarbă”. Declarativ și juvenil, rămâne totuși un personaj interesant prin poezia care îl însuflețește, dar care nu poate susține o compoziție șubredă. Superioară este drama *Lăpușneanu-Vodă*, publicată inițial tot în „Convorbiri literare” (1878–1879), iar ca volum în 1884. Liniile generale ale subiectului sunt luate din cronici și documente istorice și o singură scenă, uciderea lui Moțoc, e împrumutată din nuvela omonimă a lui C. Negruzzi. În amănunte, drama se depărtează cu totul de istorie: doamna Ruxandra e îndrăgostită de Stroici, care, la rândul lui, o iubește; Alexandru Lăpușneanu e urmărit tot timpul de ura Anei Peucer – pe al cărei soț îl ucisese – și a lui Șraiber. Piesa este o înfruntare deschisă de patimi, după model shakespearian, desfășurată pe un fundal de intrigi, pentru care autorul are o slăbiciune

deosebită. În piesele sale intrigantul este un personaj decisiv, care conduce, practic, acțiunea. Un oarecare relief are Alexandru Lăpușneanu, din care scriitorul face o figură de obsedat, manifestându-se ca un răzvrătit împotriva lui însuși și împotriva lumii. Neaflând răspuns la întrebările pe care și le pune, el se lasă cuprins de o exasperare tulbură, domolită numai prin cruzime. Ca și *Rienzi*, *Lăpușneanu-Vodă* este scrisă în versuri albe, ceea ce permite compunerea de fraze ample, bogate și echilibrate, covârșite, uneori, de aflulul metaforelor. **B.** a alcătuit și un ciclu intitulat *Urmașii lui Alexandru cel Bun în drame istorice*, din care nu a scris decât episodul *Ilie-Vodă*, în cinci acte. Singurul merit al acestei piese ar fi că precedă, prin temă, drama *Despot-Vodă* a lui Vasile Alecsandri, *Vlaicu Vodă* de Al. Davila și *Ringala* de Victor Eftimiu.

SCRIERI: *Rienzi*, Iași, 1868; *Lăpușneanu-Vodă*, Cernăuți, 1884; *Din scrierile lui Samson Bodnărescu*, Cernăuți, 1884; *Scrieri*, îngr. Aurel Petrescu și Paul Lăzărescu, pref. Aurel Petrescu, București, 1968.

Repere bibliografice: Maiorescu, *Critice*, I, 175–177; Negruzzi, *Junimea*, 177, 203–205, 227; Chendi, *Pagini*, 41–44; Panu, *Junimea*, I, 23–25, 181, II, 47; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 370–371, *Ist. lit.* (1982), 425–427; Cioculescu-Streinu-Vianu, *Ist. lit.*, 192–194; Ciorănescu, *Teatr. rom.*, 100–102; Călinescu, *Opere*, IX, 36, 37–40; Mănuacă, *Scriitori*, 34–69; Mîndra, *Clasicism*, 132–152; *Ist. lit.*, III, 63–68; *Dicț. lit.* 1900, 107–109; *Dicț. scriit. rom.*, I, 301–303; Liviu Papuc, *Societari junimiști în documente*, ed. 2, Iași, 2008, 13–29; Alexandra-Catrina Ciornei, *Influența germană în literatura română în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Sibiu, 2009, 65–67.

D. M.

BODOR Pál (28.VII.1930, Budapesta), traducător. După ce ia bacalaureatul la Liceul Romano-Catolic din Timișoara (1948), își începe studiile de filosofie–psihologie la Universitatea din București, pe care însă le-a absolvit la Cluj în 1965. Este o vreme redactor la „Româniai Magyar Szó” (1947–1949), apoi la ziarul clujean „Igazság” (1949–1950) și la revista „Utunk” (1951–1966). Din 1967 este șeful secției pentru naționalități conlocuitoare a Editurii pentru Literatură din București. Între anii 1970 și 1979 coordonează emisiunile de limbă maghiară și germană ale Televiziunii Române, emisiuni care au contribuit la promovarea unor scrieri și a unor personalități de seamă ale științei și literaturii române. Din 1979 colaborează la ziarul „Előre” din București. În 1983 se stabilește în Ungaria, devenind colaboratorul principal al ziarelor „Magyar Nemzet”

(1984–1990) și „Népszabadság” (din 1991). A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1969, 1981).

B. traduce de predilecție din literatura română contemporană, atât proză, cât și poezie. Prin intermediul său, cititorii maghiari s-au putut familiariza, între altele, cu proza lui Cezar Petrescu, Teodor Mazilu, Laurențiu Fulga, Dinu Săraru, Remus Luca, Simion Pop. Este și traducătorul devotat al lui Geo Dumitrescu, din poezia căruia a selectat, pentru volumul *Ejszakai támadás* (1979), texte din *Nevoia de cercuri* și *Jurnal de campanie*.

Traduceri: Cezar Petrescu, *Prücsök* [Neghiniță], București, 1958; Teodor Mazilu, *Sorompó* [Bariera], București, 1961, *Vadidegen világ* [Într-o casă străină], București, 1983; Teofil Bușecan, *Atyafisag* [Neamurile], București, 1961; Remus Luca, *Májusi reggel* [Dimineață de mai], București, 1962; Simion Pop, *Különös kómüves* [Zidarul ciudaț], București, 1964; Ion Brad, *Fehér vadászat* [Vânătoarea albă], București, 1971; Laurențiu Fulga, *Alexandra és a pokol* [Alexandra și infernul], București, 1973; Geo Dumitrescu, *Ejszakai támadás* [Atac de noapte], București, 1979; Dinu Săraru, *A pillanat* [Clipa], București, 1980.

Repere bibliografice: Lendvay Éva, Remus Luca, „Májusi reggel”, IGZ, 1962, 2; Lászlóffy Aladár, *Premiile Uniunii Scriitorilor*. Bodor Pál, TR, 1970, 11; Beke, *Fără interpret*, 527–545; *Rom. magy. ir. lex.*, I, 253–254; *Új magyar irodalmi lexikon*, I, Budapesta, 1994, 247.

O. K.

BOERESCU, Costache (1836, București – 23.X.1908, București), prozator. Este fiul Anicăi (n. Căciularu) și al pitarului Constantin Boerescu. Ca și fratele său mai mare, ziaristul și omul politic Vasile Boerescu, **B.** învață la Colegiul „Sf. Sava” din București și face studii de drept la Paris, unde în 1859 își susține licența, iar în 1862 își ia și doctoratul. A fost profesor de drept civil la Facultatea de Drept din București, deputat în 1864, ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice în 1889–1891, președinte al Senatului. O culegere intitulată *Discursuri politice. 1866–1891* (1903) îl relevă și ca bun orator, cu o frază armonioasă, elegantă.

În tinerețe **B.** scrie romanul *Aldo și Aminta sau Bandiții* (1855), încercare artificioasă, aglomerând influențe livești contradictorii. Într-o tabără de „bandiți”, tot felul de eroi nefirești, haiduci de operetă, bravi, generoși, cultivați, cu har oratoric, se refugiază pentru a duce o viață liberă și pentru a lupta contra tiraniei. Motivațiile patriotice, umanitariste, protestul social sunt compromise de discursivitate și retorism, deopotrivă în plan narativ și stilistic. **B.** nu a mai publicat ulterior nici o lucrare

literară, indiciu sigur că își privea, cel dintâi, cu neîncredere posibilitățile.

SCRIERI: Aldo și Aminta sau Bandiții, București, 1855.

Repere bibliografice: Cornel, *Figuri*, I, 317–318; Popovici, *Romant. rom.*, 321–322; Vărgolici, *Începuturile*, 63–65; *Dicț. lit.* 1900, 109; Barbu, *Romanul*, 127; Mănuță, *Lectura*, 114, *passim*. **G. D.**

BOERESCU, Dan-Silviu (28.III.1963, București), critic literar, eseuist. Este fiul Mariei Boerescu (n. Leahu) și al lui Marcel Boerescu, asistenți medicali. La București urmează între 1977 și 1981 cursurile Liceului „Gheorghe Șincai”, pe cele ale Facultății de Mecanică (1982–1984) și pe ale Facultății de Filologie, secția română-engleză (1984–1988). Frecventează cenacul literar Universitas, condus de Mircea Martin (1985–1990). În perioada 1988–1990 lucrează ca profesor de română la o școală generală din Roșiori de Vede. Între 1990 și 1995 este director adjunct al Editurii Phoenix și colaborează asiduu la mai multe publicații nouăzeciste: „Nouăzeci” (supliment al revistei „Luceafărul”), „Phoenix” sau de divertisment erotic semitabloid: „Iepurașul”, „Prostituția” ș.a. A coordonat, în anii următori, câteva colecții editoriale: „Poeții orașului București”, „Scriitorii orașului București”, „ProLogos”. Din 1996 este redactor la Muzeul Literaturii Române și consilier la Asociația Scriitorilor din București. A redactat și condus revista „ArtPanorama” (1997–1999), centrată pe literatura nouăzeciștilor. În aceeași perioadă a condus ședințele Clubului Profesionist de Lectură din cadrul Muzeului Literaturii Române. A fost prezent în numeroase publicații literare din deceniul al zecelea al secolului trecut: „Luceafărul”, „România literară”, „Tomis”, „Convorbiri literare”, „Viața românească”, „Poesis”, „Familia”, „Transilvania”, „Vatră”, „Astra”, „Arca”, „Cuvântul”, „Amfiteatru”, „Contemporanul”, „Cronica”, „Hyperion”, „Curentul” ș.a. În 1999 devine redactor-șef și director editorial la magazinul „Playboy România”, iar în 2010 al revistei pentru femei „Tabu”, continuând să țină rubrici în „Cuvântul” și „Ziarul de duminică”. I s-au acordat mai multe premii, oferite de reviste literare sau, în 1997, de Asociația Scriitorilor din București.

B. a „predebutat” editorial în 1988 cu *Climatul temperat-continental și harta sinoptică a poeziei recente* (colecția „Cartea cea mai mică”). Adevăratul debut va fi însă marcat prin volumele de „ficțiuni critice” *La noapte, pe strada Toamnei* (cu trimiteri la un bordel bucureștean) și *Doamna Ovary*

(*dicționar antologic*), apărute în 1993. Ambele aduc în discuție fenomenul literar nouăzecist, receptat printr-un discurs carnavalesc de extracție postmodernă. Identitatea generaționistă, afirmată polemic în raport cu optzecismul canonic al Cenaclului de Luni va fi teoretizată în numeroase texte programatice, spre exemplu în prefața antologiei *Sfâșierea lui Morfeu* (1994), pe care o alcătuiește și al cărei titlu îl parodiază pe cel al americanului Ihab Hassan (*The Dismemberment of Orpheus*). De la teoreticianul american **B.** preia ca pe o emblemă, ilustrându-l în manieră proprie, termenul „critificiune”; tentativă ingenioasă de a inova limbajul critic autohton, făcând – declarat – pasul de la teoretizarea optzecistă la practica „intertextual-intersexuală” nouăzecistă. **B.** este, în felul său, un critic de direcție: nimeni n-a susținut noua literatură a anilor '90 cu atâta dedicație, definindu-i o identitate distinctă (uneori controversată). Pe lângă antologia din 1994, a realizat, sub genericul „Cele mai bune povestiri”, câteva antologii de proză scurtă, publicate în anii 1995–1996, 1997–1999, precum și două antologii de poezie modernă și contemporană fără caracter generaționist (1998), apoi, ca promotor avizat al SF-ului nouăzecist, l-a antologat în 2001. Aproape toate titlurile cărților lui **B.**, ca și alte formulări (unele memorabile), sunt subsumate echivocului licențios, iar primatul acordat voluptății simțurilor se va manifesta inclusiv prin abandonarea *mainstream*-ului literar în favoarea „comerțului”. După 2000 scriitorul apare camuflat în ipostaza de (a) moralist al showbiz-ului autohton sau se ocupă de editarea unei serii de ghiduri oenologice sau gastronomice profesioniste, din care dimensiunea artistică nu lipsește. Caracterizată prin vervă eseistică și spirit asociativ, pigmentată de calambururi, infuzii parodice joviale și experimente ludico-erotice (deși autorul practică și comentariul „serios”), critica lui **B.** e binedispusă, dar caustică, neconvențională și „transgender”, mixând biografia cu opera în profiluri fizionomice picante. Dezinhibarea limbajului erotic al literaturii va fi preluată, pe alte coordonate, de promoțiile ulterioare, nu și dimensiunea parodic-livrescă pe care autorul *Doamnei Ovary* a inclus-o permanent în comentariile proprii. **B.** a scris, ocazional, și proză.

SCRIERI: *Climatul temperat-continental și harta sinoptică a poeziei recente*, București, 1988; *La noapte, pe strada Toamnei*, București, 1993; *Doamna Ovary* (*dicționar antologic*), București, 1993; *O slăbiciune pentru*

pisici, București, 1997; *Păcatele tinereților*, Constanța, 1999; *Poftele*, București, 2006; *Istoria erotică a micului dejun. 169 dimineți culinare cu nevasta mea*, București, 2008. **Antologii:** *Sfășierea lui Morfeu. Literatura generației '90*, București, 1994; *Chef cu femei urâte*, București, 1996; *Iubiri subversive*, București, 1997; *Dumnezeu, pisica și moartea*, București, 1998; *Mică antologie a poeziei române*, București, 1998; *Plaja nudiștilor*, București, 1998; *Don Quijote, prostituata și alte personaje*, București, 2000; *România SF 2001*, București, 2001. **Traduceri:** Nadine Gordimer, *La agățat*, București, 2006; Bob Dylan, *Cronica vieții mele*, I, București, 2007.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, „*La noapte, pe strada Toamnei*”, RL, 1993, 40; Rodica Draghinescu, *Monogramă literară: Dan-Silviu Boerescu*, „Zburătorul”, 1996, 1–3; Alex. Ștefănescu, [Dan-Silviu Boerescu], RL, 1997, 30, 40; Mircea Mihăieș, *Familia Boerescu*, CU, 1997, 10; Ioan Lascu, *Ficțiunea critică*, R, 1998, 1; Dan Perșa, „*Chef cu femei urâte*”, TMS, 1998, 2; Geo Vasile, *Desant epic pentru 2000*, RL, 2000, 1; Dimisianu, Lumea, 465–468; Ștefănescu, *Istoria*, 1129–1130. **P. C.**

BOERIU, Eta
(25.II.1923, Turda
– 12.XI.1984, Cluj-
Napoca), traducătoare,
poetă.

Este descendentă a unei familii de origine aromână – Sevestia (n. Capidan) și Ion Caranica – și soră cu poetul Nicu Caranica. Urmează studiile liceale la Cluj, apoi Universitatea (1941–1945) la Cluj și Sibiu, fiind licențiată *magna cum laude* a Facultății de Litere și Filosofie, în specialitatea limba și literatura italiană. Este membră a Cercului Literar de la Sibiu și se numără printre apropiații lui Lucian Blaga. Funcționează în învățământ, mai întâi ca profesoară de liceu (1945–1947), apoi ca asistent universitar la Cluj. Tot aici, între 1951 și 1955, va fi cercetător la Institutul de Lingvistică și bibliotecară la Institutul de Arte Plastice, iar cu începerea din 1957 cadru didactic la Conservatorul „Gh. Dima”. În aprilie 1963 publică în „Tribuna” primele versuri. Va mai fi prezentă, sporadic, în „Steaua”, „Viața românească”, „România literară”, „Secolul 20”, „Vatra”, „Familia”, „Orizont” ș.a. cu traduceri în versuri și proză și cu studii despre operele lui Dante Alighieri.

B. debutează în volum cu traducerea *Decameronului* lui Boccaccio (I–II, 1957), urmată de o serie întreagă de excepționale traduceri din marii clasici ai literaturii italiene, în care competența de ordin filologic se îmbină cu un rar instinct artistic și cu farmecul unei limbi literare cultivate și expresive, de o bogăție impresionantă. Versiunea integrală (1965), în versuri ce păstrează metrul original, a *Divinei Comedii* de Dante este unanim elogiată. De o aleasă ținută științifică, dar mult mai fluentă și mai melodioasă decât cea semnată de George Coșbuc, noua versiune e mărturia asimilării experiențelor lexicale și prozodice ale mării poezii românești interbelice. Pentru realizările de excepție din domeniul traducerii (a mai transpus din poezia lui Petrarca, Michelangelo, Leopardi ș.a. precum și din prozatori italieni marcanți) i se vor decerna mai multe premii ale Uniunii Scriitorilor (1965, 1974, 1980), precum și o serie de distincții italiene: Medalia Orașului Florența (1970), Premiul Monselice și Medalia Fundației Giorgio Cini (1974), titlul Cavaliere al Merito della Repubblica Italiana (1979). **B.** scrie ea însăși poezie, volumul *Ce vână crâng* (1971), salutat cu entuziasm de critică, aducând în peisajul liricii românești o voce autentică și pregnantă, un discurs marcat de tensiunea dintre afectivitatea elementară și o expresie lirică de mare rafinament, saturată de imagistică barocă. În cărțile următoare, caracterizate de o minimă evoluție tematică, tonalitatea elegiacă se accentuează: „Din cer răsturnat un roz nesfârșit,/ o bură de fluturi pe umerii serii:/ iarba cu lână de miei s-a-ncălțit,/ negura-n spume cu merii.// Florile toate de tije se rup/ și saltă; mireasma se rupe de ele,/ ciorchina de curpeni, duhul de trup,/ îngerii și ei de stele.// Și clipa durează”. Structurile prozodice devin și ele mai complexe. Criticii au remarcat ecourile tematice și stilistice din poezia italiană, în special din maniera ermetismului, precum și (filtrate) reminiscențe din Lucian Blaga: „Pe lespezi de piatră se zdruncină ziua/ și totuși mai suge lumină șopârla/ murmură frunza de viță absența/ boabelor ei de dulceață. În pulpa/ verii bătrâne un vierme se gudură moale./ Mieii demult au murit în speranța/ ierbii mai dulci decât laptele mamei. Și iată acesta e leșul cetății/ de toamnă, cu oase golite de măduvi/ Și-acesta prin ele, cum șuieră vântul,/ acesta e totuși cântecul nostru”. Volumul antologic, publicat postum, *La capătul meu de înserare* (1985) conține și un ciclu inedit de poezii,

selectate de I.N. Boeriu, soțul scriitoarei. Sunt ilustrate aici stăruitoarele obsesii ale erosului și morții, dar și tema esențială a „nerostirii”, a suferinței cuvințelor. Într-o expresie profund feminină, revolta în fața fragilității omenești, dilemele existenței umane tind spre o rezolvare apolinică, de depășire în spirit a condiției de muritor. Altă antologie postumă, *Din pragul frigului statornic* (1999), readuce în atenție această voce care explorează arhaicitatea „dinspre modern” (Gheorghe Grigurcu). Criticii au sesizat permanenta tensiune dintre sensibilitatea poetei și aparentul echilibru al versurilor ei, în care structuri formale solide reprimă, într-o oarecare măsură, energia pornirilor telurice și intensitatea trăirilor emotive: „Perfecțiunea clasică a formei [...] este un fel de chenar impus mocnitelor zbateri ale subiectivității profunde” (Ion Pop). Poezia scrisă de B. rămâne, în esență, una a materialității apăsătoare, de neînvins, chiar dacă „prin intensitatea cvasimorbida a sensibilității sale de gorgonă și eumenidă, Eta Boeriu se chinuie parcă să-și resacralizeze lumea” (I. Negoitescu).

SCRIERI: *Ce vânt crâng*, Cluj, 1971; *Dezordine de umbre*, Cluj, 1973; *Risipă de iubire*, București, 1976; *Miere de întunerice*, Cluj-Napoca, 1980; *La capătul meu de inserare*, îngr. I.N. Boeriu, pref. Ștefan Aug. Doinaș, Cluj-Napoca, 1985; *Din pragul frigului statornic*, îngr. I.N. Boeriu, pref. Gheorghe Grigurcu, Pitești, 1999. **Traduceri:** Boccaccio, *Decameronul*, I–II, pref. Al. Balaci, București, 1957; Cesare Pavese, *Tovarășul*, pref. Eugen Schileru, București, 1960; Giovanni Verga, *Mastro Don Gesualdo*, pref. Nina Façon, București, 1964; Alberto Moravia, *Indiferenții*, pref. Georgeta Horodincă, București, 1965; Dante, *Divina Comedie*, îngr. Alexandru Dușu și Titus Părvulescu, București, 1965; ed. I–III, îngr. și introd. Al. Balaci, București, 1982; Baldassare Castiglione, *Curteanul*, pref. trad., București, 1967; Petrarca, *Rime*, pref. Al. Balaci, București, 1970, *Canțonierul*, Cluj-Napoca, 1974; Elio Vittorini, *Erica și frații săi. Garibaldina*, București, 1970; Michelangelo Buonarroti, *Rime*, ed. bilingvă, pref. trad., Cluj-Napoca, 1975; *Comedia Renașterii italiene*, pref. trad., București, 1979; *Antologia poeziei italiene (secolele XIII–XIX)*, București, 1980; Giacomo Leopardi, *Cânturi – Canti*, ed. bilingvă, Cluj-Napoca, 1981; Rolando Certa, *Trinacria. Poeți sicilienii contemporani*, Timișoara, 1984.

Repere bibliografice: Felea, *Secțiuni*, 222–230, 405–408; Regman, *Colocvial*, 189–191; Negoitescu, *Analize*, 299–304; Poantă, *Radiografii*, I, 208–210; Doinaș, *Lectura*, 165–170; Felea, *Aspecte*, II, 161–164, III, 22–26; Grigurcu, *Existența*, 85–91; Grigurcu, *Eminescu – Labiș*, 451–456; Ion Vartic, *Dosar Eta Boeriu*, APE, 1993, 6; Negoitescu, *Scriitori contemporani*, 44–51; *Simpozion comemorativ*

Eta Boeriu, TR, 1994, 50 (grupaj special); *Dicț. scriit. rom.*, I, 303–305; Papahagi, *Interpretări*, 107–109; Nicu Caranica, *Un Esculap al sufletului românesc*, București, 1997, 40–65; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, 64–71; Poantă, *Dicț. poeți*, 34–36; *Dicț. analitic*, II, 319–322; Borbély, *Cercul*, 150–156; Grigurcu, *În pădurea*, 363–376; Aurel Pantea, *Dicția energetică a viziunii*, CNT, 2004, 10; Doina Rad, *Eta Boeriu*, pref. V. Fanache, Cluj-Napoca, 2005. **C.Pp.**

BOGA, L.T. [Leonida T.] (Nida) (15.I.1886, Veles, azi în Republica Macedonia – 23.VI.1974, Vaslui), poet. Este fiul Șanei și al lui Teodor Boga. A învățat carte grecească (două clase), după care a fost trimis să urmeze cursurile liceului românesc din Bitolia, un puternic centru cultural românesc; colaborează la revista liceului, „Lumina”. În 1908 vine în România, la București, unde urmează Facultatea de Litere și Filosofie, secția istorie–geografie, pe care o va absolvi în 1914. A participat, ca voluntar, la campania din 1913 și la Primul Război Mondial. În 1918 a fost însărcinat cu organizarea Arhivelor Statului din Chișinău, pe care le-a condus până în iunie 1940, precum și în intervalul august 1941 – martie 1944. Tot la Chișinău este profesor și director al Liceului „Alexandru Donici” și înființează revista lunară „Pagini basarabene” (1936), la care au colaborat scriitori importanți din toată țara. El publică, alături de alți cercetători, în capitala Basarabiei, între altele, douăzeci de volume sub genericul *Documente basarabene* (1926–1936), ceea ce nu i s-a iertat mai târziu, în anii guvernării comuniste, când a fost hărțuit cu percheziții și confiscări de manuscrise, dintre care unele salvate și ajunse la Arhivele Statului din București. În ultimii ani de viață se retrage la mănăstirea Agapia. Postum, în anii 2001–2003, în „Revista română” au fost publicate versuri, acte, documente și scrisori din acest fond.

B. este cel mai prolific scriitor aromân, deși a publicat foarte puțin din tot ceea ce a lucrat. A lăsat în schimb peste treizeci de caiete, în copii împărțite prietenilor, spre a fi sigur că măcar ceva va putea fi salvat totuși de confiscare. Scrierea lui cea mai valoroasă, o capodoperă a genului, este epopeea *Voshopolea*, compusă din o sută cincizeci de sonete și câteva bocete profund creștine, de o mare expresivitate. Epopeea, închinată înfloririi și distrugerii Moscopolei, metropola aromânilor din secolul al XVIII-lea, a apărut postum, aproape integral, în antologia *Un veac de poezie aromână* (1985); primele zece sonete ale epopeii apăruseră, tot postum, în *Antologie lirică aromână* (1975). Epopeea a fost editată și în volum,

mai târziu, în 1994. *Voshopolea* este o capodoperă nu doar a literaturii dialectale aromâne, ci a literaturii române în ansamblul ei, fiind cea mai realizată în plan artistic după *Țiganiada* lui Ion Budai-Deleanu. Autorul a dorit ca manuscrisul lui, gata de tipar încă din 1945, să fie transpus și în limba română literară, spre a se bucura de o circulație mai largă, proiect realizat abia în 1985. Reînvie în această carte un oraș de legendă, Moscopole, cu peste șaizeci de mii de locuitori aromâni. Parafrazându-l pe Dimitrie Cantemir, s-ar putea zice că epopeea lui **B.** este și un fel de „istorie a creșterii și descreșterii” orașului Moscopole, pusă în scenă în sonete de o neîndoielnică frumusețe. Iată un sonet din deschiderea epopeii, în transpunere literară: „Voshopolei că-i fură începători/ Oierii doar – și numele-i ne-o spune;/ Acolo fu menit să se adune/ Și să prospere neamul de păstori.// Veniră toți, cu zeghele pe umeri/ Și pâine neagră în desagi de lână;/ Aveau drept arme bățele în mână,/ Iar oi – pe degete să li le numeri...// Și n-au găsit o streășină cruciș,/ Nici adăposturi pentru oameni, vite;/ Cerul le-a fost acoperiș!// Doar fiare peste tot și loc stingher,/ Ci au descins cu inimi oțelite,/ Și n-au fugit de spaimă, nici de ger...”. *Voshopolea* imortalizează o lume mirifică, dar și de coșmar. Compunerea aproape exclusiv în sonete este o performanță de o rară virtuozitate. Dacă George Murnu l-a tradus magistral pe Homer, despre **B.** se poate spune că a creat el însuși în stil homeric, folosind un grai românesc dialectal, ce-și dovedea astfel nebănuite resurse de expresivitate. Autorului i se mai publică, tot postum, în 1996, alt mare poem, *La stani*, închinat tot vieții pastorale din Macedonia.

SCRIERI: *Românii din Macedonia, Epir, Tesalia și Albania, Bulgaria și Serbia. Studiu etnografic și artistic*, București, 1913; *Nipoata avigl'itorului*, în Tache Papahagi, *Antologie aromânească*, București, 1922, 333–340; *La hane*, București, f.a.; *Bobotează domnească*, București, f.a.; *Cântițe*, București, f.a.; *Despre Iane, mare ban de Craiova. Și ceva despre Mihai Viteazul* (în colaborare), Iași, 1934; [Versuri], în *Antologie lirică aromână*, îngr. Hristu Cândroveanu, București, 1975, 231–245, în UVPA, 249–342; *Voshopolea*, îngr. și pref. Hristu Cândroveanu, București, 1994; *La stani*, îngr. și postfață Hristu Cândroveanu, București, 1996.

Repere bibliografice: Hristu Cândroveanu, *Nida Boga*, UVPA, 245–248. **Hr.C.**

BOGACI, Gheorghe (20.IV.1915, Vasileuți–Hotin – 29.XI.1991, Moscova), istoric literar, folclorist. Este fiul Teodorei (n. Mizumscaia) și al lui Teodosie Bogaci, preot. A urmat liceul la Hotin și Cetatea Albă, iar în

1938 a absolvit Facultatea de Litere a Universității din Iași, unde a și lucrat, scurt timp, ca asistent la Catedra de slavistică. Ulterior a fost profesor de liceu în Iași, apoi în localitatea Bogatoc, regiunea Ismail (1940–1941). Între 1946 și 1971 a fost colaborator științific al Institutului de Limbă și Literatură al Academiei de Științe al RSS Moldovenești. A deținut o perioadă funcția de șef al sectorului de folclor, contribuind la organizarea și sistematizarea arhivei de folclor. În 1964 a devenit doctor în filologie cu teza *A.S. Pușkin și folclorul moldovenesc*, elaborată la Institutul Republican de Perfecționare a Cadrelor Didactice din RSSM și susținută la Institutul de Literatură Rusă al Academiei de Științe a URSS. În perioada 1971–1980 este conferențiar la Institutul Pedagogic de Stat din Irkutsk (URSS). Publică din 1936 în revistele „Arhiva”, „Opinia”, „Jurnalul literar”. În anii '50–'60 participă la elaborarea *Istoriei literaturii moldovenești* (I, 1958) și a unor manuale școlare. A mai colaborat la revistele „Limba și literatura moldovenească”, „Nistru”, „Kodri”, precum și la diverse ziare, semnând numeroase articole, între care *A. Donici, apărător al învățământului public* (1966), *Procedee ale comicalului de limbaj în dramaturgia lui Vasile Alecsandri* (1967), *Soarta unui cântec moldovenesc* (1968), *Motive folclorice moldovenești atestate* (1969), *Casa lui Toader Crupenschi* (1969) etc.

Aria investigațiilor lui **B.** ține de istoria literaturii române, de folcloristică și de relațiile literare româno-ruso-ucrainene. În mai multe lucrări, majoritatea scrise și editate în limba rusă, a fost preocupat de studierea motivelor folclorice românești în opera lui A.S. Pușkin și Maxim Gorki. A publicat studii despre Costache Negruzzi, Alecu Russo, o monografie, în colaborare cu Isac Grecul, despre Alecu Donici (1966), care interpretează în mod deformat viața și opera fabulistului. Cercetând arhivele, **B.**, considerat un specialist în filologie și în limbile slave, a descoperit documente referitoare la Nicolae Milescu, Dimitrie Cantemir, Vartolomei Măzăreanu, B.P. Hasdeu. A îngrijit ediții din operele lui Vasile Alecsandri, C. Negruzzi și C. Stamati-Ciurea.

SCRIERI: *Din traista cu vorbe*, Chișinău, 1961; *Pușkin i moldavski folklor*, Chișinău, 1963; *Gorki i moldavski folklor*, Chișinău, 1966; *Alexandru Donici* (în colaborare cu Isac Grecul), Chișinău, 1966; *Pagini de istoriografie literară*, Chișinău, 1970; *Daleco severnoi stoliți. O tvorcestve Pușkina v Moldavii*, Irkutsk, 1979; *În lumea cuvintelor*, Chișinău, 1982; *Alte pagini de istoriografie literară*, Chișinău, 1984.

Repere bibliografice: Paul Cornea, „Alexandru Donici”, RITL, 1968, 2; Pavel Balmuș, *Istoric literar prin excelență*, LA, 1985, 18 aprilie; Grigore Botezatu, *Gheorghe Bogaci*, RLSL, 1990, 3; Eliza Botezatu, *Gheorghe Bogaci – un om al conștiinței*, „Moldova suverană”, 1995, 25 mai; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 274; *Dicț. Chișinău*, 60–61. **Vs.C., A.Bn.**

BOGDAN, Elvira (13.IX.1904, București – 3.V.1987, București), prozatoare. Este fiica Eugeniei (n. Popovici) și a lui Gheorghe Moldoveanu, înstitutor. A absolvit, la București, liceul (1928) și Facultatea de Litere și Filosofie (1931). Urmează apoi cursuri de specializare la Paris, unde obține o diplomă la Sorbona (1934). A fost profesoară de liceu (1932–1940), funcționară la Direcția Presei (1940–1946), bibliotecară în cadrul Ministerului Sănătății (1948–1952), traducătoare la Comitetul Geologic (1952–1956).

B. a debutat în 1928 cu articole în ziarele „Adevărul” și „Dimineața”, iar editorial în 1931 cu volumul de povești pentru copii *Talismanul de safir*, sub pseudonimul Alice Basarab, pe care îl mai folosește ca iscălitură și pentru *Vieți minunate* (1939), *Fii fericită, doamnă* (1942) ș.a.; alt pseudonim este Sulfina Borangic. În această perioadă, în paralel cu activitatea literară, este redactor la „Neamul românesc pentru popor” (1931) și directoare a revistei „Mariana” (1942–1944). A fost membră a Academiei Tiberine din Roma, membră a Societății Oamenilor de Litere din Paris, membră societară a Asociației Scriitorilor de Limbă Franceză din Paris. De-a lungul carierei i-au fost decernate numeroase premii la festivaluri internaționale de carte: Medalia de aur la Festivalul Internațional de Carte de la Nisa (1976, 1978, 1979), statueta L'Aiglon d'Or (1980). După război, colaborează mai ales la reviste pentru copii și tineret. Acestui public îi este destinată, cu precădere, mare parte a lucrărilor autoarei: *Domnița Ruxandra* (1969), roman istoric, în descendență sadoveniană, *Aurora, mireasa soarelui* (1969), basm cult, în care se resimte influența scrierilor lui Hans Christian Andersen, secvențele *Mirela cu vocea de aur* și *Glorioșii* (1981), cuprinzând povestiri variate tematic, cu personaje desprinse fie din realitatea înconjurătoare și proiectate într-o lume fabuloasă, fie din istorie, de la Burebista până la Ioana d'Arc și Ecaterina Teodoroiu. Altă categorie de scrieri o constituie cărțile de călătorie: *Castelele Loirei. Viața de glorie și strălucire din trecutul Franței* (1947) și *Prin Italia, patria artei* (1976). Și câteva traduceri în proză

din anii '60, îndeobște romane, se înscriu în aria de interes a cititorului tânăr.

SCRIERI: *Talismanul de safir*, pref. N. Iorga, București, 1931; ed. 2, București, 1978; *Vieți minunate*, București, 1939; *Fii fericită, doamnă*, București, 1942; *Castelele Loirei. Viața de glorie și strălucire din trecutul Franței*, București, 1947; ed. București, 1970; *Domnița Ruxandra*, pref. Victor Eftimiu, București, 1969; *Aurora, mireasa soarelui*, București, 1969; *Prin Italia, patria artei*, pref. Paul Cernovodeanu, București, 1976; *Mirela cu vocea de aur. Povestea Aurorei, frumoasa mireasă a soarelui. Glorioșii*, București, 1981.

Repere bibliografice: Dana Dumitriu, „Domnița Ruxandra”, RL, 1970, 10; Perpessicius, *Lecturi*, 299–301; *Dicț. scriit. rom.*, I, 305–306; Cosma, *Romanul*, II, 194; Lovinescu, *Sburătorul*, IV, 140, 144, 162, 167, 178, 222, 237, 260, 279, 282, 417; Micu, *Ist. lit.*, 586. **C.M.B.**

BOGDAN, Ioan
(25.VII.1864, Brașov –
1.VI.1919, București),
filolog, editor.

Este primul născut al Elenei (n. Munteanu) și al lui Ioan Bogdan, într-o familie modestă din Șcheii Brașovului, cu unsprezece copii, între care se numără viitorul istoric literar G. Bogdan-Duică, fizicianul și chimistul Ștefan Bogdan și Ecaterina (Catinca) Bogdan, căsătorită cu N. Iorga ș.a. Urmează cursurile gimnaziului public român din Brașov, apoi pe cele ale Școlii Normale Superioare din Iași, ca elev intern (bursier), în paralel fiind student al Facultății de Litere. Încheindu-și studiile în iunie 1885, cu o strălucită lucrare de licență, *Istoria coloniei Sarmizegetusa*, publicată în același an, realizată probabil sub îndrumarea lui A.D. Xenopol, activează câteva luni ca profesor de latină și greacă la Liceul „Anastase Bașotă” din Pomârla (Dorohoi). Debută cu o recenzie la *Istoria limbii și literaturii române* a lui Aron Densușianu în „Convorbiri literare”, care se bucură de aprecierea lui Titu Maiorescu și a lui Iacob Negruzzi. În martie 1886, fiind remarcat de ministrul Educației din acea vreme, Dimitrie A. Sturdza, este trimis în Germania, apoi în Italia, spre a studia organizarea învățământului

secundar. Lungă și fertilă perioadă de studii de specializare în străinătate a fost o altă șansă oferită de același ministru, în urma recomandărilor lui B.P. Hasdeu și ale lui Ioan Bianu. Grație unei burse a statului român, **B.** își începe astfel pregătirea în domeniul slavisticii, aflată la noi în stadiu de pionierat, mai întâi la Universitatea din Viena (1887), unde urmează cursul de filologie slavă al lui Vatroslav Jagić, dar și cursuri de paleografie și diplomatică latină; în septembrie 1888 se afla la Sankt Petersburg, unde își continuă pregătirea la Facultatea de Istorie și Filologie, audiindu-i pe A.I. Sobolevski, P.A. Sârcu ș.a., intrând în relații cu o serie de filologi și istorici, precum A.A. Șahmatov, A.N. Veselovski, A.I. Iațimirski. Din această etapă datează și publicarea primelor sale lucrări privind cultura română veche, rod al cercetărilor întreprinse la Viena: *Câteva manuscripte slavo-române din Biblioteca Imperială de la Viena* și *Cinci documente istorice slavo-române din archiva Curții Imperiale din Viena*, apărute în „Analele Academiei Române” în 1889. În același an prezintă la Academie studiul *Diploma bârlădeană din 1134. O încercare de critică diplomatică slavo-română*, pe baza căruia își va alcătui referatul în limba rusă cu care se va înfățișa în 1890 la cel de-al VIII-lea Congres Arheologic de la Moscova. Tot de acum datează o serie de articole care apar în „Convorbiri literare” și în „Arhiva Societății Științifice și Literare din Iași”, precum și înregistrarea manuscriselor și tipăriturilor de origine românească din bibliotecile sanktpetersburgheze. Chiar dacă **B.** nu a putut finaliza catalogul acestora, a publicat în 1891 câteva rezultate prețioase ale acestor cercetări: *O evanghelie slavonă cu traducere românească din secolul [al] XVI-lea* și sursa „gloselor Bogdan” (662 de glose în limba română și aproximativ 70 în limba slavonă, înscrise ca marginalii la versiunea slavonă a *Sintagmei lui Matei Vlastaris*) și *Un lexicon slavo-român din secolul XVII*. În 1889–1890 își va continua periplul științific la Moscova, atât pentru cercetări proprii în arhive și biblioteci, cât și în vederea audierii de cursuri universitare, cu care ocazie intră în contact cu S.A. Belokurov, F.F. Fortunatov, șeful școlii lingvistice din Moscova, P.A. Lavrov, M.N. Speranski, V.A. Ulianițki ș.a. Este ales membru corespondent al Societății de Istorie și Antichități de la Universitatea din Moscova. Studiază și la Kiev, unde fusese informat de existența unei cronici moldovenești necunoscute, pe care o identifică în Biblioteca Academiei Teologice. Cercetarea acestei prețioase

surse se va materializa în articolul *Ein Beitrag zur bulgarischen und serbischen Geschichtsschreibung*, apărut în „Archiv für slavische Philologie” în 1891, precum și în cea mai mare parte din prima sa lucrare de amploare, *Vechile cronici moldovenești până la Ureche*, tipărită în același an. Aflat la Cracovia, își continuă studiile de polonistică la Universitate, transcrie cronica moldo-polonă pe care o va edita în *Vechile cronici...*, precum și o serie de documente privitoare la istoria Moldovei. Întors definitiv în țară, după încă un popas la Roma, **B.** este numit profesor la Universitatea din București (suplinitor în 1891, titular provizoriu în 1892), la Catedra de limbi slave, creată special pentru el. Cursul inaugural, *Însemnătatea studiilor slave pentru români* (publicat în 1894), sublinia necesitatea acestei specializări esențiale în vederea trecerii istoriei și filologiei române într-o nouă fază, modernă, științifică, imposibil de conceput fără accesul la moștenirea culturală românească redactată vreme de secole în limba slavonă. **B.** a contribuit, de asemenea, la organizarea învățământului universitar românesc, fiind ales decan al Facultății de Litere și Filosofie în 1898, reales apoi de zece ori, practic până la sfârșitul vieții, prorector al Universității (1912, 1916–1918) și, pentru scurt timp, rector (iunie 1912); a participat la elaborarea primei legi a învățământului superior din România (1912). A devenit membru corespondent al Academiei Române în 1892, ales membru activ în 1903, ocupând de două ori fotoliul de vicepreședinte al Academiei (1910–1913, 1916–1919). Din 1900 este primit în comitetul de redacție al „Convorbirilor literare”, fiind între 1902 și 1906 director al revistei. Din 1909 a fost președintele Comisiei Istorice a României, în cadrul căreia a putut coordona efortul unei strălucite generații (D. Onciul, I. Bianu, C. Giurescu, D. Russo, Al. Lapedatu) de a edita „în condiții științifice superioare izvoarele istoriei și culturii vechi românești” (G. Mihăilă). În tot acest timp a realizat trei călătorii de studii în Rusia și Polonia, în vederea copierii și studierii unor documente slavo-române în arhive, între care *Letopisețul lui Azarie*. În 1914 a fost ales membru corespondent al Academiei Sârbe de Științe.

Discursul de recepție la Academia Română, *Istoriografia română și problemele ei actuale* (1905), reprezintă o privire sintetică, de o mare pătrundere, asupra evoluției istoriografiei noastre în secolele XV–XIX, pe care **B.** o divizează în trei epoci distincte: a analiștilor (secolul XV), a cronicarilor (secolul XVI

– începutul secolului XVIII) și a istoricilor, începând cu Dimitrie Cantemir și continuând cu reprezentanții Școlii Ardelene. O atenție deosebită este acordată sarcinilor pe care istoricii români le aveau de îndeplinit în vederea integrării istoriografiei naționale în știința modernă: editarea adecvată a izvoarelor, dezvoltarea disciplinelor auxiliare ale istoriei (diplomatica, paleografia, sigilografia), analiza datelor, „obiectivă și în același timp artistică”, în stare să ofere o imagine corectă și coerentă a „trecutului, în adevărata sa lumină”. Aplicarea acestor exigențe nu avea să-i asigure întotdeauna prețuirea contemporanilor, adesea vizați de examenele sale critice, elegante dar necruțătoare, un exemplu grăitor oferindu-l studiul critic ce deschide lucrarea *Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui* (1896), care pune în discuție toate contribuțiile anterioare ale istoricilor cu privire la voievodul muntean, unele semnate de A.D. Xenopol, Al. Odobescu sau Al. Tocilescu. La Ateneul Român **B.** a prezentat trei conferințe: prima, în 1892, *Românii și bulgarii. Raporturile culturale și politice între aceste două popoare* (publicată în 1895), apoi *Luptele românilor cu turcii până la Mihai Viteazul* (1896, publicată în 1898), aducând o serie de informații istorice noi, între care se remarcă trimiterile la *Cronica bulgară de la 1296–1413*, descoperită de slavist, referitoare la bătălia de la Rovine; a treia conferință, *Cultura veche română* (1898), este o privire asupra genurilor și speciilor literare cultivate în perioada veche și premodernă, atât în slavonă cât și în limba română, bine încadrată în contextul social și istoric al evoluției Țărilor Române în Evul Mediu. Aici se realizează un tablou de ansamblu, cu linii clare, urmărind direcțiile de dezvoltare ale culturii române vechi, cu laturile sale artistice, științifice, literare, religioase. De un interes deosebit se bucură literatura apocrifelor, cărțile populare, evoluția discursului istoric, dar și *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, al căror original slavon tocmai fusese descoperit la Sofia. O serie de conferințe ținute la Academie, care reprezintă tot atâtea contribuții inovatoare: *Evangeliiile de la Homor și Voroneț* (1907), *Documentul Râzenilor din 1484 și organizarea armatei moldovene în sec. XV* (1908), *Letopisețul lui Azarie* (1909) ș.a. Valoare specială au edițiile de documente slavo-române alcătuite de **B.**, în care studierea lor complexă – istorică, diplomatică, paleografică și lingvistică – implică editarea și traducerea, slavistul acoperind astfel o parte consistentă a

istoriei interne din cele trei țări române și a relațiilor dintre ele sau cu țările înconjurătoare. Primul volum apare în 1902 (*Documente și regeste...*), reluat într-o nouă ediție, de data aceasta cu textele reproduse integral în original, dar din care n-a mai apărut decât un volum referitor la perioada 1413–1508: *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească în secolul XV și XVI* (1905). Importante sunt observațiile asupra limbii documentelor, în linii mari fiind vorba despre mediobulgară, dar cu o serie de cuvinte bizantine și neogrecești, turcești, maghiare, săsești și mai ales românești. În 1913 apare lucrarea *Documentele lui Ștefan cel Mare*, în două volume, continuând și, după opinia specialiștilor, întrecând prin precizie și prin bogăția comentariilor lucrările precedente ale filologului. La acestea se adaugă analiza critică a documentelor false sau greșit atribuite, prin care se dovedește lipsa de autenticitate a unor documente vechi românești și străine (*Documente false atribuite lui Ștefan cel Mare*, 1913). Dar partea cea mai valoroasă a operei lui **B.**, o reprezintă edițiile și studiile asupra istoriografiei vechi românești, precedate și într-un anume fel pregătite de trei ediții de cronici bizantine și sud-slave – *Ein Beitrag...*, *Cronica universală și analele sârbești de la Petersburg* (1909) și *Cronica lui Constantin Manasses* (1922). Prin integrarea manuscriselor slavo-române descoperite atât în bibliotecile străine cât și în țară, el lărgeste aria de desfășurare a literaturii românești originale din secolele XV–XVI, îmbogățind-o cu douăsprezece cronici moldovenești (până atunci cunoscându-se doar două), între care letopisețele lui Macarie, Eftimie și Azarie și *Letopisețul de când s-a început Țara Moldovei*, descoperit într-un manuscris la Tulcea. Ele au apărut în 1891 (*Vechile cronici moldovenești până la Ureche*), 1895 (*Cronice inedite atingătoare de istoria românilor*), 1901 (*Un fragment de cronică moldovenească în limba slavă*, „Convorbiri literare”) și 1909 (*Letopisețul lui Azarie*, „Analele Academiei Române”). Chiar dacă unele interpretări au fost ulterior rectificate, „comentariile asupra limbii, în special la cei trei cronicari din secolul al XVI-lea, analiza dependenței stilistice și chiar lexicale la aceștia de textul lui Manasses și comparațiile textologice cu cronica lui Gr. Ureche își păstrează în cea mai mare parte valoarea până azi” (G. Mihăilă). Între alte lucrări din aceeași sferă se numără *Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui*, vreme îndelungată cea mai temeinică monografie

și ediție de texte pe această temă, precum și o serie de studii, între care *O scrisoare din 1679 a mitropolitului Dosoftei* (1912), un document important privind istoria tipografiilor românești, și *O traducere moldovenească din veacul al XVIII-lea a Vieții lui Bertoldo* (1774), rod al unei investigații la Moscova. Totodată, lucrările lingvistice ale lui **B.** sunt semnificative. Pe baza comentariilor asupra limbii textelor slavo-române care însoțesc edițiile de documente moldovenești, el a redactat articolul de sinteză *Über die Sprache der ältesten moldauischen Urkunden*, publicat în volumul omagial dedicat lui Vatroslav Jagić (1908), care reia și sistematizează observațiile privind limba documentelor din Moldova (slavona rusă apuseană, cu elemente populare ucrainene, polone și numeroase cuvinte românești). Altă temă cu conotații lingvistice este cea a gloselor românești din secolele XVI–XVII, descoperite în manuscrise aflate în Rusia (*Glose române într-un manuscris slavon din secolul XVI și Un lexicon slavo-român din secolul XVII*), reprezentând un moment de început în lexicografia românească. „Muncitor neostenit și plin de acea intuiție ciudată care a pus pe savanți pe urmele multor taine – scria despre **B.** Tudor Arghezi în 1911 – caută și găsește o adevărată comoară istorică. *Vechile cronice moldovenești* pe care le-a descoperit la Kiev și cari cuprind mai toată istoriografia moldavă până la cronică lui Ureche au fost pentru România un mare eveniment.”

SCRIERI: *Câteva manuscripte slavo-române din Biblioteca Imperială de la Viena*, București, 1889; *Cinci documente slavo-române din archiva Curții Imperiale de la Viena*, București, 1889; *Vechile cronici moldovenești până la Ureche*, București, 1891; *Însemnătatea studiilor slave pentru români*, București, 1894; *Cronice inedite atinșătoare de istoria românilor*, București, 1895; *Românii și bulgarii. Raporturile culturale și politice între aceste două popoare*, București, 1895; *Vlad Țepeș și narațiunile germane și rusești asupra lui*, București, 1896; *Luptele românilor cu turcii până la Mihai Viteazul. Cultura veche română*, București, 1898; *De la cine și când au împrumutat românii alfabetul chirilic*, în *Lui Titu Maiorescu. Omagiu*, București, 1900, 585–594; *Istoriografia română și problemele ei actuale*, București, 1905; *Relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească*, București, 1905; *Über die Sprache der ältesten moldauischen Urkunden*, în *Jagić-Festschrift*, Berlin, 1908, 370–377; *Documentele lui Ștefan cel Mare*, I–II, București, 1913; *Cronica lui Constantin Manasses*, pref. Ioan Bianu, București, 1922; *Scrieri alese*, îngr. și introd. G. Mihăilă, pref. Emil Petrovici, București, 1968.

Repere bibliografice: Tudor Arghezi, *Bogdan (Ioan)*, în Cornel Figuri, I, 333–335; P.P. Panaitescu, *Ioan Bogdan și studiile de istorie slavă la români*, în „Buletinul Comisiei Istorice a României”, 1928; Iorga, *Oamenii*, II, 446–449; Damian P. Bogdan, *Ioan Bogdan*, RSL, 1956; *Ioan Bogdan și istoria culturii române*, RSL, 1966; Diomid Strugaru, *Slaviștii români Ioan Bogdan și Ilie Bărbulescu în lumina unei corespondențe inedite*, RSL, 1972; Bucur, *Istoriografia*, 190–193; *Encicl. istoriografiei rom.*, 64–65; Balacciu–Chiriacescu, *Dicționar*, 73–74; *Bogdanii – o familie de cărturari*, coordonatori Steluța Pestrea-Suciu și Monica Tatușescu, Brașov, 1995; Octavian Rusu, *Repere bibliografice la ceas aniversar: Ioan Bogdan*, Sibiu, 2003; Mihăilă, *Scriitori*, 283–318. **II.M.**

BOGDAN, N.A. [Nicolai Andriescu] (10.V.1858, Iași – 17.IV.1939, Iași), gazetar, prozator, dramaturg. Numele Nicolai Andriescu-Bogdan era moștenit de la ambii părinți – mama, Irina Andriescu, tatăl, Gheorghe Bogdan, fiul unui postelnic. În 1874 rămâne orfan și își întrerupe studiile la Liceul Național din Iași, începând să lucreze ca funcționar. Între 1879 și 1882, frecventează Conservatorul de Muzică și Declamație, fiind angajat la Teatrul Național din Iași (1880–1889), dar jucând mai mult cu trupe ambulante. Din 1889 va fi funcționar (urcă până la gradul de ajutor de primar) la Primăria ieșeană. A debutat în propria publicație periodică, „Scrieri amuzante” (1875–1876), și a continuat în același mod cu „Cabinetul de lectură”, „Bomba”, „Arta”, dar mai cu seamă cu „Lupta pentru viață” (1903–1905), scrisă în întregime de **B.** și ilustrând toate genurile și domeniile care îl preocupau. A mai fost redactor (șef) la „Liberalul”, „Era nouă”, „Arhiva”, „Orașul”, „Ioan Neculce” sau doar colaborator la „Familia”, „Gazeta săteanului”, la alte câteva zeci de periodice din țară și din Franța, Belgia, Italia, Egipt, Germania. Colaborările sale – proză, versuri, teatru (original și traduceri), articole teatrale, literare, culturale, istorice, culegeri de folclor și documente – erau semnate și cu pseudonimele Basile N. Lupu, Cesar, Clio, Dan, Iassiensis, N. a Irinei ș.a. În diversitatea acestor texte se detașează, fie prin amploare – *Cauza regesului teatrului românesc, Câteva tipuri de actori* –, fie prin număr, cele care se ocupă de analiza vieții teatrale sau de evocarea unor întâmplări cu actori.

Proza lui **B.** este foarte diversă, de la fantezii la amintiri și note de călătorie, de la romane la anecdote. *Cuibul fericirii* (1884) este o nuvelă ce stă, ca multe altele, sub semnul literaturii de

senzație. Volumele care au urmat sunt culegeri conținând prelucrări de folclor, versuri, nuvele, povestiri, amintiri. Între acestea, *De scârba boilor*, *Jitarul*, *La muncă*, *Straja*, *La Dunăre* se vor narațiuni obiective, cu subiecte din viața satului sau din război. Altele sunt întâmplări triste, cu personaje reale, uneori autorul alunecând spre memorialistică și autobiografie. Paginile despre Matei Millo, V. Alecsandri, T.T. Burada, Titu Maiorescu, V. Pogor, I. Creangă, M. Eminescu, Eduard Caudella ș.a. sunt interesante prin unele amănunte de martor ocular. Peste tot abundă textele cu intenții umoristice, cărora le lipsesc însă adeseori spiritul, poanta. Călătorind mult, **B.** a publicat câteva cicluri de însemnări: *De-a curmezișul țării românești*, *De-a curmezișul Europei* ș.a. (în „Lupta pentru viață”, 1905) – note fugare, vag descriptive, ușor malițioase și (auto)ironice. Majoritatea versurilor sale, satirice, erotice, elegiace, sunt neinspirate și vetuste. Volumele de teatru cuprind piese proprii, prelucrări, localizări și traduceri (multe dintre acestea au rămas în paginile revistei „Familia”), folosite mai ales de trupele de diletanți din Moldova, Transilvania și Banat. Unele piese sunt „dramatizări” ale unor episoade biblice sau ale unor momente istorice reconstituite fantezist – *Abraam*, *Ciceron*, *Traian și Dochia*, *Bogdan I sau Întemeietorul Moldovei*, *Alexandru cel Bun*. Altele sunt comedii (într-un act), cu sau fără cântece, vădit influențate de vodevilul francez, reiterând în forme extrem de stângace mici și banale intrigi familiale și amoroase, încheiate cu inevitabile busculade și/sau căsătorii. Câteva dintre versiunile lui după piese de autori celebri sau la modă au fost folosite în reprezentațiile Teatrului Național din Iași sau ale celor de diletanți, dar cele mai multe au fost doar tipărite. Pe lângă numeroasele traduceri din comediografii boulevardier francezi (Octave Feuillet, Eugène Scribe, A. D’Ennery, Melesville, Eugène Labiche, Henri Murger ș.a.), a tălmăcit și din marele repertoriu – Shakespeare, Molière, Beaumarchais, Émile Zola, Al. Dumas-fiul. Mai utile și mai bine primite au fost lucrările referitoare la istoria vechii capitale a Moldovei, cea mai importantă fiind *Orașul Iași* (1904), o monografie care își dovedește și azi valoarea documentară. *Istoria neamului românesc povestită în zece șezători de Moș Andrei Gurăbogată* (1937) este o rememorare didactică a unor fapte din trecut. Pasionat cercetător de arhive, **B.** a mai publicat o serie de volume

strict documentare referitoare la evoluția orașului în care a trăit și cu care ajunsese să se identifice. Întreaga sa activitate a fost răsplătită cu mai multe medalii și decorații.

SCRIERI: *Din scrierile lui Nicolai A. Bogdan*, Iași, 1879; *Iuga sau Berbecii la păscut*, Iași, 1881; *Cuibul fericirii*, Iași, 1884; *Bogdan I sau Întemeietorul Moldovei*, Oradea, 1890; *Abraam*, Iași, 1892; *Ciceron*, Iași, 1892; *Frunze verzi*, Iași, 1892; *Izvorul lui Dan*, Iași, 1892; *Povești și anecdote din popor*, Iași, 1892; *Traian și Dochia*, Iași, 1892; *Pe câmpul de onoare*, Iași, 1893; *Și nouă, și vechi*, Iași, 1893; *Licențiații*, Iași, 1894; *15 comedii*, Iași, 1894; *Bursucul*, Iași 1896; *Arta de a vorbi, recita și declama în societate, în public, pe scenă & ct.*, Iași, 1899; *Să jubilăm!*, Iași, 1901; *Să râdem!*, Iași, 1902; *Orașul Iași*, Iași, 1904; ed. Iași, 2008; *De scârba boilor*, Iași, 1911; *Regele Carol I și a doua sa capitală*, București, 1916; *Alte 15 comedii*, București, 1924; *6 piese cu caracter istoric*, Iași, 1927; *De haz și de necaz*, Iași, 1929; *Cel mai nou ghid al Iașului*, Iași, 1932; *Istoria neamului românesc povestită în zece șezători de Moș Andrei Gurăbogată*, București, 1937. **Traduceri:** Evariste Carrance, *Casa de închiriet*, Iași, 1882, *Căpitanul Bumbdeaur*, Iași, 1906; Rouget de Lisle, *Marsilieza*, Iași, 1886; Shakespeare, *Hamlet, principele Danemarcei*, Iași, 1887; P. Mollé-Gentilhomme, C. Guérout, *Marchiza de Pompadour*, Iași, 1894; [Th. Barrière, L.A. Theuriet, Fr. Ponsard, A. Seguin, Edouard Pailleron, H. Monnier, Henri Murger, Al. Dumas-fiul, G. de Letorière, Molière], în *Alte 15 comedii*, București, 1924.

Repere bibliografice: N. Iorga și N.A. Bogdan, „Liberalul”, 1904, 224; A. D. Xenopol, „Orașul Iași”, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXVII, 1904–1905; N. Iorga, „Orașul Iași”, RI, 1916, 3–6; P. Gr. [Gr. T. Popa], N.A. Bogdan, IIȘ, 1939, 5; Ciorănescu, *Teatr. rom.*, 183–184; Mărcuș, *Thalia*, I, 229–236; Massoff, *Teatr. rom.*, VII, 463, 494; Leon, *Umbre*, IV, 175–184. **C. T.**

BOGDAN-DASCĂLU, Doina (27.XI.1942, Reșița), stilistician, poetă, editoare. Este fiica Semproniei Bogdan (n. Șimic), funcționară, și a lui George C. Bogdan, publicist. Urmează liceul în orașul natal (1957–1960) și Facultatea de Filologie, secția română-germană, a Universității din Timișoara (1960–1965). După absolvire este repartizată în activitatea de cercetare științifică la sectorul de lingvistică din cadrul Bazei de Cercetări Științifice Timișoara a Academiei Române, devenit ulterior Institutul de Studii Banatice „Titu Maiorescu”. Și-a luat doctoratul la Universitatea timișoreană cu teza *Limbaajul criticii literare românești* (1979). A fost cadru didactic și decan al Facultății de Jurnalistică de la Universitatea Tibiscus din Timișoara (1998–2007) și profesor asociat la Universitatea de Vest

din Timișoara. Colaborează la „Caiete critice”, „Contemporanul”, „Limba română”, „Limbă și literatură”, „Literatorul”, „Piramida” (Zrenianin), „Reflex”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Revista de studii banatice”, „Rostirea românească”, „Studii și cercetări lingvistice”, „Studii de știință și cultură” ș.a.

B.-D. debutează cu un articol de stilistică în „Orizont” (1968) și editorial cu volumul *Critica-limbaj secund* (1981), abordare a criticii literare din unghiul modalității de exprimare. Recurgând la metoda funcționalistă, **B.-D.** dedică fiecărei funcții câte un capitol, unde sunt enumerați operatorii prin care funcțiile ajung la concretizare. Un loc aparte revine celei metalingvistice, considerată dominantă în limbajul criticii literare, privit în raporturile sale cu limbajul-obiect. Un interes particular prezintă funcția poetică și manifestările ei în critică, a căror investigare arată limpede că funcția a fost asumată nu numai de adepții declarați ai impresionismului critic, ci și de cei care l-au ocolit sau chiar l-au repudiat. Cele mai recente cărți publicate de **B.-D.** sunt din perimetrul istoriei și al criticii literare, acordând, și aici, o atenție particulară expresiei, fie literară, fie critică. *Arta de a scrie, arta de a citi* (2011) sugerează posibilitatea și chiar necesitatea sincronizării acestor laturi ale literaturii, prin evidențierea resurselor artistice la care recurg criticii atunci când comentează textul unui scriitor. *Intersecția critică* (2012) continuă acest demers interpretativ, interesul fiind îndreptat cu precădere asupra aspectelor artistice ale criticii literare. Când scrie poezie – *Albastrele semne* (2010), *O clepsidra de fluturi* (2012) –, **B.-D.** este adepta unei expresii concentrate, în care simbolurile (luntrea lui Caron, ceasurile lichide, ruinele, ferestrele, ceața, dar îndeosebi oglinda) le revine rolul principal. Ușoare, vapoare, feminine, versurile au un ton elegiac, ușor nostalgic. Edițiile din autori bănățeni (Paul Iorgovici, Mihail Gașpar, Aurel Cosma, George C. Bogdan ș.a.) pe care le-a îngrijit, singură sau în colaborare, dovedesc preocuparea de a le asigura un pronunțat caracter științific. Prin ele **B.-D.** readuce în actualitate scrieri fie inedite, fie puțin cunoscute celor de azi.

SCRIERI: *Critica-limbaj secund*, Timișoara, 1981; *Epitetul jurnalistic* (în colaborare cu Crișu Dascălu), Timișoara, 1999; *Spațiul meta*, Timișoara, 2001; *Gramatica poeziei române (1880–1980)* (în colaborare cu Crișu Dascălu), București, 2002; *Limbajul publicistic actual. De la perspectiva funcțională la cea funcționalistă*,

Timișoara, 2006; *Albastrele semne*, Timișoara, 2010; *Arta de a scrie, arta de a citi*, Timișoara, 2011; *O clepsidra de fluturi*, Timișoara, 2012; *Intersecția critică*, Timișoara, 2012. **Ediții:** Mihail Gașpar, *Fata vornicului Oană*, introd. edit., Timișoara, 1974 (în colaborare cu George C. Bogdan), *Din vremuri de mărire*, introd. edit., Timișoara, 1982 (în colaborare cu George C. Bogdan); Paul Iorgovici, *Observații de limba românească*, introd. Crișu Dascălu, Timișoara, 1979 (în colaborare cu Crișu Dascălu); ed. Timișoara, 2012; George C. Bogdan, *Din istoria culturală a Banatului*, I, introd. edit., Timișoara, 2011. **Traduceri:** Sever Bocu, *Problema Banatului. Români și sârbi*, Timișoara, 2012.

Repere bibliografice: Traian Liviu Birăescu, *Un scriitor bănățean uitat*, O, 1974, 48; Al. Graur, *Paul Iorgovici*, RL, 1979, 23; Marcel Pop-Corniș, „*Critica – limbaj secund*”, O, 1982, 20; Adrian Marino, *Limbajul criticii la microscop*, T, 1982, 19; Simion, *Sfidarea*, 257–260; Dumitru Vlăduț, *Limbajul publicistic actual*, „*Analele Universității Tibiscus*”, jurnalistică, 2007; Livius Petru Bercea, *Scriitori și cărți*, Lugoj, 2008, 61–64, 96–98; Florin Corneliu Popovici, *Cartea unei evadări*, „*Reflex*”, 2010, 1–6; GrațIELA Benga, „*Arta de scrie, arta de a citi*”, „*Revista de studii banatice*”, 2010, 1.

F.C.P.

BOGDAN-DUICĂ, G. [Gheorghe]

(2.I.1866, Brașov –
21.IX.1934, Brașov),
istoric și critic literar.

A fost al doilea născut în familia Elenei (n. Munteanu) și a lui Ioan Bogdan, funcționar. Dintre ceilalți frați, se vor remarca, în diverse domenii, Ioan Bogdan, filolog, profesor universitar, Ștefan Bogdan, profesor la Facultatea de Farmacie din București, Aurel Bogdan, general; o soră, Ecaterina (Catinca), a fost a doua soție a lui N. Iorga. **B.-D.** a urmat școala primară din Scheii Brașovului. După ce a absolvit Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov (1885), audiază cursuri de logică și de filologie la universitățile din Budapesta, Jena și Viena (1885–1888). Obține un post de profesor suplinitor la Liceul „Andrei Șaguna”, dar, fiind considerat ateu, este îndepărtat de la catedră. Își făcuse un oarecare nume, încă elev fiind, prin colaborările de la

„Familia” (1883–1884). În 1888 tipărește o serie de „reviste literare” în foiletonul „Gazetei Transilvaniei”, pe care le continuă, tot în acel an, în „Tribuna”, unde a fost o vreme și membru în comitetul de redacție. Colaborează și la „Convorbiri literare”. Tenace și decis în opțiuni, trece în Regat la sfârșitul lui 1890, încercând să-și termine facultatea la București. Este chemat însă la Cernăuți, unde între 1893 și 1894 va fi director la „Gazeta Bucovinei”. Se căsătorise, în 1892, cu alsaciana Maria Done. Cei doi au avut șase copii, între care Catul Bogdan (viitor pictor, profesor universitar), Virgil Bogdan (care a devenit filosof), Ovidiu Bogdan (profesor). Întors la București, termină Facultatea de Litere, luându-și licența în 1897. Începe acum o lungă carieră didactică. Pentru scurte perioade profesor la licee din țară, este în cele din urmă numit director al Liceului „Mihai Viteazul” din București, funcție pe care o va păstra un deceniu. În timpul ocupației Capitalei, este arestat și deportat. Îndată după înființarea Universității din Cluj, în 1919, devine profesor de literatură română la Facultatea de Litere, al cărei întâi decan va fi și unde va preda până la moarte. Tot în 1919 este ales membru al Academiei Române, pe locul rămas vacant după moartea lui Titu Maiorescu. A fost delegat în Senat din partea Universității clujene. Se va înscrie în Partidul Național Țărănesc, dar, nemulțumit, trece în Partidul Național Liberal, fiind ales, cu acest prilej, și deputat. Moare pe neașteptate la Brașov și este înmormântat la Sibiu.

Pedagog prin vocație, **B.-D.** s-a preocupat de timpuriu de problemele educației și învățământului, începând să publice încă din 1897 articole și studii despre manuale, despre organizarea școlară. Temperament de polemist, a intrat în gazetăria cotidiană. La „Tribuna” și „Gazeta Bucovinei” își expune, în 1893–1894, mai ales opiniile în probleme de istorie a românilor. Împreună cu Aurel C. Popovici și alții, la București, participă la redactarea cotidianului politic și cultural „România jună” (1899–1900). Este secretar al Ligii Culturale, se află în prejma lui N. Iorga și a lui A.C. Popovici, ale căror opinii antisemite le susține (*Românii și ovreii*, 1913). Cu Vasile Pârvan și Virgil Arion editează, în 1913 și 1914, la București, revista „Românismul”. Înzestrat cu o vie curiozitate, citea enorm, atras de mai toate domeniile culturii. Și-a spus părerea în chestiuni de religie și teologie, geografie umană, etnofolcloristică, filologie, în texte scrise într-un stil accesibil. A analizat cu

precădere mișcările religioase la români, preocupat de situația confesiunilor din Transilvania și încercând să afle în ce constă „sentimentul național”. Așa au apărut mai multe studii, precum cele despre Ioan Inocențiu Micu-Klein, despre autonomia Bisericii Ortodoxe, dar și despre Tudor Vladimirescu, Avram Iancu, Axente Sever sau Ioan Dunca. De literatură **B.-D.** s-a apropiat mai întâi prin câteva încercări de versificare, unele apărute în „Tribuna” (1891). Aceste tentative i-au deschis gustul pentru descifrarea resorturilor unei opere, ceea ce l-a îndreptat către critica literară. La început a urmat modelul maioreșcian, adoptând un ton dur, cu ironii și „zeflemele” de tip junimist aplicate numai literaturii din Ardeal. Lipsa de valoare, era de părere criticul, nu trebuie scuzată prin circumstanțele dificile în care se manifestă scriitorii de limbă română din Transilvania. Considera că aici fuseseră încurajate doar „mediocritățile” și nonvalorile, pe temeiul unor „motive neliterare”. În opoziție cu literatura de nivel modest a lui Iosif Vulcan și Andrei Mureșanu, criticul așază versurile lui George Coșbuc, fiind cel dintâi care le analizează amplu, într-o serie de foiletoane apărute în 1888, înaintea studiului lui C. Dobrogeanu-Gherea. În același spirit maioreșcian, își întemeiază afirmațiile pe o sumă de premise teoretice plecând de la Lessing, la ale cărui opinii aderă în bună măsură. *Laocoon* constituie un argument pentru eliminarea descriptivismului din poezia ardeleană a epocii, comparată uneori, spre a i se evidenția scăderile, cu aceea eminesciană. Ca să păstreze o legătură vie cu viața literară, **B.-D.** a scris, constant, și critică de întâmpinare, pronunțându-se despre aproape toți scriitorii contemporani importanți. La Barbu Delavrancea a apreciat curățenia limbii din proză și unitatea construcției dramatice, lui Mihail Sadoveanu îi este investigată arta de povestitor. Primele versuri ale lui Ștefan Petică și ale lui Panait Cerna sunt privite cu simpatie; ale lui Camil Petrescu izvorăsc dintr-o „atitudine de clasicist”, iar poeziile lui Octavian Goga reprezintă „balada tragică a sufletului ardelenesc primitiv”. A contestat violent dramaturgia lui Lucian Blaga („literatură fără rost”), afirmând că întreaga lui operă literară este străbătută de „răceală”. Pe Tudor Arghezi l-a apreciat încă în 1926, considerând că are „vederi noi”, dar despre *Flori de mucigai* a scris negativ. **B.-D.** era un critic cu un expozeu informat, care înțelegea motivațiile curentelor moderne (a scris despre expresionism), dar gustul său era al

unui clasicizant și al unui moralist. Interesul i s-a îndreptat însă către istoria literară, ca o consecință a înclinației spre istorie în general. Volumul lui de debut, apărut în 1893, conține o biografie a lui Petru Maior. De altfel, aproape toate studiile elaborate în tinerețe insistau asupra derulării faptelor, asupra contextelor istorice (*Procesul episcopului Ioan Inochentie Clain*, 1896). Cu timpul, **B.-D.** își configurează o concepție proprie despre istoria literară, care, fără a fi originală, s-a numărat printre cele demne de luat în seamă, alături de a lui N. Iorga și a lui Ovid Densusianu. În fapt, el considera că o istorie a literaturii nu poate fi alcătuită decât după ce au fost investigate toate compartimentele și au fost strânse toate informațiile. Colecționa cele mai mărunte date despre familie, studii, viață personală, relații sociale, debut, colaborări, ediții, receptare. S-a oprit cu precădere asupra unor scriitori și oameni de cultură ardeleni din prima jumătate a secolului al XIX-lea în monografii precum *Viața și ideile lui Simion Bărnuțiu* (1924), *Gheorghe Lazăr* (1924), *Ioan Barac* (1933), *Eftimie Murgu* (1937). A stăruit însă și asupra lui Alecsandri (*Vasile Alecsandri. Admiratori și detractori*, 1922; *Vasile Alecsandri. Povestirea unei vieți*, 1926) și mai ales asupra lui Eminescu (*Despre „Luceafărul” lui Mihail Eminescu*, 1925), despre poet scriind frecvent „multe și mărunte”, cu deosebire în „Buletinul «Mihail Eminescu»”, scos la Cernăuți, din 1930, de Leca Morariu, cu sprijinul lui G. Ibrăileanu și al lui **B.-D.** însuși. Pasiunea pentru amănunt nu era însă gratuită, ci rezulta dintr-o altă cerință impusă istoriei literare, aceea de a oferi o imagine cât mai completă asupra unei epoci. Transilvania primei jumătăți a secolului al XIX-lea i-a pus la dispoziție mai ales posibilitatea de a studia și a releva un complex de raporturi. Istoricul, tolerant din fire și prin educație, nu s-a dat în lături să remarce rolul pozitiv al școlii ungurești în formarea spirituală, spre pildă, a lui Simion Bărnuțiu. Urmărind detaliat faptele, le împarte în secțiuni reprezentative și le distribuie aproape dramaturgic. Istoria literară este atrasă astfel către literatură, prin orientarea și dispunerea informațiilor cu ajutorul unor comentarii concise, sugestive și adecvate, care tind, între altele, să configureze un destin („rostul vieții”). **B.-D.** premerge astfel metodei istorico-literare a lui G. Călinescu. Rezultatele au fost remarcabile (în 1925 îi era atribuit Premiul Național pentru Critică), deși numeroasele corelări pe care le instituia nu erau atât

neașteptate și spectaculoase, cât laborioase și exacte. El nu scrie hagiografii, rămânând lucid în evaluări. Verifică sever informațiile, până la a afla și alege pe aceea care este (ori pare) martorul obiectiv, cel mai de încredere. Capitole întregi din câte o monografie sunt dedicate unor controverse, prezentate cu vervă polemică. Atât de riguros în adunarea materialului, istoricul literar nu s-a încumetat să se pronunțe decât despre un segment din evoluția literaturii, anume despre „întâii poeți munteni” (*Istoria literaturii române moderne. Întâii poeți munteni*, 1923), unde sunt studiați Iancu Văcărescu, Ion Heliade-Rădulescu, Vasile Cârlova, C. Făca, Grigore Alexandrescu, C.A. Rosetti, Cezar Bolliac. Situându-se, programatic, pe o poziție marcat istoristă, pentru el chestiunea principală este aflarea sistemului de valori care domină o anumită perioadă literară și includerea scriitorilor în ramele acelui sistem, după criteriile epocii. Adept ferm al „valorilor istorice”, **B.-D.** a fost un adversar al „valorilor relative”, cultivate de „spiritul modern” (probabil lovinescian). *Istoria...* lui nu este o lucrare de pionierat, ci mai curând una de valorificare integratoare. Concluziile sunt durabile, mai ales în ceea ce privește circulația ideilor și reconstituirea epocii, prin intermediul acelor micromonografii ce creionau portrete verosimile, în trăsături de finețe. A întocmit și o ediție din scrierile lui N. Nicoleanu, V. Cârlova și C. Stamati, una din scrierile lui Alecu Russo și o alta din poeziile lui Eminescu și a editat un discurs al lui Simion Bărnuțiu. Fără să fie propriu-zis un comparatist, are preocupări constante de comparatism, cercetând literatura română în contextul mai larg al „istoriei literaturii generale”. Conducându-se de premisa că un artist nu se lasă înrăurit decât datorită unor puternice afinități artistice ori ideologice, el a restrâns aria investigațiilor la acei scriitori străini care puteau oferi elemente de atracție, din acest punct de vedere, pentru un scriitor român. Plecând, bunăoară, de la pregătirea și preferințele lui Ioan Barac, el a reușit să descopere cele mai multe izvoare, pentru că le-a privit prin prisma atașamentului scriitorului față de curentul zis „național” din literatura maghiară. A studiat răspândirea idilelor lui Salomon Gessner în literatura noastră, corespondențele dintre *Țiganiada* și un poem al vienezului Alois Blumauer, a relevat „influențe literare la Eminescu” (unele dintre acestea fiind validate ulterior de istoria literară). În fine, **B.-D.** a tradus numeroase lucrări germane de pedagogie (între 1898 și

1933). În tinerețe și-a încercat condeiul și în talmăcirii literare. A dat versiuni corecte pentru un fragment din *Mahabharata* (1891), pentru tragedia *Inelul lui Ghighes* de Friedrich Hebbel (1900), pentru poezii din literatura chineză ș.a. O traducere din Goethe, făcută când era încă elev, i-a adus o corecție drastică din partea lui Titu Maiorescu. Sever cu sine, lucrând după un program draconic, **B.-D.** s-a arătat sever și cu alții, atitudine vizibilă în stilul său, adesea polemic. Uneori a fost și nedrept, de pildă cu Tudor Vianu. În general însă, scrisul lui este plastic, pe alocuri chiar savuros prin incisivitate.

Mai mult decât oricine, Bogdan-Duică a reprezentat un istoricism intransigent, adesea confundat cu un exagerat cult al mărunțișului literar. Dacă am vrea s-o definim într-o formulă simplificatoare, am putea denumi specia lui de erudiție un fel de arhivistică literară. Bogdan-Duică a fost stăpânit de instinctul tiranic al analizei, pe care a dus-o până la virtuozitate. Studiile lui fac impresia unor bogate dosare de istorie literară, subiectele fiind tratate până la epuizare. Această pasiune prezintă un pitoresc necontestat, dar și un mare inconvenient. Spiritul lui iubitor de detalii, de filiații duse până-n pânzele albe, devine prizonier al hățișului de informații. De multe ori se găsește în cazul celui care, din cauza mulțimii arborilor, nu mai poate distinge pădurea.

POMPILIU CONSTANTINESCU

SCRIERI: *Petru Maior*, Cernăuți, 1893; *Bucovina*, Sibiu, 1895; *Procesul episcopului Ioan Inochentie Clain*, Caransebeș, 1896; *Grillparzer în liceul român*, București, 1899; *Despre „Țiganiada” lui Budai-Deleanu. Întrăuririle germane*, București, 1902; *Politica Ligei Culturale*, București, 1914; *Titu Liviu Maiorescu*, București, 1921; *Viața și opera întâiului țărănist român: Ion Ionescu de la Brad. 1818–1891*, Craiova, 1921; *Vasile Alecsandri. Admiratori și detractori*, București, 1922; *Istoria literaturii române moderne. Întâii poeți munteni*, Cluj, 1923; *Viața și ideile lui Simion Bărnuțiu*, București, 1924; *Viața și opera lui Gheorghe Lazăr* (în colaborare cu G. Popa-Lisseanu), București, 1924; *Gheorghe Lazăr*, București, 1924; *Despre „Luceafărul” lui Mihail Eminescu*, Brașov, 1925; *Vasile Alecsandri. Povestirea unei vieți*, București, 1926; *Ioan Barac*, București, 1933; *Petru Maior și Justinus Febronius sau Petru Maior ca vrăjmaș al Papei*, Cluj, 1933; *Eftimie Murgu*, București, 1937; *Studii și articole*, îngr. și pref. Dumitru Petrescu, București, 1975; *Mihail Eminescu*, îngr. și pref. Ecaterina Vaum, Iași, 1981; *Dicționar autobiografic de personalități literare* (în colaborare cu C. Zavalide), îngr. Mircea Popa și Liana Cristea, pref. Mircea Popa, Alba Iulia, 2007. **EDIȚII:** N. Nicolescu, *Poezii și proză*; V. Cârlova, *Poezii*; C. Stamati, *Poezii și proză*, București, 1906; Alecu Russo, *Scrieri*, pref. edit., București, 1910; M. Eminescu, *Poezii*, București, 1924; Simion Bărnuțiu,

Românii și ungurii, pref. edit., Cluj, 1924. **Traduceri:** *Savitri*, pref. Ioan Slavici, Sibiu, 1891; Friedrich Hebbel, *Inelul lui Ghighes*, București, 1900.

Repere bibliografice: Aderca, *Contribuții*, II, 38–41; Lovinescu, *Scrieri*, IV, 197–199, VI, 22–23, VIII, 75–77; Constantinescu, *Scrieri*, I, 321–324; Călinescu, *Opere*, II, 660–661; Cioculescu, *Aspecte*, 509–517; *În memoria lui G. Bogdan-Duică*, pref. N. Drăganu, Cluj, 1935; Ion Crăciun, Ion Breazu, *Biobibliografia lui Gheorghe Bogdan-Duică – Bio-bibliographie de Georges Bogdan Duică*, ed. bilingvă, Cluj, 1936; Breazu, *Studii*, II, 370–381; D. Popovici, *Evoluția concepției literare a lui G. Bogdan-Duică*, București, 1938; Vasile Netea, *Gh. Bogdan-Duică*, București, 1940; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 831, *Ist. lit.* (1982), 915–916; Dumitru Petrescu, *G. Bogdan-Duică*, București, 1978; Țepelea, *Opțiuni*, 31–38; *Dicț. scriit. rom.*, I, 306–308; *Bogdanii – o familie de cărturari*, coordonatori Steluța Pestrea-Suciu și Monica Tatușescu, Brașov, 1995; Mănucă, *Perspective*, 177–189; Gavril Istrate, *G. Bogdan-Duică*, CL, 1999, 11.

D. M.

BOGDAN-PITEȘTI, Alexandru

(13.VII.1871, Pitești –
10.III.1922, București),
publicist.

Lăsa să se creadă că s-ar trage din neamul domnesc al Bogdăneștilor. Însă tatăl, Constantin Bogdan, era, se pare, un refugiat aromân din Ianina, ajuns, la Pitești, primar și deputat. Dintr-o familie boierească provenea, totuși, mama, Domnica, născută Balotă. Este dat la școală în Pitești, dar nu termină aici gimnaziul, ci își continuă învățătura la Geneva, într-un colegiu catolic, apoi în Franța. Între studii și boemă epicureanul cam ezită, și așa se face că nu isprăvește nici medicina (la Montpellier), nici literele și dreptul (la Paris). Încă în Elveția compunea poezii de factură modernistă, precum și nuvele și ar fi colaborat la „Le Feu-Follet” și la „L’Écho de Genève et du Léman”. Descins pe malurile Senei, își găsește timp să publice în „La Libre parole”, „La Brise du soir”, „L’Intransigeant”, „Le Figaro”, „Le Gaulois”, „Le Gil Blas”, „L’Écho de Paris”. Cult, spiritual, cu o înfățișare atrăgătoare, **B.-P.** se simte bine – și se formează – în atmosfera artistică a Parisului simbolist și decadent.

Motivele exacte ale expulzării lui din Elveția și din Franța nu sunt clare. În dosarele poliției geneveze era notat ca „dangereux”. În 1898 se întoarce definitiv în țară. Sigur de magnetismul propriei personalități, candidează în alegeri în județul Olt, dându-se drept fiul lui Al. I. Cuza; apoi, în 1900, intră iar în competiție pentru colegiul al III-lea de Ilfov. În urma unui șantaj, încercat în 1913 asupra bancherului Mauriciu Blank, este arestat și întemnițat. De acum, pentru el începe declinul. Marele păcătos nu va mai pătrunde în avanscenă, iar la moarte momente grotești pun punct final acestui destin singular și oarecum enigmatic. Amestec de egoism și generozitate, de sensibilitate și grosolănie, **B.-P.** e o plămadă aparte, de înscumva demoniac și cabotin deopotrivă.

În „Seara”, ziar stipendiat se pare de Puterile Centrale, al cărui director și proprietar a fost în 1913 și 1914, publicistul mânuiește un condei incisiv, încercând un anume deliciu, aproape că artistic, al ponegririi. Cinicul vede în juru-i, și încă supra-dimensionate, păcate de care el însuși nu pare să fi fost străin. E, în causticele lui ieșiri moralizatoare și justițiare, un alibi subtil și, poate, dincolo de exercițiul retoric, un gest de expurgare a unui subconștient mereu încărcat. Estet al viciului și vicios al artelor, acest juisor cu rafinamente uneori echivoce s-a răscumpărat, într-o bună măsură, prin gesturile lui de mecena cu gusturi fine. Frecventând la început cercul lui Al. Macedonski, și-a alcătuit cu timpul un fel de cenaclu, la el acasă strângându-se o societate pestră, scriitori, pictori, ziariști, sculptori (Constantin Brâncuși, printre alții), mulți dintre ei famelici și încă necunoscuți. A înlesnit debutul lui Ștefan Petică. Îl descoperă și îl susține pe Ștefan Luchian; i-a încurajat pe Theodor Pallady, Camil Ressu, Nicolae Dărăscu, Iosif Iser. Judecățile somptuosului libertin s-au bazat pe bun gust și pe o intuiție aproape impecabilă. Opera lui înseamnă mai ales climatul de elevație pe care a știut să-l creeze. Împreună cu alții, a pus la cale prima expoziție a artiștilor independenți (1896) și, peste doi ani, expoziția internațională a Societății de artă „Ileana”, pe care o fondează în asociere cu I.C. Bacalbașa și cu arhitectul Ștefan Ciocâlțeu. Cu I. C. Bacalbașa scoate o publicație de lux, „Ileana” (1900–1901), cea dintâi revistă românească de artă. Avea el însuși veleități de plastician și, cu o ocazie sau alta, a expus desene ce urmau să-i illustreze volumul de poezii *Sensations intimes*, care nu a mai apărut. Într-un spirit de finețe, a publicat (semnând și Ion Duican)

cronici artistice în „Revista orientală”, „Ileana”, „Liga literară”, cerând artistului, nu fără afectare, o „operă de idei”, care să exprime o stare de suflet modernă. Excesiv și în laude, și în respingeri, **B.-P.** dezlănțuie o salvă de reproșuri asupra literaturii autohtone. Elitistul e însă consecvent în opțiunea lui pentru poezia simbolistă. Oricum, când scrie, e mai rigid și mai subiectiv decât în critica orală, în care își risipea scăpările de inteligență și malițiile, butadele enorme și sentințele autoritare. A compus, numai în franceză, și versuri (iscăind cu distincție căutată Alexandre Bogdan-Pitești, Alex de Pitești), publicate în „Literatorul”, „Țara”, „Revista orientală”, „Revista modernă”, „Vieța nouă”, „Ileana”, „La Roumanie”. E o poezie muzicală, cu tentă simbolistă. Sclipiri de aur și licăr de ametiste, satin, brocart, velur și parfum de roze dau o nuanță de răsfaț melancoliilor livrești ale acestui „charmeur” dintr-o speță bizară.

Repere bibliografice: Cornel, *Figuri*, I, 340–351; Alexandru Macedonski, *Opere*, II, îngr. și introd. Adrian Marino, București, 1966, 353–355; Arghezi, *Scrieri*, XXIX, 366–367, XXXIX, 82–89; Lovinescu, *Opere*, VII, 52–54, 272–273, IX, 188–192; Radu D. Rosetti, *Spicuirii*, București, 1958, 116–123; Eftimiu, *Portrete*, 9–10, 94, 410–420; K.H. Zambaccian, *Pagini despre artă*, îngr. și pref. Marin Mihalache, București, 1965, 284–295; Cioculescu, *Itinerar*, I, 179–181; Ioan Stanomir, *Alexandru Bogdan-Pitești – farsor și mecena*, LCF, 1999, 32; Petre Oprea, *Colecționarul mecena Al. Bogdan-Pitești*, București, 1999; Faifer, *Pluta*, 42–48; Angelo Mitchievici, *Portretul unui decadent – Alexandru Bogdan-Pitești*, „Ex Ponto”, 2006, 3; Cernat, *Avangarda*, 39–45. **F. F.**

BOGREA, Vasile (26.IX.1881, Târnauca–Dorohoi – 8.IX.1926, Viena), filolog, poet, publicist, traducător. Este fiul Agripinei, fiica preotului Ioan Mihăilescu din Târnauca, și al lui Arghire Bogrea, cu rădăcinile în Egina (Grecia), administrator al moșiei Grămești-Dorohoi, funcționar la Casa Rurală de Economii. După primele șase clase făcute în Târnauca, a învățat la Institutul „Anastasia Bașotă” de la Pomârla; plătând, pregătește ultimele clase în particular, susținând bacalaureatul în 1902 la Liceul Național din Iași. Obține prin concurs o bursă de stat pentru studii universitare. Urmează la Iași literale, filosofia și dreptul. Între profesori – A. Philippide, A.D. Xenopol, P.P. Negulescu. Activează, afirmându-se ca orator, în societatea studentască Zorile, care avea ca scop „extensiunea universitară” – răspândirea „înantelor idei cultivate în universități în masele populare”, și debutează în ziarul ei, „Zorile”

(1902). Își ia licența în litere *magna cum laude*. G. Ibrăileanu îi încredințează, spre suplinire, Catedra de limba română de la Liceul Internat. Profesor de română și franceză în Piatra Neamț și Iași, susține la Universitatea Populară de la Vălenii de Munte serii de prelegeri: în istoria literaturii universale (*Pesimismul în literaturile europene, Literatura latină în legătură cu literaturile romanice, Manzoni și opera sa*) și în istoria civilizațiilor. Avea darul unei vorbiri captivante, unind discursul savant cu limpezimea și căldura sufletească a celui ce știe să rămână în miezul lucrurilor. Din 1910 până în 1913 pregătește un doctorat la Berlin. Studiază filologia clasică și lingvistica comparată cu Heinrich Morf, Ulrich von Wilamowitz-Moellendorff, Eduard Norden, Karl Meister și cu Friedrich Leo, „marele pontifex al filologiei latine”. Impresii ale perioadei, cu o tentă de bildungsroman, trimitea în 1910, sub semnătura Peregrinus, „Neamului românesc literar”. La izbucnirea războiului în Balcani, abandonează doctoratul și se întoarce acasă. Participă, ca voluntar, la campania din Bulgaria. Mobilizat pe loc din cauza sănătății precare, îl ajută pe N. Iorga, de care îl lega o aleasă prietenie, să scoată la Iași „Neamul românesc”. Susține cu fervoare în articolele sale idealul național. În august 1919 este numit profesor agregat la Catedra de filologie clasică a Universității nou-înființate la Cluj și se dedică realizării „unității culturale”. Scrie în „Revista istorică”, „Transilvania”, „Dacoromania”, „Cultura poporului”, „Anuarul Institutului de Istorie Națională”; în „Ramuri” susține o rubrică de recenzii. Scoate, în 1923, sprijinit de N. Iorga și de Sextil Pușcariu, gazeta „Conștiința românească”; ține în cadrul Astrei numeroase conferințe: *Valoarea culturii naționale, Sufletul latin, Scriitori și public în lumea veche* ș.a. Inițiază extensiunea universitară în Transilvania. Este între ctitorii Muzeului Limbii Române (nucleul viitoarei școli lingvistice clujene) și ai Societății Etnografice. În 1920, la recomandarea lui Vasile Pârvan, fusese ales membru corespondent al Academiei Române. Colaborează la „Analele Dobrogei”, „Cele trei Crișuri”, „Idea europeană”, „Cugetul românesc”, „Societatea de mâine”, „Universul literar”, „Făt-Frumos”, „Șezătoarea”. Cursurile sale alcătuiesc o sinteză asupra clasicismului, de mare profunzime și amploare: *Civilizațiile italice, Cultura greco-romană, Figuri reprezentative ale culturii latine, Literatura latină sub republică, Latina populară, izvoare, istorie, structură* ș.a. În 1925 a publicat *Pentru învățământul clasic*

și în 1926 *Reflexii asupra anticlasicismului*. Studiul *Originalitatea poeziei romane* i-a rămas în manuscris în timpul vieții. Chinuit permanent de un ulcer devenit incurabil, moare în cursul unei operații, într-o clinică din Viena.

B. Și-a uimit contemporanii prin bogăția cunoștințelor pe care le stăpânea. A lăsat un număr impresionant de contribuții în filologie, semantică, etimologie, onomastică, toponimie, folclor, etnografie, parțial apărute postum. A scris versuri, a dat traduceri, a fost un distins ziarist. Cele mai multe lucrări se ocupă de etimologii, dar autorul pune în mișcare un complex de factori, depășind lingvistica. Metoda comparatistă, folosită cu suplețe, le înscrie într-un orizont enciclopedic. Notele, întinse, dense, oferind sugestii, rectificări, alcătuiesc ele însele un studiu. După Hasdeu, **B.** a avut cea mai bună pregătire pentru lingvistica comparată, prin deplina stăpânire a limbilor clasice, germanice, romanice, slave, a maghiarei. A dat rezolvări definitive în etimologie, dar a fost atras îndeosebi de cuvintele rare sau neînțelese (*Etimologii, Între filologie și istorie*) și de interpretarea semasiologică (*O problemă semantică: „genunchiu” în sens de „neam”, „gintă”, Semantism românesc și semantism balcanic*); a demonstrat originea unor nume și porecle; a analizat metodic toponimia românească; a pus în lumină marea bogăție sinonimică a limbii noastre (în terminologia numismatică și juridică, în denumirile calului, dracului); a rezolvat numeroase cazuri de etimologie populară (*Glose românești în patronimice armenesti din Ardeal, Contribuții onomastice, Din onomastica folclorică, Note de toponimie dobrogeană, Din toponimia românească: Abrud, Caransebeș, Lăune etc.*). A aprofundat cercetarea elementelor orientale din limbă, a influențelor grecești, ungurești, a „urmelor bizantine”. A fost interesat de folclor (*Cercetări de literatură populară*) și de cărțile vechi, explicând termeni și grafii greșit interpretate (*Pasagii obscure din Miron Costin, Contribuție la onomastica „Romanului lui Alexandru” și a „Romanului Troadei”*), înțelesuri pierdute (*În jurul „Alexandriei”, „Paștele blajinilor” și altele, O străveche formulă de exorcism în descântecul nostru, Sfinții-medici în graiul și folclorul românesc*), mecanismele gândirii mitizante (*Dunărea, fluviu al Paradisului*), străvechi credințe (*Trei probleme folclorice și aspectele lor românești*). Umanismul, rod al formației de clasicist, dar și opțiune spirituală, este afirmat cu un patetism particular și este fundamentul întregii sale activități.

B. definește poporul nostru ca pe unul creator de civilizație (*Cântece istorice ungurești despre români, Românii în civilizația vecinilor, Kara-Ulah = Valah în „Codex Cumanicus”?* etc.) și leagă clasicismul de datoria acțiunii publice în baza „imensului capital de experiență” pe care Antichitatea „îl pune la dispoziția generațiilor moderne pentru a le feri de rătăcirii periculoase și a îndrepta activitatea lor creatoare în sensul unui maximum de splendoare și vitalitate, cum până astăzi singură cultura greco-romană a putut să-l atingă” (*Pentru învățământul clasic*). Publicistica – cronica de război din „Neamul românesc”, pledoaria renașterii prin modele și învățătură din paginile dedicate unor ziare și reviste din Ardeal – unește faptul divers cu „principiul etern care-i dă viață”, atingând, prin forța convingerilor, dimensiunea unui document de demnă responsabilitate, interioară și civică. Recenzile și cronicile se disting prin informație și rigoare, dar și prin patos reținut. Literaturii i se cere să fie „sănătoasă, cuminte, ferită de molima modelor”. Afectivitatea, dominată de inteligență, impregnează versurile sale, paginile de jurnal, reflecțiile. Meditație tinzând către adevărurile general umane (de unde și turnura gnomică, „citatele” din Horațiu, Euripide, Pindar), poezia lui are în centru înfruntarea dintre forțele stingerii și cele ale Ființei (*Mors, Sonet (Pe negrele ape), Alme sol...*), dintre scepticism și creație (*Quaerenti, Spre Nirvana...*). Cugetările intitulate *Din carnetul unui răstignit*, scânteieri de gând pătrunzător, exprimă aforistic dialogul lui **B.** cu lumea. *Însemnările unui pelerin* sunt pagini de analiză asupra a ceea ce îl leagă sau îl înstrăinează de spațiul german al anilor de formare, o proză intelectuală, întrețesută cu trimiteri alese inspirat și vădind gust artistic. A tradus din Sappho, Pindar, Catul, Petroniu.

SCRIERI: *În amintirea lui Anastasie Bașotă*, Vălenii de Munte, 1916; *Studii de semantică*, Cluj, 1924; *Pentru învățământul clasic*, Cluj, 1925; *Reflexii asupra anticlasicismului*, Cluj, 1926; *Pagini istorico-filologice*, îngr. și introd. Mircea Borcilă și Ion Mării, pref. C. Daicoviciu, Cluj, 1971; *Sacra via. Pagini literare și publicistice*, îngr. și postfață Mircea Borcilă și Vasile M. Ungureanu, pref. Teodor Naum, Cluj, 1973; *Opere alese*, îngr. Mircea Borcilă, Ion Mării, Vasile Pavel, Dumitru Apetri și Vasile M. Ungureanu, pref. Mircea Borcilă, Chișinău–București, 1998.

Repere bibliografice: Iorga, *Oameni*, III, 222; [Vasile Bogrea], SDM, 1926, 39–40; Sextil Pușcariu, *Vasile Bogrea*, DR, 1924–1926, partea II; Cezar Cristea, *Vasile Pârvan și Vasile Bogrea*, București, 1934; Iosif E. Naghiu, *Biobibliografia lui Vasile Bogrea. 1881–1926*, Cluj, 1937;

Adrian Marino, *Umanism și erudiție*, TR, 1971, 28; Mircea Eliade, *Memorii*, I, îngr. Mircea Handoca, București, 1991, 329–330; Nicolae Mecu, *Știință–conștiință*, VR, 1991, 9; Ion Mării, *Vasile Bogrea, un prinț al erudiției*, TR, 1993, 26; *Dicț. scriit. rom.*, I, 308–310; Magdalena Indrieș, *Patriae et Scientiae Sacrum*, Oradea, 2008, 5–48, 225–285; Vasile Mihalache, *Vasile Bogrea: omul, profesorul, publicistul*, Timișoara, 2010. **S. C.**

BOGZA, Geo

(6.II.1908, Ploiești –
14.IX.1993, București),
poet, prozator, gazetar.

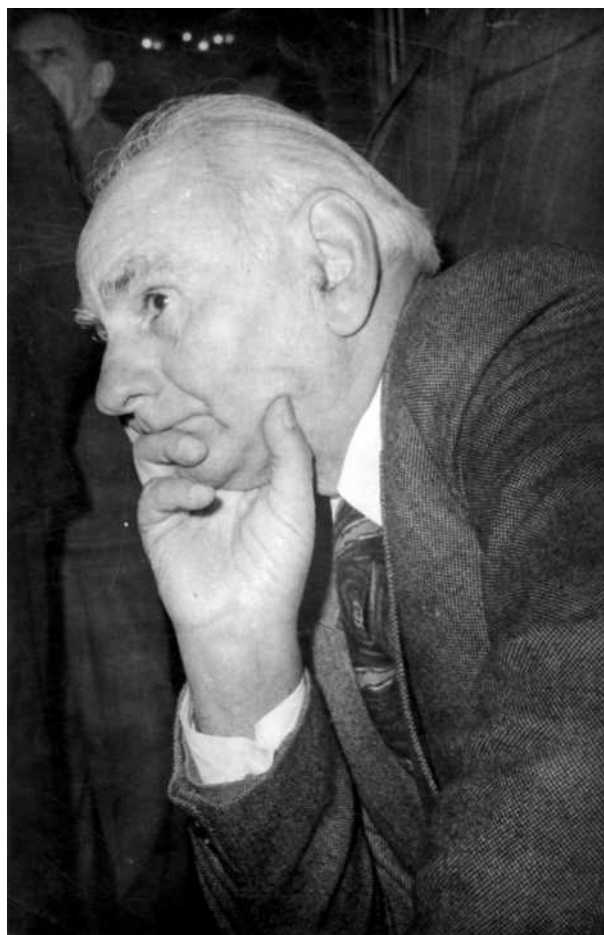
Este al patrulea copil al Elenei Rhea Silvia (n. Georgescu) și al lui Alexandru Bogza, antreprenor; prozatorul Radu Tudoran, filosoful Alexandru Bogza și scriitoarea Elena Bogza sunt frații săi. Urmează școala primară între 1915 și 1919 la Ploiești, apoi cursurile școlilor de marină de la Galați și Constanța. Ca elev marinar pe Dunăre, ține, la indicațiile instructorului său, un jurnal de bord, care se va transforma în jurnal intim. Declarat inapt pentru profesia de marinar din cauza constituției fizice precare, se întoarce la Buștenari (lângă Ploiești) și intră în mișcarea literară de avangardă. Refuzat inițial la poșta redacției a revistei „Contemporanul”, proiectează manifeste poetice incendiare („penetrantismul”) și editează la Câmpina, împreună cu Alexandru Tudor-Miu, revista avangardistă „Urmuz” (ianuarie–iunie 1928), unde publică versuri, proză suprarealistă și manifeste. Paralel, activează ca redactor la revista „Câmpina” din localitate (1927–1929), ocupându-se și de „contrapagina” ei, „Cucu Prahovei”. Din toamna lui 1928 începe colaborarea la revista „unu”. În perioada revistei „Urmuz” semnează cu numele George Bogza. La „unu” adoptă mai multe pseudonime: André Far, Radu Malcoci, Kronkan, tuz. Debutază editorial în 1929 cu placheta de versuri *Jurnal de sex*, influențată de Tudor Arghezi, dar afină, ca sensibilitate și atitudine, erosului obsesional cultivat de suprarealiști. Apariția volumului, dar și „recidivele” ulterioare, de la articolul

În vocabular, divagații și precizări la *Poemul invectivă* (1933) îl vor aduce în fața instanțelor sub acuza de „atentat la adresa bunelor moravuri” (în mod sfidător, *Poemul invectivă* va fi editat cu „amprente digitale ale autorului” pe pagina de gardă); urmare a acestor incriminări cu substrat politic, este condamnat pentru scurtă vreme, în două rânduri, la închisoarea Văcărești: prima arestare are loc la începutul lui 1934, iar a doua în 1937, în contextul campaniilor de presă împotriva „pornografiei în artă”. **B.** va fi apărut – fără succes – de avocata Mary-Ange Binder (soția lui Sașa Pană), apoi de Mihail Sebastian. La începutul anilor '30 colaborează cu articole, poeme și proze nu doar la „unu”, ci și la „Bilete de papagal”, apoi la „Radical” (Craiova), „Strada”, „XX literatura contemporană”, „Meridian”, „Pinguinul”, „Frize” (Brașov), „Revista română” ș.a. Îl sprijină pe Sașa Pană, care editează în 1930 textele lui Urmuz, contribuind la mitizarea postumă a acestuia cu o vehementă neegalată. Tot în „unu” lansează câteva manifeste definitorii: *Urmuz premergătorul*, *Exasperarea creatoare*, *Reabilitarea visului*, impunându-se drept cel mai radical dintre avangardiștii români și devenind – prin poemele sale brutal-erotice – mentor pentru autorii adolescenței ai revistei suprarrealiste „Alge” (Gherasim Luca, Paul Păun, Aurel(iu) Baranga, S. Perahim, Sesto Pals). Împreună cu ei, scoate în 1933 efemera revistă „Viața imediată”, al cărei articol-program (*Poezia pe care vrem să o facem*) marchează un refuz al „turnului de fildeș” în favoarea unei arte sociale. În 1934, cu sprijinul lui F. Aderca, e angajat la „Vremea” ca reporter. Reportajele au în obiectiv tăbăcari, petroliști, mineri, lumpeni, viața pușcăriașilor politici sau de drept comun, provincii defavorizate economic; ele alternează cu fragmente memorialistice, evocări ale vieții de elev marinier etc. Un ciclu intitulat *Fișe de închisoare*, cu portrete decupate din detenția de la Văcărești, poate fi citit ca replică la *Poarta neagră* de Tudor Arghezi. Un **B.** naturist, nostalgic și meditativ, apare în fragmentele „sub semnul apelor”, reunite peste decenii sub titlul *Fișe de copilărie*. Prezent în publicații apropiate stângii democratice („Cuvântul liber”, unde e radactor, „Azi”, „Tempo”), devine, în 1937, corespondent de presă al revistei „Lumea românească” (director: Zaharia Stancu) pe frontul războiului civil spaniol. Din Spania trimite în țară foiletoane antimilitariste, cum sunt *Într-o*

după-amiază pe podul de la Irun și *Tragedia poporului basc*, în maniera unui Curzio Malaparte. În același an publică placheta *Ioana-Maria*, unde fronda e abandonată în favoarea unor poeme de dragoste nostalgice și visătoare. Tot ca o despărțire de turmentările revoltei avangardiste poate fi citit și amplul poem incantatoriu *Cântec de revoltă, de dragoste și moarte*, inspirat de *L'Union libre* al lui André Breton și elaborat – în „epoca haotică și prerevoluționară a anilor '30” – sub titlul *Captarea subconștientului*, dar publicat ca volum abia în 1945 și perfect rezonant cu poezia „generației războiului”: „Totul mă chinuia atunci, faptul că aveam zece degete/ în loc de o sută, sau mai bine unul singur, putând/ să se prefacă în fulger/[...]/ deznădăjduit eram și plin de o cruntă revoltă împotriva/ mizerei condiții umane,/ visând mereu flăcări mari, apocaliptice, care să prefacă/ în scrum sărmenele noastre ființe nedesăvârșite și/ vulnerabile,/ tânăr neîmblânzit, haotic, revoltat mai întâi de destinul/ biologic al lumii”. Cariera de reporter îi va fi marcată editorial prin volumul *Țări de piatră, de foc și de pământ* (1939). Continuă să publice, între cele mai valoroase texte fiind reportajul experimental *O sută șaptezeci și cinci de minute la Mizil*, parabola neagră *Înmormântări* și nuvela *Cum a înnebunit regele petrolului*. După instaurarea dictaturii militare a lui Ion Antonescu își reduce la minimum prezența publică; în preajma Dictatului de la Viena face, pe bicicletă, o lungă călătorie de-a lungul Oltului, de la izvor la vărsare. De pe urma ei va rezulta *Cartea Oltului* (1945), amplă monografie lirică (sau „poem simfonic”, după cum o va numi mai târziu). După 1944 revine în presă și în actualitatea editorială. Colaborează la „Revista Fundațiilor Regale”, „Contemporanul”, „România liberă”, „Scânteia”, „Lumea” ș.a. ca susținător al noii orânduiri. Își reeditează prima parte a cărții din 1939, dedicată minerilor din Țara Moșilor (*Țara de piatră*, 1946). Tipărește volumele de reportaje *Pe urmele războiului în Moldova* (1945) și *Oameni și cărbuni în Valea Jiului* (1947). Tot din viața atroce a minerilor e inspirată nuvela *Sfârșitul lui Iacob Onisia* (1949), apărută inițial în „Lumea” sub titlul *Moartea lui Iacob Onisia* și ecranizată în 1987 de regizorul Mircea Daneliuc. Devenit membru corespondent al Academiei RPR în 1948, apoi membru titular în 1955, membru în Biroul Uniunii Scriitorilor încă de la întemeierea

acesteia (1949), ales în Consiliul Național pentru Apărarea Păcii (1955) și în Consiliul Mondial al Păcii (1958), deputat în Marea Adunare Națională, fostul antiacademist este consacrat ca reporter oficial, recuperat la vârf de regimul comunist în calitate de vechi militant de stânga, deși, formal, **B.** nu fusese membru PCR în ilegalitate. În 1953 își reeditează sub un titlu elocvent (*Anii împotrivirii*) o parte a articolelor de atitudine din presa anilor 1934–1940. Volumul *Începutul epopeii* (1950) marchează începutul perioadei de celebrare a „noii ere”. Urmează un val de scrieri „pe linie” care vor face școală în epoca dogmatică: *Porțile măreției* (1951), *Meridiane sovietice* (1953), *Tablou geografic* (1954) ș.a. Aceeași vocație a magnificării se regăsește în amplele poeme-eseu dedicate unor scriitori progresiști: *Ciu-Yuan*, *Henri Fielding*, *Walt Whitman* (1955). Revine la poezie după 1956, publicând în „Viața românească”, „Gazeta literară”, „Luceafărul”, „Contemporanul”, „Argeș”, „România liberă”, „Scânteia” ș.a. texte pe care le va reuni în culegerea bilingvă *Poezii și poeme – Poésies et poèmes* (1979). Călătorește în Europa, Asia și Statele Unite. Între 1966 și 1973 colaborează săptămânal cu tablete la revista „Contemporanul”, colaborare de pe urma căreia va rezulta, în 1974, volumul *Paznic de far*. Un titlu emblematic pentru noua identitate publică a scriitorului, erijat, la senectute, în instanță morală, patriarh al lumii literare, odată cu distanțarea de dogmatism și cu opoziția tot mai transparentă față de național-comunismul ceaușist. Lăsând la o parte seria recuperărilor interbelice și noul lirism „peisagistic”, sărbătoresc, al reportajelor poststaliniste (*Priveliști și sentimente*, 1972), detașarea de trecut se manifestă pe latură estetică. Vechi texte sunt reluate, adaptate contextului și rescrise – în special *Cartea Oltului*, dar și cele peste două sute de poeme care alcătuiesc volumul jubiliar *Orion* (1978). Noile variante sunt diluate sau solemnizate, iar componenta moralistă sporește, literatura „ultimului” **B.** având un caracter parabolic și esopic. Colaborarea săptămânală din perioada 1974–1989 la „România literară” se va concretiza editorial în volumul *Ca să fii om întreg* (1984) și în postumul *Trapez* (1994), incluzând tablete moralist-confesive și pagini memorialistice. Ca și în *Paznic de far*, ele celebrează spectacolul lumii de pe pozițiile unui martor al veacului și ale unei conștiințe umanitariste de veghe: evenimente

majore și lucruri umile, personalități politice și artiști populari, scriitori-reper, dar și uitați sau ignorați etc. Încercând să reînnoade cu spiritul revoltat din anii tinereții, **B.** publică în 1987 *Jurnal de copilărie și adolescență*. Autenticitatea nudă a acestor pagini, cu consemnarea directă a obsesiilor, crizelor și căutărilor tânărului avangardist, ține de spiritul generației lui Mircea Eliade. Autorul va așeza această etapă a începuturilor sub semnul „revoltei” anarhiste fără scop politic clar definit. Deși, efect al cenzurii, nu își poate publica în țară poemele „scandaloase” din tinerețe (în *Orion* sunt lăsate deoparte, pentru o viitoare ediție, douăsprezece texte din *Poemul invectivă*), o primă reeditare a volumului din 1933 iese totuși de sub tipar la Pančevo, în Banatul sârbesc, grație poetului Ioan Flora, cu ocazia primirii de către **B.** a unui premiu internațional (Premiul cetății Smederovo). Cu câteva luni înainte de căderea regimului Ceaușescu, adresează conducerii Uniunii

Scriitorilor, alături de șapte confrăți, o scrisoare de protest în sprijinul lui Mircea Dinescu, arestat la domiciliu. Bolnav, se retrage după 1990 din viața publică. Își revizuieste pentru tipar textele ce vor intra în *Trapez* și își republică reportajele despre Basarabia (1991). Găsește resurse pentru o amplă convorbire testamentară realizată în ultimul an de viață cu Diana Turconi și apărută postum (1996). Ex-comunistul adoptă acum poziții promonarhice.

Activitatea literară a lui **B.** cunoaște cel puțin patru mari etape: avangardistul „revoltat” și „anarhic” din perioada 1928–1933, maestrul reportajului social angajat din 1933–1949, conformistul stalinizant din 1950–1964 și „paznicul de far” esopic de după 1965, fiecare beneficiind de „canonizări” corespunzătoare diferitelor epoci istorice. Ultima în ordine cronologică ar fi revalorizarea avangardistului, descoperit cu adevărat de poeții generației 2000. Primele poeme din revista „Urmez” se resimt de pe urma influenței lui Ion Minulescu (*Eu sunt elefant* ș.a.). Cu toate stângăciile de execuție, ele sparg totuși pojghița convențiilor, atrăgând

atenția prin energia și prospețimea tinerească a frondei. Poemul *Olga* îl arată deja pe **B.** în posesia unui nou limbaj, de notație biografică realistă. *Descântec* experimentează un limbaj inventat din jocul sonorităților („Hau! Hau hau!/ rota dria dau...”), în maniera lui Ion Barbu. Sfidarea se manifestă inclusiv prin intermediul unor titluri sau subtitluri persiflante („roman”, „salată de metafore” etc.) Una dintre influențele cele mai vizibile a exercitat-o însă Tudor Arghezi, începând cu *Jurnal de sex*, o celebrare a purității actului erotic eliberat de ipocrizii „burgheze”. Modeste valoric, poemele sunt alcătuite din catrene cu rimă îmbrățișată, împodobite cu metafore. Influența arghezi-ană apare, la un nivel mai profund, în *Poemul invectivă*, urmând linia din *Flori de mucegai*. Dacă *Jurnal de sex* trăiește, încă, în atmosfera „marii zbenguiei” din anii '20, *Poemul invectivă* ține de tensiunea unei epoci a mării crize economice și a extremismelor în ascensiune, având în comun cu suprarealismul francez sadismul sfidător, revoltat. Există și alte înrudiri, de la *Romancero gitano* de Federico García Lorca la poezia americană. Unele

Geo Șerban, Geo Bogza și Ștefan Aug. Doinaș

texte adoptă prozaismul „realist” și mai reporterezesc, altele „dulcele stil clasic”, poeme expresioniste, apocaliptice stau lângă „cântece de lume”, iar versificările grotești coexistă cu viziuni supra-realiste pervers-estetizate. Spre deosebire de *Flori de mucegai*, unde „lumea de jos” e transfigurată estetic, aici vălurile cad. *Prefață la un roman de dragoste*, care deschide sumarul, e un fulminant poem al dezvirginării. Alt poem (*Esseu*) elogiază masturbarea unui cioban pe crestele Carpaților, unde aerul e „tare ca vorbele dintr-un poem de geo bogza” și „totul e atât de frumos și pur”. *Poem ultragiant* încheie volumul cu o odă închinată sexului („ca o mâncare de pătlăgele vinete”) al unei servitoare de provincie și cu invective la adresa „fetelor burgheze”. Dacă *Jurnal de sex* era o monografie a purității instinctului, *Poemul invectivă* e conceput ca o „cronică neagră” a sexualității, consemnând scene scabroase de zoofilie, fetișism, necrofilie, incest sau criminalitate pasională. Caracterul etic și social e manifest, contestarea valorilor „înalte” mergând mână în mână cu elogiul ființelor disprețuite, declassate. Un imn al brutalității materiei există și în *Poem petrolifer*, unde petrolul „negru și urât”, țâșnit din măruntaiele pământului, este asumat ca etalon al poeziei impure. Boala venerică, descompunerea maladivă apar generalizate în *Bolnavul peisaj petrolifer* (unde natura „crapă de sifilis” precum prostituatele locului) sau în *Nicolae Ilie. Teroarea olfactivă*, un fel de „bocet” liric închinat trupului ars, plin de fecale, al unui sondor mort într-un accident de muncă. Cu excepțiile de rigoare, poezia avangardistă a lui **B.** este, prin excelență, una agresivă. Un manifest semnat de Paul Sterian în paginile revistei „unu” pare scris special pentru el: *Poezia agresivă sau Despre poemul-reportaj*. Poem al ieșirii din adolescență și al descoperirii „în panică” a existenței, *Noul mers al sângelui* impune prin vigoarea tonului profetic, în vreme ce *Plat du jour* evoluează de la un vârtej halucinant al viziunilor nocturne la trezirea într-un decor cotidian a cărui înregistrare precisă anunță poezia hiperrealistă, prozaică, *vérité* a anilor '80. Un cu totul alt **B.** se întâlnește în plachetele ulterioare *Poemului invectivă*. În romanticul *Ioana-Maria* doar claritatea voit prozaică, transparența limbajului și ritmul amplu, legănat al versurilor mai amintesc de autorul „invectivelor”. Istoria unei iubiri apuse e depănată molcom, în poeme simple și melodioase („Ioana-Maria, noi am fost doar două corăbii// Și

mărilor ne poartă mai departe”). Versurile pe care **B.** le va publica după 1945 sunt elogi conformiste, anecdote lirice, meditații aforistice, fabule livrești cu tâlc moral-politic, de contemplare a destinului istoric sau cosmic al omenirii, printre cele mai reușite numărându-se *Orion*, a cărei claritate melodi-oasă amintește de *Ioana-Maria*.

Apropiate, uneori, de paginile lui Egon Erwin Kisch sau de cele ale lui Blaise Cendrars, reportajele lui **B.** din anii '30 au stârnit entuziasmul criticii moderniste. Doar F. Brunea-Fox (alt fost avangardist) reușește în epocă performanțe comparabile, minus intensitatea poetică și caracterul vizionar. Paginile din *Țări de piatră, de foc și de pământ* oferă o imagine ecorșată asupra provinciilor românești nou-alipite, dezvăluind realități sociale întunecate. Capitolele despre Basarabia și Cadrilater (teritorii pierdute de statul român după 1944) nu au putut fi reeditate în anii comunismului. Atât ele, cât și prozele-reportaj din *Fișe de închisoare*, „fișele de periferie” din *O sută șaptezeci și cinci de minute la Mizil*, *Înmormântări*, *Valea Plângerii*, *La porțile morții* sau paginile despre războiul civil spaniol rămân și azi modele ale genului. Reporterul explorează medii periferice, închisori de drept comun (Văcărești) sau politice (Doftana), gropi de gunoi în măruntaiele cărora trăiesc oameni și se face negoț cu deșeuri (Valea Plângerii), lumea celui mai sărac proletariat industrial, a minerilor, petroliștilor și tăbăcarilor, lumea spălătoarelor, cerșetorilor și hingherilor sau a orașelelor dezolante de provincie. Într-un text programatic din 1934, publicat în „Cuvântul liber”, tânărul reporter social dezvoltă o concepție vitalistă asupra literaturii cu tendință: „Tot ceea ce s-a scris în lume și a durat mai mult de o zi are o tendință. [...] Viața care curge în mijlocul nostru, impetuoasă ca un fluviu, sfârșește prin a demonstra ea însăși că are o tendință”. Ca și în ipostaza de poet revoltat, **B.** e un apărător al umanității simple, elementare, și un demascator al ipocriziei „burgheze”, care ascunde nedreptăți strigătoare la cer. Deși aparține unui „revoluționar de stânga”, cartea *Țări de piatră...* a fost bine receptată în epocă și de un „revoluționar de dreapta” ca Mircea Eliade. Reporterul denunță, vehement, eșecul modernizării industriale și al integrării unor provincii istorice ca Ardealul, Basarabia sau Dobrogea. Periferiile sunt străbătute în căutarea unei „Românii profunde” care,

prin simpla-i existență ignorată, acuză. În locul „micului Paris” apare lumea gropilor de gunoi, a infractorilor și vânzătorilor ambulanți, dar nu numai. În locul vilegiaturilor luxoase de pe Valea Prahovei – lumea chinuită a tăbăcarilor și petroliștilor prahoveni sau plictisul halucinant al Mizilului. Iar în locul pitoreștilor orașele Balcic și Caverna i se înfățișează ținuturile „africane” ale aridului Cadrilater. Orice iluzie idilică e sfâșiată. Coborând în tenebrele socialului, explorându-i fețele respingătoare, **B.** exagerează hiperbolic pentru a-și violenta cititorii, invitându-i să participe la o aventură menită să le schimbe optica. Faptul cotidian își dezvăluie potențialul senzațional, iar călătoriile de documentare apar ca niște expediții dure, la antipod față de *România pitorească* a lui Al. Vlahuță. Lupta oamenilor cu elementele este „subiectul” predilect al acestor texte amintind proza lui Jack London. Peisajul e stihial: imaginea Apusenilor „zgârie retina”, calcarul Dobrogei e „dureros pentru ochi”, Prutul face meandre „ca un intestin”, apele Nistrului sunt „de vitriol” etc. E o suită de imagini șocante ale unor „țări” – patru provincii românești „primitive”. Fiecareia îi corespunde un „element” ce o definește esențial: piatra, focul, pământul, apa. Sunt însă și tot atâtea coborâri într-un infern al exploatarei și dezumanizării. Ochiul lui **B.** focalizează și amplifică detalii semnificative. În chiar ziua sa de naștere reporterul experimentează munca de miner, coborând kilometri sub pământ și observând cum un singur om urcă și coboară de câteva ori la rând prin galerii cu șaptezeci de kilograme de minereu în spate, uneori trăgând sacul cu dinții. „Tendențiozitatea” relatării nu lipsește: la suprafață întâlnești contrabandiști de la oraș, burghezi dizgrațiți trăind din afaceri necurate cu aurul moților; în adâncime se află „holongării”, mineri-contrabandiști, haiduci ai minelor aurifere care, ajunși la capătul răbdării, rezistă tuturor urmărilor, cunoscând ca nimeni alții galeriile muntelui. La fel de brutal, dar desfășurând o altă cromatică, e tabloul Cadrilaterului: „țară de foc” și calcar, fără ape și păduri, ținut măcinat de interminabile procese pentru pământ și de atentate atroce. Exemplele sunt edificatoare: un incendiu distruge averea și viața unui gospodar găgăuz; un masacru nocturn al locuitorilor unui sat, cu capete înfipite în pari și ucigași dansând tribal în jurul lor etc. **B.** joacă pe cartea efectelor de contrast: turcii de la

oraș sunt leneși și hoți, coloniștii ardeleni nu se pot adapta, așezările lor sunt fără aderență la specificul local; casele localnicilor sunt dispuse cu spatele la stradă, de teama hoților, iar spectacolul fantastic al ploii cu broaște pe drumul spre Silistra e completat, cu tâlc, de cel al certurilor pentru pământ de la tribunalul din Silistra. Diferența dintre sărăcia populației și imaginile de album turistic ale vilegiaturii e demascată sarcastic. Cel mai spectaculos capitol e *Basarabia, țară de pământ*, unde imaginile pustiei, elementarității și mizeriei ating cote paroxistice, iar primitivismul devine atroce. Pagini demne de pictura lui Marc Chagall descriu coșmarul subdezvoltării, cu oameni ce își cârlesc, zeci de ani, aceleași haine. Cele mai jalnice ipostaze le oferă târgurile: Hotinul, unde imensitatea goală a stepei vine până în centru; Atachi, mahalaua pustie a orașului Moghilev, de peste Nistru; infernalul Bălți, unde glodul înecă totul, sute de cadavre de cai se descompun, iar casele sunt acoperite de muște negre ca de o marmeladă pestilențială; târguri putrede, cu dughene și oameni schimonosiți, cu cinematografe și hoteluri ca niște magazine defazate, și, peste toate, Nistrul separând simbolic o mănăstire de maici și o uzină sovietică, dangătul obosit al clopotelor și sunetul sirenei ce vestește o nouă lume. Și viața de noapte din mahalalele Chișinăului („catacombe apocaliptice”) e năucitoare prin amploarea mizeriei și a sărăciei. Altcândva reporterul reformulează explicit literatura satirică a lui I.L. Caragiale. Scenete dialogate precum *O discuție despre America*, satiră a absurdului trancănelii politice, sau *O sută șaptezeci și cinci de minute la Mizil*, replică autentistă la caragialiana *O zi solemnă*, sunt câteva exemple. Pamfletarul vădește deja o predilecție pentru alegoria și parabola etico-politică, la care va recurge și în tabletele din anii '70–80. Străbătând centrul simbolic al țării, fostul avangardist descoperă „sensul tradiției” autohtone; de-a lungul Munților Făgărașului i s-ar fi precizat „sentimentul măreției” și „iubirea pasionată pentru constelația Orion”. Concepută ca un grandios „poem simfonic” în proză, *Cartea Oltului* are un model în *Der Nile. The Lebenslauf eines Stromes* de Emil Ludwig. Personificat ca erou mitic universal, și, în același timp, specific local, Oltul devine râul sacru, centru fertilizator echivalent Nilului, Gangelui sau fluviului Mississippi. Elementele primordiale, fenomenele naturii

devin aici personaje principale, în vreme ce oamenii constituie decorul vremelnice al permanențelor sau apar ca însoțitori ai râului în drumul spre moarte (plutașii). Cele șapte capitole au o semnificație ezoterică, indicând, prin datele lor, o carte de înțelepciune. Cartea pornește de la datele mitologice ale unui epos străvechi, recondiționat cu mijloace moderne. Unii interpreți au identificat în compoziția ei un scenariu alchimic în șapte trepte, reminiscență, desigur, suprarealistă (Ștefan Borbély). Ceea ce impune, de la început, este frazarea ceremonioasă, maiestuoasă, în cadențe incantatorii. Viziunea este una de „încleștare geologică”. Totul e colosal, monumental, magnific, de un sincretism „wagnerian”. Drumul Oltului din Munții Hășmașul Mare până la vărsarea în Dunăre străbate o serie de „trepte” corespunzând existenței omului și universului. Mai întâi râul se îndreaptă „spre miazăzi” („treptei minerale” a izvorului urmându-i „treapta vegetală”), apoi „spre miazănoapte” (atingând treapta adolescenței a „multiplei fecundități”), după care „străbate Ardealul spre Apus” („treapta vieții spirituale”) înainte de „treapta marii istorii”, spre a accede la „treapta deplinei biruințe” (traversarea câmpiei) în drum spre vărsare („treapta reîntoarcerii în cosmos”). La izvor râul e așezat sub semnul legendei „fiilor de împărat” cu apucături deosebite: ca și „fratele său” Mureșul, alături de care pornește la drum, dar de care se desparte foarte repede, apucând pe o cale opusă, imprevizibilă și aventuroasă. Treptat, aerul legendar și mitic se rarefiază, și paginile capătă tonalități mai molcome. Intră în cadru elemente etnografice, folclorice, istorice, care colorează și înviează tablourile austere. Paginile de reportaj social, cu devoalări crude ale mizeriei și subdezvoltării, devin tot mai numeroase pe măsură ce Oltul părăsește zonele montane și intră în câmpie. Pe ansamblu, registrul rămâne însă înalt, solemn și „cam bombastic” (G. Călinescu). Caracterul himeric e definitoriu, iar efectul de amplificare transfigurează datele realului. Toate ținuturile pe care Oltul le străbate sunt consemnate cu bogăție savantă de informații; respectând realitatea geografică, ochiul dilată halucinant trăsăturile și le proiectează în mit. În reportajele mai vechi natura apărea ca o prelungire a socialului. Acum reporterul lasă locul contemplatorului care a învățat să citească în „cartea naturii” semnele vremurilor. Hiperbolele se desfășoară

la tot pasul în arhitecturi savant elaborate. Perioadele sintactice sunt ample, tonul e sapiențial sau profetic, perspectiva este cosmică, iar romantismul înalt e filtrat prin modernism și suprarealism. Comentatorii au plasat scrierea în vecinătăți prestigioase, de la Victor Hugo și Lautréamont la Walt Whitman: un imn al regenerării într-un timp al distrugerii, punct ideal de echilibru între ipostazele creatoare ale lui B.

Recitirea operei avangardistului Geo Bogza probează, încă o dată, rezistența ei în timp, puterea ei de impact asupra sensibilității noastre de azi. Autorul Jurnalului de copilărie și adolescență, al Poemului investivă și al atâtor altor versuri, pagini de publicistică, reportaje de mare forță expresivă, și-a trăit cu o rară intensitate timpul și scrisul, iar ceea ce rămâne încă de publicat din arhiva sa îi va consolida cu siguranță poziția în ierarhia valorică a literaturii române din secolul XX. Un editor harnic și competent va trebui să întreprindă cât mai curând repunerea în circuitul viu al lecturii a acestei mari și reprezentative secvențe a operei sale. În așteptare, se vede destul de limpede că poezii celei mai recente promoții sau generații îi reciclează, știind-neștiind, „investivele”, se reîntorc cu un fel de ingenuitate spre al său „plan primar”, reiau, în contexte noi și sub accente proprii, ceva din „exasperarea creatoare” a răzvrătirii de odinioară.

ION POP

Răsfoiesc poemele din Orion (antologia din 1978) și observ că tânărul prahovean sfârtecă beregățile tăcerii și ascultă cu voluptate cum timpul mucegăiește în calendarul astrelor... Din jurnalul său de adolescență deduc că, pe când edita revista „Urmuz”, voia să radicalizeze „poemul penetrantist” în așa chip încât poemul să devină bestial, absurd și îngeresc. Primele două elemente intră în ecuația poeziei de avangardă, ultimul însă (elementul îngeresc!) vine din altă poetică și din altă zonă de sensibilitate. Bogza nu va renunța niciodată, nici chiar în utopiile cele mai negre și în investivele sale cele mai nemiloase, la această reverie angelică într-o retorică, repet, care supradimensionează realul și-i dă o notă de pasionalitate enormă. El vede peste tot simboluri uriașe și dintr-un gest banal (o femeie care mușcă dintr-un măr) face un act cosmic. Nu respinge farsa, provocarea normalității și, pe când era tânăr de tot, a publicat un jurnal erotic care l-a dus pentru o vreme la pușcărie. A rămas până azi un om imprevizibil, un personaj ciudat, un hidalgo de Ploiești, cum îi zice Nichita Stănescu undeva. Îl întâlneam din când în când, cu zece ani în urmă, pe stradă, mai cu seamă prin jurul Ateneului Român. De departe apărea la orizont un individ deșirat, cu o pălărie imensă și inactuală pe cap. Purta în picioare o pereche de bocanci aproape cazoni, oricum solizi și inestetici,

cu tălpi groase și șireturi ce păreau făcute din vână de bou... Personajul acesta ieșit dintr-o operetă hispanică mergea moale (dacă pot spune așa), parcă ar fi călcat pe valuri cu butucănoșii lui bocanci. Când îl auzi vorbind, ai surpriza însă să constăți că glasul lui este subțire și târăgănat, în contradicție frapantă cu trupul mare, de o scandaloasă vitalitate. Omul cu voce subțire, înnodată din loc în loc cu frângerii nevăzute, este cu toate acestea un bun orator și poate fi la nevoie și un temut pamfletar. L-am auzit într-o celebră ședință a scriitorilor demonstrându-l os cu os pe Mihai Beniuc, micul satrap de atunci al Uniunii. L-am ascultat și în alte împrejurări, pornind încet, cu glasul sugrumat, aproape pierit, pentru ca, pe măsură ce indignarea interioară creștea, glasul să devină tăios și din vorba moale să iasă fulgere.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Jurnal de sex*, Paris, 1929; *Poemul invectivă*, București, 1933; *Ioana-Maria*, București, 1937; *Țări de piatră, de foc și de pământ*, București, 1939; *Cântec de revoltă, de dragoste și moarte*, cu ilustrații de Marcela Cordescu, București, 1945; *Cartea Oltului*, București, 1945; ed. (*Cartea Oltului. Statuia unui râu*), București, 1976; *Pe urmele războiului în Moldova*, București, 1945; *Țara de piatră. Confesiune despre vitregia naturii și a istoriei*, ed. 2, București, 1946; *Oameni și cărbuni în Valea Jiului*, București, 1947; *Sfârșitul lui Iacob Onisia*, București, 1949; *Începutul epopeii*, București, 1950; *Porțile măreției*, București, 1951; *Șantierul de la cumpăna apelor*, București, 1951; *Trei călătorii în inima țării*, București, 1951; *Vestitoarea furtunii*, București, 1951; *Anii împotrivirii*, pref. I. Vitner, București, 1953; *Meridiane sovietice*, București, 1953; *Tablou geografic*, București, 1954; *Ciu-Yuan, Henry Fielding, Walt Whitman*, București, 1955; *Scrieri în proză*, I–V, București, 1956–1969; *Pagini contemporane. 1944–1956*, București, 1957; *Tăbăcarii și lumea petrolului*, București, 1957; *O sută șaptezeci și cinci de minute la Mizil*, pref. Gabriel Dimisianu, București, 1968; *Azi, în România: carte radiofonică de reportaj*, București, 1972; *Priveliști și sentimente*, București, 1972; *Paznic de far*, București, 1974; *Orion*, îngr. și pref. Antoaneta Tănăsescu, București, 1978; *Poezii și poeme – Poésies et poèmes*, ed. bilingvă, tr. Ileana Vulpescu, pref. Ștefan Aug Doinaș, București, 1979; *Priveliști și sentimente. Cartea Oltului*, I–II, îngr. și pref. Antoaneta Tănăsescu, București, 1979; *Spania în inima și conștiința mea*, București, 1981; *Ca să fii om întreg*, București, 1984; *Jurnal de copilărie și adolescență*, București, 1987; *Basarabia, țară de pământ*, București, 1991; *Trapez*, pref. Valeriu Cristea, București, 1994; *Eu sunt Ținta. Geo Bogza în dialog cu Diana Turconi*, București, 1996; *Rânduri către tinerii scriitori ardeleni*, îngr. și pref. Ilie Rad, Cluj-Napoca, 2003; *Poemul invectivă și alte poeme*, pref. Paul Cernat, București, 2011.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, 473–475, II, 472–474, XII, 910–915; Perpessicius, *Opere*, XI, 204–210; Mircea Eliade, *Imagini dintr-o Românie aspră*, RFR, 1940, 1; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 804, *Ist. lit.* (1982), 891–892; Cioculescu, *Aspecte*, 459–464; B. Elvin, *Geo Bogza*, București, 1955; Georgescu, *Încercări*, II, 207–220; Ivașcu, *Confruntări*, I, 443–454, III, 124–128; Regman, *Confluente*, 208–242; Pop, *Avangardismul*, 219–236; Constantinescu, *Scrieri*, I, 325–328; Protopopescu, *Volumul*, 108–160; Vlad, *Convergențe*, 276–286; Ungheanu, *Arhipelag*, 59–67, 412–414; Cristea, *Domeniul*, 155–163; Pop, *Transcrieri*, 216–225; Balotă, *Universul*, 99–114; Regman, *Colocvial*, 61–68; *Geo Bogza interpretat de...*, îngr. și pref. Antoaneta Tănăsescu, București, 1976; Martin, *Identificări*, 139–153, 201–204; Vlad, *Lectura*, 228–235; Poantă, *Radiografii*, I, 34–40; Raicu, *Practica scrisului*, 191–201; Simion, *Scriitori*, I (1978), 362–368; D. I. Suchianu, *Foste adevăruri viitoare*, București, 1978, 103–111; Doinaș, *Lectura*, 154–159; Paleologu, *Ipoteze*, 267–273; Zăciu, *Lancea*, 9–24; N. Steinhardt, *Geo Bogza – un poet al Efectelor, Exaltării, Grandiosului, Solemnității, Exuberanței și Patetismului*, București, 1982; Doru Scărlătescu, *Geo Bogza*, București, 1983; Leonte, *Prozatori*, I, 93–101, II, 25–31; Flămând, *Intimitatea*, 88–96; Mincu, *Eseu*, I, 294–297; Ungureanu, *Proza rom.*, I, 154–177; Ștefănescu, *Prim-plan*, 55–62; Cristea, *Fereastra*, 85–106; Holban, *Literatura*, I, 97–107; Pop, *Avangarda*, 290–310; Marin Mincu, *Textualism și autenticitate*, Constanța, 1993, 93–100, 184–188; Nițescu, *Proletcultismul*, 217–222; Paul Cernat, *Tinerețea avangardistului*, RL, 1998, 5; *Dicț. analitic*, I, 137–139, III, 300–302, 373–375, IV, 269–270; Ștefan Borbély, *Visul lupului de stepă*, Cluj-Napoca, 1999, 22–46; Grigurcu, *Amurgul*, 64–67; *Dicț. esențial*, 94–96; Manolescu, *Lista*, I, 19–23, II, 26–34; Pop, *Viață*, 75–82; Mihăilescu, *Lit. rom. postceașism*, I, 416–420; Ștefănescu, *Istoria*, 187–196; Cornel Ungureanu, *Basarabia migrațiilor*, RL, 2007, 3; Ion Pop, *Geo Bogza, poetul „exasperării creatoare”*, RL, 2008, 4; Manolescu, *Istoria*, 836–842; Popa, *Ist. lit.*, I, 606–610, II, 292–296; Daniel Cristea-Enache, *Tânărul Geo Bogza*, OC, 2011, 570–571; Răzvan Voncu, *A doua posteritate a lui Geo Bogza*, RL, 2011, 17; *Epistolar avangardist: corespondență primită de Geo Bogza de la Stephan Roll, Sașa Pană, Mary-Ange Pană, Victor Brauner, Ilarie Voronca, Colomba Voronca, grupul „Alge”*, îngr. și postfață Mădălina Lascu, pref. Ion Pop, București, 2012; George Neagoe, *Destinatar: Geo Bogza*, CLT, 2012, 25. **P. C.**

BOIAGI, Mihail G. (1780, Buda, azi Budapesta, Ungaria – 3.II.1842, Buda, azi Budapesta), filolog. Părinții lui, aromâni, au emigrat în Austro-Ungaria după distrugerea Moscopolei, orașul lor din sudul Dunării. **B.** a fost profesor de greacă veche și neogreacă la Viena și Pesta.

B. este cunoscut pentru *Ghrammatikî romaniki itoi makedhonovlahiki – Romanische oder Macedonowlachische Sprachlehre*, elaborată în limbile germană, greacă și în graiul macedoromân, cu un deceniu înainte de a fi tipărită, în 1813. Gramatica va mai cunoaște două ediții; cea din 1863, cu o prefață a lui D. Bolintineanu, tipărită cu sprijinul generos a lui Costache Negri, și cea din 1915, datorată lui Pericle Papahagi și prevăzută cu o substanțială introducere și cu un vocabular. În sfârșit, în 1988, V.G. Barba dă, la Freiburg, o ediție a gramaticii, care devenise o raritate încă din secolul al XIX-lea. **B.** are conștiința unității de neam și de limbă a românilor nord- și sud-dunăreni, scriind în acest sens fără echivoc: „Lucrarea mea, care este gramatica de față a limbei macedoromâne, așa cum o vorbesc românii din sudul Dunării, și care, comparată cu idiomul vorbit în nordul Dunării, nu va fi fără de folos atât pentru cei de aceeași origine, cât și pentru străini și învățați”. În prefață el subliniază legitimitatea cultivării limbii române („din partea întregii națiuni, de sus și de jos”), modelul de urmat fiind oferit de celelalte limbi romanice. Patetică este invocarea dreptului aromânilor de a se instrui în limba maternă, drept contestat de străini: „Hotențoți de-ar fi românii, și tot ar avea totdeauna dreptul și datoria de a se cultiva folosind propria limbă, ca cel mai adecvat instrument”. Sincronizându-se cu inițiativele similare ale celor care formau Școala Ardeleană, **B.** utilizează în scrierea aromânei alfabetul latin, și nu pe cel grecesc, cum era tradiția la sfârșitul secolului al XVIII-lea. *Gramatica...* își are importanța ei, ca una dintre cele dintâi ale limbii române. Și mai importantă este însă prin paginile literare redactate în aromână, pe care autorul le-a inserat la sfârșitul lucrării și le-a numit „fabule, ică păraminthe și isturii alepte”. În fond, este vorba de niște parabole scrise în manieră evident eseistică, absolut surprinzătoare pentru vremea aceea, când nu exista încă nici măcar o minimă experiență literară în dialect. Textele au fost probabil elaborate la sfârșitul secolului al XVIII-lea, când literatura românească era ea însăși la începuturi chiar la nord de Dunăre. O mostră poate fi edificatoare: „Un bramin, sezundu di înainte a ușilei a lui, li vine un indian, care fețea negoțitorie, și cu ațeli di afoară multi lori și dări avea. – Auș – fațe el – eu escu foarte înverinat tră răul care, multe ori, bunlu ditru mine neacă...”. Se observă aici, ca și în multe alte „proze

scurte” care ilustrează *Gramatica...*, în afara tentei colocviale a povestirii, o conștiință neliniștită, cum se întâlnește adesea la Dimitrie Cantemir sau la cronicarii din secolul al XVII-lea. Adresându-se sieși sau altora, autorul ar dori răspunsuri și soluții la întrebările ce îl frământă. El este un meditativ, un obișnuit al dialogului reflexiv, citând frecvent filosofi în textele sale, ceea ce le face demne de tot interesul. În asemenea „enumerații”, care sunt adesea proze condensate, gramaticianul pare a face în mod conștient literatură. E vorba de aproximativ cincisprezece pagini, interesante însă atât din unghi lingvistic, ca limbă vorbită, cât și prin reflecții în plan filosofic. Nu mai puțin interesante sunt „dialogurile”, reproduse în grai aromân, în greacă și în germană, care atrag atenția prin stilul alert și prin perspectiva aproape modernă a conversației. Pericle Papahagi relatează despre **B.** că ar fi tradus în zece limbi, între care și graiul aromân, *Opera didactică* a lui J.A. Comenius, dar manuscrisul s-a pierdut.

SCRIERI: *Ghrammatikî romaniki itoi makedhonovlahiki – Romanische oder Macedonowlachische Sprachlehre*, Viena, 1813; ed. pref. Dimitrie Bolintineanu, București, 1863; ed. (*Gramatică română sau macedo-română*), îngr. și introd. Pericle Papahagi, București, 1915; ed. (*Gramatică aromână ică macedonovlahă*), îngr. V.G. Barba, Freiburg, 1988; *Kurzgefasste neugriechische Sprachlehre*, Viena, 1821; [*Proză*], în *Antologie de proză aromână*, îngr. Hristu Cândroveanu, București, 1977, 196–206.

Repere bibliografice: Theodor Capidan, *Aromânii. Dialectul aromân*, București, 1932, 294–296; Sterie Diamandi, *Oameni și aspecte din istoria aromânilor*, București, 1940, 78; Matilda Caragiu Marioțeanu, *La Grammaire aroumaine ou macédonovlaque de Mihail G. Boiagi*, „Revue roumaine de linguistique”, 1990, 2; *Dicț. scriit. rom.*, I, 313–314; Cândroveanu, *Aromânii*, 55–57; Nicolae Saramandu, *Studii aromâne și meglenoromâne*, Constanța, 2003, 105–110.

Hr.C., N.Sr.

BOICULESI, Valeria (12.VI.1919, Andrieșeni, j. Iași – 6.XII.1984, București), poetă. Este fiica Elisabetei și a lui Constantin Matcaboji, învățător. După absolvirea Școlii Normale din Iași și a Școlii de Literatură „M. Eminescu” din București (1952), este educatoare, apoi redactor la Editura Tineretului, precum și la revistele „Luminița” și „Arici Pogonici”. A colaborat la diverse publicații culturale din țară, din Canada și din Israel.

B. debutează în 1948, în pagina culturală a ziarului „Lupta poporului” din Suceava. Aproape

întreaga activitate poetică a autoarei, transpusă în peste douăzeci de volume, se adresează celor mai tineri cititori. Versuri ritmate populare sunt prelucrate uneori – în special în primele volume – prin contaminare cu șabloanele ideologice ale epocii. O carte reprezentativă pentru alt registru, *Prispa cu statui* (1969), cuprinde o poezie cu rezonanțe nostalgice, ca în poemul *Vârtej*: „Plină sunt de tine/ în amurg de sară// mă-mpresoară stele/ luna mă-mpresoară// mi-i atât de-albastru și/ sălbatic părul// nu știu de mă doare sau/ mă ninge mărul// nu știu de mă clatin/ gândului/ în poartă/ poate beau/ vârtejul/ alb/ din luna/ spartă”. În *Ora singură* (1972) ritmul folcloric interferează cu influențe din G. Topîrceanu: „Mi-i ora tot mai singură/ mai singură/ mai singură...// melancolia lingură// o lingură/ o lingură...”, altele apar motive și cadențe din imnografia ortodoxă: „O să mă piedice Hristos –/ mult palmuitul/ și scuipatul –/ că n-am știut zâmbi/ frumos/ că-n loc de-a lungul stau/ de-a latul”. În anii '50 ai secolului trecut B. a tradus, de asemenea, câteva cărți pentru copii din literatura sovietică.

SCRIERI: *Din însemnările unei școlărițe*, București, 1954; *Fete în uniformă*, București, 1956; *Zi cu soare*, București, 1957; *Ina Mădălina*, București, 1959; *Hai, urcați-vă, zorele!*, București, 1960; *Un oaspe drag*, București, 1960; *Cântecul pașilor*, București, 1962; *Zburați, hulubii mei!*, București, 1963; *Fântâni albastre*, București, 1964; *Fluturări poznași*, București, 1965; *Martinel sportiv*, București, 1966; *Cântece de lună*, București, 1967; *Cri, cri, cri*, București, 1967; *Fănel și briceagul albastru*, București, 1968; *Prispa cu statui*, București, 1969; *Învățați să numărați*, București, 1970; *Cartea păpușii*, București, 1970; *Ora singură*, București, 1972; *Sora soarelui frumoasă*, București, 1973; *Șoapta vântului*, București, 1978; *Lutana*, București, 1979.

Repere bibliografice: Mihai Novicov, *Un volum de versuri simple și emoționante*, „Femeia”, 1963, 1; Virgil Mazilescu, „Cântece de lună”, GL, 1967, 50; Camil Baltazar, „Cântece de lună”, VR, 1968, 9; Florin Manolescu, „Prispa cu statui”, RL, 1970, 2; Magda Ursache, „Ora singură”, CRC, 1973, 19; Piru, *Poezia*, I, 378–379; Maței, *Personalități*, V, 45–47; Busuioc, *Scriitori ieșeni*, 69–70. **N. I.**

BOITOR, George (1.XI.1934, Supuru de Jos, j. Satu Mare – 11.V.1976, Ploiești), poet, prozator. Este fiul Mariei (n. Pop) și al lui Ioan Boitor, țaran. Frecventează clasele primare la școala din satul natal, apoi gimnaziul la Zalău, oraș în care va continua la Școala Medie Tehnică de Administrație

Economică, absolvită în 1954. Ulterior este un elev la Școala de Împiegați de Mișcare CFR din Dej. Ocupă diverse funcții în cadrul CFR în mai multe localități, apoi se stabilește la Brașov și devine unul din marii boemi ai orașului. Din 1966 lucrează în redacția revistei „Astra”. Împreună cu Darie Magheru și Emil Micu, realizează publicația trimestrială „Caiete de literatură” (1968–1969). Primele versuri îi apar în ziarul „Drumul socialismului” (Baia Mare, 1958), iar în anul următor este remarcat de poetul Dan Deșliu, care-i publică o poezie la rubrica „Poșta redacției” din revista „Luceafărul”, sub pseudonimul Geo Anella Boitor. Mai colaborează cu versuri, însemnări, note, recenzii, proză la „Scrisul bănățean”, „Tribuna”, „Steaua”, „Tomis”, „România literară”, „Vatra”. Moare tragic, lângă Ploiești, aruncându-se sub roțile unui tren. Postum au fost publicate romanul *Alberia* (2009) și antologia *Memorie discontinuă și alte poeme* (2010).

B. a debutat editorial târziu, la 35 de ani, cu volumul de poeme *Scara de apă* (1969; Premiul Asociației Scriitorilor din Brașov). Inegală sub raportul valorii pieselor componente, cartea legitima însă o voce poetică suficient de pregnantă pentru a stimula opinia critică atât a lui Dumitru Micu, cât și a lui Gheorghe Grigurcu. Poemele, de factură foarte diferită, amintesc de modele lirice prestigioase, precum François Villon, E.A. Poe, Charles Baudelaire, Serghei Esenin, Tudor Arghezi, Lucian Blaga. În câteva piese poetul transpune în registru personal gestica lirică villonescă, iar în altele nu sunt greu de recunoscut descendența din Blaga sau tonul imprecățiilor lui Esenin. El își asumă ipostaza de trubadur al mediilor marginale („Eu mă simt legat prin sânge/ Și prin tainice blesteme/ De borfașul care plânge,/ De lehuza care geme./ Și mă simt legat de visul/ Fetei care vinde grații./ O, Parisul meu, Parisul/ Turbulentelor tentații!” – *Paradis proscris*), adresează, ca Esenin, invective femeilor trădătoare și trăiește acut nevoia de mituri, pentru a compensa insignifianța existenței („Fugind de mit ne trebuie noi mituri/ să umplem golul care țipă-n noi” – *Fugind de mit*). Poemele definitorii pentru profilul lui liric sunt cele care dezvoltă un fel de privire sumbră, mai degrabă sarcastică decât ironică. De aici, limbajul uneori violent, parcă îngroșat, căutând, în aceeași cheie nonconformistă, grotescul. Poemele erotice, animate unele de un elan studiat, reunesc gestul agresiv și delicatețea, spontaneitatea elementară

și ironia, în madrigale de o disimulată solemnitate. Al doilea volum, și ultimul antum, *Testament provizoriu* (1974), e o confirmare a autenticității unui talent, ceea ce îl îndreptățește pe Al. Piru să-l ia în considerare și să-i aprecieze versul.

SCRIERI: *Scara de apă*, București, 1969; *Testament provizoriu*, București, 1974; *Alberia*, Satu Mare, 2009; *Memorie discontinuă și alte poeme*, Cluj-Napoca, 2010.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, „*Scara de apă*”, RL, 1969, 40; Gheorghe Grigurcu, „*Scara de apă*”, F, 1969, 12; Dana Dumitriu, *Două plachete de versuri*, RL, 1975, 27; Anatol Ghermanschi, „*Testament provizoriu*”, AST, 1975, 1; Dumitru Mureșan, „*Testament provizoriu*”, VTRA, 1975, 4; Piru, *Poezia*, II, 336–339; *Dicț. scriit. rom.*, I, 314–315; Mihai Olos, *George Boitor*, RL, 1998, 51–52; Ștefan Haiduc, *George Boitor, un menestrel decapitat*, Negrești-Oaș, 2000; Imelda Chința, *Romanul unei neîmpliniri*, „Caiete silvane”, 2009, 9.

C.H.

BOITOȘ, Olimpiu (2.IV.1903, Blăjel, j. Sibiu – 2.IV.1954, Cluj), istoric literar, publicist. Este fiul Aureliei (n. Marian) și al lui Ioan Rău Boitoș, țărani. Absolvent al Facultății de Filosofie din Cluj (1925) și al Școlii Române din Franța (1930), doctor în filosofie (1932), **B.** lucrează din 1930 la Biblioteca Universitară clujeană, iar în 1943 e numit profesor de română la Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale din Brașov. A fost membru în comitetul director al Teatrului Național din Cluj, iar după război s-a numărat printre colaboratorii Institutului de Lingvistică și Istorie Literară al Academiei Române, Filiala Cluj. Activitatea cea mai importantă o desfășoară în publicistică – secretar de redacție la „Societatea de mâine” (1925–1928, 1931–1932), „Gând românesc” (1933–1936), „Luceafărul” (Brașov, 1941–1944), director la „Avântul” (Brașov, 1944–1945). Cu un debut timpuriu, în „Dacia Traiană” (1921), a mai colaborat, în general cu articole literare, la „Cosinzeana”, „Transilvania”, „Scrișul românesc”, „Convorbiri literare”, „Patria”, „Dacoromania”, „Revista nouă”, „Familia”, „Universul literar”, „Studii literare”, „Gazeta Transilvaniei” și multe altele. La „Societatea de mâine” alcătuia, uneori împreună cu Ion Breazu, rubricile „Discuții literare”, „Cronici culturale și artistice” (semnând și O.B, B.&B.). În „Gazeta ilustrată” a semnat cu pseudonimul Ion Filimon un serial intitulat *Clujul pitoresc*, iar pseudonimul S. Florea îl folosea sub cronicile teatrale și literare din „România nouă”.

Primul studiu de istorie literară al lui **B.**, *Activitatea lui Slavici la „Tribuna” din Sibiu* (1927),

este rezultatul unor investigații amănunțite și riguroase, care i-au permis o bună încadrare în epocă și o abordare competentă a subiectului. În același spirit el face publice o serie de mici „descoperiri” și utile precizări referitoare la preocupările folcloristice ale lui Vasile Alecsandri, la memorialistica lui Timotei Cipariu și George Barițiu, la traducerele teatrale ale lui St. O. Iosif. S-a ocupat în mod deosebit de activitatea literară a lui Ion Ghica, din a cărei operă îngrijește și comentează o ediție completă intitulată *Amintiri din pribegia după 1848* (I–III, 1940–1941) și una cuprinzând *Scrisori către Vasile Alecsandri* (I–II, 1947). O contribuție mai amplă este *Poezia lui Andrei Mureșanu* (1943), scrisă din convingerea că o revalorificare obiectivă, în perspectivă istorică și critică, era necesară. Receptiv și la literatura contemporană, încearcă în *Victor Papilian – novelist* (1940) să demonstreze modernitatea acestui prozator, insistând asupra navelor fantastice – o „creație poetică” izvorâtă mai mult din imaginație decât din observație, cu un conținut „mistic” generat de funcția activă a superstiției și a supranaturalului. În *Proza lui Pavel Dan* (1943) explică originalitatea realismului din opera scriitorului prin „sondarea adâncurilor misterioase ale conștiinței”, prin predispoziția spre afirmarea unui determinism metafizic, sugerat de „semne” oculte, prin intenția satirică și nuanța pesimistă. Dintre numeroasele articole și note privind actualitatea literară, se detașează prin dimensiuni și substanță cele despre Henriette Yvonne Stahl, George Popa și Emil Giurgiucă. Un pronunțat caracter de critică a textului au și multe dintre cronicile sale dramatice, uneori scurte exegeze ce disting intenții și sensuri mai puțin evidente. În general, **B.** susține promovarea repertoriului național, dar și necesitatea modernizării concepției asupra spectacolului, militând în acest sens, ca în articolul *Pentru funcția artistică a teatrului*, chiar în condițiile specifice Transilvaniei. Teatrul lui A.P. Cehov este analizat prin raportare la mișcarea novatoare inițiată de Konstantin Stanislavski și îi prilejuiește formularea unor judecăți nu lipsite de originalitate. Intensa activitate de comentator dramatic este completată de traducerea unor piese de Arthur Schnitzler, A.P. Cehov, R. Marx, Rabindranath Tagore, A. Gehri, jucate de Teatrul Național din Cluj. Cercetător pasionat și riguros, **B.** a alcătuit lucrări care aduc informații inedite, unele fiind rodul investigațiilor făcute în arhive și biblioteci franceze. Cea mai

importantă, *Raporturile românilor cu Ledru-Rollin și radicalii francezi în epoca Revoluției de la 1848* (1940; Premiul Academiei Române), este o evocare vie și documentată a climatului de formare a unor tineri revoluționari români, o contribuție remarcabilă la cunoașterea evenimentelor epocii. Între istorie și literatură se află volumul *Povestiri istorice* (1935, semnat Ion Filimon), în care doar paginile așezate sub titlul *Zilele procesului Memorandului* au o atmosferă evocatoare.

SCRIERI: *Activitatea lui Slavici la „Tribuna” din Sibiu*, Cluj, 1927; *Paul Bataillard et la Révolution roumaine de 1848*, Paris, 1930; *Biografiile românești ale lui Ubicini*, Cluj, 1932; *Povestiri istorice*, Sibiu, 1935; *Teatrul lui Cehov*, Oradea, 1937; *O chestiune personală*, Cluj, 1938; *Periodicele ardelene în răstimp de o sută de ani*, Cluj, 1938; *Raporturile românilor cu Ledru-Rollin și radicalii francezi în epoca Revoluției de la 1848*, București, 1940; *Victor Papilian – nuvelist*, Oradea, 1940; *Slavici și Italia*, București, 1941; *Din laboratorul literar al lui O. Goga*, Sibiu, 1942; *Memoriile lui George Barițiu*, Sibiu, 1942; *Progresul cultural al Transilvaniei după Unire*, Sibiu, 1942; ed. (*Le Progrès culturel en Transylvanie de 1918 à 1940*), București, 1943; *Poezia lui Andrei Mureșanu*, Sibiu, 1943; *Proza lui Pavel Dan*, Sibiu, 1943; *Die Ungarische Presse in Rumänien*, București, 1943; *De la istoria literaturii la istoria culturii românești*, Brașov, 1944; *Delimitări între graiuri și limba literară*, Sighișoara, 1947; *Întăilele călătorii în Apus ale lui George Barițiu*, Sighișoara, 1947. **Ediții:** Ion Ghica, *Amintiri din pribegia după 1848*, I–III, Craiova, 1940–1941; *Scrisori către Vasile Alecsandri*, I–II, introd. edit., București, 1947.

Repere bibliografice: Dionis Popa, „*Activitatea lui Slavici la «Tribuna» din Sibiu*”, *„Națiunea”*, 1927, 24; Perpessicius, *Opere*, IX, 313–315; Al. Dima, *Contribuțiile d-lui Olimpiu Boitoș*, LU, 1942, 1; Petru Sfetca, „*Memoriile lui George Barițiu*”, VS, 1942, 2714; Aurel Marin, *Comentarii critice*, Brașov, 1942, 72–76; Ion Șiușgariu, „*Progresul cultural al Transilvaniei după Unire*”, RFR, 1942, 7; Alex. Jebeleanu, „*Poezia lui Andrei Mureșanu*”, VS, 1943, 2922; D. Gherghinescu-Vania, *Un profesor nou: Olimpiu Boitoș*, „*Tribuna*” (Alba Iulia), 1943, 738; V. Copilu Cheatră, *Olimpiu Boitoș*, O, 1976, 35, 36; Nae Antonescu, *Olimpiu Boitoș*, „*Almanah «Tribuna»*”, 1981; *Dicț. scriit. rom.*, I, 315–316; Marinela Oprîș, *Viața lui Olimpiu Boitoș*, VTRA, 2004, 5–6. **C. T.**

BOIU, Zaharia (4.III.1834, Sighișoara – 6.XI.1903, Sibiu), poet, autor de proză oratorică, publicist. Este fiul Ioanei (n. Păloșan) și al lui Zaharia Boiu. Aparținând unei familii de preoți din tată în fiu, **B.** urmează aceeași cale, înscriindu-se la gimnaziul evanghelic din Sighișoara și apoi la Institutul

Teologic din Sibiu. Susținut de Andrei Șaguna, își continuă studiile la Leipzig, la întoarcerea în țară fiind numit, în 1861, profesor la secția pedagogică a Institutului Diecezan din Sibiu. Lucrările lui didactice (*Abțdarius pentru școalele populare române*, *Carte de cetire pentru școalele populare române* ș.a.) contribuie la pătrunderea raționalismului în școală și, concomitent, la o folosire îngrijită a limbii române. Ales, în 1864, prim-paroh al orașului Sibiu, hirotonit protopresbiter, numit asesor consistorial și consilier arhiepiscopal, este și un membru important al comitetului Astrei, secretar și prim-secretar al asociației, redactor, între 1892 și 1895, al revistei „*Transilvania*”. Aici publică articole referitoare la educația prin școală și biserică, numeroase schițe biografice ocazionale, unde panegiristul creionează portrete morale pilduitoare ori sintetizează adecvat activitatea personalității omagiate. Volumul *Cuvântări funebrele și memoriale* (1889) adună discursuri de această factură, relevând talentul oratorului, iar cele trei volume intitulate *Semințe din agrul lui Christos* (1898–1899), premiate de Academia Română, al cărei membru corespondent **B.** devenise în 1887, includ cuvântări bisericești.

Isplitit de poezie încă din gimnaziu, **B.** debutează în 1853, la „*Telegraful român*”, cu versuri ce omagiau publicația sibiană, al cărei redactor va fi mai târziu, între 1862 și 1865. În „*Tribuna*” și în „*Transilvania*” mai semnează și cu pseudonimul Eugen Silvan. Versurile din *Sunete și resunete* (1862), ca și cele din volumul editat postum, *Frunze de laur* (1904), aparțin unui poet ocazional, didactic, care crede în menirea lui de a face și astfel accesibile idei etice, aspirații naționale. De aceea, fabula, alegoria, poezia care resuscită istoria românească sunt tot atâtea chemări energice întru înlăturarea întunecimii și a despotismului. În fond, **B.** prelungește un gen inaugurat de Dimitrie Bolintineanu, Vasile Alecsandri, Andrei Mureșanu și, chiar dacă fantezia îi era destul de sărăcăcioasă, versurile, nu o dată fluide, ușor de memorat, i-au fost prețuite în Transilvania, ca și cele ale lui I. Al. Lapedatu. A tradus din *Confesiunile Sf. Augustin*, din Lessing (*Nathan cel înțelept* ș.a.), numeroase tălmăciri fragmentare circulând prin intermediul cărților lui de citire.

SCRIERI: *Sunete și resunete*, Sibiu, 1862; *Cuvântări funebrele și memoriale*, Sibiu, 1889; *Semințe din agrul lui*

Christos, I–III, Sibiu, 1898–1899; *Frunze de laur*, îngr. și pref. Ioan Baptist Boiu, Sibiu, 1904.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit.* XIX, III, 338–339; Breazu, *Studii*, I, 78–79; Chiorean – Kocziány – Nițu – Ploesteanu, *Profiluri*, 195–204; Tuliuc Racotă, *Poetul Zaharia Boiu*, RITL, 1976, 4; *Dicț. lit.* 1900, 110–111; Păcurariu, *Dicț. teolog.*, 55–56. **G.D.**

BOJAN, Mariana (16.VI.1947, Câmpia Turzii), poetă, prozatoare. Este fiica Mariei (n. Mureșan) și a lui Avram Bojan, ceasornicar. **B.** (care la naștere a fost botezată Mariana Otilia) a frecventat școala elementară și primele două clase de liceu în orașul natal (1954–1963), continuând la Liceul de Arte Plastice din Cluj (1963–1966). În 1967, tot la Cluj, a devenit studentă la Institutul de Artă Plastică „Ion Andreescu”, secția pictură, studiind sub îndrumarea profesorilor Aurel Ciupe, Alexandru Mohi și Abody Nagy Belá. După licență (1973) se specializează în restaurarea picturii de șevalet la Muzeul de Artă din București (1973–1977). Revine în Cluj-Napoca, la Muzeul de Artă și, în 1978, beneficiază de o bursă de specializare în restaurare (pictura flamandă-olandeză) la Institutul Regal al Patrimoniului din Bruxelles. Între 1979 și 1985 lucrează la Muzeul de Istorie a Transilvaniei, în cadrul laboratorului zonal de restaurare. Trăiește ca pictor liber profesionist din 1985 până în 1990, când revine la Muzeul de Artă din Cluj-Napoca. A participat cu pictură, acuarele, desene la multe expoziții județene și naționale, a avut numeroase expoziții personale în țară (Cluj-Napoca, Dej, București) și în străinătate (Paris, Reno, Washington, Roma). Debutază cu versuri în revista „Tribuna” (1965), iar editorial în 1976 cu volumul de poeme *Elegie pentru ultimul crâng*. A mai colaborat cu versuri, proză și desene la „Echinoc”, „Napoca universitară”, „Steaua”, „Luceafărul”, „România literară”, „Amfiteatru”, „Ateneu”, „Vatra”, „Poesis”, „Apostrof”, „Literatorul” ș.a.

B. a debutat cu un volum propriu ceva mai târziu decât colegii săi de generație din ambianța primului „Echinoc”, poezii Dinu Flămând, Adrian Popescu, Ion Mircea, intrați în circuitul editorial la începutul anilor '70 ai secolului trecut. Cea dintâi carte a sa, *Elegie pentru ultimul crâng*, este însă precedată de un ciclu selectat în antologia *Eu port această ființă* (1972), destinată debutanților. Poemele de început atestă o sensibilitate elegiacă, dezvoltată fie ca discretă confesiune

(când tandru amuzată, când disimulat sentimentală), fie ca înscenare caricaturală, exuberant carnavalescă sau bonom onirică. Poeta imaginează/transpune lumea în cheia diminutivului, în virtutea unei grațioase înclinații spre feeria plină de haz și spre stilizarea diafană. Atitudinea dominantă este aceea de solidaritate, până la comuniune, cu fapăturile umile: „Tolănită în mușcătoarea ei singurătate/ O mică reptilă rupe flori roșii/ Pe-o pajiște roșie/ Vântul trece pe-aici în salturi speriate./ De ce iei apărarea spurcăciunii?/ Îmi strigă cei ce privesc/ Muta noastră conviețuire...” (*Deznodământ blajin*). Cu *Judecătorul de păpuși* (1980; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj), frăgezimile primăvăratice, lumea exuberantă de plante și animale, de jucării și personaje închipuite își precizează net configurația și caracterul de vis suav și fantast într-o formulă ludică și fantezist livrescă. Însă, în ciclul final (*Judecătorul pleacă*), apar și semnele unei schimbări de tonalitate. Virajul către notele grave, renunțarea la muzicalitate, apelul la nuanțele mai sumbre ale valorilor plastice anunță un contrapunct necesar. Lirismul dobândește dimensiunea meditației, vizibilă în distanțarea ironică; în spațiul edenului miniatural își face apariția un „loc rănit”: „Soldatul din tine e mort/ Artistul, singur/ Poezia se destramă ca micul dejun/ În aburul de cicoare./ Un morman de istorioare ticăloase/ Mucegăiesc pe rafturi/ Pledând pentru această infirmitate biografică” (*Biografică*). În volumele *Haina de cânepă* (1983) și *Phantasticonul și alte poeme* (1987), gama de atitudini și stări poetice se amplifică, adăugându-se acum ipostazele singurătății și ale neliniștii, fapt ce devine și mai vizibil în antologia *Arta înfocării* (2001; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj). Sunt ascultate „bătăile negre ale cuvintelor”, se înregistrează singurătatea, surparea primăverii și „blazarea” metaforelor: „Orice metaforă/ E un rege blazat” (*Puterile barbarilor*). Omul e „insula Robinson”, iar visul înclină spre coșmar: „Din somnul meu neliniștit cresc vise/ Întunecând hotarele permise.” Volumul de proze scurte *Ultima noapte a Șeherezadei* (1993; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj) este o „recitare”, din perspectiva propriului univers poetic, a mitului povestirii salvatoare, ideea-ax fiind aceea că a încheia șirul poveștilor înseamnă a muri. Pagini de proză mai apar în volumele *Dansul câinilor* (2003), un „microroman” cu narațiuni parțial autobiografice

situate în decor clujean, și în *Povestiri bologheze* (2007), în care geografia aparent banală a unui sat transilvănean face loc fantasticului.

SCRIERI: *Elegie pentru ultimul crâng*, Cluj-Napoca, 1976; *Judecătorul de păpuși*, Cluj-Napoca, 1980; *Haina de câneapă*, Cluj-Napoca, 1983; *Phantasticonul și alte poeme*, Cluj-Napoca, 1987; *Ultima noapte a Șehereza-dei*, Cluj-Napoca, 1993; *Expertul și păsările*, București, 1996; *Epistole din Piața Norilor*, Cluj-Napoca, 2001; *Arta înfocării*, pref. Irina Petraș, Cluj-Napoca, 2001; *Dansul câinilor*, Cluj-Napoca, 2003; *Povestiri bologheze*, Cluj-Napoca, 2007.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Generația 47*, RL, 1977, 11; Ulici, *Prima verba*, II, 48–49; Felea, *Aspecte*, II, 260–262, III, 137–142; Sultana Craia, *Nevoia de miracol*, LCF, 1981, 2; Piru, *Debuturi*, 167–168; Tașcu, *Poezia*, 79–84; Cistelecan, *Poezie*, 195–198; Papahagi, *Cumpănă*, 270–274; Ioana Bot, *Povestiri cu hieroglifice*, ST, 1994, 10–11; *Dicț. scriit. rom.*, I, 316–317; Ulici, *Lit. rom.*, I, 251–252; Ioan Moldovan, *Euridice și melancolia*, F, 1997, 1; Pop, *Pagini*, 203–213; Poantă, *Dicț. poeți*, 32–33; *Dicț. analitic*, II, 123–125; Irina Petraș, [Mariana Bojan], APE, 2000, 5, CNT, 2004, 4; Gheorghe Grigurcu, *Despărțirea de mitologie*, RL, 2001, 36; Călin Teuțișan, *Cartea de la Bologa*, APE, 2007, 1; Viorica Răduță, *Multiplul Mariane Bojan*, VR, 2009, 11–12.

C.H.

BOJINCĂ, Damaschin T. [Toma] (18.X.1802, Gârliște, j. Caraș-Severin – 17.VIII.1869, Dumbrăveni, j. Suceava), istoric, publicist. Este fiul Florincăi și al lui Matei Bojincă (Popovici), preot. Își începe învățătura la Oravița sau la Vârșeț, trecând apoi la Gimnaziul Piarist din Timișoara. După studii, neterminate, la Seminarul Teologic din Vârșeț, urmează filosofia la Seghedin (1822–1823) și dreptul la Oradea (1824–1826) și Pesta (1826–1829). O carieră ecleziastică fiindu-i refuzată de episcopul sârb Ștefan Stratimirovici, se dedică activității culturale și publicistice. A colaborat, în 1830, împreună cu Moise Nicoară, la „Calendar românesc”, scos la Buda de Ștefan P. Niagoe, iar în 1829–1830 a fost redactor la publicația lui Zaharia Carcalechi, „Biblioteca românească”. A lucrat în calitate de corector, pentru lucrările românești, la Tipografia Universității din Buda. **B.** a fost unul dintre intelectualii români proveniți din Imperiul Habsburgic ce aveau să joace un rol important în viața instituțiilor publice din Principate. Chemat de Gh. Asachi, va funcționa la Iași, de la 1 aprilie 1833, ca jurisconsult permanent pe lângă Logofeția Dreptății. Își dă aportul în „comisia pravilelor” la traducerea *Codului Calimah* (1833–1835).

Profesor de drept la Academia Mihăileană (1841–1847), ca și prietenul său Eftimie Murgu, a primit, în Moldova, și ranguri: paharnic, căminar, ban și, la 1848, agă. Unionist convins, a devenit ministru al Dreptății (1860–1861) în cabinetul lui Mihail Kogălniceanu.

B. continuă, în mare parte, spiritul iluminist al Școlii Ardelene prin preocupările sale culturale, istorice și pedagogice. Admirator al lui Petru Maior, îi editează, împreună cu Iordachi Mălinescu, la Buda, în 1834, *Istoria pentru începutul românilor în Dachia*, la care adaugă traducerea, în limba română, a polemicii lui Maior cu slavistul B. Kopitar. Se dovedește și el un bun polemist în demonstrarea drepturilor istorice ale românilor în lucrarea *Respundere desgurzătoare la cârtirea cea în Halle în anul 1823 sub titlu „Erweiss dass die Walachen nicht römischer Abkunft sind”* (1828), ce reia, cu unele detalieri și modificări retorico-stilistice, o versiune latinească din 1827. Pentru a combate răstălmăcirile cu substrat politic ale adversarului Sava Tököly, care susținea originea slavă a românilor, pledează, cu argumente logice și cu temeinice informații istorice, etnografice și filologice, în favoarea romanității (pure, consideră el) și a continuității poporului român. Lucrările lui istoriografice, ce se inspiră din programul iluminist de instruire și culturalizare a poporului, depășesc momentul Școlii Ardelene prin orientarea militantă în activarea conștiinței naționale. Biografiile dedicate unor personalități ale Evului Mediu românesc fac demonstrația originii române a domnitorilor Dimitrie Cantemir, Radu Șerban, Ioan Corvin, Mihai Viteazul, cărora li se evidențiază calitățile morale, politice, militare și culturale. Cărturarul așază la baza civilizației românești Antichitatea clasică și istoria romanilor, subiect a două dintre contribuțiile sale: *Istoria romanilor* („Biblioteca românească”, 1829–1830), prelucrare după O. Goldsmith, ce popularizează idei din Montesquieu, și *Anticile romanilor acum întâia oară românește scrise* (I–II, 1832–1833), o compilație extinsă ce prezintă organizarea societății și a instituțiilor romane (magistratură, armată etc.). În adaosuri personale **B.** insistă asupra elementelor de civilizație, mitologie, credințe și datini românești, pe care le consideră derivate din cele romane. *Diregătorul bunei-cresțere spre îndreptarea multor părinți și bun folosul tinerimei române* (1830), o lucrare de pedagogie

practică având aplicare în școală, familie și societate, adună eclectic idei din etica wolfiană, enciclopediștii francezi și din tradiția „moralnică” românească a vechilor cărți religioase și de înțelepciune. Pledoaria pentru educație și învățământ, încrederea în capacitatea rațiunii omenești și în valoarea culturii au drept finalitate „buna norocire” a omului, ale cărui virtuți contribuie la dezvoltarea societății. Din necesități didactice, **B.** alcătuiește o „teologie morală” pentru Seminarul de la Socola și cursuri de drept pentru Academia Mihăileană. Expresivitatea, adesea literară, a scrierilor lui este dată de stilul direct, sentențios, de folosirea procedeeleor retorice, ca și de o anumită savoare popular-arhaică.

SCRIERI: *Tristă cuvântare la îngroparea strălucitului și înalt învățatului domn Naum Petrovici*, Buda, 1824; *Animadversio in dissertationem Hallensem sub titulo „Erweiss dass die Walachen nicht römischer Abkunft sind”*, Pesta, 1827; ed. (*Respundere desgurzătoare la cârtirea cea în Halle în anul 1823 sub titlu „Erweiss dass die Walachen nicht römischer Abkunft sind”*), Buda, 1928; *Dirigatoriul bunei-creștere spre îndreptarea multor părinți și bun folosul tinerimei române*, Buda, 1830; *Anticile romanilor acum întâia oară românește scrise*, I–II, Buda, 1832–1833; *Scrieri*, îngr. și introd. Nicolae Bocșan, Timișoara, 1978.

Repere bibliografice: Gh. Ungureanu, *Jurisconsultul Damaschin T. Bojincă (1802–1869)*, pref. Sever Zotta, Iași, 1930; Traian Topliceanu, *Damaschin Bojânca*, Oravița, 1933; Lupaș, *Cronicari*, I, 175–183; Georges Ciulei, *Un Jurisconsulte oublié: Damaschin Bojincă*, București, 1945; *Ist. lit.*, II, 119–122; Victor Țărcovnicu, *Contribuții la istoria învățământului românesc din Banat (1780–1918)*, București, 1970, 98–108; Duțu, *Cărțile*, 45–46, 158, 160; Balacciu-Chiriacescu, *Dicționar*, 76–77; *Dicț. lit. 1900*, 111–112; Nicolae Bocșan, *Contribuții la istoria iluminismului românesc*, Timișoara, 1986, 128–130, *passim*; *Dicț. scriit. rom.*, I, 317–318; *Dicț. Banat*, 118–120; Ursu, *Alte contribuții*, 275–292.

A. Sm.

BOKOR, Petre (24.V.1940, Cluj – 25.IV.2014, Edmonton, Canada), prozator, traducător. După liceu face doi ani la Școala Politehnică (1960–1962) și apoi practică diverse meserii până în 1970, când va absolvi Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale” din București. Lucrează ca regizor de film la Studioul Cinematografic București, debutând cu o peliculă documentar-artistică de rezonanță, *Apa ca un bivoli negru*. În 1975 regizează lungmetrajul *Tufă de Veneția*, după un text de Valentin Silvestru. În 1978 se stabilește

inițial în SUA, apoi în Canada, unde va conduce un teatru în Alberta, mai târziu va trece în Australia, ca profesor de artă dramatică la Canberra. În 1993 revine la București, unde montează la Teatrul Mic o înscenare după Diderot (*Jacques și stăpânul său*), pentru ca în 1995 să devină profesor de teatru la Edmonton, în Canada. Mai pune în scenă piese la Teatrul Nottara, Teatrul Odeon, Teatrul Național „I.L. Caragiale” (București), Teatrul Național „Mihai Eminescu” din Timișoara, Teatrul Național din Târgu Mureș, Teatrul de Stat din Oradea etc.

Nu este nevoie de perspicacitate pentru a simți „mâna umoristului” în filmele lui **B.** și mai ales „ochiul regizorului” în prozele sale secvențiale. Totul stă sub semnul filmului în literatura sa, fie la modul cel mai explicit, ca în *Micii mei toreadori* (1976), scurte scenarii și istorii cu actori, regizori, comisii de vizionare și cenzură, întâmplări din sala de cinematograf, fie indirect, cumulând memorialistica (ochiul copilului din cabina de proiecție) cu istoria peliculei, așa cum se întâmplă în *Pe cuvânt de cineast. Secvențe pseudocinematografice* (1995), într-o manieră vecină pe alocuri cu jovialitatea informată obiectiv și savuroasă prin subiectivitate a lui D.I. Suchianu, dar și cu cinefilia egocentrică de tip Radu Cosașu. În orice caz, în anii debutului editorial cu *Tumbe în plină stradă* (1971), urmat de *Opriți secolul, cobor!* (1974), **B.** se situa în descendența umorului negru-coroziv de tip Teodor Mazilu, cu un ochi la Ion Băieșu și celălalt la satira gen revista rusească „Krokodil”, unde umanitatea gogolian răsucită ajunge să sfârșie absurd pe asfaltul bucureștean. „Romanul teatral” *Basca lui Șexpir* (1998) recontextualizează ironic, în decorul anilor '60 din secolul trecut, romanul *Craii de Curtea-Veche* de Mateiu I. Caragiale, șarjând funambulesc. *Dâmbovița – rive gauche* (2010) oferă trei humorești, exerciții satirice testând, cu rezultate amestecate, adaptarea prozatorului umorist la clișeele sociolingvistice ale tranziției românești. **B.** a tradus, singur sau în colaborare, din autori maghiari (Kárácsny Benő, Kis Péter, Méliusz Anna, Méliusz József, Nagy Lajos, Sipos Bella ș.a.) sau din Milan Kundera (*Jacques și stăpânul său*, 2008) și a scris monografia *Toma Caragiu* (1982). Eseuri în teatrologie apar în *Planeta Silvestru* (1998).

SCRIERI: *Tumbe în plină stradă*, București, 1971; *Opriți secolul, cobor!*, București, [1974]; *Micii mei toreadori*, București, 1976; *Toma Caragiu*, București, 1982; ed. 2 (*Carte despre Toma Caragiu*), îngr. pref. Valentin

Silvestru, Galați, 1996; *Pe cuvânt de cineast. Secvențe pseudocinematografice*, București, 1995; *Basca lui Șexpir*, pref. Dumitru Solomon, București, 1998; ed. Cluj-Napoca, 2011; *Până sus, cu capul în jos! Cel mai mare spectacol de circ din lume în cea mai mică arenă!*, București, 1998; *Planeta Silvestru*, București, 1998; *Ieșirea la pagina 268!*, București, 2000; *Dâmbovița – rive gauche*, Cluj-Napoca, 2010; ed. (*Praful de pe tobă*), Cluj-Napoca, 2010. **Traduceri:** Karácsony Benő, *Cu capul în soare*, București, 1974, *Cu pasul în liniște*, București, 1974; Milan Kundera, *Jacques și stăpânul său*, București, 2008.

Repere bibliografice: Nicolae Balotă, „*Tumbe în plină stradă*”, RL, 1971, 29; Daniel Ștefan Pocovnicu, *O carte pe zi*, CL, 2000, 3; Kelemen Kinga, *Petre Bokor – eseist, dramaturg, traducător, regizor*, „Scena”, 2000, 10; Irina Petraș, „*Dâmbovița – rive gauche*”, RL, 2010, 30. **D.C.M.**

BOLDAN, Emil (15.I.1909, Focșani – 25.XI.1997, Vancouver, Canada), istoric literar, editor. Este fiul Paulinei (n. Lebeanu) și al lui Lupu Bernstein, mic comerciant. După ce urmează liceul la Focșani și la București, va absolvi, în 1932, tot aici, Facultatea de Litere și Filosofie. Este, în același oraș, profesor de liceu începând din anul 1934 și profesor universitar din 1948, îndeplinind și funcția de decan la Facultatea de Filologie (1953–1954) și pe aceea de rector al Institutului de Limbi Străine (1954–1955) și al Institutului Pedagogic (1955–1959). A fost secretar general al Societății de Științe Istorice și Filologice (1960–1968), redactor-șef adjunct la „Gazeta învățământului” (1951–1953) și redactor responsabil adjunct la „Limbă și literatură” (1960–1971). A debutat în anul 1928 la „Bilete de papagal”, iar editorial în 1948 cu monografia *Alecu Russo. Omul, opera*. A mai colaborat la „Adevărul”, „Dimineața”, „Lupta”, „Zodiac”, folosind și pseudonimele Emil Berea, Emil Bereanu, Emil Sarval.

Tributar până către sfârșitul deceniului al șaptelea din secolul trecut unui concept realist-socialist de literatură, **B.** a contribuit din plin la așa-numita „reconsiderare” a clasicii, la „valorificarea științifică a moștenirii literare”, prin sublinierea laturilor „progresiste”, ca și a „erorilor ideologice” ale diferiților scriitori. În *Prezentare succintă a literaturii române* din revista „Limbă și literatură” (1961), el disocia tranșant între „forțele progresiste” și „pozițiile reacționare”, considerând, de pildă, „curente diversioniste” și „retrograde” nu doar sămănătorismul și poporanismul, dar și simbolismul. Textul e de fapt un „îndreptar”

maniheist, sumă a tuturor etichetărilor și tezelor realismului socialist. În acest spirit sunt „reconsiderați”, în antologii și prefețe, corifeii Școlii Ardelene, Alecu Russo, Alecu Donici, chiar și Miron Costin. Autorul căruia i-a consacrat cea mai mare parte a activității de editor este Costache Negri. Ediția *Scrieri* (I–II, 1966) cuprinde, pe lângă beletristică, bogata corespondență particulară a unionistului cu Vasile Alecsandri, Ion Ghica, Mihail Kogălniceanu ș.a. Notabilă este și ediția din 1980 a corespondenței dintre Costache Negri și Al. I. Cuza, ca și aceea dintre cei doi, pe de o parte, și Arthur Baligot, secretarul domnitorului, pe de alta, restituită cu acribie filologică și atent adnotată. În 1970 **B.** figurează în calitate de coordonator al unui *Dicționar de terminologie literară*.

SCRIERI: *Alecu Russo. Omul, opera*, București, 1948; *Noțiuni de teoria literaturii. Genul liric*, București, 1950; *Dicționar de terminologie literară* (în colaborare), București, 1970. **Ediții:** Costache Negri, *Scrieri*, I–II, introd. edit., București, 1966, *Scrieri social-politice*, introd. edit., București, 1978; Alexandru Ioan Cuza – Costache Negri, *Correspondență*, introd. edit., București, 1980.

Repere bibliografice: Andrei Pippidi, *Cu prilejul unei ediții recente a scrierilor lui C. Negri*, RITL, 1968, 1; Straje, *Dicț. pseud.*, 81–82; Mircea Anghelescu, *Costache Negri, „Scrieri social-politice”*, LL, 1978, 3; Pericle Martinescu, *Confesiuni în fața istoriei*, RL, 1980, 24; Emil Condurachi, *Semnificațiile unei corespondențe*, CNT, 1980, 44; Mirodan, *Dicționar*, I, 198–200; *Dicț. scriit. rom.*, I, 319; Popa, *Ist. lit.*, I, 666. **A.N.**

BOLDEA, George (16.V.1905, Mercheașa, j. Brașov – 9.XII.1934, Cluj), poet. Este fiul Bucurei (n. Pilei) și al lui Abraham Boldea, țărani. **B.** se înscrie după terminarea liceului din Dumbrăveni la Facultatea de Litere și Filosofie din București, pe care o va absolvi în 1929. Pe durata studiilor a fost și custode la biblioteca facultății și a frecventat cenaclul literar condus de Mihail Dragomirescu. Cariera didactică – profesor de liceu – și-a exercitat-o în câteva orașe transilvănene: Odorhei, Carei, Cristur, Brad, Turda și Năsăud. A debutat în 1923, cu *Pastel de vară*, în „Cosinzeana” și a mai colaborat cu versuri, proză, articole, medalioane la „Năzuința”, „Datina”, „Convorbiri literare”, „Universul literar”, „Ritmul vremii”, „Gând românesc” ș.a. Împreună cu Emil Giurgiuca, a fost întemeietorul revistei „Abecedar” (apărută în 1933–1934 la Brad și la Turda), publicație ce a contribuit substanțial la modernizarea

atât a beletristicii, cât și a gustului publicului din Transilvania.

Singurul volum de versuri al lui **B.**, *Soliloquii*, apărut postum, în 1937, se datorează devoțiunii prietenului Emil Giurgiuca, antologator și prefăcător. Moartea atât de timpurie a lui **B.** i-a determinat pe mulți comentatori (mai ales ardeleni) să supraliciteze valoarea liricii acestuia. Chiar dacă a fost o promisiune, despre el nu se poate vorbi totuși, așa cum remarca Pompiliu Constantinescu, decât ca despre „frumusețea neîmplinirii”. În pofida unor permanente – „dragostea, sentimentul naturii și moartea” (Nae Antonescu) –, pot fi ușor depistate trei faze distincte în evoluția scrisului său: între 1923 și 1925, idilică, metaforică; după 1925, tinzând spre conceptualizare, în urma contactului cu cenaclul lui Mihail Dragomirescu; în sfârșit, ultima fază, cea a efortului de sincronizare cu lirica modernă, în urma colaborării la „Abecedar” și „Gând românesc”, unde se făcea simțit pregnant un suflu nou. Sigur, în lirica de început se regăsesc toate stereotipurile verbale și imagistice specifice vârstei, dar și climatului literar, matricelor formative ale anilor postbelici din Transilvania. Se practica atunci un neosămănătorism aproape agresiv, Lucian Blaga fiind (alături de câțiva, puțini) doar o excepție. Mai apoi însă, cizelând cu mîgală versul, dar mai ales conferindu-i o dramatică încărcătură emoțională prin presentimentul morții, **B.** reușește să transmită în câteva din ultimele poezii fiorul autenticei trăiri într-o artă: „M-a fulgerat dureroasă dorința plecării. / [...] Umbra tristeții mele/ acopere lumea. De ce mai plânge cineva când sufăr/ eu destul? Nu mă clătinați, că sunt plin de lacrimi!” (*Plecarea*).

SCRIERI: *Soliloquii*, îngr. și pref. Emil Giurgiuca, Sibiu, 1937; *Versuri*, îngr. și cuvânt înainte Nae Antonescu, pref. Emil Giurgiuca, București, 1973.

Repere bibliografice: Ion Chinezu, *Pe mormântul poetului George Boldea*, GR, 1935, 1; Ștefan Baciuc, *George Boldea*, „Pământul”, 1935, 91; George Popa, *Pentru amintirea lui George Boldea*, „Lanuri”, 1936, 5–6; Ion Chinezu, *Amintirea lui George Boldea*, GR, 1937, 5–7; Romulus Demetrescu, „*Soliloquii*”, PLI, 1937, 9; Pompiliu Constantinescu, „*Soliloquii*”, VRA, 1938, 539; Perpessicius, *Opere*, VII, 339–342; Antonescu, *Scriitori*, 20–29; *Dicț. scriit. rom.*, I, 320–321.

D. Gr.

BOLDEA, Iulian (2.III.1963, Luduș), poet, critic literar. Este fiul Elenei (n. Branea) și al lui Iulian

Boldea, lucrător (șef de tren) la CFR. Frecventează Facultatea de Filologie, secția română-franceză, a Universității din Cluj-Napoca (1985–1989). Redactor din 1986 la revista „Echinox”, îndeplinește în 1988 și 1989 funcția de redactor-șef adjunct. Publică versuri, eseuri și cronici literare. După licență devine profesor la Liceul „Al. Papiu-Ilarian” din Târgu Mureș (1989–1997), secretar de redacție, în perioada 1994–1997, al revistei „Educație și cultură” (editată de Casa Corpului Didactic Mureș), redactor la „Vatra” (din 1997) și redactor-șef al revistei „Târnava” (din 1994), redactor-șef la „Studia Universitatis «Petru Maior»”, seria Philologia (din 2002), lector la Universitatea Ecologică „Dimitrie Cantemir” (1994–1997), lector la Academia de Artă Teatrală din Târgu Mureș (1996–1999), lector, apoi conferențiar și profesor (2003) la Universitatea „Petru Maior” din Târgu Mureș, șef al Catedrei de filologie (1998–1999), prodecan (1999–2004) și decan al Facultății de Științe și Litere (din 2004), director al Centrului de Cercetare Modernitate și Postmodernitate în Literatura Română a Secolului XX ș.a. Este doctor în filologie al Universității din Cluj-Napoca, din 1996, cu teza *Fața și reversul textului (I. L. Caragiale și Mateiu I. Caragiale)*. Debutează în revista „Flacăra”, în 1983, cu versuri. Mai colaborează la „Tribuna”, „Steaua”, „Familia”, „Ateneu”, „Astra”, „Amfiteatru”, „Convorbiri literare”, „Euphorion”, „Dacia literară”, „Luceafărul” ș.a. Debutul editorial îl reprezintă volumul de versuri *Carte de vise* (1994; Premiul Asociației Scriitorilor din Târgu Mureș). A îngrijit, de obicei în colaborare, numeroase volume colective, dedicate fie unor autori (Ion Mureșan, Virgil Nemoianu, Al. Cistelean, Ștefan Aug. Doinaș), fie unor domenii de cercetare, precum *Comunicare, context, interdisciplinaritate* (I–II, 2010–2012) ș.a. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Târgu Mureș (1996, 1998, 2000, 2002, 2004, 2006, 2009, 2011) și cu Premiul „Vasile Conta” al Academiei Române (2011).

În prima lui carte de poezie, *Carte de vise*, **B.** este un meditativ melancolic, pendulând între prețiozitatea livrescă a reveriei și ceremonia tandră a notației introspective, între dicțiunea elegantă a poemelor miniaturale și compoziția contrapunctică, atent ritmată, a poemelor ample. Peste decenii, în 2011, *Geometriile umbrei* îl readuce pe autor în dispoziție lirică. În critică debutează cu o culegere de cronici literare,

Metamorfozele textului (1996). Prospekțiuni și, cum spune subtitlul cărții, „orientări în literatura română de azi”, comentariile sunt grupate în funcție de genurile abordate. Următoarea carte, *Fața și reversul textului* (I.L. Caragiale și Mateiu I. Caragiale) (1998), e un studiu comparativ pe o temă controversată în critica românească: raportul dintre operele lui I.L. Caragiale și Mateiu I. Caragiale. Investigația vizează teme și motive (masca, oglinda, carnavalul, femeia demonică ș.a.) în proiecții specifice individualității creatoare atât de marcate a celor doi scriitori. Concluzia oferă imaginea „unei medalii, în care *fața* (opera lui I.L. Caragiale) și *reversul* (creația lui Mateiu I. Caragiale), deși închipuie efigii, reprezentări distincte, participă la un fond estetic, moral sau psihologic comun, împărtășindu-se în aceeași «esență spirituală». Cu *Timp și temporalitate în opera lui Eminescu* (2000), B. intenționează să aproximeze „modul în care se configurează sentimentul timpului în opera eminesciană” și „felul în care poetul își asumă propria condiție așezată sub semnul emblematic al temporalității”. În continuare B. va publica numeroase culegeri de cronici și eseuri acoperind harnic întreaga literatură română, dar fundamental el rămâne un critic de factură didactică, a cărui ingeniozitate se epuizează în operațiuni descriptive și care de regulă colportează blajin locuri comune.

SCRIERI: *Carte de vise*, Târgu Mureș, 1994; *Metamorfozele textului* (Orientări în literatura română de azi), Târgu Mureș, 1996; *Dimensiuni critice*, Târgu Mureș, 1998; *Fața și reversul textului* (I.L. Caragiale și Mateiu I. Caragiale), Târgu Mureș, 1998; *Timp și temporalitate în opera lui Eminescu*, Târgu Mureș, [2000]; *Ana Blandiana*, Brașov, 2000; *Scriitori români contemporani*, Târgu Mureș, 2002; *Poezia clasică și romantică de la Dosoftei la Octavian Goga*, Brașov, 2002; *Symbolism, modernism, tradiționalism, avangardă*, Brașov, 2002; *Istoria didactică a poeziei românești*, Brașov, 2005; *Poezia neomodernistă*, Brașov, 2005; *Vârstele criticii*, Pitești, 2005; *Poeți români postmoderni*, Târgu Mureș, 2006; *Teme și variațiuni*, București, 2008; *Aproximații*, București, 2010; *Critici români contemporani*, Târgu Mureș, 2011; *De la modernism și postmodernism*, Târgu Mureș, 2011; *Geometriile umbrei*, Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Al. Cistelean, *Iulian Boldea*, ECH, 1994, 1–3; Ion Pop, *Exerciții de lectură*, VTRA, 1997, 8; Nicolae Oprea, „Firea morală” a criticului, VTRA, 1997, 8; Victor Sterom, *Retorica pietrelor*, CRC, 1999, 9; Adrian Tudurachi, *Nefericirile comparatismului*, ST, 1999, 8–9;

Nicoleta Sălcudeanu, *etică și echitate critică*, VTRA, 2001, 2–3; Petraș, *Panorama*, 131–132; Bogdan Crețu, *În absența Istoriei...*, CL, 2004, 2; Gheorghe Grigurcu, *O voce imperturbabilă*, RL, 2009, 41; Cistelean, *Diacritice*, I, 230–238.

C.H.

BOLDUMA, Ion (6.VI.1933, Colicăuți–Hotin – 19.IV.1993, Chișinău), poet. Este fiul Alexandrinei (n. Dragalin) și al lui Gheorghe Bolduma, țărani. A studiat, fără să o fi absolvit, la Facultatea de Filologie a Universității de Stat din Chișinău. A fost redactor la ziarul „Moldova socialistă” și funcționar la Uniunea Scriitorilor din RSS Moldovenească.

B. a debutat în presă în 1956, la revista „Nistru”, iar editorial în 1961 cu placheta *Patima izvorului*, care cuprinde în nuce datele evoluției lui. Lirica, îndatorată modelelor folclorice, cultivă simbolistica rurală într-un metaforism original. Balada și pastelul, specii predilecte, sunt dominate de puseuri nostalgice elegiace („Anii mei de-acasă –/ Apă preacurată,/ Nu vi-i dor de satul/ Strâns lângă izvor?”), doar satul, „leagăn și vatră”, fiind locul unde își află „temeiul și rostul” (Adrian Dinu Rachieru). Plasticitatea și insolitul imaginilor, uneori inspirate („săraci ca două ierne și plânși ca două ape” – *Mama*), alteori sunt rodul unei căutări excesive și nesupravegheate, cum o demonstrează unele poezii din volumele *Cântarea ființării mele* (1968), *Trestienii* (1975), *Amurguri verzi* (1978). Nu o dată versul stă în vecinătatea reportajului conjunctural și propagandistic, ca în *Toboșarii* (1974), *De vorbă cu inima* (1987). Câteva traduceri, realizate singur sau în colaborare, cum ar fi *Teatrul antic. Comedii* (1990), se adaugă la bibliografia lui B.

SCRIERI: *Patima izvorului*, Chișinău, 1961; *Versuri*, Chișinău, 1965; *Cântarea ființării mele*, Chișinău, 1968; *Zbor de toamnă*, Chișinău, 1968; *Deziuasatului*, Chișinău, 1971; *Versuri*, Chișinău, 1972; *Toboșarii*, Chișinău, 1974; *Trestienii*, Chișinău, 1975; *Casa părintească*, Chișinău, 1977; *Amurguri verzi*, Chișinău, 1978; *Pădureanca*, Chișinău, 1980; *Drum de țară*, Chișinău, 1983; *Izvorul*, Chișinău, 1984; *De vorbă cu inima*, Chișinău, 1987; *Scrieri alese*, pref. Vasile Nastasiu, Chișinău, 1991; *Să nu uitați de mine*, pref. Vasile Nastasiu, Chișinău, 2005.

Repere bibliografice: Vasile Coroban, *Ion Bolduma*, în *Profiluri*, 45–49; Ion Ciocanu, *Cu fața spre carte*, Chișinău, 1989, 263–269; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 217–218; Dicț. Chișinău, 62–63; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 212–214; Ion Ciocanu, *Cărțile din noi*, Chișinău, 2011, 154–156. I. C.

BOLDUR, Anda (8.VI.1924, Sibiu – 4.IX.1996, București), traducătoare. Provine dintr-o familie de intelectuali, mama, Marina Boldur-Lătescu (n. Stroici), fiind ea însăși poetă, iar tatăl, Ion Boldur-Lătescu, ofițer de carieră. A absolvit Liceul „Oltea Doamna” din Iași, după care urmează cursurile Facultății de Drept la Universitatea din București. A fost soția lui Mihnea Gheorghiu.

B. debutează în 1943, cu poezia *Amintire*, în „Revista tineretului” din Iași. Conștientă, probabil, de natura înzestrării sale, își va reprima ambiția de a se impune în domeniul scrisului original și se va dedica traducerilor. Climatul epocii, în anii '50 ai secolului trecut, o va obliga să se îndrepte mai ales spre literatura rusă și sovietică. Importante cu adevărat sunt însă transpunerile din proza lui A.P. Cehov. Treptat, se apropie și de alte literaturi și tălmăcește în românește, singură sau în colaborare, titluri din Tennessee Williams, Edward Albee, Beaumarchais, Paul Claudel, Simone de Beauvoir, Nazim Hikmet ș.a. Adaptează sau dramatizează texte clasice din Jules Verne (*Taina castelului din Carpați*), Cehov (*Un Hamlet de provincie*) sau Stendhal (*Vanina Vanini*). Câteva adaptări au fost montate pe scenele unor teatre din București, Sibiu, Cluj sau Craiova, dar cele mai multe au fost utilizate ca scenarii radiofonice sau de televiziune. Mai multe povestiri, reportaje și însemnări de călătorie, scrise între timp, fie au fost rostite la radio, fie au fost încredințate unor reviste sau almanahuri.

Traduceri: Beaumarchais, *Nunta lui Figaro*, București, 1946, *Bărbierul din Sevilla*. *Nunta lui Figaro*, pref. Mihai Mugur, București, 1967 (în colaborare cu Valentin Lipatti); A.P. Cehov, *Nuvele*, I–II, pref. Vera Călin, București, 1950–1952, *Opere*, I–IV, București, 1954–1956; Maxim Gorki, *În fața vieții*, București, 1951, *Inima de foc a lui Danko*, București, 1951, *Doi vagabonzi*, București, 1952, *Povești și povestiri*, București, 1953, *Pepe și alte povestiri*, București, 1960; P.I. Ceaikovski, *Despre operă*, București, 1953; Arkadi Gaidar, *Ținuturi îndepărtate*, București, 1953; N.V. Gogol, *În noaptea de ajun*, București, 1953, *Serile în cătunul de lână Dikanka*, pref. Tamara Gane, București, 1961 (în colaborare cu Ada Steinberg); Boris Gorbatoș, *Donbas*, București, 1953; L.N. Tolstoi, *Prizonierul din Caucaz*, București, 1954; Liu Țân, *Zidul de bronz*, București, 1956 (în colaborare cu Dan Duțescu); Boris Polevoi, *Aurul*, București, 1956 (în colaborare cu Andrei Ivanovschi); Stendhal, *Mănăstirea din Parma*, București, 1960; Hector Malot, *Singur pe lume*, București, 1961; Simone de Beauvoir, *Amintirile unei fete cuminți*, pref. Silviu Iosifescu, București, 1965; Edward Albee, *Cui i-e frică de*

Virginia Woolf?, în *Teatru american contemporan*, București, 1967; Paul Claudel, *Introducere în pictura olandeză*, București, 1968; Gustave Flaubert, *Trei povestiri*, București, 1973; Tennessee Williams, *Menajeria de sticlă*, în Tennessee Williams, *Teatru*, București, 1978.

Repere bibliografice: Radu Popescu, „*Un Hamlet de provincie*”, adaptare după Cehov de Anda Boldur, RMB, 1967, 6946; Valentin Silvestru, „*Un Hamlet de provincie*” la *Teatrul de Comedie*, CNT, 1967, 8; Eva Sârbru, „*Vis de ianuarie*”, „Cinema”, 1979, 5; Dicț. scriit. rom., I, 321; Eugenia Tudor-Anton, *Anda Boldur*, LCE, 1996, 34. **II. C.**

BOLDUREANU, Ioan Viorel (12.II.1950, Topolovățu Mare, j. Timiș), prozator, etnolog. Este fiul Vioricăi (n. Dragosin) și al lui Ioan Boldureanu, țărani. Liceul l-a absolvit la Lugoj (1969), Facultatea de Filologie la Timișoara (1973) și Facultatea de Filosofie la Cluj-Napoca (1980). Și-a luat doctoratul în filologie (1985) cu teza *Folcloristica bănățeană și ideologia Școlii Ardelene*. Mai întâi în învățământul mediu, după 1989 este cadru didactic la Facultatea de Litere, Filosofie și Istorie a Universității de Vest din Timișoara și consilier-șef (din 1997) la Inspectoratul pentru Cultură al Județului Timiș. O scurtă perioadă (1993–1995) funcționează ca lector de limbă, cultură și civilizație română la Universitatea „Ján Komensky” din Bratislava. Colaborează cu proză la „Forum studentesc”, „Orizont”, „Datini”, „Viața românească” ș.a., uneori semnând și cu pseudonime. I s-a acordat Premiul Asociației Scriitorilor din Timișoara (1983) pentru proza citită în cenaclu. Publică în volume colective, începând din anul 1973, mai multe studii de etnografie.

B. debutează editorial în volumul colectiv *Povestiri de la marginea câmpiei* (1984). Adept al realismului oniric, el împletește fantasticul cu realismul, până la suprapunerea celor două coordonate. Perceperea realității se face preponderent prin prisma mitului, a legendarului care domină și organizează viața în comunitatea sătească. Aceeași perspectivă, caracterizând prozele de debut, este imprimată și romanului *Casa și memoria lui Avram Procator* (1999). Toponimia, chiar dacă ușor modificată, îngăduie localizarea acțiunii într-un anume sat din preajma Lugojului. Prozatorul valorizează tradiții locale, „povești” în care puținele repere ale realului sunt deviate de proiecția în fantastic, uneori deformată până la grotesc. În prim-plan romanul urmărește „formația”, creșterea și devenirea lui Avram Procator, dar acesta este doar un

pretext de rapel la tradițiile orale ale satului, pe care personajul le leagă și le unifică într-un mod subtil în câteva narațiuni captivante. Formația de etnolog a autorului, un bun cunoscător al credințelor și practicilor magice, al surselor arhaice ale esteticului, se străvede astfel în subtextul romanului. Câteva motive ale mentalității rural-folclorice organizează epica: frații învrăjbiți – Giorgioni și Costa-Iulian, Florian și Dorian, casa care cere un suflet zidit la temelia ei, puterile supranaturale ale unor animale din preajma omului. Problemele sociale ale satului bănățean își fac și ele loc în roman pe măsură ce acțiunea se amplifică; conflictele pentru avere, haiducia, grija de a asigura progeniturii o meserie, începutul micii industrii, înfruntările dintre cultul ortodox și cel greco-catolic – iată tot atâtea repere ale vieții satului bănățean de la finele secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Pentru necunoscătorul subdialectului bănățean, limbajul poate să pară prea încărcat de regionalisme lexicale și sintactice, dar textul rămâne perfect accesibil. În același timp, la **B.** se menține constant interesul pentru alt tip de abordare a literaturii dialectale din Banat, având drept rezultat câteva antologii de poezie, proză și teatru, ultima, publicată în 2011 și alcătuită în colaborare, acoperind perioada 1891–2011. El însuși scrie o comedie în grai bănățean, intitulată *Nepoți lu Moș Costa* (2003). Monografia *Beregsău Mare* (1996) vrea să evalueze spiritualitatea populară actuală, insistând pe folclorul muzical, obiceiurile de familie, sărbătorile creștine tradiționale.

SCRIERI: *Povestiri de la marginea câmpiei* (în colaborare), Timișoara, 1984; *Cultura românească în Banat*, Timișoara, 1994; *Beregsău Mare*, Timișoara, 1996; *Eseu despre creativitatea spiritului. Surse arhaice pentru aesthesis*, București, 1997; *Casa și memoria lui Avram Proctor*, Timișoara, 1999; *Întoarcerea lui Tosu*, București, 2000; *Eseu despre orizontul mental tradițional*, vol. I: *Credințe și practici magice*, Timișoara, 2001, vol. II: *Universul legendei*, Timișoara, 2003; *Folcloristică și etnologie*, Timișoara, 2003; *Nepoți lu Moș Costa*, Timișoara, 2003; *Cultură populară bănățeană*, Timișoara, 2004; *Cultură tradițională orală*, Timișoara, 2006; *Mic tratat de etnologie*, Timișoara, 2005; *Topolovățu Mare* (în colaborare), Timișoara, 2010. **Antologii:** *Gura satului la Radio Timișoara*, I–III, Timișoara, 1993–2010 (în colaborare); *Antologia literaturii dialectale bănățene (poezie, proză, teatru) 1891–2011*, Timișoara, 2011 (în colaborare cu Simion Dănilă și Cornel Ungureanu); *Teatru în*

grai bănățean, Timișoara, 2011 (în colaborare cu Simion Dănilă și Cornel Ungureanu).

Repere bibliografice: Tudorel Urian, *Diorame de la marginea câmpiei*, O, 1984, 36; Al. Condeescu, *Univers bănățean*, LCF, 1986, 23; Dorian Branea, *Renovarea tradiției*, O, 1998, 3; Dana Gheorghe, „Casa și memoria lui Avram Proctor”, OC, 2000, 10; Lefter, *Scrit. rom.* '80-'90, I, 76–78; Petraș, *Panorama*, 132–134; Gheorghe Secheșan, *Dimensiunea* '80, O, 2002, 5; *Dicț. Banat*, 120–123; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 125–126; Paul Eugen Banciu, Aquilina Birăescu, *Timișoara literară*, postfață Cornel Ungureanu, Timișoara, 2007, 49–51. **L.P.B.**

BOLINTINEANU, Dimitrie
(1819, Bolintin Vale – 20.VIII.1872, București),
poet, prozator, autor
dramatic, publicist.

Ienache Cosmad, tatăl lui **B.**, era român macedonean, originar din Ohrid. Stabil în Valahia și căsătorit cu o localnică, Anica (dintr-o familie de mici boieri, fiica lui Athanasie Bolintineanu), el a ținut în antrepriză poște, a arendat pământ, ajungând mic proprietar și chiar subprefect în Bolintinul din Vale, lângă București, dar și-a părăsit repede familia, încât **B.** copilărește ocrotit de mamă (care i-a dat și numele) în satul natal, apoi, pentru a se instrui, e trimis în Capitală, la rude. Învață la școala de la Colțea și la Colegiul „Sf. Sava”. Orfan, rămas cu totul în grija rudelor, intră funcționar în administrație și în 1842 este copist la Secretariatul Statului. Debutază în 1842; elegia *O fată tânără pe patul morții*, publicată în „Curier de ambe sexe”, cunoaște un succes imediat. **B.** devine membru al Frăției și al Asociației Literare a României. Între 1846 și 1848, cu o bursă oferită de Asociația Literară (în fapt de Ștefan și Alexandru Golescu, dar care au ținut să se păstreze anonimatul), studiază la Paris, la Collège de France. Audiază cursurile lui Jules Michelet, Edgar Quinet, Adam Mickiewicz și este membru al Societății Studenților Români din capitala Franței. Pe când se afla la Paris, în București apărea, în 1847, *Colecție din poeziile domnului D. Bolintineanu*. Urmând hotărârea luată de Nicolae Bălcescu și de

grupul care a pregătit declanșarea Revoluției de la 1848, **B.** se întoarce în țară în iunie. Entuziasmat al cauzei, este redactorul-șef al gazetei „Popolul suveran” și membru al Comitetului central electoral care pregătea alegerile de deputați pentru Adunarea Constituantă. Arestat la înfrângerea revoluției, evadează și ia drumul exilului: Paris (colaborează, aici, la „România viitoare”, editează în 1851 „Albumul pelerinilor români” și în 1854 lansează broșura propagandistică *Les Principautés Roumaines*), Constantinopol (locuiește la Ion Ghica și face lungi voiajuri în Palestina, Egipt, Macedonia, Muntele Athos). În țară îi apăreau, prin grija lui G. Sion, volumele *Cântece și plângeri* (1852) și *Poeziile vechi și noue ale d-lui Dimitrie Bolintineanu* (1855), urmate de romanul *Manoil sau Căderea și înălțarea omului prin femeie* (1855) și de *Călătorii în Palestina și Egipt* (1856). În 1857 i se permite să se întoarcă în patrie. Se dedică luptei pentru Unirea Principatelor: scoate ziarul „Dâmbovița” (1858), sprijină alegerea ca domnitor al Moldovei și al Țării Românești a lui Al. I. Cuza, căruia i-a fost prieten și sfătuitor. Ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice în guvernul lui M. Kogălniceanu, a susținut cu abnegație reformele lui Cuza. Ministerul său a înfăptuit secularizarea averilor mănăstirești, **B.** l-a ajutat pe pictorul Gh. Tattarescu cu ocazia întemeierii Școlii de Arte Frumoase, a sprijinit înființarea Școlii Superioare de Litere din București. După detronarea lui Al. I. Cuza, se retrage din viața politică. Scrie mult, pentru a se întreține și a plăti datoriile făcute în timpul exilului: *Călătorii pe Dunăre și în Bulgaria* (1858), *Melodii române* (1858), *Legende sau basne naționale în versuri* (1858), *Bătăliile românilor (Fapte istorice)* (I, 1859), *Nemesis* (I–II, 1861), *Legende noi cu note din cronicile românilor* (1862), *Elena* (1862), *Călătorii la românii din Macedonia și Muntele Athos sau Santa Agora* (1863), *Poezii de..., atât cunoscute, cât și inedite* (I–II, 1865), *Călătorii în Asia Mică* (1866), *Florile Bosforului* (1866), vieți romanțate. Își traduce în franceză o parte din opera poetică. Sub titlul *Brisés d'Orient*, cu o prefață de Philaret Chasles, volumul e scos de sub tipar în 1866 la Paris. Este elogios primit, recenzenți fiind Henri Lavoix, Henri Cantel, Théodore de Banville. Chiar Victor Hugo, într-o scrisoare, se referă la „orientalele” poetului român, în timp ce Philaret Chasles deschide cursul său la Collège de France cu o prelegere ce pune în valoare lirica lui **B.**; totodată, Virgil

Desen de Barbu Iscovescu

Rossel îl includea într-o istorie a literaturii de expresie franceză. Tot în 1866 **B.** a scos „Eumenidele sau satire politice”, jurnal satiric în versuri, iar în 1869 *Ielele*, „grame și epigrame politice”. Publică în 1867 poemul *Conrad* și ediția a doua, cu titlul schimbat, din jurnalul drumeției la Ierusalim și în Egipt, dramele istorice *Mihai Viteazul condamnat la moarte*, *Ștefan Vodă cel Berbant*, apoi *Alexandru Lăpușneanu* și *Ștefan Gheorghe Vodă sau Voi face doamnei tale ce ai făcut tu jupânesei mele* (1868), iar în 1869 cugetări filosofice și politice în *Cartea poporului român, Nepăsarea de religie, de patrie și de dreptate la români*, un memoriu istoric (*Viața lui Cuza Vodă*), *Poezii din tinerețe nepublicate încă*, epopeea *Traianida* (I, cu o versiune amplificată în 1870). Colaborează la „Trompeta Carpaților”, unde semnează Cosmad. Bolnav, trăind în mizerie, revenea tardiv, depășit de timp și neluat în seamă de contemporani, asupra idealurilor generației

sale în *Menadele* și în *Plângerile României* (1870). A locuit o vreme la publicistul Al. Zanne, apoi a fost internat la ospiciul Pantelimon, unde a și murit.

B. aducea, cu o figurație și tonalități încă nedesprinse total din matca poeziei mai vechi, anacreontică și preromantică, imaginea fidelă a începuturilor romantismului. O compunere elegiacă și meditativă l-a impus și, în primul său volum, un întreg ciclu era alcătuit din *Reverii*, dar în formula meditației se dovedește mai curând un prizonier al modelelor: Millevoye, Lamartine, André Chénier. Tonalitatea sentimental-minoră domină, pentru că temperamentul său era cel al unui senzual atras de forme și sonuri, iar spiritul auster al meditației nu i se potrivea. Doar înstrăinarea (exilul) dă autenticitate discursului elegiac și creează un „personaj”-obsesie al liricii sale, pribeagul. Motivației venite din sfera politicului i se dă, în imaginea proscrisului, un sens mai larg, mai puternic, general-omenesc, odată cu perceperea durerii de a fi („cu care m-am născut”, susținea Conrad) și prin reflecția amară (asemenea celei ce va domina în *Glossa* lui Eminescu) asupra cursei „neîmblânzite” a destinului lumii, unde, dincolo de aparențe și de curgere, rădăcina răului e imuabilă: „Tot secolul ne-aduce sub altă formă nouă/ Aceleași suferințe.../ La rău urmează răul sub altă poleire/ Dreptatea nu fu aici decât un nume/ Cu care speculează cel rău pe crezător/ Și cerul părăsit-a pe om” (*Nu mai voi consolațiune*). „Orfelinul delăsat”, singur sub „stelele misterioase” ce „scutură discul lor tăcut”, singur și când „îngerii la rugăciune” l-ar putea ocroti, își deplânge nefericirea în cadențe grandilocvente: „Uleiul

Constantinopol, 1850 (litografie)

lămpii mele e valul de durere/ La raza lui deșertul în tot văzut-am eu”. Retorica, fără substrat metafizic (crede Al. Piru), din inspirațiile pe care el le-a numit „melancolice”, avalanșa clișeele, repetiția obositoare sunt corectate odată cu înțelegerea „simțualismului” ca descătușare a emoției și cu descoperirea, spontan-romantică, a poeziei ca receptacol al întregului divin al creației. Astfel, lui **B.** îi aparține o definiție a ei aproape novalisiană: „Poezia este poezie. Iată tot ce se poate zice, precum Dumnezeu”. Însușindu-și idiomul unei naturi care redă în murmure și reflectă în imagini „sublimul” lucrării „lui Dumnezeu” și excelând în tehnica versificației și în frazarea muzicală, a țintit „recrearea unei armonii primordiale, în care cuvântul trebuie să cânte, indiferent de istoria narată”. Încât, în *Florile Bosforului*, un basm, aproape, prin care e descoperit Orientul, selecția, inițial pentru culoare locală, a cuvintelor străine și rare, a numelor proprii și a toponimelor specifice pe criteriul unei fonetici muzical-voluptuoase a dat contururilor (în ciuda ornamenticii încărcate ca mânerul ținut de pietre scumpe al hangerului unui sultan, cum spune Nicole Manolescu) o grație și o puritate de „filtru” (I. Negoîtescu) și de leagăn genuin al poeziei. „Cine-i tânăra hanâmă/ Ce pe finul mozaic,/ Rezemată lin pe mână/ Bate apa din fântână/ Cu piciorul alb și mic?” (*Dilrubam*), „Feregeaua-i se mlădie/ Pe kiahilul, bogat, cerchez” (*Esmê*). Haidé, Gulfar, Almelaiur, Mehrubé, Odalisca sau „sclave de vânzare” – toate portretele feminine, cu senzualitatea lor, vie, totuși epurată printr-o „codificare” stilistică aproape de miniatura persană (Nicolae Manolescu), sunt, înainte de toate, mărturii ale Frumuseții. Dar în poveștile de dragoste și moarte din *Florile Bosforului* frumusețea se îngemănează cu violența, atrăgând, timid, imaginea mitică a amestecului dintâi al vieții, indistinctă, nepăsătoare, „dincolo de Rău și Bun” (un topos modelator mai târziu pentru *Isarlâkul* barbian). Profuzia de limpezimi și irizări acvatice, de „mozaice”, „divine, infinite”, mărturii ale întrepătrunderii și comunicării dintre cer și pământ, dă tușe aurale lumii mediteraneene, pentru prima dată prezentă în literatura noastră. Și poate de aceea Orientul descoperit scrisului românesc de **B.**, care nu a putut ocoli influența lui Victor Hugo, a fost resimțit totuși de comentatorii francezi ai volumului *Brises d'Orient* mai autentic, ființa arătându-se, aici „tout près de la Création” (Virgil Rossel).

VIAȚA

OPERA

1819 Se naște în satul Bolintinul din Vale, lângă București, Dimitrie Bolintineanu, fiul Anicăi (n. Bolintineanu) și al lui Ienache Cosmad, român macedonean originar din Ohrid.

1837 Intră la Colegiul „Sf. Sava” din București, la clasa de „umanioare”.

1842

mai 15 Debutează în „Curier de ambe sexe” cu elegia *O fată tânără pe patul morții*, semnată T. Bolintineanu, însoțită de recomandarea elogioasă a lui Ion Heliade-Rădulescu. Poezia, bine primită, va fi imitată în epocă, tradusă în alte limbi și pusă pe muzică de Anton Pann.

1842–1844 Lucrează în calitate de copist la Postelnicie (Secretariatul Statului), unde e coleg cu Grigore Alexandrescu.

1844 La finele anului este avansat pitar, prin decretul domnului Gheorghe Bibescu. Devine membru al societății secrete Frăția și al Societății Literare (devenită ulterior Asociația Literară a României), alături de Nicolae Bălcescu, Ion Ghica, Cezar Bolliac ș.a., grupări organizate în scopul emancipării sociale și naționale.

Publică poeziile *Plăceri*, *Barcarola*, *O noapte la morminte* în recent apăruta revistă ieșeană „Propășirea”.

1846 Merge la Paris pentru a studia, sub aparențele unei burse oferite de Asociația Literară. Fondurile necesare fuseseră strânse de fapt grație inițiativei lui Alexandru C. Golescu-Albu și a lui Ștefan Golescu, printr-o subscripție realizată de aceștia. Figurează printre membrii recent înființatei Societăți a Studenților Români de la Paris.

Colaborează la „Curierul românesc” și la „Foaie pentru minte, inimă și literatură”.

1846–1847 Audiază cursuri la Collège de France din Paris.

1847

Debutează cu volumul *Colecție din poeziile domnului D. Bolintineanu*, apărut la București și finanțat din fondurile Asociației Literare a României, cum precizează coperta.

1848 **iunie–septembrie** Revine la București, ca urmare a inițiativei unui grup din care făcea parte și Nicolae Bălcescu, pentru a pregăti mișcarea revoluționară. Devine redactor responsabil la „Popolul suveran”.

septembrie 13 În contextul intrării în București a trupelor otomane venite să înăbușe revoluția, se află alături de alți revoluționari. Este arestat și, reușind să evadeze, pornește pe lungul drum al exilului.

- 1849** Se întâlnește la Paris cu ceilalți exilați români care participaseră la revoluție.
- 1850** Publică, în numărul unic al revistei „România viitoare”, scoasă la Paris, poezia *La o paseră trecătoare*.
- 1851** Alcătuiește și redactează în întregime, în limba franceză, după modelul publicației similare a poetului polonez Adam Mickiewicz, publicația „Albumul pelerinilor români”, apărută la Paris, unde va publica și poemul *În exil*, reluat în volum cu titlul *Cântece din exil*. Redactează o primă formă a romanului *Manoil*.
- 1852** Ajunge la Constantinopol, unde va locui la Ion Ghica. Publică volumul *Cântece și plângeri*, unde apar poemele istorice *Visul lui Ștefan cel Mare*, *Țepeș și solii*, *Moartea lui Mihai Viteazul* ș.a.
- 1854** Călătorește în Palestina, Egipt, Macedonia, stabilindu-se apoi la Brusa. Este editată la Paris lucrarea *Les Principautés Roumaines*.
- 1855** „România literară” tipărește integral *Manoil*, „roman național”, care va fi și editat, în același an, la Iași. Apare volumul *Poeziile vechi și noue ale d-lui Dimitrie Bolintineanu*, sub îngrijirea lui G. Sion.
- 1856** Stă pentru o vreme în insula grecească Samos, guvernată de prințul Ion Ghica, cu care va întreprinde călătorii în zona Mediteranei. Îi apar la Paris lucrarea *L'Autriche, la Turquie et les Moldo-Valaques*, iar la Iași volumul *Călătorii în Palestina și Egipt*. La Hertford (Anglia) se publică o antologie de poezie românească în traducere, în al cărei sumar intră și el, alături de Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu, Iancu Văcărescu și Ion Heliade-Rădulescu.
- 1857** **septembrie 20** Revine în țară, după nouă ani de exil. Peste o lună e prezent la ședința Divanului Ad-hoc din Moldova, care susține ideea unirii Principatelor. Colaborează cu poezii patriotice la cotidianul unionist „Concordia”.
- 1858** Ca „redactor responsabil”, scoate cotidianul „Dâmbovița”, subintitulat „Foaie politică și literară”. Îi sunt tipărite volumele *Călătorii pe Dunăre și în Bulgaria*, *Legende sau basne naționale în versuri* și *Melodii române*.
- 1859** Prin intermediul cotidianului „Dâmbovița”, se impune ca susținător al recent alesului domnitor Alexandru Ioan Cuza. Publică *Bătăliile românilor (Fapte istorice)* (primul volum).
- 1859–1861** Împreună cu A. Zanne și Pantazi Ghica, redactează „Calendar istoric și literar”.

- 1860** **aprilie 21** Este numit în Eforia Spitalelor Civile.
septembrie Se află, în calitate de consilier personal, în suita care îl însoțește pe Alexandru Ioan Cuza în vizita întreprinsă la Constantinopol ca domnitor al Principatelor Române Unite.
- 1861** Deține funcția de ministru secretar de stat la Departamentul Trebilor din Afară și ad-interim la Departamentul Controlului, în guvernul condus de Ștefan Golescu.
septembrie 13 Este trimisul domnitorului Alexandru Ioan Cuza la Conferința puterilor garante de la Constantinopol, cu misiunea de a discuta problema unirii depline a Principatelor. În acest context, va publica lucrarea *Cestiunea unirii la Constantinopole*.
- 1862** Editează volumul *Legende noi cu note din cronicile românilor*, romanul *Elena* și traducerea (în colaborare) a romanului *Mizerabilii* de Victor Hugo (încheiată în 1864).
- 1863** Face parte din guvernul lui Mihail Kogălniceanu, în calitate de ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, printre demersurile inițiate în această calitate numărându-se și înființarea Școlii Superioare de Litere din București.
 Publică o serie de „vieți” ale voievozilor Mihai Viteazul, Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Mircea cel Bătrân.
 Îi apare volumul *Călătorii la românii din Macedonia și Muntele Athos sau Santa Agora*.
- 1864** Își depune demisia din guvernul Kogălniceanu, fiind numit de domnitor, în aceeași zi, membru în Consiliul de Stat.
 În foiletonul gazetei „Dâmbovița” publică, fără semnătură, romanul *Doritorii nebuni*, rămas neterminat.
- 1865** Sunt editate, în două volume, *Poezii de D. Bolintineanu, atât cunoscute, cât și inedite*; volumul întâi cuprinde *Florile Bosforului. Legende istorice. Basme*, iar al doilea *Macedonele. Reverii. Diverse*.
- 1866** La Paris i se tipărește volumul de poeme *Briser d'Orient*, în traducere proprie și cu o prefață de Philarète Chasles. Cartea va înregistra un succes notabil în presa franceză, iar autorul prefetei va ține la Collège de France, unde era profesor, o prelegere despre poezia română în care va comenta și versuri din *Briser d'Orient*.
 Îi sunt editate, de asemenea, cartea de poezii *Florile Bosforului* și volumul *Călătorii în Asia Mică*.
 Scoate și redactează „Eumenidele sau satire politice” (jurnal în versuri). Colaborează la „Trompeta Carpaților”, editată de Cezar Bolliac.

1867

Îi apar *Conrad*, poem de factură byronică „în patru cânturi și note explicative”, și dramele *Mihai Viteazul condamnat la moarte* și *Ștefan Vodă cel Berbant*. Reeditează, cu titlul *Călătorii la Ierusalim în serbările Paștelui și în Egipt*, volumul apărut în 1856.

1868

Publică *Drame istorice*, volum ce include *Mărirea și uciderea lui Mihai Viteazul*, *Despot Vodă*, *Mihnea Vodă care-și taie boierii*, *Postelnicul Constantin Cantacuzin*, *Brâncovenii și Cantacuzinii* și *Sorin*. Tot din seria dramelor istorice, mai apar *Ștefan Gheorghe Vodă sau Voi face doamnei tale ce ai făcut tu jupânesei mele* și, într-un volum separat, *Alexandru Lăpușeanu și După bătaia de la Călugăreni* (ultima reprezentată în același an, la Brașov, de trupa lui Mihai Pascaly).

Colaborează cu poezii, studii literare și articole de atitudine socială la „Albina Pindului”, „Familia” și „Trompeta Carpaților”.

1869

Îi sunt editate volumul *Poezii din tinerețe nepublicate încă*, „poema epică națională” *Traianida* (reluată într-o nouă versiune în 1870) și *Cartea poporului român*, cuprinzând scrieri politico-filosofice. Tot acum publică *Viața lui Vodă Cuza* (memoriu istoric).

1870

Se tipăresc *Menadele*, volum de „satire politice, sociale”, și *Plângerile României*. Apar în ediții noi, revăzute, „viețile” lui Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul.

Este colaborator al ziarului „Românul” al lui C.A. Rosetti.

1871

Prietenii și confracții încearcă să amelioreze, prin diferite mijloace (o loterie cu bunurile aflate în posesia lui, spectacole de teatru etc.), situația tot mai precară a poetului, sărac și suferind, probabil, de sifilis.

iunie 25 Cezar Bolliac propune în ședința Camerei Deputaților să i se acorde poetului o recompensă națională. Propunerea rămâne fără efect. Este internat la spitalul Pantelimon, într-o stare de mizerie, în condica bolnavilor fiind consemnat: „Dimitrie Bolintineanu, fost ministru de Culte, intrat fără haine”.

1872

august 20 Aproape uitat, Dimitrie Bolintineanu se stinge din viață în spital.

Este înmormântat în curtea bisericii din satul natal.

Marinele lui **B.** au permis numeroase anticipări ale unor formule consacrate de lirica modernă: de la haikuul macedonskian din *Rondeluri* la smălțurile parnasiene și pillatiene, până la chintesențierea spiritului balcanic în ciclul închinat lui de Ion Barbu. În *Macedone* efectul de evocare etnografică se pierde într-un pastoralism cu modele în bucolicele Antichității și în folclor, dezvoltat în aceeași ambianță a frivolităților galante ce se trăgea din mica poezie franceză a secolului al XVIII-lea. O piesă de rezistență este *San-Marina*, poem al transhumanței păstorilor macedoneni, care evocă, cu o sobrietate rar întâlnită la **B.**, gesturi rituale, într-o mișcare lină, desfășurată în ritmurile eternității, cu fiorul spațiului nemărginit și al timpului derulat în cicluri prestabilite. Lui **B.** popularitate i-a adus însă legenda istorică. Orientându-se, în poezie, spre izvorul vieții naționale, el răspundea programului „Daciei literare”. Construite pe antiteza romantică trecut–prezent, legendele urmăreau să trezească patriotismul contemporanilor. Deși creațiile sale au impus în literatura română specia, poetul găsește arareori tonul potrivit. Inapt să sugereze sufletul tainic al trecutului, el transmite doar, prin intermediul unor figuri din istoria națională, ideile și aspirațiile generației sale, de unde și marea răspândire, în epocă, a legendelor, altfel ușor de memorat datorită versului cursiv și compoziției simplificate până la o schemă mecanică. Elogiul gestului eroic și spiritul patriotic nu pot salva textele de impresia de artificialitate dată de un limbaj inadecvat, de lipsa culorii locale, de prea bogate reminiscențe din poezia cavalierească occidentală. Rezolvarea epicului printr-un discurs, lipsa preocupării pentru individualizare – contrar intențiilor poetului – imprimă eroilor, prizonieri ai unei retorici grandilocvente, un aer de fanteze. Rareori istoria vorbește prezentului cu puterea pildei vii (ca în *Muma lui Ștefan cel Mare*) sau prin etica aspră a timpurilor de vitejii trecute (*Daniil Sihastrul*). Față de restul producției poetice, legendele tind către o expresie relativ condensată, spre o frază mai puțin încărcată, uneori spre rezolvări aforistice, menținându-se în sfera unei naivități care încă impresionează. „Ființa asprei morți”, infiltrată deja declamației elegiace din „inspirațiile” tinereții (primul poem, *O fată tânără pe patul morții*, era și el un monolog), devine obsesie în baladele fantastice, unde **B.** poate desfășura senzațiile intense născute de spaimă și oroare. Situându-se în sfera de influență a romantismului

german (Bürger, Uhland), el dezvoltă, în plasmuire demonice și macabre, un cortegiu baroc al morții (*Herol, Dochia, O noapte pe morminte*). Reușitele țin de atmosfera lunatică propice surdelor prevestiri ale dezlănțuirii forțelor malefice și de viziunea cvasionirică a cavalcadelor. Capodopera genului rămâne *Mihnea și baba*, în care ritmul și sonoritățile sugerează tonalități sumbru-halucinante: „Sună pădurile, fâșie frunzele,/ Geme pământul;/ Fug legioanele, zbor cu cavalele,/ Luna dispăre;/ Cerul se-ntunecă, munții se cleatenă, –/ Mihnea tresare./ Fulgerul scânteie, tunetul bubuie,/ Calul său cade./ Demonii răsără...”. Odată cu personajele basmelor sale (*Fata din dafin, Domnul de rouă, Peșterea muștelor*), **B.**, înainte de Eminescu, alunecă în magia unei iubiri ce va cuteza să desființeze limitele impuse omului. Luceafărul, „mortul” „frumos cu ochii vii”, este la **B.** „streinul” a cărui față „strălucește/ de-acea frumusețe ce nu-i cunoscută la neam omenesc”, fantomă, totodată și „dulce fantasmă”, dar fără dezvoltări care să atingă profunzimea plutonicului eminescian. Transformări degradante ale vieții și materiei, impuse magic, sunt aduse de blesteme, specie cu rădăcini folclorice și biblice, în care, începând cu **B.** (*Blestemul dervişului, Mihnea și baba*) și trecând prin durerea imprecăției întoarsă spre sine din eminesciana *Rugăciunea unui dac*, va excela Tudor Arghezi. În *Conrad* poetul dă, pe motivul, cu adânci rezonanțe interioare, al exilului, unele din cele mai bune pagini lirice ale sale și cel mai frumos poem romantic preeminescian. Proscris politic, Conrad rătăcește, ca și Childe Harold, eroul lui Byron, prin lume, oprindu-se în locuri marcate de o istorie revolută, în fața ruinelor antice, pentru a cugeta la soarta omului și a civilizațiilor, la roata timpului, la libertate și la glorie, lăsându-și legănată tristețea, „tristețea abstractă, a spiritelor contemplative” (Ioana Em. Petrescu), de armoniile naturii: „Iar neaua sa eternă ce luce sub lumină,/ Râu d-ambru, se îngână cu purpura divină/ Și se răsfrânge-n marea de spumă și d-azur/ C-un cer ce-atâtea stele îl fac și mai obscur!”. Meditația, volneyană, pe alocuri purtătoare a unor ecouri orifice, aduce în prim-plan moartea, stăpâna impasibilă a marii treceri, dar și poartă deschisă eternității. **B.** a intuit prin eroul său prețioasa transformare a spațiului în timp interior. Căci, dincolo de locurile strălucite – hieroglife ale înălțării umanității, cum și ale risipirii ființei ei –, privirea ațintită asupra esențelor închise în suflet și redăruite prin actele spiritului este salvatoare:

„Un singur om.../ conspiră, înțelege ideea sau misterul.../ Răstoarnă și deșiră tractatul cel infam”. Pentru Conrad, șansa ultimă dată omului e orfica eliberare a spiritului: „O, suflet mare, nobil, o spirit, cugetare,/ Nu ești sătul tu încă de-a ta prostituare/ În lutul ce te leagă și-oprește al tău zbor?”. După cum, prin contrast, el nu poate să nu fie uimit în fața eternității exultante a vieții. Sugestia de lunecare nesfârșită și de triumf al soarelui, transmisă în tablourile marine, capătă în *Conrad* o putere simbolică, de întruchipare a divinității: „Ogindă minunată în care albastrul cer/ Cu tot ce-i nuanță în splendidul eter,/ Azur, lumină, purpur și cete-ntunecate,/ Se miră, se răsfrânge c-o dulce voluptate./ Și fața sa cerească răsfrânge-n împrejur/ Miriade de tablouri de purpur și d-azur”. Poemul conține, odată cu viziunea infinitei perindări a formelor, care lasă neschimbată esența răului în viața lumii, accente care îl anunță pe Eminescu, dar și numeroase anticipări ale orizonturilor clasice din poezia lui Duiliu Zamfirescu sau din lirica lui Ion Pillat. Stufoasa epopee *Traianida* a fost, înainte de Eminescu cu *Memento mori*, poema

inițierii într-o mitologie autohtonă. Arhetipurile modelatoare rămân necunoscute, deși poetul, care s-a oprit într-un articol (din „Albina Pindului”, 1868) asupra „zeilor Daciei”, vedea religia lor derivând dintr-un cult al Soarelui, de sorginte mithraică. În amestecul de figuri de legendă și istorice, în ritualurile misterice, **B.** prefiră o explicație, de ordinul compensației simbolice, pentru pierderea „eroilor cu fapte rari” și „a Daciei cădere” (cum va spune, în *Panorama deșertăciunilor*, și Eminescu). Nenorocul dacilor a fost legat de respingerea iubirii – gest echivalent în ordinea cosmică cu o ruptură a echilibrului universal – oferite de zeița Eudochia (încarnare, în epopee, a „vieții” și „armoniei”) unui muritor, dacul Oneu. Eudochia apare drept paredra zeului suprem, Zamolxis, dar – precum Astarteea, cheia și stăpâna „porților ce ard”, porți ale morții, pe drumul „ritmurilor pentru nunțile necesare” la Ion Barbu, precum Luna, zâna Daciei, pentru Eminescu – ea veghează trecerea de la viață la moarte și renașterea sufleteilor. **B.** o prezintă, în spirit arhaic, ca pe o entitate dublă: „Eudochia plană pe umere-i două planete/ A dimineților, una, a serilor/ Alta./ Zee e Soarele./ Soare e, lună e”. El se arată un evocator și un pictor remarcabil în notă fantastică: la scara universului, Ursitele trag firele unui uriaș fus, „apoi în aerul liber îl spânzură/ Acolo sfârâie și se rotește”, în „silvele negre și palide” nălucește hora Frumoaselor și au loc sângeroase, enigmatice sacrificii. Iar aura paradisiacă proiectată asupra peisagiilor fabuloasei Dacii nu va mai fi întrezărită în poezie până la Eminescu.

Într-un mod greu de recunoscut prin trecerea lui în planul realului și socialului, preeminența principiului feminin, întrezărită de **B.** în poezia erotică, formulată în *Conrad* și în epopee, e și tema din adânc a romanelor. *Manoil* și *Elena* se numără între primele noastre romane, alături de *Doritorii nebuni*, apărut fără semnătura autorului în foiletonul „Dâmboviței” din 1864 și rămas neîncheiat. *Manoil*, construit sub forma unor scrisori adresate naratorului, notează încercările protagonistului în căutarea iubirii adevărate și schițează un anumit tip al eroului romantic, wertherian, pasionat și sensibil, apoi cinic, disperat sau nepăsător, împins de lucrăturile viclene ale femeii în capcanele amorului și în prăpastia viciului. Inexperiența referitoare la cerințele genului se simte în tendința ilustrativă impusă acțiunii și în lipsa motivației psihologice. Nu străin de influența lui Balzac și subintitulat „roman național”, *Manoil* atestă strădania de a da

pictură de moravuri în mediu românesc. În *Elena* meritorie rămâne încercarea de analiză a sufletului feminin și a sentimentului geloziei. Observația se ridică uneori la adevăruri psihologice de finețe, dar autorul nu-și fructifică în profunzime propriile intuiții, prizonier cum e unei scheme maniheiste proiectate asupra feminității – ori sublimă, ori demonic-distrugetoare. Romanțiozitatea, retorismul și patetismul copleșesc analiza. Dincolo de reflexele imateriale ale unei concepții spiritualiste (Beatrice și Dante, nunta în cer), în portretul fragilei Elena, suferind discret într-o căsătorie nepotrivită, apar trăsături veridice, iar finețea spirituală o apropie de figurile feminine din romanele lui Duiliu Zamfirescu, acesta fiind anunțat și de expresivitatea scenelor mondene. Tabloul Bucureștiului văzut ca cetate a pierzaniei va reveni, halucinant, în proza lui Arghezi, iar luxul – și tenta lui aristocrat-agonică – din salonul lui Alexandru Elescu precedă rafinamentul interioarelor evocatoare de suflet, concepute, tot „sub mâna artei”, de Al. Macedonki, Mateiu I. Caragiale, G. Călinescu. Încărcată de senzaționalul romanului de mistere, istoria „doritorilor nebuni” este construită totuși printr-un interesant procedeu de alternare a planurilor temporale a două narațiuni atribuite unui narator comun, una desfășurându-se în vremea lui Tudor Vladimirescu și a Eteriei, cealaltă în Bucureștiul anului 1837, când se pregătea revoluția, ele îngemănându-se prin prisma idealismului eroic ce le animă. Căci „doritorii (sau visătorii) nebuni”, „frați, zidari” închinați sacrificiului cerut de lupta pentru demnitatea unei națiuni libere, erau, cum a fost și **B.**, membrii unei organizații secrete. Caz rar, dat fiind că această cunoaștere rezervată nu poate fi împărtășită profanilor, scriitorul, sub paza anonimatului, prezintă încercările ce compun ritualul de inițiere al unui novice. Din cauza elitismului de conținut și a angajării neîndemânatică în psihologie și în social, acest roman, altfel o încercare îndrăznească, a fost resimțit ca artificial. În jurnalele de călătorie **B.** se arată un mai bun povestitor și creator de tipuri decât în romane. Deși țința principală a acestor memoriale era de a informa cât mai complet asupra locurilor vizitate (și în acest scop, autorul a consultat cărți de istorie, a făcut apel la datini și tradiții), relatarea exactă este întreruptă de povestiri și descrieri vii, pline de nerv. Orientul nu mai este cel din *Florile Bosforului*. Mizeria, destrămarea, moartea domină. Tabloul cartierului Pera din Constantinopol este

restituit în nota unui realism crud. **B.** a fost stăpânit însă de gândul perisabilității lucrurilor omenești și, prin el, un puternic suflu romantic străbate însemnările de călătorie. Dramele istorice (*Mihai Viteazul condamnat la moarte*, Alexandru Lăpușneanu ș.a.) par sortite uitării, din cauza incapacității autorului, aservit imitației neinspirate din Shakespeare, de a reconstitui epoca. În schimb, *Sorin* (poem dramatic apărut inițial în „Albumul pelerinilor români”, iar în volum în 1868) este o încercare interesantă datorită efortului de a uni poemul cu drama, cât și datorită prologului în care Herman reface îndoita credință a lui Faust. Se folosește cu abilitate oniricul, dialogul cu Moartea și se aduc în scenă „închipuirile rele” ale „sufletului turburat” al protagonistului ca duhuri ori ca alegorii ale melancoliei. Istoria este pusă în paranteză și în diatriba *Nepăsarea de religie, de patrie și de dreptate la români* și în cugetările „filosofice, politice în raport cu starea actuală a României” din *Cartea poporului român*, în favoarea unei concepții spiritualiste a lumii și a mesianismului amplificat pe urmele lecturilor din Lamennais (*Essai sur l'indifférence en matière de religion, Les Paroles d'un croyant*). Ceea ce impresionează este pledoaria în favoarea formării conștiinței individuale – baza înțelegerii legilor divine și, prin aceasta, temeiul libertății omului. Pionier al romanului românesc, **B.** nu a putut scăpa din plasa influențelor și convențiilor unei etape încă nesigure a literaturii, caracterizată de amestecul naiv de limbaje vechi și noi, de imprecizii în structura speciilor. În schimb, poetul, care în tumultul – mod de reflexie a totalității divine – pe care el, ca romantic, îl atribuia *poesis*-ului, s-a pierdut deseori, a reușit totuși ca, dincolo de prolixitatea răsfirării, de euforia și de „răsfățul” etalate, dincolo de mecanica repetiției, să deschidă porțile unui lirism melodic, unei transparențe de stare pură, și, la polul opus, imaginației de ordinul oniricului și fabulosului – toate însoțite de jocul magic al versificației, cu o bogăție nemaîntâlnită până la el, numărându-se astfel printre întemeietorii limbajului liric românesc.

El este întâiul versificator român cu intuiția valorii acustice a cuvântului, care caută cuvântul pentru ceea ce sugerează dincolo de marginile lui noționale și face din vers o singură arie. Bolintineanu e auditiv și mecanic, și de asta duce mai aproape de poezia modernă.

G. CĂLINESCU

Poezia lui Bolintineanu este, într-adevăr, în stratul ei de suprafață, un triumf al convențiilor, o sinteză de clișee, o învârtire înnebunitoare de formule suave, mai ales în versurile erotice. Însă, dacă dăm deoparte aceste îngălbenite flori de hârtie ceruită, aflăm alt strat, în care imaginația este autentică și originală.

EUGEN SIMION

La Bolintineanu, fantezia lirică s-a dovedit mult prea fertilă pentru un poet care nu era în stare să-și înfrângeze imaginația, care nu știa impune rigori creatoare prodigiosului său talent. Nu era vorba aici doar de ușurința versificării – căci în privința formelor Bolintineanu posedă o inventivitate uimitoare, departe de orice automatism steril –, ci tocmai de bogata substanță lirică, pe care acest poet a risipit-o cu neglijență: viziuni și idei poetice, forme de o puritate ce face din ele suprem filtru al poeziei – totul lăsat să se înece în diformitatea propriei virtuozități.

I. NEGOIȚESCU

SCRIERI: *Colecție din poeziile domnului ...*, București, 1847; *Cântece și plângeri*, îngr. G. Sion, Iași, 1852; *Les Principautés Roumaines*, Paris, 1854; *Poeziile vechi și noue ale d-lui ...*, îngr. G. Sion, pref. Radu Ionescu, București, 1855; *Manoil sau Căderea și înălțarea omului prin femeie*, Iași, 1855; *Călătorii în Palestina și Egipt*, pref. G. Sion, Iași, 1856; ed. 2 (*Călătorii la Ierusalim în sărbătorile Paștelui și în Egipt*), București, 1867; *Călătorii pe Dunăre și în Bulgaria*, București, 1858; *Melodii române*, București, 1858; *Legende sau basne naționale în versuri*, București, 1858; *Călătorii în Moldova*, București, 1858; *Bătăliile românilor (Fapte istorice)*, partea I, București, 1859; *Nemesis*, I–II, București, 1861; *Cestiunea Unirii la Constantinopole*, București, 1861; *Legende noi cu note din cronicile românilor*, București, 1862; *Elena*, București, 1862; *Călătorii la românii din Macedonia și Muntele Athos sau Santa Agora*, București, 1863; *Viața lui Ștefan Vodă cel Mare*, București, 1863; *Viața lui Vlad Țepeș și Mircea Vodă cel Bătrân*, București, 1863; *Viața lui Mihai Viteazul făcută pentru înțelegerea poporului de un anonim*, București, 1863; *Poezii de...*, atât cunoscute, cât și inedite, I–II, București, 1865; *Călătorii în Asia Mică*, București, 1866; *Florile Bosforului*, București, 1866; *Brises d'Orient*, pref. Philaret Chasles, Paris, 1866; *Conrad*, București, 1867; *Mihai Viteazul condamnat la moarte*, București, 1867; *Ștefan Vodă cel Berbant, dramă... urmată de poezii noi*, București, 1867; *Alexandru Lăpușneanu și După bătaia de la Călugăreni*, București, 1868; *Drame istorice*, București, 1868; *Sorin*, București, 1868; *Ștefan Gheorghe Vodă sau Voi face doamnei tale ce ai făcut tu jupăneșei mele*, București, 1868; *Viața lui Traian August, fondatorul neamului românesc*, București, 1869; *Viața lui Cuza Vodă*, București, 1869; *Cartea poporului român*, București, 1869; *Ielele*, București, 1869; *Nepăsarea de religie, de patrie și de dreptate la români*, București, 1869; *Poezii din tinerețe nepublicate încă*,

București, 1869; *Traianida*, partea I, București, 1869; ed. București, 1870; *Viața și faptele lui Ștefan Vodă cel Mare*, București, 1870; *Viața și faptele lui Mihai Viteazul*, București, 1870; *Cleopatra, regina Egiptului*, București, 1870; *Cuza Vodă și oamenii săi*, București, 1870; *Menadele*, București, 1870; *Plângeriile României*, București, 1870; *Poezii*, I–II, București, 1870; ed. I–II, pref. G. Sion, București, 1877; *Poezii*, Vălenii de Munte, 1908; *Proză*, îngr. și pref. P.V. Haneș, București, 1915; *Călătorii*, I–II, îngr. și pref. P.V. Haneș, București, 1915; *Legende istorice*, îngr. și pref. Ion Pillat, București, 1940; *Scrieri alese*, îngr. și pref. D. Popovici, Craiova, 1942; *Opere*, pref. Al. I. Ștefănescu, București, 1951; *Opere alese*, I–II, îngr. Rodica Ocheșanu și Gh. Poalelungi, București, 1961; *Legende istorice și alte poezii*, pref. Ion Roman, București, 1965; *Călătorii*, I–II, îngr. și pref. Ion Roman, București, 1968; *Manoil. Elena*, București, 1971; *Poezii*, îngr. și postfață Gabriela Omăt, București, 1977; *Opere*, I–XII, îngr. Teodor Vârgolici, introd. Paul Cornea, București, 1981–1992; *Opere*, I–II, îngr. Teodor Vârgolici, pref. Eugen Simion, București, 2006. **Traduceri:** Nicolae Bălcescu, *Cântarea României*, București, 1858; Herodot, *Istoria lui...*, *Cartea I*, București, 1859; Victor Hugo, *Mizerabilii*, I–VI, București, 1862–1864 (în colaborare cu Al. Zanne și Miltiade Costiescu); [Anacreon, Horațiu], în *Opere*, IV, București, 1883.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, I, 123–133; G. Popescu, *Dimitrie Bolintineanu*, București, 1876; Petre Chițu, *Dimitrie Bolintineanu*, Craiova, 1886; Virgil Rossel, *Histoire de la littérature française hors de France*, Paris, 1895, 506–509; Iorga, *Ist. lit.* XIX, II, 186–194, III, 37–41, 191–195, 312–314; Apostolescu, *Infl. romant.*, 203–237; Călinescu, *Opere*, I, 1211–1213, III, 998–1066, IV, 164–170, VIII, 387–389, IX, 538–602, XII, 81; Nicolae Petrașcu, *Dimitrie Bolintineanu*, București, 1932; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 215–229, *Ist. lit.* (1982), 227–242; Vianu, *Arta*, I, 117–121; I. G. Dimitriu, *D. Bolintineanu. Viața și opera*, București, 1942; Ciorănescu, *Teatr. rom.*, 64–76; Pillat, *Tradiție*, 160–171; Cioculescu–Streinu–Vianu, *Ist. lit.*, 99–111; Ion Roman, *Dimitrie Bolintineanu*, București, 1962; *Ist. lit.*, II, 539–562; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 462–466; D. Păcurariu, *Dimitrie Bolintineanu*, București, 1962; ed. București, 1969; Negoîtescu, *Scritori*, 13–55; Teodor Vârgolici, *Dimitrie Bolintineanu și epoca sa*, București, 1971; Teodor Vârgolici, *Introducere în opera lui Dimitrie Bolintineanu*, București, 1972; Nichita Stănescu, *Cartea de recitare*, București, 1972, 89–100; D. Bolintineanu interpretat de..., îngr. și pref. D. Păcurariu, București, 1974; Martin, *Metonimii*, 147–164; Mircea Angheliescu, *Literatura română și Orientul*, București, 1975, 102–115, 131–135; D. Păcurariu, Claude Pichois, *O carte și șapte personaje*, București, 1976; *Diç. lit.* 1900, 112–116; Manolescu, *Arca*, I, 82–92; Simion, *Dimineața*, 144–194; Petrescu, *Configurații*, 156–171; Tacciu, *Roman. rom.*, I, *passim*, II, 297–300; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, 361–376, III, 157–163; Cornea, *Aproapele*, 190–237; Țeposu, *Viața*,

7–16; Anghelescu, *Textul*, 56–70; Negoîtescu, *Ist. lit.*, I, 72–79; Faifer, *Semnele*, 80–82, 114–115, 168–172, 337–338; Horia Nestorescu - Bălcești, *Ordinul masonic român*, București, 1993, 432; Micu, *Scurtă ist.*, I, 189–194; Sorescu, *Biblioteca*, 252–268, 272–276; *Dicț. analitic*, I, 153–154, 220–222, II, 12–13, 356–359, III, 27–29, 56–57, 386–389; Manolescu, *Poeți*, 101–134; Danțiș, *Bucolica*, 144–145; *Dicț. esențial*, 96–98; *Bolintineanu și Bolintinenii*, îngr. Const. Carbarău, Târgoviște, 2004; Manolescu, *Istoria*, 205–219; Mihai Dinu, *Un alt Bolintineanu. Gânduri despre natura poeziei*, pref. Mihai Zamfir, București, 2010; Sturdza, *Familiile*, II, 54, 68; Zamfir, *Panorama*, I, 137–150. **S. C.**

BOLLIAC, Cezar

(25.III.1813, București
– 25.II.1881, București),
poet, publicist.

Este fiul Zincăi Kalamogdartis și al medicului Anton Bogliaco (Bolliacco sau Poleac), un aventurier de proveniență poate italiană. Însă adevărata familie a lui **B.** a fost aceea a stolnicului Petrache Peretz, cu care Zinca s-a recăsătorit. Învață la Colegiul „Sf. Sava”, unde îl are profesor pe Ion Heliade-Rădulescu, marele său adversar de mai târziu. La șaptesprezece ani intră în armata națională, ca iuncher, dar o părăsește curând. Părea să aibă, precum părintele său, demonul nestatorniciei. Cum mărturisește singur, a abandonat școala pentru armată, armata pentru litere, iar literele pentru publicistică. În 1836 scoate, cu C.G. Filipescu, publicația „Curiosul”, suspendată după câteva numere. Este amestecat în conspirația revoluționară a lui D. Filipescu și de aici i se trage un surghiun, de câteva luni, la mănăstirea Poiana Mărului (1841). În 1842 domnitorul Gheorghe Bibescu îl numește procuror la Tribunalul București. Activează în comitetul societății secrete Frăția, iar în timpul Revoluției de la 1848 e, împreună cu N. Bălcescu, secretar al Guvernului Provizoriu, care îl rânduieste vornic al Bucureștilor. Redactor la „Popolul suveran”, militantul pașoptist participă la lucrările pentru eliberarea robilor țigani. Exilat după înfrângerea revoluției, izbutește să evadeze la

Orșova și se refugiază la Brașov, unde editează „Espatriatul” (1849) și pledează pentru apropierea dintre revoluționarii români și unguri. Hărțuit din pricina unei afaceri cu diamante, fuge la Atena și de acolo la Paris, unde, prin scrisori și memorii, prin articole și poezii, susține cauza Principatelor, făcând o intensă propagandă pentru Unire. În același scop, scriitorul – care colaborează și la ziarul „Republica rumână” (1853) – editează foaia „Buciumul” (1857). Revenit în țară în 1857, îndeplinește funcția de director al „Monitorului Adunării Ad-hoc”. Se declară pentru alegerea concomitentă, ca domn, a lui Al. I. Cuza în cele două țări române. În 1860 devine membru al Curții Apelative din București. Reapare în decembrie 1862 „Buciumul”, care va fi suspendat în decembrie 1864 de M. Kogălniceanu, dar reluat, în martie 1865, sub alt nume, „Trompeta Carpaților”. Director al Arhivelor Statului (1864), ales, în sfârșit, deputat, după tentative infructuoase, **B.** își continuă, periodic, excursiile și cercetările arheologice începute în 1845. E desemnat președinte al Comitetului Arheologic din București, iar în continuare inspector al muzeelor, membru al Societății Geografice Române, membru de onoare la Société de Géographie Comparée și la Société Française de Numismatique et d'Archéologie. În 1877 acest om care nu a cunoscut niciodată odihna e ținut de o paralizie, ca urmare a unei congestii cerebrale. Mai supraviețuiește încă patru ani.

Fire intuitivă, cu înclinație spre teoretizări, **B.** dezvoltă în publicistica lui impetuoasă o seamă de idei despre poezie. Speculațiile sale, cu alură romantică – primul program romantic în literatura română – sunt înrăurite de ideologia lui Saint-Simon, vădind lecturi și din Charles Fourier, Pierre-Joseph Proudhon, Louis Blanc. Crezul lui, nu lipsit de contradicții, este raționalist, iluminist, călăuzit de doctrina socialismului utopic. El visează întronarea rațiunii, desființarea privilegiilor, comunizarea bunurilor, optează pentru republică și cultivă iluzia unei frății universale. Susține necesitatea emancipării sociale și economice a țărănimii, dar, în același timp, se înclină în fața proprietății. Respectă familia și, de asemenea, religia, a căror desființare o ceruse înainte. După un timp, ajunge să combată socialismul, adoptând, nu fără un ton agresiv, atitudini naționaliste. Mai consecvent este ideologul în convingerile lui literare. Sedus de concepția romantică privind mesianismul poeziei și al poetului, se

declară adeptul unei literaturi angajate, cu o nobilă misiune socială. Pe urmele lui Giambattista Vico, el socotește poezia, pe care o confundă cu noțiunile „sentiment” și „imaginație”, drept cel dintâi act spiritual al umanității; însușire immanentă a sufletului omenesc, actul poetic reprezintă creația și armonia însăși. În duhul lui Victor Hugo, susține că arta trebuie să exprime deopotrivă și urâtul, și sublimul. Când pledează pentru lirica de idei, se află pe poziții raționaliste. Nu tot astfel, însă, atunci când descoperă că poezia, care înseamnă taină, mister, credință, își întinde antenele spre infinit. Cu mult înainte de Radu Ionescu și de Titu Maiorescu, el dă o definiție a frumosului în spirit hegelian („revelație a însăși ideii poetice sub forme externe și simțite”). În câteva articole poetul exaltă funcția militantă a

literaturii, socotită a fi totodată un mijloc de cunoaștere, un factor de reformă și propășire. Preocupat, în special, de chestiunile de limbă, aplecându-se asupra versurilor populare, în care găsește, de altfel, și o sursă de inspirație, **B.** contează ca un precursor al criticii literare românești. În treacăt, s-a ocupat și de unele manifestări muzicale. A fost, în linia programatică a „Daciei literare”, unul din animatorii teatrului din Muntenia. La el, poezia, se poate spune, este o altă formă de oratorie. Convențional în mărturisirile erotice, și-a investit temperamentul în epistola în versuri, în satiră, în stihuirea cu pretenții de reflexivitate. Prozaic și arid, retoric și melodramatic, discursul său liric pare câteodată de-a dreptul ilar, cu tot fondul grav. Este un lirism discursiv și conceptualizat, handicapat de dificultoasa transpunere a ideilor abstracte în limbaj poetic. De aceea poate părea surprinzătoare prospețimea inspirației din poemele închinat naturii. Aici răzbate, pentru prima oară, interesul pentru mitologia dacă. Înstrunându-și lira pentru a cânta „iobagul ș-a lui lanțuri de aramă” (după caracterizarea eminesciană din *Epigoni*), bardul se lasă tot mai incitat de tematica națională, slujind, cu multă energie combativă, cauza Unirii. Influențat în versificație de ritmul poeziei populare, dar mai ales de metrica franceză, nu e, însă, lipsit de inventivitate, el contribuind la îmbogățirea formelor strofice din lirica vremii. A evoluat de la meditația intimă, influențată de Young, Byron și Lamartine, către meditația socială, creștin umanitară (în poezii ca *Epistolă D.K.A.K.*, *Cântec oltenesc*, *Clăcașul* ș.a.). A scris și câteva tragedii, care nu s-au păstrat. Ca traducător (în „Curiosul”, „Curierul românesc”), s-a simțit atras îndeosebi de scriitorii francezi: Hugo, Musset, Vigny, Lamartine, M-me de Staël, Diderot. Pentru tălmăcirile din alte literaturi (Ossian, Byron) s-a folosit de un text intermediar francez. Obsesia lui **B.**, unul din primii noștri arheologi, era aceea de a explora fondul străvechi dacic, pentru a reconstitui o mitologie românească. Înainte de B.P. Hasdeu, formulează, în articole (dar și în unele poezii), teza dacismului. Propunând însă ipoteze riscante, se expune ironiilor, A.I. Odobescu zeflemisindu-l în maniera lui spirituală, ca întotdeauna. Însemnările de călătorie ale lui **B.** dezvăluie bune însușiri de prozator. Dar el obține performanța scriitoricească mai cu seamă în gazetărie. După întoarcerea din exil, se dezlănțuie în adevărate campanii de presă (de exemplu, în problema secularizării averilor

mănăstirești), cu mare răsunet în epocă. Avea nerv polemic și știa să-și orchestreze argumentația în perioade ample, de largă respirație. Cu intervențiile sale publicistice incisive, inspirate, **B.** anticipează și pregătește gazetăria lui M. Eminescu.

Radicalismul său structural l-a făcut să illustreze mai bine ca alții convenții larg acceptate în epocă, dovedindu-se unul dintre exponenții exemplari ai generației. A contribuit din plin la impunerea unor clișee poetice (poza romantică a poetului contemplativ, „înflorarea”, „strămutarea”, antiteza liricii sociale etc.) și a fost un foarte necesar colportor de idei despre poezie, pe care le-a făcut convingătoare datorită tonului neezitant. Se adaugă aici calitatea sa de propagator de idei politice și inițiator al „campaniilor de presă”, care nu puteau trece neobservate, mai ales în cazul unui gazetar dotat cu harul de a lansa formule memorabile („monstruoasa coaliție”, „mozaic social”, „anomalie a țărâmului” ș.a.).

MIRCEA SCARLAT

SCRIERI: *Operile lui... Meditații*, București, 1835; *Din poeziile lui...*, I, București, 1843; *Poezii noue*, București, 1847; *Poezii. Renașterea României*, Paris, 1857; ed. 2 (*Poezii naționale*), Paris, 1857; *Poésies*, Paris, 1857; *Colecțiune de poezii vechi și noi*, I–III, București, [1858]; *Domnul Tudor. Episod de la révolution roumaine de 1821*, Paris, 1858; *Culegere de mai mulți articoli publicați atât în străinătate cât și în țară în anii trecuți*, București, 1861; *Călătorie arheologică în România*, București, 1861; *Monastirile din România (Monastirile închinete)*, București, 1862; *Monastirile din România (Monastirile zise Brâncovenesti)*, București, 1863; *Excursiune arheologică din anul 1869*, București, 1869; *Opere*, I–II, îngr. Andrei Rusu, introd. George Munteanu, București, 1956; *Scrieri*, I–II, îngr. Andrei Rusu, pref. Mircea Scarlat, București, 1983.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit.* XIX, I, 227–230, II, 178–186, III, 41–42, 65–66; Iorga, *Ist. presei*, 54–59, *passim*; Petrașcu, *Icoane*, II, 85–97; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 233–236, *Ist. lit.* (1982), 247–251; D. Popovici, *Cezar Bolliac. Romanticism și socialism în definiția poeziei* (extras), București, 1944; Popovici, *Romant. rom.*, 220–246; Ion Caraion, *Cezar Bolliac – un poet modern de acum o sută de ani*, RFR, 1946, 8; Tudor Șoimaru, *Cezar Bolliac*, București, 1962; Cornea, *Aleksandrescu–Eminescu*, 181–248; Ovidiu Papadima, *Cezar Bolliac*, București, 1966; *Ist. lit.*, II, 328–342; Ivașcu, *Ist. lit.*, I, 454–462; Zamfir, *Proza poetică*, 131–167; Elena Tacciu, *Trei poeți preeminescieni*, București, 1978, *passim*; *Dicț. lit.* 1900, 116–119; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, 330–337; Mircea Scarlat, *Introducere în opera lui Cezar Bolliac*, București, 1985; Sorescu, *Biblioteca*, 168–178; *Dicț. esențial*, 98–101. **F.F.**

BOLOȘ, Ion (20.V.1949, Fărcașa, j. Maramureș), prozator. Este fiul Anei și al lui Ștefan Boloș, țărani. Urmează școala elementară în comuna natală (1957–1963), liceul la Baia Sprie (1963–1967) și termină o școală profesională sanitară în Satu Mare (1968). Va absolvi Facultatea de Medicină Generală a Institutului de Medicină și Farmacie din Cluj-Napoca în 1974. Lucrează la Săuca și Tășnad, iar din 1991 la Policlinica și la Spitalul Județean din Satu Mare, ca internist și cardiolog. Debutează în 1967 la „Luceafărul”, cu schița *Fuga*, și editorial cu romanul *Fântâna vulturilor*, apărut în 1978. Mai este prezent în „Steaua”, „Echinoc”, „Tribuna”, „România literară”, „Vatra”, „Contemporanul” ș.a.

B. epicizează fapte cotidiene într-o narațiune realistă, urmând tradiția prozei ardelenesti, adesea într-un limbaj colorat. Nu este un stilist, dar are o bună observație a caracterelor, realizând personaje vii, autentice. Experiența medicală îl stimulează și oferă substanță cărților sale. Astfel, *Călători ca apele* (1987) este un roman al cărui protagonist, medic de circumscripție, se confruntă cu problemele colectivității, căutând să-și fixeze, de fapt, propriul loc în societate. În general, personajele romanelor lui **B.** se caută pe sine prin observația atentă, pătrunzătoare, asupra ambianței, a timpului prezent ori istoric, timp ce apasă asupra lor. Schițele și povestirile din *Vizitele necunoscutei* (1983) sunt, stilistic vorbind, mai moderne, pentru ca romanul panoramic *Despre societatea vitelor eroine* (1996) să exceleze printr-un discurs satiric, demascator al sistemului social și politic din perioada dictaturii comuniste. Este mai degrabă un pamflet, scris cu nerv și vigoare, cu forță analitică, în care autorul preferă aglomerarea factologică, particularizând destinele contemporanilor. Și în romanul *În numele tatălui* (2009) evenimentialul, derulat lent acum, profilează, în toposul alegoric al unui sat someșean invadat de teroarea colectivizării, biografia protagonistului, reconstituită prin vocile polifonice ale conștiinței, într-un dialog ambiguu și disonant, semnificativ pentru simptomele lumii rurale aflate în derivă.

SCRIERI: *Fântâna vulturilor*, Cluj-Napoca, 1978; *Întoarcerea fiilor*, Cluj-Napoca, 1982; *Vizitele necunoscutei*, București, 1983; *Călători ca apele*, Cluj-Napoca, 1987; *Iubește-ți clipa*, Cluj-Napoca, 1991; *Despre societatea vitelor eroine*, Cluj-Napoca, 1996; *În numele tatălui*, Cluj-Napoca, 2009.

Repere bibliografice: Mircea Popa, *Istorie contemporană și romanesc*, ST, 1982, 12; Ioana Bot, *Tineri prozatori*, TR, 1986, 37; Cornel Munteanu, *Topos sătmărean*, LCF, 1988, 21; Țeposu, *Istoria*, 160–161; Ulici, *Lit. rom.*, I, 421–423; Augustin Cozmuța, *Un realism nebulos*, „Nord literar”, 2009, 6; Popa, *Ist. lit.*, II, 679.

Ct. C.

BOLTA-RECE, revistă umoristică apărută la Iași, săptămânal, între 27 noiembrie și 26 decembrie 1899. Scrisă și redactată în întregime de prozatorul Alexandru Cabazan, care iscălea Cz., Alcazar, Ban, Alban, Profetescu, Polin, Tică Ghimpe etc., tipărirea conține pagini cu umor de bună calitate, în care critica, totuși superficială, a societății stă alături de șarjele îndreptate împotriva colegilor de breaslă. Sunt vizate parvenitismul, precaritatea moravurilor burgheze, cabotinismul unor poeți „pesimiști” (Radu D. Rosetti) într-o manieră veselă, ușoară, fără fulgerările satirice de mai târziu ale scriitorului. Nu lipsesc nici schițele vag licențioase, pe gustul unei categorii de cititori mai puțin austeri.

R.Z.

BONCIU, H. (21.V.1893, Iași – 27.IV.1950, București), poet, prozator, traducător. Este fiul Ghizelei (n. Nadler) și al lui Carol Haimovici. **B.** (al cărui prenume la naștere era Bercu) a urmat școala primară și liceul în București, unde familia se mutase. Nu se știe ce studii a făcut în străinătate, cert e că a frecventat cercurile literare din Viena, cum atestă amintirile, portretele și interviurile luate unor personalități pe care le-a cunoscut aici între 1917 și 1921. În 1915 și 1916 îi apăreau versuri în ziarul „Viitorul”, în 1918 în „Scena”; „Rampa” din 1920 îi va tipări *Poemele către Ead*, treizeci de sonete, traduceri din austriacul Anton Wildgans, precizându-se că **B.** „și-a completat educația literară în Germania”. În „Rampa”, ca și în „Adevărul literar și artistic” publică, pe lângă versuri de factură expresionistă, tălmăciri din R. M. Rilke, Alfons Petzold, Richard von Schaukal, Richard Beer-Hofmann. Dar prezența sa în revistele vremii va deveni tot mai rară: la „Viața literară” și „Vremea”, ocazional, cu eseuri, pamflete, proză, la „Viața românească”, „Adam”, „Facla”, „Azi”, „Lumea românească”, „Meridian”. După cel de-al Doilea Război Mondial, revine cu poezie în „Viața românească”, „Revista literară” și „Flacăra”. Își luase oficial numele Benjamin Bonciu. Semna H. Bonciu ori cu pseudonimul Sigismund Absurdul. Producția lirică de tinerețe intră în volumele *Lada cu năluci* (1932), *Eu și Orientul* (1932). Însoțit de o

scurtă dar elogioasă prezentare datorată lui Tudor Arghezi, în 1934 apărea romanul *Bagaj... Strania dublă existență a unui om în patru labe*, urmat, în 1935, de *Pensiunea doamnei Pipersberg*. Deși scriitorul ținea să rămână în afara oricărei grupări literare, pentru că o strânsă prietenie îl lega de Anton Holban, un fragment din *Bagaj...* s-a citit în cenaclul Sburătorul. Cel de-al doilea roman a fost catalogat de o parte a presei drept pornografie. Autorul, chemat în fața justiției, este condamnat la trei luni de închisoare pentru atentat la pudora publică. **B.** continuă să scrie: două volume de poezie, *Brom și Recviem*, i se tipăresc în 1939 și în 1945. Romanele anunțate în 1945, *Șarpele cu ochelari* și *Parada elefanților*, nu au mai apărut; manuscrisul culegerii de poeme *Concert la contrabas* s-a pierdut.

Excentric, teribilist, cu ocupații care îl îndepărtau de literatură (avea un magazin de perdele și umbrele; în 1945 inginerul **B.**, de la Oficiul de studii al Ministerului Economiei Naționale, era numit secretar general al Comisariatului pentru comerț

Acuarelă de Gheorghe Iuster

exterior), căuta în artă adevărul și prețul unei vieți. Structural un romantic, urmând linia baudelairiană a rupturii tragice între sarcasm și ideal, nu o dată sentimental, chiar clamoros, poetul forțează originalitatea printr-un stil provocator: imaginea crudă, bătaia de joc vor să denunțe „fără rostul” rizibil și amar al existenței. Revoltat în fața derizoriului, se izbește, cu o încrâncenare sinucigașă, de zidul unui firesc găunos (*Revolta*). Cuvintele nobile ale poeziei trec, la el, într-un regim al opresiei și deformării (*Cuvinte vii*). Rugăciunea este întoarsă când bunătatea lui Dumnezeu seamănă cu lama de pumnal (*Rugă*). Din perspectiva imposibilei comunicări cu divinul, aproape și de fascinația cu care artiștii expresioniști au insistat asupra decăderii omului, în poezia lui, viii ca și morții, în mizeria lor banală până la stupoare, nu sunt vrednici nici de milă (*Drumul cel din urmă*). Oscilând între a lua în răspăr totul, prin pirueta ironic-sarcastică, și accentul grav al metaforelor cangrenei și agoniei, poetul cultivă cu voluptate incongruența (*Amiază de april*). Coșmarul și boala, tăcerea lui Pan, zeul belșugului de viață, și domnia-sa Moartea, de față sau mereu ghicită, conturează un panopticum de motive expresionist. Admirator al lui Christian Morgenstern, pasionat de Rilke, prețuitor al lui Franz Werfel, traduce, cu excepția poemei *Mortul vesel* de Charles Baudelaire, din scriitori care au fost sau au trecut printr-o fază expresionistă: R.M. Rilke, Richard von Schaukal, A.H. Klabund, Erich Mühsam, Alfons Petzold, Karl Spitteler, Ady Endre. Din Anton Wildgans, autor în a cărui experiență sufletească se regăsea, a dat o transpunere plină de pătrundere, într-o cizelare extremă, o re-creație aproape: *Poemele către Ead* (la care a lucrat zece ani). **B.** a fost singurul nostru expresionist declarat. În ciuda unității de viziune, mijloacele poetului nu par prea sigure, numeroase fiind reminiscențele din Baudelaire, Arghezi, Blaga, Bacovia, rareori, și suprinzător, chiar din Topîrceanu. Pregața și forța brutală a imaginii, pateticul unit, la modul insolit, cu prozaismul (*Domestice*), atrocele aliat cu persiflajul (*Din flășnetă*), trecerea, bine susținută, a unor conținuturi abisale în simbol sunt, însă, calități de netăgăduit. Albastrul aproape halucinant, accent cromatic ce domină cele douăzeci și cinci de sonete din placheta *Eu și Orientul*, ar fi un antidot pentru rănilor insului „crescut din otrăvite plante”. Cu *Brom*, poetul revine în forță asupra răului care îl roade, psalmodiindu-și spaimele în fața golului și nimicniciei

(*Bleah*) ori dând (în *Sonetele lui Sigismund Absurdul*) mostre excelente ale „umorului de spânzurătoare”: sarcasm, grimase, stridențe, joc cu absurdul (*Adio, Gongul cel pedestru*). Ultimul volum, *Recviem*, scris la moartea soției sale, glorifică iubirea limpezită, intrată în absolut, a cuplului, dar nici acum **B.** nu se poate opri să nu observe fondul obscur, ambivalent, al patimii, încât balansul continuu fascinație–blasfemie, adorație–insultă formează esența și a acestor poeme. Pentru că nu recunoaște altă materie literară în afara neliniștilor eului creator, a trăirii subiective, determinată, în viziunea lui, de fatalitatea sângelui, romanele *Bagaj...* și *Pensiunea doamnei Pipersberg* au un nucleu autobiografic (liric, totodată), fiind părți ale aceluiasi tot: jurnalul intim, un „memorial psihologic”. În stil opțiunea e de partea violenței expresive, deformatoare: grotescul, atât de cultivat de expresioniști, dă formei o semnificație interioară; înseamnă dedublare și straniețe, o invazie de fanteze în pustiu interior, când puteri malefice, inumane, au nimicit sufletul – e o icoană a alienării. Furia sexului este dominantă prin care scriitorul dă grele tablouri ale instinctualității. Ca autor, el vizează „o aproape imposibilă realizare de artă”, întrucât secvențele ce se vor „mărturiile de asasinat ale omului în patru labe” au putut fi luate drept rod al unei intenții de pornografie. Cum paiațeria protagonistului grotesc este foarte subliniată, în umbră pare a rămâne tocmai atmosfera; totuși, obsedantă, ea crește parcă fără voie din tema dominantă, a păcatului și a pierderii de sine, iar, prin ea, situațiile lubrice dobândesc un sens. Romanele urmează, ca discurs, două axe. Una este dată de patetismul sumbru al ororii și spaimei, cu reflexele de infern ale tăvălirii în noroi (un astfel de delir al maculării mai există doar la Mateiu I. Caragiale) – „uciderea sufletului” ca față a disperării. Cealaltă este axa burlescă: bagatelizate, aceleași impulsuri se prezintă într-o poză comică, țipătoare, de scamatorie de bălci, pe măsura universalei deriziuni ce domnește asupra „grămezii”. **B.** este un cinic, el susține negativul cu o stăruință în care se ghicește, nostalgic, reversul lui. Despuată de măștile cvasifantastice care o ascund, de gesticulația absurdă ori simbolică, drama povestită e una a singurătății și a dragostei. Ramses Ferdinand Sinidis (alter ego al scriitorului) este străpuns, din spate, în inimă, cu o frigare și omorât pe o rampă de gunoi de către Omul cu ciocul de aramă, amantul Zittei Gloria, soția mărginită de care nu se putea despărți; jurnalul lui,

tipărit, este romanul *Bagaj...* În trei părți (*Cartea despre carne, Cartea despre vin, Cartea despre suflet*), romanul *Pensiunea doamnei Pipersberg* întregește transcrierea sensibilității ciudatului personaj. Eșecul în căsnicie, o sexualitate „cravașantă”, simțită ca o grea povară moștenită, îl împing în vârtejul autodistrugerii: bestialele acuplări de care sunt burdușite romanele, decorul sordid, impregnat de moarte, paralelismul om–animal, țicneala generală exprimă exasperarea în fața nimicului nimicitor, a deriziunii existenței. Intenția se vede clar doar prin întreg. Izolate, secvențele, în ciuda suculenței lor plastice, nu pot decât să șocheze. Metoda narativă e aceea de a prinde pe un fir, care exprimă eul psihologic și meandrele intuiției, amintiri din copilărie sau din război, portrete ale prietenilor (cadrul, în *Pensiunea...*, fiind Viena anilor 1920, între aceștia se află Erich Kästner, reprezentantul „noii obiectivități”, Peter Altenberg, pictorul Egon Schiele), fragmente de poeme, tablouri de un realism dur, dar și altele, fantastic-onirice ori halucinante. Straniul și un comic hâd întovărășesc dialogul lui Ramses cu propria-i conștiință. El însuși este o reușită figură caricaturală. Personajul, slăbănog, strâmb, evoluează între tragic și ridicol, când înspăimântat de el și de „carnea grea și multă”, când autopersiflându-se și scoțând „panglici pe nas și pe gură”. Capriciile lui, pe măsura ritualurilor golite de noimă ale existenței, capătă, nu o dată, tentă absurdă. În încercarea de a fora în propriul său suflet cu percepția acută a limitelor (eros–moarte), metamorfozând sexualitatea într-o forță demonică și ridicându-se împotriva tabuurilor prozei, **B.** a lăsat pagini de un modernism de substanță. Dar seducția exercitată asupra-i de reducerea vieții la grotesc s-a transformat în manieră. Cochetând cu grimasa, romancierul a pierdut mult din adâncimea la care râvnea.

Înrăurit de poezii austriece, în special evrei, H. Bonciu aduce în proza lui metode romantice, expresioniste și suprarealiste, witz sarcastic, ridicarea fiecărui moment la o idee, interpretarea metafizică a tragicului cotidian. Prozatorul mănuieste bufoneria realistă și dureroasă, câteodată fără gust, dar nu fără fior fantastic.

G. CĂLINESCU

SCRIERI: *Lada cu năluci*, București, 1932; *Eu și Orientul*, București, 1932; *Bagaj...* *Strania dublă existență a unui om în patru labe*, București, 1934; *Pensiunea doamnei Pipersberg*, cu desene de Egon Schiele, Erich Ohser, George Grosz, Jules Perahim și Rudolf Grossmann, București, [1935]; ed. îngr. și pref. Mioara Apolzan,

Cluj-Napoca, 1984; *Brom*, București, 1939; *Recviem*, București, 1945; *Bagaj. Pensiunea doamnei Pipersberg*, introd. Adriana Babeți, Iași, 2005. **Traduceri:** [R.M. Rilke, Charles Baudelaire, Richard von Schaukal, A.H. Klabund, Erich Mühsam, Ady Endre, Alfons Petzold, Karl Spitteler], în *Lada cu năluci*, București, 1932; Anton Wildgans, *Poezele către Ead*, București, 1933; [Franz Werfel, Ady Endre], în *Pensiunea doamnei Pipersberg*, București, 1935.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, V, 317–318, VI, 68–70, XI, 132–135; Călinescu, *Opere*, I, 1177–1181, III, 46–51; Al. A. Philippide, „*Poezele către Ead*”, ALA, 1933, 640; Aderca, *Contribuții*, II, 349–351, 390–392; Lovinescu, *Ist. lit. rom. cont.*, 179; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 815–816, *Ist. lit.* (1982), 900–901; Sașa Pană, *H. Bonciu*, ALR, 114–122; Crohmălniceanu, *Lit. rom. expr.*, 184–196, *passim*; Doinaș, *Poezie*, 73–76; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 501–506; Mioara Apolzan, *Valențe expresioniste în proza lui H. Bonciu*, RITL, 1983, 2; Mirodan, *Dicționar*, I, 200–208; Zamfir, *Cealaltă față*, 140, 147, 154–155, 163, 165–166; Negoțescu, *Ist. lit.*, I, 233–234; Micu, *În căutarea*, II, 116–117, 142, 158; *Dicț. scriit. rom.*, I, 328–330; Micu, *Scurtă ist.*, II, 208–209; Ov. S. Crohmălniceanu, *Literatura română și stilul Jugend*, SXX, 1997, 1–3; Bârna, *Capșa-Corso*, 149–157; E. Lovinescu, *Memorii. Aqua forte*, îngr. Gabriela Omăt, București, 1998, 557–559, 661–662; Crohmălniceanu, *Evreii*, 172–178, 200–201; Lovinescu, *Sburătorul*, V, 435–436, *passim*; *Dicț. analitic*, III, 322–324; Morar, *Scriitori evrei*, 136–144; Ion Pop, *Povestea lui H. Bonciu*, ST, 2007, 6; Manolescu, *Istoria*, 786–788; Simuț, *Vămile*, 261–264. **S. C.**

BONDARUL, revistă satirică apărută la Iași, săptămânal, de la 16 aprilie 1861 până la 26 aprilie 1862. Redactor responsabil: I.V. Adrian. **B.**, prima publicație satirică din Moldova cu o apariție mai lungă, confirmă prin conținutul ei orientarea politică unionistă și democratică a întreprinzătorului și neobositului ei redactor. Dar tonul articolelor politice, al pamfletelor și satirelor în versuri este de cele mai multe ori de o violență care nu lasă loc și pentru o expresie literară îngrijită. Umorul e greoi, cu ironii, calambururi și jocuri de cuvinte rudimentare, țintele sunt antiunioniștii, „reacționarii” de toate orientările, susținătorii ideii de a se aduce pe tronul principatelor un prinț străin. Se critică, de asemenea, la rubrica „Taifasuri parlamentare”, activitatea Camerei Legislative. **B.** atinge astfel cu aripa lui satirică toate aspectele vieții politice naționale, așa cum la București proceda, în același timp, „Nichipercea”. Nu se satirizau însă numai aspectele vieții politice. Rubricile „Scene din viața privată” și „Scene din regiunile amoroase”

adăpostesc scrieri satirice și umoristice îndreptate împotriva unor moravuri ale orașelor de provincie, împotriva lipsei de cultură, a aparenței de civilizație etc. O suită de articole are ca subiect situația Teatrului Național din Iași, privită sub toate aspectele: scopurile unui teatru național, repertoriul, valoarea trupei, nivelul artistic al spectacolelor. Cea mai mare parte a materialelor publicate este scrisă de I.V. Adrian, care-și tipărește aici și multe poezii. Colaboratori au fost Gh. Tăutu, cu satire politice, și V.A. Urechia, cu articole, versuri umoristice și satirice, fabule. De câteva ori a colaborat B.P. Hasdeu și este posibil ca și unele dintre pseudonimele cu care sunt semnate multe articole politice din revistă să-i ascundă participarea.

R.Z.

BONDI, Dinu (29.V.1905, București – 6.I.1972, București), prozator, autor dramatic, traducător. Avocat printre scriitori și scriitor printre colegii de avocatură, **B.**, pledant în Baroul de Ilfov, își citește nuvelele la cenaclul Sburătorul. Cum avea șarm și dicțiune, lecturile lui au reținut atenția, făgăduind un traiect de prozator. Dar, aproape cvadragenar, va încerca să se afirme cu o dramă, *Cântecul vieții* (*O păpușă și alte jucării*), pusă în scenă la Teatrul Național din București în stagiunea 1944–1945. Într-o textură impregnată de livresc, piesa e construită în jurul unor stări obsesionale.

În culegerea de nuvele *Ave Maria* (1947) **B.** se bizuie pe un ochi atent de portretist. Personajele, introvertite, predispuse înfrângerii prin tendința de a renunța, au ciudata particularitate de a rata șansa care, eventual, li s-a ivit. Elementele de melodramă nu perturbă spațiul epic atâta vreme cât accentul cade pe implicația morală și, îndeosebi, psihologică a unor gesturi. O anume finețe analitică e detectabilă în conturarea siluetelelor de femei. Autorul pare atras de mitul livresc al „misterului feminin”, dar nu până într-atât încât să nu sugereze că acesta poate fi și o strategie a cochetăriei impenitente. Izbutite sunt nuvelele de dimensiuni reduse (*Dezertorul*, *Denunțul*, *Mustrare*). Simțul de observație, limpezit de abureala complicațiilor sentimentale, e mai pertinent în notația reacțiilor imprevizibile, care scot la iveală sedimentele ascunse ale eului. Bun prieten cu Cezar Petrescu, **B.** semnează împreună cu fecundul prozator înjghebarea dramatică *Pârjolul* (1954), o evocare, cu îngroșări și răstălmăcirii, a răscoalei din 1907. „Poemul dramatic” *Cântec pentru partid*

(1961), preamărind imnic „realizările” regimului comunist, nu-i decât o tristă mostră de conformism. O biografie romanțată, scrisă în colaborare, este *George Vraca* (1967). Cu Radu Tudoran **B.** traduce, în 1959, *Călătoria unui naturalist în jurul lumii pe bordul vasului Beagle* de Charles Darwin, iar în cuplu cu Mihai Berechet, în 1965, memoriile lui Maurice Chevalier, intitulate *Drumul meu și cântecele mele...* Importante sunt versiunile, realizate în colaborare cu Radu Popescu, ale unor piese de Racine (*Britannicus*) și Eugen Ionescu (*Cântăreața cheală*).

SCRIERI: *Ave Maria*, București, 1947; *Cântecul vieții* (*O păpușă și alte jucării*), București, 1947; *Pârjolul* (în colaborare cu Cezar Petrescu), București, 1954; *Cântec pentru partid*, București, 1961; *George Vraca* (în colaborare cu Valeria Vraca), București, 1967. **Traduceri:** Racine, *Britannicus*, în Racine, *Teatru*, pref. Elena Vianu, București, 1959 (în colaborare cu Radu Popescu); Charles Darwin, *Călătoria unui naturalist în jurul lumii pe bordul vasului Beagle*, București, 1959 (în colaborare cu Radu Tudoran); Eugen Ionescu, *Cântăreața cheală*, în Eugen Ionescu, *Teatru*, I, îngr. și pref. Gelu Ionescu, București, 1970 (în colaborare cu Radu Popescu).

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, XI, 450–451; Piru, *Panorama*, 363–365; Ieronim Șerbu, *Vitrina cu amintiri*, București, 1973, 120; Popa, *Dicț. lit.* (1977), 102–103; Dinu Bondi, DRI, I, 231–235.

F. F.

BONTAȘ, N.I. (pseudonim al lui Nicolae C. Ionescu; 21.XI.1899, Bacău – 19.I.1986, București), poet. **B.**, al cărui tată era profesor, urmează gimnaziul și două-trei clase liceale, înainte de a fi mobilizat. După încetarea războiului, la care totuși nu a participat, își va fi luat pesemne bacalaureatul, căci în 1919 devine funcționar la PTT. Ar fi absolvit și Facultatea de Litere și Filosofie din București. Debutează în 1918, în „Moldova” (Iași), cu versuri întrucâtva bacoviene, iscălite N. Bontaș; la pseudonim nu va mai renunța, dar uneori îl va asocia numelui real. Poezii și, mai rar, recenzii, note și comentarii îi apar în periodicele „Graiul nostru” (Bârlad), „Câmpina”, „Universul literar”, „Datina”, „Crainicul” (Turnu Severin), „Muguri” (Ploiești), „Provincia literară” (Sibiu), „Abecedar” (Brad), „Raza literară”, „Litere”, „Poșta informativă”, „Suflet românesc”, „Poșta nouă”, „Bucovina”, Bucovina literară”, „Revista Bucovinei” ș.a. Mai toate versurile publicate sunt adunate în plachetele *Vestigii* (1933), *Irizări* (1937) și *Imagini muzicale* (1938).

Prezența în numeroase reviste literare îi aduce lui **B.** o anume notorietate, astfel încât *Vestigii*, carte târzie, nu trece neobservată. Dar în raport cu debutul, poezia lui nu a evoluat. Trăirile vagi de coloratură simbolistă, sugestia unui rău profund, a unei devitalizări sunt mai degrabă greife străine pe o sensibilitate destul de comună. Un topos frecvent e așteptarea zadarnică a iubitei, prilej de reiterare a trecutului, din care nu subzistă decât „vestigii”, „relicve”, „imagini decolorate”. Ecouri din M. Eminescu, D. Anghel și G. Bacovia sunt lesne de recunoscut. Aceleași stări lirice formează substanța celorlalte două plachete, în care se apelează mai mult la valențele melodice ale cuvintelor (poeziile se intitulează *Preludiu*, *Intermezzo*, *Ton minor* etc.) și la un sincretism mai larg (*Imagini muzicale*). La acestea se adaugă și câteva metafore și tablouri insolite, chiar șocante, dar lirismul rămâne, în cele din urmă, lipsit de relief.

SCRIERI: *Vestigii*, București, [1933]; *Irizări*, București, 1937; *Imagini muzicale*, București, 1938.

Repere bibliografice: N. Davidescu, „*Vestigii*”, FCL, 1934, 894; Paul I. Papadopol, „*Vestigii*”, „Linia nouă”, 1934, 11–12; Ion Molea, „*Vestigii*”, ȚA, 1934, 501; Ion Molea, „*Irizări*”, ȚA, 1936, 1282; Paul I. Papadopol, „*Irizări*”, PL, 1937, 4; Predescu, *Encicl. 116*; Cornel Galben, *N.I. Bontaș*, ATN, 2008, 8.

V.D.

BORBÉLY, Ștefan
(31.X.1953, Făgăraș),
eseist, critic literar.

Este fiul Annei Borbély (n. Gáll), operator foto, și al lui Borbély Károly, muncitor. După studii secundare la Liceul „Radu Negru” din Făgăraș (1968–1972), urmează Facultatea de Filologie, secția română-engleză, a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, absolvind în 1976. Devine doctor în filologie în 1999, după susținerea tezei *Paradigma eroic – antieroi ca fapt de cultură și civilizație*, publicată în 2001 sub titlul *De la Herakles la Eulenspiegel. Eroicul*. Lucrează ca profesor de engleză în

învățământul mediu la Târgu Mureș (1976–1981), fiind apoi corector la revista „Igaz Szó” (1981–1989). Din 1990 este asistent, din 2001 conferențiar, iar din 2005 profesor la Facultatea de Litere din Cluj-Napoca, în cadrul Catedrei de literatură universală și comparată. Din 1974 este redactor la „Echinox”, membru al colegiului de redacție (1991–1994) și codirector, alături de Corin Braga (1993–2001). Face parte din redacțiile revistelor „Apostrof” (1991–1995), „Familia” (1996–1997), „Piața literară” și „Norii” (publicație electronică), în 2001–2005 e codirector la „Caietele Echinox”. A mai scris, sporadic sau cu rubrici fixe, la „Euphorion”, „Poesis”, „22”, „Contemporanul – Ideea europeană”, „Observator cultural” ș.a. A obținut mai multe burse în străinătate: FEIE, Londra (1990), Fulbright la Indiana University, Bloomington (1992), Colegiul Noua Europă (1996–2004), este *visiting scholar* la Columbia University, New York (1997), la The Institute for Psychohistory, New York (1999, 2000), la St. John's College, Oxford (1999), University of North Carolina, Chapel Hill (2001), Jawaharlal Nehru University New Delhi (2009). A colaborat la *Dicționarul scriitorilor români* (I–IV, 1995–2002), coordonat de Mircea Zăciu, Marian Papahagi și Aurel Sasu, la *Dicționarul analitic de opere literare românești* (I–IV, 1998–2003), coordonat de Ion Pop, precum și la *Dicționarului esențial al scriitorilor români* (2000). A îngrijit ediții din C. Fântâneru (1981) și Augustin Pop (2000), un volum cuprinzând eseuri ale unor intelectuali români pe tema primului contact cu străinătatea – *Experiența externă* (2001) –, precum și o culegere omagială dedicată unuia dintre fondatorii echinoxismului – *Ion Pop. Șapte decenii de melancolie și literatură* (2011). De asemenea, a tradus din maghiară volumele *Rățiune și frumos* de Rácz Győző (1984) și *Idola tribus* G.M. Tamás (2001, în colaborare) ș.a. I s-au acordat mai multe premii, între care Premiul Uniunii Scriitorilor (1995), Premiul ASPRO (2000), Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj (2003, 2005), Premiul „Lucian Blaga” al Academiei Române (2012).

Spirit ludic sub masca severă, dar nu rigidă, a erudiției, **B.** găsește în eseu forma predilectă de manifestare. Îi aduce de altfel un omagiu în prefața volumului cu care debutează, *Grădina magistru-lui Thomas* (1995). Histrionic, autorul întreprinde adesea manevre ezoteric-autoreferențiale pe care uneori le devoalează în texte de escortă. De pildă, introducerea la *Homo brucans și alte eseuri* (2011)

glosează pe marginea atracției pentru cifra 13 sau, în prefața la *Despre Thomas Mann și alte eseuri* (2005), stabilește un intertext cu o nuvelă a lui Edgar Allan Poe pe tema rămășagului cu diavolul, avertizându-și cititorul să verifice stabilitatea lustrei înainte de a citi cartea. Este format la școala de sincretism metodologic al unor autori diferiți precum Mircea Eliade sau Carl Jung. Tipică eseistului este fascinația pentru modelul oferit de psihoistoria lui Lloyd deMause, cu o metodologie interdisciplinară și neortodoxă academic, o fuziune între psihocritica freudiană, istorie și teorie culturală. O eterogenitate marcantă, care poate rima și cu nonconformismul anticlasificator, și cu vetustețea provincială, marchează de altfel metodologia lui **B.** Între autorii săi preferați, asupra cărora glosează și revine adesea, se numără Friedrich Nietzsche, Thomas Mann, Herman Hesse, Mircea Eliade (prezenți, de altfel, încă din sumarul primului volum), spirite inter- și transdisciplinare, cu obscurități la infinit decodabile, care transmit, dincolo de litera textului, modele existențiale. Ceea ce îl farmecă, după propria mărturisire, este „misterul intelectual al detaliului, provocarea hermeneutică de a înțelege și de a descifra ceea ce pare la prima vedere sibilinic”. Cărțile lui **B.** dau seamă de existența complementară și convergentă a mai multor proiecte și șantiere. Un prim filon ține de mitologia generală. După tratatul de morfologie a eroicului din *De la Herakles la Eulenspiegel. Eroicul*, prima parte dintr-o proiectată trilogie, manualul *Mitologie generală* (2004) avansează „o schiță introductivă în trei domenii ale mitologiei generale: mituri cosmogonice, respectiv miturile de inițiere și cele de sacrificiu, cu care cosmogoniile se întrepătrund” – în fapt, o compilație didactică de surse secundare. Un alt proiect, cel mai substanțial în bibliografia lui **B.**, ține de alianța, sub umbrela comparatismului, dintre hermeneutică, psihocritică și mitocritică. *Visul lupului de stepă* (1999), *Proza fantastică a lui Mircea Eliade. Complexul gnostic* (2003), *Despre Thomas Mann și alte eseuri* și *Pornind de la Nietzsche* (2010) oferă eseuri de minuție analitică și de fervoare speculativă ori asociativă. Teza se poate dovedi circulară, precum în cartea despre Eliade, în care reducerea fantasticului eliadesc, inspirată de Ioan Petru Culianu, la rădăcini gnostice oferă un perpetuum mobile metodologic; totuși, exercițiul de descifrare a presupuselor camuflări, deși ficțional pe fond, este o ficțiune superioară multor

exerciții similare. Aici pot intra și studiile, în descendența lui Gaston Bachelard, despre mitologia apei în comunismul ceaușist, despre cenușă sau despre sticlă. Alt șantier ține de psihoistorie. Aici intră bunăoară eseul despre Holocaust, inclus în *Despre Thomas Mann...*, dar influența metodei este extrem de pregnantă global în eseurile lui **B.** O altă secvență a proiectului autorului este construită în jurul cercetării raporturilor dintre literatură și politic, fie în spațiul comunist sovietic – cu texte despre comuniștii ruși și revoluție sau despre violența lui Lenin –, în contracultura americană a anilor '60 din secolul trecut sau în literatura română. Criticul scrie, de pildă, despre aspectele structurale ale literaturii române în comunism sau despre „dinamica generatională a literaturii române recente”; în ce o privește pe ultima, a dus cu Ion Bogdan Lefter o polemică pe marginea existenței unei generații '90 independentă de cea optzecistă, susținând teza afirmativă. În fine, **B.** este și un harnic cronicar literar, după cum o dovedesc culegerile *Cercul de grație* (2003), *O carte pe săptămână* (2007) sau *Existența diafană* (2011). Dedicat tuturor genurilor, autorul este un recenzent mai mult analitic decât de verdict. Focalizarea egal minuțioasă tinde să egalizeze titlurile recenzate, sugerând ideea de egalitate între autori foarte diferiți valoric. Criticul a perorat în numeroase rânduri împotriva foiletonismului și a exclusivismului criteriului estetic în cronica literară, regretând continuitatea modelului șazecist al criticii de întâmpinare. Astfel de opinii i-au adus un meci polemic cu Nicolae Manolescu, care a luat apărarea foiletonului împotriva multiculturalismului postmodern. Fără a putea fi redus deocamdată la un titlu de referință, **B.** compensează prin mobilitate intelectuală. Polaritățile sale pot fi deconcertante: fundamentală rămâne cea dintre relevanța detaliului și nebulozitatea metodologică.

SCRIERI: *Grădina magistrului Thomas*, București, 1995; *Xenograme*, Oradea, 1997; *Visul lupului de stepă*, Cluj-Napoca, 1999; *De la Herakles la Eulenspiegel. Eroicul*, Cluj-Napoca, 2001; *Opoziții constructive*, Cluj-Napoca, 2002; *Cercul de grație*, Pitești, 2003; *Matei Călinescu*, Brașov, 2003; *Proza fantastică a lui Mircea Eliade. Complexul gnostic*, Cluj-Napoca, 2003; *Mitologie generală*, Cluj-Napoca, 2004; *Despre Thomas Mann și alte eseuri*, Cluj-Napoca, 2005; *O carte pe săptămână*, București, 2007; *Pornind de la Nietzsche*, Cluj-Napoca, 2010; *Existența diafană*, București, 2011; *Homo brucans și alte*

eseuri, București, 2011. **Traduceri:** Rácz Győző, *Rațiune și frumos*, București, 1984; G.M. Tamás, *Idola tribus*, Cluj-Napoca, 2001 (în colaborare cu Marius Tabacu).

Repere bibliografice: Tania Radu, *Un critic cu blazon*, LAI, 1995, 27; Monica Spiridon, *Eseul bine temperat*, R, 1995, 9–10; Paul Cernat, [*Ștefan Borbély*], OC, 2000, 4, 2006, 325; Carmen Mușat, *Excurs hermeneutic și biografie ludică*, OC, 2000, 15; Simuț, *Arena*, 112–113, 216–221; Corin Braga, *Arhetipul eroului*, „Piața literară”, 2001, 1; Adrian Marino, [*Ștefan Borbély*], OC, 2001, 82, 2003, 153, 2004, 207; Cătălin Ghiță, *Eroicul în diacronie*, APF, 2002, 4; Nicolae Manolescu, *Dl. Borbély față cu reacțiunea*, RL, 2002, 25; Andrei Terian, [*Ștefan Borbély*], ALA, 2004, 717, E, 2006, 9–10; Boldea, *Vârstele*, 205–207; Mihăilescu, *Lit. rom. postceaușism*, III, 412–418. **M. I.**

BORCIA, Ion (23.VIII.1880, Sibiu – 10.III.1912, Sibiu), poet, traducător. Născut într-o familie de intelectuali, **B.** frecventează, la Sibiu, cursurile școlii primare, apoi ale liceului evanghelic luteran, absolvit în 1898. Devine student al Facultății de Filosofie din Budapesta (1898–1900) și al celei din Leipzig (1900–1902), după care este numit profesor suplinitor, apoi definitiv, la Școala Civilă de Fete a Astei din Sibiu, unde va rămâne până la sfârșitul scurtei sale vieți. În 1903 își susține, la Leipzig, doctoratul în filosofie cu o teză despre elementele germane în limba română. Paralel cu exercitarea profesiei didactice, desfășoară o notabilă activitate culturală și organizatorică în secțiunea școlară a Astei și se implică în efortul de modernizare a învățământului primar și secundar. Prieten cu St. O. Iosif, D. Anghel, Ion Scurtu, Ilarie Chendi, Panait Cerna, Constantin Sandu Aldea (împreună cu care semnează, în 1908, libretul operei *Șezătoarea*, muzica aparținându-i lui Tiberiu Brediceanu), **B.** devine în scurt timp cunoscut lumii literare de dincolo și de dincoace de munți. Colaborează cu versuri, memorialistică, publicistică literară și traduceri (din Shakespeare, Goethe, Schiller, Lenau ș.a.) la „Familia”, „Foaia literară”, „Sămănătorul”, „Evenimentul”, „Luceafărul”, „Ramuri”, „Românul” (Arad), „Almanahul scriitorilor de la noi”, „Gazeta Transilvaniei”, „Cosinzeana”. A semnat și cu pseudonimele I. Corbea și Sorin. O parte din versurile risipite prin diferite periodice vor fi adunate de Horia Petra-Petrescu într-un volum, *Învier și alte poezii* (1924), publicat la Sibiu, unde, un an mai târziu, se va tipări și singura lui lucrare dramatică, *Ileana*, feerie în trei tablouri, în versuri.

B. era considerat o personalitate reprezentativă a vieții culturale sibiene din primul deceniu al secolului al XX-lea datorită vastei sale informări în materie de literatură națională și europeană, traducerilor exemplare din limbile germană, engleză, franceză și italiană, cunoștințelor temeinice în muzică și pictură, precum și reputației de conferențiar de elită. Liric prin structură, când scrie poezie manifestă predilecție pentru viața interioară. Versurile au muzicalitate, imaginile sunt sensibile, se observă o anume finețe în investigarea și transpunerea trăirilor sufletești. Temele preferate sunt dragostea, considerată ideal de esență divină, starea de pace, de puritate, asociată sentimentului de comunicare cu natura. Poezia sa patriotică și cântecele de revoltă atestă influențe din Octavian Goga și, probabil, și din Aron Cotruș, dar și din lirica lui Theodor Körner, din care traduce mai multe poeme, după cum în romantismul baladelor istorice se regăsesc ecouri ale lecturilor din Uhland. Sonetul ocupă un loc important, unele compoziții situându-se, ca reușită a elaborării, alături de modelele clasice ale literaturii noastre. Meditația în fața vieții trecătoare, cu puține bucurii, ca și pioasa reculegere în fața divinității atotcreatoare întregesc aria de cuprindere tematică a acestei poezii. „Feeria în trei tablouri” *Ileana* a cunoscut o singură montare scenică, asigurată de artiști amatori la sfârșitul anului 1922. Este o amplă compoziție în versuri, împletind realul cu fantasticul, cu bogate inserții folclorice, pe motivul fetei sărace care, prin înțelepciune, hărnicie și cuminenie, ajunge împărăteasă. Virtuțile dramatice propriu-zise sunt puține, atât din cauza palidei schițări a caracterelor, cât și a lungilor pasaje discursive sau a tiradelor operetistice. **B.** a tradus piesele de teatru *Ifigenia în Taurida* de Goethe („Luceafărul”, 1906–1907), considerată, în 1931, „cea mai izbutită versiune românească” a lucrării, și *Iulius Caesar* de Shakespeare („Sămănătorul”, 1909, „Luceafărul”, 1911), aceasta din urmă însoțită de o introducere, de fapt un studiu critic incluzând și o bibliografie din literaturile engleză și germană. În afara unor poeme de Lenau, Theodor Körner, E. Mörike, Goethe, Uhland, Eichendorff, Theodor Fontane, Karl Spitteler, Martin Greif, H. Klein, Schiller, a tălmăcit câteva scrieri în proză de Edmondo De Amicis și de Jules Lemaître.

SCRIERI: *Înviere și alte poezii*, pref. Horia Petra-Petrescu, Sibiu, 1924; *Ileana*, Sibiu, 1925.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Oameni cari au fost*, I, București, 1967, 313–314; Perpessicius, *Opere*, XII, 515–516; Ion Gherghel, *Goethe în literatura română*, I, București, 1931, 107–108; Octavian C. Tăslăuanu, *Amintiri de la „Luceafărul”*, București, 1936, 60–62; Gh. Cardaș, *Poezia românească de la origini până în zilele noastre*, București, 1937, 531–533.

C. P.

BORDEIANU, Leo (19.VII.1955, Coșnița–Dubăsari), poet. Este fiul Irinei (n. Nicolaev) și al lui Vasile Bordeianu. A studiat la Facultatea de Matematică și Cibernetică a Universității de Stat din Chișinău (1972–1977). A fost inginer-matematician la Centrul de Calcul din Chișinău, stagiar la Institutul de Investiții Nucleare, inginer la Universitatea de Stat din Republica Moldova. Din 1991 este redactor la „Limba română”, din 1992 conduce redacția revistei „Noi”, din 2003 până în 2009 este secretar de redacție la „Moldova”, unde debutase în 1984, șef de redacție la „Florile dalbe” (2004–2011), redactor-șef la „Scara spre cer” (din 2010). E prezent și în „Basarabia”, „Flux” (unde susține o rubrică), „Contrafort”, „Convorbiri literare”, „România literară”, „Poesis”, „Poezia”, „Argo” (Bonn) ș.a., precum și în antologii apărute în țară și peste hotare. La rândul lui, alcătuiește câteva culegeri literare, precum *Dragoste amară* (1995), *Buletin de identitate* (1998), *Catargele luminii* (2004) ș.a.

În volumul *Mai multă dragoste decât ură* (1989)

B. își vede satul ca o mitică pasăre Phoenix sau ca o arenă unde viața se logodește cu moartea, versurile fiind scrise într-un limbaj prozaizant. Cel de-al doilea volum, *Palpabilitatea marginilor* (1993), conține o poezie de atmosferă, cu reflecții și proiecții existențiale. Cu o disponibilitate manifestă pentru registre diferite, trecând cu ușurință de la atitudini nostalgice la ironia mordantă, călătorind și spre ținutul de dincolo, într-un „descoperirea morții”, într-o încercare de reconciliere cu sine și de asumare a „liniei de demarcație” „dintre ochi și lumină”/ dintre aripa fluturului și aer/ dintre trup și suflet”, posibile prin apropierea de divinitate, poetul își continuă traseul cu versurile din *Pânzele albe ale libertății* (2000), *Linia de demarcație* (2005) ș.a.

SCRIERI: *Mai multă dragoste decât ură*, Chișinău, 1989; *Palpabilitatea marginilor*, Chișinău, 1993; *Pânzele albe ale libertății*, Timișoara, 2000; *Linia de demarcație*, Timișoara, 2005; *Nimeni să nu se teamă de moarte*, Chișinău, 2011.

Repere bibliografice: Vasile Gârneț, *Caligrame și alte construcții*, LA, 1990, 26; Constantin Ciopraga, *O altă imagine a poeziei basarabene*, DL, 1996, 2; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 243–244; Galaicu-Păun, *Poezia*, 103–107; Emilian Marcu, „Linia de demarcație”, CL, 2006, 6; Dicț. Chișinău, 64–65; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 462–471.

M. C.

BORGOVAN, Vasile Gr. (2.I.1850, Corvinești, j. Bistrița-Năsăud – 11.I.1923, București), prozator. Este al doilea dintre cei șase copii ai Atanasiei și ai lui Gavrilă Roșu Bârgăoanu. A urmat școala primară în satul natal până în 1859, apoi a fost înscris la Școala Normală din Năsăud, unde numele de familie i-a fost schimbat în acela sub care **B.** a iscălit toată viața. Student la Universitatea din Budapesta, este exclus deoarece militase pentru promovarea limbii române. Din motive naționale și profesionale, părăsește Ardealul și, din 1880, cu sprijinul lui Titu Maiorescu, este profesor la Școala Normală de Institutori din București, iar între 1901 și 1912 la Liceul „Sf. Sava”. Următorii trei ani îi petrece la Turnu Severin, ca director al Școlii Normale. Este condamnat la moarte de autoritățile germane de ocupație, pentru că admisesese ca un elev să tipărească o poezie patriotică, dar ulterior pedeapsa îi este comutată în muncă silnică. După război va fi ales senator din partea ținuturilor natale.

B. este unul din pedagogii de seamă ai României moderne. Autor, în 1878, al unui apreciat manual de pedagogie practică, a tipărit numeroase cărți de specialitate. Scrie într-o limbă literară de o surprinzătoare plasticitate și de o savoare aparte. Împreună cu amănuntul particularizator și frecventele note de umor, aceasta conferă textelor lui virtuți beletristice. E, în același timp, un abil autor de scene umoristice, cu dialoguri vii, cu un ascuțit simț al observației și o anume înțelepciune bătrânească. Sunt calități pe care și le-a pus în evidență în *Amintiri din copilărie* (1909), unde rememorează întâmplările prin care a trecut între 1859 și 1873. El învie cu putere de evocare o atmosferă apropiată de aceea în care a trăit și Ion Creangă. Scenele epice, întrerupte de informații bogate, au consistență atât datorită fineții observațiilor, cât și includerii într-un univers specific popular. Astfel, și în memorialistica noastră **B.** ocupă un loc onorabil. *Ionel* (1901) este un roman pedagogic în care plăcerea povestirii se împletește cu evocarea tradiției, a obiceiurilor „din bătrâni”. Nenumărate proverbe,

vorbe înțelepte, zicători sunt presărate peste tot, dând paginilor un aer oarecum antonpannesc. *Ionel* este însă un amestec de didacticism și naturalețe, o întâlnire a sfătoșeniei și buneii cuvințe populare cu mijloacele „intuitive” de persuasiune. Pedagog de vocație, autorul încerca astfel să ilustreze prin literatură propriile preferințe estetice, care îndreptau către frumosul „clasic”, văzut ca o armonie a formei și a „cuprinsului”. Renunța însă implicit la „frumosul pur”, despre care susținea că s-ar opune „conținutului” (*Încercări în psihologia și logica intuitivă*, 1895). Era totuși de părere că literatura contribuie neconținut la educarea unui popor. Pentru acest motiv, a cercetat „elementul pedagogic și psihologic în scriitori întemeietori ai literaturii române” (oprindu-se pe larg asupra lui C. Negruzzi) și ai celei universale.

SCRIERI: *Încercări în psihologia și logica intuitivă*, București, 1895; *O vizită pedagogică la școalele primare și normale din Germania și Austria*, București, 1899; *Ionel*, București – Gherla, 1901; *Amintiri din copilărie*, București – Brașov, 1909; *Tatăl nostru în pilde din viața sateanului român*, Blaj, 1914.

Repere bibliografice: Dimitrie I. Goja, *Pedagogul Vasile Gr. Borgovan*, Cluj, 1935; Dan Mănuță, *Unul din posibilele modele ale lui Rostogan*, CRC, 1977, 4.

D. M.

BORNEMISA, Sebastian (24.VI.1890, Burjuc, j. Hunedoara – 16.VII.1953, Sighet, azi Sighetu Marmăției), gazetar. Este fiul Elenei și al lui Anghel Bornemisa, învățător. După ce a absolvit, în 1909, Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov cu calificativul maxim, se înscrie la Universitatea din Budapesta, unde studiază filologia română și latină, precum și istoria literaturii maghiare; în 1914 devine doctor în filosofie. Mobilizat în august 1914, părăsește armata imperială și în ianuarie 1915 se refugiază la București. Se alătură campaniei duse de Octavian Goga pentru susținerea cauzei Ardealului, scrie articole în „Libertatea” (București, 1915–1916), fiind totodată profesor la Turnu Măgurele. Participă ca voluntar la războiul de reîntregire, iar din ianuarie 1918 îl însoțește pe Onisifor Ghibu la Chișinău, unde este profesor la Liceul „Regina Maria”, publicist la „România nouă” și „Răsăritul”, conferențiar. În anul următor se află la Sibiu, ca prim-redactor al ziarului „Patria”, scos de Partidul Național și aflat sub direcția lui Ion Agârbiceanu. În toamna lui 1919 este ales deputat de Hunedoara, situație reiterată în 1926, dar de data aceasta pe

listele Partidului Poporului. **B.** s-a dovedit un fidel partizan politic al lui Goga, pe care îl va urma, în 1935, și în Partidul Național Creștin. Va fi subsecretar de stat în guvernul Goga-Cuza, primar al Clujului și consilier pentru presa de provincie în Ministerul Propagandei. Arestat în 1950, este încarcerat la Sighet, unde sfârșește trei ani mai târziu, mormântul rămânându-i necunoscut.

Semnătura lui **B.** apare din 1908, sub culegeri folclorice, la „Tribuna” din Arad, unde va reveni cu versuri între 1910 și 1911. Va colabora apoi cu poezie și proză, mai rar cu articole și însemnări culturale, iscălimd și cu pseudonimele Radu Mărgean sau I. Brumă, la numeroase gazete și reviste, între care „Luceafărul”, „Transilvania”, „Țara noastră”, „Hyperion” ș.a. Scrisul lui devine mai variat în „Cosinzeana”, revista literară scoasă de el întâi la Orăștie (1911–1915), pe urmă la Cluj (1922–1928). Poeziei i se adaugă recenzii, articolele și notițele literare, cele mai multe publicate la rubrica „Flori de-o zi”, alături de „gânduri”, reverii lirice, „răvașe de duminică”, evocări cu tentă autobiografică, dar și pagini, subtil defetiste, din jurnalul unui „complotaș mobilizat” în oastea împăratului. În alt periodic pe care îl editează, „Lumea și țara”, apărut la Cluj (1923–1940) și București (1940–1944), literatura ocupă un loc mai puțin însemnat. Munca de editor o începuse tot la Orăștie, unde, sprijinit de preotul Ion Moța și de băncile românești, înființează, în 1910, Librăria Națională S. Bornemisa, devenită ulterior și editură. Sub auspiciile Astrei, lansează colecția „Biblioteca scriitorilor de la noi”, între cărțile de început figurând și *Frământări*, debut editorial al lui Liviu Rebreanu. Dar cea dintâi lucrare editată în această colecție este „Almanahul scriitorilor de la noi” (1912), alcătuit de **B.**, tablou cuprinzător al vieții literare și culturale transilvănene. Placheta de versuri *Două iubiri* (1922), semnată Radu Mărgean, reluată în 1929 sub nume propriu, cu titlul *Sufletu-mi de-odinioară*, este mărturia înclinațiilor lui literare, ca și romanul *Duhul cel rău* (1927), încheiat încă din 1921, la Paris. Pe lângă alte câteva culegeri de cântece, strigături și chiuături populare, broșura *Gazetele populare din Transilvania și Banat* (1939) se înscrie, de asemenea, între preocupările lui. Recunoscându-i-se meritele și autoritatea morală, gazetarul a fost, în mai multe rânduri, președinte al Sindicatului Presei Române din Ardeal și Banat, iar din 1933 și președinte al Asociației Presei Populare

Românești din Ardeal și Banat. *Două iubiri*, selecție severă din versurile risipite prin reviste, are în bună măsură caracterul unui „document” de sensibilitate a unei epoci, recuperând nostalgic o etapă a vieții. O excepție este ciclul *Paris*, rămas în revista „Cosinzeana” din 1923; sunt șapte „vederi”, proaspete ca simțire, închipuind un reportaj voit naiv al întâlnirii cu metropola tuturor contrastelor. Prejudecățile cenzurează însă percepția și, când nu proclamă de-a dreptul destrămarea acestei lumi babilonice, sufletul călătorului, oripilat și fascinat, alege „fuga”. Dintre narațiunile inspirate de drama războiului, numai *Dezarmat* reușește să contureze o psihologie credibilă. **B.**, care admira nuvelistica lui Ion Agârbiceanu, dar considera romanele lui Liviu Rebreanu „anemice”, zugrăvind „caractere forțate și brutale”, scrie, la rândul său, *Duhul cel rău*, un roman popular ca temă și ca destinație. Povestitorul participă la derularea întâmplărilor, deslușind atent, ca într-o predică, înțelesurile cele mai evidente. Între Barbu Delavrancea din *Sultânica* și Ioan Slavici din *Moara cu noroc*, relatarea, în stil indirect liber, curge ba domol și senin, ba înviforată și obidită, după cum atenția se mută de la cei buni (Ion și Ileana Pușcariu din Măgura), la cei răi (Mayer Lipot, funcționarul chezero-crăiesc) sau de la satul idilic și tihnit la nenorocirile războiului, lipsit, pentru români, de orice motivație.

SCRIERI: *Catalogul Bibliotecii Naționale*, Orăștie, 1911; *Două iubiri*, Cluj, 1922; ed. (*Sufletu-mi de-odinioară*), Cluj, 1929; *Duhul cel rău*, Cluj, 1927; *Durerile Ardealului...*, Cluj, 1927; *Gazetele populare din Transilvania și Banat*, Cluj, 1939. **Culegeri:** *Cele mai frumoase poezii populare*, Orăștie, 1912. **Traduceri:** Edmond Jaloux, *Partea*; É. Guiard, *Musca*, Orăștie, 1911; Peterdi Sándor, *Nașul*, Orăștie, 1911; A. Thewrewk, *Întâia scrisoare de dragoste*, Orăștie, 1911.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Un „almanah” al scriitorilor ardeleni*, NRL, 1911, 49–50; Manole Ampoianu, „*Duhul cel rău*”, CZ, 1927, 6–7; Gavril Pop, „*Gazetele populare din Transilvania și Banat*”, TIA, 1939, 231; Predescu, *Encicl.*, 117; Nicolae Gherman, *Și a fost ziua întâi*, CLT, 2006, 19.

G.H. - T.

BORTOȘ, Petru (2.X.1907, Băița, j. Hunedoara – 1.II.1993, Arad), poet. Mama se numea Dragina, iar tatăl era învățătorul Georgiu sau Gheorghe Bortoș, autor al volumului de versuri *Sentinela românimeii* (Blaj, 1895); prigonit de autoritățile maghiare, se refugiază cu familia în Regat, stângându-se din viață lângă Iași, în 1917. Întors în

ținutul natal, **B.** (al cărui prenume la naștere era Petru-Hariton-Eliodor) urmează Liceul „Moise Nicoară” din Arad, apoi Facultatea de Drept din Cluj, obținând și doctoratul în 1933. Avocat și notar la Cluj, apoi în mici orașe bihorene, se stabilește în Arad, după cel de-al Doilea Război Mondial fiind consilier juridic al unei întreprinderi. În 1926, pe când era încă elev, debutează cu versuri în ziarul „Cuvântul Ardealului”. Poezii îi mai apar în „Patria” (Cluj), „Hotarul” (Arad), „Blajul”, „Solia dreptății” (Orăștie), „Maramureșul” (Sighet). La Cluj tipărește întâiul volum – *Potire de mătrăgună* (1935). Mai colaborează la „Ecoul” (Arad), „Ofensiva română” (Cluj), „Înnoirea” (Arad), „Litera” (Arad), „Tribuna” (Cluj, Brașov), „Luceafărul” (Timișoara), „Poporul” (Timișoara) ș.a. Al doilea volum de versuri, *Cioplitorul de vedenii* (1944), apare la Odessa. Abia la sfârșitul deceniului al șaptelea **B.** reintră în viața culturală arădeană. Publică versuri în culegerea colectivă *Cariatide*, în ziarul „Flacăra roșie” și în „Orizont”. Plachetele *Nepieritoarele efemeride* (1984), *Sonatele tăcerii* (1985) și *Intransigența pietrelor* (1987) apar pe speze proprii, la Editura Litera.

Conștiința acută a trecerii, angoasa morții, sentimentul înfrângerii și maculării „lutului”, precum și căutarea unei consolări sunt trăirile ce dau substanță volumului *Potire de mătrăgună*. O influență argezieană se observă în lexic, în tehnica metaforei și chiar în tematică. Treptat, poetul izbutește să-și personalizeze limbajul, nutrit acum și de regionalisme bihorene, pe fondul unei asumări a dorurilor comunității. O evoluție se constată și în modalitatea lirică, poemul discursiv, cu repetiții și prolixități, făcând loc peisajului spiritualizat, oarecum expresionist. Dubla înfățișare, de poet subiectiv, introvertit, și de poet al colectivității, persistă și după 1935. *Cioplitorul de vedenii* grupează mai multe „arte poetice” și confesiuni lirice. **B.** se reprezintă pe sine ca modelator, el „frământă vedenii”, taie „nădejdi în marmura lunii”. Simplu meșteșugar, socotește totuși creația singura capabilă să nege limitele umane. Asemenea mărturisiri se întâlnesc și în ciclul *Fluierul din cer*, în care se filtrează însă trăirile colective (*Cântec de moț, Apleacă-ți auzul*). O sensibilă elegie a Clujului înstrăinat în urma Dictatului de la Viena se alătură câtorva poeme ce reflectă experiența tragică a războiului. Volumul *Nepieritoarele efemeride*, scris patru decenii mai târziu, marchează o altă etapă în aspirația de a conjura neființa. Descoperirea

perenității „efemeridelor” consolează întrucâtva, dar ca fundal rămâne o vagă melancolie. Semnele neantului irump din când în când (*Norii, Ușile de taină*), menținând tensiunea. Nici motivul creației nu este abandonat, cântul – din fluier sau orfic – fiind și el o „nepieritoare efemeridă”, a cărei condiție e harul venit din cer. Prospețimea percepțiilor, interpretarea inedită dau o anume relevanță imaginilor. În *Sonatele tăcerii* motivele revin într-un registru mai dramatic. E cercetat tot mai mult spațiul amintirii, iar poezia devine acum rodul „tăcerii unui gând”. Și placheta *Intransigența pietrelor* cuprinde aceleași teme, păstrând plasticitatea viziunii, dar năzuind tot mai vădit la concizia aforismului.

SCRIERI: *Potire de mătrăgună*, Cluj, 1935; *Cioplitorul de vedenii*, Odessa, 1944; *Nepieritoarele efemeride*, București, 1984; *Sonatele tăcerii*, București, 1985; *Intransigența pietrelor*, București, 1987.

Repere bibliografice: Al. T., „*Potire de mătrăgună*”, CRE, 1936, 2943; M.N., „*Potire de mătrăgună*”, GT, 1936, 46; Eugen Dorcescu, „*Nepieritoarele efemeride*”, O, 1984, 38; Florin Bănescu, *Cărțile arădenilor*, CNT, 1986, 13; Gheorghe Schwartz, „*Intransigența pietrelor*”, „*Flacăra roșie*”, 1987, 12 806; Aurel Turcuș, *Petru Bortos*, O, 1989, 27; Gheorghe Șora, *În umbra trestiei lui Pan*, F, 1989, 7. **V. D.**

BORZIN, Aurelia (24.XII.1984, Căușeni), poetă, publicistă. Este fiica Mariei Borzin (n. Rotaru), tehnician, și a lui Nicolae Borzin, maistru constructor. A urmat cursul elementar (1990–1999), apoi Liceul „Alexie Mateevici” (1999–2003) la Căușeni. Este licențiată a Facultății de Jurnalism și Științe ale Comunicării a Universității de Stat din Chișinău (2007), absolvind și cursurile de master la aceeași facultate (2008), precum și Institutul de Instruire Continuă, specialitatea translator limba engleză (2009). A fost secretar de redacție (2003–2006) și din 2007 redactor-șef al revistei „Clipa”.

Primele versuri **B.** le publică în revista „Clipa siderală” (2000), „revistă de cultură și creație literară a tinerei generații”, devenită mai târziu „Clipa”. A debutat editorial cu placheta *Nesomn pentru demenți* (2003; Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova), urmată de alte două volume de versuri. Mai colaborează la „Contrafort”, „Limba română”, „Convorbiri literare”, „Sud-Est cultural”, „Semn” ș.a. Poeta cultivă un discurs liric deliberat colocvial, înfruntând convențiile, asumându-și gesturi care, dincolo de teribilismul

adolescentin, exprimă condiția unei feminități ce știe să fie mai presus de orice, chiar dacă, pe alocuri, se insinuează nesiguranța, îndoiala, sentimentul dat de „înserările venind din toate părțile”. Pendularea „între un registru al neorealismului șocant, cu accente naturaliste” și „registruul ideilor gingașe” (Daniel Cristea-Enache) instituie caracterul specific al acestei lirici.

SCRIERI: *Nesomn pentru demenți*, Chișinău, 2003; *Pansamente*, Chișinău, 2007; *Chișinăul e o tabletă de ciocolată*, București, 2010.

Repere bibliografice: Arcadie Suceveanu, *Început de itinerar*, „Clipa siderală”, 2002, 6; Daniel Cristea-Enache, *Laudatio Auricăi Borzin*, „Clipa siderală”, 2004, 5; Grigore Chiper, *Două poete de la Chișinău*, CF, 2007, 10; Mihai Cimpoi, „*Postliminiumul*” *basarabean*, LRC, 2008, 11–12; Dicț. *Chișinău*, 66–67; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 668–673; Mircea V. Ciobanu, *Un minimalism impur*, „Sud-Est cultural”, 2011, 1; Grigore Chiper, *Versuri în căutarea antologicii*, CF, 2011, 5–6. **A.Bn.**

BOS, Jan Willem (11.VIII.1954, Driebergen-Rijsenburg, Olanda), publicist, traducător olandez. Este fiul Johannei Willemina Bos (n. Hinse), asistentă medicală, și al lui Gerrit Bos, preot, ulterior psiholog. Urmează la Amsterdam Vossius Gymnasium (1966–1973), apoi Facultatea de Litere, secția limba și literatura română, la Universitatea din Amsterdam, unde îl are profesor pe Sorin Alexandrescu, specializându-se secundar în neogreacă și teoria literaturii. Beneficiază de un stagiu în România (1978–1979) pentru pregătirea masteratului, susținut în 1980. Își continuă pregătirea în domeniul literaturii comparate la University of Illinois (Urbana Champaign), obținând alt masterat în 1982. Între timp (1981–1982) Ministerul Învățământului din SUA îi acordă o bursă pentru cercetarea culturii est-europene. Între 1982 și 1984 este lector de neerlandeză la Universitatea din București, iar între 1985 și 1988 asistent de limba și literatura română la Universitatea din Amsterdam. Din 1988 este liber profesionist. Debutează ca traducător cu un text din Urmuz, *Ismail și Turnavitu*, în 1977, în publicația „Koprol”, iar editorial în 1981 cu versiunea la un roman al lui Sorin Titel, *De lange reis van de gevangene*, iar ca scriitor cu o carte despre România (*Roemenië*, 2001 și, într-o ediție diferită, în 2007). Colaborează cu peste o sută cinzeci de articole despre literatura, cultura, politica, istoria și societatea românească în diferite publicații din Olanda, precum și în periodice românești

(„Caiete critice”, „Timpul”, „Orizont”, „Bucureștiul cultural” ș.a.). Este unul din fondatorii Comitetului România (Roemenië Comité), la 15 noiembrie 1988, la prima aniversare a revoltei de la Brașov, militând pentru drepturile omului, și secretar al magazinului „Roemenië Bulletin” (1995–2006, care își încetează apariția odată cu intrarea țării noastre în Uniunea Europeană), având ca obiectiv societatea și cultura românească, precum și relațiile cu zona neerlandeză. După o practică apreciabilă, filologul a alcătuit necesare lucrări lexicografice de amploare (*Woordenboek nederlands-roemeens*, în colaborare cu Wim van Eeden și Elisabeth van der Linden, 2008, *Woordenboek roemeens-nederlands*, 2011, precum și un dicționar specializat de terminologie juridico-economică, *Juridisch-economisch woordenboek nederlands-roemeens*, 2005 și, într-o ediție amplificată, 2012). În 2010 Ambasada României în Olanda îi acordă Premiul de Excelență pentru promovarea culturii române în această țară. A fost nominalizat la Premiul pentru Literatură Europeană pentru primele două volume ale versiunii sale la romanul *Orbitor* de Mircea Cărtărescu.

Cunoscător profund al culturii și realităților românești, cu care ia contact încă din timpul studiilor universitare, implicarea lui **B.** în propagarea literaturii noastre va fi una de esență. Demersul său, etalat pe mai multe paliere, pornește de la înțelegerea societății românești în ansamblu, într-o epocă de mari prefaceri istorice și sociale, la care se referă în bogata lui publicistică. În prima carte dedicată țării noastre oferă o imagine de ansamblu, privind istoria, geografia, cultura, politica, imagine caleidoscopică prelungită și în *Mijn Romenië* (2011), volum de impresii asupra celor mai diverse aspecte, impresii despre oameni și locuri, limbă și obiceiuri. Propria experiență de viață din vremea comunismului este relatată în „*Verdacht*”: *mijn Securitedossier* (2009), unde, pe lângă documentarea minuțioasă, autorul descrie atmosfera de suspiciune și supraveghere de atunci. Alte cărți surprind perioada postrevoluționară în eseuri de actualitate politică, socială, culturală. O parte din publicistica recentă a fost selectată în antologia *Twalf jaar Roemenië Bulletin* (1994–2006) (2007, în colaborare), cuprinzând și articole despre arte, personalități și scriitori. Ca traducător, **B.** abordează îndeosebi literatura postbelică (o excepție fiind însă Urmuz, prezent cu toate textele), scriitorii selectați aparținând tuturor generațiilor,

de la Mircea Eliade la Matei Vișniec, și tuturor genurilor, poeți (Ana Blandiana, Mircea Dinescu), prozatori (Norman Manea, Sorin Titel și mai ales Mircea Cărtărescu, al cărui roman este pentru orice interpret, prin varietatea lexicală și stilistică, o încercare temerară), dramaturgi (Marin Sorescu). În *Moderne roemeense verhalen* (2008), dorind să dea, după cum mărturisește într-un interviu, „o imagine de la Junimea încoace, dar și a societății românești, să fie și realismul magic, și imaginea rurală, și orașul reprezentat, și introspecții”, **B.** antologhează, în transpunere proprie, eșantioane cât mai diferite de proză, de la *Povestea poveștilor* de Ion Creangă și nuvela *La hanul lui Mânjoală* de I.L. Caragiale la V. Voiculescu (*Iubire magică*) și Geo Bogza (*Moartea lui Iacob Onisia*) până la Ioan Groșan și Cristian Teodorescu. Tot în tălmăcirea sa au apărut nuvelele și povestirile din antologia alcătuită de Sorin Alexandrescu (*Roemenië. Verhalen van deze tijd*, 1988), printre care *Dropia* de Ștefan Bănuțescu și *Moartea lui Ipu* de Titus Popovici, precum și proză de Mircea Eliade, Fănuș Neagu, D. Țepeneag, Mircea Nedelciu ș.a., probând imensa disponibilitate pentru diversitatea genului narativ. În genere, obiectivul său rămâne acela de a se menține cât mai aproape de original, însă, în unele cazuri impuse de dificultatea textului, de pildă în *Orbitor*, a fost nevoit, cu acceptul autorului, să rescrie unele pasaje ce presupuneau jocuri de cuvinte și subtexte surprinzătoare, „interpretând” oarecum, pe gustul cititorului neerlandofon, mesajul subiacent, „trădând” litera în favoarea spiritului. Prin întreaga sa activitate, **B.** se înscrie printre desăvârșiții filologi, în sens larg, care au îmbrățișat literele și cultura noastră, purtându-i mesajul în lume.

SCRIERI: *Roemenië*, Amsterdam, 2001; ed. Amsterdam 2007; *Land in marge van Europa. Roemenië na de revolutie* (1989–2004) [*Țară la marginea Europei. România după revoluție* (1989–2004)], Leiderdorp, 2005; *Op bezoek in... Roemenië* [*În vizită în ...România*], Amsterdam, 2008; „*Verdacht*”: *mijn Securitedossier* [„*Suspect*”: *dosarul meu de la Securitate*], Amsterdam, 2009. **Antologii:** *Democratisering aan de Donau. Roemenië na de revolutie van 1989* [*Democratizare la Dunăre. România după revoluția din 1989*] (în colaborare cu Jacques Neeven), Amsterdam, 1997; *Twalf jaar Roemenië Bulletin* (1994–2006) [*Doisprezece ani de „Buletin românesc”* (1994–2006)] (în colaborare), Leiderdorp, 2007. **Traduceri:** Sorin Titel, *De lange reis van de gevangene* [*Lunga călătorie a prizonierului*], Amsterdam, 1981; Urmuz, *Na het*

onweer [După furtună], postfața trad., Amsterdam, 1985; Roemenië. *Verhalen van deze tijd* [România. Povestiri din vremea noastră], îngr. și postfață Sorin Alexandrescu, Amsterdam, 1988; Norman Manea, *Leergeld* [Lipova], postfața trad., Amsterdam, 1989, *Het verhoor* [Interoga-toriul], Amsterdam, 1992; Marin Sorescu, *Jonas & Het vlot van de Medusa* [Iona & Pluta Meduzei], Amsterdam, 1989; Mircea Dinescu, *De dood leest de krant* [Moartea citește ziarul], Amsterdam, 1990; Matei Vișniec, *De ter dood veroordeelde toeschouwer* [Spectatorul condamnat la moarte], Amsterdam, 1991; Ana Blandiana, *Kopie van een nachtmerrie* [Proiecte de trecut], Amsterdam, 1992, *Gedichten* [Poeme], Leiderdorp, 2004; Mircea Cărtărescu, *Travestie*, Amsterdam, 1996, *De wetenden* [Orbitor. I. Aripa stângă], Amsterdam, 2010, *De trofee* [Orbitor. II. Corpul], Amsterdam, 2012; Magda Cârneci, *Chaosmos*, Leiderdorp, 2004; *Moderne roemeense verhalen* [Proză modernă românească], îngr. trad., Amsterdam, 2008; Mircea Eliade, *Jeugd zonder jeugd* [Tinerețe fără de tinerețe], Amsterdam, 2009.

Repere bibliografice: Wil Rouleaux, *Meesters uit Roemenië*, „Troow”, 2008, 9 august; George Roca, *Nuvel românești traduse în limba olandeză*, „Provincia Corvina”, 2008, 12; Eugenia Țarălungă, *Antologie de proză românească în Olanda*, VR, 2008, 8–9; Ovidiu Șimonca, „E anormal ca în România să nu se citească literatură română” (interviu cu Jan Willem Bos), OC, 2008, 192; Olaf Tempelman, *Waar naar alles wordt geknipogd*, „De Volkskrant”, 2008, 21 noiembrie; Ger Groot, *Een pandemonium van Jeroen Bosch*, „NRC Handelsblad”, 2010, 7 mai; Ana Chirițoiu, *Mircea Cărtărescu în presa neerlandeză*, RL, 2010, 34; Olaf Tempelman, *Alles met ijzerdraad*, „De Volkskrant”, 2011, 8 august; Maria Vlaar, *De zonnewind van het leven*, „De Groene Amsterdammer”, 2012, 13 septembrie.

G.Dn.

BOSSUECEANU, Grigore R. (1832, Pițicu, azi Bumbești-Pițic, j. Gorj – ?), gazetar, poet. Vlăstar al unei familii boierești, **B.** era în anii Unirii Principatelor un gazetar și un om politic cunoscut, comparabil ca notorietate cu Radu Ionescu, de pildă. Într-un foileton publicat în „Păcală” (1860) Pantazi Ghica îl situa între ziaristii fruntași din București. Pe la 1862 fusese ales deputat de Gorj în Camera Legislativă. Ca om politic, a fost încă din anii 1854–1855 un unionist militant. Spre sfârșitul deceniului 1850–1860 convingerile politice îl aduc în rândurile așa-zișilor conservatori. A redactat gazetele „Timpul” (1854–1857, 1860–1861), „Secolul”, „Unirea” și, probabil, „Conservatorul progresist”. Călătorea mult în străinătate și în 1855 publică impresii de călătorie din Italia, iar câțiva ani mai târziu alte „suvenire de voiaj” din Franța.

Interesul pentru literatură l-a făcut pe **B.** să rezerve o bună parte din paginile publicațiilor pe care le-a redactat foiletoanelor beletristice sau de critică literară. A editat, de asemenea, un supliment al foilor politice, intitulat „Albumul literar” (1856–1857). Nu a fost un poet original. El recunoaște influența pe care Cezar Bolliac a exercitat-o asupra sa. Poeziile din volumul *Ore de dezgust* (1854), semnat cu pseudonimul Grigorie Ilaru, au un timbru sonor, emoția fiind înecată de retorism. Abilitatea cu care versifică vine dintr-o cultură bogată, dar este, poate, și efectul unui proces de mimetism, poezii săi tutelari fiind Byron și Lamartine. Atunci când abandonează celebrarea idealurilor naționale sau a trecutului istoric, viziunea lirică devine, în maniera primilor ani de după 1848, romantică și pesimistă. Definindu-și poeziile drept expresie a unui „suflet adesea bolnav”, **B.** știe, la câțiva ani după ce le-a compus, să le observe și slăbiciunile, erorile de versificație, limba încărcată de latinisme, ideile „incorecte”. Mai originală și mai izbutită, sub aspectul formei, proza lui cuprinde câteva narațiuni istorice și fragmente de însemnări de călătorie, unde se arată un observator penetrant. Preocupat să extragă din multitudinea de impresii o concluzie, mai întotdeauna cu semnificație morală, neglijează în schimb amănuntul pitoresc, culoarea locală. A mai folosit uneori pseudonimele G. Ilar și Aluneanu.

SCRIERI: *Ore de dezgust*, București, 1854.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, 249–250; Iorga, *Ist. preseii*, 111, 123; Roxana Sorescu, *Scepticul tânăr Grigorie Ilaru*, RITL, 1972, 4; Martin, *Metonimii*, 135–146; Remus Zăstroiu, *Grigore R. Bossueceanu, un luptător pentru Unire și Independență*, ALIL, t. XXXVI, 1977–1978; *Dict. lit.* 1900, 120; Faifer, *Semnele*, 337.

R.Z.

BOSSUN, Ștefan (3.XI.1907, Măceșu de Jos, j. Dolj – 27.VIII.1993, Craiova), prozator, publicist. Părinții săi, Floarea și Florea, erau țărani. A urmat școala primară în comuna natală, apoi, cu întreruperi, liceul la Craiova (1924–1926, 1949–1952). Din 1925 va fi, pe rând, funcționar la Tribunalul Județean Dolj (până în 1940), director al Căminului Cultural Județean Dolj, bibliotecar la editura și revista „Ramuri” (1940–1948), iar, în cele din urmă, secretar al Teatrului Național craiovean (1951–1953). Între 1949 și 1960 **B.** a condus Filiala din Craiova a Uniunii Scriitorilor. În toți acești ani el desfășoară o bogată activitate gazetărească și literară, fiind, intermitent, redactor la „Gând și slovă oltenească” (1936–1947),

unde publică cronici dramatice, versuri și proză, articole politice și literare. Debutază în 1934 la „Tinerimea doljeană”. A colaborat și la alte ziare și reviste craiovene („Presa Olteniei”, „Jurnalul”, „Cugetul românesc”, „Tribuna Olteniei”), dar și la „Vatra”, „Gazeta literară”, „Ramuri” ș.a., semnând de multe ori Fanu sau F. Bossun, cu inițialele F.B. sau cu pseudonimele Vladimir Arbore, Vlad Dracu, Vlad Țepeș.

Cele câteva volume de proză editate de **B.** – *Scrisori din satul meu* (1937), *Fata din pădure* (1942), *A fost într-o toamnă* (1947), *Acolo cântă apele* (1962), *Zbor în amurg* (1976), *Poveștile Jiului* (1980) – certifică, prin tematica lor, un scriitor de esență realistă, atras mai ales de universul rural. Cu o pană viguroasă, el evocă o lume familiară lui, consumată de necazuri cotidiene sau de dramele dintotdeauna (iubirea nefericită, gelozia, conflictele sociale). Înclinarea spre meditație aduce o notă de discreție profunzime scrierilor, subminată însă pe alocuri de accente moralizatoare.

SCRIERI: *Scrisori din satul meu*, Craiova, 1937; *Fata din pădure*, Craiova, 1942; *A fost într-o toamnă*, Craiova, 1947; *Acolo cântă apele*, București, 1962; *Zbor în amurg*, Craiova, 1976; *Poveștile Jiului*, Craiova, 1980.

Repere bibliografice: Dimitrie Murgu, „*Acolo cântă apele*”, O, 1963, 1; Maria Ionescu, „*Zbor în amurg*”, R, 1977, 3; Virgil Nistor, „*Zbor în amurg*”, ST, 1977, 4; Radu Cârnci, *Literatura locului natal*, CNT, 1981, 17; Firan, *Profiluri*, I, 121–122.

C.Bz.

BOSTAN, Grigore C.
(4.V.1940, Budineț, j. Storojineț, Ucraina – 17.XI.2004, Cernăuți), poet, prozator, istoric literar, folclorist.

Este fiul Mariei (n. Gheorghian) și al lui Constantin Bostan, țărani. Tatăl a murit în timpul luptelor de la Cotul Donului. **B.** învață în comuna natală, apoi la Cireș și la Cernăuți, unde în 1965 va absolvi secția de filologie română a Universității. Ulterior va fi aici cadru didactic, din 1979 șef al Catedrei de filologie română și clasică, iar din 1989 profesor titular

de literatură română și universală. Și-a luat doctoratul în filologie la Kiev (1971) și pe cel în folcloristică la Moscova (1987). Este membru al Uniunii Scriitorilor atât în România, cât și în Republica Moldova și în Ucraina, membru de onoare al Academiei Române (1991) și membru al Academiei din Ucraina (1993). Este președinte-fondator (1989–1990), apoi copreședinte al Societății pentru Cultură Românească „Mihai Eminescu” din regiunea Cernăuți, redactor științific al revistei „Filologie romanică”, redactor al publicației „Eudoxiu Hurmuzachi”. A debutat în 1961, cu poezia *Drumeții*, în săptămânalul „Cultura Moldovei” din Chișinău. Mai colaborează la „Literatura și arta”, „Dacia literară”, „Cronica”, „România literară”, „Academica”, „Poesis”, „Vatra”, „Tribuna”, „Septentrion literar”, la care e și în redacție, ș.a. În 2000 i s-a acordat Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, iar în România a fost distins cu Ordinul Serviciul Credincios în grad de Comandor.

Volumele de versuri ale lui **B.** – *Cântece de drum* (1982), *Revenire* (1990), *Vitrina manechinelor* (1992), *Cetatea de Sus* (1994), *Dincolo de vârstă* (1996), *Poem bucovinean* (1998), *Cronograme în piatră* (2003), *A treia chemare* (2005) – conțin texte de factură expresionistă. Mesajul aparține unui glas ce îndrăznește să se exprime într-un imperiu al tăcerii: „Și se tăcea pretutindeni/ nu cumva să iasă/ din malul de piatră/ cu ochii de bronz – troglodiții/ adevărații stăpâni ai acestor meleaguri” (*Sare amară*). „Un ciudat amestec de lirism tradițional (în sensul bun, plin al cuvântului) și neliniște modernă se observă în poemele sale”, remarca Eugen Simion. Pendulând între un „dincoace” actual, real, și un „dincolo” transcendent, „luând mereu pe tălpi ca amintire lutul”, poetul experimentează „punctele de trecere”, stările de călător în lumile astrale fără vârstă, zborurile inițiatice. Fără a ignora ezitățile, stângăciile acestor versuri, este un gen de poezie mai rar întâlnit în contemporaneitatea literaturii nord-bucovinene, ca și proza SF pe care o cultivă **B.** în romanele-eseu *O evadare din Eterna – 1* (2001) și *Eterna – 2 sau Peștera Urșilor* (publicat postum, în 2010). Periplul spațial, configurat parcă după tiparul basmului popular, se petrece, în cel dintâi roman, dinspre lumea veșnică spre cea pământeană, unde „temponauții” vor rămâne un timp în captivitatea oamenilor. Ca etnolog, **B.** a înființat pe lângă Universitatea din Cernăuți o arhivă de folclor și a

organizat cercetări sistematice în satele românești din nordul Bucovinei și din Transcarpatia. În studiul *Poezia populară românească în spațiul carpato-nistrean* (1998) își propune să detașeze identitatea artistică românească de unele tangențe interetnice, de unele paralelisme tipologice. Fără să ignore contactele interetnice, cercetătorul își bazează demersul pe examinarea caracteristicilor zonelor etnofolclorice, pe procesul demografic al acestora, pe fondul lor ancestral (daco-roman) original, stabilind, nuanțat, dacă este vorba de interferențe, de împrumuturi reciproce, și luând în calcul, de fiecare dată, gradul de asimilare a unor produse populare, creativitatea receptorilor, aria de circulație a unor bunuri culturale. Înzestrat cu o bună cunoaștere a domeniului, manifestând calmul omului de știință, **B.** argumentează identitatea și persistența tradițiilor etnofolclorice românești în spațiul studiat. Mai mult decât atât, el respinge discursul oficial univoc – care vorbea doar despre influența culturii slave asupra celei românești – și demonstrează puterea de iradiere a tradițiilor românești către alte etnii. În colinda românească din spațiul cercetat există unele conexiuni româno-slave, care însă „n-au atins straturile esențiale ale sistemului etnofolcloric românesc”, influențele „menținându-se mai mult la periferie – ca elemente suprapuse”; plugușorul ucrainean are puncte de tangență cu plugușorul românesc, însă textul ucrainean nu este o „epopee a muncii plugarului”; afirmațiile unora despre un masiv împrumut ucrainean în teatrul nostru popular trebuie temperate, fiindcă în Malanca bucovineană și nord-basarabeiană „locul central îl dețin scenele istorice autohtone”, românești. Se observă că motive românești au pătruns, din cărți ori pe cale orală, în folclorul ucrainean al obiceiurilor de iarnă, așa cum s-a întâmplat în dramaturgia ucraineană despre ceata lui Bujor, care reprezintă „în cea mai mare parte transpuneri ale textelor românești”. O influență considerabilă, notează **B.**, a avut-o melosul românesc asupra cântecului popular ucrainean din Moldova și Bucovina. Câteva lucrări de istorie literară, editate succesiv, în 1995, 2000, 2003, 2011, și elaborate în colaborare cu soția sa, Lora Bostan, structurate în așa fel încât să răspundă și unor solicitări didactice, au în vedere valorizarea tradiției și a prezentului literaturii române din Bucovina, relevarea rolului cultural al unor instituții (presa, societățile, Universitatea, Biserica Ortodoxă ș.a.).

SCRIERI: *Datini populare. Sărbătorile satelor bucovinene* (în colaborare), Ujgorod, 1972; *Cântece de drum*, pref. Nicolae Bilețchi, Ujgorod, 1982; *Corelații tipologice și contacte folclorice*, Chișinău, 1985; *M. Eminescu*, Cernăuți, 1989; *Revenire*, Ujgorod, 1990; *Vitrina manechinelor*, Chișinău, 1992; *Cetatea de Sus*, Cernăuți, 1994; *Literatura română din Bucovina* (în colaborare cu Lora Bostan), Cernăuți, 1995; *Dincolo de vârstă*, cu o *Tabletă de poet din Țara de Sus* de Eugen Simion, postfață Adrian Dinu Rachieru, Timișoara, 1996; *Poem bucovinean*, Cernăuți, 1998; *Poezia populară românească în spațiul carpato-nistrean*, Iași, 1998; *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuți. 1775–2000* (în colaborare cu Lora Bostan), Cernăuți, 2000; *O evadare din Eterna – I*, Cernăuți, 2001; *Cronograme în piatră*, Cernăuți, 2003; *Literatura română din Bucovina în context național și politic* (în colaborare cu Lora Bostan), Cernăuți, 2003; *A treia chemare*, pref. Arcadie Suceveanu, 2005; *Eterna – 2 sau Peștera Urșilor*, Cernăuți, 2010; *Patrimoniu cultural-literar românesc (actuala regiune Cernăuți)* (în colaborare cu Lora Bostan), Cluj-Napoca, 2011. **Culegeri:** *Folclor din Țara Fagilor*, pref. edit., Chișinău, 1993 (în colaborare).

Repere bibliografice: Rachieru, *Poeți Bucovina*, 63–71; Octavian Soviany, *Poezie din Bucovina*, CNT, 1997, 23–24; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 243–244; George Bădărău, „*Poem bucovinean*”, CL, 1999, 5; Ion Beldeanu, *O antologie a literaturii române din Bucovina*, CL, 2000, 8; Petru Ursache, *Cetatea culturală*, CL, 2001, 3; Cimpoi, *Critice*, II, 175–177; Hostiuc, *Scritori*, 32–33, 113–129; Suceveanu, *Emisferele*, 177–179; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 129–130; Mircea Fotea, *Contribuția lui Grigore Bostan la cercetarea folclorului din spațiul carpato-nistrean*, „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei”, 2008; Apetri, *Atitudini*, 118–119, 158–161; Datcu, *Miscellanea*, 343–344; Arcadie Suceveanu, *Personalitate de referință: Grigore Bostan*, DL, 2012, 1–2. **I. D.**

BOSTAN, Lora (16.VII.1951, Coșuleni, Ucraina), istoric literar. Este fiica Elisabetei (n. Borziac) și a lui Nicandru Dadus, țărani. Face studii la Universitatea din Cernăuți, absolvită în 1973, luându-și în 1987 și doctoratul în filologie. Este docent la Catedra de filologie română și clasică a aceleiași Universități. Conduce din 1993 cenaclul literar studențesc „Mircea Streinul”.

B. a publicat studii și eseuri despre scriitorii din nordul Bucovinei. Lucrarea *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuți. 1775–2000* (2000), elaborată în colaborare cu soțul său, Grigore C. Bostan, stă sub semnul convingerii că Bucovina este „un component indisolubil al patrimoniului cultural-literar românesc”. După un scurt capitol

care relevă, prin I.G. Sbiera, S. Fl. Marian, Ștefan Ștefureac, Elena Niculiță-Voronca și Leca Morariu, concreșterea poeziei din rădăcinile creației populare, este prezentată cealaltă treaptă, ilustrată, între alții, de Silvestru Morariu-Andrievici, Al. Hâjdeu, V. Bumbac, D. Petrino, T.V. Ștefanelli, G. Rotică, I.E. Torouțiu, pentru ca apoi să fie investigată epoca „de mare efervescență” literară (1918–1940, 1941–1944) prin Vasile Gherasim, George Voevidca, Traian Chelariu, Mircea Streinul, Iulian Vesper, E. Ar. Zaharia, Vasile Posteuca ș.a. Partea a treia înfățișează „călătoria spre sine”, din a doua jumătate a secolului al XX-lea, a unor scriitori ca Vasile Levițchi, Anița Nandriș-Cudla, Serafim Saka, Ion Vatamanu, Mircea Lutic, Grigore C. Bostan, Ilie Motrescu, Vasile Tărășeanu, D. Covalciuc, Mihai Prepeliță, Ilie Tudor Zegrea, Arcadie Suceveanu, Ștefan Hostiuc, Arcadie Opaiț, Vitalie Zăgrea ș.a. Și alte cărți alcătuite împreună cu Grigore C. Bostan sunt structurate în mod asemănător, fiind destinate în primul rând studenților. **B.** a îngrijit și o antologie de poezie a membrilor cenaclului „Mircea Streinul”, cu succinte prezentări despre cei mai însemnați poeți ai generației anilor '90 din secolul trecut afirmați în nordul Bucovinei – Ion Băcu, Dumitru Mintencu, Rodica Ursuleac, Lia Popov, Gheorghe Ungureanu, Vitalie Zăgrea ș.a.

SCRIERI: *Bucovina literară*, Chișinău, 1991; *Proza bucovineană din secolul XIX – începutul secolului XX*, Cernăuți, 1995; *Literatura română din Bucovina* (în colaborare cu Grigore C. Bostan), Cernăuți, 1995; „*Mănăstire de cuvinte*”, Hliboca, 1996; *Pagini de literatură română. Bucovina, regiunea Cernăuți. 1775–2000* (în colaborare cu Grigore C. Bostan), Cernăuți, 2000; *Literatura română din Bucovina în context național și policultural* (în colaborare cu Grigore C. Bostan), Cernăuți, 2003; *Patrimoniu cultural-literar românesc (actuala regiune Cernăuți)* (în colaborare cu Grigore C. Bostan), Cluj-Napoca, 2011.

Repere bibliografice: Ion Cozmei, *O lucrare necesară, „Plai românesc”* (Cernăuți), 1995, 10; Nicolae Prelipceanu, *Un caiet de poezie românească la Cernăuți*, RMB, 1997, 27 februarie; Ion Beldeanu, *O antologie a literaturii române din Bucovina*, CL, 2000, 8; Ștefan Broască, *Conștiința de sine a unei literaturi frustrate*, DL, 2002, 4. **I.D.**

BOȘCA, Teodor (5.II.1922, Cluj – 9.X.1987, Cluj-Napoca), traducător, dramaturg. Este fiul Mariei (n. Matei) și al lui Ștefan Boșca. Învăță întâi la Cluj, dar din cauza refugiului, face ultima clasă de liceu (1940–1941) la Orăștie, apoi Facultatea de Litere a Universității clujene (1941–1945), absolvind la Sibiu,

în timpul ocupației Transilvaniei. Licențiat în filologie modernă, este profesor la liceele „George Barițiu” și „Gh. Șincai” din Cluj, unde predă limbile latină și franceză (1941–1961), devenind mai târziu lector, iar din 1975 conferențiar la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai”, unde ține cursuri de literatură comparată și universală, limbi romanice și limba latină. În 1975 își susține teza de doctorat despre opera lui Ugo Foscolo, poet din care a dat cele mai bune traduceri în limba română. Debutase cu versuri ca licean, în 1940, la revista „Nord vestul”. Din 1960 e prezent în periodicele „Făclia”, „Tribuna”, „Echinox”, „Steaua” și „Transilvania” cu traduceri și articole despre literatura universală. Editorial, debutează în 1962 cu piesa *Stupii cu pricina*, până în 1969 continuând să scrie teatru (nu totdeauna reușit, din cauza schematismului) pentru amatori și profesioniști. Piese sale, centrate pe intrigi care pun în discuție chestiuni de etică, au fost jucate pe scene din Cluj, Târgu Mureș, Timișoara, iar altele au fost lăsate în manuscris.

Deținând competența filologului poliglot și finețea analitică a criticului literar, **B.** se face cunoscut ca traducător de excepție al *Sonetelor* lui Shakespeare (1974; Premiul Uniunii Scriitorilor), traducere integrală care încearcă să restituie în românește nu numai sensurile originalului, dar și culoarea lexicului și plasticitatea versului. A doua transpunere, la fel de izbită, este *Poezia trubadurilor provenșali, italieni, portughezi, a truvelor și minnesăngerilor* (1980). Antologia este alcătuită în juxtă, punând în paralel originalul și traducerea. Lucrarea oferă o imagine de ansamblu a fenomenului poetic medieval din Provența, Franța, Italia, Portugalia, Germania. Autorul ei nu s-a mărginit la traducerea celor optzeci și opt de poeți ce s-au supus comandamentului „confesiei”, ci i-a și prezentat pe baza puținelor date biografice păstrate. Pe de altă parte, numeroase versuri tălmăcite de **B.** au intrat în *Walter von der Vogelweide. Epoca. Poetul. Opera. Interpretarea* (2000), studiu și antologie realizate de Petru Forna. În ultimii ani de viață a finalizat o amplă antologie a poeziei preromantice europene, care va fi publicată postum, în 2007. Temeinicia transunerii în românește a marii poezii a lumii îl așază pe **B.** printre traducătorii importanți din ultimele decenii ale secolului trecut. Ca semn de prețuire, Filiala Cluj a Uniunii Scriitorilor a instituit un premiu care îi poartă numele.

SCRIERI: *Stupii cu pricina*, Cluj, 1962; *Când ghitară-i de prisos*, București, 1963; *Dănilă o ia razna*, București, 1963; *Judecata*, București, 1964; *Curcubeul negru*, București, 1969. **Traduceri:** Frederik Antal, *Clasicism și romantism și alte studii de istoria artei*, București, 1971; Shakespeare, *Sonets – Sonete*, ed. bilingvă, pref. trad., Cluj-Napoca, 1974; *Poezia trubadurilor provenșali, italieni, portughezi, a tru-verilor și minnesăngerilor*, ed. plurilingvă, Cluj-Napoca, 1980; *Poezia preromantică în Anglia, Franța, Germania, Italia și Spania*, ed. plurilingvă, îngr. Laszlo Alexandru, pref. trad., Cluj-Napoca, 2007.

Repere bibliografice: Mircea Tomuș, „*Curcubeul negru*”, „*Făclia*” (Cluj), 1969, 7145; Liviu Petrescu, *Geometrii imaginare – Monument Shakespeare*, TR, 1974, 22; Marian Papahagi, *O antologie de poezie medievală*, TR, 1980, 50; I. Pulbere, *Poezia trubadurilor, a tru-verilor și a minnesăngerilor*, ST, 1981, 4; Marian Papahagi, *Un profesor, un traducător*, TR, 1987, 43; *Dicț. scriit. rom.*, I, 330–331.

M.Pp.

BOT, Ioana (3.V.1964, Cluj-Napoca), critic și istoric literar, traducătoare. Este fiica Mariei Livia Bot (n. Croitoru) și a lui Nicolae Bot, ambii cadre didactice la Universitatea clujeană. La Cluj a absolvit în 1982 Liceul de filologie-istorie „Ady-Șincai”, iar în 1986 Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai”. După absolvire a predat limba și literatura română la Școala Generală nr. 1 din Gherla, iar în 1990 a devenit asistent la Facultatea de Litere clujeană, parcurgând treptele carierei universitare până la gradul de profesor (2008). Și-a susținut doctoratul în 1997 cu o teză despre D. Caracostea. A beneficiat de burse și stagii de specializare la Lappeenranta (Finlanda), Zürich, Geneva și Roma. A debutat în revista „Echinoc” (1982), din a cărei redacție a făcut parte în perioada studenției, și editorial în 1990 cu volumul *Eminescu și lirica românească de azi*. A mai colaborat la „*Tribuna*”, „*Steaua*”, „*Contemporanul – Ideea europeană*”, „*Dilema (veche)*”, „*Dilemateca*”, „*Idei în dialog*” ș.a., exprimându-se, de pildă, în legătură cu proiectul finalizat de facsimilare a manuscriselor eminesciene în următorii termeni: „aceasta nu e o ediție genetică și electronică a manuscriselor eminesciene, ci un pictorial cu poze ale paginilor, de complexitatea informatică a CD-urilor oferite ca suvenir de la nunți, botezuri și absolviri”. A coordonat sau a fost membră în echipele mai multor proiecte de cercetare, printre care și *Dicționar analitic de opere literare românești* (I–IV, 1997–2004), coordonat de Ion Pop, și a contribuit cu studii și articole la volume colective apărute

în Franța, Italia, Elveția și România. A tradus, singură sau în colaborare, îndeosebi din literatura de limbă franceză.

Modelul interpretativ al criticii practice de **B.** îl constituie școala filologică clujeană (pe linia D. Popovici – Ioana Em. Petrescu), filtrată prin experiența Școlii de la Yale (Paul de Man) și a noului val din critica geneveză (Laurent Jenny). E vorba despre o critică retorică – în sensul larg al termenului – care aspiră să identifice nervurile textului, dar se dovedește adeseori opacă față de valorile existențiale sau față de contextele social-instituționale în care se produce și se receptează fenomenul literar. Asumarea acestui set de opțiuni este vădită încă de la primul volum al autoarei, *Eminescu și lirica românească de azi*, ce aduce cu un act final la *Eminescu și mutațiile poeziei românești* de Ioana Em. Petrescu (ale cărei scrieri **B.** le editează). Utilizând un bogat corpus de texte, de la realismul socialist până la optzecism, autoarea inventariază modurile „citativului eminescian”, schițând o tipologie care include poemele dedicate lui Eminescu, „identificarea de substanță” cu prototipul, textele-replică, lirica patriotică (tratată ca o categorie aparte) și prelucrarea anumitor topoi. Eminescologia va rămâne o preocupare constantă, cu grade variabile de reușită. În secțiunea *Cuvinte despre cuvinte (critica criticii)* din *Trădarea cuvintelor* (1997), care ocupă cea mai mare parte a cărții, și care, la rândul ei, este dedicată majoritar criticii eminesciene, sancționarea legitimă a adulțurilor – adeseori conspiraționiste – ai poetului (Constantin Barbu, Theodor Codreanu, N. Georgescu ș.a.) este subminată nu o dată de unghiul stereotip al lecturii (autoarea conchide, aproape invariabil, că exegeții vorbesc mai mult despre ei înșiși decât despre Eminescu), ca și de anumite parti-pris-uri regionaliste, ce exaltă necondiționat linia D. Popovici – Ioana Em. Petrescu și care riscă să-i plaseze, prin negație consecventă, pe I. Negoieșcu sau pe Edgar Papu în proximitatea „patologiei” lui Eugen Barbu sau a lui Theodor Codreanu. O ezitare similară se înregistrează și în amplul studiu *Istoria și anatomia unui mit cultural* din antologia „*Mihai Eminescu, poet național român*”. *Istoria și anatomia unui mit cultural* (2002), unde **B.** analizează modul în care asupra lui Eminescu s-au proiectat, de-a lungul secolului al XX-lea, toate „maladiile spiritului nostru”, poetul devenind, printr-un „iscusit transfer de responsabilitate”, un alibi pentru ideologiile

dominante ale culturii române. Cu toate acestea, autoarea operează ea însăși un anume „transfer de responsabilitate”, evitând să confrunte reprezentările analizate cu opera la care ele pretind că se referă și lăsând astfel deschisă dilema dacă e posibil un discurs exegetic non-mitizant ori dacă, dimpotrivă, mitul e înscris în codul genetic al oricărei interpretări. Un răspuns clar în privința valorii și a imaginii poetului nu oferă nici *Eminescu explicat fratelui meu* (2012), singurul volum în care **B.** abordează frontal discursul eminescian ca atare. O explicație este aceea că textul se apleacă, în general, asupra unor aspecte relativ marginale ale operei (*Locul aripelor, Călin – file din poveste*, diverse fragmente din alte poeme erotice, *Făt-Frumos din lacrimă*, variantele *Odeii – în metru antic, Odin și poetul, Scrisoarea III, Gemenii* și poezia patriotică), în comentarea cărora limitarea deliberată a perspectivei, preponderent retorică, se însoțește cu suprainterpretări frapante („cartea” fiului de domn din *Scrisoarea III* urmărește „recâștigarea valențelor ontogene ale limbajului poetic”). Pe de altă parte, deși cartea se încheie pe un ton optimist, autoarea arătându-se convinsă că „Eminescu este un poet pentru secolul XXI”, această aserțiune apodictică e făcută fără să se speculeze „care vor fi coordonatele fundamentale ale noii sensibilități, cărora poezia lui le va răspunde”. *D. Caracostea, teoretician și critic literar* (1999) este, probabil, cea mai bună carte a autoarei, remarcându-se prin rigoarea cercetării, prin reconstrucția sistematică a teoriilor lui Caracostea (develope pe discipline: lingvistică, stilistică, poetică, teorie literară, folcloristică, critică genetică), precum și prin situarea în contextul criticii europene din secolul al XX-lea (cu raportări constante la idealismul lui Benedetto Croce, la stilistica germană sau la școala formală rusă). Deficiențele rezidă în minimalizarea contextului literar românesc, în eludarea criticii aplicate a lui Caracostea (reduc, cu mici excepții, la ipostaza de teoretician), ca și în anumite entuziasme factice care o fac pe exegetă să-l recomande pe criticul interbelic drept un precursor al poststructuralismului. În ciuda titlului pretențios, *Histoires littéraires: littérature et idéologie dans l'histoire de la littérature roumaine* (2003) are un caracter eteroclit, mixând fragmente preluate din volumele anterioare și prezentări cu rol de popularizare (*Les Pères fondateurs des idées littéraires roumaines*). O culegere este și *Semne de carte* (2004), ce reunește

cronici literare consacrate, în general, unor autori pe care, resimțindu-i ca afini, **B.** îi citește în registru empatic – Sorin Alexandrescu, Mircea Angheliescu, Ion Bogdan Lefter, Corin Braga, Liviu Papadima, Adriana Babeți, Mircea Mihăieș ș.a. Mai încheiat este volumul *Sensuri ale perfecțiunii. Literatura cu formă fixă ca încercare asupra limitelor limbajului* (2006), care se așază în răspăr cu tradiția formalist-structuralistă, susținând că „formele fixe [...] oglindesc [...] ideologia vremii lor, a orizontului de cultură care le perpetuează”. Totuși, principala contribuție adusă de **B.** constă în postularea unui „sens al formei”, „parțial sau total independent față de sensul lingvistic”, și în *close reading*-urile care urmăresc să acrediteze acest concept, chiar dacă ambele operații contrazic premisa predeterminării culturale a formelor, iar „independența” sensului formei rămâne chestionabilă atâta timp cât, sub raport teoretic, configurarea lui prin eludarea sensului lingvistic este imposibilă. Interesul literar pe care îl suscită *Jurnal elvețian* (2004), consemnând nouă luni petrecute la Universitatea din Zürich la mijlocul anilor '90, derivă din confruntarea între imaginile prefabricate ale Occidentului și experiențele trăite de autoare la fața locului.

SCRIERI: *Eminescu și lirica românească de azi. Citatul eminescian în poezia contemporană românească*, Cluj-Napoca, 1990; *Trădarea cuvintelor*, București, 1997; *D. Caracostea, teoretician și critic literar*, București, 1999; ed. Cluj-Napoca, 2001; *Histoires littéraires: littérature et idéologie dans l'histoire de la littérature roumaine*, Cluj-Napoca, 2003; *Jurnal elvețian*, Cluj-Napoca, 2004; *Semne de carte*, Cluj-Napoca, 2004; *Sensuri ale perfecțiunii. Literatura cu formă fixă ca încercare asupra limitelor limbajului*, Cluj-Napoca, 2006; *Eminescu explicat fratelui meu*, București, 2012. **Ediții, antologii:** *Portret de grup cu Ioana Em. Petrescu*, Cluj-Napoca, 1991 (în colaborare cu Diana Adamek); Ioana Em. Petrescu, *Cursul Eminescu*, Cluj-Napoca, 1991, *Mihai Eminescu, poet tragic*, Iași, 1994, *Molestarea fluturilor interzisă*, postfața edit., București, 1998, *Modernism/postmodernism: o ipoteză*, introd. și postfața edit., Cluj-Napoca, 2003, *Studii de literatură română și comparată*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2005 (în colaborare cu Adrian Tudurachi), *Ion Barbu și poetica postmodernismului*, Cluj-Napoca, 2006 (în colaborare cu Ligia Tudurachi), *Studii de eminescologie*, Cluj-Napoca, 2009 (în colaborare cu Adrian Tudurachi), *Studii despre Ion Budai Deleanu*, Cluj-Napoca, 2011 (în colaborare cu Adrian Tudurachi); *Poezia patriotică românească*, București, 2001; „*Mihai Eminescu, poet național român*”. *Istoria și anatomia unui mit cultural*, Cluj-Napoca, 2002; *Mihai Eminescu, „Scrisori”. Exerciții de lectură*,

Cluj-Napoca, 2004 (în colaborare cu Monica Columban); *Identité nationale: réalité, histoire, littérature*, București, 2008 (în colaborare cu Adrian Tudurachi); Nicolae Bot, *Studii de etnologie*, Cluj-Napoca, 2008 (în colaborare cu Ileana Benga). **Traduceri:** Marianne Mesnil, Assia Popova, *Etnologul între șarpe și balaur. Eseuri de mitologie balcanică*, București, 1997 (în colaborare cu Ana Mihăilescu); Laurent Jenny, *Rostirea singulară*, pref. trad., București, 1999; Charles Mauron, *De la metaforele obsedante la mitul personal*, îngr. trad. în colaborare cu Raluca Lupu, Cluj-Napoca, 2001; Wolf Lepenies, *Ascensiunea și declinul intelectualilor în Europa*, pref. Andrei Pleșu, Cluj-Napoca, 2005 (în colaborare cu Anca Neamțu); Martin Page, *Libelula*, București, 2005; Catherine Locandro, *Clara Noaptea*, București, 2006; Roger Francillon, *Jean Rousset sau Pasiunea lecturii*, pref. trad., Cluj-Napoca, 2006; Carmelo Colangelo, *Jean Starobinski sau Ucenicia privirii*, postfața trad., Cluj-Napoca, 2006.

Repere bibliografice: Ioana Em. Petrescu, *Eminescu și lirica românească de azi*, TR, 1990, 24; Mircea Mihăieș, *Eminescologia în bluejeans*, O, 1990, 24; Ion Simuț, *Citatul – semn de criză*, RL, 1990, 31; Gabriela Duda, *Acțiunea citatului eminescian*, VR, 1991, 1; Borbély, *Xenograme*, 128–129; Mircea Angheliescu, *Procesul Caracostea*, RL, 2000, 31; Alexandru Ruja, *Un destin perdant*, O, 2000, 11; Al. Cistelean, *Poezia patriotică, un concept acordeon*, VTRA, 2002, 3–4; Paul Cernat, *Totuși, poezia patriotică*, OC, 2002, 100; Mihaela Ursa, *A patra evanghelie a eminescologiei?*, ST, 2003, 4–5; Adrian Tudurachi, „D. Caracostea, teoretician și critic literar”, LL, 2003, 1–2; Andrei Terian, *Alisa în țara literaturii*, RL, 2005, 18; Antonio Patraș, *Studii eminesciene*, RL, 2010, 6; Angelo Mitchievici, *Eminescu și inocența lecturii*, O, 2012, 7; George Neagoe, *Critica sil(u)itoare*, CLT, 2012, 390. **A. T.**

BOTE, Lidia (16.X.1924, Feldru, j. Bistrița-Năsăud), critic și istoric literar. Este fiica Mariei și a lui Nicolae Bote. După școala primară urmată în satul natal, și-a început studiile liceale la Cluj, pentru ca, în urma Dictatului de la Viena, să și le continue la Timișoara și Alba Iulia. A absolvit Facultatea de Filosofie a Universității din Cluj, după care a fost câțiva ani profesoară de liceu. Și-a început cariera universitară la Facultatea de Filosofie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj. A debutat în revista „Tribuna” (1959) cu un articol despre poetul belgian Émile Verhaeren. În 1972 și-a susținut teza de doctorat, intitulată *Estetica lui Montaigne*. A colaborat la „Ramuri”, „Steaua”, „Tribuna”, „România literară”, „Jurnalul literar” ș.a., publicând studii, articole de critică și istorie literară română și franceză (Alexandru Macedonski, Arthur Rimbaud, Paul Verlaine), precum și traduceri din scriitori și poeți francezi contemporani.

După o serie de studii pregătitoare, apărute în mai multe reviste literare, **B.** publică în 1966 volumul *Simbolismul românesc*, lucrare de anvergură, care urmărește evoluția fenomenului simbolist autohton de la primele sale manifestări în literatura și critica noastră până la recunoașterea și îmbrățișarea deplină, după 1912, a principiilor noii estetici. Deși marcată de unele comanda-mente ideologice ale epocii în care a fost elaborată – trecerea în revistă a unor lucrări de referință în plan european precum cele ale lui Guy Michaud sau Marcel Raymond fiind însoțită de considerații care acuză percepția exclusiv estetică, „neștiințifică” și „pur impresionistă” a autorilor, în vreme ce critica socialistă a lui C. Dobrogeanu-Gherea este apreciată ca sesizând „adevărata adâncime” a fenomenului –, cartea rămâne o sinteză substanțială și bine articulată, abundentul material literar de la sfârșitul veacului al XIX-lea și începutul celui următor oferindu-i autoarei prilejul unor stratificări și clarificări de ordin istorico-literar, sociologic și estetic care pun în lumină contribuția lui Ștefan Petică, Alexandru Macedonski, Traian Demetrescu, D. Anghel, N. Davidescu, Iuliu Cezar Săvescu, D. Iacobescu ș.a., ca și a revistelor simboliste conduse de Ovid Densusianu sau de Ion Minulescu la nașterea și afirmarea modernismului românesc. Aducând în discuție toate marile probleme ale poeziei moderne – raportul dintre tradiție și inovație, muzicalitatea, formalismul, poezia pură, ideea autonomiei esteticului –, **B.** punctează etapele și trăsăturile esențiale ale simbolismului românesc: apariția sa ca reacție la „suprasaturarea eminesciană”, urmată de impunerea noii literaturi ca alternativă la excesele sămănătorismului și poporanismului; antiacademismul, „apologia inovației” și cultul pentru formă; în sfârșit, citadinismul, cosmopolitismul și condiția proletarului intelectual. În 1972 lucrarea este completată de *Antologia poeziei simboliste românești*, în care numele fiecărui poet este însoțit de o prezentare biobibliografică, iar poeziile sunt reproduse direct din edițiile princeps sau din reviste.

SCRIERI: *Simbolismul românesc*, București, 1966; ed. postfață Constantin M. Popa, Craiova, 2009. **Antologii:** *Antologia poeziei simboliste românești*, București, 1972. **Traduceri:** Jacques Lusseyran, *Împotriva profanării eului*, Cluj-Napoca, 1993.

Repere bibliografice: Doina Graur, *O monografie a simbolismului românesc*, CNT, 1966, 27; Mircea Angheliescu, *Dicționar de istorie literară contemporană:*

Lidia Bote, LCE, 1966, 39; Gabriela Drăgoi, „*Simbolismul românesc*”, IL, 1966, 10; Nicolae Manolescu, „*Antologia poeziei simboliste românești*”, CNT, 1972, 20; Maria Dinu, „*Simbolismul românesc*”, „*Mozaicul*”, 2011, 1; Goldiș, *Critica*, 85.

L.H.

BOTEANU, Gheorghe (7.IV.1837, București – 23.I.1902, București), poet. Este fiul Zoei (n. Panaitescu) și al lui Emanoil Boteanu, ofițer. A urmat Școala Militară din București și s-a dedicat carierei armelor, devenind, în 1874, directorul Școlii Militare din Iași. În 1877 era funcționar în Ministerul de Război. Cere să fie trimis pe front și participă la Războiul pentru Independență, fiind comandant al unui regiment de dorobanți. Bolnav, în 1888 s-a retras din armată.

Ca poet, colonelul **B.** a fost un colaborator modest la „*Românul*”, „*Curierul de Iași*”, „*România liberă*”, „*Recreațiuni literare*” ș.a. Între 1882 și 1885 era în comitetul de redacție al revistei „*Asachi*” din Piatra Neamț, alături de Calistrat Hogaș și alții. Din 1886 apare în „*Revista literară*”; ajunge prim-redactor al publicației. În 1893 și 1894 dă câteva poezii la „*Literatorul*” și „*Lumina*”. Alexandru Macedonski îi consacră un portret în suplimentul „*Ligii ortodoxe*”. Își adună versurile în volumul *Încercări poetice* (1860) și, alături de amintiri, în *Suvenire și impresii ale unui copil al României* (1864), *Poezii* (1885), *Cartea mea* (1897). După modelul lui Macedonski, traduce parte din ele în franceză, publicându-le în „*Revue de la Province*”. Elegii în cea mai mare parte, versurile lui **B.** evocă o iubită moartă, a cărei imagine, eterică, se supune convenției poetice a timpului. Meditația e comună, superficială, limbajul, împrumutat din lirica lui Eminescu. Într-o epistolă (*D-lui C. Hogaș*), se dau chiar citate din *Scrisorile eminesciene*. Și în satire (*Sunt membru redactor*) poetul, pe alocuri nu lipsit de duh, rămâne evident îndatorat modelelor sale, Grigore Alexandrescu și M. Eminescu. Temerară este încercarea de a transpune *Divina Comedie* a lui Dante în românește. Fragmente din această tălmăcire, făcută în proză, au apărut în „*Revista literară*” (1893–1894), alături de părți traduse din *Rolla*, poema lui Alfred de Musset.

SCRIERI: *Încercări poetice*, București, 1860; *Suvenire și impresii ale unui copil al României*, București, 1864; *Don Alfons de Castilia*, Piatra Neamț, 1882; *Poezii*, Piatra Neamț, 1885; *Cartea mea*, București, 1897.

Repere bibliografice: Al. Macedonski, *Colonelul Gh. Boteanu*, „*Liga ortodoxă*”, 1896, 7; [Gheorghe Boteanu], „*România militară*”, 1902, 5; N. Iorga, *Memorii din epoca renașterii noastre politice*, RI, 1933, 7–9; *Dicț. lit.* 1900, 121; Sturdza, *Familiile*, II, 119–123.

S.C.

BOTENI, Ion (12.VII.1881, Boteni, j. Argeș – 15.VI.1949, București), prozator. Fiu al moșneanului Niță Croitoru, **B.** va fi înscris oficial ca Ion Ionescu-Boteni, dar va semna, ca scriitor, Ion Boteni. A absolvit liceul la Câmpulung, în Muscel, apoi devine licențiat al Facultății de Litere și Filosofie (1906) și al Facultății de Drept (1907) din București. A fost profesor de franceză la câteva licee din Capitală, apoi ca titular până la pensionare la Liceul „Sf. Sava”, alcătuind și editând (împreună cu Jules Barbier) manuale de franceză pentru clasele I–VIII din școlile comerciale. În paralel, a profesat avocatura și a activat în politică, fiind deputat liberal. Este unul dintre membrii fondatori ai Societății Scriitorilor Români (1909).

B. a debutat la „*Sămănătorul*” (1905) și a mai colaborat la „*Ramuri*”, „*Neamul românesc*”, „*Universul literar*” ș.a. Între 1907 și 1908, apoi pentru câteva luni în 1916, a scos la Câmpulung și București revista literară „*Muscelul*”, iar la București a redactat periodicul „*Căminul nostru*” (1910–1911). Primele două volume – *Casa din Muscel* (1907) și *Din satul nostru* (1908) – conțin și povestiri care au determinat încadrarea lor în sămănătorism. Formula e a prozei descriptive, având în centru satul muscelean, cu personaje și obiceiurile de zi cu zi, într-o viziune simplă asupra vieții, percepută în aspectele ei exterioare. Au fost remarcate spiritul de observație al autorului, autenticitatea și pitorescul unei exprimări inspirate de graiul local. Alte două culegeri de proză scurtă – *În zile de vacanță* (1910) și *Scrisoarea din Cogeaș și alte nuvele* (1938) – reunesc consemnări ale unor întâmplări mărunte, cu oameni banali, trăind în penumbră. Povestirea *Florica Mantului* (1931) relevă în viața satului și aspecte dureroase, conflicte, drame. Satul, cu obiceiurile cotidiene, descrierea unor momente (naturale, sociale) mai deosebite constituie fundalul narațiunii, căruia **B.** nu pare să-i dea o semnificație anume. Prin personajul principal, a cărui biografie o urmăresc, „romanele” *Pe Argeșel...* (1933) și *Moara din Vârtop* (1943) continuă narațiunea din *Florica Mantului*. Protagonistul, fiu al satului,

parcurge un drum firesc, cu ușoare sinuozități, în care reușita (un post de profesor în București) este asigurată de calități intelectuale și morale deosebite. Notele de călătorie din volumul *Drumuri* (1910) dezvăluie un observator atent al spațiilor noi și al comportamentului oamenilor.

SCRIERI: *Casa din Muscel*, Câmpulung, 1907; *Din satul nostru*, București, 1908; *Drumuri*, București, 1910; *În zile de vacanță*, București, 1910; *Florica Mantului*, București, 1931; *Pe Argeșel...*, București, 1933; *Scrisoarea din Cogeaalac și alte nuvele*, București, 1938; *Moara din Vârtop*, București, 1943.

Repere bibliografice: N. Iorga, *România cum era până la 1918*, I, București, 1972, 178–180; Ibrăileanu, *Opere*, IV, 192–194; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II, 120; Paul I. Papadopol, „*Florica Mantului*”. „*Pe Argeșel...*”, U, 1934, 20; C. Fântâneru, „*Scrisoarea din Cogeaalac*”, UVR, 1938, 27; Ion Chelcea, *Ion Ionescu-Boteni*, ARG, 1981, 4. **C. T.**

BOTEZ, Alice
(22.IX.1914, Slatina –
26.X.1985, București),
prozatoare, eseistă.

Este fiică a Elenei (n. Ghițescu) și a lui Constantin Botez. Urmează Liceul „Regina Maria” din Capitală (absolvit în 1932) și tot aici Facultatea de Litere și Filosofie (terminată în 1938), preocupându-se în special de logică și de filosofie. Frecventează cursurile profesorului Nae Ionescu, printre ai cărui studenți favoriți se numără. Este colegă cu Jeni Acterian. Își încheie studiile universitare cu o teză de logică filosofică despre structură (pe care o publică fragmentar în revista „Izvoare de filosofie”, în 1942). Imediat după absolvire, devine asistent la Facultatea de Litere și Filosofie din București. Ulterior lucrează ca profesoară de matematică și de fizică la o școală din comuna Comana. În 1955 se angajează ca bibliograf la Biblioteca Centrală de Stat.

Debutul absolut este un scurt articol din 1937, *Studenții despre Mircea Eliade*, pe care **B.** îl publică în „*Vremea*”, gest de solidarizare cu scriitorul care fusese îndepărtat, la solicitarea Ministerului

Educației (în urma acuzelor de pornografie aduse romanului *Domnișoara Christina*), din funcția de asistent onorific al lui Nae Ionescu. Scris în nota unui patetism reținut, articolul este o evocare a cursurilor ținute de Eliade. Între 1940 și 1942 mai semnează sporadic recenzii și cronici literare în „*Vremea*”. Scrie despre Emil Botta, Ion Pillat, Mihail Sadoveanu, Nae Ionescu, Ionel Teodoreanu, Constantin Noica. Tot în „*Vremea*” debutează ca prozatoare, publicând (într-un număr din august 1944) o nuvelă fantastică și ezoterică, *Asasinatul din pădurea Strâmbei Disperări*. După o tăcere de peste două decenii, în perioada postbelică, mai precis în anii '70, va publica în „*România literară*” și în „*Luceafărul*” eseuri despre paradigmele romanului european, de la E.M. Dostoievski la Marcel Proust și apoi la Alain Robbe-Grillet, Michel Butor și Nathalie Sarraute. De un eclectism spectaculos, apelând la argumente din sfera filosofiei sau a istoriei științelor, invocând teoriile einsteiniene despre relativitatea spațio-temporală, dar și discontinuitatea energiei teoretizată de Max Planck, geometriile neeuclidiene, psihologia funcțională și psihanaliza ori noile concepții vitaliste și integraliste ale biologiei, eseurile (fragmente dintr-un foarte amplu studiu din păcate pierdut) formulează observații privitoare la metamorfozele prozei europene a secolului al XX-lea, cu insistență asupra unor mutații precum relativizarea perspectivei narative, multiplicarea instanțelor naratoriale, discontinuitatea epicului, imposibilitatea de a reduce povestea la o acțiune liniară, desfășurată într-o unică dimensiune temporală. Pentru **B.**, asemenea mutații ale discursului prozastic nu merg însă în direcția radicală a experimentelor Noului Roman. Războiul și, apoi, instaurarea regimului comunist, cele aproape două decenii de ingerință a ideologiei comuniste în literatură fac ca debutul ei editorial să se producă târziu, în perioada „dezghețului”, cu romanul *Iarna Fimbul* (1968), rămas pînă azi cea mai cunoscută carte a autoarei. Mitul nordic al „*Iernii Fimbul*” (echivalent cu Kali Yuga – a patra și ultima etapă din ciclul unei civilizații) îi servește scriitoarei ca pretext simbolic pentru construirea unei narațiuni parabolice a cărei notă definitorie este preferința pentru decorurile crepusculare și pentru reflecția asupra istoriei în criză, asupra epocilor de decadență. La un prim nivel *Iarna Fimbul* este o cronică de familie desfășurată pe durata unui secol – de la mijlocul veacului al XIX-lea până la sfârșitul lui octombrie 1946 –, epicul

urmând legile unei cronologii neliniare, derutante. Istoriile familiilor Duca, Vatarzi și Delasena se întrec într-o narațiune concepută capricios, printr-un permanent du-te-vino între prezent și trecut, și asumată de zece naratori diferiți, pluriperspectivismul fiind împins până la ultimele consecințe. Majoritatea exegeților (de la Ov. S. Crohmălniceanu la Liviu Petrescu) au încercat să reconstituie aceste istorii de familie, imposibil de povestit, pe firul unei logici deterministe și al unei cronologii liniare. Simplificând prin repovestire romanul, comentatorii l-au situat în descendența *Ciclului Comăneștenilor* (al lui Duiliu Zamfirescu) și a romanelor Hortensiei Papadat-Bengescu din *Ciclul Hallipilor*, sugerând totodată că eventuala dificultate a construcției narrative ar fi efectul unui artificiu tehnic bazat pe simpla permutare a secvențelor epice. O paranteză meta-textuală asumată, în contrast cu restul capitolelor, de un narator omniscient devoalează însă intenții ironic-subversive. Imaginea labirintului circumscrie autoreferențial structura *Iernii Fimbul*. Modernist prin orchestrarea unui flux al conștiinței, după un model furnizat de frecventarea unor prozatori precum Henry James, James Joyce, Virginia Woolf, Aldous Huxley, William Faulkner sau Lawrence Durrell, romanul este totodată, prin dimensiunea sa autoreferențială, meta- și intertextuală, un experiment atipic pentru proza românească de la sfârșitul anilor '60 din secolul trecut, articulând printre rânduri interogații ce au în vedere raportul dintre discurs și adevărul faptic, disimetria dintre referent și semnul scriptural, limita dintre adevărul istoric și verosimilul ficțional. „Cronici de familie” atipice sunt și romanele *Pădurea și trei zile* (1970) și *Eclipsa* (1979). Artificiul epic al însemnărilor dispartate, al documentelor de familie, o serie întreagă de procedee metatextuale organizează, ca și în *Iarna Fimbul*, narațiunea. Pagini cu aparență de proză tradițională alternează cu pagini scrise în maniera Noului Roman. Tema vinovăției, a damnării și a ispășirii – cu subtemele obsedante: incestul și disoluția familiei – și, pe de altă parte, tema războiului, înțeles ca suspendare a timpului, ca violență proiectare în mit, unesc într-un triptic *Iarna Fimbul*, *Pădurea și trei zile* și *Eclipsa*. Roman parabolic, inițiativ și livresc, *Eclipsa* imaginează o istorie cu ecouri din Dostoievski, derulată în atmosfera gotică a unui burg transilvan care, adăpostind o comunitate organizată după legile unei grupări oculte, se aseamănă întrucâtva cu mănăstirea din romanul lui Umberto Eco.

Acestor cărți li se adaugă, în ansamblul unui proiect prozastic coerent, un fals poem dramatic cu tramă istorică, *Dioptrile sau Dialog la zidul caucazian* (1975), și romanul *Emisfera de dor* (1979; Premiul Uniunii Scriitorilor). Experiment literar, *Dioptrile...* este dificil de încadrat într-un gen și într-o formulă; canavaua dramatică și tema istorică sunt mai mult aparențe. Presupusa piesă de teatru precedată de un eseu pe tema oglinzii este mai degrabă un colocviu, un „banchet” (în sens platonician), evocând tradiția intelectuală a dialogurilor Antichității. Participarea prințului Dimitrie Cantemir la campania caucaziană din 1722 inițiată de țarul Petru I se dovedește un simplu pretext pentru o *mise en scène* a spectacolului unei gândiri baroce. Ca de obicei, pe autoare o preocupă nu atât evenimentul în sine, întâmplat sau imaginat, cât perspectivele multiple asupra evenimentului, glosa livrescă prilejuită de acesta, istoria în aspectul ei controversabil de „ficțiune”. *Emisfera de dor*, roman având ca subiect constituirea unei legende a invincibilității dacice, este un dialog intertextual cu *Memoriile lui Hadrian*, cartea Margueritei Yourcenar. Exegeza a asemănat-o insistent pe **B.** cu Hortensia Papadat-Bengescu, situând-o în categoria autoarelor interesate de investigația psihologică, de conturarea unor tipologii umane, de microcosmosul social. În realitate, nu se poate vorbi de o înrudire între cele două scriitoare sau, într-un cerc mai larg, cu exponentele interbelice ale „sufletului feminin”. Pe Hortensia Papadat-Bengescu autoarea *Eclipsei* a citit-o târziu și în nici un caz în cheie psihologistă. Iar lirismul ce i-a fost imputat nu o dată nu este expresia sentimentalismului și a reveriei „feminine”, ci un lirism de factură cerebrală. **B.** scrie o proză intens intelectuală, cultivă discursul polifonic, bazat pe jocul infinit al perspectivelor, pe fragmentarism, pe intertext și autoreferențialitate, asumându-și în același timp opțiunea pentru o scriitură-trăire autentică, în buna tradiție a existențialismului interbelic redimensionat sub zodia experimentului. Personajele reflectă eclectismul scriitoarei înseși. În funcție de perspectiva din care sunt privite, acestea par a veni fie dinspre Dostoievski, fie dinspre Alain Robbe-Grillet, fie dinspre E.T.A. Hoffman, E.A. Poe ori dinspre J.L. Borges. Sunt, la diferite niveluri, personaje într-o proză introspectivă, într-una cvasifantastică (ori măcar fantasmatică) ori într-o proză mistico-parabolică, discret subversivă. Cărturarul, cronicarul, războinicul, călăul, ceasornicarul, orfevrierul, femeia

fatală, nebunul, muzicianul, pictorul, circarul, antreprenorul de pompe funebre, judecătorul, alchimistul, preotul, anarhistul ș.a. participă la evenimente cu multe straturi de semnificație, de la un nivel similitrealist la unul mistic, magic ori auto-referențial. Toți trec dintr-o carte a autoarei în alta, sub nume și sub înfățișări diferite, evoluând într-un spațiu saturat de simboluri, jalonat deopotrivă de imagini ale Centrului (castelul, hanul izolat, muzeul, cetatea, turnul, insula, circul, scena, piața publică etc.) și ale des-centrării (labirintul, pădurea, oglinda, spațiul deschis al visului). Istoriile narate de **B.** se desfășoară într-un fel de „spațiu-timp” care conjugă succesiunea și simultaneitatea, muzica și imaginea picturală. Ultimul volum antum al autoarei, *Insula albă* (1984), reunește o serie de povestiri insolite, cu armătură livrescă și cu subtext alchimic, în acord cu strategia narativă a cărților anterioare. Postum, va mai apărea falsul jurnal intitulat *Cartea realităților fantastice* (2001), scris între 1937 și 1939 la sugestia lui Nae Ionescu; notația confesivă ocolește cu excesivă discreție întâmplările anodine ale cotidianului, spre a contura o realitate secundă, mai pură, țesută din însemnări poematice, din reflecții pe marginea unor teme precum căutarea unei „substanțe universale” și din transcrierea unor vise ori a unor trăiri cvasimistice.

*Alice Botez reușește în chip aproape miraculos, cu o siguranță rar întâlnită, să intuiască „sângele” viu al fiecărei date istorice, al oricărei informații, pe care să-l transfere apoi, inspirat, unor considerații filosofice. Această permanentă echilibrare – scriitoarea pare că „ia” din seducția pitorescului pentru a o da raționamentului, „tezei” – conferă o anumită egalitate scrisului său. Ar fi greu de spus, de aceea, care dintre cărțile sale este cea mai bună, pentru că imediat ce am opta pentru una le-am regreta pe celelalte. Deși critica și-a exprimat preferința pentru unele romane (*Iarna Fimbul* și *Eclipsa, îndeosebi*), aceste opțiuni par, după lectura întregii opere a autoarei, destul de arbitrar. Există o egalitate de tensiune la Alice Botez, în sensul cel mai fericit pentru literatură. Prozatoarea nu a adunat ce a avut mai bun într-o carte pentru a le scrie din resturi pe celelalte. Ea a refăcut, de cinci ori – editorial – aceeași istorie, pe care, asemeni unor eroi ai săi, și-a dorit-o exhaustivă. O istorie de idei privind Istoria, o adevărată „bancă” de gânduri. Opera sa poate fi înțeleasă și ca un etern „divan al înțeleptului cu lumea”, un divan în care, însă, judecata se completează cu plăcerea, împinsă*

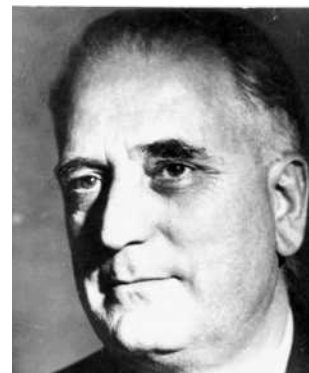
până la senzualitate, de a analiza toate aspectele, toate laturile procesului.

TIA ȘERBĂNESCU

SCRIERI: *Iarna Fimbul*, București, 1968; *Pădurea și trei zile. Varianta scenelor*, București, 1970; *Diopetre sau Dialog la zidul caucazian*, București, 1975; *Eclipsa*, București, 1979; *Emisfera de dor*, București, 1979; *Insula albă*, București, 1984; *Cartea realităților fantastice*, București, 2001.

Repere bibliografice: Valeriu Cristea, „*Iarna Fimbul*”, GL, 1968, 15; Florin Manolescu, „*Iarna Fimbul*”, LCF, 1968, 32; Ov.S. Crohmălniceanu, „*Iarna Fimbul*”, VR, 1968, 11; Sorin Alexandrescu, *Foșnetul timpului*, LCF, 1968, 51; S. Damian, „*Iarna Fimbul*”, RL, 1969, 7; Mircea Iorgulescu, „*Pădurea și trei zile*”, RL, 1970, 40; Valentin Tașcu, „*Pădurea și trei zile*”, TR, 1971, 7; Petrescu, *Scriitori*, 114–115; Octavian Soviany, „*Diopetre*”, ECH, 1976, 4; Dana Dumitriu, [Alice Botez], RL, 1977, 17, 1979, 52, 1984, 39; Nicolae Manolescu, „*Un subiect atât de actual, atât de bogat*”, RL, 1979, 33; Mircea Muthu, *La marginea geometriei*, Cluj-Napoca, 1979, 155–159; Mihai Ungheanu, „*Emisfera de dor*”, LCF, 1980, 4; Ilie Guțan, *Fascinația legendei*, VR, 1980, 2; Vasile Popovici, *Forma labirintului*, LCF, 1980, 37; Cornel Ungureanu, *Romanul cercetării*, RL, 1981, 4; Ion Bogdan Lefter, *Opt povestiri retrospective*, RL, 1985, 24; Tia Șerbănescu, *Alice Botez în țara simbolurilor*, RL, 1986, 51; Arșavir Acterian, *Profil peste timp*, MS, 1993, 1–4; Cozea, *Prozatoare*, 25–81; Lovinescu, *Unde scurte*, III, 141–144; *Dicț. scriit. rom.*, I, 331–333; *Dicț. analitic*, II, 148–149; Micu, *Ist. lit.*, 549–551; Alina Nițu, *Alice Botez*, CC, 2000, 9–12. **B.B. - C.**

BOTEZ, Demostene
(29.VI.1893, Hulub, j. Botoșani – 18.III.1973, București), poet, prozator, publicist, traducător.

Este fiul Ecaterinei (n. Chirica) și al lui Anghel Botez, preot. **B.** a avut o copilărie mai deosebită, care i-a modelat și orientat sensibilitatea, cum au făcut-o și atmosfera elitistă a Liceului Internat din Iași, absolvit în 1912, și, mai cu seamă, școala de literatură și de spirit care era cercul revistei „Viața românească”. Din 1915 este licențiat al Facultății de Drept ieșene. Participă ca ofițer la Primul Război Mondial (1916–1917). După demobilizare

reușește să se impună ca avocat, făcând o carieră remarcabilă, încheiată ca vicepreședinte al Uniunii Avocaților din România (1948). Activ și pe tărâm politic în cadrul Partidului Național Țărănesc, a fost chemat la București pentru a prelua conducerea oficiosului acestui partid, ziarul „Dreptatea” (1934). După al Doilea Război Mondial se angajează din plin în promovarea politicii oficiale, deținând funcții importante în domeniul culturii. Printre altele, a fost redactor-șef la „Tânărul scriitor” (1956–1957), redactor-șef (1962–1965) și director (1965–1973) la „Viața românească”, președinte al Uniunii Scriitorilor (1964–1965), devenind deputat, academician etc., fiind distins cu premii, Ordinul Muncii ș.a. Ca poet, a debutat la „Arhiva” (Iași, 1911), iar ca jurnalist la „Opinia” (Iași, 1913). A mai colaborat cu versuri, proză, articole literare, sociale, politice la „Rampa”, „Convorbiri literare”, „Viața românească”, „Cronica”, „România”, „Însemnări literare”, „Adevărul literar și artistic”, „Adevărul”, „Cuvântul liber”, „Vremea”, „Timpul”, „Gazeta literară”, „România” (la unele fiind și redactor) și la multe altele. A semnat și D. Razu. Cele mai reprezentative articole sociale au fost adunate în volumele *Comedia umană* (1940), *Chipuri și măști* (1965), *Fapte diverse* (1969). Rămase antum în periodice sunt comentariile literare, care au sensul unor mărturii de cititor, al unei „critici de însoțire”, împărtășind un preaplin al impresiilor de lectură.

După debutul editorial cu o plachetă de versuri patriotice, *Munții* (1918; Premiul Academiei Române), lui **B.** îi apar patru volume: *Floarea pământului* (1920; Premiul Academiei Române), *Povestea omului* (1923), *Zilele vieții* (1927) și *Cuvinte de dincolo* (1934), care îi conturează fizionomia poetică. Imaginea proaspătă, dinamică, a dimineții, fecioară ce toarnă lumină dintr-o amforă, e o viziune dominantă inițial, redimensionându-se în alte câteva poezii, în care lumina armonizează elementele, infuzându-le o energie creatoare. Treptat, apar umbre – ușoare melancolii, apoi dureri provocate de neliniști mai adânci. Dezrădăcinarea, îndepărtarea de natură, revelațiile paradoxale ale spiritului duc la o rătăcire printre incertitudini, creează o predispoziție pentru receptarea predilectă a răului, a vieții ca pedeapsă. Suferința devine principalul conținut al trăirii și imaginile care induc stări de neliniște, timorare, urât, oboseală predomină. Natura însăși

pare o țesătură de viziuni și simboluri care alimentează răul sau chiar constituie un spațiu malefic („pământul îmi pare un proaspăt mormânt”). Decorul citadin meschin, succesiunea mecanică a zilelor, întâmplările mărunte, pustiul străzilor sunt secvențe ale unei vieți devitalizate. Elementele derizorii, de bălci și panoramă, inundă subconștientul ca o apă tulbure, purtătoare de semnale și ecouri ce se destramă și reduc la absurd existența. Cântecul „catirincii”, jalnic, răscolitor, amestec de tonuri stridente și pure, sugerează paradoxul trăirilor și trezește durerea neîmplinirilor din trecut. Un tablou autumnal obișnuit, frecvent exploatat în recuzita simbolistă (copaci negri, frunze moarte într-o pâclă încremenită), pare un uriaș cimitir în care oamenii, „mai goi de visuri, mai săraci de viață, înmormântați în toamnă și ceață”, se descompun. Ploaia și ceața măresc indeterminarea, vagul și sunt agenți ai izolării și degradării, ai uniformizării materiei. Presimțită în letargia târgului sau activată de clopotele și cortegiile de înmormântare, „teama morții” plutește deasupra orașului ca un „liliac tăcut și uriaș”. Pe de altă parte, somnul, ca preludiu al trecerii în neființă, este o stare binefăcătoare, de uitare, de liniște, dincolo de durere, o misterioasă satisfacție pe care o aduce vecinătatea cu veșnicia. Insinuându-se tot mai profund, ideea morții capătă o intensitate paralizantă, producând viziuni ale propriei dispariții („cuvinte de dincolo”). Totul se canalizează într-o perpetuă căutare de sine, într-un efort de înțelegere a propriei esențe. Poetul vibrează și simte intens nevoia comunicării pentru a-și disimula singurătatea, efemeritatea, absurdul, fiind interpretul unui cântec de demult, desuet și sentimental. Înseși ritmurile, caracterul iterativ al vieții („Ca niște minutare pe un cadran/ Ne învărtim pe-același loc închis/ Ne deșteptăm și iar cădem în vis”) fac versul „banal”, „trist, monoton și vechi”. Poezia lui **B.** are o atmosferă specifică, tenebroasă și apăsătoare. Metaforele relevă sensuri și conotații negative, iar lexicul este suprasaturat cu noțiuni din sfera semantică a morții, descompunerii, pierderii, suferinței, tristeții, singurătății, indeterminării, banalului, monotoniei, încremenirii etc. Exprimarea directă, tonul familiar și cam monocord constituie modul propriu al unei lirici lipsite de amploare vizionară, dar autentică prin fidelitatea față de aspirația unui suflet de a se revela sieși și lumii. Poetul a fost socotit un modernist nu numai datorită unor motive, culori și tonalități

asemănătoare cu cele ale simbolismului, ci, mai ales, grație unor imagini fruste, bogate. În anii '50 ai secolului trecut, dezicându-se cu oarecare stânghereală de temele și spiritul poeziilor din perioada interbelică, **B.** opune metaforei „floarea pământului” din 1920 alta plină de semnificații ce se vor optimiste, „floarea soarelui”, care devine și titlul primului volum (1953) de stihuri „noi”. Acesta, ca și bună parte din culegerile care au urmat, are un caracter conjunctural, ilustrând o modalitate „artistică” de angajare politică. Mai târziu poetul revine la drumul abandonat și publică două volume – *Aproape de pământ* (1968) și *Na greu' pământului* (1970) –, unde recuperează câteva din însemnele lui interbelice. Dar contemplarea vieții cotidiene și a naturii, meditația asupra timpului, percepția tot mai acută a stingerii, interogarea asupra propriului destin de creator, cu speranța că nu va lăsa în urmă doar „o mână de cenușă”, nu mai au forța expresivă de altădată.

Proza cu care **B.** a debutat în ziarul „România” (Iași, 1917) și, parțial, cea din volumele *Roman perpetuu* (1928) și *Dumnezeu* (1936) este legată direct de experiența războiului. Zguduit de

proporțiile tragediei, autorul consemnează fapte ce provoacă traume grave în conștiințe, mergând până la psihoză și delir. *Roman perpetuu* ilustrează lapidar ideea repetabilității existențelor individuale, determinate de condiții imuabile. Personajele nu pot deveni „eroi”, creatori de acțiune și destin, ci doar victime, figurând în desfășurări impuse din afară. În romanul *Ghiocul* (1934) ideea de predestinare e sugerată încă din titlu. Preotul Valeriu Darie luptă să-și reprime structura pasională, dar până la urmă cade în păcat. Protagonistul – urmărit și în *Înălțarea la cer* (1938) – este dominat de o etică a ispășirii, retrăgându-se în sihăstrie și murind, simbolic, pe creasta unui munte, cu iluzia „înălțării”. Alternând cu povestea principală, alt plan al narațiunii îl are în centru pe fiul preotului, Andrei, elev, supus și el patimilor erotice. Viața de internat, ambianța unei mari școli ieșene, diversitatea tipurilor de liceeni, melancolia adolescentului chinuit de misterele senzualității, neliniștit în așteptarea unui „ceva” nedefinit sunt prinse în secvențe viabile, coerente. Și în *Obsesia* (1946) componenta erotică este privită ca una din trăsăturile esențiale ale răului uman, făcând mai pregnantă viziunea întunecată asupra lumii ca

G. Călinescu, Demostene Botez și Ion Pas

ființare anarhică, absurdă, tragică. *Oameni de lut* (1947) absolutizează această perspectivă. Ultimul roman, *Document* (1964), aparținând scrisului sociologizant, obedient față de imperativele ideologice ale momentului, este o demonstrație tendențioasă a modului cum erau oprimați țărani în trecut. Și în literatura de călătorie, se manifestă două maniere de a consemna realitatea. În *Căutarea mea* (1933) cuprinde însemnările dintr-o croazieră pe Marea Mediterană. Călătorind, vizitând vestigiile unor vechi civilizații, **B.** înregistrează aspecte ale aceleiași umanități în veșnică mișcare, cu sens nelămurit, alimentându-i sentimentul intens al efemerității, al inutilității, conștiința unei existențe haotice, repetabile, într-o iremediabilă decădere. Găsește expresia potrivită, ca o reacție spontană proprie scriitorului lucid, sensibil și cu intuiția imponderabilului. Celelalte cărți de călătorie – *Curcubeu peste Dunăre* (1956) și *Prin U.R.S.S.* (1962) – sunt mai mult materiale de propagandă. Proza lui **B.** este întregită de *Memorii* (I–II, 1970–1973), în care este reluat și conținutul mai vechiului opuscul *Lumea cea mică* (1944). Amintirile din copilărie, cu trăirile sale unice, refac procesul înțelegerii treptate a lumii într-un spațiu specific. Alte evenimente autobiografice capătă un relief deosebit, în texte dense, vibrante. Principalul mobil al scrierii este evocarea, învăluită de căldură și admirație, a celor pe care i-a cunoscut îndeaproape: Mihai Ralea, Ionel Teodoreanu, Al. O. Teodoreanu, Al. A. Philippide, Cezar Petrescu, C. Stere, Mihail Sadoveanu. După creionări rapide ale portretelor altor membri ai cercului „Viața românească”, se oprește pe larg la G. Ibrăileanu, cu dorința de a da imaginea unei existențe unice, patetice, de o impunătoare semnificație. Literatura pentru copii este un capitol extins al activității lui **B.**: *Picu și Gheorghică* (1956), *Lanternă magică* (1956), *Bucuria tinereții* (1957), *Șantier* (1964), *Povestea greierului* (1964), *Povestea Mărgicăi* (1970). După 1948 s-a ocupat constant de traduceri, semnând (uneori în colaborare) tălmăciri după opere de Molière, Gustave Flaubert, Madame de La Fayette, A.S. Pușkin, Jules Renard, Raymond Radiguet, Maxim Gorki, Valéry Larbaud, Bertolt Brecht ș.a. A prelucrat în versuri o mai veche versiune din *Norii* de Aristofan. A mai versificat, stilizat și prefațat numeroase transpuneri din literaturile sovietică, bulgară, maghiară, germană, chineză ș.a. Receptată favorabil la vremea apariției, poezia lui **B.** a fost considerată reprezentativă pentru modernismul românesc. Începând cu

Desen de Marcel Iancu

anul 1922, unele poeme au fost traduse și au intrat în antologii apărute în limbile maghiară, franceză, engleză, spaniolă ș.a. După 1950 numărul tălmăcirilor din opera sa este mult mai mare, cuprinzând și versiuni în limbile rusă, germană, italiană, portugheză ș.a.

Puțin personală prin armonia exterioară a versului și limbă, această poezie se personalizează și se modernizează chiar prin imagine. În dezlănțuirea imaginismului frenetic al poeziei contemporane, Demostene Botez e unul din cei mai fecunzi și mai originali creatori de expresie figurată, de comparații proaspete și grațioase...

E. LOVINESCU

SCRIERI: *Munții*, Iași, 1918; *Floarea pământului*, Iași, 1920; *Povestea omului*, Iași, 1923; *Zilele vieții*, București, 1927; *Roman perpetuu*, București, 1928; *În căutarea mea*, București, 1933; *Cuvinte de dincolo*, București, 1934; *Ghiocul*, București, 1934; *Dumnezeu*, București, 1936; *Înălțarea la cer*, București, [1938]; *Comedia umană*, București, 1940; *Pământ și om*, București, 1942; *Lumea cea mică*, București, 1944; *Obsesia*, București, 1946; *Oameni de lut*, București, 1947; *Floarea soarelui*, București, 1953; *Sfredeluș*, București, 1953; *Hoțu și Pachia*, București, 1954; *Versuri alese*, București, 1955; *Curcubeu peste Dunăre*, București, 1956; *Oameni în lumină*, București, 1956; *Lanternă magică*, București, 1956; *Picu și Gheorghică*, București, 1956; *Bucuria tinereții*, București, 1957; *Prin ani*, București, 1958; *Carnet*, București, 1961; *Hoinăreli prin natură*

(în colaborare cu Ionel Pop), București, 1961; ed. 2, București, 1965; *Scriitori, carte, cititor*, București, 1961; *Prin U.R.S.S.*, București, 1962; *Noaptea luminată*, București, 1962; *Oglinzi*, București, 1963; *Document*, București, 1964; *Însemnările lui Andrei Chirică*, București, 1964; *Povestea greierului*, București, 1964; *Șantier*, București, 1964; *Chipuri și măști*, București, 1965; *În fața timpului*, București, 1967; *Povestea brazilor și a hârtiei*, București, 1967; *Aproape de pământ*, București, 1968; *Fapte diverse*, București, 1969; *Na greu' pământului*, București, 1970; *Povestea Mărgicăi*, București, 1970; *Memorii*, I–II, București, 1970–1973; *Scrieri*, I–IV, București, 1971–1973; *Patria și oamenii ei*, București, 1972; *Tramvaiul de noapte*, București, 1973.

Traduceri: Jean Richepin, *Morți bizare*, București, f.a.; *Antologia poezilor decembriști. 1826–1951*, București, 1951 (în colaborare cu Claudia Millian și C. Argeșanu); Maxim Gorki, *Viața lui Clim Samghin*, I–IV, București, 1951–1953; A.N. Stepanov, *Port Arthur*, I–II, București, 1952 (în colaborare cu Melania Livadă); N.I. Vapțarov, *Poeme*, București, 1952 (în colaborare cu Maria Banuș și Vlaicu Bârna); Dimos Rendis, *Pământul patriei*, București, 1953 (în colaborare cu Letiția Papu); Aristofan, *Norii*, București, 1955 (în colaborare cu Șt. Bezdechî); Molière, *Sganarel sau Încornoratul închipuit*, în Molière, *Opere*, I, București, 1955; Gustave Flaubert, *Doamna Bovary*, pref. Tudor Vianu, București, 1956; Victor Hugo, *Versuri*, pref. Valentin Lipatti, București, 1958 (în colaborare); Pramudia Ananta Toer, *Povestiri indoneziene*, București, 1960; Tewfik El Hakim, *Jurnalul unui procuror de țară*, București, 1962; *Antologia poeziei chineze clasice (sec. al XI-lea î.e.n. – 1911)*, îngr. Romulus Vulpescu, București, 1963 (în colaborare); Bertolt Brecht, *Versuri*, București, 1964 (în colaborare cu Lazăr Iliescu); Madame de La Fayette, *Principesa de Clèves*, pref. Elena Vianu, București, 1966, *Principesa de Montpensier. Zăide. Principesa de Clèves. Istoria Henriettei de Anglia. Contesa de Tende*, București, 1984 (în colaborare cu Dolores Toma); Jules Renard, *Scrieri alese*, pref. Paul Miclău, București, 1967 (în colaborare cu Marcel Gafton și Modest Morariu); Raymond Radiguet, *Neastâmpăr. Bal la contele d'Orgel*, pref. Richard Regwald, București, 1968, *Înlănțuit de diavol*, pref. Alexandru Păduraru, București, 2003; Vercors, *Bătălia tăcerii. Amintiri de la miezul nopții*, București, 1970, *Pluta Meduzei*, București, 1972; Valery Larbaud, *Poezii*, pref. trad., București, 1971; Elena Văcărescu, Anna de Noailles, *Versuri*, introd. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1971 (în colaborare cu Lazăr Iliescu); Benjamin Constant, *Adolphe*, București, 1973 (în colaborare cu Tudor Teodorescu-Braniște).

Repere bibliografice: Ibrăileanu, *Opere*, III, 125–136, X, 350–351; Lovinescu, *Opere*, VIII, 288, IX, 262–266, 511–512; Cioculescu, *Aspecte*, 160–163; Perpessiciu, *Opere*, II, 118–120, III, 69–73, VII, 13–14, IX, 211–213, 319–322, XII, 331–332; Constantinescu, *Scrieri*, I, 329–344; Lovinescu, *Scrieri*, IV, 635–639, VI, 112–113, 264; Călinescu, *Opere*, II, 475–480, 822–827, III, 1319–1324, IV, 952–962, VI, 976–980;

Streinu, *Pagini*, V, 59–63, 209–212; Munteanu, *Panorama*, 268–270; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 736–739, *Ist. lit.* (1982), 819–822; Petroveanu, *Profiluri*, 46–60; Ion Biberi, *Poezia lui Demostene Botez*, VR, 1967, 7; Philippide, *Considerații*, I, 284–291; Manolescu, *Metamorfozele*, 44–46; Petroveanu, *Traietorii*, 16–22; Indrieș, *Polifonia*, 173–185; Săndulescu, *Citind*, 210–217; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, 330–339; Piru, *Poezia*, I, 69–77; Negoîtescu, *Analize*, 207–219; Simion Bărbulescu, *Demostene Botez – viața ca roman trăit*, București, 1983; Micu, *Modernismul*, 183–187; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, 42–44; *Dicț. esențial*, 102–104; Ștefănescu, *Istoria*, 327–329; Popa, *Ist. lit.*, I, 723–724, *passim*. C. T.

BOTEZ, Ioachim (13.VI.1884, Bistricioara, j. Neamț – 12.VI.1956, București), prozator, traducător, publicist. Tatăl lui **B.** a fost șef de pădurari. Din cauza unui incendiu, familia se mută la București, unde copilul face clasele primare, fiind înscris apoi la Liceul „Cantemir Vodă”. La șaptesprezece ani părăsește școala și își câștigă existența ca învățător suplinitor la țară, în cătunele Vârteju, Dârza, Ciorogârla. Abia în 1913 avea să-și ia, la „Sf. Sava”, diploma de absolvent. Licențiat, în 1921, în limba

și literatura franceză, începe un lung șir de peregrinări ca profesor – Pitești, Mizil (aici obține definitivatul), Piatra Neamț, Buzău, Oltenița, Suceava. Întors la București, predă franceza la un pension de fete, la Școala Normală, la Liceul „Mihai Viteazul”. Câtva timp, a fost „gardian mângăitor de catastrofe” la închisoarea Văcărești. Nădufurile și ricanările lui de „belfer” mai aparte răbufnesc într-o seamă de foiletoane din „Curentul”, o parte dintre ele fiind absorbite în cartea, în două volume, *Însemnările unui belfer* (1935–1939). Nimeni nu ar fi zis, întâlnindu-l pe rubicondul **B.**, cu înfățișarea-i boemă, accentuată de pălăria cu boruri largi și de lavaliera neagră, că în el mocnește drojdia atâtor nemulțumiri. În lume, cu iscusință de povestitor, îi încânta pe cei din jur, după cum și la școală era, se pare, iubit de elevi. În scris, însă, zăcașul nu prea filtrează toxinele atâtor „parapoane”. Pizmaș dintotdeauna pe cei înstăriți și, în genere, pe privilegiații sorții, el se dedă, odată cu venirea comuniștilor la putere, unei publicistici devotate (până la mistificare) noului regim. Moare în urma unei crize cardiace.

După debutul din „Foaia populară” (1899), **B.** publică texte umoristice, în proză și versuri, la „Zeflemeaua”, „Belgia Orientului”, „Furnica”, unde a fost și redactor, „Țivil-Cazon”, „Sămănătorul”, „Falanga literară și artistică”. Mai ales în acești primi ani iscălește și altfel decât cu numele său: J. B., Bz, J. Bz., Vic, Victor, I.B. Victor, I. Botez-Victor, J. Botez-Victor, Joachim Belferul, Un belfer. A mai colaborat cu articole, schițe, câteodată poezioare la „Viața românească”, „Minerva literară ilustrată”, „Noua revistă română”, „Flacăra”, „Rampa”, „Adevărul literar și artistic”, „Idea europeană”, „Cuvântul”, „Cuvântul liber”, „România de azi”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Curentul literar”, mai târziu la „Gazeta literară”, „Iașul literar” ș.a. Intervențiile din rubrica „Ora belferului”, susținută în „Curentul”, sunt reluate în broșura *Cum să pronunțăm franțuzește* (1941). Bun cunoscător de germană și, bineînțeles, de franceză, **B.** traduce totuși din autori diferiți, în special în „Noua revistă română”: Pedro Antonio de Alarcón, Charles Baudelaire, A.P. Cehov, N.V. Gogol, Heinrich Heine, Jean Lorrain, Paul Morand, Friedrich Schiller, August Strindberg, Villiers de l'Isle-Adam, Paul Verlaine. În broșuri i-au apărut în deceniul al treilea al secolului trecut și alte tălmăciri. Izbânzile lui ca traducător sunt versiunile pe care le realizează, uneori în colaborare, din Charles de Coster (*Legenda și întâmplările vitejești,*

vesele și glorioase ale lui Ulenspiegel și Lamme Goedzak în ținuturile Flandrei și aiurea, 1947), Aleko Konstantinov (*Bai Ganiu*, 1955), Alphonse Daudet (*Tartarin în Alpi și Minunatele isprăvi ale lui Tartarin din Tarascon*, 1956), Branislav Nušić (*Anii de școală*, 1956). Ca publicist, **B.** are un condei teribil de spornic. Îndeosebi la „Curentul”, el scrie într-o cadență neobosită, comentând cu ascutime și cu un soi de posăceală hătră felurite întâmplări, unele triste, altele înveselitoare. Fire nostalgică, oftează adesea după vremurile „bлагословите” de odinioară, așa cum, hoinar nelecuit „prin ai coclauri”, îl încearcă păreri de rău după „dulcea isihie a drumeției de altădată”. Indispus de tracasările de zi cu zi, își caută un refugiu în „liniște și singurătate”. Mai cu un popas, mai cu un taifas, umblărețul colindă ținuturi care îi suscită apetența pentru descrieri. Străinătatea, unde își plimbă pașii de „gură-cască”, îl inspiră mai puțin. Cele câteva figuri care reapar mereu în aceste însemnări sunt personaje virtuale ale unei proze pe care, lipsit de inventivitate, nu ajunge să o compună. Impulsionate de un resort asociativ, „schițele” lui sunt de fapt evocări, depănate cu un anume șart, amestec de maliție și de melancolie. După război acrimoniosul își drege glasul ca să poată emite o întreagă gamă de „încântări”. La tot pasul, și în foiletoanele de prin gazete, și în cele înmănușate în cărți – *Schițe și însemnări din școala de ieri și de azi* (1953), *După o jumătate de veac* (1954), *De azi și de demult* (1955), *Școala de altădată* (1955), *Prin București odinioară și azi* (1956), *Din școala de ieri și de azi* (1957) – el ocărăște trecutul, față de care „lumea nouă”, cercetată „cu gura căscată de mirare”, i se pare un „tărâm de basm”. Cu excepția lui G. Călinescu, toți criticii importanți din epocă au întâmpinat cu elogi spovedaniile, și acide și tânguitoare, ale lui **B.** din *Însemnările unui belfer*. Rememorarea avaturilor unei cariere hărțuite de neșansă îi declanșează cusurgului, care este poate un idealist înfrânt, reacții depresive și înverșunări propulsate în sarcasmul congestionat până la vorba crudă. Dascălul persecutat de frustrări își răzbună, zugrăvind în accente virulent caricaturale „vicleimul fără perdea” al școlii, denunțată, cu o grimasă de aversiune, ca un lăcaș al neomeniei. Sadici și obtuzi, haini, tipicari și chilipirgii, zgripșorii satirizați evoluează în ambientul unui grotesc de figurație zoologică. Tapirul, Păianjenul, Pupăza, Limbricul, Caracatița fac parte din ceata acestor

creaturi repugnante și caraghioase. Oricât adevăr ar exista în șarjele „belferului” asediat de toxinele atâtor „parapoane”, ele nu disimulează îndeajuns umoarea rea. Apatia, ieșirile lui de revoltă trădează obida unui complex social, precum și cantonarea în resentiment. Replierea în reverii și cultivarea unor efuziuni naturiste constituie cea mai bună terapie a stărilor de indispoziție. Ca și Calistrat Hogaș, **B.**, iubitor de solitudine care nu-și refuză deliciul epiceureic, are gustul vagabondajului la voia întâmplării, aceste peregrinări nutriend lirismul dichisit al unor generoase descrieri. E fața destinată a prozatorului, altminteri încrunțat și cătrănit. În pofida unor exerciții de ficțiune, cartea lui rămâne, cu izbutirile și insuficiențele ei, mărturia unei vocații de memorialist.

SCRIERI: *Însemnările unui belfer*, I-II, București, 1935–1939; ed. îngr. și pref. Petru Poantă, Cluj-Napoca, 1974; *Schițe și însemnări din școala de ieri și de azi*, București, 1953; *După o jumătate de veac*, București, 1954; *De azi și de demult*, București, 1955; *Școala de altădată*, București, 1955; *Prin București odinioară și azi*, București, 1956; *Din școala de ieri și de azi*, București, 1957. **TRADUCERI:** August Strindberg, *Mustrare de cuget*, București, 1916, *Nuvele*, București, 1925, *Dragoste și pâine*, București, 1927 (în colaborare cu Otilia Ghibu); Stefan Zweig, *Ochii fratelui veșnic*, București, 1929; Jakob Bührer, *Anarhistul – Romanul unui răzvrătit*, București, 1930; Holger Dachmann, *Povestiri din Danemarca*, pref. trad., București, [1932]; Jules Vallès, *Amintirile unui student sărac*, București, [1932]; Maxim Gorki, *Cerșetorii*, București, f.a.; Paul Verlaine, *Închisorile mele*, București, f.a.; Charles de Coster, *Legenda și întâmplările vitejești, vesele și glorioase ale lui Ulenspiegel și Lamme Goedzak în ținuturile Flandrei și aiurea*, București, 1947; Aleko Konstantinov, *Bai Ganiu*, pref. Simion Rusachiev, București, 1955 (în colaborare cu Tudor Călin); Alphonse Daudet, *Tartarin în Alpi*, București, 1956, *Minunatele isprăvi ale lui Tartarin din Tarascon*, București, 1956; Branislav Nušić, *Anii de școală*, pref. trad., București, 1956 (în colaborare cu Dorin Gămulescu).

Repere bibliografice: Vianu, *Opere*, III, 177–181; Perpessicius, *Opere*, VII, 103–104, VIII, 339–343; Călinescu, *Opere*, II, 858–864; Constantinescu, *Scrieri*, I, 345–349; Sebastian, *Eseuri*, 310–314; Lovinescu, *Scrieri*, II, 414–419, VI, 263, VIII, 225; Streinu, *Pagini*, I, 166–169, VI, 126–135; Cioculescu, *Aspecte*, 385–397; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 838, *Ist. lit.* (1982), 923; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 376–377; Popa, *Dicț. lit.* (1977), 106–107; Poantă, *Radiografii*, I, 18–26; *Dicț. scriit. rom.*, I, 338–339; Faifer, *Pluta*, 49–54; Simona Vasilache, *Profesorilor*, RL, 2007, 1.

F.F.

BOTEZ, Ioan (Iancu) (20.IV.1871, Măcărești, j. Iași – 14.IV.1947, București), anglist. Înruddit, prin mamă, cu episcopul Melchisedec și cu istoricul V.A. Urechia, **B.**, frate al lui Constantin Botez, editor al lui M. Eminescu, a urmat Facultatea de Litere și Filosofie din Iași. A activat, alături de G. Ibrăileanu, în cercul socialist. În 1899 a trecut în rândurile liberalilor, ajungând mai târziu deputat și senator. A fost primul profesor care a predat engleza în școala secundară. În Iași a funcționat la Liceul Național și la Liceul Internat între 1901 și 1924, paralel și la Școala Comercială Superioară. A colaborat, din inițiativa lui A. Philippide, la *Dicționarul limbii române*. Era și un foarte energic om de afaceri, întemeietor al Băncii Iașilor (1911), președinte al Camerei de Comerț și Industrie. În 1906 se află între fondatorii revistei „Viața românească”; colaborează aici, cu studii și recenzii, până în 1937. Între 1908 și 1911 a studiat la University College din Londra, în vederea susținerii unui doctorat în litere. Rod al acestor ani a fost cartea care l-a făcut cunoscut, *Aspecte din civilizația engleză* (1912), din care, până în 1945, s-au tras cinci ediții. I-au urmat, în 1914, o lucrare referitoare la istoria românilor destinată britanicilor, *A Short Survey on the Neolatins of the Near East*, și culegerea *Studii și observații*. Înființându-se la Facultatea de Litere și Filosofie din Iași, în 1924, Catedra de limba și literatura engleză, **B.** este chemat să o suplinească. Ajunge conferențiar, iar în 1926 profesor titular. Este și decanul facultății între 1926 și 1936. Studii apărute în plachete, „Hamlet” în tragedia shakespeariană (1925), „King Lear” și concepția dramatică a teatrului shakespearian (1927), *Sentimentul răzbunării și supranaturalul în „Hamlet”* (1928), „Shylock” în cadrul literaturii shakespeariane (1932), fac parte dintr-o proiectată monografie asupra lui Shakespeare. Mulți ani **B.** a fost în Comitetul de lectură al Teatrului Național din Iași. După pensionare, în 1939, se mută în București, unde se ocupă de administrarea societății Țesătoriile Reunite, pe care o înființase.

Scopul mărturisit al eseurilor reunite de **B.** în *Aspecte din civilizația engleză* era acela de a schița „fizionomia civilizației unui mare și vechi popor” pentru a oferi modele. Comentariul, o istorie a ideilor, bazată pe o bogată documentare, trimite mereu la un fundament psihologizant: constante ale mentalității unui neam sunt urmărite în manifestările spiritului, în organizarea civică. Prin prisma

instinctului de libertate individuală, cea mai caracteristică însușire a anglo-saxonilor, se examinează modalitățile de intervenție a statului, bisericii, școlii, confruntate cu o necesitate organică: respectul față de om. Educația dirijată spre formarea caracterului, democrația, trăinicia instituțiilor, întemeierea lor pe tradiție îi stârnesc admirația. Capitole speciale sunt dedicate limbii și literaturii engleze, văzute ca expresii directe ale caracterului național și ale unor împrejurări istorice specifice. Literatura engleză, în care nu căutările formale au întâietate, ci pătrunderea sufletului omenesc până la percepția adevărilor lui esențiale, îi apare comentatorului superioară altora. În artă **B.** făcea o distincție netă între creație (mister, vibrație, viață) și imitația ori fabricația în serie. Trimiterile comparatiste, interferențele culturale nu lipsesc. Dar mai cu seamă prin analizele consacrate teatrului lui Shakespeare, el se afirmă ca un prim și deosebit de competent shakespeareolog român. În atenția sa stau în primul rând caracterele, dar observațiile, de finețe, se extind și asupra viziunii dramatice. Hamlet este văzut ca un reprezentant al idealismului în luptă cu constrângerile realității, anticipând, prin dimensiunea intelectuală a crizei sale, pe eroul tragic al timpurilor moderne. Asupra abisurilor interioare ale personajelor se fac deducții subtile, cu substrat psihanalitic; în *Hamlet* eseistul supune discuției caracterul obsesional al aparițiilor supranaturale, iar în *Macbeth* distinge amestecul de sens și de fantasmatic din nebunie. Tragicul este legat de neputința, general umană, de a ajunge la real. Și bibliografia pusă la dispoziție e una de referință. În opoziție cu Shakespeare, creator în dimensiunea umanității eterne, **B.** îl analizează pe G.B. Shaw prin verva cuvântului, a ironiei. Identifică, în *Studii și observații*, în eroul a două drame elisabetanee pe fiul lui Iancu Sasul, urmaș al lui Petru Rareș. Între valorile perene ale artei universale așază opera lui Ion Creangă, chintesență a spiritualității românești. Eseurile lui **B.** se constituie într-o proză de idei, sobră, elegantă în stil, însuflețită prin pledoaria umanistă și prin hotărârea de a pătrunde „sensul durabil” al lucrurilor.

SCRIERI: *Aspecte din civilizația engleză*, Iași, 1912; ed. Iași, 1915; ed. 5, București, 1945; *A Short Survey on the Neolatins of the Near East*, Iași, 1914; *Studii și observații*, Iași, 1914; ed. 2, București, 1920; „*Hamlet*” în tragedia shakespeareană, Iași, 1925; „*King Lear*” și concepția dramatică a teatrului shakespearean, Iași, 1927; *Sentimentul răzbunării și supranaturalul în „Hamlet”*, Iași, 1928;

„*Shylock*” în cadrul literaturii shakespeareane, București, 1932. **Traduceri:** August Strindberg, *Mustrare de cuget*, București, 1916, *Nuvele*, București, 1916.

Repere bibliografice: Suchianu, *Aspecte*, 37–42; Petru Comarnescu, *Ioan Botez, comentator al literaturii engleze*, VR, 1966, 3; Dan Grigorescu, *Shakespeare în cultura română modernă*, București, 1971, *passim*; *Ist. comp. Rom.*, 195–198; Maftai, *Personalități*, IV, 41–42; *Dicț. scriit. rom.*, I, 337–338; Andrei Bălu, *I. Botez și receptarea literaturii engleze*, CL, 1999, 10. **S. C.**

BOTEZ, Octav
(15.V.1884, Iași –
25.IX.1943, Iași), critic
literar.

Este fiul Smarandei, fiică a căminarului Nastasachi Mihail, și al generalului Panaite Botez. Fratele său mai mare, Eugeniu, se va numi, ca scriitor, Jean Bart. **B.** învață la Iași, după clasele primare fiind înscris, în 1894, la Liceul Național. Din 1901 urmează cursurile Facultății de Litere și Filosofie, în 1906 dobândind licența în filosofie. Își trece, în 1909, examenul de capacitate, dar încă din 1908 era profesor de limba română la Școala Normală „Vasile Lupu”. De aici, se transferă la liceul bărlădean „Gh. Roșca Codreanu” (1909–1910), unde predă franceza, revenind la Iași, mai întâi la Liceul Militar (1910–1911), apoi la Liceul Național (1912–1927). Între 1912 și 1915 își continuă studiile la Berlin, Geneva, Grenoble. În 1925 își ia doctoratul în filosofie cu o teză despre A.D. Xenopol, obținând docența cinci ani mai târziu. Conferențiar suplinitor, din 1927, la Catedra de critică și estetică literară a Facultății de Litere și Filosofie din Iași, titularizat în 1931, suplinește din 1930 – G. Ibrăileanu fiind din ce în ce mai bolnav – și Catedra de istorie a literaturii române moderne; în 1937 devine profesor plin. Suferind de o afecțiune cardiacă, în ultimii ani trăia mai mult retras.

Spirit lucid până la scepticism, inhibat din exces de reflexivitate, cititor insașiabil, bonomul acesta era modestia însăși. Interlocutor agreabil, surâzător, **B.** nu făcea caz niciodată de cunoștințele lui în felurite domenii (filosofie, estetică, sociologie,

psihologie, economie, politică). Amplul studiu *Alexandru Xenopol, teoretician și filosof al istoriei* (1928) dezvăluie un exeget cu apetență pentru noțiunile abstracte, sagacitatea comentariului fiind susținută de o cumpănită orientare în mișcarea de idei a vremii. Că avea o certă disponibilitate pentru argumentația în plan teoretic se observă atât într-o seamă de recenzii, cât și în cursurile universitare. Prelegerile lui tratează despre obiectul și metoda esteticii literare, evoluția ideilor estetice și a criticii din Antichitate până în secolul al XVIII-lea, critica și estetica literară în Germania, Anglia și Italia ș.a. Disociind în maniera lui Ibrăileanu, afirmă că opera de creație are mai mulți sorti decât opera de analiză. Unui critic îi cere să aibă acea „intuiție sintetică” prin care să se transpună, oarecum în felul unui poet, în inima textului pe care vrea să-l tâlcuiască. Dacă, sub anumite aspecte, **B.**, adept și el al ideologiei poporaniste, calcă pe urmele lui Ibrăileanu, în câteva privințe se deosebește de maestrul său. Acordă, astfel, o atenție mai mare scriitorilor de tranziție, zăbovește asupra realizării artistice a unei scrieri, se dovedește, deși cu zone de opacitate, mai receptiv față de poezia nouă; în delimitarea unor epoci de dezvoltare a literaturii noastre, recurge nu la criteriul personalităților scriitoricești, ci la acela al apariției revistelor importante („Dacia literară”, „Convorbiri literare”, „Viața românească”). În studiul polemic *În jurul teoriei genurilor literare* (1930), combătând pe Benedetto Croce și pe Friedrich Gundolf, care contestau existența obiectivă a genurilor literare, criticul nu le consideră deloc a fi o construcție arbitrară. Un flexibil, pertinent exercițiu comparatist îl constituie lucrarea *Naturalismul în opera lui Delavrancea* (1936). Studiul *Titu Maiorescu și locul lui în cultura românească* (1940) este colorat cu amintiri personale. Iscăbind câteodată O.B. sau, foarte rar, P. Octavian, **B.** colaborează la „Arhiva”, unde în 1904 a și debutat, „Însemnări literare”, „Arhiva pentru știință și reforma socială”, „Gândirea”, „Lumea”, „Adevărul literar și artistic”, „Adevărul”, „Manifest”, „România literară”, „Cuget moldovelesc”. La „Viața românească” semnează din când în când, între 1906 și 1937, cronica literară și cronica teatrală, dar competența lui e vădită și în cronica filosofică, în cronica ideilor, de asemenea, în cronica politică. Și-a strâns o parte din însemnările critice în volumul *Pe marginea cărților* (1923). Postum, i-a mai apărut o carte, *Figuri și note istorico-literare* (1944). Nici pedant, nici amator de frivolități impresioniste,

B. trezește încredere prin moralitatea gestului său critic, dar, nu mai puțin, prin calma, discreta lui comprehensiune. Clar și sistematic, cu un bun simț ce asigură moderația evaluărilor, criticul nu e o natură divagantă. Sobrietatea, care divulgă poate la el un minus al fanteziei, dictează fidelitatea lecturii. Ceea ce urmărește, operând cu instrumente de precizie, este să reconstituie „îndărătul operei” fizionomia autorului și atitudinea lui în fața vieții. Îl interesează mai degrabă să lămurească (și să se transpună în) interioritatea acestui scriitor decât să cântărească și să proclame valoarea unui text. Își exersează deci perspicacitatea pentru a surprinde „substratul sufletesc și etic” al unor scrieri, ceea ce îl face reticent față de estetica așa-zicând decadentă. Descriptiv prin formație, cu exagerată grijă pentru conexiuni, raportează mai totdeauna o carte sau

Octav Botez și Jean Bart

alta la contextul (social, național) în care ele au fost zămislite. Povestește tacticos subiectul, apoi ia la rând personajele, oprindu-se la cele „verosimile” și portretizându-le analitic, în fine califică scurt și îndeobște neconcesiv eficiența mijloacelor de expresie. Cu tot atașamentul față de valorile tradiționale, **B.** acceptă și „poezia pură”, dar numai în măsura în care iradiază o „misterioasă putere de incantație”. Dintr-o slăbiciune de „viețist”, supralicitează versurile lui G. Topîrceanu, ale Otiliei Cazimir, precum și proza Luciei Mantu sau a lui I.I. Mironescu; doar răsfățatului Ionel Teodoreanu îi reproșează „imagismul prețios”. Nu gustă „rodomontadele” lui Ion Minulescu și nici „poemele cu îngeri” ale lui V. Voiculescu sau „dadaismul autohton” al jocurilor poeticești ale lui Ion Barbu. Se lasă însă câștigat de forța eruptivă a poeziilor lui Octavian Goga și de poemele, de un serafism tulburător sau de o titanică vigoare, ale lui Tudor Arghezi. Având antene mai bune pentru poezia prozei, îl încântă, la Mihail Sadoveanu, lirismul „înalt și grandios” și îi pronosticează, în 1905, un destin de romancier al istoriei. Un studiu mustind de sugestii, presărat cu sintagme care au făcut carieră, este acela consacrat lui Calistrat Hogaș. Despre romanul *Ion* al lui Liviu Rebreanu, tot așa, emite opinii bine gândite. La Ion Agârbiceanu relevă suflul de idealism etic. Epicul Hortensiei Papadat-Bengescu îl consideră a fi, în ciuda acuității privirii auctoriale, minat de psihologia falsă, efect al unei viziuni intens subiective. Un „suflu tragic de mister și sombră pasiune” îl frapază în proza febrilă a lui Gib I. Mihăescu. Ironizat de E. Lovinescu, **B.** îl execută la rândul său pe criticul „amoretat de esteticul pur” în ipostaza lui de romancier. Aidoma lui Sainte-Beuve, el obișnuiește să plaseze un autor, la care caută, ce-i drept, să detecteze „nota personală”, într-o „familie de spirite”. Câteva articole (despre Barbu Delavrancea, Duiliu Zamfirescu, Victor Eftimiu) au ascuțituri ironice. Momente de evocare colorează uneori discursul analitic, criticul având o înzestrare de memorialist. Cu întinse, aprofundate lecturi din literatura străină, se simte în largul lui printre scriitorii de expresie franceză: critici (Hippolyte Taine, Émile Faguet, dar și Anatole France), poeți (Albert de Vigny, Gérard de Nerval, Paul Claudel, Maurice Maeterlinck, Émile Verhaeren), prozatori (Romain Rolland, Marcel Proust, André Gide ș.a.), moralști (Joseph Joubert). Dramaturgia lui Henrik Ibsen îi incită, și ea, nervul hermeneutic. Cu ținuta-i integră, care îi face scrisul cu atât mai creditabil, **B.** s-a impus

de la un an la altul ca un critic adevărat – nici mai mult, dar nici mai puțin decât atât.

SCRIERI: *Pe marginea cărților*, Iași, 1923; *Alexandru Xenopol, gânditor*, Iași, 1925; *Alexandru Xenopol, teoretician și filosof al istoriei*, București, 1928; *În jurul teoriei genurilor literare*, Iași, 1930; *Naturalismul în opera lui Delavrancea*, București, 1936; *Titu Maiorescu și locul lui în cultura românească*, Iași, 1940; *Figuri și note istorico-literare*, București, 1944; *Scieri*, îngr. Ilie Dan, pref. Zaharia Sângeorzan, Iași, 1977.

Repere bibliografice: Ralea, *Scieri*, II, 420–422; Lovinescu, *Scieri*, IV, 231–233; Călinescu, *Opere*, III, 516–521; Adrian Marino, *Octav Botez*, RFR, 1944, I; Al. Piru, *Octav Botez*, RFR, 1944, 3; Ciopraga, *Lit. rom.*, 721–724; Leon, *Umbre*, II, 104–107; Antonescu, *Scriitori*, 137–149; *Dicț. scriit. rom.*, I, 339–341; Mircea Mancaș, *Un critic uitat: Octav Botez*, RL, 1995, 8; Gavril Istrate, *Discreția cărturarului*, L, 1996, 18; Florin Faifer, *Onestitatea ca pană*, DL, 1997, 26. **FF**

BOTEZ-GORDON, Gheorghe V. (19.IV.1875, Iași – 6.IX.1918, Iași), poet, traducător. Era fiul Zoitei și al lui Vasile Botez, birjar. Fratele său, actor, a jucat pe scena Teatrului Național din Iași sub numele C.B. Penel. Secretar-contabil al Școlii de Arte și Meserii, unde a predat și un curs de contabilitate, pentru a-și spori modestele venituri, s-a angajat, între 1893 și 1896, funcționar la Creditul Funciar Urban din Iași. Se pregătește în particular și, în 1903, devine bacalaureat al Liceului Național ieșean. Se înscrie la Facultatea de Drept, pe care o va absolvi în 1908, și ajunge avocat. Era un nume cunoscut cu deosebire în Iași, unde colabora, din 1895, la numeroase ziare și reviste, cu poezii, proză, publicistică. Făcea parte din Societatea Științifică și Literară Arhiva, condusă de A.D. Xenopol. În 1914 este ales membru al Societății Scriitorilor Români, dar în anul următor poetului, care avusese o tinerețe chinuită, îi cedează nervii; trăiește încă trei ani în lumea fantasmelor.

B.-G. a debutat în „Jurnalul” (1895) cu versuri simboliste (*Cântec de toamnă*) aflate sub zodia citadinismului și a evadării, iar editorial în 1898. Aglomerarea citadină îl neurastenizează pe poet, care vede, „prin ceață”, „copaci goi” luminați de felinare anemice. Câte o fată veștejită cântă la clavier ori e admirată cum stă pe o bancă într-un parc. **B.-G.** percepe lumea impresionist, culorile sunt impure, amestecate, de regulă luate de pe marginea paletei. El era, la 1895–1900, un prebacovian în strofele publicate de „Jurnalul”, „Lupta”, „Lumea nouă literară și științifică”, „Adevărul ilustrat”, „Evenimentul”,

„Noutatea”, „Opinia”. Tot de simbolism ține și pasiunea pentru flori, în corespondențe ce-l premere pe D. Anghel. „Grădina” lui e mai totdeauna „în amurg”, cotropită de catifelarea și parfumul liliacului. Al doilea volum, apărut după mai bine de un deceniu, este semnificativ intitulat *Petale* (1909). Poetul a fost și un traducător pasionat, cu toate că nu totdeauna inspirat. L-a atras îndeosebi Paul Verlaine, după care a făcut și câteva imitații; grăbit și facil a tălmăcit din Felice Cavalotti, Edmond Rostand, Jean Richepin. **B.-G.** rămâne un scriitor „fin de siècle”, care a pregătit receptarea adecvată a celui de-al doilea val de simbolști.

SCRIERI: *Versuri*, Iași, 1898; *Petale*, Iași, 1909. **Traduceri:** Jean Richepin, *Corsarul*, Craiova, 1899; Felice Cavalotti, *Cântarea Cântărilor*, Iași, 1901; Edmond Rostand, *Samaritanca*, Iași, 1908.

Repere bibliografice: Emil Gârleanu, „Două vieți” de Gordon, „Evenimentul”, 1902, 2; Mihail Dragomirescu, „Petale”, „Falanga”, 1910, 2; N. Iorga, *Un volum de versuri din Iași*, NRL, 1910, 10; Eugen Herovanu, *Orașul amintirilor*, București, 1936, 225–232, 261–262; Liliana D. Popovici, *Un gingaș poet ieșean*, „Opinia”, 1938, 9448, 9450; Sadoveanu, *Opere*, XVI, 505–519; Mănuță, *Analogii*, 245–250.

D. M.

BOTEZ-RAREȘ, George Emil (20.IV.1877, Roman – 16.IX.1935, București), traducător, publicist. Este, probabil, fiul natural al Anei Botez. Pentru a-și întreține familia, se apucă de traduceri, lucrate la repezeală, lăsându-se pe mâna unor editori avizi de câștig. A semnat mai ales George B. Rareș, dar în periodice, când nu a uzat de numele real în diverse variante (George Emil Botez, Gh. Em. Botez, Gh. Em. Botez-Galați, G.E.B., G. Em. B., G.e.b., Geb) a recurs la alte pseudonime: G. Răzvan, C. Adrian și, poate, Ion Costin. Două cărți proprii sunt semnate Gheorghe Elmian, la fel ca primele povestiri publicate în revista „Ovidiu” din Constanța, în 1904. Cel dintâi volum dat la tipar este o traducere a unei povestiri de André Theuriot, *Frida* (1910). În 1913 editează la Galați, împreună cu alții, un bimensual literar, artistic, social, „Zburătorul”, unde susține rubrica de critică literară. Altă revistă sub redactarea lui, apărută însă la București, este „Flori de crâng” (1932). Este posibil să fi făcut parte și din redacția ziarului „Minerva”, unde între 1914 și 1916 semnează curent anchete sociale, reportaje politice, articole pe teme economice și, ocazional, cronici teatrale. Însemnări de ziarist sunt adunate în paginile multora din cărțile lui ulterioare. În 1919 fondează colecția „Biblioteca

scriitorilor iluștri”, în care se tipăresc îndeosebi traduceri semnate de el sau de alți scriitori.

Inconsistentă este literatura propriu-zisă a lui **B.-R.**, reprezentată la început de povestiri alegorice și sentimentale apărute în „Rampa”, „Viitorul”, „Credința”, „Zburătorul”, „Tribuna liberală”, „Minerva”, „Izbânda”. În „Miraj” și în „Raza literară”, se încearcă și ca poet, fie cu versuri originale, fie cu tălmăcirii din Charles Baudelaire și Paul Verlaine. Din 1920 se profilează pe literatura de colportaj, fabricând în serie senzaționale biografii de haiduci sau reluând în prelucrări prolixă pățaniile lui Păcală și Tândală, diferite povești și basme, ale căror surse sunt străvezii (Charles Perrault, Frații Grimm, Petre Ispirescu ș.a.). Și mai puțin inspirate se dovedesc cele șapte mii de versuri din *Gruia cel viteaz și tatăl său Novac*. Cu posibilități literare modeste, **B.-R.** a realizat foarte multe traduceri – tipărite în tiraje enorme și frecvent reeditate – din majoritatea literaturilor de circulație. S-a folosit cel mai adesea de un text francez intermediar, dar cunoștea, se pare, și limbile germană și maghiară. Uneori și-a asociat cunoscători ai limbii originalului, ca în cazul literaturii ruse, ori a recurs la ajutorul soției lui, Ana-Maria G. Bottez. A tălmăcit mult din opera lui Jules Verne, dar și din alți numeroși scriitori europeni notorii, versiuni care, deși departe de a fi un model de traducere, au contribuit la familiarizarea cititorului român cu literaturile lumii.

SCRIERI: *Zece zile prin Ardeal*, București, 1919; *Călina, fiica codrilor, căpitan de haiduci*, București, 1924; *Gruia haiducul*, București, 1924; *Popa Marosin, căpitan de voinici*, București, 1924; *Frați de cruce*, București, 1930; *Inelul fermecat*, București, f.a.; *Fata din dafin*, București, f.a.; *Ștefan Bujor*, București, f.a.; *Gruia cel viteaz și tatăl său Novac*, București, f.a.; *Viața, năzdrăvăniile și pățaniile lui Păcală*, București, 1930; *Haiducul Mioreanu*, București, 1934; *Bujor haiducul*, București, 1934. **Traduceri:** André Theuriot, *Frida*, București, 1910; A. S. Pușkin, *Fata căpitanului*, București, 1912; ed. cu ilustrații de Ion Anestin, București, 1928; Henrik Ibsen, *Rața sălbatică*, București, 1913 (în colaborare cu Mihail G. Nicolau); I. S. Turgheniev, *Părinți și copii*, București, 1914, *Eroismul dragostei*, București, cu ilustrații de Ary Murnu, București, f.a. (în colaborare cu I. Hâncu); Friedrich Nietzsche, *Așa grăit-a Zarathustra*, pref. Mihail Negru, București, 1916, *Antichristul. Încercare de refacere a tuturor valorilor*, București, 1920; Émile Zola, *Prăbușirea*, București, 1917, *O pagină de iubire*, București, 1921, *Norocul prostului*, București, 1923, *Goana după fericire*, București, f.a.; Anatole France, *Cartea prietenului meu*, cu ilustrații de P. P. Molda, București, f.a.; L. N. Tolstoi, *Război și pace*, București, 1918–1922, *Hagi-Murad*, București, 1920, *Cât pământ trebuie unui om și alte povestiri*,

București, 1923, *Sonata Kreutzer. Diavolul. Părintele Sergiu*, București, 1923; ed. 2, pref. E. Lovinescu, București, 1928, *Pe drumul mântuirii*, București, 1926, *Înviearea*, cu ilustrații de Ion Anestin, București, 1926, *Poliuska și alte povestiri*, cu ilustrații de Ion Anestin, București, f.a. (în colaborare cu Clara Lievșnevschi), *Stăpân și slugă și alte povestiri*, cu ilustrații de Ion Anestin, București, 1926 (în colaborare cu Clara Lievșnevschi), *Doi husari. Asediul Sevastopolului. Moartea lui Aleanin*, București, 1928 (în colaborare cu Clara Lievșnevschi), *Moartea lui Ivan Ilici*, București, 1928, *Anna Karenin*, I-II, București, 1933, *Fericea casnică*, București, 1934; Blasco Ibáñez, *Printre portocali*, cu ilustrații de Ion Comănescu, București, 1918, *Cei patru cavaleri ai Apocalipsului*, București, 1920, *Urgisiții vieții*, București, 1921; Alphonse Daudet, *Sapho*, București, 1918; F. M. Dostoievski, *Netoșka*, București, 1919, *Frații Karamazov*, București, 1921, *O femeie blândă*, București, 1921, *Iubire tragică*, București, 1929, *Spovedania lui Stavroghin. Gelozie pedepsită. Hoțul cinstit*, București, f.a., *Suflet de copil*, București, 1933; Paul Heyse, *Dragostea în Italia*, București, 1919; Prosper Mérimée, *Noaptea de urgie și măcel*, cu ilustrații de Ion Anestin, București, 1920; Guy de Maupassant, *Mont-Oriol*, București, 1920, *Inima noastră*, București, f.a.; Honoré de Balzac, *Grădina cu rodii*, București, 1921; Al. Dumas-fiul, *Dama cu camelii*, București, 1922; Jules Verne, *Ocolul pământului în 80 de zile*, București, 1922 (în colaborare cu Ana-Maria G. Bottez), *Arhipelagul în flăcări*, București, 1923, *Lupta pentru milioane*, București, 1923, *Raza verde*, București, 1923, *De la Pământ la Lună*, București, [1923], *Împrejurul Lunei*, București, 1923, *Dragoste și datorie*, București, 1923 (în colaborare cu Ana-Maria G. Bottez), *Cinci săptămâni în balon*, București, 1923 (în colaborare cu A. Constantinescu), *Răzbumarea marinarului*, București, 1924, *Logodnica indianului*, București, 1924, *Noul Cain. Uzina fermecată*, București, 1924, *Salvarea miraculoasă*, București, 1925, *În fața steagului*, București, f.a., *Aventurile a trei ruși și a trei englezi în Africa Australă*, București, 1933, *Mathias Sandorf*, București, f.a.; Henryk Sienkiewicz, *Cavalerii crucii*, I-II, București, 1923, *Quo Vadis*, București, 1924; Paul Bourget, *Discipolul*, cu ilustrații de Ion Anestin, București, 1927 (în colaborare cu Lucia Subotici); Victor Hugo, *Mizerabilii*, I-II, București, 1927, *Cocoșatul de la Catedrala Notre-Dame de Paris*, București, 1935; Jókai Mór, *Martirii inimii*, București, 1929; Alfred de Musset, *Spovedania unui îndrăgostit*, București, 1929; Hector Malot, *Fără familie*, ed. 2, I-II, București, 1931, *În familie*, I-II, București, 1934; Ernest Renan, *Viața lui Iisus*, ed. 2, București, f.a.; Charles Dickens, *Povești de Crăciun*, București, 1935, *Strigoii. Povestiri de Crăciun*, București, 1938.

Repere bibliografice: Al. Macedonski, *Traduceri*, I, 1918, 1; Nicolae Crevedia, *Puneți mâna pe traducători*, „Calendarul”, 1933, 316; Paul I. Papadopol, *Traduceri*, U, 1933, 234; Paul I. Papadopol, *George B. Rareș*, RAZ, 1934, 12; Barbu Lăzăreanu, *George Em. Botez*, ADV, 1935,

15 851; Paul Teodorescu, *George B. Rareș*, RAZ, 1935, 25; Geo Borzea, *George B. Rareș*, RAZ, 1935, 25; Ion Pas, *Carte despre vremuri multe*, București, 1963, 123–124; Straje, *Dicț. pseud.*, 90.

G.H. - T.

BOTEZATU, Eliza (7.XI.1938, Briceni-Edineț), critic și istoric literar. Este fiica Anei (n. Chizân) și a lui Nicolae Cracan, țărani. Absolventă, în 1961, a Universității de Stat din Chișinău, a susținut doctoratul în filologie în 1972, parcurgând ierarhia universitară până la gradul de profesor (1992). A predat la Institutul Pedagogic „Alecă Russo” din Bălți, apoi la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău. Între 1979 și 1986 a fost cercetător științific la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe a RSS Moldovenești, apoi a fost și secretar al Uniunii Scriitorilor (1986–1987).

B. a debutat în 1954 la „Tinerimea Moldovei”. S-a dedicat dintru început criticii literare, scriind despre lirica basarabeană postbelică: *Poezia meditativă moldovenească* (1977), *Poemul moldovenesc contemporan* (1981). A știut să găsească o optică personală, apropiindu-se de actul poetic dintr-o serie de unghiuri, dacă nu absolut noi, cel puțin mai rar frecventate, comentariile ei fiind îndeobște pertinente, cu deschideri de orizont utile, nuanțate. Studiul pe specii a fost completat cu studiul înrăuririlor folclorice: *Poezia și folclorul: puncte de joncțiune* (1987) sau al unor circumstanțe istorice, de pildă al Doilea Război Mondial: *Prezenți în front* (1985). În două studii monografice, unul despre lirica lui George Meniuc (1980), celălalt despre Pavel Boțu (1987), se remarcă tentativa de a descifra coordonate stilistice și individualități poetice. Autoarea a plătit totuși, în timp, un anume tribut temelor oficiale bolșevice, ca în paginile din volumul *Patosul patriotic și internaționalist al poeziei* (1979).

SCRIERI: *Poezia meditativă moldovenească*, Chișinău, 1977; *Patosul patriotic și internaționalist al poeziei*, Chișinău, 1979; *Cheile artei. Studiu asupra creației literare a lui George Meniuc*, Chișinău, 1980; *Poemul moldovenesc contemporan*, Chișinău, 1981; *Creația lui I. Cana în școală*, Chișinău, 1984; *Literatura moldovenească pentru copii*, Chișinău, 1984; *Prezenți în front*, Chișinău, 1985; *Lumina darnică a poeziei. Creația lui Pavel Boțu*, Chișinău, 1987; *Poezia și folclorul: puncte de joncțiune*, Chișinău, 1987; *Poezia și dialectica vieții*, Chișinău, 1988; *Critica literară*, Chișinău, 2008.

Repere bibliografice: Mihail Dolgan, *Responsabilitatea cuvântului critic*, Chișinău, 1987, 94–101; Cimpoi, *Ist. lit.*

Basarabia, 273; Nicolae Bilețchi, *La vârsta împlinirilor*, LA, 1998, 5 noiembrie; *Vocația cuvântului scris și rostit. Biobibliografie*, Chișinău, 2006; *Dicț. Chișinău*, 67–68; Raia Rogac, *Designer de cuvinte. Interviu cu Eliza Botezatu*, Chișinău, 2012.

M.Dg.

BOTEZATU, Grigore
(14.I.1929, Baraboi–
Bălți), folclorist.

Este fiul Anei (n. Burbulea) și al lui Gheorghe Botezatu, țărani. A absolvit Facultatea de Istorie și Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1954), fiind apoi cercetător științific, șeful secției de folclor (1979–1999) și director adjunct al Institutului de Etnografie și Folclor al Academiei de Științe, devenit Institutul de Filologie (1991–1999). Și-a luat doctoratul în filologie cu teza *Genurile folclorice și realitatea istorică (pe baza folclorului haiducesc)* (1967). A fost distins cu titlul Om Emerit în Știință (1990), cu Premiul Dacia (1991), Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (2004), iar pentru coordonarea culegerii de folclor *Cât îi Maramureșul...* (1993) cu Premiul „Simion Florea Marian” al Academiei Române. A participat și la pregătirea, redactarea și editarea corpusului *Creația populară moldovenească* (16 volume, 1975–1983), a seriei de culegeri folclorice pe zone.

B. a desfășurat o amplă activitate de culegător, editor și cercetător al folclorului literar. A înregistrat texte folclorice în satele din Basarabia, în localitățile românești din regiunile Odessa, Cernăuți, Transcarpatia, Nikolaev, Kirovograd, ținutul Krasnodar ș.a. S-a consacrat și s-a impus datorită culegerii prozei populare, îndeosebi a poveștilor. Editează prima sa colecție de folclor, *Povești norodnice moldovenești*, în 1955. Unele basme, care „au o îndubitabilă prospețime” (Iordan Datcu), i-au fost traduse în engleză, franceză, germană, spaniolă, japoneză, bulgară ș.a. A publicat în același timp numeroase studii consacrate poveștilor populare, fantastice și nuvelistice, legendelor, parabolelor, snoavelor etc., a investigat

în monografia *Folclorul haiducesc în Moldova* (1967) această arie tematică bogat reprezentată în producțiile populare românești, s-a îndreptat către contribuțiile înaintașilor în domeniul folcloristicii, cercetând preocupările legate de cultura populară la Dimitrie Cantemir, Ion Neculce, Ion Creangă, M. Eminescu, Alexie Mateevici, Tudor Pamfile, iar dintre discipolii lui Dimitrie Gusti, s-a oprit la Petre Ștefănuță, a cărui colecție o și editează, și la Tatiana Gălușcă. Concomitent, în anii '50–'60 ai secolului trecut, traduce și prelucrează o serie de povești populare rusești, tadjice, indiene, chinezești, prelucrări ale unor basme și proverbe din Etiopia și Sudan ș.a. **B.** participă și la elaborarea manualelor pentru instituțiile de învățământ universitar și pentru școlile medii din Republica Moldova.

SCRIERI: *Folclorul haiducesc în Moldova*, Chișinău, 1967; *Genuri și specii folclorice* (în colaborare), Chișinău, 1972; *Speciile folclorice și realitatea istorică* (în colaborare), Chișinău, 1985; *La izvoare. Povești, poezie populară și cercetări de folclor*, Chișinău, 1991. **Culegeri:** *Povești norodnice moldovenești*, Chișinău, 1955; *Povești*, Chișinău, 1956; *Poezie populară moldovenească*, Chișinău, 1957 (în colaborare); *Basme și snoave*, Chișinău, 1958; *A fost odată. Povești și snoave*, Chișinău, 1966; *Făt-Frumos și Ileana Cosânzeana – sora Soarelui*, Chișinău, 1967; *Peneș-Împăratul*, Chișinău, 1968; *Povești populare moldovenești*, Chișinău, 1972; *Legende, tradiții și povestiri orale*, pref. edit., Chișinău, 1975; *Povești fantastice*, introd. edit., Chișinău, 1976; *Povești nuvelistice*, introd. edit., Chișinău, 1980; *Auzit-am din bătrâni. Legende moldovenești*, Chișinău, 1981; *De n-ar fi, nu s-ar povesti*, Chișinău, 1983; *Plugul de aur. Parabole și povești nuvelistice*, Chișinău, 1985; *Cât îi Maramureșul...*, Chișinău, 1993 (în colaborare); *Folclor din Țara Fagilor*, Chișinău, 1993 (în colaborare); *Făt-Frumos și Soarele. Povești populare din Basarabia*, pref. Iordan Datcu, București, 1995; *Norocul omului*, Chișinău, 1997; *Cântece bătrânești ale românilor: cântece istorice*, Chișinău–București, 2002 (în colaborare cu Andrei Hâncu); *Basme populare românești*, Chișinău – București, 2003; *Dicționar de proverbe și zicători românești*, ed. 3, pref. edit., București – Chișinău, 2003 (în colaborare cu Andrei Hâncu); *Talmaza: creații folclorice*, Chișinău, 2003 (în colaborare cu Vasile Grosu); *Coroana de aur*, Chișinău, 2007. **Ediții, antologii:** Petre V. Ștefănuță, *Folclor și tradiții populare*, I–II, Chișinău, 1991 (în colaborare cu Andrei Hâncu), *Datini și creații populare*, introd. edit., Chișinău, 2008; *Folclor român din Basarabia*, Chișinău, 1999 (în colaborare cu Tatiana Gălușcă și Ioan R. Nicola); Nicolae Donțu, *Talmaza, Ermoclia, Cio-burciu: tezaur folcloric*, Chișinău, 1999 (în colaborare cu Vasile Grosu); *Petre Ștefănuță. 1906–1942*, Chișinău, 2006 (în colaborare); Gheorghe V. Madan, *Un sat basarabean de*

codru: Trușenii, studiu biografic Iurie Colesnic, Chișinău, 2008 (în colaborare cu Tamara Apostol-Macovei), *Scrieri*, I-II, introd. Iordan Datcu, Chișinău, 2011 (în colaborare cu Mihai Papuc și Tamara Apostol-Macovei).

Repere bibliografice: Efim Junghietu, *Folclorul – o pasiune permanentă*, LA, 1979, 18 ianuarie; Ion C. Ciobanu, *Modelări artistice*, Chișinău, 1986, 290–296; Pamfil Bîlțiu, *Un etnolog de seamă al Republicii Moldova*, „România km 0”, 2001, 1–2; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 134–135; Nicolae Băieșu, *Un folclorist consacrat: Grigore Botezatu*, LA, 2009, 15 ianuarie; Iordan Datcu, *Tradiții din Maramureș*, București, 2009, 197–198; *Dicț. Chișinău*, 69–70; Iordan Datcu, *Gheorghe V. Madan într-o ediție reprezentativă*, CL, 2012, 4.

N. B.

BOTIȘ-CIOBANU, Maria (16.VIII.1866, Abrud-Sat, j. Alba – 24.XI.1950, Oradea), poetă, prozatoare. Este fiica Justinei (n. Critta) și a lui Vasile Cioban, dascăl la Abrud și notar la Roșia Montană. Urmează clasele primare la Roșia Montană, gimnaziul la Sibiu, la Școala Civilă de Fete a Astrei, Școala Normală de Stat la Cluj și Școala Normală Superioară la Budapesta. A profesat, între 1891 și 1900, la Nădășelu, Bârgău, Prundu Bârgăului, Roșia Montană, Sibiu. Îndeplinește și funcția de directoare a internatului de fete de pe lângă Școala Civilă Confesională Română din Arad. Aici se căsătorește cu Teodor Botiș, primul rector al Academiei Teologice. Infirmieră devotată în timpul Primului Război Mondial, a fost aleasă președintă a filialei ardeleni a Crucii Roșii (1914–1918). A contribuit la dezvoltarea învățământului pentru copiii orfani din Transilvania. Din 1926 înlocuiește Maria Botiș-Ciobanu, nume ce figurează și pe coperta unor cărți.

B.-C. a colaborat cu articole, versuri, proză – schițe, nuvele, povești – la publicații ardelenesti îndelungate, dar nu numai, semnătura ei putând fi întâlnită deopotrivă în „Familia”, „Convorbiri literare”, „Tribuna”, „Sămănătorul”, „Gazeta de duminică”, „Românul”, „Universul literar” ș.a. Articolele referitoare la educația în școală – apărute mai întâi în „Telegraful român” – le-a strâns în volumul *Scrisori către eleve* (1900), iar versurile și scrierile în proză au intrat în culegerile *Poezii* (1905), *Doina* (1912), *Poezii* (1927), *Țara Moșilor* (1928), *Povești* (1940). Câteva poezii au fost selectate în diverse antologii. Dintre încercările pentru teatru la care s-a încumetat, unele s-au păstrat în manuscris. Cu ecouri ale unui eminescianism diluat, **B.-C.** compune într-o gamă minoră, cântând – în „doine”, în câte un sonet – bucuria dragostei, mai rar amarul ei,

înseninându-se în gestul cucernic al închinăciunii. Alternând lacrima promptă cu zâmbetul inocent, mai și căzând pe gânduri, în cogitații de album, stihuitoarea se simte fericită în cadrul rustic, în vreme ce față de orașul păcătos ea face alergii sămănătore. O notă de asprime se percepe în lirica de inspirație socială, unde frazarea amintește de Octavian Goga și George Coșbuc. Cele mai izbutite rămân, cu licărul lor de umor, narațiunile în versuri. A tradus, trădându-i prin facilitate, din Goethe, Lamartine, Lenau, Emanuel Geibel, Theodor Körner, Petőfi Sándor, Friedrich Rückert ș.a. Cu toată încărcătura de moralism a textelor ei, **B.-C.** e mai bună prozatoare decât poetă. Câte o schiță aduce cu un basm și, de altfel, ardeleanca a scris și basme propriu-zise. Un alt timbru prezintă legende din volumul *Țara Moșilor*, cu sorgintea în istorisirile fantasmagorice ale băieșilor de la minele de aur din Munții Apuseni. Cu infiltrații de fantastic păgân, atmosfera e aceea a unui mediu stăpânit de forța anihilantă a superstiției.

SCRIERI: *Scrisori către eleve*, Sibiu, 1900; *Poezii*, Arad, 1905; *Doina*, Arad, 1912; *Poezii*, Cluj, [1927]; *Țara Moșilor*, Arad, 1928; *Povești*, Arad, 1940; *Țara Moșilor*, Timișoara, 1976; *Crăiasa Codrului*, îngr. și pref. G. Nistor, Timișoara, 1976.

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri*, II, 66–68; Lovinescu, *Scrieri*, IV, 393–394; Perpessicius, *Lecturi*, 59–66; Nicolae Albu, *O poetă a Munților Apuseni: Maria Ciobanu*, „Unirea. Almanahul județului Alba”, 1972, 61–62; *Biografia unor destine*, Alba Iulia, 1993, 40–41; Eugen Goia, *Maria Botiș-Ciobanu, un ctitor al culturii românești din Țara Moșilor*, „Coloana infinitului”, 2006, 58; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 135.

F. F.

BOTTA, Dan
(26.IX.1907, Adjud –
13.I.1958, București),
poet, dramaturg, eseist.

La 1560, când primește înscrisuri de noblețe, un Toader Bota (Botha, Botta) își avea reședința la Cernești, în Maramureș. Din acesta descinde, se pare, Theodor Botta (Botha), tatăl lui **B.**; student în medicină la Viena, hărțuit ca militant pentru emanciparea națională a românilor ardeleni, el se

va refugia în Moldova, terminându-și studiile la Iași. Mai târziu se stabilește la Adjud, fiind medic la Căile Ferate Române. Din căsătoria cu Aglaia Francisc (Franceschi), fiica unui emigrant corsican, are doi copii, mezinul fiind Emil Botta, viitor poet și actor. **B.** va face școala primară la Adjud, trecând apoi la Liceul Unirea din Focșani și, din 1921, la Colegiul „Sf. Sava” din București. În 1927 își lua licența în drept la Universitatea bucureșteană, iar în 1929 și pe aceea în filologie clasică. În același timp, absolvise și Institutul de Educație Fizică. Din 1934 este cooptat în comitetul de redacție la *Enciclopedia României*, sub îngrijirea lui apărând al treilea și al patrulea volum. În 1940 ocupa postul de director al Artelor în Ministerul Educației Naționale. **B.** debutează în 1923 la „Ramuri fragede”, revista elevilor de la „Sf. Sava”, cu sonetul *Clopotul sfărâmat*, o traducere din Charles Baudelaire. Începând din 1929, publică articole, recenzii, note, cronici muzicale și plastice în „Rampa”, „La Nation roumaine” (aici fiind și redactor), „Vremea”, „Tiparnița literară”, „Cuvântul”. Poetul se lansează în 1931 cu volumul de versuri *Eulalii*, prefătat de Ion Barbu și încununat cu Premiul Socec. Singurele versuri încredințate ulterior presei, până cu puțin timp înaintea morții, când în „Viața românească” și „Tribuna” îi apar tălmăcirii din E.A. Poe și șase sonete, sunt cele în limba franceză din „Contemporanul” și „Ulise”. Primele eseuri i se tipăresc în 1932 în „Floarea de foc”, „Contemporanul” și „România literară”. Momentul coincide cu afilierea la gruparea Criterion, la simpozioanele căreia conferențiază despre direcții și doctrine din evoluția artelor și poeziei, despre clasicismul european și românesc, despre figuri emblematice ale culturii și istoriei naționale. Aceste teme revin și în conferințele radiofonice difuzate între 1933 și 1940. Cronicar al vieții muzicale și artistice în „Calendarul”, prezent în „Convorbiri literare”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Arta și omul”, începe în 1934 o colaborare de durată la „Gândirea”, unde publică, printre alte eseuri, *Charmion sau Despre muzică*, reluat în volum în 1941. Două articole din 1935, în „Națiunea” și în „Luceafărul literar și critic”, precedă publicistica politică, de coloratură elitistă, dar cu recursuri la argumentele ideologiei de extremă dreapta, din „Sfarmă-Piatră” și „Axa”. Între timp, imaginea scriitorului se consolidează în conștiința contemporanilor prin volumul de eseuri *Limite* (1936),

laureat de Societatea Scriitorilor Români, al cărei membru devenise în 1935. Numele îi mai apare sporadic în „Da și nu”, „Arta și tehnica grafică”, „Buna Vestire”, dar semnificative sunt reacțiile privitoare la funcția socio-ritualică a teatrului din „Universul literar”. **B.** se revela acum și ca dramaturg, prin tipărirea, în 1939, a pieselor *Comedia fantasmelor* și *Alkestis* și a traducerii tragediei *Troienele* de Euripide. Cea dintâi este pusă în scenă în 1939 la Teatrul Național din Cluj. La revista „Dacia” (1941–1942), scoasă împreună cu Octavian C. Tăslăuanu și Emil Giurgiuca, într-o suită de eseuri (*Românii, poporul tradiției imperiale, Legea românească, Basarabii, sensul unor mari tradiții ș.a.*), schițează o viziune extatică asupra istoriei și spiritualității românești. Tot la „Dacia” începe o polemică acerbă cu Lucian Blaga, căruia îi contestă apoi, în „Timpul” și „Sfarmă-Piatră”, prioritatea ideilor din *Spațiul mioritic*. În broșura *Cazul Blaga*

Dan Botta (stânga jos),
Mircea Vulcănescu (în mijloc jos) și alții

(1941) aprigul polemist va strânge tot dosarul acestei dispute. Orgolios și himeric, el lansează în „Duminică” din 1943 un atac dur, rămas fără replică, și împotriva lui Camil Petrescu. Colaborările din 1943 la „Tribuna tineretului” și „Vestul” încheie o etapă, urmată, după război, de ani lungi de penitență. Acum tălmăcește din Shakespeare (*Regele Ioan*), Ferreira de Castro (romanul *Oile Domnului*), François Villon (*Balade și alte poeme*), Sofocle (*Oedip Rege*) și poemele lui E.A. Poe. În tăcere și izolare, poetul compune sonetele din *Cununa Arianei*, ciclurile *Epigrame*, *Poeme*, *Poeme în curs*, dramele *Deliana* și *Soarele și Luna*, toate apărute postum. Versuri inedite, originale și traduceri, își vor găsi loc, începând din 1966, în „Familia”, „Astra”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Manuscriptum”, „Revista de istorie și teorie literară” și „Jurnalul literar”.

Întâlnirea lui **B.** cu literatura și cultura greco-latină a fost de bun augur. În această „oază de har și repaos” care este Grecia lui Pericle, plămuieste a unei fantezii nostalgice, dar și ficțiune „din flori de carte”, și-a cultivat scriitorul visul de frumos. Voluptatea calofilă, solemnitatea gesturilor, dicțiunea ceremonială a ideilor sunt constante care îi diferențiază manifestarea în interiorul grupului Criterion. În scurte glose **B.** propune un jurnal de lecturi din literatura română și străină, cu precădere franceză, ce dezvăluie sensibilitate receptivă destul de largă, dar și un ferm concept de valoare. Pentru el, Tristan Tzara e o „glorie de music-hall”, iar proza lui E.M. Remarque, Roland Dorgelès, Ernst Glaeser constituie un simplu document. Gustă în schimb cu delicii „periodul direct și brutal, cuvântul gras și vegetal” al lui Dosoftei, tehnica primitivă, parcă aparținând iconarilor populari, din *Crăișorul* lui Liviu Rebreanu, iar în Alecu Ruset din *Zodia Cancerului* de Mihail Sadoveanu vede un „beizade Hamlet”. Cronicile la *Joc secund* și *Lauda somnului*, dintre cele mai avizate în epocă, dau măsura deschiderii spre marea poezie. Ion Barbu este evaluat pe linia, venerată, a lirismului pur, de la E.A. Poe la Paul Valéry. Exultă, deopotrivă, și la sunetul grav al poeziei lui Lucian Blaga, pe care îl consideră cel mai aproape de realizarea osmozei dintre etosul național și tradiția poetică românească, lărgind, în acest sens, drumul deschis de M. Eminescu. Mobilitatea comprehensivă nu-l împiedică să afișeze un program teoretic exclusivist. La 22 de ani opțiunile lui merg spre arta rigorilor clasice. **B.** este înclinat să vadă în poezia lui Stéphane Mallarmé, în

muzica lui César Franck și în pictura lui Paul Cézanne o restituție a universului platonician din *Timaios*, dar acelorași „clasici ai unui extrem clasicism” le reproșează sterilitatea, lipsa de fior și disprețul pentru idee. În *Charmion...*, interpretare poetică a modelului cosmologic pitagoreico-platonician, dă și o motivare ontologică funcției metafizice a artei. În planul cunoașterii poezia reprezintă, alături de filosofie și de eros, o cale de acces spre puritatea și unitatea dintâi a ființei. Într-o atare perspectivă, arta apare ca o mistică de tip special, fruct al lucidității intensificatoare până la extaz. În volumul de versuri *Eulalii* tendința transcenderii realului ia aspectul unei dereficerii programatice a limbajului. **B.** este, la rândul lui, victima ermetismului, „vițiu” rafinat, incriminat, ca exercițiu în sine, la Mallarmé și Valéry. Din „sunete-crin” poetul conturează arabescuri, evocând o lume de curății virginale. Opalul, ametistul, aurul, safirul, diamantul, fildeșul, apele „fosforoase”, eterul, „cerul de arme cristaline”, „sorii nuli”, toate alcătuiesc materia evanescentă a versului din *Eulalii*. False descrieri, chiar când propun universuri artistice (*Meling, Delft, Botticelli*), poemele caută, de preferință, „ora difuză” a serii și a aurorei. Intenția de a conferi imaginii verticalitatea unor „dorice, prudente forme” (*Proemiu*) are a învinge atracția spre volutele melodioase, feminine. Chemărilor vagului dispersant, cu stigmatism simbolist (*Delft, Mătasea depărtărilor*), li se opune năzuința spre centru, punct ferm în rotirea „nervoasă” a timpului, de unde și ocurența simbolurilor insularității. Aventura poeziei, realitate suverană, deasupra vicisitudinilor devenirii, nu anulează însă dilema existențială. „Temuta, roza Moarte” prelungește indefinit dualitatea perspectivelor: spre „suita și ciclica lumină” sau spre „somnul humei triste” (*Epilog*). O soluție la această scindare se conturează în poema *Cantilenă*, unde apare, într-o primă și remarcabilă interpretare, motivul „zeului trist”, obosit de propria lui desăvârșire. Disputat „culmilor lucide” ale „dreptelor amiezi” de către „Fata verde Una”, ciobanul lui **B.** este absorbit în somnul luminat de „crini opheliali” și „stele moi”, în legănarea matern-erotică a apelor. Înscrișă în fibra cea mai tănuțată a ființei, funesta mireasă este „lacul vechi din noi”, „piatră de sânge”, gata să intre în rezonanță cu „orfulul tumult” al curgerii fără întoarcere. Tot ea deschide însă porți spre „lobi de albă lume”, ca un prag spre o lume mai înaltă. Melancolia acompaniază discret abandonul, un suflu tragic se insinuează în atmosfera mistic-liturgică și moartea ia

dimensiunile unui mister cosmic. Ciclul de sonete *Cununa Ariadnei* pare scris de un alt poet. Expresia s-a limpezit, versul bate cadențele unei prozodii sever normate. Abia acum zelul clasicizant al eseistului află suportul care îi dă credibilitate. Forma apolinică a sonetului, în care poetul aduce unele inovații, satisface și nevoia de simplitate, și pe aceea de revelație. Obsesia absolutului și a purității spirituale se menține, dar vehicul, de data aceasta, este dragostea, nu însă cea profundă, Afrodita Pandemos, ci aceea sacră, patronată de Afrodita Urania, divinitatea sub semnul căreia, în *Charmion...*, pământul se logodește cu cerul în marea unduire a ritmului universal. Alte poeme postume recapitulează tematica proprie, schimbarea de manieră fiind evidentă. Urmarea e o lirică directă, un fel de vorbire esențializată. Remarcabile sunt poemele de aparență narativă, în care autorul își povestește vedeniile pe măsură ce le inventează. E vorba de întâmplări ciudate, între veghe și vis, de întâlniri funeste și de rătăcirii în necunoscut. Eul se simte asaltat de semne angoasante, de ademeniri ucigașe. În ansamblu, **B.** lasă impresia unui *poeta doctus*, intim familiarizat cu variate discursuri lirice. Aceasta și explică, între altele, valoarea, uneori excepțională, a traducerilor sale, care adună, sub arcul aceleiași sensibilități rafinate prin studiu, pe tragicii greci, pe Villon, Shakespeare și Poe. Și teatrul lui **B.**, poetic prin excelență, încearcă o sinteză de mijloace expresive și de motive legate de destin, așa cum s-au fixat în tradiția europeană cultă și folclorică, modelul absolut fiind tragedia greacă. O excepție pare să fie *Comedia fantasmelor*, a cărei acțiune, plasată în Renașterea italiană, aduce în scenă câteva personaje nonfictive și obligă la o minimă concretizare realistă; dar nici aici nu e urmărită reconstituirea unei epoci, în fapt, ci manifestarea tragicului în istorie. Caesar Borgia, întruchipând individualismul renașcentist, ajunge să sfideze „incoruptibila ordine a cercurilor”, visând să făurească unitatea Italiei, dar se prăbușește, abandonat de pronie. Căderea îi revelează rostul tainic al fiecărui gest în armonia universală, fără de care lumea ar fi o „comedie a fantasmelor”, produsul propriei halucinații. Caesar pricepe acum ceea ce rămâne insesizabil pentru pragmaticul Machiavelli: singura unitate posibilă este aceea spirituală, sub sceptrul lui Iisus, „unicul Caesar”. Comparativ cu această tragedie travestită în fastuoase haine baroce, *Alkestis* se supune canoanelor antice, textul raportându-se cu o relativă fidelitate la piesa omonimă a

lui Euripide. Scrisă în versuri care dau puternic iluzia metrului antic, *Alkestis* mizează pe forța poeziei, când aspră, când suavă, totdeauna sobră. Cu *Deliana*, „basm pentru oameni mari”, și *Soarele și Luna*, „dramă liturgică”, **B.** tentează marea sinteză a artei și gândirii sale, opera de artă totală, în sensul wagnerian al termenului. *Deliana* se vrea o replică la *Lucea-fărul* eminescian, o încercare de reabilitare a omeneșului. Înălțându-se alături de alesul ei pe orbitele astrale, domnița se inițiază în marile taine ale firii. Sub semnul perfecțiunii, moartea și nemurierea coincid, de unde și vacuitatea tristă a eternității, care își soarbe „viața fără de moarte” din cugetarea pasionată a muritorilor. În *Soarele și Luna*, constrâns de răzvrătirea celei mai mândre dintre făpturile sale, Dumnezeu hotărăște, pentru a nu se nega pe sine, să nimicească lumea și să o rezidească, încorporând în noua izvodire fapta contestatoare. Reunind o apocalipsă și o geneză, dramaturgul subliniază coincidența și continuitatea simbolică dintre sfârșit și început, moarte și înviere, și conferă, totodată, jertfei un sens activ. Piesa dezvoltă o profuziune de sensuri, topind în construcție elemente și sugestii din orfism și gnoză, teologie hermetică și creștină, regăsite ca latențe în eposul popular românesc, în care i-a plăcut să caute „chipul nostalgic al Thraciei”. De altfel, și eseistica lui **B.**, subsumabilă filosofiei culturii, este polarizată de căutarea originilor, omologând în plan istoric nostalgia esențelor. „Ideea thracică”, figură matricială a spiritualității naționale, a „preformat” elementele frumosului românesc, imprimându-i „stilul pământului”, în timp ce ideea romană și cea bizantină, selectate prin afinitate, i-au determinat și precizat caracterele. Expresie a „sufletului colectiv”, definit prin sentiment cosmic, ataraxie și idealism, creația autohtonă manifestă echilibrul senin în care se rezolvă, sub semnul melancoliei, tensiunea dintre „un mit ceresc” și „un mit al pământului”, ambele întrunite în cultul lui Dionysos, imagine a lumii în eterna unduire între teluric și uranic. Prin această paradigmă arhetipală a interpretat **B.**, între primii, capodoperele literaturii populare românești, poezia eminesciană și sculptura lui Constantin Brâncuși. Într-o generație cu sensibilitatea răscolită de verbul lui Vasile Pârvan, eseistul a contribuit la consolidarea mitului tragic, avatar interbelic al celui dacic. Fără să realizeze o teorie a culturii de consistența celei a lui Lucian Blaga, **B.** a abordat domeniul cu febrilitatea imaginativă a poetului. Fastul lexical și solemnitatea stilului, procesiunea sărbătorească a ideilor, cadența

muzicală a frazelor, poza oraculară exercită o subtilă persuasiune asupra cititorului.

Pentru Dan Botta, lumea devenea reală când începea să-și reveleze structurile ei profunde; adică, atunci când ochiul minții începea să desprindă, înapoia aparențelor, imaginile eterne, figurile mitice.

MIRCEA ELIADE

SCRIERI: *Eulalii*, precedate de *Veghea lui Roderick Usher*, parafrază de Ion Barbu, cu un portret de Mac Constantinescu și gravuri de Pierre Grant, București, 1931; *Limite*, București, 1936; *Comedia fantasmelor*, Sighișoara, 1939; *Alkestis*, București, 1939; *Cazul Blaga*, București, 1941; *Charmion sau Despre muzică*, București, 1941; *Scrieri*, I–IV, îngr. Dolores Botta, pref. Ion Biberi, postfață Toma Vlădescu, Eugen Schileru, București, 1968; *Unduire și moarte*, postfață Gheorghe Hrimiuc-Toporaș, Iași, 1995; *Limite și alte eseuri*, îngr. Dolores Botta, pref. Alexandru Paleologu, București, 1996; *Roma–Threicia. O încercare de etimologie a limbii române*, îngr. Dolores Botta, București, 1999. **Traduceri:** José Maria Ferreira de Castro, *Oile Domnului*, pref. Eugen Schileru, București, 1955; Shakespeare, *Regele Ioan*, în Shakespeare, *Opere*, I, București, 1955; François Villon, *Balade și alte poeme*, pref. Tudor Arghezi, București, 1956; [Sofocle, Euripide], în *Tragicii greci*, îngr. D.M. Pippidi, București, 1958, 343–424, 565–635; E.A. Poe, [Poeme], în E.A. Poe, *Scrieri alese*, pref. Zoe Dumitrescu-Bușulenga, București, 1963; [Léon-Paul Fargue, R.M. Rilke, Georges Chennevière, Paul Valéry, Stefan George], în *Scrieri*, IV, București, 1968.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, V, 179–182; Constantinescu, *Scrieri*, I, 350–352; Holban, *Opere*, III, 179–199, 294–296, 415; Streinu, *Pagini*, I, 75–98; Papadima, *Creatorii*, 105–109; Lovinescu, *Scrieri*, VI, 163–164; Biberi, *Études*, 183–186; Cioculescu, *Aspecte*, 171, 636–642; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 826, *Ist. lit.* (1982), 905; Negoîtescu, *Lampa*, 40–43; Biberi, *Eseuri*, 154–183; Manolescu, *Metamorfozele*, 104–106; Mincu, *Critice*, I, 39–57, II, 165–174; Mircea Eliade, *De Zalmoxis à Gengis-Khan*, Paris, 1970, 225–226; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, 477–487; Micu, „*Gândirea*”, 866–876, 954–959; Simion, *Scritori*, I (1978), 78–88; Micu, *Modernismul*, I, 267–268, II, 177, *passim*; Grigurcu, *Eminescu–Labiș*, 276–285; Florescu, *Itinerarii*, 267–299; Negoîtescu, *Ist. lit.*, I, 330–332; Hrimiuc-Toporaș, *Atelier*, 127–161; *Dict. analitic*, II, 27–29; *Dict. esențial*, 104–106; Ghițulescu, *Istoria*, 122–123; Giovanni Rotiroti, *Dan Botta între poiesis și aisthesis*, Constanța, 2001; Grigurcu, *În pădurea*, 283–285; Roberto Merlo, *Dal Mediterraneo alla Tracia: spirito europeo e tradizione autoctona nella saggistica di Dan Botta*, „*Philologica Jassyensia*”, 2006, 2; George Achim, [Dan Botta], PSS, 2007, 9–12, VR, 2009, 3–4; Gheorghe Grigurcu, *Clasicismul relativ al lui Dan Botta*, VR, 2008, 1–2; Popa, *Ist. lit.*, II, 1050–1054; Simuț, *Vămile*, 443–454. **G.H. - T.**

BOTTA, Emil

(15.IX.1911, Adjud – 24.VII.1977, București), poet, prozator, publicist.

Este al doilea fiu al Aglaei (n. Francisc sau Franceschi), de origine corsicană, și al lui Theodor Botta (Botha), descendent al unor nobili maramureșeni. Tatăl, apropiat de memorandiști, trece în Regat pentru a-și putea lua, la Iași, licența în medicină. **B.** trăiește la o vârstă fragedă ororile războiului, tatăl plătind cu viața, în 1921, abnegația față de răniți. Școala, începută la Adjud și continuată la Câmpulung, în Muscel, unde mama e directoarea unui orfelinat, nu-l atrage. La cincisprezece ani adolescentul părăsește casa părintească, plecând la București, pe urmele fratelui mai mare, Dan Botta, de care va fi extrem de legat sufletește toată viața. Își va lua totuși bacalaureatul, probabil la Cluj, și va urma între 1929 și 1933 Conservatorul de Artă Dramatică din București, clasa Ioan I. Livescu. În 1929 debutează cu versuri în „Bilete de papagal”, care îi mai publică alte poezii și o schiță. Colaborează frecvent, pe teme legate de cinema, la „Vremea” și cu eseuri, proză și versuri la „România literară”. Semnează și în revistele scoase de colegii de generație: „Caravana”, „XY”, „Cristalul”, „Ulise”, „Disco-bolul”. Anunța acum o plachetă – scrisă împreună cu David Werner (Mihai Dan) și Corneliu Temensky –, un volum de poezii, o piesă de teatru și romanul *Meridian*, din care publicase fragmente în „România literară”. După absolvirea Conservatorului, tânărul actor își urmează profesorul la Chișinău, unde, se pare, nu a reușit să joace. Anii 1933–1937 sunt pentru el ani de boemă artistică, minată de puternice angoase. Face parte, împreună cu Arșavir Acterian, Pericle Martinescu, Horia Stamatu ș.a., dintr-un grup ce-și zice „Corabia cu ratați”, al cărui salut – „Oisive jeunesse!” – era un vers din Rimbaud. Totuși, se dovedește foarte activ: își reia colaborarea la „Vremea”, unde va publica până în 1938, mai iscălește în „Credința”, „Meridian”, „Litere”, „Reporter”, „Facla”, „Arta și omul”, „Ideea

românească". În ultima revistă apare ciclul de poezii *Marele paianjen*, semnalat elogios de Eugen Ionescu și devenit nucleul unui volum prezentat la concursul Editurii Fundațiilor Regale pentru tinerii scriitori needitați. Premiat, *Întunecatul April* este tipărit în 1937. Un an mai târziu Editura Vremea îi scoate volumul de „nuvele” *Trântorul*. În același an **B.** debuta pe scena Teatrului Național în dramatizarea *Suferințele tânărului Werther*. Rolurile interpretate în perioada următoare îi vor aduce consacrarea ca interpret de dramă. Concomitent, publică în „Universul literar” și în „Revista Fundațiilor Regale” ample cicluri care vor forma volumul *Pe-o gură de rai* (1943). După război, scriitorul își încheiază practic activitatea, actorul, în schimb, și-o intensifică, dând roluri memorabile, în teatru și în film, fiind distins cu Premiul de Stat. Pe scenă e o apariție inconfundabilă. Fără să denatureze personajele, el le împrumută întotdeauna o intensitate a trăirii la limita calcinării. Hieratic în gest și vorbă, fără teamă de a trece drept manierist, creează în juru-i un spațiu singular de aristocrație intelectuală, de poezie dureroasă. Apogeul carierei actricești coincide cu redescoperirea scrierilor sale literare, care sunt reeditate – *Poezii* (1966), *Trântorul* (1967) –, nu fără remanieri uneori substanțiale.

Chiar în aceste condiții, cele două cărți sunt o revelație pentru tânăra generație, aflată în plin efort de a se rupe de proletcultism. Poezii vechi, pe care le rescrie, dar și altele îi sunt publicate în „Gazeta literară”, „România literară”, „Luceafărul”, „Ramuri”, „Tomis”, „Viața românească”, „Contemporanul”, „Steaua”, „Flacăra” ș.a. De sub tipar ies volumele *Versuri* (1971; reeditare a celui din 1966, completat cu ciclul *Vineri*), *Poeme* (1974, în colecția „Cele mai frumoase poezii”) și *Un dor fără sațiu* (1976), conținând creațiile noi. Poetul se stinge din viață în urma unui stop cardiac.

Până în 1936 în activitatea lui **B.** ponderea cea mai importantă o are publicistica. Aceasta, fie că se ocupă de film și de slujitorii săi, fie de literatură ori de chestiuni culturale și filosofice, relevă un orizont larg și înclinație speculativă. Scriitura este alertă, concisă, de o remarcabilă precizie plastică. Uneori sentințele, paradoxurile, turnura paratactică, expresiile încifrate și simbolurile dau textului tensiune ideatică și o polifonică obscuritate. Pentru **B.**, creația – cinematografică ori literară – e rodul unei „căutări interioare” mijlocite de inteligență. Nefiind simplu mimesis, având ca esență „minciuna”, iluzia, arta trebuie să depășească „limitele posibilului și ale ponderabilului”, să

În Citadela sfârșimată de Horia Lovinescu: Lucia Sturdza-Bulandra, Emil Botta, Marcela Rusu și Iulian Necșulescu

surprindă „spiritul ascuns al lucrurilor”. Câteva eseuri aduc în prim-plan probleme existențiale. În *Elogiul ipocriziei* autorul afirmă că propriul eu este „vacant, reflex al nenumăraților alții care îl domină”; starea permanentă este ipocrizia, în sensul original al termenului grecesc, iar sursa de suferință nu e doar criza de identitate, ci și probabilitatea, foarte mare, a instalării ipostazei abjecte sau criminale. Alte eseuri – *Notă asupra agoniei*, *Despre moartea apropiată*, *Un motiv ocult al tăcerii* – dezvoltă ideea morții, dezvăluind contactul cu filosofia lui Søren Kierkegaard. Luciditatea și franchețea sunt duse aici până la autoflagelare, ca și în confesiunile din interviuri și răspunsuri la anchete. Timpul interior se constituie din „ore negre, ore absurde”, singurele dedicate literaturii. Determinat astfel de „exasperare”, „dezgust și consternare”, scrisul e un act magic, echivalent cu o sinucidere, dar și cu o „îngrozitoare farsă”, câtă vreme eul continuă să existe. Versurile publicate de B. între 1929 și 1936 relevă căutarea unei forme care să concilieze puternicul impuls liric, pudoarea funciară, precum și tendințele poeziei moderne, îndeobște antilirice. Este încercat mai întâi un registru epico-descriptiv, cunoscut din câteva argheziene „flori de mucigai”, dar și din unele texte ale suprarealiștilor, apoi un altul, mai apropiat de ermetismul barbian. Părăsite, aceste modalități vor furniza elemente în structurarea formulei originale din *Întunecatul April*. O frapantă noutate o constituie aici emergența eului empiric în eul liric și intensitatea emoției, comparabilă doar cu aceea din bacovianul *Plumb*. Sensibilitatea reacționează la acel *mysterium tremendum* pe care îl reprezintă moartea, la propriul ego multiplicat, „ipocrit”. Alături de angoasă, în care se aliază groaza și repulsia, survine și o tentativă de apărare, de „fermecare” a monstruos-straniului, de convertire a lui în familiar locuibil. Discursul liric exploatează principiul teatrului în teatru: eul joacă rolul unui actor ce interpretează fie o partitură gravă, romantică, fie una comică, a unui „biet arlechin speriat de moarte”. Jocul lipsit de naturalețe, excesiv de „teatral”, indică mistificarea și obligă la un permanent du-te-vino între semn și sens. Alternarea stilului poetic „înalt”, demistificat prin șarjare, și a celui popular sau colocvial erodează inerțiile lingvistice și deschide drum polisemiei. Atât în secvențele grave, cât și în cele „umoristice”, intervine o imagistică de o rară plasticitate, la rândul ei terifiantă și

derizorie. Astfel, în cele 83 de poeme se perindă o sumedenie de *dramatis personae*: eul liric, cu dublurile și măștile sale (Ulise, Dionysos, „palidul ucigaș”, „șmecherul crai”, „leneșul” ș.a.), Moartea și mesagerii ei (Miss Anabell, „mândra cu coasa”, „Întunecatul April”, „craiul Amurg”), Dumnezeu (Tatăl, Adonai, dar și „Marele Fariseu”), precum și o figurație mărunță, proliferată oniric. Multitudinea acestora, antrenarea lor în scenarii ce se pot reduce la hăituire, fugă, evadare, întâlnire periculoasă etc. conferă poemelor o frenezie halucinantă, un dionisiac nemaîntâlnit. În *Întunecatul April* se naște, sub aparențe ludice, fanteziste, o veritabilă mitologie. Masivul volum *Pe-o gură de rai* aduce un lirism decantat, cu o exteriorizare mai amplă și mai directă a unui lăuntru mai adânc, într-o altă alchimie verbală. Textul se structurează acum ca „document” (*Documente asupra melancoliei*) ori „comentariu” (*Comentariu la o viață pierdută*). Stările lirice fugitive, vise, viziunile delirante sunt înregistrate și, ca în „dicteul automat” al suprarealiștilor, frazele devin eliptice, poemele iau uneori un aspect fragmentar, descusut, chiar de colaj, lăsând un larg spațiu de joc ambiguității. Pe de altă parte, eul liric își interpretează trăirile, fie explicit, fie implicit, cu ajutorul analogiilor ce relevă o

experiență secundă, culturală. În acest sens, ca un *poeta artifex*, **B.** își constituie un lexic aparte, din surse variate, și e atent la valorile plastice și muzicale, cizelând câteodată adevărate secvențe de poezie „pură” (*Trifnebul*). Împreună, „documentele” și „comentariile” deschid o fereastră spre o *psihe* perfect individualizată, ce trăiește cu maximă intensitate tragismul condiției umane. Eul liric se autoportretează prin „dorul fără sațiu”, nestinsul alean și visarea „unei planete pierdute”, prin stări contemplative deci, dar și prin „nepace”, prin febrilă căutare, o ascensiune eșuată și reluată sisific. Chinul și absența lui se succedă cu repeziciune, coexistă sau, atingând apogeul, iau fiecare atributele celuilalt, devenind, ca la Eminescu, „chin dulce” și „farmec dureros”. Fundamentală este percepția existenței îndreptate inexorabil spre „amurg”, al cărui potir e „plin cu otrave”. Acum moartea nu mai apare ipostaziată, iar scenariile de hăituire cedează pasul unui alt topos, al chemării tanatice, îmbrăcând forma soliei mute, neutre, dar și a îmbierii cvasierotice ori a imperativului brutal (*Oberon*). Neființa este prevestită și de peisajul celest nocturn (*De caelo, Seraphita*), dar mai ales de cel autumnal (*Brumariul, Rob Codru, Muza tragică, Toamnă, trimisul*). Specifică e melancolia, ce seamănă tot mai mult cu jalea grea din doinele populare. Delicatețea suavă, compătimirea, duiosia învăluie codrul „frate” și „tată”, muntele „uncheș”, pământul „văr” etc. E un fel de fraternizare franciscană, ce corodează solipsismul inițial, existența însăși încetând a mai fi pură negativitate. Ca urmare, tonul elegiac câștigă teren, regretate fiind clipa pierdută „în valea delicatului Prier” (*Clipei*), „timpul mierlei” (*Preistorie*), tinerețea (*Doamna Seara, Către Fantazio*). Dar resuscitarea trecutului pregătește, totodată, accesul la sublimul lumii prezente. Fervori, nebănuite odinioară, aproape extaze sunt declanșate de „căprioara cu aripi nevăzute” (*Căprioara*), de „cerbul din vremea lui Gelu” (*Cerb*), de privighetoare (*Trifnebul, Filomela*), de „măiastra cu trupușoru-n fum” (*Măiastra*) ori de Elisafra. Ivită din nou, certitudinea dispariției brutale (*Nu cules, ci smuls*) se împletește și cu o încuviințare fatalistă, mioritică (*Dintr-o iarnă*). Cu toate acestea, eludând „otrăvurile amurgului”, sufletul „se visează nemuritor” (*Veniți, adieri*) sau „tânăr, iluminat, fericit” (*Descrescendo*). Concomitent, se produce o erupție a religiozității, căci sublimul naturii este interpretat ca „o gură de rai”, adică adevărare a divinității și posibilitate de

În rolul Ion din Năpasta de I.L. Caragiale

mântuire. E parcursă întreaga scară de reacții, de la nerăbdarea frenetică (*Psyche*) la jubilația apropiatei sosiri (*Pandora, În cer, în alt sat*), de la așteptarea exasperată (*Cetele, Morgana*) la conștientizarea depărtării (*Revederea din parc, Drumul*). Survine însă și tăgăduirea Învierii (*Al nopții*) și chiar a divinității (*În munți*), deodată cu disperarea, concretizată în viziuni de coșmar (*Anacreontică, Humorescă*) și în autoportrete caricaturale, autopersiflante (*Cavalerul cu melc de aur, Satiră duhului meu, Priveghi*). Și acestea capătă un pandant, constituit din viziuni epurate, fără nici o tușă subiectivă (*Stampă*), ori de acelea în care eul liric devine exponent al comunității naționale, resuscitând figurile ei emblematice – Gelu, „Bărbat Voievodul”, Dragoș, Mihai Viteazul, Horea, Avram Iancu. Prin bogăția tropismelor sufletești, comunicate într-un limbaj de o rară expresivitate, *Pe-o gură de rai* stă între marile cărți românești de poezie. Reeditate în 1966, primele două volume de versuri ale lui **B.** suportă modificări (texte eliminate, pasaje, titluri schimbate etc.). Ca urmare, frenezia dionisiacă din *Întunecatul April* e întrucâtva potolită, insolitul e domesticit și se infuzează o doză de optimism conjunctural. Uneori, intervenția este totuși un act creator, limbajul devenind mai criptic, mai aluziv. Aceeași situație o are și ciclul *Vineri* (inclus în volumul din 1971), cât privește textele vechi. În cele noi subzistă spaima de neant, precum și „vedeniile”

minții „rătăcite într-un dor de o infinită măreție” (*Pământ*), dar forma e mai puțin frapantă. Mitologia poetului se îmbogățește cu o figurație alegorică – „Păpușarul” scoțând din lada sa tot ce a intrat în neființă, „Ghinărar Marjori”, comandant al invadatoarelor oști de omizi, „Bălașul, Zamfirul, Berlantul”, trei lupi vizitatori, „Not, uriașul de-o palmă” ce „aduce pierzania”, „leoaica-ciocărlie” și, mai ales, mierla, interlocutor gracil, muză, dar și autor fictiv, pe seama căruia se pun multe „istorii”. Aceste fapte par mai puțin participanți la un rit sacrificial, cât purtători ai unui mesaj oracular. Titlul ultimei cărți antume de versuri, *Un dor fără sațiu*, reluat de la poemul ce deschidea *Pe-o gură de rai*, ar putea sugera o revenire la gama trăirilor de acolo. În fapt, dominantă rămâne pătımirea cauzată de finitudinea ființei umane caracterizate de insațiabilitate existențială, fiind utilizate unele modalități vechi, duse acum la ultimul rafinament și prin apropierea de folclorul magico-ritualic autohton. Înțelegerea vulnerabilității în fața „Îngerului Exterminator” (*Alei*) are drept consecință înmulțirea expansiunilor lirice de tipul lamentoului, al cuvântului testamentar și al rugăciunii. Acestea formează substanța unor poeme încadrabile în lirica propriu-zisă „a eului” (*Patria, Denis cel Scurt, La moartea lui Zed, Ruga fericitului autor*) ori în aceea „a măștilor” (*Bocetul lui Ion Vodă Armanul mai numit și cel Cumplit*), dar constituie și secvențe în poeme dramatizate sau descriptiv-narative (*Monos, Glasul Petruului Cercel, Dormind, Iberia*). Atenuarea lirisimului, disimularea lui se vădesc și în zugrăvirea unor „întâmplări nelumești”, a unor întâlniri în spațiul visului ori al halucinației, sub formă de joc dramatizat, dialog esențializat.

Numite de **B.** „nuvele”, narațiunile din *Trântorul* au fost considerate la apariție mai degrabă poeme în proză sau chiar creații lirice. Scrise din perspectiva personajului central, care, purtând cognomene diferite (Fluieră-Vânt, Trântorul, Mielu etc.), este mereu autorul, ele înfățișează viața lăuntrică a unui „suflet ce se dizolvă”. Sub impactul unei tensiuni insuportabile, se trece de la momente de acută luciditate la altele de delir, într-o confesiune de o sinceritate cvasimasochistă, în ciuda multipleurilor procedee eufemizante. Este reprezentarea unei lumi dematerializate („prefăcută în umbră”), degradate (devenită „mocirlă”), în care se inserează „îrealul halucinației”, fantasticul. Spațiul în care se mișcă protagonistul, aparținând Capitalei sau

orașului de provincie, este când ostil, scenă a unor fenomene apocaliptice („furtuna sinucigașilor” în *Mab*, canicula sahariană în *Râsul tăcut*, „vremea ce jupoaie de viu” în *Cel mai tare*), când leșios, pestilențial, provocând oroare. Oamenii înșiși, inclusiv personajul-autor, au „sufletul ștampilat de miasmele rovinei”. Zugrăviți în tușe violente, expresioniste, arheologul și jucătorii de șah din *Mab*, „dolihocefalul” din *Râsul tăcut*, „Cap de pasăre” din *Terra incognita* ș.a. alcătuiesc o umanitate coruptă și, în același timp, sunt întrupări ale demonului, meschin, însă nu mai puțin puternic. Oniricul și fantasticul potențează această lume, îi amplifică înțelesurile. În *Trântorul* o vizită de câteva zile în orașul natal se dilată sub incidența visului, devenind o călătorie lungă în rai și în iad. Un fenomen de dedublare trăiește protagonistul în *Timpul cel prielnic*, scriitor, autor al romanului *Refugiu*, în care Brutus, alter ego și proiecție fictivă, se revoltă și își neagă creatorul, cu a cărui iubită fuge în cele din urmă. Într-o expresie nudă sau într-una travestită când în detașare impersonală, când în simulare a jocului factice, funambulesc, totul stă aici sub semnul sentimentului tragic al existenței. Angoasa morții, a neantului, evanescența vieții, criza de identitate, imposibilitatea comunicării apropie eroul lui **B.** de personajele literaturii existențialiste.

Poet pe scenă, Emil Botta e actor în poezie: în acest sens s-a vorbit pe drept cuvânt despre teatralitate la el. Joacă un singur rol (pe al lui însuși), dar travestindu-se mereu, punându-și o mască, declamând monologic. Furișat sub travesti, poetul se lasă pradă viziunilor sale himerice. Ca să se exprime, sentimentul are nevoie la el de costumația teatrală, de spiritul imaginar al unei culturi, de lemnul scenei sub picioare, de mască.

NICOLAE MANOLESCU

SCRIERI: *Întunecatul April*, București, 1937; *Trântorul*, București, 1938; ed. îngr. și pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1967; *Pe-o gură de rai*, București, 1943; *Poezii*, pref. Petru Comarnescu, București, 1966; ed. (*Versuri*), București, 1971; *Poeme*, București, 1974; *Un dor fără sațiu*, București, 1976; ed. 2, București, 1978; *Poezii*, I–II, îngr. Aurelia Batali, pref. Valeriu Râpeanu, București, 1979; *Scieri*, vol. I–II, îngr. Ioana Diaconescu, pref. Al. Piru, București, 1980, vol. III, îngr. și pref. Doina Uricariu, București, 1987; *Un dor fără sațiu*, îngr. și postfață Doina Uricariu, București, 1991; *Trântorul*, îngr. Ileana Mălăncioiu, București, 1993.

Repere bibliografice: Ionescu, *Război*, I, 251–254, II, 119–120; Streinu, *Pagini*, I, 99–108, II, 148–155; Călinescu, *Ulysse*, 340–344; Cioculescu, *Aspecte*, 199–203; Sebastian, *Eseuri*, 267–270; Constantinescu,

Scrieri, I, 353–363; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 819–820, *Ist. lit.* (1982), 904–905; Perpessicius, *Opere*, X, 316–322; Arghezi, *Scrieri*, XXXIII, 313–315; Regman, *Cărți*, 7–12; Manolescu, *Metamorfozele*, 117–118; Pillat, *Mozaic*, 194–212; Iorgulescu, *Rondul*, 15–22; Piru, *Poezia*, I, 186–191; Simion, *Scriitori*, I (1978), 630–633; Doinaș, *Orfeu*, 206–211; Pop, *Transcrieri*, 210–215; Ciopraga, *Ulysse*, 138–146; Grigurcu, *Poeți*, 146–153; Ionescu, *Palimpseste*, 132–172; Doina Uricariu, *Apocrife despre Emil Botta*, I, București, 1983; Radu Călin Cristea, *Emil Botta. Despre frontierele inocenței*, București, 1984; Pop, *Jocul*, 175–193; Micu, *Modernismul*, II, 174–194; Moraru, *Ceremonia*, 66–199; *Emil Botta*, îngr. Paul P. Drogeanu și Doina Uricariu, introd. Doina Uricariu, București, 1986; Mihăilescu, *Întrebările*, 201–213; Grigurcu, *Eminescu-Labiș*, 266–276; Uricariu, *Ecorșeuri*, 292–500, *passim*; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, 158–163; Negoșescu, *Ist. lit.*, I, 337–339; Durnea, *Orizonturi*, 200–240; *Dicț. analitic*, II, 268–270, IV, 300–301, 403–404; *Dicț. esențial*, 106–108; Manolescu, *Lista*, I, 24–28; Ștefănescu, *Istoria*, 163–168; Manolescu, *Istoria*, 762–764; Carmelia Leonte, *Emil Botta – căderea din spectacol*, pref. Ioan Holban, Iași, 2009; Popa, *Ist. lit.*, II, 322–326. **V.D.**

BOTTEA, Horia (3.III.1891, Râmnicu Vâlcea – 22.VI.1948, Brașov), poet, publicist. Este fiul Mariei (n. Zugrăvescu) și al lui Anton Bottea, avocat, decan al Baroului din Râmnicu Vâlcea. După terminarea liceului în orașul natal, se înscrie la Facultatea de Drept din București, pe care o va absolvi în 1913. Optând pentru cariera de magistrat, este numit la judecătoria din Pătărlagele, de unde, firea insurgentă, va fi deseori „permutat”. Demisionând în 1924, un timp e profesor suplinitor la Satu Mare și Oradea. Reintegrat în magistratură în 1930, e judecător la Câmpina, apoi la Ocna Sibiului și Brașov. Debutază în 1909, în revista vâlceană „Junimea”, cu traduceri și o proză scurtă. Publică apoi cronici teatrale în „România ilustrată” și „studii provinciale” și comentarii în „Cronica”. În primii ani de după război semnează articole politice în „Chemarea”, „Hiena” (sub pseudonimul Pelham) și „Cuvântul liber”. Ulterior colaborează cu portrete critice, eseuri, versuri și traduceri, iscălite și Elena Protopopescu, la „Mișcarea literară”, „Universul literar”, „Cuvântul”, „Bilete de papagal”, „Pământul”, „Convorbiri literare”, „Strada”, „Lanuri”, „Symposion”, „Tribuna”, „Viața” ș.a. În 1938 o parte din versuri erau strânse în placheta *Game*. Un volum de portrete critice, anunțat în repetate rânduri, nu a mai apărut.

La început în publicistica lui **B.** coexistă nota pamfletară, vocabularul plastic, mustind de crușă, ca la Tudor Arghezi, pe de o parte, și ermetismul, cu aglomerări de abstracțiuni și de neologisme, cu o topică torsionată și numeroase elipse, pe de altă parte. Maniera ermetică se impune în „portretele străine”, care, în ansamblu, alcătuiesc o interesantă panoramă a literaturii franceze interbelice. În „portretele românești” este vizibilă afecțiunea pentru unii scriitori pe care **B.** i-a cunoscut: Arghezi, Ion Vineanu, Gib I. Mihăescu, Al. Tudor-Miu, D. Gherghinescu-Vania ș.a. În poezie autorul *Gamelor* pledează pentru un „modernism tradițional”, ce exclude atât idilismul, cât și anarhia avangardistă și care e întrupat perfect de Arghezi. Mai târziu viitorul poeziei e întrevăzut în reconcilierea dintre „ermetic” și „elegiac”. Tematica și imagistica argheziană sunt recognoscibile în poeme ca *Stih*, *Har*, *Duh*, *Fast*, *Panteism monahal*. Nu de puține ori se recurge însă și la tehnica barbiană a ermetizării. În mai mare măsură trimit la *Joc secund*, dar și la versurile lui Stéphane Mallarmé și Paul Valéry, *Hamlet*, *Ofelia*, *Revizuire*, *Intermezzo*, *Destin*, *Semne* ș.a. Ultimele poezii din *Game*, precum și cele publicate ulterior indică orientarea spre un lirism direct, într-o formulă mai personală. Deși puține, traducerile lui **B.**, mai ales cele din Charles Baudelaire, sunt notabile.

SCRIERI: *De minimis. Libelă*, Târgoviște, 1919; *Game*, București, [1938]; *Game și pendulări*, îngr. Zaharia Macovei [E. Ar. Zaharia] și Ilie Radu-Nandra, pref. Geo Bogza, postfață Ilie Radu-Nandra, Cluj-Napoca, 1983.

Repere bibliografice: Pompiliu Constantinescu, „*Game*”, *VRA*, 1938, 536; Mircea Bogdan, „*Game*”, *TIA*, 1942, 501; D. Gherghinescu-Vania, *Gravuri pe sticlă: Horia Bottea*, AST, 1968, 12; Zaharia Macovei [E. Ar. Zaharia], *Horia Bottea – portret*, „Lucrări științifice” (Oradea), filologie, 1971; Geo Bogza, *Ca să fii om întreg*, București, 1984, 440–448; *Dicț. scriit. rom.*, I, 346–347. **V.D.**

BOȚU, Pavel (14.VII.1933, Ceamașir-Ismail – 17.II.1987, Chișinău), poet, prozator, publicist. Este fiul Anei (n. Domente Munteanu) și al lui Petre Tudose Boțu, țărani. Începând din 1948, a urmat, la Ismail și Cetatea Albă, Școala Pedagogică, încheiată în 1952, apoi a absolvit în 1956 Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău. Redactor la ziarele „Tânărul leninist” (1958) și ulterior la „Moldova socialistă”, unde în 1962 ajunge redactor-șef adjunct, între 1965 și 1971 este președinte al Uniunii Scriitorilor din

RSS Moldovenească, iar între 1971 și 1987 prim-secretar al comitetului de conducere al aceleiași Uniuni. A deținut multe funcții politice importante, fiind deputat, în mai multe rânduri, atât în Sovietul Suprem al RSS Moldovenești, cât și în cel al URSS. I s-a acordat Premiul de Stat (1973) și a fost desemnat Lucrător Emerit al Artelor (1982).

B. a debutat editorial cu placheta de versuri *Baștina* (1959), marcată de tributul dat conjuncturii istorice. Originar din Bugeac, el evoca, totuși, de pe acum, realități specifice sudului basarabean și folosea un lexic marcat de un puternic colorit local. Peisajul specific (Dunărea și câmpia sub arșiță) și oamenii (găzari, „lopătari”) dezvăluie un poet original, atras de formula tradiționalistă. Volumele ulterioare, *Credință* (1963), *Continente* (1966), *Panoplie* (1968) și, mai cu seamă, *Zodiac* (1971), *Casă în Bugeac* (1973) și *Ornic* (1978), confirmă aceste particularități. Cu timpul, în poezia lui se intensifică nota meditativă, cresc ponderea elementului folcloric, rolul simbolului sau al parabolei, de o remarcabilă plasticitate (*Ploaie torențială*, *Balada mâinilor ciungi*). **B.** este și autorul unor volume de proză – *Ciugur-Mugur* (1961), *Răboj* (1965), *Rubiconul* (1984), precum și de eseistică literară – *Cercurile trunchiului* (1979).

SCRIERI: *Baștina*, Chișinău, 1959; *Pe drumurile Bugeacului* (în colaborare), Chișinău, 1960; *Ciugur-Mugur*, Chișinău, 1961; *Du-mă, drumule, mă du*, Chișinău, 1961; *Credință*, Chișinău, 1963; *Răboj*, Chișinău, 1965; *Continente*, Chișinău, 1966; *Versuri*, Chișinău, 1967; *Panoplie*, Chișinău, 1968; *Versuri*, Chișinău, 1969; *Zodiac*, Chișinău, 1971; *Casă în Bugeac*, Chișinău, 1973; *Ruguri*, Chișinău, 1975; *Popasuri*, Chișinău, 1976; *Ornic*, Chișinău, 1978; *Balada mâinilor ciungi*, Chișinău, 1979; *Cercurile trunchiului*, Chișinău, 1979; *Legământ*, Chișinău, 1981; *Scrieri alese*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1983; *Rubiconul*, Chișinău, 1984; *Verb la netrecut*, Chișinău, 1985; *Poeme*, Chișinău, 1986; *Lemn ceresc*, îngr. și pref. Ion Ciocanu, Chișinău, 2002; *Cădere și zbor*, îngr. Gheorghe Vodă, pref. Mihai Cimpoi, București, 2002; *Ornic*, Chișinău, 2004; *Corăbier în furtună*, Chișinău, 2006.

Repere bibliografice: Vasile Badiu, *Pavel Boțu*, în *Profiluri*, 51–56; Andrei Țurcanu, *Martor ocular*, Chișinău, 1983, 165–195; Eliza Botezatu, *Lumina darnică a poeziei. Creația lui Pavel Boțu*, Chișinău, 1987; Tatiana Botnaru, *Simbolul gorunului la Lucian Blaga și Pavel Boțu*, LRC, 1994, 5–6; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 196; Cimpoi, *Critice*, III, 185–187; *Mică encicl.*, 25–32; Dolgan, *Poezia*, 407–423, 534–558; Mihail Dolgan, *Metafora este poezia însăși*, Chișinău, 2009, 116–120, 173–184, 562–578; *Dicț. Chișinău*, 70–72; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 207–211.

I. C.

BOUREANU, Radu
(9.III.1906, București –
5.IX.1997, București),
poet, prozator,
dramaturg, traducător.

Este fiul Jeannei Boureanu (n. Michel), profesoară, și a lui Eugen Boureanu, avocat, gazetar, scriitor. Urmează școala primară și liceul în București (la „Mihai Viteazul”, „Matei Basarab”) și la Bazargic, apoi Academia de Muzică Artă Dramatică (clasa Luciei Sturdza Bulandra), absolvită în 1931. Este actor la Teatrul Național din București (1929–1931, 1945–1947). În anii 1936–1940 a dirijat revista de artă și turism „România”; între 1967 și 1974 a fost redactor-șef la „Viața românească”. A debutat în presă cu versuri, apărute în „Ritmul vremii” (1925). Mai publică în „Vremea”, „Adevărul literar și artistic”, „Lumea” din Iași, „Bilete de papagal”, „Gândirea”. Scrie la revista „Azi”, condusă de Zaharia Stancu, în a cărei editură și-a scos primul volum de versuri, *Zbor alb* (1932). Acestuia i-au urmat culegerile de poezie *Golful sângelui* (1936) și *Cai de Apocalips* (1942), cărțile de proză *Fata din umbră* (1935), *Viața spătarului Mălescu* (1936) și *Enigmaticul Baikal* (1938). După război editează peste cincisprezece noi volume de poeme, de la *Sângele popoarelor* (1948) la *Prizonierul norilor* (1996), unele reeditate parțial în culegeri selectivă. În paralel, încredințează tiparului proză narativă: *Ustuné sau Colina goală* (1965), *Frumosul Principe Cercel* (1978) ș.a., piese de teatru: *Lupii* (1952), *Fata de pe Mureș* (1954) ș.a., memorialistică, albume de artă comentate, publicistică, poemul dramatic *Satul fără dragoste* (1955), traduceri din Lev Tolstoi, Aleksandr Blok, A.N. Ostrovski, Émile Verhaeren, Méliusz József, Pablo Neruda, Victor Hugo ș.a. Concomitent cu activitatea literară, **B.** a practicat pictura și grafica: a participat la expoziții și a obținut premii ale Salonului Oficial (1942, 1946). Pentru literatură a fost premiat în mai multe rânduri de Societatea Scriitorilor Români (1932, 1936, 1939, 1943), apoi de Uniunea Scriitorilor (1955); i s-a decernat și Premiul de Stat (1952). În 1970 a fost

laureatul Premiului Bienalei Internaționale de Poezie de la Knoke la Zoute (Belgia).

Proza și teatrul lui **B.** nu suportă, estetic, comparația cu ceea ce are durabil poezia sa, după cum excelente sunt tălmăcirile sale de poezie. Tipul de scriitură cultivat în primele trei volume de versuri, le situează pe acestea în peisajul liric al tradiționalismului estetizat (D. Ciurezu, Zaharia Stancu, Dragoș Vrânceanu, Barbu Brezianu, Mihai Moșandrei, Virgil Gheorghiu), adică al tradiționalismului de aspect modern, pornit din Ion Pillat și Adrian Maniu. Mediul preferat al sensibilității poetului e basmul, și „cuvintele basmului” îi pivotează limbajul. Imaginația sa e aprinsă de „aripa de foc” a „calului roșu”, de inorog, de Albă ca Zăpada. Opțiunea pentru asemenea figurație definește o natură imaginativă. *Zbor alb*, volumul de debut, poate părea mai mult al unui senzitiv, fiind plin de „hulubi”, „clape de umbră”, „cascade albe de tăceri”, „otrăvuri de crini”, „păsări bolnave”, „inimi blazate”, majoritatea poemelor având o tonalitate elegiacă, nu lipsită de inflexii dulcege, însă acestea, ca și metaforismul artificios („amfora gândului”, „valea inimii”, „troica poemei”, „Siberia inimii”, „sania poemului” etc.), nu exprimă esența personalității poetului. Proprie, în schimb, nu doar cărților din tinerețe, este propensiunea spre fabulos. Fabulosul e cea mai generoasă sursă a inspirației lui **B.** și, potrivit *Confesiunii* ce prefătează o ediție *Scrieri* (I–IV, 1972–1979), chiar factorul ei generativ. Nu în sensul prelucrării unor motive de basm, ci în acela că imaginația poetului tinde constant să proiecteze realul în zona fabulosului. În toate poeziile realul e fie total dizolvat în fantastic, fie măcar estetizat. Animal emblematic al poetului, calul devine inorog, după ce fusese pegas („Gonea lângă cer,/ gonea lângă pământ,/ zadarnic trudeau să-l strunească de coamă/ mâini reci și limpezi de vânt./ Lovea colinele în copite de os,/ nu vedea norul de plumb,/ semnul e vijelios”), dar și „cal de apocalips” sau simplu cal, în *Pasul de brumă*, de exemplu, unde coamele sunt „de ceață”, întrucât caii ce „nechează cu răcoare” sunt albi. Indiferent de obiectul lor (portrete, peisaje, pictură animalieră), estetizările sunt operate adesea în maniera lui Adrian Maniu: „Pe un prag un bătrân stătea nemișcat,/ pe chip nu purta viață, nu purta moarte,/ și timpul zăcea neiscat,/ alăută cu coardele sparte./ Pe lângă opincile bătrânului/ încremenise un cârd de pui aurii de găină/ sau poate pete aurii de lumină/ cernută din soare” (*Cătușul visat*); „Afară de două căprîțe,/ o iadă albă, o iadă neagră,/ o văcuță

cu pete de var,/ un vițeluș de chihlimbar,/ sub coviltirele soarelui și-a lunii/ s-aude cum țipă jalnic păunii” (*Ograda*). **B.** își creează un limbaj perfect independent, situabil doar tipologic, în funcție de o componentă sau alta, în linia vreunui premergător și care uneori consună, totuși distinct, cu limbaje ale altor poeți, contemporani sau premergători. *Baladă pentru mamele lumii* e în nota contemplativ elegiacă a lui Ion Vinea: „Mamă uscată ca o alăută/ fără coarde, cu geamăt încă,/ va veni o seară când vei rămâne tăcută,/ vorba ta va rătăci pierdută/ ca un caic pe mare”. Tonalitatea unor poeme (de pildă, *Elegie humuleșteană*, *Romantica tăcere*) e pillatiană: „Aici e satul, iată-l tot cel de altădată.../ Surăde miezul zilei cu inima curată”; „Nu, din cenușe n-o să renasc bătând aripa,/ dar poate că-n zidirea din mitul argeșean/ să-mi dau și eu tributul de lut cât prinde pipa/ când mir dă steaua-naltă acestui meridian”. În materie de prozodie, de rimă e urmat, uneori, Ion Barbu: „O, ritm și scriere vetustă,/ să ne-ndoim că timpul nu stă!/ să spunem altfel ce se spune/ ca-n vechi, greu înțelese rune” (*Spre veacul XXI*). O piesă din *Snop de fulgere* (1985) preia cadența unor stihuri macedonskiene: „Lacrimile omenirii au rămas pietrificate;/ pe

Neagu Rădulescu și Radu Boureanu

obrazе împietrite transparența lor salină/ trece vadul de durere către lipsa de lumină”. Pe toată suprafața operei pot fi receptate, intermitent, sonuri argheziene: „Nu-ți dilata conturul, putere absolută; / pământul, ca aripa la fel, nu se strămută. / Noroadele sub cizmă au sângerat, au plâns, / sudorile și plânsul sub anii lungi s-au strâns” (*Nu-ți dilata conturul*). Câteva piese din *Umbra stelelor* (1957) au patosul unor poeme de Eugen Jebeleanu (cel din 1944–1947): „Noi cei din veacul XX, / strigoiilor celor ce-am fost, / ne căutăm în oglinzi aburite; / cu degete de sticlă pipăim adormite, / în scrinuri uscate, inimile reci” (*Noi cei din veacul XX*). *Cocoși de vânt* este, cu sau fără intenție, o replică la rondelul *Cocoș de tablă* al lui Cicerone Theodorescu: „O, păsări cu destin metalic! / Cocoși de vânt rotind în gol, / Ce soartă rea să fii simbol / Chiar dacă ești cocoșul galic”. În *Sângele popoarelor* sonoritatea de tip „instrumentalist” a unor rime, toponimele amintesc de Ion Minulescu: „Din Amsterdam, / Din Rotterdam, / Grași olandezi priveau pe geam” (*Corăbii spre Indonezia*). Ca orientare generală, traiectul străbătut de **B.** e de la un tradiționalism modernizat, de nuanță simbolistă, la neoromantism, de la o poezie de tip „serafic”, cu jupânițe palide, castelani ce „oftează”, flori cu parfumuri tulburătoare, viori nevăzute, cu senzații maladive, cu oftări, cu mult alb, la una de (mai ales) contemplație și reverie până la *Măinile orelor* (1971) și la o lirică de reculegere melancolică în acest volum și în următoarele. Un stimul permanent al inspirației este foamea de spațiu. De aici, frecvența motivului călătoriei și implicit, în titluri chiar, a unor cuvinte-semne: *Zbor alb*, *Zbor negru*, *Plecarea salcânilor*, *Călătorește*, *Plecarea cariatidelor*, *Interludiu marin*, *Feroviară*, *Fregată fără somn* și a toponimelor: *Corăbii spre Indonezia*, *Spre Capul Bunei Speranțe*, *Porturi dunărene*. Unele călătorii sunt interioare, trecând prin „golful sângelui” sau străbătând spații cosmice (*La nord de Aldebaran*), însă în numeroase poezii sunt fixate imagini din teritorii reale. Volumul *Moartea morilor de vânt* (1961) include ciclul *Peisaje bulgare*, în sumarele altor cărți figurează titluri ca *Amurg la Histria*, *În termele Histriei*, *Scrisoare din Argeș*, *Noapte bruxelleză*. Asemenea piese intră în specia pastelului și calitățile lor definitorii sunt de natură picturală, **B.** înscriindu-se în categoria „zugravilor” din poezia românească. Nu e, desigur, numai „zugrav”, ca Adrian Maniu, însă – cum singur o dezvăluie – „senzațiile de culoare și magia penelului” i-au deschis, încă din copilărie, „subteran”, „o lume proprie

colorată, o înclinare pentru încă un destin și o căutare”. Vocația sa în această direcție e, de altfel, atestată și de abundența, în versuri, a numelor de pictori. Câtorva maeștri români ai artei penelului le-a consacrat, în *Moartea morilor de vânt*, un ciclu, *Poemele culorii*. Poezii din alte cicluri și volume sunt comentarii la creații plastice (de exemplu, *Privind tabloul „Dulle Griet” de Pieter Brueghel*) ori au ca model declarat un gen pictural (*Tabloul flamand*). Indiferent însă de pretext, ceea ce caracterizează majoritatea pieselor rezistente este însușirea lor de a desfăta ochiul. Ca de pe o pânză de Camil Ressu coboară, într-un „peisaj bulgar” – în ritmul unor pasteluri de Vasile Alecsandri – Caracacianii, „păstori muți din munți”. „Lemnoși, tăiați de-o rece și stranie custură”, închegați parcă din neguri, fiii munților apar – cu caii lor mărunți de ale căror spinări atârna desagii vrâstați – însoțiți de neveste: „Muierile înalte, cu buzele lipite / Tăcând din veac, cu soții în negru se-nsoțeau / Îndoliate, parcă-ngrozite de ispite, / Privirile sub freamătul genelor fereau. // Strivea un geamăt negru-n a ochiului migală / Caracaciana cruntă, cu pasul între cai; / Jucau pe scoarțe munții cu flori și cu beteală / De stele nălucite pe stânci de aspru rai”. Un „peisagiu lapon” aduce întrucâtva, prin atmosferă, cu spectacolul *Revistei* lui D. Anghel: „Laponii, lângă sânnii, cu șoimii pe baltaguri, / lung, peste reni, deasupra osoaselor păduri / pieziș privind, să iasă din seară lupii suri, / aud cum calcă timpul pe înghețate praguri”. În *Cântare cetății lui Bucur* (1959) ceea ce susține poemele e pictura de mediu, de mediu balcanic îndeosebi, și de epocă: „Cetatea răscolită de soarele amiezii / Se lăfăia balcanic, cu toate la vedere; / Bătuse-o arhebuză pe ziduri cu putere; / În târg, chervane grele opriră genovezii. // Veneau de la San Giorgio, de la cantor, cu marfă; / Mocneau odoare scumpe în lăzi, sub coviltire, / Sau purpura cu sângele vieții strâns în fire, / Trecea la râu, prin sălcii verzi, vântul ca-ntr-o harpă” (*Icoane la Cetatea Dâmboviței*). La întocmirea culorii de „târg balcan peninsular” contribuie, masiv, și lexicul. Valori de ordin plastic și cromatic se găsesc peste tot, nu numai în pasteluri. **B.** își scrie poemele, potrivit spusei sale metaforice, „cu palmierii / Și cu înalții, negrii chiparoși”, muiați „în călimara serii” (*Amintire*). Sau, cum zice altundeva: „Olar, modelează pe roată văzduhul / încondeiat cu frunze, cu albastru, / cu zâmbetul lui Zoroastru / suflându-i cu brizele duhul. // Descrie cercuri, semne între pământ și nori, / asemenea cu geometrii arabilor din dune” (*Ars poetica*). Asemenea vechilor

iconari, își „înflorește” și el „sticla”, dacă nu cu „sfântul anacronic, pe norii gri, de vată”, cu „gestul strâmb, hieratic”, cu „scâlciata formă”, în orice caz tot cu priveliști încântătoare. Grațioase efecte de culoare sunt create în micropoeziile din *Inima desenată* (1964): „Săruturile toamnei au colorat pământul;/ Roșii păduri când toamna-i bolnavă de ftizie;/ Galbene flori când toamna păli de gelozie;/ Că rochiile florei i le dezbracă vântul”. Darurile de pictor ale poetului se văd și în plasticitatea multor figuri de stil. Norii par „baloturi de bumbac/ Plutind pe cargoboturi”, munții „măsele cuaternare/ A unei guri grozave căscate nesfârșit”, peste „tava lunii” trec „mătăanii negre”: cocorii, pădurile de tei sunt „verzi lire de vis, eminesciene”, iar arcurile apelor trimit „săgeți de păstrăvi spre izvoare”. Cu toată titulatura de tip avangardist a unor volume – *Cheile somnului* (1967), *Piramidele frigului* (1970), *Măinile orelor* –, instrumentele operatorii rămân, în întreaga operă a lui B., cele create înainte de apariția curentelor dinamitarde. Procedările sale în stil modern nu trec dincoace de simbolism, însușit îndeosebi prin belgieni (Émile Verhaeren, Georges Rodenbach, Charles Van Lerberghe), chiar romantismul său e potolit, fără erupții de culoare. În „peisaje” modul poetic este, nu o dată, parnasian. Clasic prin structura de adâncime a personalității artistice – cu toate expansiunile romantice, de altfel liniștite, chiar când sunt de proporții cosmice, poetul detestă stridența, lipsa de măsură, iraționalitatea („Ceea ce mă doare mai mult e stridența;/ Exploziile, toate exploziile mă înspăimântă”), până și experiențele onirice comunicându-le în propoziții de o limpezime clasică. Lucid, cum însuși o afirmă, chiar și în somn („Somnul meu e-ntotdeauna trezire”), B. scrie o poezie a văzutei.

SCRIERI: *Zbor alb*, București, 1932; *Fata din umbră*, București, 1935; *Golful sângelui*, București, 1936; *Viața Spătarului Milescu*, București, 1936; *Enigmaticul Baikal*, București, 1938; *Cai de Apocalips*, București, 1942; *Sângele popoarelor*, București, 1948; *Lupii*, București, 1952; *Cazul Benet* (în colaborare cu Horia Deleanu), București, 1954; *Fata de pe Mureș*, București, 1954; *Satul fără dragoste*, București, 1955; *Versuri alese*, București, 1955; *Ceașca*, București, 1956; *Umbra stelelor*, București, 1957; *Cântare cetății lui Bucur*, București, 1959; *Moartea morilor de vânt*, București, 1961; *Versuri*, pref. I. Vitner, București, 1961; *Inima desenată*, București, 1964; *Între Marea Albă și Marea Neagră*, București, 1964; *Ustuné sau Colina goală*, București, 1965; *Cheile somnului*, București, 1967; *Cocoși de vânt*, București, 1968; *Solara noapte*, București, 1969; *Vioara*

cosmică, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1969; *Piramidele frigului*, București, 1970; *Măinile orelor*, București, 1971; *Funia de nisip*, București, 1972; *Scrieri*, I–IV, București, 1972–1979; *Ce oră e în lume*, București, 1973; *Harap Alb*, București, 1974; *Planeta curată*, București, 1976; *Frumosul principe Cercel*, București, 1978; *Planeta nebunilor*, București, 1979; *La nord de Aldebaran – Au Nord de Aldébaran*, ed. bilingvă, tr. Gina Argintescu-Amza, pref. Al. Balaci, București, 1981; *Frumusețile oarbe*, București, 1982; *Snop de fulgere*, 1985; *Oceanul întrebărilor*, București, 1985; *Albastra umbră a tristeții*, București, 1986; *Văzuți în oglinda timpului*, București, 1987; *Dulce uragan*, București, 1989; *Prizonierul norilor*, București, 1996. **Traduceri:** L.N. Tolstoi, *Prizonierul din Caucaz*, București, 1948; Aleksandr Blok, *Poeme*, București, 1949; A.N. Ostrovski, *Fata de zăpadă*, București, 1954; Kozma Zaharici Minin Suhoruk, București, 1956; Voievodul (*Visul de pe Volga*), București, 1958; Émile Verhaeren, *Poeme alese*, pref. Ion Vitner, București, 1960; *Poeți flamanzi*, București, 1965 (în colaborare); Pablo Neruda, *Poeme*, pref. trad., București, 1965; *Nuvele din Flandra*, pref. Geo Dumitrescu, București, 1968 (în colaborare cu Valeria Sadoveanu și Petre Solomon); *Antologie de poezie belgiană de limbă franceză*, îngr. trad., București, 1968; Arthur Haulot, *Roșcatul în lună*, București, 1968, *Mierloiul chior*, București, 1973; Robert Goffin, *Versuri*, București, 1970; Hugo Claus, *Aproape de Dédé*, pref. trad., București, 1974; *Mihai Eminescu în critica italiană*, pref. Ștefan Cuciureanu, Iași, 1977 (în colaborare cu Titus Pârvulescu).

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, II, 20–24, 1153–1154, III, 65–71, 231–232; Constantinescu, *Scrieri*, I, 365–374, IV, 72–76; Perpessiciu, *Opere*, VI, 43–46, VII, 204–205, 266–268, 293–295, VIII, 25–29, IX, 405–411; Sebastian, *Jurnal*, 196–199; Boz, *Cartea*, 137–140; Cioculescu, *Aspecte*, 182–184; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 821, *Ist. lit.* (1982), 905–906; Petroveanu, *Profiluri*, 113–130; Martin, *Poeți*, I, 71–77; Căprariu, *Jurnal*, 142–147; Piru, *Panorama*, 94–96; Nicolae Manolescu, „*Solara noapte*”, CNT, 1969, 19; Constantin, *Despre poeți*, 42–45; Caraion, *Duelul*, 20–22; Petroveanu, *Traietorii*, 45–55; Dimisianu, *Valori*, 48–53; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, 361–365; Micu, „*Gândirea*”, 610–613; Piru, *Poezia*, I, 120–128; Regman, *Colocvial*, 206–207; Laurențiu, *Eseuri*, 56–60; Raicu, *Critica*, 185–188; Tudor-Anton, *Ipostaze*, 162–169; Streinu, *Pagini*, V, 97–99; Raicu, *Practica scrisului*, 285–288; Grigurcu, *Poeți*, 97–101; Cioculescu, *Itinerar*, III, 309–314; Biberi, *Lumea*, 85–93; Doinaș, *Lectura*, 160–164; Constantin Noica, *Trecerea noastră și Radu Boureanu*, SXX, 1985, 7–9; Micu, *Limbeje*, 132–143; *Dicț. scriit. rom.*, I, 347–350; *Dicț. analitic*, III, 337–338; Florin Faifer, *Logofătul*, CL, 2002, 5; Popa, *Ist. lit.*, I, 55–58, *passim*, II, 311–312. **D.Mc.**

BOUREANUL, Eugen (18.II.1885, Tecuci – 28.XI.1971, București), prozator, gazetar, traducător. Este fiul Zoiței (n. Galery) și al lui Gheorghe Boureaunul, ofițer. A absolvit liceul la Tecuci, apoi, din 1903, a urmat cursurile Facultății de Litere și Filosofie și ale Facultății de Drept din Iași. În 1906 locuia la București, unde lucra ca ziarist și ca redactor la „Sămănătorul”. Oscilează între Capitală și Iași, are ocupații diferite și nesigure, dar după 1918 se va stabili la București, ca funcționar, în principal la Societatea Română de Radiodifuziune, până în 1944, cu excepția anilor 1931–1934, când va încerca să profeseze avocatura la Iași. A debutat cu versuri la „Sămănătorul” (1904), apoi a mai fost redactor la „Prezentul” (1905–1906), „Patriotul” (1906), „Evenimentul” (1907–1916), poate scurt timp și la „Opinia” (1913–1914) și fondator al periodicelor „Sânziana” (1912–1913) și „Suflet moldovenesc” (1930–1931). A mai colaborat cu proză, versuri, recenzii și articole diverse la multe alte publicații, între care „Flacăra”, „Adevărul literar și artistic”, „Universul literar”, „Universul”, „Radio”. Scriitorul Radu Boureaun este fiul său.

Povestiri din copilărie (1905) și culegerea de versuri *Povestea lăcrămioarei* (1908) sunt scrieri imature, repudiate mai târziu de **B.**. Începând cu volumul *O istorie din alte vremuri* (1921), el e atras de aura fabuloasă a trecutului și fantazează romanțios pe marginea unor pagini de cronică, înțelegând epicul numai ca acumulare de fapte senzaționale – lupte, comploturi, măceluri – și neglijând logica narativă, urmărirea unei semnificații. Față de povestirile anterioare, romanul *Vijelia* (1969) reprezintă, peste decenii, un oarecare progres în reconstituirea istoriei, aici axul fiind nestatornică domnie a Movileștilor, pe al cărei fundal întunecat, tragic, evoluează un erou care încearcă să se opună evenimentelor. În alte narațiuni autorul inventează febrile povești teribile, în care dragostea, suferința și moartea constituie unicele realități ale unor oameni dislocați din normal. Întâmplări „tari”, senzaționale se petrec în decoruri pe măsură: cimitire, ruine, locuri tainice, stânci ascuțite, mări furioase, spații tensionate de voci și spirite misterioase. În altă categorie de povestiri **B.** își recrutează personajele din zonele sumbre ale vieții, din rândurile celor umili, infirmi sau apăsăți de nenorociri, convins că senzațională este însăși viețuirea la limita condiției umane. Principalele motivații și posibilități narrative se regăsesc în romanul *Cel din urmă erou* (1943), care urmărește relevarea impactului dintre conștiința individuală (morală) și existența socială,

complexă și paradoxală. O relatare târzie a unei călătorii din tinerețe este *De la Thule la Taprobana* (1969), unde în imagine intră fiordurile Norvegiei, fumegoasele teritorii islandeze, mările nordice sau descrierile fugitive ale deșertului și ale mănăstirilor arabe, ale monumentelor Indiei ș.a. Cu veleități de folclorist și etnolog, **B.** abordează aspecte ale culturii populare în câteva lucrări, dintre care în volum apare doar *Mitologia Eddelor (scandinavă)* (1922), mai mult o rezumare a legendelor cosmogonice nordice. Bun cunoscător al mai multor limbi, orientat în cultura universală, a transpus în românește câteva opere ale unor scriitori de primă mărime – Goethe, Gérard de Nerval, Lev Tolstoi, Guy de Maupassant, Oscar Wilde –, acțiune datorată și colaborării cu editorul G. Filip, ca redactor al colecției „Nuvela”, în cadrul căreia a mai semnat și cu pseudonime (Baldovin, Tugomir, Vana Umbră). Piesa *Alt Heidelberg* de W. Meyer-Förster, în traducerea lui, a fost jucată la Teatrul Național din Iași.

SCRIERI: *Povestiri din copilărie*, București, 1905; *Povestea lăcrămioarei*, Iași, 1908; *O istorie din alte vremuri*, București, 1921; *Comoara logofătului*, București, 1922; *Într-o noapte de vară*, București, 1922; *Mitologia Eddelor (scandinavă)*, București, 1922; *Sufletul ruinelor*, București, 1923; *Lupii*, București, 1925; *Sărmanii oamenilor*, București, 1925; *Povestiri de pe dealuri*, București, 1926; *Povestiri de prin văi*, București, 1928; *Reflecții și paradoxe*, București, 1929; *Omul fără de noroc!*, București, 1931; *Cel din urmă erou*, București, 1943; *Oameni de demult*, pref. Teodor Vărgolici, București, 1966; *Hatmanul Tomșa*, București, 1968; *Da la Thule la Taprobana*, București, 1969; *Vijelia*, București, 1969. **Traduceri:** Guy de Maupassant, *Misterul*, București, f.a.; *Răzbumarea mamei*, București, f.a.; Jack London, *Fiul lupului*, București, f.a.; *Omul cu obrazu-ncrustat*, București, f.a.; Lev Tolstoi, *Prizonierul din Caucaz și alte povestiri*, București, 1929; *L. Tolstoi povestind copiilor*, București, 1930; Oscar Wilde, *Casa cu rodii*, București, f.a.; J.W. Goethe, *Povestea vulpoiului șiret*, București, 1931; Gérard de Nerval, *Mâna vrăjtită*, București, f.a.

Reper bibliografice: I. C. Negruzzi, „*Povestea lăcrămioarei*”, AAR, partea administrativă, t. XXXI, 1908–1909; S.S. [Scarlat Struțeanu], „*O istorie din alte vremuri*”, ALA, 1921, 4; V. Rugă [Vintilă Russu-Șirianu], „*O istorie din alte vremuri*”, FLR, 1922, 9; N. Iorga, *Cei nebăgați în seamă*, VJR, 1925, 33; N. Iorga, *Un povestitor: Eugen Boureaunul*, NRL, 1926, 10; Perpessiciu, *Opere*, II, 311–313; Bădăuță, *Note*, 25–27; C. Șăineanu, *Noui recenzii*, București, 1930, 165–168, 247–250; Lovinescu, *Scrieri*, V, 59–60, VI, 189–190; Sadoveanu, *Opere*, XVI, 613–614; G.M. [George Muntean], *Eugen Boureaunul*, RL, 1971, 49; Alexandrescu, *Confesiuni*, 260–282; *Dict. scriit. rom.*, I, 350–351; Radu Gyr, *Calendarul meu*, îngr. și introd. I. Popișteanu, Constanța, 1996, 164–166. **C. T.**

BOUTIÈRE, Jean (1.XI.1898, Mallermont, Franța – 29.I.1967, Paris), istoric literar francez. După studii liceale la Marsilia și universitare la Toulouse, **B.** va funcționa doi ani la Liceul „Emanoil Gojdu” din Oradea (1920–1922), ca membru al Misiunii Universitare Franceze, intrând astfel în contact cu limba și cultura română. Ca urmare, acceptă sugestia profesorului Mario Roques de a realiza, sub îndrumarea sa, la Sorbona, o teză de doctorat despre Ion Creangă, pe care o va începe în 1924. Întors în Franța, profesează mai întâi în învățământul secundar, iar din 1932 intră în învățământul universitar la Dijon, apoi la Paris. În mai 1930 susține la Sorbona teza de doctorat cu titlul *La Vie et l'oeuvre de Ion Creangă (1837–1889)*, publicată în același an, prima monografie despre scriitorul humuleștean, distinsă de Academia Română cu Marele Premiu „Ion Heliade-Rădulescu” (cu un referat al lui Mihail Sadoveanu). Pentru pregătirea tezei, a corespondat între 1927 și 1930 cu G.T. Kirileanu, Artur Gorovei și D. Furtună, recurgând mereu la document, la arhive, convinși că în materie de istorie literară improvizația și legenda nu pot fi discreditate decât cu fapte. **B.**, director al Institutului de Studii Provensale și al Institutului de Studii Romane de la Sorbona, atras de toate limbile romanice, manifestă, într-adevăr, o preferință aparte față de limba română, cu un interes special pentru „chestiunile folclorice”. Astfel, acordă în monografie cel mai mare număr de pagini poveștilor lui Creangă și numai șapte pagini *Amintirilor din copilărie*. În analiza operei stăruie cu deosebire asupra faptelor de limbă și stil, bazându-se pe studiul riguros și precis al vocabularului. Se oprește însă și asupra elucidării diverselor aspecte mai puțin cunoscute din biografia lui Creangă, din dorința de a reconstitui „fizionomia particulară” a operei acestuia și „originea schemei narative proprii basmelor sale” (Gh. Macarie). În general însă, filologul a luat-o mereu înaintea istoricului literar: a colaborat regulat la revista „România”, a editat texte vechi franceze și provenșale, a participat la congrese de lingvistică, la unul cu un studiu despre limba română, *Quelques observations sur les cartes lexicologiques de l'Atlas linguistique de la Roumanie*, publicat în volumul *Études romanes dédiées à M. Roques* (Paris, 1946). Chiar lucrarea sa fundamentală, monografia asupra lui Ion Creangă, se încheie cu un glosar ce conține 1176 de termeni. O antologie de traduceri din proza scurtă românească, publicată

în 1962, îi completează gama preocupărilor pentru literatura noastră.

SCRIERI: *La Vie et l'oeuvre de Ion Creangă (1837–1889)*, Paris, 1930; ed. (*Viața și opera lui Ion Creangă*), tr., îngr. și pref. Constantin Ciopraga, Iași, 1976; ed. tr. Daniel Corbu, Iași, 2008. **Traduceri:** *Nouvelles roumaines. Anthologie des prosateurs roumains*, pref. Tudor Vianu, Paris, 1962.

Repere bibliografice: Gh. Macarie, *Jean Boutière și exegeții români ai operei lui I. Creangă*, București, 1970; *Mélanges de philologie romane dédiés à la mémoire de Jean Boutière*, I–II, îngr. Irénée Cluzel și François Pirot, Liège, 1971, *passim*; Dan, *Contribuții*, 17–18; Ciopraga, *Propilee*, 67–77; Cornelia Ștefănescu, *Mărturii despre Ion Creangă*, RL, 2003, 15; Bianca Negrilă, *Jean Boutière și Ion Creangă*, „Studii de știință și cultură” (Arad), 2008, 2; Cimpoi, *Critice*, VII, 27–33.

A. M.

BOZ, Lucian
(9.XI.1908, Hârlău –
14.III.2003, Sydney,
Australia), critic literar,
eseist, publicist.

Este fiul Clarei (n. Sapina) și al lui Mendel Boz. La București a urmat Liceul „Gheorghe Lazăr” și a absolvit Facultatea de Drept (1934), iar mai târziu, în decembrie 1937, pleacă la Paris pentru a urma cursuri de drept economic, neterminate din cauza ocupației germane. A debutat în revista „Premiera” cu un medalion Walt Whitman (1927). În 1932–1933 editează revista „Ulise” (din care apar patru numere). Colaborează la „Facla”, „Tiparnița literară”, „Capricorn”, „Mișcarea”, „unu”, „Contemporanul” (secretar de redacție), „Zodiac”, „Discobolul”, „Adevărul” și „Dimineața” (la ultimele două fiind și redactor), „Jurnalul”, „Viața românească” și la periodicele pariziene „Excelsior” și „Dimanche illustré”. A mai semnat și Vasile Cernat. În volum debutează cu *Eminescu. Încercare critică* (1932). În 1939 trimitea din Franța corespondențe pentru „Jurnalul” lui T. Teodorescu-Braniște. Ia parte la Rezistență, în 1943 e arestat și internat în lagărul din Drancy, de unde e eliberat în 1944. Revine în țară, apoi se întoarce la Paris, ca trimis al „Jurnalului de dimineață”. În 1951

se stabilește în Australia, la Sydney, unde deschide o agenție de publicitate și colaborează la „Sydney Morning Herald” și la „The Australian”. În anii '70 își adună în volume, prin fotocopiere, articolele din presa literară interbelică.

Înainte de cartea de debut, **B.** publicase în reviste o suită de articole despre M. Eminescu: glose, al căror liant poate fi considerat perspectiva etnopsihologică și psihanalitică a abordării (cea din tâi, mai ales, la ordinea zilei în epocă). Autorul are marota determinismelor, crezând a putea deduce din etnosul „mixt” al poetului (slav, romanic, mongol chiar) tensiuni ale personalității și operei (de exemplu, cea dintre „veselul de afară” și „adumbritul, scormonitorul dinăuntru”) sau „tragica dilemă” dintre vocația metafizică (atrofiată) și cea poetică, dintre „formularea rece, *prin creier*, a esenței lumii, și trăirea ei, în poezie”. Pentru români, care ar trăi „hiatusul” dintre metafizică și poezie, Eminescu ar veni ca un „catalizator” al relației. *Eminescu. Încercare critică* merge mai departe pe linia acestui determinism etnic, implicând în discuție și simbolismul *Luceafărului*, pus în relație cu cel din *Miorița* și din *Meșterul Manole*, și glosând despre seninătatea în fața morții, unirea principiilor masculin și feminin (Hyperion ca hermafrodit) etc. În *Sărmanul Dionis*, celălalt text-pivot al comentariilor, ar fi tot o unire, acum între lume și Dumnezeu, la fel de reprezentativă etnic, după cum propriu românilor le-ar fi echilibrul/absența „tensiunii metafizice și a spasmelor abisale (pascalienne)”. Cartea a fost întâmpinată foarte critic de Eugen Ionescu și executată de G. Călinescu (fantezia comentatorului ar fi „înhamată la dorința de a căuta miez în nuci uscate” etc.), însă unele ipoteze, expuse mai nuanțat, se dovedesc fertile și valabile. Totuși, mai pertinente sunt articolele lui **B.** despre contemporani. *Cartea cu poeți* (1935) dă un tablou cuprinzător al liricii interbelice, de la marii poeți la Camil Baltazar și Demostene Botez și la tinerii Horia Stamatu, Geo Bogza și Eugen Jebeleanu. Criticul caută trăsătura caracteristică și integratoare a operei: „sentimentul acut al prezenței tainei” la Lucian Blaga, „straniul sentiment al identității cu strămoșii, al încremenirii în loc, în același peisaj și în aceiași oameni” la Ion Pillat în *Pe Argeș în sus* și în *Caietul verde*, fenomenul originar la G. Bacovia, care nu e suferință metafizică, ci „biologică, de îmbolnăvire și tristețe a omului, din înseși rădăcinile sale” etc. Observații pertinente conțin și articolele rămase în reviste.

B. este un herald al literaturii lui Camil Petrescu, ale cărei inovații le apreciază just, și al lui Mateiu I. Caragiale (deși, în acest caz, Perpessicius i-a relevat inexactități și confuzii). El identifică, printre primii, un Tudor Arghezi dual, „problematic”, serafic și satanic etc. și, comparându-l cu Urmuz (alt modern susținut de critic), ajunge la ideea că primul „spiritualizează inertul, masivul, scabrosul”, pe când celălalt „reduce spiritualitatea la mecanic, absurd și anestetic”, într-o operă ce e o „superbă teratologie a intelectului”, creație nu a unui „descreierat”, ci a unui ins din „cohorta celor chinuți, care se calcinează în căutarea esențialului”. El gustă *Interior* de C. Fântâneru, proza lui Gib I. Mihaescu, pentru care găsește formula concisă și exactă („vag, sterilitate, vid sufletesc și dezorientare” la primul, atmosferă „ambiguă, prilejuită de o senzualitate nestăpânită și cu preferințe pentru straniu și mister” la al doilea), sau pe insolitul M. Blecher, plasat în aceeași familie spirituală cu Lautréamont și Franz Kafka. Curios lucru, respinge romanele lui Mircea Eliade, chiar și *Maitreyi* părându-i unul „ușor”, iar proza lui Anton Holban îi pare a fi „haotică” și „statică” (în sens peiorativ, nu în cel conferit de Holban), ceea ce ar însemna „sacrilegiu și apostazie pentru un proustian!”. Încă mai sever e cotate Mihail Sebastian, „intelectual sec”, a cărui literatură ar fi un „produs de confecțiune, *voit*”, total străină de registrul grav („nimic mai grotesc decât un Mihail Sebastian meduzat de o mare problemă”). În schimb, găsește cuvinte judicioase spre a-i evalua pe G. Ibrăileanu (spirit complex), Pompiliu Constantinescu (critic de o obiectivitate „stelară” și îndeplinind „cu onestitate și luciditate trierea fără patos a cărților”) sau pe Mihail Sadoveanu (definit ca „vrăjitor al singurătății” în *Povestiri de vânătoare*). Criticul e un devorator de cărți și se numără între cei ce vorbesc primii la noi despre Lautréamont, James Joyce, André Gide, Céline, André Breton ș.a. Dezinvolve și sensibile la modernitate sunt și cronicile plastice la Constantin Brâncuși, Hans Mattis Teutsch, Victor Brauner, Marcel Iancu, Jules Perahim. Pledoariile lui ajung astfel să-i depășească ireceptivitățile și nedreptățile.

SCRIERI: *Eminescu. Încercare critică*, București, 1932; *Cartea cu poeți*, București, 1935; *Franța. 1938–1944*, București, 1945; „*Masca lui Eminescu*” urmată de „*Eminescu. Încercare critică*” și încheiată de *critica literară despre eseul meu*, cu un portret de Marcel Iancu, Sydney, 1979; *Moartea abstractă și alte trei nuvele*, cu desene de Jules

Perahim, Sydney, 1980; *Anii literari '30*, cu un portret și un desen de Marcel Iancu, Sydney, 1981; *O săptămână a poeziei*, Sydney, 1981; *Scrieri*, I, îngr. Nicolae Țone, București, 1998; *Piatra de încercare*, cu un portret de Marcel Iancu, București, 2000; *Scrisori din exil*, îngr. și pref. Mircea Popa, tr. Doru Burlacu, Călin Teuțișan și Rozalia Groza, Cluj-Napoca, 2001.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, I, 1258–1261, II, 803–808; Streinu, *Pagini*, I, 263–256; Perpessicius, *Opere*, VII, 210–212; Ionescu, *Război*, I, 177–180; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 881, *Ist. lit.* (1982), 915; N. Steinhart, *O mărturie de fidelitate*, O, 1981, 44; Mirodan, *Dicționar*, I, 211–216; Constantin Crișan, *Lucian Boz*, RL, 1987, 45; Mircea Popa, *Un scriitor român în Australia*, TR, 1993, 51; [Lucian Boz], JL, 1995, 1–4 (grupaj special); *Dicț. scriit. rom.*, I, 351–353; Lovinescu, *Sburătorul*, III, IV, *passim*; Barbu Brezianu, *Amintirea lui Lucian Boz*, RL, 2003, 27; Cernat, *Avangarda*, 330–337; Ilie Raul, *Recuperarea unui scriitor: Lucian Boz*, RL, 2009, 34; Manolescu, *Enciclopedia*, 96–97.

N. M.

BÖZÖDI György (pseudonim al lui Jakab György; 9.III.1913, Bezid, j. Mureș – 25.XI.1989, Budapesta), traducător. Face studii medii la Cluj și studii universitare mai întâi la Teologie, apoi la Facultatea de Drept și la Facultatea de Litere a Universității din Cluj. Este ziarist la „Ellenzék” și „Keleti Újság”, redactor-responsabil la ziarul „Székely Szó” din Târgu Mureș, funcționar la Biblioteca Universitară din Cluj. A făcut parte dintre fondatorii și redactorii revistei clujene „Termés” (1942–1944). După război devine muzeograf la Cluj, apoi contabil la diferite cooperative și întreprinderi de stat. Din 1957 până la pensionare (1975) funcționează în calitate de cercetător științific la Centrul de Istorie din Târgu Mureș al Academiei RSR. Primele sale nuvele și poezii apar în 1932, în suplimentul literar al ziarului „Keleti Újság”. Colaborează la revistele „Pásztortűz”, „Erdélyi Helikon”, „Korunk”, „Hitel”, „Kelet Népe”. În perioada interbelică publică lucrări de sociologie (cu un puternic ecou critic), romane, nuvele, basme populare maghiare culese din satul său natal. În 1939 obține Premiul „Baumgarten” (Budapesta).

Ca traducător, **B.** se afirmă doar după 1944. Preferințele sale se îndreaptă spre proza românească a secolului al XX-lea, a cărei ambianță socială este apropiată propriei creații. În versiunea dată de el apar, astfel, *Dulăii* lui Zaharia Stancu, *Bărăgan* de V. Em. Galan, *Pădurea spânzuraților* de Liviu Rebreanu, *Calea Victoriei* de Cezar Petrescu. Tot în anii '50 realizează, în colaborare, mai multe traduceri din folclorul românesc.

Traduceri: Zaharia Stancu, *Vérebek* [*Dulăii*], București, 1956; Liviu Rebreanu, *Akaszottak erdeje* [*Pădurea spânzuraților*], Târgu Mureș, 1957; V. Em. Galan, *Baragán* [*Bărăgan*], I–II, București, 1956; *Szegény ember okos leánya*. *Román népmesék* [*Fata săracului cea isteasă*]. *Basme populare românești*, Budapesta, 1957 (în colaborare cu Ignác Rózsa și Jékely Zoltán); Cezar Petrescu, *Főváros* [*Calea Victoriei*], București, 1963; Mihail Kogălniceanu, *A parasztság sorsának könnyítése* [*Îmbunătățirea soartei țăranilor*], București, 1975 (în colaborare cu Jordáky Lajos, Kerekes György și Nagy Géza).

Repere bibliografice: Szilágy Domokos, *Zaharia Stancu, „Vérebek”*, IGZ, 1956, 11; Oláh Tibor, *Liviu Rebreanu, „Akaszottak erdeje”*, UTK, 1957, 35; Kormos Gyula, *Liviu Rebreanu, „Akaszottak erdeje”*, IGZ, 1958, 1; Kerekes György, *V. Em. Galan, „Baragán”*, UTK, 1961, 49; Bözödi György, IGZ, 1969, 3; *Rom. magy. ir. lex.*, I, 279–282.

O. K.

BRABORESCU, Ștefan (31.VIII.1880, Caracal – 4.I.1971, București), poet, prozator, traducător. Și-a făcut studiile secundare în orașul natal și apoi în Craiova, la Liceul Central. Cum părinții, Ecaterina (n. Apostol) și Lazăr Braborescu, voiau să-și vadă fiul ofițer, îl înscriu (1900) la Liceul Militar, de unde **B.** promovează la Școala Superioară de Ofițeri de Infanterie. În 1902 era sublocotenent în Regimentul 26 Rovine (va și semna unele poezii St. B.-Rovine). În 1903–1904 se implică, împreună cu I.C. Popescu-Polyclet și cu N. Vulovici, camarad de regiment, în redactarea „Noii reviste olteane”. Începuse, după cum singur spune, să cocheteze cu muzele. Apropiindu-se de literații craioveni, participă la înființarea revistei „Ramuri”. Îl atrăgea însă, sub presiunea vocației, și teatrul. Student, din 1907, la Facultatea de Drept din București, urmează în același timp Conservatorul. Absolvent în 1911, este angajat de Emil Gârleanu la Teatrul Național din Craiova, unde va juca, alături de soția lui, Lucia, trei stagii. Obține unele succese, de vreme ce, în 1914, Mihail Sadoveanu îl aduce la Teatrul Național din Iași. Aici începe, în 1919, să practice direcția de scenă. În decembrie 1921, făcând echipă cu Sandu Teleajen și Emil Serghie, scoate revista „Gândul nostru”. În 1923 se transferă la Teatrul Național din Cluj. Dar în stagiunea 1938–1939, mult prea devreme pentru vitalitatea lui artistică, se vede pensionat. Însoteste totuși colectivul Naționalului clujean la Timișoara, în perioada cât instituția a fost nevoită a se strămuta acolo. Prin 1943 avea o funcție oarecare la Cenzura Militară. După 1944 va activa în cadrul Teatrului Muncitoresc și al

Teatrului de Stat din capitala Banatului, primind, în 1949, o catedră la Institutul de Teatru, unde este ales și rector. În anul următor se înapoiază la Cluj, unde continuă să urce pe scenă și, până în 1954, predă la Institut. Artist al poporului (1955), **B.** încă nu-și încheiase cariera. La o vârstă și mai înaintată (optzeci și cinci de ani), cu o luciditate nealterată, mai juca din când în când. A fost un interpret cult, prețuind cuvântul și știind să-i pună în valoare încărcătura de nuanțe. Un spirit reflexiv, cu înclinație către piesele de combustie intelectuală. În calitate de regizor (a montat peste șaiszeci de piese), era atras de dramaturgi ca Henrik Ibsen, Bernard Shaw, Luigi Pirandello. A pus în scenă *Meșterul Manole* și *Cruciada copiilor* de Lucian Blaga, dar și alte texte românești. Ca actor, a jucat, cu finețe și sobrietate, mai mult de trei sute de roluri, între care Pepelea din *Sânziana și Pepelea* de V. Alecsandri, Ștefăniță din *Viforul* și Ștefan cel Mare din *Apus de soare* de B. Delavrancea, Rică Venturiano din *O noapte furtunoasă* de I.L. Caragiale. Critica a consemnat și creațiile din *Strigoii* de Ibsen, *Intrigă și iubire* de Friedrich Schiller, *Idiotul* după F.M. Dostoievski, *Azilul de noapte* de Maxim Gorki, *Puterea întunericului* de Lev Tolstoi ș.a. Are șansa ca, în stagiunea 1921–1922, să-l întruchipeze pe Hamlet, tragedia shakespeariană fiind tradusă, în versuri, de el însuși. În 1955 i-a fost dedicat medaliul cinematografic *Cu fața spre public* (regia Savel Stiopul), iar în 1964, în filmul *Anotimpuri* (în aceeași regie), **B.**, cu fișcul lui dintotdeauna, conturează figura bătrânului profesor din episodul *Zi grea*. Plănuia o carte de amintiri și gânduri despre teatru, *Pe urmele lui Thespis*.

B. a colaborat, de-a lungul vremii, la „Revista modernă”, „Patria”, „Evenimentul”, „Alarma”, „Viața literară”, „Dreptatea”, „Sămănătorul”, „Floarea dărilor”, „Revista idealistă”, „Neamul românesc”, „Luceafărul”, „Societatea de mâine”, „Hyperion”, „Națiunea română”, „Românul” ș.a. O anume facilități se observă în traduceri la care **B.** se încumetă, ceea ce nu înseamnă că încercările lui nu vădesc acuratețe și uneori chiar eleganță. S-a simțit atras de lirica franceză – Charles Baudelaire, Henri de Régnier, Sully Prudhomme, François Coppée, Arvers, Albert Samain (poezia *Toamnă*, în asociere cu I.C. Popescu-Polyclet); preferințele lui se îndreaptă spre José-Maria de Hérédia, pe care intenționa să-l transpună în întregime în românește. Tălmăcirile, rămase în bună parte în pagini de

revistă, poartă amprenta propriei sentimentalități, care îi dictează de multe ori și selecția („cântece”, „romanțe”, „sonete”). A dat o versiune cuminte unor stanțe de Charles-Adolphe Cantacuzène. În fine, a tradus două sonete de Shakespeare, dar marea probă la care s-a supus este *Hamlet*. Alți dramaturgi de care s-a apropiat ca traducător sunt Calderón de la Barca (*Viața e un vis*), Ibsen (*Strigoii* și *Micul Eyolf*), precum și Eugène Labiche și Edouard Martin, Henri Lavedan, Georges Feydeau, Max Maurey, Jacques Nathansen, Maurice Magre. Doar câțiva prieteni binevoitori au părut că apreciază producția lirică a junelui ofițer care, într-un adevărat desfrâu al lamentației, își teatraliza impudic afectele. Un potop de „lacrimi” inundă strofele ușoare din volumul *Raze de lună* (1905). De pretutindeni se aud „doiniri de plâns”, ecou al suspinelor unei inimi rănite de cioburile viselor „fărmate”. Cruci, morminte, „corbi în doliu”, „crivățul amar”, un amurg apăsător de toamnă tristă și rece marchează decorul, convențional, în care amărătul visător își plânge jalea sau urzește castele în aer. Câte o pornire de revoltă se pierde îndată într-un noian de disperare și, înfrânt, Fulg Pribeag (cu acest pseudonim sunt iscălite câteva poezii și o proză) e gata să ceară iubitei iertare în genunchi. Semn al vârstei imature, duiosul plonjează în „reflecții” de un pesimism definitiv. Rareori expansiv, cuprins câteodată de un arțag proletar care îl împinge să se uite urât la „bogata lume, rea și parvenită”, stihuitorul caută să compenseze monotonia plândeii inspirații prin structura variabilă a versurilor, scurte și mereu sprintare. Unde s-ar fi convenit poate să insiste e în narațiunea lirică, în formă dialogată. Se întrevăd aici unele resurse pentru feeria dramatică, dacă nu chiar pentru piesa istorică mai lejeră. Prozele, adunate în volumul *Din romanul unei vieți* (1900), dar și răzlețite prin reviste, sunt proiecția unor trăiri adolescente. Printre extaze, invocații, oftături, personajele lui **B.**, căutători de himere, simțitori peste poate, tânjesc după o iubire „dulce”, ideală, sfântă, dar copila blondă și suavă, obiectul suspinătoare adorații, se dovedește a fi crudă și înfumurată, o cochetă fără inimă, distrugând cu veninul perversității ei iluzia mângâietoare, tonifiantă a iubirii neasemeni. Romanțioase și teatrale, aceste scrieri, înrudite tematic și ca tonalitate cu versurile, sunt mai mult descărcare sufletească, semnând o criză de vârstă. Un mic delir metaforic, mimând prețios „viziuni baroce”, exhibă însemnările

de călătorie – *Frânturi* („Gândul nostru”, 1922) și *Din ziarul unui pelerin* („Patria”, 1937). Copleșit de „beția de frumos” din muzeele Dresdei, dar nu numai, emotivul izbucnește în plâns atunci când nu îi vine să cânte. O manieră poetizantă până la diluție edulcorează „arlechinada închipuirilor”. Ar fi putut să intereseze aici „histrionul ascuns în sufletul pelerinului”, dacă autorul ar fi fost în stare să dea cât de cât relief ideii că lumea e o scenă.

SCRIERI: *Din romanul unei vieți*, pref. N.M. Condiescu, Craiova, [1900]; *Raze de lună*, Craiova, 1905.

Repere bibliografice: Buteanu, *Teatrul*, 356–358, 372, 379, 396, 401; Victor Eftimiu, *Oameni de teatru*, București, 1965, 269–273; Radu Stanca, *Ștefan Braborescu*, București, 1965; *Ist. teatr. Rom.*, III, 399–401, *passim*; Firan, *Macedonski–Arghezi*, 88–89; Firan, *Profiluri*, I, 123–125; Florin Faifer, *Histrionul*, CL, 1998, 12.

F.F.

BRAD, Ion

(8.XI.1929, Pănade, j. Alba), poet, prozator, dramaturg, traducător.

Este cel mai mare dintre cei nouă copii ai Corneliiei (n. Barna) și ai lui Traian Brad, țărani. Urmează Liceul „Sf. Vasile cel Mare” din Blaj (1940–1948), apoi Facultatea de Filologie a Universității din Cluj (1948–1952). Debutază ca poet în revista „Gând tineresc” din Alba Iulia (1947) și editorial cu volumul *Cincisutistul* (1952). A colaborat, desfășurând totodată și o îndelungată activitate redacțională, la „Almanahul literar”, „Lupta Ardealului”, „Contemporanul”, „Cravata roșie” (redactor-șef, 1956–1958), „Luceafărul” (redactor, 1958–1960), „Scânteia tineretului” (redactor, 1960), „Flacăra”, „Gazeta literară” (redactor-șef adjunct, 1966), „Steaua”, „România literară”, „Viața românească” ș.a. A fost secretar al filialei clujene a Uniunii Scriitorilor (1953–1955), a fost secretar al Uniunii Scriitorilor (1962–1965), șef adjunct al secției Cultură și Artă a CC al PCR (1966–1968), vicepreședinte al Consiliului Culturii și Educației Socialiste (1968–1973), ambasador al României la Atena

(1973–1982), director în Ministerul de Externe (1982–1984), director al Teatrului „C.I. Nottara” din București (1984–1990), deputat în Marea Adunare Națională (din 1985). În 1990 a înființat Editura Demiurg.

B. s-a afirmat inițial ca poet înscris în noua linie ideologică, versificând, după tipicul „baladelor” din anii ’50 ai secolului trecut, teme curente ale epocii. Balada *Cincisutistul* (Premiul revistei „Almanahul literar”) este relevantă în acest sens. Spre anii ’60, limbajul poemelor devine mai sobru și tematica se diversifică, ajungând cu timpul să contrabalanseze temele-standard ale „angajării” în actualitate, așa încât ceea ce e mai valoros într-un volum precum *Cu timpul meu* (1958; Premiul „George Coșbuc” al Academiei RPR) constă, paradoxal, în evocări ale trecutului (satul copilăriei, străbunii, propria adolescență). Dar încă din *Cântecel pământului natal* (1956) se anunțau tematica și, deopotrivă, limbajul cărților maturității lirice a poetului, prin evocarea orizontului autohton, de dimensiuni arhetipale, prin frazarea simplă și francă, de factură clasică. G. Călinescu remarcă această simplitate și o ilustra cu versurile: „Numele meu, în univers, / E ca o furnică / Ce cade în mers / Și iar se ridică...”, ce îi vor fi incitat spiritul ludic, dar, în același timp, identifica aici și câteva „păcate juvenile veniale”. Acestea se diminuează sensibil în volumul *Cu timpul meu*, mai exact în poemele ce prelucresc temele rusticității, ale originilor: „Boii își rumegă așteptarea domoală, / Amintirea câmpului înrourat. / Când și când mai nechează caii de smoală, / Șteampurile copitelor bat. / Pe lângă mânji foiește marea mulțime. / Le cearcă mersul, sveltețea de cerbi, / Numai de bivoli nu-ntreabă nime, / Diavoli domestici, în care visuri preistorice fierb”. Inima poetului se simte pierdută/incorporată în dealurile ce par „misterioase morminte” ori resuscită anii petrecuți în incintele sacre ale școlilor Blajului – veritabil *centrum* formativ, la care **B.** se întoarce spre a se fortifica moral-spiritual. În spirit transilvan (George Coșbuc, Octavian Goga, Aron Cotruș), el se configurează ca poet al tradiției, și motivele recurente vor fi pământul natal (*terra mater*), îndeosebi Târnavele, munții, comunitatea generică a țăranilor de la care se revendică, familia (în special mama, „umbră tutelară”), modelele culturale esențiale, locurile proeminente ale istoriei ardelen. Evocarea acestui spațiu are, în *Fântâni și stele* (1965), tonalități aspre, cotrușiene: „Frații mei sunt totdeauna pe

stânci/ Între fulgere și prăpăstii – cumpănă dreaptă./ Pân-acolo s-au urcat pe brânci,/ Munte cu munte,/ Veac de veac,/ Treaptă cu treaptă”. În alt plan, evoluției de la retorism la sobrietate îi corespunde drumul de la descriptivismul pastelist la interiorizare. *Orga de mesteceni* (1970) aduce o decantare a lirismului, descriția (și așa sumară) se contrage în imagini lapidare și sobre, stil caracteristic de acum înainte. *Zăpezile de acasă* (1972) și *Noapte cu privighetori* (1973) reiau, într-o disciplină stilistică matură, temele copilăriei, satului, familiei, tratate fără frivolități neosămănătoriste, cu un real fior elegiac. Resuscitarea trecutului, a vestigiilor istorice, fie că e vorba de Putna, de Muntele Athos sau de Grecia clasică (*Templul dinafară* – *The Outlying Temple*, 1975), echivalează cu anularea sau amânarea morții atât în ordine individuală, cât și în cea a comunității. La această vârstă poetică, în *Războiul cunoașterii* (1979), **B.** fructifică motivul labirintului interior, al „neistovitei sete de-a lupta” cu sine însuși, în scenarii intertextuale în care trimiterile se fac mai cu seamă la mitologia greacă. Tema tanatică apare din ce în ce mai insistent și mai grav, ca în *Cartea zodiilor* (1982): „O liniște-a neliiniștilor sapă/ În trupul meu un leagăn ori o groapă./ Pe cine legăn? În mormânt pe cine?/ Pădurea umbrelor se zbate-n mine”. Începând cu *Oracole* (1987), inedită pentru **B.**, și ca factură, și ca ampoare, este erotica, îmbrăcând forme variate. Acum **B.** încearcă forme prozodice noi, corespunzând aspirației sale, de tip clasic, la concizie (sonetul, rondelul, terțina). Se poate afirma că partea rezistentă a poeziei lui e reprezentată de evocarea meditativ-nostalgică a originilor (subliniată și de Mircea Zăciu) și de erotica paroxistică și elegiacă. Tema originilor, a trecutului și tradiției ancestrale migrează în ciclul romanesc început în 1964 cu *Descoperirea familiei*, continuat cu *Ultimul drum* (1975) și cu *Raiul răspopișilor* (1978), reluat, într-o ediție revizuită, în *Romanul de familie* (I–II, 1986), unde celor trei secvențe – ce se intitulează acum *Zăpadia*, *Soare cu dinți* și *În umbra castelului* – li se adaugă o a patra, *Thalassa*, pentru ca în 2010 totul să fie, din nou și substanțial, revizuit, cu materia trasă în doar trei secțiuni: *Zăpadia*, *Soare cu dinți* și *Thalassa*, și cu remanieri în beneficiul verosimilității. Amplul ciclu are caracter de cronică – o „cronică de familie” –, urmărind destinul unui neam de țărani, Borcea, după al Doilea Război Mondial. Pivotalul primului roman e tatăl, Octavian Borcea,

personalitate puternică, îndărătnică, prinsă în rețeaua sociopolitică a anilor '50, ai colectivizării agriculturii; celelalte romane aduc în prim-plan (și) pe numeroșii lui descendenți, rostuiți prin diverse locuri din țară, ceea ce mărește miza întregului ansamblu, de frescă a unei epoci. Titlul ciclului epic este semnificativ nu doar pentru tipul de roman scris de **B.**, ci anunță și ideea de natură morală care unifică părțile întregului: forța de coeziune și de atracție a nucleului familial și a vetrei natale, satul Zăpadia, reprezintă pentru toate generațiile neamului Borceștilor un *centrum* gravitațional care le vertebrază profilul etic; un topos ce conferă satului o aură de așezare mitică, populată de personaje arhetipale, de felul bătrânilor Artimon și Mărie, întruchipări ale tradiției și înțelepciunii ancestrale. Dispariția acestor personaje cvasimitice, evocată în contextul ei matricial, etnofolcloric (prodigios, stilizat însă, trecut „printr-un filtru cărturăresc”), îi prilejuiește prozatorului „un amplu poem funerar, solemn și totdeodată de o mare simplitate” (Mircea Iorgulescu). Lumea din acest masiv roman-cronică trăiește acut tensiunea dintre chemarea puternică a ancestralității și zbuciumul actualității, dintre matricea arhetipală și fenomenalitatea cotidianului. Reușitele scriitorului stau în primul rând în evocarea sobră, cu vibrații lirice ce nu afectează tipul de proză robust-realistă, specific transilvăneană. Filiația Ioan Slavici – Ion Agârbiceanu – Liviu Rebreanu – Pavel Dan, recunoscută de autor, nu a scăpat comentatorilor, iar diferența specifică este fixată de Nicolae Manolescu în acești termeni: „Ceea ce-l deosebește e narațiunea detașată și ironică, umorul, o anume dezinvoltură a stilului”. Romanele evocă – încorporată în câteva personaje memorabile, dar și difuză în „aerul” care le învâluie pe celelalte – o tradiție străveche, cu filosofia ei de viață, cu rostul și rostirea ei particulară, reținute pe viu de autor și articulând totodată manifestările actualității. Atunci când realitatea cotidiană scapă unei atari articulări, narațiunea se vede pândită de alunecarea în convențional și factice. Ediția ultimă a ciclului este consistent epurată de asemenea derapaje, ceea ce este în folosul unității de viziune și de stil a acestei cronici care rămâne, esențial, una a existenței arhetipale. În plasmuirea ei **B.** își dă măsura de prozator. *Întâlnire periculoasă* (1985) și *Proces în recurs* (1988) intră în categoria romanelor axate pe dezvăluirea abuzurilor epocii lui Gheorghiu-Dej. În cel de-al doilea un

intelectual ardelean e închis pentru „naționalism” etc., în primul este înfățișată soarta românilor expatriați (cărora li s-ar spăla creierul în lagărele de refugiați politic), temă exersată în piesa de teatru *Audiență la consul* (1984), care pune în scenă istoria unei românce căsătorite cu un cetățean străin. În schimb, romanul *Muntele catârilor* (1980) depășește conjuncturalul și convenționalul prin întoarcerea la o lume a valorilor afine celor din *Romanul de familie*. Cartea este o cronică a vieții monahale athonite și a relațiilor voievozilor și mănăstirilor românești cu centrul de spiritualitate care e Muntele Athos. Dicțiunea narativă capătă aici ceva din cadența stilului sapiențial-poematic din sadoveni-ana *Creanga de aur*. Preocupat de istoria culturală a Transilvaniei, **B.** face din Timotei Cipariu eroul unei drame, *Nu pot să dorm* (1984), piesă de teatru în care protagonistul apare în postura de apărător al identității naționale a românilor în confruntarea lor cu Imperiul Habsburgic. După ce în 1972 scrisese o monografie despre Emil Isac (ca „tribun al ideilor”), pasionatul fără răgaz de valorile ardelene publică în 2004 o carte în care își adună o parte din articolele scrise despre „Blajul nostru cel de toate zilele”, în care studiul de bibliotecă se împletește cu evocarea memorialistică și cu reproducerea corespondenței întreținute cu Monica Anton pe parcursul anului 1990 pe teme la ordinea zilei, ca și în *Monologuri paralele* (1999). În 2007 îi apare o amplă evocare a autorului *Arhanghelilor* (*Ion Agârbiceanu, sfânt părinte al literaturii române*), în același an dă la iveală o carte de memorialistică, *Aicea, printre ardeleni*, cu evocări de evenimente, scene și figuri emblematice, ca Lucian Blaga, Veturia Goga, I.D. Sîrbu, Ion Vlasiu, Ștefan Aug. Doinaș și Mircea Zăciu. De altfel, ultimul deceniu e foarte bogat ilustrat de **B.** cu apariții memorialistice și documentare: în 2003 o îndelungată și substanțială corespondență cu Mircea Zăciu (prieten de o viață), importantă atât pentru reconstituirea epocii literare în ansamblu, cât și pentru înțelegerea personalității celor doi epistolieri; mai multe și vaste seturi de scrisori și de reconstituiri ale stagiului diplomatic în Grecia; un epistolar intim (*De dragoste în ani de zbucium: 1947–1955* (2012)). Toate întregesc imaginea unui autor extrem de activ chiar la senectute, contribuțiile sale de o asemenea natură fiind flancate de adăugiri la opera poetică, prin volume de inedite, notabile mai ales în latura tematicii religioase, ocultată până în

1989. **B.** s-a remarcat și ca traducător din lirica greacă modernă.

SCRIERI: *Cincisutistul*, București, 1952; *Cu sufletul deschis*, București, 1954; *Tânărul mecanic*, București, 1954; *Balada împușcaților*, București, 1955; *Cântecele pământului natal*, București, 1956; *Orele cântatului cu copiii satului*, București, 1956; *Cu timpul meu*, București, 1958; *Să citim cu voce tare*, București, 1960; *Mă uit în ochii copiilor*, București, 1962; *Descoperirea familiei*, București, 1964; *În luna mai*, București, 1964; *Eroii fabulelor*, cu fotografii de Ion Miclea, București, 1965; *Fântâni și stele*, București, 1965; *Cele patru anotimpuri*, București, 1966; *Fiica Dunării și a mării*, cu fotografii de Ion Miclea, București, 1966; *Ecce tempus*, București, 1968; *Orga de mesteceni*, Cluj, 1970; *Poeme*, pref. Ov. S. Crohmălniceanu, București, 1970; *Emil Isac, un tribun al ideilor noi*, Cluj, 1972; *Zăpezile de acasă*, București, 1972; *Noapte cu privighetori*, București, 1973; *Templul din afară – The Outlying Temple*, ed. bilingvă, tr. Marcel Pop-Corniș, Cluj-Napoca, 1975; *Ultimul drum*, București, 1975; *La zei acasă sau O călătorie lirică prin Elada*, București, 1976; *Transilvane cetăți fără somn*, București, 1977; *Raiul răspopiților*, București, 1978; *Ora întrebărilor*, pref. Aurel Martin, București, 1979; *Războiul cunoașterii*, cu ilustrații de C. Piliuță, București, 1979; *Muntele catârilor*, București, 1980; *Cartea zodiilor*, București, 1982; *Leagănul mării*, București, 1983; *Audiență la consul. Nu pot să dorm*, București, 1984; *Întâlnire periculoasă*, București, 1985; ed. 2, București, 2011; *Romanul de familie*, I–II, București, 1986; ed. 2, București, 2010; *Oracole*, București, 1987; *Proces în recurs*, București, 1988; ed. 2, Târgu Lăpuș, 2011; *Rădăcinile cerului*, pref. Irina Petraș, București, 1989; *Vase de Tanagra*, București, 1993; *Icoana nevăzută*, București, 1996; *Muntele*, București, 1996; *O carte pentru toți românii. Catolicism și ortodoxie românească*, Cluj-Napoca, 1997; Ion Brad, Monica Anton, *Monologuri paralele*, București, 1999; *Al doilea suflet*, București, 2000; *Ambasador la Atena*, I–VI, pref. Dumitru Preda, București, 2001–2005; *Mamei, dincolo*, București, 2002; Mircea Zăciu, Ion Brad, *Dialog epistolar*, îngr. și pref. Maria Cordoneanu, București, 2003; *Blajul nostru cel de toate zilele*, București, 2004; *Toamnă clasică*, București, 2004; *Aicea, printre ardeleni*, Cluj-Napoca, 2007; *Ion Agârbiceanu, sfânt părinte al literaturii române*, București, 2007; *Dincoace de munți*, Cluj-Napoca, 2008; *Întâlniri de taină în Grecia*, București, 2009; *Poezii inedite*, pref. Eugen Simion, București, 2009; *Poezii religioase*, îngr. și pref. Ion Buzăși, Târgu Lăpuș, 2009; *Printre mii de scrisori*, Cluj-Napoca, 2009; *Printre alte mii de scrisori*, Cluj-Napoca, 2010; *De dragoste în ani de zbucium: 1947–1955*, Cluj-Napoca, 2012. **Antologii:** „*Veniți de luați lumină*”. *Antologie aniversară a generației de la 1848*, Blaj, 2003. **Traduceri:** Nikolai Zidarov, *Versuri*, București, 1971 (în colaborare cu Al. Andrițoiu și Ion Horea); Christos Xanthopoulos-Palamas, *Călătorie*

pe Dunăre, București, 1975 (în colaborare cu Dumitru Nicolae); Ioanna Tsatsos, *Poezii*, cu ilustrații de C. Piliuță, București, 1976, *Poeme*, pref. Aurel Martin, București, 1979; Nikos Kranidiotis, *Antologie lirică*, București, 1976 (în colaborare cu Antița Augustopoulou-Jucan); Constantin Tsatsos, *Aforisme și cugetări*, pref. Mircea Malița, București, 1977 (în colaborare cu Dumitru Nicolae); Dimos Rendis, *Reîntâlnire*, pref. trad., București, 1978; Odyseas Elytis, *Variațiuni pe o rază*, pref. trad., București, 1980 (în colaborare cu Ecaterina Sismanoglu și Dimos Rendis Ravanis); *Melancolia Egeei. Poeți greci contemporani*, îngr. pref. și trad., București, 1987; *Poeți greci contemporani*, îngr. și pref. trad., București, 2003.

Repere bibliografice: Petroveanu, *Pagini*, 156–162; Călinescu, *Opere*, IX, 869–877, XI, 521–524; Nicolae Manolescu, „Descoperirea familiei”, CNT, 1964, 44; Simion, *Orientări*, 131–135; Martin, *Poeți*, I, 161–168, II, 130–140; Constantin, *A doua carte*, 104–113; Andriescu, *Disocieri*, 134–142; Felea, *Secțiuni*, 164–172; Barbu, *O ist.*, I, 100–104; Piru, *Poezii*, II, 25–35; Zăciu, *Alte lecturi*, 25–32; Poantă, *Radiografii*, I, 169–174, II, 43–46; Stănescu, *Jurnal*, I, 192–197; Zăciu, *Lancea*, 74–78; Zăciu, *Cu cărțile*, 69–77; Martin, *Paranteze*, 71–83, 132–137; Munteanu, *Jurnal*, III, 74–78, 194–210, VII, 195–198; Mircea Iorgulescu, *Familiiile romanului*, RL, 1986, 38; Micu, *Limbaje*, 209–222; Micu, *Scurtă ist.*, II, 372–375, III, 362–366; *Dicț. scriit. rom.*, I, 353–355; Adam, *Inelele*, 291–296; Maria Cordoneanu, *Ion Brad în oglinda criticii*, București, 1999; Daniel Cristea-Enache, *Defilarea umbrelor*, ALA, 2000, 511; Voncu, *Secvențe*, I, 71–74, 100–102, 147–150, II, 89–90; Petraș, *Cărțile*, 45–47; Popa, *Ist. lit.*, I, 687–688; Borbély, *Existența*, 234–238. **N. M.**

BRAGA, Corin (12.I.1961, Baia Mare), comparatist, critic și istoric literar, prozator, traducător. Este fiul Rodicăi Braga, prozatoare, și al lui Mircea Braga, critic literar; e căsătorit cu scriitoarea Ruxandra Cesereanu. După ce termină, în 1980, Liceul „Octavian Goga” din Sibiu, va absolvi în 1985 Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, în perioada studenției fiind și redactor la revista „Echinox”. A beneficiat de câteva burse de cercetare: la European University din Praga și la Alcalá de Henares (1992), la Universidad Autonoma din Barcelona (1998). Din 1997 este lector la Facultatea de Litere a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, actualmente profesor, din 2008 decan și codirector (în 1993–2001, alături de Ștefan Borbély), apoi director al revistei „Echinox”. În 2001–2005 este codirector, tot alături de Ștefan Borbély, al „Caietelor Echinox” și director din 2006 până în prezent. E doctor în litere din 1997 la Universitatea clujeană,

doctor în filosofie al Universității „Jean Moulin” din Lyon (2008), Chevalier de l’Ordre des Palmes Académiques (Franța, 2009), membru corespondent al Academiei Naționale de Științe din Buenos Aires (2012). Fondator și director al Centrului Phantasma de Cercetare a Imaginarului din Cluj-Napoca, va coordona și volumul *Concepte și metode în cercetarea imaginarului* (2007), care adună debaterile tematice ale cercetătorilor afiliați acestui centru. După debutul, încă din primul an de facultate, în 1981, la „Echinox” (deopotrivă cu proză și critică literară), va fi prezent cu proza *Ascensorul* în *Doisprezece prozatori*, volum colectiv publicat de Editura Dacia în 1988. Debutul editorial individual îl reprezintă romanul *Noctambulii* (1992). În calitate de critic, un an mai târziu va semna volumul *Nichita Stănescu. Orizontul imaginar* (1993). Face parte din colectivul de autori ai *Dicționarului analitic de opere literare românești*, coordonat de Ion Pop (I–IV, 1998–2003) și este coautor al unor volume colective, precum *Portret de grup cu Ioana Em. Petrescu* (1991) sau *Eonul Blaga. Întâiul veac* (1997). A tradus *Dicționar critic al psihologiei analitice jungiene* (1995) și *Introducere în mitodologie* de Gilbert Durand (2004) și a editat *Momentul oniric* de Leonid Dimov și D. Țepeneag (1997), dar și epistolarul de dragoste al lui Dimov (2003). A semnat și cu pseudonimele Luiza Textoris, Fulviu Frigator, Adela, Anir Margus, toate fiind nume ale personajelor principale din romanele sale, recunoscute de autor, în bună tradiție psihanalitică, drept *bush-souls* sau *writing-souls*, adică un fel de dubli livrești ai eului auctorial. A mai colaborat la „Apostrof”, „Cahiers roumains d’études littéraires”, „Cuvântul”, „Observator cultural”, „Revista de istorie și teorie literară”, „România literară”, „Steaua”, „Transilvania”, „Tribuna”, „Viața românească” și la numeroase reviste de specialitate din țară și de peste hotare.

Cea dintâi carte a lui **B.**, romanul *Noctambulii* (prima parte dintr-o tetralogie anunțată, într-o a doua ediție, din 2011, când este reluat sub titlul *Claustrofobul*), e un amestec de Mihail Bulgakov și Stephen King. Tehnici de science-fiction și psihelelism, univers morbid-romantic sau „citate culturale” din romanul horror de la E.A. Poe la S. King, dar nu fără trimiteri la Lewis Carroll și la lumea suprarealismului, a feeriilor sau a coșmarurilor cu care se hrănește psihanaliza, totul converge, în *Noctambulii*, dar cu precădere în romanul *Hidra*

(1996; Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj) și în *Oniria. Jurnal de vise (1985–1995)* (1999) în tradiția novalisianului „cobor în mine și găsesc lumea” (sau „lumea ca trup al spiritului”). *Oniria* încearcă exorcizarea realului prin supralicitarea fantasmaticului. Autoscopiile infinite, ca un soi de levitație morală, bine îmbibată cu lecturi, fac din halucinație o realitate la puterea a doua. Dominantă este senzația de lichefiere („ceasurile moi” ale lui Salvador Dalí pot să ilustreze perfect un volum de **B.**): „Lumea era din nou afundată în întunecimea dureroasă și fragedă, ca sub o suprafață de apă”. Se regăsește în *Oniria* subacvaticul din *Noctambulii*, ca metaforă a insalubrității universale ori a unei Românie percepute ca „lume pe dos”: „un ulei mi se înalță din oase pe creier. Nu mă pot grăbi, mișcările îmi curg leneșe într-un timp mai lent”. *Luiza Textoris* (2012), poate cel mai echilibrat roman al său, reia aceleași încărcate scenarii psihanalitice, personajele-dubli, spațiile lichefiate și anamorfotice, exploatând un imaginar narativ fantastic de descendență bulgakoviană, dar restructurat în manieră postmodernă, psihedelizantă, cu atracții evidente spre zona literaturii de senzație. *Nichita Stănescu. Orizontul imaginar*, *Lucian Blaga. Geneza lumilor imaginare* (1998) și *10 studii de arhetipologie* (1999) sunt deopotrivă studii serioase de comparatism și istorie a motivelor poetice, dar și reverii critice substanțiale. Proiectarea poematului la Lucian Blaga într-un orizont cultural larg, situarea ludicului prezent în poezia lui Nichita Stănescu la intersecția modernismului și abstracționismului cu procedee ale postmodernității sau demontarea mecanismelor onirice în poezia lui Leonid Dimov, D. Țepeneag ș.a. vădesc un spirit analitic deloc tehnicist, ci, dimpotrivă, simpatetic, neliniștit și cu bună priză la meandrele subconștientului artistic. În volumul *10 studii de arhetipologie*, și mai ales în *De la arhetip la anarhetip* (2006), **B.** lansează un concept nou, acela numit anarhetip, un soi de arhetip postmodern, lax, fără o structură centralizatoare, văzut mai ales ca *pattern* cultural, fără încărcătură metafizică. Criticul propune și metodologia corespunzătoare, „sub-hermeneutica anarhetipală”, inspirată de psihanaliza postjungiană, o metodă critică participativă, în care cercetătorul nu va interpreta, ci va amplifica latențele operei, creând o „nebuloasă” de imagini în jurul obiectului cercetării. În această din urmă lucrare textul se ocupă în principal de mapamonduri fantastice, geografii

simbolice, rase monstruoase, de „gândirea vrăjită a exploratorilor”, din Antichitate, Evul Mediu până în Renaștere și epoca premodernă. „Psihogeografia” lui **B.** are ca model psihanaliza copilăriei timpurii practicate de jungienii din a doua generație (Melanie Klein, Françoise Dolto, Maud Manoni) și are în vedere imaginația geografică în cultura europeană, constituirea, evoluția și criteriile de organizare ale acesteia, insistând pe diversele *pattern*-uri. Alte câteva studii individuale îi au drept obiect de cercetare pe Thomas Mann, Giordano Bruno și Calderón de la Barca. În *Psihobiografia* (2011), reluând studii sau preocupări mai vechi, **B.** propune câteva analize psihocritice, aplicate unor scriitori români (Leonid Dimov, Lucian Blaga, Nichita Stănescu, C. Stere, Norman Manea) și străini (dintre care mult discutatul Carlos Castañeda). Analiza operei și elementele de biografie se combină într-o „nebuloasă” critică pertinentă, care se axează pe problemele de identitate, traumatisme infantile, complexe (în special complexul copilului nedorit sau neiubit, complexul oedipian, al „copilului din flori” etc.) din biografia autorului care apar sublimat în operă, explicând o anumită configurație și tipologie a operei sau a personajelor literare. Între biografia autorului și destinul personajului se produce un „transfer subteran” pe care criticul îl urmărește cu atenție participativă, adunând dovezi, corespondențe și coincidențe, asemenea unui detectiv în căutarea sensului personal, biografic și simbolic al operei. Se poate observa că **B.** se orientează dinspre studiul literaturii române înspre literatura comparată, mai precis înspre studiul imaginarului european. Publică patru cărți pe teme precum utopia, distopia, paradisul pierdut, căutarea ratată în imaginarul european, scrise în limba franceză și apărute la prestigioase edituri pariziene, L’Harmattan și Garnier: *Le Paradis interdit au Moyen Âge. La quête manquée de L’Éden oriental* (2004), *Le Paradis interdit au Moyen Âge. La quête manquée de L’Avalon occidentale* (2006), *Du Paradis perdu à l’antiutopie aux XVIe–XVIIIe siècles* (2010), *Les Antiutopies classiques* (2012). Proiectul francez este dedicat „gândirii vrăjite”, în opinia sa cenzurată și refulată de teologia iudeo-creștină, ceea ce a dus la crearea unor utopii „ratate”: paradisul interzis, căutat sau imposibil de aflat. Cercetarea, în fond o istorie a utopiei și a contrautopiei, presupune în subtext o critică (neangajată) a gândirii dez-vrăjite, o jungiană restabilire în

drepturi a „umbrei”. Primele două studii se ocupă de imaginea paradisului interzis în Evul Mediu, de căutările ratate ale paradisului terestru, Edenul oriental și Avalonul occidental. Celălalt diptic al proiectului surprinde configurarea unui nou gen, contrautopia, născut din chiar sânul utopiei medievale, sub presiunea criticii teologice, apoi a raționalismului cartezian și a empirismului. „Obiectele” acestei gândiri devin „neverosimile”, „centrii” sacri și magici ai mapamondului sunt progresiv „ocultați”, până când „transcendența” acestor locuri devine finalmente „vidă”, și anume în contrautopiile de secol XVIII sau XIX. În ultima lucrare autorul are în vedere textele filosofice care critică utopia, dar și producțiile mai mult sau mai puțin literare „antiutopice”, multe dintre ele texte rare, puțin cunoscute publicului nespecializat, alături de texte celebre, precum romane de Jules Verne sau Cyrano de Bergerac, abordate însă într-un mod inedit, din perspectiva naratorului (distopic) față de lumea parcursă.

SCRIERI: *Noctambulii*, Cluj-Napoca, 1992; ed. 2 (*Claustrofobul*), Cluj-Napoca, 2011; *Nichita Stănescu. Orizontul imaginar*, Sibiu, 1993; ed. 2, Cluj-Napoca, 2003; *Hidra*, Sibiu, 1996; ed. 2, Cluj-Napoca, 2011; *Lucian Blaga. Geneza lumilor imaginare*, pref. Nicolae Balotă, Iași, 1998; *Oniria. Jurnal de vise (1985–1995)*, Pitești, 1999; ed. 2, Cluj-Napoca, 2010; *10 studii de arhetipologie*, Cluj-Napoca, 1999; ed. 2, Cluj-Napoca, 2007; *Le Paradis interdit au Moyen Âge. La quête manquée de L'Éden oriental*, Paris, 2004; *De la arhetip la anarhetip*, Iași, 2006; *Le Paradis interdit au Moyen Âge. La quête manquée de L'Avalon occidentale*, Paris, 2006; *Du Paradis perdu à l'antiutopie aux XVIe–XVIIIe siècles*, Paris, 2010; *Psihobiografii*, Iași, 2011; *Luiza Textoris*, Iași, 2012; *Les Antiutopies classiques*, Paris, 2012. **Ediții:** Leonid Dimov, Dumitru Țepeneag, *Momentul oniric*, București, 1997; Leonid Dimov, *Scrisori de dragoste (1943–1953)*, introd. edit., Iași, 2003. **Traduceri:** Gilbert Durand, *Introducere în mitodologie*, Cluj-Napoca, 2004; Philippe Walter, *Limba păsărilor*, Cluj-Napoca, 2007 (în colaborare cu Andreea Hopârtean).

Repere bibliografice: Laura Pavel, *Romanul halucinatoriu*, APF 1993, 1–2; Andreea Deciu, *Onirismul* 2, RL, 1994, 2; Simona Șora, *Apărarea lui Femios*, RL, 1994, 12; Petraș, *Lit. rom.*, 130–132; Sanda Cordoș, *Corin Braga*, ECH, 1994, 1–3; Ion Pop, *Orizontul imaginar al lui Nichita Stănescu*, ST, 1994, 4–5; Ioana Bot, *Criticul tânăr, între credință și analiză*, TR, 1994, 38; Borbély, *Xenograme*, 102–103; Munteanu, *Jurnal*, VII, 155–159; Robert Capșa, *Sub obrocul autenticității*, RL, 1999, 19; Horea Poenar, *Discurs despre visul continuu*, ST, 1999,

7; Victor Cubleşan, *Despre vis*, APF, 1999, 9; Const. M. Popa, *Atributele matriceale ale imaginarului*, R, 1999, 10; Garofița Gligor, *Între lumi*, O, 2000, 1; *Corin Braga – un autor de anvergură europeană*, OC, 2005, 9–10 (grupaj special); Andrei Terian, [*Corin Braga*], CLT, 2006, 17, 2011, 32. **D.C.M., R.D.**

BRAGA, Mircea
(27.VIII.1938, Sibiu),
critic și istoric literar.

Este fiul Mariei (n. Schneider) și al lui George Braga, mecanic auto. A urmat liceul la Sibiu (1952–1955) și a absolvit Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj (1956–1960), după care a funcționat ca profesor în Baia Mare (1960–1962), redactor la ziarul local „Pentru socialism” (1962–1966) și director al Teatrului Dramatic din același oraș (1968–1970), fiind transferat, în aceeași funcție, la Teatrul de Stat din Sibiu (1970–1974). Între 1974 și 1979 a fost președintele Comitetului pentru Cultură și Educație Socialistă al Județului Sibiu, de unde s-a transferat la revista „Transilvania”. În 1982–1983 a predat cursul de estetică la Universitatea din Sibiu. În 1984 a obținut titlul de doctor în filologie, la Universitatea clujeană, cu o teză despre V. Voiculescu. Din 1990 până în 1995 a fost director general al Casei de Presă și Editură Transpres, iar din 1995 director al Editurii Imago, ambele din Sibiu. În 1995 a ocupat postul de profesor la Catedra de istoria literaturii române a Universității „1 Decembrie” din Alba Iulia. A debutat la revista „Steaua” în 1956. A mai colaborat la „Tribuna”, „Luceafărul”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Limbă și literatură”, „România literară”, „Astra”, „Vatra”, „Teatrul”, „Manuscriptum”, „Revue roumaine”, „Convorbiri literare”, „Cahiers roumains d'études littéraires”, „Ramuri”, „Continent”, „Jurnalul literar”, „Curentul” (München), „Disco-bolul”, „Arhipelag”, „Acolada” ș.a. A primit, din partea Asociației Scriitorilor din Sibiu, Premiul de critică și istorie literară (1982) și Premiul Opera

Omnia (2006). Este căsătorit cu scriitoarea Rodica Braga și e tatăl criticului literar Corin Braga.

Primul volum al lui **B.**, *Sincronism și tradiție* (1972), abordează, în întâia secțiune, o problemă diversă din sfera teoriei literare (raportul sincronism-tradiție, convenționalul în artă, relația structură-formă, conceptul de ambiguitate etc.), iar în a doua parte grupează câteva studii de istorie literară privitoare la Tudor Vianu, Tudor Arghezi, Titu Maiorescu, Lucian Blaga (dramaturgia) și V. Voiculescu, aducând puncte de vedere noi, din perspectiva esteticii. Dominant teoretic este volumul *Conjuncturi și permanențe* (1976), conținând studii de estetică și teorie a artei. Relevante sunt mai ales cele consacrate metodologiilor critice care și-au preluat instrumentarul din psihianaliză, structuralism, sociologie, informatică și cibernetică. Preocupările teoretice l-au condus pe **B.** la o abordare implicită a fenomenului literar, astfel încât volumul *Destinul unor structuri literare* (1979), după stabilirea cadrului cercetării (*Despre structură și biologia ei*), urmărește câteva motive esențiale („structuri”) în opera unor scriitori: „homo duplex” la Charles Baudelaire, fantasticul în literatura română (de la clasici până la contemporani), comicul în dramaturgia lui Vasile Alecsandri, fabulosul în teatrul lui Victor Eftimiu, „doctrinarul” în *Șun sau Calea neturburată* de G. Călinescu. Acest principiu al cercetării se menține și în *Istoria literară ca pretext* (1982). Studiul întreprins pentru obținerea doctoratului s-a concretizat în volumul *V. Voiculescu în orizontul tradiționalismului* (1984). Comentariile din *Recursul la tradiție* (1987) reprezintă o „propunere hermeneutică” prin convocarea, pe suport istoric, a întregii suprafețe a conceptelor tradiție și tradiționalism în literatura română, dar și prin delimitarea „sinergiilor” tradiționalismului. Din îndelungata sa activitate de cronicar literar **B.** și-a alcătuit culegerea *Pe pragul criticii* (1992), în care discută operele scriitorilor contemporani cu spirit disociativ și aplicație analitică. În același timp, a dat la iveală o serie de cursuri universitare, unele în mai multe fascicule: *Epoca marilor clasici* (2001), *Critică și poetică literară* (2002), *Sociologia literaturii* (2003). În volumul *Dincolo de binele și răul culturii* (I, 2003), consacrat filosofiei culturii la Friedrich Nietzsche, formula eseistică se justifică, în opinia autorului, chiar prin natura textului comentat, „a cărui primă instanță ne plasează în zodia artisticului”. Însă, în ciuda lecturii aplicate a

operei nietzscheene, renunțarea la un pretins „fastidios aparat critic” (cu minime excepții: Gabriel Liiceanu, Gilles Deleuze, Vladimir Jankélévitch ș.a.) relevă pe alocuri căderea în capcanele diletantismului. *V. Voiculescu – Măștile căutării de sine. O hermeneutică a orizonturilor creației* (2008) reia, într-o variantă amplificată, teza de doctorat; **B.** se așază mai ferm pe teritoriul metodologic al hermeneuticii (în descendența „ideilor literare” ale lui Adrian Marino), revine asupra conceptului de „tradiționalist”, completându-și analiza anterioară cu o secțiune dedicată interacțiunii mitului, religiosului și sacrului în opera lui Voiculescu. *Geografii instabile* (2010) se prezintă ca o colecție eterogenă de studii care vizează epoca marilor clasici, romanul autobiografic, onirismul, multiculturalitatea, critica lui Adrian Marino sau poezia lui Mircea Ivănescu. Atestând preocuparea lui **B.** de a ține pasul cu orientările critice mai recente, studiul *Despre istorie, sisteme de gândire și interpretare* propune o comparație detaliată și pertinentă între „noul istorism”, hermeneutică și istoria mentalităților. **B.** a îngrijit și prefăcut mai multe ediții consacrate unor scriitori precum Oscar Lemnar, Romulus Cioflec, Pavel Dan ș.a.

SCRIERI: *Sincronism și tradiție*, Cluj, 1972; *Conjuncturi și permanențe*, Cluj-Napoca, 1976; *Destinul unor structuri literare*, Cluj-Napoca, 1979; *Istoria literară ca pretext*, Cluj-Napoca, 1982; *V. Voiculescu în orizontul tradiționalismului*, București, 1984; *Când sensul acoperă semnul*, București, 1985; *Recursul la tradiție*, Cluj-Napoca, 1987; *Pe pragul criticii*, Cluj-Napoca, 1992; *Decupaje în sens*, Sibiu, 1997; *Cultura – o utopie asumată?*, Sibiu, 2000; *Epoca marilor clasici*, Sibiu, 2001; *Critică și poetică literară*, Sibiu, 2002; *Teorie și metodă. Eseu despre izvoarele aventurii metodologice moderne*, Sibiu, 2002; *Replieri interpretative*, Sibiu, 2003; *Sociologia literaturii*, Sibiu, 2003; *Dincolo de binele și răul culturii (Friedrich Nietzsche)*, I, Sibiu, 2006; *V. Voiculescu – Măștile căutării de sine. O hermeneutică a orizonturilor creației*, București, 2008; *Geografii instabile*, Sibiu, 2010. **Ediții, antologii:** Oscar Lemnar, *Omul și umbra*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1975; Romulus Cioflec, *Vârtejul*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1979, *Pe urmele destinului*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1985, *Boierul*, introd. Perpessiciu, Cluj-Napoca, 1988; Pavel Dan, *Șițe și nuvele*, postfața edit., București, 1985; N. Batzaria, *Mica Robinson. Aventurile extraordinare ale unei fete*, Sibiu, 1992; *Ideologia „Junimii”*, pref. edit., București, 2007 (în colaborare cu Gabriela Chiciudean și Alin Mihai Gherman); *Constantin Noica și Sibiul*, pref. edit., Sibiu, 2007; *Incursiuni în imaginar*, I–IV, Sibiu, 2007–2011 (în colaborare).

Repere bibliografice: Mircea Angheliescu, „Sincronism și tradiție”, RL, 1972, 52; Mircea Tomuș, „Conjuncturi și permanențe”, T, 1976, 6; Doina Uricariu, *Dialectica unor structuri literare*, LCF, 1979, 18; Dan C. Mihăilescu, [Mircea Braga], RITL, 1982, 4, ST, 1985, 12; Adrian Marino, [Mircea Braga], TR, 1983, 8, 1985, 52, 1987, 35; Ion Dur, [Mircea Braga], R, 1985, 4, „Revista de filosofie”, 1988, 4; Piru, *Critici*, 135–138; Ioana Bot, *Criticul în fabula*, TR, 1993, 15; *Dicț. scriit. rom.*, I, 355–357; C. Rogozanu, *Dimensiunea „tonică” a culturii*, RL, 2000, 40; Voncu, *Secvențe*, I, 194–197; Gheorghe Grigurcu, [Mircea Braga], RL, 2007, 24, 25, 2008, 40, 41; *Festschrift. Mircea Braga – 70*, îngr. Gabriela Chiciudean și Cristina Vănoagă Pop, Sibiu, 2010; Gabriel Coșoveanu, „Geografii instabile”, RL, 2011, 6.

T. V.

BRAGA, Rodica (28.VI.1938, Alba Iulia), prozatoare, poetă. Este fiica Rafilei Besoiu (n. Roșiu), tehnician dentar, și a lui Traian Besoiu, brutar. A urmat cursul elementar și liceul la Alba Iulia și a absolvit Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj în 1960. În perioada 1960–1967 a funcționat ca profesoară de limba română și bibliograf la biblioteca Institutului Pedagogic din Baia Mare. În 1970 s-a stabilit la Sibiu, dedicându-se exclusiv preocupărilor literare. A debutat în 1971 la „Tribuna”, iar în 1972 i-a apărut primul volum de schițe și nuvele, *Sângele alb al pietrelor*. A primit mai multe distincții, printre care Premiul Opera Omnia acordat de Uniunea Scriitorilor, Filiala Sibiu (2005). Este căsătorită cu criticul și istoricul literar Mircea Braga și e mama criticului literar Corin Braga.

Încă de la prima carte, **B.** și-a afirmat disponibilitatea pentru proza de analiză psihologică, urmărind apoi coordonata trasată în literatura română de Hortensia Papadat-Bengescu, Henriette Yvonne Stahl și Ioana Postelnicu. În schițe și nuvele a întreprins sondări ale eului, surprinzând momentele de interiorizare tensionată, când nu mai știi „unde e ființa ta și cine ești tu”, ca și sentimentul copleșitor al solitudinii (*Dimineată cu vrăbii, Această față a singurătății*). După o scurtă pauză editorială a reapărut cu *Nisipul memoriei* (1978; Premiul Asociației Scriitorilor din Sibiu) și cu *Dincolo de dragoste* (1979), ambele fiind romane ale cuplului. În cel dintâi este surprinsă psihologia adolescentină, protagonista, elevă în ultima clasă de liceu și apoi studentă în primul an, neavând nume. Despărțirea unui foarte tânăr cuplu nu este văzută ca efect al geloziei, romanul punând

accentul pe frământările sufletului adolescentin, pe senzațiile, capriciile, interogările, culpabilizările, exuberanțele și decepțiile specifice vârstei. În *Dincolo de dragoste* substanța epică reflectă tentațiile de evadare din ambianța cuplului, de care sunt încercați succesiv bărbatul și femeia, un pictor și o actriță. Tribulațiile celor doi, cu rememorări ale pasiunilor anterioare, sunt filtrate prin reflecția meditativ-eseistică asupra condiției iubirii, punctul de vedere fiind preponderent feminin. Schițele și nuvelele din volumul intitulat pillatian *Eternități de o clipă* (1982) sunt axate pe introspecția unor stări-limită. Epicul propriu-zis se transferă într-o narațiune ce apelează mai mult la puterea de sugestie, relevând anxietăți, obsesii, nostalgii, coșmaruri, frica legată de trecerea timpului, spaima de boală, de bătrânețe și de moarte, spectrul singurătății, înfrângerea, descurajarea. În romanul *Singurătatea pământului* (1985) **B.** plasează acțiunea la începutul secolului al XX-lea, lăsând impresia că recurge la trimiteri spre propria-i biografie. Petru o iubește pe Dumitrița, fiica unor oameni săraci, dar părinții lui se opun la căsătoria lor. El pleacă în America, femeia rămâne singură, deznădăjduită, și moare născând o fetiță care este chiar naratoarea. În romanul *Maia* (1988) dramatismul atinge pragul nevrozei. Suflet bântuit de spaime și neliniști, o femeie divorțată, cu doi copii, trăiește o acută stare depresivă și se internează în spital pentru tratament psihiatric. Medicul izbuște să-i amelioreze sănătatea, se îndrăgostește de ea și cei doi se căsătoresc, dar viața lor nu va fi pe măsura așteptărilor. Romanul *Și va fi ziua a opta...* (2001) este construit pe cadrul unui clasic triumphi amoros: soția mai tânără, neîmplinită sentimental în mariaj, renunță la confortul burghez și cedează avansurilor unui seducător. Autoarea încearcă a moderniza lirismul debutonat printr-o construcție eliptică, neliniară cronologic. În *Adagio* (2007; Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Sibiu), criza care declanșează introspecția și re poziționarea identitară este provocată de îmbătrânire și de o boală incurabilă. *Vară de sidef* (2010) face, cu unele elemente de senzațional, analiza ratării erotice, urmărind pendularea unei femei între doi bărbați: primul, o iubire de adolescență, al doilea, un italian iubit compensativ, la care va renunța întorcându-se la cel dintâi. De-a lungul acestor narațiuni romanești rețeta nu suferă mari variații între tema cuplului instabil și psihologizarea liricoidă în

perimetrul identității feminine. *Anul 2000, simple exerciții de sinceritate* (2005) poate fi descris ca fals jurnal sau ca memorii pe sărite – oricum, o scriere în genul introspecției nonficionale, cuprinzând meditații asupra familiei, scrisului ș.a. Ca poetă, **B.** a debutat editorial într-un volum scris împreună cu Mircea Ivănescu, *Commentarius perpetuus (Parabole)* (1986), succedat de al doilea volum în 2003. Deși colaborarea i-a provocat „trezirea spirituală întru poezie”, în cadrul ei autoarea rămâne – inclusiv prin adaptare stilistică la discursul maestrului – doar un ecou, o antiteză. Propriu-zis personale sunt *Neliniștea cuvintelor* (1995), *A doua neliniște* (1997), *Stacojiu* (2000), *Visul bufniței* (2003), *Făptura de raze* (2007), *Senin ca-n ou* (2009), antologate în *Vânare de vânt* (2012): neomodernism aculturat pe un fond liric care nu-și găsește diferența specifică, tratând anxietatea și melancolia cu zaharurile sentimentalului, punând întrebări mari și dând răspunsuri mici. **B.** a scris și câteva cărți de povestiri pentru copii: *Prietenii lui Arthur* (1986), *Împăratul-vrăjitor sau Poveste cu un lup alb* (1990) și *Ce povestesc icoanele* (1991).

SCRIERI: *Sângele alb al pietrelor*, București, 1972; *Nisipul memoriei*, Cluj-Napoca, 1978; *Dincolo de dragoste*, București, 1979; *Eternități de o clipă*, București, 1982; *Singurătatea pământului*, București, 1985; *Prietenii lui Arthur*, București, 1986; *Commentarius perpetuus (Parabole)* (în colaborare cu Mircea Ivănescu), I-II, Cluj-Napoca-Sibiu, 1986–2003; *Maia*, București, 1988; *Împăratul-vrăjitor sau Poveste cu un lup alb*, Sibiu, 1990; *Ce povestesc icoanele*, Sibiu, 1991; *Fluturile negru*, Sibiu, 1994; *Neliniștea cuvintelor*, Sibiu, 1995; *A doua neliniște*, Sibiu, 1997; *Stacojiu*, Sibiu, 2000; *Și va fi ziua a opta...*, Cluj-Napoca, 2001; *Visul bufniței*, Cluj-Napoca, 2003; *Anul 2000, simple exerciții de sinceritate*, Cluj-Napoca, 2005; *Adagio*, Cluj-Napoca, 2007; *Făptura de raze*, Sibiu, 2007; *Senin ca-n ou*, București, 2009; *Vară de sidef*, Sibiu, 2010; *Vânare de vânt*, Iași, 2012.

Repere bibliografice: Constantin Cubleșan, [Rodica Braga], TR, 1973, 3, T, 1980, 2, ST, 1996, 3; Al. Piru, *Epicul și liricul*, LCF, 1978, 16; Nae Antonescu, „Nisipul memoriei”, ST, 1978, 10; Sultana Craia, „Dincolo de dragoste”, LCF, 1980, 27; Dan C. Mihăilescu, „Eternități de o clipă”, ST, 1982, 8; Cornel Moraru, *Povestiri de interior*, VTRA, 1983, 9; Eugen Simion, *Câteva parabole cu limpezimea lor aparentă*, RL, 1987, 7; Petraș, *Lit. rom.*, 84–87; Munteanu, *Jurnal*, VII, 222–224; Bianca Burța, „Și va fi ziua a opta...”, OC, 2002, 144; Petraș, *Cărțile*, 47–48; Al. Cistelean, *Penelopa și victimele ei*, CLT, 2004, 10; Geo Vasile, *Un bărbat și o femeie*, RL, 2008, 20. **T. V.**

BRAIESKU, Constantin C. (2.VIII.1878, Roman – 8.XI.1951, Nicolae Bălcescu, j. Bacău), poet, dramaturg, publicist. Este fiul colonelului Constantin Brăescu, fost aghiotant al lui Al. I. Cuza. **B.** își ia bacalaureatul în 1897, după ce frecventase Institutele Unite din Iași. S-a înscris la Facultatea de Drept din București, pe care o va absolvi în 1900, când termină și Conservatorul de Muzică și Declamație, clasa C.I. Nottara. Câțiva ani este secretar literar la Teatrul Național din București, apoi, luându-și doctoratul în drept la Paris, se angajează din 1906 în politică. Va fi ales de mai multe ori deputat și senator, iar din 1938 este primar general al Capitalei.

B. debutează cu o epigramă, iscălită Costache Aristol, în „Lumea veche” (1896). Ulterior colaborează cu proză și versuri umoristice, cronici, note de drum și publicistică diversă, sub nume propriu ori sub pseudonime, la „Moș Teacă”, „Propaganda”, „Evenimentul”, „România jună”, „Dreptatea”, „Adevărul”, „Belgia Orientului”, „Litere și arte”, „Moftul român”, „Zeflemeaua” ș.a. Scoate el însuși revista „Zig-zag” (1901–1902). Mai târziu scrie la „Epoca”, „Conservatorul”, conduce ziarul „Semnalul” (Râmnicu Sărat, 1909–1911). Mai semnează în „Furnica”, „Flacăra”, „Vestala”, „Greierul”, „Dușmanul” ș.a. Tipărește broșura *Arta și școala dramatică* (1901) și își vede reprezentate piesele *Între studenți* (1901, scrisă în colaborare cu C. Xenii), *Din surprizele gazetăriei* (1902), *Ultimul sacrificiu* (1902), *Îndrăgostiții!* (1903). În 1913 editează placheta *Epigrame*, iar în 1918 poemul dramatic în versuri *Mircea*. Prin o bună parte din scrierile sale, **B.** se integrează pleiadei de umoriști ivite în umbra lui I. L. Caragiale și a lui Anton Bacalbașa. Epigramele au adesea defecte de versificație, poante fără haz și unele licențiozități. Mai izbutite sunt „idilele” în decor casnic moldovenesc și unele versuri umoristico-sentimentale, ce prevestesc pe A. Mirea și G. Topîrceanu. Dintre piese, *Ultimul sacrificiu* ambiționa să dea „o felie de viață”, dar alunecă adesea în dramă bulevardieră. În schimb, *Îndrăgostiții!*, un act în versuri, are o anumită tensiune, la care se adaugă verva marivaudescă a replicilor și un aer de prospețime adolescentină. Poemul dramatic *Mircea* (1918), evocând moartea fiului reginei Maria și refugiu în Moldova, suferă de grandilocvență.

SCRIERI: *Arta și școala dramatică*, București, 1901; *Epigrame*, pref. Dr. Urechia [Alceu Urechia], f.l., 1913; *Mircea*, Iași, 1918.

Repere bibliografice: *Viața și opera unui om*, f.l., [1928]; Predescu, *Encicl.*, 122; Ciorănescu, *Teatr. rom.*, 170. **V.D.**

BRAN, Petru (21.I.1821, Tohat, j. Maramureș – 10.X.1877, Budapesta), publicist, autor de versuri. Era unul dintre cei doisprezece copii ai preotului Ioan Bran. Între 1832 și 1838 a urmat liceul la Baia Mare, apoi filosofia la Cluj și teologia la Blaj. Hirotonit preot în 1844, a slujit în satele Chilioara, Hidig și, ca protopop, în Craidorolț. Din 1857 este protopop în Satu Mare. Pasionat bibliofil, cu o întinsă cultură clasică, a câștigat repede stima concetățenilor, mai ales datorită energiei pe care a dovedit-o în lupta pentru înființarea celei dintâi catedre de limba română la liceul din Satu Mare. Învîingând nenumărate piedici, el a început să predea din 1859 primele lecții de limba și literatura română, obținând definitivarea în 1863. Concomitent, desfășura și o activitate publicistică în „Federațiunea”, „Concordia”, „Albina”, „Sionul românesc”, „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, „Familia”. De un răsunet deosebit s-a bucurat în Transilvania discursul de inaugurare a Catedrei, ținut în 1859, în care **B.**, după ce aducea un fierbinte elogiu limbii materne, insista asupra valorii ei ca element de întărire a conștiinței naționale. În Satu Mare a înființat și o societate de lectură pentru elevi, la întrunirile căreia se recitau versuri de Vasile Alecsandri, Andrei Mureșanu, G. Sion.

Începând din 1851, **B.** a publicat versuri, unele fiind meditații pe teme religioase, câteodată melodios transpuse. A folosit în celelalte poezii, dintre care unele au caracter patriotic, cu deosebire hexametru. A recurs nu o dată la construcții bizare, ce stau alături de numeroase latinisme și de ortografia latinizantă. În volumul *Mărgăritarie sau Sentințe poetice, filosofico-moralo-estetice* (I, 1874) a prelucrat peste cinci sute de maxime aparținând lui Ovidiu, Horațiu, Marțial, Vergiliu, Terențiu, Tibul, Juvenal, Cicero ș.a. Distihurile, în general fluente, îmbină totuși nefericit neologismul și regionalismul.

SCRIERI: *Mărgăritarie sau Sentințe poetice, filosofico-moralo-estetice*, I, Satu Mare, 1874.

Repere bibliografice: Vasile Scurtu, *Petru Bran, un luptător al trecutului românesc din Satu Mare*, Satu Mare, [1939]; *Dicț. lit.* 1900, 122. **D.M.**

BRANCOVICI, Gheorghe (1645, Ineu – 19.XII.1711, Cheb, azi Eger, Ungaria), cronicar, traducător. **B.**, care și-a creat o falsă genealogie de urmaș al vechilor despoți sârbi, a fost unul dintre numeroșii copii ai Mariei și ai lui Ioan Rácz, descendenții unor vechi luptători antiotomani, colonizați în comitatele românești. Fire ambițioasă de aventurier îndrăzneț și duplicitar, bun poliglot (cunoștea sârba, maghiara, turca, germana, latina și slavona), **B.** se lansează într-o complicată carieră politico-diplomatică, avându-l, mult timp, drept mentor și eminență cenușie – în planurile de eliberare a popoarelor balcanice de sub stăpânirea turcească și de creare a unui stat sârbesc sub conducerea sa – pe mai vârstnicul său frate, Sava Brancovici, mitropolitul Ardealului. Interpret pe lângă capuchehaia principelui Transilvaniei, Mihail Apafi, la Poarta Otomană (1663–1667), pleacă în 1668 cu solia mitropolitului Sava la Moscova, pentru a prezenta doleanțele Bisericii Ortodoxe, persecutată în Ardeal, și planul secret al unei alianțe antiotomane. Perspectiva organizării unei ligi creștine de către Imperiul Habsburgic și Rusia îl face să trateze, în secret, cu agenți imperiali și, în 1673, cu domnitorul muntean Grigore Gheorghe Ghica. Datorită experienței sale diplomatice, este, între 1675 și 1677, capuchehaia principelui Apafi la Constantinopol. După arestarea fratelui său, în 1680, **B.** se refugiază în Țara Românească. În perioada 1680–1689, petrecută la Curtea lui Șerban Cantacuzino, are un rol politic activ, făcând un joc dublu, ulterior fatal, prin relațiile întreținute cu Austria și cu Rusia. Stimulat de mediul cultural și de personalitățile de la Curtea munteană (Radu Năsturel, Constantin Brâncoveanu și stolnicul Constantin Cantacuzino), se dedică operelor de istorie și traducerilor. Pentru serviciile aduse imperialilor este înnobilit baron (1683) și conte (1688). În 1689, când trupele austriece pătrund în Peninsula Balcanică, se considera, fără realism politic, aproape de împlinirea proiectului de a reînvia despotatul sârbesc. După descoperirea legăturilor sale cu Rusia, este arestat în 1689 la Kladova și rămâne, până la sfârșitul vieții, prizonierul Habsburgilor, la Viena și, din 1703, la Cheb.

Prima operă a lui **B.**, *Cronica slovenilor, Illiricului, Misii cei din Sus și cei din Jos Misii*, scrisă în limba română între 1684 și 1687 și publicată de Aron Densușianu în 1893 (în „Revista critică literară”) și de N. Iorga în 1917, apoi într-o

ediție modernă în 1987, este un sinopsis cuprinzând, după metoda analelor medievale, istoria biblică, cea antică și, într-o secțiune mai extinsă și originală, istoria popoarelor din sud-estul Europei până la 1686. Izvoarele scrierii, unele cunoscute din biblioteca stolnicului Constantin Cantacuzino, sunt vechi cronici sârbești, poloneze (M. Kromer), ungare (A. Bonfini), viața lui Ștefan Deceanski, scrisă de Grigore Țamblac, legende istorice și mărturii personale. Cronicarul insistă asupra istoriei sârbești și a personajelor de prim-plan: viteazul despot Ștefan Deceanski și fiul acestuia, Ștefan Dușan, prins într-o imagine întunecată de paricid, cneazul Lazăr, învingătorul turcilor la Kosovo, și eroul popular Miloș Cobilici. Sunt consemnate sau dau chiar titlul unor capitole luptele importante cu turcii de pe Câmpia Mierlei, de la Nicopole, Varna, Câmpul Pâinii, Oradea și Viena. Istoria românilor, prezentată sumar dar cu interes, păstrează câteva anacronisme în interpretarea originilor, însă acordă pasaje ample victoriilor de la Posada și Rovine. Semnificativă pentru sentimentele cronicarului este importanța acordată domnitorilor ce s-au impus în lupta antiotomană: Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Mihai Viteazul sau Iancu de Hunedoara. Ultimele știri de istorie românească, la care **B.** a fost martor, sunt cele despre domnia și familia lui Șerban Cantacuzino. Valoarea literară notabilă a cronicii, scrisă într-o limbă influențată de latina de cancelarie, este dată și de narațiunile anecdotice, și de legende istorice, asemănătoare celor din cronica lui Ion Neculce sau din cărțile populare. Inferioară ca valoare istoriografiei din Principate, lucrarea lui **B.** anticipează însă operele istoricilor Școlii Ardelene. Importanță pentru istoriografia sârbă este ampla cronică scrisă în slavo-sârbă, între 1693 și 1705 (2600 de pagini de manuscris), din care Silviu Dragomir a tradus și a publicat fragmente în 1923, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională” (Cluj). Cunoscută drept *Cronica lui Gheorghe Brancovici*, opera este reprodusă, în cele din urmă, într-o ediție academică, la Belgrad, în 2008. Ea interesează istoria românească pentru un cuprinzător capitol despre secolul al XVI-lea, ce completează datele din cronicile muntene, și prin partea memorialistică privitoare la frații Brancovici. Influențat de Sava mitropolitul, cărturarul lasă și trei traduceri din literatura religioasă slavonă, ale unor cărți elementare, pentru popor. Figură complexă și contradictorie,

aventurier și umanist erudit, **B.** este revendicat de două culturi.

SCRIERI: *Opere*, îngr. N. Iorga, Iași, 1917; *Cronica românească*, îngr. Damaschin Mioc și Marieta Adam-Chiper, introd. Damaschin Mioc, București, 1987; *Slavianoserbskie hroniki Đorđe Brancović*, îngr. Ana Krečmer, Belgrad, 2008.

Repere bibliografice: Aron Densușianu, *O nouă cronică românească*, „Revista critică literară”, 1893, 3; N. Iorga, *Despre cronică lui Gheorghe Brancovici*, RI, 1917, 1; *Operele lui Gheorghe Brancovici*, Iași, 1917; Vasile Bogrea, *Legende istorice paralele cu ale noastre în cronică lui Gheorghe Brancovici*, AIN, 1926; Emil Turdeanu, *L'Œuvre inconnue de Georges Brancović*, „Revue des études slaves” (Paris), 1939, fasc. 1–2; P.P. Panaitescu, *Istoria slavilor în românește în secolul al XVII-lea. Cronica lui Gheorghe Brancovici și „Sinopsisul de la Kiev”*, RIR, 1940; Cartoian, *Ist. lit.*, III (1945), 260–261; Piru, *Ist. lit.*, I, 179–181; *Ist. lit.*, I (1970), 402–405; *Dicț. lit. 1900*, 122–123; Marieta Chiper, *Gheorghe Brancovici și cronică sa*, „Magazin istoric”, 1989, 2; Mazilu, *Vocația*, 105–106; Mazilu, *Recitind*, III, 390–393, 692, 710; *Dicț. Banat*, 126–129. **A.Sm.**

BRANIȘTE, Valeriu
(10.I.1869, Cincu,
j. Brașov – 1.I.1928,
Lugoj), ziarist,
memorialist.

Este fiul Mariei (n. Vlad) și al lui Moise Braniște, prim-pretor. Învață la școala săsească din comuna natală, apoi la Sighișoara, la Săliște, unde urmează cursurile școlii românești. După ce a absolvit liceul de stat din Sibiu, cu limba de predare germană, se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie din Budapesta, pe care o frecventează între 1887 și 1891, obținând diploma de licențiat în filologie română, maghiară și germană. În 1891 își susține și teza de doctorat, subiectul fiind poezia lui Andrei Mureșanu. Din toamna aceluiași an funcționează ca profesor la Gimnaziul Greco-Oriental din Brașov, post pe care îl părăsește în 1893, pentru a intra în redacția „Tribunei”, la Sibiu. Acum își începe cariera de ziarist profesionist, pe care o va ilustra timp de un sfert de veac la diferite publicații periodice. În

ianuarie 1894 înființează, la Timișoara, gazeta „Dreptatea”, pe care o conduce la început împreună cu Corneliu Diaconovici, apoi singur. Articolele sale contribuie substanțial la pregătirea *Memorandumului*, procesul intentat membrilor, în 1894, incluzându-l în tripla ipostază de redactor al „Dreptății”, de apărător al lui Gavril Trifon și de acuzat, pentru șaptezeci și două de articole considerate subversive de autoritățile austro-ungare. Este condamnat la doi ani de închisoare și execută cincisprezece luni de detenție în temnița de la Vác. Practică, pentru scurt timp, activități didactice la Brașov, scoate trei ani (1897–1900) gazeta „Patria” la Cernăuți, apoi se stabilește la Lugoj, unde înființează și conduce gazetele „Drapelul” (1901–1919) și „Banatul” (1905–1906), care continua programul de la „Foaia de duminică”, scoasă de B. în 1894. Semnează aici un mare număr de articole sociopolitice, dar și de limbă, literatură și folclor. Conferențiar apreciat și orator cu faimă, este o prezență mult solicitată la toate manifestările cultural-artistice importante din Banat. Își încearcă șansa și ca regizor artistic al unor spectacole de teatru și de operetă jucate de diletanți, după ce, la Cernăuți, urcase pe scenă ca actor. La începutul anului 1918 este din nou întemnițat, timp de opt luni, la Seghedin, pentru refuzul de a semna declarația de fidelitate față de monarhia austro-ungară. După Unire, în 1918, este numit ministru fără portofoliu, iar din martie 1919 i se încredințează conducerea resortului Culte și Instrucțiune Publică de pe lângă Consiliul Dirigent din Ardeal și Banat, calitate în care semnează actul de înființare a Universității din Cluj, în februarie 1920. A fost ales, în 1919, membru de onoare al Academiei Române.

Debutul îl face B. în „Tribuna” (1884) cu o culegere de folclor, continuând să tipărească, în „Transilvania”, studii din același perimetru tematic, amplificate ulterior și reunite în volumul *Muzică și dansuri la români în veacurile XVI și XVII* (1909). Literatura lui este preponderent memorialistică. Semnând și cu pseudonimele Bill-A-Zam, Ioța, Ioța lui Toboc, Ler, Lerapogauc, Poganello, Spectator sau cu numeroase combinații de inițiale și prescurtări, este prezent cu schițe, tablete, foiletoane, portrete și reportaje literare în publicații din Transilvania și Banat, dar și de peste munți. Cărțile apărute în timpul vieții au un caracter cvasiliterar, fie că este vorba de impresii

și amintiri (*Cântăreții noștri la București*, 1907), de studii monografice (*Ciprian Porumbescu*, 1908) sau de însemnări pe teme diverse (*Pagini răzlețe*, 1910). În scrisul său, de la foileton la monografie, trăsătura comună este sinteza dintre cultura variată și experiența de viață deosebit de bogată, fapt care îi permite lui B. considerații dintre cele mai pertinente. Talentul oratoric, mult prețuit de contemporani, se regăsește în fluiditatea frazei, în suplețea expresiei și în plastica ei. Păstrându-și dominantă memorialistică, multe pagini îmbracă forma literară a schiței. Satira socială, ca și cea politică, sprijinite pe un ascuțit simț al observației și învăluite pe alocuri în umor, individualizează „impresiunile” reunite sub genericul *Seghedinul*, dar și *Sfintele Paști între zăvoare și baionete*, *Sunt zece ani ș.a.* Personajele care populează acest tip de proză sunt precis delimitate caracterologic, iar amănuntul, atent cultivat, conferă întregului culoare și ritm. Compozițiile, scurte și incisive, relatează o întâmplare sau folosește pretextul unei lecturi pentru a fixa profiluri interesante și pentru a desprinde un miez moralizator (*Un prânz la Peleş*, *Măștile mele*, *Eroare de-o literă*). Meditația lirică se asociază notației descriptive (*Suflet de artist*, *Hi, Bălan!...*). Înrudite cu această proză sunt reportajele literare – gen în care B. poate fi considerat deschizător de drum –, portretele unor personalități, tabletele și foiletoanele, risipite în număr mare în diferite publicații. Memoriile-document își află locul și în partea cea mai substanțială a operei sale, *Din zbuciumul vieții (Însemnări contemporane și autobiografice)*, scriere elaborată în intervalul martie–iunie 1918, în temnița de la Seghedin. Memorialistul și-a exprimat, testamentar, dorința ca manuscrisul să fie încredințat tiparului abia după trecerea câtorva decenii, astfel încât, până în 1972, când a apărut cu titlul *Amintiri din închisoare (Însemnări contemporane și autobiografice)*, lucrarea a rămas necunoscută. Paralel cu furnizarea unor date asupra biografiei scriitorului, *Amintiri...* oferă elemente importante pentru cunoașterea istoriei sociale, politice și culturale din Transilvania ultimelor două decenii ale secolului al XIX-lea și de la începutul secolului al XX-lea. Aici B. se relevă însă și ca autor de beletristică propriu-zisă. Remarcabile sunt paginile de evocare a anilor copilăriei, cu un ton ușor nostalgic, cele despre detenția de la Vác, surprinzând cu vervă, umor și

nu rareori cu sarcasm atmosfera din închisoare, ori portretul colectiv al bucovinenilor, așa cum i-a cunoscut la Cernăuți, în anii de apariție a gazetei „Patria”. Istoricul, omul politic, sociologul, publicistul și literatul sunt mereu prezenți. Informației, deseori inedită, i se adaugă judecăți rapide și precise, o ironie fină. În timpul detenției politice de la Seghedin **B.** trimite și o serie de scrisori către familie, editate postum, în 1996. Din arhiva sa au mai fost publicate patru volume de corespondență (1985–2001), iar în 2005 un jurnal al anului 1923, cu însemnări interesante despre atmosfera unei perioade de frământări politice, cu crochiuri portretistice și detalii de observație remarcabile.

SCRIERI: *Mureșianu András*, Budapesta, 1891; *Societatea teatrală „G.A. Petculescu”*, Brașov, 1902; *Tabla de la Lugoj*, Lugoj, 1903; ed. îngr. și introd. Ioan David, pref. Crișu Dascălu, Timișoara, 2010; *Cântăreții noștri la București*, Lugoj, 1907; *Ciprian Porumbescu*, Lugoj, 1908; *Muzică și dansuri la români în veacurile XVI și XVII*, Brașov, 1909; *Alesandru de Mocsonyi*, Brașov, 1910; *Pagini răzlețe*, Brașov, 1910; *Coriolan Brediceanu*, Lugoj, 1911; *George Pop de Băsești*, Cluj, 1913; *Andrei baron de Șaguna*, București, 1923; *Amintiri din închisoare (Însemnări contemporane și autobiografice)*, îngr. Alexandru Porțeanu, pref. Miron Constantinescu și Alexandru Porțeanu, București, 1972; ed. pref. Liviu Petreanu, București, 2002; *De la Blaj la Alba Iulia*, îngr. Valeria Căliman și Maria Elena Simionescu, pref. Mircea Mușat, Timișoara, 1980; ed. 2, Timișoara, 2003; *Oameni, fapte, întâmplări*, îngr. Valeria Căliman și Șerban Polverejan, pref. D. Vatamaniuc, Cluj-Napoca, 1980; *Correspondență*, I–IV, îngr. Valeria Căliman, Gheorghe Iancu și Ștefan Mândruț, introd. Ștefan Pascu, Cluj-Napoca, 1985–2001; *Scrisori din închisoare*, îngr. Valeria Căliman și Gheorghe Iancu, Reșița, 1996; *În slujba Bucovinei, în slujba neamului românesc*, îngr. și introd. Ioan Cocuz, Suceava, 1998; *Jurnal (1923)*, Timișoara, 2005; ed. (*Valeriu Braniște în anul 1923*), îngr. Valeria Căliman, Timișoara, 2008.

Repere bibliografice: Aurel Peteanu, *Din galeria marilor dispăruți ai Banatului (Figuri reprezentative)*, vol. IV: *Prof. dr. Valeriu Braniște. 1869–1928*, Lugoj, 1938; Sextil Pușcariu, *Memorii*, îngr. Magdalena Vulpe, pref. Ion Bulei, București, 1978, 794–795; N. Iorga, *Oameni cari au fost*, II, îngr. Ion Roman, București, 1967, 236–237; *Omagiu lui Valeriu Braniște*, îngr. Valeria Căliman și Mircea Băltescu, Brașov, 1968; Iosif Sava, *Valeriu Braniște și popularizarea valorilor muzicale românești*, CNT, 1992, 29; *Dicț. scriit. rom.*, I, 358–359; *Omul politic și de cultură Valeriu Braniște*, vol. I, partea 1, îngr. Gheorghe Iancu, Timișoara, 2012.

C. P.

BRAN-LEMENY, Ioan Alexandru (16.IX.1886, Brașov – 2.IV.1954, Brașov), poet, gazetar. Bunicul, avocatul Ioan Bran-Pop de Lemeny, fusese revoluționar pașoptist și tribun al românilor transilvăneni, iar tatăl, Nicolae de Lemeny, doctor în drept, studiasse la Viena. Mama, Minerva (n. Caravia), provenea dintr-o familie de comercianți brăileni. **B.-L.** urmează Liceul „Andrei Șaguna” și Liceul „Honterus” din Brașov, apoi face studii juridice la Budapesta și Cluj. Doi ani audiază cursuri de filosofie la Viena. Din 1911 practică avocatura în orașul natal. În 1908 debutase în literatură cu o poezie apărută în „Gazeta Transilvaniei”. Articolul *Din inimă și cu minte*, trimis din Viena și semnat Ioan Alexandru, deschide publicistica sa politică, desfășurată între 1912 și 1914 în „Gazeta Transilvaniei” și în „Kronstädter Zeitung”, care îl plasează între militanții de seamă pentru cauza națională. În 1914 apare volumul *Poezii*, prefăcut de G. Coșbuc. La izbucnirea primei conflagrații mondiale, **B.-L.** se refugiază în Regat și se înrolează voluntar în armata română. Mobilizat la Ministerul de Război, va colabora la „Adevărul” și „Patria”, susținând ieșirea României din neutralitate. Versurile mobilizatoare din „Ilustrațiunea neamului nostru”, „Dimineața”, „România Mare” sunt strânse în cea de-a doua carte a sa, *Lacrimi și clocot* (1916). În retragere la Iași, este redactor al gazetei de propagandă românească „Die Kriegswoche”. După înfăptuirea Unirii, se întoarce în Brașov, lucrând ca notar, procuror delegat, traducător. Își susține, în 1921, doctoratul în drept la Cluj. Scriitorul Heinrich Mann îi prefătează broșura *Deutschlands Wiedergeburt* (1923) – polemici vizând și denunțând intențiile agresive ale grupării Renașterea Germană. Jurnalist foarte activ, **B.-L.** e unul dintre animatorii vieții culturale brașovene. Susține modelul ardelesc în opera de regenerare morală a țării, scoate și conduce revistele tradiționaliste „Ritmuri” (1929–1930) și „Prometeu” (1934–1939); din 1920 până în 1937 e redactorul părții artistice și literare la „Gazeta Transilvaniei”, din 1931 era prim-redactor la „Brașovul literar și artistic”, după 1930 evoluând tot mai mult în sensul ideologiei grupărilor de dreapta. Prezent în „Săptămâna”, „Telegraful român”, „Omul liber”, „Banatul”, „Semenicul”, „Viața săceleană”, „Luceafărul literar”, „Lupta”, „Lanuri”, „Țara Bârsei”, „Viața ilustrată”, „Porunca vremii”, „România eroică”, „Tribuna”, „Ardealul”, „Plaiuri născădane”, „Klingsor” (semna și A. Postol,

Ideal), publică, după volumele *Ancore* (1926) și *Talaz* (1933), o culegere cuprinzând întreaga sa creație lirică, *Traista mea* (1940). Din 1930 devine membru al Societății Scriitorilor Români, până în 1944, când a fost exclus, alături de alți scriitori favorabili Axei. A mai activat în Asociația Ziariștilor din Țara Bârsei și în Sindicatul Presei din Ardeal și Banat.

Poezia lui **B.-L.**, mult îndatorată unor modele, este, în ceea ce are totuși particular, o râvnă a „țintelor mari”. Meditația afirmă, pe tipare romantice, orgoliul spiritului și aspirația înălțării la „lumea ideală” (*Destinul, O, noi, stăpâni vremelnici*). Tumultul căutării dumnezeirii și iubirea domină „nemilostivul amar” al existenței (*Învingătoare*), iar înfiorarea, smerenia sunt înăbușite printr-un conceptualism locvace. Iubirea de țară e un motiv omniprezent, pasajelor în lamento, ce-l amintesc pe Octavian Goga, alăturându-li-se, în *Lacrimi și clocot*, chemarea vibrantă la luptă, în tonul eroic care îi este propriu autorului (*Durerea ne cheamă, Ni-e cupa plină de amar, Va bate ceasul răzbunării*). Intenționând să cuprindă întreaga dramă umană, poetul, care nu a cunoscut mari răsuciri interioare, nu a putut evita, în *Ancore*, nici schematismul alegoric (*Excelsior*), nici zgomotoasa imprecizie vaticinară (*Cercul vieții, Satira vremii*). Firesc însă, figura lui Iisus-răscumpărătorul consună, în *Talaz*, cu armoniile învierii în natură și în om (*Descătușare, Trezire*). Este proslăvit, totodată, pe urmele lui Nichifor Crainic, etnosul românesc ca izvor de înnoiri viitoare (*Stâna, Mocanul*). Mai degrabă bun versificator decât poet, **B.-L.** se remarcă prin tălmăciri, curate, expresive, din poemele lui Goethe, Ady Endre, Egon Hayek, Michael Albert ș.a.

SCRIERI: *Poezii*, pref. G. Coșbuc, Brașov, 1914; *Lacrimi și clocot*, București, 1916; *Deutschlands Wiedergeburt*, pref. Heinrich Mann, Brașov, 1923; *Ancore*, Brașov, 1926; *Talaz*, Brașov, 1933; *Volkskraft und Politick*, Brașov, 1940; *Traista mea*, Brașov, 1940. **Traduceri:** [Goethe, Egon Hayek, Michael Albert, Heinrich Zillich, Ady Endre, Kacsó Sándor, Julius Megay], în *Talaz*, Brașov, 1933, în *Traista mea*, Brașov, 1940.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, VII, 14–15; Lucian Costin, *Activitatea poetică a scriitorului Ioan Alex. Bran-Lemeny*, Craiova, 1944; Ștefan Baciuc, *Praf de pe tobă*, București, 1995, 85–86, 98–108; *Dicț. scriit. rom.*, I, 357–358.

S. C.

BRAȘOVUL LITERAR ȘI ARTISTIC, revistă apărută la Brașov, lunar, de la 8 iunie 1931 până în decembrie 1933 și din ianuarie 1934 până în februarie 1935. Director: Cincinat Pavelescu; prim-redactor: Ioan Al. Bran-Lemeny, redactor: Ion Focșeneanu, aceștia de la numărul 2. Într-un scurt articol-program, *Gândul nostru*, editorul, Cercul „Brașovul literar și artistic”, din care făceau parte, printre alții, Cincinat Pavelescu – președinte, Eugen Jebeleanu, Maria Baiulescu, Aurel Mureșianu, își asumă declarativ destinul de publicație specifică provinciei, susținând însă că noțiunea nu are neapărat un sens peiorativ, ci dimpotrivă: „Originalitatea noastră va consta în faptul aproape unic de a încerca să fim, în masa revistelor românești apărute în ultimii ani, o adevărată revistă de regiune”. În același articol se subliniază că ideologic redacția va adopta o atitudine conservatoare: „Toată acțiunea revistei «Brașovul literar» va fi înscrisă într-un cadru indeformabil, dar viu. Acest cadru este: statul național, tradiționalist, religios și monarhic”. De altfel, e grăitor faptul că, ilustrând această orientare, primul număr se deschide cu o *Odă M. S. Regelui Carol al II-lea* de Cincinat Pavelescu și cu două imnuri scrise de George Gregorian și I. Al. Bran-Lemeny. Dincolo de această poziție ideologică, **B.l.a.** va reuși să devină o publicație de ținută intelectuală, cu rubrici diverse, cu un cerc de colaboratori racordați la tendințele literaturii moderne. În ce privește poezia, se remarcă numele lui Aron Cotruș (poemele *Căpetenie, Ce furci, ce scaune de foc?!...*, *Pâinea noastră*), Ștefan Baciuc (*Călătorii, Poezie*), Emil Isac (*Cântec*), ca și ale altor autori tineri (Emil Giurgiuca) sau din generațiile anterioare (Alfred Moșoiu, Cincinat Pavelescu, Ion Th. Ilea). Bine reprezentată este și proza, evidențiindu-se colaborarea lui Liviu Rebreanu, cu schița *Răzbunarea zeiței*, și a lui Ion Agârbiceanu, cu un fragment din povestirea *Pe drumuri*. Li se adaugă Paul Constant, I. Valerian,

Ștefan Baci, N. Cantonieru, cu schițe și povestiri. Foarte bogată este rubrica de critică literară, care cuprinde numeroase cronici și recenzii pertinente, semnate de Ion Focșeneanu (despre *Flori de mucigai* de Tudor Arghezi, *Măria-Sa, Puiul Pădurii* de Mihail Sadoveanu, *Printre oameni în mers* de Aron Cotruș, *Destin* de V. Voiculescu), Valeria Braniște-Căliman (despre *Europolis* de Jean Bart, *În preajma revoluției* de C. Stere, *Tablete din țara de Kutu* de Tudor Arghezi), Petru I. Teodorescu (despre *Țara de peste veac* de Nichifor Crainic, *Maitreyi* de Mircea Eliade). Cincinat Pavelescu semnează un studiu de mici dimensiuni despre epigrama antică și o serie de amintiri, evocându-l, între alții, pe I.L. Caragiale. Sumarele conțin și câteva rubrici cu informațiile la zi – „Note”, „Însemnări”, „Reviste” –, în care se anunță și se comentează evenimente selectate în special din viața literară și artistică a orașelor transilvane. La rubrica „Plastică” printre semnatari pot fi întâlniți Eugen Jebeleanu și Ion Vlasiu, cu noutăți din sălile de expoziții și din atelierelor artiștilor. Deși puține, traducerile nu lipsesc din sumarul revistei, mai ales prin versiuni din lirica lui Goethe, Stefan George, Max Moltke, Arturo Graf, Kibédi Sándor, Daniel Tothpál. Numărul 4–5/1932 e dedicat în întregime omagierii lui Cincinat Pavelescu la împlinirea a șaiszeci de ani, iar ultimul număr, 21–22/1935, tot lui, consacrat dispariției dintre cei vii. Alți colaboratori: Gh. Șt. Cazacu, Aurel Marin, Olga Caba, C.I. Anderco, George Popa, Mihail Chirnoagă, Romulus Dianu, George Gregorian, Horia Oprescu, Ecaterina Pitiș, Ilie Piso, Ștefan Stănescu, Ștefan Horint, Alexandru Călinescu.

I.M.

BRATEȘ, Radu (pseudonim al lui Gheorghe I. Biriș; 16.III.1913, Ciufud, azi Izvoarele, j. Alba – 11.VII.1973, Blaj), publicist, istoric literar, poet. Este fiul Anei (n. Păcurar) și al lui Ioan Biriș, țărani. A urmat școala primară în satul natal și Liceul „Sf. Vasile cel Mare” din Blaj (1923–1930). A debutat cu versuri, sub pseudonimul G.B. Târnavăanu, în „Unirea poporului” (Blaj, 1928). Student la Facultatea de Litere și Filosofie din Cluj (1930–1934), absolvind apoi Seminarul Pedagogic din Cluj (1935), a frecventat cenaclul literar al lui Victor Papilian și a lucrat la Muzeul Limbii Române. Profesor și preot greco-catolic (1935–1948) la liceul din Blaj unde învățase și director la Școala

de Arte și Meserii din același oraș, este relegat în 1948–1949 la Rogojeni, pe malul Prutului, după desființarea Bisericii Greco-Catolice, dar revine la Cluj ca șef de temă în cadrul Institutului de Lingvistică (1949–1952). După detenția politică la Canal (1952–1954), este profesor prin satele târnăvene, fixându-se, în ultimii ani, la liceul din Teiuș. **B.** a fondat, alături de Pavel Dan, bun prieten, de Nicolae Comșa ș.a., revista „Blajul” (1934–1936), a scos „Mlădițe” (1941–1942), revista Liceului „Sf. Vasile cel Mare” din Blaj, și a fost, între 1946 și 1948, unul din redactorii gazetei „Unirea poporului”. A colaborat cu versuri, articole de istorie literară și culturală, recenzii la numeroase publicații, printre care „Unirea”, „Abecedar”, „Gând românesc”, „Pagini literare”, „Dacoromania”, „Cultura creștină”, „Gândirea”, „Convorbiri literare”, „Transilvania”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Luceafărul” (Sibiu), „Viața”, mai târziu la „Steaua”, „Gazeta literară”, „Tribuna”, „Vatra”, „Revista de istorie și teorie literară” ș.a.

Publicistica lui **B.** ia în discuție mai ales literatura noii generații ardeleni de după Marea Unire, ai cărei scriitori tratează criza morală (Ion Agârbiceanu), revelația identității naționale (Eugen Goga) sau dramele rurale (Octavian Prie). Criteriul etic însoțește discret judecata estetică și în aprecierea unor opere de Cezar Petrescu, Panait Istrati sau Ionel Teodoreanu. Din lirica românească modernă, comentatorul este receptiv la sentimentul religios din psalmii lui Tudor Arghezi și din poeziile lui Nichifor Crainic, la „românismul primitiv” al lui N. Crevedia sau la morbiditatea lui Demostene Botez; are în vedere o sinteză a lui George Popa despre literatura din Transilvania, antologia lui Ion Breazu și reviste importante („Luceafărul”, „Gând românesc”, „Pagini literare”). O biografie amănunțită, importantă din perspectiva evenimentelor anului 1848, este *Ion Axente Sever și timpul său* (1931), semnată Gh. I. Biriș. *Aspecte din viața Blajului* (1942), cartea care l-a consacrat, este un memento al tradiției acestei „cetăți a românismului”, o evocare documentată și pitorească în latura specificului local. „Spiritul blăjean” unește figuri și momente istorice importante, de la „naționalismul intransigent” al ctitorului Inochentie Micu-Klein la Petru Pavel Aaron, întemeietorul școlilor Blajului, de la apoteoza anului 1848 la misionarii cauzei naționale: Ioan Micu Moldovanu, Alex. Sterca-Șuluțiu, Augustin

Bunea. În portretistica lui **B. Simion Bărnău** are „energia militantă” a conducătorului ce a intuit „linia destinului românesc”, iar Timotei Cipariu dobândește profilul unui umanist european. Punct de reper cultural al mai multor generații, tradiția Blajului este un „îndreptar” cu o vie semnificație, ce restabilește „funcțiunea creatoare a provinciei”. Volumul *Oameni din Ardeal* (1973) reia și adaugă la mai vechile preocupări noi studii literare, portrete și amintiri. La Ioan Micu Moldovanu, interpretat acum și cu argumente ce țin de ideologia literară, disputa în jurul teoriei maioresciene a „formelor fără fond” anticipează idei din E. Lovinescu. „Figuri universitare” clujene pe care **B.** le-a cunoscut sunt G. Bogdan-Duică, Sextil Pușcariu, Ion Breazu. Capitale importante le sunt dedicate lui Ion Agârbiceanu, apreciat ca povestitor spontan și fecund, și lui Pavel Dan, unde inedite detalii memorialistice și de istorie literară completează traseele analitice în universul operei. În versuri ce cultivă prozodia clasică – multe adunate postum în volumul *Cântece de pe coline* (1974) – **B.** rămâne la temele liricii ardelenice: nostalgia satului mitic („satul cu minuni”), dezrădăcinarea, o anume încrâncenare rurală cu sugestii folclorice. Se adaugă trecerea ineluctabilă a timpului, regresia în vegetal, cu accente panteiste, regăsite și în climatul sentimental-erotic, tonalitatea grav-meditativă, supusă universului de „semne” al unei alte lumi. Centrat pe motivul satului natal, topos productiv, poetul proiectează, în varii contexte, atributele acestui „dar ceresc”; lutul (vocabulă intens semantizată), câmpia însoțită, Târnava, colina și podgoriile ce dormitează – un peisaj saturat de deliciile verii – compun tot atâtea priveliști pastorale (*Somn de vară, Cântecele serii, Neclintire*). Alteori peisajul magnific stă sub amenințarea firii dezlănțuite (*Pe câmpia noastră*). Elegiacul și metafizicul se conjugă, însă fără mare adâncime, după prototipul poetic întâlnit la Lucian Blaga, fiind asaltat de mister (*Ectenie, Semne*). Renașterea, „învierea” mult așteptată („Doamne, fă un semn ca de-nceput”), proximitatea divinului, către care se deschide, în primăvară, frumusețea terestră, amintesc de imagistica gândiristă (*Peisaj cu îngeri, Troița*). Altă dată sunt preluate personaje cunoscute din basm (*Poveste*) ori se construiește o „artă poetică” din universul familiar, folcloric. O ediție cvasianastatică, după manuscris, intitulată

Scrise-n furtună (2008), inserează, într-o primă secvență, poeme inspirate din scurta relegare a scriitorului la granița de răsărit (*Lângă apa Prutului*), iar alta (*Tristia*), pe cele izvorâte din experiența carcerală, în versuri nu lipsite de stăpânirea discretă a sentimentelor și o anume lapidaritate clasică. Tot postum a apărut o cuprinzătoare culegere lirică, *În împărăția lutului*, (2008). Un volum consistent, *Scrieri inedite* (2009), bogat adnotat de Liana Biriș, fiica sa, reunește, pe lângă pagini de memorialistică (*Drum și destin*), portrete și evocări, cărți și evenimente, o substanțială corespondență purtată de-a lungul anilor cu personalități ale vieții culturale și literare, îndeosebi transilvănene – cu Ion Breazu, Ion Chinezu, Teodor Murășanu, Ion Mușlea, Octav Șuluțiu, Ion Brad și mulți alții, detașându-se interesantul schimb epistolar cu Monica Lazăr.

SCRIERI: *Ion Axente Sever și timpul său*, Cluj, 1931; ed. îngr. Liana Biriș și Voichița Ionescu, Blaj, 2011; *Aspecte din viața Blajului*, Blaj, 1942; ed. îngr. Voichița Ionescu și Liana Biriș, Cluj-Napoca, 2008; *Oameni din Ardeal*, București, 1973; *Cântece de pe coline*, îngr. și postfață Valentin Tașcu, pref. Ion Brad, Cluj-Napoca, 1974; *În împărăția lutului*, pref. Valentin Tașcu, Cluj-Napoca, 2008; *Scrise-n furtună*, [București, 2008]; *Scrieri inedite*, îngr. Liana Biriș, Cluj-Napoca, 2009.

Repere bibliografice: Nicolae Albu, „Aspecte din viața Blajului”, TIA, 1942, 506; Matei Alexandrescu, „Aspecte din viața Blajului”, SE, 1943, 1578–1579; Gabriel Țepelea, „Aspecte din viața Blajului”, AA, 1943, 10; Octav Șuluțiu, „Aspecte din viața Blajului”, RFR, 1943, 5; Nicolae Drăgan, *Reîntâlnire cu un poet*, „Unirea” (Alba Iulia), 1968, 87; Ion Buzași, „Oameni din Ardeal”, TR, 1973, 16; Nicolae Albu, „Oameni din Ardeal”, RL, 1973, 28; Ion Brad, *Un om din Ardeal*, CNT, 1973, 30; Nae Antonescu, *Radu Brateș*, ST, 1973, 40; Tașcu, *Incidente, 181–193*; *Dicț. scriit. rom.*, I, 359–360; Ion Buzași, *Revelația unui poet: poezia în cătușă*, „Astra blăjeană”, 2008, 3; Ion Brad, „Scrise-n furtună”, „Astra blăjeană”, 2008, 3; I.D. Bălan, *Scrise-n furtună cu cerneala ochilor*, „Acasă”, 2009, 1–2; Dumitru Micu, *Din istoria Blajului*, „Acasă”, 2009, 1–2; Ion Buzași, *O restituire*, RL, 2009, 8; Răzvan Voncu, *Scriitori uitați ai literaturii postbelice*, CNT, 2009, 3.

A.Sm.

BRATEȘ, Verona (28.III.1922, Brașov – 5.XI.1991, Brașov), poetă. Este fiica Gabriellei (n. Greiner) și a lui Jean Goldstein; în 1928 tatăl își va schimba oficial numele de familie în Brateș, pe care îl va adopta și fiica sa. Aceasta a urmat școala primară în orașul natal, unde va absolvi și Liceul „Principesa Maria”. Pentru scurte perioade a

fost, tot aici, funcționară. Pasionată de literatură, citea cu deosebire poezie. Va debuta cu versuri în „Ardealul” (1938), gazetă la care va colabora până în 1943. Între 1938 și 1945 va mai publica în „Gazeta Transilvaniei”, „Tribuna”, „Tribuna tineretului”, „Drapelul”, „Frontul de Vest”, „Zorile Romaniștilor”, „Condeiu”, „Cuget moldovenesc”, „Conștiința națională”, „Românul”, „Fapta”, „Făclia”, „Glasul neamului”, „Argeșul”, „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”, „Gazeta cărților”, „Bucovina literară”, „Viața Basarabiei” ș.a. Unele poezii vor fi reluate în volumul *Octave*, apărut în 1969. Îi vor urma *Locul sub stele* (1975) și *Carmina* (1982). Între 1966 și 1990 va tipări și câteva volume de versuri compuse în germană (precum *Bleibende Spur*, *Klarheit*, *Stein neben Stein*, *Verlangen nach Menschen*), pe copertă ortografiindu-și „Bratesch” numele de familie. A tradus câteva versuri de Lenau.

B. scrie o poezie de factură reflexivă, abordând teme grave, privite din unghiul unui pesimism livresc. Aspirația spre absolut primește o încărcătură adolescentină, subminată de locuri comune, precum sentimentul nostalgiei provocat de peisajul autumnal. Retorismele impregnează lungi înșiruiți de aforisme, alăturate, pe alocuri, în modulări de romanță melodioase, dar fără relief. Cu timpul, poezia anotimpurilor câștigă în nuanțarea sensurilor implicate, elementul vegetal devine omniprezent, iar simbolistica proiectează neliniștea metamorfozelor. Tentată și de virtuozități prozodice, **B.** va cultiva cu insistență terținele. Este și autoarea miniromanului *Noemi* (1948), text în mare parte autobiografic. Protagonistă este o tânără evreică, privită ca un fel de artistă a suferinței. Urmând să nască fără a fi fost căsătorită, ironizată de cei din jur, pleacă spre „Pământul Făgăduinței” pentru a-și crește acolo copilul. Excesul stilistic aproape că sufocă o argumentare psihologică totuși cursivă.

SCRIERI: *Noemi*, Brașov, 1948; *Octave*, București, 1969; *Locul sub stele*, București, 1975; *Carmina*, București, 1982.

Repere bibliografice: Petre A. Butucea, [*Verona Brateș*], „Drapelul” (Arad), 1941, 36, 41, „Zorile Romaniștilor”, 1942, 1–3; Viorel Gh. Tudoran, *Scrisoare Veronei Brateș*, AA, 1942, 30; *Scrisoare de la Juliana Modoi*, 1993, ADLTR, M-132; Adelheid Goosch, *Diese Wahrheit stirbt nie*, „Siebenburgische Zeitung”, 2009, 19 iulie. **D.M.**

BRATOLOVEANU,

Liviu

(8.VIII.1912, Turnu Severin – 13.VII.1983, București), poet, prozator.

Este fiul Zoei și al lui Gheorghe Bratoloveanu. **B.**, numit la naștere Vasile Gheorghe, are o copilărie zbuciumată. Tatălui său, comerciant, consilier municipal o vreme, îi merge rău, iar familia se destramă temporar. **B.** părăsește școala elementară de comerț pe care o urma și își însoțește mama la București. În 1927 revine la Turnu Severin și își reia studiile. În același an debutează cu o proză scurtă în „Dimineața copiilor”. Aici, ca și în „Universul copiilor”, „Revista copiilor”, „Veselia” etc., îi mai apar snoave în proză ori în versuri. Abandonând din nou școala, colaborează intens la „Cuvântul nostru” și scoate trei publicații efemere: „Vitriliu” (1932–1933), „Rod” (1932–1933) și „Mahalaua” (1933). La „Mehedințeanul” („Nădejde”) e, un timp, secretar de redacție. Trimitea materiale diverse și la „Alarma satelor”, „Vremea nouă”, „Brazda literară”, „Provincia”, „Școala Mehedințului”, „Luceafărul literar și critic”. În 1935 își adună o parte din versuri în placheta *Manifest*, urmată, în 1940, de o alta, intitulată *Eu și Dunărea*. După o scurtă colaborare la cotidianul bucureștean „Facla”, lucrează din nou în redacția unor ziare din Turnu Severin, „Țara nouă”, „Curentul mehedințean”, și editează revista „Reportaj” (1936–1937). Semnează și cu pseudonimele Lică, Vasigebra, Vasia Bratilov, Vasile Turbatu, Vasile Mălureanu, Vasile Prundeanu, Coca Demetrescu, Mircea T. Damaschin, Mircea Cante-mir, Ady Corolenko, Ady Stolnicu, Causticus, Ioniță Piron, Ironicus ș.a. Angajat la CFR și stabilit în cele din urmă la București, colaborează la „România”, „Axa”, „Prepoem”, „Vremea”, „Viața socială CFR”, „Duminică”, „Dacia redivivă”, „Săptămâna CFR”, „Bis”, „Spectator”, „Universul literar”, „Fapta” ș.a. După 1945 **B.**, care intrase în Partidul Comunist, lucrează la Direcția Generală CFR, este redactor la „Munca CFR” și scrie

frecvent la „Lupta CFR”. În 1947 apare volumul *Oameni la pândă*, prima parte a unei trilogii cu același titlu. Consacrat astfel, colaborează la „Scânteia tineretului”, „Lumea”, „Revista literară”, „Scânteia”, „Flacăra”, „Viața Capitalei”, „Gazeta literară” și e ales în 1949 în primul birou al Uniunii Scriitorilor. Ulterior cade în dizgrație și lucrează ca secretar literar la Teatrul Muncitoresc CFR Giulești, unde i se reprezintă în 1958 piesa *Zile de februarie*, apoi ca funcționar la Întreprinderea Cinematografică București. Abia în 1967 mai scoate o culegere de povestiri, *Soarele din fereastră*, urmată în 1971 de o nouă ediție din *Oameni la pândă*, de romanele *Pelagră* și *Reptila* în 1975 și *Bunica studiază dreptul* în 1982.

Prefața volumului *Manifest* rezumă și opiniile autorului despre poezie, care trebuie să întrupeze un crez, o atitudine susținută „la bara adevărului”. În mod firesc, majoritatea poemelor din volum sunt sociale, lirismul fiind preponderent obiectiv (*Cântec de hamal în port*, *Salahorul*, *Accidentul*, *Cartier muncitoresc*). Versul, influențat de tehnica lui Aron Cotruș, este liber, ritmat de repetiții și de rime sau asonanțe interioare. Lirismul subiectiv precumpănește în volumul *Eu și Dunărea*, un poem unitar, structurat ca jurnal al unei călătorii de-a lungul fluviului și, totodată, în propria memorie. Versurile rețin prin contrastul dintre elanurile vitaliste și notele melancolic-meditative. Orientarea spre proza de analiză, predominantă în etapa uceniciei literare a lui B., va fi în cele din urmă părăsită. Conceput inițial ca o trilogie, apoi ca un ciclu în patru volume, *Oameni la pândă* zugrăvește viața unui sat mehedindean între cele două războaie mondiale. În centrul acțiunii primului volum, finalmente intitulat *Morarul*, se află concurența dintre proprietarii a două mori, una de apă, cealaltă cu motor, posibilă ilustrare a conflictului dintre vechi și nou. Substanța epică este autentică, iar confruntarea eroilor, caractere puternice, ia aspecte cvasiepopeice. Tonul este calm, povestirea păstrează o cadență vie, neobosită. Monumental în negativitatea sa, dar perfect veridic, Onufrie Gânj e un autocrat primitiv și brutal care, învins, ajunge în pragul demenței, răzbunându-se prin provocarea unei inundații în care el însuși piere. Adversarul său, Simeon Armașu, aparține galeriei eroilor tenaci și răzbătători, dar, în final, el cunoaște o transformare, insuficient motivată epic, ce-l face să

ia chipul „chiaburului”. Reușind să transpună în dialoguri firea țăranului, *Morarul* are și pagini de subtilă comedie, ce îl prevestesc pe Marin Preda. La B. tendenționismul se simte mai pregnant în povestirile din *Soarele din fereastră*, în piesa *Zile de februarie* și în scenariul radiofonic *Omul cu două suflete*. Clișeele epocii – „dușmanul de clasă”, „omul vechi”, „ilegalistul” – sunt prezente, însă uneori sunt atenuate de umorul, acuratețea stilului, verismul cadrului și cursivitatea dialogului. În romanul *Pelagră*, partea a doua a trilogiei *Oameni la pândă*, ce urmărește a fi o frescă a satului românesc interbelic, tendenționismul subzistă, mai ales în construcția personajului principal, același Simeon Armașu, acum complet metamorfozat într-un arivist fără scrupule. Și inginerul Andrei Moga, din *Reptila*, este tentat să se cațere în vârful piramidei, dar este dezgustat în cele din urmă de compromisul moral. Alături de romanul intelectualului, există aici un roman de șantier, un roman de dragoste, ai căror eroi sunt despărțiți de o barieră etnică, precum și un roman polițist, cu miză virusată ideologic, date fiind subteranele confruntări între comuniști, fasciști, iredențiști. Ultimul roman, *Bunica studiază dreptul*, cu o mai vădită intrigă polițistă, prilejuiește conținutarea câtorva interesante portrete. Prin ce are mai bun, *Oameni la pândă* al lui B. reprezintă o realizare meritorie a prozei realiste de inspirație rurală.

SCRIERI: *Manifest*, Turnu Severin, 1935; *Eu și Dunărea*, Craiova, 1940; *Oameni la pândă*, București, 1947; ed. București, 1971; *Zile de februarie*, București, 1958; *Soarele din fereastră*, București, 1967; *Pelagră*, București, 1975; *Reptila*, Cluj-Napoca, 1975; *Bunica studiază dreptul*, București, 1982.

Repere bibliografice: Călinescu, *Opere*, II, 854–855; Ion Caraion, „*Oameni la pândă*”, „Mondial magazin”, 1947, 36; Ov. S. Crohmălniceanu, „*Oameni la pândă*”, CNT, 1947, 36; Octav Șuluțiu, „*Oameni la pândă*”, „Apărarea”, 1947, 51; Perpessicius, *Opere*, XII, 210–214; Micu, *Romanul*, 39–40; Piru, *Panorama*, 388–390; Voicu Bugariu, *Maniera balzaciană*, LCE, 1975, 20; Dumitru Micu, „*Reptila*”, CNT, 1975, 23; Valeriu Cristea, *Roman și eveniment*, RL, 1975, 31; Dumitru Micu, *Proză rurală*, CNT, 1976, 33; Mircea Constantinescu, „*Bunica studiază dreptul*”, RL, 1983, 8; Ion Cristoiu, *Publicitatea în literatură*, ARG, 1987, 4; *Dicț. scriit. rom.*, I, 360–362; E. Lovinescu, *Memorii. Aquaforte*, îngr. Gabriela Omăt, București, 1998, 726–730, 787, 789; Lovinescu, *Sburătorul*, V–VI, *passim*; Popa, *Ist. lit.*, I, 246–247. **V.D.**

BRATU, Savin
(15.V.1925, Roman –
4.III.1977, București),
critic și teoretician
literar, traducător.

Este fiul Perlei și al lui Filip Baraș, angajat al Teatrului Național din Iași. **B.** (al cărui nume la naștere este Raul) a absolvit Liceul Național din Iași, tot aici începând Facultatea de Litere, pe care o termină la București (1950), unde devine apoi cadru didactic. Își susține doctoratul în 1969. Debutase în „Moldova liberă” din Iași (1945), colaborând apoi la reviste ca „Națiunea”, „Revista literară”, „Gazeta literară”, „Tânărul scriitor”, „Viața românească”, „Contemporanul” ș.a. Editorial, debutează cu broșura *Cum participă tineretul sovietic la întrecerile socialiste* (1949), continuând în același registru sociologist-vulgar cu *Vasile Roaită* (1949).

Înscriindu-se ca moment de început al unui traseu critic realist-socialist, volumul *Eroul timpurilor noastre în proza din ultimii ani* (1955), care „își propune să discute, în lumina experienței adânci, dezvăluite în dezbaterile Congresului Scriitorilor Sovietici, unele probleme ale creării eroilor pozitivi”, promovează mai toate comandamentele partinice ale artei ca propagandă: „Pentru scriitor, reflectarea forțelor organizatoare transformatoare ale partidului nu e numai firească, ci și obligatorie. În acest sens, în crearea personajelor care poartă în caracterul lor propriu, individual, semnificația forței partidului, se pune în primul rând problema figurilor de comuniști. [...] E evident că, fără să creăm la un înalt nivel artistic chipul luminos al omului de partid, nu putem respecta adevărul istoric, adevărul realității societății noastre actuale, în care rolul de frunte al partidului în întreaga luptă a poporului cheazăuiește dezvoltarea socială”. Cu *Moștenirea lui Ibrăileanu* (1955) și *Cronici* (I–II, 1957–1958) **B.** se apropie de teme și metode mai consistente, deși schematismul continuă să afecteze judecățile asupra unor personalități și orientări culturale majore. Titu Maiorescu și Junimea sunt sancționați

pentru „concepția reacționară”, în timp ce G. Ibrăileanu, C. Dobrogeanu-Gherea, colaboratorii revistei „Contemporanul” sunt valorizați unilateral, numai ca promotori ai ideilor progresiste: *Ibrăileanu, omul* (1959), *Contemporanul și vremea lui* (1959, în colaborare cu Zoe Dumitrescu). După monografia *Mihail Sadoveanu. O biografie a operei* (1963; Premiul „B.P. Hasdeu” al Academiei RPR), o mențiune specială trebuie acordată masei lucrări *Ion Creangă* (1968), o reluare a biografiei marelui humuleștean pe o bază documentară ce tinde spre exhaustiv. Încercătura bibliografică, departe de a îngreuna lectura, este astfel selectată și expusă, încât textul devine o alertă poveste, imitând în acest sens, s-ar spune aproape inspirat, maniera biografiei călinesciene. Elocvente sunt capitole ca *Întâlnirea cu Maiorescu*, *Răzvrătirea*, *Întâlnirea cu Eminescu*, ca și ultimele secțiuni, în care sunt relatate debutul și evoluția dramatică a bolii, precum și sfârșitul vieții scriitorului. Deși vrea să dea o biografie, **B.** emite și unele considerații asupra operei, avansând, mai ales în final, idei frapante. Astfel, el constată că Junimea nu l-a înțeles pe Creangă, apreciind la el doar partea anecdotică. Maiorescu însuși l-a prețuit ca scriitor abia după apariția *Amintirilor din copilărie*, pentru că „nu-și dădea seama că tocmai în țărănosul elev de la școala preparandală, pe care-l formase ca pe un fiu din popor bun să instruiască poporul, zăcea *clasicul* cel mai apropiat de propriul său *clasicism*”. În ultima parte a vieții, sfârșită prematur la cutremurul din 1977, **B.** a abordat probleme de teorie literară. Un studiu consacrat lui Sainte-Beuve (*Ambiguitatea revelatoare a parfumului*) e publicat ca prefață la un volum tradus (de Șerban Cioculescu și Pompiliu Constantinescu) din Sainte-Beuve, *Portrete literare* (1967). Participă la realizarea lucrării colective *Analiză și interpretare* (1972), consacrată noilor metode din critica literară, semnând capitolul *Lingvistica structurală și critica literară*, unde, după ce schițează genul proxim, sensul conceptelor structură și structuralism, prezintă concepția lingvistică a lui Ferdinand de Saussure și a lui Louis Hjelmslev, punând în valoare scheme și idei valide în critica și teoria literară. De succinte dar precise caracterizări beneficiază Școala formalistă rusă și Cercul de la Praga. Tot o punere în discuție a unor „ipoteze și ipostaze”, de data aceasta privind istoria literară, se află în paginile unei cărți din 1973. Asemenea lucrări

pregătesc temerara întreprindere *Fundamentele criticii literare moderne*, primul volum, *De la Sainte-Beuve la noua critică* (1974), fiind o „panoramă a curentelor și tendințelor criticii franceze moderne” (Florin Mihăilescu), în timp ce al doilea ar fi urmat să se ocupe de critica germană și de cea americană. Preocupat cu deosebire de literatura franceză, **B.** transpune în românește din Albert Thibaudet și din André Gide.

SCRIERI: *Eroul timpurilor noastre în proza din ultimii ani*, București, 1955; *Moștenirea lui Ibrăileanu*, București, 1955; *Cronici*, I–II, București, 1957–1958; *Ibrăileanu, omul*, București, 1959; *Contemporanul și vremea lui* (în colaborare cu Zoe Dumitrescu), București, 1959; *Mihail Sadoveanu. O biografie a operei*, București, 1963; *Ion Creangă*, București, 1968; *Ipoteze și ipostaze pentru o teorie a istoriei literare*, București, 1973; *Fundamentele criticii literare moderne*, vol. I: *De la Sainte-Beuve la noua critică*, București, 1974; *Scritori francezi* (în colaborare), coordonator Angela Ion, București, 1978. **Ediții:** Mihai Beniuc, *Meșterul Manole. Cronici și studii literare (1934–1957)*, pref. edit., București, 1957; G. Ibrăileanu, *Studii literare*, pref. edit., București, 1957; Raicu Ionescu-Rion, *Datoria artei*, pref. edit., București, 1959; Mihail Sadoveanu, *Istoriisiri despre vânători și pescari*, București, 1960, *Correspondența debutului (1898–1904)*, introd. edit., București, 1977 (în colaborare cu Constantin Mitru). **Traduceri:** Cervantes, *Iscusitul hidalgo Don Quijote de la Mancha* (prelucrare de José Gonzales), București, 1949 (în colaborare cu Ion Frunzetti); Albert Thibaudet, *Fiziologia criticii*, îngr. și introd. trad., București, 1966; André Gide, *Jurnal. Pagini alese*, pref. trad., București, 1970.

Repere bibliografice: D. Micu, „Mihail Sadoveanu. O biografie a operei”, CNT, 1963, 31; Al. Săndulescu, *Monografii literare*, GL, 1963, 33; Georgescu, *Păreri*, 378–382; Mihai Ungheanu, „Ion Creangă”, LCE, 1969, 18; Stănescu, *Poeți și critici*, 204–206; Gabriel Dimisianu, „Ipoteze și ipostaze”, RL, 1974, 8; 9 *pentru eternitate*, îngr. Mircea Micu și Gheorghe Tomozei, București, 1977, 103–154; Raicu, *Practica scrisului*, 440–442; Mihăilescu, *Conceptul*, II, 90–98; Mirodan, *Dicționar*, I, 217–219; *Dicț. scriit. rom.*, I, 362–364; Popa, *Ist. lit.*, I, 977–978, *passim*; Micu, *Mileniu*, 409–412.

M. Vs.

BRATU, Traian (25.X.1875, Rășinari, j. Sibiu – 21.VII.1940, București), germanist. Este fiul Stancăi și al lui Ion Bratu, țărani. Urmează la Sibiu liceul maghiar de stat și va absolvi la București Facultatea de Litere și Filosofie. Până în 1902 a fost profesor suplinitor de germană la Râmnicu Vâlcea, apoi la Liceul Național din Iași, unde a predat până în 1916; între 1902 și 1907 s-a specializat în limba și literatura germană la Universitatea din Berlin, trecându-și

doctoratul în 1907 cu teza *Fouqués Lyrik*. Este numit, în același an, conferențiar suplinitor de limba și literatura germană la Universitatea din Iași, apoi profesor titular din 1916, fiind și rector în 1921–1922 și între 1933 și 1938. Personalitate cu largi vederi democratice, era adeptul unei atitudini judicioase față de orice etnie și un tenace adversar al mișcărilor extremiste de dreapta. La 1 martie 1937 este victima unui atentat făptuit de o grupare legionară. Zdruncinat moral și fizic, se retrage, în primăvara lui 1940, din învățământ.

B. a fost, în primul rând, un remarcabil profesor. Format la școala unor mari germaniști, a predat peste trei decenii cursuri de limbă și literatură germană, a publicat, în reviste străine, studii de filologie germanică, a alcătuit, împreună cu Karl Kurt Klein, manuale de gramatică a limbii germane. În critica și istoria literară a fost adeptul „metodei științifice”, pe care a opus-o impresionismului francez. Influențat de școala pozitivistă germană, considera că personalitatea criticului nu trebuie să se substituie celei a scriitorului. Criticul este dator să urmărească mai ales motivele care au determinat orientarea unui autor către un anumit subiect, prin investigarea manuscriselor, a corespondenței, a variantelor (precum în documentata lucrare despre drama *Warbeck de Schiller*). Deși exprimate greoi pe alocuri, intuițiile critice au o finețe datorită căreia, de exemplu, în *Ernst Zahn. O evoluție de scriitor* (1912), portretul celui avut în vedere se distinge prin acuratețe și putere de convingere. Prea legat însă de principii, **B.** s-a limitat adesea la ilustrarea lor, poate și dintr-o înăscută pasiune didactică (*Creațiunea poetică, cu deosebită privire asupra clasicilor germani*, 1909). Considerând că „maturitatea internă” a unui scriitor asigură și o formă „exterioară” durabilă pentru operă, el s-a adresat cu precădere valorilor consacrate (mai ales Schiller și Goethe; din literatura română – Mihail Sadoveanu). Contribuții notabile a adus și în ceea ce privește căile de pătrundere la noi a cărților populare prin filieră germană (*Til Buhoglindă, Genoveva de Brabant*). Într-o frazare corectă, a tălmăcit în 1925 *Stella, Clavigo și Egmont*, tragediile lui Goethe.

SCRIERI: *Fouqués Lyrik*, Berlin, 1907; *Limba și literatura germană în universitățile noastre*, București, 1908; *Creațiunea poetică, cu deosebită privire asupra clasicilor germani*, Iași, 1909; *Ernst Zahn. O evoluție de scriitor*, Iași, 1912; *Die deutschen Volksbücher bei den Rumänen*, Jena – Leipzig, 1936; *Din înțelepciunea lui Goethe*, București, 1937. **Traduceri:** Goethe, *Stella. Clavigo. Egmont*, București, 1925.

Repere bibliografice: Mihai Ralea, *Goethe, „Stella. Clavigo. Egmont”*, VR, 1925, 4; Ion Gherghel, *Goethe în literatura română*, București, 1931, 71–72, 163–164; Karl Kurt Klein, *Un germanist român: profesorul Traian Bratu*, București, 1937; Bucur, *Istoriografia*, 290; Dan Mănuacă, *Doi ieșeni: Traian Bratu și Mihail Sadoveanu*, CL, 1988, 4; Gavril Istrate, *Traian Bratu*, CL, 2001, 8; Astrid Agache, *Karl Kurt Klein an Traian Bratu*, în *Stundenwechsel*, îngr. Andrei Cobrea-Hoisie, George Guțu și Martin A. Hainz, București–Iași–Konstanz, 2002, 403–415. **D. M.**

BRAVO!, revistă de „reportaj, satiră, umor” apărută la Arad, săptămânal, între 1 februarie 1933 și 25 decembrie 1941. Director: Simion Miclea. Redacția cultivă cu predilecție anecdota și comentariul politic hazliu. Colaborează cu epigrame Gabriel Țepelea, Gh. Păun, Alex. Dimcescu, Maria N. Petrescu ș.a., iar I. Vodă cu fabule umoristice. Numeroase balade vesele sunt semnate de Gh. M. Dăscălescu, Zaharia S. Buruiană, Maria Predescu, doine umoristice, monologuri comice și parodii avându-i autori pe Radu Baltazar, V. Popa, I. Gheorghe Petre, Mircea Croitoru, George Petrache, Traian Russu-Șirianu, Ion Pribeagu, Emil H. Nanu, Dan Mureș (G. Moldoveanu) ș.a. De interes literaro-filologic sunt poeziile umoristice în grai bănățean semnate de Traian Russu-Șirianu. **B.** mai găzduiește sumare antologii de strigături populare, literatura propriu-zisă fiind reprezentată preponderent de traduceri din prozatorii francezi Alphonse Allais, Maurice Dekobra, Tristan Bernard, Max și Alex. Fischer, Georges Courteline. **B.** include și poezii lirice de Aron Cotruș și Florica Ciura-Ștefănescu. Cu o existență de aproape un deceniu, publicația s-a menținut prin respectarea atentă a unui program construit în special pe direcția satiră – ironie – divertisment, izvorâte cu predilecție din banalitatea diversă a vieții cotidiene, ca și din moravurile politice ale societății locale, așa cum promisesse în articolul-program *Ce vrem ?*. „Vrem să vârm bisturiul în toate furunculele. Nu vom cruța pe nimeni. Săgețile noastre se vor îndrepta contra tuturor. Sarcasmul nostru nu va ierta megalomania, prostia și nici necuviința. Vom râde de falsa «inteligență» arădeană, pe care o vom cravașa... prietenește. Totul se va îmbrăca în haina ironiei – câteodată macabră, dar cu atât mai usturătoare. Aradul ne-a furnizat până aici și ne va furniza și în viitor un material inepuizabil, pe care-l vom întrebuința potrivit. Vom fi la conferințe, la întruniri, în consilii, saloane, cluburi, cafenele, alcovuri, baruri și pretutindeni unde nu suntem așteptați deloc. Ne

vom strecura nevăzuți în limuzine, vom privi sub mușamale, vom răsfoi registrele gospodăriilor... discrete, cu colaborarea celor ce simt ca noi”. **D. V.**

BRĂDĂȚEANU, Virgil

(4.III.1927, Suceava –
31.I.2008, București),
teatolog, eseist.

Este fiul Virginiei Brădățeanu (n. Popovici), funcționară, și al lui Nicolae Brădățeanu, inginer agronom. Urmează școala primară la Râmnicu Sărat, liceul la Rădăuți (bacalaureat în 1946) și studiile universitare la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică din București (licențiat în 1950). Devine imediat după absolvire – și rămâne timp de decenii – cadru didactic al institutului pe care îl urmăse. Își ia doctoratul cu teza *Constantin I. Nottara* (1966). A ocupat, în diferite perioade, mai multe funcții: decan al Facultății de Teatru și Cinematografie, redactor-șef al emisiunilor cultural-artistice la Televiziunea Română, înalt funcționar în instituțiile de stat care se ocupau de administrarea activităților culturale. Debutează la „Contemporanul”, în 1951, cu cronici dramatice și articole despre teatru. Debutul editorial are loc în 1959 prin apariția monografiei *Grigore Manolescu*. A mai colaborat la „Cântarea României”, „Ateneu”, „Teatrul”, „Scânteia”, „România liberă”, „Scânteia tineretului”, „Revue d’histoire du théâtre” ș.a., a fost redactor-șef la „Îndrumătorul cultural”. A publicat numeroase cărți, în majoritate despre teatru, privind deopotrivă dramaturgia și arta spectacolului, amândouă domeniile fiind considerate sub raportul evoluției lor istorice în spațiul cultural românesc, dar și eseuri despre artă ori despre personalități de prim rang ale culturii universale, precum și note de călătorie.

Domeniul vizat preeminent de scrierile lui **B.** este istoria teatrului românesc, în ambele accepții principale ale termenului „teatru”: literatura dramatică și spectacolul teatral ca atare. Unele cărți sunt monografii despre actori ori culegeri de portrete de actori. Dramaturgia națională e examinată, diacronic, prin două specii cu deosebire frecventate

de autorii dramaticei români: *Drama istorică națională (Perioada clasică)* (1966), *Comedia în dramaturgia românească* (1970). Perioadele cercetate sunt ample: volumul despre comedie începe cu relevarea practicilor străvechi, folclorice, asimilabile artei spectacolului (capra, brezaia, păpușile etc.) și, acordând examinării diferitelor momente ori personalități o extensie proporțională cu valoarea ori importanța (I.L. Caragiale are, de pildă, rezervat un întreg capitol), merge până la G. Ciprian, în vreme ce lucrarea despre drama istorică e limitată la perioada clasică: *Răzvan și Vidra* de B.P. Hasdeu, *Despot-Vodă* de Vasile Alecsandri și *Vlaicu Vodă* de Al. Davila sunt tratate în extenso, comparativ cu realizări ale unor autori mai puțin importanți, iar investigarea se oprește la Barbu Delavrancea. Și dramaturgia contemporană e analizată, într-o altă lucrare, serioasă și aplicată, dar caducă sub anumite raporturi – *Viziune și univers în noua dramaturgie românească* (1977). În general, demersul comentatorului e unul prin excelență didactic și nu aparține nici criticii literare propriu-zise, nici istoriei literare reconstitutive, cu recurs masiv la detaliul factologic. Profesorul, el oferă un fel de „lecture raisonnée”, o explicitare accesibilă a operelor și, implicit, o inițiere a cititorului în identificarea și mânuirea uneltelor analizei. Sunt relevate adecvarea la real a dramaturgiei, impactul asupra publicului și receptarea în mentalitatea unei epoci, rolul educativ, meșteșugul artistic al dramaturgului. Textele lui **B.** sunt preponderent analize de conținut, parafrazări și rezumări valide, marcate însă de o optică excesiv sociologizantă (păstrată uneori, inerțial, și după încheierea perioadei de obligativitate oficială). O amplă lucrare de sinteză este *Istoria literaturii dramatice românești și a artei spectacolului* (I–III, 1966–1982), la origine un curs universitar. De aici decurge – probabil cerută de programa de studiu – structurarea relativ bizară, și anume: cele două niveluri avute în vedere, cel literar și cel spectacular, sunt tratate alternativ, uneori în mari secvențe compacte; în primul volum cercetarea începe de la manifestările prototeatrale străvechi și se încheie la I.L. Caragiale, volumul al doilea aprofundează secolul al XIX-lea, dar cu o atenție specială pentru regie și actorie, iar ultimul se ocupă de actorii și oamenii de teatru marcanți din prima jumătate a secolului al XX-lea și de dramaturgia din a doua jumătate a acestuia. Cele mai interesante contribuții și analize îi privesc pe autorii mai puțin cunoscuți, dar semnificativi. Prin

câteva dintre cărțile sale **B.** a ieșit din domeniul strict al cercetării și sintezelor privind teatrul: în *Întâlnire cu capodopera* (1973) sunt comentate realizări artistice de prim rang din muzica, pictura, sculptura și arhitectura universală; în *Titani ai Renașterii* (1985) autorul a grupat, după propria-i explicație, „portretele spirituale ale unor mari oameni ai lumii, câțiva dintre cei care au ilustrat un fenomen cu implicații universale și perspectivă nelimitată” (Leonardo da Vinci, Rafael, Michelangelo, Erasm, Rabelais ș.a.). Impresii de călătorie (Grecia, Turcia, Iugoslavia) au fost adunate în cartea *Sub soarele sudului. Posibil itinerar în vetre de cultură* (1975).

SCRIERI: Grigore Manolescu, București, 1959; *Sonia Cluceru*, București, 1963; *Constantin I. Nottara*, București, 1966; *Drama istorică națională (Perioada clasică)*, București, 1966; *Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică* (în colaborare cu G.D. Loghin și R.A. Petrescu), București, 1966; *Istoria literaturii dramatice românești și a artei spectacolului*, I–III, București, 1966–1982; *Comedia în dramaturgia românească*, București, 1970; *Întâlnire cu capodopera*, București, 1973; *Profiluri. Mari actori români*, București, 1973; *Sub soarele sudului. Posibil itinerar în vetre de cultură*, București, 1975; *Viziune și univers în noua dramaturgie românească*, București, 1977; *Titani ai Renașterii*, București, 1985; *Ion Șahighian. O personalitate de prim plan a teatrului românesc*, București, 2011.

Repere bibliografice: Ileana Berlogea, *Amplă investigare a dramaturgiei*, „Era socialistă”, 1979, 8; *Dicț. scriit. rom.*, I, 364–365. **N.Br.**

BRĂDESCU, Faust (14.VI.1914, București – 20.II.1999, București), prozator, eseist. Este fiul Aurei (n. Bechniț) și al lui Ion Brădescu, avocat. Urmează cursurile Liceului „Matei Basarab” și ale Facultății de Drept din București, iar din 1938 face studii la Paris, fiind diplomat la École des Hautes Études Internationales, unde obține, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, titlul de doctor în drept internațional și filosofie politică. Înființează, alături de alții, la Paris, în decembrie 1945, revista „Dacia”. În 1946 se stabilește în Brazilia ca refugiat politic. Mai întâi bibliotecar, între 1964 și 1969 este profesor la Universitatea Pro Deo din Rio de Janeiro și, concomitent, funcționar la Ambasada Franței (1966–1971). Contribuie, tot acolo, la editarea revistei „Înșirte mărgărite” și scoate o nouă serie a revistei „Dacia”, întemeind și editura omonimă, colaborează la „Căminul”, apărut la São Paulo. Mutându-se la Paris în 1971, organizează o nouă secție a Editurii Dacia, cu sediul la Madrid (director:

Nicolae Roșca). Devine totodată coeditor și unul din principalii redactori și susținători financiari ai revistei „Carpații” și ai editurii acesteia, scoate între 1978 și 1989 „Opinia”. Până în 1979 este funcționar în Ministerul de Finanțe francez. În 1995 se întoarce în țară.

În afara articolelor de doctrină și polemică legio-nară, cu care se lansează în publicistica românească a exilului (majoritatea editate și în țară începând cu anii '90), **B.** este prezent cu o serie de eseuri, cronici literare, comentarii teoretice. Semnează astfel un lung eseu despre poezia concretă, *Concretism poetic* („Carpații”, 1957) sau vorbește despre polemică și funcția ei socială modelatoare („Dacia”, 1954); altă dată abordează un subiect precum *Tendința actuală a nuvelei* („Carpații”, 1959–1960) sau caută să deter-mine un misionarism critic contemporan (*Funcția criticii literare*, „Carpații”, 1959). În eseu *Le Monde étrange de Ionesco* (1967) **B.** încearcă să realizeze o vedere de ansamblu a dramaturgiei lui Eugen Ionescu („un teatru care se impune fără a se defini”) și o sinteză „a gestației umane și teatrale a univer-sului său dramatic”. Natura lumii ionesciene, crede eseistul, nu stă în procedeele surprinzătoare la care dramaturgul recurge („replicile ilariante, vocabula-rul zgâriat, absurdul șocant”); ceea ce o particulari-zează și îi conferă, totodată, circulație și perenitate este „gândirea renovatoare care acompaniază tema fiecărei piese”, Ionescu plecând de la convingerea că „un teatru sănătos, confortabil, comprehensi-bil înseamnă a voi să-l ucizi”. El „a provocat marea ruptură” care l-a îndepărtat de avangardă, produ-cându-se astfel o „mutație absolută a artei drama-tice”, aptă să transpună experiențele unei societăți „care se caută și trăiește în absurd” și „să impună o nouă estetică”. Ca literatură propriu-zisă, **B.** publică volumul de nuvele *Ram Kalu Adi* (1957), reluat întocmai, alături de scrieri ale lui Nicolae Novac și N. S. Govora, în culegerea *Povești fără țară* (1957) și ulterior retipărite, postum, în 2001. Bine scrise și vădind un autentic talent literar, prozele țin de aria fantasticului, au o specială fervoare a imaginației și lasă să transpară nu de puține ori, ca modalitate de tratare a problematicii, influența lui Mircea Eliade. De exemplu, *Năluca*, poveste romantică, dezvoltă motivul stafiei cam în genul întâlnit în *Domnișoara Christina*, adică prin convertirea și interacțiunea timpului sacru cu cel profan. Același procedeu se observă și în nuvela *Cetatea de altădată*. În altă serie tematică, deschisă de nuvela *Gherasim*, ca și

în *Lupii* sau în *Ceasul reîntoarcerii*, accentele nara-țiunii amintesc de timbrul mai vechilor povestiri sadoveniene sau voiculesciene, cu un aer sămănătorist prea pregnant. Nuvela ce dă titlul volumului propriu sintetizează în câteva pagini lumea lui **B.**, plecând de la un „pretext” (astfel se și intitulează un text din carte, poate cel mai slab) „istoric” spre a vorbi de inițiere, profanare, ascetism, dragoste și moarte, feciorie și maternitate, dezlănțuire sexuală și aspirație metafizică în dobândirea semnificațiilor majore ale unor aventuri existențiale. Câteva broșuri, tipărite sub emblema editurilor Dacia și Carpații, fie cu tematică istorică, precum *Étienne le Grand. Le dernier de Croisés* (1957), fie pe teme culturale (*Poezia lirică japoneză*, 1962), comple-tează imaginea preocupărilor lui intelectuale. Ar mai trebui amintite și volumele dedicate istoriei mișcării legionare sau cele de doctrină legionară, spre a consemna și dezideratele extremiste pe care **B.** le-a adoptat și le-a cultivat constant, într-o totală contradicție cu sensul profund umanist și tolerant al literaturii sale.

SCRIERI: *Ram Kalu Adi*, Madrid, 1957; reed. în *Povești fără țară*, Madrid, 1957; ed. pref. George Anca, București, 2001; *Étienne le Grand. Le dernier de Croisés*, Madrid, 1957; *Poezia lirică japoneză*, Madrid, 1962; *Le Monde étrange de Ionesco. Essai d'explication d'un théâtre qui s'impose sans se définir*, Paris, 1967; ed. 2 (*Lumea stranie a lui Eugen Ionescu*), tr. George Anca, îngr. Radu Dan Vlad, București, 2000.

Repere bibliografice: Vasile Posteuca, „*Povești fără țară*”, „America”, 1958, 53; Gh. Buzatu, *Faust Brădescu. Viața și opera*, îngr. Radu Dan Vlad, pref. Ioan Scurtu, București, 1999; Manolescu, *Enciclopedia*, 97–98. **N. F.**

BRĂESCU, Gheorghe
(29.I.1871, Iași –
15.III.1949, București),
prozator.

Este fiul Mariei (n. Zaharia) și al lui Alexandru Brăescu, arendaș. A avut o tinerețe aventuroasă, nesupusă rigorilor școlii. La Iași, intern la Institutele Unite, e transferat la Liceul Militar, dar părăsește școala. Trimis în Franța, urmează la Nancy o școală

tehnică forestieră, abandonată pentru a se înrola, în 1890, în Legiunea Străină. Doi ani e în misiune în Algeria, după care se întoarce în țară. Încearcă să-și reia studiile în Austria, însă în 1893 revine acasă și se înrolează voluntar în armată, face apoi Școala de Ofițeri de Infanterie din București, izbutind abia în 1899 să devină sublocotenent la un regiment din Calafat, de unde e transferat la Bârlad, Fălțiceni ș.a. Dar nici ca militar nu se poate supune disciplinei și preferă să fie un fel de învățător pentru copiii de trupă și pentru recruți, ulterior profesor la școala de ofițeri bucureșteană unde învățase, publicând astfel și o carte, *Educația socială a națiunii armate* (1914). Participă la campania din 1916, își pierde brațul drept și este făcut prizonier. Va fi dus în Germania și internat în lagărele de la Stralsund, Breesen și Neisse. În captivitate își descoperă vocația de umorist și, întors la Iași, semnează prima culegere de proză – *Vine doamna și domnul ghenereal* (1918). Se stabilește în București, unde scoate „foaia de educație militară și cetățenească” „Pregătirea” (1918–1919), pe care o scrie aproape singur. Din 1919 maiorul B. începe să frecventeze cenaclul lui E. Lovinescu, stârnind entuziasmul criticului, care îi publică schițele în „Sburătorul”. Lansat, el va colabora intens la cele mai importante periodice ale vremii – „Adevărul literar și artistic”, „Dimineața”, „Rampa”, „Universul literar”, „Viața literară”, „Universul”, „Vremea”, „Bilete de papagal” (într-un număr din 1930 figurează ca director), „Revista Fundațiilor Regale”, „Viața românească”, „România literară” ș.a. Articolele sale, semnate uneori și G. B., Ghiță Toboșarul, R. Porter, sunt expresia unei atitudini ce poate fi definită ca un amestec de contestare și satiră, de seriozitate și glumă. Publicistul se arată mereu alarmat de perspectiva sumbră a civilizației, se simte agresat de politicianism. Stilul este cel al unui virtuoz. Aluzii subtile, avalanșe de calambururi, artificii verbale, care sugerează conotații de o insinuantă ambiguitate, îi dezvăluie în egală măsură măiestria, dar și temperamentul nestăpânit.

Renumerele literare ale lui B. este legat în primul rând de schițele cu subiecte din viața militară, cuprinse în volumele *Vine doamna și domnul ghenereal*, *Maiorul Boțan* (1921), *Cum sunt ei...* (1923), *Doi vulpoi* (1923), *Schițe vesele* (1924), ultimele două premiate de Societatea Scriitorilor Români. Intrigat și revoltat de (non)sensurile existenței cazon, de carențele ofițerilor, de relațiile dintre grade, autorul prezintă, într-o manieră ironică, tăioasă, situații și tipuri specifice

mediului. Colonelul sau generalul reprezintă chintesența defectelor militarului de profesie, produsul finit al involuției, care își etalează cu superbie nepriceperea și ignoranța. În special inspecțiile și manevrele aveau darul de a releva dezarticularea sistemului și incompetența comandanților. *Vine doamna și domnul ghenereal*, cea mai cunoscută proză a lui B., este concepută într-o perspectivă cuprinzătoare. Acțiunea e plasată într-un orașel de la Dunăre, în a cărui letargie și torpoare știrea despre vizita generalului la regiment are efectul unui ciclon care dezlănțuie o agitație febrilă. Deciziile cu ton marțial luate de colonel, ordinele scrise cu un sever aspect cazon, dar cu o expresie ignară și cu un conținut pueril, incoerent sunt de o ilară elocvență. Comedia crește în intensitate, toată zbaterea, pregătirea minuțioasă, spaima de „superior” devin ridicele și sunt potențate la maximum de o ultimă zădărnire a tuturor eforturilor: generalul nu mai vine. O pace ca după cutremur se lasă peste orașel, aruncând în definitivă izolare și inutilitate o existență meschină, fără sens. O ipostază deosebit de pregnantă în proza lui B. este cea a ofițerului „reformat”. Cu un aer de inspirat, de inițiat

în marile taine ale artei militare, acesta e posedat de biete nimicuri, pe care le consideră revoluționare. Între propriile păreri despre importanța acelor „idei” și neînsemnătatea lor reală, între pretenția de a aplica o „metodă nouă” și vechea practică a insultelor și bătăii există o discrepanță absolută, care definește în profunzime personajul (*Legea progresului, Punerea la punct, Metodă nouă, Cele două școli, Cele trei elemente*). Alte schițe sunt adevărate fiziologii care au drept țintă prostia, lașitatea și cameleonismul (*Un revoltat, Colonelul Ionescu, Gușă de porumbel*), întruchiează profitorul și servilul (*Rațe cu repetiție*), ignorantul imoral pus să facă educație altora (*Masă comună, Sedință de educație, Crăciunul*). Scriitorul demistifică o anumită realitate socială, prezentând-o ca pe un spațiu alienant, ce degradează și face absurde relațiile dintre indivizi. Personajele sunt construite schematic, pe o dominantă, prin simplificare maximă. Limbajul este cel care animă apariții mecanice, oarbe și insensibile, acționate doar de câteva impulsuri, prozatorul creând tipuri memorabile, care se definesc mai cu seamă prin dialoguri și alocuțiuni de o densă expresivitate, alerte, spontane, concise. Comicul, generat de situarea în zona rupturii logice sau a contradicției, de ignoranță, de contrastul dintre intenția vorbitorului și semnificația reală, este însăși substanța din care se întrupează personajele. Cu o inteligență umoristică rară, **B.** a selectat acele gesturi, atitudini și expresii care au o mare putere de semnificare, în secvențe rafinate, fluente și savuroase. O categorie aparte o constituie prozele cu figurație rurală. Autorul îi privește pe țărani ca pe niște ființe bizare. Ei îi apar bicisnici, abrutizați de muncă și sărăcie, animați de instincte și dorințe obscure, meschine (*Tocmeală, Înzestrare*), cu o judecată alterată de superstiții (*Țăranii noștri, Credința*), îndurând cu obediență resemnată oprirea și mizeria (*Mulțămărită, Necazuri*). Scriitorul mută accentul pe manifestări, exploatând cu artă confuzia și inadvertențele, transformând întâmplări triste, dramatice în scene comice. Cele mai numeroase (dintre care foarte multe rămase în periodice) sunt însă schițele cu subiecte din viața citadină, despre o lume comună, cu o existență banală, mărunță, consumată în chefuri și intrigi ridicole, pagini incluse, în special, în volumele *Schițe umoristice* (1923), *Nuvele* (1924), *Un scos din pepeni* (1926), *Alte schițe vesele* (1928), *La clubul decavașilor* (1929; Premiul Societății Scriitorilor Români). Oamenii au mania pălăvrăgelii stupide sau sunt copleșiți de nădufurile și ipocriziile vieții conjugale. În cele mai bune texte (*Școala,*

Pisălogul, Recomandațiuni, Unde stă norocul, Un scos din pepeni, La urlătoare, Forța publică, În clasa a doua, Petrecere între prieteni, Cunoștință veche) sunt satirizate cu forță prostia, necinstea, infatuarea, imixtiunea deplasată, viețuirea automată, iresponsabilă. În micile târguri lipsa de ocupații utile, imitarea caricaturală a obiceiurilor și modelor din marile orașe, ecoul disproportionat al unor insignifiante întâmplări, morala îngustă și agresivă, curiozitatea avidă, bârfa, conflictele de orgolii stupide constituie fundalul evoluției unor personaje reprezentative (*Balul prefecturii, Provinciale, Carré de dame*). În general, **B.** pare a decupa „pe viu” numeroase scene, din dorința de a arăta adevărata față a lumii, afirmându-și calitatea de observator căruia nu-i scapă nimic, pornirea de a înlătura perdele și măști, de a revela comedia comportamentului social, denunțând răul ascuns după vorbe și gesturi aparent respectabile. Structural, prozatorul aparține unei mereu actuale categorii de creatori lucizi și ironici, puțin interesați de ficțiune, dar înzestrați cu o prodigioasă memorie și cu o mare capacitate de reprezentare plastică și dramatică a realului. Dialogurile, uneori scâpărătoare, definesc laconic tipuri sau situații și constituie o manifestare de vârf a inteligenței sale artistice. Stringența formală, rigoarea expresiei, ca și luciditatea, scepticismul, îndurerarea față de fenomenul alienării individului în contexte ce contravin naturii umane sunt câteva argumente în favoarea perenității prozei scurte a lui **B.** Primul său roman, *Moș Belea* (1927), istorisire plată, monotună a vieții și decăderii unui ofițer mediocru, a dezamăgit. Celelalte – *Conașii* (1935), *Primii și ultimii pași* (1939), *Margot* (1942) – sunt simple aglomerări de manifestări telurice ale unei categorii sociale parazitare, cu pasiuni doar fiziologice. Este o proză de un realism tern, apropiată de relatarea faptului divers. Mult diferit este volumul *Amintiri* (1937), cântec nostalgic al copilăriei, a cărei libertate provenită din lipsa de îngrădiri interioare, din inocență, devine imposibilă mai târziu. Este și o evocare lirică a mediului și a persoanelor apropiate, în care afecțiunea se împletește cu persiflarea. Uimirea în fața miracolului copilăriei și a vieții neconstrânse, descrierile de locuri și oameni, franchețea rostirii dau o senzație frustă, dar țes, totodată, o aură de poezie ingenuă. În încercările teatrale ale lui **B.**, dintre care doar comedia *Ministrul* a fost jucată în 1927, lipsește construcția dramatică, totul reducându-se la comicul de situație și de limbaj. Pe scena Teatrului Național din București a mai fost

reprezentată o traducere a sa după comedia *Un prieten din tinerețe* de Ed. Sée.

Prin darul de a prinde contraste și stabili raporturi morale, dar și prin observația amănuntului tipic, prin puterea de a-și însuși tipurile, dramatizându-le, prin arta compoziției, dar, mai ales, printr-o desăvârșită obiectivitate care-i caracterizează și diferențiază satira, literatura d-lui Brăescu are nu numai caracterele talentului, ci și cele ale clasicității.

E. LOVINESCU

SCRIERI: *Vine doamna și domnul ghenereal*, Iași, 1918; *Maiorul Boțan*, București, 1921; *Cum sunt ei...*, București, 1923; *Doi vulpoi*, București, 1923; *Schițe umoristice*, București, 1923; *Nuvele*, București, 1924; *Schițe vesele*, București, 1924; *Un scos din pepeni*, București, 1926; *Moș Belea*, București, 1927; *Alte schițe vesele*, București, 1928; *La clubul decavaților*, București, 1929; *Conașii*, București, 1935; *Amintiri*, București, 1937; *Primii și ultimii pași*, București, 1939; *Margot*, București, 1942; *Schițe*, București, 1957; *Vine d-na și d-l ghenereal și alte schițe*, pref. B. Elvin, București, 1958; *Opere alese*, I–II, îngr. și introd. Nicolae Gheran, București, 1962; *Scrieri alese*, I–II, îngr. și pref. Nicolae Gheran, București, 1965.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, I, 313–333, II, 248–253, III, 358–359, V, 224–237, VI, 240–242; Aderca, *Contribuții*, I, 264–269, 280–284, 605–608, II, 371–373; Perpessicius, *Opere*, IV, 149–152, VII, 370–373; Holban, *Opere*, III, 175–176; Constantinescu, *Scrieri*, I, 375–388; Călinescu, *Opere*, II, 1148–1150; Biberi, *Études*, 67–69; Sebastian, *Eseuri*, 413–419; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 699–700, *Ist. lit.* (1982), 782–785; Vianu, *Arta*, II, 135–137; Nicolae Gheran, *Gh. Brăescu*, București, 1963; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 357–367, 608–609; Raicu, *Structuri*, 52–64; Lovinescu, *Sburătorul*, I–VI, *passim*; *Dicț. scriit. rom.*, I, 365–368; Nicolae Gheran, *Jurământ și demnitate*, ALA, 2003, 680. **C. T.**

BRĂNIȘTEANU, B.

(pseudonim al lui Bercu Braunstein; 17.IV.1874, Iași – 29.XII.1947, București), gazetar.

Fiu al comercianților Ester și Avram Braunstein, **B.** a avut parte de o educație îngrijită. Elev mai întâi la Iași, apoi la Roman, a fost trimis (1888) în Germania, unde a terminat liceul. La Universitatea

berlineză a urmat apoi cursuri de sociologie și economie politică. Întors în orașul natal, și-a inaugurat în 1895 îndelungata-i carieră jurnalistică printr-o colaborare bătaioasă la ziarul local „Lumina”, semnând, de acum înainte, B. Brănișteanu. La începutul lui 1896, cu ajutorul lui C. Mille, intră în redacția ziarului „Adevărul”. Ulterior, în unele perioade, semnătura sa poate fi întâlnită aproape zi de zi până în 1947. În februarie 1899 a fost expulzat și, cu statutul de cetățean austriac, a locuit câțiva ani la Budapesta și Viena. Întors în țară, a solicitat și a obținut cetățenia română. Din 1920 a fost și prim-redactor al „Adevărului”, mai târziu codirector; din 1945 până în 1947 a fost din nou prim-redactor la marele cotidian. A făcut parte și din conducerea ziarului „Dimineața”. Scurtă vreme (decembrie 1921 – martie 1922) a dirijat „Lupta” împreună cu Em. D. Figure.

B. a fost unul dintre gazetarii proeminenți din România celei dintâi jumătăți a secolului al XX-lea. S-a remarcat prin varietatea cunoștințelor, temeinicia lor și, mai ales, prin cumpătarea tonului, prin seriozitatea și civilitatea argumentării. G. Călinescu îl considera „un profesor a cărui catedră era gazeta”. A ameliorat calitatea articolului cotidian printr-un stil cu unele inflexiuni literare. De altfel, a și tradus o piesă, *Pui de dragoste* de Arthur Schnitzler (în 1907), iar în creionarea unor profile de oameni ai scenei sau de oameni politici ai vremii (precum portretul lui N. Titulescu) a strecurat pagini de savuroasă memorialistică. Nu s-a arătat niciodată un gazetar grăbit în concluzii, mai ales când s-a referit la operele literare. Titu Maiorescu și C. Dobrogeanu-Gherea i-au fost mentori recunoscuți, fără ca el să se situeze cu totul de partea unuia dintre ei. Afinitățile ideologice l-au impulsionat să scrie mai frecvent despre principiile criticii gheriste, însă cu anumite obiecții. Dar **B.** nu s-a considerat un critic literar, ci doar un cititor oarecum avizat și privilegiat în a-și putea exprima opiniile. A fost, de aceea, prudent în evaluări, poate și dintr-o anumită dificultate de a surprinde specificul literar, din cauza pregătirii sale sociologice. Mai ales până prin 1920 el a informat publicul românesc asupra multor apariții literare din străinătate, scriind onest și competent. Redactat în vremuri potrivnice, un jurnal ținut din primăvara lui 1943 până în mai 1944 (păstrat la Muzeul Yad Vashem din Ierusalim) va fi editat în 2003–2006, la trei decenii după moartea ziaristului. **B.**, în anii '40

țintuit la pat de boală, înlocuiește pagina de gazetă cu cea de jurnal. La curent cu evenimentele politice și culturale ale momentului, el comentează lucid, atent, prezentul, făcând, spre a-i înțelege mersul și spre a descifra sensul unor acțiuni, numeroase incursiuni în trecut. Măhnirea, deseori revolta răzbat din aceste rânduri care pledează pentru o imposibilă toleranță.

SCRIERI: *N. Titulescu*, București, 1945; *Jurnal*, I–III, îngr. Georgeta Pană, pref. Dumitru Hîncu, București, 2003–2006.

Repere bibliografice: Argezi, *Scrieri*, XXIV, 184–189; Eugen Herovanu, *Orașul amintirilor*, București, 1936, 257–258; G. Călinescu, *Lucruri de îndreptat*, „Națiunea”, 1948, 534; A. P. Samson, *Memoriile unui gazetar*, București, 1979, 75–76, 277–278; Mirodan, *Dicționar*, I, 227–230; Al. Călinescu, *Reflecțiile unui gazetar de odinioară*, ATN, 2003, 10; Henri Zalis, *B. Brănișteanu – memorialist al scenei românești din veacul XX*, „Realitatea evreiască”, 2004, 203.

D. M.

BRĂTESCU-VOINEȘTI, I. AL.

[Ioan Alexandru]

(I.I.1868, Târgoviște –
14.XII.1946, București),
prozator.

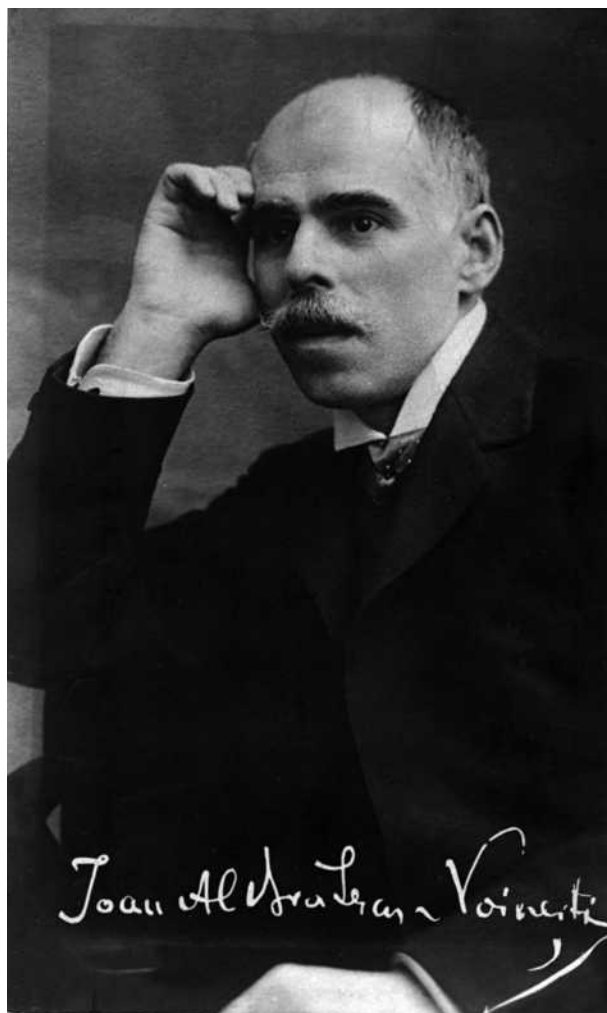

Este al doilea dintre cei patru copii ai lui Nicolae Brătescu, mic proprietar. Mama scriitorului, Alexandrina, era fiica lui Ioan Voinescu II. Între 1874 și 1878 a urmat școala primară în Târgoviște. Este înscris, la București, în pensionul Cocărescu, absolvit în 1882, iar din septembrie urmează Liceul „Sf. Sava”. Prin 1885 ar fi fost animatorul revistei liceului, „Gogonețul”, pe care o ilustra și unde și-ar fi tipărit câteva alcătuiuri poetice. Bacalaureat în 1887, se înscrie la Facultatea de Medicină bucureșteană, părăsită în anul următor. Urmează Facultatea de Drept, poate și pentru că cerea mai puțini ani de studii, și o termină în 1892. Anul 1888 fusese unul de cumpănă pentru **B.-V.**, care se simte oarecum dezorientat, fără nici un țel precis. Frecventează diverse cercuri studențești, unele prepoporaniste și chiar socialiste. Iscăind I. Brătescu, publicase în săptămânalul de stânga

„România”, în martie 1887, schița *Dolores*. Ca student, colaborează în 1889 la „Fântâna Blanduziei”, însă ascunzându-se sub pseudonimul Dionisie, apoi continuă în cotidianul „Constituționalul”, redactat de I.L. Caragiale, și în „România”. Exprimându-și o opinie diferită de a lui Titu Maiorescu, ale cărui cursuri de filosofie le audia, este invitat de acesta la Junimea, unde citește povestirea *Cea din urmă scrisoare*, urmată de *Scrisori găsite*, apărute în „Convorbiri literare”, în 1890. Timp de câțiva ani este un colaborator apreciat al revistei, dând proză și versuri. După obținerea licenței, numit magistrat, colindă, între 1892 și 1896, orașele București, Pitești, Craiova și, în sfârșit, Târgoviște. Aici, neputând suporta duritatea vieții de judecător, intră în baroul local (1897). Va profesa în orașul natal mai bine de un deceniu. Viața nu-i este, totuși, monotona. Între 1 ianuarie 1895 și 31 decembrie 1899 este membru în comitetul de direcție al „Convorbirilor literare”, continuând să facă parte încă un an din comitetul de redacție, după care demisionează (1901). În revista Junimii publică rar, ultima povestire apărându-i în 1898. Cartea de debut, *Nușele și schițe* (1903), îl readuce în actualitatea literară. Treptat, se îndepărtează de junimiști și de Maiorescu, se înscrie în Partidul Liberal și este ales deputat de Dâmbovița (1907–1911). Îi apare al doilea volum, *În lumea dreptății* (1906), care cunoaște un succes deosebit. Scriitorul este recunoscut drept un maestru al povestirii. Nușele noi cuprinde culegerea *Întuneric și lumină*, din 1912, tipărită, ca și *În lumea dreptății*, sub auspiciile cercului de la „Viața românească”, revistă în care apăruseră toate după 1907. Membru fondator al Societății Scriitorilor Români, în 1912 devine vicepreședinte. În 1914 ajunge director administrativ al Adunării Deputaților, funcție transformată, după război, în cea de secretar general al Cancelariei Parlamentului, în care a rămas până la pensionare (1939). În 1914 **B.-V.** alcătuiuse două „scrisori” intitulate *Politică*, adresate unui personaj imaginar, Mache Dumbrăveanu. Cu acest prilej, își exprimă pentru întâia oară dezaconcordul cu politicianismul, pe care îl critică, deocamdată blajin, exagerând rolul social al oamenilor de știință și al artiștilor. În următorii doi ani trimite la „Flacăra”, „Europa”, „Universul”, „Adevărul” îndemnuri de intrare în război alături de puterile Antantei, dar visează și la o „Biblie a păcii”. Este foarte activ și pe plan literar. Publică primele două

acte din piesa *Sorana* în „Viața românească”, scrise împreună cu A. de Herz, apoi actul al treilea în „Flacăra” (1916), iscălcindu-l singur. Căpitan în timpul războiului, însoțește armata română în Moldova, unde, la Târgu Frumos, va fi doi ani comandantul garnizoanei. Aici scrie cea mai mare parte din eseu *În slujba păcii*, apărut în 1919. Pe când se afla în refugiu, a fost ales membru al Academiei Române (1918). Tot acum primește din partea oficialităților direcția ziarului „Dacia”, împreună cu Al. Vlahuță. După moartea acestuia, **B.-V.** conduce jurnalul singur (din noiembrie 1919). Din decembrie 1919 până în 1927 e și director al publicației „Lamura”, apoi președintele comitetului de conducere al revistei. În 1920 este pentru scurt timp director interimar al teatrelor, după ce, din 1907, fusese membru în comitetul de conducere al Teatrului Național bucureștean. Președinte al secției literare a Academiei Române (1923), este și vicepreședinte al înaltului for. Face parte din comitetul de lectură al Editurii Cartea Românească, prilej de a-și manifesta opiniile, care, deși nu totdeauna vetuste, erau în dezacord cu orientarea modernistă. În 1925 primește Marele Premiu Național de Proză. Scriitorul este aproape un idol pentru cea mai mare parte a cititorilor și chiar a criticilor. G. Ibrăileanu contribuie mult în această privință, prin cronicile din „Viața românească” și prin studiul dedicat prozatorului în 1916. O altă analiză întreprinde D. Caracostea în 1921. Dar împotriva scriitorului se întinde și campania de contestare, începută, prin 1915, de Tudor Arghezi. În ianuarie 1928 Societatea Scriitorilor Români decide sărbătorirea pe plan național a lui **B.-V.** la aniversarea a șaiszeci de ani. Era cea dintâi manifestare de acest fel organizată pentru un scriitor român în viață. Festivitățile au avut amploare deosebită, aproape toate revistele și cotidienele omagîindu-l prin articole și numere speciale. Îi apar trei noi volume: *Firimituri* (1929), *Cu undița* (1932) și *Din pragul apusului* (1935). Odată cu vârsta, scriitorul pierde câte puțin din altruismul manifestat anterior, se oprește tot mai des asupra aspectelor urâte ale relațiilor sociale și literare, pe care, cârcotaș acum, le comentează în intervenții obositoare. Reia unele opinii mai vechi referitoare la drepturile evreilor din România, le amplifică și le actualizează într-o serie de articole din „Universul”, reunite în volumul *Huliganism?* (1938). Naționalismului sionist **B.-V.** îi replică exagerat și cade în

antisemitism. În 1938 continuă să publice în „Universul” articole de cruntă obtuzitate politică. În același an este găzduit de publicațiile de extremă dreapta „Sfarmă-Piatră” și „Linia dreaptă”. O docilitate inadmisibilă și o cecitate politică greu de înțeles îl fac să persevereze în paginile din „Porunca vremii” (1940–1943). În vara lui 1943 se îmbolnăvește. Atât de grav, încât în septembrie 1944, când este considerat de noul guvern drept unul dintre cei bănuți că au fost „vinovați de dezastrul țării”, nici nu poate fi transportat la judecată. Este exclus din Societatea Scriitorilor Români, din Academie și expus oprobriului public timp de doi ani. Dar scriitorul nu mai era în stare să înțeleagă nimic din ce i se întâmpla. Moare acasă. Un deceniu peste persoana și scrisul său se așterne uitarea. Reintrarea operei în cultura română începe în 1957, cu studii și reeditări.

B.-V. a debutat cu versuri. Mai semnificative sunt acelea din „Fântâna Blanduziei” și din „Convorbiri literare”. Din 1895 a renunțat la poezie. Încă de la început, scrisul său în proză are un caracter de mărturisire, evident în forma epistolară și de amintire a multor povestiri. Toate personajele lui sunt retracțile, se închid în cochilia unei sfioșenii aproape maladeive, ilustrative fiind Pană Trăsnea Sfântul ori Andrei Rizescu. Tânjesc neconținut, așteaptă mereu ceva ce nu se mai întâmplă, cu toate că au oroare de orice schimbare. Când totuși survine schimbarea, are aspect catastrofic, nu pentru că individul nu se poate adapta, ci pentru că așa îi este felul. Melancolia este sinonimă cu dorința de suferință. Astfel, toți trăiesc într-o neconținută „durere” (precum Costache Udrescu din *Neamul Udreștilor* sau povestitorul din *Întâmplare*), ca și cum ar fi torturați de însingurarea în care ei înșiși s-au retras și de care sunt conștienți. Sunt chinuiți deoarece nu-și pot modifica inocența funciară. Mișu Gerescu (*Scrisorile lui Mișu Gerescu*) susține că bunătatea este o însușire a vieții înseși, omul fiind doar una din formele ei, variată, trecătoare și superioară prin

posibilitatea „lepădării de sine”. Creduli și indeciși, când iau o hotărâre acești oameni o fac cu adâncă disperare, pornită din austeritatea propriei izolări. Căci, printre ceilalți, Scarlat Delureanu (*Rătăcire*) este „un urs”, iar mulți consideră lumea „o sindrofie de streini nepăsători”. Înfruntarea esențială este între lumea „de odinioară” a protagonistului și prezentul agresiv al colectivității, precum în *Rătăcire* sau în *Pănă Trăsnea Sfântul*. Mai gravă este ostilitatea unora chiar față de viață, pe care se răzbună deoarece nu-i pot asimila lecțiile și rămân buimaci. La **B.-V.** cele mai reușite personaje sunt alcătuite din stereotipii. Cu alte cuvinte, este vorba de oameni slabi, care se ascund îndărătul unor „dragi nimicuri”, tabieturi cu meniri defensive. Au mici pasiuni revelatoare: repararea ceasurilor, cultivarea florilor, observarea găgăniilor. Caută să se ferească astfel de exteriorul dușmănos, care, presupun ei, intenționează să-i standardizeze. În profunzime inadptabilitatea înseamnă refuzul uniformizării, al unui comportament instituit de mediocritatea adaptată. Andrei Rizescu (*În lumea dreptății*) crede în „armonia și echilibrul” universului și, pentru

G. Mărzescu, Al. Smelț, C. Stere, I. Al. Brătescu-Voinești, A. Penescu, Iancu Botez

a le conserva, dorește să transforme anturajul, mediul adică; el consideră că adaptarea este un act de lașitate. Probabil din același motiv, Nicolae Gropescu are porecla „Minciună”: vede lucruri ignorate de ceilalți (*Niculăiță Minciună*). Armă fragilă, nebunia unor personaje arată că **B.-V.** nu are încredere în capacitatea insului de a face față lumii, ceea ce li se întâmplă cu deosebire celor înzestrați. Foarte înrudit cu actorii săi este și povestitorul, de la început cu un aer de bătrân care nu prea se miră de nimic. El este, adesea, un narator de tip clasic, stăpân absolut pe întâmplări și personaje, pe care, într-un anume sens, le vrea exemplare. S-au remarcat deseori „duioșia” naratorială, tendința vizibilă către selectarea unor aspecte apreciate, în câmpul obișnuințelor cotidiene, ca fiind „gingașe”. La consolidarea acestei reputații, pe baza căreia **B.-V.** și-a câpătat un renume deosebit în manualele școlare, a contribuit substanțial, între altele, înfățișarea unor aspecte miniaturale sau tratate în tehnica miniaturizării. Atitudinea fundamentală este antifilistinismul (Mișu Gerescu visează că se scufundă într-o mlaștină având buzunarele pline de aur). Însă această atitudine purcede din prețuirea unui „odinioară” patriarhal, în numele unei tihne călduțe. O ușoară amărăciune umbrește seninătatea nuvelistului, parcă pentru a oferi măsura exactă a realității, care nu este nici idilică, nici catastrofală, doar cenușie. Dintr-o „amară mizantropie” se distilează o acceptare stoică, ușor olimpiacă. Printre armele de apărare, povestitorului nu-i este străin, în primul rând, umorul. În cele dintâi scrieri acesta este cam încruntat, neguros, înseninându-se treptat și dobândind dezinvoltură, precum în *Călătorului îi șade bine cu drumul*. Între elementele care definesc arta lui de povestitor este și predilecția pentru melodramă. O parte din situațiile epice imaginate conțin ireductibilități în exces, cel puțin ca premisă. Dar scriitorul știe să le domolească, punând o surdină adesea exagerată, câteodată printr-un intermezzo umoristic, pășind în tragicomedie (*Microbul*). Evenimentele cruciale au o anume noblete dramatică (*Din carnetul unui judecător*) ori o liniște prevestitoare de furtună (*Neamul Udreștilor*). De o însemnătate aparte este stilul. Fraza e de o limpezime ireproșabilă și de o eleganță a alcătuirii care o apropie de cea a lui A. I. Odobescu. Este savantă, plină de paranteze, explicații, incidente, aglutinând vorbirea directă, dialogul posibil al personajelor și rezumând

evenimentele ori metamorfozele sufletești. Refrenul, altă particularitate, dă enunțului melodicitate și solemnitate. Podoabele aproape că lipsesc, metaforele apar rar și sunt obișnuite. O artă neegalată demonstrează **B.-V.** în trecerea de la discursul naratorului la acela al personajelor, de regulă prin saltul din prezentul povestirii în trecutul evenimentelor. Povestitorul alunecă domol în reconstituirea unor circumstanțe, pornind de la un prezent viu la un trecut reînviat prin stilul indirect liber, în care performează. Fiind este unul dintre măestrile povestirii românești din secolul al XX-lea, duce la perfecțiune câștiguri anterioare și deschide un drum pentru prozatorii de după el. Calmul frazei, finețea pătrunderii psihologice, subtilitatea stilului, rigoarea înlănțuirilor epice au întărit prestigiul nuvelei românești. A fost mult tradus în străinătate. Pe de altă parte, **B.-V.** a fost și un publicist literar academic la suprafață, pățimăș în fond. Cele mai reușite intervenții sunt „scrisorile”, câteva fiind eseuri de o elevată ținută și cu o vie dialectică a ideilor. El a fost atras și de teatru încă de prin 1909, când a tălmăcit câteva lucrări dramatice. S-a încumetat să scrie o piesă, *Sorana* (1915, în colaborare cu A. de Herz), a cărei paternitate a fost controversată. În fapt, este vorba de o nuvelă dramatizată, fără prea mult nerv, cu scene statice, însă reprezentabilă.

În constelația prozatorilor de azi d. Brătescu-Voinești strălucește cam izolat, atât prin situația sa, prin felul vieții sale, cât și prin natura operei. El mai ocupă un loc deosebit și prin faptul că este scriitorul care face tranziția între generația lui Vlahuță și aceea a lui Sadoveanu. Din acest punct de vedere, putem spune că el este începătorul literaturii noastre celei mai noi și, fiind un scriitor de talent și un adevărat nuvelist, putem adăuga că de la el începe nuvela noastră – ca gen căruia să i se fi consacrat un scriitor.

G. IBRĂILEANU

SCRIERI: *Nuvele și schițe*, pref. Nerva Hodoș, București, 1903; *În lumea dreptății*, Iași, 1906; ed. București, 1943; *Pe marginea cărților*, București, 1911; *Întuneric și lumină*, Iași, 1912; ed. București, 1943; *Sorana* (în colaborare cu A. de Herz), București, [1915]; *În slujba păcii*, București, 1919; *Rătăcire*, București, 1923; ed. 3, București, 1993; *Firimituri*, București, 1929; ed. București, 1943; *Cu undița*, București, 1932; *Din pragul apusului*, București, 1935; ed. București, 1943; *Huliganism?*, București, 1938; *Originea neamului românesc și a limbei noastre*, București, 1942; *Întuneric și lumină. În lumea dreptății*, îngr. și pref. Mihai Gafița, București, 1957; *Întuneric și lumină*, îngr. Andrei Rusu, pref. Mihai Gafița, 1963; *Opere*, I, îngr.

Teodor Vârgolici, pref. Al. Piru, București, 1994; *Pagini uitate*, îngr. Teodor Vârgolici, București, 2010.

Repere bibliografice: Chendi, *Scrieri*, III, 162–163; Sanielevici, *Încercări*, 179–197; Maiorescu, *Critice*, III, 319–321; Ibrăileanu, *Opere*, I, 254–296, VI, 297–350; Aderca, *Contribuții*, I, 31–37, *passim*; D. Caracostea, *Poetul Brătescu-Voinești*, București, 1921; Călinescu, *Opere*, I, 262–263, IV, 213–231; Munteanu, *Panorama*, 114–118; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 509–515, *Ist. lit.* (1982), 575–581; Vianu, *Opere*, V, 168–173; E. Lovinescu, *Maiorescu și contemporanii lui*, București, 1943, 210–213; Zăciu, *Masca*, 142–169; Ciopraga, *Lit. rom.*, 551–567; Micu, *Început*, 316–329; Pillat, *Itinerarii*, 221–235; Livia Ciupercă, *Ioan Alexandru Brătescu-Voinești*, Iași, 1996; Dan Mănuță, *Introducere în opera lui I. Al. Brătescu-Voinești*, București, 1997; *Dicț. analitic*, II, 239–241, 270–274; *Dicț. esențial*, 108–111; Ion Gavrila, *Ioan Alexandru Brătescu-Voinești. Viața și opera literară*, Târgoviște, 2004; Scurtu, *Cercetări*, I, 10–22, II, 7–14, III, 14–27; Mihai Cimpoi, *Ioan Alexandru Brătescu-Voinești: prefacerea firii*, Târgoviște, 2011. **D.M.**

BRĂTULESCU, Monica
(13.VII.1930, Craiova
– 9.II.2009, Ierusalim),
folcloristă, prozatoare.

Este fiica lui Netty (n. Silbermann) și a lui Iacob Rahmil, proprietar al unei case de efecte și lombard. A urmat liceul la Craiova și a absolvit Facultatea de Filologie, secția limba și literatura engleză, a Universității din București (1953), ajungând cercetător la Institutul de Folclor (devenit Institutul de Etnografie și Folclor) (1955–1982). Își ia doctoratul în filologie în 1975. Emigrând în 1982 în Israel, este angajată între 1984 și 1988 la Hebrew University din Ierusalim, fiind cercetător la Folklore Research Center, unde se ocupă de culegerea și studierea tradițiilor populare ale israelienilor proveniți din România.

B. aduce reale contribuții la cunoașterea colindelor și colindatului. După o serie de studii parțiale și o antologie de colinde laice, alcătuită cu discernământ (*La luncile soarelui*, 1964), tipărește în 1981 lucrarea care o reprezintă cu adevărat, *Colinda*

românească – *The Romanian Colinda (Winter-Solstice Songs)*. Un amplu studiu introductiv abordează aproape exhaustiv aspectele legate de această specie: mențiuni istorice, culegeri și studii, demarcații între colinde și alte forme de colindat, practicarea obiceiului, substratul mitologic, influența creștină, repertoriul, libertăți și constrângeri în compoziția colindei, categorii de personaje, refren, incipituri, formule finale, elemente stilistice, partea a doua a lucrării constituind-o indexul tipologic și bibliografic al colindelor. Un sistem special de trimeri infirmă mai vechea și inoperanta împărțire a colindelor în laice și religioase. Scurtul rezumat al fiecărui tip se dă bilingv, în română și engleză, urmat de bibliografia variantelor apărute în volume și a celor existente în Arhiva Institutului de Etnografie și Folclor din București. Lucrarea este un excelent instrument de lucru, accesibil și specialistului străin. Autoarea a mai publicat câteva antologii de ghicitori, proverbe și zicători, însă importantă este altă lucrare, lăsată în manuscris, *Lirica de dor și dragoste. Păsări, animale, flori*, elaborată în cadrul proiectului *Colecția națională de folclor*. În Israel **B.** scrie și publică proză. Cartea *Răsunete din Caucaz și alte povestiri* (2001) evocă destinele a cinci femei pe fundalul unor antagonisme interreligioase și interetnice din Georgia și din România (grupul etnic al sașilor), inclusiv din Israel, cu dificultățile pe care le implică adaptarea nou-veniților. Paginile au, totodată, caracter autobiografic, constituind, cum s-a observat, „un fel de antimemorii deghizate” (Ion Cristofor). *Crâmpeie din Cartea străduinței* (2010), un volum miscelaneu, este încă o mărturie că **B.** a vrut să scrie mai cu seamă proză în care să comunice experiența de viață dobândită într-un „oraș caracterizat de elevație spirituală și în același timp de îndârjire și fanatism”. Autoarea scrie cu pasiune, dar are senzația că este un „Robinson Crusoe într-un deșert îmbelșugat”. Scrie în limba română, pentru că este convinsă că astfel „își menține o linie de continuitate, identitate, puterea de a gândi și a se exprima deplin și nuanțat. Limba mea maternă este româna, o limbă fără răsunet pe mapamond, dar o limbă cu multiple registre și corzi, proaspătă și vie, nesterilizată prin conversația de salon”.

SCRIERI: *Colinda românească – The Romanian Colinda (Winter-Solstice Songs)*, București, 1981; *Răsunete din Caucaz și alte povestiri*, Norcross (SUA), 2001; *Crâmpeie din Cartea străduinței*, îngr. Sanda Golopenția, Georgeta

Cațap și Liliana Alexandrescu, postfață Sanda Golopenția, București, 2010. **Culegeri:** *Ghicatori și proverbe*, I–II, București, 1957; *La luncile soarelui*, pref. edit., București, 1964; *Cântece și strigături populare noi*, București, 1966 (în colaborare).

Repere bibliografice: Mihai Coman, *Sinteză și tipologie*, VR, 1983, 11; Elena-Esther Tacciu, *Toate personajele sunt femei*, „Minimum” (Tel Aviv), 2001, 173–174; Sanda Golopenția, *Povești ale înțelegerii: Monica Brătulescu*, „Răsunete din Caucaz și alte povestiri”, „Origini–Romanian Roots”, 2001, 11–12; Cristofor, *Țara Sfântă*, II, 22–25; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 147; Nicolae Constantinescu, *Câtă luciditate, atâta dramă...*, CLT, 2010, 29; Sabina Ispas, *Monica Brătulescu (1930–2009)*, „Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor «Constantin Brăiloiu»”, 2010; Datcu, *Miscellanea*, 573–576; Manolescu, *Enciclopedia*, 99–100. **I.D.**

BRÂNCUȘ, Elisabeta (17.X.1935, București – 6.I.1994, București), editoare. Este fiica Petrei și a lui Dumitru Haralambie, tipograf. A făcut studii la Liceul „Gh. Șincai” (1946–1953) și la Facultatea de Filologie (1953–1958) din București, devenind, din septembrie 1958, redactor la Editura de Stat pentru Literatură și Artă, apoi la Editura Minerva (1969–1991).

Dimensiunea definitorie pentru **B.** a fost acribia filologică, calitate care caracterizează edițiile critice din opera a doi mari clasici, Ion Creangă și Alexandru Macedonski. Este semnificativ faptul că a editat scrierile lui Ion Creangă împreună cu Iorgu Iordan (1964, 1970), iar scrierile lui Macedonski împreună cu Adrian Marino (I–VII, 1966–1980), aici numele fiindu-i menționat abia la al șaselea volum, apărut în 1973. În ediția *Opere* de Ion Creangă, apărută în două volume, sunt cuprinse poveștile, amintirile, povestirile, poveștile didactice, versuri originale, poezii populare, articole didactice, corespondență și ample capitole de note și variante, glosar și bibliografie (a operei și critică). Este cea mai bună ediție după, cronologic vorbind, aceea a lui G.T. Kirileanu, fiind reluată în mai multe rânduri. Calitatea sa primordială, și anume grija pentru ținuta științifică, pentru acuratețea textelor, **B.** și-a vădit-o cu prisosință între anii 1975 și 1991, când a condus la Editura Minerva redacția Ediții critice, ani în care au apărut numeroase volume de referință în colecțiile „Scriitori români” și „Opere”. Totodată, de-a lungul anilor, a reușit prin știința, prin tactul și delicatețea care au caracterizat-o, să

facă din această redacție un nucleu de autentici textologi.

Ediții: Al. Macedonski, *Opere*, VI–VII, pref. Adrian Marino, București, 1973–1980 (în colaborare cu Adrian Marino); Ion Creangă, *Povești, amintiri, povestiri*, București, 1964 (în colaborare cu Iorgu Iordan), *Opere*, I–II, introd. Iorgu Iordan, București, 1970 (în colaborare cu Iorgu Iordan).

Repere bibliografice: Ornea, *Medalioane*, 58–60; Iordan Datcu, *Sub semnul Minervei*, București, 2000, 147–148. **I.D.**

BREAZU, Ion

(4.IV.1901, Mihalț, j. Alba – 11.V.1958, Cluj), istoric literar, publicist.

Este fiul Floarei și al lui Victor Breazu, țărani. A urmat liceul la Blaj, absolvindu-l la Orăștie (1920), apoi e student la Facultatea de Litere și Filosofie la Cluj (1920–1924). Remarcat de G. Bogdan-Duică (al cărui continuator va fi considerat), este recomandat pentru Școala Română din Franța (1926–1928), unde elaborează lucrarea *Edgar Quinet et les Roumains*, care în 1931 îi va aduce titlul de doctor. Din 1928 este angajat la Muzeul Limbii Române din Cluj, dar deține și unele posturi în învățământul universitar. În 1942 devine conferențiar de istoria literaturii la Facultatea de Litere, apoi profesor, conducând după 1951 și Secția de istorie literară și folclor a Filialei Cluj a Academiei. A fost un foarte activ militant cultural, având și funcțiile de „secretar propagandist”, apoi de „secretar literar” al Astrei, poziție din care răspundea de apariția revistei „Transilvania” (din 1940). Acesta e și vârful carierei sale de redactor și publicist, începută la „Societatea de mâine” (1924–1933, unde, împreună cu Olimpiu Boitoș, semna și B & B, susținând rubricile „Discuții literare” și „Cronici culturale și artistice”) și continuată la „Cosinzeana”, „Dacoromania”, „Patria”, „Darul vremii”, „Gând românesc”, „România nouă”, „Revue de Transylvanie”, „Transilvania”, „Steaua” ș.a. Postum, unele contribuții și o parte din corespondență (în special cu

Lucian Blaga) îi apar în „*Studia Universitatis „Babeș-Bolyai”*”, „*Cercetări de lingvistică*”, „*Tribuna*”, „*Echinox*”, „*Manuscriptum*”. A publicat studii și articole de istorie culturală și literară, cronici teatrale, literare, plastice, muzicale, recenzii, note, comentarii diverse, documente, folclor ș.a., semnând și I. B., *Cronicar*, Titus (Bunea).

Cele mai importante cercetări ale lui **B.** au fost adunate în *Literatura Transilvaniei* (1944) și, postum, în *Studii de literatură română și comparată* (I–II, 1970–1973). Influențat de ideile lui Hippolyte Taine, el privea literatura ca efect și funcție a socialului, în dependență directă de un anumit moment. Valoarea unei opere era judecată după forța acesteia de a reprezenta o comunitate, tipuri umane specifice, aspirații etnice, dar și după realismul inspirației și al „zugerării”, după preceptele morale ale autorului. **B.** fixează unele trăsături caracteristice ale literaturii ardeleni, între care preocuparea pentru „ridicarea” popoului a devenit o adevărată religie a păturii culte. Ioan Slavici, „părintele” prozei artistice transilvănene, cel ce a orientat-o definitiv spre „realismul popular”, se află în centrul considerației și al preocupărilor istoricului literar, care, prea târziu pentru a o duce la bun sfârșit, începe să pregătească editarea integrală a operei sale. Întemeiate pe o documentare amănunțită și sistematică, lucrările sale sunt construite solid, concentric, cu o adevărată strategie a demonstrației. Limitat oarecum de concepția pozitivistă – considera arta ca document, ca mod de cunoaștere și comunicare a adevărului, ca expresie a unei atitudini față de existență –, **B.** urmărea cu aceeași atenție și fenomenul literar curent, atât în numeroasele cronici și recenzii, cât și în sintezele *Viața literară românească în Ardealul de după Unire* (1934), *La Littérature contemporaine en Roumanie* (1936), *Die neuere rumänische Literatur Siebenbürgens* (1943). Percepea literatura contemporană ca pe o nobilă esență emanată de pământul transilvănean, pământ purtat în conștiințe „ca un destin, ca un talisman, ca o certitudine primară”, păstrând, în general, liniile trasate de Slavici și Coșbuc, dar în forme moderne, mai rafinate. De o deosebită atenție se bucură opera lui Lucian Blaga, exponent al noii sensibilități ce și-a găsit expresia proprie, **B.** fiind unul dintre primii exegeți ai poetului și întreținând cu el și o bogată corespondență. La fel de aplicat, atent la detaliul evocator și semnificativ,

s-a ocupat de reconstituirea începuturilor și evoluției artei scenice în Transilvania. Totodată, a comentat ani la rând viața teatrală clujeană, încercând să ajute, prin claritatea opiniilor, prin bogăția de informații, la o mai bună înțelegere a spectacolelor. Pe alt plan, a știut să-și valorifice cunoștințele de literatură universală în explicitarea unor fenomene autohtone, precum formarea generației pașoptiste – *Edgar Quinet et les Roumains* (1928), *Michelet și românii* (1935) – sau în identificarea unor relații (Ion Budai-Deleanu și Erasmus, Slavici și Confucius, Coșbuc și Longfellow ș.a.). Pretutindeni dovedește spirit asociativ și intuiție de comparatist, erudiție, în tentativa de a sublinia nu numai influențele, dar și deschiderea spre universal a gândirii și scrisului românesc. Culegerile *Povestitori ardeleni și bănățeni până la Unire* (1937), *Antologie română* (1938, în colaborare cu Sextil Pușcariu), *Poezii patriotice* (1938, în colaborare cu Ion Chinezu), *Din viața satului transilvănean* (1942), *Mama, copilul și căminul familial în poezia românească* (1943), cursurile ținute ca profesor întregesc o operă care, bazată în bună măsură pe un mod de cercetare derivat din conceptul de geografie literară, relevă o profundă devoțiune față de provincia natală.

SCRIERI: *Edgar Quinet et les Roumains*, Paris, 1928; *Bibliografia periodicelor (1927–1928)* (în colaborare), București, 1931; *Viața literară românească în Ardealul de după Unire*, Cluj, 1934; *Michelet și românii*, Cluj, 1935; *Biobibliografia lui Gheorghe Bogdan Duică – Bio-bibliographie de Georges Bogdan Duică* (în colaborare cu Ion Crăciun), ed. bilingvă, Cluj, 1936; *La Littérature contemporaine en Roumanie*, Cluj, 1936; *Bibliografia publicațiilor (1933, 1934 și 1935)* (în colaborare), București, 1938; *Lupta românilor din Transilvania pentru limbă*, Sibiu, 1943; *Die neuere rumänische Literatur Siebenbürgens*, București, 1943; *Literatura Transilvaniei*, București, 1944; *Folklorul revistelor „Familia” și „Șezătoarea”*, Sibiu, 1945; *Studii de literatură română și comparată*, I–II, îngr. Mircea Curticeanu, Cluj, 1970–1973; *De amicitia: Lucian Blaga – Ion Breazu. Corespondență*, îngr. Mircea Curticeanu, Cluj-Napoca, 1995. **Antologii:** *Povestitori ardeleni și bănățeni până la Unire*, introd. edit., Cluj, 1937; *Antologie română*, Halle, 1938 (în colaborare cu Sextil Pușcariu); *Poezii patriotice*, Cluj, 1938 (în colaborare cu Ion Chinezu); *Din viața satului transilvănean*, Cluj, 1942; *Mama, copilul și căminul familial în poezia românească*, Cluj, 1943.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Opere*, VII, 189–192; Zăciu, *Masca*, 388–393; George Munteanu, *Ion Breazu*, ST, 1958, 5; Mircea Curticeanu, *Ion Breazu (1901–1958). Schiță biobibliografică*, TR, 1973, 19; Nicolae Manolescu,

Studii și documente literare, RL, 1973, 50; Vlad, *Lecturi*, 386–391; Mircea Popa, *Un mod de cercetare literară*, TR, 1976, 30; Bârlea, *Efigii*, 189–201; Ion Vlad, *Ion Breazu și sfera „geografiei literare”*, TR, 1991, 18; *Dicț. scriit. rom.*, I, 371–374; Ion Vlad, *Ion Breazu between the Discipline of Literary History and the Enthusiasm of Literary Criticism*, „Transylvanian Review”, 1999, 4; Gavril Istrate, *Ion Breazu – un mare prieten al lui Lucian Blaga*, DL, 2001, 42; Scurtu, *Contribuții*, II, 83–89. **C. T.**

BREBAN, Nicolae
(I.II.1934, Baia Mare),
prozator, eseist,
traducător.

Este fiul Olgăi Constanța Esthera (n. Böhmler) și al lui Vasile Breban, preot. **B.** face școala la Lugoj, unde tatăl său funcționa în cadrul Episcopiei Greco-Catolice, apoi, după desființarea acesteia, odată cu interzicerea cultului greco-catolic în 1948, devenit mirean, trăia din veniturile de proprietar al unor mici unități productive (moară, presă de ulei). Exmatriculat din liceu în 1951, ultimul an de studiu, din cauza originii sociale „nesănătoase” – fiu de „exploatare” –, **B.** își termină studiile în formula „fără frecvență” la Oradea, unde lucrează ca funcționar. După absolvire (1952) se stabilește la București, unde nu e admis la Universitate tot din cauza „originii sociale”. Urmează cursuri de calificare, devenind strungar la Uzinele „23 August”, ulterior și conducător auto profesionist. Reușește să intre, în 1953, la Facultatea de Filosofie, „măsluind actele”, cum precizează el însuși în *Confesiuni violente* (1994), dar, subterfugiul fiind descoperit, e exmatriculat. Repetă tentativa în anul următor, însă, bolnav, abandonează. Lucrează un timp (1955–1956) la garajul Ministerului Finanțelor. În 1956–1957 e student la Cluj (la Filologie, secția limba și literatura germană), dar întrerupe din nou și definitiv studiile. Duce o existență socialmente „marginală” față de structurile organizate ale vieții literare „oficiale” și se dedică lecturii de opere fundamentale (din marea proză universală, din filosofia germană etc.). Frecventează cercurile unor

tineri scriitori în curs de afirmare (Nichita Stănescu, Matei Călinescu, Cezar Baltag, Florin Mugur, Grigore Hagiu ș.a.), cadru al unor fertile dezbateri neoficiale despre înnoirea creației literare. Debutează cu proză scurtă la „Viața studentescă” în 1957. Primul roman, *Francisca*, îi apare în 1965. *Animale bolnave* (1968) îi aduce consacrarea definitivă, aprecierea cvasiunanimă. E ales membru al Biroului Uniunii Scriitorilor și devine membru supleant al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, în calitate de „scriitor reprezentativ”, într-un moment de „deschidere” a politicii comuniste. Din anul 1968 e redactor-șef adjunct, iar din mai 1970 redactor-șef la „România literară”. Realizează, semnând scenariul și regia, pelicula de lungmetraj *Printre colinele verzi* (1970), adaptare cinematografică a romanului *Animale bolnave*; filmul e inclus în selecția oficială a Festivalului de la Cannes în 1971. **B.** însoțește filmul la festival, apoi călătorește prin Italia, iar în iulie 1971, aflându-se la Paris și luând cunoștință de măsurile de înăsprire a controlului ideologic introduse în țară („tezele din iulie”), își prezintă, în semn de protest, demisia de la conducerea „României literare” și acordă interviuri presei occidentale, în care critică politica regimului Ceaușescu. Când se întoarce (aprilie 1972) în România, fusese exclus din Biroul Uniunii Scriitorilor și din partid. Marginalizat, nu va mai ocupa nici un fel de funcții oficiale și se va dedica literaturii. Romanele continuă să-i apară, dar e șicanat de oficialități din cauza încercărilor de a-și publica unele cărți în străinătate. *Bunavestire* (1977) se editează cu mari dificultăți și stârnește controverse din rațiuni extraliterare. Între timp **B.** dobândise și cetățenia vest-germană și va face mai multe călătorii în străinătate, locuind perioade îndelungate la Paris, dar fără a părăsi definitiv – juridic vorbind – vreodată România. Condiția lui e totuși cea a unui semiexilat. Sprijină poziția lui Paul Goma, în 1977, dar sieși își refuză cariera de opozant politic, dorind să-și impună scrierile atenției internaționale pentru valoarea lor estetică, și nu pentru rațiuni de conjunctură politică. I-au fost publicate în Franța, în traducere, la Editura Flammarion, *În absența stăpânilor* (*En l'Absence des maîtres*, 1983), *Bunavestire* (*L'Annonciation*, 1985) și *Don Juan* (1993). După 1989 e foarte prezent în publicistica și în dezbaterile de idei din țară și – deși continuă, timp de mulți ani, să locuiască pentru perioade destul de lungi peste hotare

– se poate constata că poziția lui de semiexilat ia sfârșit odată cu prăbușirea regimului ceaușist. Din aprilie 1990 e director al săptămânalului „Contemporanul – Ideea europeană”, serie nouă a „Contemporanului”; titlul și concepția revistei i se datorează. Publică din nou romane, dar și cărți de eseuri și publicistică, versuri, teatru. Este, între altele, animatorul unor colocvii ale romanului românesc (1999, 2000). În 1997 Academia Română îl primește în rândurile sale în calitate de membru corespondent, devenind membru titular în ianuarie 2009. În 2001 e ales vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor, funcție pe care o deține până în 2005. A fost laureat, de-a lungul anilor, cu Premiul „Ion Creangă” al Academiei RSR (1965), Premiul Uniunii Scriitorilor (1968, 1977, 1994, Opera Omnia–2000), Premiul Asociației Scriitorilor din București (1994) ș.a.

B. se impune, de la primele romane, ca unul dintre cei mai importanți prozatori ai epocii, unul dintre principalii novatori ai prozei românești de ficțiune. Cultivă o formulă estetică și o ideologie literară (aplicată) de o profundă originalitate. Cărțile lui, inegale valoric, dar fără excepție remarcabile, au suscit uneori contestări sau supraevaluări, deopotrivă nejustificate, sau au fost cvasiignorate din rațiuni în afara literaturii – „cariera” sau gesticulația publică a scriitorului, episoade biografice, ideologia reală sau presupusă, iactanța lui proverbială, suspiciunea de egolatrie și acuza de aroganță constituite ca reacție la discursul lui publicistic, considerat a fi singular și prea răspicat ș.a. Totuși, reproșurile care i s-au adus, chiar încercările de „demolare” n-au contestat palierul valoric și gradul de importanță foarte înalt al scrisului lui **B.**, subînțelese, dacă nu enunțate explicit: pare-se nici chiar detractorii, sinceri sau conjuncturali, nu-i pot refuza statutul de scriitor de primă mărime al ultimelor decenii. Deoarece s-a abținut de la a sacrifica modei demascărilor oficial agreeate – și abil limitate – a „obsedantului deceniu”, cărțile lui de dinainte de 1989 s-au dovedit, după schimbarea contextului politic, mai viabile decât altele, care se subordonaseră docil acelei mode. Mai recent, s-au ivit încercări de relativizare a valorii lui **B.** pe criterii strict literare – ar fi doar modern, nu și postmodern, cum s-ar cuveni, cu alte cuvinte, cramponându-se de modernitatea perdantă, ar fi depășit estetic; după alte opinii, romancierul ar fi, dimpotrivă, unul dintre pionierii postmodernismului

literar românesc. Dincolo de credibilitatea uneia sau alteia dintre etichetările posibile, astfel de debateri nu fac decât să ateste, din nou, importanța operei scriitorului. Prima carte, *Francisca*, e un roman-cronică al unor transformări sociale post-belice și a fost remarcată la vremea apariției datorită viziunii novatoare în care trata subiecte care în epocă se bucurau în mod curent de abordări convenționale; acuzată ulterior de conformism conjunctural față de comandamentele impuse de politica de dirijism cultural a oficialității comuniste, parțial repudiată de autorul însuși, cartea nu e, totuși, neglijabilă sau neinteresantă: temele predilecte și obsesiile romancierului sunt deja depistabile în acest volum de debut. În *absența stăpânilor* (1966), „prima carte bună” a scriitorului după propria lui opinie, e un triptic de narațiuni independente, consacrate fiecare unei vârste sau condiții omenești – senectutea, feminitatea, copilăria – și potențate prin încadrarea într-un întreg virtual care le subordonează unei demonstrații („stăpânii” absenți sunt bărbații). *Animale bolnave*, probabil cea mai cunoscută dintre cărțile lui **B.**, e un fals roman polițist, de fapt un roman dostoevskian, centrat pe sondarea psihologiei abisale și năzuind aproximarea sensului existenței umane într-o originală viziune metafizică. Cartea a impresionat, probabil, (și) prin aspectul ei de roman polițist perfect construit. Intriga în sine e, totuși, destul de banală. Autorul a fixat locul acțiunii într-un orașel industrial de munte (deci, mai mult sau mai puțin, un univers închis, adică un topos al romanelor cu enigmă de genul celor ale Agathe Christie etc.). Sunt comise mai multe omoruri, misterioase bineînțeles, al căror autor e, în cele din urmă, după un suspans excelent construit, descoperit. Aspectul de „roman de acțiune” a fost relevat sugestiv de I. Negoțescu: „Odată cu *Animale bolnave*, N. Breban revine [...] la realism, într-un roman cu acțiune vie, palpitantă, cu personaje clasic conturate, de la detectivi la profeți, roman ce nu-și refuză scene de maximă violență, anchete brutale, violuri, crime și, în același timp, prefirat subtil cu elemente suav halucinatorii, urme ale antirealismului vizionar de care se arătase mânat pentru a izbuti să împlânte, cu o vigoare epică puțin obișnuită, în această țesătură un personaj pur halucinatoriu, de o unică identitate în literatura română”. Personajul „halucinatoriu” este tânărul Paul Sucuturdean, care trăiește la hotarul

dintre vis și realitate și care, alături de plutonierul Mateiaș, anchetator neconvențional și infailibil, de „profetul” Krinitzki, de fanaticul Miloia și de alți câțiva se numără printre figurile memorabile ale romanului. Modelul pentru *Animale bolnave* va fi fost, foarte probabil, *Crimă și pedeapsă* de Dostoievski, scriitor care – alături de Nietzsche și de Thomas Mann – e unul dintre maeștrii recunoscuți ai lui **B.** Psihologia abisală ocupă prim-planul și în *Îngerul de gips* (1973), roman psihologist și eseistic, analiză a unui caz de decădere lăuntrică – voită, asumată ca o cale a cunoașterii de sine – a unui intelectual aparent rasat, doctorul Minda. Romanul *Bunavestire*, text-parabolă, cu un grad record de indeterminare și ambiguitate, falsă carte de învățătură despre o ciudată devoțiune – „un amestec de nietzscheanism și «trăirism» românesc din anii '20–'30, un elitism reacționar care împarte pe oameni în stăpâni și slugi și visează construirea unei utopice lumi dictatoriale” (Nicolae Manolescu) – și, în același timp, satiră anti-mic-bugheză (un fel de *Bouvard et Pécuchet* autohton), marchează evoluția către postmodernism. Protagonistul, Grobei, om mărunț, funcționar obscur, transfigurat de descoperirea unei bizare vocații, e o figură singulară, una dintre cele mai frapante ale prozei românești postbelice. „Poemul epic”, de fapt romanul *Drumul la zid* (1984), care mobilizează din nou motivele autorului pe trama crizei existențiale a unui tânăr, Castor Ionescu – un om mărunț gogolian, înfățișat ca „simbolul luptei purtate în numele vieții și al cunoașterii de sine” (Ion Vlad) și prezentând „ imaginea căii barate către sfințenie” (N. Steinhardt) –, rămâne probabil cea mai „neînțeleasă” dintre scrierile lui **B.** Sub masca unor romane de mondenitate și de problematică amoroasă, psihologică și socială în medii amestecate, explorată dintr-un unghi inedit – deoarece nu e vorba nici de intimism descriptiv lipsit de orizont ideatic, nici de demascare esopică a marasmului social, ambele curente în epocă –, *Don Juan* (1981) și *Pândă și seducție* (publicat în 1991, dar scris în 1976) se vădesc, în cele din urmă, a fi întruchipări ale aceleiași obsesii privind relația individului cu sine și cu lumea. Perspectiva de abordare este a mitului modern al seducătorului; cele două cărți sunt componente ale unei macrotrilogii, *Don Juan*, ultima parte fiind nu un roman, ci, la rândul ei, o masivă trilogie, *Amfitrion* (1994), formată din volumele *Demonii mărunți*, *Procuratorii* și *Alberta*.

Deși întâmpinat de critică cu o ciudată reticență, *Amfitrion* este o întreprindere vastă, vădind o ambiție artistică temerară, un pariu cu miză enormă, în mare parte câștigat, o operă care cuprinde unele dintre cele mai bune pagini scrise de **B.** *Ziua și noaptea* (1998) este un roman de actualitate, cu trama propriu-zis epică mai consistentă decât de obicei (se aseamănă, din acest punct de vedere, cu *Animale bolnave* și trimite, prin unele elemente, la *Demonii* lui Dostoievski), ilustrând din nou cota valorică a prozatorului, particularitățile tehnicii narative și ale universului tematic. Romanul a fost prezentat de autor, la apariție, ca prim volum al unei proiectate tetralogii, și într-adevăr, ciclul deschis de *Ziua și noaptea* a fost continuat cu *Voința de putere* (2001), un roman cu o încărcătură epică densă, apoi cu *Puterea nevăzută* (2004) și încheiat prin publicarea romanului *Jiquid* (2007), una dintre cărțile memorabile ale autorului. Tematica acestei tetralogii este de strictă

actualitate, iar modalitățile realiste și eseistice de investigare a realului social și sufletesc sunt îmbinate fericit. În cele patru romane scena acțiunii este aceeași – Clujul contemporan, post-decembrist –, diferite personaje sunt prezente permanent (uneori aflându-se în prim-plan, alteleori în plan secund), iar sub raportul cronologiei ficționale textul ciclului nu se succedă în mod strict, ci mai degrabă se desfășoară în paralel ori se suprapune: romancierul a ilustrat cu iscusință o formulă de experiment – nu lipsită de precedente în proza românească universală – în privința livrării materiei narative, prin modificarea focalizării. În 2011 un nou roman brebanian – *Singura cale* – confirmă constanța în materie de viziune și manieră și, totodată, suscită interesul prin noutatea, în ceea ce-l privește pe autor, a temei abordate: cariera unui tânăr în epoca stalinismului, în anii '50 ai secolului trecut.

Cărțile lui **B.** mărturisesc un demers unic, de ansamblu, conceput „pe scară mare”; ele sunt fațetele unei experiențe spirituale pe care scriitorul o propune cititorilor, instituindu-se pe sine ca o conștiință vizionară, ca „dascăl”. Unitatea operei e semnalată și de circulația temelor, motivelor și tipurilor; scriitorul construiește – ca Balzac, deși e antibalzacian – o lume ficțională coerentă și consecvent ilustrată, guvernată de câteva obsesii personale, dar cu pretenții – și cu șanse – de a deveni un loc de comuniune. Interesantă e, de aceea, mai mult decât eposul – de altfel deseori evanescent ori programatic destructurat, cu toate că păstrează aparențele extremei vigori –, recurența temelor, motivelor, tipurilor. Una din temele privilegiate este cea a puterii: puterea nu propriu-zis social-politică, ci puterea lăuntrică, văzută într-o marcată perspectivă nietzscheană. Tema seducției – seducție improbabilă, nerușinată, irezistibilă – e la fel de frecventă. Complementare și corelate, puterea și seducția se manifestă în sânul cuplului – cuplul stăpân-sclav, stăpân-slugă, cu varianta magistru-discipol –, acesta fiind un motiv omniprezent: motivul „cuplurilor care se devoră” (Eugen Simion). Dominarea și seducerea sunt deseori reversibile, câte un personaj putând fi, simultan sau succesiv, seducător și sedus, stăpân și sclav. Polaritatea a fost interpretată și prin opoziția masculin-feminin sau explicată prin virtualul cuplu simbolic Don Juan – Don Quijote. E în joc o tipologie a slabilor și puternicilor, dar cei doi termeni ai opoziției se regăsesc

Nicolae Breban și Nichita Stănescu
la lansarea romanului *Bunavestire*

de fapt asociați paradoxal și complex în „personajul enorm” (Grobei, Minda, Castor Ionescu, dar și Rogulski din *Don Juan*, Marchievici din *Amfitrion*, Jiquidî din *Ziua și noaptea și Jiquidî*), el însuși o lume, polimorfă, tensionată, în care sălășluiesc laolaltă polaritățile forței și slăbiciunii, semnificând în fond divergența dintre aparență și esență. Poetica romanelor, stilul lor și tehnicile narative sunt indisociabile de mesajul vehiculat. Romancierul nu e în nici un caz un stilist, în sensul pedant al termenului, ori un calofil. Problematika intelectuală, morală, psihologică, filosofică, socială, sondarea abisalului, a abjecției, a slăbiciunii omenești, a fragilității și energiei lăuntrice, a putinței de mântuire nu sunt tratate descriptiv-expozitiv, ci sunt încorporate în text, așa după cum „materialitatea corporală, fizică, e trăită în romanele lui de-a dreptul, deloc abstractă, nici măcar «povestită»” (Nicolae Manolescu). Binomul pândă-seducție e prezent nu numai în spațiul ficțiunii, ci și la nivelul

lecturii: naratorul caută să-și seducă cititorul, să-l domine, zeflemisindu-l, agresându-l, păcălindu-l. Unul dintre principalii factori ai impactului romanelor asupra publicului rezidă în contrazicerea necompletă a orizontului de așteptare anterior constituit. Operație săvârșită nu fără „viciului”, motivate prin intenționalitate artistică: iluzia realistă e instituită pe ample porțiuni ale textului, pentru a fi apoi abandonată, contrazisă, relativizată, deconspirată, distrusă. Nu e însă la mijloc o deconstrucție autotelică, subordonată unor explorări pur tehnice: **B.** e, în primul rând, în felul lui foarte personal și nonconformist, un scriitor angajat (desigur, nu în sensul restrâns, legat de militanțismul politic), hotărât să transmită, prin artă, ceea ce s-ar putea numi un mesaj umanist. E vorba de un umanism la fel de personal – și de nou la noi – ca și modalitățile în care scriitorul mănuieste tehnicile narrative, un umanism diferit de orice optimism programatic sau triumfalist completent. Reprezentant al modernității (în sensul istoric precis al termenului, opus atât tradiționalismului, cât

și avangardei ori postmodernismului), dar deloc reticent față de tradiție, și nici față de cuceririle avangardei și ale postmodernismului (descoperite pe cont propriu, însușite nu prin imitație, ci prin evoluție firească), credincios formulei marelui roman total, **B.** demonstrează viabilitatea acestuia, precum și putința artei zise mari sau înalte de a coexista cu evoluțiile postmoderne. Pentru el, Dostoievski, Thomas Mann, James Joyce, Marcel Proust rămân modele de urmat: nu obiecte de imitație, ci termeni de emulație. La fel după cum Nietzsche nu e un capitol clasat din istoria filosofiei, ci, într-o lectură personală, un izvor viu. Definiții pentru opera lui românească sunt – fără să-i epuizeze specificitatea – câteva trăsături pe care însuși scriitorul le considera, într-un articol, a fi caracteristice romanului modern în general: abordarea unei tematici vizând problemele individului nu în relație sau în opoziție cu societatea ori cu bunurile de posesie primară, nu în funcție de conflicte sociale simple, fizice, istoric previzibile, nu ca „document etno-istoric”, nu cum erau văzute de zoliști și de

Eugen Simion și Nicolae Breban

balzacieni, ci „în relație cu el însuși, [...] cu socialul sau posesia deja încorporate, «subiectivizate», problematizate»; personajul, omul, devine astfel „apt să gândească cosmicul, ontologicul și, cu adevărat, istoricul”. Pe de altă parte, cu toată desfășurarea de artificii și procedee, cu tot recursul masiv la deriziune și ambiguitate, proza aceasta e una penetrată de tragism, o proză a seriozității, o proză în primul rând a omului, nu a limbajului. **B.** a scris și poeme, piese de teatru (*Culoarul cu șoareci*, 1980, *Bătrâna doamnă și fluturile*, 1982), scenarii cinematografice (între altele, scenariul filmului artistic de lungmetraj *Răutăciosul adolescent*, realizat de Gheorghe Vitanidis în 1969). Deși se consideră a fi prin excelență romancier (și se autorecomandă, statornic, ca atare), a scris, sporadic, și proză scurtă, publicând, în 2008, un volum de nuvele cu titlul *Orfeu în infern*. A mai semnat publicistică și eseistică, vădind poziția lui antitotalitară, precum în volumul de eseuri *Spiritul românesc în fața unei dictaturi*, scris la Paris în 1988 și publicat în țară după aproape un deceniu, în 1997, ori afirmându-și năzuința unei superioare pedagogii socioculturale, ca în seria de eseuri *Riscul în cultură*, publicată în „Contemporanul – Ideea europeană” la începutul anilor '90 și ca volum în 1997. *Confesiuni violente* e o carte-interviu: o seamă de mărturii („literare, politice și biografice”, subiective, și, de aceea, controversabile) formulate într-o suită de convorbiri cu Constantin Iftime se articulează într-un autoportret, într-o autobiografie selectivă, operă de memorialistică și profesiune de credință totodată. Activitatea lui **B.** pe tărâmul publicisticii, eseisticii și memorialisticii cunoaște însă o intensificare spectaculoasă în anii 2000, când îi apar în răstimp de nici un deceniu mai multe volume de astfel de scrieri nonficționale. După *Stricte amintiri literare* (2001) urmează o amplă (pseudo) autobiografie (confesivă și eseistică), *Sensul vieții* (*Memorii*) (I–IV, 2003–2007). Pe de altă parte, *Vinovați fără vină. Vinovăția românească* (2006), *Profeții despre prezent. Elogiul morții* (2009) și *Istoria dramatică a prezentului. Aventurierii politicii românești* (2010) sunt volume de eseistică pe teme morale, culturale și mai ales istorico-politice. Toate aceste texte nonficționale, consistente și expresive, deseori captivante, uneori – voit sau nu – șocante și în răspăr cu oricare din variantele comune acceptate, aflate în circulație, privind interpretarea evoluțiilor social-istorice și culturale de la noi sau din

lume, manifestă, de fapt, particularități ale literaturii de ficțiune, lucru asumat de autor. Romancierul, în postură de memorialist, rămâne în esență romancier, volumele de memorii fiind catalogate de unii critici drept cvasiromane autobiografice, cu substanțiale inserții eseistice. În postură de autor de eseuri pe teme istorico-politice și culturale, el are gustul ideilor „inactuale” (în înțelesul particular al termenului preluat de la Nietzsche), neortodoxe, șocante, pe care le susține cu minuție și vervă superior-retorică. Diferind simțitor – și în chip imprevizibil, complex și surprinzător – de oricare din paradigmele instituționalizate de interpretare, textele lui eseistice asigură o lectură incitantă, uneori delectabilă tocmai prin caracterul ei incomod. Un răsunset particular l-a iscat volumul *Trădarea criticii sau O încercare de a-mi înțelege timpul, cultura din care provin și spiritul ei, în actualitate* (2009), unde **B.** formulează reproșuri la adresa criticilor, mai ales a celor din generația sa, care ar fi „trădat”, în deceniile din urmă, datoria de a susține „literatura vie”.

Nu credem că se pot stabili deosebiri prea mari, nici de valoare și nici de substanță, între romanele lui Nicolae Breban, variațiuni minime pe aceeași temă. Având coordonate identice, ele par mai degrabă subdiviziuni enorme, născute din pasta aceleiași obsesii, ale unei narațiuni orbitale, rotindu-se în jurul unui punct fix, care e o idee. Dar o idee organică. În aceasta constă de altfel superioritatea lui Nicolae Breban față de mulți dintre tinerii lui colegi, care vântură ideile ca pleava, dar nu se alege până la urmă (și cititorul pe lângă ei) cu mai nimic.

VALERIU CRISTEA

Breban evită să facă „descripție socială”, „cronică de moravuri” și chiar „psihologie”, în felul romanului din secolul XIX, preocupându-se în schimb de idei și de probleme, de acele soiuri de idei și de probleme ce au forța de a structura vieți, destine. Cu o îndrăzneală nemaiîntâlnită în proza noastră, Breban pune în funcțiune în romanele sale un discursivism ilimitat, frenetic, revărsat pe suprafețe uriașe, în disprețul aparent al oricărui principiu de echilibru. Personajele, autorul ca personaj, autorul ca autor, toți sunt discursivi în romanele brebaniene, trăind în cuprinsul acestora prin ce spun și prea puțin, aproape deloc, prin ce fac. [...] Cu tot discursivismul, cu toate că se pierde adesea în abstracții, Breban este un creator puternic de personaje, poate cel mai puternic din literatura noastră contemporană, după Marin Preda. Grobei, eroul din Bunavestire, Rogulski din Don Juan sunt prezențe ce nu se uită, după cum nici personajele-femei: Francisca din

romanul omonim, E.B. din În absența stăpânilor, *Mia Fabian* din Îngerul de gips etc.

GABRIEL DIMISIANU

Discursul memoriilor brebaniene ia adesea aspectul verbal al fluxului de conștiință din proză: parcă ar vorbi nu scriitorul însuși, ci unul sau altul dintre personajele sale notorii. Nicolae Breban își creează convingerea unui scriitor inepuizabil – și atunci când întreprinde analiza de sine, deschisă spre un vast orizont cultural. În memorialistică, păstrându-și reflexele stilistice, psihologice și problematice din proza de ficțiune, Nicolae Breban devine un personaj fabulos dintr-un roman întrezărit în negurile imaginației și ale conștiinței, un personaj egal în pregnanță și anvergură cu Paul Scuturdean din Animale bolnave, cu doctorul Minda din Îngerul de gips, Rogulski din Don Juan sau cu Grobei din Bunăvestire. Ca personaj al lumii literare și al propriei biografii, Nicolae Breban cucerește încă o dată, își exercită seducția și în această ipostază nonfictivă, cu predispoziții spre ficțiune. După părerea mea – poate puțin cam pripită –, tetralogia memorialistică bate tetralogia epică, scrisă în paralel.

ION SIMUȚ

Romancierul N. Breban a publicat recent o carte de reflecție asupra istoriei noastre și a personajelor care au ilustrat-o într-un chip sau altul în epoca modernă, de la regii noștri la Ceaușescu (Istoria dramatică a prezentului. Aventurierii politicii românești). O carte de reflecție politice și morale în stil brebanian, adică o carte în care autorul/ naratorul nu se uită pe el, oricare ar fi obiectul reflecției. Vorbind de istoria românilor și de psihologia lor, Nicolae Breban se implică, se confesează, aduce mereu vorba de literatură, își citează prietenii și își vituperează adversarii. Stil simpativ orgolios, stil, în fond, specific unui mare creator care vede totdeauna lumea și o judecă prin și cu subiectivismele, imaginația, modelele sale de existență. Autorul Bunăvestirii face acest lucru în chip programatic, pe față, și chiar cu oarecare ostentație, pentru a-și irita probabil adversarii care-l hărțuiesc, reproșându-i mereu orgoliul și patosul subiectivității. O face, îmi vine să cred, și cu oarecare umor intelectual, dar și cu credința neștrămutată că scriitorul are dreptul de a nu fi modest și că, în fond, modestia nu este arma spiritului creator.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Francisca*, București, 1965; ed. 2, București, 1967; *În absența stăpânilor*, București, 1966; ed. (*En l'absence des maîtres*), tr. Virgil Tănase, Paris, 1983; ed. (*În absența stăpânilor*), București, 1996; *Animale bolnave*, București, 1968; ed. 2, București, 1969; ed. pref. Nicolae Bârna, București, 2000; *Îngerul de gips*, București, 1973; ed. I–II, București, 1997; *Bunăvestire*, Iași, 1977; ed. (*L'Annonciation*), tr. Dorina Radu și Marcel Péju, Paris, 1985; ed. (*Bunăvestire*), pref. Nicolae Manolescu, București,

1998; *Don Juan*, București, 1981; ed. tr. Marcel Péju și Daniel Pujol, Paris, 1993; ed. București, 1996; *Drumul la zid*, București, 1984; *Pândă și seducție*, București, 1991; *Elegii parisiene*, Cluj-Napoca, 1992; ed. postfață Laura Pavel, București, 2006; *Amfitrion*, I–III, București, 1994; *Confesiuni violente. Dialoguri cu Constantin Iftime*, București, 1994; *O utopie tangibilă. Convorbiri cu Nicolae Breban*, îngr. Ovidiu Pecican, București, 1994; *Spiritul românesc în fața unei dictaturi*, pref. Ovidiu Pecican, Iași, 1997; *Riscul în cultură*, Iași, 1997; *Teatru*, București, 1997; *Ziua și noaptea*, București, 1998; *Stricte amintiri literare*, Cluj-Napoca, 2001; *Voința de putere*, Cluj-Napoca, 2001; *Sensul vieții (Memorii)*, I–IV, Iași, 2003–2007; *Fr. Nietzsche. Maxime comentate*, postfață Ion Ianoși, București, 2004; *Puterea nevăzută*, București, 2004; *Vinovați fără vină. Vinovăția românească*, București 2006; *Jiquid*, pref. Alex. Ștefănescu, București, 2007; *Orfeu în infern*, Iași, 2008; *Profeții despre prezent. Elogiul morții*, Iași, 2009; *Trădarea criticii sau O încercare de a-mi înțelege timpul, cultura din care provin și spiritul ei, în actualitate*, București, 2009; *Istoria dramatică a prezentului. Aventurierii politicii românești*, București, 2010; *Singura cale*, București, 2011. **Traduceri:** Rainer Maria Rilke, *Elegii duineze*, București, 2006; J.W. Goethe, *Elegiile romane*, București, 2009.

Repere bibliografice: „*Francisca*” (masă rotundă), VR, 1966, 2; Regman, *Cărți*, 69–74; Sorin Alexandrescu, *Dilemele prozei*, LCE, 1968, 25; Martin, *Generație*, 103–114; Cristea, *Interpretări*, 88–93; Dimisianu, *Prozatori*, 60–69; Damian, *Intrarea*, 47–64; Negoșescu, *Însemnări*, 235–258; Negoșescu, *Lampa*, 150–159; Stănescu, *Cronici*, 83–98; Vlad, *Convergențe*, 297–291; Petrescu, *Scriitori*, 125–128, 142–144; Ungheanu, *Arhipelag*, 87–101; Cristea, *Domeniul*, 202–217; Regman, *Colocvial*, 27–33; Iorgulescu, *Al doilea rond*, 222–228; Ștefănescu, *Preludiu*, 191–200; Simion, *Scriitori*, I (1978), 466–484; Ungureanu, *Imediata*, I, 249–268; Moraru, *Semnele*, 185–203; Crohmălniceanu, *Pâinea noastră*, 184–204; Manolescu, *Arca*, III, 190–215; Dimisianu, *Lecturi*, 137–145; Țeposu, *Viața*, 166–172; Gheorghiu, *Reflexe*, 29–33, 55–65; Dobrescu, *Foiletoane*, III, 74–82; Ungureanu, *Proza rom.*, I, 529–549, 579–610; Iorgulescu, *Prezent*, 192–196; Sorescu, *Ușor cu pianul*, 170–180; Holban, *Profiluri*, 150–168; Dimisianu, *Subiecte*, 103–107, 115–121; Spiridon, *Melancolia*, 148–212; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, 130–137; Lovinescu, *Unde scurte*, I, 363–364, 370–372, II, 229–234; Steinhardt, *Monologul*, 75–78; Marin Mincu, *Textualism & autenticitate*, București, 1993, 135–146; Simuț, *Incursiuni*, 273–290; Marian Victor Buciu, *Breban. Eseu despre stratagemele supraviețuirii narative*, Craiova, 1996; Micu, *Scurtă ist.*, III, 148–158; Laura Pavel, *Antimemoriile lui Grobei. Eseu monografic despre opera lui Nicolae Breban*, pref. Irina Petraș, București, 1997; *Dict. analitic*, I, 105–108, 322–324, II, 210–212, 231–233, IV, 420–421; Ovidiu Pecican, *Amfitrionul brebanian – eros*

divin și eros uman, F, 2000, 5; *Dicț. esențial*, 111–116; Dimisianu, *Lumea*, 128–158; Grigurcu, *Poezie*, I, 139–144; Ghițulescu, *Istoria*, 411–413; Manolescu, *Lista*, II, 187–208; Bârna, *Comentarii*, 7–36, 194–208; Liviu Malița, *Nicolae Breban*, Brașov, 2001; Soviany, *Textualism*, II, 146–157; Negrici, *Comunism, Proza*, 210–216, 299–306; Nicoleta Sălcudeanu, *Leul în iarnă*, CNT, 2003, 11; Ion Simuț, *Altarul romanului*, CLT, 2004, 5; *Nicolae Breban* 70, îngr. Aura Christi, București, 2004; Bârna, *Prozastice*, 24–34; Ștefănescu, *Istoria*, 531–540; Holban, *Ist. lit.*, II, 5–23; Simion, *Fragmente*, V, 207–213; Manolescu, *Istoria*, 1121–1133; Gabriel Dimisianu, *Trădarea criticii?*, RL, 2009, 42; Marian Victor Buciu, *Voința și puterea de creație. Opera lui Nicolae Breban*, București, 2009; Popa, *Ist. lit.*, II, 769–773; *O carte-eveniment în dezbatere: Nicolae Breban, „Trădarea criticii”*, CNT, 2010, 1; Ion Ianoși, *Breban e un literaturocentric*, CNT, 2010, 1; Maria Postu, *Arca lui Breban: eseu despre opera lui Nicolae Breban*, București, 2010; Ion Vianu, *Trebuie lapidat Breban?*, CNT, 2011, 5; Bogdan Crețu, [Nicolae Breban], CNT, 2011, 6, OC, 2012, 361, RL, 2012, 29, 45; Borbély, *Existența*, 49–53. **N.Br.**

BREDICEANU, Coriolan

(5.I.1850, Lugoj –
7.II.1909, Lugoj), autor
dramatic, prozator.

B., om politic, una dintre cele mai populare figuri ale Banatului, s-a născut într-o familie de meseriași din Lugoj. A învățat la Lugoj, Arad și la liceul din Beiuș. La Pozsony (azi Bratislava) și Budapesta a făcut studii universitare de drept. Avocat în Lugoj, a pledat în mai multe dintre procesele intentate de autoritățile maghiare publicațiilor și conducătorilor românilor; s-a aflat între apărătorii acuzaților în procesul *Memorandumului*. Timp de două decenii a fost membru în Consiliul județului Caraș-Severin și în comitetul Partidului Național Român. S-a pronunțat pentru pasivitatea politică a românilor din Austro-Ungaria, crezând în avantajele pe care ei le-ar putea obține astfel din partea Austriei. A colaborat la gazetele bănățene, semnând, uneori, Coriolan Briceagă, Nips, Spin. Ministrul și diplomatul Caius Brediceanu și compozitorul Tiberiu Brediceanu

au fost fiii lui, iar una din fiice, Cornelia, a devenit soția lui Lucian Blaga.

B. s-a afirmat ca un remarcabil animator cultural. A făcut parte din Astra și din Societatea pentru Fond de Teatru Român. A încurajat teatrul românesc din Banat, organizând spectacole la care participa și ca interpret. A scris chiar piese (comedia *Lecuit*, 1902, publicată mai întâi în „Familia”), precum și monologuri (*Niță Panjăn*, 1895, *Barbu Lăutaru*). El este și autorul a două nuvele mai întinse, *Fira* (1886) și *Piatra credinței* (1894). Prima, o „nuvelă din popor”, expune practici magice și superstiții din mediul sătesc bănățean. *Piatra credinței* narează un moment din trecutul Lugojuului, oraș care, supus de turci, reușește să-și recâștige independența cu sprijinul Austriei și, mai ales, prin vitejia, dorul de libertate, credința și omenia unor eroi, idealizați, din rândurile românilor. Povestirea este subordonată tezei și pildei morale. Pentru culoare locală, se insistă asupra graiului regional.

SCRIERI: *Fira*, Timișoara, 1886; ed. Lugoj, 1913; *Piatra credinței*, Timișoară, 1894; ed. 2, Lugoj, 1913; *Niță Panjăn*, Lugoj, 1895; *Lecuit*, Lugoj, 1902. **Traduceri:** Robert Misch, *Junii bătrâni*, Timișoara, 1897.

Repere bibliografice: Iorga, *Oameni*, I, 302–303; A.E. Peteanu, *Din galeria marilor dispăruți ai Banatului*, vol. II: *Coriolan Brediceanu*, Lugoj, 1935; Suciu, *Lit. băn.*, 110–116; *Dicț. lit.* 1900, 123–124. **S.C.**

BRESLAȘU, Marcel

(pseudonim al lui
Marcel Bresliska;
19.IX.1903, București –
20.IX.1966, București),
poet, traducător.

Provine dintr-o familie de mici funcționari. După absolvirea Liceului „Spiru Haret”, urmează, în paralel, Conservatorul și Facultatea de Drept, la București, obținând licența în 1925. Își pregătește și susține doctoratul la Paris (1929), unde frecventează și cursurile de la Schola Cantorum (clasa de compoziție, condusă de Vincent d'Indy). Întors în țară, profesează avocatura. Scrie poezie, fără să

publice. Debutase în 1919, în revista „Cuib spre răsărit”, cu poezia *C-am fost pribegi*, semnată Marcel A. Bresliska. Compune lieduri, apreciate în epocă. În 1934 prezentarea într-o reuniune literar-muzicală a unui fragment din *Cântarea cântărilor* suscită o elogioasă tabletă argheziană în „Adevărul literar și artistic”. Debutează în 1938 cu volumul purtând acest titlu. Angajat politic la stânga, este simpatizant, apoi membru al Partidului Comunist Român (de la începutul anilor '40), ceea ce îi prilejuiește „olecuță de-nchisoare”. Dobândește o anume reputație de poet de cafeenea, construindu-și o boemă personală, dar rămânând de fapt izolat de viața literară. Reticent în a publica masiv versuri până după război, e cunoscut în epocă mai mult în calitate de compozitor și pianist înzestrat, considerat un fel de diletant superior. După război prezența lui editorială este mai bogată. Din 1948 devine director al Învățământului Artistic în Ministerul Artelor și Informațiilor, apoi, între 1949 și 1960, profesor la Institutul de Artă (ulterior Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I.L. Caragiale”) și rector al instituției între 1950 și 1953, redactor-șef al revistei „Secolul 20” între 1961 și 1965. Deține funcții în conducerea Uniunii Scriitorilor. E considerat în epocă, de oficialitatea culturală, poet reprezentativ și încununat cu laurii Premiului de Stat în 1957 și în 1962. Prefățează volume ale unor tineri poeți (Radu Cârneli în 1963, Marin Sorescu în 1964). Colaborează, de-a lungul vremii, la numeroase periodice: „Adevărul literar și artistic”, „Vremea”, „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”, „Rampa”, „Scânteia”, „România liberă”, „Contemporanul”, „Gazeta literară”, „Viața românească”, „Steaua” ș.a.

Volumul *Cântarea cântărilor* (titlul e însoțit de precizarea: „Oratoriu profan pentru soliști, coruri și orchestră. I. Texte după pre-textul Bibliei”), semnat Marcel Bresliska și tipărit în regia autorului, sub o înfățișare de rafinament cert (foiță aurie pe copertă, hârtie excelentă, caractere tipografice elegante, tipar deosebit de îngrijit), conținând poemele care suscitaseră exclamația argheziană cu câțiva ani înainte („un mare poet, și un poet complex”, care „a pus piciorul în lumea cealaltă și calcă pământul inconsistent al făgăduinței”), avea să-i aducă lui B. elogii peremptorii din partea criticii. Conform adecvatei caracterizări formulate de poetul însuși în niște însemnări liminare, oarecum pretențioase și calofile, totuși impunătoare prin seriozitate,

poemele din *Cântarea cântărilor* „nu sunt nici o traducere, nici o adaptare, nici o versiune, ci texte pe un pre-text biblic”, pre-text de la care s-a străduit să preia „îmbinarea de eglogă și de psalm, de incantație și melopee, o ambianță, o lungime de undă!”. Ulterior însă, prin producția poetică de după război, B. a oferit un edificator exemplu de deturnare a propriei vocații lirice din considerente social-politice, prin deliberată subordonare față de slujirea propagandistică a unor comandamente emanând de la opțiunea politică la care aderase anterior. Începând cu *Niște fabule mici și mari pentru mari și mici* (1946), și-a înfrânat aplecarea spre lirism, alegând calea genului aforistic și didactic, iar în continuare și-a asumat – în chip neconvingător, lipsit fiind de vocație în materie – postura de poet-tribun, ce compune versuri agitatorice (*Poeme pentru un ziar de perete*, 1948) sau evocări istorice în conformitate cu exigențele oficialității comuniste: *Grivița Roșie* (1949), *Cântec de leagăn al Doncăi*, cu subtitlul *Al XXVII-lea cânt din „Povestea poveștilor”* (1953), *În târg la Iași. 1917* (1955), texte ce ar fi urmat să se articuleze, alături de altele, proiectate, într-un vast ciclu *Povestea poveștilor*, un fel de *La Légende des siècles*. Totuși, în noua ipostază, conjuncturală, deși adoptată, pare-se, și din convingere, talentul, cultura și inteligența l-au salvat pe poet de un eșec total. Remarcabila stăpânire a științei versificației, îndemânarea prozodică, erudiția, inventivitatea lexicală, simțul umorului (dus uneori până la sarcasm), mintea scilpitoare, recurgerea ghidușă la un patrimoniu livresc substanțial și solid, vivacitatea asociativă, o irepresibilă înclinație spre mânuirea ludică a limbajului (cu rezultate frizând uneori verbigerarea mecanică, subordonată performanței ritmice sau eufonice gratuite, iritantă poate, dar ajungând nu o dată în vecinătatea procedărilor avangardiste sau a tehnicii comicului absurd) au individualizat poezia lui postbelică, inclusiv pe cea „de comandă”. B. a dobândit în peisajul literar al epocii un loc distinct, ca factor de relativă intelectualizare și rafinament al versului, într-o vreme când dogma oficială împingea majoritatea poezilor conformiști la compuneri plate, narativ-expozitive. El era, într-un fel, un nonconformist în sânul conformismului. Insuficiența fondului poemelor – didacticist, convențional, simplist – era compensată în parte de vigoarea formală. În fabulele sale, al căror limbaj „este când familiar, când purist, când

bălțat cu neologisme și barbarisme anume așezate, în vederea efectului” (Șerban Cioculescu), poetul, „scăpărător de vervă” (D. Micu), surprinde nu o dată prin „alegorizarea și structura narativă [...] neașteptate, de o cuceritoare fantezie” (Sanda Radian). „Morala” fabulelor, uneori imprevizibilă, e rar exprimată explicit, fiind cel mai adesea difuză sau multiplă. Maniera este reluată, într-o altă ipostază, voit mai solemnă, în poemele din *Dialectica poeziei sau Cântece despre cântec* (1957), unde sunt expuse versificat, uneori pedestru, alteori elegant, enunțuri de pretenție gnomică, sentințe vizând o „artă poetică” angajată, de fapt generalități pe teme estetice, precepte comune, mai mult platitudini decât iscodiri proprii sau expresii autentice. La modul minor, dar adesea cu abilitate, vervă și inventivitate, procedarea a fost reluată și în cărțile pentru copii (ciclul *Bondocel* ș.a.). De fapt, poetul a dus în cele două decenii postbelice o „viață dublă”. Masivul volum antologic postum *Zodiac*, apărut în 1973, reunind cicluri inedite, scrise de-a lungul anilor (unele poeme fuseseră totuși publicate răzleț, în periodice), a revelat un **B.** foarte diferit de cel cunoscut majorității publicului: un poet nu numai înzestrat, dar și profund, dovedind o gravitate atenuată de o înțeleaptă autoironie, cultivând un lirism autentic, sensibil față de problematica intimă (dragostea, dureri și neliniști interioare, nostalgii) și major-existențială, un imagist remarcabil, un peisagist subtil. S-a vădit astfel, tardiv, că „satiricul tânjea după lirismul părăsit”, mai toate poemele „secrete”, „de sertar” punând în lumină o fațetă – cea adevărată, probabil – a personalității sale, pe care „și-a comprimat-o din convingere” (Mihai Gafița): lirismul intimist, introspecția meditativă, ilustrată convingător și cu farmec. Poetul a dat și numeroase traduceri din literatura universală (Vladimir Maiakovski, M.I. Lermontov, Schiller, E.A. Poe, R.M. Rilke, B. Fondane ș.a.).

SCRIERI: *Cântarea cântărilor*, București, 1938; *Niște fabule mici și mari pentru mari și mici*, București, 1946; *Poeme pentru un ziar de perete*, București, 1948; *Grivița Roșie*, București, 1949; *Cântec de leagăn al Doncăi. Al XXVII-lea cânt din „Povestea poveștilor”*, București, 1953; *Când în aer se simte bucuria înnoirii... 1 Mai 1954*, București, 1954; *Fabule*, București, 1954; *În târg la Iași. 1917*, București, 1955; *Bucuroși de oaspeți*, București, 1957; *Ce o să fie Bondocel*, București, 1957; *Dialectica poeziei sau Cântece despre cântec*, București, 1957; *Bondocel își alege o meserie*, 1958; *Poezii*, pref. Radu Popescu,

București, 1959; *Schimbul de mâine*, București, 1959; *Alte „niște fabule” mici și mari pentru mari și mici*, București, 1962; *Dialectica poeziei și niște fabule*, pref. Radu Popescu, București, 1962; *Partidul*, București, 1962; *O nouă poveste a vorbei*, București, 1963; *Valea Prahovei*, București, 1966; *Versuri*, îngr. și pref. Al. Chiriacescu, București, 1973; *Zodiac*, pref. Mihai Gafița, București, 1973. **Traduceri:** Bertold Brecht, *Viața lui Galilei*, București, 1972 (în colaborare cu Emma Beniuc).

Repere bibliografice: Tudor Arghezi, *Canto și lied*, ALA, 1934, 944; Vladimir Streinu, „Cântarea cântărilor”, TIL, 1939, 602; Perpessicius, *Opere*, XI, 405–408; Șerban Cioculescu, „Niște fabule”, ADV, 1946, 16 615; A.E. Baconsky, *Incursiune zoologică*, ST, 1955, 1; George Munteanu, *Fantezie și poezie*, ST, 1955, 4; Georgescu, *Încercări*, II, 232–237; Georgeta Horodincă, „Dialectica poeziei” și „niște fabule”, ST, 1958, 4; Leon Baconsky, *Prin tușișurile poeziei*, ST, 1959, 10; Călinescu, *Opere*, IX, 861–868, X, 584–586; Eugen Luca, *Poezia lui Marcel Breslașu*, București, 1959; Petroveanu, *Profiluri*, 61–74; Micu-Manolescu, *Literatura*, 104–105; Mircea Tomuș, *Marcel Breslașu*, ST, 1966, 10; Piru, *Panorama*, 70–73; Petre Solomon, *În atelierul poetului*, SXX, 1973, 10; Nichita Stănescu, *Un om din breasla fluturilor*, SXX, 1973, 10; Geo Șerban, *Migală artizanală și discreție*, SXX, 1973, 10; Sanda Radian, *Măștile fabulei*, București, 1983, 224–235, 250–254; Mirodan, *Dicționar*, I, 231–237; *Dicț. scriit. rom.*, I, 377–379; Popa, *Ist. lit.*, I, 959–960, *passim*; Geo Șerban, *Meandrele memoriei: Breslașu vs. Breslika*, OC, 2011, 302. **N.Br.**

BRETIN, Rodica (6.XI.1958, Brașov), prozatoare. Este fiica Erminei (n. Enache) și al lui Ioan Bretin, economist. A urmat la Brașov Liceul „Andrei Șaguna” și Facultatea de Tehnologie Construcțiilor de Mașini. După absolvire a lucrat în București ca inginer la Întreprinderea de Aparate și Utilaje pentru Cercetare (IAUC), fiind apoi cercetător științific la Secția de Studii și Cercetări Ambalare și Manipulare (1986–1990). Ulterior a lucrat ca lector și redactor-șef la Editura Baricada (1991–1995), unde a îngrijit colecții de SF, literatură fantastică, horror etc. În colaborare cu scriitorul Dan Apostol, soțul său, a editat, sub titlul *Antares*, patru volume antologice subsumate acestor genuri (1991–1995), semnând și traducerea câtorva texte. Între 1997 și 2001 este consilier, apoi redactor-șef la Editura Nova, iar între 2003 și 2006 lector la Editura Cartea de Buzunar. A realizat programe la Compania Națională de Film, Televiziune și Video Canal B (1993–1996). Debutează în presă în 1982. A colaborat la „România literară”, „Astra”, „Magazin”, „Meridian”, „Baricada”, „Tribuna” ș.a.

A semnat mai multe volume dedicate paranormalului și evenimentelor inexplicabile: *Dosarele imposibilului* (2003), *Tunelul timpului* (2003), *Poarta vrăjitoarelor* (2004), *Poltergeist. Atacatori invizibili* (2005), *Misterul lumilor paralele* (2006), *Nafragați în timp* (2006). A tradus, printre altele, *Amantul doamnei Chatterley* de D.H. Lawrence și *Leu uriaș* de J.-H. Rosny aîné (1993).

În *Efect holografic* (1985) **B.** oferă o serie de evaziuni în genul SF și fantastic. Povestea este de regulă previzibilă: o hologramă vândută ca piesă de mobilier se dovedește un portal intergalactic, punctul final al unui traseu inițiat se dovedește decepționant, călătorii interstelari cad victime erorilor produse de inteligența artificială centrală, un oraș fantasmatic apare fals familiar dintr-o mlaștină în fața unor soldați rătăciți, o oglindă facilitează comunicarea între universuri, un conchistador atinge Eldorado doar pentru a muri într-o buclă temporală. Pianotajul epic este mai curând un pretext pentru compoziția de atmosferă și pentru desfășurarea lirică. Aceste trăsături apar și în *Șoimul alb* (1987) ori în *Uriașul cel Bun* (1989), povești în parametri fantasy pentru copii și adolescenți. Începând cu volumul *Cel care vine din urmă* (1993), **B.** își redescoperă vocea în zona neogotică. *Fecioara de fier* (2002), roman pe patru voci plasat în Franța secolului al XIII-lea, e o combinație de romanț istoric, fantasy și horror în care se întâlnesc în același cadru inchișitori, cathari, alchimisti, vrăjitoare, Atlantida ș.a.

SCRIERI: *Efect holografic*, București, 1985; *Șoimul alb*, Timișoara, 1987; *Uriașul cel Bun*, București, 1989; *Drumul fără sfârșit*, București, 1991; *Cel care vine din urmă*, București, 1993; *Lumea lui Hind*, București, 1998; *Omul de nisip*, București, 2000; *Fecioara de fier*, București, 2002.

Repere bibliografice: Voicu Bugariu, *Tineri prozatori (IX)*, SLAST, 1986, 25; Oprea, *Anticipația*, 311–313. **M.I.**

BREZIANU, Andrei (14.XI.1934, București – 19.III.2015, București), eseist, prozator, traducător. Este fiul Adinei (n. Assan) și al lui Barbu Brezianu, scriitor și critic de artă; poetul Dominic Brezianu este fratele lui mai mic. A urmat Liceul Francez (1945–1948), apoi Liceul „I.L. Caragiale” din București (1948–1952). După bacalaureat, din pricina „originii sociale nesănătoase”, lucrează un an ca ajutor de instalator pe șantierele trustului de construcții Sovrom, pentru a se putea înscrie în 1953

la Universitatea din București. După numai un an de filologie clasică, se înscrie la Institutul Teologic Romano-Catolic din Alba Iulia (1954–1956), continuându-și studiile la Iași, unde obține licența în 1959. Între 1960 și 1964 lucrează iarăși ca muncitor în cadrul cooperativelor Arta Lemnului și Arta Aplicată, calificându-se în meseria de prestator-gablonz. În 1964, odată cu renunțarea la „dosarele de origine socială”, se înscrie la secția engleză-română a Institutului de Limbi și Literaturi Străine al Universității din București, absolvind în 1969. Între 1970 și 1985 lucrează ca redactor principal pentru literaturile engleză și americană la revista „Secolul 20”. În 1981 își susține doctoratul în filologie cu teza *Swift and His Romanian Speaking Audiences Before 1944*, tratând receptarea timpurie a scriitorului englez în cultura română. În același an primește o invitație din partea lui George Steiner, însă autoritățile comuniste nu îi acordă permisiunea de a părăsi țara decât în 1985, când este numit *fellow commoner* la Churchill College (Cambridge, Marea Britanie). În 1986, ajuns în Statele Unite ale Americii, este angajat la postul de radio Vocea Americii, unde, după puțin timp, devine redactor-șef, apoi șeful secției de limba română, până la desființarea postului, în 2001. Abia din acel moment, eliberat de pactul impus de activitatea radiofonică, poate reveni la preocupările literare începute în țară. În 1990 și 1991 predă ca lector asociat cursuri de literatură comparată la Catholic University of America (Washington DC), ca invitat al profesorului Virgil Nemoianu, iar în intervalul 2000–2003 conduce Catedra de studii consacrate României și Republicii Moldova la Foreign Service Institute (Arlington, Virginia). Este unul din autorii volumului *Romania: A Case in Dynastic Communism* (New York, 1989), precum și editor al lucrării *Historical Dictionary of the Republic of Moldova* (Lanham–Londra, 2000), primul dicționar în limba engleză de profil enciclopedic despre Republica Moldova. Reintrat în circuitul publicistic românesc după 1989, **B.** se impune pe de o parte ca traducător, cu o nouă versiune după originalul latin al volumului *Imitatio Christi* de Thomas a Kempis, pe de altă parte ca erudit comentator politic și cultural al realităților contemporane, mai cu seamă româno-americe, în volumele *Itinerarii euro-americe* (2004) și *Între Washington și București* (2006). Acestea din urmă cuprind tablete, note de călătorie, analize literare sau lingvistice, studii comparate centrate

pe detaliul inedit și pe asociații neașteptate, argumentate solid într-un discurs calofil și erudit. **B.** debutează în 1967 la „Tribuna” cu două poeme traduse din scriitorul american Wallace Stevens, iar în volum în 1971 cu *Povestea unui poloboc, satire și alte pamflete* de Jonathan Swift, la care semnează traducerea, introducerea și aparatul critic. A mai colaborat cu studii de istorie literară, eseuri, proză sau traduceri la „Transilvania”, „Luceafărul”, „Synthesis”, „Revue des études sud-est européennes”, „Agora”, „Meridian” ș.a. După 1989 colaborează la „Idei în dialog”, „Convorbiri literare”, „Dilema veche”, „22”, „Magazin istoric” ș.a. A fost căsătorit cu scriitoarea Alexandra Târziu.

Volumul de eseuri *Odiseu în Atlantic* (1977; Premiul Uniunii Scriitorilor), consacrat spiritualității engleze, îl definește pe **B.** drept un analist erudit, meticolos și riguros, atras în special de operele „deschise”, ce lasă locul unor interpretări multiple. Din chiar acest prim volum se conturează preocupările constante ale carierei viitoare: interesul pentru opera lui Swift, din care vor rezulta câteva traduceri și o teză de doctorat, și afinitatea pentru opera lui James Joyce, în legătură cu care aduce și un element inedit, dacă nu chiar spectaculos. Astfel, mergând cu scrupul detectivistic pe urma unui sumar indiciu literar, eseistul dovedește că Joyce pornea în toate componentele scrisului său de la realitate: cartea scrisă de căpitanul Hozier despre războiul de la 1877, carte ce se afla pe un raft al locuinței lui Leopold Bloom (*Ulysses*), există în realitate, un exemplar găsindu-se la British Museum. Următorul volum, *Ieșirea la țarmuri* (1978), a fost receptat ca un roman mitic, ca o istorie alegorică. Deși subiectul este axat pe Războiul pentru Independență de la 1877, tratat cu abundență de date, totul este, de fapt, în maniera aceluiași Joyce din *Ulysses*, inventat: născocire savantă a unui joc intelectual cât se poate de serios. Numeroase trimiteri livrești, mulțimea simbolurilor și a emblemelor fac din această carte o scriere „cu cheie”, ce poate fi citită „ca un mic tratat de istorie scris cu procedeele prozei lui Borges” (Sorin Titel). Același demers românesc este folosit și în *Castelul Romanului* (*Etymologicum parvum*) (1981), o narațiune insolită de tip fantastic. Protagonistul, Logographus, pornește într-o călătorie inițiatică în misteriosul Castel al Romanului, o fortăreață ce păzește cu strictețe o altă realitate, închisă, severă, aristocratică. Drumul este anevoios, inițierea e plină de

primejdii și obstacole, dar, odată depășite, se poate atinge acea nouă realitate, care, deși născocită, poate fi mai reală decât prima. Din această perspectivă, lectura devine o adevărată expediție, un proces de inițiere, în care probele de foc sunt chiar romanele, cu tâlcul lor ascuns. Tipul de scriitură practicat aici se aseamănă și uneori chiar trimite la scrierile lui Jorge Luis Borges și Hermann Hesse, A.E. Baconsky sau Mircea Horia Simionescu. **B.** este, de asemenea, autorul a numeroase antologii și traduceri din literatura engleză și americană. În versiunea lui a fost pusă în scenă, în stagiunea 1985–1986, la Teatrul „Constantin I. Nottara” din București, piesa *Cum vă place* de William Shakespeare, iar *Democrația* de Iosip Brodsky a fost jucată, în 1991–1992, la Teatrul „Anton Pann” din Râmnicu Vâlcea. Ca o ironie a sorții, exact în anii în care se ocupă de personalitatea monseniorului Vladimir Ghika, **B.** este deconspirat ca informator al Securității, cu numele de cod Dan, în dosarul de urmărire informativă al poetului disident Dorin Tudoran. Tăcerea editorială este ruptă în 2012 cu *Incorect în Epithymia: tribulațiile și sfârșitul lui Dennis Little*, un nou roman marca **B.**, greu de catalogat. Denumită de critici roman de idei, fabulă, alegorie romanescă, carte spărgătoare de tipare, poveste fantastică cu o masivă componentă ideatică, roman dialogal de înaltă condiție discursivă, emnamente cultural și subtil confesiv, narațiunea îl are în centru pe Dionisie cel Smerit (470–544), pe numele latinesc Dionysius Exiguus sau Dennis the Little în varianta anglo-saxonă. Acesta, aflat în cetatea poftelor, Epithymia, pendulează între înger și diavol, reușind în ultima clipă să se sustragă pactului cu cel din urmă. Romanul, conturat, se pare, înainte de plecarea din țară, prin planul unei proze de idei ce se intitula *The Dracula Conversations*, reprezintă o alegorie evidentă la adresa condiției intelectualului pasionat, ispitit tocmai de interesul pentru textul rar.

SCRIERI: *Odiseu în Atlantic*, Cluj-Napoca, 1977; *Ieșirea la țarmuri*, București, 1978; *Castelul Romanului* (*Etymologicum parvum*), București, 1981; *Translații*, Cluj-Napoca, 1982; *Romania: A Case in Dynastic Communism* (în colaborare), New York, 1989; *Itinerarii euro-americe*, București, 2004; *Între Washington și București*, București, 2006; *Incorect în Epithymia: tribulațiile și sfârșitul lui Dennis Little*, Târgu Lăpuș, 2012. **Ediții:** *Războiul Independenței. 1877–1878*, București, 1977. **Traduceri:** Jonathan Swift, *Povestea unui poloboc, satire*

și alte pamflete, îngr. și introd. trad., București, 1971, *Jurnal pentru Stela. 1710–1713*, îngr. trad., București, 1973, *Călătoriile lui Gulliver. Povestea unui poloboc și alte satire*, București, 1985 (în colaborare cu Leon Levițchi); Erich Segal, *Poveste de iubire*, introd. trad., București, 1972; Sidney Geist, *Brâncuși*, București, 1973; *Antologia eseului englez*, I–II, București, 1975 (în colaborare); *Istoria criticii literare moderne. 1750–1950*, București, 1979 (în colaborare); Eugen Jebeleanu, *Groapa cu lei – The Lions' Den*, ed. bilingvă, pref. Lucian Raicu, București 1980; Kostas Asimakopoulos, *Onoruri în Sparta*, București, 1983 (în colaborare cu Ecaterina Sismanoglu); William Shakespeare, *Cum vă place*, București, 1984; Thomas a Kempis, *Imitațiunea lui Cristos*, București, 1992.

Repere bibliografice: Nemoianu, *Utilul*, 130–135; Sorin Titel, *Implicare și erudiție*, RL, 1977, 44; Sultana Craia, *O istorie hieroglifică*, LCF, 1979, 37; Mircea Mihăieș, „*Ieșirea la țarmuri*”, O, 1979, 50; Sorin Titel, *Gravitatea jocului*, RL, 1980, 4; Dana Dumitriu, *Provincia pedagogică*, RL, 1981, 39; N. Steinhardt, *Cuvântul și alegoria*, ST, 1981, 11; Ioan Holban, [Andrei Brezianu], CRC, 1982, 5, 1990, 16; Nicolae Manolescu, *Vă place „Love Story”?* RL, 1982, 41; Grigurcu, *Peisaj*, II, 123–126; Emil Manu, „*Translații*”, CNT, 1983, 28; *Dicț. scriit. rom.*, I, 379–380; Florin Constantiniu, *Un dicționar oportun*, RL, 2000, 30; Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, 42–46; Ioan Adam, Georgeta Adam, *Proba exilului*, București, 2002, 42–47; Tudorel Urian, *Deliciile conservatorismului cultural*, RL, 2004, 49; Andrei Ionescu, *Apărarea valorilor*, VR, 2007, 3–4; Popa, *Ist. lit.*, II, 817–818; Manolescu, *Enciclopedia*, 100–101.

C. Br.

BREZIANU, Barbu
(18.III.1909, București
– 14.I.2008, București),
poet, traducător,
prozator, eseist.

Este fiul Ioanei (n. Ulescu) și al lui Barbu Brezianu, magistrat; scriitorii Andrei Brezianu și Dominic Brezianu sunt fiii săi. Învăță la Liceul „Carol I” din Craiova, apoi la Liceul „Spiru Haret” din București, unde îi are colegi de clasă pe Arșavir Acterian și pe Constantin Noica. Absolvent al Facultății de Drept bucureștene (1932), devine șef de cabinet în Ministerul de Interne. Între 1939 și 1949 va fi magistrat, ulterior fiind angajat la Institutul de Istoria Artei

din București. În anii de instaurare a regimului comunist a făcut pușcărie politică, fiind trimis la Canal. Mai norocos decât majoritatea colegilor de detenție, este eliberat și reabilitat destul de repede, prețul plătit în anii '50 fiind semnarea, în colaborare, a unor traduceri din literatura sovietică de propagandă, precum *Oșel și zgură* de Vladimir Popov, *Decembriștii* de M.V. Necikina sau *Aviația noastră* de I. Mazuruk. Atras de timpuriu de domenii diverse, va debuta în 1924 cu o cronică cinematografică în „Filmul”, mai târziu ținând cronica dramatică în „Vlăstarul”, revista Liceului „Spiru Haret”. Mai colaborează cu versuri, proză, cronici, articole la „Vremea”, „Ultima oră”, „Eco-ul”, „Contemporanul”, „Zodiac”, „Viața literară”, „Curentul”, „Ulise”, „Curentul literar”, „Facla”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Viața românească”, „Adevărul literar și artistic” și la numeroase reviste de artă din țară și din străinătate. A semnat și Grey, Henry Grey, Judex, B. Barbu.

Ca poet, **B.** debutează în 1930 cu volumul *Nod ars*, caracterizat de G. Călinescu ca fiind „de influență barbiană”. Versul scurt, ritmul sacadat, melodicitatea ce duce spre incantație, jocul copilăresc sau descântecul, ca și numeroasele tente exotice îl recomandă într-adevăr ca pe un emul al lui Ion Barbu. Există însă și o aplecare spre miniatură (în genul *Elegiilor pentru ființe mici* ale lui Eugen Ionescu), dar și spre prețiozitate și cadență gravă, stimulate probabil și de admirația pentru opera lui Mateiu I. Caragiale, pe care **B.** îl cunoscuse personal și al cărui roman, *Craii de Curtea-Veche*, apăruse în 1929. Volumul următor, *Zăvor fermecat*, publicat abia în 1947, stă sub semnul versului lui Dan Botta. Există multe prelungiri ale temelor și motivelor anterioare, dar ceea ce definește *Zăvor fermecat* este atmosfera fantastic-folclorică, de basm, cu mai vechea fascinație legată de vietățile mici ale pădurii. După 1950 **B.** se dedică studiului artei, publicând o serie de articole în revistele de profil, precum și albume, monografiile consacrate lui Nicolae Grigorescu, Karl Storck, N.N. Tonitza și Constantin Brâncuși, lucrări ce îl vor consacra drept un cercetător pasionat al vieții și operei acestor artiști. Dedicat îndeosebi operei brâncușiene, are meritul de a fi întocmit, în 1974, prima monografie exhaustivă a lucrărilor din România, aflate în colecții publice sau particulare, dar și numai atestate, însă dispărute ori inaccesibile sau cu un loc de păstrare necunoscut. Atras de insolit,

în articolele sale pe teme literare (despre Ion Barbu, Mateiu I. Caragiale) construiește în jurul amănuntului necunoscut îndeobște, dar întotdeauna revelator. Altele sondează tărâmul de întrepătrundere a artelor (*Arghezi desenator, Rolul și contribuția lui Bolintineanu la înființarea și dezvoltarea artelor plastice în Principatele Române*). La vârsta senectuții, mai publică versuri (*Desferecare*, 1998), dar și o culegere de proză, *Jaf în dragoste* (1993), prefatăta nu întâmplător de un poet, Ștefan Aug. Doinaș. Textele, de mică întindere, sunt adevărate poeme ce păstrează o mare parte din suprarealismul debutantului din 1930. Cele mai ample, unde autorul poate experimenta modalități narrative noi, din care nu lipsesc viziuni onirice, descrieri de interior somptuoase sau urmuziene, îl recomandă ca pe un foarte modern autor de literatură fantastică autoreferențială. Ambiguitatea, echivocul, ezitarea rămân caracteristicile principale ale acestei proze, întregite de ironia fină și de umorul de bună calitate. În periodice **B.** a publicat traduceri din François Villon, Shakespeare, Pierre Ronsard, Felice Bartolozzi, Rudyard Kipling, E. Lönnrot, iar în volume tălmăciri din R.E. Byrd, Charles Nodier, Molière, un eveniment literar devenind versiunea sa din *Kalevala* (1942), distinsă cu Premiul Institutului de Cooperare Internațională de pe lângă Liga Națiunilor. A mai primit Premiul „Ion Andreescu” al Academiei RSR (1974), Marele Premiu al Uniunii Artiștilor Plastici (1997) ș.a., iar în 2006 Universitatea Națională de Arte din București i-a decernat titlul *doctor honoris causa*.

SCRIERI: *Nod ars*, București, 1930; *Zăvor fermecat*, București, 1947; *Karl Storck*, București, 1954; *Nicolae Grigorescu*, București, 1959; *N.N. Tonitza. Desenul alfabeticului viu*, pref. Tudor Arghezi, București, 1960; ed. pref. Tudor Arghezi, introd. Ionel Teodoreanu, București, 1971; *Tonitza*, București, 1967; *Opera lui Constantin Brâncuși în România*, București, 1974; ed. (*Brancusi în România*), tr. Ilie Marcu, îngr. Simona Ceașu, București, 2005; *Jaf în dragoste*, pref. Ștefan Aug. Doinaș, București, 1993; *Desferecare*, pref. Lucian Boz, București, 1998. **Ediții:** N. N. Tonitza, *Correspondență (1906–1939)*, introd. edit., București, 1978 (în colaborare cu Irina Fortunescu). **Traduceri:** *Kalevala. Țară de viteji*, introd. I. M. Sadoveanu, București, 1942; ed. pref. Șerban Cioculescu, București, 1974; Balzac, *Opere*, IV, București, 1958; Charles Nodier, *Trilby*, București, 1973 (în colaborare cu Micaela Slăvescu); Ilarie Voronca, *Interviul*, pref. Ion Pop, București, 1989 (în colaborare cu Irina Fortunescu și Ion Pop).

Repere bibliografice: Petru Comarnescu, *Un poet pur: Barbu Brezianu*, „Ultima oră”, 1929, 11; Constantin Noica, *Notații*, VRA, 1930, 106; Lovinescu, *Scrieri*, VI, 166; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 821–822, *Ist. lit.* (1982), 906; Adrian Rogoz, „Zăvor fermecat”, „Dreptatea nouă”, 1947, 545; Piru, *Panorama*, 118–120; Petru Comarnescu, *Barbu Brezianu*, RL, 1969, 16; Călinescu, *Opere*, VI, 861–866; Dan Grigorescu, *Poezie și rigoare*, „Arta”, 1989, 3; Barbu Cioculescu, *O carte-recital*, RL, 1994, 19; *Dicț. scriit. rom.*, I, 380–381; Octavian Soviany, *Un „fantezist” și micile lui capodopere*, CNT, 1997, 25–27; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, 221–229; Pavel Șușară, [Barbu Brezianu], RL, 1999, 16, 2002, 12, 2006, 36, 2008, 3, 4; Hrimiuc-Toporaș, *Atelier*, 291–301; Octavian Soviany, *La reeditarea unei traduceri*, CU, 2000, 9; Ioana Vlasu, *Barbu Brezianu, patriarhul studiilor brâncușiene*, DM, 2006, 126; Nicolae Prelipceanu, *Moartea unui patriarh*, VR, 2008, 3–4. **C.Br.**

BREZIANU, Dominic (13.X.1940, București), poet. Este al doilea fiu al Adinei (n. Assan) și al lui Barbu Brezianu, scriitor și critic de artă; prozatorul Andrei Brezianu este fratele lui mai mare. Licențiat în filologie romanică (limba franceză) la Universitatea din București, debutează în 1968 în „Cronica”. Colaborează cu versuri la „Familia” și „Luceafărul”. În 1976 participă cu poemul *Cursul aurului* la All Nations Poetry Contest, organizat de Triton College – River Grove, Illinois (SUA) și obține medalia de aur. Mai târziu, o altă distincție îi încununează participarea la World of Poetry Press din Sacramento. În 1980 emigrează în SUA (California), unde practică psihologia. Colaborează la câteva dintre cele mai importante reviste literare ale emigrației: „Mele” (Honolulu), „Limite” (Paris) și „Agora” (Philadelphia). Din 1990 revine în viața literară din țară cu grupaje de versuri publicate în „Luceafărul”, „Contrapunct”, „Jurnalul literar”, „Viața românească” ș.a.

Volumul *Cu mai puține cuvinte*, publicat în 1996, reunește versuri scrise de **B.** între 1970 și 1990. Influențat într-o oarecare măsură de poezii săi preferați, Walt Whitman și Carl Sandburg, Artur Lundkvist și Giuseppe Ungaretti, autorul cultivă o lirică modernă unde se pot recunoaște tehnicile poeziei americane, dar și o manieră des întâlnită în poezia românească a anilor '80: inserția în vers a unor nume, locuri, personaje, opere celebre etc. Scrisul său înregistrează și o poezie de notație, selectând imagini instantanee din cotidian sau din amintire, stări de spirit și evenimente biografice: „Aburul gri-mov al Veneției, în zorii echinoxului/

La breakfast turiștii vorbesc necunoscute limbi cu glasuri guturale/ Așteptând din clipă-n clipă/ hotelul/ la cer să se ridice/ propulsat de aripi de îngeri” (*Piața San Marco*). Critica a apreciat căutările poetului, considerând că „avem de-a face cu o retină tinerească neîncenușată, avidă să cuprindă cât mai larg, cât mai departe, dar cu mijloace de esența... esenței” (Cornel Regman). O carte care selectează numai poezia erotică a lui **B.**, convocând poeme publicate, dar și altele noi sau inedite, apare în 2012, stârnind interesul prin insolitul tematicii, prin directetea desenului și proiecția într-un peisaj uman frust, viril, cu „personaje” care retrăiesc melancolic, decomplexat, experiențe homoerotice.

SCRIERI: *Cu mai puține cuvinte*, București, 1996; *Escal*, pref. Barbu Cioculescu, București, 2000; *Nocturne*, pref. Constantin Abăluță, București, 2006; *Eroticele*, București, 2012.

Repere bibliografice: Nina Cassian, *Dominic Brezianu*, LCE, 1975, 23; Barbu Cioculescu, *Briza Californiei*, LCE, 1997, 37; Regman, *Dinspre Cercul Literar*, 247–252; Mariana Filimon, *Salonul imaginar*, CNP, 2000, 10–12; Maria Irod, *Spontanul și aleatoriul*, LCE, 2004, 18. **M.P.-C.**

BREZULEANU, Ana-Maria (18.III.1944, București), istoric și critic literar, traducătoare. Este fiica Ioanei Topală (n. Stănescu) și a lui Ștefan Topală, profesori. Absolventă a Școlii Medii „I.L. Caragiale” din București (1962), urmează, tot în Capitală, Facultatea de Limbi Slave, secția limba și literatura rusă (1962–1967). Își va susține doctoratul în 1979 cu teza *Proza lui Leonid Andreev (O viziune asupra condiției umane)*, ce va fi publicată parțial în volumul colectiv de studii *Leonid Andreev*, apărut în 1983. Din 1968 lucrează la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu” al Academiei Române, unde va urca toate treptele până la aceea de cercetător principal gradul I, implicându-se într-o susținută activitate care se va concretiza în primul rând în cele două serii ale lucrării colective *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice. 1859–1918* (I–III, 1980–1985; Premiul Academiei, 1983) și *1919–1944* (I–X, 1997–2009). Debutază în „Revista de istorie și teorie literară” în 1969 și va continua să publice studii și articole despre scriitorii ruși și despre relațiile între literaturile rusă și română în „România literară”, „Litere, arte & idei”, „Paradox”, „Contrapunct”, „Kitej-grad” ș.a., precum și numeroase traduceri, între care din Nikolai Berdeev,

Dmitri Merejkovski, Pavel Florenski. A susținut comunicări la congrese și simpozioane internaționale (Moscova, București ș.a.). Ca traducătoare, a fost distinsă cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (2007). A semnat și Ana-Maria Topală.

Lucrarea bibliografică pe care **B.** a și coordonat-o între anii 2008 și 2012 este fundamentală pentru studierea pătrunderii literaturilor lumii prin intermediul periodicelor în spațiul românesc și a importanței lor în evoluția literaturii autohtone. Instrument de lucru de maximă rigoare științifică, excerptând toate publicațiile apărute care au editat literatură străină până în 1944, ea cuprinde un vast material, informații complexe nu numai despre traduceri și prelucrări, preponderente până la finele Primului Război Mondial, ci și despre literatura „secundară” (articole, interviuri, comentarii, recenzii, cronici dramatice, portrete etc.), precum-pănitoare în epoca interbelică. De asemenea, un loc consistent revine receptării literaturii române în străinătate. Consecința directă a studiului aprofundat al presei interbelice, ediția consacrată de **B.** lui Leon Donici (1997) reunește pentru prima oară proza și publicistica, risipite în periodicele românești din anii '20 ai secolului trecut. Culegerea reprezintă totodată și un gest major de recuperare a unui scriitor bilingv aproape uitat, care s-a făcut remarcat la Sankt Petersburg, apoi la Iași și București și în cele din urmă la Paris, unde a militat până în ultima clipă pentru cauza românească. Nuvela *Marele Archimedes* (1922), semnificativă și ca valoare artistică, se înscrie printre primele texte-avertisment privind tentativa de muncă în omul în regimul comunist. În *Cumpăna veacurilor* (2005) **B.** include textele sale cele mai importante privitoare la literatura rusă. Între acestea, exegezele despre Leonid Andreev „realizează un studiu monografic aproape complet” (Albert Kovács) al creației acestui ilustru reprezentant al variatelor tendințe ale literaturii ruse din acea vreme, inclusiv expresionismul, iar prin interesul pentru condiția umană, prefigurând existențialismul. Transpunerea în 2004 a ultimului roman andreevian, *Jurnalul Satanei* (compus în 1918–1919), îi prilejuiește autoarei descifrarea celor mai profunde resorturi ideatice – tema rațiunii exacerbate și a supraomului, dezbateră filosofică în cadre mitico-fantastice, demitizarea polemică nu prin lupta ca atare dintre bine și rău, ci prin realitatea care depășește cu mult răul metafizic, prin

inversarea rolurilor tradiționale ale protagoniștilor din mitul faustic, experiența omenească a Demonului fiind „ucigătoare și definitivă” –, dar și a subtextului politic. În a doua parte a cărții exegeta se preocupă de interferențele între literatura rusă și cea română: analizează receptarea poemelor în proză ale lui I.S.Turgheniev și contribuția lui la dezvoltarea genului în literatura română, la confluența cu poemul simbolist francez; cercetează modificarea gustului – sub influența dramaturgiei „umanitare” și a modalităților teatrale ale unor regizori precum K. Stanislavski, I.S. Meyerhold, A.I. Tairov – de la vodevilul francez la teatrul expresionist și încercarea de sincronizare cu cel european. Proteismul marelui scriitor rus Mihail Bulgakov este pus în valoare în ultima secțiune a volumului. În „*Manuscrisele nu ard*” autoarea stabilește corespondențele între cele trei planuri – mitico-filosofic, satira societății, tema „Maestrului” – din romanul *Maestrul și Margareta*, operă deschisă, multiplu interpretabilă, în registrul temei omul/intelectualul și istoria, analizând, ca și în *Garda albă*, prima operă marcantă bulgakoviană, compoziția, simbolistica, diversitatea stilistică. Celălalt studiu, *Mihail Bulgakov între realitate, real și ficțiune*, investighează biografia scriitorului, confruntat cu absurdul situațiilor în care este condamnat să trăiască, situații determinante nu doar în configurarea scrierilor așa-zis „autobiografice” (*Roman teatral, Însemnări pe manșete*), ci și în celelalte opere, la limita între literatura științifico-fantastică, satiră și grotescul monstruos. Ca traducătoare, B. a realizat versiuni remarcabile prin recrearea stilistică a originalului, mergând până la reconstituirea muzicalității interioare a textelor și intuirea structurilor de profunzime ale verbului, prin bogăția lexicală a nuanțarilor în diferite registre.

SCRIERI: *Bibliografia relațiilor literaturii române cu literaturile străine în periodice. 1859–1918* (în colaborare), I–III, București, 1980–1985; *Bibliografia literaturii române cu literaturile străine în periodice. 1919–1944* (în colaborare), I–X, București, 1997–2009; *Proza lui Leonid Andreev (O viziune asupra condiției umane)*, în Leonid Andreev, București, 1983, 33–154; *Cumpăna veacurilor. Studii de literatură rusă și comparată*, pref. Albert Kovács, București, 2005. **Ediții:** Leon Donici, *Marele Archimedes*, pref. edit., București, 1997. **Traduceri:** Leonid Andreev, *Nălucile*, îngr. și postfața trad., Pitești, 2002, *Jurnalul Satanei*, pref. trad., București, 2004; Feodor Sologub, *Țărână din țărână*, îngr. și pref. trad., Pitești, 2003; Konstantin Leontiev, *Însemnările unui eremit*, București,

2003; Aleksandr Kuprin, *Vrăjitoarea și alte nuvele*, București, 2006, *Duelul*, București, 2007; Mihail Bulgakov, *Correspondență. Jurnale*, Iași, 2006; Vladimir Makanin, *Spaima*, Iași, 2009; Ilia Ilf și Evgheni Petrov, *America fără etaje*, Iași, 2010; Lev Tolstoi, *Sonata Kreutzer și alte povestiri*, Iași, 2012 (în colaborare).

Repere bibliografice: Cornelia Ștefănescu, *Solemnitatea oglinzilor*, JL, 1998, 1-2; Daniel Cristea-Enache, *Nostalgia slavă, I–II*, ALA, 1999, 463, 464; Teodor Vărgolici, *Receptarea literaturii universale*, ALA, 2001, 555; Albert Kovács, *În preajma capodoperei*, RL, 2004, 8; Elena Loghinovski, *Un roman postum de Leonid Andreev*, RL, 2005, 18; Teodor Vărgolici, *Scriitori ruși la „cumpăna veacurilor”*, ALA, 2006, 836; Eugen Simion, *Jurnalul lui Bulgakov, „Ziua”*, 2006, 11 noiembrie; Gheorghe Grigurcu, *O victimă a stalinismului*, RL, 2009, 14; Liviu Grăsoiu, *Ferestre spre trecut*, Târgoviște, 2010, 126–132. **G.Dn.**

BRILL, Tony (14.I.1910, Craiova – 12.III.1986, București), folcloristă. Părinții se numeau Ernestina și Solomon. După studii gimnaziale și liceale făcute în orașul natal, a urmat Facultatea de Litere și Filosofie din București. Între anii 1950 și 1967 a fost cercetătoare la Institutul de Folclor (devenit Institutul de Etnografie și Folclor) din București.

După ce teoretizează problema în amplul studiu *Principiile clasificării legendelor populare românești* („Revista de folclor”, 1966), B. aplică acest tip de clasificare în primul tom al corpusului *Legende populare românești* (1981). Selecția, din care inițial au fost tipărite legendele Cosmosului, florei și faunei, a fost alcătuită pe baza cercetării a 120 de autori, 224 de volume, 278 de periodice, precum și a unor manuscrise aflate în arhive. Autoarea și-a asumat riscul de a include aici și „texte oarecum dubioase din punctul de vedere al unei autenticități de prim grad”, însă a făcut-o pentru a înlătura „surpriza atestării ulterioare a unor variante ale legendelor expuse”. Cenzura a descompletat repertoriul legendei, înlăturând aproape 300 de texte. O ediție, postumă, fidelă viziunii pe care o avea folclorista este *Legendele românilor* (I–III, 1994), unde materialul este grupat tot în *Legendele Cosmosului*, *Legendele florei* și *Legendele faunei*. În manuscris au rămas în timpul vieții autoarei *Catalogul tipologic al legendelor populare românești. Index tipologic și bibliografic bilingv (româno-francez)* și *Catalogul tipologic al poveștilor cu animale cu formule*. Peste câteva decenii, din fondul de manuscrise păstrate la Institutul de Etnografie și Folclor „Constantin

Brăiloiu”, a fost publicată lucrarea *Tipologia legendei populare românești* (I–II, 2005–2006), care nu este un simplu catalog. Deși nefinalizată, întrucât manuscrisul care a stat la baza ediției reprezintă o formă anterioară lucrării pe care **B.** o dăduse la tipar în 1969, iar acesta s-a pierdut, *Tipologia...* e o sinteză, un *vademecum* complex în sfera atât de vastă a speciei.

SCRIERI: *O povestitoare din Hațeg. Fantezie și realitate în basmele și viața povestitoare Sânziana Ilona*, în *Studii de folclor și literatură*, București, 1967, 191–245; *Quelques remarques sur la typologie des légendes populaires*, în *Aspekte der Volksprosaforshungen in Rumänien*, București, 1969; *Tipologia legendei populare românești*, vol. I: *Legenda etiologică*, vol. II: *Legenda mitologică, legenda religioasă, legenda istorică*, îngr. și introd. I. Oprișan, pref. Sabina Ispas, București, 2005–2006. **Culegeri:** *Legende populare românești. Legende istorice*, București, 1970; *Legende geografice românești*, București, 1974; *Legende populare românești*, I, introd. edit. pref. I. D. Bălan, București, 1981; *Legendele românilor*, I–III, introd. edit., București, 1994.

Repere bibliografice: Ligia Bârgu-Georgescu, *Tony Brill (1910–1986)*, REF, 1987, 4; Ion Cuceu, *Tony Brill (1910–1986)*, AAF, 1991–1993; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 154–155; Datcu, *Miscellanea*, 380–382. **I.D.**

BRITANICA, revistă apărută la Cernăuți, lunar, din martie până în octombrie 1938 și la Craiova din noiembrie 1938 până în iunie 1939, sub egida Asociației Anglo-Române, secția The Young Friends of England. Director fondator: Gh. Petrescu-Prim; redactor-șef: Const. A. Calafateanu; redactor: Pamela Young (din noiembrie 1938). Într-un *Cuvânt introductiv* se arată că scopul publicației „nu este nici politic, nici social, nici de polemică” și că „a luat ființă din dorința vie a tinerimii de a cunoaște literatura engleză, de a descoperi «grădinile și comorile» culturii și civilizației engleze”. În ciuda posibilităților relativ modeste, **B.** încearcă să-și atingă obiectivul prin publicarea unor traduceri, note de călătorie și articole istorice sau istorico-literare cu subiecte britanice. Spațiul cel mai important îl ocupă traducerile. Se rețin versiunile românești ale unor poeme de Robert Browning, William Wordsworth, Walter Scott, A. Tennyson, John Keats, Edmund Spenser, S.T. Coleridge și ale unor proze de Alexander Pope și Henry Fielding. În privința criticii literare sunt de semnalat câteva articole de popularizare. Pamela Young scrie textul intitulat *Lord Tennyson și opera sa poetică*,

iar Gh. Petrescu-Prim prezintă personalitatea și opera unor importanți scriitori britanici în articolele *Figuri mari în literatura engleză*, John Milton, „*Paradisul pierdut*”. Tot Gh. Petrescu-Prim semnează note de călătorie și un scurt curs practic de învățare a limbii engleze fără profesor. Alți colaboratori: Cecilia Niculescu, T. Valerian, Mihai Cosmineanu, publiciști englezi Ralph Hewins, John Connel. **I.M.**

BRÎNZEU, Pia (9.XI.1948, Timișoara), semiotician. Este fiica Carlei (n. Diel) și a lui Pius Brînzeu, medic chirurg. Școala elementară și liceul le-a urmat în orașul natal (1955–1965), apoi a frecventat Facultatea de Filologie, secția engleză-română, terminată în anul 1971. Și-a susținut doctoratul în anglistică la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, în 1978, cu teza *William Shakespeare's Othello: A Cybernetic Approach*. Încadrată asistentă după absolvire, este (din 1996) profesor la Catedra de limba și literatura engleză a Facultății de Litere timișorene. A fost șefă de catedră și prorector (din 2004) al Universității de Vest, director al programului Socrates (1997–2004). A întreprins călătorii de studii și de documentare în SUA, Anglia, Italia, Germania, Austria ș.a., a participat la numeroase simpozioane și congrese internaționale de anglistică și de semiotică, a fost *visiting professor* în Italia, SUA, India, Turcia, Africa de Sud, Ungaria ș.a. Debutază în „Orizont” (1969), iar editorial în 1994 cu volumul *Zile și semne*, o carte de și despre semiotică. Redactor (apoi editor-șef) al publicației „Caiet de semiotică” (1987–2000), editor al revistei „British and American Studies”, colaborează și la „Cahiers roumains d'études littéraires”, „Contrapunct”, „România literară”, „Degrès” (Bruxelles), „European Journal for English Studies”, „Nordic Journal of English Studies”, „22”, „Idei în dialog”, „Poetics” (North Holland), „Revue roumaine de linguistique”, „Semiotic Studies” (Viena), „Semiotica”, „Zeitschrift für Semiotik” (Tübingen) ș.a. Este membră a nenumărate societăți științifice din țară (Societatea de Științe Filologice, președintă între 1994 și 1996, Societatea Română de Literatură Comparată, vicepreședintă între 1996 și 2002, apoi din 2002 președintă la Romanian Society for English and American Studies) și străinătate (International Shakespeare Association, European Society for the Study of

English, International Asociation of Semiotics ș.a.). A semnat și Cassandra.

În primul său volum, *Zile și semne*, B. alternează paginile memorialistice cu interviul și cu discuțiile amicale și izbutește să prezinte semiotica într-un chenar de disciplină agreabilă. Fără complexe în preajma unor interlocutori celebri (Umberto Eco, Tzvetan Todorov, Manfred Bierwisch, Thomas A. Sebeok, Roland Posner), autoarea face un reconfortant exercițiu de asumare firească, până la ștergerea oricărei diferențe, a oricărei alterități culturale. Continente, țări și orașe sunt străbătute cu vie curiozitate, transmisă cititorului nu fără umor. Următorul volum, *Armura de sticlă* (1995), reunește eseuri dense, originale, în care opera unor importanți autori din spațiul anglo-saxon (Henry James, Joseph Conrad, James Joyce, Virginia Woolf, Lawrence Durrell ș.a.) sau din cel românesc (Sorin Titel, Mircea Horia Simionescu, Nicolae Breban, Livius Ciocârlie, Costache Olăreanu) este discutată cu instrumentele semioticii literare și, acolo unde e cazul, din unghiul postmodernismului. Se relevă, cu serioase argumente expuse elegant, capacitatea romanului de a face superfluă perpetuarea „armurii de sticlă”, adică a sistemului de prejudecăți literare cu care cititorul răspunde provocărilor lansate de evoluția neîntreruptă a acestui gen proteic. Dificultăți mereu noi, dar și tot atâtea motive de fascinație derivă din dereglarea mecanismului narativ prin mistificări și trucuri literare extrem de productive. *Bodysong* (2010), volum insolit atât prin subiect (corpul și corporalitatea văzute și interpretate în toate manifestările lor), cât și, mai ales, prin capacitatea de a trata nediscriminatoriu surse și aluzii culturale din cele mai diverse arii, mizează pe asociații și interdisciplinaritate. Este cartea unui intelectual rafinat despre materialitatea corporală, de la simbolic la carnal, în care vibrațiile postmoderne nu au alt rol decât pe acela de a redeștepta vârstele unei înțelepciuni milenare. B. a mai publicat, singură sau în colaborare, cărți, cursuri și manuale de literatură engleză și de poetică.

SCRIERI: *Zile și semne*, Timișoara, 1994; *Armura de sticlă*, Timișoara, 1995; *The Protean Novelists. The Spirit of Europe in Contemporary British and Romanian Fiction*, Timișoara, 1995; *Corridors of Mirrors: The Spirit of Europe in Contemporary British and Romanian Fiction*, Timișoara, 1997; ed. Lanham, Maryland (SUA), 2000; *The British Postmodernism*, Timișoara, 2001; *Translating*

the Body (în colaborare), Iași, 2009; *Bodysong*, postfață Adriana Babeți, Timișoara, 2010. **Ediții:** Nicolae Brînzeu, *Memoriile unui preot bătrân*, pref. edit., Timișoara, 2008, *Jurnalul unui preot bătrân*, pref. edit., cuvânt înainte Claudiu T. Arieșan, Timișoara, 2011 (în colaborare cu Luminița Wallner Bărbulescu).

Repere bibliografice: Cornel Ungureanu, *Pia la drum*, O, 1994, 8; Dorel Sibii, „*Zile și semne*”, „Arca”, 1994, 7–9; Adriana Babeți, *Acomodări*, O, 1995, 5; Ada D. Cruceanu, *Mici bijuterii analitice*, „Orient latin”, 1995, 7; Ion Buzera, *Resturile armurii*, R, 1995, 9–10; Ileana Oancea, *Drumul prin labirint*, „Caiet de semiotică”, 1995, 11; Monica Spiridon, *Identități paralele*, RL, 1998, 29; *Dicț. Banat*, 130–132; Paul Eugen Banciu, Aquilina Birăescu, *Timișoara literară*, postfață Cornel Ungureanu, Timișoara, 2007, 54–55; Paul Cernat, *Corporalități și sinapse*, DMT, 2010, 54; GrațIELA Benga, *Cherchez le corps*, O, 2010, 12; Ștefan Borbély, „*Bodysong*”, APE, 2011, 1; Gabriel Coșoveanu, „*Bodysong*”, RL, 2011, 35; Radu Ardelean, „*Jurnalul unui preot bătrân*”, „Revista de studii banatice”, 2012, 1.

D.B. - D.

BRUMARU, Emil

(I.I.1939, Bahmutea – Tighina), poet.

Este fiul Elisabetei (n. Trelea) și al lui Grigore Brumaru, funcționar la CFR. După absolvirea liceului la Iași (1955), urmează, tot acolo, cursurile Facultății de Medicină Generală, absolvind în 1963 și profesând medicina, timp de doisprezece ani, la Dolhasca (mică localitate, nod feroviar lângă Fălci-ceni). Ulterior se stabilește la Iași. Primele versuri îi apar în decembrie 1966 în revista „Luceafărul”. Debutul editorial are loc în 1970 cu volumul *Versuri*, distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor. Se alătură, la sfârșitul anilor '60, „grupului oniric”, care îi reunea pe Leonid Dimov, Dumitru Țepeneag, Vintilă Ivănceanu ș.a. Din 1983 a lucrat, doisprezece ani, în redacția revistei ieșene „Convorbiri literare” (corector la început, mai târziu redactor, redactor-șef adjunct). A mai colaborat la „Amfiteatru”, „Tribuna”, „Steaua”, „Familia”, „Argeș”, „Echinox”, „România literară” (unde ține, din 1992,

rubrica „Cerșetorul de cafea”) ș.a. Este laureat al Premiului Național de Poezie „Mihai Eminescu” (2001) și al altor premii literare, între care cel al revistei „Observator cultural” în 2011.

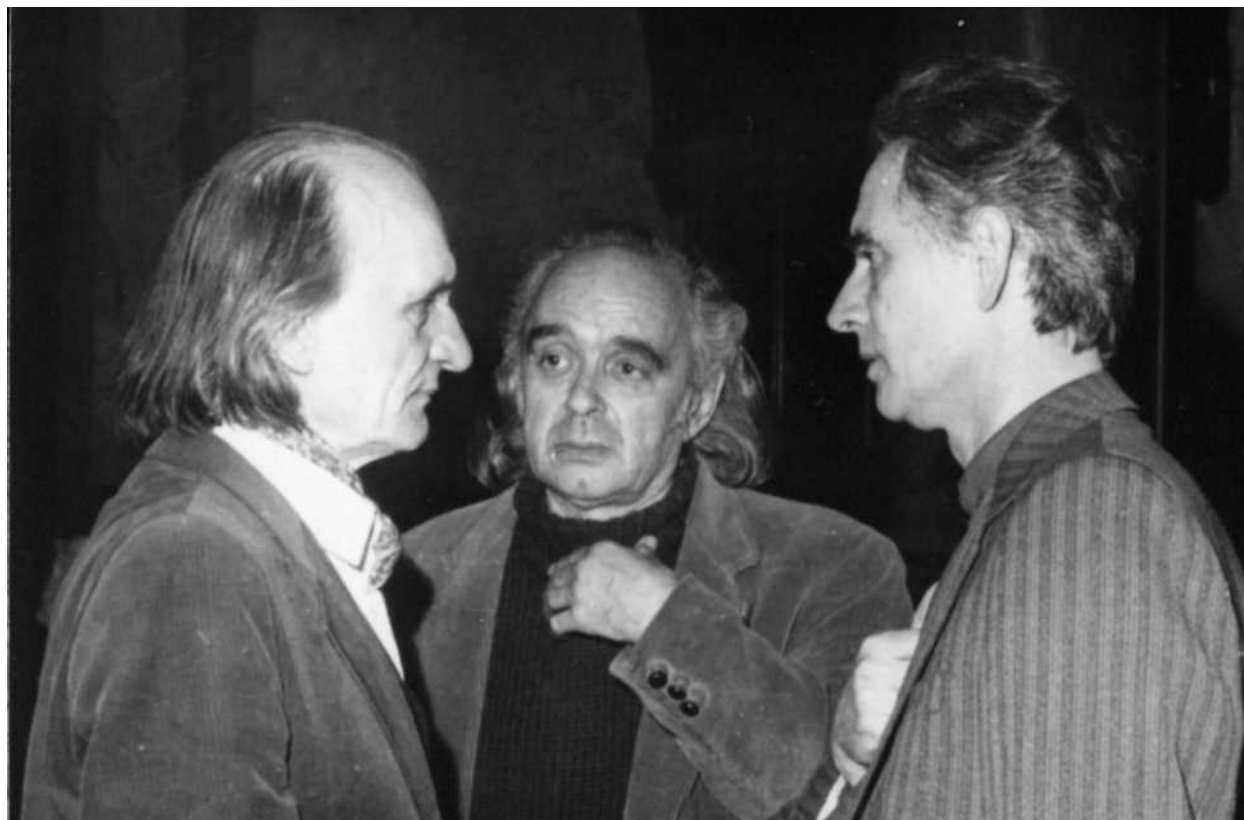
Aparent, într-o primă instanță, poezia lui **B.** s-ar situa în filiația liricii de contemplație domestic-bucolică ori gospodăresc-intimistă a unor simbolști și postsimbolști români din primele decenii ale veacului al XX-lea. S-a vorbit și despre descendența sa din G. Topîrceanu, legat de modul de a produce „suprarealitatea afabilă, plutitoare, plină de deliciiile spiritului îndulcit, melancolizat” (Gheorghe Grigurcu); s-a remarcat afinitatea dintre *Elegie* din volumul de debut („O, vechi și dragi bucătării de vară,/ Simt iar în gură gust suav de-amiază/ Și în tristețea care mă-nconjoară/ Din nou copilăria mea visează:/ Ienibahar, piper prăjit pe plită,/ Pești groși ce-au adormit în sos cu lapte,/ Curcani păstrați în zeama lor o noapte/ Spre o delicatețe infinită,/ Ciuperci cât canapeaua, în dantele,/ Icre cu bob bălos ce ochiu-și cască/ Aluaturi tapisate crescând grele” etc.) și *Cămara cu fructe* a lui Ion Pillat; în fine, poetul a fost asemuit uneori cu B. Fundoianu, versuri precum „Din staule dulci de-amintire/ Vițeei ne cheamă cu muuu,/ Copacii-și procură jobene/ Și mor eleganți” etc. autorizând, ce-i drept, analogia, și, mai ales, cu Francis Jammes (poezia micilor viețuitoare, inofensive și umile, contemplate cu atenție binevoitoare, în cadru bucolic etc.). Pe de altă parte, se pot percepe și ecouri din M. Blecher, dar și din poezia dinamitardă a „generației războiului”, îndulcite însă, acestea din urmă, prin fixarea în derizoriu și parodie. Ca și, fără îndoială, trimiteri la Tudor Arghezi și Ion Barbu. Totuși, aceste afinități ori coincidențe nu dau seama integral de panoplia și maniera poetului, din care răzbat accente goliardice, uneori villonești, mai ales în nerușinat-candidele epitalamuri, irmoase ori invocații erotice. Oricum, nu în asemănări ori filiații stă valoarea poeziei lui, ci în originalitatea extrem de rafinată a formulei. În pofida modestiei aparente, a caracterului insignifiant, așa-zis mărunț, anodin și intimist al tematicii, a candorii angelice a liricii sale, **B.** ocupă în tabloul poeziei românești postbelice un loc important. Excelența versificației, frumusețile lexicului, consistența imaginii nu explică în sine și întru totul importanța incontestabilă a poetului. La originalitatea și valoarea liricii sale participă

substanțial inteligența temperatoare a hedonismului pătimaș, autoironia, parodia omniprezentă și afectarea hâtră, candoarea – mimată și efectivă, într-o formulă sofisticată –, fascinația îmbătătoare a anodinelui și privatului, magnificarea derizoriului, cu poftă și cu chef, până la săvârșirea unui salt – relevant și grav – la nivelul ontologicului. O viziune panerotică, o senzualitate generalizată îi este specifică acestui poet care trăiește „o voluptate parodică a miracolului, într-un univers al intimității pus în rama parodiei, dar cu o substanță ce exultă în continue miracole diafane și candidă” (Al. Cistelean). Descoperind, prin contemplare intensivă și jubilatorie, feericul și paradisiacul în sânul cotidianului, el e, prin excelență, poetul spațiului închis, securizant și liniștitor, în sensul definit și aprofundat de Valeriu Cristea, un record de spațiu închis fiind oferit chiar de titlul unui volum: *Dintr-o scorbura de morcov* (1998). Se pot remarca și accente urmuziene, ca și elemente din patrimoniul – extins – al onirismului, căruia poetul i s-a raliat. Predomină însă originalitatea, imediat sesizabilă la parcurgerea oricărui poem. Iată, de pildă, un eșantion de glorificare a unui obiect gospodăresc banal: „Dulap obscur, în tine arde-un înger/ Îmbobocit pe rășniți de cafea,/ Visând piper rotund și zahăr cubic,/ Fără să-ți știe taina nimenea.// Ouă adânci cu-amiezi sub coaja fină/ Tu-ascunzi tăcut, miresme ce le ierți,/ Dulci farfurii cu sufletul ca roza/ De parfumat lângă mari pești inerți”. Altundeva, poetul adresează patetice invocații unor entități reputat prozaice: „O, magazii de mărfuri !/ O, sfecle vechi de zahăr!”. Consemnarea unui acces de jubilatorie frenezie olfactivă sună astfel: „Subțire și isteric piperul mă înțepă,/ Un miros greu de pâine mă mângâie pe mână,/ Parfumuri moi și albe din maldăre de lână/ Și-n toate, unsuroasă, aroma grea de ceapă.// Miroase a rugină și-a apă clocotită./ E ceaiul. Ascuțime stridentă de lămâie” etc. Iată și o secvență din poemul *Despre ce mai știi motanii*: „Noi știm că există fântâni/ Cu buze umflate și moi// Și-n perii păianjeni bătrâni,/ Și-un hău nesfârșit în butoi/ Și bile de apă ce vor/ Pe-ascuns să ne intre-n urechi,/ Mereu ne-ațin calea, în zori,/ Melci putrezi și răme străvechi”. „Discursul îndrăgostit” al poetului e polimorf, fie ludic, candid și ghiduș, fie, alteori, afectat impudic, salvat de la trivialitate de ironia și candoarea de fond: „De ce nu vrei să-nnebunești, la

ora cinci/ După-amiază, când e atât de bine,/ Și în sufrageriile adânci/ Să faci pe preșuri tumbe dulci cu mine”; „Ți-e trupul scos din muzici/ De flaute subțiri/ De-aceea de popoul/ Tău singură te miri// Că ți-i atât de mare/ Și-atât de despicat/ Când iese lin din rochii/ Pe-o margine de pat// Și de rușine-obrajii/ Și fesele-ți se fac/ Mai roșii decât floarea/ Cea roșie de mac...”; „Sufletul meu blând ca boul/ Care-ți rumegă furoul/ Sufletul meu zvelt ca renul/ Care-ți ia-n coarne sutienul,/ Sufletu-mi crud ca coioții/ Care-ți ronțăie chiloții”; „Azi e joi, mâine e vineri,/ Lasă-mă, fără rețineri/ Să-ți scot izmenețele,/ Sărutu-ți mânuțele,/ Ca să-ți văd iar soarele,/ Sărutu-ți picioarele/ Cu razele-n cârlionți/ Și-apoi să mă-mpușc c-un glonț:/ Piuuuuuuuu...../ Pe lume să nu mai fiu”; „Mladă Madă,/ Vin’ și adă/ Trupul tău precum o spadă,/ Cu sânii mari și de pluș/ De o parte și de alta/ De tăiuș./ Și mai adă,/ Mladă Madă,/ Ceea ce-i și stuf și baltă/ Dulce/ Între craci lungi, de m-aș duce/ Ca pe-un drum, pe ei, o viață/ Să ajung, spre dimineăță/ Când mi-e frig,/ La rozvânățul cârlig

/ Sufletul să mi-l atârn:/ Zbârrn !!!“. Se cuvine subliniat că, în pofida demonstrațiilor de lascivitate, poetul nu devine niciodată obscen, lirica sa, chiar atunci când e afectat licențioasă, echivalând cu un „rit purificator“ (Lucian Raicu). Dacă nu se poate spune că ar fi propriu-zis un poet fără evoluție, trebuie observat că la el evoluția e discretă, greu sesizabilă, rezidând mai degrabă în fine modulații de ton ori în focalizarea tematică variabilă, decât în prefaceri radicale de viziune și manieră. Câte un „personaj“ – cum ar fi „detectivul Arthur“ și Julien Ospitalierul (preluat din *Trois contes* de Flaubert), parțiale alter ego-uri ale eului liric, dar și, cu „partituri“ mai mici, Reparata și Pirata – e reluat în mai multe volume. Printre piesele versificate **B.** strecoară uneori și mici narațiuni fanteziste, așa-zis, în proză de fapt tot poeme în ultimă analiză: sunt compuneri onirice asemănătoare – dar vag, rămânând originale – cu povestirile din primele cărți ale lui D. Țepeneag. S-a presupus și că refugiarea în ludic și hedonism ar fi fost o formă de evaziune în fața somației

Ștefan Bănuțescu, Emil Brumaru și Livius Ciocârlie

agresive a istoriei, în timpul regimului totalitar. Se poate obiecta că, totuși, există poeți evaziونيști în orice timpuri istorice, chiar sub regimuri democratice, nu oricine e obligat să cânte politicul sau, pieptiș și explicit, să interogheze existențialul. E foarte probabil că, născut cu douăzeci de ani mai devreme ori mai târziu, poetul s-ar fi exprimat tot într-un mod asemănător cu cel care l-a consacrat. Pe de altă parte, o poezie ca a lui **B.** se dovedește până acum mai durabilă decât unele producții convenționale ale unui modernism solemn-înflorat, care datează. Dintre contemporani, poetul a fost asemănat, sub diferite raporturi, cu Leonid Dimov, Marin Sorescu, Șerban Foarță, Petre Stoica, Mircea Ivănescu (ar mai putea fi adăugați George Almosnino și Constantin Abăluță), față de care însă diferă totuși sensibil.

Că lirica lui Emil Brumaru are un caracter panerotic e o propoziție inatacabilă. Lascivitatea, jocul amoros, așteptarea adoratei, dilemele sentimentale alcătuiesc hrana sa cea de toate zilele, ca și viziunea corespunzătoare unor asemenea trăiri, conținând extrapolarea erosului asupra obiectelor „îndrăgostite”, asupra iatacului, asupra peisajului de provincie și a mirabilelor „bucătării de vară”, asupra grădinilor de zarzavat, magaziilor, cișmelelor și, nu în ultimul rând, asupra savorii gastronomice, născătoare de „dulci ispite”. Un soi de atracție senzuală polarizează mai toate elementele realului în funcție de un centru libidinal, în jurul căruia ele plutesc cu grație, cu un aer de necurmat vis, precum într-un balet feeric.

GHEORGHE GRIGURCU

Pe culoarul șerpuit al liricii domestic-erotice, Brumaru deține în mod clar supremația. Imitatorii săi nu reușesc să fie decât epigoni zbătându-se între stângăcie și pornografie. Originalul rămâne inconfundabil: un poet la care regimul fantasmatic nu mai este nocturn, romantic, oniric, ci diurn și „gospodăresc”. Evaziunea în înălțimi și depărtări, zborul dintr-o realitate joasă și cenușie, într-o supra-lume cu reguli mai generoase și culori mai vii, sunt substituite printr-o uimitoare densificare a lumii mărunte aflate la îndemână. Tot ce apare pe ecranul vieții poetului devine important și, pipăit, mângâiat, mirosit, gustat, intră în versurile Ospitalierului.

DANIEL CRISTEA-ENACHE

SCRIERI: *Versuri*, București, 1970; *Detectivul Arthur*, București, 1970; *Julien Ospitalierul*, București, 1974; *Cântece naive*, București, 1976; *Adio, Robinson Crusoe*, București, 1978; *Dulapul îndrăgostit*, postfață Alex. Ștefănescu, București, 1980; *Ruina unui samovar*, București, 1983; *Dintr-o scorbură de morcov*, cu ilustrații de Răzvan Luscov, București, 1998; *Fluturii din pandișpan*,

cu ilustrații de Mihaela Șchiopu, Iași, 2003; *Poeme alese. 1959–1998*, postfață Alexandru Mușina, Brașov, 2003; *Cerșetorul de cafea*, Iași, 2004; *Commedia dell'arte*, I–III, 2005–2006 (e-book); *Infernala comedie*, Timișoara, 2005; *Opera poetică*, I–III, Chișinău, 2005; *Submarinul erotic*, București, 2005; *Dumnezeu se uită la noi cu binoclul*, Iași, 2006; *Cântece de adolescent. 1957–1958*, Timișoara, 2007; *O brumă de paiete și confetti* (în colaborare cu Șerban Foarță), 2007; *Ne logodim cu un inel din iarbă*, Iași, 2008; *Poezii*, București, 2008; *Povestea boiernașului de țară și a fecioarei cu lindic zglobiu*, pref. Ion Vianu, București, 2008; *Basmul prințesei Repede-Repede* (în colaborare cu Veronica D. Niculescu), Iași, 2009; *Opere*, I–III, pref. Alex. Ștefănescu, Livius Ciocârlie, Iași, 2009–2012; *Versuri*, postfață Mircea A. Diaconu, Pitești, 2010.

Repere bibliografice: Leonid Dimov, *Pledoarie pentru un nou poet*, VR, 1969, 12; Leonid Dimov, *Un cavalier rătăcitor*, ARG, 1970, 8; Raicu, *Critica*, 337–344; Al. Andriescu, „Cântece naive”, CRC, 1977, 7; Simion, *Scritori*, I (1978), 322–327; Iorgulescu, *Scritori*, 38–39; Grigurcu, *Poeți*, 448–455; Doinaș, *Lectura*, 219–223; Cristea, *Modestie*, 76–79; Pop, *Jocul*, 328–396; Călinescu, *Biblioteci*, 136–144; Grigurcu, *Existența*, 227–241; Cistelean, *Poezie*, 191–194; Micu, *Limbo*, 194–201; Scarlat, *Ist. poeziei*, IV, 150–153; Negoșescu, *Scritori contemporani*, 65–69; Leonid Dimov, Dumitru Țepeneag, *Momentul oniric*, îngr. Corin Braga, București, 1997, 130–132, 156–157; *Dicț. analitic*, I, 338–340; *Dicț. esențial*, 116–117; Grigurcu, *Poezie*, I, 145–150; Manolescu, *Lista*, I, 181–188; Cristea-Enache, *Concert*, 81–87; Mircea Martin, *Un poet de duminică*, PSS, 2002, 1–2; Marian Victor Buciuc, *Visul pervers al lui Emil Brumaru*, CNT, 2002, 6; Gheorghe Grigurcu, *Poezia lui Emil Brumaru*, RL, 2003, 44; Ion Bogdan Lefter, *Emil Brumaru, poetul singurătății*, OC, 2003, 196; Rodica Ilie, *Emil Brumaru*, Brașov, 2003; Carmen Mușat, *Rezervația de îngeri*, OC, 2004, 213; Teodora Dumitru, *Crime, torturi*, ALA, 2004, 718; Alex. Goldiș, *Emil Brumaru. Parfumul poeziei*, ST, 2004, 1–2; Ciopraga, *Partituri*, 180–187; Ion Pop, *Poezia lui Emil Brumaru*, F, 2005, 11–12; Ștefănescu, *Istoria*, 851–860; Mihai Iovănel, *Câte găuri, atâtea poezie*, CLT, 2006, 5; Marius Chivu, *Erotism extrem*, ALA, 2008, 927; Manolescu, *Istoria*, 1082–1084; Bianca Burța-Cernat, *Paradisul diversității virtuale*, OC, 2009, 243; Dinela Axineta Soreanu, *Aventura limbajului în opera poetică a lui Emil Brumaru*, Sibiu, 2009; Radu Vancu, *Clubul poezilor premiați (IV). Doi saturnieni*, CLT, 2011, 12; Liviu Antonesei, *Bătălia cu și pentru Brumaru*, „Bucovina literară”, 2011, 4; Soviany, *Cinci decenii*, I, 137–142. **N.Br.**

BRUNEA-FOX, F.
(pseudonim al lui Filip
Brauner; 18.I.1898,
Roman – 12.VI.1977,
București), reporter,
gazetar, traducător.

Fiu al Leiei (n. Gelbert) și al lui Simcha Brauner, **B.-F.** își petrece copilăria la Iași, într-un mediu pitoresc și cu mistere de ghetou. La Liceul Național este coleg cu Ionel Teodoreanu și cu Al. A. Philippide, scrie la „Zări senine” (1915), iar cu Beno Wechsler (B. Fundoianu, prietenul de-o viață) face traduceri din Charles Baudelaire. Debutează cu poezii, semnate Pan, la „Versuri și proză” (Iași, 1915) și în gazetărie la „Arena” (1918). La sfârșitul Primului Război Mondial se stabilește în București, unde frecventează un an Universitatea Liberă. Captivat de eferescența artistică a avangardei, **B.-F.** a semnat texte în revistele „75 H P”, „Punct”, „Puntea de fildes”, „Integral” (1925–1928) – din a cărei redacție a făcut parte, alături de M.H. Maxy (director), Ion Călugăru, Ilarie Voronca –, „Contimporanul”, „unu”. Influențat de principiile avangardei privind revelația realului și a vieții moderne, explorate brut, neliteraturizat, va evolua spre condiția „super-reporterului” invocat de manifestele mișcării. Atracția spre jurnalism îl conduce în redacția marilor ziare de stânga, găsind la „Adevărul” un mentor în C. Mille. Vocația fiind descoperită, se dedică unei cariere gazetărești prodigioase. Strălucirea profesională o dobândește ca redactor la „Dimineața” (1925–1937) și „Adevărul” (1932–1937; revine colaborator între 1946 și 1951), până la suspendarea gazetelor democratice de către guvernarea de dreapta. A colaborat masiv la numeroase periodice: „Absolutio”, „Mântuirea”, „Clopotul”, „Caietele lunare”, „Revista pentru toți”, „Adam”, „Zodiac”, „Magazinul”, „Stânga”, „Cuvântul liber”, „Reporter”, „Curierul israelit”, „Jurnalul”, „Jurnalul de dimineață”, „Torța”, „Răspântia”, „Femeia și căminul”, „Timpul”, „România liberă”, „Flacăra”, „Presa noastră”, „Viața românească”, „Magazin”, „Contemporanul”, „România literară”, „Luceafărul”, „La Roumanie d’aujourd’hui” ș.a. Semnătura consacrată va fi F. Brunea-Fox (aluzie la producătorul de

jurnale de actualități), cu variante prescurtate: F. Br., F. Br. Fx., fx. ș.a. Folosește pseudonimele Fox, Mac, Pan, Potomac. În anii postbelici își asigura existența prin traduceri din franceză și engleză (literatură, eseistică, pedagogie), uneori în colaborare cu soția sa, Lisette Daniel-Brunea. Revine târziu în presă, când rolul reporterului se va estompa în favoarea memorialistului.

Scrisul pe care l-a desfășurat peste o jumătate de veac **B.-F.**, acest „trăpaș al condeului” (Șt. Roll), îl poartă de la experimentele estetice ale avangardei, care vor patrona permanent libertatea frondeurului și imagistica iconoclastă, percutantă, la militantismul gazetarului și la succesele unei vedete în presa de mare tiraj. Efigia literară aparține reporterului, sustras deliberat beletristicii pentru a-și exploata vocația, creându-se pe sine în cadrul unui gen în resurecție, emancipat de la frontiera literarității și plasat în prim-plan de Paul Morand, Joseph Kessel, Pierre Mac Orlan, Blaise Cendrars sau Egon Erwin Kisch și, în sincronie, de pleiada românească N. D. Cocea, Tudor Teodorescu-Braniște, F. Aderca, Ion Vineanu, Șt. Roll, Geo Bogza ș.a. Plasat marginal între avangardiștii consacrați, este receptiv la sincretismul cultural, la ideea de „sinteză modernă”, preconizată de manifestul integralist. Fascinația dadaismului se prelungește în articolele sale ce surprind semnificația mișcării dada – „pușcă încărcată cu zgomot pur” – între momentul de triumf european și previzibilul sfârșit academist (*Sept manifestes dada*, 1925). Un precursor al modernismului autohton este considerat Tudor Arghezi, cel care a contrariat „precupeții de zer critic” (*Arghezismul*, 1925). În prozele lui moderniste **B.-F.** dinamitează retorica tradițională, cultivă „comedia limbajului”, dă o interpretare literală sau echivocă expresiilor metaforice, pastșează formula umoristică urmuziană. Textele subminează ordinea lumii burgheze, înlocuind-o cu un univers absurd și bizar. Personaje-marionetă, descinse din omul-robot integralist, trăiesc „sub zodie citadină”, în civilizația industrială de inspirație futuristă, în *Răzbunarea lui Papufili* sau în „trilogia” *Supraamericanul*, din care a publicat fragmente: *Omul expresie*, *Avaturile lui Abraam Texas* și *Miss Doly and Partner*. Puk Taylor, „omul expresie”, servește de „album rotativ”, inspirator de imagini sau, într-o ipostază mai subtilă, de „creator de stări sufletești”. Aventurile lui se mută în spațiul fantast sud-american, la San José, orașul așezat lacustru pe „butelii de whisky”. Suprasaturate de clișeele cu care jonglează, în deriziune, textele

avangardiste se transferă, treptat, în mărci ale supra-realismului: metafora coalescentă, nonsensul ca procedeu stilistic, lumea fragmentară în proces de disoluție, poemul-definiție (*Poem de buzunar*). Inversând raportul ficțiune-viață, **B.-F.**, ca și Puk, personajul său, „sări din mers în realitate”, din poemul suprarealist în reportaj. O poetică a reportajului, detectabilă în declarațiile sale, trimite la funcția reporterului, de comentator și creator de opinie, acomodată flexibil la „temele” cotidianului („nu trebuie să aibă o singură peniță”), de o receptivitate totală în abordarea realului („ochiul reporterului e ca un ochi de muscă: un ochi multiplu”). Practica reportajului este pentru un scriitor „o disciplină și un filtru”, un exercițiu de spontaneitate. Autor și actor al relatărilor sale (în care pasajele autoreferențiale nu lipsesc), **B.-F.** atestă o maieutică imbatabilă cu interlocutorii de pe orice palier social. El este gazetarul independent, apt să conteste opinia oficială, să remodeleze conștiința publică prin dezvăluirile sale. Comentariul nud, de fapt divers, ancheta socială sau reportajul-proces surprind imaginea pregnantă și contrastantă a României interbelice, înregistrând, cu predilecție, consecințele sociale ale recesiunii. Unicitatea o dă reportajul lumii din subteranele societății, în tablouri, de o minuție halucinantă, ale sărăciei absolute. Gazetarul a băntuit mahalalele Bucureștilor (înainte ca „periferia” să devină o modă literară), acele teritorii imunde, uitate de autorități, din Vitan și din Câmpul Veseliei la Gropile lui Ouatu – unde descoperă o umanitate la limita extincției patologice, în Cuțarida („republica gunoiului”), Grant, Crângași („ținutul lutului”), trecând prin cartiere cu o mai precisă identitate: Colentina, Floreasca, Dudești, Obor. Reporterul este atras mai ales de zona Griviței și a Gării de Nord, un nucleu incandescent, cu un „duh tănuit” ce băntuie temperamente violente, un lumpen primar, balcanic (*Patul nr. 6*). El este, în special, reporterul vieții nocturne, vag cunoscut, a marelui oraș. În reportajele – multe la limita scriiturii românești, cu accente mateine – din ciclurile *Apașii Capitalei*, *Noapți bucureștene* ș.a., adumeacă și portretizează lumea „țațelor” și a proxeneților („baronul” Lăzărică, Sbonghici, „un simbol social”), a peripateticienelor uzate, a bandiților (Gaetan, asasinul „monden”), a „candriilor” brutali și pitorești. Conform principiului că mizeria își are „subdiviziunile” ei, anchetele lui sociale au ca teme: *Cum trăiesc oamenii*, *Meserii umile*, *Bursa hainelor vechi*, *Un azil de bătrâni* (stație terminus pentru

„vechituri umane”), *Trustul cerșetorilor* (demistificare ratată a antreprenorilor milei). În serialul *Unde voi naște?* pericolul melodramei este contracarat de interogația vitriolantă la adresa societății. Reporter, prin excelență, al Bucureștilor, **B.-F.** a străbătut, în egală măsură, România Mare, din Maramureș în Basarabia, de la Porțile de Fier la mare, însoțit de excelentul fotoreporter I. Berman. Anchetază tragediile de la Borșa, devastată de un incendiu suspect, sau schițează, cu o duioșie ironică, scene de gen din viața rituală a evreilor săraci din Sighet. A realizat „fiziologii” provinciale despre Iași, Bârlad, Pașcani, Botoșani, despre micile porturi dunărene – Calafat, Turnu Măgurele –, pustiite de stagnare, sau despre Sulina, „portul broaștelor”. A pornit o campanie gazetărească, fără sorți de izbândă, pentru turcii din Ada Kaleh, exploatați de „sultanul” Ali Kadri. A iscodit prin mahalalele turcești din Constanța după „negustorul de lipitori” și a fost singurul reporter care a cunoscut geografia stranie din Insula Șerpilor. *Aventuri malteze* este „jurnalul de bord” al „cruciatiului” în insula traficantilor internaționali de carne vie, având în vizor „artiste” românce, o faună feminină fin incizată portretistic. A cultivat, ocazional, reportajul politic (despre trucajele campaniilor electorale), dând portrete caricaturale de parlamentari (Jean Lahovary). A inovat genul de interviuri, cu *Oameni politici în intimitate* („Dimineața”, 1931) – Iuliu Maniu, Al. Vaida-Voevod, Octavian Goga, I.G. Duca, C. Argetoianu, Al. Averescu, dr. N. Lupu, la proprietățile lor cu aer patriarhal (Bădăcin, Ciucea, Măldărești etc.). Oaspetele gazetar ocolește asperitățile politicului, atent să descopere pasiuni și hobby-uri pentru un portret inedit. A fost primit, la Mogoșoaia, de Martha și George Valentin Bibescu, eroul unor riscante aventuri aviatice. Nu pierde ocazia de a intervieva diplomați și scriitori străini: Louis Barthou, Paul Morand, Felix GaiFFE, de la Sorbona, dar și pe celebra Ana Sage, „femeia în roșu”. Celebritatea și-a consolidat-o prin impactul reportajelor sale senzaționale. Cu *Cinci zile printre leproși* (1928), reportaj-proces, comparabil cu *Dragoste și lepră* (1943) de Egon Erwin Kisch, el reușește „a descoperi America pentru autorități” (Tudor Arghezi), denunțând condițiile inumane, bine camuflate, din lazaretul de la Lărgeanca, în Deltă, până la evadarea bolnavilor cu „lepră vagabondă”. O capodoperă este reportajul-parabolă *Trenul fantomă*, adică „trenul secolului [...] reprezentând panica unei epoci”. Descripția și portretistica subsumează mărcile stilistice ale

poeticii avangardiste: vagabondul caută „pepita unei coji de pâine”, „visul zace ca un înger tăiat de tren” etc. Stilistica pregnantă a reportajelor lui **B.-F.**, amestec de revoltă și toleranță, potențial tragic și lirism, incisivitate, sarcasm și umor, este la fel de importantă ca evenimentul relatat. Memorialistica literară își revendică grupajul *Lentile*, despre prieteni scriitori și artiști: B. Fundoianu, Ilarie Voronca, I. Ross, I. Berman și Tudor Arghezi, Geo Bogza. Sunt evocate și figuri de odinioară: buclucașul călugăr Mardarie Vla-huță, Vasile Kogălniceanu, socialiștii Zamfir C. Arbore și Panait Moșoiu. *Orașul măcelului* (1944), un pamflet coroziv și patetic, de o iudaitate profundă, bazat pe o experiență-limită – rebeliunea legionară din ianuarie 1941 –, surprinde în instantanee macabre „dinamica distrugerii” din cartierele evreiești, ororile asasinatelor din pădurea Jilava, supraviețuirea miraculoasă a rabinului Gutman. Autorul face rechizitoriul unei ideologii politice a cărei „metafizică” rasială sfârșește într-un brutal pogrom. O altă epocă totalitară va inhiba scriitoricește pe cel ce se considerase integrat socialmente pozițiilor de stânga. Într-o carte târzie, *Hârca piratului. Peisaje dunărene* (1957), dincolo de comentarii și epizicări mediocre, dialoguri imagine, tonul vag festivist, răzbat imagini pregnante ale reporterului de altădată: Delta mirifică – o Amazonia locală – sau haloul fantastic al dostoievskianului Igor Radomirski, ultimul „vrăjitor” de albine de la Isaccea. O figură a secolului al XX-lea, „însuși reporterul” (Geo Bogza), **B.-F.** rămâne egalul marilor jurnaliști ai lumii moderne.

SCRIERI: *Cinci zile printre leproși*, pref. D-rul Ygrec, București, [1928]; *Orașul măcelului*, pref. A. L. Zissu, București, [1944]; ed. pref. Z. Ornea, București, 1997; *Hârca piratului. Peisaje dunărene*, București, 1957; *Reportajele mele. 1927–1938*, îngr. și postfață Lisette Daniel-Brunea, București, 1979; *Memoria reportajului*, îngr. Lisette Daniel-Brunea, pref. Dan C. Mihăilescu, București, 1985. **Traduceri:** Lion Feuchtwanger, *Războiul evreilor*, București, 1945; ed. (*Căderea Ierusalimului*), pref. Teșu Solomovici, București, 2007; R.L. Stevenson, *Comoara din insulă*, București, 1954; Paul-Louis Courier, *Pamflete*, pref. trad., București, 1960; O. J. Cardosa, *Povestiri cubane*, București, 1963 (în colaborare cu Al. Popescu-Teleaga), *Calul de mărgean*, București, 1964, 16–31, 57–70; Gabriel Chevalier, *Clochemerle*, București, 1964; Jean Giraudoux, *Nebuna din Chaillot*, în *Teatru francez contemporan*, București, 1964, 221–324; Pierre Daninos, *Un oarecare domn Blot*, București, 1966; Bengt Danielsson, *Terry pe urmele lui Kon-Tiki*, București, [1970].

Repere bibliografice: Ștefan Roll, *Ospățul de aur*, îngr. și introd. Ion Pop, București, 1986, 150–151, 370; B. de

P. [Tudor Arghezi], *Un reportaj senzațional*, „Bilete de papagal”, 1928, 162; Tudor Teodorescu-Braniște, „*Cinci zile printre leproși*”, ADV, 1929, 13 888; Geo Bogza, *Cu d. Brunea-Fox de vorbă despre reportaj*, VRA, 1934, 342; B. Elvin, „*Hârca piratului*”, VR, 1958, 3; Geo Bogza, *Paznic de far*, București, 1974, 509–511; Sânziana Pop, *Propuneri pentru paradis*, Iași, 1975, 83–94; Radu Popescu, [F. Brunea-Fox], RL, 1977, 24, 1979, 15; Dorin Tudoran, *In memoriam... însuși reporterul*, LCF, 1977, 25; Ioan Grigorescu, [F. Brunea-Fox], „Era socialistă”, 1979, 6, 1982, 12; Leon, *Umbre*, IV, 69–76; Zamfir, *Poemul*, 367, 376, 380, 382–383; Ornea, *Interpretări*, 337–340; Victor Bărlădeanu, *Brunea-Fox sau Compasiunea combativă*, RCM, 1986, 594; Mirodan, *Dicționar*, I, 251–262; E. Suhor, *Brunea-Fox, Reporterul cu majusculă*, RCM, 1987, 625; Pop, *Avangarda*, 79–80, 158–160, 198; *Dicț. scriit. rom.*, I, 383–385; Crohmălniceanu, *Evreii*, 123–133; Radu Ciobotea, *Reportajul interbelic românesc*, Iași, 2006, 119–125, 207–208; Liliana Nicolae, *Brunea-Fox: lucruri neștiute*, DM, 2010, 351.

A.Sm.

BUCEGIU, „ziar pentru toți” ilustrat apărut la București, lunar, din ianuarie până în octombrie 1879, sub redacția lui Gr. H. Granda. Definindu-și laconic profilul („romante, călătorii, noutăți, glume și ceea ce va avea Baba Dochia în ladă: literatura poporului”), **B.** reflectă preferințele și orientarea literară ale redactorului. De altfel, gazeta este scrisă în mare măsură de Granda. El își publică aici în foileton romanul *Misterele românilor*, poemul istoric *Despa din Carpați* și câteva poezii (*Fiul durerii*, *Toamna*, *De la Severin*). Versuri mai semnează C. Cârlova, Carol Scrob, N. Armășescu, Granda preferând să retipărească din scrierile unor poeți consacrați: Costache Conachi (*Ce este nurul?*), V. Alecsandri (*Pohod na Sybir*), D. Bolintineanu (*Sorin*), căruia i se dedică și un articol conținând informații geografice. Se reproduce și *Balada nebunilor* a lui Mihail Zamfirescu. Literaturii populare, aflată constant în preocupările redactorului, i se acordă un spațiu considerabil. Apar, printre altele, baladele *Miron și Florica*, *Mihu Copilul*, *Miorița*, basmele *Oile cu lână de aur* (din Mehedinți) și *Paserile cu cioc de fier* (din Vâlcea). În ceea ce privește traduceri literare, nesemnate, dar aparținând mai toate lui Granda, sunt de semnalat tălmăcirea prescurtată a romanului *Don Quijote* de Cervantes și două articole despre H. Heine (unul al lui Gérard de Nerval), însoțite de o transpunere în proză din creația poetului (*Intermezzo*). Mai apar scurte recenzii la cărți străine și o „cronică teatrală” la spectacolul cu *Trei crai de la răsărit*, piesa lui B.P. Hasdeu.

L.V.

BUCIU, Marian Victor (4.II.1954, Nicolae Titulescu, j. Olt), critic și istoric literar, prozator. Este fiul Didei și al lui Victor Buciu. Își începe învățătura la școala elementară din comuna natală (1961–1966), continuând-o la Școala Medie nr. 5, ulterior Liceul „Ion Minulescu” din Slatina (1967–1973). În 1974–1975 urmează Școala Postliceală de Comerț Exterior din București, apoi Facultatea de Filologie și Istorie a Universității din Craiova (1977–1981). După absolvire devine profesor în învățământul preuniversitar, funcționând în această calitate până în 1990, în mai multe comune (Jupânești, Ionești, Alimănești–Izvoarele) din județele Gorj și Olt. Un an este detașat director-adjunct la Școala Ajutoare din Filiași. Ulterior (1990–1991) este redactor la ziarul „Independentul” din Craiova. Din toamna anului 1990 a fost și asistent asociat la Facultatea de Litere și Istorie a Universității din Craiova, iar din februarie 1992 a devenit cadru didactic permanent al aceleiași universități, parcurgând treptele didactice până la gradul de profesor la Catedra de literatura română, universală și comparată. Este doctor în filologie în urma susținerii în 1993, la Universitatea din Craiova, a tezei *Romanul lui Nicolae Breban*, publicată într-o formă concentrată sub titlul *Breban. Eseu despre stratagemile supraviețuirii narative* (1996). **B.** a debutat cu fragmentul de roman *Miezul nopții* în revista „Amfiteatru” (1974). Debutul editorial este reprezentat de romanul *Concediu fără plată* (apărut în 1980). I s-au acordat mai multe distincții, printre care Premiul revistei „Ramuri” (1991), Premiul Filialei Craiova a Uniunii Scriitorilor (1995, 2001, 2007).

Cele două cărți de beletristică publicate de **B.** în anii '80 – romanul *Concediu fără plată* și volumul de povestiri *Pe scări, deasupra lumii* (1987) – aduceau o proză de calitate, sincronă cu orizontul estetic și tematic propriu epocii, totuși fără atribute de excelență care să îi aducă notorietatea. „Cariera” de autor a lui **B.** avea să se relanseze pe tărâmul criticii literare, unde eforturile hermeneutice și de încadrare teoretică și istorică au vizat atât figuri clasicizate ale literaturii moderne, ca în *Celălalt Argezi. Eseu de poetică retorică a prozei, Ionesco. Eseu despre onto-retorica literaturii* (1996), *E.M. Cioran – Despărțirea continuă a Autorului cel Rău. Eseu despre onto-retorica Textului cioranian* (1996), *Onto-retorica lui I.L. Caragiale* (1997), cât și autori în curs de „clasicizare”, precum în *Breban. Eseu despre stratagemile supraviețuirii narative*,

„Animale bolnave” de Nicolae Breban (2002), *Voința și puterea creației. Opera lui Nicolae Breban* (2009) sau în *Țepeneag. Între onirism, textualism, postmodernism* (1998). În prima etapă a activității lui criticul se individualiza îndeosebi prin aplicarea tenace a unei metode de factură proprie, prin care cercetarea și interpretarea operelor literare echivala cu învederarea a ceea ce el numește „onto-retorica” acestora. În contribuțiile mai recente **B.** pare să fi atenuat aspectul demonstrativ, programatic și tehnicist al demersului centrat pe onto-retorică: rezultatul e un spor de fluentă a discursului și, probabil, un spor de audiență. Bibliografia criticului e variată, adăugând un eseu despre un scriitor și personaj notabil al rezistenței antitotalitare – *Dieter Schlesak, un maestru german al evaziunii* (2003). La „lecturile posttotalitare” din *Promptuar* (2001), unde sunt adunate o parte din comentariile prilejuite de observarea actualității literare, se alătură două volume „gemene” *Zece prozatori exemplari* (2006–2007), primul subintitulat *Perioada interbelică*, iar celălalt *Perioada comunistă*, care reunesc studii despre autori însemnați din ultima sută de ani. Un succes notabil este reprezentat de consistenta lucrare *Panorama literaturii române în secolul XX* (I–III, 2003–2010), cu un volum dedicat poeziei, celelalte două prozei. După cum precizează în prefață, **B.** nu a intenționat să ofere o prezentare „populară și facilă” ori „descriptivă și biografică”, ci a înțeles să porceadă la „un excurs așa-zis specializat”, asumându-și riscul de a „crea dificultăți” (unor cititori mai puțin receptivi, probabil). Ca un rod al aceleiași preocupări pentru investigarea și „fixarea” plauzibilă a contribuțiilor unor autori contemporani se înfățișează și volumul *Nicolae Manolescu: (pre) istoria criticului* (2011). O anumită bruschețe (nu impur-malițioasă, ci oportună, cu virtuți euristice) pune la adăpost cercetarea de orice derivă fastidioasă, în pofida densității semnificante, menținând constant o atractivă tensiune a parcurgerii textului, un suspans de bună calitate.

SCRIERI: *Concediu fără plată*, București, 1980; *Pe scări, deasupra lumii*, Craiova, 1987; *Celălalt Argezi. Eseu de poetică retorică a prozei*, Craiova, 1995; *Breban. Eseu despre stratagemile supraviețuirii narative*, Craiova, 1996; *Ionesco. Eseu despre onto-retorica literaturii*, Craiova, 1996; *E.M. Cioran – Despărțirea continuă a Autorului cel Rău. Eseu despre onto-retorica Textului cioranian*, Craiova, 1996; *Onto-retorica lui I.L. Caragiale*,

Craiova, 1997; *Țepeneag. Între onirism, textualism, post-modernism*, Craiova, 1998; *Promptuar. Lecturi posttotalitare*, Craiova, 2001; „*Animale bolnave*” de Nicolae Breban, Cluj-Napoca, 2002; *Dieter Schlesak, un maestru german al evaziunii*, Craiova, 2003; *Panorama literaturii române în secolul XX, I–III*, Craiova, 2003–2010; *Avangarda și neoavangarda în literatura română*, Craiova, 2006; *Zece prozatori exemplari, I–II*, București, 2006–2007; *Voința și puterea de creație. Opera lui Nicolae Breban*, București, 2009; *10+10 prozatori exemplari. Nominalizări Nobel*, București, 2010; *Nicolae Manolescu: (pre)istoria criticului*, București, 2011.

Repere bibliografice: Bucur Demetrian, „*Concediu fără plată*”, R, 1982, 4; Dan C. Mihăilescu, „*Celălalt Arghezi*”, LAI, 1996, 22 ianuarie; Ion Simuț, *Mersul literaturii prin ceața tranziției*, RL, 1997, 29; Constantin M. Popa, [Marian Victor Buciu], R, 1997, 10, „*Mozaicul*”, 1999, 1, 2004, 4; Ion Simuț, *Textul ca vis, visul ca limbaj*, F, 1999, 3; Răzvan Voncu, *Între adeziune afectivă și confuzie exegetică*, CNT, 1999, 5; Constantin Pricop, *Dumitru Țepeneag sau Onirismul estetic*, VR, 2008, 6–7; Mircea Morariu, *Însemnele pasiunii și utilității*, TTR, 2008, 8–10; Iulian Boldea, *Teme și variațiuni*, București, 2008, 154–155; Iulian Boldea, *Critică și onto-retorică*, CNT, 2010, 8.

N.Br.

BUCIUMUL, gazetă politică apărută la Paris, săptămânal, de la 10 martie până la 3 mai 1857. Editată în excelente condiții grafice, cu alfabet de tranziție, sub redacția lui Cezar Bolliac, **B.**, care etala în frontispiciu deviza-program „Autonomia, unirea și principe strein”, reprezenta vederile politice ale unei grupări a exilaților români, formulate într-un text inaugural: „Acest jurnal, fundat printr-o impulsie spontană a majorității junimei din streinătate, nu reprezintă opiniunea nici a unui individ, nici a unei caste exclusive; el este expresiunea unor simtimente colective. Întreținut prin contribuțiunea și conlucrarea junilor români, el este afară din orice partidă și din orice spirit de parțialitate. Departate de interesele coteriilor și de influințele individuale, emancipat de prejudecățile castelor și îmbrățișând cu căldură reformele moderate și logice, acest organ public se adaptează la orice român, fără distincțiune de partid și de castă. Scopul său nu este de a produce diviziune, nici de a ațâța lupte; pe cât puterile îl vor ierta, el va arăta drumul armoniei și concordiei, dovedind fiecărei caste și individ că interesul general nu este în dezacord cu interesul particular și că numai prin respectul dreptului comun va putea exista și dreptul individual”. În afara redactorului,

colaborau cu articole politice și alți membri ai emigrației, care semnav C. B-escu (probabil C. Bălcescu) și G.D.V. Alte articole și satire nesemnate sunt ale lui Vasile Boerescu, cele mai multe însă îi aparțin lui Bolliac, susținător al vederilor partidei unioniste. I se alătură J.A. Vaillant, Radu Ionescu, I. Strat, arhimandritul Iosafat Snagoveanu. Din țară trimit versuri G. Sion și Al. Donici. După șapte numere lui Bolliac i se retrage mandatul reprezentării adepților Unirii, pe care îl capătă V.A. Urechia, redactor al unei gazete noi, „Opiniunea”. **R.Z.**

BUCIUMUL, „ziar politic, literar și comercial” apărut la București între 15 decembrie 1862 și 5 decembrie 1864. Proprietar și director era Cezar Bolliac, care editează **B.** în continuarea periodiceului cu același titlu scos la Paris în 1857. Ieșind la început de două ori pe săptămână, gazeta își mărește numărul aparițiilor la trei de la 8 iunie 1863, pentru a deveni, din 1 august, cotidian. Tirajul rămâne însă modest, mult sub așteptările directorului și, din ianuarie 1864, Bolliac este nevoit să editeze doar trei numere pe săptămână. În același an, la început de decembrie, ca urmare a unui aprig atac împotriva guvernului și a lui M. Kogălniceanu, **B.** este suspendat. Bolliac îl va înlocui, trei luni mai târziu, cu „*Trompeta Carpaților*”. Atitudinea ziarului este aceea a unui oficios liberal moderat. Militând, mai întâi, alături de rosettiști, începe apoi o violentă campanie împotriva „roșilor” (C.A. Rosetti, I.C. Brătianu), apărând reformele impuse de Al. I. Cuza; după puțină vreme va redeveni organ al opoziției, Bolliac arătându-se nemulțumit de politica internă a lui M. Kogălniceanu. În ceea ce privește „partea literară”, Bolliac o concepe într-un sens larg, adică înglobând studii și articole de istorie, geografie, filologie. El publică documente istorice, cronici străine referitoare și la români, cronici interne, însoțite de prezentări succinte, în care se subliniază importanța lor documentară și literară. Se adaugă însemnata contribuție a lui B.P. Hasdeu, care dă, alături de câteva articole politice, un comentariu asupra titlului domnilor pământeni, apoi *Studii critice asupra istoriei române*, schițe bibliografice. Aici apare scrierea *Copilăriele lui Iancu Moțoc* de B.P. Hasdeu, prima versiune a *Ursitei*, cu indicația că este „fragment dintr-un roman”. Cu publicistică militantă, antirosettistă, dar și cu poezie satirică, e prezent și C.D. Aricescu,

un timp și administrator al gazetei; versuri scriu Gr. Alexandrescu (*Vânătorul*), D. Bolintineanu, Gh. Tăutu, George Baronzi, Mihail Zamfirescu și Al. Depărățeanu, care dă aici și traduceri din spaniolă, printre primele la noi; lui V. Alecsandri i se republică, sub pseudonimul Vlad Moraru, fabula *Moara de vânt*. Din octombrie 1864 o cronică muzicală ținută de N. Filimon se ocupă de spectacolele operei italiene la București. Filimon este și autorul studiului de folclor *Lăutarii și pozițiunile lor*. Ziarul conține, număr de număr, note, recenzii, știri privind viața intelectuală din Principate, mai toate redactate de Cezar Bolliac, observator obiectiv și atent, preocupat și de condițiile de trai ale scriitorilor (articolele în legătură cu pensiile lui Ion Heliade-Rădulescu, a profesorului de origine franceză J. A. Vaillant), de cărțile și revistele apărute (editarea operelor lui D. Bolintineanu, cronică la romanul *Ciocoii vechi și noi* de N. Filimon, analiza critică a poeziilor lui Gh. Tăutu etc.).

R.Z.

BUCIUMUL, publicație a cercului folcloristic Buciumul, apărută în comuna Brădiceni-Gorj, lunar, în două serii: din noiembrie 1924 până în august 1926 și din ianuarie 1935 până în februarie 1936, cu subtitlul „Foaie pentru strângerea folclorului”, devenit „Foaie folcloristică-literară” de la numărul 6. Director: I.I. Buligan-Delagorj. Seria a doua, apărută la un interval de zece ani, păstrează formatul, profilul și numărul de pagini (18), schimbându-și doar frontispiciul: „Foaie pentru săteni. Literatură, cultură, folclor și artă populară.” Director: I.I. Buligan, învățător; administrator: preot Teodor Gureanu; comitetul de conducere: C. Brâncuș, I.I. Buligan, T. Gureanu, C. Gh. Popescu Tică. Din articolul program *Prietene dragă* rezultă că revista își propune să publice „basme, povești, tradiții, legende, doine, cântece, bocete, hazuri, glume, snoave, datine, obiceiuri, credințe, superstiții, vrăji, farmece, ghicitori, cimilituri și vorbe cumpănite”. În acest scop, apelează la preoții și învățătorii satelor, care devin principalii susținători și colaboratori (D. Udrescu, Lucian Costin, Ilie Păsculescu, I.N. Popescu, Gh. N. Dumitrescu-Bistrița ș.a.). Numărul 12 conține o scrisoare de la Artur Gorovei, director al revistei de folclor „Șezătoarea”, în care se propune organizarea unei „asociații a tuturor folcloriștilor din țară”, menită

să culeagă și să publice materiale folclorice. În paralel sunt retipărite și scrieri din literatura cultă, ca, de pildă, povestea lui Ion Creangă *Inul și cămeșa*, schița *Odată* de Emil Gârleanu, amintiri din copilărie ale lui Vasile Militaru. În *Rândurile de început*, marcând cea de-a doua serie, revista își stabilește singură locul, alături de „Șezătoarea” lui Artur Gorovei, „Tudor Pamfile” a lui D. Furtună, „Izvorașul” lui Gh. N. Dumitrescu-Bistrița, „Vestitorul satelor” din Boroaia Fălticeniilor, „Ion Creangă”, „Doina” etc. Alți colaboratori: Mihail Lungianu, C. S. Nicolăescu-Plopșor, Constantin G. Roiban, N. Rădulescu-Niger, C. Jaleș. **M.W.**

BUCIUMUL, revistă apărută la București, lunar, în două serii: din septembrie 1936 până în ianuarie 1937 și din februarie până în aprilie 1938. Director: Gheorghe T. Dâmboianu, înlocuit la numărul 6 de Marin C. Ionescu; secretar: Costel M. Blidărescu, care de la numărul 7 e redactor-șef. În *Înainte cuvântare*, semnată de Marin C. Ionescu, președintele profesorilor de religie din România, se arată că revista va fi menită să deschidă orizontul tinerilor. Se publică articole de popularizare pe subiecte medicale de premilitărie, cercetășie, străjerie, evocări ale unor evenimente (răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan, nașterea lui Ion Creangă), cronici teatrale, note de drum, epigrame, glume, șarade etc. Beletristica, susținută de condeie modeste, e prezentă prin poezii minore semnate de Gheorghe Stroescu, G. Marinescu-Fulga, Decebal Ghițescu, Fany Ștefănescu-Moldovan, prin pagini de proză lipsite de emoție artistică datorate unor veleitari (C. Delamovilă, Mariana Ștefănescu, Rozalina Melinescu, Virgil Ștefănescu, Elena Ștefănescu, Rodica Popescu, Ana Stroescu) și recenzii semnate de Dragoș Protopopescu, Pericle Martinescu, Marin C. Ionescu. Sub impactul curentelor politice ale vremii, publicația sprijină Liga Antirevizionistă Română condusă de Stelian Popescu, directorul cotidianului „Universul”. Alunecarea redacției spre ideologia de dreapta e tot mai evidentă odată cu numărul 6 /1938, dedicat lui Ion Moța și Vasile Marin, în care scriu Radu Gyr, Victor Bilciurescu, Cleopatra Ștefănescu, Geo Stroescu, Rodica Isăcescu, Gh. Tănăsescu, Paul Răduț ș.a. Se reproduc articole cu caracter legionar. **B.** își înțețează apariția odată cu arestarea și condamnarea conducătorilor legionari. **I.R.**

BUCIUMUL ROMÂN, revistă literară, istorică și filologică apărută la Iași, lunar, între 1 martie 1875 și martie 1881; de la 1 martie 1876 are subtitlul „Foaie literară”. Editor: Teodor Codrescu; redactor: Iancu M. Codrescu. Se tipăresc versuri inedite de Al. Beldiman și I. Prale, precum și studii privitoare la activitatea acestora (*O neoformă de scriere și citire*, despre I. Prale, și *Tragedia Moldovei de vornicul Alecsandru Beldiman*, ambele de I.M. Codrescu). O rubrică de informații bibliografice, „Bibliohronologie română”, include scurte recenzii scrise cu spirit critic de I. M. Codrescu, care împreună cu Al. Athanasiadi traduce din greacă poemul *Poezia morală* de A. Calfoglu. Aici T. Codrescu a republicat mai multe studii ale lui Gh. Săulescu despre limba textelor vechi bisericești, precum și documente istorice. La sfârșitul primului an de apariție, în numărul 12/1876, apar întâile fragmente din *Țiganiada sau Tabăra Țiganilor* de I. Budai-Deleanu, manuscrisul A, publicate de asemenea de T. Codrescu. În 1876 și în anul următor, tipărirea *Țiganiadei* a continuat, realizându-se astfel prima editare a epopeii. Au mai colaborat cu versuri și proză D. Gusti, Al. Beldiman, Gr. S. Stamatin, I. Buttă și Frédéric Damé cu *Studiu comparativ între limbele românească și provençală*. **R.Z.**

BUCOV, Emilian (8.VIII.1909, Chilia Nouă–Odessa – 17.X.1984, Chișinău), poet, prozator, dramaturg. Născut într-o familie de ucraineni săraci, învață mai întâi la Chilia și Ismail, termină, după învingerea unor dificultăți materiale, Liceul „B.P. Hasdeu” din Chișinău (1930), apoi Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din București (1936). Student fiind, devine membru al Uniunii Tineretului Comunist și desfășoară în ilegalitate diverse activități politice. Din 1940 se refugiază la Moscova și contribuie prin versurile lui la difuzarea sloganurilor bolșevice antiromânești. Stabilizat din 1944 la Chișinău, era considerat unul dintre scriitorii activiști de seamă din RSS Moldovenească. A fost președinte al Uniunii Scriitorilor (1945–1946), locțiitor al președintelui Sovietului Miniștrilor (1947–1951), redactor-șef al revistei „Nistru”, deputat în mai multe legislaturi. A fost distins cu Premiul de Stat (1966), cu titlurile Erou al Muncii Socialiste (1979) și Scriitor al Poporului din RSS Moldovenească (1982), i s-au acordat numeroase premii.

B. a colaborat la reviste de stânga ori de avangardă, debutând, probabil, la „Herald” (1933), cu o traducere din rusește. Continuă apoi să publice versuri și proză la „Adevărul literar și artistic”, „Șantier”, „Cuvântul liber”, „Făclia”, „Societatea de mâine” ș.a., semnând fie Bâcov, fie Bucov sau Radu Bucov Emilian, Emil Bercea, Radu Bercea ș.a. Lirica lui este a unui insurgent gălăgios, care anunță „apusul Parnasului” și respinge poezia „burgheză” (în care include și „hârdăul eminescian”), cultivând programatic o tematică ostentativ proletară. Modelul era poezia sovietică a vremii, cu deosebire cea a lui Vladimir Maiakovski, din care a tradus (1951) și pe care l-a popularizat, dar și avangardismul, un „futurism întârziat”, ambele preluate de **B.** „caricatural”, pentru că „gestica sa e a unui bufon” și pentru că la el proliferază „vorbăria jenantă” (Alexandru Burlacu). Și-a strâns versurile din perioada românească în volumele *Clocotul muncii* (1936), *Discursul soarelui* (1937) și *China* (1938). Perioada sovietică începe în anii '40, la Moscova, unde îi apar volume care cuprind versuri violent antiromânești. Este orientarea pe care a păstrat-o, cu o excepție parțială – volumul *Zile de azi, zile de mâine* (1965), patru decenii, răstimp în care a tipărit enorm. Poligraf industriuos, **B.** colportează de data aceasta clișeele propagandei sovietice în versuri, în romane, în dramaturgie, condus de principiul – versificat tot de el – potrivit căruia „Ni-i Moscova soare, iar Kievul frate”. În jurul vieții și scrierilor sale oficialitățile sovietice au creat o legendă profitabilă. A mai tradus din Maxim Gorki (în colaborare), din Ilya Ilf și Evgheni Petrov (1938) și din Serghei Esenin.

SCRIERI: *Clocotul muncii*, Piatra Neamț, 1936; *Discursul soarelui*, București, 1937; *China*, București, 1938; *Andrieș*, Chișinău, 1946; *Țara mea*, Chișinău, 1947; *Cresc etajele*, Chișinău, 1952; *De vorbă cu cei mici*, Chișinău, 1953; *De la Volga pân-la Don*, Chișinău, 1953; *Opere alese*, Chișinău, 1954; *Orașul Răut*, Chișinău, 1956; *Roua dimineții*, Chișinău, 1956; *Lirică*, Chișinău, 1957; *Poezii*, Chișinău, 1958; *Dunărea zbuciumată*, Chișinău, 1959; *Piese*, Chișinău, 1960; *Timpuri și oameni*, Chișinău, 1961; *Stele și lanțuri*, Chișinău, 1962; *Ultimul zăplaz*, Chișinău, 1962; *Povestiri, nuvele, momente lirice*, Chișinău, 1963; *Povestiri despre Petrică-Rică*, Chișinău, 1963; *Zile de azi, zile de mâine*, Chișinău, 1965; *Versuri*, Chișinău, 1966; *Vietnamul meu*, Chișinău, 1966; *Magistrala*, Chișinău, 1969; *Povestiri poloneze*, Chișinău, 1969; *Scrieri*, I–V, pref. Simion Cibotaru, Chișinău, 1970–1973; *Pomul vieții*, Chișinău, 1974; *Scară fără trepte*, Chișinău,

1976; *Oglinda*, Chișinău, 1978; *Pentru voi*, Chișinău, 1978; *Largul*, Chișinău, 1979; *Bim-Bom*, Chișinău, 1981; *Tinerețe în flăcări*, Chișinău, 1982; *Om de dimineată*, Chișinău, 1984; *Mi-i dor de țara cu cireși*, pref. Tudor Palladi, Chișinău, 2005.

Repere bibliografice: N.D. Cocea, *Un poet*, „Orizont”, 1935, 5; Călinescu, *Opere*, III, 865–866; Șerban Cioculescu, *Aspecte lirice contemporane*, RFR, 1938, 5; Vasile Coroban, *Emilian Bucov*, în *Profiluri*, 57–73; Crohmălniceanu, *Literatura*, II, 528–529; Simion Cibotaru, *Scriitorul și timpul*, Chișinău, 1979; Dolgan, *Crez*, 134–145; Gheorghe Mazilu, *Creația lui Em. Bucov între mit și realitate*, LA, 1989, 2 noiembrie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 176–177; Burlacu, *Critica*, 126–138; Ciocanu, *Lit. rom.*, 79–86; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, 138–142; Ciocanu, *Vase comunicante*, 130–144; Dolgan, *Poezia*, 341–352; Popa, *Ist. lit.*, II, 1100; *Dicț. Chișinău*, 74–75; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 46–50. **D.M.**

BUCOVINA, publicație apărută la Cernăuți, zilnic, între 18 martie 1919 și 25 ianuarie 1920, cu subtitlul „Ziarul românilor bucovineni”. Redactor responsabil: Dimitrie Bucevski, urmat de Pamfil Șeicaru și Cezar Petrescu; începând cu numărul 42/1919, cei doi figurează temporar ca directori; secretar de redacție: C. Cehan-Racoviță. Revistă a Societății Unirea, **B.** își propune să promoveze literatura română în mediul cultural din provincia al cărei nume îl poartă. Eclectic ca opțiuni ideologic-literare, cotidianul se bazează aproape exclusiv pe republicări. Are ca rubrică permanentă „Foița Bucovinei”, devenită, începând cu numărul 42/1919, „Literatură” sau „Critică literară”. Aici sunt republicate texte literare și eseuri critice preluate din revistele „Luceafărul”, „Sămănătorul”, „Ramuri”, „Gazeta de Transilvania” etc. Din „Însemnări literare” și „Convorbiri literare” sunt reproduse texte de Demostene Botez, Mihail Sadoveanu, Ion Agârbiceanu, D. Anghel, Ilarie Chendi, Ion Creangă, Titu Maiorescu, G. Bacovia. Se publică articole de Eminescu (*Despre programe*, reluat din „Timpul”), Duiliu Zamfirescu (*Bucovina*) și N. Iorga (*În țara vechilor boieri*). Colaborează cu poezie G. Tutoveanu, I.U. Soricu, Marcel Romanescu, cu proză Ionel Teodoreanu, V. Demetrius. Alți colaboratori: T. Ștefanelli, Al. Cazaban, D. Nanu, Ion Gorun, I. Al. Brătescu-Voinești **C.Tt.**

BUCOVINA, periodic „de afirmare românească” apărut la Cernăuți, zilnic, între 14 iulie 1941 și 1 martie 1944, sub conducerea unui comitet de

direcție. De orientare filogermană, cu aspect comercial, de informație generală, **B.** acordă un loc minor știrilor culturale. În ceea ce privește literatura, publică sporadic poezie (de obicei ocazională) și traduceri în foileton din literatura engleză de consum. Colaborează cu poezie pășunistă și postsămănătoristă, pe teme istorice și naționaliste, Volbură Poiană Năsturaș, George Voevidca, George Drumur, Traian Chelariu, Mircea Streinul, Nicolae Tăutu. În numărul 18/1941 este publicat poemul lui Eminescu *Bucovinei*. Semnează traduceri D. Luța. Alți colaboratori: Aurel Tudor, Dragoș Vicol, Vasile Bradu. **C.Tt.**

BUCOVINA LITERARĂ, supliment săptămânal al ziarului „Bucovina”, apărut la Cernăuți, cu concursul Societății Scriitorilor Bucovineni, din 14 septembrie 1942 până în 19 martie 1944, în continuarea celui publicat începând din 23 martie 1942, cu titlul „Bucovina. Supliment literar” sau „Supliment literar. Bucovina”. Nu e indicat colectivul redacțional, abia de la numărul 57 din 1943 fiind menționat ca prim-redactor George Drumur. Fără a avea un program explicit, **B.I.** caută să dobândească un caracter cultural și beletristic distinct, regional, dar nu numai, publicând poezie, proză, piese de teatru, reportaje, cronici plastice, muzicale și teatrale. La rubricile „Poezii”, „Poeme”, „Poeme de pe front”, „Sonete de pe front” apar versuri de E. Ar. Zaharia (*Doină*, *În munte*, *Mistică*, *Nova Ars Poetica*), Dimitrie Stelaru (*Omul nou*), Mircea Streinul (*Eroul*, *Moartea șarpelui*), Dragoș Vicol (*Baladă pentru Domnița Cântecului*, *Incursiune*, *Stăm în groapă...*, *Dimineată pe front*, *Scrisoare lui Serghe Essenin*, *Amurg citadin*, *Repaus*), George Voevidca (*Cruciada a IX-a*, *Morminte sub robie*, *Psalm*), Dim. I. Păcurariu (*Autumnale*, *Poem simplu*), D. Loghin, Traian Cantemir, Constantin Bivolaru, N. Istrati, Teofil Lianu, George Nimigean, Gheorghe Noveanu, Niculae Rusu, Ion Scutaru, Nicolae Tăutu, George Todoran ș.a. În paginile de proză se regăsesc nume precum Mihail Sadoveanu (*Bătălia de la Vaslui*), Eusebiu Camilar (*Prietenia*), Dim. I. Păcurariu (*Fuga...*, *Vis frânt*), George Zamfira Antonescu, Alexei Dragu, I. Mandiuc, N. Tcaciuc-Albu, Aurel Tudor, Ion Munteanu, E. Ar. Zaharia ș.a. Cel din urmă contribuie și cu drama în patru acte intitulată *Conștiința*. Dacă eseurile sunt relativ rare (de reținut, totuși, *Sufletul*, *creație afectivă a artei* de Melania Livadă), foarte amplu este sectorul de

critică și istorie literară, unde se pot citi articole polemice de Aug. Z.N. Pop (*Cuvânt despre plagiat și plagiatori. Cazul Profira Sadoveanu*), cronici literare de George Drumur, Traian Cantemir și E. Ar. Zaharia, texte teoretice de Mihai Cosmineanu (*Sediul esteticului literar*), mici studii comparative de Melania Livadă (*Două mari romane și o aceeași temă*, despre *Țăranii* de Władisław Reymont și *Ion* de Liviu Rebreanu), comentarii și cercetări despre viața și opera lui Eminescu datorate lui C. Loghin, Aurel Vasiliu, Ilie Mandiuc și Aug. Z.N. Pop. De interes pentru istoria literară sunt și interviurile din 1943 cu Tudor Arghezi, Cezar Petrescu, Mihail Sadoveanu și Ionel Teodoreanu sau în 1944 cu sculptorul și scriitorul Ion Vlasiu. Dumitru Isac scrie mai ales despre cărți de filosofie (Lucian Blaga, *Știință și creație*, N. Bagdasar, *Teoria cunoștinței*), dar și despre Nichifor Crainic, „poetul cerului creștin”. O animată rubrică de note, numită „File de calendar”, oglindește actualitatea culturală românească și străină. Profilul literar al publicației e întregit de remarcabile traduceri, cum sunt, îndeosebi, cele ale lui Pimen Constantinescu din poezia latină (Horațiu, *Oda a patra*), franceză (Alfred de Musset, *Maria*, Sully Prudhomme, *Ochii*), italiană (Giovanni Pascoli, *Binecuvântare*), germană (Goethe, *Balada regelui din Thule*, Chamisso, *Împletitoarea de coșuri*), dar și cele ale lui Radu Mehedinți din lirica italiană (Luigi Pirandello, *Pace și Primăvară*, Giuseppe Ungaretti, *Unde lumina*), cea a lui E. Ar. Zaharia din poetul spaniol Juan Ramón Jiménez (*Hai să visăm*) sau cea a lui N. Tcaciuc-Albu din Friedrich Schiller (*Speranța*). Acestea dovedesc aspirația **B.I.** de a deschide orizonturi mai largi, dincolo de regionalismul cultural firesc, asumat cu dăruire pe toată perioada de apariție (semnificativ, între altele, un serial semnat de S. Reli, *Momente din viața românească în Cernăuți de altădată*). **I.M.**

BUCOVINA LITERARĂ, publicație apărută la Suceava, lunar, începând din ianuarie 1990, la inițiativa unui grup de scriitori coordonat de Mihail Iordache, care va deveni apoi redactor-șef. Între aprilie 1993 și mai 1994 și-a întrerupt apariția. La reluare, în iunie 1994, redactor-șef este Marcel Mureșeanu (până în decembrie 1997). După un interimat de câteva luni, în care sunt menționați ca „realizatori” Ion Beldeanu și Victor T. Rusu, funcția este preluată, succesiv, de Mircea A. Diaconu

(aprilie 1997 – iunie 1999), Ion Beldeanu (iulie 1999 – iulie 2010) și Constantin Arcu (august 2010 – aprilie 2012). Din mai 2012 redacția este alcătuită din Sabina Fînar, Carmen Veronica Steiciuc și Alexandru Ovidiu Vintilă, pentru ca, din noiembrie același an, Carmen Veronica Steiciuc să ajungă director, iar Alexandru Ovidiu Vintilă redactor-șef. Secretari de redacție au fost, pe rând, Mihai Spănu, Nicolae Cârlan și Alexandru Ovidiu Vintilă. Continuând, la început, o tradiție mai apropiată, aceea a suplimentului literar „Pagini bucovinene”, găzduit, între 1982 și 1989, de revista „Convorbiri literare”, **B.I.** revendică ulterior o moștenire mai îndepărtată, dar prețioasă, a altui supliment, cel inclus, din 23 martie 1942 până în 19 martie 1944 (cu titlul „Supliment literar. Bucovina”, „Bucovina. Supliment literar” și, în fine, „Bucovina literară. Supliment”), în ziarul „Bucovina” de la Cernăuți. Revendicarea este consfințită însă, pe deplin, abia de la numărul 10/2001, când pe frontispiciu se indică, în mod inexact, „Prima serie a revistei a apărut în anul 1941 la Cernăuți”. Preschimbată după aceea, tot inexact, în „Revistă fondată de Societatea Scriitorilor Bucovineni la Cernăuți în 1941”, mențiunea va fi abandonată mai târziu în favoarea uneia actualizate: „Revistă a Societății Scriitorilor Bucovineni”. Dincolo de această filiație asumată imprecis, dar cu justificată mândrie, revista s-a dorit a fi din capul locului mai mult decât regională. Așa cum promite în editorialul programatic din primul număr, intitulat *Început*, ea va refuza cantonarea „în hotarele unui provincialism ridicol” și ale unui „tradiționalism anacronic”, nutriend convingerea că specificul cultural bucovinean nu poate avea rezonanță decât în „contextul spiritualității românești”. Într-adevăr, publicația își va îndrepta constant atenția atât spre valorile culturale ale Bucovinei, cât și spre cele naționale și universale. Rubricatura diversă, tematicile abordate, selecția colaboratorilor o dovedesc deopotrivă și din plin. Rubricile dedicate spațiului bucovinean sau celui moldovean, precum „Patrimoniul”, „Calendar bucovinean”, „Coordonate cernăuțene”, conviețuiesc fericit cu cele generale, proprii oricărei reviste literare cu deschidere: „Poesis”, „Lirice”, „Proză”, „Epica magna”, „Debut”, „Cronica literară”, „Eseu”, „Retrospective”, „Literatură străină”, „Interferențe”, „Invitatul revistei”, „Interviu”, „Vitrina editorială” ș.a. **B.I.** a știut, totodată, să-și atragă colaborarea unor autori prestigioși din toată țara. Astfel, în sumar se

regălesc nu doar numele unor poeți de obârșie din aria moldoveană și bucovineană, ca Nichita Danilov (*Îngerul, Despre poezie*), Matei Vișniec (*Șapte poeme de dragoste*), Ovidiu Genaru, Adrian Alui Gheorghe, Daniel Corbu, Liviu Antonesei, Gheorghe Izbășescu, Leo Butnaru, Nicolae Coande, Cassian Maria Spiridon, Horia Zilieru, Ion Beldeanu, Traian Chelaru, Constantin Hrehor, Ion Murgeanu, George L. Nimigeanu, Vasile Tărățeanu, ci și din alte zone ale geografiei noastre literare: Gheorghe Grigurcu, Ioan Moldovan, Ioan Es. Pop, Marcel Mureșeanu, Șerban Foarță, Simona-Grazia Dima, George Vulturescu, Radu Ulmeanu ș.a. Cu proză colaborează, de asemenea, autori din tot spațiul literar românesc și din toate generațiile. Se publică fragmente de roman aparținând lui Matei Vișniec (*Domnul K eliberat*), Gellu Dorian (*Cartea de la Uppsala*, capitolul întâi din romanul *Duane House*), Constantin Arcu (din romanul *Cocoșul albastru*), Mircea Șerbănescu, Alexandru Vakulovski. Proza scurtă e semnată, între mulți alții, de Bedros Horasangian, Dan Lungu, Dan Perșa, Leo Butnaru, Aura Christi, Elisabeta Isanos, Horia Gârbea, Onu Cazan, Marcel Mureșeanu, Aurel Podaru. Memorialisticii lui Dimitrie Vatamaniuc (în serial, 2005–2010) i se alătură ineditele *File de Jurnal* ale lui Leca Morariu (1 și 2/ 1995) și ale lui Vasile Posteuca (8–9/2001) și, mai ales, câteva proze inedite ale lui Nicolae Labiș (*Casa omului*, 3–4/2003, *În cinstea partidului*, 12/2003, *Ileana Vierului a intrat în partid*, 4–5/2005), restituite prin grija lui Nicolae Cârlan. Acesta din urmă este, de altfel, semnatarul a numeroase alte contribuții în paginile de istorie literară ale **B.I.**, care, împreună cu cele rezervate criticii și eseisticii, reprezintă una dintre secțiunile cu adevărat consistente ale revistei. Pot fi citite aici studii de Mihai Cimpoi (*Proeuropenismul românesc*), de Dimitrie Vatamaniuc, eminescologice în primul rând (*Eminescu poet, prozator, dramaturg, ziarist, Eminescu. Din biografia sa intelectuală, Eminescu și presa europeană din vremea sa, Eminescu și Bacovia despre golul istoric și așezările lacustre*), de Mihai Cazacu (*Nota clasicității populare a scrisului sadovenian*), Mircea A. Diaconu (*Ion Barbu și ființa literaturii, Ion Pillat și contradicțiile tradiționalismului*), de Nicolae Havriliuc, care oferă *Introducere la proza lui Mircea Streinul*, de Eugen Dimitriu, care scrie despre opera lui Anton Holban, despre E. Lovinescu, Vasile Lovinescu și Horia Lovinescu. Cronica

literară este ținută, în diferite perioade, de Mihail Iordache, Adrian Dinu Rachieru, Ion Beldeanu, Mircea A. Diaconu, Rodica Mureșan, Ovidiu Morar, Ion Filipciuc, Theodor Codreanu, Valentin Protopopescu, Virginia Blaga, Ion Roșioru, Ioan Holban, Emanuela Ilie ș.a., iar printre recenzenții cei mai activi se numără Constantin Arcu, Sanda-Maria Ardeleanu, Marian Barbu, Simion Bărbulescu, Constantin Blănaru, Doina Cernica, L.D. Clement, Ion Cozmei, Ioanid Deleanu, Sabina Fînar, Angela Furtună, Cornel Galben, Ion Hurjui, Ionel Savițescu. Mereu incitante sunt comentariile eseistice, de la rubrica „Fragmentarium”, ale lui Constantin Călin (*Cronica anilor defuncți*, în serial, august 2000 – decembrie 2002; *Jurnal despre Bacovia*, tot în serial, decembrie 2009 – iulie 2010), cele de la rubrica „Povestea vorbei” ale G.I. Tohăneanu și cele de la „Cronica limbii” ale lui N. Georgescu, ultimii doi practicând în cadrul lor o interesantă hermeneutică lingvistico-stilistică. Din sfera eseisticii critice, dar nu numai, se cuvin amintite și alte câteva remarcabile rubrici de autor: „Chipuri și priveliști” (Liviu Antonesei), „Portret în cărbune” (Al. Cistelean), „Un bucovinean la Paris” (Matei Vișniec), „Jurnal comentat” (Liviu Ioan Stoiciu), „Parabole” (Leo Butnaru). Raritatea anchetelor literare (*Despre actualitatea lui Eminescu, Spiritul polemic în presa literară, Anul 2000*) este compensată de abundența interviurilor cu scriitori, artiști și oameni de știință, între care Marin Sorescu, Matei Vișniec, Alexandru Paleologu, Nicolae Manolescu, Mihai Cimpoi, Gheorghe Grigurcu, Adrian Popescu, Cezar Ivănescu, Dorin Tudoran, Mircea Horia Simionescu, Petru Cimpoeșu, Ion Pop, Constantin Ciopraga, sculptorul Ion Irimescu, lingvistul Eugeniu Coșeriu, autori străini precum poloneza Danuta Bieńkowska, francezul Dominique Fernandez, eseista Svetlana Paleologu-Matta, stabilită în Elveția. De altfel, în 2011 a apărut și o antologie realizată de Constantin Arcu și Sabina Fînar, *Interviurile „Bucovinei literare”. 1990–2010*. La fel de cuprinzător este și spațiul acordat literaturii universale. La „Cronica traducerilor” sau în afara ei, scriu Niadi Cernica, Marius Chelaru, Geo Vasile, Elena-Brândușa Steiciuc ș.a., iar traduceri propriu-zise acoperă literaturi, epoci și genuri variate. Petru Condurache-Crăinițeni transpune în românește poeme de Charles Baudelaire (*Cadra, Căința postumă, Călătoria*), Paul Fort (*Căluțul alb, Contemplând un portret*),

Guillaume Apollinaire (*Umbra dragostei mele*), Radu Cârnecki traduce din Rainer Maria Rilke (*Cântec de dragoste, O, tu, iubire dinainte pierdută, Orfeu, Eurydice, Hermes*), Raluca Hergheliegiu-Dimian din Paul Celan, Viorel Dârja din Leonard Cohen, Jules Supervielle și C.F. Ramuz, Sânziana Mureșeanu din Thomas Dylan, Isabel Bedreagă din Sylvia Plath, Leo Butnaru din Vladimir Maiakovski și Velimir Hlebnikov. Aceștia li se adaugă versiuni românești ale unor fragmente din romanele lui António Lobo Antunes (*Întoarcerea caravelor*), Henry Miller (*Tropicul cancerului*), Pascal Brukner (*Hoții de frumusețe*), ale unor proze scurte de Anatole France, Francis Scott Fitzgerald, Daniil Harms (în traducerea lui Mihai și Alexandru Vakulovski), Andrei Makine, Raymond Queneau sau ale unor eseuri de Ernesto Sábato și Octavio Paz. Prin această deschidere spre alte orizonturi, dar și prin grija de a oglindi multiplele fațete ale culturii proprii, locale și naționale, **B.I.** a izbutit să împlinească treptat ceea ce și-a propus de la bun început: să devină o publicație completă, care depășește regionalismul cultural fără a-l trăda.

I.M.

BUCȘA, Petre
(11.III.1919, Deleni,
j. Cluj – 9.V.2006,
Cluj-Napoca), poet,
prozator.

Este fiul Mariei (n. Belu) și al lui Petru Bucșa, țărani. A frecventat cursul gimnazial al Liceului „Regele Ferdinand” din Turda, apoi Școala Normală la Abrud, Cluj și Deva, până în 1941. Combatant în cel de-al Doilea Război Mondial (în 1944 era sublocotenent de rezervă în Batalionul 12 Vânători de Munte din Câmpina), rănit la Banská Bistrica, se afla, la sfârșitul conflagrației, în Spitalul Militar de la Făgăraș. Se stabilește la Cluj și se înscrie la Facultatea de Drept. În 1954, după licență, este numit inspector-șef al Secției regionale de învățământ și cultură. Trecut la catedră în 1960, din 1962 este director de liceu și apoi, timp de opt ani (1972–1980), director al Teatrului Național din

Cluj-Napoca. A debutat cu versuri în 1938 la „Luceafărul” (revista elevilor Liceului „G. Barițiu” din Cluj), iar editorial în 1943 cu volumul de poezii *Cetini mohorâte*. A elaborat manuale școlare (în colaborare) și a publicat versuri, reportaje, însemnări în „Universul literar”, „Pagini literare”, „Ardealul”, „Gazeta de la Turda pentru tineret” și, după o lungă întrerupere, în „Tribuna”, „Steaua”, „Contemporanul”, „România literară”, „Luceafărul”, „Orizont”, „Vatra”, „Pagini bucovinene” ș.a. După pensionare (1980) s-a dedicat în exclusivitate scrișului. A mai semnat Petre Bucșa, Barbu Petreanu.

Alcătuiește din poeme scrise în proximitatea unui moment tragic din istoria națională (Dictatul de la Viena), volumul *Cetini mohorâte* îl situează pe **B.** în familia poezilor răzvrățiți și profetici, precum Octavian Goga (cărui îi închină o elegie în 1938), Aron Cotruș, Mihai Beniuc (din etapa debutului). Generate de „jalea Transilvaniei sfâșiate”, cântecele, baladele și elegiile din această carte reiau „cântarea pătimirii noastre” într-o formulă careia nu-i lipsesc notele individualizante. Versurile vorbesc de „drumuri oprite să treacă Feleacu...”, de o „jale mare, fără leac, / de când e hatul la Feleac”, de inima care „bate a-nceput de furtună...”. Tonul de lamentație aspră alternează cu acela de revoltă vehementă, în reprezentări evocând un tărâm predestinat durerii și suferinței: „Eu vin din țara ce-a rămas în leat / prin răzmerițe frânge-n Bălgărat / [...] În țara mea de aur și de piatră / nevoile și caznele te latră; / zicalele de răs și voie bună / au înlemnit, ca un ghețar pe strună...” (*Eu sunt din țara...*). Pastelurile circumscriu peisaje ale ținutului natal (Țara Moșilor), într-o stilizare austeră, specificările de natură geografică fiind intensificate de prezența elementelor de lexic ardelenesc. Unele poeme (*Când zarea*) prefigurează altă fațetă a liricii lui **B.**, desfășurată odată cu revenirea autorului în circuitul editorial, după un sfert de veac de tăcere, cu volumul *De n-ar veni noaptea...* (1969). Poetul se fixează în ipostaza unui „bard ostenit”, elegiac, meditativ și melancolic. Versurile păstrează solemnitatea dicțiunii, însă într-un registru preponderent confesiv, interiorizat, uneori cu inflexiuni psalmice, atitudinea fiind aceea, productivă liric, de desemnare senină, ca în poemul *Din când în când*: „Din când în când mă adumbrește, / așa din senin, / câte o pală de nor. / Din când în când bătaie ornicului / îmi par mai moi / decât blana

de cârțiță./ Din când în când din dealul cu pruni/ cineva îmi măsoară prin binoclu/ statura./ Eu îi zâmbesc/ și-mi potrivesc pe-ndelete/ cravata...". Chiar și celebrarea erosului, ca în volumul *Mereu iubirea* (1988), stă sub premoniția „marii treceri”, a „noptii” care va veni. Solitudinea, angoasa, criza de timp sunt convertite fie în interogații austere, formulate în stil folcloric (*Dialog nocturn*), fie în melosuri elegiace (*Mult prea devreme*), iar drama omului e văzută uneori ca dramă a creației. Tonul, imagistica trimit frecvent la Lucian Blaga (invocat explicit în *Poetul*) sau la Tudor Arghezi (îndeosebi în erotică), modele tutelare ale vârstei mature a poetului, care a evoluat de la „tradiționalism” către un „modernism figurativ” moderat (Petru Poantă). Proza lui B., adunată în volumele *Dincolo de uitare* (1984) și *Când cocoșii uitară să mai cânte* (1998), este una rememorativă, nutrită dintr-un climat afectiv și existențial similar aceluia din poezie.

SCRIERI: *Cetini mohorâte*, Zlatna, 1943; *De n-ar veni noaptea...*, București, 1969; *Ceremonii*, Cluj-Napoca, 1978; *Cutremurul cuvintelor*, Cluj-Napoca, 1982; ed. 2, Cluj-Napoca, 2010; *Dincolo de uitare*, Cluj-Napoca, 1984; *Mereu iubirea*, București, 1988; *Însoritele izvoare*, București, 1989; *Inscripții pentru mileniul trei*, Cluj-Napoca, 1989 (în colaborare); *Trecând prin anotimpuri*, pref. Petru Poantă, București, 1990; *Transparențe*, Galați, 1993; *Melancolii policrome*, Cluj-Napoca, 1994; *Când cocoșii uitară să mai cânte*, Cluj-Napoca, 1998; *Cad negurile*, Cluj-Napoca, 1999.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, „*De n-ar veni noaptea...*”, RL, 1969, 39; Victor Felea, „*Ceremonii*”, TR, 1978, 17; Virgil Nistor, *Luciditatea confesiunii*, ST, 1982, 11; Horia Stanca, „*Cutremurul cuvintelor*”, ST, 1984, 3; Tașcu, *Poezia*, 84–88; Victor Felea, *Între patetism și neliniște*, TR, 1989, 11; Valentin Tașcu, *Timpul și tăria*, ST, 1989, 3; Ion Buzași, „*Melancolii policrome*”, ST, 1994, 12; *Dicț. scriit. rom.*, I, 385–386; Micu, *Scurtă ist.*, II, 309–310; Poantă, *Dicț. poeți*, 42–43; Negoită Irime, *Cuvinte îstelate*, ST, 1999, 3–4; Lucian Chișu, *Accente*, București, 2003, 38–40.

C. H.

BUCUR, Cornelia (21.XI.1958, București – 7.II.2013, București), traducătoare. Este fiica Mariei și a lui Gheorghe Bucur. Urmează Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, secția engleză-română, a Universității din București (licența în 1984). Repartizată profesoară la Slobozia, își susține definitivatul în 1987. Lucrează apoi la secția de stampe a Bibliotecii Academiei Române (1987–1994), este redactor la editurile All, Elit Comentator și Curtea

Veche și colaborator extern la alte edituri (Univers, Polirom, Nemira). În ultimii ani ai vieții e liber-profesionistă, dedicându-se traducerilor și activității de interpretariat. Publică traduceri în „România literară”, „Lettre internationale”, „Secolul 21”. Se numără printre fondatorii Asociației Române a Interpretelor de Conferință.

Bună cunoscătoare a prozei contemporane de expresie engleză, B. a abordat, cu mare disponibilitate, genuri românești variate. Reușește să reconstituie, în echivalarea sa, traume psihologice ale unor personaje aflate în situații-limită, tribulații ale eului la granița dintre normalitate și dezechilibru sufletesc, răvășitoare taine ale inimii (Ian McEwan, *Durabila iubire*, Philip Roth, *Pata umană* sau Jonathan Franzen, *Corecții*), pe fundalul radiografiei societății postbelice, surprinsă adesea într-o viziune tragicomică și satirică la nivelul neconvențional al familiei în destrămare (Julian Barnes), ca în romanul postmodernist. Traduce cu dexteritate romane clasice (Lawrence Durrell, *Quinx*), thrillere cu tramă polițistă infuzate de reflecție filosofică și confesivă (John Banville, *Onorată instanță*), alegorii ale unor civilizații apuse (William Golding, *Zeul scorpion*), povești de iubire pe fondul interogațiilor intelectualului asupra descoperirilor științifice ale lumii de azi (Nicholas Mosley), clasici ai polițierului (Raymond Chandler, Ian Fleming), proză umoristică (Christopher Buckley, printre alții) și chiar alte genuri la modă (SF, horror). În acest fel, contribuie la pătrunderea bogatei literaturi anglo-saxone din ultimele decenii pe piața românească de carte, facilitând, într-un fel, sincronizarea cu noi modalități narative, cu o altă viziune asupra epocii contemporane, creatoare de noi provocări expresive. A mai tradus cărți de istorie universală și de civilizație engleză.

Traduceri: Arthur C. Clarke, 2010. *A doua odisee spațială*, postfață Mihai Bădescu, București, 1994; Gore Vidal, *Orașul și stâlpul*, București, 1996; Andrei Codrescu, *Contesa sângeroasă*, București, 1997; Lawrence Durrell, *Quinx sau Povestea gâdelui*, București, 1998, *Lămâii amari ai Ciprului*, București, 1999; Ian Fleming, *Din Rusia, cu dragoste*, București, 1999; Ian McEwan, *Durabila iubire*, București, 2000; Salman Rushdie, *Rușinea*, postfața Sabina Draga, București, 2001; Julian Barnes, *Anglia, Anglia*, Iași, 2002, *Trois*, București, 2006, *Iubire etc.*, București, 2008; Philip Roth, *Pata umană*, Iași, 2003; William Golding, *Zeul scorpion*, București, 2004; Jonathan Franzen, *Corecții*, Iași, 2004; David Malouf, *Amintirea Babilonului*, București, 2005; *Antologia*

Granta. Cei mai buni tineri romancieri britanici, București, 2006 (în colaborare); David Lodge, *Autorul, la rampă!*, Iași, 2006; Paul Auster, *Nebunii în Brooklyn*, Iași, 2007; Benjamin Black [John Banville], *Onorată instanță*, București, 2007, *Christine Falls*, București, 2008; Nicholas Mosley, *Monștri plini de speranță*, București, 2008; Martin Amis, *London Fields*, Iași, 2009; *Antologia Granta. Cei mai buni tineri romancieri americani*, București, 2009 (în colaborare); Joshua Ferris, *Și atunci ne-au terminat*, București, 2010; Raymond Chandler, *Povestiri polițiste*, I–II, București, 2012 (în colaborare).

Repere bibliografice: Dana Crăciun, *Dragostea în vremea noastră*, O, 2000, 9; Dan Popescu, *Salman Rushdie sau Istoria între grotesc și arabesc*, F, 2002, 4; Vasile, *Lumea*, 217–221; Codrin Liviu Cuțitaru, *Ceeste un autor?*, RL, 2006, 25; Virgil Stanciu, *Dicționar de angliști și americaniști români*, Cluj-Napoca, 2008, 28–29; Marius Chivu, *Tinerii prozatori americani*, ALA, 2010, 1009; Rodica Grigore, *Compania viselor spulberate*, OC, 2010, 280. **G.Dn.**

BUCUR, Doina (pseudonim al Floricăi Ionescu; 15.VIII.1896, București – 24.VI.1940, București), poetă, prozatoare. Este fiica Elvirei Pursch (n. Stamatopol) și a lui Oscar Pursch. Mama, profesoară, preda limbile română și latină; tatăl, concertmaistru, ocupase un răstimp în Capitală postul de dirijor secund la Teatrul Liric. Din 1905 familia se va stabili la Fălticeni. Însușindu-și precoce primele noțiuni de vioară, **B.** se afirmă cântând în orchestra de copii îndrumată de părintele său; se distinge, apoi, cu ocazia unui concert la Peleş patronat de Carmen Sylva. Absolvind gimnaziul, e admisă prin concurs, la doar paisprezece ani, la Königliches Konservatorium din Leipzig, unde are șansa de a studia cu Hans Sitt, Max Reger, Fritz Kreisler. Anii petrecuți în străinătate o așază, norocos, sub protecția lui Paul Zarifopol (rezident la acea dată în Germania), în a cărui casă tânăra muziciană îi va întâlni uneori pe I.L. Caragiale, Alexandru Vlahuță, Panait Cerna, Barbu Delavrancea. Încheia Conservatorul în 1913, răsplătită cu un premiu „Mendelsohn”, i se prevedea un viitor ca violonistă, carieră brusc zădărnicită de război. Revenind în țară și numită profesoară la Galați, va mai concerta sporadic. După încetarea primei conflagrații mondiale, își urmează soțul, magistrat, într-un sat din Romani, iar apoi la Caracal, devotându-se carierei didactice.

Numele Floricăi Pursch apărea în 1915 consemnat în „Șezătoarea” lui Artur Gorovei, la rubrica „Folclor cules”. Ca poetă, începea să publice

discret, sub pseudonim, în revista bărlădeană „Graiul nostru” (1927) ; continua, semnând până spre sfârșitul următorului deceniu în „Revista scriitoarelor și scriitorilor români”, „Adevărul literar și artistic”, „Arhivele Olteniei”, „Provincia literară”, „Înmuguriri”, „Poezia”, „Gând și slovă oltenească”, „Domnul de rouă” (unde, alături de Coca Farago, figurează în redacție), „Graiul femeii”, „Presa Olteniei”, „Pământul”, „Vatra”, „Revista femeilor române” ș.a. Cu *Poeme pentru adormit durerea* (1937), este remarcată de G. Călinescu. Avatarul liric al poetei stă sub semnul inițierilor argheziene, duhul interogativ și cadența *Psalmilor* îndeosebi urmărind-o cu ecoul lor o vreme; sunt vizibile interferențele (notele livrești, cenzurarea gestului retoric) exprimând tendința de „sincronizare” cu modalitățile lirismului și cu vocile afine ale propriei generații (Paul Constant, Sorana Țopa). Diversificarea prozodiei și refuzul stilului decorativ marcau trecerea de la simbolismul muzical, intimist, către expresionismul revigorant pe spații restrânse. Altă plachetă rămâne doar ca proiect: *Descânțete – poeme oltenești*. Spontană, comprehensivă, cu stil alert, **B.** convinge și ca prozatoare, în schițe și povestiri (pe care și le-ar fi dorit antologate cândva) persiflând ori șarjând acalmia, lipsa de țel, vanitățile, tabieturile, ticurile provinciale; ispitindu-se a scruta, alteori, dincolo de existențele banale și de locul comun aparent, coloritul „faptului divers”, pulsul agitației balcanice. Umorul benign, acul delicat al ironiei, iscodirea sufletului feminin și a universului fragil lasă să se întrevadă, pe alocuri, note comune cu scrisul de mai târziu al Ștefanei Velisar Teodoreanu. Accesibile parțial, în secvențe inseriate în periodice între 1935 și 1940, *Un menaj ca multe altele*, *Prăpastia*, *Din pământul țării mele* sunt încercări de „roman” incerte, contând ca simplu exercițiu narativ. Poeta susține, în „Adevărul literar și artistic” (în anii 1935–1936), și o „cronică feminină” plină de miez.

SCRIERI: *Poeme pentru adormit durerea*, Craiova, 1937.

Repere bibliografice: C. D. Fortunescu, „*Poeme pentru adormit durerea*”, AO, 1937, 92–94; I. Schintee, „*Poeme pentru adormit durerea*”, R, 1937, 9–10; Aida Vrioni, „*Poeme pentru adormit durerea*”, RVS, 1938, 1–2; Călinescu, *Opere*, III, 1115–1116, 1129, 1135, 1687; Aida Vrioni, *Doina Bucur*, RVS, 1940, 7–12; M. D. Havriș, *Doina Bucur – Florica Eug [eni] Ionescu*, „Înmuguriri”, 1940, 9–10; C. D. Fortunescu, *Două harfe sfărâmate*, R, 1940, 9–12; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 881, 928, *Ist. lit.* (1982),

968, 1031; Straje, *Dicț. pseud.*, 104; Profira Sadoveanu, *Planeta părăsită*, București, 1987, 14–15; [Doina Bucur], *ADLTR*, 1–59; Cătălin Ciolca, *Cartea Fălticeniilor*, ed.2, pref. Grigore Ilisei, Iași, 2010, 44.

R. Ș.

BUCUR, Marin
(12.XII.1929, Podu
Rizii, j. Dâmbovița –
5.II.1994, București),
critic și istoric literar,
editor, prozator.

Este fiul Stanei (n. Eftimie) și al lui Florea Bucur, țărani. A urmat cursurile școlii primare în comuna natală, apoi la Găești (un an, în timpul războiului) și la Liceul „Ienăchiță Văcărescu” din Târgoviște, iar din 1949 Facultatea de Filologie a Universității din București. Încă din anul universitar 1952–1953 (la sfârșitul căruia a susținut examenul de absolvire), a fost numit asistent la Catedra de literatură română. De asemenea, e angajat de G. Călinescu cercetător la Institutul de Istorie Literară și Folclor (devenit Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu”), unde a activat până la săvârșirea din viață. În paralel, între 1962 și 1966 a fost redactor la revista „Luceafărul”, unde ține cronică literară. Este doctor în filologie din 1969 cu o teză despre C.A. Rosetti. Din 1990 a condus ca editor suplimentul săptămânal „Arhiva” al ziarului „Cotidianul”. A efectuat stagii didactice, de specializare și documentare la Moscova, Paris (1966, 1968–1969, 1973), Bochum (1977–1978) și a participat la congrese și colocvii științifice naționale și internaționale. A inițiat și coordonat elaborarea unor lucrări colective (culegeri de studii literare, bibliografii, ediții de documente), între 1972 și 1985 asigurând editarea seriei *Caietele Mihai Eminescu* (șase volume). Debutază cu recenzii și articole în revista „Viața românească” (1950), iar editorial cu romanul *Zi de vară până-n seară* (1966). Prima sa lucrare de critică și istorie literară publicată este monografia *Ovid Densusianu* (1967). A mai colaborat la „Tânărul scriitor”, „Gazeta literară”, „Tribuna”, „Steaua”, „Argeș” (cronică literară), „Astra”, „România literară”, „Contemporanul”, „Scânțea”, „Familia”,

„Convorbiri literare”, „Cronica”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Synthesis”, „Revue roumaine de sciences sociales”, „Europe”, „Secolul 20”, „Revista monumentelor și muzeelor” ș.a.

Timp de peste patruzeci de ani, B. s-a ilustrat cu lucrări de dimensiuni și valori diferite, în registre variate ale scrisului și ale cercetării literare. Bibliografia sa înregistrează, pentru anii de început, în primul rând rezultatele muncii de editor: i se datorează câteva ediții postbelice de popularizare a unor corpusuri de literatură populară (de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea) alcătuite de Grigore G. Tocilescu (*Balade și doine*), Artur Gorovei (*Cimiliturile românilor*), George Cătană (*Povești populare din Banat*) și ediția studiilor de folcloristică ale lui Ovid Densusianu (*Viața păstorească în poezia noastră populară. Folclorul, cum trebuie înțeles. Graiul din Țara Hațegului*). În paralel, a pregătit sau a prefăcut ediții și antologii din publicistica lui Camil Petrescu, din poezia Magdei Isanos (cu numeroase inedite), din proza lui Dinicu Golescu, Ion Ghica, Anton Bacalbașa, Liviu Rebreanu. De asemenea, s-a lansat în vaste investigații în arhive și biblioteci românești și de peste hotare și a valorificat acumulările documentare în studii de istorie literară sau în monografii – *Ovid Densusianu* și *C.A. Rosetti. Mesianism și donquijotism revoluționar* (1970) și în culegeri de documente – *Documente inedite din arhivele franceze privitoare la români în secolul al XIX-lea* (I, 1969). Concomitent, elaborează și o lucrare de sinteză, *Istoriografia literară românească de la origini până la G. Călinescu* (1973), cultivă eseuul critic – *Lucian Blaga. Dor și eternitate* (1971), studiul de tip teoretic și comparatist. A scris și a publicat proză. După romanul de factură realistă *Zi de vară până-n seară*, dă un nou roman, *La apa Vavilonului* (1971), într-o formulă diferită față de precedentul și totodată puțin frecventată în literatura română, deși tradiția temei („plângerea” de la „apa Vavilonului”) poate fi urmărită de la Dosoftei, prin Tudor Arghezi și Lucian Blaga, până la poeții contemporani. Proză, cum s-a observat, „cu ample fragmente parenetice”, „încărcată cu miresme poetice” (Nicolae Balotă), *La apa Vavilonului* are o dimensiune poetică și un etos care sublimază sentimentul pustiului existenței. Activitatea lui B. poartă (prin varietate, mod de abordare a temelor) amprenta modelatoare a lui G. Călinescu, maestrul câtorva generații de cercetători (critici și istorici

literari) cărora le-a stimulat, cultivat și îndrumat gustul pentru investigația documentară exhaustivă și explorarea eseistică din unghiuri surprinzătoare, pentru studiul monografic aplicat și lucrarea de sinteză. În timp, lucrările lui **B.** se ordonează pe câteva dominante. Monografia *C.A. Rosetti* este urmată de restituirea jurnalului, într-o ediție din 1974 (*Jurnalul meu*), și de aceea a corespondenței zgomotosului „Berlicoco” (*C.A. Rosetti către Maria Rosetti*, I–II, 1988–1998, al doilea volum apărut postum). O vastă monografie dedicată lui I.L. Caragiale are următoarea structură: *Opera vieții. O biografie a lui I.L. Caragiale* (volumul I, 1989; Premiul Academiei Române; volumul II, postum, 1994) și *I.L. Caragiale. Lumea operei* (2001). Redactată în deceniul ’80–’90, lucrarea are doar în primele două tomuri aparatul de trimiteri bibliografice, note, comentarii și indici. **B.** parcurge și revede documentația istorico-literară, procedând la o reconstituire meticuloasă, organizată cronologic, a existenței scriitorului, considerată o altă operă a celui care a trăit-o. *Opera vieții* rămâne un instrument de referință în caragialeologie, aducând numeroase completări, nuanțări și rectificări în domeniu. Anunțată la sfârșitul biografiei, partea de exegeză consacrată operei a fost editată după o dactilogramă din care lipsesc notele autorului, „ceea ce trădează – cum afirmă îngrijitorul ediției – o etapă de lucru intermediară înaintea definitivării volumul pentru tipar”. *I.L. Caragiale. Lumea operei* este alcătuită din 53 de secvențe, grupate în patru secțiuni relativ distincte ca obiective. Deși nefinisată, cartea indică un traiect critic menit să valorifice o recitare la pas a operei lui Caragiale, a bibliografiei de referințe critice și istorico-literare. Câteva titluri de fragmente pot da o idee despre linia generală a lucrării: *Lume, lume, lume, Bucureștiul real și imaginar, Prietenul și metamorfoza sa: amicul, Amica între amici: Mița, Mitul infailibilei gazete, Alienarea sentimentală, Magic și real, Păcatul desacralizării. Învierea eroului Ion, cavalierul sacralui, Creația – o povestire. Simulațiunile în narațiune, Scrisul – o perpetuă „Judecată de Apoi”*. Din documentația aferentă monografiei se desprinde și un corpus intitulat *Restituiri* (1986), cuprinzând texte atribuite (câteva cu certitudine) lui Caragiale. De asemenea, în seria eseurilor, *Lucian Blaga. Dor și eternitate* nu rămâne singular. Criticul abordează în aceeași formulă (comentariu argumentat printr-o veritabilă antologie din opera

scriitorului) creația lui B. Fundoianu (*Priveliștile poeziei*, 1985), vădind o percepție sigură a valorilor care specifică lirismul acestuia în panorama poeziei românești. *Poezie–destin–dramă* (1982) este, în context, o panoramă esențială a poeziei românești de la M. Eminescu și Al. Macedonski la Ștefan Aug. Doinaș și Leonid Dimov. Convingătoare la nivelul ipotezei de lectură, cartea e scrisă febril, în spiritul criticii de identificare, vizând un tematism existențial. Cercetătorul continuă seria edițiilor de documente cu *Jules Michelet și revoluționarii români în documente și scrisori de epocă (1846–1876)* (1982), volum „de o valoare eminentă” (Al. Zub), rezultat din studierea Fondului Monod de la Bibliothèque Historique de la Ville de Paris. Textele, adunate din arhive (în special scrisori), din presă, din lucrări diverse, privesc legăturile lui Michelet cu spațiul românesc. Adnotate și comentate, ele reprezintă, împreună cu iconografia și indicele de nume, o sursă substanțială și un instrument de lucru pe baza cărora cunoașterea pașoptismului românesc se nuanțează și se îmbogățește. Prevalentă în activitatea lui **B.** se vedește orientarea către lucrările de erudiție istorico-literară. Numele lui rămâne legat îndeosebi de „un prim panoramic al istoriei literare românești”, realizat în *Istoriografia literară românească de la origini până la G. Călinescu*. Excurs istoric și bibliografie a fenomenului de cultură reprezentat de istoria literară, încercare de identificare a configurațiilor și de determinare a valorilor în câmpul disciplinei, cartea vizează, totodată, „centrele de germinațiune a ideilor de istorie literară”, „formele de desfășurare a inițiativelor”, „familiile de spirite”, evoluția pe axa autonomizării și personalitățile emblematice ale disciplinei. Coautor al multor volume colective și coordonator al unor lucrări precum *Istoria și teoria comparatismului în România* (1972), *Literatura română contemporană* (I, 1980), *Bibliografia I.L. Caragiale în periodice (1852–1912)* (I–II, 1997), **B.** s-a ilustrat și prin contribuțiile la istoria presei românești și în eminescologie.

SCRIERI: *Zi de vară până-n seară*, București, 1966; *Ovid Densusianu*, București, 1967; *C.A. Rosetti. Mesianism și donquijotism revoluționar*, București, 1970; *Lucian Blaga. Dor și eternitate*, București, 1971; *La apa Vavilonului*, București, 1971; *Istoriografia literară românească de la origini până la G. Călinescu*, București, 1973; *Poezie–destin–dramă*, București, 1982; *B. Fundoianu (Benjamin Fondane). Priveliștile poeziei*, București,

1985; *Opera vieții. O biografie a lui I.L. Caragiale*, vol. I-II, București, 1989-1994, vol. III: *I.L. Caragiale. Lumea operei*, îngr. Ștefan Ion Ghilimescu, Pitești, 2001. **Ediții, antologii:** George Cătană, *Povești populare din Banat*, pref. edit., București, 1956; Grigore G. Tocilescu, *Balade și doine*, pref. edit., București, 1958; Artur Gorovei, *Cimiliturile românilor*, București, 1959; Tudor Vianu, *Despre stil și artă literară*, București, 1965; Ovid Densusianu, *Viața păstorească în poezia noastră populară. Folclorul, cum trebuie înțeles. Graiul din Țara Hațegului*, pref. edit., București, 1966; *Documente inedite din arhivele franceze privitoare la români în secolul al XIX-lea*, I, București, 1969; *Caielele Mihai Eminescu*, I-VI, București, 1972-1985; C.A. Rosetti, *Jurnalul meu*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1974; Mihai Eminescu, *Dicționar de rime*, pref. edit., București, 1976 (în colaborare cu Victoria Ana Tăușan); *Jules Michelet și revoluționarii români în documente și scrisori de epocă (1846-1876)*, introd. edit., Cluj-Napoca, 1982; I.L. Caragiale, *Restituiri*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1986; C.A. Rosetti către Maria Rosetti, I-II, pref. edit., București, 1988-1998 (în colaborare cu Neonila Onofrei); *Dosarul berlinez al dramei „Anca” [„Năpasta”] de I.L. Caragiale*, București, 1992; *De te voi uita, Ierusalime (Țara Sfântă și cărțile sacre în literatura română)*, pref. edit., postfață Victor Bârlădeanu, București, 1996 (în colaborare cu Victoria Ana Tăușan); *Bibliografia I.L. Caragiale în periodice (1852-1912)*, I-II, pref. Eugen Simion, București, 1997 (în colaborare).

Repere bibliografice: Mihai Ungheanu, *Campanii*, București, 1970, 173-179; Nicolae Balotă, „La apa Vavilonului”, RL, 1971, 33; Al. Dobrescu, „Istoriografia literară românească”, CL, 1973, 13; Ovidiu Papadima, „Caielele Mihai Eminescu”, SPM, 1975, 213; Zăciu, *Alte lecturi*, 213-218; Dan C. Mihăilescu, *Temperamentul eseului*, T, 1983, 3; Mircea Scarlat, *De la document la interpretarea operei*, CNT, 1984, 6; Cioculescu, *Itinerar*, IV, 71-76; Angheliescu, *Lectura*, 38-42; Corin Braga, *Complexul Fundoianu*, ST, 1986, 7; Al. Zub, *Cunoaștere de sine și integrare*, Iași, 1986, 219-221; Dan C. Mihăilescu, *Virtuți și patimi de secol XIX*, ST, 1989, 1; Nicolae Manolescu, *Documentul și interpretarea*, RL, 1989, 22; Steinhardt, *Monologul*, 291-298; Grigurcu, *Peisaj*, I, 252-255; Dorina Grăsoiu, *In memoriam. Marin Bucur (1929-1994)*, RITL, 1994, 2; Constantin Hârlav, „Opera vieții. O biografie a lui I.L. Caragiale”, RITL, 1995, 1; Cornea, *Semnele*, 160-168; *Dicț. scriit. rom.*, I, 386-388; Scurtu, *Cercetări*, I, 151-152, 157-178; Victor Petrescu, *Marin Bucur – un erudit al literelor*, „Litere”, 2009, 3; Scurtu, *Contribuții*, I, 93-109, 144-156. **C.H.**

BUCUR, Romulus (11.V.1956, Arad), poet, eseist. Este fiul Sariei Bucur (n. Izsák) și al lui Constantin Bucur, funcționari. Absolvent al Liceului „Ioan Slavici” din Arad (1975) și apoi al Facultății de

Limba și Literatura Română a Universității din București, secția română-engleză (1980), devine profesor la Arad, iar din 1997 este lector la Catedra de limba și literatura română a Universității Transilvania din Brașov. Își ia doctoratul în filologie în 2003. După 1990 este redactor, apoi redactor-șef adjunct și redactor-șef al revistei „Arca” din Arad. Frecventează cenaclul Junimea și Cenaclul de Luni din București, debutând publicistic în 1978 la „România literară”, iar editorial în 1982 în volumul colectiv *Cinci*, alături de Bogdan Ghiu, Ion Bogdan Lefter, Mariana Marin și Alexandru Mușina, prefațat de Nicolae Manolescu. Debutul editorial individual e reprezentat de volumul *Greutatea cernelii pe hârtie*, distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor (1984). I se mai acordă Premiul Filialei Arad a Uniunii Scriitorilor (1995, 1998, 2000, 2009) și Premiul ASPRO (1998, 2003). Mai colaborează la revistele „Apostrof”, „Echinox”, „Familia”, „Orizont”, „Vatra”, „Steaua”, „România literară” ș.a.

Autenticism, recuperarea realului prin intermediul unui prozaism denotativ și biografism minimalist au fost etichetele puse de critică unei poezii revendicate de la filosofia optzecistă a apropierei de postmodernismul american, dar și de la unii poeți români angajați în ruperea de modernism. „Scriitura mică, fără ifose” a lui B., deschizând, „după Mircea Ivănescu și mulți alții [...] seria grefierilor ataraxici ai biografiilor dezeroizate și plate” (Al. Cistelean), se manifestă încă de la debutul din *Cinci* și se confirmă ulterior. „Intrarea” lui în poezie se face, după cum observa Nicolae Manolescu, retractil, ca și intrarea în viață, poetului-narator trebuind, la naștere, să i se dea palme – „să țiș să se vadă/ că sunt viu”. Postul de observație al acestui eu minimal își mișcă radarul dincoace de marele univers ori de „marele oraș” al modernilor, în sferile unei realități infantile și infinit modelabile: „văzut de sus văzut de departe/ omul părea că n-are moarte/ văzut de departe văzut de sus/ omul părea că e în plus// în mica lume de plastilină/ când ironia era regină [...]!” (*omul cu chitara*). O realitate din care poetul respinge – mimând etosul postbelicilor americani – moștenirea metafizicii moderniste („ne luăm de mâini și/ renunțăm la metafizică/ și la simboluri/ și ne bucurăm/ că trăim”), dar și mitologia cetățeanului perpetuu, epuizat de „responsabilitatea față de societate” și de ideea unei „Munci Folositoare”, greu compatibilă cu poezia, chiar și cu aceea coborâtă în stradă.

Soluția acestei abordări retractil-critice a realității înseamnă, ca și la ceilalți optzeciști români, a face naveta între micul cotidian românesc al anilor '80 și reciclarea prin citat a clasicilor, până la confuzia ori la fuziunea completă de planuri, de ontologii și de „responsabilități” locutoare. O ambiguitate ludic-subversivă tipică pentru felul în care optzeciștii români au înțeles să adecveze filosofia postmodernă a intertextului la condițiile unei realități pe care numai văzul o poate mărturisi, neputând fi numită direct. De unde, o poetică minuțios senzorială și minim conceptualizantă, dar elocventă prin selecția și prin focalizarea detaliilor, în descendența poezilor imagiști: „Sunetul strident/ al lăzilor cu sticle de lapte/ bufnițe pe caldarâm [...] Mă duc la bucătărie/ și – conștient de avantajele/ vieții raționale –/ beau o cană cu lapte/ îndulcit cu o linguriță de miere. Îmi văd poza/ într-un ziar/ care servise la împachetarea/ a cinci felii de pâine/ și doi pești, alături/ de imagini de demonstranți/ cu pancarte uriașe/ JOB NEEDED” (*Iov* '81). Un tip de subversivitate sau de reactivitate semiconștientă ori doar pe jumătate asumată (**B.** a revenit, de altfel, după 1989, cu versiuni revăzute și adăugite ale unor poeme), rezultată mai degrabă din dezordinea lucrurilor. „Mezinul stângaci” – poetul în fața unei societăți formalizate și utilitariste sau doar în fața unei „autonomii estetice” egal de tiranice, care pretinde „să ții o justă cumpănă/ între existență și creație” – are, încă din anii debutului, o seamă de reverii vindicative adunate sub un titlu solar whitmanian („dar lasă romulus bucur lasă/ va veni o vreme când/ ai să primești șuturi/ cu o cizmă nou-nouță/ și vei avea și tu o pereche/ pentru atari treburile/ sub masă” – *Song of myself*), urmate de lucidități precoce asupra condiției de „bard județean”. Trăitorul în „obsedantul deceniu” este însă trăitor și în „obsedantul veac”; ca atare, **B.** își conservă mârâitul (auto)ironic și dincolo de 1989: „oricum nu contează generația asta/ abrutizată ce-și zice rockeri heaviști/ punkiști – ei n-au treabă nici cu/ pronunția nici cu ortografia”, însă „până la urmă ei au dreptate/ ce bob dylan ce flower power ce woodstock/ voi revoltați voi ați fost tineri/ niște mic burghezi cu burtică eventual/ chelie blugii ăia țin de maimuțăreală” (*scrisoare*). Dincolo de ceea ce ar putea denota o lirică a condiției individului într-o Românie ante- și post-1989, poezia lui **B.** ilustrează, în câteva dintre segmentele ei de forță, latura eminamente localistă și microbiografistă a

postmodernismului, în care chestionarea miturilor survine în mica narațiune a unui ins perpetuu „nedesprins din adolescență”, dar cu nodul nostalgiei în gât, ca în *Adio. La Axiopolis*. **B.** este și un poet erotic, preponderent neangajat și cool-postmodern. El atinge uneori o gravitate apropiată de lirica neoexpresioniștilor de după 1989 – „(dorința îți iese prin pori/ și se târăște pe tine/ ca niște limacși)” (*frumos-tristă*). Volumul *Cărticică pentru pisică* (2003) oferă, cu o vorbă a autorului, o abordare „pisicanalitică a poeziei”, iar *O seamă de personaje secundare* (2009) continuă odiseea optzecistă a basculării între livresc și cotidianul promiscuu-erotic („îți zici, vorba filosofului/ domle livresc mai e cotidianu' ăsta”), cu accentuarea libertăților grafice și lexicale. Soluțiilor grafice amintind de Guillaume Apollinaire, cu versuri care se pot citi și pe verticală și pe orizontală, dând impresia unui sens care vine (sau se dispersează) din toate părțile, le vor fi adăugate inovațiile scrisului pe computer, cu jocuri de fonturi și inserții grafice care fac imposibilă citarea într-un format tipografic standard. **B.** a mai publicat un volum de cronici literare intitulat *Poeți optzeciști (și nu numai) în anii '90* (2000), o micromonografie consacrată lui Mihail Sebastian (2007) și a tradus (în colaborare) din Claude Royet-Journoud, Laureano Silveira, John Le Carré și Raymond Queneau.

SCRIERI: *Cinci* (în colaborare cu Bogdan Ghiu, Ion Bogdan Iefter, Mariana Marin și Alexandru Mușina), pref. Nicolae Manolescu, București, 1982; *Greutatea cernelii pe hârtie*, București, 1984; *Literatură, viață*, București, 1989; *Dragoste & bravură*, Timișoara, 1995; *Cântecel(e): fast-food poems*, Pitești, 1998; *Poeți optzeciști (și nu numai) în anii '90*, Pitești, 2000; *Cărticică pentru pisică*, Brașov, 2003; *Mihail Sebastian sau Despre inconvenientul de a te fi născut evreu*, Brașov, 2007; *Poeme alese. 1975–2005*, pref. Al. Cistelean, Brașov, 2008; *O seamă de personaje secundare*, București, 2009.

Repere bibliografice: N. Steinhardt, *Vârsta poezilor*, O, 1983, 6; Simion, *Scriitori*, IV, 551–554; Al. Călinescu, *Desene pe hârtie*, CRC, 1985, 8; Simona Popescu, *Fragilitate și forță*, „Dialog”, 1985, 110–111; Ioana Pârvulescu, *Dragoste nouă, bravură veche*, RL, 1995, 29; Alex. Ștefănescu, „Cântecel(e): fast food poems”, RL, 1998, 47; Cărtărescu, *Postmodernismul*, 394–395; Cistelean, *Top ten*, 27–29, 132–134; Mincu, *Căntecele îndrăgostite*, CNT, 1999, 45; Grigurcu, *Poezie*, I, 151–154; Manolescu, *Lista*, I, 390–391; Pop, *Viață*, 239–244; Caius Dobrescu, *Inamicul impersonal*, Pitești, 2001, 67–72; Diaconu, *Poezia*, 93–104; Iefter, *Flashback*, 172–179; Gabriela

Gheorghisor, „O seamă de personaje secundare”, RL, 2010, 12; Soviany, *Cinci decenii*, I, 208–211; Cistelean, *Diacritice*, II, 41–46.

T.D.

BUCUR, Septimiu (28.III.1915, Gâmbuț, j. Mureș – 7.V.1964, Târgu Mureș), gazetar, critic literar. Fiu al Veturiei (n. Lazăr) și al lui Iuliu Bucur, profesor, **B.** era elev la liceul din Târgu Mureș când, la șaptesprezece ani, obținea locul întâi pe țară la un concurs literar școlar. A urmat apoi cursurile Facultății de Litere și Filosofie din București, încheiate în 1938, și a lucrat o vreme în redacțiile unor reviste și ziare din Capitală. În 1941 a fost numit consilier de presă la Legația Română din Budapesta. Deportat în 1944, ajunge în Germania și în Elveția, iar după întoarcerea acasă se vede destituit, în 1946, din Ministerul de Externe. După război este un timp șomer, apoi se stabilește la Târgu Mureș, unde reușește să reziste cu ajutorul unor ocupații ocazionale; câțiva ani, între 1954 și 1962, lucrează ca muncitor pe un șantier din Copșa Mică. În tot acest timp are interdicție de semnătură.

Începând din 1934, **B.** a publicat diverse comentarii la cărți de literatură sau de teorie culturală și filosofie, românești sau străine, în „Vitrina literară”, „Gând românesc”, „Naționalul nou”, „Progres și cultură”, „Viața literară”, „Azi”, „Vremea”, „Gândirea”, „Eu și Europa”, „Cuvânt nou”, „România literară”. Este greu de spus dacă angajarea sa la revista „Sfarmă-Piatră” (1935–1938), apoi la „Porunca vremii” a fost efectul sau cauza orientării spre ideologia extremei drepte. Exprimându-se furibund, în numele unui „naționalism integral”, „sănătos”, el crede că vehemența limbajului și negarea generală pot fundamenta o nouă ordine socială. Desființează dintr-un condei pe cei patru „titani ai cugetării iudaice: Marx, Freud, Bergson, Einstein” și se arată profund scârbit de „patrupedele” de la „Sburătorul”, de „nulitățile” de la „Viața românească” sau de lipsa totală de vocație pe care ar vădi-o Tudor Arghezi, G. Călinescu ș.a., pe care îi amenință în bloc. Rezumând, el proclamă „inexistența criticii românești” și „caducitatea” literaturii autohtone. Multe cronici, recenzii și note scrise până în 1941 sunt totuși în afara acestor excese. Făcând critica prozei, discută valabilitatea subiectului și a temelor, calitatea observației și a analizei, intențiile autorului, respingând romanele lui Damian Stănoiu, Carol Ardeleanu, Ionel Teodoreanu, I. Peltz, dar apreciind (uneori

cu entuziasm) scrierile semnate de Em. Bucuța, Henriette Yvonne Stahl, Mircea Eliade, Victor Papilian. După 1955 continuă să elaboreze studii ample despre unii dintre cei mai importanți scriitori, editate parțial în volumul postum *Banchetul lui Lucullus* (1978), împreună cu o selecție din cronicile literare antebelice.

SCRIERI: *Banchetul lui Lucullus*, îngr. și pref. Serafim Duicu, Cluj-Napoca, 1978.

Repere bibliografice: Șerban Cioculescu, „*Banchetul lui Lucullus*”, FLC, 1978, 30; Silvia Urdea, *Septimiu Bucur – restituit*, VTRA, 1979, 2; *Dicț. scriit. rom.*, I, 388–389.

C.T.

BUCUREȘTI, cotidian de informații apărut la București între 25 martie și 13 mai 1941. Director: Ion Minulescu; prim-redactor: Mircea Damian. În intenția de-a fi „un ziar liber în cea mai largă înțelegere a cuvântului”, **B.** și-a propus reabilitarea rolului presei, o „tribună curajoasă, demnă și onestă, în slujba opiniei publice” (Mircea Damian, *Bună ziua*), dar a dispărut intempestiv, suprimat la indicația imperativă a Ministerului Propagandei, prin semnătura ministrului Nichifor Crainic, din cauza tonului considerat prea radical al redactorului-șef. Printre rubricile mai importante se numără „9 + 1 muze”, „Bucureștii în 24 de ore”, „Bursa – Finanțe – Economie”, „Telegrame”, „Ultimele știri”, „Provincia”. Publicația oferă îndeebise informații despre actualitatea politică, economică și socială din Capitală și din provincie, ca și despre viața culturală, prin cronici, reportaje, scrieri în proză și semnalări de apariții editoriale. Ion Minulescu ține rubrica „Cronici bucureștene”, devenită „Săptămâna Bucureștilor”. Proza poartă semnăturile lui Radu D. Rosetti (*Debutul meu*), Ion Munteanu (*Milionarul*), Anton Celaru (*Itinerar provincial* – schiță de moravuri), Al. Cazaban (*Camuflaj* – schiță), Const. Ștefan Voiculescu. Rubrica „Negru pe alb”, concurată de efemera „Curierul artelor”, conține scurte cronici literare, informații din actualitatea culturală, prezentări de reviste literare sosite la redacție, articole critice cu caracter polemic. Ziarul publică recenzii de N. Carandino, N. Moraru, Mircea Scripcă. Surprinzătoare în ansamblul sumarelor, apar studiile – bine informate, aplicate – *Traducerile din poeziile lui Taras Sevcenco*, sub semnătură C. Krakalie, și *Literatura Basarabiei între anii 1918–1940*, pus sub inițialele G.C. Alături de Mircea

Damian, semnat al editorialului zilnic, mai colaborează Sebastian Bornemisa, Ion Panait, C. Papacostea ș.a. Numărul de Paște reunește poeziile *Aleluia* de Claudia Milian, *Pascale* de Teodor Plop și *Apariție nocturnă* (o reluare după „Dimineața” din 1936) de Ion Minulescu. Cotidianul cuprinde și o cronică dramatică semnată de Claudia Millian, alta „feminină”, a Emiliei Șt. Milicescu, o cronică școlară și una juridică, documente oficiale, anunțuri, știri sportive, epigrame rimate de actorul N. Gărdescu, ilustrații, caricaturi și grafică. Alți colaboratori: Vlaicu Bârna, Dan Petrașincu, Ștefania Zottoviceanu-Rusu, Cosma Damian, Paul Bărbulescu, Ștefan Ivanovici Terențiu, Titi Dumitrescu, Ion Totu, Elisabetha Mănescu. **M.W.**

BUCUREȘTI, publicație apărută la București, trimestrial, din martie până în mai 1947, sub redacția lui Horia Oprescu. Revista, cu subtitul „Organ de informație și artă”, este editată la inițiativa Societății Scriitorilor, sub supravegherea Mișcării Culturale a Municipiului București, urmând să dezbată probleme de urbanism. *Cuvântul lămuritor* e semnat de Horia Oprescu, iar în cuprins se întâlnesc semnăturile lui Petru Comarnescu, Radu D. Rosetti (*Casa lui Titu Maiorescu*), Ovidiu Papadima (*Folclorul Capitalei*), H. Oprescu (*Bucureștiul în plastica actuală*), V. Voiculescu (*Veche mahala bucureșteană*). Versurile aparțin lui Radu Boureanu și Cicerone Theodorescu, iar proza lui Ludovic Dauș (*File de roman*). **Mpp.**

BUCUROIU, Valeriu (17.VI.1934, Cărpiniștea, j. Buzău – 31.I.1980, București), poet, traducător. Este fiul Elenei și al lui Filip Bucuroiu, țărani. După absolvirea Facultății de Filologie–Pedagogie a Universității din București (1957), rămâne în Capitală ca profesor de liceu. Între 1968 și 1971 este vicepreședinte al Comitetului pentru Cultură și Artă al Municipiului București, iar între 1971 și 1980 activist la Comitetul Central al Partidului Comunist Român. Debutează ca poet în 1969 la „România literară”. A mai colaborat la „Steaua”, „Luceafărul”, „Orizont”, „Viața românească”, „Familia”, „Săptămâna”. Debutul editorial are loc cu volumul de epigrame *Floreta de argint*, apărut în 1973.

Dacă primele volume, *Floreta de argint* și *Ascensor pentru cuvinte* (1975), îl recomandă pe **B.** drept un poet epigramatic din categoria ironiștilor

de rafinată tradiție (Cincinat Pavelescu și Al. O. Teodoreanu), alte apariții editoriale, ca *Dimineața apelor* (1976), *O fînță* (1977) și *Centurile de siguranță* (1979), adaugă o dimensiune nouă versurilor lui, transcriind o gamă mai largă de trăiri. Linia ironică nu e nicăieri abandonată, afirmându-se ca o constantă, iar lirica se grupează în jurul câtorva linii de forță tematice și stilistice. Autorul cultivă structura clară, limpede, adoptând adesea o exprimare voit prozaică. Crezul său, enunțat în volumul *Dimineața apelor*, afirmă că esența poeziei constă în conștiința definitivului: „Îmi place culoarea definitivă, mă doare tot ce-i străveziu/ Nu știu să-mi acopăr ochii și nici nu vreau să știu”. Refuzând poetica vagului și a imprecisului, **B.** ezită între o lirică gnomică, grea de sensuri, și căutarea unei „mitologii” a naturalului, în măsura în care natura înseamnă un îndemn la existență. Deschiderea spre lume, spre claritatea și rigoarea minții reprezintă „imperativele unui lirism care nu-și mai caută ființa în introspecție și mister, ci în sentimentul exultant al existenței” (Petru Poantă). Spirit cumpătat și reflexiv („iar gândul drept nu zboară, el se cerne”), poetul exaltă aforistic energiile puse în slujba omului. Liricii senine, echilibrate și optimiste din primele volume, *Centurile de siguranță* îi adaugă zona mai gravă a reflexivității. Neliniștita căutare a unor certitudini duce spre o mai puțin senină viață lăuntrică: „Mă doare ora ce se-arată/ Și timpul ce aleargă-n mine,/ Mă doare-a trupului/ erată/ Când cerul se rotește/ Pe galbenele-i șine”. O tonalitate nouă își face loc aici; versul limpede, aforistic adesea, capătă pe alocuri accente melancolice, dând seamă că poetul dobândește altă percepție a profunzimii. *Zidit în fereastră* (1984), carte postumă, învederează registre multiple. Tonul sobru, justițiar se întrețese cu ironia amară. **B.** tratează în răspăr teme consacrate ale poeziei tradiționale: „Crizantema își susține teza de doctorat./ Subiectul: zăpada clorofilei./ Soarele – prezent în comisie./ Exigent./ Încordat./ Aici nu există sentimentul/ coborător/ al/ milei./ Aleargă printre nori/ catapeteasma zilei”. Alte poezii surprind expansiuni ale eului, în dorința de autodefinire. Câteva transpuneri, îndeosebi din lirica de limbă rusă, cu o preferință accentuată pentru Osip Mandelștam, pun la contribuție talentul de poet al tălmăcitorului.

SCRIERI: *Floreta de argint*, pref. Nichita Stănescu, București, 1973; *Ascensor pentru cuvinte*, București, 1975; *Dimineața apelor*, București, 1976; *O ființă*, București, 1977; *Centurile de siguranță*, București, 1979; *Zidit în fereastră*, București, 1984. **Traduceri:** V. A. Slepțov, *Vremuri grele*, București, 1974 (în colaborare cu Puiu Brăileanu); R.I. Rojdestvenski, *Poeme*, pref. Mircea Iorgulescu, București, 1976 (în colaborare cu Gheorghe Tomozei); Osip Mandelștam, *Silentium*, pref. Romul Munteanu, București, 1980 (în colaborare cu Puiu Brăileanu), *Versuri*, pref. Puiu Brăileanu, București, 1984 (în colaborare cu Puiu Brăileanu), *Tristia*, pref. Puiu Brăileanu, București, 1994 (în colaborare cu Puiu Brăileanu).

Repere bibliografice: Mircea Iorgulescu, „*Floreta de argint*”, LCE, 1973, 16; Daniel Dimitriu, „*Floreta de argint*”, CL, 1973, 14; Poantă, *Radiografii*, I, 195–197; Al. Condeescu, *Neliniștea și speranța poetului*, LCE, 1979, 29; *Lit. rom. cont.*, I, 542, 721–722; Liviu Papadima, „*Zidit în fereastră*”, TBR, 1985, 284; *Dicț. scriit. rom.*, I, 389; Popa, *Ist. lit.*, II, 416.

N.Mc.

BUCUȚA, Emănuil
(27.VI.1887, Bolintin Deal, j. Giurgiu – 7.X.1946, București),
prozator, eseist, poet.

Este fiul Rebecăi-Elena (Reveica), care se trăgea din satul sibian Dășoara, și al lui Ioniță Popescu, originar din părțile Iașilor. Bucuța, numele de familie al mamei înainte de căsătorie, va fi adoptat de scriitor în 1915 ca semnătură literară și din 1927 ca nume oficial. **B.** învață la București, unde urmează școala primară (1894–1898), liceul (1898–1907, la „Sf. Sava”, printre profesori fiind și Ion D. Suchianu), precum și Facultatea de Litere și Filosofie, secția limba și literatura germană (1907–1911). Studiază doar un an la Berlin (1912–1913). Întors în țară, va parcurge o îndelungată carieră de funcționar în zona educației și managementului social și cultural: ajutor de redactor, apoi redactor-șef la „Monitorul asigurărilor muncitorești”, șef de birou la Casa Centrală a Meseriilor, șef de studii și publicații la Casa Centrală a Asigurărilor Muncitorești, redactor, în cadrul Institutului Social Român, al „Arhivei pentru știință și reformă socială” (condusă de D.

Gusti), director în Ministerul Muncii, director al publicațiilor la Fundația Culturală „Principele Carol”, director la departamentul Educația Poporului din Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale, director la Casa Școalelor, secretar în Ministerul Cultelor și Artelor, profesor la Școala Superioară de Asistență Socială și Publicitate, la Universitatea Muncitorească ș.a.m.d. Susținute cu entuziasm și competență crescândă, dignitățile îl desemnează ca mesager ori tehnician cultural dincolo de hotare (începând din 1914, expoziții la Leipzig, Londra, Geneva, Florența, Brno, Barcelona, Bruxelles, Paris). În calitatea sa de secretar al secției românești, participă, între 1927 și 1933, la congresele PEN-Clubului. Din 1928 este membru al Societății Scriitorilor Români. Devine în 1941 membru corespondent al Academiei Române. Cu un debut adolescentin insignifiant, **B.** publică prima poezie, *Târziu*, în 1913 la „Viața românească”, într-o primă perioadă semnând mai cu seamă versuri și proză. Ulterior se manifestă și în formula ubicuă a foiletonului sau în cea a eseului scris ori rostit, ca în cazul nenumăratelor conferințe și intervenții la Radio România, încă de la înființarea, în 1928, a postului. Om dăruit ideii de cultură și educație socială, redactează în 1910 publicația „Antialcoolul”, din 1919 scrie asiduu la „Idea europeană”, din 1921 la „Gândirea”, unde devine redactor-prim, iar din 1924 la „Buletinul cărții”, unde figurează ca director alături de Perpessicius; este redactor-șef la „Graiul românesc” (1927–1929), redactor la „Căminul cultural” și editează, în condiții grafice exemplare, revista enciclopedică „Boabe de grâu” (1930–1935). Concomitent, colaborează cu versuri, proză, articole, eseuri, traduceri la „Viața românească”, „Drum drept”, „Convorbiri literare”, „Luceafărul”, „Lamura”, „Cugetul românesc”, „Ramuri”, „Universul”, „Rampa”, „Vremea”, „Adevărul”, „Timocul”, „Gând românesc”, „România”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Universul literar”, „Transilvania”, „Preocupări literare”, „Săptămâna CFR”, „Analele Academiei Române” ș.a. Semnează și Emănuil Popescu, Ion Ordeanu, Ion Ordean ori cu inițiale. Cu toate că nu a încetat vreodată să fie poet, volumul de debut, *Florile inimii*, apărut în 1920, este și unica lui carte de versuri. Urmează povestirile din *Legătura roșie* (1925), romanele *Fuga lui Șefki* (1927; Premiul Societății Scriitorilor Români), *Maica Domnului de la mare* (1930), *Capra neagră* (1938), studiile,

eseurile și însemnările din *Românii dintre Vidin și Timoc* (1923), *Crescătorul de șoimi* (1928), *Pietre de vad* (I–IV, 1937–1944), multe alte tipărituri, printre care și traduceri: Okakura Kakuzo, *Cartea ceaiului* (1926), versuri în antologia Goethe, *Versuri în românește* (1932). Natura (și mulțimea) rosturilor publice ale scriitorului ar trimite la un personaj extravertit, necomplicat sufletește, egal cu sine însuși în orice împrejurare. Dar omul are o fire ciudată, este când aspru, închis, taciturn, când sociabil, candid, locvace. De obicei își ascunde prea via și vulnerabila sensibilitate sub o platoșă de om ironic, malițios. Își destăinuie felul de a fi doar trecut prin distileria cuvântului generos și plin de fervoare, în care se întrevăd însă luciri reci, metalice. Apelând la operă, G. Călinescu găsea calea cea mai potrivită pentru a-l portretiza: „Omul însuși seamănă operei: cu palori pergamentice și maliție asiatică, cu gura slavă, mustăți mongole”.

Trubadur cultivat, modern, **B.** țintește spre un tip de poezie care să agreseze dulceagul stil romantic („Umblu după fraza aritmică și după disonanță ca o răzbunare...”). Chiar titlul volumului, *Florile*

inimii, cu totul banal, conține o antifrază cu adresă. Sonuri mai puțin obișnuite, deși nu întotdeauna inspirate, străbat lirismul madrigalesc din ciclurile *Miniaturi* și *Oglinzi*, un „jurnal” al stării de iubire, caracterizată prin evanescență și în același timp de o plasticitate violentă. Senzații, crâmpie, străfulgerări de vis interferează impresionist într-o puzderie de notații lirice ingenioase. Cum autorul se definește în mod esențial ca virtuoz, va exersa posibilitățile metaforei, contururile căutate, prețioase ale desenului, tiparele dificile ale liedului și sonetului. Toate sunt convocate să stabilizeze fluxul capricios al intimismului, să-i dea consistență („dantele de sticlă belgiană, cristaline și reci”, sună caracterizarea lui Emil Isac). Veșmântul râvnit pentru aceste „miniaturi” și „oglinzi” duce gândul la o medievalitate uneori grațioasă, alteori semeață. Mai spontan, enunțul liric din ciclul complementar *Cântece de leagăn*, „vers de laude plecate”, este dedicat copilului, văzut, cu o ironie jucată, ca o făptură uneori grotescă ori aproape prozaică, dar și ca o făptură dumnezeiască, în stare, asemenea Pruncului Sfânt, să polarizeze miracolul lumii.

Părintele Lucaci, George Coșbuc, Emanoil Bucuța și alții

Înainte de Tudor Arghezi, **B.** „întâiul intimist în sensul propriu al cuvântului” (G. Călinescu), a știut să perceapă și să transcrie în lirică, tandru și viguros, bucuriile domesticității. Prozatorul, dar și eselistul urmează, fără abateri semnificative, tot o chemare poetică. Izvorât din intuiții, din viziuni poetice, epicul, ca și ideea, este descarcerat, lăsat să ființeze într-un spațiu deschis, subiectiv. Autorul pare să se afle mereu în căutarea și întâmpinarea metaforei, a simbolului. Proza lui artistică se structurează vizionar și liric, cu înțelesuri care comunică permanent cu realul dens, precumpănitor senzorial. Critica vremii a definit aceste virtuți, spunând că odinioară **B.** „ar fi fost pictor florentin sau giuvaergiu olandez” (E. Aderca), ori privindu-l ca pe un „bijutier medieval” (Pompiliu Constantinescu). G. Călinescu se oprea la voluptatea muzeală a scriitorului, apreciind că pretutindeni „gustul colecționarului e desăvârșit”. Numai E. Lovinescu îl fixa restrictiv sub semnul neosămănătorismului ardelean. În povestirile din *Legătura roșie* se încheagă, în orizontul rustic, o lume fantasmatică, aproape ca de umbră, bântuită de un blestem al pământului de care, cu sau fără voie, oamenii se înstrăinaseră. Timpul, supus unei noime străvechi, ființele împietrite în nenoroc, retezate de un trai „apăsător și fără zâmbet”, cu văzul imobil și neputincios, „fără pleoapă”, sunt contemplate și nu evocate de autorul-narator, care știe să se folosească și de câteva tehnici expresioniste. Textul, cu o frazare sincopată, răsucită, se concentrează asupra ritmului generic de viață, iar descrierile în cascadă, configurând un pitoresc etnografic minuțios, accentuează atmosfera de nemișcare ritualică, în care tâlcurile persistă indistinct și necruțător. Dar abia în întâlnirea cu Orientul **B.** află o fericită coincidență cu sine însuși. Romanul *Fuga lui Șefki* rămâne astfel o scriere-efigie. Dintr-o intuiție fundamentală, situată sub aripa unei originale meditații, decurge contemplarea fascinată a unui mozaic omenesc, etnic, unde transpar intens, ireversibil, semne crepusculare. O parte a acestei lumi sud-dunărene, cea care declină, alcătuită din descendenți ai glorioșilor osmanlâi, concentrează interesul epic al autorului, în vreme ce altă parte, comunitatea românească, e în carte doar o paradigmă morală și o ipoteză sociologică. În Dii (Vidin), cetate veche de sute de ani, străjuită și erodată de apele Dunării, senzația de băltire, de pustiere și încremenire a vieții este întreruptă rar de câte „un fulger al

Desen de Marcel Iancu

sufletului”. Chemarea nedeslușită spre trăire, nostalgia mișcării libere duc invariabil dincolo de zidurile Cetății, în orizontul deschis al apei. Dar plecările sunt fatal imposibile, drumurile scurte, în cerc, de parcă nici nu s-ar fi petrecut. Ajunși cu timpul doar niște martori, privitori orbi („cu ochii mici, fără vedere, de privirea înăuntru”), turcii trăiesc în acea „slavă stătătoare” suficientă sieși, ca în Isarlâkul lui Ion Barbu. E un fel aparte de existență, în care oboseala vechimii, stingerea lentă se manifestă vătuit și fastuos. Nimeni nu poate trăi nemijlocit, între viață și om se interpun proiecții regressive în lanț, coduri cu cifrul pierdut, hieroglifice („Stăm pustii pe-aici, pustii și pe ducă. Și când e vorba să trăim, nu ne mai pricepem”). Toate ca forme de evitare, de ecranare a clipei, a prezentului, căci „la marginile împărăției”, acești turci „de poveste și de lână colorată”, cu reflexe coclite, stau în nemișcare stearpă, fiecare arătând ca „un om mutat în somn pe alte tărâmurii”. Șefki, tânărul cu iubirea lui născândă pentru Umurli, rudă de sânge și tovarășă de joacă, fuge din Cetate fără să-și lămurească prea bine de ce, împins ca de o spaimă. Spaimă de sacrilegiu, regret după castitatea copilăriei, îndârjire de a se arunca în viață, de a se sustrage întemnițării, morții. Moarte a cărei chemare se numește Umurli, ființă purtând în ea taina

crepusculară a neamului. Dar Șefki se întoarce, nu ca să fie însoțit cu Umurli, ci să răscumpere cu viața proprie o altă viață, pe care o curmase fără să vrea. Întoarcere între ai săi și în moarte, închizând cerul. Cu această tramă epică, scrierea, nu tocmai realizată ca roman, se organizează parabolic, cu motive care structurează, într-un paralelism tensionat, câteodată ostentativ și insistent explicitat, un spațiu al trăirii și un spațiu al pieirii. Ambele sunt incluse în cele din urmă în ceremonialul existenței, perfidul mesager al extincției, al golului. Mai întâi, Cetatea și Dunărea, realități interferente, puncte de reper în peisaj (exterior și interior), apar disputate de viață și de fantasmaticul ei dublu. Și în nebuniile de-o clipă ale lui Șefki, în învălmășeala gândurilor, în visele sale treze, reverberează deopotrivă impulsul spre viață și simțământul zădărniceii. Cea mai rezonantă și somptuoasă imagine a întâlnirii vieții cu nemișcarea o răsfărâșe un personaj, Vicie, neguțătoare de aur și nestemate. Din bocceaua ei, des-tăinuie cu gesturi încetinite, după anume reguli și dichisuri, ies la iveală neprețuite veșminte de mireasă pentru Umurli. Găteți, sulimanuri, măști, figurație înghețată, magie bine strunită compun un joc artist în care înscenarea nunții intensifică tristețea. E o ceremonie bizară a vieții fără de viață. Scriitorul știe să folosească mijloace adecvate, care îi susțin viziunea asupra acestei lumi hieratice: perifraza imaginativă, traseul sinuos, reveria și povestea, arabescurile, vorba dantelată. Miza estetizantă se regăsește în romanul *Maica Domnului de la mare*. La Balcic, într-un mediu cosmopolit, policrom, cu lume subțire, aristocratică și extravagantă, se pregătește un spectacol de teatru, programat ca „un joc sfânt medieval”, ca un miracol creștin. Astfel, fiecare încearcă să fugă din fața lui însuși, să se retragă din real ori să evadeze din amintire în legendă. Dar pe scenă nu se joacă o singură piesă, ci, concomitent, câteva suprapuse. Travestiul, înscenarea misterului nu au atâta putere cât să biruie nefericirea și singurătatea de generații. Și, din nou, predilecția barocă pentru poeticitate, simbolistică și culoare (marea este, la **B.**, un personaj și o metonimie recurentă). Chiar dacă în al treilea roman, *Capra neagră*, scriitorul părăsește ambianța orientală, alegând cu totul alte spații (Berlin, Sibiu, Mediaș), voluptatea poetizării picturale se păstrează intactă. Acum stampele grațioase, lucrute meticolos și pasionat, portretele în palimpsest (cele feminine, de pildă),

scenele caligrafiate bogat, trimiterile istorice și autobiografice întretesute în pânza lirico-nostalgică a textului participă la individualizarea acestei scrieri, definită ca „o pastorală citadină” (Ion Vartic). În sfârșit, în publicistică și în eseuri, vademecuri erudite și imaginative, **B.** practică o stilistică imnică, exaltată, care provoacă și difuzează eficient emoția. El știe să descopere și să apropie de cititor, cu gesturi de iubire aproape mistică, istorie, oameni, comunități, locuri („sufletul de la granițe”, mai cu seamă), obiceiuri, datini, scriitori, cărți, obiecte de artă. Ca într-o dioramă încăpătoare, rod al unui nomadism neistovit, în *Crescătorul de șoimi*, în cele patru volume intitulate *Pietre de vad*, apar nenumărate chipuri ale culturii. Mereu în căutarea acelui *genius loci* care pecetluiește și conferă unicitate, **B.** pledează cu fervoare pentru cunoașterea și prețuirea avuției culturale românești, pentru solidarizarea românilor, așa cum face și în studiile din *Românii dintre Vidin și Timoc*. Spiritul său nu este însă prizonier al localismului și reacționează întotdeauna mișcat în întâlnirile cu alte culturi.

Întortocheata construcție a unor opere ca Fuga lui Șefki (1927) și Maica Domnului de la mare nu le păgubește interesul: rămuriișul frust și lăncezeala osmotică exprimă tehnica de explorare a zonelor sufletești mărginașe, în cadrul etnografic enigmatic datorită tocmai încălcelilor sale surprinzătoare. Piatra și apa spiritualizate la Balcic, apa și vegetația ei spirituală de la Vidin, amestecul de moale și aspru, de întuneric și iluminare, de naturist și artificial se subsumează, în această proză cu silnicioasă înțepinută, viziunilor spectral efulgurante; pentru închipuirile din zori și pentru închipuirile din amurg deopotrivă, ca intermedii împărătești, dintr-o curgere a vieții comune, pururi aptă să se lase meșteșugită.

I. NEOGIȚESCU

SCRIERI: *Florile inimii*, București, 1920; *Românii dintre Vidin și Timoc*, București, 1923; *Legătura roșie*, București, 1925; *Biblioteci și publicații muncitorești*, București, 1926; *Fuga lui Șefki*, București, 1927; *Crescătorul de șoimi*, București, 1928; *Maica Domnului de la mare*, București, 1930; *Balcic*, Craiova, 1931; ed. București, 2003; *Biblioteca satului*, București, 1936; *Pietre de vad*, I–IV, București, 1937–1944; *Capra neagră*, cu desene de Mac Constantinescu, București, 1938; *Populația românească de apă*, București, 1938; *Sufletul de la granițe*, București, 1940; *Il Danubio romeno*, tr. Alfredo Mantero, București, 1941; *Basmele Crivățului*, cu desene de G. Löwendal și Lena Constante, București, 1943; *Muzeul Brukenthal din Sibiu*, Sibiu, 1943; *George Vâlsan, după zece ani*, București, 1945; *Scrieri*, I–II, îngr. Lucia Borș-Bucuța și Violeta

Mihăilă, introd. Perpessicius, București, 1971–1977; *Capra neagră*, îngr. și pref. Ion Vartic, Cluj-Napoca, 1977; *Mozaic*, București, [2004]. **Ediții:** *Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori (1884–1913)*, pref. edit., București, 1937.

Repere bibliografice: Aderca, *Contribuții*, I, 23, 377, 391–394, 446, 448, 704–706; Emil Isac, *Emanoil Bucuța*, CLI, 1921, 1; Lovinescu, *Scrieri*, IV, 526–529, V, 149–153, 269, VI, 126–127, 257–258, IX, 17–22, 37–41, 43–55; Perpessicius, *Opere*, II, 307–310, 360–368, III, 172–176, 264–265, IV, 219–222, V, 230–231, VIII, 201–206, X, 8–10, 244–246, IX, 164, 231–250, X, 8–10, 244–246, XI, 344–348, XII, 92–100, 259–260, 269, 333, 488, 575; Ralea, *Scrieri*, II, 430–431, 480–481; Lucian Blaga, *Ceasornicul de nisip*, Cluj, 1973, 134–135, 137–141; Constantinescu, *Mișcarea*, 138–141; Mircea Eliade, *Emanoil Bucuța*, CU, 1927, 699; Călinescu, *Opere*, I, 367–382, III, 630–636; Constantinescu, *Scrieri*, I, 383–385, VI, 202; Streinu, *Pagini*, IV, 141–144; Mihail Sebastian, [*Emanoil Bucuța*], RFR, 1939, 8; Vianu, *Opere*, V, 312–313; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 764–766, *Ist. lit.* (1982), 484–850; Cioculescu, *Aspecte*, 482–484; Camil Petrescu, *Em. Bucuța*, RFR, 1946, 10; Sasu, *Progresii*, 94–107; Crohmălniceanu, *Literatura*, I (1972), 539–543; Cioculescu, *Itinerar*, II, 301–304, III, 193–197; Micu, „*Gândirea*”, 761–770, 938–945, *passim*; Muthu, *Lit. rom.*, 199–209, *passim*; Vartic, *Spectacol*, 75–91; Micu, *Scritori*, 149–165; Negoțescu, *Ist. lit.*, I, 224–225; *Dicț. scriit. rom.*, I, 390–393; Mircea Muthu, *Călcâiul lui Delacroix*, București, 1996, 70–75, 153; *Dicț. analitic*, II, 96–98, III, 12–13; Mihăilă, *Scritori*, 241–273; Nicolae Scurtu, *Emanoil Bucuța și contemporanii săi*, RL, 2012, 27. **G.D.**

BUD, Florica (21.III.1957, Ulmeni, j. Maramureș), prozatoare, poetă. Fiică a Corneliiei și a lui Ioan Trif, țărani, **B.** a absolvit școala generală la Ulmeni, liceul la Baia Mare și Facultatea de Mine din Petroșani (1981), lucrând după aceea ca inginer-manager la diverse societăți comerciale. A debutat direct în volum, cu *Iubire, sunt un obiect nezburlător*, apărut în 1992. A colaborat la „Graiul Maramureșului”, „Nord literar” și „Clipa zilei” din Baia Mare, „ArtPanorama”, „Luceafărul”, „Ramuri” ș.a. A fost distinsă cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (2005).

Prozele scurte din prima carte publicată de **B.**, dar cu precădere acea „sumă de proze” din *Alergând prin sine* (1995) surprind prin supunerea unui moralism sceptic, malițios, descins din Teodor Mazilu, la bizarele „rigori” ale unei arhitecturi epice sui-generis, voit haotică, ostilă oricăror reguli de perspectivă și de construcție. Teme și motive dintre cele mai diverse, chiar și din domeniul politicii românești „la zi”, fac obiectul

unor nesfârșite alambicări, inclusiv sub raport stilistic. Impresia dominantă este aceea de vraiste existențială. Cărțile pentru copii („povești pentru adulți și alți copii”) urmează aceeași schemă, fiind niște basme cu aspect de film de desene animate science-fiction, caligrafiate într-un limbaj uneori urmuzian; brodate cu umor, pe canavaua basmelor populare, ele întrepătrund lumea împăraților și zmeilor cu „tărâmul celălalt”, al calculatoarelor și pagerelor. Trecând la roman, **B.** nu își schimbă esențial formula decât în măsura în care secvențele narative cer o înlănțuire cât de relativă spre a forma un întreg. Episoadele sunt anticipate de scurte notații eliptice, fulgurații lirice și reflecții-blitz. Abordată după experiențele prozastice și profitând de ele, lirica pe care o scrie **B.** este una erotică, aflată „pe muchie de cuțit între senzualitate și conștiință morală” (cum o recomandă în 2010, pe ultima copertă a unui volum, Nicolae Manolescu), într-o expresie colorată, barocă și sincopată, în care „ornamentul bogat se aliază cu tentația fantastă, iar răsfățul lasciv tatonează absurdul” (Gheorghe Grigurcu): „te iubesc!/ *rose des vents* –/ mi-a strigat pantoful bonbon/ din sidef dantelat/ sunt uneori/ domnișoara de onoare/ a bătrânelor doamne nerâvnite/ nici măcar de *muerte rosa* ce asemenea mie/ stivuiește coafată ace de brad/ care să ne ridice condiționat în ceruri”. Pamfletele din culegerea *Secol de vânzare* (2012) reprezintă varianta publicistică a observației sociomorale din cele două romane, după cum evocările gastronomice și potatorice din *Mi-e dor de-o pohtă bună* (2011) le dezvoltă componenta neaoșă, într-un „tradiționalism” în care plăcerea întoarcerii la vârsta de aur a copilăriei rustice se conjugă cu voluptatea resuscitării unei dispărute terminologii ispitind „pohta”.

SCRIERI: *Iubire, sunt un obiect nezburlător*, pref. Neagu Udroi, Baia Mare, 1992; *Aventurile lui Nu-Motanul la curtea Zmeului Ca-Fe-Mini*, București, 1994; *Nu-Motanul și Zmeul Pager*, București, 1995; *Alergând prin sine*, București, 1995; *Cui îi place școala?*, postfață Ioan Romeo Roșianu, București, 1997; *Nu-Motanul și Zmeul-Semafar-Roșu-Galben-Verde*, Cluj-Napoca, 1998; *Billclintonienii*, postfață Dan-Silviu Boerescu, București, 1999; *Bărbatul care mi-a ucis sufletul într-o joi. Cartea Monicelor*, pref. Horia Gârbea, Cluj-Napoca, 2005; *Mariatereza sunt eu*, pref. Alex. Ștefănescu, București, 2007; *Nu-Motanul și fiul*, București, 2007; *Reparăm onoare și clondire*, Cluj-Napoca, 2009; *Stindardul dorințelor*, București, 2010; *Mi-e dor de-o pohtă bună*, București, 2011; *Secol de vânzare*, București, 2012.

Repere bibliografice: Pamfil Bălțiu, „Iubire, sunt un obiect nezburlător”, ATN, 1993, 9; Ion N. Mihai, *Florica Bud și obsesia matriarhatului*, TR, 1997, 5; Alex. Ștefănescu, „Mariatereza sunt eu”, RL, 2007, 46; Gheorghe Grigurcu, *Cochetăria cu absurdul*, RL, 2008, 28; Ioan Es. Pop, *Trei doamne...*, „Ziarul de duminică”, 2008, 28; Ana Maria Brezovski, Ana Grigor, Florina Vanciu, *Florica Bud*, Baia Mare, 2008; Horia Gârbea, *Politichie și amor*, LCF, 2009, 41; Paul Aretzu, *Între avangardism și postmodernism*, R, 2010, 7.

A.N.

BUD, Tit (24.XII.1846, Sat-Șugatag, j. Maramureș – 19.VIII.1917, Sighet, azi Sighetu Marmăției), folclorist. Provine dintr-o familie de clerici de origine nobilă: tatăl, Ioan Bud, era preot, iar mama, Tecla (n. Perger), era sora episcopului de Košice. **B.** îmbrățișează, la rândul-i, cariera preoțească, după studii la Sighet, Ungvár, Beiuș și la Gherla, unde urmează teologia greco-catolică. Patru ani este capelan în leud, apoi avansat la Episcopia din Gherla, unde i se încredințează diverse funcții administrative. La cerere, se întoarce în satul natal, consacându-se unei activități prodigioase de ridicare a stării economice și culturale a țăranilor. Din 1899 se mută la Sighet, unde va rămâne până la sfârșitul vieții. Ca revizor diecezan, președinte al Reuniunii Docenților Români din Maramureș, vicepreședinte al Astrei, despărțământul Maramureș, a contribuit la dezvoltarea învățământului, a întreprins studii de istorie bisericească, a tradus literatură universală și a impulsat cercetările de folclor în ținut. De un interes mai larg sunt cărțile lui despre istoria parohiilor și mănăstirilor din Maramureș: *Însămănări și date despre înființarea parohiei gr.-cat. române din Sighetul Maramureșului* (1905), *Date istorice despre protopopiatele, parohiile și mănăstirile române din Maramureș, din timpurile vechi până în anul 1911* (1911), precum și *Viața sânilor* (1897). Din literatura universală, traduce un roman al lui Adrien Gabrielly, *De unde nu este reîntoarcere* (1872), în pagini de revistă rămânând o povestire de Alphonse Daudet și alte câteva povestiri ale căror autori nu sunt indicați. Periodicele la care a publicat consecvent sunt „Familia” și „Gutinel”.

După ce tipărește primele texte folclorice în „Familia” (1872) și răspunde la chestionarul lui Nicolae Densușianu privind „tradițiunile istorice”, **B.** se situează în fruntea unei largi acțiuni de adunare a folclorului, inițiată de corpul didactic din Maramureș. Întocmește și un apel în acest sens, în „Gutinel” (1889), reprodus apoi în „Familia”

și în „Amicul familiei”. Colecția de folclor *Poezii populare din Maramureș* (balade, doine, chiuituri și colinde), recomandată de Al. Țiplea lui Ioan Bianu, a apărut în 1908, în seria *Din viața poporului român*, editată de Academia Română. Ca în majoritatea culegerilor efectuate prin intermediari, textele, peste 360 la număr, nu sunt însoțite de date privind proveniența lor și nici nu sunt consemnate particularitățile fonetice. Colecția lui **B.**, împreună cu aceea a lui Al. Țiplea (1906) sunt primele care au avut în vedere repertoriul folcloric maramureșan din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

SCRIERI: *Viața preacuratei vergure Maria*, Gherla, 1879; *Disertațiune despre episcopii și vicarii români din Maramureș*, Gherla, 1891; *Viața sânilor*, Gherla, 1897; *Însămănări și date despre înființarea parohiei gr.-cat. române din Sighetul Maramureșului*, Gherla, 1905; *Date istorice despre protopopiatele, parohiile și mănăstirile române din Maramureș, din timpurile vechi până în anul 1911*, Gherla, 1911.

Culegeri: *Poezii populare din Maramureș*, București, 1908.

Repere bibliografice: Ioan Bianu, *Culegerea de poezii populare din Maramureș de vicarul Tit Bud*, AAR, partea administrativă și dezbaterile, t. XXX, 1907–1908, fasc. 1; Dumitru Pop, *Folcloristica Maramureșului*, București, 1971, 71–84, 287–292; Bârlea, *Ist. folc.*, 421–422; *Dicț. lit.* 1900, 127; Mihai Marina, *Maramureșeni. Portrete și medalioane*, Cluj-Napoca, 1998, 178–185; Viorel Thira, *Tit Bud la 75 de ani de la moarte*, „Memoria etnologica”, 2002, 2–3; Dorin Ștef, *Istoria folcloristicii maramureșene*, Baia Mare, 2006, 26–28; Datcu, *Dicț. etnol.*, 162–163.

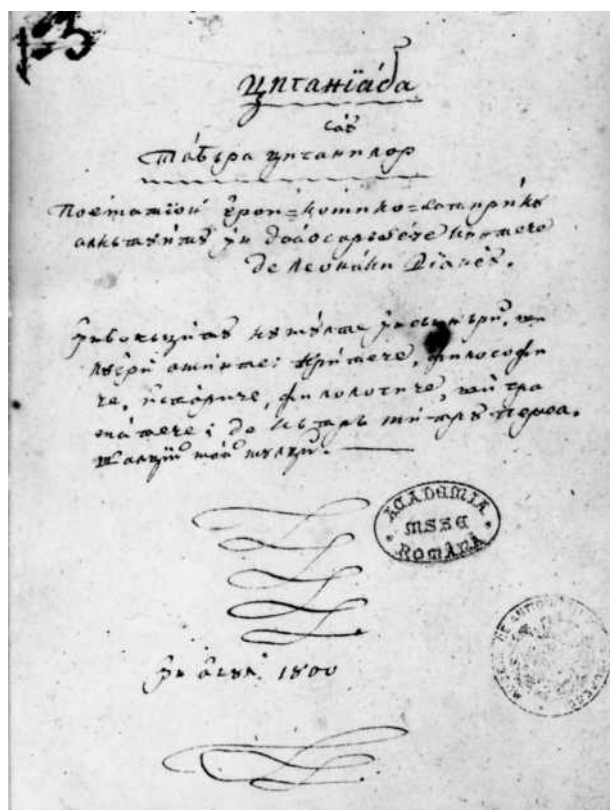
L.Cș.

BUDAI-DELEANU, Ion (6.I.1760, Cigmău, j. Hunedoara – 24.VIII.1820, Lvov), poet, filolog. S-a născut în familia foarte numeroasă a lui Solomon Budai, paroh în Cigmăul Hunedoarei. Își începe instruirea școlară în satul natal și o continuă la gimnaziul din Blaj, între 1773 și 1777. Audiază cursuri de sintaxă, retorică, teologie, istorie, poetică, învață sistematic latina și citește din scrierile cronicarilor, ca și din opera istorică a lui Dimitrie Cantemir. I-a fost apropiat gimnazistul Petru Maior, interlocutor preferat, pentru tot restul carierei, în chestiuni filologice. În anul absolvirii, fiind încă la Blaj, ar fi contribuit la redactarea piesei de carnaval, *Occisio Gregorii in Moldavia Vodae tragedice expressa*. Din primăvara lui 1778 frecventează, ca alumn, cursurile colegiului multinațional Barbareum din Viena, unde se înscriesese în toamna anului precedent. Studiile de filosofie, drept și teologie, împărțite între colegiu și Universitate, le încheie în 1783.

Atmosfera Universității vieneze era pătrunsă de spiritul italian, ceea ce explică influența acestei culturi în literatura viitorului scriitor. Studiile teologice nu l-au atras, iar după absolvire nu a intrat în cinul clerical. A rămas un laic, având un spirit critic și polemic accentuat față cu problemele de ordin spiritual, social, politic și național. În 1786, la Viena fiind, traduce din germană și publică *Manual pentru directori și învățători*, solicitat și difuzat în Bucovina de guvernatorul Vasile Balș. Legăturile cu acesta îl pun și în contact cu societăți secrete masonice din care făceau parte și alți transilvăneni. Totodată începe să lucreze la un lexicon german-român. Gândirea îi era marcată de filosofia antică și foarte mult de ideile enciclopedismului francez. Specializarea în drept civil îi facilitează ocuparea unui post de consilier juridic la Lemberg (Lvov), un *cosmopolis* din Galiția Imperiului Habsburgic. Părăsise definitiv Blajul în 1787, nemulțumit de felul cum era tratată, de autoritățile maghiare, populația românească majoritară din Transilvania. Legătura cu cei trei corifei ai Școlii Ardelene, Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior, rămâne însă neîntreruptă. Iubea muzica și pictura. În ceasurile de răgaz cânta la vioară. În 1815 mitropolitul Veniamin Costachi îl invită să vină, ca profesor, la Iași, la Seminarul de la Socola, spre a preda orice obiect ar dori el. **B.-D.** nu a acceptat, pretextând motive de sănătate. Bănuieț ca spirit insurgent, complice la conspirațiile iacobine, antimonarhice, ale patrioților poloni, este ținut sub observație de poliția secretă imperială. Speranțe de libertate națională explică limbajul criptic, curajos sub acoperirea simbolurilor, din *Sibylla de anno 1795*. Prezicea o *lex nova* ce va produce seisme istorice, „căderea trântorilor” și „distrugerea Cezarului”. *Sibylla...* are legături subtile cu opera literară de mai târziu. La Lemberg se ocupă de procesele românilor din Bucovina, face cercetări de importanță juridică și scrie studiul *Kurzgefasste Bemerkungen über Bukowina*, unde critica severă a administrației imperiale este a unui veritabil *Aufklärer*. Se întoarce în Transilvania și participă la redactarea documentului intitulat *Supplex Libellus Valachorum Transsylvaniae*, prezentat Dietei din Viena în 1791. Ca jurist și ideolog al Luminilor, **B.-D.** este o personalitate distinctă în societatea cosmopolită a Lembergului. După moartea lui, fiica mai mare a fost păstrătoarea operei științifice și literare a tatălui, lăsată integral în formă manuscrisă. În

1868 „Gheorghe Cavalier de Asaky” cumpăra, de la nepoții scriitorului, toate manuscrisele pentru suma de patru sute de galbeni. Nu s-a păstrat un portret al cărturarului ardelean, însă figura spiritului său nobil se înalță din operă.

Orientarea culturală și politică a lui **B.-D.** e o sinteză între ideologia radicală a Luminilor franceze și reformismul *Aufklärung*-ului vienez. Poliglot – învățase latina, greaca, germana, italiana, franceza –, a frecventat cu ușurință literaturile europene contemporane lui și Antichitatea clasică, remarcându-se printr-un orizont larg, de polihistor. Opera lui, împărțită între filologie, istorie și literatură, conține un vast program de luminare a conștiinței românilor. Se simțea obligat să scrie „cum să cade într-un veac așa de luminat ca al nostru”. Titlurile opusculilor indică preocupări pentru gramatica limbii române, cu temeiurile ei latine, și pentru elaborarea unor lexicoane. Cum scrie pe foaia de titlu, *Fundamenta grammatices linguae romaenicae seu ita dictae valachicae usui tam domesticorum quam extraeneorum accomodata* este redactată la Lemberg în 1812, cu variantă de autor în limba română, *Temeiurile gramaticii românești*. Spre consolidare, redactează, între 1815 și 1820, *Dascălul românesc pentru temeiurile gramaticii românești*, un dialog între dascăl și învățăcel pe teme de gramatică, de ortografie și cu deschideri de filologie comparată a limbilor romanice. Cărțile lui de gramatică sunt o completare erudită la lucrările din același domeniu ale lui Șincai, Micu și Maior. Din vastul său proiect lexicografic, schițat în 1783 și conceput ca o serie de zece volume: lexicon latin – român și invers, elin – român și invers, italian – român și invers, francez – român și invers, german – român și invers, nu a fost finalizat decât ultimul, foarte util românilor trăitori în imperiul austriac. Deși lucrat după principii riguroase, *Lexiconul românesc – nemțesc*, definitivat în 1818, nu i-a fost publicat pentru că era escortat de o introducere polemică unde se corectau erorile, în plan istoric, comise de Franz Sulzer. În plus, autorul era suspectat că ar avea o activitate politică subversivă. Și în domeniul istoriei, viziunea, proiectele și realizarea în bruion sunt, de asemenea, dominate de intenția luminării neamului, a conștiinței de popor daco-roman, prioritar în Transilvania în raport cu popoarele venite ulterior. Nervul polemic e rațional întemeiat pe argumente documentare. *De originibus populorum Transsylvaniae commentatiuncula, cum observationibus historico-criticis*

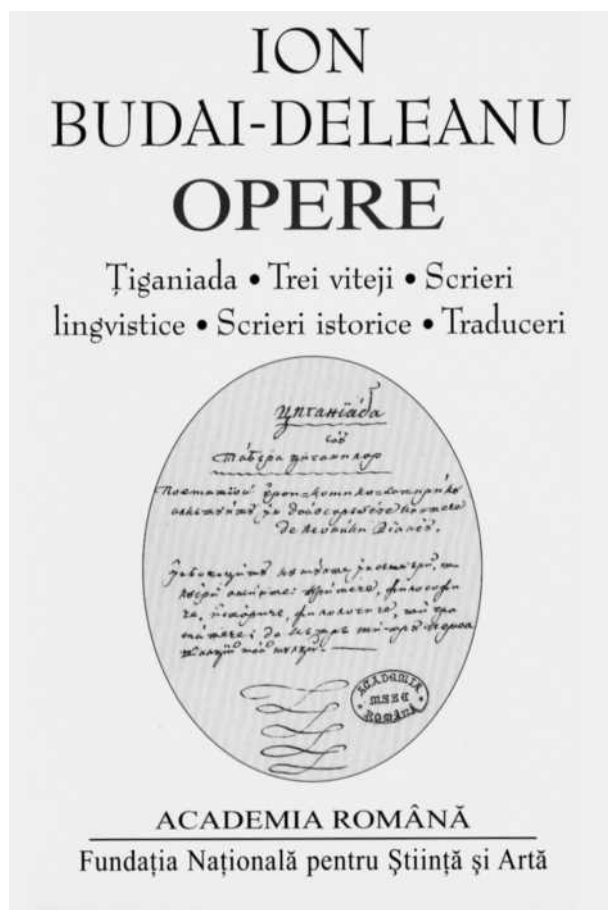

Țiganiada sau Tabăra țiganilor, BAR, ms. 2429

este scrisă în latină spre a corecta, la nivelul istoriei europene, deformările interesate ale unor cărturari austrieci și maghiari. În principal, **B.-D.** urmărește desființarea afirmațiilor lui Iosif Carol Eder. Tot astfel scrie *Wiederlegung der zu Klausenburg über die Vorstellung der Walachischen Nation herausgegebenen Noten*, împotriva afirmațiilor de sofist ale lui Eder pe marginea *Supplex*-ului românilor și care debutează ciceronian, cu vehemența logică a unei catilinare. Opera care îl consacră pe **B.-D.** ca scriitor, prin excelență al iluminismului transilvan, este *Țiganiada* sau *Tabăra țiganilor*. *Poemation eroi-comico-satiric*, semnată cu numele anagramat Leonachi Dianeu și păstrată în două variante, din anii 1800 și 1812. În formă aproape bruionară s-a transmis poemul *Trei viteji*, gândit ca aventură picarescă – o variantă parțială la *Țiganiada*. Anterior autorul se exersase și în traduceri literare din limba italiană. El este al doilea scriitor român, după Dimitrie Cantemir, care își scrie opera în cod alegoric, parodiind moravurile lumii contemporane, nu numai românești. Proiectele de emancipare ale ideologilor Luminilor „amețiseră” mai

toate popoarele europene. *Țiganiada* figurează falimentul acestor proiecte, fapt dramatizat în registru parodic prin peripețiile unor țigani, căutători ai promisei fericiri egalitare: „Toată povestea ni se pare că-i numa o alegorie în multe locuri, unde prin țigani să înțeleg ș-alții cari tocma așa au făcut și fac [...] Cel înțelept va înțelege!”. A fost aleasă drept mască alegorică această comunitate văzută de **B.-D.** ca fiind anarhică, parazită, purtătoare în sine a datelor caricaturizării. O etnie instinctuală, lașă, ineficace în acțiune, „vorbareță” și neînvățată, himerică în felul ei, total opusă paradigmei eroice, reprezentată în poem de Vlad Țepeș, figură de monarh civilizator. Totuși, el este doar un element de referință și nu protagonist. Personajele principale se ridică dintre țigani, în text scena este a lor, și nu a lumii medievale eroice. Eroicomicul țiganilor se realizează prin comparație, de cele mai multe ori subînțeleasă, cu eroismul domnitorului. Cele două registre paralele ale operei, eroic și comic, se reflectă și la nivelul limbajului. La început încrezător în posibilitatea mulțimii de a acționa, voievodul visează la schimbări radicale. Personaj necesar construcției epice, el provoacă declanșarea acțiunii. Numai lupta – perorează Vlad – face posibilă emanciparea, câștigarea identității și a ordinii statale. Parada zgomotoasă a breslelor țigănești în fața domnitorului nu promite însă prea mult. Urmează dezordinea, fuga în fața pericolului și tot soiul de „rezolvări” ilare. Este satirizată astfel o lume ce pretinde binele dat de altcineva de-a gata și nu obținut prin strădanie. Finalmente, după mai multe încercări cu rezultate ridicole, Vlad se retrage sceptic, acceptând destinul. Drumul cetelor de nomazi, marcat ironic (de la Flămânda și Bărbătești spre Inimoasa), se sfârșește nu cu aflarea fericirii căutate, ci printr-o teribilă luptă internă. Eșecul spectaculos al aventurii e de interpretat din perspectiva filosofiei istoriei: totul trebuie luat de la început, sub alte auspicii. Apare astfel posibilitatea de a citi poema lui **B.-D.** în cheia antiutopiei umoristice europene cu substrat politic și social. Satira face din *Țiganiada* o scriere subversivă față de optimismul adesea factice al perioadei Luminilor. Referențialitatea e una istorică, dar și transistorică, de vreme ce nu și-a pierdut actualitatea. De altfel, s-a spus că „istoria omenirii este povestea speranței înfrântă”. Autorul își numește *Țiganiada* poemă și nu epopee pentru că cel puțin una din „forțele” intrate în conflict nu este eroică, în registru grav, așa

cum o cere epopeea clasică, ci eroicomică, tratată ironic. *Prologul* și *Epistolia închinătoare către Mitru Perea* (aici e anagrama numelui lui Petru Maior) sunt elemente de paratekst ce glosează asupra genului adoptat și asupra poetului ca ales al muzelor, capabil să introducă „un gust nou de poezie”, alta decât cea folclorică. Înclinația ludică a poetului educat de literatura europeană se deduce din preferința pentru anume modele de parodie alegorică: una antică, *Batrachomiomachia*, atribuită lui Homer, alta renescentistă, *La secchia rapita* de Alessandro Tassoni, și alta mai recentă, *Gli animali parlanti* a lui Giambattista Casti. Urmele lecturii capodoperei lui Cervantes, *Don Quijote* (parcursă în traducere franceză), se pot identifica mai curând în *Trei viteji* decât în *Țiganiada*. La finele perioadei Luminilor – sugerează **B.-D.** – era nevoie de o satiră, fie ea și comică, asupra eșecurilor acestui timp. În *Țiganiada* se parodiază genul eroic în ansamblu, și nu o operă anume, cum s-a întâmplat în literaturile europene. Ca „negativitate mimetică”, parodia vizează aici umanitatea incapabilă de eroism și care nu mai poate inspira epicul grav, numit de antici *heroica species*. Spiritul ludic al textului se relevă atunci când autorul își ia ca pretext o cronică, inventată și ea, pe care pretinde că a transcris-o, neasumându-și, chipurile, demitizarea ironică a eroismului, în esență de factură voltairiană. Este un truc des adoptat ulterior în romantism. Numai structurarea poemei în douăsprezece „cântece” și prima sextină, care rezumă anticipativ conținutul fiecărui „cântec”, urmează modelul clasic epopeic. Fiecare cântec e compus din aproximativ o sută de sextine scrise în endecasilab, cu rimă încrucișată și împerecheată. Celelalte artificii: invocarea muzei, imnurile, intervenția forțelor supramundane (*deus ex machina*), sunt adaptate și intră în dinamica scriiturii parodice, caracteristică întregului text. La fel și comentariile în proză din infracapătura textului versificat. Poema este animată de patru serii de personaje: istorice, țigani, sfinții și diavoli, comentatorii nominalizați în infracapătura, toate diferențiate prin rol, comportament, nume și expresie verbală. Voievodul muntean și câțiva din anturajul lui, ca și armata turcilor, împotriva cărora trebuie să lupte și țigani, sunt entități individuale și colective simbolice. Prezența lor e numai o provocare. Funcție activă, pe toată întinderea poemei, au țigani. Stârniți de Vlad cu ideea câștigării unor drepturi și a teritoriului propriu, ei își încep aventura promițând că vor lupta, dar totul

cade în derizoriu din cauza firii lor. Ca să plece la luptă vor mâncare, ca să lupte vor să fie păziți, altfel dau bir cu fugiții. Rămâne antologică imaginea raiului culinar pe care îl visează, ca și spectacolul grotesc al războiului dintre ei. Arta alegerii numelor le colorează profilul: Parpanghel, șef de breaslă, mare cântăreț și povestaș, îndrăgostit de Romica, Goleman, Cucavel, Baroșmândru, Guladel, Drăghici, Baroreu, Slobozan, Janalău, Tandaler ș.a. Limbajul lor se distinge prin fonetisme caracteristice, atunci când **B.-D.** folosește stilul direct. Figurile supramundane, cu nume creștine de sfinți și diavoli, introduse în acțiune în spiritul parodic al miraculosului folcloric, sunt autohtonizări ale intervenției zeilor în conflictele dintre muritori din epopeile clasice. Chiar de la început apare un personaj malefic, Urgia, cu rol de a semăna vrajba între tabere. În poemă forțele contrastante, maniheice ar reprezenta marile puteri politice care hotărăsc soarta popoarelor mici. Nici ele nu sunt iertate de spiritul caustic al autorului. Parodia și satira domină

până și viziunea raiului și a iadului, așa cum sunt imaginate de țigani. Soluție originală, personajele din subsolul paginilor poartă nume semnificative: Erudițian, Musofilos, Onochefalos, Simplițian, Idiotisean, Alitofilos, Evlaviosu, Dubitantius, Cocon Politicos, Popa Mustru, Popa Nătăroi etc., ce sugerează nivelul mental al fiecăruia în postura de critic, nu o dată umoristic, al textului. Este o formulă auctorială menită să judece conținutul și stilul epic din diverse perspective, întărind caracterul de spectacol al ficțiunii. Lectura completă nu poate ignora această lume secundă din infrapagină, statică și insolită, care ascultă ori citește și simultan explică din punct de vedere istoric și filologic sau critică întâmplările desfășurate în suprapagină. Glosatorii fiind o nouă serie de personaje gândite ironic de autor, ei aparțin ficțiunii și nu ies din cadrele stilistice generale ale operei. Este o manieră ingenioasă de autoreceptare literaturizată. Pe de altă parte, **B.-D.** nu a fost mai puțin malițios cu posteritatea, atunci când a voit să o deruteze, oferindu-i o operă gata interpretată în fel și chip. Exegetul de astăzi se poate simți urmărit de umbra inteligentă a autorului, care veghează, gata să îi dea un nume și să îl adauge la lista comentatorilor încrezători în puterea lor de a pătrunde ironia suverană a acestei construcții baroce. Specii și motive folclorice contribuie la originalitatea poemei. Este cântat în versuri basmul lui „Arghir și al frumoasei Elena”, se produc metamorfoze ca în basm, se spun descănțețe, anecdote, orații. Spiritul anecdotelor despre țigani contaminează în multe locuri tonalitatea istorisirii. Satira acestei lumi iraționale, care contribuie la degradarea ideilor iluministe, dă o substanță particulară discursului. Și pledoariile politice cu privire la formele de stat, fie propuse de Baroreu (monarhia), de Slobozan (republica), sau de Janalău (care le critică pe amândouă), sunt trivializate din cauza inculturii oratorilor. În răspăr, autorul aduce în atenție o formă amestecată, absurdă: „republica demoaristomonarhi-cească”. *Trei viteji*, poemă nefinisată, a fost inclusă parțial în prima versiune a *Țiganiadei*. Se compune din trei cânturi ce au ca personaje, destul de bine reliefate, cu nume sonore, inși ridicoli prin ceea ce sunt, spun și fac. Fiecare râvnește la fapte mărețe, care să îl facă demn de mâna unei frumoase. Becicherec Iștoc de Uram Haza, țigan din Transilvania însoțit de un „scutier”, o caută pe Anghelina; grecoteiul muntean Kir Kalos de Cucureaza vrea să fie demn de prințesa Smaranda;

Născocor de Cârlibaba pleacă după frumoasa Chirana. Lăudăroși, lași, cu o conduită de farseuri, ei nu realizează decât caricatura aventurii cavaleresti. Și aici **B.-D.** folosește mai toate mijloacele burlescului, ceea ce îndreptățește să fie socotit întemeietorul genului în literatură română. Dar scriitorul nu a cunoscut succesul în contemporaneitate decât într-un restrâns cerc de cărturari afini. Cariera lui va fi postumă și va începe târziu, cu tipărirea operei literare în 1876-1877, când Teodor Codrescu include în „Buciumul român” prima variantă din *Țiganiada*, a doua fiind publicată abia în 1925 de Gh. Cardaș. Numai absența unor studii speciale traduse în limbi străine a făcut ca poema să nu intre în sintezele europene asupra genului. Operă deschisă, cu o densă rețea de idei ce țin de filosofia repetabilului în istorie, *Țiganiada* e adesea tulburător de actuală.

Budai-Deleanu este un om cu desăvârșire occidental, fără a pierde nimic din spiritul țăranului ardelean.[...] Numai Eminescu mai târziu a siluit limba sau a scociorât forme cu atâta sistemă, și Budai îi este un mare înaintaș. De aceea opera lui Budai-Deleanu pare azi așa de modernă și, hrănită cum e din tradiția sâtească, deși începută înainte de 1800, lasă în urmă ca învechite atâtea lucruri dintre 1830 și 1850.

G. CĂLINESCU

Autorul Țiganiadei vede poetul ca pe un creator de mituri. Dar afirmația conține, pentru Budai-Deleanu, un dublu sens: spiritul militant, constructiv, romantic aplaudă puterea de idealizare a poeziei, visează marea epopee națională și creează mitul pilduitor; spiritul filosofic, observatorul realist percepe cu scepticism distanța dintre ideal și realitate și reacționează prin demitizare, opunând eroicului livresc umanitatea antieroiică simbolizată de țigani sau tratând în spirit iluminist imaginile consacrate ale eroismului.

IOANA EM. PETRESCU

Erudiția extraordinară a lui Budai-Deleanu, care stăpânește cultura clasică, citise marile epopei antice și medievale, este dublată de o fantezie în stare să rupă orice zăgazuri, totuși bine strunită, și de darul creației, pe măsura erudiției și a fanteziei. În fond, acestui dar, căruia i se mai spune și talent, îi datorăm minunata jerbă de versuri eroi-comico-satirice, și el ar trebui analizat în primul rând. Puțini poeți în literatura română au trăit bucuria creației cu o intensitate atât de mare ca Ion Budai-Deleanu. Patos, ironie, fantezie, dramatism, tendința parodică – iată hlamida pe care și-o pune pe umăr poetul, în mijlocul unei cete de bâlci, cu un gust al farsei inegalabil și cu autentică înfiorare lirică.

MARIN SORESCU

Prin amplitudine și capacitate de reflecție morală și istorică, spiritul lui Budai-Deleanu face parte, negreșit, din familia lui Cantemir și Hasdeu, cu observația că teologul ardelean își risipește știința (remarcabilă, încă o dată, pentru vremea lui) în mai toate disciplinele umanioare, iar geniul imaginației sale îl pune într-o alegorie vastă și seducătoare, redactată în versuri și însoțită de comentarii ba erudite, ba umoristice. Ele alcătuiesc o veritabilă metaliteratură timpurie într-o cultură care se pregătește să-și învingă inerțiile (și întârzierile) ei răsăritene. Țiganiada este, în fond, o savuroasă comedie a modelelor literare ilustre, înainte de a fi o epopee a moravurilor și a nestatorniciilor omenești. După Istoria hieroglică este a doua mare operă de ficțiune în cultura română.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *Țiganiada*, îngr. și introd. Gh. Cardaș, București, 1925; ed. 2, București, 1928; ed. îngr. J. Byck, introd. Ion Oană, București, 1953; ed., I-II, îngr. Florea Fugariu, introd. Romul Munteanu, București, 1969; ed. îngr. Florea Fugariu și Andrei Rusu, București, 1981; ed. îngr. și introd. Ioana Em. Petrescu, Cluj-Napoca, 1984; *Tsiganiada ou Le Campement des Tsiganes*, ed. bilingvă, tr. Romanița, Aurelia și Valeriu Rusu, adaptare Françoise Mingot-Tauran, pref. Françoise Mingot-Tauran, Valeriu Rusu, Port-de-Bouc (Franța), București, 2003; *Trei viteji*, îngr. Gh. Cardaș, București, 1927; ed. îngr. J. Byck, pref. Ion Oană, București, 1956; *Scieri lingvistice*, îngr. Mirela Teodorescu, introd. I. Gheție, București, 1970; *Scieri inedite*, îngr. și introd. Iosif Pervain, Cluj, 1970; *Opere*, I-II, îngr. Florea Fugariu, introd. Al. Piru, București, 1974-1975; *De originibus populorum Transsylvaniae – Despre originile popoarelor din Transilvania*, I-II, ed. bilingvă, tr. Ed. Ladislau Gyémant, introd. Ștefan Pascu și Ed. Ladislau Gyémant, București, 1991; *Opere*, îngr. și pref. Gheorghe Chivu și Eugen Pavel, București, 2011; *Ioan Budai-Deleanu în mărturii antologice*, îngr. și introd. Ioan Chindriș și Niculina Iacob, Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Aron Densușianu, *Cercetări literare*, Iași, 1887, 245-288; Densușianu, *Lit. rom.*, I, 118-136; Iorga, *Ist. lit.*, III, 267-268, 302-307; Al. Ciorănescu, *Opera istorică a lui Budai-Deleanu*, București, 1936; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 81-85, *Ist. lit.* (1982), 75-79; Popovici, *Studii*, I, 114-120, 463-486; Cornea, *Studii*, 5-78; I. Gheție, *Opera lingvistică a lui Ion Budai-Deleanu*, București, 1966; Lucia Protopopescu, *Noi contribuții la biografia lui Ion Budai-Deleanu*, București, 1967; Piru, *Ist. lit.*, II, 87-125; Pervain, *Studii*, 129-192; Protopopescu, *Volumul*, 237-322; Ioana Em. Petrescu, *Ion-Budai-Deleanu și eposul comic*, Cluj-Napoca, 1974; Papadima, *Ipostaze*, 163-189; Mircea Vaida, *Ion Budai-Deleanu*, București, 1977; Negrici, *Figura*, 93-105; *Dicț. lit.* 1900, 127-131; *Ion Budai-Deleanu interpretat de...*, îngr. și introd. Rodica Chiriacescu, București, 1980; Petrescu, *Configurații*, 101-111; Scarlat, *Ist. poeziei*, I, 192-197, 216-223; Elvira Sorohan, *Introducere în opera lui Ion Budai-Deleanu*,

București, 1984; Indrieș, *Polifonia*, 108-124; Manolescu, *Istoria*, I, 135-147; Sorescu, *Biblioteca*, 83-94; *Dicț. esențial*, 118-121; G. I. Tohăneanu, *Neajungerea limbii. Comentarii la „Țiganiada” de I. Budai-Deleanu*, Timișoara, 2001; Ursu, *Contribuții ist. culturii*, 324-331; *Dicț. analitic*, IV, 248-249, 270-273; Adriana Senatore, *Ion Budai-Deleanu. Interessi linguistici e impegno letterario*, Bari, 2006; Bogdan Crețu, *Utopia negativă în literatura română*, București, 2008, 69-77; *Ion Budai-Deleanu 250. Țiganiada azi*, coordonator Irina Petraș, Cluj-Napoca, 2010; Ion Urcan, *Contexte ale „Țiganiadei”*, ed. 2, Pitești, 2010; Dumitru Vlăduț, *Noi ipostaze ale literaturii lui Ion Budai-Deleanu*, Cluj-Napoca, 2010; Ioana Em. Petrescu, *Studii despre Ion Budai-Deleanu*, Cluj-Napoca, 2011; Constantin Pricop, *Începuturile literaturii române*, Iași, 2011, 106-125; Zamfir, *Panorama*, I, 39-54. **El.Sr.**

BUDESCU, Ion (5.III.1939, Dalboșeț, j. Caraș-Severin), poet. Este fiul Anei (n. Jarcu) și al lui Iosif Budescu, țărani. Urmează liceul la Oravița, apoi Institutul Pedagogic din Timișoara (1958-1960) și Facultatea de Limba și Literatura Română a Universității din București (1960-1965). Lucrează ca redactor la Radiodifuziunea Română, redacția culturală (1966-1970), secție al cărei redactor-șef adjunct devine în 1970-1971, apoi ca redactor-șef adjunct la redacția culturală a Televiziunii Române (1971-1973) și tot aici ca secretar de redacție (1973-1989), redactor-șef (1990-1993), consilier cultural al președintelui Televiziunii (1993-1996) și șef al secției Import-Film (1996-1999), iar din martie 1999 ca expert al Fundației Culturale Române. A debutat în 1960 la „Scrișul bănățean”, dar debutul semnificativ îl constituie un ciclu de poezii publicat în „România literară”, în 1981. În volum debutează în 1982 cu *Viața cu mine, viața fără de mine*. Mai publică studii și articole, dar și versuri în „Luceafărul”, apoi în „Orizont”, „Tribuna”, „Vatra” ș.a.

„Răzlețit de generația lui” (Eugen Simion), **B.** a debutat mai târziu, nu însă și mai puțin convingător. Sintagme ca „poet matur”, „experimentat”, „format și stăpân pe uneltele sale” sunt frecvent întâlnite în cronicile de întâmpinare la primul volum. Și celelalte se vor bucura de o bună primire, judecățile subliniind originalitatea poetului atât în cadrul generației sale ('70), cât și în raport cu postmodernismul optzeciștilor. Totuși, poetul a rămas cunoscut doar în cercuri restrânse. *Viața cu mine, viața fără de mine* exprima, încă din titlu, ambivalența proprie întregii literaturi scrise de autor: implicarea detașată, cu mutări de accent

când pe un termen, când pe altul. Tipologic, poetul e un romantic trecut prin experiența expresionistă. Spectrul cataclismului final bântuie versurile, agresive coșmaruri aherontice, ierni polare și toamne bacoviene amenințând viața și spiritul: pădurile „se bejenesc”, „cad ploi de păcură ropotoare”, marea e un paradis în derivă spre care migrează „nămolul” și „înecații”. Compensator, intervine întoarcerea către începuturi: „pădurile primordiale”, dealul copilăriei, căldura și inocența căminului, unde cântărețul iubirii înalță encomionuri sau așteaptă ca iubita să-l împuște cu „tija unui crin” ori, amândoi, să părăsească „amarul Megalopolis” spre a acosta în „Golful Serenității”. *Omul interior* (1985) potențează temele primei cărți. Figura centrală de aici, sufocând ca un capac de plumb orice tentativă de evadare, este „grămada de năvoade”, metaforă a claustrării absolute. Un succedaneu al acestei perspective apocaliptice e „orașul de beton”, cu al său institut de „reumatologia betonului”. Poetul trece prin urbea astfel definită ca o „gheată desperecheată”, zgomotele străzii sunt de-a dreptul obiecte agresive, palpabile: „sfredele, tirbușoane, spirale de sârmă, burghie/ ațintite spre tine”, liftul ia chipul unui „bătrân castor” ce umple clădirile cu roboții diurni, încât „stăm demult clădiți pe etaje, tronsoane/ amuțiți, sortați oscior cu oscior, după specii/ familii întregi de șobolani, paianjeni/ tihnă peste tihnă suprapuse/ în hăul unui bloc”. Deși versurile acestea au fost eliminate de cenzură, întregul volum apărut în 1985 poartă o încărcătură subversivă. În *Ucroniile* (1988) spațiul „Recluziunii” împrumută chipul Saharei, prin care umblă fantoma poetului, numit aici „Prinburg-Înecatul”. Cartea *Cuțitele, torțele, măștile* (1990) așază în prim-plan tema poetului. Imaginile baroce și expresioniste sunt concurate de expresia esențializată, memorabilă: viața e „un vers la care ții/ dar care pur și simplu nu-ți iese”, singurătatea e „crima pe care nimeni nu a făptuit-o/ dar pe care o ispășim rând pe rând”, melancolia – „această orgie a mea de unul singur”, iar poemul – „melancolia mea pe termen lung”. Apărută în 1995, *Arta fericirii*, carte cu un titlu ironic, aproape ca o definiție, reunește versuri din volumele anterioare, precum și altele nepublicate.

SCRIERI: *Viața cu mine, viața fără de mine*, București, 1982; *Omul interior*, București, 1985; *Ucroniile*, București, 1988; *Cuțitele, torțele, măștile*, București, 1990; *Arta fericirii*, Timișoara, 1995.

Repere bibliografice: Eugen Simion, *Faptele și „mitofaptele” poeziei*, RL, 1983, 11; Cornel Ungureanu, *Viața în Megalopolis*, O, 1983, 3; Petru Poantă, „*Viața cu mine, viața fără de mine*”, ST, 1983, 11; Nicolae Manolescu, *Doi poeți*, RL, 1985, 46, 1988, 11; Al. Călinescu, *Contraste*, CRC, 1986, 27; Cornel Ungureanu, *Miturile orașului*, O, 1988, 13; Ioan Holban, *Ipostaze lirice*, CRC, 1989, 18; Eugen Simion, *Melancolicul april*, RL, 1990, 44; Ioan Holban, *Viața la sfârșit de veac, la sfârșit de mileniu*, CRC, 1991, 5; Ion Cristofor, *Viața ca un vers*, TR, 1991, 10; Ulici, *Lit. rom.*, I, 179–180; Felicia Giurgiu, *Arta fericirii*, „Rostirea românească” (Sibiu), 1996, 5–6.

N.M., A.N.

BUDUCA, Ioan (3.VI.1952, Socodor, j. Arad), eseist. Este fiul Floarei și al lui Vasile Buduca, țărani. A absolvit în 1971 Liceul „Ioan Slavici” din Arad. Ca licean, colaborează la revista școlară „Laboremus”. Urmează cursurile secției română-franceză de la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj. În timpul studenției este redactor la revistele „Echinoc” (1973) și „Napoca universitară” (1974–1975). După licență (1975) devine profesor la Chișinău-Criș (1975–1978), redactor la „Viața studentescă” și „Amfiteatru” (1978–1989), redactor-șef și ulterior director editorial la „Cuvântul” (1990–2004), apoi șeful departamentului Cultură-Monden la ziarul „Cotidianul”. Din 2005 a fost redactor la platforma online „România culturală” a Institutului Cultural Român. Debutează cu critică literară la „Echinoc” în 1973. Publică mai întâi știri, reportaje, recenzii, apoi eseuri și articole de critică literară în aproape toate revistele culturale și literare din țară, iar după 1989 abordează și publicistica politică. Debutează editorial în 1988 cu volumul de eseuri *După Socrate*. A colaborat la *Dicționarul scriitorilor români* (I–IV, 1995–2002).

Concepute ca o suită de note (glose) și „subnote” ale unui text de bază (care însă „lipsește” din carte), „eseurile despre spiritul ironic în literatură” din volumul *După Socrate* stau sub semnul unei strategii (auto)ironice. B. a adoptat atitudinea și stilul de gândire deduse din modelul, considerat paradigmatic, al paradoxului ironic: socraticul *știu că nu știu* (care era, de fapt, titlul cărții în varianta ei inițială). În această perspectivă, într-o formulă colocvială și speculativă, fragmentară și divagantă, dar nu lipsită de rigoare, eseistul propune un scurt istoric al conceptului și al problematicii; reperează, după modelul lui Constantin Noica, stilurile și maladiile ironiei; imaginează și argumentează o tipologie; disociază între spiritul ironic și spiritul dogmatic, între ironie și umor, între ironie și paradox;

exersează câteva „palimpseste de citire ironică”. Asocierea, adversitatea și disjunția sunt considerate (și practicate) ca operații tipic ironice ale gândirii, ironia fiind nu numai o figură de retorică, ci „și o figură a spiritului”, dialectic opusă dogmatismului. În bibliografia românească a ironiei *După Socrate* este prima lucrare care „atacă frontal” acest „concept literar fundamental” (Adrian Marino). În altă carte, *Războiul nevăzut* (1994; Premiul Uniunii Scriitorilor), **B.** propune o interpretare la *Apocalipsa lui Ioan*. Raportată la *După Socrate*, eseu despre libertatea gândirii, cartea reprezintă momentul complementar, dogmatic, în dialectica experienței intelectuale/spirituale a autorului. Cum în prima eseistul își mărturisea (auto)ironic „perplexitatea” și „ignoranța”, în cea de-a doua își mărturisește „smerenia” în fața textului sacru, urmărind nu atât originalitatea interpretării, cât autenticitatea trăirii, înscrisă în acesta. Următoarele două cărți, *Și a fost seară, și a fost dimineață. Eseuri de spionaj cosmologic* (1997) și *Ce caută, Doamne, Dumnezeu, Ceaușescu asta în rai?* (1997), fac din **B.** un personaj controversat, care recunoaște senin un „plagiat involuntar” în fața acuzațiilor serioase aduse în presă. În orice caz, eseistica din aceste culegeri abia mai amintește de autorul din *După Socrate*. Volumele de după 2000, de la incalificabilul volum „științific” *Noua Atlantidă* (2002) la „romanul koantic” *Matricea G/C* (2007) și la eseurile de „antroposofie” din *Doctrina secretă* (2008) și din *Principiul antropic* (2012) sunt texte-hibrid în care sunt prezentate și amestecate teorii pseudoștiințifice și senzaționaliste, spiritualiste, new-agiste etc., o combinație de „literatură” paranormală/ezoterică și eseistică teosofică, greu de luat în serios.

SCRIERI: *După Socrate (Eseuri despre spiritul ironic în literatură)*, București, 1988; *Războiul nevăzut. Cartea Apocalipsei, pentru copii*, București, 1994; *Și a fost seară, și a fost dimineață. Eseuri de spionaj cosmologic*, Iași, 1997; *Ce caută, Doamne, Dumnezeu, Ceaușescu asta în rai?*, Timișoara, 1997; *Noua Atlantidă*, București, 2002; *Matricea G/C*, București, 2007; *Dialoguri desecretizate (anamorfoze)*, Bistrița, 2007; *România e un thriller*, București, 2007; *Doctrina secretă*, București, 2008; *Eseuri*, București, 2008; *Principiul antropic*, București, 2012.

Repere bibliografice: Mircea Mihăieș, [*Ioan Buduca*], O, 1988, 30, CU, 1995, 4; Eugen Simion, *Notații despre spiritul ironic*, RL, 1988, 39; Adrian Marino, *Lectura ironică a ironiei*, TR, 1988, 39; Țeposu, *Istoria*, 176–178; Al. Cistelean, [*Ioan Buduca*], ECH, 1994, 1–3, VTRA, 1995, 10, CLT, 2008, 49, F, 2010, 11–12; Adriana Babeți, *Războiul*

nevăzut, O, 1995, 4; Octavian Soviany, *Apocalipsa unui postmodernist*, CNT, 1996, 6; Cornel Ungureanu, *Haiducirea lui Ioan Buduca*, O, 1997, 8; Grigurcu, *Peisaj*, II, 344–348; Daniel Cristea-Enache, *Plagiatorul vioi*, ALA, 2000, 58; Lefter, *Critica*, 381–383; Andrei Terian, *Romanul viitorului*, CLT, 2007, 42; Alex. Ștefănescu, *Buduca versus Einstein*, RL, 2007, 39.

C.H.

BUDURESCU, Nicolae M. (28.VI.1888, Râmnicu Vâlcea – 6.IV.1974, București), poet. Este fiul Mariei (n. Fotino) și al lui Marin S. Budurescu, inginer. **B.**, care după o scurtă și discretă febră simbolistă, se sustrage definitiv chemării muzelor, a făcut la București cursuri liceale, la Colegiul „Sf. Sava”, apoi studii de litere și drept. Pe lângă o carieră de avocat (intră în Baroul de Ilfov în 1912), nutrește ambiții politice, fiind deputat în 1919–1920, 1931–1932 și în 1934–1937. Deține, un timp, funcții de o anume însemnătate: secretar general în Ministerul Muncii, în Ministerul de Interne, subsecretar de stat pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri (în cabinetul I.G. Duca) ș.a. Debutul se leagă de revista „Sămănătorul”, unde va publica în 1909 și 1910, semnând mai întâi N. Budu, traduceri din Paul Verlaine, Théophile Gautier, dar și câteva poezii care, asemenea celor apărute tot atunci în „Junimea” din Râmnicu Vâlcea, nu vor fi selectate în unicul lui volum, *Poema navelor plecate*, subintitulat *Crepusculare – Poema toamnei* (1912). Poate invitat, poate recomandat de prietenul Tudor Vianu, ia contact cu cenaclul lui Al. Macedonski, mult mai semnificativă vădindu-se totuși apropierea de gruparea simbolistă de la „Vieața nouă”, revistă unde a publicat, între 1910 și 1913 și între 1918 și 1919, poezie, proză, traduceri. Numele îi mai poate fi întâlnit în „Versuri și proză”, „Rampa”, „Flacăra”, „Insula”, „La Revue roumaine”, „Ilustrațiunea națională”, „Dreptatea”, „Actualitatea”, „Cugetul românesc” ș.a. În 1912 devenise membru al Societății Scriitorilor Români, iar în 1914 i se acorda Bene Merenti clasa I.

Semnălând decalajul dintre o sensibilitate minoră și noutatea unui tip de discurs liric, critica vremii îl plasa pe **B.** la „remorca simbolistă” a lui Ion Minulescu. În ritmul indecis al unui temperament elegiac, versul învățacelului urmează când cadențele discursive ale micului romantism, alegoric și romanțios, când mișcările mai subtile ale simbolismului. Poetul se vede asemenea unui „fluture ce moare-n crisalidă”, starea de suferință fiind aproape calmă, egală cu ea însăși. Evadarea

într-un spațiu imaginar trece prin mai fiecare topos simbolist: plecări, nave, mare, orizonturi, parcuri, toamne, copaci goi, flori palide, saloane, instrumente muzicale, cripte, castele, vagi medievități. Câteva obsesii coloristice, congenere, filtrează și fixează imaginile. Dar mai cu seamă sonoritățile fastuoase, exotice duc către elemente de decor și atmosferă specifice orientării („cartaginezele carene”, „pragul de agată”, „laur corintian”, „cârje de cedru din Liban”, „unghii de camee florentine”, „vase de Gallé” ș.a.). Cât stă sub semnul sugestiei, melancolia transpare surdinizată, grațios muzicală. Mai frecvent însă ea se comunică declamativ, în scenarii epice simetric articulate, de o reflexivitate înduioșată. Cu unele excepții, proza lui **B.** se așază în prelungirea poeziei (nostalgii, deziluzii, rătăcirii, recuzită medievală, corbi etc.), dar cu o și mai apăsată notă de manierism.

SCRIERI: *Poema navelor plecate. Crepusculare*—*Poema toamnei*, București, 1912; *I.G. Duca* (în colaborare cu I. Nicolescu), Râmnicu Vâlcea, 1934.

Repere bibliografice: Trivale, *Cronici*, 150–154, 246; Lovinescu, *Scrieri*, IV, 567–568, VI, 141; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 626, *Ist. lit.* (1982), 705; Micu, *Scriitori*, 105–109; Scarlat, *Ist. poeziei*, II, 351–352; Petria, *Vâlcea*, 67–69.

G.D.

BUESCU, Victor
(10.XI.1911, Coțofenii
din Față, j. Dolj –
5.VI.1971, Lisabona),
clasicist, traducător,
poet.

Este fiul Elenei (n. Constantinescu) și al lui Gheorghe Buescu, cârciumar. După ce în 1929 a absolvit Liceul „Carol I” din Craiova, s-a înscris la Facultatea de Litere și Filosofie din București, luându-și licența în filologie clasică în 1933. Studiază apoi la Paris, la École Pratique des Hautes Études, între 1933 și 1936, fiind în continuare, până în 1938, lector de limba română la Sorbona. În paralel, își pregătește doctoratul, pe care îl susține în 1939 la București din cauza declanșării războiului. Întors în țară, e numit asistent la Catedra de limba greacă,

apoi la cea de limba latină, condusă de N.I. Herescu. În presă debutează în 1930, la „Revista clasică”, unde va continua să publice până în 1942. Mai colaborează cu traduceri din autori latini și portughezi, note și recenzii, la „Viața românească”, „Ion Maiorescu”, „Ausonia”, „Buletinul Institutului de Studii Latine” (la care este prim-redactor), „Vremea”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Dacia rediviva” ș.a. În 1941 își tipărește teza de doctorat sub forma unei ediții critice, în limba franceză, a versurilor lui Cicero, iar în anul următor îi apare lucrarea *Problèmes de critique et d'histoire textuelles*. Ambele vor fi reeditate la Hildesheim în 1966 și în 1973. Numit în 1943 lector de limba și literatura română la Universitatea din Lisabona, va profesa acolo până la sfârșitul vieții.

Confirmând speranțele puse în **B.** ca tânăr filolog, lucrările sale de la începutul deceniului al cincilea sunt de înalt nivel științific. Împreună cu volumele publicate mai târziu, printre care *Hespéria* (1964), o antologie a culturii greco-latine, și *Introdução à cultura clássica* (1970), și cu unele comunicări susținute la congrese internaționale, ele îl fac să dobândească o mare reputație printre specialiștii domeniului. O valoare deosebită are activitatea lui de propagator al culturii române în Portugalia. Într-o conjunctură favorabilă, el inițiază, imediat după sosirea la Lisabona, o „Coleção do Leitorado Romano”, în care se tipărește mai întâi *Método pratico da lingua romana* de F.V. Peyxoto da Fonseca, urmată de o suită de traduceri. **B.** a transpus în portugheză, singur sau în colaborare cu diverși scriitori lusitani, povești românești populare și culte (*Contos romenos*, 1943, și *Novos contos romenos*, 1946), *Pădurea spânzuraților* de Liviu Rebreanu (1945), *Viața la țară* de Dulu Zamfirescu (în „O século”, 1947, în colaborare cu Rogério Claro), *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă (1947) și poezii de M. Eminescu (1950). Pentru alte traduceri (*Ciulinii Bărgănelului* de Panait Istrati, 1946, *Simfonia fantastică* de Cezar Petrescu, 1946) a scris prefețe. În publicații de regulă universitare, i-au mai apărut două antologii lirice, precum și zeci de articole despre scriitori români. **B.** este, de asemenea, autor al unui *Dicionário de romeno-português*, editat postum, în 1977, a 335 de articole din *Encyclopédia „Verbo”* (1961–1971), precum și colaborator la lucrarea *Le Verbe roumain* a lui Alf Lombard. Traducerile românești din poezi latini și portughezi, din Goethe și din Charles

Baudelaire arată bun-gust în selecție, sensibilitate și talent. **B.** a compus, de altfel, el însuși versuri și a publicat, în 1953, volumul de poeme *Atol*.

SCRIERI: *Cicéron, „Les Aratéa”*, București–Paris, 1941; ed. pref. A. Ernout, Hildesheim, 1966; *Problèmes de critique et d'histoire textuelles*, pref. N. I. Herescu, București – Paris, 1942; ed. pref. Alexandre Cioranescu, Hildesheim – New York, 1973; *Atol*, Lisabona, 1953; ed. postfață Vasile Turculescu, București, 1999; *Introdução à cultura clássica*, Lisabona, 1970; *Un mito romano en la literatura portuguesa*, Salamanca, 1971. **Antologii:** *A fost odată...*, pref. edit., Freiburg im Breisgau, 1951; *Hespéria. Antologia de cultura greco-latina*, Lisabona, 1964. **Traduceri:** *Contos romenos*, Lisabona, 1944; Liviu Reboreanu, *A foresta dos enforcados*, Lisabona, [1945] (în colaborare cu Celestino Gomes); *Novos contos romenos*, Lisabona, 1946 (în colaborare); Ion Creangă, *Recordações de infância*, pref. Jean Boutière, Lisabona, 1947 (în colaborare cu Rouiva Mousinho); M. Eminescu, *Poesias – Poezii*, ed. bilingvă, pref. Mircea Eliade, Lisabona, 1950 (în colaborare cu Carlos Queirós), *Poezii – Poesias*, ed. bilingvă, îngr. Micaela Ghițescu, pref. și postfață Mircea Eliade, București, 2000 (în colaborare cu Carlos Queirós și Luciano Maia).

Repere bibliografice: N.I. Barbu, „Cicéron, „*Les Aratéa*””, RFR, 1942, 4; D.N. Burileanu, *Marginalii la o ediție critică a poeziilor lui Cicero*, RFR, 1942, 10; Ovidiu Drimba, *Scriitori români în portugheză*, RFR, 1944, 8; P. Const. [Pompiliu Constantinescu], „*Cantos romenos*”, VRA, 1943, 729; N.S. Govora, „*Atol*”, „*Carpații*” (Madrid), 1955, 6–8; Alf Lombard, *Réflexions relatives au compte-rendu de M. V. Buescu*, „*Studia neophilologica*”, 1958, 1; Gh. Bulgăr, *Omagiu lui Victor Buescu*, „*Glasul patriei*”, 1972, 9; Edgar Papu, „*Meșterul Manole*” în *literatura portugheză*, TBR, 1973, 8; Mihai Zamfir, *Limba română în Portugalia*, TBR, 1973, 24; Al. Niculescu, *Un dicționar român–portughez*, RL, 1978, 16; *Dicț. scriit. rom.*, I, 398–400; Popa, *Ist. lit.*, I, 575–576; Florescu, *Aristarc*, II, 79–82; Manolescu, *Enciclopedia*, 101–102; *Bibliografia*, ed. prof. Victor Buescu, f. I., f. a.

V.D.

BUFNILĂ, Ovidiu (15.VIII.1957, Târgu Ocna), prozator. Este fiul Constanței Bufnilă și al lui Ovidiu Bufnilă, funcționari. După studii medii la Liceul „V. Alecsandri” din Bacău, a absolvit Facultatea de Mecanică a Institutului Politehnic din Galați în 1981. Lucrează ca inginer la Întreprinderea Metalurgică din Bacău (1982–1990), după care funcționează în presa locală, este consilier pe probleme de cultură și imagine al președintelui Consiliului Județean Bacău ș.a. După încercările din revista liceului, „*Orizont*” (1975), debutează propriu-zis cu povestirea *Mașini în mișcare* la

„*Luceafărul*” în 1980, iar editorial cu romanul science-fiction *Jazzonia* (1992). A mai colaborat la „*România literară*”, „*Convorbiri literare*”, „*Tribuna*”, „*Vatra*”, „*Contrapunct*”, „*Cronica*”, „*Ateneu*”, „*Art-Panorama*”, „*Calende*”, „*Paradox*”, „*Helion*”, „*Quasar*”, „*Curentul*”, „*Jurnal SF*” ș.a. Scrierile lui au fost incluse în numeroase antologii. Se numără printre membrii fondatori ai cenaclurilor Orientări (Galați, 1980), Fahrenheit 451 (Bacău, 1980) și Univers (Bistrița, 1981). A semnat scenariul filmului science-fiction *Bariera*, produs de Televiziunea Română în 1994.

Deși o primă antologie a povestirilor sale apare abia în *Moartea purpurie* (1995), **B.** s-a remarcat de-a lungul anilor '80 ca unul dintre cei mai prolifici autori SF de proză scurtă. Specialitatea sa, configurată de timpuriu, e reciclarea cu distorsiuni, în zona paradoxului/absurdului suprarealist, a unor obiecte găsite într-o zonă intertextuală larg definită: benzi desenate, filme de serie B, clasici SF, satirici science-fiction precum Robert Sheckley sau Fredric Brown, discuri de jazz, filme și romane *noir*, I.L. Caragiale și **B.** însuși, care se autoplagiază cu delicii. În lumea ficțiunilor sale verosimilitate, motivare, cauzalitate, coagulare logică sau epică nu există decât eventual ca niște noțiuni ireversibil alterate. Morții și viii, imaginarii și realii se cuplează într-o fericire somnambulică a independenței totale față de prejudecata vreunui realism. Cartea cea mai bună și în același timp mai caracteristică (stilistic și compozițional), romanul *Cruciada lui Moreaugarin* (2001), reciclează în două module ce interferează parțial texte mai vechi ale autorului. Primul, cel propriu-zis epic, oferă povestea unui mercenar intergalactic hârșit în bătălii care de care mai sângeroase, cinic, sadic, argotic, înviat din morți, neezitant când e vorba să mânuiască spanga, și istoria cruciadei în care pornește. Se valorifică un kitsch zgomotos și ostentativ, de operetă science-fiction. SF-ul nu este aici mai mult decât un teritoriu de manevră sau un repertoriu de convenții ale genului (matrici informaționale, identități mobile detașabile, replicabile, intersanjabile, mutanți, ciudați, monștri, voiaje interplanetare, arme după ultimul răcnet al viitorului, decoruri imitate după grafica fanzinelor etc.), o pălărie din care autorul scoate ce vrea. Poveștii acesteia de carton reciclat și resemnificat ironic i se face un adaos într-un al doilea modul (cu secvențe

care alternează cu cele ale firului principal). **B.** atașează poveștii principale o serie de marsupii narrative sau eseistice, care remontează cu unele modificări textele sale mai vechi (*Șapte oameni cu joben* etc.). Legătura dintre cele două module este mai curând vagă, deși unele ecouri (de pildă onomastice) se transmit dintr-unul în altul. Textele mizează pe efectul unui melanj straniu, a cărui continuă insolită **B.** nu ajunge să o epuizeze.

SCRIERI: *Jazzonia*, Bacău, 1992; *Moartea purpurie*, Bacău, 1995; *Cruciada lui Moreaugarin*, pref. Cătălin Ionescu, Ploiești, 2001; *Inelul magic*, 2002 (e-book); *Câmpuri magnetice*, 2002 (e-book); *Meduza*, 2003 (e-book); *Norii*, 2005 (e-book).

Repere bibliografice: Cornel Robu, *Timpul este umbra noastră*, Cluj-Napoca, 1991, 435–437; Oprea, *Anticipația*, 329–334; Mihai Iovănel, *În care Autorul se rade...*, ALA, 2004, 735; Mircea Pricăjan, *Un război la marginea pustiului*, F, 2004, 9; Budău, *Bacăul lit.*, 738–741; Oprea, *Cronici*, 118–123; Cătălin Badea-Gheracostea, *Alternative critice*, ed. 2, Satu Mare, 2010, 174–176, 199–200. **M.I.**

BUGARIN, Grigore (2.VI.1909, Ohabița, j. Caraș-Severin – 9.IX.1960, Timișoara), poet. Este al zecelea copil al Mariei (n. Ursu) și al lui Ion Bugarin, țărani. **B.** a urmat gimnaziul și școala normală în Caransebeș. A fost învățător, secretar al Revizoratului Școlar din Lugoj, funcționar al Inspectoratului Școlar Regional Timișoara. Descoperind încă din școală, prin Nichifor Crainic, poezia „șesurilor natale”, începe să scrie. Debutază la „Semenicul” în 1930. Va fi prezent în publicații din Lugoj, Timișoara, Arad, Oravița, Mediaș, Cluj, Târgu Jiu, București („Universul literar”, „Convorbiri literare”, „Buna Vestire”, „Porunca vremii”, mai susținut scriind la „Sfarmă-Piatră”). O vreme a lucrat la Cernăuți, la „Iconar”. Activa din 1936 în cenaclul Altarul Cărții, devenit Asociația Scriitorilor Români din Banat, aflându-se, în ciuda unei chinuitoare boli de piept, printre animatorii vieții culturale lugojene. Volumele *Simfonia rustică* (1935), *Cântece de seară* (1936), *Cântarea dragostei* (1937), *Prăstă deal la nana-n vale* (1937), *Florile satului* (1937), *Amiaz liniștit* (1939), *Împăratul* (1939) au strâns o parte din producția lui poetică. O piesă de teatru sâtesc, *Baba Floarea*, i s-a publicat în 1943. După război, pentru orientarea sa de dreapta, nu mai poate să apară în presă până în 1956, când revine în „Scrișul bănățean”. Versuri din ultimii ani intră în volumul postum *Cântecele mele* (1980).

Raliat tradiționalismului gândirist, **B.** a văzut în autohtonism un criteriu al valorii literare, recomandând „evadarea în autohton”, în acele straturi arhaice ce s-au întruchipat și se relevă prin miturile populare. Prizonier al dihotomiilor simpliste, reducea complexitatea sufletului colectiv la „structura” lui creștină și la un energetism cărui balada *Iovan Iorgovan*, adevărat „mit dacic al stăpânirii de sine”, i-ar fi dat expresie deplină (*Însemnări despre poezie, Lumina ce nu se stinge, Despre folclor și însemnătatea lui, Literatură și spirit autohton*). A fost un susținător al „localismului creator” și a pledat pentru dinamizarea energiilor provinciei. De unde, aspectul de cronică regională din publicistica sa (*Figuri bănățene, Contribuții la istoria literaturii bănățene, Lugojul și Universitatea Banatului*), ca și folosirea, în linia satirică a lui Victor Vlad Delamarina ori pentru culoare, a graiului bănățean în poezie (*Prăstă deal la nana-n vale*), până la transcrieri similifolclorice (*Florile satului*). În ciuda acestor experiențe, a scris într-o limbă curată, mânuind, cvasimanagerist, vocabule abstract-simbolice și enumerații metaforice în cascadă. Dacă Lucian Blaga îi apărea drept un fenomen unic prin asimilarea metafizică a folclorului, **B.**, care reia figurația blagiană (*Ruga profetului, Moartea lui Zamolxe, Cântă Pan*), rămâne, cu lumea lui „de ciobani și doine”, în orizontul, mai mult plastic, al sămănătorismului. Logodna alegorică cu moartea, din *Baladă de Sânziene*, aduce reușite transparențe feerice și cadențe de rit mioritic, în timp ce fluxul metaforic dezlănțuit în jurul motivului magic al „vestirii”, din poemul *Împăratul*, și viziunea unui destin glorios hărăzit românilor nu pot acoperi nici tezismul, nici convenționalismul artizanal al autorului.

SCRIERI: *Simfonia rustică*, Timișoara, 1935; *Cântece de seară*, Timișoara, 1936; *Cântarea dragostei*, Timișoara, 1937; *Prăstă deal la nana-n vale. Poezii în grai bănățean*, Timișoara, 1937; *Florile satului. Poezii în formă populară*, Lugoj, 1937; *Amiaz liniștit*, Lugoj, 1939; *Împăratul*, Lugoj, 1939; *Baba Floarea*, Timișoara, 1943; [Versuri], în *Ano, Ano! Lugojano!*, îngr. și introd. Gabriel Țepelea, Timișoara, 1974, 92–102; *Cântecele mele*, pref. Dim. Rachici, București, 1980.

Repere bibliografice: Țepelea, *Studii*, 302–307; Ilea, *Mărturisirile*, 201–220; Ungureanu, *Imediata*, I, 49–66; Negrilă, *Însemnări*, 171–178; *Dicț. scriit. rom.*, I, 400.

S.C.

BUGARIU, Voicu (6.VII.1939, Vâlcele, j. Covasna), critic literar, prozator. Este fiul Silviei (n. Cașas) și al lui Ioan Gheorghe Bugariu, funcționar. Urmează studiile liceale, finalizate în 1956, la Brașov. Va absolvi în 1964 Facultatea de Filologie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași, unde în 1983 își va susține doctoratul cu o lucrare despre Marin Preda, publicată sub titlul *Existențe ironice. Personajele lui Marin Preda* (2006). După o scurtă perioadă în care este profesor la Rupea, va lucra la ziarul „Drum nou” (1965–1966), apoi la revistele „Astra” (1966–1974) și „Luceafărul” (1974–1992). În intervalul 1990–1994 este corespondent la București al postului de radio Deutsche Welle. Scribe de două ori pe săptămână editoriale de opinie la ziarul brașovean „Monitorul expres” (2000–2007). Debutul publicistic s-a produs în 1965 la „Iașul literar”, iar cel editorial în 1967, sub pseudonimul Paul Antim, cu *Lovituri din umbră*, un miniroman istoric stângaci, scris în colaborare cu Ion Topolog și plasat în timpul războaielor dintre Traian și Decebal. Va recurge la același pseudonim atunci când va publica romanele polițiste *Disparația unui contabil* (1976), *Balaban și statuia* (1981) și *Un Casanova călătorește spre iad* (1991). Alt pseudonim folosit de **B.** este Roberto R. Grant, sub care dă la iveală romanele SF *Zeul apatiei* (1998) și *Animalul de beton* (1999). A fost distins cu un premiu al Asociației Scriitorilor din Brașov pentru *Incursiuni în literatura de azi* (1971).

Scriitor prolific, **B.** s-a încercat ca prozator și critic, în procente relativ egale, atât în genuri așa-zicând paraliterare precum romanul polițist sau proza SF, cât și în lucrări aspirând formal la un statut central, *mainstream*. Această versatilitate – care la un autor cu o bună conștiință teoretică nu este atât rezultatul unei indecizii, cât al unui program – are totuși dezavantajul că identitatea sa nu a reușit să se cristalizeze. Receptat mai mult ca scriitor SF, dar excomunicat periodic de comunitatea science-fiction, pe care a tratat-o cu sarcasm și cu condescendență în articole și în lucrări precum *Literați și sefiști: o confruntare de mentalități* (2007), critic literar referind substanțial despre Marin Preda, dar încetând, cu excepția publicării tardive a tezei de doctorat, să dea eseuri noi pe teme non-SF după *Analogon* (1981), bun prozator de consum, dar socotit prea serios pentru a intra pe listele de gen, adesea neconformist, căzând însă pradă unor excese conformiste precum în

Patria și cuvântul poetic (1977), unde caracterul circumstanțial al temei înăbușă orice relevanță argumentativă, **B.** pare prin excelență un scriitor căzut între tabere și genuri, deși operează în toate (e drept, cu ghinionul de a nu o face niciodată în cote de excelență). *Incursiuni în literatura de azi* este o culegere eterogenă de eseuri, medali-oane și cronici literare în care se conspicează, pe urmele lui Tudor Vianu, problema metaforei, se improvizează metacritic pe teme precum moralismul și „necesitatea negației” ori biografiile literare și se vorbește despre romanul polițist sau despre SF. *Zaharia Stancu* (1974), deși cuprinde analize pertinente, nu-i mai mult decât o monografie convențională, retușată în funcție de clișeele canonice sau ideologice ale momentului. *Analogon* cultivă de asemenea eseu critic de mici dimensiuni, adnotarea, nota, notița – inteligente, dar fără a copleși speculativ. Ca excepție, se reține un studiu mai lung consacrat literaturii lui Marin Preda, din care se recuperează o nuvelă precum *Desfășurarea* în numele „structurii autoparodice” programate de autor pe dedesubtul formulei realist-socialiste. Ca prozator **B.** a redebutat cu *Vocile vikingilor* (1970), oferind, sub forma unor texte scurte, o încercare nereușită de SF poetic, străbătut de melancolie în fața plecărilor, pierderilor și eșecurilor spațiale. În genul science-fiction și fantastic, volumul cel mai reprezentativ al lui **B.** a fost considerat *Lumea lui Als-Ob* (1981). Nuvela care dă titlul volumului transplantează în decor SF schema narativă din *Odiseea*, cu distorsiunile inerente cerute de transferul de cod literar. *O excursie*, pornind de la motivul călătoriei în timp, formulează o tramă detectivistă prin care sunt integrate/rescrise palimpsestic două povestiri ale lui Edgar Allan Poe. *O amintire*, *Coborâre în ape*, *Autostop*, *Pasiune dispărând* sunt texte fantastice în care ipotezele insolite privesc existența unei femei-robot, desprinderea de corpul material etc. Un model poate fi considerat Mircea Eliade. Un filon aparte îl reprezintă trilogia formată din romanele *Zeul apatiei*, *Animalul de beton* și *Visul lui Stephen King* (2002), anticipație satirică extrapolând un viitor din 2058 în care România a devenit Rominia, imperiu al romilor, având capitala la Bukry. Pe lângă exersarea din plin a mecanismelor specifice romanului de consum, rolul principal îl joacă nivelul lingvistic, în care autorul șarjează temerile curente

privind „stricarea” limbii prin import argotic sau anglofon, supralicitând cu inventivitate în cheie obscenă. Specularea – nu foarte *politically correct* – unei clișeistici etnice oferă, într-un mod controversat, sarea și piperul acestor romane a căror formulă e dată de amestecul dintre escatologie și scatologie. *Curtezana onestă și astrologul* (2011) este un roman fantastic despre aventura erotică târzie trăită de un septuagenar, scriitor minor și astrolog amator, cu o tânără pe care o seduce prin aportul unui personaj fantastic, Wagner, împrumutat funcțional și nominal din *Faust*. În istoria românească a romanului polițist *Literații se amuzau* (1983) poate fi socotită o apariție notabilă. Acțiunea, plasată la Mogoșoaia, se inspiră aproximativ din circumstanțele morții lui Marin Preda, dar le valorifică într-o compoziție ce amestecă romanul cu cheie de moravuri literare, farsa și tema crimei perfecte. **B.** s-a încercat și în genul romanului „de șantier” prin trilogia *Curajul* (1985), *Coborâre în ape* (1986), *Platforma* (1988), investigând, cu adevărat la comanda politică, viața minerilor, a scafandrilor și a lucrătorilor în foraj marin. *August–decembrie* (1990), unul din primele romane dedicate revoluției din decembrie 1989, este în cea mai interesantă parte a sa un roman cu cheie urmărind reflectarea evenimentelor în redacția unei reviste literare, „Nova” („Luceafărul”).

SCRIERI: *Lovituri din umbră* (în colaborare cu Ion Topolog), I–II, București, 1967; *Vocile vikingilor*, București, 1970; *Incursiuni în literatura de azi*, București, 1971; *Sfera*, București, 1973; *Zaharia Stancu*, București, 1974; *Disparația unui contabil*, Cluj-Napoca, 1976; *Patria și cuvântul poetic. Eseu despre expresivitate și elocință*, București, 1977; *Balaban și statuia*, Cluj-Napoca, 1981; *Lumea lui Als-Ob*, București, 1981; *Analogon*, București, 1981; *Cuvintele unei călătorii*, Iași, 1981; *Literații se amuzau*, București, 1983; *Curajul*, București, 1985; *Coborâre în ape*, București, 1986; *Platforma*, București, 1988; *August–decembrie*, București, 1990; *Un Casanova călătorește spre iad. Cum se înfăptuiește o crimă perfectă?!*, București, 1991; *Zeul apatiei*, Timișoara, 1998; *Animalul de beton*, Cluj-Napoca, 1999; *Visul lui Stephen King*, Ploiești, 2002; *Mozart și moartea*, București, 2003 (e-book); *Existențe ironice. Personajele lui Marin Preda*, 2006 (e-book); *Literați și sefiști: o confruntare de mentalități*, Brașov, 2007; *Curtezana onestă și astrologul*, București, 2011; *Ion Topolog. O mitologie a iubirii*, București, 2011.

Repere bibliografice: Gheorghe Grigurcu, „*Vocile vikingilor*”, F, 1971, 2; Gabriel Gafița, „*Sfera*”, VR, 1974, 1; Valentin F. Mihăescu, „*Literații se amuzau*”, LCF, 1983, 46; Nicoleta Ghinea, *Realitate și simbol*, RL, 1989, 2; Ulici, *Lit. rom.*, I, 423–424; *Dicț. scriit. rom.*, I, 400 – 402; Oprea, *Anticipația*, 249–258, 511–517, *passim*; Popa, *Ist. lit.*, II, 938–939, 1048; Robu, *Science-fiction*, 157–163, 369–388; Oprea, *Cronici*, 23–30, 266–286; Cătălin Badea-Gheracostea, *Aducerea la zi*, Satu Mare, 2011, 122–125. **M.I.**

BUGEACUL, „revistă literară și de luptă culturală a tinerei generații” apărută lunar, la Bolgrad, din septembrie 1935 până în martie 1940 și la București din ianuarie până în mai 1941. Până în iunie 1936 a fost condusă de un comitet din care făceau parte, printre alții, Vladimir Cavarnali, Igor Ivanov, Teodor Nencev, Iacob Slavov; redactor-șef: Teodor Nencev (până în noiembrie 1936). În iunie 1936 director și proprietar al revistei devine Dragomir Petrescu, care va conduce singur revista din noiembrie 1938 (în perioada decembrie 1936 – octombrie 1938 redactor-șef a fost Iacob Slavov). **B.** își propune, în articolul *Cuvânt înainte*, un vast program cultural „având un unic scop, ridicarea Bugeacului” prin formarea „gustului tineretului pentru literatură”, îndrumarea acestuia „pe calea adevărului și a luminii” și prin descoperirea unor noi talente. Anunțând ruptura cu trecutul și promovarea „spiritului nou”, modernist, și îndemnându-i pe cei „care se simt încă tineri” să se alăture echipei redacționale pentru a împodobi „paginile acestei reviste cu tot ce sufletul lor poate să creeze”, **B.** va promova constant tinerii scriitori din Basarabia, prezențe permanente fiind Vladimir Cavarnali, Iacob Slavov, Andrei Ciurunga, Boris Baidan, Teodor Nencev, Lotis Dolenga, Octav Sargețiu, Ion Sulacov, Igor Ivanov, Leonid Suhaciov. Mai publică versuri, proză și articole Alexandru Piru, Artur Gorovei, Mircea Streinul, Iulian Vesper, G. Tutoveanu, George Drumur, George Voevidca, George Meniuc, Gh. Bezviconi, Bogdan Istru, Sergiu Matei Nica ș.a., sunt reproduse versuri de G. Coșbuc, Octavian Goga, Panait Cerna ș.a. La rubrica „Vitrina literară” și în alte compartimente ale revistei apar recenzii și studii referitoare la operele lui D. Cantemir, B.P. Hasdeu, Titu Maiorescu, Liviu Rebreanu, N. Iorga, Panait Istrati, E. Lovinescu, Alexie Mateevici, Victor Ion Popa, G.M. Vlădescu, Ion Buzdugan, Elena

Farago, Radu Boureanu, Virgil Carianopol, Al. Robot, Petre Stati, Elena Dobroșinschi-Malai, Constantin Virgil Gheorghiu, Haralambie Țugui, D. Munteanu-Râmnic, N. Costenco ș.a., cronici la traduceri din operele lui Giovanni Papini, D'Annunzio, Mihail Zoșcenko ș.a., traduceri din poezia lui Georg Trakl, semnate de Mircea Streinul. Numărul 5–7/1939 este dedicat folcloristului Artur Gorovei, colaborator permanent al **B.**, iar numărul 1–2 din aceleași an lui Al. Macedonski. Schimbările în conducerea redacției duc la inaugurarea unor rubrici noi: în perioada când redactor-șef era Iacob Slavov apar rubricile „Lirică bucovineană” și „Folclor din Bugeac”, ultima susținută de Leonard Cazacianu și Gh.T. Burlea, iar sub direcția lui Dragomir Petrescu se schimbă chiar profilul revistei, rubrica „Răzoare străjerești” devenind predominantă, în defavoarea literaturii. Din septembrie 1936 **B.** este subintitulată „Revistă literar-culturală”, iar în perioada bucureșteană se va numi „Bugeacul literar, cultural și național”.

V.Mt.

BUGNARIU, Iuliu (3.XI.1864, Hordou, azi George Coșbuc, j. Bistrița-Năsăud – 21.VII.1929, Bistrița), folclorist. A făcut studii secundare la Năsăud și a fost învățător la Hordou. A colaborat la „Arhiva someșană”, „Epoca”, „Foișoara pentru răspândirea cunoștințelor folositoare și a iubirii de carte în popor”, „Gazeta poporului”, „Gazeta Transilvaniei”, „Revista ilustrată”, „Tribuna”, „Tribuna poporului”.

Nepot de soră al lui George Coșbuc, **B.** tipărește, în două volume, culegerea *Muza someșană* (1892–1901), care are meritul de a pune în lumină, după colecțiile preponderent lirice ale lui Ioan Micu Moldovanu și Vasile Onișor, epica versificată transilvăneană dintr-o regiune nu prea bogată în acest fel de texte. Câteva balade (*Savetcuța*, *Rusalina*, *Cetan*, *Șoimărel*, *Răzbunarea*) sunt piese unice în literatura populară românească. Cea mai importantă este *Bogița*, culeasă din comuna Telciu, prima variantă transilvăneană a tipului universal „Lenore”, prelucrată apoi de Coșbuc în *Blestem de mamă*. Cel de-al doilea volum al *Muzei someșene*, cu subtitlul *Doine, hore și satire populare române din jurul Năsăudului*, nesistematizat și fără să consemneze numele informatorilor și al localităților de proveniență, vădind și unele „aranjamente” ale lui **B.**, contribuie totuși la mai buna cunoaștere a liricii

populare năsăudene, fiind totodată un document al folcloristicii transilvănene de la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Culegeri: *Muza someșană. Poezii populare române din jurul Năsăudului*, vol. I: *Balade*, Gherla, 1892, vol. II: *Doine, hore și satire populare române din jurul Năsăudului*, Arad, 1901.

Repere bibliografice: I. Calomfirescu [Aron Densușianu], „*Muza someșană*”, „Revista critică literară”, 1895, 2; Ilarie Chendi, „*Muza someșană*” 1901, „Curierul literar”, 1901, 1; Bârlea, *Ist. folc.*, 299–300; Iordan Datcu, *Iuliu Bugnariu a tipărit și volumul al doilea din „Muza someșană”*, MS, 1976, 2; *Dicț. lit.* 1900, 131; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 165–166.

I. D.

BUHA, revistă apărută la Turnu Măgurele, lunar, în ianuarie și februarie 1936, cu subtitlul „Literară. Critică. Artistică.”. Redactori: Florea Călin și Dan Mureș (în fapt, publicistul G. Moldoveanu). Publicație de orientare social-democrată, cu format liliputan asemănător întrucâtva argheziei, „Bilete de papagal”, **B.** se vrea, după simbolul ales ca titlu, o expresie a înțelepciunii, a echilibrului. Ideile marxiste din articolul-program *Preliminarii* – unde este citat Ilya Ehrenburg – nu sunt suficient cristalizate, mai vizibile părănd accentele polemice la adresa curentelor avangardiste, a estetismului abstract și, în plan social, reacția la tendințele mistice, iraționale și fasciste. Așa se explică atacul la adresa „Gândirii”, incriminată a fi „medievala revistă a nichiforismului hitleristo-corporatist în România”, și entuziasmul nedisimulat cu care este salută revista lui N.D. Cocea „Era nouă”. Paginile de beletristică sunt nesemnificative. Semnează versuri George Popa (o traducere din Ady Endre), Dan Mureș, N. Stănescu-Udrea, Elefterie Bleoca; o proză scurtă îi aparține lui Andrei Botin. Se publică recenzii la *Geneza formelor culturii* de P.P. Negulescu și la placheta de debut a lui Constantin Salcia, *Năvodar de stele*, un eseu despre Heinrich Heine semnat de Iosif Halpern. Paginile sunt înviorate de câteva schițe grafice datorate pictorului Laurențiu Stan. Având o existență efemeră, **B.** nu și-a putut contura personalitatea, cele două numere înscrind-o însă în orbita presei de stânga, alături de „Era nouă”, „Veac nou”, „Bluze albastre”, „Cuvântul liber”, „Cultura proletară”.

I. R.

BUHOCIU, Octavian

(20.X.1915, Crăiești,
j. Galați – 11.IX.1978,
Bochum, Germania),
etnolog.

Este fiul Ecaterinei (n. Ababel) și al lui Costică Buhociu, țărani. A făcut studii de litere și filosofie la Universitatea din București, luându-și licența în litere (1947) și în filosofie (1948) cu tezele *Filosofia istorică a lui T. L. Maiorescu* și *Teoria cunoașterii la Lucian Blaga și Mircea Florian*. După ce, între anii 1945 și 1948, a fost membru al cercului de studii folclorice condus de George Breazul și a participat la cercetările de teren în Țara Oltului din vara anului 1946, apoi, pentru puțin timp, a fost profesor suplinitor la Liceul „Carol I” din București, în 1948 a trecut clandestin granița în Iugoslavia și s-a stabilit în Germania. Și-a susținut doctoratul de stat în litere la Sorbona (1958) cu tezele *Le Folklore roumain de printemps* și *La Philosophie de l'histoire d'A.D. Xenopol*, din comisia de examinare făcând parte Jean Boutière, Mario Roques, Georges Dumézil, René Poirer și Raymond Aron. A fost secretar general la Centre Roumain de Recherches din Paris (1956–1963), lector de limbă și literatură română la Universitatea din Bochum (1966–1978), redactor al revistei „Semne”. A colaborat și la „Beiträge zur Südosteuropa Forschungen” (München), „Bulletin du Centre Roumain de Recherches de Paris”, „Convorbiri literare”, „Criticón” (München), „Current Anthropology” (Chicago), „Cronica”, „Destin” (Madrid), „Kurier”, „Kurier der Rumanischen Studenten” (Bochum), „Libertatea”, „Mélanges” (Buenos Aires), „Revista de filosofie” (Costa Rica), „Zeitschrift für Balkanologie” (Wiesbaden) ș.a.

Principala lucrare a lui B., *Die rumänische Volkskultur und ihre Mythologie* (1974), cu varianta ei românească *Folclorul de iarnă, ziorile și poezia păstorească* (1979), contribuție de seamă la cunoașterea, în spațiul germanic, a spiritualității populare românești, este mai puțin o cercetare despre mitologie și mai mult un studiu asupra obiceiurilor de iarnă (colindele), a cântecului ritual *Ziorile* și poeziei

pastorale. Preocupat să contribuie la demonstrarea vechimii și continuității poporului român în spațiul carpato-danubiano-pontic, autorul apelează la folclorul tradițional, cu „matca arhaică, precreeștină” dată de straturile traco-dace. În examinarea lor trece dincolo de trama epică, de „fabulă”, oprindu-se la elementele mitice particulare: bradul ca arbore sacru („axă a lumii”) în riturile de nuntă și de înmormântare, cultul aurorei („Dintre toate neamurile Europei, numai românii au o credință în auroră, pe toate planurile și sub toate aspectele vieții individuale și sociale”). Capitolul *Confreiriile de feciori*, predominant descriptiv, nu atinge valoarea studiului monografic despre cetele de feciori din Țara Oltului aparținând lui Traian Herseni și intitulat *Forme străvechi de cultură poporană românească*. În capitolele următoare – *Colindele: Coconul, feciorul și fata mare*, *Colindele: Leul, ciuta, cerbul, vulturul, dulful* – se inventariază cu subtilitate bogatele simboluri populare ale bestiariului carpatic. Este subliniat faptul că, deși unele tipuri de colinde se întâlnesc și în folclorul popoarelor vecine, cele din spațiul nostru folcloric sunt superior cristalizate artistic. Lucrarea, cu merite în promovarea folclorului românesc peste hotare, conține numeroase observații pertinente, cum este aceea despre mitul vânării bourului, considerat mit național, al originilor, precum și numeroase asociații sugestive între miturile populare românești și miturile altor civilizații, reprezentând lăudabile încercări de încadrare a mitologiei noastre în contextul universal. Uneori, însă, asociațiile depășind limitele unei plauzibile circulații a motivelor, alunecă în gratuitate, amintind de tezele folcloriștilor mitologizanți Th. D. Speranția, Aron Densușianu ș.a. Cercetătorul pregătise și un studiu amplu intitulat *Mitologie românească* (28 de capitole), din care au apărut, postum, *Introducere* și șase capitole în „Kurier” din Bochum (1987).

SCRIERI: *The Pastoral Paradise: Romanian Folklore*, Ohio–München, 1966; *Novac în Țara Amazoanelor*, Madrid, 1972; *Die rumänische Volkskultur und ihre Mythologie*, Wiesbaden, 1974; ed. (*Folclorul de iarnă, ziorile și poezia păstorească*), București, 1979.

Repere bibliografice: Nicolae Bot, „Die rumänische Volkskultur und ihre Mythologie”, ST, 1975, 6; Al. Z. [Al. Zub], „Die rumänische Volkskultur und ihre Mythologie”, AIX, t.XII, 1975; Jean Barnabé, „Die rumänische Volkskultur und ihre Mythologie”, „International Journal of Rumanian Studies” (Amsterdam), 1976, 1–2; Ion Taloș, „Die rumänische Volkskultur und ihre Mythologie”, AMET, 1976,

8; Felix Karlinger, „Die rumänische Volkskultur und ihre Mythologie”, „Südostforschung” (München), 1976; Adrian Fochi, „Die rumänische Volkskultur und ihre Mythologie”, „Oesterreichische Osthefte” (Viena), 1976; Lucia Berdan, „Folclorul de iarnă, ziorile și poezia păstorească”, ALIL, t.XXVII, 1979–1980; Virgil Cândea, *Un studiu despre folclorul românesc*, TBR, 1980, 173; Nicolae Bot, *Folclor românesc în perspectivă mitologică*, ST, 1980, 12; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 166–167; Manolescu, *Enciclopedia*, 102–103; Datcu, *Miscellanea*, 527–550.

I.D.

BUICIUC, Mircea Aurel (11.IV.1936, Roma, j. Botoșani), traducător, editor. Este fiul Aglaiei (n. Păduraru) și al lui Haralamb Buiciuc, țărani. După absolvirea liceului la Baia Mare (1956), urmează cursurile Institutului „Maxim Gorki” din București (1956–1960). Se specializează apoi în limbile engleză și spaniolă, frecventând cursurile Universității Populare (1964–1968), și în ziaristică, în cadrul Academiei „Ștefan Gheorghiu” (1973–1974). Din 1960 începe să lucreze la Editura pentru Literatură Universală (din 1969 Editura Univers), mai întâi ca redactor responsabil de carte, apoi ca redactor principal, coordonator de secție în compartimentul de literaturi estice. În cele câteva decenii de activitate (continuată, după pensionarea din 1997, în calitate de colaborator, și la Editura Polirom), a îngrijit editarea a peste patru sute de titluri de carte traduse din beletristica universală, din fondul clasic și contemporan, aparținând cu precădere literaturilor din spațiul geografic al fostei URSS, dar și din altele (bulgar, ceh, slovac, francez etc.). A colaborat la „România literară”, „Ramuri”, „Secolul 20”, „Orizont”, „Contemporanul”, „Însemnări ieșene”, „Suplimentul de cultură” ș.a. O comedie de Serghei Mihalkov, *Spuma*, în tălmăcirea sa, a fost jucată la teatre din țară în 1976–1978. Este membru în colegiul de redacție al revistei „Hyperion” (Botoșani) și membru, din 1992, în Consiliul Uniunii Scriitorilor din România. A fost distins cu Diploma pentru traduceri din literatura rusă (Riga, 1988), cu Premiul Asociației Scriitorilor din București (1978, 2004) și cu Premiul Uniunii Scriitorilor (2006).

B. debutează editorial în 1971 cu versiunea la un roman al lui Iuri Dombrovski, *Pe urmele șarpelui boa* (*Conservatorul muzeului de relicve antice*), parabolă a situației intelectualității în vremea totalitarismului stalinist. Se afirmă ca traducător redutabil din literatura rusă cu transpunerea în 1980, a romanului *Despărțire de Matiora* de Valentin Rasputin, descriere epopeică a strămutării unui sat pentru

construcția unei hidrocentrale, totodată scrutare metafizică a condiției omului simplu, carte în care a excelat în echivalarea dialectelor siberiene printr-o mare varietate stilistică a graiurilor românești și prin reconstituirea atmosferei. O provocare a constituit-o realizarea versiunii la *Sectanții* de Iuri Mamleev (2006), experiment al monstruosului și patologicului neîngăduit, roman „metafizic negru” al stărilor ce depășesc limitele oricărei rațiuni umane. Îndelungata preocupare, ca editor, pentru creația lui Mihail Bulgakov s-a împlinit și în planul traducerii, în care, singur sau în colaborare, a dat versiuni notabile ale prozei scurte (*Scene moscovite*, 2004, *Însemnările unui tânăr medic*, 2005, și mai ales *Diavoliada și alte povestiri*, 2008). A mai tălmăcit proză de Evgheni Evtușenko și Andrei Kurkov și o serie de cărți pentru copii. După pensionare a îngrijit editarea unor scrieri de Ivan Turgheniev, Taras Șevcenko, Andrei Bîtov, Vasili Grossman ș.a.

Traduceri: Iuri Dombrovski, *Pe urmele șarpelui boa* (*Conservatorul muzeului de relicve antice*), București, 1971; Veniamin Kaverin, *La oglindă*, București, 1973; Kirill Bulîciiov, *Fetița de pe Terra*, București, 1978; Valentin Rasputin, *Despărțire de Matiora*, îngr. trad., pref. Mihai Novicov, București, 1980; ed. pref. Ion Vasile Șerban, București, 2000; Evgheni Evtușenko, *Dulce ținut al poamelor*, îngr. trad., pref. Ion Ianoși, București, 1983; V. Berestov, *Și pisoii, și câțelul*, București, 1983; Natalia Durova, *Poftiți în arenă!*, București, 1985; *Bătrânul cal și leul. Basm popular bielorus*, București, 1988; William Diehl, *Huliganii*, București, 1996 (în colaborare cu Dora Fejes); Mihail Bulgakov, *Scene moscovite*, îngr. trad., pref. Emil Iordache, Iași, 2004, *Însemnările unui tânăr medic*, Iași, 2005 (în colaborare cu Emil Iordache), *Diavoliada și alte povestiri*, îngr. trad., pref. Ion Vartic, Iași, 2008 (în colaborare); Andrei Kurkov, *Moartea pinguinului*, București, 2006; Iuri Mamleev, *Sectanții*, București, 2006.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Despărțirea de trecut*, RMB, 1981, 11 312; Tatiana Nicolescu, *Matiora*, RL, 1981, 14; Emil Iordache, *Romanul unui poet*, „Caiete botoșănene”, 1984, 5; Radu Ciobanu, *Evtușenko romancier*, T, 1984, 9; Andreea Deciu, *O rugăciune laică*, RL, 2000, 23; Doris Mironescu, „*Scene moscovite*”, TP, 2005, 2; Andreea Răsuceanu, *Romanul rus contemporan sau Demoniada de sub mantaua gogoliană*, OC, 2008, 426.

C.Br.

BUJOR, Paul (20.VII.1862, Berești, j. Galați – 15.VI.1952, București), prozator. Este fiul Anastasiei și al lui Gavril Bujor, funcționar comunal. Dat la școală la Bârlad, va absolvi Liceul „Gh. Roșca Codreanu” în 1879. După ce își ia bacalaureatul la

București (1880), va urma Facultatea de Științe, în 1887 aflându-se pentru specializare la Paris. Teza de doctorat, pregătită sub îndrumarea biologului Karl Vogt, e susținută la Universitatea din Geneva, în 1891. Membru al grupării socialiste a studenților români de la Paris, reia la Geneva contactul cu cercurile socialiste, audiază câteva conferințe ale lui G.V. Plehanov, ambianța influențându-i opțiunile sociale și politice. La întoarcerea în țară va fi asistent și apoi șef de lucrări la Facultatea de Științe din București, în 1896 ocupând, prin concurs, postul de profesor de morfologie animală la Universitatea din Iași, unde va rămâne până în 1936, când se retrage la pensie. Omul de știință – profesor, decan (1905–1918), director al Institutului de Morfologie Animală – are merite în crearea școlii ieșene de biologie animală și îndeosebi în inițierea unor cercetări de hidrobiologie a lacurilor sărate. Ca reprezentant al Universității din Iași, a fost, în câteva legislaturi, senator și deputat; susținea politica de ameliorare a vieții rurale, pleda pentru o reformă agrară care să dea posibilitatea formării de obști țărănești, se înscria printre adepții votului universal. În 1948 a fost ales membru onorific al Academiei RPR.

Chiar dacă întâiele încercări literare datează din 1887, anul șederii lui la Paris, **B.** debutează abia în 1894 la „Literatură și știință”, revista lui C. Dobrogeanu-Gherea, cel pe care îl cunoscuse prin intermediul lui Al. Vlahuță, bun prieten și coleg de liceu la Bârlad. A mai colaborat la „Lumea nouă literară și științifică”, „Noua revistă română”, „Sămănătorul”, la publicațiile ieșene „Tribuna conservatoare”, „Arta”, „Epigonii”, „Opinia”, la „Moldova” (Botoșani). Semnând, alături de G. Ibrăileanu și H. Sanielevici, în „Curentul nou” din Galați (1905–1906), va fi, împreună cu C. Stere, din martie 1906 până în martie 1907, director al „Vieții românești”. După ce părăsește revista ieșeană, va reveni sporadic în presă, la „Opinia”, „Adevărul”, „Viața socială”, „Universul”, „Dimineața”, „Adevărul literar și artistic” ș.a. Volumele *Amintiri de A. Vlahuță și I.L. Caragiale* (1938) și *Îndurare!* (1939), întoarceri la climatul și preocupările literare ale juneții, din care se născuseră scrierile din volumul *Mi-a cântat cucu-n față* (1910), par a avea o întârziere de câteva decenii. Deoarece aparține întru totul unei orientări caracteristice pentru presa aflată în descendența „Contemporanului”, pe traiectoria ce duce spre poporanism în faza lui inițială, prozatorul pivotează convins, cu un patetism nedisimulat,

în interiorul tematicii sociale. Obsesive sunt pentru el oprirea țăranului și ruina vieții de la sate; atitudine în care intră deopotrivă înduioșare, revoltă, protest. Tendința caută să devină demonstrație tezigă, limitând valoarea acestor încercări literare, comparabile (uneori chiar surprinzător de asemănătoare) cu paginile Sofiei Nădejde despre „chinurile vieții” de la țară. *Mi-a cântat cucu-n față*, nuvela de debut, pe care s-a sprijinit în bună măsură renumele de prozator al lui **B.**, fixează cadrele în care i se va mișca scrisul: registru epic ingenuu, dialoguri și pasaje descriptive sau evocatoare ce vor să recompună realistic o atmosferă ori să radiografieze stări sufletești, destin tragic marcând existența personajelor, o voce narativ-auctorială cu inflexiuni domoale, compasive, care ține să spună că pervertirea sufletelor, necazurile, nelegiuirile, năpasta vin din imixtiunea în lumea satului a unor legi nefirești, nedrepte. Rar, ca în povestirile *Măcar o lacrimă...* și *Urme după 1907*, idilismul, caricarea sentimentală și ideologică sunt abandonate, urmarea fiind o formă mai neostentativă de expresie, o concentrare a mijloacelor. Și ca memorialist, reînviind figurile lui Al. Vlahuță, I.L. Caragiale, Barbu Delavrancea și Nicolae Grigorescu, **B.** își consumă mai ales forțele sentimentale, de om ce se dăruie prieteniei. Optica sociologizantă domină, ca și în proză, dar câteva detalii, unele elemente anecdotice au făcut carieră în biografia literară de la noi.

SCRIERI: *Mi-a cântat cucu-n față*, București, 1910; *Amintiri de A. Vlahuță și I.L. Caragiale*, București, 1938; *Îndurare!*, București, 1939; *Scrieri alese*, București, 1951.

Repere bibliografice: Teodorescu-Sadoveanu, *Amintiri*, 374–377; Călinescu, *Opere*, IV, 78–79; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 499, *Ist. lit.* (1982), 565; Leon, *Umbre*, I, 13–18; Kalustian, *Simple note*, II, 65–130; *Dicț. scriit. rom.*, I, 402–403; Livia Ciupercă, *Pe urmele lui Paul Bujor*, Iași, 2010.

G. D.

BUJOREANU, Gheorghe (14.X.1900, Țuțcani, j. Vaslui – 28.V.1990, Galați), poet, prozator. Este fiul Zamfirei (n. Lefter) și al lui Constantin Bujoreanu. Absolvent, în 1921, al Școlii Normale din Galați și, în 1930, al Facultății de Litere și Filosofie din București, **B.** este un timp inspector în județele Ismail și Cetatea Albă, apoi profesor la Bolgrad și, din 1939 până la pensionare, în 1970, la Galați. Debutează cu versuri în suplimentul ziarului „România nouă” (1921). Va colabora și la „Licăriri”, „Luminișuri”, „Răsăritul”, „Freamătul

literar”, „Ramuri”, „Albina”, „Familia noastră” (la care este redactor), „Convorbiri critice”, „Bugeacul”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Orizonturi”. La Bolgrad își tipărește în 1936 volumul *Demonul*. Alte nuvele îi vor apărea târziu, în „Pagini dunărene”.

Fluente, versurile lui **B.** ce zugrăvesc „icoane neuitate de la țară” sunt anacronice. Mai izbutite sunt câteva pasteluri (*Peisaj, Toamna în Bugeac*). Însușiri oarecum variate relevă în schimb proza. În nuvela ce dă titlul volumului din 1936, ca și în *Dinu Măgură*, publicată în „Ramuri”, frământarea lăuntrică a eroilor în luptă cu „demonul simțurilor” e urmărită atent, veridicitatea evoluției atenuând mult tezismul finalurilor tragice. Câteva tipuri – un preot jovial, împintinat de o nevăastă lacomă, o directoare de școală ce posedă secretul reușitei la inspecții, o „Coana Maria” sau o văduvă geloasă pe soțul defunct – au naturalețe, iar o scenă de propagandă electorală amuză și satirizează. Scrise după 1960 și rămase în pagini de revistă, ca și alte proze, *Huhurezii* și *Toporișca* se conformează canonului ideologic al epocii, idealizând „colectivizarea”. Țăranii au însă nume de o savoare frustă, gesturile lor sunt nuanțat surprinse, iar lexicul e mustos. *Răzgândire* schițează cu umor portretul unui suplinitor improvizat, iar *Din zile de august* sugerează bine panica, incertitudinile și suferințele unei familii țărănești în vara anului 1944.

SCRIERI: *Demonul*, Bolgrad, 1936.

Repere bibliografice: Predescu, *Encicl.*, 138; Cezar V. Bahrian, *Redescoperirea valorilor*, CNT, 1987, 5; Sterian Vicol, *Înaintând odată cu veacul. Gh. Bujoreanu*, „Porto Franco” (Galați), 1990, 3; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 105–106.

V.D.

BUJOREANU Ioan M. (3.VIII.1834, București – 1.VIII.1899, București), prozator, dramaturg. Este fiul Raliței (sau Ralu, n. Lupoianul) și al pitarului Mihalache Bujoreanul. Își face studiile în pensioane particulare și la Colegiul „Sf. Sava” din București. Ocupă slujbe în administrație, e judecător de tribunal la Ploiești, avocat, redactor și director la „Monitorul oficial”. A editat câteva colecții de texte juridice, printre care și *Colecțiune de legiuirile României vechi și cele noi* (I–III, 1873–1885).

B. debutează cu piesa *Fata subț epitrop*, publicată în 1855, o comedie cu un conflict facil și personaje inconsistente, dar cu un dialog plin de vervă. Comedia *Cuconu Zamfirache*, în care câteva situații și personaje par a prefigura ambianța din

O noapte furtunoasă de I.L. Caragiale, precum și „cânticelele comice” *Bătrânul Lăceanu*, *Doctorul scăpătat* și *Lumpatzius à la recherche d'une position médicale* alcătuiesc volumul *Teatru*, apărut în 1857. Și în *Judecata lui Brânduș* (1864) se perindă o lume mărunță: mahalaua, negustorii, avocații chilipirgii. Aici, ca și în alte scrieri – *Zapciu* (1881), *Bătăușii* (1894) –, comedio graful atestă daruri de bun observator al moravurilor, creionând acid și caracterizând deseori pertinent, într-o suită de replici spumoase, alerte. De altfel, se exersase concomitent adaptând după Eugène Scribe ori făcând mai multe traduceri, bune, din Florian, Boccaccio, Paul de Kock, unele apărute în foileton în „Vestitorul românesc” (1853) și în „Anunțatorul român” (1858). Romanul *Mistere din București*, publicat în două volume în 1862, este, într-o măsură, explicabil și prin experiența anterioară a lui **B.**, rămânând cel mai realizat roman-foileton din epocă, cu însușiri ce îl ridică deasupra puzderiei de scrieri declanșate de moda lui Eugène Sue. Prin intermediul unui narator, boierul Ștefan Lungeanu, care relatează întâmplări diverse fratelui său întors de la Paris, autorul configurează un

tablou, pictat violent, în pastă groasă, al unor forme extreme de corupție, tinzând să demonstreze astfel câtă ticăloșie se poate afla sub aparența de onorabilitate, de câte vicii și crime e în stare protipendada bucureșteană. Deși știe să adăioneze destul de abile scene din varii medii, să găsească detalii sugestive, să dea uneori substanță caricaturală adecvată unor chipuri, schematismul etic este evident, contrastele apăsate, didacticismul – obositor. Sunt tare obișnuite în literatura vremii, pe care romancierul nu le poate ocoli. Bunăoară, iubirii dintre un tânăr boier și o fată de proveniență umilă i se împotrivesc intrigi urzite monstruos, tenebrele pândesc pretutindeni, intervin mereu omoruri, răsturnări spectaculoase de situație, coincidențe fatale. Cu toate acestea, **B.** nu este un imitator, precum George Baronzi și C.D. Aricescu. Prin sporul de originalitate, el face, în drumul parcurs de romanul românesc, legătura cu Nicolae Filimon.

SCRIERI: *Fata subț epitrop*, București, 1855; *Teatru*, București, 1857; *Revederea Moldovei cu România subț Alexandru Ioan I în 1859*, București, 1859; *Mistere din București*, I-II, București, 1862; ed. îngr. Marian Barbu, pref. Ștefan Cazimir, București, 1984; *Judecata lui Brânduș*, București, 1864; *Zulufenblum sau Drepturile ebreilor*, București, 1879; ed. (Zulufenblum), București, 1898; *O floare la Plevna*, București, 1880; *Zapciu*, București, 1881; *Bătăușii*, București, 1894. **Traduceri:** Florian, *Trei povești*, București, 1853; Paul de Kock, *Lăptărița din Montfermeil*, București, 1855, *Madelena*, București, 1857.

Repere bibliografice: N. Iorga, *Bucureștii de acum un veac, după romanul unui avocat (Ioan Em. Bujoreanu, 1862)*, AAR, memoriile secțiunii istorice, t. XVI, 1934–1935; Călinescu, *Opere*, III, 1171–1181; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 338–339, *Ist. lit.* (1982), 391–393; *Ist. lit.*, III, 15–19; Pillat, *Itinerarii*, 81–87; *Dicț. lit. 1900*, 132–133; Manolescu, *Arca*, I, 92–104; Barbu, *Romanul*, 79–88, *passim*; Manolescu, *Istoria*, I, 318–319; Georgeta Antonescu, *În căutarea formei românești: Ioan M. Bujoreanu*, LL, 1995, 1; *Dicț. scriit. rom.*, I, 403–405. **G.D.**

BULAT, Eugenia (19.IX.1956, Sadova–Ungheni), poetă. Este fiica Anei (n. Aghenie) și a lui Gheorghe Cioclu. A urmat la Chișinău o școală de construcții, apoi a absolvit Facultatea de Filologie la Universitatea de Stat (1982) și la Institutul Pedagogic de Stat „Ion Creangă” din Chișinău (1988). Tehnician în construcții, corector, educatoare, profesoară, primar în comuna Sadova în 1990–1991, ulterior îndeplinește diverse funcții în Institutul Național al Instruirii Continue, Centrul de

Perfecționare a Cadrelor din Administrația Publică, Centrul Național de Creație Populară, Agenția Moldpres ș.a. E director-fondator al revistei „Clipa siderală” (devenită „Clipa”), două antologii pe care le editează, *Sclipiri siderale* (1996) și *Erupția rostirii sau Generația „Clipei siderale”* (2005), reunind paginile de poezie tânără apărută în această publicație. I s-a acordat Ordinul Republicii în 2010.

B. trece de la tonalitatea cumpănită, elegiacă sau imnică la cea dramatică, tensionată, justițiară, având ca suport trăiri intense, stări de neliniște și disperare în fața ineluctabilului. Volumul de debut, *La Putna mi-e drumul* (1993), este un „reportaj” liric evoluând de la pastel la odă, cu vizibile reminiscențe eminesciene. Alte versuri, precum cele cuprinse în *Poeme de pe Valea Plângerii* (1996), sunt dedicate martirilor deportărilor staliniste sau martirajului postperestroikist (*Cântec de rugă pentru Dumitru Matcovschi*). O nouă respirație lirică, alt ritm și alte repere existențiale pot fi descoperite în volumul *Veneția, ca un dat... sau Jurnalul unui evadat din Est* (2008), carte scrisă, cum spune autoarea, „cu ochi bifocali, / care văd simultan două lumi...”. Este „o carte–călătorie, în fond, de la Est către sine”, cum o definește Adrian Dinu Rachieru. Se adaugă în 2010 al doilea jurnal, *În debara – Nello sgabuzzino*, de asemenea o „narațiune poetică”.

SCRIERI: *La Putna mi-e drumul*, pref. Ion Vatamanu, Chișinău, 1993; *Poeme de pe Valea Plângerii*, Satu Mare, 1996; *Si-la-bi-sind în tainele iubirii*, Satu Mare, 1996; *De dor de voi*, pref. I. Lăpușneanu, Năsăud, 2002; *Stalactite*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 2002; *Scrisori de dragoste din Orașul Libertății*, Chișinău, 2002; *Veneția, ca un dat...sau Jurnalul unui evadat din Est*, pref. Adrian Dinu Rachieru, Timișoara, 2008; *În debara – Nello sgabuzzino*, ed. bilingvă, tr. Geo Vasile, postfață Matilde Caponi, Chișinău, 2010.

Repere bibliografice: Leo Bordeianu, *Revelația unui răsărit de soare*, LRC, 1995, 3; Lidia Ungureanu, *Făclie arzând în hăul disperării*, LA, 1996, 26 septembrie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 255–256; Cimpoi, *Critice*, III, 251–252; Vasile Gârneț, *Veneția ca un poem*, CF, 2009, 1–2; *Dicț. Chișinău*, 79–80; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 506–513. **I. C.**

BULAT, Mariana (16.XI.1943, București), poetă. Mama, Elisabeta Bulat (n. Marinov), a fost traducătoare, iar tatăl, Vsevolod Bulat Vanchevici, inginer la Căile Ferate Române. **B.** a absolvit, în 1966, Facultatea de Limba și Literatura Română la Universitatea din București.

B. începe să publice versuri în 1968 la „Luceafărul” și la „Astra”, colaborând apoi mai ales la „România literară”. Prima ei carte, *Desueta noblețe*, apărută în 1975, celebrează ieșirea din adolescență și relativa instalare în maturitate. Somnul, zăpezile figurează domeniul unei revolte purități. Primele drame existențiale sunt dramele celor dintâi iubiri și ale descoperirii incomunicabilității în dragoste. Tonul poeziei este dat de credința apartenenței la o genealogie princiară, de sentimentul acut al descendentului zdrențaros care vinde în talcioc steme regale. Versul este liber, puține texte fiind rimate în întregime. Poemele din cel de-al doilea volum, *Cavalerul din dreptul soarelui* (1979), sărbătoresc iubirea. Analiza diferitelor ipostaze ale iubirii se îmbină cu gestul ludic, dar și cu stări învecinate cu halucinația. În *Leaica adormită* (1983) tematica se diversifică și procede-ele se rafinează. Dominată de o stare stranie, vizionară, poeta se simte „aleasă de Dumnezeu”, se vede pe sine vorbind cu morții și „cu toate duhurile” cerului înstelat. Pătrunsă de singurătatea ei sufocantă, poeta trăiește în același timp spaima intensă a celui mereu supravegheat.

SCRIERI: *Desueta noblețe*, București, 1975; *Cavalerul din dreptul soarelui*, București, 1979; *Leaica adormită*, București, 1983.

Repere bibliografice: Laurențiu Ulici, *Vocație și aspirație*, RL, 1975, 41; Al. Piru, *Plus și minus*, LCF, 1976, 10; Nicolae Manolescu, *Debuturi*, RL, 1976, 18; Costin Tuchilă, „*Cavalerul din dreptul soarelui*”, LCF, 1979, 21. **C. V.**

BULAT, Virgil (24.II.1940, Răduleni-Soroca – 20.X.2010, Cluj-Napoca), poet, traducător, eseist. Este fiul Eufrosinei Bulat (n. Bălci) și al lui Ion Bulat, învățători. La ocuparea și trecerea Basarabiei sub administrația sovietică, în urma Tratatului Ribbentrop-Molotov, familia se refugiază în România, astfel încât **B.** își începe educația școlară în comuna Balș, județul Olt (1946–1953), urmând apoi liceul la Arad (1953–1956). Student la Politehnica din Timișoara, este arestat în ianuarie 1958, din cauza activității de contestare a regimului, și condamnat la optsprezece ani de muncă silnică. Trece prin închisorile din Gherla, Jilava, Stoenestii ș.a., perioadă în care se apropie de mai mulți oameni de cultură ce împărtășeau aceeași soartă, mai ales de N. Steinhardt (acum aprofundează cunoștințele de franceză și engleză). Eliberat în 1964, odată cu ceilalți deținuți politici din țară,

se înscrie în același an la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj, pe care o va absolvi în 1969. În anul următor se înscrie la doctorat cu teza *Ideologia literară și estetica între 1826–1876 (De la Heliade la Maiorescu)*, pe care însă nu o finalizează. Este cercetător la Institutul de Filosofie și Psihologie din Cluj al Academiei RSR (1970–1972), apoi devine redactor la Editura Dacia, unde în 1990 este numit redactor-șef, iar din 1994 director, funcționând în această calitate până în 1997. În 1964 scrie primele articole de critică în revista „Tribuna”, colaborând apoi și la „Steaua”, „Limba română”, „Limbă și literatură”, „Familia”, iar după 1989 la „Literatură și artă” (Chișinău), „Haiku” (București), „Libertatea” (Novi Sad), „Aurora” (Oradea), „Poesis” ș.a. Debutează editorial ca traducător al romanelor *Zeilor le e sete* și *Revolta îngerilor* de Anatole France (1978). Primul volum de poezii originale, *Nocturnalia*, îi apare în 1985. Îngrijește ediții din Liviu Rebreanu, N. Steinhardt, Pamfil Șeicaru. În 1992 primește Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova pentru un studiu critic privind opera lui Lucian Blaga.

Poezia lui **B.** este una de factură intelectuală, experimentală; în general, pare elaborată rațional, fiind rece, comunicând idei și vibrând mai puțin de emoția spontană. În acest exercițiu poetic prezența livrescului devine o constantă: „Și-acum – despre iubire./ Doar pentru fiecare făptură e minunea certă/ în care înfloresc marginea neantului / [...] / Poate fi antiteza – cum altfel? insolubilă –/ dintre împătımire și analiza ei/ dintre descripția-în-act și imaterialul umbrei/ de dincolo de peștera lui Platon// poate fi Hamlet de-ar răsturna clepsidra timpului/ spre dincolo de crimă –// Dar e Orfeu, Orfeu cel orb urcând/ din a infernului genune/ și înapoi luând-o iar cu sârg pășind/ pe sârma cântecului care cum bine știți/ un capăt nu și-l poate prinde nicăieri” (*Elegii solare I*). Poetul caută forme grafice aparte de scriere a versurilor, după un tipic oarecum insolit, cu spațializări între cuvinte, cu așezarea în trepte a acestora, totul înscris într-un soi de calligrafie manieristă. Practică, de asemenea, poemul în proză, ca în *Nocturnalia*, o carte ce dobândește accente care duc spre fantastic, cu viziuni baroce ale unei lumi aflate într-un continuu proces de coagulare. Volumul *Dragonul spre ziuă* (1988) dezvoltă aceleași coordonate ale experimentului poetic, interesant mai ales prin elementele elegiace, într-o formulă lirică aforistică, având în nucleu meditații

de rezonanță filosofică: „A iubi altceva/ înseamnă a te iubi într-o altă dimensiune/ într-un alt spațiu într-un alt timp/ contopite în unul și același viitor/ minune dincolo de uscăciune/ ram reînviat de cais/ [Mai târziu față-n față cu sinele/ fi-va și el alter ego proscris” (*Triptic III*). Cu aceleași premise lirico-filosofice, *Synopsis* (2000) și *Patimile tânărului Ioan în Arcadii* (2000) conturează o arheologie a timpului conștiinței, susținută de un scenariu expresionist de tipul cunoașterii prin polarități transfigurate. Astfel, Fârtate și Nefârtate, Fârtat și Surată, frații siamezi, Timp și Netimp, „«pozitivul» materie-spațiu-timp și «negativul» antimaterie, antspațiu, antitimp” fuzionează în unitatea deschisă a cunoașterii, reprezentată prin conceptul „punct primordial”: „punctul acela punct de ruptură se vrea/ când *fost-a* se-ntoarce în *fi-va* și *Este!* eternitate dilatată până-ntr-atât cât/ unidimensionalul clipei să-l umple” (*Timp 4. Punct de ruptură*); „punct zero de sprijin/ cumpenei dintre cântec și gând” (*Punct primordial*); „punct întemeietor/ deschis spre toate azimuturile” (*Ia aminte*). Definit axiomatic ori surprins concentrat prin stilistica vizuală a poemelor tanka și haiku, „mezopunctul” (*Mezopunct – Mésopoint*, 2002) configurează viziunea poetică a lui **B.** în sensul unei metafizici „infraspirituale”, creată pe scenarii inițiatice râvnind la stări extatice și numenale: surprinderea, minunarea, taina, străfulgerarea, bucuria sălbatică, „sublimul eliberat prin sacru”, „preafrumoasa nebunie a iluminării”, „Primordiala Splendoare”. Este un scenariu al cunoașterii de sine în trei trepte (alcătuirea sinelui arhetipal, iluminarea și înfîrparea sinelui în neotip, urmate de trăirea Unicului în metatip), oficiat, mistagogic, prin metaforă, de „Poet/Sfânt/Înțelept”, în formule și tonuri imnice, psalmice, populare, magice, elegiace, axiomatice sau ludice, cum se vede și în „metaintarsiile” publicate în 2005.

SCRIERI: *Nocturnalia*, Cluj-Napoca, 1985; *Dragonul spre ziuă*, București, 1988; *Patimile tânărului Ioan în Arcadii*, Cluj-Napoca, 2000; *Synopsis*, ed. trilingvă, Oradea, 2000; *Mezopunct – Mésopoint*, ed. bilingvă, Oradea, 2002; *Metaintarsii*, Cluj-Napoca, 2005; *Metaintarsii în mezopunct – Métaentailles dans le mésopoint – Metaintarsias in the Mesopoint*, ed. trilingvă, Oradea, 2005; *Raportul Iona* (în colaborare cu Victor Nicolae și Ion Popescu-Brădiceni), Oradea, 2006; *Cartea albă a rezistenței anticomuniste din zona Clujului*, Târgu Lăpuș, 2009; *Transfigurări*, Târgu Lăpuș, 2011. **EDIȚII:** Liviu Reboreanu, *Răfuiala și alte nuvele*, postfața edit., Cluj-Napoca, 1983; N. Steinhardt, *Monologul polifonic*, Cluj-Napoca, 1991,

Jurnalul fericirii, Cluj-Napoca, 1997 (în colaborare cu Virgil Ciomoș); ed. introd. edit., pref. Horia Sigheteanu, Iași, 2008; Pamfil Șeicaru, *Dinastia de Hohenzollern-Sigmaringen*, Cluj-Napoca, 2002 (în colaborare cu Ioan Țepelea), *Murmurul vocilor*, Oradea, 2007 (în colaborare cu Ioan Țepelea). **Traduceri:** Anatole France, *Zeilor le e sete*, Cluj-Napoca, 1978, *Revolta îngerilor*, Cluj-Napoca, 1978; Anna de Noailles, *Umbra zilelor*, îngr. și pref. trad., Cluj-Napoca, 1982, *Cartea vieții mele* – Marcel Proust, *Scrisori către Anna Brâncoveanu de Noailles*, îngr. trad., București, 1986; *Joyaux du Sud – Juvaere din Sud*, ed. bilingvă, îngr. Ioan Țepelea, Oradea, 2004.

Repere bibliografice: Petru Poantă, [Virgil Bulat], TR, 1985, 28, TBR, 1989, 388, ST, 1990, 4; Steinhardt, *Monologul*, 154–161; *Dict. scriit. rom.*, I, 405–406; Poantă, *Dict. poeți*, 44–45; Victor Cubleşan, *Rigoarea șăgălniciei*, LCF, 2001, 10; Alexandru Sfârlea, *Un poet al contrastelor*, CL, 2001, 3; Al. Pintescu, *Arcadiile „sinoptice” ale lui Virgil Bulat*, PSS, 2001, 9–11; Mihai Cimpoi, *Un liric ingenuu*, LCF, 2002, 7; Irina Petraș, *Feminitatea limbii române (genosanalize)*, Cluj-Napoca, 2002, 154–155; Victor Nicolae, *Virgil Bulat – între virtual și splendoare*, PSS, 2003, 7–9; Adriana Popa, „Mezopunct”, ST, 2003, 9; Irina Petraș, *Virgil Bulat*, APF, 2010, 11. **Ct.C., I.T.**

BULETINUL ASOCIAȚIEI LIBRARILOR DETALIȘTI DIN ROMÂNIA, publicație apărută la Roșiori de Vede, neregulat, la 1 octombrie 1932, din 1 mai până în 21 august 1933 și din 15 aprilie până în 5 august 1934, apoi la București, lunar, din 20 martie 1935 până în 1 mai 1937. În perioada bucureșteană poartă titlul „Buletinul Asociației librarilor din România”. Până la 5 august 1934 director este Gavril Necșulescu. După cum rezultă din *Cuvântul înainte*, scopul publicației este de „a împiedica destrămarea trecutului nostru cărturăresc și a întreprinde opera de reabilitare a tradiției culturale, înfăptuită prin veac cu dureroase sacrificii și numeroase eforturi”. Dacă majoritatea numerelor au un interes strict comercial, numărul 12 din 1934, tipărit cu prilejul Congresului librarilor, conține saluturi din partea lui Romulus Dianu, din partea Asociației Scriitorilor Independenți, a lui Zaharia Stancu (în rezumat), a profesorului P.V. Haneș, precum și un articol semnat de prozatorul N. Batzaria privind mișcarea librarilor din România. În numărul 6–7 din 1935 se menționează că la o agapă organizată de editurile Socec și Alcalay, cu prilejul unui congres al librarilor, au luat parte și Tudor Arghezi, Cezar Petrescu, N.D. Cocea, Gib I. Mihăescu, Damian Stănoiu, I. Peltz, Ury Benador ș.a. Cel mai interesant număr al

publicației este 2 din 1937. Aici, la ancheta privind menirea librarului, răspund Cezar Petrescu, Adrian Maniu, Perpessicius și George-Mihail Zamfirescu. Tot aici sunt de semnalat opiniile unor scriitori – Andrei Tudor, Lascăr Sebastian, Al. Mironescu, Vlaicu Bârna – privind ciclul de conferințe inițiat de Asociația Librarilor din România. **I.R.**

BULETINUL ASOCIAȚIUNII PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI CULTURA POPORULUI ROMÂN ASTRA, publicație apărută la Sfântu Gheorghe, lunar, în noiembrie 1929 și din aprilie 1939 până în martie 1940. Director: Eugen Sibilianu; redactori: Emil Lițu, Andrei Cristoloveanu, Eugen Frățilă. Revista își formulează în *Cuvânt înainte* intenția de-a fi „oglanda fidelă a năzuințelor spre cultură ale acestui ținut atât de neglijat sub raport cultural” și totodată „un rezumat al manifestărilor culturale care se produc în alte părți ale țării”. Rubricile mai importante sunt „Cronica”, „Pagina străjerească”. Ca organ subordonat filialei sibiene a Astrei, buletinul cuprinde numeroase informații despre activitatea culturală a asociației, dări de seamă, articole de bilanț, relatări despre principalele evenimente culturale. Sunt publicate, și cel mai adesea republicate, versuri de Octavian Goga, George Coșbuc, Aron Cotruș, Eugen Frățilă, V. Al. Gheorghe și proză populară. Numerele 4, 5 și 6/1939 cuprind un articol închinat lui Eminescu cu prilejul semicentenarului morții, iar în numărul 1/1940 este reeditat un articol al lui N. Iorga, *Ce ne poate spune Italia*. Publicația, de orientare proregalistă, conține și articole cu caracter istoric și religios, informații din actualitatea politică, anchete sociale, documente, cugetări și maxime, epigrame, colinde, o cronică militară și alta administrativă. **M.W.**

BULETINUL BIBLIOTECII ROMÂNE, publicație a Bibliotecii Române din Freiburg im Breisgau (Germania), apărută anual sau o dată la doi ani, în două serii, între 1953 și 1958 și între 1967 și 1992, cu subtitlul „Studii și documente românești”; textele sunt multiplicare prin fotocopiere. Cele patru volume ale primei serii reflectă preocupări științifice diverse, aparținând atât unor colaboratori fideli ai Bibliotecii cât și altora, răspândiți pe alte meridiane: Mircea Eliade (*Pentru o bibliografie a pribegiei*, 1953; *Preistoria unui motiv folcloric românesc*, 1954), Alexandru Busuioceanu

(*Caietele spaniole. Pictorul Pătrașcu*, 1953), N.I. Herescu (*Apărarea limbii române*, 1953; *Nicolae Iorga, vizionarul*, 1955; *Cronica latină*, 1957), D.C. Amzăr („*Elegia română*”, o poezie necunoscută de la 1840, 1953; *Românii în enciclopediile străine*, 1953; *Sfântul Petru în tradițiile poporului român*, 1954). Este vizibil că în această perioadă textele publicate nu aveau o legătură directă cu activitatea Bibliotecii, directorul acesteia, Virgil Mihăilescu, urmărind doar popularizarea instituției în rândurile exilului românesc. O rubrică interesantă, „Oameni și cărți de altădată”, încearcă să impună Emil Turdeanu, dar aceasta încetează după două numere, excursurile istoricului literar trecând în alte publicații, care aveau o ritmicitate mai alertă a apariției. De asemenea, prezența în sumar încă de la primele numere a lui Grigore Nandriș și a lui Dimitrie Găzdaru indică o orientare mai accentuată spre aspectele filologice și culturale decât spre cele istorico-literare propriu-zise. În 1967 buletinul este editat într-un format nou și cu un număr sporit de pagini, fiind scoase și două volume anual, ca în 1974, moment jubiliar al Bibliotecii. Volumele sunt orientate acum tematic (bunăoară, cel din 1971–1972, realizat de Alexander Randa, e consacrat lui Avram Iancu), reflectând în general sesiunile științifice anuale ale Bibliotecii. Sumarele se structurează pe capitole de filologie, istorie, literatură și arte, relații românești cu minoritățile naționale etc. Colaborările românești și cele străine sporesc în mod considerabil, de la Vintilă Horia (*Oameni din „Gândirea”*, 1967; *Opera literară a lui Mircea Eliade*, 1986; *La moartea lui Horia Stamatu*, 1989) și Eugen Lozovan (*B.P. Hasdeu și Țările Scandinave*, 1967; *L' Alliance de D. Cantemir avec Pierre le Grand*, 1979) până la Gino Lupi, E.D. Tappe, Mariano Baffi, Wilhelm Giese, Klaus Heitmann, Roberto Scagno ș.a. Dintre românii exilului mai sunt prezenți Alexandrina Mititelu, Paul Miron, Neagu Djuvara, Leontin Jean Constantinescu, Petre Ș. Năsturel, Pavel Chihaia, Dan Cernovodeanu, Octavian Vuia, Alexandru Ciorănescu, I.G. Dimitriu, Adolf Armbruster, Mihai Cismărescu, Dumitru Marin, ceea ce ilustrează atât diversitatea problemelor de românistică abordate, cât și valoarea în sine a publicației. **N.F.**

BULETINUL CĂRȚII, revistă bibliografică editată de Centrala Cărții, apărută la București, bilunar între 1 ianuarie și decembrie 1923, apoi lunar

din ianuarie până în decembrie 1924. Directori și redactori: Emanoil Bucuța și Perpessicius. Publicația își propune să ofere o monitorizare a gazetelor, revistelor și cărților tipărite în România, cu scopul de a realiza „o hartă a țării pe regiuni de absorbție culturală”, raportată la numărul de cititori (Emanoil Bucuța, *Pentru răspândirea cărții*). Buletinul conține un inventar al periodiceilor din 1922, grupate pe specialități și însoțite de o hartă a răspândirii lor și un grafic (întocmite de Perpessicius), o statistică a cărților românești și străine apărute în România, cu un indice alfabetic al autorilor cuprinși în bibliografie, consemnări de apariții editoriale din diferite domenii, susținute de scurte recenzii semnate de Emanoil Bucuța, Octav Onicescu și Perpessicius. Mai sunt publicate premiile Academiei Române și ale altor foruri și societăți culturale, statistici ale bibliotecilor românești din străinătate și ale cărților românești aflate în fondurile acestora, un inventar al institutelor de literatură și al principalelor edituri, completat de o „statistică a tiparului”. Sunt menționate expoziții internaționale de carte, congrese ale bibliotecarilor și bibliofililor, cercuri literare, fondurile de carte deținute de diferite biblioteci, piața cărții românești de peste hotare și a cărților străine intrate în țară. Din 1924 suplimentul – acum intitulat „Bibliografia românească” – devine publicație autonomă, cu periodicitate lunară. **B. c.** mai cuprinde articole de N. Iorga (*Cartea la alții. Însemnări de călătorie*), Emanoil Bucuța, Perpessicius, Ioan Bianu, Ștefan I. Nenițescu, Nicolae Ionescu, precum și scurte articole-necrolog. Alți colaboratori: Ion Gorun, C. Moisil, I.C. Petrescu, G. Pascu. **M.W.**

BULETINUL EDITORIAL, publicație a Editurii Cugetarea, apărută la București, lunar, din 15 octombrie 1929 până în martie 1945. Director: Petre C. Georgescu-Delafras. Din 1941, pe copertă, în dreapta sus, este reproducă emblema editurii, o bufniță într-un cerc. **B. e.** este o publicație de informație editorială, urmărind să țină la curent publicul cu cele mai noi apariții, prin scurte recenzii sau dări de seamă. Prin urmare, spațiul cel mai mare va fi consacrat prezentării de cărți: mari clasici ai literaturii universale (Cervantes, Balzac, Dickens, F.M. Dostoievski, Thomas Mann, Al. Dumas, Jules Verne, Marc Twain ș.a.), autori de succes în epocă (J. Wassermann, Pitigrilli, Maurice Dekobra, Stefan Zweig, Alexis Carrel ș.a.), scriitori români contemporani (Panait

Istrati, *Spovedania unui învins*; Carol Ardeleanu, *Casa cu fete*; Anton Holban, *O moarte care nu dovedește nimic*; Sergiu Dan, *Dragoste și moarte în provincie*; Damian Stănoiu, *Fete și văduve*; Cezar Petrescu, *Oraș patriarhal*; Gib I. Mihăescu, *Zilele și nopțile unui student întârziat*; Mircea Eliade, *India, Șantier*; Nichifor Crainic, *Nostalgia paradisului*; Petru Comarnescu, *Chipurile și privescările Americii*; Emil Cioran, *Cartea amăgirilor* ș.a.). Se publică materiale de specialitate privitoare la librari și edituri (*Regulamentul editorilor, Librarul, Librăriile*), aspecte și instantanee de la Zilele cărții, premiile literare etc. Cele mai multe texte sunt scrise de directorul Editurii Cugetarea – Georgescu-Delafras, același cu directorul buletinului; mai interesante, dintre ele: *Românizarea întreprinderilor de editură și librărie, Este comunismul viabil?, Crima de a fi editor – cenzura legionară* etc. Tot el oferă fragmente din lucrările *Tari și slabi, Cum am cucerit viața, Problema evreiască în România, Omul de mâine* ori este protagonistul unor polemici cu scriitorii G.M. Vlădescu și Mircea Damian. Mai semnează articole N. Mihăescu și Al. Carussi. Revista devine și organ al recent înființatei Asociații a Editorilor Români, avându-l ca președinte pe N. Th. Ionnițiu. Ca atare, un număr special este dedicat „Săptămânii cărții 1940”, număr în care semnează Cezar Petrescu, Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi, Cicerone Theodorescu, E. Lovinescu, Martha Bibescu. Alte informații sunt incluse în rubricile „Informațiuni” și „Vitrina literară”. **M.Pp.**

BULETINUL INSTITUTULUI DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „ALEXANDRU PHILIPPIDE”, publicație apărută la Iași, anual, între 1934 și 1945, reluată în 2000, când titlul se modifică în „Buletinul Institutului de Filologie Română «A. Philippide»”. Începând cu volumul al treilea (1936) este menționat ca director Iorgu Iordan. În *Cuvânt înainte*, nesemnat, dar al cărui autor pare a fi directorul, se afirmă preocuparea de a continua activitatea lui Alexandru Philippide, considerat creatorul „învățământului științific al limbii române la noi în țară”, un obiectiv prioritar fiind „osteneala neîncetată de a descoperi adevărul prin mijloace oneste și curajul de a-l spune, chiar atunci când el ar putea supăra”. Ideile călăuzitoare ale publicației sunt reluate în *Programul nostru* (tipărit tot în numărul inaugural), care e, de fapt, lecția de deschidere a cursului de filologie română, ținută de Iorgu Iordan la Facultatea de Litere și Filosofie din Iași la 1 martie

1934. Încă din primul număr se publică studii – în italiană și germană –, recenzii la cărți de specialitate românești și străine, buletinul depășind de la debut condiția provincială în favoarea unei largi deschideri europene. De altfel, volumul 3 va fi dedicat memoriei savanților lingviști Antoine Meillet, Wilhelm Meyer-Lübke și H. Tiktin. Cel mai activ este Iorgu Iordan, care semnează studii de fonetică, dialectologie, onomastică, toponimie, stilistică, recenzii la lucrări de lingvistică românești și străine, curiozități lingvistice, note, polemici etc. În volumul 4 (1938) se tipăresc patru studii despre argoul românesc, scrise de Valentin Gr. Chelaru, C. Armeanu, Gh. Agavrițoiu și Iorgu Iordan. Ultimul volum, 11–12 (1944–1945), reprezintă o adevărată carte în trei părți, cu peste patru sute de pagini, avându-l ca autor pe G. Ivănescu (*Problemele capitale ale vechii române literare*). O noutate editorială reprezintă inițiativa lui Iorgu Iordan de a tipări în buletin cursuri sau fragmente de cursuri universitare, accesibile în mod egal studenților și publicului larg, îmbrățișând, prin tematica lor, aproape toate compartimentele limbii, de la gramatica istorică la fonetică și fonologie. Buletinul se înfățișează ca o publicație europeană, demonstrând nivelul înalt pe care îl atinsese lingvistica românească în perioada interbelică. Alți colaboratori: Dimitrie Găzdaru, Petru Caraman, Grigore Scorpan, G. Ivașcu, Emil Condurachi. Buletinul reapare din 2000 trimestrial, ca publicație cu caracter informativ, oglindind activitatea curentă a departamentelor Institutului de Filologie Română „A. Philippide” al Academiei Române. Se inserează, de asemenea, rezumatele comunicărilor științifice susținute de membrii Institutului, medalioane (rubrica „Personalități, modele”), sunt înregistrate lucrările recent apărute și se consemnează evenimente semnificative: contacte științifice, doctorate, concursuri, avansări etc. **I.R.**

BULETINUL INSTITUTULUI DE LITERATURĂ, publicație apărută la București, mai întâi săptămânal, apoi neregulat, de la 6 decembrie 1921 până în 1929. Deși colectivul redacțional nu este precizat, *spiritus rector* al revistei este Mihail Dragomirescu, președintele Institutului de Literatură al Universității din București. Buletinul promovează activitatea Institutului tutelar, canalizată pe două direcții: prezentarea unor referate pe teme generale, urmate de discuții, și organizarea

unor „mese rotunde” consacrate celor mai recente apariții editoriale, românești mai ales, câteodată și străine. Câteva dintre referatele dezbătute: *Estetica idealistă* de Alexandru Bogdan, *Estetica lui Croce* de George Marinescu, *Emoția estetică* de Scarlat Struțeanu, *Estetica lui Hegel* de Cora Valescu. La dezbateri participă Șerban Cioculescu, Nicolae Iordache (mai târziu consacrat ca Vladimir Streinu), Pompiliu Constantinescu, Nicolae Bagdasar („student în filosofie”) și mai ales Mihail Dragomirescu. Începând cu numărul 10/1923 se analizează cărți de Lucian Blaga, Mihail Sadoveanu, N. Iorga, G. Bacovia, Al. A. Philippide, Demostene Botez, Al. Cazaban, I. Al. Brătescu-Voinești, Natalia Negru, Artur Gorovei. Verdictele estetice sau de valoare științifică pronunțate nu au fost totdeauna confirmate ulterior, posteritatea critică apreciind drept inoperante principiile formulate de M. Dragomirescu în *Știința literaturii*. Conform acestora, „Blaga e o valoare ca ideolog și literat, nu ca poet”, iar poezia lui Bacovia rămâne „un simplu neliniștitor document psihologic”. În 1927 se publică studiul *Pesimismul lui Eminescu* de Henrieta Sachelarie, iar în 1928 câteva studii de sinteză, unele fiind inițial teze de doctorat girate de M. Dragomirescu și Ioan Bianu: *Nuvela în literatura română* (George Marinescu), *Mihail Dragomirescu, estetician și critic literar* (N. Vasiliu), *Elementul universal în opera lui Grigore Alexandrescu* (Raul Teodorescu), *Femeia mării – concepția individualistă și căsătoria* (N.N. Crețu), „*Învierea*” de Tolstoi (Radu Gyr). Prin prestigiul colaboratorilor, **B.I.L.** rămâne o publicație distinctă în peisajul presei literare din perioada interbelică. **I.R.**

BULETINUL INSTITUTULUI DE STUDII LATINE, publicație apărută la București, anual, în 1938 și 1939. Director: N.I. Herescu; prim-redactor: Victor Buescu. Observând „scăderea interesului față de latină și față de creațiunile sale în țara noastră”, editorii speră să realizeze „un organ de răspândire a culturii și un instrument în serviciul latinității noastre”. Se reproduc articole din „Revista clasică” editată de N.I. Herescu în 1929 și din alte publicații, texte ale unor conferințe, emisiuni radiofonice despre importanța valorilor clasice, precum și o cronică a studiilor clasice din România. În primul număr se remarcă articolul lui Adrian Maniu *Despre un repertoriu clasic* și altul, al lui Ernest Bernea, intitulat *Absența clasicismului*. N.I.

Herescu semnează studiul *Eminescu și clasicismul*. Același număr mai conține opinii ale unor scriitori și critici – Perpessicius, Miron Radu Paraschivescu, Dragoș Vrânceanu – despre întemeierea Institutului de Studii Latine, articole comemorative, o listă a membrilor Institutului etc. Alți colaboratori: Valentin Al. Georgescu, David Popescu. **M.W.**

BULETINUL „MIHAI EMINESCU”, publicație apărută la Cernăuți între 1930 și 1940, la Piatra Neamț în 1941 și 1942 și la Râmnicu Vâlcea între 1943 și 1944, cu subtitlul „Lămuriri pentru viața și opera lui Eminescu”. Director: Leca Morariu (1935–1944), cu concursul lui G. Bogdan-Duică (1930–1934) și G. Ibrăileanu (1930–1932); secretar de redacție: Octavia Lupu-Morariu (1939–1944). Revista își propune să fie „un centru al explicărilor” vieții și operei poetului, bazat pe documente, texte inedite, studii istorice și comparatiste cu caracter preponderent informativ, „pentru evidențierea râului-suflet Eminescu și pentru cunoașterea revărsării sale în râul-suflet al națiunii românești” (G. Bogdan-Duică, *Vorbe de-nceput*). Sumarul conține scrieri inedite ale lui Eminescu (versuri și proză, articole), extrase din proiectul dramatic *Văduva din Ephes*, fragmente din manuscrise, scrisori, autograme inedite. Sunt reproduse note, comentarii privind receptarea poetului în epocă și relațiile sale cu contemporanii (Ioan Slavici, *Scrisoare inedită despre Eminescu*), articole despre traducerea operei sale în diferite limbi, însoțite de poezii eminesciene în germană și italiană, în traducerea lui Olivian Soroceanu, Francesco Politi, Arthur Bosch, poezii de Veronica Micle și George Voevidca, numeroase studii și articole critice despre personalitatea și opera scriitorului, dar mai ales despre exegeza creației sale. Începând cu primul număr, Leca Morariu publică fragmente dintr-o monografie dedicată lui Eminescu, G.T. Kirileanu semnează studiul *Maiorescu despre Eminescu*, însoțit de o scrisoare inedită a lui Titu Maiorescu, și un articol despre manuscrisele poetului, iar Victor Morariu mai multe articole despre traducerea operei eminesciene. G. Bogdan-Duică este autor al unor analize despre receptarea critică a poetului, disociindu-se de interpretările lui Tudor Vianu, cu care polemizează în mai multe numere din 1931 și 1932 (*Tudor Vianu, „Poesia lui Eminescu”, Muzicalitatea lui Schiller și Eminescu*). O poziție

polemică în privința exegezei eminesciene, de data aceasta împotriva lui G. Călinescu, adoptă și I.E. Torouțiu (*G. Călinescu, „Viața și opera lui Mihai Eminescu”*) și C. Manolache (*Un „eminescolog” autentic: Dl G. Călinescu*), cărora criticul le răspunde într-un text publicat în „România literară”. Alte studii sunt semnate de Ion Petrovici, Augustin Z.N. Pop, Ladislau Galdi, Irina Balmoș, George Baiculescu. Numărul 18/1940 conține articolele *Eminescu și spiritualitatea românească* și *Oglindirea lui Eminescu în conștiința poezilor care l-au cântat*, cu tabloul poeziilor ce i-au fost dedicate. Alți colaboratori: Corneliu Gheorghian, Lucian Predescu. **M.W.**

BULETINUL SOCIETĂȚII DE ȘTIINȚE FILOLOGICE DIN ROMÂNIA, publicație care apare la București, anual, din 1976 până în 1996. Din comitetul redacțional inițial fac parte Marica Anghelescu, Boris Cazacu, I.C. Chițimia, Ion Hangiu, G. Mihăilă. La început poartă titlul „Anuarul Societății de Științe Filologice din România”, în continuarea anualelor tipărite odată cu anul 1971. Buletinul își propune să fie „un instrument de cunoaștere a tradițiilor filologiei românești și a realizărilor ei actuale” (*Cuvânt înainte*), un îndrumător pentru profesorii de limba și literatura română și pentru elevi. Printre rubrici se numără: „Societăți, instituții filologice și istorice”, „Filologi și dascăli. Evocări”, „Aniversări”, „Comemorări”, „Acte, documente” și „Cronica”. Publicația cuprinde articole despre rolul cercetării și al societăților științifice, despre activitățile Societății de Științe Filologice, ale filialelor și subfilialelor sale, articole pentru informarea și perfecționarea cadrelor didactice, alături de materiale prezentate la congrese și conferințe de filologie. Sunt tipărite, de asemenea, numeroase texte prilejuite de sărbătorirea centenarelor nașterii lui M. Sadoveanu, O. Goga, G. Bacovia, E. Lovinescu, I. Minulescu, Liviu Rebreanu, Emil Isac, semnate de Șerban Cioculescu, Constantin Ciopraga, Ion Rotaru, Ion Dodu Bălan, Al. Piru, Mircea Popa și Emil Manu. De interes sunt și articolele aniversare și comemorative publicate de Liviu Rusu, Al. Dima, Paul Cornea, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Dan Simonescu, Boris Cazacu, Mihail Cruceanu, Jean Livescu, Mircea Anghelescu, Iordan Datcu sau Silviu Angelescu. Nu lipsesc nici studiile de lingvistică, datorate unor colaboratori marcanți,

ca Iorgu Iordan, Al. Graur și I. Coteanu, sau cele de folcloristică, aparținând lui I.C. Chițimia ș.a. Buletinul are și o secțiune administrativă alcătuită din rapoarte, dări de seamă, date statistice, liste ale membrilor, publicațiilor și volumelor editate de Societatea de Științe Filologice. Alți colaboratori: Eugeniu Coșeriu, Marius Sala, Al. Hanță, Vasile Netea, Dumitru Micu, Mircea Martin, Dan Horia Mazilu, Gabriel Țepelea.

M.W.

BULETINUL SOCIETĂȚII SCRITORILOR ROMÂNI, publicație apărută la București, cu numeroase întreruperi, din iunie 1916 până în 1944, editat de Societatea Scriitorilor Români. Publică rapoartele președintelui asupra activității comitetului, informații despre starea financiară a Societății, rapoartele Comisiei de cenzori, proiectul de buget, premiile acordate anual, dări de seamă despre șezătorile organizate în Capitală și în țară, lista membrilor de onoare și a celor activi etc. În primul număr D. Teleor semnează un mic istoric al Societății, apoi, începând cu 1923, rapoartele sunt semnate de președinți: Corneliu Moldovanu (1923), Mihail Sadoveanu (1924), Octavian Goga (1925), Liviu Rebreanu (1926–1932). Din aceste rapoarte se poate afla că printre membrii de onoare ai Societății Scriitorilor Români se numără N. Iorga și Elena Văcărescu, iar dintre membrii fondatori în 1927 mai erau în viață treizeci și trei de scriitori, între care Ion Agârbiceanu, I.A. Bassarabescu, I. Al. Brătescu-Voinești, Cincinat Pavelescu, Sextil Pușcariu, Caton Theodorian. Sunt date de asemenea informații despre șezătorile organizate în Ardeal și Banat în 1923, care au durat treizeci și cinci de zile și au antrenat orașele Cluj, Oradea, Satu Mare, Aiud, Blaj, Alba Iulia, Deva, Arad, Timișoara, Lugoj, Caransebeș, Sibiu, Sighișoara, Brașov, Carei, Hunedoara, Simeria, Teiuș, prin participarea activă a scriitorilor I. Agârbiceanu, Zaharia Bârsan, Emil Isac, Ion Minulescu, Al.T. Stamatiad, Liviu Rebreanu, Aron Cotruș ș.a. Aceleași rapoarte consemnează că în 1929 s-a inaugurat Casa Scriitorilor, că văduvele lui Al. Macedonski, Ilarie Chendi, G. Coșbuc, Emil Gârleanu ș.a. primeau ajutoare sub formă de pensii, că veniturile Societății proveneau din taxa de timbru literar și din exploatarea unor cinematografe la Brașov și Arad, din tipărirea de ilustrate sau din remiterea unui procent din câștigurile Cazinoului de la Constanța etc. Din 1929 Societatea

acorda și burse de călătorie în străinătate, beneficiarii în acel an fiind Al. Cazaban și Al. T. Stamatiad. Se mai consemnează că Societatea și-a trimis delegați la congrese și sărbătoriri internaționale (Octavian Goga a participat la Belgrad la sărbătorirea lui Branislav Nušić, Em. Bucuța, la Sofia, la constituirea Societății de Prietenie Bulgaro-Română, I. Minulescu la Congresul Federației Internaționale a Scriitorilor etc.) sau că a organizat primirea la București a unor oaspeți – Georges Duhamel, Collette, F.T. Marinetti ș.a.

M.Pp.

BULGĂR, Gheorghe (13.IV.1920, Sanislău, j. Satu Mare – 13.VI.2002, București), filolog, istoric literar. Vine dintr-o familie de țărani înstăriți. Și-a făcut studiile liceale la Oradea (1932–1940), iar după ocuparea Transilvaniei de Nord de către trupele horthiste s-a refugiat la București, unde a urmat Facultatea de Litere și Filosofie, secția filologie clasică (1940–1944), obținând licența *magna cum laude*, luându-și apoi și licența în drept (1946). În ultimul an al celui de-al Doilea Război Mondial a participat la lupte împotriva germanilor, făcând parte din detașamentul Păuliș. Și-a început cariera didactică la Baia Mare, în 1946, devenind apoi asistent la Facultatea de Filologie din București (1949–1952), de unde a fost demis, ulterior fiind angajat cercetător la Institutul de Lingvistică (1953–1963). Intră din nou, prin concurs, în învățământul universitar, funcționând și ca lector de limba română la Paris (Sorbona, 1965–1967), conferențiar asociat la Lyon (1978–1980) și Bordeaux (1988–1990). B. a debutat cu articole și cronici literare în publicațiile transilvănene „Afirmarea” și „Tribuna”, colaborând apoi la „Decalog”, „Timpul” și „Revista Fundațiilor Regale”. În 1955, împreună cu Emil Manu și Al. Bistrițianu, a întemeiat revista „Limbă și literatură”, în cadrul Societății de Științe Istorice și Filologice.

B. s-a consacrat cercetărilor filologice, îndeosebi de stilistică și limbă literară, în strânsă conexiune cu istoria literară. În lucrări de sinteză precum *Scriitori români despre limbă și stil* (1957) și *Problemele limbii literare în concepția scriitorilor români* (1966) a exemplificat opiniile și mărturiile scriitorilor, de la Coresi până la Marin Preda, asupra artei scrisului, a creativității proprii și a valorilor expresive ale limbii române. O preocupare constantă a manifestat pentru analiza artei la scriitorii din secolele al XIX-lea și al XX-lea, care au

reprezentat momente importante în evoluția limbii literare. În volumul *Studii de stilistică și limbă literară* (1971) a inclus pagini despre contribuțiile în această direcție ale lui Ion Creangă, Octavian Goga, N. Iorga, Lucian Blaga, Mihail Sadoveanu, Tudor Vianu. În *Cultură și limbaj* (1986) a urmărit etapele decisive în modernizarea limbii literare, începând de la Școala Ardeleană, continuând cu *Gramatica* lui Ion Heliade-Rădulescu (1828), cu revista „România literară” a lui V. Alecsandri (1855) și cu momentele marcate de B.P. Hasdeu, Ioan Slavici, Octavian Goga, George Coșbuc, Tudor Arghezi, G. Bacovia. Limbajul artistic din variantele dramaturgiei lui Lucian Blaga a fost cercetat în *Filologie și istorie* (1988), volum axat în general pe interferența dintre viața socială a colectivității și dinamica limbii literare în diferite etape de dezvoltare istorică. Merită semnalat și studiul consacrat rolului latinei medievale (savante) în modernizarea limbii române literare, la origine o comunicare în cadrul Congresului de Filologie Romanică de la București, 1968 (prezentată împreună cu Gabriel Țepelea). În colaborare cu Gabriel Țepelea a mai publicat *Momente din evoluția limbii române literare* (1973). O contribuție remarcabilă a avut **B.** la exegeza eminesciană, prin cercetarea artei cuvântului la Eminescu. Un studiu din 1963, *Eminescu despre problemele limbii române literare*, reluat și amplificat în teza de doctorat *Momentul Eminescu în evoluția limbii române literare* (1971), comentează texte din manuscrisele poetului despre arta limbajului, despre specificul expresiv al limbii române, despre resursele și evoluția istorică a limbii literare. Într-un alt studiu, *De la cuvânt la metaforă în variantele liricii eminesciene* (1975), sunt analizate fazele evoluției de la primele schițe la forma definitivă, pe baza variantelor din manuscrise, atestând încă o dată exigența poetului în desăvârșirea scrisului său. O contribuție notabilă aduce **B.** și în *Eminescu. Coordonate istorice și stilistice ale operei* (1980), care analizează eforturile de rafinare estetică, comparabile în proză și în articolele politice din ziarul „Timpul”, într-o epocă de modernizare a vieții și culturii naționale. În aceeași arie a preocupărilor pentru Eminescu se înscrie și traducerea, în 1977, în colaborare cu Gabriel Pârvan, a studiului *Geneza interioară a poeziilor lui Eminescu* de Alain Guillerrou. Volumele *Mircea Eliade în actualitate* (1991) și *Întâlniri cu Arghezi*

(1992) conțin amintiri, dialoguri și mărturii epistolare privindu-i pe cei doi scriitori.

SCRIERI: *Scriitori români despre limbă și stil*, București, 1957; *Eminescu despre problemele limbii române literare*, București, 1963; *Problemele limbii literare în concepția scriitorilor români*, pref. Perpessicius, București, 1966; *Limba română. Sintaxă și stilistică*, București, 1968; *Analize sintactice și stilistice* (în colaborare cu Sorin Stati), București, 1970; *Momentul Eminescu în evoluția limbii române literare*, București, 1971; *Studii de stilistică și limbă literară*, București, 1971; *Momente din evoluția limbii române literare* (în colaborare cu Gabriel Țepelea), București, 1973; *De la cuvânt la metaforă în variantele liricii eminesciene*, Iași, 1975; *Eminescu. Coordonate istorice și stilistice ale operei*, Iași, 1980; *Cultură și limbaj*, București, 1986; *Filologie și istorie*, București, 1988; *Mircea Eliade în actualitate*, Baia Mare, 1991; *Întâlniri cu Arghezi*, București, 1992; *O prezență poetică: C.W. Schenk*, pref. Dan Tărchilă, București, 1993; *Limbaj și artă literară în opera scriitorilor români* (în colaborare cu Marcel Crihană), București, 1997; *Istorie, limbă, cultură*, Pitești, 1998; *Trei scriitori clasici: Mihail Sadoveanu, Tudor Arghezi, Mircea Eliade*, București, 1998; *Carnet francez*, I–II, postfață Ion C. Ștefan, București, 2000–2001; *Momentul Eminescu în cultura română*, București, 2000; *Stil și artă literară în proza lui Mihail Diaconescu*, București, 2001; *Literatura și limbajul*, București, 2002.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Alte mențiuni*, III, 338–343; Nichifor Crainic, *O carte despre Eminescu*, „Glasul patriei”, 1971, 39; Al. Mitru, „Momentul Eminescu în evoluția limbii române literare”, RL, 1971, 18; Piru, *Varia*, I, 158–160; D. Păcurariu, *O carte despre evoluția limbii române literare*, ARG, 1984, 9; Emil Manu, [Gh. Bulgăr], VR, 1992, 5, ALA, 1995, 262; Gabriel Țepelea, *Interpretări și restituiri*, București, 1996, 144–150; Săluc Horvat, Gh. Bulgăr, *Biobibliografie*, Baia Mare, 1996; Al. Săndulescu, *Momentul Eminescu*, RL, 2000, 23; Nae Antonescu, „Carnet francez”, ST, 2000, 7–8; *Un om pentru eternitate*, îngr. Liviu Bulgăr și Ion C. Ștefan, București, 2003; Lucian Chișu, *Nouăzeci și nouă de cărți*, Craiova, 2004, 228–229. **T. V.**

BULZA, Teodor (9.VIII.1949, Sendlac, j. Timiș), prozator. Este fiul Anei (n. Sfordon) și al lui Petru Bulza, muncitor. După absolvirea Facultății de Filologie, secția română-franceză, a Universității din Timișoara (1972), lucrează ca ziarist și publicist-comentator la diferite ziare și reviste timișorene („Drapelul roșu”, „Luptătorul bănățean”, „Renașterea bănățeană”). Debutează la „Amfiteatru”, în 1977, cu un fragment de roman, *Calul alb*. Mai colaborează

la „Flacăra”, „Luceafărul”, „Orizont”, „Tribuna României”, „Viața studentescă” ș.a.

În romanele *Iulie* (1979; Premiul Comitetului Central al UTC) și în *Casa șerpilor* (1982), ca și în culegerea de reportaje *Lumini bănățene* (1979), **B.** încearcă, pe urmele lui Ioan Slavici și ale lui Titus Popovici, o reconstituire dominată de lirism a teritoriului de graniță dintre Ardeal și Banat. Situațiile sunt cele familiare din proza lui Marin Preda, Nicolae Velea sau D. R. Popescu: lumea satului de câmpie asistă debusolată, după război, la dispariția vechiului ei mod de existență. În atmosfera idilică pătrunde violența, iar evenimentele dramatice – violuri, incendii, vendete – abundă, ceea ce asigură relief unei narațiuni fluente. Inventivitatea epică a autorului este dublată câteodată de o anumită finețe psihologică: între numeroase personaje schematice se distinge câte o figură creionată mai nuanțat, ca de pildă aceea detestabilă, dar nu simplistă a bogătașului Țuper, violatorul Liviei, pedepsit ulterior de soțul femeii, țăranul sărac Ceampaș. Cu o viziune marcată ideologic, ca atunci când înfățișează maniheist relația dintre țăranii săraci și chiburi sau înfruntarea regimului comunist cu partizanii, autorul privește realitatea prin ochii reporterului: el descoperă evenimentul spectaculos într-o ambianță anodină și îl evidențiază printr-un scris nervos, dinamic, plin de culoare, utilizând tehnici cinematografice ale relatării (decupaj, montaj, flashback). La granița dintre ficțiune și memoria-listică, *Fascinație* (2008) reconstituie istoria iubirii paroxistice dintre un bărbat gelos posesiv și o femeie dornică să-și păstreze independența. În romanul de dragoste, axat pe disecarea minuțioasă a cauzelor rupturii produse în timpul unei escapade a celor doi în Sicilia, sunt inserate scurte notițe autobiografice evocând scene din copilăria autorului sau figura fabuloasă a unui bunic răpit cândva de iele, dar și experiențele din decembrie 1989 ale jurnalistului timișorean care s-a alăturat oamenilor revoltați, pentru a fi ulterior arestat în calitatea sa de colaborator al regimului comunist.

SCRIERI: *Iulie*, Timișoara, 1979; *Lumini bănățene*, București, 1979; *Casa șerpilor*, Timișoara, 1982; *Fascinație*, pref. Adrian Păunescu, București, 2008.

Repere bibliografice: Ulici, *Prima verba*, III, 164–165; Cornel Ungureanu, „*Iulie*”, O, 1979, 32; Sultana Craia, *Substanță și simț narativ*, LCF, 1980, 9; Dan Alexandru Condeescu, *Reportajul ca literatură*, FLC, 1980, 46; Cornel Ungureanu, „*Casa șerpilor*”, O, 1982, 41; Ion Arieșanu, *Acel*

mit al puterii, O, 1982, 52; Marian Odangiu, *Reporterul ca romancier*, CNT, 1987, 32; Ruja, *Parte*, I, 134–136; Tudorel Urian, *Întoarcerea la Taormina*, RL, 2009, 16. **A. C.**

BUMBAC, Ion (Ioniță)

I.

(31.I.1843, Costâna, j. Suceava – 25.V.1902, Cernăuți), autor de versuri.

Este fiul lui Ion Bumbac, țăran, și fratele poetului Vasile Bumbac. Studiile gimnaziale le-a făcut la Cernăuți, continuându-le în anul școlar 1862–1863 la Suceava. La Cernăuți l-a avut profesor pe Aron Pumnul, la care a și locuit împreună cu fratele său și cu M. Eminescu. După ce, în 1868, își trece la Brașov examenul de absolvire a studiilor liceale, **B.** se înscrie la Universitatea din Viena. În toamna aceluiași an era membru al Societății Literar-Științifice a Studenților Români. Prieten cu Eminescu, e unul dintre partenerii de discuții ai poetului, dar între ei va interveni, din cauza opiniilor politice diferite, o ruptură. **B.**, ale cărui sentimente naționale nu pot fi puse la îndoială, a fost un antijunimist convins și un adept al purismului în limbă. Ales secretar general în 1871, el îl înlocuiește, șase luni mai târziu, pe Ioan Slavici la președinția societății România Jună. În 1872, după terminarea studiilor universitare, este numit profesor de limbile latină și română la gimnaziul din Suceava. Va fi titularizat, apoi, la Catedra de limbă și literatură română a gimnaziului din Cernăuți, unde va funcționa un timp și ca director. Împreună cu alți intelectuali, înființează societatea filarmonică Armonia (1881) și societatea culturală Concordia (1885), ambele având țelul de a consolida unitatea culturală a românilor bucovineni. În calitate de secretar al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, a redactat în 1881 și 1882 revista „Aurora română”, pe care o va relua, din proprie inițiativă, în 1884. Colaborează cu versuri, nuvele și articole la calendarele societății (1878–1885), la două dintre ele fiind redactor (în anii 1882 și 1883), precum și la alte publicații

periodice din Transilvania și Bucovina, între care „Familia”, „Gazeta de Transilvania”, „Șezătoarea”. A publicat, în mai multe ediții, și un manual școlar de limba și literatura română.

Deși în epocă poeziile lui s-au bucurat de oarecare circulație, **B.** este un poet cu totul modest. O încercare de „epopee națională”, *Florinta*, din care s-au păstrat trei variante, apărute succesiv în calendarele Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1878 și 1879) și în volum (1880), este menționabilă doar pentru utilizarea elementelor de mitologie populară. Într-un studiu introductiv, „un tractat despre lirica și epica română populară și clasică”, autorul afirmă că o literatură națională trebuie să-și afle resursele în cercetarea trecutului și a tradițiilor populare. Pentru o cultură în formare, susține el, influențele străine sunt primejdioase. **B.** a scris și câteva articole în care discută folclorul medical sau unele formule specifice liricii populare. Aparatul critic, în care recurge frecvent la comentariile despre poezia populară ale lui Vasile Alecsandri, la studiile istorice ale lui B. P. Hasdeu, dar și la lucrări ale învățaților P. J. Șafarik și Theodor Mommsen, îl arată familiarizat cu bibliografia de istorie și istorie literară. Îi lipseau însă discernământul critic, rigoarea. Într-un studiu asupra *Codicelui Voronețean*, din „Aurora română”, purtat de fantezie, el afirmă că primele texte românești scrise datează din secolul al X-lea.

SCRIERI: *Florinta*, Cernăuți, 1880; *Privire istorică asupra trecutului politic-social și național al „Ducatului Bucovinei”* (în colaborare cu Grig. Halipu), Brașov, 1886; *Din istoria limbei și literaturii române*, partea I: *Istoria limbei române*, Cernăuți, 1889.

Repere bibliografice: Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, 189–190; G. Călinescu, *Viața lui Mihai Eminescu*, București, 1966, 159–160; Curticăpeanu, *Mișc. cult.*, 147–162; George Munteanu, *Hyperion*, vol. I: *Viața lui Eminescu*, București, 1973, 79–81; *Dicț. lit.* 1900, 133–134; Satco, *Encicl. Bucovinei*, I, 167.

R.Z.

BUMBAC, Vasile (7.II.1837, Costâna, j. Suceava – 27.II.1918, Suceava), poet, folclorist. Este fiul lui Ion Bumbac, țăran, și fratele lui Ion Bumbac, autor de versuri. A început liceul la Cernăuți, dar, din cauza atitudinii politice, este nevoit să-și termine studiile liceale la Blaj (1862). La Cernăuți a fost elevul lui Aron Pumnul și a locuit la acesta împreună cu fratele său, Ion Bumbac, și cu M. Eminescu. Obținând în 1864 o bursă pentru Viena, urmează

acolo cursurile Universității, luând, se pare, și doctoratul în litere și filosofie. Președinte interimar al Societății Studenților Români și, în 1871, vicepreședinte al societății România Jună, el participă, alături de Ioan Slavici și M. Eminescu, la lucrările comitetului care a organizat, în anul 1871, serbările de la Putna. Din 1874 a funcționat ca profesor de limbi clasice și de limba română la gimnaziul din Suceava.

B. a fost unul dintre intelectualii bucovineni care au pregătit, prin scrisul lor, realizarea unității naționale. A publicat versuri, proză, literatură populară, traduceri din literaturile clasice și din cea germană și studii de filologie în periodice bucovinene, transilvănene, precum și în cele din București, Pesta și Viena. Cele mai cunoscute sunt „Muza română”, „Albina”, „Albina Pindului”, „Aurora română” (Pesta), „Aurora română” (Cernăuți), „Concordia”, „Familia”, „Federațiunea”, „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, „Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”, „Junimea literară”, „Luceafărul”, „Revista politică”. Mai ales în Bucovina, dar și în Transilvania, până la Primul Război Mondial, baladele, fabulele și cântecele lui se găseau în manualele școlare și aveau circulație datorită simplității și elanului patriotic. Poetul se inspira din istoria națională, sub înrăurirea lui Vasile Alecsandri, și din tradiția populară. A versificat și câteva basme, culese din împrejurimile Sucevei, și a încercat să compună o epopee în douăsprezece cânturi, *Descălecarea lui Dragoș în Moldova*, cu subiectul luat din *Cronica lui Huru*. Deși a publicat mult, o bună parte din scrierile poetice sau teatrale i-au rămas în manuscris. În „Revista politică” din Suceava a tipărit în 1888 și 1889, sub titlul *Schițe de excursiuni*, multe din notele păstrate în urma călătoriilor la București și în munții Moldovei. A făcut traduceri, unele nepublicate, din Vergiliu (*Eneida* – din cele douăsprezece cânturi tălmăcite a publicat trei), Horațiu, Anacreon, Platon, Homer (*Iliada*), Ovidiu (fragmente din *Metamorfozele*), Schiller și Goethe. Articolele *Scriere scurtă asupra poveștilor și tradițiilor populare* și *Serbarea Anului Nou la români* (apărute în „Albina” din 1868–1869) sunt printre primele contribuții la studiul literaturii și obiceiurilor populare din țara noastră. Semna și cu pseudonimele A. Cosovanu, Audin Costânceanu și V.C. Audinu.

SCRIERI: *Mulțămită den partea rumânilor bucovineni, închinată domnului Eudosiu de Hurmuzachi*, Cernăuți, 1861; *Cântare sărbătorească compusă cu ocazia sângerii bisericii catedrale*, [Cernăuți], 1864; *Schițe de excursiuni și Urzirea monăstirei Sucevița*, Suceava, 1889.

Repere bibliografice: Pop, *Conspect*, II, 232–233; Ioan Slavici, *Amintiri*, îngr. și pref. George Sanda, București, 1967, 43–50, 106, 494; Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, 340; Loghin, *Ist. lit. Bucov.*, 112–127; Iorga, *Ist. lit. cont.* (1934), I, 45, 49–50, 80, 266–267; Iorga, *Oameni*, II, 416–433; Victor Morariu, *Vasile Bumbac (1837–1918). Pagină din istoria literaturii bucovinene*, Cernăuți, 1940; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 568, *Ist. lit.* (1982), 640; *Dicț. lit.* 1900, 134–135; Emil Talianu, *Aproape de Luceafăr*, Giurgiu, 2009.

R. Z.

BUMBEȘTI, Gheorghe V. (1.XII.1919, București – 8.III.2002), poet, prozator, eseist. Este fiul Violei (n. Petrescu) și al regizorului Victor Bumbești. A absolvit în 1938 Liceul „Sf. Sava” din București, debutând în revista liceului, în decembrie 1935, cu poezii și cronici literare. Începând din 1939, colaborează cu versuri la „Gândirea”, „Sfarmă-Piatră”, „Presa”. A fost elev al lui D. Gusti la Universitatea din București, unde în 1942 obține licența la Facultatea de Litere și Filosofie. Redactor la „Gândul nostru” (1941–1942), este între 1942 și 1944 secretar de redacție la „Caiete de filosofie”, publicația lui Anton Dumitriu, ulterior redactor la „Viitorul” (1944–1946). Lucrările *Filosofia Kabalei* (1942), *Sfârșitul omului nou* (1943), *Logica lui Hegel* (1944) sau *Valoarea idealului* (1946) i se publică, de altfel, în colecția „Caietelor de filosofie”. Colaborează, de asemenea, la „Ecoul” (1944) și „Democrația” (1944–1945), precum și la alte numeroase publicații. De Crăciunul lui 1942, Radio București îi difuzează *Noaptea sfântă*, „motiv religios în patru tablouri”, în versuri. În 1947 emigrează în Franța, iar din 1960 se stabilește în Statele Unite ale Americii. Redactor radiofonic la Paris, va fi în deceniul al optulea redactor-șef al emisiunilor pentru România la postul Vocea Americii.

Prezența lui **B.** în presa românească a exilului este sporadică și nesemnificativă, reducându-se la publicarea unor poeme („Revista scriitorilor români”) și la câteva comentarii literare („Anotimpuri”, „Cronicarul”). În 1952 Editura Cartea Pribegiei, creată de Grigore Manoilescu în Argentina, îi multiplică romanul *Cerul era putred*, prefătat de Mircea Eliade. „Nu voi releva aici meritele acestui prim roman, nu voi vorbi despre paginile admirabile, în care retrăiesc melancoliile portului dunărean, și arborii lui, și adolescenții lui.

Nu voi releva nici inevitabilele stângăcii ale începutului. Cartea «există», e o carte vie – și în literatură lucrul acesta e cel mai important” – recomandă Mircea Eliade, surprinzător, pe un emul al adversarului său din tinerețe, Anton Dumitriu. Romanul este unul cu tentă autobiografică și își desfășoară acțiunea la Turnu Severin, în anii interbelici. El înfățișează anii de creștere și adolescență ai protagonistului, Daniel Mironescu, oscilațiile, căutările, clarificările sale în raport cu vârsta și cu înțelegerea vremurilor. Influența lui Ionel Teodoreanu încă se mai face simțită atât în viziunea literară, cât și în metaforismul pletoric al stilului. E o „copilărie cu umbre” – pentru a folosi titlul unui roman al lui Dan Petrașincu, preluat oarecum ca model –, dar există și o reală capacitate a autorului de a creiona și a crea tipuri caracterologice și personaje viabile, de a pune accentul pe elementele alerte ale acțiunii și chiar de a construi convingător o narațiune fluentă. O proză, totuși, destul de întârziată ca tendințe și finalitate față de preocupările epocii când a fost pusă în circulație, dar în care Mircea Eliade era înclinat să descopere nuanțe „existențialiste”, în pas cu moda. În 1981, tot multiplică, **B.** și-a adunat între copertile unui volum, în colecția revistei „Drum” (Ciudad de Mexico), versurile din deceniul 1960–1970, sub titlul *A doua poartă*. Cartea e asemenea unui poem al tristeții, inevitabilei despărțiri, la senectute, a cuplului. Nostalgii, rememorări, evocări lirice alternează astfel cu meditațiile nu de puține ori filosofarde, prozaizând demersul. În fine, în 1997, în Editura Dorul (Aalborg, Danemarca), publică volumul de povestiri *Cenușa amintirilor*, o interesantă proiecție a valorilor memoriale ridicate din anecdotoc la nivelul transfigurării artistice, organizat pe câteva cicluri: *Cartea robilor*, *Cartea oamenilor singuri*, *Cartea plecărilor* și *Cartea iubirilor rănite*. „Povestirile” refac atmosfera „întâmplărilor” de altădată, reconstituind în subsidiar drumul unei conștiințe ce își surprinde cu dramatică vibrație vârstele pribegiei. Sub semnul amintirii stau și portretele din *Mereu umbrele...* (1997), fie că e vorba de profesori (P.P. Negulescu, Anton Dumitriu, Ion Petrovici, Mircea Florian) ori de scriitori (Gala Galaction, Nichifor Crainic, Tudor Vianu, Camil Petrescu, Ion Vineanu).

SCRIERI: *Filosofia Kabalei*, București, 1942; *Sfârșitul omului nou*, București, 1943; *Logica lui Hegel*, București, 1944; *Valoarea idealului*, București, 1946; *Cerul era*

putred, pref. Mircea Eliade, Valle Hermoso (Argentina), 1952; ed. Cluj-Napoca, 2003; *A doua poartă*, Ciudad de Mexico, 1981; *Poemele lui Algedon* [Pittsburgh, SUA], 1987; *Cenușa amintirilor*, Aalborg (Danemarca), 1997; *Mereu umbrele...*, Aalborg (Danemarca), 1997.

Repere bibliografice: Sasu, *Dicț. scriit. SUA*, 46–47; Popa, *Ist. lit.*, I, 697–698, *passim*. **N. F.**

BUNARU, Eugen (pseudonim al lui Eugen Barbeș; 4.I.1945, Timișoara) poet, publicist. Este fiul Misircăi (n. Popa) și al lui Mihail Barbeș, profesor. Învăță la Școala Medie nr. 5 din Timișoara (1951–1962), apoi urmează Facultatea de Filologie, secția română-germană, din cadrul Universității din Timișoara, absolvind în 1968. Este profesor în diverse școli din județul Timiș: Ianova (1969–1970), Berini (1970–1971), Casa de Copii Școlari din Sinersig (1971–1972), e pedagog și profesor suplinitor la Liceul Industrial nr. 8 din Timișoara (1972–1980), pedagog (1980–1991) la Liceul Industrial nr. 9, iar ulterior bibliotecar la același liceu. Din 1996 coordonează Cenaclul „Pavel Dan” al Casei de Cultură a Studenților din Timișoara, alcătuind și două antologii de poezie ale membrilor acestui cenaclu (2003, 2008). A debutat cu poeme în revista timișoreană „Forum studentesc” (1979), iar editorial în 1981 cu placheta *Alegerea surâsului*. Mai colaborează la „Orizont”, „Contrapunct”, „Vatra”, „Familia”, „Amfiteatru”, „Euphorion” ș.a. A fost distins cu mai multe premii, printre care Premiul Cenaclului Asociației Scriitorilor din Timișoara și al revistei „Orizont” (1986), Premiul Filialei Timișoara a Uniunii Scriitorilor (1999, 2003).

Poet format încă de la debut, **B.** este un autor în cazul căruia implicarea existențială e dublată de un spirit lucid și cultivat. Discreția retractilă dă tonul poeziei sale subtil-ironice, de o eleganță sobră și distantă. O poezie atrasă de înregistrarea banalului cotidian (dominant citadin), dar și a spectacolului său enigmatic, inaparent. Afinități cu atmosfera mitteleuropeană din textele lui Mircea Ivănescu sau cu minimalismul fantast al lui Constantin Abăluță pot fi adeseori detectate în scrisul său. Un vers din poemul *Zvonul pustiu* („Brusc, toate se suprapun: ochii, soarele, urmele”) rezumă o întreagă atitudine creatoare, definită de simultaneismul perceptiv. Ochiul – uman și metauman – mediază această percepție (un volum din 1994 se intitulează, simbolic, *Ochiul postum*) în care orașul este personajul principal: „E sâmbătă

după-masă și (pare nefiresc la ora asta în iunie)/ am chiar senzația unui oraș peste care plutește un clopot verzui/ în timp ce mă las furat de picotirea unei femei care vinde flori/ cu sânii enormi potopiți pe tejghea. E aproape noapte sau rece/ în piața pustie pe al cărei pavaj aleargă cu sunetul lor delicat/ și secret primele frunze ale toamnei și un câine numai piele și oase/ împinge cu botul tandru o aromă străvezie de carne. Mă strecor/ pe străduțe arhaice și cochete înviate de raze scăpătând/ printre norii a căror încălțire erotică e în cele din urmă spulberată/ de penetrarea severă și fermă a soarelui” (*Orașul sub clopot*). Poemele reunite în 2011 în antologia retrospectivă *Fragmente de tăcere* evocă un univers în destrămare, în care imaginarul și realul tind să se confunde, dar și un spațiu protector, de refugiu. Motivul tăcerii pare să trimită la Lucian Blaga – nimic oracular însă în această poezie a concretului, mereu aflată în proximitatea miracolului: „Într-o dimineață tăcută va ninge tăcut și brusc/ fără nici un avertisment vor exploda/ pomii și vor țâșni peste tot (asemenea/ unei oștiri inefabile) florile ierburile/ Într-o dimineață zidurile cărunte/ ale cartierelor vechi vor străluci/ ca niște oglinzi orbitoare ale nimicului/ implorând întârzierea unei ultime raze” (*Poemul fără cuvinte*). Dincolo de notația cotidianului, în lirica lui **B.** se înfruntă două forțe: una întunecată, devoratoare, malefică, alta luminoasă, senină, în care cea dintâi se „travestește”. O sensibilitate decadentă transpare, fără ostentație, din gustul său pentru desuetudini, pentru recuperarea unei atmosfere de epocă din cioburile realității derizorii. „Istovirea memoriei” e un lait motiv caracteristic. Cu *Travestire în transparența zilei* (1996), exercițiu anamnetic de recuperare a vârstelor aurale, tragismul existențial se accentuează. Imaginile sumbre devin omniprezente, chiar dacă morbidețea e domesticită, transferată în scenografii rafinate: „Moartea stă pe pat cu părul alb și cărlionțat, lipit de craniu, cu o ceașcă de cafea în mâna galbenă, atât de fină, încât e chiar străvezie; din când în când, soarbe cu înghițituri mici și lacome, apoi privește distrată” (*Întâlnirea umbrelor*). Imagini ale extincției și ale decreptudinii domină în versurile din *Noblețea din aer* (1999). Poet lucid și cultivat, caligraf impresionist al fantasmelor deprimării urbane, dublat în subsidiar de un discret poet metafizic, **B.** e un autor inegal (unele poeme sunt grevate de dilatări lirice: „Odată

în ochii tăi înserați/ va înfrunzi o întrebare”), dar semnificativ.

SCRIERI: *Alegerea surâsului*, București, 1981; *Datorii nocturne*, București, 1985; *Fragment de tăcere*, Timișoara, 1991; *Ochiul postum*, Timișoara 1994; *Travestire în transparența unei zile*, Timișoara, 1996; *Noblețea din aer*, Timișoara, 1999; *Tinerețea unei umbre*, Timișoara, 2003; *Fragmente de tăcere*, Iași, 2011. **Ediții:** Gheorghe Pruncuț, *Moartea muzicantului*, Timișoara, 1997 (în colaborare), *Smerenii pierdute*, Timișoara 2002 (în colaborare), *Clipa ascunsă*, Timișoara, 2006; Ioan Crăciun, *Blândul ceas al reîntoarcerii*, pref. edit., Timișoara, 2011.

Repere bibliografice: Mircea Mihăieș, *Formule poetice*, O, 1982, 30; Laurențiu Ulici, *Calea de mijloc*, RL, 1982, 38; Țeposu, *Istoria*, 76; Ruja, *Parte*, I, 237–242, II, 105–107; Ioan Moldovan, „*Ochiul postum*”, F, 1995, 6; Gellu Dorian, *Eugen Bunaru*, CL, 1996, 4; Daniel Vighi, *Valahia de mucava*, Timișoara, 1996, 29–31; Robert Șerban, *Piper pe limbă*, Timișoara, 1999, 33–45; Annemarie Sorescu, *O lume scufundată*, O, 2001, 3; Lefter, *Scrit. rom.* '80–'90, I, 91–92; Iulian Boldea, *Penumbra tinereții*, VTRA, 2004, 11–12; Gheorghe Mocuța, *Sistemul modei optzeciste*, București, 2004, 127–132; Marin Mincu, *Fărâme critice*, Constanța, 2005, 287–314; *Dicț. Banat*, 139–141; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, 194; Mircea Bârsilă, *Poeți contemporani*, Pitești, 2006, 5–8; Mircea Mihăieș, *Sindromul Blake*, RL, 2009, 48; Mircea Bârsilă, *Obscuritatea pactului cu lumina în poezie*, R, 2010, 5; Tudor Crețu, *Dezvoltări literare*, Timișoara, 2011, 85–88; Alexandru Ruja, *Labirint critic*, O, 2012, 7. **AL.R., P.C.**

BUNA VESTIRE, cotidian apărut la București între 22 februarie 1937 și martie 1938 și apoi între 6 septembrie 1940 și 21 ianuarie 1941. În 1937 directori sunt Dragoș Protopopescu și Toma Vlădescu, apoi Grigore Manoilescu devine codirector, în 1938 substituindu-l pe Vlădescu; ziarul re apare în 1940 doar cu Manoilescu la direcție, fiind și el înlocuit de Alexandru Constant la 20 octombrie 1940; redactor-șef este de la început Mihail Polihroniade, figurând ca prim redactor și de-a lungul seriei a doua, deși între timp fusese executat de regimul carlist. În acord cu țelul declarat de a combate „tot ce slăbește statul românesc și românismul”, titlul inițial este „Ziar liber de luptă și doctrină românească”, schimbat la 22 decembrie 1940 cu acela de „Ziar de viață și luptă legionară”. De la primele numere **B.v.** își asumă caracterul de organ de propagandă al mișcării legionare. Scriu editoriale de direcție Dragoș Protopopescu,

Radu Gyr, Mihail Polihroniade (de regulă pe teme de politică externă), Grigore Manoilescu ș.a. Sunt atrași o serie de colaboratori prestigioși. De pildă, Nae Ionescu face o profesiune de credință legionară pe 27 iunie 1937 (*Sub semnul Arhanghelului*), iar la sfârșitul anului, în decembrie, Mircea Eliade răspunde pozitiv la ancheta *De ce cred în biruința Mișcării Legionare?* („Cred în destinul neamului românesc – de aceea cred în biruința mișcării legionare”), alături de Sextil Pușcariu, Nicolae Roșu, Vasile Băncilă ș.a. Tot Eliade scrie articolul *O revoluție creștină* (27 iunie 1937), în același an Radu Dragnea provocând prin textul *Ortodoxie și naționalism* o polemică cu Nae Ionescu (acesta din urmă susținea, spre deosebire de Dragnea, că între ortodoxie și naționalism nu este nici o incompatibilitate). Mihail Manoilescu salută fascismul italian (*Noua renaștere a omenirii prin Roma*), Traian Brăileanu e manifest antisemit și antidemocrat în articolul *Legiunea și Parlamentul*. Publicația apără cu consecvență poziții estetice retrograde: Toma Vlădescu ia notă cu satisfacție de arestarea lui H. Bonciu pentru pornografie – „o dezinfectie pe care o aplaudăm” – și îl atacă pe Mihail Sadoveanu. Horia Stamatu (semnând Virgil Popescu) se pronunță privind „necesitatea unei estetici noi”, „dar nu stabilită prin speculații serbede, de birou, ci smulsă din inima lucrurilor, din miezul sufletului legionar”, dar și împotriva romanului de dragoste, considerat nespecific românesc („Românii sunt un neam al bărbăției absolute, neam de asceză și încercări grele. [...] Românii nu au știut niciodată ce înseamnă galanterie, nu vor ști niciodată ce înseamnă un bun roman de amor. Au știut însă întotdeauna ce înseamnă o sabie bine ascuțită și vor ști de acum înainte ce înseamnă un bun roman de vitejie” – *Sentimentalism*). Sunt publicate în schimb poezii de Radu Gyr (*Cântec pentru slava lui Moța și Marin*, *Imnul tinereței legionare*), Vasile Cârdu, Virgil Carianopol. Cronici și medaioane literare sau culturale semnează Dragoș Protopopescu (*În sfârșit un liric: Virgil Carianopol*, cu valorizarea „nu știu dacă nu se vestește tot așa de mare ca Bacovia”), Horia Stamatu (*Vasile Conta*), Ion Băleanu (despre *Ana Florentin* de Ionel Teodoreanu), Radu Gyr (*Traducerile lui N.I. Herescu*). Mircea Streinul (care mai semnează și Mircea Iconarul), Ion I. Cantacuzino, Gabriel Bălănescu documentează stadiul așa-zisei estetici legionare. Mihail Polihroniade, în *Prima*

arestare, oferă fragmente de memorii carcerale dintr-un volum anunțat, *Amintiri din Jilava*. Se tipărește un fragment din romanul lui Dragoș Protopopescu, recenzat ulterior de Horia Stamatu. Antisemitismul este de rigoare în colaborările lui Alexandru Constant, Mircea Streinul, Ion Băleanu (îi atacă pe Tristan Tzara, Ilarie Voronca, I. Peltz, F. Aderca) ș.a. Radu Gyr răspunde la o anchetă despre „invazia iudaică în spiritualitatea și literatura română”, cerând „eliminarea totală. To-ta-lă” a scriitorilor evrei din Societatea Scriitorilor Români. Alți colaboratori sunt Haig Acterian, Al. Alexianu (*Vasile Pârvan sau viața Istoriei*), Ioan Victor Vojen (*Adevărul asupra fascismului*), Barbu Slușanschi (*Poezii și moartea* – Eminescu este criticat pentru „cât de inexistentă este trăirea creștină în inspirația” sa). Marietta Sadova și Lucia Demetrius semnează o adaptare după Goethe *Suferințele lui Werther*. După un număr special pe 6 septembrie 1940, revista re apare pe 8 septembrie cu un editorial de Grigore Manoilescu, care evocă istoria gazetei din perspectiva morților legionari (*Porunca lor*). O prezență insistentă este în noua serie Constantin Noica, semnând mai multe articolele liric-gardiste, între care unul dedicat lui Nae Ionescu („Când, acum șase luni, Nae Ionescu începea călătoria sa din urmă, am simțit că pleacă dintre noi logos-ul. [...] Pleca, odată cu el, cheia lucrurilor în mijlocul cărora trăiam. [...] Nae Ionescu a plătit, pentru ca Dumnezeu și Viața să coboare peste neamul nostru”). În linie cu doctrina tanatică a legionarilor, se republică numeroase texte ale „martirilor”, de pildă într-un număr special dedicat lui Mihail Polihroniade. Se tipărește proclamația lui Ion Antonescu către legionari, dar și un articol care încearcă să justifice alianța germano-rusă, în numele „fondului spiritual care solidarizează Europa cu Asia [...] împotriva anglo-americanismului” (Mircea Mateescu, *Solidaritatea ruso-germană*). Semnând Dan Barbilian, Ion Barbu își face cunoscută adeziunea legionară, dezicându-se în același timp de modernismul poetic, în articolul *Tabere* (15 decembrie 1940), scris împotriva unui „tip omenesc pe care l-aș putea numi omul de interior. [...] Omul de interior Edgar Poe, Baudelaire, Mallarmé, Proust. Tot ce e artificial, neviabil în opera lor vine de la o anume estetică a mobilierului, a fastului sau rafinamentului decorativ. [...] Am încercat de curând să răsfoiesc pe bătrânul Baudelaire, maestrul încovoietor al

tinereții noastre. Am fost apucat de un fel de leșin la înăbușitorul miros rânced exhalat de atâtea flacoane, mirodenii, unsori și alcooluri trezite. Florile răului tind tot mai mult să se confunde, cel puțin pentru noi, [...] cu grotesca lor versiune argheziană de *flori de mucegai*”. Barbilian revine pe 1 ianuarie 1941 cu articolul *Chesat*, îndreptat împotriva moștenirii liberale. Alți colaboratori ai celei de-a doua serii: Ion Chinezu, Horia Stamatu (*Conspirația întunericului*), Barbu Slușanschi, Sextil Pușcariu (*Capitala*), Șerban Milcoveanu, Dan Botta (*Nostalgia Italiei*, în numărul special *Italia*, 20 octombrie 1940), Al. Alexianu (*Italiani, călători și oaspeți în țările noastre, Creștinism în Dacia*), I. Diaconescu, Dragoș Vrânceanu (*Ultimele zvârcoliri ale masoneriei și neo-masoneriei*), Vladimir Pandele, Constantin D. Chiriță, Ștefan Ion Gheorghe (*Conceptul de drept internațional al războiului*, conspect după Carl Schmitt). Sub egida **B.v.** a apărut, între 1 decembrie 1940 și 19 ianuarie 1941, suplimentul „Bunavestire de duminică”, subintitulat de la numărul al doilea „Săptămânalul ilustrat al familiei românești”. **M.I.**

BUNĂ VESTIRE, publicație apărută la Roma, trimestrial, între 1962 și 1978. Redactori: Flaviu Popan (1962–1968) și Filip Dozzi (1978). De formatul „Vieții românești” și având înscris pe copertă mottoul „Nimic nu putem contra adevărului, ci pentru adevăr” (Cor. XIII, 8), revista, al cărei subtitlu este „Organ de zidire creștină”, nu indică un colegiu redacțional ori un colectiv coordonator. Din *Cuvânt înainte*, care deschide primul număr (ianuarie–martie 1962), se pot descifra intențiile și profilul publicației: „Gândul nostru nu e de a crea o bisericuță a unei provincii sau caste, ci de a îmbrățișa, într-o largă viziune națională și religioasă, în cadrul lozincii anunțate, toate problemele ce i se pot încadra. De aceea toți care ar avea de spus ceva în vederea realizării programului nostru sunt bineveniți între noi [...] revista noastră nu poate să fie decât un organ de zidire creștină și un vehicol al adevărului: religios, filosofic, moral, istoric sau de orice ordin ar fi”. Publicația apare în două serii: prima (ianuarie 1962 – decembrie 1968), cu un caracter exclusiv religios, nu cuprinde pagini literare sau culturale; păstrând același subtitlu și motto, seria a doua, care începe cu un număr dublu (1–2, ianuarie–iunie 1969), are însă o viziune umanistă mai

cuprinzătoare și o deschidere spre alte domenii ale spiritului, depășind cadrul inițial. Cu timpul caracterul studiilor și al articolelor se lărgeste spre perspectiva istorică și filologică (Ion Popinceanu, *Limba religioasă și limba superstițiilor la români*; Ștefan Manciulea, *Scriitori străini despre vechimea și numărul străinilor din Transilvania, Banat și Ungaria* etc.), ca și spre studii de istorie literară, cel mai adesea în marginea operei eminesciene (Ion Filip, *Eminescu și țărănimea*; S. St. Marin, *Eminescu și critica italiană. Note și impresii*; V. Paolini, *Umanismul lui Eminescu*), susținute de grupaje de versuri, comentarii critice, pagini de jurnal, eseuri. Revista include și o rubrică miscelaneă, „Publicații sosite la redacție”, de comentarii pe marginea conținutului revistelor românești din țară și din exil și de consemnări ale evenimentelor și știrilor culturale. Cei mai importanți colaboratori sunt Alexandru Gregorian (*Itinerarii hispanice, Colindul ciubărarilor, Jocul îngerilor*), George Ciorănescu, care reunește sub titlul *Preacurata în literatura universală* traduceri din poezia religioasă italiană (Francesco d'Assisi, Dante, viconte de Altamira) și franceză (Francis Jammes, Paul Claudel, Pierre Emmanuel), din *Vicleimul castilian*, „o venerabilă relicvă literară care precedă și anunță viitoarea literatură dramatică spaniolă”. Prozatorului Vintilă Horia, prezent cu pagini de jurnal, Miron Kiropol îi creionează un portret artistic de prestigiu (*Întâlnire cu Vintilă Horia*). Între colaboratorii importanți ai revistei pot fi întâlniți cu pagini eseistice vizând stricta actualitate sau cu ample studii de filosofie a culturii Octavian Vuia (*Marxismul și religia în România, Cât am fost și cât suntem de independenți astăzi*) și Radu Enescu (*Omul, ființă culturală*). **M.P.-C.**

BURAC, Andrei (17.VIII.1938, Cârățani–Tighina), poet, prozator, dramaturg. Este fiul Marinei (n. Popov) și al lui Dorofei Burac, țărani. Mai întâi elev la școala de medicină din Bender (1953–1955), apoi felcer, urmează după un timp Institutul de Medicină din Chișinău (1958–1964) și devine medic chirurg la spitalul din Căușeni, iar din 1968 la Chișinău. Frecventează și cursurile superioare de pe lângă Institutul de Literatură Universală „Maxim Gorki” din Moscova (1975–1977), în perioada următoare dedicându-se exclusiv literaturii. A fost redactor la *Enciclopedia moldovenească* și la revista „Columna”, secretar al Filialei din Republica Moldova a

PEN-Clubului (1990), apoi președinte al Filialei din Chișinău (1998). Este membru, din 1993, în World Academy of Art & Culture și în World Congress of Poets. I s-au acordat Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1998), Premiul UNESCO (2000), Premiul de Excelență al Uniunii Teatrale din Republica Moldova (2004), Medalia „Ion Luca Caragiale” (2008) ș.a.

În poezia din volumele *Ispita înfloririi* (1970) și *Culegători în amurg* (1976) **B.**, care debutase în presă în 1964, cultivă o specie de ruralism naturalist, înrudit cu al lui Ilarie Voronca și intrat în simbioză cu intelectualismul, care este mai mult unul de atmosferă reflexivă, de „impresie”. Poezia este marcată treptat de pierderea noțiunii de timp și de alunecarea într-un spațiu vid, lipsit de tot ce e viu. Realitatea sufletească se transformă în irealitate spirituală, senzațiile și impresiile, potențate, colorate intens, se conturează ca la un pointilist, autorul fiind, fără îndoială, un neoimpresionist. „Clipele golite de timp”, singurătatea, tăcerea, senzația de îndepărtare, de înstrăinare, de târziu, ceasurile „ce gonesc în ieri, de rătăcire și trecere” formează axul tematic în paginile din *Cu toată ființa spre altundeva* (1998). Și secvențele nuvelistice ale lui **B.**, din *Întoarcerea lui Traian* (1990) bunăoară, sunt instantanee dramatice bine susținute de momente-cheie de neliniște sufletească, de alunecări în ireal și abstract. Plăcerea confesiunii și pendularea între existent și inexistent, între un timp concret și un timp „fără spațiu”, vid, inconsistent, ca o magmă informă, denotă aceeași încercare de regăsire la hotarul incert dintre viață, vis și moarte. **B.** e și autor a numeroase piese de teatru și scenarii radiofonice sau de film, puse în scenă, în țară și în afara ei, începând din 1979, când e montată *Primăvara în doi*, urmată de *Iulia, Moartea de după prânz, Fântâna Anghelinei, Bufnița, Iuda* ș.a. Populate în mare parte de tineri cu tot spectrul lor de frământări, dileme, complexe, piesele aduc la rampă personaje plictisite de cotidian și de convenții, preferând marginea și fuga din real. Nevoia de purificare sau dragostea ce sfidează normele se întâlnesc în aceste parabole etice ori poetice, unde sensurile se insinuează cel mai adesea discret, subtextual.

SCRIERI: *Ispita înfloririi*, pref. Grigore Vieru, Chișinău, 1970; *Culegători în amurg*, postfață Mihai Cimpoi, Chișinău, 1976; *Perpetuele bucurii*, Chișinău, 1977; *Primăvara în doi*, pref. Leonid Cemortan, Mihai Cimpoi, Ion Gheorghită, Chișinău, 1988; *Întoarcerea lui Traian*,

Chișinău, 1990; *Orizont vertical*, Chișinău, 1990; *Cu toată ființa spre altundeva*, Chișinău, 1998; *Între somn și veghe*, Chișinău, 2005; *Asediați de cuvinte*, Timișoara, 2005; *Flacăra din vechile oglinzi*, București, 2005; *Există ore*, Chișinău, 2006; *Arena*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 2008.

Repere bibliografice: Eliza Botezatu, *Ispita înfloririi și ispita unui debut*, „Cultura”, 1972, 1 aprilie; Grigore Vieru, *Răbdare și frumoasă trudă*, LA, 1988, 25 august; Mihai Cimpoi, *Amiaza culegătorului*, LA, 1988, 25 august; Gheorghe Tomozei, *Poeți basarabeni*, L, 1992, 48; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 219; [Andrei Burac], LA, 1998, 13 august (grupaj special); Grigore Chipier, *Virtualul de după*, CF, 1998, 11–12; Simion Bărbulescu, *Poeți din diaspora*, CL, 2000, 1; Mică encicl., 33–46; Emilian Marcu, „*Asediați de cuvinte*”, CL, 2005, 10; *Dicț. Chișinău*, 80–82; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 268–272. **M. C.**

BURADA, Maria (15.IV.1812, Iași – 11.II.1886, Iași), traducătoare. Fiică a șătrarului Ioan Isăcescu, **B.** a primit o educație aleasă în familie (cunoștea limbile greacă, franceză, rusă, germană). În 1831 se căsătorește cu vornicul Teodor Burada, autor al unor însemnări memorialistice. Mamă a folcloristului Teodor T. Burada, ea este prima femeie din Moldova care traduce piese de teatru. În 1847 tălmăcește melodrama în patru acte *Clopotarul de la Sf. Pavel* de Joseph Bouchardy (o traducere anterioară a acestei piese, datorată lui Petre Teulescu, apăruse la București, în 1846). Piesa, care s-a jucat la Iași la 15 martie 1848, a stârnit ecou în publicul ieșean din preajma evenimentelor care vor marca anul revoluționar 1848.

Traduceri: Joseph Bouchardy, *Clopotarul de la Sf. Pavel*, Iași, 1849.

Repere bibliografice: Iorga, *Ist. lit. XIX*, III, 221; Burada, *Ist. teatr.*, I, 303, II, 24–25; Viorel Cosma, *Teodor Burada*, București, 1966, 5; *Dicț. lit. 1900*, 135. **L. Bd.**

BURADA, Teodor (28.VIII.1800, Odobești – 14.VII.1866, Iași), memorialist. Este fiul Elenei (călugărită mai târziu sub numele Evghenia) și al preotului Radu Burada. Învăță mai întâi acasă, după care este trimis, în 1816, la Seminarul de la Socola din Iași. Când revine la Odobești, serdarul Constantin Robescu, care îl adoptă, se îngrijește de educația sa muzicală. Chemat de Ioan Sandu Sturza la Iași în 1823, pentru a primi rangul de clucer, este surghiunit în anul următor la mănăstirea Neamț, sub bănuiala de a se fi amestecat într-un complot împotriva domnitorului. Evadează și fuge în Țara Românească, unde funcționează ca profesor de muzică la Craiova și Cerneți. Din 1826 întreprinde o călătorie prin Viena, Trieste, Veneția. Întors în țară, se stabilește, în 1829,

la Iași, unde obține ranguri de boierie, de la sluger la mare vornic, iar din 1857 este și „avocat privileghist” în Moldova. Cu soția sa, Maria Burada, deschide, în 1831, școli în Iași, organizează concerte de muzică clasică, acordă sprijin artiștilor. În mai–iulie 1848 și-a scris memoriile și sfaturile morale adresate fiilor săi, unul dintre aceștia fiind viitorul folclorist Teodor T. Burada. În aceste însemnări, rămase mult timp în pagini de revistă („Arhiva”, 1908, „Teodor Codrescu”, 1935) sau chiar în manuscris și publicate postum abia în 1998, vornicul istorisește cu talent întâmplările din călătorie, spre învățătură și cunoaștere. Povestirea are savoarea vechilor cronici, iar stilul este adesea oral, sfătos sau cu intonație de predică religioasă. **B.** a lăsat astfel fiilor săi un document sufletesc, un testament („ca să vă lumineze ochii minții voastre și să vă deie înțelepciune spre păzirea legilor și a îndreptărilor”), dar și pagini cu valoare literară, alcătuite din perspectiva unui om sensibil, trăitor în miezul unor evenimente zbuciumate.

SCRIERI: *Testamentul meu*, îngr. și postfață Liviu Papuc și Vasile Pop-Luca, Iași, 1998.

Repere bibliografice: T. T. Burada, *Opere*, II, îngr. Viorel Cosma, București, 1975, 21–24; A.D. Xenopol, *Din scrierile vornicului Teodor Burada*, „Arhiva”, 1908, 1; A.D. Atanasiu, *Din scrierile vornicului Teodor Burada*, „Arta română”, 1910, 3–4; Mihail Poslușnicu, *Istoria muzicii la români*, pref. N. Iorga, București, 1928, 330–333; Gh. Ghibănescu, *Spița familiei Burada*, „Teodor Codrescu”, 1935, 1; Viorel Cosma, *Teodor Burada*, București, 1966, 4–5; *Dicț. lit. 1900*, 135; Ilie Dan, *Valorizarea unui manuscris*, CRC, 1999, 4. **L. Bd.**

BURADA, Teodor T.
(3.X.1839, Iași –
17.II.1923, Iași),
folclorist, etnograf,
istoric al teatrului,
memorialist.

Cărturar de formație enciclopedică, în permanent contact cu evenimentele culturale din epocă, **B.** a moștenit de la tatăl său, Teodor Burada, mare vornic în Moldova, talentul de memorialist, iar de la mama sa, Maria Burada (n. Isăcescu), aparținând unei vechi familii de boieri moldoveni, înclinația

spre muzică, literatură și limbi străine. Învață mai întâi în casa părintească, având profesori iluștri ca V. A. Urechia și Grigore Cobălcescu. Intră în 1856 cadet la Școala Militară, pe care o părăsește după un an, trecând ca elev la Academia din Iași (fosta Academie Mihăileană). În 1860 și 1861 era student la Facultatea de Drept a Universității ieșene, ținând în același timp, gratuit, un curs de violină la Conservator. Pentru a-și perfecționa studiile, pleacă la Paris, unde urmează cursurile Facultății de Drept, dar și Conservatorul de Muzică, fiind primul student din Moldova înscris la această instituție. Licențiat în drept în 1865, se întoarce în țară în anul următor. Ocupă funcții în magistratură la Roman, Galați, Focșani, Constanța și Iași. Stabilite definitiv în Iași din 1871, este numit în 1877 profesor de teorie și solfegiu la Conservator. În 1885 demisionează din magistratură, pentru a rămâne doar profesor de muzică, și se dedică cu pasiune preocupărilor pedagogice până la pensionarea sa, în 1903. Între timp organiza în scopuri educative concerte populare gratuite. Cu același scop a scos la Iași, între 1875 și 1877, „Almanah muzical”. A colaborat la publicații prestigioase („Convorbiri literare”, „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, „Românul”, „Arhiva” ș.a.) și a făcut parte din numeroase societăți culturale, printre care Junimea (1878), Societatea Amicii Artelor (1886), Societatea Științifică și Literară din Iași, pe care o va conduce în intervalele 1903–1906 și 1908–1914. A fost membru corespondent al Academiei Române (1887), propus de B.P. Hasdeu.

Cele dintâi cercetări pe care **B.** le întreprinde sunt muzicale și folclorice. A publicat studii de istoria muzicii și a teatrului, în care a inclus și teatrul popular, cea mai importantă fiind *Istoria teatrului în Moldova* (I–II, 1915–1922). Îl pasionau inscripțiile descoperite pe zidurile unor biserici vechi și urmele preistorice. Rezultatele acestor cercetări i-au inspirat și pagini literare, căci, în amintirile publicate mai târziu, în „Arhiva”, se regăsesc, povestite cu umor, unele împrejurări care l-au dus la descoperirile amintite. Interesându-se de muzica populară, a ajuns să se ocupe și de alte laturi ale folclorului românesc (*Despre întrebuințarea muziceii în unele obiceiuri vechi ale poporului român*). A cules bocete și le-a studiat în cadrul ceremonialului de înmormântare la români, urmărit pe zone geografice, fiind printre primii care au subliniat valoarea bocetului ca specie și

primul care publică o culegere de bocete populare românești („Convorbiri literare”, 1879). Prioritatea o deține și în culegerea sau semnalarea unor cântece populare și obiceiuri la români (*Cântecul cununei, Caloianul*). Călătorind prin țară, el a sesizat diferențele regionale dintre producțiile folclorice. *O călătorie în Dobrogea* (1880) este cea dintâi cercetare folclorică de tip monografic care prezintă speciile populare în versuri (colinde, descântece, bocete, balade etc.) în context istoric, geografic și etnografic. Pe folclorist nu l-a preocupat în primul rând valoarea literară a materialului cules, ci mai degrabă vechimea lui, iar alteori noutatea tematică. În căutare de urme istorice din trecut, își începe, în 1882, peregrinările la românii din Peninsula Balcanică și Asia Mică. N. Iorga l-a numit, într-o frumoasă caracterizare, „pelerin pe toate plaiurile rătăcirilor românești”. Scopul său era să atragă atenția atât administrației din țările străbătute, cât și celor de acasă, asupra condițiilor aspre de viață ale românilor din afara granițelor, spre salvarea lor de la pierderea conștiinței naționale. Aceste călătorii au avut ca rezultat interesante studii cu caracter etnografic și folcloric. Concepute monografic, lucrările conțin numeroase considerații de ordin geografic, istoric, etnografic, folcloric, precum și poezii, melodii populare și texte dialectale: *Datinile la nunți ale poporului român din Macedonia, Poezii populare adunate în Macedonia* ș.a. Singulare erau preocupările pentru identificarea urmelor dacice în creștăturile plutașilor pe cherestele sau ale șalgăilor pe droburile de sare. Din 1905 apare în „Arhiva” ciclul de prezentări etnografice descriptive ale unor obiceiuri de peste an și practici ale poporului român, grupate sub titlul *Priveliști și datini în Moldova*. Autorul le va relua, cu adăugiri, în primul capitol din *Istoria teatrului în Moldova*. **B.** înțelege teatrul popular într-o accepție largă, incluzând aici și alte manifestări cu caracter dramatic: plugușorul, colinda, steaua. Interesante sunt descrierile minuțioase ale spectacolelor de teatru folcloric (texte, gesturi, mișcări ale actorilor, instrumente). Pentru unele jocuri dramatice (jocul caprei sau turca) este discutată originea, sugerându-se legături cu practici asemănătoare la greci și romani. Sunt descrise, de asemenea, sorcova, jocul cucilor, caloianul, scoaterea cailor domnești la ceair, nunta țărănească ș.a. Operă de informație în primul rând, *Istoria teatrului în Moldova* se încadra viziunii autorului asupra istoriei generale a

teatrului românesc. Modul de prezentare preferat, acela al unei înșiruiți cronologice pe stagioni, i-a solicitat ani îndelungați de muncă. Paginile de memorialistică și traduceri întregesc portretul acestui cărturar cu largi disponibilități. Relatările pline de umor ale experiențelor încercate în călătoriile sale sunt făcute într-un stil vioi și antrenant. Pus în situații neprevăzute, de cele mai multe ori comice, povestitorul, înzestrat cu mult bun-simț și istețime, găsește rezolvări fericite. **B.** este primul care a făcut o călătorie la vlahii din Asia Mică, trimiși acolo de împăratul Justinian. În această amintire el explică, într-o sinteză, scopul călătoriilor sale la românii din străinătate: „Pe acești frați ai noștri locuind în țările străine, purtând greul jug al străinismului, i-am cercetat de aproape, vorbind despre ei în destule scrieri ce am publicat”. A.D. Xenopol, în 1904, aprecia că pe tărâm etnografic, folcloristic, arheologic și literar **B.** este cel dintâi care s-a interesat de soarta românilor trăitori în diferite țări, încercând să le redeștepte iubirea pentru muzica și tradițiile strămoșilor.

SCRIERI: *O călătorie în Dobrogea*, Iași, 1880; ed. 2, îngr. și pref. Marin Bucur, București, 1962; *Despre creștăturile plutașilor pe cherestele și alte semne doveditoare de proprietate la români*, Iași, 1880; *Datinile poporului român la înmormântări*, Iași, 1882; ed. 2, îngr. și pref. I. Opreșan, București, 2006; *O călătorie la Muntele Athos*, Iași, 1884; *Cercetări despre școalele românești din Turcia*, București, 1890; *O călătorie în satele moldovenești din gubernia Cherson (Rusia)*, Iași, 1893; *Cântecul lui Mihai Viteazul la românii din Bithinia (Asia Mică)*, Iași, 1893; *O călătorie la românii din Moravia*, Iași, 1894; *Cercetări despre românii din insula Veglia*, Iași, 1895; *O călătorie în satele românești din Istria*, Iași, 1896; *O călătorie la românii din Silezia austriacă*, Iași, 1896; *O călătorie la românii din gubernia Kamenitz-Podolsk (Rusia)*, Iași, 1906; *O călătorie la vlahii (românii) din Kraina, Croația și Dalmația*, Iași, 1908; *Scrierile muzicale ale lui Dimitrie Cantemir, domnitorul Moldovei*, București, 1911; *Istoria teatrului în Moldova*, I–II, Iași, 1915–1922; ed. 2, îngr. și pref. I.C. Chițimia, București, 1975; *Opere*, vol. I–II, îngr. Viorel Cosma, București, 1971–1975, vol. III–IV, București, 1978; *Puncte extreme ale spațiului etnic românesc*, îngr. și pref. I. Opreșan, București, 2003. **Traduceri:** *Deplinele anecdote a lui Balakirev, fostul bufon la curtea lui Petru cel Mare al Rusiei*, Iași, 1853 (în colaborare cu Constantin și Mihail Burada).

Repere bibliografice: Viorel Cosma, *Teodor Burada*, București, 1966; Chițimia, *Folcloriști*, 73–159; *Ist. comp. Rom.*, 44–46; *Ist. lit.*, III, 822–834; Bârlea, *Ist. folc.*, 266–272; Șerban Cioculescu, *„Istoria teatrului în Moldova”*, RL, 1975, 31, 32; *Dicț. lit. 1900*, 135–136; Lucia Berdan, *Teodor T.*

Burada, „*pelerin pe toate plaiurile rătăcirilor românești*”, DL, 1993, 10; *Dicț. scriit. rom.*, I, 406–407; Teodor Vârgolici, *Lucrări de etnografie și folcloristică românească*, ALA, 2004, 708; Datcu, *Dicț. etnolog.*, 170–172; Mihai Cozmei, *T.T. Burada. Un întemeietor*, Iași, 2012. **L. Bd.**

BURERIU, Lucian (22.XI.1942, Lugoj), poet, prozator. Este fiul Carolinei-Gisela Bureriu (n. Planinger-Jan-kowszky), profesoară, și al lui Romulus Bureriu, funcționar. Urmează școala elementară și liceul la Lugoj (1949–1960), apoi este student al Facultății de Filologie, secția română-germană, la Universitatea din Timișoara (1960–1965). A funcționat ca profesor în localitățile Curtea (1965–1968) și Biled (1990–1994) din județul Timiș, reporter și redactor la Radio Timișoara (1968–1972), redactor la revista „Orizont” (1972–1990), bibliotecar la Biblioteca Județeană Timiș (1994–2001). A debutat cu poezie (*Primul om*) în „Scrișul bănățean” (1960), iar editorial cu volumul de versuri *Afectivități conștiente* (1968). Mai colaborează la „Orizont”, „Luceafărul”, „Gazeta literară”, „România literară”, „Viața românească”, „Banat” (Lugoj), „Vestul”, „Vrerea”, „Stavaranije” (Serbia), „Observatorul” (Canada) ș.a.

De la început, poezia lui **B.** a fost una de frondă, poetul refăcând imaginea adolescentului teribil, care caută prin atitudini de revoltă un timp al candorii și un sentiment al solidarității. Simte limita spațiului (*Daruri, daruri*), înțelegând că nu se poate modela după dorința proprie, pe care o revărsă în gesturi grandilocvente. În fapt, umorul și ironia însoțesc mereu o poezie a deghizării și subterfugului, a eschivei și a măștilor. Din poziția rebarbativ-adolescentină se nasc și solidarizarea, „colegialitatea” și impactul cu marile spirite. Poetul nu se simte complexat, le evocă și invocă apropiat, chiar cu o ușoară detașare ironică („Teme-te, Adrian Leverkun, eu sunt viața”; „Johannes Brahms, nu pleca! Redă-mi acordurile tragice-ale eroice materii”; „Alergam, însă Bach ne urmărea, uniform/ Ne opream, însă Bach ne depășea uniform”). Afectivitatea merge mai mult spre muzică (Bach, Brahms, Vivaldi), pedagogia ei fiind receptată catalitic. Sub sfichiuirea ironiei cad mari nume: „Suntem uneori Goethe, nume dogit, nume de trunchi” (*Elegia de la Marienbad*); Oedip ar fi „pungașul acțiunii”, încercând ridicarea unui fals tron al suferinței. În *Hamlet și fereastra verde* revine atmosfera bufă („Îmbătrânește Hamlet și-i ruginește spada, / Iar ura-n el și-a domolit cascada”). De altfel, tonul de bufonadă și teatralitatea însoțesc

accentuat poezia lui **B.** Din volumul *Marele solstițiu* (1989) se pot cita *Nocturnă*, *Candori de ceas*, *Insomnie*, *Început de lume*, *Marea așteptare*, *Alb cu orgă*, și aici autorul combinând lirica de idei cu proiecția destăinuirilor afective, într-un flux care dă forță și fluentă mișcării poetice. Talentul de prozator l-a încercat **B.** în două dense și savuroase volume, intitulate *Concert pentru mâna stângă* (1978) și *Viața refolosibilă* (1983), unde folosește schița, textul epic de repede ochire asupra trăsăturilor definitorii ale unui personaj și descoperă evenimente și caractere (*Muzica apelor*, *N-a fost nuntă mai frumoasă*, *Scriitorii la ei acasă*, *Buna vecinătate*, *Bastionul fericii*, *Casa de pe strada umbroasă*, *Reportaj de la etaj* etc.). Scris cu vădită aplecare spre construcția epică, *Uraganul de fier* (1996) este romanul unui topos și al metamorfozării sale în timp. În cele trei părți se reface imaginea Timișoarei, din istorie (epoca prințului Eugeniu de Savoya) până spre contemporaneitate (*Căpitan de cursă lungă*). Realitatea istorică se îmbină cu ficțiunea, improvizația imaginației cu mitul, precum în povestea unor moroni din mlaștinile de lângă cetate. Cu toate că în *Hotel California* (2012) prozele-eseu sunt mai extinse, acestea nu trec de un anumit palier valoric, în care de remarcat sunt libertatea expresiei și structurile epice ușor alambicate. Textele nu au, însă, incisivitatea atitudinii și savoarea ironiei din proza anterioară.

SCRIERI: *Afectivități conștiente*, București, 1968; *Concert pentru mâna stângă*, Timișoara, 1978; *Viața refolosibilă*, Timișoara, 1983; *Marele solstițiu*, Timișoara, 1989; *Uraganul de fier*, Timișoara, 1996; *Hotel California*, Timișoara, 2012.

Repere bibliografice: Dumitru Micu, „Afectivități conștiente”, GL, 1968, 31; Cornel Ungureanu, „Afectivități conștiente”, O, 1968, 10; Camil Baltazar, „Afectivități conștiente”, VR, 1968, 10; Marian Odangiu, „Concert pentru mâna stângă”, O, 1979, 16, 2; Ruja, *Parte*, I, 260–264; *Dicț. scriit. rom.*, I, 407–408; Constantin Dram, *Timpul, ca erou pozitiv*, CL, 1997, 5; Ion Arieșanu, *Printre înțelepți*, Timișoara, 2009, 94–97; Popa, *Ist. lit.*, II, 588. **Al.R.**

BURGHIU, Iacob (3.VII.1941, Zăicani–Edineț – 28.VI.2003, Chișinău), prozator, poet. Este fiul Eudochiei (n. Voinarovschi-Chiaburu) și al lui Iacob Burghiu, țărani. Urmează Facultatea de Fizică și Matematică la Institutul Pedagogic din Bălți, apoi Facultatea de Regie la Institutul Unional de Cinematografie din Moscova, absolvită în 1969. Între timp a evoluat ca actor pe scena Teatrului Național „Vasile Alecsandri” din Bălți (1958–1960) și pe aceea

a Teatrului Luceafărul din Chișinău (1960–1964). Consultant la Uniunea Scriitorilor, director (1989–1990), apoi prim-viceministru în Ministerul Culturii din Republica Moldova (1991–1994), va fi prim-vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, director al Centrului Național de Studii Literare și Muzeografie „Mihail Kogălniceanu” (1995–1997), consilier prezidențial (1997–2001).

B. a debutat în 1962 la revista „Nistru”, iar editorial cu o culegere de nuvele, *Soare în cârjă*, apărută în 1966. Prozatorul dovedește predilecție pentru proza lirică și pentru narațiunea de analiză psihologică. A mai publicat poezie „având ca temă fundamentală întoarcerea la izvoare, la rădăcini, spre «mioara originară»” (Mihai Cimpoi), alte volume de nuvele, *Fântâna adună apă* (1970) și *Lebăda roșie* (1981), iar în săptămânalul „Literatura și arta” i-au fost inserate fragmente din romanul *A rămas viața, a rămas sămânța*. A scris și piesele de teatru *Alexandru Lăpușneanu* și *Cutremurul*. S-a impus concomitent în cinematografie, începând din 1968, prin regia filmelor *Colinda*, *Povârnișul*, *Casă pentru Serafim*, *Nu crede țipătul păsării de noapte*, prin scenariile și regia documentarelor *Paralela 47*, *Balada lemnului*, *Mama*, *Pământul nu uită*, *Vlad Ioviță* ș.a. Și aici înclină spre metaforă și simbol, fiind un adept al filmului poetic.

SCRIERI: *Soare în cârjă*, Chișinău, 1966; *Fântâna adună apă*, Chișinău, 1970; *Lebăda roșie*, Chișinău, 1981; *Spre o mioară*, Chișinău, 1987; *Vânturi solare*, Chișinău, 1999; *Cifre romane pe lespezi de calvar*, Chișinău, 2001; *Rup spice duminica*, Chișinău, 2001; *Soră lume*, Chișinău, 2001.

Repere bibliografice: Mihai Cimpoi, *Iacob Burghiu*, în *Profiluri*, 74–78; Mihail Dolgan, *Marginalii critice*, Chișinău, 1973, 190–199; Nicolae Bătrânu, *Fascinația sau riscul metaforizării excesive*, „Nistru”, 1983, 3; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 205; *Dicț. Chișinău*, 82–83. **I. C.**

BURICEA, Aurel M. (27.X.1943, Ulmu, j. Brăila), poet. A urmat școala generală la Ulmu (1950–1957) și liceul la Galați, apoi la Brăila (încheiat în 1961). Absolvent al Facultății de Matematică a Universității din Galați (1966), lucrează peste trei decenii ca profesor de matematică la școala din localitatea natală. În anii '90 devine director al Editurii Danubiu. A debutat în revista „Argeș” (1968). Prezent în *Caietul debutanților* din 1977, publică primul volum personal de versuri, *Sarea neagră a nopților*, în 1979, cartea având pe copertă un text de recomandare semnat de Fănuș Neagu.

Lirica lui **B.** constituie, în mare măsură, un fel de „portret-robot” al poeziei românești a anilor '70 din secolul al XX-lea sau, în orice caz, al formulei predominante a acesteia. Poetul nu impresionează prin originalitate. Se regăsesc în textele sale instituirea lirică a unui pannaturism legitimat de sentimentul de participare la viața cosmică, perceperea astrilor, a stihilor și mineralelor, a plantelor și viețuitoarelor ca părți integrante ale eului poetic ori, mai degrabă, „vărsarea” eului în natură, împletirea inextricabilă între confesiune și contemplație. Toate îi definesc poezia, dar nu o individualizează ci, dimpotrivă, o ancorează într-un peisaj – cel șaptezecist – în care aceste trăsături, accente și perspective erau uzuale, dacă nu ubicue. Caracteristice sunt tonul consecvent elegiac chiar și în momentele de exultanță, cenzurarea sentimentului în confidența elegiacă, aplecarea statornică spre „melancholie”, preferința pentru sonet. Limbajul și tehnica expresivă sunt la fel de convenționale ca și zestrea ei sentimental-ideatică, fiind pline de ticurile, rutinele și clișeele metaforizării șaptezeciste, manierizate. În *Arhivele cerului* (2001) **B.** a adunat mici eseuri, articole, evocări, cronici, convorbiri, alături de texte referitoare la opera proprie, semnate de scriitori sau de critici.

SCRIERI: *Sarea neagră a nopților*, Cluj-Napoca, 1979; *Clopot de magneziu*, București, 1981; *Elegii nocturne*, Cluj-Napoca, 1988; *Poeme de dragoste*, Galați, 1990; *Axiome sacre*, Brăila, 1998; *Sonete pascale*, Brăila, 1999; *Arhivele cerului*, Brăila, 2001; *Haiku*, Ulmu, 2001; *Scara din Ulm*, Galați, 2003; *Între număr și cuvânt*, Ulmu, 2004; *Povestea unui suflet*, Brăila, 2002; *Masca unui înger*, Brăila, 2006; *Vama din Rod*, Brăila, 2007; *Vocația prieteniei*, I, Ulmu, 2007; *Scriitori brăileni de azi*, Brăila, 2008; *Umbre de vise*, Ulmu, 2008; *Cântecul reginei*, Brăila, 2009; *Crucea din muguri*, București, 2012.

Repere bibliografice: Paul Dugneanu, *Cântărișiîmpliniri*, LCF, 1979, 49; Laurențiu Ulici, *Implicarea poetică*, RL, 1980, 5; Teodor Vârgolici, *Meditații lirice*, RL, 1989, 4; Ion Roșioru, „*Axiome sacre*”, TMS, 1998, 3; Laurențiu Ulici, *Aurel M. Buricea, un poet religios*, L, 2001, 11–12; Lucian Chișu, *Nouăzeci și nouă de cărți*, Craiova, 2004, 42–44; Emilian Marcu, „*Masca unui înger*”, CL, 2007, 11; Emilian Marcu, „*Scriitori brăileni de azi*”, CL, 2009, 2. **N. Br.**

BURILEANU, Aristide (22.III.1913, Turnu Severin – ?, New York), critic literar, eseist. Este fiul Viei (n. Athanasie) și al lui Petre Burileanu, avocat. Absolvent al Facultății de Drept la Universitatea din București, îmbrățișează, din 1936, cariera diplomatică, fiind trimis la Belgrad, Lisabona și Paris. Se află

în Portugalia în anii '40, în perioada în care și Mircea Eliade, Leontin Jean Constantinescu și Victor Cădere se găseau acolo. Rămas în exil, a lucrat ca ziarist la postul de radio Europa Liberă, chiar de la înființarea acestuia în 1950, și ca redactor al Institutului de Documentare al Europei Libere, sub direcția lui George Ciorănescu. După încheierea mandatului său la München, se stabilește la New York.

B. colaborează sporadic la presa românească din exil cu foiletoane, recenzii, cronici („*La Nation roumaine*”, „*România viitoare*”, „*Anotimpuri*”, „*Apoziția*”, unde comentează mai multe romane apărute în țară) sau cu scurte eseuri, dintre care cel despre *Craii de Curtea-Veche* de Mateiu I. Caragiale („*România*”, New York, 1956) merită a fi amintit în primul rând, dar și cele despre Hortensia Papadat-Bengescu sau despre *Adela*, romanul lui G. Ibrăileanu. **B.** este un critic literar subtil și extrem de sever, cu accentul pus pe cultivarea valorilor expresive ale limbii române, în eseuistică frecventând îndeosebi spațiile clasice ale scrisului românesc. La rândul său, ca novelist, intră pe tărâmul fantasticului. *Vânătoare* („*Anotimpuri*”, 1955) are un scenariu narativ care, desfășurând un vis schizofrenic infantil, imaginează simbolic căutarea unei ieșiri dintr-un spațiu încercuit, asediat. A doua nuvelă, *Soarele negru* (apărută tot în „*Anotimpuri*”, 1955), proiectează o experiență nu mai puțin stranie, dar și mai evident împinsă spre absurd, răsturnând visul în realitate. **A.** frecventează cenaclul Apoziția cu oarecare regularitate și în colecția editorială a acestuia publică un volum de însemnări, aforisme și fragmente memorialistice sub titlul *Cartea cu petece* (1978), care îi evidențiază din nou talentul narativ, punând în lumină, de data aceasta, un subtil simț al ironiei. Anecdoticul, cultivat cu parcimonie, este dublat aici de schița de portret penetrantă, bazată pe explorarea unui fond memorialistic resuscitat cu un agil spirit de observație, cu obiectivitate și chiar cu o benefică mizantropie, ce topește unda sentimentală subînțeleasă, adesea anulând-o. Aerul vetust al însemnărilor lui **B.**, cu atâta grijă mimat, ascunde, de fapt, cu „petece”, o realitate a zilei, invitând la meditație. Dacă „exilul este un naufragiu”, atunci „insula în care ne mai adăpostim este limba”, spune la un moment dat autorul.

SCRIERI: *Cartea cu petece*, München, 1978.

Repere bibliografice: Nicolae Florescu, *Aristide Burileanu sau Despre vânătorul vânat*, JL, 2004, 13–16; Popa, *Ist. lit.*, I, 1092–1093. **N. F.**

BURILEANU, Dumitru**N.**

(26.X.1869, Turnu
Severin – 10.XI.1947,
București), clasicist,
gazetar.

Este fiul Anei și al lui Nicolae Burileanu. A copilărit pe moșia părinților săi din fosta plasă Blahnița, județul Mehedinți. Elev încă la Liceul „Carol I” din Ploiești, **B.** publică, în 1888, *Elemente de istoria literaturii romane primitive*. Urmează în Paris, la Sorbona, Facultatea de Litere. Obținând, cu ajutorul lui Titu Maiorescu, o bursă pentru a se specializa și a susține un doctorat în limba și literatura greacă, audiază cursurile lui J.-P. Rousselot, Paul Decharme, Maurice Croiset. În 1898 este chemat la Universitatea din București, ca profesor suplinitor la Catedra de elenă. Deschide cursul cu *Privire generală asupra literaturii elene*, prelegerea fiind publicată apoi în „Convorbiri literare”. Obține doctoratul în litere cu o teză asupra lui Diodor, în același an, la Bruxelles. Un fragment, *Influența retoricii asupra istoriei la greci*, îi apare în „Noua revistă română”. Profesor agregat din 1901, profesor definitiv din 1906, rămâne mai bine de trei decenii la Catedra de istoria literaturii elene. Va fi și inspector general al învățământului secundar (1905), director general al învățământului superior (1922, 1927). Secretar al Ateneului Român (1934–1939), a fost și un conferențiar foarte apreciat. În aceeași perioadă se află printre fondatorii Institutului de Studii Latine. Pe lângă manuale destinate învățământului secundar și cursuri universitare, a publicat studii, articole și recenzii în „Convorbiri literare”, „L'Indépendance roumaine”, „Orpheus”, „Favonius”, „Timocul”, „Anuarul Ateneului Român”, „Conferența”, „Cele trei Crișuri”, „Ausonia”, „Revista Fundațiilor Regale”.

Cu autoritatea erudiției, **B.** pledează pentru o cultură națională întemeiată pe valorile clasicismului. Dintr-o perspectivă a valorilor perene, cercetează pătrunderea filosofiei grecești la Roma, scrierile lui Platon, Vergiliu și Hesiod, teatrul lui Eschil, stăruind asupra îngemănării de apolinic

și dionisiac în tragedia greacă. Alcătuiește ediții școlare de texte comentate din Cicero (*Brutus*, 1903, *Catilinarele*, 1935), Teocrit (*Ciclopul*, 1906), Esop (*Fabule alese*, 1935), Horațiu (*Ars poetica*, 1939). Închis după ocuparea Bucureștiului de către armata germană în timpul Primului Război Mondial, dă în însemnările sale despre această experiență (1918) reușite pagini de literatură, fixând cu finețe psihologică, prin repere simbolice, o atmosferă a opresiunii surde.

SCRIERI: *Elemente de istoria literaturii romane primitive*, București, 1888; *Literatura elenă văzută în dezvoltarea ei istorică*, București, 1898; *Perșii lui Eschil*, București, 1899; *Priviri asupra religiunii și libertății de conștiință la greci*, București, 1900; *Note din închisoare sub ocupațiunea germană*, București, 1918; *Curs de literatura elenă. Elocința la greci*, I–II, București, 1930–1932; *Cicerone judecat ca om politic*, București, 1935.

Repere bibliografice: Cornel, *Figuri*, I, 514–515; Bucur, *Istoriografia*, 294–295.

S. C.

BURLACU, Alexandru (8.VI.1954, Chitai–Chilia), critic și istoric literar, dramaturg. Este fiul Mariei (n. Râjală) și al lui Gheorghe Burlacu, țărani. După absolvirea Școlii Pedagogice din Cahul (1969–1973), studiază la Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic de Stat „Ion Creangă” din Chișinău (1973–1977). Ulterior, tot la Chișinău, activează în cadrul Institutului de Limbă și Literatură al Academiei de Științe. Obține doctoratul în 1986 cu teza *Fenomenul simbolizării în poezia moldovenească contemporană*, iar în 2000 devine doctor habilitat. Conferențiar (1998), profesor (2003), deține funcția de șef al Catedrei de literatura română și comparată la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău (1995). Debutază în 1972 la „Octombrie roșu”, iar cu un volum personal, *Critica în labirint*, în 1997. Mai e prezent, semnând uneori și Alexandru Dunăreanu, la „Nistru”, „Basarabia”, „Moldova”, „Literatura și arta”, „Limba și literatura moldovenească”, „Revista de lingvistică și știință literară”, „Contrafort”, „Limba română”, „Convorbiri literare”, „România literară”, „Caiete critice”, „Viața românească” ș.a. Participă cu studii la lucrări colective precum *Literatura și contemporaneitatea* (1982), *Căutări artistice în literatura moldovenească din anii '70–'80* (1986), *Literatura și arta Moldovei* (I–II, 1985–1986), *Istoria literaturii moldovenești* (III, 1990), *Proza basarabească din sec. al XX-lea. Text, context, intertext* (2010) ș.a. Este

redactor-șef (director) la revista „Metaliteratură” și „Philologia”. Împreună cu Alina Ciobanu, a editat *Scriitori de la „Viața Basarabiei”* (1990), antologie de literatură basarabească interbelică (1918–1944), domeniu care a fost direcția sa principală de investigație din ultimii ani. A fost distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1997, 1999, 2007), cu Premiul Uniunii Scriitorilor, Filiala Chișinău (2008) ș.a.

În spiritul „noii critici”, **B.** concepe actul critic ca pe o fenomenologie ce pune accentul în mod prioritar pe studiul structurilor literare și pe „descrierea unei organizări, sau, mai exact a unei organicități interne a operei” (Serge Doubrovski), dedicându-se astfel unei lecturi sistematice. Perspectiva asupra unor opere ale scriitorilor basarabeni, priviți în raport cu modelul rebrenian sau proustian, se schimbă în funcție de tehnicile narative, dar și de fondul existențial, de psihologia și filosofia vieții, de autenticitate, trăirea intimă, adevărul ontic, credibilitatea și onestitatea confesiunii. Credința că pentru postmoderni realitatea este textul însuși domină analiza operelor prozatorilor C. Stere, Leon Donici, Vasile Vasilache, Vladimir Beșleagă, Aureliu Busuioc, Paul Goma, Vlad Ioviță și a câtorva poeți, **B.** recurgând și la formula „texistență”, propusă de postmoderniștii români. Modelele românești și mitopo(i)etice sunt mereu în câmpul atenției, participând la decriptarea pe mai multe paliere: rețelele intertextuale, „sistemele de personaje”, suprapunerea planurilor temporale, poetica, jocul de alterități, ciocnirea punctelor de vedere, construcțiile hibride, plurilingvismul, precum la Vladimir Beșleagă. Importantă în analiză este considerată și urmărirea în detaliu a genezei operei: manuscris, variante, formă definitivă, rescriere, ca în cazul lui Vasile Vasilache, revenire la forma inițială atunci când intervine editarea literaturii de sertar. Sincronizarea cu strategiile poetice postmoderniste, cu „noul antropocentrism” sunt de asemenea urmărite („metafictiunea”, autoreferențialitatea). Mai mult decât atât, sunt aplicate studierii unor opere ale autorilor interbelici și postbelici: Vlad Ioviță (cu tipurile de eroi ciudați și înstrăinați), Magda Isanos (cu relaționarea tensionată sine/lume), Ion Buzdugan (imaginarul arcadic, biografismul, îmbrăcarea „togăi lui Ovidiu”), Vladimir Cavarnali (autohtonizarea modelului eseninian al „dezhădăcinaților”), Grigore Vieru (relația poezie – poet, text – existență), Dumitru

Matcovschi (rescrierea descântecelor, estetica drept est-etică), Nicolae Dabija (poezia poeziei, poetul și poezia, criza identității), Andrei Țurcanu (exorcizarea demonului, raportul real – aparent, odiseea inițiatică), Vasile Romanciuc (etica convențiilor pure, viziunea unei lumi răsturnate) etc. **B.** este preocupat și de fazele socioistorice psihanalizate, vorbind, bunăoară, de coborârea lui Ion Druță din „căruța națiunii”.

SCRIERI: *Critica în labirint*, Chișinău, 1997; *Mișcarea literară din Basarabia anilor '30: atitudini și polemici*, Chișinău, 1999; *Proza basarabească: fascinația modelelor*, Chișinău, 1999; *Poezia basarabească și antinomiile ei*, Chișinău, 2001; *Literatura română din Basarabia. Anii '20–'30*, Chișinău, 2002; *Tentația sincronizării*, pref. Mihai Cimpoi, Timișoara, 2002; *Texistențe*, vol. I: *Drama zborului frânt*, Chișinău, 2007, vol. II: *Scara lui Osiris*, Chișinău, 2008, vol. III: *Umbra lui Ulysse*, Chișinău, 2012; *Vladimir Beșleagă. Po(i)etica romanului*, Chișinău, 2009; *Proza basarabească din sec. al XX-lea. Text, context, intertext* (în colaborare cu Aliona Grati și Nina Corcinschi), Chișinău, 2010. **Ediții:** *Scriitori de la „Viața Basarabiei”*, Chișinău, 1990 (în colaborare cu Alina Ciobanu).

Repere bibliografice: Ion Apetroaie, *Literatura basarabească*, CRC, 1991, 18; Mihai Drăgan, „*Scriitori de la «Viața Basarabiei»*”, „Opinia” (Iași), 1991, 19 iulie; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 276; Victor Cirimpei, *Un început de triptic al vieții literare basarabene*, LA, 1999, 8 iulie; Alina Ciobanu, *Fascinația modelelor sau Dialogul textelor*, „Basarabia”, 2000, 1–3; Dan Mănuță, *Obsesii regionaliste*, CL, 2003, 1; Ciocanu, *Vase comunicante*, 98–106; Iulian Ciocan, *Fascinația începuturilor*, VBA, 2007, 1; Aliona Grati, „*Texistențe*” (I), TP, 2008, decembrie; Grigore Chiper, *Reabilitarea unui trecut literar defectuos*, CE, 2010, 7–8; Apetri, *Atitudini*, 122–124. **M. C.**

BURLACU, Doru George (16.IX.1957, Făgăraș), critic și istoric literar. Este fiul Iuliei Burlacu (n. Stan-Glodeanu) și al lui Gheorghe Burlacu, contabil. Absolvent al Liceului nr. 2 din Făgăraș (1976), a urmat cursurile Facultății de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca (1977–1982). Ulterior este profesor în învățământul secundar, la Școala Generală din Lisa (1982–1990) și la Școala Generală nr. 4 din Făgăraș (1990–1994). Din 1994 este cercetător la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca, unde concomitent, în calitate de cadru didactic asociat, predă la Universitatea „Babeș-Bolyai” (1995–2002) și la Universitatea „Avram Iancu” (1998–2006). Debutază în „Steaua” (1985), iar editorial cu volumul *Revenirea la Maiorescu*

(1963–1993), apărut în 1997. A fost redactor-șef al revistei „Pagini literare” (Făgăraș, 1990) și mai este prezent în „Tribuna”, „Vatra”, „Studia Universitatis »Babeș-Bolyai»”, „Luceafărul” și „România literară”. Participă la realizarea unor lucrări colective: *Dicționarul cronologic al romanului tradus în România de la origini până la 1989* (2005), *Dicționarul cronologic al romanului românesc. 1990–2000* (2011) ș.a.

Sub aparența unui demers istorico-literar aplicat scrisului românesc, **B.** practică o critică de factură culturală, orientată spre înțelegerea dominantelor identitare. Recursul sistematic la „clasici” e justificat însă nu de exercițiul hermeneutic, ci de calificarea unei simptomatologii. Criticul urmărește temele recurente, istoriile exemplare, ordonarea ciclică a seriilor literare pentru a recupera, ca mobil al acestei repetiții, acțiunea constantă a spiritului național. Proiectul, explicitat în *Glose la „neașezare”. Ipostaze literare ale ethosului românesc* (I–II, 2002–2010), este deja vizibil în cartea de debut, *Revenirea la Maiorescu*, la origine teză de doctorat (susținută în 1995) dedicată receptării postbelice a operei maioresciene. Studiul propune lectura contextului politic al epocii contemporane prin prisma unei „legi” a culturii române identificate de E. Lovinescu încă din 1943: reînțoarcerea la figura tutelară a criticului junimist în condiții de confuzie valorică. De aceea, revenind asupra episodului de dezgheț ideologic din 1963, când, după mai mulți ani de interdicție, opera lui Titu Maiorescu a fost reintegrată în circuitul valorilor literaturii române, **B.** deplasează accentul de pe circumstanțele politice pe constantele istoriei intelectuale românești. Cărțile din seria *Glose la „neașezare”* adâncesc reflecția asupra tiparelor etnice, constituind o „monografie” a tendințelor centrifuge din structura românității. **B.** își propune să alcătuiască, printr-o relectură a mărturiilor literare, un corpus alternativ al reprezentării etnice: în locul trăsăturilor pozitive invocate în mod obișnuit, e adusă o colecție de stereotipuri negative. Cele două volume, *De la origini până la Dimitrie Cantemir și Veacul al XIX-lea. Călătorii*, privesc un interval istoric amplu, din Antichitate până la mijlocul secolului al XIX-lea, și se articulează în două etape distincte, în funcție de norma care măsoară „deviațiile” etosului românesc. Literatura veche identifică metehnele în raport cu regula morală a cumpătării, în vreme ce în epoca modernă ele sunt determinate în funcție de idealul iluminist al civilizației.

SCRIERI: *Revenirea la Maiorescu* (1963–1993), Cluj-Napoca, 1997; *Voci ale literaturii*, Cluj-Napoca, 1998; *Glose la „neașezare”. Ipostaze literare ale ethosului românesc*, I–II, Cluj-Napoca, 2002–2010; *New-Yorkul pe românește. Patru feluri de a fi*, pref. Theodor Damian, Cluj-Napoca, 2008. **Ediții:** Constantin Fântâneru, *Jurnale*, Cluj-Napoca, 2012 (în colaborare cu Aurel Sasu și Liliana Burlacu). **Traduceri:** Lucian Boz, *Scrisori din exil*, îngr. Mircea Popa, Cluj-Napoca, 2001 (în colaborare cu Călin Teuțișan și Rozalia Groza).

Repere bibliografice: Horea Poenar, *Învăluirea interpretării și punerea în ordine a analizei*, ST, 1998, 4–5; Florin Mihăilescu, *Maiorescu peste mode și timp*, VR, 1998, 6; Dan Milcu, *Permanentă actualitate a lui Maiorescu*, L, 1998, 29; Anca Noje, „Voci ale literaturii”, ST, 1999, 5–6; Alex Goldiș, *Neașezarea*, ST, 2003, 7–8; Elena Butușină, *Ipostaze literare ale ethosului românesc*, ST, 2010, 10–11; Irina Petraș, *Un nume uitat*, RL, 2012, 18. **A. Td.**

BURLĂNESCU-ALIN, Nicolae (14.VIII.1869, Burlani, j. Gorj – 20.IX.1912, Bisericani, j. Neamț), poet, dramaturg. Și-a petrecut copilăria în satul Burlani, baștina părinților săi, Elisaveta și Nicolae Burlan, cizmar. Cu o întrerupere de trei ani, când intră în armată (primind gradul de sergent), face liceul la Craiova (1892). Se înscrie, în București, la Facultatea de Litere și la Drept, luându-și licența în 1900. A fost institutor și director de școală la Zimnicea (1892–1894), copist-caligraf la Ministerul de Interne (unde ajunge șef de birou), corist la Opera din București, judecător la Hârșova, iar după ce, în 1901, se stabilește la Craiova, avocat, inspector financiar, funcționar de prefectură, profesor la Școala Comercială. A mai îndeplinit funcția de contabil fiscal pentru județul Gorj (1901), precum și pe aceea de director al Poliției din Târgu Jiu (1903).

B.-A. a scris mult, la început sub înrăurirea lui Béranger, publicând în reviste craiovene și în unele din București. Debutul și-l face în 1891 la „Revista școlii”. În rest, colaborează la „Adevărul”, „Adevărul ilustrat”, „Lumea nouă științifică și literară”, „Revista nouă”, „Noua revistă olteană”, „Curierul Olteniei” (e în redacție), „Revista literară”, „Generația viitoare”, „Foaie interesantă”, „Familia”, „Liberalul”, „Naționalul”, „Universul”, „Românul” ș.a. A mai semnat Alin, N. B. Alin, N. Burlănescu, Nicol Burlănescu-Alin. A scos el însuși o revistă, „Speranța” (1902–1903), la Târgu Jiu. Figura și în comitetul de redacție al revistei „Vorbe bune” (Balș, 1904–1907). Lirica lui **B.-A.**, poet famelic și boem incorigibil, e o spovedanie amară, păstrând, în

confesivitatea ei, o anume decență a suferinței. Tonalitatea versurilor, încă de la primul volum, *Singurătate* (1892), rămâne elegiacă. La fel, în *Din vravuri* (1894) și *Sonete* (1904). Chiar și clipele de veselie sunt umbrite de tristețe. În poezia erotică îngânările lui sunt ale unui eminescianizant, mergând până la pastişă. Unde inspirația se mai primenește e în contact cu „cântările poporului”, cu doinele și baladele, al căror spirit îl asimilează cu o destul de exactă intuiție, ca în *Doine oltenești* (1896). O poftă de viață îl însuflețește aici, nestăvilit, pe trubadurul singurătății, risipindu-i melancolia. A mai scris (sau a tradus) fabule, iar în 1910 și-a tipărit o plachetă intitulată *Epigrame*. Proza – nuvele, schițe, povestiri, e lipsită de relief. Ca autor dramatic, e mai interesant prin proiecte, pe care însă nu le-a prea dus la bun sfârșit. O alegorie naivă este *Lew* (1899), poemă dramatică pe muzică de Antonio Giuliani. *Salba de aur* (1907) folosește versuri populare, îndeosebi din folclorul magic. Mai reușită ar fi farsa *Două cumetre* (1899), care s-a jucat la Teatrul Național din București și care se bazează pe comicul de situație, dar își trage hazul mai ales din limbuția nostimă a personajelor. **B.-A.**, care a scris și cronică teatrală, s-a făcut cunoscut și prin transpunerea în românește a libretelor unor opere și operete (*Carmen* de Georges Bizet, *Gioconda* de Amilcare Ponchielli, *Andrea Chenier* de Umberto Giordano, *Clopotele din Corneville* de R. Planquette) și a unor vodeviluri. A tradus poezie din Berta Galeron de Calonne, Béranger, Schiller ș.a. Tălmăcirile sale sunt din franceză și italiană, germană și engleză, ceea ce denotă cultură.

SCRIERI: *Singurătate*, Craiova, 1892; *Din vravuri*, București, 1894; *Doine oltenești*, Craiova, 1896; *Cholera soacrelor*, Craiova, 1899; *Două cumetre*, Craiova, 1899; *Lew*, Craiova, 1899; *În amintirea Domnului Tudor Vladimirescu*, Târgu Jiu, 1902; *Cântări*, I–VI, Craiova, [1903]; *Sonete*, Craiova, 1904; *Salba de aur*, Craiova, 1907; *Proză*, Craiova, 1907; *Poezii*, Craiova, 1907; *Epigrame*, Craiova, 1910. **Traduceri:** [Berta Galeron de Calonne, Béranger, Marc Monnier, Schiller], în *Din vravuri*, București, 1894.

Repere bibliografice: I. C. Popescu-Polyclet, *Reliefuri*, Craiova, [1940], 213–237; Călinescu, *Ist. lit.* (1941), 498, *Ist. lit.* (1982), 563–564; Călinescu, *Opere*, VII, 621–628; Firan, *Macedonski-Arghezi*, 94–95; Ion Tarbac, *Poezia trăirii unei vieți zbuciumate*, Târgu Jiu, 1997; Cristea, *Teleorman*, 88–89; Ion Mocioi, *Poetul Nicolae Burlănescu-Alin*, Târgu Jiu, 2010.

F. F.

BUSUIOC, Aureliu

(26.X.1928, Cobâlca, azi Codreanca–Orhei – 8.X.2012, Chișinău), poet, prozator, dramaturg, traducător.

Este fiul Olgăi (n. Zaporojanu) și al lui Alexandru Busuioc. Urmează Liceul „Alec Russo” din Chișinău între 1938 și 1944; ultimele clase și bacalaureatul le trece, refugiat fiind, la Liceul „C. Diaconovici-Loga” din Timișoara. În 1948–1949 a fost elev la Școala Militară de Ofițeri din Sibiu, dar este trimis de oficialități într-un lagăr la Sighet, apoi la Chișinău, împreună cu părinții. În 1951–1952 studiază la Institutul Pedagogic „Ion Creangă” din Chișinău. Mai întâi redactor la Editura de Stat, din 1957 a fost redactor-șef adjunct la „Chipăruș”, redactor-șef la „Scânteia leninistă”, „Tânărul leninist”, „Tinerimea Moldovei” și mai târziu, din 1977 până în 1986, membru în conducerea Uniunii Scriitorilor din RSS Moldovenească. I s-au acordat numeroase distincții și premii, printre care Premiul de Stat (1996) și Ordinul Republicii (2001).

B. debutează editorial în 1955 cu placheta *La pădure*, cuprinzând versuri destinate copiilor. Acelorași cititori le sunt dedicate și alte culegeri: *Aventurile lui Nătăfleată* (1961), *Cizmele cocos-târcului* (1967), *Noile aventuri ale lui Nătăfleată* (1978). Alte cărți – *Prafuri amare* (1955), *Piatra de încercare* (1958), *În alb și negru* (1977) – vehiculează frecvent motive satirice curente, preluate cu luciditate ironică și autoironică, dar nu o dată și locuri comune propagandistice. Limbajul poetic este modelat după versul clasic, într-o formulă suplă, susținută de autenticitatea sentimentului și de muzicalitatea expresiei, confesiunea, ca și privirea, mai cu seamă zeflemitoare, spre lumea din jur, dovedindu-se modernă, deseori chiar proaspătă. Umorul, ironia ori parodia și șarja sunt folosite și în romanele *Singur în fața dragostei* (1966), acesta, ca și următorul, *Unchiul din Paris* (1973), fiind tradus în mai multe limbi și dramatizat, *Local ploi de scurtă durată* (1986). Dialogul este viu, acțiunea se desfășoară dinamic, s-ar spune cinematografic.

Câteva romane de un dramatism autentic, din care nu lipsesc elementul parodic și viziunea lucidă, incitant grotescă din când în când, asupra istoriei Basarabiei și basarabenilor, încununează eforturile lui **B.** în domeniul prozei epice, precum în *Pactizând cu diavolul* (2000), care produce o înnoire de principiu prin importanța subiectului și a personajelor, prin stilul scilpitor al narațiunii, scriitura fiind întemeiată pe fixarea laconică a amănuntului, a gestului și a replicilor. Urmează *Spune-mi Gioni sau Învățăturile veteranului KGB Verdikurov către nepotul său* (2003), „o antiutopie comunistă” (Mihai Cimpoi), *Hronicul Găinarilor* (2006), *Și a fost noapte...* (2012) ș.a. **B.** este și un dramaturg înzestrat, abil în construirea succesiunii de replici, piesele lui – *Radu Ștefan Întâiul și ultimul, Și sub cerul acela...*, *Toate trei anotimpurile* – fiind reprezentate, nu fără obstacole, pe scenele din Chișinău, Bălți, Cahul, dar și la Botoșani. Se adaugă la activitatea lui fecundă traduceri din poezia și proza rusă și sovietică (A.S. Pușkin, N.V. Gogol, A.P. Cehov, Mihail Șolohov, Aleksandr Blok, Evgheni Evtușenko, Aleksandr Tvardovski ș.a.), dar nu numai, transpunând, probabil prin intermediul limbii ruse, și din Guy de Maupassant, Truman Capote, Jack London ș.a.

SCRIERI: *La pădure*, Chișinău, 1955; *Prafuri amare*, Chișinău, 1955; *Piatra de încercare*, Chișinău, 1958; *Aventurile lui Nătăfleață*, Chișinău, 1961; *Firicel de floare rară*, Chișinău, 1961; *Dor*, Chișinău, 1963; *Poezii*, Chișinău, 1964; *Singur în fața dragostei*, Chișinău, 1966; *Cizmele cocostârcului*, Chișinău, 1967; *Versuri*, Chișinău, 1967; *Marele rățoi Max*, Chișinău, 1968; *Și sub cerul acela*, Chișinău, 1971; *Unchiul din Paris*, Chișinău, 1973; *Singur în fața dragostei. Unchiul din Paris*, Chișinău, 1975; *În alb și negru*, Chișinău, 1977; *Noile aventuri ale lui Nătăfleață*, Chișinău, 1978; *Scrieri alese*, pref. Mihai Cimpoi, Chișinău, 1981; *Local ploi de scurtă durată*, Chișinău, 1986; *Îmblânzirea mașinii de scris*, Chișinău, 1988; *Plimbătorul de purici*, Chișinău, 1992; *Concert*, pref. Ion Ciocanu, Chișinău, 1993; *Lătrând la lună*, Chișinău, 1997; *Pactizând cu diavolul*, Chișinău, 2000; *Întâmplări cu Nătăfleață*, Chișinău, 2003; *Spune-mi Gioni sau Învățăturile veteranului KGB Verdikurov către nepotul său*, Chișinău, 2003; *D'ale vânătorii*, Chișinău, 2005; *Hronicul Găinarilor*, Chișinău, 2006; *Când bunicul era nepot...*, Chișinău, 2008; *O sumă de cuvinte*, Chișinău, 2008; *Sfredeluș*, Chișinău, 2009; *Vizavi de vizavază*, Chișinău, 2010; *101 de poeme*, Chișinău, 2010; *Și a fost noapte...*, Chișinău, 2012. **Traduceri:** Aleksandr Griboedov, *Mintea-i cu bucluc*, Chișinău, 1954; O. Henry, *Povestiri*, Chișinău, 1957, *Căpetenia pieilor*

roșii, Chișinău, 1964, *Nuvele*, Chișinău, 1985; Aleksandr Blok, *Opere alese*, Chișinău, 1958 (în colaborare cu Igor Crețu), *Versuri*, Chișinău, 1965 (în colaborare cu Igor Crețu); Fiodor Tiutcev, *Versuri alese*, Chișinău, 1963 (în colaborare cu Igor Crețu); Jaroslav Hašek, *O lecție de religie*, Chișinău, 1964; Guy de Maupassant, *Unchiul Sosten*, Chișinău, 1964; Truman Capote, *Cu sânge rece*, Chișinău, 1968; Mihail Șolohov, *Donul liniștit*, Chișinău, 1971 (în colaborare cu Alexandru Cosmescu); Aleksandr Kuprin, *Elefantul*, Chișinău, 1977; Jack London, *Călcâiul de fier*, Chișinău, 1982 (în colaborare cu A. Rumu); A.S. Pușkin, *Micile tragedii*, Chișinău, 1984; A.P. Cehov, *Casa cu mezanin*, Chișinău, 1985; Evgheni Evtușenko, *Versuri*, Chișinău, 1986 (în colaborare cu Gh. Vodă); Aleksandr Tvardovski, *Poezii și poeme*, Chișinău, 1990; N.V. Gogol, *Opere*, I, îngr. Emil Iordache, Iași, 1999 (în colaborare cu Alexandru Cosmescu și Igor Crețu).

Repere bibliografice: Cimpoi, *Alte disocieri*, 32–37; Gheorghe Chira, *Aureliu Busuioc*, în *Profiluri*, 79–86; Anatol Gavrilov, *Reflecții asupra romanului*, Chișinău, 1984, 132–156; Nicolae Bilețchi, *Romanul și contemporaneitatea*, Chișinău, 1984, *passim*; Ion Ciocanu, *Dialog continuu*, Chișinău, 1990, 190–200; Iulian Ciocan, *Resurecția veteranului*, CF, 1997, 10–11; Ciocanu, *Lit. rom.*, 163–168, 335–340; Cimpoi, *Critice*, III, 192–195; Ion Simuț, *Un romancier basarabean*, RL, 2005, 18; *Mică encicl.*, 47–56; Dolgan, *Poezia*, 378–387; [Aureliu Busuioc], „Metaliteratură”, 2008, 3–4 (grupaj special); Alex. Ștefănescu, *Aureliu Busuioc*, RL, 2008, 41; Andrei Țurcanu, „Hronicul Găinarilor”, LA, 2008, 4 decembrie; Burlacu, *Textistențe*, II, 129–146; Aureliu Busuioc, *Biobibliografie*, Chișinău, 2010; *Dicț. Chișinău*, 85–87; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 131–137. **I. C.**

BUSUIOCEANU, Alexandru

(10.VI.1896, Slatina –
23.III.1961, Madrid),
poet, eseist.

Este fiul Alexandrinei (n. Ionescu) și al lui Alexandru Busuioceanu, funcționar. Absolvent al Liceului „Sf. Petru și Pavel” din Ploiești (1914) și al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București (1920), doctor în istoria artelor (1925) al aceleiași universități, cu o teză intitulată *Un ciclu de fresce din secolul al XI-lea: San Urbano alla Caffarella*, **B.**

face studii de specialitate la Viena, la Școala Română din Roma și la Berlin (1920–1925). Mai întâi profesor în învățământul secundar din Cluj și București, din 1929 este docent și din 1932 conferențiar, iar din 1938 până în 1940 titular al Catedrei de istoria artei la Academia de Arte Frumoase din Capitală, consilier al Colecțiilor de Artă Regale Românești, dar și funcționar ministerial la Externe, iar din 1940 director de departament în Ministerul Propagandei. Prezent din 1912 în revista liceului din Ploiești unde învața, editează ca student „Lumina nouă” (1915–1916), alături de Constantin Modrescu, e redactor la „Arena”, „Lamura”, „Luceafărul”, din 1921 este membru fondator și colaborator constant al „Gândirii” până în 1941, scrie la „Revista critică”, „Cuvântul”, „Universul literar”, „Boabe de grâu” ș.a. Este autor al câtorva volume de eseuri și cronici literare deosebit de apreciate – *Figuri și cărți* (1922), *Pârvan gânditorul* (1933), *Ethos* (1941; Premiul Societății Scriitorilor Români) – și al unor semnificative studii de istoria artei, de la *Pietro Cavallini și pictura romană din secolele XIII și XIV* până la cel intitulat *Les Tableaux de Greco dans la Collection Royale de Roumanie* sau la prima monografie despre Ioan Andreescu (1936), traduce din Rabindranath Tagore (1922), Lev Tolstoi și din Walt Whitman (1925). **B.** părăsește România în 1942, când este numit, la cererea sa, consilier cultural al Ambasadei României din Spania și, totodată, director al Institutului Român de Cultură de la Madrid. Se întoarce în țară, pentru scurt timp, în 1943, stabilindu-se apoi definitiv la Madrid, de unde avea să ia, după 1946, nu o dată, atitudine fățiș ostilă față de regimul politic instaurat la București. Înființează, la Universitatea din Madrid, Catedra de limba și literatura română, pe care o deține pe tot parcursul vieții sale. În 1950 participă la Veneția, ca reprezentant în delegația românilor din exil, la Congresul Societății Europene de Cultură, iar în 1953 semnează eseu *Istorie și destin* în numărul special dedicat României de revista „Oriente”. În 1952 ia inițiativa „reconstituirii” Societății Scriitorilor Români în exil și a editării unei reviste a scriitorilor exilați, dovadă mesajul epistolar pe care îl adresează atunci generalului Nicolae Rădescu, lui Constantin Vișoianu și lui Mircea Eliade. Proiectul prinde contur, din păcate, abia după moartea sa, prin Societatea Academică Română și prin „Revista scriitorilor români”. Colaborează la cele mai prestigioase publicații

culturale și literare spaniole de după război, de la „Isla” și „Platero” până la „Algaba” și „Deucalion”, cu poeme, studii de istorie a artei, eseuri și cronici de artă, traduceri din poezia română și din cea franceză, prezentări ale unor personalități ale literaturii române moderne (Lucian Blaga, Liviu Rebreanu). Cu volumele de versuri *Poemas patéticos* (1948) și *Proporción de vivir* (1954) se impune ca unul dintre cei mai importanți poeți de limbă spaniolă. În același timp, este o prezență activă în publicațiile culturale românești ale exilului, numele său fiind întâlnit mai ales cu eseuri și versuri în „Luceafărul”, „Îndreptar”, „Caete de dor”, „Destin”, „România” (New York) sau în „Revue des études roumaines” și „Revista scriitorilor români”, „La Revue de culture européenne”. În colecția de volume multiplicată prin șapirografiere a Editurii Cartea Pribegiei, semnează în 1952 *Breviar de istorie a literaturii române*. În 1963, într-o selecție ce cuprinde, transpuse în românește, doar opt poeme ale ciclului *Innominada luz* (1949), George Ciorănescu îi publică o plachetă. Un prim volum de poeme scrise în limba română, organizate de autor pe cicluri, este tipărit la Paris, tot în 1963, în antologia *Fructul de a trăi*, îngrijită și prefătată de Virgil Ierunca.

Poezia lui **B.** este, în prima ei fază din anii interbelici, de sorginte profund intelectuală, accentuând un anume vitalism de factură nietzscheană, ceea ce o apropie mult de sugestiile expresioniste și de modelul din *Poemele luminii* de Lucian Blaga. Ea devine însă, odată cu intrarea în exil a poetului, mărturie a unei tragice experiențe, descoperind vibrația cosmică a însingurării și a examenului metafizic în căutarea rosturilor unui destin individual, dar și istoric. Nu întâmplător ciclul inițial al versurilor din exil este cel intitulat *Zodii* (1947). Departe de a se deda doar „jocului și exercițiului poetic”, cum s-a spus (Virgil Ierunca), **B.** scrie o poezie de meditație metafizică. El descifrează peste tot „semne”, căutând să prindă înțelesul magic al destinului: „Dar tu nu ești pe cerul meu/ zadarnic stelele colind/ Doar gheara ta cum calcă greu/ în jungla inimii o simt”; „eu caut în zenitul sumbru” nu altceva decât „cumpăna mare a vieții mele”. Alteori scenariul liric implică invocația, ca în *Luceafărul* eminescian („Inorog cu norocu-mi coboară/ și te caut și nu te găsesc”), iar întrebarea retorică disimulează mirajul metafizic: „Cine-n doi Pești mi-a pus sorocul/ și-a scris în cartea vieții

mele/ cu undița să-mi prind norocul/ și să mă fac pescar de stele?”. Tot din 1947 datează și ciclul de poeme *Înfrângerii*, unde referirile la o conștiință istorică, coborârea în realitate își fac simțită prezența, dar nu prin anecdotic, ci prin trăirea experienței tragice a unei vremelnicii neprielnice. Veghea însăși a eului liric e plină de presimțiri nefaste, denunțând isteria universală, rătăcirea prin neant, golul ființei. Când, în fine, „în răsărit se vestesc zori”, privirii i se dezvăluie „semn de oțel”, o „pasăre crudă” sfâșiind un nou Prometeu, a cărui icoană nu e alta decât cea a țării răstignite („trupul tău răstignit cu brațele-n cruce/ dintr-o zare-ntr-o zare”). Cu *Timp înalt*, ciclul din 1948, poetul trece la confesiunea directă, versurile desemnând, cum s-a remarcat, o interioritate nu lipsită de mizantropie. Moartea, ca eliberare în absolut, „nenumită lumină”, ce asigură instaurarea „într-un viitor veșnic, de cristal/ fluidă goliciune fără noapte, fără trup”, constituie motivația dramatică a două poeme de excepție ale lui **B.**, *Trup curtean dumnezeiesc de trist* și *Stingere*. Disoluția în univers, cosmicizarea ființei, refuzul unei lumi ocolite de miracol alcătuiesc substanța ideatică și aspirația metafizică a celorlalte cicluri lirice, de la *Semne și noime* (1948–1953) până la *Mit* (1953–1954) și de la *Aproximări* (1954–1960) până la poemele intitulate *Din Caietele de miezul nopții*, din aceeași perioadă. Un evident contrast se stabilește mereu între regimul solar al luminii – expresie simbolică a materializării Creatorului – și dimensiunea telurică a nocturnului, de sub oblăduirea căruia poetul vrea să evadeze, chiar dacă evadarea se oprește neabătut în moarte; căci moartea nu înseamnă pierdere, ci recuperare; convingerea că „Totul începe din nou” – cum se intitulează de altfel un ciclu de poeme datând din 1956 – transformă întunericul hărăzit în așteptare pentru o altă rodnică naștere. Poezia scrisă în spaniolă de **B.**, mai ales cea din *Poemas patéticos* – după cum remarcă Virgil Ierunca – dă la iveală și altă dimensiune lirică, aproape deloc vizibilă în versurile românești: cea sentimentală, dominată până la obsesie de plâsmuirea fantasmatică a femeii ideale, „descinsă de pe tărâmul florilor de zăpadă” (aluzie la un tulburător eveniment biografic). E o poezie a simțurilor și a vibrațiilor erotice, dar eliberată de patimă, de pasiunea carnală, cu desprinderea de material specifică motivelor platonice. Pe de altă parte, un important studiu de mitologie și istorie comparată a religiilor, conceput

de **B.** în perioada exilului în Spania, este consacrat lui Zamolxis și intitulat *Mitul dacic în istoria și legende spaniole*, cercetare neîncheiată și publicată postum, în țară (1985). Teoria pe care se sprijină – singura până acum pe această temă – este mai puțin fantezistă și înaripat poetică decât ar lăsa să se înțeleagă o asemenea incursiune „științifică”. Într-o scrisoare către Mircea Eliade, din martie 1953, el precizează caracteristicile cercetării sale: „Mitul originar e «reziduu» istoric. Acțiunea lui e benignă, absorbită mai ales de religie și credințe magice. Mitul istoriografic e «germen». El e virulent și își caută imediat încarnări concrete”. De la mitul istoriografic al Daciei, „o lume de vitejie sălbatică, de curăție și dreptate”, în fond „idee nostalgică a omului antic”, pleacă studiul, urmărind contaminările și rezultatele prezenței acestuia în cronicile medievale spaniole, fără să ajungă însă la o concluzie sau la lansarea unei ipoteze. Considerațiile „daciste” ale lui **B.** au rămas fără ecou chiar în plan românesc, ele surprinzând mai degrabă prin insolitul „descoperirii”. Mult mai interesant pare, în schimb, modul în care își concepe „breviarul” de istoria literaturii române. Eseul *Literatură și destin* (inclus în 1948 în primul număr al revistei „Luceafărul”, inițiată de Mircea Eliade la Paris, și, conform specificării autorului, constituind chiar introducerea lucrării) demonstrează orientarea spre o istorie literară de factură tipologică, în care preponderență capătă trăsăturile definitorii ale literaturii, personalitățile și operele reprezentând doar ilustrarea ideilor, expresiile grăitoare ale acestor idei. Spiritul românesc în evoluția sa istorică își pune astfel în evidență, după **B.**, fondul prin excelență liric, cu nostalgia și sentimentul contemplativ al singurătății, în contrast evident cu propensiunea spre criticism și ironie mușcătoare, cu înțelepciunea umoristică și satirică de proveniență orientală a literaturii noastre, dominată de fatalism și de o experiență a neșansei. „Dacic, latin, bizantin – poate și slav într-o măsură, dacă ideea însăși de slavism n-ar fi atât de nebulosă și greu de definit –, el se distinge de al celorlalte popoare vecine și se traduce în literatură prin expresii contrastante și printr-o neîncetată neli-niște, care înclină forma de gândire românească către lirism și către ethos”. În această *forma mentis*, bizantinismul culturii noastre nu privește, arată autorul, numai un sens religios, ci și „concepte sociale și morale și, în același timp, o ierarhie

spirituală și profană”, ce i-au conferit atât asumarea unui rol misionar în fața expansiunii slavismului și a tenebrelor de orice natură ale Orientului, cât și orientarea esențială și salvatoare spre Occident. O asemenea dezbatere de idei presupune discutarea literaturii române în contextul european al celorlalte literaturi moderne. Scriind eseu *Despre ironia românească* și descifrând notele specifice tocmai în trăsăturile latine ale spiritului nostru, **B.** observă astfel, în substanța aparent umoristică a manifestărilor culturii populare – în nastratinism, cu un cuvânt –, precum și în esopismul arghezian sau în hazul de necaz al lui Ion Creangă, „o sfială, o tristețe sau un gând”, „un anume răs” ce provine tocmai din zona de amestec a râsului cu plânsul. În alt eseu, *Marsyas – un epilog* („România”, 1958), poate chiar partea de concluzii a breviarului său de istorie literară, autorul aduce în discuție însuși sensul tipologic, esențial pesimist, al spiritualității românești. În figura tragică a sclavului dac ce asistă neputincios la sacrificarea satirului hiperborean prosternat la picioarele lui Apolo și pedepsit cu jupuirea de viu pentru cutezanța de a-l fi concurat pe zeu în muzică e descifrat destinul tragic al sufletului românesc, silit să-și abandoneze sau să-și anuleze mereu, prin injustiția istoriei, valorile absolute ale creativității. Există în exploatarea unei astfel de parabole înțelesul dorului de neființă, asumat de M. Eminescu, Vasile Pârvan sau de Lucian Blaga, cei care – nu întâmplător – „inițiază în literatura și cultura noastră curentul către obârșiile cele mai îndepărtate ale mitului zamolxeian, regăsit în temperamentul și în subconștientul rasei”. O viziune sceptică asupra lumii filtrează și fragmentele memorialistice sau confesive pe care poetul *Timpului înalt* le-a risipit în ultimii săi ani de viață în presa românească din exil, cu deosebire în lunarul „România” din New York.

SCRIERI: *Figuri și cărți*, București, 1922; *Pârvan gânditorul*, București, 1933; *Ethos*, București, 1941; *Literatura rumana*, Madrid, 1942; ed. (*Breviar de istorie a literaturii române*), Valle Hermoso (Argentina), 1952; *Poemas patéticos*, Madrid, 1948; *Innominada luz*, Madrid, 1949; *Don Juan Valera y Lucia Paladi*, Madrid, 1952; *Proporción de vivir*, Madrid, 1954; *Utopia getică*, Madrid, 1954; *Opt poeme din ciclul „Nenumita lumină”*, tr. George Ciorănescu, introd. Al. Ciorănescu, Paris, 1963; *Fructul de a trăi*, îngr. și pref. Virgil Ierunca, Paris, 1963; *Scrieri despre artă*, tr. Oana Busuioceanu, îngr. Theodor Enescu și Victor Ieronim Stoichiță, pref. Ion Frunzetti, București, 1980; *Zamolxis sau Mitul dacic în istoria și legendele*

spaniole, îngr. Dan Slușanschi, cu o evocare de Eugenio Battisti, București, 1985; ed. București, 2009; *Istoria literaturii române-compendiu – Literatura rumana-compendio*, ed. bilingvă, tr. Irina Dogaru, îngr. Nicolae Florescu, pref. Alexandru Ciorănescu, postfață Andrei Ionescu, București, 1998; *Caietele de miezul nopții (Jurnal. 1939–1957)*, tr. , îngr. și pref. C. Popescu-Cadem, București, 2001; *Un roman epistolar al exilului românesc*. I–II, tr., îngr., introd. și postfață Liliana Corobca, București, 2003–2004.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Scrieri*, IV, 349–352, 419; Perpessicius, *Opere*, IV, 17–18, IV, 20–22; Mircea Eliade, *Amintiri despre Alexandru Busuioceanu*, „România” (New York), 1961, 57; Vintilă Horia, *Poetul Alexandru Busuioceanu*, „România” (New York), 1961, 57; George Ciorănescu, *La moartea lui Alexandru Busuioceanu*, „România” (New York), 1961, 57; Pamfil Șeicaru, *Alhimia exilului: Alexandru A. Busuioceanu*, „Le Courier roumain”, 1961, 199–200; Mircea Popescu, *In memoriam: Alexandru Busuioceanu*, „Revista scriitorilor români” (München), 1962, 1; George Ciorănescu, *Un Poète roumain en Espagne: Alexandre Busuioceanu*, Paris, 1962; Ierunca, *Românește*, 27–33; Ierunca, *Subiect*, 23–31; Ierunca, *Semnul*, 52–56; *Dicț. scriit. rom.*, I, 408–410; Florescu, *Întoarcerea*, 67–75; Al. Balaci, *Un spirit emblematic*, JL, 1999, 3–4; Ion Pop, *Poezia lui Alexandru Busuioceanu*, RL, 1999, 13–14; *Dicț. analitic*, II, 92–94; Remus Zăstroiu, *Alexandru Busuioceanu*, ALIL, t. XLII–XLIII, 2002–2003; Mircea Anghelescu, *Un român, scriitor spaniol: Al. Busuioceanu*, ALA, 2003, 691; Mihai Zamfir, *Maestrul discret*, RL, 2005, 4, 6; Ion Simuș, *Un român la Madrid*, RL, 2006, 25; Popa, *Ist. lit.*, I, 568–571; Manolescu, *Enciclopedia*, 106–110. **N. F.**

BUȘECAN, Teofil (24.I.1927, Baia Mare – 2.III.1985, București), prozator, dramaturg. Este fiul Valeriei și al lui Gheorghe Bușecan. Absolvent al Facultății de Filologie din Cluj în 1950, **B.** devine cadru didactic la aceeași facultate, obținând titlul de doctor în filologie în 1952. Publică, începând din 1950, în presa locală: „Lupta Ardealului”, „Făclia”, „Tribuna”. Redactor-șef adjunct la ziarul „Munca” din București, mai colaborează la „Contemporanul”, „Revista literară”, „Teatru”, „Romanian News”.

B. debutează ca prozator în 1953 cu nuvela *Mina din vale*, abordând, în spiritul vremii, viața minerilor în noua perioadă, a „construcției socialiste”, iar ca dramaturg în 1957 cu piesa *Nopțile tăcerii*. Preocuparea autorului pentru problematica satului, evidentă în culegerea de povestiri *O sută de pași* (1964), este prelungită și dezvoltată în nuvela cu ecouri mioritice *Cale de trei cântece* (1967), a cărei acțiune este plasată în perioada

războiului antifascist. Este tipul de proză predilect, **B.** dovedind înzestrare pentru descrierea cadrului natural, valorificată și în romanul *Moisei* (1969). În romanul cu caracter autobiografic intitulat *Paranteze* (1967), autorul evocă Clujul universitar din anii de după 1945, aceeași perioadă fiind descrisă în *Patimi*, roman apărut postum (1987), unde sunt transpuse din nou scene din viața mine-rilor transilvăneni.

SCRIERI: *Mina din vale*, București, 1953; *Noaptea tăcerii*, București, 1957; *Dialog în parc*, București, 1959; *Neamurile*, București, 1961; *Concert sub nuci*, București, 1964; *O sută de pași*, București, 1964; *Împăcarea*, Cluj, 1966; *Cale de trei cântece*, București, 1967; *Paranteze*, București, 1967; *Moisei*, București, 1969; *Al șaselea simț*, București, 1972; *Copacul cu o mie de ramuri*, București, 1974; *Poarta de mesteacăn*, București, 1976; *Sania cu patru roți*, București, 1980; *Patimi*, București, 1987.

Repere bibliografice: Ion Lungu, „O sută de pași”, TR, 1964, 12; Gabriel Dimisianu, „O sută de pași”, GL, 1964, 14; Constantin Cubleşan, „Paranteze”, TR, 1967, 36; Al. Căprariu, „Cale de trei cântece”, TR, 1967, 50; Vlad Sorianu, „Paranteze”, ATN, 1968, 1; Mircea Iorgulescu, „Moisei”, AST, 1969, 6; Constantin Cubleşan, „Moisei”, TR, 1969, 31; Barbu, *Sine ira...*, 165–166. **C.Br.**

BUȘNEAG, Elis [Elisabeta] (31.III.1926, Aninoasa, j. Gorj), traducătoare, editoare. Este fiica Mariei (n. Năsturică) și a lui Avram Bușneag, țăran. A urmat Liceul „Elena Cuza” din Craiova, pe care l-a absolvit în 1944, iar studiile universitare le-a făcut la Facultatea de Litere și Filosofie din București, specializarea limbă și literatură franceză, luându-și licența în 1948. Timp de doi ani a funcționat ca bibliotecară la Așezămintele Culturale „Nicolae Bălcescu”, conduse în acea vreme de George Ivașcu. Mai bine de trei decenii a depus o remarcabilă activitate ca redactor la secția de poezie a Editurii pentru Literatură (1950–1969) și apoi a Editurii Eminescu (1969–1983). A debutat în 1941 la publicația liceală craioveană „Revista noastră”.

Editoare de prestigiu, **B.** a îngrijit ca redactor mai toate volumele de poezie din epocă, începând cu poeți consacrați – Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Eugen Jebeleanu, Gellu Naum ș.a. – până la tinerii debutanți grupați în jurul colecției „Luceafărul”, ca Marin Sorescu, Ana Blandiana, Nichita Stănescu, Gabriela Melinescu, Cezar Baltag ș.a. Concomitent, s-a orientat spre domeniul traducerilor din literatura universală, în care și-a putut valorifica înzestrarea literară. A debutat editorial cu traducerea

din limba germană a volumului de poezii *Copacul cel bătrân* de Werner Bossert (1962). S-a consacrat însă transpunerilor din literatura franceză, realizând tălmăcirii din operele lui Honoré de Balzac, Al. Dumas, François Mauriac, André Maurois, Bernard Clavel, Yves Gandon ș.a.

Traduceri: Werner Bossert, *Copacul cel bătrân*, București, 1962; Bernard Clavel, *Călătoria tatălui*, București, 1968, *Fructele iernii*, pref. Dan Hăulică, București, 1971, *Stăpânul fluviului*, București, 1975; François Mauriac, *Genitrix. Misterul Frontenac*, pref. Nicolae Balotă, București, 1969, *Sărutul dat leproșului. Sfârșitul nopții*, pref. Irina Mavrodin, București, 1972, *Pustiul dragostei*, București, 1973; Guillaume Apollinaire, *De la Ingres la Picasso. Cronici de artă*, îngr. și pref. Dumitru Dancu, București, 1970; Maurice Rheims, *Viață de artist*, pref. Grigore Arbore, București, 1973; Xavier de Montépin, *Lumină în amurg*, București, 1977; Jean Cayrol, *Adevărurile Catherinei*, București, 1979; Yves Gandon, *Domnul Miracle*, București, 1981, *Înflăcărata Eglé*, București, 1983; André Maurois, *Cei trei Dumas*, București, 1982; Honoré de Balzac, *Adio*, București, 1985; Henri de Régnier, *Văpaia*, 1988; Régine Andry, *O fată singură. Zăpezile verii*, București, 1991; Al. Dumas, *Mâna providenței*, București, 1993; Pamfil Șeicaru, *România în Marele Război*, pref. Ion Gh. I. Brătianu, București, 1994 (în colaborare). **T.V.**

BUTEANU, Aurel (15.V.1904, Șomcuta Mare – 21.I.1976, Timișoara), eseist, traducător. Este fiul Terezei și al lui Ioan Buteanu, funcționar. Cursurile primare le-a făcut în limba română la Școala Confesională Greco-Catolică din Șomcuta Mare, și-a continuat învățătura în limba maghiară la Liceul de Stat din Baia Mare (1914–1919), iar ultimele clase de liceu le-a frecventat tot aici la Liceul „Gheorghe Șincai” (1919–1922). A urmat apoi Facultatea de Drept din Cluj (1922–1926) și a obținut mai întâi titlul de doctor în științe economice, iar mai târziu pe cel de doctor în drept (1932). A participat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, la 1 Decembrie 1918, pe când era încă elev. În 1920 este unul dintre inițiatorii săptămânalului „Chioarul” din Șomcuta Mare. A fost secretar de redacție al revistei „Societatea de mâine”, redactor al ziarelor „Adevărul” și „Dimineața” (1925–1928), în anii 1922–1923 și 1930–1931 fiind și corespondentul clujean al Agenției Rador, iar în al doilea

interval atașat de presă în Belgia și Austria. În 1926 este redactor la „Patria”, devenind cu timpul director redacțional al acestui important cotidian. A colaborat la „Aurora”, „Cosinzeana”, „Adevărul literar și artistic”, „Tribuna”. A fost membru al Partidului Național Țărănesc și șef de cabinet al lui Alexandru Vaida Voievod, iar din 1932 deputat în Parlamentul României. A fost președinte al Sindicatului Presei Române din Ardeal și Banat. Se stabilește la Timișoara după Dictatul de la Viena. Devine director al Teatrului Național din Cluj (1941–1947), teatru exilat și el pentru câțiva ani la Timișoara. În perioada 1948–1955 a făcut închisoare ca deținut politic. Ulterior va încerca să revină în viața literară, colaborând la diverse reviste literare și continuând să traducă, mai ales din limba maghiară.

B. a debutat la paisprezece ani, cu note în limba maghiară, în „Nagybanya” din Baia Mare. Cea mai importantă carte a sa este *Teatrul românesc în Ardeal și Banat* (1945), în principal o istorie a teatrului din Cluj. Rolul spectacolului teatral în limba română în aceste zone e subliniat mereu. Nu sunt uitați actorii, regizorii care au lucrat la Cluj încă de la înființarea teatrului, dar și cei care l-au condus, încercând și reușind să impună o instituție de valoare. Corespondența lui **B.**, plină de trimiteri la evenimente importante, include nenumărate comentarii despre literatura maghiară și română. El a tradus mai ales din limba maghiară, dar a transpus și din teatrul lui Friedrich Dürrenmatt, precum și texte din română în maghiară, în special dramaturgie, piese ale lui Victor Eftimiu, Aurel Baranga, G. Ciprian, versiuni care au fost punctul de pornire al unor spectacole importante.

SCRIERI: *Teatrul românesc în Ardeal și Banat*, Timișoara, 1945; ed. Timișoara, 2005; *Dincolo și dincoace de tăcere*, Timișoara, 2004; *Noi și maghiarii*, Timișoara, 2005. **Traduceri:** Tamás Gáspár, *Din zori până în amurg*, București, 1962; Béla Illés, *Tisa în flăcări*, București, 1962; Bajor Andor, *Curcubeul*, București, 1964; Friedrich Dürrenmatt, *Romulus cel Mare. Vizita bătrânei doamne. Fizicienii*, pref. Romul Munteanu, București, 1965 (în colaborare cu H.R. Radian); Béla Balázs, *Karl continuă lupta*, București, 1965; Lajos Kassák, *Poezii*, București, 1971; Károly Kós, *Neamul Varju*, București, 1971; Karinthy Frigyes, *Cele două suflete ale Oliviei*, pref. trad., București, 1970, *Dați-mi voie, domnule profesor...*, Timișoara, 1977.

Repere bibliografice: Cornel Ungureanu, *Cercul Literar de la Sibiu (intervalul timișorean în scrisori)*, RL, 2003, 43; Radu Cioculescu, *Odessa, 1941. Arhiva Buteanu*.

Documentele secrete, „22”, 2004, 722; Ion Jurcă-Rovina, *Sub un cutremurător arc de timp*, TTR, 2005, 9–10; Ungureanu, *Geografia lit.*, IV, 270–272. **A.Ct.**

BUTNARIU, Gheorghe V. (30.V.1893, Siliștea, j. Neamț – 1960, București), poet, prozator. Și-a încheiat studenția în 1914, absolvind Facultatea de Teologie; urmasă însă și cursuri la Litere și Filosofie. În anii 1917–1919, când începuse a face gazetărie, publicând și câte o încercare literară, era paroh în Porcești, comună din județul Roman. Avea să fie, mai târziu, protoiereu și consilier referent la Episcopia Romanului. În 1933 este chemat ca preot paroh la biserica „Domnița Bălașa” din București, unde va urca în ierarhie până la trepte înalte. După 1948, cu toate că, în „Națiunea”, își dă silința să laude „performanțele” democrației populare, semnătura lui nu va mai putea fi întâlnită nicăieri. Cu articole (politice și religioase), versuri și proză colaborase la „Vestea nouă”, apoi „Vestea”, „Izvorul”, unde era redactor, „Ramuri”, „Cronica Romanului”, „Neamul românesc literar”, „Drum nou”, „Cuget clar”, „Calendarul”, „Fântâna darurilor”, „Izvorul tămăduirii”, „Porunca vremii” ș.a. În asociere cu preoții Toma Gherasimescu, Grigore Hogeș ș.a., redactează publicația „Credința ortodoxă” (1931–1935). A scris povestiri pentru copii (*O vorbă de-a bunicului*), romanele *Pe drumuri uitate și sfinte...* (1928) și *Femeia lui Ben-Zohar* (1934), precum și nuvele (*Clopotele Învierii*, 1935). Într-o broșură cum este *Conștiința misiunii preoțești* (1923), nu i se poate nega părintelui un dar al persuasiunii. De altfel, și în predicile din volumul *La inima Domnului* (1938), și în articole, unele adunate în culegerea *Coborâri în adânc* (1943), el caută să dea elocinței un anume dichis, rostuind paradigma biblică în șirul de învățături și de dojene bisericești.

Poeemele lui **B.** evocă, în grai cucernic, episoade biblice, luminate de „profetica minune”. E o trăire poetică, înainte de a fi una mistică. Hipnotizat de „tainica țință”, dreptcredinciosul și-ar dori să pipăie, arghezian, bolta ce adăpostește misterul veșnic. Un murmur de vecernie îngână, în ora de descumpăniri și de nădejdi, „cântecul lăuntric”. Pe lângă psalmi, a mai compus sonete, versuri laice, adumbrite de „gânduri necăjite”, poezii patriotice și stihuri pentru copii. În 1940 i se anunța volumul de versuri *Pe treptele Altarului*. Proza, de un tezism ireductibil, reia mereu aceeași schemă, a binelui care învinge răul, fiorul curat al revelației curmând

la vreme ispita căderii în prihană. Și în roman autorul se sprijină pe precepte evanghelice, care ar fi putut să împingă totul într-o zonă de uscăciune, dacă textul nu ar fi primenit de o boare de lirism. Tot așa, grăbirea ritmului epic priește unei proze care îndeobște se complăce în lentori. Prin *Femeia lui Ben-Zohar*, unde personajul charismatic este Iisus, profetul din Nazaret, autorul ambiționa să pună, nici mai mult, nici mai puțin, decât o „piatră de temelie” romanului religios la noi.

SCRIERI: *Pe care trebuie să iubești?*, Fălticeni, 1922; ed. 2 (*Patria sau Maria?*), Fălticeni, 1923; *Pe drumuri uitate și sfinte...*, Roman, 1928; *Femeia lui Ben-Zohar*, București, 1934; *Clopotele Învierii*, București, 1935; *La inima Domnului*, București, 1938; *Coborâri în adânc*, București, 1943; *O vorbă de-a bunicului*, București, f.a. **Traduceri:** *Evanghelia tălmăcită pentru timpul prezent*, București, 1937 (în colaborare cu Toma Chiricuță).

Repere bibliografice: Păcurariu, *Dicț. teolog.*, 71; Florin Faifer, *Pe treptele Altarului*, DL, 1998, 29. **F.F.**

BUTNARU, Leo
(5.I.1949, Negureni-Orhei), poet, prozator, eseist, traducător.

Este fiul Anastasiei (n. Munteanu) și al lui Teodor Butnaru, țărani. Urmează școala medie la Chițcani, Chișinău și Ciocâltei (1963–1967), cu o întrerupere de un an, când lucrează ca electrician, constructor, pontator. Își continuă studiile la Facultatea de Filologie, secția jurnalistică, de la Universitatea de Stat din Chișinău (1967–1972). Este redactor la „Tinerimea Moldovei”, unde și debutează în 1967, dar de unde e destituit în 1977, „Literatura și arta”, „Noutăți editoriale”, „Metronom”, e consultant, șef al secției relații la Uniunea Scriitorilor, din 1993 redactor coordonator la Editura Uniunii Scriitorilor, din 1996 redactor-șef la „Moldova”. Vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova (1990–1993), devine din 1997 secretar, apoi președinte al Filialei Chișinău a Uniunii Scriitorilor din România. Este membru în mai multe asociații literare și culturale de peste hotare. I s-au acordat

numeroase premii în Republica Moldova și în România. Debutează editorial cu o carte de poezie, *Aripă în lumină*, apărută în 1976. Îi urmează, cu o ritmicitate puțin obișnuită, alte volume de versuri, culegeri de proză scurtă, memorialistică, jurnale de călătorie, jurnale intime, eseuri, articole, interviuri, cărți pentru copii, traduceri, îndeosebi din poezia rusă, dar nu numai, antologii de poezie românească și universală etc., precum și o prezență deosebită în presa din stânga și din dreapta Prutului.

Poezia lui **B.**, structural variată, nu urmează programatic o anumită orientare (tradiționalistă, modernistă, postmodernistă), deși fragmentarismul este o trăsătură a viziunii moderne asupra lumii. El scrie un jurnal liric „în fărâme” aforistice, pendulând între haiku și *concetti*. Glacial-intelectualizată, poezia înclină spre definiții lapidare în stil gnomic („Doar un fir de nisip încape/ între inimile noastre. Din el/ perla ar putea să apară,/ dar și pustiul cu el/ poate începe...”), dar păstrează o trăire tensionată a raporturilor cu lumea („Nerăbdarea și fuga degrabă,/ dovadă de taină amară,/ căsuța cu sclipăt de salbă –/ iluzia mea necesară”). Și povestirile, eseurile, interviurile realizate de **B.** denotă elevație, gust și vervă publicistică. În scrisul lui, indiferent dacă sunt paginile din *Îngerul și croitoreasa* (1998), *Lamentația Semiramidei* (2000; Premiul Național al Republicii Moldova), *Lampa și oglinda* (2001), *Strictul necesar* (2002) ș.a., apare o varietate de formule, prin care autorul își valorifică biografia și se dedă unui experimentalism radical, de esență postmodernă. Autoreferențialul – liric, eseistico-publicistic – se alimentează atât din cotidian, din „feliile de viață”, cât și din proiecții fanteziste, din aducerea în prim-plan a unor personaje arhetipale, mitice, tinzând să ilustreze original motivul eternei reînțoarceri. Există în poezia lui **B.** o paralelă permanentă între lumea antică și lumea contemporană, mai exact între amurgurile acestor lumi, ceea ce sugerează prezența unui mecanism intact, implacabil, triumful înțelepciunii supreme a timpului. În parabolele cu teme din Antichitate apare frecvent o propensiune spre demitizare ironică: pe versanții Parnasului o vestală strânge bălegarul Pegasului, o găină scurmă în cenușa păsării Phoenix ș.a.m.d. Poetul ține să acrediteze, prin viziunile apoftegmatice antice și moderne, ideea că artistul trăiește în aceeași lume, nouă și mereu veche, adunată din

fragmente, ca într-o dioramă unde își dau întâlnire semne (îndeobște negative), antinomii, piese de muzeu, personaje emblematice. Este vădită elaborarea textualistă stăruitoare, ce mizează pe construcția cerebrală, pe livresc, pe efectul „programat”, pe ludicul semantic și jocurile computerizate, numite „Edgar Poetice jocuri” (de perspectivă, grafice, „hagiografice” etc.). Intertextualitatea devine substanța din care se hrănesc viziuni fanteziste, ironice, autoironice, grotești, poetul invocând fie „poezie și sărăcie” (Eminescu), fie „pana frântă a lui Balzac”, fie „sabia ruginită a lui Napoleon” și făcând posibilă comunicarea visului cu realul. Jocul intelectualist este însoțit de efuziuni lirice generate de o trăire și de o reflecție existențială aparte, în esența lor genuine.

Leo Butnaru ilustrează în mod izbitor voința de emancipare a poeziei basarabene de sub tutela clișeeilor tradiționaliste. Acestea au avut, din pricini contextuale vădite, o viață mai lungă în Moldova dintre Prut și Nistru, ajungând nu doar la o tendință trufaș-emblematică, ci și la cea a unui monopol literar. Nevoia de ajustare a creației lirice la cursul său modern se făcea simțită. Născut în 1949, Leo Butnaru face figura unui „cap de serie” a procesului în chestiune, pe care și l-a asumat, explicabil, generația tânără. Cultivat, mobil, dezinvolt, poetul pune accentul pe latura intelectuală a creației, degajând posibilitățile sale mediate, combinatoria sa evaluată „la rece”, însă nu din direcția unui livresc uscat, ci în sensul fanteziei și al ironiei. Cele două aspecte se coroborează reciproc. Dacă fantezia e o evadare din real, mai curând spontană, umorală, ironia e o erealizare „tendențioasă”, elaborată cu bună știință, dispunând de ținte de atac precizabile. Ambele procedee își propun a combate locul comun, a aerisi limbajul, a reforma viziunea poetică. Sunt mijloace de „ardere a etapelor”, autorul se simte liber a inova într-un domeniu în care trecutul produce totdeauna „obstacole” de o gravitate sterilă, oneroasă, prin simpla lor adiționare în timp. În Basarabia ele au fost favorizate de un climat specific, de izolaționism și suspiciune.

GHEORGHE GRIGURCU

SCRIERI: *Aripă în lumină*, pref. Gheorghe Vodă, Chișinău, 1976; *Sâmbătă spre duminică*, Chișinău, 1983; *Formula de politețe*, pref. Gheorghe Vodă, Chișinău, 1985; *Duminici lucrătoare*, Chișinău, 1988; *Papucei cu felinare*, Chișinău, 1989; *Răspuns și răspundere*, Chișinău, 1989; *De ce tocmai mâine-poimâine?*, Chișinău, 1990; *La desfrunzirea brădușilor*, Chișinău, 1991; *Șoimul de aur*, Chișinău, 1991; *Umbra ca martor*, Chișinău, 1991; *Iluzia necesară*, pref. Ioanid Romanescu, Iași, 1993; *Puntea de acces*, Chișinău, 1993; *Spunerea de sine*. Coordonate

și esențe spirituale, Chișinău, 1994; *Carantina mașinei de scris*, Chișinău, 1997; *Prezența celui alt*. Coordonate și esențe spirituale, I-II, Chișinău, 1997; *Vieți neparalele*, Alba Iulia, 1997; *Gladiatorul de destine sau Bal (de) mascat*, București, 1998; *Iluzia necesară*, postfață Mihai Cimpoi, București, 1998; *Îngerul și croitoreasa*, Cluj-Napoca, 1998; *Identificare de adresă*, Timișoara, 1999; *Lamentația Semiramidei*, postfață Lucian Alexiu, Timișoara, 2000; *Student pe timpul rinocerilor*. Jurnal 1969–1972, Chișinău, 2000; *Arlechinul și delfinul*, Chișinău, 2001; *Lampa și oglinda*, Chișinău, 2001; *Strictul necesar*, Chișinău, 2002; *Ceasornicul din măr*, Deva, 2002; *Altul, același*, București – Chișinău, 2003; *Balul racului*, Chișinău, 2003; *Cu ce seamănă norii?*, Chișinău, 2003; *Cetatea nu e gata de război*, postfață Adi Cusin, Iași, 2003; *O umbrelă cu dantelă*, Deva, 2003; *Pe lângă ștreang, steag și inger*, Cluj-Napoca, 2003; *Căruțul cu ingeri*, Chișinău, 2004; *În caz de pericol*, Iași, 2004; *Micșorarea distanței*, Timișoara, 2004; *Sfinxul itinerant (pe și sub nisipurile mișcătoare)*, București, 2004; *Perimetrul cuștii*. 1972–1978, București, 2005; *Șlefuitorul de lentile*, Chișinău, 2005; *Ultima călătorie a lui Ulysses*, București, 2006; *Liberi în orașul interzis / Drumul cu hieroglife (jurnal chinez) (în colaborare)*, București, 2007; *A opta zi. Cosmograme*, București, 2008; *Copil la ruși*, București, 2008; *Din sens opus*, Chișinău, 2008; *Răspund, deci exist*, Constanța, 2008; *Românii, enciclopedia sufletului rus & Gombrowicz*, Iași, 2008; *Ordine de zi, ordine de noapte*, Râmnicu Sărat, 2009; *Ruleta românească*, București – Chișinău, 2010; *Jefuindu-l pe Picasso*, București, 2011; *Îngerii și râsu-plânsu*, București, 2011; *Drumuri cu și fără hieroglife. Jurnale (Yes-eu) de călătorie (1989–2011)*, Iași, 2012; *În ambuteiaj & partițiuni Nabokov*, Chișinău, 2012. **Traduceri:** Velimir Hlebnikov, *Ka*, îngr. și pref. trad., Nădlac, 2005; *Joc în iad și muncă-n rai*, îngr. și pref. trad., București, 2007; *Avangarda rusă*, I-II, îngr. și pref. trad., Iași, 2006; *Orizont testamentar. Miniatura poetică rusă*, I-II, îngr. și pref. trad., Nădlac, 2006; Ian Satunovski, *Lupii de-ne-vorbiți*, îngr. și pref. trad., Nădlac, 2007; Vladimir Maiakovski, *Eu și Napoleon*, îngr. și pref. trad., București, 2008, *Vioara și ceva nervi*, îngr. și pref. trad., Iași, 2011; Ruboko Sho, *Libelula ce-a-nvățat zeii iubirea*, îngr. și pref. trad., Iași, 2008; *100 de poeți ai avangardei ruse*, îngr. și pref. trad., Constanța, 2008; Marina Tsvetaeva, *Singură în noapte*, îngr. și pref. trad., Iași, 2011.

Repere bibliografice: Constantin Ciopraga, *Poeți basarabeni: Leo Butnaru – Arcadie Suceveanu*, DL, 1994, 1; Vitalie Ciobanu, *Ispitirea celui alt*, CF, 1997, 12; Petru Scutelnicu, „Îngerul și croitoreasa”, ATN, 1999, 5; Nicolae Panaite, *Mă dai afară din pământ*, CL, 1999, 7; Galaicu-Păun, *Poezia*, 63–66; Grigurcu, *Poezie*, I, 155–162; Ioan Adam, Georgeta Adam, *Proba exilului*, București, 2002, 291–299; Octavian Soviany, *Un nou sentiment al realului*, LCF, 2004, 34; Cimpoi, *Critice*, IV, 228–229; Leo

Butnaru. *Biobibliografie*, ed. 2, Chișinău, 2005; Rachieru, *Poeți Basarabia*, 360–368; Ana Bantoș, *A scrie poezie în Basarabia înseamnă a renunța la plâns*, LRC, 2011, 7–8; Borbély, *Existența*, 257–261. **M. C.**

BUTNARU, Val [Valeriu] (17.IV.1955, Chișinău), dramaturg. Este fiul Anei Butnaru (n. Mocanu), muncitoare, și al lui Sevastian Butnaru, șofer. După absolvirea Facultății de Filologie, secția jurnalistică, a Universității de Stat din Chișinău (1980), urmează cursuri de regie la Institutul de Artă Cinematografică din Moscova, la clasa lui Emil Loteanu și, în cele din urmă, se dedică activității teatrale. Nu abandonează însă gazetăria: e redactor la „Tinerimea Moldovei”, „Literatura și arta”, „Sfatul Țării” ș.a., face cursuri de jurnalism la München (1993) și în SUA (1994), fondează în 1995 și conduce grupul de presă Flux, din 1999 e director la „Jurnal de Chișinău”, iar din 2009 președinte la Jurnal Trust Media. O perioadă importantă în biografia lui este cea în care a fost director artistic al Teatrului „Eugène Ionesco” din Chișinău, adică anii 1991–1994.

Dramaturg extrem de productiv încă din anii '80, **B.** și-a văzut piesele puse în scenă mai întâi la Teatrul Luceafărul din Chișinău, apoi la Bălți și Cahul, la Botoșani, dar mai ales la teatrul pe care l-a condus. *Iosif și amanta sa* (distinsă de Academia Română cu Premiul „I.L. Caragiale”, 1992), *Țin minte că va ninge și vom fi fericiți*, *Mâine sau poate poimâine*, *Departate sunt de tine*, *La Veneția e cu totul altfel*, *Apusul de soare se amână*, toate au fost reprezentate aici. Pe de altă parte, ca animator al Teatrului „Eugène Ionesco”, **B.** intenționează, după propria-i mărturisire, să monteze „întreaga operă a acestui mare maestru [...] de pe pozițiile actualității”, ceea ce, în plan literar, echivalează cu șansa de a ridica dramaturgia din spațiul basarabean, sleită de un realism terestru, la forme dinamice de expresie. Este și ce tinde să realizeze mai întâi prin piesele sale, care refuză patosul optimist promovat de sistemul totalitar și valorifică situații instabile și grotești, proprii teatrului absurdului. De aici, proiecția predilectă în metafizic, recuperarea insistentă a motivelor mitologice, interpretate într-o grilă modernă, recursul frecvent la motivele biblice. Bunăoară, *Cum Eclesiastul discută cu Proverbele* (1999) e „un text insinuant”, în care „ironia se dizolvă într-un monolog dramatic despre destinul românesc” (Mircea Ghițulescu).

SCRIERI: *Iosif și amanta sa*, Chișinău, 1992; *Saxofonul cu frunze roșii*, Chișinău, 1998; *Cum Eclesiastul discută cu Proverbele*, Chișinău, 1999; *Apusul de soare se amână*, pref. Constantin Cheianu, Chișinău, 2003; *Cartea nomazilor din B*, București – Chișinău, 2010.

Repere bibliografice: Valentina Tăzlăuanu, *Despre fenomene, paradigme și teatru*, „Sud-Est”, 1993, 1; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 266–267; Mircea Ghițulescu, *Dramaturgi basarabeni (II)*, CNT, 1999, 47; Iuliana Alexa, *Teatru basarabean*, RL, 2003, 31; Șleahțițchi, *Cerc*, 64–66; Vitalie Ciobanu, *Nomazii Basarabiei – poveste între grotesc și tragic*, CF, 2010, 5–6; *Dicț. Chișinău*, 89–91. **N. Bl.**

BUZAȘI, Ion (11.IV.1943, Mintiu Gherlii, j. Cluj), istoric literar, editor. Este fiul Raveicăi (n. Pașcu) și al lui Ioan Buzași, învățător. Urmează Liceul „Ana Ipătescu” din Gherla (1956–1960) și Facultatea de Filologie din Cluj (1960–1965), după care este profesor în Blaj, la Grupul Școlar Forestier, din 1982 profesor și din 1997 director la Liceul Pedagogic, director al Colegiului Național „Inochentie Micu Klein” (1998–2001). Din 1991 predă și la Institutul Teologic Greco-Catolic și la Colegiul de Institutori al Universității „Școala Ardeleană”. Și-a luat doctoratul în 1982 cu o teză intitulată *Andrei Mureșanu. Viața și opera*. Debutază în 1963 la ziarul clujean „Făclia”. Este prezent în „Tribuna”, „Steaua”, „România literară”, „Vatra”, „Familia”, „Viața românească”, „Ateneu”, „Tomis”, „Convorbiri literare”, „Adevărul literar și artistic”, „Poesis”, „Astra blăjeană”, „Poezia” ș.a. I s-au acordat mai multe distincții, printre care Premiul Filialei din Brașov a Uniunii Scriitorilor (1990).

Cercetător pasionat, riguros, documentat, practicând un pozitivism echilibrat în tot ceea ce a scris și publicat, de regulă despre fenomenul cultural și literar transilvănean, **B.** s-a aplecat mai stăruitor asupra a două teme, amândouă legate de Blaj: Andrei Mureșanu și M. Eminescu. Monografia *Andrei Mureșanu* (1988) beneficiază de contribuțiile anterioare ale lui Valeriu Braniște, Ioan Rațiu, Mircea Bogdan, Olimpiu Boitoș, propunând însă pentru prima dată o biografie coerentă a poetului, cu fazele formării sale la Bistrița, Blaj, Brașov, Sibiu și iarăși Brașov. Istoricul literar examinează deopotrivă lirica lui Andrei Mureșanu, publicistica și restrânsa lui operă de traducător. El găsește o justă cale în aprecierea contribuției celui care a scris poezia *Răsunset*, departe atât de aprecierile entuziaste ale lui Aron Densușianu, cât și de negarea integrală formulată de Titu Maiorescu. Exegetul

este mai aproape de judecata cumpănită a lui G. Călinescu din *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. În *Eminescu și Blajul* (1994) modul apologetic exaltat al celor care s-au ocupat de acest subiect este înlocuit cu o prezentare critică a „dosarului Grama” și a prezenței lui Eminescu în conștiința blăjenilor. O abordare similară se află în analiza relațiilor lui Pavel Dan și a altor cărturari cu Blajul. Complementară, activitatea de editor a lui **B.** se concentrează îndeobște asupra autorilor transilvăneni, cu o atenție specială acordată tot celor legați de Blaj, oraș cu o memorie istorică și culturală care, la rândul lui, stă în centrul câtorva antologii. În ultimii ani, într-o serie intitulată „Poeți în rugăciune” de la Editura Galaxia Gutenberg din Târgu Lăpuș, s-au publicat numeroase pagini selectate de **B.** din lirica religioasă a unor autori români, de la Dosoftei la Adrian Popescu. Extrem de fecundă este și prestația de prefațator a istoricului literar.

SCRIERI: *Andrei Mureșanu*, București, 1988; *Eminescu și Blajul*, București, 1994; *Scriitorii români și Blajul*, București, 1997; *Valori creștine în poezia românească*, Cluj-Napoca, 2009; *Blajul*, Târgu Lăpuș, 2010. **EDIȚII, antologii:** *Povestitori ardeleni*, pref. Mircea Popa, Cluj-Napoca, 1974; Timotei Cipariu, *Discursuri*, pref. edit., Cluj-Napoca, 1984 (în colaborare cu Ștefan Man-ciulea), *Pagini literare*, postfața edit., București, 1999, *Scrieri literare*, pref. Ion Brad, București, 2005, *Poezii și scrieri religioase*, pref. edit., Târgu Lăpuș, 2008, *Cuvântări la adunările Astrei*, pref. edit., Blaj, 2011 (în colaborare cu Diana Tocaciu); *Blajul, vatră de istorie și cultură*, pref. Ion Brad, București, 1986 (în colaborare cu Teodor Seiceanu); *Andrei Mureșanu, Poezii, articole*, postfața edit., București, 1988, *Publicistică*, pref. edit., Iași, 2003, *Poezii și articole religioase*, pref. edit., Târgu Lăpuș, 2007; *Câmpia Libertății în literatură*, Cluj-Napoca, 1998; *Învățătorii în literatura română*, pref. edit., București, 1998; Al. Lupeanu-Melin, *Evocări din viața Blajului*, Blaj, 1999, *Început de autobiografie*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2012 (în colaborare cu Florin Gheorghiu); Nicolae Brânzeu, *Istoria școalelor din Blaj*, Blaj, 2000; *Eminescu. Radiografii transilvane*, Alba Iulia, 2000 (în colaborare cu Ion Mărgineanu); Ioan Alexandru și Blajul, Alba Iulia, 2001; *Amintiri despre Pavel Dan*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2003 (în colaborare cu Aurel Podaru); *Poezia religioasă românească*, Cluj-Napoca, 2003; ed. 2, Cluj-Napoca, 2010; Iustin Ilieșiu, *Amintiri din viața școlară a Blajului*, pref. edit., Bistrița, 2004; Timotei Cipariu, *scriitorul*, Blaj, 2005; *Vechi pagini blăjene despre Eminescu*, Cluj-Napoca, 2006; Ion Bianu și Nicolae Comșa sau *Dialog între unchi și nepot*, Blaj, 2007 (în colaborare cu Ion Moldovan); *La început a*

fost Inochentie, postfață Cosmin Covaciu, Blaj, 2007 (în colaborare cu Ion Moldovan); *Pavel Dan și Blajul*, pref. Sergiu Pavel Dan, Beclean, 2007 (în colaborare cu Sergiu Pavel Dan și Aurel Podaru); Samuil Micu, *Poezii și scrieri religioase*, pref. edit., Târgu Lăpuș, 2007; Augustin Bunea, *Discursuri*, pref. edit., Târgu Lăpuș, 2009 (în colaborare cu Marcela Ciortea); George Barițiu, *Biografii literare*, pref. edit., Cluj-Napoca, 2012.

Repere bibliografice: Cornel Munteanu, „*Andrei Mureșanu*”, F, 1990, 2; Negoită Irimie, *Un tânăr cărturar blăjean*, TR, 1993, 14; Vistian Goia, *Blajul – o istorie într-o antologie*, ST, 1994, 4–5; Gabriel Dimisianu, *Eminescu, Grama, Macedonski*, RL, 1994, 41; Z. Ornea, „*Eminescu și Blajul*”, RL, 1995, 1; Mircea Popa, „*Eminescu și Blajul*”, TR, 1995, 2; Silvia I. Barbu, *Andrei Mureșanu*, TR, 1997, 25; Mircea Popa, *Un spirit al Blajului*, ST, 2003, 6; Ion Simuț, *Poezia – scară spre cer*, RL, 2005, 16; *In honorem Ion Buzași*. 65, coordonatori Marcela Ciortea și Ioan Scheau, Cluj-Napoca, 2008.

I. D.

BUZĂUL LITERAR, revistă apărută la Buzău, trimestrial, de la 1 decembrie 1992 până în martie 1993, apoi din martie până în septembrie 1994, ca publicație a cenaclului „V. Voiculescu”. Colectivul redacțional: Alex. Oproescu, Gheorghe Istrate, Lucian Mănăilescu. Scopul publicației este de a reevalua „tot ceea ce reprezintă valoare și document cultural izvorâte din acest orizont spiritual buzoian” și de a întâmpina „viitoare frunți literare ce se dovedesc a nu fi puține” (*Un început*). Revista se concentrează asupra producțiilor literare lansate în cadrul cenaclului „V. Voiculescu” și a principalelor sale activități. Se publică și versuri semnate de Claudiu Săftoiu, Gheorghe Ene, precum și articole (însoțite de versuri) dedicate comemorării a treizeci de ani de la moartea lui V. Voiculescu. Radu Voiculescu semnează articolul *Vasile Voiculescu după detenție*, iar Gheorghe Penciu textul intitulat *În surghiun cu V. Voiculescu*. Alți colaboratori: Aurel Ganea, Dorel Istrate, Ion Rotaru.

M. W.

BUZDUGAN, C. Z. [Constantin Z.] (3.VII.1870, Coasta Lupei, j. Galați – 21.XII.1930, Galați), poet, gazetar, traducător. Este fiul lui Zamfir Buzdugan, cântăreț de strănă, din spița unor răzeși din Nicorești; mama, Ghina Buzdugan, trecea ca învățătoare în sat; când ea dispare (victimă a unei epidemii), tatăl și fiul pribegesc peste Dunăre, stabilindu-se în Dobrogea. Admis la gimnaziul real din Tulcea, se remarcă între bursieri, ajunge nu peste mult elev la Gimnaziul „Cantemir-Vodă”

și la „Sf. Sava”, în București, absolvind într-un alt colț de țară, la Botoșani, Liceul „A.T. Laurian”. Debutază, cu versuri și schițe succinte, în „Fântâna Blanduziei” (1889). În 1890 colaborează la „Biblioteca familiei”, „Românul”, „Curierul” ieșean al lui Th. Balassan. În toamna aceluiași an prezenta în „Contemporanul” textele unor descântece culese în zona natală (însoțite de mostre privind practicarea ritualului); se apropie, astfel, de gruparea social-democrată ieșeană. Îscălește de acum, statornic, în „Munca”, folosind curent și inițiale sau pseudonime, ca Zamfir Cobuz, Cobuz ș.a. Subzistă un timp cu slujba la ziar, în provincie (la „Vocea Botoșanilor”), apoi în Capitală, cooptat, din 1895, redactor la „Lumea nouă” și la suplimentul „Lumea nouă literară ilustrată” (și/sau „Lumea nouă literară și științifică”), remaniat prin grija sa, și în ciuda privațiunilor de tot felul, obține licența în drept (cu teza *Puterea paternă asupra persoanei copiilor în dreptul roman și român*, 1901). Fruntaș al Partidului Social Democrat al Muncitorilor din România, susține energic programul mișcării, implicat în activități de organizare curentă (e numit, în 1896, secretar al Comitetului General). Practică jurnalismul militant, atent și prob în observarea faptului social, inițiază anchete, campanii de presă, polemici; e, în egală măsură, comentator literar și cronicar de spectacol. Cu Iosif Nădejde și I.C. Frimu, **B.** se situa, în 1898, printre „radicali”, stăruind pentru prevenirea scindării PSDMR în preajma Congresului al VI-lea. Ulterior se stabilește la Galați, unde va profesa avocatura, „cu știință și conștiință”, dar fără să abandoneze scrisul și rămânând același redutabil gazetar. Încă legat de cercurile socialiste, colaborează, în 1902, la „România muncitoare”, participă la declanșarea unei greve a lucrătorilor din port. Pe urma „generoșilor”, aderă între timp la Partidul Liberal și se impune, ca o voce ascultată, prin echilibrul și onestitatea opiniilor formulate în „Tribuna liberală”, oficiosul liberal local. Între 1906 și 1908 va redacta, alături de Mihai Pastia și D.A. Țăranu, „Votul universal”. Sprijină reformismul liberal și „poporanismul luminat” promovat de Spiru Haret în cultură, pledând pentru rolul moral, dar și pentru rostul pragmatic al intelectualului în „renașterea țării”; el însuși regăsindu-se părtaș la toate inițiativele de seamă ce tind la crearea unui climat și la formarea în orașul dunărean a unor instituții cu tradiție durabilă: școlile de adulți,

Cercul „Analelor” sau Universitatea Populară îl consemnează printre fondatori. Încurajarea forțelor locale și stimularea tinerilor autori cu înzestrare și voință de a progresa „prin artă” precumpănesc în orientarea celor două reviste „literar-culturale” pe care le îndrumă în răstimpul următor: o replică la „Dunărea de Jos” (scoasă cu sprijinul lui Al. Bădescu, între 1908 și 1912) o reprezintă „Dunărea” (1919), coredactată cu Alexandrina Scurtu și Emil Maur. În casa scriitorului și a soției sale (Eliza Rosiade-Buzdugan, profesoară și publicistă) va ființa „salonul” – și cenaclul literar –, modest, dar agreat de artiștii urbei, și nu numai. Sexagenar, **B.** acuza singurătatea, boala (își pierduse aproape cu totul vederea); cedând depresiei, se sinucide, consternându-și confrății, în preajma Crăciunului din 1930.

Prezent în cele mai diverse publicații ale vremii, **B.** mai semna, către sfârșitul veacului al XIX-lea, în „Tinerimea unită”, „Românul literar”, „Revista pentru toți” (unde e și redactor, alături de Th. Voicu și G. Diamandy), „Lumea ilustrată”, „Evenimentul literar”, „Carmen Sylva”, „Povestea vorbei”, „Adevărul de joi”, „Litere-științe-arte” sau „Foaia populară”, iar din 1900 era prezent la „Revista modernă”, „Curentul nou”, „Comoara tinerimei”, „Sămănătorul”, „Viitorul”, „Universul”, „Universul literar”, „Flacăra”, „Lumea copiilor”, „Adevărul literar și artistic”, „Licăriri”, „Slove”, „Roma”, „Cuget clar”, „Progresul economic” (a figurat și ca director al acestui periodic gălățean), „Darul vremii”, „Utopia” ș.a. Tânăr, poetul compune versuri fluente, cu înrâuriri lamartiniene și nuanțe de mic răsfăț heinean. Ca la mulți posteminescieni din ultima parte a veacului al XIX-lea, descrierile apar „poetizate”, pastişele au oarece grație în prima sa carte, *Singurătate* (1897), al cărei cuprins este eterogen. Nota sentimentală și cea retorică se însoțesc, șoapta e mai adesea „sonoră”. Sonetul (neoclastic), figurația clară, motivele comune de reflecție (lumea ca teatru al deșertăciunii ș.a.) alternează cu versul fluid, insinuând în subtext sugestia, vagul morbid, fiorii „răului”. Poezia socială capătă tonuri profetice; alte stihuri reamintesc de spiritul aspru, „verist” al literaturii de la „Contemporanul”. Versuri uitate repede în periodice îmbrățișează propaganda și sloganul, dar nu adaugă mai mult la faima poetului socialist și militant; un cânt „al lucrătorilor” imita *Internaționala* (transpunerea după Eugène Pottier îi aparține, de altfel). Părăsindu-și, spre 1900, alter

egoul romantic și protestatar, se îndreaptă către noile modele: sămănătorist, simbolist apoi, evoluția e însă sinuoasă; alteori, regăsind în fagașul poemului popular o vigoare ingenuă. Poezii patriotice și didactice, puse sub un generic evocativ, celebrau fruntariile reîntregite într-o a doua culegere, imprimată la distanță în timp: *Cântări de luptă și de biruință* (1919). Din anunțatele *Cântece de odinioară* și din *Psalmi noi* izbutește să publice numai grupaje sau poezii disperate, deși e aici cu mult mai aproape, se pare, de formula lirismului său. Risipindu-și, în parte, vocația în tranziția de la cumpăna veacurilor, **B.** compensează în timp prin „pasionate, rodnice [...] îndeletniciri” de traducător (Geo Dumitrescu). Primele tălmăciri, din literatura franceză ori săvârșite prin intermediul francezei, coincid cu vârsta debutului publicistic: articole, proză, pagini științifice sau artistice din Herbert Spencer, Walter Scott, Shelley, N. G. Cernișevski, Paul Lafargue, Alphonse Daudet, E. Fournière, apar în „Românul”, „Lumea nouă” sau „Munca”. Și în volumele proprii, de altfel, poetul face loc, cu larghețe, traducerilor din Lamartine, Alfred de Musset, M. Guyau, Henri Murger, Edmond Rostand, Frédéric Mistral, Sully Prudhomme, Maurice Maeterlinck, Émile Verhaeren, Paul Verlaine; alte echivalări, după Victor Hugo, Jean Richepin, Marc Monnier, André Dumas, E. Hollande, Albert Samain, se păstrează în periodice. Atras de simboiștii francezi îndeosebi, speră să izbutească el însuși a lansa o „serie” de poezie modernă, la un moment dat. În cunoștință cu acest plan, Cornelia Buzdugan-Hășeganu, fiica poetului, edita, *in memoriam*, un prim tom: *Baudelaire* (1942). Cizelând verbul, asumând dificultățile în confruntarea, inegală, cu expresia prestigioasă a „modelului” translat, **B.** a transpus „sistematic”, printre primii la noi, poeme faimoase ca *Les Plaintes d'un Icare*, *L'Horloge*, *L'Albatros*, *Harmonie du soir* ș.a. Meritul i se recunoaște târziu, posteritatea plasându-l în compania bunilor interpreți din Baudelaire: Al. Hodoș, Panait Cerna, Al. A. Philippide, Ion Pillat, Perpessiciu, B. Fundoianu, Ioan I. Ciorănescu, alături de care „rezistă” prin meșteșug, siguranță prozodică, adecvarea cadenței la muzica fină a textului. În integrala traducerilor din *Les Fleurs du mal – Florile răului* (1968) **B.** e prezent cu patruzeci și cinci din cincizeci de „variante” posibile, bilanț notabil. Poetul surprinde, în fine, cu un sisific proiect, angajând în ultima parte a vieții tălmăcirea trilogiei

lui Dante; aborda *Divina Commedia* fără o inițiere specială, fără o pregătire „de școală”, în termenii lui N. Iorga, altfel întâiul în a-i consacra reușita, într-o prefață, publicată anticipat, la *Infernul*. Plecând de la versiunea franceză a lui Lammenais, confruntă ediții curente sau erudite cercetări, adâncește studiul gramaticii italiene, învață din textele predecesorilor (Maria Chițu, N. Gane, G. Coșbuc); aspiră a da stabilitate terținei și a imprima firescul original endecasilabilor săi. Excepție făcând doar câteva cânturi din prima cantică (I–III, XXIV), cunoscute antum, încercarea lui **B.**, meritorie, e curând și nedrept ignorată după moartea poetului. Cornelia și Ilie Hășeganu reușesc să reia tipărirea poemei, după manuscrisul complet revăzut de traducător, în revista pe care o redactau la Brașov în anii războiului („România tânără”, 1942–1943), avansând, în circumstanțe ostile din nou, doar până la cântul VIII din *Infernul*.

SCRIERI: *Singurătate*, București, 1897; *Hori ostășești*, Tecuci, 1916; *Cântări de luptă și de biruință*, București, 1919. **Traduceri:** *Poezii, traduse din poezii moderni francezi*, vol. I: *Baudelaire*, pref. Cornelia Buzdugan-Hășeganu, Brașov, 1942, [*Versuri*], în Charles Baudelaire, *Les Fleurs du mal – Florile răului*, ed. bilingvă, îngr. Geo Dumitrescu, introd. Vladimir Streinu, București, 1968.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Opere*, VIII, 198, 237, 462–463, 485; Lovinescu, *Sburătorul*, I, XXXVII–XXXVIII; *Scrisori-Ibrăileanu*, IV, 7, 67–68, *passim*; N. Iorga, *Traducerea „Divinei Comedii”*, „Moldova de Jos”, 1929–1930; C.Z. Buzdugan, ALA, 1931, 526; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II (1985), 29, 51, 287, 321; *Const. Z. Buzdugan: un tălmăcitor uitat din Dante*, CRE, 1938, 3757; Iorga, *Oamenii*, III, 340–341; I.C. Beldie, *Un poet uitat*, „Orizonturi”, 1938, 5–7; G. Demetru-Pan, „Albatrosul” în românește, RML, 1939, 8; Marin Sârbulescu, *Constantin Z. Buzdugan*, TIL, 1942, 1917; *Presa muncitorească și socialistă din România*, I–II, București, 1966–1968, *passim*; Ilie Hășeganu, C.Z. Buzdugan, *un poet pe nedrept uitat*, CNT, 1966, 29; Massoff, *Teatr. rom.*, III, 302–303; Petre Ciureanu, *Baudelaire in Romania*, Torino, 1970, 3, 23, 28, 31–32, *passim*; D.D. Șoitu, [C.Z. Buzdugan], LL, 1970, „Pagini dunărene”, 1970, 1971, „Orizonturi”, 1972; Streinu, *Pagini*, III, 80–81, 88; Ornea, *Contemporanul*, 223–224, *passim*; Ion Bulei, *Lumea românească la 1900*, București, 1989, 184–201; [C.Z. Buzdugan], ADLTR, H-44, H-45; Ion Bulei, *Atunci când veacul se naștea*, București, 1990, 159–167, *passim*.

R. Ș.

BUZDUGAN, Ion
(9.III.1889, Brânzenii
Vechi-Bălți – 27.I.1967,
București), publicist,
poet, traducător.

Este fiul Ecaterinei și al lui Alexandru Buzdâga, răzeș. **B.**, pe numele său adevărat Ion (Ivan) Buzdâga, a absolvit școala primară în satul natal, iar pe cea secundară la Bairamcea. Urmează cursuri de agricultură la Moghilev, apoi la Gore-Gorki în Belarus și Seminarul Pedagogic din Camenița. A studiat, apoi, literele și dreptul la Moscova și, în cele din urmă, la Iași, unde și-a luat licența în drept, titlul de doctor în științe politico-economice obținându-l la Cernăuți. Întors în Rusia, funcționează un timp ca agronom și profesor. Participă la Primul Război Mondial în cadrul armatei ruse. Ca secretar general al Sfatului Țării, citește, în ședința din martie 1918, actul Unirii. La începutul anului 1918 pleacă împreună cu alți frunțași la Iași, pentru a informa guvernul român asupra situației din Basarabia. După Unire a fost deputat de Bălți până în 1932, în aproape toate parlamentele țării. Subsecretar de stat la Ministerul Industriei și Comerțului în anii 1931–1932, a fost parlamentar de Bălți, păstrându-și mandatul pe durata a opt legislaturi. Eforturile sale au fost recompensate cu Medalia „Regele Ferdinand I” cu Spade și Panglică și cu Ordinul „Regele Ferdinand I” în grad de Comandor. În perioada postbelică, de teama persecuțiilor, trăiește ascuns, adăpostindu-se la mănăstiri sau în case din Transilvania și Oltenia. Încă din 1913–1914 **B.** colabora, sub pseudonimul Nică Românaș, cu versuri originale și traduceri din scriitorii ruși, la „Cuvânt moldovenesc” din Chișinău, revistă pe care o conduceau Nicolae N. Alexandri, Simion Murafa și Pan Halippa. Publicistică și producții lirice îi vor apărea mai târziu în „Răsăritul”, „Viața Basarabiei”, „Sburătorul”, „Luceafărul”, „Viața românească”, „Gândirea”, „Adevărul literar și artistic”, „Ramuri”, „Basarabia” ș.a., unde mai semna B.I. Alion, Ion Câmpeanu, B. Cogălnic, I. Dumbrăveanu. În 1921 tipărește la Chișinău un

volum intitulat *Cântece din Basarabia*, căruia îi urmează al doilea, apărut la Craiova, în 1928, ambele cuprinzând un bogat material folcloric cules în vremea adolescenței. Mare parte din lirica semnată în periodice va forma substanța volumelor *Miresme din stepă* (1922; Premiul Societății Scriitorilor Români), *Țara mea* (1928), *Păstori de timpuri* (1937; Premiul Academiei Române) și *Metanii de luceferi* (1942; Premiul Societății Scriitorilor Români). A fost membru al Societății Scriitorilor din Basarabia (din 1921) și al Societății Scriitorilor din Basarabia (din 1939).

B. cultivă o poezie tradiționalistă, cu imagini ale ținutului natal, surprins într-o ambianță specifică, plină de culoare și dinamism. Copleșit, totuși, de autoritatea unor înaintași (Vasile Alecsandri, M. Eminescu ș.a.), el lasă rareori să răzbată și un timbru mai personal. Rețin, prin intensitatea elanului patriotic, poemele din *Păstori de timpuri*, ciclul evocator al unei istorii aureolate de mit și legendă. Nu lipsesc nici versurile de inspirație biblică în care, în pofida unor tonalități adecvate, nu se ating zonele de profunzime ale modelului. Poetul a lăsat și câteva sinteze privitoare la literatura rusă și reprezentanții ei de marcă, iar în manuscris s-au păstrat numeroase versuri reunite sub titlurile *Podgorii de aramă*, *Pietre de temelie* și *Cântece de durere*, poemul *Balada morții cronicarului Miron Costin și a fratelui său, vornicul Velicico*, precum și o serie de tălmăcirii din romanticii, realiștii și modernii ruși (A.S. Pușkin, M.I. Lermontov, K. Balmont, Maxim Gorki, I. Bunin, A. Blok ș.a.), **B.** fiind și printre primii traducători ai lui Serghei Esenin la noi.

SCRIERI: *Miresme din stepă*, București, 1922; *Țara mea*, Craiova, 1928; *Păstori de timpuri*, București, 1937; *Metanii de luceferi*, București, 1942. **Culegeri:** *Cântece din Basarabia*, vol. I, Chișinău, 1921, vol. II, Craiova, 1928. **Traduceri:** M. Koțiubinski, *Pe cuptor*, Chișinău, 1920; Maxim Gorki, *Fata și moartea*, București, 1962; A.S. Pușkin, *Evgheni Oneghin*, pref. Perpessicius, București, 1967.

Repere bibliografice: Perpessicius, *Mențiuni*, II, 175–178; Perpessicius, *Opere*, II, 120–122, X, 35–38; Streinu, *Pagini*, V, 27–28; Lovinescu, *Opere*, IX, 261; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II (1985), 320–321; Șerban Cioculescu, *Serghei Esenin și lirica noastră tânără*, RFR, 1937, 9; Carianopol, *Scriitori*, I, 173–180; Tudor, *Mișcarea*, 127–129, *passim*; *Dicț. scriit. rom.*, I, 411–412; Cimpoi, *Ist. lit. Basarabia*, 118–120; Burlacu, *Lit. rom. Basarabia*, 83–84, 90–95; *Dicț. Chișinău*, 91–93; Nicolae

Scurtu, *Noi contribuții la biografia lui Ion Buzdugan*, „Litere”, 2012, 1. **C.Bz.**

BUZDUGAN-HAȘEGANU, Cornelia (16.XI.1903, Galați – 7.VI.1947, Brașov), poetă. Fiică a Elizei Buzdugan (n. Rosiade), profesoară și publicistă, și a scriitorului C.Z. Buzdugan, **B.-H.** a copilărit la Galați, unde își trece bacalaureatul în 1922. Elevă, debuta cu versuri sub pseudonim (Nelia Corbu), în „Dunărea” (1919). Continuă să publice, primită favorabil în mediile literare și intelectuale ale vremii, până la repede omologare în meseria scrisului, odată cu reapariția sub numele real, în „Convorbiri literare” din 1921. În anii studenției, la București, în cadrul cercului dirigit la Institutul de Literatură de Mihail Dragomirescu, colegi de generație și aspirație îi sunt A. Bădăuță, Gh. Cardaș, George Dumitrescu, Agatha Grigorescu, Dan Simonescu, Gh. Talaz, Cora Valescu, între alții. Licențiată în litere (1926), a absolvit ulterior și Seminarul Pedagogic Universitar „Titu Maiorescu”. Peregrinările pe la diverse școli din țară (ca profesoară de română și franceză), moartea dramatică a tatălui, căsătoria, la Cluj, cu publicistul Ilie Hașeganu, Dictatul de la Viena, refugiul la Brașov și casa spulberată sub ultimul, devastator bombardament, în 1944 – repere ale unei existențe agitate –, își vor găsi ecou în stihurile sale intimiste, circumstanțiale. A mai semnat în „Miorița”, „Vieața nouă”, „Mișcarea literară”, „Ritmul vremii”, „Viața literară”, „Falanga”, „Revista scriitoarei”, „Cuget clar”, „Adevărul literar și artistic”, „Societatea de mâine”, „Patria”, „Utopia”, „Darul vremii”, „Hyperion”, „Gazeta Transilvaniei”, „România tânără” (pe care o va redacta alături de Ilie Hașeganu la Brașov, în 1942–1943) ș.a.

Primele versuri publicate de **B.-H.** corespund unui timp ingenuu, al claustrărilor în vis, rostirii muzicale, suferinde, în „poze” adolescente, puse sub semnul grației imitative. Cu urme simboliste, poemele de mai târziu cultivă dispoziția meditativă (*Ghețarul*, *Izvorul*, *Termitele*), gustul himericului, al vetustului medieval, discreta cochetare cu exoticul, în timbru minulescian. Curgerea vremii devine laitmotiv, surdinizând și „complicând” treptat limbajul poeziei. Livrescul și alura reculeasă, tandrețea, ce-și asociază vestigii de umor, și o anume „frondă” feminină țin de lirismul reflexiv, modern, chiar dacă inspirația e circumscrisă sferei tradiționale; o manieră evocând, pe-alocuri, gestul ironic sau autopersiflant, prin care mai adesea își asumă și înfruntă lumea poetele din spațiul pravoslavnic.

Poeta exersează un răstimp – menționabil – și comentariul critic, deconspirându-și gustul, preferințele, afinitățile, într-o deplină acceptare a obsesiilor spirituale. Un număr însemnat de tălmăciri din Charles Baudelaire rămase de la C.Z. Buzdugan apar antologate de **B.-H.** în 1942. Lasă ea însăși câteva traduceri (remarcate) din François Villon, Paul Valéry, Petőfi, Robert Browning. Tentată poate la o reevaluare (boala de cord îi anunța sfârșitul), își editează, în același an, întâia carte: *Chenar pe marginea războiului*, jurnal sensibil ce exorcizează spaime de dincoace de front. Revine în 1943 cu o culegere retrospectivă, *Versurile mele*. Evadările în trecut, eden pierdut și recucerit prin rememorare, inspiră stampe nostalgice (Brateșul, luntrea cu vântrele, masa de scris a tatei, poeme spuse din Verlaine, Verhaeren). Pastişele (uneori alarmante), adieri mistice, apăsarea și tânga, neliniștea interogând misterul și neantul conferă plachetelor următoare aspect compozit, distonant.

SCRIERI: *Chenar pe marginea războiului*, Brașov, 1942; *Versurile mele*, Brașov, 1943; *Poeme pentru Dumnezeu și pentru oameni*, Brașov, 1946; *Invocări*, Brașov, 1947.

Repere bibliografice: Lovinescu, *Sburătorul*, II, 57; Iorga, *Ist. lit. cont.*, II (1985), 287, 321; Cornelia Buzdugan-Hașeganu, în Octavian Șireagu, *Noua lirică ardeleană*, pref. I. Valerian, Cluj, 1935, 33–37, 161–162; Perpessicius, *Opere*, IX, 325, 329–330, X, 268, 272–273; Constantin-Stelian, „*Chenar pe marginea războiului*”, F, 1942, 9; Aurel Marin, „*Chenar pe marginea războiului*”, GT, 1942, 95; Paul Georgescu, „*Invocări*”, ORT, 1947, 15; Piru, *Panorama*, 74–75; [Cornelia Buzdugan-Hașeganu], ADLTR, H-44, H-45. **R.Ș.**

BUZEA, Constanța
(29.III.1941, București – 31.VIII.2012, București),
poetă, publicistă.

Este fiica Alexandrinei (n. Nica) și a lui Petrache Buzea, funcționar. Urmează la București liceul (1954–1957) și Facultatea de Filologie (1963–1969), debutând foarte timpuriu cu versuri la „Tânărul scriitor” (1957). Cel dintâi volum, *De pe*

pământ, îi apare în 1963. Din 1973 este redactor la revistele „Amfiteatru” și „Viața studentescă”, iar după 1989 la „România literară”, unde ține rubrica „Post-restant”. A fost distinsă cu numeroase premii, printre care Premiul Uniunii Scriitorilor (1972), Premiul „Mihai Eminescu” al Academiei RSR (1974) și Premiul Național de Poezie „Mihai Eminescu” (2001). A fost căsătorită cu poetul Adrian Păunescu, personaj central în *Creștetul ghețarului. Jurnal 1969–1971* (2009).

Între atâția poeți care-și locuiesc spațiul imaginar ca pe o certitudine, populându-l dezinvolt, luxuriant sau aspru cu obiecte sau aduceri-aminte, cu melancolii ori sarcasme, **B.** face parte dintre acei autori, niciodată mulți, „instaurați” în propriul eu ca într-o enigmă. Nu atât textul, cât „umbra” lui, nu atât locvacitatea metaforică, cât mai ales legătura, fuziunea aproape nevăzută, dar întotdeauna prezentă, dintre ordinea terestră, ordinea cosmică și ordinea morală definesc și captează identitatea acestui tip de lirism. „Peisajul”, chiar și atunci când este copleșit de vegetație, fascinat de levitația proprie fiecărui anotimp, chiar și atunci când se definește în funcție de un loc anume, de căderea luminii, a ploilor, a amurgului, a nisipurilor, mortuare sau sărbătorești, este un peisaj moral, mai mult, e o arhitectură labirintică de emoții, cu sens exorcizant și finalitate autoscopică. Efluviile naturii, captate de energiile puberale, stau alături de motivul romantic-baroc al „marelui mim îndoială”, dar măștile și tentațiile de cuprindere a ordinii terestre într-o viziune carnavalescă sunt părăsite în numele rigorii sapiențiale. Lirismul sărbătorec, încărcând versul cu lumini, adieri, șoapte și polenuri, este practicat cu aceeași plinătate a emoției și rostirii cu care angoasa, *tremendum*-ul traversează planul poetic, fie în cadențe strident-demonstrative, fie în sonorități cvasilitur-gice, drapând melancolia în prozodii de descântec. Nu altfel se întâmplă în registrul erotic, unde, alături de poemele marcate de tensiunea așteptării, de presimțiri și utopii configurate energic ori tandru, pot fi întâlnite poeme jubilatarii, copleșitoare afectiv, exaltând dăruirea și comuniunea, dar și „sfârșitul continuu”, lamentoul rememorativ – agresiv sau duios, orgolios ori uscat, neutru – în al cărui triumghi trecutul se oferă prezentului pentru a prefigura o șansă utopiei. Aceeași energie plasmuitoare va experimenta nu numai tematici, dar și expresii variate, provenind din diferite direcții

culturale. Tentației atitudinilor în travesti i se va adăuga apetitul rostirii travestite. De aici, cu precădere în volumele de până la *Ploi de piatră* (1979), secvențele bacoviene turnate în carcase argheziene. Ele nu abundă nicidecum și sunt, oricum, la antipodul intertextualității programatic practicate în poezia optzeciștilor, dar semnifică, în anumite momente, o stare de criză a limbajului (de unde și asidua interogare a „cuvintelor ca material” pentru inefabil) observată, la vremea ei, de Eugen Simion, stare ce traduce mai puțin vidul interior și mai mult – paradoxal – un soi de narcisism invers: adorarea și asimilarea alterității de atitudine și expresivitate ca pe propriul chip (și fel) de a fi. Autocontemplare, receptivă nu prin reducere, ci prin seducție: „Cum vii, cum stai, ți-ai spune întruna/ Că sunt un mim fără lumină./ Și sunt cuvintele prea goale/ Pentru serbările din gând./ Mimul se zbate în oglindă/ Și-n sinea lui sedus se-nclină”. O imagine definitorie în poezia scrisă de **B.** ar putea fi cunoscuta ipostază a gândirii eminesciene din *Diana*: „În cea oglindă mișcătoare/ Vrei să zărești un straniu joc,/ O apă vecinic călătoare/ Sub ochiul tău rămas pe loc?”. Sau, în cuvintele poetei: „Durerea, orgoliul de-a nu mă divide,/ și strania poftă de-a fi suverană,/ Provoacă otrava pe care-o înghite/ Naiva din suflet, podoaba mea, rană./ Pierzând cu voință dovezile sorții./ Nici vieții m-adaug, nici liniștei morții”. Cele două ipostaze fundamentale (imagini obsedante) sunt sufletul și umbra, configurate sub semnul, trist și miraculos totodată, al unității ființei. Paradox care constituie și „cheia estetică” a acestei poezii: un „conținut” înconjurat de o amplă, alambicată, savant construită armură de sensuri și imagini. Anotimpurile bogate, accentele vitaliste și comunicarea emoțională sunt petrecute, aproape fără excepție, prin filtrul propriei lor negații: pustiirea naturii, moartea, singurătatea devorantă. Ceea ce este se revelă ca umbră a neființei, deci ca dovadă a (înseși) firii acesteia. Dovadă pieritoare, la rândul-i: norii, pasărea, copacul, sevele, melcii, fluturii ș.a.m.d. sunt/ devin „cuvinte”, adică umbre ale fapturilor, oglinzi oglindite ale rostirii. Rostire pe care o câștigă, o certifică tocmai prin infinita ei pierdere. Trupul este umbră sufletului, iar realitatea pe nume „Tu” capătă identitate numai traversând „sala nervilor”, prin înstrăinarea de prezentul amintirii sale: „...acelui tu monstruos îi dădeam loc/ de viață și de moarte/ drept asupra aripilor/ [...] el intră și iese zburând/ ca propriul

meu suflet nepăsător/ cu propriul meu suflet în minte/ cu propriul meu îngândurat suflet/ care atât de palid șoptea/ lasă-mă liber". Insinuată nu doar lângă trup, ci și lângă cuvinte, umbra „depinde” exact în măsura în care își cucerește „autonomia”: „Depind, deci, exist, iată fraza/ De sărbătoare umbrindu-mă ca un copac/ fără frunze”. Umbra nu golește, ci „stivuiește goluri”, este „pată fără răscruce, fără deviere”, păstrează senioria durerii („Inima tăiată-n două/ să se-adune nu mai vrea”), ea se lasă peste trecut („șerpi plini de ghimpi/ umbra planta memoria/ într-un loc secetos din trecut”) nu ca semn final, ci ca absolviere, ca transfer al eului dincolo de limite („în timp ce plângi în somn/ prăpastia se gândește la tine”). În acest timp sufletul lipsit de umbră devine „chin de pâslă” și este așteptat „ca un mormânt”. El se „sparge ca un vas”, înseamnă „trecutul răni

viitoare”, călătorește „în surpare” și sfârșește prin a topi oglinda în care Mimul privește un mim privindu-se în oglindă, în care un mim... ș.a.m.d., *mise en abîme* prin care existența și iluzia se descoperă, se autentifică și se consumă reciproc. De aici și până la sintagma „umbra umbrei” nu este decât un pas, iar **B.** nu întârzie să-l facă. Destrămarea și Unitate sunt cele două stări matriciale locuite de suflet și de umbră, din centrul cărora provin deopotrivă forța și neliniștea fără margini a gândului poetic. În ciuda aparențelor – serafismul, tonalitățile de litanie, lamentoul perpetuat din rațiuni (auto)persuasive, diafanul, vegetalul și irizațiile angelice –, poezia nu se edifică exclusiv din pasivități, langori și contemplații, ci și dintr-o covârșitoare energie a ipostazierii: „De ce să nu desfid surâsul, plânsul,/ Ca pe-ale clipei stranii accesorii,/ De ce să nu mă-ncredințez sub norii/ Oricărui sens ce m-ar

Constanța Buzea și Șerban Cioculescu

sorbi într-însul?”. Întrebarea desfide orice limitare. Ea fisurează logica textului („Tu, care n-ai coborât niciodată/ spune-mi/ punctul, când e mirare?/ Și când întreabă?/ Când se suspendă?”), dezvăluie dependența teatral-absurdă a universului („Senină sfială albind ne rărim/ În numele marelui mim/ În numele marelui mim îndoială/ În lacrima lumii cuminte plutim/ din gura amară a marelui mim/ Les stoluri de păsări și nori dau năvală”) și face să vibreze mirarea între afirmație și negare: „Te voi goni cu gură stinsă,/ Te voi reține ca pe-un sfânt/ Între nimic și poezie,/ Între credință și trădare?// În lumea ta de-nfiorare/ Vei vrea să vin, ca mai curând/ Să fug de ea, iubindu-i fiul/ Care se naște și dispare/ În voia lui urmând cu milă/ Făptura mea prin timp umblând?”. Se întâlnesc în larga deschidere de compas a acestui univers poetic majoritatea temelor generației '60: formele vitalismului (când insurgent, când, cel mai adesea, temperat de fievorile rostirii), candoarea descoperirii lumii, starea edenică a copilăriei, dar și monologul convulsiv, străbătut de motivul morții, tensiunea dramatică a confesiunii, dar și ironia trecută prin cuvintele lui Iov, „fresca” vizionară, dar și crochiul nervos, pastelul frumos decorat, acompaniat de luminiscentă și agonice în subtext, ori sonetul cu lumini glaciale, sentențios-didactic în premise și disolutiv în concluzii, turnând gnomicul în tipare senzoriale, ca în neoplatonismul renescentist. În ciuda unității de substanță, se pot decupa câteva etape în evoluția poetei. Cea dintâi ar cuprinde volumele *De pe pământ*, *La ritmul naturii* (1966) și, parțial, *Norii* (1968). A doua etapă, de la *Agonice* (1970) până la *Răsad de spini* (1973), îi definește decisiv traiectoria. De acum, „setea de anonim”, ceea ce înseamnă „subordonarea eului unei ritmicități universale”, va primi semnificațiile renunțării și ale spaimei de singurătate și moarte. *Ape cu plute* (1975), *Limanul orei* (1976) și *Ploi de piatră* aduc o importantă schimbare de accent: în regimul trăirii poetice plenitudinea afectivă (inclusiv cea a suferinței) cedează tot mai mult în fața epurelor mentale. Evoluție ce va culmina în stilizările și ermetismul din *Planta memoria* (1985), anticipat de *Cină bogată în viscol* (1983). Abstractizarea peisajului și închiderea poemului într-o ermetică și glacială vizualitate, suspendarea și chiar anularea, pe alocuri, a centrului afectiv în numele contemplației cu vibrații de sarcasm, fluxul incertitudinilor, generat între altele și de eliminarea

punctuației, oferă sugestia unui eu pierdut, amăgit de propria-i imagine. Ineditele cuprinse în finalul antologiei *Cheia închisă* (1987), în strictă continuitate cu claustrul eliberator din *Planta memoria*, investesc absența cu atributele revelației („simt limita/ limita contemplând sufletul/ în trup ca într-o rană goală”) și fac din sacrificiu și retragere o inițiere în „strigătul propriu”, către „ieșirea din timp”. Fiecare poem este deopotrivă un început care sfârșește și un sfârșit care-și conține noul început. De aici balansul dintre mereu-altceva și mereu-aceiași, farmecul și capacitatea exorcizantă a acestei poezii: „De parcă moartea blând aş evita-o,/ Beau somnul dintr-o ceașcă luminoasă,/ Înaintând nerecunoscătoare/ Pe-un drum ce nu-i al meu,/ Deși atât de stranii ființe îmi arată,/ Las geniul limitei să mă înconjoare./ El șterge zidul literelor într-o/ ciudat de transparentă stare”. Această din urmă etapă, adâncită în volumele *Ultima Thule* (1990), *Pelerinaj* (1997) și *Netrăite* (I–II, 2004–2008), împinge poezia scrisă de B. până la „purul gnomism” și la „epură” à la Emily Dickinson (cum observa Nicolae Manolescu), purificându-i – ca într-un act de asceză potrivit pulsivității mistice a textelor – și forma, și conținutul. Poeta a scris și versuri pentru copii, de la *Cărticică de doi ani* (1970) până la *Zgomotocicleta* (1996) și *Start la șevalet* (1998). În confesiunile din *Creștetul ghețarului. Jurnal 1969–1971* a impresionat acuitatea – în același timp rece și sensibilă – a notației prin care B. se descrie în travaliul epuizant-sufocant de scriitoare, soție și mamă; de asemenea, se rețin o seamă de portrete, printre care acela al lui Mircea Eliade, întâlnit în timpul unei călătorii în Statele Unite.

Rar caz de poet care, sub obsesia unui unic sentiment, să aducă atâtea nuanțe ale suferinței, de la dorul abstract la senzația acută de transformare a materiei în cenușă. Oriunde am deschide cărțile, dăm peste aceste imagini ale „vidului vital” ce se lărgește neconținut și cuprinde lumea fizică și morală, într-o strânsă comunicare.

EUGEN SIMION

SCRIERI: *De pe pământ*, pref. Miha Dragomir, București, 1963; *La ritmul naturii*, București, 1966; *Norii*, București, 1968; *Agonice*, București, 1970; *Cărticică de doi ani*, București, 1970; *Coline*, București, 1970; *Aventurile extraordinare ale lui Hap și Pap* (în colaborare cu Adrian Păunescu), București, 1970; *Sala nervilor*, București, 1972; *Leac pentru îngeri*, București, 1972; *Cărticică de trei ani*, București, 1972; *Răsad de spini*, București, 1973;

Pasteluri, București, 1974; *Cărticică de patru ani*, București, 1974; *Ape cu plute*, București, 1975; *Limanul orei*, București, 1976; *Poeme*, pref. Eugen Simion, București, 1977; *Ploi de piatră*, București, 1979; *Umbră pentru cer*, București, 1981; *Cărticică de cinci ani*, București, 1983; *Cină bogată în viscol*, București, 1983; *Planta memoria*, București, 1985; *Cheia închisă*, postfață Dan C. Mihăilescu, București, 1987; *Pietre sălbatice*, București, 1988; *Cărticică de șase ani*, București, 1988; *Ultima Thule*, București, 1990; *Zgomotocicleta*, București, 1996; *Foșnet fabulos*, Timișoara, 1997; *Pelerinaj*, București, 1997; *Pastelul amoroș*, Timișoara, 1998; *Pretext de conversație*, Timișoara, 1998; *Start la șevalet*, București, 1998; *Roua plural*, pref. Nicolae Manolescu, București, 1999; *Netrăritele*, I-II, București, 2004–2008; *Creștetul ghețarului. Jurnal 1969–1971*, București, 2009; *Roua plural*, postfață Nicolae Manolescu, Pitești, 2010.

Repere bibliografice: Constantin, *Despre poeți*, 169–178; Constantin, *A doua carte*, 141–149; Pop, *Poezia*, 263–280; Raicu, *Structuri*, 333–338; Felea, *Secțiuni*, 68–72, 235–239; Cristea, *Un an*, 166–174; Cristea, *Domeniul*, 121–126; Iorgulescu, *Al doilea rond*, 264–268; Regman, *Colocvial*, 192–195; Raicu, *Practica scrisului*, 339–342; Iorgulescu, *Scriitori*, 40–44; Poantă, *Radiografii*, I, 242–244; Simion, *Scriitorii* (1978), 341–352; Grigurcu, *Poeți*, 380–383; Raicu, *Fragmente*, 261–263; Cristea, *Modestie*, 66–69; Sorescu, *Ușor cu pianul*, 366–371; Cistelean, *Poezie*, 139–142; Constantin, *Complicitatea*, 166–172; Negoșescu, *Scriitori contemporani*, 58–62; Dicț. scriit. rom., I, 413–414; Dicț. analitic, I, 168–169, IV, 56–58; Octavian Soviany, [Constanța Buzea], LCF, 2000, 4, VR, 2000, 5–6, CU, 2005, 2; Cistelean, *Top ten*, 117–119; Grigurcu, *Poezie*, I, 163–178; Manolescu, *Lista*, I, 215–224; Cristea-Enache, *Concert*, 31–43; Cioculescu, *Lecturi*, I, 74–76; Cristea-Enache, *București*, 161–167; Cosmin Ciotloș, [Constanța Buzea], RL, 2008, 51–52, 2010, 1; Manolescu, *Istoria*, 1026–1029; Popa, *Ist. lit.*, II, 505–506; Ion Pop, *Un certificat de autenticitate*, ST, 2010, 1–2. **D.C.M.**

BUZILĂ, Boris (16.VI.1929, Săliște–Orhei), gazetar, prozator, traducător. Este fiul Emiliei și al lui Constantin Buzilă, dascăl bisericesc. Primele clase de liceu le-a urmat la Orhei, iar celelalte, după refugiul din Basarabia, la Alba Iulia. A absolvit Facultatea de Filologie din București (1953), secția limba și literatura rusă.

Pasionat de scrisul gazetăresc și beletristic, **B.** a debutat timpuriu (1944), în săptămânalul „Foaia noastră” din Timișoara, cu articolul *Poporul românesc*. Timp de aproape patruzeci de ani (1955–1994) a răspuns de „pagina culturală” a ziarului „România liberă”, menținând-o într-un climat moderat și scriind el însuși cronici despre literatura

epocii. O parte din numeroasele sale interviuri cu scriitori, artiști plastici, actori și muzicieni au fost reunite în volumul *Mărturii în amurg* (1974). **B.** este și autorul unor volume de memorialistică de călătorie – *În întâmpinarea soarelui* (1962), *Din Ardeni la Marea Nordului* (1975), *Orientul Occident* (1983). Sunt însemnări din călătoriile întreprinse în Mongolia, Belgia, Luxemburg, Maroc, concepute asemeni unor „fotografii interioare” (cum se și subintitulează una din cărți), pendulând între reportajul exotic și cultural și jurnalul intim, între expozeul documentar și eseu. Ampla lucrare *Din istoria vieții bisericești din Basarabia* (1996) unește bogăția și rigoarea documentară cu vibrația expunerii. Autorul nu și-a propus o tratare exhaustivă a temei abordate, ci s-a oprit numai asupra unor momente din istoria vieții bisericești basarabene, „momente” ce se constituie în etape istorice, de un secol și câteva decenii, cu o importantă răsfrângere asupra destinului românilor din stânga Prutului. Redactor la cel de-al doilea (ca importanță) ziar comunist, „România liberă”, **B.** a trăit o dramă a dedublării, mărturisită într-un jurnal secret, ținut timp de treizeci de ani, începând din 1960 și publicat în 1999 cu titlul *În prezența stăpânilor*. De asemenea, și-a publicat memoriile, insistând asupra secvenței basarabene, în *De-a v-ați ascuns’. Un destin basarabean* (2009). După 1989 **B.** a tradus din rusă numeroase scrieri de factură religioasă, între care și din N.V. Gogol, Aleksandr Soljenițin ș.a. *Un patriarh în oglinda vremii sale* (2009) este o lucrare cu aspect hagiografic despre patriarhul Teoctist.

SCRIERI: *În întâmpinarea soarelui*, București, 1962; *Mărturii în amurg*, Cluj-Napoca, 1974; *Din Ardeni la Marea Nordului*, București, 1975; *Orientul Occident*, Cluj-Napoca, 1983; *Din istoria vieții bisericești din Basarabia*, pref. Antonie Plămădeală, București–Chișinău, 1996; *În prezența stăpânilor. Treizeci de ani de jurnal secret la „România liberă”*, București, 1999; *De-a v-ați ascuns’. Un destin basarabean*, București, 2009; *Un patriarh în oglinda vremii sale*, Iași, 2009. **Traduceri:** Pavel Florenski, *Iconostasul*, București, 1994; Aleksandr Soljenițin, *Chestiunea rusă la sfârșit de secol XX*, pref. Al. Paleologu, București, 1995; N.V. Gogol, *Meditații la Dumnezeiasca Liturghie*, București, 1996; Sfântul Ioan din Kronstadt, *Liturghia, cerul pe pământ*, Sibiu, 1996; Serghei Bulgakov, *Rugul care nu se mistuie*, București, 2001.

Repere bibliografice: Adriana Iliescu, „*Mărturii în amurg*”, TR, 1974, 44; Mircea Angheliescu, *Obsesia Orientului*, T, 1984, 4; Dan Stanca, „*Treizeci de ani*

de jurnal secret la «România liberă», RMB, 1999, 30 iunie; Al. Călinescu, *Emulațiune*, DM, 2000, 395; Ștefan Cazimir, *Un destin basarabean*, RL, 2009, 14. T. V.

BUZINSCHI, Anta Raluca (15.IV.1964, Bacău – 13.VI.1983, București), poetă. Este fiica profesoarei Carmen Florica Buzinschi (n. Krantz), redactor la Editura Didactică și Pedagogică, și a scriitorului Corneliu Buzinschi. După primii trei ani ai vieții petrecuți la Bacău, se mută cu familia la București, unde urmează cursurile liceale la „Sf. Sava” și la „Gheorghe Șincai”, perioadă de lecturi precoc, în original, din literaturile engleză, americană și franceză, cu încercări de tălmăcire a unor texte dintre cele mai dificile. Se sinucide la nouăsprezece ani. Aparițiile în periodice sunt postume: în „Luceafărul”, la o lună de la moartea sa, în „România literară”, „Cronica” ș.a.

Versuri pentru aer, volum de asemenea postum, apărut în 1986, reunește, în selecția lui Nicolae Manolescu, peste o sută de poeme dispuse pe cicluri intitulate chiar de poetă, și alcătuiește, împreună cu un al doilea volum, publicat în 1989, opera lăsată de B. Subiectivizată pregnant, lirica sa – în multe cazuri constituită pe un nucleu narativ sau livresc: fapte de viață și informație culturală din registre variate – pornește de la evenimente personale și mitologeme puțin răsturnate, cu ecouri din Lucian Blaga și din Marin Sorescu. Primele texte sunt ușor neguroase, tentative de evaziune dintr-o lumină aridă de care poeta are oroare. Un vag presentiment al extincției se ghicește în autoironia abia schițată cu care moartea e imaginată ca evadare în oniric (*Căderea pierdută*) sau ca zbor nocturn și împlinire nupțială totodată (*Nevinovăție*); „Lăsați lucrurile la locul lor.../ Să nu vă sperie pașii care au fost,/ Eu voi veni întreagă și astrală,/ Închisă-n mine, sâmbure cu rost./ Și ostenită de-nveliș și goală,/ Mă voi culca alături de voi/ Privind la zborul păsării din mine/ Cea care-am fost și sunt cât sunteți voi./ Cum aș mai vrea să fiu, pierzarea de mă lasă,/ M-au ars singurătatea și lumina./[...] Sfios mă voi desprinde picătură/ Și voi apune-n regii plopi./ Mai la zenit va fi plecarea mea din urmă.../ Presimt singurătatea mea în zbor”. Motivele solitudinii și plecării sunt recurente în majoritatea ciclurilor, simboluri precum masca de lut sau de piatră (ca semn al identității amorf, primare și nespirtualizate), cuvântul (mai degrabă ca instrument magic), poarta, ochiul (ca substitut reciproc cu piatra), spirala. Uneori, în

plan formal, răzbat ecouri din versul lui Ion Caraion sau din cel al lui Cezar Ivănescu, alteori cadențele sunt ludic folclorice sau duc spre Tudor Arghezi și Ion Barbu. Dar B. încearcă să evite actul mimetic. Un ultim poem, *Posteritate*, mărturie a unei conștiințe, iese din sfera ciclurilor și încheie o viață și o operă mult prea scurte.

SCRIERI: *Versuri pentru aer*, I–II, îngr. și pref. Nicolae Manolescu, București, 1986–1989; ed. (*Vers pour l'air*), tr. și postfață Constantin Crișan, pref. Eugen Simion, București, 1996.

Repere bibliografice: Cezar Ivănescu, „Trandafirul japonez”, LCF, 1983, 52; Al. Protopopescu, „Ea și întinericul”, VR, 1986, 11; Steinhart, *Monologul*, 132–134; Grigurcu, *Poezie*, I, 179–188; Theodor Rogin, *Candoare fulgerată*, VR, 2003, 8–9; Popa, *Ist. lit.*, II, 590. E. M.

BUZINSCHI, Corneliu (25.II.1937, Bacău–27.V.2001, București), prozator. Este fiul Anetei (n. Paladi) și al lui Vasile Ioan Buzensche, ofițer de administrație. După absolvirea liceului în orașul natal, B. (al cărui nume era Corneliu Carol Buzensche) urmează între 1956 și 1961 cursurile Facultății de Istorie–Filosofie, secția psihologie–pedagogie la Universitatea din Iași. Profesor în localitatea băcăuană Gura Văii, se va muta în scurt timp la Bacău, unde va lucra ca metodist, iar din 1965 ca profesor la Liceul Pedagogic. Începând cu 1967, este urmărit de Securitate, în urma încercării de a publica în „Cronica” din Iași sceneta *Nastratin Adivaratu*. Din 1968 este redactor la Editura Tineretului și la Editura Ion Creangă. În 1973 este îndepărtat din activitatea editorială; va lucra ca defectolog în câteva școli bucureștene. Debutează în 1953 la ziarul „Steagul roșu” din Bacău. Din 1990 colaborează cu editoriale, eseuri și articole la „România liberă”, „Alianța civică”, „Baricada”, „Dreptatea”, „Cuvântul”, „Contrast”, „Luceafărul”, „Sinteze” ș.a. Prima carte de proză, *Secvențe dintr-o margine de lume*, îi apare în 1966. Poeta Anta Raluca Buzinschi a fost fiica sa.

Proza lui B. se circumscrie unor scheme fixe, cu reguli peremptorii: scrieri pentru copii – *Strigătul* (1967), *Numiți-mă Varahil* (1969), *Ochiul alb al visului* (1969), *Hoții de vise* (1972; Premiul Uniunii Scriitorilor), *Aventuri cu Varahil* (1996); roman polițist – *Nuanța albastră a morții* (1971), *Nuanța albastră a căderii* (1974), *Divertisment cu măști* (1980); povestire istorică – *Porunca cea mare* (1970); roman-snoavă – *Păcală și Tândală* (1973); roman biografic – *Duhul pământului* (1976), avându-l ca

erou pe Ion Creangă. Atunci când încearcă să abandoneze rigorile unui anume gen, autorul manifestă o înclinație deosebită către aspectele monotone, terne ale vieții, o predilecție pentru existența banală, uneori chiar mizeră a orașelor de provincie, ca în *Secvențe dintr-o margine de lume*, *Vina noastră cea de toate zilele* (1973), *Ulise trece pe Strada Mare* (1974) sau în nuvelele și povestirile din *Noaptea umbrelor* (1998) și din *Noaptea ușilor deschise* (1999). Excepție fac romanele *Sfinții se vând cu bucata* (1967), unde este abordată tema recuperării unui candidat la studenție care, ajuns din întâmplare la închisoare, pare că nu-și va mai regăsi niciodată drumul, și *Contemporanii* (1978), ce surprinde, într-o manieră pe alocuri reportericească, reacțiile unei comunități în clipe de grea cumpănă, provocate de o cumplită calamitate naturală: inundațiile. O selecție din articolele de presă scrise de **B.** în perioada 1990–1997, publicată postum, în 2005, poartă titlul *Ocultism și harababură*, sugestiv pentru mărturia dezabuzată a autorului.

SCRIERI: *Secvențe dintr-o margine de lume*, București, 1966; *Sfinții se vând cu bucata*, București, 1967; *Strigățul*, București, 1967; *Numiți-mă Varahil*, București, 1969; *Ochiul alb al visului*, București, 1969; *Porunca cea mare*, București, 1970; *Nuanța albastră a morții*, București, 1971; *Hoții de vise*, București, 1972; *Păcală și Tândală*, pref. Ovidiu Papadima, București, 1973; *Vina noastră cea de toate zilele*, Iași, 1973; *Nuanța albastră a căderii*, București, 1974; *Ulise trece pe Strada Mare*, București, 1974; *Duhul pământului*, pref. Constantin Ciopraga, București, 1976; *Contemporanii*, București, 1978; *Divertisment cu măști*, București, 1980; *Aventuri cu Varahil*, București, 1996; *Noaptea umbrelor*, București, 1998; *Noaptea ușilor deschise*, postfață Al. Protopopescu și George Anca, București, 1999; *Ocultism și harababură*, îngr. Florica Buzinschi, pref. Eugen Uricaru, București, 2005.

Repere bibliografice: Mihai Drăgan, „*Secvențe dintr-o margine de lume*”, CRC, 1966, 18; C. Blănaru, „*Numiți-mă Varahil*”, CRC, 1973, 9; Constantin Ciopraga, „*Păcală și Tândală*”, CRC, 1973, 9; Dana Dumitriu, *Romanul geniului*, RL, 1976, 43; Eugen Simion, *Roman și biografie*, LCF, 1976, 44; Mihai Coman, „*Contemporanii*”, RL, 1978, 41; Gheorghe Grigurcu, „*Numiți-mă Varahil*”, O, 1987, 9; Eugen Uricaru, *Plecarea lui Corneliu Buzinschi*, LCF, 2001, 22; George Anca, *Corneliu Buzinschi*, RL, 2001, 23; Adrian Jicu, „*Noaptea ușilor deschise*”, ATN, 2003, 4; Budău, *Bacăul lit.*, 479–482; Gheorghe Grigurcu, *Un martor incomod*, RL, 2006, 4; Adrian Neculau, „*Ocultism și harababură*”, DL, 2006, 65.

D. Gr.

BUZNEA, George (23.IV.1903, Vetrișoia, j. Vaslui – 14.IX.1976, București), poet, traducător. Este fiul Dominicăi (n. Bejan) și al lui Gheorghe Buznea, țărani. **B.** a avut o tinerețe supusă lipsurilor și incertitudinilor, neizbutind să-și termine studiile începute la Facultatea de Litere și Filosofie din București. Prin 1926–1927 frecventa cenaclul lui Mihail Dragomirescu și încerca să se afirme cu versuri la „Falanga” și „Universul literar”. Mai apoi, pe când era în serviciul Bibliotecii Comunale din Brăila (1929–1939), a lucrat și ca redactor la „Expresul”, „Luceafărul”, „Luceafărul literar și artistic”, „Curierul”, „Relief dunărean”, „Gazeta Brăilei”, colaborând totodată și la alte periodice. A publicat versuri, proză, articole literare și diverse, semnând și George Buznea-Moldovanu, Baldovin, Bemol, Valentin Boldur, B.N. Șoltuz, Valentin Vetrișanu. Între 1940 și 1948 este angajat ca „tehnician traducător scenarist” la întreprinderi cinematografice din București și Craiova, stabilindu-se apoi în București, unde, după câteva colaborări sporadice, conjuncturale, reintră în viața literară ca traducător.

Placheta *Omagiu Eladei* (1930) conține stihuri ocazionale, iar *Aripi de azur* (1935, amplificată și republicată în același an sub titlul *Epopoea aripei*) este un imn închinat aviației românești. Mai aproape de poezie, volumul *Flăcări* (1935) este dominat de energia trăirilor erotice, abia voalate de simboluri străvezii. Înțeleasă ca o religie atotputernică, iubirea e proiectată în largi spații naturale sau în profunde perspective temporale, prin invocarea unui timp mitic, cu o figuratie dionisiacă. Glorificarea forței vitale ar fi principala marcă a scrisului său, vizibilă și în entuziasmul versurilor ocazionale sau al articolelor literare. Înclinația poetului de a elogia capătă forma cea mai plină de devoțiune în *Povestea lui...* (1940), omagiu, după modelul epic și prozodic al poemului *Luceafărul*, adus lui M. Eminescu. Între numeroasele proze risipite în periodice, se detașează foiletoanele din „Expresul” și „Curierul”, grupate sub câteva titluri „semnificative” – *Romanul unei femei* (1930), semnat Giovana, *Brăila, cetatea voluptății* (1930–1931), semnat Marchizul de Priola, *Brăila râde*, *Brăila plânge* (1932), semnat Don Cleofas. Textele intenționează o campanie de „dezvăluire” a vieții secrete a orașului, dar sunt mai degrabă dovada unei înclinații exagerate spre observarea manifestărilor erotice, de preferință în împrejurări senzationale. Cea mai importantă operă a lui **B.** este

traducerea primelor două părți (și începutul celei de-a treia, până la cântul VII) din *Divina Comedie* a lui Dante. Conștient de dificultățile unei interpretări cât mai complexe a originalului, el optează pentru o „echivalare în spirit dantesc a secvențelor intraductibile”. Transpunerea în românește este însoțită de o amănunțită documentare, de un bogat aparat critic. Rigorile prozodice l-au condus la unele creații lexicale sau sintactice prea personale, forțând uneori uzul limbii, dar în ansamblu versiunea sa are vigoare expresivă.

SCRIERI: *Omagiu Eladei*, Brăila, 1930; *Romanul unei femei*, 1930; *Brăila râde, Brăila plânge*, 1932; *Aripi de azur*, Brăila, 1935; ed. (*Epopeea aripei*), București, 1935; *Flăcări*, Brăila, 1935; *Epopeea pământului românesc*, București, 1936; *Brăila prin veacuri și în zilele noastre* (în colaborare), Brăila, 1937; *Povestea lui...*, București, 1940. **Traduceri:** Dante, *Divina Comedie. Infernul*, pref. trad., București, 1975, *Purgatoriul*, pref. Alexandru Balaci, București, 1978.

Repere bibliografice: Nicolae Manolescu, *Un traducător al lui Dante*, LCF, 1970, 21; Alexandru Balaci, *O nouă traducere a „Infernului”*, R, 1975, 8; Șerban Cioculescu, „*Infernul*” lui Dante într-o nouă tălmăcire, FLC, 1976, 1; Dan Grigorescu, Dante, „*Infernul*”, CNT, 1976, 5; Vasile Băncilă, *George Buznea. Cea mai nouă haină literară a lui Dante*, „Atelier literar”, 1977, 15, 17; Dan Grigorescu „*Purgatoriul*”, CNT, 1978, 26; Carianopol, *Scriitori*, II, 101–108; *Dicț. scriit. rom.*, I, 415–416; Victor Macarie, *George Buznea, traducător al „Divinei Comedii”*, DL, 2003, 1; Alexandru Laszlo, Ovidiu Pecican, *Prin pădurea întunecată. Dialoguri despre Dante*, București, 2011, 48–54. **C. T.**

BUZNEA, Iancu (21.XI.1809, Iași – 28.VII.1839, Putna, j. Suceava), traducător. Iancu Nicola (sau Nicolae) pe numele său adevărat, **B.** a fost crescut de Veniamin Costache, mitropolitul Moldovei. El l-a trimis la învățătură la „Sf. Sava”, în București, numindu-l apoi într-o slujbă la Mitropolie. Ulterior a primit ranguri boierești. În 1831 era mare vornic și cavaler al unui ordin rusesc.

Încă din școală, în 1827, **B.**, semnând Iancu Nicolae Moldovean, a transpus din grecește *Culegere de înțelepciune* de Dimitrie Darvari și, după Nicolae S. Piccolos, romanul lui Bernardin de Saint-Pierre, *Paul și Virginia*. Traducerea, întregită de notele explicative ale lui Piccolos și de altele noi, nu a fost tipărită de la început, circulând, sub numele Iancu Nicola, în numeroase copii manuscrise. Tot Iancu Nicola va semna și *Manual de patriotism*, tipărit la Iași în 1829. Originalul este *Manualul de patriotism*

dedicat locuitorilor celor 7 insule ionice, apărut în 1817 și atribuit lui N. Scufos. Cartea a avut o largă circulație, fiind întrebuințată ca manual didactic în unele școli. Prefața este un elogiu adus de **B.** înțelepturilor școlii în limba română, a căror activitate o considera un exemplu de înaltă iubire de țară. În 1831 el tipărește *Pavel și Virghinia*, revizuiind, după originalul francez, textul din 1827. Tălmăcirea este făcută cu talent și cu un remarcabil simț al limbii. Exprimarea ușor arhaică, atunci când traducătorul încearcă să evite neologismul, are prospețime, spontaneitate și culoare. Versiunea lui e mai literară și chiar mai exactă decât cea făcută de Al. Pelimon douăzeci de ani mai târziu. Utilizând un intermediar bilingv, în franceză și în greacă, apărut la Viena în 1782, **B.** dă în 1834 *Filosoful indian sau Chipul de a trăi cineva fericit în societate*, după cartea lordului Chesterfield. Lucrarea cuprindea numeroase noțiuni și idei de esență iluministă; în același timp, căutarea credinței, reculegerea și meditația pe care era axată au pregătit atmosfera necesară receptării preromantismului și romantismului.

Traduceri: Dimitrie Darvari, *Culegere de înțelepciune*, București, 1827; N. Scufos, *Manual de patriotism*, pref. trad., Iași, 1829; Bernardin de Saint-Pierre, *Pavel și Virghinia*, Iași, 1831; Lordul Chesterfield, *Filosoful indian sau Chipul de a trăi cineva fericit în societate*, Iași, 1834.

Repere bibliografice: Duțu, *Explorări*, 98–100; Cornea, *Originile*, 98, 237, 450; Duțu, *Cărțile*, 41–45; *Dicț. lit.* 1900, 137–138; Gh. Sibechi, *Coordonate biografice: Iancu Buznea*, ALIL, seria B, t. XXX–XXXI, 1985–1987. **S. C.**

BUZURA, Augustin
(22.IX.1938, Berința, j. Maramureș), prozator, publicist.

Este fiul Anei (n. Miclea) și al lui Ilie Buzura, miner. A absolvit Liceul „Gh. Șincai” din Baia Mare în 1955. După o perioadă în care a fost inspector statistician, educator și agricultor, urmează Facultatea de Medicină Generală din Cluj, absolvită în 1964, cu specializare în psihiatrie. Între 1957 și

1964 e funcționar la Filiala din Cluj a Uniunii Scriitorilor. Debutază în 1960 la revista „Tribuna”, unde va fi redactor, secretar de redacție și șef de secție, iar din 23 decembrie 1989 redactor-șef. Din 1990 este președinte al Fundației Culturale Române, instituție care, sub conducerea lui, are un rol important în promovarea legăturilor cu diaspora românească, având în program publicarea lucrărilor exilului românesc, integrarea culturală a românilor de pretutindeni. După transformarea Fundației, în 2003, în Institutul Cultural Român, **B.** devine președintele noii instituții, funcție în care rămâne până la începutul lui 2005. În același an, sub egida Fundației Culturale Române, reînființată, lansează o nouă serie din publicația „Cultura”, fiind redactor-șef și editorialist. Membru al Academiei Române (corespondent din 1990, titular din 1992), al Academiei Braziliene de Litere și al Academiei Latinității, mai este membru fondator al Fundației Culturale Europene „Gulliver” (Amsterdam), președinte al filialei române a Academiei de Cultură și Știință din Roma, membru în comitetul director al Clubului Euro-Atlantic (din 1992), membru al

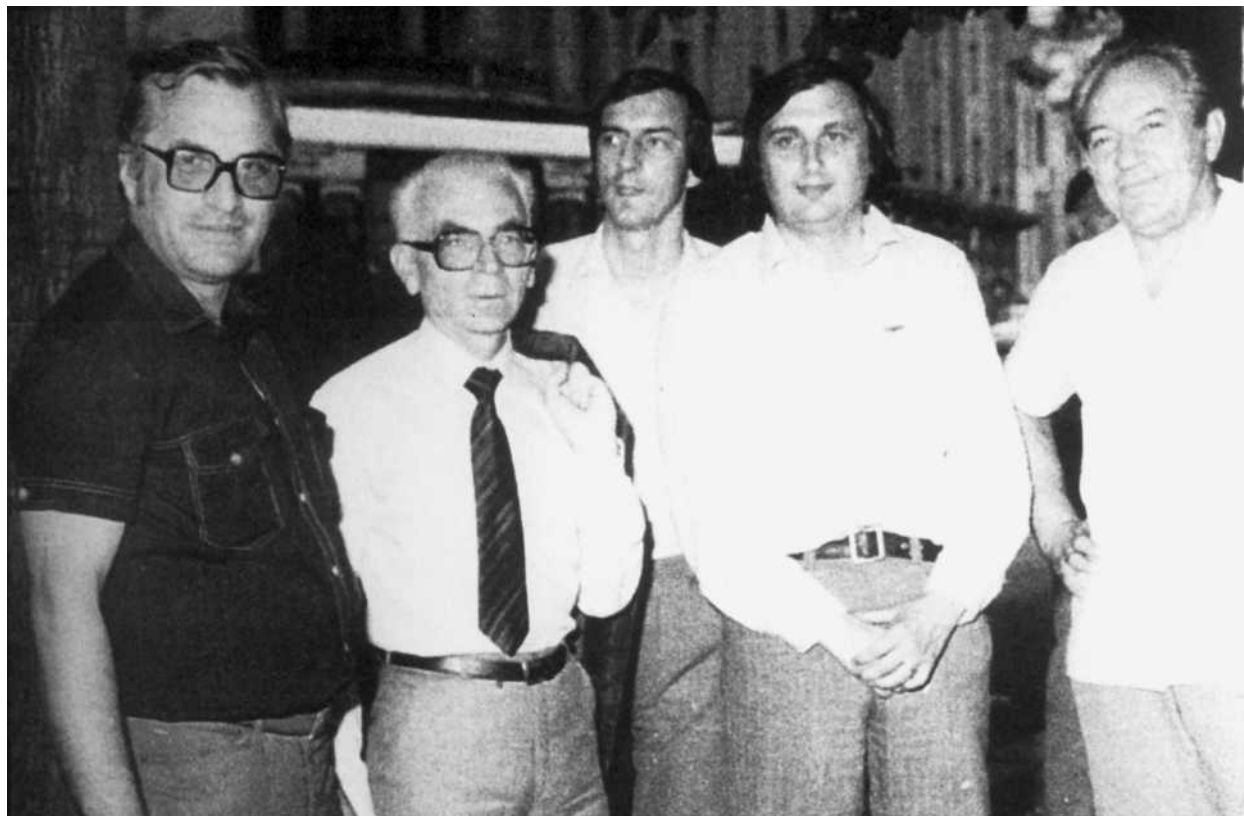
Comitetului Internațional pentru Ocrotirea Copilului (din 1991), precum și membru al Asociației Psihiatrilor Liberi (din 1989). Scrierile sale au fost traduse în numeroase limbi. A cosemnat scenariul filmului *Pădureanca* (1987), regizat de Nicolae Mărgineanu. A primit, din partea Uniunii Scriitorilor, Premiul Opera Omnia (2003).

De la primele culegeri de nuvele, *Capul Bunei Speranțe* (1963), *De ce zboară vulturul?* (1966), **B.** își schițează tema obsedantă, dezvoltată apoi în romane: comportamentul individului nonconformist, luptând să-și păstreze autenticitatea personalității, în raport cu un mediu care își impune constrângător, adesea brutal, legile alienante. Rescriind, în câteva variante epice, tema împotrivrării la alienare în socialism, scriitorul a intrat în conflict cu cenzura. Primul lui roman, *Absenții*, apărut în anul 1970, va fi retras din circulație; la fiecare din romanele următoare va avea discuții cu cenzorii și va fi nevoit să opereze eliminări în texte, uneori până la a face de nerecunoscut evenimentele pe care acestea le evocă: de exemplu, greva minerilor din 1977 și pedepsirea unora din inițiatorii ei, internați în azile psihiatrice, cu modificarea personalității prin medicație inadecvată, prezentă în romanul *Refugii* (*Zidul morții*) (1984), nu mai putea fi pomenită nici măcar aluziv, deși, urmărind traseul personajului implicat, cititorul poate deduce motivele pentru care acesta este căutat cu disperare de femeia care îl iubește. Chiar în asemenea condiții, pentru publicul cititor care înțelegea mai mult decât se putea spune, **B.** rămâne în vremea totalitarismului una din vocile opoziției disimulate. Romanul *Absenții* e distins cu Premiul Uniunii Scriitorilor, ca și *Fețele tăcerii* (1974), *Vocile noptii* (1980) și *Refugii*, iar Academia RSR onorează romanul *Orgolii* cu Premiul „Ion Creangă” (1977). Programul estetic al scriitorului a avut de la început o componentă morală și implicit socială: „... cărțile adevărate, sincere nu sunt decât un drum împotriva singurătății, durerii, agresivității, ignoranței” (*Bloc-notes*, 1981). Împotriva singurătății, personajele imaginate acționează prin lungi confesiuni, adresate unui interlocutor-judecător, anchetator, uneori prieten, iar în absența acestora, prin monologuri destinate lor însele. Împotriva durerii, agresivității și ignoranței – reprezentate minuțios realist prin evenimente petrecute în anii '50-'80 ai secolului trecut – se orientează

întreaga tematică a prozatorului, preocupat în mod esențial de definirea de sine în raport cu un mediu social deformat. Proza lui realizează o sinteză, care îl singularizează printre scriitorii contemporani, între realismul de solidă tradiție ardelenescă, evident prin mulțimea, diversitatea, exactitatea faptelor prezentate în narațiuni, pe de o parte, iar pe de alta, tematica existențială a descoperirii esenței autentice a eului în confruntarea cu ceilalți, care reprezintă sursă de înstrăinare de sine și de strivire a personalității. Formal, textualist, sinteza se prezintă ca o narațiune în cadrul unei confesiuni. Dialogul este întotdeauna un procedeu de relativizare a punctelor de vedere, de confruntare a mentalităților și de situare a temei sociale sau morale sub zodia incertitudinii concluziilor. Sinteza între romanul obiectiv, întemeiat pe mimesis, și perceperea subiectivă a realității, întemeiată pe anamnesis, romanele propun o tematică, un tip de conflict și o tipologie umană constantă. În centrul tuturor narațiunilor se află un inadaptat la realitate, un nonconformist care refuză regulile jocului social

pentru a-și putea păstra nealterată personalitatea profundă. În toate cazurile, devine el însuși victima acestei opoziții, un înfrânt moral, adesea cu consecințe grave, de la nevroza agresivă la alienarea clinică. În *Absenții*, în centrul narațiunii se află medicul psihiatru Mihai Bogdan, cercetător într-un institut, care refuză să mai alimenteze cu rezultatele cercetărilor sale gloria directorului Poenaru și care asistă neputincios-revoltat la tot mai eficienta adaptare la sistem a prietenului său, fost și el nonconformist pe cont propriu, doctorul Nicolae. Întrebarea pe care și-o pune doctorul Bogdan în primele pagini ale romanului va deveni punctul de coagulare a tuturor narațiunilor lui B.: „Ce rol ar trebui să interpreteze acum? De idiot? De surdomut? De indiferent? De înțelept? De dulap? Când zilnic, zilnic de cel puțin un deceniu, mă mint singur, violent, de ce trebuie să mai ingerez minciunile altora, ba să le mai și difuzez pe post de adevăruri? Dar știu eu dacă am dreptul să strig în gura mare că nimeni nu ține seama de structura psihică a nimănui, din moment ce tocmai eu fugeam de mine însumi, nu

Augustin Buzura, Mircea Zăciu, Nicolae Prelipeanu, Eugen Uricaru și Petre Bucșa

mă cunoșteam decât parțial și vrând-nevrând cea mai convenabilă parte din mine, adică cea adevărată, mi-o reprimam cu consecvență?”. Romanul *Fețele tăcerii* complică perspectivele încrucișate: tânărul ziarist Dan Toma (necredinciosul care vrea să pună degetul pe rană), anchetatorul justițiar care trebuie să afle adevărul pentru a-și putea preciza o atitudine față de adevăr, primește confesiunile a doi foști adversari, unul călău, altul victimă: călăul este viitorul său socru, activistul de partid Radu, care a înfăptuit colectivizarea agriculturii cu pistolul, distrugând oamenii și tot ce întemeiaseră ei în satul ardelenesc, victima este Carol Măgureanu, ultimul fiu al unei familii de țărani gospodari, care s-a salvat de la moarte petrecându-și toată tinerețea închis, ascuns în pivnița casei părintești. Radu pozează el însuși în victimă – i-a fost incendiată casa în care voia să-și petreacă anii de pensie, în satul pe care îl colectivizase și care, evident, îl refuză și nu îl iartă, Măgureanu a devenit victima propriei sale împotriviri ineficiente, iar Toma devine victima psihică simbolică a celor doi care s-au victimizat unul pe celălalt. *Orgolii* vorbește din nou despre orgoliul descoperirii adevărului lumii și adevărului de sine, dar și despre orgoliu ca ultim refugiu al celui ce continuă, se încăpățânează să caute leacul cancerului (real și simbolic), în ciuda sutelor de eșecuri. Doctorul Cristian, fost deținut în urma unui denunț și actual obiectiv al supravegherii vigilente a unui anonim și agramat laborant, se confruntă cu judecata întunecată de false adevăruri a fiului său, ce refuză și el compromisul, dar discerne greu realitatea de calomnie. Oponenții lui Cristian (care e tot numai milă, înțelegere, iubire) sunt Redman – „Omul Roșu”, întrupare arhetipală a răului, fost prieten și rival în dragoste, delator din invidie, pactizant cu diavolul, apoi Varlaam, adversarul anchetator brutal, violent, fanatic (ce va ajunge, în viziunea utopică a autorului, vânzător de loz în plic) și anonimul supraveghetor care își alcătuiește denunțurile către autorități sub forma unor scrisori, în materie de literaturizare a imbecilității suspicioase și invidioase acestea constituind tot ce s-a scris mai expresiv în literatura română. *Vocile nopții* strămută căutarea adevărului social și individual din mediul intelectual în mediul muncitoresc: tânărul Ștefan Pintează părăsește facultatea pentru a lua viața de la început, ca muncitor, viețuind

într-un cămin de nefamiliști, printre lumpeni ce-și conservă, în fericita lor ignoranță, autenticitatea psihică. Ruptura, schimbarea modului de viață introduc, ca subtemă a alienării, manifestările nevrozelor ca reacție a inadaptatului. Pintează – haiducul muncitor are o viziune obsesivă, coșmarescă, a inutilității ciclice a împotrivirii: „o roată de moară suspendată deasupra unui pârau sec, învârtindu-se în gol, continuu, lent”. Romanele *Refugii* și *Drumul cenușii* (1988), a doua parte din ciclul *Zidul morții*, vor propune nevroza ca loc de adăpostire a personalității traumatizate, care de astă dată este a unei femei. Ioana Olaru, traducătoare de engleză, sau Ana Maria își recapitulează eșecurile chiar într-un spital psihiatric, în prezența unui medic, nici el foarte ferm moralmente. Fiind vorba de o femeie, traumele țin mai ales de viața sentimentală ca reflex al vieții sociale, de imposibilitatea comunicării cu partenerul confiscat de mediocritatea adaptabilă (soțul, trimis profesor într-un sat, este realmente înhățat de fiica popii și de mama acesteia, procesul de fericită scufundare în cotidian fiind înregistrat ca alienant de soție), de raporturile de dominație în cuplu (femeia va deveni proprietatea unui potentat local, care îi asigură existența), de imposibilitatea evadării într-o nouă dragoste, din pricina lășității partenerului și a intervenției violente a proprietarului. *Recviem pentru nebuni și bestii* (1999), în care temele autenticității și alienării sunt proiectate în mediul mult mai brutal deschis al concurenței instaurate după 1989 în societatea românească, roman cu titlu optimist și încrezător – pentru că nici nebunii, nici bestiile nu au nevoie de recviem, ci de imn de triumf –, reia figura căutătorului de adevăr. Ziaristul Matei Popa este supus amenințărilor din partea celor care își simt interesele comerciale lezate de dezvăluirile sale. Fost disident pe cont propriu și cu mari riscuri, precum toate celelalte personaje ale autorului, tânărul încercase să evadeze din lagărul totalitarismului trecând Dunărea înot, alături de femeia care îl iubea, evreica Estera, dar nu reușise decât să se întoarcă acasă, după ce femeia fusese împușcată. Scris în condițiile libertății depline de expresie, romanul numește clar termenii antagonici: în socialism – pe de o parte sacerdotul adevărului ființei sociale și sentimentale, Matei Popa, iar pe de altă parte următorul securist, necruțător până când va fi el însuși amenințat de

Cristina Hăulică, Dan Hăulică și Augustin Buzura

răsturnarea situației; în capitalism – noua pătură îmbogățită prin șantaj, crimă, ascunderea adevărului. Atât în socialism, cât și în capitalism, Matei Popa este condamnat să rămână o victimă care are puterea să se împotrivescă mai mult sau mai puțin timp suprimării sale bine organizate. Va reuși numai fratele lui Matei Popa, Visarion, care, având un acut sentiment al autoconservării și un dispreț suveran pentru tot ce nu-i aduce profit, izbutește să evadeze din lagărul socialist, devine capitalist de succes și îl finanțează și pe fratele care continuă să creadă că lumea se poate îndrepta prin demascarea necinstei. Ca toate celelalte romane, și acesta pune irezolvabilele întrebări-cheie: „Miile de articole mi se înșirau în față ca un colaj banal, vechi, peste care mâna inutilității scria cu siguranță: *ei, și?* Te implici sau nu, proporția răului nu se modifică... Sufăr că am suferit? Caligrafiază de mii de ori *și ce dacă?* Banalizează prin repetare întrebarea aceasta ce nu așteaptă nici un răspuns. Scrie numele sentimentelor, trăirilor, monștrilor care te-au chinuit cel mai des: *moarte, frică, lehamite, greață...* La noi convalescența este infinit mai lungă și mai dureasă decât boala și n-ar fi exclus să facă parte din tine, să-ți dicteze mișcările, ba chiar să te simți pustiu, derutat fără aceste spaime. Neavând de ales, am început cu lehamite și derută această plutire printre neliniști. Le-am scris numele de mii de ori în minte, apoi pe hârtie, pentru că nimic nu se lămură, nu devenea mai clar”. Este cea mai exactă (auto)caracterizare a universului romanesc al lui **B.** Conflictul în aceste narațiuni se desfășoară întotdeauna pe cel puțin două

planuri: în raporturile protagonistului cu lumea ca sistem de relații omologate, apoi în relație cu sine însuși ca analist al refuzului acestor relații și foarte adesea în raport cu un adversar direct și eficient, reprezentant al neadevărului impus social. De fapt, textul este o confesiune adresată sieși sau unui partener de încredere și supusă legilor genului: memorie asociativă, afectivă și involuntară, având drept consecință imediată distorsionarea relatării faptelor în succesiunea istorică reală; introducerea punctului de vedere parțial și subiectiv asupra întâmplărilor; exprimarea reacției afective față de acestea. Realismul observației poate fi atribuit astfel protagonistului. Este întotdeauna un realism de o acuitate și de o violență care fac din scrierile lui **B.** o excepțională sursă de cunoaștere a vieții sociale și morale românești în a doua jumătate a secolului al XX-lea. O atenție specială se acordă categoriei de politrucci conducători, fie ei intelectuali, fie tehnicieni ai puterii. De la directorul de institut de cercetare care practică șantajul și falsul intelectual la activistul de partid criminal din convingere, la directorul de fabrică instaurând domnia inflexibilă a voinței sale, la șeful-satrap local care, pe banii lui, poate cumpăra orice, inclusiv viața și sufletul unei femei, și care nu acceptă să piardă (când pierde, ucide), până la anchetatorii securiști, fanatici de toate categoriile, de la cel imbecil la cel subtil, la delatorii de toate nuanțele, de la cel cu motivație în complexele învinsului la cel mânat de ura irepresibilă împotriva cuiva de care se simte depășit, în fine, continuând cu nesfârșita tipologie a adaptabililor, de la intelectualul care vrea să supraviețuiască la profesorul de țară care trebuie să trăiască, la nevasta de ștab care profită de buna situație materială a bărbatului pentru a-și asigura și ea satisfacțiile erotico-sufletești fără de care nu s-ar simți împlinită, bovarica burgheziei roșii, galeria personajelor de opoziție față de căutătorul adevărului oferă probabil cea mai diversă colecție de alienați moral din lumea contemporană. Romancierul are o deosebită predilecție pentru scenele de brutalitate, de violență, de degradare colectivă. Petrecerile oferă pagini antologice: scena în care un procuror și amanta sa ling câinește dintr-un lighean cu whisky sau scena în care o femeie este hăituită de urmăritori ori lunga descriere a unei reuniuni mondene de proaspeți capitaliști, preocupați să se șantajeze

cât mai eficient unul pe altul, și câte altele. În fine, *Raport asupra singurătății* (Primul caiet) (2009) este o carte a reclusiunii și a presimțirii morții, amestecând subtil și cu indeterminări căutate nivelul realist și cel simbolic; altfel, romanul poate fi citit „și în cheie oniric, [ca] enorm vis ori mai degrabă cinematecă interioară funcționând non stop și precedând stingerea finală” (Mircea Iorgulescu). Din 2003 B. a publicat mai multe volume de interviuri sau de publicistică – *Tentația risipirii* (2003), *Teroarea iluziei. Convorbiri cu Crisula Ștefănescu* (2004), *A trăi, a scrie* (2009), *Canonul periferiei* (2012), *Nici vii, nici morți* (2012) –, în care, fie că discută politică, literatură sau chestiuni manageriale, revine la obsesiile sale fundamentale.

Prozatorul acesta cu trupul mare și figura calmă, tăcut și prudent, cu privirea mefientă și cu un aer absent, a continuat să scrie și să publice în ritmuri încete, dar sigure. Trenul lung de marfă, încărcat cu materiale grele, continuă să urce spre o țință pe care numai mecanicul din locomotivă o cunoaște. Buzura are în spate o operă masivă, puternică estetic, și cine vrea să judece contribuția generației '60 și, în genere, literatura română post-belică nu poate face abstracție de epica lui. Este, nu am îndoială, un mare scriitor. Un scriitor pe linia realiștilor ardeleni (Slavici, Reboreanu, Pavel Dan), atent la mișcările obscure ale individului și, totodată, atent, foarte atent la destinul și psihologia noilor categorii sociale. Proză de analiză? Realism psihologic? Eseu românesc combinat cu epica de observație socială? Toate, am sentimentul, intră și se armonizează în narațiunea acestui autor coborât din Beringa Maramureșului, trecut printr-o facultate de medicină (Buzura este, la origine, medic psihiatru) și instalat pe la sfârșitul anilor '60 în literatura română. Bine instalat și ușor de identificat, nu numai prin talentul său excepțional, dar și prin atitudinea lui morală dreaptă și responsabilă, azi ca și ieri.

EUGEN SIMION

Materia epică a romanelor lui Buzura, „substanța”, nu e prelucrată de un rafinat. Ca și Breban, Buzura este un nordic, un „barbar”, un autor pentru care contează adevărurile mari și nu eleganța frazei, sunetul cuvântului, distincția rostirii.

CORNEL UNGUREANU

Două tendințe se conturează clar în proza lui Augustin Buzura. Una este aceea materializată în *Absenții* ca roman al individului, al stării de criză morală și intelectuală. A doua tendință se afirmă în *Fețele tăcerii* ca roman al destinului colectiv, al confruntării cu istoria și al spiritului meliorist. De o parte – romanul personal,

de cealaltă – romanul social. [...] Conjugarea celor două sensuri, investigarea abisului lăuntric al subiectivității și aspirația de a înfățișa obiectiv societatea actuală se poate observa cu ușurință, de la *Absenții* la *Refugii*, de la *Drumul cenușii* la *Recviem* pentru nebuni și bestii. Între cele două repere, între 1970 și 1999, se desfășoară o operă deloc uniformă, cu toate aparențele de păstrare a aceluiași ton și a aceleiași problematice.

ION SIMUȚ

SCRIERI: *Capul Bunei Speranțe*, București, 1963; *De ce zboară vulturul?*, București, 1966; *Absenții*, Cluj, 1970; *Fețele tăcerii*, București, 1974; *Orgolii*, Cluj-Napoca, 1977; *Vocile nopții*, București, 1980; *Bloc-notes*, Cluj-Napoca, 1981; *Refugii* (*Zidul morții*), București, 1984; *Drumul cenușii* (*Zidul morții*, II), București, 1988; *Recviem pentru nebuni și bestii*, București, 1999; *Tentația risipirii*, București, 2003; *Teroarea iluziei. Convorbiri cu Crisula Ștefănescu*, Iași, 2004; *A trăi, a scrie*, îngr. Angela Martin, Cluj-Napoca, 2009; *Raport asupra singurătății* (*Primul caiet*), Iași, 2009; *Canonul periferiei*, Cluj-Napoca, 2012; *Nici vii, nici morți*, București, 2012.

Repere bibliografice: Vlad, *Convergențe*, 287–291; Petrescu, *Scriitori*, 142–144; Iorgulescu, *Rondul*, 207–213; Raicu, *Critica*, 127–133; Regman, *Colocvial*, 27–33; Dimisianu, *Nouă prozatori*, 24–43; Iorgulescu, *Scriitori*, 180–184; Poantă, *Radiografii*, I, 51–54; Regman, *Explorări*, 251–257; Simion, *Scriitori*, I (1978) 485–500, IV, 227–238; Moraru, *Semnele*, 185–190, 199–203; Culcer, *Serii*, 161–167; Zăciu, *Cu cărțile*, 102–108; Dobrescu, *Foiletoane*, II, 106–116; Iorgulescu, *Ceara*, 234–238; Vlad, *Lectura rom.*, 132–140; Dimisianu, *Lecturi*, 137–145; Cristea, *Modestie*, 190–194; Raicu, *Fragmente*, 346–351; Manea, *Contur*, 59–62; Ungureanu, *Proza rom.*, 258–264; Dimisianu, *Subiecte*, 115–121; Holban, *Profiluri*, 121–136, 150–169; Zamfir, *Cealaltă față*, 195–197; Crohmălniceanu, *Al doilea suflu*, 130–137; Lovinescu, *Unde scurte*, I, 501–506, II, 105–108, 238–240, III, 159–161, V, 172–176; Papahagi, *Cumpănă*, 93–106; Steinhardt, *Monologul*, 75–78; Negoșescu, *Scriitori contemporani*, 52–54, 62–66; Simuț, *Incursiuni*, 273–290; Petrescu, *Studii transilvane*, 90–98; *Dicț. analitic*, I, 9–10, 331–332, II, 69–71, III, 237–240, IV, 25–28; *Dicț. esențial*, 121–125; Vitalie Ciobanu, *Valsul pe Eșafod*, Chișinău, 2001, 208–230; Cristea-Enache, *Concert*, 154–160; Manolescu, *Lista*, II, 242–250; Ion Simuț, *Augustin Buzura*, Brașov, 2001; Negrici, *Comunism, Proza*, 181–183, 246–248, 265–278; Bârna, *Prozastice*, 115–121; Simuț, *Reabilitarea*, 239–273; Ștefănescu, *Istoria*, 541–554; Manolescu, *Istoria*, 1142–1149; Mircea Iorgulescu, *Ultima singurătate*, CLT, 2009, 28; Răzvan Voncu, [Augustin Buzura], CNT, 2009, 5, 2012, 10, CLT, 2012, 36; Popa, *Ist. lit.*, II, 666–668; Simion, *Fragmente*, VI, 228–229; *Literatura română contemporană. Augustin Buzura și Ilie Constantin*, coordonator Andrei Bodiu, Cluj-Napoca, 2012. **R. S.**

